philatelica

80
1

philatelica

1980 / 1

TARTALOM

Fehér Endre:
Hadgyakorlatok tábori postája 1868—1921

Sipos Józsefné:
Az 1867-es provizórium

Dr. Ettre László: (USA)
A homokbálványosi portó provizórium

Idegen nyelvű tartalom

A MAGYAR BÉLYEGGYŰJTŐK ORSZÁGOS SZÖVETSÉGE
TUDOMÁNYOS MUNKAKÖZÖSSÉGE KÖZLÖNYE
BUDAPEST VI., VÖRÖSMARTY U. 65.
FELELŐS SZERKESZTŐ: SURÁNYI LÁSZLÓ
SZERKESZTŐK: HRABÁL LÁSZLÓ
PÁKOZDI LÁSZLÓ
VISNYOVSZKI GÁBOR
FELELŐS KIADÓ: KISS ERNŐ
X. ÉVFOLYAM

Hadgyakorlatok tábori postája
Katonai postatörténet 1868—1925

FEHÉR ENDRE

A szerző előszava

Jelenlegi ismereteim, illetve tudomásom szerint Magyarországon „Hadgyakorlatok tábori postája" tárgykörben magyar nyelven nem jelent meg könyv vagy tanulmány. Német nyelven 1964-ben jelent meg Alfred Clement neves bécsi szakíró tábori posta katalógusa, *Feld-u. Militärpost in Österreich* címen. Alfred Clement katalógusában majdnem minden katonai vonatkozású filatéliai dokumentumot felsorol vagy ismertet, amely rendelkezésére állt. Ezeket én is felhasználtam, többek között az ő véleménye szerint fából épült „Sátortáborok" ismertetését. A 254. oldalon bemutat a szerző egy ajánlási ragjegyet, de nem közli az ott használt bélyegzők rajzát, illetve formáját. Feltehetően ilyen bélyegzővel sem ő, sem ismert gyűjtőbarátai nem rendelkeztek.

Kostyán Ákos: A Magyar Bélyegek Monográfiája 1965. I. kötet 527. oldalán említést tesz a sátortáborokról, illetve azok bélyegzőiről, de nem közöl bélyegzőrajzot.

Az általam ezen tanulmányban közölt két darab bélyegzőn kívül sajnos nem ismerek több ilyen vonatkozású bélyegzést. Az egyik az én gyűjteményemben, a másik Galambos László gyűjtőbarátom gyűjteményében található. Itt mondok köszönetet neki a fotó kölcsönzéséért.

Visszatérve Alfred Clement tábori posta katalógusára, a 255—260. oldalakon igen részletesen közli évszám szerinti felsorolásban a hadgyakorlatok helyét, illetve azokat az országokat, ahol a hadgyakorlatokat tartották. Felsorolja az évenként használt hadgyakorlati tábori postabélyegzők számait is. Gyűjteményem alapján mindkét adatot kiegészítettem. A hiányzó, meg nem nevezett országok számát 5-tel, a felhasznált tábori postabélyegzők számát 13-mal gyarapítottam. Lehetőség szerint felsoroltam a helységek nevét is, ahol a hadgyakorlatokat tartották.

A történelmi adatokat rövidítve, Szurmay Sándor: *A honvédség fejlődésének története 1898.* című könyvből használtam fel. Ezen könyv ismerteti a hadgyakorlatok helyét, az országokat, és a városok vagy falvak térségét 1870-től 1897-ig. 1898-tól erre vonatkozó irodalom 1913-ig általam nem ismeretes, ezért a hadgyakorlatok helyét főleg a hadgyakorlatokról küldött üdvözlő képeslapokról tudtam megállapítani.

A folyamatosan működő kiképzőtáborok bélyegzéseit is saját gyűjteményem alapján állítottam össze, feltehető, hogy több állandó kiképzőtábor is létezett, melyről nincs tudomásom.

A magyar honvédség újjáalakulását a kiegyezés után az 1868. évi XII. törvénycikk biztosította.[1] Ennek alapján történt meg a honvéd főparancsnokság felállítása 1868. december 12-én.[2]

A honvédcsapatok kiképzésének alapját az 1869 júniusában megalakult Központi Főtanosztály dolgozta ki és hajtotta végre. A honvédséghez kinevezett gyalogos és lovastiszteket, valamint a honvéd kerületek által e célra toborzott legénységet képezték ki újoncoktatókká.

Az országot hat honvédkerületre osztották. Ezek a következők voltak: I. a pesti, II. a kolozsvári, III. a kassai, IV. a pozsonyi, V. a budai, VI. a zágrábi kerület.[3]

A hat honvédkerületben 16 gyalogdandár alakult. Egy-egy dandár kötelékébe 5—6 honvédzászlóalj tartozott.

Megalakult 10 lovasosztály is.

A zászlóaljak és lovasosztályok megalakulása után a legelső honvédújoncokat 1869. november 1-re hívták be *8-heti kiképzésre,*[4] de csakis ebben az évben, mert a rendes bevonulások október 1-re voltak elrendelve.

Az újoncsorozást akkor újoncsorványnak, vagy újoncfondának nevezték. Ha a behívott újoncok létszáma túlzottan nagy volt az őszi bevonulások alkalmával, az elmaradt újoncoknak tavasszal, május 1-re kellett bevonulni.

A honvéd legénység 8-heti kiképzés után tartós szabadságra ment, és csak a következő év őszi hadgyakorlatára kellett újra bevonulni. A tavasszal kiképzettek azonban az az évi őszi hadgyakorlatokon már részt vettek. A hadgyakorlatokon megismételték a kiképzés főbb elemeit, megtartották a menet- és harcszerű lövészgyakorlatokat. Ezután a legénységet újra szabadságolták, csak az altisztjelöltek maradtak tovább tényleges szolgálatban.

Az őszi fegyvergyakorlatok ideje általában aratás után augusztus, de főleg szeptember hónapban 2—3, nagygyakorlatok idején 4 hétig is eltartott.

A hadgyakorlatok ideje alatt az ellenhadtest fövegén — megkülönböztetésül — fehér jelvényszalagot viselt.

1874-ben a véderőtörvényben újabb módosításokat hajtottak végre. Újabb 16 gyalogdandár, 4 lovasdandár és 10 huszárezred alakult.

Így 1878-ban Bosznia-Hercegovina megszállásában már igen jelentős hadseregtestek vehettek részt.

Az 1889. évi véderőtörvény már 8 hétről 2 évre emelte a kiképzés idejét, de a besorozott újoncokat csak a következő év tavaszán, március 1-re hívták be, így a tényleges szolgálati idő 19 hónapot tett ki. Öt hónapot a költségvetés javára megtakarítottak.

1890-től azonban a 2 éves tényleges időt legtöbbször egyfolytában kellett leszolgálni a honvédségnél, a lovasságnál pedig 3 évet. Ettől csak akkor tértek el, ha a behívott újoncok száma túlzottan nagy volt és a kaszárnyákban nem tudták elhelyezni őket. A 2 éves kiképzési idő bevezetése költségvetési okokból mégis csak 1896-ban volt megvalósítható. Mivel a kiképzési idő a közös hadseregben 3 év, a magyar honvédségnél csak 2 év volt, ezért 5 fegyvergyakorlatra kellett bevonulni pótlásként. A békeállomány is kétféle volt. A közös hadseregben egy század 120 embert, a honvédségnél viszont csak 40 embert számlált. Ennek megfelelően voltak építve a kaszárnyák is, így a tartalékosokat a hadgyakorlatok idején nem tudták a kaszárnyákban elhelyezni.

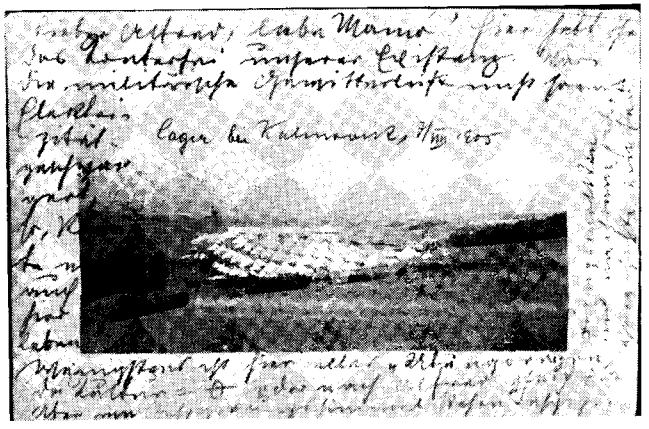
[1] Szurmay Sándor: A honvédség fejlődésének története. 1898. 11. old.
[2] Id. mű 19. oldal.
[3] Id. mű 21. oldal.
[4] Id. mű 37. oldal.

Az elszállásolások nehézségei a hadgyakorlatok idején[5]

Az elszállásolás a hadgyakorlatok első éveiben nagyon kezdetleges és vegyes volt. Túlnyomórészt kibérelt helyiségekben, magán- vagy kincstári épületekben, sok helyen magánházaknál is volt elszállásolás. A szétszórtság, főleg a reggeli sorakozókon, komoly problémákat okozott, és sok helyen — ha más lehetőség nem volt — a szabad ég alatt is aludtak szalmán. A budai főparancsnokság a hideg éjszakára való tekintettel engedélyezte a tábortüzek gyújtását, a szükséges faanyagról is gondoskodva. A meghűlések ellen kora reggel, este és éjjelre elrendelték haskötők használatát. Így is sok meghűléses megbetegedés történt, mivel akkor még köpeny sem volt rendszeresítve.

Az első évek hadgyakorlatai után, az elszállásolási nehézségek tanulságait levonva a következő évekre elrendelték éjszakai elszállásolás céljára jutából készült, több személy részére alkalmas sátrak készítését. Ezekben is szalmára vagy szénára feküdtek. *Az ilyen jutából készült sátrak tömegét nevezték el sátortáboroknak.*[6]

Ezek a sátortáborok sem bizonyultak teljesen alkalmasnak az elszállásolásra, s főleg a felállításuk, a hadgyakorlat befejezése utáni lebontásuk és szállításuk komoly megterhelést jelentett a kincstárnak. De

1. ábra: Boszniában Kalinovik térségében 1905. VIII. 7-én tartott hadgyakorlat sátortábor-látképe

jobb híján ezeket a sátortáborokat még hosszú évtizedekig, az ezerkilencszázas években is használták hadgyakorlatok alkalmával, főleg ott, ahol nem volt más elszállásolási lehetőség.

Az évente tartott hadgyakorlatok[7]

Az első, *1870.* szeptember hónapban megtartott fegyvergyakorlaton az összes 1869 végén és 1870 tavaszán kiképzett újonc (körülbelül 60 000 fő) vett részt. Az egyedül gyakorló honvéd csapatok a zászlóaljgyakorlatokkal fejezték be a fegyvergyakorlatokat. Az ez évben Kócs, Kis-Bér, Lazi térségében a közös hadsereg részéről tartott hadtestgyakorlatokon azonban már a magyar honvédség részéről is egy három dandárból álló hadosztály (11 gyalogzászlóalj, 6 lovasszázad, 4 üteg és egy fél hadmérnöki század, utób-

[5] Id. mű 41. oldal.

[6] Id. mű 80. oldal.

A 80. oldalon közölt adatokkal vitába szállok, mivel Szurmay Sándor a fabarakkokat nevezi sátortáboroknak népi megszokás szerint, és meg is jegyzi, hogy ezek a táborok nem jutából készültek. Én fényképpel bizonyítom a jutából készült sátortáborok létezését és használatát. A használt bélyegzők SÁTORTÁBOR felirata is erre utal. Ezen vita vonatkozik Alfred C. úrra is, mivel a Feldpost u. Militärpost in Österreich. 1964. tábori posta katalógus a 254. oldalán ő is cáfolja a jutából készült sátortáborok létezését. (Feltehetően ő is Szurmay S. adatait használta fel.)

[7] Id. mű 37., 76., 121. oldal.

biak a hadseregtől), továbbá egy gyalogdandár (5 zászlóalj, 2 lovasszázad, 3 hadseregbeli üteg és egy fél hadseregbeli műszaki század) vett részt.

A következő, *1871.* évi fegyvergyakorlatok alkalmával ismét négy dandár, továbbá egy hadosztály három dandárral és a hadseregtől beosztott tüzérséggel és műszaki csapatokkal Vác és annak térségében gyakorlatozott.

A magasabb kötelékekbe összevont csapatok fegyvergyakorlati ideje három hétben, a többieké két hétben lett megállapítva.

A közös hadseregbeli gyakorlatokat Vác és Pest térségében tartották.

1872 szeptemberében valamennyi honvédcsapat háromhetes fegyvergyakorlatot tartott. A közös hadgyakorlatokat Arad térségében tartották.

A fegyvergyakorlati idő *1873*-ban történt meghosszabbítása 2—3 hétről 5 hétre is a rövid szolgálati időből eredő hátrányos viszonyok javítását célozta. A kolerajárványok miatt azonban ez évben fegyvergyakorlatokat egyáltalán nem tartottak.

1874-ben használták ki először a törvényileg kimondott hosszabb fegyvergyakorlati időt. A közös hadgyakorlatok Alcsút vidékén, a Lajta melletti Bruckban, az Avas völgyben Marosvásárhely és Károlyváros térségében lettek megtartva.

1875-ben a közös fegyvergyakorlatokat Budapest, Pétervárad, Kassa, Pécs és Marosvásárhely térségében tartották.

Fabarakk-táborok

A jutából készült sátortáborok használatának csökkentésére és a fegyvergyakorlatokra bevonult tartalékos honvédek jobb elszállásolására a 70-es évek folyamán és a 80-as évek kezdetén fabarakkok építését határozták el. Ekkorra azonban a sátortábor név annyira meghonosodott a köztudatban, hogy hosszabb ideig e fabarakkokat is sátortáboroknak nevezték, még hivatalosan is ezt a szót használták.

Ilyen fabarakkokból épült sátortáborok:[8]

1874-ben Marosvásárhelyen	3000 emberre és 200 lóra
1875-ben Kassán	6000 emberre és 600 lóra
1877-ben Lugoson	3000 emberre és 300 lóra
1879-ben Pécsen	6000 emberre és 600 lóra
1884-ben Nyitrán	3000 emberre és 300 lóra
1888-ban Tápió-Sülyben	1200 emberre, ez utóbbi a
1888-ban Tápió-Sülyben	1200 emberre, ez utóbbi a

budapesti honvéd helyőrség részére.

Valamennyi sátortábor pavilonszerűen elhelyezett és aláfalazott faépületekből (fabarakkokból) állt, egy vagy két század (lovasszázad) elhelyezésére való férőhellyel.

Már a felállítási helyek megválasztásából is kitűnik az a törekvés, hogy lehetőleg minden honvédkerület egy ilyen táborral rendelkezzék, hogy a kerületbeli csapatoknak együttes elhelyezése saját területen a tanzászlóalj-kiképzés, a fegyvergyakorlatok alkalmával lehetővé váljék.

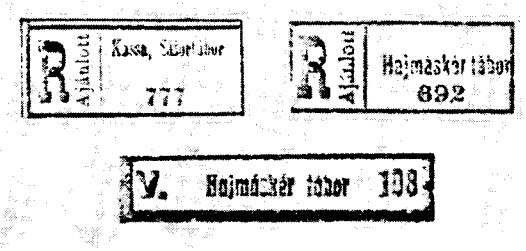
1876-ban a kassai sátortáborban és a marosvásárhelyi sátortáborban egy-egy gyalogdandár, Békés-Gyulán egy három ezredből álló lovasdandár tartotta őszi hadgyakorlatát.

Egyes túlságosan nagy anyakönyvi állománnyal bíró honvéd zászlóaljaknál az alkalmas kiképzők aránylag kevesen voltak. Erre, valamint a pótraktári szűkös ruhakészletre való tekintettel a fegyvergyakorlatokat két sorványban, tavasszal *május* és *június*, őszszel pedig *augusztus* és *szeptember* hónapokban tartották.

1877—78 és 79-ben a fegyvergyakorlati idő kizárólag a részletes kiképzésnek volt szentelve, a zárógyakorlatokat is a kiképző táborokban tartották meg.

1880-ban a fegyvergyakorlatokat a kassai, a lugosi, a marosvásárhelyi, a pécsi sátortáborokban, valamint Cegléd térségében tartották.

[8] Id. mű 81. oldal.

2. ábra: Táborok ajánlási, illetve csomagragjegyei

1881-ben a honvédségi és közös hadseregbeli nagygyakorlatokat Miskolc térségében tartották.

1882-ben és *1883*-ban Pécs, Debrecen és Tata térségében voltak a hadgyakorlatok.

1884-ben Morvaország területén, Temesvár, Károlyváros és Pécs térségében voltak a nagygyakorlatok.

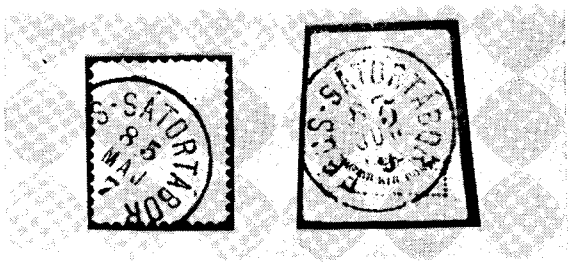
Postahivatalok a sátortáborokban[9]

1880-tól a honvéd lövészgyakorlatok idején egyes sátortáborokban postahivatal működött. A bélyegzőn szerepelt a helység neve, a keltezés és a SÁTORTÁBOR felirat. Ezek a postahivatalok ajánlott küldeményeket is továbbítottak, a küldeményt sátortábor feliratú ajánlási ragjeggyel is ellátták. (2. ábra.) A feltételezések szerint ilyen postahivatal a kassai, pécsi, lugosi, nyitrai és a marosvásárhelyi sátortáborokban működött. A küldeményeket az akkori díjszabásnak megfelelően kellett bélyeggel bérmentesíteni. Portómentesség nem volt.

1885-ben Pozsega, *1886*-ban Marosvásárhely, Torda, Budapest és Székesfehérvár térségében tartották a hadgyakorlatokat.

1887-ben Szászváros, *1888-ban* Belovár és Daruvár térségében dandár- és hadosztálygyakorlatokkal fejezték be évi működésüket a honvédcsapatok.

[9] Alfred Clement: Feld-u. Militärpost in Österreich 1964. 254. old.

2/a ábra: Pécs, sátortábor bélyegzések

1889-ben Nagy-Szeben és Medgyes, továbbá Kisbér és Pápa, végül Budapest és Gödöllő térségében megtartott zárógyakorlatokon I. Ferenc József is részt vett. Ezért nevezték ezeket a nagy hadgyakorlatokat Császár-gyakorlatoknak (Kaiser-manöver).

1890-ben a budapesti I. és a kassai III. honvéd kerületek összes csapatai Ér-Mihályfalva és Mező-Telegd térségében, a II. ker. csapatai a lugosi, a IV. ker. csapatai a nyitrai, az V. és VII. ker. csapatai a pécsi sátortáborokban tartották őszi hadgyakorlataikat.

1891-ben Pozsony, Nagyszeben, Lugos és Pécs térségében tartották az őszi hadgyakorlatokat.

1892-ben nagyobb hadgyakorlatok Nasicze térségében voltak tervbe véve, azonban kolera- és vérhasjárvány miatt elmaradtak.

1893-ban a IV., V. és VII. honvéd ker. összes csapatai a kőszegi és soproni nagy hadgyakorlatokon vettek részt. Egyes ezredeknél kolerajárvány miatt nem voltak gyakorlatok.

1894-től az őszi hadgyakorlatok két éven át a fenti évekhez hasonlóan lettek megtartva.

1896-tól a honvédségnél is a szabad menetek rendszerét fogadták el, azaz nem a régi ismerős terepeken tartották meg az évi őszi nagy hadgyakorlatokat, hanem minden évben újabb helyen, újabb országban tartottak mind nagyobb közös hadgyakorlatokat. Ezek a hadgyakorlatok a nyelvek különbözősége ellenére is

3. ábra: Magyarország területén a hadgyakorlatok idején használt tábori postabélyegzések

(magyar, horvát és német) minden súrlódás és fönnakadás nélkül fejeződtek be. Bár a parancsok nyelve német volt, azokat magyar, illetve horvát nyelven is tolmácsolták.

Postahivatalok a nagy hadgyakorlatokon[10]

Az *1893*-as évtől, illetve az az évi járványok miatt gyakorlatilag *1894*-től az Osztrák—Magyar Monarchiában az évente tartott nagy hadgyakorlatok idejére bevezették a tábori postaszolgálatot. A nagygyakorlatok idején portómentesség nem volt. A megszabott díjszabásnak megfelelően, azon ország bélyegeivel kellett a küldeményeket bérmentesíteni, amely országban a hadgyakorlatot tartották. Valójában csak a bélyegről lehet felismerni, hogy melyik országban volt a hadgyakorlat.

A nagy hadgyakorlatokon csak német szövegű bélyegzőket használtak helynév megjelölés nélkül, számozva és dátummal ellátva. A bélyegzők mérete 20 és 30 milliméter között változott. Ezekből a bélyegzésekből 6 különböző szövegű ismeretes. Ezek a következők voltak:

1. K. u. K. FELDPOSTLEITUNG No. .... (Tábori posta vezetőség)
2. K. u. K. FELDPOSTEXPOSITUR No. .... (Tábori posta kirendeltség)
3. K. u. K. FELDPOSTAMT No. .... (Tábori postahivatal)
4. POST-SAMMELSTELLE No. 8. (Postai gyűjtőállomás)
5. FELDPOST-SAMMELSTELLE I. II. III. (Tábori posta gyűjtőállomás)
6. K. u. K. GEBIRGPOSTAMT No. 1—14 (Hegyi postahivatal). Ez utolsót a boszniai nagy hadgyakorlatokon használták.

Az *1894.* évi közös hadgyakorlatokat Észak-Csehországban és Nyugat-Magyarországon, Sopron és Kőszeg térségében tartották. Az eddig ismert, illetve használt bélyegzések számai:

K. u. K. FELDPOSTLEITUNG No. 1., 5.
K. u. K. FELDPOSTEXPOSITUR No. 5., 10., 32.

Az *1895.* évi közös hadgyakorlatokat Felső-Ausztria, Csehország és Magyarország területén tartották.

Az eddig ismert bélyegzések:

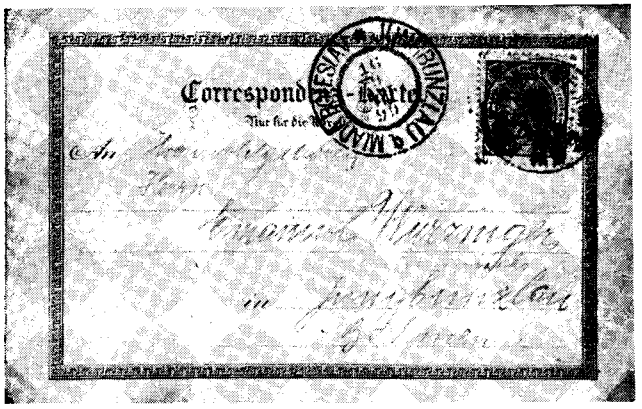
K. u. K. FELDPOSTLEITUNG No. 8., 14.
K. u. K. FELDPOSTEXPOSITUR No. 3., 5., 13., 17., 45.
POST-SAMMELSTELLE No. 8.

Az *1896.* évi közös hadgyakorlatokat csak Magyarország területén tartották, feltehetően a millenniumi évre való tekintettel. Az eddig ismert bélyegzések:

K. u. K. FELDPOSTLEITUNG No. 11., 13.
K. u. K. FELDPOSTEXPOSITUR No. 6., 24., 42.

Az *1897.* évi közös hadgyakorlatokat Morvaországban és Magyarország területén Tata-Tóváros, Buda és

[10] Id. mű 255—260. old.

4. ábra: Ausztria területén (1899. IX. 13.) tartott hadgyakorlat idején használt tábori postabélyegzés osztrák bélyegen

Vác térségében tartották. Az eddig ismert bélyegzések:

K. u. K. FELDPOSTLEITUNG No. 5.
K. u. K. FELDPOSTEXPOSITUR No. 25., 40.

Az *1898.* évi közös hadgyakorlatokat Észak-Magyarország területén, Zips és Buziás térségében tartották.

Az eddig ismert bélyegzések:

K. u. K. FELDPOSTLEITUNG No. 6., 12.
K. u. K. FELDPOSTEXPOSITUR No. 28., 34., 41., 47., 96.

Az *1899.* évi közös hadgyakorlatokat Csehország területén Leipa térségében, Ausztria területén Reichstadt térségében, és Felső-Magyarország területén tartották. Az eddig ismert bélyegzések:

K. u. K. FELDPOSTLEITUNG No. 9.
K. u. K. FELDPOSTEXPOSITUR No. 3., 8., 10., 13., 14., 15., 26., 27., 40.

Az 1900. évi közös hadgyakorlatokat Galícia területén Jaslo és Przemysl térségében és Magyarország területén tartották. Az eddig ismert bélyegzések:

K. u. K. FELDPOSTLEITUNG No. 10., 59.
K. u. K. FELDPOSTEXPOSITUR No. 5., 14., 15., 16., 24., 27., 40., 42., 53., 59.

Az *1901.* évi közös hadgyakorlatokat Magyarország területén Pécs, Miholjácz, Tevel és Mekényes térségében tartották. Az eddig ismert bélyegzések:

K. u. K. FELDPOSTLEITUNG No. 5., 13.
K. u. K. FELDPOSTEXPOSITUR No. 23., 31., 32.. 36., 43.

Az *1902.* évi közös hadgyakorlatokat Szlovákia, illetve Felső-Magyarország területén tartották. Az eddig ismert bélyegzések:

K. u. K. FELDPOSTLEITUNG No. 2., 5.
K. u. K. FELDPOSTEXPOSITUR No. 13., 37., 41., 48.

Az *1903.* évi közös hadgyakorlatokat Magyarország területén, Vinga térségében tartották. Az eddig ismert bélyegzések:

K. u. K. FELDPOSTLEITUNG No. 23., 32., 47.
POST-SAMMELSTELLE No. 8.

Magyarország területén (1903. IX. 2.) tartott hadgyakorlat idején használt tábori postabélyegzés, magyar bélyegen.

Az *1904*-es évben tartott hadgyakorlatról nem tudunk.

Az *1905.* évi közös hadgyakorlatokat Bosznia-Hercegovina területén Kalinovik—Sarajevo térségében (ezt igazolja a közölt sátortábor-fénykép is) és Magyarország területén Berethalom térségében tartották. Az eddig ismert bélyegzések:

K. u. K. FELDPOSTLEITUNG No. 9.
K. u. K. FELDPOSTEXPOSITUR No. 4., 10., 13., 19., 35., 45., 62.

Az *1906.* évi közös hadgyakorlatokat Ausztria területén tartották. Az eddig ismert bélyegzések:

K. u. K. FELDPOSTLEITUNG No. 1., 2.
K. u. K. FELDPOSTEXPOSITUR No. 4., 13., 35., 45.

15. 17. 24. 27. 32. 37. 40. 40.

5. ábra: Magyarország területén a hadgyakorlatok idején használt tábori postabélyegzések magyar bélyegeken

Az *1907.* évi közös hadgyakorlatokat is Ausztriában, Karinthia térségében tartották. Az eddig ismert bélyegzések:

K. u. K. FELDPOSTLEITUNG No. 3., 14.
K. u. K. FELDPOSTEXPOSITUR No. 62.

Az *1908.* évi közös hadgyakorlatokat Magyarország területén, Lacháza, Veszprém és Sümeg térségében tartották. Az eddig ismert bélyegzések:

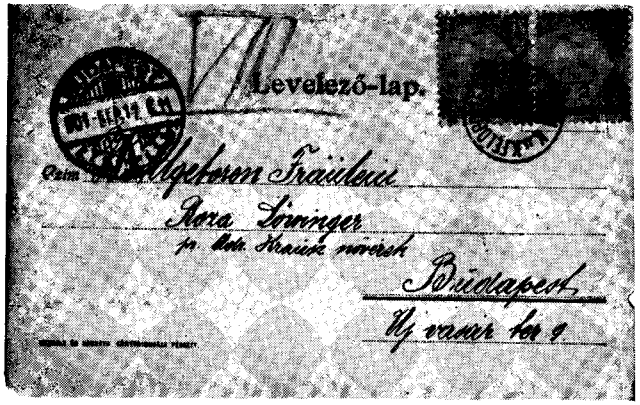
K. u. K. FELDPOSTLEITUNG No. 5., 13.
K. u. K. FELDPOSTEXPOSITUR No. 36., 40.

Az *1909.* évi közös hadgyakorlatokat Morvaország területén tartották. Az eddig ismert bélyegzések:

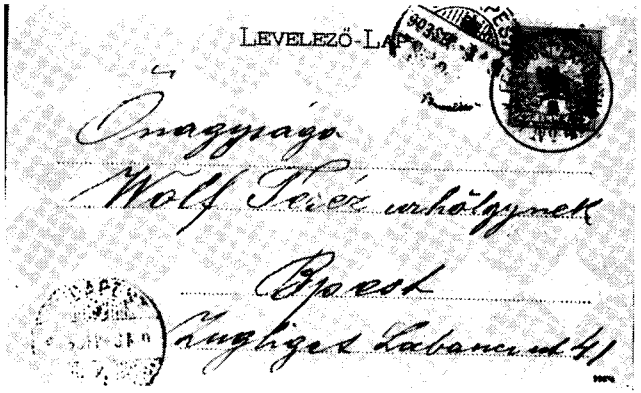
K. u. K. FELDPOSTLEITUNG No. 9., 10., 13., 36.
K. u. K. FELDPOSTEXPOSITUR No. 4., 10., 13., 36.
FELDPOSTSAMMELSTELLE II. III.

Az *1910-es* évben hadgyakorlat tartása nem ismeretes.

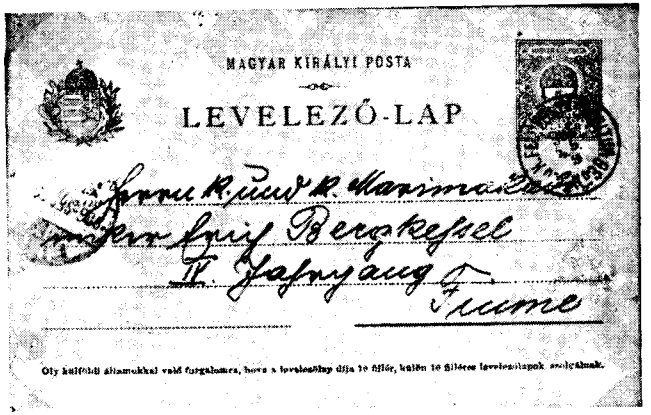
Az *1911.* évi közös hadgyakorlatokat Galiciában, valamint Felső-Magyarország területén, Sztropkó-Fel-

6. ábra: Magyarország területén (1901. IX. 1.) tartott hadgyakorlat idején használt tábori postabélyegzés

7. ábra: Magyarország területén (1903. IX. 2.) tartott hadgyakorlat idején használt tábori postabélyegzés

8. ábra: Magyarország területén (1908. IX. 15.) tartott hadgyakorlat idején használt tábori postabélyegzés

sővízköz térségében tartották. Az eddig ismert bélyegzések:

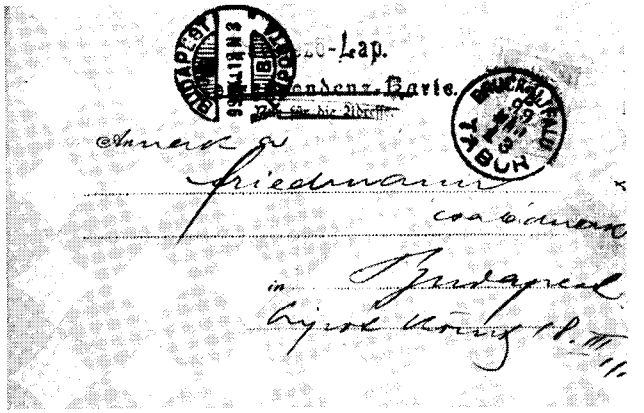
K. u. K. FELDPOSTLEITUNG No. 4., 11.
K. u. K. FELDPOSTEXPOSITUR No. 2., 6., 24., 27., 30., 31., 46., 63.

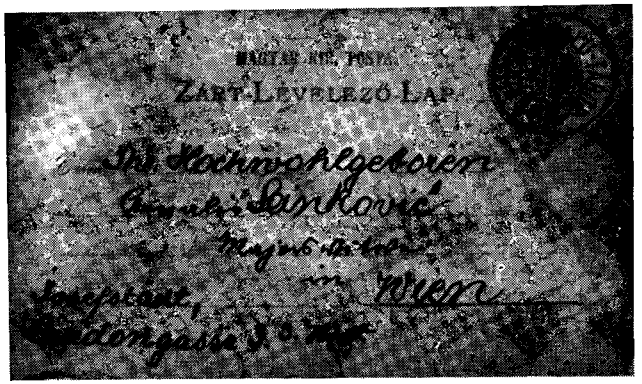
Az *1912.* évi közös hadgyakorlatokat Dél-Magyarország területén tartották. Az eddig ismert bélyegzések:

K. u. K. FELDPOSTLEITUNG No. 2., 4.

9. ábra: Bruck-Újfalu — Tábor két különböző típusú bélyegzése

10. ábra: Bruck-Újfalu — Tábor

K. u. K. FELDPOSTEXPOSITUR No. 16., 17., 28., 67., 72., 73.

Az *1913.* évi közös hadgyakorlatokat Csehország területén, Tábor térségében tartották. Az eddig ismert bélyegzések:

K. u. K. FELDPOSTEXPOSITUR No. 5., 8., 11., 14., 15., 16.
FELDPOSTSAMMELSTELLE I.

A fenti közös hadgyakorlatokon 1893—1913. között használt tábori postabélyegzők eltérései:

A FELDPOST-EXPOSITUR szavak között megszakító jel van.

A FELDPOSTEXPOSITUR szavak egybe vannak írva, a megszakító jel középről hiányzik.

Az évszám felül, a nap alul van jelezve.

Az évszám alul, a nap felül van jelezve.

A nap és a hónap helye is változik, egyik vagy a másik alul, középen vagy felül található, vagy megfordítva van elhelyezve.

Kétkörös vonalkás bélyegzőket is használtak német szöveg és dátum elrendezéssel, de magyaros keltezés elrendezés is ismeretes.

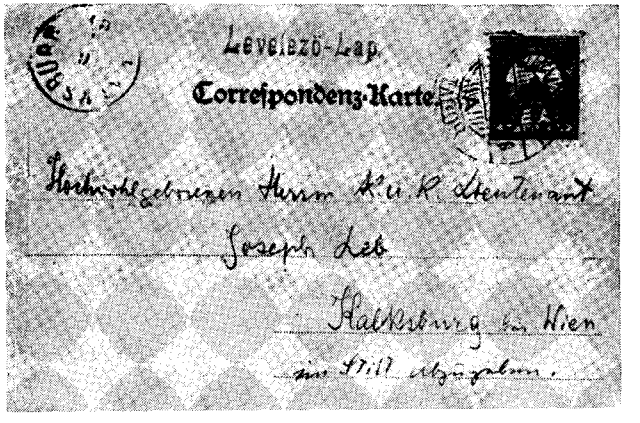
A kiképző táborok postahivatalai

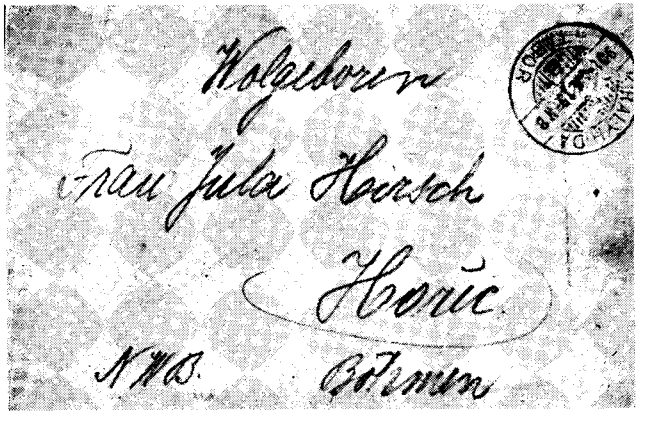
Magyarország területén az állandó gyakorlóterek nagy befogadóképességű kiképző táboraiban, illetve lőiskoláiban állandó katonai postahivatalok működtek. Ezek bélyegzésein a „TÁBOR" szó volt olvasható, helynévvel és dátummal ellátva.

Az ilyen táborok közül a következők ismeretesek:

Bruck-Újfalu — Tábor	Gyalogsági lövész iskola.
Királyhida — Tábor	Gyalogsági lövész iskola.
Hajmáskér — Tábor	Könnyűtüzérségi lövőiskola.
Örkény — Tábor	Nehéztüzérségi lövőiskola.
Piliscsaba — Tábor	Gyalogsági kiképző iskola.
Kenyérmező — Tábor	Gyalogsági kiképző iskola.
Esztergom — Tábor	Tüzérségi kiképző iskola.

Ezek a táborok, Bruck-Újfalu és később Királyhida kivételével (melyek még fából épültek) már kaszárnya jellegű téglaépületek voltak. Ezek az elszállásolás kényelmének szempontjából sokkal kedvezőbbek.

11. ábra: Királyhida — Tábor

A kiképző táborok bélyegzői

Bruck-Újfalu — Tábor: Egykörös bélyegzők. Két típus ismeretes, méretük 24, ill. 25 milliméter.

Királyhida — Tábor: Kétkörös vonalkázott koronás bélyegzők. Három típus ismeretes. Egy ellenőrzőbetű nélküli, és 1—1 „A" és „B" ellenőrző betűvel. Méretük: 29 milliméter.

Hajmáskér — Tábor: Kétkörös vonalkázott koronás és korona nélküli bélyegzők. Öt darab ismeretes. Egy ellenőrzőbetű nélküli, 1—1 „A" és „B" és két eltérő „C" ellenőrzőbetűvel. Méretük 28, illetve 29 milliméter.

Örkény — Tábor: Kétkörös vonalkázott koronás bélyegző. Mérete 31 milliméter.

Piliscsaba — Tábor: Egykörös bélyegző. Mérete 24 milliméter.

Kenyérmező — Tábor: Kétkörös koronás bélyegző. Mérete 31 milliméter.

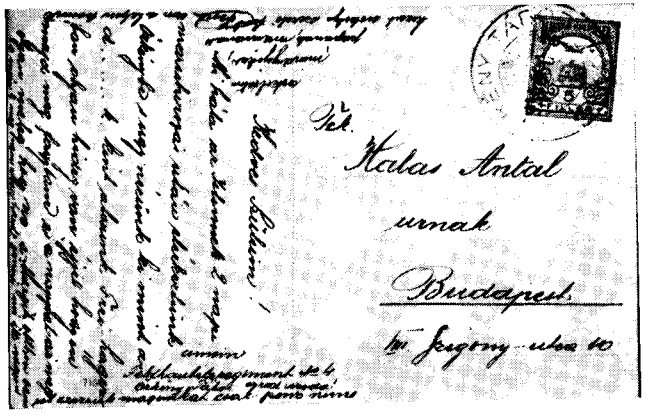
Esztergom — Tábor: Bélyegzője általam ismeretlen.

A legkorábbi, általam ismert „TÁBOR" bélyegzés Bruck-Újfalu, 1895. július 27. Létezhet korábbi dátummal is, ezekről hivatalos adatok katonai voltuk miatt nincsenek.

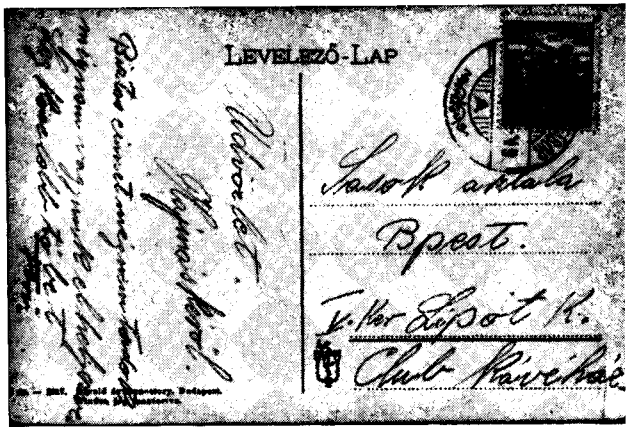
A fenti táborok a két első tábor kivételével, az első világháború végéig működtek, a többi az első háború után, a második világháború alatt, sőt azután is.

Hajmáskér — Tábor általam ismert utolsó bélyegzése 1925. aug. 21.

Használták még a „TÁBOR" szót jelölésképpen a hadifogoly-táborok bélyegzőin is, de ez már egy másik, külön tanulmány tárgyát képezi.

12. ábra: Örkény — Tábor

13. ábra: Hajmáskér — Tábor

KLASSZIKUS
ÉS MODERN
BÉLYEGGYŰJTEMÉNYEKET,
RÉGI LEVELEKET, JOBB DARABOKAT

állandóan vásárolok

SZEKERES BENEDEK JÓZSEF
bélyegszaküzlet

1137 BUDAPEST XIII., Katona József u. 2/e.
Telefon: 129-350

FELHÍVJUK

olvasóink figyelmét, hogy kiadványunk alábbi számai még megvásárolhatók:

Philatelica 71/2	**ára 10,— Ft**
Philatelica 72/1	**ára 10,— Ft**
Philatelica 72/2	**ára 10,— Ft**
Philatelica 73/2	**ára 10,— Ft**
Philatelica 74/2	**ára 9,50 Ft**
Philatelica 75/1	**ára 15,— Ft**
Philatelica 76/1	**ára 18,— Ft**
Philatelica 77/1	**ára 18,— Ft**
Philatelica 77/2	**ára 18,— Ft**
Philatelica 78/1	**ára 18,— Ft**
Philatelica 79/1	**ára 24,— Ft**
Philatelica 79/2	**ára 24,— Ft**

A füzeteket a budapestiek a székházban, munkaidő alatt a nyomtatványraktárban, munkaidő után a könyvtárban szerezhetik be.

KÉSZPÉNZÉRT
VÁSÁROLOK

LUXUS MINŐSÉGŰ
KLASSZIKUS BÉLYEGEKET
minden változatban, a világ bármely országából!

LEVELEK, LEVÉLDARABOK
különösen érdekelnek.

„KALOCSA" teljes bélyegzésért
50% felárat fizetek!

LACZA LÁSZLÓ bélyegkereskedő
1056 BUDAPEST, VÁCI UTCA 63.

Az 1867-es provizórium

Az 1867—1918 közötti magyar gyűjtemények felépítése

SIPOS JÓZSEFNÉ

1867 május elsejével az osztrák és magyar postaigazgatás különvált. Ettől az időponttól a magyarországi és erdélyi[1], 1868. április 1-től a horvát és szlavonországi polgári részek, majd 1871. január 1-től a határőrvidéki postaigazgatás is a magyar postaigazgatás hatáskörébe kerültek.

A két postaigazgatás a Vám és kereskedelmi szerződésen alapuló Ideiglenes, majd Végleges Postaegyezményt kötött, amely a továbbiakban a két postaigazgatás működésének alapja volt.

A függetlenné vált magyar postaigazgatás irányítása és vezetése a Földművelés-, Ipar- és Kereskedelemügyi Minisztérium (a továbbiakban Kereskedelmi Minisztérium) hatáskörébe került.

A bélyeg kiadási körülményeivel korábban, a Filatéliai Szemle 1978 áprilisi számában foglalkoztam, ezért itt röviden csak azokra a részletekre térek ki, amelyek a jelölt témával kapcsolatosak.

Az új bélyegek elkészítését 1867. május 1-re, vagy június 1-re tűzték ki. A határidő rövid volt, ez alatt kellett a tervezeteket, kliséket és próbanyomatokat, majd jóváhagyás után a szükséges bélyegmennyiséget előállítani.

1867. április 18-án Magyarországra küldték a tervezeteket a magyar Kereskedelmi Minisztérium „a bélyegek és borítékok elkészítéséhez beleegyezőleg és lehetőleg véghatározatot magábanfoglaló gyors közléssel" (P. Nr 7037/808 számú ügyirat) való választ kérve (lásd a Magyar Bélyegek Monográfiája III. k. 31. o.).

A magyar Kereskedelmi Minisztérium 1078 számon kisebb módosítási javaslataival megküldte gyors válaszát.

A bécsi Kereskedelmi és Népgazdászati Minisztérium a magyar módosítási javaslat figyelembevételével utasítást adott a bélyegek próbanyomatainak elkészítésére, majd ezek bemutatása után a bélyegek gyártásának megkezdésére.

A magyar Kereskedelmi Minisztérium 1867. május 18-án kapott értesítést, hogy a bélyegek elkészítését június 1-re vállalja a cs. udvari nyomda.

1867. május 20-án a Kereskedelmi Minisztérium 1837/273 számon az alábbiakról értesítette a Kereskedelmi és Népgazdászati Minisztériumot:

[1] 1867 május elsejével a magyar postaigazgatás hatáskörébe kerültek a nagyszebeni postaigazgatás alá rendelt havasalföldi Bukarestben, Giurgevoban, Ploestiban, Ibrailában és a moldvai Foksaniban és Galacban működő postaügynökségek is 1869-ig.

Hirdetmény.

Folyó évi junius 1-sejétől a levelek és keresztkötésü levél-posta küldemények ugy, mint az előfizetés utján megrendelt, a szerkesztőségek által feladatandó hirlapok szétküldésére, uj levél- és hirlapjegyek és jegygyel ellátott levélborítékok fognak használatba hozatni.

E részben a földmivelés, ipar- és kereskedelem ügyi magyar királyi ministerium a következőket hozza köztudomásra:

1. Az uj levél- és hirlapjegyek, valamint a jegyekkel ellátott levélboritékok, Ő Felsége arcképét viselik.

2. A levél- és hirlapjegyek, valamint a boritékjegyek szine ugyanaz, mint a jelenleg forgalomban lévőké.

3. A jelenleg használatban lévő levél- és hirlapjegyek ugy, mint a jegyes boritékok még junius 15-ig érvényben maradnak. Junius 16-tól kezdve pedig a régibb jegyekkel ellátott levelek és keresztkötésü küldemények, valamint azon levelek, melyek a régi jegygyel ellátott boritékokban adatnak fel, mint nem bérmentesitettek fognak kezeltetni.

4. A használaton kivül helyezendő levél- s hirlapjegyek és levélboritékok junius hó 15 kéig a postahivataloknál uj jegyek és uj boritékokkal kicserélhetők; ezen határidőn tul kicserélésnek nem lesz helye.

5. A levél- és hirlapjegyek, valamint a jegyes boritékokra nézve fennálló szabályok, a mennyiben ezen intézkedés által nem módosittatnak, továbbra is érvényben maradnak.

Pesten, 1867. évi május hó 28.

A földmivelés-, ipar- és kereskedelmi m. k. ministeriumtól.

---

1. ábra: Az 1867-es bélyegek kibocsátásáról szóló ötpontos rendelet

„..hogy a közönségnek az általa június 1-e előtt vásárolt, és még kezei között levő, régi formájú bélyegek és borítékok felhasználására 15 napi határidőt állapítottam meg f. évi június 15-ig, mely nap után az eddigi levélbélyegek, levélborítékok és újságbélyegek honi viszonylatban teljesen használaton kívül lesznek elhelyezve és az ilyenekkel ellátott küldeményeket mint bérmentetleneket fogják kezelni."

A június 1-i szállítási határidő ismeretében a Kereskedelmi Minisztérium ötpontos rendeletet állított össze, amelyet a Budapesti Közlönyben május 28-i dátummal tett közzé:

E rendelet 1. pontja azonban tévesen a hírlapjegyek képének is „Ő Felsége" arcképét jelöli a Merkur-fej helyett.

1867. május 25-én, az ötpontos rendelet összeállításával egyidejűleg az alábbi levél ment a postaigazgatóságokhoz:

„Hivatkozva az új levél és hírlapjegyek kiadására vonatkozó, egyidejűleg a hírlapok útján közzétett hirdetményre, arról értesitem kir. postaigazgatóságot, hogy a jelenleg használatban levő levél- és hírlapjegyek, úgy mint a jegyes borítékok még június 15-ig érvényben maradnak. Június 16-tól kezdve pedig a régebbi jegyekkel ellátott levelezések és keresztkötésű küldemények, valamint azon levelek, melyek a régi jeggyel ellátott borítékokban adatnak fel, mint nem bérmentesítettek fognak kezeltetni.

A használaton kívül helyezendő levél- és hírlapjegyek és levélborítékok június 15-ig a postahivataloknál új jegyekkel és új borítékokkal cserélhetők, ezen határidőn túl kicserélés nem engedhető meg.

Eszerint a kir. postaigazgatóság a további intézkedést tegye meg, és a postahivatalokat utasítsa, hogy a kicserélt jegyeket és borítékokat május hó végével el nem kelt jegyekkel és borítékokkal együtt a postaigazgatósági pénztárba szállítsák be.

Pesten, 1867. május 26-án

Gorove s. k."

A Kereskedelmi és Népgazdászati Minisztérium a Kereskedelmi Minisztériumtól kapott értesítés alapján 1867. május 26-án a Wiener Zeitung 126-os számában közzétett értesítésében közölte, hogy Magyarországon a régi bélyegek június 15-ig még felhasználhatók. E közlemény és fordítása 1867. június 1-én a „RENDELVÉNYEK a magyar postahivatalok számára" c. rendelettárban jelent meg.

1867. május 1-től június 15-ig biztosítani kellett a postaforgalom zavartalan lebonyolítását, ezt szolgálták a már ismertetett rendeletek is. Ideiglenesen engedélyezték a régi, 1864-ben kiadott sasos bélyegek további használatát, valamint azoknak a postahivatalokban történő kicserélését. Ausztriában ezek a bélyegek a készletek kimerüléséig voltak használatban.

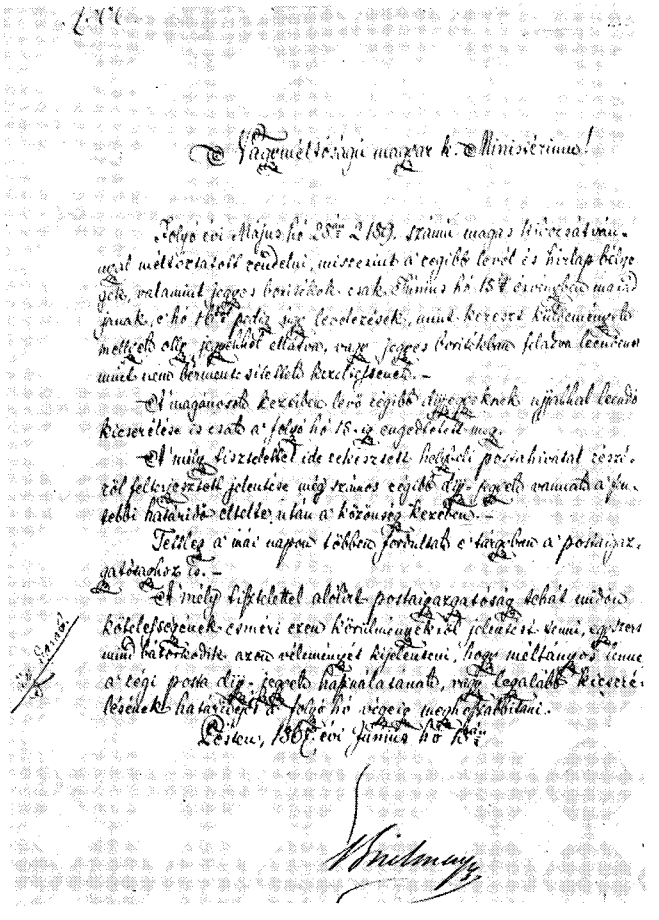
A Kereskedelmi Minisztérium által engedélyezett hathetes — május 1. és június 15. közötti — időszak alatt felhasznált bélyegek, bélyeges borítékok és hírlapjegyek az önálló Magyar Postaigazgatás p r o v i z ó r i u m a i, és így ezeket a magyar gyűjtemény „Önálló Magyar Postaigazgatás" című fejezete első részeként kell feldolgozni.

Ez a provizorikus időszak, ha figyelembe vesszük, hogy az új bélyegek csak június 1-től álltak rendelkezésre, a bélyegek cseréje tekintetében két hétre csökkent, ami nagyon rövidnek bizonyult.

Erről tanúskodik a pesti postaigazgatóság 7306 számú, 1867 június 18-án kelt levele. (2. ábra.)

Az ismertetett levél alapján a minisztérium újabb intézkedést tett, a régi bélyegek kicserélésére vonatkozó határidőt július 15-ére módosította. A hathetes „provizorikus" felhasználási időszak azonban változatlan maradt.

A provizorikus időszakból származó bérmentesítések egy részénél azok 1867-es volta tényszerűen megállapítható, más részüknél — noha esetleg valóban 1867. május 1. és június 15. közti időszakból származnak — ennek nincs egyértelmű bizonyítéka. Ha a levélben szerepel az évszám, vagy a bélyegző évszámot

2. ábra: A 7306/1867. számú pesti postaigazgatósági levél. (Az Országos Levéltár anyaga)

RENDELVÉNYEK

a

magyar posta-hivatalok számára.

Szerkesztve a kereskedelmi ministeriumban.

6. SZ. **Hétfő, julius 1-jén 1867.**

Hirdetmény a régi levélbélyegek kicserélésére való határidő meghosszabbitása iránt.

1867. 2992/735.

A földmivelés, ipar és kereskedelemügyi magyar kir. ministerium részéről közhirré tétetik, hogy a folyó évi május hó 30-án (lásd rendelvénylap 3-ik számát) kelt hirdetményben a régi levél és hirlap-jegyek, valamint a jegyes levélboritékok kicserélésére f. é. Junius hó 15. kitüzött határidő julius hó 15-ig meghosszabbittatik; de bérmentesitésre a régi jegyek és jegyes boritékok többé nem használhatók s az ilyenekkel ellátott küldemények mint nem bérmentesittettek fognak kezeltetni.

Pest 1867. junius 21-én.

Kundmachung der Terminserstreckung des Umtausches der alten Briefmarken.

2992/735. 1867.

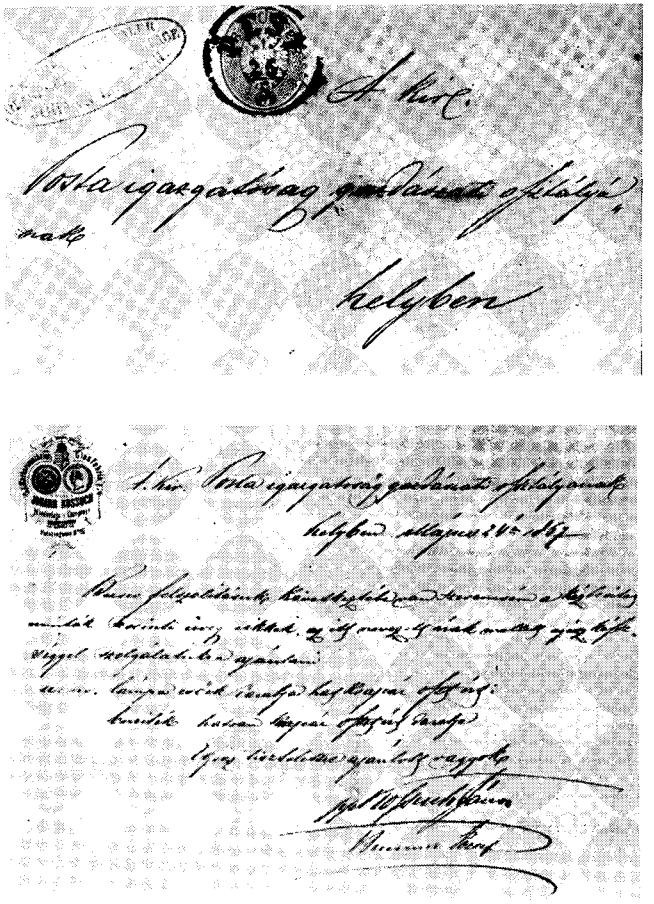
Der in der hierortigen Kundmachung vom 30. Mai l. J. (Verordnungsblatt Nr. 3) für den Umtausch der älteren Brief- und Zeitungsmarken, dann der gestempelten Gouverts auf den 15. Juni l. J. festgesetzte Termin wird bis zum 15. Juli 1867 mit dem Bemerken verlängert, daß die älteren Marken und Gouverts zur Frankirung nicht verwendet werden können und daß die mit solchen versehenen Sendungen wie unfrankirt behandelt werden.

Pest am 21. Juni 1867.

3. ábra: A RENDELVÉNYEK a magyar postahivatalok számára 1867. július 1-i számában megjelent, a bélyegek kicserélésének meghosszabbítására vonatkozó rendelet

is tartalmaz, a besorolás egyértelmű. Évszámos bélyegzőt ebben az időben még csak Pozsony és Nagyvárad használt. Érdekes esetnek számítanak azok a bélyegzések 1864-es bélyegeken, amelyekről nyilvánvaló, hogy csak 1867-ből származhatnak, mivel a postahivatal 1866. június 15. után került megnyitásra.

A feldolgozás megkönnyítésére összeállítottam azoknak a postahivataloknak a névsorát, amelyek ismeretében levéldarabokról is meghatározható, hogy a

4., 4/a ábra: 1867. május 26-án feladott 1864-es bélyeggel bérmentesített „provizórium" levél

Helynév:	Bélyegző típusa:	A hivatal felállításának ideje
Ajnácskő	F 1	1867. május 1.
Alcsút	F 1	1866. szept. 6.
Árva Várallya	F 1	1866. október 6.
Báránd	F 1	1867. január 1.
Bánfalva	F 1	1866. július 16.
Bihar-Félegyháza	F 14	1866. augusztus 1.
Csebinye	F 1	1866. október 1.
Csertesz	F —	1866. október 1.
Csetnek	F 1	1866. szept. 6.
Doboz	F 1	1866. október 1.
Dobra Zemplén	F 14	1866. augusztus 1.
Egyek	F 1	1866. szept. 6.
Gelse	F 1	1866. július 16.
Gurahoncz über von Jószáshely	F 1	1866. december 21.
Kapolnok-Monostor	F 14	1867. március 16.
Kekkő	F 1	1866. november 1.
Kis Almás		1866. december 1.
Kis Falud	F 1	1866. december 1.
Kölcse	F 1	1867. január 1.
Magyar-Gencs	F 1	1866. november 21.
Mezőhegyes	F 1	1866. szept. 16.
Mihály	F 1	1866. december 16.
Nadrág	F 1	1867. március 1.
Nagybocskó	F 1	1867. június 1.
Nagy Lónya	F 14	1867. március 1.
Nagyvárad	F 132	
Ottomány	F 1	1866. október 16.
Ököritó	F 1	1866. szept. 6.
Panczel-Cseh	F 1	1866. október 20.
Pencz	F 132	1867. május 11.
Prusskau	F 1	1867. május 1.
Pozsony	F 132	
Román-Bogchan	F 14	1867. június 1.
Ruszt		1867. január 1.
Sülelmed	F 1	1867. május 1.
Szalács	F 1	1866. október 16.
Szilágy Sz. Király	F 1	1867. május 1.
Szőreg	F 14	1867. május 1.
Szt. Jobb	F 1	1867. június 1.
Talpas	F 1	1866. november 15.
Tarczal	F 1	1867. április 1.
Tarpa	F 1	1867. március 16.
Új Kécske	F 1	1866. szept. 16.
Vendégi	F 1	1866. augusztus 1.
Veresmart	F 1	1866. december 1.
Verespatak	F 1	1866. július 1.
Zala Szt. Mihály	F 14	1866. november 16.
Zemplén-Dobra	F 14	1866. augusztus 1.

bérmentesítés mikor jött létre, így az is, hogy a bélyegen szereplő bélyegzésdátumok — május 1. és június 15. között — egyértelműen 1867-esek.

A névsorban azok a postahivatalok szerepelnek, amelyeket 1866. június 16-a után létesítettek, így bélyegzésük a fent említett dátummal 1864-es bélyegen csak 1867-ből származhat. Figyelembe vettem még az említett Nagyvárad és Pozsony évszámos bélyegzőket.

A provizórium ritkaságai közé tartoznak a kéthetes időszak alatt létrejött 1864/1867-es vegyes bérmentesítések is.

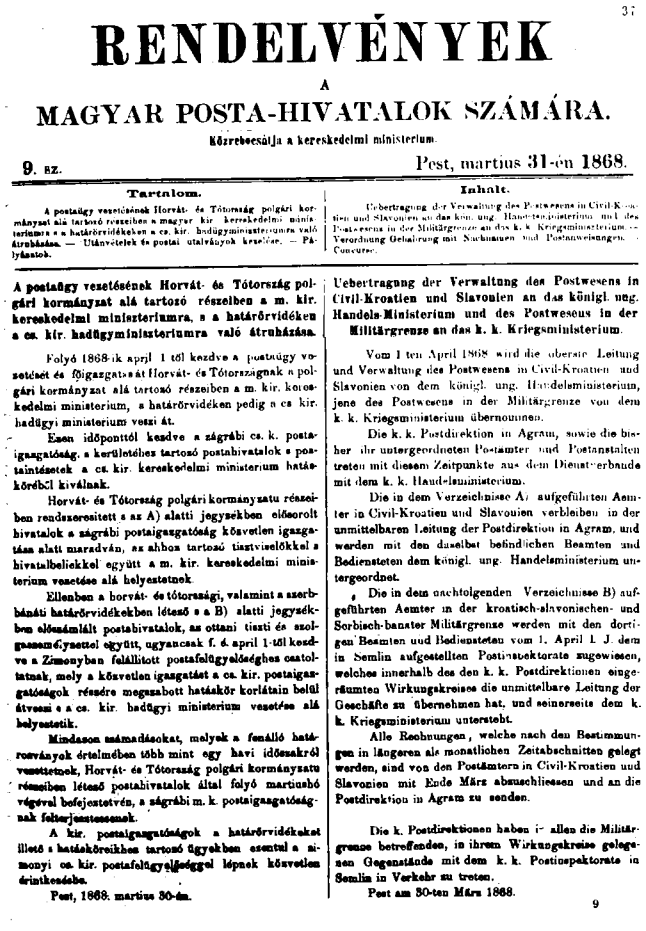
Horvát-Szlavónia és a Határőrvidék

Az önálló magyar postaigazgatás másik, kevésbé ismert területe Horvát-Szlavónia[2], amelynek postaigazgatása 1868. április 1-én került magyar hatáskörbe. Az erre vonatkozó rendelet 1868. március 31-én jelent meg a RENDELVÉNYEK a magyar posta-hivatalok számára c. hivatalos lapban.

Egyidejűleg megjelent azoknak a postahivataloknak a névsora is, amelyek a magyar postaigazgatáshoz kerültek át. Ez a névsor is segítheti a gyűjtőket a feldolgozásban.

A fenti hivatalokban feladott levelek 1868. április 1-től magyar bérmentesítésnek számítanak.

[2] Horvát-Szlavónia, más néven akkori szóhasználattal Horvát- és Tótország.

37

RENDELVÉNYEK

A

MAGYAR POSTA-HIVATALOK SZÁMÁRA.

Közrebocsátja a kereskedelmi ministerium.

9. sz. Pest, martius 31-én 1868.

Tartalom.

A postaügy vezetésének Horvát- és Tótország polgári kormányzat alá tartozó részeiben a magyar kir. kereskedelmi ministeriumra s a határőrvidéken a cs. kir. hadügyministeriumra való átruházása. — Utánvételek és postai utalványok kezelése. — Pályázatok.

Inhalt.

Uebertragung der Verwaltung des Postwesens in Civil-Kroatien und Slavonien an das königl. ung. Handels-Ministerium und des Postwesens in der Militärgrenze an das k. k. Kriegsministerium. — Verordnung Gebahrung mit Nachnahmen und Postanweisungen. — Concurse.

A postaügy vezetésének Horvát- és Tótország polgári kormányzat alá tartozó részeiben a m. kir. kereskedelmi ministeriumra, s a határőrvidéken a cs. kir. hadügyministeriumra való átruházása.

Folyó 1868-ik april 1-től kezdve a postaügy vezetését és főigazgatását Horvát- és Tótországnak a polgári kormányzat alá tartozó részeiben a m. kir. kereskedelmi ministerium, a határőrvidéken pedig a cs. kir. hadügyi ministerium veszi át.

Ezen időponttól kezdve a zágrábi cs. k. postaigazgatóság, a kerületéhez tartozó postahivatalok s postaintézetek a cs. kir. kereskedelmi ministerium hatásköréből kiválnak.

Horvát- és Tótország polgári kormányzatu részeiben rendszeresített s az A) alatti jegyzékben előrsorolt hivatalok a zágrábi postaigazgatóság közvetlen igazgatása alatt maradván, az ahhoz tartozó tisztviselőkkel s hivatalbeliekkel együtt a m. kir. kereskedelmi ministerium vezetése alá helyeztetnek.

Ellenben a horvát- és tótországi, valamint a szerbbánáti határőrvidékekben létező s a B) alatti jegyzékben előszámlált postahivatalok, az ottani tiszti és szolgaszemélyzettel együtt, ugyancsak f. é. april 1-től kezdve a Zimonyban felállított postafelügyelőséghez csatoltatnak, mely a közvetlen igazgatást a cs. kir. postaigazgatóságok részére megszabott hatáskör korlátain belül átveszi s a cs. kir. hadügyi ministerium vezetése alá helyeztetik.

Mindazon számadásokat, melyek a fenálló határozványok értelmében több mint egy havi időszakról vezettetnek, Horvát- és Tótország polgári kormányzatu részeiben létező postahivatalok által folyó martiushó végével befejeztetvén, a zágrábi m. k. postaigazgatóságnak felterjesztessenek.

A kir. postaigazgatóságok a határőrvidékeket illető s hatáskörökben tartozó ügyekben esentül a nimonyi cs. kir. postafelügyelőséggel lépnek közvetlen érintkezésbe.

Pest, 1868. martius 30-án.

Uebertragung der Verwaltung des Postwesens in Civil-Kroatien und Slavonien an das königl. ung. Handels-Ministerium und des Postwesens in der Militärgrenze an das k. k. Kriegsministerium.

Vom 1ten April 1868 wird die oberste Leitung und Verwaltung des Postwesens in Civil-Kroatien und Slavonien von dem königl. ung. Handelsministerium, jene des Postwesens in der Militärgrenze von dem k. k. Kriegsministerium übernommen.

Die k. k. Postdirektion in Agram, sowie die bisher ihr untergeordneten Postamter und Postanstalten treten mit diesem Zeitpunkte aus dem Dienstverbande mit dem k. k. Hand-lsministerium.

Die in dem Verzeichnisse A) aufgeführten Aemter in Civil-Kroatien und Slavonien verbleiben in der unmittelbaren Leitung der Postdirektion in Agram, und werden mit den daselbst befindlichen Beamten und Bediensteten dem königl. ung. Handelsministerium untergeordnet.

Die in dem nachfolgenden Verzeichnisse B) aufgeführten Aemter in der kroatisch-slavonischen- und Sorbisch-banater Militärgrenze werden mit den dortigen Beamten und Bediensteten vom 1. April l. J. dem in Semlin aufgestellten Postinspektorate zugewiesen, welches innerhalb des den k. k. Postdirektionen eingeräumten Wirkungskreises die unmittelbare Leitung der Geschäfte zu übernehmen hat, und seinerseits dem k. k. Kriegsministerium untersteht.

Alle Rechnungen, welche nach den Bestimmungen in längeren als monatlichen Zeitabschnitten gelegt werden, sind von den Postämtern in Civil-Kroatien und Slavonien mit Ende März abzuschliessen und an die Postdirektion in Agram zu senden.

Die k. Postdirektionen haben in allen die Militärgrenze betreffenden, in ihrem Wirkungskreise gelegenen Gegenstände mit dem k. k. Postinspektorate in Semlin in Verkehr zu treten.

Pest am 30-ten März 1868.

9

5. ábra: Horvát-Szlavónia polgári része postahivatalainak igazgatásáról szóló rendelet. PRT 1868. március 31-i 9. szám

Az 1864-es kiadással bérmentesített, a névsorban szereplő hivatalokban ez időszakban feladott levelek mint szabálytalanul bérmentesítettek kerülhetnek a gyűjteménybe, mivel Magyarországon 1867. június 15-ével a bélyegek érvényüket vesztették.

A március 30-i rendelet arról is intézkedik, hogy valamennyi Határőrvidék-i postahivatal a közös osztrák—magyar Hadügyminisztérium felügyelete alá kerül.

Így az 1868. március 31-ig a Határőrvidék területén feladott 1864-es és 1867-es bélyegekkel bérmentesített levelek o s z t r á k-nak minősülnek akkor, ha a rendelettel egyidejűleg megjelent névsorban szereplő postahivatalokban adták fel azokat. A meghatározást elvégezhetjük az itt közölt névsor alapján.

Az osztrák időszak eddig ismert legkorábbi — külföldi gyűjteményben található — levelét 1868. január 26-án ZUPANJA helységben adták fel.

Az 1868. április 1. után 1864-es, illetőleg 1867-es bélyegekkel bérmentesített leveleket a filatéliai feldolgozás során Osztrák—magyar közös igazgatás c. rész első fejezeteként kell feldolgozni . . .

Ezen időszak legkorábbi ismert levele egy 1868. április 4-én OTOCAC-on feladott, 1864-es és 1867-es bélyegekkel bármentesített levél, amely szintén külföldi gyűjteményben található.

A közös hadsereg tábori postájának filatéliai besorolása

Az 1867 és 1918 közötti időszak rendkívül érdekes helyet foglal el a világtörténelemben.

A kor történeti helyzetének megfelelő filatéliai feldolgozásával számos kutató foglalkozott. Közülük Edwin Müller, a jeles filatéliai szakíró volt az, aki 1927-ben, a Die Postmarke című lapban megjelent, Magyarország bélyegkiadásával foglalkozó tanulmányában megoldotta a kérdéses időszak rendezését azzal,

A) Horvát- és Tótország polgári kormányzatu részeiben létező postahivatalok névsora.

Verzeichniss der Postanstalten in Civil-Kroatien und Slavonien.

Postahivatal Postamt	Megye Komitat	Postahivatal Postamt	Megye Komitat
Bácince	Szerém (Syrmien).	Nasic	Verőcze.
Berdovec	Zágráb (Agram).	Netretic	Zágráb (Agram).
Bistra	Zágráb (Agram).	Neumarhof (Novimarov)	Körös (Kreutz).
Bizovac	Verőcze.	Novi	Fiume.
Bosiljevo	Zágráb (Agram).	Opatovac	Szerém (Syrmien).
Breznica	Zágráb (Agram).	Orahovica	Verőcze.
Bribir	Fiume.	Oroslavje	Zágráb (Agram).
Brood a. d. Kulpa	Fiume.	Pakrac	Pozsega.
Buccari	Fiume.	Pisarovina	Zágráb (Agram).
Cadjavica	Verőcze.	Pleternica	Pozsega.
Cirkvenizza	Fiume.	Poljana	Pozsega.
Cserevic	Szerém (Syrmien).	Popovaca	Körös (Kreutz).
Csalma	Szerém (Syrmien).	Popovec	Zágráb (Agram).
Cubar	Fiume.	Portoré	Fiume.
Dálja	Verőcze.	Pozsega	Pozsega.
Daruvár	Pozsega.	Pregrada	Varasd.
Delnice	Fiume.	Ravnagora	Fiume.
Diakovár	Verőcze.	Reka gornja	Körös (Kreutz.)
Dubravica	Varasd.	Ruma	Szerém (Syrmien).
Dugoselo	Zágráb (Agram).	Samobör	Zágráb (Agram).
Erdevik	Szerém (Syrmien).	Sid	Szerém (Syrmien).
Eszék	Verőcze.	Siszek (Civil)	Zágráb (Agram).
Fiume	Fiume.	Skrad	Fiume.
Fuzine	Fiume.	Slatina	Verőcze.
Gorica-velika	Zágráb (Agram).	Stubica	Zágráb (Agram).
Jelenje	Fiume.	Stupnik	Zágráb (Agram).
Illok	Szerém (Syrmien).	Suhopolje	Verőcze.
Iregh	Szerém (Syrmien).	Sveti-Iván	Zágráb (Agram).
Ivanec	Varasd.	Szuszek	Szerém (Syrmien).
Kamensko	Pozsega.	Toplice (Töplitz)	Varasd.
Károlyváros (Karlstadt)	Zágráb (Agram).	Toplice krapinsko Krapina	Varasd.
Katiuce	Pozsega.	Tovarnik	Szerém (Syrmien).
Klanjec	Varasd.	Valpovo	Verőcze.
Kapronicza (Kopreinitz)	Körös (Kreutz).	Vera	Szerém (Syrmien).
Koska	Verőcze.	Verbovsko	Fiume.
Krapina	Varasd.	Verbovec	Körös (Kreuz).
Krasic	Zágráb (Agram),	Verőcze	Verőcze.
Körös (Kreuz)	Körös (Kreutz).	Vivodina	Zágráb (Agram).
Kula	Pozsega.	Vu in	Verőcze.
Kutina	Pozsega.	Vuciniessello	Fiume.
Lekenik	Zágráb (Agram).	Vuka	Verőcze.
Lokve	Fiume.	Vukovár	Szer m (Syrmien).
Ludbreg	Körös (Kreutz).	Varasd	Varasd.
Miholjác dolnje	Verőcze.	Zágráb (Agram)	Zágráb (Agram).
Mihovlján	Varasd.	Zdihovo	» »
Moslavina	Verőcze.	Zlatár	Varasd.

6. ábra: A horvát-szlavóniai polgári területekről a magyar postaigazgatás hatáskörébe került postahivatalok névsora

B) A határőrvidék postahivatalainak névsora. | Verzeichniss der Postanstalten in der Militärgränze.

Postahivatal Postamt	Ezred, századdal vagy község Regiment, Bataillon oder Communität	Postahivatal Postamt	Ezred, századdal vagy község Regiment, Bataillon oder Communität
Alibunar	Szerb-banat.	Básias	Serb-banat.
Banovajaruga	Gradiska.	Bednik	II. Banat.
Barilovic	Sluin.	Bellovár	Com. Bellovár.
Berseska	Szerb-banat	Ottocac	Ottocan.
Beska	Pétervárad	Pancsova	Com. Pancsova
Bocovics	R. Banat.	Pasua (Ó Alt)	Pétervárad.
Brood	Com. Brood.	Perlasz	D. Banat.
Brändl	Ogulin.	Perusic	Ottocan
Banic	Ottoca.	Pétervárad	Com. Pétervárad.
Carlobago	Com. Carlopágo.	Petrinia	Com. Petrinia.
Corsia	R. Banat.	Petrovoselo	Ottocan.
Dubica	II. Banat.	Pittomaca	Varasd St. Georg.
Fejértemplom (Weiskirchen)	Com. Fejértemplom (Weiskirchen.)	Plaski	Ogulin.
Garcin	Brood.	Podove	II. Banat.
Generalskistol	Ogulin.	Prosicenikamen	Ogulin.
Glina	I. Banat.	Rakovica	Ogulin.
Gospic	Licca.	Rajevoselo	Brood.
Gracac	Licca.	Ruskberg	R. Banat.
Gradiska (Ó Alt)	Gradiska.	Samac	Brood.
Gradiska (Uj Neu)	Gradiska.	St. Georgen	Varasd St. Georg.
Gergyevac	Warasd. St. Georg.	St.-Rock	Liccan.
Herkulesbad	R. Banat.	Serb	Liccan.
Hertkovac	Pétervárad.	Severin (Mil.)	Varasd St. Georg.
Jarkovac	D. Banat.	Sibinj	Gradiska.
Jasenovac	II. Banat.	Simanovce	Pétervárad.
Jesernas	Ogulin.	Slatina	R. Banat.
Josephsdorf	Titl. Bataillon.	Sluin	Sluin.
Josephsthal	Com. F. Ivanics.	Sunja	II. Banat.
Ivanic (vár Festung)	Ogulin.	Sveti Ivan	Varasd Kreutz.
Ivánic (sárda Kloster)	Warasd-Kőrös.	Teregova	R. Banat.
Karancsebes	R.-Banat.	Titel	Titel-Bataillon.
Karlovitz	Com. Karlovitz.	Topusko	I. Banat.
Kerestec	Ottoca.	Udbina	Licca.
Kostajnica	Com. Kostanica.	Ulma	Serb Banat.
Kostanjevac	Sluin.	Unter-Lapac	Liccan.
Kris	Warasd-Kőrös.	Undin	D. Banat.
Kubin	D. Banat.	Valiscelo	Sluin.
Kisnak	Pétervárad.	Velsim	Sluin.
Lagerndorf	Szerb-banat.	Verbova	Guadiska.
Malihallan	Licca.	Vergiamost	I. Banat.
Medak	Licca.	Verhovine	Ottoca.
Mehadia	R. Banat.	Verpolje	Brood.
Mikanovce	Brood.	Vinkovce	Brood.
Mikovitz	Pétervárad.	Virje	Varasd St. Georg.
Neudorf	D. Banat.	Vojnic	Sluin.
Nemka	Gradiska.	Zavalje	Ottoca.
Ogulin	Ogulin.	Zengg	Com. Zengy.
Okahabistra	R. Banat.	Zermanja	Licca.
Otrazene	Gradiska.	Zimony (Semlin)	Com. Zimony (Semlin).
Orlovac	Gradiska.	Zrepaja	D. Banat.
Ovelik	Brood.	Zupanye	Brood.
Omova	R. Banat.	Zulatekva	Ogulin.

7. *ábra:* Az osztrák—magyar Hadügyminisztérium hatáskörében maradt postahivatalok névsora

hogy az előzőekben már említett, úgynevezett osztrák—magyar közös rész kialakítását javasolta.

Ennek első fejezeteként a már ismertetett Határőrvidék-i bérmentesítéseket, majd a közös uralkodó közvetlen hatáskörébe tartozó osztrák—magyar közös hadsereg tábori postáinál feladott bérmentesítéseket tárgyalja.

A provizóriummal, valamint az E. Müller által javasoltakkal az 1867 és 1918 közötti osztrák—magyar időszak filatéliai feldolgozása az alábbiak szerint alakul:

I. *OSZTRÁK POSTA MAGYARORSZÁGON*
   a) Előfutár levelek 1752 és 1850 között.
   b) Az 1850 és 1867. április 30. közötti bélyeges időszak küldeményei.

II. *OSZTRÁK—MAGYAR KÖZÖS IGAZGATÁS*
   a) A Határőrvidéken 1868. április 1. és 1870. december 31. között a készletek kifogytáig az 1864-es, 1864/67-es, valamint az 1867-es bélyegekkel bérmentesített küldemények.
   b) A Bosznia-Hercegovinában 1878 és 1918 közötti időszakban működött osztrák—magyar tábori posta küldeményei.
   c) Az I. Világháborúban 1915 és 1918 közötti időszakban működött osztrák—magyar tábori posta küldeményei.

III. *ÖNÁLLÓ MAGYAR POSTAIGAZGATÁS*
   a) Provizóriumok: 1867. május 1. és június 15. között az 1864-es, 1864/67-es és 1867-es bélyegekkel bérmentesített küldemények.
   b) Az 1867-es, soldi értékjelzésű bélyegekkel bérmentesített küldemények mind a magyar posta „Levante"jai. Az ide tartozó havasalföldi és moldvai postaügynökségek Bukarest, Ibraila, Giurgevo, Ploesti, Foksani és Galac.
   c) Horvát-Szlavóniában a polgári területeken feladott küldemények 1868. április 1-től.
   d) Az 1867-es és 1871-es bélyegekkel létrejött vegyes bérmentesítések.
   e) A további, a megjelenés sorrendjében kiadott magyar bélyegekkel létrejött bérmentesítések.

Források:

Országos Levéltár: FIK 168 jelzetű anyag

Gergely—Szász: Kiegyezés után (historia sorozat, 1979)

Rendelvények a magyar-posta-hivatalok számára 1867, 1868.

Madarász Gyula: Ausztria és Magyarország 1867-es bélyegkiadásai, Magyarország első bélyegei

Die Postmarke c. folyóirat 1929. évf.-ból Edwin Müller cikke.

Müller: Grosses Handbuch der Abstempelungen von Altölsterreich und Lomberdei—Venetien.

Rétey: Postai közigazgatás.

Reisenhoffer Rudolf: Az osztrák postaügy kézikönyve.

A homokbálványosi portó provizórium[1]

DR. ETTRE LÁSZLÓ (USA)

Az első világháború utáni ún. megszállási kiadások általánosan ismeretesek, bár a megérdemeltnél kevésbé lettek kritikusan tárgyalva a filatéliai szakirodalomban. Örömteljes jelenség, hogy a MABÉOSZ az utóbbi évben célul tűzte ezen kiadások feldolgozását. Ezzel egy régi hiányt pótolunk.

Az ún. homokbálványosi portó provizórium a megszállási kiadások közt is a legkevésbé ismertek közé tartozik, holott igen érdekes és közelebbről való megismerése fontos adalékot jelenthet az 1918—1921. közti átmeneti időszak postatörténetéhez. Ezekről a bélyegekről tudomásom szerint adatok csak Groó Árpádnak a *Philatelia* 1921. szeptemberi, valamint Örvös Jánosnak a *Filateliai Kurir* 1929. évi 8—10. számaiban megjelent cikkeiben találhatók.

Jelen közleményben szeretném ismertetni saját vizsgálataim eredményeit, felhasználva Groó cikkét és más magánértesüléseket, amelyeket azon filatelistáktól kaptam, akik ismerik érdeklődési területemet. Hangsúlyozni szeretném, hogy az összefoglalásomat nem tartom teljesnek és remélem, másoknak is kedvet csinálok arra, hogy ezen a területen fokozottabban búvárkodjanak.

Mielőtt a homokbálványosi portó provizórium hátterével foglalkoznék, szeretném megemlíteni, hogy az 1918—1921. időszak helyi kiadásainak és postatörténetének kutatását lényegesen az nehezíti meg, hogy nem állnak rendelkezésre a magyar posta vonatkozó bérmentesítési táblázatai. Tisztában vagyok azzal, hogy a Monográfia számos tarifatáblázatot közöl különböző időszakokból, azonban egyesek hiányoznak. Az 1920. január 1-e utáni időszakról az információ aránylag könnyen megtalálható a IV. kötetben, de az 1920 előtti díjszabások nincsenek táblázatban összefoglalva; úgyszintén a megszállott területeken levő postaigazgatóságok (pl. Pécs, Temesvár) által helyileg felemelt tarifák egyáltalán nincsenek megemlítve,[2] holott ezek nélkül a korszak kritikai tanulmányozása lehetetlen. Szeretném ezt az alkalmat felhasználni arra, hogy a MABÉOSZ és a Tudományos Munkaközösség tagjainak kedvét felkeltsem ezen hézagpótló adatok összegyűjtésére és közlésére.

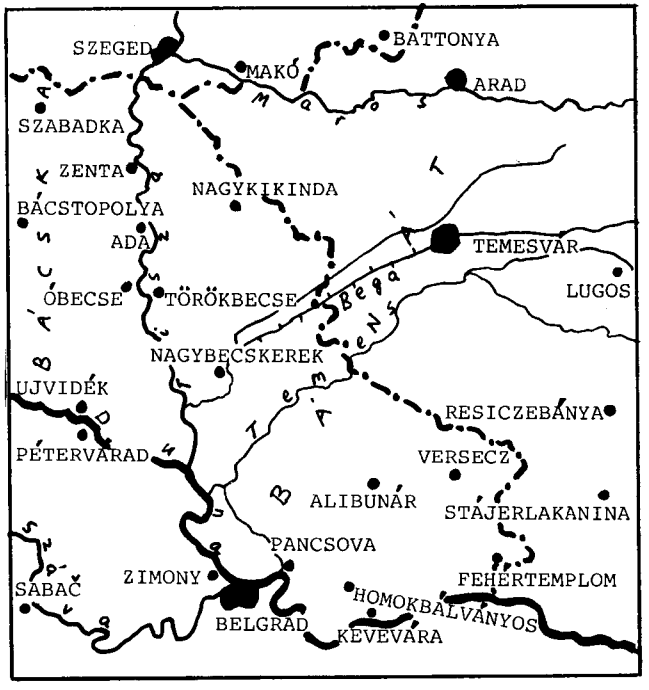
[1] A tanulmány egy figyelemre méltó, de szélsőséges — a filatélia és a csinálmány határán ingadozó — helyi kiadást ismertet. A provizórium tényleges hovatartozásának megítélését — ha ez ugyan eldönthető — olvasóink meggyőződésére bízzuk befolyásolásuk nélkül. (A szerk.)

[2] Surányi László legújabb könyve (Baranya bélyegkibocsátásai 1919) ezt a hibát részben pótolja.

Térjünk vissza 1918 őszére. A belgrádi fegyverszüneti egyezmény (1918. november 13.) után az antant hatalmak Franchet d'Esperey francia tábornok parancsnoksága alatt álló balkán hadseregének szerb egységei megszállták a Magyar Királyság déli részét, a Baranya háromszöget (Pécs: november 15.), a Bácskát (Újvidék: november 19.) és a Bánátot (Temesvár: november 16.). Gyakorlatilag ezzel egyidejűleg román csapatok elkezdték Erdély megszállását is. A szerb és román megszállási zóna közti demarkációs vonal (1. sz. ábra) Aradtól 10 km-re keletre kezdődött a Maros folyónál és innen gyakorlatilag egyenesen haladt délre. Fehértemplom szerb, Stájerlakanina pedig román megszállás alá került.

A belgrádi fegyverszüneti egyezmény első pontja szerint a határok végleges rendezéséig a polgári közigazgatás továbbra is a helyén maradt, a központi magyar kormány irányítása alatt. Ezt a rendelkezést nem mindenben tartották be, de a postaszolgálatban igen és itt végig a régi vezetőségek látták el a helyi ügyeket. Közben a kapcsolat a központi magyar kormánnyal egyre inkább megszakadt és a két déli — a pécsi és temesvári — postaigazgatóság teljesen magára lett hagyva, bár Pécsnek még volt valami kapcsolata Budapesttel (pl. az I. kiadás felülnyomását a budapesti postavezérigazgatóság engedélyezte). Ez a helyzet kettős problémával járt: nem volt elég pénz a postaigazgatóság területén a postaalkalmazottak fizetésére, másrészt lassan kifogyott a készlet a legfontosabb bélyegekből. Más megoldás nem volt, mint felülnyomni a rendelkezésre álló alacsonyabb névértékű, illetve nem igen keresett (újság és sürgős) bélyegeket.

A szerb megszállás alatt levő Temesvárott két ízben nyomták felül a magyar bélyegeket: 1919. május 15. és 25-e között, valamint július 1-én. Július végén a Bánát keleti része gazdát cserélt. A szerb csapatok a végleges határra vonultak vissza (Temesvárt július 27-én ürítették ki) és a kiürített területet román csapatok szállták meg. Ezzel egyidejűleg az S. H. S. Királyság postaszolgálata Nagybecskereken új postaigazgatóságot kezdett szervezni Bánát és Bácska postahivatalai részére. Ez természetesen még inkább bonyolulttá tette a helyzetet, amit Groó Árpád idézett cikkében találóan jellemez: „Ezidőben a kerületi hivatalok maguk sem tudták, hogy tulajdonképpen hová tartoznak és mely igazgatóság alá vannak helyezve, s így értékcikk-szükségletüket sem tudták hol fedezni. Zűrzavar volt mindenfelé."

1. ábra: A Bánát térképe

A bonyodalom még inkább fokozódott a bérmentesítési díjak helyi (igazgatóságokon belüli) felemelésé-

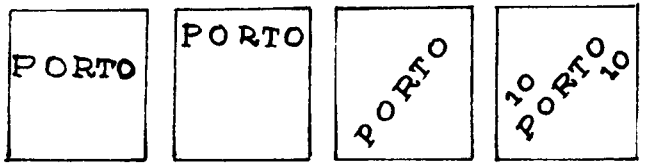
vel. Erről távolabbi vidéken nem tudtak s így az érkező levelek nagy része elégtelenül lett bérmentesítve. Ez azt jelenti, hogy a helyi postamesternek kötelessége volt a hiányzó díj kétszeresét portóként behajtani, azonban a díjkülönbözet lerovására szolgáló portóbélyegek még kevésbé álltak rendelkezésre!

Itt ismét megemlítem, hogy — sajnos — a temesvári igazgatóság által elrendelt új bérmentesítési díjak jegyzéke nem áll a rendelkezésünkre. Az egyetlen, amit a gyakorlatból biztosan tudunk, hogy 1919. őszén egy levelezőlap bérmentesítési díja 30 f., egy levélé pedig 50 f. volt a jelzett területen.

Úgy látszik a számos kis postahivatal közül Homokbálványos (l. az 1. sz. ábrát) Gráf nevű postamestere volt a legaktívabb, aki folyamatosan ösztökélte főnökeit bélyegért. Ő az augusztus havi bélyegszükségletét még júliusban megrendelte a temesvári postaigazgatóságnál, ahová akkor a hivatal tartozott. Ezt azonban 1919. július 27-ig nem szállították le, amikor már az új igazgatóság lett erre illetékes. Erre Gráf már augusztus 2-án írt az új igazgatósághoz, megújítva megrendelését, s ezt augusztus 26-án megismételte. Miután azonban semmi választ sem kapott, szeptember 7-én újabb átiratot küldött Nagybecskerekbe. Groó Árpád idézett cikkében közli ennek szövegét:[3]

181—919.
Kir. postatávírda távbeszélő hivatal Homokbálványos.
A tekintetes posta- és távírda igazg. pénztárnak
N.-becskerek
Aug. hó 2-iki értékcikk megrendelésem elintézését aug. hó 26-án megsürgettem, de eddig a megrendelt

[3] Mint láthatjuk, az átiratban a hivatal neve „kir. postatávirda távbeszélőhivatal"-ként van megadva. Ennek oka, hogy júl. 27. óta a hivatal hivatalosan az S. H. S. Királysághoz — és nem Magyarországhoz — tartozott.
A két idézett levélben dőlt betűvel nyomott részek Groó cikkében is dőlt betűvel voltak szedve.

A B C D

2. ábra: A homokbálványosi felülnyomatok típusai

értékeket nem kaptam meg. Kérem a mellékelt új megrendelésemet *sürgősen* elintézni. A hivatal értékcikk nélkül áll, *portójegyeim teljesen elfogytak s kénytelen vagyok a még meglévő csekély frankójegy készletemből egyes értékeket a mellékelt minta szerinti megfelelő felülnyomással, a frankójegyektől való megkülönböztetésül portójegyként a szükségszerinti mennyiségben felhasználni.*

Homokbálványos, 1919. évi szeptember hó 7-én.

(Hivatalos pecsét) Gráf s. k. postamester

Az átirathoz mellékelt rajzok a 2. ábra A, B és C típusainak felelnek meg.

Mint Groó ismerteti, a nagybecskereki igazgatóság erre a beadványra 1919. október 11-én az alábbi választ küldötte:

A VIII. 2-án megrendelt értékcikkek a mai napon elküldettek. Ennek következtében benti megrendelés tárgytalan. Portójegyekkel ezidőszerint nem rendelkezünk. E végből több frankójegyet küldtünk, amelyek a megfelelő és bemutatott módosítással portojegyeknek is felhasználhatók.

Nagybecskerek, 919. X. 11.

igazgató
(olvashatatlan aláírás)

Ez tehát a homokbálványosi portóprovizórium eredete: ez egy, a felsőbb hatóságtól jóváhagyott helyi kiadást jelent.

Mielőtt a létező bélyegeket ismertetném, néhány megjegyzés szükséges.

Az első megjegyzés a bélyegek használati idejére vonatkozik. Mint láttuk, a nagybecskereki postaigazgatóság hozzájárulása 1919. október 11-én kelt, s így elvben ettől kellene számítani a felülnyomás érvényességét. Azonban, a homokbálványosi postamester már augusztus második felétől használt ilyen felülnyomott bélyegeket, bár akkor engedélye még erre nem volt. Erre vonatkozik az idézett szeptember 7-i átiratának meglehetősen ködös, jelen időben való megfogalmazása is („kénytelen vagyok ... felhasználni"): tulajdonképpen ő nem kért engedélyt a felülnyomásra, hanem azt egyszerűen bejelentette s azt az igazgatóság utólag tudomásul vette.

A nagybecskereki postaigazgatóság először 1920. január közepén tudott portó bélyegeket küldeni a homokbálványosi postahivatalnak. Így ettől kezdve már nem volt szükséges a portóprovizóriumok felhasználására, s valóban azok forgalmazását 1920. január végével megszüntették.

A második megjegyzés a bélyegek előállítására vonatkozik. A bélyegeket nem készítették el előre, hanem csak esetenként, amikor felhasználásukra sor került. Ez a következőképpen történt. Amikor egy levelezőlap vagy levél elégtelen bérmentesítéssel megérkezett, a postatisztviselő megnézve a készletében, vajon a megfelelő névértékű bélyeg rendelkezésre áll-e. Ha ilyen akadt, a bélyeget a borítékra ragasztotta és PORTO felülnyomással látta el, majd homokbálványosi hely-keletbélyegzővel lebélyegezte. Amennyiben megfelelő bélyeg nem állt rendelkezésre, egy (vagy több) más bélyeget nyomott felül PORTO szöveggel *és* új értékjelzéssel. *Tehát használatlan Homokbálványos bélyeg nem létezhet.* A felülnyomás vagy már a felragasztott bélyegen, vagy közvetlenül a felragasztás előtt történt.

A harmadik megjegyzés a kiadás filatéliai értékelésével kapcsolatos. Az idézett levelezés világosan mutatja, hogy a homokbálványosi portó provizórium helyi, de a posta kerületi igazgatóság tudomásával készített helyi kiadást jelent. Ehhez még tegyük azt is hozzá, hogy a rendelkezésre álló anyag (ami igen kevés) túlnyomó része vitán felül valóban futott. Ismeretes néhány felülnyomott és homokbálványosi bélyegzővel lebélyegzett bélyeg, amelyek négyzetes papírdarabokon és nem borítékokon vannak.[4]

Elvben lehetséges, hogy ezeket futott borítékokból vágták ki, de legyünk őszinték: a kísértés túl nagy volt, majdnem biztosan a helyi postamester vagy más benfentes „készítette" ezeket saját magának, vagy üzleti célra.

A rendelkezésre álló futott anyag egy részét nyilván filatéliai szándékkal adták fel különböző helyeken. Ez főleg a Groó Árpádnak címzett lapokra vonatkozik. Groó, az idézett cikk szerzője homokbálványosi lakos volt s nyilvánvalóan filatelista. Ez a tény azonban mit sem ront megítélésükön, mert valamennyi valóban „futott". Viszont, főleg a cyrillbetűs írással címzett levelek jó része nem túl iskolázott feladóra mutat és így a „filatéliai" jelzőt ezekkel szemben nem lehet használni, főként azon levelek esetében, amelyek Szerbia déli részeiről valók. Az a tény, hogy a levelek jó részén nincsen bélyeges bérmentesítés, nem lehet döntő. Ebben az időben sok helyen volt bélyeghiány.

Végül még néhány szót a postabélyegzőről. A Monográfia VI. kötete szerint ebben az időben Homokbálványosnak kétféle postabélyegzője volt. Koronás vonalkázott egypántos J 1 F_2 típusú N betűvel a dátum alatt és egy csillaggal az N alatti részben, valamint egy hasonló A ellenőrzőbetűvel a csillag helyén (J 7 típus). Az előbbi 1911. június 30, az utóbbi pe-

[4] Nekem is van több ilyen darabom.

dig 1912. október 23 óta volt használatban. Mindkét bélyegző megtalálható a leveleken.

Groó cikkében megemlíti, hogy néhány darab homokbálványosi portó provizórium ismeretes Kevevára bélyegzéssel is. Az utóbbi postahivatal „egyes értékeket a homokbálványosi hivataltól kölcsönképpen kapott". Ilyet nem láttam, így érdekelne, van-e valakinek ilyen anyaga. Miután elvben a PORTO felülnyomatot csak azután nyomták rá a bélyegre, hogy azt a borítékra vagy levelezőlapra ragasztották, ez a „kölcsönzés" meglehetősen gyanúsan hangzik, s könnyen lehet, hogy itt szívességi bélyegzésekről van szó. Itt említem meg, hogy a Monográfia szerint Kevevára postahivatal 1911-ben kapott postai bélyegzőket: április 26-án K 7 típusú, F_1 altípusú, A és B ellenőrző betűs, és június 1-én F_2 altípusú, C és D ellenőrző betűs bélyegzőket. 1916. április 4-én a hivatal egy újabb bélyegzőt kapott, ez F_2 altípusú volt, E ellenőrző betűvel. Így tehát, ha homokbálványosi bélyeg Kevevára lebélyegzéssel létezik, akkor ezen bélyegzők valamelyikét kellett használniuk.

A felülnyomatok típusai

A 2. ábra a homokbálványosi portó provizóriumok négy típusát mutatja be.

A típus: a PORTO felülnyomat vízszintes, a bélyeg közepe táján általában kissé felette fekszik;

B típus: a vízszintes PORTO felülnyomat a bélyeg felső részén található;

C típus: a PORTO felülnyomat átlós;

D típus: az átlós PORTO felülnyomat fölött és alatt új értékjelzés.

Valamennyi típusnál a PORTO felülnyomat két méretben létezik: 18—19 mm és 20 mm. A felülnyomat három színben ismert (szürkés), fekete, vörös és (szürkés) ibolya, ill. kékesibolya.

Az általam ismert provizóriumokat az I. táblázatban foglaltam össze. Ezzel kapcsolatban néhány megjegyzés szükséges. Említettem, hogy a homokbálványosi portó provizóriumokra vonatkozó adatok igen hézagosak. Tanulmányomban három forrásra támaszkodtam: Groó cikkére, különböző magán adatokra, és saját gyűjteményemre. Groó az A típusból csak a fekete felülnyomásokat sorolja fel és a D típusból az értékszámosat úgy említi meg, hogy állítólag léteznek, de ő még nem látta ezeket. Ezekből viszont én láttam többet futott küldeményen. Hogy a különböző forrásokat jelezzem, a példányszámokat az alábbiak szerint jelöltem a táblázatban. Ahol csak példányszám van, az a Groó szerint létező felülnyomott bélyegek száma, x pedig azokat jelzi, amelyeket Groó is megemlít, de további adat nélkül. A kereszt azokat a bélyegeket jelzi, amelyek létezéséről magán adatokból tudok; végül a dőlt betű azt jelenti, hogy én ilyen bélyeget láttam futott levélen.

Meg kell még említeni, hogy Groó cikkében még a „Ljubljanai kiadáson" levő felülnyomásokról is ír. A felülnyomás C típusú, fekete színű és állítólag az alábbi címletek és példányszámok léteznek:

10 fillér	100 drb.
30 fillér	160 drb.
50 fillér	30 drb.
1 korona	80 drb.

Sajnos, Groó cikkében semmi további információ nem található, s így nem tudjuk, vajon milyen bélyegekről van itt szó. Ismeretes, hogy Ljubljanában, Szlovénia részére az SHS Királyság létrejötte után 1919 folyamán ideiglenes bélyegeket adtak ki (a „lánctörös sor"), s ezeket a szerb hadsereg által megszállt területeken, valamint az új állam más részeiben is használták. Surányi a Baranya bélyegekről írt idézett könyvében megemlíti, hogy Bátaszéken több borítékon használtak ilyen bélyegeket az I. Baranya

A homokbálványosi portó provizóriumok és példányszámuk

Az alapbélyeg Zumstein sz.	Új értékjelzés	A felülnyomat színe[5]		
		fekete	vörös	ibolya
A. típus				
189 . . . Arató	2 f	20	+	+
192 . . .	5 f	40	+	+
193 . . .	6 f	15	+	+
199 . . .	40 f	10	+	+
200 . . . Parlament	50 f	20	+	+
201 . . .	75 f	5	+	+
202 . . .	80 f	10	+	+
203 . . .	1 K	20	+	+
B. típus				
Felülnyomat a temesvári szerb megszállás alatt felülnyomott bélyegeken.				
1 . . . 10 f a 2 — f aratón		200	+	+
3 . . . 45 f a 10 + 2 — f III. hadisegélyen		85	+	+
C. típus				
189 . . . Arató	2 f	100	40	*10*
190 . . .	3 f	75	10	10
192 . . .	5 f	*150*	30	*10*
193 . . .	6 f	*80*	20	*10*
195 . . .	15 f	75	20	10
197 . . .	25 f	50	10	*10*
198 . . .	35 f	50	20	10
199 . . .	40 f	20	10	10
200 . . . Parlament	50 f	*60*	10	10
201 . . .	75 f	30	15	10
202 . . .	80 f	30	10	10
203 . . .	1 K	100	18	10
212 . . . Károly	10 f	*100*	40	*10*
214 . . .	20 f	50	20	
215 . . .	25 f	80	30	10
216 . . . Zita	40 f	100	20	10
181 . . . Sürgős	2 f . . . 100 . . .	*45*	10	10
D. típus				
189 . . . Arató	2 f	50		
190 . . .	3 f . . . 10 . . .			*x*
	20 . .			x
	40 . .			*x*
	60 . .	*100*		
	100 . .	*x*		
127 . . . Újság	2 f . . . 10 . . .	100		
	20 . .	*x*		
	40 . . .	x	+	
	60 . . .	*x*		
	100 . .	100		
181 . . . Sürgős	2 f . . . 100 . . .	50		

sor bélyegeivel együtt (nekem is van ilyen borítékom), s az alább ismertetett (9. ábra) Sarajevóból címzett borítékon is ilyen bélyeget használtak bérmentesítésre.

Küldemények

Nézzünk most néhány, a homokbálványosi portó provizóriummal futott lapot vagy levelet. Ezeket két csoportra oszthatjuk: latinbetűs és magyar vagy szerb szövegű, valamint cyrillbetűs és „szerb szövegű" részre. A magyar szövegű lapok nagy része valószínűleg „filatéliai" eredetű. A birtokomban levő lapokat Groó Árpádnak címezték s úgy tűnik, hogy kérésére valaki, aki a déli részeken körutat tett, számos helységből bérmentetlen lapot küldött. Azzal a

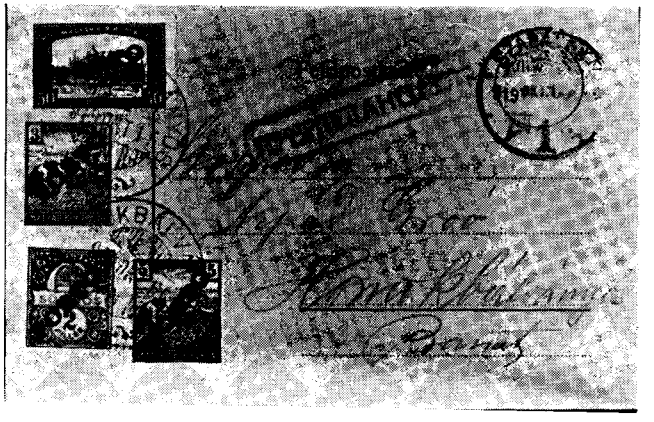
[5] Megjegyzés: Miután a színek lassan kifakulnak, a „fekete" és az „ibolya" színek sokszor szürkésnek tűnnek fel. Így ezt a két színt megkülönböztetni nem mindig lehet.

3. ábra: Pancsován 1919. október 2-án feladott lap

4. ábra: Pécsett, 1919. október 23-án feladott lap

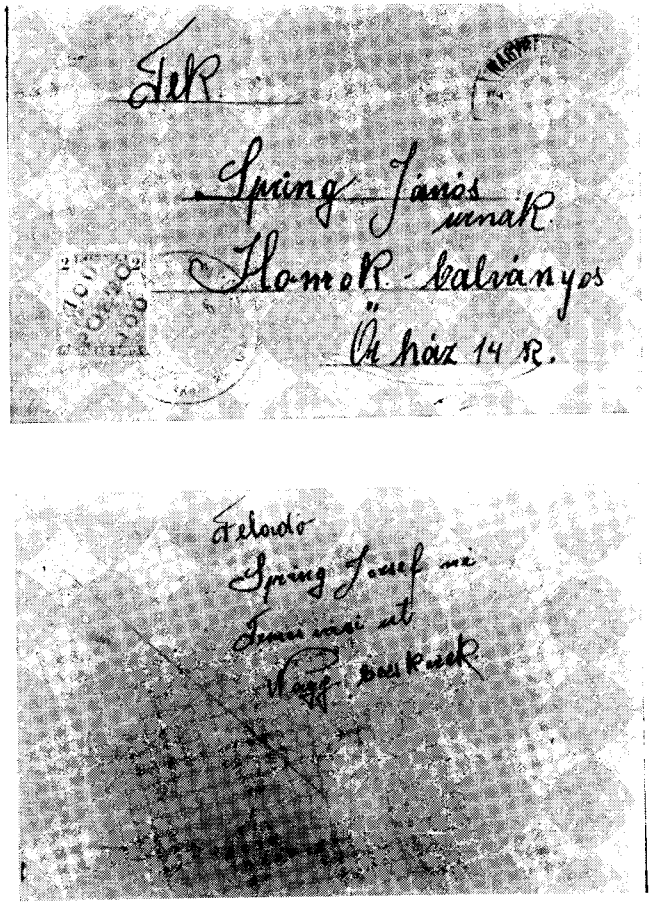

5. ábra: Szabadkán, 1919. október 10-én feladott lap

ténnyel szemben, hogy esetleg filatéliai anyagról van itt szó, valamennyi lap a postán valóban futott, cenzúrázva lett.

Hangsúlyozni kell azt is, hogy nem mindegyik magyar szövegű boríték „filatéliai". Például a 6. ábrán látható kétségtelenül „rendes" levelezésből maradt fenn. Azt is ismételten meg kell említeni, hogy ha egy borítékra eredetileg nem ragasztottak bélyeget, önmagában nem jelentheti a filatéliai jelleget. Igen sok helységben volt ebben az időben bélyeghiány.

Nézzük először a Groó Árpádnak címzett lapokat. A 3. ábrán látható tábori postai lapot Pancsován adták fel 1919. október 2-án. Levelezőlap bérmentesítési díja 30 fillér, így a portó 2 × 30 f = 60 fillér volt. Az első két bélyeg B típusú, míg a harmadik C típusú. Mindhárom felülnyomása ibolya színű és 19 mm hosszú. A 4. és 5. ábrán bemutatott lapok ugyanettől a feladótól származnak, de különböző városokból s mindkettőre 60 fillér értékben homokbálványosi portó provizórium bélyegek vannak ragasztva. A 4. ábrán látható lap osztrák táboriposta levelezőlap, amelyet Pécset adtak fel és október 12-én érkezett Ho-

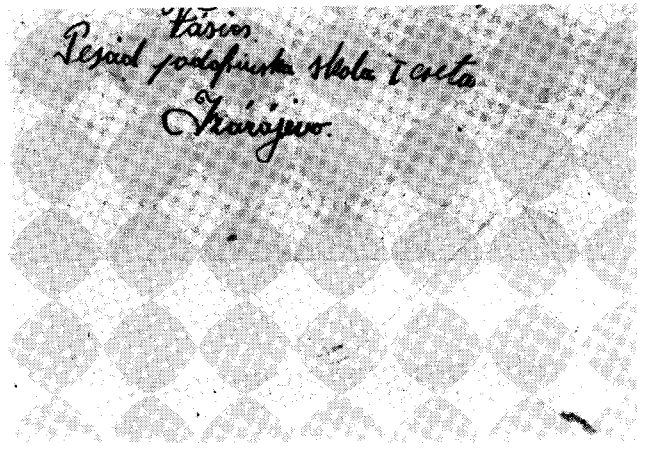

6. *ábra:* Nagybecskereken 1920. január első napjaiban feladott levél

7. *ábra:* Az S. H. S. Királyság térképe

8. ábra: Szarajevóban feladott levél

9. ábra: Szarajevóban 1919. december 23-án feladott levél

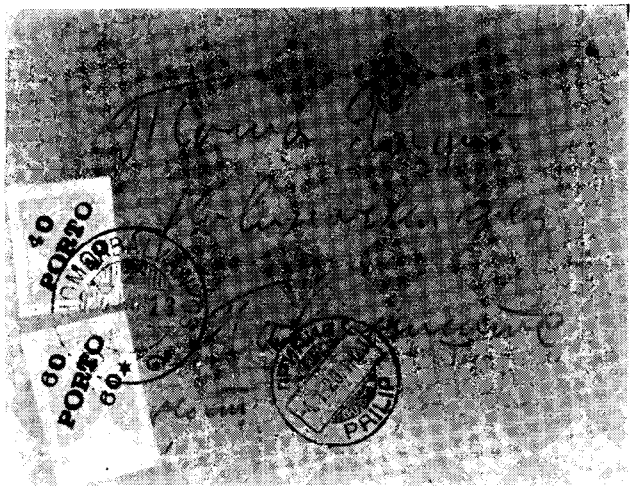
mokbálványosra. A bélyegek C típusúak, a felülnyomat színe ibolya. A pécsi szerb cenzúra bélyegzőjét is láthatjuk a lapon. Az 5. ábra szintén egy osztrák táboriposta levelezőlapot mutat; ezt Szabadkán 1919. október 10-én adták fel és másnap érkezett meg Homokbálványosra. A C típusú bélyegek felülnyomatának színe szürkésfekete, hossza 20 mm. A szabadkai postabélyegzőtől balra szerb cenzúra bélyegző látható.

Mint a 6. ábrán láthatjuk, leveleket bérmentesítés nélkül nem csak filatéliai célból adtak fel. Ezt a levelet Nagybecskereken adták fel 1920. január első napjaiban; január 6-án érkezett meg Homokbálványosra. A levél bérmentesítési díja 50 fillér volt, így $2 \times 50 = 100$ filléres portóbélyegre volt szükség. A bélyeg D típusú, a felülnyomat vörös.

Eddig csak a volt magyar helységekből feladott anyagot mutattuk be. Homokbálványos lakossága szerb volt, s számos levél érkezett az SHS Királyság más területeiről is (l. a 7. ábrát). A következőkben ilyeneket ismertetünk.

10. ábra: Nisben 1920. január 9-én feladott levél

11. ábra: Prilipben 1920. január 4-én feladott levél

A 8. és 9. ábra Szarajevóban feladott leveleket ábrázol. A 8. ábrán levő borítékot latin betűvel címezték, míg a 9. ábrán az írás cyrillbetűs és Homokbálványos neve szerbül van feltüntetve, mindkettőn (Bavaniste). A 8. ábrán látható boríték nyilvánvalóan hiányos. A jobb felső sarokban egy bélyeg volt, amelynek értéke 35 fillér lehetett, mert a portóbélyegek összértéke 30 fillér. A levél 1920. január 6-án érkezett meg Homokbálványosra. A két bélyeg D típusú, a felülnyomás színe ibolya (arató 3 f) és szürkésfekete (újságbélyeg). A portó szükségességét T betűs bélyegzővel jelezték (nyíl!) mindkét borítékon. A 9. ábra egy lánctörős SHS bélyeggel bérmentesített borítékot mutat be. Ez a bérmentesítés nem volt elegendő, ezért 20 fillérrel megportózták. Ez azt jelenti, hogy az SHS bélyeg értéke 40 fillér volt. A bélyeg Szarajevóban 1919. december 23-án lett lebélyegezve a régi osztrák típusú bélyegzővel, amiből kivágták a felirat egy részét. A levél Homokbálványosra 1920. január 4-én érkezett meg. A bélyegek D típusúak, ibolyaszínű felülnyomott.

A 10. ábrán látható levelet Nis-ben (Dél-Szerbia) 1920. január 9-én adták fel, bélyeg nélkül, így $2 \times \times 50 = 100$ filléres portóbélyegekre volt szükség. A levél 1920. január 13-án érkezett meg Homokbálványosra. A felülnyomott bélyeg D típusú, a felülnyomat színe szürkésfekete: a PORTO felülnyomat hossza 20 mm.

Végül még egy borítékot mutatunk be (11. ábra). Ezt 1920. január 4-én adták fel Prilipben (volt Macedónia). Január 13-án érkezett meg Homokbálványosra. A levelet bélyeg nélkül adták fel s így $2 \times \times 50 = 100$ fillér portóra volt szükség. A két újságbélyeg felülnyomása D típusú, 20 mm hosszú; a felülnyomás színe ibolya (40 f) és szürkésfekete (60 f).

Azt hiszem ez a rövid ismertetés is mutatja, hogy az 1918—1921 átmeneti időszak sok érdekességet tartalmaz.

Index

1 *Endre Fehér: Military post of manoeuvres*

The author treats a very interesting part of the military postal history: the post of manoeuvres. He presents the historical background in detail giving exact data on the camps between 1870 and 1913, as well as on the cancelling stamps used there. We may become acquainted with the cancellations of the permanent practice camps. The study contains a number of new data and presents additional material for the collectors of this field popular also abroad.

2 *Mrs. J. Sipos: Provisional state of 1867*

Many elaborations are known treating the postal history of the compromise of 1867 and of the following years, but there are still unpublished results of research. The study presents of these a new detail: the provisional state of 1867, and on the basis of categorization by E. Müller the chronologic division considered correct at the present for the philatelic classification of Hungary. Our knowledge in this respect is completed by original documents and letters, as well as by the list of post offices established in a large number after the 15th June 1866.

3 *Dr. L. S. Ettre, USA: Postage provisional of Homokbálványos*

Among the occupation issues the postage provisionals of Homokbálványos are less known, although they are very interesting and their detailed knowledge would present important data on the postal history of the transitional period between 1918 and 1921. The author illustrates with documents that the postage surcharges of Homokbálványos were local issues made with the knowledge of the district post office administration.

Sommaire

1 *Endre Fehér: Poste ambulante des camps de manoeuvres militaires*

L'auteur a traité dans cet article une phase intéressante de l'histoire de la poste militaire: celle de la poste ambulante fonctionnant au cours des manoeuvres militaires. Il expose longuement les dessous historiques, donnant des détails précis englobant la période allant de 1870 à 1913 et énumérant les différentes oblitérations utilisées dans ces camps militaires. Nous pouvons aussi prendre connaissance des oblitérations utilisées dans les camps permanents de l'entrainement militaire. Cet article contient beaucoup de nouveaux éléments et représente une contribution intéressante également pour les philatélistes étrangers s'intéressant à cette branche du collectionnement.

2 *Mme József Sipos: Les provisoires de 1867*

L'histoire postale de 1867 et des années suivantes a fait à ce jour l'objet de plusieurs exposés, tout en possédant encore nombre de résultats de recherches n'ayant pas encore été publiés. Cet article donne de nouveaux détails: sur les provisoires de 1867 et sur base de la catégorisation dressée par E. Müller, indique la répartition chronologique correcte dans le classement philatélique de la Hongrie. Nos connaissances à ce sujet sont complétées et enrichies par les documents et lettres publiées, ainsi que par la liste des nombreux bureaux postaux créés après la date du 15 juin 1866.

3 *Dr. L. S. Ettre, USA: Affranchissements provisoires de Homokbálványos*

Parmi les emissions de l'occupation les affranchissements provisoires dits de „Homokbálványos" sont les moins connus. Cependant ceux-ci sont fort intéressants et leur connaissance plus approfondie, représente une contribution importante dans l'étude de l'histoire postale durant la période provisoire allant de 1918 à 1921. L'auteur, à l'appui de documents démontre que les surcharges des affranchissements postaux de Homokbálványos représentent des émissions ayant eu lieu avec l'accord de la direction de la poste locale.

Inhaltsverzeichnis

1 *Endre Fehér: Manöver-Feldpost*

Der Verfasser hat einen interessanten Teil der Militärpostgeschichte, postgeschichte aufgearbeitet: die Manöver-Post. Er beschreibt ausführlich den historischen Hintergrund, gibt genaue Angaben über die Lagerplätze zwischen 1870 und 1913, sowie über die dort gebräuch-

lichen Stempeln. Wir können auch die Stempelungen der ständigen Ausbildungslager kennenlernen. Der Aufsatz enthält zahlreiche neue Angaben und bietet einen wertvollen Beitrag für die Sammler dieses auch im Ausland beliebten Gebietes.

2 *Frau J. Sipos: Provisorium von 1867*

Zahlreiche Aufarbeitungen erschienen über die Postgeschichte des Ausgleiches von 1867 und der darauffolgenden Jahre, aber es gibt noch immer unveröffentlichte Forschungsergebnisse. Von diesen beschreibt der Aufsatz einen neuen Teil: das Provisorium von 1867 und anhand der von E. Müller aufgestellten Kategorisierung wird die heute als richtig betrachtete chronologische Aufgliederung für die philatelistische Einordnung von Ungarn angegeben. Unsere diesbezüglichen Kenntnisse werden durch originale Dokumente und Briefe, sowie durch die Namensliste der nach dem 15. Juni 1866 errichteten zahlreichen Postämter vervielfältigt und vervollständigt.

3 *Dr. L. S. Ettre, USA: Portoprovisorium von Homokbálványos*

Unter den Okkupationsausgaben ist das Portoprovisorium von Homokbálványos am wenigsten bekannt, obwohl es sehr interessant ist und die nähere Erkenntnis wichtige Angaben für die Postgeschichte der Übergangsperiode 1918—1921 liefern kann. Mit Dokumenten wird dargestellt, dass der Portoüberdruck von Homokbálványos eine mit Wissen der Bezirkspostdirektion verfertigte lokale Ausgabe ist.

СОДЕРЖАНИЕ

1 *Фехер Эндре: „Полевая почта во время маневров"*

В статьи автор занимается полевой почтой маневров, самой интересной частей истории военной почты. Подробно знакомит читателья с историческим фоном, дает точные название и данные лагерьев между 1870—1913 годами, перечисляет и использованные в них штемпели. Можем узнать гашения постоянных инструкторных лагерьев. Статья содержает и много новых, ценных данных, служит вкусу коллекционеров этой области и за границей.

2 *Шипош Йожефне: Временное состояние 1867 года*

Разработки истории почты года компромисса в 1867-ом году и послекомпромнссных лет уже появились, но есть и до сих пор не опубликованных результатов. Статья показывает один из этих результатов — это Временное состояние 1867 года. По категориям Е. Мюллера она дает правильное сегодня временное членение Венгрии по фулателии. Документы и письма того периода, также и лист многих почтамтов основанных после 15 июня 1866 года помогают нам расширить свои знания по этой теме.

3 *Д-р Л. Ш. Эттре (США): Порто „Хомокбальваньоши" переходной эпохи 1918—1921*

Так называемое порто „Хомокбальваньоши" является самым неизвестным штуком среди изданий и окупации. Хотя порто „Хомокбальваньоши" интересное, знакомиться с нём было бы иолезным дополнением к переходной эпохе истории почты 1918—1921. Автор используя документы того периода доказывает, что порто является местным выпуском районной дирекции Почты.

ISSN 0 324—4806

Eng. szám: III/SZI213/1976.

1500 — 80.0476 Ságvári Nyomda, Budapest

Ára: 24,— Ft.

80/2

philatelica

philatelica

1980 / 2

TARTALOM

Orbán Ferenc: (Dánia)
A kubini felezések

Surányi László:
Hamisított bélyegzések klasszikus bélyegeken

Dr. Flóderer István:
Levél- és illetékbélyegek rendellenes felhasználása

Hrabál László:
Tények és kérdőjelek a meghatalmazási bélyegekről

G. S. Ryan: (Anglia)
A magyar postahivatalok bélyegzései osztrák bélyegeken 1850—67

Idegen nyelvű tartalom

A MAGYAR BÉLYEGGYŰJTŐK ORSZÁGOS SZÖVETSÉGE
TUDOMÁNYOS MUNKAKÖZÖSSÉGE KÖZLÖNYE
BUDAPEST VI., VÖRÖSMARTY U. 65.
FELELŐS SZERKESZTŐ: SURÁNYI LÁSZLÓ
SZERKESZTŐK: HRABÁL LÁSZLÓ
PÁKOZDI LÁSZLÓ
VISNYOVSZKI GÁBOR
FELELŐS KIADÓ: KISS ERNŐ
X. ÉVFOLYAM

A kubini felezések*

ORBÁN FERENC (Silkeborg)

A kubini „felezések" ügye — vagyis az a tény, hogy a városban legalább két alkalommal a 3 krajcáros bélyegek hiányában egy egész és egy felezett 2 krajcárossal bérmentesítették a helyi leveleket — 60 éven át a feledésbe ment.

A szóban forgó levelek a 30-as években bukkantak fel.

Így ír erről Rasic Mirkó 1975. február 8-án hozzám intézett levelében:

„Az elhunyt Edwin Müller mesélte el nekem, hogy egy napon a 30-as években, Bécsben, ahol ő cégtársa volt Friedlnek, megjelent egy férfi kb. 35 drb. ilyen levéllel, (férfi kubini volt) ő akkor mindent megvett."

Az elkövetkező 30 évben a levelek árveréseken keltek el, szétszóródtak Európában és Amerikában. Ritkaságuk miatt főleg a nagyobb magyar gyűjteményekben leltek helyet.

Gyűjteményembe is jutott egyszerre egy „felezett levél" meg egy 3 krajcárossal bérmentesített levél a Dimitrovic ügyvéd irattárából. Annak ellenére is, hogy borsos volt az áruk, nem tartottam ezeket különösen érdekesnek.

Amikor 1968-ban megjelent a Monográfia III. kötete, az ott közölt leírást olvasva eszembe jutottak a félretett levelek és belenyugodtam azon ténybe, hogy a felezés a posta kárára csinált visszaélés játéka volt és ezért nem illik azt kiállítani.

Figyelemmel kísérve a nemzetközi árverések katalógusait, azokban is csak oly megjegyzéseket láttam, hogy a felezések a posta kárára készültek stb., stb.

1974-ben elhatároztam, hogy megkísérlem adatgyűjtéssel feltárni, mi lehetett a felezések oka. Egyben leszögeztem, hogy ezt a munkát a fennmaradt levelek tanulmányozása alapján kell elvégeznem.

Itt kívánok köszönetet mondani mindazoknak, akik munkámat buzdításukkal, elismerésükkel és főleg adatszolgáltatásukkal támogatták.

Mielőtt tovább mennék, kívánok választ adni: igaz-e, hogy a felezések a posta által bélyeghiány miatt végzett szükségbérmentesítések voltak?

Mivel erre a kérdésre a válasz a postatörténeti szakkörbe tartozik, röviden ismertetem Kubin földrajzi, történelmi és közigazgatási adatait, valamint a korabeli ügyvédi iroda működését. Ezek megfelelő háttért adnak a témának, de a fősúlyt a postaszolgálati megokolásra helyezem.

*A MABÉOSZ és a PDK irodalmi pályázatán 3. díjat nyert tanulmány

A kubini felezések a filatéliai szakirodalomban.

Bevezetőként idézem a Monográfia III. kötetének 405—406. oldaláról Madarász Gyula tollából eredő szöveget és megjelölöm abban a később tévesnek bizonyult adatokat.

„Külön fejezetbe tartoznak a címlet azon bérmentesítései, amelyekben a helyi levél díját egy db 2 krajcárossal és egy „felezett" 2 krajcárossal rótták le (209. ábra). E levelek egy temeskubini ügyvéd hagyatékából származnak. Helyi címekre általa szétküldött, majd hozzá visszajutott felszólító levelek ezek, amelyek mintegy 40 esztendővel ezelőtt kerültek napvilágra. Ellentétben a szokásos ollóval vágott felezett bélyegekkel, e bélyegeket szakították, de fele részüknél általában kisebb darabjuk került a levélre." A kiemelt szöveg téves, u.i. látni fogjuk, hogy léteznek ollóval vágott és tépéssel felezett bélyegek. A tépéssel felezett bélyegek természetesen kisebb-nagyobb alakúak, mint azt a véletlen hozta.

„E szakított 2 krajcárosokat azok a katalógusok, amelyek ezekre is kitérnek, mindezideig csak mint felezéseket tartották nyilván, amelyekre a krajcáros címlet átmeneti hiánya következtében volt szükség Temeskubinban helyi levelek bérmentesítéséhez. A posta e bérmentesítéseket mindenesetre elfogadta. A fennmaradt és még hozzáférhető ilyen levelek adatainak mérlegelése azonban, legújabban arra a következtetésre vezetett, hogy tulajdonképpen nem felezésekről, illetve nem csupán felezésekről, hanem a posta kárára elkövetett visszaélésekről van szó." 125. lábjegyzet: „G. Z. Lefton foglalkozott e tárggyal és az e téren végzett vizsgálódásainak eredményeként vonta le az itt ismertetett következtetéseket."

Ezen idézett lábjegyzet szerint Lefton Geo Zoltán vizsgálódásai indították útra a feltevést, hogy a felezéseket az ügyvédbojtár csinálta a posta kárára, úgy, hogy már használt bélyegekről letépve a bélyegzett részeket, ő azokat ismét felhasználta bérmentesítésre.

Sajnos Lefton Zoltán felkérésemre nem bővítette ki nézeteit. Egy levelezőlapon közölte, hogy eladta gyűjteményét. Ezzel szemben Mirko Rasic, Madarász Gyula és a közelmúltban Monori Pál megerősítették, hogy ez a történet valójában Lefton „felfedezése" volt.

Folytatom az idézetet:

„A feltevés szerint a visszaélést úgy követték el, hogy használt 2 krajcárosok közül olyan példányokat kerestek ki, amelyeknek valamelyik felét nem érte a bélyegzés és e példányoknak bélyegzetlen felét ragasztották fel egy-egy 2 krajcáros mellé, a helyi levél 3 krajcáros díjtételének a lerovásához. E feltevés mellett szól az a tény, hogy a felezett bélyegek többnyire lényegesen kisebbek, mint a bélyeg fele része, ami érthető, hiszen használt bélyegeket többnyire a felénél nagyobb részére terjedt ki a bélyegzés."

Mivel nagy tisztelője vagyok Madarász Gyulának, ezen utóbbi érvelését kizárólag a Leftontól kapott téves adatoknak tulajdonítottam. „Úgy látszik, az is e feltevés mellett bizonyít, hogy a bérmentesítések között olyanok is akadnak, amelyekben az egész és a felezett bélyeg színárnyalata eltér egymástól." Igaz, hogy felezéskor felhasználtak piszkos bélyegeket is, de ennek magyarázatát későbbre tartom. Most csak annyit, hogy ezen tény nem bizonyíték a Lefton-teóriára.

„Felszólító leveleket részben az ügyvéd, részben az ügyvéd bojtárja írta." Az ügyvéd és bojtárja viszonyt elemezni fogom az ügyvédi iroda működésének ismertetésekor.

„A felezett bélyegek az utóbbiakon fordulnak elő, míg az ügyvéd által sajátkezűleg írt leveleken felezéseket ezideig nem találtak, ezeket szabályszerűen 3 krajcárosokkal bérmentesítették — a fennmaradt levelezés ugyanis ilyeneket is tartalmazott —, de természetesen az ügyvédbojtár által írt levelek — között is vannak szabályszerűen bérmentesítettek."

A következőkből majd kitűnik, hogy ezen állítás is téves.

„A levelezés e szabályszerű bérmentesítésével kapcsolatban az a körülmény, hogy a felezés bérmentesítések előfordulása nem csak egy bizonyos időszakra korlátozódott, hanem a levelek és a bélyegzés keltének tanúsága szerint, hosszabb idő után megismétlődött, a 3 krajcáros címlet feltételezett átmeneti hiányát és ezzel együtt a felezések szükségességét kétségessé teszik."

Azon állítás, hogy a felezések egy későbbi időpontban való megismétlődése a felezések szükségességét kétségessé teszik, helytelen érvelés, hiszen a bélyeghiány havonként állhatott be. Erre a kérdésre kitérek a postaszolgálati szabályok ismertetésekor.

„A felezett 2 krajcárosok bélyegzéseinek dátuma túlnyomóan 1873. szeptember 28-a és 30-a, október 2-ről pedig már 3 krajcárossal bérmentesített levél is ismeretes. Az egyik felezés viszont a következő év szeptemberéből származik. A feltevés szerint tehát e bérmentesítések esetében olyan posta kárára elkövetett visszaélés történt, amelynek megvalósításához éppen a felezést, a szükségbérmentesítések ez amúgy is ritka módját választották és amellyel a bérmentesítések mibenlétét illetőleg a filatelistákat is hosszú időre megtévesztették."

Összegezve tanulmányom céljaként bizonyítani kívánom, hogy valójában szükségbérmentesítésekről volt szó és kizárólag Lefton „vizsgálati eredményei" tévesztették meg a filatelistákat!

Rövid idővel a Monográfia III. kötetének megjelenése előtt jelent meg Rasic tanulmánya angol nyelven (1), aminek közvetlen befolyása nem lehetett Madarász Gyula szövegére, mert mind a két szerző Leftontól kapta az adatokat.

Rasic tanulmányának magyar nyelvű fordításából idézem a „Filatéliai Szemle" 1968. évi XI. számának 8. oldaláról az idevágó szöveget:

„Nagyon érdekes a magyar 2 krajcár réznyomású bélyeg felezett példánya helyi levélen Kubinban egy teljes 2 krajcár bélyeg kíséretében, mint 3 krajcár bérmentesítés. Ezek a kubini feles bérmentesítések többségben 1873 szeptembere előttről származnak és kizárólag egy ottani ügyvéd George Dimitrovic használta őket. Tucatnál több ilyen levélről tudunk, mindet ő adta fel s mindegyik ügyvédi felszólítás adósság behajtására. Úgy tűnik, hogy a felezett bélyeget már korábban is használták s a csalás a posta kárára s valamelyik hivatalnok vagy ügyvéd javára történt."

1969-ben megjelent a cseh Filatelica c. lapban egy cikk Monori Pál tollából. Nem ismerem a cikket, de a szerző saját szavai szerint ez inkább hasonlított egy „detektív-regényre" a Lefton-féle kutatási eredményekre alapozva.

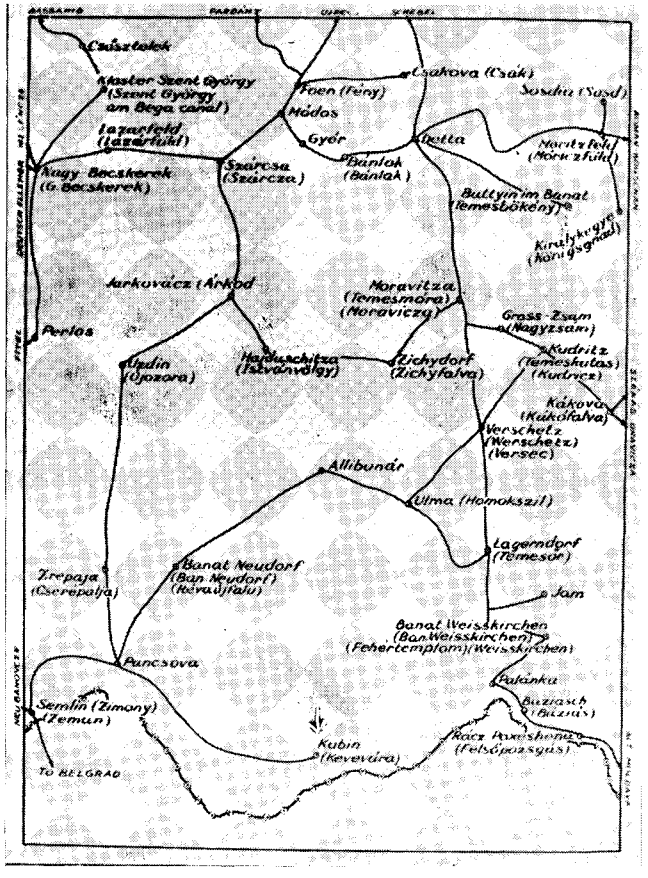
Ki gondolta volna, hogy ez a téma ilyen formában tovább bővül. Előkerült még egy szerelmi történet is 1976-ban. Alain Gibbs eredeti amerikai újságírói stílusában. Ő is a posta kárára elkövetett visszaélés elméletét magyarázza, megfűszerezve a kocsmárosné és az ügyvédbojtár viszonyával.

E tanulmány megírása után jutott el hozzám másolat a „Die Postmarke" c. lap 1930-as évfolyamának 200. oldaláról, amelyen az „Altösterreich—Altungarn" rovat vezetője Müller Edwin mérnök beszámol arról, hogy Philadelphiában élő Klein Eugene gyűjteményében volt akkoriban 6 tépéssel felezett és 4 ollóval felezett 2 krajcárossal bérmentesített levél. Így zárja a beszámolót: „Die gefundenen Halbierungen, sechs der ersten und vier der zweiten Art, sind also ohne Zweifel, wie auch schon nach der ganzen Sachlage, als einwandfrei anzusehen." (A talált felezések, hat az első fajtából, négy a másodikból, az ügy állása alapján ítélve valódinak tekintendők.)

Kutatásom kezdetekor írtam egy rövidebb cikket az amerikai magyar egyesület lapjába, (3) később egy áttekintőbbet, amely az angliai Stamp Collecting c. lap 1979. november 29-i számában jelent meg.

Földrajzi adatok, a színhely

Kubin, Temeskubin, Kevevára (mai nevén Kovin) a Duna északi partján fekszik. Belgrádtól kb. 50 kilométerre, keleti irányban. (Ábra 1.) Az 1870-es népszámlálás adatai az 1873-ban kiadott Helységnévtárban (4) lettek közzétéve és ebből (703. hasáb) egész pontos adataink vannak Kubinról. Kubin mezővárosban 625 házat számláltak meg és 4448 többnyire szerb és németajkú lakost. A századfordulón Kubinban volt 2 téglagyár, 2 gőzmalom és 8 kisebb-nagyobb hitelintézet. Így elképzelhető, hogy 25 évvel korábban nem sokkal kevesebb adottsággal rendelkezett a város. Nyilvánvaló, hogy ily aktív városban bőven volt feladat ügyvédek számára.

1. ábra: Kubin és környéke. Kubin nyíllal jelölve. Átvéve: G. S. Ryan: Die Abstempelungen der Postämter auf Marken von Österreich 1850—67. c. könyvéből

Közigazgatási adatok

1765 óta Kubin a Németbánsági Határőrvidékhez tartozott, amelyet közvetlenül a bécsi császári és királyi hadügyminisztérium igazgatott.

A Határőrvidéket a török kiverése után 1724-ben gróf Mercy kezdte szervezni, úgy, hogy a lakosság katonai állapotban lévén állandóan fegyvert viselt és őrszolgálatot teljesített a határvonalon, ami az itt adott esetben a Duna északi partját jelenti.

1798—1872 között a kubini század a 12. németbánsági ezredhez tartozott, amelynek törzsparancsnoka Pancsován állomásozott.

Az 1873/74-es években tehát a polgári közigazgatásra való átállás korában találjuk a várost.

Érdekes lábjegyzetet találunk erről az 1873-as Helységnévtárban a 154. oldalon:

„E terület polgárosítása Ő felsége által már régebben kimondatván, egy 1872. jún. 8-án kelt királyi leirat a volt magyar végezredek polgári felosztásáról is intézkedik, oly formán, hogy ... a németbánsági végezred a dolovai századdal együtt 5 szolgabírói járásra osztva Torontál... vármegyéhez kapcsoltatnak."

Továbbá a 155. oldalon ez áll kivonatosan.

Németbánsági végezred. (Tervileg Torontál vármegyéhez csatolandó)

1. Kubini járás: Bavaniste, Deliblat (Vrela, Djurdjeva, Dubovac, Gaja, Kubin, Mramorak, Osztrova, Plosic).

2. ábra: Kubin a századforduló körüli időben

Szintén a Torontál megyéhez voltak csatolandók az antalfalvi, pancsovai, perlaszi és glogoni járások.

A végleges beosztás folytán Kubin Temeskubin néven Temes megyéhez lett csatolva. A névváltozás oka valószínűleg az volt, hogy össze ne tévesztessék az Árva megyében levő Alsó- és Felső-Kubin helységekkel.

Magyarországon rendszerint a járásszékhelyeken voltak a járásbíróságok, de a fent említett járások közül csak Pancsován volt járásbíróság; egyúttal törvényszék is. (Ábra 2.)

Ezt a tényt érdemes figyelembe venni, mert véleményem szerint valószínűleg nem Kubinban, hanem Pancsován kell Stopfkuchen ügyvédet keresnünk, ott ahol a törvényszék volt. 1873-ban Dimitrovic kirendelt lehetett Kubinban, ahol 1874-ben az ottani járásbíróság megszervezésekor véglegesen letelepedett és saját irodáját nyitotta meg.

A határőrvidéki és így a kubini viszonyokra is sok érdekes adatot találhatunk a következő tanulmányokban.

Bán Béla: „A Határőrvidék postahivatalai." (5)

Mirko Rasic korábban már említett tanulmányában. (1)

Madarász Gyula adatai a Monográfia III. kötetében.

Dr. Abdul G. Khan tanulmányában. (6)

Alfred Clement a tábori postáról írt kiváló művében. (7)

Az itt felsorolt művek tartalmaznak érdekes postatörténeti adatokat is.

Postatörténeti adalékok

Térfi Béla szerint a kubini postahivatalt 1825-ben állították fel a temesvári postaigazgatóság hatáskörében. (8)

A „Schematismus inclyti Regni Hungariae" (9) c. naptárakban a következő adatokat találtam a kubini postamesterek személyéről.

1826 Petrus Theodorovich

1830—1834 Constantinus Theodorovich P. C.

1838—1839 Vacat (az állomás nem volt betöltve)

1840— 1845 Constantinus Theodorovits

A P. C. rövidítés azt jelenti, hogy a postamester egy személyben az ú.n. cambiatura nevű fuvarozási intézmény kezelője is volt.

Érdemes figyelembe venni a postamesterek nevét, u.i. 1873/74-ben a postamester Theodorovits Pál volt, aki mellett 1883-ban Theodorovits Döme mint kiadó munkálkodott. Úgy tűnik, hogy a kubini postahivatalt a Theodorovits család 1850-ig örökölte, de később is ott maradt a hivatalban szerződés alapján. (10)

Tehát eljutottunk odáig, hogy már ismerjük a postamester nevét, aki feltevésem szerint a bélyegeket felezte: Theodorovits Pál.

A fentnevezett „Schematismus"-okban fel vannak sorolva a kocsiposta járatok. Ezek a múlt század első felében Temesvárról Pancsováig közlekedtek, ahonnan valószínűleg lovas küldönc vitte a postát tovább

Kubinba. Temesvárról Pancsovára 8 postaállomásnak felelt meg a viteldíj.

Arról, hogy a kubini posta Pancsován ment át, számos adatot ismerünk a múlt századbeli postatérképekről.

A Pesten 1836-ban kiadott Grimm-féle postatérkép (11) a Pancsova—Kubin közötti távolságot 1 1/2 postaállomásra (3 mérföld, kb. 22,5 km) teszi, míg az Artaria kiadásában megjelent 1844., 1849., 1851. évi Fried-féle postatérkép 2 postaállomásra, az 1858 és 1867-es kiadású már 2 1/8 postaállomásnyira (12). Pancsováról Bavanisten át vezetett a postaút.

A 70-es évek elején a legközelebbi vasútállomás Verschetz volt, amelyen át futott a Budapest—Báziás vasútvonal.

Kubin vasúti összeköttetése, amely a Pancsova—Verschetz vonalhoz Petrinél csatlakozott csak később lett kiépítve.

Ezzel szemben volt Kubinnak hajópostai összeköttetése. Az 1829-ben alapított D. D. S. G. (Donau Dampfschiffahrt Gesellschaft) hajózási társaságnak volt Kubinban kikötője és képviselete. Amikor a hajózási társaság 1846-ban elnyerte a postaszállítási engedélyt, Kubin, ami ekkor a társaság Buda/Pest—Orsova járatán kikötőhely volt, elnyerte a hajópostaszállítási lehetőséget. (13) Elképzelhető, hogy ezen a külvilággal való kedvező kapcsolat — a vízi szállítás olcsó volt a kubini téglagyárak és gőzmalmok termékeinek a szállítására — késleltette is a vasúti kapcsolat kiépítését.

Említésre méltó, hogy Kubinnak volt távírdai állomása a 70-es évek elején.

Megint az 1873-as Helységnévtár nyújt erre adatokat. Kubin mellékállomás (L) volt a temesvári távírdai igazgatóság hatáskörében. A távírdai vezetékek követték a postai utat Bavanisten át Pancsováig, ahonnan volt korábbi két vonal Zimony és Temesvár irányába. (14)

A zárójelben közölt L jegyzést így magyarázza a Helységnévtár lábjegyzete:

„L. Korlátolt nappali szolgálat (hétköznapokon reggeli 9 órától déli 12 óráig, és délutáni 2 órától, 5 óráig, — vasár- és ünnepi-napokon reggeli 8 órától 9 és délutáni 2 órától 5 óráig.) A távirdai mellékállomások mindenütt csak ezen korlátolt nappali szolgálatra köteleztek."

Mint később a felezések időpontjának a tárgyalásakor látni fogjuk, jelentős adatnak számítandó, hogy a tátvírdát kezelő postaállomás vasárnap is nyitva volt, mert 1873. szeptember 28-a vasárnapi napra esett.

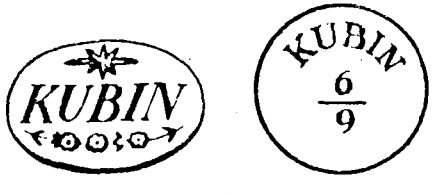
A kubini postahivatal 1825—1850 között használt egy fekvő ovális alakú névbélyegzőt, majd 1850-től 1885-ig egy B2-rendszerű E típusú kétsoros betétes bélyegzőt. (Ábra 3—4.)

Az 1873-ból származó bélyegzéseken a bélyegző gyűrűjének jobb alsó része vastagodott. Ilyen deformáció más korabeli bélyegzőknél is észlelhető.

A bélyegfelezés mint filatéliai objektum

A levelek gyűjtőire mindig különös varázzsal hatottak a felezett, vagy harmadolt bélyegekkel bérmentesített levelek. Ez világos, hiszen bélyegrészletek felhasználása csak megokolt bélyeghiány esetében volt elfogadható szükségbérmentesítésként.

Nagy nemzetközi irodalma van ennek a témának, de minket itt csak a magyar vonatkozású adatok érdekelnek.

3—4. ábra

Magyarországon az 1850—1867-es években végzett szükségbérmentesítésekről Dr. Anton Jerger írt 1965-ben egy érdekes tanulmányt, amelyben jegyzéket is közölt azon hivatalokról, amelyek bélyegzésével ilyenek ismertek. (15)

Idézek Dr. Jerger cikkéből.

„A klasszikus osztrák bélyegek egyik legérdekesebb felhasználása, amikor a bélyegek felezett vagy harmadolt formában szolgáltak levelek bérmentesítésére. A felezés azt jelenti, hogy a bélyegeknek csupán a felét, a harmadolás pedig, hogy egyharmad részét használták fel bérmentesítéshez. Ennek a gyakorlatnak a kritériuma és egyben célja a kényszerbérmentesítés volt. Ezek a felezések bérmentesítő címletek hiányának köszönhetik létrejöttüket, mert a hiányzókat a magasabb értékek félbevágásával pótolták."

Valamivel később így ír Dr. Jerger:

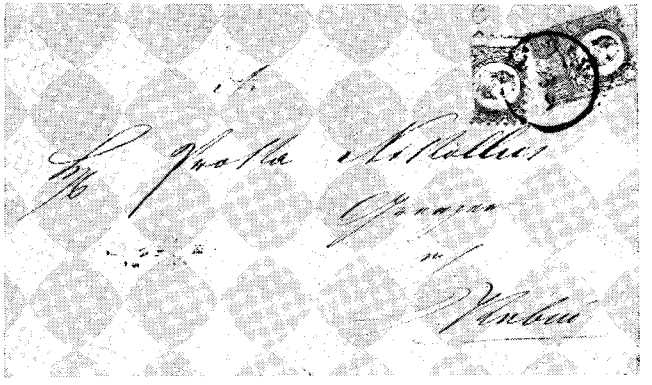
„A korabeli postaszabályzat nem szól a felezett levélbélyegek használatáról. Sőt, a gyakorlat köztudottá válása után sem történt intézkedés a posta részéről, vagyis nem jelent meg tiltó rendelkezés. A posta a gyakorlatot valószínűleg azért, mert csak nagyon elvétve fordult elő, hallgatólag eltűrte. Ezt annál is inkább tehette, mert hiszen a felezett bélyegek használata nem károsította a kincstárt, ha csak nem csaló szándék húzódott meg mögötte például oly formában, hogy hiányos vagy csak a bélyeg egy részét ért bélyegzésnél a nembélyegzett darabot kívánták felhasználni felezett vagy harmadolt alakban levelek bérmentesítésére."

A fenti idézetek jól szabják meg a kényszer-bérmentesítés (szerintem jobb szó a szükségbérmentesítés) fogalmát és azt a nézetet, hogy a felezett bélyegek használata nem vált a kincstár kárára.

Dr. Jerger felsorolja később, hogy milyen alakban készítették a bélyegfelezéseket.

„A bélyegek elvágása háromféle módon történt:

1. átlósan (rézsút), 2. függőlegesen és 3. vízszintesen."

5. ábra: A 12. sz. levél címoldala. A felezett és piszkos bélyeg másik fele a 26. sz. levélen van. (Anthony-gyűjtemény)

Ez annyiban érdekes számunkra, hogy az ilyesmi iskolát alkot: A tépéssel felezett bélyegekre többen azt állították, hogy ezeket nem a postás csinálta, mert 1850 és 1867 között így, meg úgy csinálták, ahogy azt Dr. Jerger leírta.

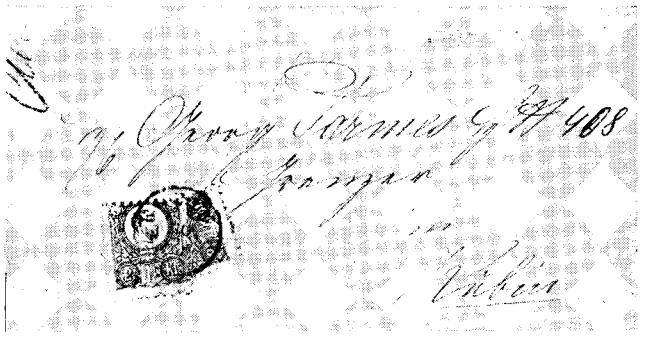
Ezen ellenvetés a fordított logika terméke, ugyanis a szerző éppen, hogy azt írta, hogy a korabeli postaszabályzat nem szólt a felezett lebélyegzések használatáról. Ezért csak akkor lehetne a tépéssel felezetteket „szabálytalanoknak" tartani, ha lett volna egy előírás arra, hogy így vagy úgy kellett ollóval felvágni a bélyegeket.

Egy másik érdekes cikk szerzője Hamza Imre, aki 1968-ban szintén foglalkozott a felezett bélyegek problémáival. (16)

A Bélyegmúzeum volt igazgatója kutatásaival eljutott odáig, hogy megállapíthatta azt, hogy nem létezett felezéseket tiltó rendelet — csak közvetve.

Idézek Hamza Imre cikkéből:

„Megcsonkított levéljegyek. Ha a levelezések stb. bérmentesítésekre olyan levéljegyek alkalmaztatnak, melyek fehér széle úgy körülnyíratott, hogy csak

6. ábra: A 24. sz. levél címoldala. A felezett és piszkos bélyeg másik fele a 21. sz. levélen van. (J. J. Schretlen-gyűjtemény)

színes része maradt meg, az így megcsonkított levéljegyek érvénytelenek, és az ilyennel bérmentesített küldemény bérmentetlenül kezeltetik. L. 1861. P. R. T. 330. old. (1861. szept. 2. kelt. 36830—2499 sz. rend.)"

„Ez a rendelet bizonyos mértékig igazolni látszik — közvetve — azt az elgondolást, hogy a bélyegek felezése sem volt megengedett, illetőleg eltűrt, hanem azt is csak egyes postaalkalmazottak felületessége vagy elnézése következtében alkalmazták. A felezés ugyanis szintén egyik fajtája a fent tilalmazott értékjegy csonkításának."

Mint később kitűnik Hamza Imre tolmácsolása tévesnek bizonyult, mivel a korabeli fogalmazók pontosan ki tudták fejezni azt, hogy mit tiltsanak meg.

Véleményem szerint a legfelsőbb postahatóság jól ismerte a helyzetet. Tisztában volt azzal, hogy ritkán ugyan, de előfordult itt-ott bizonyos címletek hiánya és ezért kénytelenek voltak a hivatalok szükségbérmentesítést alkalmazni. Szükségmegoldásokra előre szabályokat adni értelmetlenség, így a helybeli postára hagyták a szükség megoldását az adott körülmények között a kincstárnak a legmegfelelőbb módon.

Előírások a postai értékcikkek megrendelésére

A postahivatalok az értékcikkeket, ebből egy havi szükségletüket a felügyeleti postaigazgatóságoktól rendelték meg.

Az erre vonatkozó szabályzat a „Rendelvények a magyar postahivatalok számára" c. lap 1868. július 23-án megjelent 16. számában lett közzétéve. A rendelet címe: „A postahivatalok kötelezettsége a levéljegyek és bélyegzett borítékok készletének tartása iránt."

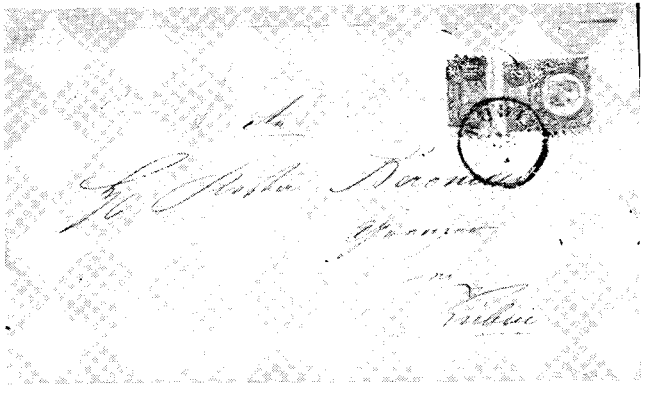
Ezen rendelet 3. pontja így szól:

„A levéljegyek és borítékok megrendelése havonkint egyszer s oly időben történik, hogy a kívántató levéljegy- s boríték-mennyiséget a megrendelő postahivatal a hó elején már kézhezvehesse . . ." A rendelet lehetőséget engedett pótrendelések eszközlésére is.

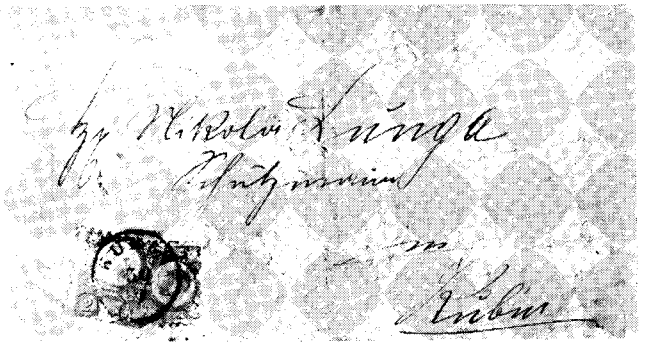
Másutt:

„A postahivatalok az egy hónapban szükséges értékjegymennyiséget rendszerint egyszerre, az előtt való hó második felében kell megrendelniök, úgy, hogy a megrendelés a postaigazgatósági pénztárhoz a hó 20—24-ike között érkezzék meg, a pénztár pedig az így megrendelt anyagot a hó utolsó napján, esetleg a következő hó 1—2-án küldi el. Ha valamelyik postahivatalnál előre nem látható okból egyik, vagy másik értékjegy nemből a készlet annyira elfogyott, hogy az a hó végéig már nem elég, a postahivatal kivételképen ezen értékjegy nemből még a folyó hóra rendelhet, de ezt ne vegye fel a jövő havi rendelésbe, hanem állítson ki külön bizonylatot az illető értékjegy nemre és az átirat kíséretében küldje a pénztárhoz a végett, hogy ez tudja, hogy a megrendelést rögtön kell teljesíteni." (P. R. T. 1883. ápr. 21. kelt 40.257 ex 1882. sz. rendelet.)

Tehát a pótrendelésre lehetőség volt az 1868-as rendelet alapján, sőt elgondolható, hogy az 1882-ben kiadott rendelet az akkoriban kialakult szokás írásban való rögzítése volt.

7. ábra: A 26. sz. levél címoldala. A felezett és piszkos bélyeg másik fele a 12. sz. levélen van. (Anthony-gyűjtemény)

8. ábra: A 21. sz. levél címoldala. A felezett és piszkos bélyeg másik fele a 24. sz. levélen van. (Magyar Bélyegmúzeum)

Ennek ellenére is az a felfogásom, hogy az 1873. szeptember 30-án felezett 2 krajcárosok, de nyugodtan hozzátehetem, hogy az 1874. szeptember 6-án felezettek is a bélyeg hiánya miatt készített szükségfelezések voltak, hiszen a fenti rendeletből kitűnik, hogy a postaigazgatóság esetleg csak a következő hó 1—2. napján küldi el a megrendelt bélyegeket. Ehhez hozzászámítandó még a postai szállítás időtartama is.

Ami nem volt határozottan tiltva, azt szükség esetén elfogadhatónak tartották. A bélyegek ismételt felhasználását, összeillesztett bélyegek felhasználását ismét csak később, 1881-ben szabályozta a posta. (17)

„A levéljegyek átbetűzése és a megsérült levéljegyek érvénytelensége.

Előfordult, hogy a levéljegyek akként hamisítattak, hogy már használt levéljegyekből a tiszta részek lemetszvén, vagy leszakítván, összeillesztettek és levélre, vagy más postai tárgyra ragasztattak.

Ilyen cselekmény az 1878-ik évi V. törvénycikk (büntető törvénykönyv) 412. § értelmében a bélyeghamisítás vétségét képezi s az illető egy évig terjedhető fogházzal s 1000 forintig terjedhető pénzbüntetéssel és az általa viselt hivatal vagy állomás elvesztésével büntettetik . . ."

„. . . Megjegyeztetik, hogy azon vonal, hol a két tiszta rész egymást hosszában, rézsút vagy szélében éri, annál is inkább fölfedezhető, minthogy a részek gyakran rosszul vannak egymáshoz illesztve s némelykor színárnyalatuk is különböző."

Ezután utasítás következik arra, hogy mily ügyjárást kell követnie a hivatalnak, ha ilyesmit észlelnek. Filatéliai szempontból érdekes idézni a következő bekezdést:

„Utasíttatnak továbbá a kir. postahivatalok, hogy a náluk feladott levélpostai küldeményeken levő levéljegyeknek mindig alsó részére — de ne csak egyik sarkára — nyomják rá a kelti betűzőt, hogy így a hamisítók a szükséges kétféle tiszta részekre szert ne tehessenek. Ha valamelyik postahivatal azt veszi észre, hogy valamelyik levéljegy nincs így átbetűzve, a tisztán maradt alsó részt húzza át téntával, erős keresztvonással."

A következő bekezdésekben közlik, hogy a sérült bélyegek bérmentesítésre érvénytelennek tekintendők. Ilyen küldeményeket ha lehetséges, vissza kell adni a feladónak, ha ez nem lehetséges, meg kell portózni a küldeményeket.

A rendelet így zárul: „... utasíttatnak a postahivatalok, hogy ... a betűző lenyomatok tisztaságára és olvashatóságára pedig kiváló gondot fordítsanak." Tehát 1881-től valójában tiltva volt a felezés és mint kiutat a szükséghelyzetekből két évvel később kibővítették a pótrendelés lehetőségét.

Az utóbbinak idézett rendeletből kitűnik, hogy a postának voltak értesülései arról, hogy egyesek a felezésekkel visszaéltek, ezért érthető is, hogy azok, akik nem akarták elismerni a kubini felezéseket szükségfelezéseknek, nem emlékezve a rendelet kiadási időpontjára, azzal érvelhettek, hogy tiltó rendelkezés létezett már 1873/74-ben.

De minden kétséget eloszlat azon tény, hogy a Dimitrovic ügyvéd hagyatékában megőrzött leveleken sikerült ez ideig megtalálnom három tépéssel és egy ollóval felezett bélyeg mindkét felét, és ezzel teljesen bizonyítottnak tartom, hogy nem a posta kárára végzett felezésről van szó ebben az ügyben.

Levélkézbesítési szabályzatok

Az 1850-ik év március 26-án kiadott „Szabályok a levélbér, s annak levéljegyek által leendő beszedése iránt" c. rendelet 10. pontja kimondja: „Kézbesítési díj. Olly postahelyeken, a'hol álladalmi levélhordók nem foglalkozhatnak minden levél kézbesítéséért 1/2 krajczár fizetendő."

1858. november 1-én az új pénzegység bevezetésekor ez a házhoz szállítási díj 1 krajcárra emelkedett.

A rendelet érvényben volt 1873/74-ben, mivel ez csak 1887-ben lett eltörölve.

Hennyey Vilmos közlése szerint (18): „... felemelték irodai átalányukat s részükre kézbesítési átalányt is adtak kárpótlásul azért, hogy a levélpostai küldeményeket s utalványokat, amelyekért eddig 1—1 kr. kézbesítési díjat szedhettek, ezután díjmentesen voltak kötelesek kézbesíteni."

A szerződéses postamesterek évi fizetése 120 Ft volt (1869—1887 között), vagy pedig a jövedéki bevételhez arányosított provizió. (19) A minimális napi díj tehát kb. 40 krajcár volt. Ezért érthető, hogy a postamester saját anyagi érdekéből megtett mindent, hogy csak kikézbesíthesse a Dimitrovic ügyvéd által feladott leveleket, hiszen azok után volt egy-egy krajcár személyes jövedelme!

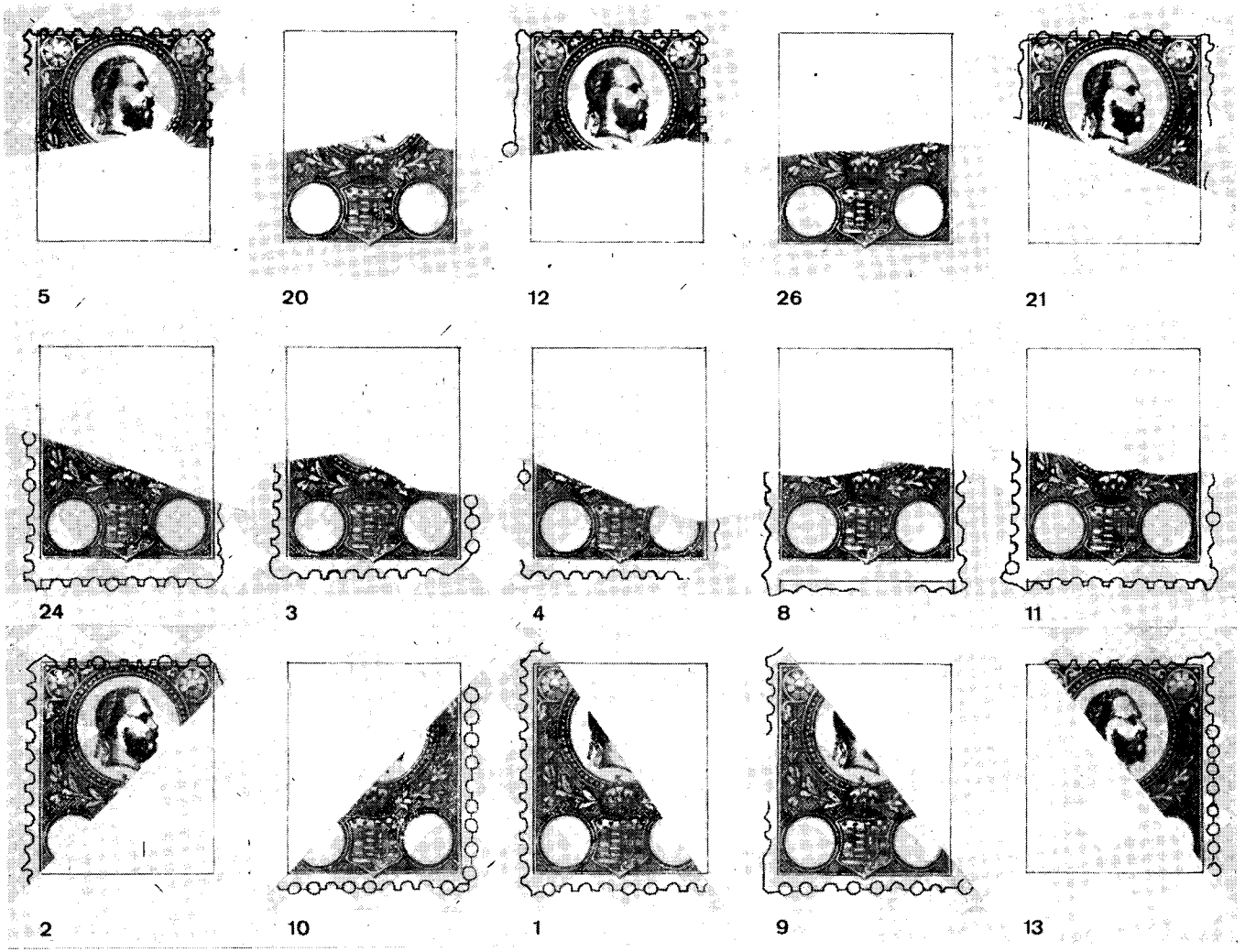
Persze a címzettek sejthették, hogy a levél ügyvédi felszólítást tartalmazott és így nem voltak hajlandók azokat a postától 1 krajcárért kiváltani. Erre a postás ráírta a levélre, hogy az „átvételt megtagadta" és visszavitte a leveleket az ügyvédhez. Sőt gondolom, hogy tőle beszedte még az 1 kr. kézbesítési költséget is. Részben ezzel magyarázható az, hogyan kerültek ezek a levelek vissza Dimitrovichoz.

Érdekes a postamester napi jövedelmét összehasonlítani az ügyvéd tiszteletdíjával, ami levelenként 1 Ft 50 krajcárt tett ki, míg a levél viteldíját külön kirótta a tartozókra. Ilyen adatok tudatában teljesen nevetségesnek tűnik az, hogy az ügyvéd már használt bélyegeket áztatott le és azokról a bélyegzett részeket letépve rácsirizelte a maradékot más levelekre csak azért, hogy szerezzen a posta kárára egy kupica pálinkát Miutzáné korcsmájában.

Hogyan csinálta a postás a felezéseket?

Erre a kérdésre a választ Dr. Kamody Miklós adta meg 1976. január 24-i hozzám intézett levelében.

„Most jön a kérdések kérdése: hogyan felezett? Hát részben ollóval, részben meg mikor nagyon sietett szakító lemezzel. Ez a szakító lemez egy keményebb fémlapka volt, hasonló anyagból készült, mint

9. ábra: Dimitrovic ügyvéd irodájából származó leveleken talált felezések

a rovatoló tábla, amin a kétpéldányos okmányokat, rovatlap, feladóvevény, szelvényes felvevőlap stb., stb. vágták. Alakja L-forma volt, éle elég éles volt.

Úgy használták, hogy a hosszúkás oldalát rászorították a tépendő papírra és a papírt — bélyeget — a lemez vonalában eltépték. Ha jól szorította, szép vágási felületet kapott, ha nem, vagy elmozdult, bizony a bélyeg eltépése se sikerült. Ezért találkoztál nem pontosan felénél elvágott bélyeggel. Vagy egyik, vagy másik nagyobb maradt. Így talán összeillesztési kísérleted még könnyebb. Megfigyelésem szerint — ahogyan a fotókat ki tudtam venni — az átlósan felezettek ollóval vágottak, a szakítottak nem átlós felezések. Átlósan nehéz is lett volna szakító lemezzel felezni, úgy csak kínlódhatott volna vele. Így tehát a téglalap alakú bélyeget kb. Ferenc Jóska feje alatt — ez felet meg a fél darabnak — kettészakította. Megfigyelésem szerint nem lehetett valami pedáns pontos ember, mert a bélyegeket nem az előírt jobb felső sarokba ragasztotta, bár mentségére szolgáljon egyik-másik levélnél ezt nem is nagyon tehette. De ahová szépen ragasztotta, ott is bizony ferdén tette fel a bélyegeket."

Nem szükséges e nyilatkozathoz megjegyzéseket fűznöm, csak annyit, hogy a levelek szövege elárulja, hogy a postásnak valójában sietős volt a dolga szeptember 30-án, mert a 28-án keltezett levelekben az állt, hogy az adósok tartozásukat még folyó hó vége előtt kötelesek az ügyvédnél kielégíteni.

Valószínűleg Theodorovic postamesternek erről tudta volt és így született meg számára a szükséghelyzet, ami a felezésekre kényszerítette. Ha ugyanis csak 2 krajcárosokkal bérmentesítette volna a leveleket, akkor megbüntethették volna bevételi kiesés miatt. Többet, 4 krajcárt meg nem szedhetett, ha feljelentik kiderült volna, hogy rosszul rendelt. Más hivataltól vagy magánárustól bélyeget átvennie szigorúan tiltva volt. Feltevésem szerint a postamester számítva azzal, hogy a felezések Kubinban maradnak, javuk visszakerül az ügyvédhez és így nem lesz az ügyről tudomása a temesvári igazgatóságnak — valójában nagyon okosan oldotta meg az ügyet.

Egyszer és mindenkorra meg kell jegyeznünk azt, hogy csak a fennmaradt levelek alapján ítélkezhetünk, mert ki tudja, hogy hány más felezést volt kénytelen csinálni a postás, esetleg más feladók levelére is, amelyekről nincs tudomásunk!

A felezések számának becslésekor érdekes tekintetbe venni a piszkos bélyegeket. Érthető, hogy ilyenek felhasználása azok malmára hajtotta a vizet, akik ragaszkodtak ahhoz, hogy ezek Dimitrovic ügyvéd leáztatott bélyegei voltak. De sokkal érthetőbb az a magyarázat, hogy volt a postán becserélésre szánt piszkos bélyeg és amint a 2 krajcáros is fogyóban volt, ezeket is kénytelen lett Theodorovic felhasználni. A megtalált négy tépett féldarab éppen két ilyen piszkos bélyeg felezése! (Ábra 9.)

Miért a postán adták fel a leveleket?

Abban az időben vidéki városban postaládák nem voltak, ezért a leveleket a postán adták fel. Erre különösen nagy szükség volt 1873-ban, mert 1873. július 1-én a méter-rendszer bevezetésével kapcsolatosan változott a súlyegység is. A levelek súlyhatárát — 1. fokozat — leszállították az eddigi 17,5 grammról (1 vámlat) 15 grammra. Ily kis súlykülönbözet mérésére nem volt mindenkinek mérlege.

Normális eljárás volt tehát, hogy a levelekre a mérés elvégzése után ragasztották fel a bérmentesítést a postán; ezért ott készülhettek a felezések is.

A korabeli ügyvédi iroda működéséről

Az 1873-ban írt levelek egy bizonyos „Advokat Stopfkuchen" nevében íródtak, de minden levél aláírója Georg Dimitrovic „Rechtsanwalt" (ügyvéd).

Eddig nem sikerült kideritenem Stopfkuchen kilétét és egyelőre annál maradtam, hogy 1873-ban Dimitrovic ügyvédbojtárként volt alkalmazva Stopfkuchen irodájában.

De a német szóhasználat az „Advokat" szót inkább a valódi fogalomra használja, míg a „Rechtsanwalt" szót a védő ügyvédre. Ezért nem kizárt, hogy Stopfkuchen a pancsovai járásbíróságon keresendő, esetleg mint szolgabíró.

Ennek a viszonynak különösebb jelentősége nincs az ügyre, de számomra sem, mert az ügyvédbojtárt nem én „találtam fel".

Annyit sikerült feltárni Dimitrovic György személyéről (20), hogy az 1871-ben kiadott „Egyházi és Közoktatási Hatóságok tiszti név- és címtára" c. kiadványban — szerkesztője Bósits Gábor — a Szerb Nemzeti Egyház (Szerb Patriarchatus) kongresszusának képviselői között — mint világi tag — említve van, közelebbi lakhely feltüntetése nélkül. Kétségtelen, hogy róla van itt említés.

Az ügyvédi irodában volt legalább két írnok alkalmazva, mert a grafológiai megfigyelések alapján jól elkülöníthetők a kézírások. Az egyik írnok a Kubin szó írásakor a keltezésben német, míg a másik latin nagybetűvel írta a város nevét. (Ábra 10.)

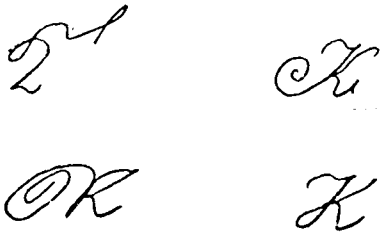
De a címoldalon is láthatók eltérések: (Ábra 11.)

Több levélnek más-más személy írta a szövegét és a levél összehajtogatása után a címzést is a külóldalon. Több levélen a levél belső és külső címzése között eltérések észlelhetők.

A leveleket egy GD monogramos pecsétnyomóval vörös viasszal zárták le.

A sok bankhoz ügyvéd kellett. Mint a II. részből kitűnik, más ügyekből is fennmaradt több levél, ami ugyanazon napi keltezést és bélyegzést visel. Tehát a Miutza-ügy levelei e tekintetben sem alkotnak kivételt.

Az a tény, hogy vasárnap is dolgoztak, megfelel a korabeli szokásoknak.

10—11. ábra

Az előző fejezetben már utaltam arra, hogy — részben — mi volt annak az oka, hogy a levelek visszakerültek az ügyvéd irodájába.

Általában kis összegekről szóló felszólításokról volt szó, amiket az ügyvéd feladhatott volna ajánlottan és tértivevénnyel. Ezzel megterhelte volna további 8 krajcárral az adósokat.

Szokásos volt akkoriban, hogy az adós a tartozása kiegyenlítése vagy megtagadása miatt felkereste személyesen az ügyvédet, magával vivén a levelet. Mivel az ilyen levelekről nem csináltak másolatokat, a visszakapott eredeti példányra írta rá az ügyvéd a megbeszélés eredményét.

Említendő az is, hogy a postán kézbesített levelet az ügyvéd beadhatta a járásbíróságnak, mint bizonyítékot a felszólítás megtételére.

Filatéliai adatok

Szerencsés körülmények folytán lehetőségem volt a levelek zömét felülvizsgálni.

Sajnos a 2 krajcáros réznyomatos bélyeg színe 1873 körül oly halvány volt, hogy a bélyegek ívbeni elhelyezkedését az ismertetőjelekből meghatározni nem tudtam. A bélyegek ívbeni elhelyezkedését a Palmans-féle fogazási kulccsal meg lehetett volna ha-

tározni (21.), de mindezen két foglalkozás a hagyományos filatélia szerszáma, amelyek engemet most nem érdekeltek különösebben, mert én inkább az ügy postatörténeti oldala iránt érdeklődtem.

A teljes és felezett bélyegekről kapott összbenyomásom — kivéve a piszkos bélyegeket — az volt, hogy a bélyegek ugyanazon ívből eredtek.

Annak ellenére, hogy nem használtam fel a Palmans-féle kulcsot az ívhely-meghatározáshoz, gondoskodtam mindig a fogazásról egy pontos nagyalakú rajzot készíteni. Több ezer 1871-es kiadású bélyeg tanulmányozása után van gyakorlatom abban, hogy megállapíthassam a jellegzetes fogazási eltolódás alapján, hogy a bélyegek az ív felső részéből eredtek, főleg annak a jobb feléből. Kivételesen a 13. levélen sikerült meghatároznom, hogy a teljes bélyeg az ív 23., míg a felezett a 13. ívhelyéről származik.

Bemutatunk egy áttekinthető táblázatot az eddig fellelt levelekről, amelyek Dimitrovic ügyvédi irodájából származnak.

A levelek számozása azok fellelési sorrendjében történt, tehát tetszőleges.

A leveleket a bérmentesítés módja alapján három csoportba osztottam.

I. Egy egész és egy tépéssel felezett 2 krajcárossal bérmentesítettek.

II. Egy egész és egy ollóval felezett 2 krajcárossal bérmentesítettek.

III. Szabályosan, 3 krajcáros bélyeggel bérmentesítettek.

A táblázat jobb oldalán levő jelekből kitűnik, hogy melyik felezett bélyegek képezik egy-egy egész bélyeg felosztott részeit.

Azt is mutatja a táblázat, hogy a II. csoport leveleit egy évvel később írta az ügyvéd azoknak, akik az 1873-as felszólítására nem reflektáltak. A levelek szövegébeni ilyen utalásokról következtetek arra, hogy az I. csoportnál zárójelben feltüntetett személyeknek is írt 1873-ban levelet.

Bemutatásra kerülnek ezután a felezett bélyegek rajzai a tépési, vagy vágási vonal feltüntetésével. (Táblázat)

Remélem, hogy jelen tanulmányommal sikerült bebizonyítanom, hogy az 1873. szeptember 30-án és az 1874. szeptember 6-án Kubinban készült felezések valójában szükségfelezések voltak. Ezeket Theodorovic Pál postamester csinálta, nem pedig Dimitrovic ügyvéd.

Szükségesnek tartottam kitérni a mellékkörülményekre is, hiszen az ellentábor fegyvertárában főként ilyen „érvek" szerepelnek, a megcáfolhatatlan tényekkel szemben.

Jelen tanulmányommal a kutatást nem tartom lezártnak.

Keresem a még hiányzó leveleket. Rasic Mirko felvilágosítása szerint Edwin Müller mérnök kb. 35 darabot vásárolt. Hogy ezekből hány közönséges 3 krajcáros rejlik itt vagy ott, nem tudom, de a II. részben közölt táblázatból kitűnik, hogy legkevesebb 16 levél volt 1873. szeptember 30-i és legkevesebb 8 levél 1874. szeptember 6-i bélyegzéssel. Ehhez hozzávéve a 11 darab ismert 3 krajcárossal bérmentesített levelet, eljutunk a kb. 35 levélhez. A 8. oldalon közölt Müller-adatok alapján a Klein-gyűjteményben volt 6 tépéssel felezett és 4 ollóval vágott bélyeges levél. Mivel a Klein gyűjteményben volt leveleken rajta van a KJ monogram és Edwin Müller kézjegye, és eddig ezek közül csak egy ismert, elgondolásom szerint a még nem ismert levelek a Klein-gyűjtemény még fel nem oszlatott részének a tulajdonosánál vannak.

Felkérem kedves olvasóimat, hogy segítsenek további adatokkal, hogy közös munkával még fényesebbé csiszolhassuk a magyar postatörténet ezen drágakövét.

TÁBLÁZAT

A Dimitrovics ügyvéd irattárából eredő levelekről

Sorszám	A levél kelte	A bélyegzés kelte	A kereső fél neve	A keresett fél neve
I. csoport. Egy egész és egy tépéssel felezett 2 krajcárossal bérm. levelek				
5/	73—09—28	73—09—30	Miutza	Lasar Jánoskov
20	„	„	„	Nestor Benna
12	„	„	„	Proka Nikolics
26	„	„	„	Kosta Beronics
21	„	„	„	Nikola Lunga
24	„	„	„	Georg Scharmesch
3	„	„	„	Armen Scharmesch
4	„	„	„	Franz Kestler
8	„	„	„	Franz Alt Krikl
11	„	„	„	Jowani Radiwoi (Josef Tinter) (Raul Bunda) (Achim Sirbuly)
II. csoport. Egy egész és egy ollóval felezett 2 krajcárossal bérm. levelek				
2	74—09—05	74—09—6	Miutza	Raul Bunda
10	„	„	„	Raul Ollar
1	„	„	„	Josef Tinter
9	„	„	„	Awram Sarmesch
13	„	„	„	Achim Sirbuly
III. csoport. Normálisan, 3 krajcáros bélyeggel bérmentesített levelek				
6	73—11—03	73—11—09	Gerics	Josef Schweitzer
15	„	„	„	Georg Bogitjev
22	„	„	„	Jakob Foit
23	73—12—06	73—12—08	Erbej	Jovan Nikolics
14	73—12—12	73—12—13	Kozáry	Johann Lemlaics
17	„	„	„	Josa Wischincsky
18	„	„	„	Lorenz Baltes
25	74—02—17	74—02—17	„	Johann Naglics
7	„	„	„	..... Katha
16	74—08—22	74—08—23	Gerics	Jofim Erbei
19	74—08—26	74—08—26	„	Müller Zuckerbäcker

Jegyzettár

(1) Mirko Rasic, Toronto: „Function of Military Border District was to Forestall an Ottoman Invasion". Megjelent a „Postal History Journals" 1967. évi júliusi számában . Ennek magyar fordítása megjelent a „Filatéliai Szemle" 1968. évi VIII., IX. és XI. számában „Határőrvidék. Az akkori katonai határövezet mint védelem a törökök rajtaütései ellen" címmel.

(2) Alain Gibbs (H. R. Harmer Inc. USA munkatársa):

„Hungary, Its Stamps and Postal History" (Magyarország bélyegei és postatörténelme). Megjelent a „Collector Club Philatelist" 1976. évi májusi és júniusi számában, az idézet a 253. oldalról ered.

(3) „News of Hungarian Philately". Vol. 6 No, 3 et 4. 1975. május—június és július—augusztusi száma. Kiadja „The Society for Hungarian Philately", Cheshire, USA.

(4) „A Magyar Korona Országainak Helységnévtára". Szerkesztését vezette és kiadja az Országos Magyar Királyi Statisztikai Hivatal. Budapest 1873.

(5) Megjelent először a „A Bélyeggyűjtő" 1940. évi 12. és 1941. évi 1. és 2. számában, majd később különnyomatként is.

(6) Dr. Abdul G. Khan: „Austro—Hungarian Administration in the Military Zone, 1868—1870. Kiadta: Croatian Philatelic Society", „The Trumpeter" c. lapjában Vol. 6. No. 4. et 5. Summer 1978.

(7) Alfred Clement: „Handbuch der Feld- und Militärpost in Österreich." Megjelent 1964-ben, Grázban a szerző kiadásában.

(8) Térfi Béla: „A bélyegelőtti levelek és azok lebetűzése", kiadta a LEHE, Budapest 1943. Megjelent német nyelven is Rampacher Pál fordításában.

(9) Ezeket a naptárakat a róm. katolikus egyház adta ki, de léteznek görög-keleti változatban is. A naptári részen kívül tartalmazták ezek az egyház, a közigazgatás, az oktatásügy hivatali személyeinek a névsorát. Így fel vannak sorolva a postamesterek nevei hivatalonként, sőt érdekes útvonaltáblázatok is találhatók a kocsipostáról. A naptár adatai az egy évvel korábbi adatoknak felelnek meg.

(10) Dr. Kamody Miklós közlései:

„Magyar Postászati Évkönyv 1872. évre"
„A Postás Évkönyv 1883"
Böszörményi Kálmán: „Postamesterek és Postaszállítók Névsora", Budapest 1890. c. művekből.

(11) „Magyar- és Erdély- Országai Posta 's vontatójárások Földképe a' legújabb Kutfők szerint rajzolva Grimm V. által." 1836 Pesten a' mű- és szorgalomtárban.

(12) „Post-Karte der Kronländer Ungarn, Siebenbürgen, Croatien—Slavonien, Serbien—Banat nebst der k. k. Militär-Grenze gezeichnet von F. Fried, Wien, Bei Artaria et Comp." Sok kiadásban ismert. Jelentősebb változások csak a század közepe után találhatók a vasútvonalak kiépítése következményeként.

(13) S. D. Tchilinghrian — W. S. E. Stephen: „Austrian Post Offices Abroad" (A külföldi osztrák postahivatalok) III. rész. 1963. Kiadta: „The Austrian Stamp Club of Great Britain". A könyvben részletes irodalomjegyzék található további a témával foglalkozó művekről.

(14) A Magyar Sz. Korona Országainak Postai, Távírdai, Vasúti és Gőzhajózási térképe. A legújabb felmérések és egyéb hivatalos források nyomán tervezte, rajzolta és GOROVE ISTVÁN Földművelés Ipar és Kereskedelemügy M. K. Miniszter Ő nagyméltóságának legmélyebb tisztelettel ajánlja Szalay László gondnok a földmívelés ipar és kereskedelemügyi m. k. minisztériumban. Kőbe vésetett és nyomtattatott a m. k. telekezeti kőnyomdában Budán 1869."

(15) Dr. Anton Jerger, Wien: „Felezett bélyegek 1850—1867. Különleges bérmentesítések osztrák klasszikus bélyegeken." „Filatéliai Szemle" 1965. évi XII. sz. Eredetileg megjelent a „Die Briefmarke" c. folyóirat 1965. júniusi, ünnepi WIPA-számában.

(16) Hamza Imre: „Borítékkivágások és felezett bélyegek". „Filatéliai Szemle" 1968. évi XII. számában.

(17) 1881. június 23-i 17.902 sz. rendelet, ami megjelent a P. R. T. 1881. július 9-i 19. számában.

(18) Dr. Hennyey Vilmos: „A Magyar Posta Története" Budapest 1926. 204. o.

(19) Ugyanott 177. oldal.

(20) Dr. Kamody Miklós közlése.

(21) Monográfia III. kötet 292. oldal, valamint 394. oldal.

Hamisított bélyegzések klasszikus bélyegeken

SURÁNYI LÁSZLÓ

1961-ben a Budapesti Fővárosi Bíróság B. IV/349/1961. sz. alatt nagy volumenű bélyeghamisítási és csempészési pert tárgyalt. A hamisításra használt nyomóeszközöket lefoglalta, majd a bizonyító eljárás és ítélethirdetés után a Magyar Posta Bélyegmúzeumának átadta.

A bűntényt elkövetők részleges hamisításokat készítettek: eredeti olcsó bélyegekre felülnyomásokat hamisítottak. A felülnyomások szövegeit klisírozták és így készítették a hamisítványokat. Kedvenc területük a még olcsón és többnyire ívekben is fellelhető arató-parlamentes kiadások voltak, amelyekre tömegesen készítették az ún. *megszállási* felülnyomásokat. Tevékenységük nemcsak a magyar bélyegek hamisítására terjedt ki, hanem az olcsón fellelhető külföldi anyagokra is. Nem a nagy értékek készítése, hanem az összeállításokhoz felhasználható bélyegek számának növelése volt a céljuk.

A hamisításnak veszélyes, de viszonylag ártalmatlanabb formája volt ez, mint az értéknövelő klasszikus bélyegzések hamisítása.

A lefoglalt bűnjelek között sok érdekes magyar és külföldi származású bélyegző hamisítványát is megtaláljuk. Úgy gondoljuk, jó szolgálatot teszünk, ha a magyarnak számítókat közreadjuk. Segítséget szándékozunk nyújtani mind az adás-vételnél, mind a cserék bonyolításánál, hisz a valódiság felismerése döntően befolyásolja a cserék létrejöttét vagy az árak alakulását.

A következőkben betűrendben bemutatott hamisított bélyegzőlenyomatok mellett megadjuk a Magyar Bélyegek Monográfiája alapján a típusmeghatározásokat és az eredeti bélyegzők használatba vételének idejét.

Az ábrákról is látható, hogy a hamisítók az eredeti bélyegzőkhöz képest jó minőségű kliséket készítettek. A klisírozásra használt fotók sok esetben megegyeznek a monográfiában közölt ábrákkal. Az egyezést a táblázaton minden esetben kimutatjuk. Nem lehetetlen, hogy már a monográfiában is hamis levonatról készültek az ábrák alapját képező rajzok. Az is lehetséges, hogy mindkét esetben azonosan valódi a klisék alapját képező bélyegzőlenyomat. Levelek, levéldarabok azonosításánál ajánlatos ezeket figyelembe venni.

A hamisított objektumok a fentiek miatt egyszerű ránézésre a valódiság benyomását keltik. Az itt közölt bélyegzések vizsgálata a leveleken és levéldarabokon tehát igen fontos.

A hamis bélyegzések felismerésének lehetőségei

1. Először *vizsgáljuk mindig a levél korabeliségét,* ennek megfelelően a rajta levő címzést, a postai jelzéseket, az érkezési bélyegző meglétét, esetleg a levél szövegében a keltezést, vagy az irattári feljegyzéseket, a papír és a tinta minőségét, színét.

2. Nyomravezető lehet a bélyegzőfesték színének egyeztetése, ez ultraviolett lámpa segítségével megállapítható.

3. A bélyegzőket nem véséssel, hanem fotográfiák után, cinkográfiai úton előállított klisékkel hamisították. Az elkészült kliséket nem szerelték deszkára, így használatuk a bélyegre helyezés pillanatában komplikált volt, *a lenyomat sokszor foltosra sikerült.*

4. A fentiek következményeként a bélyegző lenyomatának közvetlen környékén a bélyegzőfestékkel azonos színű foltok jelenhetnek meg, amelyek *a klisé széléről származnak.*

5. A vizsgálatnál feltétlenül figyelembe veendő *a bélyegző kelte.* A hamisítványok ugyanis *állandóan azonos dátumot mutatnak,* mivel a számok nem változtathatók. Tehát a közölt bélyegzők keltjével ellátott leveleket, levéldarabokat eleve fogadjuk kétkedve.

6. Vizsgálandó a bérmentesítésre használt bélyeg. Nem valószínű, hogy minden esetben a hamisítók használatlan bélyegeket használtak. Alapos vizsgálatot érdemel a bérmentesítésre alkalmazott bélyeg abból a szempontból, hogy nem volt-e már előbb felhasználva. Elárulhatják régi bélyegzőnyomok, esetleg a hamis bélyegzőnyomok alatt előtűnő halvány bélyegzések. Másrészt vizsgálat tárgyát kell képeznie annak, hogy a bérmentesítésre használt bélyeg valódi-e, esetleg egy olcsó *újnyomat.* Legjobban a papír minőségéről, színéről, esetleg típushiányról állapítható meg.

7. Legyünk óvatosak a levéldarabokkal és az egyedülálló bélyegekkel szemben, amelyeken csak részbégyegzések vannak. Lehet, hogy a bélyegzés készítésénél a lenyomat környéke nagyon elszíneződött, foltossá vált, ezért lett az eredetileg levélnek tervezett objektumból csak levéldarab vagy a hamisítók kénytelenek voltak leáztatni és mint egyedülálló használt bélyeget továbbadni.

KÉSZPÉNZÉRT
VÁSÁROLOK

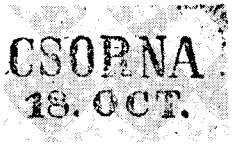
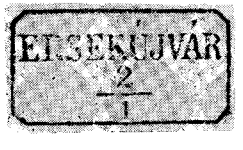
LUXUS MINŐSÉGŰ
KLASSZIKUS BÉLYEGEKET
minden változatban, a világ bármely országából!

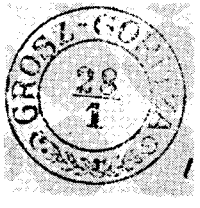
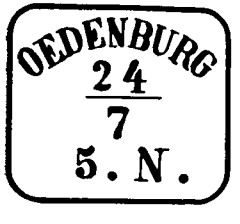
LEVELEK, LEVÉLDARABOK
különösen érdekelnek.

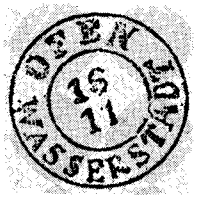
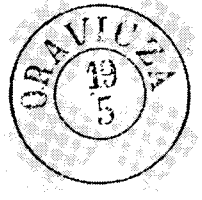
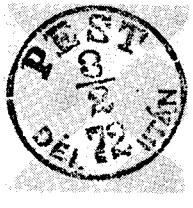
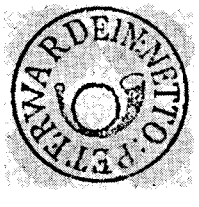
„KALOCSA" teljes bélyegzésért
50% felárat fizetek!

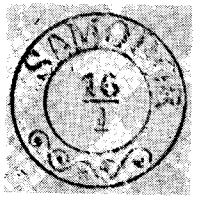
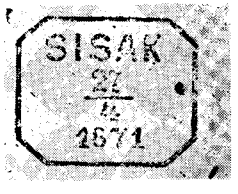
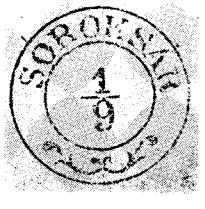
LACZA LÁSZLÓ bélyegkereskedő
1056 BUDAPEST, VÁCI UTCA 63.

A lefoglalt bélyegzőklisék levonatai

A bélyegző	Típusa	Használati ideje	Egyezése[1]
	Aj, BE 122b	1864—1867	MBM, M
	Aj, hC 10a	1850—1856	MBM, M, R
	BE, 39b	1861—1871	MBM
	hC, Z1nd, Z23	1821—1850	R T
	Aj, 1a	1846—1867	
			M

A bélyegző	Típusa	Használati ideje	Egyezése[1]
	WE, 11a, Z18	1848—1857	MBM
	Aj, hC, 141h	1840—1857	MBM, M, R, T
	D, 11a, Z26	1867—1872	
	CEJ, 10a	1868—1892	MBM
	BEF, 1aq	1862—1866	MBM

A bélyegző	Típusa	Használati ideje	Egyezése[1]
	D, 29a	1848—1855	MBM
	Aj, hC, 29oh	1838—1855	MBM M, R, T
	D, 1a, zo	1864—1871	
	Fa, 1a, tq	1867—1871	
		1796	T*

A bélyegző	Típusa	Használati ideje	Egyezése[1]
	WE, 10a, 21q	1864—1866	MBM
	D, z32	1867—1876	
	BF1	1871—1893	MBM
	D, 1a, Z33	1867—1882	
	BE, 1aq, Z2	1850—1868	

A bélyegző	Típusa	Használati ideje	Egyezése[1]
	B, 96	1867	M**
	B, 134	1867	M**
	B, 85	1867	M**

[1] A rövidítések: MBM = Magyar Bélyegek Monográfiája; M = Müller; R = Ryan; T = Térfi.

* A Térfi-katalógusban közölt ábrán a kürt hajlata összefüggő hurok, a hamisítványon a hurok önálló kör.

** Csak a Müller-katalógussal azonos, ezért a típusmegjelölést is onnan vettük.

Levél- és illetékbélyegek rendellenes felhasználása

DR. FLÓDERER ISTVÁN

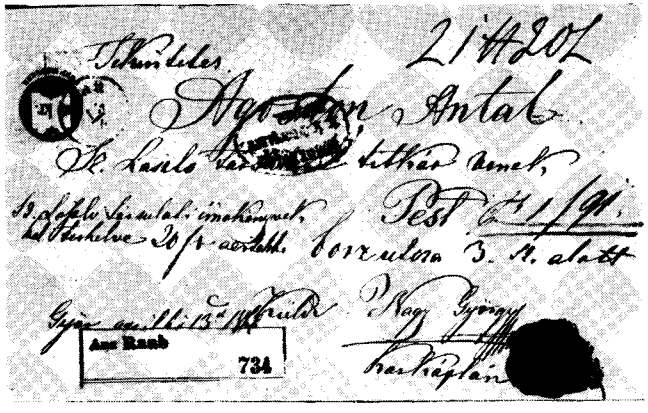
A bélyegek különféle fajtái egyes kivételes esetektől eltekintve szigorúan meghatározott célra szolgáltak. Ez az általános eset a posta- és okmánybélyegeknél egyaránt. Ez alól a szabály alól egyes országokban, bizonyos időszakban ismerünk kivételeket. Így pl. az osztrák posta (Lombardia — Velencében is) 1857. júl. 1-ig eltűrte, hogy a levélbélyegek helyett az 1854-ben kiadott okmánybélyegeket is felhasználják. Ezeket az aránylag ritkán található leveleket — különösen egyes igen ritkán használt címleteket — a katalógusok magasra értékelik. (1, 2). Hasonló az eset Oroszországban, amikor 1918-ban, valószínűleg postabélyeg hiányában, az egykorú okmánybélyegek alkalmazását is elnézték. (2)

Érdekes, különálló esetet találunk Nagy-Britanniában és gyarmatain, ahol igen sok kiadás címletei egyaránt felhasználhatók voltak postai — és okirati illeték levonására (postage and revenue). Ugyanakkor azonban voltak kiadások és címletek, amelyeket csak postai célra lehetett használni (postage) és voltak kizárólag okmánybélyegként szereplő (inland revenue) értékek. Mielőtt a közös, „postage and revenue" kiadások forgalomba kerültek, 1881. jún. 1-el engedélyezték a kizárólag okmánybélyegként kiadott 1 d-s címleteket levélbélyegként felhasználni, 1883. jan. 1-től kezdve pedig egyéb címleteket is, de kizárólag az „inland revenue" felírással ellátott bélyegeket. Ez az engedély 1884. ápr. 1-el érvényét vesztette, amikor az első közös kiadás megjelent. (2)

A fenti, hivatalosan elismert, vagy inkább megtűrt eseteken túlmenően nálunk is ismeretesek olyan kivételes esetek, amikor okmánybélyegeket használtak levélbélyegek helyett és fordítva.

Itt kell megemlítenem, hogy olyan okmánybélyegek, amelyeken postai lebélyegzés található, a legtöbb esetben nem kerültek tényleges postai felhasználásra, hanem a csomagkísérő leveleken az előírt illeték lerovására szolgáltak. Igen gyakori ez az 5 kr-os okmánybélyegeken, mert ezt a címletet kellett a postai szállítólevelekre felragasztani (1. ábra), mielőtt az első benyomott bélyegű nyomtatványok 1871-ben megjelentek. Hasonló a helyzet a váltóűrlapokra 1928-al kezdődőleg ragasztott okirati, majd a később forgalomba hozott váltóilletékbélyegek esetében is, amelyeket a postahivatalokban postabélyegzővel érvénytelenítettek, pedig nem postabélyegként kerültek felhasználásra.

1. A Magyar Bélyegek Monográfiája II. 88.
2. Michel: Európa Katalógus.

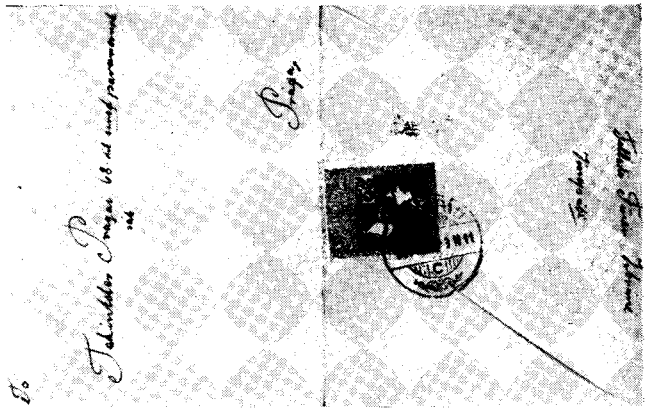

1. ábra

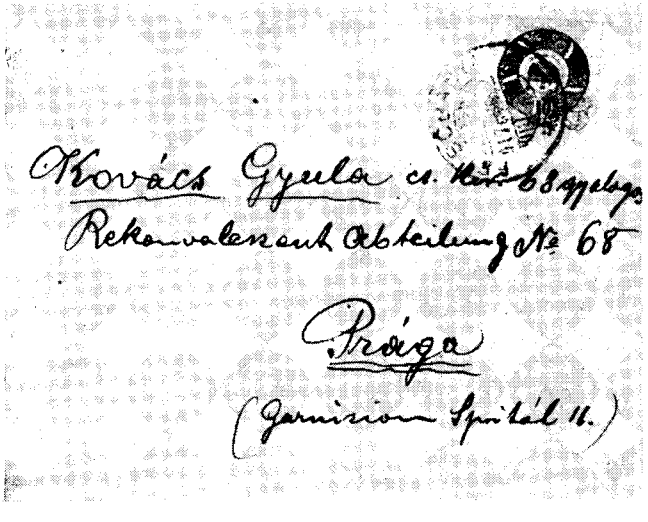

2. ábra

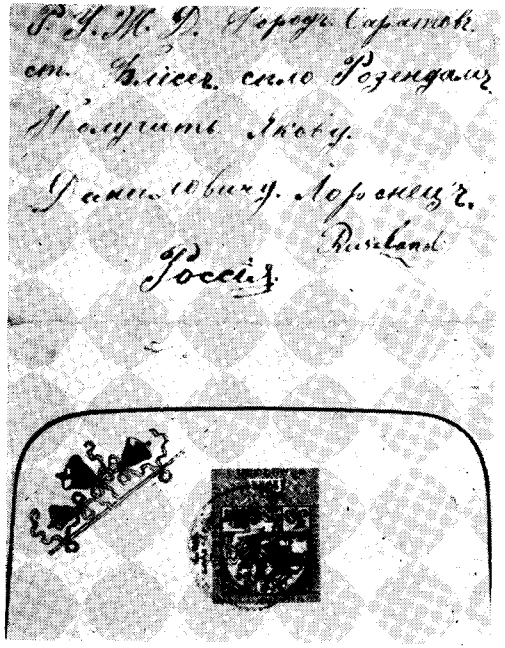
Nem tekintve az előzőkben említett eseteket, néhány levelet, vagy okiratot szeretnék bemutatni, ahol a szóban forgó bélyegek szabálytalan felhasználása látható és ahol az ilyen bélyeggel szabálytalanul ellátott leveleket, vagy okiratokat az esetek egy részében nem leletezték meg, tehát a szabályos kezelésnél elkerülték az illetékes hatósági személyek figyelmét.

3. ábra

4. ábra

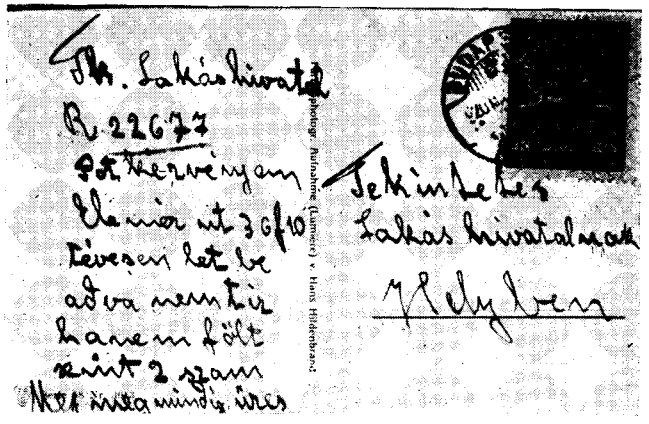

5. ábra

Okmánybélyegekkel portózott küldemények:

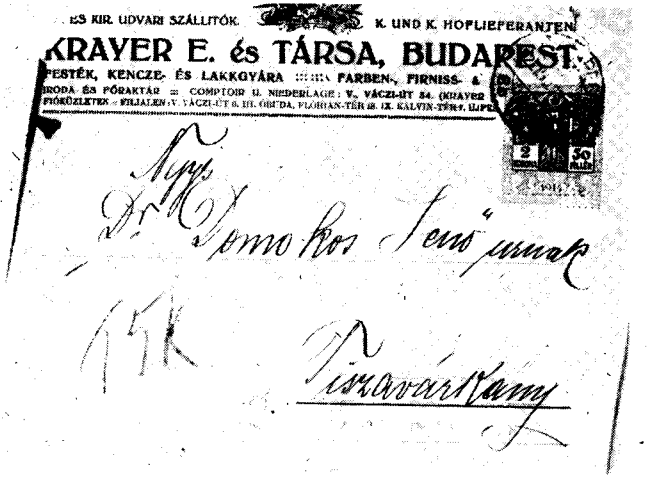
1. Egy 6 krajcáros szignettával ellátott bélyeges papírból kialakított boríték (nyilván elromlott papirost nem akart a tulajdonosa a rajta levő 6 kr-os szignetta miatt eldobni) a Wollzeile 861 alá címezve, postai „rötli" jelzéssel, a szignettából megállapíthatóan „U I", tehát Pesten került feladásra, „54" tehát 1854-ben, „V" tehát május hóban, a nap jelzése a szignettából hiányzik, 6 KREUZER, tehát 6 krajcár értékben. Feltételezhetően unikum. (2. ábra)

2. 1917. márc. 9-én Jászapátiban feladott levél (cím: 68. ezredpar. Prága). A bélyeg az 1914-ben kiadott okirati illetékbélyegsor 20 fill. értéke. (3. ábra)

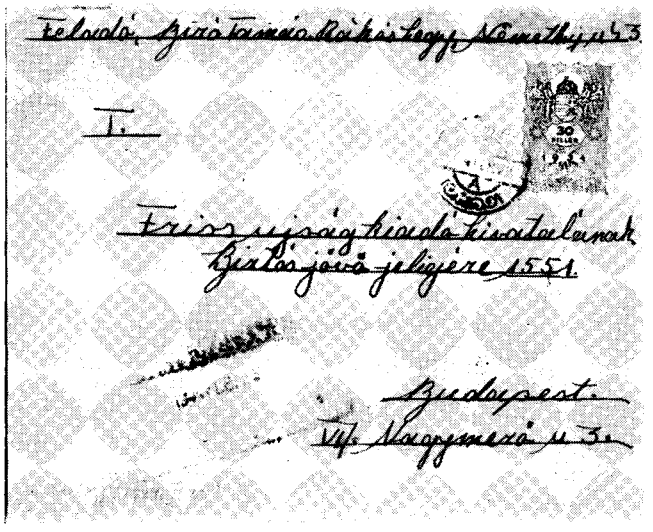

6. ábra

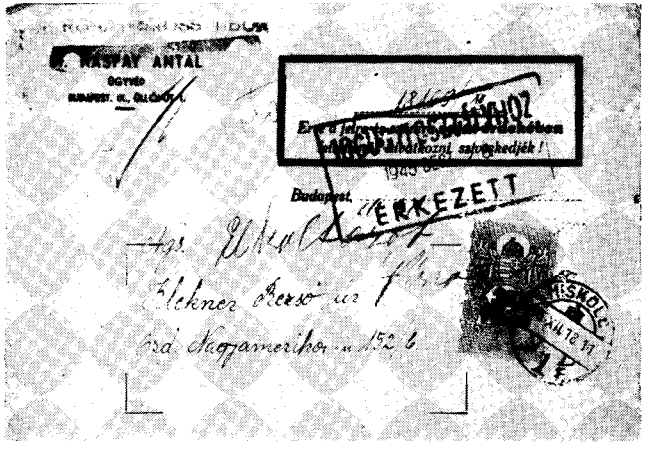
3. 1917. aug. 2. Felsőbányán feladott levél (cím: N. N. Garnizon Spitál, Prága). A bélyeg az 1914-ben kiadott okirati illetékbélyegsor 10 fill. értéke. (4. ábra)

7. ábra

8. ábra

9. ábra

4. Kalocsán Oroszországba (cirill betűs írás) feladott levél. A feladás időpontja az elmosódott bélyegzésen nem látszik. A bélyeg az előbbiekben említett sor 50 fill. címlete. (5. ábra)

5. 1920. májusban Budapest 72-es postahivatalnál feladott képeslevelezőlap (címzett: Lakáshivatal Bp.). A bélyeg nem is okirati, — hanem lakáshivatali illetékbélyeg 2 koronás értéke. (6. ábra)

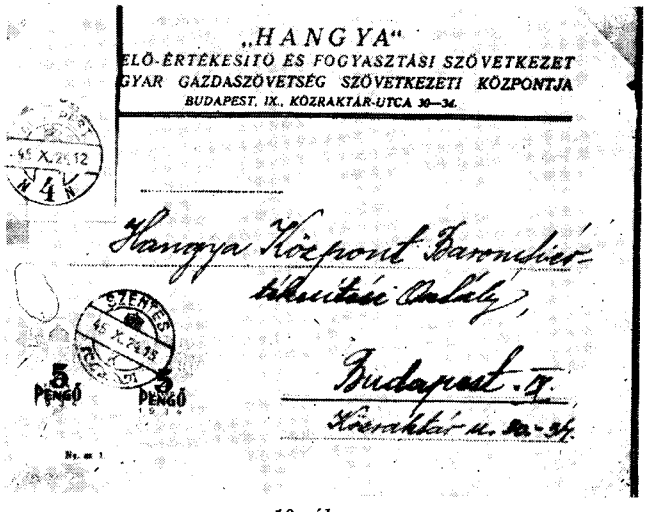
6. 1920. máj. 29-én Budapest 62-es postahivatalnál feladott cégnyomásos levél (címzett: N. N. Tiszavárkony, utánaküldve Jászkarajenő). Az 1914-ben kiadott okirati illetékbélyegsor 2,50 koronás címlete. Ezt a levelet a Tiszavárkonyi átirányításkor T 5K portóilletékkel küldték tovább. (7. ábra)

7. 1944. febr. 22-én Rákoshegyen feladott levél (címzett: Friss újság kiadóhivatala). A bélyeg az 1934-ben kibocsátott okirati illetékbélyegsor 30 fill. címlete. A borítékon lila gumibélyegzés látható az érkezés 1944. febr. 23-as dátumával. Feltehetőleg az újság bélyegzője. (8. ábra)

8. Az előbbihez hasonló az eset az Állami Biztosító levelezésen következetesen használt 30 pengős portózások esetében is. (9. ábra)

9. A „Hangya" központba 1945. okt. 24-én Szentesről küldött levél 2 db 5 P a 2 filléren felülnyomott okmánybélyeggel, amely szabályosan megérkezett 1945. okt. 25-én Budapestre. (10. ábra)

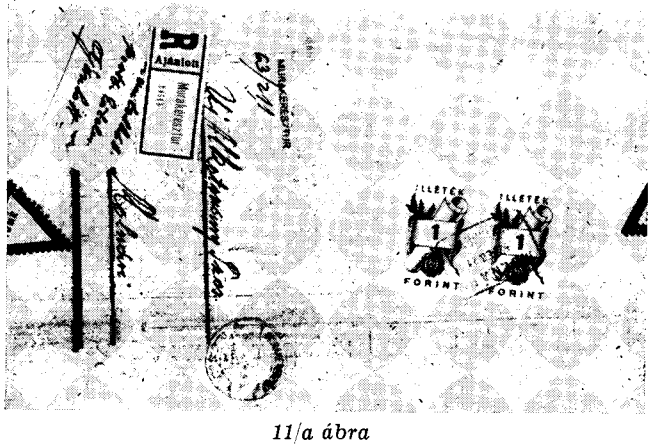
10. 2 darab 1952. jan. 26-án, ill. febr. 21-én lebélyegzett „Értesítő és vétlevél" teherárukról. Az elsőt Zalaegerszegről küldték Murakeresztúr állomásra, a másodikat Debrecenből ugyanoda. A címzett a Földműves Szövetkezet, illetőleg Új Alkotmány Tszcs. Molnáriban. A két értesítésre Murakeresztúrban ragasztottak fel ajánlási ragjegyet. A murakeresztúri állomásfőnökség megjelölése: „Hivatalból portóköteles, ajánlott" megjegyzése szerint a díjat Molnáriban fizették és a felragasztott két, illetve 2 × 1 forintos korabeli okirati illetékbélyeget" Molnári postaügyn." bélyegzővel látták el a fent már közölt két dátummal. (11. a, b, ábra)

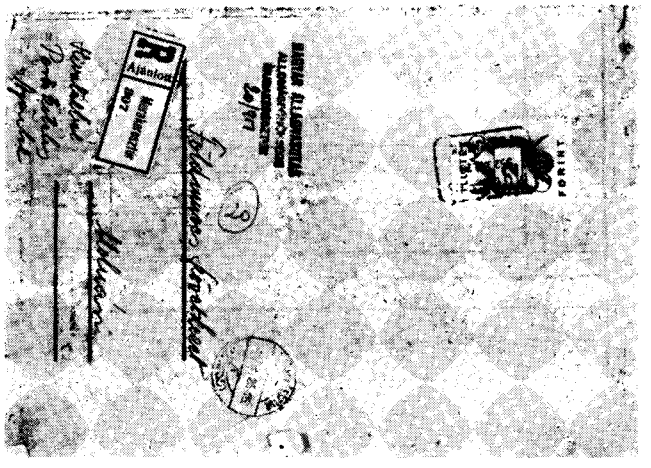
10. ábra

11. Budapesti helyi levél 1961. szept. 5-én lebélyegezve. (12. ábra)

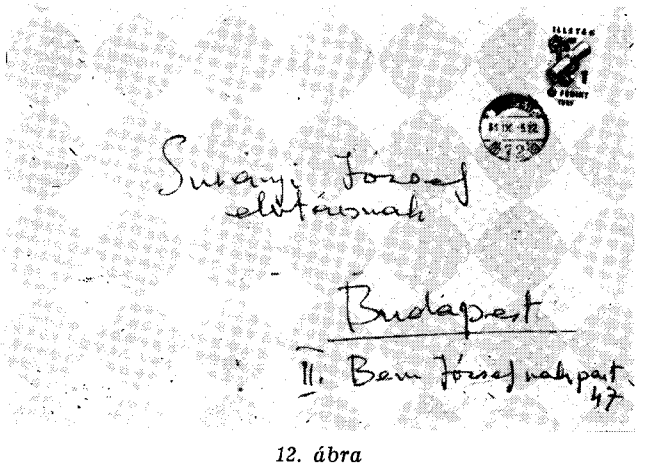
12. Gyál községből Jászdózsára 1961. aug. 16-án feladott és 18-án kézbesített csomag szállítólevelének szelvénye 4 Ft 60 fill. levélbélyeggel együtt felragasztott és lebélyegzett 5 Ft-os okirati illetékbélyeggel. (13. ábra)

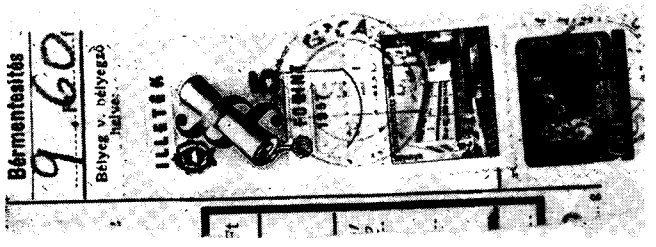
11/a ábra

11/b ábra

12. ábra

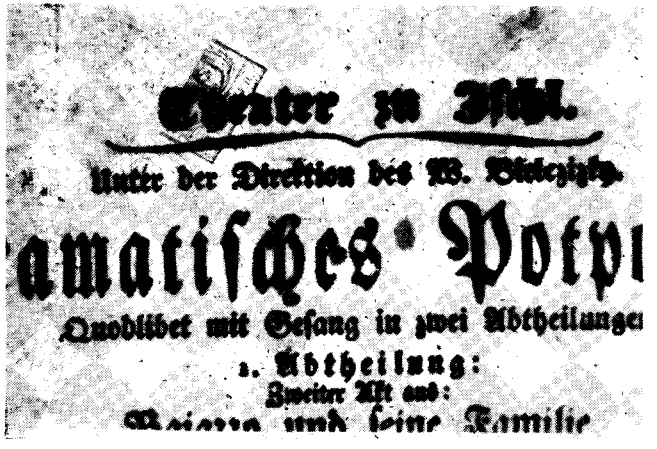
13. ábra

13. Szucsányban feladott helyi küldemény (1900-ban) a korabeli 2 fill-es okirati illetékbélyeggel postázva (14. ábra).

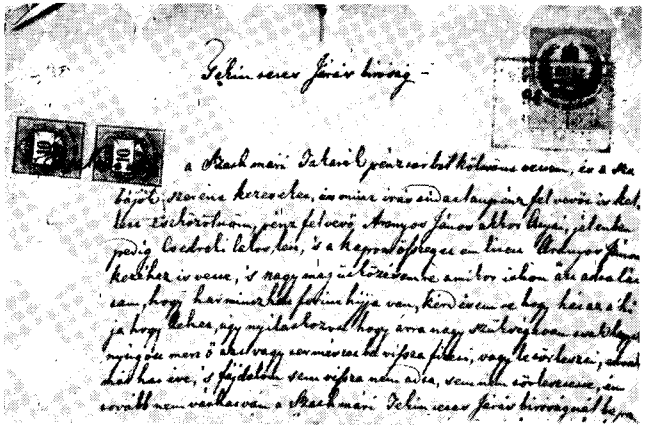
Levélbélyegeknek okmánybélyegként való használata szabály szerint nem volt lehetséges. Ennek ellenére ismeretesek olyan esetek (3.), amikor a Magyarországon használt osztrák levélbélyegek kerültek illetékbélyegként számlára vagy egyéb iratra. Igen érdekes és csak néhány példányban ismert az 1950-es osztrák sor felezett 1 kr-os címlete hirdetménybélyegként színlapon történt felhasználása. (15. ábra). A későbbi, már magyar levélbélyegek közül is kerültek

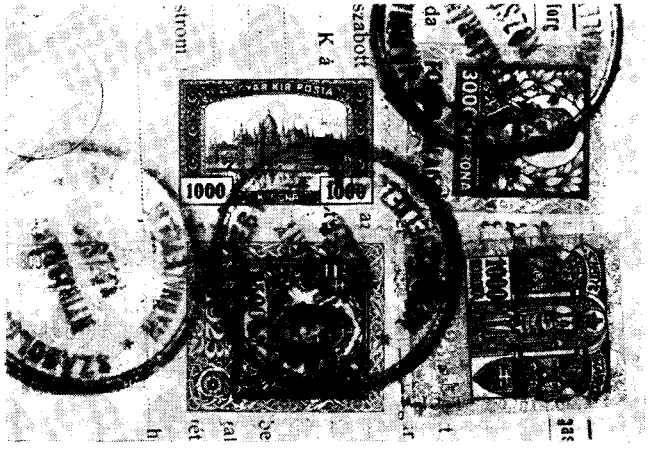
14. ábra

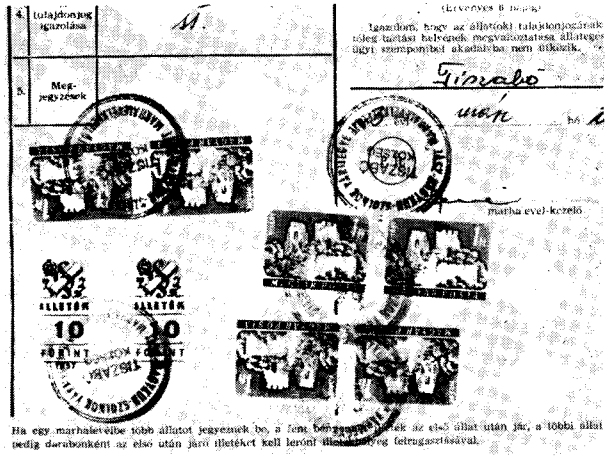
15. ábra

16. ábra

17. ábra

18. ábra

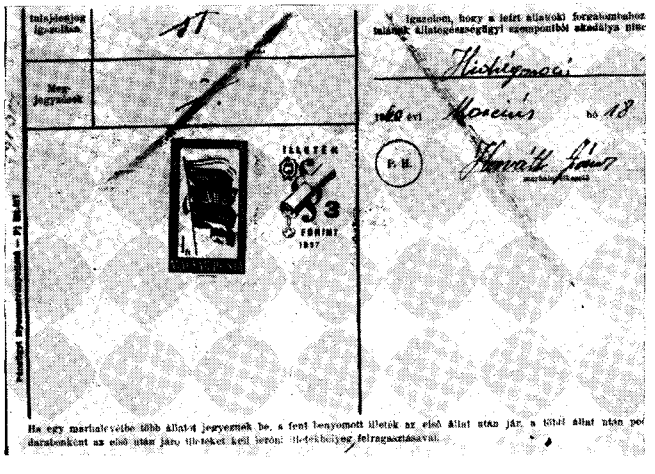
egyesek okmánybélyegként felhasználásra. Erre néhány példa:

1. Az 1971-es kibocsátás réznyomatos kiadásának 3 krajcáros címlete, bírósági nyugtán okmánybélyegként felhasználva. (4.)

2. Az 1871-es kibocsátás réznyomatos kiadásának 5 krajcáros címlete, függőleges hármas csíkban, orvosi bizonyítványon okmánybélyegként felhasználva Miskolcon. (5.)

3. Az 1871-es kibocsátás réznyomatos kiadásának 15 krajcáros címlete „Középtanodai bizonyítvány"-on okmánybélyegként felhasználva. (6.)

4. Kereseti beadvány, ahol a panaszos a szükséges 20 kr-os okmánybélyeg helyett 2 db 1881-es kiadású 10 kr-os levélbélyeget ragasztott fel és az előírások

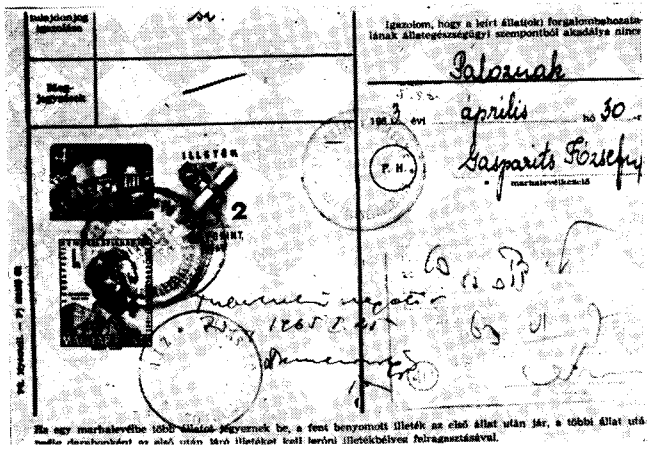
19. ábra

3. A Magyar Bélyegek Monográfiája II. 89. és 183.
4. Filatéliai Szemle 1970. VI. 18. old.
5. A Magyar Bélyegek Monográfiája III. 402.
6. Ugyanaz III. 403.

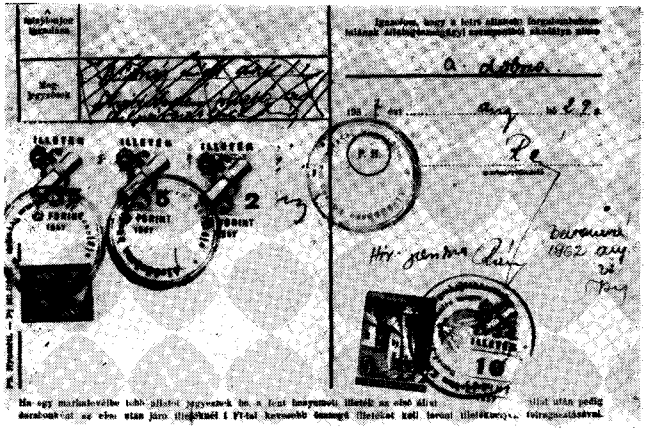
szerint a kereset szövegével 1884. febr. 14-én keltezve tintával átírta. A kereset Simá-ról szabályos ajánlott levél formájában (Szatmár/németi)-n keresztül (II. 16.) jutott el Halmiba, ahol a járásbíróság II. 17-én iktatta. Érdekessége, hogy megérkezéskor a bírósági iktató a szabályos „Felülbélyegzés 1884. II. 17. kir. járásbíróság Halmin" hivatalos bélyegzőjével a két levélbélyeget először igen halványan lebélyegezte, később azonban — nyilván észrevéve a szabálytalan bélyeghasználatot — egy 20 kr-os okmánybélyeget is felragasztott és azt — kissé jobban olvashatóan — bélyegzővel ugyanakkor lebélyegezte. (16. ábra.)

5. 1925-ös járatlevélen (marhalevél) 30 000 koronás forgalmiadó — valamint 1000 és 5000 koronás okirati illetménybélyegekkel együtt használt és lebélyegzett aratós 800 és országházas 1000 koronás levélbélyeg szolgált az illeték lerovására. (17. ábra.)

6. A későbbiekben egészen új keltezésű járatleveleken (marhalevél) 1957—68-as években feltűnően gyakoriak a várak és közlekedési sor 1, 2, 4, 5 forintos címleteinek okmánybélyegekkel vegyes felhasználása, sőt egy esetben a Magyar Szocialista Munkáspárt VII. kongresszusának emlékére kiadott 1 forintos emlékbélyeg szerepel okmánybélyegekkel együtt az iratokon. Érdekes és talán ezzel magyarázható, hogy a levélbélyegek használatát két-három eset kivételével (Kelébia, Battonya, Hajdúdorog) mind kisközségek végrehajtó bizottságának marhalevél kezelője fogadta el és bélyegezte le a szokásos lila bélyegzővel az egymás mellé ragasztott kétféle bélyeget. Egy marhalevél, amelyet 1957-ben Alsódobsza községben állítottak ki és okmánybélyegekkel láttak el, de a szabályos 30 forint helyett csak 15 forinttal, öt évvel később bevonva utólag újabb 15 forintos illetéklerovás alá esett (ugyanaz a személy javította, aki eredetileg kiállította). Ekkor használtak fel egy 5 forintos levél- és egy 10 forintos okmánybélyeget egymás mellett felragasztva és együtt lebélyegezve. (18—21. ábra.)

20. ábra

21. ábra

A fentiek alapján biztos, hogy még számos hasonló példány található gyűjtők birtokában és feltehetőleg még több semmisült meg, tehát ilyen rendellenességek elég sok esetben fordulhattak elő.

Tények és kérdőjelek a meghatalmazási bélyegeknél*

HRABÁL LÁSZLÓ

Az 1950. és 1960. évvel határolt 11 évben használt Meghatalmazás és Érvényes felülnyomást viselő felezett és egész bélyegek postabélyeg mivoltával kapcsolatos vitákra Dr. Simády Bélának a Filatéliai Szemle 1978 decemberi számának a „Meghatalmazási bélyegek" című cikke adta meg a választ, amit én kiegészítve így foglalnék össze:

Az 1950-től 1960-ig kiadott 22 drb. meghatalmazási bélyeg a portó-, csomag-, és az 1906. évi ajánlási bélyegekkel együtt a „belkezelési bélyegek" kategóriájába tartozik, amiket időbelileg és területileg korlátozottan használtak.

Az említett cikk volt az első ezekre vonatkozó szakirodalmi összefoglalás, de ez is számos részletkérdést nem érintett és némely dolgot — nyilván elegendő adat hiányában — nem teljesen helyesen foglalt össze. A Filatéliai Szemle korábbi, 1964 júniusi és júliusi számában a „Szerkesztőségi Postá"-ban megjelent levelek, és válaszok a Simády-féle cikknél kevesebbet mondtak, illetve téves megállapításokat is tartalmaztak. A Magyar Bélyegek Monográfiája V. kötetében az alapbélyegül használt sorozatok leírásánál említésre kerültek ezen felülnyomatok, de ott is vannak bizonyos pontatlanságok. Ezért látom szükségesnek ennek a területnek újabb kutatási eredményeit kibővítve közreadni.

Néhány budapesti postahivatal az 1950. és 1960. évvel határolt 11 év során egy újítási javaslat megvalósításaképpen belső rendelkezéssel a postai meghatalmazási díj — amely akkor évi 3 Ft volt — lerovására nem az érvényben levő postabélyegeket, hanem külön erre a célra felülnyomott bélyegeket használt. E tény hivatalosan nem került közzétételre. E bélyegeket 1950 és 1954 között nagyformátumú bélyegek felülnyomásával és felezésével, 1955 és 1960 között pedig kisformátumú bélyegek felülnyomásával állították elő.

Azt a tényt, hogy ezek postai és nem illetékbélyegek, egyértelműen bizonyítja, hogy

1. Postai szolgáltatás ellenértékének lerovására használták,

2. 1949-ig és 1961-től e célra az érvényben levő postabélyegeket használták.

3. A vidéki postahivatalok a meghatalmazási ok-

* A szerkesztő megjegyzése:
A tanulmánynak azért adtunk helyt, mert nem kívánjuk megakadályozni egy olyan vitának a kibontakozását, amely eldöntheti, hogy parafilatéliai, vagy markológiai anyagról van-e szó. A szerkesztő véleménye, hogy olyan határesetet tárgyal, amely inkább a parafilatélia területéhez tartozik.

Tudnivalók.

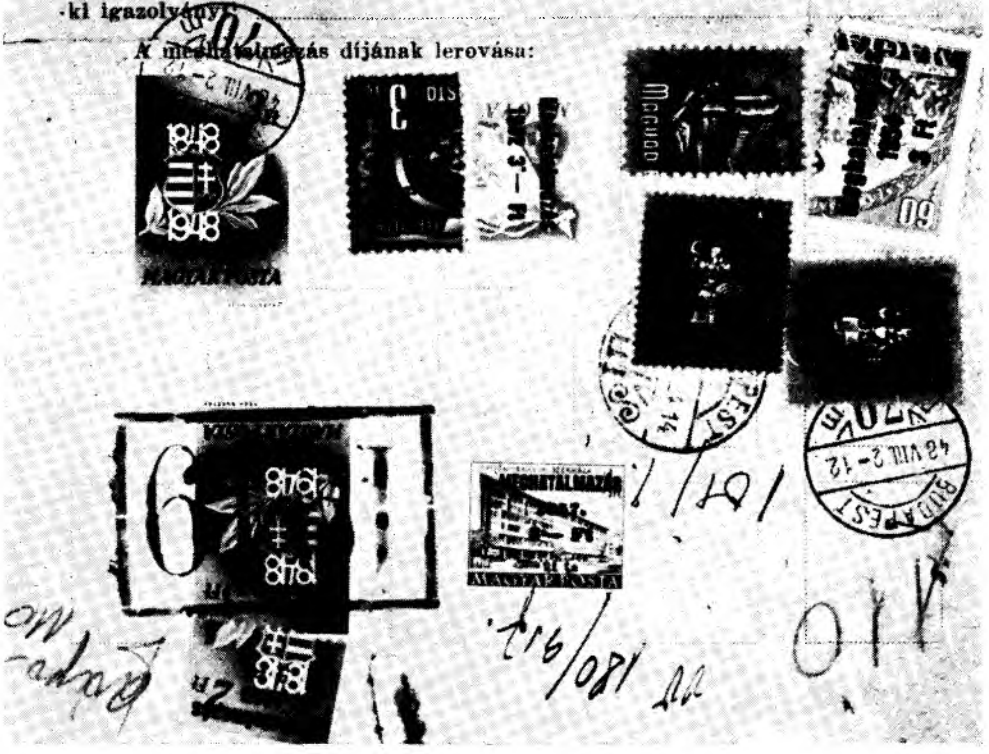
1. A meghatalmazás az 1920. évi XXIV. t.-c. 7. §-ának 5. pontja szerint okirati illeték alól mentes.

2. A meghatalmazást lehetőleg az e célra kibocsátott postai nyomtatványon tintával kell kiállítani. Egy és ugyanazon az ürlapon több személy is meghatalmazható. Ha több meghatalmazott van, azt is fel kell tüntetni, hogy együttesen, külön-külön jogosultak-e a küldemények átvételére.

3. A meghatalmazó a meghatalmazást rendszerint az őt ismerő kerületbeli kézbesítő, avagy pedig a kézbesítő postahivatal más oly alkalmazottja előtt írja alá, aki őt személyesen ismeri, vagy aki előtt személyazonosságát igazolta. Ez az alkalmazott a meghatalmazást mint tanu szintén aláírja. A meghatalmazás a kézbesítő postahivatal előtt ismeretes két tanu előtt is aláírható. Egyébként hitelesítheti a meghatalmazó aláírását a helyhatóság, közjegyző vagy bíróság is.

Mikor, kinek a részére és mely helyiségekben való átvételre állítottak ki igazolványt: .....

A meghatalmazás díjának lerovása: .....

1. ábra. 1948-ban kiállított meghatalmazási okmány hátoldala, amire kiállításakor 3 Ft-os centenáriumi bélyeg került felragasztásra és közönséges hely-keletbélyegzővel lebélyegzésre a Budapest 70 postahivatalnál. Ugyanilyen bélyeget használtak fel 1949-ben is, és ezt már lila, keretes évszámbélyegzés érvényteleníti. Az 1950., 1951., 1952., 1953., 1954., 1956. és 1957. évi bélyegek alkalmazása szabályszerű, közülük az 1956. évi a Budapest 114 postahivatal bélyegzését viseli.

mányokon az említett 11 év során is érvényben levő postabélyegeket használtak.

4. A meghatalmazási okmányoknak az 1950-es évek elejéről származó példányainak hátoldalán a Tudnivalók szöveg első mondata így szól: „1. A meghatalmazás az 1920. évi XXIV. tc. 7. §-ának 5. pontja szerint okirati illeték alól mentes.", és ez a szöveg az 1950-es évek közepére már így módosult: „A meghatalmazás okirati illetékmentes." (1. ábra)

5. Illetékbélyegnek a meghatalmazási okmányokon való használata nem ismert.

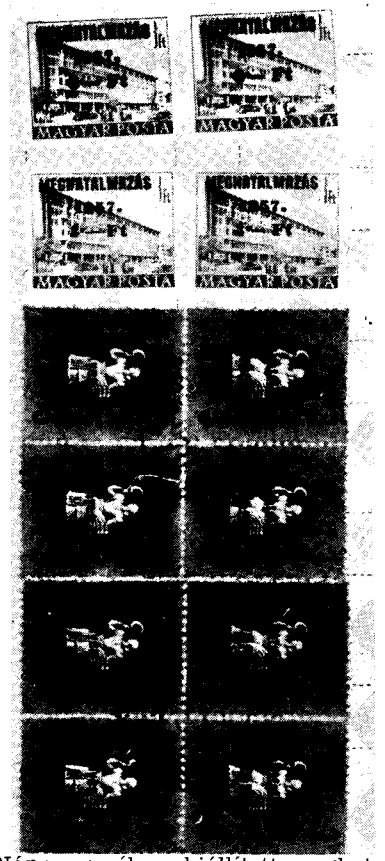
A postai meghatalmazás kiállítása alkalmával kétféle űrlap kerül kiállításra:

1. A Meghatalmazás nevet viselő okmány, mely tartalmazza a meghatalmazó és meghatalmazott adatait és aláírását, valamint ezek igazolását. Ezen, a postánál maradó papír normál írópapír vastagságú.

2. Az Igazolvány nevet viselő okmány, mely a meghatalmazó és meghatalmazott adatait tartalmazza a postai igazolással, és amelyet a meghatalmazott a könyvelt küldemény átvételekor felmutat. Ez többnyire levelezőlap nagyságú és vastagságú.

1949-ig és 1961-től a meghatalmazás díját a meghatalmazási okmány hátoldalán rótták le postabélyeggel. Ezek a bélyegek a budapesti postahivataloknál többnyire nem a közönséges hely-keletbélyegzővel, hanem négyszögletes keretbe foglalt, feltehetően gumiból készült évszámbélyegzővel kerültek lebélyegzésre, és ezekhez lila bélyegzőfestéket használtak. Ezek a bélyegzők még a nagy formátumú bélyegeknél is nagyobb méretűek) többnyire 22—30× 40—46 mm) voltak, és így gyakran, főleg nem centrikus bélyegzés esetén a már korábban felragasztott bélyegeket is értek. Ezért találni néha a meghatalmazási okmányokról leáztatott, felülnyomás nélküli és felülnyomatos bélyegeken lila keretvonal, illetve évszámbélyegzés részleteket.

1950 és 1960 között a meghatalmazás díjának lerovására felülnyomatos meghatalmazási bélyegeket használtak az alábbiak, valamint a közölt táblázat szerint, bár előfordult felülnyomat nélküli bélyegek használata is, főleg a meghatalmazás első évében.

2. ábra. Négy személyre kiállított meghatalmazási okmány hátoldalának részlete. 1956-ban szabályellenesen nemcsak a Meghatalmazás, hanem az Érvényes felülnyomatú részt is felragasztották, bélyegzése Budapest 70. 1957-ben szabályszerűen csak a Meghatalmazás rész került felragasztásra, ezek közül 2 darab felülnyomata kissé elmosódott.

1950 és 1954 között a táblázatban megadottak sze-

rint nagyformátumú bélyegekre egymás alatt vagy fölött, két vagy három sorban a Meghatalmazás, évszám és 3 Ft szöveg, majd e fölött vagy alatt ugyancsak két vagy három sorban az Érvényes, évszám és 3 Ft szöveg került felülnyomásra fekete színben. A két részt utólagos perforálás választotta el egymástól, a felezés pontossága gyakran kívánnivalókat hagy maga után. Az 1951-es kiadásnál az összeg megadása hiányzik. Azt, hogy a felülnyomás két, vagy három soros, és milyen elrendezésű, továbbá, hogy a meghatalmazási (táblázatban M) vagy az érvényes (táblázatban É) rész volt-e fölül vagy alul, ugyancsak a táblázat mutatja.

1955 és 1960 között kisformátumú bélyegeket nyomtak felül oly módon, hogy az egyik bélyegre három vagy négy sorban a Meghatalmazás, az évszám és a 3 Ft szöveg, az alatta, illetve a fölötte levő bélyegre pedig két vagy három sorban az Érvényes, évszám és 3 Ft szöveg került fekete színnel. Azt, hogy a Meghatalmazás, vagy az Érvényes volt felül, illetve alul, ugyancsak a táblázat mutatja, már ahol ez a fennmaradt kisszámú alsó vagy felső szegélydarabbal összefüggő bélyegből megállapítható volt.

Ezen felülnyomásos bélyegeket szabályszerűen oly módon használták, hogy a meghatalmazási okmányra került felragasztásra a Meghatalmazás szöveget viselő, az Igazolvány-ra pedig az Érvényes szöveget viselő fél, illetve egész bélyeg. A meghatalmazási okmányra ragasztott bélyeget néha lebélyegezték, néha nem, az Igazolvány-ra ráragasztott bélyeg sohasem visel bélyegzést.

Ezen szabályszerű felragasztási módtól azonban időnként eltértek, például felcserélték a bélyegeket, olykor mindkettőt a meghatalmazási okmányra ragasztották fel. Ahol, főleg közületek esetén, több meghatalmazott volt, ott a meghatalmazási díjat többszörösen kellett leróni, ilyenkor a meghatalmazási okmányon több, gyakran összefüggő, azonos szöveget viselő bélyeg van, és ez így a szabályszerű alkalmazás. (2. ábra)

A lebélyegzett példányok túlnyomó része, több mint 90%-a a Budapest 70-es postahivatal bélyegzésével van ellátva. Az 50-es évek elejéről előfordulnak a Budapest Keleti Posta feliratos bélyegzések is, ezek azonban a Budapest 70 hivatal korábbi elnevezését viselő, átvésés előtti, még használatban levő bélyegzőktől származnak. Az általam ilyen bélyegeken ismert, kisszámú, más postahivatali bélyegzés a Budapest 112., Budapest 114., és Újpest 1. postahivataltól származik, ami arra utal, hogy a bélyegeket nem csak a Budapest 70. postahivatal használta. (3—4. ábra)

E kiadások egyik érdekessége, hogy az 1954. évi, Bem 60 filléres bélyegek felülnyomása már korábban lebélyegzett ívekre történt, ezért azokon félalapbélyeg esetén gyakran találhatók nem a felhasználó postahivataltól származó bélyegzések darabjai is; az esetleg fennmaradt összefüggő Érvényes és Meghatalmazás félbélyegpár emiatt mindig visel ilyen bélyegzést. Amennyiben ezen bélyeg a meghatalmazási okmányon vagy az igazolványon ilyen bélyegzéssel szerepel, úgy ez a bélyegzés a bélyegen kívül természetesen nem folytatódik. Kétféle ilyen, felülnyomás előtti bélyegzés ismeretes:

a) A Budapest Filatélia hivatal G ellenőrzőbetűs bélyegzése, ez a bélyegzés többnyire nem éles, hanem kissé elkenődött.

b) A M. Posta Értékcikkraktár bélyegzése; ez egy vonalkázott, kivésett koronájú és kivésett KIR(ÁLYI) szavú bélyegzés, és mindig tiszta, jól olvasható a bélyegzőlenyomat. E kiadások másik érdekessége, hogy az 1952. évi kiadásnál, a Centenáriumi 8 filléres, fekvő elrendezésű alapbélyegre mindkét elforgatási iránnyal létezik felülnyomat, míg a többi, nagyformátumú és fekvő elrendezésű alapbélyegnél csak egyféle elforgatási irányú felülnyomat ismert.

Belkezelési bélyegről lévén szó, azok természetesen árusításra nem kerültek, ennek ellenére mégis jelentős számban találhatók ezek a felülnyomatos bélyegek a gyűjteményekben. A leggyakrabban a Meghatalmazás felülnyomatot viselő egész vagy félbélyeg

3. ábra. Néhány leáztatott példány. Az 1952. évi kiadás mindkét irányú elforgatási iránnyal készült, a bemutatott példányok pontatlan felezésűek. Az 1953. évi kiadás Meghatalmazás része az ÚJPEST 1 bélyegzését viseli.

fordul elő. Jóval kevesebbet találunk az Érvényes felülnyomást viselő részből, ennél is ritkábbak a Meghatalmazás és Érvényes felülnyomatot viselő, összefüggő párok. Az azonos felülnyomatot viselő párok, illetve csíkok nagy ritkaságok.

E bélyegek túlnyomó része oly módon került a gyűj-

4. ábra. Meghatalmazási okmány hátoldalának részlete. Az 1953-as kiállítási évben felülnyomat nélküli bélyeg került felragasztásra és a Budapest 70 postahivatalnál lebélyegzésre. Az 1954., 1955., 1956., 1957., 1958., 1959. és 1960-ban már felülnyomatos bélyegek, amiket a Budapest 112. postahivatal bélyegzett le. Az 1961. évben használt bélyeg egy közönséges, Várak 3 Ft-os amit az 1960-as bélyegre is átérő lila, keretvonalas évszámbélyegzés érvénytelenít.

tők birtokába, hogy a használt bélyegzés selejt-be, az úgynevezett kilós anyagba a meghatalmazási okmányok bélyeges darabjai is bekerültek a csomagszállító-levelek bélyeges részei mellett. Ezeken nemcsak a lila keretes évszám bélyegzésű, felülnyomat nélküli bélyegek, hanem bélyegzés nélküli és helykelet-bélyegzővel lebélyegzett felülnyomat nélküli és felülnyomatos bélyegek egyaránt szerepeltek. Az Érvényes felülnyomást viselő egész vagy félbélyeg a meghatalmazottak részére kiadott Igazolványnak a lejárat utáni vissza nem szolgáltatása esetén is fennmaradhatott.

Ezen 11 év 22 bélyegével kapcsolatban még számos, nem teljesen feltárt terület létezik, elsősorban az előállító nyomda, a nyomási eljárás és a darabszám tekintetében, de ugyancsak tisztázásra vár a felhasznált bélyegek mennyisége és a fel nem használt bélyegek sorsa is. De bizonyára szintén sok érdekes tanulságot rejt még az előbukkanó további példányok vizsgálata.

Anyagom összeállításához számos gyűjtőtárs nyújtott értékes segítséget. Sokat okultam Radnóti János gyűjtőtárs levelezéséből, aki már a 60-as évek során igyekezett polgárjogot szerezni ezeknek, az eddigiekben mostohagyereknek tekintett bélyegeknek. De köszönettel tartozom Simorai Lajos gyűjtőtársnak, a Budapest 70. postahivatal vezetőjének és Nemes Józsefnek, a Budapest 70. postahivatal nyugalmazott osztályvezetőjének, akik az alkalmazással kapcsolatban nyújtottak értékes felvilágosításokat. Ezenkívül köszönetemet nyilvánítom Pákozdi László, Visnyovszki Gábor és Mayer Péter gyűjtőtársaknak, akik anyaguk tanulmányozására való átengedésével támogatták munkámat.

KLASSZIKUS
ÉS MODERN
BÉLYEGGYŰJTEMÉNYEKET,
RÉGI LEVELEKET, JOBB DARABOKAT

állandóan vásárolok

SZEKERES BENEDEK JÓZSEF
bélyegszaküzlet

1137 BUDAPEST XIII., Katona József u. 2/e.
Telefon: 129-350

FELHÍVJUK

olvasóink figyelmét, hogy kiadványunk alábbi számai még megvásárolhatók:

Philatelica 72/1	ára 10,— Ft
Philatelica 72/2	ára 10,— Ft
Philatelica 73/2	ára 10,— Ft
Philatelica 74/2	ára 9,50 Ft
Philatelica 75/1	ára 15,— Ft
Philatelica 76/1	ára 18,— Ft
Philatelica 77/1	ára 18,— Ft
Philatelica 77/2	ára 18,— Ft
Philatelica 78/1	ára 18,— Ft
Philatelica 79/1	ára 24,— Ft
Philatelica 79/2	ára 24,— Ft
Philatelica 80/1	ára 24,— Ft

A füzeteket a budapestiek a székházban, munkaidő alatt a nyomtatványraktárban, munkaidő után a könyvtárban szerezhetik be.

Az 1980/2. szám hibásan nyomott 38. oldalának helyesbítése.

Kiadás éve	Az alapbélyeg és száma MBÁ/Zum.	Megjelenéskor érvényes volt-e az alapbélyeg	Az alapbélyeg érvényének meg szünte	Egész vagy felezett	M / É ill. É / M	Ívméret	Ív új értéke	Felülnyomat szövege M sorszám	Felülnyomat szövege É sorszám
1950	Centenárium 2,— Ft 1056/1030	Igen	1951. jan. 31.	Fél	M / É	100-as	100×3,— Ft	Meghatalmazás 3 1950 3 Ft	Érvényes 3 1950 3 Ft
1951	Ötéves terv (I) 3,— Ft 1135/1104	Igen	1955. márc. 31.	Fél	M / É	100-as	100×3,— Ft	Meghatalmazás 2 1951	Érvényes 2 1951
1952	Centenárium 8 fill. 1048/1022	Nem	1951. jan. 31.	Fél	M / É	100-as	100×3,— Ft	Meghatalmazás 2 1952 3 — Ft	Érvényes 2 1952 3 — Ft
1953	Ötéves terv (II.) 20 fill. 1275/1097 II.	Igen	1955. márc. 31.	Fél	M / É	100-as	100×3,— Ft	Meghatalmazás 3 1953 3 Ft	Érvényes 3 1953 3 Ft
1954	Bem 60 fill 1199 1165	Nem	1953. márc. 31.	Fél	É / M	2×25-ös	2×25×3,— Ft	Meghatalmazás 3 1954 3 Ft	Érvényes 3 1954 3 Ft
1955	Ft—fill. 1,40 Ft 1001/975	Nem	1950. febr. 28. / 1953. nov. 30.	Egész	É / M	100-as	50×3,— Ft	Meghatal— mazás 4 1955 3 Ft	ÉRVÉNYES 3 1955 3 Ft
1956	Ft—fill. 3,— Ft 1003/977	Nem	1950 febr. 28. / 1953. nov. 30.	Egész	M / É	100-as	50×3,— Ft	Meghatalmazás 3 1956, 3,— Ft	Érvényes 1956, 2 3 — Ft
1957	Épület (I) 3,— Ft 1240/1200	Igen	1961. jan. 31.	Egész	?	100-as	50×3,— Ft	MEGHATALMAZÁS 3 1957. 3 — Ft	ÉRVÉNYES 3 1957. 3 — Ft
1958	Épület (II) 30 fill. 1375/1314	Igen	1961. jan. 31.	Egész	É / M	100-as	50×3,— Ft	MEGHATALMAZÁS 3 1958. 3 — Ft	ÉRVÉNYES 3 1958. 3 — Ft
1959	Épület (I) 20 fill. 1229/1195	Igen	1961. jan. 31.	Egész	É / M	100-as	50×3,— Ft	MEGHATALMAZÁS 3 1959. 3 — Ft	ÉRVÉNYES 3 1959. 3 — Ft
1960	Épület (I) 70 fill. 1234/1264	Igen	1961. jan. 31.	Egész	?	100-as	50×3,— Ft	MEGHATALMAZÁS 3 1960. 3 — Ft	ÉRVÉNYES 3 1960. 3 — Ft

Gary S. Ryan: A magyar postahivatalok bélyegzései osztrák bélyegeken 1850—67.

SURÁNYI LÁSZLÓ

A Filatéliai Szemle 1980. szeptemberi számában már méltattam *G. S. Ryan* ez évben megjelent könyvét, amelynek jelentősége mérföldkő az *osztrák posta Magyarországon* korszak objektumainak gyűjtésében. E helyen nem akarom ismételni az ott leírtakat, inkább a kézikönyv gyakorlati felhasználására és a katalógus értékelő rendszerének méltatására akarok kitérni.

Az eddig ismert szakirodalom ilyen tömör, világos, tudományos alapossággal feldolgozott, de a tájékozatlanabb gyűjtőt is eligazító fogalmazása nagy erénye a műnek. Fejezetelése magába foglalja a magyar postatörténet 1867-ig terjedő legfontosabb periódusait, majd a legterjedelmesebb rész, a kiválóan kezelhető katalógus következik, amelyet az értékelés magyarázatát és a földrajzi tájékoztatást szolgáló függelékek tesznek teljessé.

A *postatörténet* fejezet első része 1748-ig a posta fejlődését mutatja be a középkortól.

Örömmel látjuk, mint illusztrációt az 1704-ből származó Rákóczi Ferenc aláírásával kiállított postai útlevelet (passus postalis), amelyet a Miskolci Állami Levéltár őriz. A fejezet második része az *előfutár* (1874—1850) időszak történetét dolgozza fel. A harmadik rész az 1850—1867-es, már bélyeges korszak történetét.

A *katalógus* fejezet első részében az 1850—67-ig kiadott öt sorozat bélyegeinek magyarországi bérmentesítésével ismertet meg Ryan. Bérmentesítési táblázatok mellett a negyven színes oldal sok szöveg helyett az *Anthony-gyűjteményből* származó postai objektumokkal ismerkedhetünk meg „személyesen", a kiváló nyomatok szinte az eredeti hitelességével hatnak. A különböző bérmentesítések és ezek változatai így kitűnően tanulmányozhatók.

A betűrendben közölt eddig ismert bélyegzések ábráit a katalógus-rész harmadik fejezete hozza. Itt mindent egy helyen megtalálunk: a bélyegző lenyomatát, a használó postahivatalra vonatkozó minden fontos adatot, majd a pontokban kifejezett értékelést. Az előző katalógusokkal szemben tehát nagy előnye, hogy nem kell keresni a bélyegzések típusait, a pontozás viszonyításait.

Bemutatjuk a katalógus egy oldalát (1. ábra), amely legjobb bizonyítéka a fentieknek.

Az első rovat a bélyegzés sorszáma. A másodikban a postahivatal székhelyének nevét és a bélyegző lenyomatát, a harmadik rovatban a helységre és a postahivatalra vonatkozó adatokat találjuk: a megye, a

No	Name, Place & Type of Cancellations *Ortsbezeichnung & Abbildung des Stempels*	*Information*	*1850* *I*	*1858* *II*	*1861* *III*	*1863* *IV*	*1864* *V*
1463	**SZALK** SZALK.	PEST D: Sólt-Felsö M: C.4 O: Steamship Post Office used 1861–2. *Dampfschiff-Postamt. Stempel 1861 bis 1862 in Gebrauch.* Pop: 3125 *II*			b900		
1464	**SZAMOBOR** (Samobor) SZAMOBOR 24 1	ZÁGRÁB D: Szamobor M: D.1 O: 1824 Pop: 2975 *Y*	30	30	40	80	30
1465	**SZAMOSÚJVÁR** SZAMOSÚJVÁR	SZOLNOK-DOBOKA D: Belsö-Szolnok M: C.7 O: 1804	R	—			
1466	SZÁMOS ÚJVÁR 19 2	Pop: 5188 Gherla *R*	20	20	20	80	10
1467	**SZÁNTÓ** SZÁNTÓ 22 5	HONT D: Szántó M: B.3 O: 1820 Pop: 319 Santovka *C*	200	300	200	300	150
1468	**SZÁNTÓD** SZANTÓD 23. 3. V. Nº.....	SOMOGY D: Tab M: C.3 O: Railway agency postal marking used 1861–2. *Bahnamtlicher Stempel, 1861–2 in Verwendung.* Pop: 737 *II*	—	—	900	—	

1. ábra. A katalógus egy oldala.

járás megnevezését, a postahivatal megnyitásának keltét, a helység lélekszámát, mai nevét és állami hovatartozását. A rovat felső, jobb sarkán a térképszelvény betűjét és koordinátáit kapjuk. A következő öt rovatban a bélyegzés pontértékét, bélyegkiadásonként.

A pontértékelés elvi indoklása

Pontok	Előfordulás
5, 10, 20	Gyakori. Csak teljes bélyegzések gyűjtői értékűek.
30, 40, 50	Jó, teljes bélyegzések, viszonylag könnyen beszerezhetők, csak ilyeneknek van gyűjtői értéke.
60, 80	Nehezen találhatók. Nem egészen teljes, jól olvasható bélyegzések gyűjtemény képesek.
90, 100	Ritka. Többnyire nagyobb gazdasági jelentőség nélküli kis helyiségek bérmentesítései.
150, 200	Olyan postahivatalok bélyegzései, amelyek csak 1850 után lettek megnyitva és amelyek a IV. kiadáson találhatók.
300, 400	Ritka. Olvasható, ha nem is teljes bélyegzés, gyűjtemény képes.
500, 600	Nagyon ritka.
700, 800	Kimondottan ritka és keresett bérmentesítés
900	Nagy ritkaság.
R	Csak néhány példány ismert.
R R	Kevesebb mint 5 példány ismert.

A relatív pontértékek megállapításánál bíznunk kell G. S. Ryan nagy tapasztalatában. Kiterjedt nemzetközi levelezése, a nagy bélyegaukciós házak kikiáltási és elért árainak ismerete a világpiac mai helyzetét tükrözi művében az értékelések kialakításánál. Szélesre tárta a pontozás skáláját, amikor a legalacsonyabb 5 ponttól 900-ig terjesztette ki az értékelést. Ezen felül nagy ritkaságokat R-rel, a még nagyobbakat RR-rel jelöli. A színes bélyegzéseknél *b, r, g* (blau, rot, grün) jelzéseket használ. A pontértékelés kialakításának könnyebb érthetősége érdekében szó szerinti fordításban közöljük az alkalmazott elveket:

Ezek a meghatározások könnyebbé és korszerűbbé teszik a katalógust az eddig legelterjedtebb Müllerével szemben. E. Müller csak 90-ig pontozott, majd betű-kódokat alkalmazott (V = 100, W = 125, X = 150, Y = 175, Z = 200 pont). A pontok mellett alkalmazott kis indexszámok viszont a megadott pontok multiplikálását jelentik (Pl.: $50_2 = 50 \times 2 = 100$; vagy $Z_3 = 200 \times 3 = 600$). Úgy gondolom, G. S. Ryannak igaza volt, amikor ezt a komplikált módszert egyszerűsítette.

Érdemes összehasonlítani a Müller és a Ryan pontozás értékkülönbségeit. Minden szándék nélkül emeltem ki néhány bélyegzés értékelését az összehasonlítás céljából. Tanulságosak a változások, igaz, hogy a Müller katalógus utolsó kiadása óta több, mint negyven év telt el.

Ez az önkényesen kiemelt rövid áttekintés is mutatja az idő múlását, a gyűjtési terület népszerűségét és ezzel az értékelés változását. Meggyőződésünk, hogy Ryan kézikönyve nagy hatást fog gyakorolni a kereslet és a kínálat és az árak további alakulására.

A katalógusban közölt pontok relatív értékek. Ezeknek valóságos árra való átszámítása országonként változóan fog alakulni, mégis rövid időn belül nemzetközi nívót fog létrehozni.

A Ryan és Müller katalógus néhány összehasonlító adata

A bélyegzés	Típusa	Katalógus	Pontérték kiadásonként				
			I.	II.	III.	IV.	V.
Borosjenő franco	Ovál	Müller (M) Ryan (R)	70_5 300				
Esztergom	Kétkörös	M R	12_2 50				
Horka	Egykörös	M R	70 150	50 200	35 200	40 500	35 150
Hosszúpályi	Vonal	M R	X_2 R				
Jolsva	Egykörös	M R	W 600	35 80	30 80	40 200	30 40
Körmöczbánya	Kétkörös	M R	35 100				
Kremnitz	Egykörös	M R	5 20	5 20	4 10	5 40	4 5
Kubin	Ovál	M R	V_5 R				
Pest Briefsamlung No.	Egykörös	M R			85_3 400	700	150
Poroszló	Egykörös	M R	70 100	40 406	85 90	40 100	35 60
Szöllősgyörök	Kétkörös piros	M R	W_6 RR				
Válaszút	Egykörös	M R	V 400	70 400	60 200	70 500	60 150
Zengg Recommandirt	Kígyós	M R	40_6 Kék V_8 Piros V_8 500 Kék R Piros RR				

A relatív értékelésen felül nagy figyelmet érdemel az a rendszer, amelyet a bélyegzés ritkasága alapján állapít meg a szerző. Feltétlenül egyet lehet érteni a minőség szerinti árnövelő vagy csökkentő tényezők figyelembe vételével. Mégis túl szogorúnak tartom az elveket, mert a nagyarányú értékcsökkenés egy halványabbnak tűnő bélyegzés miatt meg

Az értékmódosító irányelvek

A bélyegzés minősége	**Pontértéke**		
	50-ig	50—300	300 fölött
	Értéknövekedés		
a) Luxus bélyegzés	300%	200%	100%
b) nagyon szép bélyegzés	200%	100%	50%
c) szép bélyegzés	megadott pontérték	megadott pontérték	megadott pontérték
	Értékcsökkenés		
d) átlagos, vagy majdnem teljes bélyegzés	50%	40%	30%
e) gyengébb, vagy nem teljes bélyegzés	75%	60%	50%
f) foltos, vagy csak részlet bélyegzés	pontérték nélkül	90%	75%

fogja nehezíteni a cseréket. Ezzel szemben az alapot szolgáló pontozás kialakításánál Ryannal kell egyetértenünk Müller rendszerével szemben. Ryan a minőség rovására a bélyegzés ritkaságát részesíti előnyben.

A teljes érthetőség kedvéért közöljük a Ryan által felállított módszer táblázatát.

A mű kezelhetőségét és kiváló informáló képességét csak növelik a postatörténeti korszakokat ábrázoló térképek, majd a korabeli Magyarország szelvényekre bontott postatérképe.

A 640 oldalas, hatalmas művet és egyben rendkívül szép nyomdaterméket kézbe véve megértjük, de mégis szomorúan vesszük tudomásul az 57,5 £-os árat, ami forintban kifejezve szinte megfizethetetlen egy magyar gyűjtő számára. Reméljük, hogy tárgyalásaink eredményre vezetnek és magyar kiadással is meg tudjuk örvendeztetni a gyűjtők társadalmát olcsóbb áron, — szerényebb kivitelben.

Magam, mint a hírlap és hírlapilletékbélyegek gyűjtője sajnálom, hogy a kiadások ismertetőjénél kimaradtak ezek az objektumok és ezeknek érdekes felhasználási módjai, mint például a hírlapilleték-bélyegek *előértéktelenített*, viszonylag ritka és érdekes példányai.

A magyar gyűjtőtársadalom eddig is nagyra becsülte Gary S. Ryant, mint a világ legkiterjedtebb, tudományos igénnyel felépített klasszikus magyar gyűjteményének nagydíjakkal és aranyakkal ékesített tulajdonosát. Most, mint kiváló szerzőnek gratulálunk Ryan barátunknak és a kiadó Royal Philatelic Society-nek.

A könyv angolul és németül jelent meg. A német kiadás eredeti címe: *Die Abstempelungen der ungarischen Postämter auf österr. Marken 1850—67.*

Az angol kiadás címe: *The Cancellations of Hungarian Post Offices on the First Five Issues of Austrian Stamps 1850—67. During the Austrian Administration.*

Index

1 *Ferenc Orbán (Silkeborg) The bisectings of Kubin*

Specialists are discussing the origin of the bisectings of Kubin since about 60 years. In his study the author enters into controversy with the publications know so far. On the basis of thorough research and documents presented he renders probable that the bisectings were not manipulations made to impair the post, but it was a solution which the postmaster of Kubin was forced to adopt for franking owing to stamp shortage at the end of month.

2 *László Surányi: Forged cancellings on classic stamps.*

The author demonstrates the type of false postmarks which by the court of justice of Budapest cosfiscated. The identification of forgeries helps to save collectors the trouble to purchase false „rarities" when buying or exchanging.

3 *Dr. István Flóderer: Irregular use of postage and fee stamps.*

On the basis of experiences collected during several decades the irregular use of postage and fee stamps is illustrated with several examples. The mosaic-like description is not comprehensive, but draws attention to the field of collecting, which may hold in reserve many things of interest.

4 *László Hrabál: Facts and questions mark about the authorization stamps.*

The study presents an interesting stamp for internal disposal started by a post office of Budapest. It is a borderline case, because the inclusion of the stamps in the collection is diputable. The stamp of authorization is a marcologic and paraphilatelic borderline case. Indeed, it was used only for postal purposes not for franking, but to legalize the identification papers.

5 *G. S. Ryan (UK): Cancellings of Hungarian post office on. Austrian stamps 1850—67.*

Review of the immense study of the worldfamed English collector, which may be considered as a miwhich may be considered as a most important study.

Sommaire

1 *Ferenc Orbán (Silkeborg) La division des timbres de Coubine*

Depuis soixante ans déjà les écrivains spécialistes discutent sur les circonstances ayant entrainé la division en deux des timbres de Coubine. L'auteur de cet article entame une discussion sur les différentes communications publiées à ce jour à ce sujet. Il avance la probabilité, sur base de recherches approfondies et de divers documents, que cette division de timbres n'a pas été une manipulation effectuée au détriment de la poste, mais que par suite d'un manque de timbres survenu en fin d'année, de maître de poste de Coubine a eu recours à cette solution dans l'affranchissement du courrier.

2 *László Surányi: Timbres faux parmi les classiques.*

L'auteur présente les impressions des faux cachets postaux, saisis par le Tribunal de la Ville de Budapest. La connaissance de ces faux aident les collectionneurs à ne pas se laisser tromper dans leurs achats ou échanges par de fausses „raretés".

3 *Dr. István Flóderer: Utilisation anormale des timbres postaux et taxatifs.*

L'auteur puisant dans ses expériences de collectionneur de plusieurs décennies, fait un exposé à l'appui de plusieurs exemples sur l'utilisation anormale des timbres postaux et taxatifs.
Cette présentation sous forme de mosaique n'a pas un caractère d'ensemble, mais attire surtout l'attention sur ce domaine du collectionnement, qui contient encore nombre de possibilités.

4 *László Hrabal: Faits et improbabilités sur les timbres utilisés sur les documents de procuration*

Cette étude présente un timbre dû à l'initiative d'un bureau de poste de Budapest et utilisé dans son maniement interne. Il s'agit là d'un

cas limite, son rangement dans une collection de timbres est discutable. Le cas limite dans la marcologie et la paraphilatélie est représenté par le timbre de procuration. Il est vrai que ce timbre n'a été utilisé que dans des buts postaux, mais a servi pour la validité d'un document et non pour l'affranchissement postal.

5 *G. S. Ryan (Angleterre) Oblitérations des bureaux de poste hongrois sur les timbres autrichiens (1850—1867)*

L'auteur du compte-rendu fait connaitre l'importance de l'oeuvre de ce collectionneur anglais de renommée mondiale.

Inhaltsverzeichnis

1 *Ferenc Orbán: (Silkeborg) Die Halbierung von Kubin*

In der Fachliteratur wird seit etwa 60 Jahren über die Umstände der Enstsehung der Halbierungen von Kubin diskutiert. In seiner Studie stellt der Verfasser die bisher bekannten Veröffentlichungen in Frage. Aufgrund seiner Forschungen und vorgeführten Dokumenten nimmt er an, dass die Halbierungen nicht zum Schaden der Post verübte Manipulationen sind, sondern es handelt sich um eine Zwangslösung der Frankatur von Seiten des Postmeisters von Kubin wegen Briefmarkenmangel am Monatsende.

2 *László Surányi: Gefälschte Stempeln auf klassischen Briefmarken*

Abdrücke der gefälschten Poststempeln, welche durch die Gerichtsbehörde von Budapest beschlagnahmt wurden. Die Erkennbarkeit der Fälschungen bietet eine Hilfe für die Sammler, damit sie sich beim Kauf, Tausch die Beschaffung gefälschter „Seltenheiten" ersparen.

3 *Dr. István Flóderer: Ordnungsidrige Benitzung von Brief- und Gebührsmarken*

Anhand der Sammlererfahrungen von mehreren Jahrzehnten werden verschiedene Beispiele des ordnungswidrigen Gebrauches von Brief- und Gebührmarken vorgeführt. Die mosaikartige Beschreibung ist nicht zusammenfassend, sondern lenkt die Aufmerksamkeit auf ein Sammelgebiet, welches noch zahlreiches Interessante bereithalten kann.

4 *László Hrabál: Tatsachen und Fragezeichen über die Vollmachtmarken.*

Eine interesante Briefmarke der internen Abfertigung, welche von einem Postamt in Budapest angeregt wurde. Es handelt sich um einen Grenzfall, denn die Eingliederung der Briefmarke in die Sammlung ist bestreitbar. Die Bevollmächtigungsmarke ist ein markologischer und paraphilatelistischer Grenzfall. Allerdings wurde es nicht für Postzwecke verwendet, sondern zur Gültigmachung des Ausweises.

5 *G. S. Ryan (England): Stempeln ungarischer Postämter auf Österreichischen Briefmarken 1850—67.*

Beschreibung des als Meilenstein geltenden grossen Werkes des weltbekannten englischen Sammlers.

СОДЕРЖАНИЕ

1 *Орбан Ференц (Силкеборг) ДЕЛЕНИЕ ПОПОЛАМ „КУБЫНЫ"*

Уже 60 лет специалисты спорят об условиях создания деления пополам „Кубыны". В статьи автор вступает в спор с публикациями изданными до сих пор. На основе глубокого исследования он утверждает что деление пополам является не манипуляцией в ущерб почте а также принужденным решением проблемы недостаток марок в конце месяца которое принял постмейстр Кубыны.

2 *Шурани Ласло: Фальшивные штемпели на классических марках*

Автор показывает отпечатки штемпелей фальшивных марок наложенных арест Будапештским Столичным Судом. Опознание фальшивных марок окажет

Ára: 24,— Ft.

помощь коллекционерам, чтобы они не достали фальшивные редкости либо при обмене или покупке.

3 *Д-р Флодерер Иштван: Ненормальное использование почтовых и гербовых марок*

Автор показывает ненормальные использавания почтовых и гербовых марок. В первую очередь статья направляет внимание на дальнейшие возможности этой области собирания, которая придерживает и интерес.

4 *Храбал Ласло: Факты и вопросы о марках доверенности*

Статья показывает интересную марку, использованную внутри одного будапештского почтамта. Эта марка является точкой сопрукосновения. Возникает спор о том, что марку можно ли включать в коллекцию или нет. Стыком маркологии и парафилателии является марка доверенности. Правда, что марки были использованы в почтовых целях но не для франкирования а для того, чтобы документ стал действительным.

5 *Г. Ш. Райен (Англия) Штемпели венгерских почтамтов на австрийских марках между 1850—67 гг.*

Автор рецензии знакомит огромное произведение всемирно известного английского коллекционера.

ISSN 0 324—4806

Eng. szám: III/SZI213/1976.

1500 — 80.0981 Ságvári Nyomda, Budapest

81

1

philatelica

philatelica

1981/1

TARTALOM

Surányi László:
Tíz év

Madarász Gyula

Pákozdi László

Harkányi István:
A levélborítékrajzú bélyegek szabálytalan bérmentesítései

Dr. Simády Béla:
Díjjegyes nyomtatványok, határőrvidéki provizórium

Dr. Palotás Zoltán:
Tábori postánk megindulása 1914-ben

Pákozdi László:
Készpénzbérmentesítés 1945—1946-ban

A Philatelica tíz éve. Tartalomjegyzék

Idegen nyelvű tartalom

A MAGYAR BÉLYEGGYŰJTŐK ORSZÁGOS SZÖVETSÉGE
TUDOMÁNYOS MUNKAKÖZÖSSÉGE KÖZLÖNYE
BUDAPEST VI., VÖRÖSMARTY U. 65.
FELELŐS SZERKESZTŐ: SURÁNYI LÁSZLÓ
SZERKESZTŐK: HRABÁL LÁSZLÓ
VISNYOVSZKI GÁBOR
FELELŐS KIADÓ: KISS ERNŐ
XI. ÉVFOLYAM

Tíz év

SURÁNYI LÁSZLÓ

Tíz éve, 1971 júniusában jelent meg tudományos közlönyünk első száma. Örvendetes szükségszerűség hívta létre: a Magyar Bélyegek Monográfiájának egymás után megjelenő kötetei megnövelték az érdeklődést a magyar bélyegek klasszikus gyűjtése iránt és ösztönzést adtak a további kutatómunkára.

Jánossy Lajos akadémikus, a MABÉOSZ azóta eltávozott elnöke folyóiratunk „Beköszöntő"-jében juttatta kifejezésre az azóta is érvényes célkitűzéseinket: „A Philatelica magyar vonatkozású, klasszikus módon feldolgozott bélyeg- és postatörténeti anyagokat közöl. A ‚klasszikus' módszer alatt nem kell feltétlenül bizonyos korszakos határokat érteni. Egyes bélyeg sokoldalú — lehetőleg minden vonatkozású — feldolgozását értjük ezen a módszeren. A Philatelica éppen ezt a feladatot akarja magára vállalni, hogy már a Monográfia úttörő munkáját folytatva feltárja az immár 100 éves magyar bélyegkibocsátás és postatörténet minden vonatkozását."

Az évforduló alkalmat ad arra, hogy átlapozva a 10 év termését, tanulságokat vonjunk le további munkánkhoz. 19 szám jelent meg 19 szerző 49 tanulmányával.

A számok nem mondanak sokat, mégis megállapítható, hogy a kutatómunka iránt soha nem volt ilyen érdeklődés hazánkban, mint az elmúlt 10 évben és napjainkban. A magyar bélyeg- és postatörténeti kutatás térképéről kezdenek eltűnni a fehér foltak. Korszakos feladatot látott el közlönyünk, amikor hazai és külföldi kutatók összefogásával feldolgozta a levélboríték-rajzú bélyegeinket. Ennek a nagy jelentőségű munkának eredményeként jelentkeznek a nemzetközi kiállításokon is bemutatott és magasan díjazott ívrekonstrukciók. A bélyegek feldolgozása után megkezdtük e korszak bérmentesítéseinek tudományos feldolgozását és közreadását. Ezáltal is gazdagítani kívánjuk a klasszikus gyűjtés palettáját.

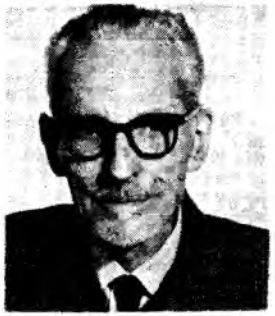
Közlönyünk tanulmányai is hozzájárultak az 1867-es kiadásnak, mint az első magyar bélyegnek elismertetéséhez.

Nagyot lendített a színesebb tartalom kialakításában a MABÉOSZ és a Postai Dokumentációs Tájékoztató és Műszaki Központ által meghirdetett pályázat. Új szerzők új témákkal jelentkeztek. Bővül a postatörténeti horizont; elhanyagolt, de fontos területek kerülnek felszínre. Így válik mind népszerűbbé a rányomott bélyegű postai nyomtatványok, a tábori posták gyűjtése.

Továbbra is feladatunknak tekintjük a témakörök szélesítését és újabb szerzők, kutatók bekapcsolását folyóiratunk munkájába.

Bélyeggyűjtő mozgalmunk csak úgy fejlődhet tovább, csak úgy tudja megtartani nemzetközileg is elismert tekintélyét, ha szakmai, tudományos tevékenységével a magyar bélyegek gyűjtésének újabb és újabb területeit tárja fel, ezzel is támogatást adva a gyűjtők ismeretei fejlesztéséhez, gyűjteményeik gyarapításához.

A Philatelica továbbra is vállalja ezt a feladatot.

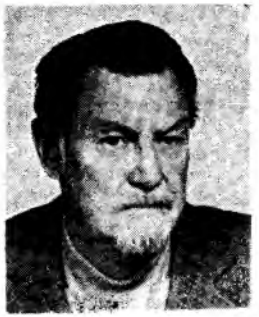

MADARÁSZ GYULA

1900. február 8. — 1981. január 28.

1981. január 28-án a magyar bélyeggyűjtést súlyos veszteség érte: Madarász Gyula, bélyegeink legelismertebb szaktekintélye elhunyt. Bár töretlen szellemének energiái egyre nehezebben törtek át gyengülő, fáradó testének korlátain, fegyelmezett derűvel élt, utolsó pillanatáig tervei, céljai, kötelességei foglalkoztatták. A magyar bélyegért élt, a legmélyebb régiókba hatolt szépségeit, érdekességeit felderíteni. Kőnyomatosaink típusait, az első 2 krajcárost, a 67-es kiadást, a kő- és réznyomatosok ívrekonstrukcióit, krajcárosaink fogazatait, metszetjavításait, turulosaink vízjelállásait — csak a fontosabbakat kiragadva — elhivatott alapossággal dolgozta fel tanulmányaiban és adatok ezreinek mérlegelésével értékelte azokat bel- és külföldi katalógusokban. De nemcsak szakértő volt, hanem a szó legnemesebb értelmében vett bélyeggyűjtő; esztéta, akinek a kezében a bélyeg szinte megszemélyesült. A magyar bélyegben rejlő lehetőségek felismeréséért és elismeréséért küzdött itthon és külföldön, és megfáradtan is fókusza volt a klasszikus bélyegeinket érintő gyűjtői törekvéseknek. Mindezt szerényen, egyszerűen tette és élte.

Öröksége mindannyiunké: a magyar bélyeg szeretete és az iránta érzett felelősség.

PÁKOZDI LÁSZLÓ

1918. aug. 24. — 1981. február 24.

1981. február 24-én, 63 éves korában váratlanul ragadta el a halál Pákozdi Lászlót, a Philatelica egyik életrehívóját és főszerkesztőjét, a Magyar Bélyegek Monográfiája gondolatának és megvalósításának egyik fő részesét, filatéliai életünk egyik legelhivatottabb és legtermékenyebb alakját.

Még együtt búcsúztunk nagy elődjétől, még terveket kovácsoltunk, amelyek megvalósításához már nem adhatja tudását, tapasztalatait és alkotó szellemét. Az élettel és önmagával vívott harca végetért, szívszorító hirtelenséggel. Bár életműve látszólag kerek és csaknem befejezett — a Monográfia VII. kötete a nyomdai előkészítés állapotában van —, tudjuk, hogy mivel maradt adósunk a sors, amikor elszólította őt közülünk. Nem kötődött szakterületekhez, és bár megbocsájtható elfogultsággal szerette a krajcárosok világát, vagy az 1945—46-os infláció páratlanul gazdag előállítási és felhasználási érdekességeit, a filatélia minden olyan ágában maradandót tudott alkotni, amelyben elmélyülhetett.

Életrajzi adatokat adni, életének és munkáinak felmérését elvégezni az utókor feladata. Mi, munkatársai, barátai még közénk tartozónak érezzük és tudjuk, hogy szelleme velünk együtt halad tovább kitűzött céljaink felé.

A levélborítékrajzú bélyegek szabálytalan bérmentesítései

HARKÁNYI ISTVÁN

A levélborítékrajzú bélyegek szabályos bérmentesítéseiről a 79/2. számunkban jelent meg cikk. Ennek mintegy folytatását képezi ez a tanulmány, amely a korabeli érvényes bérmentesítési szabályoktól eltérő bérmentesítési módokat és bélyegfelhasználásokat tárgyalja. Ezekben is nagyon gazdag ez a negyedszázadnál hosszabb ideig használt kiadás (1874. okt. 1.—1900. szept. 30.).

A szabálytalan bérmentesítéseket öt fő csoportba oszthatjuk:

1. túlbérmentesítésekre,
2. elégtelen bérmentesítésekre,
3. csalárd bérmentesítésekre,
4. továbbküldött küldeményekre,
5. egyéb szabálytalan bélyegfelhasználásokra.

Az elégtelen bérmentesítéseknél megkülönböztetünk:

A) portózatlan,

B) portózott

elégtelen bérmentesítéseket. Egy másik bontási szempont azok *szándékos,* illetve *nem szándékos* volta.

A *csalárd* — tehát a posta kárára elkövetett csalással történt — bérmentesítéseknél ugyanígy megkülönböztethetünk:

A) portózatlan és

B) portózott csalárd bérmentesítéseket.

A továbbküldött küldemények tulajdonképpen nem tekinthetők szabálytalanoknak, de szokványosnak sem, ezért itt tárgyaljuk azokat. Három alcsoportra oszthatók:

A) változatlan bérmentesítéssel továbbküldött;

B) újabb bérmentesítéssel továbbküldött és

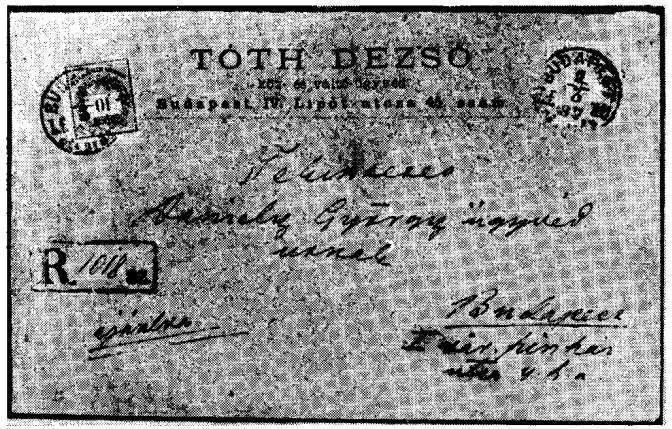
C) portózással továbbküldött küldeményekre.

Az egyéb szabálytalan bélyegfelhasználások közé tartoznak az illetékbélyeg helyett postabélyeggel ellátott okmányok, valamint az okmánybélyegek postai felhasználásai.

A fenti csoportosítás nem tarthat igényt kizárólagosságra. Más felosztási rendszer is lehetséges, például a portózott bérmentesítések együttes tárgyalása és annak további alcsoportokra való felosztása; vagy annak figyelembevétele, hogy a csalárd bérmentesítések és az elégtelen bérmentesítések rendszerezés szempontjából összefüggnek egymással: a csalárd bérmentesítés is elégtelen és az elégtelen bérmentesítés is történhetett megtévesztési szándékkal. A közölt felosztás csak azt jelenti, hogy e felosztás szerint tárgyaljuk az alábbiakban a levélborítékrajzú bélyegek szabálytalan bérmentesítéseit.

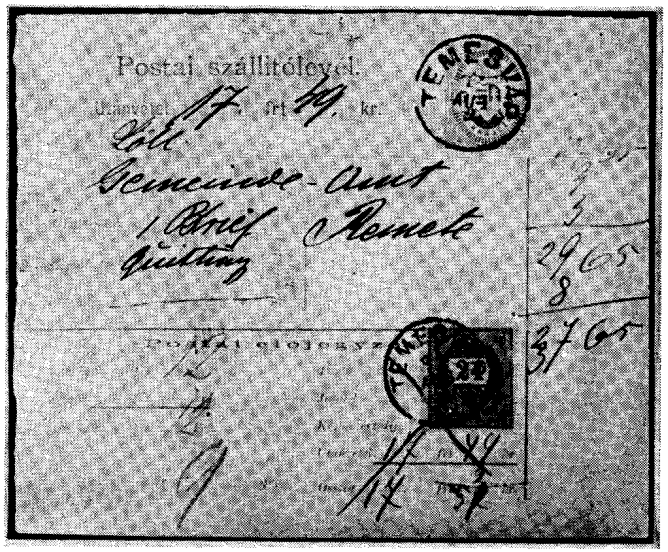
1. ábra.

2. ábra.

1. Túlbérmentesítések

A túlbérmentesítés leggyakoribb oka a megfelelő bélyeg hiánya a feladónál. Ilyen esetekben a szükséges bérmentesítést legjobban megközelítő lehetséges túl-

3. ábra.

bérmentesítést alkalmazták, hogy a portózást elkerüljék. A túlbérmentesítés mértéke általában egy, ritkán kettő, kivételesen három krajcár is lehetett. Egy három krajcárral túlbérmentesített belföldi levelezőlapot mutat be az 1. ábra, melyet 2 krajcár helyett egy 5 krajcáros bélyeggel bérmentesítettek.

De lehet a túlbérmentesítés oka elnézés, esetleg a helyes díjtétel nem ismerése, vagy a postai közegek tájékoztatásának félreértése is. Ilyen okokból sokkal nagyobb mértékű túlbérmentesítések állhattak elő. Például a 2. ábrán egy 8 krajcár helyett 15 kr-ral bérmentesített ügyvédi levél felbélyegzésekor tévedésből a helyi levélre is 15 kr. került, vagy pedig megcserélték a helyi és a távolsági levél bérmentesítését (előfordult ez fordítva, azaz helyi ajánlott levélként bérmentesített távolsági levél is).

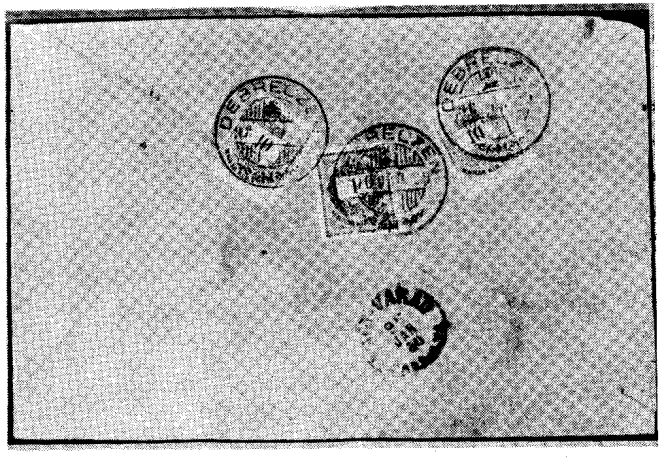
Az elnézésre jó példa a 3. ábrán látható szállítólevél: 12 krajcár helyett 24 krajcárral bérmentesítették. Az

4. ábra.

5. ábra.

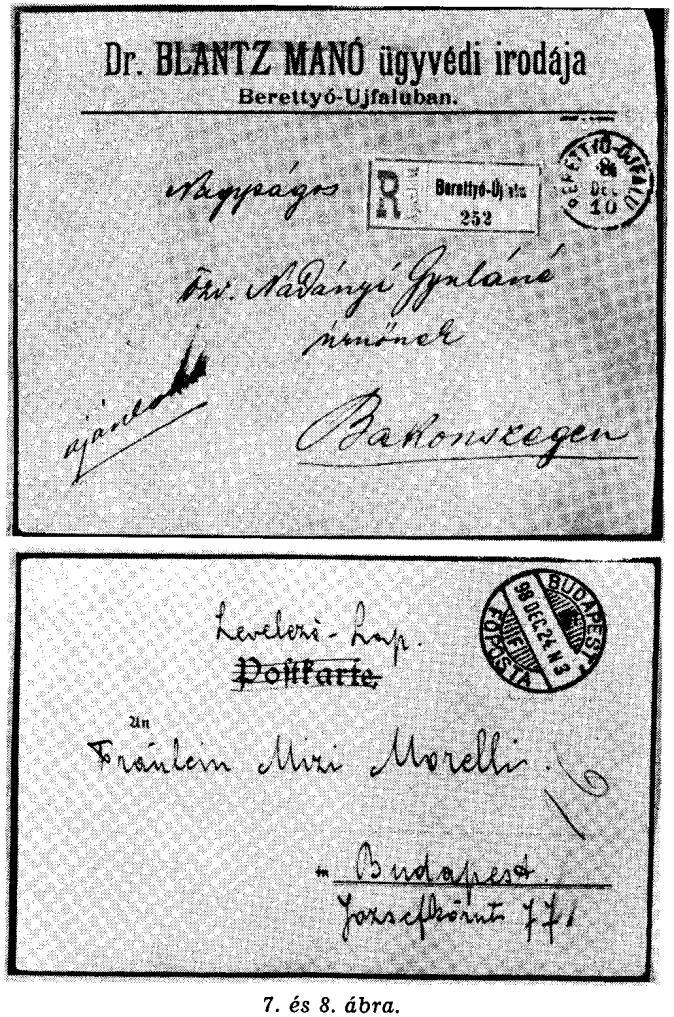
6. ábra.

ok: a bal alsó sarokban feljegyzett „Franco 12 kr" és „Összeg 12 kr"-t a postai alkalmazott feltehetően fejben összeadta és 24 krajcárt ragasztott a szállítólevélre.

A 4. ábrán bemutatott 2 + 1 krajcárral bérmentesített, Egerből Budapestre küldött levelezőlap túlbérmentesítése valószínűleg a postai díjszabás nem ismeréséből ered, bár nem lehetetlen, hogy a feladó először az egykrajcárost ragasztotta fel, és miután másik egykrajcárost nem talált, kétkrajcáros bélyeggel egészítette ki azt.

Az 5. ábrán látható, 7 kr helyett 12 krajcárral bérmentesített helyi ajánlott levelezőlap is (1) talán a díjszabás nem ismerésének eredménye, ez egyúttal példa a túlbérmentesített küldeményeknek az alábbiakban megemlített értékelésére is.

A túlbérmentesítések értékelése során ellentmondást jelent, hogy nyilván sokkal ritkább a túlbérmentesített küldemény, mint a szabályosan bérmentesített. Logikus volna többre értékelni, sőt esetleg a túlfizetés mértékével arányosan, mivel a nagyobb túlbérmentesítések a ritkábbak. Mégis, ha a nagyobb címletű bélyeg kevésbé értékes (pl. 5 krajcáros alkalmazása 3 krajcáros helyett), az a többre értékeléssel ellentétesen hat, csökkenti annak mértékét. A fő értékcsökkentő hatást a kisebb, de viszonylag ritka díjtétel helyett a túlbérmentesítés miatt nagyobb, de gyakoribb díjtétel alkalmazása jelenti. Ez utóbbira példa az 5. ábrán látható helyi levelezőlap bérmentesítése, amely a sokkal gyakoribb távolsági ajánlott levelezőlap díjszabásának fe-

7. és 8. ábra.

lel meg. Így bár a lap 5 krajcárral túl van bérmentesítve, mégis aligha becsülhető annyira, mintha szabályosan, 7 krajcárral bérmentesítették volna.

A túlbérmentesítésnek tehát fokozott mértékben van

9. ábra.

értékcsökkentő hatása akkor, ha a szabályos ritka díjtétel helyett nagyobb, de gyakori díjtételnek megfelelően látták el a küldeményt. Ha például 18 vagy 19 krajcár (helyi expressz levél, illetve III. súlyfokozatú helyi ajánlott levél tértivevénnyel) (1) helyett 20 krajcáros bélyeget ragasztottak volna a levélre, az nemhogy többet érne a túlbérmentesítés révén, ellenkezőleg, kevesebbet ér, a 19 krajcáros levél esetében pedig éppen tragikus volna a ritka díjtétel elkendőzése miatt.

A túlbérmentesítés okát nem mindig lehet egyértelműen rekonstruálni. A 6. ábrán látható II. súlyfokozatú távolsági ajánlott levél túlbérmentesítése (20 kr helyett 2×10 és 1 krajcár) a valószínűleg előbb felragasztott 1 krajcáros bélyeg egyszerűbb kiegészítési lehetőségével magyarázható, de lehet tévedés is. Természetesen nem értékelhető 21 krajcáros bérmentesítésként (mint például a sokkal ritkább, II. súlyfokozatú helyi express levél).

Összefoglalva: a túlbérmentesítés esetleg emeli, ritkább esetben jelentősen csökkenti a küldemény filatéliai értékét, amit csak az összes körülmény mérlegelésével lehet helyesen megbecsülni.

10. ábra.

2. Elégtelen bérmentesítések

Az elégtelen — tehát a szükséges díjtételt el nem érő — bérmentesítéseket két csoportra oszthatjuk: megportózott és meg nem portózott bérmentesítésekre. A meg nem portózott elégtelen bérmentesítésű küldemények elenyésző kisebbséget képviselnek a megportózottakhoz viszonyítva.

A) Megportózatlan elégtelen bérmentesítések

A meg nem portózott elégtelen bérmentesítések keletkezhettek például úgy, hogy több helyi (ajánlott) levél között egy távolsági is akadt, és ezt is a helyi levél díjtételének megfelelően bérmentesítették, a sok helyi levél között nem tűnt fel az egyetlen távolsági. Valószínűleg ez az eredete a 7. ábrán mutatott 8 krajcárral bérmentesített — ügyvédi irodából származó —

11. és 12. ábra.

távolsági ajánlott levélnek (bár nem kizárt a posta kárára történt csalás sem, lásd 3. pont).

Az is előfordulhatott, hogy több feladott levél közül az egyikre nem került bélyeg, és a posta nem vette észre a hiányt, a bélyeg nélküli levél „elcsúszott" a többi felbélyegzett levél között. Valószínűleg ilyen eredetű a 8. ábrán látható levelezőlap.

13. ábra.

14. ábra.

A meg nem portózott elégtelen bérmentesítésre további példa (esetleg a postai alkalmazottak által a posta kárára elkövetett csalás) a 9. ábrán látható, 1889-ből származó 35 krajcáros díjjegyes táviratlap, melynél a feljegyzett 7 szó bélyegekben lerovandó díja (5 szó fizetve volt a 35 krajcáros értékjeggyel) $2 \times 2 = 4$ krajcár lett volna (1), de csak három krajcárt róttak le. A 10. ábra egy 54 krajcárral díjazandó (bal alsó sarokban) szállítólevelet mutat, melynél csak 42 krajcárt róttak le bélyegekben; a 11. ábra pedig egy levelezőlapot, amelyre csak egykrajcáros bélyeget ragasztottak két krajcár helyett.

B) Megportózott elégtelen bérmentesítésű küldemények

Azon küldeményekre, amelyeknek elégtelen bérmentesítését a posta észrevette (akár a feladó, akár a közvetítő, akár a leadó postahivatal), pótdíjat szabott ki, mai kifejezéssel élve, megportózta azokat.

A portódíjszabásnak a küldeményre történő feljegyzése háromféleképpen történhetett: kézírással (12. ábra), számbélyegzéssel (13. ábra), vagy bélyeggel. A múlt században a portóbélyegek hiánya miatt a bélyeggel történő portózás a forgalmi levélbélyegekkel történt, melyeket vagy kézírással érvénytelenítettek, amint az a 14. ábrán látható, Svájcból visszaküldött levélen történt, vagy pedig valamelyik postaigazgatóságnak a bélyegzőjével, amint az a 15. ábrán látható, 1897-ben Oroszországból visszaküldött levél esetében történt (a pozsonyi postaigazgatóság bélyegzőjével).

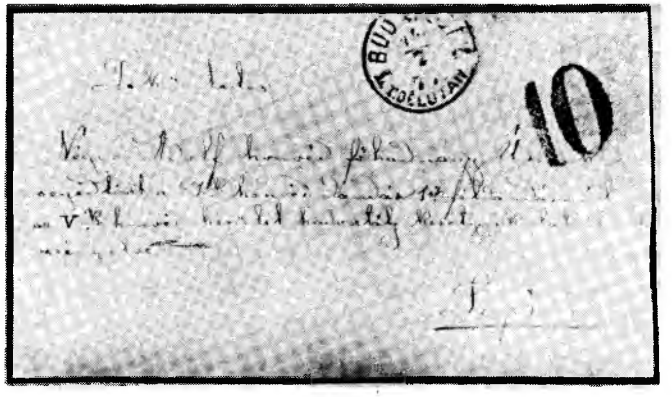
Belföldről belföldre irányuló küldeményeknél az érvényes portódíjszabás a hiányzó bérmentesítési érték és a hozzáadott pótdíj összege volt. A pótdíj helyi levélnél három krajcárt, távolsági levélnél 5 krajcárt tett ki. A 13. ábrán látható, szabályszerűen megportózott levélre 5 krajcár helyett csak 2 krajcárt ragasztottak fel, ezért a posta a hiányzó 3 krajcárhoz hozzáadta az 5 krajcár pótdíját, és ezek összegét, a 8 krajcárt jelentő 8-as számot bélyegezte a levélre és ennyit szedett be

15. ábra.

a címzettől. Teljesen bérmentetlen első súlyfokozatú távolsági levél portódíjszabása tehát a hiányzó 5 krajcárhoz hozzáadott 5 krajcár pótdíj, azaz összesen 10 krajcár volt, ilyen levelet mutat a 16. ábra. Forgalomból már kivont bélyeg, illetve rányomott értékjegy portódíjának kirovása úgy történt, hogy a lejárt értékjegyet semmisnek tekintették. Ilyen esetet mutat a 16. ábra, amely 1877. VII. 14-én feladott, 1871-es kiadású díjjegyes borítékot ábrázol. Ekkor az 1871-es kiadású értékjegyek már érvényüket vesztették. Hat krajcárral (3 krajcár hiányzó díj + három krajcár pótdíj) portózott bérmentetlen helyi levelet mutat a 17. ábra.

A külföldről belföldre irányuló elégtelen bérmentesítésű küldeményekre, ha az jelölve volt (rendszerint T betűvel) a küldeményen, *a hiányzó érték kétszeresét* rótták ki portóként. Gyakran — szabálytalanul — a belföldön feladott küldemények esetében is ilyen portózást alkalmaztak a postaalkalmazottak, melynek elkerülésére a P. T. R. T. (2) — több alkalommal figyelmeztette a postai dolgozókat.

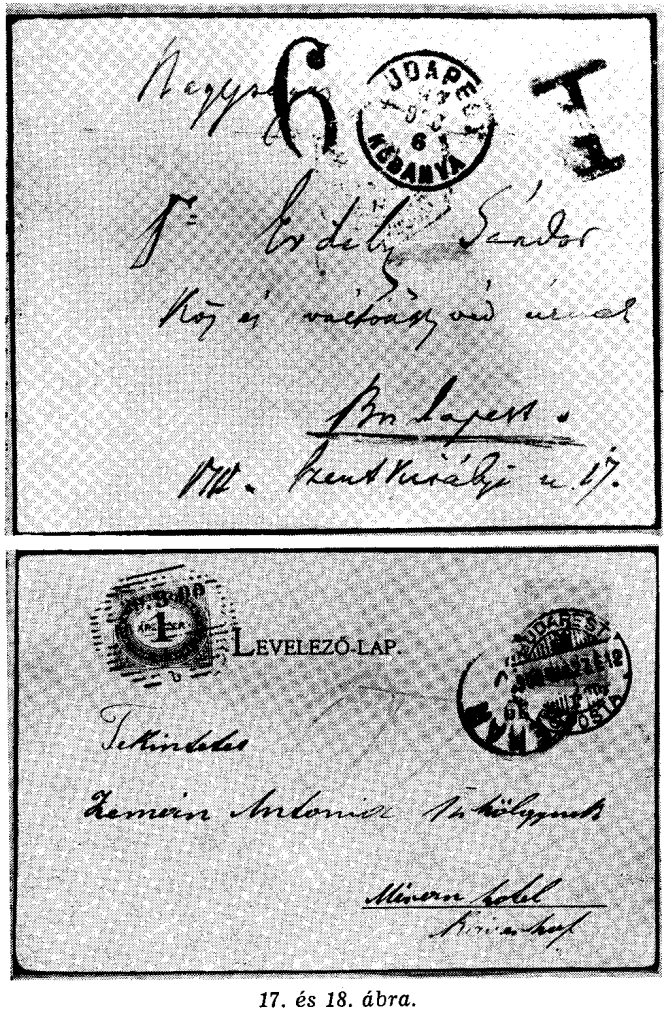

16. ábra.

A belföldről külföldre küldött elégtelen bérmentesítésű küldeményeket külföldön megportózták, és ha a külföldi címzett a portózott küldeményt nem fogadta el, akkor azt visszaküldték Magyarországra. Az ilyen küldeményekre a külföldön többnyire már alkalmazott portóbélyegek névértékének megfelelő krajcárösszeget rótták ki. Az átszámítás alapja a $2^1/_2$ francia centimes = 1 krajcár összefüggés volt, de az egyes pénznemek közötti esetleges időnkénti értékeltolódásokat is figyelembe kellett venni. Lehet, hogy ez az oka a 15. ábrán látható, Oroszországba küldött, majd onnan visszaküldött levélen levő DOPLATA ovál bélyegzőbe írt 20-as szám, azaz 20 kopek kétszeri átszámításának: először Porto 26 krajcárt számítottak, majd ezt áthúzva Porto 27 kr-ra javították át. Ebben az esetben azonban nem kizárt az első átszámításkor elkövetett hiba sem.

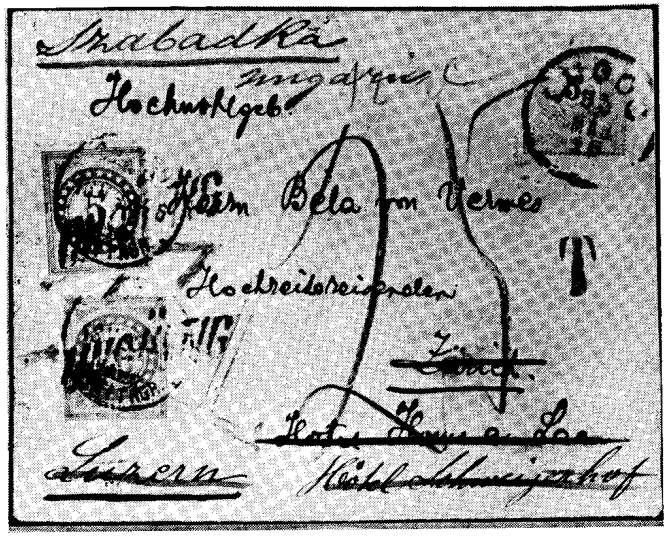
Az alábbiakban néhány érdekes portózott küldeményt mutatunk be.

Magyarország és Ausztria közötti bérmentesítési eltérés okozta a 18. ábrán mutatott levelezőlap ausztriai megportózását, ugyanis Magyarországon 1900 után is egy ideig 4 fillér = 2 krajcár volt az egyszerű levelezőlap díjszabása, míg Ausztriában 1900 után ugyanez

17. és 18. ábra.

már 5 heller volt. A magyar közönség pedig megszokta, hogy az ausztriai pótdíjszabás a magyarországival azonos. Így a hiányzó 1 fillér kétszeresét, tehát 1 krajcárt (1 krajcár = 2 fillér) jogosan rótták ki portóként.

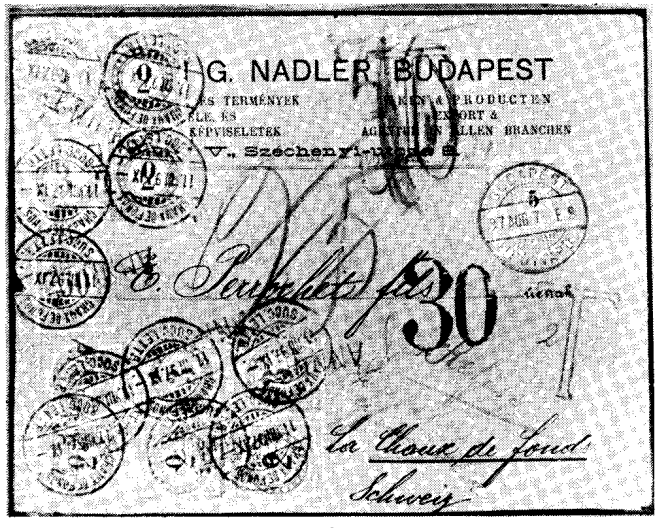

19. ábra.

A Philatelica 79/2. számának 13. ábrája olyan Budapestről Bruck-Újfaluba küldött, szabályosan 1 krajcárral bérmentesített nyomtatványt mutat, amely a gyorsabb továbbítás érdekében Bécsen ment keresztül. Ausztriában 2 krajcár volt a legalacsonyabb nyomtatványdíjszabás, ez okból eredően — de illetéktelenül, mert Magyarországra ment a levél és helytelenül, mert a küldemény bérmentesítése elégséges volt — megportózták. Annak azonban nincs nyoma a levélen, hogy ezt Magyarországon tudomásul vették volna.

A 19. ábrán viszont olyan — 10 kr helyett 5 krajcárral bérmentesített és így Svájcban jogosan megportózott — levél látható, melyen a 25 rappen portót a svájci posta visszavonta (UNGÜLTIG = érvénytelen bélyegzővel), feltehetően azért, mert a levél nászutasoknak volt címezve (Hochzeitreisender = nászutas).

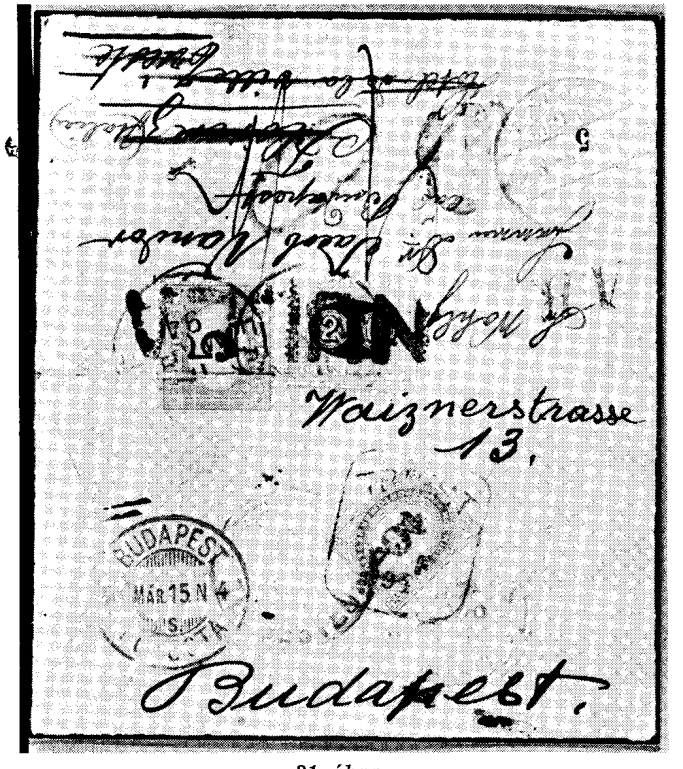
A 20. ábra olyan 5 krajcáros Svájcba címzett levelet mutat, amelyet kétszer portóztak meg Svájcban. Először 50 rappennel megportózva (50-es kék ceruzajel és

20. ábra.

50 rappenes portóbélyeg) kézbesítették a címzettnek. A címzett visszautasította („Refusé/pas assez/affranchie" = visszautasítva, elégtelen bérmentesítés felirat). A svájci posta ezután a kék ceruzával írt 50-es számot 75-re módosította. A levélre további 25 rappen portóbélyeget ragasztottak, mégpedig az 1878-as kiadású, kék színű 2 rappenes és az 1883-as kiadású, olajzöld—piros színű portóbélyegekből álló csíkokból. Magyarországon a 75 rappennal egyenértékű 30 krajcár beszedésére feljogosító 30-as számot bélyegezték a levélre és azt nyilván be is szedték.

Még kalandosabb utat járt be a 21. ábrán elő- és hátlappal bemutatott, Budapestről Olaszországba küldött, 10 krajcár helyett 5 krajcáros bélyeggel ellátott levél, melyet két külföldi országban is megportóztak. Az olasz posta 25 centisimi portóbélyeget ragasztva a levélre kézbesítette a címzettnek, de ő, úgy látszik, nevének megfelelően (Vándor) továbbutazott. Az olasz posta érvénytelenítette a portóbélyeget NULLA bélyegzővel, és visszaküldte a levelet Triesztbe. Ott némi me-

21. ábra.

ditálás után (több Triest bélyegző) osztrák 10 krajcáros portóbélyeget ragasztottak rá és továbbították Budapestre. Budapesten természetesen az osztrák portóbélyeget negligálva 10-es számmal, azaz 10 krajcár portó beszedésére feljogosító bélyegzővel látták el a levelet és az összeget nyilván be is szedték, a levélre írt címből következtetve (Waiznerstrasse 13. = Váci utca 13.).

3. Csalárd bérmentesítések

A szabálytalan bérmentesítések közül véleményem szerint a legérdekesebbek a csalárd bérmentesítések,

22. ábra.

tehát azok, amelyeknél a posta kárára történt hamisítás esete forog fenn.

Lássuk, hogy mit tekintett a posta csalárd bérmentesítésnek:

A Postai és Távirdai Rendeletek Tára 1881. július 9-i száma többek között az alábbiakat írja:

„Előfordult, hogy a levéljegyek akként hamisíttattak meg, hogy már használt levéljegyekből a tiszta részek lemetszvén vagy leválasztván összeillesztettek és a levélre vagy más levélpostai tárgyra ragasztattak."

A továbbiakban a büntető rendelkezésekről szól a rendelet, valamint a hamisítások felismeréseinek módját tárgyalja, és az ilyen küldemények megportózását írja elő, továbbá a boríték visszakérését a címzettől, hogy a vétkessel szemben eljárhassanak. Előírja továbbá, hogy a bélyegzőt mindig a bélyeg alsó felére nyomják, ha ez nem történt meg, húzzák át a bélyeg alsó részét tintával erős keresztvonallal, hogy a hamisítók ne jussanak a bélyeg használatlan alsó részéhez. A rendelet így folytatódik:

„Minthogy a használat előtt részben vagy egészen kettészakadt levéljegyeket, ha levélre vannak ragasztva, az említett hamisítványoktól csak nehezen lehet megkülönböztetni, ezek — valamint olyanok is, amelyek színes részéből valami hiányzik — érvénytelenek, azaz: bérmentesítésre alkalmatlannak nyilváníttatnak; ennélfogva ilyen levéljegyekkel ellátott küldeményeket is a fenti módon kezeljék."

A továbbiakban olyan leveleknek a feladónak való visszaadásáról (ha még jelen van) vagy megportózásáról intézkedik a rendelet, amelyeknél a levél hiányosan bérmentesített, vagy a bélyeg a levél szélén túlér.

A fenti előírásokat lényegében megismétli az 1882. május 12-i P. és T. R. T. rendelet 4. §-a is. A P. és T. R. T. 1891. április 27-i száma többek között a következőket közli:

„Újabb időben gyakran fordul elő, miszerint a kincstárnak olyan módon való megkárosítása kíséreltetett meg, hogy a levelek bérmentesítésére, a takaréklapokra korábbi használat nyomait viselő, továbbá oly frankójegyek alkalmaztattak, melyekről a korábbi értéktelenítés jelei eltávolítva lettek, valamint olyanok is, amelyek már használt frankójegyek tisztán maradt részeiből állíttattak össze.

Ily frankójegyek nemcsak érvénytelenek, hanem azok használata jövedéki kihágást, illetve az 1878. évi V. t. cz. 412. §-a értelmében bélyeghamisítás vétségét is képezi."

Továbbiakban a felragasztott bélyegek átvizsgálását és a bélyegzés mikéntjét (a bélyegek alsó fele bélyegzendő le), valamint a követendő eljárást írja elő a rendelet.

Az 1891. december 1-én megjelent P. és T. R. T. akként módosítja az előző rendelkezéseket, hogy: „a hely

és kelti betűző lenyomata a frankójegyet egészen fedje." Majd így folytatja:

„Amennyiben valamelyik frankójegynek befedése a hely és kelti betűző egy lenyomatával a gyors munka közben netalán nem sikerülne, a posta és távírda hivatalok nyomják rá a frankójegyre a hely és kelti betűző második és szükség esetén harmadik lenyomatát."

A továbbiakban a felragasztott bélyegek átvizsgálását írja elő a rendelet és utasítja a posta és távírda felügyelőket, hogy e rendelet végrehajtását ellenőrizzék.

A P. és T. R. T. 1892. február 3-i száma új, nagyobb kétkörös bélyegző bevezetését írja elő, amellyel már a teljes bélyegképet be lehet fedni.

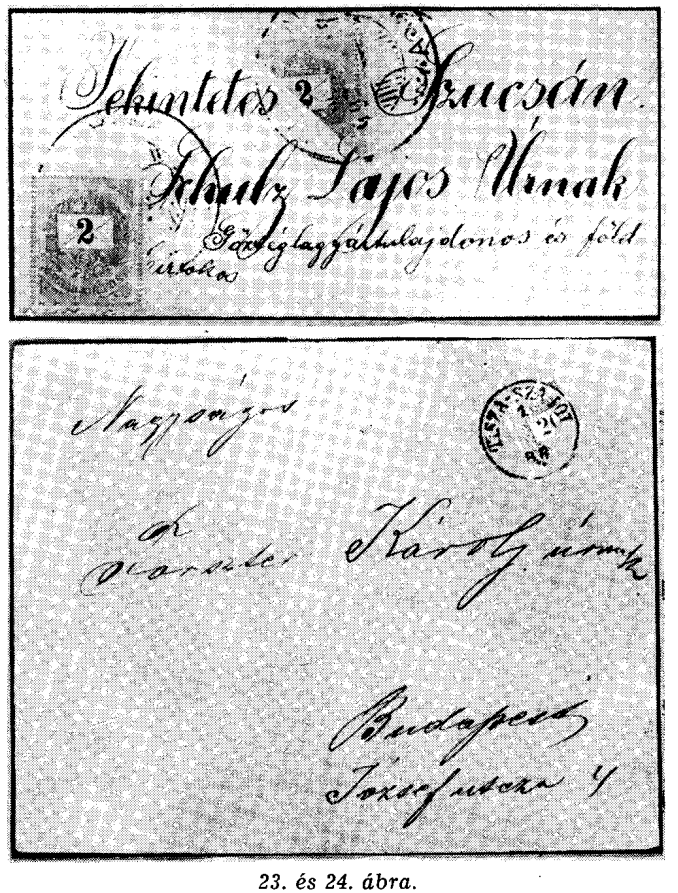
Röviden tehát minden olyan bélyeg, amely a korábbi használat nyomait viseli, kettészakadt, vagy a színes részéből valami hiányzik, bérmentesítésre alkalmatlan, megportózandó, és az ilyen cselekmény elkövetőivel szemben büntető eljárást is alkalmazhattak.

Feltűnő, hogy több rendelet utal a részekből összeállított bélyegek alkalmazására, ilyen pedig alig akad a mostani gyűjteményekben. Nyilvánvalóan a bélyegek legnagyobb részét leáztatták és a több részre eső bélyegeket, mint értékteleneket eldobták, vagy esetleg már le sem áztatták és már a boríték jutott hasonló sorsra.

Bélyeggyűjtői szempontból a posta kárára történt csalásoknál sikeres, illetőleg sikertelen visszaéléseket különböztethetünk meg. Természetesen a megportózott csalárd bérmentesítéseket is a sikertelenek közé soroljuk.

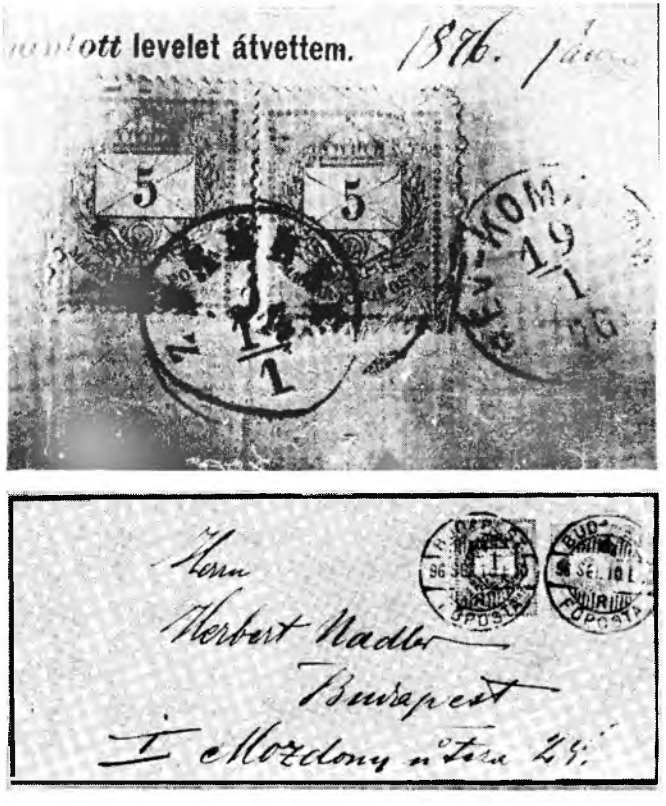
A) Sikeres csalárd bérmentesítések

A 22. ábrán két részből összeállított bélyeg látható kivágaton, bár a kivágat miatt a csalás sikeres vagy sikertelen volta nem állapítható meg (valószínűleg megportózták a bélyegrészek jól látható pontatlan összeillesztése miatt: a két rész csatlakozásánál széles fehér sáv van).

23. és 24. ábra.

Sikeres, de valószínűleg a posta alkalmazottja által elkövetett szándékos csalás eredményét mutatja a 23. ábrán látható helyi (tehát a postamester illetőségi körzetét el nem hagyó) levél, mely egy kétkrajcáros bélyeggel és egy felezett kétkrajcárossal van bérmentesítve. A felezett bélyegek alkalmazása ebben az időben már nagyon ritka volt, de helyi levélként zavaró körülmény nélkül „elment".

25. és 26. ábra.

Sokkal meglepőbb, hogy a 24. ábrán látható Tisza—Szajolról Budapestre küldött II. súlyfokozatú távolsági levelet is szabályszerűen továbbította a posta felezett 20 krajcáros bélyeggel a 10 krajcár bérmentesítési díj gyanánt, és ezt a budapesti postahivatal is elfogadta és Budapest (Nyugati P. U. V.) 98 FEB 10 N 10 érkezési bélyegzővel is ellátta a megportózás nyoma nélkül. Lehetséges, hogy a posta szükségbérmentesítésnek tekintette a felezést.

Szintén a posta alkalmazottja által elkövetett csalás

27. ábra.

eredményét mutatja a 25. ábrán látható tértivevény. A rajta levő bélyegeket egy régebbi küldeményről lenyúzták és ugyanaz a (zsámbéki) postahivatal, amely eredetileg is lebélyegezte a bélyegeket, úgy akarta az újabb bélyegzőt a már lebélyegzett bélyegekre (és az alattuk levő tértivevényre) ütni, hogy a bélyegekre eső bélyegzőrész az előző bélyegzést pontosan fedje. Egészen jól sikerült a betűk fedésbe hozása, csakhogy egy betűvel eltolódott a két bélyegzőnyomat, azaz az új lenyomat betűi egy kivételével fedik a régit, de nem ugyanazon betűk kerültek egymásra. A tértivevény teljes képe a Philatelica 79/2. számában, a 16. oldalon levő 23. ábrán látható.

Egy 3 krajcáros levelet mutat be a 26. ábra, a 2 krajcáros bélyeg helyett 2 krajcáros címszalag kivágattal. A kivágatok alkalmazása már jóval a levélrajzú bélyegek alkalmazásba vétele előtt tilos volt (3). Ugyancsak részben kivágattal bérmentesített, Dettáról Aninára küldött távolsági levelet mutat a 27. ábra. Ebben az esetben azonban lehetséges, hogy szükségbérmentesítésről van szó, mert ismerek — ugyancsak Dettáról — egy másik, két nappal későbbi keltezésű 15 kr-os ajánlott levelet szintén 2 krajcáros kivágattal. Lehetséges, hogy ez idő tájt Dettán hiány volt a 2 krajcáros bélyegből, vagy felhasználták a fölösleges kétkrajcáros címszalagokat levelek bérmentesítésére.

28. ábra.

Egy már használt 1888-as és egy használatlan 1898-as 1 krajcáros bélyeggel csalárd módon bérmentesített levelezőlapot mutat be a 28. ábra. A fekete bélyegen nehéz meglátni a halvány bélyegzőt, így a csalás eredményes volt.

Két darab hiányos 5 krajcárossal bérmentesített II. súlyfokozatú távolsági levél látható a 29. ábrán. Mindkét bélyeg színes részéből hiányzik, tehát bérmentesítésre alkalmatlannak nyilvánított bélyegekkel bérmentesítették a levelet.

Megjegyezzük, hogy filatéliai szempontból csak a jobb oldali bélyeg miatt tekinthető a bérmentesítés csalárdnak, mert csak ennek a felragasztáskori hiányosságát igazolja a bélyegző lenyomatának az a része, mely a bélyeg hiányzó része alatt levő másik bélyegre esik. A bal oldali bélyeg hiányát tekinthetnénk felhasználás utáni sérülésnek, a másik bélyeg csalárd alkalmazása teszi valószínűbbé a csalárd alkalmazást.

Előfordult, hogy már futott levélen vagy egyéb küldeményen egy bélyeg lebélyegezetlenül maradt és az előírással ellentétben nem húzták keresztül erőteljes vonalakkal sem, s az ilyen bélyeget a levélről leválasz-

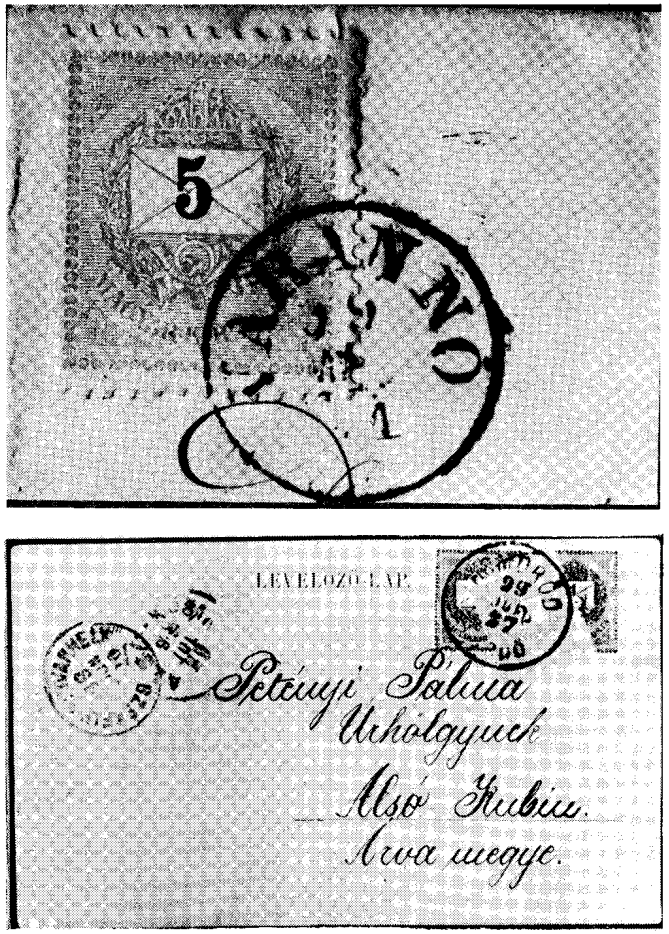
29. ábra.

tották és újra felhasználták. Az ilyenek persze könnyen átmentek az ellenőrzésen, de esetenként előfordult, hogy a leválasztott bélyegen rajta maradt az előző küldemény papírjából egy darab, mely a bélyeg újabb felhasználása után is látható, vagy kimutatható. Ilyen, már egyszer használt és kis papírdarabot magán viselő bélyeggel bérmentesített levél fényképe látható a 30. ábrán. A bélyeg alatt az előző felhasználás papírjából van egy darab, mely kissé kilátszik a bélyeg alól.

B) Sikertelen csalárd bérmentesítések

Ide azokat a postai objektumokat soroljuk, melyeknél megkísérelték a visszaélést, de észrevették azt és felszólították a feladót a hiány pótlására. A megportózott küldeményeket is ide soroljuk külön alcsoportként.

A 31. ábrán látható levelezőlapot két darab, előzőleg már használt 1 krajcáros bélyeggel kísérelték meg

30. és 31. ábra.

feladni, a bélyegeken halványan és elmosódottan látszik a bélyegző (például az 1-es számjegytől jobbra). A postán azonban észrevehették a bélyegek használt voltát és nyilván pótlólagos bérmentesítésre szólították fel a feladót. Így került a levelezőlapra, illetőleg a

32. ábra.

már használt bélyegekre a 2 krajcáros bélyeg, mellyel már szabályszerűen bérmentesített lett a levelezőlap, ezt lebélyegezte a posta.

A 32. ábrán látható levelezőlapot — feltehetően — olyan 2 krajcáros bélyeggel kísérelték meg feladni, amelynek színes részéből szabályellenesen jókora darab hiányzik. Ezt a posta előírásszerűen nem fogadta el és újabb kétkrajcáros bélyeg felragasztására szólította fel a feladót. Ezt már elfogadta és szabályszerűen lebélyegezte.

A 33. ábra egy helyi levelet mutat, melyet valószínűleg 2 krajcáros címszalag kivágattal kíséreltek meg postázni — talán egykrajcáros bélyeg melléragasztásával. A postán feltehetően közölték a feladóval, hogy a kivágat érvénytelen, 3 krajcáros bélyeg szükséges a levélre. Ennek felragasztása után a posta a levelet elfogadta és lebélyegezte.

4. Továbbküldött levelek

A továbbküldött levelek kezelési módjára a P. és T. R. T. vonatkozó évfolyamaiban utalást nem talál-

33. ábra.

34. ábra.

tam, csak a továbbküldött levelekről állapítható meg a posta által követett eljárás.

Ha a levelet a címzett elköltözése, vagy másutt tartózkodása miatt tovább kellett küldeni, akkor — ha a levél bérmentesítése az új cím esetére is megfelelő volt — nem kellett pótdíjjal ellátni a levelet, amint azt a 34. ábrán látható nyomtatvány is igazolja. A nyomtatvány díjszabása ugyanis 1889-től 10 gramm súlyhatár alatt 1 krajcár volt mind a helyi, mind távolsági vonatkozásban (1), így a budapesti helyi kézbesítés helyett Kassára továbbított nyomtatvány nem igényelt kiegészítést.

Az esetek túlnyomó többségében azonban a távolsági küldemény díja nagyobb volt, mint a helyi küldeményé. Ha a címzett hozzátartozója küldte tovább a levelet, az rendszerint nem kiegészítette, hanem újra bérmentesítette a küldeményt, ahogy ezt a 35. ábra is tanúsítja. A helyi 3 krajcáros levéldíjszabás mellé a

35. ábra.

36. ábra.

távolsági levél díjaként 5 krajcáros bélyeget ragasztottak.

Ha a küldeményt a posta továbbította az új címre, amint az a 36. ábrán látható helyi ajánlott levél esetében történt, akkor a távolsági és helyi ajánlási díj közötti különbözetet, 7 krajcárt róttak ki portóként a címzettre.

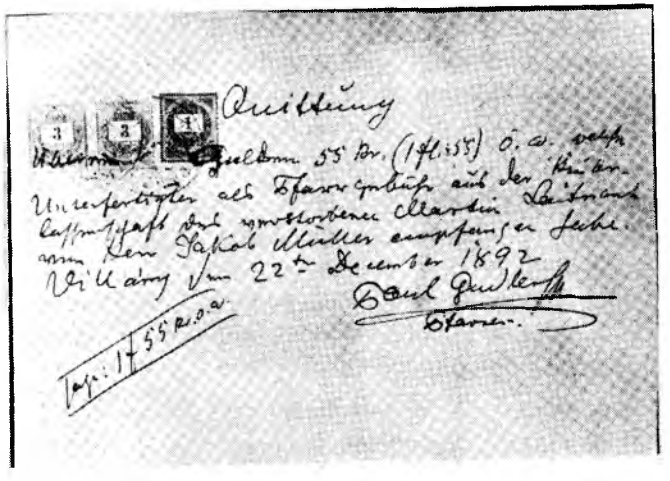
5. *Illetékbélyegként használt postabélyegek*

Okmánybélyegek pillanatnyi hiánya vagy az előírások nem kielégítő ismerete miatt előfordult, hogy okmánybélyeg helyett postabélyeget ragasztottak az okmányra. Ilyen számlát mutat a 37. ábra, ahol az 5 krajcáros postabélyeget szabályszerűen átírták, ahogy az okmánybélyegeket szokták.

Ez a példa arra is utal, hogy nem minden kézírásos bélyeg jelent kézi érvénytelenítést, azok esetleg okmányról leáztatott bélyegek is lehetnek. Némi támpontot a bélyegen található szöveg jelenthet a bélyeg hovatartozásának megállapításához.

37. ábra.

38. ábra.

Előfordult, hogy az okmánybélyeg helyett használt postabélyeget fiskális bélyegzővel látták el. Ilyen számlát mutat a 38. ábra kék színű fiskális bélyegzővel, mindamellett a bélyegekre utólagosan rá is írtak, hogy ez a szabály is ki legyen elégítve.

Ebbe a csoportba tartoznak az okmánybélyeggel bérmentesített postai küldemények is, amennyiben ilyenek léteznek, e sorok írójának a levélborítékrajzú bélyegek forgalmi ideje alatt levélbélyegként használt okmánybélyegről nincs tudomása.

1. Harkányi István: A levélborítékrajzú krajcáros bélyegek bérmentesítései. Philatelica 79/2.
2. Posta és Távírdai Rendeletek Tára, 1881, 1882, 1888, 1891 és 1892. évfolyamai
3. Donaupost, 1942. 4. szám, 53. oldal

KLASSZIKUS
ÉS MODERN
BÉLYEGGYŰJTEMÉNYEKET,
RÉGI LEVELEKET, JOBB DARABOKAT

állandóan vásárolok

SZEKERES BENEDEK JÓZSEF
bélyegszaküzlet

1137 BUDAPEST XIII., Katona József u. 2/e.
Telefon: 129-350

FELHÍVJUK

olvasóink figyelmét, hogy kiadványunk alábbi számai még megvásárolhatók:

Philatelica 72/1	ára 10,— Ft
Philatelica 72/2	ára 10,— Ft
Philatelica 73/2	ára 10,— Ft
Philatelica 74/2	ára 9,50 Ft
Philatelica 75/1	ára 15,— Ft
Philatelica 76/1	ára 18,— Ft
Philatelica 77/1	ára 18,— Ft
Philatelica 77/2	ára 18,— Ft
Philatelica 78/1	ára 18,— Ft
Philatelica 79/1	ára 24,— Ft
Philatelica 79/2	ára 24,— Ft
Philatelica 80/1	ára 24,— Ft
Philatelica 80/2	ára 24,— Ft

A füzeteket a budapestiek a székházban, munkaidő alatt a nyomtatványraktárban, munkaidő után a könyvtárban szerezhetik be.

Díjjegyes nyomtatványok Határőrvidéki provizórium

DR. SIMÁDY BÉLA

A Philatelica 1980/1. számában Sipos Józsefné ír az 1867-es provizóriumról, illetve az 1867—1918. közötti időszak magyar gyűjteményének a felépítéséről. Ehhez szeretnék egy adalékot hozzátenni a díjjegyes nyomtatványok köréből.

Csak ismétlésként: a Határőrvidék postahivatalai 1868. április 1-től 1870. december 31-ig a közös osztrák—magyar Hadügyminisztérium felügyelete alatt álltak, az ez idő alatt ott feladott postai küldemények (a bélyeggel bérmentesített küldemények és a díjjegyes nyomtatványok egyaránt) az *osztrák—magyar* kategóriába tartoznak.

A Határőrvidék 1871. január 1-én került a magyar postaigazgatás alá, az ettől az időtől kezdve ott felhasznált bélyegek és díjjegyes borítékok magyarnak minősülnek. Ezekben az időkben mind az osztrák, mind a magyar, mind pedig az osztrák—magyar határőrvidéki postahivatalokban az 1867-es kiadású értékcikkek voltak forgalomban. Az a tény, hogy 1871. január 1-től a Határőrvidék postahivatalai magyar igazgatás alá kerültek, a forgalomban levő és maradó értékcikkekben nem hozott változást. Azok kicseréléséről nem kellett gondoskodni, elegendő volt egy számbavétel, amelynek az 1870. december 31. és az 1871. január 1. közötti éjféli állapotot kellett tükröznie, ez biztosította a két postaigazgatás közti elszámolás lehetőségét.

Így gondolkodott feltehetően a magyar postaigazgatás is, két dologról megfeledkezve, és ezzel a feledékenységgel két provizóriumot teremtve.

Az egyik a *levelezőlap*. A Határőrvidék felügyeletét ellátó Hadügyminisztérium — hasonlóan a többi értékcikkhez — közvetlenül a bécsi állami nyomdától rendelte a levelezőlapokat, és természetesen az 1869. október 1-én megjelent, kétfejű sasos címerű *osztrákot* hozta ott forgalomba. Az 1871. január 1-én magyar igazgatás alá került postahivatalok az osztrák levelezőlapok maradványkészletét minden további nélkül továbbra is árusították, hiszen azok a magyar kiadású levelezőlapokhoz nagyon hasonlóak. Azonos rajtuk a 2 kr-os rányomott bélyeg, azonos a levelezőlap is. Az egyetlen eltérés az, hogy azokon a magyar címer helyett a kétfejű sas van, ez pedig a Határőrvidéken nem keltett feltűnést. Az osztrák levelezőlapok tehát forgalomban maradtak, és a 2 kr-os 1867-es bélyegképű, 1869-ben kiadott magyar levelezőlapok érvényességi ideje alatt felhasználhatóak voltak.

A Határőrvidéken 1871. január 1. és 1871. május 31. között felhasznált osztrák levelezőlap tehát a magyar postaigazgatás *határőrvidéki provizóriuma*.

A másik határőrvidéki provizórium létét eddig csak feltételeztem, az 1980-as Bélyegnapi kiállításon viszont Gary S. Ryan gyűjteményében meg is találtam. Ez pedig az 1870. május 1-én megjelent *osztrák postautalvány,* ami a Határőrvidéken is forgalomba került, mint *osztrák—magyar* értékcikk. A kétfejű sasos címerű postautalványon 5 kr-os 1867-es bélyegképű, vörösbarna színű rányomott bélyeg van. Ezek a postautalványok is forgalomban maradtak 1871. január 1. után, valószínűleg 1871. február 15-ig, az 1871-es bélyegképű, rányomott bélyeges első magyar postautalványok megjelenéséig. A Ryan gyűjteményében látott osztrák kiadású postautalvány „Zengg" bélyegzésű, a bélyegzés dátuma 1871. február 7.

A Határőrvidéken 1871. január 1. és 1871. február 14. között felhasznált osztrák postautalvány tehát a magyar postaigazgatás *határőrvidéki provizóriuma.*

Az önálló magyar postaigazgatás díjjegyeseinek a feldolgozása tehát az alábbiak szerint alakul:

1. Provizóriumok

   1.1. Az 1863/66-os osztrák díjjegyes boríték kiadásának 1867. május 1. és június 15. között a magyar postaigazgatás területén felhasznált példányai.

   1.2. Az 1869-es osztrák levelezőlapnak 1871. január 1. és május 31. között, az 1870-es osztrák postautalványnak 1871. január 1. és február 14. között a határőrvidéki postahivataloknál felhasznált példányai.

2. Önálló kiadások. Az 1867. június 1-től kezdve megjelent díjjegyesek. A Horvát-Szlavónia polgári területein feladott díjjegyes borítékok csak 1868. április 1-től tartoznak *magyar* kategóriába.

3. Az 1867-es soldo értékjelzésű díjjegyes borítékok a magyar posta havasalföldi és moldvai hivatalaiban *nem* kerültek forgalomba.

Tábori postánk megindulása 1914-ben

DR. PALOTÁS ZOLTÁN

1914. június 28-án Sarajevoban (Bosznia) terroristák meggyilkolták Ferenc Ferdinánd trónörököst és feleségét. Kerek egy hónappal később, július 28-án a Monarchia hadat üzent Szerbiának, majd augusztus 6-án a cári Oroszországnak. Kitört az első világháború... A hadra kelt sereg és a hátország kapcsolatának fenntartását a *tábori posta* vette át.

A tábori posta története — magyar filatéliai szempontból — még nem kielégítően feldolgozott; inkább részterületekről vannak mélyrehatóbb tanulmányaink. Ezt a hiányt igyekszünk lassanként pótolni, tábori postánk egyes fejezeteinek megírásával. E tervezett sorozat része a jelen tanulmány is: a volt Monarchia tábori postájának megindulásáról, 1914 augusztusában.

Nem célunk itt a tábori posta minden sajátosságának leírása — ez külön tanulmány kereteit töltené ki — csak főbb jegyeiről kell szólnunk röviden: jellegéről, szervezetéről, funkciójáról, és eltéréseiről a polgári postától.

A „tábori posta" szó szerint a táborokba, gyakorlatokra, háborúba vonult fegyveres erők saját — rendkívüli — postai apparátusa. Ezen túlmenően azonban a tábori posta nemcsak a kivonult (mozgósított) alakulatokat szolgálja, hanem kapcsolatot teremt az „otthon" maradt, ill. a helyhez kötött katonai alakulatokkal, a polgári hatóságokkal, a lakossággal — általában tehát a „hátországgal", sőt az ellenségtől elfoglalt területekkel is. A tábori posta katonai alakulat, s mint ilyen, szervezetileg független a hagyományos, „polgári" postától, noha műszaki apparátusa és funkciója szorosan kapcsolódik hozzá.

A magyar szakirodalomban KOSTYÁN Ákos írt alapvető, hasznos összefoglalót a tábori postáról (1), továbbá FEHÉR Endre készített figyelemre méltó tanulmányokat egyes kiemelt részterületekről (2). MAJOROS József régebben megjelent könyve (3) inkább történelmi értékű élménybeszámoló, mint szakmai leírás, mégis sok érdekes filatéliai adalékot találunk benne. Sajnos, ez a könyv, valamint több vonatkozó cikk és tanulmány ma már csaknem hozzáférhetetlen.

A külföldi szakirodalomban főleg CLEMENT filatéliai és postatörténeti munkássága ismert és becsült (4), továbbá MAJETIC (5) és TRANMER (6) műveit kell megemlítenünk.

JELLEG, SZERVEZET, FUNKCIÓ

A „mi" első világháborús tábori postánk tulajdonképpen *közös*, osztrák—magyar, „cs. és kir." intézmény volt, *német hivatalos nyelvvel*. Külön magyar, ill. hon-

véd tábori posta nem volt; a magyar bélyegzős tábori postahivatalok is „közösök" voltak. Ezen nem változtat az sem, hogy számos hivatalnak magyar nyelvű szolgálati szabályzata is volt és bélyegzői magyar nyelvűek voltak (Tábori, ill. Hadtáp-Postahivatal), méghozzá a „cs. és kir." jelleg feltüntetése nélkül.

Itt mindjárt felmerül a kérdés, mi a magyarázata annak, hogy a „közös", egységes, német vezényleti nyelvű tábori postának magyar bélyegzői (is) voltak?

A Monarchia tábori postájának személyzetét az önálló magyar és az önálló osztrák állami (polgári) posta állományából, éspedig „lehetőleg hadköteles" tagjaiból állították össze. A magyarországi eredetű személyzettel dolgozó tábori postahivatalok magyar bélyegzőket (is) kaptak és a magyarországi eredetű csapatoknak magyar, ill. magyar—horvát nyelvű tábori postai lapokat osztottak szét. Az ausztriai eredetű csapatok pedig német nyelvű bélyegzőt használtak, továbbá német és egyéb nyelvű lapokat kaptak.

Nemcsak a fenti *közjogi oszthatatlanság* miatt nem tartjuk helyesnek a *csak* magyar bélyegzős tábori postai objektumok gyűjtését, hanem azért is, mert sokszor fordul elő a magyar tábori postai bélyegzés mellett német nyelvű csapattest- és cenzúrabélyegzés és megfordítva. Sőt, előfordult, hogy magyarországi csapattesteknek időlegesen idegen (német, ritkábban bulgár vagy török) tábori vagy éppen „polgári" postájuk volt. Végül, akad számos olyan tábori postai küldemény is, amelyeket szám-, ill. néma bélyegzőkkel láttak el. Tehát sem magyar, sem német bélyegzésük nem volt.

A volt Monarchia tábori postájának *szervezeti és működési szabályzatát* az 1913-ban kiadott E—47 jelű közös hadügyminiszteri rendelet tartalmazta. Anyagát a hadgyakorlatokon 1893 óta működtetett tábori postaegységekkel nyert tapasztalatokra alapozták. Ez többek között előírta, milyen szolgálati (hivatalos) és egyéb (magán) küldeményfajták továbbíthatók és milyen módon, a frontra, ill. a frontról; mi a portómentes, ill. portóköteles küldeményfajták köre; végül, milyen küldemények és továbbítási módok voltak a tábori posta forgalmából kizárva.

A *hivatalos* forgalomban — beleértve a hátország hivatásos és önkéntes betegápolási intézményeit — *portómentesen* továbbítottak mindennemű „levélpostai küldeményt" (ez gyűjtőnév, magában foglalta a levelet, levelezőlapot, nyomtatványt, újságot, árumintát és „üzleti papírt"), közönségesen vagy ajánlva, továbbá értéklevelet, valamint — bizonyos korlátozásokkal — csomagot, értékeléssel vagy anélkül, mind a frontról, mind pedig a frontra.

A *magán* forgalomban (általában katonai és polgári személyek viszonylatában), a *frontra* küldhető volt: közönséges (nem ajánlott) levél, tábori lap, postai és képeslap, nyomtatvány, újság, áruminta és „üzleti papír"; valamint értéklevél 1000 Koronáig. *A frontról:* tábori és egyéb lap, levél (csak nyitva!), végül pénz, értéklevélben, de csak az illetékes katonai parancsnokság engedélyével. *Portómentes* volt a levél és a lap, *portóköteles* az értéklevél. Időlegesen 5 kg-ot meg nem haladó csomag is küldhető volt, portókötelesen. A hadifoglyok levélpostája portómentes volt.

A tábori posta használata, ill. portómentessége korántsem vonatkozott az egész haderőre (a háború alatt sem), hanem csakis az ún. „hadrakelt sereg"-hez tartozó alakulatok kedvezménye volt. („Armee im Felde".)

A tábori posta *kizárta* a következő továbbítási módokat: expressz, utánvét, pénzutalvány, postai megbízás, postatakarékpénztári átutalás, saját kezébe történő kézbesítés. Később bevezették a postautalvány-, majd a postatakarékpénztári forgalmat is. A táviratok küldhetéséről a vonatkozó források hallgatnak. A jelen sorok írójának azonban több távirat van birtokában, amelyek hadifogolytáborokba mentek vagy onnan érkeztek, még Szibériából is . . .

A háború tartama alatt sem a tábori, sem a polgári postának *külföldre* nem volt szabad *képeslapot* továbbítania (Németországba, ill. Németországból sem!).

A tábori posta funkciója — akárcsak a polgári postáé — *közigazgatási* és *kezelési* szolgálatra oszlott. Az előbbit, legfelsőbb fokon, a Cs. és kir. Tábori Posta Vezérigazgatósága látta el, alá voltak beosztva a Cs. és kir. Hadsereg Postaigazgatóságok.

A kezelési szolgálatot a tábori fő- és postahivatalok, valamint a hadtáp-postahivatalok végezték. *A tábori főpostahivatalok* általában egy hadsereg hadszíntéri körzetén belül működtek és több tábori postahivatal — esetleg hadtáp-postahivatal is — tartozott hozzájuk. Feladatuk volt a hátországból érkezett és tábori postahivatalok, sőt csapattestek szerint már feldolgozott, ún. zárlatok és csomagok továbbítása a tábori (ill. hadtáp-) postahivatalokhoz, és közöttük és megfordítva. A *tábori postahivatalok* általában hadosztálykötelékben működtek, nagyrészt mozgó alakulatoknál. Közvetítették a postát a csapatrészekhez, ill. csapattestektől. *A hadtáp-postahivatalok* a háború későbbi szakaszában kerültek felállításra, éspedig általában az arcvonalaktól távolabb fekvő, megszállott ellenséges területen. Ezek helyhez kötött (stacionér, stabil) szervek voltak, kezdetben ugyanúgy számjelzéssel ellátva, mint a tábori postahivatalok, később bélyegzőiket alul (a számok helyett) helységmegjelöléssel látták el. A hadtáp-postahivataloknál a magánszemélyek által feladott levélposta portóköteles volt.

Néhány számadat a Monarchia tábori postájáról:

	1914	1918
Tábori Posta Vezérigazgatóság	1	1
Hadsereg Postaigazgatóság	8	12
Tábori postahivatal	118	500
Hadtáp-postahivatal	—	200
A tábori posta személyzeti létszáma	620	2800

A tábori főpostahivatalok átlagos állománya a következő volt: 1 vezető, 9 beosztott tisztviselő, 3 gépkocsivezető, 5 táboriposta-kalauz, 5 altiszt (a tábori posta állományából), továbbá 4 polgári hajtó (kocsis), 8 ló és 4 db négyüléses jármű, végül 3 postaautó.

A tábori postahivatalok állománya pedig: 1 vezető és 1 beosztott tisztviselő, 1 táboriposta-kalauz, 1 altiszt (a tábori posta állományából), továbbá 1 írnok, 1 küldönc, 1 altiszt és 4 vonatkatona (a csapattól), 1 hátas és 4 fogatos ló, 1 négyfogatú postakocsi (amelyben menet közben dolgozni is lehetett!) és 1 kétfogatú csomagos szekér. Hegyi csapatok tábori postájánál a 4 vonatkatona helyett 7 málhásállat- (öszvér) hajtó és az egy hátasló helyett 4 hátasló és a 4 fogatos ló helyett 7 öszvér.

E kis létszámú tábori postahivatalok *óriási forgalmat* bonyolítottak le. Csak a Budapest 72 és a Wien 1 gyűjtőállomáson eleinte naponta több százezer (később több mint 1 millió) tábori postai küldemény — leginkább lap — futott át. Az egész fegyveres erőnél havi átlagban kb. 850 millió tábori lapot osztottak szét!

A tábori posta vázolt szervezete szoros kapcsolatban állott a polgári postával, az utóbbinak „osztályozó"- és „gyűjtő"-állomásain keresztül. („Sortier und Sammelstelle".)

A tábori postai küldemények útja a hátországból a frontra a következő volt:

— feladó polgári postahivatal (ügynökség),
— osztályozó állomás,
— gyűjtőállomás,
— tábori főpostahivatal,
— tábori postahivatal,
— csapat.

Ellenkező irányban — tehát a frontról haza — ennek fordítottja, azzal a különbséggel, hogy az osztályozó állomás kimaradt.

Annak ellenére, hogy egy tábori postai küldemény több lépcsőn haladt át, mégis viszonylag hamar ért rendeltetési helyére (a hátország viszonylatában 4—6 nap). De mert sok kézen ment át — és mert nem volt elég gyors —, titkos (operatív és taktikai) tartalmú küldeményeket nem volt szabad a tábori postával továbbítani, hanem csakis katonai futárok útján.

E helyütt meg kell emlékeznünk az osztrák—magyar közös K.u.k. „Feldpost" (= tábori posta) bélyegkiadás-

ról), amely a tábori postán feladott portóköteles küldemények bérmentesítésére szolgált. Eredeti futott ajánlott leveleken, értékleveleken és szállítóleveleken ma már ritka.

A tábori postától meg kell különböztetnünk az ún. „katonai postát", ismertebb nevén a „Militärpost"-ot, amely Bosznia-Hercegovinában működött és ennek bélyegein szerepel. Törökország e két, egykori tartományát — súlyos belső zavarok és külső provokációk miatt, amelyek 1877/78-ban már az európai békét is veszélyeztették — a nagyhatalmak megbízásából a Monarchia 1878 nyarán megszállta („okkupáció") és katonai igazgatás alá helyezte. Ennek keretében a posta is katonai volt és az maradt az „annexió" (a Monarchiához csatolás 1908) után is. Ez a boszniai „Militärpost" funkciójában megfelelt a hagyományos polgári postai szervezeteknek, amelyeknek a városokban és falvakban helyhez kötött — stacionér, stabil — postahivatal hálózata volt. Ez a „katonai posta" tehát működését illetően eltér a tábori postától és szerintünk nem tartozik a tábori posta kereteibe.

A tábori postahivatalok megjelölésére, nyilvántartására általában kétféle módszert követtek világszerte. Az egyik: *a magasabb katonai egység* (rendszerint hadosztály, melyhez tartoztak) megnevezése vagy száma szerint, pl. Francia- és Olaszország, Románia, Szerbia stb. A másik módszer a *sorszámozás*, ami független volt a kiszolgált magasabb egységtől. Ezt alkalmazta a Monarchia is. 1914 végéig a következő sorszámú tábori postahivatalok működtek: 6-214, 300-322, 350-355, 501-507. (Később: 2-650, 1002-1010 és 1051-1200; a közbeeső számok a szövetségeseknek voltak fenntartva.) A Német Császárság, a két módszer kombinációját alkalmazta.

A Monarchia tábori és hadtáp-postahivatalainak 11 alaptípusú bélyegzője volt. Ebből 7 német nyelvű, 3 magyar és 1 vegyes. Az „osztrák" (német nyelvű) alaptípusok: K.u.k. Hauptfeldpostamt, alul nagy, ill. kis számmal; K.u.k. Feldpostamt, alul ugyancsak nagy, ill. kis számmal; K.u.k. Etappenpostamt, ez is nagy, ill. kis számmal, valamint a szám helyett helységnévvel. A magyar alaptípusok: Tábori Főpostahivatal, Tábori Postahivatal és Hadtáp-Postahivatal. A vegyes alaptípus pedig a különböző ideiglenes szám vagy néma bélyegzők stb.

Altípusok a német nyelvű bélyegzőknél a bosnyák csapatrészek által használt forma: a tábori posta száma nem alul, hanem a K.u.k. Feldpost körirat után van. Altípusok a magyar bélyegzőknél: alul, a számjelzés mellett jobbról és balról kis, ill. nagy betűjel, vagy díszítmény (ún. ciráda).

Külön tipizálhatók a tábori mozgóposta, kórház-, hadifogolytábor stb. különleges bélyegzők. Ezek ismertetése is túlnő e tanulmány keretein.

A TÁBORI POSTA KEZDETEI 1914-BEN

A cs. és kir. Hadügyminisztárium E—47, említett rendelete előírta, hogy háború esetén a *tábori posta a mozgósítás 5. napján kezdi el működését.*

Ausztria—Magyarország esetében az 1914-es mozgósítás két ütemben folyt le, éspedig

— a „Balkán"-hadművelet a haderő 2/5 részét érintette. A mozgósítás első napja július 28., ötödik augusztus 1. volt.

— Az „Oroszország"-hadművelet jelentette az általános mozgósítást; ennek első napja augusztus 4., ötödik napja augusztus 8. volt. 1914. augusztus 8-án tehát az egész osztrák—magyar haderő részére automatikusan el kellett volna rendelni a tábori posta működésének megindítását. A valóságban azonban ez nem következett be; az ide vonatkozó rendelkezést csak augusztus 11-i hatállyal adták ki. A késlekedés oka az volt, hogy a Szerbia ellen felvonuló csapatok jelentős részét — az időközben bekövetkezett orosz mozgósítás miatt — az északi határra irányították át, és ez a tábori posta megindításánál is zavarokat, nehézségeket okozott.

CLEMENT idézett művében egész fejezetet szentel a tábori posta megindulásának, 1914 augusztusában.

I. KORAI, TÁBORI POSTÁN TOVÁBBÍTOTT LAPOK RENDES POSTABÉLYEGZŐVEL

A postabélyegző kelte	helye	Ország	A lap faja	A feladó táb. posta száma	A szöveg nyelve	Szemelvények a lapok szövegéből
1. VII. 29.	Busovaca	Bosznia	képes[1]	—	magy.	Már útban vagyunk Szerbiába
2. VIII. 4.	Szabadka—Baja—Újdombovár mp.	Mo.	képes	—	cseh	Írott keltezés VIII. 3.
3. VIII. 4.	Újdombovár Pályaudvar	Mo.	képes	Fp. 33	cseh	„At'zijou Cechy! Nazdar!"
4. VIII. 4.	Kecskemét Máriaváros pü.	Mo.	magyar táb. p.	Tp. 40	magy.	„Újságot nem tudok semmit"
5. VIII. 5.	Kecskemét Máriaváros pü.	Mo.	magyar táb. p.	Tp. 40	magy.	„nagyon sok minden hiányzik, de oda se neki"
6. VIII. 5.	Budapest—Brod mozgóp. 31A	Mo.	osztrák táb. p.	Fp. 66	cseh	„Nazdar!"
7. VIII. 5.	Doboj	Bosznia	képes	—	ném.	„schön langsam weiter"
8. VIII. 7.	Bpest 72	Mo.	képes	Fp. 66	cseh	—
9. VIII. 9.	Újdombovár Pályaudvar	Mo.	képes	Tp. 84	magy.	„Nagyszerű ez a tábori élet!"
10. VIII. 12.	Lemberg	Galícia	osztr. postai	—	magy.	„E hét végén indulunk a táborba..."
11. VIII. 14.	Novakapela	Horvát—magy. ország	táb. p.	—	magy.	„legyetek nyugodtak sorsunkban..."
12. VIII. 15.	Przemysl—Mezőlaborcz osztr. mp. 58.	Galícia	magy. táb. p.	Tp. 92	magy.	„lassan, 25 km óránkénti sebességgel" (halad vonatunk)
13. VIII. 17.	Tarnopol[3]	Galícia	képes[2]	Tp. 42	magy.	„Már az orosz határon vagyunk, enni-inni van elég!"
14. VIII. 18.	Fülek—Miskolc mozgóp. 42. sz.	Mo.	magy. táb. p.	—	magy.	„Most éjjel 12 órakor vagyunk Füleken, itt van a tábori vacsora"
15. VIII. 18.	Trencsén	Mo.	képes[2]	—	magy.	—

[1] Boszniai 5 h bélyeggel bérmentesítve (Militärpost)
[2] Megportózták
[3] MAJOROS idézett munkája szerint e térségben aznap zajlott le a híres gorodoki huszárroham, amelyben a nagyrészt magyarokból rekrutálódott lovas hadosztálynak közel fele megsemmisült. Utána megindult az „orosz gőzhenger", elfoglalta Kelet-Galíciát és a Kárpátokig nyomult előre. Ez lehetett a tarnopoli posta működésének utolsó napja... (Majoros a 42-es tp. főnöke volt!) — Jegyzet a 26. oldalhoz.

Ismerteti az első tábori postai lapokat. Szerinte az akkor ismert legkorábbi objektum — ábráját is közli — egy magyar tábori lap horvát nyelvű címzéssel, Osijek (Eszék) postabélyegzővel, kelte 1914. aug. 3. N. 2. Tehát még nem tábori postabélyegzővel látták el és sem a címzésben, sem pedig a feladónál nem szerepel az előírt tábori posta száma. Így ez szerintünk nem tekinthető szabályos tábori postai lapnak, bár tábori postaként, portómentesen továbbították.

Mint a tábori posta megindulásának „legkorábbi" bizonyítékát, CLEMENT bemutat egy német nyelvű tábori postai lapot, a feladó 66-os tábori postaszámával, de még itt is hiányzik a tábori postai bélyegző, illetőleg ennek helyén FRANKO bélyegzés látható. A lap írott szövegének kelte augusztus 10. Minthogy a tábori posta működésének megindulását augusztus 11-re rendelték el, CLEMENT feltételezi, hogy ezt a lapot 11-én továbbították, tehát szerinte ez lenne a világháborús tábori posta egyetlen „elsőnapi" emléke. Persze, ezzel a megállapítással is vitába lehet szállni, mivel a tábori postai bélyegzés hiánya perdöntő.

A minden tekintetben szabályos tábori postai lapok két legkorábbi keltű példánya, melyeket CLEMENT ismert, augusztus 16-ról való. Mindkettő címoldalának képét közli (az egyik magyar Tp. 18, a másik német nyelvű Fp. 18 bélyegzővel). Szerinte mindkettőt bizonyíthatóan az orosz harctéren adták fel.

CLEMENT megemlíti e helyütt, hogy a déli (szerb) frontról nem ismeretesek ilyen korai keltezésű lapok, noha ott a felvonulás előbb fejeződött be (de erősen meg volt zavarva a csapatok átcsoportosítása miatt); a harci cselekmények is korábban kezdődtek: augusztus 12-én. Az orosz hadszíntéren a lovassági felderítés augusztus 15-én, az általános támadás 18-án indult.

A fentebb vázolt szakirodalmi közlések szeget ütöttek jelen sorok írójának fejébe, és figyelni kezdte a korai tábori postai dokumentumokat. Közel 10 év alatt számos érdekes objektumot sikerült összegyűjtenie — köztük *tíz* olyan lapot, amelyeken a tábori postabélyegzés kelte *augusztus 16. előtti.* Érdekesek a még ennél is korábbi, de még nem tábori postai bélyegzéssel ellátott lapok is.

A tábori posta fenti „előfutárjai" nyilván nem muzeális értéknek, mégis, ma már — 67 év után — alig találni hasonló, közvetlen dokumentumokat a világháború első napjaiból. Kisebb-nagyobb, mozaikszerű, sokszor naiv, de emberi, hű megnyilatkozásai az akkori élményeknek, közhangulatnak. Lehetetlen az írásbeli közléseket nem figyelni és érdeklődés nélkül olvasni. A tábori posta gyűjtése — szerintünk — felszínes, gépies, száraz és beszűkült marad, ha pl. *csak* a filatéliai különlegességeket, így a bélyegzők típusát, számait vesszük figyelembe, ill. gyűjtjük. Nagyon érdekes és tanulságos a csapattest-bélyegzőket is figyelni, értékelni. Sokszor adódik alkalom a háború egy-egy jelentős mozzanatával való egybevetésre, időben és térben való tanulmányozására.

Az I. sz. táblázat 1. sz. boszniai eredetű, a világháború talán legkorábbi keltű lapja, amelyen egy katona hírt ad a harci cselekmények megindulásáról: „Összeütközések állítólag megtörténtek". „Már útban vagyunk Szerbiába." (Hadüzenet: júl. 28., a lap kelte júl. 29.) (1. ábra).

Figyelemre méltó, hogy a fenti táblázaton olvasható idézetekben, ill. az akkori szóhasználatban milyen sűrűn fordult elő a „tábori" szó.

A mozgósítás első napjainak közhangulatát jellemzi az a postai levelezőlap, amelyet egy bevonult minisz-

1/a) sz. ábra: Korai írásbeli közlés a háborúról (képeslap, július 29.)

1/b) sz. ábra.

teri fogalmazó írt barátjának, aug. 5-én (Egerből): „Vasárnap reggel óta itt vagyok, vidám, lelkes hangulatban, tellve (!) a győzelem reményével. Óriási a lelkesedés! Lehetetlen ilyen katonasággal, mint a miénk, nem győzni . . .” „Háború után részletesen fogok referálni neked mindenről.” A többi lapok többsége is hasonló hangulatot tükröz.

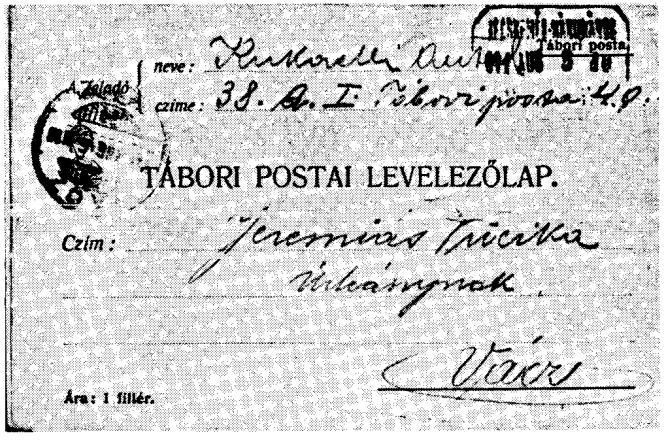
Ezzel szemben a cseh nyelvű lapok szövege korántsem ilyen lelkes. Többön a cseh üdvözlet: „Nazdar!” Egyiken: „At'zijou Cechy!” (Éljen Csehország!)

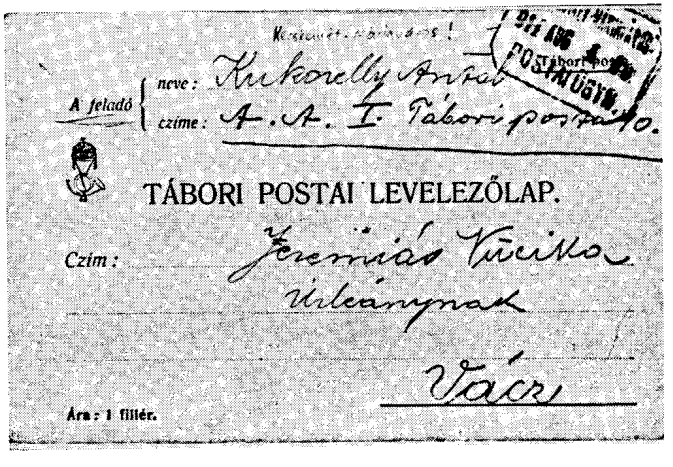
A 2. sz. ábrán közölt képeslap aug. 10-én kelt; nemcsak a kép jellemző (mozgósított csapat kivonulása az állomásra), hanem az is, milyen óriási üzlet volt a képeslapkiadás és milyen gyorsan — pár nap alatt — készen voltak és forgalomba kerültek (pl. Ferenc Ferdinánd trónörökös meggyilkolásának, temetésének képeivel ellátott lapok is.)

A 3. ábra az általunk máig ismert legkorábbi keltű magyar t. p. lapokat mutatja be, Kecskemét—Máriaváros postaügynökség bélyegzővel, aug. 4. és 5-ről. (Tehát csak 1 nappal későbbi, mint CLEMENT eszéki lapja — ezeken viszont rajta van a feladó tp.-száma!)

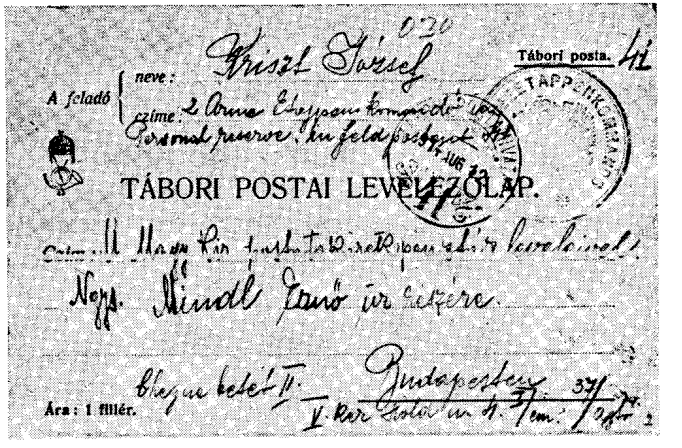
2. sz. ábra: Mozgósított egység egy pályaudvar előtt (képeslap)

3. sz. ábra: A két legkorábbi tábori postai lap, aug. 3, ill. 4-ről

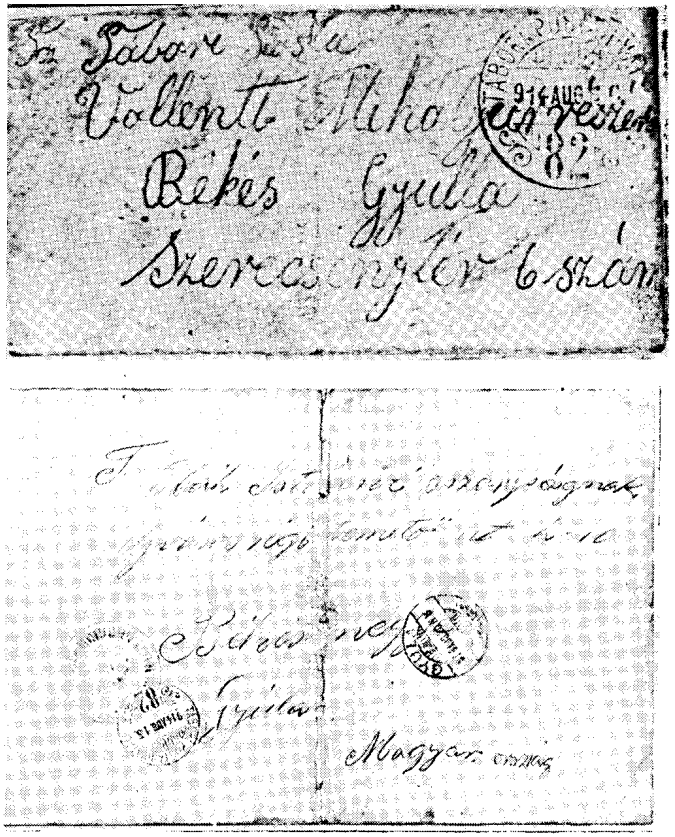
Az 1. sz. lap írott szövege aug. 11-én kelt — ettől a naptól volt hatályos a tábori posta portómentessége — bélyegzője ugyan 12-i keletű, mégis ennél korábbit

4. sz. ábra: A legkorábbi t. p. bélyegzés lapon, aug. 12.

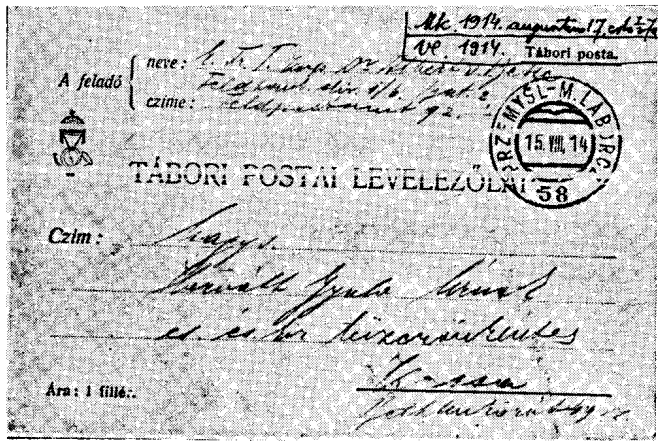
5. sz. ábra: A legkorábbi t. p. bélyegzés, borítékon, aug. 12.

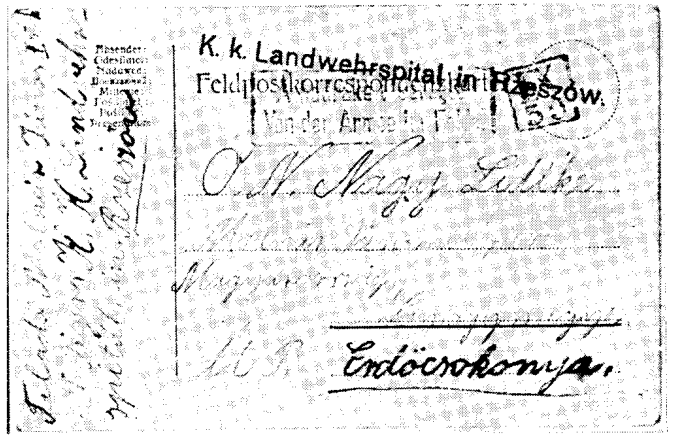
6. sz. ábra: A legkisebb (10,5×5,49 cm) és a legnagyobb (23×15 cm) t. p.-n futott boríték

nem említ a szakirodalom. Tehát ez lehet az „első napi" tábori posta (4. sz. ábra).

A 2. sz. boríték bélyegzése ugyancsak augusztus 12-i (5. sz. ábra). A 82-es tábori postának — úgy látszik — hamar kifogytak a lapjai, mert több, különböző nagyságú futott boríték van birtokunkban, köztük egy kockás iskolai irkalapból kicsire összehajtogatott levél is, lásd a 6. ábrát!

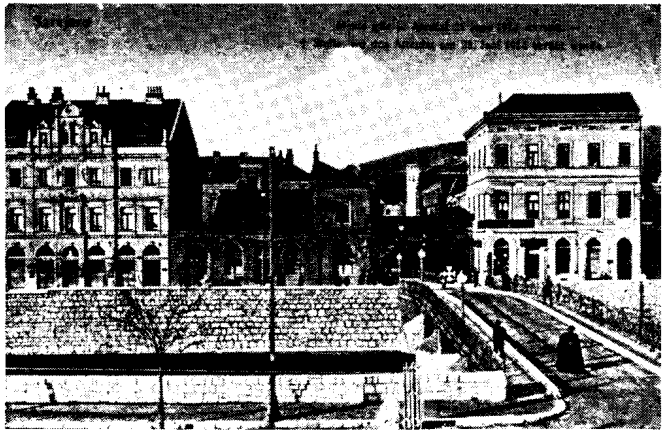

7. sz. ábra: Przemysl—Mezőlaborc mozgóposta bélyegzős t. p.-lap

8. sz. ábra: „A hadra kelt seregtől" bélyegzős tábori lap

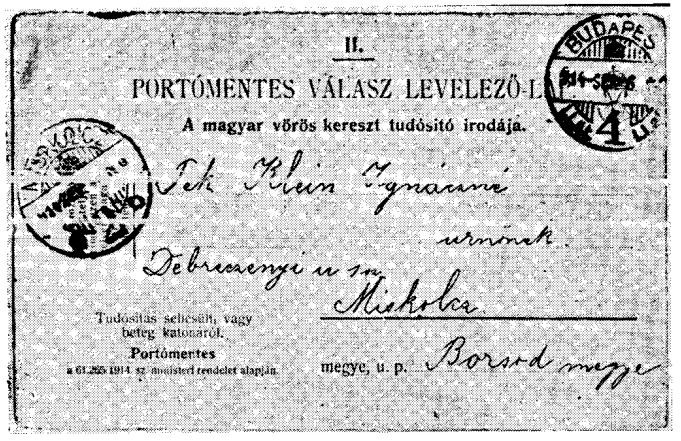
Érdekes az aug. 15-én a Przemysl—Mezőlaborc galíciai vasútvonal osztrák mozgópostájának bélyegzőjével ellátott lap is (7. ábra). A 8. sz. ábra egy „A hadra kelt seregtől" bélyegzőt mutat be, — de ilyen többféle volt.

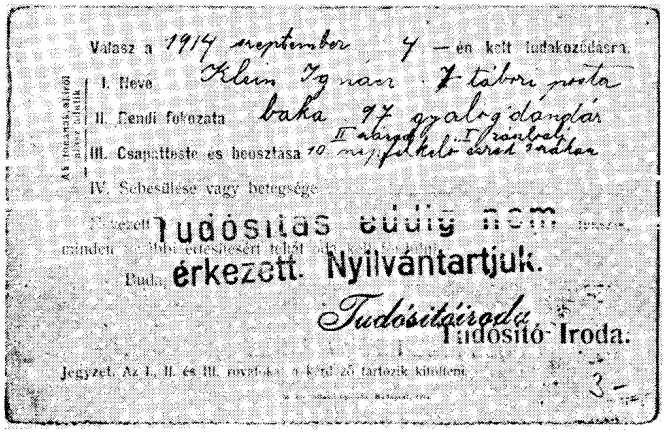

9. sz. ábra: Az 1914. jún. 28-i merénylet színhelye, Sarajevo

A 9. sz. ábrán a sarajevoi merénylet színhelye látható. A 10. sz. ábra egy korai vöröskeresztes tudakozólapot mutat be. A II. táblázaton felsorolt 20 tábori postai objektum közül 19 levelezőlap és boríték, egy pedig képeslap. Közülük nyolc a ritka 82-es tábori postagélyegzővel van ellátva: ez a hivatal Przemysl térségében nem sokkal ezután megsemmisült. Csak a 41-es, az 58-as és a 60-as tábori posta bélyegzése szerepel kétszer, valamennyi többi csak egyszer. Két osztrák „fp" (kis számos Feldpost) bélyegző kivételével valamennyi magyar, köztük egy tábori főposta.

A 2. sz. lap írója levelet és lapot nyugtáz: tehát már aug. 12-én (vagy már előtte is) kaptak postát a „táborban". A 6. sz. lap szövege már „nehéz órákról" tudósít: „szép koncertben írom e sorokat". Majd németül folytatja: „Die Hitze schrecklich. Kein Tafelspitz, keine Schaumtorte, überhaupt nichts!" (A hőség szörnyű. Nincsen leveshús, nincs habostorta, egyáltalán semmi sincs!) A 15. sz. lapon: „5 napi és 5 éjjeli út után a kitűzött helyre megérkeztünk. Azóta táborban vagyunk. Ma szívtam az első orosz cigarettát." A 19. sz. lapon egy rendőrtiszt szinte gyerekes örömmel írja: „Autón

10. sz. ábra: Korai vöröskeresztes tudakozvány

gyakran utazom. Ma pl. 60 km-es sebességgel egész de. kocsikáztam. Van már muszka sapkánk (1 db). Próbáljuk, kinek hogyan áll."

De akad a hátországból (Bp. aug. 13.) a frontra küldött lap is, amely azonban „Ismeretlen" jelzéssel visszajött a feladónak. A címzettet a 91-es tábori postán keresték, ennek aug. 17-i bélyegzője van a lapon.

A tábori postai bélyegző kelte	száma	Csapattest-bélyegző és típusa	Megjegyzés (küldeményfajta, érk. bélyegző stb.)
1. VIII. 12.	Tp. 41	K.u.k. 2. Armeetappenkommando (körb.)	T. lap Szöv. kelte VIII. 11.
2. VIII. 12.	Tp. 82	M.k. gyulai 2-ik honv. gy. ezr. ság	Levél Érk. Gyula, VIII. 17.
3. VIII. 12.	Tp. 60	Olvashatatlan, írva: 29. gy. ezr.	T. lap Érk. Gyenesdiás, VIII. 19.
4. VIII. 13.	Tp. 108	Német 2 soros cenzúrabélyegző (sorb.)	T. lap Írott kelt VIII. 13.
5. VIII. 13.	Tp. 82	M.k. gyulai 2-ik honv. gy. ezr. ság	Levél Érk. Gyula, VIII. 19.
6. VIII. 13.	Tp. 58	K.u.k. Korpskommando (Platzkomm.)	T. lap Írott kelt: Süd[1], VIII. 13.
7. VIII. 14.	Tp. 82	M.k. gyulai 2-ik honv. gy. ezr. ság	Levél Érk. Gyula, VIII. 22.
8. VIII. 14.	Tp. 82	M.k. gyulai 2-ik honv. gy. ezr. ság	Képeslap „leveled megkaptam"
9. VIII. 15.	Tp. 82	M.k. gyulai 2-ik honv. gy. ezr. ság	Nagy alakú levél Érk. Gyula, VIII. 20.
10. VIII. 16.	Tp. 82	M.k. gyulai 2-ik honv. gy. ezr. ság	Kis alakú levél (kockás irkalapból)
11. VIII. 00.	Tp. 82	M.k. gyulai 2-ik honv. gy. ezr. ság	Levél Érk. Gyula, VIII. 22.
12. VIII. 17.	Tp. 109	K.u.k. Feldjäger Bataillon Nr. 23.	A feladó más csapattestet jelöl meg
13. VIII. 19.	fp. 79	K.u.k. 14/98 Kompagniekommando	cseh nyelvű
14. VIII. 20.	Tp. 77	K.u.k. Inf. Rgt. Erzh. v. S. Nr. 83.	—
15. VIII. 22.	Tfp. 18	K.u.k. 2/101 Mil. Arb. Gr. Komm.	Csapattest-bélyegző hátul
16. VIII. 24.	Tp. 58	K.u.k. 2. Armeetappenkommando	német nyelvű
17. VIII. 24.	Tp. 38	K.u.k. Inf. Rgt. Erzh. Nr. 52.	—
18. VIII. 29.	fp. 31	—	Egy rendőrtiszt beszámolója
19. VIII. 29.	Tp. 41	K.u.k. 2. Armeetappenkommando	képeslap
20. VIII. 31.	Tp. 60	K.u.k. S. H. D. (Schwere Haubitz Div) Nr. 4.	—

[1] Süd = déli (szerb) harctér! Az egyetlen frontmegjelölés.

Véleményünk szerint a frontra küldött tábori postai objektumok sokkal ritkábbak, mint az onnét érkezettek! Mégsem gyűjtik — nem is értékelik.

Eddig még nem volt alkalmunk utána nézni, hogy a felsorolt korai tábori lapok melyik hadszíntéren íródtak. Kétségkívül érdekes kutatási munka lesz „származási helyük" megállapítása.

Az időrendben mintegy következő téma: A tábori és a polgári posta szám- és néma bélyegzőinek (1914/15) leírása lehet.

IRODALOM:

(1) KOSTYÁN Ákos: A tábori és hadtápposták bélyegzői (1878—1945). A Magyar Bélyegek Monográfiája, I. kötet, 569—578. o.

(2) a) FEHÉR Endre: A repülő- és ballon-alakulatok tábori postája. Filatéliai Szemle, 1974. október.
b) FEHÉR Endre: A magyar Tanácsköztársaság tábori postája. Filatéliai Szemle, 1977. szeptember.
c) FEHÉR Endre: A hadgyakorlatok tábori postája. Philatelica, 1980. 1. sz.
d) FEHÉR Endre: a 82-es tábori posta. Filatéliai Szemle, 1980. június.

(3) MAJOROS József: Tábori postával a világháborúban. Budapest, é. n. (1937). 260. 1. A Postatisztviselők Országos Kaszinója kiadása. (A 42-es tábori posta története).

(4) CLEMENT, Alfred: Handbuch der Feld- und Militärpost in Österreich, I—II. kötet, 576. 1. (sokszorosítva). Graz, 1964. (A tábori és a katonai posta Ausztriában.) Munkáját 5 kötetre tervezte a szerző, ebből azonban csak 2 készült el. Máig is a legrészletesebb, legelismertebb — bár helyenként elavult — szakirodalmi alkotás.

(5) MAJETIC, Viktor: Spezial-Katalog der Feld- und Etappen-Poststempel von Österreich—Ungarn 1914—1918. Graz, 1935. (Ausztria—Magyarország tábori és hadtáp-postagélyegzőinek speciál-katalógusa). Pontszámértékelései részben elavultak, sok helyütt felszínesek, pl. a hadifogolytáborok bélyegzőinél stb.

(6) TRANMER, Keith: Austro—Hungarian A. P. O's (= Army Post Offices) 1914—1918. Javított kiadás, Hornchurch (Anglia), 1973. 115. 1., sokszorosítva. (Osztrák—magyar tábori posták 1914—1918.) Lényegében az előző két mű összevont kivonata, némileg fejlesztett pontszámértékeléssel.

KÉSZPÉNZÉRT
VÁSÁROLOK

LUXUS MINŐSÉGŰ
KLASSZIKUS BÉLYEGEKET
minden változatban, a világ bármely országából!

LEVELEK, LEVÉLDARABOK
különösen érdekelnek.

„KALOCSA" teljes bélyegzésért
50% felárat fizetek!

LACZA LÁSZLÓ bélyegkereskedő
1056 BUDAPEST, VÁCI UTCA 63.

Készpénzbérmentesítés 1945—1946-ban

PÁKOZDI LÁSZLÓ

E tanulmány a Magyar Bélyegek Monográfiája IV. kötetében (1971) közölt kisegítő kpb.-bélyegzők kiegészítésével foglalkozik. Ezen ismeretek közlését és az újabb adatok ismertetését lényegesnek tartjuk, mert az 1945—1946-os időszak egyik *legérdekesebb* területe a kisegítő kpb.-bélyegzések gyűjtése, másrészt a kisegítő adatok közlésével az idevágó ismeretek még korántsem lezártak.

1. Kisegítő készpénz-bérmentesítő bélyegzők (Kpb. Ks.)

A típusváltó elemeket (IV. kötet 45. o.) az alábbiakkal egészíthetjük ki:

t_{56} Bélyeg készpénzben leróva. (Téglalap alakú, hullámos szélű keretben

t_{57} BM DÍJCÍMÉN . . . . . BESZ

t_{70} Készpénzzel bérmentesítve
TAXE percue . . . . . P

A „tw" típusváltó elem.

t_{w4} BÉRMENTVE (. . . .) FÜZESGYARMAT

Kpb. Ks—hA. Típuscsoport.

(Békés) t_{11}
(Békésszentandrás) t_{57}
(Elek) $t_{21\ f}$
(Füzesgyarmat) t_{w4}
(Hódmezővásárhely) $t_{w1\ f}$
(Kenderes) t_{41}
(Kevermes) t_{21}
(Kiskomárom) t_{52a} (KP. BÉR.)
(Sarkad) t_{46} (3 soros, összeggel)
(Sarkad) t_{51a} (KÉSZP. BÉRMENTVE)

Kpb. Ks—hB. Típuscsoport.

Fekvő téglalap alakú bélyegzők. Megjegyezve, hogy a típuscsoport leggyakoribb bélyegzője a 01 t_{61}, szabványos postai *jelzőbélyegző,* amelyet a korábbi időben az egyes postahivatalok a postautalványok kezelésénél, de az 1945—46-os években mint kisegítő bélyegzőt a készpénz-bérmentesítésnél is alkalmazták — ahol ilyen bélyegzővel rendelkeztek. A korábbi, az 1971-es adatokat az alábbiakkal bővíthetjük:

(Almáskamarás) 01 t_{61}
(Apátfalva) 01 t_{61}
(Balatonboglár) 01 t_{61}
(Csömödér) 01 t_{61}
(Deszk) 01 t_{61}
(Dombegyháza) 01 t_{61}
(Gutorfölde) 01 t_{61}
(Hajdúnánás) 01 t_{61}
(Homrogd) 01 t_{61}
(Karcag) 01 t_{56}
(Kecskemét 1.) 01 t_{61}
(Magyarcsanád) 01 t_{61}
(Mezőkovácsháza) 01 t_{61}
(Miskolc 1.) t_{61}
(Nagybánhegyes) 01 t_{61}
(Nagylak) 01 t_{61}

(Páka) 01 t_{61}
(Pusztamérges) 01 t_{61}
(Püspökladány) 01 t_{61}
(Szászvár) 01 t_{61}
(Szikszó) 01 t_{61}
(Tápé) 01 t_{61}
(Tiszaföldvár) 01 t_{61}
(Villány) 01 t_{61}

2. A Készpénz-bérmentesítésnél használt ellenőrzőszám-bélyegzők (Kpb. Eszb.) 1944—45.

Ismeretes, hogy az 1944/45-ös hadiesemények, valamint az azt megelőző kiürítések során a postai anyag túlnyomó része — így az ellenőrzőszám-bélyegzők jelentős része is — megsemmisült. Ha erre lehetőség volt, a hivatalok bélyegzőiket megküldték az Értékcikk Hivatalnak. Ezek száma növekedett a fegyverszüneti egyezmény során visszacsatolt területeken fekvő, korábbi postaigazgatóságok (pl. kassai, kolozsvári) bélyegzőivel is.

Az 1945-ben folyamatosan megszervezett új postaszolgálat, valamint *pénzforgalom* is megkövetelte az ellenőrzőszám-bélyegzők használatát. Képletesen és mai értelemben azt mondhatnánk, hogy ezek a számbélyegzők jelentették a hivatalok „személyi igazolvány számát". De a szabványos kpb-vel nem rendelkező hivatalok ezt a bélyegzőt voltak kötelesek használni a bélyeghiány esetében alkalmazott *készpénzbérmentesítéseknél is,* mint a postai pénzforgalom egyik változatánál.

A szükségletet csak a beszolgáltatott és az időnként még felbukkanó készletből lehetett kielégíteni. Ez a szükségintézkedés azonban megbontotta a korábbi és a jelenlegi postaigazgatóságok szerint alkalmazott *számrendszert.*

Az is nyilvánvaló, hogy azok a hivatalok, amelyek *ellenőrzőszám-bélyegzőiket* beszolgáltatni nem tudták, vagy visszatartották, továbbra is ezeket használták az átmeneti időkben. Ezekre az alább hivatkozott névsor — nyilvánvalóan — nem is terjed ki. Az új postaszolgálat megszilárdulása után került sor a bélyegzők újbóli, rendszeres felosztására.

Az ide tartozó bélyegzők Z_3 *csoportba* tartoznak. Amint azt a Monográfia IV. kötete is megemlíti, a bélyegzők erős elhasználódása miatt a levágott, vagy gömbölyű sarkú *altípusok* csak nehezen állapíthatók meg. Mivel az egyes postahivatalok vagy az egyik, vagy a másik *altípusú* bélyegzővel rendelkeztek, nem követünk el nagyobb hibát, ha valamennyit a Z_3 *csoportba* soroljuk és kiegészítő felsorolásukban csak a bélyegzők számjelzésére hivatkozunk, annál is inkább, mivel a felsorolásban szereplő bélyegzőknek *eddig* csak csekély töredékét láttuk.

A IV. kötet szerzőjének figyelmét nyilván elkerülte a Posta-vezérigazgatóság I. ad 241. 704/3. sz. rendelete (P. R. T. 1946/56. sz.) amely ábécé sorrendben közli az *1946. június 30-ig,* a postaszervek ellenőrzőszámában beállott *változásokat.* Ezt most olvasóink rendelkezésére bocsátjuk. Beiktattuk ugyancsak azokat az ellenőrzőszámokat is, amelyek a IV. kötet megjelentetése után bukkantak fel — mai ismereteink szerint — postai küldeményeken. Megjegyzést érdemel, hogy *-gal jelölve még a korábban is érvényes, de be nem szolgáltatott ellenőrzőszámokat is tartalmazhat. Az azonban bizonyos, hogy ezeket a kérdéses időben is alkalmazták.

Ellenőrzőszám-változások

16 Budapest 4.
17 Budapest 4.
18 Budapest 4.
25 Budapest 4.
28 Rétság*
33 Budapest 112.
43 Budapest
44 Budapest 4.
45 Budapest 4.
66 Kétbodony
67 Barancs
80 Dorog
82 Budapest 4.
85 Budapest 4.
94 Budapest 4.
105 Budapest 4.
108 Budapest 4.
109 Budapest 103.*
158 Budapest 502.
172 Budapest 508.*
196 Budapest 112.
200 Budapest 112.
224 Szob*
232 Budapest 4.
234 Budapest 4.
237 Budapest 4.
244 Budapest 4.
250 Budapest
262 Martonvásár*
272 ismeretlen*
283 Pécel*
291 Budapest 10.
296 Budapest 13.
310 Rákospalota 1.*
316 Budapest 502.
321 Nyergesújfalu*
372 Budapest 112.
373 Budapest 112.

398 Budapest 13.
414 Pesthidegkút 1.
415 Sárosd
416 Szolgaegyháza
417 Tápiógyörgye
418 Tura
420 Veresegyház
426 Budafok
434 Albertfalva
458 Nádasladány
552 Magyarnándor*
661 Ecséd
694 Karácsond
709 Cece
712 Soroksár
720 Óbarokpuszta ü.
724 Szabadbattyán
732 Jászjákóhalma
748 Vámosgyörk
759 Baross Gábor-telep
767 Budapest 10.
780 Tápiósüly
790 Gánt*
804 Selyp
807 Inota
816 Rákoscsaba 1.
823 Velence
834 Budapest 3.
835 Budapest 3.
836 Budapest 3.
838 Ócsa
840 Budapest 17.
844 Soponya
846 Lőrinci
856 Iváncsa
865 Nagytétény
874 Dömös
884 Sárkeresztúr
886 Árpádföld
889 Tinnye
892 Anasztáziapuszta ü.
898 Baracska
1010 Bakta
1016 Ence
1020 Erdőbánya
1027 Erdőhorvát
1029 Felsőgagy
1030 Felsőnyárád
1031 Felsőmára
1032 Felsőtárkány
1033 Felsőzsolca
1034 Fony
1037 Forró
1038 Füzérkolós
1052 Gestely
1053 Gibárt
1054 Girincs
1058 Gönc
1060 Göncruszka
1061 Hajmal
1062 Hejce
1063 Hejőbába
1064 Hernádkércs ü.
1065 Hernádvécse
1066 Hidasnémeti
1067 Hidvégardó
1068 Homrogd
1072 Igrici ü.
1078 Józseftanya ü.
1079 Karcsa ü.
1081 Köröm ü.
1082 Kupa ü.
1084 Megyaszó
1085 Mezőzombor
1086 Mucsony
1087 Nagyiván
1088 Nagykanizsa ü.
1089 Nagyrozvágy
1090 Novajidrány ü.
1091 Olaszliszka
1092 Ond ü.
1094 Pétervására
1095 Poroszló
1096 Ragály
1097 Révleányvár
1098 Sajóecseg
1099 Sajószöged
1106 Selyeb ü.
1109 Szentistván
1117 Szentistvánbaksa ü.
1128 Szirmabesenyő
1136 Taktaharkány
1139 Tállya
1146 Telkibánya
1148 Terpes
1169 Tiszafüred
1190 Tiszaszederkény
1191 Tiszaluc
1211 Tomor ü.
1213 Tornanádaska
1215 Újcsalános
1227 Vatta
1228 Zemplénagárd
1245 Vilmány
1250 Vizsoly
1267 Szihalom*
1268 Tarnalelesz
1412 Pálmonostora
2010 Kisvárda
2017 Kisvárda
2019 Nyíregyháza 1.
2024 Karcag
2034 Berettyóújfalu
2035 Nyíregyháza 2.
2052 Debrecen 7.*
2073 Álmosd
2074 Biharugra
2076 Csökmő
2077 Dombrád
2078 Földes
2079 Hajdúszovát
2080 Komádi
2081 Kötegyán
2082 Nagydobos
2085 Nádudvar
2086 Pátroha
2087 Pocsaj
2088 Rakamaz
2089 Sáp
2090 Tiszabura
2091 Tiszacsege
2092 Karcag
2093 Vállaj
2094 Vezseny
2097 ismeretlen
2101 Debrecen 2.
2102 Debrecen 2.
2103 Debrecen 1.
2104 Debrecen 1.
2105 Debrecen 1.
2106 Debrecen 1.
2109 Debrecen 1.
2112 Nyíregyháza 2.
2118 Nyíregyháza 1.
2119 Nyíregyháza 1.
2120 Nyíregyháza 1.
2121 Ártánd
2124 Barabás
2125 Döge
2126 Gáborján
2127 Gégény
2128 Hajdúszoboszló*
2132 Jármi ü.
2133 Kőrösnagyharsány
2134 Kőrösszegapáti
2135 Lónya
2139 Mezősas
2140 Nyírcsaholy
2141 Nyírpazony
2142 Szentpéterszeg
2143 Tiszavárkony
2144 Váncsod
2146 Borbányaszőllő ü.
2149 Felsőszászberek
2151 Nyírmada
2152 Folyás pu. ü.
2153 Kécske ü.
2154 Nagycsere pu. ü.
2155 Ohat-pusztakócs pu. ü.
2156 Szentmargitpuszta
2158 Polgár
2160 Tiszadada
2164 Tiszadob
2165 Zsadány
2169 Tiszalök
2170 Tiszaeszlár
2171 Büdszentmihály
2182 Balkány
2215 Hajdúböszörmény
2226 Tiszavárkonyi szőllők
2242 Mátészalka
2244 Vasmegyer
2246 Bashalom pu. ü.
2253 Nagykálló
2261 Bakonszeg
2263 Hajdúnánás
2291 Püspökladány
2297 Berettyószentmárton
2324 Sarkad
2332 Kaba
2338 Vásárosnamény
2407 Báránd
2422 Bihartorda
2462 Kótpuszta pu. ü.
2525 Tiborszállás pu. ü.
2534 Újiráz*
2576 Berekfürdőtelep ü.
2577 Fényeslitke*
2585 Hajdúdorog
2586 Hajdúhadház

2587 Bököny
2588 Nyírbátor
2590 Darvas
2591 Geszt
2592 Mezőgyán
2615 Petritelep
2633 Méhtelek
2755 Encsencs ü.
2852 Tiszakerecseny
2765 Macs ü.
2785 Szerep
2788 Tornyospálca
2792 Irház
2791 Aporháza ü.
2754 Mezőpeterd
2763 Monostorpályi
2766 Nyírmeggyes
2780 Pusztagyenda
2815 Görbeházpuszta ü.
2833 Kéthalom pu. ü.
2833 Kisfástanya pu. ü.
2957 Tikostanya ü.
2975 Bocskaykert pu. ü.
2023 Eger 1.
3024 Eger 1.
3025 Eger 1.
3039 Eger 1.
3040 Sárospatak
3073 Verpelét
3075 Putnok
3083 Miskolc 3.
3256 Aldebrő*
3283 Bodrogolaszi*
3286 Diósgyőri Vasgyár
3363 Abaújkér
3378 Abaújszántó
3383 Bodvaszilas
3397 Boldogkőváralja
3405 Disznóshorvát
3447 Egerbakta
3454 Farnabod*
3503 Szászfa ü.
3504 Egercsehi
3508 Egerszólát
3514 Felnémet
3517 Mezőcsát
3519 Mezőnagymihály
3530 Füzesabony
3538 Arnót ü.
4046 Hódmezővásárhely 1.
4047 Hódmezővásárhely 1.
4050 Soltvadkert
4056 Kőrösladány
4057 Mezőhegyes
4066 Szeged 1.
4068 Békés*
4074 Szeged 1.
4077 Szeged 1.
4081 Csanádapáca*
4082 Csanádpalota*
4083 Szeged 1.
4084 Szeged 1.
4086 Szeged 1.
4094 Szeged 1.
4095 Szeged 1.
4098 Dombegyháza*
4100 Ambrózfalva
4107 Szeged 1.
4111 Földeák*
4117 Gara*
4120 Nagykamarás*
4128 Bácsborsod
4131 Kiszombor
4155 Kistelek
4157 Vésztő
4158 Szeghalom*
4162 Szeged 6.
4164 Hódmezővásárhely 4.
4165 Dávod
4166 Dusnok
4169 Szabadszállás*
4173 Mezőtúr-Újváros
4177 Mindszent*
4185 Elek
4186 Gádoros
4187 Csanádalberti
4191 Medgyesegyháza
4192 Nagylak*
4194 Mélykút
4195 Jánoshalma
4197 Kecel
4198 Kecskemét
4199 Tószeg
4240 ismeretlen*
4278 Bösztör
4300 Gyula József szanatórium*
4315 Reformátuskovács-háza*
4352 Miske
4391 Újbög pu. ü.
4396 Göböljárás pu.
4400 Városföld pu. ü.
4405 Jakabszállás pu.
4411 Kisnyír pu.
4420 Pálosszentkút pu.
4421 Prónayfalva
4422 Pusztapó
4424 Szikra pu. ü.
4426 Csengele
4433 Szeged-Felsőközpont
4442 Tiszaug
4445 Makó-Rákositanya ü.
4447 Vásárhelykutas
4450 Bucsa
4458 Békéscsaba-Felsőnyomás pu. ü.
4461 Bélmegyer ü.
4463 Budai-út ü.
4466 Fábiánsebestyén pu.
4468 Gerendás
4472 Kupai Kovácsmajor
4474 Mátéelke—Óalmás ü.
4485 Békéssámson*
4492 Pusztaottlaka
4499 Tompa
4501 Martfű
5000 Barcs 1.
5056 Szászvár*
5068 Karmacs
5081 Balatonboglár*
5092 Németlad*
5094 Nova*
5102 ismeretlen*
5108 Barcs 1.
5109 Zalaszentmihály*
5121 Bazsi ü.
5129 Balatonakarattya
5138 Siklós*
5165 Lenti*
5206 Osztopán
5211 Balatonvilágos
5219 Szentgáloskér
5224 Nagyszokoly
5237 Gutorfölde*
5248 Kiskorpád
5252 ismeretlen*
5255 Felsőörs
5256 Simontornya
5260 Györköny
5287 Balatonaliga
5309 ismeretlen*
5310 Tótszentmárton
5320 Kákics pu. ü.
5327 Zalabaksa*
5335 Kővágóőrs*
5347 Zánka
5353 Várvölgy
5356 Értény
5359 Bak
5362 Somogyjád
5367 Szedres
5368 Szabás
5385 Kalaznó
5395 Püspöklak
5426 Dég
5434 Szántód
5444 Szentantalfa
5458 Bogdánmindszent*
5491 Nemesvid
5492 Páka*
5502 Nagykorpád
5524 Bókaháza ü.
5529 Ádánd
5542 Salomvár*
5539 Gyenesdiás*
5544 Pacsa
5561 Balatonújhely
5569 Pókaszepetk
5595 Somogyszentpál
5605 Balatonkenese
5611 Kárászpuszta ü.
5613 Kaposmérő
5631 Szulok
5638 Beleg
5640 Hetes
5641 Borsfa ü.
5651 Középrigóc pu. ü.
5670 Homokszentgyörgy
5677 Kistapolca pu. ü.
5686 Jankovichtelep
5693 Kölked ü.
5699 Ságvár
5701 Harkány
5706 Hercegtöttös
5707 Háromfa
5716 Jákó
5751 Mihályfa
5753 Madocsa
5754 Gordisa ü.

5755 Nemesrádó ü.
5760 Szava pu. ü.
6026 Szombathely 1.
6027 Szombathely 1.
6078 ismeretlen*
6082 Győr*
6094 Dunaalmás
6103 Csesznek
6126 Szentkirályszabadja
6142 Balatonfűzfő*
6146 Pétfürdő
6161 Gyermely ü.
6162 Bakonyjákó
6188 Bakonynána
6195 Sótony
6198 Szend
6204 Tömörd ü.
6214 Alsószölnök ü.
6223 Vértessomló
6318 Jásd ü.
6324 Ajka*
6333 Duka
6343 Lébény*
6383 Écs
6389 Gyulafirátót
6498 Püski*
6503 Császár*
6565 Ostffyasszonyfa
6615 Vép (esetleg 6645)
6635 Rajka
6677 Zsira*
6887 Pornóapáti
7005 Alsómocsolád ü.
7009 Bagolasánc
7010 Alsónemesapáti
7012 Bakóca—Godisa pu. ü.
7015 Andráshida ü.
7025 Bélavár ü.
7026 Belecska ü.
7037 Csákány ü.
7039 Csonkahegyhát
7043 Ecsény ü.
7045 Eszteregnye
7060 Fonó ü.
7061 Gödreszentmárton ü.
7063 Kereki ü.
7064 Kiskajdacs
7172 Kozármisleny
7173 Kustánszeg
7179 Lentikápolna ü.
7201 Lippó ü.
7202 Matty
7203 Magyaregres ü.
7204 Magyarhertelend ü.
7205 Olasz
7207 Ócsárd pu. ü.
7218 Petrikeresztúr
7223 Ráksi ü.
7230 Sárpilis
7233 Siklósnagyfalu
7244 Szőkedencs ü.
7238 Somogydöröcske ü.
7274 Terehegy pu. ü.
7253 Szentdienes
7270 Szente
7277 Torvaj ü.
7285 Zalaszentgyörgy pu. ü.
7288 Mánfa ü.
7291 Balatonbozsók
8101 Budatétény
8105 Bicske
8106 Dejtár
8107 Gyöngyössolymos
8109 Jászladány
8118 Pusztaszabolcs pu.
8119 Maglód
8120 Agárd
8121 Borsósberény
8124 Perkáta
8126 Fehérvárcsurgó
8127 Jászárokszállás
8128 Lajosmizse
8129 Alsónémedi
8130 Vértesacsa
8131 Polgárdi
8133 Jánoshalma—Boldogháza pu. ü.
8134 Hatvan 3.
8135 Drégelypalánk
8136 Nyáregyháza
8137 Kisvelence
8138 Gyöngyösoroszi ü.
8139 Bag
8140 Atkár
8141 Dány
8143 Sárisáp
8143 Mikóháza*
8145 Keszeg
8146 Inárcs—Kakucs
8147 Moha
8149 Csákberény
8150 Budapest 15.
8151 Ercsi Cukorgyár
8152 Tiszasüly
8153 Pátka
8154 Vizslás ü.
8155 Tereske
8156 Nagylóc
8157 Nógrádmegyer
8158 Szigetcsép
8159 Nógrádmarcal
8160 Mátyásföld
8162 Magyaralmás
8163 Sárszentágota
8164 Aba
8165 Sárkeresztes ü.
8166 Terény
8167 Baglyasalja
8168 Nadap ü.
8169 Gyuró
8170 Tárnok
8171 Budapest 21.
8172 Nagybörzsöny
8173 Belsőábránd pu. ü.
8174 Bodakajtor—Felsőszentiván pu. ü.
8175 Sárpentele pu. ü.
8176 Budapest 24.
8300 Szombathely 1.
8301 Körmend
8302 Körmend
8303 Ajka
8304 Alsórönök
8305 Csetény
8306 Felsőpaty
8307 Fertőrákos
8308 Fűzfőgyártelep
8309 Győrasszonyfa
8310 Iván
8311 Kemenesmagasi
8312 Kisbarát
8313 Kislőd
8314 Külsővat
8315 Litér
8316 Magyarszombatfa
8317 Mosonszolnok
8318 Nagycenk
8319 Nemesvámos
8321 Rábafüzes
8322 Sárvár 1.
8323 Sopron 5.
8324 Sopron 5.
8325 Szakony
8326 Tótvázsony
8327 Vát
8328 Vinér
8329 Ikervár
8330 Kecskéd
8331 Nagycsömöte
8332 Öttevény
8333 Szombathely 5.
8334 Alsószelete
8335 Bábolnapuszta
8396 Rum
8398 Szomor
8397 Horvátkimle
8399 Padrag
8336 Bágyogszovát
8337 Bakonycsernye
8338 Dunakiliti
8339 Öskü
8340 Kopháza
8341 Csép
8342 Tét
8343 Veszprémvarsány
8344 Gic—Hathalom
8347 Hosszúpereszteg
8348 Csorna
8345 Ászár
8346 Ásványráró
8349 Bakonyszentlászló
8350 Győr 3.
8385 Lovászpatona
8386 Csehmindszent
8387 Mezőlak
8388 Nagygeresd
8389 Nagyvázsony
8390 Peremartongyártelep
8391 Románd
8392 Csörötnek ü.
8393 Kissomlyó ü.
8394 Töltéstava ü.
8395 Mikosszéplak ü.

A Philatelica tíz éve

TARTALOMJEGYZÉK

Bánfalvy Tamás: Az első rányomott bélyegű 5 krajcáros postautalványon. 75/1.
— Az első magyar értékcikkpótló előttes. 75/2.
— Az 1871. évi könyvnyomásos levélboríték díjjegyeinek típusai. 79/1.
Bér Andor: A bélyegelőtti levelek postajelzései és viteldíjrendszere. 71/2.
Dr. Ember Győző: A magyarországi és az erdélyi postaigazgatás a XVI—XVII. században. 71/1.
Dr. Ettre László: A homokbálványosi portó provizórium. 80/1.
Fehér Endre: Hadgyakorlatok tábori postája. 80/1.
Dr. Flóderer István: Levél- és illetékbélyegek rendellenes felhasználása. 80 2.
Harkányi István: A levélboríték-rajzú krajcáros bélyegek bérmentesítései. 79/2.
Hrabál László: Tények és kérdőjelek a meghatalmazási bélyegeknél. 80/2.
Dr. Jánossy Lajos: Beköszöntő. 71/1.
Madarász Gyula: Ausztria és Magyarország 1867-es bélyegkiadásai, Magyarország első bélyegei. 73/2.
Dr. Nagy Ferenc: Az 1867-es kiadás 50 krajcárosa. 74/2.
— Magyar posta Romániában, 1867—1869-ben. 77/1.
— A balatoni magánposta-bélyegek története. 79/1.
Orbán Ferenc és Dr. Petrovits Tivadar: Új kutatási módszerek alkalmazása a színes számú, levélboríték-rajzú bélyegeink anyalemez rekonstrukcióinál. 71/1. és 71/2.
Orbán Ferenc: Az 1889-ben és 1898-ban készült, 25 bélyegképes elektrotyp anyalemeztömbök. 73/1. és 74/1.
— Az 1890-ben készült, IIIb típusú 1 krajcáros 100 bélyegképes elektrotyp anyalemezének ismertetőjelei. 74/2.
— Az 1874. évi I. típusú 5 krajcáros. 75/1. és 75/2.
— Adalékok az 1871. évi újságbélyeg kiadásához. 77/1.
— Az 1876. évi 20 krajcáros. 77/2.
— Az 1888-as I. típusú sztereotypia. 78/1.
— A kubini felezések. 80/1.
Pákozdi László: Ideiglenes postaszolgálat Magyarországon, 1944—45-ben. 72/1. és 72/2.
Madarász Gyula: Bélyegkatalógus c. könyvének méltatása. 73/1.
— 100 éves a magyar levélboríték-rajzú bélyeg. 74/1.
— Az 1888-as II. típusú sztereotypia. 74/1.
— A magyar levélboríték-rajzú bélyeg centenáriuma. 75/1.
— Nyíregyházi szükségbélyegek, levelezőlapok 1944—45-ben. 78/1.
— Az abonyi felülnyomások 1945-ben. 78/2.
— Az 1817-es bérmentesítési szabályzat. 79/2.
Dr. Petrovits Tivadar: Az 1881—90. évi II. típusú 3 krajcáros. 72/1. és 72/2.
— A II. típusú 5 krajcáros (1875—1891). 73/2.
— Az I. típusú 10 krajcáros. 74/1.
— Az I. típusú 3 krajcáros. 76/1. és 77/2.
— Az I. típusú 2 krajcáros. 78/2.
Dr. Scholz Tamás: Bélyegek állományvédelme. 73/2.
Dr. Simády Béla: Az 1874—92. évi, 111 alapvonalú 2 krajcáros rányomott bélyeg. 73/1.
— Az 1874—1897. évi, levélboríték-rajzú, 85 alapvonalú rányomott bélyegek. 76/1.
Sipos Józsefné: Megnyílt a Bélyegmúzeum. 73/1.
— Térfi Béla kutatási eredményei. 79/1.
— Az 1867-es provizórium. 80/1.
Surányi László: Az 1972. évi, Jótékonysági kiadás 300 koronás címletének ismertetőjelei. 76/1.
— Az 1924. évi, Jótékonysági kiadás 500 koronás címletének ismertetőjelei. 78/1.
— Az 1924. évi, Jótékonysági kiadás 1000 koronás címletének ismertetőjelei. 78/2.
— Hamisított bélyegzések klasszikus bélyegeken. 80/2.
— G. S. Ryan: „A magyar postahivatalok bélyegzései osztrák bélyegeken 1850—67." című könyv méltatása. 80/2.
Visnyovszki Gábor: A bérmentesítések gyűjtéséről. 79/2.

Index

1 *László Surányi: Ten years.*

The first number of Philatelica was published ten years ago and the present article gives a review of this period.

2 *Gyula Madarász*

8th February 1900 — 28th January 1981.

László Pákozdi

24th August 1918 — 24 th February 1981.

3 *István Harkányi: Irregular franking with the „envelope design" stamp issue.*

As a contination of the article published in number 1979/2 the present article deals with the irregular frankings with the „envelope design" stamps overfrankings, insufficient frankings, falsifications commited at the expense of the post and the retransmitted consignments sent by post.

4 *Dr. Béla Simády: Provisional postal stationary of the military border district.*

In connection with researches of the postal history 1867—1871, the author calls attention to two provisional postal stationaries of the Hungarian postal service in the military border district.

5 *Dr. Zoltán Palotás: The beginning of the field post in 1914.*

The author presents the main features of the Austro-Hungarian field post and the first weeks of functioning during the Great War. He describes the early objects of the military post, among others ten field postcards with field postmark, the date of which is earlier than that published by CLEMENT (16th August). He reports also on eight cards and envelopes with the rare field postmark number 82 (later this office was destroyed at Przemysl.)

6 *László Pákozdi: Postage paid postmarks in 1945—1946.*

A supplementary study on the period of inflation 1945—1946 discussed in Volume V of the Monography. The author presents the types of postmarks used for „postagepaid in cash" aswellas a list of known objects at present.

7 *Ten years: Bibliography of articles and studies between 1971 and 1981.*

Sommaire

1 *László Surányi: Dix ans.*

Il y a dix ans que fût publié le premier numéro de la Revue PHILATELICA. Cet article donne un aperçu de cette période écoulée.

2 *Gyula Madarász*

8 février 1900 — 28 janvier 1981

László Pákozdi

24 août 1918 — 24 février 1981

3 *István Harkányi: Affranchissements incorrects des timbres a dessin d'enveloppe.*

Cet article, faisant suite à celui paru dans le No. 2. de 1979, traite des affranchissements incorrects avec les timbres à dessin d'enveloppe. Les affranchissements survalués, ceux insuffisants, les faux commis au détriment de la Poste, ainsi que des envois réexpédiés.

4 *Dr. Béla Simády: Indication des entiers postaux provisoires dans les provinces frontalières.*

L'auteur attire notre attention sur deux entiers postaux provisoires utilisés par la direction de la Poste hongroise dans les provinces frontalières, qui se rattachent aux recherches sur l'histoire postale de la période 1867—1871.

5 *Dr. Zoltán Palotás: Démarrage de la poste de campagne en 1914.*

L'auteur fait connaitre les principales caractéristiques de la poste de campagne austro-hongroise en donnant une esquisse de son fonctionnement au cours des premières semaines de la première guerre mondiale. Décrit les en-

vois des anciennes postes des camps militaires, indiquant entre autres 10 Cartes de la PM. dont le cachet de la PM porte une date antérieure à celle indiquée par CLEMENT (16 août). Il fait connaitre également huit cartes de la poste de campagne et enveloppes portant le cachet 82. (Ce bureau de poste a été détruit par la suite à Przemysl.)

6 *László Pákozdi: Cachet „taxe percue"-en 1945—1946.*

L'auteur écrit un complément à l'étude traitant de la période de l'inflation de 1945—1946, ayant parue dans le cinquième volume de la Monographie du Timbre hongrois, où il fait connaitre et indique les données actuellement en notre possession sur les types de cachets utilisés pour indiquer les „taxe perçue"-s.

7 *Les dix années de la PHILATELICA.*
Bibliographie des articles et études parus entre 1971 et 1981 dans la Revue.

Inhaltsverzeichnis

1 *László Surányi: Zehn Jahre.*

Die erste Nummer der Philatelica erschien vor zehn Jahren, auf diese Periode gibt der Artikel einen Rückblick.

2 *Gyula Madarász*
8. Februar 1900.—28. Januar 1981.

László Pákozdi
24. August 1918.—24. Februar 1981.

3 *István Harkányi: Vorschriftswidrige Frankaturen mit der Briefcouvertzeichnung Briefmarkenausgabe.*

Fortsetzung des in Nummer 1972/2. veröffentlichten Artikels. Es werden die vorschriftswidrigen Frankaturen mit der Briefmarken Typ „Briefcouvertzeichnung", die Überfrankaturen, die Sendungen mit ungenügender Frankatur, zum Schaden der Post verübten Fälschungen sowie die nachgesandten Sendungen behandelt.

4 *Dr. Béla Simády: Ganzsachen Provisorien der Militärgrenze.*

In Verbindung mit den postgeschichtlichen Forschungen von 1867—1871, wird die Aufmerksamkeit auf zwei provisorische Ganzsachen der ungarischen Postdirektion der Militärgrenze gelenkt.

5 *Dr. Zoltán Palotás: Beginn der Feldpost in 1914.*

Der Verfasser beschreibt die Hauptmerkmale der österreich—ungarischen Feldpost und ihre ersten Wochen der Tätigkeit im ersten Weltkrieg. Er schildert die frühesten Objekte der Feldpost, darunter 10 Feldpostkarten mit Feldpoststempeln, deren Datum früher ist, als der von CLEMENT veröffentlichter Zeitpunkt (16. August). Ausserdem berichtet er über 8 Karten und Umschläge mit dem seltenen Feldpoststempel Nr. 82 (dieses Amt wurde später bei Przemysl vernichtet).

6 *László Pákozdi: Barfreimachung in 1945—1946.*

Der Verfasser schrieb eine ergänzende Studie zu der in Band V der Monographie behandelten Inflationsperiode von 1945—1946. Er beschreibt die zur Barfreimachung benützten Stempeltypen und deren heute bekannte Aufzählung.

7 *Bibliographie der Beiträge und Studien zwischen 1971—1981.*

СОДЕРЖАНИЕ

1 *Ласло Шурани: Десять лет*

Десять лет тому назад был издан первый выпуск журнала **PHILATELICA**. Статья дает обзор относительно пройденного периода времени.

2 *Дюла Мадарас*
8. февраля 1900 г. — 28. января 1981 г.

Ласло Пакозди *Десять лет*
24. августа 1981 г. — 24. февраля 1981 г.

3 *Иштван Харкани: Необычные франкирования марок, изображающих конверт*

Данная статья, в качестве продолжения статьи, напечатанной во втором номере 1979 года, говорит о необычных фран-

Ára: 30,— Ft.

кированиях марок, изображающих конверт, о завышенных франкированиях. о письмах с неправильным франкированием, о фальсификациях в ущерб почты, о перевысланных письмах.

4 *Д-р Бела Шимади: Провизорные цельные вещи пограничного района*

Автор, подключаясь к исследованиям по истории почты периода 1867—71 обращает внимание читателей на две провизорной цельной вещи венгерской администрации связи пограничного района.

5 *Д-р Золтан Палоташ: Начало работы полевых почтамтов в 1914 г.*

Автор показывает главные свойства австро-венгерского полевого почтамта, описывает первые недели его функционирования во времена первой мировой войны. Дается очерк о ранних объектах полевой почты, среди них о десяти открытках, имеющих более раннюю дату штемпеля, чем срок по сообщению CLEMENT (16. августа). В дальнейшем описывается 8 штук редких открыток и конвертов со штемпелем полевой почты № 82. (Эта контора была уничтожена позже под городом PRZEMYSL).

6 *Ласло Пакозди: Франкирование наличными деньгами в 1945—1946 гг.*

Автор пишет дополнение к теме по периоду инфляции в 1945—1946 гг., изложенной в пятом томе Монографии. Описывает виды штемпелей, используемых при франкировании наличными. Дается также список известных — в настоящее время — штемпелей.

7 Десять лет журнала PHILATELICA. Содержание статей и очерков в периоде 1971—1981 гг. (Библиография).

ISSN 0 324—4806

Eng. szám: III/SZI213/1976.

1000 — 81.0405 Ságvári Nyomda, Budapest

81
2

philatelica

philatelica

1981/2

TARTALOM

Solt Hugó:
Hivatalos bélyegek használata

Harkányi István:
Fogazatlan klasszikus bélyegeink ívszéles és sarokpéldányainak értékeléséről

Dr. Palotás Zoltán:
Kárpátalja postabélyegzői 1939 – 1944

Sipos Józsefné:
Az 1871. évi kőnyomatos 5 kr-os altípusai

Corinphila árverés

Idegen nyelvű tartalom

A MAGYAR BÉLYEGGYŰJTŐK ORSZÁGOS SZÖVETSÉGE
TUDOMÁNYOS KÖZLÖNYE
BUDAPEST VI., VÖRÖSMARTY U. 65.
FELELŐS SZERKESZTŐ: SURÁNYI LÁSZLÓ
SZERKESZTŐK: HRABÁL LÁSZLÓ
VISNYOVSZKI GÁBOR
FELELŐS KIADÓ: KISS ERNŐ
XI. ÉVFOLYAM

Hivatalos bélyegek használata

SOLT HUGÓ

A postai díjmentesség (portómentesség) megszüntetésére vonatkozó 1921. évi XXI. törvénycikk felhatalmazása alapján a kereskedelemügyi miniszter a pénzügyminiszterrel egyetértőleg 1921. július 1-től a postai díjmentességet megszüntette. Ettől az időtől kezdve a törvényben felsorolt postai, távírdai és távbeszélőszolgálati, valamint a hadifogoly-küldemények és a nemzetközi szerződésekben díjmenteseknek nyilvánított postaküldemények kivételével postai küldeményt nemcsak portómentesen feladni nem lehetett, hanem megszűntek mindazon kedvezmények is, amelyeket az addigi portómentes hatóságok, hivatalok és hivatalos közegek a postától élveztek (pl. díjmentes meghatalmazás és postafiók-használat, portómentes levelezőlap, hivatalos szállítólevél stb.).

A kereskedelemügyi miniszternek 1921. június 23-án kelt 17 551. számú „A portómentesség megszüntetése és hivatalos postabélyegek rendszeresítése" című rendelete alapján — (megjelent a P. T. R. T. 1921. június 28-i 47. számában) — 1921. július 1-től kezdve a hatóságok, hivatalok és hivatali közegek a posta igénybevétele szempontjából a magánfelekkel azonos elbírálás alá estek és minden postai szolgáltatás díját, amit igénybevettek, az érvényben levő általános postadíjszabás szerint a postának megtéríteni tartoztak. Hivatalos postaküldeményeik bérmentesítésére belföldi forgalomban a „Hivatalos" szövegű postabélyegek szolgáltak. Külföldre szóló küldemények bérmentesítésére ezek a bélyegek nem voltak felhasználhatók.

A hatóságok, hivatalok és hivatali közegek ezentúl hivatalos bélyegekkel vehették igénybe mindazon postai szolgálatokat is, amelyek addig nem állottak díjmentesen a rendelkezésükre, így bármilyen postai küldeményt feladhattak és azokat mellékműveletekkel is elláthatták (pl. utánvét, expressz, kifizetési értesítés stb.).

A hivatalos bélyegekkel bérmentesített küldeményeket házhoz kellett kézbesíteni. A hatóságok, hivatalok és hivatali közegek a postán fiókot is bérelhettek, ahol meghatalmazottjuk átvehette a küldeményeket.

A hivatalos bélyegek használatára jogosultak voltak: az államfő, a miniszterelnök, valamennyi miniszter, a legfőbb állami számvevőszék elnöke. Minden miniszter a pénzügy- és kereskedelemügyi miniszter hozzájárulásával közösen állapította meg, hogy mely alárendelt hatóságaik, hivatalaik és hivatali közegeik jogosultak hivatalos bélyeget vásárolni és használni. Csak a szigorúan állami érdekből postára adott külde-

mények voltak hivatalos bélyegekkel bérmentesíthetők. A postahivatalok kizárólag azoknak a szerveknek adhattak ki rendszerint készpénzfizetés ellenében hivatalos bélyeget, amelyek a „Posta és Távírda Rendeletek Tárá"-ban közzétett névjegyzékben mint jogosultak voltak felvéve. A MÁV szerveit saját hatóságaik látták el hivatalos postabélyegekkel. Magánfeleknek, vagy bárki másnak hivatalos bélyeget kiszolgáltatni fegyelmi büntetés terhe alatt szigorúan tilos volt.

A posta a hivatalos bélyegek eladásánál a névértéken felül 10% beruházási pótlékot is beszedett a vevőtől.

A hivatalos bélyegek a Herr Rezső által tervezett és 1903. november 1-én forgalomba került fekvő téglalap alakú portóbélyegek nagyságában, rajzával és szövegével, a címletek szerint különböző eltérő színekben, a HIVATALOS szónak és értékszámnak a bélyeg közepén levő ovális mezejébe történt nyomásával kerültek fokozatosan forgalomba.

Az 1920-as évek inflációs időszakának 2-ik felemelt díjszabása idején, 1921. július 1-én életbelépett díjmentesség kezdetén viszonylag még alacsony volt a postai küldemények bérmentesítési díja, így a kiadásra került első 8 különböző címletű hivatalos bélyeg még 10, 20, 60, 100, 250, 350, 500 és 1000 fillér névértékű volt. Ezeken a HIVATALOS szó és értékszám fekete.

A pénzromlás felgyorsulásával azonban az egymást sűrűn követő díjszabásváltozásokkal a postai díjtételek is gyakran megnövekedtek, ezért a posta a magasabb díjtételek miatt már időszerűtlenné vált, még fel nem használt fillér értékű bélyegeket a forgalomból fokozatosan kivonta és helyettük 5-től 5000 koronáig terjedő 23 különböző, a magasabb díjtételeknek megfelelő névértékű bélyeget bocsátott forgalomba, rajtuk a FILLÉR helyett már a KORONA pénzegységre módosult szöveggel.

Ezek közül az 5, 10, 15 és 25 korona címletű 4 értéken a HIVATALOS szó és értékszám a bélyegek színével azonos. Az 50, 100, 150, 300, 350, 500, 600 és 1000 koronás 8 értéken a HIVATALOS szó és értékszám piros. Az 500, 1000, 3000 és 5000 koronás 4 érték hullámvonalra emlékeztető világoskék alapnyomattal készült, ezeken a HIVATALOS szó és értékszám nyomása piros.

A 20 és 60 filléres két bélyegen a régi értékszám négy vízszintesen párhuzamos piros vonallal fedett, alatta a 20 filléres kétoldalán levő 15—15, illetve a 60 filléresen a 25—25 új értékszám között a FILLÉR szót a KORONA szó takarja. A 100 és 250 filléres két bélyegen a régi értékszámot három vízszintesen párhuzamos piros vonal fedi, a 100 filléresen a HIVATALOS szó fölött az új 150, a 250 filléresen pedig a 2000 új értékszám van. Mindkét bélyeg alján levő FILLÉR szót a KORONA pénzegység neve fedi. A 350 filléres címletnek a számértéke változatlanul megmaradt, csupán a FILLÉR szót takarja a KORONA szó. A 20, 60, 100 és 250 filléres értékekre felülnyomott új 15, 25, 150 és 2000 koronás értékű 4 bélyegnél az új értékszám színe piros, míg a HIVATALOS szó — beleértve a 350 koronás értéket is — mind az 5 felülnyomott bélyegnél változatlanul fekete színű. Végül a költségkímélés miatt már alapnyomás nélkül legutoljára kiadott 500 és 1000 koronás két értéken a HIVATALOS szó és értékszám is piros színű.

Az összesen 31 darabból álló, 15-ös fésűs fogazatú hivatalos bélyegből 29 érték a VII/a jelű fekvő kettőskereszt vízjellel, míg a legutoljára kiadott kék alapnyomat nélküli 500 és 1000 koronás címlet már az újabb VIII vízjelű, „négyszeres kettőskereszt", vagy más néven „csillagkeresztes" vízjelű papíron készült.

A kereskedelemügyi miniszter 1921. február 26-án 5520. szám alatt kelt „Postabélyegek, portójegyek stb. apró lyukacskákkal való forgalombabocsátása" című rendeletével — (megjelent a P. T. R. T. 1921. március 7-i 14. számában) — a postabélyegekkel való üzérkedések és visszaélések megakadályozhatása céljából

utasította az állami nyomdát, hogy a postabélyegek, portójegyek stb. ívein a két középső sort alkotó 10—10, összesen 20 darab bélyeget szabályos háromszög csúcspontjaiba eső apró lyukakkal lássa el és így adja át a postai forgalomnak. A fekvő téglalap helyzetű hivatalos bélyegeknél az ív 5. és 6. vízszintes sorába eső 20 bélyeg lyukasztása olyan, hogy a háromszög csúcsa jobbfelé mutat. A 31 bélyegből álló teljes kiadásból 21 értéken volt ilyen lyukasztás. Ezek a bélyegek bérmentesítésre kifogás nélkül felhasználhatók voltak.

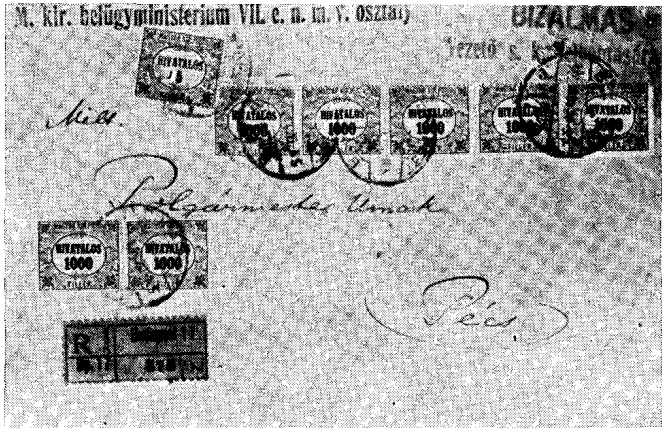
Itt említhető meg, hogy az 5520. számú rendelet kibocsátásakor a díjmentesség még nem volt megszüntetve és a hivatalos bélyegek használata is csak később, azaz 1921. július 1-én kezdődött. Minthogy a díjmentességet megszüntető 17 551. számú alaprendelet a hivatalos bélyegeknek nem jogosultak részére történő kiszolgáltatását fegyelmi büntetés terhe alatt szigorúan megtiltotta, ezért üzérkedésre, vagy visszaélésre nem is kerülhetett sor. Így tulajdonképpen fölösleges volt a hivatalos bélyegek hármaslyukasztása. Ezzel a posta csak azt érte el, hogy a filatelisták részére egy érdekes, újabb és értékesebb különleges gyűjtési lehetőséget teremtett.

A kereskedelemügyi miniszter által kiadott szigorú tilalom miatt a hivatalos bélyegeknek forgalomba bocsátása után a filatelistáknak kezdetben nem volt lehetőségük, hogy használatlan hivatalos bélyegeket szerezhessenek gyűjteményük részére. Ezért a filatelista körök kezdeményezésére a kereskedelemügyi miniszter 1921. július 4-én 18 629. szám alatt kelt „Hivatalos postabélyegeknek filatelista célokra való árusítása tárgyában" cím alatt kiadott rendeletével — (megjelent a P. T. R. T. 1921. július 22-i 56. számában) — értesítette a postahivatalokat, hogy filatelista célokra hivatalos postabélyegeket csakis a „Magyar Királyi Postabélyegértékesítő Iroda" árusíthat. Az Iroda a kiszolgáltatott bélyegek névértékén és a 10% beruházási illetéken felül további 10%-ot kezelési díj fejében számított fel. A postán rendelt bélyegek árával együtt, azon felül a küldemény bérmentesítési díját is be kellett küldeni.

Az első világháborút követő súlyos gazdasági összeomlás nyomában fellépett infláció egyik különösen érdekes újszerű intézménye volt a postai díjmentesség megszüntetése és ennek kapcsán a hivatalos bélyegek bevezetése. A korábbi díjmentes szolgáltatások miatt ugyanis a posta jelentős bevételektől esett el, ezért pénzügyi okokból szükségesnek mutatkozott a postai díjmentesség megszüntetése. Az 1921. július 1-től 1924. június 30-ig — napra pontosan 3 évig — tartó díjkötelezettség rendszere azonban a fokozatosan növekvő pénzromlással nem váltotta be a posta bevételeinek remélt növekedését, azonfelül a hivatalos bélyegekkel járó többletmunkát okozó szigorú és bonyolult ügykezelés is végül arra vezetett, hogy a pénzügyminiszterrel történt előzetes megegyezés után, a kereskedelemügyi miniszter az 1924. június 14-én kelt 14 880 számú „A hivatalos postabélyegek használatának megszüntetése. Az állami és törvényhatósági hivatalos levelezés postadíjainak átalányozása" című rendeletével — (megjelent a P. R. T. 1924. június 16-i 44. számában) — a hivatalos postabélyegek használatát — az 1920-as évek inflációja 14-ik díjszabásának idején — 1924. június 30-ával megszüntette, a bélyegeket a forgalomból kivonta és ezzel egyidejűleg július elsejével az állami és törvényhatósági hivatalos levelezés postadíjaira az átalányozás rendszerét léptette életbe.

A Magyar Bélyegek Monográfiája IV. kötetének 374. és 375. oldalán részletesen felsorolja a hivatalos bélyegeknek kiadott példányszámait, az 1944. évben ismert adatok szerint. Ez az adatszolgáltatás 24 értékre terjed ki. A 20, 60, 100, 350 és 250 fillér es értékre felülnyomott 15, 25, 150, 350 és 2000 koronás új értékű bélyegekre a példányszám „nem ismert"-nek van jelezve.

Az egyes értékekre megadott példányszám az 1 067 200 db legalacsonyabb és 19 249 200 db legmagasabb szám között változik: 5 érték példányszáma az 1

1. ábra

2. ábra

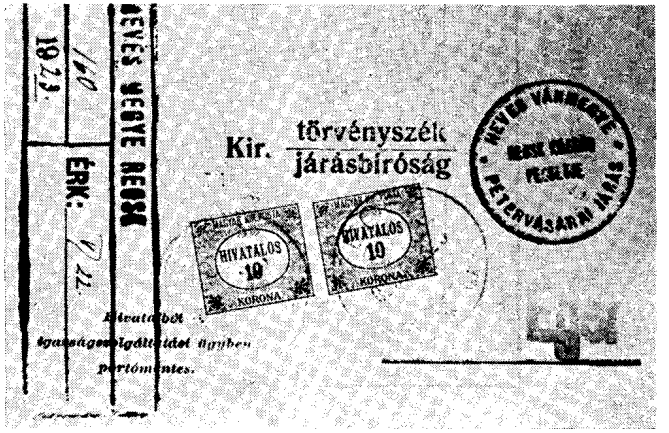
és 2 millió, 4 értéké a 2 és 5 millió, 9 értéké 5 és 10 millió, 3 értéké 10 és 15 millió és végül 3 értéké 15 millió és 19 249 200 db között van.

A hivatalos bérmentesítések bemutatására szolgáljanak az alábbi küldemények:

Az 1. ábra a Belügyminisztérium VII. e. n. m. V. osztálya által a Budapest 17. sz. postahivatalban 1922. XI. 20-án feladott, Pécs város polgármesterének címzett ajánlott levelet mutatja be. A bérmentesítés az inflációs 6. díjszabás szerint 7 db 1000 filléres és 1 db 5 koronás bélyeggel összesen 75 koronát tett ki. A levélen „BIZALMAS Vezető s. k. felbontására" figyelmeztető vörös színű bélyegzéssel.

A 2. jelű ábra a posta-takarékpénztár által a postatakarék postahivatalában 1922. december havában Takács Marcell részére Budapestre feladott helyi levelet ábrázolja. Az egybélyeges bérmentesítés a 6. díjszabás szerint, 20 filléresre felülnyomott 15 koronás bélyeggel történt.

A 3. ábra Recsk község (Heves megye) elöljárósága átlal 1923. V. 23-án a helyi postán az Egri törvényszék

3. ábra

címére feladott kézbesítési bizonyítványt tünteti fel. A bérmentesítés: a 7. díjszabás szerint 2 db 10 koronás bélyeggel, 20 korona összegben távolsági levelezőlapként.

A 4. ábrán Ókécske község (Pest megye) elöljárósága által 1924. IV. 7-én a helyi postán Jászkarajenő község elöljáróságának címére feladott egyszerű távolsági levelezőlap látható. A bérmentesítés a 12. díjszabás szerint 1 db kék alapnyomatú 500 koronás és 1 db 100 koronás bélyeggel, összesen 600 korona értékben történt.

Az 5. ábra a Központi Statisztikai Hivatal által 1924. IV. 14-én a Budapest 62. számú postánál az állami anyakönyvvezetőnek Jászdózsára címzett és feladott távolsági egyszerű levelet mutatja be. A bérmentesítés a 14. díjszabás szerint 1—1 db kék alapnyomatú 1000 és 500 koronás és 2 db 150 koronás bélyeggel 1800 korona értékű.

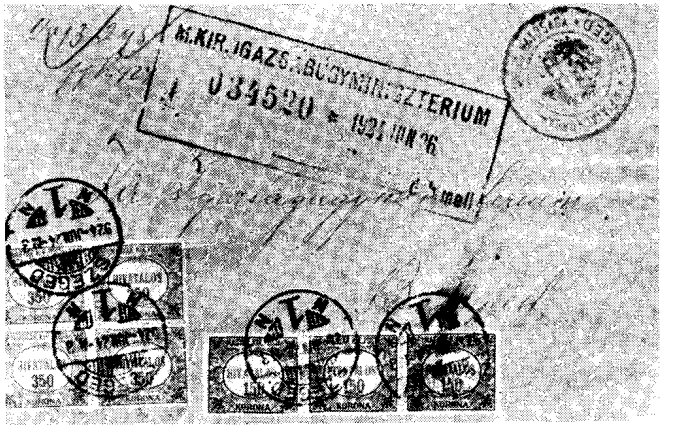
A 6. ábra a Fiatalkorúak Felügyelő Hatósága által Szeged 1. sz. postahivatalnál 1924. VI. 24-én az igazságügyi minisztériumnak Budapestre küldött távolsági egyszerű levelet mutatja be. A levél bérmentesítési díja a 14. díjszabás szerint helyesen 1800 koronát

5. ábra

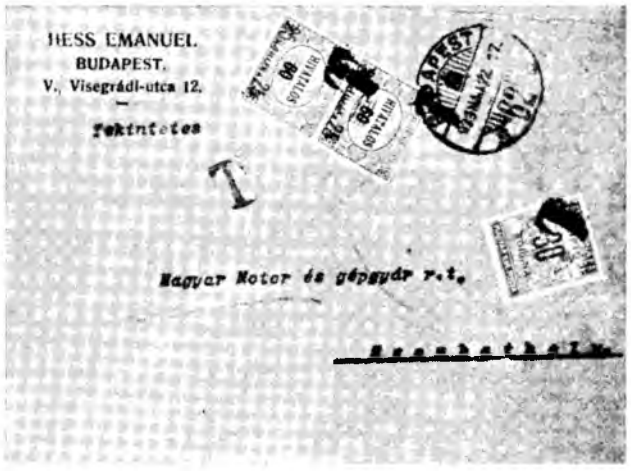
4. ábra

6. ábra

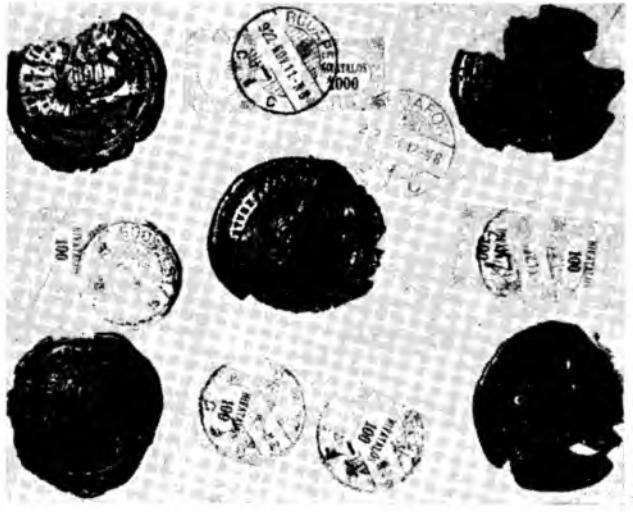

7. ábra

8. ábra

9/a és 9/b ábra

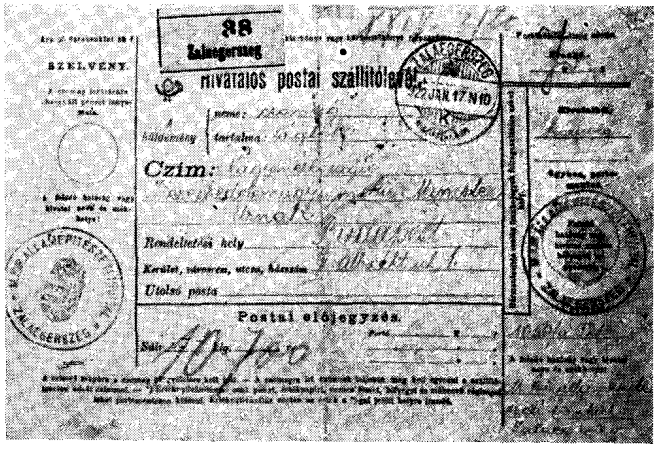
tett ki, de a feladó 4 db 350 koronás és 3 db 150 koronás bélyeget ragasztott a levélre 1850 korona értékben. Az 50 korona túlbérmentesítés feltehetően kisebb címletű bélyegek hiánya miatt történt.

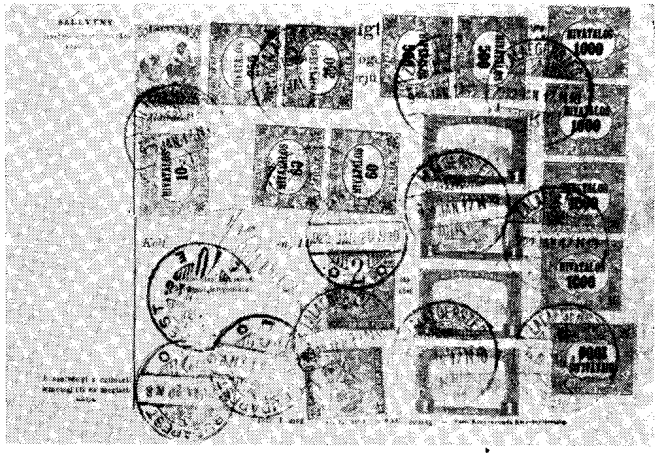
A 7. ábra Gyulaj község (Tolna megye) elöljárósága által 1923. I. 31-én a helyi postára adott és a Tamási Járásbíróságnak címzett kézbesítési bizonyítványt tünteti fel. A vegyes bérmentesítés a 6. díjszabás szerint 2 db 1000 filléres hivatalos és 1 db 5 koronás portóbélyeggel, összesen 25 korona értékben egyszerű távolsági levélként történt. Megfelelő hivatalos bélyeg hiányában a felvevő postahivatal portóbélyeget használt hivatalos helyett, ami az akkori hiányos bélyegellátás mellett megengedett volt.

A 8. kép Hess Emánuel budapesti cég által 1923. V. 22-én a Budapest 62. sz. postahivatalban a Magyar Motor és Gépgyár R. T. címére Szombathelyre bérmentetlenül feladott egyszerű távolsági levelet ábrázolja. A 7. díjszabás szerinti 40 korona bérmentesítési díj helyett Szombathelyen a posta a pótdíjjal együtt 80 koronát fizettetett a címzettel. A levélen 1 db 30 koronás aratós rajzú portóbélyeg (fölöslegesen T betűvel bélyegezve) és megfelelő portóbélyeg hiányában 2 db 25 koronás T betűvel lebélyegzett hivatalos bélyeg van portóbélyegként felhasználva.

A 9/a és 9/b ábra a Magyar Államvasutak Budapesti Üzletvezetősége által a Budapest 7. sz. postahivatalnál 1922. XI. 11-én az 1000 koronát tartalmazó és Budafok Állomásfőnökség címre feladott értéklevelet mutatja be. A bérmentesítés díja a 6. díjszabás szerint 115 koronát tett ki és 1 db 100 koronás, 1 db 1000 és 5 db 100 filléres bélyeggel történt.

A 10/a ábra az Államépítészeti Hivatal által Zalaegerszegen 1922. I. 17-én a kereskedelemügyi miniszter címére Budapestre feladott 10,7 kg iratot tartalmazó csomag hivatalos postai szállítólevelének címoldalát mutatja, rajta a postai kezelés feljegyzéseivel és a küldemény súlyadatával. A szállítólevél-űrlap

10/a és 10/b ábra

még a hivatalok korábbi díjmentességének idején készült.

A 10/b ábra a csomagszállítólevél hátoldalát tünteti fel a vegyes bérmentesítést szolgáló bélyegekkel. A feladónak, vagy a felvevő postahivatalnak nem volt

11/a és 11/b ábra

megfelelő címletű hivatalos bélyege és így rendes forgalmú postabélyeggel pótolta a hiányt. A szállítólevélen 5 db 1000, 2 db 500, 2 db 250, 2 db 60, és 1 db 10 filléres, azaz 12 db hivatalos és 4 db parlamentes 1 koronás, 1 db 50 és 2 db 20 filléres aratós forgalmi bélyeg értéke tette ki a 3. díjszabás szerinti 70 korona csomagszállítási és az infláció következtében megemelt 1,20 korona állami illetékbélyeg 71,20 koronát kitevő együttes díját.

A 11/a és 11/b ábrán a Győri Pénzügyigazgatóság Számvevősége által Győrött 1922. december 14-én a kereskedelemügyi minisztérium Számvevőségének címére Budapestre feladott 0,800 kg súlyú, naplókat tartalmazó csomag postai szállítólevelének elő- és hátoldala látható. A bérmentesítés a 6. díjszabás szerint történt. A szállítólevél címoldalán 2 db 1000 és a hátoldalán ugyancsak 2 db 1000, összesen 4 db 1000 filléres bélyeg tette ki a 40 korona szállítási díjat. A szállítólevél hátlapján látható még 1—1 db 10 és 20 filléres bélyeg, ezek együttes összege a szállítólevél címoldalán benyomott, eredetileg 10 filléres állami illetékbélyegnek az infláció következtében megemelt 40 fillérre történő kiegészítésére szolgáltak.

A magasabb példányszámban megjelent és leggyakrabban felhasznált bélyegek a hat évtizedes, a küldeményeket nem kímélő tömegbélyeggyűjtési módszer mellett kivágásra, majd leáztatásra, utána százas kötegekbe, végül tömegbélyeggyűjtőkhöz, vagy részben exportra kerültek.

Ezzel a tevékenységgel sajnos annyira megfogyatkozott a futott postai küldeményeken még megmaradt, vagy feltalálható hivatalos bélyegek száma, hogy emiatt az ilyen eredeti hivatalos postai küldemények hiányában nagy nehézséggel, illetve egyes értékekkel kapcsolatban — főleg a ritkábban használt kisebb példányszámú, de értékesebb bélyegekkel bérmentesített küldemények ismerete nélkül — szinte lehetetlen a megbízhatóságot megközelítő, elfogadható és megnyugtató pontozások, illetve értékelések elvégzése oly módon, hogy az eredmények a magyar bélyegek tervbe vett részletes katalógusának elkészítésénél felhasználhatók legyenek.

Addig is, amíg erre az értékelésre sor kerülhet, célszerű volna adatgyűjtést szervezni olyan gyűjtőkkel, akik maguk is ismerik és gyűjtik a hivatalos postai küldeményeket, hogy a hiányok csökkentése érdeké-

ben tapasztalataikkal és tanácsadással is kiegészíthessék annak idején az értékelést végző bizottság munkáját.

A megfelelően begyűjtendő kiegészítő adatok birtokában kiindulásként felhasználható volna a Monográfia IV. kötetének 374. és 375. oldalán feltüntetett hivatalos bélyegek példányszámaihoz való arányos alkalmazkodás, figyelembe véve a már meglevő, illetve a még feltalálni remélt tényleg futott, hivatalos bélyegekkel bérmentesített postai küldemények faját, számát és minőségét.

A jelen tanulmány végére érve felvetődik az a gondolat, hogy helyes, vagy fölösleges volt-e a hatóságok és hivatalok stb. részére a díjkötelezettségnek a leírt módon történt bevezetése, a kapcsolatos ügykezelésnek bonyolult végrehajtása és a hivatalos bélyegek rendszeresítése. A gyakorlat szerint a rövid életű hivatalos díjkötelezettség rendszere ugyanis nem bizonyult sikerültnek és az váltotta ki a díjátalányozás bevezetését, a díjkötelezettség más formában való alkalmazását.

Megállapítható azonban, hogy a hivatalos bélyegek bevezetése is fölösleges volt, mert a rendes forgalmi bélyegekkel is megoldható lett volna a hivatalos küldemények bérmentesítése — amit a forgalmi bélyegekkel előforduló több vegyes bérmentesítés is bizonyít — és így az ország akkori súlyos gazdasági helyzete mellett a hivatalos bélyegek előállításának költsége is megtakarítható lett volna.

A magyar posta történetében egyedülálló intézkedés volt a valóságban sikertelen, kísérleti jellegűvé vált és azóta sem megismételt díjkötelezettségnek és a hivatalos bélyegek használatának bevezetése. Filatelista szempontból azonban a viszonylag kis számban megmaradt küldemények hivatalos bérmentesítései különlegességnek minősülnek, ezért gyűjtésük nagyobb megbecsülést és megkülönböztetett értékelést érdemel.

KÉSZPÉNZÉRT
VÁSÁROLOK

LUXUS MINŐSÉGŰ
KLASSZIKUS BÉLYEGEKET
minden változatban, a világ bármely országából!

LEVELEK, LEVÉLDARABOK
különösen érdekelnek.

„KALOCSA" teljes bélyegzésért
50% felárat fizetek!

LACZA LÁSZLÓ bélyegkereskedő
1056 BUDAPEST, VÁCI UTCA 63.

Fogazatlan klasszikus bélyegeink ívszéles és sarokpéldányainak értékeléséről*

HARKÁNYI ISTVÁN

Régóta időszerű igény egy magyar speciálkatalógus kiadásának szükségessége, amely a klasszikus bélyegkiadásoktól kezdve napjainkig ölelné fel a magyar bélyegkülönlegességeket. A katalógus időszerűsége nemcsak abban áll, hogy végre összefoglalóan, lehetőleg mindenre kiterjedően kaphassa kézbe a gyűjtő a magyar különlegességek értékelését, hanem abban is, hogy az értékelés tükrözze a korábbi, kisebb részterületeket feldolgozó munkák adataiban bekövetkezett jelentős változásokat is.

A célul kitűzött nagy időintervallum miatt lényeges szempont a katalógus tömörsége, mind a szövegezés, mind az értéktáblázatok tekintetében, anélkül, hogy a katalógus használhatóságát és kezelhetőségét feláldoznánk.

Az alábbiakban egy olyan példa kerül bemutatásra, amely mindkét követelményt, a tömörséget és a kezelhetőséget is kielégíti. Ez a példa fogazatlan bélyegeink ívszéles példányainak, illetve sarokbélyegeinek értékelése, amit az 1850-es kiadás magyar bélyegzésű példányain mutatunk be. Az értékelés a bélyeg alapértékéhez hozzáadandó többletértékkel történik, ez a módszer a későbbi vágott kiadásokra is alkalmazható (a hírlap- és hírlapilleték bélyegek később is vágottan jelentek meg), természetesen más számszerű értékkel.

A speciálkatalógusok legnagyobb része 5 mm-es ívszélre, illetve 5 + 5 mm-es sarokdarabra adja meg a bélyegek értékét, és esetleg ezt növelik különféle százalékokkal a további milliméterekre megfelelően, vagy más lépcsőkben. A sarokdarabok értékelésénél majdnem mindig azonos ívszél-szélességet tételeznek fel a két oldalon, holott ez csak kivételesen áll elő, és nem vesznek tudomást a szélesebbik oldal szélesség-többletéről (pl. 5 + 12 mm esetén a 7 mm-ről), azaz az értékelésnél nem létezőnek tekintik. Tehát ezt az ívszél többletsávot (a példában közölt 7 mm-t) akár le is lehetne vágni, az említett katalógusokban közölt értékelés alapján a sarokbélyeg értéke nem csökkenne. Nyilvánvaló, hogy ez az értékelési mód nem helyes.

Előfordul azonban ennek az ellenkezője is, van olyan katalógus, amely sarokdarabnál a két szélesáv összegét adja meg, tehát azonos értékűnek veszi az 5 + 15 mm, és a 10 + 10 mm szélességű sarokpéldányokat. Ez szintén nem helyes, a 10 + 10 mm-es sarokbélyeg sokkal értékesebbnek tekinthető, mert annál a mértékadó sarokméret 10 mm, míg az 5 + 15

* A MABÉOSZ Tudományos Munkaközösségében elhangzott előadás alapján.

mm-esnél csak 5 mm, az egyik szélesávnál 10 mm többlettel (amit az előző bekezdésben említett katalógusok teljesen elhanyagolnak).

Bonyolítja a helyzetet, hogy a sorköz, vagyis a bélyegeknek egymástól való távolsága az íven az egyes kiadásoknál különböző, és gyakran kiadáson belül sem egyenlő függőleges és vízszintes irányban. Az 1850-es kiadásnál már a 4 mm-es szélesáv is biztosan széledarabot jelent. A különféle újságbélyeg kiadásoknál a legkisebb ívszéles példánynak értékelhető sávszélesség 2 mm és 5 mm között változik, vagyis nem minden esetben rögzíthető 5 mm-es értéken. Ezért a legkisebb szélepéldánynak elfogadható keretszélességet minden kiadásnál külön meg kell adni, és ennek függvényében kell az értékelést végezni.

További anomáliák is tapasztalhatók: több speciálkatalógus a bélyeg értékét az ívszél növekedésével arányosan (lineárisan) növeli, de előfordul az is, hogy a szélepéldány értéke ennél meredekebben, más értékelés szerint pedig az arányosnál kevésbé meredeken nő. Szerintem nyilvánvaló, hogy az ívszél értéke az arányosnál meredekebben emelkedik, hiszen nagyon szívesen elcserélnék — feltehetően gyűjtőtársaim is — 3 db 5 mm-es ívszélű bélyeget egy 15 mm-es ívszélűre, annak ellenére, hogy három alapbélyeget kellene adnom egy alapbélyeg ellenében. Komoly katalógusok az arányosnál meredekebben értékelik az ívszéldarabokat a szélesáv vastagságának függvényében. A kérdés csak az lehet, hogy ez az emelkedés milyen meredek legyen.

Ma már határozottan túlhaladottnak kell tekintenünk azt az értékelési módot, melyet a maga idejében kitűnő és élenjáró speciálkatalógus követett, nevezetesen azt, hogy az ívszéle, illetve sarokszegély értékét arányosnak veszi a bélyeg alapárával. Mindenesetre nagyobb értékű az értékesebb alapbélyegeknek ugyanolyan méretű ívszéle vagy sarokszegélye, de nem az alapbélyeg értékével arányosan, hanem annál sokkal kevésbé. Ez az értékelési kényszerűség kizárja azt az egyszerű és kevéssé helyigényes értékelést, mely az említett speciálkatalógus esetében lehetséges volt, de amely ma már nem eredményezne reális megközelítést.

Előnyös, ha az értékelés sűrű fokozatokban történik, ez megkönnyíti a gyűjtő számára a birtokában levő darabok megbízható, könnyű és gyors értékelését, de egyúttal növeli is a helyszükségletet, ami az adott lehetőségek mellett hátrányos.

Minden címlet minden típusa, altípusa, a színváltozatok és papírfajták szerinti értékelés — különösen a sűrű fokozatokban történő értékelés esetén — több oldalra terjedő táblázatot eredményezne. Ezért az alapbélyegeket az ívszéle értékelő táblázatában nem a papírfajta—színváltozat—típus—altípus szerint soroljuk fel, hiszen ez már a kiadást értékelő első táblázatban megtörténik majd, hanem ezen első táblázat szerinti alapértékek bizonyos szűk intervallumát, azaz értékhatárait adjuk meg a készítendő táblázat első oszlopában (a megadott számérték-határok természetesen a katalógusban következetesen alkalmazandó pontrendszerben értendők). Ezzel a módszerrel a több oldalt igénylő táblázat-terjedelmet néhány sorra lehet csökkenteni. Az ívszéle és sarokszegélyeket pedig olyan sűrű fokozatokban tüntetjük fel, amennyit a nyomtatott oldal szélessége lehetővé tesz.

A fenti módszerrel az ívszéles darabok értékelését két lépésben kell elvégezni. Először meg kell határozni a papírfajta, a címlet, a típus-altípus és a színváltozat figyelembevételével az alapbélyeg értékét a megfelelő táblázatból (természetesen ez is pontokban van megadva, de ezt ezen cikk keretében nem közöljük). Ezután a közölt táblázat első oszlopában kiválasztjuk azt a sort, amely ezt a pontértéket magában foglalja, ebben a sorban és az ívszéle szegélyszélesség oszlopában megtaláljuk azt a pontértéket, amely az I. táblázatból kapott alapbélyeg pontértékhez hozzáadva megkapjuk a kérdéses ívszéles bélyeg teljes pontértékét.

A pont pénzben kifejezett értékét a katalógus megjelenésekor természetesen közölni kell. Egy pont értéke az idők folyamán változhat a kereslet változásának függvényében.

Az alábbiakban a tervezett katalógusban az 1850-es kiadású, magyarországi helybélyegzőjű ívszéles es sarokbélyegek értékelésének tervezett szövegét és táblázatát közöljük, természetesen fenntartva a megjelenésig terjedő időben szükségessé váló változtatások jogát.

A közölt szöveg és táblázat segítségével gyakorlatilag minden ívszéles példány és sarokbélyeg gyorsan, könnyen és megbízhatóan értékelhető.

Példa az értékelésre: az ábrán látható sarokdarab 9 krajcáros alapértéke 12 pont, vagyis 10 és 16 pont közé esik. Az ívszéleket lemérve, azok 12, illetve 5,5 mm-re adódnak. A 10 és 16 pont közé eső 5,5 mm-es ívszél pontértéke 40, ennek tizenkétszerese 480 pont. A 12 mm-es ívszélhez tartozó pontérték 180, ennek háromszorosa 540 pont. A sarokdarab teljes értéke tehát 12 + 480 + 540 = 1032 pont

ÍVSZÉLES ÉS SAROKPÉLDÁNYOK ÉRTÉKELÉSE (1850-es kiadás)

A táblázatban szereplő ívszél-értékek a bélyeg alapárához hozzáadandók. A táblázati értékek bal, jobb és felső ívszélekre vonatkoznak, alsó ívszél esetén a táblázati értékhez további 20%-ot kell hozzáadni.

Sarokpéldányok értékelése: 1 és 2 krajcárosoknál az alapbélyeg értékéhez a keskenyebb ívszél táblázati értékének 8-szorosát és a szélesebb ívszél kétszeresét kell hozzáadni, 3, 6 és 9 krajcárosoknál az alapbélyeg értékéhez a keskenyebb ívszél 12-szeresét és a szélesebb ívszél háromszorosát kell hozzáadni. Jobb alsó sarokdarab esetén 30% további többletértéket kell számítani.

Tűpont mind ívszél, mind sarokpéldány esetén további 20—50% többletértéket jelent a szembetűnőség függvényében.

A bélyeg értéke az 1. táblázat szerint	Az ívszél szegélyszélessége mm-ben															
	4	4,5	5	5,5	6	6,5	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
7-ig	10	15	20	24	29	34	40	50	65	80	96	120	140	160	180	200
7 fölött 10-ig	12	18	25	30	36	42	50	65	80	100	120	150	170	200	220	250
10 fölött 16-ig	16	25	32	40	45	54	65	80	100	130	150	180	220	250	280	320
16 fölött 25-ig	20	32	40	48	58	68	80	100	130	160	200	230	270	320	360	400
25 fölött 40-ig	25	40	50	60	72	85	100	130	160	200	250	300	340	400	450	500
40 fölött 70-ig	30	50	65	72	94	110	130	170	210	260	320	380	440	500	600	650
70 fölött 160-ig	40	65	80	96	110	140	160	200	260	320	400	460	540	650	720	800
160 fölött 600-ig	60	100	120	140	170	200	240	300	400	480	600	700	800	950	1100	1200
600 fölött	80	120	150	180	220	250	300	400	500	600	730	860	1000	1200	1300	1500

Kárpátalja postabélyegzői 1939—1944

DR. PALOTÁS ZOLTÁN

Történeti visszapillantás

Ma már történelem, hogy az 1939. évi márciusi események sodrában magyar csapatok szállták meg Kárpátalját. Ennek okai és körülményei immár objektíve tisztázottak.

Emlékezetes, hogy a hitleri Németország milyen súlyos fenyegetések után, hogyan szállta meg az 1938-as müncheni paktum utáni Csehszlovákiát — pontosabban a történelmi Cseh- és Morvaország maradék részét. Szlovákia azonnal független államnak nyilvánította, ugyanakkor német „védnökség" alá helyezte magát (1939. márc. 13.).

Kárpátalján, amely akkor még Podkarpatská Rus néven (= Kárpátaljai Oroszország) Csehszlovákiához tartozott és az 1938. november 2-i első bécsi döntésben megvont ún. belvedere-i határ által teljesen elvágott, életképtelen állapotba került, a zűrzavaros belső helyzetben egyes csoportok szintén megkísérelték az önállóság kikiáltását (Huszt, 1939. március 14.), ennek azonban nem sikerült érvényt szerezni.

Az adott történelmi geo- és katonapolitikai helyzetet kihasználva a magyar kormány parancsot adott a csapatok azonnali bevetésére és a terület megszállására. Kárpátalja néhány nap alatt a magyar csapatok birtokába, katonai közigazgatás alá került, majd visszacsatolták Magyarországhoz, amelyhez köztudottan 1919 előtt tartozott.

Területi változások 1938—1944

Ahhoz, hogy a kárpátaljai postahivatalok bélyegzőit — azok típusait, használati idejét stb. — ismertessük, mindenekelőtt tisztáznunk kell Kárpátalja fogalmát, területi kiterjedését, ennek változásait, mert mindez szorosan összefügg a postatörténettel, közelebbről a postabélyegzők történetével.

Kárpátalja, mint földrajzi-politikai fogalom, a 20-as évektől ismert, tulajdonképpen az 1919 óta Csehszlovákiához tartozó Podkarpatská Rus = Kárpátaljai Oroszország rövidített fordítása, amely lassan kiszorította a kezdetben használt *Rusinsko* = *Ruténföld* elnevezést. Területe közel azonos volt a mai Zakarpatszkaja Oblaszty (= Kárpátokon túli terület), ill. Zakarpatszkaja Ukrajna (= Kárpátokon túli Ukrajna) területével, amely 1945. nov. 16. óta a Szovjetunióhoz tartozik.

Emlékezetes, hogy Kárpátalja 1938 és 1944 között több területi változáson ment át, ami postatörténetében is tükröződik.

KÁRPÁTALJA TÉRKÉPVÁZLATA

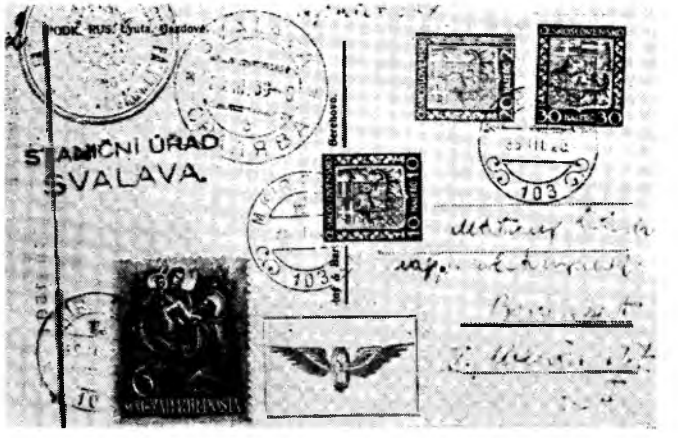
1. Az első területi — egyúttal postatörténeti — változást az 1938. november 2-i első bécsi döntés hozta, amely Magyarországnak juttatta az addig csehszlovák Dél-Szlovákiát és Kárpátalja délnyugati területsávját, Ungvár és Munkács városokkal. Itt a magyar posta előbb kisegítő gumibélyegzőket és acél pótkeletbélyegzőket, majd egységes, magyar nyelvű acél hk-bélyegzőket hozott forgalomba.

2. A második változás 1939. márciusában következett be: ekkor egész Kárpátalja Magyarországhoz került. A magyar posta ugyancsak előbb kisegítő gumi- és acél pótkeletbélyegzőket, majd kétnyelvű — felül magyar, alul cirill betűs rutén — hk-bélyegzőket használt, ill. rendszeresített.

3. A harmadik változást az 1939. áprilisában megkötött magyar—szlovák határegyezmény jelentette:

1. ábra

2. ábra

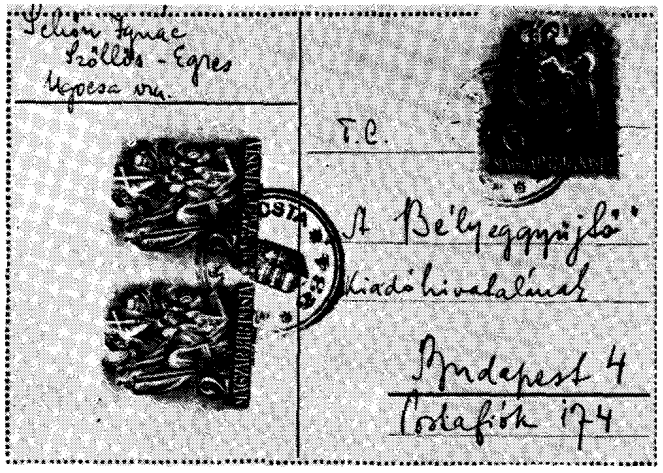
ez Magyarországhoz, ill. Kárpátaljához csatolt egy 15—25 km széles szlovákiai területsávot, amely az Ung vonalától nyugatra feküdt. Itt is kisegítő bélyegzők, majd kétnyelvű hk-bélyegzőket vettek használatba.

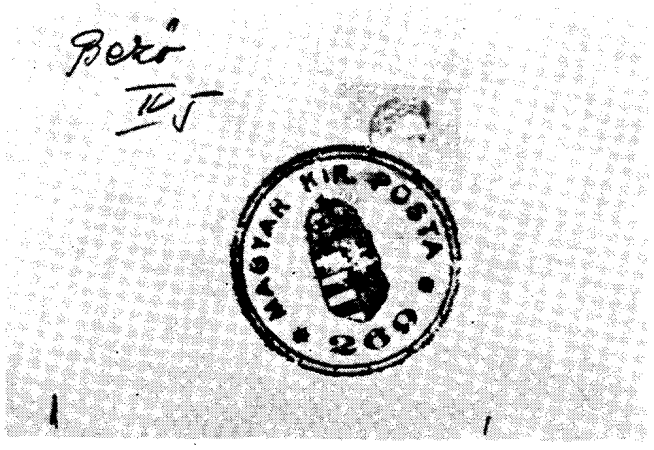
4. A negyedik változás 1940—41-ben következett be, amikor Észak-Erdély visszacsatolása (második bécsi döntés) után, a megyehatárok rendezése során három kisebb területrészt Kárpátaljától más megyékhez (egyet Ugocsa, kettőt Máramaros megyéhez) csatoltak.

Az ötödik változás — amelynek postatörténeti vonatkozásait cikkünk már nem érinti — 1944. október végén történt, ekkor vonultak be a szovjet csapatok Kárpátaljára. Az *ezt követő intervallum-időszak* 1945. nov. 15-én ért véget, amikor a Szovjetunió és Csehszlovákia előzetes egyezménye alapján, kisebb területbővítéssel (főleg Csap és környéke) az 1939 előtti Kárpátalja területét de iure is a Szovjetunióhoz csatolták. Az átmeneti idő alatt — mivel a csehszlovák közigazgatás visszaállítására is történtek kísérletek — csehszlovák, ill. „Zakarpatszka Ukraina" felülnyomású (P-fill-es) bélyegek voltak forgalomban. Ennek az intervallum-időszaknak a postatörténete külön tanulmányt igényel, eddig alig felderített helyi kiadásai feltehetően még sok érdekességet tartogatnak a kutatók számára.

Az ideiglenes bélyegzők

A Magyar Bélyegek Monográfiája I. kötetében Kostyán Ákos részletesen foglalkozik két bélyegző-típussal (477—488. oldal). Ezek a bélyegzők a szükségbélyegzők, ill. a tartalék-bélyegzők fogalmi köréhez tartoznak. Alkalmazásukra akkor kerül sor, amikor az egyes postahivatalok részére, tartós (végleges) használatra rendszeresített bélyegzők még, vagy már nem állottak rendelkezésre. Használatuk kifejezetten *ideiglenes*, átmeneti jellegű és *rövid időtartamú*, ezért — különösen teljes postai küldeményen — ritkák. Alkalmazásuk általában nem volt egyetlen településhez (postahivatalhoz) kötve, gyakran előfordult, hogy ugyanazt a bélyegzőt egymás utáni időközökben más-

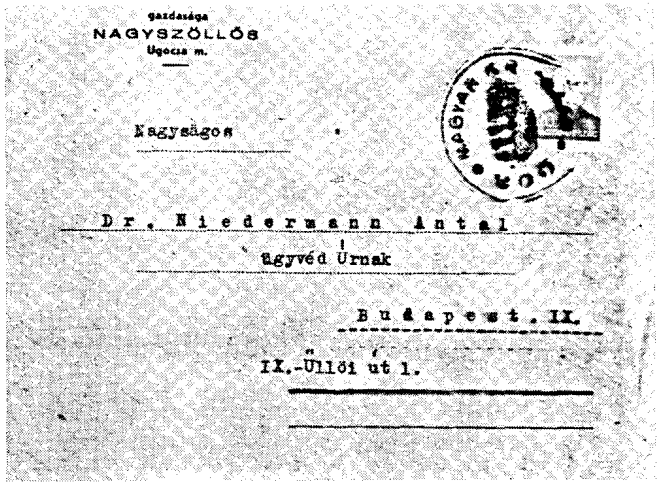
3. ábra: Normál nagyságú (30 mm átmérőjű) gumi kisegítő bélyegzők a) 234. sz. Nagyszöllős és b) 269. sz. Bező

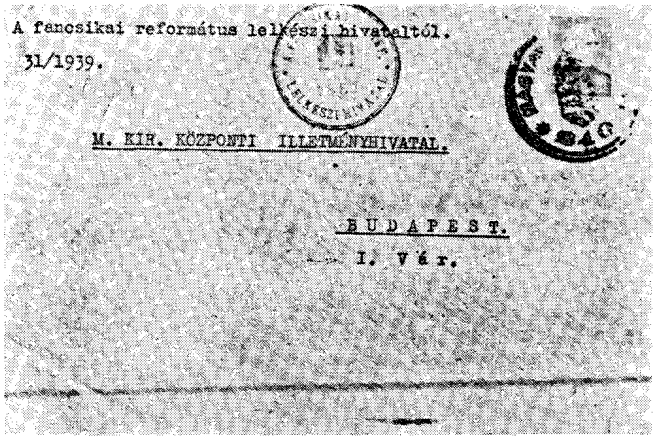
más postahivatal használta. Így pl. a Kárpátalján használt *gumi kisegítő bélyegzők* egy részét — néhány hónappal ezelőtt — az első bécsi döntésben visszacsatolt felvidéki sáv postahivatalaiban használták, sőt legnagyobb részüket ebből az alkalomból készítették. Az *acélból* készült ún. pót-, pontosabban *pótkeletbélyegzők* már régebben is részben használatban voltak, éspedig 1925-től. Amíg a gumiból készült kisegítő bélyegzők élettartama rendkívül rövid volt, addig az acél pótkeletbélyegzőket sokáig tudták használni (sok még ma is használatban van).

A kisegítő bélyegzők általában 30 mm átmérővel készültek, kettős keretvonallal, közepén a magyar koronás címerrel, alul — két csillag között — számjelzéssel, felül „MAGYAR KIR. POSTA" szöveggel. Így szól a korabeli hivatalos ismertetés (PRT). A jelen sorok írójának birtokában van azonban két nagyobb átmérőjű (37 mm) kárpátaljai bélyegzés is, éspedig a 205. számú (amely a hivatalos leírás szerint „nem volt használatban"), Nagyszőllős feladással és a 240-es, ugyancsak Nagyszőllősről. Mindkét bélyegzés erősen kopott bélyegzőre vall, jobb oldaluk alig olvasható.

Ezek a gumibélyegzők a forgalmas postahivatalokban hamar tönkrementek, ezért általában csak rövid ideig — néhány hétig, esetleg csak pár napig — voltak használatban. 60 kárpátaljai településen, összesen 90 ilyen bélyegzőről szólnak a korabeli ismertetések. Hogy ezek közül ma mennyi ismert, arról nincsenek adataink. A hivatalok a bélyegzőket a legkülönfélébb színekben használták: „vannak fekete, lila, kék és zöld bélyegzések, sőt ezeken belül különféle színárnyalatok is" — írja a BÉLYEGGYŰJTŐ c. szaklap 1939. évi 7. számában egy ismeretlen cikkíró (150. o.). Nagyon valószínű, hogy azért használtak a feketén kívül más színű bélyegzőfestéket, mert azok jobban kímélték a bélyegzőket.

Ezeken a kisegítő bélyegzőkön nem volt tehát sem helységnév, sem kelet. Ez utóbbiakat a postatisztviselőknek kézírással (vagy kézi bélyegzővel) kellett a fel-

4. ábra: 37 mm átmérőjű gumibélyegzők a) 205. sz. Nagyszöllős és b) 246. sz. Fancsika

adási bélyegző mellett pótolni, ill. feltüntetni. A tapasztalat szerint ez azonban legtöbbször elmaradt.

A pótkeletbélyegzők — röviden pótbélyegzők — szabványos méretű acél postabélyegzők voltak, felül „M. KIR. POSTA" szöveggel, alatta a korona, középütt, a pánton a bélyegzés kelte, alul — mindkét oldalon díszítés (ciráda) között — számjelzés. Általában hosszabb ideig voltak használatban Kárpátalján, mint a gumibélyegzők, és később máshol alkalmazták. 76 kárpátaljai településben 112 ilyen pótbélyegzőt jeleznek az egykorú források.

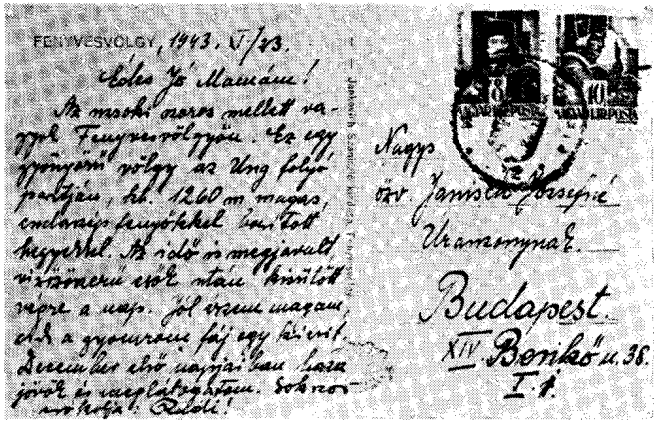
Előírásszerűen csak fekete színű bélyegzőpárna-festékkel használták, de elvétve lila színű bélyegzés is előfordul. A postásoknak itt is kézírással (kézi bélyegzővel) kellett feltüntetni a helységnevet a feladási bélyegző mellett.

E kétfajta bélyegző-provizórium használatának — néhány hét vagy hónap — leteltével ez a kezdeti postatörténeti korszak Kárpátalján lezárult.

A kétnyelvű hk-bélyegzők

A magyar posta Kárpátalján 1939 nyarától fokozatosan használatba vette a tartós használatra szánt kétnyelvű (felül magyar, alul cirillbetűs rutén) postabélyegzőket. Ezek külső formájukban a Magyarországon akkoriban használatban volt pántos körbélyegzőkhöz hasonlítottak, de jelképezni kívánták Kárpátalja közigazgatási különállását, illetve rutén jellegét. Megjegyzendő, hogy 1939 márciusáig, amíg Kárpátalja Csehszlovákiához tartozott, ugyancsak kétnyelvű (felül cseh, ill. szlovák, alul cirillbetűs rutén helységnévvel) postabélyegzők voltak forgalomban (lásd a 2. sz. ábrát).

Magyar és cirillbetűs, kétnyelvű postabélyegzők voltak forgalomban a fentebb jelzett 2—4. postatörténeti szakaszban, mégis, a 4. periódusban néhány postahivatalnál — melyeket az 1941-es megyerendezéskor

5. ábra: Késői (szabálytalan) felhasználású gumibélyegző (1943, Fenyvesvölgy)

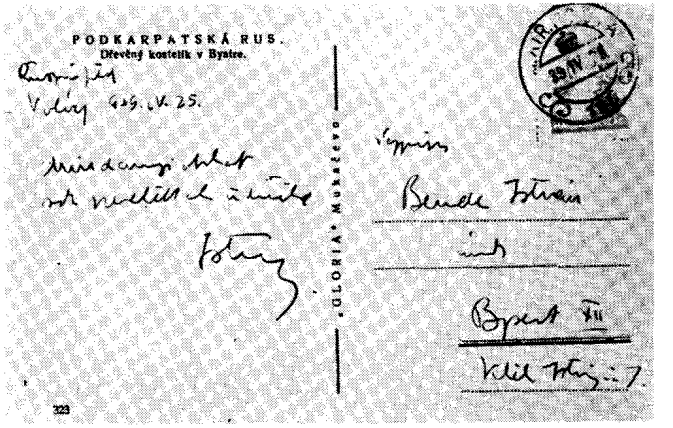
más megyékhez csatoltak — a következő módosulások következtek be:

— a cirillbetűs helységnév zárójelbe került, ez tulajdonképpen nem rutén elnevezés volt, hanem a magyar név, csak cirill betűkkel vésve,

— a cirillbetűs helységnevet kivésték, helyébe körívrész vagy egyéb díszítés került,

— a szabványos magyar pántos hk-körbélyegzők kerültek használatba, a kétnyelvűek, ill. kivésettek helyett.

E kétnyelvű bélyegzőkkel kapcsolatban érdemes megemlíteni, hogy főleg a *kisebb, ismeretlenebb* kárpátaljai települések elnevezésénél a magyar posta nem tért vissza automatikusan az 1918-ban érvényben levő magyar vagy magyarosított nevek használatára, hanem nagyrészt az eredeti rutén elnevezést alkalmazta, magyaros írásmóddal, pl. DUSZINA a régi *Zajgó* helyett, LYUTA *Havasköz* helyett, ZSDENYOVA *Szarvasháza* helyett, KÁLNIK *Beregsárrét* helyett stb. A *nagyobb, ismertebb* települések esetében a régi

6. ábra: Acél pótkeletbélyegzők a) szabálytalan kezelésű (hiányzik a helységnév) és b) szabályos (az ISZKA helynév külön feltüntetve) példái

magyar nevek párhuzamos használatára tértek át, pl. KÖVESLIGET (Drahovo), GYERTYÁNLIGET (Kobilecká Polyáná), HÁTMEG (Zahátyá), FELSŐVÖRÖSMART (Veliká Kopányá) stb.

7. *ábra:* Kétnyelvű bélyegzős ajánlott levelek a) Nagyszöllős és b) Szolyva (-Hársfalva) feladással

A *postahivatalok* kétnyelvű körbélyegzőinek száma Kárpátalján — beleértve a zárójeleseket, kivésetteket és a későbbi egynyelvűvé változtatottakat is — 87 településen összesen 161. Ezek közül 10 eredetileg postaügynökség volt és csak később lett postahivatal (vagy

8. *ábra:* Kétnyelvű bélyegzős portóköteles lap (Királymező)

megfordítva), ezek a postaügynökség ideje alatt természetesen nem kör-, hanem szögletes bélyegzőt használtak.

A *postaügynökségek* kisforgalmú postai szolgálati helyek voltak, amelyek szerződéses alapon működtek, nem tartoztak a posta állományába (Monográfia I. 518. oldal). Téglalap alakú, a sarkain lecsapott (tehát tulajdonképpen nyolcszögletű) bélyegzők voltak, felül ugyancsak kétnyelvű helységnév-, alul „postaügynökség" felirattal. A Kárpátalján 38 ilyen bélyegző volt használatban, 37 településen. Ez utóbbiak közül 10 később postahivatal lett és körbélyegzőt kapott. Ezeken kívül még 15 kétnyelvű postaügynökség-bélyegző is átvételre került, de ezeket használatra már nem adták ki.

Ismeretes még Kárpátalján néhány település „PÁLYAUDVARI LEVÉLSZEKRÉNYBŐL" ugyancsak kétnyelvű, téglalap alakú bélyegzője is.

A Kárpátalján használatban volt *mozgóposta*-bélyegzők száma 24, ezeket 8 vasútvonalon, pontosabban

9. *ábra:* Kétnyelvű bélyegzős szállítólevelek (Dolha és Kerecke)

vasúti viszonylatban alkalmazták. Feltehető, hogy egyes vonalakon kezdetben kisegítő gumibélyegzőket használtak, ezekről azonban a vonatkozó forrásokban nem találunk említést. A tartós használatra szánt mozgóposta-bélyegzők a magyarokhoz hasonló pántos körbélyegzők, melyekben a Kárpátalján fekvő végállomások neve kétnyelvű.

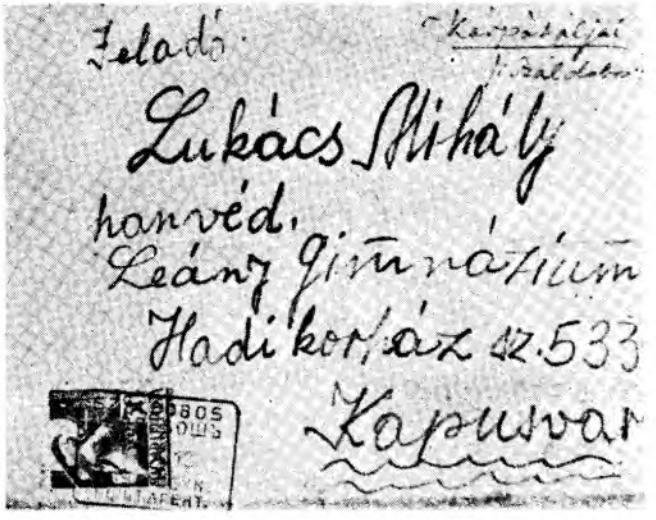
A vasúti mozgópostához számíthatjuk az ún. *jegyzékelőmeneteket* is, amelyeknek külön bélyegzőjük volt. Ezek száma Kárpátalján 14.

A magyar posta által Kárpátalján használt postabélyegzőket, a postahivatalok, a postaügynökségek, a vasúti mozgóposták és a jegyzékelőmenetek bélyegzőit táblázatokba foglaltuk össze. Ezeket a táblázatokat azonban — technikai okokból — csak következő számunkban tudjuk közölni. Addig is, elöljáróban a következő tájékoztatást adjuk e táblázatokról:

A *postahivatalok* körbélyegzőinek 3 nagy csoportját, a csak 1939-ben használt kisegítő (gumi) és a pótkelet- (acél) számbélyegzőket, valamint a tartós használatra kiadott kétnyelvű hk-bélyegzőket helységenként, ill. postahivatalonként közöljük. A helységnevek az akkori hivatalos formában szerepelnek, magyar és rutén nyelven, mellettük lakosságuk száma, ezerben (az 1941. évi magyar népszámlálás szerint).

A kisegítő- és pótkeletbélyegzőknél megadjuk használatuk időtartamát (-tól -ig, ill. napok száma). Ebből, valamint a települések lélekszámából következtetni lehet a bélyegzések ritkaságának valószínűségére.

A kétnyelvű hk-bélyegzőknél a használat pontos időtartama a vonatkozó forrásokból nem állapítható

10. ábra: Kétnyelvű postaügynökségi bélyegzők a) levélen (Száldobos) és b) szállítólevélen (Ignéc)

meg, de legtöbbjüket általában 1944 őszéig használták, sőt jónéhányat a szovjet hadsereg bevonulása után is: ezeknél a felső, magyar nyelvű helységnevet később kivésték és a kelet sorrendjét megfordították.

A táblázatokban feltüntetjük azokat az adatokat, jellemzőket is, amelyek miatt az illető postabélyegző a többitől (az általános típustól) esetleg eltér, pl. elcsatolták Kárpátaljától, vagy átminősítették (postaügynökségből postahivatallá, vagy fordítva), vésés-, ill. betűhiba van a szövegben stb.

Jegyzetek az ábrákhoz

Az ábraanyagot úgy válogattuk, hogy a Monográfiából (és az átlaggyűjteményekből) általánosan ismert bélyegzők mellett néhány érdekességet, különlegességet, ill. „szabálytalanságot" is bemutassunk.

Az 1. sz. ábra talán a legérdekesebb valamennyi között: a meghiúsult kárpátaljai *első országgyűlés* (szojm) emlékborítékját és csehszlovák emlékbélyegét mutatja, mint futott magyar ajánlott levelet. Az emlékboríték nagyított bélyegképe és a bélyeg rajza nem teljesen azonos: a templomkép alatti felírás (1939. márc. 2-i dátum) a borítékon hiányzik, és a boríték eredeti felirata át van húzva, helyette „Kárpát-Ukrajna első országgyűlése megnyitásának emlékére — 1939" cirillbetűs szöveg olvasható. A bélyeg elkészültekor a terv még csak egy autonóm Kárpátalja volt, *Kárpát-Ukrajna* néven, Csehszlovákia keretein belül. A szojm-megnyitás eredeti március 2-i időpontját (Huszton) közben 14-re halasztották, ez egybeesett volna a függetlenség kikiáltásával. Másnap azonban magyar csapatok vonultak be Husztra. Feltehetőleg

11. ábra: Kétnyelvű mozgóposta-bélyegzők

ekkor, vagy egy-két nappal később, de mindenesetre még a magyar posta működésének megindulása előtt, a párnapos interregnum alatt adták fel ezt a levelet, ekkor került rá a 115-ös magyar (lila) kisegítő bélyegző. Ti. a csehszlovák ajánlási ragjeggyel ellátott levél március 20-án reggel már a rendeltetési helyén, a felvidéki Gácson (Losonc mellett) volt. Az ábrán látható Gács/39. III. 20.—9 érkezési körbélyegző eredetileg — szabályosan — a boríték hátoldalán volt, előző tulajdonosa azonban kivágta és a címoldalra ragasztotta. A levél útja is bizonyítja, hogy a posta már a megszállás első napjaiban is úgyszólván „békebeli módon" gyorsan működött.

A további ábrák kisegítő gumibélyegzős lapokat, leveleket mutatnak be (köztük a 205-ös és a 240-es számú 37 mm átmérőjű nagy bélyegzőket is), valamint példákat az acél pótkeletbélyegzők használatára. Az 5. ábra 1943-ból származó, tehát szabálytalanul késői gumibélyegzős lapot mutat be. A 2. ábrán látható lapot Szolyván, 1939. március 20-án adták fel, csehszlovák és magyar bélyegekkel, megtalálható rajta mind a csehszlovák kétnyelvű, mind pedig a magyar 103-as (acél) bélyegző, továbbá az akkori honvéd pályaudvarparancsnokság kétféle bélyegzője.

Mind az 1. ábrán látható huszti, mind a szolyvai „vegyesbérmentesítésű" objektum (tulajdonképpen a csehszlovák bélyegek felragasztása csak dekorációs, filatelista célzattal történt) — az egykori postai rendelkezések szerint — szabálytalan.

Ha az ebből az időszakból származó küldeményeket vizsgáljuk, azoknak nagy része „szabálytalan", és valamilyen formában legtöbbször filatelista célokat szolgál. Jóval kevesebb azon objektumok száma, amelyek kizárólagosan a postai szolgáltatással függnek össze (hasonló mondható el pl. a Baranya-kiadásokról). A jelen sorok írójának tapasztalata, ill. véleménye az, hogy „szabálytalan" levelekből, lapokból is érdekes postatörténeti vonatkozásokra lehet fényt deríteni. Nem az *érték* kérdése a döntő, hanem az adalékok

gyűjtése, elemzése, hozzájárulás *a történeti valóság* felderítéséhez. Nem vitás, hogy az igazi filatelista értéket elsősorban a ténylegesen futott és a postai funkcióval összefüggő küldemények jelentik (pl. a 9. és 10. ábrán látható szállítólevelek, vagy pl. a 6/b, 7. és 8. ábrákon látható különféle küldemények), és a futott, de a filatéliai jellegű objektumok ezeknél alacsonyabbra értékelendők (pl. a 2. ábra), de semmi esetre sem szabad ezeket a gyűjtésünkből kiiktatni. Filatéliailag a legkevésbé értékesek a nem futott objektumok, pl. emléklapok, cetliken levő bélyegzőlenyomatok stb. Mivel azonban ezek szerezhetők be legkönnyebben, gyűjtői szempontból ezeket is becsülnünk kell, de óvakodni kell attól, hogy értük túlzott, olykor fantáziaárakat adjunk. Nyilvánvaló, hogy ilyen jellegű anyagok kiállítási anyagban sem kaphatnak helyet.

A bélyegzések értékelése

A bélyegzők értékelésénél az árakat nagyrészt a *ritkasági fok* és a *kedveltség* (keresettség) együtt alakítják ki. (Edwin Müller klasszikus fogalmazása!) De minél kisebb a keresettség, annál elméletibb az így kiszámított „pont-érték".

Kárpátalján főként a kisegítő gumibélyegzők oly rövid ideig voltak forgalomban, hogy különösen kis helységekben való felhasználásuk eredeti postai objektumon ma már rendkívül ritka és ha egy-egy elő is kerül, teljes kigyűjtésük ma már úgyszólván lehetetlen. Ezeket tulajdonképpen a turulos bélyegek és a fekete portók ritka gyári vízjelállásaihoz lehet hasonlítani: elméleti értékük nagy, de ma már olyan ritkák, hogy ritkaságuknak megfelelő áron gyakorlatilag alig értékesíthetők.

Az említett két szempont látszik alapvetőnek az értékelésnél: a *használati idő* minél rövidebb volta és a feladás helyének minél *kisebb lélekszáma,* bár ez utóbbi nem mindig „perdöntő", mert kisnépességű településben is lehetett egy-egy nagy postai forgalmat lebonyolító vállalat vagy intézmény. Fontos — és döntő, szerintünk —, hogy a levél, vagy egyéb postai objektum szép, tetszetős és „spontán" (= Bedarfsbrief), tehát ne gyűjtői „csinálmány" legyen és a díjszabásnak megfelelően legyen bérmentesítve; különösen meg kell becsülni a korai, ill. a késői keltű objektumokat. Természetesen a kárpátaljai kisegítő bélyegzők esetében a feladási helységnévnek és a dátumnak is lehetőleg szerepelnie kell a borítékon.

A ritkasági fokot tükröző pontrendszert csak együttes munkával, az adatok és vélemények összesítésével lehet kialakítani. Ezért kérjük azokat a filatelistákat, akik kárpátaljai bélyegzésanyaggal rendelkeznek, ill. e területet rendszeresen gyűjtik, küldjék meg a szerkesztőségnek bélyegzéseik pontos jegyzékét (levélen, lapon, szállítólevélen, kivágáson stb.) és a bélyegzések értékelési javaslatát, ami a már jól bevált pontrendszerben (a Madarász-, ill. Simády-katalógusok analógiájára) történhetne. Így megfelelő szúrópróba-lehetőség teremtődne egy általánosan elfogadható értékeléshez, ami egyetlen gyűjtemény alapján nem végezhető el.

VONATKOZÓ IRODALOM:

KOSTYÁN Ákos: A MAGYAR BÉLYEGEK MONOGRÁFIÁJA I. kötet. 427—428, 470—471, 482—488, 523—524, 543—544, 557—558, 561, 633—634. oldal, VI. kötet táblázatoknál jelzett részei.

HRABÁL László: Pót-kelet- és kisegítő bélyegzők. Filatéliai Szemle, 1978. június.

Dr. RAUCH, Walter: Anmerkungen zur Postgeschichte der Karpathen-Ukraine (Megjegyzések Kárpát-Ukrajna postatörténetéhez), Teil 1: Stempel, Marken, Überdrucke, Ganzsachen (1. rész: Bélyegzések, bélyegek, felülnyomások, teljesek), Teil II: Postorte, Katalogisierung und Bewertung (II. rész: Postahelyek, katalogizálás és értékelés). Megjelent az „Arge Tschechoslowakei" (Cs. Munkaközösség) 3. és 4. füzeteként, 1975. HAMMINKELN, NSZK.

BLÁHA, Miroslav: Cikkei a FILATELIE c. csehszlovák szaklapban Kárpátalja postatörténetéről 1966 és 1972 között közölt cikkei.

TÁBORSKÝ, František: Zakárpátská Ukrajina, Brno, 1968.

Az 1871. évi kőnyomatos 5 kr-os altípusai

SIPOS JÓZSEFNÉ

A nemzetközi bélyegkiállításokon bemutatott gyűjteményeknél alapkövetelmény a bélyegek jellemzői szerinti lehető legszakszerűbb feldolgozás. A klasszikus kiadásoknál erre számos lehetőség kínálkozik: szín- és fogazási változatok, különlegességek, vésetjavítások, típusváltozatok stb. A korai kiadásoknál különösen kedvelt a *típusok szerinti feldolgozás.*

Általában elmondhatjuk, hogy egy-egy ország első kiadásai a legkedveltebb és legritkább, így a nehezen megszerezhető bélyegek közé tartoznak. Joggal sorolhatjuk ezek közé az 1871-es kőnyomatos sorozatot, különösen egyes címleteit. Kevesen mondhatják el, hogy még a legolcsóbb 5 kr-os címletből is rendelkeznek annyi példánnyal, hogy az ismert szempontok — típus, fogazati ív — alapján rekonstruálni tudják az eredeti 100-as ívet.

Számos gyűjtő birtokában van azonban annyi 5 kr-os, hogy típus, színváltozat, bélyegzés szerint feldolgozzák. Így néhány tucat bélyeg esetén is szép tanulmány készülhet. A típusok ismeretében, a fogazati ív segítségével többnyire azonosíthatók az ívhelyek, mégis az altípusok, ívhelyismertetők birtokában könnyebben és biztosabban végezhető el az ívrekonstrukciós munka. A feldolgozási lehetőségek kiszélesednek, valamint a fogazati ív adta tévedéseket el lehet kerülni (egymás alatti ívhelyek fogazási azonossága), és az ívhelyek ismerete az ilyen tárgyú kiállítási anyagok bírálatakor szúrópróba-szerű ellenőrzésre is lehetőséget ad.

Kőnyomatos gyártás, mint a síknyomás egyik fajtája

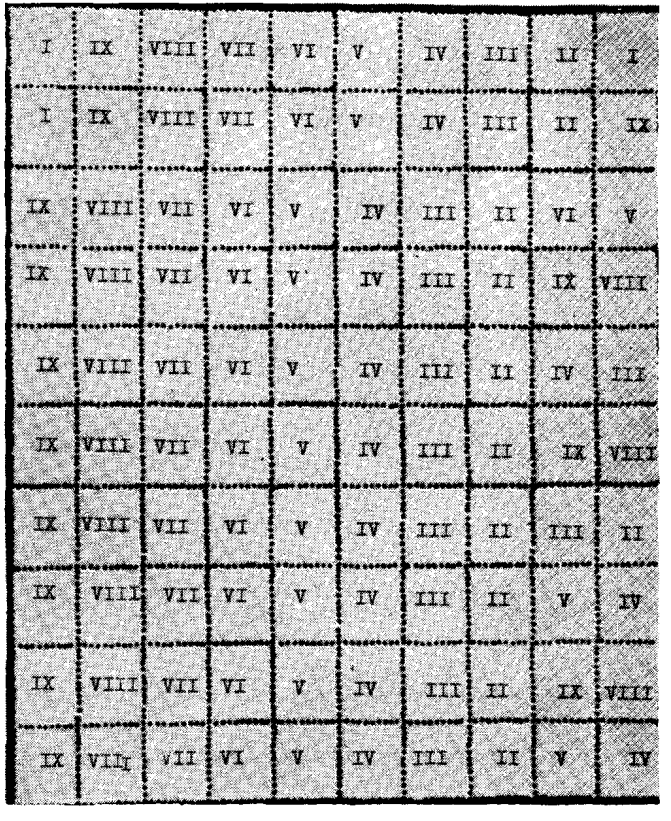
Az altípusok ismertetése előtt célszerű röviden áttekinteni a kőnyomatos bélyegek előállításának menetét (részletesen lásd Monográfia III. 179—189. o.).

A nyomtatás első lépéseként elkészítik a kőnyomóformát. A forma felülete a kőre rögzített és megfelelően kikészített *tükörállású* kép, vagy képek sora, amely átnyomással egy másik kőre való átvitelre, vagy nyomtatással a képek sokszorosítására alkalmas. A kőnyomtatással sokszorosítandó kép első formája az egyképes kő. (Monográfia III. 130—131. ábra.) Erről kellő számú átnyomatot készítenek, és ezeket ún. beosztóívre, egyenlő távolságra felszúrják (távolságok a bélyegek közötti távolság egy 100-as íven belül).

Az 1871-ben készült bélyegek nyomtatásakor készített formáknál 10 képes nyomókövet iktattak közbe, 10 képet nyomtattak át a fenti módon. (Monográfia III. 132—135. ábra.) A 10 képes kőről átnyomatokat

1. ábra: Az 5 kr-os eredeti lemezének metszetjelei

2. ábra: A típusok elhelyezkedése a nyomóköven

vettek és ezeket egymás alá, úgyszintén a bélyegek — vízszintes — íven belüli távolságának megfelelő helyre, a beosztóívre rögzítették. Az így létrejött 100 képes beosztóívet nyomtatták át kőre. Ezt a követ 100 képes *eredetinek* nevezzük. Ezzel nem nyomtattak, hanem erről azonos eljárással *nyomókövet* készítettek. Egyes címleteknek — a forgalmi időn belül — több nyomóköve is volt, mert a gyártás során elhasználódtak (Monográfia III. 136—138. ábra).

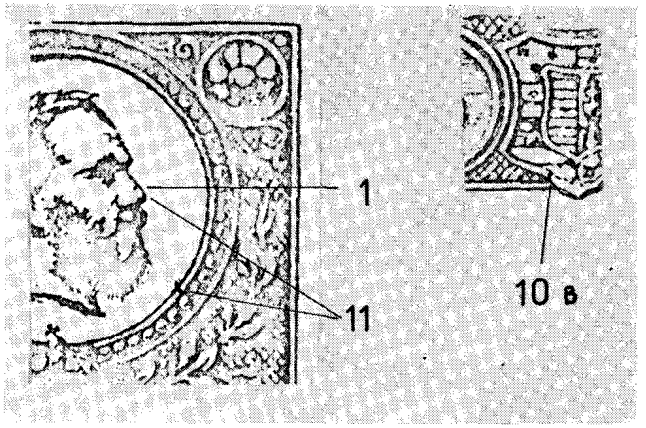
A kőnyomatos bélyegek nyomdai ívének rekonstruálása fogazat és típus segítségével

A kutatásokból ismerjük, hogy 1871. április 4-én kelt, Ány 430/III. számon az Államnyomda felterjesztésében kérte a kőnyomatos bélyegek nyomóeszközeinek megsemmisítését, amelyet „a megsemmisítést Henrich János mérnök úrnak jelenlétében és az utasítás 36. §-a értelmében hajtatik végre" rendelkezés

alapján, jegyzőkönyv felvételével végrehajtottak (Ány 499/1869. sz. ügyirat mellett Czakó Elemér feljegyzése). Így, ellentétben a réznyomással készült bélyegekkel, ahol a nyomóeszközök nagyrésze megmaradt, csak a bélyegkép áll a kutatók rendelkezésére. Az első kutatásokat az is megnehezítette, hogy a bélyegekből csak kisebb összefüggések maradtak fenn.

H. Griebert gyűjtő foglalkozott először a kőnyomatos gyártás rekonstrukciójával. Munkájához mintegy 145 db bélyeget használt fel és sikerült meghatároznia az 5 kr-os címlet típusait. Megállapította ugyanakkor, hogy a nyomókő készítése egy 10 képes kő közbeiktatásával történt. További kutatásait halála megakadályozta. Adatait hazánkban Rédey Miklós tette közzé. Ő volt az, aki folytatta a munkát, amely során a típusok nyomókövén elfoglalt helyét azonosította.

„Bélyegképek típusainak megkülönböztetése a filatélia alapvető feladataihoz tartozik, a típusok gyűjtése pedig általánossá vált szempont" — írta Madarász Gyula. Ezt a szempontot tartotta szem előtt akkor, amikor hozzálátott valamennyi címlet típusainak meghatározásához. Fáradságos munkával, hatalmas mennyiségű anyag átnézésével sikerült ezeket megállapítania, egyben meghatározni helyüket az anyakövön. Munkájával egyidejűleg J. Palmans gyűjtő-kutató felismerte: „valamennyi fogazat megkülönböztethető egymástól, mert a fogazógép keretei között nem volt két egyforma". J. Palmans egy 1871. évi réznyomatos rekonstrukciót készített, hátoldalán lefényképezte, így a 100-as ív fogazási képét megkapta. Annak ismeretében, hogy a kőnyomatos és réznyomatos bélyegek azonos fogazással készültek, a kőnyomatos bélyegeket megpróbálta a kész fogazati ívbe beilleszteni. Elmélete igazolódott. Madarász Gyula is ezt a fogazati ívet használta a bélyegek ívhelyre történő azonosítására. Ugyanakkor felismerte, hogy az egymás alatti bélyegek fogazati azonossága tévedést okozhat, egy bélyeget a lehetséges összes helyre meg kell próbálni, figyelembe kell venni a fogazógépbe fordítva elhelyezett 100-as ív lehetőségét, és ezek nehezítik az azonosítást. Ezt az altípusok meghatározása oldaná meg — állapította meg. A munkát egyre romló egészségi állapota miatt már nem tudta elvégezni, engem biztatott a folytatásra.

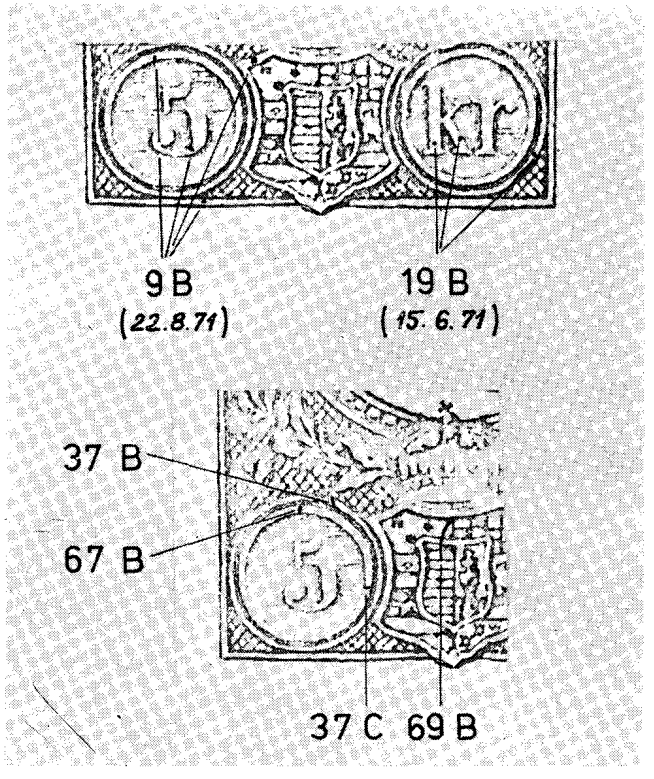
3. ábra: Az I. típus ívhely-ismertető jelei

Az altípusok vizsgálatához az 5 kr-os címletet választottam, mert ebből állt rendelkezésemre a legnagyobb mennyiségű bélyeganyag. A Bélyegmúzeum készlete mellett átvizsgáltam Madarász Gyula 100-as rekonstrukcióját, valamint G. Ryan gyűjtőtárs anyagát, akinek segítségét ezúton is köszönöm.

A típus—altípus keletkezése

Az előzményekben ismertettem, hogy az eredeti nyomókövek nem maradtak fenn. Az első ún. „elsőnyomású" 2 kr-os sikertelen gyártásakor a díjjegyes levelezőlaphoz elkészült nyomódúcról* vették az át-

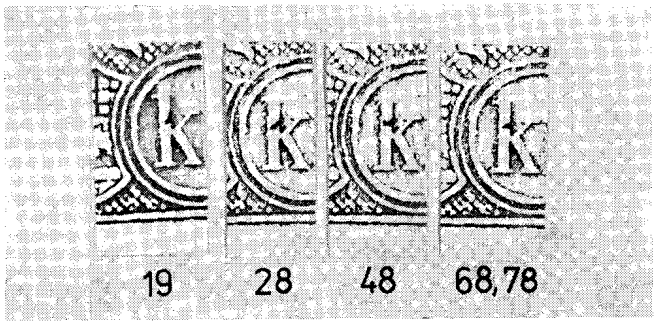
* Könyvnyomatos gyártásnál használt magasképű nyomóforma

4. ábra: Az újabb nyomókövek készítésekor keletkezett legérdekesebb jelek

nyomatot az egyképes eredetihez. A rossz eredmény után elhatározták, hogy inkább a réznyomatos gyártáshoz már elkészült *egyképes* lemezről veszik az átnyomatot. Ezt igazolja, hogy valamennyi bélyegképen megtalálhatók a számjegyek vésésekor keletkezett metszetjelek**.

** Valamennyi bélyegképen megtalálható, vésés közben keletkezett ismertető jelek.

5. ábra: A II. típus 4 C ismertetőjelének változó alakjai

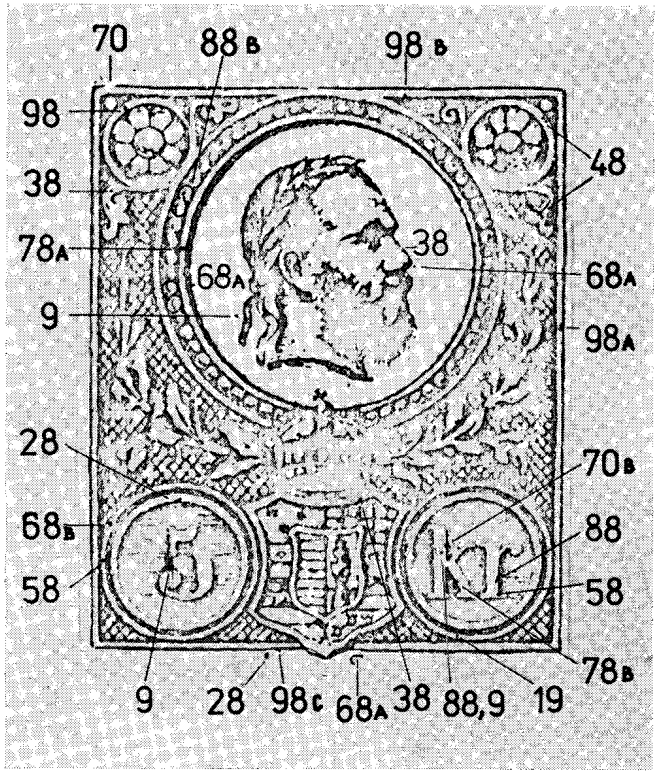
Az egyképes lemezről vett, kőre átnyomtatott 10 kép mindegyikénél — a metszetjelen felül — újabb jelek keletkeztek festéklerakódás, festékhiány miatt. Ezek a *típusjelek.*

A 10 képes kőről való — egymás alá történt — átnyomtatáskor a 100 kép kialakításakor ismételten keletkeztek jelek a fenti okok miatt. Ezeket *helyismertető*nek, vagy *altípus*nak nevezzük. Abban az esetben, ha a nyomókövek készítése közben keletkeztek (az anyakőről történt másoláskor), egyben nyomókő ismertetők is.

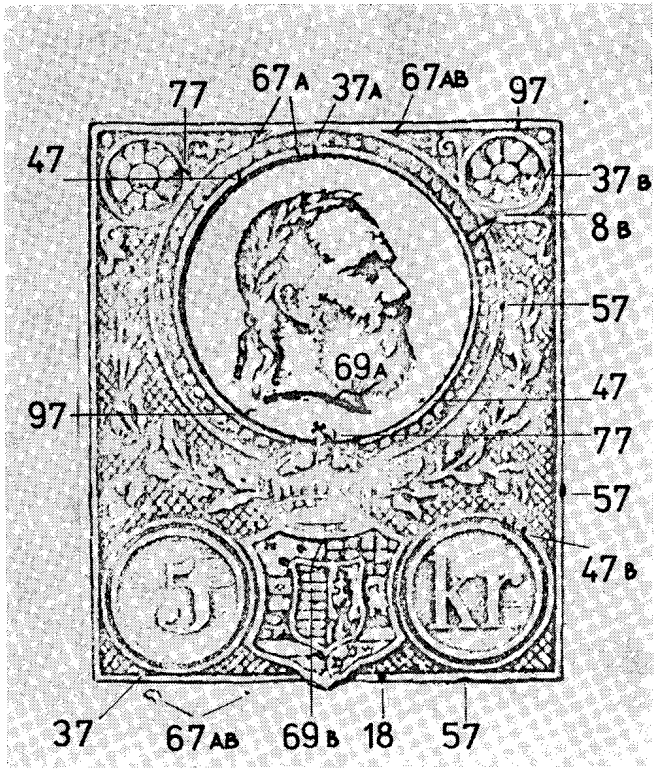
Altípusok ismertető jelei

Az altípusok meghatározásakor egy-egy azonos ívhelyre már azonosított bélyegből több példánnyal rendelkeztem. Összehasonlítás alapján választottam ki azt a jelet, amely más azonos típuson nem található.

Az I. típusnál volt legkönnyebb dolgom, amelynek bemutatása egyben szemlélteti az altípus keletkezését. A 10. helyen csak az I. típus ismertető jelei találhatók. A gyártás során az 1. hely megsérült, ezt az I. típussal pótolták. Az átmásolás során az uralkodó orrára egy kis vonalka került. Ugyancsak I. típussal pótolták a 11. helyen sérült bélyegképet. Itt már az uralkodó or-

6. ábra: A II. típus ívhely-ismertető jelei

7. ábra: A III. típus ívhely-ismertető jelei

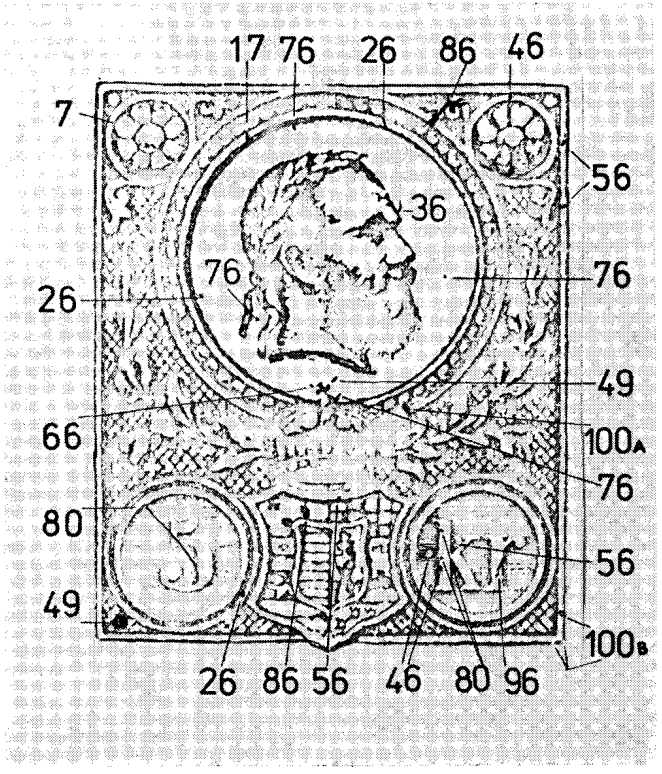
rán levő vonalkán felül, egy további jel került a képre. Ez igazolja, hogy a 10. helyről másolták.

Az I. típus csak ezen a három helyen található a 100-as íven belül, így egyben a legritkább típus is.

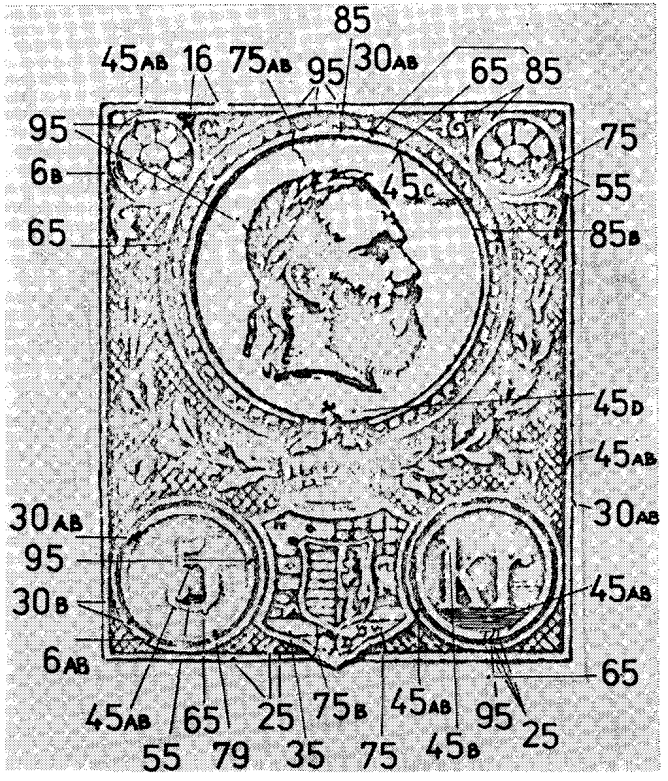
További munkám során változó eredményre jutottam. Egy-egy ívhelynél észrevehető jelet nem találtam, másutt a típusjelek hiánya mutatta meg, melyik ívhelyre való a bélyeg. A 89. ívhelyen hiányzik a IX. típus 2 a jele (Monográfia III. kötet), az uralkodó orrán nincs vonal.

A 8. ívhelynél nem találtam jelet, csak fogazat szerint tudtam azonosítani. A bélyegmúzeumi anyagban található azonban erős sérüléssel több példány, amely feltételezhetően egy *nyomókő ismertető*. Az ismert — múzeumban található — 12-es összefüggés az 5—10. és 15—20. ívhelyről származik. A 8. ívhely ismertető nélküli, pedig a dátum későbbi, mint a fent említett múzeumi példányoknál.

Az újabb nyomókő készítésekor keletkezett jelek közül a legérdekesebbeket külön mutatom be.

8. ábra: A IV. típus ívhely-ismertető jelei

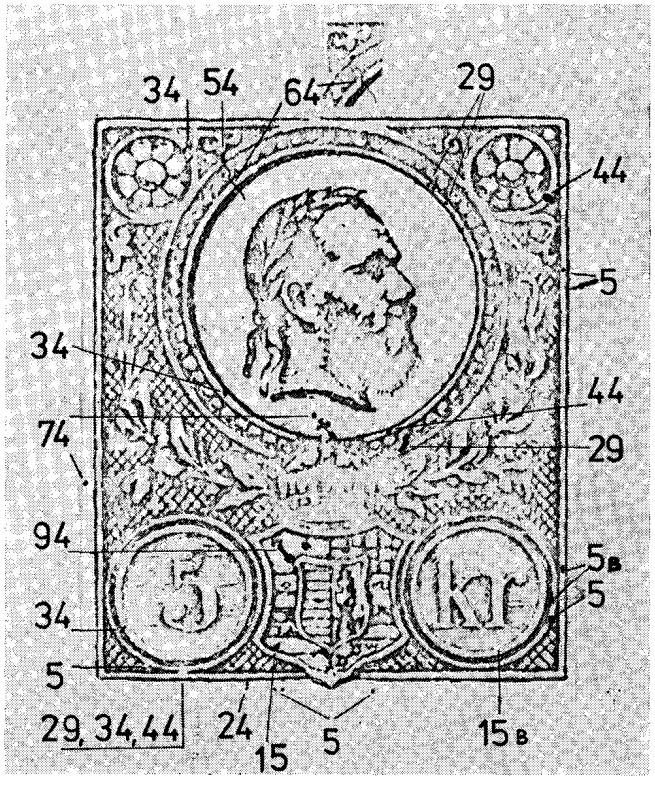
9. ábra: Az V. típus ívhely-ismertető jelei

Azokat az altípus jeleket, amelyek valamennyi azonos ívhelynél megtalálhatók, „A"-val jelöltem. Ezek az anyakő készítésekor keletkezett jelek. A további betűkkel jelölt ismertetők már a nyomókövek készítésekor keletkeztek, tehát nyomókő ismertetők. Használati idejüket csak teljes dátum ismeretében lehet meghatározni. A betűk sorrendje így nem jelöl időrendet.

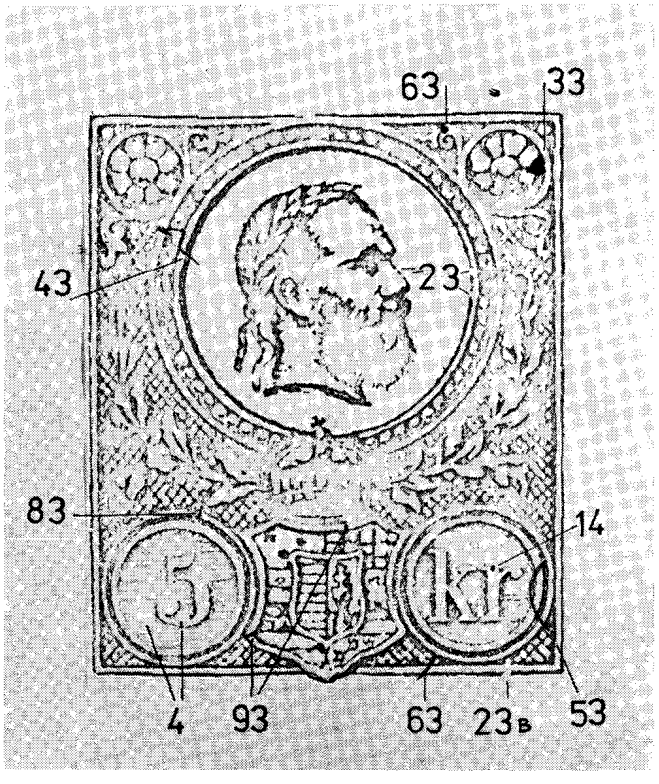
A vizsgált bélyegek azt igazolják, hogy egy időben több nyomókövet is használtak az 5 kr-os kőnyomatos bélyegek gyártásakor. Ezt a felhasznált példányszám indokolttá teszi.

Egyes esetekben az altípus ismertető egy határozott típusjel hiánya, vagy alakváltozása. Így a II. típus 4 c-nek jelölt ismertetője a 38., 58. és 70. ívhelyen nem található, míg a 9. és 88. helyen a „k" szárában csak egy kis pontként, a további ívhelyeken változó alakban látható.

A IX. típus „r"-ben látható ismertetője a 20. és 51. helyen hiányzik, a 71. helyen pont, a többi ívhelyen

10. ábra: A VI. típus ívhely-ismertető jelei

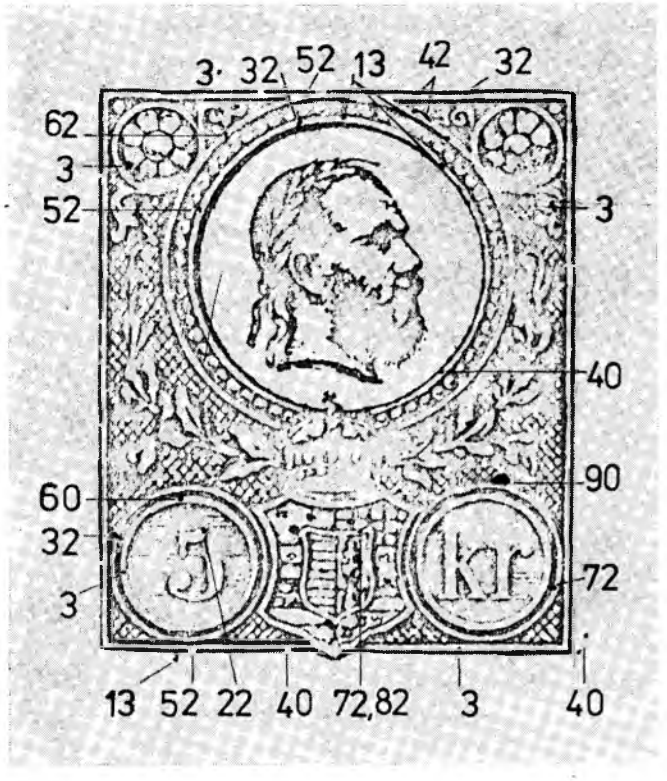
11. ábra: A VII. típus ívhely-ismertető jelei

alakja változik. Ezek az adatok különösen azoknál az ívhelyeknél fontosak, ahol más ismertető nem áll rendelkezésre.

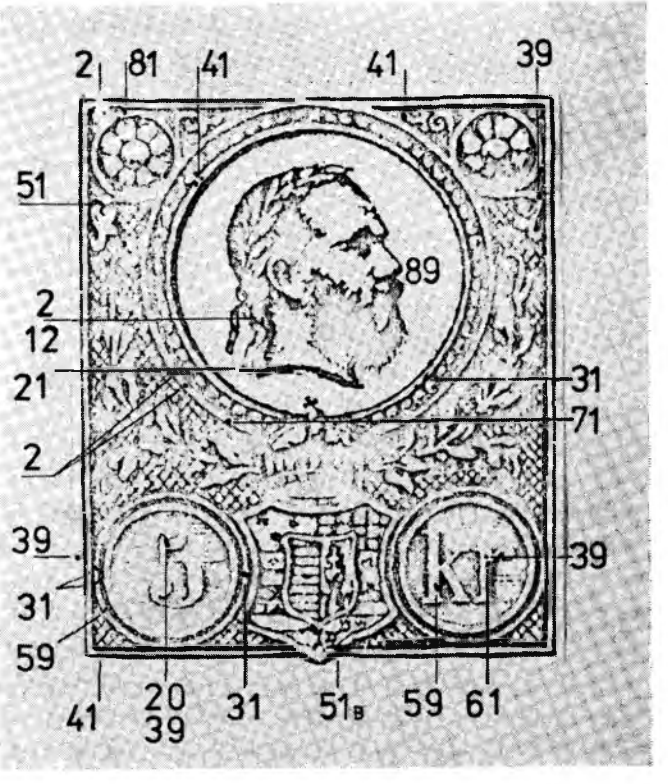
Szabálytalan ívhelyek

Az 5 kr-os nyomókő első oszlopának sérülése miatt javítani kellett a követ. Nem ismeretes, hogy miért, de nem az eredeti 100-as íven előforduló típussal pótolták. Így keletkeztek a szabálytalan ívhelyek. Ezek ismerete ívrekonstrukció készítésénél fontos. Munkánk során találunk olyan bélyegeket, amelyeket a szabályos helyre nem tudunk azonosítani, de előfordul, hogy a fogazati ív szerinti első oszlopba jók. Az eddig ismert ilyen szabálytalan ívhelyek: III. típus 31. ívhely, IV. és VII. típus 61., IV. típus 71. és 81. ívhely.

A 61. helyről származó két típus azt igazolja, hogy több nyomókő sérült meg, de megsérülhetett a 100-

12. ábra: A VIII. típus ívhely-ismertető jelei

13. ábra: A IX. típus ívhely-ismertető jelei

képes eredeti is. A fentieket igazolja a múzeum birtokában levő négyestömb IV—VIII., alatta IV—VIII. típus (71—72 és 81—82 ívhelyről).

A továbbiakban még azonosításra váró ívhelyek

I., II. és IV. típusnál nincs.
III. típus: 27., 50. és 87. ívhelyek.
V. típus: 99. ívhely.
VI. típus: 84. ívhely.
VII. típus: 73. ívhely.
VIII. típus: 92. ívhely.
IX. típus: 91. ívhely.

A fenti hiányok felkutatásához újabb gyűjtemények vizsgálata szükséges. Az eddig ismert adatok birtokában kizárásos alapon lehetőség van az ismeretlen ívhelyek azonosítására.

Corinphila árverés

SURÁNYI LÁSZLÓ

Ez év június 1. és 6. között a zürichi nagy bélyegárverező cég kalapácsa alá hatalmas osztrák gyűjtemény került. Az anyag nagy része magyar jellegű volt, gyönyörű osztrák posta Magyarországon objektumokat tartalmazott. A magyar bélyeggyűjtő társadalom tájékoztatására fontosnak tartjuk az árverés anyagának és elért árainak ismertetését. Az elért árak felhívják a figyelmet a klasszikus bélyegzések fokozott megbecsülésére. Érdekes megfigyelni, hogy a már leáztatott, de szép bélyegzésű darabok is mily magas áron találtak gazdára. Még nagyobb rangjuk van a leveldaraboknak, nem is beszélve a futott levelekről.

Az árverésre került anyag értékét még tovább növeli, hogy a legtöbb darabot a legismertebb szakértők szignálták (MÜLLER, FERCHENBAUER, MATL, BOLAFFI, DIENA).

Az elért árakhoz még hozzá kell számolnunk 10% cégjutalékot is, így kapjuk meg a végeredményt. Az így kialakult végösszeggel viszont jól ellenőrizhetjük a világpiacon kialakult mai pontérték-átszámításokat. Megállapíthatjuk, hogy a Müller-pontok általában 1,50—3,00 SFr közötti árat értek el. Tapasztalhatjuk viszont azt is, hogy a nemrég megjelent Ryan-katalógus is polgárjogot nyert, mivel már igen sok hivatkozást és pontértéket használ az árverési katalógus. A nagy mennyiségű kikiáltott objektum után levonhatjuk azt a tapasztalatot, hogy a legmodernebb Ryan-pontok értéke 1 és 2 SFr között mozog.

A kikiáltott anyag felsorolását a Corinphila cég katalógusából vettük át. A felsorolás szintén a katalógus által megadott sorrendben történik. Az első számoszlop a kikiáltási, a második az elért árakat közli, svájci frankban.

Az alkalmazott rövidítések

bgz — bélyegzés
ldb — levéldarabon
ovál — ovális alakú
neg — negatív
bérm — bérmentesítés

1850 KÉZI PAPÍR

1 kr okkersárga AGRAM bgz, jobboldali ívszéllel	200,—	420,—
1 kr aranysárga összefüggő párban, KOMÁROM bgz	300,—	540,—
1 kr kadmiumsárga hármassáv, POZEG bgz	600,—	1250,—
1 kr narancssárga hármassáv, LEPSÉNY bgz	500,—	800,—
1 kr aranysárga hármassáv, VÁMOSFALVA bgz	400,—	560,—

1 kr sárga függőleges hármassáv, PERJÁMOS bgz	200,—	1050,—
1 kr narancssárga hármassáv, LUGOS bgz	200,—	500,—
1 kr sárgás narancs ötös csík, SISSEK bgz	750,—	1700,—
1 kr barnásnarancs hatos csík, KOMÁROM bgz, ldb	2000,—	7000,—
1 kr kadmiumsárga négyestömb CSAKOVA bgz	1500,—	4000,—
1 kr narancssárga és 2 db kadmiumsárga 1 kr-os levélen, PESTH bgz	1000,—	1700,—
1 kr okkersárga párban és 1 db külön, LUGOS bgz, levélen	600,—	1250,—
2 kr mélyfekete hármas tömb BIRCZA bgz	750,—	2400,—
2 kr fekete hármassáv TEMESVÁR bgz	500,—	1200,—
2 kr fekete hármassáv SZENITZ négyszögletes bgz, ldb	500,—	1100,—
2 kr fekete hármassáv TOKAY bgz	350,—	1300,—
2 kr szürkésfekete négyes csík ALT ORSOVA bgz	750,—	1000,—
2 kr fekete OFEN bgz levélen	400,—	580,—
2 kr fekete hármassáv KRONSTADT bgz kis levélen	750,—	2800,—
3 kr piros FIUME bgz, ldb (3/6/1850!)	200,—	300,—
3 kr piros négyes csík ívszéllel, PETERWARDEIN bgz	500,—	1800,—
3 kr ötös csík ívszéllel KÉSMÁRK bgz, ldb	500,—	1600,—
3 kr piros tizenkettes tömb BISTRITZ IN SIEBENB. bgz	6000,—	10500,—
3 kr piros elsőnapos levélen (1/6/1850) PESTH bgz, Gran-ba küldve	2000,—	6500,—
6 kr barna SZALA-EGERSZEGH oválbgz és külön 2/6 keletbgz, levélen	1500,—	2200,—
6 kr barna 2 db különböző típusú, ldb, BABOCSA bgz	200,—	380,—
9 kr vil. kék II. négyestömb PESTH bgz	1500,—	1600,—
9 kr kék III. hatos csík levélen, BAJA bgz	2500,—	4000,—
9 kr vil. kék nyolcas csík SEMLIN oválbgz levélen	12500,—	26000,—
1 kr barnásnarancs + 2 kr fekete hármassáv + külön egy db 2 kr levélen, GYULA bgz	1000,—	4200,—
6 kr barna párban + 1 kr sárga OROSHÁZA bgz, ldb	200,—	270,—
6 kr barna + 6 db 9 kr LŐCSE bgz, ldb	150,—	1050,—

1850 GÉPPAPÍR

1 kr sárga hármassáv ldb KASCHAU bgz	350,—	900,—
1 kr sárga hármassáv BALASSAGYARMAT bgz	350,—	650,—
1 kr okkersárga hármassáv, ívszéllel, GROSZ-GORITZA bgz	250,—	540,—
1 kr krómsárga négyestömb THORDA bgz	1500,—	2700,—
1 kr okkersárga PESTH bgz, levélen	400,—	700,—
1 kr sárga TOKAY bgz levélen	250,—	380,—
1 kr sárga felső ívszéllel, PESTH és „Nach Abgang der Post" bgz, levélen	250,—	320,—
1 kr három db, levéldarabon, AGRAM bgz	200,—	600,—
1 kr sárga háromszor hármas csík (9 db 1 kr-os) ajánlott levél előoldalon, HOLD. M. VÁSÁRHELY bgz	3000,—	3800,—
2 kr szürkésfekete hármassáv SZEREDNYE bgz	400,—	1150,—
2 kr fekete, kis alakú levélen VERŐCE bgz	400,—	900,—
2 kr fekete három db levéldarabon SÁRVÁR bgz	250,—	400,—
9 kr ultramarin négyes csík + külön 1 db, levélen, KOMÁROM bgz	500,—	1200,—
1 kr sárga két db + 2 kr fekete két db levélen, FÖLDVÁR bgz	1000,—	5400,—

1850 KÜLÖNLEGESSÉGEK

2 kr fekete, átlósan felezett, gyászjelentésen, PUTNOK bgz	15000,—	24000,—
6 kr barna, átlósan felezett, levélen, SZEMES bgz	1250,—	1400,—
6 kr barna + egy db átlósan felezett 6 kr levélen, MOHÁCS bgz	7500,—	11000,—
3 kr piros *TOKAY átütés* levélen	3500,—	5000,—
6 kr barna HOMONNA bgz tokaji átütéssel, levélen	30000,—	36000,—
9 kr mély poroszkék TOKAY átütés 16/5 bgz, levélen	4000,—	6000,—
9 kr I. típus, az 1,2 mm számtávolságú és a normál bélyeg összefüggő párban, levéldarabon, SEMLIN bgz	2000,—	5000,—
1 kr narancssárga három db lépcsős bérm. levéldarab, NAGY-BECSKEREK	1000,—	1600,—

3 kr piros három db lépcsős bérm. ldb, SZATHMÁR bgz	150,—	320,—
3 kr piros három db lépcsős bérm. ldb, SZAMOS-UJVÁR bgz	150,—	260,—
6 kr barna négy db lépcsős bérm. ldb, GYÖNGYÖS bgz	350,—	1150,—
6 kr barna ívszélpld. vegyes bérm. ldb 1858-as 5 kr-ossal, NAGYBÁNYA bgz	1000,—	2800,—
1858-AS KIADÁS I. TÍPUS		
2 kr sárga KRONSTADT bgz, ldb	350,—	440,—
2 kr sárga SISSEK bgz levélen	500,—	950,—
2 kr sárga két db + 3 kr fekete két db levélen, FÖLDVÁR bgz	1500,—	3400,—
II. TÍPUS		
2 kr sárga levélen, PESTH bgz	125,—	320,—
2 kr sötét narancss., PESTH bgz	200,—	220,—
3 kr zöld PESTH bgz	125,—	130,—
5 kr piros, a bélyeg egyharmada vaknyomású, TEMESVÁRRÓL ARADRA küldött levélen, ajánl. Aradról vissza 2 db 5 kr-ossal	200,—	850,—
10 kr lilásbarna átlósan felezve, 5 kr-ként levélen, PUTNOK bgz	2000,—	2400,—
10 kr lilásbarna átlósan felezve + 10 kr 15 kr-os levélen, MISKOLCZ bgz	7500,—	14000,—
3 kr fekete két db + 2 kr sárga két db levélen, POZEG bgz	2000,—	4600,—
2 kr sárga két db + 3 kr zöld két db levélen, KALOCSA bgz	1000,—	2900,—
3 kr fekete I. típ. + 2 kr és 5 kr II. típ. levéldarabon, TAPOLCZA bgz	500,—	1500,—
5 kr piros + 2 db 1861-es 5 kr-os ldb, ESSEGG UNTERSTADT bgz	150,—	520,—
1861-ES KIADÁS		
2 kr sárga 5 darab, levélen, ERLAU bgz	750,—	1500,—
2 kr sárga + 2 kr okmánybélyeg nyomtatványon SEMLIN bgz	2000,—	2200,—
10 kr barna átlós felezés levélen TORNALLYA bgz	7500,—	11000,—
10 kr barna felezett + 10 kr, levélen, MARCZALI bgz	10000,—	24000,—

ELŐFUTÁR BÉLYEGZÉSEK AZ 1850-ES KIADÁSON

ALT ORSOVA ovál 3 és 6 kr ldb	150,—	220,—
CARANSEBES ovál 1 kr barnásnarancs és 2 kr fekete, mindkettő ívszélpéldány, ldb	500,—	1300,—
CARANSEBES ovál 3 kr piros, párban, ldb	150,—	240,—
FOGARAS neg, bgz I. kiad. 3 kr levélen	2000,—	2800,—
KARLSBURG 3/11 kék bgz és 6 kr ldb	125,—	550,—
KARLSBURG 30/8 piros bgz 9 kr ajánl. lev.	2000,—	6000,—
KLAUSENBURG íves bgz keltezéssel 6 kr ajánl. lev.	500,—	1200,—
MAROS LUDOS 12/7 kék bgz II. kiad. 5 kr levélen	300,—	900,—
MEDIAS I. kiad. 3 kr levélen	500,—	2200,—
MEDIAS 9 kr levélen	500,—	2000,—
K. K. T. P. A. SCHAESBURG ovál 9 kr levélen	1000,—	2300,—
SZAMOS-UJVÁR neg, bgz kézírásos keltezéssel 9 kr ldb	600,—	1200,—
mint előbbi, de 3 + 6 kr levélen	600,—	1500,—
SZÁSZRÉGEN neg, bgz I. kiad. 3 kr levélen	1000,—	2300,—
SOMLYÓ ovál bgz + kelet 6 kr párban ldb	400,—	520,—
SOMLYÓ ovál bgz + kelet 6 kr ldb	500,—	750,—
ZILAH 30 MAR I. kiad. 3 kr ldb	150,—	750,—
K. K. ZEITUNGS-EXPED. IN HERMANNSTADT ovál 1 kr ldb	1000,—	2800,—
LIPPA IN BÁNÁT ovál 2 db I. kiad. 3 kr ldb	500,—	750,—
LIPPA IN BÁNÁT ovál I. kiad. 3 kr ívszéllel, levélen	750,—	850,—
NAGY SZENT MIKLÓS 26/3 kék bgz III. kiad. 10 + 5 kr, levélen	200,—	1000,—
TEMESVÁR ovál kék Merkuron, szalagdarab	550,—	520,—
WERSCHETZ ovál I. kiad. 3 kr ldb	500,—	1100,—
mint előbb, de 6 kr levélrészen	500,—	650,—
mint előbb, de 6 + 3 kr levélen	750,—	950,—
A. LENDVA 1/10 kék bgz 3 + 6 kr ldb	150,—	1200,—
BOROSJENŐ FRANCO ovál 9 kr ldb	750,—	2200,—
BOROSJENŐ RECOMANDIRT oválbgz és kézi keltezés 9 kr, aj. portó vissza 6 kr, tollvonással, levélen	1000,—	4800,—

BÖSING 21/1 kékeszöld bgz II. kiad. 5 kr ldb	300,—	340,—
BUCS sor- és kétkörös bgzővel 9 kr ldb	350,—	560,—
D. FÖLDVÁR ovál 6 kr levélen	400,—	950,—
ÉRSEKUJVÁR neg bgz dátummal 6 kr levélen	350,—	950,—
MEHADIA ovál 6 kr barna ldb	500,—	850,—
MEHADIA ovál 9 kr kék levélen	1000,—	2200,—
PANCSOVA négyszögben 6 kr barna ldb	350,—	1300,—
PETERWARDEIN NETTO postakürttel 3 kr ldb	2500,—	7500,—
SEMLIN ovál 3 kr ldb	150,—	380,—
SEMLIN ovál 9 kr ldb	150,—	180,—
SEMLIN ovál 6 kr levélen	200,—	600,—
SEMLIN + RECOM 6 kr hármassáv, ldb	200,—	800,—
BELLOVÁR RECOMMANDIRT ovál 2 db II. kiad. 15 kr ldb	500,—	2100,—
BELLOVÁR 6 NOV piros bgz V. kiad. 5 kr	400,—	1100,—
BROOD ovál I .kiad. 3 kr 3 db lépcsős bérm. bgz	300,—	400,—
GOSPIC 3 OCT. piros bgz ldb	400,—	1100,—
JESSENOWAZ 9 JULI kék bgz 9 kr levélen	200,—	1300,—
PETRINIA 24 JUNI kék bgz 9 kr ldb	200,—	1000,—
WINKOVCZE 23 MAR ovál 9 kr ldb	300,—	500,—
ZENGG 11 JUNI 1850 kék bgz 6 kr ldb	250,—	320,—
ZENGG RECOMMANDIRT ovál I. kiad. 3 kr ldb	250,—	380,—
ZENGG RECOMMANDIRT ovál 6 kr Triesztből visszaküldve és újabb 6 kr-ossal portózva	1500,—	3400,—
XUTALOQUA 15 DEC I. kiad. 3 kr levélen	400,—	1700,—
AGRAM RECOMMANDIRT ovál 9 kr ldb	500,—	1000,—
CIRQVENIZA kézi keltezéssel 3 kr ldb	300,—	1000,—
FIUME RECOMMANDIRT ovál 6 kr ldb	750,—	1600,—
KARLSTADT 6 kr levélen	500,—	1400,—
WARASDIN 1/7 kék bgz 6 kr levélen	200,—	1000,—
BORGOPRUND 20/6 kék bgz III. kiad. 5 kr ldb	250,—	600,—
CSIK-MARTONFALVA neg bgz I. kiad. 3 kr hármassáv kis levélen	1500,—	2800,—
CSIK-MARTONFALVA neg bgz 9 kr kis levélen	1500,—	2600,—
DÉVA ovál bgz 6 kr levélen	750,—	1900,—
DÉVA kis ovál bgz 9 kr ldb	500,—	1100,—
FELSŐ VISSO 30/4 piros bgz V. kiad. 5 kr ldb	350,—	700,—
FÜNFKIRCHEN 20 JUN kék bgz 6 + 3 kr ldb	100,—	160,—
GRAN négyszögletes bgz I. kiad. 3 kr ldb	300,—	340,—
GRAN némabgz kék Merkuron, újságszalag-dbon	300,—	420,—
GÜNS ovál és kelet I. kiad. 3 kr piros bgz levélen	250,—	450,—
GÜNS RECOMANDO ovál 6 kr ldb	350,—	700,—
HOCHSTRASS ovál 6 + 3 kr ldb	750,—	1500,—
KAPOSVÁR ovál és kelet 3 db 3 kr ldb	1000,—	2600,—
KAPOSVÁR ovál és kelet 9 kr levélen	1000,—	2400,—
KAPOSVÁR ovál kék bgz 9 kr kis levél	3000,—	6500,—
NAGY DOROG 16/9 ovál I. kiad. 3 kr ldb	350,—	480,—
NAGY KÁROLY ovál III. kiad. 5 kr ldb	400,—	1200,—
NYÍREGYHÁZA ovál 9 kr levélen	750,—	1600,—
OEDENBURG lombardiai I. kiad. 5 c. narancs levéldarabon	1000,—	3200,—
BUDA kék bgz 2 db 6 kr ldb	200,—	400,—
OFEN WASSERSTADT 22/6 kék bgz 9 kr ldb	200,—	650,—
PALOTA 24/6 kék bgz 6 kr ldb	250,—	550,—
PESTH némabgz (malomkerék) I. kiad. 2 kr hármassáv	500,—	850,—
PESTH némabgz (malomkerék) I. kiad. 9 kr ldb	300,—	400,—
PESTH némabgz (zárt malomkerék) 6 + 3 kr ldb	1000,—	1200,—
PESTH RECOMANDIRT ovál piros bgz V. kiad. 5 kr hármassáv levélen	300,—	480,—
POPRÁD ovál I. kiad. 2 db 3 kr ldb	500,—	1100,—
PRESSBURG FRANCO ovál 6 kr levélen	850,—	1500,—
PRESSBURG némabgz 9 kr levélen	3500,—	12000,—
RAAB I. kiad. 3 kr levélen	500,—	1200,—
RÁKOS-PALOTA 13/1 zöld bgz V. kiad. 5 kr ldb	250,—	550,—
SÁRKERESZTUR postakürttel és kézi keltezéssel I. kiad. 3 kr levélen	1500,—	4200,—
ALBA REGIA ovál 9 kr levélen	500,—	600,—
SZOBB 6 kr levéldarabon	300,—	520,—
TOTH-KOMLOS ovál 9 kr levélen	2000,—	13000,—
TOT-KOMLOS kézírású dátummal, 2 db 3 kr ldb	500,—	1400,—

TRENCHIN ovál, dátummal, 6 kr levélen	1500,—	3000,—
TYRNAU ovál I. kiad. 2 db 3 kr ldb	350,—	380,—
TYRNAU ovál felcserélt dátummal, 6 kr levélen	750,—	950,—
VÁG UJHELY 16 JUN piros bgz 9 kr	750,—	1300,—
ZOMBA 23/6 kék bgz III. kiad. 10 kr-os ajánlott levélen	300,—	900,—
KIRÁLYTELEK négyszögletes pu. bgz II. kiad. 2 db 5 kr és III. kiad. 5 kr vegyes bérmentesítésű levéldarabon	400,—	1500,—
ÉRSEKUJVÁR sorbgz, 30 DECEMBER negatív dátum bgz és íves AJÁNLOTT bgző 6 kr levéldarabon	1500,—	3000,—
NACH ABGANG DER POST, PESTH 9 kr levél	400,—	1200,—
BAJA 4 JUN piros bgz 6 kr bélyegen	150,—	700,—
MÉLYKUT 17 JUL piros bgz I. kiad. 2 kr ldb	1000,—	5000,—
VERBÁSZ ovál 9 kr ldb	350,—	600,—
ZOMBOR négyszögletes bgz 6 + 3 kr ldb	400,—	750,—

KLASSZIKUS
ÉS MODERN
BÉLYEGGYŰJTEMÉNYEKET,
RÉGI LEVELEKET, JOBB DARABOKAT

állandóan vásárolok

SZEKERES BENEDEK JÓZSEF
bélyegszaküzlet

1137 BUDAPEST XIII., Katona József u. 2/e.
Telefon: 129-350

FELHÍVJUK

olvasóink figyelmét, hogy kiadványunk alábbi számai még megvásárolhatók:

Philatelica 72/1	ára 10,— Ft
Philatelica 75/1	ára 15,— Ft
Philatelica 76/1	ára 18,— Ft
Philatelica 77/1	ára 18,— Ft
Philatelica 77/2	ára 18,— Ft
Philatelica 78/1	ára 18,— Ft
Philatelica 79/1	ára 24,— Ft
Philatelica 79/2	ára 24,— Ft
Philatelica 80/1	ára 24,— Ft
Philatelica 80/2	ára 24,— Ft
Philatelica 81/1	ára 30,— Ft

A füzeteket a budapestiek a székházban, munkaidő alatt a nyomtatványraktárban, munkaidő után a könyvtárban szerezhetik be.

Index

1 *Hugó Solt: The use of official stamps.*

The author deals with the official stamps, one of the special fields of philately during the period of inflation after World War I. He describes the circumstances of their introduction and termination, the stamps them selves, the three-hole triangular perfs and finally the use of the stamps illustrated with well selected pictures. He discusses the problems of evaluation of the remanent consignmenets and appreciates the role of official stamps with respect to the post and collectors.

2 *István Harkányi: Evaluation of edge and corner pieces of non perforated classic stamps.*

The study presents an evaluation system summarized in tabular form —prepared for the planned Hungarian special catalogue— for the edge and corner pieces of the issue of 1850; it is a detailed brief system founded on the basic value of the stamp expressed in scores, with the help of which every edge and corner piece may be evaluated easily and reliably.

3 *Dr. Zoltán Palotás: Cancellations Ruthenia 1939—1944.*

The cancellations are one of the most interesting fields of philately. The author follows the postal history of the territory in the course of events preceding aswell as during the 2nd World War, in terms of regional postal history. He presents the provisional and auxiliary, as well as the permanent bilingual cancellations. The author is dealing also with the price estimation of the objects, chiefly with the principles of same.

4 *Mrs. J. Sipos: Subtypes of the lithographic 5 kr value of the year 1871.*

The study presents a new basis for the collecting in the form of sheet reconstruction the lithographic stamps by describing the characteristics of the subtypes of the 5 kr value and their individual place in the sheet. The research of the author may significantly facilitate for the collector the exact determination of the place in the sheet; so far only the reconstruction of their perforation was of assistance for separation according to types. It is hoped that this study will again call attention to the extremely rich printing specialities of the lithographic stamps.

Corinphila auction

For the information of collectors we are publishing the the upset price and the list of results (Swiss frank) of the Hungarian material (Austrian post in Hungary) of the Corinphila auction.

Sommaire

1 *Hugó Solt: Utilisation des timbres de service.*

L'auteur traite dans cet article d'un des domaines spéciaux de la periode inflationniste, ayant suivie la première guerre mondiale: les timbres de service. Il fait connaitre les circonstances de leur mise en service et de leur suppression, décrit ces timbres, leur perforation en triangle et enfin de leur utilisation, tout cela illustré par de nombreux dessins. A la fin de cet article il est question des problèmes de l'évaluation des envois restant et fait connaitre le rôle de ces timbres de service au point de vue postal, ainsi que de celui des collectionneurs.

2 *István Harkányi: Evaluation des timbres classiques hongrois, en bordure de la feuille ou au coin de celle-ci.*

Cette étude — destinée au projet du catalogue spécial hongrois — présente sous forme de tableau la méthode d'évaluation des exemplaires formant la bordure ou bien le coin des feuilles de timbres émis en 1850. Cela est exposé d'une façon détaillée conçise indiquant la valeur de base de ces timbres sous forme de points, ce qui permet d'évaluer d'une façon simple et sûre la valeur de ces timbres.

3 *Dr. Zoltán Palotás: Oblitérations postales subcarpathique 1939—1944.*

Les oblitérations postales représentent un des plus intéressants domaines de la philatélie. L'auteur a noté

les événements de l'histoire postale régionale, les précédents et les changements enregistrés lors de la deuxième guerre mondiale. Il décrit les oblitérations provisoires et auxiliaires, ainsi que les oblitérations permanentes en deux langues. Il s'occupe aussi de l'estimation de ces oblitérations, cela en tout premier lieu au point de vue de principe.

4 *Mme J. Sipos: Sous-types du 5 kreuzers lithographiés de l'année 1871.*

L'étude donne de nouveaux points d'appui dans le collectionnement pour la reconstruction de la feuille des timbres lithographiés en indiquant les différents signes, distinctifs des sous-types du timbre de 5 kr. et les caractéristiques de certains emplacements occupés sur la feuille. L'auteur par son travail de recherches facilite grandement la tâche des collectionneurs en ce qui concerne la détermination de la place occupée par les timbres sur la feuille. La sélection des timbres suivant les types ne pouvait s'effectuer à ce jour qu'au moyen de la reconstruction de la dentelure. Il faut espérer que cette étude donnera un nouvel essor à la riche spécialité représentée par nos timbres lithographiés.

Enchère Corinphila

Nous indiquons pour information de nos lecteurs les prix de mise en vente et les résultats atteints lors d'une vente aux enchères de Corinphila, se rapportant à un matériel philatélique ayant un caractère hongrois (Poste Autrichienne en Hongrie) (Prix en francs suisses).

Inhaltsverzeichnis

1 *Hugó Solt: Gebrauch der Dienstmarken.*

Der Verfasser schreibt über die Dienstmarken, ein Spezialgebiet der Philatelie während der Inflationsperiode nach dem ersten Weltkrieg. Er bespricht die Umstände ihrer Einführung und Einstellung, die Briefmarken selbst, die Dreipunkt-Lochung und schliesslich den Gebrauch der Briefmarken mit gut gewählten Abbildungen illustriert. Zum Schluss behandelt er Wertungsprobleme der überbliebenen Sendungen und bezüglich der Post und den Sammlern würdigt er die Rolle der Dienstmarken.

2 *István Harkányi: Über die Wertung der Rand- und Eckrandstücke der ungezähnten klassischen Briefmarken.*

Die Arbeit zeigt ein — für den geplanten ungarischen Spezialkatalog bereitetes — tabellarisch zusammengefasstes Wertungssystem für die Rand- und Eckrandstücke der Ausgabe von 1850; ein ausführliches, aber prägnantes, auf den in Punkten ausgedrückten Grundwert der Briefmarke aufgebautes System, mit welchen jedes Rand- und Eckrandstück leicht und verlässlich gewertet werden kann.

3 *Dr. Zoltán Palotás: Poststempel der Karpaten-Ukraine. 1939—1944.*

Die Stempelungen gehören zu den interessantesten Gebiete der Philatelie. Der Verfasser verfolgt die Postgeschichte des Gebietes im Verlauf der Vorgeschichte und Änderungen des zweiten Weltkrieges im Zeichen der regionalen Philatelie. Er beschreibt die provisorischen und Aushilfstempeln, sowie die Dauerstempeln in zwei Sprachen, und befasst sich auch mit der Wertung, besonders mit deren grundsätzlichen Beziehungen.

4 *Frau J. Sipos: Untertypen der 5 Kr Steindruck Marke des Jahres 1871.*

Die Arbeit gibt neue Anhaltspunkte zur Bogenrekonstruktions-Sammlung der Steindrücke, indem sie die Merkmale der Untertypen des 5 Kr Wertes und der einzelnen Bogenstellen beschreibt. Die Forschung der Verfasserin kann für die Sammler die genaue Bestimmung der Bogenstelle wesentlich erleichtern, zu welcher bisher mit Trennung nach Typen nur die Rekonstruktion der Zähnung eine Hilfe darstellte. Hoffentlich wird die Arbeit die Aufmerksamkeit wieder auf die ausserordentlich reiche Druckspezialitäten unserer Steindrücke lenken.

Corinphila Auktion

Zur Informierung der Sammler veröffentlichen wir die Ausrufungspreise und Ergebnisliste (Schweizerfrank) des ungarischen Materials (österreichische Post in Ungarn) der Corinphila Auktion.

СОДЕРЖАНИЕ

1 *Хуго Шолт: Использование оффициальных марок*

Автор пишет об одной особенной области филателии инфляционного периода после первой мировой войны, об оффициальных марках. Описывает условия начала и прекращения их использования, показывает марки, их тройную перфорацию и наконец использование самых марок, применяя в качестве иллюстрации много хорошо подобранных картин. В конце своей работы автор занимается проблемами оценки сохранившихся почтовых посылок, и оценивает значение оффициадьных марок и для самой почты и для коллекционеров.

2 *Иштван Харкани: Об оценке крайних и угловых экземпляров марочного листа для наших неперфорированных классических марок*

Работа описывает разработанную для планированного венгерского специального каталога систему оценки, оформленную в виде таблицы, для крайних и угловых экземпляров марочного листа 1850-и годового выпуска. Система оценки опырается на основные оценки марок, выраженные в очках, с помощью которой можно легкой уверенно оценить крайние и угловые экземпляры марочного листа.

3 *Д-р Золтан Палоташ: Почтовые штемпеля Закарпатья в периоде от 1939 по 1944 г.*

Самая интересная область филателии — изучение штемпелей. Автор, по принципу региональной филателии следит за развитием истории почты данной территориальной области и процессе разгара предвоенных и военных событий, Описываются временные и вспомогательные штемпеля, а также двухязычные постоянные штемпеля. Автор пишет и о вопросах оценки, но только в теоретическом отношении.

4 *Й. Шипош: 5-и крайцарные (кр) подтипы каменно-печатных марок 1871. года*

Работа выдвигает опорные точки для коллекционирования, реконструирующего марочный лист каменно-печатных марок, тем, что пишет о характерных знаках подтипов 5-и крайцарной стоимости, характеризует данные листовых мест. Исследовании автора значительно облегчает точное определение листового расположения марок для коллекционеров, которое, до сих пор, было возможным лишь только способом тематического разделения и реконструкцией перфорации. Надеемся, что работа обратит внимание на очень богатые печатные разновидности каменно-печатных марок.

Аукцион Коринфила

Публикуется с целью информирования филателистов список ориентировочных цен (в швейцарских франах) и результирующий лист аукциона Корнфила по отношению венгерских материалов. (Австрийская почта в Венгрии).

ISSN 0 324—4806

Eng. szám: III/SZI213/1976.

1000 — 81.1068 Ságvári Nyomda, Budapest

Ára: 30,— Ft.

82
1

philatelica

philatelica

1982/1

TARTALOM

Surányi László:
Az 1919. szegedi bélyegkiadás

Dr. Rüdiger Wurth (Ausztria):
A Dunagőzhajózási Társaság postaszolgálatai

Állásfoglalásunk az első magyar bélyegről

Dr. Palotás Zoltán:
Kárpátalja postabélyegzői 1939 – 1944 II. — Táblázatok

Dr. Simády Béla:
Tábori posta Kárpátalján 1939

Dr. Simády Béla:
Az 1871-es első nyomású kétkrajcáros rányomott bélyeg

Figyelmébe ajánljuk — Tájékoztatók, közlemények, új felfedezések
— Ál-kettősnyomat díjjegyes levelezőlapon — kutatnak az ifjúsági szakkörök

Idegen nyelvű tartalom

A MAGYAR BÉLYEGGYŰJTŐK ORSZÁGOS SZÖVETSÉGE
TUDOMÁNYOS KÖZLÖNYE
BUDAPEST VI., VÖRÖSMARTY U. 65.
FELELŐS SZERKESZTŐ: SURÁNYI LÁSZLÓ
SZERKESZTŐK: HRABÁL LÁSZLÓ
VISNYOVSZKI GÁBOR
FELELŐS KIADÓ: KISS ERNŐ
XII. ÉVFOLYAM

Az 1919. szegedi bélyegkiadás

SURÁNYI LÁSZLÓ

Bevezetés

Egy-egy nép történelmét híven tükrözi bélyegeinek gyűjteménye. Megmutatja politikai, társadalmi változásait, dicső és sötét korszakait. Az 1919-es Magyarországi Tanácsköztársaság leverésére szövetkezett antant hatalmak céljainak elérésére a vagyonuktól és kiváltságaiktól megfosztott magyar arisztokratákból, földbirtokosokból, tőkésekből és levitézlett katonatisztekből úgynevezett nemzeti kormányt hoztak létre a franciák által megszállt Aradon, ahonnan rövid idő múlva áttelepültek Szegedre. E korszak tanúja az a bélyegsorozat, amelyet ez a kormány adott ki. Ez a helyi kiadás a magyar gyűjtemények szerves része.

A témáról ez ideig egyetlen katalógusszerű írás jelent meg 1920-ban — az is német nyelven.[1]

Más idevonatkozó írás szintén a 20-as évekből származik. Ez viszont — nagyon felületesen — csak a hamisítványok felismerésével foglalkozott.[2]

Időszerű és fontos feladatunknak tartjuk több, mint 60 év távlatából, hogy a Bélyegmúzeum okmány- és gyűjteménytárának és autentikus történelmi tanulmányoknak a felhasználásával a bélyegek létrejöttének körülményeit, a kor társadalmi viszonyait Szegeden, a valóságnak megfelelően bemutassuk.

Politikai és gazdasági előzmények

Az őszirózsás forradalom megteremtette Szegeden is a Nemzeti Tanács szerveit.

Az 1918. november 13-án aláírt fegyverszüneti egyezmény hatálybalépése után közvetlenül a franciák még nem szállták meg Szegedet.

A Szegedtől délre eső területek megszállása viszont megfosztotta a várost a természetes nyersanyag és szénforrásoktól. Nagy nehézségekbe ütközött az ellátás biztosítása, amelyet a szintén nagy gondokkal küzdő központi kormány sem tudott megoldani. A szén- és nyersanyaghiány miatt leállt a termelés. A növekvő munkanélküliség következtében nőtt az elégedetlenség és a frontokról hazaözönlő katonák is forradalmi változásokat követeltek.

Miután Budapesten 1918. november 24-én megalakult a Kommunisták Magyarországi Pártja (KMP), Szegeden is létrejöttek a munkásokból és katonákból álló kommunista csoportok, amelyek a forradalmi tömegek élére állottak.

A polgári vezetés alatt álló Nemzeti Tanács „Szeged növekvő forradalmiságának ellensúlyozására december elején felterjesztésben javasolta a kormánynak, hogy a teljesen megbízhatatlan katonaságot bocsássa el és a

belgrádi fegyverszüneti szerződésre való hivatkozással kérje, hogy Szegedet francia csapatok szállják meg."[3]

Ezek után december 10-én megkezdődött a franciák bevonulása Szegedre. Számuk állandóan növekedett és 1919. január elején már négy zászlóalj és két lovasszázadnyi helyőrség volt.[4]

A rendfenntartó francia alakulatok parancsnoka a hozzá küldött üdvözlő levélre a szegedi Nemzeti Tanácsnak válaszolva kijelentette: „Anélkül, hogy az Önök belső viszonyaiba avatkoznánk, azon feltétel alatt, hogy a rend fenntartassék, mindenkor a szabadság, jog és köztársaság katonái maradunk."[5]

A belső politikai viszonyokba 1919 márciusáig, a proletárdiktatúra uralomra jutásáig, tényleg nem avatkoztak be, mégis bátorítást adtak az ellenforradalmi erők szervezkedéséhez. Megindult Szegeden a budapesti központok kiküldötteinek vezetésével a Székely Nemzeti Tanács és a Magyarország Területi Épségét Védő Liga (TEVÉL) címen működő ellenforradalmi alakulatok helyi szerveinek kiépítése.[6]

A két munkáspárt március 21-i egyesülésének, a Budapesti Munkástanács aznapi, történelmi nevezetességű ülésének, a proletárdiktatúra kikiáltásának, a Forradalmi Kormányzótanács kinevezésének híre március 22-én terjedt el Szegeden.[7]

Szeged dolgozói az utcákra tódultak, hogy rögtönzött népgyűléseken, ahol az egyesült párt szónokai — a jelenlevők üdvrivalgásai közepette — bejelentették a Tanácsköztársaság kikiáltását.[8]

A megszálló francia csapatok Nagykikindán székelő főparancsnoksága már március 22-én megtette az előkészületeket a szegedi munkáshatalom leverésére. A legfontosabb középületeket katonaság vette körül. Újszegeden a francia tüzérség készen állt a város lövésére. A helyőrség parancsnoka felszólította a direktóriumot, hogy a közigazgatást adják át a francia katonai hatóságoknak.

A végrehajtó bizottság erélyes válasza így hangzott: „a szegedi dolgozók szabadsága érdekében elvárja, hogy az imperialista megszállók eltávoznak a városból".[9]

A franciák válasza: március 23-án Betrix ezredes, mint a magyarországi francia haderők parancsnoksága által kinevezett városkormányzó érkezett a városba, hogy megkezdje kimondottan politikai tevékenységét. A vele együtt érkező szenegáli, madagaszkári, annami, szpáhi ezredek létszáma elérte a 40 000 főt.[10]

Március 26-án Betrix elérkezettnek látta az időt, hogy hatalmas katonai túlerőre támaszkodva kényszerhelyzetbe hozza a direktóriumot és megbuktassa Szegeden a proletárdiktatúrát. Átadta azt a nyolc pontból álló ultimátumot, amelyben a szegedi forradalmi katonaság és munkásság lefegyverzését, a Tanácsköztársasággal való kapcsolat megszakítását követelte. A forradalmi intéző bizottság a március 26-ról 27-re virradó éjjel tárgyalta meg az ultimátumot és „... megállapította, hogy a helyi viszonyok folytán nincs módjában végrehajtani a kormányzótanács intézkedéseit és ezért úgy határozott, hogy elhagyja a várost".[11]

A megszálló francia katonai hatóságok a forradalmi direktórium elüldözése után nem vezettek be azonnal nyílt ellenforradalmi diktatúrát. Olyan hatalmat teremtettek, amely átmenet volt a proletárdiktatúrától a nyílt ellenforradalmi diktatúrához. Ezzel igyekeztek megtéveszteni a munkásságot és leszerelni forradalmi lendületét.[12]

A franciák lefegyverezték a Vörös Hadsereg Szegeden maradt alakulatait és helyettük ellenforradalmi karhatalmat hoztak létre, közöttük a leghirhedtebb tiszti különítményeket, Héjjas, Prónay, Osztenburg vezetésével.

Az antant hatalmak először kísérletet tettek arra, hogy belső ellenforradalmi erőkre támaszkodva buktassák meg a Tanácsköztársaságot. Amikor látták, hogy ez lehetetlen, a franciák által megszállt Aradon május elején Károlyi Gyula gróf elnökletével ellenforradal-

mi kormányt hoztak létre. Ettől a kormánytól remélték, hogy miután az antant csapatok Budapestre bevonulnak, átveszi a hatalmat és mindenben végrehajtja az antant kívánságait.

Miután a franciák átadták Arad megszállását a románoknak, tovább kellett állnia a „kormánynak", mert a román tőkések és bojárok nem nézték jó szemmel a csupa habsburgista elemből álló, területi integritást követelő „kabinetet".

A franciák már előkészítették a talajt Szegeden az ellenforradalmi kormány működésére és május végén át is költöztették őket. Szeged az ellenforradalmi erők központjává alakult. A Bécsben — földbirtokosokból, tőkésekből, katonatisztekből — a proletárdiktatúra megbuktatására létrejött Antibolsevista Comité (ABC) is áttette székhelyét magyar földre, Szegedre.[13]

A Szegeden újjáalakult kormány kiegészült a bécsi ABC legreakciósabb tagjaival. A kormány programja megegyezett a franciák szándékaival. Történelmi hűséggel tanúskodik erről gróf Károlyi Gyula de Lobit tábornokhoz, a magyarországi francia haderők parancsnokához írott levele:

„Tábornok Úr!

Van szerencsém Önnek tudomására hozni, hogy folyó év május 5-én Aradon megalakítottam az ideiglenes magyar kormányt, melynek *kitűzött feladata Magyarországon a bolsevizmus letörése,* (Kiemelés S. L.) a rend helyreállítása és biztosítása, az alkotmányos és törvényes kormányzás lehetőségének előkészítése. Ezen kormány működését Szegeden akarta megkezdeni, s evégből május hó 9-én Aradról Szegedre indult. Útközben a román parancsnokság által fel lett tartóztatva, és két hétig Mezőhegyesen fogva tartva. Emiatt csak május végén érkezett Szegedre, hol megalakult és a következőkből áll a kormány névsora:

Miniszterelnök: Károlyi Gyula gróf
belügyminiszter: Károlyi Gyula gróf
külügyminiszter: Teleki Pál gróf
pénzügyminiszter: Solymossy Lajos báró
földművelésügy: Kintzig János
vallás- és közoktatásügyi miniszter: Kelemen Béla
igazságügy: betöltetlen
kereskedelemügy: Varjasy Lajos
hadügy: Horthy Miklós
közlekedésügy: fenntartva a Szocialista Pártnak
népjólét: fenntartva a Szocialista Pártnak.

Célja és feladatai megismertetésére proklamációt bocsátott ki . . . *Minthogy a cél, melyet a kormány maga elé tűzött az antant hatalmak érdekeinek és kívánságainak megfelel, akik a bolsevizmus letörését, a rend helyreállítását és biztosítását óhajtják . . . azt hiszem, hogy elvárhatja az antant hatalmaktól, hogy Magyarország kormányának elismerését, s céljai elérésére szükséges karhatalom szervezésében támogatást találjon.* (Kiemelés S. L.)

Az elnökletem alatt álló kormány a párisi konferencia döntéseit el fogja fogadni . . .

Szeged, 1919. június 7. Károlyi"[14]

Az eseményeket érdekesen örökíti meg a szegedi ferences rendház naplója, amelyet annak idején a rendház főnöke — a „szegedi gondolat" egyik fő ideológusa, Zadravetz István páter vezetett:

„Június 12. Páter Quárdián (Quárdián = házfőnök — S. L.) a francia tábornok városkormányzónál.

Goudrecourt tábornok, a megszálló francia csapatok feje és városkormányzó, aki tegnap foglalta el állását, magához hívatta P. Quárdiánunkat. Az audencia furcsa időben, este 9—10. tartott. A tábornok minimálisan informáltatta magát a szegedi helyzetről és személyekről. Egyben kérte P. Quárdiánt, hogy nagy munkásságot fejtsen ki az összműködés és az új kormány érdekében . . . A tábornok roppant ügyes és méltányos politikusnak a benyomását teszi. Szereti a »szép Magyarországot« és annak boldogulását kívánja, »a bolsevizmus letörésével«."

„Június 16. Általános sztrájk.

Tegnap délután általános sztrájk ütött ki a munkások közt, kik határozott bolsevista érzelműek, s a kormányt megbuktatni óhajtják. A francia tábornok erre azzal felelt, hogy a munkások vezéreit mind lefogatta, elzáratta — s a munkásotthont feloszlatta és szpáhikatonákat lakoltatott beléje."[15]

A szegedi munkásság sztrájkja két szakaszból állt. Június 6—15-ig csak a nyomdászok és újságírók sztrájkoltak, június 16-tól viszont általános sztrájkká alakult a kormányellenes tiltakozás. A munkát június 23-án vették föl.

Számunkra azért érdekes ezen időszak ismerete, mert a tárgyalt bélyegkiadás nyomdai munkálatai éppen ezekben a napokban folytak. A nyomdászsztrájk tehát súlyosan érintette a bélyegek szakszerű elkészítését. A francia katonák példás szolidaritására vall, hogy amikor a közülük kiválasztott nyomdász szakmunkásokat akarták sztrájktörőkként munkába állítani, megtagadták a szolgálatot és közülük huszonhármat letartóztattak.[16]

A politikai körülményeket eddig tartottam fontosnak nyomon követni, hogy érthetővé tegyem a „Magyar Nemzeti Kormány" bélyegkiadásának előzményeit. Az események iránt mélyebben érdeklődőknek ma már több könyvespolcnyi irodalom áll rendelkezésére.

A bélyegek felülnyomásának előkészítése

Jellemző a bélyegkiadás spekulációs jellegére, hogy előkészítő határozatokról, erre vonatkozó iratokról nem lehet adatokat találni. Mind a szegedi levéltárban, mind a Bélyegmúzeum okmánytárában hiányoznak az idevonatkozó dokumentumok. A Baranya, Temesvár, Debrecen — kiadásoknak ugyanakkor precíz jegyzőkönyvei állnak rendelkezésre.

A kevés fellelhető irat is már csak az 1920-as évekből származik. Ezeknek a keletkezési oka nagyrészt egy hamisítási bűnügy. Először dr. Engel Mór és dr. Engel Sándor szegedi ügyvédek hivatalos állásfoglalásra kérték a budapesti posta-vezérigazgatóságot a bélyegek elismertségét illetően, majd a Szegedi Magyar Bélyeggyűjtőegyesület hamisítási pert indított ismeretlen tettesek ellen. A szegedi ügyészség éveken át hiába ostromolta a vezérigazgatóságot, választ nem kapott, állásfoglalásra senki sem volt hajlandó. A Szegeden készített sztereotip válasz:

„Azokra az okokra nézve, melyek a szegedi kormányt a bélyegek felülnyomására indították, valamint az egész felülnyomási actióra vonatkozólag Kohl Ferenc c. pt. műszaki főigazgató úr, — a vezérigazgatóság I./B főosztályának vezetője pontos és kimerítő adatokat nyújthat, mert Ő méltósága a szegedi Kormányban mint a posta-táv. és távbeszélő szakelőadója működött és a felülbélyegzési actióban actív részt vett. —

Szeged, 1920. III. 2-án

két olvashatatlan aláírás"[17]

A fenti fogalmazványt majdnem szó szerint küldték meg 1920. III. 29-én a budapesti posta-vezérigazgatóságnak. A felterjesztés viszont már nyíltan megírja a kiadás célját. Csak a bevétel fontosságáról és nem a forgalom szükségleteiről beszél: „A szegedi állami, — nevezetesen a postai alkalmazottak az elmúlt évben sok viszontagságnak voltak kitéve. Szeged ugyanis az úgynevezett proletárdiktatúra alatt az anyaországtól, valamint a megszállott területektől teljesen el lévén zárva, a postahivataloknak sem bevétele, sem pénzforgalma nem volt. Ilyen körülmények közt a szegedi postahivatalokban a személyzeti járandóságok kifizetéséhez szükséges pénz rendelkezésre nem állott.

A szegedi nemzeti kormány a posta személyzet megélhetőségének biztosítása czéljából a Szeged 1. postahivatal birtokában volt 140 793 K névértékű bélyeget a »Magyar Nemzeti Kormány Szeged 1919« felülnyomással látta el, ezenkívül egyes kisebb értékű bélyegeket a forgalmi szükséghez képest nagyobb értékre átnyomott úgy, hogy az átnyomás folytán a 140 793 K értékcikk 238 360 K értékű lett . . ."[18]

Még világosabb Goudrecourt tábornok nyilatkozata, amelyből már több lehetőségünk van következtetések lerovására.

Kísérjük nyomon pár adat alapján a történteket:

1. Május 5-én francia védnökség alatt megalakult Aradon az ellenforradalmi magyar kormány.

2. Május 9-én elindul a kormány Szegedre, mivel a franciák átadják Aradot a románoknak.

3. A románok letartóztatják a kormányt és csak kéthetes internálás után engedik tovább őket és csak május végén érkeznek Szegedre.

4. Goudrecourtnak már volt tapasztalata „bélyegkibocsátásban" Aradon. Erre vall az a nyilatkozat, amelyet a „Journal philatelique suisse" 1938. 12. száma közöl:

„Igazolom, hogy az »occupation francaise« felülnyomású bélyegek Arad részére — ahol én városparancsnok voltam — hozzájárulásommal készültek. A kivitelezéssel Varjassy és Sárkány urakat bíztam meg. A bélyegkiadás azt a célt szolgálta, hogy Arad, amely meg lett fosztva minden állami támogatástól és amely megszakított minden kapcsolatot a bolsevista Kun Béla kormányával és a legnehezebb gondokkal küzdött, ezáltal bizonyos anyagi forrást kapjon.

Goudrecourt tábornok s. k.
A keleti hadsereg és Arad város-parancsnoka"

A már közölt kormánylistából tudjuk, hogy Varjassy volt a postáért is felelős miniszter. Tehát, ahogy megérkezett Goudrecourt Szegedre, rögtön jelentkezett nála az újabb bélyegkiadás ötletével. Az aradi kiadás ára csillagászati számokat ért el a nemzetközi bélyegpiacon. Ugyanakkor a francia posta nyilatkozott, hogy a felülnyomásra nem adott engedélyt, így a kiadást, mint franciát nem ismeri el.

Varjassyék hozzákezdtek a felülnyomások előkészítéséhez.

Varjassy neve mellett eddig Kohl postai főigazgatót ismerjük, akik a felülnyomást kezdeményezték, illetve irányították. Egy hamisítási ügyben készült ügyészségi jegyzetből derül ki, hogy a felülnyomás vezetője Székely Ignácz posta főellenőr volt.[19]

A felülnyomás előkészületeit a szegedi Kőnig nyomdában kezdték meg. Június 6-a óta nyomdászsztrájk volt. Nem volt szakember, aki előállíthatta volna a nyomóeszközöket. Postai tisztviselőket és altiszteket állítottak be a munkára. 16-ára a nyomdász- és újságírósztrájk az ellenforradalmi kormány ellen tiltakozásul általános sztrájkká fejlődött. A Kőnig nyomda tulajdonosa, félve a sztrájkőrségtől, nem vállalta a felülnyomási munkálatok folytatását. A postások másik nyomdába kényszerültek az addig elkészült nyomóeszközökkel, félig kész anyagokkal együtt. Itt sem tudták befejezni a munkát. A sztrájkhullám apadásával ismét visszamentek a Kőnig nyomdába és a műveleteket ott fejezték be.

A fent dióhéjban vázolt leírás is jól mutatja a felülnyomás viszontagságait. Méltán állapíthatjuk meg, hogy soha nem volt olyan magyar bélyegkiadás, amely ennyi, szakszerűtlenségből származó hibát sorolhat fel. Már a próbanyomatokat áttekintve is láthatjuk ezeket a hibákat. Csak az a feltűnő, hogy a kefelevonatokon levő hibákat miért nem javították ki maradéktalanul.

A felülnyomást mindkét nyomdában tégelysajtóval (amerikai taposó) végezték. Nyomóeszközként tízszer öt értékes nyomóformákat készítettek. A betűk szedettek, nem készült róluk lemez. A felülnyomást a száz bélyegképes íveken, a portóbélyegek kivételével két menetben készítették. Előbb a felső 50 bélyeget, majd az alsókat nyomták felül. Ennek következménye, hogy 21 értéknél a felső és az alsó ívrészekhez tartozó bélyegek eltérő színeket mutatnak. A kétféle színnyomás arra is rámutat, hogy az alsó és felső részt a fenti esetekben más nyomdában nyomták. A kétféle színű ívrészek mellett más nyomási eltérést is mutatnak. A tégelysajtó sajátossága, hogy a nagy ütés következtében a magas, szedett betűk felülete belepréselődik a pa-

1. ábra: Felülnyomási típusok

pírba és a hátoldalon kidomborodik. Másrészt a nyomtatott betűk nagyító alatt nem mutatnak éles határokat, a festék szétfröccsen. Ezt úgy igyekeznek ellensúlyozni, hogy a nyomóasztalra puhább vagy keményebb alátétet tesznek. Megfigyelhetjük, hogy egy és ugyanazon címlet különböző színű bélyegei más alátét használatát mutatják.

A felülnyomásra több nyomóeszközt alkalmaztak. Ennek bizonyítéka, hogy a felső fél ív általában nem mindenben egyezik meg az alsóval. Ez lehet annak is a következménye, hogy egyes hibákat észrevettek és menet közben kijavították. Erre a legérdekesebb példa a hírlapbélyeg, és a 3 filléres arató-köztársaság 41. ívhelye, ahol a MAGYAR szó nem alulról felfelé, hanem fordítva olvasható. Az alsó ívrészen, tehát a 91. ívhelyen ez a hiba viszont már nem fordul elő.

Próbanyomatok

A felülnyomás megkezdése előtt próbanyomatokat készítettek. Ezek ugyancsak magukon viselik a tapasztalat hiányát. Mint már fentebb említettük, több nyomóforma készült. Amíg ezek végleges nagysága kialakult, több próbanyomatot készítettek, egyiken a felülnyomás íven keresztül futó szélessége 21,15 cm, a másikon 21,7 cm. Van olyan, amelyen ez a távolság 24,2 cm-re, sőt, 24,8 cm-re is bővült. Ez azt bizonyítja, hogy nem vették figyelembe a felülnyomandó ívek méreteit. Az elkészült próbanyomatokon a felülnyomások közötti utcákat néha 8, vagy 13 mm-ről kellett leszűkíteni a szükséges 4 mm-re. Ezért a már késznek vélt nyomóformákat szét kellett dobni és a megfelelő méretre újra összerakni. E művelet újabb hibák keletkezéséhez vezetett. Mindezeket csak a kis alakú bélyegekre vonatkozóan tudjuk elmondani, mert a nagyobb — parlamentes — nyomóeszközökről csak egyetlen próbanyomat áll rendelkezésünkre.

A felülnyomás típusai

A felülnyomásra használt betűket a szegedi Kőnig nyomdában szedték. A betűk típusa: Romana Antiqua nonpareille (6 pontos). Az Első Magyar Betűöntöde Rt. készítette.

A közölt ábrák másfélszeres nagyítások, egyben a valódiság megállapításához mint „támpéldányok" is használhatók.

Nyomási hibák, eltérések

E helyen csak a kirívó eltérésekkel, illetve hibákkal foglalkozunk. Akinek megfelelő mennyiségű bélyeg, de főként ív áll rendelkezésére, könnyen feldolgozhatja,

2. ábra: a) „Szeged" kimaradt betűi

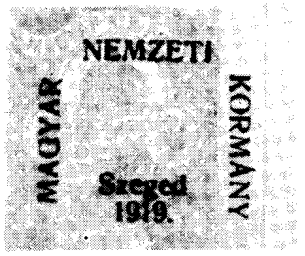
2. ábra: b) A „Kormány" szóból kimaradt betűk

az ívek rekonstrukciójához is szükséges ívhely-ismertetőket. A legkirívóbb hibák a betűk és számjegyek kihagyása. Ezek legtöbb esetben a betűk tényleges ki-

3. ábra: Számkimaradások

4. ábra: Ponthiány az évszám után

5. ábra: Vesszőhiány „Szeged" után

hagyásából, másrészt a gondatlan nyomás következtében keletkeztek. Az utóbbi esetben festékkimaradás vagy a rossz aláducolás a hiba oka.

Betű, számjegy és írásjel kimaradások

A *Szeged* szónál.

A *kormány* szónál egyes íveken (hírlap, 3 krajcáros arató) a 20. bélyegen az o betű töredékes vagy a 77. bélyegen a Szeged szó első betűje hiányzik.

A parlamentes 89. ívhelyen az R. hiányzik.

6. ábra: Vessző helyett pont „Szeged" után

7. ábra: Betűcsere „I" helyett arab 1

8. ábra: Érték takaró rombusz hiány

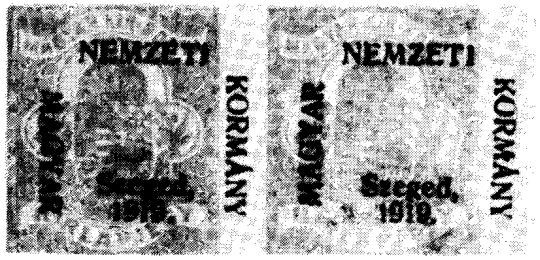
Betűcserék

— *a nemzeti* szóban az I betű helyett 1.
— Szvged — Szeged helyett a portóbélyegek 10. és 60. ívhelyén.

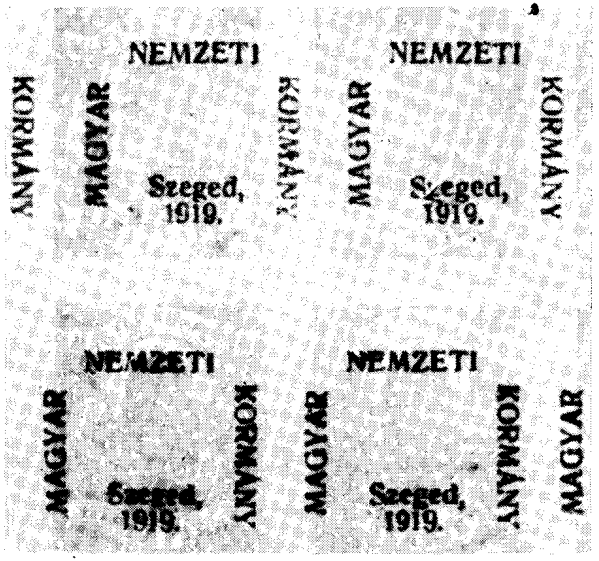
Betűtípus cserék

Grotesk K alkalmazása Antiqua K helyett a sürgős, a parlamentes és a portóbélyegek 10., 18., 19., 60., 68. és 69. ívhelyén.

Grotesk N alkalmazása Antiqua N helyett a NEMZETI szóban. Előfordulási helyek ugyanazok, mint előbb.

9. ábra: A „MAGYAR"-szó felülről lefelé olvasható

10. ábra: 5—6. sorból való összefüggések

Egyéb érdekes hibák

A 3 filléres aratón, amely 45 fillérrel lett átnyomva, a bal oldali rombusz hiányzik az ív 61. bélyegén.

Szakmai hiba, hogy a hírlapbélyeg és a 3 filléres arató-köztársaság egyes íveinek 41. bélyegén a MAGYAR szó nem alulról felfelé, hanem felülről lefelé olvasható. A hírlapbélyegből 100 pld., a 3 filléresből 7 pld. ismert.

A nyomás ismert körülményei szinte természetesen hozták magukkal a fordított vagy csúszott felülnyomásokat, a hátoldali ívszín vagy gépszínátnyomatokat.

Külön fel kell hívni a figyelmet az ív közepéről származó 5—6 sor összefüggéseire. Ezeknél a két sor különböző színárnyalatai mellett, a felülnyomások egymáshoz való viszonya is eltér: jobbra vagy balra csúszik, esetleg ferde a nyomás. Előfordulhatnak egyik sorban gépszínátnyomatok, míg a másik sor háta üres.

A bélyegek forgalomba bocsátása és elosztása

A Bélyegmúzeumban elfekvő iratokból és a kiadás után megjelent irodalomból kiderült, hogy csak a felülnyomások elkészülte után, 1919. június 28-án adott ki rendeletet a szegedi kormány 151. számon, amelyben utasította a szegedi postaigazgatóságot, hogy a készleteiben levő bélyegeket nyomja fölül. Ezzel szemben június 26-i keletű az a rendelet, amely a szegedi kormány hivatalos lapjának július 3-án megjelent I. évf. 4. számában látott napvilágot:

„A magyar kereskedelmi miniszter 151/1919. sz. rendelete a felülnyomott postai frankójegyek forgalomba hozatala tárgyában:

1. §

A szegedi 1. sz. posta és távírda hivatal készletében levő postai frankójegyeket »Magyar Nemzeti Kormány Szeged 1919« felülnyomással és ezek közül egyeseket magasabb értékűre átbélyegezve adom át ezennel a közforgalomba.

2. §

Az eddig eladott és a kisebb posta és távírda hivatalok készletében még meglevő postai frankójegyek felülnyomás nélkül is továbbra érvényesek.

3. §

Ez a rendelet azonnal hatályba lép.
Szeged, 1919. június hó 26-án

Dr. Varjassy Lajos sk.
keresk. minister."

A szegedi postaigazgatóság 1920. március 29-i jelentéséből tudjuk, hogy 140 793 korona névértékű bélyeget nyomtak felül, amelyeknek végleges névértéke 238 360 korona lett. A jelentés szerint a bélyegeket a következőképpen osztották el:

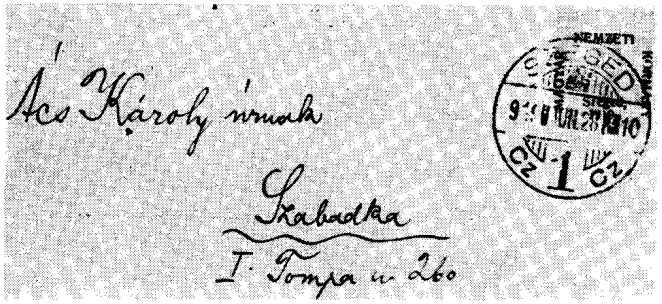
„a Szeged 1. postahivatalnak átadott	46 337 K
a bélyegkonzorciumnak eladott	150 000 K
a franczia missiónak eladott	34 952 K
a minisztérium tisztviselőinek eladott	4 388 K
a titkár magának megtartott	2 683 K
összesen	238 360 K

A Szeged 1. postahivatal a 46 337 korona értékű bélyeget néhány nap alatt eladta, tehát a bélyegekből készlet a magyar királyi posta birtokában nincsen."[20]

Azt gondoljuk, hogy a fentiek feleslegessé tesznek minden megjegyzést: a bélyegkészlet nem a forgalmat szolgálta, hanem a spekulációt. Még az az aránylag kis mennyiség se került postai bérmentesítésre, amelyet az 1. postahivatal árusított ki. Ennek nagy része a nagy példányszámban kiadott bélyeg volt, és ezek is legtöbbnyire a postai alkalmazottak vagy azok kapcsolatainak kezébe kerültek. Még azt is hozzá kell tennünk, hogy ez a mennyiség teljes sort nem tartalmazott, mert a jobb értékek magasabb helyekre kerültek. Nem véletlen, hogy a készakarva csinált ritkaságok mellett olyan értékei is vannak, amelyek nem érték el az 500-as példányszámot sem.

A jelentésben felsorolt „vevők" közül úgy hisszük csak egynek a kiléte szorul magyarázatra. A Baranya I. kiadásnál megnevezték a konzorciumot. Itt ködben marad. De tudjuk, hogy ennek a fedőnévnek a tulajdonosa már a bevezetőben ismertetett TEVÉL volt.

A teljes sorok ára órákon belül csillagászati számokat ért el, de ugyanígy még a 41 értékes kisebb sor is, amely már nem tartalmazta a 8 db néhány százas kiadású bélyegeket. Nem véletlen tehát, hogy a bélyegeket nem használták bérmentesítésre. Ma a kereskedelemben vagy a gyűjtői forgalomban feltűnnek „futott" levelek. A legnagyobb óvatosságot ajánljuk ezekkel szemben. Ugyanakkor nincs kizárva egy-egy tényleges forgalomban részt vett levél, mégis az ismerteknek fi-

11. ábra: A Bélyegmúzeum futott levele

latéliai célja volt és nem az igazi bérmentesítés. Sok Szegeden feladott levél van birtokomban ebből az időből, de mind a felülnyomás nélküli bélyegekkel lett bérmentesítve. Érdekes, hogy a fel-felbukkanó „futott" levelek majd mindegyikét Szabadkára címezték. A Bélyegmúzeum birtokában levő, dr. Ács Jenőtől vásárolt gyűjteményben is mindössze egyetlen újságbélyeggel bérmentesített szalag található.

A kiadás utóélete

Talán egyetlen magyar bélyegkiadásnak sem volt olyan érdekes utóélete, mint tárgyunkénak. Ismeretes, hogy a belgrádi fegyverszüneti egyezmény következtében a demarkációs vonalig bevonult antant csapatok egyes területein megmaradt magyar kézben a postaigazgatás, másrészt a szomszéd államok már saját postaszervezetüket működtették. Mindkét esetben régebbi vagy forgalomban levő bélyegeinket nyomták felül. Oly nagy volt a felülnyomásos kiadások dömpingje, hogy a bélyeggyűjtők tiltakozásul bojkottot mondtak ki ellenük. Másrészt állásfoglalásra szólították föl a posta-vezérigazgatóságot.

A posta-vezérigazgatóság végül a PTRT 1920. február 20-án megjelent 11. számában rendeletben tisztázta állásfoglalását:

„Érvénytelen felülnyomásos postabélyegek
25 817/19 191

Az ország megszállott részeiben különféle felülnyomású magyar postabélyegek kerültek forgalomba, a magyar posta tudta és hozzájárulása nélkül.

Mindazok a postabélyegek, amelyeken a magyar postaigazgatás által nem engedélyezett a »Posta és távírda Rend. Tára«-ban, illetve a magyar posta hivatalos lapjában közzétett felülnyomás van, a magyar posta meg nem szállott területén feladott küldemények bérmentesítésére nem használható.

Budapest, 1920. február hó 1-én."

E rendelet megírásával egyidőben az UPU-t is értesítette a vezérigazgatóság és kérte, hogy körlevélben ismertessék azokat a felülnyomásokat, amelyeket a magyar postaigazgatás hivatalos magyarnak elismert. A felsorolt négy kiadás közül csak egy került megszállott területen kiadásra, a Baranya I.[21]

Az a helyzet állott tehát elő, hogy az az ellenforradalmi kormány, amelyik már 1919-ben az egész országban uralmon volt, nem ismerte el hivatalosan saját bélyegkiadását.

A kérdés után érdeklődők a Bélyegmúzeum okmánytárában megtalálhatják azokat az eredeti iratokat, amelyekről bebizonyosodik, hogy a tárgyban a posta-vezérigazgatóságon sem voltak egy véleményen. A teljesen áthúzott és újra írt fogalmazványok mellett érdekes az igazságügy-minisztérium állásfoglalása is.

„A magyar királyi igazságügyi minisztertől.
T. 501/60 szám.
A m. kir. kereskedelemügyi Miniszter úrnak,
Budapest.

... Nézetem szerint ezért a 25 817/1919. számú rendelet az említett felülnyomással ellátott bélyegekre is vonatkozik, mert rajtuk a magyar postaigazgatás által nem engedélyezett felülnyomás van. Következésképp ezek a bélyegek nem tekinthetők az állam által ki-

adott és forgalomban levő bélyegeknek (:1897:XXXVII. t.-c 1. §-a:)

E kérdésnél utalok a Nagyméltóságod hivatali elődjének 1920. évi január hó 14. napján 25 980/16—1919. szám alatt kelt átiratára, az 1920. évi május hó 17-én 1 683/1920. XII. szám alatt adott válasziratomban közölt arra az álláspontomra, amely szerint a szegedi kormány mint tényleges hatalmi alakulat az alkotmányos kormány jogelődjének nem tekinthető, rendelkezései érvényességéhez pedig megfelelő jóváhagyás szükséges.

... Annak a kérdésnek az elbírálása, hogy a szegedi kormány rendelkezése mennyiben volt célszerű, kizárólag Nagyméltóságod hatáskörébe tartozik."

A levelet a miniszter helyett az államtitkár írta alá. Végül a kereskedelemügyi miniszter a következő beadvánnyal fordult a minisztertanácshoz:

„30 361/X. szám.

1923.

Előterjesztés a Minisztertanácshoz

I.

Kérem a t. minisztertanács hozzájárulását, hogy a »Magyar Nemzeti Kormány Szeged 1919« felülnyomással annakidején forgalomba hozott magyar postabélyegek felülnyomását utólagosan elismerhessem, vagyis az ilyen felülnyomással forgalombahozott, de ma már bérmentesítésre úgy sem használható postabélyegeket utólag érvényeseknek nyilváníthassam.

II.

Szeged az ú. n. tanácskormány idejében az anyaországtól és a megszállott területektől el volt zárva, úgy hogy a szegedi postahivatalok forgalom és bevétel nélkül maradtak. Ennek következtében a postai személyzet járandóságainak kifizetéséhez pénz nem volt.

A szegedi nemzeti kormány, hogy ehhez fedezetet szerezzen, az ottani 1. számú postahivatal készletében levő 140 793 K értékű postabélyegeket »Magyar Nemzeti Kormány Szeged 1919« felülnyomással látott el, akként hogy az átnyomás után ez a készlet 238 360 korona névértéket tett ki. E postabélyegeket a szegedi nemzeti kormány az ottani Hivatalos Közlöny 1919. évi július 3-iki 4-ik számában közzétett rendeletével érvényeseknek jelentette ki.

A felülnyomásos postabélyegek eladásából befolyt összeget a szegedi postai alkalmazottak járandóságainak kifizetésére fordították.

A fent előadottakra való tekintettel, továbbá annak figyelembevételével, hogy a szóbanlevő postabélyegeknek bérmentesítésre való felhasználása ez idő szerint már szóba nem jöhet, a felülnyomást elismerhetőnek vélem. Erre ez idő szerint azért van szükség, hogy ezek a felülnyomásos bélyegek a m. kir. posta által kibocsájtott bélyegekkel egyenlő elbánásban és jogi védelemben részesüljenek.

Tekintettel arra, hogy a jelen esetben a szegedi Nemzeti Kormány által kibocsátott rendelkezés érvényességének elismeréséről van szó, tehát a kérdésnek közjogi vonatkozása is van, helyénvalónak tartom, hogy tervezett intézkedésemhez a t. Minisztertanács hozzájárulását kérjem megjegyezvén, hogy a kérdéses felülnyomást az általam megkérdezett igazságügyminister úr is elismerhetőnek véli.

Budapest, 1923. október hó 27-én."

A Bélyegmúzeumban elfekvő (leltári szám: 6 403, 6 404.) előterjesztésen a jobb felső részén már olvasható, hogy: „Az előterjesztéshez a minisztertanács 1923. évi november hó 9-én hozzájárult."

Ezzel tehát lezárult e kiadás presztízs oldala. A minisztertanácsi határozat után a posta-vezérigazgatóságon — ahol már foglalkoztak a Bélyegmúzeum létrehozásával — úgy határoztak, hogy múzeumi célra beszereznek egy sorozatot. Leiratban szólították fel a szegedi postaigazgatóságot egy sorozat felterjesztésére, illetve beszerzésére. A leirat arra is javaslatot tett, hogy a beszerzés esetén a múzeum felesleges anyagából

vagy a bélyegértékesítő iroda raktárából Michel-katalógus alapján cserét ajánlanának fel.

A szegedi postaigazgatóság válaszában Székely Ignác postaellenőr jelentését, mint mellékletet terjesztette föl.

„A szegedi bélyegkiállítás óta hihetetlen arányokban szökkent fel a »Szegedi Nemzeti Kormány« bélyeg ára, mert kiderült, hogy a világpiaczon lévő majdnem összes szegedi sorok hamisak és egy egy komplett sorban, amely 49 értékből áll átlag 6—7 darab valódi bélyeg van. Ez természetes is, mert mindössze 300 komplett sor készült és hogy nem készült több arra a saját személyemen kívül még igen sok élő tanú tehet bizonyságot.

A Szegedi Nemzeti Kormány bélyegek, complett sora amelyet azok hivatalos vizsgálója Székely Mór (Szeged) vagy dr. Ács Jenő (Bpest) vizsgajelükkel elláttak 5—6 Millió koronáért lettek keresve, de szállítani senki sem tudott. A szegedi bélyegkiadásból valódi sor alig 80—100 maradt az országban, 100 sorozatot elvittek a franczíák 100 sor pedig egy külföldi conzorczium kezébe került az akkor előnybe részesített társadalmi egyesületek anyagából. Legutóbb derült ki, hogy a világ egyik legnagyobb bélyegkereskedője Szekula Béla is csupán hamis complett sorokat árul amelynek felfedezése a kereskedők körében nemcsak óriási megütközést keltett, hanem azt eredményezte, hogy a valódi complett soroknak ára 2, 3 sőt 4 szeres árra értékelődött.

Ma Szegeden fellelhető valódi complett sorok csak gyűjteményekben láthatók, 20—30-as sorok keresnek legfeljebb elhelyezkedést úgy hogy mindössze 1 valódi nagy sort találtam egy szegedi megbízható gyűjtőnél mely sorozatnak a valódiságát a fennebb említett hivatalos vizsgálók megállapították. Ez a sor 41 értékből áll de előre láthatólag rövidesen kiegészíthető 43 vagy 44 re.

A sorozat tulajdonosával aki egyébként philatéliai szaktekintély érintkezésbe léptem annak megszerzése iránt, aki azonban nem akarja olcsóbban átengedni mint amennyi csereanyagot érte egy külföldi czég kínált. —

E szerint ő hajlandó a sort átengedni a következő objektumokért: 2 ív Turul 50 filléres lila papíron a 35 filléres tévnyomásával (Michel 120 A/4 ív tévnyomású 600 koronás, a 800 koronással), 1 ívsor I. hadisegély (Michel 145—161) ezeken kívül pedig öt métermázsa postai szállítólevél (stb) érintetlen postazsákokban 1901—1915 évig terjedő évekről. Ennek az anyagnak a leszállítása a postai kincstárt terhelné és annak ellenében szolgáltatná át a vizsga és garancia levéllel ellátott 41/44 értékből álló szegedi sort használatlan állapotban.

Itt a Michel árakról tudni sem akarnak és nevetve említik hogy a katalógus 6 kötetében még felsorolni sem tudta a szegedi bélyegeket és olyan bélyegeket hirdetett, amelyek sehol nem léteztek, csak hamisítvány alakjában.

Azokért az árakért amit a Michel hirdet legfeljebb csak a vizsgálati díjat lehet megfizetni. —

Szeged 1925 év Május ho 5 én

Székely Ignácz
posta főellenőr."

Már a vezérigazgatóságon került a jelentésre a „cca 7—8 millió" megjegyzés. Az aktát 1925. május 13-án tették irattárba az alábbi megállapítással:

„Az ügy tárgytalanná vált, mert éppen a napokban megvásároltuk a beadványban is szakértőnek jelzett dr. Ács Jenő ügyvédtől egy általa összegyűjtött *ily speciális teljes bélyeggyűjteményt.*

Ezt a leltár felvétele után a posta Bélyegmúzeumában fogjuk elhelyezni.

irattárba.

B.pest, 1925. máj. 13.

Horváth"[22]

A kiadás utóéletéhez tartozik még az a hamisítási per is, amelyet ismeretlen tettesek ellen a Szegedi Magyar Bélyeggyűjtőegyesület indított meg 1920-ban. Az ügyészségi jegyzetek között érdekes adatokat találhatunk. Ilyen például:

„A betűket Heine Henrik lopatta el a nyomdából Magyar Endrével." Vagy: „Kary Etus tanú Sötét Jolán társával együtt nyomták felül a Molnár János által átvállalt mintegy 3200 drb bélyeget. Molnár otthon is bélyegzett felül."

A feljegyzésen a hamis bélyegek eladói között olyan nevet is találunk, mint Székely Ignácz (a fent idézett ajánlat tevője), akinek a neve mellett az is meg van jegyezve, hogy a felülnyomó bizottság vezetője volt. A vevők között találjuk dr. Ács Jenőt is, aki gyűjteményét szép kivitelű albumban adta el a postának. Talán nem véletlen, hogy ennek a gyűjteménynek is vannak hamis darabjai.

A hamisítási ügyben 1925. február 27-én hoztak ítéletet a szegedi kir. törvényszéken. Az ítélet kimondta a bűnjelként lefoglalt bélyegek elkobzását és megsemmisítését. Az indoklás a következőket állapítja meg:

„A főtárgyalás adatai szerint a rendelkező részben körülírt postabélyegek az említett felülnyomásokkal magánegyének által meghamisíttatván az 1897 évi XXXVII. t. c. 2. §-ában meghatározott kihágás forog fenn.

Minthogy pedig eme kihágás a kir. ügyész indítványa szerint egyrészt elévült, —

másrészt annak elkövetője ismeretlen s így a bűnvádi eljárás senki ellen sem indítható meg . . ."

Azt hisszük, hogy az ítélet és az indoklása nem kíván kommentárt. Úgy tűnik, hogy itt is sokan voltak érintve magasabb körökből.

Hamisítások felismerése

Már a fent ismertetett per is bizonyítja a hamisítás tényét, sőt azt is, hogy a hamisítás fő eszközeit, a betűket abból a nyomdából lopták ki, ahol a felülnyomást végezték. Ezekkel az eszközökkel készült felülnyomások már szakértők által készültek. (Molnár és a fent említett két nő), ezért minőségük a valódiakénál jobb. *Ez a hamisak első ismérve.*

Mégis a legelővigyázatosabb hamisítás sem tudja az eredetit megismételni. Eltérő lehet a nyomás technikai kivitelezése, a szövegen belüli távolságok egymáshoz való viszonya, az eltérő színek stb. Már a felülnyomás típusainak ismertetésénél bemutattunk próbanyomatokat és felülnyomott bélyegeket. Ezek mind hasonlító példányként alkalmazhatók.

Itt megadjuk azokat a méreteket, amelyek szintén segítenek a hamis bélyegek felismerésében.

Kisalakú bélyegeknél: a NEMZETI és Szeged szavak közötti távolság 10 mm, a MAGYAR és a KORMÁNY szavak közötti 14,5 mm. A Szeged szó előtt és után a távolság mindkét oldalon 4 mm.

A parlamentes bélyegekre felülnyomottaknál a fenti méretek a következőképpen változnak: A NEMZETI és Szeged szavak közötti távolság 5,5 mm, a MAGYAR és a KORMÁNY szavak között 16 mm. A Szeged szó előtt és után a távolság mindkét oldalon 4,5 mm.

Megjegyzendő, hogy az újságbélyeg és a 3 filléres arató-köztársaság fordított állású MAGYAR fölírással az ív többi bélyegétől eltérően a 14,5 mm-es távolság helyett csak 14 mm.

Vegyük sorra a legkirívóbb hamisítványok ismérveit:

1. A Szeged szó alatt az 1919. jobbra tolódik úgy, hogy az első 1 az e és g közé esik. A valódinál az 1 a z alá kerül.

2. A NEMZETI szó felső vonala egybe esik a KORMÁNY „K" betűjének vízszintesen fekvő vonalával. A valódinál a NEMZETI szó magasabban fekszik.

3. Az 1919. számok 9-einek szára a valódiaknál visszahajló és pontban végződő, amíg a hamisítványoknál ez nincsen, a szám más típusú.

4. A színkülönbségekre nagy figyelmet kell fordítani:

a) azok az ívközépről származó (5,6 sor) összefüggések, amelyek színe eltérő, mindig valódiak. A felső rész mindig cinóber, az alsó kármin. Azoknál a bélyegeknél, amelyek az I. nyomdában készültek, az alsó és felső rész színe mindig azonos.

b) A parlamentes és portóbélyegeket mindig cinóberpirossal nyomták felül. A kármin színűek hamisak!

c) A 25 filléres MAGYAR POSTA legtöbb íve kárminpirossal lett felülnyomva, de cinóberben is nyomtak a másik nyomdában, ezek nyomata tisztább a kárminénál. A hamis cinóber betűk vaskosabbak és a festék a betűk szélére tolult.

5. A zöld szín csak a hírlapbélyegen és a köztársaságiakon fényes, a többin matt. A hamisítványokon sok fényes, zöld szín létezik.

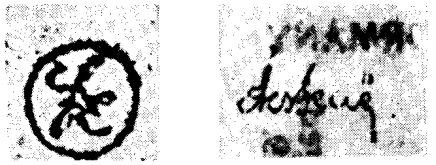
A kármin szín a valódiaknál fényes, a hamisaknál matt.

6. A cinóber színű bélyegek puhább alátéttel készültek, ezért a valódiak felülnyomása bemélyül a papírba és a hátoldalon kidomborodik. A hamisak hátoldala sima.

7. A fentebb megadott méreteket mindig vegyük figyelembe.

A parlamenteseknél van kivétel, ívenként egy-, illetve két helyen, amikor a NEMZETI és Szeged szók között a távolság 5,5 mm helyett 9,5 mm. Ilyen bélyegeket tehát ne tekintsünk hamisnak, hanem különlegességnek.

E néhány, de nem mindenre kiterjedő ismertetés mellett fel kell hívnunk a figyelmet arra is, hogy a bélyegeken alkalmazott vizsgáló bélyegzők ne tévesszenek meg senkit. A spekuláció ezekkel a bélyegekkel oly nagymérvű volt, hogy a hamisítók a vizsgálójelek hamisításától vagy fiktív jelek alkalmazásától sem riadtak vissza. Általában Ács Jenő és Székely Mór vizsgáló jelét ismerik el.

12. ábra: Székely Mór és Ács Jenő vizsgálójele. (3-szoros nagyítás.)

Katalógus

Az összefoglaló táblázaton a kiadás leglényegesebb adatai mellett viszonylagos pontértékelést is adunk. Az első rovat az alapbélyegek elnevezését adja, a második az általunk megállapított katalógus sorszámát, a harmadik az alapbélyeg számát (a Filatélia Vállalat árjegyzéke szerint), a negyedik a bélyeg névértékét, az ötödik a felülnyomás színét. A római számok a következő rovatban azt jelzik, hogy egy, vagy két nyomdában készültek a felülnyomások. Következik a felülnyomott bélyegek példányszáma, végül a pontértékelés.

Hírlapbélyeg	1.	159.	—,02 f.	zöld I.	48 260	2
Sürgős	2.	181.	—,02 f.	piros I. II.	3 700	12
Hadisegély	3.	233.	—,10 f.	zöld I.	47 200	3
	4.	234,	—,15 f.	piros I. II.	10 400	6
	5.	235.	—,40 f.	zöld I.	4 000	11
Arató-parlament	6.	214.	—,02 f.	zöld I.	17 800	5
	7.	215.	—,03 f.	zöld I.	51 000	2
	8.	217.	—,05 f.	piros I. II.	14 300	4
	9.	218.	—,06 f.	piros I. II.	900	80
	10.	220.	—,15 f.	piros I. II.	11 300	6
	11.	225.	—,50 f.	piros I.	2 100	50
	12.	226.	—,75 f.	piros I.	9 700	8
	13.	227.	—,80 f.	piros I.	2 200	50
	14.	228.	1,— K.	zöld I.	18 000	5
	15.	229.	2,— K.	piros I.	8 600	8
	16.	230.	3,— K.	piros I.	5 500	10
	17.	231.	5,— K.	piros I.	400	190
	18.	232.	10,— K.	piros I.	400	190

Új érték 1 K-án	19.	228.	10,— K.	zöld I.	5 000	10
Károly és Zita	20.	242.	—,10 f.	zöld I.	16 400	4
	21.	244.	—,20 f.	piros I. II.	66 400	2
	22.	245.	—,25 f.	piros I. II.	1 500	55
	23.	246.	—,40 f.	piros I. II.	4 000	11
Hadisegély-közt.	24.	263.	—,40 f.	zöld I.	2 600	50
Arató-parl. közt.	25.	249.	—,03 f.	zöld I.	700	100
	26.	250.	—,04 f.	piros I. II.	3 600	12
	27.	251.	—,05 f.	piros I. II.	2 700	50
	28.	252.	—,06 f.	piros I. II.	2 700	50
	29.	253.	—,10 f.	zöld I. II.	1 200	35
Új érték —,02-ön	30.	223.	—,20 f.	zöld I.	50 700	2
	31.	254.	—,20 f.	piros I. II.	500	150
	32.	255.	—,40 f.	piros I. II.	17 400	4
	33.	258.	3,— K.	piros I.	800	180
Károly-Zita közt.	34.	264.	—,10 f.	zöld I.	1 300	40
	35.	265.	—,15 f.	piros I. II.	4 900	10
	36.	266.	—,20 f.	piros II.	300	250
	37.	267.	—,25 f.	piros I. II.	2 000	55
	38.	269.	—,50 f.	piros I. II.	22 200	2
Arató —,03 új ért.	39.	215.	—,45 f.	Z/P I.	50 000	2
Magyar Posta	40.	278.	—,20 f.	piros I. II.	400	160
	41.	280.	—,25 f.	piros I. II.	22 800	3
Portóbélyegek	42.	43.	—,02 f.	piros I. II.	13 600	4
	43.	45.	—,06 f.	piros I.	4 100	12
	44.	46.	—,10 f.	piros I.	10 600	5
	45.	47.	—,12 f.	piros I.	8 400	6
	46.	49.	—,20 f.	piros I.	6 500	10
	47.	50.	—,30 f.	piros I.	4 400	15
Portó a sürgősön	48.	181.	—,50 f.	piros I.	15 000	4
	49.	181.	100,— f.	piros I.	15 000	4

A fenti pontértékek jelenleg kb. 2,50—5,— Ft-nak felelnek meg.

Az alacsonyabb értékelést értelemszerűen a nagy példányszámú bélyegek érdemlik, amíg a példányszám csökkenéssel a pontok Ft értéke növekszik.

Megjegyzendő, hogy a táblázatba nem foglalt nyomási eltérések külön értékelést érdemelnek. A legkiemelkedőbbek:

— Az 1. Hírlapbélyeg fordított helyzetben álló „MAGYAR" szöveggel 400 pont.

— A 25. 3 filléres arató-parlament köztársasági a fenti hibás nyomással 600 pont.

— Betű, vagy szám kimaradások az alapérték 4—6-szorosát érik.

— A „Nemzeti" szóban az I helyett 1 az alap bélyeg 3-szorosát éri.

— „Szvged" Szeged helyett az alapérték hatszorosát éri.

— Antiqua betűk helyett groteszk alkalmazásánál háromszoros felár számolható.

— Az ív 5. és 6. sorából származó összefüggéseken a színkülönbségek, vagy elcsúszott nyomások az alapérték ötszörösét érik.

— A 39. 45 fillér újérték-felülnyomású nyitott négyessel négyszeres értékű.

— Fordított felülnyomások általában 25, 30-szoros árat érnek.

— Olyan színváltozatok, amelyek nincsenek a táblázatban (pl. zöld helyett piros, vagy fordítva), próbanyomatok.

Ezek értéke megállapodás tárgya.

JEGYZETEK

[1] Dr. Eugen Ács: Katalog und Beschreibung der ungarischen Briefmarken „Magyar Nemzeti Kormány Szeged, 1919." Szeged, 1930. Magyar Bélyeggyűjtőegyesület Szeged.

[2] Dr. Unterberger Jenő: A magyar Nemzeti Kormány bélyegei hamisításáról. Bélyegvilág könyvsorozat 1926. Budapest.

[3] Kelemen Béla: Adatok a szegedi ellenforradalom és a szegedi kormány történetéhez. Szeged, 1923. 19. old.

[4] Tonelli Sándor. A franciák Szegeden. Szeged 1937. 7—9. old.

[5] Tonelli Sándor. Id. mű 99. old.

[6] Gaál Endre: A szegedi munkásság harca a Tanácsköztársaságért. 1917—1919. Szikra, Budapest 1956. 76. old.

[7] Gaál Endre. Id. mű 41. old.

[8] Kelemen Béla. Id. mű 41. old.

[9] Gaál Endre. Id. mű 103. old.

[10] Gaál Endre. Id. mű 118. old.

[11] Gaál Endre. Id. mű 119. old.

[12] Oltovai Ferenc: Szeged múltja írott emlékekben 1222—1945. Szeged Városi Tanács V. B. 1968. 238. old.

[13] U. o.

[14] Gaál Endre. Id. mű 222—223. old. Kelemen Béla. Id. mű 247—248. old.

[15] Oltovai Ferenc. Id. mű 241—242. old.

[16] Válogatott dokumentumok Csongrád megye munkásmozgalmának történetéből 1917—19. 482. old.

[17] A szegedi postaigazgatóság 1920/16 532. sz. irata. BM.

[18] BM. (Bélyegmúzeum)

[19] BM.

[20] BM.

[21] Surányi László: Baranya Bélyegkibocsátásai 1919. MABÉOSZ 1979. 55—57. old.

[22] Bélyegmúzeum. Leltári szám 6403—6404.

IRODALOM

A lábjegyzetekben hivatkozott irodalmon kívül, mint forrásművet még felhasználtam:

1. „Nemzeti Magyar Kormány Szegeden 1919" felülnyomású bélyegeink. Bélyeg Hírek 1919. IX. 20.
2. A szegedi kormány bélyegei. Magyar Bélyegújság 1919. XI. 25.
3. Ács Jenő dr.: A szegedi bélyegekről. Philatelia 5—6. sz. 1924.
4. Lugosi Döme dr.: A szegedi bélyegek helyes értékelése. Filatéliai Kurir, 1933. 3. 4—5. sz.
5. Szalay Gábor: Egy és más a szegedi kormány által kiadott felülnyomásos bélyegekről. A Bélyeggyűjtő, 1944. 2. sz.
6. Szabó Antal Jenő: A szegedi nemzeti kormány bélyegei. A Bélyeggyűjtő. 1944. 3. sz.
7. Székely Mór: A szegedi bélyegek újabb hamisítása.
8. Donaupost 1919. szept. 15. száma.

KÉSZPÉNZÉRT
VÁSÁROLOK

LUXUS MINŐSÉGŰ
KLASSZIKUS BÉLYEGEKET
minden változatban, a világ bármely országából!

LEVELEK, LEVÉLDARABOK
különösen érdekelnek.

„KALOCSA" teljes bélyegzésért
50% felárat fizetek!

LACZA LÁSZLÓ bélyegkereskedő
1056 BUDAPEST, VÁCI UTCA 63.

A Dunagőzhajózási Társaság postaszolgálatai*

DR. RÜDIGER WURTH (Ausztria)

1979-ben ünnepelték a Dunagőzhajózási Társaság (Donau Dampfschiffahrts-Gesellschaft/D.D.S.G.) alapításának 150. évfordulóját. Az 1829-es alapítási évben kezdték az első gőzhajó építését, majd 1830. után fokozatosan megindították a hajóforgalmat. Hamarosan felismerték a postaküldemények, de különösen a levélküldemények továbbításának lehetőségeit. A küldemények továbbításának eleinte nem volt hivatalos jellege, ez a hajóskapitányok szívességétől függött. A magánszemélyek által küldött levelek továbbításának ilyen módszere emlékeztet a mészáros-postákra, amelyek megszüntetése csak ötven évvel előbb történt.

A D.D.S.G. hajózási szolgálatot létesített a Duna teljes hosszában egészen a Fekete-tengerig. Parti szolgálati ügynökségeket nyitott a Fekete-tenger kikötőiben egészen Odesszáig, illetve Konstantinápolyig. E két város ügynökségét 1840-ben átadták az osztrák Lloydnak.

Nem képezi a tanulmány tárgyát a D.D.S.G. 1834—1845 között üzemeltetett nyílt tengeri hajózása az Égei-tengeren és a Földközi-tenger keleti részén. Erről Karl Vodrazka írt tanulmányt a jubileumi emlékkönyvben.

A dunamenti területek — a monarchián kívül — annak idején Törökország fennhatósága alatt álltak, ahol alig volt postaszolgálat. Olyan tény volt ez, amelyet hamarosan felismertek a D.D.S.G. illetékesei, tudva, hogy a postaszolgálat bevezetése nagy jelentőséggel bírna. A következő lépés, logikusan a „szívességi" állapotból a hajóposta-szolgálat szilárd rendszeréhez vezető átmenet volt.

A D.D.S.G. levélposta továbbítása két szempont szerint történt: egyrészt a saját ügynökségek között, másrészt az ügynökségeken keresztül, kapcsolódva a normál postai (állami) továbbszállításhoz. Az állami postai bérmentesítési díjakon túl, a társaság saját kézbesítési díjat hajtott be. A hajópostának így *magánposta* jellege volt. Ügynökségtől ügynökségig történő továbbítás esetén, anélkül, hogy az állami postaszolgálatot igénybe vették volna (leadás és szállítás közvetlenül a D.D.S.G. ügynökségnél), teljes továbbítási díjról beszélhetünk. Ha azonban az érkezési ügynökség a levelet átadta az állami postának abból a célból, hogy az ország belsejébe szállítsa, akkor a viteldíjat a mindenkor érvényben levő bérmentesítési szabályzat

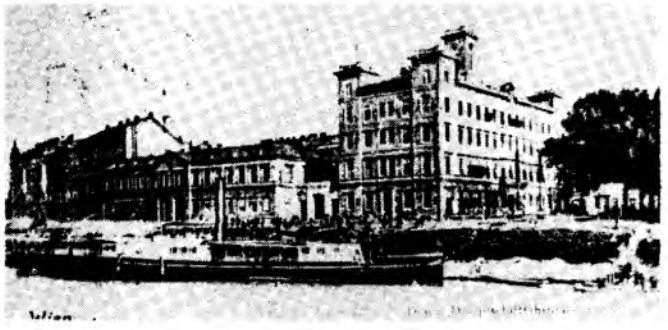
* A tanulmány eredeti címe: „Die Postdienste der Donau-Dampfschiffahrts-Gesellschaft." Megjelent az „Österreichisches Jahrbuch 1980 für Postgeschichte und Philatelie" című kötetben. Az eredetitől eltérő változtatásokat a szerző vezette át.

1. ábra: A D.D.S.G. hajójáratainak térképe

szerint külön le kellett róni. Az első időszak készpénz inkasszója után 1866. április 15-től bevezették a saját D.D.S.G. bélyegekkel történő bérmentesítést. Ezen első magán-hajópostabélyegek első kiadásakor egy levél bérmentesítési díja 17 krajcár volt, később, 1868-tól már csak 10 krajcár. A hajóposta-bélyegek bevezetésétől a hajón való szállítás és az állami postaintézmény kombinált postaútja tükröződik a D.D.S.G. bélyegek és a kincstári bélyegek egymás melletti bérmentesítésében. Az egymás melletti bérmentesítések az eredeti értelemben nem tekinthetők vegyes bérmentesítéseknek. Vegyes bérmentesítés alatt két vagy több, különböző kiadás értékeiből álló díjösszeg-összetétel értendő. Itt viszont két egymástól független díjösszeg egymást követő lerovásáról van szó. A tisztán belföldi forgalomban, azaz az egész monarchia folyamhajózási területén belül — amelyet még központilag kormányoztak — hamarosan feleslegessé vált a D.D.S.G. külön díjlerovás. A dunai hajózást a vasutakhoz hasonlóan, az állami postaszolgálatba beolvasztották. Erről tanúskodik egy újságcikk az 1849. április 7-i „Wiener Zeitung" esti mellékletéből.

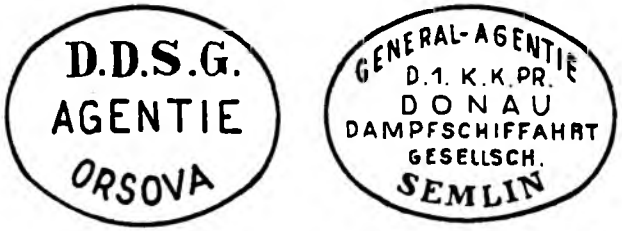
„A postaösszeköttetések gyorsaságában érezhető hiány volt, hogy — miközben a gőzhajók néhány óra alatt megtették a Linz és Bécs közötti utat, illetve a Bécs és Pest közötti utat, majd tovább utaztak — a szárazföldön szállított levélpostának háromszor hosszabb időre volt szüksége, hogy ezen helységek egyi-

2. ábra: A D.D.S.G. székháza Bécsben

kétől a másikig érjen. A kereskedelmi miniszternek a D.D.S.G.-vel egyetértésben hozott rendelete következtében várható, hogy a gőzhajókat a jövőben a Linz—Pest irányában postaküldemények továbbítására fel lehet használni. Így a hajózási társaság kalauzai közvetítésével a közbenső Tulln, Stein, Spitz, Mölk, Ybbs, Grein, Wallsee és Mauthausen állomások a levél-csomagtovábbítást illetően egymással és Béccsel és Linzzel, továbbá Hainburg, Pressburg, Raab, Gönyü, Komorn, Gran és Waitzen közbenső állomások egymással és Béccsel és Ofen-Pesthtel kapcsolatba kerülnek . . ."

A hajópostának, a vasúthoz hasonlóan, az állami postába való bevonása azonban nem zárta ki, hogy a D.D.S.G. államon belüli ügynökségei között a levélforgalmat az állami postaszolgálat igénybevétele nélkül bonyolíthassák. Filatéliai szempontból nagyon érdekesek az olyan levelek, amelyeket az *ozmán fennhatósághoz tartozó Alsó-Duna szakaszán szállítottak az itt működő ügynökségek útján* és amelyekről a régi levelek tanúskodnak és utána az ottani ügynökségi bélyegzővel értéktelenített bélyegek. A határátlépő forgalmat az Alt-Orsovában levő ügynökség bonyolította magyar földön, ugyanígy a jobb parton Semlin-i és a Basiasch-i ügynökség. Ezeken az ügynökségeken adták át a küldeményeket az osztrák, később az osztrák—magyar állami postaszolgálatnak. Onnan 1866-tól a D.D.S.G. bélyegek mellé ragasztották az osztrák, illetve magyar postabélyegeket. Elfogadták a feladási helyen felragasztott Levante bélyegeket is.

3. ábra: Az orsovai és zimonyi (Semlin) ügynökség oválbélyegzője

Az alábbiakban közöljük a levélforgalommal foglalkozó ügynökségeket és azok bélyegzőinek leírását regionális elrendezésben. A jobb oldalon a római számokban kifejezett pontértéket adjuk. A római számok a ritkasági fokozatnak megfelelően (I—XV.) emelkednek.

Magyarország

Alt Orsova	a) Kisméretű egykörös bélyegző, évszám nélküli dátum II. b) Oválbélyegző háromsoros felirattal: D.D.S.G./AGENTIE/ORSOVA III.
Basiasch	Kisméretű egykörös bélyegző évszám nélküli dátum VI.
Semlin	a) Oválbélyegző hatsoros felirattal: GENERAL—AGENTIE/D.1.K.K.PR./DONAU /DAMPFSCHIFF-FAHRT/GESELSCHAFT/SEMLIN XIII.

Szerbia

Belgrád	a) Oválbélyegző négysoros felirattal: AGENTIE/D.1.K.K.PR./DONAU DAMPFSCHIFFARTH/BELGRAD VIII. b) Kisméretű egykörös bélyegző BELGRÁD III./IV. c) Nagyméretű egykörös bélyegző évszámmal V.
Brcska	Kisméretű egykörös bélyegző dátummal. Ez ideig egyetlen példány ismert! RR.
Radujevaz	a) Oválbélyegző háromsoros felirattal: D.D.S.G./AGENTIE/RADUJEVAZ II./III.

	b) Négyszögletes bélyegző RADUJEVAZ	XI.
	c) Kisméretű egykörös bélyegző dátummal	II.
Semendria	Négyszögletes bélyegző egysoros SEMENDRIA, dátummal	X.

A D.D.S.G. postaszolgálat utolsóként Szerbiában szűnt meg 1880-ban. Nemcsak a magyar határátkelőhelyek lettek inaktívak, de ezzel a dunai postaszállítás fejezete is lezárult.

Románia

Braila	a) Oválbélyegző háromsoros felirattal: AGENTIE/D.D.S.G./BRAILA	III./IV.
	b) Kétkörös bélyegző középen P.P. A két kör között D.D.S.G.BRAILA felirattal	XII.
	c) Négyszögletes bélyegző BRAILA PORTO PAYE felirattal	XI.
	d) Oválbélyegző BRAILA (egyenes) és dátum, kék (szokásos)	I./II.
	fekete	III.
	e) Vonalbélyegző BRAILA alacsony formátum	XIV.
Calafat	a) Oválbélyegző háromsoros felirattal: AGENTIE/D.D.S.G./CALAFAT	III./IV.
	b) Egykörös bélyegző CALAFAT SALDIERT felirattal és dátummal	IX.
	c) Kisméretű egykörös bélyegző dátummal	II.
	d) Egykörös bélyegző KALAFAT („K" C helyett)	VII.
Galaz	a) Oválbélyegző DONAU DAMPFSCHIFF AGENTIE GALAZ	V.
	b) Oválbélyegző GALAZ (egyenes) dátum	I./II.
	c) Oválbélyegző GALATZ (hajlított) (GALATZ TZ-vel) dátum	VI./VII.
	d) Kisméretű egykörös bélyegző GALATZ felirattal (TZ-vel)	I./II.
Giurgevo	a) Oválbélyegző háromsoros felirattal: D.D.S.G./AGENTIE/GIURGEVO	II./III.
	b) Oválbélyegző négysoros felirattal: ANGEKOMMEN/IN/GIURGEVO/dátum	VIII.
	c) Oválbélyegző háromsoros felirattal: AGENTIE/GIURGEVO/SALDIERT és dátum	IV./V.
	d) Ovál, díszítményes bélyegző háromsoros felirattal: D.D.S.G./AGENTIE/GIURGEVO	X.
	e) Négyszögletes bélyegző GIURGEVO és dátum	III./V.
Izmail	Kisméretű egykörös bélyegző dátummal	IV.
Oltenitza	Oválbélyegző háromsoros felirattal: AGENTIE/D.D.S.G./OLTENITZA	II.
Piquet	a) Oválbélyegző háromsoros felirattal: AGENTIE/D.D.S.G./PIQUET, kék (szokásos)	III.
	fekete	IX.
	b) Oválbélyegző négysoros felirattal: AGENTIE/D.D.S.G./PIQUET/dátum, kék (szokásos)	III.
	fekete	X.
	c) Oválbélyegző, háromsoros felirattal: AGENTIE/PIQUET (egyenes) SALDIERT (hajlított) kék (szokásos)	VII.
	fekete	XI.
	d) mint c), azonban dátummal, kék (szokásos)	X.
	fekete	XIV.
	e) Egykörös bélyegző BEKET (egyenes) és dátum	RR.
Turn-Magurelle	Oválbélyegző háromsoros felirattal: AGENTIE/D.D.S.G/T.MAGURELLE	I./II.
Turn-Severin	a) Oválbélyegző háromsoros bélyegzővel: AGENTIE/D.D.S.G./TURN-SEVERIN	II.
	b) Kisméretű egykörös bélyegző TURN SEVERIN	II.

Románia volt az első dunai hercegség, amely postáját átszervezte és a D.D.S.G. hajópostaszolgálat már 1873-ban megszűnt. Romániában 1866-tól 1873-ig alkalmazták a D.D.S.G. bélyegekkel történő bérmentesítést.

Bulgária és Dobrudzsa

Czernavoda	a) Oválbélyegző háromsoros felirattal: D.D.S.G./AGENTIE/CZERNAVODA	IV./V.
	b) Kisméretű egykörös bélyegző	VI.
	c) Egykörös bélyegző CZERNAWODA („V" helyett „W")	II./III.
Hirsova	Kisméretű egykörös bélyegző dátummal	VI.
Lom Palanka	a) Oválbélyegző háromsoros felirattal: AGENTIE/D.D.S.G./LOM PALANKA, kék (szokásos)	I.
	fekete	V.

	b) Kisméretű egykörös bélyegző	I.
	c) Nagyalakú egykörös bélyegző évszámmal	III./IV.
Nicopoli	a) Oválbélyegző háromsoros felirattal: AGENTIE/D.D.S.G./NICOPOLI	V.
	b) Kisméretű egykörös bélyegző, dátummal	IV.
Oreava	a) Oválbélyegző háromsoros felirattal: AGENTIE/D.D.S.G./OREAVA	I./II.
	b) Négyszögletes bélyegző OREAVA	VIII.
	c) Kisméretű egykörös bélyegző dátummal	I./II.
Rustzuk	a) Oválbélyegző háromsoros felirattal: D.D.S.G./AGENTIE/RUSTZUK	III.
	b) Kisméretű egykörös bélyegző dátummal	I.
Silistria	a) Oválbélyegző négysoros felirattal: AGENTIE/D.1.K.K.PR. DONAU/DAMPFSCHIFFAHRT/SILISTRIA	IV.
	b) Egykörös bélyegző dátummal SILISTRIA	I.
Sistov	a) Oválbélyegző háromsoros felirattal: AGENTIE/D.D.S.G./SISTOV	I./II.
	b) Kisméretű egykörös bélyegző dátummal SISTOV	I.
Sulina	Egykörös bélyegző dátummal, SULINA	III.
Tulcia	a) Oválbélyegző négysoros felirattal: AGENTIE/D.D.S.G./ dátum, TULCIA	
	(ívelt) kék (szokásos)	VI.
	fekete	X.
	b) Kisméretű, egykörös bélyegző TULCIA	
	kék (szokásos)	III.
	fekete	V./VI.
Turtukay	a) Oválbélyegző: AGENTIE DER ERSTEN K.K.PR. D.D.S.G. TURTUKAY	X.
	b) Egykörös bélyegző, dátummal TURTUKAY	VIII.
Widdin	a) Oválbélyegző: AGENTIE D.D.S.G. WIDDIN	II.
	b) Egykörös bélyegző dátummal és évszámmal WIDDIN	III.

Ezek az eredetileg bolgár ügynökségek levélforgalmát a Duna legalsó szakaszán (jobb partján) különböző időben szüntették meg. Románia 1878. november 25-én elkezdte Dobrudzsa elfoglalását. Sulina és Tulcia Romániához került. 1879-ben Hirsova és Czernavoda következett. Minden más postaügynökség bolgár területen még 1880-ban a szerb postaügynökségek előtt megszűnt.

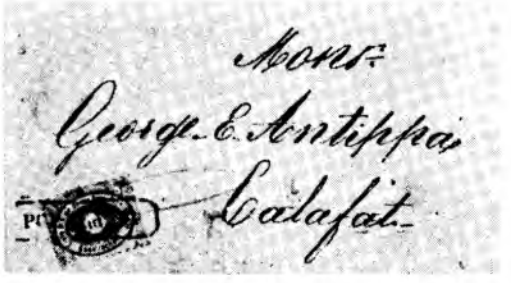

4. ábra: Egymás melletti bérmentesítés 1867 5 soldi finom nyomás és 10 Kr. piros D.D.S.G. Silistra oválbélyegzővel

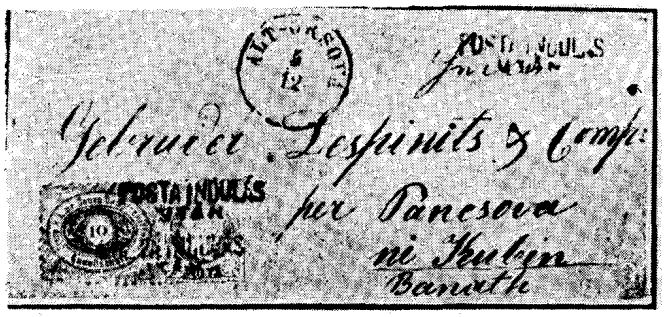
A névvel jelölt ügynökségi bélyegzőkön kívül olyanokat is alkalmaztak, amelyeken nem volt helységnév. Ezekhez a bélyegzőkhöz is a kék színt használták. A más színű bélyegzők külön fel vannak tüntetve.

Helységnév nélküli különleges bélyegzők

a) Gyűszűbélyegző csak dátummal
kék (szokásos) I./II.
fekete VI.
b) Egykörös bélyegző AUSGEFOLGT, dátummal V.

5. ábra: Port PAYE bélyegző 10 Kr. zöld D.D.S.G. bélyegen

6. ábra: „Posta indulás után" bélyegző 10 Kr. zöld D.D.S.G. és 10 Kr. 1867-es bélyegen; utolsó belföldi levél a második súlyfokozatban

c) Egykörös bélyegzőn ANGEKOMMEN, dátummal és évszámmal VIII.
d) Négyszögletes bélyegző PORT PAYE X.
e) Sorbélyegző NACH ABGANG DER POST IV.
f) Sorbélyegző POSTA INDULÁS/UTÁN V.

A D.D.S.G. bélyegekkel bérmentesített levelek pontértékelésére irányárként legcélszerűbbnek tartjuk dr. Ferchenbauer Ausztria speciál-katalógusának használatát, amely az árakat osztrák schillingben fejezi ki. A legutóbbi, 1981-es kiadásban egyes leveleknél a következő árakat adja:

17 krajcár skarlátvörös sorfogazás 12	5 500
17 krajcár skarlátvörös sorfogazás 9 $^1/_2$	7 500
10 krajcár lila	10 000
10 krajcár zöld I. típ.	3 000
10 krajcár zöld II. típ.	20 000
10 krajcár piros	19 000

Ezeket az értékeléseket minden bélyegző vonatkozás nélkül közvetlenül a római I. pontalap bázisának kell tekintenünk. A további római számokkal jelölt pontok esetén pontonként körülbelül 1500 schillinget kell számolnunk, mivel ezek a levelek csak egyedenként értékelhető darabok, legnagyobb részt csak aukciók révén hozzáférhetőek. Effektív piaci áruk alig állapítható meg. Levéldaraboknál a levéláraknak körülbelül a 25%-át lehet számítani. Például Bécsben a Kunz aukciós cégnél 1979-ben elárvereztek egy érdekes levelet, amely Brailából D.D.S.G. 10 krajcáros zöld I. típ. bélyeggel és PORT PAYE bélyegzéssel lett bérmentesítve. A vevőnek végleges árként 11 500 schillinget kellett fizetnie. Annak idején a katalógus ár még 50%-kal alacsonyabb volt, mint ma. A számítási alapot a bázispont plusz X. ritkasági pontérték adta és pontosan ennek megfelelő árat értek el. Mértékadó, hogy ezeknek az objektumoknak az ára a nemzetközi piacon ma felfelé ível.

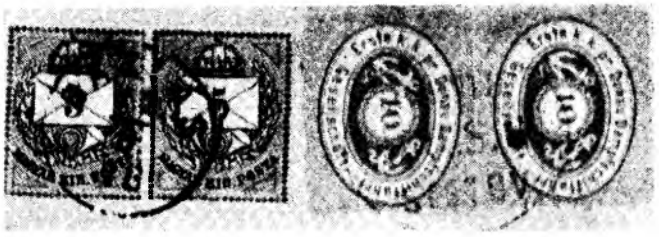
A bélyegzések viszonylagos pontértékelő táblázatának alapjait a közben elhunyt H. Glück mély tudásának köszönhetem, akinek tanulmányi anyaga képezi az általam bemutatott táblázatot.

Olyan levelek, amelyeken a D.D.S.G. bélyegek és az állami postaszolgálat kincstári bélyegei mint bérmentesítések egymás mellett láthatók, nagy ritkaságok, értékük legalább 70 000 schilling körül mozog. Ilyen bérmentesítési kombinációk ismeretesek az 1863/64., és 1867-ben kiadott osztrák postabélyegeknél* és 1871-es, illetve az 1874-es kiadású magyar postabélyegeknél.

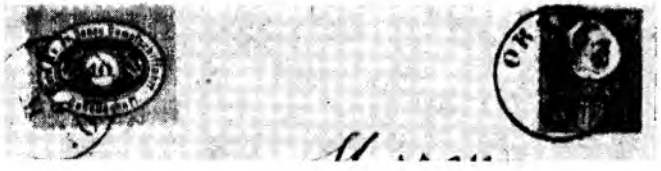
Kombinációknak magyar bélyegekkel viszonylag legolcsóbb alapár bázisa 75 000 schilling a réznyomásnál, a kőnyomásnál 85 000 schilling, a levélborítékrajzúaknál 80 000 schilling, tekintet nélkül a bélyegzések ritkasági fokára.

Ismeretesek az 1867-es Levante kiadással való kombinációk is. Szeretnék utalni itt egy levélre a Glück gyűjteményből. Ez a különleges ritkaság 17 krajcáros D.D.S.G. bélyeg és 5 soldis Levante finom nyomású kombinációja. Mindkét bélyeget a silistrai ügynökség

* A szerkesztő megjegyzése: A szerző az 1867-es bélyegeket osztrák kiadásként említi. Magyar álláspont szerint ezt a kiadást amikor osztráknak, ugyanakkor a magyar postaigazgatás első önálló kiadásának is kell tekinteni.

7. ábra: D.D.S.G. 10 Kr. pár Sistov ügynökségi bélyegzővel és 5 Kr. pár 1874-es Baziás bélyegzővel

8. ábra: 10 Kr. zöld D.D.S.G. és 5 Kr. 1871-es réznyomású Orsova bélyegzéssel

oválbélyegzőjével értéktelenítették. Nemzetközi levélritkaság a 17 krajcáros D.D.S.G. + 5 krajcáros 1863. (64-es 9 $^1/_2$ fogazású + ugyanezen kiadás 5 soldisa.) Annak idején 5 krajcár + 5 soldi (10 soldi) volt a Levante postahivatalok közötti egyszerű levélküldemény díja. A bélyegeket „Franz Josef 10" ovális hajóbélyegzővel értéktelenítették. Dr. Ferchenbauer Románia és Szerbia bélyegei kombinációinak lehetőségét is említi árjelzés nélkül. Különleges bélyegritkaságoknak számítanak még a D.D.S.G. bélyegeken belüli bérmentesítési kombinációk is. Ferchenbauer példaként 10 krajcáros lila + 10 krajcár zöld I. típ. illetve 10 krajcár zöld I. típ. + 10 krajcár piros bérmentesítéseket említ.

A D.D.S.G. a Duna alsó folyásánál a fent említett ügynökségeken kívül még az alábbi ügynökségeket is fenntartotta:

Szerbiában Drenkova, Dubrovitza, Gradischte, Groszka, Kladova, Milanovaz, Schabaz, Syp és Takia; Romániában Corabia, Gurajova, Kalaras és Zimnitza; Bulgáriában és Dobrudzsában Ostrov; magyar területen Eibenthal, Klenak, Kubin, Moldova, Pancsova és Schnellersruh.

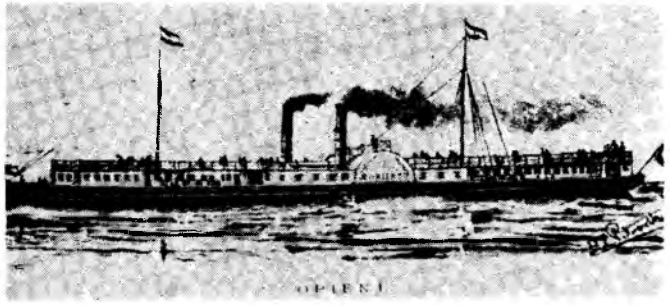
Ezeknél az ügynökségeknél a D.D.S.G. valószínűleg nem rendezett be levélposta szolgálatot, mert kizárólagosan a teherforgalomra koncentráltak. Mégis ismeretesek D.D.S.G. bélyegek, amelyeken Pancsova, Gradischte, Guravoja és Zimnitza ügynökségi bélyegzők láthatók. Egy levél Gradischte egykörös bélyegzővel és dátummal 10 krajcáros lila D.D.S.G. bélyegen Robson Lowe cégnél került kalapács alá, ugyanúgy mint egy Guravoja bélyegzővel ellátott és 10 krajcáros piros D.D.S.G. bélyeggel bérmentesített levél. Mindkettő a Steindler gyűjteményből származott. A Dubrovitza ügynökségi bélyegzők szerb bélyegekkel váltak ismertté. Bélyegzési különlegességek még tévedések folytán fordulhattak elő. Ugyanis néhány esetben az osztrák Levante hivatalok és a D.D.S.G. ügynökség vezetője egy személy volt. A posta ügyek és az ügynökség ügyeinek intézése jóformán egy asztalnál történt, így a bélyegzőket is könnyen felcserélhették.

Az *Odessza ügynökséget* 1840-ben az Osztrák (Österreichische) Lloydnak adták át. Ennek ellenére a későbbi időből is ismertek levelek D.D.S.G. ügynökségi bélyegzéssel, D.D.S.G. bélyegen. A Steindler gyűjteményben néhány ilyen bizonyító példát lehet találni a következő bélyegző-típusokkal:

a) Oválbélyegző háromsoros felirattal: AGENTIE (D.D.S.G.) ODESSA.
b) Oválbélyegző háromsoros felirattal: D.D.S.G. (ívelt) (dátum) ODESSA (ívelt).
c) Egykörös bélyegző D.D.S.G./ODESSA, dátummal.

* * *

Az ügynökségi bélyegzőkön kívül a *hajóbélyegzőket* is meg kell említenünk. Minden D.D.S.G. hajónak volt ilyen bélyegzője. Leveleken nagyon értékesek és keresettek. Először ovális bélyegzők voltak, amelyeket később négyszögletes bélyegzők váltottak fel. Mindkét típusú bélyegző a hajó nevét és egy számot tartalma-

EILDAMPFER
ORIENT

9. ábra: Az Orient nevű hajó és nyolcszögletű bélyegzője

zott. Később olyan négyszögletes bélyegzőket alkalmaztak, amelyeken az útvonalat is megnevezték (1-es út, 2-es út stb.), dátum, valamint egy számjelzés is volt rajta. A következő hajóbélyegzők ismeretesek:

Albrecht, Árpád, Austria, Boreas, Debreczin, Franz Josef, Friedrich Galathea, Germania, Kronstadt, Merkur, Metternich, Orient, Radetzky, Silistria, Propeller

10. ábra: „Árpád 16" ovál hajóbélyegző zöld 10 Kr. D.D.S.G. bélyegen (1871)

11. ábra: „Radetzky 16" ovál hajóbélyegző

Giurgevo, Propeller Sulina, Sofia, Stadt Pest, Széchenyi és Zrínyi. Ezek mind ovális bélyegzők voltak. Az É. B. Sophie és Orient Gyorsgőzös négyszögletes bélyegzőt használt. Szintén négyszögletes bélyegző a Per Dampfschiff (gőzhajóval). Négyszögletes bélyegzők szolgáltak az útirányok jelzésére is. 1. Reise, 2. Reise, 3. Reise, 4. Reise. Ezeknek a bélyegzőknek a D.D.S.G. bélyegekkel bérmentesített leveleken a színe általában kék. Pontértékük VIII-tól felfelé sorolandó.

* * *

Aki a D.D.S.G. postaszolgálatával foglalkozik, biztosan rábukkan a *Duna—Fekete-tengeri Vasút és a Kustendje—Kikötő Társaság* helyi postájára is. Ez a helyi vasúti postaszolgálat teremtette meg a czernavodai D.D.S.G. ügynökség Kustendje (Konstanza) kikötőjében levő osztrák Lloyd ügynökség közötti vasúti összeköttetést. A vasútvonal lényegesen megrövidítette az utat az Osztrák—Magyar Monarchiától Levantéig. A D.D.S.G.-hez hasonlóan a vasúttársaság is külön díjat hajtott be a levélszállítási költségek fedezésére. A díjak nyugtázására 1867-ben egy 20 para névértékű, helyi kiadású bélyeget is kibocsátottak.

A para pénznem azt a tényt tükrözi, hogy a levelek továbbítási útja osmán területen volt. A leveleknek az állami posta útján történő továbbszállításához a Levante kiadások értékeiben megadott bérmentesítéssel kellett még rendelkezniük. A lerótt 20 para tehát csak a Duna és a Fekete-tenger közötti vasútszakaszon

a magánszállítás költségét szolgálta. A kiadás csak egy címletből állt és nem kapott utódokat. Feltűnő, hogy általában a katalógusoknak mostoha gyermeke. Legutóbb Billig volt, aki 1963-ban megjelent kézikönyvében foglalkozott részletesebben a kiadással. Elismerésre méltó, hogy dr. Ferchenbauer újra felvette katalógusába. Ő kevésbé foglalkozik leíró részletekkel, inkább azokra a szempontokra összpontosít, amelyeket itt is követünk. A Bécsben, a Kaiser nyomdában készített kőnyomású bélyeg egy keretbe foglalt tengerparti részletet ábrázol a következő felirattal: „DBSR/LOCAL-POST/KUSTENDJE—CZERNAVODA/20 PARAS (DBSR = Danube and Black Sea Railway). Billig beszél arról, hogy ritkán lehetett éles kontúrú bélyegnyomatokat találni, később az elhasználódott nyomóeszközök miatt még elmosódottabbá váltak. A bélyeg nyomása kékesfekete zöld papíron. Két változatú durva fogazást ismerünk: 9:11, illetve 9:12. E bélyegek használata, értéktelenítése nem mentes a problémáktól. Ismeretesek például kézírásos áthúzások a bélyegzéseken kívül. Ferchenbauer említést tesz olyan kombinált egymás melletti bérmentesítésekről, ahol a 20 parás helyi kiadású bélyegek mellett 10 vagy 15 soldis 1864-es Levante kiadás található. Ugyanígy 1876-os durva nyomású 15 soldis Levante bélyeg is van 20 parással bérmentesített levélen. Ferchenbauer katalógusában a Lloyd Kustendje ügynökség bélyegzőjével ellátott ilyen levelek irányáraként 125 000 schillinget ad meg. Olyan levélre, amelyen a helyi bélyeg mellett 1867-es 15 és 25 soldis látható, 200 000 schillinget állapít meg. A jelenlegi feltételezések szerint a vasútvonalon a postaszolgálat 1871-ben szűnt meg.

* * *

A D.D.S.G. hajós postaszolgálatának vége felé a társaság 1880-ban a világ legnagyobb belvízi hajótársaságának számított. Már öt évvel korábban 201 gőzhajóval és 750 csónakkal rendelkezett. Így nagyon fontos gazdasági tényező volt a monarchián belül. A D.D.S.G. 1887-ben a teherforgalmi útjain újabb bélyegeket adott ki. Nagy hasonlóságot mutatnak az előző postaforgalmi bélyegekkel, ezért sok tévedés forrásai is lehetnek. Az új bélyegek okmánybélyegek, vagy a csomagforgalomban használt ellenőrző, vagy a személyhajózásban kabin, illetve helyfoglalást nyugtázó bélyegek. Tehát nem sorolhatók a levélbélyegek kategóriájába. Kiadásuk egészen a XX. század húszas éveibe nyúlik. Érdekes dokumentumai a szomszéd államok különböző pénznem megjelöléseinek. Ezek az illetékbélyegek 1892. és 1901-ből grafikailag a leghasonlóbbak a D.D.S.G. bélyegekhez. Ezeknél is az érték oválban van, a bélyegkép merőleges elrendezésben fekszik, ellentétben a korábbi évek vízszintesen álló bélyegképeivel szemben. A D.D.S.G. gyűjtőket szakirodalom is segíti. Ilyen a Billig katalógus vagy a Donaupost régi számai, amelyek monografikus leírások mellett katalógus jellegű adatokat is adnak.

Ez egy olyan terület, amely nem a posta hatáskörébe tartozik, rokonságban vannak a vasúti csomagbélyegekkel. Ugyanakkor tájékoztatást is nyújtanak a D.D.S.G.-ről, mint gazdasági területről. A D.D.S.G. hanyatlása a monarchia összeomlása következtében állt elő, elsősorban az óriási anyagi veszteségek miatt. Ez egyúttal a teherforgalomban használt hajópostabélyegek végét is jelentette. A D.D.S.G. ma újra kibontakozó gazdasági tevékenységében a levél és elszámolási bélyegeket már csak levéltári jelentőségűnek tekinti.

Állásfoglalásunk az első magyar bélyegről

A Filatéliai Szemle 1981. novemberi számában méltatta Surányi L. dr. Anton Jerger: Monographie der Frankaturen 1850—1867, Mischfrankaturen Österreich, Lombardie—Venezien c. könyvét, amely Bécsben, 1981-ben jelent meg a Die Briefmarke kiadónál.

A cikk a mű méltatása mellett vitába szállt dr. Jerger-rel, aki az 1867-es első magyar kiadású bélyegeket *közös* osztrák—magyar bélyegeknek tekinti. Nem vitatkozott néhány nem a történelmi hűségnek megfelelő tényközlésével, csak a kiadás körülményeire koncentrált. Azóta a Die Briefmarke című osztrák folyóirat a könyvből kiemelve folytatásokban közli a cikk által bírált, 1867-es kiadásra vonatkozó részt. (Die Mischfrankaturen im Zeitabschnitt 1867 bis 1871.) A lap szerkesztőségének bevezető megjegyzése szerint a mű első ízben tárgyalja behatóan a kiegyezés filatéliailag is érdekes korszakát, amelyet így könnyebben érthetőbbé is tesz.

A fentiek mellett ismételt állásfoglalásra késztet az is, hogy a Magyar Filatélia Vállalat 1982-es árjegyzéke az előző évi helyes periodizálással szemben most az 1867-es kiadású bélyegeket „közös kiadás"-ként hozza.

Most — Sipos Józsefné kiadás előtt álló tanulmányának felhasználásával — közöljük 1866. nyarától a kiegyezési tárgyalások legfontosabb mozzanatait, majd az Ideiglenes Postaegyezmény a kiadással kapcsolatos lényeges páragrafusait. Ezeknek az objektív tényeknek az összevetése dr. Jerger állításaival vitán felüli bizonyítékai a magyar postaigazgatás önállósága létrejöttének és az első *önálló magyar bélyegek* kiadásának.

— Az 1866. június 26-ára összehívott magyar országgyűlést, amely a kiegyezési javaslatokról tárgyalt volna, elnapolták az osztrák—porosz háború kitörése miatt.
— Július 3-án az osztrákok megsemmisítő vereséget szenvednek Königgrätznél.
— Sürgőssé válik az osztrákoknak a magyarok megnyerése a kiegyezés által.
— Decemberben Bécsben a császár átadja Andrássy grófnak az osztrák kiegyezési terveket. Ebben még közös ügyként szerepel többek között a posta és távíró.
— Decemberben Deák—Beust találkozó, eredmény nélkül.
— 1867. január 27-én, illetve február 26-án Deák fogalmazásában elfogadják mind a magyarok, mind az osztrákok a kiegyezés szövegét, amelyben a posta és a távíró már nem szerepel a közös ügyek között.

— Időközben Ferenc József Andrássyt és Deákot Bécsbe hívja. Andrássy miniszterelnöki megbízást kap.
— Február 17-én kinevezik a magyar kormányt. Ettől az időtől magyar miniszterek is részt vesznek a bécsi kabinet ülésein.
— Június 8-án királlyá koronázzák Ferenc Józsefet.
— Június 12-én (Szent Iván hava) Ferenc József aláírásával szentesíti a kiegyezési egyezményt.

Az egyezmény tehát *már februárban* készen volt. Mindjárt elkezdődtek a részlet-egyezmények tárgyalásai.

— 1867. március 22-én Pesten megkezdődtek az Ideiglenes Postaegyezmény tárgyalásai.
— Az önálló magyar postabélyegek kiadásának, illetve előállításának kérdése vette igénybe a legtöbb időt a tárgyaláson. Végül az erre vonatkozó megállapodást a 15. §-ba foglalták.
— Az egyezményt április 13-án írták alá.

Dr. Jerger könyvében említi a bélyegkiadás körüli nehézségeket. Nem idézi viszont az egyezményből a mindent tisztázó paragrafusokat. Ugyanakkor megállapítja, hogy: „1867-ben Magyarországgal a kiegyezés keretében az ideiglenes postaegyezmény szerint abban is megállapodtak, hogy mindkét postaigazgatás azonos bélyegeket »közösen« fog használni." („gemeinsam".)

Ezzel szemben az egyezmény a következőképpen szól: „1. § 1867. május 1-én a postaügyek legfelsőbb vezetését és igazgatását Magyarországon és Erdélyben a magyar királyi Földművelés-, Ipar- és Kereskedelemügyi Minisztérium veszi át.

Ezen a napon az említett országban levő postai hatóságok és postaintézmények a cs. kir. Kereskedelemügyi Minisztérium kötelékéből kilépnek és a magyar kir. Kereskedelemügyi Minisztérium alá rendeltetnek . . ."

Ez a paragrafus tehát a teljes önállóságot biztosította. Idézzük a 15. §-t:

„1867. május 1-től, vagy ha ez műszaki nehézségek miatt egyáltalában keresztülvihetetlen lenne, június 1-től minden esetre a legmagasabb felség képét viselő és az értéket arab számokkal krajcárban feltüntető levéljegyek és bélyeges borítékok, továbbá értékjelzés nélküli hírlapjegyek kerülnek forgalomba, *mind az előző, mind a magyar postaigazgatás területén,* amelyek elkészítését a cs. kir. Kereskedelemügyi Minisztérium az *előállítási költségek megtérítése ellenében* az egyezmény időtartamára *Magyarország számára is* vállalja . . ."

A paragrafuson belül semmi sem utal a „közös"-ségre. Sőt, kiemeli, hogy két postaigazgatásról van szó. A magyar fél megfizeti az előállítási költségeket, az osztrák viszont bérmunkát vállal. Az a félreérthetetlen fogalmazás, hogy „Magyarország számára is" szintén kizárja a közösködést. Dr. Jerger talán ott téved, hogy a közös uralkodó képe a bélyegeken mindjárt közös kiadást is jelentett volna.

Sajnos dr. Jerger érveinek alátámasztására nem hoz idézeteket, csak általában hivatkozik egyezményre vagy szerzőkre. A művéhez csatolt irodalmi jegyzékben pedig olyan szerzőket említ, akik éppen az ő állításaival szemben lennének tanúk. Ilyen H. Kropf, aki az 1867-es kiadásról a következőket írta: „Tény, hogy a filatéliában ennél a kiadásnál következett be az az *egyedülálló eset,* hogy egy önálló postaigazgatás egy másik postaigazgatás bélyegeit használta."

Idézhetjük Edwin Müllert, aki 1927-ben a következőket írta: „A katalógusok ez ideig nem csináltak gondot az 1867-es kiadás katalogizálásából: besorolták Ausztriához és legjobb esetben rövid, nem ritkán helytelen ismertetéssel megelégedtek. Ha mi is elfogadjuk azt az álláspontot, hogy egy és ugyanazon bélyeget nem szabad két helyen katalogizálni, mégis meggondolandónak tartjuk, hogy kell valamilyen utat találni, amely

számol a tényleges államjogi és postai viszonyokkal. A magyar gyűjtő részére az 1867-es kiadás az önálló magyar postaigazgatás első teljes érvényű kiadása (a magyar posta hivatalos gyűjteményében ez a kiadás mint első magyar kiadás van kezelve és jegyezve), ellentétben az azt megelőző osztrák kiadásokkal, amelyeket magyar bélyegzésekkel mint előfutárokat tekintenek. Ezek még az osztrák postaigazgatás által lettek kiadva és a magyar tisztviselők is az osztrák posta alá voltak rendelve ez időben. Egy magyar gyűjtemény tehát eltekintve az előfutároktól az 1867-es kiadással kezdődik."

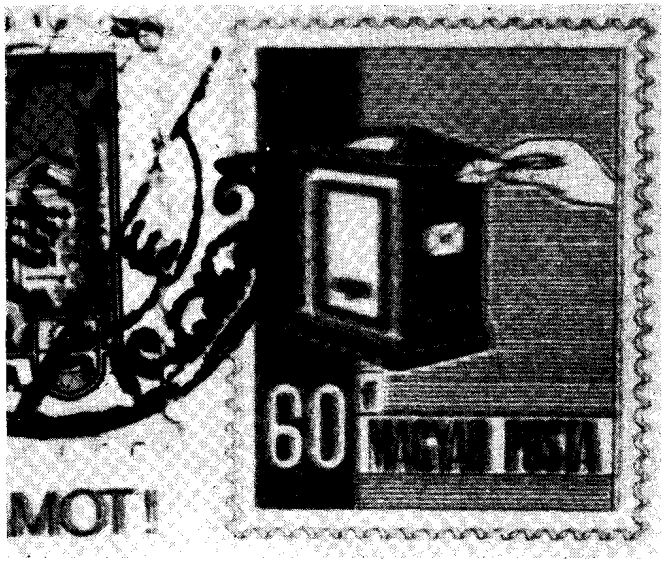
Idézhetünk Madarász Gyulától is, akinek a nevét szintén olvashatjuk az irodalomjegyzékben. Lapunk 1973/2. számában így ír: „A magyar posta által kibocsátott és ennek területén felhasznált bélyegek magyar bélyegek, Magyarország első postabélyegei. Az osztrák posta által kibocsátott, illetve annak területén használt példányok pedig osztrák bélyegek." „... Megjegyzendő még, hogy az 1867-es bélyegek közös kiadásúakként való felfogásával, illetve elnevezésével is találkozunk. Erre vonatkozólag elég annyi, hogy semmiféle közös szerv nem állt fenn, amely közös kiadást eszközölhetett volna, sőt, éppen önálló postaigazgatások külön-külön bocsátották forgalomba, majd vonták ki a forgalomból ezeket a bélyegeket. A kiadás »közös« elnevezése tévesen alkalmazott szóhasználatnak tekinthető, ami talán ennek a nem mindennapos kiadásnak elbírálásában megmutatkozó bizonytalanság következménye, amennyiben nem tesz különbséget a »közös kiadás« és az »egyforma bélyegek használata« között".

E nemzetközileg elismert nagy tudósok megállapításai után érthetetlen számunkra a Magyar Filatélia Vállalat és dr. Jerger felfogása.

FIGYELMÉBE AJÁNLJUK

Ál-kettősnyomat díjjegyes levelezőlapon

Annak, hogy a klasszikus módon való bélyeggyűjtés egyáltalán nincs a múlt századhoz kötve, és tizenévesek is művelhetik, jó példáját adják a budapesti „Kapcsoltam" szakkör tagjai. Noha csak általános iskolások, szakszerűen kezelik a MONOGRÁFIA VI. köteteit (a többesszám nem elírás!), azonosítva a különböző érdekes bélyegzéseket. A népszerű televíziós műsor — címe a szakkör névadója — megfejtésanyaga tág lehetőséget kínál arra, hogy belőle az ifjú filatelisták témaanyagot válasszanak. Van, aki a fiókpostákat gyűjti, van, aki a kivésett koronás bélyegzőket keresi, de népszerűek a gépi bélyegzések és az automatikus küldeménykezelés érdekességei is. A szakkör az anyag nagy részét továbbadja a MABÉOSZ-nak. Az ifjúsági télapó-ünnepségen kb. 25 ezer db levelezőlapot sorsoltak ki tombolán a rendezők az ifjú filatelisták között. Ebben az anyagban bukkant elő az ábrán látható szép álkettősnyomat, bizonyítva, hogy napjaink tömeganyaga is érdemes arra, hogy elmélyedjünk benne, megmentve belőle a filatéliai értékeket, a bélyegzéseket, bérmentesítési érdekességeket és — mint példánk mutatja — a nyomási különlegességeket. (V. G.)

Kárpátalja postabélyegzői 1939—1944

II. rész — Táblázatok

DR. PALOTÁS ZOLTÁN

Az 1981/2-es számunkban közölt cikk második részeként közöljük Kárpátalja *postahivatalainak* 1939—1944 között használt körbélyegzőit, így az 1939-es ideiglenesen használt kisegítő gumibélyegzőket, valamint az acél pótkeletbélyegzőket, végül a tartós használatra kiadott kétnyelvű bélyegzőket, helységenként, ill. postahivatalonként (első hat táblázat). További két oldalon a kárpátaljai *postaügynökségek*, egy oldalon pedig a *mozgóposták* és az ún. *jegyzékelő menetek* bélyegzőit adjuk meg.

A helységnevek az akkori hivatalos formában szerepelnek, magyar és rutén nyelven, mellettük a települések lélekszáma ezerben, az 1941. évi magyar népszámlálás szerint.

A kisegítő és pótkeletbélyegzőknél megadjuk használatuk időtartamát (hónap és nap, az év mindig 1939). A feltüntetett használati napok számából, valamint a települések lélekszámából következtetni lehet a bélyegzések ritkaságára. Az, hogy a kétnyelvű bélyegzők meddig voltak használatban, a vonatkozó forrásokból nem állapítható meg pontosan, de a legtöbb ilyen körbélyegzőt általában 1944 őszéig használták, sőt néhányat a szovjet hadsereg bevonulása után is: ezeknél a felső, magyar nyelvű helységnevet kivésték és a kelet sorrendjét megfordították.

Ahol olyan megjegyzésre volt szükség, amely utal arra, hogy az illető postabélyegző a többitől — az általánostól — eltér, pl. a helységet az erdélyi megyékhez csatolták, vagy pl. postaügynökségből átminősítették, véséshiba van a szövegben stb., ott ezt a megfelelő rovatban feltüntettük.

A bélyegzők típusait KOSTYÁN Ákosnak a MONOGRÁFIA VI. kötetében használt jelöléseivel adtuk meg.

A postahivatalok bélyegzőinek táblázatánál a VI. kötet 420—454. oldalai, valamint „A bélyeggyűjtő" c. lap 1939. évi 12. és 1940. évi 1. és 2. száma, a ki nem adott bélyegzőknél a VI. kötet 464—465. oldalai, a postaügynökségi bélyegzőknél az 578—595. oldalak, végül a mozgóposta bélyegzőknél, valamint a jegyzékelő- és egyéb postameneteknél a 768—775., ill. a 797—800. oldalak megjelölésével kell kiegészítenünk a 81/2. számban felsorolt irodalom első pontját (23. oldal).

Megemlítjük, hogy létezett még 1 db kétnyelvű KÉSZPÉNZZEL BÉRMENTESÍTVE és számos kétnyelvű P. U. LEVÉLSZEKRÉNYBŐL bélyegző is.

Indokolt volna megemlíteni az első bécsi döntéssel (1938. XI. 2.) visszacsatolt postahivatalokat és postaügynökségeket is, noha azok 1939 és 1944 között nem tartoztak Kárpátaljához, de előtte és utána igen. Felsorolásukra egy későbbi számunkban térünk vissza.

SOR-SZÁM	TELEPÜLÉS ILL. POSTAHIVATAL	NÉPESSÉG (1000 fő)	KISEGÍTŐ GUMIBÉLYEGZŐ			ACÉL PÓTKELETBÉLYEGZŐ			KÉTNYELVŰ HK-BÉLYEGZŐ	
			szám	használat 1939	nap	szám	használat 1939	nap	típus	év
1	AKNASZLATINA (АКНА-СЛАТИНА) 1941-ben Máramaros megyéhez csatolták	8.9	127	III. 23 - V. 6.	45	109 357	III. 23 - VII. 25. V. 6 - VII. 25.	120 81	873 alul zárójel 1v z_{10} alul 877 alul zárójel 7v z_{10} alul	1939-41 1941 - ív díszítés 1939-41 1941 - ív díszítés
2	ALSÓAPSA Egynyelvű bgző Előbb p. ü. volt 1941-ben Máram. megyéhez csatolták	8.3	–	–	–	–	–	–	1	1942-
3	ALSÓKARASZLÓ ЗАРИЧА Előbb p. ü. volt	2.0	–	–	–	–	–	–	87	1944-
4	ALSÓNERESZNICE НЕРЕСНИЦА	2.4	211	III. 26 - V. 6.	42	370	V. 7 - VII. 24.	79	87 874 A 874 B	1939- 1942- 1942-
5	ALSÓSZINEVÉR СИНЕВИРЬ	3.3	217	III. 28 - IV. 21.	24	332	IV. 22 - VII. 25.	95	87 874 A	1939- 1942 -
6	ALSÓVERECKE НИЖНИ ВЕРЕЦКИ	2.4	–	–	–	303	III. 30 - VII. 25.	118	870 875 A	1939- 1942-
7	ANTALÓC АНТАЛОВЦЫ	1.1	242	III. 23 - IV. 21.	29	344	IV. 22 - VII. 25.	95	87	1939-
8	BERCSÉNYIFALVA ДУБРИНИЧЪ	1.6	125	III. 22 - IV. 20.	30	333	IV. 21 - VII. 25.	96	87	1939-
9	BEREGKISALMÁS ЗАЛУЖЪ	0.9	256	III. 25 - IV. 21.	28	328	IV. 22 - VII. 25.	95	87	1939-
10	BEREGKÖVESD КИВЯШДЬ	1.5	212	III. 27 - IV. 20.	25	326	IV. 21 - VII. 25.	96	87	1939-
11	BEREGLEÁNYFALVA ЛАЛОВО	1.0	262	III. 25 - IV. 21.	28	339	IV. 22 - VII. 23.	93	87	1939-
12	BEREGRÁKOS (БЕРЕГ-РАКОШЪ)	3.6	243 247	III. 23 - IV. 23 III. 23 - V. 11.	32 50	340 397	IV. 22 - VII. 27. V. 6 - VII. 27.	97 83	873	1939 - (alul zárójel)
13	BEZŐ БЕЖОВЦЫ	1.6	269	III. 30 - IV. 9.	11	315	IV. 10 - VII. 23.	105	87	1939-
14	BILKE БИЛКИ	6.3	253	III. 26 - V. 4.	40	113 379	III. 26 - VII. 23. V. 5 - VII. 23.	120 80	87 874 A 874 B	1939- 1939- 1942-

15	BRÓD БРОДЪ	1,7	254	III. 28 - IV. 20.	24	348	IV. 21 - VIII. 23.	94	87	1939-
16	BUSTYAHÁZA БУШТИНО	3,3	120	III. 22 - V. 7.	46	325 383	IV. 3 - VII. 23. V. 8 - VII. 23.	112 76	87 874 A 874 B 874 C	1939 - 1939 - 1940 - 1942 -
17	CSERNOHOLOVA ЧЕРНОГОЛОВА	2,1	–	–	–	307	III. 30 - VII. 23.	116	87	1939-
18	CSONTOS КОСТРИНА	1,7	258	IV. 4 - V. 6.	33	366	V. 7 - VII. 23.	78	87	1939-
19	DOLHA ДОВГОЕ	4,7	123	III. 21 - V. 6.	47	106 394	III. 21 - VII. 28. V. 7 - VIII. 5	130 91	87 874 A 874 B	1939 - 1939 - 1941 -
20	DOMBÓ ДУБОВОЕ	6,0	–	–	–	116	III. 26 - VII. 28.	125	87 874 A	1939 - 1940 -
21	DUSZINA (Pü. is volt) ДУСИНА	1,1	220	IV. 5 - V. 6.	32	352	V. 7 - VII. 30.	85	87	1939-
22	FELSÖVERESMART ВЕЛИКА КОПАНЯ	3,0	109 270	III. 19 - IV. 7. IV. 8 - IV. 20.	20 13	350 381	IV. 21 - VII. 28. nem használták	99 –	87	1939-
23	FENYVESVÖLGY СТАВНА	2,3	–	–	–	311	III. 30 - VII. 30.	123	87 874 A	1939 - 1943 -
24	FRIGYESFALVA КЛЕНОВЦЫ	0,3	250	III. 23 - IV. 20.	28	338	IV. 21 - VII. 30.	101	87	1939-
25	GOROND (Mezőterebessel egyesitették 1943-ban I att is) ГОРОНДА	0,2	116 265 277	III. 19 - IV. 9. IV. 20 - IV. 21. IV. 10 - V. 7.	22 2 28	335 393	IV. 22 - VII. 30. IV. 22 - VII. 30.	100 100	87	1939-
26	GYERTYÁNLIGET КОБЫЛЕЦКА ПОЛЯНА	2,3	268	III. 24 - IV. 21.	29	343	IV. 22 - VII. 30.	100	870 875 A	1939 - 1942 -
27	HAJASD ВОЛОСЯНКА	1,8	–	–	–	312	III. 31 - VII. 29.	121	87 874 A	1939 - 1944 -
28	HÁRSFALVA (Pü. volt) НЕЛЬПИНО	2,8	–	–	–	–	–	–	87	1942-
29	HÁTMEG ЗАГАТЬЯ	1,6	259	III. 26 - IV. 20.	26	346	IV. 21 - VII. 29.	100	87	1939-
30	HERINCSE ГОРИНЧОВО	5,4	111 240 279	III. 21 - IV. 9. IV. 10 - IV. 20. IV. 10 - IV. 20.	20 11 11	334 391	IV. 21 - VII. 31. IV. 21 - VII. 21.	102 92	87 874 A	1939 - 1943 -

SOR-SZÁM	TELEPÜLÉS ILL. POSTAHIVATAL	NÉPESSÉG (1000 fő)	KISEGÍTŐ GUMIBÉLYEGZŐ			ACÉL PÓTKELETBÉLYEGZŐ			KÉTNYELVŰ HK-BÉLYEGZŐ	
			szám	használat 1939	nap	szám	használat 1939	nap	típus	év
31	HUSZT ХУСТЪ	21.1	101	III.18-V.10. V.15-VII.30.	131	310 314	III.31-VII.31. III.31-VII.31.	123 123	87 874	1939-
			102	III.18-IV.8.	22	360	IV.28-VII.31.	95	A,B,C	1939-(VII.15.)
			103	III.18-IV.8.	22	363	V.12-VII.31.	81	D,E,F,G,H	1939-(VII.27.)
			115	III.24-IV.8.	15	368	V.10-VIII.21.	104	I	1939-44
			231	IV.8-V.12.	35	371	V.7-VIII.11.	97	J	1944-
			232	IV.8-IV.28.	51	389	V.9-VII.31.	84	J,K	1940-
			233	IV.8-IV.28.	51	392	V.9-VII.31.	84	L,M	1944-
32	ILONCA ИЛЬНИЦА	5.6	257	III.27-IV.20.	25	336	IV.21-VII.30.	101	87	1939-
33	ILOSVA ИРШАВА	3.9	121	III.20-V.6.	48	103 398	III.20-VII.29. V.7-VII.29.	132 84	87 874 A B,C	1939- 1939- 1940-
34	IRHÓC БУЛХОВЦЫ	4.8	219	III.28-IV.21.	25	330	IV.21-VIII.2.	104	87 874 A	1939- 1942-
35	ISZKA ИЗКИ	1.3	260	III.20-IV.27.	39	331	IV.28-VIII.3.	98	87 874 A	1939- 1944-
36	JENKE Előbb p.u. volt ЕНКОВЦЫ	0.7	—	—	—	—	—	—	87	1942-
37	KÁLNIK КАЛЬНИКЪ	1.5	112 267 275	III.24-IV.11. III.21-IV.19. IV.11-IV.19.	19 30 9	342 390	IV.20-VIII.3. IV.20-VIII.3.	106 106	87	1939-
38	KERECSKE КЕРЕЦКИ	3.3	213	III.29-IV.20.	23	347	IV.21-VIII.3.	105	87 874 A	1939- 1944-
39	KIRÁLYHÁZA Ugocsa megyéhez csatolták 1941-ben (КИРАЛЬГАЗА)	5.2	107 108 236 237	III.18-IV.9. III.18-IV.9. IV.10-V.5. IV.10-V.5.	23 23 26 26	321 376 400	IV.5-VIII.2. V.6-VIII.2. V.6-VIII.2.	120 89 89	872 1v z10 875 A,B 7v z10	1939-41 1941- 1939-41 1941-
40	KIRÁLYMEZŐ УСТЧОРНА	2.0	218	III.27-IV.20.	25	337	IV.21-VIII.4.	106	87 874 A B C	1939- 1939- 1940- 1941-
41	KISBEREZNA МАЛОЕ БЕРЕЗНОЕ	1.1	—	—	—	319	IV.2-VIII.2.	123	870	1939-
42	KLENOVA Előbb p.u. volt КЛЕНОВА	1.0	270	V.16-X.1.	139	—	—	—	87	1944-

43	KOVÁCSRÉT КУШНИЦА	2.9	–	—	–	367	V.8 – VIII.3.	88	87 874 A	1939- 1943-
44	KÖKÉNYES ТЕРНОВО	4.6	215	III.28 – IV.22.	26	327	IV.23 – VIII.13.	112	87	1939-
45	KÖRÖSMEZŐ ЯСИНА	12.7	263	III.25 – V.7.	44	110 320 380	III.25 – VIII.2. III.24 – VIII.2. V.8 – VIII.2.	131 132 87	87 874 A B C	1939- 1939- 1939- 1940-
46	KÖVESLIGET ДРАГОВО	6.7	–	—	–	341	IV.21 – VIII.2.	104	87	1939-
47	KÖZÉPAPSA 1941-ben Moram.m-hez csat. СЕРЕДНАЯ АПША	4.6	–	—	–	308	III.30 – VIII.2.	126	870 IV z$_{10}$	1939-41 1941-
48	LIPCSE ЛИПЧА	4.6	114 252 276	III.28 – IV.8. IV.9 – IV.20. IV.21 – V.6.	12 12 16	349 388	V.7 – VIII.2. V.7 – VIII.2.	88 88	87	1939-
49	LYUTA ЛЮТА	4.1	–	—	–	313	III.31 – VIII.2.	125	87	1939-
50	MAGYARKOMJÁT ВЕЛИКИ КОМЯТЫ	4.0	110 239 278	III.19 – IV.15. IV.15 – V.8. IV.16 – V.8.	28 23 23	396 399	V.9 – VIII.2. V.9 – VIII.2.	86 86	870	1939-
51	MAJDÁNKA МАЙДАНЪ	3.6	246	III.26 – IV.22.	28	329	IV.23 – VIII.2.	102	87 874 A	1939- 1942-
52	MALOMRÉT Előbb p.ü.volt, Fényvesvölgy-höz tart. МАЛОМРЕТ	0.1	–	—	–	–	—	–	87	1944-
53	MEZŐTEREBES СТРАБИЧОВО	4.9	–	—	–	–	—	–	87	1939-
54	NAGYBEREZNA ВЕЛИКОЕ БЕРЕЗНОЕ	4.0	118	III.21 – V.8.	49	102 378	III.27 – VIII.2. V.8 – VIII.2.	129 87	870 875 A B C D,E	1939- 1939- 1939- 1941- 1944-
55	NAGYBOCSKÓ ВЕЛИКИЙ БОЧКОВЪ	7.4	128	III.23 – V.3.	42	112 385	III.30 – VIII.13. V.3 – VIII.13.	137 103	870 875 A B,C	1939- 1939- 1942-
56	NAGYLUCSKA ЛУЧКИ	7.0	–	—	–	309	III.31 – VIII.14.	137	87	1939-
57	NAGYPOLÁNY ВЕЛИКА ПОЛЯНА	0.9	273	IV.7 – V.7.	31	361	V.8 – VIII.12.	97	870	1939-
58	NAGYRÁKÓC Előbb p.ü. volt ВЕЛИКИЙ РАКОВЕЦЪ	4.2	–	—	–	–	—	–	870	1944-

SOR-SZÁM	TELEPÜLÉS ILL. POSTAHIVATAL	NÉPESSÉG (1000 fő)	KISEGÍTŐ GUMIBÉLYEGZŐ szám	használat 1939	nap	ACÉL PÓTKELETBÉLYEGZŐ szám	használat 1939	nap	KÉTNYELVŰ HK-BÉLYEGZŐ típus	év
59	NAGYSZŐLLŐS Ugocsa megyéhez csatolták 1941-ben (НАДЬ-СЕВЛЕВШЬ)	13.3	104 105 106 234 235 240 265	III. 18 - IV. 8. III. 18 - IV. 8. III. 18 - IV. 8. IV. 8 - V. 7. IV. 8 - V. 7. V. 9 - VIII. 9. V. 9 - VIII. 9.	22 22 22 30 30 93 93	322 324 353 387	IV. 1 - VIII. 13. IV. 1 - VIII. 13. VIII. 13 - IX. 8. IV. 8 - VIII. 13.	135 135 27 129	873 7V Z10 877 A, B, C, D 7V Z10 877 E, F, I 7V Z10 7 G, H	1939-41 1941- 1939-41 1941 1940-41 1941- 1944-
60	ÖKÖRMEZŐ ВОЛОВОЕ	5.9	—	—	—	108 386	III. 26 - VIII. 13. III. 26 - VIII. 13.	141 141	874 A B C	1939- 1939- 1940-
61	PERECSENY ПЕРЕЧИНЬ	3.7	124	III. 20 - V. 5.	47	115 382	III. 29 - VIII. 13. V. 7 - VIII. 13.	138 99	87 874 A B C	1939- 1939- 1940- 1944-
62	PODHERING előbb p. ü. volt ПОДГОРЯНЫ	2.1	—	—	—	—	—	—	87	1941-
63	POLENA ПОЛЯНА	1.2	126	III. 22 - V. 6.	46	372	V. 7 - VIII. 11.	97	87 874 A	1939- 1944-
64	POROSKÓ ПОРОШКОВО	2.9	252	III. 29 - IV. 4.	7	306	III. 29 - VIII. 11.	136	87 874 A	1939- 1944-
65	RAHÓ РАХОВЪ	12.5	266	III. 25 - V. 10.	47	111 345 395	III. 25 - VIII. 14. V. 7 - VIII. 14. V. 7 - VIII. 14.	143 100 100	87 874 A B, C D, E	1939- 1939- 1939- 1940-
66	RAKASZ előbb p. ü. volt РОКОСВА	3.7	—	—	—	—	—	—	87	1942-
67	REMETEVASGYÁR РЕМЕТСКИЕ ГАМРЫ	0.9	227 229	IV. 7 - V. 6. IV. 7 - V. 6.	30 30	362 365	V. 7 - VIII. 11. V. 7 - VIII. 11.	97 97	870	1939-
68	SZEKLENCE СОКИРНИЦА	3.7	113 251	III. 28 - IV. 8. III. 28 - V. 6.	12 40	364 377	V. 7 - VIII. 13. V. 7 - VIII. 13.	99 99	87	1939-
69	SZENTMIKLÓS ЧИНАДЕВО	2.8	117	III. 19 - V. 7.	50	358	V. 8 - VIII. 11.	96	87 87	1939-44 1944-
70	SZEREDNYE СЕРЕДНОЕ	2.6	241	III. 23 - V. 12.	51	114 384	III. 23 - VIII. 11. III. 12 - VIII. 11.	142 153	87 874 A	1939- 1939-
71	SZOBRÁNC СОБРАНЦЫ	1.6	—	—	—	301 302	III. 29 - VIII. 11. III. 29 - VIII. 11.	136 136	87 874 A B C	1939- 1939- 1940- 1944-
72	SZOLYVA СВАЛЯВА	8.4	119 216 239	III. 20 - VIII. 17. VII. 1 - VIII. 7. VII. 1 - VIII. 17.	151 38 48	104	III. 20 - VIII. 17.	151	87 874 A B, C D	1939- 1939- 1939- 1940-

73	TAKCSÁNY СТАКЧИНЬ	1.9	—	—	—	317	IV. 7 – VIII. 17.	134	87	1939-
74	TALABORFALU ТЕРЕБЛЯ	2.9	214	III. 28 – V. 7.	41	356	V. 8 – VIII. 17.	102	87	1939-
75	TARACKÖZ ТЕРЕШВА	3.3	248	III. 23 – VIII. 17.	148	323	IV. 2 – VIII. 17.	138	87 874 A	1939- 1939-
76	TÉCSŐ 1941-ben Máramaros megyéhez csatoltak (ТИЧЕВЬ)	10.7	249	III. 22 – V. 7	47	107 375	III. 22 – VIII. 17. V. 8 – VIII. 17.	149 102	872 1v z_{10} 875 A, B 7v z_{10} 7c	1939-41 1941 – 1939-41 1941 – 1942
77	TISZABOGDÁNY БОГДАНЬ	5.8	264	III. 26 – V. 6.	42	373	V. 7 – VIII. 18.	104	87 874 A	1939 – 1941 –
78	TISZABORKÚT КВАСЫ	1.9	261	III. 26 – V. 6.	42	355	V. 7 – VIII. 20.	106	87	1939-
79	TORONYA ТОРУНЬ	1.6	255	III. 27 – V. 5.	40	351	V. 6 – VIII. 20.	107	87	1939-
80	TREBUSAFEJÉRPATAK ТРЕБУШАНЫ	2.6	130	III. 25 – V. 6.	43	374	V. 7 – VIII. 22.	108	87 874 A	1939- 1940-
81	TURJABISZTRA ТУРЯ БЫСТРА	1.7	—	—	—	305	III. 29 – VIII. 20.	145	870	1939-
82	TURJAREMETE ТУРЯ РЕМЕТА	2.7	129	III. 22 – V. 6.	46	359	V. 7 – VIII. 20.	106	870	1939-
83	UBLYA УБЛЯ	1.3	—	—	—	318	IV. 1 – VIII. 20.	142	87	1939-
84	UTCÁS УЛИЧЬ	1.3	—	—	—	316	IV. 1 – VIII. 20.	142	87	1939-
85	VISK Máramaros megyéhez csat. (1941) (ВЫШКЬ)	7.6	245	III. 25 – V. 7.	44	354	V. 5 – VIII. 21.	109	872 1v z_{10}	1939-41 1941-
86	VOLÓC ВОЛОВЕЦЬ	2.3	122	III. 21 – V. 9.	50	105 369	III. 21 – VIII. 21. V. 20 – VIII. 21.	154 94	87 874 A 874 B	1939- 1939- 1940-
87	ZSDENYOVA ЖДЕНЬОВО	0.9	–	–	–	304	III. 30 – VIII. 31.	155	87 874 A	1939- 1943-

ÁTVETT, DE HASZNÁLATRA KI NEM ADOTT EGYNYELVŰ BÉLYEGZŐK:
(7. típus, valamennyi „A" ellenőrző betűvel, TÉCSŐ „A" és „B" ell. betűvel)

AKNASZLATINA, BEREGKISALMÁS, BEREGKÖVESD, BEREGLEÁNYFALVA, BEREGRÁKOS, BEZŐ, BILKE, DOLHA, FELSŐVERESMART, HERINCSE, HUSZT, ILOSVA, JENKE, KIRÁLYHÁZA, MAGYARKOMJÁT, MEZŐTEREBES, NAGYLUCSKA, NAGYSZŐLLŐS, TARACKÖZ, TÉCSŐ, VISK.

POSTAÜGYNÖKSÉGEK BÉLYEGZŐI 1939-1944

SOR-SZÁM	POSTAÜGYNÖKSÉG	lélek-szám (ezer)	típus	használat
1a	ALSÓAPSA НИЖНЯ АПША	8.3	870 t_1	1940-41
1b	ALSÓAPSA Máramaros megyéhez csatolták 1941-ben, ekkor a cirill betűket kivették. 1942-től postahivatal		1v t_V	1941-42
2	ALSÓBISZTRA НИЖНЯ БЫСТРА	3.2	870 t_1	1940-
3	ALSÓHUNKÓC ХУНЬКОВЦЫ	0.8	87 t_1	1940-
4	ALSÓKALOCSA КАЛОЧА ГОРБЫ	4.7	878 t_1	1942-
5	ALSÓKARASZLÓ ЗАРИЧА 1944-től postahivatal	2.0	87 t_1	1941-44
6	ALSÓSZELISTYE СЕЛИЩЕ	2.5	87 t_1	1940-
7	BACSAVA БАЧОВО	0.7	87 t_1	1941-
8	BARNABÁS БЕРЛЕБАШЬ Rahóhoz tartozott	1.8	87 t_1	1941-
9	BEREZNA БЕРЕЗОВО	3.2	87 t_1	1943-
10	CIRÓKAÓFALU СТАРИЧА	0.9	87 t_1	1940-
11	CSOMÁNFALVA ЧОМАЛЬЕВО	2.1	87 t_1	1940-
12	DRÁGABÁRTFALVA ДОРОБРАТОВО	2.1	87 t_1	1944-
13	DRUGETHÁZA ЗАРИЧОВО	2.1	87 t_1	1942-
14	DUSZINA ДУСИНА	1.1	87 t_1	1939-44
15	FELSŐKEREPEC ВЫШНИЙ КОРОПЕЦЬ	0.6	870 t_1	1940-
16	FELSŐNERESZNICE НОВОСЕЛИЦА A cirillbetűs szöveg hibás: az И helyett N szerepel	3.0	87 t_1	1943-
17	FELSŐSZINEVÉR СИНЕВИРЬ ПОЛЯНА	1.0	870 t_1	1941-
18	FELSŐVERECKE ВЫШНИ ВЕРЕЦКИ	1.9	870 t_1	1943-
19	FELSŐVIZNICE ВЫШНА ВЫЗНИЦА	1.3	870 t_1	1942-
20	HÁRSFALVA НЕЛЬПИНО 1942-től postahivatal	2.8	87 t_1	1940-42
21	HOLUBINA ГОЛУБИННОЕ	1.9	87 t_1	1941. III.-XI.30.
22	HORLYÓ ГУДЛЬОВО	1.3	87 t_1	1939-

23	HUSZTSÓFALVA ДАНИЛОВО	1.2	87 t_1	1940-
24	IGNÉC ЗНЯЦЕВО	3.0	87 t_1	1940-
25	JENKE ЕНКОВЦЫ 1942-től postahivatal	0.7	87 t_1	1940-42
26	KARCSAVA КАРЧАВА	0.5	87 t_1	1940 IV.15-XII.19.
27	KISLUBOKA ГЛУБОКА	0.6	87 t_1	1942-43
28	KLENOVA КЛЕНОВА 1944-től postahivatal	1.0	87 t_1	1939-44
29	MALOMRÉT ЖОРНАВА 1944-től postahivatal. Fenyvesvölgyhöz tartozott	0.2	87 t_1	1941-44
30	NAGYRÁKÓC ВЕЛИКИЙ РАКОВЕЦЪ 1944-től postahivatal.	4.2	870 t_1	1941-44
31	NEVICKÉ НЕВИЦКОЕ	0.8	87 t_1	1940-42
32	PASZIKA ПАСЬКА	1.0	87 t_1	1940-42
33	PODHERING ПОДГОРЯНЫ 1941-től postahivatal	2.1	87 t_1	1939-41
34	RAKASZ РОКОСВА 1942-től postahivatal	3.7	87 t_1	1940-42
35	SÓSLAK СОЛЯ	0.7	87 t_1	1940-42
36	SZÁLDOBOS САЛДОБОШЪ	2.1	87 t_1	1941-
37	SZÖLLŐSEGRES ЭГРЕШЬ	2.6	87 t_1	1940-41
38	VUCSKÓMEZŐ ВУЧКОВОЕ	1.0	87 t_1	1941-

ÁTVETT, DE HASZNÁLATRA KI NEM ADOTT P. ÜGYN. BÉLYEGZŐK:

BEDŐHÁZA БЕДЕВЛЯ
BEREGKISFALUD СИЛЦЕ
BEREGLEÁNYFALVA ЛАЛОВО
BEZŐ БЕЖОВЦЫ
BILIN БИЛИНЪ
BUBULISKA БОБОВИЩЕ
FELSŐRIBNICE ВЫШНЯ РЫБНИЦА
FELSŐVERESMART ВЕЛИКА КОПАНЯ
LOHÓ ЛЕНОВЦЫ
LONKA ЛУГЪ
MAGYARKOMJÁT ВЕЛИКИ КОМЯТЫ
NAGYMOGYORÓS КОПИНОВЦЫ
NEGRÓC НЕГРОВЕЦ
TURJA BISZTRA ТУРЯ БЫСТРА
UGLYA УГЛЯ

MOZGÓPOSTA BÉLYEGZŐK

Sor-szám	A mozgó-posta jele	* VISZONYLAT	típus	használatban
1a	33 M	BUDAPEST/ KÖRÖSMEZŐ ЯСИНА A, B, C	810	1939-
1b	33 T	KÖRÖSMEZŐ ЯСИНА / BUDAPEST A, B, C	829	1939-
2a	34 M	BUDAPEST/ KÖRÖSMEZŐ ЯСИНА A, B, C	870	1940-43
2b	34 T	KÖRÖSMEZŐ ЯСИНА / BUDAPEST A, B, C	820	1939-43
3a	39 M	BUDAPEST/ TARACKÖZ ТЕРЕЩВА A, B, C	810	1939-
3b	39 T	TARACKÖZ ТЕРЕЩВА / BUDAPEST A, B, C	820	1939-43
4a	61 M	MUNKÁCS - VOLÓC ВОЛОВЕЦ	81	1939-43
4b	61 T	VOLÓC ВОЛОВЕЦ - MUNKÁCS	82	1939-43
5a	72 M	UNGVÁR - SIANKI A, B	7	1939-
5b	72 T	SIANKI - UNGVÁR	7	1939-
6a	74 M	BEREGSZÁSZ - KOVÁCSRÉT КУШНИЦА	81	1939-
6b	74 T	KOVÁCSRÉT КУШНИЦА - BEREGSZÁSZ	82	1939-
7a	305 M	BUDAPEST-NAGYKÁROLY/KIRÁLYHÁZA A, B	720	1940-
7b	305 T	KIRÁLYHÁZA -NAGYKÁROLY/BUDAPEST A, B	720	1940-
7c	305 M	BUDAPEST-NAGYKÁROLY/ KÖRÖSMEZŐ ЯСИНА C, D, E	877	1941-
7d	305 T	KÖRÖSMEZŐ ЯСИНА -NAGYKÁROLY/BUDAPEST C, D, E	878	1941-
8a	306 M	DEBRECEN - KIRÁLYHÁZA A, B	7	1940-41
8b	306 T	KIRÁLYHÁZA - DEBRECEN A, B	7	1940-41
8c	306 M	BUDAPEST-DEBRECEN-KÖRÖSMEZŐ ЯСИНА	813	1941-43
8d	306 M	BUDAPEST-DEBRECEN-KÖRÖSMEZŐ ЯСИНА A	872	1941-43
8e	306 T	KÖRÖSMEZŐ ЯСИНА - DEBRECEN-BUDAPEST	822	1939-44
8f	306 T	KÖRÖSMEZŐ ЯСИНА - DEBRECEN-BUDAPEST A	822	1939-44
9a	384 M	BEREGSZÁSZ - KOVÁCSRÉT КУШНИЦА	81	1940-
9b	384 T	KOVÁCSRÉT КУШНИЦА - BEREGSZÁSZ	82	1940-

JEGYZÉKELŐ ÉS EGYÉB POSTAMENETEK BGZŐI

* A / JELZI, HOGY AZ EZT KÖVETŐ SZÖVEG A BGZŐ-BEN ALUL, KÜLÖN KEZDVE SZEREPEL

1	ANTALÓC - UNGVÁR	1	1942-
2	BEREGSZÁSZ-KOVÁCSRÉT КУШНИЦА	81	1939-
3	FENYVESVÖLGY СТАВНА - UNGVÁR	82	1940-
4	KIRÁLYMEZŐ-TARACKÖZ/УСТЧОРНА-ТЕРЕЩВА	822	1939-44
5	KOMLÓS КОМЛУШЬ - NAGYSZÖLLÖS	821	1944-
6	KOVÁCSRÉT КУШНИЦА - BEREGSZÁSZ	82	1939-44
7	KÖRÖSMEZŐ- TARACKÖZ / ЯСИНА - ТЕРЕЩВА I, II, III.	822	1939-44
8	MÁRAMAROSSZIGET-AKNASZLATINA-TARACKÖZ	11	1942-44
9	NAGYSZÖLLÖS - KOMLÓS КОМЛУШЬ	811	1944-
10	TARACKÖZ-AKNASZLATINA-MÁRAMAROSSZIGET	11	1942-44
11	TARACKÖZ-KIRÁLYMEZŐ/ТЕРЕЩВА-УСТЧОРНА	822	1939-44
12	TARACKÖZ-KÖRÖSMEZŐ/ТЕРЕЩВА-ЯСИНА I, II, III.	822	1939-44
13	UNGVÁR - ANTALÓC	1	1942-44
14	UNGVÁR - FENYVESVÖLGY СТАВНА	81	1940-44

Tábori posta Kárpátalján 1939

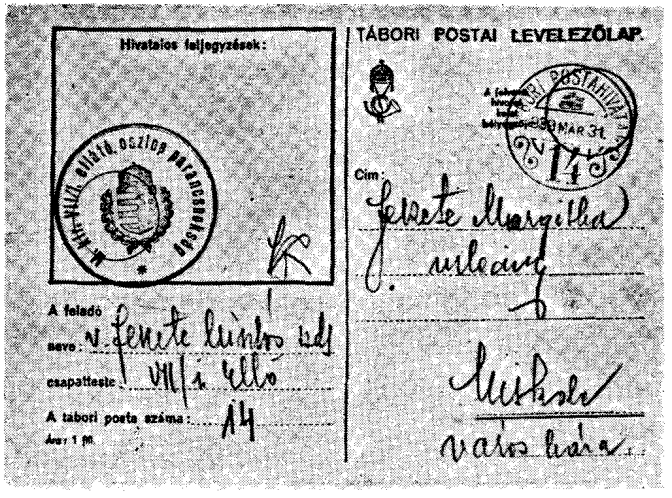
DR. SIMÁDY BÉLA

Történelmi előzmények

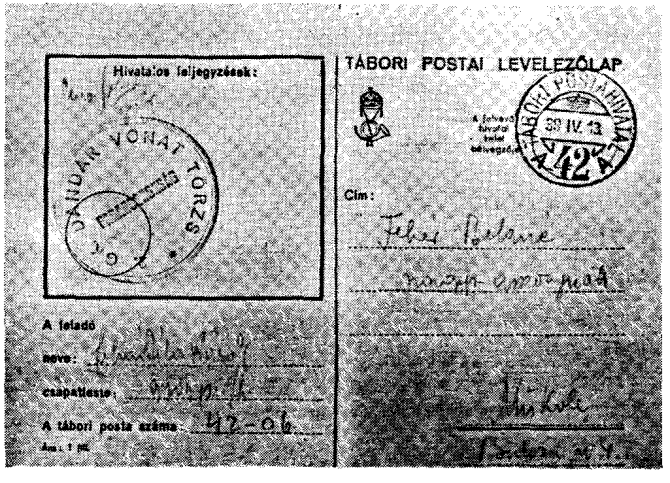
Teleki Pál miniszterelnök 1939. március 10-én a minisztertanács ülésén meghozatta a döntést, hogy a német hadsereg Csehszlovákiába történő bevonulása, illetve Szlovákia függetlenségének kikiáltása esetén a magyar hadsereg elfoglalja Kárpátalját a németek hozzájárulása nélkül is. A határozatról azonnal értesítették Rómát és Varsót, kiemelve azt, hogy ha Szlovákia a lengyel—magyar közös határ megvalósítása nélkül a német birodalom hatalma alá kerülne, ez olyan hatalmi túlsúlyt biztosítana Németországnak, amely a magyar, a lengyel és az olasz érdekeket is veszélyeztetné. Március 12-én aztán Hitler értesítette a magyar kormányt, hogy „Csehszlovákia a szétesés küszöbén áll, Németország el fogja ismerni Szlovákia függetlenségét, de a kárpát-ukrán kormánynak nem ad hasonló elismerést. Magyarországnak van tehát 24 órája arra, hogy megoldja Kárpátalja kérdését." Március 14-én a németekkel történt előzetes megállapodás alapján Szlovákia kikiáltotta függetlenségét. Ugyanazon a napon hajnalban a Volosin-kormány is proklamálta Kárpát-Ukrajna önállóságát, kérve a német birodalom védnökségét. Március 15-én a hajnali órákban a magyar hadsereg megkezdte a bevonulást Kárpátaljára és néhány nap alatt megszállta azt. Az ukrán nacionalista ún. „Szics"-gárdisták némi ellenállást fejtettek ki a magyar csapatokkal szemben, bízva abban, hogy Németország eleget tesz a Volosin-„kormány" kérésének. Kárpátalja megszállása március 18-án teljesen befejeződött. Március 23-án a magyar hadvezetőség elrendelte, hogy az uzsoki vasútvonal biztosítása érdekében a hadsereg szálljon meg néhány olyan pontot az Ung völgyétől nyugatra, amelyek a csehszlovák közigazgatási beosztás szerint Szlovákiához tartoztak. A magyar csapatokkal szemben a szlovák hadsereg egynapos földi és légi ellenállást fejtett ki. A magyar—szlovák határmegállapító bizottság április 3-án írta alá a megállapodást, amely Magyarországnak juttatta az Ungtól nyugatra fekvő megszállt területeket is.

Tábori posta Kárpátalján

A hadrakelt seregnél a postaszolgálatot a katonai tábori postahivatalok látták el. Nem tudjuk, hogy az 1939. március 15-én megindult katonai akció során az egyes csapattestek tábori postahivatalai mikor kezdték meg működésüket, és azt sem, hogy mely helységekben működtek. Csak annyit tudunk, hogy milyen számú (és milyen ellenőrzőbetűs) tábori postabélyegzőket használtak. Azt is tudjuk, hogy 1939-ben Kárpátalján az utolsó tábori postahivatal április 30-án fejezte be működését.

Az 1939. március 16. és április 30. között Kárpátalján működött tábori postahivatalok bélyegzőinek jegyzéke: 13, 13 A, 14, 14 A, 16, 16 A, 17, 17 A, 19, 19 A, 21, 21 A, 24, 26,

26 A, 27, 27 A, 28, 28 A, 31, 31 A, 40, 42, 42 A, 43, 43 A, 44, 44 A, 47, 47 A, 52 A, 53, 56, 56 A, 57, 57 A, 61 A, 62, 66, 66 b, 67, 67 b, 68, 68 A — azaz 25 tábori postahivatal, összesen 44 darab bélyegzőt használt.

KLASSZIKUS
ÉS MODERN
BÉLYEGGYŰJTEMÉNYEKET,
RÉGI LEVELEKET, JOBB DARABOKAT

állandóan vásárolok

SZEKERES BENEDEK JÓZSEF
bélyegszaküzlet

1137 BUDAPEST XIII., Katona József u. 2/e.
Telefon: 129-350

Az 1871-es első nyomású kétkrajcáros rányomott bélyeg

DR. SIMÁDY BÉLA

Az 1871-es 2 krajcáros levelezőlap és az 5 krajcáros postautalvány volt a két, elsőként forgalomba bocsátott hazai gyártású értékcikk. Kőnyomatos levélbélyegeinket és a rányomott bélyeges borítékainkat két és fél hónappal megelőzve, már 1871. február 15-én forgalomba kerültek. Az 1871-es kiadás történetéből ismert, hogy a postaigazgatóság az Államnyomda első gyártmányai közül csak a levelezőlap és a postautalvány forgalomba helyezését engedélyezte, azt is csak kényszerűségből (v. ö. Monográfia III. kötet 128—133. és 173—178. oldalak).

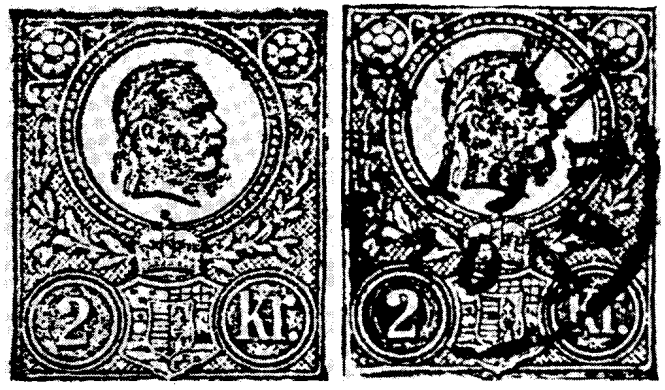
Az Államnyomda 1871. január 27-i kimutatása szerint addig kinyomtatásra és kikészítésre került 138 700 darab levelezőlap és 112 000 darab postautalvány. Igen nagy valószínűséggel feltételezhető, hogy ez a mennyiség került február 15-én forgalomba. A forgalomba bocsátott levelezőlapok és postautalványok rányomott bélyegeit ugyanaz a kifogás érte, mint a megsemmisítésre került levélbélyegeket és rányomott bélyeges borítékokat; ezért az Államnyomda igyekezett azokat új nyomóeszközök készítésével minél előbb kicserélni. A kifogásolt külsejű levelezőlapok és postautalványok gyakorlatilag mindössze egy-két hónapig voltak forgalomban.

Az első gyártású levelezőlapok 2 krajcáros rányomott bélyegének ismertetőjelei megegyeznek a kőnyomatos „első kétkrajcáros" levélbélyeg ismertetőjeleivel, bizonyítva e kétfajta bélyeg azonos származását (v. ö. Monográfia III. kötet 174. oldal). Ezek az ismertetőjelek a következők:

— a bélyegkép színes vonalai vastagabbak, mint a későbbi típusokon, ezért a képrészletek eredeti formái megváltoztak;
— a fej felületét és a nyakat színes foltok borítják, a szem rajzolata összefolyó;
— a jobb oldali keretvonal a felső sarok alatt sérült;
— a gyöngykeret belső köre a jobb oldali 17—18. gyöngyszem között megszakad, vagy elvékonyodik;
— a nyak alapvonala ívelt, vastag vonal;
— a bal oldali kerek mezőben a 2-es számjegy talpától balra fehér, kopott felület található.

A továbbiakban ezt az első gyártású 2 krajcáros rányomott bélyeget tekintjük a könyvnyomású 2 krajcáros *I. típusának*. Az I. típusú rányomott bélyegek mindig aranysárga színűek.

II. típus. Az első gyártmányok kudarca után a rányomott bélyegek átfordított egyképes eredeti dúcát

1—2. ábra: Az első 2 krajcáros (I. típus)

3. ábra: II. típus

4. ábra: III. típus

javították, ezt az első javítás eredményezte a II. típust, amelyet az eddigi szakirodalom — mivel az „első 2 krajcáros könyvnyomatos" még nem volt ismert — az I. típusnak tekintette. A II. típusú rányomott bélyeges levelezőlapok már 1871. február végén forgalomba kerültek. Ismertetőjelei a következők:

— a bélyegkép színes vonalai vékonyabbak, finomabbak;
— a fej és a nyak felülete tiszta;
— a többi ismertetőjel azonos az I. típuséval.

A II. típusú 2 krajcáros rányomott bélyegek aranysárga, sárga és narancssárga színekben fordulnak elő.

III. típus (korábban II. típus). Az egyképes eredeti dúc újbóli javítása következtében keletkezett, 1872-ben került forgalomba. Ismertetőjelei a következők:

— a jobb oldali keretvonal ép;
— a korona feletti gyöngysor a kereszttől balra sérült;
— a nyak hármas alapvonalú;
— az I. és a II. típusnál is meglevő ismertetőjel: a gyöngykeret belső köre a jobb oldali 17—18. gyöngyszem között megszakad, vagy elvékonyodik, a III. típusnál is mutatkozik. A III. típusú 2 krajcáros rányomott bélyegek narancssárga és barnásnarancs színekben fordulnak elő. Itt kell megjegyezni azt, hogy az 1872-ben megjelent címszalag rányomott bélyege mindig III. típusú 2 krajcáros.

5 krajcár

Az „első könyvnyomású 5 krajcáros" rányomott bélyeg csak postautalványon fordul elő, ennek ismertetése megtalálható a Philatelica 1975/1. számában.

Index

1 *László Surányi: The Szeged issue 1919.*

The study contains the monographic description of the local issue with the overprint „Magyar Nemzeti Kormány, Szeged, 1919". The author describes the local social, political and economic conditions of those times, the aim of the said issue, problems of the technical execution and printing failures due to these. The catalogue section tries to help through a realistic pointsystem the evaluation of prices.

2 *Dr. Rüdiger Wurth (Austria): Postal service of the D.D.S.G.*

The study describes beside setting up of the D. D. S. G. postal service several stations with such service at the Lower Danube, their postmarks and types of same. It deals also with the franking varieties as well as their rarity. One merit of the study is that besides the evaluation in points of these cancellations it gives also the Austrian Schilling value of the different frankings.

3 *Our position taken up in the question of the first Hungarian stamp*

The editorial office takes position against the views of Dr. Anton Jerger enumerating historical facts, the most important stipulations of the provisional postal agreement of 1867 as well as the views of the world-wide most prominent researchers.

Please note — informations, publications, new explorations.

— bogus-doubble prints on postal stationary postcards — research of the youth study circles.

4 *Dr. Zoltán Palotás: Cancellations Ruthenia 1939—1944. II. — Tables*
Tables

As part of the study in N° 1981/2 we publish now the tables of cancellations of post offices, post agencies and travelling post offices indicating also the period of use of the subsidiary auxiliary cancellations.

5 *Dr. Béla Simády: Fieldpost Ruthenia 1939*

The article gives a brief summary of historical events preceding as well as the list of field-post cancellations used in Carpathian-Ukraine (with numbers and control letters).

6 *Dr. Béla Simády: The first printed stamp of 2 kr—1871*

A brief, comprehensive review of the 2 Kr postal stationary postcard being on of the most interesting items of the classical period. An interesting description of the firts lithographed postcards, which are identical which the stamps made with the same method but destroyed.

Sommaire

1 *László Surányi: Emission de timbres en 1919 à Szeged*

L'étude donne une description monographique des émissions locales de timbres avec surcharge: „MAGYAR NEMZETI KORMÁNY, SZEGED, 1919" (Gouvernement national hongrois, Szeged, 1919). Son auteur expose les rapports entre la situation économique, sociale et politique de l'époque, le but des émissions de ces timbres, les problèmes techniques se présentant dans leur exécution ainsi que les nombreuses erreurs découlant de tout cela. La partie du catalogue consiste en un essai dans l'estimation des prix, à partir d'une évaluation basée sur une échelle de points.

2 *Dr. Rüdiger Wurth (Autriche): Services postaux de la Compagnie de navigation à vapeur du Danube*

Donnant un apercu de la création du service postal de la D.D.S.G. cette étude fait connaitre toutes les stations fluviales du Bas-Danube, où fonctionnaient des bureaux de poste, ainsi que les cachets utilisés et leurs types. Il décrit également les variations dans les affranchissements et leurs raretés. Un intérêt tout spécial de cette étude consiste dans le fait qu'en même temps qu'une évaluation sur une échelle de points, elle donne aussi les valeurs en schillings autrichiens des affranchissements.

3 *Prise de position au sujet du premier timbre hongrois*

La rédaction prend position face à la thèse du dr. Anton Jerger, en énumérant les faits historiques, les principaux paragraphes de l'accord postal provisoire signé en 1867, ainsi que l'opinion des chercheurs les plus notables au point de vue international.

Nous attirons votre attention: Informations, Communiqués, Nouvelles découvertes

— pseudo-double impression sur carte-postale
— recherches des Cercles philatéliques de la Jeunesse.

4 *Dr. Zoltán Palotás: Cachets posteux en Sub-Carpathie de 1939 à 1944 — Tableau*

Comme suite à l'Etude parue dans le No. 2/1981, nous donnons dans le présent numéro le tableau des cachets des Bureaux de Poste, Agences Postales et Postes Ambulantes, en indiquant la période exacte de l'utilization des cachets auxiliaires.

5 *Dr. Béla Simády: Poste militaire en Sub-Carpathie en 1939*

Cet article fait un résumé des précédents historiques et donne la liste des cachets utilisés par les bureaux de la poste militaire en Sub-Carpathie. (Avec leurs numéros et lettres d'identification.)

6 *Dr. Béla Simády: les cartes postales avec impression du timbre de la valeur de 2 kreuzers 1871*

La carte postale avec impression du timbre de 2 kreuzers représente une des pièces les plus intéressantes de l'époque classique. L'auteur de cet article donne une vue d'ensemble sur ce sujet. Cette étude présente d'une façon intéressante les premières cartes postales lithographiées, identiques aux timbres fabriqués par le même moyen, mais qui ont été détruits.

Inhaltsverzeichnis

1 *László Surányi: Die Szegediner Ausgabe 1919*

Die Studie enthält die monographische Beschreibung der Lokalausgabe mit überdruck „Magyar Nemzeti Kormány, Szeged, 1919". Der Verfasser beschreibt die örtlichen gesellschaftlich-, politischen und Wirtschaftlichen Verhältnisse der genannten Epoche, den Zweck der Ausgabe, die Probleme der Technischen Ausführung und die sich daraus ergebenden vielen Druckfehler. Der Katalogenteil versucht die Preise durch ein realistisches Punktsystem aus zu arbeiten.

2 *Dr. Rüdiger Wurth (Österreich): Der Postdienst der D.D.S.G.*

Neben dem Zustandekommen des Postdienstes der D. D. S. G. beschreibt die Studie sämtliche Schiffstationen der unteren Donau mit Postdienst, deren Stempel und die Type dieser, Die Frankatur Verschiedenheiten, sowie deren Rarität werden ebenfalls bekanntgegeben. Eine Stärke der Studie besteht darin, dass nebst der Bewertung in Punkten dieser Stempel auch der Ö. Schilling Wert der Frankaturen angegeben wird.

3 *Unsere Stellungsnahme zur Frage der ersten ungarischen Briefmarke*

Die Redaktion nimmt gegen die Ansichten des Herrn Dr. Anton Jerger, die historischen Fakten, die Wichtigsten Bestimmungen des im Jahre 1867 Unterzeichneten vorläufigen Postabkommens sowie die Meinung der im Weltmasstabe meist angesehenen Forscher in Betracht ziehend Stellung.

Bitte beachten Sie — informationen, Mitteilungen, neue Entdeckungen.

— Schein-Doppeldruck auf Postkarten — die Fachzirkel der Jugend forschen.

4 *Dr. Zoltán Palotás: Poststempel der Karpaten—Ukraine 1939—1944. II. Tabellen*

Als Teil der in der Nummer 1981/2 erschienen Studie werden in dieser Nummer die Tabellen der Stempel der Postämte, Postagenturen und der Postambulanzen nebst Angabe der genauen Zeitdauer der Anwendung der Aushilfsstempel bekanntgegeben.

5 *Dr. Béla Simády: Feldpost in der Karpaten—Ukraine 1939*

Der Artikel gibt — nebst der kurzen Zusammenfassung der geschichtlichen Vorereignissen — das Verzeichnis der in der Karpaten-Ukraine verwendten Feldpoststempel (mit Angabe der Nummer und des Kontrollbuchstabens) bekannt.

6 *Dr. Béla Simády: Die erste aufgedruckte 2 kr—Marke — 1871*

Kurze, umfassende Beschreibung der interesantesten, auf Postkarte zu 2 Kr gedruckten Postwertzeichens der klassischen Periode. Es werden die ersten mit Steindruck hergestellten Postkarten gezeigt, welche mit den in gleicher Weise verfertigten, aber vernichteten Briefmarken übereinstimmen.

СОДЕРЖАНИЕ

1 *Ласло Шурани: Выпуск марок в Сегеде в 1919 году*

Исследование является монографиай, дающей описание марок местного издания с напечаткой „Magyar Nemzeti Kormány, Szege, 1919" (Венгерское Национальное Правительство, Сегед 1919 год). Автор знакомит с местными общественными, политическими и экономическими отношениями того времени, целями выпуска марок, техническими проблемами их выпуска и проистекающими отсюда многочисленными типографическими ошибками. В каталоге, содержащимся в работе, делается попытка оценить стоимость марок на основе реального разбора.

2 *Д-р Рюдигер Вурт (Австрия). Почтовая слижба Дунайского парового пароходства*

В данном исследовании показа создания почтовой службы D. D. S. G. рассказывается о всех почтовых службах нижнедунайских портов, применявшихся в них типах почтовых штемпелей. Автор знакомит с формани, в том числе редкими, освобождавшими от уплаты почтовых сборов. Ценность исследования состоит в том, что наряду балльной оценкой гашений в нем дается стоимость форм, освобождающих от уплаты почтовых сборов, в австрийских шиллингах.

3 *Мнение относительно первой венгерской марки*

Редакция, опираясь на исторические факты, наиболее существенные параграфы временного почтового соглашения 1867 года, мнения наиболее авторитетных исследователей высказывает свою позицию по отношению к воззрениям Антона Ергера.

Для вашего внимания — информация, сообщения, новые открытия — двойные оттиски на почтовых карточках — имеющих номинальную стоимость, ищут в молодежных кружках филателистов.

4 *Д-р Золтан Палоташ: Почтовые штемпеля. Закарпатья в периоде от 1939 до 1944 г. II. Таблицы.*

В дополнение к исследованию, опубликованному во 2 номере нашего журнала за 1981 г., в этом номере помещены таблицы штемпелей почтовых ведомств, агенств, передвижных почт, с точным указанием использования дополнительных штемпелей.

5 *Д-р Бела Шимади: Полевая почта в предгорьях Карпат в 1939 г.*

В статье дается перечень штемпелей полевой почты в предгорьях Карпат вместе с кратким историческим экскурсом.

6 *Д-р Бела Шимади: Первая прилаженная марка 2 крайцера (1871)*

Автор коротко показывает открытку 2 крайцера, одну из самых интересных прилаженных марок классического периода. В статьи он и пишет о первых открытках, печатанных литографским способом, которые соответствуют маркам, но уже уничтоженным- то же самого способа.

ISSN 0 324—4806

Eng. szám: III/SZI213/1976.

1000 — 82.0158 Ságvári Nyomda, Budapest

Ára: 30,— Ft.

82
2

philatelica

philatelica

1982/2

TARTALOM

Otto F. Schäffling és Wilhelm St. Schäffling:
Magyar előértéktelenítések 1900—1914

Keszy-Harmath Lóránd:
Magyarország és a Zeppelin-járatok

Solt Hugó:
Hasábos levelezőlapok

Király Tibor:
A soproni tábori küldöncjárat

Visnyovszki Gábor:
Bérmentesítések értékelési szempontjai
— Példák az I. világháború utáni inflációs időszakból

Figyelmébe ajánljuk — Tájékoztatók, közlemények, új felfedezések
— Kárpátaljától 1938-ban Magyarországhoz visszacsatolt postahelyek jegyzéke

Idegen nyelvű tartalom

A MAGYAR BÉLYEGGYŰJTŐK ORSZÁGOS SZÖVETSÉGE
TUDOMÁNYOS KÖZLÖNYE
BUDAPEST VI., VÖRÖSMARTY U. 65.
FELELŐS SZERKESZTŐ: SURÁNYI LÁSZLÓ
SZERKESZTŐK: HRABÁL LÁSZLÓ
VISNYOVSZKI GÁBOR
FELELŐS KIADÓ: KISS ERNŐ
XII. ÉVFOLYAM

Magyar előértéktelenítések 1900—1914*

OTTO F. SCHÄFFLING ÉS WILHELM ST. SCHÄFFLING
(Német Szövetségi Köztársaság)

Klasszikus előértéktelenítő országokként Belgium, Franciaország és USA a legismertebbek. A magyar előértéktelenítéseket minden katalogizálás vagy hivatalos figyelemfelhívás nélkül teljesen véletlenül fedezték fel. Az addig felfedezett, a szokásostól eltérő tetszetős bérmentesítéseket első ízben a „Donaupost" 1921. 10. száma közölte[3]. Ez a késői közlés annál is inkább meglepő, mivel a magyar hírlapbélyegeken már 1900-tól 1914-ig használtak előértéktelenítéseket. Hivatalos engedélyezésük hosszú ideig ismeretlen volt és a kutatás se foglalkozott velük.

Hírlapszállítás 1900-ig

A m. kir. posta a cs. kir. osztrák postától vette át a hírlapszállítás monopóliumát. Eszerint a hírlapszállítás a postán kívül tilos volt. A hírlapok és folyóiratok viteldíját alacsonyabban állapították meg, mint az egyéb nyomtatványokét. Az utóbbiaknál figyelembe vették a küldemény súlyát, és címzett távolságát is. Az újságoknál, minderre való tekintet nélkül a díj példányonként 1 krajcár, majd 1900-tól — a pénzreform után — 2 fillér volt. A hírlapszállítás különlegességét az erre a célra rendszeresített hírlapbélyegek jelezték, amelyeket az önálló magyar bélyegek megjelenésétől kezdve százas ívekben nyomtak. Ezek névértékéből a kiadók 1% rabattot kaptak. A lapkiadó vállalatok az újságcsomagokat címszalaggal és az előírt címletű, felragasztott hírlapbélyegekkel látták el feladás előtt.

A fentiekből adódik a korai magyar hírlapbélyegek különlegessége, mely szerint e bélyegek értéktelenítése nem a feladóhelyeken, hanem az érkezési helyeken történt. Ennek tanúja a magyar hírlapbélyegeken a Wien, Prag, Graz stb. bélyegzés. Az értéktelenítésnek ez a formája a 19. század végéig tartott, amikor is a hírlapok és küldemények száma mód felett megemelkedett, a postákat leterhelte a forgalom, az eddig szokásos kezelést és a kézbesítést akadályozta.

A nagy postahivatalok, így a budapesti főposta is a befutó hírlapküldeményeket különleges bélyegzővel látta el. A különböző kör alakú, ovális, egykörös, kétkörös bélyegzőkön kívül használtak helykelet bélyeg-

* A szerzők hozzájárulásával az „Ungarische Vorausentwertungen 1900—1914." eredeti dolgozat rövidített fordítása. A tanulmány az ugyanilyen címen 1972-ben megjelent közleményre támaszkodik. A bélyegzések számának megváltoztatását az újabb leletek tették szükségessé.
© by Otto F. Schäffling, Frankenthal.

1. ábra

zőket. Létezett egy ovál keretbe foglalt kelet nélküli bélyegző is, a következő szöveggel: BUDAPEST FŐPOSTA — HÍRLAPKIADÁS (ábra 1.).

Ezeket a bélyegzőket használta a budapesti főposta 1895—96-tól, teljes százas ív hírlapbélyegek előértéktelenítésére is. Az előre lebélyegzett íveket a lapkiadó vállalatok kapták meg és ezekkel bérmentesítették hírlapküldeményeiket. Ilyen *hivatali előértéktelenítések* csak az 1881-es és az 1898-as hírlapbélyegeken fordulnak elő teljes íveken vagy ívrészeken. 1900-tól ilyen hivatali előértéktelenítések már nem találhatók. Ugyanakkor az érkeztetési bélyegzések alkalmazása megszűnt, mert megszülettek a hivatali magyar előértéktelenítések. Hivatali előértéktelenítésre vonatkozó rendeletet ez ideig nem találtak.

Az előértéktelenítések bevezetése és megszüntetése

Az előfizetők elégedetlensége a hírlapok kézbesítésének gyakori késedelmessége miatt a kiadókat arra késztette, hogy 1897-ben beadvánnyal forduljanak a kereskedelemügyi miniszterhez és panaszt tegyenek. Hathatós intézkedéseket követeltek a hírlapkézbesítés megjavítására. A minisztérium fölszólította az alárendelt postaigazgatóságot, hogy tegyen javaslatot a hiányosságok megszüntetésére, figyelembe véve, hogy a kiadók készek segítségképpen arra, hogy közvetlenül szolgálják ki vidéki előfizetőiket újságelosztó helyeiken keresztül (Ker. min. 57.717/1897.).

A posta gyorsan, javaslatokkal válaszolt a fölszólításra, mely szerint minden nagyobb vidéki városban saját hírlapkézbesítőt foglalkoztatnak, aki az újságokat a vonattól közvetlenül elhozná és kihordaná (13.148/1897.). A javaslat szerint a gyorsabb szállítás és kézbesítés érdekében a kiadó vállalatoknak két kötelezettséget kell vállalniok:

1. A hírlapokat kézbesítési kerületek és a mozgóposta állomásai szerint kell osztályozniuk és kötegelniük, hogy azokat a helyi kézbesítők közvetlenül a mozgóposta tisztviselőjétől átvehessék.
2. A címszalagra ragasztott újságbélyegeket a kiadóhivatalokban előre kell értéktelenníteni, ami által az érkezési bélyegzés elmarad.
   Továbbá az osztályozott újságcsomagokat nem a postán, hanem közvetlenül a vonatok postakocsijába kell feladni.

1897. július 1-én a 18.693/1897. sz. rendelettel fogadta el a kereskedelmi minisztérium a javaslatokat és késznek nyilatkozott külön kézbesítők beállítására. A budapesti postaigazgatóságot bízták meg a kiadókkal szükséges tárgyalások levezetésére. A rendelet kimondta, hogy a posta kötelezően írja elő, hogy minden előfizetői újságpéldányt címszalaggal lássanak el és a címszalagra ragasszák föl a hírlapbélyegeket, amelyeket saját, külön e célra készített helynevet, valamint év, hó és napkeletet tartalmazó bélyegzővel értéktelenítsenek.

Már 1897. december 27-én jelentette a budapesti postaigazgatás a 66.250/1897. sz. iraton, hogy a kiadók többsége elfogadja a feltételeket. A kereskedelemügyi minisztérium 1898 elején kísérletképpen elrendelte, hogy meghatározott vidéki postahivatalok mellett saját hírlapkézbesítőt állítsanak be. Az 50.165/1898. majd a 78.555/1899. sz. rendeletével véglegesen bevezette a

módszert. A már fölhasznált hírlapbélyegek újra felhasználásának megakadályozására újabb rendeletet adtak ki, miszerint a kiadók által használt kiadói helybélyegző az újság nevét és keltét is köteles viselni. A bélyegzés keltének és az újságénak egyezniük kell, ami a bélyeg többszöri felhasználását megakadályozza. A rendelet (78.555/1899.) kifejezetten előírja, hogy az újságcsomagokat rendeltetési hely szerint kell osztályozni és a csomagokat közvetlenül a vonat postakocsijába kell feladni.

Noha különböző magyar előértéktelenítésre vonatkozó rendeletek sok mindenre fényt derítenek, több kérdés maradt még nyitottan. Így feltételezhető, hogy a 78.555/1899. sz. rendelet az új elosztási módszert már 1900. január 1-től bevezette, holott az eddig, a legkorábbi ismert előértéktelenítés csak 1900. január 23-i kelettel ismert.

Ugyancsak tisztázatlan, hogy mely kiadóvállalatok használhatták hivatalosan az előértéktelenítéseket, és hogy voltak-e előírások a bélyegzők beszerzésére, külső formájára vonatkozóan. Visnya Sándor szerint az 1956-os októberi események idején sok régi postairat megsemmisült, amelyek talán a megoldáshoz vezethettek volna.

A magyar előértéktelenítések használatának megszüntetése szinte meglepetésszerűen jött. Az 1914. október 2-án megjelent kereskedelemügyi minisztérium 72.550/1914. sz. rendelettel szüntette meg használatukat. Eszerint 1914. október 4-től minden politikai napilap és az előértéktelenítések eddigi alkalmazói portómentességet élveznek, ameddig az újságaikat saját maguk adják föl a vonatok postakocsijába.

Már a gazdasági okoknál fogva is elfogadták a kiadók ezt az ajánlatot. Így 1914. október 3-át jelöli meg dr. Rend gyűjteményében, 1914. október 6-át a saját gyűjteményemben és 1914. október 9-ét P. Hamilton gyűjteményében, mint a magyar hírlapbélyegeken alkalmazott előértéktelenítések utolsó napját.[4]

A bélyegzés, a bélyegzés színe és a bélyegzés elhelyezése

A hivatalos rendelkezésekben nincsenek utalások arra, hogy a bélyegeken alkalmazott előértéktelenítéseknek milyen formájúaknak kell lenniök. Erre vallanak az alkalmazott bélyegzések különböző formái. Napjainkig ismertek:

a) három- és négysoros sorbélyegző,
b) háromsoros, négyszögletes egy- és kétvonalas keretben;
c) háromsoros, négyszögletes egy- vagy kétvonalú, részben lekerekített sarkú keretben, ezen belül különleges keretbe foglalt dátummal;
d) ovális bélyegző kelettel vagy anélkül;
e) egykörös bélyegző egy- vagy kétvonalú keretben;
f) kétkörös bélyegző;
g) kétkörös, pántos bélyegző;
h) könyvnyomású értéktelenítés, többsoros felülnyomással.

A bélyegzés színe ugyancsak nem egységes. Legtöbb a fekete, sok a lila, kék; sőt piros bélyegzőfesték használata is ismert.

A Budapesti Hírlap kisegítő bélyegzésének kivételével valamennyi kézi bélyegzés nagyobb, mint maga a hírlapbélyeg. Ezért az is világos, hogy a leáztatott bélyegeken a bélyegzőnek csak részletei láthatók. Teljes bélyegzőlenyomatot csak a nagyon kevés megmaradt címszalagon vagy az előértéktelenített nagyobb bélyegív-részleteken találhatunk. Az egyes bélyegeken több bélyegzőlenyomat részlete annak a bizonyítéka, hogy az előértéktelenítést még a szétvágatlan ívekre készítették, a címszalagra történt felragasztás előtt. A kézi bélyegzésnek minden állása tekintet nélkül arra, hogy egyenes, ferde, vagy fordított állású-e, mindig a bélyeg normális állásában vizsgálandó. Különlegesnek csak a felülnyomott értéktelenítés számít akkor, ha ez fordítva vagy kettősnyomásként jelentkezik.

BpH 1.

BpH 2.

BpH 3.

BpH 4.

PH 1.

PH 2.

Az előértéktelenítő bélyegzők és használóik

Se a kereskedelemügyi miniszter, se a posta nem adott ki hivatalos rendeletet arról, hogy a lapkiadó vállalatok a bélyegeket milyen módon értéktelenítsék. Amit a mai napig a magyar előértéktelenítési bélyegzőkről és azok felhasználóiról tudunk, a filatelista kutatóknak köszönhetjük. Ez ideig 18 lapkiadó ismert az előértéktelenítők közül.

A következőkben az egyes bélyegzőknek egyedi meghatározásánál, minden újságnál egy rövidítést is alkalmazunk, pl.: BpH = Budapesti Hírlap. Vagy: PH = Pesti Hírlap. Először a magyar nyelvű, majd a német nyelvű budapesti újságokat és végül a vidéki lapokat mutatjuk be. A bélyegzéseket minden újságnál külön, folyamatosan számozzuk.

A) *Budapesti Hírlap,* alapítva 1881., példányszám 40 000. 1900—1914 között négy különböző bélyegzést használt.

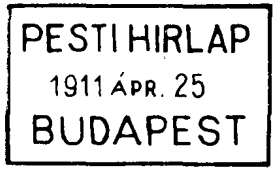
1. *Budapesti Hírlap* (BpH 1) 22 mm átmérőjű, kétkörös bélyegző. Alkalmazási ideje 1900. III. 14—1900. VII.-ig. A bélyegzés színe általában fekete, ritkábban lila. A rövid felhasználási idő miatt a klasszikus előértéktelenítő bélyegzőkhöz tartozik.

2. *Budapesti Hírlap* (BpH 2) feliratú, négysoros könyvnyomású felülnyomás. 1900. IV.-tól teljes bélyegíveket nyomtak felül; mindig csak fekete színt használtak. A hírlap nevénél alkalmazott betűk magassága 3,7 mm, az év, hó és nap 2,7 mm. A hónap neve rövidített és mindig nagy kezdőbetűs. (Pl.: Szept.) 1900 decemberétől a nap jelzés különösen finom antikva számokkal szedett. Fordított felülnyomások 1905-ből és 1909-ből ismertek, ami nem jelenti azt, hogy más évekből nem fordulhatnának ilyenek elő. Előfordult az is, hogy a hónap nevét kis kezdőbetűvel írták. Pl.: 1900. jún. — Jún. helyett. Ugyancsak előfordulnak kettősnyomatok 1907-ből és 1908-ból. Ennek a felülnyomásnak alkalmazási ideje 1900. IV. hótól 1912. III.-ig.

3. *Budapesti Hírlap* (BpH 3) négysoros könyvnyomású felülnyomás. Szövegében megegyezik a 2. számúval. A különbséget a kisbetűvel írott hónapnév jelenti. Alkalmazásának ideje: 1914. X. 7-ig.

4. *Budapesti Hírlap* (BpH 4) négysoros sorbélyegző. Már 1900 közepétől feltehetően 1914-ig használták a 2. és 3. bélyegzővel megegyező szövegű kézibélyegzőt. A korábbi vélemények szerint a százas felülnyomó lemeznek egy tartalék dúcából készítették és a keletrészt mindig külön illesztették bele. Ezzel szemben a különböző méretű és típusú betűk az újság nevében és a kelet betűinek különböző méretei arra mutatnak, hogy itt egy külön készített bélyegzőről van szó, amelynek a kelet része cserélhető volt. Ennek a bélyegzésnek három típusa van:

a) Budapesti 13,5 × 3,5 mm;
évszám 2,5 mm magas;
bélyegzés színe fekete;
alkalmazási ideje: 1900. III. 14.—1901. II. 16.

PH 3.

PH 4.

PH 5.

b) Budapesti 13 × 3,5 mm;
évszám 2,5 mm magas;
bélyegzés színe fekete és lila;
alkalmazási ideje 1902. IX. 16.—1905. XII. 31.

c) Budapesti 13 × 25 mm;
évszám 3 mm magas;
bélyegzés színe fekete és lila;
alkalmazási ideje 1908. XI. 11.—1911.

A Magyar Bélyegek Monográfiájának[2] ezen adatait ki kell egészítenünk. A bélyegzés színe nem mélyfekete, hanem szürkésfekete. A lila mellett 1905-től a kék szín is feltűnik. Gyűjteményi darabok bizonysága szerint (1909. X. 1. és 1911. IX. 13.) az évszám 2,5 mm magas, az antikva betűtípusból szedett hónap és nap azonban 3 mm magas.

A BpH 4 bélyegzést könnyen felismerhetjük arról, hogy ellentétben a BpH 2-vel, többnyire ferdén van a bélyegre nyomva.

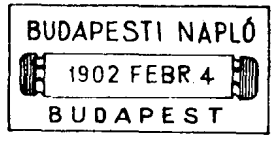
B) *Pesti Hírlap*, alapítva 1878. Példányszám 125 000. 1900—1914 között hatféle bélyegzést alkalmazott.

1. *Pesti Hírlap* (PH 1) háromsoros 35 × 19 mm méretű négyszög bélyegző. 1900—1908-ig alkalmazták. A különböző bélyegző lenyomatok vastagabb és vékonyabb betűtípusokkal váltakoznak és a sarkok néha lekerekítettek. A bélyegzés színe fekete, lila és kék.

2. *Pesti Hírlap* (PH 2) háromsoros, 37 × 23 mm méretű kettős vonalú keretbe foglalt négyszög bélyegző. 1900-tól használták. Első előfordulása 1900. VII. 26-i kelettel ismert. A kelet betűi antikva típusúak. A Hírlap szó betűi 3,5 mm magasak. Az 1910-ig használt bélyegzéseknél fekete, kék és lila színeket találhatunk.

PH 6.

BpN 1.

BpN 2.

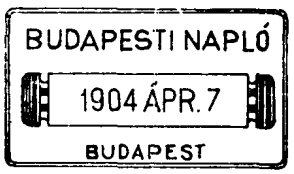
3. *Pesti Hírlap* (PH 3) háromsoros, 37 ×23 mm méretű négyszög bélyegző. 1900. X-től 1914. I.-ig alkalmazták. A PH 2 bélyegzőtől megkülönbözteti az újság nevénél és a keletnél alkalmazott groteszk betű. Ezek mérete a Budapest szóban 4 mm magas. Néha az erősebb nyomás következtében a keret kettős vonalúnak tűnik. Fekete és lila színben fordul elő.

4. *Pesti Hírlap* (PH 4) kétkörös, 32 mm átmérőjű, a hivatalos postabélyegzőhöz hasonló fémbélyegző. 1911—1914-ig használták. Színe fekete, ritkábban lila. Annak ellenére, hogy az előértéktelenítések használata 1914. X.-ben befejeződött, ezzel a bélyegzővel értéktelenített bélyeget még 1918-ból is találtunk. Még nem tudtuk megállapítani, hogy jogtalan használatról, türelmi időről vagy hamisítványról van-e szó. A címszalagon rendelkezésünkre álló példányon k. u. k. Etapenpostamt Granica hivatalos érkezési bélyegzőt találunk.[1]

1913. X.-től átvette a Budapesti Hírlap előértéktelenítési formáját a Pesti Hírlap. A százas bélyegívekre könyvnyomású fekete felülnyomást alkalmaztak.

5. *Pesti Hírlap* (PH 5) háromsoros, könyvnyomású felülnyomás. 1913. X.—1914. X.-ig használták. Ezt a típust arról ismerhetjük meg, hogy a hónapnév mindig teljesen ki van írva. (Pl. szeptember.)

6. *Pesti Hírlap* (PH 6) háromsoros, könyvnyomású felülnyomás. Az 5-től a rövidített hónapnév (pl. szept.) különbözteti meg. Alkalmazásának ideje 1913. X.—1914. X.

BpN 3.

AUj 1.

AUj 2.

C) *Budapesti Napló,* alapítva 1896.

Három típusú bélyegzőt használt.

1. *Budapesti Napló* (BpN 1) háromsoros, 47 × 23 mm méretű egyvonalas keretbe foglalt négyszög bélyegző, benne pántba foglalt kelettel. A pánt végződései ívelten lehajlanak. A hírlap név és a Budapest szó antikva, míg a dátum groteszk típusú. Az eddig ismert bélyegzések 1900-ból és 1901-ből származnak. Lilák. Állítólag 1902-ben is használták. Levélboríték rajzú hírlapbélyegeken is előfordul.

2. *Budapesti Napló* (BpN 2) a BpN 1 sz., bélyegzővel majdnem teljesen megegyezik; különbség, hogy az összes szövegben alkalmazott betű groteszk és a keletpánt is más. 1903—1907-ig használták. Színe lila.

3. *Budapesti Napló* (BN 3) háromsoros 44 × 27 mm méretű lekerekített kétvonalú keretbe foglalt négyszögbélyegző. A keletpánt megegyezik a 2. sz. bélyegzőjével. Használati ideje 1903—1909. Amennyiben a lenyomat tisztátlansága miatt a keret vonalai összefolynak, nehezen különböztethető meg a 2. sz. bélyegzőtől. A különbség jelei: a 2. sz.-nál a Budapest szó 3,4 mm magas, a 3. sz.-nál csak 3 mm. A betűk egymáshoz való távolsága a 3. sz.-nál egészen szűk. Az eddig ismert bélyegzések színe mindig lila.

D) *Az Újság,* alapítva 1903. Példányszáma: 30 000.

Háromféle bélyegzést alkalmazott, amelyek nagyon hasonlóak voltak a postabélyegzőkhöz. Százas ívek előértéktelenítésére is alkalmazták, ezért a bélyegeken sokszor csak bélyegzés-részletet találunk. Minden esetben fekete színt használtak.

AUj 3.

PN 1.

PN 2.

1. *Az Újság* (AÚj 1) kétkörös 29 mm átmérőjű pántos bélyegző. A keletpánt 10 mm magas. 1905. V. 1-től 1914. X.-ig teljes íveket kizárólag ezzel a bélyegzővel előértéktelenítettek.

2. *Az Újság* (AÚj 2) oldalt levágott ívű kétkörös bélyegző. A különben az 1. sz.-val megegyező, de ezen a keletpánt szélső ívei függőleges vonallal le vannak vágva. A pánt mérete: 27,5 × 10 mm. Ezt a bélyegzést csak 1982 februárjában fedeztük fel. (1909. aug. 22. és 1913. júli. 15.)

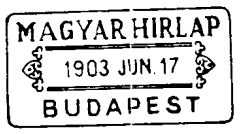
3. *Az Újság* (AÚj 3) kétkörös, 29 mm átmérőjű pántos bélyegző. Abban különbözik az 1. sz.-tól, hogy az alsó részén „Kiadóhivatala" helyett itt Budapest áll, és a keletpánt 8 mm magas. Ha csak bélyegzőrészlet található a bélyegen, a megkülönböztetés alapja a keskeny pánt. Ezt a bélyegzőt 1905. I. és 1914. X. között használták. Mint ívelőértéktelenítés ez ideig ismeretlen.

E) *Pesti Napló,* alapítva 1850. Példányszáma: 40 000.

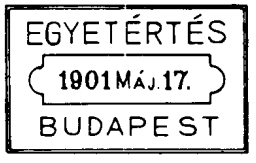
Ez az egyetlen lap, amely ovális bélyegzőket használt. Nehezen különböztethetők meg egymástól. Méretük: 37 × 25 mm, színük fekete, lila és kék. A zöld színben találtak a kéknek lehetséges változatai.

1. *Pesti Napló* (PN 1) fémből készült ovál bélyegző, amelyet 1900—1911-ig használtak. Fellelhető még boríték rajzú hírlapbélyegeken is. A betűk magassága az újságnévnél 3 mm.

2. *Pesti Napló* (Pn 2) gumiból készült ovál bélyegző. 1908-ban használták. Pontos másolata az előzőnek, mégis megkülönböztethető azáltal, hogy itt az újságnév betűinek magassága 3,5 mm.

MH 1.

Egy 1.

Vil 1.

F) *Magyar Hírlap,* alapítva 1891. Példányszáma: 20 000.

1. *Magyar Hírlap* (MH 1) háromsoros, 45 × 23 mm méretű, egyvonalas, enyhén lekerekített négyszögbélyegző. A keletpánt kettős keretbe foglalt és két oldalon díszítő rajz zárja le. Színe fekete, lila, de piros is ismert. A legkorábbi felhasználási kelet 1900. január 23-ról származik. Előfordul boríték rajzú hírlapbélyegen is. 1906-ig alkalmazták.

G) *Egyetértés,* alapítva 1876.

1. *Egyetértés* (Egy 1) háromsoros, 50 × 30 mm méretű négyszögbélyegző keretpánttal. A bélyegző színe fekete, lila, kék és piros. Használati ideje: 1900. III.—1909. IV.-ig. Nagy kiterjedése miatt csak bélyegző részletek kerülnek a bélyegre. Az a korábbi felfogás, hogy ívelőértéktelenítésre is használták, ez ideig nem nyert igazolást.

H) *Világ,* alapítva 1910.

1. *Világ* (Vil 1) egykörös, 30 mm átmérőjű bélyegző, amelyről az élőírásokkal szemben hiányzik a kiadás helye. Csak lila színben ismert. Alkalmazási ideje: 1910. X. 12-től kb. 1913-ig.

I) *Alkotmány,* alapítva 1896.

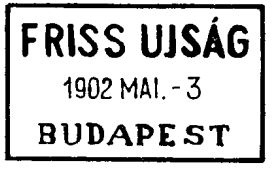
1. *Alkotmány* (Alk 1) kétkörös, 28 mm átmérőjű, a postai bélyegzőkhöz hasonló, fémből készült, pántos bélyegző. A pánt magassága 8 mm. Alkalmazták 1913—1914-ben. Színe mindig fekete.

Alk 1.

MN 1.

FU 1.

J) *Magyar Nemzet,* alapítva 1899.

1. *Magyar Nemzet* (MN 1) kétkörös, 28 mm átmérőjű, pántos fémbélyegző. A pánt magassága 8 mm. A csak fekete színben előforduló bélyegzések 1901—1902-ből találhatók.

K) *Friss Újság,* alapítva 1896.

1. *Friss Újság* (FÚ 1) háromsoros 41 × 25 mm méretű négyszögletes gumibélyegző. Csak 1965-ben fedezték fel. Az előértéktelenítéseket újság-címszalagokra ragasztott bélyegeken alkalmazták. Ívelőértéktelenítés előfordulása nem bizonyított. 1900—1902 között használták, színe általában lila, de feketében is előfordul.

* * *

Az eddigiekben tizenegy budapesti magyar nyelvű újságot mutattunk be, amelyekre előértéktelenítést használtak. Az alábbiakban öt német nyelvű budapesti lap következik.

L) *Pester Lloyd,* alapítva 1853, példányszáma: 25 000.

1. *Pester Lloyd* (PL 1) kétvonalas, egykörös gumibélyegző, átmérője 34 mm. A bélyegző közepén a kelet alul és felül díszítőelemekkel van keretezve. Pontos felhasználási ideje ismeretlen, 1900—1908-ig tehető. A lila bélyegzőfesték elfakult.

2. *Pester Lloyd* (PL 2) az előzővel teljesen egyező, mégis a kelet keretezésénél eltérő, egykörös bélyegző. Itt a kelet felett és alatt 10 mm hosszú fekvő díszléc van. Általában lila, de már találtak feketét is, ez halvány és nehezen olvasható. Alkalmazási ideje 1900—1914.

PL 1.

PL 2.

NPJ 1.

M) *Neues Pester Journal,* alapítva: 1872.

1. *Neues Pester Journal* (NPJ 1) kétvonalas, háromsoros 35 × 23 mm méretű négyszög bélyegző. Általában elkenődött és ezért a keret kettős vonala sok esetben összeolvadt. 1900—1914-ig alkalmazták. Színe fekete, de már kéket is találtak. Borítékrajzú hírlapbélyegen is előfordul.

N) *Politisches Volksblatt,* alapítva 1875.

1. *Politisches Volksblatt* (PV 1) háromsoros 35 × 23 mm méretű kettős vonalba foglalt négyszög bélyegző. Felhasználási ideje 1900—1906. A festék színe többnyire fekete, ritkábban kék.

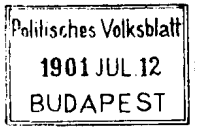
2. *Politisches Volksblatt* (PV 2) a kettős vonalú keret kívül teljesen megegyezik az 1. sz.-val. Alkalmazásának ideje 1905—1914. Csak fekete színben fordul elő.

O) *Neues Politisches Volksblatt,* alapítva: 1877.

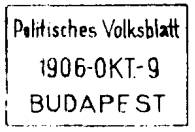
1. *Neues Politisches Volksblatt* (NPV 1) háromsoros, 50 × 25 mm méretű szögletein enyhén lekerekített egyvonalú keretbe foglalt négyszög bélyegző. A kelet pántja egyvonalú keretben, végződéseinél lefelé ívelő díszítményes. Bélyegzőfestékül főleg vöröset, de kéket és lilát is használtak. 1900—194-ig alkalmazták. Borítékrajzú hírlapbélyegen is ismert.

P) *Budapester Tagblatt,* alapítva: 1884.

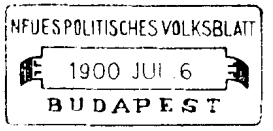
1. *Budapester Tagblatt* (BpT 1) négysoros, 25 × 16 mm méretű sorbélyegző. A kelet számait a szöveghez

PV 1.

PV 2.

NPV 1.

képest nagyobb betűkkel szedték. 1900—1905-ig alkalmazták. Az elmosódott és nehezen olvasható lenyomatok inkább lila színben, ritkábban feketében találhatók. Levélboríték rajzú hírlapbélyegeken is előfordul.

A Budapester Tagblatt zárja az eddig ismert és Budapesten használt hírlapbélyegek előértékítelenítéseinek sorát. A vidék nem rendelkezett oly fejlett sajtóval, mint Budapest. Előértéktelenítéssel terjesztett hírlap ez ideig mindössze kettő ismert.

Q) *Pécsi Napló,* alapítva: 1892.

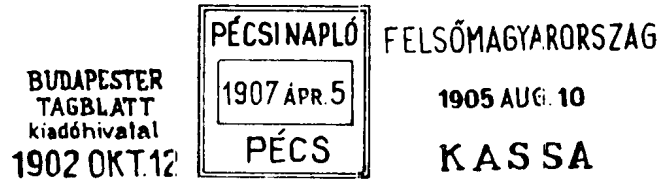
1. *Pécsi Napló* (PéN 1) kettősvonalú 26 × 26 mm méretű négyszög bélyegző, melynek közepén téglalap alakú pántban a kelet olvasható. 1906-ban és 1907-ben fekete és lila színben alkalmazták.

R) *Felsőmagyarország Kassa,* alapítva: 1894.

1. *Felsőmagyarország Kassa* (FeK 1) háromsoros 40 × 22 mm méretű sorbélyegző. 1905—1906-ban használták. Csak fekete színben fordul elő.

A magyar előértéktelenítések besorolása

Szerettük volna a magyar előértéktelenítéseket értékük szerint is besorolni, de nincs rá mód, mert sem az iránt kialakult érdeklődés, sem a kereskedelmi forgalom nem nyújt támaszt. Ez iránt a gyűjtési terület iránt a gyűjtők közötti érdeklődés és az e témában kiállított anyagok értékelése ez ideig alacsony. Ennek oka lehet, hogy előértéktelenítések csak kétféle bélyegen, kisrészt a levélboríték rajzún és nagyrészt a turul hírlapbélyegeken fordulnak elő. A narancssárga,

BpT 1. *PeN 1.* *FeK 1.*

illetve narancsvörös bélyegek bizonyos monotóniát jelentenek, így az érdeklődést nem keltik fel különösebben. Ugyanakkor ennek az anyagnak a beszerzése ma már feltétlenül nehézségekbe ütközik. Végül hiányzik egy kialakult árazás, amely a gyűjtés-terület kedveltségéhez vezethetne.

A fellelhető állományra is csak szubjektív feltevésekkel lehet válaszolni. Tizennyolc hírlap kapott lehetőséget az előértéktelenítések használatára. Közülük csak hét volt, amely a rendelkezésre álló 14 és fél évet felhasználta. Azt jelentette ez, hogy naponta 330 000 lappéldányt adtak fel előértéktelenítéssel. Figyelmen kívül hagytuk a vasárnapi magasabb példányszámot és a Pester Lloyd naponta kétszeri kiadását. 1913-ban a magyar posta egyedül a budapesti újságokból 204,8 millió darabot szállított, ami napi 5,4 millió példánynak felel meg. E mennyiség nagy részét az előértéktelenített bélyegekkel küldték szét. Ebből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy az előértéktelenítések milliós számokra rúgnak. Ha ezt elfogadjuk, akkor 1900 áprilisától 1914 szeptemberéig naponta csak 1000 előértéktelenítéssel szétküldött lapot alapul véve, a következő eredmény jön ki:

$$14{,}5 \times 365 \times 1000 = \text{cca } 5{,}3 \text{ millió példány.}$$

E számokból úgy tűnne, hogy a magyar előértéktelenítések könnyen beszerezhetők. Ez azonban az alábbiak miatt nem áll.

a) Az előértéktelenítések gyűjtése Magyarországon még nem oly kedvelt és a bélyegzési tanulmányok is a kezdetnél tartanak.

b) A hírlapbélyegek sohasem voltak oly kedveltek, mint a normál bélyegek. Erre az is rámutat, hogy a gyakran ritkább normál bélyegeknek nagyobb a kínálata, mint az olcsó hírlapbélyegeké.

c) Legtöbbnyire a hírlapbélyegek a címszalaggal együtt papírkosárba kerültek vagy a visszamaradt bélyegek kötegáruként kerültek a kereskedelembe.

Az igen kis számban fennmaradt címszalagon található bérmentesítésről arra lehet következtetni, hogy újságcsomagokat normál bélyegekkel bérmentesítettek. Tény, hogy a magyar előértéktelenítések kifejezetten ritkák és csak véletlenül lehet egyet-egyet találni. A fentiek miatt értékelésük objektíve ez ideig lehetetlen. Franciaországban kísérletet tettek egy pontértékelésre, de ennek elfogadhatósága vitatható.[5] A kereslet és a kínálat egyaránt pang. Maga dr. Weinert, a „DONAUPOST" kiadója és a magyar bélyegek kiváló ismerője sem vállalta az értékelést, pedig az 1920-as években még e terület kutatása sokkal egyszerűbb lett volna.

Végkövetkeztetések

Habár továbbra is alig mutatkozik kínálat, mégis a magyar előértéktelenítések gyűjtése rendkívül érdekes terület.

Tizennyolc újság, harminchárom különböző bélyegzéssel, illetve felülnyomással használt előértéktelenítést. Ugyanakkor jogosak azok a feltevések, miszerint még továbbiak felfedezésére is számíthatunk. Elsősorban olyan budapesti újságokra gondolunk, mint Az Est, Magyarország és a Népszava, amelyeknek olvasottsága igen magas volt. Holland adatok szerint előfordulnak előértéktelenítések a Politisches Wochenblatt, Neues Pester Tageblatt és a Budapester Híradó című lapokon is. De hamis ez a föltevés, mivel ilyen lapok egyáltalán nem léteztek Magyarországon. Valószínűleg a lapok nevét rosszul fordították és ez okozta a tévedést.

	A hírlap neve	jele és száma	A bélyegző formája	színe f	l	k	p	Ez ideig bizonyított alkalmazás az irodalomjegyzék szerint				A bélyegek száma az F. V. árjegyzék alapján 54 67	87	104	120 138	159
A	Budapesti Hírlap	BpH 1	Kétkörös	X	X			1900 márc. 14.	3	1900 júni. 26.	1		X			
	Budapesti Hírlap	BpH 2	Könyvnyomás	X				1900 ápr.	4	1912 márc.	1		X	X	X	
	Budapesti Hírlap	BpH 3	Könyvnyomás	X				1912 ápr.	1	1914 okt. 3.	1		X	X	X	X
	Budapesti Hírlap	BpH 4	Sor	X	X	X		1900 márc. 14.	2	1911 szept. 3.	1		X	X	X	X
B	Pesti Hírlap	PH 1	Négyszög	X	X	X		1900 ápr. 5.	1	1908 okt.	1		X	X	X	X
	Pesti Hírlap	PH 2	Négyszög	X	X	X		1900 júni. 26.	1	1907 szept. 10.	1		X	X	X	
	Pesti Hírlap	PH 3	Négyszög	X	X			1910 okt. 11.	3	1914 jan. 20.	2			X	X	X
	Pesti Hírlap	PH 4	Kétkör. pánt.	X	X			1914 júli.	1	1918 szept. 24.	3				X	X
	Pesti Hírlap	PH 5	Könyvnyomás	X				1913 okt. 29.	1	1914 okt. 6.	1					X
	Pesti Hírlap	PH 6	Könyvnyomás	X				1913 nov. 19.	1	1914 okt. 9.	4					X
C	Budapesti Napló	BpN 1	Négyszög		X			1900 máj. 5.	2	1901 aug.	2	X	X			
	Budapesti Napló	BpN 2	Négyszög		X			1903 ápr. 2.	2	1907 szept.	1		X			
	Budapesti Napló	BpN 3	Négyszög		X			1903 márc. 1.	1	1909	3		X	X		
D	Az Újság	AUj 1	Kétkör. pánt.	X				1905 máj. 1.	2	1914 szept. 16.	1			X	X	X
	Az Újság	AUj 2	Kétkör. pánt.	X				1909 aug. 22.	1	1913 júli. 15.	1		X	X	X	
	Az Újság	AUj 3	Kétkör. pánt.	X				1905 jan.	1	1914 szept. 1.	1			X	X	X
E	Pesti Napló	PN 1	Ovál	X	X	X		1900 febr. 10.	2	1911 márc. 31.	2	X	X	X	X	
	Pesti Napló	PN 2	Ovál	X	X	X		1908	1	1914 ápr. 12.	1				X	X
F	Magyar Hírlap	MH 1	Négyszög	X	X			1900 jan. 23.	2	1905 júni. 1.	2	X	X	X		
G	Egyetértés	Egy 1	Négyszög	X	X	X	X	1900 márc. 3.	2	1909 ápr. 4.	2		X	X	X	
H	Világ	Vil 1	Egykörös		X			1910 okt. 12.	3	1912 márc. 29.	2				X	X
I	Alkotmány	Alk 1	Kétkör. pánt.	X				1913 márc. 6.	1	1914 ápr. 29.	1					X
J	Magyar Nemzet	MN 1	Kétkör. pánt.	X				1901 febr. 6.	2	1902 máj. 2.	2		X			
K	Friss Újság	FU 1	Négyszög	X	X			1900 máj. 4.	1	1902 máj. 20.	1		X			
L	Pester Lloyd	PL 1	Egykörös	X	X			1900 ápr. 5.	2	1908 júli. 7.	2		X			
	Pester Lloyd	PL 2	Egykörös	X	X			1908 m . . .	1	1914 jan. 20.	2		X	X	X	X
M	Neues Pester Journal	NPJ 1	Négyszög	X		X		1900 márc. 5.	2	1914 jan. 29.	1	X	X	X	X	X
N	Politisches Volksblatt	PV 1	Négyszög	X		X		1900 márc. 13.	1	1908 . . . r. 29.	3		X	X		
	Politisches Volksblatt	PV 2	Négyszög	X				1905 dec. 7.	2	1914 júni. 26.	1			X	X	X
O	Neues Politisches Volksblatt	NPV 1	Négyszög		X	X	X	1900 m . . .	1	1904 júni. 26.	2	X	X	X		
P	Budapester Tagblatt	BpT 1	Sor	X	X			1900 febr.	2	1904 nov.	4	X	X	X		
Q	Pécsi Napló	PeN 1	Négyszög	X	X			1906	1	1907. ápr. 30.	3			X		
R	Felsőmagyarország Kassa	FeK 1	Sor	X				1903 júni. 3.	2	1905 aug.	1		X	X		

A budapesti hírlapok kiadói Budapesten a napilapok szindikátusába tömörültek. De említést kell tennünk a nagy vidéki városokról, így Debrecenről, Kassáról, Miskolcról, Pécsről, Pozsonyról, Sopronról és Szegedről. Ezek a nagy volumenű vidéki lapok a kiadók országos szövetségébe tömörültek. Szinnyei József szerint 1894-ben tizennyolc vidéki napilap működött. Dr. Szalai T. szerint 1913-ban a szám már negyvenhétre emelkedett.[10] Ez ideig csak a Pécsi Napló és a Felsőmagyarország Kassa ismertek ezek közül, amelyek előértéktelenítést használtak.

Amerikai módszer szerint lehetséges volna a magyar előértéktelenítések napok szerinti gyűjtése. Szerényebben megkísérelhető az alkalmazott bélyegzéseket lapok és évek szerinti összeállításban gyűjteni, nem is említve a vízjelek különbségeit. Vegyük figyelembe Rédey Miklós régi, neves kutató tanácsát: „Egyetlen boríték rajzú vagy turulos hírlapbélyeget sem szabad úgy kezünkbe vennünk, hogy ne tanulmányoznánk bélyegzését is. A ráfordított fáradság előbbutóbb kifizetődik.

Fordította: *Surányi László*

JEGYZETEK

[1] Schäffling O. F.: Forschungssammlung: Die Zeitungsmarken der königlich ungarischen Post.

[2] Magyar Bélyegek Monográfiája, Bp. 1971. IV/132—139. oldal.

[3] Dr. Weinert: DONAUPOST 1921/10., 1931/9—10., 1932/1—2. sz. Magyar előértéktelenítések.

[4] Hamilton P.: Precancels, Journal of the Precancels Stamps Society 1967/8—9.: Hungarian Precancels.

[5] Reich. E.: Etude de la societé philatelique Franco—Hongroise, 1959. Les timbres préobilitèrès hangrois.

[6] Schäffling W.: Der VE—Sammler, Sonderdruck No 6/1967.: Ungarisshe Vorausentwertungen

[7] Schäffling W. és O. F.: Sammlerdienst Coburg 13—14/1974.: Ungarische Vorausentwertungen.

[8] Schäffling W.: Der VE—Sammler, körlevél 1982/250.: Ungarische Vorausentwertungen.

[9] Schäffling W. és O. F.: Society for hungarian philatelie, USA Fairfield, Conn., Monograhp Series No 4/1973. Hungarien precancels.

[10] Dr. Szalai T. és Szinnyei J.: Zeitungswissenschaft, Berlin, 1932.: Beiträge zum ungarischen Zeitungswesen.

[11] Schäffling W. és O. F.: Filatéliai Szemle, Budapest, 1973/XI., XII. Előre lebélyegzett magyar bélyegek.

KÉSZPÉNZÉRT
VÁSÁROLOK

LUXUS MINŐSÉGŰ
KLASSZIKUS BÉLYEGEKET
minden változatban, a világ bármely országából!

LEVELEK, LEVÉLDARABOK
különösen érdekelnek.

„KALOCSA" teljes bélyegzésért
50% felárat fizetek!

LACZA LÁSZLÓ bélyegkereskedő
1056 BUDAPEST, VÁCI UTCA 63.

Magyarország és a Zeppelin-járatok

KESZY-HARMATH LORÁND

Az a fogalompárosítás, hogy „Magyarország és a Zeppelin", nemcsak a kezdő, de a képzettebb bélyeggyűjtők zöménél is egyenlő a Zeppelin léghajó 1931. évi magyarországi utazásával, sőt azon belül is az ún. „Magyarországi körrepüléssel".*

A magyar Zeppelin-posta azonban — az általános elképzeléssel szemben — nemcsak az 1931. évi magyarországi körutazást jelenti, hanem időben és térben sokkal tágabb fogalmat takar:

— *magyar* Zeppelin-postáról 1930 és 1937 között beszélhetünk;
— földrajzilag csaknem egész Földünkre — Dél-Amerikától az Északi-sarkig, Moszkvától Chicagóig — vonatkozik.

A Zeppelin, pontosabban az LZ 127 „Graf Zeppelin" kormányozható léghajó *először 1929. április végén,* a Földközi-tenger keleti része felett tett utazásáról (Orientfahrt) hazatérve, valamint ugyanezen év októberében, a Balkán-utazás (Balkanfahrt) befejező szakaszában haladt át Magyarország délnyugati, nyugati része felett, de itt *postát nem dobott le.* Magyar vonatkozású filatéliai emlékek ezen utazásokról tehát csak Magyarországra címzett, de más országban ledobott és onnan rendes vagy légipostával továbbított levelek, lapok formájában léteznek, igen kis számban.

Itt kell leszögeznünk néhány fontos tényt, amelyek ismerete számos tévedést igazít helyre:

— találkoztunk már olyan szóbeli közléssel, hogy „másvalaki", „állítólag" látott 1929-ben a fenti két utazás valamelyikén Magyarországon ledobott postai küldeményt, de „ez nem biztos" — erről ennyit!;
— már a Zeppelin előtt is járt kormányozható léghajó Magyarországon, így pl. 1910-ben a „Parseval", de ezek a repüléstörténetileg kétségtelenül igen fontos kísérletek semmiféle postai vagy filatéliai vonatkozással nem bírnak;
— ha itt és most Zeppelin-járatokról, Zeppelinnel továbbított postáról beszélünk, nemcsak az LZ 127 „Graf Zeppelin" kormányozható léghajót értjük, hanem az LZ 129 „Hindenburg" léghajót is, amely ugyancsak vitt magyar postát.

* Az „úgynevezett" és az idézőjel azt kívánja érzékeltetni és már előljáróban leszögezni, hogy bár a vonatkozó magyar alkalmi irányítóbélyegző felirata *körrepülést* jelez, a Zeppelin *nem repül, hanem utazik,* mint ahogy ezt *Hugo Eckener,* a Zeppelin-léghajók legismertebb kapitánya, a német Zeppelin-társaság elnök-igazgatója emlékirataiban hangsúlyozza.

1930 elején a Magyar Posta szerződést kötött a német postaigazgatással, ill. a „Luftschiffbau Zeppelin" német léghajóépítő és -üzemeltető társasággal magyar postai küldeményeknek a léghajó különböző útjain történő továbbítására. Ezzel Magyarország — a világ országai közül hetedikként — az ún. „szerződéses országok " (Vertragsstaaten) sorába lépett. A magyar bélyegekkel bérmentesített, postailag szabályszerűen kezelt, 1931 májusától 1934-ig többnyire egy Zeppelint ábrázoló és „Zeppelin útján" feliratú lila színű irányító bélyegzővel is ellátott küldeményeket a Zeppelin légikikötőjébe, a Bodensee melletti Friedrichshafenbe kellett továbbítani, ahol azokat a feltüntetett utasításnak, ill. a címzésnek megfelelően az egyes utazások postájába sorolták. Az 1931. évi északi-sarki utazásnál — a többi utazástól eltérően — a Magyar Posta egy ugyancsak léghajót ábrázoló, de „Zeppelin 1931. évi Északsarki útja" szövegű irányító bélyegzőt alkalmazott.

A fent említett szerződés alapján magyar postai küldemények már 1930-ban (először az áprilisi „Angliai utazáson") részt vettek a Zeppelin tizenkét útján. Bár ezekre az utakra az 1931. évi magyarországi utazás *előtt* került sor, az egységes katalogizálás érdekében a vonatkozó küldeményeket az 1937-ig tartó „Szerződéses posta" fejezetébe soroljuk.

A Zeppelin magyarországi utazása

A német Zeppelin-társaság Magyarországnak a „Szerződéses államok" sorába történő belépését külön „Magyarországi utazással" kívánta megtisztelni. A Zeppelin látogatására az Autó-Motoros-Hét keretében került sor, a rendezést a KMAC (Királyi Magyar Automobil Club), továbbá a Magyar Automobilkereskedők Országos Egyesülete és a Budapest Sport Egyesület vállalta, a Magyar Aero Szövetség közreműködése és irányítása mellett. A technikai lebonyolításban az Aero Szövetség léggömbös csoportjának, Poppe Kornél nyug. őrnagynak a vezetésével 250 fős ún. kikötőcsapat segédkezett, de honvédelmi és rendőrségi alakulatok is részt vettek.

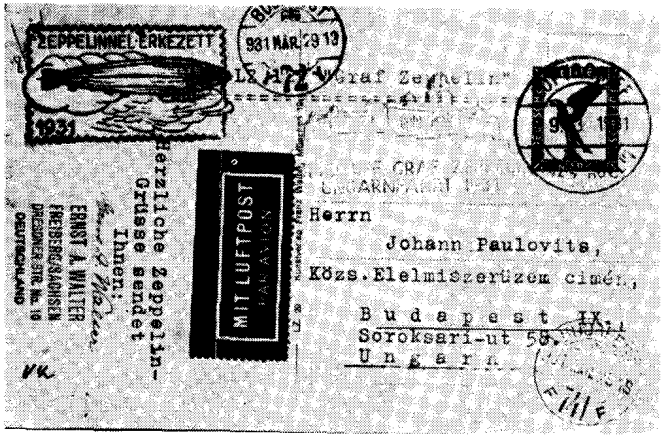
A Magyar Posta az alkalomra az 1927. évi légiposta bélyegsorozat 1 és 2 pengős címletét az eredetitől eltérő színben nyomtatva, „Zeppelin 1931" szöveggel felülnyomva kiadta a Zeppelin-párt. A bélyegeket 1931. március 23—29. között árusították, a légipostai küldeményeket (levelek és lapok) bármely postahivatalnál fel lehetett adni.

A Zeppelin léghajó 1931. március 28-án 23 órakor indult Friedrichshafenből és március 29-én a tervezett 8 óra 30 percnél valamivel később kötött ki a csepeli Weiss-Manfred-gyári repülőtéren. Némi csalódást okozott, hogy a világhírű dr. Eckener helyett Ernst A. Lehmann kapitány vezette a léghajót.

Március 29-e vasárnap volt, így a rendkívül rossz időjárás ellenére tízezrek voltak kíváncsiak a világhírű léghajóra. A kedvezőtlen időjárás miatt azt fontolgatták, hogy a Budapest — Debrecen — Szeged — Kaposvár — Pécs — Szombathely — Székesfehérvár — Budapest útvonalra tervezett körutazás elmarad és a Zeppelin azonnal visszatér Németországba. *A körutazásra a tervezett formában nem is került sor.* Végül az üzemanyagtartályok feltöltése után a léghajó 30 utassal a fedélzetén, akik fejenként 375,— pengőt fizettek, továbbá 6 vagy 7 postazsákot szállítva elindult egy módosított útvonalon északkeleti irányban. A tényleges útvonal ez volt: *Budapest—Mátra—Miskolc—Mezőkövesd — újból Miskolc —, kelet felé hajló ívszerű útvonalon az Alföld felett — Hódmezővásárhely—Szentes — újból az Alföld felett — Debrecen — a Jászság felett — Budapest.*

A Zeppelin tehát *nem körutat* tett, hanem főleg az időjárási viszonyok miatt cirkáló, portyázó útvonalon haladt és az eredeti tervektől eltérően a Dunántúlt nem is érintette.

Ami a Zeppelin által vitt postát illeti, itt az eredeti tervtől még jelentősebben eltértek. Eredetileg úgy ter-

1. ábra: Utazás Magyarországra — levelezőlap német bélyeggel

2. ábra: Utazás Magyarországra — levél magyar bélyegekkel

vezték, hogy az érintett hat nagyobb városban (Debrecen, Szeged, Kaposvár, Pécs, Szombathely, Székesfehérvár) dobnak le postát. Ezzel szemben a Zeppelin léghajóról *kizárólag Debrecenben dobtak le postát,* teljesen függetlenül a címzéstől. Debrecenben a küldeményeket kezelték, lebélyegezték és rendes postával továbbították a címzetthez. Arra nézve nincs adat, hogy hány zsákot dobtak le Debrecenben, de a több mint ezer db megvizsgált küldeményből statisztikailag megállapítható, hogy ha — feltételezhetően — hét postazsák volt, ebből *hatot Debrecenben dobtak le és csak egyet adtak le Budapesten.* A debreceni továbbító bélyegzővel ellátott küldemények tehát sokkal gyakoribbak, mint a budapesti bélyegzős levelek és lapok.

A Zeppelin március 29-én a délutáni órákban visszaérkezett Budapestre és nemsokára 20 utassal (akik személyenként 500,— pengőt fizettek), továbbá postával a fedélzetén elindult Friedrichshafenbe, ahová március 30-án a kora reggeli órákban érkezett meg.

A magyar vonatkozású Zeppelin-küldemények katalogizálása

I.	Magyarországi utazás (Ungarnfahrt) 1931. március 29—31.	
I/A	Utazás Magyarországra (Friedrichshafen—Budapest) *Piros* irányító bélyegző: a budai vár látképe „Ungarnfahrt 1931" felirat; *piros* különleges érkezési bélyegző: léghajó és „Zeppelinnel érkezett" felirat	
1	Német bérmentesítés (3406 lev. lap, 1574 levél)	
11	Feladás Friedrichshafenben (postai bélyegző)	1 000
12	Feladás a fedélzeten (vöröseslila gumibélyegző)	1 200
2	Német—magyar vegyes bérmentesítés (a német bélyegen fedélzeti gumibélyegző, a magyar bélyegen a piros érkezési bélyegző)	2 500
3	Magyar bérmentesítés (bélyegtől függően)	2 000—3 000
4	Szerződéses államok	
41	Danzig	5 500
42	Liechtenstein	3 300
43	Luxemburg (kizárólag luxemburgi—német vegyes bérmentesítés)	8 000

44	Németalföld	4 000
45	Ausztria	2 500
46	Saarvidék	6 000
47	Svájc	2 500

I/B *Magyarországi körutazás* (15 359 lev. lap, 17 070 levél)

Kék kör alakú irányító bélyegző: léghajó és öt repülőgép, „A Zeppelin magyarországi körrepülése 1931" felirat, két típus

I. típus: a léghajótest bordázata folyamatos

II. típus: a léghajótest bordázata többször megszakad

1 Debreceni postaledobás

11	1 pengős Zeppelin-bélyeggel	
111	I. típusú irányító bélyegző	1 800
112	II. típusú irányító bélyegző	1 800
12	2 pengős Zeppelin-bélyeggel	
121	I. típusú irányító bélyegző	2 000
122	II. típusú irányító bélyegző	2 000
13	Mindkét Zeppelin-bélyeggel	
131	I. típusú irányító bélyegző	3 500
132	II. típusú irányító bélyegző	3 200
14	Nem Zeppelin-bélyeggel	
141	I. típusú irányító bélyegző	6 200
142	II. típusú irányító bélyegző	6 000

2 Budapesti postaleadás

21	1 pengős Zeppelin-bélyeggel	
211	I. típusú irányító bélyegzővel	2 600
212	II. típusú irányító bélyegzővel	2 400
22	2 pengős Zeppelin-bélyeggel	
221	I. típusú irányító bélyegzővel	3 000
222	II. típusú irányító bélyegzővel	2 800
23	Mindkét Zeppelin-bélyeggel	
231	I. típusú irányító bélyegzővel	4 000
232	II. típusú irányító bélyegzővel	3 800
24	Nem Zeppelin-bélyeggel	
241	I. típusú irányító bélyegzővel	8 000
242	II. típusú irányító bélyegzővel	8 000

Fedélzeti feladás (*német* bélyeg, gumibélyegző) a Magyarországra történő utazás *piros* irányítóbélyegzőjével (a budai vár látképe), mert csak ez volt a Zeppelin-társaság birtokában 2 500

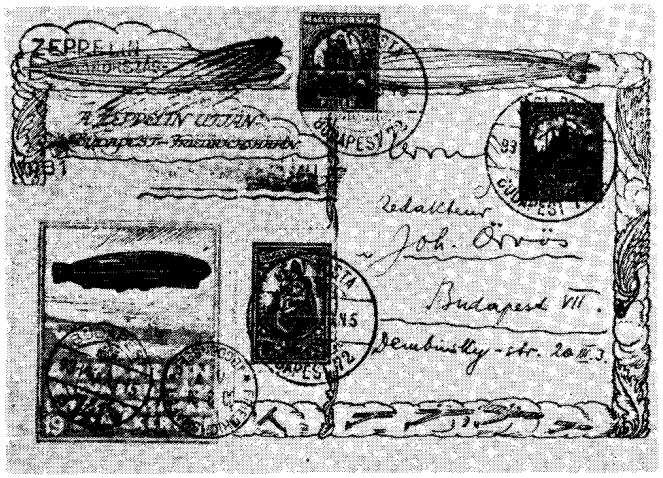
3. ábra: Utazás Magyarországra — Hollandiában feladott levelezőlap

4. ábra: Magyarországi körutazás — levelezőlap az I. típusú bélyegzővel

5. ábra: Magyarországi körutazás — levél a II. típusú bélyegzővel

6. ábra: Budapest—Friedrichshafen — levelezőlap magyar bélyeggel (nem Zeppelin!)

I/C Visszautazás Budapest—Friedrichshafen
2722 lev. lap, 3653 levél)
Zöld irányító bélyegző: léghajó, a Parlament látképe, „Zeppelin Magyarország—Németországi útja 1931" felirat, két típus
I. típus: léghajó kabinja hat ablakkal
II. típus: léghajó kabinja öt ablakkal
1 pengős Zeppelin-bélyeggel (elégtelen bérmentesítés!)

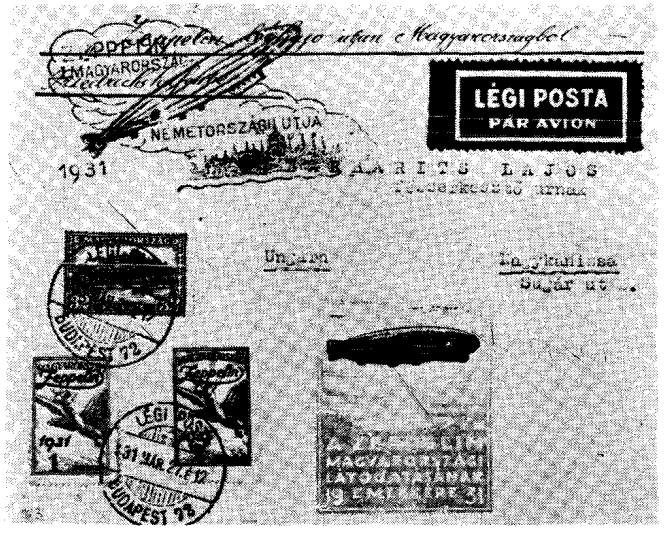
11	I. típusú irányító bélyegzővel	4 000
12	II. típusú irányító bélyegzővel	3 800
2	2 pengős Zeppelin-bélyeggel	
21	I. típusú irányító bélyegzővel	3 200
22	II. típusú irányító bélyegzővel	3 000
3	Mindkét Zeppelin-bélyeggel	
31	I. típusú irányító bélyegzővel	4 200
32	II. típusú irányító bélyegzővel	4 000
4	Nem Zeppelin-bélyeggel	
41	I. típusú irányító bélyegzővel	8 000
42	II. típusú irányító bélyegzővel	8 000
5	Körutazásra szánt (kék irányítóbélyegzős) küldemény *tévesen* visszautazással Friedrichshafenbe irányítva	
51	I. típusú kék bélyegző	10 000
52	II. típusú kék bélyegző	10 000
6	Fedélzeti feladás (német bélyeg, gumibélyegző) Irányító bélyegző nélkül, de Friedrichshafen érkezési bélyegzővel	3 000

II. *Szerződéses posta* (magyar bélyegekkel bérmentesített küldemények különböző Zeppelin-utazásokon)

II/Z *LZ 127 „Graf Zeppelin" léghajó*

0	**1930**	
001	Április 26—27. Anglia	20 000
002	Május 18—június 6. Dél-Amerika	20 000
003	Július 16—18. Északi (skandináv) utazás	15 000
004	Augusztus 31. Bielefeld	10 000
005	Szeptember 7. Breslau	12 000
006	Szeptember 9—11. Moszkva	8 000
007	Szeptember 14. Genf	20 000
008	Szeptember 23—25. Keleti-tenger	8 000
009	Szeptember 28. Vogtland	12 000
010	Október 5. Leipzig/Görlitz	15 000
011	November 11. Hollandia	4 000
012	November 16. Chemnitz	8 000

1	**1931**	
101	Április 9—13. Egyiptom	6 000
102	Május 3—4. Pommern	4 000
103	Május 10. Nürnberg	8 000
104	Május 12—15. Keleti-tenger	4 000
105	Június 7—8. Magdeburg	6 000
106	Június 14—15. Hannover	8 000
107	Június 28. Böblingen	5 500
108	Június 30—július 3. Island	5 000
109	Július 5—6. Felső-Szilézia	8 000
1101	Július 12—13. Ausztria, Bécs	6 000
1102	Július 12—13. Ausztria, Graz	5 000
1111	Július 24—31. Északi-sark, Leningrád	11 000
1112	Július 24—31. Északi-sark, „Malyguin" jégtörőig	23 000
112	Augusztus 16—17. Münster/Essen	3 500
113	Augusztus 18—20. Anglia	3 500
114	Augusztus 27. Lausanne	
115/X	Augusztus 29—szeptember 7. Dél-Amerika, Praia	
	I. típusú bélyegző: léghajó a levegőben	14 000
115/Y	Augusztus 29—szeptember 7. Dél-Amerika, Pernambuco	
	II. típusú bélyegző, léghajó a földön	10 000
115/Z	Augusztus 29—szeptember 7. Dél-Amerika, Rio de Janeiro	
	II. típusú bélyegző, léghajó a földön	4 000
116	Szeptember 11. Zürich	15 000
117	Szeptember 13. Öhringen/Frankfurt	5 000
118	Szeptember 18—28. 2. Dél-Amerika	5 000
119	Október 11. Meiningen	6 000
120	Október 17—28. 3. Dél-Amerika	5 000
2	**1932**	
201	Március 21—29. 1. Dél-Amerika (1341 küldemény)	6 000
202	Április 4—13. 2. Dél-Amerika (519)	6 500
203	Április 18—27. 3. Dél-Amerika (263)	8 000
204	Május 2—10. 4. Dél-Amerika (814)	4 500
205	Június 18—19. Hollandia	8 000
206	Június 28. 250. utazás (Svájc)	14 000
207	Július 2—4. Anglia	8 000
208/X	Július 31—augusztus 2. Luposta: Danzig	8 000
208/Y	Július 31—augusztus 2. Luposta: Rönne	12 000
209	Augusztus 29—szeptember 7. 5. Dél-Amerika (430)	7 000
210	Szeptember 12—21. 6. Dél-Amerika (302)	7 200
211	Szeptember 26—október 4. 7. Dél-Amerika (394)	4 000

7. ábra: Budapest—Friedrichshafen — levél Zeppelin-bélyegekkel

8. ábra: Északi-sarki utazás a Maligin jégtörőig — 1931 (II/Z 1112)

9. ábra: Dél-Amerika, 1931 (Pernambuco, II/Z 115/Y)

10. ábra: Dél-Amerika, 1932 (II/Z 201)

212	Október 9—19. 8. Dél-Amerika (654)	7 000
213	Október 24—november 3. 9. Dél-Amerika (433)	8 000
3	**1933**	
301	Május 1. Németország	7 000
302	Május 6—17. 1. Dél-Amerika	7 000
3031	Május 29—30. Olaszország: Livorno	20 000
3032	Május 29—30. Olaszország: Róma	14 000
304	Június 3—13. 2. Dél-Amerika	4 000
305	Június 25. Saarvidék	10 000
306	Július 1—12. 3. Dél-Amerika	5 000
307	Július 18. Svájc	15 000
308	Augusztus 5—15. 4. Dél-Amerika	6 000
309	Augusztus 19—29. 5. Dél-Amerika	6 000
310	Szeptember 2—12. 6. Dél-Amerika	4 000
311	Szeptember 16—26. 7. Dél-Amerika	6 000
312	Szeptember 30—október 10. 8. Dél-Amerika	4 000
313/f	Október 14—november 2. Chicago: Brazília, Pernambuco	26 000
313/g	Október 14—november 2. Chicago: Br. Rio de Janeiro	20 000
313/h	Október 14—november 2. Chicago: USA, Miami	26 000
313/i	Október 14—november 2. Chicago: USA, Akron	23 000
313/j	Október 14—november 2. Chicago: USA, Chicago	20 000
4	**1934**	
401	Május 19—20. Németország	8 000
402	Május 26—június 5. 1. Dél-Amerika	4 000
403	Június 9—19. 2. Dél-Amerika	4 000
404	Június 23—július 6. 6. Argentína (3. Dél-Amerika)	8 000
405	Július 10. Svájc	15 000
406	Július 21—31. 4. Dél-Amerika	4 000
407	Augusztus 4—14. 5. Dél-Amerika	4 000
408	Augusztus 18—28. 6. Dél-Amerika	6 000
409	Szeptember 1—11. 7. Dél-Amerika	6 000
410	Szeptember 15—25. 8. Dél-Amerika	4 000
411	Szeptember 29—október 9. 9. Dél-Amerika	6 000
412	Október 13—23. 10. Dél-Amerika	4 000
413	Október 27—november 6. 11. Dél-Amerika	5 000
414	December 8—19. Karácsonyi utazás	12 000
5	**1935**	
501	Április 6—16. 1. Dél-Amerika	3 500
502	Április 20—május 1. 2. Dél-Amerika	3 000

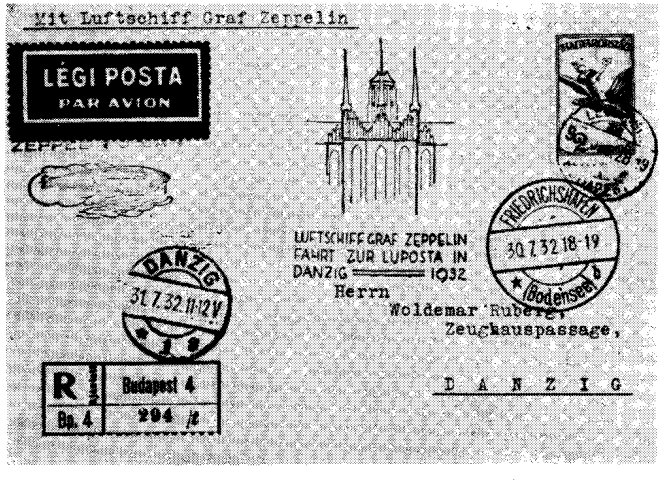
503	Május 4—14. 3. Dél-Amerika	3 000
504	Május 19—28. 4. Dél-Amerika	3 000
505	Június 1—11. 5. Dél-Amerika	3 000
506	Június 15—25. 6. Dél-Amerika	3 000
507	Június 29—július 9. 7. Dél-Amerika	3 000
508	Július 15—25. 8. Dél-Amerika	3 000
509	Július 29—augusztus 7. 9. Dél-Amerika	4 000
510	Augusztus 13—22. 10. Dél-Amerika	5 000
511	Augusztus 27—szeptember 5. 11. Dél-Amerika	5 000
512	Szeptember 9—18. 12. Dél-Amerika	5 000
513	Szeptember 23—október 2. 13. Dél-Amerika	4 000
514	Október 7—16. 14. Dél-Amerika	4 000
515	Október 23—november 4. 15. Dél-Amerika	3 000
516	November 7—12. 16. Dél-Amerika	4 000
6	**1936**	
601	Április 13—24. 2. (1.) Dél-Amerika	3 000
602	Április 27—május 8. 3. (2.) Dél-Amerika)	3 000
603	Május 11—21. 4. (3.) Dél-Amerika	3 000
604	Június 8—18. 6. (4.) Dél-Amerika	3 000
605	Június 24—július 6. 7. (5.) Dél-Amerika	3 000
606	Július 9—20. 8. (6.) Dél-Amerika)	3 000
607	Július 30—augusztus 10. 10. (7.) Dél-Amerika	3 500
608	Augusztus 13—24. 11. (8.) Dél-Amerika	3 500
609	Szeptember 9—21. 13. (9.) Dél-Amerika	3 500
610	Szeptember 23—október 5. 14. (10.) Dél-Amerika	3 500
611	Október 8—19. 15. (11.) Dél-Amerika	3 500
612	Október 29—november 9. 17. (12.) Dél-Amerika	4 000
613	November 11—15. 19. (13.) Dél-Amerika	3 500
7	**1937**	
701	Április 13—25. 2. (1.) Dél-Amerika	3 500
702	Április 27—május 8. 3. (2.) Dél-Amerika	4 000

II/H *LZ 129 „Hindenburg" léghajó*

6	**1936**	
601	Március 31—április 10. 1. Dél-Amerika	3 000
602	Május 6—14. 1. Észak-Amerika	6 000
603	Május 17—23. 2. Észak-Amerika	3 000
604	Május 25—június 3. 5. (2.) Dél-Amerika	3 000
605	Június 19—26. 3. Észak-Amerika	3 000
606	Június 30—július 6. 4. Észak-Amerika	3 000
607	Július 10—17. 5. Észak-Amerika	3 000

11. ábra: Levelezőlap az 1932. évi hollandiai utazásról (II/Z 205)

12. ábra: Levelezőlap az 1932. évi danzigi LUPOSTÁ-ra (II/Z 208/X)

13. ábra: Svájci utazás 1934 (II/Z 406)

14. ábra: Levelezőlap az LZ 129 „Hindenburg" utazásáról (Észak-Amerika, II/H 602)

608	Július 20—29. 9. (3.) Dél-Amerika	3 000
609	Augusztus 1. Olympia-utazás	10 000
610	Augusztus 5—11. 6. Észak-Amerika	3 500
611	Augusztus 14—22. 7. Észak-Amerika	3 000
612	Augusztus 27—szeptember 8. 12. (4.) Dél-Amerika	3 000
613	Szeptember 17—24. 8. Észak-Amerika	3 000
614	Szeptember 26—október 3. 9. Észak-Amerika	3 000
615	Október 5—12. 10. Észak-Amerika	3 000
616	Október 21—november 2. 16. (5.) Dél-Amerika	3 000
617	November 5—16. 18. (6.) Dél-Amerika	3 000
618	November 25—december 7. 20. (7.) Dél-Amerika	3 000

7 1937

701	Március 16—27. 1. (1.) Dél-Amerika	4 500

Megjegyezzük, hogy
— 1936-tól a fedélzeti és irányító bélyegzők általában már nem utaltak az amerikai utazások sorszámára, így az a postabélyegző keltezéséből állapítható meg.
— 1936/37-ben két léghajó (a Zeppelin és a Hindenburg) utazott Dél-Amerikába, ezért egyes utak két sorszámmal rendelkeznek.

A magyar Zeppelin-levelek, lapok értékelése pontrendszer alapján történt; jelenleg (1982 közepén) egy pont = 1,— forint.

Az értékelésnél fontos szempont a levelek állapota, a bélyegzések szépsége (tisztasága, olvashatósága) és főként az érkezési bélyegzők jelenléte a küldeményen (Friedrichshafen, ill. a rendeltetési hely).

A szerző minden általa ismert Zeppelin-levelet felvett jegyzékébe, de legjobb törekvése mellett is bizonyára felbukkannak újabb adatok, kiegészítések, levelek. Csak a gyűjtők segítsége tudja a magyar vonatkozású Zeppelin-posta katalogizálását teljessé tenni.

Mind a szerző, mind pedig a szerkesztőség örülne, ha segítő szándékú, de akár vitázó észrevételek is előmozdítanák e már-már klasszikus és nemzetközileg annyira elismert gyűjtési terület további feltárását, megismerését. Akkor az eddigi — sok évre visszanyúló — munka nem volt hiábavaló.

Hasábos levelezőlapok

SOLT HUGÓ

A Magyar Királyi Kereskedelemügyi Miniszter az írógépek használatának az üzleti tevékenységben való növekvő elterjedése következtében, eleget téve az akkori kereskedelmi körök kívánságának, az 1917. június 20-án kelt 2798. számú, és a PRT 1917. június 25-i, 81. számában megjelent, „Hasábos levelezőlapok árusítása tárgyában" című rendeletével a kifejezetten a gépíráshoz használható, hosszabb oldalukon összefüggő, és a rendelet szavaival élve likacsolás, mai szóhasználattal átütés által könnyen szétválasztható, úgynevezett hasábos, 8 fillér névértékű levelezőlapok forgalombahozatalát rendelte el.

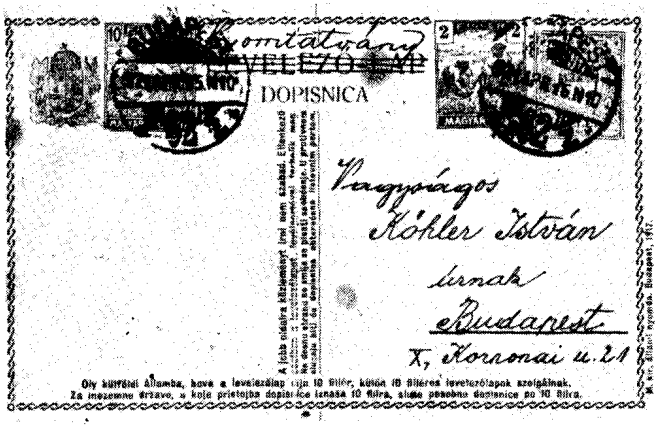
Ezen levelezőlapok a közönség részére rendes forgalomba nem kerültek, hanem azokat a nagyobb tömegű levelezést folytató intézmények, üzemek és vállalatok rendelhették meg a postától. A megrendelést havonta többször is meg lehetett ismételni.

A megrendelhető legkisebb mennyiség a 100 hasábot tartalmazó tömb volt, ami 600 darab levelezőlapnak felelt meg. Ennek ára, az egyes levelezőlapokat 8 fillérrel számolva, 48 koronát tett ki. Ezt az összeget a megrendeléskor kellett a postának befizetni. A postahivatal a befizetett, legalább 48 koronányi összegről a megrendelőnek elismervényt adott, amit a levelezőlapok kiszolgáltatásakor a megrendelőtől bevont. A rendelet arról nem tesz említést, hogy ezen hasábos levelezőlapok magyar nyelven és magyar—horvát nyelven is meg fognak jelenni.

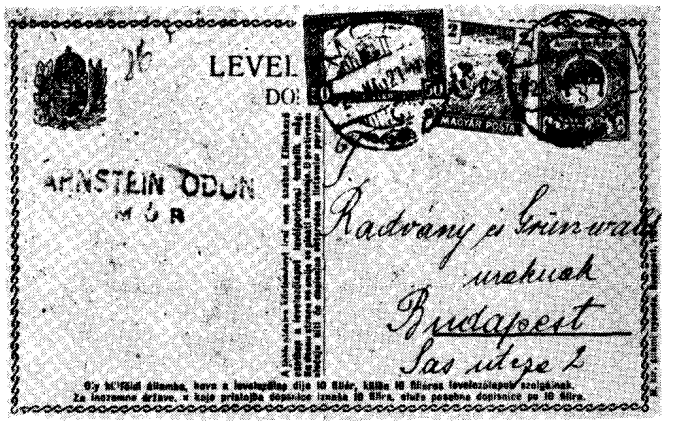
A hat levelezőlapból álló hasábon az egyes lapok egymástól a 11-es fogazásnak megfelelő átütéssel voltak elválasztva. A lapok közül a négy közbülsőn alul és fölül egyaránt volt átütés, míg az első lapnak az alsó és utolsó lapnak a felső része volt átütéssel ellátva. Ennek megfelelően az első lap felső szegélye és az utolsó lap alsó szegélye, miként a lapok oldalsó szegélye is, vágott.

A hasábos levelezőlapok az 1917-ben kiadott 8 fillér névértékű díjjegyes lapok elrendezése szerint, ugyancsak acélzöld színben, azonos méretben készültek. Az egyes levelezőlapok mérete a levágástól függően 137—141 mm, illetve 89—90 mm között, egy teljes hatos hasáb mérete szétválasztás előtt 534—540 között változott.

A hasábos levelezőlapok az első világháború alatt, 1917-ben kerültek ismeretlen mennyiségben kinyomtatásra. Az sem ismert, hogy mennyi került belőlük az akkor még a mainál nagyobb Magyarország intézményeinél és vállalatainál rendeltetésszerű felhasználásra, illetve mennyi maradt meg a Posta raktáraiban. Feltehetően nem váltották be a hozzájuk fűzött remé-

1. ábra: Hasábból származó, mindkét hosszabbik oldalán átütéssel lyukasztott magyar-horvát nyelvű levelezőlap 1921 áprilisában nyomtatványként felhasználva, az inflációs 2. díjszabásnak megfelelő 12 fillér kiegészítő bérmentesítéssel

2. ábra: Hasábból származó, ugyancsak mindkét oldalán átütéssel lyukasztott, magyar-horvát nyelvű levelezőlap 1921 májusában felhasználva, az inflációs 2. díjszabás 60 filléres díjtétele szerint, 52 fillér kiegészítéssel

nyeket, mert a korabeli, azaz 1917-ben és 1918-ban felhasznált, ténylegesen írógéppel írt, postai utat megjárt példányok igen nagy ritkaságok, különösen a hasáb alsó és felső szegélypéldányai, hiszen a közbülsők száma értelemszerűen nagyobb. Ebben az időben gépírással használt magyar—horvát nyelvű levelezőlap nem is ismeretes.

A hasábos levelezőlapok forgalomba bocsátása óta eltelt hat évtizedet meghaladó idő alatt használatlan teljes hasábból ismereteink szerint csak múzeumi célra maradtak fenn példányok, míg a szétválasztott és postai forgalomba került lapok túlnyomó része elkallódott és megsemmisült, és így a gyűjtőknél fennmaradt használt példányok érdekes ritkaságokká váltak.

Érdekességként megemlíthető a Magyar Bélyegek Monográfiája 1971-ben megjelent IV. kötetében, az 552. oldalon Kostyán Ákos ama véleménye, hogy „ez a levelezőlapfajta díjjegyes nyomtatványaink egyik legritkább tagja. Bíró Marcell „A magyar postai teljesek (Ganzsachen) kibocsátási sorrendje" című tanulmányában 1938-ban megállapítja, hogy „Ezen lapok most annyira ritkák, hogy darabja legalább is egy 3 krajcáros litográfia értékének felel meg!!!". Bíró Marcell és Kostyán Ákos fentebb idézett véleményéhez még ma is nyugodtan csatlakozhatunk azzal a kiegészítéssel, hogy ez az 1917—1918. évi felhasználású, géppel megírt és valóban futott lapokra vonatkozik.

A Posta 1918-ban és 1919-ben néhány olyan rendeletet is adott ki, melyek a szóban forgó levelezőlapok további felhasználása során szerephez jutottak, ezért érdemes róluk szólni.

A P. T. R. T. 1918. május 29-én megjelent 53. számában a közlekedésügyi miniszter a 41 212. számú rendeletében utasította a postát a háborús pótdíjnak 1918. június 15-től egyes postai szolgáltatásokra való kivetésére. Eszerint a központi hatalmak részére és az általuk megszállt területekre szóló levelezésnél a levelekre 5 fillér, a levelezőlapokra pedig 2 fillér hábo-

rús pótdíjat kellett az érvényben levő díjakon felül fizetni. A posta által kiadott 8 filléres díjjegyes levelezőlapokra — ezen rendelet értelmében — a postahivatalok tartoztak a 2 filléres háborús pótdíjnak megfelelő bélyeget még a kiszolgáltatás előtt felragasztani, és a levelezőlapokat a bérmentesítés kiegészítése után 10 fillérért árusítani.

A kereskedelemügyi miniszter 1919. január 23-án 233/1919. szám alatt kelt rendeletével, ami a P. T. R. T. 1919. január 30-i számában jelent meg, a papírhiányra való tekintettel utasítást adott, hogy a magyar állami nyomdánál a háború végével nagyobb készletben megmaradt magyar—horvát és magyar—olasz nyelvű postai értékcikkeket az értékcikkraktár akadálytalan felhasználás céljából szolgáltassa ki a postahivataloknak. Ezzel magyarázható, hogy a hasábos levelezőlapok magyar nyelvű, valamint magyar—horvát nyelvű hasábjai egyenkénti szétválasztásra kerültek, és a 2 fillér háborús pótdíjnak bélyegben való felragasztása után felhasználásra a levelező közönséghez kerültek a gyűjtők figyelmét is elkerülve.

Az utóbb említett rendelet végrehajtásával magyarázható az, hogy magyar nyelvű, valamint magyar és horvát nyelvű egyedekre szétválasztott levelezőlapok háborús pótdíjjal és tarifaváltozás folytán esetleges további kiegészítő bérmentesítéssel ellátott példányai 1919-től a húszas évek elejéig viszonylag nagyobb számban fordulnak elő, de még így is ritkaságnak számítanak. Ezekre mutatnak példákat ábráink.

KLASSZIKUS
ÉS MODERN
BÉLYEGGYŰJTEMÉNYEKET,
RÉGI LEVELEKET, JOBB DARABOKAT

állandóan vásárolok

SZEKERES BENEDEK JÓZSEF
bélyegszaküzlet

1137 BUDAPEST XIII., Katona József u. 2/e.
Telefon: 129-350

A soproni tábori küldöncjárat

KIRÁLY TIBOR

A soproni „Rákóczi Ferenc" honvéd reáliskolai nevelőintézet vezetése 1938 és 1939 nyarán az intézet növendékeinek táborozása alkalmával a tábor és az otthon között a gyorsabb kapcsolat megteremtése céljából küldöncjáratokat létesített.[1]

A tábori postai küldöncjárat ötlete Renvers Istvántól, a soproni 2. növendékszázad parancsnokától származott.

A tábori küldöncjárat díját a postai küldeményen bélyeg formájában kellett leróni, amely a „szolgáltatás" jellegétől függően változott (1, 2, 4 és 6 fillér). A küldöncjárat az iskola növendékeinek nyári táborozásai során a tábor és a postai felvevőhely között látta el feladatát.

„A küldöncjárat-bélyegek használatbavételét a soproni Postaigazgatóság tudomásul vette, s közölte az intézet vezetőségével, hogy e bélyegek használatát a fennálló rendelkezések nem tiltják, és mivel a posta a táborhelyre a kézbesítést nem vállalhatja, a küldöncjárat létesítése akadályba nem ütközött."[2] Kiss István postaigazgató átirata még a következőket tartalmazta: „a bélyegek forgalomba hozhatók, ha nem téveszthetők össze a magy. kir. posta bélyegeivel és nem helyettesítik azokat". (Erdélyi Tibor szóbeli visszaemlékezése.)

A bélyegek a soproni Röttig—Romwalter nyomdában készültek harmincas ívekben, vízszintesen 5 db, függőlegesen 6 db bélyeggel.

Lényegében két kiadásról beszélhetünk: 1938. (I.) es 1939. (II.) évi kiadásokról.

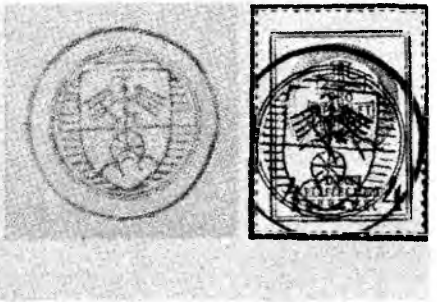
A bélyegek rajzát Bariss Dezső, az iskola rajztanára tervezte.

I. kiadás (1938)

1938 júniusában a nevelőintézet tanulói és vezetői Sopron környékén táboroztak, június 7—9. között Hidegvölgyben (Hidegvíz-forrás). Ekkor a küldöncjárat a tábor és Sopron 2. számú postahivatala között, majd június 9-től 13-ig Kistómalom és Sopron 3. számú postahivatala között működött. A tábor és a postahivatal között magánposta-bélyegekkel került a megfelelő díj lerovásra, a posta és a rendeltetési hely között pedig a küldemény jellegének megfelelelően az adott időszakban érvényes postai díjszabás szerint került sor a bérmentesítésre. Ez a megoldás hasonlított az Erdélyi Kárpátegyesület magánpostai működéséhez (Hohe Rinne), ahol a postai küldeményeket a szállóból a megállapodás szerinti postahelyre szállították a futárszolgálati díj magánposta-bélyeggel való lerovása ellenében, majd innen — a megfelelően lerótt postai

1. ábra

2. ábra

díj ellenében — továbbították a címzetthez. Négy címlet került forgalomba: nyomtatványra 1 filléres, levelezőlapra 2 filléres, levélre 4 filléres, ajánlott vagy expresszlevélre, postautalványra, szállítólevélre 6 filléres bélyeget kellett ragasztani. A bélyegek azonos rajzzal készültek. (Az 1. kiadást l. az 1. ábrán.)

3. ábra

A bélyegek tervezése során több próbanyomat készült, mind a négy értékre, példányszámuk nem ismeretes.

A próbanyomatoknál a papír sárgás, a bélyegkép fekete. Színpróbák is készültek, mégpedig feltűnően sokféle variációban. A különböző színű bélyegrajzolatokat fehér és színes alapokra nyomták.

A fekete próbanyomatokkal ellentétben csak egy értékre, az 1 filléresre készültek színpróbák. Fehér alapon a következő színű próbák készültek:
narancs, lila, piros, püspöklila, kék, zöldeskék, zöld, barnáspiros.

Színes alapon a következő színvariációk készültek:

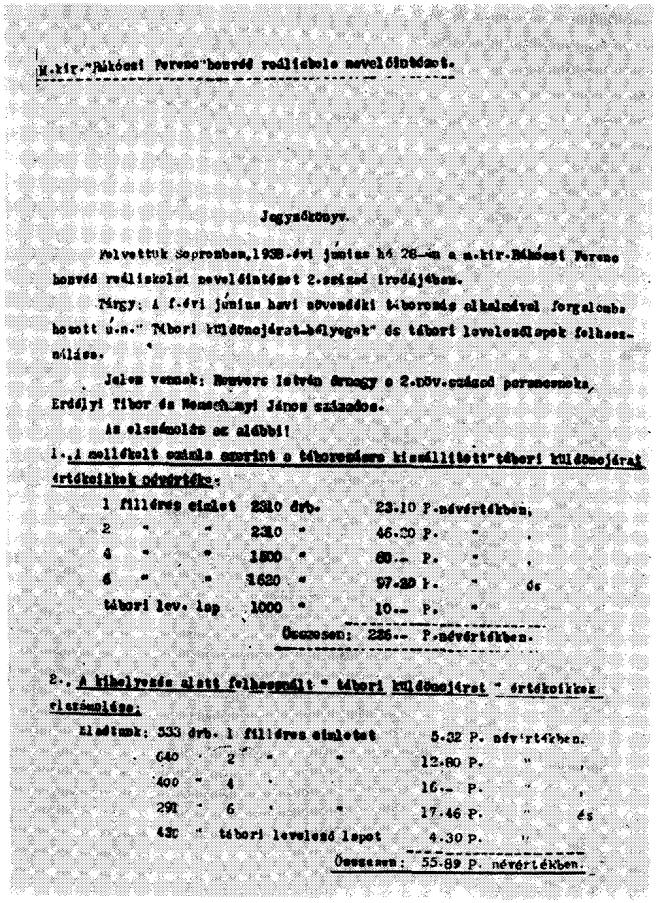
— szürkéskék alapra: zöld;
— zöld alapra: zöld;
— lila alapra: lila, piros;
— barnás alapra: narancs, piros, barna és vöröses.

A próbanyomatok és színpróbák fogazatlan ívekben készültek. Számuk nem ismeretes.

A végleges bélyegek vízjel nélküli színes papiroson készültek. Fogazásuk $11^1/_2$-es. Az 1 filléres lila, a 2 fil-

4. ábra

M.kir. "Rákóczi Ferenc" honvéd reáliskola nevelőintézet.

Jegyzőkönyv.

Felvettük Sopronban, 1938. évi június hó 28-án a m.kir. Rákóczi Ferenc honvéd reáliskolai nevelőintézet 2. számú irodájában.

Tárgy: A f.évi június havi növendéki táborozás alkalmával forgalomba hozott u.n. "Tábori küldöncjárat-bélyegek" és tábori levelezőlapok felhasználása.

Jelen vannak: Rozvoz István őrnagy a 2.osztály parancsnoka, Erdélyi Tibor és Nemeshányi János százados.

Az elszámolás az alábbi!

1.) A mellékelt számla szerint a táborozásra kiszállított "tábori küldöncjárat értékbélyegek névértéke:

1 filléres címlet	2310	drb.	23.10	P-névértékben,
2 " "	2310	"	46.20	P. "
4 " "	1500	"	60.-	P. "
6 " "	1620	"	97.20	P. " és
tábori lev. lap	1000	"	10.-	P. "
	Összesen:		236.-	P-névértékben.

2.) A kibelyegzés alatt felhasznált " tábori küldöncjárat " értékbélyegek elszámolása.

Kiadtunk:	333	drb. 1 filléres címletet	5.32	P. névértékben.
	640	" 2 " "	12.80	P. " "
	400	" 4 " "	16.-	P. " "
	291	" 6 " "	17.46	P. " és
	430	" tábori levelező lapot	4.30	P. "
		Összesen:	55.89	P. névértékben.

5. ábra

léres barnáspiros, a 4 filléres zöld és a 6 filléres piros színű. Egy ív 4 filléres bélyegnél a középső 2 sorban — 8 db bélyeg — gépszínátnyomat is létezik.

1000 darab levelezőlap is készült.

A felragasztott küldöncjárati bélyegek egy Rákóczi-címert ábrázoló bélyegzővel kerültek érvénytelenítésre. A hidegvölgyi táborban piros, a kistómalmi táborban kék színű bélyegzést használtak (2. ábra). Ezenkívül a küldeményeket ellátták „tábori küldöncjárat" bélyegzéssel, amely tartalmazta a viszonylatot és a dátumot (3. és 4. ábra).

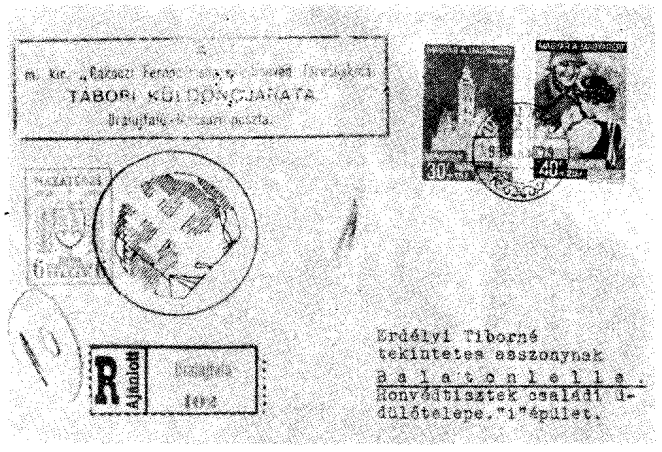
6. ábra

A táborozások során a kibocsátott bélyegek és levelezőlapok teljes mennyisége nem került felhasználásra.

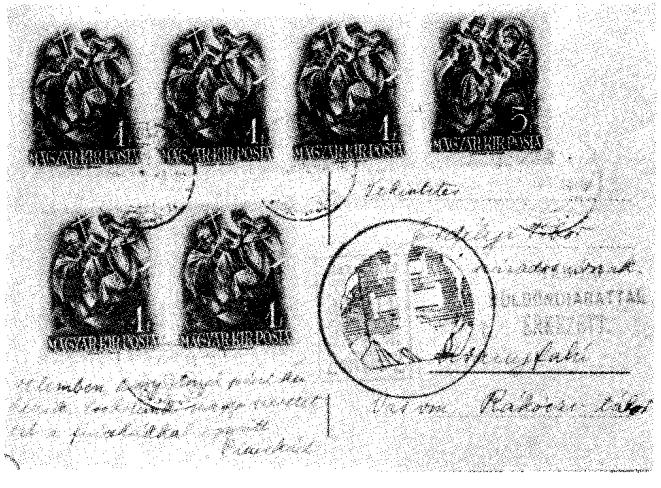
A felhasznált mennyiségről az intézet vezetése hivatalosan jegyzőkönyvet vett fel (5. ábra). A maradék készletet hivatalosan megsemmisítették. „A Rákóczi-intézet múzeumában elhelyezett egy-egy ívnyi bélyeg, néhány »futott« levél, mindkét bélyegző, a bélyegek nyomódúca stb. Sopron bombázásakor elpusztult vagy elkallódott."[3]

II. kiadás (1939)

Az előző évi kiadáshoz hasonlóan ez a kiadás is 4 értéket tartalmaz, azzal az eltéréssel, hogy levelezőlap nem készült. Az 1, 2, 4 és 6 filléres értékeket a továbbítás ellenértékeként kellett felragasztani (6. ábra).

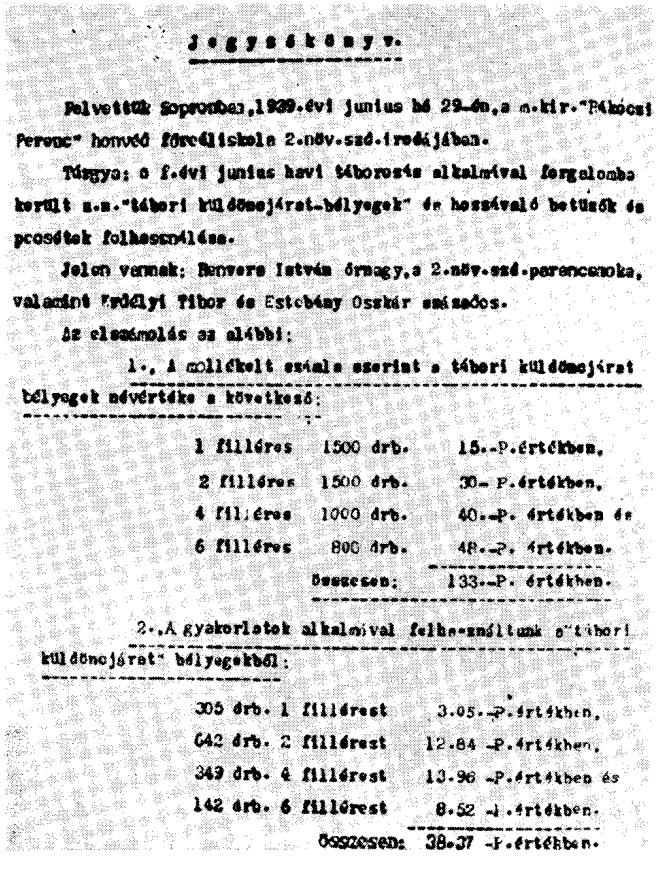
7. ábra

8. ábra

Ennél a kiadásnál is használtak érvénytelenítő bélyegzőt. Ez fekete színű volt, tábortüzet, zászlót és néhány sátrat ábrázol. Tábori küldöncjárat bélyegzést a viszonylatokkal, és külön „Tábori küldöncjárattal érkezett" bélyegzést is használtak (7. és 8. ábra).

Ebben az évben az Uraiújfalu melletti Mocsáripusztán táboroztak június 14-e és 27-e között. Próba-

Jegyzőkönyv.

Felvettük Sopronban,1939.évi junius hó 29-én,a m.kir."Mócsi Perenc" honvéd főreáliskola 2.növ.szd.irodájában.

Tárgya: a f.évi junius havi táborozás alkalmával forgalomba került m.n."tábori küldöncjárat-bélyegek" és hozzávaló betűnők és pecsétek felhasználása.

Jelen vannak: Benvero István őrnagy,a 2.növ.szd.parancsnoka, valamint Erdélyi Tibor és Estebány Oszkár zászlós.

Az elszámolás az alábbi:

1., A mellékelt számla szerint a tábori küldöncjárat bélyegek névértéke a következő:

1 filléres	1500 drb.	15.-P.értékben,
2 filléres	1500 drb.	30.- P.értékben,
4 filléres	1000 drb.	40.-P. értékben és
6 filléres	800 drb.	48.-P. értékben.
	Összesen:	133.-P. értékben.

2.,A gyakorlatok alkalmával felhasználtunk a"tábori küldöncjárat" bélyegekből:

305 drb. 1 fillérest		3.05.-P.értékben,
642 drb. 2 fillérest		12.84 -P.értékben,
349 drb. 4 fillérest		13.96 -P.értékben és
142 drb. 6 fillérest		8.52 -P.értékben.
	Összesen:	38.37 -P.értékben.

9. ábra

nyomatok erre a kiadásra is készültek. Fehér alapra fekete színű próba készült minden értékből. A színpróbákból jóval kevesebb a variáció, mint az 1938-as kiadásnál. Fehér alapra: piros, zöld, kék, barnás és sárga színnel készültek színpróbák az 1 filléres értékből. A fekete színű próbanyomatok és a színpróbák csak fogazatlanul léteznek. Számuk nem ismeretes.

A bélyegek vízjel nélküli fehér papiroson, $11^1/_2$-es fogazással készültek. Az 1 filléres barna, a 2 filléres zöld, a 4 filléres piros és a 6 filléres kék színben.

A II. kiadást két filatéliai dokumentummal illusztrálhatjuk. Balatonlelle—Uraiújfalu (Mocsári-puszta) és (Mocsári-puszta) Uraiújfalu-Balatonlelle viszonylatban a küldemények az előírt összegű bélyegekkel lettek bérmentesítve, a levelezőlap 2 filléres, az ajánlott levél 6 filléres küldöncjárat bélyeggel (7—8. ábra). Ennél a kiadásnál is készült a táborozás végeztével a kibocsátott bélyegek felhasználásáról jegyzőkönyv (9. ábra). A tábori küldöncjáratnál használt bélyegeket, bélyegzőket stb. az intézet múzeumában kiállították. „Az 1938. évi növendéki táborozás postája, eredeti bélyegrajzzal, idomszerekkel, próbanyomatokkal és különböző bélyegekkel ... kerültek a gyűjtemény birtokába."[4]

A tábori küldöncjárat feldolgozásához nyújtott segítségért köszönetet mondok Tóth Máté gyűjtőtársnak, aki gyűjteménye rendelkezésemre bocsátásával járult hozzá a dolgozat megírásához, s ezáltal segítette bemutatni ezt a szinte ismeretlen magánpostai kiadást.

JEGYZETEK

[1] „A Magyar Kir. Rákóczi Ferenc honvéd reáliskolai nevelő intézet értesítője az 1937—38. évről."

[2] Erdélyi Tibor: A soproni küldöncjárat bélyegei. Filatéliai Szemle. 1959. 5. szám, 11. oldal.

[3] Erdélyi Tibor i. m.

[4] „A Magyar Kir. Rákóczi Ferenc honvéd reáliskolai nevelőintézet értesítője az 1938—39. évről."

A PHILATELICA egyes korábbi számai
a MABÉOSZ székházában még megvásárolhatók!

Bérmentesítések értékelésének szempontjai

Példák az I. világháború utáni inflációs időszakból

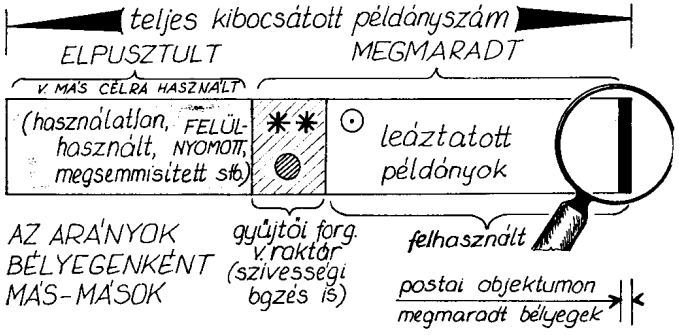
VISNYOVSZKI GÁBOR

A bérmentesítések értékelése az 1985-ben megjelenő magyar speciálkatalógus egyik fontos célja. Az értékelés határai azonban korlátozottak, mikéntje pedig még nem teljesen kiforrott. Kedvező tény, hogy a klasszikus bélyegek különféle bérmentesítési változatait a — zömükben külföldi — katalógusok, kézikönyvek egyre részletesebben értékelik. Ennek oka részben a kombinációk behatárolhatósága, részben pedig az, hogy a klasszikus időszak postai dokumentumai — legalábbis a ritkábbak — általában ismertek, a gyűjtők kezében, a kiállításokon és az aukciókon sorsuk nyomon követhető. Sajnálatos viszont az, hogy nincs jelentősebb előrelépés a modern — XX. századi — postatörténeti anyagok értékelésében. Tény, hogy ma már egyre többen gyűjtik ezeket a dokumentumokat, olykor súlyos összegeket is fizetve értük. Mégis hiányoznak azok az értékelési bázisok, amelyek alapján a gyűjtő — a klasszikus időszakhoz hasonlóan — eligazodhat. Ezeknek a bázisoknak a megteremtése nemcsak azért fontos, mert egyre kevesebb lehetőség van Magyarországon nemzetközileg is versenyképes klasszikus anyaghoz jutni, hanem azért is, mert a huszadik századi postatörténet tálcán kínálja a ritkaságok és különlegességek egész sorát. Erre szinte már közhelynek tűnő példák a Tanácsköztársaság bélyegeivel futott küldemények, vagy az ún. „Galambos" bérmentesítések. Ugyanakkor számos XX. századi bérmentesítési ritkaságunk homályban maradt, s könnyen lehet, hogy az I. világháborút követő, a bélyegkiadásban és a bélyeggyűjtésben bekövetkező változások miatt egy részük ma már csak elméletileg létezik.

Az értékelés gondjai elsősorban abból fakadnak, hogy az I. világháború utáni futott anyagokat a gyűjtők hosszú évtizedekig egyáltalán nem gyűjtötték, és így egy folytonosság szakadt meg, amit nem könnyű helyreállítani. Gondot jelent az is, hogy a bélyegek számának ugrásszerű növekedése mellett a felhasználás is sokrétűbbé vált, emiatt a változatok száma jelentősen megnőtt, ami az áttekintést és az értékelést bonyolultabbá teszi. Nehezíti a helyzetet, hogy jóval kevesebb és elszórtabb tapasztalati adat áll rendelkezésre, mint a klasszikusoknál.

Alapvető elvként jelenthetjük ki, hogy minden korszakot ugyanarról a klasszikus alapról, a rendeltetésszerű használatból kiindulva, de más-más szempontok alapján kell közelíteni. A bélyeggyűjtés folytonosan változik, egyes időszakokban helyes fogalmak egy másikban egész más értelmezést nyernek, más a küldemények és a bélyegek viszonya. Így pl. nem képezhet egyértelmű alapot futott anyagok értékeléséhez sem a használatlan, sem a használt ár, annak ellenére, hogy esetenként sok mindent kifejeznek. Míg a klasszikus időszak küldeményeinél általában a bélyeg is drága, a bélyeg—levél értékarány csak néhányszoros, a modern felhasználások esetében csekély, filléres értékű bélyegek sokszoros, komoly értéket képviselhetnek a futott küldeményen. Egy egyszerű példa: az 1922-es lila újságbélyeg címszalagon vagy újságon igen ritka, hiszen érvényességi ideje mindössze négy hónap volt, és a felhasznált példányok megmaradási esélye sem mondható kedvezőnek. Feltételezhető, hogy küldeményen *kevesebb maradt fenn belőle*, mint az 1850-es sárga 1 kr-osból. És az értéke? Előfordulhat, hogy valahol 10 Ft-ért előbukkan, de az is lehet, hogy több ezer forintos árajánlat esetén sem adódna kínálat.

Az értékelés közelítése *több lépcsőben*, elméleti és tapasztalati úton történhet. Fontos, hogy nagyjából tudjuk, mennyi lehetett az egyes bélyegek *felhasználási aránya a*

1. ábra: Szemléltető vázlat a bélyegek sorsáról

kibocsátott mennyiséghez képest, és ezekből a felhasznált bélyegekből *milyen valószínűséggel maradtak fenn példányok teljes küldeményeken* (1. ábra). Ha ezt hozzávetőlegesen meg tudjuk becsülni, akkor ezek az arányok már jellemzőek a bélyegfelhasználás értékére. Általában ezen alapszik a katalógusokban szereplő „levélen" megjelölésű ár, ami *azonos azzal az értékkel, amit egy adott bélyeg egy bármilyen küldeményen minimálisan képvisel.*

Ez azonban csak az első lépés. Vegyük most képletesen — ahogy a rajzon tettük — nagyító alá a küldeményen maradt bélyegeket jellemző kis ábrarészt. Az ebben levő valamennyi küldeményre érvényes a „levélen" ár. Ugyanakkor ezek között a küldemények között szinte nincs két egyforma. Különbözők a küldemények, különböznek az együtt felhasznált bélyegek, a kezelési jelzések, más a küldemények útja stb. A pontosabb értékelésnél tehát nem elég a bélyegre szorítkozni, hanem magát a levelet, szállítólevelet, levelezőlapot, egyszóval *a postai objektumokat kell összességében és egységében vizsgálnunk.* Természetes, hogy ehhez az első lépés a katalógusi „levélár" képzése. Továbblépés a MICHEL katalógus árazási rendszere, ahol a felhasznált bélyegek *egymáshoz való viszonya alapján háromféle ár szerepel* (az adott bélyeg egyes, többes és vegyes bérmentesítése), és esetenként — ahol az értékeltérés jelentős — elkülönítve található a *levélen, ill. szállítólevélen* való felhasználás ára. Az a megállapítás, hogy ez még mindig csak durva modellezés, nem a katalógus kritikája, hiszen gyakorlatilag lehetetlen egy egyszerű, jól kezelhető, ugyanakkor valamennyi szempontra tekintettel levő árazási rendszert létrehozni. A megjegyzés célja inkább az, hogy rávilágítson az értékelés rendkívül összetett és bonyolult voltára, és hangsúlyt adjon annak a gondolatnak, hogy nem annyira kézikönyvek mechanikus használatával, hanem inkább a filatelista ismeretek minél alaposabb elsajátításával, az elvek megértésével és sok gyakorlati ismerettel juthat el a gyűjtő a bérmentesítések nagyságrendileg jól besorolt értékeléséhez.

A postai objektum értékét alapvetően az alábbi filatéliai elemek határozzák meg:

— a küldemény fajtája és a díjtétel nagysága (két összefüggő, de külön szempont, mert sok olyan küldeményfajta van, ahol a díjtételek jelentősen eltérhetnek, pl. szállítólevél, pénzesutalvány, pénzeslevél);
— a felhasznált bélyeg(ek), ill. a bélyegek kombinációja;
— a felhasználás ideje és körülményei (a díjszabási időszak és a bélyegek érvényességi idejének összefüggései);
— a küldemény útja, sorsa.

Valamennyi tényezőnél a *ritkaság* a döntő, de figyelembe kell venni a küldemény állapotát, a „filatéliai esztétika" szempontjait (egy sokbélyegzős levél gyakran „szebb") és a küldemény tartalmi-kortörténeti adottságait is.

Vizsgáljuk a fenti szempontokat az I. világháborút követő inflációs időszak konkrét példáin. Bármilyen időszak küldeményeit vizsgálhatnánk, mégis talán az I. infláció a legalkalmasabb arra, hogy az értékelés elveit a legszemléletesebben példázzuk.

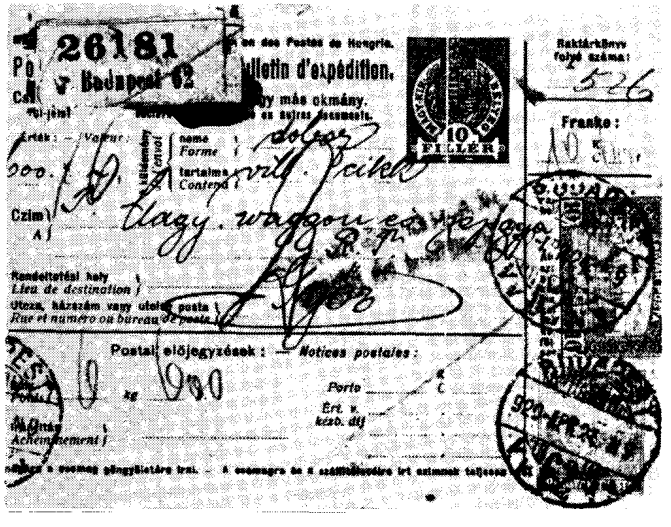
A 2. ábra táblázatában látható összefoglalva, hogy a vizsgált 1200 db, 1920 és 1926 közötti postai objektum hogyan oszlik meg küldeményfajták szerint, és milyen az eloszlása a 16 díjszabási időszakon belül. Az áttekinthetőség miatt nem szerepelnek az anyagban a portós, a légiposta és a hivatalos levelek, valamint a korona—pengő vegyes bérmentesítésű küldemények. A táblázat módot ad arra, hogy a bélyegek kikapcsolásával vonjunk le néhány érdekesebb következtetést (meg jell jegyezni, hogy az anyagban az azonos küldeményfajták általában különféle bérmentesítési kombinációkkal szerepelnek, a különböző források és a válogatás szempontjai a vizsgált anyagot alkalmassá teszik arra, hogy a jelzett időszakot reprezentálja). Ilyen következtetés pl az, hogy a gyűjtő számára —

küldeményfajták	DÍJSZABÁSI IDŐSZAKOK (MONOGRÁFIA IV. SZERINT)																összes (küldeményenként)	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16		össz.
levelezőlap helybe	11(1)	22	4	8(1)	–	11	–	1	2	6	1	–	2(1)	3	3	3(1)	77 (4)	81
vidékre	33(2)	90(4)	37(1)	23/1/	2	39	25	25	27	33	15	10	6	8	20	11	404(7)/1/	412
össz. 583 db egyezm. külföld	–	2 1	18	3	–	6	3	2	4	4	3	1	1	4	10	5	66 1	67
egyéb külföld	–	5	2	1	–	–	–	1	–	–	–	2	1	2	6	3	23	23
levél helybe	5(6)	7(4)	4(1)/1/	4(1)	–(1)	2	5(1)	–(1)	3	4(1)	2(1)/1/	4	3	1(1)	–(3)/2/	2(2)	46(23)/4/	73
túlsúlyos	1	–	–	–	–	–	–	–	–	2	–	1	–	–	–(1tv)	–(1)	4(1)(1tv)	6
vidékre	16(6) 1	36 (27) 3	25(12) /2/ 9	20(5) /1/ 2	5	18	5(1)	4(1)	12(2)	12(1)	6	2(1) 2	8	15(1)	8(3)/1/	7(7)	199 /4/ (67) 17	287
túlsúlyos	–	1(3)	1(2)	1(2)	–(2)	–(1)	1	–	– 1	–(1)	–	–	–	–(4)	–(1tv)	1(2)	5(17) 1 (1tv)	24
egyezm. külföld	1	–(2)	3	1	1	1(2)	1	2	1	–(1)	1	–	2	6	3(7)	4(1)	27(13)	40
össz. 481 db *túlsúlyos*	–	–	–	–	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–(7)	4(3)	5(10)	15
egyéb külföld	(2)	2(3)	1(2)	1(1)	–	1	–	1	–	1	2(2)	1	1	2	3 1	4	20(10) 1	31
túlsúlyos	–	1(3) 1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1(3) 1	5
nyomtatvány I. súlyf.	3	4	10	1	–	3	1	2	–	–	3	1	–	3	9	8		48
II.sf-tól és külföld	–	–	–	–	–	4	–	1	–	3	–	–	–	1	1	2		12
csomagszállító	8	17	4	–	–	3	1	2	4	–	–	–	–	–	–	6		45
pénzeslevél	–	3	–	–	1	1	2	3	1	–	–	1	–	–	–	–		12
egyéb: díjnyugta	1	2	–	–	–	1	–	–	–	–	–	–	–	1	–	–		5
fedezeti lap	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–		1
postautalvány	3	3	–	1	–	–	–	*Jelmagyarázat:*							–	–		7
utánvételi lap	1	–	–	–	–	–	–	*ajánlott küldemény:* (3)							–	–		1
újságszalag	–	–	2	–	–	1	–	*expressz küldemény:* /2/							–	–		3
össz. 19 db távbeszélő jegy	–	1	–	–	–	–	–	*ajánlott - expressz:* 2							–	–		1
visszajelentés	1	–	–	–	–	–	–	*tértivevényes:* (1tv)					–	–	–	–		1
küldemények **száma**	102	248	141	78	13	94	46	46	57	69	37	26	25	52	89	77	1200	
díjszabás érvényessége	152	579	212	65	27	166	76	43	48	92	51	51	51	214	273	182	(napok száma)	

2. ábra: 1200 postai dokumentum megoszlása küldeményfajták és díjszabási időszak szerint (1920—1926)

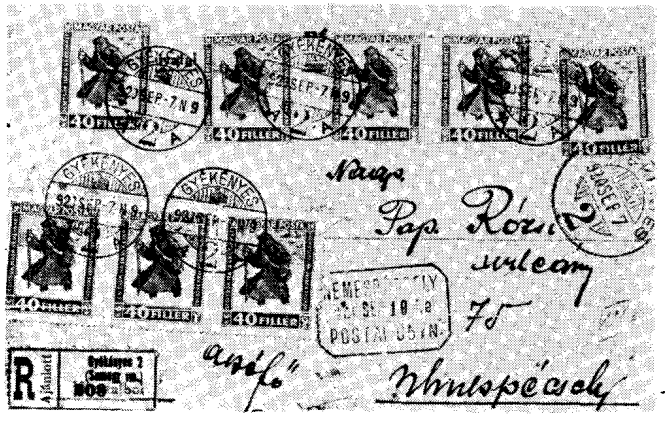
3. ábra

4. ábra

érthetően — leginkább hozzáférhető küldeményfajta a levelezőlap. Érdekes viszont, hogy a közel hatszáz levelezőlap között mindössze egy-egy expressz, ill. expressz-ajánlott lap található. Ezeket feltétlenül kiemelten kell kezelnünk és értékelnünk. Adott esetben *az expressz küldemény ténye fontosabb lehet, mint az, hogy a lapot milyen bélyeggel bérmentesítették.* Érdekes felfigyelni arra is, hogy a *túlsúlyos küldemények általában ajánlottak,* az ajánlás nélkül küldött túlsúlyos levelek ritkábbak (ez a turulos időszakra is jellemző). A pénzeslevelek a vizsgált anyag 1%-át teszik ki. Igen kevés a külföldre küldött 91 levél között a 2 db expressz-ajánlott levél, szemben a 36 ajánlott levéllel. Noha ez egyébként is logikus, a számok alapján egyértelműen kijelenthető, hogy a külföldi expressz-ajánlott küldemények sokkal ritkábbak, mint ajánlott megfelelőik. Képet alkothatunk arról is, hogy a díjnyugták, újságszalagok, tértivevényes levelek stb. mennyire ritkák.

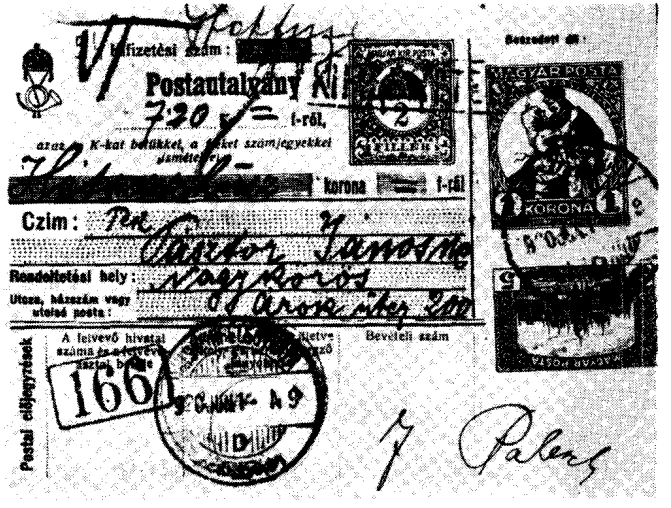
A küldemények az egyes időszakokban aránylag hasonló elosztásúak. Az egy napra eső küldemény-átlag (levelek száma/napok száma) viszonylag egyenletes, átlagban valamivel 0,5 fölött van. A rövidebb

5. ábra

6/a ábra

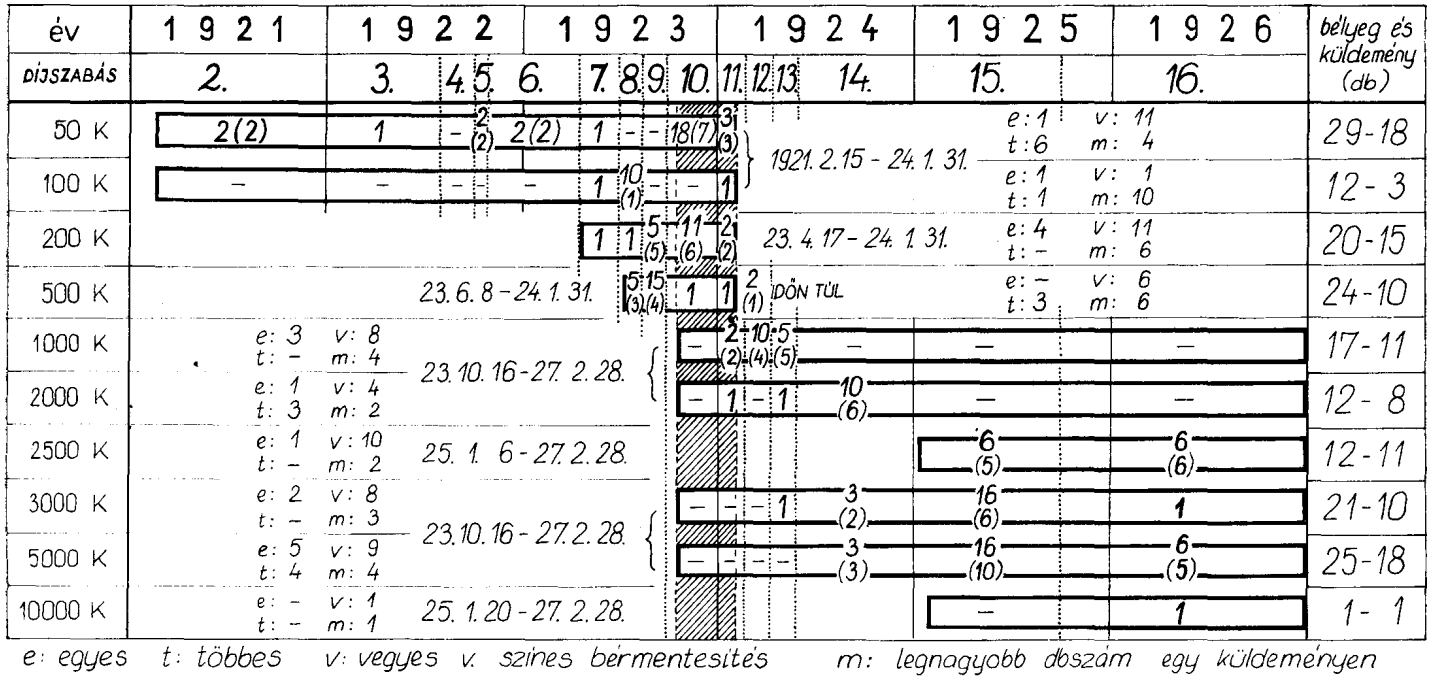

6/b ábra

díjszabási időszakokban ez a mutató olykor 1 fölé nő (változatosabbak a bérmentesítések), az infláció jellemzőit már kevésbé hordozó utolsó szakaszban 0,5 alá esik, mintegy igazolva a feldolgozott anyag statisztikai megfelelőségét. A díjszabás szerinti tagolás jól mutatja, hogy *az is értéknövelő szempont, hogy egy objektum egy rövidebb díjszabási időszakból származik.*

Térjünk vissza a táblázat vizsgálata után értékelés kiindulópontjához, a *bélyegekhez.* Mivel általában forgalmi bélyegekről van szó, feltételezhetnénk, hogy a használt ár — igazodva a felhasználás gyakoriságához — megadja az értékelés alapját. Ez a drágább használt bélyegek esetén általában igaz, viszont a szívességi bélyegzések miatt általánosan nem mondható el. A rövid ideig és kis mennyiségben felhasznált, de nagy mennyiségben nyomott és használatlanul olcsó bélyegeknél a katalógusban szereplő ár semmiféle támponttal nem szolgál a levélárak nagyságrendjének megközelítéséhez. Ezért fontos a bélyegek *forgalmi érvényességének ismerete,* mert ennek alapján tapasztalati adatok nélkül is sok helytálló következtetést vonhatunk le.

A kombinációk értékelésénél abból indulhatunk ki, hogy *a ritkább változatok az értékesebbek,* vagyis a minél kevésbé valószínű és filatéliailag minél érdekesebb felhasználások. Az *egyes, többes és vegyes* bérmentesítések értékelésénél az infláció végtelen változatosságot kínál. Az „egyes" bérmentesítések, azaz az egy bélyeggel történt díjlerovások esetenként valóban ritkák és — mivel a bélyeg lényegét fejezik ki — gyűjtői szemmel is vonzóak (pl. a $4^1/_2$ koronás, vagy a 350 koronás aratós). Értékelésük azonban *nem mindig egyértelmű.* Példa lehet erre az 5000 K-s Madonna, amely egyes bérmentesítésként egy külföldi levélen viszonylag gyakorinak mondható, jóval ritkább 1924 második felében túlsúlyos távolsági ajánlott levél bérmentesítéseként (1800 + 1000 + 2200 K), tértivevényes túlsúlyos helyi ajánlott levélen (3. ábra) pedig még ritkább.

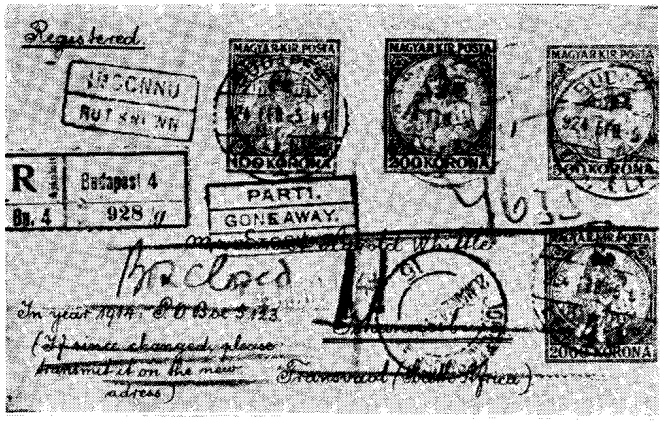

7. *ábra:* A Koronás Madonna-bélyegek címletének forgalmi ideje és előfordulásuk a vizsgált anyagban (a sávokban a számok a bélyegeket, a zárójeles számok a küldeményeket jelzik)

Egyes bélyegek olyan ritkák, hogy gyakorlatilag közömbös, hogy önmagukban, vagy más bélyegekkel fordulnak elő. Ilyen pl. a MAGYAR POSTA 10 K-s címlete (4. ábra). A magasabb névértékű bélyegek egyes bérmentesítéseinek általában nincs olyan filatéliai tartalma, mint a kisebb címleteknél. Pénzeslevélen vagy szállítólevélen a 10 K vagy a 10 K 80 fillér között nincs különösebb értékkülönbség. Az egyes bérmentesítés értékelése tehát mindig összefügg a díjszabás szerinti rendeltetéssel, a küldeményfajtával.

Van-e az inflációban jelentősége a *többes, színes és vegyes bérmentesítésnek*, amikor épp a *sokféle bélyeg* sokféle használata jellemzi? Ezt is csak esetenként tudjuk eldönteni. Feltétlenül ritkább pl. a 10 000 K-s Madonna többes bérmentesítése, és igen ritka a feláras vagy alkalmi bélyegek hasonló használata. Az 5. ábrán látható ajánlott levélen felhasznált 8 db Hadifogoly 40 filléres, mint *többes bérmentesítés* sokkal többre értékelendő, mint az egyébként szintén ritka egyedüli vagy vegyes felhasználású Hadifogolybélyegek (6/a és 6/b ábra).

A színes és vegyes bérmentesítések fogalmát az inflációs időszakban *ki kell terjesztenünk*. Elvileg nemcsak a különböző kiadások, hanem az *azonos sorozat különböző forgalmi érvényű tagjai között* is igen ritka *együttes felhasználások* jöhetnek létre (vagy jöhet-

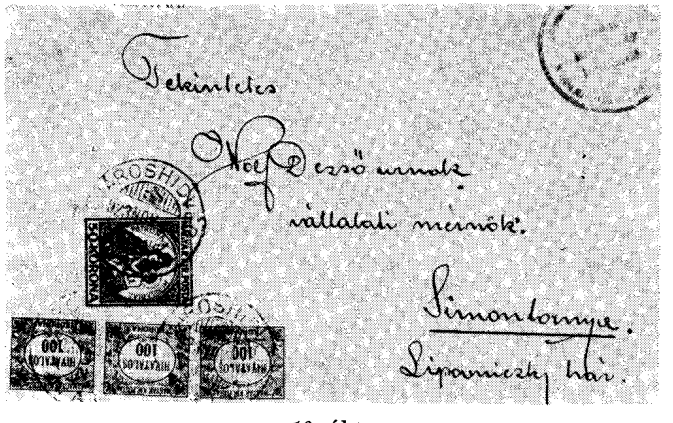
8. ábra

nének létre elvileg). A 7. ábra táblázatában a Koronás Madonna bélyegek forgalmi idejét és az anyagban előforduló felhasználásait láthatja az olvasó. Ebből a táblázatból, amelyhez hasonlót valamennyi ebben az időben használt bélyegre is készíthetünk, láthatjuk, hogy egyes értékek együttes használata csak rendkívül szűk intervallumon belül valósulhatott meg. A 8. ábrán látható külföldi ajánlott levél díját négy különböző címletű Koronás Madonna-bélyeggel rótták le. Ez a „négyszínű" bérmentesítés csak 1923. okt. 16. és 1924. jan. 31. között volt lehetséges. A hasonló bérmentesítések azonban a rövid díjszabási időszakon belül is rendkívül ritkák, *még a háromféle* madonnás bélyeg együttes használata is. Az is megfigyelhető, hogy az egyes címletek érvényességi idejük 3—4. díjszabási időszakában válnak csak alkalmassá levélbérmentesítésre, korábban csak szállítólevélen és pénzeslevélen fordulnak elő. Az 50 K-s címletből 1921-ben — noha a bélyeg jan. 1-én forgalomba került — csak két darab szerepel az anyagban, az első május 24-i kelettel, egy „fedezeti lap"-on (9. ábra). És ez még korainak mondható, hiszen a táblázatból kitűnt, hogy 1923 második feléig — két és fél évig — mindössze

9. ábra

8 bélyeg, míg az ezt követő másfél hónapos 9. díjszabásban 18 db bélyeg található. A legkésőbbi felhasználás a 10. ábrán látható 50 K-s 1923. nov. 14-én (10. díjszabás). Érdekes, hogy a 9. díjszabásban a távolsági levelezőlap díjaként (100 korona) négyszer is szerepel 2—2 db 50 K-s, de egyetlen 100 koronás sem

10. ábra

11. ábra

akad. A 100 koronás címlet mindössze 3 küldeményen fordul elő, holott érvényességi ideje azonos volt. Az 500 K-s és a 200 K-s volt a két legrövidebb ideig használható címlet, és mindkettőre igaz, hogy csak ennek a rövid időnek a második felében használták levélbérmentesítésre. Ugyanez nem mondható el a

12. ábra

2500 K-s értékről, amely ugyan rövidebb ideig volt forgalomban, mint az ezres címletek (a 10 000 K-s kivételével), de érvényességének nagy része alatt alkalmas volt az ajánlás díjlerovására, így levélen viszonylag gyakori (főleg a 2000 K-s parlamentessel). Külföldi levelezőlapon már ritkább.

A táblázat alapján — és természetesen más adatokat is felhasználva — a Koronás Madonna-bélyeg értékelésére (forintban) a szerző az alábbi összefoglalást adja:

	lev. lapon	levélen	szállító-levélen
50 K (21. 2. 15—24. 1. 31.)	80,—	70,—	100,—
100 K (21. 2. 15—24. 1. 31.)	180,—	150,—	120,—
200 K (23. 4. 17—24. 1. 31.)	80,—	70,—	140,—
500 K (23. 6. 8—24. 1. 31.)	300,—	200,—	150,—
1 000 K (23. 10. 16—27. 2. 28.)	60,—	70,—	200,—
2 000 K (23. 10. 16—27. 2. 28.)	120,—	80,—	350,—
2 500 K. (25. 1. 6—27. 2. 28.)	60,—	40,—	250,—
3 000 K (23. 10. 16—27. 2. 28.)	50,—	50,—	300,—
5 000 K (23. 10. 16—27. 2. 28.)	250,—	45,—	350,—
10 000 K (25. 1. 20—27. 2. 28.)	1200,—	750,—	1000,—

Természetesen a javasolt értékelés is csak nagyságrendi közelítés, mégis lehetőség arra, hogy az egyes elemek jelentőségét és arányát egyre jobban megközelíthessük.

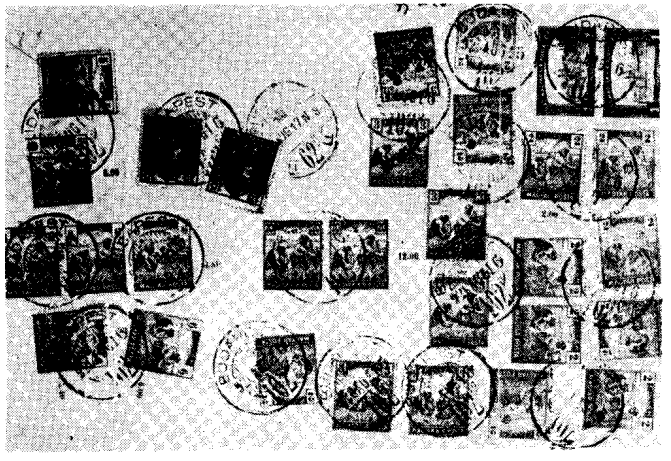
A Koronás Madonna-kiadás bélyegeinél már alig észlelhető az inflációs jelleg. Egy küldeményen csak néhány bélyeg található (a legtöbb: 10 db 100 K-s pénzeslevélen, 6 db 500 K-s szállítólevélen, 4—4 db 200 K-s és 1000 K-s ajánlott levélen, 4 db 50 K-s távolsági levélen). A 11. ábrán bemutatott külföldi expressz-ajánlott levél nem annyira a többes felhasználás, mint inkább a magas díjtétel (20 000 K) miatt érdekes. Egyúttal példa a 10 000 K-s címlet ritkaságára, mivel még a 4-es postán sem 2 db 10 000 K-s, hanem 4 db 5000 K-s bélyeggel bérmentesítették a levelet.

Az 1200 különféle postai dokumentumon levő bélyegeket vizsgálva azt is kijelenthetjük, hogy igen kevés a megmaradt sokbélyeges küldemény. Viszonylag

ritkák a megmaradt levelek között azok, amelyeken egy bélyeg sokszorosan (20—50, esetleg többször), vagy sok különféle bélyeg lenne felhasználva. Ez inkább az infláció első felére jellemző (a 12. ábrán az 5 filléres aratós 46 db-os felhasználása az első esetre, a 13. ábra nyolcféle bélyeggel az utóbbira példa).

Ritkának mondhatók a madonnás—aratós—parlamentes vegyes bérmentesítések, díjszabási időszakonként egy, esetleg kettő fordult elő az anyagban.

Sok más statisztikai adatot sorolhatnánk még fel, így pl. az egyes küldeményfajtákon belül a változatok százalékát, a díjjegyes lapok arányát stb. A bérmentesítések értékelésének elveiről azonban talán ennyi is elég. A legfontosabb, hogy az itt bemutatott feldolgozási szempontok minden időszakban alkalmazhatók. Ha figyelembe vesszük, hogy az I. infláció óta közel 60 év telt el, akkor nem lehet kétséges, hogy igen sok lehetősége van még a kutatóknak.

13. ábra

FIGYELMÉBE AJÁNLJUK

Kárpátaljától 1938-ban visszacsatolt postahelyek

Az 1982/1-es számunk 29. oldalán jeleztük, hogy közölni fogjuk dr. Palotás Zoltán cikkének kiegészítéseként az első bécsi döntéssel (1938. XI. 2.) visszacsatolt postahivatalokat és postaügynökségeket is, noha azok a tárgyalt időszakban nem tartoztak Kárpátaljához, de előtte és utána igen. Ezeknek egységesen magyar nyelvű bélyegzőik voltak, a hivataloknak általában A 7 típusú kör-, a postaügynökségeknek 1-es típusú szögletes acél hk-bélyegzőik. 11 postahelynek kezdetben — rövid ideig — gumi számbélyegzője volt. E területsávon összesen 48 postahely volt, 33 postahivatali körbélyegzővel és 19 szögletes pü. bélyegzővel (két postahely korábban volt, másik kettő később lett ügynökség). Az alábbi felsorolásban a hivatalokat külön nem jelöltük, a postaügynökségeket ü-vel, a gumibélyegzőket g-vel és a bélyegző számával különböztettük meg. Barkaszó, Bátyu, Bene (előbb ü), Beregardó ü, Beregdéda ü, Beregsom, Beregszász (g237, g250), Beregújfalu ü, Bótrágy (később ü), Csap (g296), Csongor ü, Dercen ü, Eszeny, Fancsika (később ü), Feketeardó, Gálócs ü, Gát (g243), Korláthelmec (g206), Macsola (g246), Makkosjánosi ü, Mezőkaszony, Munkács (g241, g242), Nagybégány, Nagybereg (g228), Nagyborzsova ü, Nagydobrony, Nagygejőc, Nagymuzsaly (g203), Nagypalád (g227), Nevetlenfalu (előbb ü), Oroszvég, Rafajnaújfalu ü, Salánk, Szőllősgyula ü, Szürte, Tekeháza ü, Tiszaásvány ü, Tiszapéterfalva, Tiszasalamon ü, Tiszaújhely ü, Tiszaújlak, Ungdaróc ü, Ungtarnóc, Ungvár 1 (g205), Ungvár 2, Vári (g221), Várpalánka és Verbőc ü. *(Dr. Palotás Zoltán)*

Index

1 *O. F. Schäffling and W. St. Schäffling: Hungarian precancel 1900—1914*

The authors worked out a variety of the cancellations used for a relatively short period but being of great interest: the precancelled newspaper stamps. The study describes — taking also the results of the newest research work in account — the precancel cancellations and/or overprints known up till now used at 18 newspapers. Due to the fact that the use of these precancels lasted for only one and a half decade, it presents to those interested in research work an interesting territory even if same was not too popular until now.

2 *L. Keszy-Harmath: Hungary and the Zeppelin flights*

The Hungarian part of a worldwide popular subject is communicated in the article giving full details on the Hungarian round tour aswell as of the arrival and home flight of „Graf Zeppelin" LZ 127 showing postal documents aswell; furtheron the concept of the Hungarian Zeppelin post is spread out over all such shipments which were posted for any flight of the Zeppelin (later Hindenburg) airship in the frame of the „agreed post" in Hungary in the period 1930—37. The autor gives not only a list of these flights, but — besides the evaluation in detail of the Hungarian round tour — gives an evaluation in connection of every possible shipment too.

3 *H. Solt: Multiple postal stationary postcards*

The article describes a very scarce postal stationary, a multiple one, which was issued for the use by companies in a vertical strip of 6; the setting in course of said multiple postcard (1917) aswell as its story after WW 1 are described, thus drawing attention to this not too known Hungarian philatelic speciality.

4 *T. Király: Messenger service of Sopron*

The autor describes all data about a legitimate private postal service though of philatelic origin. The messenger service was set up between the summer camp of students of a cadet school and the regular post office. The study describes the antecedents of the two issues, the circumstances of their preparation and the significance of each denomination; it illustrates the use by showing some letters.

5 *G. Visnyovszki: Evaluation factors of frankings — Examples from the post-WW 1 inflation period*

The evaluation of different frankings on letters, postcards, parcel registration forms, etc. i. e. of the use of stamps is a complicated task for philatelists. Such material of the present century is unexplored to a large extent. The autor describes first the general principles of evaluation, thereafter he writes up the philatelistic objects of a short period of some years as an example for the evaluation of such objects and attemps also the evaluation of same.

Please note — informations, publications, new explorations — A list of post offices reannexed from Ruthenia to Hungary in 1938.

Sommaire

1 *Résumé du contenu Otto F. Schäffling et Wilhelm St. Schäffling: Oblitérations préliminaires hongroises entre 1900 et 1914*

Les auteurs traitent dans cet article d'une variété intéressante d'oblitérations utilisées durant cette courte période de temps: L'oblitération préliminaire des timbres de journaux. Cette étude qui contient également les derniers résultats obtenus dans les recherches sur le domaine, décrit les oblitérations préliminaires ou les surcharges connues à ce jour, utilisées par 18 différents journaux. Etant donné que l'utilisation de ces oblitérations préliminaires ne dura que quinze ans, elles représentent, malgré la négligence dont on fit preuve à ce jour à leur sujet, un domaine de recherches fort intéressant.

2 *Loránd Keszy-Harmath: La Hongrie et les lignes aériennes du Zeppelin*

L'auteur traite dans cet article de tout ce qui se rattache à la Hongrie sur un sujet fort apprécié dans le monde entier: les voyages du „Graf

Zeppelin" LZ 127. Son tour de la Hongrie, son voyage aller et retour, les documents postaux qui s'y rattachent et par la suite les envois postaux par Zeppelin (baptisé plus tard Hindenburg) effectués entre 1930 et 1937 dans le cadre de l'accord postal, lors de ses escales en Hongrie. L'auteur ne se restreint pas à indiquer les dates de ces différents voyages, mais donnant son appréciation sur ces vols aériens en Hongrie évalue aussi la valeur de tous les envois éventuels effectués à ces différentes occasions.

3 *Hugó Solt: Cartes postales en colonnes*

L'article fait connaitre un type d'Entier Postal très rare: La carte postale à colonnes. Il s'agit de cartes postales spéciales à six colonnes d'un seul tenant, destinées à certaines firmes, parues en 1917 et sur le sort de ces entiers postaux hongrois très peu connus, après la fin de la première guerre mondiale.

4 *Tibor Király: Transports par commissionnaires de la poste des camps d'étudiants de Sopron*

L'auteur donne dans cet article un ensemble de données sur ce genre de poste privée hongroise. Ces envois par commissionnaires s'effectuaient entre les camps d'été des étudiants et les bureaux de poste. L'étude fait connaitre les précédents des deux émissions, le rôle des différentes vignettes et présente aussi quelques lettres expédiées par cette voie.

5 *Gábor Visnyovszki: Estimation des aspects dans les affranchissements — Exemples de la période inflationniste ayant suivie la première guerre mondiale*

L'évaluation des affranchissements sur les lettres, cartes postales, bordereaux d'expédition, etc., c'est à dire l'utilisation du timbre adéquat, représente une tâche difficile pour le philatéliste. Actuellement un tel matériel n'a pas été traité. L'auteur, après avoir exposé les principes généraux se rapportant à ces évaluations, s'occupe de ce qui se rapporte au matériel philatélique d'une certaine période, donnant ainsi un exemple sur la manière pouvant être utilisée dans certains essais d'estimation dans ce domaine.

NOUS ATTIRONS VOTRE ATTENTION: Informations, communications, nouvelles découvertes — Liste des Bureaux de Poste de la Subcarpathie, rattachés à la Hongrie en 1938

Inhaltsverzeichnis

1 *O. F. Schäffling und W. St. Schäffling: Ungarische Vorausentwertungen 1900—1914*

Die Verfasser haben eine erst kurz verwendete und interessante Art der Entwertungen bearbeitet: die Vorausentwertung der Zeitungsmarken. Die Studie beschreibt die bisher aufgetauchten, bei inges. 18 Zeitungen verwendeten Vorausentwertungsstempel bzw. Überdrücke und nimmt dabei Rücksicht auch auf die neuesten Forschungsarbeiten. Da die Verwendung dieser Vorausentwertungen bloss anderthalb Jahrzehnte dauerte, bietet es den Forschern — trotz der bisherigen Vernachlässigung — ein recht gutes Forschungsgebiet.

2 *L. Keszy-Harmath: Ungarn und die Zeppelinfahrten*

Der Autor gibt in seinem Artikel die ungarischen Beziehungen eines weltweit beliebten Themas bekannt und detailliert die Ungarn Rundfahrt sowie Hin- und Rückfahrt des „Graf Zeppelin" LZ 127, sowie deren postalische Dokumente; desweiteren wird der Begriff der ungarischen Zeppelinpost erweitert und auf sämtliche derartige Sendungen erstreckt, welche an Hand der verschiedenen Fahrten des Zeppelin (später Hindenburg) Luftschiffes zwischen 1930—37 in Ungarn im Rahmen des „Vertragspostes" aufgegeben wurden. Der Verfasser gibt nicht nur eine Liste dieser Flüge, sondern nebst der ausführlichen Bewertung der Ungarn Rundfahrt, auch eine Bewertung für sämtliche möglichen Sendungen.

3 *H. Solt: Zusammenhängende (mehrfache) Postkarten*

Der Artikel beschreibt eine recht seltene Ganzsache usw. die sog. „mehrfache" Postkarte (eine in vertikalen 6-er Streifen für Firmen in Verkehr gebrachte Ganzsache), usw. die in Kurs Setzung (1917) sowie das Schicksal dieser Postkarte nach dem ersten Weltkrieg, dabei die Aufmerksamkeit auf dieses wenig bekannte Gebiet der ungarischen Philatelie lenkend.

4 *T. Király: Die Botenpost von Sopron*

Der Autor teilt die gesammelten Angaben hinsichtlich einer regelrechten ungarischen Privatpost — zwar philatelistischer Herkunft — mit. Die betreffende Botenpost fungierte zwischen einem Studenten (Kadeten) Sommerlager und der regelrechten Post. Es werden die Vorereignisse der zwei Ausgaben, die Umstände der Herstellung sowie die Bedeutung der verschiedenen Werte beschrieben und auch einige gelaufene Briefe gezeigt.

5 *G. Visnyovszki: Anhaltspunkte zur Bewertung von Frankaturen — Beispiele aus der Inflationszeit nach dem ersten Weltkrieg*

Die Bewertung vershiedener Frankaturen auf gelaufenen Briefen, Postkarten, Paketadressen, usw. d. h. die Verwendung der Briefmarken ist eine komplizierte Aufgabe der Philatelisten. Derartiges Material dieses Jahrhunderts ist grösstenteils unbearbeitet. Der Autor beschreibt erst die allgemeinen Prinzipien der Bewertung, dann wird die Bearbeitung derartiger philatelistischer Objekte einer Periode von einigen Jahren bekanntgegeben, quasi als Beispiel zur Bearbeitung derartiger Objekte, nebst Versuch der Bewertung.

Bitte beachten Sie — Informationen, Mitteilungen, neue Entdeckungen

— Die Liste der von der Karpathen-Ukraine an Ungarn in 1938 zurückgegliederten Poststellen.

СОДЕРЖАНИЕ

1 *Отто Ф. Шефлинг и Вилъхелм Шт. Шефлинг: Венгерские предварительные обесценивания от 1900—1914*

Автори обработали интересный и приемлемый способ действующий на короткое время на обесценивания: обесценивание марок наклееных на газеты. Из научная работа включая и новейшие результаты иследования показываыт предварительное обесценивание т. е. применение надпечаток на 18 газет. Так как эти предварительные обесценивания действовали всего полтора века и несмотря на их игнорирование дают возможность на исследование.

2 *Лоранд Кесси—Хармат: Венгрия и рейссы-Цепелина*

Во всем мире благородная тема и автор в своей статье потробно ознакамлывает полёт ЛЗ 127 „Графа Цепелин" через Венгрию, почтовые документы которые относятся сюда. В дальнейшем понятие венгерская почта-Цепелин относятся все посылки, которые были посланы из Венгрии по цепелину по договору с почтой между 1930—37 гг. (В дальнейшем и Гинденбург). Автор не только перечисляет эти рейсы по наряду с подробным описанием полётов в Венгрии даёт оценку на все возможные посылки.

3 *Хуго Шолт: Полосные открытки*

Статья коротко ознакамлывает очень редкую открытку т. н. „полосную", которые были изготовлены для фирм в 6-ти полосах с 1917 года и после мировой войны, обращая внимание на венгерскую филателеческую облась, которая мало известна но очень интересная.

4 *Тибор Кирай: Шопронская полевая курьеская почта*

Автор сообщает свои данные о филателистической в то же время о венгерской частной почты. Курьерская почта действовала во время летнего лагеря студентов между полевой почты и место почты. Исследовательская работа показывает предпосилки, издание, роль тарифов и показывает некоторые конверты прошедшие почту.

5 *Габор Вишнёвски: Точка зрения оценки тарифов — Примеры периода инфляции после первой ровой войны*

Тарифи т. е. оценка конвертов прошедших почту, транспортные накладные и другое использование марок являются сложным для филателистов. Материалы такого рода в нашем веке в большинстве ещё не обработаны. Автор после принципов общей оценки обрабатывает филателистические объекты определёного периода. Даёт образец для обработки материала такого типа, даёт эксперемент оценки.

Для Вашего внимания — информация, сообщения, новые открытия

— Список почт территории Закарпатья возвращенных Венгрии в 1938 году.

ISSN 0 324—4806

Eng. szám: III/SZI213/1976.

1000 — 82.1024 Ságvári Nyomda, Budapest

Ára: 30,— Ft.

Philatelica

83/1

Philatelica 83/1

TARTALOM

Surányi László:
A temesvári helyi kiadások

Dr. Kamody Miklós:
A bélyeges bérmentesítés kezdete Magyarországon

† DR. REND FERENC 1910—1983

Harkányi István:
Levélborítékrajzú krajcáros bélyegeink fogazatkülönlegességei — I. RÉSZ

Nagy Ferenc:
Az első magyar interkontinentális légiposta

Corinphila árverés *(S. L.)*

Figyelmébe ajánljuk — Tájékoztatók, közlemények, új felfedezések
— Céglyukasztásos bélyegek teljes küldeményeken

Idegen nyelvű tartalom

A MAGYAR BÉLYEGGYŰJTŐK ORSZÁGOS SZÖVETSÉGE
TUDOMÁNYOS KÖZLÖNYE
BUDAPEST VI., VÖRÖSMARTY U. 65.
FELELŐS SZERKESZTŐ: SURÁNYI LÁSZLÓ
SZERKESZTŐK: HRABÁL LÁSZLÓ ÉS VISNYOVSZKI GÁBOR
FELELŐS KIADÓ: KISS ERNŐ
XIII. ÉVFOLYAM

A temesvári helyi kiadások
1919

SURÁNYI LÁSZLÓ

A monarchia összeomlásával a temesvári postaigazgatóság területi hovatartozásának sorsa is megpecsételődött. Az 1918. november 13-án aláírt belgrádi fegyverszüneti egyezmény e területtől északra vonta meg a demarkációs vonalat. A párizsi béketárgyalások még javában folytak, de a Bánát sorsa a győztes hatalmak még háború alatti titkos tárgyalásai során eldőlt.

Még a fegyverszüneti egyezmény aláírása előtt, november 5-én, az első és második szerb hadsereg alakulatai arra kaptak parancsot, hogy „Északon foglalják el a Fehértemplom—Versec—Temesvár—Aradtól tíz kilométernyire keletre eső vonalát. Bácskában foglalják el a Szeged—Szabadka—Baja vonalat. Nyugaton és északnyugaton terjesszék ki az akciót Szerémség, Horvátország, Szlovénia, Bosznia, Hercegovina és Dalmácia egész területére." A szerb hadsereg bevonulásával és a nov. 25-i újvidéki határozattal a Délvidék elszakadása befejezett ténnyé vált*. A továbbiak során csupán a terület északi és keleti határainak pontos megvonása maradt vitás kérdésként függőben. A békekonferencia számára különösen az utóbbi, keleti határ jelentett nehezen megoldható problémát. A Bánátra ugyanis nemcsak az új délszláv állam, hanem a román királyság is igényt tartott, arra hivatkozva, hogy a jelentős részben románok által lakott területet az 1916 nyarán aláírt bukaresti titkos egyezmény Romániának ígérte.

A vitás területen az ottani szerb burzsoázia gyengesége vagy hiánya következtében a régi magyar hivatalnoki kar egy ideig még a helyén maradt és az októberi forradalom által életre hívott hatalmi szervek (különböző tanácsok, a Károlyi-kormány által kinevezett kormánybiztos főispánok) tovább folytatták működésüket. A szerb hadseregnek a közigazgatás átvételére tett kísérletei, valamint az egyre nyomasztóbbá váló politikai-gazdasági helyzet 1919 februárjában Temesvárott, Szabadkán és Pécsett heves sztrájkmozgalom kirobbanásához vezetett:

A temesvári postaigazgatósághoz temesvári központtal négy megye tartozott (Bács-Bodrog, Torontál, Temes és Krassó-Szörény). A megszálló szerb csapatok a postaigazgatósághoz nem nyúltak. Az igazgatóságnak a budapesti vezérigazgatósággal egészen 1919 márciusáig intenzív kapcsolata volt, ugyanannyira, hogy márciusban még érkezett értékcikk-ellátmány a

* 1918 november 25-én Újvidéken összeült a vajdasági népkupstina és két határozatot hozott: 1. kimondják csatlakozásukat a Szerb Királysághoz; 2. kimondják elszakadásukat Magyarországtól.

A TEMESVÁRI POSTAIGAZGATÁS TERÜLETE

központból. A magyarországi proletárdiktatúra uralomra jutása után a szerbek e kapcsolatot lehetetlenné tették, ráadásul sorozatosan hadizsákmányként kifosztották a postahivatalok bélyegállományát.

*Az első kiadás (szerb megszállás alatt)**

A szerb megszállók fenti magatartása még jobban nehezítette a postai forgalmat. Nagyobb mennyiségben az aratós 2 filléres és a III. hadisegély-bélyegek maradtak a posta raktáraiban. A forgalom biztosításának érdekében úgy határoztak, hogy az új tarifáknak megfelelően két címletű felülnyomást: 10 és 45 fillérest készítenek.

A postaigazgatóság a helyi bélyeggyűjtő egylet tanácsaival ellentétben kőnyomás helyett az olcsóbb magasnyomás alkalmazása mellett döntött.

A felülnyomást végző nyomdának műszakilag primitív körülményei voltak és a felülnyomásra kevés alkalmas betűje volt. Ezek a nehézségek természetesen kiütköztek az elkészített bélyegíveken is. A nyomóformákat a legközönségesebb szedett, antikva betűkből állították össze. A nyomást amerikai taposó tégelysajtóval végezték.

1., 2., 3. ábra

A kinyomott íveken belül különböző betűtípusokat találhatunk. A nyomdatulajdonos magát mentegetve azzal igyekezett indokolni, hogy ilyenformán akarta a hamisításokat megakadályozni. Az ok viszont a fent leírt körülményekből származott. (1. ábra)

A gyűjtő, aki mélyebben akar elmerülni az ív összeállításának kutatásában, a típusok különbözősége folytán ezt könnyen teheti.

A 10 filléres új érték felülnyomását a 2 filléres aratósra (214) kék színnel végezték. Felülnyomásra került 10 000 ív, azaz 1 millió példány. (2. ábra)

* Az egyes kiadások katalógusszerű táblázata a tanulmány végén található.

A 45 filléres új értéket a 10 filléres címletű III. hadisegély- (233) bélyegre ugyanazzal a nyomóeszközzel nyomták, mint az előbbit, csak a 10-es értékjelzéseket 45-re cserélték. Ennek a ténynek érdekes bizonyítéka mind a 10, mind a 45 filléres bélyegíveken a „fillér" szóban az „é"-betűnél azonos helyen található betűhiba (pl.: 18. ívhely). (3. ábra)

A 45 fillérest kék színnel nyomták felül, de itt a rózsaszín alap miatt a kék lilás árnyalatúnak tűnik. Ez a címlet 500 000 példányban készült. A forgalomba került 45 filléresek betűtípusai egységesebbek, mégis a „4" számjegynél sok a csonka betű.

A bélyegek forgalomba bocsátása

A 10/2 fill. provizóriumot a posta május 15-én bizottságilag átvette és azonnal szétküldte forgalmazásra a postaigazgatóság területén. A bélyegek szétosztásának érdekessége, hogy az ellátmányt először a kis hivatalok kapták meg, mivel itt volt legnagyobb a hiány. Így vált lehetségessé, hogy a tíz temesvári hivatal később kezdte el a bérmentesítést az új provizóriumokkal. A vidéki postahivatalokból származó bérmentesítések első darabjai május 15-ről, a temesváriak május 17-ről származnak.

Magánszemélyeknek címletenként 10 db bélyeget szolgáltattak ki. Trafikok, bankok és minden olyan vállalat, amelynek nagyobb postaforgalma volt, igényeinek megfelelően kaphatott bélyeget. A temesvári bélyeggyűjtők asztaltársasága, amelynek 25 tagja volt, személyenként 3 postai ívet kapott.

A bélyegek szétosztásánál derült ki, hogy az átvevő bizottság egy bélyeggyűjtő tagja a kék színű 10 filléres felülnyomáson kívül két irattartót látott Malz Artur postafelügyelőnél, amelyekben 100 db 100-as ív fekete felülnyomású 10 filléres volt.-

A bélyeggyűjtő-asztaltársaság reklamációja után kiderült, hogy a felülnyomás munkálatai közben a nyomda egy sürgős gyászjelentés-megrendelést kapott és a kinyomtatásra átállították az egyik gépet, fekete festékkel. Ugyanezzel a géppel, a festék kicserélése nélkül folytatták a bélyegek felülnyomását. Így került 200 ívre a fekete felülnyomás. A gyűjtők fellépése eredménnyel járt, ebből a „ritkaságból" is kaptak személyenként 1 ívet, a többi ívet viszont kisebb vidéki postahivatalok ellátmányába keverve bocsátották forgalomba.

A felülnyomási munkák közben még 25-30 ív hibás nyomás is készült (fordított, kettős, eltolt, elkenődött nyomások). A hibás íveket bizottságilag zár alá vették és a postaigazgatóságon biztonságba helyezték. Ez a hibás nyomású mennyiség a szerbek kivonulása idején mégis szőrén-szálán eltűnt. Közülük kerülhettek elő azok a példányok, amelyek ma is gyűjtői forgalomba vannak.

A 45/10 filléres felülnyomások csak azután készülhettek, miután a 10/2 filléressel végeztek. A nyomda egyszerre csak egy címlet felülnyomásával tudott foglalkozni. Ezért a magasabb értékkel felülnyomott bélyegek megjelenésére csak később, 1919. május 25-én kerülhetett sor. E címletből a magánszemélyek 5 db-ot kaphattak, míg a gyűjtők, trafikok és vállalatok ugyanabban az ellátmányban részesültek, mint az előbbinél.

A kiadott bélyegek nagy példányszáma is azt bizonyítja, hogy a postaforgalom akadálytalan biztosítása volt a cél. A megszállás körülményei között a forgalom nagyrészt csak a temesvári postaigazgatóság területére korlátozódott és egyéb területekre igen kevés küldemény jutott.

A kiadás érvényességi ideje a megszállási rezsimváltozás ellenére 1920. május 15-ig tartott. A megmaradt bélyegeket e határnap után a posta román bélyegekre cserélte ki.

Magas példányszámuk miatt ezek a helyi szükségkiadások nem számítottak érdekesnek, nem voltak keresettek. Eredeti levélen futottak mégis ritkák. Közöttük is elsősorban a külföldre szóló és ajánlott külde-

mények ritkák és keresettek. A 10/2 fekete felülnyomású bélyeggel bérmentesített küldemények, közöttük a távolsági többes, színes vagy vegyes bérmentesítésűek számíthatnak érdeklődésre.

A magas példányszámok miatt ezeket a bélyegeket nem volt érdemes hamisítani. Mégis már a kibocsátás napjaiban megjelentek a trafikok kirakatában hamisítványok fantázia-árakon. A betű és a szín feltűnően eltér a valóditól. Legfeltűnőbb hamisítvány az 1918-ban kiadott Károly-fejes 10 filléres felülnyomása.

A Donaupost 1919/11. számában Dr. Weinert említ egy 10/2 filléres fekete felülnyomású hamisítványt, futott levélen.

A második kiadás

Már az első kiadás idején látható volt, hogy a régi bérmentesítési díjakkal nem lehet a postai forgalmat fenntartani. A befolyt összeg a pénz állandó értéktelenedése folytán mind kevesebbet ért. Leipnik Manó[1] szolgáltat érdekes példát: egy nemzetközi válaszszelvényt eredetileg 25 fillér értékben váltottak be. 1915-ben már 54 fillérre és 1919-re 2,25 koronára emelkedett ez az összeg. A korona ilyen mérvű elértéktelenedése, a különben is megcsappant bevételeket figyelembe véve, arra késztette a temesvári postaigazgatóságot, hogy területén drasztikus díjszabás-emelést vezessen be. Dr. Kovács főigazgató aláírásával „A magyar posta és távírda temesvári igazgatósága 28.973/1919. szám" körrendeletében 1919. július 1-től új díjszabási rendszert vezetett be. A körrendelet rövidítve a következőképpen szól:

Kapcsolódva f. év június 24-i azonos számú körrendeletemhez értesítem Önt, hogy Magyarország területén a postai távíró és távbeszélő díjszabások a nemzetközi díjtételhez viszonyítva lettek megállapítva. Mégis, miután a nemzetközi díjtételek a koronához képest sokszorosra emelkedtek, miután a fenntartási és üzemköltségek óriási mértékben megnövekedtek, lehetetlenné vált a jelenlegi díjszabás mellett a forgalmat fenntartani. Felhatalmazva érzem magam, hogy az általam igazgatott postai területen a posta-, távíró- és távbeszélődíjakat folyó év július 1-től a mellékelt kimutatás szerint állapítsam meg.

Megjegyzem, hogy ezen díjszabás kizárólag a temesvári posta- és távíró-igazgatóság területére, név szerint minden Bács-Bodrog, Krassó-Szörény, Temes és Torontál megyében feladott és oda érkező postai küldeményre érvényes. Minden erről a területről feladott küldeményt, amely a régi díjszabás szerint lett bérmentesítve, büntető portóval kell terhelni. Ezzel szemben minden küldeményt, amely a megnevezett területen kívül lett feladva és a régi díjszabás szerint lett bérmentesítve, mint szabályosan bérmentesítettet kell kezelni és nem kell portóval ellátni.

A rendelethez mellékletként a következő új díjszabási táblázatot csatolták:

„Új posta- és távíró-díjszabás

Érvényes 1919. július 1-től a temesvári postaigazgatás területén, amely megegyezik a királyi szerb csapatok által megszállott területtel.

1. Levelek és zárt levelezőlapok 20 gr-ig 50 fillér, minden további 20 gr után 20 fillér.
2. Levelezőlap 30 fillér.
3. Nyomtatvány és üzleti papírok 50 gr-ig 10 fillér.
4. Áruminta 50 gr-ig 10 fillér, legmagasabb díj 50 fillér.
5. Ajánlási díj 1 korona.
6. Értéklevél az 1 korona ajánlási díjon kívül minden 300 korona után 30 fillér.
7. Pénzes utalvány 100 koronáig 1 korona, minden további 100 korona után 50 fillér.
8. Csomag 5 kg-ig 3 korona, 10 kg-ig 5 korona, 15 kg-ig 7 korona, 20 kg-ig 9 korona.
9. Utánvételes küldemény a rendes díjtételen kívül 20 fillér.

4. ábra

10. Express-díj a rendes díjtételen kívül 2 korona."

A rendelet még foglalkozik távirati díjakkal is, de ez bennünket itt nem érint.

A bélyegek felülnyomása

Az első kiadású provizóriumok mellett még forgalomban voltak és érvényben maradtak az anyaország postaigazgatásának bélyegei is. A magasan megszabott új díjtételek miatt azonban ennek megfelelő címletű bélyegekre volt szükség. Így határozták el a temesvári provizóriumok második kiadását. Elhatározták, hogy a levelezőlapok bérmentesítésére 30 filléres, az egyszerű levelekére 50 filléres és az ajánlott levelekre 1,50 koronás új értékű felülnyomást készítenek. Ugyancsak elhatározták 40, 60 és 100 filléres felülnyomással portóbélyegek kiadását.

Az első kiadás műszaki nehézségein okulva a felülnyomás kivitelezését a jobban felszerelt Csendes Testvérek műnyomó intézetébe vitték és a munkálatok ellenőrzésére bizottságot jelöltek ki. A gondosabb és szakszerűbb kivitelezésnek már első feltűnő jele a felülnyomások e célra megrajzolt, kőre vitt formája. Ezideig nincs tudomásunk a tervek készítőjének személyéről, se a kövek előkészítéséről, se a felülnyomás jegyzőkönyvszerű lefolyásáról, mert a szerb csapatok magukkal vitték az okmányokat és azok azóta se bukkantak elő.

A forgalmi bélyegeken balról jobbra ferdén felfelé 45°-os szögben dűlő, kettős nyomásnak tűnő árnyékolt, kurzív egysoros szám, illetve szöveg áll. A portóbélyegeknél a felülnyomás három soros. Az új érték vízszintes helyzetben fekvő antikva betűkből, a fillér szó finom, vékony vonalú szecessziós rajzolatú 45°-os szögben balról jobbra felfelé futó felirat, amelyet a stílusnak megfelelő díszléc húz alá. A felülnyomáshoz eredetileg három színt választottak, a 30 fillért feketével, az 50-t sötétkékkel, az 1,50 koronát pirossal kezdték felülnyomni. A piros szín hasznavehetetlennek minősült. A festék szétfolyt, az ívek egy része szétszakadt. Arra kényszerültek, hogy 600 ív felülnyomása után a piros színről leálljanak és fekete színre térjenek át. 30 ív esett áldozatul ennek a kísérletnek. (4. ábra)

A felülnyomási munkálatok közben természetesen itt is keletkeztek elcsúszott, fordított és elkenődött nyomatok. Ezeket zár alá vették épp úgy, mint a 60 000 példány piros felülnyomású 1,50 koronás bélyegeket. Jó összeköttetésekkel viszont a posta csatornáin lassacskán kicsordogáltak. Az ilyen példányok első kézből 100-200%-os felárral cseréltek gazdát. A piros felülnyomásúból ívrészletek, de legtöbbnyire 10-es csíkok tűntek fel. Mindenesetre a piros felülnyomással bérmentesített levelek ritkaság számba mennek.

Külön kell említeni a portóbélyegeken előforduló típusváltozatot. Idevonatkozó irodalmi forrásművet ez ideig nem találtam. A rendelkezésre álló kevés anyagból nem állapítható meg, hogy íven belüli eltérésről van-e szó vagy a felülnyomás rajzolatában lévő eltérések külön nyomókőről származnak-e. Az érdekesség az, hogy az eltérés a három értékből álló portósor egészén jelentkezik. Lehet, hogy hamisítványról van szó. De ezt kérdésessé teszi az, hogy a típusváltozatok technikai kivitelezése és színe teljesen azonos.

A típusváltozatok az értékjelzés számainál és a díszléc ornamentikáján találhatók:

5. ábra

5/a. ábra

— a 40 filléres 4-nél a keresztvonal magasan fekszik, az ornamens jobb oldali indái erősen bekunkorodnak (5+5/a ábra).

— A 60 filléres számjegyei árnyékoltabbak. Elsősorban a 0-án figyelhető meg. Az inda ugyanolyan, mint fent (5+5/a ábra).

— A 100 filléresnél a különbség az 1 számon látható. A számjegy zászlócskája felkunkorodik és pontban végződik. Az ilyen felülnyomásnál az ornamens indája nem kunkorodik annyira és pontban végződik (5+5/a ábra). A típuseltérésekre vonatkozó mennyiségi és egyéb adatok ismeretlenek. Éppen ezért szívesen vennék minden erre vonatkozó közlést.

A felülnyomások befejeztével a bélyegek azonnal forgalomba kerültek. Forgalmi idejük 1919. július 1-től 1920. március 15-ig tartott. A ritka futott levelek bérmentesítései a legváltozatosabbak lehetnek: többes, színes, vegyes bérmentesítések lehetségesek.

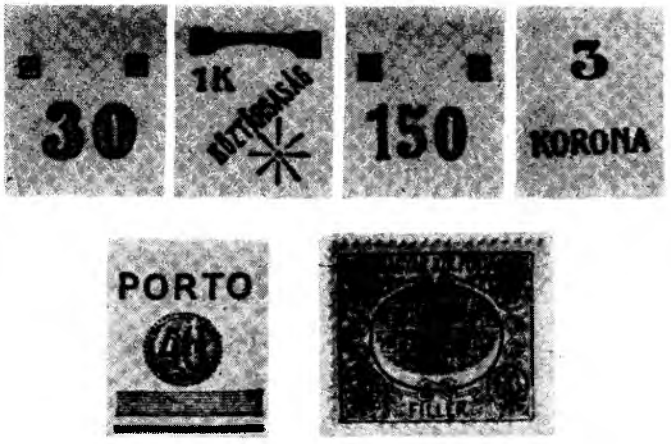
A harmadik kiadás (román megszállás alatt)

A harmadik kiadásként tulajdonképpen a „Bánát, Bácska" sorozatot kellene említeni, mivel ez követte időrendi sorrendben az első kettőt. Ha mégsem ezt tesszük, ennek az oka, hogy ezt a sorozatot nem tekintjük úgy forgalminak, mint a többit, másrészt nem akarunk eltérni az eddig megszokott katalogizálási sorrendtől. Így a harmadik kiadásként a már új politikai helyzetben megjelent provizórium-sorral foglalkozunk.

1919. július 27-én a szerb megszálló csapatok az antanthatalmak döntése alapján kivonultak a Bánátból és átadták helyüket a románoknak. Hadizsákmányként magukkal vitték a kezük ügyébe került bélyegeket, sőt a postaigazgatóság irattárának nagy részét is.

A temesvári postaigazgatóság ismét a forgalom biztosítására alkalmas bélyegek hiányával küzdött. Ezért határozták el újabb felülnyomásos sor kiadását. Még nem volt ismeretes, hogy a románok milyen magatartást fognak tanusítani. Ezért sietve fogtak hozzá az új sor előkészítéséhez. A románok végleges tartózkodásra rendezkedtek be, de ez a kezdeti időkben főleg a katonai igazgatásban volt inkább érezhető, mint a polgáriban. Ezt a rövid, átmeneti időt, amely 1919. augusztus 20-ig tartott, használta ki a postaigazgatóság az új, magyar, szükség, helyi kiadású sorozat kinyomtatására és megjelentetésére. Az alapbélyegeket az összes postahivatalból gyüjtötték össze. Érthető módon már csak a legalacsonyabb címletű íveket találták. Ezeken belül is előkerültek sürgős és hadisegély-bélyegek is. A nyomdai munkákat a már bevált nyomdában, a Csendes Testvérekében és ismét kőnyomtatással készítették. (6. ábra)

A nyomdai munkálatokat bizottságilag felügyelték, de így is előfordulnak nyomási eltérések. Ismertek fordított felülnyomatok az 1, 1/a, 5/, 6 és 6/a számú bélyegeknél. A nyomási hibákból adódó eltérések mellett

6. ábra

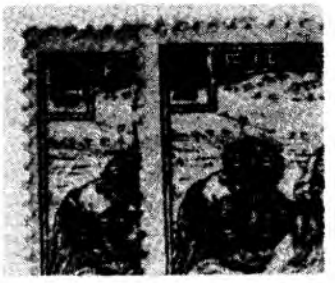
egyes bélyegeknél típusváltozatokat is megállapíthatunk:

1. Mind az 1, mind az 1/a sz. bélyegeknél előfordul, hogy a régi értéket takaró négyzet alakú lapkánál az egyik helyen a lapka tömör, míg más esetben négyzet alakú keretben tömör, kisebb négyzet van. (7. ábra)

2. A sürgős alapbélyegekből főleg a 213. számú narancs feliratú bélyeget nyomták felül. Ritkán előfordulnak azonban 213/a. piros feliratú felülnyomott ívek is.

A sorozatot augusztus 17-én bocsátották ki és két napon keresztül az 1. sz. temesvári postahivatal minden vásárlónak öt sorozatot szolgált ki névértéken. A gyüjtők megkapták a szokásos ellátmányt.

Egyes források szerint ennek a bélyegsorozatnak a kiadására már nem volt szükség és főleg ilyen magas címletű értékben. Ezért ezt spekulációs kiadásnak tekintik. Erre az állításra rácáfol az, hogy a példányszámok viszonylag magasak, tehát már nem voltak alkalmasak a spekulációra. Amikor ezt megállapítjuk, ugyanakkor feltételezhetjük, hogy a 20 000-nél alacsonyabb példányszámoknál, de főként az 5000 példányos 60 filléres portónál már szó lehetett spekulatív meggondolásról. Nem véletlen, hogy e bélyeg iránt nyilvánult meg a legnagyobb kereslet, mert a sorozatok a kis példányszámú 60 filléres miatt nem voltak kompletizálhatók. Ennek az értéknek a hamisításával azonnal próbálkoztak. A primitív hamisítvány azonban hamar lelepleződött.

7. ábra

A sorozat érvényességi határideje szintén 1920. március 15, annak ellenére, hogy a román posta már 1919. augusztus 20-án átvette a temesvári postaigazgatás irányítását és Lei, illetve bani díjszabást állapított meg.

A belföldre szóló levelezőlap viteldíja	10 bani = 20 fillér
az egyszerű levél	15 bani = 30 fillér
külföldre szóló levél	25 bani = 50 fillér
ajánlási díj bel- és külföldre	25 bani = 50 fillér

A román pénznemben megállapított díjszabás és a magyar bélyegek együttes alkalmazása sok érdekes vegyes bérmentesítés keletkezését is lehetővé tette. A bérmentesítéseknél előfordulhatnak: egyes, többes, színes, vegyes bérmentesítések (eredeti magyar; I-II-III temesvári és különböző pénznemű, fillér, bani). Ezek a filatéliai érdekességek ritkák és keresettek.

A „Bánát, Bácska 1919" kiadása

Amint már említettük az előző fejezetben, ez az 54 értékből álló felülnyomott sorozat tulajdonképpen a temesvári postaigazgatóság harmadik kiadása.

Az elmondottakból kitűnt, hogy az igazgatóság minden arra irányuló kísérlete meghiúsult, hogy az anyaországi tanács-kormány posta-vezérigazgatóságával a kapcsolatot felvegye és onnan értékcikkellátmányt és a tisztviselők illetményét biztosítsa.

1919. július elején már kiszivárgott, hogy az antanthatalmak rövid határidőt szabtak meg a szerbek kivonulására és a terület átadására a románoknak. Az új díjszabási rendeletnek megfelelően elkészült második kiadás gyakorlatilag szükségtelenné tette egy új sorozat kibocsátását. Ez a tény jól leplezte a szerbek előtt, az új sorozat felülnyomásának előkészítését. A figyelemelterelés egyik jele, hogy a bevált Csendes-Testvérek nyomdája helyett a „Bánát, Bácska" kinyomtatásával más nyomdát bíztak meg: Prégler János kőnyomdáját. A fiatal nyomdász titokban az éjszakai órákban készítette elő a nyomóeszközöket. A felülnyomás szövegét kőbe vésték és az egyképes kőről készült levonatokból állította össze és kőre vitte a százas íveket. Több kő elkészítésére volt szükség. Nemcsak a felülnyomásra kerülő bélyegek alakja miatt, hanem a különböző fölülnyomási típusok is szükségszerűvé tették. A portóbélyegeket ugyanazzal az eszközzel nyomták felül, mint az aratósokat, de itt a bélyegíveket álló helyzetben balra elfordították. (8. ábra)

Ennél a kiadásnál abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy rendelkezésünkre állnak a felülnyomási jegyzőkönyvek és a kiadást előíró rendelet is. Igaz, hogy ezek is eltűntek a szerbek kivonulása után, de elég nagy kerülővel, baráti segítséggel tudtuk megkapni a dokumentumokat az USA-ból. A jegyzőkönyvek eltűnésére az a levélváltás, amely 1919 októberében a temesvári filatelista klub és a postaigazgatóság között folyt, érdekesen mutat. A klub felvilágosítást

8. ábra

kért többek között a „Bánát, Bácska" sorozat kiadásának körülményeire és feladataira. Az igazgatóság a 35. 197/1919 sz. Dr. Fritye Gyula postatanácsos által aláírt levelében azt a választ kapta, hogy az adatokat a kiadás idején a napilapok közölték „más adatok közlésére a postaigazgatóság ma már nem képes, mert az eredeti okmányok már nincsenek az alulírott postaigazgatóság birtokában".

A felülnyomások elkészítésére a rendeletet 1919. július 10-én írták alá. Szó szerinti szövege:

„Magyar Posta Táv. igazgatóság Temesvár
27. 955/919 sz.

A posta és táv. hivatalnak

Temesvár 2.

A tarifaváltozással kapcsolatban szükségessé vált, hogy bizonyos mennyiségű frankójegy az új díjtételnek megfelelő értékkel átnyomassanak. Minthogy a tarifaváltozás csak a temesvári igazgatóság területére terjed ki, ezt a bélyegeken is jelezni kívánván elrendelem, hogy a csatolt kimutatásban felsorolt mennyi-

ségű frankójegyek, illetve portójegyek „Bánát-Bácska 1919" felírással, illetve a kimutatásban megjelölt értékváltozással átnyomassanak.

Ez az intézkedés, míg egyrészről a fenti czélt szolgálja, másrészről philatelista szempontból ezen országrész mostani helyzetének a késő jövőre emléket állít.

Az átnyomandó frankójegyek (:portójegyek:) s azok mennyisége és értéke összesen háromezerötszázhatvannyolcz egész és három tized (:3568,3:) lap (:293,675 korona 50 f:) kettőszázkilencvenháromezerhatszázhetvenöt korona és 50 fillér értékben.

Az átnyomás körül szükséges intézkedés megtételével, illetve az átnyomás foganatosításának ellenőrzésével 2 bizottságot, az elsőben Dittrich Emil pt. felügyelőt, Szavantsek István és Nagy Gyula pt. főtiszteket bíztam meg, a másodikba pedig Dr. Stock Richard pt. tanácsost, Schulcz Mátyás pt. felügyelőt s Kirscher Hermann pt. ellenőrt.

Felhívom, hogy az igazgatósági értékcikk-raktár által folyó év július hó 7-én oda külön küldött fenti mennyiségű és értékű frankó illetve portójegy az átnyomás eszközlése céljából az I. bizottságba kijelölt tisztviselőknek szabályszerű elismervény ellenében adja át.

Nevezett tisztviselők, míg az átnyomás tart az átvett értékcikkeket zár és ellenzár mellett tartoznak kezelni, azonban az tovább is a hivatal értékczikk állományában fog szerepelni. Az átnyomás befejezése után a frankójegyek illetve portójegyek visszavétele iránt külön fogok intézkedni.

Temesvár, 1919. július hó 10-én

György
pt. főigazgató"

A rendelet szövegével szemben a kiadásnak nem a forgalmat, hanem tisztán a bevételt szolgáló célja volt. Erre vall, hogy a kiadás nagy részét a posta alkalmazottai kapták meg. Ezenkívül a bevételekből fedezték az alkalmazottak illetményét is. A rendelet viszont érdekesen mutat az igazgatóság más szándékára is, amikor arról ír, hogy a kiadás „... ezen országrész mostani helyzetének a késői jövőre emléket állít". Nem véletlen tehát, a „Bánát, Bácska" felirat választása és az sem, hogy a korabeli irodalom e sorozatot emlékbélyegnek és ugyanakkor jótékonysági kiadásnak is tekintette.

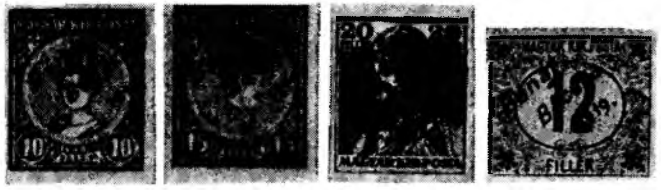
A jegyzőkönyvek arról tanúskodnak, hogy a nyomóeszközök elkészülte után a tényleges felülnyomási munkálatokat július 10-én kezdték el és 27-én fejezték be. Az eredeti rendelet intézkedik a kinyomásra került mennyiségek kezeléséről, ugyanakkor arról nem, hogy az elkészült íveket hol kellett őrizni. Ez is a készítés titkosságát bizonyítja, mivel a kinyomott íveket nem a kincstári helyiségben helyezték el. Ennek köszönhető, hogy az egész mennyiséget a kivonuló szerb alakulatok elől meg tudták őrizni.

A felülnyomásokról nyolc jegyzőkönyvet vettek föl. Ezekben rögzítették a végzett munkálatokat, a felülnyomások színét, darabszámát, a hibás nyomások mennyiségét. A jegyzőkönyvek adatai alpján végig lehet kísérni az egész kiadás elkészültét. A közölt táblázatot is ezek szerint állítottuk össze. Hely hiányában nem mutatjuk be a jegyzőkönyveket, de a táblázatban minden fontos részlet szerepel.

Az utolsó jegyzőkönyv utolsó mondatát mégis idézem, mivel ez rámutat a nyomdai előkészületi munkák szokatlan és gondos kivitelezésére, a kő vésésére:

„Az átnyomás befejezése után délután fél 5 órakor a kő lecsiszoltatott, *az eredeti kővésés* pedig megsemmisíttetett." Tehát az egyképes kő elkészítéséhez ugyanazt a módszert alkalmazták, mint a Tanácsköztársaság arcképes sorozatánál.

Számunkra a felülnyomások július 27-re való elkészülte azért is fontos, mert ezen a napon vonultak ki a szerb megszálló csapatok. A kivonulásnak és a román csapatok bevonulásának intervallumát jól használta ki a posta. Július 28-án Temesvár 10 postahiva-

9. ábra

talában kiadásra kerültek a bélyegek. A nagy példányszámban (10-11 ezer) megjelent 33 értékből sorozatot állítottak össze. Egy vásárlónak öt ilyen sorozatot szolgáltak ki. Az alacsonyabb példányszámokból az igazolt gyűjtők borítékra fölragasztva és a Temesvár 1. postahivatal bélyegzőjével ellátva 1-1 db-ot kaphattak. A többit a postatisztviselők között osztották szét névértéken. Nagy részük mindjárt sokszoros áron került a piacra.

A fentiekből érthető, hogy a kiadás bélyegei tulajdonképpen nem kerültek postai felhasználásra. Leipnik Manó[1], e kiadás krónikása 1920-ban mégis arról ír, hogy rendes postai forgalomba is kerültek bélyegek, elsősorban ajánlott levelek bérmentesítésére. Hivatkozik a Temesvár 2. főpályaudvari postahivatalra, ahol a kis falvakból beérkező leveleket elégtelen bérmentesítés miatt, az új büntető portós bélyegekkel látták el. Minden esetre meg kell jegyeznünk, hogy tényleges postai forgalomban részt vett „nem gyűjtői" küldemények e bélyegekkel bérmentesítve ritkaság számba mennek.

A táblázatban a jegyzőkönyvek alapján kigyűjtöttük a hibás nyomatok mennyiségét is. Minden esetben le kell vonni ezeket a teljes mennyiségből. Egyes esetekben a jegyzőkönyvekben a hiba jellegére is találunk utalást. Csak a fordított felülnyomásokra és a betűhiányokra vonatkozó utalásokat tudtuk felhasználni közülük. Ezek szerint fordított felülnyomás készült:

13 sz.	1 ív	100 pld
30 sz.	3 ív	300 pld
50 sz.	4 ív	400 pld

Betűhiánnyal készült:

12 sz.	1 ív	100 pld	a „Bánát" „B"-je hiányzik
29 sz.	1 ív	100 pld	a „Bánát" „B"-je hiányzik
14 sz.	1 ív	100 pld	az „1919"-ből egy „9" hiányzik.

A táblázatban rendes folyó számmal szerepelnek a piros felülnyomásúak is. (16., 22., 32., 38.) A folyószámrendszert a bevált és megszokott Erdődi-Kner katalógusból vettük át. Alszámmal hozzuk azokat a piros felülnyomatokat, amelyek katalógusokban eddig egyáltalán nem szerepeltek (3/a, 4/a, 18/a).

A pontozásos értékelés tájékoztató jellegű. Jelenleg egy pont értéke 2,50-5 Ft között ingadozik. Talán vitára adhat okot az egészen kis példányszámok értékelése. Ugyanakkor figyelembe kell vennünk, hogy a kevés eredeti bélyeg mellett rengeteg korabeli és későbbi hamisítvány készült, ami növeli a bizonytalanságot e bélyegek megítélésében és kétségessé teszi még a valódiak értékelését is. A viszonylagos pontértékelések véglegesítéséhez szívesen fogadunk hozzászólásokat. Tévnyomatok értékelésére nem is vállalkoztunk. Értéküket, árukat az esetenkénti megállapodás határozza meg.

Hamisítványok felismerése

Az alacsony példányszámú kiadás csábította a hamisítókat. Nagy lehetőséget kínált, hogy a hazai készletek az alapbélyegekből évek múltán is olcsók és szinte kimeríthetetlen bőségben kaphatók voltak. Főleg az alacsony névértékű bélyegek hamisításával könnyen lehetett növelni a bélyegek számát az összeállítás-gyűjteményekben. Éppen ezért talán egyetlen sorozatnál sem látott napvilágot annyi hivatalosan felül se nyomott bélyeg, mint ennél. Bemutatunk néhány példányt ezekből a hamisítványokból. (9. ábra)

10., 11. ábra

12., 13. ábra

14., 15. ábra

A bemutatott bélyegek bizonyos fokig támpontul is szolgálhatnak a hamisítványok felismeréséhez.

A hamisítványok felismerésének néhány jellemzője:

1. A valódiaknál a betűk néha halványak, de fedettek, vékony vonalúak. A Bánát szó után a vessző közel áll, 0,5 mm-re. A bemutatott hamisítványon 1,5 mm-re. A Bácska szó 6,1 mm széles, a hamison 5,5 mm. Az 1919. „9"-ének feje kisebb, köralakú. A hamisé nagyobb, tojásdad. (ábra 6 filléres aratós. 10. ábra)

2. A bemutatott parlamentes felülnyomásnál a „9" feje kisebb, mint a valódiaknál (11. ábra). A 9-es szára majdnem az 1-ig lehajlik.

3. A posta-takarékpénztári felülnyomásoknál a Bácska szó a Bánát alatt kissé balra kezdődik. A bemutatott hamison messze jobbra az „n" betű alatt. Az 50 filléres értékjelzés és kerete a valódinál nagyobb, mint a hamisnál. A keret felső része 15 mm széles, míg a hamison 13,5 mm. Az 50-es számjegy magassága 3,5 mm, a hamisé 2,75 mm. Ugyanez vonatkozik a 30 filléresre is (12. ábra).

4. A temesvári 1 k 50-esen a hamisítványra ugyanazt a felülnyomást tették, mint az aratósokra. A valódinál a Bánát szó alatt a Bácska kissé balra fekszik, a hamison erősen jobbra, az „n" betű alatt. A valódin a szöveg és az 1919. között nagy a távolság, hogy a keretbe foglalt új érték is közé férjen. Az ábrán bemutatott hamisítvány ráadásul a kiadásra se került pirossal felülnyomott 1 k 50-esen szerepel (13. ábra).

5. A kis alakú (arató, Károly-Zita) KÖZTÁRSASÁG-ra felülnyomott hamisítványoknál a fentiekhez hasonló hibát követtek el, de a szöveg és az 1919. közötti távolság pontos (14. ábra).

6. A portóbélyegeknél a felülnyomás az általános ismertetőjegyek mellett (ugyanaz mint az 1.) a valódin hegyesebb szöget zár, mint a hamison (15. ábra).

7. Már az 1. pontban említettük, hogy a valódi felülnyomások színei fedettek. A hamisítványok nagy része kőnyomás. Csak ez az egy ismérv ne tévesszen meg senkit. Az eltéréseket tovább kell vizsgálni. Előfordulnak magasnyomású hamisítványok is. Felismerésük egyszerűbb: a betűk szélei szinte kontúrosak.

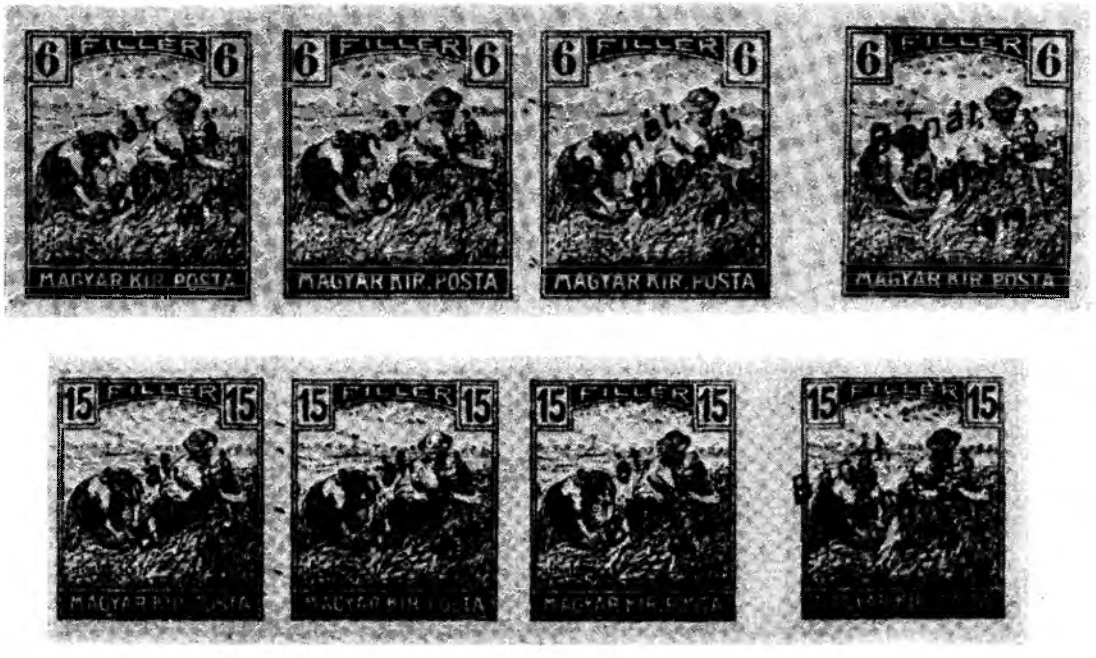
I. Kiadás (Szerb megszállás alatt)

Sor-szám	F. V. F. V.	Az alapbélyeg	Névért.	Új érték	Felülny. szín	Példányszám	Hibás nyomás	*	⊙
1	214	Arató	—,02	—,10	K	979 200	800	2	2
1/a	214	„	—,02	—,10	F	20 000		10	10
2	233	Hadi. III.	—,10	—„45	K	498 000	2 000	4	4
		II. Kiadás							
3	214	Arató	—,02	—,30	F	400 000		2	3
4	444	Károly	—,20	—,50	K	600 000		2	3
5	217	Arató	—,15	1 K 50	F	137 000		3	5
5/a	217	„	—,15	1 K 50	P	60 000	30 000	4	6
6	43	Portó	—,02	—,40	F	50 000		5	8
7	43	„	—,02	—,60	F	50 000		5	8
8	43	„	—,02	100	F	50 000		5	8
		III. Kiadás (Román megszállás alatt)							
1	214	Arató	—,02	—,30	K	100 000		2	5
1/a	214	„	—,02	—,30	P	20 000		10	25
2	215	„	—,03	150	F	180 000		2	3
3	217	„	—,05	150	F	100 000		3	5
4	250	Arató/Közt.	—,04	1 K	P	130 000		3	5
5	213	Sürgős	—,02	3 K	F	79 000		3	5
5/a	213	„	—,02	3 K	K	20 000		10	25
6	234	Hadi III.	—,15	portó —,40	F	80 000		10	10
6/a	234	„	—,15	„ —,40	P	20 000		20	20
7	43	Portó	—,02	„ —,60	F	15 000		30	30
7/a	43	„	—,02	„ —,60	P	5 000		100	200
8	46	„	—,10	„ —,60	F	30 000		10	10
8/a	46	„	—,10	„ —,60	P	10 000		35	35

A „Bánát, Bácska 1919" kiadás

Sor-szám	szám szám	Az alapbélyeg	Névért.	Új érték	Felülny. szín	Példányszám	Hibás nyomás	*
1	151	Turulos	—,50		F	1 000	—	150
2	127	Hírlap	—,02		F	10 000	—	10
3	1	Pta.-takarék		—,50	F	10 000	3000	12
3/a	1	„ „		—,50	P	200		300
4	181	Sürgős		—,30	F	10 000	2700	12
4/a	181	„		—,30	P	200		300
5	233	III. Hadis.	—,10		F	10 000	—	10
6	234	„	—,15		F	10 000	500	10

7	235	III. Hadis.	—,40		F	10 000	—	10
8	—	Temesvár I.		—,45	F	10 000	—	10
9	214	Arató	—,02		F	10 000	500	10
10	215	„	—,03		F	10 000	200	10
11	217	„	—,05		F	10 000	—	10
12	218	„	—,06		F	10 000	200	10
13	214	„	—,02	—,10	F	10 000	100	10
14	220	„	—,15		F	10 000	100	10
15	223	„	—,35		F	830		180
16	225	Parlament	—,50		P	1 000		150
17	226	„	—,75		F	10 000	200	10
18	227	„	—,80		F	11 300		8
18/a	227	„	—,80		P	800		180
19	—	Temesvár II.	1 K 50	1 K 50	F	10 000		10
20	228	Parlament	1 K		F	10 000		10
21	229	„	2 K		F	1 300		100
22	229	„	2 K		F	800		180
23	230	„	3 K		F	300		250
24	231	„	5 K		F	10 000		10
25	232	„	10 K		F	10 000		10
26	242	Károly	—,10		F	11 000		10
27	244	„	—,20		F	10 000		10
28	245	„	—,25		F	10 000		10
29	246	Zita	—,40		F	10 000	100	10
30	247	„	—,50		F	10 000	300	10
31	250	Arató/Közt.	—,04		F	11 200		8
32	250	„ „	—,04		P	700		190
33	251	„ „	—,05		F	10 000		10
34	252	„ „	—,06		F	10 000	100	10
35	253	„ „	—,10		F	1 000	200	180
36	254	„ „	—,20		F	1 000		150
37	255	„ „	—,40		F	11 300	100	8
38	255	„ „	—,40		P	900	100	180
39	256	Parl/Közt.	1 K		F	10 000		10
40	257	„ „	2 K		F	1 000		150
41	258	„ „	3 K		F	1 000		150
42	259	„ „	5 K		F	1 000		150
43	260	„ „	10 K		F	1 000	4	150
44	265	Károly/Közt.	—,15		F	1 000		150
45	267	„ „	—,25		F	10 000	100	10
46	276	Magyar Posta	—,10		F	1 000		150
47	278	„ „	—,20		F	1 000		150
48	280	„ „	—,25		F	800		180
49	39	Portó	—,50		F	1 000	200	180
50	43	„	—,02		F	10 000	400	10
51	46	„	—,10		F	10 000		10
52	48	„	—,15		F	900		180
53	49	„	—,20		F	10 000	2	10
54	50	„	—,30		F	1 000		150

16. ábra

Még egy érdekes és veszélyes hamisítványra hívjuk fel a figyelmet. A valódival jóformán megegyező hamisítványt a felülnyomás dőlésszögéről lehet felismerni. A valódin a dőlésszög 35°, a hamison váltakozó, 18-30° között. (A bemutatott ábrákon az összefüggések valódiak, az egyesek hamisak.) (16. ábra)

A fentiek ismertetése is azt bizonyítja, hogy a „Bánát, Bácska" bélyegek vásárlásánál, cseréjénél nagy elővigyázatosságra van szükség.

*

A dolgozat megírásánál nagy segítségemre voltak az irodalomjegyzékben felsoroltakon túl bélyeggyűjtő barátaim: Dr. Ettre László (USA) és Flasch Dezső, akiknek ezúton is köszönetet mondok.

IRODALOM

[1] Manó Leipnik: Die Enstehung der Temesvár er Provisorien. (A temesvári provizóriumok létrejötte.) Der Banater Philatelist 1920—21. számai.
[2] Donau-Post: Umsturzneuheiten. 1919—20. számok.
[3] Magyarország története. Gondolat Könyvkiadó, 1964.

A bélyeges bérmentesítés kezdete Magyarországon

DR. KAMODY MIKLÓS

Köztudott, hogy hazánkban az 1848/49-es polgári forradalom és szabadságharc alatt a független magyar kormányzat a levélbélyeg bevezetését tervezte, azonban a bekövetkezett politikai változások a megvalósítását megakadályozták.

A szabadságharcot követő Bach-korszak jó gyakorlati érzékkel rendelkező minisztere, báró Bruch Károly 1850. június 1-től kezdve angol mintára bevezette a postaküldemények díjának bélyeg útján történő lerovását, mely az osztrák korona tartományaiban csakhamar népszerűvé vált. Magyarországon a bélyeg, a köznép nyelvén „stömpöl" behozatala, ugyanúgy mint az elnyomó rendszer más bevezetett új intézkedése (pl. dohány-megadóztatás), ellenszenvet váltott ki. A kétfejű sasos bélyegek használatáról igen sokan lemondtak. A hazafias lakosság e téren is a passzív ellenállást tanúsította. Vagy nem levelezett, vagy a posta megkerülésével, magánfuvarosokkal (gyorsszekér, gyorsparaszt) alkalmi utasokkal küldte a levelét, ami jövedékkiesést jelentett az államnak. Bruch miniszter javaslatára 1851. február 1-én életbe léptetett „Magyarország postatörvénye" királyi jognak — regálénak — minősítette a zárt levelek címmel, vagy a nélkül, továbbá a nyitott, címmel ellátott minden küldemény szállítását.

A posta útján történő levelezés elmaradásának másik oka az osztrák irányítású posta és a postások iránti bizalmatlanság volt. Köztudott volt, hogy a hatalomnak nem tetsző, gyanúsnak tartott személyek postán küldött levelei a titkosrendőrség útján a rendőrminisztériumhoz kerültek, ott lemásolták, és e levelek is alapját képezték a politikai pereknek.

Bruch sok postai reformja között (levélposta és kocsiposta egyesítése, tarifa leszállítása, utalványforgalom bevezetése, távíróforgalom megindítása, az első mozgóposta stb.) szerepelt a postaigazgatóságok ujjászervezése is. Magyarországon Pest, Pozsony, Sopron, Kassa, Nagyvárad, a temesi bánságban Temesvár, Erdélyben Nagyszeben, Horvát-Szlavóniában Zágráb lett postaigazgatósági székhely, ahol egyúttal a közigazgatási vezető is székelt. A birodalmi posta igazgatását a kereskedelmi minisztériumban alakult három osztályból a II. sz. osztály, mint „General-Directió" látta el.

A minisztérium hivatalos lapja a *Verordnungsblatt für Posten, Eisenbahnbetrieb und Telegraphen* 1850 szeptemberétől kezdve „Notizen" címszó alatt rendszeresen közölte a bélyegfelhasználás alakulását a Bécsben feladott továbbmenő és helyi levelekről. Eleinte egy-egy héten a bélyeggel bérmentesített és a

— In der Zeit vom 1. bis einschließig 8. September 1850 sind in Wien und dessen Umgebung 86,378 Briefe aufgegeben worden. Hievon waren mit Marken versehen 74,437, sonst frankirt 701 und ohne Marken 11,942. Von den in der obigen Gesammtzahl begriffenen 11,836 Stadtbriefen sind 10,842 mit und 994 ohne Marken aufgegeben worden. Die Einnahme der Briefpost in Wien betrug in der gedachten Periode 10,739 fl. 9 kr. C. M., wovon 7,200 fl. C. M. auf den Briefmarkenverschleiß entfallen.

— (Ausweis über die Briefaufgabe zu Wien in den Monaten Juni, Juli, August 1850.)

	zusammen	mark.	unmark.
Im Juni aufgegeben .	302,240	273,820	28,420
» Juli » .	338,294	293,614	44,680
» August » .	354,514	307,261	47,253
In den 3 Mon. aufg.	995,048	874,695	120,353

1. ábra

nem bérmentesített levelek számszerű adatainak közlésére szorítkozott, majd később e két csoportba osztott küldemények egymás közti arányát is közölte[1] (1. ábra). Az adatokból kiszámítható, hogy Bécsben 1850 júniusában minden 11 feladott levélre esett egy bélyeg nélkül feladott levél. Júliusban 7,6, augusztusban 7,5, szeptemberben és októberben 7-7, novemberben 8 bérmentesített levélre esett egy-egy bérmentetlen küldemény.

Október közepén a general directio elhatározta, hogy lendületet ad a bélyegfelhasználásnak, oktatás és propaganda útján fokozza népszerűsítését. A hivatalos lap erről így ír: „Bár a levélbélyegeknek a levelek bérmentesítésére való felhasználása az egész országban örvendetes előrehaladást mutat, a postaigazgatás szükségét érzi, hogy az eredetileg eltökélt szándéka szerint a levélbélyegek elterjesztését — a lakosság kényelmének szempontjából — rendeletileg szabályozza, ezért a „Levélbélyegek használata" tárgyában rendelkezést hozott. Ez a rendelkezés új kiadás-

Postwesen.

— (Briefmarkengebrauch.) Obwohl die Anwendung der Postmarken zur Frankirung der Briefe auf dem flachen Lande bisher die erfreulichsten Fortschritte machte, so fand sich doch die Postverwaltung veranlaßt, die schon ursprünglich ausgesprochene Absicht wegen allgemeiner Verbreitung der „Bestimmungen über die Briefmarken" zur Bequemlichkeit des Publicums nunmehr in Ausführung zu bringen. Diese Bestimmungen, welche so eben in einer neuen Auflage sowohl in Plakat- als in Octavform erschienen sind, werden nicht nur von den k. k. Postcommissären gelegenheitlich ihrer Dienstreisen, wo sich immer ein derlei Bedürfniß zeigt, vertheilt, sondern auch von Seite der k. k. Postdirectionen im Wege der k. k. Bezirkshauptmannschaften den Gemeindevorständen zur weiteren Vertheilung zugestellt. (6523-P.)

2. ábra

ban nyolcadformájú plakáton jelent meg, amelyet nemcsak a postabiztosok terjesztenek az esetleges szolgálati útjukon, ahol szükségszerűen megjelennek, hanem a kerületi postaigazgatóság főmunkatársai útján a községi elöljáróságok részére oktatás céljára kézbesíteni kell[2] (2. ábra).

Október végén már Magyarország területéről is közöl adatokat: „Nem érdektelen tapasztalni, hogy a közelmúltban bevezetett levél-bérmentesítési módszer Magyarországon és Erdélyben eredményes. A soproni, nagyváradi és nagyszebeni postaigazgatóságok augusztus havi kimutatásából kitűnik, hogy az említett hónapban a bélyegekkel feladottak aránya a bélyeg nélküliekhez a legjelentősebb postahivataloknál az alábbi: Pécs 79 : 1, Brassó 26 : 1, Sopron és Debrecen 12 : 1, Nagyvárad 9 : 1, Székesfehérvár 8 : 1, Nagyszeben 7 : 1, Győr 5 : 1, Arad és Kolozsvár 2 : 1[3] (3. ábra).

Ugyancsak hazai adatokat közöl a lap november hónapról a pozsonyi és a nagyváradi igazgatóság területéről, mely szerint Arad és Debrecen 3 : 1, Nagyvárad 4 : 1, Nagyszombat és Győr 8 : 1, Pozsony szin-

— (Briefmarkengebrauch in Ungarn und Siebenbürgen.) Es ist nicht ohne Interesse zu erfahren, welche Fortschritte das seit Kurzem eingeführte Briefmarkirungssystem mittelst Marken in Ungarn und Siebenbürgen macht. Aus den für den Monat August l. J. vorliegenden Amtsausweisen der k. k. Postdirectionen zu Oedenburg, Großwardein und Hermannstadt geht hervor, daß im gedachten Monate das Verhältniß der mit Marken aufgegebenen zu den ohne Marken aufgegebenen Briefen bei den bedeutenderen Postämtern sich nachstehend verhielt:

bei dem	k. k.	Postamte	zu	Fünfkirchen	wie	79	zu	1
„	„	„	„	Kronstadt	„	26	„	1
„	„	„	„	Oedenburg	„	12	„	1
„	„	„	„	Debreczin	„	12	„	1
„	„	„	„	Großwardein	„	9	„	1
„	„	„	„	Stuhlweißenburg	„	8	„	1
„	„	„	„	Hermannstadt	„	7	„	1
„	„	„	„	Raab	„	5	„	1
„	„	„	„	Arad	„	2	„	1
„	„	„	„	Klausenburg	„	2	„	1

(7222, 7223, 7229-P.)

3. ábra

tén 8 : 1, Sopron 13 : 1, Pécs 14 : 1 aránnyal rendelkezik a bérmentesített és bérmentesítetlen levelek feladása terén (4. ábra). Érdekes, hogy a lap sem a pesti, sem a kassai postaigazgatóság területéről nem közöl egész évben adatokat. Ez arra utal, hogy e területeken volt leginkább tapasztalható a csendes bojkott.

A bélyeghasználat elterjedésével megjelentek az olvashatatlan, felületes bélyegzőlenyomatok és a fekete festéken kívül a színes festék használata. Ezek megszüntetésére adták ki a „Figyelmeztetés a bélyegek előírásszerű érvénytelenítésére" tárgyú rendeletet 1850. október 31-én. A minisztérium tudomására jutott — írja a rendelet —, hogy postahivatalnál a kiadott bélyegzőt a bélyeges levélen nem olvashatóan, vagy nem az előírt fekete festékkel használják. Hogy ennek a rossz állapotnak a jövőben véget vessen és

Postwesen.

— Im Monate November 1850 wurden in Wien und dessen Umgebung im Ganzen 393.071 Stück Briefe aufgegeben.

Von den weiter zu befördernden 337.318 Stück Briefen waren 293.391 mit Marken versehen, 40.857 ohne Marken und 2970 frankirt.

Von in der obigen Gesammtzahl enthaltenen 55.853 St. Stadtbriefen waren 51.272 mit Marken versehen, und 4581 ohne Marken. Die Einnahme der Wiener Briefpost betrug im genannten Monate vom

Briefmarken-Verschleiße	37.264 fl. 41¾ kr.
von der Briefpost-Abgabe	12.499 fl. 35 kr.
und vom Briefportofranko	1.421 fl. 34 kr.
daher zusammen	51.185 fl. 50¾ kr.

Das Verhältniß der markirten Briefe zu den nicht markirten stellt sich demnach wie 7⅔ : 1 heraus.

— Im Monate November 1850 verhielt sich die Zahl der markirt aufgegebenen Briefe zu der nicht markirten bei dem Postamte in

Arad wie	3: 1
Debreczin wie	3: 1
Großwardein	4: 1
Tyrnau	8: 1
Raab	8: 1
Preßburg	8: 1
Oedenburg	13: 1
Fünfkirchen	14: 1

(33. 10777, 10864, 10848-P.)

4. ábra

a kincstár a bélyeg hiányos bélyegzéséből adódó kártól magát megvédje, minden postaigazgatóság saját területének hivatalainál egy tisztviselőt jelöljön ki, aki minden feladott vagy átmenő levelet pontosan ellenőrizzen és a postamestereket és postakiadókat, akik a bélyegek helytelen érvénytelenítésével hibát vétenek, feljegyezze. Az érintett postahivatalok a hanyagság első esetében szigorú megfedésben részesüljenek, minden ismétlődő esetben azonban 30 krajcártól kez-

dődő büntetést kapnak. Az előforduló eseteket foglalják jegyzékbe és 8 naponként a vezérigazgatóság II. kommunikációs osztályára haladéktalanul terjesszék fel. Más postaigazgatósághoz tartozó, büntetést érdemlő postahivatalt és postakiadóságot eljárás végett az illető igazgatósághoz kell jelenteni[5].

A zágrábi postaigazgatóság területéről októberi adatokat közöl a lap; Zágráb 5 : 1, Eszék 9 : 1, Károlyváros 11 : 1, Varasd 12 : 1, Zeng 21 : 1, Belovár 27 : 1, Fiume 37 : 1, Vukovár 66 : 1[6]. Hírt ad a nagyszebeni igazgatóság területéről, összehasonlítva szeptember és október hónapok adatait; Nagyszebenben 7 : 1, ugyanennyi volt októberben is. Kolozsvár 3 : 1-ről 4 : 1-re, Brassó szeptemberi 52 : 1-es aránya októberre 70 : 1-re javult. Az egész igazgatóság területén 6 : 1-ről októberre 7 : 1-re változott a bélyeggel ellátott és a bélyeg nélküli küldemények aránya[7]. Feltűnő, hogy a távol fekvő nagyhivatalok bélyegfelhasználási aránya sok esetben messze meghaladja a birodalmi fővárosét, ahol több magánszemély is foglalkozott a bélyegek árusításával, ami után jutalékot kaptak.

A bélyegjutalék elszámolására elég későn, novemberben rendelkeztek: „Előforduló érdeklődésre, hogyan történjen a levélbélyeg eladási százalék megállapítása, a közlekedési vezérigazgatóság közli: a százalékos jutalékról nyugták kiállítása nem szükséges, hogy mégis az elszámolás a napi számadásban valóban elkülönüljön, a következőképpen kell eljárni. Az árusító hivatal minden napi számadás végén a magáneladás helyesen számított összegét kiadhatja és a napi számadás végén kiadásba helyezi, egyidejűleg azonban a beszolgáltatás saldóján bevételként számolja el"[8].

Postai dolgozó árusítási jutalékot nem kaphatott, a magánárusítok jutaléka 1% körül lehetett[9]. A magánárus árusítási engedélyét az illetékes postaigazgatóság adta ki megfelelő előírások betartása mellett. A levéljegyzék jogtalan árusítóját 5-50 ft. pénzbírsággal büntették[10].

A bélyegforgalom növelése érdekében szaporították a levélgyűjtő-szekrények számát. A levélszekrényeket előszeretettel helyezték el a bélyegárusok helyiségeiben. Megtudjuk a lapból, hogy Grác tartományi székhelyen 18 levélgyűjtő-szekrény és 15 bélyeg-eladóhely működött. A levélszekrényt ürítő kisegítő levélhordók számát kettővel növelték, és fokozatosabban kívánják ellenőriztetni a levélgyűjtő-szekrények ürítését[11]. Prágában újabb 9 bélyegárust állítottak munkába, ebből 8 kereskedő 1 pedig lottógyűjtő[12]. A nagyszebeni postaigazgatóság — írja a lap — Nagyszebenben a közönség kényelmére 3 kereskedőt 1 dohányárust bízott meg a levélbélyegek árusításával, és helyiségükben egyidejűleg levélgyűjtő-szekrényt helyeztek el. A levelek átvétele ezekből a szekrényekből zárostáskás postaszolga útján összhangban van a postára adás határidejével, délelőtt háromnegyed 11 és este 5 órával. A bélyegvásárlás során megismerhetik a levéldíjszabásra, a viteldíjakra vonatkozó rendeleteket, azonkívül a nagyszebeni kézbesítő körzeti kimutatást, valamint Nagyszebentől 10 és 20 mérföldre fekvő helyeket feltüntető jegyzéket[13].

A Borsod megyei gazdasági kommisszariatus 1852. február 9-én jegyzékben hívta fel Miskolc város magisztrátusát, hogy szükség szerint állítsanak fel dohány- és bélyegárus helyeket a városban, hivatkozva a kereskedelmi miniszter vonatkozó rendeletére. Egyidejűleg szabályozza a tanács az üzletek, hétköznap, vasár- és ünnepnapi nyitvatartását és gondoskodjon a közönség tájékoztatásáról[14].

Úgy látszik, hogy a bélyegek keletbélyegzővel történő érvénytelenítése tárgyában október 31-én kiadott rendelet nem érte el a kellő hatást, rövid időn belül a rendelkezést tovább szigorították. A postamestereket utasították; minden náluk feladott, akár saját kézbesítő körzetébe leadandó, vagy továbbmenő kötegbe került levelet, hogy a postajövedék megrövidítését a levéljegyek ismételt felhasználása által elkerüljék és a szabályszerű kezelésre vonatkozó előírás betartása

ellenőrizhető legyen, a bélyeg használhatatlanná tételével (Obliteration) lebélyegezzék. Elrendelték az átmenő levelek egyenkénti ellenőrzését. A hiányos vagy elmulasztott átbélyezésért első ízben minden egyes le nem bélyegzett levél- vagy hírlapjegyért 50 krajcár, másod ízben 1 ft. bírságot róttak ki[15].

JEGYZETEK

1. Verordnungsblatt für Posten Eisenbahnbetrieb und Telegraphen 1850. III. kötet (továbbiakban VB.) 18., 23., 30., 34. és 37. sz.
2. VB. III. k. 45. sz. 193. o.
3. VB. III. k. 51. sz. 212. o.
4. VB. III. k. 87. sz. 305. o.
5. VB. III. k. 54. sz. 219. o.
6. VB. III. k. 81. sz. 293. o.
7. VB. III. k. 83. sz. 297. o.
8. VB. III. k. 58. sz. 229. o.
9. VB. III. k. 58. sz. 230. o. valamint Posta Rendeletek Tára 1878. 237. o. Az osztrák postaügyi kézikönyve szerint a kiegyezés előtt 2000 frt értékű levéljegyek és levélborítékok eladása után 2%, ezen felül 6000 frt-nyi összeg után 1%, azon túl 8000 frt összeg után ½ volt a jutalék. Reisenhoffer Rudolf: Osztrák postaügy kézikönyve. Kolozsvár, 1864.
10. VB. II. k. 15. sz. 445. o.
11. VB. III. k. 57. sz. 226. o.
12. VB. III. k. 56. sz. 223. o.
13. VB. III. k. 81. sz. 293. o.
14. Miskolc város Iratai 224/1852. sz.
15. VB. III. k. 58. sz. 229. és VB. 1851. 10. sz. 39. o.

DR. REND FERENC
1910—1983

Hosszan tartó betegeskedés után, 73 éves korában elhunyt dr. Rend Ferenc, a MABÉOSZ Tudományos munkaközösségének egykori elnöke, a Magyar Bélyegek Monográfiájának egyik megalkotója, a magyar bélyeg kíváló ismerője.

Klasszikus bélyegeink világa éppoly közel állt hozzá, mint filatéliánk számos felderítetlen, vagy csak kevéssé ismert területe, mint például az ún. „megszállási" kiadások, vagy hírlapilleték-bélyegeink. Egyik legképzettebb markológusunk volt, aki az elsők között terjesztette ki a klasszikus filatélia jegyeit korunk bélyeggyűjtési elemeire. Szakíróként, kiállítóként, szakértőként egyaránt a magyar bélyeg hírnevét és bélyeggyűjtésünk tekintélyét szolgálta, mind külföldön, mind itthon. A MABÉOSZ Tudományos munkaközössége elnökeként jelentős szerepet vállalt nemzedéke tudásának továbbadásában. Az utóbbi években egészségi állapotának romlása ezt egyre nehezebbé tette, a bélyeggyűjtés mégis élete egyik legfontosabb, felesége halála után talán egyetlen fontos eleme maradt.

Halála nagy vesztesége a filatéliának, hiszen személyében a magyar bélyeggyűjtés egyik „nagy öregje" távozott el körünkből. Tudásának, a bélyeg iránti szeretetének szétszórt magvait ápolni mindannyiunk feladata, barátainak, gyűjtőtársainak, és azoknak is, akik nem ismerték szellemes, sziporkázó egyéniségét, de szellemi hagyatékának mégis örökösei: minden magyar bélyeggyűjtőnek.

Levélborítékrajzú krajcáros bélyegeink fogazatkülönlegességei

HARKÁNYI ISTVÁN

I. RÉSZ

A levélborítékrajzú bélyegek között olyan sok különlegességet találhatunk, mint talán semmilyen más — magyar vagy külföldi — kiadásnál sem. Közöttük vannak a legnagyobb ritkaságok közé tartozó $9^1/_2$-es fogazatú bélyegek, az egyenes állású, továbbá a fordított állású kettősnyomatok.

Ebben a cikkben a fontosabb, gyűjtésre érdemes fogazat-különlegességekről szólunk. Az ismertetés sorrendje nem jelent értékelési sorrendet.

Az 1874-ben kibocsátott levélborítékrajzú bélyegek egy része $9^1/_2$-es fogazással készült. Ezek a bélyegek a legritkább levélborítékrajzú bélyegek és egyúttal a legnagyobb magyar bélyegritkaságok közé sorolhatók.

A $9^1/_2$: 13-as szabálytalan vegyes fogazatú bélyegek valószínűleg úgy keletkeztek, hogy a 13-as tűosztású fogazógéppel fogazott bélyegív fogazatlanul maradt bélyegközét fogazták le $9^1/_2$-es tűosztású géppel, amelyet az okmánybélyegek fogazásához használtak.

Talán mondani sem kell, hogy az egészében vagy részben $9^1/_2$-es fogazású bélyegek között nagyon sok a fogazathamisítvány. Sok olyan bélyeget is hamisítanak, amely valódi $9^1/_2$-es fogazattal nem is létezik.

Az 1. ábrán teljes levélen látható egy szabálytalan vegyes fogazatú* — 13 : 13 : $9^1/_2$: 13 — 3 krajcáros bélyeg (a Bélyegmúzeum anyagából).

Szabálytalan vegyes fogazatok

Bár az említett, egy oldalukon $9^1/_2$-es fogazatú bélyegek léteznek, a gyűjtők számára gyakorlatilag csak az 1880-ban üzembeállított $11^1/_2$-es és az 1880 előtt is használt 13-as fogazógép együttes használata szolgáltatta a vegyes fogazás különlegességeit.**

A *szabályos vegyes fogazatok* úgy keletkeztek, hogy a 13-as és $11^1/_2$-es fogazógép együttes használata idején a függőleges lyuksort más tűosztású (pl. $11^1/_2$-es) fogazógépen készítették, mint a vízszintes lyuksort (példánkban 13-as tűosztású gépen).

Szabálytalan vegyes fogazásról akkor beszélünk, amikor a bélyeg *két szomszédos oldalán vagy három oldalán azonos* fogazatú.

Előfordult, hogy valamilyen okból (gépmeghibásodás, esetleg nagyon sürgős elintézni való) a részben lefogazott ív fogazását egy más tűosztású gépen foly-

* Szabályos vegyes fogazatok jelölésénél az első fogsűrűség a vízszintes, a második a függőleges oldalakra vonatkozik. Szabálytalan vegyes fogazatoknál az oldalak fogsűrűségei a felső vízszintes oldallal kezdve, az óramutató járásával egyezően haladva vannak megadva.

** A 13-as fogazat $12^1/_2$—$13^1/_2$ között váltakozhat, a $11^1/_2$-es pedig egy-két tizedet ingadozhat.

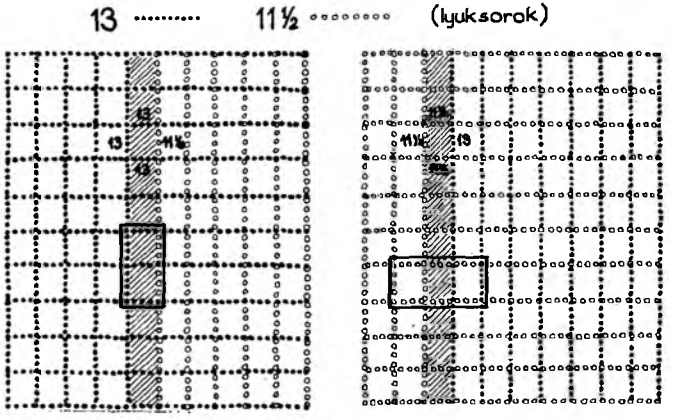

1. ábra

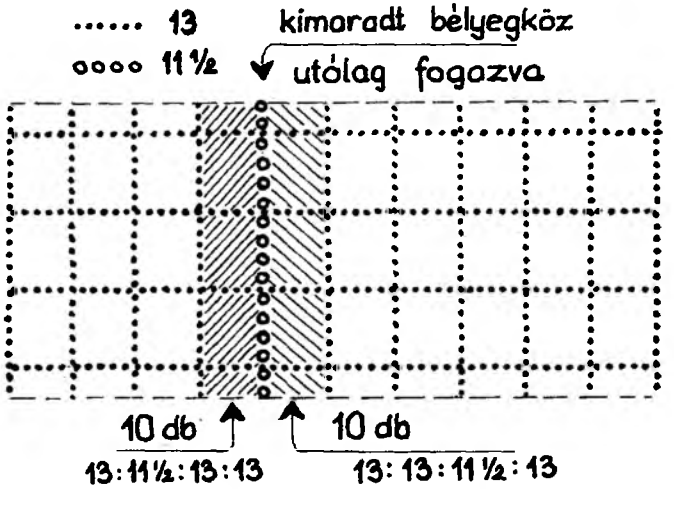
tatták, így az íven egyszer egymás mellett $11^1/_2$-es és 13-as párhuzamos lyuksor keletkezett. A 2/a ábrán látható, hogy ha a gépváltás a függőleges lyukakat érinti, és a vízszintes foglyukak pl. a 13-as fogazógépen készültek, egy függőleges sorban (oszlopban) a bélyegek 13 : $11^1/_2$: 13 : 13-as szabálytalan vegyes fogazatúak. A 2/b ábrán ugyanezt mutatjuk be $11^1/_2$-es vízszintes fogazás esetén, ahol ugyanezeknek a bélyegeknek a fogazata $11^1/_2$: 13 : $11^1/_2$: $11^1/_2$.

A szabálytalan vegyes fogazatú bélyegek keletkezésének egyik módja tehát az, hogy a bélyegív fogazása közben az azonos irányú (vízszintes vagy függőleges) lyuksorok előállításánál olyan fogazógép-váltás történjen, amelynél a gépek tűelosztása eltérő ($11^1/_2$-es és 13-as).

Az egyik irányú lyuksor lyukasztásának más tűosztású gépen való folytatása ritkán fordult elő, és akkor is csak 10 db bélyeg — egy vízszintes vagy függőleges sor — lett szabálytalan vegyes fogazatú. Emiatt a szabálytalan vegyes fogazatú bélyegek (valódi fogazattal) nagyon ritkák.

2/a és 2/b ábra

3. ábra

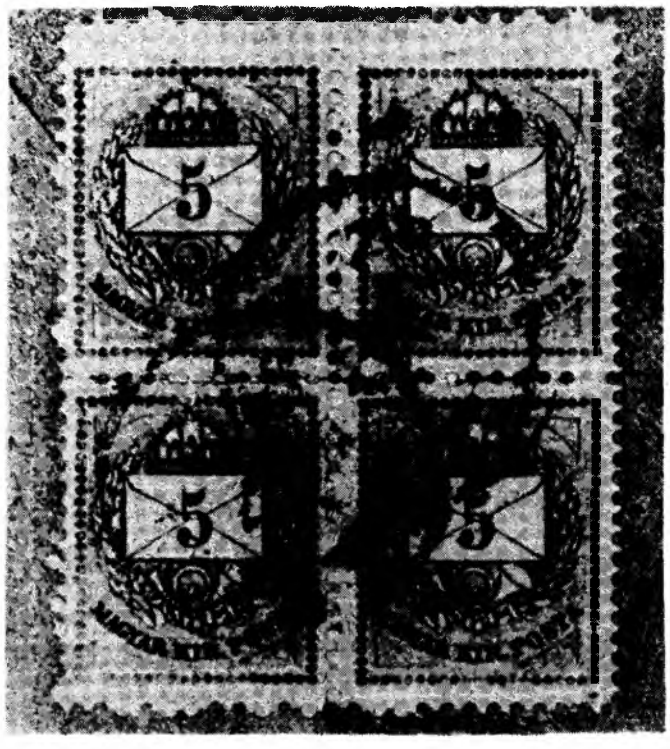

4. ábra

A szabálytalan vegyes fogazat úgy is létrejöhetett, hogy egy bélyegköz fogazatlanul maradt (lásd: Középen fogazatlan párok), ezt az ellenőrzés észrevette és pótolta. Ha a pótlólagos lefogazást más osztású fogazógépen végezték, mint a már előzőleg lefogazott sorokat, akkor 20 db (két egymás melletti sor vagy oszlop) szabálytalan vegyes fogazatú bélyeg keletkezett (3. ábra).

Az így keletkezett szabálytalan vegyes fogazatú egyes bélyeg semmiben sem különbözik a fogazógépváltás során létrejött vegyes fogazatú bélyegtől. Az összefüggéseket vizsgálva azonban nagyon valószínű, hogy a fogazógép-váltás sokkal több ilyen bélyeget eredményezett, mint a pótlólagos fogazás. Az előbbiből több összefüggést ismerek, míg a pótlólagos fogazású bélyegekből egyet sem.

A szabálytalan vegyes fogazatú bélyegek összefüggései rendkívül ritkák, akár a 2/a ábrán jelölt függőleges pár, akár a szabályos vegyes fogazatú vagy nem vegyes fogazatú bélyegekkel való összefüggéseik, vagy éppen mind a három eltérő fogazatú bélyegből álló összefüggés, amit a 2/b ábrán jelöltük, a 4. ábrán pedig illusztrálunk. A hármas csík baloldali bélyege

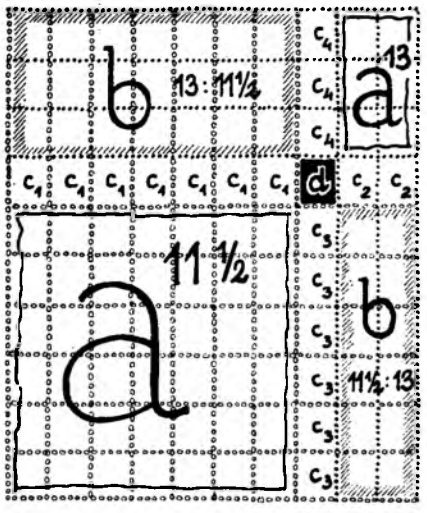

5. ábra

$11^1/_2$-es fogazatú, a középső bélyeg $11^1/_2 : 13 : 11^1/_2 : 11^1/_2$ szabálytalan vegyes fogazatú, a jobboldali pedig $11^1/_2 : 13$ szabályos vegyes fogazatú.

A fenti összefüggés-típusok darabon vagy teljesen (levél stb.) fokozottan értékesek. Az 5. ábra egy levélhátoldalon lévő, szabálytalan vegyes és szabályos vegyes fogazatú bélyegekből álló négyes tömböt mutat be: a két baloldali bélyeg $11^1/_2 : 13 : 11^1/_2 : 11^1/_2$ szabálytalan, a két jobboldali pedig $11^1/_2 : 13$ szabályos vegyes fogazatú.

Elméletileg nem kizárt annak a lehetősége, hogy

C_1:
13 : 11½ : 11½ : 11½

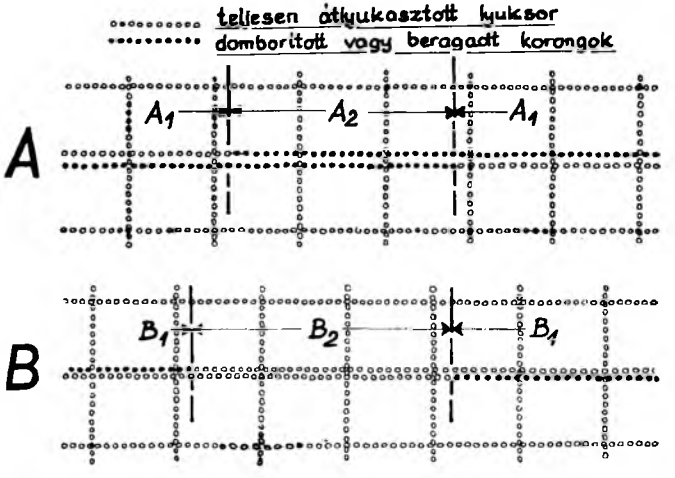
C_2:
13 : 13 : 11½ : 13

C_3:
11½ : 13 : 11½ : 11½

C_4:
13 : 13 : 13 : 11½

d:
13 : 13 : 11½ : 11½

6. ábra

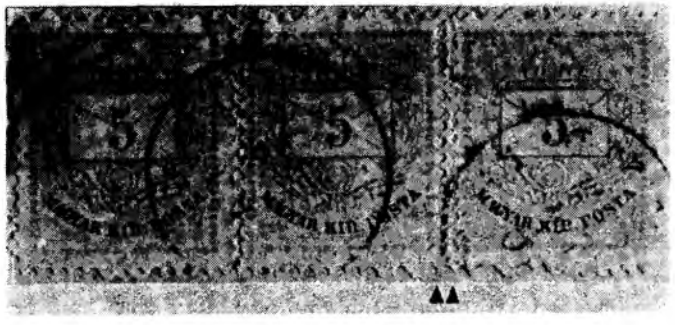
7. ábra

ugyanazon az íven mind a vízszintes, mind a függőleges lyuksor fogazásánál áthelyezték az ívet más tűosztású gépre. Ekkor a 6. ábrán vázlatosan jelölt fogazatok keletkezhettek: kétféle ($11^1/_2$-es és 13-as), minden oldalukon azonos fogazatú bélyegek (a), kétféle, szabályos vegyes fogazatú bélyegek (b) és ugyancsak kétféle szabálytalan vegyes fogazatú (c) bélyegek. Mindössze *egyetlen* bélyeg van (d), amelynek fogazata olyan szabálytalan vegyes fogazat, amelynél két-két szomszédos oldal fogazata azonos.

Régebbi (pl. 1954-es) árjegyzékekben történt említés ilyen, két szomszédos oldalon azonos fogazatú bélyegről, e cikk szerzője azonban ilyet csak hamisított fogazattal látott. Ha ilyen igazoltan valódi bélyeg is előfordulna, az a legnagyobb fogazási ritkaságok közé tartozna. Egy ilyen fogazat előfordulási valószínűsége a szokványos szabálytalan vegyes fogazatú bélyeg előfordulási valószínűsége négyzetének a tizede (az utóbbiból tíz, az előbbiből csak egy keletkezik egy íven). Azaz, ha pl. azt feltételezzük, hogy minden ezredik ívnél jön létre olyan íváthelyezés, amelynél az egyik irányban részben fogazott bélyegív más tűosztású fogazógépre került, akkor a két szomszédos oldalon azonos fogazatú bélyeg előfordulási valószínűsége

$$\frac{1}{10} \cdot \left(\frac{1}{10\,000}\right)^2 = \frac{1}{1\,000\,000\,000}$$

azaz egy ezermilliomod. Ha minden századik ívnél történt volna gépváltás, az előfordulási valószínűsége még akkor is csak egy tízmilliomod, olyan kicsi, hogy az előfordulást gyakorlatilag lehetetlennek kell tartanunk. Ha esetleg keletkezett is ilyen fogazat, akkor is csak néhány példány létezhet belőle. Így a két szomszédos oldalon azonos lyukosztású szabálytalan vegyes fogazatú bélyegek létezését *kétkedéssel kell fogadnunk.*

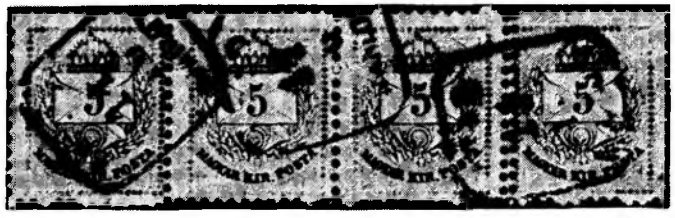
8. ábra

Kettősfogazatok

Kettősfogazatok vonalfogazatú bélyegeknél

A kettősfogazatok csak kivételesen mutatkoznak tisztán, így az olykor külföldi árverési jegyzékekben megjelenő, teljesen átütött kettősfogazat-összefüggéseknél felmerül a gyanú, hogy azokat filatéliai célzattal „gyártották".

Általában azért került sor egy bélyegköz kétszeri lyukasztására, mert az első lyuksor valamilyen szempontból kifogásolható volt, vagy erősen behatolt a bélyegképbe, vagy nem ütötte át végig az ívet. Az ebből adódó lehetőségeket a 7. ábra szemlélteti. A felső (A) ábra olyan esetet mutat be, amelynél a fogazótűk a bélyegívnek csak kisebb részét lyukasztották át egészen, a nagyobbik részét csak domborították, azaz a lyukakból nem estek ki a papírkorongocskák. Az ívet megfordítva ugyanez történt, így az ív középső részén ki nem lyukasztott rész maradt, azaz kétsoros domborított rész keletkezett. Tehát az ív szélső részein lyuksor és domborítás volt a bélyegközben, a középső részén pedig kettős domborítás. Ilyen domborított kettősfogazat van a 8. ábrán látható 1881-es kiadású $11^1/_2$-es fogazatú hármascsík második függőleges bélyegközében.

9. ábra

A 7. ábra alsó része (B) olyan esetet szemléltet, ahol a fogazógép az ív hosszának több mint felét átlyukasztotta és a kisebbik részét domborította. Ekkor az ív szélein — az előbbi esettel teljesen azonosan — egy teljesen átlyukasztott lyuksor és egy domborítás keletkezett, az ív középső részén viszont teljesen átlyukasztott kettős lyuksor jött létre. Ilyen kettősfogazatot mutat be a 9. ábrán látható négyescsík, amelynek harmadik bélyegközében teljesen átlyukasztott kettősfogazat van.

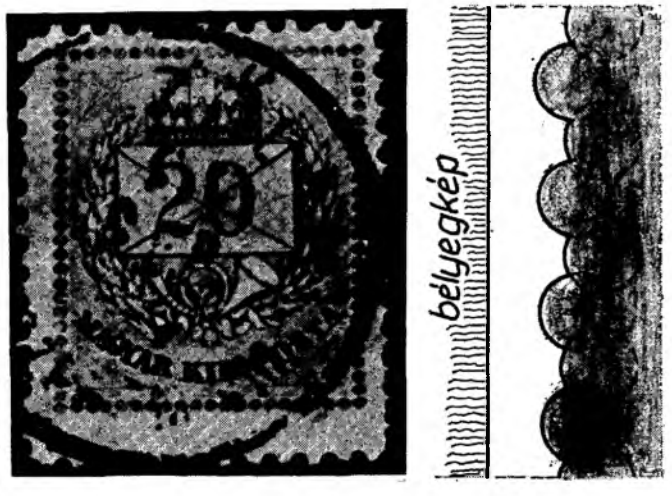
Természetesen a fent tárgyalt jelenség mind függőleges irányú lyuksornál, mind vízszintesnél előállhatott. Ugyanígy nem szükségszerűen lyukasztottak minden bélyegközben kétszer, hanem csak akkor, ha arra szükség volt. A teljesen átlyukasztott és a domborított fogazat határa is csak kivételesen esik a bélyeg sarkára, ezért az átmeneteknél olyan kettősfogazatok is keletkeztek, amelyeknél egy bélyeg egyik oldala részben két teljesen átlyukasztott lyuksorból áll, részben átlyukasztott és domborított lyuksorból; vagy részben kettős, domborított lyuksorból, részben átlyukasztott és domborított lyuksorból.

Bonyolítja a helyzetet az is, hogy az egymás mellett levő lyuksorok sem mindig párhuzamosak (illetve csak kivételesen azok), például a *9. ábrán* látható négyescsík kettősfogazatánál keresztezik is egymást. Így állnak elő az *egybeszakadó kettősfogazatok.*

Az egyes bélyegekre az íven előállított kettősfogazatnak csak kis része esik, így a fent említett változatok mellett *a bélyegív szétválasztásakor* újabb, nem

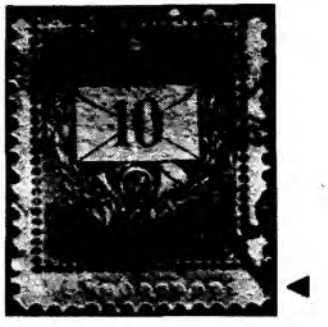

10. ábra

11. ábra

a teljes bélyegoldalra kiterjedő kettősfogazat-változatok állhatnak elő. A szétválasztásnál keletkező, nem a teljes bélyegoldalra kiterjedő kettősfogazatok azonban a kettősfogazat hosszának és a teljes bélyegoldalhossznak az arányában csökkent értékűek.

12. ábra

Az egymást keresztező lyuksorok esetén is az eddig tárgyalt esetek fordulhatnak elő, de természetesen a lyuksorok nem párhuzamosak, és kereszteződésük mentén azok egybe is szakadnak, ahogy az a *9. ábrán* bemutatott kettősfogazat felső részén megfigyelhető. A két lyuksor köreinek egymáshoz viszonyított helyzete alapján *kétféle egybeszakadó kettősfogazatot* különböztethetünk meg, aszerint, hogy a lyuksorok körei *egy* szomszédos körrel szakadnak össze, vagy *kettővel*. Ha az egyik lyuksor körei egy-egy szomszédos lyukkörrel szakadnak össze, akkor a *10. ábra* szerinti megnyúlt fogak alakulnak ki, ezeket *hosszúfogaknak* nevezhetjük. Ha viszont a bélyegek két-két szomszédos lyukkörrel szakadnak össze, azaz ha az egybeszakadó lyuksorok egymáshoz viszonyított helyzete a *11. ábra* szerinti, akkor csak egészen apró kiszögelések maradnak a bélyeg szélén, ezeket *aprófogaknak* nevezhetjük.

Ha az egybeszakadó lyuksorok lényegében párhuzamosak, a hosszúfogak akkor is előállhatnak, aprófogak esetében viszont a kettősfogazat mentén kettéesne a bélyegív. Azt, hogy ilyen esetben az ívet továbbították-e a postahivataloknak, nem tudjuk, de ez a továbbiak szempontjából nem is lényeges. A 7. áb-

13. ábra

14., 15. ábra

rán az egyszerűség kedvéért párhuzamos lyuksorokat tüntettünk fel.

A hosszúfogakat a fog iránya szerint vizsgálva azok csak kivételesen merőlegesek a bélyegoldalra, de ez a körülmény sem az osztályozást, sem a kettősfogazatok értékelését nem befolyásolja.

A fentiek alapján az alábbi kettősfogazat-változatokat különböztethetjük meg:

16. ábra

17. ábra

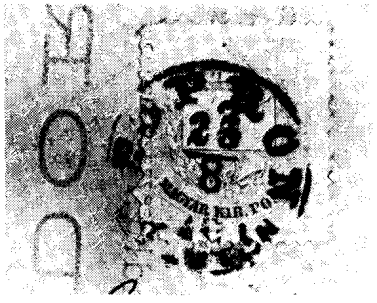

18. ábra

19. ábra

1. Mindkét lyuksor domborított (8. ábra)
2. Az egyik lyuksor domborított, a másik részben domborított, részben átlyukasztott
3. Az egyik lyuksor domborított, a másik átlyukasztott (12. ábra)
4. Mindkét lyuksor részlegesen átlyukasztott (13. ábra)
5. Az egyik lyuksor átlyukasztott, a másik részben domborított, részben átlyukasztott (14. ábra)
6. Mindkét lyuksor teljesen átlyukasztott (15. ábra)
7. Az egyik lyuksor a bélyegképben, a másik a bélyegközben van, az átlyukasztás mértéke szerint valamelyik fenti esetnek megfelelően (16. ábra)
8. Hármas lyuksor bármilyen kombinációban (17. ábra)
9. Egybeszakadó kettősfogazat hosszúfogakkal (10. ábra)
10. Egybeszakadó kettősfogazat aprófogakkal (11. ábra)
11. Egybeszakadó kettősfogazat részben hosszúfogakkal, részben aprófogakkal

20. ábra

12. Részben kettősfogazat, részben egybeszakadó kettősfogazat hosszúfogakkal (9. ábra)

13. Részben kettősfogazat, részben egybeszakadó kettősfogazat aprófogakkal

A 9-13. alatt jelzett eseteknél is előfordulhat az 1-6. alatti ismertetett fogazatváltozat-kombinációk némelyike.

A kettősfogazat az 1881-es kiadáson a leggyakoribb, az 1874-es kiadáson ritkább, az 1888-as kiadáson kifejezetten ritka, a későbbi kiadásokon esetleges. A *18. ábra* kettősfogazatú 1888-as 1 kr-ost, a *19. ábra* pedig 1888-as aprófogú 24 kr-ost mutat be.

Természetesen a kettősfogazat sokszorosan többet ér összefüggéseken és teljes küldeményeken, és kivágatokon is fokozottan meg kell becsülni. Egy nyomtatványon lévő 1874-es kettősfogazatú 2 krajcárost mutat be a *20. ábra*, a *21. ábra* pedig egy 1881-es 3 krajcárost értéklevélen, hosszúfogú egybeszakadó kettősfogazattal. A *22. ábrán* 1874-es $11^1/_2$-es fogazatú négyestömb látható, egyik bélyege kettősfogazatú, egy másik pedig részben (félig) kettősfogazatú.

Megjegyezzük, hogy az egybeszakadó kettősfogazat elnevezésére helytelenül használt „egérfogazat" a német „Mauszähnung" tükörszava, a gyémántfogazat pedig az angol „diamond perforation" téves fordítása.

21. ábra

A „diamond" szó ugyanis ebben az esetben nem gyémántot, hanem rombuszt jelent. E félreértést okozó elnevezéseket kerüljük.

Kettősfogazat fésűsfogú bélyegeknél

Bár a fésűsfogazat előállításához használt fogazógépek a fogazandó ív pontos továbbítását is hivatottak voltak végezni, ez a továbbítás nem mindig volt kifogástalan, mint azt főleg a rövidre, illetve hosszúra fogazott bélyegeknél látni fogjuk. Olykor — ritkábban — a bélyegívek vagy a fogazófésű egymáshoz viszonyított oldalirányú elmozdulása is megtörtént.

A *23. ábrán* látható tizes tömb középső bélyegpárjának fogazata 0,2 mm-rel jobbra tolódott a felette lévő bélyegpárhoz képest, egyúttal 0,7 mm-rel rövidebbre is lett fogazva a szokványosnál (lásd „Rendkívüli méretek fésűsfogazatú bélyegeknél" c. fejezetet a következő folytatásban). Az összesen 0,5 mm-es jobbratolódás eredményeképpen a foglyuksor a tizes

22. ábra

23. ábra

tömb legfelső párjánál a baloldali bélyeg közelében van, míg a legalsó párnál a jobboldali bélyeg közelébe esik. Hasonló fogazási rendellenességeket a nagyobb mennyiségű bélyegtömbbel rendelkező gyűjtőtársak is találhatnak anyagukban.

Ha a bélyegív továbbítása nem történt meg (pl. a bélyegív valamiben megakadt), és egyidejűleg a bélyegív vagy fogazófésű fent leírt oldalirányú elmozdulása is megtörtént, akkor a fogazófésű az előzőleg

24. ábra

már lefogazott bélyegsort (10 bélyeget) újrafogazta; így a bélyegek függőleges oldalain hosszúfogak (egybeszakadó kettősfogazat) keletkeztek, a bélyegek alsó szélén pedig aprófogak jöttek létre. Ha a fogazófésű oldalirányú elmozdulása 1-1,1 mm-nél — a foglyuk átmérőjénél — nagyobb volt, akkor szokványos kettősfogazat keletkezett.

A bélyegek alsó szélén csaknem mindig aprófogak keletkeztek, csak abban az egészen kivételes esetben állt volna elő szokványos (nem kettős) fogazat, ha a fogazófésű és a bélyegív relatív elmozdulása 1,67 mm lett volna, azaz pontosan megegyezett volna a vízszintes fogazat tűosztásával, ami a 12-es fogazatnál 1,67 mm.

A bélyegíven a fent leírt módon keletkezett kettősfogazatú bélyegek vízszintes (aprófogazatú) oldalaival érintkező alsó sor (10 bélyeg) felső oldalai természetesen szintén aprófogúak.

A fent tárgyalt kétszer fogazott fésűsfogazatú bélyegek *nagyon ritkák.* A 24. ábrán egy levélhátoldalon lévő, vízszintes oldalain kettősfogazatú bélyeg látható (a fogazatot sötét tónusozással emeltük ki).

Három oldalán kettősfogazatú bélyeget nem tudunk bemutatni.

(Folytatjuk)

Az első magyar interkontinentális légiposta

NAGY FERENC

A vesztett háború, majd az ezt követő trianoni békeszerződés a repülésre vonatkozó tiltó és korlátozó rendelkezéseivel rendkívüli módon megnehezítette a magyar légiforgalom és ezzel együtt a magyar légiposta kibontakozását. Ezért légiforgalmi járataink csak a közeli országokba irányultak, így az akkor távoli országokba vagy földrészekre irányuló légipostákat csak a Budapestet érintő légijáratok vették fel, vagy adták le, melyek ezeket a távolsági vonalakat fenntartották. Elsősorban a Párizst Bukaresttel összekötő, francia—román érdekeltségekhez tartozó gépeket vették igénybe e célra.

A magyar repülés fejlődése és a légiposta kibontakozása azonban csak az 1920-as évek végén indulhatott meg, amikor az ún. „Párizsi egyezmény" a békeszerződések repülésre vonatkozó rendelkezésein enyhített. Ennek a hőskornak, a magyar légiposta kialakulásának Magyarországon — a világ többi országaihoz képest — eléggé későn meginduló pionír időszakának egy nagyon érdekes és rendkívüli epizódjával foglalkozik írásunk.

A két világháború között a magyar légiforgalomnak tengerentúli, vagy más kontinensre vezető vonalai nem voltak. Interkontinentális magyar légipostaszállításra először csak akkor kerülhetett sor, amikor 1933-ban két magyar pilóta: Bánhidi Antal és Bisits Tibor arra vállalkozott, hogy a „Gerle" elnevezésű, 100 lóerős kis sportrepülőgéppel a Földközi-tengert körülrepüli. A két pilóta vállalta, hogy alkalmi légipostát is visz magával: *az első magyar tengerentúli légipostát.* Meg kell jegyeznünk, hogy az óceán átrepülése alkalmával 1931-ben Endresz György is hozott Amerikából alkalmi légipostát. De Endresz gépe nem volt magyar repülőgép. Gyártója a Lookheed gyár, tulajdonosa Szalay Emil, magyar származású, de amerikai állampolgár volt. A gép lajstromozása szintén amerikai volt és a postazsákot is az amerikai posta töltötte meg és zárolta.

A „Gerle" sikeresen megtett útjának hossza 12.258 km volt, és a közbenső pihenőkkel, látogatásokkal együtt 34 napig tartott. Február 19-én Budapestről elindulva, a nehéz téli időjárás miatt többször is végrehajtott kényszerleszállások miatt, 25-én érték el a Földközi-tengert. Majd Cannes, Marseille és Barcelona érintésével, 28-án a spanyolországi Alicante-ből elindulva, 2 óra 15 perces tenger feletti repülés után szálltak le Afrika földjére, Oranban. (1. sz. ábra)

A gép szabályos légipostát is vitt magával, de mielőtt ennek a postának részletes ismertetésére rátérnénk, a géppel, a „Gerle 13"-mal és annak tervezőjé-

1. ábra

vel és pilótájával a lehetőségeken belül részletesebben foglalkozunk.

A gépet Bánhidi Antal mérnök-pilóta tervezte és azt a Műegyetem Sportrepülő Egyesülete műhelyében építette meg. Bánhidi 1920-ban jött Erdélyből Budapestre, hogy beiratkozzék a Műegyetemre. Gyakorlati kiképzésére a közben életbe lépett tilalmi rendelkezések miatt csak később kerülhetett sor, amikor Lampich Árpáddal együtt tervezett iskolarepülőgépen Endresz Györgytől, a későbbi híres magyar óceánrepülőtől gyakorlatilag is megtanult repülni.

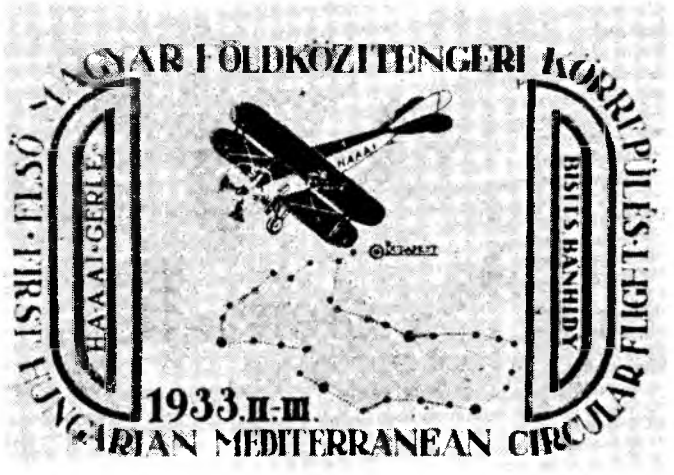
Korának egyik legnevesebb mérnökpilótája lett, aki kitűnt tehetségével, merészségével és különösen kezdeményezőkészségével. Jellemző Bánhidi tehetségének elismerésére, hogy a Magyar Aero Szövetség őt küldte Amerikába Endresz repülésének műszaki előkészítésére. Mint az események is igazolták, ezt a feladatát is teljes sikerrel végezte el.

Bánhidi pilóta-karrierje tulajdonképpen a kis „Róma" elnevezésű repülőgéppel végzett repülésével kezdődött, a kis együléses, egyfedelű géppel, amelybe egy 18 lóerős Thorockai-féle motort szereltek. A gépet Lampich Árpád tervezte 1925-ben és ugyancsak a Műegyetemi Sportrepülő Egyesület műhelye készítette el. Ezzel a géppel Kaszala Károly 1928. június 14-én Budapestről Poláig 517 km-es utat tett meg, majd innen Rómába repült. A gép ekkor kapta a Róma nevet. Mikor 1929-ben a Műegyetemi Sportrepülő Egyesület meghívást kapott a svédországi Karlstad városában rendezendő repülőkiállításra, Bánhidi ezzel a kis lélekvesztővel indult el Svédországba, közbeeső leszállásokkal. A kiállítás végeztével Svédországból Hollandiába repült, onnan tért vissza. A kis 200 kg-os géppel, mely tehát a legkisebb motoros repülőgépek kategóriájába tartozott, ez alkalommal több mint 5000 km-t repült. Ilyen kis géppel ekkora utat sem azelőtt, de még az azóta eltelt több mint 50 év alatt sem repült senki.

Ez után az útja után határozta el, hogy a szűkös anyagi helyzet miatt túrára, iskolára, gyakorlásra és műrepülésre egyaránt alkalmas „mindenes" gépet tervez.

A motor tervezését most is Thorockai vállalta el, de a menetközben felmerülő technikai nehézségek miatt ez a kitűzött időpontra nem készülhetett el, így egy angol gyártmányú, „GENET" típusú, 100 lóerős motort szereltek a gépbe, ami végig igazolta a választás helyességét.

A „Gerle" kétfedelű gép volt, két egymás mögötti beleépített pilótaüléssel. Önsúlya a beleszerelt műszerektől függően 430-480 kg, súlya a teljes terheléssel 980 kg, tehát a saját súlyának több mint a kétszeresével is tudott repülni. A legkisebb repülési sebessége 65 km/óra, legnagyobb vízszintes sebessége 165 km/óra, utazósebessége pedig 135 km/óra volt. Könnyű gép lévén, természetesen a sebességi adatokat hátszél, vagy ellenszél erősen befolyásolta. Az összeszerelt „Gerle" 7,25 m hosszú, 2,75 m magas, szárnyainak kiterjedése 8,95 m. A törzs vékony falú acélcsövekből készült, a

2. ábra

3. ábra

szárnyak vázának anyaga pedig fából, abból a meggondolásból kiindulva, hogy ez a gép leggyakrabban megsérülő része, s egy esetleges javításhoz a szükséges anyag bárhol könnyen beszerezhető legyen.

A Gerlék építését a már említett műhely vállalta és ezt tökéletesen oldotta meg. A 13-as szám nem valami kabala-, vagy szerencseszám, hanem azt jelenti, hogy ez volt a műhelyből kikerült tizenharmadik gép. (Gerléből ez volt a harmadik.)

Bánhidinak ezzel a típusú géppel messze tekintő tervei voltak. Meg szerette volna dönteni az akkor ebben a kategóriában érvényben levő 1300 km-es rekordot, mégpedig egy Budapest—Helsinki közötti, 1450 km-es repüléssel. Más irányú elfoglaltsága miatt azonban erre akkor nem kerülhetett sor.

Az 1932-es év szomorú esztendeje volt a magyar repülésnek: Endresz György és Bitay Gyula Rómában leszállás közben lezuhantak, amikor az Óceánrepülők kongresszusára repültek. A gép elégett és két utasa is ott lelte a halálát a szerencsétlenség színhelyén. Ezt követte a Gerle szerencsétlen próbarepülése Svédországba, majd az év őszén a neves pilóta, Kaszala Károly zuhant le és lelte halálát. Megrendült a repülés barátainak bizalma a magyar repülésben. Még a legbátrabbak is megrendülve álltak az események láttán: Hát a modern repüléstechnika nem ura a levegőnek?

Bánhidi a bizalom visszanyerése érdekében Bisits Tiborral különféle terveket vetett fel. Előbb egy nagyobb méretű túrát terveztek két géppel. A *fele* Földközi-tengert körülrepülő négyszemélyes útra gondoltak, de a különféle anyagi és technikai kérdések meggondolása után, egy egygépes, kétszemélyes *teljes* Földközi-tengeri körrepülés mellett döntöttek. Az előkészületek során bukkant fel egy légiposta-szállításnak a gondolata is.

A megteendő teljes utat 12 500 km-re tervezte Bánhidi. 1933. február 12-én akartak indulni. A tervezett repülési idő 100 repülőóra volt. Jellemző — részben a tervezés helyességére, részben a pilóták teljesítőképességére —, hogy a tervezett 100 repülőórát 100 óra és 22 perc alatt végezték el és a 12 500 km a kü-

Magyar postaigazgatás.

LÉGIPOSTAI
átadó-jegyzék.
Bordereau de livraison
(Service aérien)

légi vonalra.

A tétel száma	Indító postahivatal Bureau d'origine	Rendeltetési postahivatal Bureau de destination	Tömeg kg	Levelezési	Egyéb Observations
				darab — pièces	

360 ív nyomtatvány. (lap).

4. ábra

5. ábra

lönböző előre nem látható kitérőkkel és rövidítésekkel összesen 12 258 km lett. *Szinte abszolút pontosság! (2. ábra)*

A magyar posta az érdekes légi útra engedélyezte az alkalmi posta szállítását. A küldeményeket — kizárólag levelezőlapokat vettek fel — érdekes indítási és érkezési bélyegzővel látták el. A Magyarországon feladott lapokon indítási bélyegzőként szerepelt egy „Légiposta Budapest" köralakú helykelet-bélyegző, valamint egy borvörös színű, magyar és francia nyelvű, rombusz alakú alkalmi bélyegző „ELSŐ MAGYAR FÖLDKÖZI-TENGERI KÖRREPÜLÉS" szöveggel, valamint „1933 II.—III." dátummal. (3. ábra) A rombusz közepét illusztráció díszíti: partrészlet pálmákkal, vízen úszó hajó felett a Gerle, háttérben a felkelő nap. Sajnos ez a bélyegzés nagyon sok lapon alig, vagy egyáltalán nem olvasható. Kár volt ezt a szép témát nem nagyobb gonddal megszerkeszteni és alkalmazni. Szerencsére az érkezési bélyegzés — a Gerle a Milleneumi emlékmű felett — már aránylag szebben sikerült.

Ez utóbbi zöldeskék színű és a Milleneumi emlékmű felett szálló Gerlét ábrázolja a következő szöveggel: „ELSŐ MAGYAR FÖLDKÖZI-TENGERI KÖRREPÜLÉSRŐL GERLÉVEL ÉRKEZETT 1933. márc. 24." (lásd a 6. ábrát) A küldeményeket Magyarország bármely városába is lehetett címezni, öt postaállomáson keresztül. Ez a rendelkezés csak későn került nyilvánosságra, így a Magyarországról indított lapok majd mindegyikén csak budapesti bélyegzés szerepel.

A postát „Mátyásföld Repülőtér 1933. február 18." köralakú helykelet-bélyegzővel, szabályos „Légipostai átadó jegyzék" kíséretében vették át a pilóták. A jegyzéken Bánhidi aláírása szerepel mint átvevő. Összesen öt postazsákot vittek magukkal, mégpedig Oránba 550, Tripoliba 550, Jeruzsálembe 650, Athénbe 550 és végül Rómába 600 gramm bruttó súlyban. (4. ábra)

Budapestről egy lap bérmentesítési díja 72 fillér volt, amelyet vagy a Budapest 4, vagy a Budapest 72 postahivatal érvénytelenített, de gyakori az olyan lap is, melyen mindkét bélyegzés szerepel.

6. ábra

7. ábra

A postazsákokban azok a lapok voltak, melyek a már fent említett öt város valamelyikébe (Orán, Tripoli, Jeruzsálem, Athén, Róma), mint „Poste restante" küldemények voltak címezve. Ezeket a célállomáson az ottani postahivatal bontotta fel és látta el érkezési bélyegzővel. Onnan azután ugyancsak a Gerlével — de már nem a postazsákban, hanem mint a pilóták magáncsomagjai — tették meg az út hátralevő részét Budapestre, a feladóhoz. Ezt a „Filatéliai Kurir" akkori száma ugyan másként írja le, de nekünk talán mégis Bánhidi Antal visszaemlékezéseit kell elfogadnunk. A zsákokba azok a lapok kerültek, melyeket a tulajdonosaik legtöbbször maguknak címezték meg és eddig a pilóták magáncsomagjaiban voltak. Ezeket az öt állomás mindegyikében az ottani érvényben levő bélyegekkel bérmentesítettek és az ottani postabélyegzővel láttak el.

A „Gerle 13" indulása február 16-ra volt tervezve, amit a téli rossz időjárás miatt előbb 18-ra halasztottak. A start végül 19-én vasárnap délelőtt történt, bár az időjárásjelentések még mindig kedvezőtlenek voltak. Az első leszállóhelyük éppen ezért kényszerből Klagenfurt volt. Az első postaállomásra, Oranba a kedvezőtlen időjárás miatt csak 28-án érkezett meg a gép. A postát az ottani postahivatal 28-2.33 kerek bélyegzővel érkeztette. Kétféle bélyegző is ismeretes: „Oran-Oran", valamint „Oran R. P. — Oran" változatban. (5. ábra)

Oranból március 1-én reggel indult a gép, miután felvette a postát. Algírban és Tuniszban töltött éjszaka után 3-án, öt óra tizenötkor érkeztek meg Tripoliba. A tripoli-i érkezési bélyegző szövege: POSTA AEREA-TRIPOLI D'AFRICA 3.3.33.

Míg Tripoliban simán ment a posta elintézése, annál nehezebb volt az Jeruzsálemben. Súlyosbította a helyzetet, hogy a város közvetlen közelében nem volt alkalmas repülőtér, így a Ghaza mellett levő repülőteret kellett igénybe venniük. Így fordult elő, hogy amikor a jeruzsálemi postahivatalban a visszahozandó postáért jelentkeztek, az még nem volt készen. Annyira nem, hogy míg a Gerle már március 24-én megérkezett Budapestre, a Jeruzsálemben maradt lapok csak három hónap múlva, június 24-én, hosszú és

8. ábra

viszontagságos utazás után értek haza. A lapokon tégla alakú keretbélyegző van: „Despatshed after departure of the plane „Gerle 13".

Amikor a pilóták látták a reménytelen helyzetet, ki-ki a saját pénzéből vásárolt ott a postán egy csomó levelezőlapot, amit ezután vagy a saját, vagy valamelyik ismerősüknek címezve ott helyben lebélyegeztettek és magukkal hoztak. Így azután ennek a szerencsés ötletnek köszönhető, hogy Jeruzsálemből közvetlen a Gerlével szállított lap is előfordulhat a gyűjteményeinkben. (6. ábra)

Nem sokkal volt szerencsésebb a helyzet Athénben sem, ahol szintén nem készült el a Magyarországra címzett posta a „Gerle 13" elindulása idejére. Ez szintén megkapta — de most már francia és görög nyelven — az igazoló bélyegzést, hogy a „Gerle 13" csatlakozását elkéste (7. ábra). Itt egy 27×87 mm-es, tégla alakú, kétnyelvű bélyegzőt alkalmazott a görög posta: „Remis a la poste apres le depart de l'avion Gerle 13" francia és azonos értelmű görög szöveggel. Athéni feladással ugyancsak ismeretesek lapok, melyeket Bisits és Bánhidi a jeruzsálemi esethez hasonlóan a maguk pénzéből vásároltak és hoztak haza. Ezeket azután Budapesten szabályosan érkeztették.

Szerencsére Rómában már szabályosan működött a posta és az elhozandó anyag időre elkészült (8. ábra).

Az athéni lemaradt lapokon gyakran szerepel a görög posta piros színű alkalmi légiposta bélyegzője. A Magyarországra később visszakerülő lapok pedig megkapták a keret nélküli „LÉGIPOSTÁVAL ÉRKEZETT" hosszú gumibélyegzőt. Ugyanez található a Jeruzsálemben lemaradt és csak három hónap múlva Budapestre érkező küldeményeken is.

A már fent említett rombusz alakú indítási és a Millenniumi emlékművet ábrázoló érkezési bélyegzőn kívül számos lapot díszít egy, a „Filatéliai Kurir" által alkalmi bélyegnek nevezett színes vignetta, középen a Földközi-tenger térképe, rajta a tervezett útvonal, felette a repülő „Gerle 13". Egyik oldalon nyomtatott D-alakú keretben „BISITS—BÁNHIDI" neve áll, a másik oldalon ugyanígy „HA-AAL GERLE" olvasható, az egészet pedig magyar és angol nyelven felirat keretezi: ELSŐ MAGYAR FÖLDKÖZI-TENGERI KÖRREPÜLÉS. A postai lapokra a „Filatéliai Kurir"-nál elő is lehetett fizetni és a jelek szerint csak ezek a lapok kapták meg a különleges „alkalmi bélyeg"-eket. (1-2. ábra)

A küldemények darabszámáról a Filatéliai Kurir 1933. évi III. számában adatokat is közöl. Ezek szerint Budapestről összesen 618 db, magyar bérmentesítéssel és az alkalmi indítási bélyegzővel ellátott lapot vitt a gép magával, míg külföldi bérmentesítéssel és alkalmi érkezési bélyegzővel 1002 db küldeményt említ. Hogy ezek a számok mennyiben fedik a valóságot, ez még további kutatási téma lehet. T. i. ebben a mennyiségben nem lehetett benne a Jeruzsálemben lemaradt lapok száma, mivel az idézett lap III. száma 1933. áprilisi dátummal jelent meg, és a lemaradt jeruzsálemi küldemény csak 1933. jún. 24-én érkezett meg Budapestre. Ezeken nem szerepel a 8. ábrán lát-

ható millenniumi emlékbélyegző, csak a már egyszer említett „LÉGIPOSTÁVAL ÉRKEZETT" hosszú gumibélyegző.

A két pilóta a felkészülés idején kettéosztotta a teendőket. Bisits feladata volt az adminisztráció, utlevelek, vízumok, be-, ill. átrepülési engedélyek megszerzése, az anyagi feltételek megteremtése. Bánhidi a gép műszaki és navigációs előkészítését vállalta magára. Minden elképzelhető helyet az üzemanyagtartályok foglaltak le. Ő szerezte be a szükséges térképanyagot, ami szintén nem volt könnyű feladat abban az időben. Ugyancsak ő tervezte meg a leendő útvonalat, valamint az egyes repülőterek közötti távolságok és a „Gerle 13" teljesítőképességének figyelembevételével a várható repülési időt és ellátta a tucatnyi, fel nem sorolható egyéb feladatot.

A Gerle kétkormányos volt, így az út folyamán felváltva vezethettek. Míg egyikük vezetett, a másik pihent, vagy szükség szerint a navigációban segített. A hosszú repülőút izgalmas kalandokban bővelkedett. Bánhidi repülési naplója szerint sportrepülései folyamán átlagban minden háromezer repült kilométerre jut egy kényszerleszállás. Ezek a kényszerleszállások a „Gerle 13" Földközi-tengeri útja alkalmával is bekövetkeztek és semmiféle balesettel vagy gépsérüléssel nem jártak, mint ahogy Bánhidi sok más kényszerleszállása is mindig hibátlanul zajlott le. Az út történetét Bánhidi megírta és a Franklin-társulat a Cholnoky professzor szerkesztette földrajzi könyvsorozatban ki is adta. Sajnos a könyvet ma már csak antikváriumokban lehet nagy ritkán megtalálni.

Hazaérkezésüket tomboló lelkesedés, véget nem érő ünneplés fogadta. Világra szóló teljesítmény volt ez akkor és abban az időben, a szakirodalom az egész világon megemlékezett róla. Ez a kiváló teljesítmény teszi a „Gerle 13" postáját olyan megbecsültté a nagyar légiposta-gyűjtők táborában.

Sajnos a „Gerle 13" nem részesült ilyen megbecsülésben. Bár a háborút épen átvészelte a budaőrsi repülőtér sporthangárában, a háború után újból megindult sportrepülés emberei — ki tudja miért — megsemmisítették. Bánhidit a repüléstől áthelyezték egy autóipari tervezőintézetbe, innen ment nyugdíjba, mint szabványellenőr.

Hálátlan maradt a posta is a „Gerlével" szemben. A „75 éves motoros repülés" magyar bélyegsorozatában egyetlen magyar gép sem szerepel. A „Gerle" kategóriáját a sorozatban az angol Molisson-házaspár „Moth"-gépe képviseli. Pedig ez a gép sem jobb, sem nagyobb teljesítményű nem volt a Gerlénél.

A „Gerlé"-hez a postát még valami fűzi: Bánhidi az 1937-ben ugyancsak Gerlével Dél-Amerika őserdei felett végzett 15 000 km-es, kalandokban bővelkedő repülőélményeiről a Postás Sportrepülő Egyesület javára előadásokat tartott országszerte. Ezeknek az előadásoknak a bevételéből vásárolta meg a Postás Sportrepülő Egyesület az első gépét: egy Ausztriában épült Gerlét. Ezek után érthetetlen, hogy a „Gerle" nem szerepelt egyetlen magyar bélyegen sem.

A Molisson-házaspár, amikor a „Gerle" Földközitengeri repülése után Budapesten is megfordult, nem mulasztotta el, hogy meg ne csodálja a magyar tervezésű és építésű gépet.

Végezetül köszönetet kell mondanom Bánhidi Antalnak, aki készséggel elevenítette fel a nevezetes úttal kapcsolatos emlékeit és minden vonatkozásban segítségemre volt.

FORRÁSMUNKÁK:

„Filatéliai Kurir" 1933-as évfolyam.
„Donaupost" 1933-as évf.
Bánhidi Antal: A „Gerle 13" útja.

Corinphila árverés

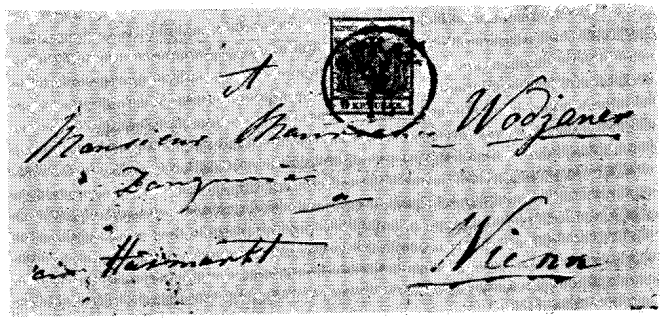
A múlt év október 28-án ismét érdekes magyar vonatkozású különleges gyűjteményt árverezett a svájci Corinphila cég. Az 1981/1. számban már beszámoltunk hasonló árverésről. Ezt a szolgálatunkat olvasóink érdeklődéssel fogadták. Reméljük, hogy ezzel a közléssel is hasznos tájékoztatást adunk az osztrák posta Magyarországon témát gyűjtő olvasóinknak. Felhívjuk a figyelmet a relatív pontértékek árainak alakulására és arra, hogy azonos bélyegen, azonos bélyegzések milyen árváltozásokon mennek át a minőségtől és attól függően, hogy egyedülálló bélyegről, levéldarabról, vagy teljes levélről van-e szó.

Az első rovatban a bélyegek leírását és az objektum Ryan és Müller pontértékét adjuk. A két számoszlopból az első a svájci frankban kifejezett kikiáltási árat, a második az elért árat adja. Ez utóbbi összeghez még hozzá kell adni 10% cégjutalékot.

Az alkalmazott rövidítések

bgz = bélyegzés
ldb = levéldarab
lev. = levél
ovál = ovális
neg. = negatív
bérm. = bérmentesítés
ajl = ajánlott
R = Ryan pont
M = Müller pont
F = Ferchenbauer pont (schilling)
kp = kézi papír
gp = géppapír
kieg. = kiegészítő

1850,	1 kr sárga, gp hármas csík ldb THUROCZSZENTMÁRTON bgz	500,—	950,—
	6 kr barna négyes csík ERLAU bgz	350,—	520,—
	9 kr III. típ. kp TOKAY bgz tokaji átütéssel, lev. (1. ábra)	6000,—	19 000,—
	1 kr + 2 kr + 6 kr színes bérm. mind kp ESSEG bgz F:55 000 (2. ábra)	1500,—	3200,—
	9 kr Gollubincze bgz ldb R:100 M:200	200,—	420,—
	9 kr Beschka bgz ldb R:90, M:125	75,—	80,—
	6 kr Beschka párban ldb. M:125 + 125	200,—	320,—
	6 kr Pancsova négyszögbgz. M:300	300,—	350,—
	6 kr kp Peterwardein netto bgz ldb R:R, M:2000 (4/a ábra)	2500,—	6000,—
	6 kr Fiume Recommendirt bgz ldb M:1275	500,—	800,—
	6 kr kp Fiume Recommendirt bgz.	400,—	440,—
	6 kr Karlstadt vonalbgz. lev. M:340	300,—	700,—
	15 kr Towarnik bgz ldb R:300	150,—	170,—
	9 kr Csíkmartonfalva neg bgz ldb R:900 M:2000	2000,—	2400,—
	3 kr + 6 kr Csíkmartonfalva neg. bgz lev.	2500,—	4000,—
	6 kr Déva kelettel bgz R:700 M:150	150,—	460,—
	3 kr kp Fogaras neg. bgz lev. R:700 M:3000	2500,—	2900,—
	3 kr + 6 kr Nagykend lev. R:500+500 M:125 + 125	350,—	380,—

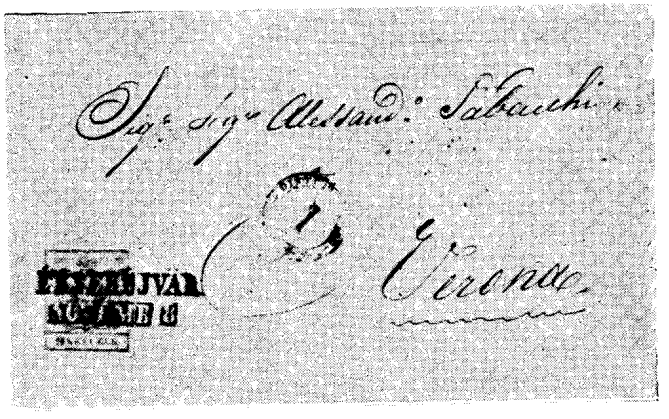

1. ábra

2. ábra

6 kr kp Szamosújvár neg. bgz R:R M:800	250,—	250,—
6 kr + 2 kr + 1 kr színes bérm. ldb Szamosújvár neg. bgz M:800	500,—	1000,—
6 kr Szamosújvár neg. bgz. lev. M:800	350,—	1700,—
9 kr I. típ. kp Szamosújvár neg. bgz lev. M:800	1500,—	3600,—
6 kr III. típ. kp Ács ovál bgz R:700 M:1200 (4/c ábra)	1000,—	1400,—
6 kr ívszéllel D. Földvár ovál bgz ldb R:400 M:240	200,—	320,—

3. ábra

6 kr D. Földvár ovál bgz lev. előoldal	350,—	400,—
9 kr Érsekújvár vonal-bgz + neg. kieg. bgz lev. R:80 M:200 (3. ábra)	350,—	900,—
6 kr Érsek-Újvár bgz. dátummal lev. R:80 M:180	200,—	250,—
3 kr párban Gr. Hoeflein dátummal vonal-bgz lev. R:100 M:120	200,—	560,—
3 kr + 6 kr kp ldb Kaposvár ovál bgz R:900 M:680 (4/6 ábra)	750,—	1000,—
3 kr + 6 kr kp ldb Kaposvár ovál bgz	500,—	520,—
6 kr + 3 kr kp lev Kaposvár ovál bgz	1000,—	2000,—
9 kr Kerepes bgz lev R:200 M:80	150,—	340,—
9 kr I. típ. kp Nagybánya némabgz R:RR M:5250 (4/d ábra)	3000,—	3400,—
6 kr I. típ. kp N. Dorog ovál bgz lev :R M:250	200,—	240,—
9 kr I. típ. N. Dorog ovál bgz lev	400,—	600,—
3 kr négyszög bgz Neutra dátummal lev M:170	250,—	380,—
6 kr négyszög bgz Neutra dátummal lev	250,—	400,—
2 kr szürkésfekete első nyomat Pest néma bgz R:600 M:1050	350,—	400,—
3 kr Pest néma bgz ldb	350,—	580,—
9 kr III. típ. gp Pest néma bgz M:2 × 1200 (4/e ábra)	1500,—	1600,—

a.

b.

c.

d.

e.

4. ábra

1 kr Pesth Frük (Früh helyett) kalapács bgz lev R:80 M:96	350,—	1500,—
3 kr + 9 kr ldb Pesth Abend kalapács bgz M:96 + 93	200,—	270,—
3 kr I. típ. kp Alba Regia ovál bgz lev R:900 M:480	500,—	500,—
15 kr Szent Lőrincz bgz lev	250,—	380,—
6 kr Tirnau kék bgz lev R:500	350,—	550,—
3 kr Velejte bgz lev M:125	150,—	320,—
9 kr Petsh négyszögbgz Nach abgang der Post kieg bgz-vel lev M:420	300,—	800,—
6 kr Baja jún 17-i dátummal piros bgz R:700	200,—	1200,—
9 kr ajl lev Gara vonalbgz keletel R:90 M:125	150,—	190,—
3 kr I. típ. kp Zombor négyszögbgz M:360	300,—	700,—
9 kr Zombor négyszögbgz ldb M:360	350,—	800,—
1851. kék Merkur Fiume bgz újságon	200,—	520,—
1858. 15 kr hármas csík ldb Nyitra. Zsámbokréth kék bgz R:400 + 400 M:120 + 120	400,—	460,—
1858. 1.05 kr hírlapbg. kék I. típ. Gran néma bgz R:RR M:3750	300,—	460,—
1860. 5 kr hármas csík Békés-Csaba		
2 db kék bgz R:800+800 M:70+70	200,—	950,—
5 kr 2 db Bonyhád kék bgz R:400 + 400	200,—	600,—
15 kr lev Parabuty kék bgz R:700	300,—	850,—
10 kr Szalk kék bgz lev R:900 M:800	1500,—	4200,—
Díjjegyesből kivágott 15 kr bélyegként felhasználva Sugatagh bgz lev	600,—	1900,—
1864. 10 kr Kaschau Recommendiert ovál bgz (piros) ldb	200,—	420,—
10 kr + 15 kr Kaschau Recommendiert ovál bgz (piros) ldb M:300 + 300	350,—	520,—
5 kr párban lev T. Abád-Szalók bgz R:600 M:120	250,—	340,—
1867. 5 kr Brood a. d. Kulpa bgz lev.	300,—	800,—

S. L.

A PHILATELICA egyes korábbi számai
a MABÉOSZ székházában még megvásárolhatók!

FIGYELMÉBE AJÁNLJUK

Céglyukasztásos bélyegek teljes küldeményeken

Vojtech Maxa „Perfin" katalógusa és a MABÉOSZ Parafilatéliai szakosztály perforált bélyegeket gyűjtő szakcsoportjának tevékenysége révén a perforált bélyegek gyűjtése egyre népszerűbb. A sokáig mostohán kezelt és értéktelennek minősített „lyukas" bélyegek egyes ritkább példányai ma már igen keresettek a gyűjtők körében.

Még megbecsültebbek a teljes küldeményeken lévő céglyukasztásos bélyegek. A bemutatott szállítólevelet a gyomai Kner nyomda KI jelével ellátott 60 filléres bélyeggel bérmentesítették (V. Maxa katalógusában a lyukasztás jele K 19). Ezzel egyúttal a nyomda tavalyi centenáriumára is emlékezünk.

Gyakran éppen a korabeli borítékok segíthetnek a céglyukasztások eredetének tisztázásában. Másik két ábránkon erre mutatunk példát (a borítékokon nagyítva megrajzoltuk a lyukasztást). A hal alakú lyukasztást (Var. 4) a borítékról azonosíthatóan Szál Ferenc halkereskedő (Apatin) alkalmazta, a POSNER jelzést (P 21) pedig a Posner Károly és fia tulajdonában lévő nyomda ill. kereskedés.

A bemutatott példákkal arra szeretnénk felhívni a figyelmet, hogy a XX. századi levélanyagban időnként még előbukkannak hasonló, céglyukasztásos bélyeggel ellátott küldemények, amelyekre érdemes figyelmet fordítani.

Megjegyezzük, hogy a céglyukasztásos bélyegek nem a parafilatélia, hanem a filatélia körébe tartoznak.

(V. G.)

Index

1 *L. Surányi: The issues of Temesvár*

The author sums under this title those provisional local emergency issues up which are known by the collectors as provisionals of Temesvár. He describes the overprints both during Serbian and Rumanian occupation and tries to give a realistic relativ point valuation aswell. This is the first summarizing description of the „Bánát, Bácska" overprints in Hungarian language.

2 *Dr. M. Kamody: The beginnings of the use of stamps in Hungary*

The author describes the political and economic backgrounds of the introduction of stamps in Hungary making use of excerpts of historical documents.

3 *I. Harkányi: Perforation specialities of the „envelope-design" krajcár stamps of Hungary — Part I.*

The article — forming the first part of a longer study — describes the origin of the irregular mixed- and the double perforations, giving rich expressive illustrations and original examples as necessitated the subject.

4 *F. Nagy: The first Hungarian intercontinental airmail*

A. Bánhidi and T. Bisits were the two flyers who made a flight around the Mediterranian with their sports aircraft named „Gerle" 50 years ago. The author shows the philatelic relations of this flight and at the same time raises a monument to the memory of this big achievement.

5 *Corinphila auction*

The part of the 1850—64 material having Hungarian relations of last Octobers' auction is summarized aswell as the put up prices and the achieved results of these are given (in Swiss Francs).

Please note

Perfins and their origin

Sommaire

1 *László Surányi: Emissions de Temesvár*

Sous ce titre l'auteur fait connaitre les émissions provisoires locales que les collectionneurs connaissent sous la dénomination de provisoires de Temesvár. Il tâche de donner une évaluation réelle par points de ces timbres avec surcharges de la période d'occupation serbe et roumaine et qui complètent les données figurant dans la Monographie. Cet article donne la première description récapitulative en hongrois, des timbres avec surimpression des mots „Bánát, Bácska".

2 *Dr. Miklós Kamody: Les débuts de l'affranchissement postal au moyen de timbres en Hongrie*

L'auteur se basant sur des sources historiques présente les dessous politiques et économiques de ces débuts au moyen d'un choix d'extraits.

3 *István Harkányi: Raretés dans la dentelure de nos timbres Kreuzers avec dessin d'enveloppe — I*ère *partie*

Cet article est la première partie d'une étude étendue sur les différentes dentelures irrégulières, traitant également de l'orogine de la dentelure double, il est illustré de dessins et d'exemples originaux se rapportant à ce thème.

4 *Ferenc Nagy: La première poste aérienne intercontinentale hongroise*

Il y a de cela cinquante ans qu'Antal Bánhidi et Tibor Bisits, à bord d'un avion de sport „Gerle" firent le tour de la Méditerranée. L'auteur de cet article présente les rapports de ce vol au point de vue philatélique, rappelant à cette occasion cette importante performance.

5 *Vente aux enchères Corinphila*

Cet article donne un récapitulatif de la vente aux enchères qui s'est déroulée en octobre 1982, indiquant le matériel proposé, les prix de mise en vente en francs auisses et ceux atteints par les différents lots.

Nous attirons votre attention:

Timbres perforés sur lettre

Ára: 30,— Ft

Inhaltsverzeichnis

1 *L. Surányi: Die Temesvárer Ausgaben*

Der Autor fasst unter diesem Titel diejenigen provisorischen lokalen Notausgaben zusammen, die in der Sammlerwelt als Temesvárer Provisorien bekannt sind. Er beschreibt die während der serbischen sowie der rumänischen Besätzung hergestellten Überdrucke und versucht auch eine realistische relative Punktbewertung zu geben. Das ist die erste zusammenfassende Beschreibung der „Bánát, Bácska" Überdrucke in ungarischer Sprache.

2 *Dr. M. Kamody: Anfang der Frankierung mit Briefmarken in Ungarn*

Der Verfasser gibt die politischen und wirtschaftlichen Hintergründe der Einführung der Briefmarken in Ungarn bekannt mit Hilfe von Auslesen historischer Quellen.

3 *I. Harkányi: Zähnungsspezialitäten der Kreuzermarken mit Kuvertzeichnung Ungarns — I. Teil*

Der Artikel — als erster Teil einer längeren Studie — beschreibt die Geburt der unregelmässigen Mischzähnungen sowie der Doppeltzähnungen nebst reichen plastischen Illustrationen und Beispielen, wie dies ein solches Thema benötigt wird.

4 *F. Nagy: Die erste ungarische interkontinentale Flugpost*

A. Bánhidi und T. Bisits haben das Mittelmeer mit dem Sportflugzeug „Gerle" vor 50 Jahren herumgeflogen. Der Author zeigt die philatelistischen Beziehungen dieser grossen Leistung.

5 *Corinphila Auktion*

Der ungarische Beziehungen habende Anteil des 1850—64 Materials der Oktober Auktion 1982 wird zusammengefasst nebst Angabe der Versteigerungspreise sowie der erzielten Resultate (in Schweizer Franken).

Bitte beachten Sie

Mit Perforation gelochte Marken und deren Ursprung

СОДЕРЖАНИЕ

1 *Ласло Шурани: Темешварские выпуски марок*

Автор публикует под общим заглавием временные местные провизорные выпуски, известные среди филателистов „провизорий города Темешвара". Кроме описания монографии надпечаток, возникщих во время сербской а также оккупации, он попытается дать реальную релятивную оценку марок по баллам. Это является первым сводным описанием на венгерском языке марок с надпечаткой „Банат, Бачка".

2 *Д-р Миклош Камоди: Начало франкировки марками в Венгрии*

Автор, пользуясь историческими источниками на наглядных примерах показывает политический и экономический фон ведения марок в Венгрии.

3 *Иштван Харкани: Особенности зубцовки крейцеровых марок, изображающих конверт I. часть*

В статье, являющейся первой частью большего очерка, обсуждается вопрос о возникновении нерегулярных смешанных зубцовок, с многими наглядными иллюстрациями, и оригинальными образцами, с подобающей к теме подробностью.

4 *Ференц Надь: Первая венгерская интерконтинентальная авиапочта*

50 лет назад облетели Средиземное море Антал Банхили и Тибор Бишич на спортивном самолёте „Герле". Автор представляет филателистические отношения этого пути, воздвигая одновременно памятник этому огромному достижению.

5 *Аукцион Коринфила*

В обзоре, проведенного в октябре 1982. г. аукциона публикуются материалы 1850—1864 гг. касающиеся венгерских тем, указывая ориентировочные и продажные цены в швейцарских франах.

Предлагаем для вашего внимания

Перфорированные марки на почтовых отправлениях.

ISSN 0 324—4806

Eng. szám: III/SZI213/1976.

1000 — 83.0314 Ságvári Nyomda, Budapest

Philatelica

83/2

Philatelica 83/2

TARTALOM

A MAGYAR POSTA ELSŐ BÉLYEGKIADÁSA

— *Dr. Lippai Pál:*
Jogi szempontból az 1867-es kiadásról

— *Surányi László:*
Az első magyar bélyegkiadás

— ÁLLÁSFOGLALÁS Ausztria és Magyarország 1867-es bélyegkiadásáról

Az állásfoglalás német nyelvű fordítása

Dr. Danis László:
Az 1867-es kiadású durvaszakállú 5 kr-os bélyeg altípus változatai

Figyelmébe ajánljuk — Tájékoztatók, közlemények, új felfedezések

— *Hasábos levelezőlapok* — Hozzászólás az 1982/2. számban megjelent cikkhez (Dr. Simády Béla)

Harkányi István:
Levélborítékrajzú krajcáros bélyegeink fogazatkülönlegességei — II. RÉSZ

Idegen nyelvű tartalom

A MAGYAR BÉLYEGGYŰJTŐK ORSZÁGOS SZÖVETSÉGE
TUDOMÁNYOS KÖZLÖNYE
BUDAPEST VI., VÖRÖSMARTY U. 65.
FELELŐS SZERKESZTŐ: SURÁNYI LÁSZLÓ
SZERKESZTŐK: HRABÁL LÁSZLÓ ÉS VISNYOVSZKI GÁBOR
FELELŐS KIADÓ: KISS ERNŐ
XIII. ÉVFOLYAM

A magyar posta első bélyegkiadása

Jogi szempontból az 1867-es kiadásról

DR. LIPPAI PÁL

A nemzetközi és magyar filatéliai szakirodalomban az utóbbi években élénk vita bontakozott ki az 1867-es bélyegkiadás jellegének megítéléséről. A vitában számos ország bélyeggyűjtői — köztük a legnevesebb filatelisták — nyilvánítottak véleményt, különböző érveket hoztak fel és szenvedélyes álláspont-kinyilvánításokra is sor került. Jelenleg a kiadás jellegét illetően két fő álláspont alakult ki:

a) közös kiadás

b) önálló osztrák, illetve önálló magyar kiadás.

Elöljáróban rögzíteni kívánjuk, hogy teljes egészében osztjuk Madarász Gyula — a Filatéliai Szemle 1959. évi 12. számában közölt cikkében rögzített — nézetét, mely szerint általában a bélyeg hovatartozását „. . .szűkebb értelemben az a földrajzi terület határozza meg, amely számára a bélyeget forgalomba bocsátották, tágabb értelemben pedig a forgalomba bocsátó szerv, vagy hatóság nemzetisége." Ezen túl azonban álláspontunk szerint az 1867. évi kiadás „állampolgárságának" megítélésénél elsősorban nem filatéliai, hanem jogi, pontosabban állampolgári, azaz közjogi kérdésről van szó. Szorosan összefügg ugyanis mindez annak megítélésével, hogy rendelkezett-e Magyarország és szervei — így postaszervezete — a szuverenitással, melytől függött az is, hogy önállóan adhatott-e ki bélyeget ebben az időben.

A szuverenitás minden más államtól való függetlenséget jelent, és azt, hogy az állam saját területén teljes cselekvési szabadsággal rendelkezik. Ennek nem jelenti korlátozását, ha az államok az egyenjogúság és mellérendeltség alapján szövetségre lépnek, és esetleg közös intézményeket hoznak létre. Így például az 1814-es most-i egyezmény szerint Norvégia reálunióra lépett Svédországgal; belügyeire nézve fenntartotta autonómiáját, de a svéd királyt államfőnek és nemzetközi vonatkozású képviselőjének ismerte el.

Ismeretes, hogy 1867-ben a Habsburg uralkodó I. Ferenc József és a magyar országgyűlés között létrejött a kiegyezés, melyet az országgyűlés az 1867. évi XII. törvénycikkel fogadott el. Ez biztosította Magyarország részére a közjogi és belkormányzati önállóságot, vagyis az állami hatalom alkotmányos gyakorlását meghatározott területen — a magyar koronához tartozó korábbi területeken — élő népesség felett. Ezzel Magyarország kilépett az osztrák tartományok sorából, és visszaszerezte szuverenitását. A létrejött reálunióban Ausztria és Magyarország a közös államfő mellett a jogszabályban meghatározott közös ügyekkel, és ezek intézésére hivatott közös állami

szervekkel rendelkeztek, de ezen túl belső viszonyaikban egymástól függetlenekké váltak. Nemzetközi jogilag a monarchia volt ugyan az egységes jogalany, de a két állam belső viszonyában az egyenjogúság és mellérendeltség szabályai voltak az irányadóak.: 1867. évi XII. tc. 28. §: „... egyrészről a magyar korona országai együtt, másrészről Ő felsége többi országai és tartományai együtt úgy tekintessenek, mint két külön s teljesen egyenjogú fél." (Ezen mellérendeltséget igazolja, hogy a későbbiek során a két állam egymás közti vitájában még nemzetközi bíróság eljárásának felkérésére is sor került.)

Mindezek alapján megállapítható, hogy Magyarország a Kiegyezést követően rendelkezett az önálló államiság három ismervével: államhatalmi szervezet, meghatározott népesség, meghatározott terület. Az ország tehát 1867-ben azon államok sorába lépett, melyek területükön kizárólagos szuverenitással rendelkeznek. Ez egyben azt jelentette, hogy Magyarország szabadon határozta meg jogrendjét, és annak egyes szabályait, a vállalt kötelezettségek figyelembevételével. Ezen kötelezettségek az 1867. évi XII. törvényben és az annak alapján kiadott egyéb jogszabályokban meghatározott közös és egyetértésben intézkedő ügyekre vonatkoztak. Azonban ezek az önként, illetve tárgyalásos alapon vállalt kötelezettségek semmiképpen sem jelentették a szuverenitás korlátozását.

1867. II. 28-án megalakult a felelős magyar Miniszertanács, melynek tagjai és az általuk megbízottak a párhuzamos osztrák szervek képviselőivel — az önállósággal kapcsolatos kérdésekről — a szükséges megbeszéléseket röviden megkezdték. Így az ideiglenes postaegyezmény aláírásához vezető tárgyalások 1867. március 22-én Pesten megindultak. A létrejött egyezményt 1867. április 12-én az osztrák, április 13-án a magyar miniszter írta alá, majd április 21-én az uralkodó is jóváhagyta. Ennek alapján a postaügyek legfőbb vezetését és igazgatását a tulajdonképpeni Magyarországon és Erdélyben a magyar királyi Földmívelés, Ipar- és Kereskedelemügyi Minisztérium veszi át. Az osztrák Kereskedelemügyi Minisztérium 1867. április 27-én tette közzé hivatalos lapjában a postaügyek és hivatalok átadására vonatkozó rendelkezést, míg a magyar minisztérium a Pesti Hírnök 1867. 102. számában közli ugyanezt 1867. május 1. kelettel. A minisztérium azonban ugyanezen számban május 4-i kelettel már azt is bejelenti, hogy 1867. június 1. napjától új levél- és hírlapjegyeket, valamint bélyeges levélborítékokat hoznak forgalomba.

1867. május 1-től tehát létezett a független, szuverén magyar postaigazgatás, melyhez meghatározott postaterület tartozott. Az Ideiglenes Postaegyezmény 15. §-a ugyanakkor biztosította a szuverén magyar postaigazgatást az 1867. június 1-től forgalomba kerülő bélyegek elkészítéséről.

Az osztrák Kereskedelemügyi Minisztérium az egyezmény ezen cikkelye alapján 1867. április 9-én megbízást adott a bécsi államnyomdának a tervrajzok elkészítésére, majd az elkészült rajzokat a magyar félnek április 18-án megküldte. A bélyegtervrajzot elfogadó magyar döntés (1867. április 22.) és a próbanyomatok megtekintése (1867. május 10.) után szintén az osztrák Kereskedelemügyi Minisztérium adott utasítást a gyártás megkezdésére, megjelölve az 1867. május 30. napjáig elkészítendő mennyiséget.

1867. május 25. kelettel az osztrák, majd 1867. május 28. kelettel a magyar kibocsátási rendelet jelent meg, és a két postaigazgatás a rendeletek másolatával kölcsönösen értesítette egymást a forgalomba helyezésről. Mivel a magyar kibocsátó rendelet számos pontatlanságot tartalmazott, 1867. május 30. napján részletesebb rendelkezés jelent meg a „Rendelvények a magyar postahivatalok számára" c. hivatalos lapban. Az új bélyegek forgalomba hozatalára nézve a magyar rendelet egyértelműen 1867. június 1. napját jelölte (írta elő), míg az osztrák kibocsátási rendelet úgy rendelkezett, hogy „a monarchia többi részein, így Horvátországban és Szlavóniában, valamint a szerb

bánáti Határőrvidéken az új mintájú bélyegek és borítékok először az eddigi mintájú bélyegek és borítékok meglévő készleteinek kimerülése után helyeztetnek forgalomba". Ezen területi egységek kiemelésére azért volt szükség, mert Magyarország az 1867. évi XII. tc. alapján szuverenitását általában korábbi teljes területén visszanyerte, mégis az ideiglenes postaegyezmény szerint ezen osztrák kibocsátási rendeletben felsorolt területek ekkor még nem kerültek a magyar postaigazgatás kötelékébe.

Magyarországon és Erdélyben az új bélyegek 1867. június 1-én ténylegesen forgalomba kerültek.

A bécsi Államnyomda a bélyegeket az osztrák postagazdászati hivatalnak szállította, ahonnan a postaigazgatóságok, 1867. május 1. után a magyar postaigazgatóságok is közvetlenül megkapták az igényelt mennyiséget. A magyar postaigazgatóságok május 1. után elszámolással azonban az újonnan létesült magyar postai számvevőségnek tartoztak, melynek során a tényleges névértékkel kellett elszámolniok. 1867 közepétől viszont az osztrák postagazdászati hivatal a pesti postaigazgatóságnál ideiglenesen létesített magyar postagazdászati hivatalnak volt köteles az ezáltal Magyarország részére igényelt teljes mennyiséget megküldeni. Feltétlenül említést kell tenni arról is, hogy a magyar postaigazgatóságok és a bécsi postagazdászati hivatal között semmiféle elszámolásra, helyesebben fizetésre nem került sor, ellenben a magyar postai számvevőség közvetlenül az osztrák postagazdászati hivatallal számolt el, a magyar postaigazgatóságoknak, majd később egyenesen a magyar postagazdászati hivatalnak kölcsönösen meghatározott ívenkénti előállítási árával.

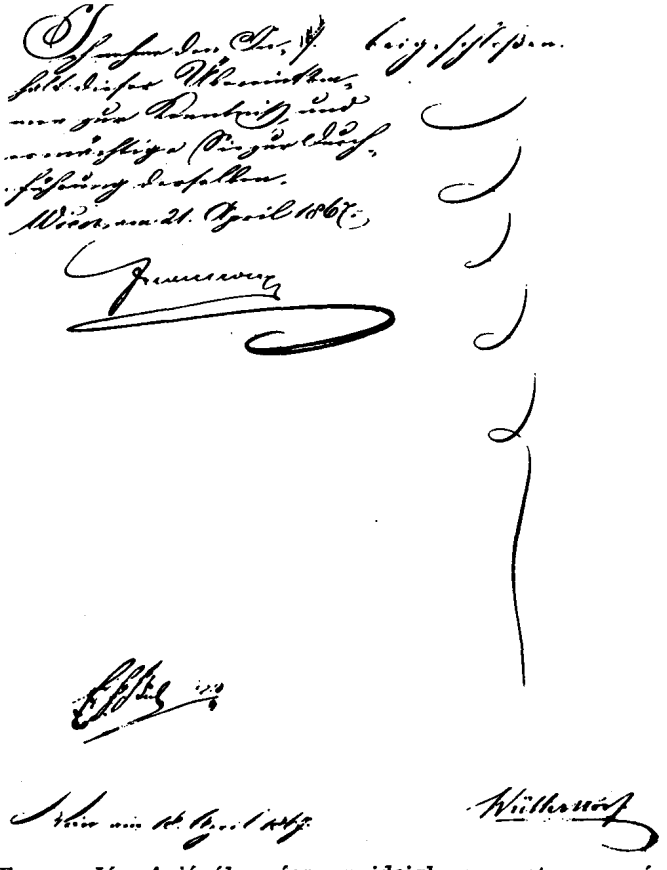
Eddig a tények és néhány olyan alapkövetkeztetés felsorolása, melyekben a vitában érdekelt felek nem vallanak eltérő álláspontot. Kérdés, hogy mindezekből milyen következtetések adódnak általában a bélyegek, és konkrétan az 1867-es kiadás hovatartozására vonatkozóan.

Vizsgálódásunkban az általánostól haladunk a különös felé, mert ez a logikai módszer tűnik a legmegbízhatóbbnak, azaz ez biztosítja leginkább, hogy érzelmi vagy egyéb szempontok ne veszélyeztessék az alábbi logikai és jogi következtetéseket.

Mit nevezünk bélyegnek? Amennyiben valamennyi lényeges ismérvét figyelembe veszünk, a következő meghatározás adódik: valamely állam erre jogosult szerve által kibocsátott, és a területén forgalomba hozott értékcikket nevezzük bélyegnek, melynek használata ellenében az állam postája (és a vele szerződő külállamok postája) vállalja bizonyos küldemény szállítását.

Ez azt is jelenti, hogy ez a szerv önállóan maga határozza meg, hogy mit tekint bélyegnek. Lehet ez színes, perforációval ellátott értékjelzést és országot feltüntető papírdarab, de elvileg bármi más is (például fém-, vagy szövetdarab), ha a fenti kritériumoknak megfelel, vagyis ha a kibocsátó szerv biztosítja, hogy lerovása ellenében a posta a küldeményt továbbítja. (Természetesen bizonyos feltételek másodlagosan szükségesek lehetnek, mint például meghatározott forgalmi idő stb.) Az arra jogosult szerv *jogszabállyal,* a kibocsátási rendelettel közli, hogy mit helyez forgalomba bélyegként a területi illetékességén. Az eddig minimális előállítási értékkel rendelkező anyag ezáltal válik *meghatározott névértékű* bélyeggé. Hangsúlyozni kell, hogy a posta évszázadok óta állami monopólium, ezért az erre jogosult állami szerv szabadon dönt, hogy mit minősít ilyen értékkel rendelkező cikknek, azaz bélyegnek.

A magyar postaigazgatás gyakorlati szempontból — alkalmas nyomdai berendezések hiánya miatt — döntött úgy, hogy az osztrák Kereskedelemügyi Minisztériumon keresztül biztosítja a forgalomba hozandó bélyegek beszerzését. Az osztrák Kereskedelemügyi Minisztérium, illetve az osztrák posta azonban csak mint szállítmányozó szerepelt, vagyis csupán gondoskodott a magyar postaigazgatás, mint megrendelő bé-

Ferenc József jóváhagyása az ideiglenes postaegyezményen

lyegszükségletének előállításáról, és szállításáról. Ezt a tevékenységet az ideiglenes postaügyi egyezmény alapján az előállítási költségek fejében végezte. Ezen ívek azonban csak akkor váltak tényleges értékkel rendelkező bélyegekké, amikor a magyar postaigazgatás azokat ténylegesen forgalomba bocsátotta. Ebből következően ezek a példányok magyar bélyegként jelentek meg.

A magyar postaigazgatás az 1867-es kiadás értékeit önállóan, az osztrák postától függetlenül bocsátotta forgalomba. Ezen példányok tehát születésüknél fogva magyar bélyegek, melyen nem változtat az a körülmény, hogy az azonos bélyegkép lehetőséget adott a Magyarországon vásárolt bélyegek (példányok) Ausztriában történő felhasználására és fordítva.

Ugyanakkor az osztrák postaigazgatás éppen a magyar szuverenitásból következően nem helyezhetett forgalomba Magyarország területén osztrák bélyeget. Ezért az 1867. május 25-én kelt osztrák kibocsátási rendelet idézett része — „Magyarországban és Erdélyben az új levél- és újságbélyegek, valamint levélborítékok már f. évi június 1-én kiadatnak, az odavaló közönségnek mégis megengedtetik f. évi június 15-ig, hogy a tulajdonában található régi mintájú bélyegeket és levélborítékokat bérmentesítésre felhasználja" — az osztrák igazgatású terület postai személyzetének szólt.

Nem nevezhetjük a kiadást közösnek sem, mert nem volt olyan együttesen igazgatott terület, mely számára közös kiadású bélyeget lehetett volna forgalomba hozni. Az ideiglenes postaügyi megegyezés létrejöttével ugyanis Magyarország és Erdély, majd a végleges egyezmény alapján Horvátország és Szlovénia postaintézményei is kizárólag a magyar kereskedelemügyi minisztérium fennhatósága alá kerültek. Közös osztrák—magyar igazgatás alá ebben az időszakban csakis a Katonai Határőrvidék tartozott, melyet a kiegyezési megállapodás alapján a közös hadügyminisztérium irányított 1868. április 1-től 1871. január 1-ig. Közös kiadás jöhetett volna létre, ha a két független postaigazgatás megállapodást köt a közös forgalomba helyezésről. Ilyen megegyezés azonban nem született.

Kérdés, nem kell-e az ideiglenes postaegyezmény 15. §-át a közös forgalomba bocsátásra irányuló egyezménynek tekinteni. Ez egyértelműen nemlegesen dönthető el, mert az egyezmény a két postaigazgatás kö-

zött született az egymás közti viszonyok rendezésére, míg bármely kibocsátási rendelet címzettje mindig a postahivatalok és a közönség. Másfelől viszont a fent ismertetettek szerint 1867. május 25-én, illetve 28-án *külön-külön osztrák*, illetve *magyar* kibocsátási rendelet született — és nem a két minisztérium közös rendelete, melyet az azonos tartalmú német és magyar szöveg alatt kellett volna mindkét miniszternek aláírnia. A két intézmény pusztán értesítette egymást a külön-külön történő kibocsátásról. Ennek megfelelően a magyar postaigazgatás által Magyarország területére kiadott bélyeget magyarnak kell tekinteni. Természetesen ugyanezen az alapon az osztrák postaigazgatás által forgalomba hozott bélyegek egyértelműen osztrák bélyegnek minősülnek. Továbbmenően az ideiglenes postaegyezményben a magyar postaigazgatásnak átadott havasföldi, valamint moldvai postaügynökségek útján forgalomba hozott és ott felhasznált bélyegek — amíg ezen ügynökségek a magyar postaigazgatósághoz tartoztak —, annak nemzetiségéből folyóan magyar bélyegnek minősülnek.

Így tehát teljesen közömbös a bélyeg előállításának helye, a gyártó cég hovatartozása, a papír minősége, az a körülmény, hogy a bélyegen nemzeti jelleg tükröződik-e, és végül az is, hogy akár egyidőben más független postaigazgatás azonos rajzú bélyeget forgalomba helyezett-e.

Egy meghatározott bélyeg hovatartozásának megítélésénél vélelmezni kell, hogy azon a postaterületen hozták forgalomba, melyhez a rajta alkalmazott bélyegző tartozik. A használatlan példányok közül azok helyezhetők el magyar gyűjteményekben, melyek típusukból, illetve a nyomdatechnikából azonosíthatóan 1867. június 1.—1871. július 31. között kerültek forgalomba. Ez természetesen semmi bizonyosságot nem jelent arra nézve, hogy a kérdéses darabot ténylegesen is a magyar postaigazgatás hozta forgalomba. Mindez azonban nem változtat azon, hogy a fent kifejtettek szerint a kiadás ugyanúgy önállóan osztráknak, mint önállóan magyarnak tekintendő. Erre figyelemmel azonos joggal helyezhető el a bélyegezetlen bélyeg az osztrák, illetve magyar gyűjteményben.

Végül rámutatunk, hogy A Magyar Bélyegek Monográfiája az 1867-es kiadás megítélését már elvileg és történetileg egyértelműen tisztázta. A jelen tanulmány is ezen alapszik, egyes elemek részletes kifejtésével és interpretálásával. Valljuk, hogy a kiadás hovatartozásának megítélésénél csak a tényeken alapuló jogi és logikai következtetés lehet az egyetlen helyes módszer.

A PHILATELICA egyes korábbi számai
a MABÉOSZ székházában még megvásárolhatók!

Az első magyar bélyegkiadás

SURÁNYI LÁSZLÓ

Egy hosszúra nyúlt postatörténeti vita lezárul. Az 1867-es kiegyezés postai vonatkozású eredménye, a független magyar posta első önálló bélyegkiadása váltotta ki az újra fellángolt vitát. 1979-ben a Filatéliai Szemlében (1979. VII—VIII. sz.) jelent meg egy nyilatkozat, mely szerint: „A Magyar Posta nem tekintheti önálló magyar kiadásnak az 1867-es kiadást". A nyilatkozat elleni egyértelmű hazai és külföldi tiltakozás hatására újabb nyilatkozat látott napvilágot a Filatéliai Szemlében (1980. VI. sz.), amelyben mind a MABÉOSZ elnöksége, mind a Magyar Posta állásfoglalása szerint: „A történelmi viták eldöntése — mint más tudományok területén is — a kutatókra tartozik".

A kutatók tovább dolgoztak. 1980-ban megjelent Gary S. Ryan[1] (Anglia), majd egy évvel később Dr. Anton Jerger[2] (Ausztria) könyve. Míg G. Ryan a függetlenné vált magyar postaigazgatás első bélyegének tekinti a kiadást, addig dr. Jerger külön fejezetet áldozott a tény cáfolatának. Dr. Jerger tanulmányának ezt a részét az osztrák szövetség lapja, a „Die Briefmarke" folytatólagos közlésre átvette. A hasonló elvek támogatására Dr. Rüdiger Wurth-tól cikksorozatot közölt a „Sammlerdienst" Wr. Briefmarkenspiegel című rovatában. (1982.) E két utóbbi írással mind a belföldi, mind a külföldi kutatók vitába szálltak.

A múlt év végén dr. Wurth közreadta az „Österrichisches Jahrbuch 1983. für Postgeschichte und Philatelie"[3] c. évkönyvben 86 oldalas tanulmányát e témáról.

Pavel Monori (Csehszlovákia) terjedelmes tanulmányát ugyancsak e témáról a „Schweizer Briefmarken Zeitung"[4] (1982. 12. sz.) közölte. A művekben megjelent nézetek és dokumentumok egybevetése jó alkalmat ad következtetések levonására.

Ez év februárjában a MABÉOSZ kiadásában megjelent Sipos Józsefné 218 oldalas műve: „A magyar posta függetlenné válásának története és az 1867. évi első magyar bélyegkiadás". Siposné könyvéhez Dr. Nemesi Konrád postafőtanácsos, a Magyar Posta Tájékoztatási Szolgálatának vezetője írt előszót. Elismerő és köszönő szavaival így minősíti a szerzőt: „... egy avatott szakértő dokumentumokkal alátámasztott állásfoglalása az *1867. évi első magyar bélyegkiadásról*..." [kiemelés S. L.]

A posta részéről tehát lezárja azt a vitát, amelyet az 1979-ben megjelent nyilatkozata váltott ki.

Ez év tavaszán látott napvilágot Dr. Jerger művének második kötete, amely szintén nagy teret szentel a vitának.

Dr. Wurth gondolatmenetét mindjárt az ideiglenes

postaegyezmény 1. §-ával állítja szembe: „... a birodalom két oldalának különállása az alapvető postai vonatkozásban nem volt lehetséges". Ezt azzal az állítással tetőzi, hogy az 1871-es bélyegkiadás „a monarchia keretén belül a magyar önállóságnak optikai aktusaként jutott kifejezésre, de ez egy lépésnyi távolodást sem jelentett az előző postaszervezettől". (W. 12. old.)

Felesleges vitatni, hogy a magyar posta önállósága, függetlensége mégis jelentett valamilyen változást az „egyforma elvek szerint" vezetett, de önállósult magyar posta életében.

Az ideiglenes postaegyezmény tárgyalásakor érthető volt mindkét fél állásfoglalása. Az osztrák fél minden eszközt felhasználva — legalább a külföld előtt — leplezni igyekezett a magyarok önállósulását. Dr. Wurth többször hivatkozik a magyarok érzékenységére, de nem tér ki az okokra.

Siposné tényekre alapozva elemzi az érzékenység okait: az 1848—49-es forradalmat és szabadságharcot leverő korszak minden maradványától, szimbólumától — a kétfejű sasos címertől, a fekete-sárga színektől — meg akartak szabadulni. Ezért akartak külön bélyeget is egyéb, a különállást demonstráló tények mellett.

Dr. Wurth elismeri, hogy a tárgyalások ennél a témánál elakadtak, mert „... világos volt a magyarok kívánsága elkülönített (separaten) postabélyegekre, de a tárgyalások folyamán kiderült, hogy a *nyomdai előfeltételek Budapesten hiányoztak*". (W. 13. old.)

Az osztrák delegáció vezetője levélben fordult új instrukciókért miniszteréhez: „...*Elálltak (t. i. a magyarok) korábbi szándékuktól, hogy külön postabélyeget vezessenek be Magyarországon*" ... „Dr. Wurth közli ugyan végig a levelet, de a szöveget csak eddig tartja kiemelkedőnek. Nem véletlen, hogy Siposné folytatva a mondatot, a következő részt hangsúlyozza: *„de új, azonos postabélyeget kell olyan módon bevezetni, ahogyan a 15. §. mellékelt* részében történik". (W. 14., S. 24. old.)

SÍPOS JÓZSEFNÉ

A MAGYAR POSTA FÜGGETLENNÉ VÁLÁSÁNAK TÖRTÉNETE ÉS AZ 1867. ÉVI ELSŐ MAGYAR BÉLYEGKIADÁS

MAGYAR BÉLYEGGYŰJTŐK ORSZÁGOS SZÖVETSÉGE
Budapest, 1982.

Sipos Józsefné könyvének címoldala

Ez a politikai kérdés volt az alapja az egyezménybe iktatott kompromisszumos megoldásnak, a bélyegek kiadására vonatkozó 15. §-nak. A kiemelés önkényessége Dr. Wurthnál a vita lényegét érinti. Bár idézi az egyezményt, *mégsem akarja tudomásul venni az új államjogi helyzetet.* Tovább ragaszkodik a „közös kiadás" (gemeinsame Ausgabe) elmélethez, az „azonos"

(gleich) helyett. Az önállóvá vált két postaigazgatás azonos bélyegeire való hivatkozást a „szavakkal való játéknak" minősíti. (... ein Spiel mit Worten) (W. 7.)

Az eddigi vitában Dr. Wurth rossz magyar fordításokra hivatkozott. El kell ismernünk, hogy hazai kutatók az ideiglenes postaegyezmény 15. §-ának ellenőrzésénél és fordításánál elkövettek egy hibát. Már az 1966-ban megjelent Magyar Bélyegek Monográfiája III. kötete hibás szöveget hoz.

A hiba forrása, hogy az eredeti kézírásos német szövegből az „österr." rövidített szót „ersterer"-nek olvasták és fordították. Sajnos Siposné is ezt a fordítást használta.

Az eredeti szöveg szerint a bélyegek kiadásra kerülnek „... im Gebiete sowohl der österr. als der ungar..." (mind az osztrák, mind a magyar területen.) A téves leírás következtében a szöveg így változott meg: „... mind az *előző* (osztrák helyett), mind a magyar területen."

A tévedés — elírás — sajnálatos, de értelmileg semmilyen változást nem jelent.

Dr. Wurth most ezt az érvet nem hangoztatja. De más irányú nézetei valószínűleg abból a kiindulásból táplálkoznak, mint ahogy erre Pavel Monori is rámutat, hogy az osztrákok részéről a kiegyezés gazdasági okokból jött létre és azon belül az ideiglenes postaegyezmény is. Nem veszi figyelembe az osztrák birodalmat szorongató stratégiai és politikai kényszert. Magyar részről az egyezmény 15. §-ában foglalt kompromisszum az azonos bélyegek kiadására, ténylegesen az elmaradott gazdasági és műszaki viszonyokra vezethető vissza. Siposné joggal állapítja meg: „... *Magyarország számára az azonos bélyeg kompromisszumot jelentett, Ausztria számára pedig azt, hogy az annyira féltett birodalmi egység látszatát külföld felé — egy időre — megőrizhette*". (S. 25. old.)

Dr. Wurth a bélyegek megjelenését bejelentő rendeletekkel is igyekszik állásfoglalását alátámasztani. Érvei talán meggyőzően hatnak azokra, akik nem ismerik a tényeket és a dokumentumokat. Siposné éppen ezek felsorolásával és értelmezésével mutatja be az új államjogi helyzetben a két postaigazgatás kettéválását.

A bélyegek megrendelésére, nyomási, csomagolási, szállítási költségeinek elszámolására 17 oldalon keresztül a dokumentumok sokaságát mutatja be Siposné, amelyek a bérmunka bizonyítékai. Nem mond ellent a bérmunka jellegének, hogy a szállító nem az osztrák Állami Nyomda, hanem a cs. Kereskedelmi Minisztérium volt. Lehetséges, hogy a „bérmunka" terminus technikus alkalmazása egyeseknél zavart okoz. Tény, hogy a kiegyezés körüli időben ezt a fogalmat a nemzetközi gazdasági érintkezésben nemigen használták, ezért talán helyesebb lenne a „magyar megrendelésre" kifejezés. Dr. Wurth is elismeri (39. old.), hogy az előállítási költségeket (Gestehungkosten) a magyaroknak számlázták, sőt azt is, hogy az árakat 1869-ben 100%-kal felemelték. E tényekkel függ össze, hogy amikor már képes volt a magyar Állami Nyomda bélyegek előállítására, a posta árajánlatot kért tőle bélyegek szállítására. (S. 74. old.) A kedvező árajánlat után mondta fel a magyar Kereskedelmi Minisztérium a további bécsi rendelést. (S. 86. old.)

Dr. Wurth a tényekkel szemben a vitában a magyarok nemzeti érzékenységére hivatkozik, ugyanakkor ő veti a magyarok szemére, hogy a 67-es „magyarosítási hullám nem kímélte meg" többek között az olyan helységek nevének megváltoztatását, mint pl. Eisenstadt vagy Oberwarth Kismartonra, illetve Felsőőrre. Mindenki előtt világos, hogy a függetlenség kivívása után nemcsak a mai Burgenland területén, hanem az egész országban a postahivatalok jogos visszamagyarosítása zajlott le.

A vitában eddig is helyt kaptak azok az idézetek, amelyek a legismertebb kutatóktól eredtek. Dr. Wurth, Edwin Müller egyik idézetének fél mondatánál megáll, majd kommentál. Siposné Müller egész írását eredeti német nyelven közli. (S. 174—175. old.) A két

szándék közötti különbség nyilvánvaló. Idézzük Müller leglényegesebb mondatát: „... *kell valamilyen utat találni, amely számol a tényleges államjogi és postai viszonyokkal. A magyar gyűjtő számára az 1867-es kiadás az önálló magyar postaigazgatás első teljes érvényű kiadása.*" Dr. Wurth ezt a mondatot nem idézi.

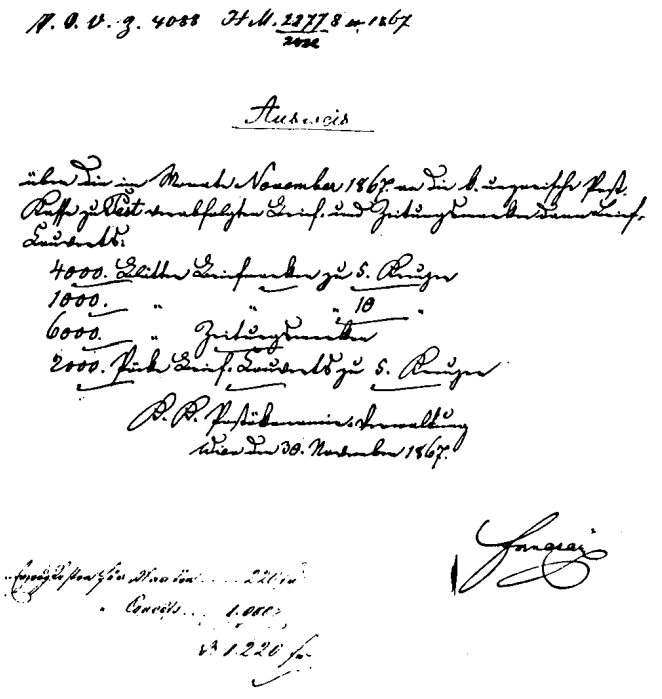
Vitapartnereink éppen ezt a leglényegesebb vonatkozást, az új államjogi helyzetet nem akarják figyelembe venni. Sőt tagadják.

Dr. Jerger most megjelent könyvében eddig nem alkalmazott új érvelést talált. Ezzel viszont szembe került dr. Wurth-tal is. Ő már nem törődik a 15. §-t kikényszerítő okkal, az alkalmas magyar nyomda hiányával. Az ideiglenes egyezmény 5. §-ára hivatkozik, amely a külfölddel szembeni elszámolások és szerződések kötését az osztrák illetékes minisztériumra ruházta. Dr. Jerger szerint ez azért történt és azért mondtak le a magyarok saját bélyeg kiadásáról, mert a „postakülfölddel" szemben még nem voltak annyira kiérlelve, hogy saját magyar bélyeget használhassanak („... die neu gegründete junge ungarische Postverwaltung ... gegenüber dem Postausland noch nicht soweit ausgereift war, eigene ungarische Briefmarken anzuwenden.") (J. II. 239. old.)

Ebből a tételből kiindulva tagadja Dr. Jerger a magyar posta önállóságát és az 5. §-ra hivatkozva állítja, hogy a magyar posta külfölddel szemben még nem volt törvényesítve. (... die ungarische Postverwaltung gegenüber dem Ausland noch nicht legitimiert war.") (J. II. 227. old.)

A „Sammlerdienst" 1983. 8. számában már Dr. Wurth is ehhez az elmélethez csatlakozik és kioktatja Siposnét, és a magyar kutatókat, hogy nem ismerik a történelmet. Nem a vádaskodások, hanem a dokumentált tények a perdöntőek! Ajánljuk vitapartnereinknek, hogy államjogi alapokon gondolják át a 67-es eseményeket.

A szerződések alapját a két állam között létrejött kiegyezési szerződés képezte.

Az 1867. novemberben leszállított értékcikkek elszámolása. A bélyeg előállításáért ivenként már 5 kr-t számlázott az osztrák minisztérium

Az ideiglenes, majd a végleges postaegyezmény két szuverén állam között jött létre és alkotmányosan ratifikálva.

Ajánljuk elolvasni az 1867. XII. Törvénycikket. (A magyar korona országai és Ő Felsége uralkodása alatt álló többi országok között fennforgó közös érdekű viszonyokról, s ezek elintézésének módjáról.) (S. 148—149-es old.)

A törvény bevezetője a pragmatica sanctioból, mint kölcsönösen elfogadott jogalapból indul ki. Ez elismeri a Habsburg-ház birtoklási és örökösödési jogait, ugyanakkor leszögezi:

„3. §. De ezen megállapított kötelezettség mellett határozottan kikötötte a pragmatica sanctio azon feltételét is, hogy Magyarország alkotmányos közjogi és belkormányzati önállása sértetlenül fenntartassék."

Ez a törvény állapította meg, hogy melyek a „közös ügyek": a hadügy, a külügy és az ezeket szolgáló pénzügyek. A törvény a közös külügyminisztérium hatáskörébe utalt minden külfölddel kötött szerződést. Ugyanakkor a 24. §. kimondja, hogy a közös ügyek intézésének „egyik alapföltételét Magyarország alkotmányának fenntartása képezi".

A XII. törvény alapján jött létre a vám- és kereskedelmi szövetség is. (XVI. Törvény) Ennek II. cikke kimondja, hogy az eddig megkötött szerződések a magyar korona országaira is érvényesek. A III. cikk: „Ilyen nemű szerződésekre nézve az alkudozás és szerződés megkötése, *mindkét törvényhozó alkotmányos jóváhagyásának fenntartása mellett,* csak a külügyminiszter által történik, azon megállapodások alapján, melyek a *két fél* illető szakminiszterei közt eszközölendők." [kiemelések S. L.]

Ezek után a magyar szuverenitás létében kételkedni, az események és tények meg nem értését jelenti. A magyar posta nem tartozott a közös ügyek közé. A külfölddel kötött szerződések mégis csak tudtával és a magyar országgyűlés jóváhagyásával léphettek hatályba. A külfölddel kapcsolatos jogállapot viszont nem volt semmilyen befolyással a magyar bélyegek kibocsátására.

Mind Dr. Wurth, mind Dr. Jerger az 1871-es kőnyomású bélyegeink kiadatásától számítják az önálló magyar bélyegkiadást. Mire alapoznak? Mi változott 1871-ben? A kiegyezési törvény továbbra is érvényben volt. Mind az 1868-ban megkötött végleges postaegyezmény, mind a kereskedelmi és vámszövetség 1888-ig érintetlenül érvényben maradt. Hogyan adhatott ki mégis a magyar postaigazgatás 1871-ben önálló magyar bélyeget? A Wurth és Jerger érvelés szerint tehát nem lehetne önálló magyar bélyegként kezelnünk sem az 1871-es, sem az 1874-es, sem az 1881-es kiadású bélyegeinket. A külföld előtt ugyanúgy érvényesültek a szerződések elvei, mint 67-ben. Hogyan lettünk mégis szalonképesek? Itt omlik össze minden ellenérv:

1871-től a magyar postaigazgatás élt az 1867-ben elnyert függetlenségének jogaival és amikor *létre tudta hozni az alkalmas nyomdát, nem támaszkodott tovább az Osztrák Államnyomdára.*

Dr. Wurth-nak az az érve, hogy az 1871-es bélyegeinket bejelentő rendelet se tekinti magyarnak a 67-es kiadást, félrevezető és hamis. A magyar rendelet német nyelvű fordítását idézi, amely szerint meg kell portózni minden olyan küldeményt, „mely nincs a fennebbi magyar jegyekkel bérmentesítve". Ha valaki egy több mint 200 oldalas magyar nyelvű művel vitatkozik, miért nem az eredeti magyar szöveget idézi, amely így szól: „mely nincs a fennebbi *magyar jelvényű jegyekkel* bérmentesítve". Nyilvánvaló az idézés célja Dr. Wurth részéről, de a rendeleté is. (S. 208. old.) A *magyar jelvény:* a korona és a címer alkalmazása az 1867-es, az osztrákokéval azonos kiadás kényszerű kompromisszumától való megszabadulást jelképezi.

Senki sem vitatta részünkről, hogy azonos bélyegeket adott ki a két egymástól független postaigazgatás, amint Siposné is írja: „... a filatélia történetében egyedülálló esetről van szó, amikor is két önálló postaigazgatás azonos bélyeggyártmányokat bocsátott forgalomba".

De, hogy mennyire magyarnak tekintették a 67-es kiadást, arra vall, hogy nemcsak Magyarországon, de a monarchia tartományaiban is voltak olyan tévhitek a bélyegek megjelenése után, hogy az osztrákok jogellenesen használják a magyarokéval azonos bélyegeket. Több magyar postahivatal büntető portóval látta el a monarchia másik oldaláról így bérmentesített leveleket. A soproni kamara panasszal fordult a kereskedelmi miniszterhez: „... Bécsben állítólag magyar

bélyeg árultatik ... a magas magyarországi kormány szándékaival (ezek) ellenkeznek". Az e panaszra tett intézkedés is azt bizonyítja, hogy Magyarországon már 1867-ben is e tévhittel szemben úgy tekintettek ezekre a bélyegkre, mint a két postaigazgatás egymástól független, de azonos ábrájú kiadására.

A brünni postaigazgatóság például 1867. június 24-én jelentést küldött a bécsi kereskedelmi minisztériumnak (P. Z. 11. 039/1303), amelyben felvilágosítást kér a Magyarországról jövő küldemények helyes kezelésére. Leírja, hogy a június 15-én Magyarországból forgalomból kivont bélyegekkel bérmentesített leveleket különbözőképpen kezelik. Van aki szabályosan bérmentesítettnek tekinti, van aki áthúzza és megportózza stb. Majd szó szerint így folytatja: „Hasonló gyakorlatot alkalmaznak a Lajtán túli területeken *magyar bélyegekkel* feladott leveleknél is." Tehát nemcsak a magyarok, de a brünni igazgatóság is magyarnak tekintette az új bélyegeket. Ez a jelentés viszont arra is következtetni enged, hogy a brünni igazgatás területén a jelentés megírásának időpontjában még nem kerültek forgalomba az új bélyegek.

Dr. Wurth úgy akarja beállítani a vitát, mintha ez a mai magyarok nemzeti érzelmektől fűtött, osztrákellenes találmánya lenne. (... die heutigen ungarischen Verfechter ..." másutt „Österreich feindlich") Mi ilyen „argumgentumokkal" nem vitatkozunk. De, hogy az első magyar bélyegek ezek, arra kiváló bizonyítékot mutat be Siposné. Művének 82. oldalán láthatunk egy ügyiratot, amelyet a kereskedelmi minisztérium 1895-ben a postaigazgatósághoz írt: „... *Szándékozom az 1867 óta forgalomban volt magyar postai levélbélyegek és értékcikkekből ... az 1896.-ik ezredévi országos kiállításon gyűjteményt állítani össze*". A gyűjteményt a kiállításon a király is megtekintette. A díszes album ma is látható a Magyar Posta Bélyegmúzeumában.

Végül meg kell jegyeznünk, hogy vitapartnereink felfogásukkal Ausztriában is elszigetelődnek. Ennek legékesebb bizonyítéka, hogy az 1981-es WIPA kiállítási katalógusból, illetve ünnepi kiadványából befolyásukra kimaradt egy osztrák gyűjtő tanulmánya, amely a 67-es bélyegek magyar voltát taglalta. A kiállítás főtitkárának erélyes közbenjárására végül a katalógus pótfüzetében jelent meg a tanulmány. Ez pedig azt bizonyítja, hogy a WIPA szervezői is elismerték a 67-es kiadás magyarságát.

Az újra fellángolt vitában most a nemzetközileg elismert magyar és külföldi kutatók kimondták a reális ítéletüket. Ennek tudható be, hogy a leghasználtabb külföldi katalógusok már helyesen hozzák Magyarországnál is az 1867-es kiadást úgy, ahogy ezt E. Müller már 1929-ben javasolta.

A továbbiakban közöljük 26 nemzetközileg elismert gyűjtő, illetve kutató a témával kapcsolatos állásfoglalását.

Jegyzetek

1. G. S. Ryan: Die Abstempelungen der ungarischen Postämer auf Marken von Österreich 1850—1867. The Royal Philatelic Society. London, 1980.
2. Dr. Anton Jerger: Monographie der Frankaturen 1850—1867. Mischfrankaturen Österreich, Lombardei-Venetien. „Die Briefmarke". Wien, 1981.
3. Dr. Rüdiger Wurth: Österreiches Jahrbuch 1983 für Postgeschichte und Philatelie (1982)
4. Pavel Monori: Die Freimarkenausgabe 1867 von Österreich und Ungarn. Schweizer Briefmarken Zeitung, 12/82.

Állásfoglalás
*Ausztria és Magyarország 1867-es bélyegkiadásáról**

Az 1867-es bélyegkiadás hovatartozásának és természetének meghatározása nem csupán filatéliai, de nagymértékben logikai következtetés is.

A bélyegek egy meghatározott postaigazgatás (vagy postai hatóság) által postai célra kibocsátott értékcikkek. Az 1867-es kiegyezés értelmében a magyar postaigazgatás meghatározott területén független lett, és ez a tény azt eredményezte, hogy ez a postai hatóság ezen *meghatározott területekre* postai célra, értékleróvásra alkalmas bélyegek kibocsátására *kizárólagos joggal rendelkezett.* Kizárólagos joga volt továbbá meghatározni, milyen bélyegeket fogad el érvényesnek postai díjleróvásra, továbbá kibocsátani a postai díjlerováshoz szükséges értékcikkeket.

A magyar postaigazgatás, amely 1867. május 1-én vált önállóvá, gyakorlati okokból úgy döntött, hogy az Ausztriában is kibocsátásra kerülőkkel azonos bélyeget ad ki. Az új bélyegek alkalmazkodtak az új alkotmányjogi helyzethez; már azért sem nevezhetők „közös" kibocsátásnak, mivel a kiadás nem rendelkezik a közös kiadáshoz szükséges alapvető követelményekkel, így:

a) nem volt közös postaigazgatás,
b) nem volt közös postaterület,
c) nem volt közös kibocsátási rendelet,
d) nem volt közös elszámolás.

Mivel az alkalmas nyomdai berendezés Magyarországon hiányzott, a bélyegeket a bécsi császári és királyi államnyomdában állították elő. Ezek azonban csak úgy válhattak értékleróvásra alkalmassá, mint bélyegek, *hogy a független magyar postaigazgatás önállóan döntött:* azokat ilyenként elfogadja és azt követően bélyegként árusítja.

Ebből következik, hogy azok a bélyegek, amelyeket a magyar postaigazgatóság hozott használatba, magyar bélyegekként kerültek kibocsátásra.

Ennek további bizonyítékaként megemlítjük:

a) az önálló bejelentést a magyar postaigazgatóság bélyegkiadásáról;
b) az önálló rendeletet, amely az 1863—64-es kiadás bélyegeit rövid, 15 napos időre, felhasználni engedélyezte.

Természetesen ugyanez vonatkozik azokra a bélyegekre, amelyeket az osztrák postaigazgatás vett át és bocsátott forgalomba, amelyek ezáltal, hogy az osztrák postaigazgatás osztotta el azokat, *kizárólagosan osztrák kiadássá váltak.* Ugyanezen alapismérv vonatkozik annak a hat romániai postahivatalnak a besorolására, amelyeket 1867. május 1-től a magyar postaigazgatás alá helyeztek és amelyek „soldi" névértékű bélyegeket használtak.

Tény, hogy esetenként nehéz, sőt lehetelen megbizonyosodni arról, hogy melyik postai hatóság bocsátott ki egy bizonyos bélyeget. Az ellenkező bizonyításig azonban el kell fogadnunk, hogy ezek a bélyegek, amelyek osztrák postahivatali bélyegzővel kerültek érvénytelenítésre osztrák, amelyek pedig magyar postahivatali bélyegzővel, azok magyar bélyegek.

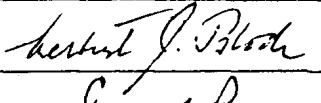
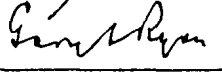
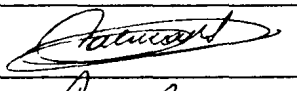
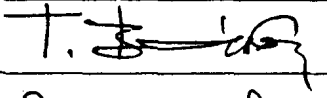
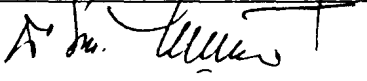
* Fenti állásfoglalás közzétételéhez — egyéni véleményként — a Magyar Bélyeggyűjtők Országos Szövetsége Elnöksége hozzájárulását adta.

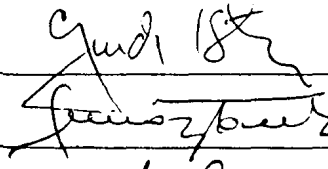
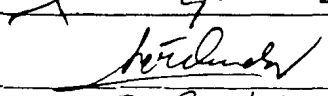
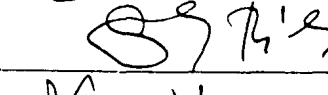
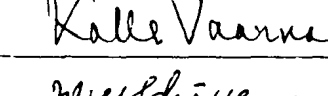
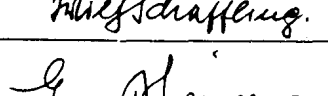
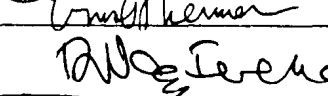
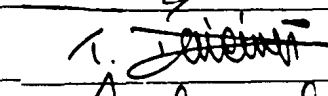
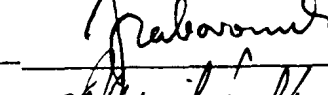
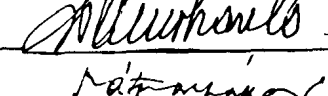
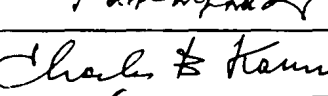
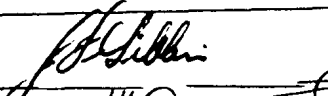
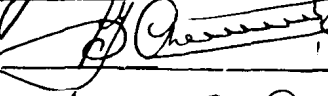
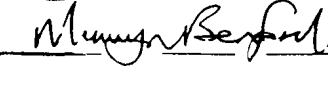
Természetesen ez a felosztás lehetetlen a használatlan bélyegek esetén, de mivel mindkét hatóság egymástól függetlenül bocsátotta ki a bélyegeket, a használatlanok mind az osztrák, mind a magyar gyűjteményekben bemutathatók.

Rá kell mutatnunk, hogy közös *terület* és közös forgalomba bocsátó postai *hatóság hiányában* az egyetlen eset, amikor közös kiadásról lehetne beszélni, az lett volna, ha a két független postai hatóság egymással szerződést kötött volna azonos bélyegek közös forgalomba hozatalára. Ilyen megállapodás azonban nem ismeretes. A jól ismert 1867. április 13-i ideiglenes szerződés nem említ közös kiadást. Megállapodtak, hogy a bélyegek azonosak lesznek, valamint német és magyar egyeztetett postai irányelveket adtak ki. De a kiadás maga külön magyar és külön osztrák volt.

A magyar posta teljes körű szuverenitása miatt az osztrák posta nem is adhatott ki bélyegeket Magyarországon. A bélyegeket azonban úgy kell minősíteni, hogy melyik független postaigazgatás bocsátotta ki az adott bélyegíveket a saját függetlenített területére.

Ezért a kiadás vagy független osztrák, illetve önálló magyar kiadásnak és *nem közös kiadásnak* tekintendő.

Name	Signature	Country
Herbert J. Bloch		United States
Gary S. Ryan		Great Britain
Ferenc Orbán		Denmark
Palmans Jan		Belgium
Pavel Monori		Czechoslovakia
Dr. Lippai Pál		Hungary
Robson Lowe		Great Britain
Tomas Bánfalvy		Sweden
Dr. Makkai László		Hungary
Dr. Munteanu Emanuel		Romania

Gazda István		Hungary
Surányi László		Hungary
Bér Andor		Hungary
Dr. Simády Béla		Hungary
Kalle Vaarnas		Finland
Wilh. St. Schaffling		Germany
Dr. Ernst Theimer		United States
Dr. Nagy Ferenc		Austria
Tamás Dévényi		Switzerland
Zaborowski Jan		Poland
Dr. Danis László		Hungary
Tátrai János		Hungary
Charles B. Kamiss		U.S.A.
John F. Giblin		Great Britain
Jan J. Schretlen		Holland
Mervyn Benford		Great Britain

Stellungnahme zur Markenausgabe Ungarns und Oesterreichs aus dem Jahre 1867

Die richtige Einreihung und Festlegung des Charakters der Ausgabe 1867 ist nicht nur die Folge einer philatelistischen, sondern vor allem einer logischen Ueberlegung.

Briefmarken sind Postwertzeichen, die von einer *bestimmten* Postverwaltung verausgabt sind und die auf einem *bestimmten Postgebiete* gekauft werden können. Infolge des Ausgleichs aus dem Jahre 1867 wurde die ungarische Postverwaltung innerhalb eines *bestimmten* Gebietes unabhängig. Das bedeutete, dass diese Postverwaltung das *ausschliessliche Recht* besass, Briefmarken auszugeben, die postalischen Zwecken auf diesem ausschliesslichen Gebiete dienten. Ebenso war es ihr alleiniges Recht zu bestimmen, welche Typen von Briefmarken sie als für den Postverkehr gültig akzeptierte und weiters, dass sie Wertzeichen für den Postumlauf herausgab.

Aus praktischen Gründen entschloss sich die Ungarische Postverwaltung, welche am. 1. Mai 1867 unabhängig wurde, Briefmarken heraszugeben, die mit jenen in Österreich veraszugebenden indentisch waren. Die neue Briefmarken entsprechen der neuen Staatsrechtlichen Lage, sie können demnach nicht als eine „gemeinsame" Ausgabe bezeichnet werden, da alle Grundbedingungen für eine „gemeinsame" Ausgabe fehlen, und zwar.

a) existierte keine gemeinsame Postverwaltung;
b) existierte kein gemeinsames Postgebiet;
c) gab es keine gemeinsame Markenbestellung;
d) gabe es keine gemeinsame Abrechnung.

Mangels entsprechenden technischen Voraussetzungen wurden die Marken allerdings in der k. k. Staatsdruckerei in Wien hergestellt. Diese Briefmarken erlangten ihre Gültigkeit durch die unabhängige Ungarische Postverwaltung, der *das alleinige Recht zustand, darüber zu entscheiden,* ob sie sie akzeptierten, in Umlauf setzten und schliesslich als Briefmarken verkaufen sollten.

Aus all dem ergibt sich die Schlussfolgerung, dass die von der Ungarischen Postverwaltung in Umlauf gebrachten Marken als ungarishe Briefmarken verausgabt wurden.

Als weitere Beweise in dieser Hinsicht kann angeführt werden:

a) die seperate Ankündigung der ungarischen Postverwaltung über die Ausgabe;
b) die selbständige Verordnung, gemäss welcher für eine kurze Zeit (15 Tage) die Verwendung der Emission 1863—64 bewilligt wurde.

Selbstverständlich bezieht sich das Gleiche auch auf jene Markenbögen, welche die österreichische Postverwaltung in Verkehr brachte und die *ausschliesslich als österreichische Ausgabe* zu betrachten sind, weil sie doch von der unabhängigen österreichischen Post-

verwaltung verausgabt wurden. Dasselbe Grundprinzip behält seine Gültigkeit auch für jene 6 rumänischhen Postämter, welche ab 1. Mai 1867 der ungarischen Postverwaltung unterstellt wurden und welche die Marken mit der Wertangabe in Soldi akzeptiert und in Gebrauch genommen haben.

Richtig ist, dass in gewissen Fällen die Feststellung dessen, welche Postverwaltung die Marken verausgabt hate, schwer, ja sogar unmöglich ist. Sofern nicht das Entgegengesetze erwiesen wird, so müssen wir annehmen, dass jene Briefmarken, welche durch österreichische Postämter entwertet worden sind als österreichische und jene, die durch ungarische Postämter gestempelt worden sind als ungarische Marken zu betrachten sind.

Es ist nur natürlich, dass wir diese Einteilung bei den ungebrauchten Marken nicht vornehmen können. Mit Rücksicht jedoch darauf, dass beide Postverwaltungen die Marken unabhängig voneinander zur Ausgabe brachten, die ungebrauchten Briefmarken sowohl in die ungarischen wie auch in die österreichischen Sammlungen eingereiht werden können.

Man muss mit Nachdruck betonen, dass infolge des *Fehlens* eines gemeinsamen *Gebietes* und einer gemeinsamen Ausgabebehörde, man nur dann von einer gemeinsamen Ausgabe sprechen könnte, wenn die beiden Postverwaltungen eine Vereinbarung bezüglich gemeinsamer Ausgabe von gleichen Briefmarken getroffen hätten. Ein solches Uebereinkommen besteht jedoch nicht. Die beiden Postverwaltungen haben einader einfach darüber informiert, dass sie auf ihren eigenen, unabhängigen Gebieten besondere, neue Briefmarken verausgaben werden. Infolge der völligen Unabhängigkeit der ungarischen Post war die Oesterreichische Postverwaltung nicht in der Lage, österreichische Briefmarken in Ungarn zur Ausgabe zu bringen. Die Marken müssen also entsprechend jener Postverwaltung eingereiht werden die die eigenen Markenbögen für ihr unabhängiges Gebiet verausgabt hatte. Daher ist die Ausgabe entweder als unabhängige ungarische oder unabhängige österreichische, *nicht aber als eine gemeinsame,* zu betrachten.

KÉSZPÉNZÉRT
VÁSÁROLOK

LUXUS MINŐSÉGŰ
KLASSZIKUS BÉLYEGEKET
minden változatban, a világ bármely országából!

LEVELEK, LEVÉLDARABOK
különösen érdekelnek.

„KALOCSA" teljes bélyegzésért
50% felárat fizetek!

LACZA LÁSZLÓ bélyegkereskedő
1056 BUDAPEST, VÁCI UTCA 63.

Az 1867-es kiadású durvaszakállú 5 kr-os bélyeg altípus változatai

DR. DANIS LÁSZLÓ

Az 1867-es kiadású 5 kr-os bélyegeknek I. és II. típusa ismeretes.

Az I. típus jellemzői:

1. A nyomás durva (szakáll durva)
2. A bal alsó sarokban levő arabeszk kis díszítőeleme nem hatol be a csigába
3. Az „5" számjegy zászlója ívelt

A II. típus jellemzői:

1. A nyomás finom (szakáll finom)
2. A bal oldali alsó sarokban a kis díszítőelem behatol a csigába
3. Az „5" számjegy zászlója egyenes

Magyarországon csak az I. típusú bélyegek voltak forgalomban: 1867. június 1-től 1871. július 31-ig.

Ausztriában az I. típus 1867. június—szeptembertől 1884. október 31-ig, a II. típus 1874-től 1884-ig volt forgalomban, ez utóbbi csak Ausztriában (az 1983. évi Netto-katalógus adatai).

Az I. és II. típus altípusai meghatározásával ez ideig többen foglalkoztak.

A II. típus altípusai meghatározását saját kutatásai alapján Karl W. Brownell egészítette ki 1983 márciusában az „American Philatelist" c. lapban megjelent cikkében, ahol ismertette az általa felfedezett IIc. altípust.

Az I. típusnak eddig Ia és Ib altípusát határozták meg és legnagyobbrészt ezt a megjelölést használják világszerte.

Az Ia altípus meghatározása és leírása: *hibátlan* fülrajzolat, egyértelmű és egyaránt megtalálható a világirodalomban és katalógusokban.

Az Ib altípus meghatározása az irodalomban és katalógusokban azonban már nem egyértelmű. A többfajta leírás több változat lehetőségére utal. Nézzünk egy-két példát!

Dr. Ulrich Ferchenbauer, az egyik legnagyobb élő szakértő az 1981-ben kiadott kézikönyvében a következő leírást adja az Ib altípusra: „A fül alsó részén festékfolt található, amely a két vonal rajzát köti össze, a külső vonal a festékfolttól jobbra néha megtört." K. W. Brownell a már említett cikkében ugyanezt idézi. Madarász Gyula 1971-ben megjelent bélyegkatalógusában két ábrát hoz az I. és II. típus elkülönítésére. Az I. típust Ia és Ib altípusra osztja. Nála az Ib típus leírása: sérült fül, színes folt, vagy vonal a fülcimpán. Az Ia és Ib altípusról azonban ábrát nem közöl, mert maga is látja, hogy az Ib ábrájának megválasztásával a különböző változatok miatt bonyodal-

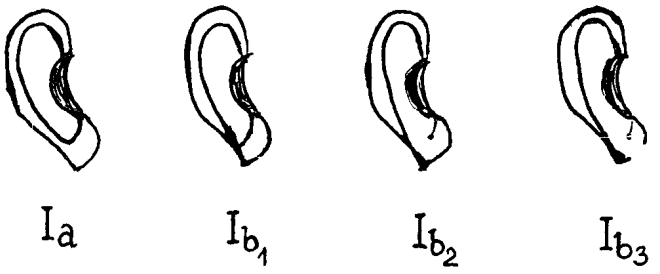

1. ábra: Durva- és finomnyomású 5 kr-os bélyegek

mai vannak. Kutatótársa, Dr. Rend Ferenc a Magyar Bélyegek Monográfiája III. kötetében, a 48. oldalon a kérdés megoldását már továbbviszi és az Ib altípus leírásánál a következőket írja: „A fül rajzában, a fülcimpa és a fülkagyló határán kis foltszerű elszíneződés, mely ezen a helyen a fület kialakító két vonalat össze is köti. Megjelenési ideje 1870 eleje.

Ic altípus: A fentebb leírt folt alatt a fület határoló két vonal roncsolódott és gyakran ferde irányban egymást összekötve érintkezik". A fent idézett Ib és Ic leírásához mellékelt ábrák sajnos gyenge minőségűek, nem igazolják az Ib altípus leírását, az Ic altípus leírása pedig megfelelő ábra hiányában érintetlen marad. Az Ic altípus, mint elnevezés ezért sem terjedhetett el, de azért sem, mert az Ic altípus elnevezés maga is kétes. Dr. Rend Ferenc a továbbiakban azt írja, hogy Ia és Ib, valamint Ia és Ic altípusból vegyes párok nem ismeretesek.

A Magyar Bélyegek Monográfiája III. kötetének megjelenése után az Ib altípus és Ic altípus megfelelő ábrájának hiánya és a világszerte különböző leírások arra késztettek, hogy behatóbban foglalkozzam a kérdéssel. Több ezer I. típusú 5 kr-os bélyeget tanulmá-

2. ábra: Az I. típus altípusainak fülrajzolata (a szerző rajza)

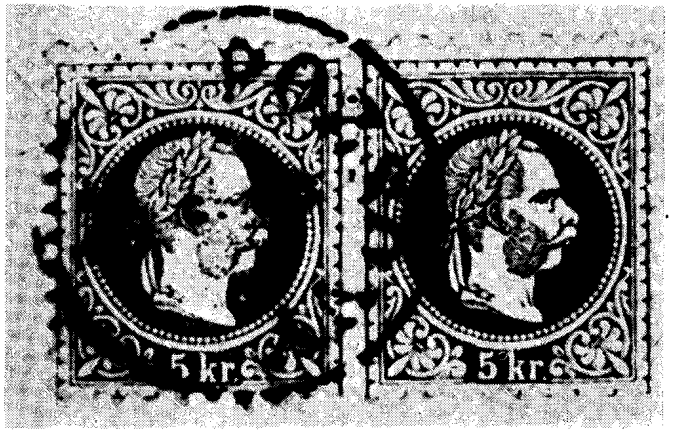
nyoztam. Kutatásaim eredményeképpen az Ia altípushoz nincs hozzáfűzni valóm, de az Ib altípus három változatát különítem el. Ezeket az „I. típus altípusai" c. *rajzolt ábrán* mutatom be és nem fényképen, nehogy a jellegzetességek ismét elsikkadjanak.

Leírás és magyarázat:
Ia altípus: Hibátlan fülrajzolat
Ib altípus: A fülrajzolat kettős vonala a fülcimpa alsó részén hegyes szögben találkozik. Ez az Ib altípus változatainak közös jellemzője.

Az Ib altípusnak 3 változata van. Ezek leírása:
Ib_1 altípus: A találkozás helyén színes folt, amelyet ívelt vonal köt össze a fülcimpa felső szélével.
Ib_2 altípus: A találkozás helyén a színes folt már nem jellegzetes. Az ívelt vonal helyett a fülcimpa közepén színes pont van, amelyből többnyire a belső szél felé irányuló vékony harántvonal ível felfelé.
Ib_3 altípus: Mint előző, de a fülcimpa alsó része nyitott.

Az Ib_1 altípus két és félszer ritkább az Ia altípusnál, az Ib_2 mintegy tízszer, az Ib_3 altípus pedig körülbelül ötször ritkább az Ia altípusnál.

Igaza van Dr. Rend Ferencnek abban, hogy az Ia altípussal az Ib altípus változatai nem alkotnak ve-

3. ábra: Ib_3+Ib_1 altípusú vegyes pár

gyes párokat. Az Ib altípus változatai viszont egymás között alkothatnak vegyes párokat. Ezek közül legismertebb az $Ib_1 + Ib_3$ (lásd 4. sz. ábra). Az $Ib_1 + Ib_3$-nál kétszer ritkább az $Ib_1 + Ib_2$ vegyes pár, míg az $Ib_2 + Ib_3$ vegyes pár a legritkább.

FORRÁSMUNKÁK

1. NETTO Österreich Spezialkatalog 1983. 18. oldal.
2. Ferchenbauer Dr. Ulrich: Österreich 1850—1918 Spezialkatalog und Handbuch 1981. 193—195. oldal.
3. Karl W. Brownell: Types and Subtypes of the 5 Kreuzer Value Austria's 1867—1874 Franz Joseph Issue: A New Subtype of Type II.
(The American Philatelist 1983 márc., 232—234 old.)
4. Madarász Gyula: Magyarország bélyegei 1867—1871. Bélyegkatalógus 1971. 46. oldal.
5. Dr. Rend Ferenc: Az 1867-es kiegyezési postabélyegek kibocsátása.
Magyar Bélyegek Monográfiája III. 48—49. oldal.

FIGYELMÉBE AJÁNLJUK

Hasábos levelezőlapok[1]
Dr. Simándy Béla

Solt Hugó gyűjtőtárs cikkében ismerteti a hasábos levelezőlapok kiadásának történetét, a felhasználásuk módját, utal ritkaságukra. Egyetértve a cikk minden megállapításával, ahhoz egy kiegészítést fűzök és beszámolok az e kiadással kapcsolatban ez év elején fölbukkant újdonságról.

A hat levelezőlapból álló hasábok eddigi tudásunk szerint a következő levelezőlapok, illetve levelezőlap-ívek fölhasználásával készültek:

1. Az 50 katalógusszámú[2] hasábos levelezőlap a 45 számú levelezőlap (osztott címoldalú, nyomdajelzéses, 1916 vagy 1917 gyártási évű levelezőlap láncszerű kerettel; a függőleges osztóvonalon kétsoros jegyzet; a címoldalon az ún. „ívelt koszorús" címer) íveinek fölhasználásával készült.
2. Az 51. katalógusszámú hasábos levelezőlap a 47. számú levelezőlap (mint az előző, de a címoldalon az ún. „szögletes koszorús" címer; 1917 gyártási évű) íveinek fölhasználásával készült.
3. Az 52. katalógusszámú hasábos levelezőlap a 48. számú levelezőlap (mint az előző, de magyar—horvát nyelvű; a függőleges osztóvonalon négysoros jegyzet) íveinek fölhasználásával készült.

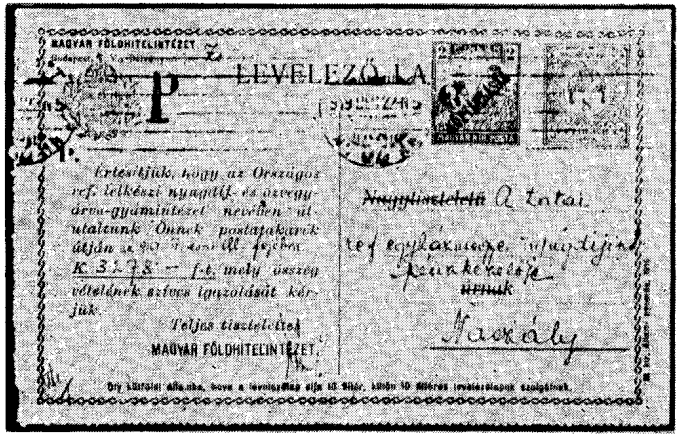
Mivel a hat levelezőlapból álló hasábok egyes lapjai 11-es fogazásnak megfelelő átütéssel voltak egymástól elválasztva, ezért a lapok *jobb és bal oldalai mindig vágottak.* A hasáb első lapja alul, a négy közbülső lapja alul és fölül, az alsó (a hatodik) pedig fölül fogazott.

Ez év elején Cornides Sándor, a filatélia szeretetéről és filatéliai tudásáról ismert kereskedő, bemutatta a 36 katalógusszámú (a függőleges osztóvonalon jegyzet nélküli, „ívelt koszorús" címerű, 1916 gyártási évű, magyar nyelvű) levelezőlapot, amely az eddig ismert hasábos levelezőlapokéhoz *hasonló,* de azoktól eltérő 11-es fogazásnak megfelelő átütéssel volt ellátva.

[1] Hozzászólás a Philatelica 1982/2 számában közölt azonos című cikkhez.

[2] A katalógusszámok az 1983 májusában megjelent „A Magyar Díjjegyes Postai Nyomtatványok Katalógusa" II. kiadásának számozása szerintiek.

A bemutatott nyolc levelezőlap közül kettő fölül és jobbról, öt fölül és balról, egy pedig alul és balról fogazott. Mind a nyolc a Magyar Földhitelintézet által előnyomott szövegű, ugyanarra a címre küldött pénz átutalásról szóló értesítés. A használt levelezőlapok bélyegzéseinek legkorábbi dátuma 1917. november 19, a legkésőbbi 1919. december 22.

A levelezőlapok fogazásából úgy tűnik, hogy létezett és forgalomba került olyan hasáb is, amely egymástól függőlegesen elválasztott levelezőlap-párokból állt. A nyolc előkerült levelezőlap megengedi a négyestömb, a hatostömb (2 × 3), nyolcastömb (2 × 4), a tízestömb (2 × 5) és a tizenkettestömb (2 × 6) feltételezését is. Miután a forgalomba hozó rendelet szerint „egy-egy hasábon 6 darab 8 filléres levelezőlap fog előállítatni", ezért a hatostömb (2 × × 3) vagy a tizenkettestömb (2 × 6) gyártását lehet nagy valószítűséggel sejteni.

A szakirodalom erről a változatról eddig nem tudott. A kibocsátó rendelet sem említi. Nem kerülhetett be a „Magyar Díjjegyes Postai Nyomtatványok Katalógusa" II. kiadásába sem, mert fölbukkanásakor a katalógus már nyomás alatt állt. Ezért célszerű a katalógus 88. oldalán a 37 katalógusszám után a következő jegyzetet beírni: „A 36. sorszámú levelezőlap előfordul kétoszlopos hasáb formájában is: vízszintes és függőleges oldalukon 11-es fogazattal elválasztva 2 × 3-as vagy 2 × 6-os hasábokban került forgalomba. A részletes leírása a Philatelica 1983/2. számában található meg."

KLASSZIKUS
ÉS MODERN
BÉLYEGGYŰJTEMÉNYEKET,
RÉGI LEVELEKET, JOBB DARABOKAT
állandóan vásárolok

SZEKERES BENEDEK JÓZSEF
bélyegszaküzlet

1137 BUDAPEST XIII., Katona József u. 2/e.
Telefon: 129-350

Levélborítékrajzú krajcáros bélyegeink fogazatkülönlegességei

HARKÁNYI ISTVÁN

II. RÉSZ

Rendkívüli méretek vonalfogazatú bélyegeknél

A vonalfogazógépnél kézzel továbbított ívek fogazásánál elkerülhetetlen volt, hogy a bélyegek mérete többé-kevésbé eltérőnek adódjon. Az átlagostól jelentősen eltérő méretű bélyegeket már régóta kedvelik a különlegességgyűjtők, ezért itt csak néhány kiegészítő megjegyzésre szorítkozunk.

A bélyegeknek először a függőleges méretét adjuk meg, azután a vízszintes méretét, közöttük szorzójellel. Morfológiai szempontból a lyuksorközéptől lyuksorközépig terjedő méret megadása volna indokolt, de a lyuksorközepet különálló bélyeg esetén nehéz megbízhatóan lemérni, tűfogazatú bélyegek esetén pedig bonyolultabb eljárásra volna szükség; ezért célszerűbb a belső lyukátmérőtől belső lyukátmérőig terjedő méretet megadni, a 25. ábra* szerint, ez határozottan mérhető. A mérést a bélyeg közepe táján célszerű elvégezni, a bélyegoldal esetleges ferdesége miatt. (Lásd a ferdén fogazott bélyegek című fejezetet.)

A bélyegméret megadása tehát a következő: axb (lásd 25. ábra), például 26×21,5, ez egy normál méretű bélyeg. Ez a bélyegméret-megadási módszer egyúttal a bélyegeknek a foglyukak belső érintőjéig terjedő területét is megadja négyzetmilliméterben, a megadott példában ez $26 \times 21{,}5 = 529$ mm^2. A méretek meghatározása mm beosztású mérőléccel történhet (elégséges $^1/_2$ mm pontossággal meghatározni a méreteket).

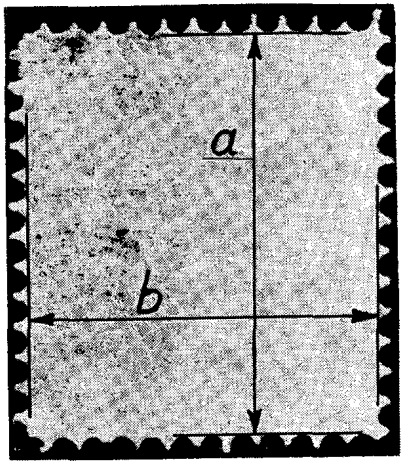
Az előforduló rendkívüli méretek lehetséges kombinációit a 26. ábra mutatja be, 1881-es kiadású 3 kr-os bélyegeken. A méretek elnevezése a bélyegek mellé helyezett számok szerint, először a függőleges, majd a vízszintes méret elnevezését megadva:

1. alacsony-keskeny	2. alacsony	3. alacsony-széles
4. keskeny	(normál)	5. széles
6. magas-keskeny	7. magas	8. magas-széles

A 26. ábra szerint látható, hogy az első sorban az alacsony, a másodikban a függőleges irányban normál méretű, a harmadik sorban a magas bélyegek találhatók. Függőleges irányban az első oszlopban a keskeny, a másodikban a vízszintes irányban normál méretű, a harmadik oszlopban pedig a széles bélyegek vannak elhelyezve.

A 26. ábrán a bélyeggel ki nem töltött középrészen volna rendszertanilag elhelyezve a mindkét irányban normál méretű bélyeg.

A kétirányban rendkívüli méretű bélyegek sokszorosan ritkábbak, így értékesebbek, mint a csak egyik

25. ábra

irányban eltérő méretűek. A normálisnál nagyobb méretűek is valamivel ritkábbak, mint a kisebb méretűek, részint azért, mert a kötegelésnél inkább ki voltak téve sérülésnek, továbbá azért, mert a nagyobb méretű bélyegekből „gyártották" a hamisított ritka fogazatú bélyegeket.

Fokozottan értékesek a rendkívüli méretű bélyegek összefüggései, különösen az erősen eltérő méretű bélyegeké. A 27. ábrán olyan magas-széles és magas-keskeny bélyegekből álló összefüggő pár látható kivágaton, amelynél a méretkülönbség 5 mm (23,5 illetve 15,5 mm a vízszintes méret). 3,5 mm vízszintes méretkülönbség van a 28. ábrán látható, levélhátoldalon levő négyes tömb bélyegei között. A „Magyar Bélyegek Monográfiájá"-nak első kötetében a 392. oldalon olyan négyes tömb látható, amelynél mind a négy bélyeg jelentősen eltérő méretű.

Ugyancsak fokozottan értékesek a rendkívüli méretű bélyegek és ezek összefüggései kivágatokon és főleg a teljeseken (levelek, postai űrlapok stb.).

* Az ábrák számozását a cikk II. részében folytatólagosan végeztük.

26. ábra

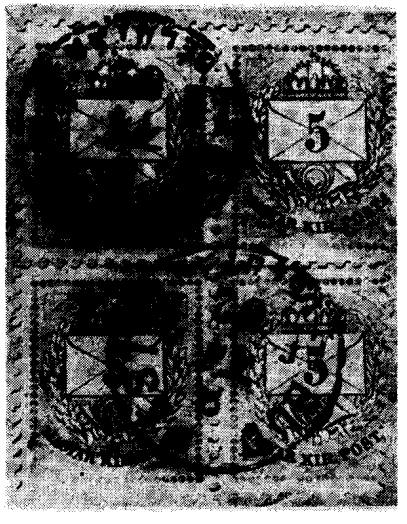
Rendkívüli méretek fésűsfogazatú bélyegeknél

A fésűsfogazatot előállító fogazógépek hibátlan működése esetén teljesen szabályos fogazatot készítettek, amelynek mind a négy sarka méret és alak szempontjából gyakorlatilag teljesen azonos volt. Előfordult azonban, hogy a fésűsfogazógép továbbító vagy leszorító szerkezete hibásan működött, ilyenkor a szabályostól eltérő fogazatok jöhettek létre.

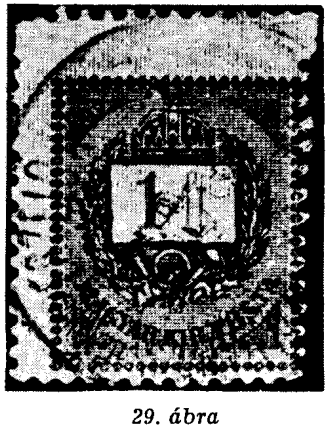
A fogazógép hibás működése a bélyeg függőleges

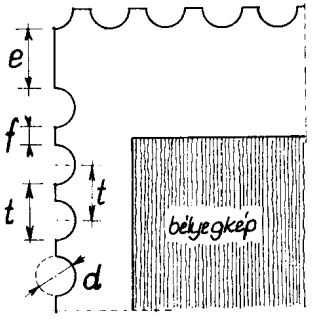
27. ábra

28. ábra

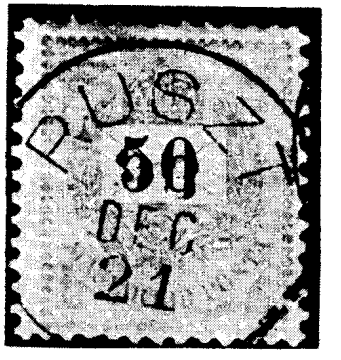
29. ábra

30. ábra

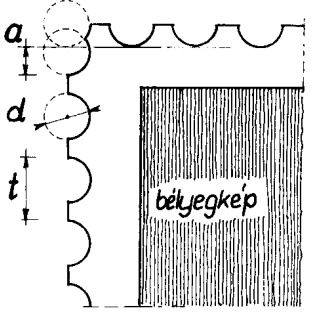
31. ábra

32. ábra

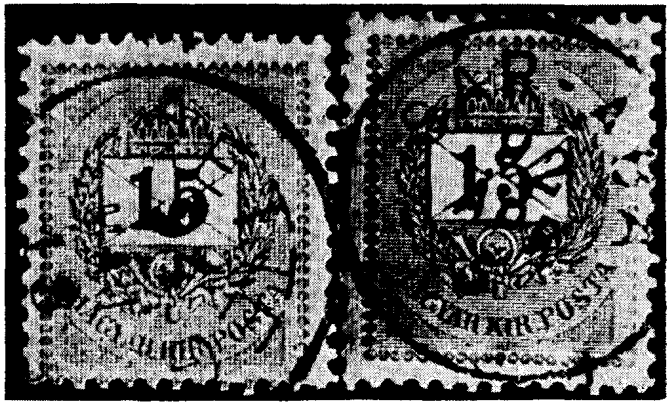

33. ábra

34. ábra

méretét befolyásolta. A továbbító vagy lefogó szerkezet hibája következtében a bélyegív többet vagy kevesebbet haladt a gépben, mint az szükséges lett volna, így a gyakori, szabályos méretű bélyegeknél hosszabb vagy rövidebb bélyegek álltak elő. A bélyegek hosszabbra vagy rövidebbre fogazása következtében az egyébként azonos méretű és alakú bélyegsarkok is módosultak, amint azt az alábbiakban látni fogjuk.

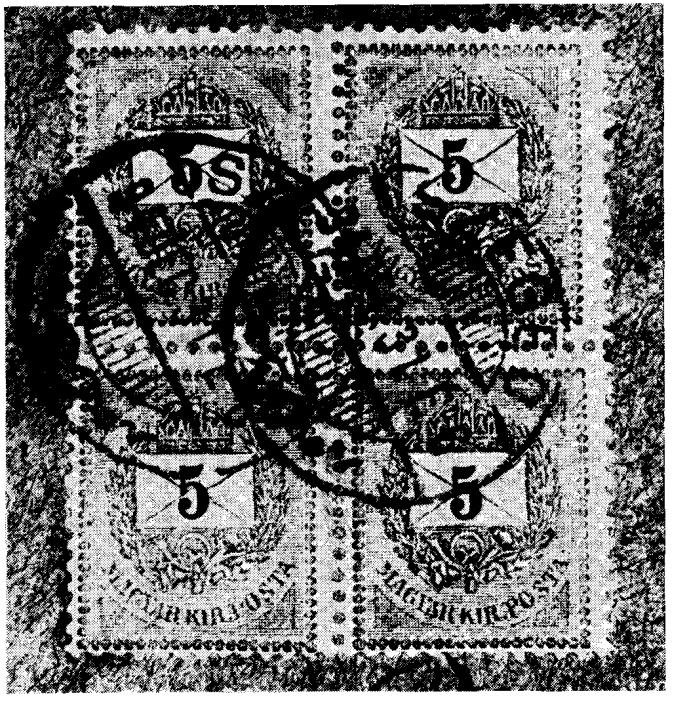

35. ábra

Gyakoribb a rövidre fogazott (vagy egyszerűbben „rövid") bélyeg; valószínűleg többet is állítottak elő ezekből; de az is lehet, hogy — mint azt az előzőekben már kifejtettük — a hosszúra fogazottak sérülékenyebbek voltak, továbbá alapanyagul szolgálhattak a ritka fogazatok hamisításához is. *Schiller Dénes* szerint (2) mintegy 500—1000 fésűsfogazatú bélyegből akad egy rendkívüli méretű.

A 29. ábra felül hosszúra fogazott (vagy röviden „hosszú") bélyeget mutat, a bélyeg alsó sarkai szabályosak, a felső sarkoknál széles fog van. A felső fogak szélességének az átlagosnál nagyobb volta adja meg a fogazateltolódás mértékét (azaz a bélyegív többlet-továbbítását). A nagyobb fogazateltolódások jelentősen értékesebbek.

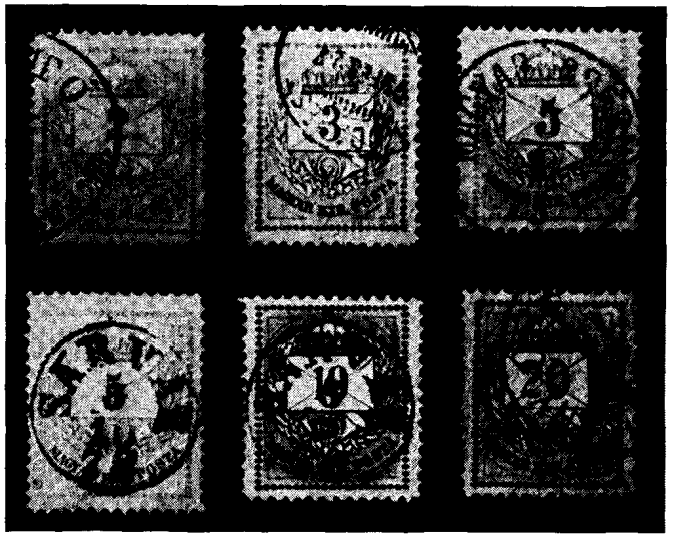
A fésűsfogazatú bélyegeknél a fogazateltolódás mértékének meghatározásához 0,1 mm beosztású mérő-nagyítót célszerű használni, ennek hiányában durvább beosztású mérő-nagyító is megfelel. Jó szemmértékkel és kellő gyakorlattal pontos mérőléc is használható, esetleg közönséges nagyító alkalmazásával kombinálva.

36. ábra

A fésűsfogazat eltolódásának mértékét ugyanis lényegesen pontosabban kell meghatározni, legalább 0,2 mm pontossággal célszerű a fogazateltolódás mértékét megadni, de inkább 0,1 mm pontosság a kívánatos.

A 30. ábra egy hosszúra fogazott, felül széles fogú bélyeg bal felső sarkát mutatja erős nagyításban. A hosszúfog mérete „e" betűvel van jelezve, ez azonban nem azonos a fogazateltolódás mértékével, hiszen a fognak egyébként is lenne „f" méretű szélessége, ezt tehát le kell vonni a fogazateltolódás mértékének meghatározásához. Tehát a fogazateltolódás mértéke: e—f (milliméterben). Azonban a fogak szélessége a

37. ábra

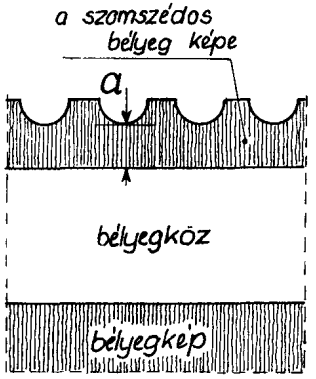
fogazótűk elhajlása miatt nem mindig egyenlő, ezért a „f" méretet kerülő módszerrel kell meghatározni. Ezt a következőképpen végezhetjük: A fogosztásnak a 30. ábrán „t"-vel jelölt méretéből levonjuk a foglyuk „d"-vel jelölt átmérőjét, azaz meghatározzuk „t—d" értékét, ez azonos a keresett „f" mérettel, tehát: f = t—d.

Azok számára, akik mérőnagyítóval nem rendelkeznek, annyit tudunk közölni, hogy a „t" fogosztás mérete a fésűsfogazatú krajcáros bélyegeknél (és minden $11^3/_4$-es fogazatnál) 1,7 mm-rel egyenlő; a fogluk mérete pedig 1 és 1,2 mm között változik, középértékben tehát 1,1 mm vehető. A „t—d" értéke így 0,5—0,7 mm között változik, ez középértékben 0,6 mm, tehát a „b" értéke is ennyire vehető. Pontosabb eredményt ad azonban a fent leírt mérés elvégzése.

A 31. ábra olyan bélyeget ábrázol, amelynél a széles fog alul van. Az ilyen bélyegeknél a fogazateltolódás mértékének meghatározása szintén a fentiek szerint történik. Azok a bélyegek, amelyeknél a széles fog alul van, sokszorosan ritkábbak azoknál a bélyegeknél, amelyeknél ez felül található.

38. ábra

39. ábra

Az eltérő méretű fésűs fogazatú bélyegek között gyakoribb a normálisnál rövidebbre fogazott bélyeg, ilyeneket mutat a 32. ábra. Az ábra baloldalán a gyakoribb felül rövidre fogazott bélyeg látható, felül csonka foggal.

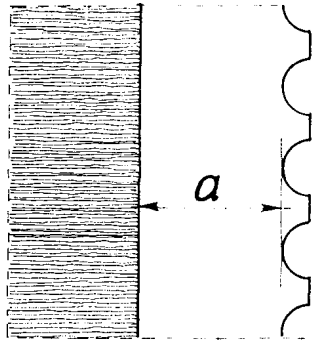
A 33. ábra jobb oldalán alul rövidre fogazott bélyeg látható. Az alul csonka fogú rövidre fogazott bélyeg sokszorosan ritkább.

Ezeknek a bélyegeknek az értékelését is erősen befolyásolja a fogazateltolódás mértéke. Ennek értékét azonban a rövidre fogazott bélyegeknél nehezebb meghatározni, itt mérőnagyítóra igencsak szükség van.

A 34. ábra egy rövidre fogazott, felül csonkafogú bélyeg bal felső sarkát mutatja. A mérőnagyítóval a 34. ábrán „a" betűvel jelzett méretet lemérjük, és a „t"-vel jelölt fogosztás méretéből (mely a fentiek alapján 1,7 mm) levonjuk. Például, ha „a" mérete 0,8 mm, akkor a fogazateltolódás 1,7—0,8 = 0,9 mm értékű.

40. ábra

41. ábra

A rövidre fogazott bélyegeknél a fogazateltolódás mérésére fentebb megadott módszer a leggyakrabban előforduló, nem rendkívül nagy fogazateltolódások esetében alkalmazható. A felső bélyegsarok alakja a fogazateltolódások mértékétől függően változik. Ha a fogazateltolódás eléri az 1,7 mm-t, azaz a fogosztás mértékét, akkor éppen olyan szabályos sarkai vannak a bélyegnek, mint a normális méretű fésűsfogazatnál, csak a bélyeg függőleges irányban 1,7 mm-rel rövidebb. Valójában már az 1,7 mm-es fogazateltolódás környezetében (pl. 1,5 és 1,9 mm-es fogazateltolódás között) is nehezen lehet a bélyegsarkok eltérő alakját észrevenni. 1,7 mm fogazateltolódás környezetében azt is nehéz, vagy lehetetlen megállapítani, hogy a bélyeg alul vagy felül csonkafogú-e.

A fogazateltolódás mértéke azonban igen ritkán, 1,7-es mm-nél nagyobb is lehet. Egy 2,1 mm-rel rövidebb fésűsfogazatú bélyeg csonka fogazatának az alakja ugyanaz, mint a 2,1—2,7=0,4 mm-rel rövidebb fogazaté, csak természetesen a bélyeg fogazatának függőleges mérete is mintegy 2,1 mm-rel rövidebb a normálisnál. Ez a méretkülönbség (1,7 mm) pedig közönséges mérőléccel való méréssel is megállapítható, sőt gyakorlott szem azonnal észreveszi. Két fogosztást, 3,4 mm-t elérő — vagy azt akárcsak megközelítő —

42. ábra

fogazateltolódást a levélborítékrajzú bélyegeknél nem találtam, az egy fogosztásnál (1,7 mm) nagyobb fogazateltolódás is nagyon ritka.

Az 1 fogosztással, azaz 1,7 mm-rel rövidebb bélyegeknél természetesen csonka fogazatú bélyegekről van-e szó, a fogazat négy sarka éppen olyan egyforma és szabályos, mint a normális méretű fésűsfogazatú bélyegeknél. Ezt az igen ritkán előforduló méretű bélyeget az egy fogosztással rövidebb bélyeg külön kategóriájába soroljuk. Ilyen bélyeget mutat a 35. ábra egy melléje helyezett normál méretű bélyeggel.

43. ábra

Megjegyezzük, hogy a „Magyar Bélyegek Monográfiájá"-nak I. kötete 397. oldalán a 229. ábra szövege: „Szabálytalan (felső) sarokfogak fogazáskihagyás miatt" pontatlan, az ábra rövidre fogazott felül csonka bélyeget mutat. Ugyanígy a 398. oldalon a 231. ábra szövege, „Fogazógép megugrása következtében szélesebb fog" helyesen „hosszúra fogazott, széles fog alul" lenne.

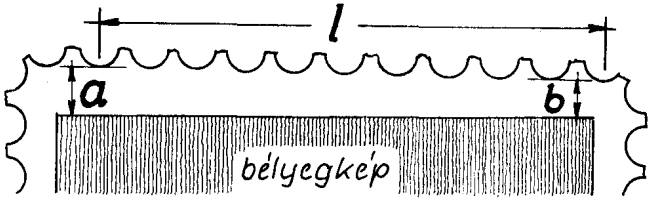
A hosszúra vagy rövidre fogazott bélyegek is értékesebbek összefüggésben, különösen a hosszúra vagy rövidre fogazott bélyegeknek normális méretű bélyegekkel való összefüggései. Ugyancsak fokozottan értékesek a hosszú vagy rövid bélyegek teljeseken.

A 36. ábra egy 1888-as 5 kr-os négyes tömböt mutat levélen, amelynél a két felső bélyeg szabályos méretű és alakú, a két alsó viszont rövidre fogazott felül csonka fogakkal. Megfigyelhető a foglyukak csatlakozása a rövidre fogazott bélyegeknél, középen és a jobb szélső bélyegsarkok csatlakozásánál.

44. ábra

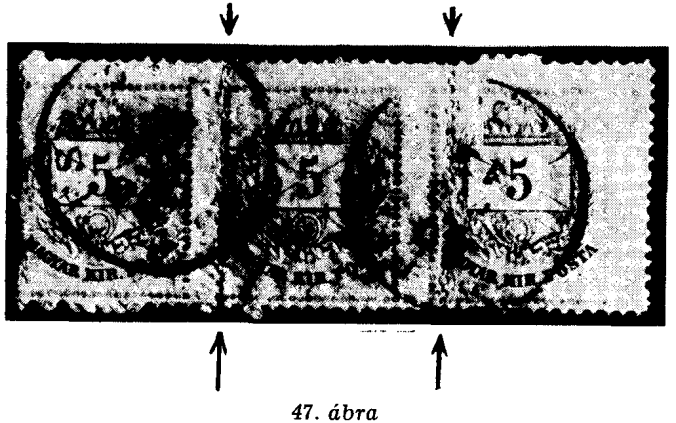
A fésűsfogazógépek (vagy az azt kezelő személyzet) főleg a gépek üzemeltetésének elején készítettek hosszúra, illetve rövidre fogazott bélyegeket. Ugyanis az 1881-es és 1888-as kiadásoknál az ilyenek *viszonylag* gyakoriak, persze abszolút értelemben véve ezeknél is nagyon ritkák; az 1898-ban forgalomba került kr vízjelű 2, 3, 10 és 20 krajcárosoknál, valamint az összes 1898-as értéknél *viszonylag* is ritkák és a fogazateltolódás mértéke sokkal kisebb; az 1899-es kiadásnál ezek a rendkívüli fogazatok kivételesen fordulnak

45. ábra

46. ábra

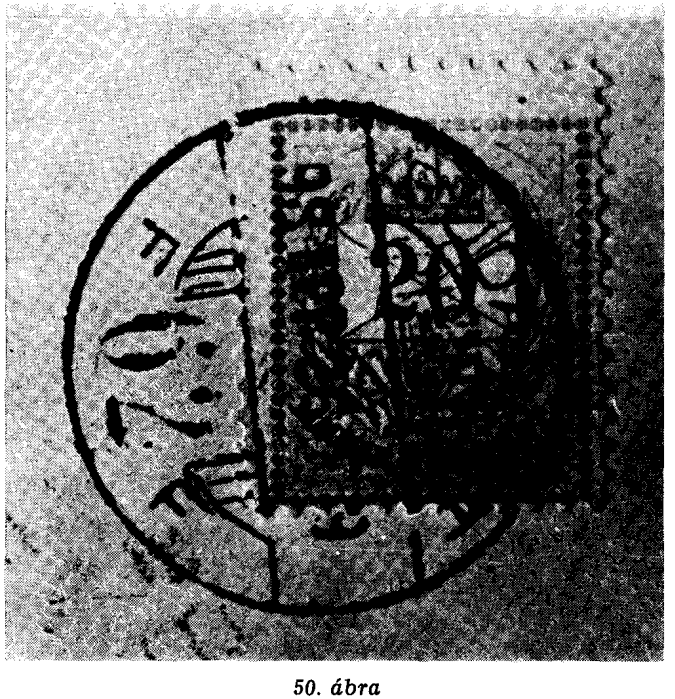
47. ábra

48. ábra

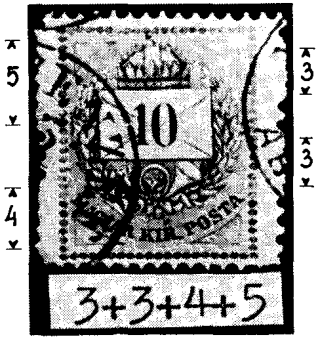
49. ábra

50. ábra

51. ábra

52. ábra

elő; a későbbi turulos kiadásnál (12 : $11^3/_4$ fogazatúaknál) pedig csak néhány példány ismeretes (a Bélyeggyűjtő 1940-es évfolyamában közölt cikk alapján [2]). Ezek szerint azt mondhatjuk, hogy a fogazás technikája a levélborítékrajzú bélyegek gyártási időszakában fokozatosan javult.

Centrált példányok

A szem számára teljesen centrált példányok igen ritkák, viszont esztétikailag kedvező hatásúak, ezért jelentős többletértéket képviselnek. Különösen a levélborítékrajzú bélyegek gyártási időszakának elején használt vonalfogazatú bélyegek között ritka a teljesen centrált példány; a később bevezetett fésűsfogazatú bélyegeknél valamivel gyakoribb, feltehetően azért, mert ezeknél az ívet csak egyszer kellett helyesen beállítani, utána a fogazógép továbbító szerkezete (ha jól működött) gondoskodott arról, hogy a fogazatnak a bélyegképhez viszonyított központossága megmaradjon.

A 37. ábra centrált vonalfogazatú, 1874-es kiadású sort mutat. Megjegyezzük, hogy csak szemre nézve kell a fogazatnak a bélyegképhez viszonyítva központosnak lennie; a csak méréssel kimutatható központossági hibának annál kisebb a jelentősége, minél szélesebb a bélyegkép és fogazat közé eső rész.

53. ábra

54. ábra

A centrált bélyegek is értékesebbek teljeseken, és különösképpen összefüggésekben.

Képbefogazott bélyegek

A bélyegek zöménél több-kevesebb eltolódás tapasztalható a bélyegkép és a fogazat között. Az ilyen átlagos bélyegekkel szemben nemcsak a teljesen központos bélyegek ritkábbak, hanem az olyan nagy fogazateltolódású bélyegek is, amelyeknél a fogazat a szomszédos bélyeg képébe esik, amint azt a 38. ábra mutatja. Ha egy bélyeg fogazatán megjelenik a szomszédos bélyeg képének a széle, az már képbefogazottnak tekinthető, de csak az olyanok képviselnek többletértéket, amelyeknél a szomszédos bélyeg képe néhány tized milliméterrel túlér a fogazatlyukak belső érintőjén, amint azt a 39. ábra mutatja.

A 39. ábrán „a" betűvel jelölt méret a képbefogazás mértéke, illetve a milliméterben megadott mérőszáma. Természetesen minél nagyobb az „a" méret, annál nagyobb a bélyeg többletértéke. Az „a" méretet legalább

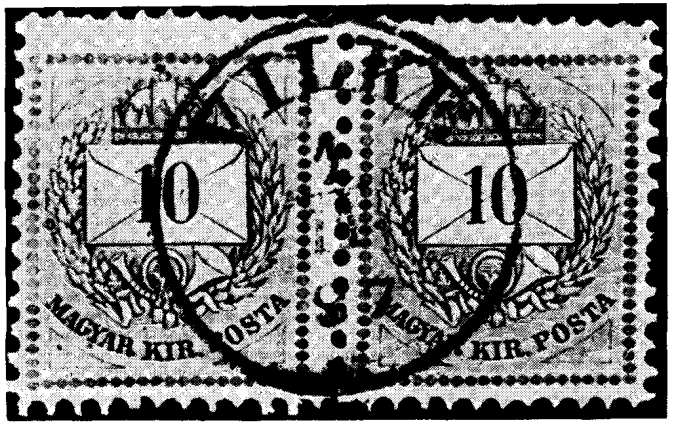

55. ábra

0,2 mm pontossággal célszerű meghatározni. A képbefogazás mértékének meghatározása előnyösen mérőnagyítóval történhet, de jól meghatározható közönséges mérőléccel (esetleg nagyító segítségével is igénybe vehetjük) is, jó szemmérték esetén.

Természetesen nemcsak egy oldalon lehetséges a képbefogazás. A fésűsfogazatú bélyegeknél legfeljebb két oldalon, a vonalfogazatú bélyegeknél pedig elvileg mind a négy oldalon lehetséges, bár ezeknél is legfeljebb két oldalon képbefogazott példányokat láttam. A két oldalon erősen képbefogazott bélyegek ritkák.

A képbefogazás sokkal gyakoribb a vonalfogazatú bélyegeknél, mint a fésűsfogazatúaknál, mert a fésűsfogazatú bélyegek fogazásánál csak egyszer kellett az ívet helyesen elhelyezni a fogazógépbe, míg a vonalfogazás esetén minden sornál vigyázni kellett (volna), nehogy esztétikailag kedvezőtlen hatású bélyegeket fogazzanak, és ez gyors munka esetén nem mindig történt meg.

56. ábra

Kivágaton és teljeseken a képbefogazott bélyegek is többletértéket képviselnek. Fésűsfogazatú bélyegeknél lényegesen kevesebb képbefogazott példány található, mint a vonalfogazatúaknál.

Szélebélyegek, sarokbélyegek

A fogazatnak a bélyegképhez viszonyított excentricitása a bélyegíven belül képbefogazott bélyegeket eredményez, a bélyegív szélén pedig szélebélyegek állnak elő. Egy ilyen szélebélyeget mutat a 40. ábra. A bélyeg függőleges oldalai szemmel láthatóan ferdék (lásd: Ferdén fogazott bélyegek). A bélyeg szélének méretét a 41. ábra alapján határozzuk meg: a széleméret a bélyegkép szélétől a fogazat luksorának belső érintőjéig terjedő, a 41. ábrán „a" betűvel jelölt méret jelenti, ezt mm-ben adjuk meg. Ahhoz, hogy szélebélyegnek tekinthessünk egy bélyeget, a levélborítékrajzú bélyegeknél az „a" méretnek legalább 3,5 mmnek kell lennie, és a foghegyeken sem mutatkozhat a

57. ábra

58. ábra

szomszédos bélyegkép színes része. Többletértéket azonban csak a legalább 4 mm-es „a" mérettel rendelkező példányok képviselnek. A fésűsfogazatú bélyegeknél sokkal kevesebb szélebélyeg fordul elő, mint a vonalfogazatúaknál.

Természetesen minél nagyobb az „a" méret, annál nagyobb a bélyeg többletértéke is. A 42. ábrán bemutatott bélyeg széleméretе 5,1 mm, az ilyen nagy fogazateltolódás fésűsfogazatú bélyegnél kivételesen ritka.

A kétirányú képbefogazással analóg módon állanak elő az olyan bélyegek, amelyeknek egyik oldalán széleszegély és az egyik szomszédos oldalán képbefogazott bélyegrész van; továbbá a mindkét oldalon széleszegélyt tartalmazó bélyegek, ismertebb nevükön sarokbélyegek. Mindkettő nagyon ritka, de különösen a sarokbélyeg.

A széleméretet mintegy 0,2 mm pontossággal célszerű meghatározni, ehhez is elegendő egy jó mérőléc, jó szemmérték és arányérték esetén, de a mérő-nagyító sokkal kényelmesebb és gyorsabb mérést biztosít.

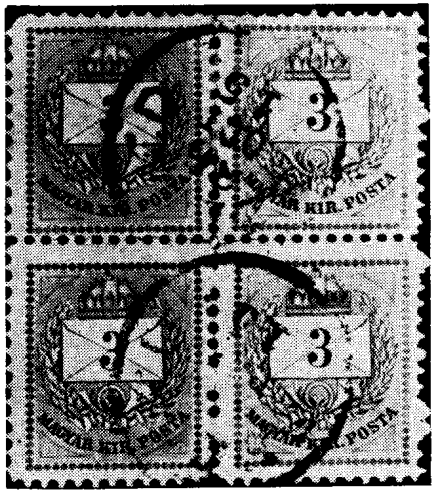
A szélebélyegek, de különösen a sarokbélyegek, valamint a szélebélyeg és képbefogazott bélyeg kombinációk jelentős többletértéket képviselnek ritkaságuk

59. ábra

miatt. A vonalfogazatú bélyegeknél ezek gyakoribbak, mint a fésűsfogazatúaknál, a már kifejtett okok miatt.

A szélebélyegek és sarokbélyegek az 1881-es kiadásnál a leggyakoribbak, részint, mert ez a legnagyobb példányszámú vonalfogazatú kiadás, részint, mert a bélyegigény is nagyobb volt, mint az előző kiadásnál és ez ártott a gyártás (fogazás) minőségének. Az 1888-as vonalfogazatú bélyegeknél és azokkal együtt használt 1881-es kiadású II. típusú vonalfogazatú bélyegeknél a szélebélyegek és sarokbélyegek már ritkák, a fésűsfogazatú bélyegeknél pedig annál ritkábbak, minél későbbi a kiadás, végül az 1898-as és az 1899-es kiadásnál már kivételesek. Kivágaton, teljeseken, valamint összefüggésekben további jelentős többletértéket jelent mind a szélebélyeg, mind a sarokbélyeg. A 43. ábra egy fésűsfogazatú 1881-es kiadású 20 kr-os négyes tömböt mutat, amelynél a felső két bélyeg 0,4—0,6 millimétert képbefogazott, az alsó pár pedig széledarab 3,2—3,4 mm szegéllyel. Az

60. ábra

alsó bélyegpár 1,3 mm-rel rövidebbre fogazott (csonka fog felül) és az egész négyes tömb 0,2 mm/20 mm-t ferde a bélyegképhez viszonyítva. (Lásd: ferdén fogazott bélyegek.)

Ferdén fogazott bélyegek

Ha a bélyegkép szélének és a foglyukak belső érintőjének párhuzamossági hibája már szemmel is észlelhető, *ferdén fogazott* bélyegről beszélünk. Főleg a vonalfogazatú bélyegeknél fordul elő, ilyet mutat a 44. ábra, ahol a bélyeg felső oldalán a ferdeség 0,5 mm.

A ferdeséget célszerű a lyuksor-bélyegképszél távolságoknak a bélyegkép szélén mért különbségével megadni (45. ábra). Pontosabb eredményt ad, ha a ferdeséget egy adott hosszra vonatkoztatjuk (célszerű ezt 20 mm-re venni).

Fésűsfogazatnál általában mind a négy oldal azonos mértékben ferde. A ferdeség mértéke általában kicsi és elsősorban összefüggésben tűnhet szembe. A

61. ábra

46. ábrán bemutatott, középen ferdén fogazott pár esetében a lyuksor ferdesége 0,6 mm, ez már jelentős többletértéket jelent. Ekkora ferdeség azt jelenti, hogy ha a pár függőleges irányban az ív közepe táján volt, akkor mind az ív legfelső, mind legalsó sorában mintegy 3—3 mm-re befogazott bélyegek keletkeztek. Ekkora fogazási hibát feltétlenül észre kellett volna vennie az ellenőrnek.

A 47. ábrán látható hármas csík függőleges oldalainak ferdesége balról jobbra haladva 0,2 : 0,1 : 0,5 : 0,4 — tehát a bélyegív a fogazás során fokozatosan elferdült, ill. kiegyenesedett. Miután nem ismerjük a fogazás sorrendjét, nem állapítható meg, melyik eset forog fenn.

A ferdén fogazott bélyegek más módon is előállhattak. E cikk „Rendkívüli méretek fésűsfogazatú bélyegeknél" c. részében említettük, hogy a hosszúra vagy rövidre fogazás a fogazógép továbbító vagy leszorító szerkezetének hibás működése révén jön létre. Ha a továbbító szerkezet, vagy a továbbítást végző elemek valamelyike működik hibásan, az előbbi eset következik be. Ha azonban a leszorító szerkezet vagy

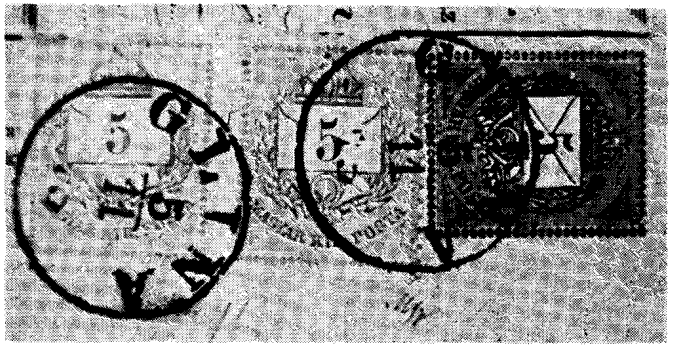

62. ábra

a leszorító elemek egy része működik hibásan, akkor a bélyegív megcsúszása okozza a normálistól eltérő méretű bélyegeket. A megcsúszás azonban további hibalehetőséget is rejt magában.

A bélyegív súrlódással mozog a fogazógépben. Egy bizonyos sebesség esetén egy irányban már le van győzve a súrlódás. Ha ilyenkor egy elenyészően kicsi, más irányú erő (például egy szemcse hatása, vagy a támasztó asztalfelület egyenetlensége, vagy a papír egyenlőtlen felfekvése) megváltoztatja a mozgás irányát, akkor a bélyegív — csak a leszorító szerkezet egyidejű hibája esetén — nemcsak elmozdul, hanem el is ferdül, melynek következtében ferdén fogazott bélyegek jönnek létre.

A nagymértékben ferdén fogazott bélyegeknek ily módon való keletkezése nagyon ritka jelenség. A 48. ábra egy, a fent leírt módon létrejött fésűsfogazatú bélyeget mutat, melynek csak a bélyegív megcsúszása

63. ábra

és elfordulása után keletkezett felső lyuksora ferde, a többi szabályos. A megcsúszás következtében a felső ferde lyuksor erősen el van tolódva (hosszúra fogazott bélyeg), ez az eltolódás azonban az eredeti teljes íven vízszintes irányban más és más az ív elfordulása miatt. A ferdeség 0,6 mm.

A Monográfia I. kötetében, a 321. oldalon található 146. ábra legalsó része egy ugyanazon okból ferdén fogazott fésűsfogazatú 30 f-es turulos párt mutat (az ábrafelirat: „sarokfelhajlás következében létrejött elfogazás", téves), melynek már az alsó lyuksora is kissé ferde, a fogazógép leszorító szerkezete nyilván rosszul működött.

Természetesen rövidre fogazott bélyegeknél is előfordul ferdén bevágott fogazat, amint azt a 49. ábra mutatja. A felső lyuksor ferdesége kismértékű (0,1 mm), csak a felső sarkok egyenlőtlen volta teszi észrevehetővé. Nagyon kevés ilyen bélyeget lehet találni, lehet, hogy sokat kiselejteztek az ellenőrzés során, de az is lehetséges, hogy ezeket hamisított fogazatnak vélték és eldobták.

Kivágatokon és főleg teljeseken a ferdén fogazott bélyegek fokozottan becsesek. Egy ilyen levélen lévő bélyeget mutat be az 50. ábra (a baloldali fogazat ferdesége 0,5 mm.)

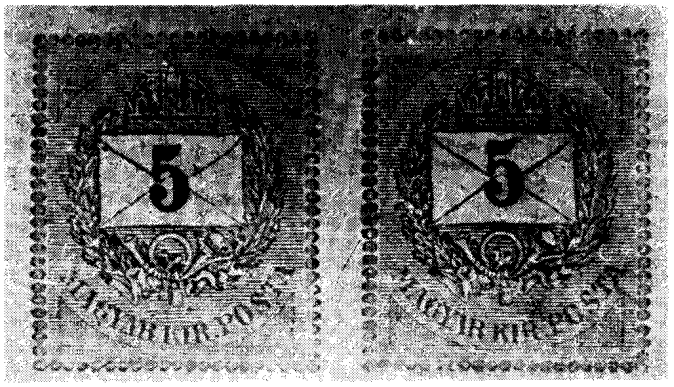

64. és 65. ábra

Kihagyott foglyukak (tömbfogak)

Előfordult, hogy a fogazás során egy vagy több tű kitörött. Ha ennek ellenére tovább fogaztak a géppel, akkor a kitört tű helyén a bélyegív lyukasztás nélkül maradt. A szétválasztás után ilyen esetben a kihagyott foglyuk legalább az egyik bélyegen, de többnyire mindkettőn észrevehető, széles fogként (régebbi elnevezéssel tömbfogként) jelenik meg.

Ez a fogazási hiba a régebbi bélyegkiadásoknál (és főleg a vékony tűjű fogazógépeknél) lényegesen gyakoribb, a levélrajzú bélyegeknél messze leggyakoribb az 1874-es kiadáson, amelynél viszonylag vékony tűkkel fogaztak, sokkal ritkább a $11^1/_2$-es fogazatú 1881-es kiadáson, különösen a későbbi, 1883 után, ill. 1886 után használatba vett vastagabb, tűfogazatot előállító tűk esetén. A még későbbi fésűsfogazatú bélyegeknél már alig fordul elő kihagyott foglyuk.

66. ábra

Azok a szembetűnőbb és érdekesebb példányok, amelyeknél egymás mellett több kihagyott foglyuk van. Értékelésüknél az sem közömbös, hogy a szétválasztás során a széles fognál hogy tépődött el a papír: ha a felénél több jutott a bélyegre, akkor értékesebb, ha kevesebb (de a tömbfog még kétségtelen), akkor természetesen kevésbé értékes annál a tömbfognál, amelynél a tépés a felezővonalban van.

Az 51. ábrán lévő bélyegen egymás mellett 5 kihagyott foglyuk van ($11^1/_2$-es fog), az 52. ábrán pedig egy olyan 13-as fogú bélyeg látható, amelynél összesen 3+3+4+5 kihagyott foglyuk található (csak az egymás mellett lévő kihagyott lyukak jelölhetők egy számmal, a különállókat + jellel kell összekapcsolni). Az egymás melletti kihagyott foglyukak értéke hatványozottan nő, a többi csak összeadódik.

Természetesen az értékelésnél az is döntő, hogy milyen fogazatnál fordul elő a tömbfog. $11^1/_2$-es fogazatnál, különösen annak tűfogú változatánál már igen ritka. Egy 1888-as tűfogazatú 1 krajcáros (sztereonyomat) képét mutatja az 53. ábra, két kihagyott foglyukkal. Fésűsfogazatnál a kihagyott foglyuk még ritkább, csak 1—1 kihagyott foglyuk fordul elő bélye-

67. ábra

genként, rendkívül ritkán (54. ábra). Az 1898-as és 1899-es kiadásnál a kihagyott foglyuk kivételes jelenség.

Tűfogazat és vegyes tűfogazatok

A sorfogazógépek tűinek a használat során való tönkremenetelét úgy küszöbölték ki, hogy a tűtartó furatokba kissé nagyobb átmérőjű tűket helyeztek, amelyek természetesen nagyobb átmérőjű foglyukakat készítettek. A $11^1/_2$-es fogazatot készítő gépeken ezt legalább egyszer megismételték, így az eredetileg 1,0—1,1 mm átmérőjű foglyukak helyett végül 1,4—1,5 mm-es lyukakat ütött a fogazógép. Ez a lyukméret csak 0,2—0,3 mm-rel kisebb a fogosztásnál, ezért a bélyegfog szélessége csökkent, mintegy kihegyesedett. *Az ilyen fogazatú bélyegeket nevezzük tűfogúaknak.* Az 1886 után fogazott bélyegek tartoznak ide, és ilyen, tűfogazatot készítő gépen készült 1888-ban az első sztereonyomatú fekete számú bélyegek fogazata

68. ábra

69. ábra

70. ábra

71. ábra

is. Az 55. ábra egy tűfogazatú négyes tömböt mutat, a foglyukátmérő 1,3 mm.

A viszonylag hosszú használat ellenére az 1881-es kiadásnál csak az 5 kr-os értéken gyakori a tűfogazat, a 2 és 10 krajcároson még ritkább, a 3 és 20 krajcároson pedig kimondottan ritka.

A bélyegek fogazatáról megállapítható, hogy a tűfogazatú bélyegek fogazási időszakában legalább két darab (de valószínűleg három) $11^1/_2$-es fogazógép volt használatban, és ezek közül az egyik viszonylag új volt. Ezzel is készítettek fogazatokat 1886 és 1888 között, legalábbis kisegítésképpen, amint azt alább látni fogjuk.

A $11^1/_2$ és 13 osztású fogazógépekhez hasonlóan a tűfogú és tompafogú bélyegeket fogazó gépek használata során is előfordult, hogy az egyik irányú lyuksort a tűfogat fogazó gépen készítették, míg a másik irányú lyuksort a kisátmérőjű, tompafogat fogazó gépen. Így a bélyegek vegyes tű—tompa fogazattal készültek (jelölésük a vegyes fogazatokhoz hasonlóan tű: tompa). Ilyen, tü: tompa fogazatú bélyegpárt mutat az 56. ábra, míg az 57. ábrán ezzel ellentétes tompa: tű vegyes fogazatú bélyeget láthatunk. Megjegyezzük, hogy ez utóbbi a ritkább.

Még sokkal ritkább a *szabálytalan tű—tompa* vegyes fogazat, amelynél három szomszédos oldal fogazata tűfogú (vagy tompafogú) és a negyedik oldal fogazata tompafogú (vagy tűfogú), a szabálytalan vegyes fogazatokkal teljesen analóg módon. Ilyen szabálytalan vegyes tű—tompa fogazatú 2 kr-os bélyeget mutat az 58. ábra, fogazata tű:tű:tű:tompa; az 59. ábra pedig olyat, amelynél csak az egyik oldal tűfogú, a fogazat tompa:tű:tompa:tompa.

Természetesen a tű—tompa vegyes fogazatú bélyegek is fokozottan értékesek összefüggésekben és teljeseken. A 60. ábra egy négyes tömböt mutat, amelyben a két felső bélyeg szabálytalan, tű:tű:tompa:tű eloszlású, a két felső pedig szabályos tompa:tű fogazatú. Levélen maradtak meg a 61. ábrán látható tű:tompa vegyes fogazatú bélyegek.

Megjegyezzük, hogy a tű—tompa vegyes fogazatoknál csak azok az igazán értékesek, amelyeknél *a tűfogak lyukmérete nem kisebb 1,4 mm-nél, a tompafogaké pedig nem nagyobb 1,1 mm-nél.* A bemutatott példák többnyire ilyenek.

Tűelhajlás okozta fogazási rendellenesség

A 62. ábrán látható bélyeg felső lyuksorának egyik foglyuka lényegesen beljebb van a többinél. Ennek oka a fogazótű valamilyen okból való elhajlása. Az ilyen fogazatú bélyegek nagyon ritkák. A tűelhajlás a szomszédos bélyegen többnyire tömbfogként jelentkezik, a tűelhajlás csak ritkán vehető észre, de ha igen, akkor az sokkal értékesebb.

A Monográfia I. kötetében, a 321. oldalon lévő 146. ábra középső része egy tűelhajlás miatt elfogazott turulos 5 filléres pár egyik bélyegén négy fogazótű elhajlása által okozott elfogazást mutat be. Az ábra felirata tévesen „sarokfelhajlás következtében létrejött elfogazás".

Ívfelhajlás miatti fogazási rendellenesség

A krajcáros bélyegeken ez a fogazási rendellenesség igen ritka. Jó példa az ilyen típusú fogazási hibára a már fent említett I. kötet 321. oldalán a 148. ábra, amely ezt a hibát egy 1881-es 10 kr-os bélyegen mutatja be.

Középen fogazatlan párok

A levélborítékrajzú bélyegeknél — mint már rámutattunk — keletkeztek olyan ívek, amelyeknél egy-egy sor fogazatlanul maradt, és előfordult, hogy az ilyen ívek az ellenőrzés figyelmét is elkerülve forgalomba kerültek. A postán a bélyegívek szétválasztásánál előnyösebb volt az ívből ezt a középen fogazatlan részt úgy leszakítani, hogy a nem fogazott bélyegközben ne kelljen a fogazatlan részt szétválasztani, azaz a fogazatlan részt *általában párban, esetleg nagyobb összefüggésben használták fel.* Ily módon nem kellett az ívet ollóval vágni, vagy ami még rosszabb, tépni a beszakítás veszélyével, ami a bélyeget a postai előírások szerint használatra alkalmatlanná tette volna.

Az így keletkezett fogazatlan párok igen ritkák, csak néhány címletből ismeretes az 1874, 1881 és 1888-as kiadásokból egy-két példány. Középen fogazatlan 1874-es 5 kr-os párt mutat a 63. ábra, 10 kr-os párt a 64. ábra, végül egy 1881-es 2 kr-os párt a 65. ábra.

Fogazatlan bélyegek

Fogazat nélküli — vágott — bélyegek a levélborítékrajzú bélyegek forgalmi időszaka alatt nem kerültek felhasználásra. A bélyeggyűjtők tulajdonában lévő használatlan vágott bélyegek a nyomdából törvénytelen módon kikerült selejtanyag (makulatúra) bélyeggyűjtői forgalmazásból keletkeztek. Viszonylag sok ismeretes az 1888-as 2 kr-os és 5 kr-os címletből, ezekből teljes ívek kerültek ki a nyomdából és párok, négyes tömbök is „készültek" belőlük. Egy ilyen fogazatlan párt mutat a 66. ábra.

A fentiek alapján a teljeseken található és általában minden használt fogazatlan bélyeg csak hamisítvány lehet.

Vágással szétválasztott, rosszul fogazott bélyegek

A fent tárgyalt fogazatlan bélyegektől élesen el kell különítenünk az elkopott tűkkel fogazott, vagy a fogazás után a bélyegközben maradt (domborított) korongokkal összekötött bélyegeknek vágással való

szétválasztását. Az ilyen bélyegeket gyakran — kényszerűségből — vágással választották le az ívről. Kivágaton vagy teljesen jelentős többletértéket képviselnek, ha a korabeli vágás valódiságához nem fér kétség. Ilyen bélyeget mutat a 67. ábra távolsági ajánlott levelezőlapon.

Előfordult, hogy a fogazat lyuksora a bélyegkép belsejébe került, és a bélyegközben nem volt másik lyuksor. Egyes pedáns postai alkalmazottak ezért esetleg nem a bélyegközben lévő fogazat mentén választották szét a bélyegeket, hanem a fogazatlan bélyegközben szétvágták. Ilyen, erősen képbefogazott és a bélyegközben vágott bélyeg látható a 68. ábrán. Ennél a bélyegnél a bélyegközben való vágást (a foglyukak mentén való tépéssel szemben) az is elősegítette, hogy a bélyegképben lévő lyuksor tökéletlen és ezért esztétikusan ható széttépése kétségesnek látszott.

A bélyegképbe fogazott és bélyegközben vágott bélyegek is jelentős többletértéket képviselnek, sőt ezeknél a vágás valódi volta leáztatásuk esetén sem kétséges — ilyet mutat a 69. ábra. Az ilyen bélyegeket rendszertanilag a kettősfogazatú bélyegekhez is sorolhatnánk.

Fogazott hírlapbélyegek

A hírlapbélyegek nemcsak a levélborítékrajzú bélyegeknél, hanem felhasználásuk teljes időszaka alatt (1851—1922) fogazatlanul kerültek forgalomba (nem a postának kellett szétválasztásukkal bajlódni). Egyes felhasználók azonban az újságbélyeg-ívekre fogazatot készítettek a könnyebb szétválasztás érdekében.

Megkockáztathatjuk azt a feltevést, hogy itt nem igazi magánfogazásról van szó, ahogy azt a gyűjtői gyakorlatban nevezik, hanem ezt is nyomda készítette magáncég vagy cégek részére, valószínűleg külön díjazás ellenében. Magáncégek bizonyára nem szereztek be fogazógépet az újságbélyegek fogazására. A bélyegíveket $11^1/_2$-es fogazógépen fogazták le.

Egy fogazott újságbélyeget mutat a 70. ábra. A fogazott újságbélyegek különösen értékesek kivágaton vagy teljesen. A 71. ábrán egy ilyen fogazott újságbélyeg-kivágat látható.

IRODALOM

1. Magyar bélyegek katalógusa, 1954. Magyar Filatélia V.
2. A „Bélyeggyűjtő" c. folyóirat számai
3. A Magyar Bélyegek Monográfiája I. kötet, 321., 392 és 397. oldal

Helyesbítés: A cikk első részében, a 21. oldalon lévő 3. ábra jobb alsó részén a fogazat helyesen 13 : 13 : 13 : $11^1/_2$

Helyreigazítás. Előző (83/1) számunk 13. oldalán a „Bánát, Bácska 1919" kiadás táblázatában a 21. sorszámú 2 K-s bélyeg példányszáma helyesen 11 300, pontértéke pedig 10. A 22. sorszámú 2 K-s bélyeg felülnyomása P (piros).

Index

1 *The first stamp issue of the Hungarian Post*

Two articles and a STATEMENT are combined under this part. These intend to close the discussion in connection with the 1867 stamp issue lastig since decades.

— *Dr. P. Lippai: Legal aspects of the 1867 issue*
The author describes those new constitutional relations under which the first Hungarian stamps and the 6th Austrian issue had been issued in accordance with the „Compromise". The Hungarian postal administration — which separated itself — issued in the sence of the transitional (provisional) postal agreement separate Hungarian stamps in the new situation, which have an identical drawing with the Austrian ones, but this issue is not a common one.

— *L. Surányi: The first Hungarian stamp issue*
The study summarizes the discussion evolved around the 1867 issue. It confronts articles and studies in this subject. It pieces desive facts together against assumptions and biased opinions of the confronting parties.

— *STATEMENT on the 1867 issue of Austria and Hungary*
The STATEMENT of 26 internationally known collectors and researchers according to which the 1867 issue can not be regarded as a „common issue", but a separate Austrian and a separate Hungarian one. The full German translation of this STATEMENT is also published.

2 *Dr. L. Danis: The subtypes of the 5 kr. stamp of the 1867 issue (coarse print)*

After an introduction containing summary of the relevant literature the author communicates his own researches according to which one may distinguish three variants of the Ib type 5 kr stamp. The characteristics of subtypes Ib_1, Ib_2 and Ib_3 are shown on hand of drawings. The ratio of occurance of each type is also evaluated, and it is mentioned that mixed pairs also exist.

3 *I. Harkányi: Perforation specialities of the „envelope design" krajcár stamps of Hungary — Part II.*

Continuing his article commenced in Nr. 1983/1 the author describes in detail stamps of extraordinary measure both in case of line and comb perforation. Thereafter the well centered and stamps with in-picture perforation are discussed as well as margin and corner copies of the sheet. Quite new is the part dealing with slanting perforations. The article closes with omitted perforation holes, irregularities due to needle declinations and sheet upward curlings, finally with stamps that remained imperforated.

Please note

Multiple postcards — Addition to the article in Nr. 1982/2. Report is given about so far unknows postal stationary postcards with perforations on their adjacent sides. (Dr. B. Simády)

Sommaire

1 *La première émission de timbre de la Poste hongroise*

Sous ce titre la Revue publie deux articles ainsi qu'une prise de position à leur sujet. De cette façon elle met le point final aux controverses se poursuivant depuis des décennies autour des émissions de timbres de 1867.

— *Dr. Pál Lippai: Point de vue juridique sur l'émission de 1867*
L'auteur fait connaitre les nouveaux rapports de droits constitutionnel, ă l'époque de l'émission des premiers timbres hongrois, soit de la VIe émission autrichienne, dans l'esprit du compromis austro-hongrois. La gestion de la poste hongroise s'étant séparée de la direction de la poste autrichienne, suivant l'accord provisoire conclu, était identique à celle de cette dernière, mais était acceptée comme poste indépendante et ses émissions de timbres n'étaient pas communs.

— *László Surányi: La première émission hongroise de timbres*
Cette étude donne une conclusion â la discussion qui s'est poursuivie au sujet de l'émission de 1867. Elle compare les articles et études parues sur ce thème. Elle cite des faits décisifs face aux hypothèses et aux discussions subjectives ayant eu cours à ce jour.

— *Prise de position sur l émission de timbres austro-hongrois de l'année 1867*
Prise de position de 26 collectionneurs et chercheurs de renommée internationale, d'après laquelle les timbres émis en 1867, ne peuvent être considérés comme „émission commune", mais comme émission autonome autrichienne et aussi comme émission autonome hongroise.
La traduction textuelle de cet article en langue allemande est publiée dans ce périodique.

2 *Dr. László Danis: Variétés des émissions à impression grossière du pseudo-type du timbre de 5 kreuzers de 1867*

L'auteur mentionnant la littérature spéciale traitant de la question, fait connaitre le résultat de ses propres recherches, sur base desquelles il différencie trois variétés du type "Ib"du timbre de 5 kreuzers. Il présente le dessin des caractéristiques de ces trois types Ib_1, Ib_2, et Ib_3 s'étendant sur la proportion de leur rencontre, faisant savoir également que des paires mixtes existent également.

3 *István Harkányi: Différences dans la dentelure des timbres de Kreuzers à dessin d'enveloppe. IIe partie*

Faisant suite à son article paru dans le No 1 de 1981, l'auteur s'occupe en premier lieu des timbres de dimensions spéciales, ainsi que de la dentelure en ligne, et de la dentelure en peigne. Ensuite il analyse la situation des timbres à dentelure centralisée et dentelés dans l'image ainsi que les exemplaires prenant place au bord de la feuille et ceux des coins de celle-ci. Une donnée inconnue est celle des dentelures obliques. L'article prend fin sur certaines données sur les dentelures manquantes, la déclivité en aiguille et autres anomalies, comme aussi des timbres non dentelés.

Nous attirons votre attention

Cartes postales à colonne — Opinions sur l'article paru dans le Numéro 2 de 1982, concernant les cartes postales possédant deux perforations voisines, qui étaient inconnues à ce jour. (Dr. Béla Simády)

Inhaltsverzeichnis

1 *Die erste Briefmarkenausgabe der Ungarischen Post*

Unter diesem Titel werden zwei Artikel und eine Stellungsnahme mitgeteilt. Mit diesen wird die Diskussion die in Hinblick auf die 1867-er Ausgabe seit Jahrzehnten geführt war, abgeschlossen.

— *Dr. P. Lippai: Juristische Ansichtspunkte zur 1867-er Ausgabe*
Der Verfasser gibt diejenige neue Staatrechtliche Verhältnisse bekannt, unter welchen Bedingungen — im Sinne des Ausgleiches — die ersten ungarischen Briefmarken bzw. die VI. österreichische Ausgabe herausgegeben wurde. In der neuen Situation hat die sich von der österreichischen separierte ungarische Postdirektion im Sinne des provisorischen Übereinkommen über das Postwesen in der Zeichnung mit der österreichischen identische, jedoch separate ungarische, also nicht gemeinsame Briefmarken herausgegeben.

— *L. Surányi: Die erste ungarische Briefmarkenausgabe*
Die Studie fasst diejenige Diskussion zusammen, die sich im Hinblick auf die 1867-er Ausgabe entwickelt haben. Der Verfasser stellt die über dieses erschienen Artikel und Studien einander gegenüber. Er stellt den Hypothesen und subjektiven Beurteilungen der Diskussionspartner entscheidende Fakten entgegen.

— *STELLUNGSNAHME über die 1867-er Briefmarkenausgabe Österreichs und Ungarns*
Stellungsnahme von 26 international anerkannter Sammler bzw. Forscher laut welchem die 1867-er Briefmarkenausgabe nicht als eine „gemeinsame Ausgabe" betrachtet werden kann, sondern als eine selbstständige österreichische bzw. eine selbstsändige ungarische Ausgabe. Auch der volle Text in deutscher Übersetzung dieser Stellungsnahme wird mitgeteilt.

2 *Dr. L. Danis: Die Subtype Varianten des 1867-er 5 kr Wertes (grober Druck)*

Nach einer entsprechenden Einleitung mit Besprechung der Fachliteratur gibt der Verfasser seine eigenen Forschungen bekannt, laut welchem drei Varianten des Ib Types der 5 kr Marke festgestellt werden können. Die Kennzeichen der Ib_1, Ib_2 und Ib_3 Subtypen werden an Hand von Zeichnungen erörtert; es Wird auch über die Vorkommenverhältnisse dieser gesprochen, sowie auch darüber, dass es auch gemischte Typen in Paaren gibt.

3 *I. Harkányi: Zähnungsspezialitäten der Kreuzermarken mit Kuvertzeichnung Ungarns: II. Teil*

In der Fortsetzung des Artikels der Nummer 1983/1 beschreibt der Autor erst eingehend die Marken aussergewöhnlicher Grösse, uzw. sowie im Falle von Linien-als auch bei Kammzähnung, danach die zentrierten, die in das Markenbild eingezehnte Marken, sowie die Bogenrand und Bogeneck Exemplare. Neuartig ist der Teil über die schräg gezähnten Marken. Der Artikel schliesst mit den ausgebliebenen Zähnungslöchern, die Unregelmässigkei-

ten in Folge von Nadelbiegungen und Bogenaufbug, sowie mit den ungezähnt gebliebenen Marken.

Bitte beachten Sie Mehrfache Ganzsache-Postkarten — Beitrag zum Artikel in der Nummer 1982/2. Es werden bisher unbekannte Postkarten bekanntgegeben mit einer Perforation an zwei Nachbarseiten. (Dr. B. Simády)

СОДЕРЖАНИЕ

1 *Первый выпуск марок Венгерской Почты*

Под этим заглавием в журнале находятся две статьи и одно коллективное мнение, которые заключают дискуссию, продолженную в течении нескольких десятилетий о марках выпуска 1867 г.

— *Д-р Пал Липпаи: О выпуске 1867 г. с юридической точки зрения*
Автор излагает те новые государственные правовые условия, при которых — в духе „Соглащения" 1867 г. — были изданы первые почтовые марки Венгрии, и одновременно с ними VI. выпуск Австрии. В новой ситуации венгерское почтовое управление — после отделения от Австрии, в смысле временного почтового договора — выпустило идентичные, но самостоятельные — итак не общие — венгерские марки.

— *Ласло Шурани: Первый выпуск венгерских марок*
В статьи имеется резюмие дискуссии о выпуске 1867 г. Автор противоставит различные мнения друг против друга, и приведет решающие факты против субьективных взглядов.

— *МНЕНИЕ о выпуске 1867 г. Австрии и Венгрии*
Общее мнение 26-и всемирно признанных коллекционеров и исследователей, по которому марки выпуска 1867 г. надо принимать самостоятельно венгерскими и самостоятельно австрийскими.

2 *Д-р Ласло Даниш: Подтипы-Варианты 5 кр из выпуска 1867 г. (грубое печатание)*

Автор излагает свои исследования, в результате которых различает варианты Ib$_1$, Ib$_2$ и Ib$_3$. Он показывает их на рисунках, попутно представляет смещанные пары марок.

3 *Иштван Харкани: Особенности зубцовки крейцеровых марок, изображающих конверт — II. часть*

В статьи автор подробно излагает марки с необычными размерами а также марки с краях листа, угловых экземпляров, наклонной зубцовки и с другими особенностями.

— *Предлагаем бля вашего внимания*
Дополнение статьи Х. Шолта (1982/2): „Полосные открытки" о Д-р Бела Шимади.

ISSN 0 324—4806

Eng. szám: III/SZI213/1976.

1000 — 83.1023 Ságvári Nyomda, Budapest

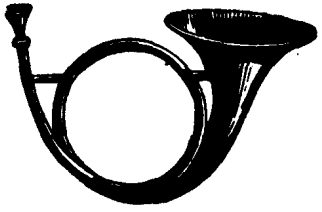
Ára: 30,— Ft

Philatelica

84/1

Philatelica 84/1

TARTALOM

Szép Endre:
Javaslat az új bélyegzőtípusok besorolására (1967—1983)

Glatz István:
A Korona—fillér korszak első postai csomagszállító díjszabása és bérmentesítései

Fehér Endre:
Az első világháborús és 1919-es, valamint a második világháború alatti tábori postabélyegzők összefüggései

Idegen nyelvű tartalom

A MAGYAR BÉLYEGGYŰJTŐK ORSZÁGOS SZÖVETSÉGE
TUDOMÁNYOS KÖZLÖNYE
BUDAPEST VI., VÖRÖSMARTY U. 65.
FELELŐS SZERKESZTŐ: SURÁNYI LÁSZLÓ
SZERKESZTŐK: HRABÁL LÁSZLÓ ÉS VISNYOVSZKI GÁBOR
FELELŐS KIADÓ: KISS ERNŐ
XIII. ÉVFOLYAM

Javaslat az új bélyegzőtípusok besorolására (1967—1983)*

SZÉP ENDRE

I.

A Magyar Bélyegek Monográfiája VI. kötete 1967. dec. 31-ével került lezárásra. Azóta több mint 15 év telt el és néhány olyan bélyegzőtípus került alkalmazásra, amely a Kostyán Ákos által kifejlesztett és a Monográfiában használt típuscsoportok egyikébe sem sorolható. Megoldandó tehát a rendszer továbbfejlesztése az időközben felmerült újdonságoknak megfelelően.

Ennek érdekében szükséges a meglevő rendszert áttekinteni, hogy a bővítést az alapelvek figyelembevételével végezhessük el.

Kostyán Ákos bélyegzési rendszerének felépítésében Rácz-Rónay és Menténi nyomdokain elindulva, átvette E. Müller, neves osztrák filatelistától a *típuscsoport* fogalmát és erre alapozta saját rendszerét.

Típuscsoport azon bélyegzők összessége, melyek körvonalaikban (alakjukban) és keletváltoztató berendezésükben megegyeznek, csak feliratukban térnek el egymástól. A típuscsoportokat Kostyán megjelenésük, alkalmazásuk sorrendjében az ABC egyes nagybetűivel jelölte meg. A típuscsoportnak tehát kettős jelentése van. (1. ábra.)

* E számunk nagy részében bélyegzésekkel foglalkozunk. A bélyegzésgyűjtés a filatélia egyik leggazdagabb, legváltozatosabb ága. Mint gyűjtési ág is közkedvelt, a feldolgozás, a rendszerezés azonban esetleges és hiányos. Irodalmi vonatkozásban ugyan nem lehet okunk panaszra: a Monográfia köteteiben bőven találunk bélyegzésekkel foglalkozó részeket, így az I. kötet második felében (405—656. oldal) egy általános részt, a II. kötetben (259—407. oldal) az 1752—1867 közötti bélyegzők ismertetését. Egy-egy kisebb anyagot találunk a III. (7—15. oldal) és a IV. (9—79, 333—350. oldal) kötetben is, míg a VI. kötet több mint 800 oldalon az 1867—1967 közötti postabélyegzőket ismerteti. Ezek a részek — több mint 1300 oldal — Kostyán Ákos munkái. Ez a rövid felsorolás távolról sem érzékelteti azt a hatalmas energiát, amit ezeknek az anyagoknak az elkészítése feltételezett és azt a páratlan munkát, amit a szerző végzett. Gyűjtőink ezt olykor elfelejtik, és csak a Monográfia megjelenési sorrendjéből adódó szétszórtságot vagy a VI. kötet, ill. a rendszertan bonyolult voltát hangsúlyozzák. Kétségtelen, hogy a valamennyi bélyegzést egységes rendszerbe foglaló feldolgozás és a jelölésrendszer nem tekinthető át könnyen, és ezt szerkesztési gondok is súlyosbítják (bár utólag könnyebb egy ilyen hatalmas munkában módszertani hibákat találni, mint megalkotása és összeállítása során). Mindez azonban eltörpül a hatalmas jelentőségű alkotás mellett. A Philatelicának többek között az is feladata, hogy a Monográfia létrehozóinak „örököseként" a megkezdett munkát folytassa, bővítse, korszerűsítse vagy helyesbítse, esetenként összefoglaljon, áttekintést adjon. Cikkünknek, melynek szerzője muzeális jellegű bélyegzésgyűjteményét Kostyán Ákos rendszerére építette, az a célja, hogy segítséget adjon a Kostyán-féle rendszertan áttekintéséhez, egyúttal folytassa, kiegészítse a Monográfiában időben lehatárolt részeket. Ennek megfelelően válik a cikk két részre.

1. keletváltoztató berendezés rendszere
2. a bélyegző alakja, körvonala.

A keletbeállító rendszernek két faja került alkalmazásra:

1.1 betétrendszerű
1.2 kerékrendszerű

1.1 *Betétrendszerű* keletváltoztató berendezésnél a bélyegző megfelelő részén vájatot készítenek és ebbe helyezik a cserélhető számokat, jeleket a keletnek megfelelően. A rendszer jele: B.

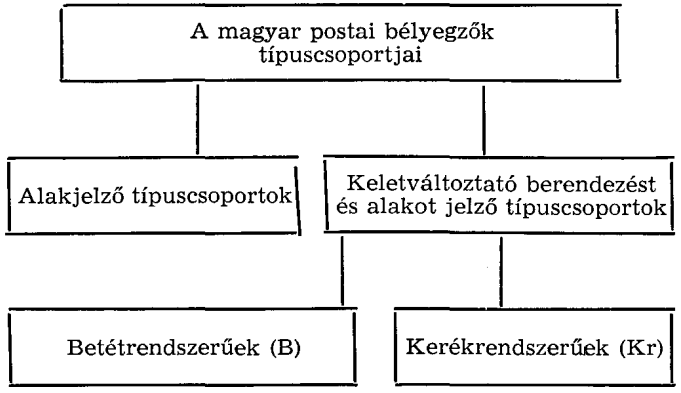
A kelet elhelyezhető:

egy sorban, pl.: 912 JAN 17 jele: B1

két sorban, pl.:
28
11
jele: B2

három sorban, pl.:
923
JAN
9
jele: B3

négy sorban, ha napszakjelzés is szerepel, pl.:
80
JÚN
16
DÉLELŐTT
jele: B3+1

1. ábra

1.2 *Kerékrendszerű* keletváltoztató berendezésnél elfordítható kerekekre erősített, végtelen láncokon levő számokkal, jelekkel történik a kelet beállítása. A rendszer jele: Kr.

A *kerekek száma* egyenlő a keletben található *jelek számával.* Legkevesebb 5 jel szükséges a kelet rögzítéséhez: 2 az évszám + 1 a hónap + 2 a nap jelzésére.

Az állandó, helyhez kötött postaszervek (postahivatalok) által használt bélyegzők legmagasabb kerékszáma ez ideig kilenc. A mozgóposta által használt bélyegzőknél ennél nagyobb kerékszám is előfordul.

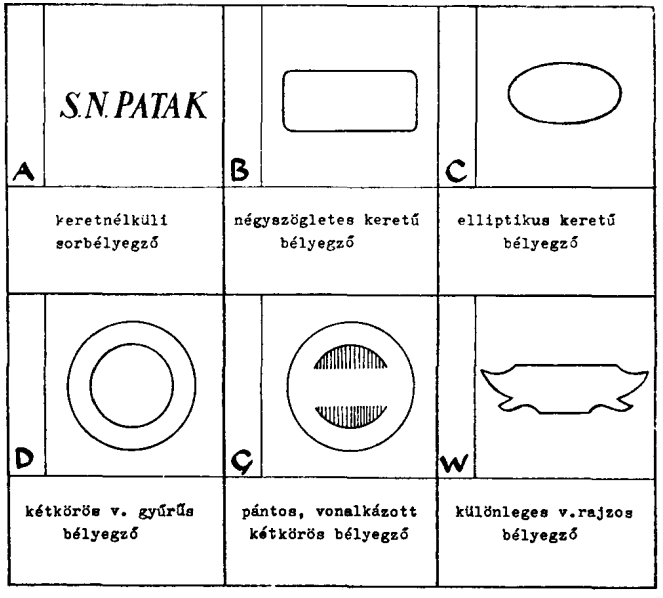
A kerékrendszerű keletváltoztató berendezéssel rendelkező bélyegzők kerekeinek száma tehát öttől kilenc kerékig terjed:

Kr5 34 VII 25
Kr6 934 JÚL 25
Kr7 34 VII 25 16
Kr8 934 JÚL 25 16
Kr9 934 JÚL 25 N11

Az óra-, illetve napszakjelzés nélküli bélyegzők kerekeinek száma 5 vagy 6 az évszám jegyeinek számától függően, míg az ilyen jelzéssel ellátott bélyegzőknél 7—9 között változik.

2. Hazánkban 1967. dec. 31-ig a következő alakú bélyegzők kerültek forgalomba:

— keret nélküli, ún. sorbélyegzők
— négyszögletes bélyegzők
— ellipszis alakú bélyegzők
— egykörös bélyegzők
— kétkörös, gyűrűs bélyegzők
— kétkörös, pántos körbélyegzők, melynek alfajai:
  — díszítés nélkül
  — korona díszítéssel
  — vonalkázás díszítéssel
  — korona és vonalkázás díszítéssel
— hatszögletű bélyegzők
— különleges alakú vagy rajzos bélyegzők

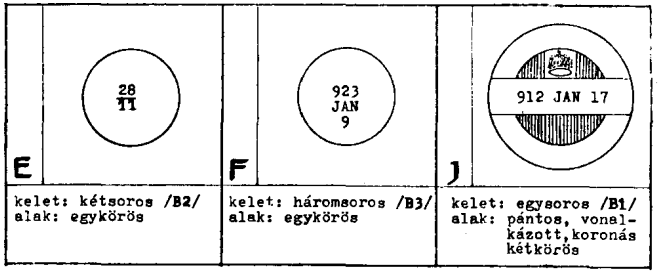
2. ábra: alakjelző típuscsoportok

Az 1752—1850 időközben nem központilag gyártott, ún. postamesteri bélyegzők zöme keletet nem tartalmazó helybélyegző volt és így a belőlük alkotott típuscsoportok csak *alakot* jelölnek.

A bélyegzők típuscsoportjainak rendszerét az 1. ábra szemlélteti.

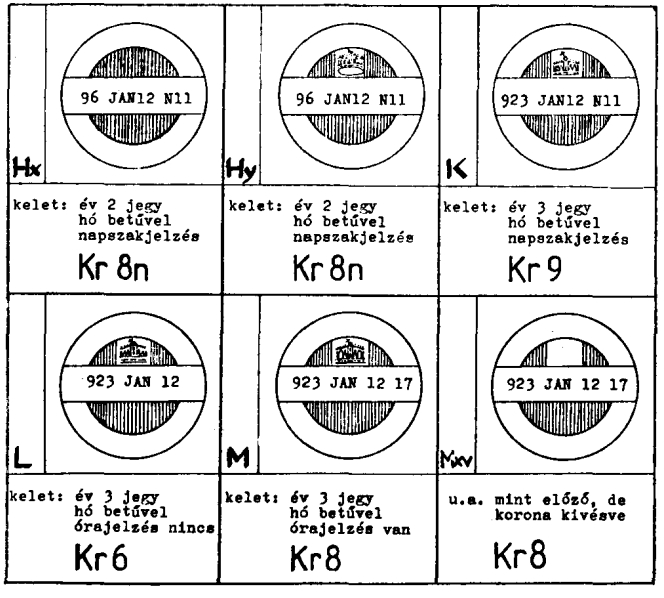
A csak alakot jelző típuscsoportokat a 2. ábra foglalja össze (A hatszögletű bélyegzők rajza nem került feltüntetésre. Ennek a típuscsoportnak a jele: I). A betétrendszerű (B) bélyegzők típuscsoportjait a 3. ábra mutatja.

Az 1892—1944 időszakban gyártott bélyegzők állandó díszítőeleme a korona. Ennek alkalmazását Kostyán Á. a típuscsoportot jelző nagybetű mellé írt y-nal jelölte, míg a korona nélkül készült bélyegzőket x-

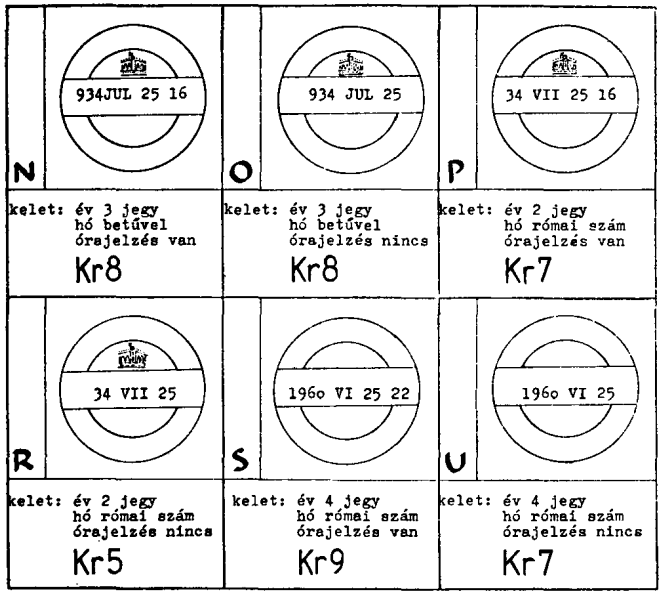

3. ábra: betétrendszerű bélyegzők

szel, a korona kivésését viszont xv-vel különböztette meg. A kerékrendszerű (Kr) bélyegzők első típuscsoportját (pántos, vonalkázott) tartalmazó 4. ábra mindkét jelölésmódra példát mutat be.

4. ábra: kerékrendszerű bélyegzők

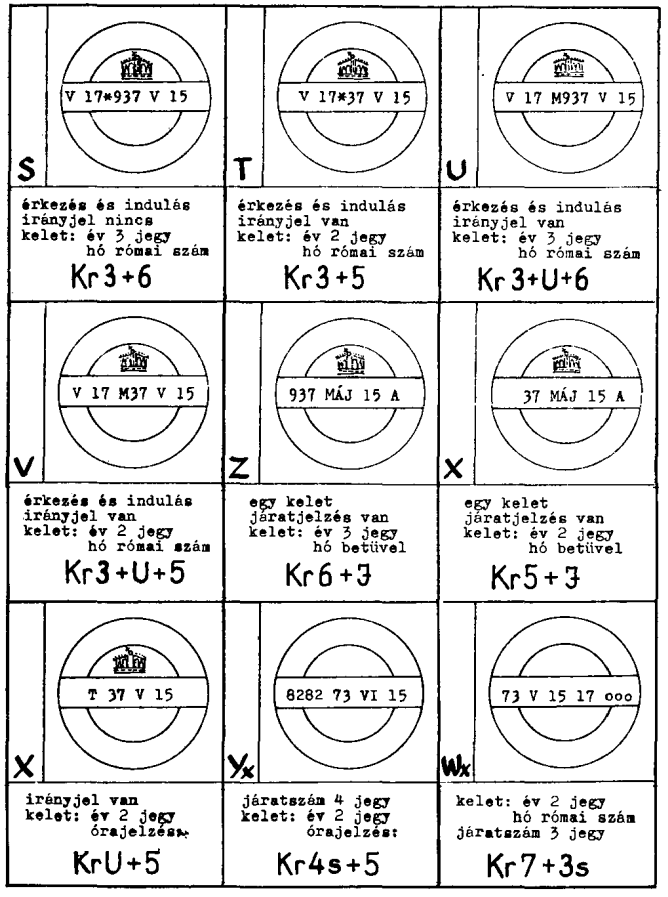
5. ábra: pántos, vonalkázás nélküli kétkörös kerékrendszerű bélyegzők (koronával vagy korona nélkül)

Az 5. ábra a vonalkázás nélküli, pántos, koronás v. nélküli bélyegzők típuscsoportjait tartalmazza.

A mozgóposták 1936—1944 időszakban gyártott bélyegzői között az eddig ismertetett típuscsoportokon kívüli bélyegzők is találhatók. A keletváltoztató berendezéssel egybeépítve szerepelhet a járat irányát mutató jel (M = menet, T = tértimenet), a járat száma, vagy a több napig úton levő járatoknál az érkezés időpontja is (6. ábra).

A postahivatalok által használt bélyegzők típuscsoportjainak jelzésére felhasználást nyert az A—R és W, míg a mozgóposták ezeken kívül az S—W, tehát a teljes ABC.

A csak alakot jelző típuscsoportok (A—D, G, I és W) bélyegzői azonban kelettel is készültek. Ezek jelö-

6. ábra: mozgóposták és jegyzékelőmenetek bélyegzőinek típuscsoportjai (kerékrendszerű, vonalkázás nélküli kétkörös bélyegzők)

lésére Kostyán Ákos alcsoportokat képez, betűkombinációval. A többi típuscsoport (E, F, H, K—Y) ugyanis elsősorban *rendszert* jelöl, tehát a keletbeál-

lító berendezésnek megfelelő típuscsoport jelét az alakjelző mellé rendeli. Pl.:

BUDA Sept 12 (Mon. I. k. 439. o. 58. ábra)

bélyegző típuscsoportját a következőképpen alakítja ki:

alak: keret nélküli sorbélyegző ..... A típ. csop.
kelet: egysoros, betétrendszerű (B1) ..... J típ. csop.

Így a típusalcsoport jele: AJ.

A postamúzeum közismert, négylovas postakocsit ábrázoló rajzos bélyegzője (Mon. VI. k. 513. o. 1. ábra):

rajzos bélyegző ..... W típ. csop.
keretvonal nincs .....A típ. csop.
kelet Kr7 (60. X. 12 11) .....P típ. csop.

Teljes típusalcsoport-jel: WAP.

A típusképző elemek fontos része a hónap jelzése. Történhet

arab számmal,	jele: x
római számmal,	jele: rx
betűvel,	jele: y.

A mellérendelt index az évszám jegyeit jelzi. A jelenleg használt SECAP-bélyegzőgépek betétrendszerűek, különféle hónapjelzéssel:

1982	1982
VI B3 (rx_4)	jún B3 (y_4)
12	12

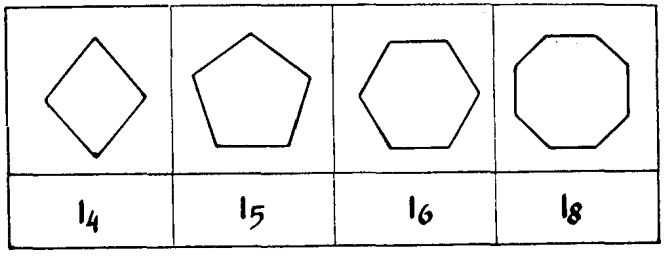
A nemzetközi szabvány a hónap jelzésére arab számok használatát írja elő és ennek megfelelően a magyar posta is fokozatosan erre a jelölésre tér át.

Fontos: A koronahiányt jelölő „x" betű mindig a típuscsoportot jelző nagybetű mellett szerepel, míg a hónap jelölésére szolgáló „x", „y" betűk a típusszám után, zárójelben vannak.

A rajzos, ún. díszbélyegzők elterjedésével számos 4 jegyű évszámot tartalmazó keletbeállító berendezés került használatba, és így szükségessé vált ezek részére új típuscsoport képzése. Mivel azonban az ABC betűi már teljes egészükben felhasználást nyertek, Kostyán Ákos a mozgóposták típuscsoport-jelzéseit alkalmazza. Maga írja a MON. VI. k. 512. oldalán: „A bélyegzők rendszerének megfelelően" — órajelzéssel vannak ellátva, vagy sem — „két új típuscsoportjel használata szükséges. Mindkettőt a *kerékszám alapján* a mozgóposta-bélyegzőktől kölcsönöztük, de természetesen más értelmezéssel." Így vezeti be az „S" típuscsoportot az órajellel ellátott bélyegzők (1960. VI. 25. 22) és az „U" típuscsoportot, az órajelzés nélküli bélyegzők (1960. VI. 25.) részére. (5. ábra két utolsó bélyegzője.)

Új típuscsoport képzésénél tehát jelölésre *kerékszám alapján* a mozgóposta-típuscsoportok még fel nem használt betűi alkalmazhatók. Ezek a következők:

T(Kr3 + 5)	= Kr8
V(Kr3 + U + 5)	= Kr9
Z(Kr6 + J)	= Kr7
X(KrU + 5)	= Kr6
Y(Kr4s + 5)	= Kr9

7. *ábra:* sokszögkeretű bélyegzők típuscsoportja (I)

Javaslat az új bélyegzőtípusok besorolására

1. Már a Monográfia I. kötetében ismertetésre kerültek olyan bélyegzők, amelyek *alakjuk* miatt nem voltak besorolhatók egyik típuscsoportba sem. Így pl. az álló rombusz alakú, régi típusú elsőnapi bélyegzők, az alkalmi postahivatalok ötszögű bélyegzői, újabban pedig Tokaj nyolcszögű rajzos díszbélyegzője.

Kézenfekvőnek látszik az a megoldás, hogy az „I"= hatszögletű bélyegzők típuscsoportját általánosítva *sokszögletű* bélyegzők típuscsoportjának nevezzük és a bélyegző oldalszámát mellérendelt arab számmal jelöljük (7. ábra).

2. A mozgóposták átszervezésével megszűnt az X(KrU + 5) típusú bélyegzők gyártása. Néhány előkészített, de megmaradt bélyegzőt a gyártó vállalat felhasznált postahivatali bélyegzők céljára (8. ábra). Ezek egyértelműen az „X" típuscsoportot alkotják. Eddig két ilyen bélyegző ismeretes:

CSÁSZÁRTÖLTÉS A
VILLÁNY F

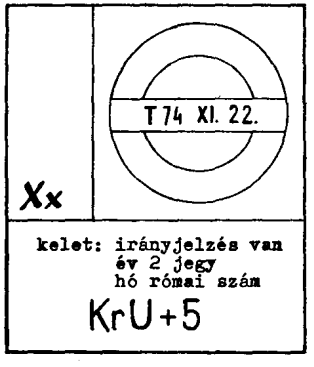
3. A Px típusú bélyegzők pántjának határvonala gyakran megsérül, tönkremegy. Az utóbbi időben ezek javítása során megszüntetik az órajelzést és az évszámot az eddig két jegyről négy jegyre állítják. A kerékszám (Kr7) így változatlan marad, de a bélyegző keletbeállító rendszere megváltozik. (9. ábra)

Ezt a típust (1976. XII. 9.) már Kostyán Ákos „U" típusnak nevezte el. Mivel a Px-ből átalakítás útján jött létre és nem új gyártású bélyegző, típusa Uxá lesz. A hivatalok abc szerinti felsorolásában a megfelelő helyen, a Px típuscsoportnál kell feltüntetni, hasonlóan a H típuscsoport Kyá jeléhez.

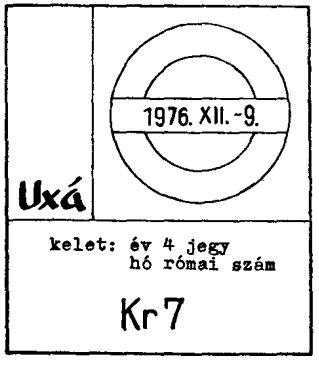
Ilyen bélyegzők pl.: POLGÁR A, B, D ellenőrzőbetűs bélyegzők, továbbá BUDAPEST 76E.

4. A nyolcvanas évek elején jelentek meg azok az új típusú bélyegzők, amelyeknél a nemzetközi szabványnak megfelelően a hónapot már arab számmal jelölték. Az órajelzés elmaradt és alsó ívszegmensbe új díszítés került.

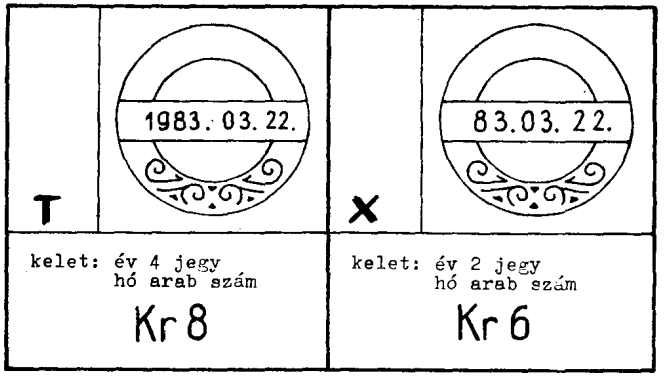
Az eddigi összefüggő, indás díszítést különálló elemekből készült rajz váltotta fel. Középrész nincs és az egyes elemek közti üres részt kis, háromszög alakú fekete foltok élénkítik (10. ábra).

8. ábra

9. ábra

10. ábra

Két típusban kerültek gyártásra, 4 jegyű és 2 jegyű évszámmal:

1983. 03. 22

83. 03. 22

Jelölésükhöz két új típus bevezetése szükséges. Az elsőnél — 1983. 03. 22 — a kelet beállítására 8 kerék, míg a másodiknál — 83. 03. 22 — 6 kerék szükséges.

Kostyán Ákos szellemében erre a célra a mozgóposták T(Kr3 + 5) = T(Kr8) és X(KrU + 5) = X(Kr6) típusjelek alkalmazását javasoljuk.

Ilyen bélyegzők

T típusnál:	BEREKFÜRDŐ A
	KECEL A
	AJKA 4A
X típusnál:	BUDAPEST 8P, 8S
	ISASZEG F
	DEBRECEN 16/JÓZSA

5. A hetvenes évek folyamán kétkörös, gyűrűs bélyegzők kerültek bevezetésre négyjegyű évszámmal, a hónap arab számmal (11. ábra).

A kelet megegyezik a 4. pontban ismertetett bélyegzőkével. Jelölésük tehát ugyanaz lesz, de a gyűrűs alak miatt összetett jelzést kell alkalmazni:

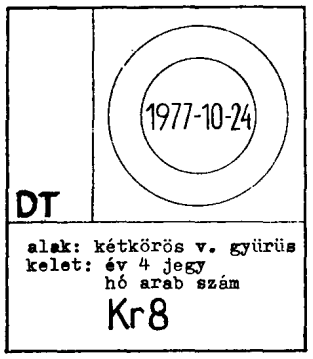
DT(Kr8)

6. Véglegesítésre azonban nem az előbbi pontban ismertetett bélyegzőtípus került, hanem olyan kétkörös, gyűrűs típus, amelynél az évszám kétjegyű. A 4. pontban elmondottak figyelembevételével a típuscsoport jele: DX(Kr6). (12. ábra)

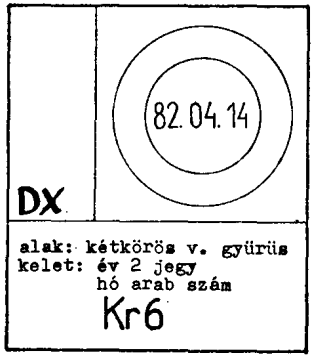
Ilyen típusú bélyegző került alkalmazásra nemcsak a postahivataloknál, hanem a fiókpostáknál, pótbélyegzőknél, készpénz-bérmentesítésnél, sőt a 81/1982. Vig. sz. postavezérigazgatói rendelet alapján a külterületi kézbesítőknél is.

A DT és DX típuscsoport típusait a cikk második részében ismertetjük.

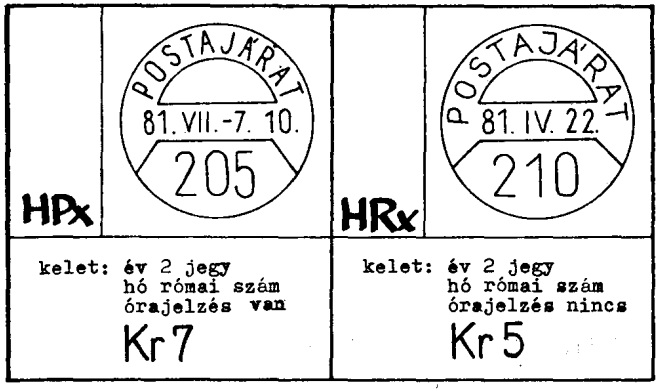
7. A mozgóposták átszervezése során, a hatvanas években olyan, új alakú bélyegzők kerültek bevezetésre, amelyeknél az alsó körszegmenset trapéz alakúra képezték. Ide került a járat száma. Készültek órajelzéssel és anélkül is (13. ábra).

11. ábra

12. ábra

13. ábra

A keletváltoztató berendezés Px(Kr7), illetve Rx(Kr5) típusú, tehát régóta alkalmazott rendszerű, míg az alak új.

Az alakjel megállapítására Kostyán Ákos javaslatából kell kiindulnunk. A Mon. VI. k. 512. o. 3. bekezdésben a következőket írja: „A körbélyegzőknek... változatos alakfajtájára való tekintettel az egykörös bélyegzőknél az alakfajtára F-fel, míg a kétkörös, pántos körbélyegzőknél H-val utalunk."

Ennek alapján a „H", mint alakjel kétkörös, pántos körbélyegzőt jelent. Joggal tehetjük ezt meg, mivel az alsó, trapéz alakú szegmens az alsó harántpántvonal két szélső végének lehajlításával jött létre.

A „H" típuscsoportnak ugyan fő díszítő eleme a vonalkázás, ami jelen esetben hiányzik, de nincs meg a Kostyán Ákos által képzett WHP, WHR és WHU típusalcsoportnál sem (Mon. VI. k. 516. o.).

A Mon. VI. k. 191. oldalán levő alakmutató-táblázatot kiegészítettük Z_{10} sorszám alatt az új alakkal (14. ábra).

Az új típusú bélyegzőt jegyzékelőmenetek használják, ezért a javasolt típusjel:

Jms—HPx(Kr7)

Jms—HRx(Kr5)

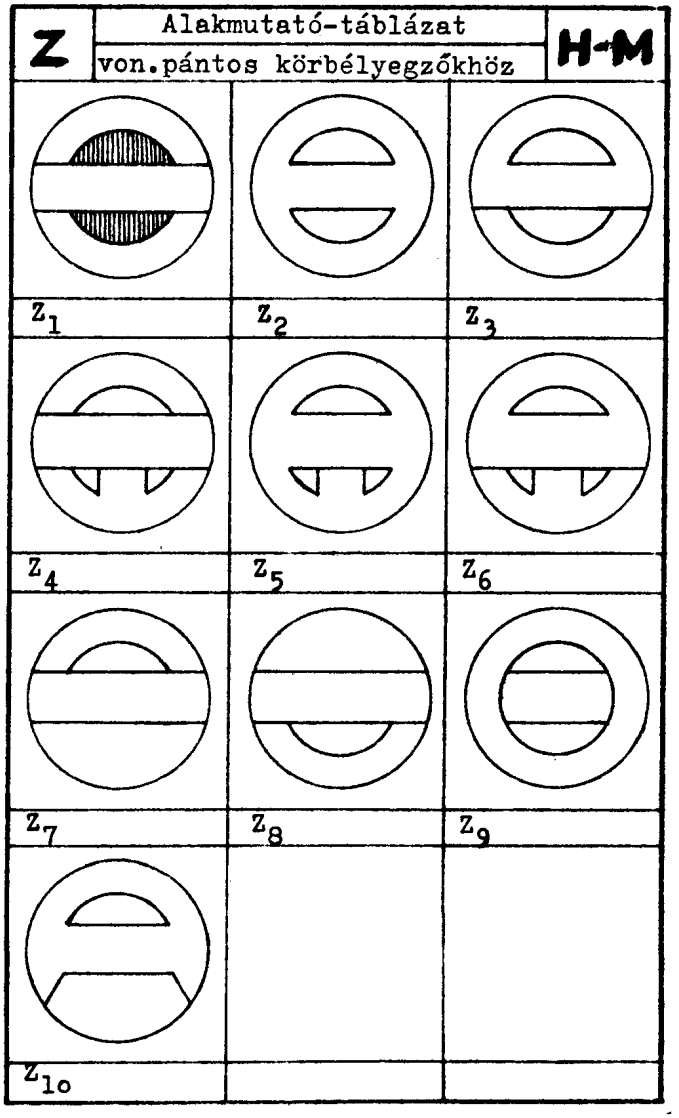
Részletes ismertetésükre egy külön cikk keretében kerülhetne sor.

8. A külterületi kézbesítők a hatvanas években gumibélyegzőt kaptak és a kelet beírása kézzel vagy gumibélyegzvel történt. (15. ábra)

Az ilyen alakú bélyegzők típuscsoportját már Kostyán Ákos meghatározta (Mon. VI. k. 60. o.). A szóban forgó bélyegzőt megtalálhatjuk az alakmutatótáblázatban Z_6 sorszám alatt. Mivel keletbeállító berendezés nincs, a bélyegző helybélyegző, melynek jele:

h. A javasolt típuscsoportjel:

Kk—hF

14. ábra

15. ábra

9. A rajzos díszbélyegzőknél található a legnagyobb változatosság. A Mon. VI. k. 512—518. oldalakon felsorolt kilenc alcsoporton kívül szükséges az alábbi alcsoportok bevezetése:

a) BADACSONY hordót ábrázoló díszbélyegzője már a kétjegyű évszám és órajelzés helyett 4 jegyű évszámot kapott, órajelzés nélkül (1970. JÚN 18). A keletbeállító berendezés tehát 7 kerekű maradt, mivel az órajelzés két kerekét használták fel az évszám négyjegyűvé tételére, de ez a típus ez idáig ismeretlen volt. Jelölésére — az eddig alkalmazott módszernek megfelelően — a mozgóposták hasonló kerékszámú típusát javasoljuk. Ilyen a Z(Kr6 + J) = Z(Kr7). Mivel azonban átalakításról van szó és nem újonnan vésett bélyegzőről, ezt a körülményt is fel kell tüntetni. A javasolt típusalcsoport-jel: WCZá.

b) HOTEL IFJÚSÁG/BUDAPEST bélyegzőjének keletbeállító berendezése Kr5 (80. VII. 12), az alcsoport jele tehát: WHR

c) TOKAJ díszbélyegzője nyolcszögletű, keletbeállító rendszere Kr7 (75. II. 10. 14), az alcsoport jele: WI8P

A 13 új típusú bélyegző besorolásához csak 3 új típuscsoportjel bevezetésére volt szükség, a többi az eddig is alkalmazott jelek segítségével megoldható volt. A jövőbeni további típusok képzésére tehát rendelkezésre áll még a V és Y betű.

Az ábrák zöméről szándékosan hiányzik a helynév és a díszítés, hogy a típuscsoportképzés fő elemei — a keletbeállító berendezés és az alak — annál szembetűnőbbek legyenek.

II.

„D"-típuscsoport. Új kétkörös hely-keletbélyegzők (1975-től)

A magyarországi posta történetében már régebben is alkalmaztak kétkörös hely-keletbélyegzőket. Az osztrák postaigazgatás ideje alatt 1846-ban központi intézkedéssel birodalomszerte bevezették a havi keltezésű, kétkörös bélyegzőformát, egységes palmettás díszítéssel. Ezek a bélyegzők egészen 1880-ig használatban voltak.

Közel száz évvel később merült fel annak az igénye, hogy a Px és Rx rendszerű bélyegzők helyett olyan értéktelenítési eszközt alkalmazzanak, amely

kielégíti egyrészt a posta, másrészt a bélyeggyűjtők igényeit is.

A posta szempontjából szükségesnek látszott a méret növelése, hogy több bélyegből álló bérmentesítés esetén is kevés bélyegzéssel elvégezhető legyen az értéktelenítés, továbbá a bélyegzők rajzának egyszerűsítése az előállítási költségek csökkentése céljából.

A gyűjtők igénye szintén az egyszerűbb bélyegző felé mutatott, hogy a lebélyegzett bélyegek összképe esztétikusabb legyen. Sajnos, a tapasztalatok azt mutatják, hogy a futott levelek többségénél a bélyegzés nem teljes, gyakran elkenődött. A nagyobb bélyegzőméret ugyanis gondosabb és ezáltal lassabb munkát igényelne a lebélyegzést végző postai alkalmazottól.

Ilyen előzmények után esett a választás a múlt században már használt kétkörös bélyegzőkre, természetesen az akkor használt betétrendszer helyett most már kerékrendszerű kivitelben.

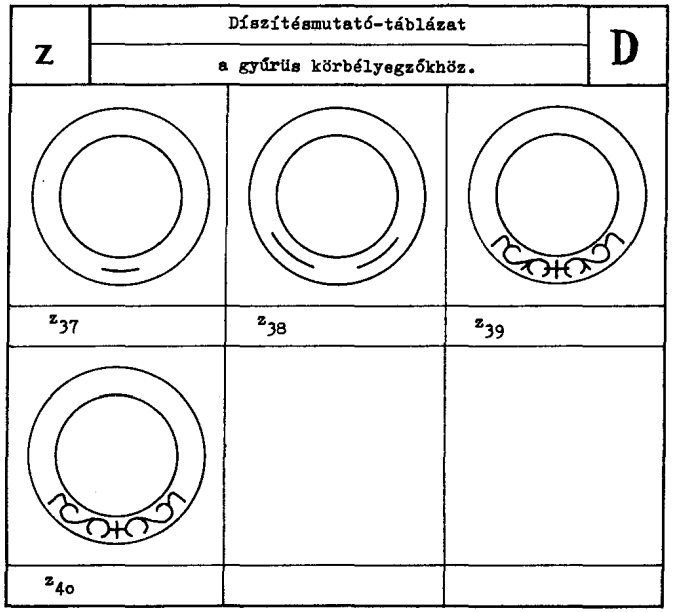
A külső átmérőt 28 mm-ben állapították meg, míg a belső kör átmérője 20 mm. A körgyűrű felső részébe került ívesen a hivatal neve, groteszk nagybetűkkel, míg az alsó gyűrűrészbe szintén ívelten az ellenőrző betű, a hivatalszám, illetve a kettős nevű hivataloknál a helymegjelölés.

Az üresen maradt részek kitöltésére kezdetben egyszerű ívelt vonalat, illetve vonalpárt alkalmaztak, míg 1980-ban már a Px és Rx típusoknál használt, egyszerűsített indás díszítés jelenik meg.

Az eddig alkalmazott díszítéseket a díszítésmutató táblázat tartalmazza (16. ábra).

A z_1—z_{25} díszítéseket a Monográfia II. kötet 301—302. oldalán találhatjuk, a z_{26}—z_{36} díszítéseket a Monográfia VI. kötet 56. oldala tartalmazza. Mivel a ma használt és itt tárgyalt bélyegzők is D főtípusúak, célszerűnek láttam a folyamatos számozás megtartását és ezért alkalmaztam a z_{37}—z_{40} jelölést.

A z_{38} díszítéssel kapcsolatban meg kell jegyeznem, hogy az íves elemek hossza nem szabványosított, hanem 4 és 10 mm között változik, többnyire 6—7 mm.

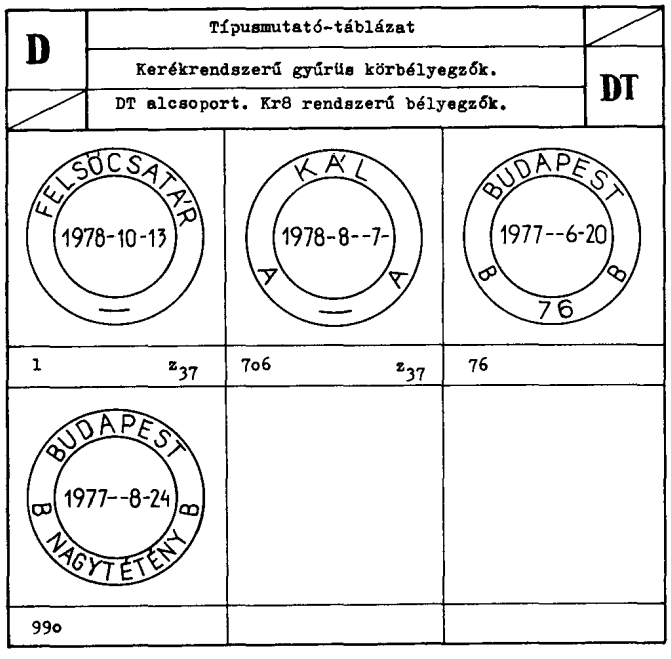
16. ábra

A legrövidebb — 4 mm-es — díszítő ívet KOMLÓSD Fp bélyegzőnél, a leghosszabbat — 10 mm — BUCSA D ellenőrzőbetűs bélyegzőjénél találhatjuk.

A z_{39} díszítésnél az első és második inda kapcsolódásánál egy kis rügy is található, amelyet a későbbiek folyamán elhagytak és így jött létre a hivatalszám és ellenőrzőbetű nélküli bélyegzőknél alkalmazott z_{40} díszítés. A jelenlegi adatok szerint egyedül Serényfalva bélyegzője készült z_{39} díszítéssel.

A keltezés — most már kerékrendszerben — a belső körön belül vízszintesen foglal helyet.

Kostyán Ákos rendszere a keletbeállító berendezések különbözőségén alapszik. A tárgyalt gyűrűs körbélyegzőknél kétfajta kelettel találkozunk. Az egyiknél az évszám 4 jegyű (x_4), a másiknál 2 jegyű

17. ábra

(x_2). Jellemző továbbá, hogy a hónap is arab számmal kerül feltüntetésre. Ilyen típusú keletjelzés — kerék rendszerben — még nem volt használatban. A beállító kerekek száma az első típusnál Kr8, míg a másiknál Kr6.

1. DT alcsoport. Kr8 rendszerű bélyegzők.

Az első kísérleti példányok — Kál, Sárvár — az 1975. esztendőben jelennek meg. A keltezés arab számokból áll (x_4), amelyeket szintes vonalak választanak el egymástól:

1978—10—13

Ha a hónap vagy nap egyjegyű szám, akkor a tizesek helyén is vonal áll:

1977— —6—20

Gyakori, hogy egyjegyű számok esetén nem az egyesek helyén álló kerékkel állítják be a hónapot vagy napot, hanem a tizesek helyén álló kerékkel:

1978— 8— —7—

1.1 Postahivatalok DT(Kr8) típusú bélyegzői

Ez ideig 4 típus ismeretes, amelyeken csak a z_{37} díszítés fordul elő. Ezért ezt a bélyegzők leírásánál nem is tüntetjük fel (17. ábra).

Ebből az alcsoportból eddig az alábbi bélyegzők ismeretesek (az évszám az általam ismert legkorábbi előfordulást jelzi):

BUDAPEST 70B, 76 1977—
BUDAPEST 76A, 76B, 76C, 76D, 76E, 76F, 76G, 76H és 76J 76 1977—
BUDAPEST 133B, 133C 76 1977—
133E 76 1977—
BUDAPEST/NAGYTÉTÉNY A, B, C, D, E és F 990 1976—
FELSŐCSATÁR 1 1978—
FELSŐPETÉNY 1 1979—
HEGYESHALOM E 706 1976—
KÁL A 796 1975—
D 706 1975—
KÁPOLNÁSNYÉK A 706 1976—
KISÚJSZÁLLÁS B, F, H és J 706 1977—
RÖJTÖKMUZSAJ 1 1975—
SÁRÁND B 796 1977—
SÁRVÁR 1K, 1L és 1M 76 1975—
SELLYE B 706 1977—
SZÉKKUTAS B és C 706 1977—
TÁC 1 1976—
VASVÁR F és G 706 1976—
VELEM 1 1978—

2. DX alcsoport. Kr6 rendszerű bélyegzők

Néhány év tapasztalata után változtattak a keletbeállító rendszeren, a kerekek számát nyolcról hatra csökkentették oly módon, hogy az eddigi négyjegyű évszám (x_4) helyett kétjegyűt (x_2) alkalmaztak. Egyéb módosításként az elválasztó vonal helyére pont, egyjegyű hónap és nap esetén a tizesek helyére nulla került:

81.08.24 vagy 81.07.04

2.1 Postahivatalok DX(Kr6) típusú hk-bélyegzői

Ez a típus 1979-ben került rendszeresítésre (18—19. ábra). A Balatonboglár és Balatonlelle közigazgatási egyesítésével létrejött Boglárlelle 1 és 2 hivatalokat már ezen új, DX típusú bélyegzők sorozatával látták el. Csorna és Farád egyesítése után Csorna 1 és 2 hivatalok szintén ezt a bélyegzőt kapták 1981-ben, amelyek közül a Csorna A—J bélyegzők lényegileg vésés-hibásak, mivel az 1 hivatalszám nem került a bélyegzőre és így 76. típus helyett 7. típusban készültek.

A rendszerezés során két olyan típus is előkerült, amely a Monográfia VI. kötetében leírt Kostyán-féle típusok egyikébe sem volt besorolható. Az egyik NYÍREGYHÁZA 9/OROS A, ennek besorolására a 61. típustörzsben még szabad 613. helyet vettem igénybe:

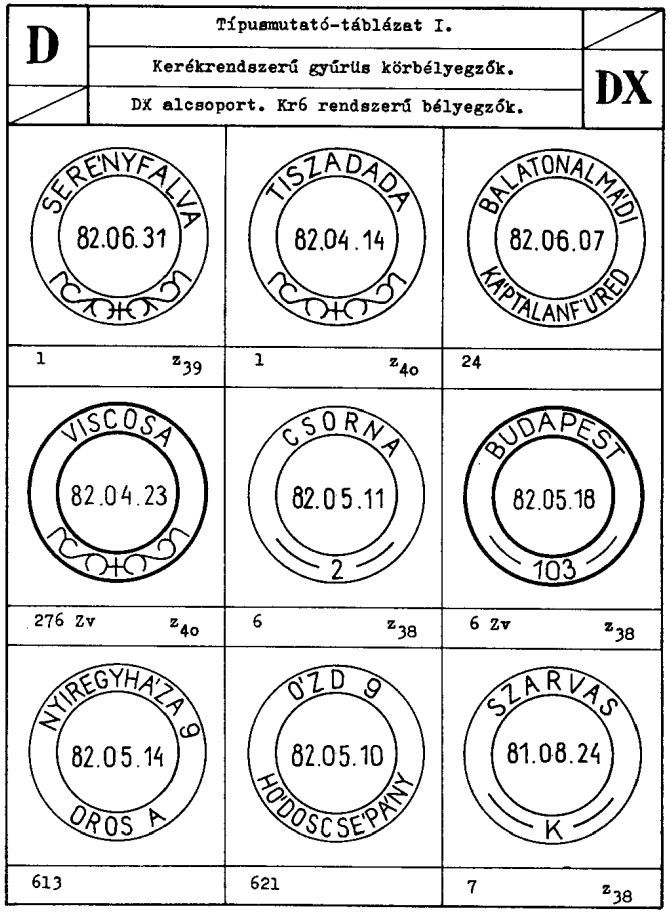
613. HNÉV 1/HJEL X szimbólikus írásmóddal.

A másik POSTAIGAZGATÓSÁG/SZEGED A, amelynek a besorolására a 96. típustörzs 964. számú helyét használtam fel:

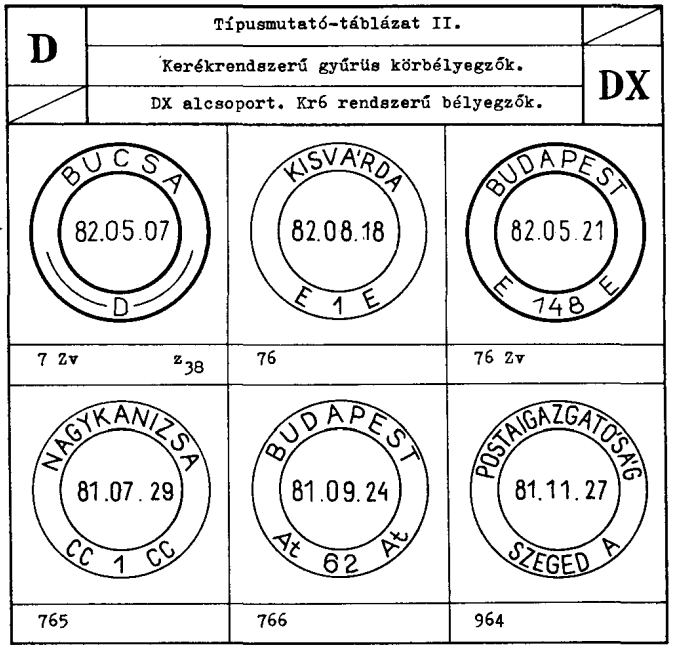
964. POSTAIGAZGATÓSÁG/HNÉV X

A díszítések közül a z_{38}—z_{40} fordul elő, míg a DT típusra jellemző z_{37} már nem. A vastag keretvonal (Zv) megjelenése viszont újdonság, amelynél a kb. 0,5 mm vastag külső és belső keretvonal mellett a postahely betűi csak 0,1 mm vastagok. Ez különbözteti meg a szokványos bélyegzőktől, ahol a keret és az írás egyenlő vastagságú.

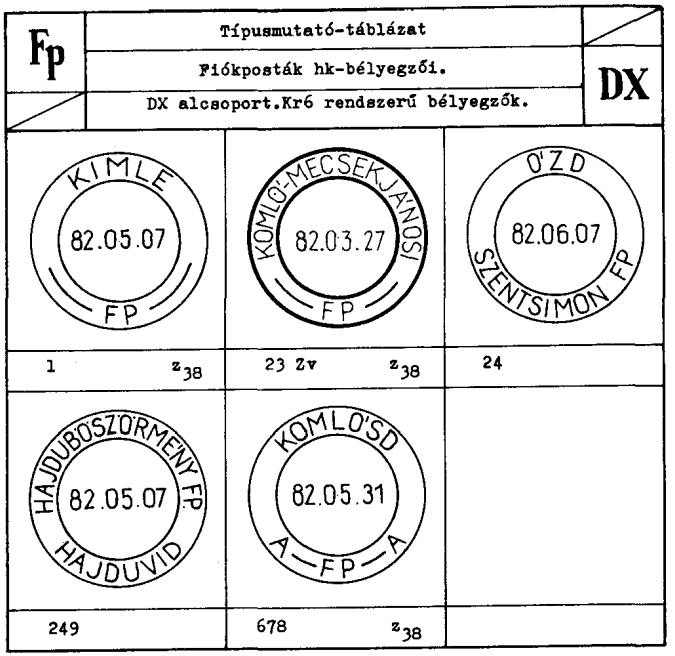
Idáig — a vastag keretvonalat is figyelembe véve — 15 típus fordult elő. A bélyegzők leírásánál a z_{38}

18. ábra

19. ábra

20. ábra

és z_{40} díszítést, mint uralkodó típust, nem tüntetjük fel.

A használatban levő bélyegzők felsorolásától eltekintettem, mivel a postai átvételi bélyegzők ismerete nélkül hiányos lenne. Egy későbbi időpontban — a gyártás befejezése után — lehetőség lesz részletes adatközlésre.

Csak érdekességként jegyzem meg, hogy a VISCOSA feliratú bélyegzőt Nyergesújfalú 2 postahivatal használja. A hivatal 3 bélyegzővel rendelkezik, az előbbin kívül NYERGESÚJFALU 2 feliratú DX(Kr6) típusú bélyegzővel és egy NYERGESÚJFALU 2/VISCOSA feliratú Px típusúval. Egyedülálló a magyar postatörténetben, hogy valamely hivatal egyidejűleg három különféle feliratú bélyegzőt használjon!

2.2 Fiókposták DX(Kr6) típusú hk-bélyegzői

A DX(Kr6) típus rendszeresítése 1979-ben történt meg. Ezen időpont után az újonnan szervezett, vagy postahivatalból átminősített fiókpostáknál is ezt a bélyegzőtípust alkalmazzák (20. ábra).

Idáig 5 típus fordult elő, ami azt mutatja, hogy a névelhelyezésnél még nem alakult ki egységes rendszer. A leggyakoribb az Fp—Px típusnál is alkalmazott

24. HNÉV/HJEL

azaz a felső körívben a közigazgatási egység, az alsó körívben a fiókposta neve, pl. ÓZD/CENTER.

Találkozunk azután

23. HNÉV—HJEL

típussal, amikor a felső körívben kötőjellel elválasztva szerepel mind a közigazgatási egység, mind a fiókposta neve és az alsó körívben az FP (fiókposta) rövidítés, pl. KOMLÓ—MÁNFA.

A harmadik esetben

249. HJEL/HNÉV

típussal találkozunk, azaz a felső körívben a fiókposta nevével és az FP rövidítéssel, míg az alsó körívben a községrész összevonás előtti neve áll, pl. TISZASZALKA FP/TISZAVID.

Meg kell továbbá jegyeznem, hogy KOMLÓSD fiókposta bélyegzőjében szereplő és párban vésett „A" nem ellenőrző betű, hanem megkülönböztető jelzés. A fiókposta eredeti Fp—Rx típusú bélyegzője ugyanis 1975-ben betörés következtében eltűnt. Ezután pótbélyegzőt használt, amelynek a számát nem ismerem, majd 1979-ben kapta meg az új, most már Fp—DX típusú és megkülönböztető jelzéssel ellátott bélyegzőjét.

Ez a típus sem szerepel még a Kostyán-féle rendszerben, ahol a 77. és 67. típustörzs a megkülönböztető jelzéssel ellátott bélyegzők törzse. Itt még két szabad hely van, ezek egyikét vettem igénybe:

678. HNÉV/A díszítés A

Előfordul itt is vastag keretvonal (Zv), míg a díszítések közül csak a z_{38}, amelyet ezért a felsorolásban nem tüntettünk fel.

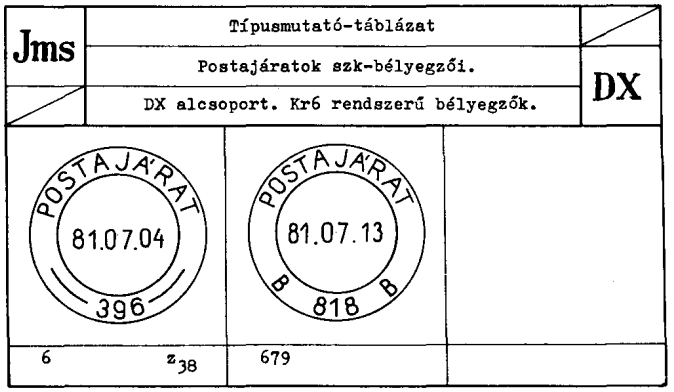
BARCS 1 1979—
FANCSAL 1 1980—
GYÖNGYÖSMELLÉK 1 1981—
HAJDÚBÖSZÖRMÉNY/HAJDÚVID 249 1981—
KIMLE 1 1980—
KOMLÓ—MÁNFA 23 Zv 1980—
KOMLÓ—MECSEKJÁNOSI 23 Zv 1980—
KOMLÓSD A 678 1979—
LENTI 1 1979—
LÉBÉNYMIKLÓS/MOSONUJHELY 24 1980—
véséshibás U = Ű
ÓZD/CENTER 24 1979—
ÓZD/SZENTSIMON 24 1979—
ÓZD/URAJ 24 1979—
PUSZTAFALU 1 1980—
TISZAFÖLDVÁR 1 1979—
TISZASZALKA/TISZAVID 249 1981—

2.3 Egyéb postamenetek DX(Kr6) típusú számkeletbélyegzői

Eddig három darab ismeretes, amelyek két típust képviselnek. A körgyűrű felső ívében a POSTAJÁRAT szerepel groteszk nagybetűkkel, míg az alsó ívben a járatszám, illetve a megkülönböztető jelzés (21. ábra).

A 818. Várpalota—Berhida—Várpalota postajárat eredeti bélyegzője 1977-ben elveszett és e helyett kapta 1981-ben a megkülönböztető jelzéssel ellátott új, Jms—DX(Kr6) típusú bélyegzőjét. Ez sem szerepel a Kostyán-féle rendszerben és ezért a 67. típustörzs utolsó szabad helyét vettem igénybe:

679. HNÉV/B 1 B

21. ábra

A díszítések közül csak a z_{38} szerepel, ezért ezt a bélyegzők leírásánál nem szerepeltetjük.

POSTAJÁRAT 396 6 1981—
POSTAJÁRAT 818B 679 1981—
POSTAJÁRAT 920 6 1981—

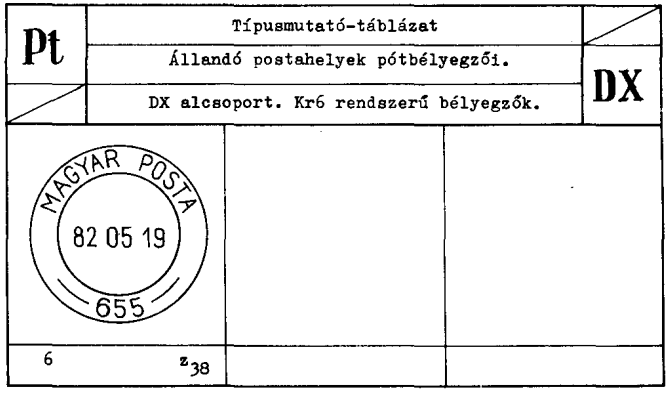
2.4 Állandó postahelyek DX(Kr6) típusú pótbélyegzői

A KPM Postaszakosztálya 1977-ben rendelte meg a Budapest-vidéki Postaigazgatóság részére a 651—700 sorszámú pótbélyegzőket. Ezek leszállítására valószínüleg csak a DX típus véglegesítése után, 1979-ben került sor. Ez idáig csak a 655. sorszámú pótbélyegző Őrhalomban történt alkalmazásáról van tudomásom. Valószínűsíthető, hogy a teljes sorozat — 50 db — a fenti típusban került legyártásra (22. ábra).

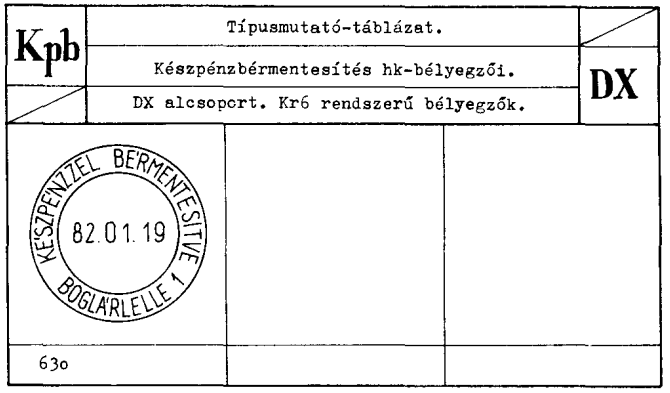
A felső körívben MAGYAR POSTA felirat groteszk nagybetűkkel, az alsó körívben a bélyegzőszám és z_{38} díszítés szerepel.

2.5 Készpénz-bérmentesítés DX(Kr6) típusú hk-bélyegzői

A felső körívben KÉSZPÉNZZEL BÉRMENTESÍTVE felirat groteszk nagybetűkkel, az alsóban a hely-

22. ábra

23. ábra

név és hivatalszám szerepel. Ez idáig egy darabot ismerek, amelynél a bélyegzés színe fekete (23. ábra).

BOGLÁRLELLE 1 630 1982—

2.6 Külterületi kézbesítők DX(Kr6) típusú hk-bélyegzői

A Postaügyi Értesítő 1982/37. számában utasítás jelent meg, amely engedélyezi a külterületi kézbesítők részére az eddigi, kelet nélküli gumibélyegzők helyett a fémkeletbélyegzők használatát (81/1982. Po. É. 37.).

A közölt minta (24. ábra) szerint a körgyűrű felső részébe került a postahivatal neve, alul jobb és bal oldalon a „kk" megkülönböztető jelzés és a külterületi kezelő száma. A típusba sorolásnál a külterületi kezelő számát úgy tekintjük, mintha számozott postahivatal lenne, azaz a 6. típuscsaládba sorolhatjuk a bélyegzőt.

IZSÁK 1 6 1982—

3. SECAP bélyegzőgépek gyűrűs hk-bélyegzői

Meg kell még említeni egy új gyűrűs bélyegzőt. A nagyszámban használt SECAP bélyegzőgépek egykö-

rös, betétrendszerű bélyegzőfejjel kerültek használatba, ahol az évszám négyjegyű, a hónap jelzése pedig vagy betűvel, vagy pedig római számokkal történt. Típusuk ennek megfelelően F(B3)y_4, illetve F(B3)rx_4.

1983 elején felbukkant GYOMAENDRŐD 1 postahivatal SECAP-bélyegzője, amely gyűrűs kivitelben készült. Keletbeállító berendezése megegyezik az eddig alkalmazott (B3)rx_4 típusnak (3 soros betétrendszer, év 4 jegy, hó római számmal). Mivel azonban az alak az eddigi egykörös helyett kétkörös, azért a típus teljes leírása a következő lesz:

GYOMAENDRŐD 1 Gpb—D(B3) 6(rx_4)

24. ábra

Az eddig ismertetett anyag alapján megállapítható, hogy a DX típus fokozatosan minden bélyegzőfajtánál megjelent. A további számszerű növekedés természetesen a postahivatalok bélyegzőinek körében várható elsősorban, ahol gyakori az elhasználódás miatti csere, új kiszolgálóhelyek nyitása, hivatalnév megváltoztatása stb.

Meg kell még jegyeznem, hogy már 1963-ban felmerült a kétkörös forma ismételt alkalmazása. Ebben az időszakban ugyanis számos, főleg üdülőhelyi postahivatal kap ún. díszbélyegzőt. A Monográfia VI. k. 513. és 514. oldalán szerepel MISKOLC 1 és DEBRECEN 1 WDU típusú díszbélyegzőjének ábrája 1963. III. 4. átvételi dátummal. Az 516. oldalon levő felsorolásból azonban már mindkét bélyegző hiányzik, nem tudni miért. Talán nem vették használatba, mert én még sohasem találkoztam egyikkel sem.

Végezetül köszönetet mondok Huszár Gábor, Vahl Rezső és Visnyovszki Gábor gyűjtőtársaknak, hogy adataikat önzetlenül rendelkezésemre bocsátották. Ugyancsak köszönetet mondok Szentirmai Lászlónak az ábrák gondos és pontos elkészítéséért.

KÉSZPÉNZÉRT VÁSÁROLOK

LUXUS MINŐSÉGŰ
KLASSZIKUS BÉLYEGEKET
minden változatban, a világ bármely országából!

LEVELEK, LEVÉLDARABOK
különösen érdekelnek.

„KALOCSA" teljes bélyegzésért
50% felárat fizetek!

LACZA LÁSZLÓ bélyegkereskedő
1056 BUDAPEST, VÁCI UTCA 63.

*A Korona-fillér korszak első postai csomagszállító díjszabása és bérmetesítései**

GLATZ ISTVÁN

* *A szerkesztőség megjegyzése:*

A postai szolgáltatások között jelentős helyet foglal el a csomagszállítás. A levelek súly-, illetve mérethatárát meghaladó küldeményeket a posta már a múlt század második felében — a vasúti csomagszállítás versenytársaként — csomagként kezelte és továbbította. Filatéliai szempontból igazán akkor vált érdekessé a csomagszállítás, amikor a készpénz-bérmentesítésről áttértek a csomagok díjának bélyeggel történő lerovására (1888).

A bélyegek belkezelésben kerültek a szállítólevelekre és a csomag kézbesítését követően is a posta tulajdonában maradtak. Ez alapvető eltérés a levélforgalomban használt bélyegekhez képest. Sem a címzettet, sem a feladót nem érintette, hogy milyen bélyegeket használtak bérmentesítésre. A szállítólevél-bérmentesítések talán éppen ezért maradtak nagyon sokáig a háttérben. A közvetlen bélyeggyűjtői vonzatok hiánya azonban egy nagy előnnyel is járt: a szállítólevél-bérmentesítések a mai napig mentesek maradtak a gyűjtői manipulációktól, megőrizték a klasszikus bélyegfelhasználás jegyeit, így minden időszakban pontos képet adnak az abban az időben használt bélyegek felhasználási arányairól. Ezért van jelentősége nemcsak a teljes szállítóleveleknek, hanem az olyan szállítólevél-daraboknak is, amelyek bármilyen minimális filatéliai adattal hozzájárulhatnak ismereteink bővítéséhez.

A szállítólevélen felhasznált bélyegek tehát visszakerültek a postához, ahol egy bizonyos idő eltelte után sor kerülhetett selejtezésükre. A szállítólevelekről letépett bélyeges szelvények hatalmas tömege zsákos, ún. „kilósanyagként" a belföldi és külföldi gyűjtőkhöz került. Bár így a bélyegek nem vesztek el, sőt nagy tömegben a filatelistákhoz jutva a szélesebb körű gyűjtést és a kutatást is szolgálták (vízjel, fogazat stb.), a szállítólevelek, mint postatörténeti objektumok megsemmisültek, minden bérmentesítési többletértékükkel együtt (vegyes, színes, többes bérmentesítések stb.). A levélen való bélyegfelhasználásokkal szemben az is jelentős különbség, hogy fentiek miatt a szállítólevelek fennmaradása, ill. pusztulása merőben más tényezők függvénye. Teljes — feladási szelvény nélküli —, bérmentesített szállítólevél gyűjtői kézbe úgy juthatott, hogy egy bizonyos szállítólevél-mennyiség elkerülte a megsemmisítést és kikerült a postáról (a tények sorrendje itt elvi jellegű), vagy olykor a szállítólevelek teljes egészükben, sértetlenül kerültek a kilósanyagokba. Az I. világháborút követő, postaigazgatási szempontból elég zűrzavaros időszak során különösen sok szállítólevél került el a selejtezést, így talán az 1910-es évekből maradt meg a legnagyobb készlet teljes szállítólevelekből és került gyűjtői kézbe. A szállítólevél-bérmentesítések bemutatására épp ezért talán ez az időszak a legalkalmasabb. Ezért is adunk örömmel helyet a fiatal szerző tanulmányának.

A szállítólevelek ma is kilós csomagok alapanyagául szolgálnak. A teljes szállítólevelek gyűjtésének lehetősége így esetleges. Ezért a gyűjtők figyelmébe ajánljuk a teljes bérmentesítésű szállítólevél-szelvényeket is, mint reálisabban gyűjthető objektumokat. A teljes szállítólevelek megmentése, megőrzése a Posta-, illetve a Bélyegmúzeum feladata volna.

A bélyeges csomag-bérmentesítés első időszakában a levélborítékrajzú Ft—kr-os bélyegek voltak forgalomban. Az a körülmény, hogy a bélyeggel való bérmentesítést a levélpostán kívüli kezelési ágakra is kiterjesztette a posta, az 1888. évi kiadásnál a korábbi 5 címlettel szemben már 14 címlet megjelenését eredményezte.

1900. január 1-én a Korona-fillér pénznemre való áttéréssel a krajcáros címleteket a turulos bélyegek váltották fel. A turulos kiadások 21 címlete számos érdekességet és változatot biztosított a postai küldemények bérmentesítésénél.

1900-tól az új pénznemre való áttéréssel természetesen megváltozott a díjszabás, így a csomagszállítás díja is. A korszak első csomagszállító díjszabása 1900. január 1-től 1916. szeptember 30-ig volt változás nélkül érvényben. 1916-tól a díjszabások sűrűbb változása, majd a 20-as évek inflációja következett.

A csomagok díjszabása (1. táblázat)

A csomagok alapdíját — a korabeli postai szabályok nyelvhasználatában, értelemzavaró szóhasználattal — „súlyportónak"* nevezett díját *a csomag súlya és a feladótól a címzettig megtett út hossza* határozta meg. Ez utóbbira a posta hat távolsági fokozatot állapított meg:

I.	távolsági fokozat	0— 75 km
II.	távolsági fokozat	75— 150 km
III.	távolsági fokozat	150— 375 km
IV.	távolsági fokozat	375— 750 km
V.	távolsági fokozat	750—1125 km
VI.	távolsági fokozat	1125— fölött.

* Ismert, hogy a feladó által fizetett díj elnevezése „frankó", a címzett által fizetett díj pedig „portó".

A súlydíjat az 5 kg feletti csomagok súlyának kg-onkénti emelkedése szerint, távolsági fokozatonként állapították meg úgy, hogy az az I. távolsági fokozatban kg-onként 6, a II-ben 12, a III-ban 24, a IV-ben 36, az V-ben 48 és a VI-ban 60 fillérrel emelkedett (1. táblázat). A táblázatban közölt súlydíjak a belföldi, valamint Németországba és Ausztriába küldött csomagokra egységesen vonatkoztak.

Az 5 kg alatti csomagok azonos elbírálás alá estek és azokat a minimális súlydíj terhelte. Minden töredék kg-ot a következő egész kg díjszabásával kellett figyelembe venni.

A posta a csomagszállítás területén egyéb szolgáltatásokat is biztosított. Ezek igénybevételéért a súlydíjon felüli pótdíjat kellett fizetni.

Express-szolgáltatás:

Express küldeményekért, ha azok frankókényszer alá estek (kivétel pl.: a hivatalos portómentes csomagok), a rendes súlydíjon felül csomagonként 50 fillér express-díjat számolt fel a posta. Az express-szolgáltatás a csomagoknak nem a feladási helytől a rendeltetési helyig történő mielőbbi eljuttatását, hanem a *kézbesítés (házhoz szállítás) gyorsítását* jelentette.

Sürgős szolgáltatás:

Értéknyilvánítással el nem látott, korlátozott súlyú és kiterjedésű csomagok *soronkívüli* kezelését jelenti, amelyek abban a „kedvezményben" részesülnek, hogy a csomagok szállításával nem foglalkozó, *egyéb más szállítóeszközzel* is továbbíthatók (pl.: nem kocsipostával továbbítva). A különleges és soronkívüli kezelésért *az express*-díjon felül még 1 K 20 f sürgősségi pótdíjat kellett fizetni.

Értékbiztosítás:

A csomag anyagi és tárgyi értékének biztosítására a feladó értékbiztosítást kérhetett, amiért értékpótdíjat fizetett. Ennek összege a biztosított értékdíjtól függően emelkedett (2. táblázat).

Díjszabástáblázat 1900. január 1.—1916. szeptember 30.

(1. táblázat)

Súly	Távolsági fokozat											Összesen
	I. (14) Km: 0—75		II. (12) 75—150		III. (8) 150—375		IV. (6) 375—500		V. (1) 500—750		VI. 750—1125	
	K f	db	K f	db	K f	db	K f	db	K f	db	K f	
5 kg-ig	— 30	186	— 60	110	— 60	249	— 60	42	— 60	28	—,60	615
6	— 36	20	— 72	15	— 84	29	— 96	2	1,08	—	1,20	66
7	— 42	18	— 84	11	1,08	16	1,32	2	1,56	—	1,80	47
8	— 48	9	— 96	3	1,32	13	1,68	1	2,04	—	2,40	26
9	— 54	7	1,08	3	1,56	2	2,04	—	2,52	—	3,—	12
10	— 60	5	1,20	2	1,80	2	2,40	—	3,—	—	3,60	9
11	— 66	4	1,32	—	2,04	3	2,76	—	3,48	—	4,20	7
12	— 72	1	1,44	1	2,28	1	3,12	1	3,96	—	4,80	4
13	— 78	1	1,56	—	2,52	—	3,48	—	4,44	—	5,40	1
14	— 84	—	1,68	—	2,76	—	3,84	—	4,92	—	6,—	—
15	— 90	1	1,80	2	3,—	—	4,20	—	5,40	—	6,60	3
16	— 96	2	1,32	1	3,24	—	4,56	1	5,88	—	7,20	4
17	1,02	1	2,04	1	3,48	—	4,92	—	6,36	—	7,80	2
18	1,08	—	2,16	—	3,72	—	5,28	—	6,84	—	8,40	—
19	1,14	1	2,28	—	3,96	—	5,64	—	7,32	—	9,—	1
20	1,20	1	2,40	—	4,20	—	6,—	—	7,80	—	9,60	1
21	1,26	—	2,52	1	4,44	—	6,36	—	8,28	—	10,20	1
22	1,32	—	2,64	—	4,68	—	6,72	—	8,76	—	10,80	—
23	1,38	—	2,46	1	4,92	—	7,08	—	9,24	—	11,40	1
24	1,44	—	2,88	—	5,16	—	7,44	—	9,72	—	12,—	—
25	1,50	—	3,—	—	5,40	—	7,80	—	10,20	—	12,60	—
és így tovább 50 kg-ig, ércpénzt tartalmazó küldeményekért 65 kg-ig kg-ként még	—,06		—,12		—,24		—,36		—,48		—,60	
Összesen db		257		151		315		49		28		800

Utánvételes küldemények:

Utánvéttel terhelt küldeményekért a szabályszerű súlydíjon felül az utánvételi összeg közvetítéséért jutalék, ún. „provisio" járt, mely belföldön, valamint az Ausztriába és Németországba küldött csomagok után 1000 K-ig 4 K-ként (Németországba 2 K-ként), vagy ennek töredéke után 2 fillér, de legalább 12 fillér. 24 K utánvételi összegig tehát 12 f utánvételi pótdíjat kellett fizetni (3 .táblázat).

A szolgáltatásokat a posta külön-külön és természetesen együttesen is biztosította.

A csomagszállítással összefüggő, sajátos szolgáltatást is biztosított a posta. Ez pedig az volt, hogy a címzettet a küldemény megérkezéséről értesítették. Az értesítés lényege abban állt, hogy a nem kincstári postahivatalok, ill. azon kincstári postahivatalok, amelyek csomagok kézbesítésére nem voltak berendezkedve, a címzettet értesítették, akinek ezután személyesen kellett átvennie küldeményét. A csomagszállí-

Értékpótdíj (2. táblázat)

Érték K—ig	Díj K f
Belföldön és Ausztriában 100 K-ig	—,06
100 K felett 600 K-ig	—,12
Németországba 600 K-ig	—,12
További 300 K-ként további	—,06

tásra berendezkedett kincstári hivatalok az értesítést követően, ha azt a feladó vagy a címzett kérte, házhoz szállították a küldeményt. A postai értesítési és kézbesítési díjait a 4. táblázat mutatja. Ezeket a díjakat a címzett portóként fizette.

A szállítólevelek értékelésénél alapvető szempont az, hogy a díjszabás szabályosan van-e megállapítva, ill. leróva. Az első lépés a távolsági fokozatba sorolás, majd a csomag súlyának ismeretében a szabályos díjösszeg megállapítása, ill. ellenőrzése.

Elvileg egyszerűen volna ellenőrizhető a mindenkori tarifa a táblázat alapján, azonban éppen a leggyakoribb, az 5 kg alatti csomagok esetében, a II—VI. távolsági fokozatokban nincs megkülönböztetési lehetőség (lásd az 1. táblázat első sorát).

Ez esetekben elkerülhetetlen a távolsági fokozatokba történő pontos besorolás (érvényes ez a későbbi, pl. a pengő-fillér korszakra is). Ebben a vizsgált korszak helységnévtárai segíthetnek, melyek alapján rögzíthető a feladási, ill. érkezési postahivatal helye, s ennek ismeretében, postatérképekről (km-táblázatok vagy léptékhelyes mérés alapján) megállapítható a két helyiség távolsága. Ez természetesen komoly kutatómunkát igényel a gyűjtőtől. Ezek után fontos a csomag súlyának ismeretében a lerótt díjszabást ellenőrizni, mert azt a megfelelő távolsági fokozatba történt besorolás ellenére sem mindig állapították meg szabályosan, hol a posta, hol a feladó kárára tévedve.

Utánvételi pótdíjak (3. táblázat)

Utánvételi összeg	Díj (fillér)
24 K-ig	12
További 4 K-ként további 2 fillér	

A szállítólevelek díjszabásainak értékelése

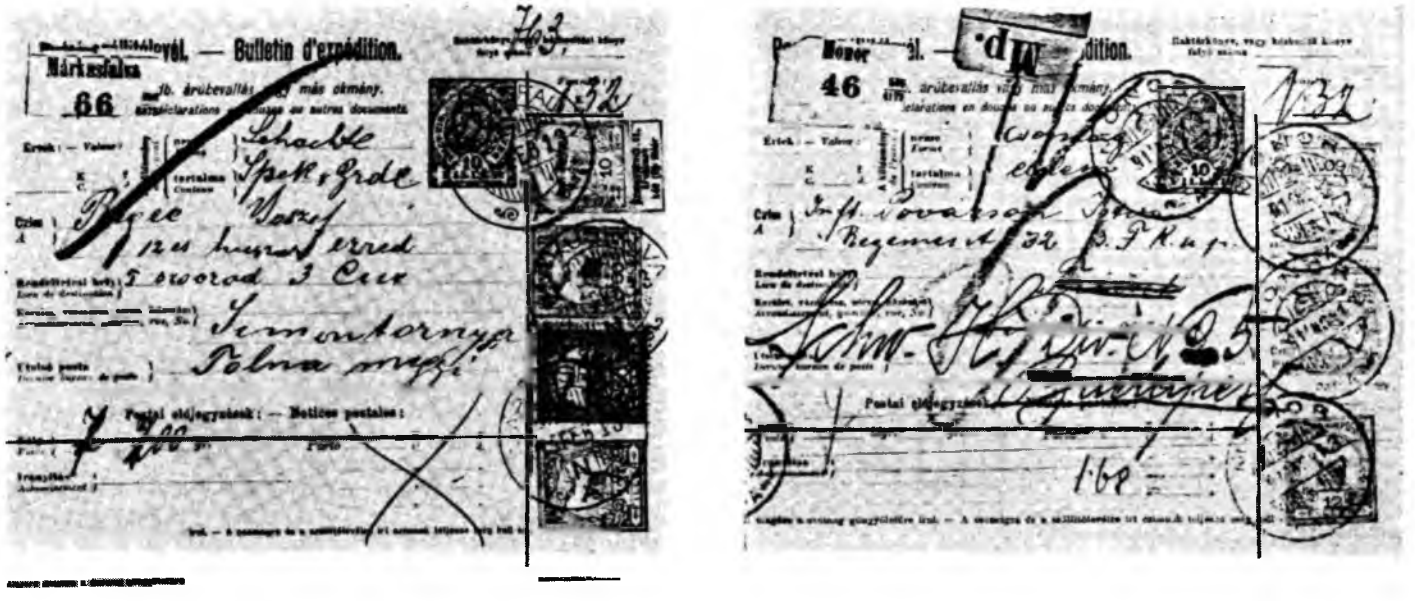
A csomagok súlyának és távolsági fokozatba tartozásának előfordulási gyakoriságáról jellemző képet adhat az 1. táblázat* (a súlydíjak után feltüntetett darabszámok).

800 db szállítólevelet vizsgálva kiderült, hogy leggyakrabbak az 5 kg alatti és a III. távolsági zónába küldött csomagok, ugyanakkor bármelyik távolsági fokozatban a magasabb súlyú csomagok száma a kisebb. Egészen ritkák az V. és a VI. távolsági fokozatba tartozó, főként külföldi csomagok szállítólevelei,

Csomagok postai kézbesítési és értékesítési díjai (4. táblázat)

Szállítólevelenként	Értesítési díj	Kézbesítési díj
Nem kincstári hivataloknál	4 f	—
Kincstári hivtaloknál	4 f	6 10 f

* Megjegyezzük, hogy ez nem teljes értékű kép, mivel az értékesebb nagycímletű bélyegekre valószínűleg jobban odafigyeltek a kilósanyagot feldolgozó gyűjtők.

1.—2. ábra. Eltérő súlyú és távolsági fokozatba tartozó csomagok azonos, 1 K 32 f-es díjszabása (Mp: külföldre szóló csomag jelzője)

olyannyira, hogy míg pl. az ötödik fokozatban mindössze 28 db (csak 5 kg alatti) fordult elő, addig a hatodikba tartozó csomag szállítólevelével a szerző ezideig nem találkozott.

Az 1. táblázat azt mutatja, hogy annak bal oldali és felső részébe tartozó csomagok a gyakoribbak, vagyis a magasabb díjú csomagok a ritkábbak. A tarifa progresszív emelkedése miatt pl. egy 25 kg-os csomag díja a VI. távolsági zónába küldve, jelentős összeg, 12 K 60 fillér volt.

A táblázatból az is kitűnik, hogy egyes súlydíjak ismétlődnek és sok olyan eset is van, amikor a súlydíjat kiegészítő pótdíjakkal együtt számított díjszabások összege különböző feltételek mellett is azonos. Ezeknek a szállítóleveleknek a pontos szétválasztása, ill. besorolása fontos feladat. A tarifák ismétlődése *csak a súlydíjak* figyelembevételével az alábbi esetekben történhet:

a) A II.—VI. távolsági fokozatba tartozó 5 kg alatti csomagok súlydíja egységesen 60 fillér. Előfordulási gyakoriságuk miatt jelentős értékkülönbség van pl. az V. és a III. távolsági fokozatba tartozó (leggyakrabban előforduló) csomagok szállítólevelei között. Ezért is indokolt a korábbi megállapítás, az 5 kg alatti, 60 fillér súlydíjú csomagok távolsági fokozatba történő sorolásának fontossága.

b) A csomagok súlyának változásaival távolsági fokozatonkénti ismétlődés. Példa: Egyaránt 1 K 32 f a súlydíja az I. távolsági fokozatba tartozó 22 kg-os (továbbiakban egyszerűsítésként jelölve I/22), a II/11, a III/8 (1. ábra) és a IV/7 (2. ábra) csomagoknak. Az 1.

5. táblázat

		I.	II.	III.	IV.	V.	Összesen
DÍJSZABÁS SZERINT	Több csomag feladása egy szállítólevélen: 2 db	9	2	11	2	2	26
	3 db	3	1	4	—	—	8
	hivatalos csomag	2	—	—	—	—	2
	terjedelmes csomag	1	2	4	—	—	7
	helyi csomag	1	—	—	—	—	1
	tábori postával csomag	11	5	21	3	—	40
	Külföldre küld. csomag				1	2	3
	express	2	3				5
	értékportós	15	9	19	—	—	43
	utánvétes	20	24	45	7	3	99
	értékportós+utánvétes	1	—	1	—	—	2
	díjszabás téves megállapítása	4	1	1	—	—	6
BÉRMENTESÍTÉS SZERINT	portós	4	1	7	3	2	17
	szabálytalan bérmentesítés alul és felül bérm.	5	7	3	1	—	16
	vegyes bérmentesítések:						
	— turul — turul	3	—	3	—	—	6
	— turul — Árvíz	—	—	1	—	—	1
	— — Hadis. I.	—	1	8	1	1	10
	— — Hadis. II.	9	11	11	1	1	33
	— turul—turul—Á—HI.—HII.	1	—	—	—	—	1
	színes bérmentesítések:						
	3 színű	24	24	36	3	—	87
	4 színű	2	7	16	1	—	26
	5 színű	—	—	1	1	—	2
		vizsgált mennyiség					800

táblázatból is látható, hogy a nagyobb súlyú és nagy távolságra küldött csomagok ritkábbak.

c) Külön figyelmet kell fordítani *több csomag együttes feladása* esetére. Ha a feladó egy adott címre nagyobb mennyiségű árut akart feladni, a csomagonkénti súlykorlát (lásd 1. táblázat) miatt, ezt csak

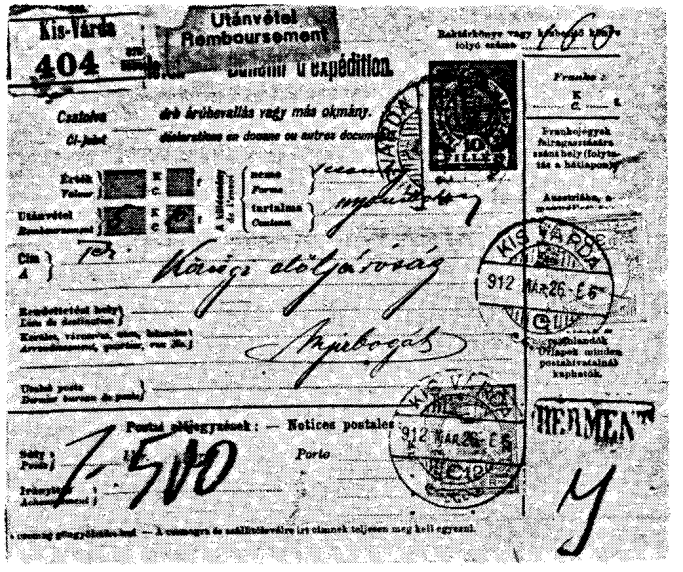

3. ábra. 2 db csomag bérmentesítése egy szállítólevélen.

úgy tehette meg, ha küldeményét több csomagban adta fel. A posta ilyen esetben egyszerűsítette a kezelést, a csomagokhoz csak 1 db szállítólevelet kellett kiállítani. A feladó számára jelentős súlydíj-megtakarítást eredményezett az, hogy egy adott, nagyobb mennyiségű árut egy szállítólevéllel, több kisebb súlyú csomagban adott fel a III—VI. távolsági zónába. A csomagok díjait együttesen (egy összegben meghatározva) lehetett leróni. Ez a körülmény eredményezhetett érdekes, azonos díjszabású szállítóleveleket, melyekkel 2 vagy 3 db, azonos vagy különböző súlyú csomagot lehetett feladni. Ezek száma aránylag magas (5. táblázat).

Pl.: 2 db I/5 = 2 × 30 = 60 f, ez azonos a II—VI/5 és az I/10 = 60 f-rel, vagy
I/7 + I/13 = 42 + 78 f = 1 K 20 f, ez azonos az I/20 és a II/10 = 1 K 20 f-rel.

4.—5. ábra. Értékpótdíjas és utánvételes szállítóleveleken lerótt azonos díjszabások.

3 csomag esetén:
Pl. I/17 + I/11 + I/8 = 1 K 2 f
+ 66 f + 48 f = 2 K16 f
(3. ábra) ez azonos a II/18 = 2 K 16 f-rel.

Ezeken kívül sok más változatban, számtalan variációkból adódhatnak azonos díjszabások, csupán a súlydíjak alapján.

A díjszabások látszólagos ismétlődése különleges bérmentesítésű szállítóleveleket is takarhat. Ezek azok az esetek, amikor a súlydíjat kiegészítő egyéb szolgáltatások *pótdíjaival növelt* tarifák azonosak.

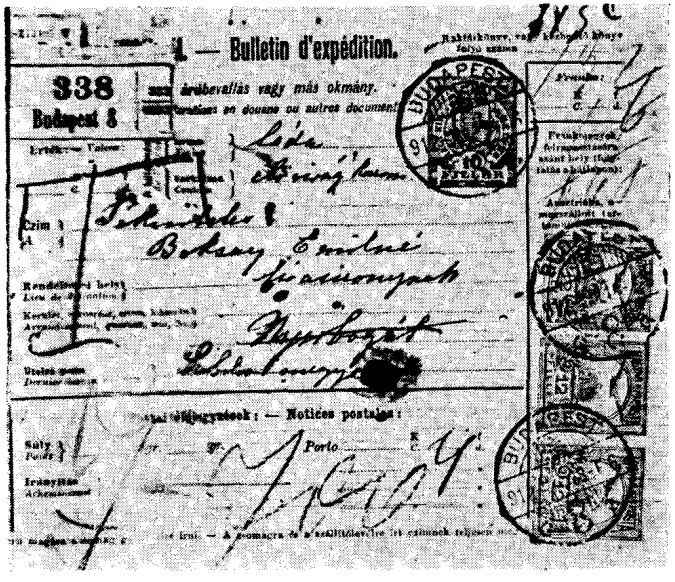
Pl.: az I/6 + 6 f értékpótdíj = 36 + 6 = 42 f (4. ábra), ez azonos az I/5 + 12 f utánvét = 30 + 12 = 42 f-rel. (5. ábra)

Látszólag tehát azonosak a tarifák, de egymástól jelentősen eltérő szolgáltatást dokumentáló szállítólevelekről van szó.

De ugyanilyen módon fordulhat elő pótdíjas szállítólevél díjszabásának azonossága az ugyanabba, vagy más távolsági fokozatba tartozó csomag súlyportójával. Pl.: I/19 + 6 f értékpótdíj = 1,14 K + 6 f = 1,20 K, ez azonos a vele egy távolsági fokozatba tartozó I/20 = 1,20 K-val, de ugyanígy a más távolsági fokozatba tartozó II/10 = 1,20 K-val is.

A fenti példák alapján is indokolt az azonos díjszabású szállítólevelek alapos vizsgálata, azok helyes besorolása, mert eltérő gyakoriságuk miatt különbözőképpen értékelendők. A díjszabások feldolgozásánál más fontos és érdekes szempontokat is figyelembe kell venni. Ezek az alábbiak:

A hivatalos küldemények kedvezményeit a posta a csomagszállítás területére is kiterjesztette, azaz díjmentesen szállította azokat. Azonban ebben az esetben is volt kivétel, amire példa egy hivatalos csomag

6/a és b ábra. Terjedelmes csomag kézírásos „T" jelölése a másfélszeres súlydíj számításával.

portóköteles szállítólevele (1 db a vizsgált anyagban). *Terjedelmes csomagok*: azokban az esetekben, amikor a csomag bármely mérete az 1,5 m-t meghaladta, a posta azokat (helyigényük miatt) terjedelmesnek minősítette és azoknál a különleges kezelés miatt a mindenkori súlydíj másfélszeresét számolta. Ezeknek a csomagoknak előfordulási aránya a vizsgált anyagban alig 1%, azok is inkább az alacsonyabb távolsági fokozatokban. Ez a tény is arra enged következtetni, hogy a másfélszeres súlydíj miatt a nagyobb távolságokra küldött csomagok magasabb díjait a feladó általában nem vállalta.

A terjedelmes csomagokat különleges kezelésű szállítólevéllel továbbították. Általában kézírásos „T"-vel jelölték a különleges szállítmányt igazoló űrlapot, melyen sok esetben a másfélszeres portó kiszámítását is rögzítették. (6. ábra)

Helybe küldött csomagok: jellemzőjük előfordulási ritkaságuk (mindössze 1 db), s ezért csak következtetni lehet arra, hogy a földrajzilag elszórt, nagyobb települések (inkább városok) forgalmában fordulhatnak elő. Ezek díjszabását az I. és a II. távolsági fokozat súlydíjai alapján állapították meg.

Külföldre küldött csomagok: ritkaságukról a fejezet elején már szó esett. Ez elsősorban azzal magyarázható, hogy a magas díjszabások miatt a szállítóleveleken felhasznált, valószínűleg nagy címletű bélyegeket a gyűjtők leáztatták. Emiatt nehéz a fennmaradt teljes szállítólevelekről reális értékítéletet alkotni. A legtávolabbra küldött legnagyobb súlyú cso-

7. ábra. A IV. távolsági zónába küldött 15,5 kg-os csomag 4 K 56 f-es szállítólevele.

8. ábra. Express-sürgős csomag: 60 f a súly-, 50 f az express és 1 K 20 f a sürgősségi díj (2 K 30 f).

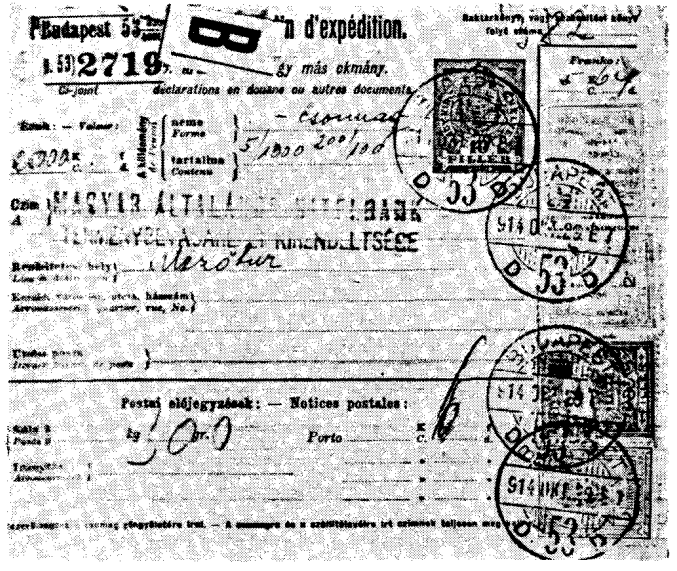
mag szállítólevelét mutatja a 7. ábra. (A felsorolt esetek kimutatását lásd az 5. táblázatban.)

A külön szolgáltatások pótdíjaival terhelt szállítólevelek:

Express-szolgáltatást elsősorban fontos küldemények, vagy élelmiszert (főleg idényszerű gyümölcsöt, húsfélét) tartalmazó csomagok esetén kért a feladó. Az express-szolgáltatás egy kivételes példáját mutatja a 8. ábrán bemutatott szállítólevél, amelyen az expressdíjon felül még 1 K 20 f sürgősségi pótdíjat is számoltak. A csomagonkénti 50 f express-pótdíj nem jelenthetett különösebb anyagi terhet a feladónak, mégis jellemző előfordulásukra, hogy itt csak az I. és II. távolsági zónába küldött csomagoknál fordulnak elő.

Értékpótdíjas küldemények esetén külön szempont lehet az értékpótdíj nagyságrendje szerinti besorolás. Ezt a szolgáltatást általában értékesebb tárgyak vagy pénzküldemény feladásakor kérte a feladó. Jellemző esetként szolgálhat egy mindössze 90 g-os ékszerküldemény, ill. egy 25 000 K pénzt tartalmazó csomag szállítólevele. (9. ábra) Fontos megjegyezni, hogy értékbiztosítást nem lehetett kérni abban az esetben, ha egy szállítólevéllel több csomag lett feladva.

Utánvételes szállítólevelek: hasonló módon vizsgálhatók, mint az értékpótdíjasok, hisz ez esetben az utánvételi összeg után járó jutalék emelkedése szerint lehet besorolni, ill. értékelni azokat. A vizsgált esetekben ez 63 K és az azután járó 32 f utánvételi jutalék összegig terjed. Ezen szolgáltatásra is vonatkozik a megállapítás, miszerint utánvételes szállítólevélen sem lehetett egyszerre több csomagot feladni. A feldolgozott anyagban ez a leggyakrabban (99 esetben) igénybe vett szolgáltatási forma.

9. ábra. 25 000 K pénzküldemény szállítólevele. 60 f a súlydíj, 5 K 4 f az értékpótdíj = 5 K 64 f. Leróva 5 K-s, 60 + 2 × 2 f-es „MÁH" perforációjú bélyegekkel. (B a betétcsomag jelzője: kis terjedelműknél fogva pénzeszacskóban elférnek)

A lehetséges szolgáltatások együttes igénybevételére a vizsgált esetek közül nagyon ritkán került sor. Értékpótdíjas és utánvételes szállítólevél (10. ábra) mindössze 2 db, express- és értékpótdíjas nem, míg express és utánvételes (11. ábra) is csak 2 db fordult elő. Találkozunk olyan esetekkel is, amikor a szabályos távolsági fokozatba sorolt, ismert súlyú csomag díjszabását tévesen állapították meg. Ez olyan szubjektív hibákból eredhet, amikor a postamester a súlydíj megállapításakor a táblázatot „elnézte", vagy az egyéb szolgáltatások pótdíjait rosszul számította ki. Talán ilyen véletlennek köszönhető a 12. ábrán bemutatott szállítólevél, ahol a tévesen megállapított tarifát különleges bérmentesítéssel rótták le.

10. ábra. Értékbiztosított és utánvételes csomag szállítólevele. 60 f a súly-, 12 f az utánvétel, 6 f az értékbiztosítás díja = 78 f.

A szállítólevelek értékelésénél fontos szempont az adott díj lerovásának módja, valamint az, hogy ez milyen bélyegekkel történt.

A díjlerovás módja szerint megkülönböztethetünk

— a csomag feladásakor bérmentesített
— a csomag kézhezvételekor részben vagy egészben utólag fizetett (portós) szállítóleveleket.

Mindkét esetben alul- ill. túlbérmentesítések is előfordulhatnak.

Portózás esetén annak több formája ismeretes:

— a teljes díjat a címzett készpénzfizetésű portóval fizette (13. a), b) ábra);
— a díj részbeni lerovása bélyeggel a közbeeső vagy érkeztetési postahivatalban történt, a fennmaradó

11. ábra. Expressz-utánvételes szállítólevél. A súlydíj 72 f, az utánvétel 18 f, az expresszdíj 50 f = 1,40 K.

12. ábra. 17 kg-os csomag szállítólevele. A súlydíjat tévesen, a 16 kg-os csomagnak megfelelően állapították meg (1,92 K) és rótták le 50 f-es hármascsíkkal, melyek közül az egyik bélyeg a 35/50 f-es tévnyomat. (A szabályos díjkezelés 2 K 4 f lett volna!)

részt a címzett készpénzfizetési portóval egyenlítette ki;

— a díj lerovása részben feladáskor történt bélyeggel, a fennmaradó részt utólag bélyeggel (14. ábra), vagy készpénzzel elégítették ki.

A feldolgozott anyagban távolsági fokozatonként megoszló portós küldemények száma (17 db) aránylag magas. (5. táblázat)

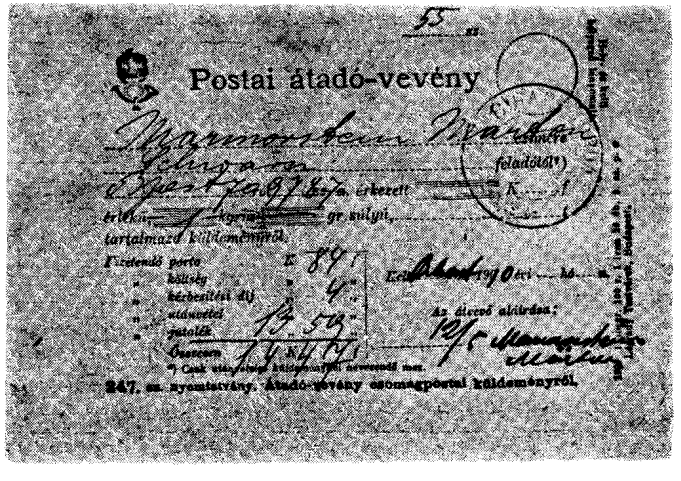
Alul- és túlbérmentesítés, amikor is a szabályosan megállapított díjtól eltérően ragasztottak bélyeget a szállítólevélre. Ez figyelmetlenség következménye is lehetett (15. ábra), de olyan esetekben is előfordult, amikor az adott díjat a rendelkezésre álló címletekkel nem tudták leróni.

A bélyegek felhasználásának módja

Egy adott díjszabáson felül számtalan bérmentesítési változat fordulhat elő, ezért nem közömbös, hogy a szállítólevélen milyen bélyegek vannak. Erre a korszakra ez különösen igaz, hisz több kiadás, többféle címlete kerülhetett felhasználásra.

Ezt a feldolgozást a bérmentesítésre használható bélyegek kiadásának sorrendjében célszerű kezdeni. Így — ritkábban — az is előfordulhat, hogy az 1900. jan. 1-től érvényes tarifákat csak és kizárólag kr-os bélyegekkel rótták le.

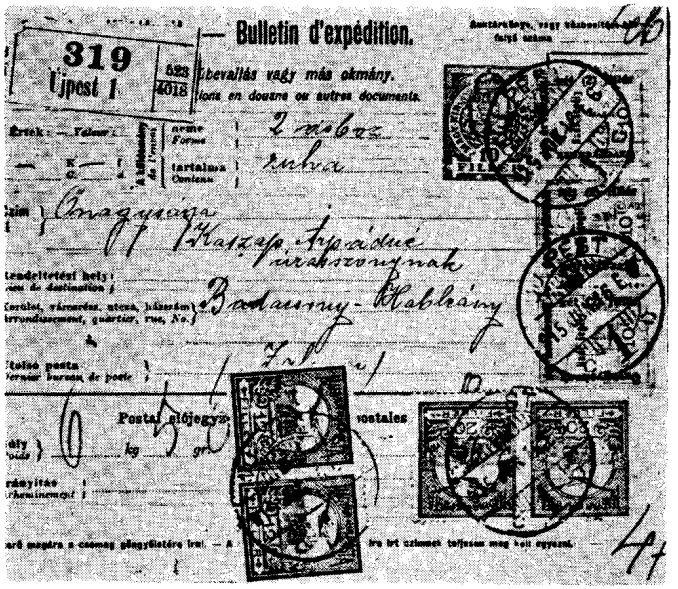

13/a, b, ábra. A teljes tarifát az átadó-vevény szerinti kimutatás alapján készpénzfizetésű portóval egyenlítette ki a címzett.

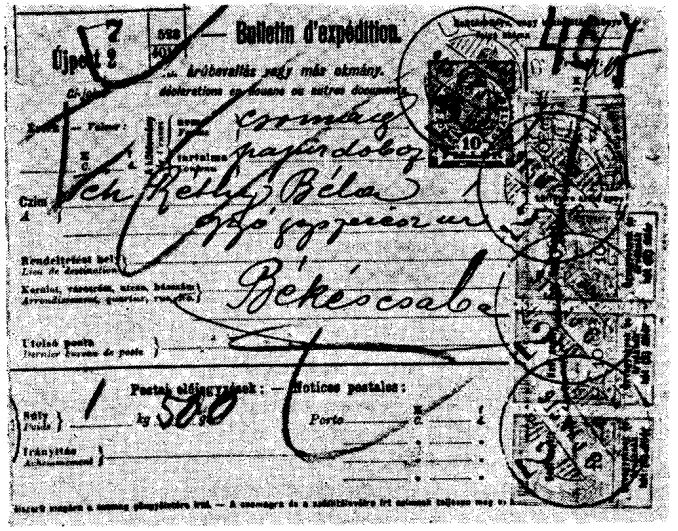

14. a, b, ábra. III/6 = 84 f-es csomag portós szállítólevele. 80 f-t feladáskor, a hiányzó 4 f-t kézbesítéskor (bélyeggel) rótták le.

15. ábra. II/7 = 84 f-es csomag túlbérmentesített szállítólevele: 2 × 20 + 2 × 12 + 3 × 10 = 94 f, 10 f díjtöbblettel leróva.

Hasonlóan nagy becsnek örvendenek a kr-os bélyegekkel vegyes frankatúrák. A levélborítékrajzú bélyegek 1900. szept. 30-ig voltak forgalomban, így 9 hónapig volt lehetőség az 1900-as kiadású bélyegekkel vegyes bérmentesítésre. Ez esetben a lerótt díjat — a különböző pénznemek miatt — ellenőrizni kell (1 kr = 2 fillér). Az ebből az időből fennmaradt szállítólevelek is ritkák. 1900 október 1-től (ha csak a kr-os bélyegek időn túli felhasználásának esete nem forog fenn), az árvíz-bélyegek megjelenéséig csak a turulos bélyegek fordulhatnak elő bérmentesítésként. A századfordulót követő időszak forgalmi bélyegei közül a mai napig is páratlan felhasználási területtel bíró (17 évig) turulos kiadások nagyon sok érdekes bérmentesítési változatot eredményeztek. Ezek feldolgozásánál a besorolást az egymást követő kiadásonként célszerű

16. ábra. 60 f-es díjszabások bérmentesítési változatai.

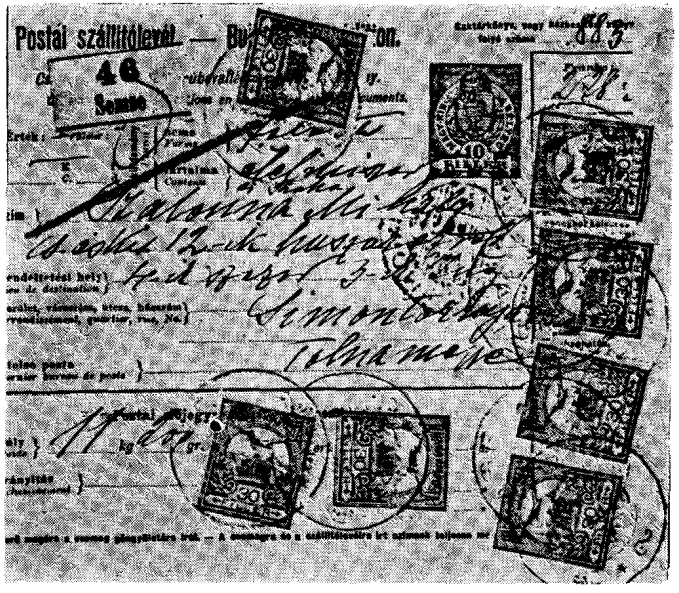
elvégezni, lehetőleg egy adott díjszabáson bemutatni azokat. Érdekesek és kevésbé gyakoriak azok a bérmentesítések, amelyeken különböző kiadású turulos bélyegek fordulnak elő, (esetünkben 3—3 db, az I. és a III. zónából — 5. táblázat). Ilyenkor elkerülhetetlen a vízjelek megállapítása, ami nagy gyakorlatot, a vízjelállások alapos ismeretét igényli. Nehezíti a helyzetet az, hogy a bélyegek aránylag vastag űrlapra vannak felragasztva. A vizsgálatnál a benzinnel történő, vagy a fénytörésen alapuló azonosítás a járható út, de még sok esetben (pl. az V. és a VI. vízjel megkülönböztetése) ezekkel az eljárásokkal is bizonytalan a vízjel meghatározása.

1913 után — főleg a Hadisegély bélyegek megjelenésével — egy újabb és változatokban bővelkedő vegyes bérmentesítési korszak kezdődött. A felhasznált címletek változatossága is sajátos vonása a szállítóleveleknek. Ezek megítélésénél a belkezelési jelleg fontos szempont, hisz a levélpostai küldeményekkel szemben a változatosabb tarifák többféle címlettel történő lerovásának lehetősége miatt gyakoribbak a többes és a színes frankatúrák (16. a), b) ábra).

Célszerű elemezni a felhasznált címletek ritkaságát, összefüggéseit (csíkban, tömbben) és más címletekkel előforduló gyakoriságát. A 3, vagy több színű frankatúrák száma a vizsgált anyagban viszonylag magas. Háromszínű: 87 db, négyszínű: 26 db. Egy ötszínű bérmentesítés azonban már itt is ritkaság (össz.: 2 db — 17. ábra). Érdekesek az összefüggő csíkkal, tömbbel lerótt többes bérmentesítések. Ezek nem feltétlenül magas díjtételűek, mert adott esetben aránylag kis díjösszegeket is kisebb címletekkel róttak le.

Ismeretesek olyan felhasználások, ahol a teljes bérmentesítés azonos bélyegekből áll (pl: 60 f = 6 × 10 f, 10 × 6 f és 12 × 5 f).

A leggyakoribbak (ezt már a díjszabások tárgyalásánál is láttuk) a 30 f-es és a 60 f-es tarifák, melyek túlnyomó részénél 1 db bélyeget használtak.

17/a, b, ábra. Ritka bérmentesítés 5 címlet felhasználásával.

Különlegességek azok a szállítólevelek, amelyeken a különböző bélyegkiadások általában (vagy a csomagszállításnál is) ritkán felhasznált címletei fordulnak elő. Ezek pl. a helyi ajánlott levél bérmentesítésére szolgáló 16 f-es, valamint a 70 és a 80 f-es bélyegek, arról nem is beszélve, ha ezek a címletek vegyes bérmentesítésként fordulnak elő.

A szállítólevelek feldolgozását a tarifális, ill. bérmentesítési szempontok együttes figyelembevételével kell végezni, ill. értékelni. Alapvető elem a díjtétel, de a bélyegek — esetenkénti rendkívüli — felhasználásával (még ha az egyébként gyakori díjszabás is) a bérmentesítés miként je léphet előtérbe. *A lényeg a két szempont együttes mérlegelésével kialakított helyes értékítélet.* Egy adott időszak szállítóleveleinek feldolgozását példázhatja a tarifarendszer minél teljesebb bemutatása, de egy gyűjtemény ezeken túl a bérmentesítések összefüggéseinek, változatainak bemutatásával válik teljessé.

A szállítólevél-bérmentesítések szerteágazó, még fel nem kutatott területeket biztosítanak a gyűjtők számára, nemcsak a feldolgozott időszakban, de később is, sőt napjainkban is.

Ez a tanulmány egy kis lépés ezen az úton, jelezve azt, hogy még sok a tennivaló és a lehetőség, amely csak a gyűjtők által, a nyilvánosság elé tárva válhat a filatelista fejlődés szolgálatára.

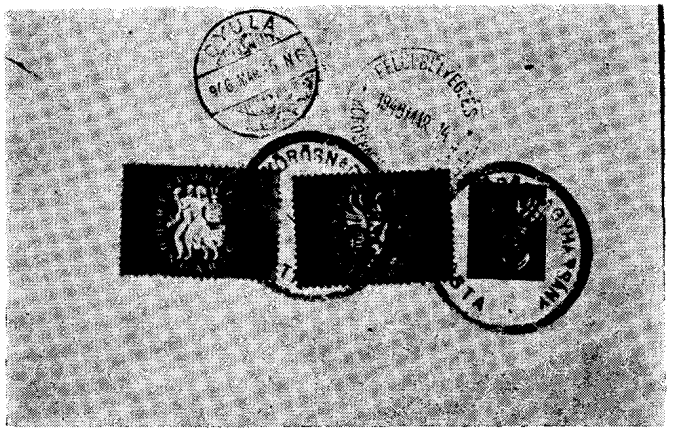
FIGYELMÉBE AJÁNLJUK

„Több száz inflációs levelem között csupán egy van, amelyen a keltezést nem a megszokott módon alkalmazták. Nem kézírással és nem is gumibélyegzővel, hanem az ábrán bemutatott módon.

A szokásos gyakorlattól Kőrösnagyharsány község eltért. Itt feladtak egy levelet a közeli Gyulára. A feladáskor 3 db bélyeg érvénytelenítésére Kőrösnagyharsány Posta gumibélyegzőjét használta. De a gumibélyegzők lenyomatába nem írta be kézzel (tintával vagy ceruzával) a keltezést, mint ahogy ezt ebben az időszakban a többi hivatalok tették, hanem a község tulajdonában levő „Felülbélyegzés + Kőrösnagyharsány község + 1946. Március 14." bélyegzést alkalmazták. Megítélésem szerint ezt kényelmi szempontból tették, mert ebben az időben a 8. sz. díjszabás szerint egy 20 gr-os levél 20 000 Pengőbe került. Így az esetek többségében sok bélyeggel történt a bérmentesítés, és több bélyegzés került egy levélre. A bélyegzőlenyomatokba pedig kézzel egyenként be kellett volna írni a dátumot. Ezt kerülték el azzal, hogy a „Felülbélyegzést" csak egyszer nyomták rá, hiszen annak acélmetszete volt, tehát tisztán és jól olvasható lenyomatot eredményezett. Itt is két gumibélyegző-lenyomat látható dátum nélkül.

Mivel érdekes, ötletes megoldásnak tartom, jó lenne behatárolni azokat a postakezelési helyeket, amelyek ezt az eljárást követték. Bizonyára több kis hivatal alkalmazta ezt.

Lipták István, Békéscsaba"

Az első világháborús és 1919-es, valamint a második világháború alatti tábori postabélyegzők összefüggései

FEHÉR ENDRE

Az első világháború idején, 1919-ben és a második világháború alatt használatba került tábori postabélyegzők összefüggései gyűjtői szempontból nagyon sok érdekességet tartalmaznak.

Az első világháború idején a magyar szövegű „TÁBORI POSTAHIVATAL" feliratú bélyegzőkből indaszerű díszítéssel 86 db A, B, C ellenőrző betűvel jelöltből 39 db, a, b, c ellenőrző betűvel jelöltből 33 db került használatba. Ezeken kívül még a „TÁBORI FŐPOSTAHIVATAL" feliratú, indaszerű díszítéssel készült bélyegzőkből 6 db, A és B ellenőrző betűvel készültből 1—1 db; a „HADTÁP POSTAHIVATAL" feliratú, indaszerű díszítéssel készült bélyegzőkből 37 db, nagy ellenőrző betűvel készültből 9 db. Az eddig felsoroltak darabszáma összesen 212.

Ezekenek a tábori postabélyegzőknek a belső, felső körcikke és alsó körszeletei vonalkázottak, de egyikében sem szerepel díszítőelemként a korona. Az 1890—92-től készült magyar postabélyegzők közül már nagyon kevés készült korona nélkül. Közös jellemzőjük az alsó körszeletek között elhelyezett számjegyek jellegzetesen egységes alakja, méretarányai, egyes vonalrészek vastagításai. Mindez egységes gyártót és gyártási időszakot tükröz.

Az első világháború idején tartalékbélyegzők is készültek, amelyek akkor nem kerültek használatba. Azonban már ebben az időben is voltak fanatikus táboriposta-gyűjtők, akik mindent elkövettek, hogy ezeknek a lenyomatait is megszerezzék akár szívesség bélyegzés formájában is, bár létük akkor katonai titoknak minősült.

Gyűjtői éveim során két nagy táboriposta-gyűjtőnek az anyagához sikerült hozzájutnom. Mind a kettőben a ténylegesen futott küldemények jól ismert tábori posta bélyegzésein kívül megtaláltam a tartalék — de akkor használatban nem volt — bélyegzők lenyomatait is. Amikor ezeket a bélyegzéseket alaposan áttanulmányoztam, akkor ismertem fel, hogy ezek a második világháborút közvetlen megelőzően és a hadműveletek során, a Kárpátalján 1939-ben, az erdélyi 1940-es és a délvidéki 1941-es bevonulások alkalmával, valamint 1941-től a Szovjetunió elleni háború idején használatba kerültek.

Az egyik 92 darabból álló bélyegzésgyűjtemény bevezetőlapjának hátoldalán a felirat: „Rácz-Rónay Károlytól származó, használatban nem volt magyar tábori postabélyegzők" és felsorolva a 92 bélyegző száma. A Magyar Bélyegek Monográfiája I. kötetében Kostyán Ákos ismerteti és méltatja Rácz-Rónay Károly gyűjtői és kutatói munkásságát. Ő az Első Ma-

gyar Bélyegzőgyár Rt (a Klassohn cég) alkalmazottja, majd benősülés révén társtulajdonosa volt. Ez azt jelentette, hogy a bélyegzőgyárban készült bélyegzőkről saját részére is készíttetett lenyomatokat.

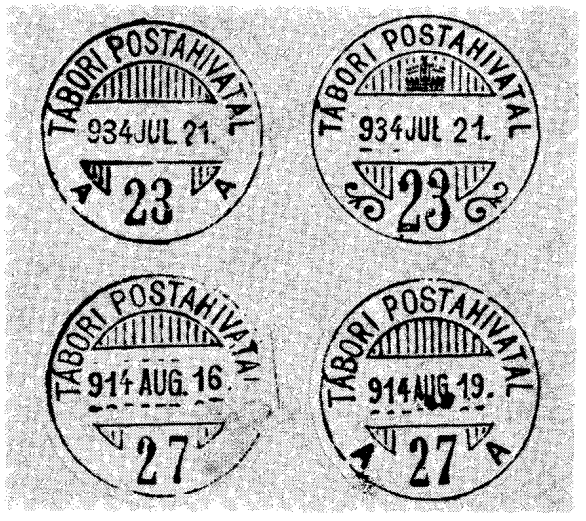
A 92 db bélyegzés közül 78 db megíratlan, drapp színű Feldpostkarte feliratú, feltehetően osztrák magánkiadású, 8 idegen nyelven feltüntetett feladójú levelezőlapra van nyomva. Némely bélyegzésen nagyobb, másokon kisebb a számok magassága. A nagyobbaké 7,2—8,4 mm, a kisebbeké 5,1—5,3 mm között váltakoznak.

A 92 db bélyegzés közül 14 db ugyancsak megíratlan, halványzöld színű „TÁBORI POSTAI LEVELEZŐLAP (Doposnica za bojnu postu") feliratú, hivatalos, magyar kiadású, magyar és horvát nyelvű levelezőlapra van rányomva. E lapok előállítójaként a „M. Kir. állami nyomda, Budapest, 1918" van feltüntetve. Ezzel szemben a bélyegzések dátumai a háború különböző éveit, hónapjait és napjait mutatják, amelyek feltehetően a bélyegzések készítési dátumait igazolják, de azt is, hogy ezek a háború utolsó éveiben készült szívességbélyegzések. Másrészt valószínűvé teszik, hogy ezek nem a Klassohn cégnél készültek és Rácz-Rónay is szívességi alapon jutott hozzájuk. Ennek a 14 db-nak is a számmagasságai között feltűnő eltérések mutatkoznak: 6,4 mm és 8 mm között váltakoznak. Ezek közül

3 db indaszerű díszítéssel, korona nélkül;
3 db indaszerű díszítéssel, koronával;
1 db díszítőelem és korona nélkül;
4 db ellenőrző betűvel, korona nélkül és
3 db ellenőrző betűvel és koronával készült.

Mind a 14 bélyegző alkalmazásra került az 1939—1944-es évek során.

A másik, 52 db-ból álló tábori postai bélyegzésgyűjtemény egyszerűbb kivitelű. A bélyegzés vonalát követően körbevágva, majd fotópapírra vannak felragasztva.

Az első világháború idején készült, de fel nem használt, tartalékbélyegzők hiányzó számait új rendszer szerint 1934-ben és 1936-ban egészítették ki. A hiányzó számokat új, vonalkák nélküli, de mindet koronával díszített bélyegzőkkel pótolták. Ezek mind nagy számokkal, 7,2 mm—8,2 mm számmagasságokkal készítették. A második gyűjtemény szívességbélyegzései is ezekből származnak. Feltehetően a hiányzó új bélyegzők pótlásának elkészültekor a régi, megmaradt vonalkás bélyegzőkről is készítettek új dátumokkal lenyomatokat. Ezekben a 934 vagy 936-os évszámok szerepelnek. Alaposabb vizsgálat azt igazolja, hogy a dátumváltozás úgy történt, hogy a bélyegzőben az 1-es szám helyére a 3-ast hajtották előre, így a 914-ből 934 lett. Két bélyegzőnél, a 27 és a 27A számúaknál az 1-es számot elfelejtették előrehajtani, ezért a gyűjteményben levő bélyegzőlenyomat az eredeti készítési időt, 914. aug. 16. ill. 914. aug. 19. mutatja.

Az első, 92 darabos és a második, 52 darabos szívességbélyegzés-gyűjteményben 16 db tábori postabé-

POSTAI LEVEL EZŐLAP.
1919 JUL 2
21
TÁBORI POSTAI LEVELEZŐLAP
Cím:
21

TÁBORI POSTAI LEVELEZŐLAP
Cím:
22
TÁBORI POSTAI LEVELEZŐLAP
Cím:
1941 APR. 17.
22
EZŐLAP.
TÁBORI POSTAI LEVELEZŐLAP
1942 JUL -2.
22
Cím:

lyegző száma egymással azonosítható, amelyeknek a rajza, a számok nagysága és az indaszerű díszítések formája mind megegyeznek a dátumoktól függetlenül.

Az első világháború idején készült és a második világháború folyamán felhasznált, kisebb számú tábori postabélyegzők számai a következők voltak: 21, 21 A, 22, 22 A, 23, 23 A, 24, 24, 24 A, 25, 25 A, 26, 26 A, 27, 27 A, 40, 40 A, 61, 61 A. Összesen 19 db. A 24-es számúból kétféle ellenőrző betű nélküli létezett, ezt a 4-es szám formája és az indaszerű díszítés különbözősége árulja el.

A felhasznált nagyobb számú tábori postabélyegzők a következők voltak: 23, 25, 35, 35 b, 45, 45 a, 51, 51 A, 52, 52 A, 62, 62 A, 64, 64 b, 65, 65 b, 66, 66 b, 67, 67 b, 101, 101 A. Összesen 22 db.

A kisebb számú 21, 22, 23, 24, 25 számú bélyegzőket 1919-ben a Vörös Hadsereg tábori postahivatalai használták először.

Az első világháború idején készült, és a második világháború előtt Kárpátalja (1939. III. 26—IV. 26.), Erdély (1940. VI. 4—X. 18.), Délvidék (1941. IV. 10—

VI. 12.) bevonulásai, majd a Szovjetunió (1941. VI. 21—1945. IV. 4.) elleni háború idején felhasznált, vonalkázott tábori postabélyegzők számai sorrendben a következők voltak:

Kárpátalján a 21, 21 A, 27, 66 díszítés nélküli, 67 és 67 b számú vonalkás bélyegzőket használták.

Erdélyben a 21, 21 A, 22, 22 A, 23 koronás, 23 A, 24, 24 A, 25 koronás, 25 A, 26, 26 A, 27, 27 A, 35, 35 b, 40, 40 A, 45, 45 a, 51, 51 A, 52 koronás, 52 A koronás, 61 díszítés nélküli, 63 A, 64 koronás, 64 b koronás, 66

díszítés nélküli, 67, 67 b, 101 és 101 A vonalkás bélyegzőket használták.

Délvidéken a 21, 21 A, 22, 22 A, 23 koronás, 23 A, 24, 24 A, 25 koronás, 25 A, 40, 40 A, 45, 45 a, 51, 51 A, 101 és 101 A számú vonalkás bélyegzőket használták.

A Szovjetunióban használt bélyegzők számai rátét alkalmazásával megváltoztak. 1-es vagy 2-es számok felhasználásával háromjegyűek lettek. Ezek sorrendben a következők: 222, 122 A, 223 koronás, 123 A, 125 A, 126 A, 135 b,. A következő négy szám egy ideig nem változott: 40, 40 A, 45, 45 a. Tehát ezeket átalakítás nélkül használták, de később ez utóbbi kettőt 245 ill. 245 a-ra változtatták. Rátéttel használták még a 261 díszítés nélküli, 262 koronás, 262 A koronás, 263 díszítés nélküli, 263 A, 264 koronás, 264 b koronás, 265, 265 b, díszítés nélküli, 266 b bélyegzőket és 67 b átalakítás nélkülit.

GORI POSTAI LEVELEZŐLAP.
Dopisnica za bojnu poštu.
Ára 1 fillér.
Cijena 1 fillir.
TÁBORI POSTAHIVATAL
915 JUN. 14.
Tábori posta száma:
Bojna pošta broj:
45
Cím:
TÁBORI POSTAI LEVELEZŐLAP.
943 MÁJ 25
A felvevő hivatal kelet bélyegzője
Cím:

TÁBORI POSTAHIVATAL
914 OKT. 13.
Tábori posta száma:
Bojna pošta broj:
52
TÁBORI POSTAI LEVELEZŐLAP.
A felvevő hivatal kelet bélyegzője
940 JUN. 12.
Ára 1 fillér.
Cijena 1 fillir.
GORI POSTAI LEVELEZŐLAP.
Dopisnica za bojnu poštu.
914 SEP. 29.
TÁBORI POSTAI LEVELEZŐLAP.
940 JUN. 10.
Cím:

A fent közöltek azt bizonyítják, hogy a sokszor lebecsült szívességbélyegzéseknek nagy dokumentáló értékük van. Ha a két fent idézett gyűjtő ezeket nem gyűjtötte volna össze a megfelelő időben, soha nem derült volna ki, hogy az első világháború idején készült tartalékbélyegzőket használták a második világháborúban.

Mint minden kutatásnak, ennek is lehetnek még kiegészítésre vagy pótlásra váró részletei. Éppen ezért kiegészítéseket, hozzászólásokat szívesen fogad a szerző és a szerkesztőség.

KLASSZIKUS
ÉS MODERN
BÉLYEGGYŰJTEMÉNYEKET,
RÉGI LEVELEKET, JOBB DARABOKAT
állandóan vásárolok

SZEKERES BENEDEK JÓZSEF
bélyegszaküzlet

1137 BUDAPEST XIII., Katona József u. 2/e.
Telefon: 129-350

Index

The present issue deals with postal cancellations due to their increasing popularity. This is practically a follow up the researches laid down in the Monography of Hungarian Stamps and that of Mr. Ákos Kostyáns' activity.

1 *Endre Szép: Proposal for grouping new cancellation types*

Orders in his article the postal cancellations started to be used from 1967 to 1983 into groups of types in accordance with the system of Ákos Kostyán.

2 *István Glatz: The first parcel post rates and frankings of the „Korona-fillér" period*

The study shows various interesting possibilities — based on postal documents and statistical data — which can be achieved with this still available material.

3 *Endre Fehér: Correlations between field postal cancellers of WW I, of 1919 and of WW II*

The author shows the use of some spare field post cancellers manufactured during WW I, but not used then, in 1919 as well as from 1939 on.

Sommaire

Dans ce présent numéro le Bulletin, vu la popularité toujours plus grande des oblitérations postales dans les milieux philatéliques, désire continuer l'oeuvre de M. Ákos Kostyán, qui a eu son épilogue dans la Monographie des Timbres Hongrois.

1 *Endre Szép: Propositions sur le classement des nouveaux types d'oblitérations de timbres*

Sur base de l'Étude d' Ákos Kostyán sur le classement en question effectue ce rangement par groupes de types pour les oblitérations postales utilisées depuis 1967.

2 *István Glatz: Les premiers tarifs et affranchissements postaux pour les paquets de la période Korona-fillér*

Cette étude présente, sur base de documents postaux originaux et un travail de statistique les possibilités offertes aux collectionneurs par l'étude du matériel postal encore accessible.

3 *Endre Fehér: Rapports entre les oblitérations de la premiére guerre mondiale et 1919 ainsi que celles de la poste militaire durant la seconde guerre mondiale*

L'auteur présente comment les cachets d'oblitération de réserve préparés au cours de la première guerre mondiale et qui n'avaient pas été utilisés trouvèrent leur emploi en partie en 1919 et à partir de 1939 dans les bureaux de la poste militaire.

Inhaltsverzeichnis

Diese Nummer beschäftigt sich mit postalischen Abstempelungen, infolge der ständig wachsenden Interesse für diesen. Die Artikel sind grössenteils Weiterentwicklungen der mit der Monographie der Ungarischen Briefmarken abgeschlossenen Forschungen. Die Verfasser setzen nun die Arbeit von Ákos Kostyán fort.

1 *Endre Szép: Entwurf zur Einordnung von neuen Stempeltypen*

Der Verfasser ordnet in seiner Studie die zwischen 1967 und 1983 neu zur Verwendung gekommene postalische Stempel ein, uzw. auf Grund des Systems von Ákos Kostyán, laut Typengruppen.

2 *István Glatz: Die ersten Postpaket-Tarifen und Frankierungen „Korona-fillér" Epoche*

Die Studie zeigt an Hand originaler postalischen Dokumente sowie einer statistischen Bearbeitung die vielen Merkwürdigkeiten dieses noch zugänglichen Materials.

3 *Endre Fehér: Zusammenhang zwischen den Feldpoststempel des Ersten Weltkriegs, von 1919 sowie des zweiten Weltkrieges*

Der Author presentiert wie die noch während des I. Weltkrieges gefertigten, jedoch nicht verwendeten Reservestempel einerseits in 1919 andererseits ab 1939 in Feldpostämtern verwendet wurden.

СОДЕЖАНИЕ

В настояшем номере Бюллетеня продолжается изложение развития ранее законченных научных исследобаний Монографии Венгерских Марок из-за распростронения почтровых печатей. Абторы продолжают деятельность Акоша Коштяна.

1 *Зндре Сеп: Предложение классификации новых типов печатей*

В данной стати абтор на основе работы Акоша Коштяна классифицирует новые почтовые печати, применяемые эксплуатацию в периоде от 1967 до 1983 гг.

2 *Ищтван Глатз: Тарифы и формы оплаты в первой почтовой служде перевозки посылок в эпохе „Корона-филлер"*

В настояшей статьи абтор на основе настояших почтовых документов и статистических данных показывает возможности для коллекционеров найти материалы, боступные в наши дни.

3 *Зндре Фехер: Сьязь между военными почтовыми печатями I-ой и II-ой мировой войны и 1919 года*

Абтор показывает, что сделанные во время I-ой мировой войны, но применяемые запасные печати каким образом использовались сначала в 1919 году, потом после 1939 года в военных почтах.

ISSN 0 324—4806
Eng. szám: III/SZI213/1976.

1000 — 84.0574 Ságvári Nyomda, Budapest

Ára: 30,— Ft

Philatelica

84/2

Philatelica 84/2

TARTALOM

Surányi László: Két leghíresebb hírlapilleték-bélyegünk

Néma Péter (Svájc): A zilahi kisegítőbélyegekről

Hrabál László: Újabb megállapítások az első világháború tábori postájával kapcsolatban

Visnyovszki Gábor: Kiegészítés a készpénz-bérmentesítés portóösszeg-jelzőbélyegzőihez

Figyelmébe ajánljuk

Idegen nyelvű tartalom

A MAGYAR BÉLYEGGYŰJTŐK ORSZÁGOS SZÖVETSÉGE
TUDOMÁNYOS KÖZLÖNYE
BUDAPEST VI., VÖRÖSMARTY U. 65.
FELELŐS SZERKESZTŐ: SURÁNYI LÁSZLÓ
SZERKESZTŐK: HRABÁL LÁSZLÓ ÉS VISNYOVSZKI GÁBOR
FELELŐS KIADÓ: KISS ERNŐ
XIII. ÉVFOLYAM

Két leghíresebb hírlapilleték-bélyegünk

SURÁNYI LÁSZLÓ

I.

A határőrvidéki 1 krajcáros

E tanulmány közel egy és negyed évszázad távlatából kíván foglalkozni az 1868-as határőrvidéki hírlapilleték bélyegekkel. E „kiadásokról" a feltételezett megjelenésük után több mint harminc évig jóformán hallani sem lehetett. Katalógusok nem említették, a szakirodalom nem foglalkozott velük. A századforduló után bukkantak fel és megélénkült irántuk az érdeklődés. A legritkább magyar bélyegnek minősültek, növekedett körülöttük a misztikum. Mind több szakdolgozat jelent meg róluk. Jóformán nem volt olyan magyar területtel foglalkozó szakíró, aki ne kísérelte volna meg eredetük és ritkaságuk okait magyarázni. A Magyar Bélyegek Monográfiája III. kötete (729—760. oldal) összefoglalja a magyar hírlapilleték bélyegekről a tudnivalókat. Dr. Rend Ferenc már ott felveti a további kutatások szükségességét.

Most — évtizedes kutatómunka és a bőséges forrásmű alapján — olyan végkövetkeztetések levonására vállalkozom, hogy *ezek a hírlapilleték bélyegek sohasem kerültek forgalomba.*

A Határőrvidék rövid története

A téma megértéséhez elengedhetetlenül fontos a Határőrvidék kialakulásának, történetének ismerete. E helyen nem merülök el ennek taglalásába, mert erre kiváló filatelista munkák állnak az érdeklődők rendelkezésére Bán Béla[1] és Mirko Rasič[2] feldolgozásában. Bővebben kell foglalkoznunk viszont az 1867-es kiegyezés utáni időszakkal, mert így kaphatunk választ a kutatandó kérdésre.

Magyarország sohase mondott le a Határőrvidék birtoklásáról. A török veszedelem elmúltával meg is szűnt eredeti védelmi jellege. Az 1848—1849-es szabadságharc leverése után a határőr ezredeket az osztrákok már nem is a külső ellenség ellen tartották fenn, hanem a magyar rebellió sakkban tartására. Magyar részről azonban se a kiegyezési tárgyalásokon, se utána nem voltak hajlandók lemondani a Határőrvidék integritásáról.

A kiegyezés postaügyi vonatkozásai érdekesen mutatják a kapcsolatos vitákat, huzavonát. Az 1867-es ideiglenes postaegyezmény még nem csatolta a magyar postaigazgatás alá se a horvát-szlavóniai polgári, se a határőrvidéki postaterületeket.

Az egyezményben az ide vonatkozó rész a követ-

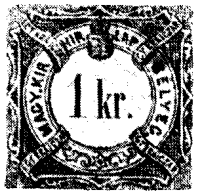
1. ábra
Magyar illetékbélyeg (1868)

2. ábra. Felülnyomott sasos illetékbélyeg (1868)

kezőképpen hangzik: „... A Temes-bánáti Határőrvidék postaintézményei nem kerülnek a magyar kir. Kereskedelemügyi Minisztérium hatáskörébe. Ezért ezek a temesvári postaigazgatóság kötelékéből kilépnek."

Horvátország és Szlavónia is megmaradt osztrák postaigazgatás alatt és zágrábi központtal ide csatolták a Határőrvidék postahivatalait is. Az 1868. március 23-án Bécsben, illetve Pesten március 30-án aláírt végleges postaegyezmény a polgári Horvát-Szlavónia postaigazgatását 1868. április 1-i hatállyal átadta Magyarországnak. A Határőrvidékre még mindig nem született végleges döntés, viszont az egyedüli osztrák fennhatóság helyett a postahivatalokat is a közös császári és királyi hadügyminisztérium irányítása alá rendelték és igazgatási székhelyül Zimonyban (Semlin) postafelügyelőséget állítottak fel. A területen a közös fennhatóság 1871. január 1-ével ért véget, amikoris a magyar postaigazgatás vette át a határőrvidéki hivatalok irányítását is. Az évekig tartó huzavona ellenére is az 1867-ben megkötött pénzügyi egyezmény értelmében a Határőrvidék területén beszedett illetékek a magyar kincstár számlájára folytak be.

3. ábra. 1 kr magyar hírlapilleték-bélyeg (1868)

4—5. ábra. 1 és 2 kr határőrvidéki hírlapilleték-bélyeg

A Határőrvidék illetékbélyegei

A magyar pénzügyminisztérium az osztrák illetékbélyegek helyett magyar bélyegek elkészítését rendelte meg a bécsi állami nyomdától. Az 1868. második felében megjelent szép ábrájú és szép kivitelű, tisztán magyar jelképeket viselő illetékbélyegeket akarták bevezetni a Határőrvidéken is. Jellemző az akkori állapotokra, és a hovatartozást érintő állandó vitákra, hogy osztrák részről nem voltak hajlandók elfogadni a közös igazgatású területen a színmagyar illetékbélyegeket. Így kényszerült a magyar pénzügyi kormányzat a Határőrvidék részére a magyar illetékbélyegeket az osztrák felségjellel (az uralkodást jelképező kétfejű sassal a karmai közt karddal és birodalmi almával) felülnyomatni.

A hírlapilleték-bélyegek kisebb és négyzetes alakja nem tudta elviselni a felülnyomást, ezért teljesen új rajzú bélyegek készítésére kezdődtek tárgyalások. (1—5. ábra.)

A közreadott kutatások

A történet eddig világos. Miért foglalkoztatja mégis e bélyegek léte évtizedek óta a kutatókat? A leglényegesebb forrásművek mutatnak rá legjobban a bizonytalanságra. Rédey Miklós[3] 1927-ben ezt írja:

„... valóban merészségszámba mehet részemről, ha azt mondom, hogy én nem hiszek e bélyegek létezésében, illetve forgalomban létében. Egyszerűen azért, mert forgalmukat mindez ideig nem látom még bizonyítottnak.

... Láttam néhány 1 krajcárost eredeti fehér papiroson... vagy másolatban. Egy részük tintával értéktelenített, más részükön helyi betűzésnek kellene lenni, de ez úgy el van kenve, hogy nincs az a lebetűzés gyűjtő, aki velem együtt meg tudná állapítani, hogy hol is volt hát ez a bélyeg forgalomban. Az utóbbi időben pedig 3 darab szövegnyomásos példány került napvilágra. De hogy hol és miféle lapon lehettek, senki sem tudja megmondani.

... Szerintem a Határőrvidék részére készült hírlapilleték-bélyegek csak essay-k voltak, félig vagy teljesen kész próbanyomatok.

... A kétségeket csak az fogja majd idővel eldönteni, ha hírlapon vagy címszalagon lévő, szabályszerűen és olvashatóan lebetűzött példányt tud valaki felmutatni."

Bán Willy[4] írja:

„Magyarország legritkább bélyegének minősítik; hiteles adat, hivatalos ügyirat, nyomdai feljegyzés nincs róla."

Dr. Rend Ferenc[5], a Magyar Bélyegek Monográfiájában:

„Hírlaptörténeti kutatások feladata kideríteni, hogy a Katonai Határőrvidéken 1868. október 20-a és 1870. december 31-e között melyik volt az az újság, melynek szövegnyomása a három (?) darab 1 krajcáros határőrvidéki hírlapilleték-bélyeg előértéktelenítésével egyezik, mert az esetleges negatív eredmény Rédey állítását látszana alátámasztani és akkor indokolt lenne a bélyegek ferraritások közé sorolása."

Mirko Rasič[2]:

„... Magyarország a kiegyezés rendelkezései ellenére saját hírlapbélyegeket használt, mert azok bevétele kizárólag őt illette meg. Ahelyett, hogy külön hírlapbélyegeket szállított volna, Magyarország saját kiadásával látta el a Határőrvidéket. Ez nem elmélet, hanem valóságos tény." (Mirko Rasič itt hírlapbélyegeken *hírlapilleték* bélyegeket ért. S. L.)

A fenti idézetek és elsősorban dr. Rend megállapítása és a vele folytatott többszöri személyes beszélgetés indított el kutatásaim megkezdésére.

A fent idézett műveken kívül tanulmányozni kezdtem olyan monográfiaszerzőket, mint Kropf, Koczynski és Müller. Edwin Müller[6] 1926-ban közreadott tanulmányában — Payerrel vitatkozva és Koczynskire hivatkozva — véglegesen bizonyítottnak tekinti az 1 krajcáros forgalomba kerülését.[7]

A bélyegek katalogizálása

Megjegyzendő, hogy Edwin Müller a legnevesebb osztrák kutató, elévülhetetlen érdemeket szerzett az Ausztria és Magyarország bélyegkiadásainak monografikus leírásával, de e szűk témában a tények nem igazolják állítását. Tanulmánya elején az 1926-ban megjelent katalógusok adatait ismerteti. Közli, hogy a Gibbons és a Scott katalógus a bélyegeket egyáltalán nem említi. A Senf hozza a két értéket, mindenféle megjegyzés és ár nélkül. A Michel a legtöbb hibát követi el, amikor a kiadási évként 1868/72-t adja meg és amikor a felhasználási területnek Horvát-Szlovéniát jelzi Szlavónia helyett. A Michel mindkét értékre árakat is közöl. A Zumstein katalógus mindkét bélyeget

használatlanul értékeli és a következő megjegyzést teszi: „A katonai igazgatás részére készülhettek; hivatalos kiadásuk azonban kétséges." Az Yvert adatközléséről is mint hibásról beszél Müller, a katalógus mindkét bélyegre árakat is ad.

A legkorábbiként az 1915-ös kiadású Kohl katalógust jelöli Müller, amely az értékelés nélkül hozott bélyegek mellett még a következő megjegyzést is közli: „Bizonyított, hogy ezek a bélyegek léteztek. 1872. március 12-ig voltak forgalomban és a legnagyobb ritkaságok. Az 1 krajcáros használatlanul 2-3 példányban ismert és a legnagyobb ritkaságok közé tartozik."

Az 1920-as évek elején megjelent illetékbélyeg katalógusok, mint a Mayr—Hanus-féle Illustrierter Preis-Katalog der Stempelmarken Österreich—Ungarn már szintén ismerteti a bélyegeket. Mindkettőnél RRR-es értékjelzést hoz. Megbízhatatlanságát viszont azzal is igazolja, hogy megjegyzésként a következőket írja: „A 2 krajcárost nem tudjuk bemutatni. Egy szavahihető informátor biztosított minket, hogy ő egy teljes újságon látta."

Azt hiszem, e megállapítással nem kell vitatkoznom, mert mindenki tudja, hogy a 2 krajcárosból tényleg csak a vastag, sárga papírra nyomott próbanyomat létezik. Ez pedig nem kerülhetett újságra.

A Kölbig—Hollaender „A magyar okmánybélyegek katalógusa" 1868-at adja meg a kiadás évének, leírja a két bélyeg ábráját, de ábrát nem közöl. Megjegyzése viszont az, hogy: „Ez a két bélyeg Magyarország két legritkább bélyege."

Feltehető a kérdés: miért csak 1915. után kiadott nagy katalógusokra hivatkozik Müller? Miért nem veti fel azt a kérdést, hogy hogyan és mióta foglalkoznak egyáltalán a katalógusok a bélyegekkel. Ugyanis ha a bélyegek állítólagos kiadása utáni időszakot tekintjük át, évtizedekig változó nézetekkel találkozunk. A múlt századi és e század elejei katalógusokat tanulmányozva a következő kép alakul ki: az 1 krajcáros bélyeg először 1877-ben látott napvilágot a Friedl-katalógusban (csak az 1 krajcáros!). A bizonytalanságra jellemzőek a közölt adatok:

„1874. kiadás Szlavónia részére.
1 kr. kék 1.— 0.40"

A kiadás éveként 1874-et jelöli. Ez éppúgy képtelenség, mint a megadott ára. Az akkor forgalomban volt magasabb címletű bélyegeket ugyanez a katalógus kétszer-háromszor magasabbra értékeli.

A Friedl-féle katalógusokban a későbbi években már hiányzik a bélyeg, megjegyzést se találunk a kiadásra. Mindenesetre ezt az első közlést úgy kell kezelnünk, hogy már „hallottak róla valamit". Friedlnél legközelebb a késői időben, a 19. árverési katalógusban tűnik fel újra a bélyeg.

A Müller által hivatkozott Kohl katalógus csak 1912-től kezd a bélyegekről adatokat hozni. Kiadási évként mindkét bélyegnél 1868-at jelöli meg, árakat nem ad. Müller a Senf-katalogizálást állítja példának, de arra nem hivatkozik, hogy ez a katalógus is csak a késői, 10-es években kezdte meg az 1 krajcárosra vonatkozó adatközlést.

Már Müller is hivatkozik az Yvert hibás adataira. Az 1918-as kiadásban, általában a hírlapilleték bélyegekről a következőket írja: „1878. vízjel kr. vagy korona oválban", tehát az 1868-as kiadást meg sem említi, viszont rossz évszámmal összevonja az 1889-es és 1898-as kiadásokat. Még megjegyzi: „Katonai igazgatás részére készültek. A bélyegek essay-k. Nagyon ritkák." Az értékelése azonban mindkét bélyegre 1 frank alatt van. Tehát az összes hírlapilleték bélyeget összekeveri.

A Zumstein első kiadásától (1918.) kezdve kétségbe vonja a bélyegek megjelenését.

1879-ben jelent meg az első német nyelvű illetékbélyeg katalógus, amelynek a lipcsei Luis Senf volt a kiadója és a szerzője *dr. A. Perlep, magyar kir. pénzügyi tanácsos.* (Katalog der Stempelmarken aller Staaten) (6—7. ábra). Perlepet már rangjánál fogva is el kell fogadnunk olyannak, aki ismerte a magyar bé-

KATALOG

der

STEMPELMARKEN

aller Staaten.

Von

Dr. A. PERLEP,

königl. ungarischer Finanzrath.

Mit 45 Abbildungen

und

beigesetzten **billigsten** Preisen,

zu denen sowohl der Verleger dieses Katalog dieselben besorgt, als auch durch jede andere Briefmarkenhandlung zu beziehen sind.

1879

LEIPZIG.

Verlag von Louis Senf.

6. ábra. A Perlep-katalógus címoldala

Dieselben für Croatien.
Aufschrift: Marvinska putnica.

		M	M
168.	3 Kreuzer schwarz	—	—
169.	5 - blau	—	—

Bemerkung. Die hier aufgeführten Frachtbriefe und Nachnahmekarten werden in der Regel in den Katalogen der Postmarken aufgeführt, die darauf befindlichen Stempel sind jedoch faktisch Fiskal-Stempel, da vor Einführung der gestempelten Blanquetts eine Stempel-Marke auf das Blanquett geklebt werden musste, und auch jetzt der Ertrag dieser Blanquetts im Stempel-Gefälle verrechnet wird.

Spezial-Marken

für die Militärgränze

Emission 1868.

Typus der ungarischen Marken 1868. Auf dem grünem Unterdrucke der Doppeladler als Ueberdruck in brauner Farbe, schw. D., w. P., gez. 12.

		M	M
170.	½ Kreuzer im Kreise	—	—
~~171.~~	~~1~~	~~—~~	~~0,10~~
~~172.~~	~~2~~	~~—~~	~~0,10~~
~~173.~~	~~4~~	~~—~~	~~0,10~~
~~174.~~	~~5~~	~~—~~	~~0,10~~
175.	7 -	—	0,10
~~176.~~	~~10 -~~	~~—~~	~~0,25~~
177.	15 -	—	—
178.	25 -	—	—
179.	36 -	—	—
180.	50 -	—	—
181.	60 -	—	—
182.	75 -	—	—
183.	90 -	—	—
~~184.~~	~~1 Gulden~~	~~—~~	~~—~~
185.	2 -	—	—
186.	2 - 50 Kreuzer	—	—
187.	3 -	—	—
188.	4 -	—	—
189.	5 -	—	—
190.	6 -	—	—
191.	7 -	—	—
192.	10 -	—	—
193.	12 Gulden	—	—
194.	15 -	—	—
195.	20 -	—	—

Stempel für Annoncen.

Typus der ungar. Marken mit Aufdruck des Adlers, gez. 12.

		M	M
196.	1 Kr. auf rosa Grund	—	—
197.	2 - - - -	—	—

Kalender-Stempel.

Typus des ungar. Stempels mit Aufdruck des Adlers.

		M	M
198.	6 Kr. a grünem Grunde	—	—

Die Militärgränz-Marken wurden im Jahre 1872 ausser Curs gesetzt. Seitdem sind in der Militärgränze die ungarischen Marken in Anwendung.

Oldenburg.

Grossherzogthum.

Emission 1868.

Stehendes Rechteck 28/22 mm., Wappen im Kreise, umrahmt von einer guillochirten Bordure. Den Unterdruck bildet die Wiederholung des Wortes: „Stempelmarke" in Diamant-Schrift. Umschrift: Stempelmarke, unten Werth auf farbigem Grunde. Die Marke ist zweifarbig, f. D., w. u. f. P., gez. 13.

		M	M
1.	3 Groschen blau, Kreis grauschwarz, weisses P.	—	—
2.	5 Groschen rosa, Kreis grauschwarz, weisses P.	—	—

7. ábra. A Perlep-katalógus Határőrvidékre vonatkozó oldala

lyegilletéki szabályokat. A könyv kibocsátása olyan közel volt még az 1868—71. közötti időhöz, hogy Perlepnek emlékeznie kellett. A katalógus ismerteti az 1879-ig megjelent minden illetékbélyeget, köztük az osztrák és magyar hírlapilleték-bélyegeket is. Külön fejezetben ismerteti a Határőrvidék számára kiadottakat is: a felülnyomott általános illetékbélyeg sorozatot, a két hirdetménybélyeget, a naptárbélyeget és egyetlen szóval nem említi a hírlapilleték-bélyegeket. Véleményem szerint döntő bizonyíték ez arra, hogy a bélyegek soha nem kerültek kiadásra, illetve forgalomba.

A forrásművek tanulmányozása során meglepetéssel kellett látnom, hogy az Osztrák Birodalom, illetve az Osztrák—Magyar Monarchia bélyegkiadásainak kiváló monográfiáját összefoglaló Hans Kropf[8] egyetlen szóval sem említi, hogy a Határőrvidék részére kiadtak volna hírlapilleték-bélyeget. Érdekes, hogy olyan Kropf-könyv került a kezembe, amelyben több helyen Rédey a leírtakkal vitatkozva széljegyzeteket írt és ezeket szignálta. A hírlapilleték-bélyegeknél nem jegyzett meg semmit, nem hiányolta a Határőrvidék bélyegeit.

Kropf műve 1902-ben jelent meg és az irodalomjegyzékében a hivatalos archív anyagokon kívül az addig legismertebb katalógusokban és folyóiratokban megjelent tanulmányokra hivatkozik. Úgy látszik, ezekben ő sem talált megbízható hivatkozást. A magyar vonatkozású segítségért köszönetet mondott többek között gróf Dessewffy Miklósnak és Prückler Klárának. Gondolom, ők sem mulasztották volna el a hiányra felhívni Kropf figyelmét.

Müller cikkében ismerteti Payer Béla[9] monográfiáját. Ez az írás 1915—1916—1917-ben a Berliner Briefmarken Zeitungban jelent meg először, majd 1920-ban önálló műként külön kötetben. Müller megjegyzi, hogy Payer, aki azt állítja, hogy a magyar pénzügyi hatóságok részéről ezek a bélyegek nem kerülhettek hivatalos kiadásra, szó szerint a következőket írja: „Mint bizonyítottat tekinthetjük tehát, hogy se a magyar kir. pénzügyminisztérium, se a postaügyekkel megbízott magyar földművelésügyi minisztérium nem volt abban a helyzetben, a még mindig katonai igazgatás alatt álló Határőrvidéken 1868-ban, hogy a Bécsi cs. k. Udvari Államnyomdában hírlapilletékbélyeget rendeljen.

Egy 2 krajcáros hírlapilleték bélyeget Poppovits Mirko kereskedelmi tanácsos gyűjteményében láttam, ezt viszont csak tervezetnek vagy próbanyomatnak tekintem, mert sötétsárga papírra van nyomva. (Ma a Magyar Posta Bélyegmúzeuma tulajdona. S. L.)

Mindenesetre ezek osztrák tervek, mert az alapul szolgáló császári sas és azon a magyar címer, amely III. Károly osztrák császár alatt bevezetett címert mutatja, és amelyen a különböző „koranatartományokat" jelzi.

Nem létezhetett az első felelős magyar kormánynak egyetlen tagja sem, aki ilyen ábrájú hírlapilleték bélyeget mert volna forgalomba bocsátani. A Határőrvidék részére kiadott hírlapilleték bélyeget tehát a magyar feliratok ellenére csak a császári és királyi katonai közigazgatás alárendeltségében lehetett megrendelni."

Müller a fenti Payertől származó idézetet az 1926-ban megjelent tanulmányában közli és Payer 1915. és 1917. között megjelent írásaira hivatkozik. Időközben Payer könyvben adta ki művét, amelyben már javításokat hajtott végre, de ezt Müller nem vette figyelembe. A fenti idézetből az 1920-ban megjelent műben az utolsó mondat már elmaradt.

Ennek a mondatnak az elhagyása nemcsak feleslegessé teszi Müller vitáját, de bizonyos konzekvenciák levonására is késztet: a magyar kormány rendelhetett bélyegeket, de ennek dokumentálására, végleges elkészítésére, leszállítására, felhasználására semmilyen nyomot nem talált, mint ahogy ma sem található.

Müller Payer állítását tarthatatlannak minősíti és kijelenti, hogy Payer biztosan rossz információ be-

folyása alá került. Szembeállítja Payer állításaival a szintén 1926-ban megjelent, nagy jelentőségű Koczynski-művet. Koczynski viszont — aki a bécsi államnyomda archívumának eredeti anyagára támaszkodva írta le az illetékbélyegek történetét — a Határőrvidék hírlapilleték bélyegeire vonatkozóan adatok hiányában jóformán semmi újat nem mond. Kortörténeti leírása viszont olyan érdekes momentumokat ismertet, amelyek érthetőbbé tehetik a bélyegek nemlétére vonatkozó állásfoglalásunkat:

„... a kiegyezés következtében Magyarország a továbbiakban az illetékbélyeget saját számlájára készíttette. Ennek következményeként 1867. márciusától kezdve a Határőrvidéken az illetékbélyegek eladásából befolyt összegek a birodalom magyar részét illették, mialatt a katonai közigazgatás továbbra is fennmaradt."

Továbbá ismerteti azt a vitát, miszerint magyar részről 1868-ban már az új magyar illetékbélyegeket akarták bevezetni a Határőrvidéken is, arra hivatkozva, hogy a határterület a magyar koronához tartozik. Az osztrákok viszont ragaszkodtak a közös igazgatást kifejező bélyegek bevezetéséhez. Leírja, hogy hosszabb huzavona után magyar részről — az illetékbevételek biztosítása érdekében belegyeztek a már kinyomott magyar illetékbélyegek, kétfejű sasos felülnyomásába.

Ismerteti még, hogy talált olyan iratot, amely bizonyítja, hogy 6 db fametszet elkészítéséért fizetett az állami nyomda. Véleménye szerint ezekből kettő az általános illetékbélyegek, két darab a hirdetmény, illetve naptárbélyeg felülnyomásának fából készült ősdúca, kettő pedig az új, Határőrvidék hírlapilleték-bélyegé. Ez eddig mind elfogadható. A felülnyomott bélyegeket ismerjük is, forgalomba is kerültek, de a hírlapilleték-bélyegek kigyártására, leszállítására vonatkozólag már nem ismerünk adatokat. Koczynski ismerteti, hogy 1868. október 28-ig milyen tömegű sasos képű bélyeget készített el az állami nyomda, de arra nem talált semmiféle adatot, hogy ez a tömeg, hogyan oszlott meg az egyes bélyegfajták között. Tehát a hírlapilleték-bélyegek leszállítása részéről csak feltevés. A fent leírtakat Koczynskire hivatkozva mind közli Müller is. Majd meglepő módon levonja a végkövetkeztetést: „... az előző fejtegetésekkel a kérdéses bélyegeknek az előállítás-történetét teljesen lezártnak tekinthetjük." Müller e kijelentését tanulmányom elején idézett neves magyar kutatók tulajdonképpen már megkérdőjelezték.

Müller 1958-ban a Mercury Stamp Journal-ban „Europeen Classics. XX. Hungary" című, különben kiváló írásában újra összefoglalja a Határőrvidék hírlapilleték-bélyegeire vonatkozó megállapításait, ezek azonban lényegileg nem térnek el a már 1926-ban közöltektől.

Az eddig megjelent tanulmányok mind arra is hivatkoznak, hogy a 1 krajcárost a ZEITUNGS-MARKEN. ívvízjeles papírra nyomták. Tudnivaló, hogy az ívvízjel a százas ív 5. és 6. sorára esik. Viszont az eddig ismert példányok mind vízjel nélküliek. Tehát egész ív nem kerülhetett kinyomásra, mert akár használatlanul, akár használtan, elő kellett volna kerülnie vízjeles példánynak is.

Már az eddig leírtak alapján is biztonsággal megállapítható, hogy e bélyegek nem kerültek kiadásra, illetve forgalomba. A további kutatásaim csak megerősítik a feltevésemet.

A határőrvidéki hírlapok

Tekintsük át, hogy milyen hírlapok jelentek meg a Határőrvidéken 1868. októbere és 1871. január 1-e között.

1. Grenzbote (Zimony, Semlin)
2. Pancsovaer Deutsche Zeitung
3. Pancsovaer Wochenblatt
4. Zemunszki Glasznik (Zimony)
5. Zatočnik (Sziszek)

Semlin, 3. Februar. Nr. 5. Zweiter Jahrgang. 1870.

Der Grenzbote.

Wochenblatt für Politik,

8. ábra. A Die Grenzbote első oldala (1870. II. 3.)

Pancsovaer

DEUTSCHE ZEITUNG.

Blatt für Alle.

Nr. 7. Pancsova. Samstag 5. Februar 1870. I. Jahrgang.

9. ábra. A Pancsovaer Deutsche Zeitung első oldala (1870. II. 5.)

Bennünket elsősorban a német nyelvű lapok érdekelnek, mert az 1 krajcáros újságszöveggel előértéktelenített példányain német nyelvű szövegrész található (8., 9., 10. ábra).

A jobb szemléltetés kedvéért kinagyítva is közöljük a fenti lapok hirdetési szabályzat részét (11., 12., 13. ábra). Bizonyos, hogy ezekről a lapokról nem származhatott értéktelenítő szövegnyomás a bélyegekre. Sőt, a bemutatott lapok azt is igazolják, hogy ezekre nem alkalmaztak hírlapilleték bélyegeket.

Ugyanebben az időben kiadásra kerültek a fent ismertetett szerb, illetve horvát nyelvű lapok is. A szerbül megjelent Zemunszki Glaznik cirill betűs, a horvát nyelven kiadott Zatočnik, latin betűs. A Zemunszki Glaznik példányain nem találunk illetékbélyeget (14. ábra), de a Zatočnikon igen, mégpedig *magyar hírlapilleték bélyeget* és nem a határőrvidéki feltételezett kiadású sasos hírlapilleték bélyeget. Fontos megjegyezni, hogy a Zatočnik első száma 1869. szeptem-

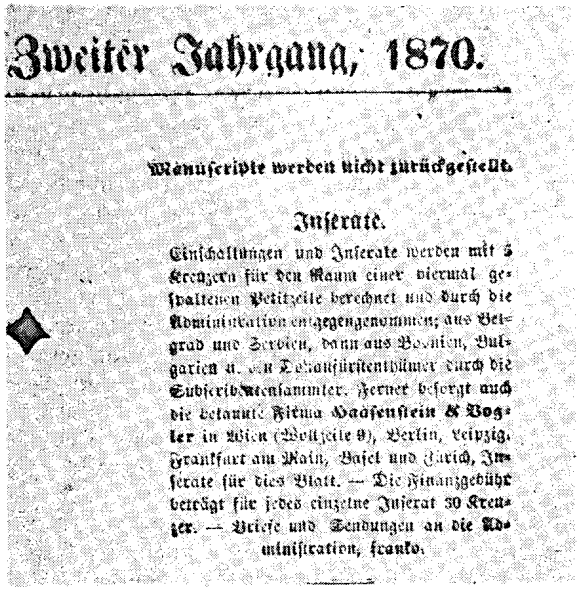

Pancsovaer

Wochenblatt.

Nr. 22. Sonntag, 29. Mai 1870. III. Jahrgang.

Ueber unsere bevorstehenden Gemeinderathswahlen.

10. ábra. A Pancsovaer Wochenblatt első oldala (1870. V. 29.)

Zweiter Jahrgang, 1870.

Manuscripte werden nicht zurückgestellt.

Inserate.

Einschaltungen und Inserate werden mit 5 Kreuzern für den Raum einer viermal gespaltenen Petitzeile berechnet und durch die Administration entgegengenommen; aus Belgrad und Serbien, dann aus Bosnien, Bulgarien u. s. w. in Donaufürstenthümer durch die Subscribentensammler. Ferner besorgt auch die bekannte Firma Haasenstein & Vogler in Wien (Weihzeile 9), Berlin, Leipzig, Frankfurt am Main, Basel und Zürich, Inserate für dies Blatt. — Die Finanzgebühr beträgt für jedes einzelne Inserat 30 Kreuzer. — Briefe und Sendungen an die Administration, franko.

11. ábra. A Die Grenzbote hirdetési feltételei

Die Pancsovaer deutsche Zeitung erscheint zweimal in der Woche u. z. jeden Mittwoch u. Samstag.

Für Inserate wird eine Angabe bezahlt.

Manuskripte werden nicht zurückgegeben.

DEUTSC

Eigenthümer und ver

Nr. 7. Pancsova.

Abonnement für Pancsova. Ganzjährig 6 fl. Halbjährig 3 fl. jährig 3fl.80 kr. Vierteljährig 2fl 80 kr. Monatlich 1fl. Die ein

12. ábra. A Pancsovaer Deutsche Zeitung hirdetési feltételei

Inserzion.

Inserate werden die Spaltzeile das erste Mal mit 7 kr., das zweite Mal mit 5 kr. und jedes folgende Mal mit 3 kr. öster. Währung berechnet und in der A. Siehenhaar'schen Buchdruckerei bis längstens Freitag mittags aufgenommen. Ganze Beilagen werden billigst berechnet. Manuskripte werden nicht zurück gegeben. Briefe und Beiträge werden franco erbeten.

att.

III. Jahrgang.

n Wien, München, Nürnberg, Frankfurt a./M. in Pest.

13. ábra. A Pancsovaer Wochenblatt hirdetési feltételei

ber 1-én jelent meg (15., 16. ábra). A bemutatott lappéldányok tehát a magyar hírlapilleték-bélyeggel ellátott első, és további, későbbi számát mutatja be. A Zágrábi Egyetemi Könyvtárban a lap minden példánya megvan és minden példányon az újságszöveggel előértéktelenített magyar hírlapilleték-bélyeg található (17., 18. ábra).

A bemutatott lapok arra is rámutatnak, hogy a Zatočnikon kívül nem alkalmaztak hírlapilleték-bélyeget. A Zatočnik csekély példányára viszont — beláthatjuk — nem lett volna ésszerű a magyar pénzügyi hatóságok részéről külön nagy tömegű bélyeget előállítani.

Érveimmel szemben talán fel lehetne hozni, hogy a bemutatott hírlapok egy része 1870-ből származik, de az 1869. évi 23. törvénycikk 1870. január 1-től megszüntette az illetéklerovást a belföldi lapokra. Sajnos, korábbi lapok egyetlen múzeumban vagy könyvtárban sem lelhetők fel. Érdekes viszont, hogy a 16. áb-

У Земуну, 27. Октобра 1868.

ЗЕМУНСКИ ГЛАСНИК.

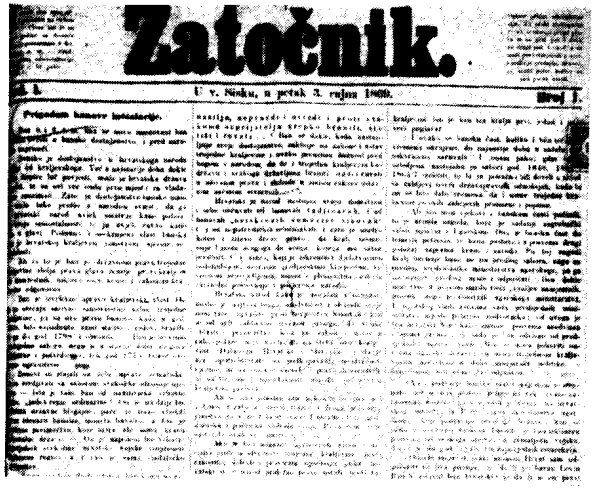
Број 52.

У Земуну, 3. Новембра 1868.

ЗЕМУНСКИ ГЛАСНИК

Број 1.

14. ábra. A Zemunszki Glasznik két száma (1868. X. 27. és XI. 3.)

Zatočnik.

U v. Sisku, u petak 3. rujna 1869.

Broj 1.

15. ábra. A Zatočnik 1869. IX. 3. száma magyar bélyeggel, hírlapszöveges értéktelenítéssel

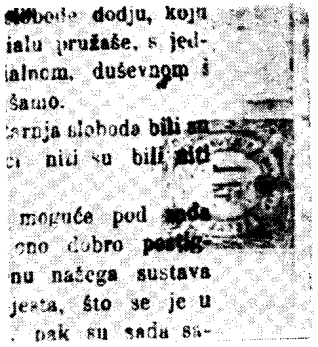
rán bemutatott Zatočnik 1870. február 15-i számán szerepel a szöveg felülnyomású magyar hírlapilletékbélyeg. Ugyancsak 1870-ből származnak a 8., 9. és 10. ábrán bemutatott lapok is. Nem találtam adatokat arra vonatkozóan, hogy a fent említett rendelet hatálya kiterjedt volna a Határőrvidékre is. Viszont az 1870. április 9-én megjelent a bécsi cs. kir. Kereskedelmi Minisztérium Postarendeletek tára 17. számában a Z.5153—587-es sz. rendelet, amely kimondta, hogy az uralkodó 1870. február 15-i aláírásával jóváhagyta, hogy a Határőrvidéken április 1-től mentesülnek az ott kiadott újságok és időszaki lapok a hírlapilleték kötelezettségtől. Ugyanakkor intézkedett a rendelet arról is, hogy ezekre a sajtótermékekre a Monarchia területén — Magyarországot kivéve — az első érkezési postahivataloknak hírlapilleték-bélyeget kell ragasztaniok. (19. ábra).

Zatočnik.

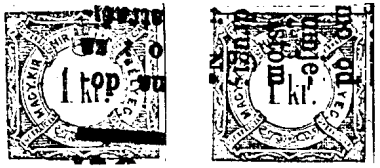
U v. Sisku, u utorak 15. veljače 1870.

Broj 26.

16. ábra. A Zatočnik 1870. II. 15. száma magyar bélyeggel, hírlapszöveges értéktelenítéssel

17. ábra. A kinagyított hírlapszöveggel értéktelenített magyar hírlapilleték-bélyeg a Zatočnikról

18. ábra. A Zatočnikról leáztatott magyar hírlapilleték-bélyegek

Stämpelbehandlung der in der Militärgränze erſcheinenden Zeitſchriften.

H. Miniſt. Z. 5153-387.

Nachdem Seine k. und k. Apoſtoliſche Majeſtät mit Allerhöchſter Entſchließung vom 15. Februar 1870 die Aufhebung der Stämpelpflicht der in der Militärgränze erſcheinenden Zeitungen und periodiſchen Blätter vom 1. April 1870 allergnädigſt genehmigt haben, findet das Handelsminiſterium im Einvernehmen mit dem k. k. Finanzminiſterium anzuordnen, daß dieſe Zeitungen und Blätter, wenn ſie zum Gebrauche in den im Reichsrathe vertretenen Königreichen und Ländern eingeführt werden, von dem bezeichneten Zeitpuncte ab von jenen k. k. öſterreichiſchen Poſtämtern, welchen ſie im Kartirungswege zuerſt zukommen, in derſelben Weiſe mit Stämpelmarken verſehen und mit der betreffenden Gebühr belegt werden, wie es bezüglich der Zeitungen aus Ungarn mit der Verordnung vom 31. December v. J., Z. 25622-2383 (R. V. Bl. 1869, S. 418), angeordnet worden iſt.

Die k. k. Poſtämter werden hievon zur Darnachachtung in Kenntniß geſetzt.

Wien, den 30. März 1870.

19. ábra. Az osztrák Kereskedelmi Minisztérium rendelete

20. ábra
Az 1. sz. értéktelenítés

21. ábra
A 2. sz. értéktelenítés

Ezek után felmerül a kérdés: hogyan kerültek az 1 krajcáros bélyegre a német nyelvű hírlap szöveges értéktelenítő felülnyomások? Az eddig ismert példányokról a kettős hullámvonallal és sarokrozettával ellátott keretben az ideig az alábbi szöveget következtettem ki:

"Inserate kosten die einspaltige Petitzeile oder deren Raum
für einmaliger Einschaltung
mehrmaliger 4 kr.
für jedesmal
kr.

Prenumerationen
Anoncen"

Az irodalomból, árverési katalógusokból ismert és a Magyar Posta Bélyegmúzeumában őrzött példányról megállapítható, hogy ez ideig négyféle elhelyezkedésben ismerjük töredék alakban a fenti szöveget:

1. Payer, Kölbig-Hollaender, Rasič, Rédey és Raymond *(20. ábra)*.
2. A Magyar Posta Bélyegmúzeum példánya *(21. ábra)*.
3. Edwin Müller által 1926-ban és 1958-ban bemutatott és Friedl 19. árverési katalógusában látható *(22. ábra)*.

22. ábra. A 3. sz. értéktelenítés

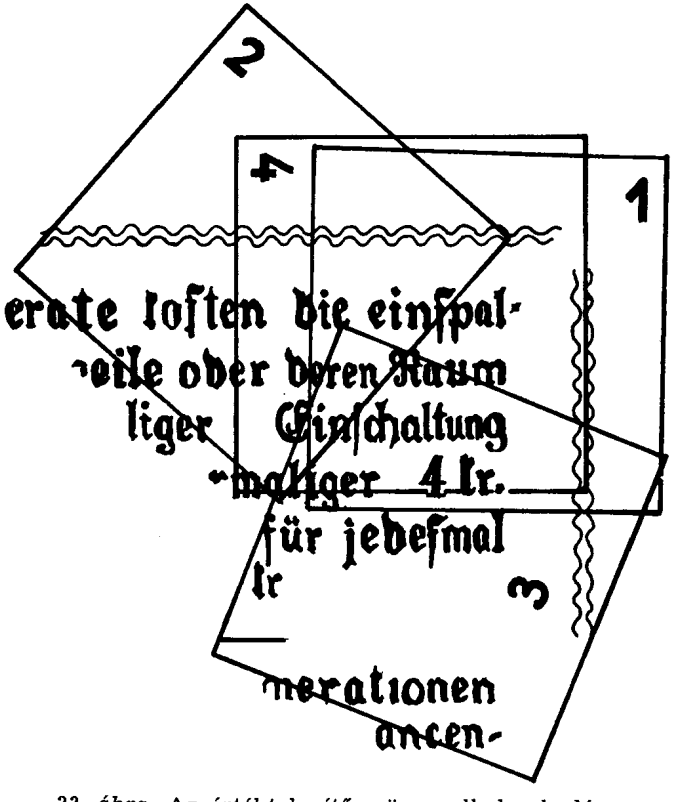
4. A Mayer—Hanus-katalógusban (lásd a Monográfia kötetében).

A határőrvidéki hírlapok és az értéktelenítő szövegrészek bemutatása után felmerül a kérdés, hogy milyen újságról kerülhetett a szöveg a bélyegre. Egy tény, a Határőrvidéken ilyen lapot nem adtak ki ebben az időben. Kétséget kizáróan megállapítható tehát, hogy ezek a rányomott szövegek csinálmányok, esetleg valamilyen, még eddig ismeretlen lapból származó klisé lenyomatai. Mindenesetre érdekessége az, hogy mind a négy bemutatott bélyegen azonos szövegnek bizonyos része látható, tehát mind a négy „értéktelenítés" azonos klisével készült *(23. ábra)*.

A fenti tények alapján megállapítható:

1. Az 1 krajcáros éppen úgy próbanyomat, mint a 2 krajcáros, vagy a legjobb esetben véglegesen kinyomott, de kiadásra, illetve forgalomba nem került bélyeg.
2. A forrásművekben előforduló olvashatatlan bélyegzések vagy tollvonásos értéktelenítések csinálmányok.
3. A négy ismertetett előértéktelenítés „ferraritás".

A „ferraritás"-ra vonatkozó megállapítást támasztja alá, hogy a bélyegek a múlt század egészen késői éveiben bukkantak fel és a katalógusok, meg az első monográfiák csak a tízes években tesznek először említést róluk. E feltevést alátámasztja, hogy gróf Ferrari csodálatos és nagy

23. ábra. Az értéktelenítő szöveg elhelyezkedése a négy ismert bélyegen

ritkaságokat tartalmazó gyűjteménye számára — ismerve Ferrari fizetőkészségét és ritkaságok iránti érdeklődését, neves hamisítók gyártottak bélyegeket, raritásokat.

A feltevést az is alátámasztja, hogy miután Ferrarinak az első világháború kitörésekor Franciaországot el kellett hagynia, bélyeggyűjteménye Párizsban maradt. A francia állam lefoglalta és a húszas évek elejétől folyamatos árveréseken kiárusította. Ott került először kalapács alá az 1 krajcáros újságszöveggel értéktelenített határőrvidéki hírlapilleték-bélyeg is.

II.

Az 1868-as hírlapilleték-bélyeg tévnyomata

Az eddig tárgyalt 1 krajcáros határőrvidéki újságszöveggel értéktelenített hírlapilleték-bélyeggel valószínűleg egyidőben és egyazon műhelyben készülhetett az 1868-as 1 krajcáros első magyar hírlapilleték-bélyegnek olyan példánya is, amely a szomszéd bélyegekhez viszonyítva 90°-kal el van fordulva (24. ábra).

E bélyegpárral az irodalom talán éppen óvatosságból sokkal mostohábban bánik, mint a határőrvidékivel. Katalógusokban nincs róla említés, árverési katalógusokban néha előfordul. A Ferrari-gyűjtemény árveréseinek egyikén bukkant fel.

Először Edwin Müller foglalkozott a leírásával a Die Postmarke 1925. december 7-i számában:

„Az 1868-as kék színű, 1 krajcáros magyar, fordított nyomású hírlapilleték-bélyeg, amelyről a 107-es szám 243. oldalán írtunk, a 14. Ferrari-árverésen vevőre talált. (Lásd e szám árverésekről szóló rovatában.) Bécsi tulajdonba ment át úgy, hogy ma a példányt pontosan le tudjuk írni és be is tudjuk mutatni. Amint az ábrán látható, a két bélyeg egymáshoz viszonyítva 90°-ban el van fordulva. A bélyegek a budapesti főposta hírlaposztályának olvashatatlan bélyegzőjével vannak ellátva és a felhasználási dátum ezért nem állapítható meg. A jobb oldali bélyegen ezen kívül két egymást keresztező tollvonást láthatunk, amelyből arra következtethetünk, hogy ez a bélyeg az íven belül helytelen állásba került, és azt, hogy a hibát felfedezték. A valódiságát nem lehet kétségbe vonni. Annak ellenére, hogy az egyik darab be van szakadva, fordított nyomás, amelyből második példány nem ismert, 5500 francia frankos árat ért el, a még hozzá számítandó 19,5%-os feláron kívül."

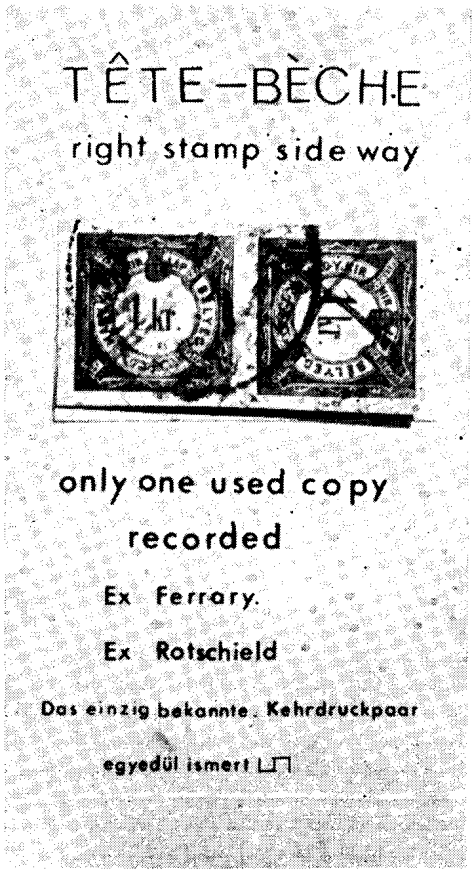
Müllernek e közlésére hivatkozik dr. Rend Ferenc is a Magyar Bélyegek Monográfiája III. kötetében: Az 1868-as magyar kibocsátású általános használatú

24. ábra. A 90°-ban elfordult 1 kr-os

hírlapilleték bélyegnél egy lemez-tévnyomat fordul elő; E. Müller szerint valószínűleg az 1868-as évben készítettek között. Az 1 krajcáros címlet egyik szedésébe 90°-kal jobbra elfordítva helyezve helyeztek be egy nyomódúcot. (Rend lábjegyzetben megjegyzi, hogy „Ez a bélyegkép négyzetes alakja miatt — némi figyelmetlenség mellett — könnyen előfordulhatott.") Mivel az 1 krajcáros címletet általában egyesével használták, így kevés pár és még kevesebb csík maradt fenn ezekből. Ez is magyarázata, hogy csak két olyan páros ismert, amelyek közül az egyik — mindkét esetben a jobb oldali — fekvő helyzetű. Az egyik pár használatlan, a másik használt. Majd Müllert idézi: „Mindkét pár fekvő bélyegén tintakeresztet találunk, amely arra enged következtetni, hogy a tévnyomatot felfedezték és azokat tartalmazó íveket visszavonták. A használt példányon BUDAPEST FŐPOSTA hírlapposztályának rosszul olvasható bélyegzése látható. Valószínűtlennek tűnik, hogy ezt ténylegesen használták és lehetséges, hogy ez a lebélyegzett példány irattárból származik, ahol a további felhasználás meggátlására lebélyegezték."

A két idézet egymásnak ellentmond. Müller eredeti közleménye (1926) csak egy ismert példányról beszél (ma sem ismerünk többet. S. L.) Rend már kettőről. Ezt viszont Müller 1958-as közléséből vette át. Ellentmondás az is, hogy Müller első közlésében a Ferrari-gyűjteményből elárverezett használt példányról beszél, 1958-ban viszont használatlanról. Már ezek az ellentmondások is figyelemre méltóak.

25. ábra: Az angol cég reklámkártyája

Bármilyen nagy tisztelettel tartozom mindkét kutató elődömnek, mégis bizonyos fokú naivitásnak tartom azt, hogy azért kellett volna lebélyegezni, illetve tollvonással értékteleníteni a bélyegeket, hogy ne kerüljenek forgalomba. Sokkal egyszerűbb módot lehetett volna választani: szétvágni a két bélyeget, talpra állítani az elfordultat és mint normális állású bélyegeket, mindkettőt felhasználni. De lehetséges az az elképzelés, hogy mint irattári példányokat, így tették használhatatlanná. Ezzel szemben állanak viszont már saját, személyes tapasztalataim.

1978-ban szerencsém volt személyesen szemügyre vennem a páros darabot. Egy angol cég ajánlotta fel a Magyar Filatéliai Vállalatnak, illetve a Magyar Posta Bélyegmúzeumának cserére. A bélyegpárt eredetiben beküldte (25. ábra). Részt vehettem abban a szakértői bizottságban, amelyet a bélyeg megvizsgálására meghívtak. Rajzbelileg nem lehet a bélyegek ellen kifogás. A színt nem lehet azonosítani, mert aki ismeri a kiadást, az tudja, hogy ebből sokféle színárnyalat létezik. Közéjük befért a bemutatott példány. A bélyegpár eléggé megviseltnek látszik. Ez mindenesetre feltűnő olyan bélyegpárnál, amely nem került felhasználásra és irattárból kikerülve juthatott Ferrari gyűjteményébe. A használtság és beszakadás hamisítói trükköt sejtet.

A bélyegek gyártásánál tényleg erőfordulhatott volna, hogy az ívek összeállítására szolgáló nyomódúcokból egy elfordul. Ismerünk ilyen példákat. Így került az 1867-es 5 krajcáros nyomódúcai közé egy 3 krajcáros, amely ezáltal piros színben világritkasággá vált. Vagy ilyen például az 1863-as hírlapbélyeg, amelynek ívében egy darab fordítva jelent meg. De ha ezeket a hibákból előforduló bélyegeket tanulmányozzuk, megállapíthatjuk, hogy minden tekintetben azonosak a szomszédos többivel, illetve az említett 3 krajcáros a többi 3 krajcárossal. Az 1868-as elfordult állású hírlapilleték bélyegnél másról van szó.

A vizsgálat előtt felkészültem és tanulmányoztam a tulajdonomban lévő többszáz 68-as bélyeget, darabonként és összefüggésekben. Megállapítottam, hogy minden bélyeg azonos méretű: vízszintes irányban 19,9 mm, a függőlegesben 19,5 mm. Ha lemérjük az elfordult párt, megállapíthatjuk, hogy a bélyegpáron mind a vízszintes, mind a függőleges irányok mindkét bélyegen 20 mm-esek. Úgy tűnik, hogy a hamisítók csak

a kiadásra vonatkozó adatokat vették figyelembe és nem a tényeket. A hivatalos adatok ugyanis 20×20 mm-ről beszélnek. A bélyegmúzeumban őrzött próbanyomatoknak is 19,9×19,5 mm a mérete.

Állításommal szemben fel lehetne tenni, hogy a bélyegek egyike-másika megnyúlhat. Miért nem nyúlt meg az a sok száz példány, amelyik birtokomban van? És miért éppen csak ez a bélyegpár, amikor egyáltalán nem is került használatba?

Megemlítendő még egy tény: ha a hibát észrevették és kijavították 1868-ban (!) miért került értéktelenítésként olyan bélyegzés a bélyegekre, amely csak 1880. után került használatba? A bélyegzőről a Monográfia a következőket írja (I. 605. oldal): „Hír—F. Típuscsoport. 188?. B3 rendszerű egykörös hk-bélyegző, folytatólagos szöveggel BUDAPEST FŐPOSTA HÍRLAPOSZTÁLY (725. ábra)."

Még egy kérdést lehet feltenni: ha nem volt használatban a bélyegpár, miért nincs rajta eredeti enyvezés? Miért van leáztatva? A válasz ismételten csak ugyanaz lehet: *a bélyegpár hamis.*

Befejezésül hivatkoznom kell Anton Th. Gaube 1958-ban megjelent nagyszerű művére[10], amely összefoglalja az 1958-ig megjelent valamennyi tudományos munkát és saját felfedezéseit kiterjedt gyűjteményének darabjaival illusztrálva. A mű sajnos, magyar vonatkozásokkal nem foglalkozik. Kár, mert talán ő is az én következtetéseimre jutott volna. Ismertet viszont sok osztrák hamisítványt, sőt, azt is, hogy sok esetben e hamisítványokat nemzetközileg ismert és neves szakértők, mint valódiakat látják el szignójukkal. Sajnos, ugyanezt tapasztaljuk a határőrvidéki 1 krajcáros bélyegeknél is. Nem tudom, főleg az újságszöveggel értéktelenített példánynál mit vesznek a szakértők hasonlító példánynak? Mert hogy eredetit nem láthattak, arról meg vagyok győződve.

Végül idézem Gaube könyvének záró mondatát:

„Egy általános megállapítás: hírlapilleték-bélyegeket mint bélyegeket egyáltalán — minden időben — korábban gyakrabban, mint ma, hamisítottak. Emlékezhetnek Fournier-ra, vagy olyanra, mint Venturini Pisában és végül a mesterhamisító Sperattira."

A perben mégis azt hiszem, a belga J. B. Moenst jobb lenne, mint fővádlottat megidézni. Ő éppen 1868. után kezdte meg hamisító tevékenységét. Ismert, hogy csinálmányai, mint nagy ritkaságok, Ferrari gyűjteményébe is bekerültek.

Kötelességemnek tartom, hogy sokéves munkám befejeztével tisztelettel gondoljak vissza Dr. Rend Ferenc segítőkészségére, tanácsaira. Köszönöm a segítséget Zita Perl-Glavaskinak (Beográd), Schaffling Ottó Gábornak (USA), Balzsay Ágoston és Dr. Flóderer István barátaimnak, a Magyar Posta Bélyeg- és Postamúzeumának. Külön köszönetet kell mondanom Orbán Ferenc (Dánia) barátomnak, aki nemcsak segítőként, hanem mint kutató és tanácsadó is mellettem állt.

JEGYZET

1. Bán Béla: A határőrvidék és postahivatalai. Budapest, 1941.
2. Mirko Rasič: Határőrvidék. Megjelent a Postal History Journal 1967. júliusi számában, a Die Briefmarke 1968-as számaiban és a Filatéliai Szemle 1968. VIII., IX., X. számában.
3. Rédey Miklós: Az aratósokig megjelent segélybélyegeink, portóink stb. Budapest, 1927.
4. Bán Willy: A magyar postabélyegek adattára. Budapest, 1943.
5. Rend Ferenc: A magyarországi használatra szánt hírlapilleték-bélyegek. Magyar Bélyegek Monográfiája, III. K.
6. Edwin Müller: Die Zeitungsstempelmarken für die Millitärgrenze. Die Postmarke, 1926. január 4. száma.
7. Stephan Koczynski: Die Geschichte der Stempelmarken in Oesterreich. Wien, 1925.
8. Hans Kropf: Die Postwertzeichen des Kaisertums Österreich und der österreichisch-ungarischen Monarchie. Prága, 1902., 1908.
9. Béla Payer: Die Briefmarken des Königreiches Ungarn. Berlin, 1920.
10. Anton Th. Gaube: Die Zeitungsstempelmarken Österreichs und Lombardei-Venetiens. Wien, 1958.

FIGYELMÉBE AJÁNLJUK

Az 1916-ban kiadott K. u. K. Feldpost (császári és királyi tábori posta) 8 heller (fillér) névértékű levelezőlapot a Monarchia összeomlása után postaszolgálati ügyekben hasznosították. A díjjegyet vízszintes vonalakkal semmisítették meg, a lap elülső és hátoldali részét az ábrán látható címzéssel, illetve szöveggel látták el.

Napi jelentés.

A m. kir. posta pénzforgalmi irodájának

Budapest 2.
II., Albrecht-út 3.

Postaszolgálati ügy.

Cégbélyegző: .....

192... fsz. **Pénzintézeti központ, Budapest.**

A ..... gyűjtőhivatal a mai napon ..... K ..... f-t, azaz ..... K ..... f-t szolgáltatott be az Önök folyószámlája javára. — A postahivatalnak adtunk ..... K, azaz ..... K ellátmányt az Önök folyószámlája terhére.

Kelt .....

A fenti adatok helyességét igazoljuk:

pénztáros.

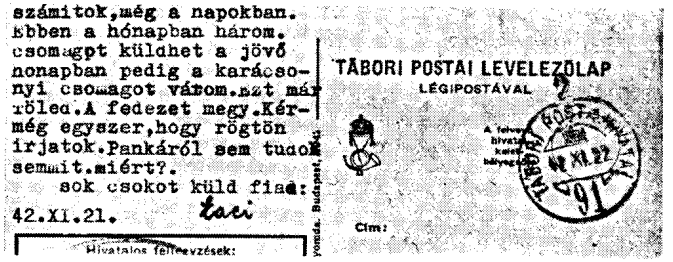
ellenzáros.

38

gyűjtőpostahivatal. ..... hó ..... nap.
K f.
K f.
192 .. sz.
1. Beszolgáltatás
2. Felvett ellátmány

FIGYELMÉBE AJÁNLJUK

Az alant bemutatott légiposta tábori postai levelezőlap érdekes dokumentuma az 1942. őszén bevezetett válaszos légipostalapoknak. A feladó közlése szerint hetenként küldhetett és kaphatott légipostával tábori levelezőlapot.

Drága Anyukám, /9/
most kaptam ezt a levelezőlapot,melyet remélem,hamarosan megkapsz,hiszen repülővel megy.most igy rendezték a légi postát,hogy hetenként egyszer egy lapot irhatunk és annak válászlapját,melyet ti megkaptok szintén repülő hozza ki.A választ azonnal irjátok meg,hogy a napokban megkapjam.A következő kérdésekre kérek sürgös választ.Gyuszi megkapta-e a pénzt és a csizmám ké-

A MABÉOSZ JELENLEG KAPHATÓ KIADVÁNYAI

Surányi László: „Baranya 1919" bélyegkibocsátásai (1979) 25,—
John B. Latham: A magyar légipostajáratok katalógusa (1979) 25,—
Dr. Sóky Dezső: Postai levelezőlapok gyűjtése (1980) 8,—
Surányi Béla—Harmath János: Baranya megye a bélyegek világában (1979) 18,—
Dr. Flóderer István: Magyarország ajánlási ragjegyei (1981) 33,—
Sipos Józsefné: A Magyar Posta függetlenné válásának története és az 1867. évi első magyar bélyegkibocsátás (1983) 90,—
Dr. Simády Béla: Magyar díjjegyes postai nyomtatványok katalógusa 1867—1982. (II. kiadás) (1983) 120,—
Dr. Zlatev István: A magyar postahivatalok 1867—71. években használt hely-keletbélyegzései; bélyegzéskatalógus 90,—

A zilahi kisegítő bélyegekről

NÉMA PÉTER (SVÁJC)

A Filatéliai Szemle hasábjain négy ízben olvashattunk már a zilahi kisegítő bélyegekről. Először Kovács György foglalkozott ezzel a felülnyomatos provizóriummal az észak-erdélyi kibocsátásokról írt áttekintésében (1972 októberi szám), majd Sipos Géza tollából jelent meg egy tanulmány a székelyudvarhelyi és zilahi bélyegekről (1975. január). Ezek után Rátai Gábor ismertette az előforduló hamisítványokat (1983 szeptember), végül pedig, részben ehhez hozzászólva, ismét Sipos Géza jelentkezett, ezúttal a szemtanúkortárs visszaemlékezéseivel (1984 szeptember). De nemcsak a magyar szaksajtóban szerepelnek gyakran a „zilahiak". A korabeli jelentések (anonim összeállítás és árjegyzék a bukaresti Filatelia 1945. június 15-i, ill. 1947. május 1-i számában), valamint Karl Kolb beszámolója (Schweizer Briefmarken-Zeitung, 1946 november) után a News of Hungarian Philately 1970/1973-as „Hungarica" cikksorozatában Leslie S. Ettre közölt egy összefoglalást, majd Konrád Ferenc a The American Philatelist 1981. novemberi számában, e sorok írója pedig az NSZK-beli Deutsche Zeitung für Briefmarkenkunde-ban („DBZ", 1983/24—26.) érintette ezt a témát. A román bélyeggyűjtők lapja nemrég tette közzé az első ilyen tárgyú szakdolgozatot Iosif Micu tollából, „Poşta Sălajului felülnyomat (I)" címmel (Filatelia c. folyóirat, 1983. szeptember).

Az említett szerzők véleménye már a zilahi bélyegek katalógusszerű felsorolásában is erősen eltér egymástól. Micu és az 1945-ös bukaresti összeállítás szerint a teljes sorozat 27 értékből áll, Sipos és Konrád 73 bélyegről ír, míg a többiek az alapbélyegek és a felülnyomás 22 (1947-es árjegyzék), 48 (Néma) vagy 69 (Kolb) különböző kombinációjáról beszélnek.

Az eltérések főleg azzal magyarázhatók, hogy amit az egyik szakértő filatelista hamis bélyegnek tart, az a másik szerint valódi és fordítva. A különböző álláspontokat tovább szaporítani felesleges lenne, ezért inkább a problémák módszeres megoldásához szeretnék hozzájárulni, saját és néhány e területen tevékenykedő gyűjtőtársam kutatási eredményének összefoglalásával.

A valódi és hamis zilahi bélyegek problémája

A legtöbb provizorikus bélyegkibocsátásra a dokumentáció messzemenő hiánya, a felkészületlenség és a rögtönzés jellemző. Míg a „rendes" bélyegeknél kibocsátó rendeletek, próbanyomatok, nyomdai jegyző-

könyvek stb. alapján követhetjük az értékcikkek útját megjelenésükig, sőt néha azon túl is, addig a zilahi kisegítő bélyegeknél mindezek híján komoly kutatómunkára van szükségünk ehhez. Mint láthattuk, a „zilahiak" esetében a rendelkezésünkre álló irodalom adatai is sok részletükben ellentmondásosak, ezért célravezetőbb magukból a bélyegekből, ill. a levelezési anyagból kiindulva *alapkutatást végezni.*

Jómagam közel hat éve foglalkozom az egyetemes zilahi filatéliai anyag feldolgozásával. Saját gyűjteményem bélyegein kívül módomban állt több száz kölcsönbe kapott darabot eredetiben tanulmányozni, a többiről tulajdonosuknál felvételeket készíthettem, ill. megfelelő nagyítású fényképeket kaptam tőlük. Összesen több mint kétezer zilahi kisegítő bélyeget vizsgáltam meg eddig, ami az irodalom szerinti összpéldányszámhoz viszonyítva statisztikailag reprezentatív mennyiségnek számít. További fejtegetésemben erre az ismeretanyagra támaszkodom.

A gyűjtői forgalomban fellelhető zilahi kisegítő bélyegek sokfélesége, felülnyomásuk típusváltozatossága részben megkönnyíti, de inkább megnehezíti a kutatómunkát. Nyomatékosan rá kell mutatnom arra, hogy az előforduló variációk egyike sincs jegyzőkönyvileg igazolva. Míg például a Máramarosszigeten felülnyomott bélyegek esetében a kibocsátásról felvett jegyzőkönyv a nyomóeszköz eredeti lenyomatát is tartalmazza, aminek alapján összehasonlítással eldönthető egy vitatott példány valódiságának kérdése, addig a zilahi bélyegeknél ilyen dokumentummal nem rendelkezünk. Nincs tehát semmi kiinduló támpontunk ahhoz, hogy eleve különbséget tehessünk

— valódi (eredeti felülnyomású), postai felhasználásra került;
— hamis (a posta vagy a gyűjtők kárára illetéktelenül felülnyomott);
— vagy postai felhasználásra valamilyen oknál fogva nem került

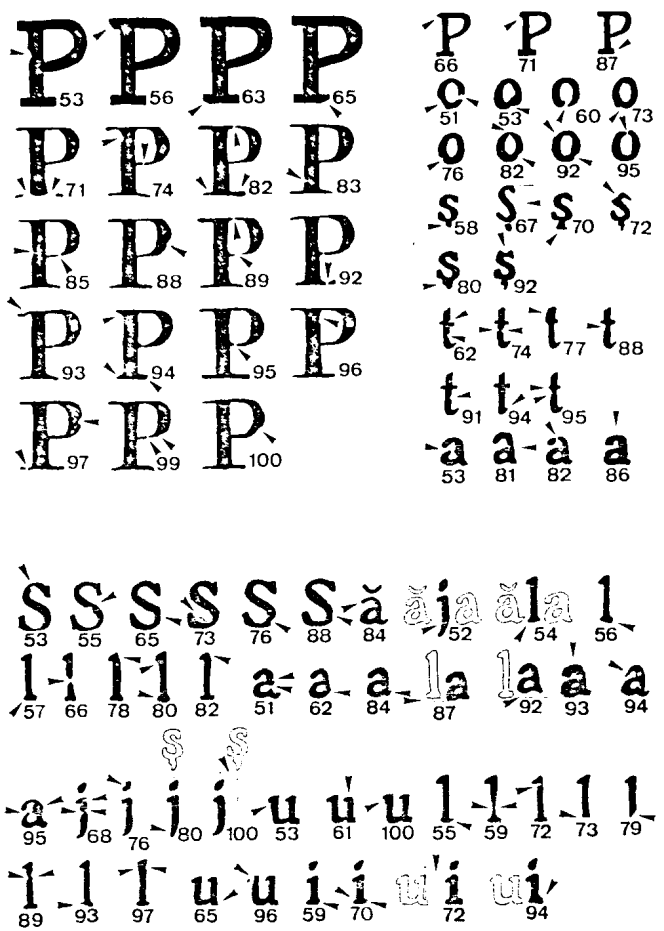
használatlan bélyegek között.

Más a helyzet a köznapi leveleken található, ill. leáztatott, valódi bélyegzésű zilahi bélyegekkel. Ezek eredetiségében nem lehet okunk kételkedni, mivel az eddig regisztrált, több mint száz ilyen példány előfordulása mindennemű ellentmondást nélkülöz (pedig más-más gyűjtők birtokában vannak, akik különböző forrásokból kapták, ill. cserélték azokat), tényleges postai felhasználásukra viszont annál több jel utal. Ki vonhatja kétségbe egy indítási és érkezési bélyegzőt viselő korabeli, cenzúrázott boríték vagy levelezőlap bérmentesítésének valódiságát? A használt bélyegek összehasonlító vizsgálata is bizonyító erejű, pozitív eredményeket szolgáltatott. Megfigyelhető, hogy a ritkább értékekből csak egy-egy hivatalnak jutott ellátmány, így pl. a felülnyomott portóbélyegeken többnyire Zilah acélbélyegzőjével találkozunk; bizonyos esetekben pedig még az is kimutatható, hogy egy-ugyanazon ív két szomszédos bélyegét egymást követő napokon használták fel csekély forgalmú postahivataloknál egy-egy levél bérmentesítésére.

Ebből kiindulva először ezeket az *elsődlegesen valódinak ítélhető,* használt bélyegpéldányokat kezdtem el osztályozni, összesen 103 ilyen darabot regisztrálva. A postailag kezelt zilahi felülnyomatosok között eddig 22 értékjelzés/alapbélyeg-kombinációt (vagyis különböző értéket) találtam, és csupán ebben az anyagban már 38 ívhely jellegzetességeit sikerült felismernem.

Az eredeti felülnyomás nyomdai szedésének rekonstrukciója

A következő vizsgálati fázisba már bele kellett vonni a használatlan zilahi bélyeganyagot is, persze ügyelve arra, hogy csak a valódi darabokat vegyük tekintetbe. No de miből lehet megállapítani, hogy egy használatlan zilahi bélyeg valódi-e? Itt Szalay Béla módszeréhez folyamodtunk (A. Szalay: Bogenplatz-Feststellung, Donaupost, Bratislava 1927/XII., 141—

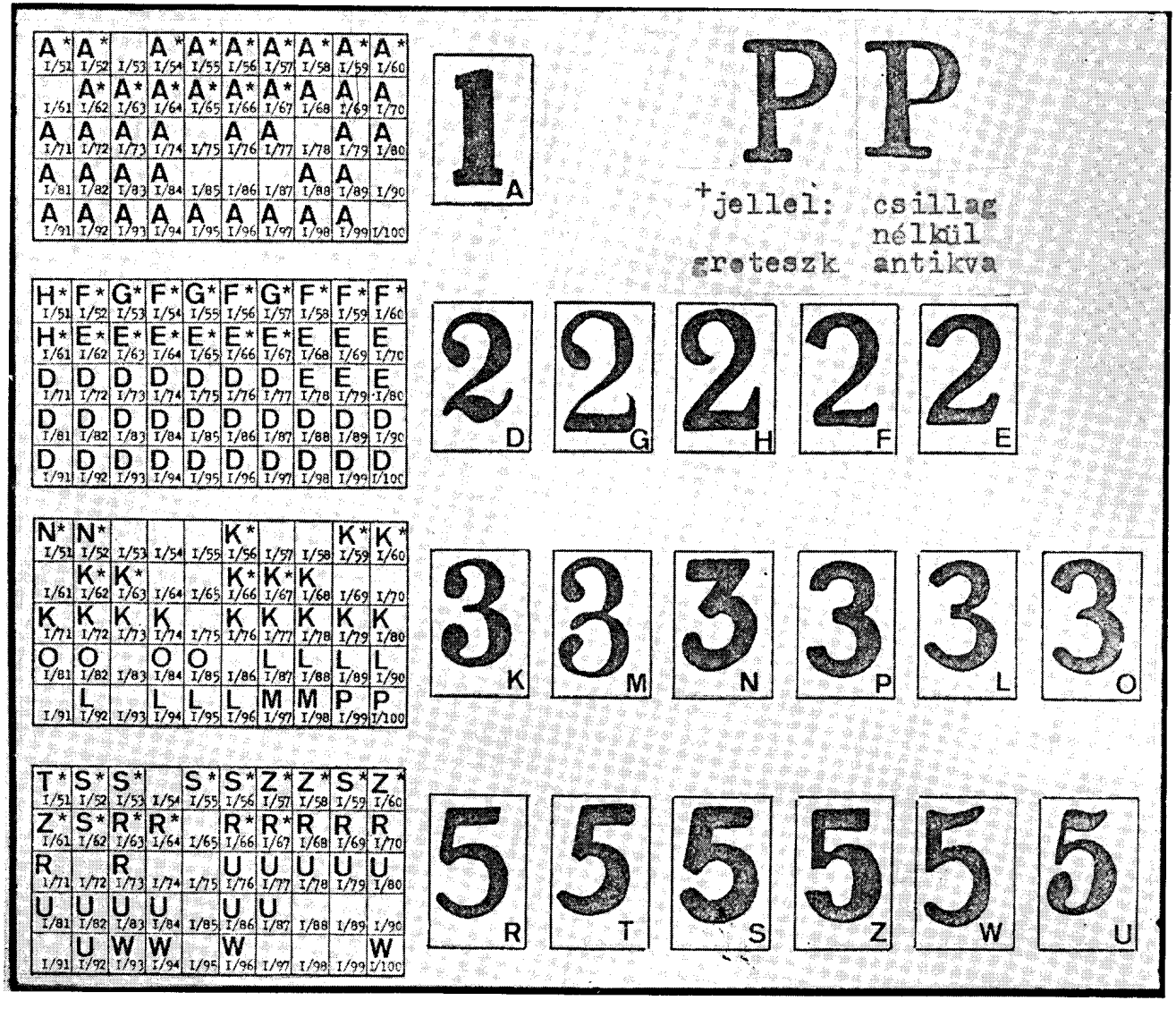
1. ábra

145), ami azon alapszik, hogy az ujjlenyomatokhoz hasonlóan a felülnyomatok is egyeztethetők jellegzetességeik alapján, tehát két bélyegről rövidebb vagy hosszabb tanulmányozás után mindig meg lehet állapítani, hogy azonos ívhelyű szedésről nyomták-e azokat felül, vagy sem. A zilahi bélyegek egyes ívhelyeire jellemző szedésbeli eltérések, betűsérülések és nyomáshibák könnyebben egyeztethető fajtáit az 1. ábra szemlélteti.

Természetszerűleg valódinak kell tekintenünk minden olyan használatlan zilahi bélyeget, amelyen a használtak valamelyikén fellelhető *összes* felülnyomásbeli jellegzetesség változatlanul megtalálható. Az is magától értetődik, hogy minden olyan bélyeg, amely összefüggésben (párban, ívdarabban) van egy korábban már valódinak talált másik bélyeggel, szintén eredetinek ítélhető. Ilyen módon lehetett Rátai Gábor 2P/10f-es zilahi ívdarabjának (Filatéliai Szemle, 1983. szeptember, 21. oldal, 3. ábra) valódiságát bizonyítani. Mivelhogy a felülnyomás tekintetében nem kevesebb, mint 30 ívhelye megegyezik egy-egy valódi bélyegzésű, ill. levélen levő zilahi bélyeg ismertetőjeleivel, úgy gondolom, hogy az eredetiség kérdésében ennél az ívdarabnál nem lehetnek objektív kételyeink.

A Rátai-féle 2P/10f-es csonka ívdarab hiányzó felső sarkainak rekonstrukciója volt a sorra következő feladat. A megoldás első részét egy erdélyi gyűjtő 2P/18f-es négyes tömbje szolgáltatta olyanformán, hogy alsó két bélyegének felülnyomata egyeztethető volt az ívdarab 61. és 62. ívhelyeivel, ebből adódóan igazolva a két felső bélyeg 51. és 52. ívhelyre való tartozását. Most már csak a jobb felső sarok négy hiányzó bélyegét kellett kiegészíteni. Ez sikerült is, az 5P/1f-es érték egy ideillő tizenötös összefüggésével, miután ennek tizenegy ívhelye *átlapolt* a 2P/10f-es ívdarabra és a hiányzó részt körülvevő ívhelyekre azonosítható volt.

Ilyenformán nemcsak a 2 pengős felülnyomás teljes nyomdai szedését sikerült rekonstruálni, hanem ezen túlmenőleg az is nyilvánvalóvá vált, hogy a 2P/10f, 2P/18f és 5P/1f felülnyomások szedése ívhelyről ívhelyre megegyezik egymással. További, különféle címletű kisebb-nagyobb összefüggések, négyes tömbök, ívszéli példányok és egyes különálló darabok

A* I/51 A* I/52 I/53 A* I/54 A* I/55 A* I/56 A* I/57 A* I/58 A* I/59 A* I/60
A* I/61 A* I/62 A* I/63 A* I/64 A* I/65 A* I/66 A* I/67 A I/68 A I/69 A I/70
A I/71 A I/72 A I/73 A I/74 I/75 A I/76 A I/77 I/78 A I/79 A I/80
A I/81 A I/82 A I/83 A I/84 I/85 I/86 I/87 A I/88 A I/89 I/90
A I/91 A I/92 A I/93 A I/94 A I/95 A I/96 A I/97 A I/98 A I/99 I/100
1 A
P P
+jellel: csillag nélkül
groteszk antikva
H* I/51 F* I/52 G* I/53 F* I/54 G* I/55 F* I/56 G* I/57 F* I/58 F* I/59 F* I/60
H* I/61 E* I/62 E* I/63 E* I/64 E* I/65 E* I/66 E* I/67 E I/68 E I/69 E I/70
D I/71 D I/72 D I/73 D I/74 D I/75 D I/76 D I/77 E I/78 E I/79 E I/80
D I/81 D I/82 D I/83 D I/84 D I/85 D I/86 D I/87 D I/88 D I/89 D I/90
D I/91 D I/92 D I/93 D I/94 D I/95 D I/96 D I/97 D I/98 D I/99 D I/100
2 D
2 G
2 H
2 F
2 E
N* I/51 N* I/52 I/53 I/54 I/55 K* I/56 I/57 I/58 K* I/59 K* I/60
K* I/61 K* I/62 K* I/63 I/64 I/65 K* I/66 K* I/67 K I/68 I/69 I/70
K I/71 K I/72 K I/73 K I/74 I/75 K I/76 K I/77 K I/78 K I/79 K I/80
O I/81 O I/82 I/83 O I/84 O I/85 I/86 L I/87 L I/88 L I/89 L I/90
L I/91 L I/92 I/93 L I/94 L I/95 L I/96 M I/97 M I/98 P I/99 P I/100
3 K
3 M
3 N
3 P
3 L
3 O
T* I/51 S* I/52 S* I/53 I/54 S* I/55 S* I/56 Z* I/57 Z* I/58 S* I/59 Z* I/60
Z* I/61 S* I/62 R* I/63 R* I/64 I/65 R* I/66 R* I/67 R I/68 R I/69 R I/70
R I/71 I/72 R I/73 I/74 I/75 U I/76 U I/77 U I/78 U I/79 U I/80
U I/81 U I/82 U I/83 U I/84 I/85 U I/86 U I/87 I/88 I/89 I/90
I/91 U I/92 W I/93 W I/94 I/95 W I/96 I/97 I/98 I/99 W I/100
5 R
5 T
5 S
5 Z
5 W
5 U

2. ábra

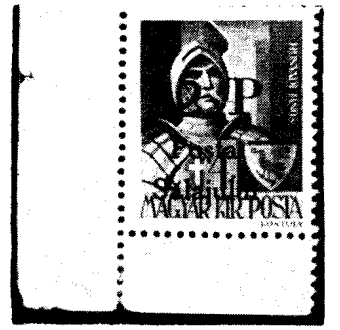
3. ábra

4. ábra

5. ábra

6. ábra

tüzetes vizsgálata utáni *ívhelyre illesztése, átlapolása* és *behelyettesítése* végül is lehetővé tette mind a négy címlet szedésének messzemenő rekonstrukcióját, és egyidejűleg azt is igazolta, hogy az ívhelyek jellegzetességei (a véletlenszerű eltérésektől eltekintve) a zilahi bélyegek valamennyi nyomdai ívén azonosak. „Címletváltáskor" is csak az értékszámot cserélték, a többi szöveg maradt az eredeti szedéssel. Az értékjelzés változatai (a számjegytípusok és a pénzegység jelének kombinációi) segítséget nyújthatnak a bélyegek ívhelyre azonosításához is. Az eddigi kutatási eredményeket a 2. ábra foglalja össze.

A rekonstrukciós maradék vizsgálata

A rekonstrukciós munka során átvizsgált több mint kétezer zilahi bélyeg közül csupán valamivel több mint ötszázat sikerült az említett ötvenes nyomdai ívekbe beilleszteni. Ezek közé tartoznak a *3. ábrán* bemutatott *eredeti példányok* is. A fennmaradó mennyiség kis részének felülnyomása szemmel láthatóan eltérő, kezdetleges rajzolatú *(4. ábra)*, ezek kétségtelenül *hamis* bélyegek. Készítőik annyira nem igyekeztek az eredeti példányokat utánozni, hogy pl. a 18 filléres alapbélyeg esetében vörös színt alkalmaztak a nyomásnál, nem törődve azzal, hogy a valódi darabok felülnyomata minden esetben fekete. Ugyancsak hamisnak kell tekintenünk a *kézi erővel* négyes tömbben vagy egyenként felülnyomott bélyegeket *(5. ábra);* ezeknél a nyomás többnyire ferdére, egyenlőtlen erősségűre sikerült, ezért (mint Rátai Gábor cikkében olvashattuk) aránylag még a legkönnyebben felismerhetők.

A rekonstrukciós maradékban természetesen vannak jellegtelen felülnyomatú, különálló darabok esetén ívhelyre nem azonosítható, de valószínűleg eredeti példányok is, de zömmel inkább olyan darabokkal találkoztunk, amelyek egyértelműen *nem illenek* a rekonstruált félívekbe. A *6. ábrán* pl. a 2P/4f Hadvezérek-érték egy bal alsó sarokpéldányát látjuk „E" típusú értékjelzéssel, holott a *2. ábra* szerint ezen az ívhelyen a kettesnek „D" típusúnak kellene lennie („E" típusú kettes antikva P-vel csak a 68—70. és 78—80. ívhelyeken fordulhat elő).

Ezekre a „másfajta" bélyegekre nézve egyszerű magyarázattal szolgál a régebbi irodalom: Konrád Ferenc 1947-es és 1948-as nagyváradi katalógusai sze-

rint a zilahi provizóriumot kétfajta szedésről nyomták felül, tehát kétfajta kiadás létezne. Ebből kiindulva került sor a rekonstrukciós maradék beható vizsgálatára is.

Elsőnek az tűnt fel, hogy a rekonstruált nyomdai ívekbe nem illő bélyegek túlnyomó része fénylő-szurokfekete felülnyomású, egy kisebb mennyisége viszont a korábban tárgyalt első fajtához hasonlíthatóan matt, de attól festékezésében mégis eltérő felülnyomást visel. A két kiadás helyett tehát már háromra kellene magyarázatot találni, ami nem könnyű feladat, ha meggondoljuk, hogy a zilahi bélyegek igen alacsony példányszámban kerültek kibocsátásra. Felülnyomásukat rövid idő alatt, egy szedésről el lehetett végezni, utánnyomásra pedig nem volt szükség, sőt még meg is kellett semmisíteni a felülnyomott mennyiség nagy részét. Számos, igen nyomós érv szól viszont amellett, hogy legalábbis a második felülnyomatfajtát jól sikerült, de nemkülönben elítélendő hamisítványnak tekintsük, mint a többit, és ne osszuk azok véleményét, akik a „véletlenül széthullott szedés pótlásának szükségességére" hivatkoznak, vagy másképpen próbálják megmagyarázni az általában saját gyűjteményükben levő „másfajta" bélyegek létrejöttét. Így pl. a „második fajtához" tartozó bélyegek felülnyomása sok esetben elkenődött, vagy legalábbis kevésbé tiszta, feltehetőleg az elkapkodott, titokban végzett nyomdai munka folyományaként. A nyomdai selejt (színátnyomatok, ívszélre eső szöveg, kettős felülnyomat) is jobbára ebből az anyagból került elő *(7. és 8. ábrák).*

A zilahi bélyegek első fajtájának kizárólagos eredetiségére nézve döntő bizonyítékkal végső sorban a köznapi leveleken előforduló, valamint leáztatott, valódi bélyegzésű példányok szolgálnak. Az eddig regisztrált, több mint száz különböző darab a jellegtelen példányok kivételével mind beazonosítható az ismertetett nyomdai ívek valamelyik ívhelyére, és egy sem tartozik ezek közül a második vagy harmadik

7. ábra

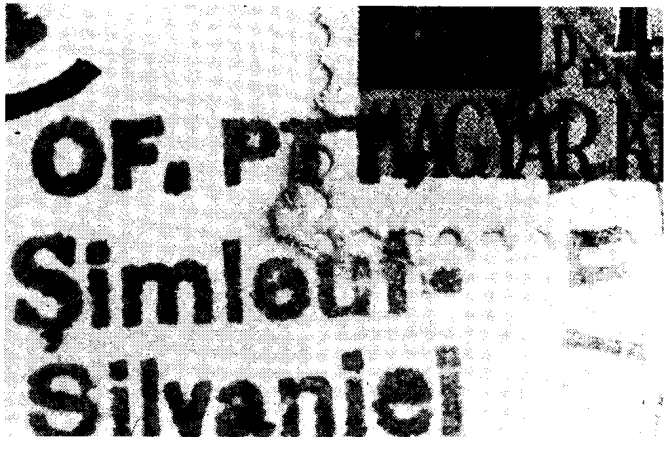

8. ábra

„kiadáshoz". Ezzel a többfajta zilahi felülnyomás elmélete véglegesen megbukott, vagyis az 1945-ös „Poșta Sălajului" kisegítő bélyegek közül csak azokat a példányokat mondhatjuk valódiaknak, amelyek a rekonstruált (első fajta) nyomdai ívek ívhelyeire beilleszthetők. Ezek felülnyomata matt, telt mélyfekete színű, és általában tiszta, éles képet mutat. Minden másfajta bélyeg egyértelműen *nem eredeti;* a hátoldalukon gyakran látható nevesebb szignatúrák csupán a korábbi vizsgálatok téves eredményeiről tanúskodnak.

A zilahi kisegítő bélyegek katalogizálása

A szilágysági provizóriumok rendszerezésére előnyös a táblázatos formát választani, fenntartva ezzel a lehetőséget további felfedezések beiktatására. Újabb értékek felbukkanása egyáltalán nem kizárt, sőt egyesek szerint valószínű is, mivel esetenként a felülnyomásra kerülő fél ívek hiányzó darabjait más alapbé-

9. ábra

lyegek beragasztásával pótolták. Nem elképzelhetetlen például, hogy a nagy mennyiségben rendelkezésre álló 30f Hadvezérekből csak a teljes félíveket használták fel a kétpengősre való felülnyomásnál, míg a begyűjtött különálló példányok egy részét pl. a 30f Szt. Margit csonka félíveibe beragasztva, azokkal együtt, esetleg ötpengős értékjelzéssel nyomták volna felül. A beragasztáshoz ívszéldarabokat használtak, amelyek néha a leveleken levő bélyegzett példányok sarkán is felfedezhetők *(9. ábra)*. Persze, ez még korántsem jogosít fel arra, hogy minden olyan zilahi bélyeget, amelyen ívszéldarab ragad, eredetinek fogadjunk el. Ívszéllel összeragasztott, különböző értékekből álló bélyegpárral pl. eddig csak a „harmadik fajta" zilahiaknál találkoztam.

Táblázatunkban *(10. ábra)* a jelenleg katalogizált bélyegeket Zumstein szerinti számozásukkal láttuk el. A *csak számmal* jelölt értékeket ívhelybiztos példányokkal ez ideig nem sikerült igazolni, létezésüket csupán irodalmi adatok támasztják alá. A rekonstrukciós munka keretében valódinak ítélt kerek ötszáz bélyeg között 50 különböző értéket találtunk: 46 for-

FELÜLNYOMÁS ► / ▼ ALAPBÉLYEG		1P Poşta Sălajului	2P Poşta Sălajului	3P Poşta Sălajului	5P Poşta Sălajului
Hadvezérek	1f	1	9	26	37
	2f		10		
	3f		11		
	4f	2	12	27	38
	5f		13	28	39
	6f		14		
	8f	3	15	29	40
	10f	4	16	30	41
	12f	5	17		42
	18f	6	18	31	43
	20f	7	19	32	44
	30f		20		
Szt. Margit	30f	8	21	33	45
Hadvezérek	50f		22	34	46
	80f		23	35	47
Nagyasszonyok	80f		24		
Hadvezérek	1P		25	36	48
Kormányzó	2P				49
Barnaportó X. Vj.	2f			50	59
	4f			51	60
	6f			52	
	8f			53	61
	10f			54	62
	18f			55	63
	20f			56	64 IX.Vj. / X.Vj.
	30f			57	65
	36f			58	66
Vörösker. 1944	20f	I			IV
	30f		II		V
	50f			III	VI
	70f				VII

10. ábra

galmi és azzá felülnyomott portóbélyeget, valamint 4 próbanyomatot az 1944-es Vöröskeresztes-bélyegeken. Ezeket az eddig bizonyíthatóan azonosított fajtákat csillagokkal értékeltük: a ritkábban előfordulókat hárommal, a gyakoribbakat kettővel és a legközönsége-

sebbeket eggyel. Külön feltüntettük a valódi bélyegzéssel, ill. postai küldeményeken ismert értékeket, összesen 22 különböző fajtát.

Bizonyos zilahi bélyegek eredeti felülnyomással való előfordulása általános katalogizálásuk ellenére erősen valószínűtlen. A korabeli összeállításokban részben lényegesen kevesebb, mint 66+7 bélyeg szerepel, néhány 1945/1947-ből ránkmaradt eredeti feljegyzésből pedig az derül ki, hogy az akkori szakértők nem mindig fordítottak kellő gondot a rendszerezésük alapjául szolgáló példányok vizsgálatára. Egyes esetekben neves filatelistákkal is megtörtént, hogy olyan bélyegeket láttak el névbélyegzőjükkel, amelyeket ma már saját maguk vallanak hamisnak. Feltételezhetően így kerülhettek be a katalógusokba az 1P/8f, 1P/10f, 1P/18f, 1P/20f és 1P/30f-es értékek, amelyek ugyan gyakran megtalálhatók a gyűjteményekben „másfajta" felülnyomattal, de valódi példányaik még nem bukkantak fel. Az eddig megvizsgált ilyen bélyegek zöme a matt, de nem mélyfekete felülnyomású „harmadik fajtájú zilahiakhoz" tartozik, és így nem azonosítható be az eredeti félívekbe. Értékszámuk általában a „vékony egyes" *(11. ábra)*, amellyel valódi bélyegeken eddig még senki sem találkozott. Hasonlóképpen kétséges a 2P/4f-es és a legtöbb hárompengősre felülnyomott forgalmi bélyeg létezése. A felülnyomott portóbélyegek közül a 3P/18f és 5P/18f értékek valódi előfordulása kérdőjelezhető meg erősen. Ebbe a kategóriába tartozik a több alapbélyegen ismert *fordított felülnyomású* „3 P Poşta Sălajului" is. Ezeket a darabokat sem lehet ívhelyre azonosítani, így pl. a *12. ábrán* látható nagy hézag a „j" és „u" betűk között az eredeti félívek egyetlen bélyegén sem található meg ilyen formában. Sipos Géza a Filatéliai Szemle 1984 szeptemberi számában bemutatott egy hasonló, fordított felülnyomású 3P/4f-es portóbélyeget, ami szintén nem üti meg az eredetiség mércéjét. Felülnyomásán ugyan fel lehet ismerni a 60. ívhely durva ismertetőjelét, az alul nyitott „o"-t,

11. ábra

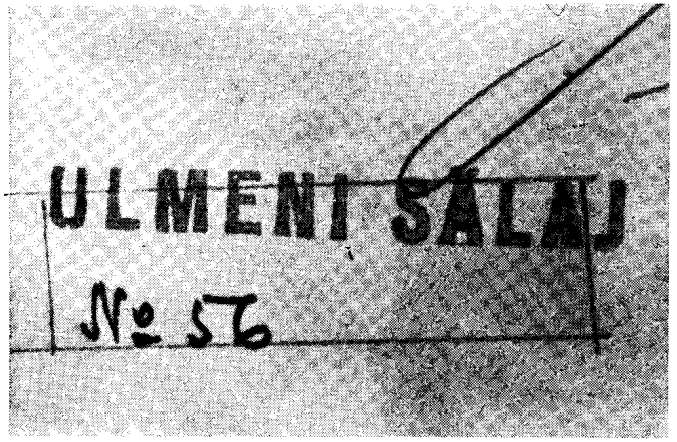
12. ábra

de ezeknél az *eredeti betűanyag felhasználásával készült bélyegeknél* ez nem elég, itt csak akkor lehetünk biztosak a dolgunkban, ha az összehasonlított példányokon további, másodlagos jellegzetességek is teljes azonosságot mutatnak. A kérdéses darabot módomban állt eredeti fényképnagyításon tanulmányozni, és megállapíthattam, hogy a felülnyomás finomabb részleteiben egyértelműen különbözik a 60. ívhelytől.

Az 1944-es Vöröskereszt-sor bélyegeinek felhasználásával készült felülnyomat-próbák körül is sok az ellentmondás. Néhány értékből ívhelyre azonosítható, eredeti felülnyomású *és valódi bélyegzésű* darabokat ismerünk, viszont pl. létezik egypengős címlet egészen eltérő típusú (vastagtalpú és -orrú, de karcsú 1 pengő) értékjelzéssel is.

Még két szilágysági probléma

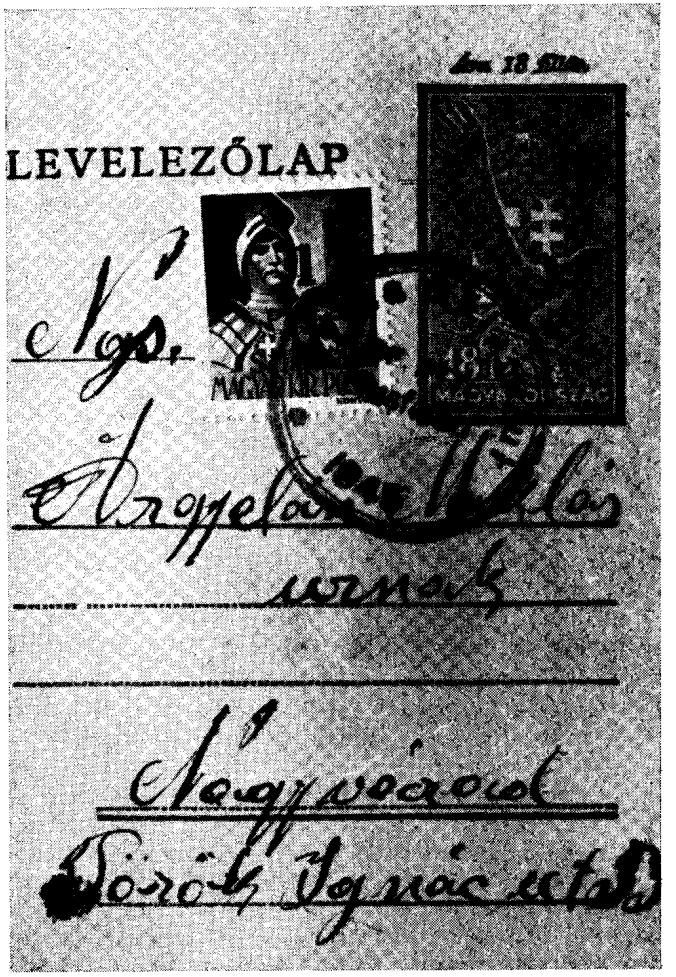
Iosif Micu a már idézett cikkében többek között tagadja a „Poşta Sălajului" (Szilágysági Posta) néhány bélyegzőjének létezését és kétségbevonja azt, hogy Zilahon magyar postai levelezőlapokat nyomtak

13. ábra

volna felül. Erre a két problémára szeretnék röviden kitérni.

A Magyar Kir. Posta Szilágy megyében 1944-ben 56 postahivatalt és 15 postaügynökséget üzemeltetett, az 1945-ös zilahi kisegítő bélyegeken előforduló bélyegzések viszont lényegesen kevesebb postahelyre utalnak. Az irodalomból ill. újabb kutatási eredmények révén a következő helységek postai kezelési jegyeit ismerjük: Alsószopor/Supurul de Jos, Kraszna/Crasna, Nyírsid/Mirşid, Sarmaság/Şărmăşag, Sülelmed/Ulmeni (13. ábra), Szilágycseh/Cehul Silvaniei, Szilágynagyfalu/Nuşfalău (14. ábra), Szilágysomlyó/Şimleul Silvaniei, Tasnád/Tăşnad kétféle bélyegzője, Zilah/Zalău kétféle bélyegzője és Zsibó/Jibou. Nem sikerült eddig még tisztázni néhány leáztatott zilahi kisegítő bélyegen talált, önmagában teljesen kivehetetlen két további bélyegzés eredetét, ill. valódiságát (15. és 16. ábrák). Micu azt állítja, hogy a Szilágysági Posta időszakában nem használtak „Tăşnad", „Nuşfalău" és „Posta Zilah + dátum" szövegű gumibélyegzőket, sőt

14. ábra

15. ábra

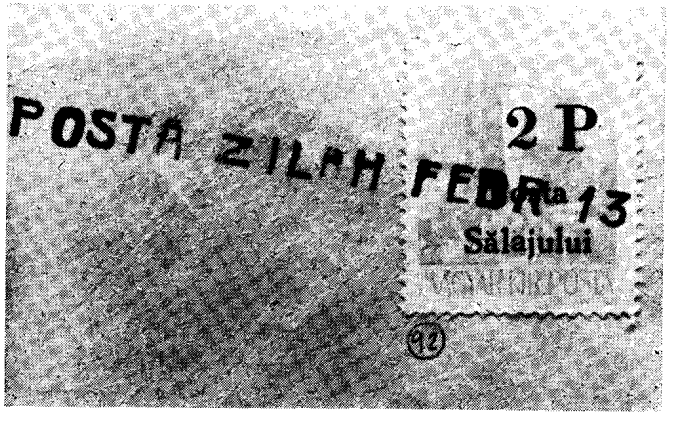

16. ábra

szerinte Sülelmeden a postahivatal működése sem igazolható. Nos, az eddig ismert egyetlen levélboríték „Tăşnad" bélyegzéssel valóban nem egészen meggyőző (17. ábra), viszont a „Nuşfalău" és a „Posta Zilah + dátum" (18. ábra) bélyegzések eredetiségét nem kevesebb, mint tizenhárom korabeli levélborítékkal és levelezőlappal tudom alátámasztani. A „Posta Zilah + dátum" szövegű bélyegzőt ezenkívül a legújabb román katalógus (CMPR '74) is megemlíti. Sülelmed nagyközség, mint azt Micu írja, valóban igen közel esik Szilágycsehhez, és csak harmadannyi lakosa volt annak idején, viszont postahivatala már 1867-ben megnyílt, 1944-ben körjegyzőségi székhely volt, és fontos állomással rendelkezett a Nagybánya felé menő vasútvonalon, míg Szilágycsehet csak egy szárnyvonalon lehetett elérni. A sülelmedi postahivatal léte tehát igazolható, és semmi sem indokolja azt a feltételezést, hogy 1945-ben ne működött volna. Konrád 1948-as, Nagyváradon kiadott katalógusában is megtalálhatjuk az „Ulmeni Sălaj" bélyegzést. A 19. ábrán bemutatott, Sülelmedről 1945. márciusában Fegyvernekre címzett és érkezési bélyegzővel ellátott levélborítéknak külön utánajártam. Ma élő rokonok igazolták a címzett és feladó akkori ott-tartózkodását,

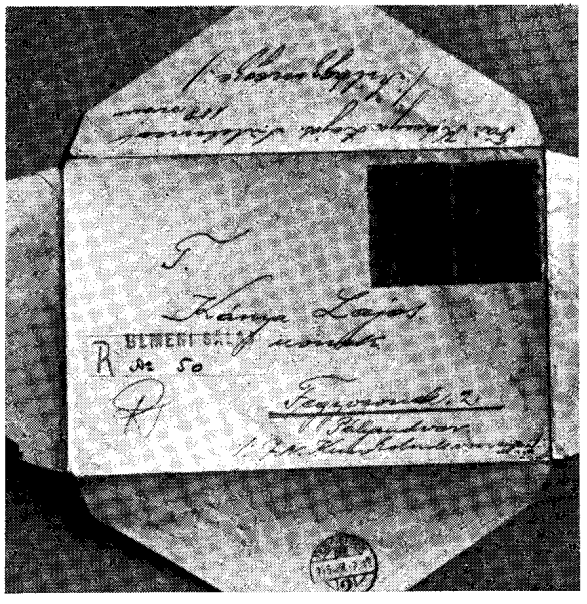
17. ábra

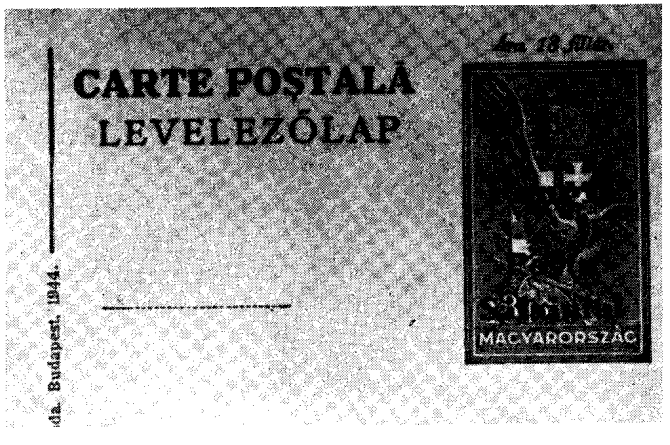
18. ábra

ill. kapcsolatait. Mit lehetne még tenni a sülelmedi bélyegző eredetiségének bizonyítása érdekében?

A csupán néhány használatlan példányban ismert zilahi levelezőlap-provizórium (20. ábra) Micu szerint

19. ábra

20. ábra

szintén csinálmány. Valóban, a vonatkozó irodalom nem utal létezésére. Ha meggondoljuk viszont, hogy Észak-Erdély két másik városában, Nagyváradon és Székelyudvarhelyen, kisebb-nagyobb mennyiségű postabélyeg mellett nem kevés postai levelezőlapot is felülnyomtak felemelt értékjelzéssel, akkor inkább az lenne meglepő, ha Zilahon erről lemondtak volna. A negyvenes években a lakosság valamennyi rétege előszeretettel használta a levelezőlapokat; a postahivataloknál és a trafikokban ezekből sohasem volt hiány, Zilahon sem lehetett ez másként. A román CMPR '74 katalógus szerint ezenfelül a Szilágyságban annak idején alig lehetett borítékot kapni, és a levelezőlapok nyílt tartalma az ellenőrzés akkori kívánalmainak is bizonyára jól megfelelt volna. Valószínűnek látszik tehát, hogy 1945 elején sor került a helyben fellelhető magyar postai levelezőlapok 1 pengős névértékűre való felülnyomására, forgalomba bocsátásuk viszont már nem történhetett meg. Hogy miért nem, arra nézve csak feltevésekre szorítkozhatunk: Ellentétben az 1944/1945-ös nagyváradi, marosvásárhelyi és székelyudvarhelyi postaszolgálattal, amelyekre a kétnyelvűség volt jellemző, a Szilágysági Posta értékcikkei és definitív postai kezelési jegyei kizárólag román szövegezésűek voltak, a megye román többségének megfelelően. Az eleinte még használt magyar nyelvű tasnádi és zilahi bélyegzőket hamarosan bevonták; a felülnyomott román szöveg mellett változatlanul magyar feliratot viselő zilahi levelezőlapok is feltehetőleg ezért nem kerülhettek postai árusításra. Túlnyomó részüket valószínűleg megsemmisítették; nyílt levelezésre ezek hiányában új bélyegekkel átragasztott magyar levelezőlapokat, üdvözlő kártyákat, sőt nemritkán szentképeket volt kénytelen felhasználni a lakosság.

A közelmúltban egy eddig ismeretlen szilágysági levelezőlap-provizórium fénymásolatát láttam. Ez a darab egy második világháborús magyar tábori postai levelezőlap „Poșta Sălajului, 1 pengő" szövegű, rajzos

díjjeggyel való felülnyomásával készült. A lap a vitatott „Ulmeni Sălaj" bélyegzést viseli, Magyarországra címezték, de nincsen rajta sem átmenő, sem érkezési, sem cenzúrabélyegző. Úgy látszik, a Szilágysági Posta még negyven év után is meglepetésekkel tud szolgálni.

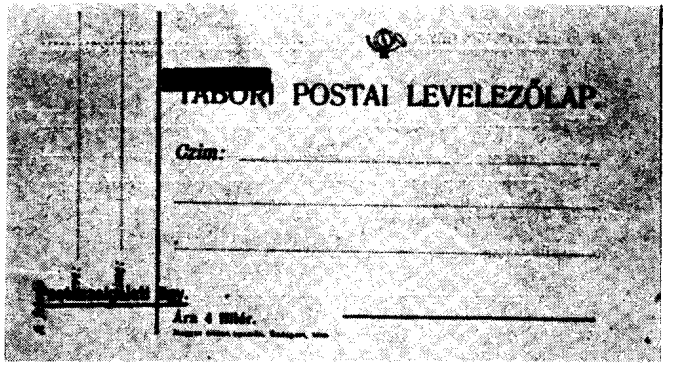
A zilahi bélyegekről még sokat lehetne írni, de cikkem terjedelmét nem akarom tovább bővíteni. Kérném viszont gyűjtőtársaimat bel- és külföldön, közöljék ők is véleményüket erről a helyi bélyegkibocsátásról, adják tovább tapasztalataikat a következő generációknak. Közös erővel bizonyára sikerülni fog sokat megoldani a Szilágysági Posta értékcikkei és bélyegzései körül felmerült problémákból.

FIGYELMÉBE AJÁNLJUK

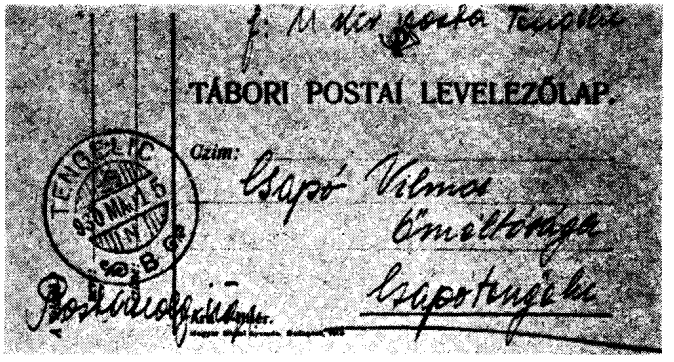
Az 1978-ban, A Magyarországi Tanácsköztársaság Bélyegkiadásainak és a Vörös Hadsereg Tábori postájának története címen megjelent könyvemben bemutattam azt a céklavörös színű tábori posta levelezőlapot, amely már nem kerülhetett forgalomba *(1. ábra)*. Bemutattam az átalakított levelezőlapot is *(2. ábra)*, amelyről a fejlécet eltávolították, fekete téglalap alakú felülnyomással letakarták a TÁBORI szót és a bal alsó sarokba aláhúzottan még *Postaszolgálati ügy* szöveget is rányomták. Az akkori ismereteim szerint csak belső szolgálati ügyekben használták a lapot. Most bemutatok egy olyan lapot, amelyről eltávolították a MAGYAR TANÁCSKÖZTÁRSASÁG. + VÖRÖS HADSEREG. szövegű fejlécet, de nem alkalmazták rá a fent leírt felülnyomásokat *(3. ábra)*. Ugyanakkor igaz, hogy postaszolgálati ügyben használták, de mégsem a postán belül, hanem a lapon felszólítást küldenek a címzetthez, hogy fizesse be a rádiódíjat. Surányi László

1. ábra

2. ábra

3. ábra

Újabb megállapítások az első világháború tábori postájával kapcsolatban

HRABÁL LÁSZLÓ

Az utóbbi évek során örvendetesen fellendült az első és a második világháború katonai, tábori, hadtáp, fogolytábor és egyéb, ezen témakörhöz tartozó postai dokumentumokkal való foglalkozás. Ennek irodalmi megnyilvánulásait a Filatéliai Szemle és a Philatelica hasábjain is olvashattuk dr. Simády Béla, Fehér Endre, dr. Palotás Zoltán és más szerzők tollából.

Bár időben ez esik távolabb, mégis felderítettebbek az első világháború postai vonatkozásai, amelyeket az Osztrák—Magyar Monarchia közös hadserege folytán részben nem is lehet különválasztani és külön tárgyalni, mint magyart, illetve osztrákot. Magától értetődően azonban közelebb állnak hozzánk e kor magyar nyelvű tábori postai dokumentumai, amit a hazai gyűjtői kereslet is tükröz.

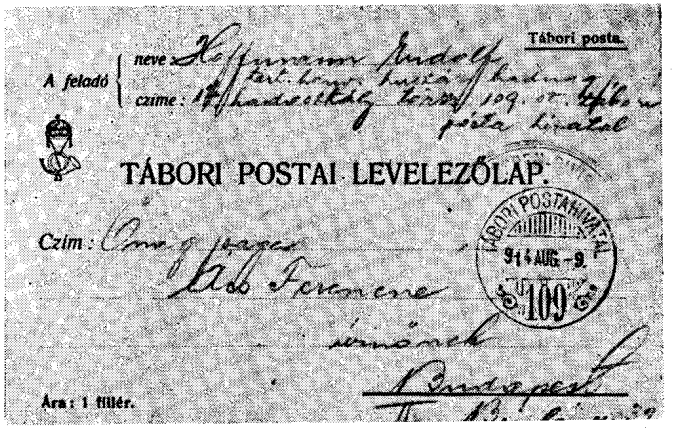
Az első világháború tábori postáinak területét szeretném néhány adattal teljesebbé tenni, illetve kutatásaim eredményeit közreadni.

1) Az első világháború legkorábbi, ténylegesen minden tekintetben *tábori postai* levelezőlapját Palotás Zoltán a Philatelica 81/1 számában megjelent cikkében az osztrák irodalomból ismert 1914. augusztus 16-i keltezéssel szemben 1914. augusztus 12-ben adja meg. Azaz négy nappal az ismert osztrák előtt. Saját gyűjteményemben egy még korábbit találtam: olyan magyar nyelvű, rózsaszínű tábora postai levelezőlapot, amely a TÁBORI POSTAHIVATAL 109. számú bélyegzést az 1914. augusztus 9-i dátummal viseli, azaz három nappal még korábbi. (1. ábra)

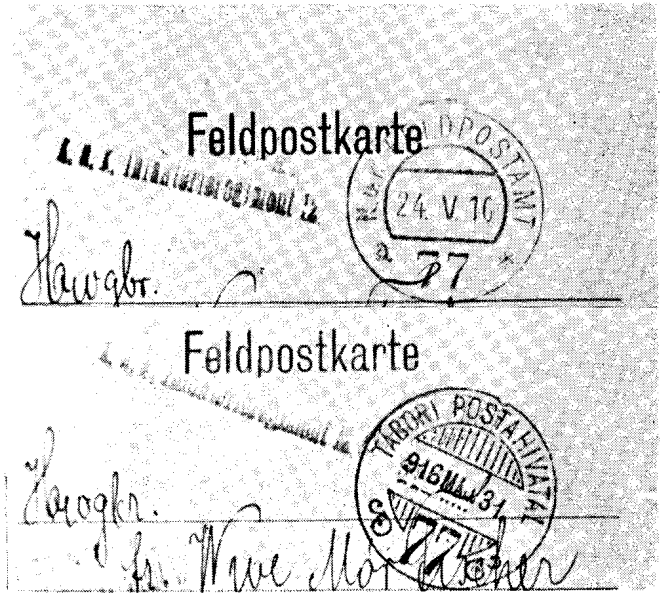
2. Annak bizonyítására, hogy ugyanazon tábori postahivatal egyidejűleg használt *azonos számú* magyar nyelvű és német nyelvű osztrák tábori postabélyegzőt, két levelezőlapot mutatok be a 77. számú tábori postabélyegzéssel. Ezeknél a levelezőlap azonos kiadású, fehér papírú, a feladó — és így a kézírás is — és a címzett is azonos. A két keletbélyegzés 1916. május 24., illetve 1916. május 31., tehát csupán hét nap köztük az időbeni eltérés. Mégis az első német nyelvű, osztrák, a másik pedig magyar nyelvű bélyegző lenyomata. (2. ábra)

3. Az első világháború magyar nyelvű tábori postabélyegzéseinek túlnyomó része ellenőrzőbetű nélküli, indás díszítéses. A néhány ellenőrzőbetűs is legfeljebb csak a és b betűt visel, amiből arra következtethetünk, hogy a legtöbb tábori postahivatal csak egy darab bélyegzővel rendelkezett.

Egyes szerzők adatokat közölnek, hogy hány ellenőrzőbetűs, illetve ellenőrző betű nélküli bélyegző volt használatban.

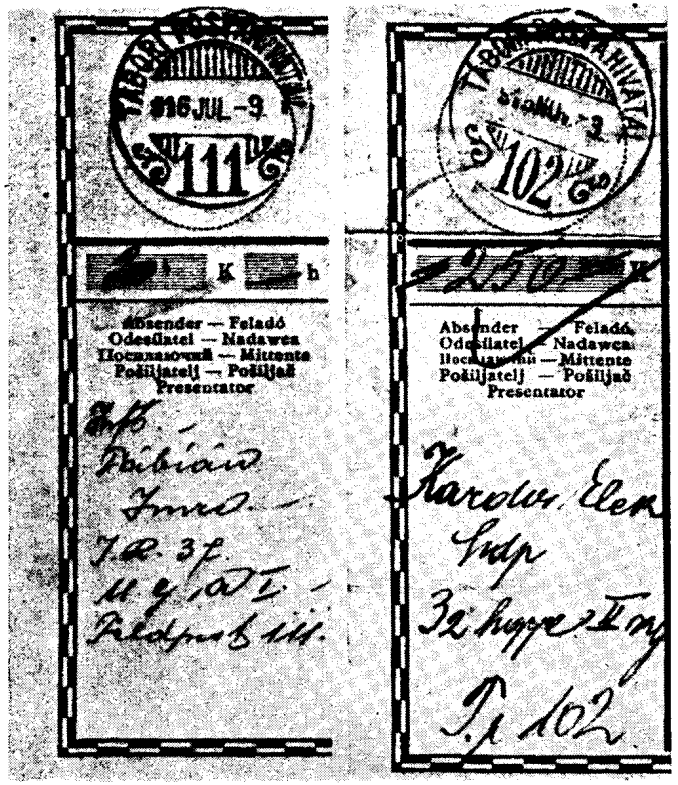
1. ábra

2. ábra

3. ábra

4. ábra

A szakirodalomban megjelentek azonban a tábori posták forgalmi adataira, a levél- és levelezőlap-küldeményekre vonatkozóak, amelyekhez még egyéb postai szolgáltatások is csatlakoztak. Ismert ezenkívül a tábori postahivatalok személyzetének létszáma is. Ha ezt figyelmesen tanulmányozzuk, akkor szinte lehetetlennek kell tartanunk, hogy egy tábori postahivatalnál mindezt egyetlen bélyegzővel le lehetett volna bonyolítani. Azonkívül azonos számú, ellenőrzőbetű nélküli bélyegzők lenyomatai mellett sokféle katonai alakulat

5. a) ábra

hosszúkás, illetve kerek, lila vagy más színű bélyegzőlenyomata szerepel a cenzúrázás bizonyítására, illetve igazolására.

Mindez arra a következtetésre késztetett, hogy az egyes tábori postahivataloknak egynél több, legalább két darab, azonosnak tűnő, ellenőrzőbetű nélküli bélyegzője kellett hogy legyen.

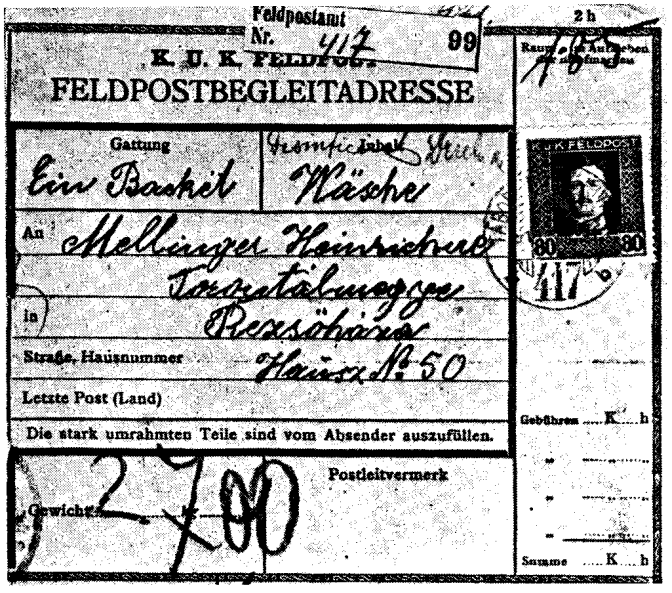
Ezen következtetés bizonyítása meglehetősen nehéz volt, ugyanis a magyar tábori postabélyegzések egyformának tűnnek, amiből a bélyegzők gyártási helyük és idejük azonosságára lehet következtetni. Ha azonban sikerül valamiféle eltérést találni két, azonos számú és azonosnak tűnő bélyegzés között, úgy bizonyítást nyert, hogy nemcsak egy bélyegző volt használatban a szóban forgó postahivatalnál.

Nagyszámú tábori postaküldemény tanulmányozása és hosszas kutatás után sikerült ezt a különbséget megtalálnom, éspedig elsősorban a felső körgyűrű darabban található szöveg betűinek és az alatta lévő körcikkben található függőleges vonalkázás egymáshoz viszonyított helyzetének különbözőségében. Ezt a különbözőséget a 105. számú tábori postahivatal bélyegzéseinek képén mutatom be. (3. ábra) De a bélyegzések egyéb részeinek a pontos méreteket figyelembe vevő és összehasonlító tanulmányozása és elemzése is mutat apró eltéréseket és különbségeket. Ezen eltérések megtalálásához megfelelő nagyító és mérőnagyító használata feltétlenül szükséges.

Ugyanilyen jellegű különbözőségeket észleltem az alábbi számú tábori postabélyegzéseknél is, amely által bizonyítottam, hogy ezeknek a tábori postahivataloknak is két darab, ellenőrzőbetű nélküli bélyegzője volt. A szóban forgó tábori postahivatalok:

59, 68, 84, 89, 92, 107, 162.

Bizonyára ez a helyzet a többi, magyar nyelvű bélyegzőt használó tábori postahivatalnál is, amit azon-

5. b) ábra

6. ábra

ban csak a további kutatás tud tisztázni és bizonyítani.

4. A tábori postai dokumentumok gyűjtése elsősorban a levelezőlapokon, illetve csekély számú borítékon található bélyegzőlenyomatok gyűjtéséből szokott állni. Pedig ezek mellett más küldemények is léteztek részben díjköteles szolgáltatásokként. Ezek közül mutatok be néhány érdekesebbet.

a) A magyar kiadású és így magyar nyelvű TÁBORI POSTAUTALVÁNY-nak két változata ismert, amint az ábrán is látható. A különbséget a feladó nevét tartalmazó szelvényen lehet a legegyszerűbben észrevenni. (4. ábra)

b) A csomagok küldésére szolgáló, magyar kiadású Tábori postai szállítólevél sorszámot tartalmazó ragjegye Feldpostamt szövegű, azaz német nyelvű és kézzel írták bele a tábori posta számát, ami azonos a K u K FELDPOST szövegű bélyeg bélyegzésének számával. A magyar nyelvű bélyegzőt használó tábori postahivatalok azonban K. U. K. FELDPOST/FELDPOSTBEGLEITADRESSE című, azaz német nyelvű, osztrák kiadást is használtak. (5. ábra)

c) Érdekességként bemutatok egy magyar és horvát nyelvű csekkbefizetési elismervényt a 644. számú tábori postahivatal 1918. március 8-i bélyegzőnyomatával; a 20 100. számú címzett a M. kir. /postatakarékpénztár/ Tábori takarékpénztár. Ennek mibenlétére még további kutatások szükségesek. (6. ábra)

A fent bemutatottak azt igazolják, hogy a tábori postai emlékek területén még bőven van felkutatni és megismerni való.

KÉSZPÉNZÉRT
VÁSÁROLOK

LUXUS MINŐSÉGŰ
KLASSZIKUS BÉLYEGEKET
minden változatban, a világ bármely országából!

LEVELEK, LEVÉLDARABOK
különösen érdekelnek.

„KALOCSA" teljes bélyegzésért
50% felárat fizetek!

LACZA LÁSZLÓ bélyegkereskedő
1056 BUDAPEST, VÁCI UTCA 63.

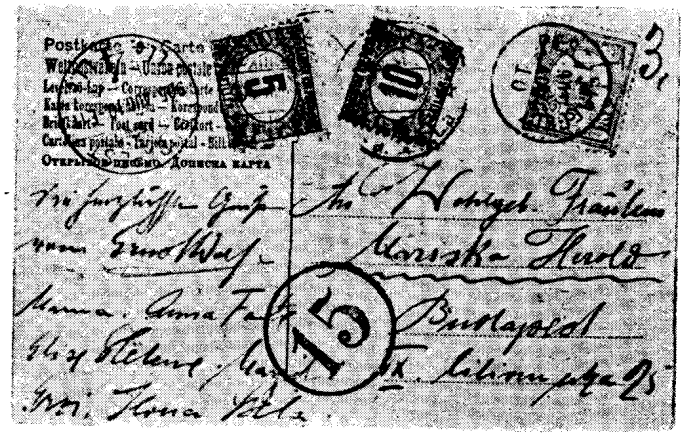
Kiegészítés a készpénzbérmentesítés portóösszeg-jelzőbélyegzőihez
(Kpb-Po A és E típuscsoport)

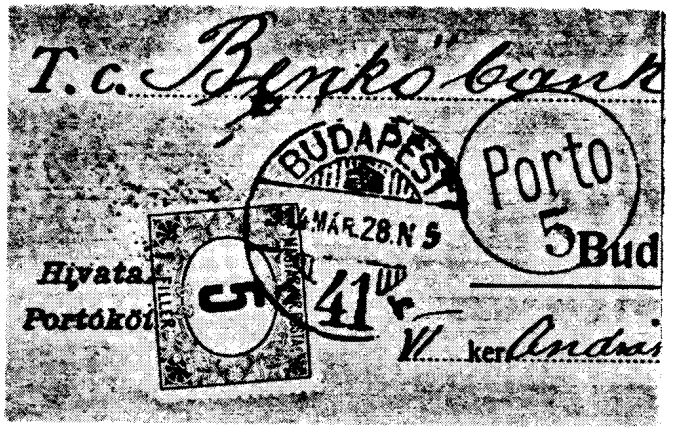
VISNYOVSZKI GÁBOR

A Monográfia III. kötetének 7—15. oldalán találjuk Kostyán Ákos feldolgozását a készpénz-bérmentesítés jelzőbélyegzőiről, ill. a portó összegét mutató jelzőbélyegzőkről. Ahhoz, hogy az ott közölt adatok kiegészítésének szükségességét jobban megértsük, a bérmentesítés oldaláról kell közelíteni a kérdést.

Dr. Makkai László a Filatéliai Szemle 1978/11. számában egy elemző tanulmány első részeként áttekinthetően és tömören megfogalmazta a portóbélyeg megjelenése előtti portózás szabályait és lényeges elemeit. Ő sem emeli ki azonban eléggé azt, hogy a portózás egy hosszabb időszakban nem úgy történt, ahogy azt — tévesen — Kostyán is megfogalmazza a III. kötet 7. oldalának utolsó bekezdésében, ahol ezt írja: „... a levélpostaportó kétszerese a hiányzó díjrésznek, amelynek azonban alsó határa mindig kötött." Ez azért is fontos, mert összefügg a portó összegével, így a jelzőbélyegzőkkel is. Kostyán az alábbi összegeket könyveli el ismertként: 2, 4, 6, 8, 10, 12, 16, 20 és 50 fillér (a koronaérték bevezetését követően).

A tényleges portózási rendszer azonban nem volt azonos a fent leírttal. A gyakorlat ugyanis az volt, hogy hiányos bérmentesítés esetén meg kellett fizetni a hiányt, valamint ezen felül a díjtételnek megfelelő pótdíjat, ami általában a küldemény alapdíja. Ez az együttes összeg bélyeg nélküli küldeményeknél természetesen azonos a hiányzó díj kétszeresével. Ha azonban megnézzük a III. kötet 8. oldalán levő 1. ábrát, láthatjuk, hogy a 16 fillér portóösszeg nem lehet a hiányzó díjrész kétszerese, hiszen ez esetben a levelezőlap díja 12 fillér lenne a köztudottan 4, ill. 1902-től 5 filléres díjjal szemben. Valójában levélként kezelt levelezőlapról van szó (képoldali ráírás miatt), amelynél a levéldíjnak megfelelő 10 fillérből 4 fillér van leróva bélyeggel. A hiányzó összeg 6 f, a levéldíjnak megfelelő pótdíj pedig 10 f, azaz összesen 16 fillér. Ezzel a portózási rendszerrel nagyobb volt a bevétel, mintha a hiányzó rész kétszeresét szedték volna be, hiszen ez utóbbi esetben egy 6 f helyett 5 f-rel bérmentesített helyi levél portója csak 2 fillér lenne, míg a valóságban a postás 7 fillért szedett be a címzettől a hiányzó 1 fillér miatt. A századfordulón a posta esetenként igen szigorúan kezelte a képoldali ráírást, a levélként portózott lapok elég gyakoriak (1. ábra, a Monográfiában közölt ábrával azonos eset, csak 5 f-es bélyeggel és 15 f-es portóösszeg bélyegzővel. Láthatjuk, hogy az alapdíj kétszerese végül is a feladó és a címzett által külön-külön fizetett összegekkel egyezik meg.). Kostyán eleve csak páros összegeket jelez, holott fentiekből látható, hogy a hiányos bérmentesítés-

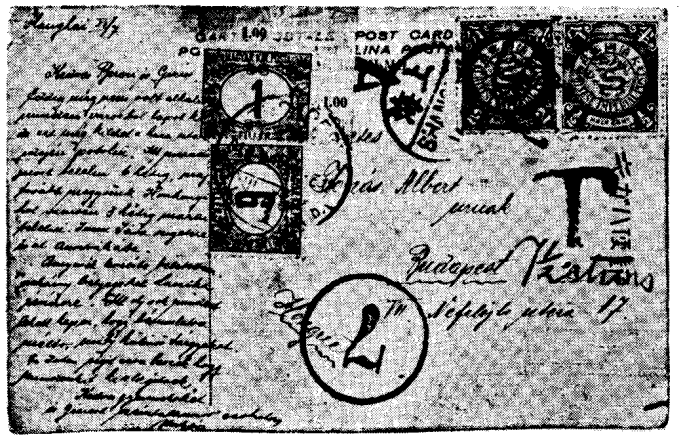

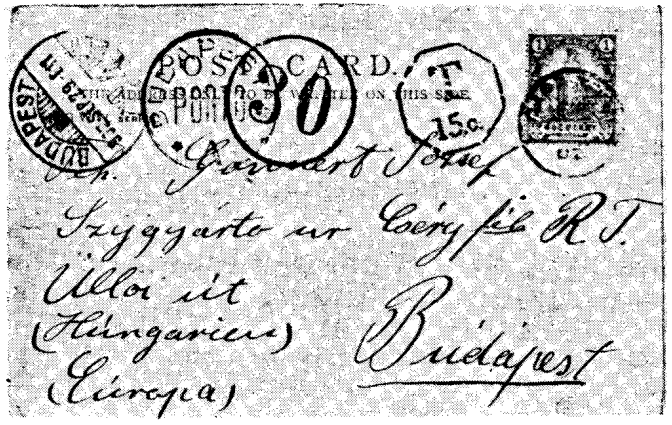
től függően páratlan összeg is előfordult, sőt gyakori volt (éppen a 15-ös számról mondható el ez utóbbi).

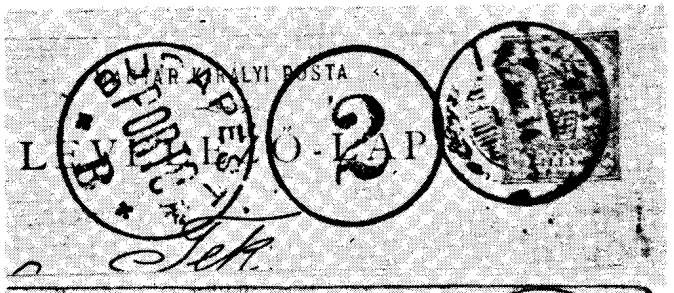
Nem közömbös az sem, hogy külföldről is érkezhetett hiányos bérmentesítésű küldemény, pl. a 2. ábrán bemutatott, Kínából érkezett, 7 fillérrel portózott lap. Végül azt sem téveszthetjük szem elől, hogy a portózás nemcsak kiegészítésként és pótdíjként fordult elő, hanem a hivatalból portóköteles küldeményeknél is, ahol szintén előfordult páratlan szám, például a levelezőlapnál az 5 fillér (3. ábra).

A páros számok közül a Monográfiában felsoroltakon kívül e cikk szerzője 14-est és 18-ast (4. ábra), a 30-ast (5. ábra) és a 40-est ismeri, valamint az alábbi páratlan portóösszeg-jelzőbélyegzőket: 5, 7, 9, 15 és 25 (A típuscsoport). Hogy ezek közül egyes számok

milyen ritkák, azt talán érzékelteti az, hogy a 9, 14, 18 és 25 f-es bélyegzéseket a szerző eddig mindössze egy-egy példányban látta (a 14 f-es portó egyébként gyakoribb, a helyi levélként bérmentesített távolsági levél portója, de a bélyegzés maga igen ritka).

Ugyancsak egy példányban fordul elő a szerző gyűjteményében egy „1 KORONA" számjelzésű bélyegzés, amelynek kivésett változatait a huszas évek inflációs időszakában „bianco" bélyegzőként használták (6. ábra). Hogy milyen keveset tudunk még ezekről a bélyegzőkről, azt fentiek is mutatják. Az 1 koronás bélyegző használatának kelte a bemutatott ábrán 1921.

Vajon mikor készült, mikor használták először és mikor készülhetett az első kivésett változat? Megannyi kérdés, a helyes válaszhoz segítő anyagok száma pedig igen csekély.

Talán éppen ezért fontos, hogy filatelistáink keressék azokat a területeket, ahol neves elődeink utat vágtak a későbbi kutatásnak. Nagy hiba lenne Kostyán Ákosnak felróni a portóbélyegzők hiányosságait, hiszen gigantikus munkájának csak egy perifériális töredékéről van szó, amelyet helyesbíteni és bővíteni csak ennek az anyagnak alapos ismeretében és a vele való hosszas foglalkozás után lehet. Azoknak a gyűjtőknek, akiknek egyes részterületeken módjuk van hasonló kiegészítésre, éppen Kostyán Ákos emlékének tisztelegnek akkor, ha a kezéből kiejtett stafétabotot felemelik és továbbviszik.

Végezetül — a kiegészítési és besorolási kérdéseken túl — hadd mutassunk be két példát ezen bélyegzések szépségére, változatosságára. A 7. ábrán látható 2 f-es összegjelzés háromféle változata és a 8. ábrán bemutatott, az USA-ból küldött túlsúlyos, de egyszerűként bérmentesített levél a kétféle, egyszerre használt 50-es bélyegzővel meggyőzően illusztrálják azt a változatosságot, amit a bélyegzések és a bérmentesítések együttesen biztosítanak a gyűjtőnek.

Talán még annyit, hogy ezek a ritka bélyegzések még ma is gyakran előbukkannak egy-egy levelezőlap-anyagból, hiszen használatuk több évtizedre tehető. Érdemes tehát a levél- és levelezőlap-anyagok átnézésénél erre is odafigyelni.

KLASSZIKUS
ÉS MODERN
BÉLYEGGYŰJTEMÉNYEKET,
RÉGI LEVELEKET, JOBB DARABOKAT

állandóan vásárolok

SZEKERES BENEDEK JÓZSEF
bélyegszaküzlet

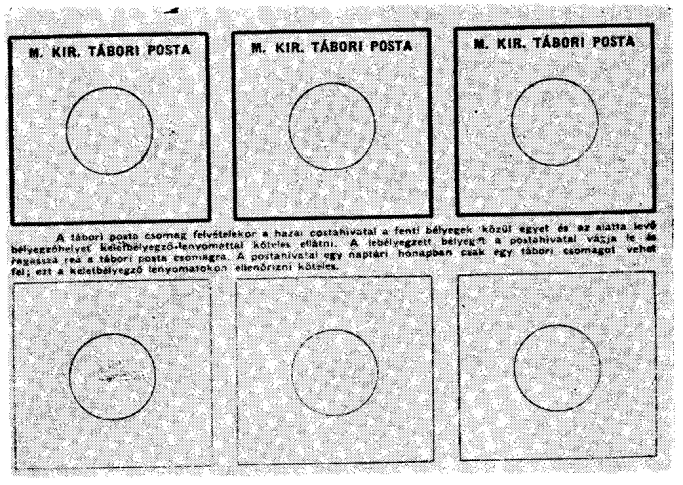
1137 BUDAPEST XIII., Katona József u. 2/e.
Telefon: 129-350

FIGYELMÉBE AJÁNLJUK

A második világháború tábori postájának egy érdekességét mutatjuk be. Szabályozták a katonákhoz küldhető csomagok számát. Sokszor az engedélyezés a parancsnokok döntésétől függött. Mint ahogy az ábrán bemutatott tábori postai levelezőlap bizonyítja a feladó, fronton levő katona ajánlottan küldte az „engedély-bélyegeket", amelyek a levelezőlap hátoldalára voltak nyomtatva. A bélyegzések részére fenttartott részek között a következő szöveg olvasható:

„A tábori postacsomag felvételekor a hazai postahivatal a fenti bélyegek közül egyet és az alatta levő bélyeghelyet keletbélyegző-lenyomattal köteles ellátni. A lebélyegzett bélyeget a postahivatal vágja le és ragassza reá a tábori postacsomagra. A postahivatal egy naptári hónapban csak egy tábori csomagot vehet fel; ezt a keletbélyegző lenyomatokon ellenőrizni köteles."

Index

1 *László Surányi: Two of our most noted newspepers tax stamp*

The author concludes of his investigations of many years that the newspepers tax stamp of 1 kr of the Military Border District emitted in 1868, as well as the 2 kr ones have never been in circulation. The depreciation of the vellknown papertext of the 1 kr stamp ha qualifies to be counterfeit. He proves that in the given time the newspapers tax stamp, issued in 1868, have been used on the whole Hungarian territory, also in the Military Border District, and the newspepers tax stamp, issued for the Military Border District, have not been employed. A seperate part of the study deals with the printing error turned away by 90° of the newspeper tax stamp, and he is of the opinion this being a forgery.

2 *Peter Néma (Switzerland): About the auxiliary stamps of Zilah*

The author offers in his study to deliver a key to the reader in order to make it possible to recognize whethe the stamps, judged differently by several researchers, are really true. The masterfully illustrated study can help also to identify the original surprint according to the sheet-places.

3 *László Hrabál: Recent statements related to the military-post of the I. World War*

The article enlarges by interesting data the knowledge of collectors, dealing with this popular domain of collection in both, the area of stamping and the parcels forwarded by the military post.

4 *Gábor Visnyovszki: Addition to the postage due cancels showing dues to be paid (Types Kpb—Po A and E)*

The well illustrated study completes Monography.

Sommaire

1 *László Surányi: Nos deux timbres taxe pour journaux les plus renommés*

L'auteaur arrive à la conclusion dans son essay après des investigetions de beaucoup d'années que le timbre tax pour journaux de 1 kr des district de frontière militaire de 1868, et de même celui de 2 kr n'étaient jamais mise en circulation. Il qualifie l'obliteration du texte connu du timbre de 1 kr comme une falsification. Il demonstre que de même en ce temps-là concret, dans les district de frontière militaire les timbres émis en 1868, etaient employés sur toute l'étendus de la Hongrie et que les timbres taxe pour journaux, émis pour le district de frontière militaire, ne furent pas utilisés. Une partie spéciale de l'essay s'occupe de l'erreur détourné de 90° du timbre-taxe pour journaux de 1868, dont il constate d'être une falsification.

2 *Peter Néma (Suisse): Des timbres auxiliaires de Zilah*

L'auteur désire dans son essai de donner une clef au lecteur pour le discernement de l'authenticité des timbres, jugés différemment par divers investigateurs. L'essai, excellement illustré, offre en outre assistance pour l'identification de la surcharge originale, conformément aux lieux des arcs de timbre.

3 *László Hrabál: Des enregistrements récenta concernánt la poste militaire de la première guerre mondiale*

L'article étend avec quelques éléments intéressants les connaissances des collectionneurs qui s'occupent de ce domaine populaire de collectionnement, relativement à l'oblitération et aussi aux livraisons de la poste militaire.

4 *Gábor Visnyovszki: Complément sur les oblitérations indiquant le paiement au comptant de l'affranchissement de taxe postale (Kpb—Po groupes de types A et E)*

Cette étude richement illustrée complète le texte paru dans la Monographie du Timbre Hongrois traitant de la question.

Inhaltsverzeichnis

1 *László Surányi: Zwei unserer berühmtesten Zeitungsstempelmarken*

Der Autor zieht als Resultat seiner mehrjärigen Forschungsarbeit ab, dass die in 1868 ausgegebenen Zeitungsstempelmarken von 1 kr, ebenso wie die von 2 kr der Militärgrenze nie in Umlauf waren. Die Entwertung des bekannten Zeitungstextes der 1 kr Marke qualifiziert er, als Mache. Er beweist, dass in der besagten Zeit auch in der Militärgrenze die im ganzen Gebiet von Ungarn verwendeten Zeitungsstempelmarken von 1 kr, ausgegeben in 1868 in Umlauf waren und die für die Militärgrenze hergestellten Zeitungsstempelmarken nicht verwendet wurden. Ein besonderer Teil der Studie befasst sich mit dem, mit 90° verdrehtem Fehldruck der Zeitungsstempelmarke von 1868, feststellend, dass es sich hier um eine Fälschung handelt.

2 *Peter Néma (Schweiz): Von den Zilaher Aushilfsmarken*

Der Autor wünscht in seiner Abhandlung von den Zilaher Aushilfsmarken dem Leser einen Schlüssel in die Hand zu geben zur Erkennung der Echtheit der, von mehreren Forschern verschiedenartig beurteilten Marken. Die vorzüglich illustrierte Arbeit bietet auch eine Hilfe zur Identifizierung des ursprünglichen Überdruckes gemäss den Bogenplätzen.

3 *László Hrabál: Neue Feststellungen zur Feldpost des I. Weltkrieges*

Die Abhandlung erweitert mit einigen interessanten Beiträgen die Kenntnisse derjenigen Sammler, die sich mit diesem populären Sammlergebiet befassen, sowohl bezüglich der Stempelungen, wie auch im Gebiet der Sendungen durch die Militärpost.

4 *Gábor Visnyovszki: Zusatz zu den Porto Kennziffer Stempeln der Typengruppen (Kpb—Po A und E)*

Die reichlich illustrierte Studie ergänzt den entsprechenden Teil der Monographie.

СОДЕРЖАНИЕ

1 *Ласло Шурани: Наши две самые знаменитые марки газетной пошлины*

Автор в своей работе, в рзультате многолетних изысканий, пришел к выводу, что газетные пошлинные марки для приграничной зоны изданные в 1868 году, достоинством в 1 кр и 2 кр, никогда не были в обороте. На марке 1 кр газетный текст считает подделкой.
Доказует, что в приграничной зоне, в данное время использовали газетные вошлиниые марки изданные в 1868 году, которые применяли на территории всей венгрии и не были сведены в оборот пошлинные газетные марки изготовленные для приграничной зоны.
Автор в отдельной части занимается газетными пощлинными марками, отпечатанными в 1868 году ошибочно в развернутом на 90° виде, и делаем заключение, что это подделка.

2 *Петер Нэма (Швейцария): О вспомогательных марках изданные в Зилахе*

Автор в своей работе берется дать ключ читателю к установлению подлиности марок подлиниость которых разные исследователи по разному оценивали.
Кроме этого эта отлично иллустрированная работа может помогь при сопоставлении подлинных надпечаток по печатным аркушам.

3 *Ласло Храбал: Новые определения по полевым почтам первой мировой войны*

Статья дает несколько интересных дополнений для колекционеров в этой популярной отрасли как по щтампам так и по пересылкам полевой почты.

4 *Габор Вишнёвски: Дополнене по теме „Печати, указывающие на доплату в деньгах"*

Настоящая статья дополняет соотвествующую часть Монографии Венгерских Марок.

ISSN 0 324—4806
Eng. szám: III/SZI213/1976.

1000 — 84.1151 Ságvári Nyomda, Budapest

Ára: 30,— Ft

Philatelica

85/1

Philatelica 85/1

TARTALOM

Lipták István:
Ideiglenes postaszolgálat Békés vármegyében 1944—45-ben

Gazda István:
Postai cenzúra Magyarországon — I. rész: Postai cenzúra az első világháború végéig
A) Polgári levelezés

Hrabál László:
A második világháború tábori postautalványai

Balzsay Ágoston:
Helyi bélyegkiadás Besztercén 1944—45-ben

Néma Péter (Svájc):
A zilahi kisegítő bélyegek példányszámának számítógépes meghatározása

Idegen nyelvű tartalom

A MAGYAR BÉLYEGGYŰJTŐK ORSZÁGOS SZÖVETSÉGE
TUDOMÁNYOS KÖZLÖNYE
BUDAPEST VI., VÖRÖSMARTY U. 65.
FELELŐS SZERKESZTŐ: SURÁNYI LÁSZLÓ
SZERKESZTŐK: HRABÁL LÁSZLÓ ÉS VISNYOVSZKI GÁBOR
FELELŐS KIADÓ: KISS ERNŐ
XIII. ÉVFOLYAM

Ideiglenes postaszolgálat

*Békés vármegyében 1944—1945-ben**

LIPTÁK ISTVÁN

Az Államépítészeti Hivatal elmenekítése után csak egy régi, a század elején használt, kör alakú bélyegző maradt a hivatalban. Megmaradt még az a gumibélyegző-garnitúra, amely nagyon hasonlított egy gyermekjáték nyomdához. Ezt eddig csak rövid szövegek nyomtatására használták (pl. „Felülvizsgálva", „Selejtezhető" stb.). Ezeket a különálló betűket egy háromsoros sínbe lehetett egymás mellé berakni, így háromsoros szövegek nyomására váltak alkalmassá. A futárszolgálat küldeményeinek megjelölésére ez adta az ötletet. Ezeket a gumibetűket rakták össze, eleinte csak egysoros ÚTŐRI FUTÁRPOSTA, majd a GYULA, ill. az ÁLLAMÉPÍTÉSZETI HIVATAL kiegészítéssel kétsoros, majd háromsoros bélyegzővé.

Lila és piros színű párnafestéket használtak. Amikor a lila elfogyott, ugyanarra a párnára piros festéket öntöttek. Így a lila és a piros minden árnyalata megtalálható a lebélyegzett küldeményeken. Elsősorban a kezdeti időben fordultak elő tiszta lila vagy piros színű lenyomatok.

A sínbe berakott betűket nem tudták rögzíteni, így azok elcsúsztak, sőt, ki is hullottak. Ezért a szövegek elején és végén különböző motívumú guminyomó dúccal rögzítették a sorokat. Ezek a következők voltak: csillag, stilizált rozetta, mutató kéz és & betűjel.

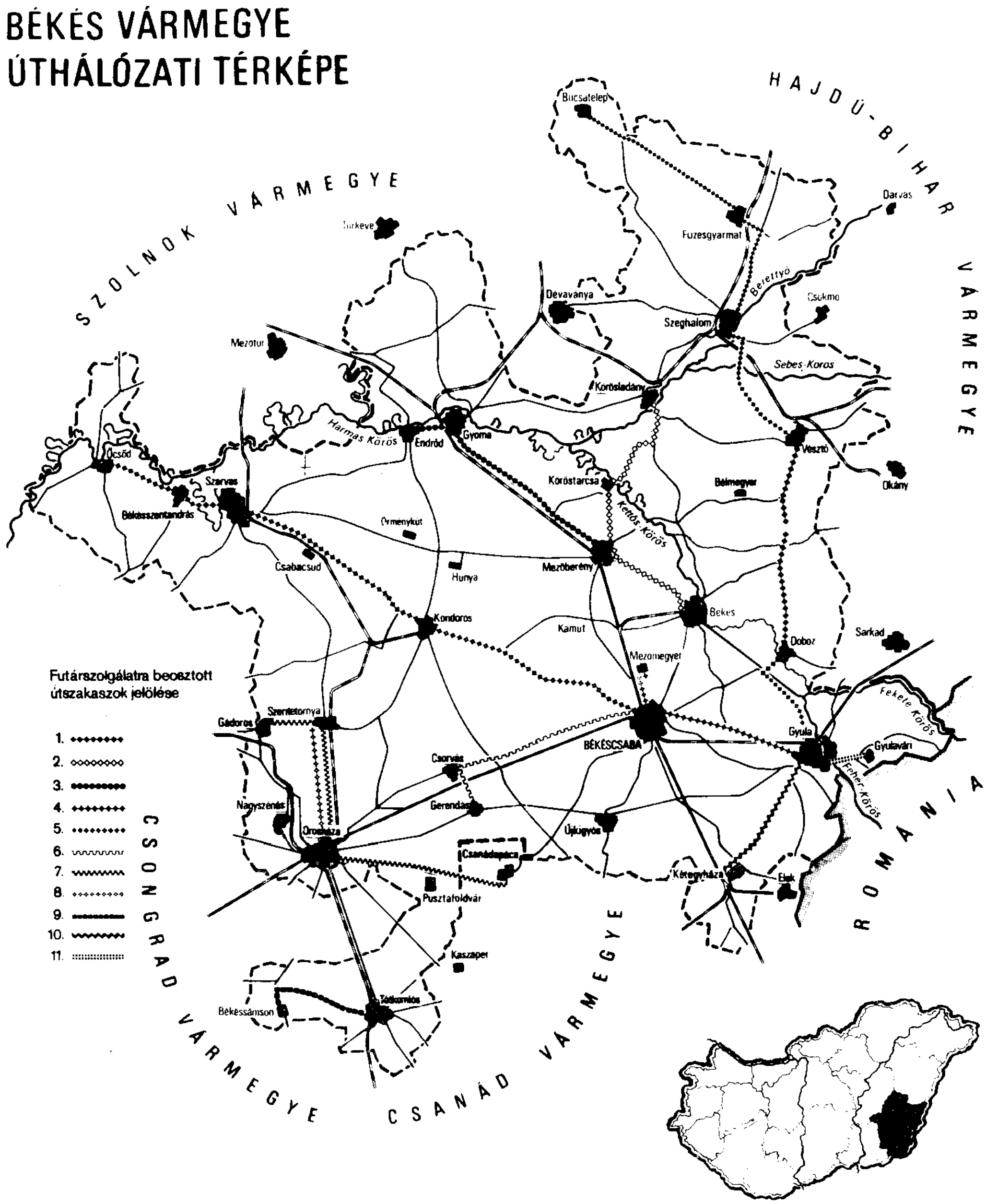
Egyidőben általában csak egy betűnyomó volt használatban. Betűkiesés vagy sérülés, elkopás esetén azokat pótolták. Sok esetben a betű elfogyta után mást, hasonlót használtak, így például az A betű helyett a német abc kétpontos Ä betűjét. Más esetben a szöveg hiányos maradt. Így jött létre az L betű kifogyta után az L nélkül csak HIVATA szót mutató bélyegzés. Az is előfordult, hogy sikeres betűpótlás után visszatértek a korábban használt betűk, illetve szöveg alkalmazására.

A bélyegzést csak egy helyen, a megyeháza hivatalos helyiségében alkalmazták. Így csak azokra a küldeményekre került az útőri bélyegzés, amelyek a hivatal helyiségébe akár feladáskor, akár érkezéskor, vagy akár átmenetben bekerültek.

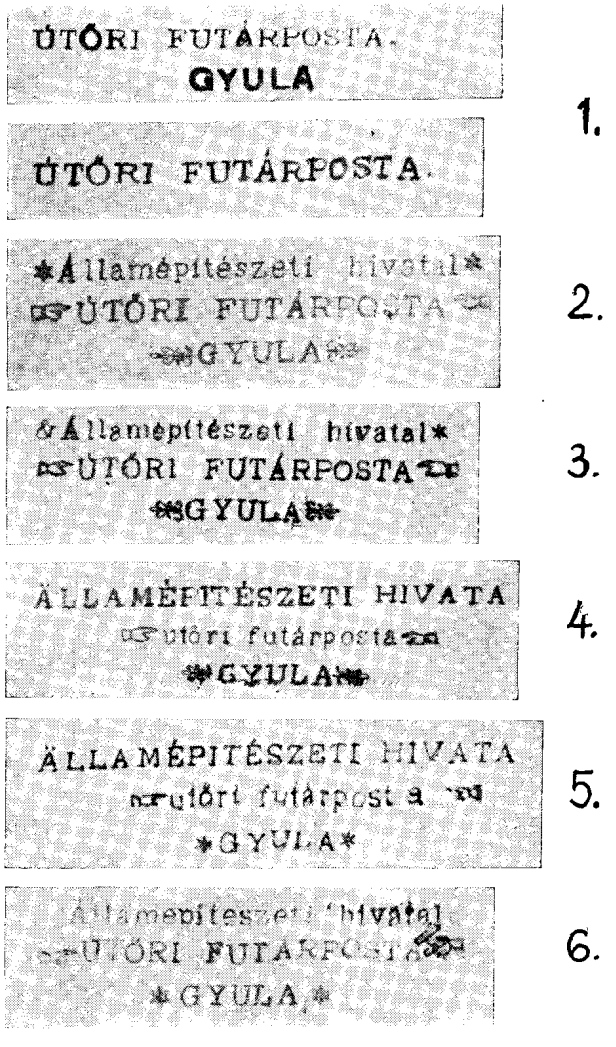
Pipicz Sándor hivatalvezető elmondta, hogy gyakran nem is bélyegezték le a küldeményeket. Előfordult, hogy tömeges volt a levélfeladás, vagy nagyon sok levél érkezett. Az is előfordult, hogy az útőrök

* A szerzőnek a Békési Élet 85/1. számában közölt, hosszabb tanulmányából kiemelve közöljük azokat a részeket, amelyek a futárszolgálatban használt bélyegzőtípusokat mutatják be. A közölt térkép felvilágosítást ad a szolgálat útvonalairól.

A szerkesztő

1. ábra.
Békés vármegye térképe a futárszolgálat útszakaszainak megjelölésével

2. ábra. Az útőri futárposta bélyegzők típusai

már hosszú ideje várakoztak a postára. Ilyenkor, hogy ne tartsák fel őket, lebélyegezetlenül vitték el a küldeményeket. Az útőri bélyegzésekkel ellátott küldemények fentiek miatt is becses filatéliai és postatörténeti objektumok.

El kell oszlatni azt a tévhitet, amely szerint a legelső darabokat a hivatalban maradt régi kör alakú bélyegző lenyomatával látták el. A hivatal akkori vezetőjének elmondása alapján ezt a bélyegzőt a fiókjában elzárva őrizte és kizárólag csak hivatalos iratok bélyegzésére használta, postai küldemények bélyegzésére sohasem. Ilyen típusú útőri bélyegzés tehát nem létezik. Ezt a bélyegzőt nem is adhatta ki a bélyegzést végző útőröknek, mert ezzel visszaélések is történhettek volna.

Eddigi kutatásaink alapján összesen 6 típusú bélyegzőlenyomatot, illetve ezeknek 13 változatát tudtam megkülönböztetni. Ez nem jelenti azt, hogy további kutatások nem hozhatnak felszínre újabb típusokat vagy változatokat, bár ennek valószínűsége mind csekélyebb.

A bélyegzők leírása

A bélyegzők 73—85 mm hosszúak és 5—22 mm magasak attól függően, hogy 1, 2 vagy 3 sorosak. Rajzukat együtt, az *1. ábrán* mutatjuk be.

Az első típusba soroltam az 1 és 2 soros bélyegzéseket. Itt piros és kék szín váltakozik. Felirata: ÚTŐRI FUTÁRPOSTA, a második sorba GYULA kiegészítéssel, vagy e nélkül.

Ide tartozik az 1, 1A, 1B, 1C, 1D és 1E altípus (színváltozatok).

A második típus szövege háromsoros: Államépítészeti Hivatal / ÚTŐRI FUTÁRPOSTA / GYULA. Csillag, kéz, illetve díszítőelem zárja a sorokat. Színe piros.

3. ábra. Légipostai ajánlott levél, amelyet postazsákban dobtak le október elején a békéscsabai repülőtérre. A zsákot a tél végén találták meg az útőrök.

A harmadik típus felirata azonos a másodikéval, de elöl nem csillag, hanem & betűjel áll, a színe kék.

A 3/A típus megegyezik az előzővel, de színe piros.

A negyedik típus: Államépítészeti Hivata / útőri futárposta / Gyula (az A betű helyett Ä, a hivatal szó végéről az L hiányzik).

Az ötödik típus felirata azonos, de színe piros. A GYULA előtt és után nem a fekvő díszítőelem van, hanem csillag.

A hatodik típus szintén háromsoros: Államépítészeti hivatal / ÚTŐRI FUTÁRPOSTA / GYULA. A második és harmadik sor díszítőelemei megegyeznek az ötödik típuséval.

A 6/A típus megegyezik a hatodikkal, de színe kék.

A különböző bélyegzések használatának ideje nem állapítható meg pontosan. A külföldről érkezett, vagy más megyékben feladott küldeményeknél azt a dátumot ismerjük, amelyet a feladó írt fel, vagy jobb esetben a felvevő hivatal bélyegzésének a keltét, az újságoknál a kiadás napját. Azt viszont, hogy a küldemény mikor került Gyulára, nem lehet pontosan megállapítani. Könnyen lehetséges, hogy egy-egy küldemény csak hetekkel a feladás napja után került oda. Az eddigi kutatások egybehangzóan megállapították, hogy 1944. november-december hónapban, tehát a postaszolgálat első szakaszában csak az első típusú bélyegzőt használták. Legkésőbb, 1945. május-augusztus között csak a 6. típusú bélyegzőt alkalmazták.

Majdnem minden küldeményen, amelyet Gyulán adtak fel, GYULA P. U. SZEKRÉNYBŐL téglalap alakú bélyegzés van, ugyanis csak ez az egyetlen postai bélyegző maradt a városban, a többit az elmenekített hivatal magával vitte. Ezt a bélyegzőt használták az útőrök, később a postásokkal együtt, de a megyeházán működő hivatalban. A postahivatal csak hónapokkal később nyitott.

A 64 darabos gyűjtemény alapján megállapítható, hogy egyes küldeményfajták igen ritkán fordultak elő. Így a helyi levél és a nyomtatvány. A leggyakoribbak a levelezőlapok.

Bérmentesítés vonatkozásában a hivatalból díjátalányozott a legtöbb, míg a legritkább a bélyeggel és készpénzzel együttesen kezelt küldemény. Csak készpénzzel vagy csak bélyeggel bérmentesítettek már gyakrabban fordulnak elő.

A küldemények legnagyobb része Békés megyéből származik, és megyén belüliek a címzettek is. Legtöbb esetben hivatal hivatalnak címezte a küldeményt. Magánküldemények csak később, februárban indultak.

A bérmentesítésre használt bélyegek között leggyakoribbak az 1943. évi Hadvezérek sor címletei, de létezik az 1941. évi Templomos II. sor bélyegeivel bérmentesített küldemény is.

Az első ajánlott levelet Szegeden adták fel gyulai címre 1944. XII. 10-én. A ragjegyek többsége kézzel

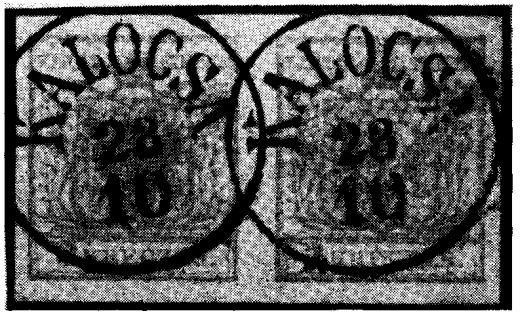
rajzolt vagy üres keretbe nyomott gumibélyegzővel készült. A pénz- és csomagforgalom ebben az időben szünetelt.

A hosszabb tanulmány e fejezetével emlékezünk a felszabadulás 40. évfordulóján azokra az útőrökre és az Államépítészeti Hivatal Békés megyei dolgozóira, akik emberfeletti munkával, sok esetben életük kockáztatásával vállalták a postaforgalom fenntartását. A háború elvonulása után napokon belül megkezdték a futárszolgálat szervezését, megelőzve a debreceni Ideiglenes Kormány 1945. január 4-i felhívását, példát mutatva az ország felszabadított területeinek. A rájuk bízott feladatokat gyorsan, megbízhatóan teljesítették és ezzel nagyban hozzájárultak az új élet megindításához.

IRODALOM:

1. Sugár István: A gyulai Államépítészeti Hivatal Futárszolgálata 1944—1945-ben.
2. Pákozdi László: A Magyar Bélyegek Monográfiája V. kötet.
3. Pákozdi László: Ideiglenes postaszolgálat Magyarországon 1944—45-ben. Philatelica 72/1. sz.
4. Lipták István: Ideiglenes postaszolgálat Békés vármegyében 1944—1945-ben. Békési Élet, 85/1. sz.

KÉSZPÉNZÉRT
VÁSÁROLOK

LUXUS MINŐSÉGŰ
KLASSZIKUS BÉLYEGEKET
minden változatban, a világ bármely országából!

LEVELEK, LEVÉLDARABOK
különösen érdekelnek.

„KALOCSA" teljes bélyegzésért
50% felárat fizetek!

LACZA LÁSZLÓ bélyegkereskedő
1056 BUDAPEST, VÁCI UTCA 63.

Postai cenzúra Magyarországon

I. rész. Postai cenzúra az I. világháború végéig

GAZDA ISTVÁN

A) A polgári levelezés cenzúrája

BEVEZETÉS

A postai cenzúra mindig hadi eseményekhez, vagy más oly rendkívüli állapothoz kapcsolódik, amikor egy ország katonai, ill. általános biztonsági érdeke a posta révén továbbított híradások (levelezés, távirat, telefon) ellenőrzését megkívánja. Filatéliai szempontból az a postai ellenőrzés (cenzúra) bír érdekességgel, amelynél a cenzúrázást végző, általában katonai, néha azonban rendőri vagy más helyi szervek, a cenzúrázott postai küldeményen (levél, levelezőlap, nyomtatvány, újság, távirat stb.) a cenzúrázás tényét valamilyen kezelési jeggyel megjelölik (pl. „cenzúrázva", „felülvizsgálva", „ellenőrizve", „továbbítható", „C" stb.).

Az I. világháborút (a továbbiakban rövidítve: I. vh) *megelőző időszakból* egyetlen ilyen magyar kezelési jegyet ismerek, ezt az *1. ábrán* mutatom be.

A bemutatott levél bélyeg előtti, a szabadságharc idejében, 1849. IV. 25-én adták postára Sopronban (Oedenburg) Esztergomba (Gran). E levél ápr. 26-án érkezett Győrbe (Raab), ahol le is bélyegezték. A háborús események miatt a küldeményt Esztergom felé nem tudták továbbítani, ugyanis éppen ekkor kergette a magyar hadsereg Windischgrätz osztrák hadait Buda felől Győr-Sopron irányába. Komárom alatt 1849. ápr. 26-án ütközet volt, ennek eredményeképpen az osztrák seregeknek tovább kellett Pozsony felé visszavonulniuk. A levelet, ill. nyilván az e levelet is tartalmazó teljes postazsákot feltehetően Győrött zsákmányolta a magyar hadsereg és az ábrán is látható, Kossuth címeres, „Az Álladalmi Rendőrség Középponti Osztálya" szövegű, cenzúra jellegű bélyegzőt helyezte el azon. A levél ezt követően juthatott el a címzetthez, Esztergomba, ennek azonban már nincs a levélen nyoma.

Az irodalomból ismert, hogy a Felvidéken, ugyancsak a szabadságharc idején, az osztrákok alkalmaztak leveleken „Schlick" feliratú bélyegzőt. Vitatható azonban, hogy ez cenzúra jellegű-e, vagy egyszerűen tábori postai.

A fent említett, előfutár jellegű cenzúrabélyegzőn kívül az I. vh. időszakáig osztrák—magyar, vagy magyar cenzúra, vagy erre utaló bélyegzőt sem belföldi, sem külföldre menő, vagy onnan jövő levelezésen nem találtam, ilyet az irodalomból sem ismerek.

A magyar postai cenzúra négy időszakra osztható:
— az I. világháborús cenzúra (1914—1918. okt.)

1. ábra. Cenzúra a szabadságharc idejéből (1849)

— az I. világháború utáni cenzúra (1918. nov.—kb. 1923)
— a II. világháborús cenzúra (1939—45)
— a II. világháború utáni cenzúra (1945)

Ezen túlmenően a világháborús időszakokban, ill. pl. a Tanácsköztársaság idején is megkülönböztetjük
— a polgári levelezés cenzúráját és
— a tábori postai küldemények cenzúráját.

Valamennyi időszakban ezen felül külön kategóriát képez a hadifogoly-levelezés cenzúrája.

A jelen tanulmány keretében az *I. világháborús időszak polgári levelezése cenzúrázásáról* lesz szó. Az ezen időszak tábori postai cenzúráját, ill. a többi időszak cenzúráit, valamint a hadifogoly-levelezés cenzúráját későbbi tanulmányban kívánom ismertetni.

I. Az I. világháborús cenzúra alapjai, rendelkezések

Az I. világháborús magyar postai cenzúra alapját az 1912. évi LXIII. sz. t. c. képezi. Ennek 8. §-a a rendkívüli állapot bevezetése esetén a cenzúra bevezethetőségét is előirányozta. Ez a törvénycikk még nem rendelte el a postai cenzúrát, csupán a lehetőségét teremtette meg.

Az első rendelet, amely a postai cenzúra alkalmazását katonai szervek részére lehetővé tette, csak az I. vh. küszöbén, 1914. júl. 23-án jelent meg, ez az 5478 sz. M. E. rendelet. A rendelet még nem írta elő a mindenre kiterjedő postai cenzúrát. Az 1. § szerint pl. a posta kötelessége, hogy többek között a katonai hatóságoknak is — kívánságukra — bármely egyén postaküldeményeiről adatokat szolgáltasson, ill. lehetővé kell e hatóságok részére tenni, hogy azok a küldemény külsejét, ill. nyitott küldemények tartalmát is megnézhessék. A rendelet 2. §-a a hadműveleti területeken működő posta- és távíró hivataloknak írja elő, hogy kötelesek a katonai hatóságoknak a levelezőlapokat és sajtótermékeket (vagyis a le nem zárt küldeményeket) megtekintés céljából átadni, ill. olyan felhatalmazást is tartalmaz, hogy meghatározott címzettek vagy feladók postacsomagjai felbont-

hatók. A 3—4. §-ok a kitiltott nyomtatványoknak, vagy egyéb, a hadviselés érdekeit gyaníthatóan sértő tartalmú küldeményeknek hatósági közeg jelenlétében történő kézbesítését és a katonai hatóságok értesítési kötelezettségét írták elő. Végül a további §-ok a táviratok ellenőrzésével, nyelvével stb. foglalkoznak és gyakorlatilag minden távirat ellenőrzését előírják.

Néhány hét múlva jelent meg az 1919/B (KM) eln. sz. rendelet (1914. okt. 10.), amely a *külföldre szóló* levelek nyitva feladásáról és katonai ellenőrzéséről, azaz cenzúrázásáról rendelkezett. Előírta továbbá az egyébként is nyitva feladott küldemények (pl. nyomtatványok) fokozott ellenőrzését, hogy azok pl. írásbeli közleményt ne tartalmazzanak. Meghatározta, mely küldemények adhatók fel mégis zárva külföldre. Ezek:

— minden Ausztriába és Bosznia-Hercegovinába címzett küldemény;

— a hatóságok, hivatalok és hivatalos közegek által feladott küldemények, végül

— az uralkodóház és tagjai küldeményei.

E rendelet 7. §-a írta elő, hogy a külföldre menő, vagy onnan jövő küldemények a katonai ellenőrző bizottságnak bemutatandók, és egyben közzétette, hogy egyelőre a *Budapest 72, a Brassó 2 és a Temesvár 2* postahivatalok mellett működnek ilyen ellenőrző bizottságok. Lényegileg ezzel a rendelettel vette kezdetét az általános postai cenzúra, legalábbis külföldi viszonylatban.

E rendeletet többször módosították, kiegészítették. Így pl. a 2368/B postai rendelet (1914. nov. 30.) arról rendelkezik, hogy tulajdonképpen nem minden külföldről jövő küldemény cenzúraköteles; ha barátságos vagy semleges külföldről érkezik, akkor is kézbesíthető, ha nincsen cenzúrázva. A 836/B (1915. ápr. 27.) rendelet pedig a Monarchiából érkező küldeményeken felül a Németországból jövő küldeményeket is nem cenzúrázandónak tüntette fel. Az USA-ból jövő küldeményekre pedig azt írta elő, hogy csak akkor cenzúrázandók, ha gyanúsak. Itt jegyzem meg, hogy az USA viszonylatában attól féltek, hogy pl. szerb propagandairatok jönnek be az országba az USA-n keresztül.

Ugyanez a rendelet a külföldi küldemények cenzúrázására feljogosított hivatalok között a már említett három hivatalon (Budapest, Brassó, Temesvár) felül a *Zágráb 2* postahivatalt is felsorolja, sőt, a *Fiume 1* postahivatalt is, de ez utóbbit néhány hónap múlva egy másik közlemény törli. A háború vége felé pedig oly közlemény látott napvilágot, amelyből az tűnik ki, hogy a külföldi levelezés ellenőrzésére jogosított postahivatalok a budapesti, ill. Svájc viszonylatában az osztrák—svájci határon levő Feldkirch-i.

Arra vonatkozóan, hogy a *belföldi polgári küldemények* mely esetben és hol cenzúrázandók, nem találtam postai rendeletet. Úgy tűnik, hogy ezek cenzúrázása a már említett 5478 M. E. sz. rendeleten alapult és a katonai hatóságok a hadműveleti területen, ill. esetenként másutt is, e rendelet szellemében közvetlenül intézkedtek a cenzúrázást illetően.

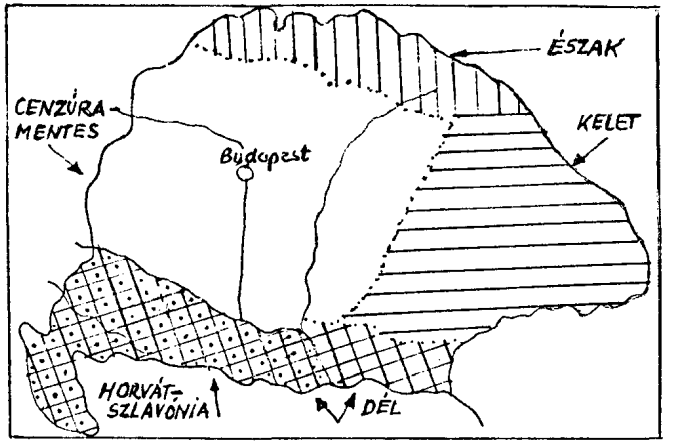
II. Cenzúrázott küldeményfajták

Az I. világháborúban a polgári postai küldemények jelentős része cenzúrázott. Ez egyaránt vonatkozik levelekre, levelezőlapokra, nyomtatványokra, hírlapküldeményekre, táviratokra stb.

Előre kell bocsátanom, hogy *táviratokkal*, ill. ezek cenzúrázásával nem foglalkoztam. A már említett 5478 M. E. rendelet ezekre előírta az általános cenzúrát, de nem kutattam fel azokat a hivatalokat, ahol ilyen cenzúrát végeztek. Néhány, levélen alkalmazott cenzúrabélyegző egyébként azt mutatja, hogy egyes hivataloknál mind távirati, mind levelezési cenzúra is volt (pl. Zágráb, Újvidék), minthogy maga a cenzúrabélyegző mindkettőre utal. E bélyegzők szövege

2. ábra. Cenzúrázott hírlapcímszalag Svájcból (1918)

3. ábra. Rendszeres cenzúrahelyek területi elhelyezkedése Magyarországon 1914—1918

ugyanis: „K. u. K. Telegrammzensurkommission und K. u. K. Zensurstelle in .....", vagy „K. u. K. Telegramm u. Briefzensurkommission in .....", vagy hasonló, azaz mind a távirati, mind a levélcenzúrára utaló. Valószínű, hogy a levélcenzúránál felsorolásra kerülő hivatalok, vagy legalábbis azok egy része, foglalkoztak távirati cenzúrával is.

Az *újság-, ill. nyomtatványküldemények* cenzúrájával csak érintőlegesen foglalkoztam. A belföldi újságküldeményeken ugyanis nem volt mit cenzúrázni, hiszen magukat az újságokat cenzúrázták. Ugyanez vonatkozott a szövetséges országokból jövő sajtótermékekre is. Az egyéb külföldi sajtótermékek egy része ki volt tiltva (a kitiltottak listája egyébként gyakran változott), így a cenzúra feltehetően egyfelől arra korlátozódott, hogy nem kitiltott újság érkezik-e, másfelől esetleg arra, hogy nincsen-e a küldeményekben mégis valamilyen levél elrejtve.

Úgy tűnik egyébként, hogy az újság-, ill. nyomtatványküldemények cenzúrázására a levélcenzúráétól eltérő cenzúrabélyegzőt használtak, amelyet a címszalagon helyeztek el. Ezen csupán a „CENZÚRÁZVA" szó szerepel, a cenzúrázás helyének megjelölése nélkül. A *2. ábrán* egy Svájcból érkezett, ilyen cenzúrabélyegzővel ellátott címszalag látható. Birtokomban van pl. egy, a megszállott Belgiumból származó címszalag is, amely csupán német cenzúrabélyegzővel (Aachen) láttak el, azon magyar cenzúrabélyegző nincsen (ennek okait lásd később a külföldi levelezés cenzúrája ismertetésénél). A későbbiek során egyébként az ilyen címszalagcenzúrákkal sem foglalkozom.

A tárgyalandó polgári levélpostai küldemények cenzúrázása szempontjából viszont meg kell különböztetnünk *bel-* és *külföldi* levelezést, minthogy ezek cenzúrázása különbözött egymástól. Elöljáróban azt is szükséges leszögeznünk, hogy *cenzúrázás szempontjából a Monarchia teljes egésze belföldnek mi-*

nősült. A külföldi levelezésnél pedig kisebb különbségek mutatkoznak a belföldről külföldre küldött, ill. a külföldről jött küldeményeknél (ezekre még kitérünk).

III. Cenzúrahelyek

A polgári levelezés szempontjából a Monarchia Magyarországhoz tartozó területei (ide értve Horvát-Szlavonországot) polgári levelezési cenzúrahivatalai tekinthetők magyar cenzúrahelyeknek. Ezek alapvetően kétfélék:

— állandó (rendszeres) cenzúrahelyek;
— kisegítő, ill. helyi katonai cenzúrahelyek, amelyek a körzetükbe tartozó polgári levelezést (is) cenzúrázták.

Az *állandó* cenzúrahelyek jelentős része az irodalomból ismert. Így pl. *Wolter: Die Postzensur* c. könyvében szerepel egy 39 helységneves lista. E lista azonban részben hibás, részben hiányos. Ezenkívül *dr. Holländer György* készített az I. világháborús cenzúrabélyegzőkről egy kézírásos katalógust saját használatára. Ennek néhány adatát is használni tudtam. Mindezeket saját kutatásaimmal egészítettem ki és ily módon alakult ki az állandó cenzúrahelyek azon jegyzéke, amely az *I. táblázatban* található. A cenzúrahelyeket e táblázatban területileg osztottam fel, éspedig:

— észak-magyarországi
— kelet-magyarországi
— dél-magyarországi (ide értve a horvát—szlavon területeket is)
— budapesti
— egyéb (névtelen, Feldkirch)

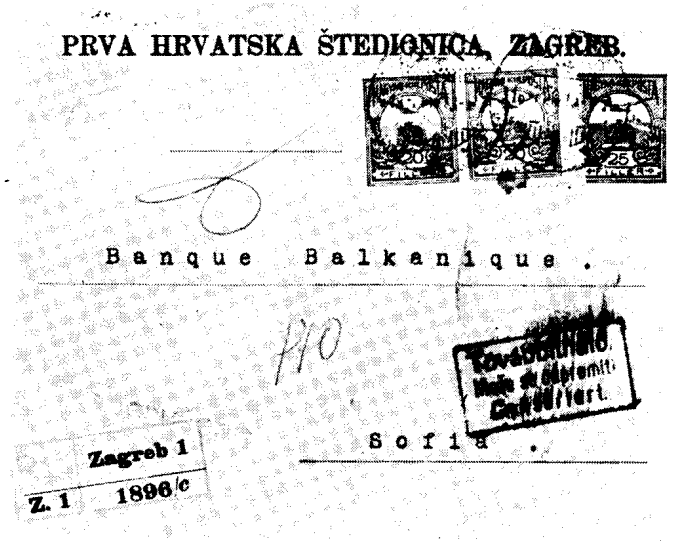
cenzúrákra. Egyes cenzúrahelyek bizonytalanságát magában a táblázatban jelöltem, ill. utaltam néhány, az irodalomban ugyan szereplő, de bizonytalan cenzúrahelyekre is. E táblázatban az állandó cenzúrahelyek mai ismereteink szerint szerepelnek, ami nem jelenti azt, hogy a jövőben nem fog még néhány további állandó cenzúrahely felbukkanni.

Ha ezen állandó cenzúrahelyeket (Budapest kivételével, amely csak külföldi levelezést cenzúrázott, vagy elvétve a Monarchia távol eső területeibe menőt, továbbá a nem magyar területen levő Feldkirch kivételével) egy térképen mutatjuk be *(3. ábra).* Kitűnik, hogy azok az ország északi, keleti és déli határvidékein helyezkednek el (keskenyebb-szélesebb sávban), viszont az ország középső, valamint nyugati részén nincsenek. A Monarchia osztrák részének több mint száz cenzúrahelyét térképre rajzolva a hazai, cenzúrahivatal-mentes övezethez csatlakozó, szintén cenzúrahivatal-mentes övezet rajzolódik ki.

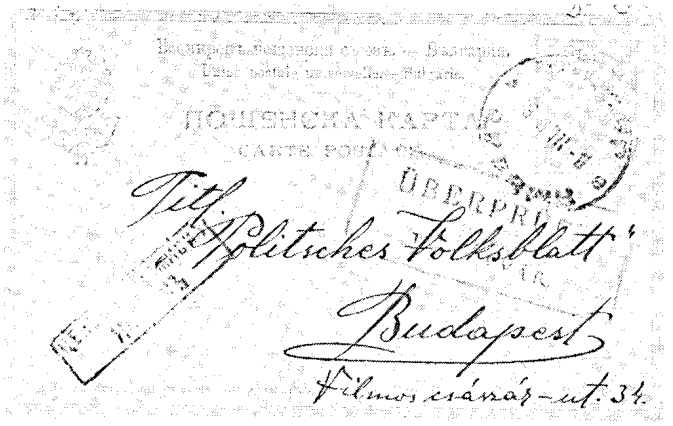
A cenzúrahivatalokat tartalmazó területek rovátkolásával azonnal érthetővé válik, hogy miképpen lehetségesek cenzúrázott és cenzúrázatlan belföldi küldemények. A *belföldi küldeményeket* ugyanis akkor cenzúrázták, ha azokat vagy a rovátkolt területeken adták fel, vagy — ha már korábban nem cenzúrázták azokat — ha oda érkeztek. A nem rovátkolt területeken belüli küldemények viszont cenzúramentesek voltak. Ily módon érthető, hogy míg pl. a Budapest—Bécs viszonylat cenzúramentes volt, egy semmitmondó karácsonyi üdvözletet is cenzúráztak pl. Dél-Erdélyben.

Megjegyzendő, hogy e rovátkolt terület a háború folyamán nem volt állandó, az *a hadműveletek függvényében változott,* új cenzúrahivatalokat létesítettek — esetleg csak időszakosan — vagy meglevőket megszüntettek. Annak feltárása, hogy az egyes állandó cenzúrahelyek mikortól meddig működtek, még a jövő feladata.

A külföldi levelezés cenzúrázása mondhatni általános volt és nem függött attól, hogy a küldemény a fentebb jelzett cenzúramentes övezetből származott-e, vagy oda íródott-e, vagy az amúgyis cenzúrás övezetekből. Sokkal inkább a küldemény relációja befolyá-

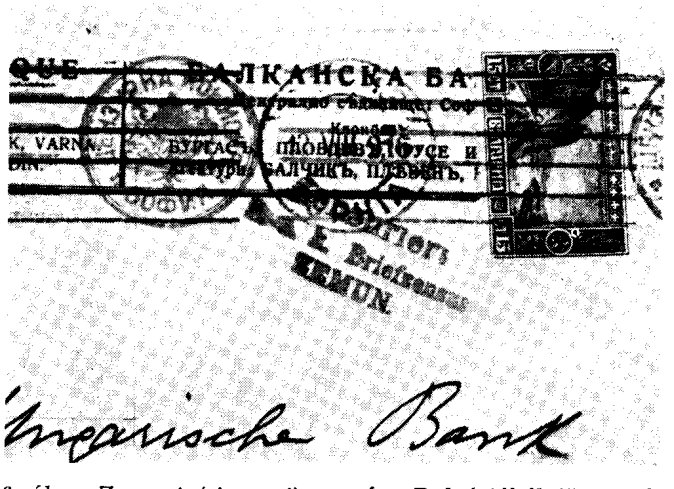
4. ábra. Zágrábi cenzúra Bulgáriába menő levélen (1917)

5. ábra. Temesvári cenzúra Bulgáriából jött levelezőlapon (1916) — a baloldali cenzúrabélyegző bolgár cenzúra

solta a cenzúrázást. Így pl. a baráti (szövetséges) országokból jövő küldeményeket nem mindig cenzúrázták, ha már ott cenzúrázva lettek (pl. német cenzúrával ellátott küldeményeket itthon gyakran nem cenzúráztak újra, de található ilyen török küldemény is).

A külföldi levelezés cenzúrázására feljogosított hivatalokra az I. táblázatban a KÜLF jelölés utal. Az I. vh. nagy részében öt ilyen hivatal volt, amelyeket a *4—8. ábrákon* mutatok be a bolgár relációban. Ezekhez járul a *9. ábrán* bemutatott Feldkirch az osztrák—svájci határon. Feldkirch kizárólag svájci viszonylatban cenzúrázott, a budapesti cenzúra minden viszonylatban megtalálható. Temesvár, Brassó és Zemun a balkáni levelezésnél, Zágráb a horvátországi küldeményeknél gyakori. Fiume, ha valóban cenzúrázott külföldi küldeményt, amire még bizonyítékot

6. ábra. Zemuni (zimonyi) cenzúra Bulgáriából jött levélen (1916) — a postabélyegzőt fedő cenzúra bolgár

7. *ábra.* Brassói cenzúra Bulgáriából jött levélen (1915) — a zárószalag a leggyakoribb, keretes

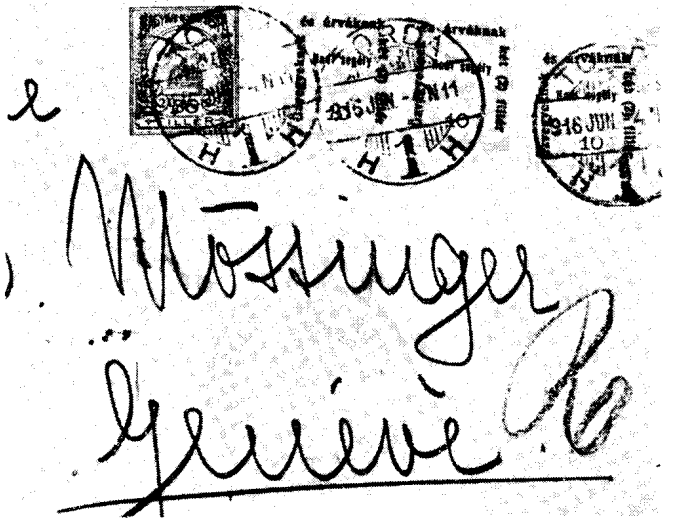
nem találtam, úgy valószínűleg az olasz viszonylatban működhetett az olasz hadüzenetig.

Megjegyzendő, hogy a cenzúrahivatalok illetékességét igen komolyan vették. Ha egy külföldi levél cenzúrázására fel nem jogosított hivatal külföldre menő küldeményt cenzúrázott (pl. Varasdin), úgy azt az illetékes, külföldi cenzúrázásra feljogosított hivatal nem fogadta el, hanem a küldeményt felülcenzúrázta (ismerek pl. ilyen, Feldkirchben másodszor cenzúrázott varasdini küldeményt).

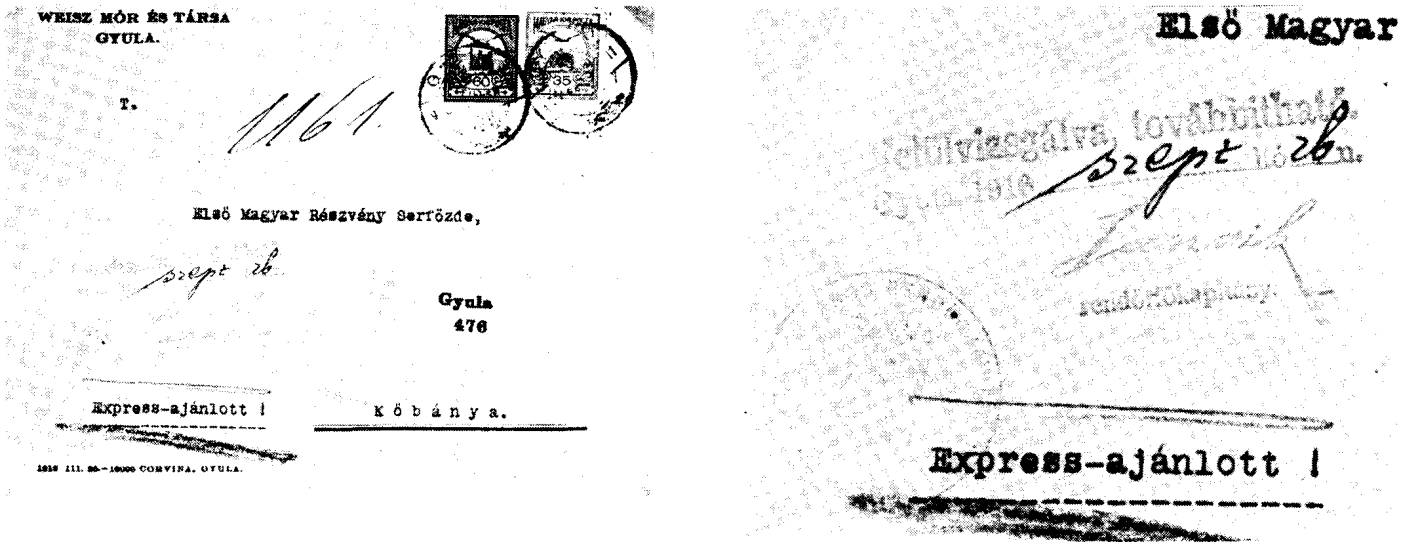
Előfordulnak *rendhagyó* bel- és külföldi cenzúrák is. Így az északkeleti határszélen feladott belföldi kül-

8. *ábra.* Budapesti cenzúra Bulgáriából jött levelezőlapon (1918) — a magyar cenzúra alatti kerek cenzúrabélyegző bolgár cenzúra

9. *ábra.* Feldkirch-i cenzúra Svájcba menő levélen (1916)

10. ábra. Gyulai kisegítő (rendőrségi) cenzúra (1916)

deményeknél néha előfordul, hogy azokon nem magyarországi cenzúrahely bélyegzője szerepel, hanem pl. a bukovinai Czernowitz cenzúrája. Külföldi viszonylatban pedig — inkább véletlenül, mint rendszeresen — előfordult, hogy a Magyarországra irányuló küldeményt a bécsi cenzúra cenzúrázta.

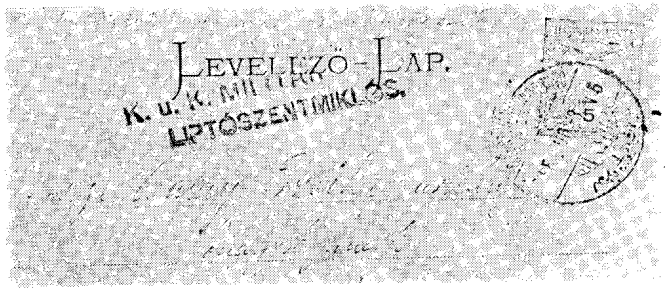
A külföldi viszonylatú leveleken természetesen gyakran több cenzúra együttesen szerepel. Az I. vh. idején számos ország cenzúrázott, így gyakoriak a kettős cenzúrák (pl. magyar—német, bolgár—magyar, török—magyar). Érdekes, hogy néha nem a külföldi feladó, ill. külföldi rendeltetési ország cenzúrája szerepel második cenzúraként. Így pl. az USA—magyar viszonylatban az USA-ból jövő küldeményeken a francia tranzitcenzúra (általában Marseille környéki), míg az oda menőkön az angol tranzitcenzúra elég gyakori.

Az állandó cenzúrahivatalok mellett előforduló *kisegítő,* ill. *helyi katonai polgári cenzúrahelyek* jegyzékét a *II. táblázat* tünteti fel. E cenzúrahivatalokra az a jellemző, hogy természetesen csak belföldi küldeményeket cenzúráztak, éspedig attól függetlenül, hogy a cenzúrás övezetben, vagy az egyébként cenzúramentes övezetben voltak. Egy részük ideiglenes hivatal volt (pl. a gyulai rendőrségi cenzúra a román betörés időszakából), más részük az ugyanott levő állandó cenzúrahivataltól függetlenül működött (pl. a kolozsvári katonai parancsnokság cenzúrája). Ismét más esetekben a cenzúramentes övezetben egy-egy jelentős katonai objektum jelenléte (pl. az örkényi katonai tábor, a komáromi vár, a diósgyőri vasgyár, mint hadiüzem) vezetett a polgári jellegű, nem tábori postai küldemények helyi jellegű cenzúrázásához.

Biztos vagyok abban, hogy e jegyzék távolról sem

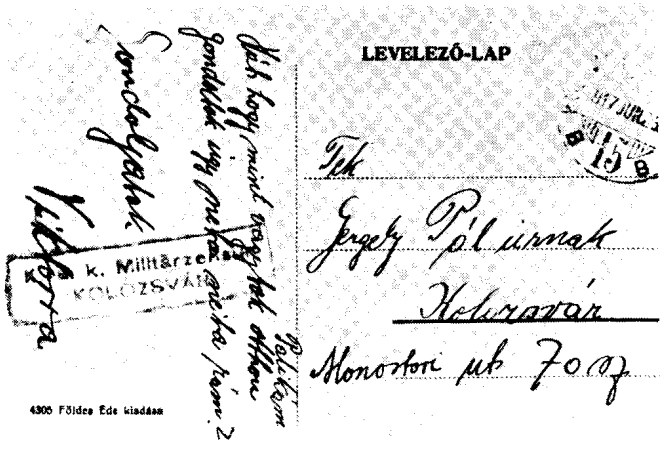

11. ábra. Szolyvai helyi katonai cenzúra polgári levélen (1915)

12. ábra. Liptószentmiklósi cenzúra (Észak-Magyarország) (1915)

teljes és az idők folyamán további ilyen cenzúrahelyek fognak felbukkanni. (E jegyzék egyébként szintén a Wolter-könyv jegyzékén, dr. Holländer magánkatalógusán és saját kutatásaimon alapszik.)

13. ábra. Kolozsvári cenzúra (Kelet-Magyarország) (1917)

14. ábra. Berzászkai cenzúra (DélMagyarország 1916.) — a zárószalag a leggyakoribb, keretes (35 f postabélyeg a levél hátoldalán)

15. ábra. Varazsdin-i (horvát-szlavón) cenzúra (1916)

Ezen kisegítő, ill. *helyi katonai-polgári* cenzúrahelyek közül néhányat a *10—11. ábrákon* mutatom be. A *12. ábra* jellegzetes észak-magyarországi, a *13. ábra* kelet-magyarországi, míg a *14—15. ábrák* dél-magyarországi, ill. horvát cenzúrahelyeket mutatnak be.

IV. Cenzúrajelek

A) Bélyegzők

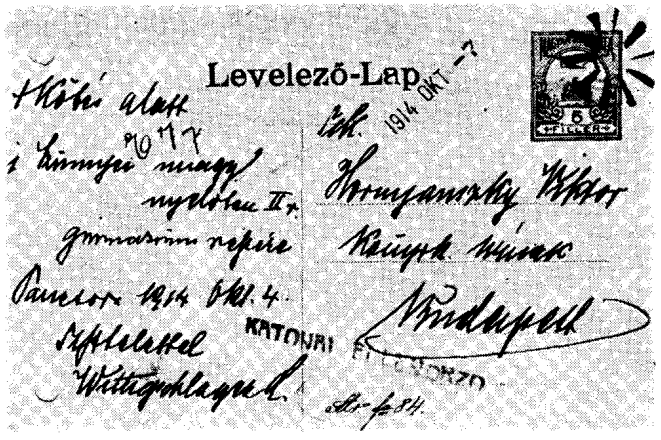
Az I. világháborús állandó cenzúrahelyek cenzúrabélyegzőit az I. táblázat foglalta össze. Amint e táblázatból is látható, számos cenzúrahelynek többféle bélyegzője is volt. Csak az alapvetően eltérőeket tüntettem fel külön, a kisebb eltérésekre csupán utaltam a *Megjegyzések*-ben. Valószínűnek tartom, hogy a további kutatások e bélyegzők körét bővíteni fogják. A táblázat bizonytalanságait illetően utalok a táblázat Megjegyzéseire, ill. lábjegyzetcímre. E táblázathoz még néhány egyéb megjegyzést szeretnék hozzáfűzni.

1. Magukat a bélyegzőket többféle szempont szerint is lehetne csoportosítani, így *alakjuk szerint* előfordulnak

— vonalbélyegzők (1, 2 és 3 soros);
— keretes bélyegzők (2, 3 és 4 soros);
— körbélyegzők (helységneves, vagy anélküli, címeres vagy címer nélküli, osztrák vagy kettős címeres stb.).

Szövegük, ill. nyelvük szerint is csoportosíthatók e bélyegzők. A legtöbbjük „K. u. K. Militärzensur", „K. u. K. Briefzensur" vagy „K. u. K. Zensurstelle" szövegű (ill. ezek kombinációi), de többjükben kifejezésre jut az is, hogy „Kommission"-ról (bizottság) van szó. A magyar nyelvűek „Katonai Ellenőrző Bizottság" szövegűek. A több nyelvűek viszont inkább a cenzúrázás tényére utalnak, pl. „Felülvizsgálva", „Átvizsgálva" stb. Egyesek a továbbíthatóságot is feltüntetik, pl. „Weiterleiten", vagy csak arra vonatkoznak (pl. a háromnyelvű bélyegző). Szövegüket tekintve nem állapítható meg valamilyen rendszer, bár egyes körzetek bélyegzői hasonlóak.

2. A cenzúrabélyegzők egy részében, vagy ahhoz csatlakozva a *cenzor száma* is feltüntetésre került, ezen helységeket megjelöltem. Megjegyzem, hogy egyes helységek csak 1916 végéig használtak cenzorszámos bélyegzőt (pl. Budapest, Fiume), ettől kezdve cenzorszám nélkülit, míg más hivatalok 1916 után is alkalmaztak cenzorszámot. Vannak hivatalok, amelyeknek azonos időszakból ismert cenzorszámos és szám nélküli bélyegzője is (pl. Újvidék, Zágráb). Az is érdekes, hogy egyes, a cenzorszámot már nem alkalmazó hivataloknál ezt követően a cenzor gyakran szignálta a bélyegzőt (ill. a küldeményt a bélyegző alatt). Nem állítottam egyébként össze, hogy ahol cenzorszámot használtak, hányféle cenzorszám található, de néhány helyen (pl. Budapest) igen sokféle, becslések szerint

16. ábra. Pancsovai ideiglenes cenzúra és néma postabélyegző (1914)

megközelítően száz. Ennek összeállítása szintén a további kutatások feladata.

3. A legtöbb cenzúrahelyen *többféle színű* bélyegzőt használtak. Az előforduló színek főleg fekete, kék és vörös, de vannak különféle ibolya árnyalatú bélyegzők is. Ugyanaz a bélyegző többféle színnel is előfordul, néhány viszont mindig azonos színű. Egyelőre nem találtam a színek használatában semmilyen rendszert, úgy tűnik, hogy azt használták, amihez hozzászoktak, vagy ami éppen volt. Éppen ezért nem hiszem, hogy a bélyegzők színeltérései postatörténeti érdekességűek és így gyűjtési szempontból különösen fontosak volnának.

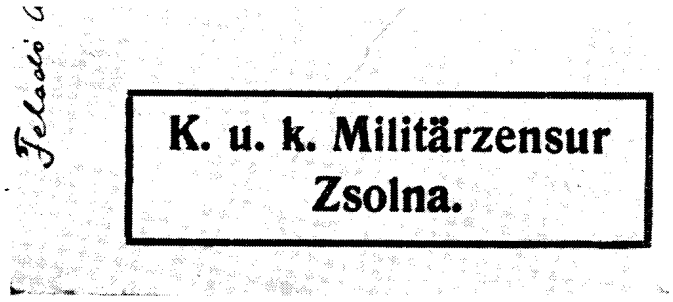
4. Az egyes azonosaknak tűnő cenzúrabélyegzőknél is vannak *kisebb eltérések,* főleg a sokat használtaknál. Ilyen eltérés pl. a bélyegző méreteinek eltérése (hossz- vagy sorméretek, betűméretek), vagy a keret sarkított, ill. legömbölyített volta, eltérő betűtípus használata, vagy egyes betűkben való eltérések (pl. a K. u. K.-ban az „u" betű kis betű helyett nagy) stb. Vannak sajtóhibás bélyegzők is, pl. „Varazdin" helyett „Varazin". Ezeket nem tekintem külön bélyegzőknek, minthogy csupán egy adott bélyegzőfajta változatai. A részletes bélyegzőismertetésnél azonban az általam ismert jelentősebb eltérésekre utaltam.

5 .A bélyegzők szövege zömében *német,* tisztán *magyar* csak a délvidékiek között található. Előfordul néhány *több nyelvű* is (magyar—német, ill. német—horvát nyelvű), sőt, egy magyar—horvát—német háromnyelvű is. (Itt jegyzem meg, hogy az I. vh. utáni magyar cenzúrabélyegzők mindig magyar nyelvűek!)

6. Amint arra a Megjegyzés rovat is utal, Pancsovánál, a délvidéken, elsősorban Pancsova körzetében, 1914. végén, ill. még 1915-ben is különféle „Katonai Ellenőrző Bizottság" szövegű vonalas bélyegzők fordultak elő 1—3 soros kivitelben. Ezek egy részénél részleges rövidítések is előfordulnak (pl. Ell. Biz.). E bélyegzők mindig *néma postabélyegzőkkel* párosulnak. Néma postabélyegzővel párosítva ismert egy „Censuriert R." szövegű bélyegző is. E bélyegzők kivitele azt mutatja, hogy azok ideiglenes jellegűek (később a pancsovai körbélyegzők váltották fel azokat). Az egyik ilyen némabélyegző ideiglenes jellegű cenzúrabélyegző-párosítást a *16. ábrán* mutatom be.

A kisegítő, ill. helyi katonai polgári cenzúrahelyek bélyegzőit nem foglaltam össze táblázatban. Azok egymástól teljesen különbözőek, amint ez a *10—11. ábrákon* bemutatott példákból is látható. Ritkán magyar, többnyire német nyelvűek. Jellemző az utóbbiakra pl. a „K. u. k. Etappenstationskommando", vagy „Militärstations Kommando" stb. és az „Überprüft" vagy „Zensuriert" szövegű külön bélyegző.

Megjegyzem végül, hogy előfordulnak a küldeményeket a feladóhoz visszairányító bélyegzők is. Ezek egy része a hadi helyzet miatti nem továbbíthatóságra hivatkozik, ami lényegileg nem cenzúrabélyegző. Cenzúra jellegű viszont az olyan bélyegző, amely a szokásos cenzúrabélyegző mellett szerepel és általában a nem kézbesíthetőségre utal. Ez ugyanis a cenzúra által visszautasított küldemény.

17. ábra. Zsolnai cenzúra zárószalag

18. ábra. Sátoraljaújhelyi cenzúra zárószalag

B) Zárószalagok

A külföldre küldött leveleket nyitva kellett feladni, azokat a cenzúra ragasztotta le. Belföldre ilyen rendelkezés nem volt, de előfordul nyitva feladott és a cenzúra által leragasztott belföldi levél is. Ismert oly külföldre ment levél, amelyet nem nyitva adtak

19. ábra. Orsovai cenzúra zárószalag (keret nélküli)

20. ábra. Magyar-horvát kétnyelvű cenzúra zárószalag

fel és amelyet a cenzúra éppen ezért visszaküldött a feladónak egy erre utaló bélyegzővel ellátva. (Ez arra mutat, hogy nem egyedi eset volt!)

A nyitva feladott küldeményeket gyakran cenzúrazárószalagokkal ragasztották le, de az ellenkezőjére is van példa. Ez utóbbi akkor ismerhető fel, ha pl. a bélyeget a hátoldalra ragasztották és a leragasztott boríték részben fedi a korábban felragasztott bélyeget.

A felbontott belföldi küldeményeket és a külföldről jött (természetesen leragasztott) küldeményeket felbontás után a cenzúra szintén zárószalaggal ragasztotta le.

A leggyakoribb cenzúra-zárószalag szöveg: *„Hadijog alapján fölbontatott"*. Ennek leggyakoribb kivitele az, amelynél e szöveg keretben van *(lásd a 7. ábrán* a Brassóban cenzúrázott bolgár levelet). A szöveg mérete, ill. a keret mérete többféle, eltérőek a használt betűtípusok is. Gyakori a nyomásban a kerethiba. Maga a zárószalag fehér vagy krémszínű, néha majdnem transzparens papír, a nyomás pedig piros, különböző árnyalatokban. Úgy tűnik, hogy a nagy szükséglet miatt különféle helyeken és időpontokban készült zárószalagoknak csupán alapkivitele azonos, de a tényleges kivitel sokféle. Ezek részletezése meghaladná e tanulmány kereteit.

A „Hadijog alapján fölbontatott" szövegű zárószalagból készült keret nélküli is, nagyobb betűkkel, fehér papírra, fekete színben. E zárószalagot állítólag csak Orsován használták.

Ismert az északi országrészből néhány helyi használatú zárószalag is. Ezek szövege, sőt, teljes kivitele megegyezik a használati hely szokásos cenzúrabélyegzőjéével. Ilyenek a zsolnai, kassai és sátoraljaújhelyi zárószalagok.

Készült továbbá magyar—horvát kétnyelvű zárószalag is. Ennek kivitele hasonló a leggyakoribb, keretes magyaréhoz, szövege azonban 2×2 soros. A magyar szöveg azonos a magyar zárószalagéval, a horvát pedig „Otvoreno na temelju ratnog prava". Ezt horvát területen használták, ahol német nyelvű zárószalag alkalmazása is ismert.

A fent említett zárószalagok közül néhány a *17—20. ábrákon* látható.

Megjegyzem, hogy külföldi viszonylatú levelezésen a hazai zárószalag mellett külföldi is előfordul (pl. kerek török, német, bolgár, francia vagy angol tranzit stb.). Az ilyen zárószalagok filatéliai szempontból nyilván kívánatosabbá teszik a szóbanforgó darabot.

V. A cenzúra alkalmazása

A cenzúrabélyegzők a cenzúrázás helyét — kevés kivétellel — feltüntetik. Külföldi viszonylatban a cenzúra alkalmazási helye egyértelműnek tűnik, az általában Budapest, illetve — viszonylattól függően — a többi cenzúrahely aszerint, hogy milyen viszonylatról van szó és milyen irányban (vonalon) ment a küldemény. Belföldi vonatkozásban már nem ilyen egyértelmű a helyzet. Gyakran nehéz megállapítani, hogy némely esetben mikor, miért, melyik helység cenzúrabélyegzője szerepel a küldeményen. Ha a cenzúrakörzeten kívüli területről ment küldemény a cenzúrás körzetbe, világos, hogy a cenzúrás körzet valamelyik cenzúrahelységének bélyegzője szerepel a küldeményen és fordítva. Ez a bélyegző azonban nem mindig a feladási, vagy érkezési körzet legközelebbi cenzúrahelyének bélyegzője!

Egészen érthetetlen kerülők is előfordulnak, pl. miért cenzúráztak egy Kolozsvárról Békéscsabára címzett küldeményt Brassóban, holott Kolozsvárnak is volt cenzúrahivatala?

Cenzúrázás körzeteken belüli küldeményeknél sem mindig a feladóhelyhez legközelebb eső cenzúrahivatal bélyegzője szerepel. Valószínű azonban, hogy *az általános irányelv az lehetett,* hogy a feladóhely körzete cenzúrázzon (ha ott volt cenzúrahivatal), vagy a legközelebbi cenzúrahely; ha cenzúramentes övezetből érkezett a küldemény, akkor pedig az érkezési körzet legközelebbi hivatala.

Úgy tűnik azonban, hogy — elsősorban az I. vh. vége felé — olyan jellegű törekvés is volt, hogy egyes küldeményeket nem a feladóhelyen cenzúráztak (noha ott is volt cenzúrahivatal), hanem bizonyos körzetbe irányították a küldeményeket cenzúrázás végett. Erre utal pl. a Brassó—Budapest viszonylatban használt „Cenzúrázás végett Kolozsvár!" szövegű kétsoros bélyegző. Az így jelölt küldeményt azután Kolozsvár cenzúrázta is.

A feladóhelyen való cenzúrázás általános szabálya érvényesült a *Monarchia* más részeibe menő, ill. onnan érkező küldeményeknél is. A legtöbb, osztrák területről érkező küldeményt Ausztriában cenzúrázták, hiszen a különböző tartományokat figyelembevéve ott több cenzúrahivatal volt, mint magyar területen. Akadnak azonban kivételek is.

Egy további ritka kivétellel találkoztam egy Erkről Kattowitz-ba címzett küldeménynél, amelyet Budapest cenzúrázott úgy, mintha külföldre menő küldemény lenne, holott Kattowitz a Monarchiához tartozott. Kettős, osztrák és magyar cenzúrával eddig nem találkoztam.

Más kivételekre (magyar belföldi küldemény cenzúrázása Bukovinában vagy Galíciában, ill. külföldről jövőé Bécsben) már utaltam a cenzúrahelyeknél.

Utószó

Az I. világháborús cenzúra igen sokrétű. A most közölt polgári levelezési cenzúrarész sem képezhet lezárt kutatási eredményt. Közlését mégis azért tartottam célszerűnek, hogy a gyűjtőtársaktól érkező további információk, kiegészítések, helyesbítések segítségével azt véglegesíthessem. Úgy vélem, hogy ehhez már jó alapot nyújtanak az itt ismertetettek.

Ezúton is köszönetet kell mondanom mindenekelőtt a szerkesztőségnek, hogy a tanulmány közlését lehetővé tette, továbbá mindazoknak, bel- és külföldön, akik anyaguk átengedésével, vagy birtokukban levő, ill. általuk ismert anyag közlésével, tanácsokkal, adataikkal hozzásegítettek a jelen ismeretek megszerzéséhez és ezzel nagyban hozzájárultak e tanulmány elkészítéséhez.

FELHÍVJUK

olvasóink figyelmét, hogy kiadványunk alábbi számai még megvásárolhatók:

1972/1 szám	10,—
1975/1 szám	15,—
1976/1 szám	18,—
1976/2 szám	nem jelent meg!
1977/1 szám	18,—
1977/2 szám	18,—
1978/1 szám	18,—
1978/1 szám	18,—
1979/1 szám	24,—
1979/2 szám	24,—
1980/1 szám	24,—
1980/2 szám	24,—
1981/1 szám	30,—
1981/2 szám	30,—
1982/1 szám	30,—
1982/2 szám	30,—
1983/1 szám	30,—
1983/2 szám	30,—
1984/1 szám	30,—
1984/2 szám	30,—

A füzeteket a budapestiek a székházban, munkaidő alatt a nyomtatványraktárban, munkaidő után a könyvtárban szerezhetik be.

I. TÁBLÁZAT

A hivatal helye[1])	A bélyegző elrendezése	szövege[2])	méret[3])	szín[4])	Megjegyzés[5])
A) Észak-Magyarország					
Beregszász ?	1 soros	Zensuriert	?	i	Helységnevet bélyegző nem tartalmaz, kétes
Eperjes	2 soros	K. u. K. MILITÄRZENSUR SITZ DER KOMMISSION EPERJES	kb. 67	k i	V: 1. v. 2. sor hosszabb. Városnév nélkül is
Huszt T	a. 1 soros	CENSURIERT ill. CENSURIEKT	?	i	ld. még Tiszaújlak. Helységnév n., kétes: Huszti-e?
	b. 2 soros	Eperjeshez hasonló, szövegben HUSZT	kb. 62	i	
Kassa T	a. 2 soros	K. u. K. MILITÄRZENSUR SITZ DER KOMMISSION: KASSA	kb. 63	k f	A két sor ált. azonos hosszúságú
	b. 3 soros	K. u. K. MILITÄRZENSUR SITZ DER KOMMISSION KASSA	kb. 65	k	V: Kassa h. Kassa l.
Liptószentmiklós T	2 soros	K. u. K. MILITÄRZENSUR LIPTÓSZENTMIKLÓS	kb. 63	k	V: 3 soros is ismert
Máramarossziget T	a. 1 + 1 soros	Zensuriert (külön bélyegző)	kb. 56	i, v	V: nagy betűk (I. b.)
		K. u. K. Zenzurstelle in M-Sziget	kb. 80.	i, v	betűtípusok (II. b.)
	b. 2 soros	ld. Kassa a.; helységnév mindig rövidítve: M.-SZIGET	62—64	k, v	V: 1. sor előrébb, Ism. KuK ZENTRURSTELLE anonym, itt haszn. b. is
Munkács T	a. 1 soros	Zensuriert ill. ZENSURIERT	?	v	
	b. 2 soros	Militär-Zensur Kommission Munkács	kb. 46	v	V.: Többféle betűtípus
	c. 3 soros	K. u. K. MILITÄRZENSUR Sitz der Kommission MUNKÁCS	kb. 44	k v	V.: — Többféle betűtípus — 2. sor is nagybetűs, bélyegzőhossz. 66 mm.

Jegyzetek:

1) A helységnevek utáni rövidítések jelentése:
C = cenzorszámos bélyegzőt (is) használó hivatal.
T = többféle bélyegzőt használó hivatal.
KÜLF. = külföldi levelezés cenzúrázására felhatalmazott hivatal.
? = kétséges, kellő információ nélküli adat; a hivatal létezése bizonytalan.

2) A nagy és kisbetűk — ahol a bélyegző ismert — az eredeti elrendezésnek felelnek meg. A betűk méretei nem egyeznek meg az eredetivel és arra sem volt mód, hogy az azonos bélyegzőkön belüli betűméret-eltéréseket jelöljem. Ahol lehetett, a Megjegyzés rovat utal arra, ha a bélyegző különböző betűtípusokkal is ismert.

3) Valamennyi adat mm-ben. Vonalbélyegzőknél a hosszat jelöltem, körbélyegzőknél az átmérőt. Keretes bélyegzőknél az első adat a hossz, a második a szélesség. ? = nincs megbízható adatom.

4) Színek rövidítése: i = ibolya, k = kék, v = vörös, f = fekete, vl = vöröseslila, kl = kékeslila. Ahol két rövidítés is szerepel, mindkét színű ismert (néha három is).

5) Rövidítések: V. = változatok, b. = bélyegző, ism. = ismert, küld. = küldemény, előf. = előfordul, kieg. = kiegészítő, felt. = feltehetően, ált. = általában, haszn. = használt, h. = helyett, n. = nélküli.

A hivatal helye[1]	A bélyegző				
	elrendezése	szövege[2]	méret[3]	szín[4]	Megjegyzés[5]
Nagyszöllős	3 soros	K. u. K. Militärzensurkommission Nagyszöllős	?	i	Betűtípus többi b.-től eltérő, lehet, hogy csak átmeneti cenzúrahely
Sátoraljaújhely T, C	3 soros	K. u. K. MILITÄRZENSUR SITZ DER KOMMISSION (6) SÁTORALJAÚJHELY	55—60	k	Cenzorszám (3. sor) vált. V.: — Cenzorszám nélkül — Többféle betűtípus
Tiszaújlak ?	1 soros	CENSURIERT ill. CENSURIEKT	?	i	Ld. Huszt; Felt. tiszaújlaki levelezést is Huszt cenzúrázta; kétes
Ungvár T	a. 2 soros	Kassa a-hoz hasonló, szövegben: UNGVÁR	62 mm	k	V: Többféle betűtípus Városnév nélkül
	b. 3 soros	Kassa b-hez hasonló, szövegben: UNGVÁR	?	k	
Zsolna	2 soros keretes	K. u. K. MILITÄRZENSUR ZSOLNA	63x12	k	V: méret betűtípus
B) Kelet-Magyarország					
Arad T	2 soros	K. U. K. BRIEFZENSUR ARAD	kb. 56	v l	V: —K. u. K. (51 mm-es) —Betűméret: 4.5 v. 6 mm
Beszterce T, C	a. 2 soros	Zensuriert K. u. K. Militärzensur Beszterce	?	v	
	b. 2 soros	K. u. K. Militärzensur in Besztercze	?	v	
	c. 2 soros	K. u. K. Zensurstelle Besztercze	kb. 51	v	
	d. 2 soros keretes	Azonos szövegű c-vel, de eltérő betűtípus és keretben	?	v	V: Besztercze (Vár) a szövegben
	e. 3 soros keretes	Zensurfrei! K. u. K. Militärzensur Besztercze	?	v	
	f. 3 soros keretes	K. u. K. Militär-Zensur Beszterce Nr. 4. Weiterleiten!	63x26	vl	A keret: duplakeret. — Cenzorszám (2. sor) változó
Brassó T, KÜLF. is	a. 1 soros	ÜBERPRÜFT	kb. 48	k	Ritkán külön, ált. g. b.-vel együtt
	b. 2 soros keretes	K. u. K. Mil. Briefzensur Brassó	?	kl	
	c. 3 soros keretes	Zensuriert K. u. K. Briefzensurkommission Brassó	?	k	Kis- v. nagybetűs voltáról nincs információm
	d. 3 soros keretes	Zensuriert K. u. K. Mil. Briefzensur Brassó	?	k	Kis- v. nagybetűs voltáról nincs információm

A hivatal helye[1]	A bélyegző				
	elrendezése	szövege[2]	méret[3]	szín[4]	Megjegyzés[5]
	e. 3 soros keretes	ZENSURIERT K. u. K. ZENSURSTELLE BRASSÓ	54x17	k	
	f. 3 soros keretes	Weiterleiten K. u. K. Zensurstelle Brassó	?	k	Kis- v. nagybetűs voltáról nincs információm
	g. kör	K. u. K. MILITÄRBRIEFZENSUR KOMMISSION x BRASSÓ középen: osztrák címer	33.5	k	Előf.: ritkán önállóan, ált. a b.-vel együtt
Karánsebes	2 soros	K. u. K. BRIEFZENSUR KARÁNSEBES	57	v	Előf.: 1 soros ZENSURIERT b.-vel együtt
Kolozsvár T	a. 1 soros	ZENSURIERT	kb. 53	k	Alk.: f. b.-vel együtt
	b. 2 soros	Cenzúrázás végett KOLOZSVÁR	kb. 62	k	A b.-t pl. Brassó tette rá, Kolozsvár az e. b.-vel cenzúrázta
	c. 2 soros keretes	K. u. K. Militärzensur KOLOZSVÁR	52—3x 13—4	k	V: keretsarkok szögletesek v. lekerítettek
	d. 3 soros	K. u. K. MILITÄRZENSUR KOLOZSVÁR WEITERLEITEN	kb. 54	v	
	e. 3 soros keretes	ZENSURIERT K. u. K. Militärzensur KOLOZSVÁR	51—3x 21—2	k	
	f. kör	KUK MILITÄRZENSUR x KOLOZSVÁR középen: kettős címer	kb. 35	k	V: K. u. K. Militärbrief-Zensurkommission szöveggel
Lugos	2 soros	K. u. K. BRIEFZENSUR LUGOS	57	v	
Marosvásárhely	3 soros keretes	ZENSURIERT K. u. K. Briefzensurkommission MAROSVÁSÁRHELY	52—3x 19—20	k	
Nagyvárad	2 soros	ld. Arad, de szövegben: Nagyvárad	64	v	
Naszód	2 soros	K. u. K. Militärzensur in Naszód	65	k	Hosszú, elnyújtott betűk
Resiczabánya	2 soros	K. u. K. BRIEFZENSURSTELLE RESICZABÁNYA	kb. 68	v	

A hivatal helye[1])	A bélyegző				
	elrendezése	szövege[2])	méret[3])	szín[4])	Megjegyzés[5])
C) **Dél-Magyarország** (Horvát-Szlavóniával); ez utóbbiak (H)-val jelölve 6.)					
Berzászka	2 soros	K. u. K. BRIEFZENSUR BERZÁSZKA	57—8	k	
Bjelovar (H) T, C	a. 3 soros	ÜBERPRÜFT PREGLEDANO 5 BJELOVAR	kb. 36	k v	Cenzorszám (jobb oldalt) változó
	b. 3 soros keretes	K. u. K. Zensurstelle Bjelovar Zensuriert: 5	36—7x 20—1	k	Cenzorszám (jobb oldalt) változó
	c. kör	K. u. K. BRIEFZENSURKOMMISSION középen: BJELOVAR	30	v	
Brod (H)	3 soros keretes	Továbbítható Može se odpremiti Censuriert	35 x 17—8	f	Ált. háromnyelvű b., (H)-ban több helyütt haszn. Haszn. helye ezért kétséges
Fiume T, C KÜLF is?	a. 2 soros	Zensuriert KuK Zensurstelle Fiume	?	i	
	b. 2 soros keretes	K. u. K. Zensurstelle Fiume	?	i	
	c. 3 soros	FELÜLVIZSGÁLVA ÜBERPRÜFT FIUME 5.	38—9	k	Cenzorszám (3. sor) változó; 1916 végéig haszn.
	d. 3 soros keretes	ZENSURIERT K. u. K. Militärzensur FIUME 5.	49 x 16	k	Cenzorszám (3. sor) változó; 1916 végéig haszn.
	e. 3 soros keretes	ZENSURIERT K. u. K. Zensurstelle FIUME	41x15 ill. 48x18	f k	1917-től használták. V.:— kféle méretek — kisbetűs „k. u. k" B. mellett néha kis körben külön: cenzorszám b.
Karlovac (H), T, C	a. 3 soros	ld. Bjelovar a, de szövegben Karlovac	35	k v	Cenzorszám (jobb oldalt) változó
	b. 3 soros keretes	Szöveg azonos a-val, de lekerekített sarkú keretben	43—4x 20		Cenzorszám (jobb oldalt) változó
Orsova	2 soros	K. u. K. BRIEFZENSUR ORSOVA	56	v	

6. sz. jegyzet: A felsorolt cenzúrahelyeken túlmenően állítólag cenzúrahivatalok voltak még a köv. helyeken, de ezekről bélyegzőt még nem láttam: Bozovics, Drenkova, Orahovica.

A hivatal helye[1])	A bélyegző				
	elrendezése	szövege[2])	méret[3])	szín[4])	Megjegyzés[5])
Osijek (H) T, C	a. 1 soros	K. u. K. Militärzensur Osijek	kb. 90	k	4 mm-es nagy betűk
	b. 2 soros	K. u. K. MILITÄRZENSUR OSIJEK 10	57	vl	Cenzorszám (2. sor) változó
	c. 2 soros ill. 3 soros	Azonos b.-vel, de eltérő betűtípus	63—5	k	Cenzorszám (2. sor) változó V:— többféle betűtípus — a 11-es cenzorszám 3 soros!
	d. 2 soros keretes	K. u. K. MILITÄRZENSUR OSIJEK	kb. 67	k	
	e. 3 soros keretes	3 nyelvű szöveg, azonos Brod-i bélyegzővel	35x17—8	f	Háromnyelvű ált. b.
Pancsova T	a. kör	KATONAI ELLENŐRZŐ BIZOTTSÁG	40—3	f	Helységnév nélküli, a pancsovai körzetben használták
	b. kör	Azonos a.-val	33	k	ld. a. alatti megjegyzés
	c. vonalas kféle	Katonai Ellenőrző Bizottság (ld. Megjegyzés!)			Az Orsova—Pancsova közötti határsávban 1914—5-ben különféle 1—2—3 soros b.-t haszn. e szöveggel, részben szórövidítéssel is + néma postab.-t; ismert „Censuriert R" b. néma postab. is
Petrovaradin (H)	a. 1 soros	Cens. Censor No. 4	39	k	Csak cenzorszám, ez vált. b.-hez kieg. b.
	b. kör	ZENSURKOMMISSION IN PETROVARDIN középen: osztrák címer		k	Ált. a.-val együtt, de a. nélkül is haszn.
Ruma (H)	2 soros	Zensuriert! Postzensur Kommission Ruma	50	k	
Stara Pazova H	kör	KuK Militär-Zensur Kommission — Stara Pazova	?	k	V.:— előf. cenzor nevével
Temesvár T, KÜLF is	a. 2 soros	FELÜLVIZSGÁLVA (TEMESVR)	kb. 50	v	Sajtóhibás!
	b. 2 soros	FELÜLVIZSGÁLVA (TEMESVÁR)	?	v	
	c. 2 soros	K. u. K. BRIEFZENSURSTELLE TEMESVÁR	68—70	v, k, i	V.:— többféle betűtípus — ZENSURIERT 1 soros kieg. b.-vel együtt
	d. 3 soros keretes	Zensurbehörde MK. T. Zensuriert am ...../..... 1914 Kann weiter gehen	79x27	v	Korai b. (1914), valószínűleg Temesvár-i
	e. 3 soros keretes	ÜBERPRÜFT Felülvizsgálva TEMESVÁR	52x22	v	
	f. kör	CS. ÉS KIR. ELLENŐRZŐ (dátum középen) TEMESVÁR BIZOTTSÁG	43	v	Belf. és külf. levelezésen

A hivatal helye[1]	A bélyegző				
	elrendezése	szövege[2]	méret[3]	szín[4]	Megjegyzés[5]
Újvidék T, C	a. 3 soros keretes	K. u. K. Zensurstelle Újvidék Zensuriert: 4	35—6x 22—3	k	Cenzorszám (3. sor) változó
	b. kör	K. u. K. MILITÄR-ZENSURKOMMISSION középen: Újvidék	31—5	k f	V. sokféle! pl.: — betűtípus, betűméret — csak kezdőbetűk nagyok, többi kicsi; — kör 1 v. 2 vonalas — „Kommision (1 s betű) a 2 vonalas kör vált.-ban
	c. kör	K. u. K. TELEGRAMMZEN- SURKOMMISSION UND K. U. K. ZENSURSTELLE középen: IN ÚJVIDÉK	33	f	
Varazsdin (H) T, C	a. 2 soros	K. u. K. Militärzensur Varaždin 3	56	k	Cenzorszám (2. sor) változó
	b. 2 soros keretes (dupla)	K. u. K. MILITÄRZENSUR ZENSURIERT No. 1. VARAŽDIN	56 x 20	k	Cenzorszám (2. sor) változó Keret ovális, lesarkított V.: VARAŽIN (tévesen)
	c. 3 soros keretes	K U K Zensurstelle Varaždin Zensuriert 5	35 x 25	k	Cenzorszám (jobb oldal, alul) változó V.: K. u. K.
Versecz	kör (dupla)	KATONAI ELLENŐRZŐ BIZOTTSÁG középen: Versecz	34	v vl	
Zágráb (H) T, C, KÜLF is	a. 2 soros	Zensuriert 6	30	k	Névtelen cenzorszámos b., szám változó V.: Különféle betűtípusok
	b. 3 soros	K. u. K. TELEGRAMM-u. BRIEFZENSURKOMMISSION in ZAGREB	66—71	k	Ism.: „Unterliegt nicht der Zensur" kiegészítő b.-vel is
	c. 3 soros keretes	K. u. K. Militärzensur Zagreb überprüft: 2	30 x 20	k v	Cenzorszám (jobb oldal, alul) változó
	d. 3 soros keretes	Azonos a Brod-i 3 nyelvű bélyegzővel	35 x 17—8	f	Három nyelvű, ált. b.
	e. 4 soros keretes	KuK. Tel Zensurkom. u K. u. K. Zensurstelle Zagreb 6 Zensuriert:	36 x 24	k v	Cenzorszám (jobb oldal), változó

A hivatal helye[1]	A bélyegző				
	elrendezése	szövege[2]	méret[3]	szín[4]	Megjegyzés[5]
	f. kör	K. u. K. TELEGRAMM u. BRIEFZENSUR KOMMISSION középen: címer, alul: in ZAGREB	35	k	
Zemun (H) KÜLF	3 soros	Zensuriert K. u. K. Briefzensur ZEMUN	34	v	Elsősorban a Balkánról jövő küldeményeken (Zemun = Zimony)
D) **Budapest**					
T, C, KÜLF	a. 3 soros	FELÜLVIZSGÁLVA ZENSURIERT BUDAPEST $\frac{72}{39}$	37 x 42	k	V.: Többféle méret; Cenzorszám a Bp. 72-es postánál (nevezőben), változó. — 1916 végéig alk.
	b. 3 soros	FELÜLVIZSGÁLVA ÜBERPRÜFT BUDAPEST 24	32— 40	k	V.: Többféle méret Cenzorszám (3. sor) vált. 1916 végéig alk.
	c. 3 soros keretes	ÁTVIZSGÁLVA Z. ST. BUDAPEST ZENSURIERT	40 x 18.5	f	V.:— méret — keret (szögletes, lesarkított) 1917 elejétől alk.
	d. kör	K. u. K. Militärzensur-Kommission Budapest	?	i	
E) **Egyéb**					
Névtelen	2 soros keretes	ZENSURIERT K. u. K. Mil. Briefzensur	53 x 22	k	Erdélyben használták
Feldkirch	a. 3 soros keretes	Zensuriert K. u. K. Zensurstelle 04 FELDKIRCH	40—5 x 17—30	v	V.: Többféle méretek Cenzorszám (2. sor) vált. Magyar—svájci viszonylatban használták
	b. kör (kétkörös)	K. u. K. ZENSURSTELLE in FELDKIRCH középen: kettős címer	35	v	Külső kör dupla, belső egyszeres; Magyar—svájci viszonylatban használták

II. TÁBLÁZAT

Magyarországi kisegítő, ill. helyi katonai polgári postai cenzúrahelyek az I. vh.-ban

Beregszász (katonai parancsnokság)
Déva (rendőrség)
Diósgyőr (katonai parancsnokság)
Gyula (rendőrség)
Kevevára (katonai parancsnokság)
Kolozsvár (katonai parancsnokság)
Komárom (katonai várparancsnokság)
Óradna (katonai parancsnokság)
Órkény (katonai parancsnokság)
Raca (H) (?)
Sajkásszentiván (katonai parancsnokság)
Szolyva (katonai parancsnokság)
Trencsén (rendőrség)
Ugocsa (katonai parancsnokság)

Jelmagyarázat: (H) = horvát-szlavón.
(?) = csak olyan adat van, hogy „helyi szervek" cenzúráztak.

A második világháború tábori postautalványai

HRABÁL LÁSZLÓ

A második világháború magyar tábori postája kétségtelenül sok érdekességet mutat, és ezt ma, több mint 40 év távlatából is egyre inkább mondhatjuk. Néhányat ezen érdekességek közül a PHILATELICA 81/2 13—23., 83/1 39—40., 84/1 32—38. és 84/2 16. és 38. oldalain már láthattunk. Véleményem szerint valamennyi közül a legérdekesebb a frontról a hátországba feladásra kerülő, legfeljebb 1200 pengőnek a kísérő okmánya, a tábori postautalvány. Ez a díjjegyes nyomtatvány a közönséges postautalványtól való megkülönböztetés végett vízjeles, halványszürke papíron készült, benyomott bélyegének képe azonos a korabeli postautalványéval, azaz a Koronát ábrázolja SACRA CORONA körfelirattal, de értéke nem 2, hanem csak 1 fillér. Mérete és általános elrendezése az akkoriban használatos közönséges postautalványnak felel meg.

A szakirodalomban megjelent kevés adat, valamint saját gyűjteményem alapján az alábbi kiadásokat ismerjük:

a) *1939. évi kiadás.* Erről tudósít a Filatéliai Szemle 1979. februári számának 19. oldalán ábrával együtt megjelent cikk és dr. Simády Béla katalógusa kilencedik fejezetének 69-es szám alatt regisztrált, az előzőben említettel azonos képpel ismertetett PÉNZÜGYI ÉRTÉKCIKK-e.

b) *1940. évi kiadás.* A gyűjteményemben megtalálható példány minden szempontból azonos az 1939. évivel, de nyomdai szignója „M. kir. állami nyomda. Budapest, 1940.". Ezt a kiadást mutatja az *1. ábra.*

E kiadás a Magyar Bélyegek Monográfiája IV. kötetének 659—660. oldalán ábra nélkül már említésre került, sejtetve, hogy más kiadás is létezhet belőle.

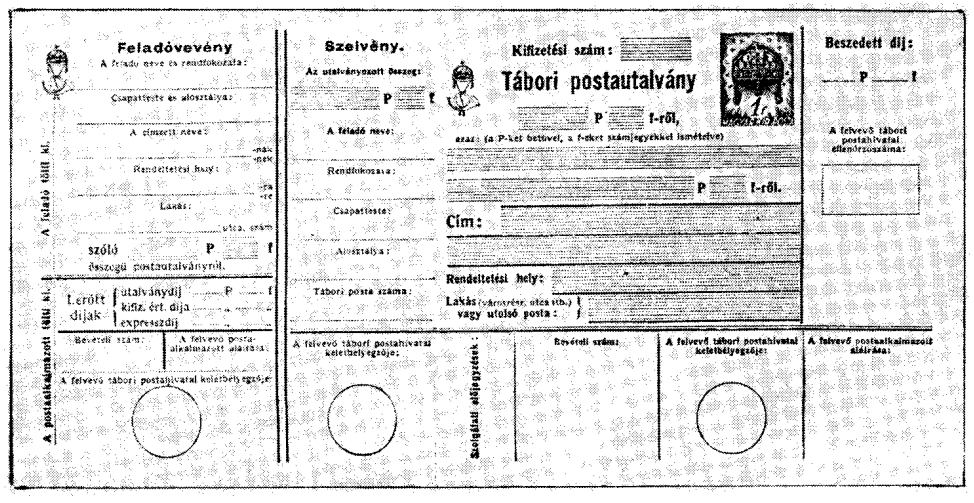
c) *1942. évi kiadás.* Ez a kiadás az 1939. és 1940. évitől jól megkülönböztethető, ugyanis a feladónak csak a neve, rendfokozata és tábori postaszáma részére van rovat, a korábbi kiadásokon szereplő csapatteste és alosztálya rovat azonban már nem található rajta. Ismert, hogy az 1941-es év során megtiltották az alakulattal összefüggő adatok feltüntetését a tábori postai nyomtatványokon (így a tábori postai levelezőlapon is). E kiadás nyomdai szignója „M. kir. állami nyomda. Budapest, 1942", ezt mutatja a *2. ábra.*

d) *1944. évi kiadás.* E kiadásból csak a Forint bevezetése után, 1946-ban és 1947-ben felhasznált példányok „Szelvény" része van gyűjteményemben.

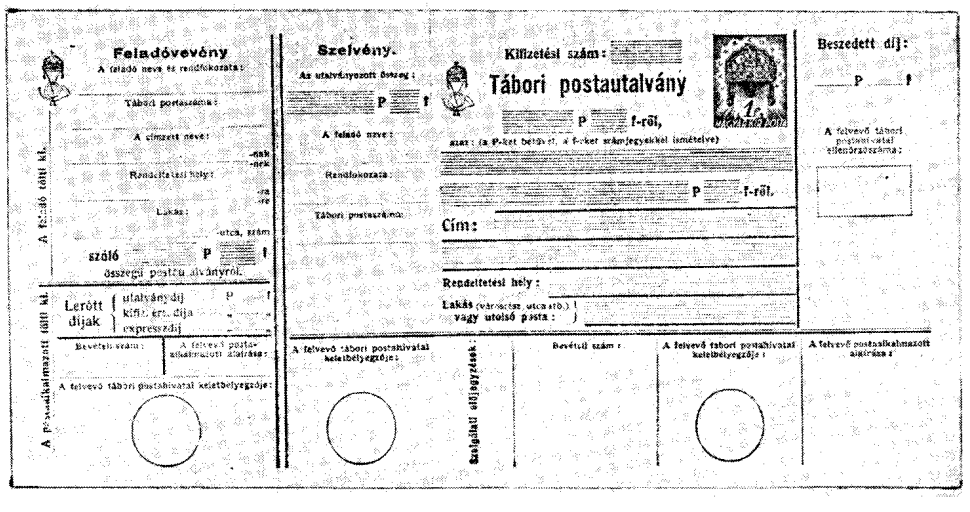
Ezt a kiadást a többitől az különbözteti meg, hogy a kitöltendő részek vastagon bekeretezettek. Ez a vas-

tag keret a közönséges, polgári célra használatos rózsaszín pénzes utalványoknál 1944-ben került bevezetésre, így feltehetően a tábori postautalványoknál is.

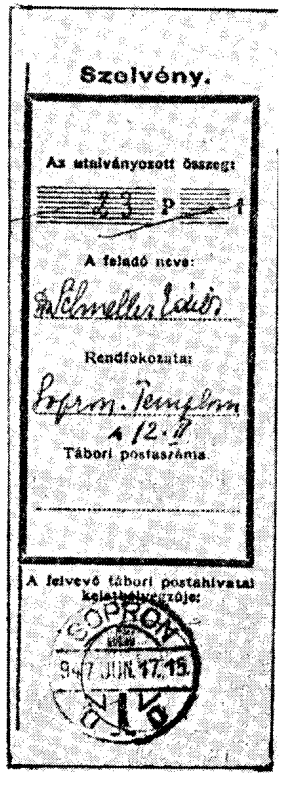
A nyomdai szignó ugyanis nem ezen a részen foglal helyet. Az említett szelvényrész egy 1947. júniusában lebélyegzett példányát mutatja a *3. ábra.*

1. ábra. Az 1940. évi kiadás

2. ábra. Az 1942. évi kiadás

3. ábra. Az 1944. évi kiadás 1947-ben polgári célra felhasznált példányának „Szelvény" része.

Helyi bélyegkiadás Besztercén 1944—1945-ben

BALZSAY ÁGOSTON

Észak-Erdélyben, Beszterce-Naszód vármegye székhelyén a második világháború befejező szakaszában a bélyeghiány pótlására és a postai szolgáltatás megindítása céljából önálló helyi bélyegkiadásra került sor.

A témában az elmúlt négy évtized alatt megjelent hazai és külföldi szakirodalomban publikált megállapítások legtöbbször csak adatszerűek, sok esetben hiányosak, s néha egymásnak ellentmondóak. A filatéliai kutatás jelenlegi szakaszában már megközelítően teljesnek mondható, részletes adatokkal rendelkezünk.

Történelmi előzmények

Az 1940-es második bécsi döntéssel Magyarországhoz visszacsatolt erdélyi területeket az 1944. VIII. 23-i román antifasiszta fegyveres felkelés után a szövetséges hatalmakkal kötött fegyverszüneti egyezmény visszaadta Romániának. Ezt a döntést megerősítette az 1945. I. 20-án Magyarországgal is megkötött fegyverszüneti egyezmény.

A felszabadító harcokban — Erdély felszabadításában is — a szovjet csapatok oldalán a román fegyveres erők is részt vettek. A tényleges hatalmat a felszabadított területen a Szövetséges Ellenőrző Bizottság, de gyakorlatilag a szovjet csapatok gyakorolták. A román polgári közigazgatás 1945. III. 9—IV. 9. között kezdte meg működését.

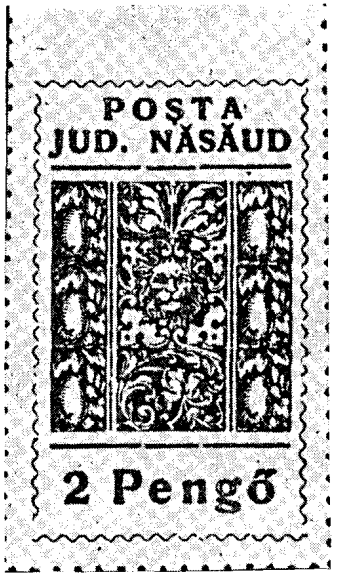
A hadműveletek során a szovjet és román alakulatok Beszterce-Naszód vármegye területére már 1944. október 12-én bevonultak. Ezt követően a román közigazgatás szervei is megjelentek, de a Szövetséges Ellenőrző Bizottság a régi igazgatási szerveket tartotta meg és a románoknak a hatalmat csak 1945. IV. 9-én adta át. A felszabadítás és a tényleges román hatalom átvételének intervallumában került sor Besztercén Naszód vármegye bélyegének kiadására.

A bélyegkiadás története

Az átmeneti időszakban Beszterce-Naszód vármegye élére dr. S. I. Pop személyében új főispán került, aki az 1947-ben megjelent helytörténeti kiadványában visszaemlékezik a posta korabeli működésére is.

Egyéb információk szerint Kolozsvárott a főispánok már 1944. novemberében megbeszélést tartottak, amelyen felvetődött a postabélyegek hiánya is.

Olyan javaslat hangzott el, hogy azokban a megyékben, ahol nem rendelkeznek megfelelő mennyi-

1. ábra. A bélyegkép

2. ábra. A teljes kisív képe

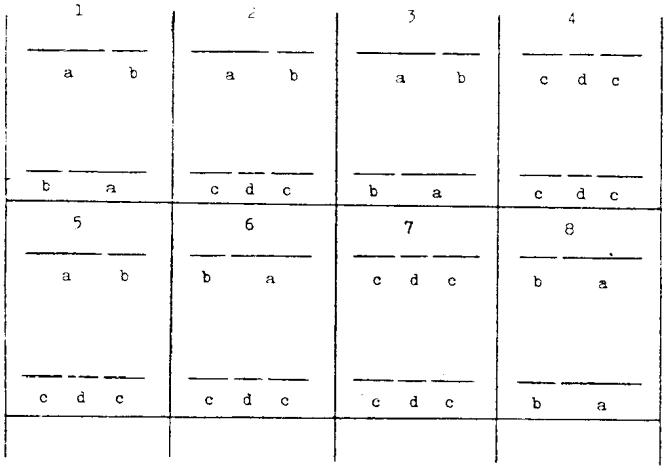
ségű visszamaradt magyar bélyeggel, készítsenek szükségkiadást. Besztercéről a kiürítéskor az alapbélyegeket elszállították, ezért felülnyomásra — a bélyeghiány legegyszerűbb pótlására — nem kerülhetett sor. Ezért itt új bélyeg tervezésére és munkaigényes előállítására kényszerültek. A besztercei főispán saját hatáskörében intézkedett és ezzel kezdeményezője lett a „naszódi" helyi bélyeg megjelentetésének.

A bélyegkép kialakítása során felmerült egy igényesebb, 6 értékből álló sorozat elkészítésének gondolata, de ennek tervét már 1944. december elején, szakember hiányában elvetették.

Megoldásként mutatkozott a helybeli magánnyomdában található, valamikor az újságok, kiadványok, hirdetmények és nyomtatványok díszítéséhez használt klisék alkalmazása. Ilyenből készítettek nyomdász rutinmunkával egy nyomóformát. Erről próbanyomat készült, amit idő és egyéb klisék hiányában elfogadhatónak talált dr. S. I. Pop főispán, Zaharic Ioan postai alkalmazott (bélyeggyűjtő), Scridon Emil, a nyomda akkori tulajdonosa és Hajek Sándor szedő nyomdász.

A bélyegkép egy önálló rajzolatú, 27×42 mm-es álló téglalap alakú, stilizált díszítőelemekből — gyümölcsök, falevelek és középen egy oroszlánfej — álló illusztráció, melyet négy oldalán hullámos vonal határol. Az oroszlánfejtől jobbra és balra 1—1 függőleges választóvonal látható. A bélyegkép felett két sorban „POSTA / JUD. NASAUD" román nyelvű felirat (magyar jelentése Posta / Naszód-megye). Ez a felirat egyben a kiadás „helyi" jellegét is meghatározza. A bélyegkép felett és alatt egy-egy kb. 19,5—20 mm-es vízszintes vonal van, mely egyik végén sem érintkezik a hullámos keretvonallal. Alul „2 Pengő" értékszám, az akkor még ott is forgalomban volt magyar pénznem megjelölésével *(1. ábra)*.

A bélyeg 0,09 mm vastag, citromsárga árnyalatú, vízjel nélküli, enyvezetlen, famentes, finom szálú, vászonutánzatú, bordázott levélpapíron készült. A nyo-

3. ábra. A bélyegképet közrefogó vízszintes vonalak ívhelyek szerinti eltérései. A számozás az ívhelyet jelzi. Az egyes vonaldarabok hossza: a = 13,5 mm, b = 6,0 mm, c = 7,5 mm, d = 4,5 mm.

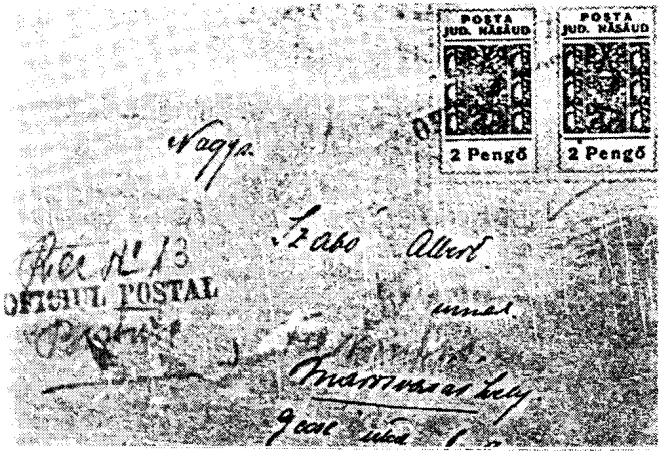
4. ábra. Az 1. ívhely jellemzői

5. ábra. A 2—8 ívhelyek jellemzői

máshoz szükséges papírt csak úgy tudták biztosítani, hogy — anyagi fedezet hiányában — a helybeli Zikeli Ernő papírkereskedő raktárából hivatalosan igénybevették a célnak minőségileg megfelelő anyagmennyiséget.

A bélyegeket a helybeli Scridon Emil nyomdájában, fekete színben nyomták, lábhajtású, amerikai gyártmányú tégelysajtóval, szedésről, egy menetben, magas nyomással, 146×100 mm-es kisívekben. Eredetileg 10 db bélyeget terveztek egy kisívre. A papírt ennek a

6. ábra. Ajánlott levél 4 P bérmentesítéssel

7. ábra. Nagyszebenbe küldött levél

méretnek megfelelően előre levágták. A nyomóforma készítésekor kiderült, hogy nincs elegendő ólomelem. Ezért egy teljes kisív csak 8 db (4×2) azonos, egy-

címletű bélyeget és jobb oldalon két üres mezőt tartalmaz *(2. ábra)*.

A bélyegek fogazata 11 1/2-es vonalfogazás, melyet általában a nyomdákban használt kézi fogazógéppel végeztek el. Az első sor bélyeg felső oldala fogazatlan, míg az alsó sor bélyegei minden oldalon fogazottak. A példányszám pontos meghatározására hivatalos adatok nem állnak rendelkezésünkre, de 1947-ben dr. Pop könyvében elsőként rögzítette — minden információt megelőzve —, hogy 10 200 db bélyeg, azaz 1275 kisív készült.

A később — 1948-ban — megjelent (F. Konrád) katalógus 8200 bélyegről, illetve 1025 kisívről írt. Egyes gyűjtők úgy tudják, hogy 9600 bélyeg, ill. 1200 kisív készült.

Összehasonlítva a példányszámokról közölt eltérő számadatokat, a valóságot a helytörténeti könyv adatai támasztják alá leginkább, mivel a kiadás helyéről való, a legkorábbi tájékoztatás, továbbá eredeti forrásból származik.

Ismertetőjelek

A bélyegek ívhelyek szerint elkülöníthetők, mivel rajzolatuk részleteiben különböznek egymástól. A nyomdai anyag kisebb hibáiból adódóan és a szedés során ívhelyismertető jelek keletkeztek.

A bélyegképnél már említett vízszintes vonalak mind a 8 bélyegen — szabad szemmel is jól látható — különböző méretű vonaldarabkákból állnak, illeszkedéseiknél kb. 0,1—0,2 mm-es hézagokkal. A valamennyi valódi bélyegen megtalálható vízszintes vonalak azonosításával és a fogazatlan, valamint a fogazott oldalak figyelembevételével az egyes bélyegekből teljes eredeti ív, vagy ívrészlet rekonstruálható.

A *3. ábrán* sematikus ábrázolásban áttekinthető az eredeti kisíven a bélyegkép fölött és alatt elhelyezkedő valamennyi vízszintes vonal összeállítása és az egyes darabok mérete, ami az ívhelyekre jellemző:

Az 1. ívhelyre való azonosítást megkönnyíti az is, hogy a „POSTA" szó „P" betűjének a szárát egy elképzelt függőleges egyenessel meghosszabbítva, az az alatta második sorban levő „JUD" felirat „D" betűjének szárával egy vonalba esik. Ugyancsak az első ívhelyre jellemző, hogy a „POSTA" szöveg „S" betűjének cedilléje a „NASAUD" felirat „N" betűje második függőleges szárának közepére mutat *(4. ábra)*.

A 2—8. ívhelyeken a „P" betű függőleges szára a „JUD" szöveg „D" betűjének közepére mutat, tehát az első ívhely jellemzői kb. 0,5 mm-rel valamennyi kisíven jobbra tolódtak (5. ábra). Az ívek egy részénél előfordul, hogy a 7. és 8. ívhelyen a „Pengő" szó „n" betűjében egy pont látható. Ilyen fekete pont található még a 4. ívhelyen, a „NASAUD" felirat „U" betűje alatt is. Ezek nem törvényszerűen ismétlődő jellemzők. Keletkezésük a nyomás közben előforduló szennyeződéssel magyarázható.

Bérmentesítés

Küldemények díja 20 g-ig 2 P (60 lei) volt. Minden további 20 g vagy töredéksúly díja további 2 P (60 lei). Ajánlott levelekre az alapdíjon túl 2 P kellett *(6—7. ábra)*.

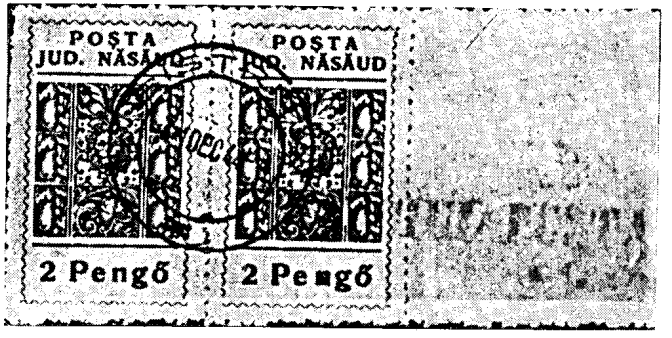
Bélyegzők

A naszódi bélyegek érvénytelenítésére „OFICIUL POSTAL" (Postahivatal) nagy betűs, gumi vonalbélyegző szolgált, lila színű lenyomattal. Ilyen bélyegzést ajánlott leveleken, a ragjegyek helyett is alkalmaztak. A bélyegzőlenyomat fölé „Rec. No . . .", alá „Bistrica" szöveget jegyeztek, kézírással. A felragasztott 2×2 pengős bélyegeket is a gumibélyegzővel kezelték *(6. ábra)*.

A bemutatott levélen nincs cenzúra- és érkezési bé-

8. ábra.

9. ábra.

lyegzőlenyomat. Ennek különösebb jelentőséget nem tulajdonítunk, mivel az érkezési bélyegzők hiánya önmagában nem bizonyíték a küldemény valódiságával szemben. Ebben az időszakban szinte általános volt, hogy mellőzték ezt az egyébként hivatalos kezelési módot. Egy másik levélen, mely Besztercéről indítva, Sibiu I.-re (Nagyszeben) érkezett, szintén nincs cenzúra- és érkezési bélyegzés. A címzett Purece Eremia postahivatal-vezető (vagy helyettes), aki közvetlenül kézhez kaphatta a minden egyéb kezelés nélküli levelet *(7. ábra)*. Nem zárható ki azonban az, hogy a bélyegzések később kerültek a küldeményre, filatéliai céllal.

A *8. ábrán* bemutatunk egy kisív 3. ívhelyére azonosított — használt — bélyeget, amin román „Bistrica/31 DEC 44" feliratú, fekete színű, acél hk-bélyegző lenyomata látható.

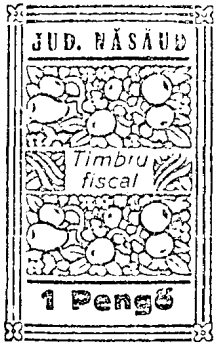
A *9. ábrán* a kisív 7. és 8. ívhelyére + üres mezőre azonosított összefüggésen, a 7. ívhelyen a „Bistrica/31 DEC 44" bélyegzést a 8. és az üres mezőn pedig „OFICIUL POSTAL" gumi vonalbélyegző-lenyomatot mutatunk be. Feltehetően szívességi bélyegzés, de a lenyomatok két különböző bélyegző használatára utalnak és összehasonlító támpéldánynak tekinthetők.

Forgalmi idő

Beszterce-Naszód vármegye főispáni hivatala 471/1944/dec. 26. szám alatt adta ki a „16. sz. Rendelet"-et. Ez falragaszokon jelent meg, de dobolás útján is közhírré tették, hogy 1945. január 1-én Besztercén és Naszódon új postahivatal létesül, vidéken pedig a jegyzőségek fogják ellátni a postaszolgáltatást. Bélyegellátmányt először Beszterce, Naszód, Borgóprund és Óradna postahivatalai kaptak.

A korabeli katalógusok különböző dátumokat jelölnek meg a kiadás forgalombahozatalának időpontjaként. A Zumstein-katalógus 1947-től napjainkig az 1944. évet, az egyéb katalógusok pedig 1945. február hónapját közlik. A különböző keletbélyegzések alapján elképzelhető, hogy a Naszód-posta bélyegei már a 16. sz. rendelet érvénybe lépése előtt forgalomba kerültek. Dr. Pop adatai szerint a bélyegeket a levelezés bérmentesítésére hivatalosan 1945. január 1-től használták.

A felhasználás utolsó napjának időpontjára nincs adatunk, így a „kifogytukig voltak érvényesen forgalomban" meghatározást fogadjuk el.

10. ábra. Helyi kiadású okmánybélyeg

Hamisítványok ismertek és rendszerint teljes kisívekben bukkannak elő, mivel a hamisítók figyelmét nem kerülte el, hogy egész ívek csak igen kis példányszámban maradtak meg. A hamis bélyegek könnyen felismerhetők, mivel egyrészt nem szedésről, másrészt nem citromsárga árnyalatú és megfelelő minőségű papírra készítették azokat. A hamis bélyegképek rendszerint mattfekete színűek és rajtuk a fogazatot utánzó hullámos vonal szakadozott. Az ívhelyre azonosítással (*3. ábra* alapján) és az egyéb jellemzők figyelembevételével az egyes példányok valódisága egyénileg is ellenőrizhető.

A kiadás értékelése és minősítése folytán egyes gyűjtők tudni vélik, hogy a forgalomba nem került készlet kb. 70%-a a besztercei postáról 1945. április 9. és május 10. között visszaszámlálásra került. A maradványkészletet a bukaresti postán árusították. Az ott el nem adott ismeretlen példányszámot megsemmisítették, ezért a teljes kisívek igen ritkák!

Az eredeti futott levelek és használt bélyegek — értékelhető bélyegzéssel — bizonyítják azt a tényt, hogy valóban volt postaforgalom a megyében. Ezt konkretizálja helytörténeti kiadványában dr. Pop, amikor arról ír, hogy hetenként háromszor postajáratot indítottak Kolozsvárra. A megye területén levő postahivatalok elfogadták a leveleket továbbításra — ajánlottan is —, és a távíró szolgáltatás is működött. A Naszód-megye bélyegeivel bérmentesített levelek eljutottak Romániába és feltehetően Magyarországra is (ez utóbbi még nem bizonyított).

A futott és használt anyag vizsgálatából, valamint a helytörténeti megállapításokból azt a következtetést vonjuk le, hogy a „naszódi" helyi kiadás főleg postai szolgáltatásra és nem filatéliai célra készült.

Meg kell azonban említenünk, hogy a posta abban az időben pénzszűkében volt. A postai alkalmazottak fizetéséből levontak 16 pengőt, ennek ellenében kaptak egy kisívet. Ez a bélyegek kettős felhasználására utal: a levelek bérmentesítésére és a postai bevétel növelésére. Elképzelhető, hogy valaki a fizetésként kapott kisívre — esetleg visszaállított keltezéssel — szívességi bélyegzést alkalmazott és a bélyegek így kerültek gyűjtői forgalomba.

A postabélyegekkel egyidőben 5 értékből álló okmánybélyeg-sorozatot is készítettek (1, 2, 3, 6 és 20 pengő névértékben) *(10. ábra).* Ezek a bélyegek az adóbefizetés célját szolgálták. Az okmánybélyegek sokban hasonlítottak a postabélyegekhez, ezért összetéveszthetők voltak. Emiatt vagy talán tájékozatlanság következtében — egyes gyűjtők szerint — bérmentesítésre is használták. Ilyen kuriózum előfordulása még várat magára. A megye területéről egyelőre csak Besztercén feladott és naszódi bélyegekkel bérmentesített levelek kerültek elő.

UTÓSZÓ

A rövid időtartamot megért kiadás nemcsak postatörténeti érdekessége miatt figyelemre méltó, de rávilágít eddig ismeretlen tényekre is. Feltehetően a történelmi idők tárgyi tanúi — eredeti futott levelek — szórványokban még egyes gyűjteményekben fellelhetők. A téma teljességének érdekében nagy segítséget nyújthatnának azok a gyűjtők és kutatók, akik tárgyilagos észrevételeikkel esetleg kiegészítenék, vagy helyesbítenék, illetve anya-

gukkal alátámasztanák ezt a tanulmányt, mivel a naszódi helyi kiadású bélyegek filatéliai kutatásának még korántsem értünk a végére.

Hálásan köszönöm mindazoknak, akik kutatásaim során tájékoztatásaikkal és az illusztrációk egy részének átengedésével hozzásegítettek az anyag feltárásához.

IRODALOM:

1. Magyarország Történeti Kronológiája. III. 1848—1944. Akadémiai Kiadó, Budapest 1983. 995. és 997. o.
2. Dr. Ştefan I. Pop — „O pagina de istorie — Viata judeţului Năsăud dela 13 octombrie 1944 la 13 martie 1945" Bistriţa, 1947.
3. ROMÂNIA Catalog Filatelic. Oradea. 1946. 42. o.
   i. m. 1948. 72. o.
4. Catalogul Marcilor Postale Romanesti. Bukarest 1974. 504. o.
5. Zumstein Európa Katalog, Bern, 1947. 30. Aufl. 648. o.
6. Filatéliai Szemle, Budapest, több évfolyama.
7. Peter Néma, Lokalausgaben Nord-Siebenbürgen, 1944/45. Deutsche Zeitung für Briefmarkenkunde. NSZK No. 26. 1983. 4646.
8. Karl Kolb: Ausgaben 1944/45 der lokalen Behörden in Transsyilvanien.
   Schweizer Briefmarken-Zeitung, Bern, No. 11. 1946. 371. o.
9. Dr. Şapira, M.: EMISIUNEA LOCALĂ „POŞTA JUD. NĂSĂUD"
   Filatelia (Bucureşti), 1985/2 (8—9)

KLASSZIKUS
ÉS MODERN
BÉLYEGGYŰJTEMÉNYEKET,
RÉGI LEVELEKET, JOBB DARABOKAT

állandóan vásárolok

SZEKERES BENEDEK JÓZSEF
bélyegszaküzlet

1137 BUDAPEST XIII., Katona József u. 2/e.
Telefon: 129-350

A zilahi kisegítő bélyegek példányszámának számítógépes meghatározása

NÉMA PÉTER (SVÁJC)

New York, Nassau Street, a „bélyegutca". Gazdag vásár reményében nyitok be az egyik legnagyobb üzletbe. A cég hirdetései révén jól ismert Európa-szerte; hatalmas raktárkészletében biztosan akad számomra is valami, gondolom magamban.

Udvarias fogadtatás: székkel kínál, gyűjtési területem felől érdeklődik az íróasztal másik oldalán ülő, láthatóan rutinos eladó. „Zumstein, vagy Michel szerint gyűjt?" teríti készségesen tekintetét a mellette levő, katalógusokkal teli polcokra. Persze, azonnal észrevette, hogy nem amerikaival akadt dolga.

Minden angol nyelvtudásomat összeszedve próbálom átfogalmazni mondanivalómat, mert amit keresek, az többnyire csak az ismeretlenebb katalógusokban szerepel, ha egyáltalán eljutott már a rendszerezésig. Elmondom neki, hogy a berakókönyvek utolsó oldalain szeretnék tallózni, mert oda szokták dugni a kereskedők a filatélia hamupipőkéit, a helyi bélyegkibocsátásokat, a félhivatalos csinálmányokat, meg mindazt, amiről nem tudják, hogy hová is tartozik tulajdonképpen. „Sorry", mosolyog állhatatosan tovább az alkalmazott, de már a főnök viszi tovább a szót. „Számítógépekkel dolgozunk, uram", mondja. „Nem baj, ha nincs amerikai katalógusa; gondoltunk erre is, és fordító programokat szereztünk be az ismertebb külföldi fajtákhoz", mutatja a kazettákkal teli FOREIGN feliratú fiókot, ahol eddig azt hittem, hogy bélyegeket tart. „Számítógépünk majdnem minden számmal megbirkózik, még a japán és kínai kuncsaftra is gondoltunk, de ha nincsenek feldolgozható adatai, akkor nem tudunk üzletet kötni Önnel", zongorázott most már kissé türelmetlenül az íróasztalán álló képernyős terminál billentyűzetén. De azért még egyszer udvariasra fordítva a szót elmondta, hogy készleteiket kis zacskókba csomagolva raktározzák, a zacskók nagysága szerint rendszerezve, és nem országonként, a megszokott időrendben. Hasonlóképpen jártak el levélanyaguk feldolgozásánál; a hagyományos böngészés ezért náluk már technikailag is kivihetetlen. Ennek fejében viszont raktárteret nyertek, szakképzetlen munkaerőt tudnak alkalmazni, és ha egy-egy bélyegsor kifogyóban van, a számítógép automatikusan utánarendeli valamelyik nagykereskedőnél, természetesen szem előtt tartva a jutányosabb ajánlatokat.

Kiábrándulva hagytam el a boltot. Elviselhetetlennek találtam, hogy a számítógép a maga módjára próbálja átformálni szenvedélyemet, adatokat követelve ott, ahol én inkább tetszésem szerint szeretnék válogatni. Még aznap megtaláltam a new york-i bol-

FELÜLNYOMÁS → / ALAPBÉLYEG ↓	1P Posta Sălajului	2P Posta Sălajului	3P Posta Sălajului	5P Posta Sălajului	Példányszám összesen
Hadvezérek 1f	1 1383	9 1383	26	37	2766
" 2f		10 200			200
" 3f		11 200			200
" 4f	2 3334	12	27	38 3334	6668
" 5f		13 467	28	39	467
" 6f		14 298			298
" 8f	3	15 468	29	40	468
" 10f	4	16 1459	30	41	1459
" 12f	5 165	17		42	165
" 18f	6	18 1839	31	43	1839
" 20f	7	19 208	32	44	208
" 30f		20			
Szt. Margit 30f	8	21	33	45	
Hadvezérek 50f		22 250	34	46	250
" 80f		23 } 558	35	47	558
Negyvesszonyok 80f		24 }			
Hadvezérek 1P		25 712	36 712	48	1424
Kormányzó 2P				49 345	345
Barnaportó X. Vj. 2f			50 ?	59	?
" 4f			51 240	60	240
" 6f			52 160		160
" 8f			53 470	61 470	940
" 10f			54 593	62 593	1186
" 18f			55	63	
" 20f			56 250	64	250
" 30f			57	65	
" 36f			58	66 44	44
Példányszám összesen az 1945-ös összeállítás szerint	4882	8042	min. 2425	4786	min. 20135
Példányszám összesen Konrád szerint	4400	10000	2103	945	17448

1. ábra. A Zumstein-katalógus számozásának sorrendjében felsorolt zilahi kisegítő bélyegek példányszáma a bukaresti Filatelia 1945-ös összeállítása szerint, egybevetve az 1947-es Konrád-katalógusban közölt adatokkal.

FELÜLNYOMÁS → / ALAPBÉLYEG ↓	1P Posta Sălajului	2P Posta Sălajului	3P Posta Sălajului	5P Posta Sălajului	Példányszám összesen
Hadvezérek 1f	1 ?	9 ?		37 ?	1383
" 2f		10 200			200
" 3f		11 200			200
" 4f	2 ?		27 ?	38 ?	3334
" 5f		13 ?		39 ?	467
" 6f		14 298			298
" 8f		15 ?		40 ?	468
" 10f		16 ?		41 ?	1459
" 12f	5 ?	17 ?		42 ?	165
" 18f		18 ?		43 ?	1839
" 20f		19 ?		44 ?	208
" 30f		20 } ?			?
Szt. Margit 30f		21 }		45 ?	
Hadvezérek 50f		22 ?		46 ?	250
" 80f		23 } ?		47 ?	558
Negyvesszonyok 80f		24 }			
Hadvezérek 1P		25 ?	36 ?	48 ?	712
Kormányzó 2P				49 345	345
Barnaportó X. Vj. 2f			50 ?	59 ?	?
" 4f			51 ?	60 ?	240
" 6f			52 160		160
" 8f			53 ?	61 ?	470
" 10f			54 ?	62 ?	593
" 20f			56 ?	64 ?	250
" 30f				65 ?	?
" 36f				66 44	44
Összesen Példányszám összesen Konrád szerint Különbség	4400	10000	2103	945	min.13643 17448 max. 3805

2. ábra. A zilahi kisegítő bélyegek valódi felülnyomattal ismert értékeinek alapbélyegek és címletek szerint összesített példányszáma.

hapiacot és a továbbiakban feléje sem néztem a Nassau Streetnek.

Már-már elfelejtettem az amerikai találkozást a filatélia számítógépesítésével, amikor az ismert nyugatnémet katalógus havi pótlásait közlő Michel-Rundschauban árjegyzéket és hiánylistát helyettesítő katalógusdiszketták ajánlatára bukkantam. A hirdetés szerint a Commodore 64 típusú számítógépre, ill. annak 1541 típusú diszkettás egységére telepített programdiszketta lehetővé teszi a bélyeggyűjtemények Michel-katalógus szerinti karbantartását és hiány-, ill. állománykészlet-listákat állít össze azokról, az 1526 típusszámú sornyomtató segítségével. A százhatvan nyugatnémet márkába kerülő programdiszketta egy-

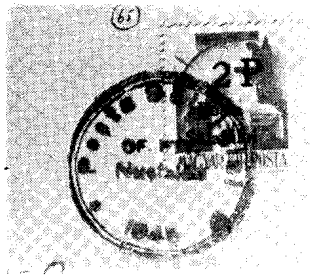
magában persze nem képes erre, ehhez a német bélyegek komplett gyűjtőinek még öt adattároló diszkettát kell megvásárolniuk egyenként harmincnyolc márkáért, és úgynevezett joker-diszkettákat is árulnak azoknak, akik más országokat gyűjtenek. Ez itt a vég — gondoltam magamban — és lelki szemeim előtt felelevenedett a New York-i bélyegüzlet, ahová az informatika fejlődésének megfelelően a kellő diszketták nélkül jelentkező vevőket hovatovább már be sem engednék.

A számítógépekkel 1985-ben békültem ki, miután vállalatunknál leomlottak a hagyományos adatfeldolgozás utolsó védőbástyái. Tanfolyamokon ismerkedtünk meg a számítógépekkel, a képernyő minden valamirevaló munkahely elengedhetetlen tartozékává vált, és a gépíró-kisasszonyok diszketták nélkül talán már nem is tudnának folyamatosan dolgozni. Napi postámmal egyre több, elektronikus kijelzésű írógéppel, vagy házi computer sornyomtatójával írt levelet kapok, betűhibák és betoldások nélkül, olyan tökéletes külalakkal, hogy az akármely nyomdának becsületére válna. Filatelista munkámat is erősen áthatja az informatika; komoly segítséget jelent pl. számomra a berni posta-vezérigazgatóság könyvtárának modern, számítógépes adattárolási és adatfeldolgozási rendszere. Már azon kezdtem gondolkodni, hogy saját kartotékjaim vezetésére veszek egy házi computert, de aztán mégis egy igényesebb filatéliai feladat megoldásához fogtam hozzá, felhasználva ehhez egy vállalati személyi számítógép munkaidő utáni szabad kapacitását. Erről szeretnék most röviden beszámolni.

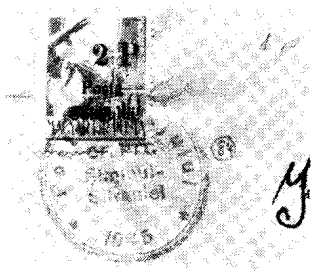
A zilahi kisegítő bélyegek példányszámának kérdése a magyar és román filatélia máig is megoldatlan problémái közé tartozik. Mint a Philatelica 1984/2 számában megírtam, ehhez a kibocsátáshoz nem kapcsolódik dokumentum jellegű, eredeti jegyzőkönyv, és az ezt pótolni hivatott korabeli adatok is eléggé megbízhatatlannak bizonyultak. A bukaresti Filatelia című folyóirat 1945. június 15-i számában megjelent anonim-összeállítás sem tartozik a kritika nélkül elfogadhatók közé. Példányszámadatai 26 Zilahon kibocsátott értékre vonatkoznak, de ezenkívül beszámolnak még ismeretlen mennyiségű kétfilléres magyar portóbélyeg 3 pengősre történt felülnyomásáról is.

Az 1945-ös összeállítás példányszámadatainak *1. ábra* szerinti összeadása 20 135 zilahi bélyeget eredményez, szemben Konrád 1947-es katalógusával, ahol 17 448 felülnyomtatott példányról van szó. Ezenfelül hiányzik az összeállításból egy sor általánosan ismert, gyakran előforduló érték, köztük a 2P/30f-es Hadvezérek, ill. Szt. Margit. A szándékosan választott táblázatos forma szemléletesen rávilágít az anonim-összeállítók azon *alapvető tévedésére,* hogy a posta által begyűjtött magyar bélyegekre érvényes, feltehetőleg eredeti forrásból származó számadatokat az előforduló darabok hiányos felsorolásával kombinálva az egyes felülnyomott értékekre vonatkoztatták. A táblázat vízszintes soraiban *ismétlődő azonos mennyiségadatok* ilyen formában tévesen tükrözik a példányszámokat, mivel valójában az illető alapbélyeg felülnyomtatott *összmennyiségét* képviselik. Így pl. a különböző névértékűre felülnyomott egyfilléres magyar alapbélyegek számának *összege* kell hogy 1383 legyen, és ez a mennyiség osztandó el az ismert 1P/1f-es, 2P/1f-es és 5P/1f-es értékek között.

A 2. ábrán kijavítottam a kortársak tévedését, és hogy egy lépéssel közelebb kerüljek a példányszámok problémájának megoldásához, ezenfelül töröltem mindazokat a Zumstein-katalógusokat, amelyek valódi példányokban ez ideig nem ismeretesek. A végeredmény meglepően jól egyezik az irodalmi adatokkal; a Konrád-féle összesített példányszám és a 2. táblázatból számított összeg különbsége (3805 darab) is könnyűszerrel felosztható az 1945-ös összeállítók által kihagyott 30f-es Hadvezérek és Szt. Margit, valamint a 2f-es és 30f-es portóbélyegek között. Nusfalău (Szilágynagyfalu) és Şimluel Silvaniei (Szilágy-

3. ábra. A zilahi kisegítő bélyegek 2 P/30 f-es (Hadvezérek) értéke levélen, Nusfalu (Szilágynagyfalu) bélyegzéssel, Ívhely: 65.

4. ábra. A 2 P/30 f-es (Szent Margit) érték levélen, Simleul Silvaniei (Szilágysomlyó) bélyegzéssel. Ívhely: 84.

somlyó) nagyforgalmú postahivatalainál 1945. márciusában túlnyomóan 2P/30f-es bélyegeket ragasztottak a levelekre *(3. és 4. ábra),* kétségkívül ezek mennyisége teszi ki a szóbanforgó különbség javarészét.

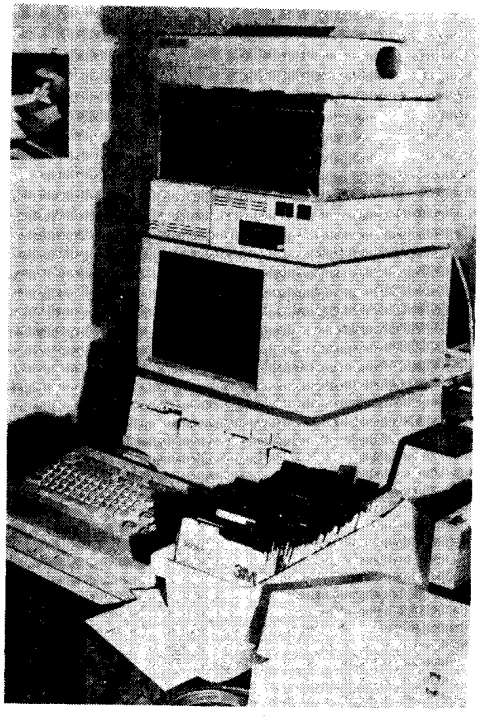
Eltekintve attól a néhány alapbélyegtől, amelyeket csak egyféle felülnyomással láttak el Zilahon (200 példány a 2P/2f-es, 200 példány a 2P/3f-es, 298 példány a 2P/6f-es és 345 példány az 5P/2P-ős forgalmi, valamint 160 példány a 3P/6f-es és 44 példány az 5P/36f-es portóbélyegekből), a 2. táblázat mátrixában mindenütt ismeretlen mennyiségekre utaló kérdőjelekkel találkozunk. Csak a példányszámok összegeit ismerjük vízszintes és függőleges irányban, az egyes alapbélyegekre, ill. címletekre oszlásuk továbbra is kérdéses maradt. Okoskodással ugyan kissé közelebb kerülhetünk a megoldáshoz, de a probléma komplex jellege egy bizonyos határon túl nem engedi továbbjutni a hagyományosan gondolkodót. Azt például aránylag egyszerűen kiszámíthattam, hogy a 2P/18f-es értékből legfeljebb 1838, de legalább 1300 darab került ki a nyomdaprés alól (mivel legalább 1 db 5P/18f-esnek kell lennie, de számuk nem lehet több, mint 945 mínusz 345 mínusz 44 mínusz $17 \times 1 = 539$, és a kétféle címletre összesen 1839 18f-es alapbélyeget nyomtak felül), viszont az egyfilléres bélyegek eloszlását már nehezemre esett volna kikövetkeztetni. Elérkeztem ahhoz a ponthoz, ahol a számítógépet kellett segítségül hívnom.

Az „Operations Research" feladatkörébe tartozó munkát vállalatunk Hewlett-Packard 9836 típusú személyi számítógépe *(5. ábra)* végezte el. Dr. Kurt Rüegg kollégám szabad idejét áldozta a „Basic 2.1" nyelven írt, kb ötszáz soros program összeállítására, amiért itt fejezem ki hálás köszönetemet neki. Az iterációs jellegű program soronként és oszloponként váltakoztatva addig ismételte a betáplált algoritmusokat, amíg az utoljára számított értékek nem mutattak eltérést a megelőző eredményekhez képest. Az egyes iterációs lépések a példányszámok maximális és minimális értékeit határozták meg a *2. ábra* szerint megadott összegek keretei között, egyre inkább közelítve azokat egymáshoz. A program kezdő sorait és számítástechnikai szempontból legérdekesebb részét a *6. ábrán* mutatom be.

A számítógép munkájának eredményét a *7. ábra* szemlélteti, az egyes zilahi kisegítő bélyegek *minimális és maximális példányszámára* vonatkozó *határértékek* formájában. A közölt adatok a felülnyomott mennyiséget képviselik, tehát a később megsemmisített példányok számát is magukba foglalják.

Az egypengősre felülnyomott bélyegek példányszámának számítása szolgáltatta a leggyorsabb határok közé foglalt, legértékesebb eredményeket. Az 1P/4f-es és 1P/1f-es értékek a gyakori zilahi bélyegek közé tartoznak, magas példányszámukat a rendelkezésre álló adatokból $\pm$ 8%, ill. $\pm$ 21% tűrésen belül, meglepően nagy pontossággal sikerült meghatározni. Az 1P/12f-esek az összes egypengős címletek legfeljebb 4%-át teszik ki, tehát viszonylagosan is igen ritkák.

A kétpengős értékek közül a 2P/30f-es Hadvezérek és 2P/30f-es Szt. Margit, valamint a 2P/80f-es Hadve-

5. ábra. HP 9836 típusú személyi számítógép

```
10   !  BRIEFMARKENPROBLEM
20   !  POSTA SALAJOLUT PELDANYSZAMOK
30   !
40   !  (OPERATIONS RESEARCH)
50   !
60   !  85-04-24  V.J.
70   !
80   !  darstellung:
90   !      matrizen : je eine fuer minimum und eine fuer maximum
100  !              zeilen  <-> nummern
110  !              spalten <-> buchstaben
120  !              summen jeweils mit index 0
130  !              konvention : minimum=0 --> leeres feld
140  !                           minimum=1 und maximum=0 --> maximum noch offen
150  !
160  !
170  OPTION BASE 1
180  COM /Last/ Bmin(0:4,0:23),Bmax(0:4,0:23)
190  COM /Act/ Bmin_act(0:4,0:23),Bmax_act(0:4,0:23)
200  !
210  !                                  initialisierung ...
220  MAT Bmax= (0)
230  MAT Bmin= (1)
240  !
250  Bmin(2,2)=200                    ! RB fuer felder
260  Bmax(2,2)=200
270  Bmin(2,3)=280
280  Bmax(2,3)=280
290  Bmin(2,5)=57
300  Bmin(2,6)=298
310  Bmax(2,6)=298
320  Bmin(3,12)=3
330  Bmin(3,14)=5
340  Bmin(4,16)=345
350  Bmax(4,16)=345
360  Bmin(3,19)=160
370  Bmax(3,19)=160
380  Bmin(3,20)=35
390  Bmin(3,21)=37
400  Bmin(4,23)=44
410  Bmax(4,23)=44
420  !
430  !                          RB fuer summen
440  DATA 17648          ! gesamtsumme
450  DATA 4400,10000,2103,945  ! spalten-summen
460  DATA 1383,200,280,3334,467,298,468.1459,165,1839,208,1,250,558,712,345,1,250
40,160,470,593,250,44          ! zeilen-summen  maximum
470  DATA 1383,200,280,3334,467,298,468.1459,165,1839,208,1,250,558,712,345,1,250
40,160,470,593,250,44          ! zeilen-summen  minimum
480  RESTORE
490  READ Bmax(0,0)
500  Bmin(0,0)=Bmax(0,0)
510  FOR I=1 TO 4
520    READ Bmax(I,0)
530    Bmin(I,0)=Bmax(I,0)
540  NEXT I
550  FOR J=1 TO 23
560    READ Bmax(0,J)
```

6. ábra. A példányszám meghatározására kidolgozott program kezdő sorai (10—560) és számítástechnikai szempontból legérdekesebb része (1010—1690).

zérek és 2P/80f-es Nagyasszonyok példányszámát a korabeli adatok alapján nem lehet külön-külön meghatározni, ezért a táblázatban is csak összegeikkel szerepelnek. Ha nem teszünk különbséget a 2P/30f-es értékek alapbélyegei között, akkor ez a fajta fordul elő a leggyakrabban, majd a 2P/18f-esek és a 2P/10f-esek következnek, igen jól behatárolt, magas példányszámokkal. Ez a négy bélyeg a kétpengős összkibocsátás min. 60, max. 71 százalékát teszi ki. A maradékon osztozik a többi tizenkét érték; egyenkénti példányszámhatárértékeik két kivétellel közvetlenül az 1945-ös összeállításból adódnak. A számítógép munkája eredményezte a 2P/1f-es értékre vonatkozó felső, valamint a 2P/80f-es bélyegekre vonatkozó alsó határértékeket.

A három- és ötpengős címletű zilahi bélyegek vonatkozásában a számítógép már nem szolgált sok új példányszámadattal. A szebb eredmények közé tartozik a 3P/4f-es érték maximális példányszáma, valamint a 3P/10f-es portóbélyeg-kibocsátás mennyiségének alsó határa. Hasznosnak tekinthetjük ezenkívül az 5P/1f-es és 5P/4f-es bélyegekre vonatkozó

számadatokat is. Az 5P/2P-ős Horthy- és az 5P/36f-es portóbélyeg adott példányszámát a teljes ötpengős kibocsátás mennyiségéből levonva könnyen megállapíthatjuk, hogy a többi tizennyolc értékre mindössze 556 bélyeg jut, tehát átlagosan kevesebb, mint 31 darab. Ezek eloszlását a számítógép segítségével sem sikerült meghatározni. Továbbra is csak annyit mondhatunk, hogy az 5 pengős címletre felülnyomott bélyegek között kell keresnünk a zilahi sor legritkább értékeit. A példányszám-meghatározás ötpengős címletekre vonatkozó eredménye így is elegendő viszont annak igazolására, hogy ezek alapbélyegei nagyrészben nem egységes félívekben, hanem különféle darabokból összeállított vagy legalábbis kiegészített ötvenes tömbökben kerültek felülnyomásra. A húsz ismert ötpengős felülnyomású érték közül, a 7. *ábra* adataiból levezethetően, legalább kilenc, eredetileg ilyen felemás nyomdai ívekben helyezkedett el. Különböző alapbélyegekből álló valódi felülnyomású zilahi párral eddig még nem találkoztam, de a 8. *ábrán* bemutathatok egy feltehetőleg ívszéldarabok segítségével összetoldozott félívből származó példányt, az erre utaló hátoldali ragasztócsíkkal a bélyeg alsó részén.

A zilahi bélyegek nyomdai íveinek vegyes összetétele komoly filatéliai értéket képvisel, de sajnos, erősen megnehezíti a példányszám-meghatározás feladatát.

Az összes többi észak-erdélyi kibocsátás bélyegeinél az azonos ívhelyű példányok előfordulásából egyenesen következtethetünk a nyomdai ívek minimális mennyiségére (három darab 92-es ívhelyű 1P/2f-es nagyváradi bélyeg pl. 3×100 = 300-as összpéldányszámot bizonyít), a zilahiaknál ez viszont nem lehetséges, legalább is nem az egyes értékek vonatkozásában. Csak abban lehetünk biztosak, hogy az egybevágó ívhelyű, *azonos címletű* darabok számát ötvennel beszorozva nem haladjuk túl az ilyen névértékűre felülnyomott bélyegek összpéldányszámát,

FELÜLNYOMÁS → / ALAPBÉLYEG ↓	1P Posta Sălajului	2P Posta Sălajului	3P Posta Sălajului	5P Posta Sălajului	Példányszám összesen
Hadvezérek 1f	1 905–1381	9 1– 477		37 1– 477	1383
• 2f		10 200			200
• 3f		11 200			200
• 4f	2 2856–3332		27 1– 477	38 1– 477	3334
• 5f		13 1– 466		39 1– 466	467
• 6f		14 298			298
• 8f		15 1– 467		40 1– 467	468
• 10f		16 920–1458		41 1– 539	1459
• 12f	5 1– 163	17 1– 163		42 1– 163	165
• 18f		18 1300–1838		43 1– 539	1839
• 20f		19 1– 207		44 1– 207	208
• 30f		20 } 2710–3801			} 2711–3802
Szt. Margit 30f		21 }		45 1– 539	}
Hadvezérek 50f		22 1– 249		46 1– 249	250
• 80f		23 } 19– 557		47 1– 539	} 558
Nagyasszonyok 80f		24 }			}
Hadvezérek 1P		25 1– 710	36 1– 710	48 1– 539	712
Kormányzó 2P				49 345	345
Barnagerlő X. Vj. 2f			50 1–1092	59 1– 539	2–1093
• 4f			51 1– 239	60 1– 239	240
• 6f			52 160		160
• 8f			53 1– 469	61 1– 469	470
• 10f			54 54– 592	62 1– 539	593
• 20f			56 1– 249	64 1– 249	250
• 30f				65 1– 539	1–539
• 36f				66 44	44
Példányszám összesen	4400	10000	2103	945	17448

7. *ábra.* A valódi bélyegek minimális és maximális példányszáma, a 2. ábra adataiból számítógéppel meghatározva.

de ez a felismerés gyakorlatilag semmiféle jelentőséggel nem jár.

A zilahi bélyegek körében végzett *statisztikai adatgyűjtés* tapasztalatai messzemenően alátámasztják a számítógép munkájának eredményét. A számítás szerinti hat leggyakoribb érték (2P/30f-es Hadvezérek, 2P/30f-es Szt. Margit, 1P/4f-es, 2P/18f-es, 2P/10f-es és 1P/1f-es) példányszáma összesen min. 9167, max.

8. ábra. Eredetileg feltehetően csonka félív 52. ívhelyére ívszéldarabbal beragasztott 30 f-es Szent Margit bélyeg, betűhibás felülnyomattal („Salajului" helyett „Sajajului").

9. ábra. A kormányzói arcképsor 2 pengős címlete 5 P névértékre felülnyomva (52. ívhely, „Sajajului" betűhibával).

11 496 darab, tehát az egész kibocsátás min. 53, max. 66 százalékát teszi ki, ami jól megegyezik ugyanezen értékek kb. 45%-os előfordulásával az általam ismert gyűjtemények eddig regisztrált kb. hatszáz valódi bélyege között.

Miután a számítógép a ritkább értékekre nézve nem szolgáltatott pontosabb eredményeket, nézzük meg, hogy nem lehetségesek-e ezeknél a bélyegeknél eddig ismert *előfordulásuk aránya* szerint tovább folytatni a példányszám-meghatározás munkáját. Sajnos, ezen a téren nem számíthatunk sok sikerre. Ennek egyik oka az, hogy a ritkábban előforduló bélyegeknél természetszerűleg csak gyenge statisztikai alapokra támaszkodhatunk. Így pl. a korábban említett tizennyolc ismeretlen példányszámú ötpengős címletből összesen csak 81 darabot tudtam eddig regisztrálni; ezen belül tizenkét érték egyenként csupán 1—3 példánnyal szerepel kimutatásomban. Főként azonban arról nem szabad megfeledkeznünk, hogy a számítás eredményei a *felülnyomott mennyiségre* vonatkoznak, a gyűjtemények nyilvántartása viszont legfeljebb a kibocsátás részleges megsemmisítése utáni arányokat tükrözheti. Konrád 1947-es katalógusában a következő adatokat találjuk erre nézve:

	1 P	2 P	3 P	5 P
Felülnyomott mennyiség	4400	10 000	2103	945
Hivatalosan megsemmisítve	1284	3921	1013	423
Maradék	71%	61%	52%	55%

A példányszámok további pontosításához elengedhetetlenül szükséges lenne annak ismerete, hogy miként oszlik meg ez a maradék az egyes címletek különböző értékei között. Az ötpengősre felülnyomott alapbélyegekből pl. 345 darab kétpengős a volt kormányzó arcképét viselte *(9. ábra)*. Milyen arányban kerültek ezek megsemmisítésre? Átlagon felüli mennyiségben, vagy éppen fordítva, mivel hogy e bélyegek felülnyomása jelképezte leginkább az uralomváltozást? A választ erre a kérdésre is csak a zilahi bélyegek nyilvántartásának következetes továbbvitele szolgáltathatja, a számítógép egymagában nem képes erre.

Végezetül szeretném még a teljesség kedvéért megemlíteni, hogy amennyiben sikerülne az egy-, két- és hárompengős bélyegek *7. ábra* szerinti (többnyire triviális) alsó példányszám-határértékeit elfogadható mértékben helyettesíteni az ismert bélyegek mennyiségére vonatkozó adatokkal, úgy ennek megfelelően automatikusan csökkenne a megegyező alapbélyegű ötpengős értékek maximuma. Sajnos, erre nézve is igen rosszak a kilátásaink. A már említett hat leggyakoribb értéken kívül csupán két további bélyeg ismert mennyisége mondható számottevőnek (2P/5f-es: 54 és 3P/8f-es portó: 37 darab), de ezek is csak kb. tíz százalékkal képesek lefelé kerekíteni a megfelelő ötpengős bélyegek maximális példányszámát.

A zilahi kisegítő bélyegekkel kapcsolatos példányszám-meghatározási munka eredményessége szemléletesen példázza a számítógépi adatfeldolgozás létjogosultságát korunk filatéliájának kutatási módszerei körében. Az adatfeldolgozás mellett azonban nem szabad megfeledkeznünk az adatgyűjtésről sem, ami viszont elképzelhetetlen az aprólékos „kézi" munka nélkül. Ismételten kérem gyűjtőtársaimat, legyenek ennek tudatában továbbra is segítségemre a magyar és a román bélyeggyűjtés érintkezési területein települő számos filatéliai probléma mielőbbi megoldásában.

Index

1 *István Lipták: Provisional postal service in the county of Békés in 1944—45*

This article is a part of a larger study in which a memorial is set up to the carrier postal service of Gyula operated by road surveyors. Types and varieties of cancellers used is shown based on the newest research data.

2 *István Gazda: Postal censorship in Hungary — Part I.: Postal censorship till the end of WW I — A) Civil mail*

The author shows in his detailed study the antecedents, application and correlations of postal censorship adding a Table to show various censormarks used to his present knowledge.

3 *László Hrabál: Field postal money orders during WW II.*

This short article informs us about an interesting postal stationery adding thus to our not too broad postal historical knowledge of the period of WW II.

4 *Ágoston Balzsay: Local issue of Beszterce 1944—45*

The author introduces us the not well known local issue summarizing the results of the literature hither to known and communicating all important data about the printing and use of this issue.

5 *Péter Néma (Switzerland): Determination of number of copies issued of the Zilah provisional stamps by computer.*

The author discusses the importance of computers in philately and shows as an example a calculation and its results to determine with greater accuracy the uncertain number of copies issued of the Zilah local provisionals.

Sommaire

1 *Services postaux provisoires du Comitat de Békés en 1944—1945 par István Lipták*

Cet article fait partie d'une longue étude que l'auteur a écrit en souvenir du service postal par courriers, qui présente les différents types de cachets utilisés en se basant sur les dernières données des recherches effectuées.

2 *Censure postale en Hongrie — Iêre partie*
Censure postale jusqu'à la fin de la première guerre mondiale par István Gazda

A) Correspondance civile.
Dans cette étude détaillée l'auteur s'étend sur les précédents de la censure postale, sur son application et ses connexions et présente dans un tableau les différents cachets de censure utilisés à ce jour d'après les connaissances que l'on possède.

3 *Les mandats postaux des camps militaires durant la seconde guerre mondiale par László Hrabál*

Ce court article fait connaitre une période à peine connue de l'histoire postale de la seconde guerre mondiale, celle d'un entier postal utilisé à cette époque.

4 *Emission locale de timbres postaux à Beszterce en 1944—1945 par Ágoston Balzsay*

L'auteur étudie dans cet article cette émission locale très peu connue, donnant un résumé des données de diverses sources s'y rapportant, en traitant tout particulièrement les travaux des recherches effectuées à ce sujet jusqu'á présent.

5 *Détermination sur ordinateur du nombre de timbres subsidiaires du Zilah par Péter Néma (Suisse)*

L'auteur analyse l'importance de l'utilisation de l'ordinateur dans la philatélie, donnant comme exemple une méthode de calcul utilisée et les résultats obtenus pour arriver à une précesion aussi grande que possible sur le nombre incertain des exemplaires de l'émission locale de Zilah.

Inhaltsverzeichnis

1 *István Lipták: Provisorischer Postdienst im Comitat Békés in 1944—45*

Der Artikel bildet einen Teil einer längeren Studie, in welchem der Verfasser der Strassenwächter-Ku-

rierpost von Gyula ein Denkmal setzt. Es werden die Typen und Variationen der verwendeten Stempel auf Grund der neuesten Forschungsangaben bekanntgegeben.

2 *István Gazda: Postzensur in Ungarn — I. Teil: Postzensur bis Ende des I. Weltkrieges — A) Zivilsendungen*

Der Author zeigt den Lesern in dieser eingehenden Studie die Vorgeschichte, die Verwendung sowie die Zusammenhänge der Postzensur und fasst in einer Tabelle diejenigen Zensurstempel zusammen die seines heutigen Wissens nach verwendet wurden.

3 *László Hrabál: Feldpostalische Postanweisungen des zweiten Weltkrieges.*

Der kurze Artikel gibt eine interessante Ganzsache bekannt aus der kaum erforschten Posthistorie des zweiten Weltkrieges.

4 *Ágoston Balzsay: Lokalausgabe von Beszterce 1944—45*

Der Author bearbeitet eine kaum bekannte Lokalausgabe, fasst zusammen die bisherigen Literaturangaben und gibt bekannt sämtliche wichtige Angaben hinsichtlich Herstellung und Verwendung dieser Ausgabe.

5 *Péter Néma (Schweiz): Bestimmung der Auflage der Zilaher Provisorien mittels Computer*

Der Verfasser diskutiert über die Wichtigkeit der Computer in der Philatelie und zeigt als Beispiel eine Rechnungsmethode bzw. deren Resultat uzw. zur genaueren Eingrenzung der unsicheren Auflage der Zilaher Lokalausgabe.

СОДЕРЖАНИЕ

1 *Иштван Липтак: Временная почтовая служба в области Бекеш в 1944 45-годах*

Статья является частью одной обширной работы, в которой автор ставит намятник первой курьеско-почтовой слухбе, показует типы и разновидности применяемых штамров, с использованием данных новейших исследований.

2 *Иштван Газда: Почтовая цензура в Венгрии — I. часть: Почтовая цензура до конца первой мировой войны*
А/Частная переписка

Автор в своей детальиой работе представляет читателю данные о предшедствующих цензуре событиях, о применении цензуры и их взаимосвязи. В отдельной таблице знакомит с известными до сих пор, цензурными штампати.

3 *Ласло Храбал: Денежные переводы полевой почты второй мировой войны*

Краткая статья знакомит с интересным видом бланка почтового перевода из не давно раскрытой истории полевой почты второй мировой войны.

4 *Агоштон Балжаи: Издание местной марки в Бэстэрце в 1944-45 годах*

Автор в своей статье проработал малоизвестное местоне издание, суммируя данные источников, обращая внимание на все важные для издания вопросы изготовления и применеиия.

5 *Петер Нэма (Швейцария): Определение количества изданных в Зилахе, вспомогательных марок, с помощю ЭВМ*

Автор занимается значением ЭВМ в филателии. В качестве примера знакомит с методикой применения ЭВМ и с полученным реэультатом в определении наиболе достоверного количества изданных в Зилахе местных марок, тираж которых был неизвестеы.

ISSN 0 324—4806
Eng. szám: III/SZI213/1976.

1000 — 85.0629 Ságvári Nyomda, Budapest

Ára: 40,— Ft

Philatelica

85/2

Philatelica 85/2

TARTALOM

Orbán Ferenc (Dánia): Az Osztrák—Magyar Monarchia határátlépő postajáratai

Nagy Ferenc: Wien—Budapest—Wien első páros vontató repülés

Dr. Czencz Sándor: Az 1956. évi soproni felülnyomás

Visnyovszki Gábor: A természetes elemek és a gyűjtői szándék szerepe a küldeményen levő bélyegek értékelésében — I. rész: A magyar bélyegek kézikönyvének értékelési rendszere

Levelekre válaszolva *(Surányi László)*

Figyelmébe ajánljuk
Budapesti helyi csomag szállítólevele
1 koronás portóösszeg-jelzőbélyegző 1903-ból

Idegen nyelvű tartalom

A MAGYAR BÉLYEGGYŰJTŐK ORSZÁGOS SZÖVETSÉGE
TUDOMÁNYOS KÖZLÖNYE
BUDAPEST VI., VÖRÖSMARTY U. 65.
FELELŐS SZERKESZTŐ: SURÁNYI LÁSZLÓ
SZERKESZTŐK: HRABÁL LÁSZLÓ ÉS VISNYOVSZKI GÁBOR
FELELŐS KIADÓ: KISS ERNŐ
XV. ÉVFOLYAM

Az Osztrák—Magyar Monarchia határátlépő postajáratai

ORBÁN FERENC (DÁNIA)

Az utóbbi időben nagyon kedveltté vált a filatéliai tevékenység azon ága, melyet postatörténeti gyűjtésnek nevezünk. Ennek alapelve a teljes küldeményeken található postai viteldíjak, bélyegzők, kezelési feljegyzések és a postaútvonalak magyarázata.

A postai viteldíjak, ezek lerovására felhasznált bélyegek és ez utóbbiak értéktelenítésére használt bélyegzők már aránylag részletesen fel lettek dolgozva a magyar filatéliai irodalomban. Ezzel szemben kevés adat áll az érdeklődők rendelkezésére a postaútvonalakról.

E szempontból nézve ezen rövid tanulmány csak első kísérletnek tekintendő, mely a téma hatalmas terjedelme miatt csupán az Osztrák—Magyar Monarchia határátlépő postajárataival foglalkozik.

Mivel az Osztrák—Magyar Monarchia fogalma az 1867—1918 közötti időszakot fedi, nyilvánvaló, hogy ezen fél évszázad alatt több változás történt a postaútvonalak földrajzi helyzetében. Noha rendelkezésemre állnak az 1867 óta kibocsájtott postajárati térképek, tanulmányom alapjául mégis az 1901-ben kiadott „Magyarországi Postajáratok" c. művet használtam fel (1), mégpedig azon megokolással, hogy a múlt század végén a vasútépítés a főútvonalakon már befejeződött és így egy általános képet kapunk a témáról.

Nem mulaszthatom el itt a témába vágó, korábban megjelent munkák felsorolását. Nagy feltűnést keltett Reményi Imre: „Osztrák Posta Vas megyében" c. cikke, mely először mutatott rá arra, hogy a múlt század közepén az osztrák Fürstenfeld, Radkersburg és Burgau postahivatalok közvetítették a magyar postát. (Fil. Sz. 76/12). Ugyanezen témával foglalkozik dr. R. Wurth: „Österreichisches Jahrbuch 1983" c. könyvében. A Bécsen átmenő magyar postával „Via Wien" c. jegyzeteim foglalkoznak. (Fil. Sz. 75/1, 78/11, 79/10). Ezen felül megjelent egy „Via Wien, via Graz" c. jegyzet Harkányi Istvántól. (Fil. Sz. 80/4).

Az 1867-es kiegyezéssel létrejött Osztrák—Magyar Monarchia államjogi szempontból egyedülálló alkotás volt.

Postatörténelmi szempontból különösen érdekesek egyrészt a közös külügyből eredő *államszerződések*, melyek közé sorolandók a szakminiszterek közreműködésével idegen államokkal kötött postai és távirdai szerződések, másrészt a közösen intézendő ügyekből eredő, Ausztria és Magyarország között kötött postai és távirda *egyezmények*.

Az osztrák posta első postaszerződését 1777. június 21-én kötötte meg a Szász Választófejedelemséggel. (2)

A magyar posta önállósulásakor, 1867. május 1-én Ausztriának már számos országgal volt postaszerződése. Ezek között nagy jelentőségű volt a „Német-Osztrák Postaegyesület"-beli tagsága.

Az 1867. évi XII. tc. VIII. cikkelye értelmében (3) a jövőbeli *államszerződéseket a közös külügyminiszter köti az uralkodó nevében, mégpedig a szakminisz-*

terek közreműködésével és mindkét törvényhozás utólagos jóváhagyásával.

Szintén nagy jelentőségű postatörténelmi szempontból az 1867. évi XVI. tc. II. cikkelye (4), amely többek között korábban Ausztria által idegen országokkal kötött szerződéseket Magyarországra is kötelezővé teszi. Ez nem csupán kötelességeket, de előnyös nemzetközi jogot is biztosított a magyar postának. Ugyanis *Magyarország ezzel automatikusan az idegen országok szerződő felévé vált.* Ezen államjogi helyzet tette lehetővé, hogy a magyar postaigazgatás közvetlenül levelezett a külföldi postahatóságokkal.

A korábban kötött szerződések mindkét félre érvényes kötelező voltát a később kötött egyezmények változatlanul megismétlik.

Az államszerződéseknek tekintendő postaszerződésekben rendszerint meghatározták azon határállomásokat, ahol a postai átadást végezték.

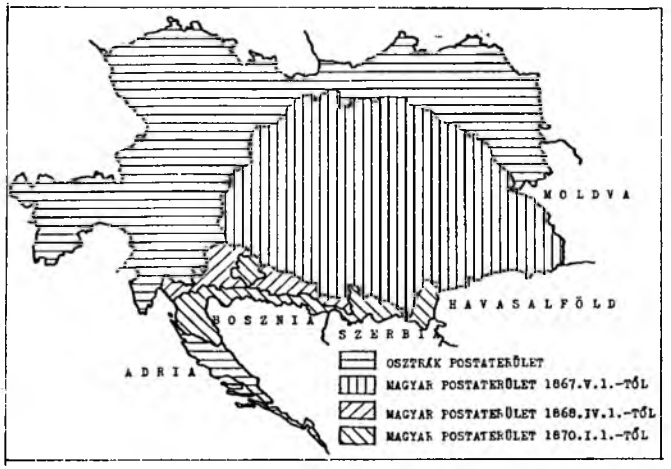
Egy pillantást vetve az *1. ábrára,* azonnal szembe ötlik, hogy az 1867-es magyar postaterületet csaknem teljesen körülölelte az osztrák postaterület. Csupán Moldva és a Havasalföld irányában volt szerződési értelemben idegen határvonal.

Az Egyesült Dunafejedelemségekkel 1868. július 14-én kötött postaszerződés (1869. évi XIV. tc. II. cikk.) (5) a következő átadási helyeket írja elő:

Soósmező (Pojana-serata) és Adjud közt, Filipestin át Brassó és Bukarest közt, Felső-Tömös és Predealon át, Nagy-Szeben és Rimnic közt, Vöröstornyon és Cainein át.

E fenti felsorolásból kihagytam a történelmi Magyarország azon határállomásait, amelyek akkor a katonai Határőrvidékhez tartoztak. Ezek közül magyar átadó hely lett Orsova és Turnu-Severin közt Vercserova, valamint a Duna magyar kikötői a D. D. S. G. hajóin közvetített posta részére.

1871. január 1-én a Katonai Határőrvidék Magyarországhoz kapcsolásával a magyar postaterület határos lett a szerb postaterülettel. Az 1856-os párizsi béke értelmében Szerbia autonómiát kapott, noha 1878-ig török garnizonok voltak területén. A határ menti átadóútvonalakat a Szerb Fejedelemséggel 1868. december 14-én kötött (1869. évi XIII. tc. II. cikk) (6) postaszerződés határozta meg, ezek

1. ábra. Az Osztrák—Magyar Monarchia postaterületei

1. Zimony és Belgrád között,
2. Klenak és Sabatz között,
3. Kubin és Szendrő (Smederovo) között,
4. Bazias és Gradistye között, valamint
5. Orsova és Tekija között voltak.

Még egy külországgal lett Magyarország határos 1871-ben, az akkor török fennhatóság alatt álló Boszniával. A múlt században pusztító járványok miatt, de katonai okokból is ezen határ zárva volt. A levantei postát az előzőleg említett két országon át szállították. 1878-ban Bosznia-Hercegovina megszállása után megnyílt ugyan a határ, de ez már a „belső" határok csoportjába tartozik.

A külországokkal kötött postaszerződések elvben kimondták, hogy mindkét szerződő fél a határig fedezi a postaszállítási díjat. Külön megállapodás alapján, azon esetekben, ha ez a szállítás lebonyolítására előnyös volt, a postaközegek átlépték a határt és az ezzel kapcsolatos költségeket az idegen területen megtett útvonal hossza alapján térítették meg.

Lényegében ugyanezen elv érvényesült az osztrák —magyar postai egyezményekben is. Meg kell ugyan jegyeznem, hogy ezeket az egyezményeket — nem lévén államszerződések — a külföld osztrák—magyar belügynek tekintette. Így történt aztán, hogy az uralkodó magát a szerződések megkötésekor mind osztrák, mind magyar meghatalmazottakkal képviseltette.

Ezen állapot jogalapja érvényesült egészen 1907-ig.

Emlékezetben tartva az Osztrák—Magyar Monarchia mindenkor adott belpolitikai helyzetét, az időnként megújított egyezmények egyáltalán nem tűnnek számomra oly erős megkötésnek a magyar félre, mint azt a korabeli önállóságra törekvő postai előkelőségek, dr. Hencz (7) és dr. Hennyey (8) tolmácsolták postatörténelmi munkáikban. Kívül esik ezen téma taglalása tanulmányomon, csupán arra szeretnék utalni, hogy nézetem a korabeli és a külállamokkal kötött postaszerződések tanulmányozása alapján alakult ki. Mindenesetre annak tudatában, hogy a postai szállítás költségekkel jár, az egyezmények pontosan meghatározták a szállításból eredő kiadások és bevételek megosztását. Hogy ez akkori politikai vagy közgazdasági szemszögből az egyik vagy másik félnek esetenként előnyére vált, vitatható, de tekintsük ezeket egyszerűen csak tárgyalások eredményeként szült egyezményeknek.

Az „osztozkodás" alapja az 1867-ben kötött „Vám- és kereskedelmi szerződés" volt, amelyet tízévenként tárgyalások alapján megújítottak. A szerződés (1867. évi XVI. tc.) XVIII. cikke kimondja, hogy „a posta- és távirdaügy a két állam területén külön, de amennyiben a forgalom érdeke kívánja, egyforma elvek szerint fog rendeztetni és igazgatni". Ezen elv szó szerint belekerült az 1868. március 23—30-án aláírt végleges postaszerződés I. cikkébe.

Az 1878. évi XX. tc. — a szerződés első megújítása — változatlanul meghosszabbítja, a fenti szöveget. Majd csak az 1888. június 30-án kötött változtat, mégpedig így: „Az osztrák—magyar kölcsönös postai és távirdai forgalomra vonatkozó határozatokat a két miniszter közös egyetértésben állapítja meg. A saját belső forgalom rendezését azonban mindkettő megtartja magának".

Úgyszólván a magyar posta az 1907. október 8-án kötött és az 1908. évi XII. tc. XVIII. cikkébe foglalt következő megállapodással szabadult fel teljes mértékben az osztrák postával kötött korábbi kötelékeiből: „A postát, távirdát és távbeszélőt a két állam mindegyike saját területén önállóan szabályozza és igazgatja. A posta-, távirda- és távbeszélő-forgalmat a két szerződő fél területei között külön egyezmények állapítják meg. Ha ilyen egyezmények nem jöhetnének létre, a két állam területei közötti forgalomra nézve az egyetemes postaszerződés és a nemzetközi távirdaszerződés határozatai nyernek alkalmazást."

A felsorolt egyezményekben észlelhető változásokat egyesek a magyar posta önállóvá válási folyamatának tekintik. Ezzel szemben személyes felfogásom szerint a magyar posta már az 1867. évi ideiglenes postaegyezménnyel teljesen önállóvá lett (így pl. bélyegkiadási joga lett) és a későbbi változások alkalmával csupán a szükségtől és a gyakorlati szabályoktól diktált egyezményi megkötéseitől szabadult meg.

Ezen bevezető után áttérek az osztrák és magyar postaterületek között működő határátlépő postajáratokra vonatkozó egyezményi részletek ismertetésére.

Az 1867. április 2-án aláírt ideiglenes postaegyezmény VII. és VIII. cikke intézkedik a határátlépő postaszállítások költségeinek a megosztásáról. (9)

VII. cikk.

A postajáratokra, amelyek mindkét oldali területeket a postautakon összekötnek, mint alapelv meghatároztatik, hogy minden igazgatás fedezi a szállítási költségeket a másik terület első postaállomásáig.

Amennyiben a két határállomás közötti szállításért átalány állapíttatik meg, úgy mindegyik igazgatás viseli a költségek felét. Folyamatosan, közös egyetértésben, bevezetik a határállomásokon a kocsik és a kalauzok cseréjét, de csak ott, ahol ez a postaszállítás zavara és késleltetése nélkül lehetséges.

Minden postaigazgatás a nem tulajdonát képező kocsi saját területén való használatért mérföldenként 10 újkrajcárt térít meg.

Ha az egyik igazgatás kalauzai a másik igazgatás által rendszeresen alkalmaztatnak a kocsi határállomáson túli kíséretére, úgy ezek ellátási költségei (alapbér, útipénz stb.) mindkét igazgatás által az illető igazgatás területén végzett kíséret útvonalhosszának arányában fedezendők.

VIII. cikk.

Az előző cikk határozatai érvényesek a vasúti és gőzhajóforgalomra, amennyiben ezek arra alkalmazást nyernek.

A Bécs és Pest közötti mozgóposta-hivatalok szabályozása fenntartatik egy külön megegyezésre.

Amíg ezen mozgóposta-hivatalok az eddigi módom közlekednek, az ide beosztott hivatalnokok és kalauzok részére a járandóságok folyósítására érvényesül az előző cikkben a kalauzokra meghatározott alapelv.

Ezen alapelv szerint osztatik meg mindkét postaigazgatás között a mozgóposta-hivataloknál használt vasúti postakocsik karbantartási és javítási költsége.

Az 1868. március 23-án Bécsben, majd 30-án Pesten aláírt végleges postaegyezmény, amely az elkövetkező húsz esztendőre szabályozta a két postaigazgatás együttműködését, a XII., XIII., XIV. és XV. cikkekbe foglalta a határátlépő szállítások költségeinek a két fél közötti megosztását. Valószínűleg az időközben tapasztalt kezdeti súrlódások miatt a végleges egyezmény részletesebben foglalkozik a témával. (10)

XII. cikk.

Az olyan postajáratokra, melyek mindkét oldali területeket a postautakon összekötnek, meghatároztatik, hogy minden igazgatás a szállítási költségeket, ún. lóhajtási pénzeket, különdíjakat, hasonló átalányokat, előfogatdíjakat, borravalókat, kenőpénzeket, rakodási díjakat, úti kiadásokat, lefedési költségeket a másik terület első határállomásáig fedezi.

Amennyiben a határállomások között a meneti és jöveti szállításra átalány állapíttatik meg, úgy mindegyik igazgatás viseli a költségek fele részét.

XIII. cikk.

Minden postaigazgatásnak jár mérföldenként 10 újkrajcár térítés a tulajdonát képező kocsi határállomáson túli használatáért.

Az útiforgalomra használt postakocsik javítása a kocsi tulajdonosára hárul, tekintet nélkül arra, hogy mely területen vált a javítás szükségessé.

Ha idegen területen az egyes postaigazgatás kocsija oly mértékben használhatatlanná válik, hogy ennek helyébe egy postamesterkocsi bérelendő, oly esetben a bérelési költséget azon igazgatás fedezi, melynek területén a postamesterkocsi rendelése szükségessé vált.

Ezen esetben a mérföldenként járó 10 újkrajcáros kocsihasználati díj az illető útszakaszra nem fizetendő.

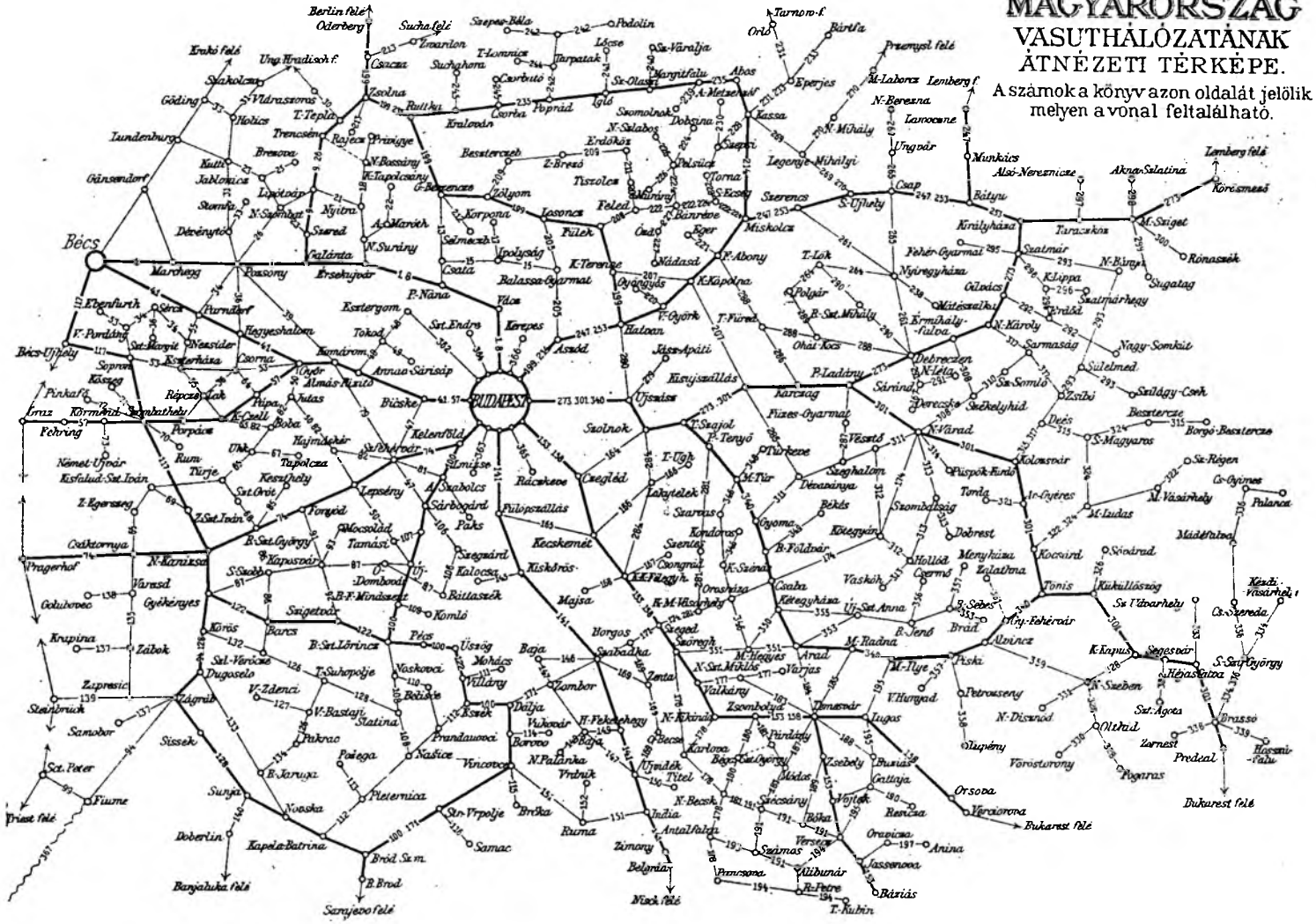
XIV. cikk.

Ha az egyik igazgatás kalauzai a másik igazgatás által rendszeresen alkalmaztatnak a kocsi határállomáson túli kíséretére, úgy ezek ellátási költségei (alapbérük, útipénz stb.) mindkét igazgatás által az illető igazgatás területén végzett kíséret útvonalhosszának arányában fedezendő.

Azon esetekben, amikor egy helységben állomásozó kalauzok nem kizárólag a másik területre indított járatot kísérnek, hanem váltakozva saját területen is kísérnek járatot, azon kalauzok száma, mely feltétlenül szükséges az idegen területre, különösen kipuhatolandó és közös megállapodással meghatározandó, majd a fenti módon meghatározott számú kalauzok alapbére visszatérítendő.

Mint alapdíj a különböző állományosztályokra a középosztály érvényes.

A kalauzok úti- és órabére közös járatoknál a valós költségek mértékében a fent jelzett arányban elosztandók.

2. ábra. Magyarország vasúthálózati térképe (1901)

XV. cikk.

A XII. és XIV. cikkekben meghatározottak érvényesek a vasúti és gőzhajózási forgalomra is.

Ha az egyik igazgatás mozgóposta-hivatali a határállomáson túl közlekednek, úgy a kalauzköltségen kívül megtérítendő az illető hivatalnokok, aztán még a hivatali szükségletek ellátására és a vasúti kocsik karbantartására és javítására, úgyszintén különös költségek a XIV. cikkben felállított alapszabályok alapján.

Mozgópostakocsikért kocsihasználati díj nem számítandó fel.

Az 1888. június 30-án kötött új postaegyezményben (11) a következők a megállapodások:

II. cikk.

Szállítási költségek és csatlakozások.

Mindkét fél saját területén a postai küldemények és táviratok továbbítását saját költségén teljesíti.

Azon postajáratokra nézve, melyek a két államterületet postautakon összekötik, és melyek ennél fogva egyetértőleg rendezendők, megállapíttatik, hogy mindegyik fél a szállítási költségeket, t. i. a hajtópénzeket, küldöncdíjakat és átalányokat, előfogati díjakat, ostor-, kenőcs- és rakodási díjakat, útközbeni költségeket stb. a másik terület határállomásáig viseli.

Szintúgy mindegyik fél a maga területéről a másik fél területére a vasúton vagy gőzhajón való szállításért felmerülő költségeket az utóbbi államterület határállomásáig sajátjából tartozik fedezni.

Kivételt ez alól csakis Marchegg és L/m. Brukk állomások képeznek, melyek mindkét irányban határállomásokként tekintetnek.

Azon költségekért, melyek valamely mozgópostának vagy vasúti altiszti menetnek a másik államterület határállomásán túl való fenntartásából a fenntartó félre nézve származnak, külön költségmegtérítésnek nincs helye.

A mellékkocsik szállítási költségeit azon fél viseli, melynek területén a szállítás történik. Az egyik fél által a másik fél területén ez idő szerint fenntartott mozgóposták és vasúti altiszti menetek csak közös egyetértésben változtathatók meg vagy szüntethetők be.

Az 1888. évi postaegyezményt tíz évre kötötték meg, de mivel a határidő leteltével azt egyik fél se mondotta fel, az egyezmény 1907. december 31-ig hallgatólagosan érvényben maradt. Tehát a következő részbeni részletes felsorolásra az 1888-as egyezmény határozatai érvényesek.

A téma teljessége kedvéért meg kell ugyan említenem, hogy meg nem egyezés miatt az 1907-ben megújítandó egyezmény helyett 1909. november 25-én ugyanez év december 1-től 1910. évi július 1-ig terjedő időszakra *ideiglenes egyezményt* kötöttek, mely az 1888-as egyezményből csupán a postai díjszabásra, kezelésre és leszámolásra vonatkozó határozatokat hagyta érvényben.

1910-ben az ideiglenes egyezményt meghosszabbították.

Az Osztrák—Magyar Monarchia két államfele között 1916. augusztus 16-án kötött és október 1-én életbelépett egyezmény volt az utolsó, mely a Monarchia felbomlásáig maradt érvényben. (12)

A határátlépő postajáratok

A térképmellékleten *(2. ábra)* a vonalakra írt szám a vasúti menetrend oldalszámára utal, ezt használtam fel azonosításként a következő jegyzékben. A felsorolás a térkép bal oldali alsó sarkában Fiuménél kezdődik, ahová az órajárás irányában visszatér.

A dőlt betűkkel szedett helységnevek a magyar postaterülethez tartoztak.

Zárójelbe tett helységnév egy távolabb fekvő postai vagy vasúti gócpontra utal.

Karioljárat egyfogatú, zárt postakocsi volt, amelyre utasok felvétele tiltva volt.

Mozgóposták (M) és kalauzposták (K) részletes ismertetése megtalálható a „Magyar Bélyegek Monográfiája" vonatkozó köteteiben.

99 Fiume—Sanct Peter

Határátlépő vasútvonal Trieszt felé. Levél- és kocsiposta-közvetítés postaközeg által. Magyar határállomás: *Fiume.*

94 *Zágráb—Fiume*

Vasút tengeri kikötő felé. K63 és K64, ezen felül levélposta-közvetítés vasúti közeg által.
Kocsiküldönc: *Károlyváros—Netretič—Ribnik*—Mött-
Kocsiküldönc: *(Delnice)—Brood na Kupi*—Banjaloka
ling—(Rudolfswerth)
i. Krain—(Gottschee)
Gyalogküldönc: *(Lokve)*—Plešce—Ossiunitz
Kocsiküldönc: *(Lokve)—Prezid*—Iggendorf—(Rakek).
Megjegyzés:
A keleti irányba menő csatlakozó járatokat lásd később a keleti határszakasznál.

135 *Zágráb—Csáktornya*

Maga a vasútvonal nem határátlépő, csak következő csatlakozó postajáratai:
Kocsiküldönc: *(Podsused)—Sambor*—Jessenitz a. d. Sutli.
Kocsiküldönc: *(Veliko—Trgoviste p. u.)—Klanjec*—Klanjevec na Sutli.
Kariolposta: *(Varaždin)—Vinica*—Friedau.
Megjegyzés:
A *Vinica—Varaždin* útvonalon kocsiküldönc is közlekedett. L. 74.

139 *Zágráb—Steinbrück*

Határátlépő vasútvonal. Levél- és kocsiposta-közvetítés postaközeg és levélposta-közvetítés vasúti közeg által.
Magyar határállomás: *Savski-Marof.*

137 *Zabok—Krapina—Teplicz—Krapina*

Maga a vasútvonal nem határátlépő, csak következő csatlakozó postajáratai:
Kocsiküldönc: *Krapina*—Pöltschach p. u.
Kocsiküldönc: Rohitsch—*Pregrada—Krapinske-Toplicze.*
Megjegyzés:
A *Pregrada* melletti *Desinič* magyar postahivatal csak a Windischlandsberg osztrák postahivatallal állott összeköttetésben.

74 *Budapest—Pragerhof*

Határátlépő vasútvonal. M7, M8 és M35; ezen felül levélposta-közvetítés vasúti közeg által. Magyar határállomás: *Csáktornya.*

Kocsiküldönc: Fridau—*Vinica—(Varaždin).* Ugyanezen útvonalon kariolposta is közlekedett, 1. 135.

65 *Boba—Csáktornya*

Maga a vasútvonal nem határátlépő, csak következő csatlakozó postajárata:
Kocsiküldönc: *(Alsó-Lendva)—Muraszombat—Ferenczfalva*—Radkersburg.

73 *Körmend—Német-Újvár*

Maga a vasútvonal nem határátlépő, csak következő csatlakozó postajárata:
Kocsiküldönc: *(Német-Újvár)—Szent Elek*—Burgau.

57 *Budapest—Győr—Graz*

Határátlépő vasútvonal. M53 és M54. Ezen felül levélposta-közvetítés vasúti közeg által. Magyar határállomás: *Gyanafalva.*
Kocsiküldönc: *Szent-Gotthárd—Tótfalu—Alsó-Szölnök—Felső-Szölnök—Felső-Lendva—Szarvaslak—Vas-Hidegkút*—Radkersburg.
Gyalogküldönc: *Radafalva*—Fürstenfeld.

71 *Szombathely—Kőszeg*

Maga a vasútvonal nem határátkelő, csak következő csatlakozó postajárata:
Kocsiküldönc: *Kőszeg—Léka—Pörgölin*—Kirchschlag—(Editz p. u.).

72 *Szombathely—Pinkafő*

Maga a vasútvonal nem határátlépő, csak következő csatlakozó postajáratai:
Kocsiküldönc: *Felső-Eör—Alhó*—St. Johann i/d Heide—Hartberg—(Aspang p. u.).
Kocsiküldönc: *Pinkafő p. u.—Pinkafő*—Pinggau.

117 *Nagy-Kanizsa—Bécs*

Határátlépő vasútvonal. M23, M24 és M138. Ezen felül levélposta-közvetítés vasúti közeg által.
Magyar határállomás: *Lajta—Szt. Miklós.*

53 *Győr—Sopron—Ebenfurth*

Határátlépő vasútvonal. M57 és M58. Ezen felül levél- és kocsiposta-közvetítés postaközeg által.
Magyar határállomás: *Lajta-Újfalu.*
Gyalogküldönc: *(Szárazvám p. u.)—Vimpácz*—Wampersdof.
Gyalogküldönc: Ebenfurth p. u.—*Lajta-Újfalu.*
Megjegyzés:
Vimpácztól 4 km-re fekvő *Lajtapordány* magyar postahivatal csak a Deutsch-Brodersdorf osztrák postahivatallal állott összeköttetésben.

41 *Budapest—Győr—Bécs*

Határátlépő vasútvonal. M13, M14 és M39, ezen felül levélpostai közvetítés vasúti közeg által. Magyar határállomás: *Királyhida.*
Gyalogküldönc: Wilfleinsdorf—*Császár-Kőbánya.*

1 *Budapest—Pozsony—Bécs*

Határátlépő vasútvonal. M1, M2, M46, K220 (osztrák kalauzposta). Ezen felül levélpostai közvetítés vasúti közeg által. Magyar határállomás: *Dévény-Újfalu.*
Karioljárat: *Pozsony*—Wolfsthal—Hainburg.

31 *Pozsony—Szakolcza—(Ung. Hradisch)*

Határig közlekedő vasútvonal, folytatása osztrák kezelésben. K174 és K173, ezen felül levélpostai közvetítés *Szakolcza—Pozsony* irányban vasúti közeg által. Magyar határállomás: *Szakolcza.*
Kocsiküldönc: *Malacka—Gajár*—Dürnkrut.
Kocsiküldönc: *Morva-Szent János*—Hohenau p. u.
Megjegyzés:
A *Magasfalu* mellett fekvő *Magyarfalva* magyar postahivatal csak az Angern osztrák postahivatallal állott összeköttetésben.
A Jakabfalva mellett fekvő *Dimburg* magyar postahivatal csak a Stillfried osztrák postahivatallal állott összeköttetésben.

33 *Holics—Göding*

Határátlépő vasútvonal. Levél- és kocsipostai közvetítés postaközeg és levélposta-közvetítés vasúti közeg által. Magyar határállomás: *Holics.*

30 *Tepla—Trencsén—Teplicz—Vlára—Szoros—Ung. Hradisch)*

Határig közlekedő vasútvonal, folytatása osztrák kezelésben. K424 osztrák kalauzposta Ung. Hradischig. Ezen felül levél- és kocsiposta-közvetítés postaközeg és levélposta-közvetítés vasúti közeg által.

9 *Budapest—Galánta—Zsolna*

Maga a vasútvonal nem határátlépő, csak a következő csatlakozó postajárat:
Gyalogküldönc: *(Vág-Újhely)—Morva-Lieszkó*—Strany—(kocsiküldönc tovább Ung. Brodig).

26 *Pozsony—Zsolna*

Mint az előző 9-es vonal.

199 *Budapest—Oderberg*

Határátlépő vasútvonal. M21, M22 és M37, ezen felül levélposta-közvetítés vasúti közeg által. Magyar határállomás: *Csacza.*

213 *Csacza—Zwaron—(Sucha)*

Határátlépő vasútvonal. K528 osztrák kalauzposta. Magyar határállomás: *Csacza.*

245 *Kralován—Szuchahora*

Maga a vasútvonal nem határátlépő, csak a következő csatlakozó postajáratai:
Kocsiküldönc: *(Turdossin)—Szlanicza—Zubrohlava—Rabcsa—Árva-Polhora*—Jelešnia.
Kocsiküldönc: *(Trsztena)—Jablonka—Oravka—Podvilk*—Chabówka p. u.

242 *Poprád—Késmárk—(Podolin)*

Maga a vasútvonal nem határátlépő, csak következő csatlakozó postajárata:
Kocsiküldönc: *(Szepes-Béla)—Szepes-Ófalu—Nedecz*—Czorsztyn—(Neumarkt—Chabówka p. u.).

231 Kassa—Orló—(Tarnow)

Határátlépő vasútvonal. K55, K56, ezen felül *Orló—Kassa* irányban postaközeg által kezelt levél- és kocsiposta-közvetítés. Magyar határállomás: *Orló.*
Megjegyzés:
A *csircsi* és *mnieski* magyar postahivatalok az *orló* —tarnowi vonalon közlekedő, menet a 94. sz. osztrák mozgópostával, jövet az 534. sz. osztrák kalauzpostával állottak összeköttetésben.

233 Kassa—Eperjes—Bártfa

Maga a vasútvonal nem határátlépő, csak következő csatlakozó postajárata:
Komarnik—Barwinek—(Dukla—Iwonicz p. u.).

270 Sátoralja-Újhely—Mező-Laborc—(Przemysl)

Határátlépő vasútvonal. K51, K52, ezen felül levélposta vasúti közeg által kezelve. Magyar határállomás: *Mező-Laborcz.*
Megjegyzés:
A *mezőlaborcz*—przemysli vasútvonal mentén fekvő *Vidrány* magyar postahivatal csak az ezen vonalon közlekedő, menet az 512. sz. osztrák kalauz-, jövet az 58. sz. osztrák mozgópostával állott összeköttetésben, mely kalauz- és mozgópostával a *mezőlaborczi* posta- és távirdahivatal is rovatolt.

267 Ungvár—Nagy-Berezna

Maga a vasútvonal nem határátlépő, csak következő csatlakozó postajárata:
Gyalogküldönc: *Uzsok*—Mlaki (tovább mint kocsiküldönc Boryniaig).

247 Budapest—Miskolcz—Lawoczne—(Struj)

Határátlépő vasútvonal. K38 és K110 *(Bátyutól)*, ezen felül levél- és kocsiposta-közvetítés postaközeg által *(Bátyutól).*

273 Budapest—Királyháza—Mármaros-Sziget—Kőrösmező—(Lemberg)

Határátlépő vasútvonal. M19 és M20 (csak *Mármaros-Szigetig). Mármaros-Sziget—Visóvölgy* között a postaközeg csak levélpostát közvetített. A *kőrösmezői* postahivatal még a Stanislau—*Kőrösmező* 553. sz. osztrák kalauzpostával, továbbá az 1728. és 1827. sz. levélpostát szállító vonatokkal is összeköttetésben állott.
Magyar határállomás: *Kőrösmező.*
Lovasküldönc: *(Nagy-Bocskó)—Borsa*—Kirlibaba.

315 Kolozsvár—Besztercze—(Borgó-Besztercze)

Maga a vasútvonal nem határátlépő, csak következő csatlakozó postajárata:
Kocsiküldönc: *(Borgó-Prund)—Tyhucza*—Pojana—Stampi—(Kimpolung). A határ túloldalán kocsiküldönc-közvetítés a következő bukovinai falvakkal: Dorna-Kandreny, Lorna-Watra, Jacobeni, Pozoritta és Valeputna.
Kocsiküldönc: Jacobeni és a magyar határállomás, Kirlibaba (Lajosfalva) között.

322 Kocsárd—Maros-Vásárhely—Szász-Régen

Maga a vasútvonal nem határátlépő, csak következő csatlakozó postajárata:
Kocsiküldönc: *(Szász-Régen)—Tölgyes*—Presacani—(Piatra).

336 Brassó—Csík-Gyimes—(Palanca)

Határátlépő vasútvonal. K246, ezen felül jövetben levél- és kocsiposta-közvetítés postaközeg által, egyébként csak levélposta-közvetítés vasúti közeg által. Magyar határállomás: *Csík-Gyimes.*

334 Brassó—Kézdi—Vásárhely

Maga a vasútvonal nem határátlépő, csak következő csatlakozó postajárata:
Kocsiküldönc: *Kézdi-Vásárhely—Nagy-Nyújtód—Bereck—Sósmező*—(Gorozesu).

301 Budapest—Brassó—Predeal—(Bukarest)

Határátlépő vasútvonal, *Brassótól* csak postaközeg által kezelt levél- és kocsiposta, ezen kívül vasúti közeg által közvetített levélposta ment a *predeali* magyar postahivatalig, amely szintén határállomás volt.

330 Olthid—Vöröstorony

Határig közlekedő vasútvonal. Levél- és kocsipostaközvetítés vasúti közeg által.
Csatlakozó postajárat:
Kocsiküldönc: *Vöröstorony*—Riu-Vadului—(Rimnicul —Vâlcea).

358 Piski—Petrozsény—(Lupény)

Határig közlekedő vasútvonal. K128 és vasúti közeg által közvetített levélposta. Csatlakozó postajárata:
Kocsiküldönc: *Livazény p. u.*—Tirgu-Jiu (1).

158 Budapest—Orsova—(Verciorova—Bukarest)

Határátlépő vasútvonal. *Orsováig* M75, M76 és M179, onnan Verciorováig levél- és kocsiposta-közvetítés postaközeg és levélposta-közvetítés vasúti közeg által.
Bárkajárat: *Orsova*—Tekija.

194 Versecz—(Pancsova)—Kubin

Maga a vasútvonal nem határátlépő, csak a csatlakozó postajárat.
Hajójárat: *Pancsova*—Belgrád—*Zimony.*

141 Budapest—Zimony—(Belgrád—Nisch)

A mozgóposták M17, M18 és M36 csak *Zimonyig,* illetve *Zimonytól* közlekednek. *Zimony* és Belgrád között postaközeg közvetít.
Hajójárat: *Zimony*—Belgrád—*Pancsova.*

151 India—Vinkovce

Maga a vasútvonal nem határátlépő, csak a Száván közlekedő bárkajáratok.
Bárkajárat: *Klenak—Sabac.*
Bárkajárat: Rača—Boszna-Rača.

115 Vinkovce—Brčka

Határátlépő vasútvonal. K142 és levélposta-közvetítés vasúti közeg által. Magyar határállomás: *Gunja.*
Kocsiküldönc: Brčka—Bjelina, tovább Bjelina—Boszna-Rača.

116 Striživojna—Vrpolje—Šamac

Maga a vasútvonal nem határátlépő, csak a csatlakozó postajáratok.
Gyalogküldönc: *Šamac p. u.*—Boszna-Šamac.
Kocsiküldönc: Boszna-Šamac—Modrič—Gradačac.

100 Budapest—Brod—(Boszna-Brod)

Határátlépő vasútvonal. Az M32 csak Brodig, míg az M31 Boszna-Brodig közlekedett. Ezen felül levél- és kocsiposta-közvetítés postaközeg által.
Magyar határállomás: *Brod Száva mellett.*

171 Szeged—Dálja—Brod—(Boszna-Brod)

Határátlépő vasútvonal. Az M161 Boszna-Brodig közlekedett, más vonat nem ment át a Száván.
Magyar határállomás: *Brod Száva mellett.*

128 Nagy-Kanizsa—Zágráb—Brod

A határig közlekedő vasútvonal.
Gyalogküldönc: *Dubica*—Boszna-Dubica.
Gyalogküldönc: *Ó-Gradiska*—Boszna-Gradiska (tovább mint kocsiküldönc Banjalukáig).

140 Sunja—Doberlin

Határátlépő vasútvonal. Postaközeg által közvetített levél- és kocsiposta. Magyar határállomás: *Kostajnica.*
Kocsiküldönc: (Boszna-Novi p. u.)—*Dvor—Trgove—Bešlinac.*

94 Zágráb—Fiume

Vasútvonal tengeri kikötő felé. K63, K64, ezen felül levélposta-közvetítés vasúti közeg által.
Kocsiküldönc: *(Károlyváros)—Zavalje*—Bihač.
Kocsiküldönc: *(Ogulin)—Lovinac—Mali-Halan*—Obbrovazzo.
Kocsiküldönc: *(Ogulin)—Gracač—Zrmanja*—Knin.

Kiegészítés

Röviddel a tanulmány lezárása előtt kaptam értesítést Nagy Dezső svédországi gyűjtőtárstól, hogy egy göteborgi kereskedőnél nagy mennyiségű magyar csomagszállító-levelet talált a századfordulóról. Ezek mind Magyarországról Bukovinába küldött csomagok kísérői voltak. Szemébe ötlött, hogy a magyar Kosna községbe küldött csomagok utolsó postájaként a bukovinai Dorna-Kandreny postahivatal lett feljegyezve.

Ily véletlen derített fel száz év múltán egy érdekes határátlépő postakézbesítést, amely a bevezetőben említett „Via Wien" kezeléshez hasonlóan osztrák postaterületen átmenve visszakézbesített magyar postaterületre. (L. a 315. sz. útvonalat).

Rövid, de intenzív munkával sikerült adatokat gyűjtenem arra, hogy volt a keleti határon két magyar község, Lajosfalva (ma a romániai Cirlibaba) és Kosna (ma a romániai Cosna), amelyek utolsó postái bukovinai osztrák hivatalok voltak (3. ábra).

Tekintve, hogy aránylag keveset tudunk a két község postai szolgálatáról — hiányoznak még az onnan eredő küldemények —, közzéteszem az eddig összegyűjtött anyagot azon reményben, hogy a magyarországi gyűjtők bevonásával sikerül majd további érdekes adatgyűjtést végezni. Az eddigi adatszolgáltatásért itt mondok köszönetet L. L. gróf, D. Nagy, J. Off, T. T. Sebestyén és G. S. Ryan uraknak (mindnyájan az angliai magyar egyesület tagjai).

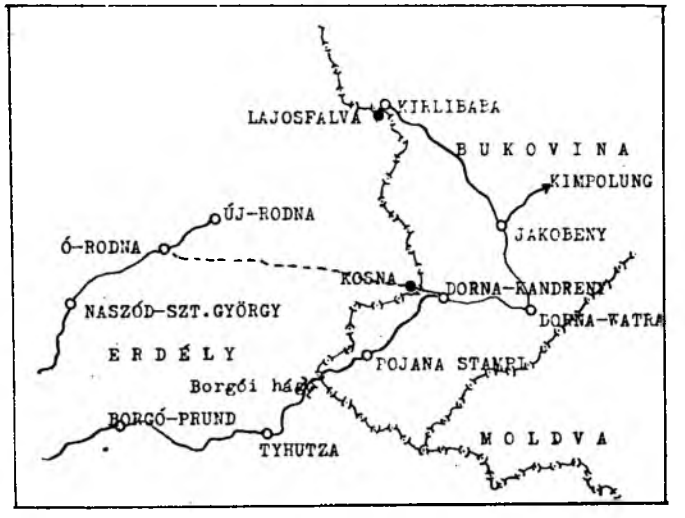
Közigazgatási adatok:

Az 1873-as H. N.-ben: Kirlibaba (Ludwigsdorf, Kilibáva), 57 ház, 287 lakos, Naszód vidék, rodnai járás, u. p. Tyhucza.

Ludwigsdorf = Kirlibaba.

Az 1892/98-as H. N.-ben: Kirlibaba = Lajosfalva.

Lajosfalva, 84 ház, 510 lakos, Naszód vidék, rodnai járás, u. p. Tyhucza. Ezt az utóbbi adatot valaki annakidején áthúzta és kézírással Kirlibabá-ra javította.

3. ábra. Kosna és Dorna-Kandreny környékének térképvázlata

Az 1900-as H. N.-ben: Kirlibaba = Lajosfalva.

Lajosfalva, u. t. és u. p. Kirlibaba.

Az 1873-as H. N.-ben: Kosan (Todoskáni), 80 ház, 345 lakos, Naszód vidék, rodnai járás, u. p. Ó-Rodna.

Az 1892/98-as H. N.-ben: Kosna (Tesna, Pojana-Kosni) u. t. és u. p. Dorna-Kandreny (Bukovina).

Az 1900-as H. N.-ben: Kosna (Tesna, Pojana-Kosni), u. t. és u. p. Dorna-Kandreny (Bukovina).

Megjegyzendő, hogy az 1873-as H. N. (135. o.) Kirlibabát és Kosnát besorolja a Naszód vidék rodnai járásába.

Különös tekintettel a kosnai csendőrőrsnek címzett csomagszállító levelekre (több ilyen ismert), érdemes tanulmányozni az 1887-ben megjelent „Zsebkönyv a magyar királyi csendőrség számára" c. könyvecskét a csendőrség akkori szervezetéről.

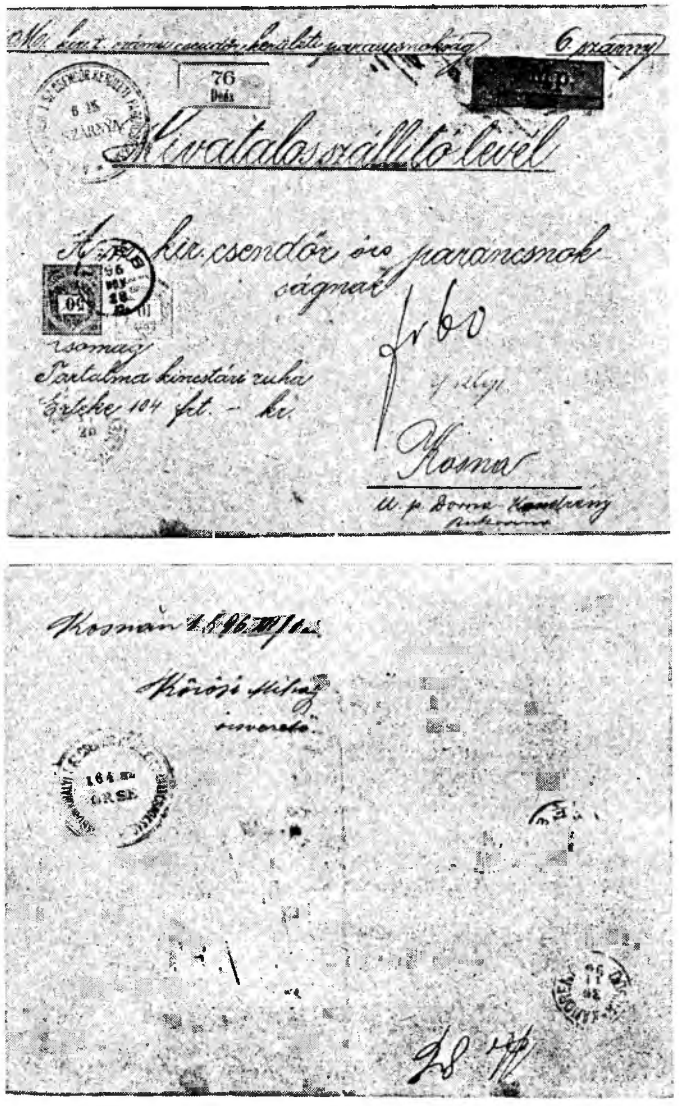
1. sz. csendőrkerület, törzshelye Kolozsvár.

4. sz. szárnyparancsnokság Kolozsvár.

2. sz. szakaszparancsnokság, Beszterce.

Őrsök: Kirlibaba (6 csendőr), Kosna (6 csendőr).

A bemutatott hivatalos szállítólevélen (4. ábra) az 1896-os beosztás olvasható ki, ekkor Kosna a 6. szárny 164. őrse volt.

4. ábra. Hivatalos csomagszállító-levél elő- és hátoldala, az utóbbin Dorna-Kandreny érkezési bélyegzés

Postaszervezeti adatok:

Naszód vidék a nagy-szebeni postaigazgatóság területéhez tartozott.

Kirlibaba, osztrák postahivatal megnyílt 1872. november 9-én (Müller 1545, Klein 2136).

Lajosfalva, magyar postahivatal megnyílt 1904. február 19-én (Monográfia VI.).

Kosna, magyar postahivatal megnyílt 1904. február 26-án (Monográfia VI.).

Dorna-Kandreny, osztrák postahivatal megnyílt 1885. április 21-én (Klein 898).

A fenti adatokat egybevetve egyöntetűen kitűnik, hogy Kosnát Ó-Radnától átvette a bukovinai Dorna-Kandreny (ma a romániai Dorna-Cindrenilor) osztrák postahivatal a kézbesítő körzetébe. A térképvázlaton jól látható, hogy Kosna sokkal közelebb fekszik az osztrák hivatalhoz, amelynek nagy átmenő forgalma volt.

Ezzel szemben bizonyos kétségek fűződnek pillanatnyilag Kirlibaba földrajzi viszonyaihoz. A rendelkezésemre álló térképeken úgy látszik, hogy Kirlibaba az Aranyos—Beszterce határpatak keleti partján, míg Lajosfalva, ennek nyugati partján fekszik. Erre engednek következtetni a Helységnévtárakban közölt adatok is.

IRODALOMJEGYZÉK:

(1) „Magyarországi Postajáratok". Kiadja a m. kir. posta- és távirda-vezérigazgatóság, 1901. június.
(2) „Geschichte der Österreichischen Post nach amtlichen-Quellen bearbeitet und verfasst von Eduard Effenberger k. k. Hofrat D. R." Wien, 1913.
(3) Sipos Józsefné: A magyar posta függetlenné válásának története és az 1867. évi első magyar bélyegkiadás. Budapest, 1982.
(4) U. o.
(5) 1869. évi Törvény Gyűjtemény.
(6) U. o.
(7) „A magyar posta története." Írta és kiadja dr. Hennyey Vilmos. Budapest, 1926.
(8) „A magyar posta története és érdemes munkásai." Szerkesztette dr. Hencz Lajos m. kir. postaigazgató. Budapest, 1937.
(9) Sipos Józsefné f. e. könyvének 4. sz. melléklete a szerző fordításában.
(10) A végleges postaegyezmény szövege a szerző fordításában.
(11) A magyar királyi Posta és Távirda Rendeletek Tára, 1888. július 22., 37. szám.
(12) Lásd 7 alatt.

Wien—Budapest—Wien első páros vontató repülés

NAGY FERENC

Az Internationale Studienkommission für den motorlosen Flug — rövidítve ISTUS* — 1936. évi rendes közgyűlését (sorrendben a negyediket) Budapesten rendezte meg a Magyar Aero Szövetség május 18. és 24. között.

Az eseményre nagy számban jöttek külföldi vitorlázó pilóták is, a legtöbbjük saját géppel, hogy a Hármashatárhegyen megrendezésre kerülő vitorlázóversenyen részt vegyenek.

Az Osztrák Aero Club erre az alkalomra vitorlázógéppel postát is szállított Magyarországra a magyar postaigazgatás hozzájárulásával. Az alkalmi postát motoros gép által vontatott két vitorlázó gép hozta Budapestre.

A gépek 1936. május 19-én indultak Bécsből. A szállítmány egy részét Sopronban dobták le, majd Győrben, ejtőernyővel. A küldeményeket mindkét helyen hk-bélyegzéssel érkeztették és tetszetős alkalmi bélyegzéssel látták el. A harmadik postazsákot a mátyásföldi repülőtéren dobták le, a küldeményekre kerek MÁTYÁSFÖLD REPÜLŐTÉR B 1936. MÁJ. 19. 13. hk-bélyegzés és kétsoros LÉGIPOSTÁVAL ÉRKEZETT bélyegzés került. A közönséges bécsi indítóbélyegzés (hk) mellett használt alkalmi bélyegző: kissé lecsapott sarkú keretben

1. DOPPELSCHLEPPFLUG
Wien—Sopron—Győr—Budapest
WIEN 1. 19. MAI 1936

szöveg, felette felhők között úszó, motoros géppel vontatott két vitorlázó gép balról jobbra haladva. Közvetlenül a szöveg fölött a bécsi Stephansdom, ill. az Országház sziluettje látható *(1. ábra)*.

Az Österreichischer Flugpostsammler Verein, Wien és az Internationale Flugpost Nachrichten, Wien közös kiadásban erre az alkalomra tetszetős emléklevelezőlapokat hozott forgalomba. Ezekből ismerünk 50 Groschen értékű rányomott bélyeges példányokat is *(2. ábra)*. Egy levelezőlap bérmentesítési díja 75 Groschen, a borítékoké pedig 10 g súlyhatárig 1,60 Schilling volt.

A gépek 1936. május 19-én indultak az asperni repülőtérről és a soproni, majd a győri ledobás után 12 óra 15 perckor értek földet a mátyásföldi repülőtéren. A motoros gép pilótája Brückner mérnök volt, a vitorlázó gépeké pedig I. Stiefsohn és B. Gumpert.**

*Az ISTUS rövidítés egyes források szerint az *Internationale Studien Kommission des Segelfluges* rövidítése.

**Utóbbi az irodalomban *Gumpold*ként is előfordul.

1. ábra

2. ábra

A páros vontató repülés postájával kapcsolatos rendelet a P. T. R. T. május 19-i 16. számában jelent meg 98.650/1936 számmal. A magyar díjszabás levelezőlapra 80 fillér, 10 g-ig terjedő levélre pedig 1,60 pengő volt *(3. ábra)*.

Úgy a soproni, mint a győri ledobás küldeményei egy-egy stilizált ejtőernyőt ábrázoló bélyegzést kaptak. A soproni bélyegzés háttere sima, a felirat íves (lásd *2. ábra*). A győri bélyegzés azonos rajzú, de az ejtőernyő felett felhők látszanak, a POSTAI LEDOBÁS felirat pedig egyenes vonalban az ernyő rajzára került.

A visszaúton vitt küldemények alkalmi bélyegzése:

1. PÁROS VONTATÓ REPÜLÉS
BUDAPEST—WIEN
BUDAPEST 1936. MÁJUS 24.

szöveg az ideút bélyegzőjéhez hasonló kerettel és rajzzal, de a gépek jobbról balra haladnak, és a szöveg fölött jobb oldalon az Országház helyén a Millenniumi Emlékmű látható (lásd *3. ábra*). A bélyegzés színe hivatalosan fekete, de a szakirodalom lila színű bélyegzést is említ.

Az ISTUS közgyűlése május 23-án fejeződött be, erre a napra volt kitűzve a visszarepülés startja is. Előző napon a rendezőség távolsági versenyt tartott hármashatárhegyi indulással, amelynek során a két vontatott gép csehszlovák terület fölé sodródott: Stiefsohn az Érsekújvár közelébe eső Tallós község határában, Gumpert pedig Komárom mellett ért földet idegen területen. Az osztrák pilóták és a Magyar Aero Szövetség mindent megtettek, hogy az idegen területre engedély nélkül betévedt pilóták és gépeik a másnapi záróünnepségre visszaérhessenek, ám ez a törekvésük eredménytelen maradt. Így aztán 24-én, a hivatalosan megállapított hazafelé indulás alkalmával a motoros gép egy kétüléses, tartalék vitorlázó gépet vontatva indult vissza Bécsbe, amely az oda küldött küldeményeket is szállította. A postazsákot a vitorlázó gép szabadon maradt pilótaülésében helyezték el.

Sajnos a visszaút sem volt problémamentes. A vontatókötél gyűrűje Győr magasságában eltört, emiatt a magyar határ közelében, de már osztrák területen kényszerleszállásra került sor. A postát csak másnap továbbították, így a viszontagságos küldemény csak 25-én érkezett meg úticéljához.

A repülés során szállított küldemények aerofilatéliai érdekességükön túl tetszetős bélyegzéseik miatt is minden gyűjtemény megbecsült, értékes és kellemes látványt nyújtó darabjaiként könyvelhetők el.

A John J. Latham nyomán szerkesztett *Magyar légiposta — Magyarországi repülőjáratok 1896—1978.* c. könyvben ezek a repülések a 427—430 számok alatt hibásan kerültek regisztrálásra, ott ugyanis fordított a sorrend és az időpont is részben hibásan került megadásra.

3. ábra

4. ábra

FORRÁSMUNKÁK

A *Bélyeggyűjtő* 1936. évi évfolyama
A *Donaupost* 1936. évi évfolyama
Csanádi—Nagyváradi—Winkler: *A magyar repülés története,* Budapest, 1977

Fehér Endre

Lapzártakor érkezett a hír, hogy Fehér Endre gyűjtőtársunk, a MABÉOSZ tudományos munkaközösségének tagja hosszas betegség után elhunyt. A tábori posta filatéliai dokumentumainak lelkes és értő gyűjtőjének emlékét — akinek tollából lapunkban is jelent meg szakcikk — kegyelettel megőrizzük.

Az 1956. évi soproni felülnyomás

DR. CZENCZ SÁNDOR

Bevezetés

A soproni helyi — az *Épületek* és a *Munka* sorozat egyes címleteinek felülnyomásával készült — kiadásról 1981-ig, a Magyar Bélyegek Monográfiája VII. kötetének megjelenéséig nem állt rendelkezésre részletesebb szakirodalmi ismertetés. Korábban csak a Postaügyi Értesítő (Po. É.) 1957. évi január 26-i 4. száma *(1. ábra)*, majd a *Filatéliai Szemle* 1957. évi 5., májusi száma *(2. ábra)* foglalkozott a felülnyomott bélyegekkel.

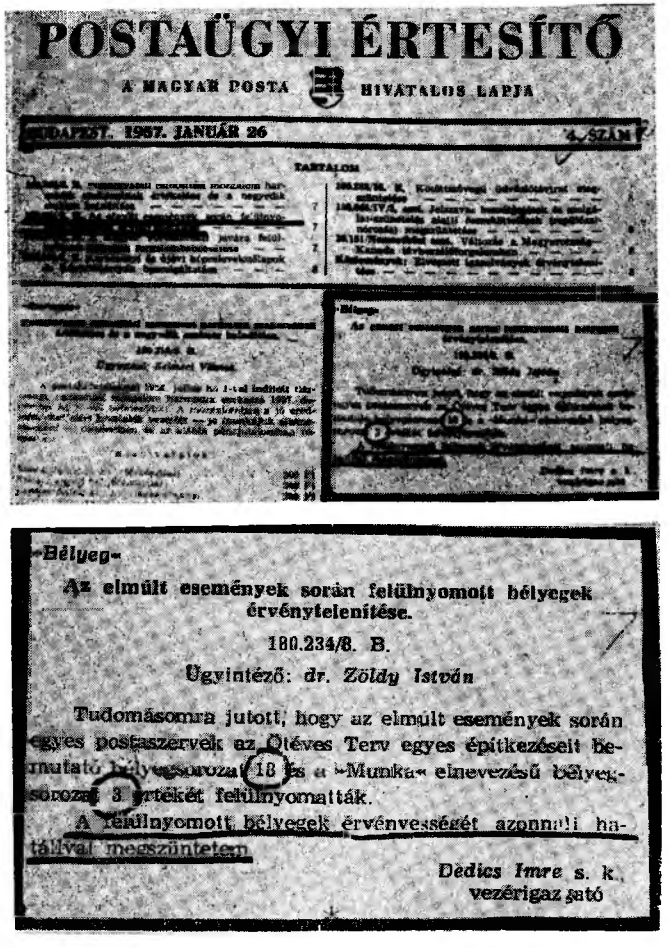
A felsorolt közlések csak szűk keretek között és helyenként pontatlanul vázolnak képet a kiadásról. E tanulmány szerzője a felülnyomásnál a Soproni Postaigazgatóság képviselőjeként jelen volt, ezért mint a kiadás keletkezésének tanúja, szükségesnek tartom, hogy az eddigi forrásokat kiegészítsem, ill. helyesbítsem.

Meg kell jegyeznem, hogy a Monográfia VII. kötetének 672. oldalán idézett jegyzőkönyvmásolatnak sem eredeti, sem másolati példánya nincs birtokomban, és nem emlékszem, hogy ilyen jegyzőkönyvet aláírtam volna. A további aláíróként feltüntetett *dr. Hasenauer Miklós* szintén a Soproni Postaigazgatóságot képviselte, míg *Tar Imre* a Sopron 1. sz. Postahivatal állományába tartozott. Mivel a kiadás példányszámaira ez a jegyzőkönyvmásolat ad egyedüli támpontot, és a géppel írt másolaton tudomásom szerint nincs hitelesítő aláírás, jó lenne, ha valamilyen módon az eredeti jegyzőkönyv holléte megállapítást nyerne. *A jegyzőkönyvi példányszámok helyesnek tűnnek.* Kiigazításra szorul az *Épületek I.* sorozat 70 f-es címletének felülnyomott példányszáma, amely a VII. kötetben megadott 400 db-bal szemben helyesen 500 példány.

A jegyzőkönyvmásolat nem utal azokra a kisebb példányszámban felülnyomott bélyegekre, amelyek a tervezett árusítandó mennyiségbe nem kerültek bele. Részletes ismertetésükkel később foglalkozom.

A kiadás létrejöttének rövid története

A bélyegek felülnyomásának gondolata az Erdészeti és Faipari Egyetem 1956. október 22-én megtartott diákparlamentjén merült fel. Az egyetemisták, ill. a felülnyomás ügyében eljáró képviselőik kifejezett kívánságára a Soproni Postaigazgatóság megrendelte a Sopron 1. sz. Postahivatal bélyegkészlete egy részének felülnyomását a Győr-Sopron Megyei Nyomdavállalat soproni üzemegységénél.

POSTAÜGYI ÉRTESÍTŐ

A MAGYAR POSTA HIVATALOS LAPJA

BUDAPEST, 1957. JANUÁR 26 4. SZÁM

TARTALOM

»Bélyeg«

Az elmúlt események során felülnyomott bélyegek érvénytelenítése.

180.234/8. B.

Ügyintéző: *dr. Zöldy István*

Tudomásomra jutott, hogy az elmúlt események során egyes postaszervek az Ötéves Terv egyes építkezéseit bemutató bélyegsorozat 18 és a »Munka« elnevezésű bélyegsorozat 3 értékét felülnyomták.

A felülnyomott bélyegek érvényességét azonnali hatállyal megszüntetem.

Dédics Imre s. k.
vezérigazgató

1. ábra. A Postaügyi értesítő 1957. jan. 26-i száma és a kiadásra vonatkozó rendelkezés (kiemelések a szerzőtől)

Eredetileg olyan elképzelések is voltak, hogy a soproni egyetemisták teljesen önállóan nyomatnak felül bélyegeket, ez azonban megvalósíthatatlan volt. A felülnyomat szövegére is többféle változatot emlegettek, ezeket azonban ma már lehetetlen rekonstruálni.

Terveztek olyan megoldási módot is, hogy a bélyegeket bányász- és erdészjelvénnyel, valamint a felülnyomás idejére utaló évszámmal lássák el. Ez a megoldás azonban nyomdatechnikai okokból és az idő rövidsége miatt nem valósulhatott meg.

Értesüléseim szerint a bélyegeken szereplő Szózat-idézet egyik egyetemi tanár, dr. Gyulai Zoltán javaslata volt.

Noha postai értékcikkek, így postabélyegek kibocsátására, vagy azok értékének megváltoztatására (esetleg felülnyomással) az *A. 1. Postaszabályzat* értelmében kizárólag a Magyar Posta illetékes szervének (az akkori Közlekedési és Postaügyi Minisztérium IV. Főosztályának) volt joga, a felülnyomásra az akkori zavaros idők adtak lehetőséget.

A felülnyomásra 1956. október 29-én került sor (a nyomdatechnikai változásokat később részletesen ismertetem). A felülnyomásnál — a körülményekből és a helyzetből adódóan — sok illetéktelen személy is jelen volt. Elsősorban ennek tulajdonítható, hogy a felülnyomás híre gyorsan elterjedt.

A Sopron 1. sz. Postahivatal bélyegkészletéből összesen 23 alapbélyeget nyomtak felül, részben *fekete,* részben *piros* felirattal. Két alapbélyeg fekete és piros felülnyomattal is előfordult, így a felülnyomott készletben 25 eltérő bélyeg szerepelt. Az *Épületek II.* sorozat 12 filléres értékéből rendelkezésre álló 7 db százas ívből 5 db-ot fekete, 2 db-ot piros felirattal nyomtak felül. Hasonlóan az 1,20 Ft-os értékből — a jegyzőkönyvben megadott 1300 db fekete felülnyomatú bélyegen felül — 100 db-ot (egy ívet) piros felülnyomattal láttak el. *Csak piros színű* felülnyomat készült az *Épületek I.* sorozat 50 f-es címletének két százas ívén (200 db bélyeg) és a *Munka* sorozat 12 f-es értékének egyetlen százas ívén. Ezek a kis példányszámú piros felülnyomatú bélyegek nem kerültek az árusításra szánt készletbe (feltehetően ezért a

1957. 5. szám FILATÉLIAI SZEMLE

A soproni felülnyomott bélyegekről

A gyűjtők körében hire terjedt annak, hogy a múlt év októberében Sopronban felülnyomású bélyegek [redacted] nyilvánvaló hamisítványok. Mivel a hír valóságát tekintve teljes bizonytalanság uralkodik, kérdést intéztünk

Szentpáli Bélához,

a Magyar Filatélia Vállalat igazgatójához, aki a következő felvilágosítást adta:

— Október utolsó napjaiban a soproni [redacted] a helyi nyomdában az 1. sz. postahivatal készletében levő forgalmi bélyegek egy részét felülnyomással látta el. A rendelkezésünkre álló adatok szerint [redacted] a bélyegek a következők voltak: az Épület-sor 20 filléres (II. kiadás, Ujpesti állami gyűjtőház), 30 filléres (II. kiadás, Mályi téglagyár), 40 filléres (I. kiadás, MAVAUT központi pályaudvar), a 60 filléres érték mindkét kiadású, az 1.— forintos, valamint a sorozat 2.— forintos értéke. A bélyegek [redacted] nyomására [redacted] szolgáltak. [redacted] Sopron, 1956. október [redacted] úgy tudjuk, hogy ezen a napon a soproni egyetemi hallgatók gyűlést tartottak.)

— Tudomásunk szerint a felülnyomott bélyegek postai forgalomba [redacted] és [redacted] ott levelekre [redacted] nem is [redacted] Amikor a felülnyomott bélyegekről a Postavezérigazgatóság tudomást szerzett, az ügyet kivizsgálta és a Sopronban talált csekély készletet [redacted] A felelőt mennyiséget valutáért megkapta és természetesen a magyar bélyegeket gyűjtők részére rendelkezésre bocsátjuk. Csak a Magyar Filatélia Vállalat fogja árusítani. A szervezett gyűjtők igényeit — amennyire a készlet lehetővé teszi — a Szövetségen keresztül bonyolítjuk le.

— Az esetleges hamisítások meg[redacted] [redacted] minden [redacted] lossági bélyegzővel lát el.

2. ábra. A Filatéliai Szemle 1957. májusi cikke (a szerző kézjegyeivel).

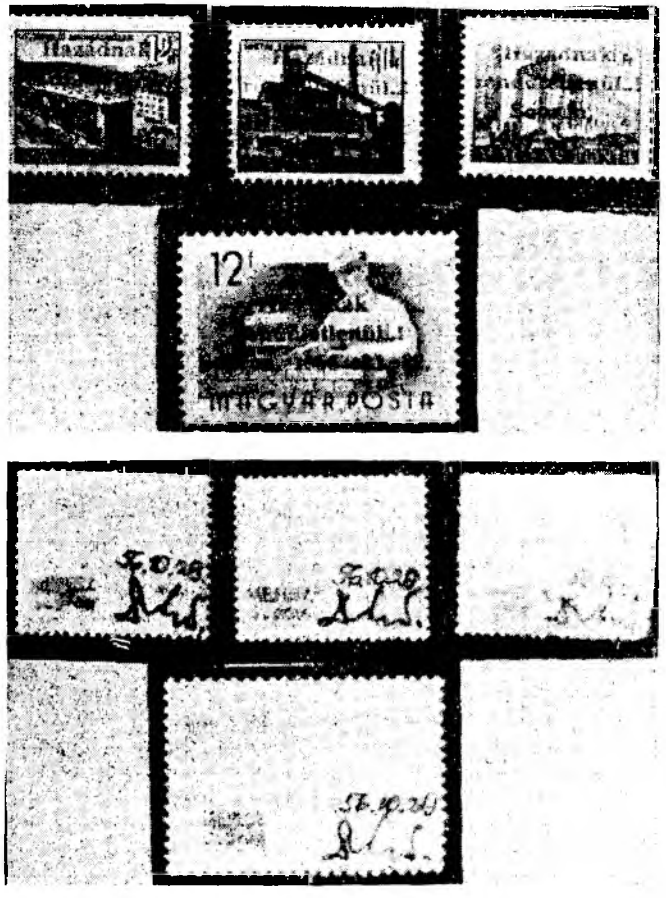
jegyzőkönyvbe sem) és ennek megfelelően nem szerepeltek a posta-vezérigazgatóságnak később beszolgáltatott bélyegek között. Ennek ellenére semmi kétség nem fér eredeti voltjukhoz, és ahhoz, hogy felülnyomásuk október 29-én történt. Ezt bizonyítja a hátoldalukon található *MEFESZ Sopron garanciabélyegzés.* Legtöbbjükön kézjegyem (Dr. Cz. S.) is szerepel *(3. ábra).*

A *garanciabélyegzés* az egyetemisták ötlete volt, akik a bélyegek hivatali (felvételi) ablaknál történő árusításához szavatossági bizonyítványt is készítettek *(4. ábra).* A kis példányszámú piros felülnyomatoktól eltekintve 500 teljes (21 értékes) sorozat került volna tanúsítványos értékesítésre, ezt a bélyegkészletet még október 29-én teljes egészében (10 500 db bélyeg) MEFESZ Sopron garanciabélyegzéssel látták el.

Itt kell megemlíteni, hogy a Monográfia VII. kötetében említett 1946. évi kiadású *Milliós* bélyegek felülnyomása nem próbanyomat jellegű volt, hanem filatéliai célú magánkezdeményezés. A 100—100 példányban készült fekete, ill. piros színű felülnyomatos bélyegeken (az 1 milliós és a 10 milliós címleten) természetesen semmiféle garanciabélyegzés nincs.

A felülnyomott bélyegek általános árusítására végül is nem került sor. A bélyegkészletet november elejétől a Soproni Postaigazgatóság tárolta. Időközben a bélyegek egy részét nyugatra vitték, egy csekély részüket pedig levélen is felhasználták, elsősorban filatéliai küldeményeken (a felülnyomás legalizálását szolgálta a Bélyegmúzeumnak és Kossa István közlekedés- és postaügyi miniszternek küldött, a teljes sorozattal bérmentesített két ajánlott levél).

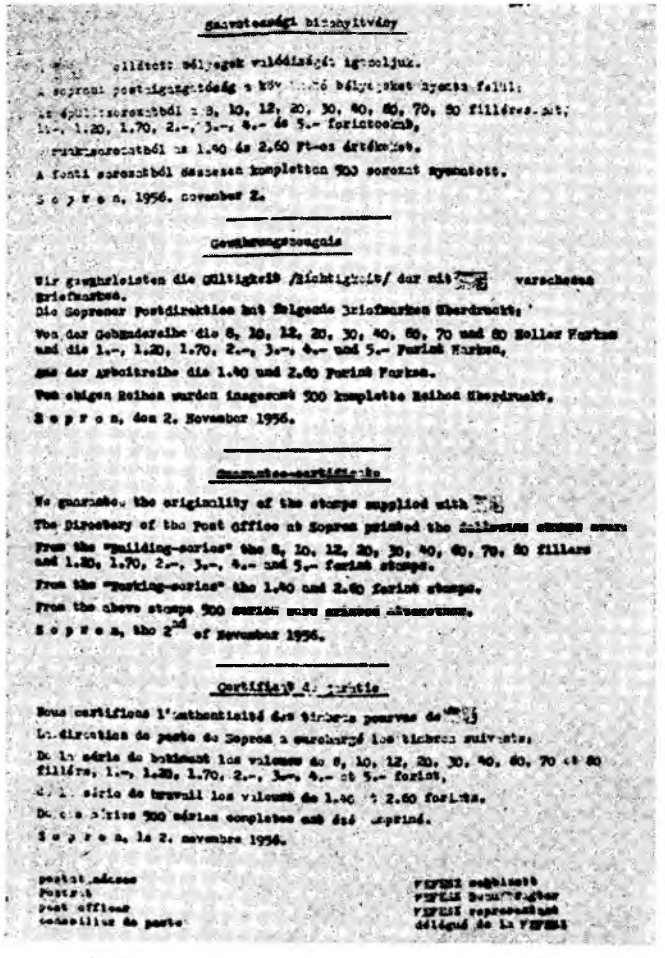
A posta-vezérigazgatóság *1957 januárjában* intézkedett a fellelhető készletek haladéktalan beszolgáltatására, beleértve a granciabélyegzéssel ellátott teljes sorozatokat is. A beszolgáltatott bélyegkészletet a Magyar Filatélia Vállalat kapta meg értékesítésre. A Magyar Filatélia Vállalat a bélyegeket saját — ovális, szaggatott keretű, MF betűket tartalmazó — garanciabélyegzőjének lenyomatával látta el, igazolva a bélyegek eredeti voltát.

3. ábra. A kis példányszámú piros felülnyomatú bélyegek

A kétféle garanciabélyegző egy bélyegen egyidejűleg csak a beszolgáltatott teljes sorozatokon fordulhat elő.

A bélyegekből a MABÉOSZ tagjai is igényelhettek, a 7 értékes „rövid" sorozatot 30 Ft-ért, később az *Épületek I.* sorozat 60 f-es értéke nélkül 6 bélyeget.

Szavatossági bizonyítvány

illetett bélyegek valódiságát igazoljuk.

A soproni postaigazgatóság a kibocsátott bélyegeket hiánytalanul

az épületsorozatból a 8, 10, 12, 20, 30, 40, 60, 70, 80 filléres, az 1.-, 1.20, 1.70, 2.-, 3.-, 4.- és 5.- forintosokból,

a futársorozatból az 1.40 és 2.60 Ft-es értékeket,

A fenti sorozatból összesen kompletten 500 sorozat nyomtatott.

Sopron, 1956. november 2.

Gewährungsvermerk

Wir gewährleisten die Gültigkeit /Echtheit/ der mit [illegible] versehenen Briefmarken.
Die Soproner Postdirektion hat folgende Briefmarken überdruckt:

Von der Gebäudereihe die 8, 10, 12, 20, 30, 40, 60, 70 und 80 Heller Werte und die 1.-, 1.20, 1.70, 2.-, 3.-, 4.- und 5.- Forint Marken,

aus der Arbeitsreihe die 1.40 und 2.60 Forint Werte.

Von obigen Reihen wurden insgesamt 500 komplette Reihen überdruckt.

Sopron, den 2. November 1956.

Garantie-certificate

We guarantee, the originality of the stamps supplied with [illegible]

The Directory of the post office at Sopron printed the following stamps over:

From the "building-series" the 8, 10, 12, 20, 30, 40, 60, 70, 80 fillers and 1.20, 1.70, 2.-, 3.-, 4.- und 5.- forint stamps.

From the "working-series" the 1.40 und 2.60 forint stamps.

From the above stamps 500 series were printed altogether.

Sopron, the 2nd of November 1956.

Certificat d'[illegible]

Nous certifions l'authenticité des timbres poseurs de [illegible]

La direction de poste de Sopron a surchargé les timbres suivants:

De la série de bâtiment les valeurs de 8, 10, 12, 20, 30, 40, 60, 70 et 80 fillérs, 1.-, 1.20, 1.70, 2.-, 3.-, 4.- et 5.- forints,

de la série de travail les valeurs de 1.40 et 2.60 forints.

De ces séries 500 séries complètes ont été imprimé.

Sopron, le 2. novembre 1956.

postai hatóság
Postamt
post offices
conseillère de poste

[illegible]

4. ábra. A négynyelvű szavatossági bizonyítvány

Röviden ennyi kiegészítést szerettem volna a kiadás történetéhez tenni, remélve, hogy így az érdeklődő filatélistáknak e kiadásra vonatkozó ismereteit bővíthetem. Sajnálatos, hogy számos részletet ma már nagyon nehéz rekonstruálni.

A felülnyomás

A felülnyomás az 1949. dec. 27-én államosított Röttig-Romvalter nyomdában készült, amelynek korábban három tulajdonosa volt. *Bayer Leopold*, az egyik társtulajdonos az államosítás után gépmesterként a nyomdában maradt. Ő kapott utasítást a felülnyomással kapcsolatos munkálatok megszervezésére és végrehajtására. Szaktudásával és útmutatásával hasznosan járult hozzá a felülnyomás sikeres és megfelelő minőségű elvégzéséhez.

Nyomdatechnikai vonatkozások

A felületnyomást kézi szedéssel tervezték, de mivel a megfelelő betűtípusból elegendő mennyiség nem állt rendelkezésre, erről is le kellett mondani. A szedés végül is egy LINOTYP gépen történt, sorszedéssel, soröntve (a nyomdagépet azóta már kivonták a forgalomból, ugyanis a nyomda gépparkját modernebb gépekre cserélték).

Az alkalmazott betűtípus „PRIMUS", nagyságuk *petit* (8 pontos betű, mivel egy pont 0,3759 mm, a betűk nagysága kb. 3 mm), fajtájuk *félkövér*.

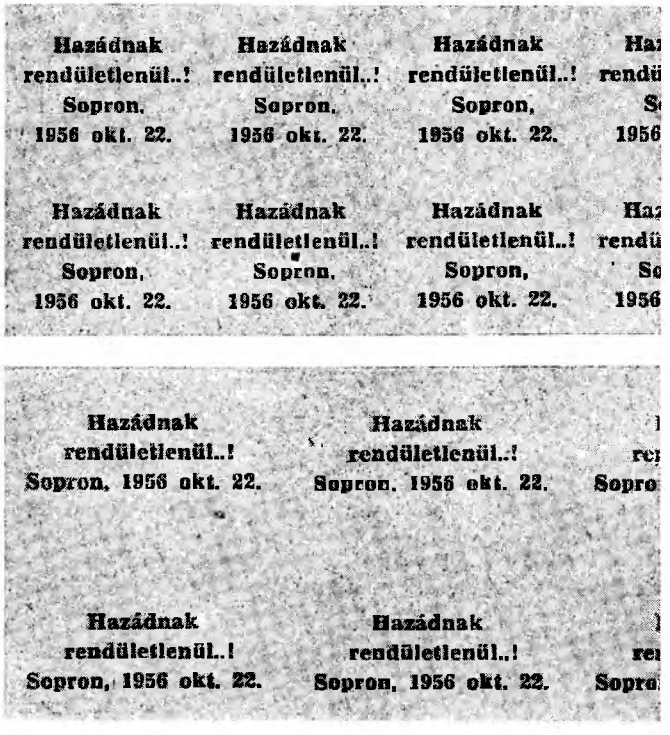
Az alkalmazott nyomdafesték

Mivel a felülnyomáshoz felhasznált alapbélyegek eltérő színűek voltak, kétféle nyomdafestéket használtak, *feketét és pirosat*. A nyomás befejezése után, de már nyomás közben is kiderült, hogy célszerűbb lett volna *csak fekete* színű festéket használni, mert így a felülnyomatok kiugróbbak lettek volna.

Először a fekete felülnyomatok készültek el, majd a gép lemosása után került sor a piros festékkel történő felülnyomásra.

Kefelenyomatok

Köztudomású, hogy a nyomás előtt az előírásoknak, ill. a nyomdai gyakorlatnak megfelelően — előírt példányszámban — *kefelenyomatokat* készítenek. Ezek *félfamentes papírra* készültek, a fekete színű felülnyomás megkezdése előtt.

5. ábra. A kefelenyomatok részletei

Az eredeti kefelenyomatokról készült 1:1 arányú részletek láthatók az *5. ábrán.*

A nyomóformák (klisék)

A felülnyomáshoz kétféle klisé készült, a három-, ill. négysoros felülnyomatoknak megfelelően. A klisé-ket a felülnyomás befejezése után további nyomásra alkalmatlanná tették. Ez úgy történt, hogy a klisé minden egyes során egy-két helyen egy kis méretű

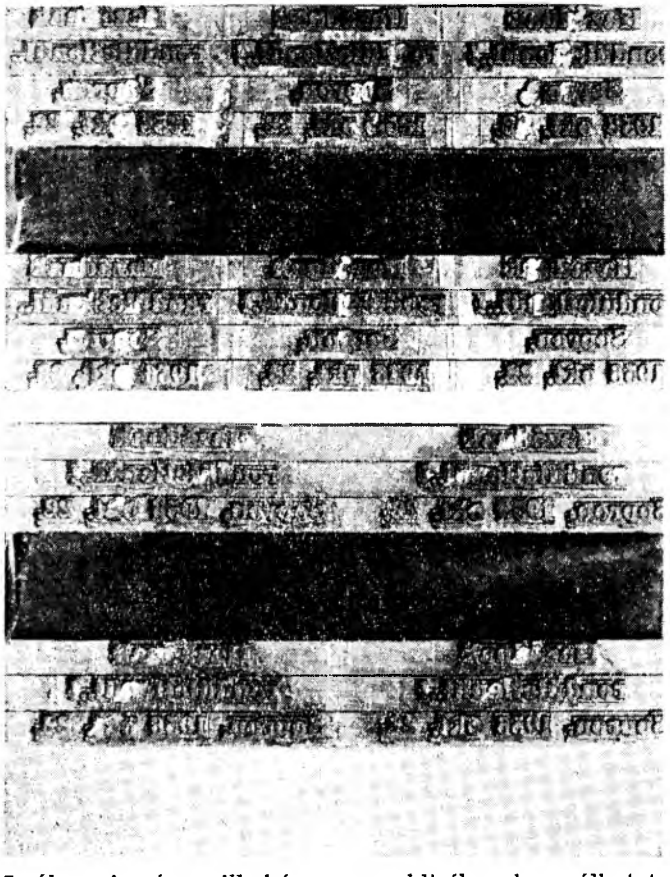
6. ábra. Hibás felülnyomat (felcserélt sorok) a 2,60 Ft-os ív 87. bélyegén (jobb oldalon, felül)

kalapáccsal néhány betűt szétlapítottak *(7. ábra)*. Ezt követően rövid időn belül megtörtént azok beolvasztása is. A nyomóformák alkalmatlanná tételéről és a beolvasztásról jegyzőkönyv készült, amit a közreműködő személyek aláírásukkal hitelesítettek.

Mivel a felülnyomás kizárólag 29-én történt, és a nyomóformákat ezt követően megsemmisítették, semmiféle körülmény nem indokolja bármilyen utánnyomás feltételezését.

Téves felülnyomatok

Bár az ellenőrzés rendkívül gondos volt, mégis keletkezett hibás felülnyomat, mégpedig a *Munka* sorozat 2,60 Ft-os értékén. A második felülnyomott ívet átvizsgálva kiderült, hogy az első két felülnyomott

7. ábra. A négy-, ill. háromsoros klisék a használhatatlanná tétel után

ív 77. és 78., valamint 87. és 88. ívhelyén a szedésnél a 2. és 3. sort felcserélték, így ezeken az ívhelyeken — összesen 8 bélyegen — „Hazádnak /Sopron 1956. okt. 22./ rendületlenül" szöveg szerepel *(6. ábra)*. A hibát felfedezése után természetesen kijavították.

A felülnyomás

A felülnyomás az 1949. dec. 27-én államosított Röttig-Romvalter nyomdában készült, amelynek korábban három tulajdonosa volt. *Bayer Leopold*, az egyik társtulajdonos az államosítás után gépmesterként a nyomdában maradt. Ő kapott utasítást a felülnyomással kapcsolatos munkálatok megszervezésére és végrehajtására. Szaktudásával és útmutatásával hasznosan járult hozzá a felülnyomás sikeres és megfelelő minőségű elvégzéséhez.

Nyomdatechnikai vonatkozások

A felületnyomást kézi szedéssel tervezték, de mivel a megfelelő betűtípusból elegendő mennyiség nem állt rendelkezésre, erről is le kellett mondani. A szedés végül is egy LINOTYP gépen történt, sorszedéssel, soröntve (a nyomdagépet azóta már kivonták a forgalomból, ugyanis a nyomda gépparkját modernebb gépekre cserélték).

Az alkalmazott betűtípus „PRIMUS", nagyságuk *petit* (8 pontos betű, mivel egy pont 0,3759 mm, a betűk nagysága kb. 3 mm), fajtájuk *félkövér*.

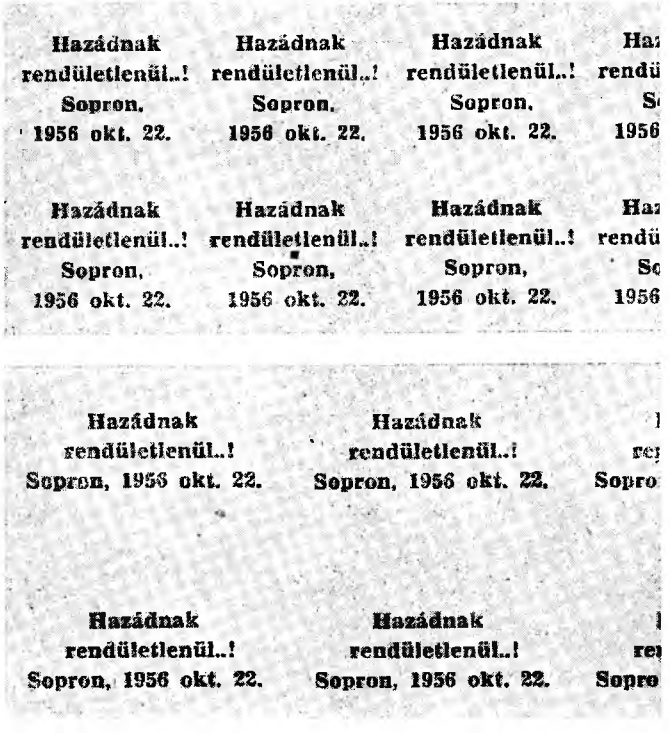
Az alkalmazott nyomdafesték

Mivel a felülnyomáshoz felhasznált alapbélyegek eltérő színűek voltak, kétféle nyomdafestéket használtak, *feketét és pirosat*. A nyomás befejezése után, de már nyomás közben is kiderült, hogy célszerűbb lett volna *csak fekete* színű festéket használni, mert így a felülnyomatok kiugróbbak lettek volna.

Először a fekete felülnyomatok készültek el, majd a gép lemosása után került sor a piros festékkel történő felülnyomásra.

Kefelenyomatok

Köztudomású, hogy a nyomás előtt az előírásoknak, ill. a nyomdai gyakorlatnak megfelelően — előírt példányszámban — *kefelenyomatokat* készítenek. Ezek *félfamentes papírra* készültek, a fekete színű felülnyomás megkezdése előtt.

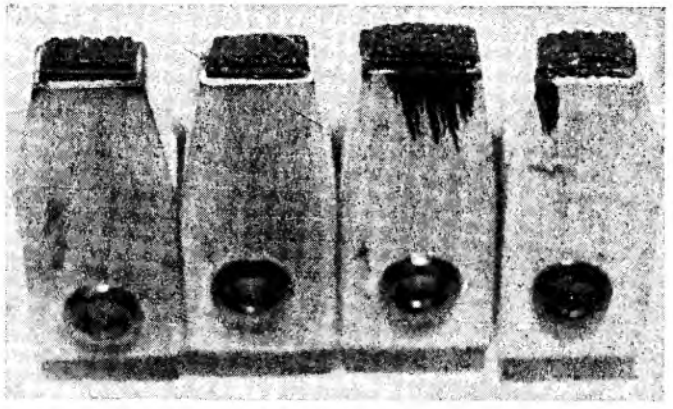

5. ábra. A kefelenyomatok részletei

Az eredeti kefelenyomatokról készült 1:1 arányú részletek láthatók az *5. ábrán.*

A nyomóformák (klisék)

A felülnyomáshoz kétféle klisé készült, a három-, ill. négysoros felülnyomatoknak megfelelően. A klisé-ket a felülnyomás befejezése után további nyomásra alkalmatlanná tették. Ez úgy történt, hogy a klisé minden egyes során egy-két helyen egy kis méretű

8. ábra. A szavatossági gumibélyegzők (MEFESZ, Sopron)

A garanciabélyegzés és a szavatossági bizonyítvány

A garanciabélyegzésről már korábban is tettem említést. A nagy mennyiségű (10 500 db) bélyeg hátoldali lebélyegzéséhez egy bélyegző kevés lett volna, ezért több bélyegzőt használtak *(8. ábra)*. A bélyegzők 9 × 5 mm-esek voltak.

A 21 értékes, 500 példányos, szavatossági bélyegzéssel ellátott teljes sorozatok árusításához „Szavatossági bizonyítvány" is készült *(lásd a 3. ábrát)*, amelynek sokszorosítása is megtörtént. Tényleges kiállításukra (sorszámozás, aláírások, bélyegzések) és felhasználásukra azonban már nem került sor.

A szavatossági bizonyítvány magyar nyelvű szövegéből (A .... ellátott bélyegek valódiságát igazoljuk. A soproni postaigazgatóság a következő bélyegeket nyomta felül: Az épületsorozatból a 8, 10, 12, 20, 30, 40, 60, 70, 80 filléreseket, 1, 1,20, 1,70, 2, 3, 4 és 5 forintosokat, a munkasorozatból az 1,40 és 2,60 Ft-os értékeket. A fenti sorozatból összesen kompletten 500 sorozat nyomatott. Sopron, 1956. november 2.) is nyilvánvaló, hogy *500 teljes sorozat* készült, ami alátámasztja azt, hogy az *Épületek I.* sorozat 70 f-es címletének felülnyomott példányszáma a Monográfia VII. kötetében tévesen lett megadva.

A szavatossági bizonyítványt az egyetemisták sokszorosították. A gyors munkának tudható be, hogy nem tüntették fel azt a tényt, hogy a sorozat a 8 f-es, 60 f-es és 70 f-es épületbélyegek esetében mindkét kiadás felülnyomott címleteit tartalmazza.

A szavatossági bizonyítvány sokszorosított példányainak nagy részét utólag megsemmisítették. Tudomásom szerint már csak néhány darab létezik belőlük.

A felülnyomott bélyegek példányszáma és értékelése

A 21 értékes, árusításra szánt sorozat példányszámait a Monográfia VII. kötete tartalmazza, az *Épületek I.* sorozat 70 f-es címletének példányszáma helyesen 500 db. Az eddig nem publikált, piros felülnyomatú 4 értékről már volt szó, ezek példányszámai az alábbiak:

Eredeti sorszám	Kiadás	Címlet	Felülnyomott psz.
1232	Épületek I.	50 f	200 db
1237	Épületek I.	1.20 Ft	200 db
1373	Épületek II.	12 f	100 db
1487	Munka	12 f	100 db

Megválaszolatlan kérdés jelenleg csupán a *kétféle 60 f-es* épületbélyeg egyenkénti darabszáma, mivel ezeknek csak együttes példányszáma ismert. További pontosítás a Magyar Filatélia Vállalat készlete, ill. nyilvántartási adatai alapján lenne lehetséges.

Nincs publikált adat arra vonatkozóan sem, hogy a posta-vezérigazgatóság részére beszolgáltatott készlet mennyivel volt kevesebb, mint a teljes felülnyomott mennyiség.

Értékelés tekintetében jelenleg a Magyar Filatélia Vállalat árjegyzéke a mértékadó, amely a kiadást

három részre bontva értékeli (7—7 darabos csoportokban). Az árjegyzék az *I. csoportba* sorolt bélyegek címletenkénti értékét is megadja, a többi 14 értéket ezzel szemben külön nem értékeli, csak a 7—7 példányos sorozatrészek *együttes értékéről* tájékoztat.

Rövid vizsgálódás után az alábbiakat állapíthatjuk meg:

Az I. csoportba sorolt valamennyi bélyeg példányszáma (egyenként) meghaladja a 20 ezret (a 60 f-es bélyegnek ugyan csak együttes példányszáma — 53 300 — ismert). Értékelésükhöz különösebb kommentár nem szükséges.

A *II. csoportba* sorolt további 7 bélyeg (1226, 1240, 1241, 1242, 1371, 1497, 1500 árjegyzéki sorszámú alapbélyegek) példányszámai 800—2900 közöttiek, kivétel az 1371. sorszámú *Épületek II.* 8 f-es érték, amelyből 18 200 db-ot nyomtak felül.

A *III. csoportba* sorolt további 7 bélyeg (1227, 1234, 1235, 1237, 1238, 1373, 1379) példányszáma 500—1300 között mozog, kivéve az 1237. sorszámú *Épületek I.* 10 f-es értéket, amelyből 11 500 felülnyomott példány készült.

A csoportonkénti teljes értékből — ha azt elfogadjuk —, az egyes bélyegek értéke a példányszámmal arányosan meghatározható. A soproni Széchenyi István Gimnázium matematikatanára, *Légrádi Imre* ezeket a számításokat elvégezte. Az egyes példányszámokat n_i-vel (i = 1—7), az összes példányszámot N-nel, a 7 bélyeges sorozat értékét E-vel jelölve az alábbi összefüggés írható fel:

$$e_i = a\frac{N}{n_1}$$

ahol e_i az egyes bélyeg értéke, a pedig az

$$E = a\frac{N}{n_1} + a\frac{N}{n_2} + \ldots + a\frac{N}{n_7}$$

összefüggés alapján az

$$a = \frac{E}{\left(N\frac{1}{n_1} + \frac{1}{n_2} + \ldots + \frac{1}{n_7}\right)}$$

képletből nyerhető.

A számításokat az 1985. évi árjegyzék alapján elvégezve az egyes címletek értékei az alábbiakra adódnak:

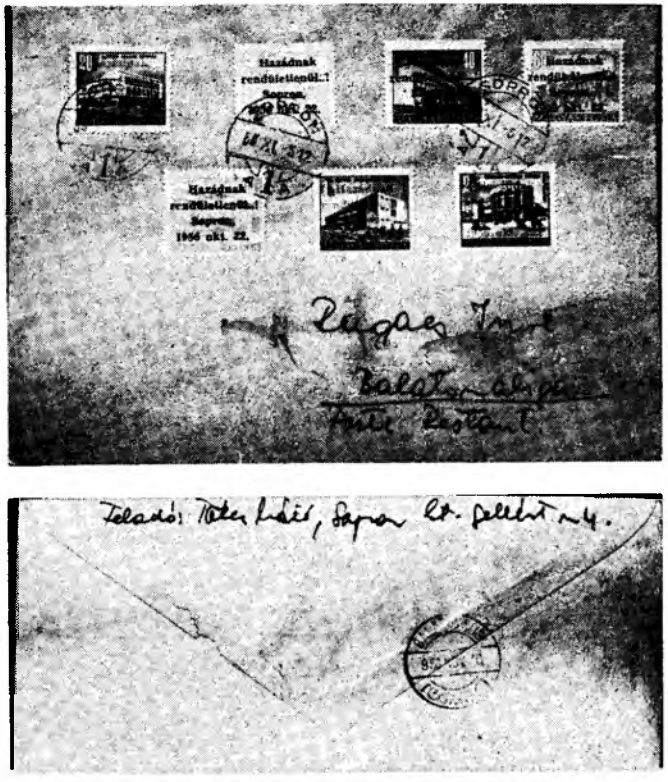
II. csoport

Eredeti sorszám	Kiadás	Címlet	Felülnyomott példányszám	Számított (kerekített) érték (Ft)
1226	Épületek I.	8 f	800	1720
1240	Épületek I.	3 Ft	1 800	765
1241	Épületek I.	4 Ft	1 800	765
1242	Épületek I.	5 Ft	2 900	475
1371	Épületek II.	8 f	18 200	75
1497	Munka	1.40 Ft	1 900	725
1500	Munka	2.60 Ft	2 900	475
			összesen	5000

III. csoport

Eredeti sorszám	Kiadás	Címlet	Felülnyomott példányszám	Számított (kerekített) érték (Ft)
1227	Épületek I.	10 f	11 500	340
1234	Épületek I.	70 f	500	7 680
1235	Épületek I.	80 f	600	6 400
1237	Épületek I.	1.20 Ft	1 300	2 950
1238	Épületek I.	1.70 Ft	900	4 270
1373	Épületek II.	12 f	500	7 680
1379	Épületek II.	70 f	500	7 680
			összesen:	37 000

A fenti számítások kétségkívül segítséget adhatnak az egyes címletek pontosabb értékének meghatározásához, hiszen a példányszám mellett más lényeges értékbefolyásoló elemről nincs tudomásunk. Megkérdőjelezhetők azonban a kiindulás adatai, vagyis a *hármas csoportosítás és a csoportonkénti összérték.* Ha

9. ábra. Hétcímletes kis sorozattal bérmentesített levél

jobban megnézzük, akkor ritkasága szerint logikusabb lenne a III. csoportba sorolt 11 500 db-os 10 f-es címletet a II., a II. csoportba sorolt 800 példányos 8 f-es értéket pedig a III. csoportba sorolni. Az is szemet szúr, hogy a II. csoportba sorolt 8 f-es értékére mindössze 75 Ft adódik, azaz a kapott érték az I. csoportba sorolt, 20 ezer feletti példányszámú bélyegek felét sem érné. Célszerűbbnek látszik tehát a hármas csoportosítás helyett *a teljes sorozat* alapján arányosítani az értékeket és a példányszámokat. A Gondolat Kiadónál előkészületben levő *Magyar bélyegek kézikönyve* tudomásom szerint már ezt az értékelést fogja alkalmazni.

A külföldi katalógusok (Zumstein, Michel) adatai és értékeléseik eltérőek és pontatlanok.

A felülnyomott bélyegek postai felhasználása

Már említettem, hogy a Sopronban felülnyomott bélyegek *helyi kiadásnak* tekinthetők, amely ugyan árusításra nem került, de az akkori körülményekből adódóan a bélyegekhez nyilván többen hozzájutottak, így biztos, hogy azoknak egy kis része postai küldeményeken is megtalálható (pl. a korábban említett levelek a teljes sorozatokkal). Egy teljes „rövid" sorozattal bérmentesített levél látható a *9. ábrán* (elő- és hátoldal).

Mivel a kiadás bélyegeivel bérmentesített küldemények igen ritkák és becsesek, nehéz akár megközelítően is pontos képet kapni arról, hogy hány és milyen jellegű korabeli küldemény létezhet.

A Magyar Posta Bélyegmúzeumában látható a már hivatkozott levél a teljes sorozat 21 értékével. A feladás időpontja 1956. november 3., 13 óra, a keletbélyegző albetűje „Ba".

A *10. ábrán* a *Wiener Zeitung* 1957. június 30-i számából vett részletet mutatok be, amely néhány futott levél ábráját is közli (az egyiket meg is portózták). A leveleket november 2-án, 3-án és 4-én adták fel Sopronban expresszlevélként, azokat a címzettek meg is kapták.

Ismeretesek kivágások (küldeményrészek) is, amelyeken a bélyegeket Sopron 1. sz. Postahivatal bélyegzővel érvénytelenítették.

Nem zárható ki, hogy a futott küldemények ritkasága miatt — az első világháború utáni helyi kiadásoknál tapasztaltakhoz hasonlóan — szívességi bélyegzések és utólagos levélutánzatok is előfordulnak.

A futott küldemények felkutatása és vizsgálata még további kutatómunkát igényel.

Epilog zur Sopron-Ausgabe

druckes „Hazádnak rendületlenül" einem zündenden Freiheitsgedicht des ungarischen Freiheitsdichters Vörösmarty entnommen, das um die Mitte des vorigen Jahrhunderts entstanden ist.

10. ábra.
A Wiener-Zeitung cikke

Zárszó

Az eddig elmondottakból látható, hogy a kiadással kapcsolatban még számos tisztázatlan körülmény és pontosítandó adatsor vár a gyűjtők további kutatómunkájára. A kiadással foglalkozó — zömmel 1957-ben megjelent — külföldi cikkek (a Schweizer Briefmarken-Zeitungban, az Austria Philatelist-ben, a Wiener-Zeitungban, az American Philatelist-ben, a Londoner Philatelic Magazinban, a Michel-Rundschauban stb.) általában hiányosak, pontatlanok, mégis további tanulságokkal szolgálnak. Elemzésükre e cikk keretében nincs módom kitérni. Hiányosságaik, téves állításaik boncolgatása helyett fontosabbnak tartom az általam ismert körülmények és adatok ismertetését. Természetesen még sok pontosítani való akad, amely csak közös adatgyűjtéssel, a tapasztalatok és ismeretek cseréjével valósítható meg. Kérem azokat a gyűjtőtársakat, akik ebben szívesen működnek velem együtt, adataikat közvetlenül a soproni címemre szíveskedjenek megküldeni (dr. Czencz Sándor, Sopron, Csengeri u. 53. H—9400).

Végül szeretnék köszönetet mondani mindazoknak, akik e cikk létrehozásában segítséget nyújtottak, így Légrádi Imre és Nagy Márton tanár uraknak, továbbá a felvételek elkészítésében közreműködő Besskó Józsefnek, Sipos Ferencnek és dr. Ambrits Ferencnek. Köszönöm továbbá Király Tibor és Macher Frigyes gyűjtőtársak segítségét, valamint az általuk rendelkezésemre bocsátott tárgyi bizonyítékokat, dokumentumokat.

A természetes elemek és a gyűjtői szándék szerepe a küldeményen lévő bélyegek értékelésében

VISNYOVSZKI GÁBOR

I. rész

A magyar bélyegek kézikönyvének értékelési rendszere

A bélyeggyűjtés számos vonzerejének egyike az a szabadságérzet, amit a gyűjtő tevékenysége közben átél. Ízlése, igényei és kedve szerint gyűjthet, csoportosíthat, cserélhet és nem utolsósorban *értékelhet.*

Az érték a gyűjtés egyéb motivációi mellett (időtöltés, önművelés, örömforrás, kikapcsolódás vagy éppen kapcsolatteremtés) mindig jelen van, hol hangsúlyosabban, hol rejtettebb formában. Összetevői között objektív és szubjektív elemek egyaránt találhatók, bár ezek olykor össze is mosódnak. Objektívnek tekinthető a valóságos ritkaság, a gyűjtői hagyomány és az ennek megfelelő értékrend, továbbá a piac. Szubjektív értékformáló tényező pl. a pillanatnyi hozzáférhetőség, a divatjelenségek, de elsősorban a gyűjtő egyéni ízlése, filatéliai képzettsége, igényeinek szintje. Aligha vitatható, hogy a gyűjtők zöme élénken figyeli a kezében levő érték alakulását.

Kétségtelen, hogy a gyűjtés az utóbbi évtizedekben sokrétűbbé, összetettebbé vált és ez — a kereskedelmi célú bélyegkiadások egész világra kiterjedő megsokszorozódásával együtt — kevésbé áttekinthetővé, zavarosabbá teszi az értékviszonyokat, megnöveli a szubjektív tényezőket és csökkenti az objektív tényezők hatását, érvényesülését. Hiszen egy 8—10 éves gyűjtőpalántától nem várható el, hogy többre értékeljen egy ritka krajcáros metszetjavítást egy sok milliós példányszámban „gyártott", postát soha nem látott tarka motívumbélyegnél. Nem is lenne helyes megingatni értékítéletét. Ha viszont felnőtt gyűjtőink nagy része is hasonlóan választ, akkor ez már árnyékot vet filatéliai kultúránkra.

Aki ismeri a bélyegek világát, tudja, hogy az érték a kereslet—kínálat egyensúlyán alapuló szigorú törvényeket követ. Ideig-óráig ez az egyensúly figyelmen kívül hagyható, de hosszú távon előbb-utóbb érvényesül. Az érték néhány évtizeddel ezelőtti „részleges illegalitásba" kényszerítése (idősebb gyűjtők emlékezhetnek olyan fegyelmi eljárásokra, amelyeknek tárgya a MABÉOSZ helyiségében „elkövetett", jelentéktelen összegű adásvétel volt), például nagyban hozzájárult, hogy értékes ritkaságaink — belföldi lehetőségek, így megbecsülés híján — külföldre vándoroltak. Sajnálatos módon az érték okfejtő elemzése a szaksajtóban is sokáig tabu volt. A napisajtó bélyegrovatai ugyan néha felhívják a figyelmet egy-egy több százezer márkás vagy dolláros aukciós eseményre, ezzel szemben belföldi ritkaságainkról alig esik szó, a komolyabb értékek mozgása — néhány tízezer forint értékű objektumokkal bezárólag — csak a MABÉOSZ félévenként tartott árverésein kap nyilvánosságot. Az értékelés, ill. az érték deklarálásának hiánya lassítja a bélyegek mozgását, a mozgás lassúsága viszont kedvezőtlenül hat az értékre.

Fontos tehát, hogy filatéliai hagyományainkat megfelelően ápoljuk, meglevő értékeinket megbecsüljük, legalább annyira, amennyire azt külföldön teszik, vagy amennyire a külföldi gyűjtők megbecsülik saját hasonló értékeiket. Éppen ezért örvendetes, hogy ez évben végre elkészült és e sorok megjelenésekor már valószínűleg nyomdában lesz *A magyar bélyegek kézikönyve,* amelyben a bélyeg előtti levelektől kezdve napjaink bélyegkülönlegességeivel bezárólag filatéliai

kultúránk csaknem minden lényeges eleme megtalálható, feldolgozva és értékelve.

Az *előállítási különlegességeket* a kézikönyv a szokásosnál részletesebben, de a speciálkatalógusok hagyományos feldolgozási elvei szerint tárgyalja. A bélyegek *felhasználásával összefüggő különlegességek* (bélyegzések, bérmentesítések) értékelésénél viszont néhány újszerű módszert is alkalmazott a szerzőgárda, éppen az érték minél objektívebb behatárolása érdekében.

A küldeményen levő bélyegek értéke sok tényezőtől függ. Nem lenne indokolt itt megismételni a korábban e témával foglalkozó cikkekben elmondottakat (79/2, 82/2 számok). Célszerűnek látszik viszont a kézikönyv jelrendszerének ismertetésével betekintést adni a kézikönyv értékelési elveibe és gyakorlatába.

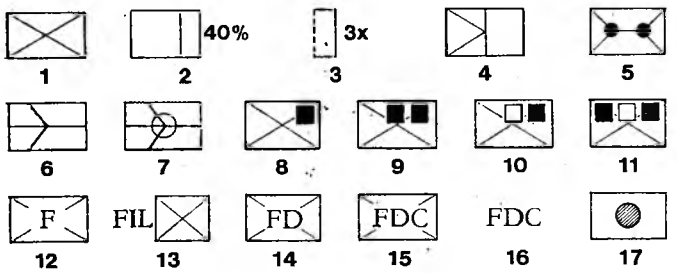
Az *1. ábrán* láthatók azok a szimbólumok, amelyek a bélyeg felhasználására utalnak (küldeményfajta, kombináció stb.). Ezek a jelek ábránkon a nyomdai jeleknél nagyobbak, jelentésük az alábbi (esetenként értelmezésüket is megadjuk):

1.: Köznapi levél (levelezőlap, nyomtatvány, vagy egyéb levélpostai küldemény) — nem filatéliai célú levél.

2.: Szállítólevél, postautalvány, értéklevél távirat stb. (lépcsősen változó díjú bérmentesítések). A %-os érték a leválasztott szelvényen levő bélyegre vonatkozik.

3.: Szállítólevél vagy utalvány szelvényén levő bélyeg értéke.
A szorzó a teljes objektumon levő bélyegre érvényes (a táblázatokban egy kiadásnál általában vagy a 2., vagy a 3. jelnek megfelelő értékelés szerepel, amelyből a másik kiszámítható).

4.: Bérmentesített küldemény vagy postai nyomtatvány (az 1. és 2. eseteket egyaránt magában foglalja).

1. ábra

5.: Értéklevél (pénzeslevél).
Csak ott adjuk meg, ahol jelentősen eltér a szállítólevél értékelésétől. Ha külön nem jelöljük, a 2. jel alatti értékek vonatkoznak rá.

6.: Köznapi légipostalevél
(nem filatéliai célzattal és nem alkalmi légijáraton továbbított, a légipostai díjszabásnak megfelelően bérmentesített levél).

7.: Alkalmi légipostalevél
(alkalmi repülés dokumentuma, vagy filatéliai célzattal küldött különleges légipostai küldemény).

8.: Egyes (egybélyeges) bérmentesítés, az érvényes díjszabásnak megfelelően szabályos díjlerovással.

9.: Többes bérmentesítés (a díjat több azonos bélyeggel rótták le).

10.: Színes vagy vegyes bérmentesítés, amelyen a szóban forgó bélyegből egy db található.

11.: Többes-színes vagy többes-vegyes bérmentesítés (olyan többes bérmentesítés, amelyen a két vagy több azonos bélyeg mellett más bélyeg is található).

12.: Szabályos bérmentesítésű filatéliai levél.

13.: Túlbérmentesített filatéliai levél.

14.: Küldemény a bélyeg kiadásának napján feladva.

15.: Első napi bélyegzős küldemény, postán feladva.

2. ábra

16.: Első napi bélyegzős küldemény, postai kezelés nélkül.

17.: Szívességi bélyegzés papírlapon vagy borítékon.

Fentiekből kitűnik, hogy a kézikönyv szerzői az eddigi nemzetközi gyakorlathoz képest több új fogalmat is bevezettek. Mivel a kézikönyv az 1900 utáni bérmentesítések értékelésére is nagy súlyt fektet, e fogalmak bevezetése és alkalmazása elkerülhetetlen volt. A klasszikus időszak bélyegeinél a fenti jelekkel meghatározott fogalmak nagy része fel sem merülhet. E bélyegkiadásoknál is fontos előrelépés azonban az 1. és 2. fogalomkörbe sorolható küldemények szétválasztása, legalábbis a krajcáros bélyegek vonatkozásában, ahol a kétféle használat értéke olykor jelentősen eltér (gondoljunk pl. a Fekete számú krajcáros kiadás 50 kr-os címletére, amely szállítólevélen vagy pénzeslevélen nem ritka, levélküldeményen viszont alig fordul elő). Nagyon fontos szempont, hogy az értéklevelek nem a levélküldemények, hanem a lépcsős díjváltozású küldemények (2. jel) szerint vehetők figyelembe. E téren a MICHEL-katalógusok sem következetesek, hiszen pl. a Bosznia-Hercegovina-kiadásoknál a 2 és 5 koronás bélyegekre adott levélár levélpostai küldeményeknél vagy értelmetlen, vagy nevetségesen alacsony.

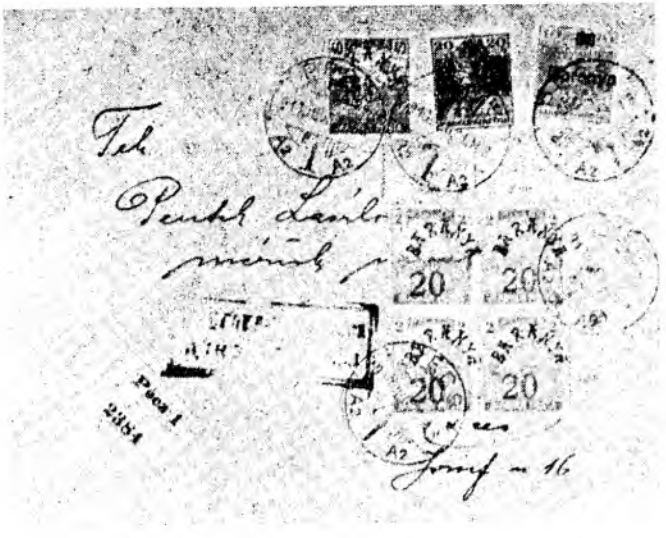
A *Turulos* kiadások bérmentesítéseinél már külön oszlopok tartalmazzák az egyes, többes és a színesvegyes bérmentesítések értékeit. Újszerű az az értékelési mód, amely a többes bérmentesítésekre két, törtvonallal elválasztott értéket ad. Ez azt jelenti, hogy az első érték az első két bélyegre, a második érték minden egyes további bélyegre értendő (pl. egy ötbélyeges bérmentesítés 30/20 táblázati szám esetén $30 + 3 \times 20 = 90$ pontot ér). Ez a módszer differenciáltabb értékelést tesz lehetővé.

Az *inflációs időszakokban* a bélyegek értéke nem a kombinációk, hanem a *díjszabási időszak* szerint állapítható meg. Ez utóbbi ugyanis sokkal jellemzőbb az előfordulás ritkaságára vagy gyakoriságára.

Joggal tehető fel a kérdés: mi szükség van egyáltalán a többi szimbólumra, miért kell megkülönböztetnünk köznapi és filatéliai küldeményeket?

Ha a huszadik század immár nyolc és fél évtizedének postai anyagát jobban megnézzük, akkor azt mondhatjuk, hogy a küldemények elbírálásához e szimbólumok nem is elegendőek. Szerepük csupán annyi, hogy rávilágítanak a bélyegek használatában rejlő *alapvető különbségekre.*

Tulajdonképpen most jutottunk el a cikk címében jelzett problémakörhöz, amelynek kifejtésére következő számunkban kerül sor. Az eltérések érzékeltetéséhez azonban bemutatunk néhány példát. A *2. ábrán* egy *Baranya 1919* bélyegekkel bérmentesített szállítólevél látható, amely igen ritka. A *3. ábrán* ezzel szemben egy olyan filatéliai levelet mutatunk be, amely ugyan szabályos bérmentesítésű, ragjegy és cenzúrabélyegzés is található rajta, mégis tudjuk róla, hogy tömegesen előállított „készítmény". Félreértés ne essék, nem az a célunk, hogy ez utóbbi küldeményt az összehasonlítással leértékeljük, csupán az, hogy ne értékeljük azonosan a ritka postatörté-

3. ábra

4. ábra

neti objektumokkal. A köznapi és gyűjtői küldeményekre mutatunk példát a *4. és 5. ábrán* is, mintegy 30 évvel későbbről. A *4. ábrán* bemutatott légipostai levelezőlap kedvelt darabja a légiposta-gyűjteményeknek. Filatéliai küldemény, amelynek célja *az alkalmi bélyegzés megőrzése.* Egészen más jellegű az *5. ábrán* látható köznapi légipostalevél, amely az 1,40 Ft-os *Forint-filléres* bélyeg egyes bérmentesítése miatt a modern postatörténeti ritkaságok közé sorolható.

A gyűjtői szándék és a spontán bélyeghasználat szétválasztása *nem jelent szükségszerű szembeállítást,* és nem jelent előzetes értékítéletet. Az egyes fogalmakon belül számos árnyalati eltérés lehetséges, amely az értékelésre is kihat.

Következő számunkban ezeket az összefüggéseket fogjuk vizsgálni, számos példával illusztrálva.

5. ábra

Levelekre válaszolva

Nagy örömmel vettem, hogy közlönyünk 84/2. számában megjelent „Két leghíresebb hírlapilleték-bélyegünk" című tanulmányomhoz több hozzászólás érkezett. A megjegyzések elsősorban a határőrvidéki, hírlapszöveggel értéktelenített 1 krajcáros bélyegre vonatkoznak. A kutatási eredményeimmel szembeni kétségek viszont nagyrészt abban merülnek ki, hogy „hátha mégis létezett olyan újság, amelyen alkalmazták ezt a bélyeget".

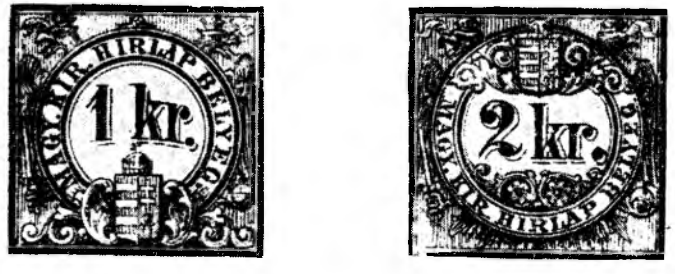
Közel 80 év óta foglalkoztatta már ez a kérdés a kutatókat. Előttem senki se mutatta be az akkori közös igazgatású határőrvidéken megjelenő lapokat. Általában a hozzászólók figyelmen kívül hagyják, hogy a *közös terület* 1868. végére már összeszűkült. Azt ajánlják, hogy nézzek utána a Versecen, Temesvárott stb. kiadott lapoknak. Közölhetem, hogy utána néztem és ott sem találtam, mint ahogy nem is találhattam sasos hírlapilleték-bélyegekkel adóztatott lapokat. Mint ahogy tanulmányomban is megírtam: „Az 1868. március 23-án Bécsben, illetve Pesten, március 30-án aláírt végleges postaegyezmény a polgári Horvát—Szlavónia postaigazgatását 1868. április 1-i hatállyal átadta Magyarországnak". Tehát *a kutatásra ajánlott lapokat már tisztán a magyar posta igazgatási területén nyomták.* Feltehető az a hipotézis, hogy a közös igazgatású terület részére mégis a területen kívül nyomták a Határőrvidék részére a lapokat és a kész újságokat szállították be. Ehhez azonban tudni kell, hogy a még tiszta lapra kellett felragasztani a hírlapilleték-bélyeget és azután kerülhetett rá az újságszöveg. Ha viszont a közös területen kívül — teszem azt, Versecen vagy Temesvárott — nyomták volna, akkor igazán nem kerülhetett volna rá sasos osztrák jelvényű bélyeg!

Minden kutatási eredmény hipotézis addig, amíg újabb, dokumentált eredményekkel meg nem döntik. A magam részéről szívesen veszem az újabb vizsgálati eredményeket, de amíg ilyenek nincsenek, a legutolsót kell elfogadnunk.

Más oldalról kételkedik állításaimban dr. Titsch Endre gyűjtőtárs. Szimpatikus és elmélyült hozzászólását — melyben többek között a használatlan példányok létezéséről ír — őszintén köszönöm. Magam viszont egy szóval sem írtam, hogy az 1 kr-osból nem létezik használatlan. Létezésére vonatkozóan a következőket állítottam: „1. Az 1 krajcáros éppen úgy próbanyomat, mint a 2 krajcáros, vagy *a legjobb esetben véglegesen kinyomott, de kiadásra, illetve forgalomba nem került bélyeg.*"

Ez a megállapítás nem mond ellent annak, hogy *gyűjtői forgalomba* viszont bekerültek, sőt, éppen ez támasztja alá azt a teóriámat, hogy a hírlapszöveggel értéktelenített bélyegek kiadásra nem kerültek, csak gyűjtői forgalomba és ez tette lehetővé, hogy a szövegrányomást hamisítsák. E bélyegekből tehát gyakoribb a használatlanok előfordulása.

Feltétlenül fontosnak tartom kihangsúlyozni, hogy a kutató munkánál a forrásműveket mindig fenntartással kell kezelni, mert csak az eredeti dokumentumokat lehet autentikus forrásnak minősíteni. A különben nagyszerű *Donaupost* sok olyan „felfedezést" közölt — éppen úgy, mint a mai szaklapok —, amelyeket az olvasók küldtek be. Ezek között igen sok

1. ábra

UNGARN. — Die 1 Kr. Zeitungsstempelmarke ohne WZ. legt uns Herr Farchy, Wien, ebenfalls in einem interessanten Doppelstück vor. Man

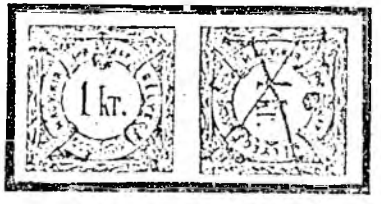

fragt sich unwillkürlich, wo ist der Ansatz jener Marke, die sich über dem linken Stücke des Paares befinden müßte? Ein ziemlich breiter Streifen müßte ja davon zu sehen sein. War das Bild dieser Marke so stark nach oben verschoben? Es ist dies bei den ungarischen Zeitungsstempelmarken sonst nicht der Fall, — sie sind peinlich gleichmäßig, auf gleicher Linie gedruckt. Befand sich dort vielleicht gar eine leere Stelle? Bekanntlich kommt bei dieser Marke tetebeche-Druck vor, — ein solches Paar war in der Ferrarisammlung und befindet sich jetzt in Wien. Hat man vielleicht das verkehrt eingesetzte Klischee kurzerhand entfernt, als es wahrgenommen wurde und eine Zeit lang die Stelle desselben leer gelassen? Das hier abgebildete Paar läßt dies eventuell vermuten!

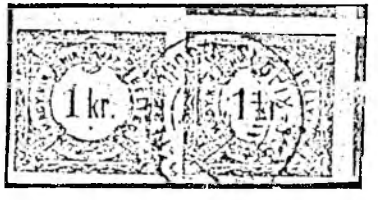
VERLAG: Dr. VIKTOR

DER SELTENSTE FEHLDRUCK UNGARNS.

Ungarn ist reich an Fehldrucken. Ausgabe 1913: 35 statt 50 Fillér, 1916: 70 Fillér ohne Wertziffer oder ohne Unterdruck, 1924: 600—800 Kronen, 5000 K Madonna mit kopfstehendem Mittelbild, 1938: Hazatérés 70 Fillér ohne Aufdruck, Porto 1906 und 1908: 20 Fillér, sowie 1920: 50 Fillér mit kopfstehender Wertzahl, desgleichen die Dienstmarke zu 20 Fillér, — sie alle sind wohlbekannt und es gibt von jedem dieser Fehldrucke zumindest 6—8 Stücke, oft aber 50—100 und noch viel mehr.

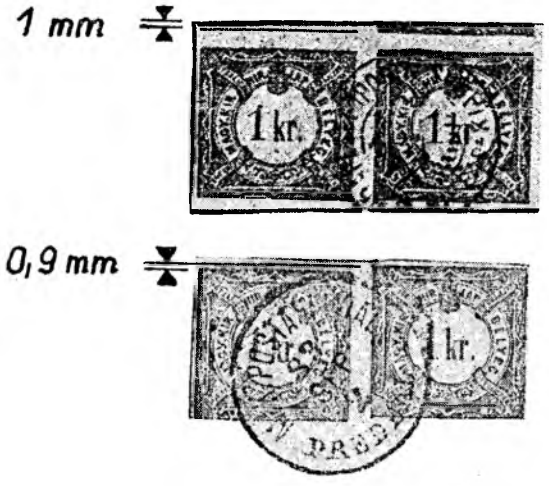
Ein fast unbekannter Fehldruck ist demgegenüber die hier abgebildete 1-Kr.-Zeitungsstempelmarke 1868, die — wie man sieht — irrtümlich seitlich liegend eingefügt war. Es ist gleichzeitig der seltenste Fehldruck Ungarns überhaupt, ja was mehr, die größte Seltenheit des Landes, denn es gibt nur 2 solche Paare! Beide stammen aus der Sammlung Ferrari, und die irrtümlich liegend eingefügten Stücke sind in beiden Fällen mit Federstrich entwertet, man hat also den Fehler bemerkt! Eines der Paare ist, wie man aus unserer Abbildung sieht, ungebraucht, das zweite hingegen trägt einen großen Kreisstempel irgendeines Budapester Finanzamtes, ist also gebraucht. Die Stücke erzielten an der berühmten Ferrari-Auktion 6700 und 8000 Fr. (das gebrauchte Paar ist eingerissen!), was heutigen 1200—1500 Pengő entspricht.

Als der Fehler bemerkt wurde, entfernte man das schadhafte Stöckel. Seine Stelle blieb jedoch vorübergehend leer! Dies beweist das hier abgebildete Unikat: ein Paar, über dessen linkem Stück der Anfang einer Nachbarmarke zu sehen ist, daneben aber ein Leerfeld! Ebendort befand sich das entfernte Stöckel!

Die wievielte Marke im Bogen der Fehldruck war, kann heute nicht mehr festgestellt werden. Es muß sich aber um die sechste wagrechte Zehnerreihe gehandelt haben, denn man sieht oben Spuren des Bogenwasserzeichens, das sich bekanntlich auf die beiden mittleren Reihen des Bogens erstreckte.

2. ábra. A *Donaupost* 1929-ben megjelent első közlése a „hiányzó" bélyegképről (bal oldalon), valamint az 1941. június 1-i (6. szám) cikk (jobb oldalon), amely párhuzamot von az elfordult bélyegkép és a „hiányzó" bélyeg között. Az utóbbin egyszerű nagyítóval is felfedezhetők apró különbségek a bélyegek rajzában (az 1-es szára és talpa, vagy a k betű részletei).

3. ábra. Felül a *Donaupost*ban közölt bélyegábra, lent egy másik bélyegpár fényképe, amelyen a bélyegképek egymáshoz képest a fentivel közel azonos mértékben eltolódtak.

volt a feltevés. Mégis, ezeket is minden esetben be kell vonni a kutatásba.

A *Donaupost* 1931. 2. számában a 22. oldalon a határőrvidéki hírlapilleték-bélyegeket is tárgyalja. Bemutat egy olyan „nyomatot", amelyen az 1 és 2 kr-es egy papírra van nyomva. Ezen a közlésen kívül még senki sem ismerte ezt a darabot.

Abba a szerencsés helyzetbe kerültem, hogy végül 1984-ben egy külföldi barátom — nevének közlésére nem kértem engedélyt, tehát eltekintek tőle — elküldte nekem vizsgálatra ezt az objektumot *(1. ábra)*. Elképzelhető volt meglepetésem. Mi derült ki róla?

Az egy papíron levő bélyegképek minden kétséget kizáróan eredeti tusrajzok, amelyek másolás céljából készültek. A megállapítást a következők támasztják alá:

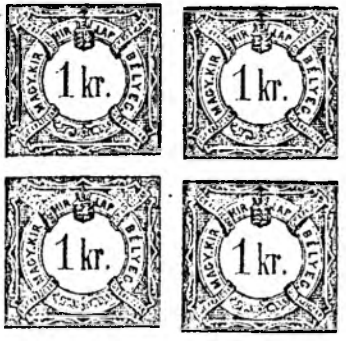
1. A tervrajz azért készült, hogy róla fametszetet csináljanak és erről matricát.
2. A fenti következtetésre vall, hogy erről az eredeti rajzról másolták át a képet a fára, amely megmetszve a két bélyeg ősdúcául szolgált. Ezt bizonyítja:
   — a tervrajz rajzolata a papír másik oldalán kidomborodik, de nem minden vonala. Az átmásolás tehát csak a részletező vonalakkal történt meg, de az egyenesen meghúzandókkal nem. Így alakult át az eredetileg alkalmazott függőleges alapvonal sugarassá.
   — A rajzpapír az adott korban alkalmazott vegyi módszerrel lett kezelve (olajos, zsíros, zselatinos), hogy az átláthatóságot megkönnyítse, illetve a másolást lehetővé tegye.
3. A dúcra történő másolást az is valószínűsíti, hogy a rajzok mellett mintegy 3 mm-re „vak" keret fedezhető fel. Ez viszont csak a dúc szélének lenyomata lehet.

További ismérvek:

— A rajz flott, nem törekszik teljes precizitásra.
— Az alapvonalkázások is felületesek, amelyek kezdő pontjaiknál mindig vastagabbak, majd elvékonyodnak. Ez tipikusan a tollrajz természete, a metszet, illetve a nyomat már egyenletes.
— Az 1 krajcáros felső részén az alapvonalkázás a vízszintesre merőleges, a kivitelezett bélyegképen viszont a felső, középső díszítő elemtől jobbra és balra sugárirányú.
— Túlhúzott vonalak, pl. a HÍRLAP szóban az A keresztvonala túlmegy a határon. A következő szó B betűjében ugyanezt láthatjuk. A kész bélyegeken ezek már eltűntek.
— A címeren a korona két oldalpántja a kinyomott bélyegen kihajlik, a tervrajzon nem; a címer melletti stilizált levelek a rajzon egyszerűbbek, a bélyegen a korona mellett is kaptak jobbra és balra kis díszítményt.

A fentieket összegezve megállapítható, hogy a vizsgált objektum a fára vésett dúcok eredeti tervrajza. A tervrajz és a kinyomott bélyegek közötti különbségek arra vallanak, hogy a vésnök figyelembe vehette a tervrajzzal szembeni megjegyzéseket.

Nem feltételezhető, hogy a rajzok hamisítási célból készültek volna, mert a hamisításnak a múlt század második felében is már megvoltak a modernebb és nem oly munkaigényes módszerei: fototechnikai eljá-

4. ábra

rás alapján a klisékészítés. A hamisítás különben is hűen követte volna az eredeti bélyeg rajzát.

Azt, hogy ezeket tényleg a határőrvidéki hírlapilleték-bélyegek részére készítették-e, egyetlen kérdés dönthetné el: rendelkezik-e az eredeti tervrajzokkal az osztrák állami nyomda, vagy postamúzeum. (Tudtommal nem.)

Titsch gyűjtőtárs a 90°-ban elfordult 1868-as hírlapilleték-bélyegpárral kapcsolatos megállapításaimmal sem ért egyet. Érveinek alátámasztására elküldött egy másolatot, a *Donaupost* egy számából *(2. ábra).* Ő is ugyanazt a kérdést teszi fel, mint annak idején az ábrát beküldő: „A reprodukción látható az a bélyeghely, ahonnan a hibás dúcot kivették. Úgy gondolom, ezzel kapcsolatban nehéz lenne bármit felhozni". Ismertem, nekem is megvan a *Donaupost* ide vonatkozó közlése. Tanulmányom írása közben foglalkoztam is a kérdés megfejtésével. A tanulmányban azért nem tértem ki rá, mert igen egyszerű a válasz. Ha olyan összefüggést tudna valaki bemutatni, amelyiken az egyik bélyeghely üres, és fölötte vagy alatta bélyeg van, az érv előtt meghajolnék. De ez esetben másról van szó: ezt a bélyegívet sztereotipeljárással készítették. Ez azt jelenti, hogy a 100-as (10 × 10) nyomóformát 100 db különálló dúcból állították össze. Ha tehát egy nyomódúc megsérült vagy elfordult volna, nem kellett mást tenni, mint a dúcot kicserélni vagy helyes irányba fordítani. De *üresen nem maradt az ívben bélyeghely!* Hibás dúcok cseréjére ennél a bélyegnél rengeteg példa van. Éppen ezért szinte lehetetlen belőle ívrekonstrukciót létrehozni. Más kérdés az, hogy éppen a dúconkénti (sztereo) összeállítás miatt igen sok az íven belüli egyenetlenség: ferdén álló bélyegek, szűkebb és szélesebb bélyegközök, le- vagy felcsúszott bélyegképek. Itt is erről van szó. *Nem hiányzik ott a negyedik bélyeg,* csak a dúc csúszott feljebb és így már nem került a különben is ferde vágásba. Ennek bizonyítására bemutatok egy ívszéles összefüggő párt, ahol a bal oldali bélyeg sokkal alacsonyabban van, mint a párja *(3. ábra),* valamint egy négyes tömböt, amelynek a bal oldali bélyegei feljebb vannak, mint a jobb oldaliak *(4. ábra).* Ha ezt a négyes blokkot ugyanúgy elvágnánk, mint a *Donaupostban* közöltet, hasonló eredményt kapnánk.

Titsch kollégának az a feltevése, hogy azért sem lehet szó a 90°-kal elforduló bélyeg esetében hamisítványról, mert akkor csak egy példányt csináltak volna. Azt hiszem, hogy ennek minden esetben a gyakorlat az ellenkezőjét bizonyítja.

Ami az értékelést illeti, az egészen más kérdés. A hosszú évtizedek alatt kialakult árat mai megállapításaim nemigen befolyásolják. A Határőrvidéknél a használatlan példányokat akár próbanyomatoknak, akár véglegesen elkészült, de kiadásra nem került bélyegeknek minősítjük is, akkor is igen magas értékű ritkaságok. Mindkét esetben a magyar gyűjtemények szerves részei.

Nagyon remélem, hogy újabb érveim meggyőzőek. A hozzászólásokat minden esetre köszönöm, mert a kutatásban új partnerekre találok és a felvetések újabb kutatásokra is ösztönöznek.

Surányi László

FIGYELMÉBE AJÁNLJUK

1 koronás portóösszegjelző bélyegző 1903-ból

A Philatelica 84/2. számában, annak 36. oldalán bemutatott 1 koronás portójelzés 1921-ből származik, amikor a bérmentesítési díjak már jóval magasabbak voltak, mint az 1900—1916 közötti több mint 16 éves időszakban. A cikk szerzője időközben hozzájutott egy korai, 1903-ból származó levélhez, amelyen 1 koronás portójelzés és 100 filléres portóbélyeg is található. Ez utóbbi igen ritka, hiszen csak külföldön bélyeg nélkül feladott, túlsúlyos levelek portózásához volt rá szükség (kivéve még a szállítólevelek fekbérének díjlerovását).

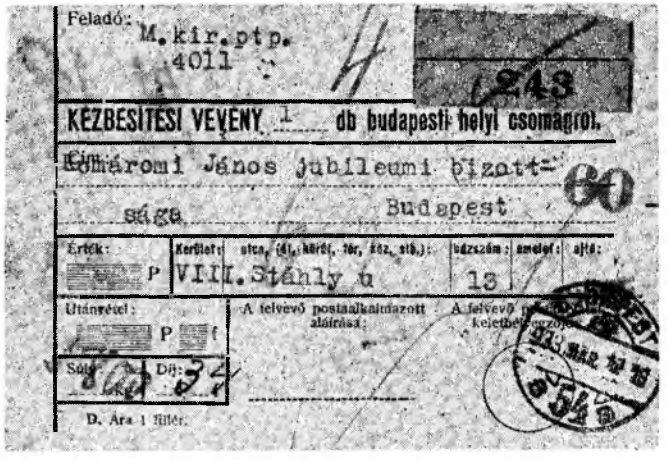
A bemutatott levél érdekes példája annak, hogy menynyire sajátosak a filatéliai esztétika szempontjai. A levélen a francia indítóbélyegzés elmosódott, kettős; a portóbélyeg fordítva van felragasztva, és a portó összegét jelző bélyegzés is fordított. Mégis, talán éppen emiatt mutat a levél vitathatatlan természetességet, amely a 100 filléres portóbélyeg esetében fontosabb, mint a rendezettség, szépség, amely esetleg szándékosságot takarhat.

FIGYELMÉBE AJÁNLJUK

Budapesti helyi csomag szállítólevele

Érdekes postai nyomtatványt mutatunk be olvasóinknak: egy-egy 1933-ból származó budapesti helyi csomagszállító-levél kézbesítési vevény részének elő-, ill. hátoldalát. Használatuk kezdetére adatunk nincs. Az 1933-as

postai díjszabás szerint 5 kg-ig 24 fillér, 5—10 kg között 34 fillér, míg 10—30 kg között 50 fillér a *budapesti* helyi csomagok díja. Az értékdíj 100 pengőig 6 fillér, 200 pengőig 10 fillér. (A nem budapesti csomagok díjszabása 7 zóna szerint, 1, 5, 10, 15 és 20 kg súlyhatárokkal lett megállapítva; az I. zónába küldött, a budapestivel azonos súlyú csomagok díja 40, 50, ill. 70 fillér, és a biztosítási díj is magasabb.) 1943-as adat szerint a budapesti helyi csomagdíjak 40, 50, ill. 70 fillérre emelkedtek (egyéb viszonylatban 50, 60 és 80 fillér volt a csomagdíj).

A budapesti helyi csomagok szállítóleveleivel ritkán lehet találkozni. Kérjük olvasóinkat, ha a témával kapcsolatos bővebb adatok vagy érdekesebb objektumok állnak rendelkezésükre, tájékoztassák arról a szerkesztőséget.

KLASSZIKUS
ÉS MODERN
BÉLYEGGYŰJTEMÉNYEKET,
RÉGI LEVELEKET, JOBB DARABOKAT

állandóan vásárolok

SZEKERES BENEDEK JÓZSEF
bélyegszaküzlet

1137 BUDAPEST XIII., Katona József u. 2/e.
Telefon: 129-350

FELHÍVJUK

olvasóink figyelmét, hogy kiadványunk alábbi számai még megvásárolhatók:

1972/1 szám	10,—
1975/1 szám	15,—
1976/1 szám	18,—
1976/2 szám	nem jelent meg!
1977/1 szám	18,—
1977/2 szám	18,—
1978/1 szám	18,—
1978/1 szám	18,—
1979/1 szám	24,—
1979/2 szám	24,—
1980/1 szám	24,—
1980/2 szám	24,—
1981/1 szám	30,—
1981/2 szám	30,—
1982/1 szám	30,—
1982/2 szám	30,—
1983/1 szám	30,—
1983/2 szám	30,—
1984/1 szám	30,—
1984/2 szám	30,—
1985/1 szám	40,—

A füzetek a székházban, a földszinti árusító helyen szerezhetők be.

Index

1 *Ferenc Orbán (Denmark): Trans-border postal routes of the Austro—Hungarian Monarchy*

The author gives detailed data of the trans-border postal routes of the Monarchy, discussing the postal contracts with foreign countries as well as the main points of the postal treaty between Austria and Hungary following the compromise of 1867.

2 *Ferenc Nagy: First coupled towing flight of Wien—Budapest—Wien*

The author summarizes and gives more exact data of the flight-historical and postal relations of one of the aerophilatelical events of the thirties.

3 *Dr. Sándor Czencz: The overprint of Sopron in 1956*

The circumstances of birth of the almost 30 years old overprint are trealed by the author who took part personally in the print as the representative of the postal service. Correcting the known data, the author discloses a few interesting and hitherto not published facts. The article points out that articles published abroad in 1957 contain a number of fundamental mistakes. The author tries furthermore to set a price for these stamps based on their number issued.

4 *Gábor Visnyovszki: The role of self-evident factors and collectors' intentions in valuing stamps on entires — Part I: The valuing system of the „Handbook of hungarian stamps"*

The stamps appear on entires in a number of ways starting from ordinary usage to „philatelists letters". Their valuation is not simple. The first part of this article treats the general approaches of these problems and discloses the valuation principles and practices of the handbook, which is just under print.

5 *Answering letters* (László Surányi)

The chief-redactor of this periodical answers in his illustrated article the observations and remarks on his article published in number 1984/2.

Please note

Local parcel forms of Budapest.
A 1 Crown (korona) postage due postmark from 1903.

Sommaire

1 *Ferenc Orbán (Danemark): Lignes postales frontalières de la Monarchie Austro—Hongroise*

L'auteur de cet article fait connaitre de façon détaillée certaines données se rattachant aux services des lignes postales frontalières, indiquant les accords postaux conclus avec les différents pays, ainsi que les principales parties de l'accord postal signé entre l'Autriche et la Hongrie, comme suite au compromis de 1867.

2 *Ferenc Nagy: Le premier vol en paire par avion remorqué Vienne—Budapest—Vienne*

L'auteur dans ce court article résume et donne des précisions sur cet événement aérophilatélique marquant des années trente de l'histoire de l'aviation et de la poste aérienne.

3 *Dr. Sándor Czencz: Les surimpressions de Sopron de l'année 1956*

Les conditions dans lesquelles ces surimpressions ont été réalisées il y a de cela environ trente ans sont décrites dans cet article par un témoin qui en tant que représentant de la poste y prit part personnellement. Outre certaines précisions sur les données déjà connues, il publie certains faits intéressants tout â fait nouveaux. Il fait aussi savoir que plusieurs articles parus â l'étranger en 1957 communiquent des informations fondamentalement erronées. Outre cela l'auteur tâche de donner sur base du nombre d'exemplaires de certains timbres, la valeur de ceuxci.

4 *Gábor Visnyovszki: Le rôle das éléments naturels et de l'intention du collectionneur dans l'évaluation des timbres sur les envois* — Iêre partie *Méthode d'évaluation utilisée dans le livre de poche sur les timbres hongrois*

Nous rencontrons de nos jours les plus différentes formes de „produits" â partir de ceux connus par les

philatélistes sous la dénomination de „mache" jusqu'â ceux effectués avec des timbres utilisés quotidiennement sans aucune intention de collectionnement. Leur évaluation n'est pas toujours univoque. L'auteur décrit dans cette première partie certaines généralités pouvant servir â l'approche de ce sujet, puis fait connaitre les principes d'évaluation et la pratique employée dans le livre de poche, dont le manuscrit est déjâ prêt.

5 *László Surányi: En répondant aux lettres*

Le rédacteur en chef de notre publication répond aux remarques et opions recues au sujet de l'article paru dans le No 2 de 1984.

Nous attirons l'attention: sur la lettre de voiture utilisée â Budapest pour les envois locaux, avec cahet de 1903 indiquant la valeur de port de 1 couronne.

Inhaltsverzeichnis

1 *Ferenc ORBÁN (Dänemark): Die grenzübererschreitenden Postrouten der österr.—ungarischen Monarchie*

Der Autor ermittelt die Angaben der grenz-überschreitenden Postlinien der Monarchie und schildert die diesbezüglichen Teile der, mit den verschiedenen Ländern abgeschlossenen Postverträge, sowie die wichtigsten Abschnitte der infolge des Ausgleich zwischen Österreich und Ungarn (1867) entstandenen Vertrags zwischen der selbstständig gewordenen ungarischen Post und Österreich.

2 *Ferenc NAGY: Der erste Zwilling-Schleppflug Wien—Budapest—Wien*

In seinem kurzen Artikel beschreibt der Verfasser die flughistorischen und postalischen Merkwürdigkeiten eines aerophilatelistischen Ereignisses des 30-er Jahren.

3 *Dr. Sándor CZENCZ: Der 1956-er Aufruck von Sopron (Ödenburg)*

Wir bekommen eine Zusammenfassung über die Entstehung des Ödenburger Überdrucks vom Autor, der vor fast 30 Jahren, als Repräsentant der Post, beim Überdruck persönlich anwesend war. Einerseits ermittelt er mehrere, bisher nicht veröffentlichte Angaben, andererseits werden einige bekannte Angaben korrigiert bzw. präzisiert. Der Artikel weist darauf hin, dass manche ausländische Publikationen vom Jahre 1957 grundlegende Irrtümer enthalten. Der Verfasser versucht auf Grund der Anzahl von einzelnen Marken deren heutigen Wert festzustellen.

4 *Gábor VISNYOVSZKI: Die Rolle der „spontanen-postalischen" Elemente und der „Sammler-Absicht" bei der Bewertung der Marken auf Postsendungen. I. Teil: Das Bewertungs-System des Handbuchs der Ungarischen Briefmarken*

Man trifft Briefmarken (Frankaturen) in mehreren Kombinationen auf verschiedensten Postsendungen, angefangen von spontanen postalischen Gebrauch bis an die sog. „Sammler-Mache"—Frankierungen der Philatelisten (und Spekulanten). Deren Bewertung ist oft problematisch, fraglich. Der Autor stellt die allgemeinen Grundlagen des Bewertungs-Systems dar, das im sich im Druck befindenden Handbuch der Ungarischen Briefmarken praktiziert wird.

5 *Antwort auf Briefe* (László Surányi)

Der Chefredakteur unserer Zeitschrift beantwortet die Bemerkungen, Kritiken, die auf seinem Artikel (erscheinen in Nr. 2/1984.) zu ihm eingetroffen sind.

Bitte beachten sie

Begleitsadresse eines Ortspäckhens aus Budapest Ein 1 kronen Porto Stempel aus 1903

СОДЕЖАНИЕ

1 *Ференц Орбан (Дания): Почтовые пограничные рейсы Австро-Венгерской Монархии*

Автор в своей работе приводит подробные данные почтовых рейсов Монархии, знакомит с почтовыми контрактами разных стран в том числе с почтовым контрактом между Австрией и Венгрией, который был заключен в последствии примерения 1867 года.

Ára: 40,— Ft

2 *Ференц Надь: Первый буксировочний перелет Вена-Будапешт-Вена*

Короткая статья знакомит с почтовым влиянием аэрофилателического события тридцатых годов.

3 *Др. Шандор Ценц: Надпечатки в гор. Шопрон в 1956 году*

Автор знакомит читателя с обстоятельствами появления надпечаток. Автор как представитель почты сам участвовал в надпечатках. При уточнении известных до сих пор данных, автор знакомит с интересными данными, которые до сих пор не публиковались. Статья указует на ошибки в заграничных публикациях 1957 года. Автор пытается по тиражу марок определить их ценность.

4 *Габор Вишнёвски: Роль желания коллекционера в оценке марок на почтовых пересылках*

На почтовых пересылках мы встречаемся с разными, марками, начиная с филателических продукций знакомых под названием „махе" до простых марок, лишенных желания коллекционирования. Их оценка не всегда точна. Автор в первой части своей статьи пишет об общей оценке. Далее знакомит с теорией и практикой оценки по данным справочника находящегося н стадии издания.

5 *Ответы на письма (Ласло Шураньи)*

Главный редактор издания отвечает на замечания полученные на статью напечатанную во 2 номере за 1984 год.

Предлагаем Вашему бниманию

Припрободительное письмо месной в гор. Будапешт Штамп гашения достоинством в 1 крона с 1903 года.

ISSN 0 324—4806
Eng. szám: III/SZI213/1976.

1000 — 85.1097 Ságvári Nyomda, Budapest

KÉSZPÉNZÉRT
VÁSÁROLOK

LUXUS MINŐSÉGŰ
KLASSZIKUS BÉLYEGEKET
minden változatban, a világ bármely országából!

LEVELEK, LEVÉLDARABOK
különösen érdekelnek.

„KALOCSA" teljes bélyegzésért
50% felárat fizetek!

LACZA LÁSZLÓ bélyegkereskedő
1056 BUDAPEST, VÁCI UTCA 63.

Philatelica

86/1

Philatelica 86/1

TARTALOM

Gazda István: Postai cenzúra Magyarországon — I/B rész
Katonai és hadifogoly levelezés cenzúrája az első világháború végéig

Nagy Ferenc: Első világháborús tábori légiposta

Vas István: Újabbkori bélyegeink fogazatváltozatai

Visnyovszki Gábor: A természetes elemek és a gyűjtői szándék szerepe a küldeményen levő bélyegek értékelésében — II. rész

Voloncs Gábor: Csehszlovák bélyegek magyarországi használata

Figyelmébe ajánljuk

Könyvismertetés — Horst Hille: Briefgesichter (Hrabál László)

Mégegyszer az inflációs időszakok küldeményeiről (Visnyovszki Gábor)

A MAGYAR BÉLYEGGYŰJTŐK ORSZÁGOS SZÖVETSÉGE
TUDOMÁNYOS KÖZLÖNYE
BUDAPEST VI., VÖRÖSMARTY U. 65.
FELELŐS SZERKESZTŐ: SURÁNYI LÁSZLÓ
SZERKESZTŐK: HRABÁL LÁSZLÓ ÉS VISNYOVSZKI GÁBOR
FELELŐS KIADÓ: KISS ERNŐ
XVI. ÉVFOLYAM

Postai cenzúra Magyarországon — I/B rész

Katonai és hadifogoly levelezés cenzúrája az első világháború végéig

GAZDA ISTVÁN

1. Bevezetés, rendeletek

A Philatelica 85/1 számában a cenzúrára vonatkozó előzményeket, általános rendelkezéseket már ismertettem. Ugyancsak részletesen foglalkoztam a polgári levelezés cenzúrájával, E tanulmány folytatásaként most az I. világháború végéig terjedő időszakra vonatkozóan a katonai és hadifogoly levelezés cenzúráját foglalom össze.

Előre kell bocsátanom, hogy szándékosan használom a „katonai levelezés" kifejezést a „tábori posta" helyett, minthogy nem minden katonai levelezés ment át a tábori posta szervezetén, így pl. a hátországban levő kórházak levelezésének jelentős része sem, de más kivételek is ezt igazolják. E küldemények cenzúrája mégis elkülönül a polgári levelezéstől (noha néha azzal azonos). Meg kell említenem azt a gyakori esetet is, amikor katonai egyén — pl. egy-egy helységen való átutazáskor — postaládába dobta küldeményét, így arra — többnyire — polgári levelezés cenzúrájára vonatkozó normákat alkalmazták, ám ezt sem általánosan.

A kifejezetten *tábori postai* küldeményeket egyébként egyértelműen cenzúrázni kellett. Ezek mindenre kiterjedő cenzúrázásáról 1587/B sz. alatt 1914. szept. 4-én jelent meg *rendelet*. Ez még azt is előírja, hogy cenzúrázás nélkül az ilyen küldemények *nem is kézbesíthetők*. Ezt későbbi rendeletek csak megerősítik, sőt még utáncenzúrázást is előírnak zárt, vagy gyanús küldemények esetében (345/B — 1915. febr. 22.).

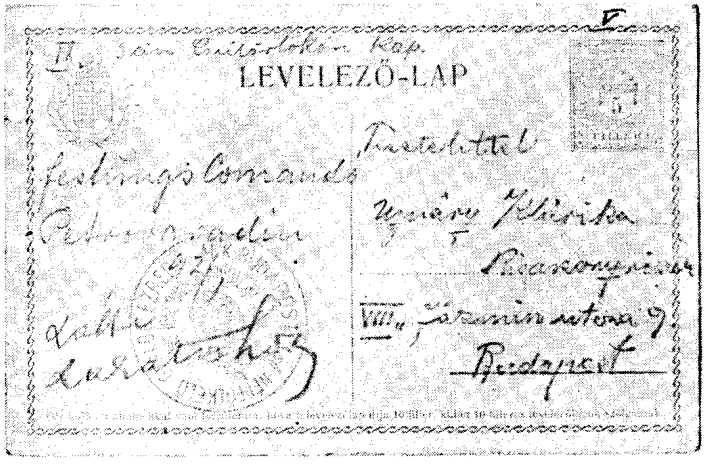
A hadifogoly levelezés cenzúrázására nem találtam postai rendeletet.

2. A katonai levelezés cenzúrája

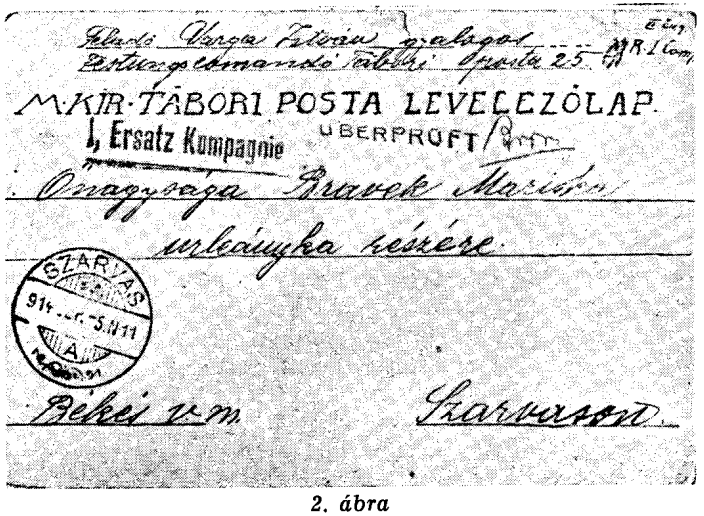
a) Korai cenzúrák

A tábori posta gyors kialakítása nehézségekkel járt. 1914 augusztusában ugyan már találhatók tábori posta bélyegzők, de a küldemények egy részén vagy nincs postabélyegző, vagy az nem tábori postai.

A tábori postai küldemények cenzúrázására vonatkozóan — mint azt fentebb említettem — csak 1914. szept. 4-én jelent meg rendelet. Cenzúra azonban már ezt megelőzően is volt. Az *1. ábrán* bemutatott augusztusi levelezőlapon nem szerepel ugyan a cenzúra szó, de ezt egy hadnagyi láttamozás egyértelműen pótolja. Mindez azonban nem volt általános gyakorlat. Így pl. ismerek egy 1914. aug. 25-i tábori postai lapot, amelyet Nagyváradról küldtek Szarvasra; ezen Nagyvárad indítási és Szarvas érkezési postabélyegzés van, de cenzúrára utaló jelzés nem található rajta.

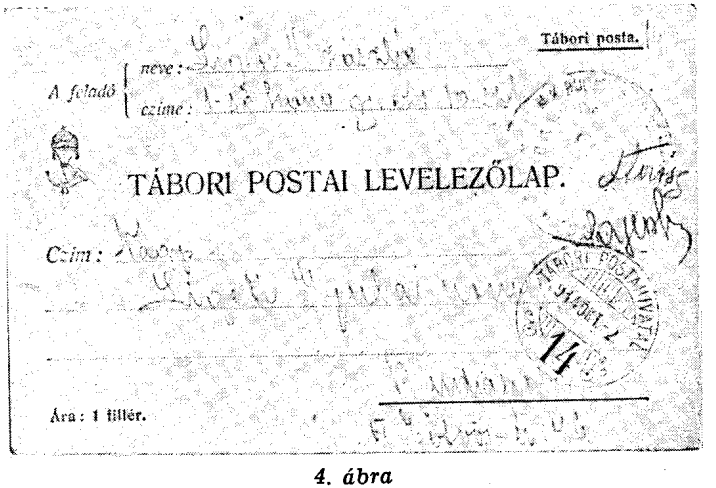
1. ábra

2. ábra

3. ábra

4. ábra

A szept. 4-i rendelet hatása azonban jóformán azonnal jelentkezett. A *2. ábrán* bemutatott lapot 1914. szept. 5-én küldték — feltehetően a pétervárади erődből — Szarvasra. A lapon feladási bélyegzés nincsen, csak érkezési, szerepel viszont rajta egy primitív kivitelű „Überprüft" (= felülvizsgálva) cenzúrabélyegzés.

A fent említett erőd a későbbiek során más-más

cenzúrabélyegzőt használt. Így pl. egy október közepén feladott tábori lapon egy „Továbbítható" magyar nyelvű cenzúrabélyegzés, valamint egy békéscsabai állomásparancsnokságra utaló német nyelvű körbélyegző lenyomata látható (ezt a lapot is Szarvasra küldtek). Nem tudni persze, hogy a lapot az erődben, vagy Békéscsabán cenzúrázták-e. Valamivel később (okt. 19.) már a „Zensuriert" bélyegzés szerepel egy küldeményen, a cenzor nevével együtt (Waldmann Kadettaspirant).

Ugyancsak 1914. októberében — más helyen — feladott tábori lapon a kézírásos *geeignet* (= alkalmas) jelzés utal a cenzúrára *(3. ábra)*. E lap külön érdekessége egyébként az, hogy a díjjegyes bosnyák lapot „Portofrei" felülnyomással (=portómentes) tették tábori postai lappá.

Még októberben is találhatók azonban olyan küldemények, amelyeken a cenzúrabélyegzést a csapatbélyegző és aláírás pótolja *(4. ábra)*.

Bár a későbbi időszakban is előfordulnak helyi provizórikus megoldások, de messze nem olyan tömegben, mint a világháború első hónapjaiban.

b) A tábori posta általános cenzúrája

Annak ellenére, hogy a tábori postai küldeményeket egyértelműen, kötelezően cenzúrázni kellett, szép számmal találhatók cenzúrázatlan küldemények is. Nem világos, hogy ennek mi az oka: lehet az igen nagyszámú küldemény mellett egyszerűen kezelési „selejt", ill. az, hogy egyes helyeken komolyan vették a rendelkezéseket, másutt lazábban alkalmazták azokat. Az is lehetséges, hogy némely helyen nem alkalmaztak külön cenzúrajeleket, a csapattest bélyegzőjének használata egyben a cenzúrázást is jelentette, bár ez nyilván nem volt teljesen szabályos. Ha viszont a csapatjelzés mellett valamilyen kézjegy is szerepel, úgy az már egyértelműen a cenzúrázás jele.

Az egyetlen olyan tábori postai küldemény, amelyet nem kellett cenzúrázni, a jól ismert, 9 nyelven előnyomtatott szövegű tábori levelezőlap.

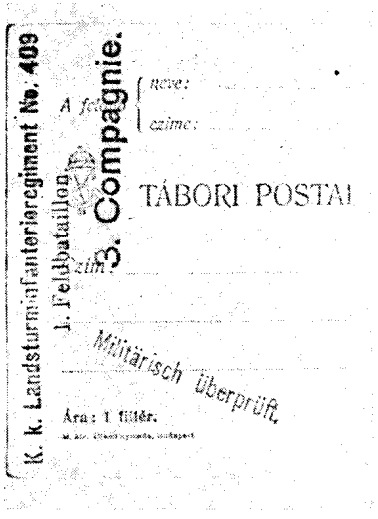
5. ábra

Ami a tábori postai küldemények cenzúrajelzéseit illeti, ezek rendkívül változatosak. Jóformán annyiféle jelzés fordul elő, ahány csapattest volt. A kézijeles cenzúrától a feltűnően nagy cenzúrabélyegzőkig minden változat megtalálható a tábori lapokon és a gyűjtők többszáz féle cenzúrajelzést is összeállíthatnak. E nagyszámú változatra való tekintettel ezek rendszerezése nem lenne célszerű, hiszen általában helyi készítésű bélyegzőkről van szó. Mégis feltűnő az, hogy azokon többnyire a „Zensuriert" szó szerepel németül, még akkor is, ha a tábori postai bélyegző történetesen magyar. A magyar nyelvű cenzúrabélyegző viszonylag ritka, ilyet mutat be az *5. ábra*. Meg kell persze jegyeznem, hogy érdekes módon — noha tábori postai küldeményről van szó — a kezelési bélyegző nem tábori. Egyébként mind a csapatbélyegző, mind a cenzúrajelzés magyar nyelvű.

Néhány jellegzetes cenzúrabélyegző látható a *6. ábrán*.

A hátországból a tábori postára írt küldemények egy része cenzúrázott, egy része nem. Feltehetően itt az volt az irányadó, hogy honnan íródtak (a hátországi cenzúramentes vagy cenzúraköteles övezetből.

6. ábra

c) Rendhagyó cenzúrák

Vannak az I. világháború időszakában olyan, egyértelműen katonai személyek által írt küldemények, melyeknek postai kezelése és ezzel együtt cenzúrája is rendhagyó. Ezeket kísérlem meg az alábbiakban csoportosítani.

Előfordulnak pl. nem portómentesen feladott küldemények, amelyek vagy kaptak postabélyegzőt, vagy nem (sőt egyenesen tábori posta bélyegzővel lettek kezelve), de cenzúrájuk nem a szokásos polgári levelezési cenzúra, hanem attól eltérő: vagy a tábori postai küldeményeken használatos cenzúrázás, vagy pedig a polgári levelezésnél tárgyalt helyi katonai cenzúrabélyegzés. Ilyen példák a következők:

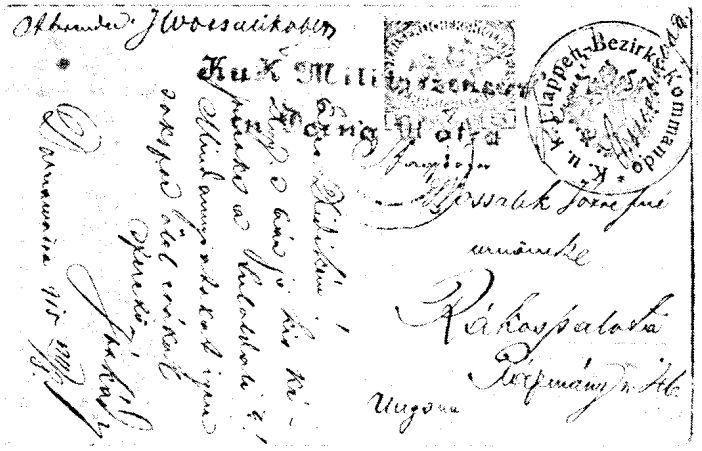
Az 1915-ben Dornawatrán feladott levelezőlapon bélyeg is, postai bélyegzés is van, cenzúrája kétszeres, egyrészt a kerületi parancsnokság cenzúrázta (jobb sarok), majd a szokásos polgári cenzúra. Minthogy nem magyar területen adták fel, e cenzúrák is osztrákok, de a címzett magyar *(7. ábra).*

Az 1917-ben Szent-Ágotáról küldött levelezőlapon *(8. ábra)* is van bélyeg, de feladója katona, cenzúrája is egyértelműen katonai, a postabélyegző átmenő jellegű (nem a bélyegen van).

Arra is van példa, hogy bélyeggel ellátott levelezőlapot tábori postai bélyegzővel kezeltek, majd azt a zászlóaljparancsnokság az egyéb tábori postai küldeményekhez hasonlóan cenzúrázta. Ennek ellenkezője is előfordul, nevezetesen az, hogy egy bélyeggel ellátott, de tábori postai bélyegzővel kezelt levelezőlapot nem a tábori postai cenzúrával látták el, hanem a szokásos polgári levelezés cenzúrájával, pl. Újvidéken.

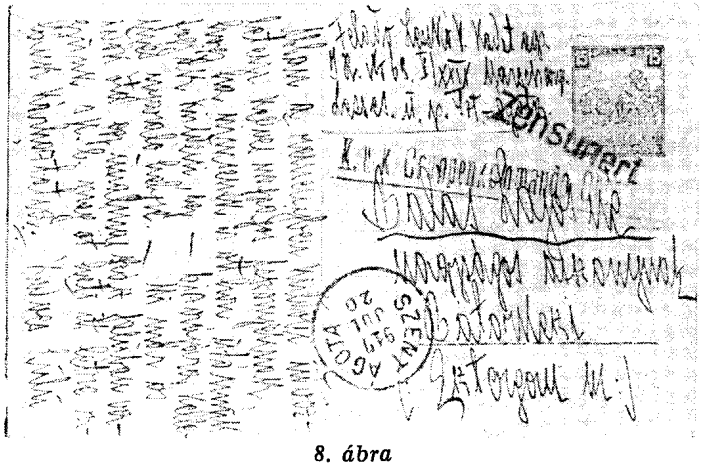
Bélyeg nélküli, tábori postai vagy azt helyettesítő levelezőlapokon viszont az is előfordul, hogy a csapattest bélyegzője mellett azokon nem tábori postai bélyegző lenyomata van, hanem postabélyegzés, és cenzúrájuk is a szokásos levelezési cenzúra. A *9. ábrán* látható lapon például brassói postabélyegzés van és kolozsvári polgári cenzúra. Más példák is találhatók hasonló rendhagyó megoldásokra.

A rendhagyó megoldások sorába tartozik az a tá-

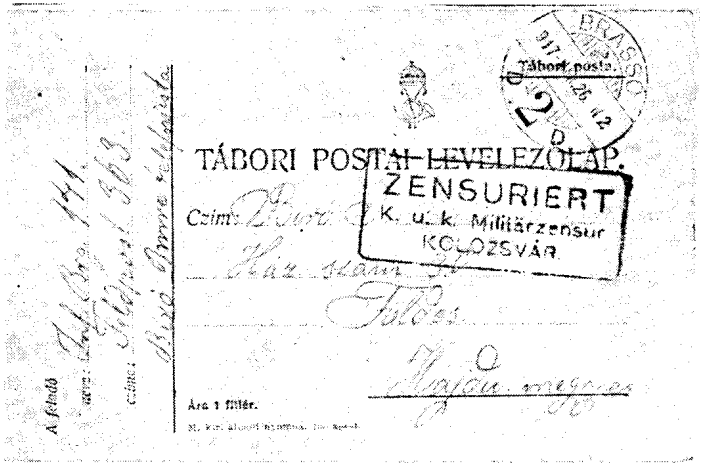

7. ábra

bori postai lap is, amelyet a fiumei önkéntesiskolából írtak. A lap portómentes, de bélyegzése postai (Fiume 1915. jan.) és nincs rajta cenzúrabélyegzés, de még az önkéntesiskola bélyegzése sem.

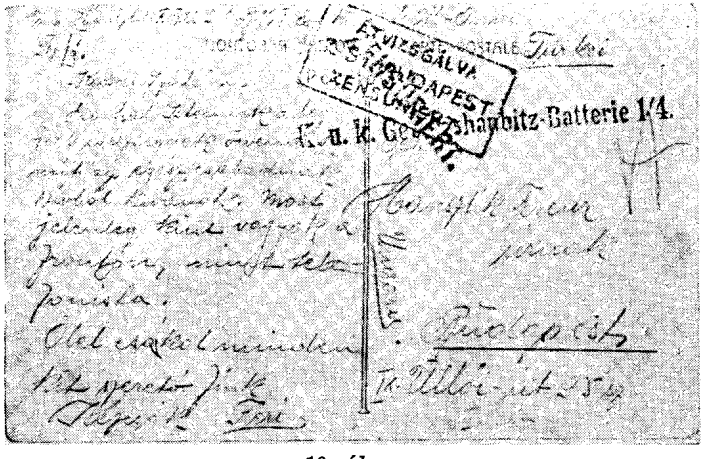
8. ábra

9. ábra

d) Külföldi tábori postai levelezés

Külföldi tábori postai levelezés az, amely a Monarchia területén kívülről vagy kívülre íródott. A Mo-

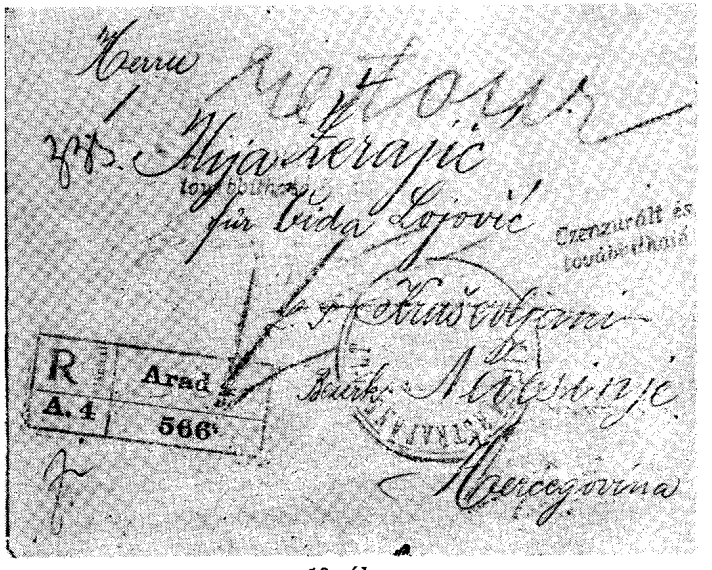

10. ábra

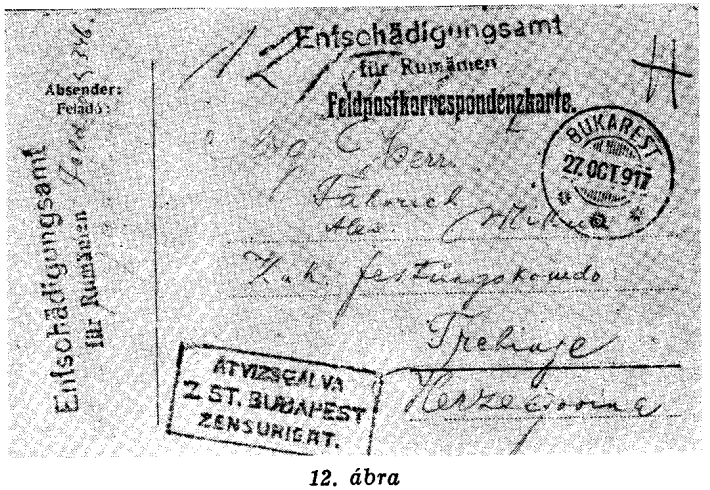

11. ábra

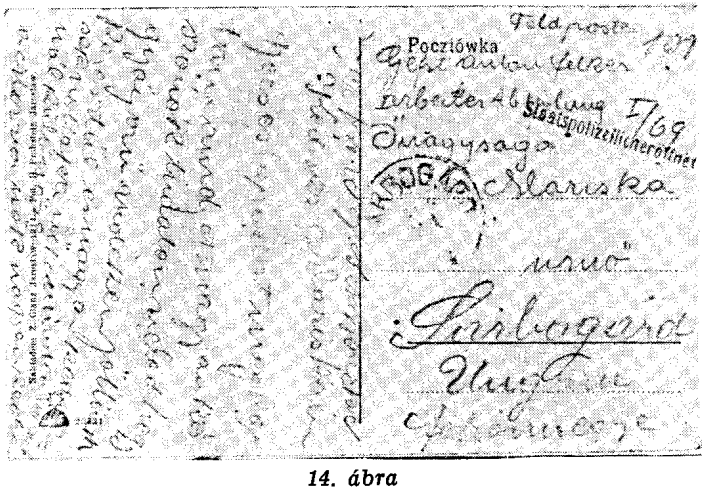
narchia alatt értendő ez esetben a csapatai által megszállt mindenkori terület is. E levelek cenzúrája ugyanis eltérő a szokásos tábori postai cenzúrától. Jellegzetességük az, hogy attól függetlenül, hogy van-e rajtuk valamilyen tábori postai cenzúrajel

13. ábra

12. ábra

14. ábra

vagy sem, mindenkor el vannak látva a külföldi levelezésnél szokásos cenzúrabélyegzéssel (vagy azzal is). Cenzúrázás szempontjából e küldemények tehát egyértelműen külföldi levelezésnek minősültek. Néhány példa:

A *10. ábrán* bemutatott, egy Törökországban levő K. u. K. csapattestől érkezett portómentes levelezőlapot feladásakor is cenzúráztak, érkezésekor pedig Budapest is cenzúrázta külföldi küldeményként. Egy be nem mutatott hasonló bolgár levelezőlapon pl. bolgár és Temesvár cenzúrák találhatók.

A *11. ábrán* látható levelezőlapot Przemišl-ből írták Elsass-ba (Németország). Ezen tábori postai volta ellenére nem tábori postai, hanem a külföldi levelezésben szokásos Budapest cenzúrabélyegzés található mivel a feladó német katona volt, vagyis nem a Monarchia hadseregének tagja.

A *12. ábrán* bemutatott német tábori postai lapot Bukarestben adták fel, mégpedig az „Entschädigungsamt für Rumänien" (= Romániai Kártérítési Hivatal), és bár a Monarchiába (Trebinjébe, Hercegovinába), de nem magyar területre. Ezen a lapon a Budapest cenzúrabélyegző *tranzitcenzúraként* szerepel.

e) Katonai internáló-, ill. munkatábor- és börtöncenzúra

Aradon volt a Monarchia egyik nagy katonai internálótábora, ill. katonai börtöne. Ennek cenzúrája jellegzetes *(13. ábra).*

Ismeretesek tábori munkahelyek is, ezek egy része valószínűleg büntető jellegű volt. Cenzúrájuk is eltérő, így pl. a 14. ábrán bemutatott küldeményen, amelyet egy „Feldpost Arbeiterabteilung"-tól, vagyis tábori munka részlegtől adtak postára, „Staatspolizeilich eröffnet" (= az államrendőrség által kinyitott) cenzúrabélyegzés olvasható.

f) Hadikórházak levelezése

A hadikórházak levelezése részben cenzúrázott, részben nem. Ha cenzúrázott, úgy az vagy a kórház cenzúrája *(15. ábra),* esetleg más katonai levelezési cenzúra, de lehet polgári levelezési cenzúra is *(16. ábra).* A frontok mögötti kórházak levelezése általában cenzúrázott, de ha a kórház a hátországban volt, *nem cenzúrás* körzetben, és a címzett sem cenzúrás körzetben lakott, úgy a levelezést általában nem cenzúrázták. Ezzel kapcsolatban azonban még további alapos vizsgálat szükséges.

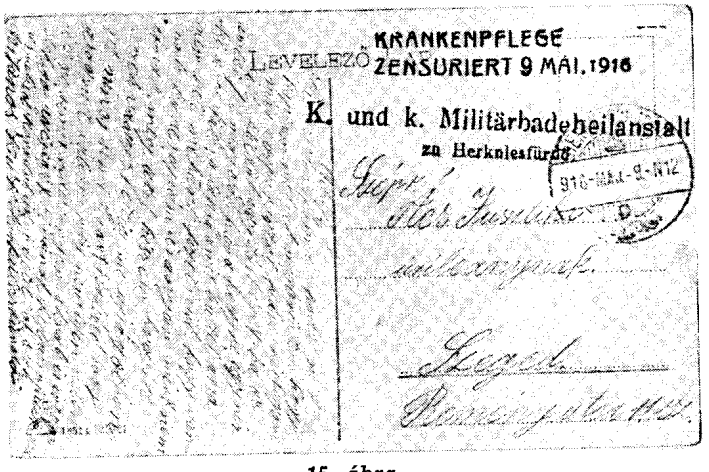
Egy érdekes kórházvonati polgári cenzúrás küldemény látható a *17. ábrán.*

3. Hadifogoly levelezés

A hadifogoly levelezés jóformán mindig cenzúrázott és többnyire legalább két cenzúrabélyegzés található a küldeményen, a küldő és a fogadó országé. Ezek a cenzúrabélyegzők majdnem mindig különböznek minden egyéb cenzúrabélyegzőtől (kivételek akadnak, de nem a K. u. K. cenzúrabélyegzők között) és általában külön e célra készítve a hadifogoly levelezésre utalnak. A Magyarországról indított, ill. az ide érkező küldeményeken eddig *négyféle* ilyen cenzúrabélyegzést találtam. Ezek közül kettő bécsi, kettő budapesti.

A bécsiek közül a korábbi egy kerek bélyegző (a kör kettős vonalú), szövege: „Gesellschaften von Roten Kreuzen in Österreich und in Ungarn" (körben), középen „ZENS." felirattal (= Az osztrák és magyar vöröskeresztes társaságok; cenzúrázva.) A későbbi bécsi bélyegző háromszögletű, szövege: „Gemeinsames Zentrales Nachweissbüro, Zensurabteilung, Wien" (= Közös központi kereső — nyilvántartó — iroda cenzúra részleg, Bécs). E bélyegzők egy részén egyébként a *Zentrales* és a *Nachweisbüro* szavak rövidítve vannak, ill. a *büro* franciásan „bureau"-nak van írva. Az első (kétkörös) bélyegzés kb. 1916-ig fordul elő, és majdnem mindig vörös színű. A bécsi háromszögletű bélyegzés kb. 1916-tól található, színe vörös vagy lila.

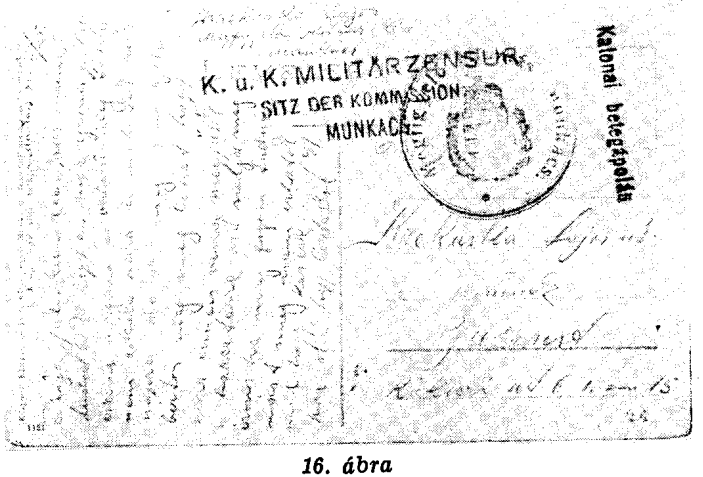
A budapesti korábbi bélyegző vonalas, szövege: „K. u. K. Zensurkommission für Korrespondenzen an

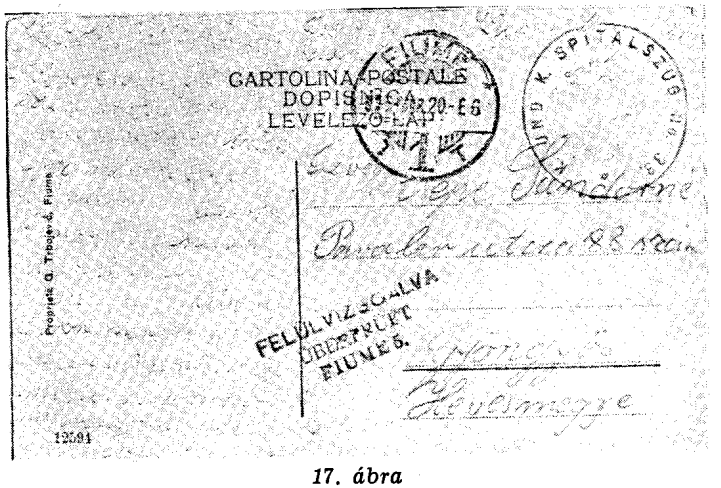
15. ábra

Kriegsgefangene in Budapest Hauptpostamt" (= K. u. K. cenzúrabizottság hadifoglyok levelezésére Budapest Főposta). A későbbi bélyegző szövege: „Budapester Zensur für Brief an Kriegsgefengane" (körben) „ZENS." (középen), azaz „Hadifogoly levelezés budapesti cenzúrája — cenzúrázva". Mindkét bélyegzés általában fekete, a körbélyegző kb. 1916-tól fordul elő.

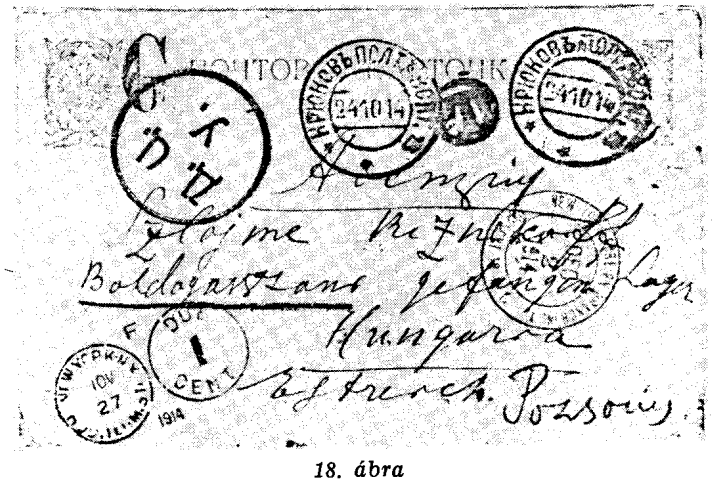
A hadifoglyok küldeményein látható külföldi cenzúra igen változatos. A Szerbiából jövő küldeményeken pl. csak a Vöröskeresztre utaló szöveg van, de

16. ábra

17. ábra

18. ábra

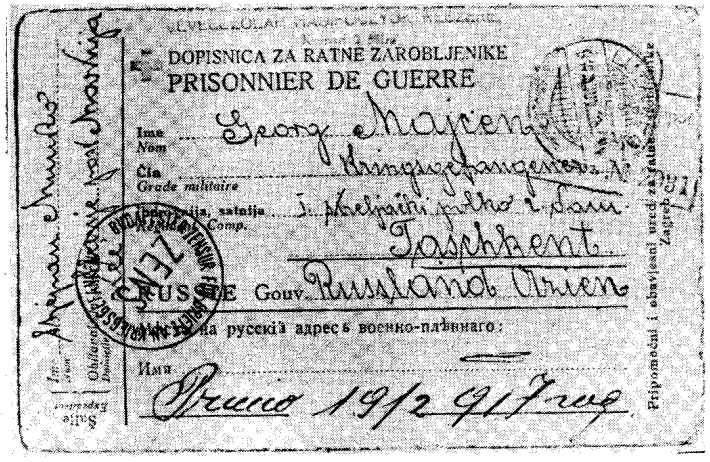
19. ábra

nincs ottani cenzúrabélyegzés, míg az Oroszországból jövőkön olykor többszörös a cenzúrázás. Ez utóbbiak közül a leningrádi cenzúrabélyegzést (akkor még pétervári) tartják a leggyakoribbnak, főleg ha figyelembe vesszük a Magyarországon levő orosz hadifoglyok levelezését is. Magyar vonatkozásban azonban talán gyakoribbak a különböző szibériai cenzúrabélyegzők. Természetesen előfordul moszkvai és számos egyéb bélyegzés is.

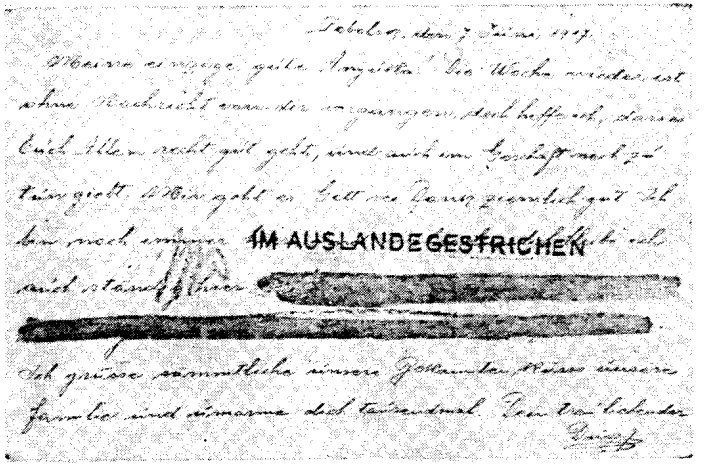
Az olasz küldeményeken a cenzúrajelzés mellett általában a Vöröskeresztre utaló bélyegzés is van. Bár e cenzúrabélyegzők annyiban magyar vonatkozásúak, hogy a magyar viszonylattal kapcsolatban fordulnak elő, részletes ismertetésüktől eltekintettem, mivel végülis nem magyar cenzúrák.

A *18. ábrán* egy Oroszországból itt levő orosz hadifogolynak írt lapot láthatunk, amely igen nagy kerülővel jött: megjárta New Yorkot is, sőt ott meg is portózták. Ez nyilván véletlen kerülő volt, nem úgy mint azoké a leveleké, amelyek a Dán vagy Svéd Vöröskereszt közvetítésével jutottak el Oroszországba, vagy onnan ide.

A *19. ábrán* bemutatott hadifogoly (válaszos) levelezőlapnak az a különlegessége, hogy szerb hadifogoly írta haza, de olyan területre, amely időközben bolgár megszállás alá került. Így a bécsi háromszög-

20. ábra

21. ábra

letű cenzúrabélyegzés (jobb oldalon a kontúrja halványan látható) mellett a lapon bolgár polgári cenzúrabélyegzés is van.

A *20. ábrán* látható kétnyelvű levelezőlapon látható a budapesti kerek cenzúrabélyegzés.

A *21. ábrán* egy ténylegesen cenzúrázott lap hátoldala látható. A lapot 1917-ben írta egy magyar hadifogoly Tobolszkból. A szöveg egy részét az orosz cenzúra törölte, a lap érdekessége az erre utaló bélyegzés a törölt szövegrész fölött: „im Auslande gestrichen". (Külföldön kihúzva.)

A hadifogoly küldeményeknél is számos érdekesség fordul elő. Így pl. egy Franciaországba, magyar hadifogolyhoz írt levélen nem a szokásos hadifogoly cenzúra bélyegzése van, hanem budapesti polgári cenzúrabélyegzés. Hasonló bélyegzés található egy orosz hadifogságból Svédországon keresztül hazatérő hadifogoly onnan írt lapján, amelyen a tábori postai kézi jelzés mellett (a lapon nincs bélyeg) a Trelleborg postai bélyegző szerepel. Az ilyen jellegű küldeményeket tehát már nem minősítették itthon hadifogoly küldeménynek, hanem egyszerűen külföldi postának.

Van azonban olyan, Svédországon át érkezett hadifogoly küldemény is, amelyen csupán svéd vöröskeresztes bélyegző szerepel, semmiféle cenzúrabélyegzés nincs rajta. Ezzel szemben arra is van példa, hogy magyar hadifogoly Szamarában postaládába dobta bélyeggel ellátott, haza címzett küldeményét, ami többszöri hadifogoly cenzúrázás után meg is érkezett.

A bemutatott és leírt példákból látható, hogy az első világháború nem polgári cenzúrája is igen sokrétű és érdekes. A fentiekben a lényegesebb jellemzőkről igyekeztem képet adni. E sokrétűségénél fogva még messze le nem zártnak tekinthető kutatáshoz minden további információt, kiegészítést, helyesbítést örömmel és köszönettel veszek.

KÉSZPÉNZÉRT VÁSÁROLOK LUXUS MINŐSÉGŰ KLASSZIKUS BÉLYEGET

minden változatban, a világ bármely országából!!

LEVELEK, LEVÉLDARABOK
különösen érdekelnek

„KALOCSA" teljes bélyegzésért
50% felárat fizetek!

LACZA LÁSZLÓ bélyegkereskedő 1056 Budapest, Váci u. 63.

Első világháborús tábori légiposta

NAGY FERENC

Az első világháború kitörésekor a repülőgép már elég fejlett volt ahhoz, hogy — mai mértékkel mérve — viszonylag egyszerűbb feladatokat el tudjon látni. A világháború kitörését követően a fejlődés üteme igencsak felgyorsult. Sorban épültek az új repülőgépgyárak, mind nagyobb számban állítva elő a felderítő és harci feladatokat ellátó gépeket. A főparancsnokság idővel kibővült, újabb és újabb alegységek létesültek (harci egységek, felderítők, időjárás megfigyelők, adriai légi támaszpontok stb.).

Az egységeknek — a főparancsnokságtól a repülőszázadokig, ill. osztagokig — saját bélyegzőik voltak. Ezek gyűjtése a légipostagyűjtők és a tábori posta gyűjtői körében is igen kedvelt. Sajnos ma már egyre nehezebb, szinte lehetetlen ezen anyagokhoz hozzájutni. Ismertetésem célja, hogy a fiatalabb gyűjtőnemzedék figyelmét felkeltsem a rendkívül érdekes gyűjtési terület iránt, másrészt támpontot adjak az ezzel foglalkozóknak a fellelhető anyag tekintetében annak rendszerezésére.

Bár az Osztrák—Magyar Monarchia közös hadseregének hivatalos nyelve német volt, szinte mindenhol szolgált magyar legénység is, így a tábori légipostai anyagok is indokoltan kérnek helyet a magyar gyűjteményekben, lévén legalább annyira magyarok is, mint amennyire osztrákok.

A célszerűbb azonosítás kedvéért a bélyegzőket az alábbi csoportosításban, folyamatos számozással ellátva ismertetem:

1. A „Fliegerkurierlinie Wien—Kiew" bélyegzői
2. Parancsnoksági bélyegzők
3. Felderítő osztagok
4. Időjárásjelző állomások
5. Harctéri alakulatok, repülőszázadok
6. Kiegészítő alakulatok
7. Léghajós alakulatok
8. Ballonalakulatok
9. Ellátó egységek
10. Adriai tengerparti és vizi légitámaszpontok

1. A „Fliegerkurierline Wien—Kiew" bélyegzői

A Monarchia hadvezetése 1918. márc. 20-tól katonai légi összeköttetést létesített Ukrajnában állomásozó csapataival. A gépek naponta indultak, és márc. 30. után már polgári légi küldeményeket is szállítottak. Megjegyzem, hogy ha nem is szorosan, de szervezetileg ide kell sorolnunk az 1918. júl. 4-től júl. 23-ig Budapest—Bécs között indított magyar REPÜLŐ POSTÁ-t is. A bélyegzők általában kétsoros, keret nélküli gumibélyegzők, de ismeretes kétcímeres körbélyegző is. Az eddig ismert bélyegzők:

1. K. u. K. Fliegerkurirlinie / Flugstation Kiew
2. K. u. K. Flugstation
3. K. u. K. Fliegerkurierlinie Wien—Kiew / Flugstation Kiew
4. K. u. K. Fliegerkurierlinie Flugstation Kiew
(piros körbélyegző a magyar és osztrák címerrel)
5. K. u. K. Militärkomission / Kiew
6. K. u. K. Luftfahrtruppe / Mil. Fluglinienstation.
7. K. u. K. Luftfahrtruppe / Mil. Fluglinienstation / KIEW.
8. K. u. K. Fliegerkurierlinie Wien—Kiew / Flugstation Lemberg
9. K. u. K. Fliegerkurierlinie Wien—Kiew / Flugstation Krakau

A frontokon harcoló repülős egységeket is önálló bélyegzőkkel látta el a hadvezetés, amellyel mind a szolgálati, mind a magánküldeményeket lebélyegezték (a bélyegzés gyakran cenzúrázási célokat szolgált). Az eddig ismert bélyegzők az alábbiak:

2. Parancsnoksági bélyegzők

10. K. u. K. Armeeoberkommando / Chef des Luftfahrwesens
11. Stabsoffizier der k. u. k. Luftfahrtruppen / beim k. u. k. Heereskommando / Erzherzog Karl
12. K. u. K. Luftfahrtruppen Fliegergruppenkommando beim 4. Korpskmdo.
13. Kommandant der Luftstreitkräfte beim k. u. k. 6. A. K.
14. Stabsoffizier der k. u. k. Luftfahrtruppen beim 7. op. A. K.
15. Stabsoffizier der k. u. k. Luftfahrtruppen beim 12. op. A. K.
16. Stabsoffizier der k. u. k. Luftfahrtruppen beim Kommando der Südwestfront
17. Stabsoffizier der Luftfahrtruppen beim Kommando der k. u. k. Isonzoarmee.
18. Stabsoffizier der Ballonabteilungen.
19. Kommando der k. u. k. Isonzoarmee / Ballonstabsoffizier

3. Felderítő osztagok bélyegzői (kétsoros gumibélyegzők)

20. Aufklärungsstaffel / Gruppe II.
21. Aufklärungsstaffel / Gruppe Arz
22. Aufklärungsstaffel / Gruppe Marta
23. Aufklärungsstaffel / Gruppe O. Q.

4. Időjárásjelző állomások (kétsoros gumibélyegzők)

24. Feldwetterdienst / Armeewetterzentrale
25. K. u. K. Luftfahrtruppen / Feldwetterzentrale 1.
26. K. u. K. Luftfahrtruppen / Feldwetterzentrale Südtirol II./6.
27. K. u. K. Luftfahrtruppen / Feldwetterstation Belgrad.
28. K. u. K. Luftfahrtruppen / Feldwetterstation Lublin. Nr. 1., 2., 5—16., 45. (28—42.)
43. Feldwetterstation / Divizionwetterstation ... 10., 29., 45. (43—45.)
46. Fliegertelefonzentrale
47. Flugverwaltung
48. K. u. K. Fliegertelefonzentrale
49. Flugfeldverwaltung Aspern / Pa. Wien 148.
50. K. u. K. Luftfahrtruppen / Fuggeschwader Nr. 1.
51. K. u. K. Fliegerkompagnie Nr. 1/O. (65×5 mm)
52. K. u. K. Fliegerkompagnie Nr. 11. (86×4 mm)

5. harctéri alakulatok, repülőszázadok

Kétsoros gumibélyegzők (1. ábra):

53—131. K. u. K. Luftfahrtruppen / Fliegerkompagnie Nr. 1—48., 51—71., 73., 74., 17/D., 30/J., 55/I., 60/J. 102 G., 103 G., 104 G., 105 G.

A fentiek között előfordulnak egysoros bélyegzők is!

Köralakú bélyegzők (ezekből feltehetően jóval több van!)

Kétcímeres bélyegzők:

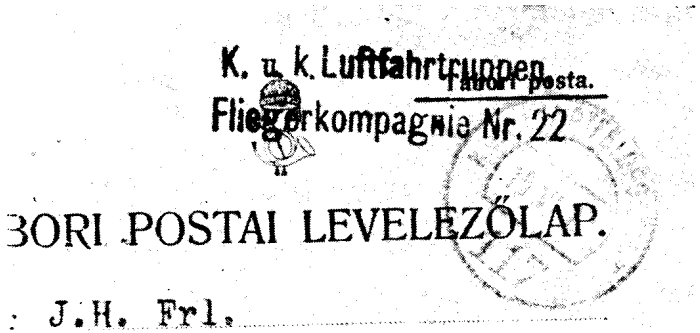
132. K. u. K. Luftfahrtruppe Fliegerkompagnie Nr. 15. (34 mm)
133. K. u. K. Luftfahrtruppen Fliegerkompagnie Nr. 16. (33 mm)

Egycímeres bélyegző *(2. ábra)*

134. K. u. K. Luftfahrtruppen Fliegerkompagnie Nr. 22. (36 mm)

Fliegerregiment és *Fliegerkompagnie* bélyegzők *(3. ábra)*

135—139. K. u. K. Fliegerregiment / Fliegerkompagnie Nr. 1., 5., 9., 14., 17.
140—150. K. u. K. Fliegerkompagnie Nr. 1., 2., 4., 7., 11., 12., 14., 15., 25., 35., 46.

1. ábra

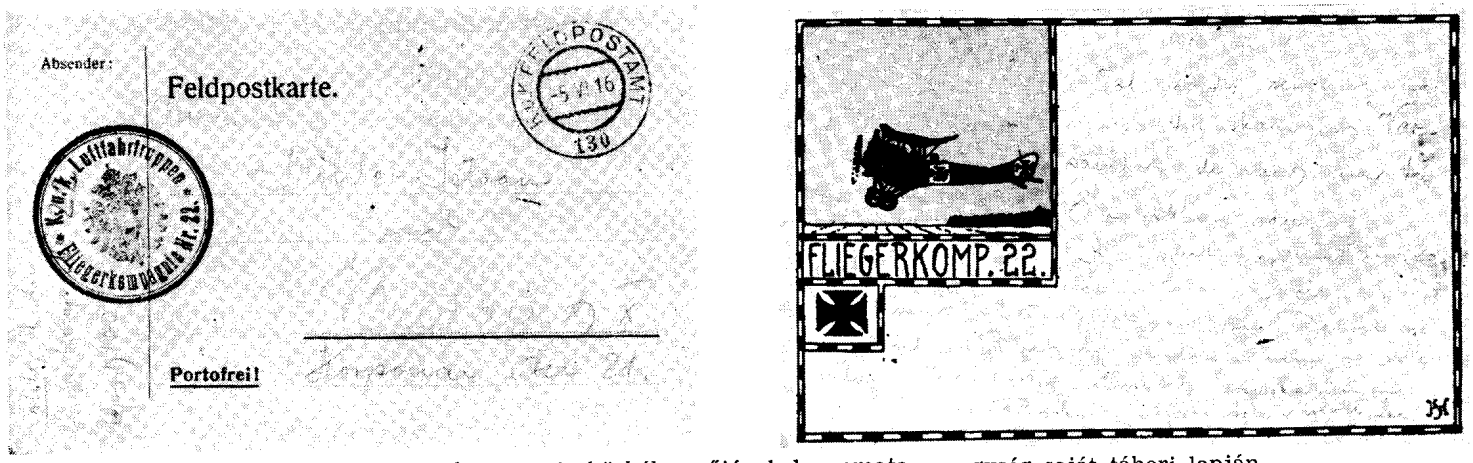
A repülős alakulatok fent felsorolt bélyegzői rendkívül sokféle méretben fordulnak elő. A szerzőnek pl. a 68-as bélyegzőből (Fliegerkompagnie Nr. 16.) három különböző méretű lenyomat van a birtokában (48×11, 57×11 és 62×11 mm).

6. Kiegészítő alakulatok

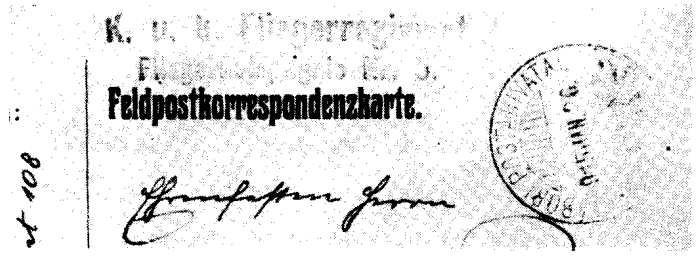
151. Kommando der k. u. k. Flieger-Ersatz-Truppen — Wien.
152. Stabsabteilung — Wr. Neustadt.
153—174. K. u. K. Luftfahr-Ersatztruppen / Fliegerkompagnie Nr. . . .
1. Újvidék, 2. Campoformido, 3. Thalerhof, 4. Szombathely, 5. Szegedin, 6. Wr. Neustadt, 7. Parndorf, 8. Wr. Neustadt, 9. Arad, 10. Krakau, 11. Mostar, 12. Klagenfurt, 13. Lugos, 14. Rajlovac, 15. Arad, 16. Eger, 17. Przemysl, 18. Kalusenburg, 19. Campoformido, 20. Campoformindo, 21. Seebach in Kärnten, 22. Strasshof.
175. K. u. K. Luftfahrersatztruppen Fliegerersatzbatalion Fliegerersatzkompagnie Nr. 7.
176—179. K. u. K. Luftfahrersatztruppen / kommando des Fliegerersatzbatalions No. . . . (I—IV.)
180—183. K. u. K. Luftfahrersatztruppen Fliegerersatzbatalion No. . . . (I—IV.)

7. Léghajós alakulatok

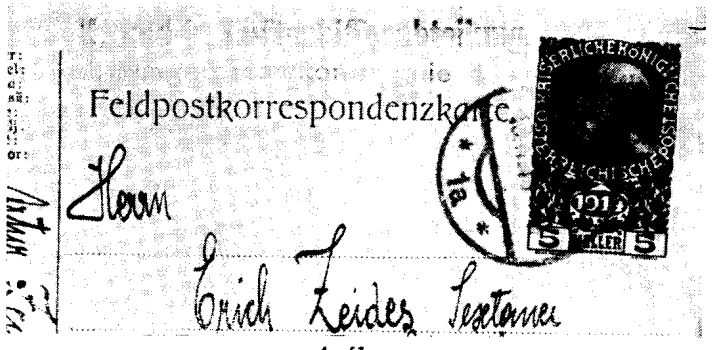
184. K. u. k. Luftschifferabteilung
185. K. u. k. Luftschifferabteilung / Arsenal Wien X/2 / Postamt 76
186. K. u. k. Luftschifferabteilung / Fliegerkompagnie . . . (1—4, 8, 10, 12, 15 — *4. ábra*) (186—194.)

2. ábra: A 22. Fliegerkompagnie körbélyegzőjének lenyomata az egység saját tábori lapján

3. ábra

4. ábra

195. Luftschifferabteilung / Stabsabteilung
196—197. K. u. K. Luftschifferregiment / Fliegerkompagnie No. 7., 15. *(5. ábra)*
198. K. u. k. Luftschifferkompagnie No. 6
199. K. u. k. Luftschifferabteilung / Flugpark Nr. 13.
200. K. u. k. Luftschifferabteilung / Flugzeugdepot Nr. 1.
201. K. u. k. Luftschiffer-Ersatztruppe / Luftschifferersatzkompagnie Nr 1.
202. Luftschifferabteilung / Fliegerersatzkompagnie 4.
203. Luftfahrarsenal / Luftfahrwerft.
204. Luftschifferabteilung / Fliegerersatzkompagnie Gratz.

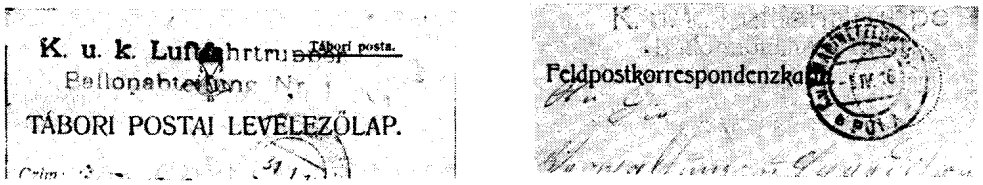
8. Ballonalakulatok

205. K. u. K. Luftfahrtruppen / Stabsoffizier d. Ballonabteilungen.
206. Kommando der k. u. k. Isonzo-Armee / Ballonstabsoffizier

5. ábra

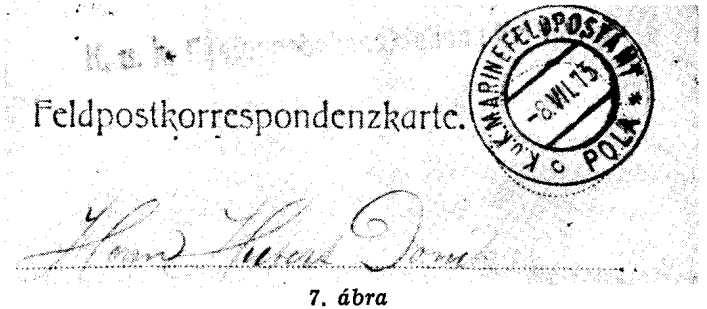
207—223. K. u. k. Luftfahrtruppen / Ballonabteilung Nr. ... (1., 5., 7., 8—17., 20—23.) — *6. ábra*
(Ennél a bélyegzőcsoportnál is többféle méret és betűtípus fordul elő!)
224. K. u. K. kombinierte Ballonabteilung.
225. K. u. k. Ballonabteilung Nr. 1/3 (89×5 mm)
226. K. u. k. Ballonabteilung Korps Marschall
227. K. u. k. Festungsballonabteilung No. 1. beim Festungsart Batallion.
228. K. u. k. Festungsartillerieregiment Kaiser Nr 1. / Festungsballon Abtlg. 1.
229. K. u. k. Festungsartillerieregiment Freiherr von Boschi No. 2. / Festungsballon Abtlg. 2.
230. mint előző, de Festungsballon Abtlg. 3.
231. K. u. k. Festungsartillerieregiment Nr. 3. / Festungsballon Abtlg.
232. K. u. k. Festungsartillerieregiment Nr. 5. / Festungsballon Abtlg.
233. K. u. k. Festungsartillerieregiment Edler v. Kollarz Nr. 6. / Festungsballon Abteilung.
234. K. u. k. Festungsballonabteilung / des F. A. R. Nr 3.
235. K. u. k. Festungsballon-Abteilung 1/3 B. (Pola)
236. K. u. k. Festungsballonabteilung — 2/4 R
237. K. u. k. Festungsballonabteilung Nr. 1/4 R *(7. ábra)*
238. K. u. k. Festungsballonabteilung Nr. 2.
239. K. u. k. Festungsballonabteilung Nr. 1/III B.
240. K. u. k. Festungsballonabteilung 1/5 R.
241—262. K. u. k. Luftfahrtruppen / Ballonkompagnie No. (1—11., 13., 14., 16., 18., 19—21., 23., 25—27.) — *8. ábra*
263. K. u. k. Luftfahrtruppen / Artillerie — Ballonkompagnie.
264. K. u. k. Luftfahrtruppen / Artillerie — Ballonlehrkompagnie.
265. K. u. k. Felddrachenstation Nr. 1.

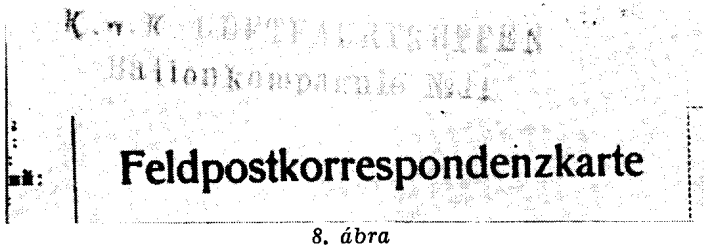
6. ábra: Ballonabteilung-bélyegzések

9. Ellátó egységek (Dienste)

266. K. u. k. Fliegerpark des H. G. K. FM. Frh. v. Conrad
267—270. K. u. k. Luftfahrtruppen /Fliegerpark ... (1., 2., 6., 7.)
271—279. K. u. k. Luftfahrtruppe / Fliegeretappenpark ... (1—9.) — *9. ábra*
280. K. u. k. Fliegengruppenwerkstätte. Nr. 3.
281. K. u. k. Flugverwaltung Aspern.
282. Militärfeuerwehr der Fliegerwerft Fischamend.

7. ábra

8. ábra

10. Adriai tengerparti és vizi támaszpontok

Parancsnokságok, hadvezetőség

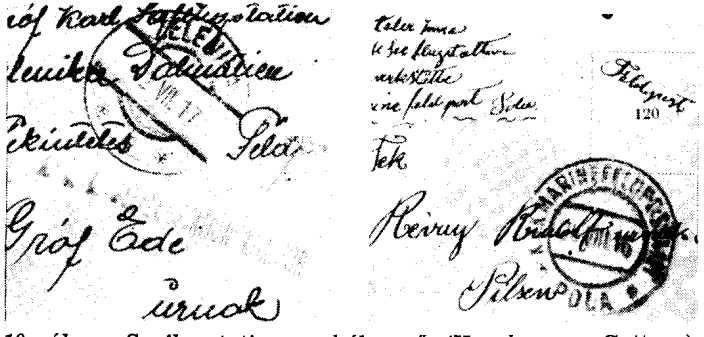
283. K. u. k. Kommando des Seefliegerkorps (25 mm átm.)
284. mint előző, de sorbélyegző (86×6 mm)
285. K. u. k. Briefzensur / des k. u. k. Seefliegerkorps
286. K. u. k. Seeflugleitung. (44×4 mm-es sorbélyegző)
286—287. K. u. k. Seeflugleitung / Pola (24, ill. 39 mm-es körbélyegzők)
288. Briefzensur / der k. u. k. Seeflugleitung Pola.

Támaszpontok

289. K. u. k. Flottenflugabteilung (24 mm átm.)
290—291. K. u. k. Flottenflugabteilung Kumbor (31, ill. 34,5 mm átm. körbélyegzők)
292. K. u. k. Schulflugstation Cosada (30 mm átm.)
293. K. u. k. Briefzensur / der k. u. k. Schulflugstation
294. Zensuriert / K. u. k. Schulflugstation
295. K. u. k. Seeflugstützpunkt Curzola (79×4,5 mm)
296. K. u. k. Flugstützpunk Durz (38 mm átm.)
297. K. u. k. Seeflugstützpunkt Durz. (72×4 mm)
298. K. u. k. Flugstützpunkt Durz (67,5×4,5 mm)
299. K. u. k. Seeflugstation Durz (24 mm átm.)
300. Briefzensur des / k. u. k. Seeflugstützpunktes / Feldpost 406. (háromsoros, keretes gumibélyegző, Fiume)
301. K. u. k. Seeflugstation Kumbor (30 mm átm.)
302—303. K. u. k. Seeflugstation Kumbor (44×5 mm — *10. ábra* —, ill. 60×3 mm)
304. K. u. k. Seeflugstation (35×4,5 mm)
305. K. u. k. Seeflugstation / Etappenpost 267. (73×3,5)
306. Zensuriert / k. u. k. Seeflugstation 267. Etappenpost (53×16)
307. K. u. k. Seeflugstützpunkt Lussin
308. Briefzensur des k. u. k. Seeflugstützpunktes Lussin
309. K. u. k. Seeflungstation Parenzo (átm. 29 mm)

9. ábra

10. ábra: Seeflugstation sorbélyegző (Kumbor — Cattaro), ill. körbélyegző (Pola, 20 mm)

310—312. K. u. k. Seeflugstation Pola (20 mm — lásd *10. ábra* —, 25, ill. 37 mm átm. körbélyegzők)
313—314. K. u. k. Seeflugstation Pola (63×3, ill. 68×4 mm-es sorbélyegzők)
315—316. K. u. k. Briefzensur / der k. u. k. Seeflugstation Pola (50×14, ill. 53×16 mm-es kétsoros bélyegzők)
317. K. u. k. Briefzensur / der k. u. k. Seeflug (a 315. számú bélyegző, a „station Pola" kivésve)
318. K. u. k. Seeflugstation Puntisella (27 mm átm.)
319. K. u. k. Seeflugstützpunkt Rogoznica (85×4,5 mm
320. K. u. k. Küstenflugstation Sebenico (24 mm átm.)
321. K. u. k. Küstenflugstation / Sebenico (66×9 mm)
322. K. u. k. Seeflugstation Sebenico (72×4 mm)
323. K. u. k. Seeflugstation Sebenico (68×4 mm)
324. K. u. k. Seeflugstation Triest (65×4 mm)

A fenti felsorolás nem tartalmazza az 1914. szept. 18—okt. 10., majd 1914. nov. 7—1915. márc. 22. között blokád alatt álló przemysli erődbe, ill. abból be- és kiszállított repülő-, ill. ballonposta küldeményeken használt bélyegzéseket. Ez egy külön tanulmány tárgya lehet, másrészt ennek lényegi része a hozzáférhető külföldi szakirodalomban is megtalálható.

A bélyegzők felsorolásánál a nagy- és kisbetűk pontos írásmódjának követésére nem volt módunk, de ezt nem is tartjuk alapvetőnek, hiszen a bélyegzők így is azonosíthatók. Helyszűke miatt az ábrák száma csekély, elsősorban illusztratív szereppel.

Megjegyzem, hogy a fenti témával a Latham-féle katalógus a 16. oldalon, a 37—40. sorszám alatt foglalkozik.

KLASSZIKUS ÉS MODERN
BÉLYEGGYŰJTEMÉNYEKET,
RÉGI LEVELEKET, JOBB DARABOKAT

állandóan vásárolok

SZEKERES BENEDEK JÓZSEF
bélyegszaküzlet
1137 Budapest XIII., Katona József u. 2/e
Telefon: 129-350

Újabbkori bélyegeink fogazatváltozatai

VAS ISTVÁN

A magyar bélyegek történetében különösen a korai kiadásoknál találkozunk fogazási változatokkal. Elég csak a krajcáros kiadások eltéréseire utalni, de felbukkannak fogazási különbségek a turulosoknál, illetve néhány esetben a két világháború közötti időszak bélyegeinél is (*Jótékonyság, Pengő-filléres* kiadások és felülnyomataik). Ezek kutatása, publikálása lényegében lezártnak tekinthető.

Újabbkori (felszabadulás utáni) bélyegeinknél is találunk fogazatváltozatokat több esetben, kutatásuk azonban nem tekinthető teljesen lezártnak, ugyanis vagy kiegészítésre szorulnak, vagy helyesbíteni kell a korábbi adatokat. E tanulmány szeretné teljesebbé tenni az eddigi kutatásokat, publikációkat.

1945 után először 1952-ben, az *1848-as szabadságharcosok* sorozatnál bukkannak fel fogazási eltérések. A *Monográfia V. kötetében* Pákozdi László tisztázta ennek okait: „A kibocsátás napjára készített első készlet, mintegy 40 000 teljes sorozat fogazásakor a 12:12½-es fésűsfogazógép az Állami Nyomdában meghibásodott... A fésűsfogazógép meghibásodása folytán a bélyegek fogazását vonalfogazógépekkel fejezték be. A 30 filléres címletből a teljes készletet fésűs fogazással már elkészítették, ezért ezek vonalfogazással nem is léteznek."

A 12:12-es vonalfogazású címletekhez csak annyi kiegészítést fűzök, hogy a fogazógép tűi nem teljesen szabályosan helyezkedtek el, így kisebb eltérések tapasztalhatók. Emiatt elég sok példányon a szokásos fogazatmérőkkel $11\frac{3}{4}$-es fogazatot is lehet mérni (2 cm-es fogazatmérővel). Ha azonban ezeket a példányokat úgy vizsgáljuk meg, hogy 4 cm-re növeljük a fogazatmérőt (pl. úgy, hogy összedolgozunk két 2 cm-es darabot), akkor kiderül, hogy ezek is 12-es fogazatúak, ugyanis a 4 cm-es darabon jóval nagyobb az eltérés a $11\frac{3}{4}$-esnél, mint a 12-esnél. Az eltéréseket szemléletesen mutatják az *1. ábrán* látható példák: az egymás mellé helyezett bélyegek fogai az indulásnál (bal oldalon) még együtt vannak, majd kisebb-nagyobb eltéréseket mutatnak, ill. sokszor újból közelítenek egymáshoz. Minden vonalfogazású érték esetében lehet ilyen bélyegpárokat találni. Ugyanakkor ezeket a bélyegeket más állásban egymás mellé illesztve (eltolva) teljes egyezést tapasztalunk, tehát nem $11\frac{3}{4}$-es fogazásról van szó, hanem a 12-es fogazás kisebb szabálytalanságairól.

Pákozdi László a Monográfiában jelezte, hogy milyen a vonalfogazású címletek megoszlási gyakorisága, ezt a saját kutatásaim is igazolták. A vonalfogazású példányok legnagyobb része elsőnapi borítékon került forgalomba. Saját anyagom, illetve más gyűjtőtársak rendelkezésemre bocsátott anyagának átvizsgálásával és az adatok összegzésével a következő statisztika adódott:

1. ábra: Az *1848-as szabadságharcosok* sorozat 12-es vonalfogazású bélyegeinél tapasztalható kisebb foglyukeltolódások

2. ábra: 12-es és $11\frac{1}{2}$-es vonalfogazású bélyegek 4 cm-es fogazatmérővel azonosítva

3. ábra: Az 1953. évi *Marx* emlékbélyeg vonalfogazású négyes és fésűsfogazású hatos tömbje

117 olyan elsőnapi borítékból, amelyen *legalább egy* címlet vonalfogazású, a következő az előfordulás gyakorisága:

20 f: 87 db 50 f: 109 db 60 f: 21 db
1 Ft: 43 db 1,50 Ft: 57 db.

A darabszámok jól érzékeltetik az egyes címletek ritkaságát. Viszonylag gyakori az 50 filléres, mindösszesze 8 olyan borítékot találtam, ahol ez a címlet fésűsfogú volt. Azon borítékok száma, ahol az összes címlet (természetesen a 30 f-es kivételével) vonalfogazású volt, 9 db.

A *használatlan* címletek lényegesen ritkábbak, közülük is kiemelkedően ritka a *60 filléres,* de az előfordulási arány itt is nagyjából ugyanaz. A leggyakoribb az 50 filléres, amelyet a Magyar Filatelia Vállalat is sokáig árusított és árjegyzékében külön is szerepeltet.

Meg kell említenem, hogy sok olyan használatlan címlettel találkoztam, amelyet bélyegezetlenül maradt borítékról szedtek le (néha pattintással), így vagy gumizás nélküliek, vagy gyengén maradt rajtuk az enyvezés egy része. Több esetben találkoztam újragumizott példányokkal is. A valódi, eredeti gumizású használatlan példányok tehát igen ritkák!

Ugyancsak Pákozdi László közli a Monográfiában, hogy talált 20 filléres címletet 11:11-es vonalfogazással is. Véleményem szerint ez az adat elírás, én ugyanis ilyen fogazással nem találkoztam. A helyes

4. ábra: Fésűsfogazású és vonalfogazású fordított pár

adat $11^1/_2$-es fogazás! Pákozdi László már akkor lehetségesnek tartotta, hogy más címletek is (a 30 f-es kivételével) készülhettek ilyen fogazással, ezek felbukkanásával számolni kell. Gyűjteményemben minden címlet, azaz a 20 f, 50 f, 60 f, 1 Ft és 1,50 Ft megtalálható $11^1/_2$-es vonalfogazással *(lásd 2. ábra)*. Ezek a példányok még az ötvenes években kerültek birtokomba úgy, hogy vadásztam a vonalfogazású példányokra, s aztán kiderült, hogy itt is kétféle fogazás fordul elő. A leggyakoribb a 20 filléres, a többi címlet esetében egyelőre nem tudok ritkasági fokozatokat megállapítani, mert csak itt-ott találkoztam még egy-egy példánnyal. Egyelőre úgy tűnik, hogy egy-két ívnél több nem kerülhetett ki (hacsak nem került exportra) ilyen fogazású címletekből.

A következő fogazatváltozat 1953-ban, a *Marx* bélyegnél bukkan fel. A Monográfia adataihoz nincs mit hozzátennem, saját tapasztalataim azonosak ($11^1/_2$:12-es vonalfozat, ill $12^1/_2$:12-es fésűsfogazat). A fésűsfogazat igen ritka. A Magyar Filatelia Vállalat nagyobb mennyiségben árusított használt (ívben bélyegzett) példányokat, a gyűjtőknél jórészt ezek találhatók. A használatlan példányok kimondottan ritkák, több gyűjtőtársam hosszú évek óta hasztalanul keres használatlan példányt. A *3. ábrán* bemutatott vonalfogazatú négyes, ill. fésűsfogazatú hatos tömbön a két fogazás különbsége jól látható.

Szándékos fogazatváltozatot produkált 1956-ban a *Hunyadi* bélyeg. Adatai ismertek: $12^1/_2$:12-es fésűs, ill. 12:12-es vonalfogazat *(4. ábra)*. A Monográfia a példányszámokat is közli: 1 681 500 fésűsfogú, 427 100 vonalfogú bélyeg. Megemlítendő még, hogy a középen fogazatlan párok íveinek készítésekor vonalfogazógépet használtak, mégpedig azokon az íveken is, amelyeken a középső párok maradtak fogazatlanul, továbbá azokon is, ahol minden második függőleges sor fogazatlan maradt. Az utóbbi ívekből származó, vízszintesen összefüggő fordított párok *(lásd 5. ábra)* a kiadás legritkább különlegességei (720 ív készült így, ezeknek egy része azonban különálló párokra bontva került értékesítésre).

1957-ben jelent meg a Nagy Októberi Szocialista Forradalom tiszteletére kiadott kétcímletű (60 f, 1 Ft) sorozat. Itt is kétféle fogazatot találunk: 11-es, illetve 12-es vonalfogazatot *(6. ábra)*. A 11-es fogazat valamivel ritkább, de nagy előfordulási különbség nincs a kétféle fogazás között.

1958-ban ugyancsak kétféle fogazással készült a *Televízió* bélyeg. Mind a Monográfia, mind a Magyar Bélyegek Árjegyzéke 11-es, ill. $12^1/_2$-es vonalfogazatot ad meg. Ezeket az adatokat korrigálni szükséges,

5. ábra: Vízszintesen összefüggő, középen vágott fordított párok

6. ábra: A *Nagy Októberi Szocialista Forradalom* tiszteletére kiadott bélyegpár kétféle vonalfogazata

7. ábra: A kétféle fogazású *Televízió* bélyeg

én ugyanis csak 11-es és 12-es fogazattal találkoztam, azaz a $12^1/_2$-es adat téves. A 7. *ábrán* jól látható a helyesen megadott fogazat. Az értékelés híven tükrözi a ritkaságkülönbséget.

Végül az utolsó — eddig ismert — fogazási változatot az ugyancsak 1958-ban kiadott *FIP (Virág) blokk* mutatja: 12-es és 11-es fogazattal készült. Itt csak annyi kiegészítést tennék, hogy az általam látott példányoknál a 11-es fogazásúak színe kissé eltér a 12-es fogazásúakétól, az előbbiek színe valamivel élénkebb (fényesebb), az utóbbiaké mattabb, ez pedig nyomdatechnikai változtatásra is utal.

A vörös-fekete portóbélyegek fogazási különbségei — mivel itt két, vízjeles és vízjel nélküli kiadásról van szó — nem tekinthetők eltérő fogazatú változatoknak.

Fogazási változatok tehát újabbkori bélyegeinknél is akadnak, érdemes tehát velük foglalkozni, hiszen az igazi gyűjtő minden fogazatváltozatot külön bélyegnek tekint.

A természetes elemek és a gyűjtői szándék szerepe

a küldeményen levő bélyegek értékelésében

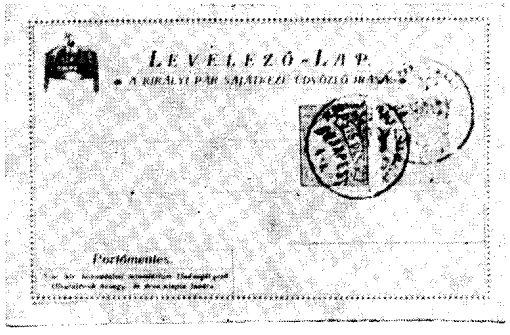
VISNYOVSZKI GÁBOR

II. rész

A század elején a klasszikus gyűjtés keretei kitágultak, a bélyeggyűjtés a kibocsátásokra visszahatva azok alakítója is lett. Korábban a bélyegeket a postai forgalomban elfoglalt helyük és gyakoriságuk értékrendjéhez igazodva *utólagosan* gyűjtötték (rendeltetésük betöltése után), a használatlan bélyegek gyűjtésének általánossá válásával viszont a bélyegek előzetes, használat előtti megszerzése vált a gyűjtő céljává. Mindez lehetővé tette a kibocsátó posták számára elsődlegesen gyűjtői célú, kisebb példányszámban kiadott bélyegek forgalomba hozatalát. Az ilyen kiadások — a növekvő kereslet és a spekulációnak is kedvező körülmények miatt — rövid idő alatt névértékük többszörösét érték. Ez eldöntötte a gyűjtés fő irányát: az *Aratós* kiadások apróbb hibáival, vagy más hasonló szakterülettel csak néhány megszállott filatelista foglalkozott. Az alkalmi bélyegeket levelezésre — magától értetődően — alig használták (Ki lett volna olyan ostoba, hogy a nehezen megszerzett használatlan sorozatokat elpocsékolja? A levelezésre tökéletesen megfeleltek a postán állandóan kapható közönséges forgalmi bélyegek.). Persze a forgalmi és a gyűjtői célú bélyegek merev szétválasztását erősen fékezte a nemzetközi követelményrendszer. Gyakran mindkét funkció érvényesült, így pl. a *Szent Erzsébet* sorozatnál, amelynek több milliós példányszámú 10 és 20 filléres értéke elsősorban forgalmi célokat, a csak néhány százezres példányszámú 32 és 40 f-es pedig inkább gyűjtői célokat szolgált. A merev elhatárolás itt sem indokolt, de a 40 f-es közönséges küldeményen csak ritkán, a 32 f-es pedig alig fordul elő. Az alkalmi bélyegek egy része tehát kettős szerepet töltött be, lehetővé tette a levelek igényes bérmentesítését és a bélyegek iránti érdeklődés felkeltését.

A forgalmi és gyűjtői kettősség végigvonul a század filatéliáján (gondoljunk csak a légipostai objektumok gyűjtésére, amelyek között túlnyomórészt gyűjtői futtatásokat találunk, és csak elvétve akad rendeltetésszerű használat). A húszas-harmincas években a gyűjtői produktumok sokasága jön létre (emléklapok, alkalmi bélyegzések stb.), gazdagítva és továbbfejlesztve a gyűjtés lehetőségeit, ám egyúttal elősegítve a klasszikus hagyományok feledésbe merülését, ill. a *Turulos* kiadásokkal annak lehatárolásába való beletörődést. Az első világháború után a bélyeggyűjtésben *az utánzat vált elsődlegessé,* a valódi funkcióból következő gyűjtési irány Csipkerózsikaálomba szenderült, az ébresztés lehetőségét a mintegy ötven évvel későbbi utókornak hagyva.

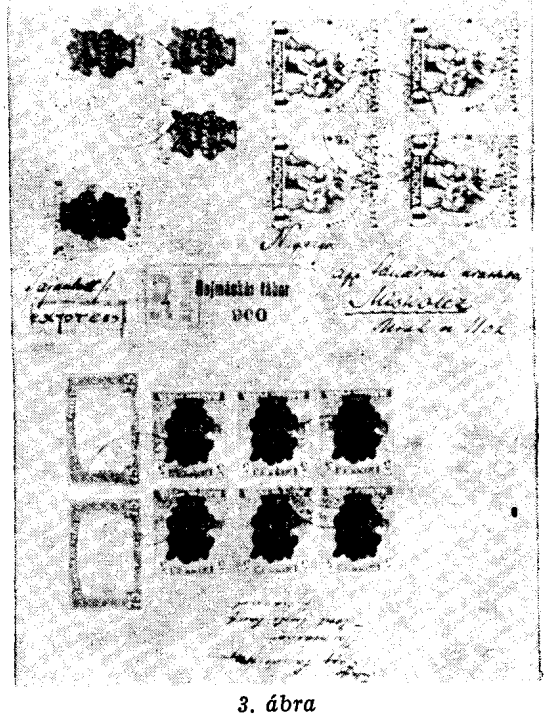
Mielőtt bárki is dohogni kezdene, szeretném kijelenteni: a kettősség hangsúlyozásával nem a használatlan gyűjtés és nem a gyűjtői produktumok leértékelése a célom, hanem a természetes filatélia rehabilitációja és felértékelése, a klasszikus gyűjtési mód fo-

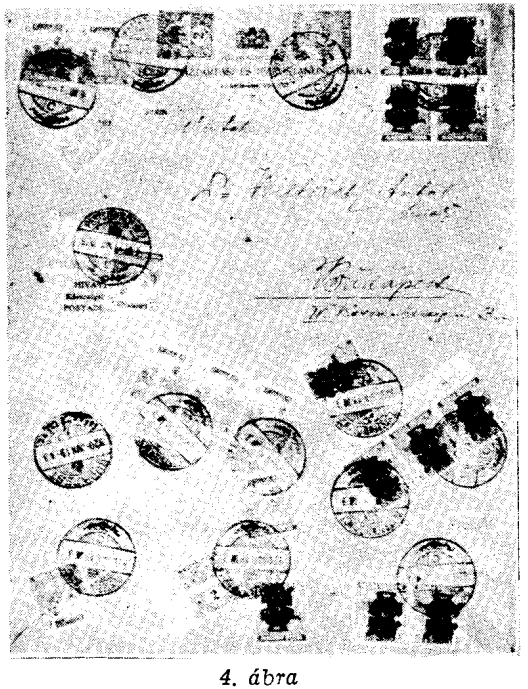
1. ábra

2. ábra

3. ábra

4. ábra

lyamatosságának bizonyítása. Ma ez utóbbinak vitatása a nemzetközi fejlődéstől való lemaradásra vallana. A jelentősebb nemzetközi kiállításokon az anyagok sikerét egyértelműen a *postai dokumentumok* határozzák meg (olykor már indokolatlan egyoldalúsággal, a ló másik oldalára esve).

Nem szeretnék tehát éket verni a klasszikus típusú, ill. az önmagát a funkciótól függetlenítő gyűjtés közé. Annál inkább nem, mert mindkét szál érdekes és értékes kulturális — nemzeti vagyonunk részeként sem elhanyagolható — örökség, annak ellenére, hogy jellegükben különböznek. Ma — sajnos — mindkét irányvonal egyaránt jobb menedzselést igényelne, a jelenleginél jóval hatásosabb népszerűsítést. Mindkettőben számos érdekes gyűjtői cél fogalmazható meg. Számukra a veszélyt nem az összehasonlítás, hanem a közömbösség, az érdektelenség jelenti.

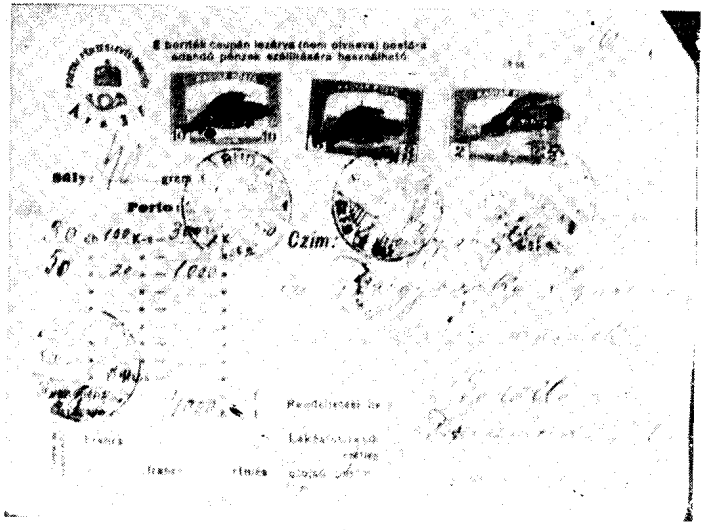
Lépjünk azonban egyet a gyakorlati összevetés irányába. Nézzünk meg néhány postán továbbított objektumot, mérlegre téve a bennük levő gyűjtői szándék szerepét.

Az *1. ábrán* egy levelezőlapra ragasztott *Koronázási pár* látható, alkalmi bélyegzéssel, amely egyértelműen szívességi (az utólagos címzés lehetősége fennáll, de a 25 f ilyen esetben is utalna a filatéliai jellegre). A *2. ábrán* egy teljes *Hadifogoly* sorozat látható szabályosan bérmentesített filatéliai levélen, a szükséges díjkiegészítést forgalmi bélyegekkel rótta le a feladó. A *3. ábrán* bemutatott levélen a magas felárú 1 K-s többes felhasználása mellett az időszak forgalmi bélyegeit láthatjuk, gyűjtőre utaló bélyegfelragasztással. A bérmentesítés a küldeményfajtának megfelel. A *4. ábrán* látható levélről messziről látszik, hogy *gyűjtői küldemény:* a szükséges 1 K helyett 1 K 7 fillér van rajta, a bélyegek között a *Magyar Kir. Posta* és a *Magyar Posta* feliratú SÜRGŐS bélyegek. Ezek bármelyike külön, rendeltetésszerűen használva többszörösét érné a bemutatott levélnek. Az ilyen, egyértelműen filatéliai levélre *A Magyar Bélyegek Kézikönyve* értékelő táblázatai nem alkalmazhatók.

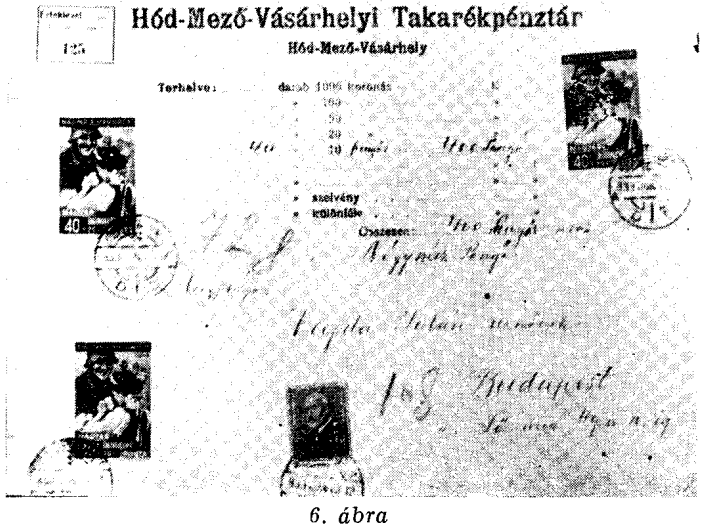
Bármennyire is a felhasznált bélyeg az értékelés alapja, a *küldemény jellegétől* rendkívül sok függ. Ez utóbbi dönti el, hogy az értékelés *milyen módon* történhet. A kézikönyv táblázati értékei köznapi, vagy — ritka bélyegek esetében — szabályosan bérmentesített levelekre vonatkoznak. *Köznapi* az a levél, amely szokványos, postára adásának célja közlés vagy üdvözlés (ez utóbbi cél, nem ürügy!). *Filatéliai jellegű* minden olyan küldemény, amelynek létrejöttében *elsődleges a gyűjtői szándék.* A gyűjtői szándék azonban sokféle, esetenként csak közvetett, ennek megfelelően sok olyan küldemény is van, amely a két szélső eset közé esik, és egyik vagy másik kategóriába való sorolása nem könnyű, olykor nem is indokolt. Nézzünk néhány ilyen esetet (a szívességi bélyegzésekről és a szándékos levélhamisítványokról nem beszélünk), a köznapi levél fogalmától való eltérés mértéke szerint:

1 — nem szokványos (gyűjtői forrásból származó) bélyegekkel való szabályos bérmentesítés, kizárólag feladói igényességből (szép levél)
2 — az előzőhöz hasonló, de *gyűjtőnek küldött* levél, ahol a feladó a bélyegeket céltudatosan, de szabályszerűen használja (a megőrzés vagy a leáztatás a cél)
3 — mint előző, de visszakérési célzattal (filatéliai különlegesség létrehozása, szabályos felhasználás mellett)
4 — ismeretlen címre visszavárólag feladott küldemény
5 — mint a második eset, de túlbérmentesített levélen
6 — mint a harmadik eset, de túlbérmentesített levélen

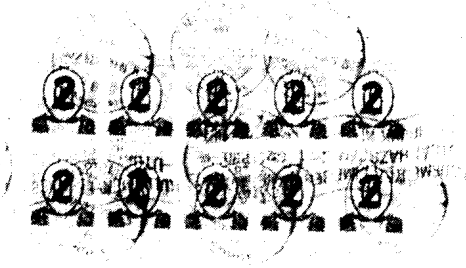
A fenti skatulyázás természetesen csak próbálkozás annak érzékeltetésére, hogy valóban sokféle módon érvényesülhet a gyűjtői szándék. A valóság azonban ennek többszöröse. Mindehhez hozzá kell számítani, hogy egyáltalán nem beszéltünk a „mache" kitételel illetett filatelista játékokról (szándékosan szabálytala-

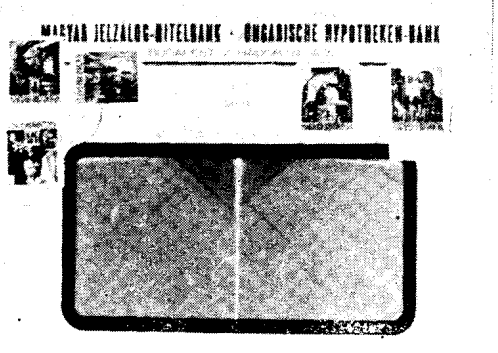
5. ábra

6. ábra

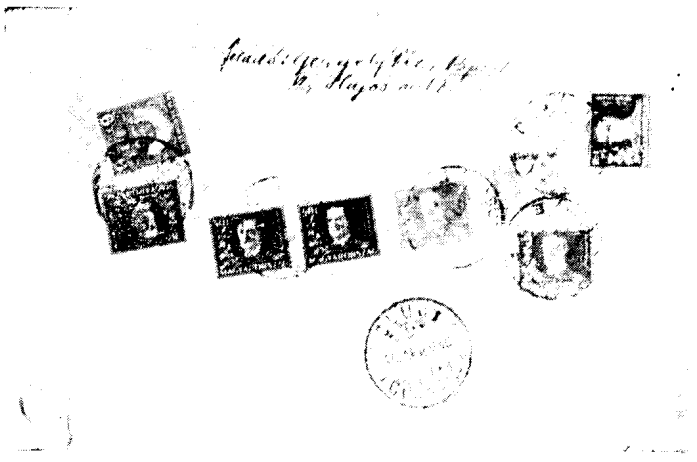
7. ábra

8. ábra

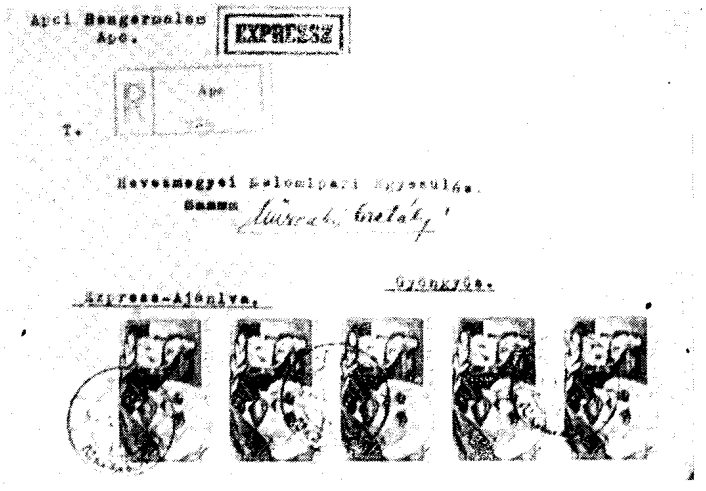
nul bérmentesített küldemények, nem postabélyeggel „bérmentesített" levelek, utólagos portózások stb.). Ezeknek számos válfajuk és fokozatuk létezik.

De nézzük tovább a példákat. Az *5. ábra* egy — a kiadás napján feladott — értéklevelet mutat be a *Búzakalász* sorozat három legritkább címletével (és hátul még egy *Köztársaság* 1 koronással) bérmentesítve. Noha a bélyegek igen ritkák, a küldemény köznapinak tekinthető (a bélyegek jelentős részét az Agrárbank vásárolta fel levelezési célra). Hasonló jellegű a *6. ábrán* látható többes bérmentesítés feláras

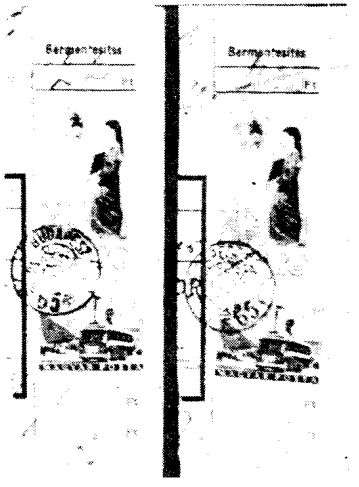

9. ábra

bélyeggel. A 7. *ábrán* látható tizestömb (518 ssz) megítélése sem egyszerű: a bélyegek gyakorlatilag nem fordulnak elő levélen, a kiadott kis mennyiség épp arra volt elég, hogy a gyűjtőket többé-kevésbé kielégítsék. A küldés pontos szándéka ma már nem derít-

10. ábra

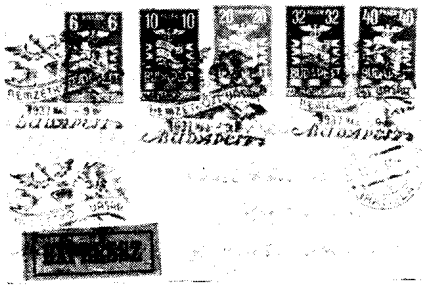

11. ábra

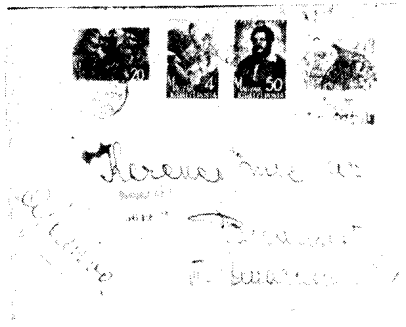
hető ki. A küldemény eredetére támpontot adhat a címzett neve (magas rangú postai személyiség felesége). Az objektum postatörténeti értékét emeli a fordított, hirdetőbetétes érkezési bélyegzés.

Látszólag egyértelműen köznapi levél a *8. ábrán* látható inflációs küldemény, amelyen a ritkán előforduló 150 f/6 f-es érték (840 ssz) más közönségesebb bélyegek társaságában szerepel. A levél felső sarkában azonban ott a ceruzás felirat: „A bélyegeket kérem szépen vissza." (Hasonló utalást *Szent Erzsébet* 40 f-esekkel bérmentesített levélen is láttam, amelyen piros bélyegzés kérte a bélyegek visszajuttatását „szegény diákok ruházására".)

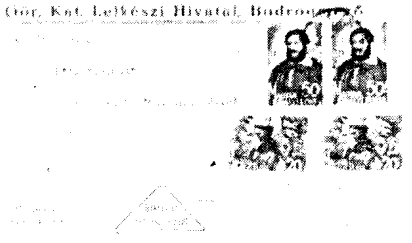
A *9., 10. és 11. ábrán* — bár a bélyegek alkalmiak — olyan küldemények szerepelnek, amelyeken a bélyegek használata *semmiképpen sem gyűjtői*. A szállítólevél-szelvényből ez magától értetődően következik. A 9. ábrán bemutatott levél viszont rendkívül érdekes. A Kolozsvárra küldött túlsúlyos ajánlott levél feladása egybeeshetett a kormányzói évfordulóra kiadott sorozat árusításával. A feladónak az 1 P 82

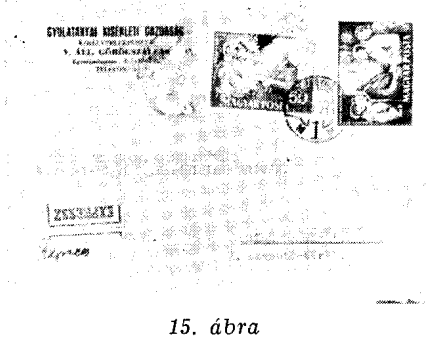
12. ábra

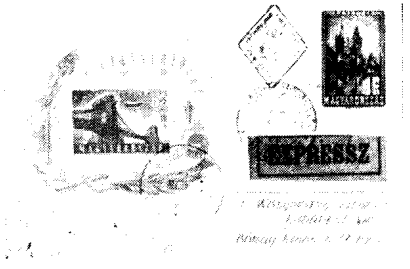
13. ábra

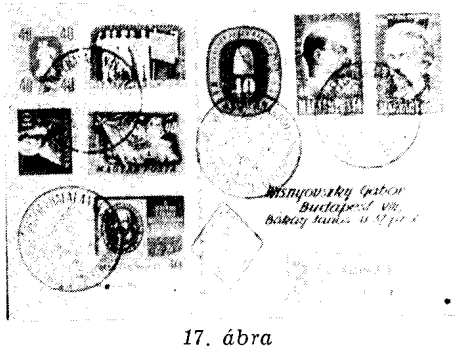
14. ábra

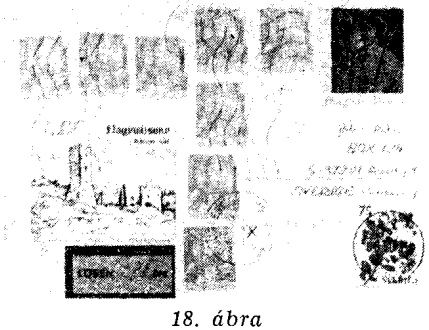
15. ábra

16. ábra

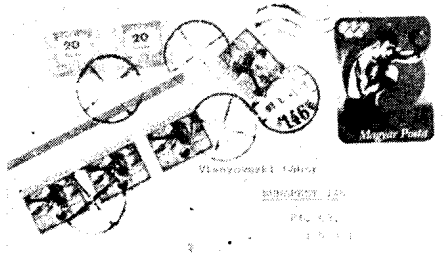
17. ábra

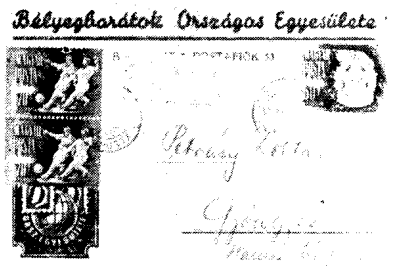
18. ábra

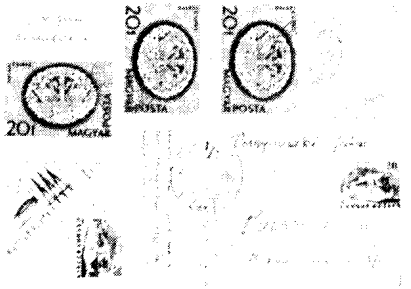
19. ábra

20. ábra .

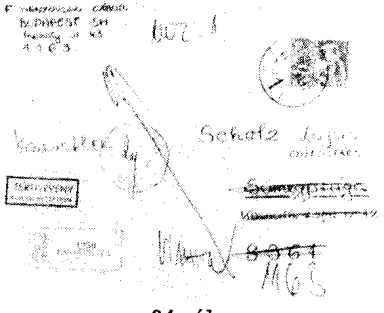
21. ábra

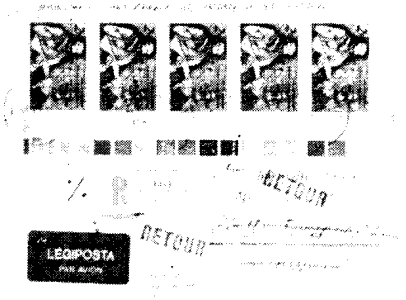
22. ábra

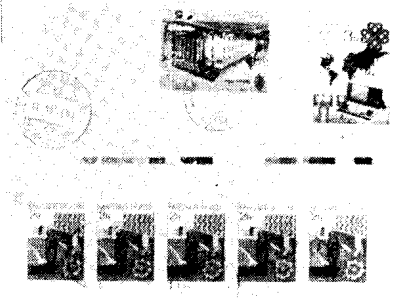

23. ábra

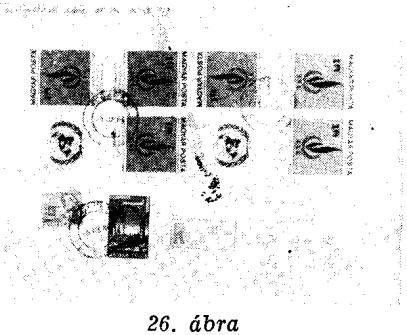

24. ábra

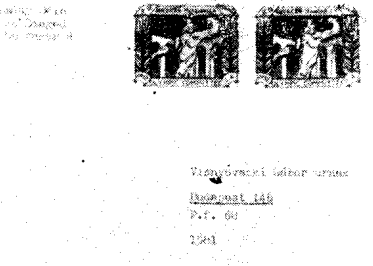

25. ábra

26. ábra

27. ábra

28. ábra

f-es díj lerovásához csaknem két sorozatot kellett felragasztani. Az objektum sokkal többre értékelhető, mint a kiadás napján teljes sorozattal futtatott levelek.

A sokféleséget illusztrálja a *12. ábra,* ahol a sorozat névértékén túl szükséges díjat a sorozat egyik címletének többes használatával oldotta meg a feladó; a *13. és 14. ábra,* amelyeken az 1944-es Kossuth-sorozat futtatása (forgalmi bélyegeknél ritkább, mint az alkalmiaknál), valamint két címletének többes-színes felhasználása látható. A *15. ábra* a *Rákosi* bélyegek köznapi felhasználását mutatja. A *Lánchíd I.* blokk első napi futtatása látható a *16. ábrán.* E kiadás *csak filatéliai küldeményen* fordulhat elő (igen ritkán). Gyűjtői felhasználást mutat a *17. ábra* is: a *Petőfi II.* sorozat kiadásának napján érvényben levő 40 filléres bélyegeket a szerző gyűjtő édesapja postázta gyűjtőpalánta fia részére.

Más jellegűek, bár egyenként szintén különbözőek a *18—20. ábrán* bemutatott *portós* küldemények: valamennyi szándékos termék, és portózásuk is utólagos kérésre történt. Ezek a küldemények a *filatelista játék* kategóriájába tartoznak. Postatörténeti érdekességük legfeljebb annyi, hogy jelzik: a posta alkalmazottjai a bélyegek áradatában már nem képesek kiszűrni az érvénytelen bélyegeket, vagy kellő figyelmet fordítani az alulbérmentesített küldeményekre.

A *21. ábrán* bemutatott szép bérmentesítés ugyan gyűjtői eredetű, de köznapi levélként kezelhető a már korábban elmondottak miatt. A forint/fillér értékű bélyegek bármentesítései közül általában ezek, a saját forgalmi idejükben használt bélyegek az igazán érdekesek és természetesek. Az 1971-ben történt érvényességi felszabadítás postatörténeti értékelése még korai lenne. Szintén az eredeti érvényességi időből származik a *22. ábrán* bemutatott lap, amely ugyan szerző küldeménye, de csak a bélyegek kiválasztásában gyűjtői, a levél köznapi. Természetes a *23. ábrán* látható igazolólap vegyes bérmentesítése is (a bélyegeket a postán előre ragasztották fel).

A megítélés nehézsége legtöbbször abban rejlik, hogy a feladó szándéka utólag nem rekonstruálható, és könnyen mellé is foghatunk feltételezéseinkben. A *24. ábra* pl. látszólag köznapi levelet mutat, pedig az a szerző szándékosan rossz címre küldött levele (a 6 Ft-os tekercsbélyeg egyes bérmentesítésének birtoklására). Ellenpéldát mutat a *25. ábra.* A Svájcba küldött levél félreértés miatt lett visszakézbesítve, a tarka bérmentesítés semmiféle gyűjtői szándékot nem takar, csupán — élve a MABÉOSZ postahivatala adta választékkal — igényesebb bérmentesítési törekvést.

Közléscélú leveleken való futtatás, ill. játék látható a *26.,* ill. *27. ábrán.* Utolsó illusztrációnk pedig egy naptárborító, amit szerző szintén a viszontlátás igénye nélkül küldött külföldre, szabályosan, bár nem szokványosan, 46 bélyeggel bérmentesítve. A borító a címzett figyelmessége révén visszakerült Magyarországra. A küldemény tarkasága ellenére sem olyan vonzó, mint egy érdekesen, de természetesen bérmentesített hasonló naptárborító.

A kiragadott példákkal azt szerettem volna illusztrálni, hogy *a küldemények értékelést megelőző elbírálása, besorolása rendkívül összetett,* elsősorban a forgalmi és gyűjtői funkciók keveredéséből következően. Ez a tény természetszerűen csak még izgalmasabbá teszi a velük való foglalkozást. Az sem utolsó szempont, hogy a küldeményeken előforduló bélyeghasználat jelentős segítséget adhat magának a bélyegnek jobb megismeréséhez is.

Csehszlovák bélyegek magyarországi használata

VOLONCS GÁBOR

Egyedülálló a magyar postatörténetben, hogy más állam postabélyegeit Magyarország területén a Magyar Kir. Posta bérmentesítésre elfogadta volna. Kivételt csak egyszer tett, 1938-ban, a Felvidék visszacsatolásakor.

Az időszak hazafias felbuzdulásból és filatéliai célzattal készített nagy mennyiségű csinálmányai, valamint a kellő ismeretek hiánya miatt a gyűjtők a csehszlovák bélyegekkel bérmentesített küldeményeknek sem tulajdonítottak különösebb jelentőséget.

Az alábbiakban postatörténeti oldalról világítok rá a csehszlovák bélyegekkel bérmentesített küldemények megkülönböztetésére, hogy a valódi küldemények és csinálmányok szétválasztását megkönnyítsem.

A magyar postaszolgálat megindulása

1938. november 2-án a bécsi döntés nyomán Csehszlovákiából 11 928 km^2 területet és 869 299 lakost etnográfiai alapon Magyarországnak ítélnek. Előzetesen átadásra kerül két határmenti település, Sátoraljaújhely-Gyártelep és Ipolyság (okt. 11.).

November 5-én, a felvidéki területekre való katonai bevonulással egyidőben órákon belül megnyílnak a magyar postahivatalok is. A postai alkalmazottak és az ellátmány egyidőben érkezett a katonai alakulatokkal. Az új területek katonai igazgatás alá kerültek. Az igazgatást ellátó katonai parancsnokságok mellett a postaigazgatásnak egy-egy, összesen négy kirendeltsége működött. Október 13-án a kereskedelmi és közlekedési miniszter a „Felszabadult Területek Magyar Kir. Postaigazgatósága Budapest" néven központi igazgatóság felállítását rendelte el. A visszacsatolt területeken a posta külön díjszabást nem léptetett életbe, így itt is az anyaországi díjszabások voltak érvényben. A postahivatalok kizárólag csak magyar bélyegeket árusítottak és tilos volt a csehszlovák postabélyegek magyarra, illetve bármely fizetési eszközre való cserélése.

Már a sátoraljaújhely-gyártelepi és ipolysági postahivatalok megnyitása után felmerült az igény, hogy a lakosság a birtokában levő csehszlovák bélyegeket is felhasználhassa levelek, illetve levelezőlapok bérmentesítésére. Abból a felfogásból kiindulva, hogy a lakosságot minden károsodástól óvni kell, a katonai parancsnoksággal egyetértve a Magyar Kir. Posta a levélpostai küldemények bérmentesítését csehszlovák bélyegekkel is engedélyezte.

A csehszlovák bélyegek használata

A csehszlovák postabélyegek használatára vonatkozó rendelet október 13-i kelettel jelent meg a Pos-

1. ábra: Munkácson feladott levelezőlap, csehszlovák bélyeggel szabályosan bérmentesítve

tai Rendeletek Tárában (P. R. T. 1938. 121. 146/4. sz.). hatályba lépését az egyes helységekben újonnan megnyílt magyar postahivatalok megnyitására teszi. Mivel a terület birtokba vétele mintegy 10 napig tartott, a 227 hivatal megnyitása erre az időszakra tehető. A rendelet szerint a felvidéki területekről az anyaországba szóló levélpostai küldeményeken, amennyiben azok *csehszlovák bélyegekkel vannak bérmentesítve, a csehszlovák posta díjszabásait kell alkalmazni:*

csehszlovák díjszabások (haleru-ban)

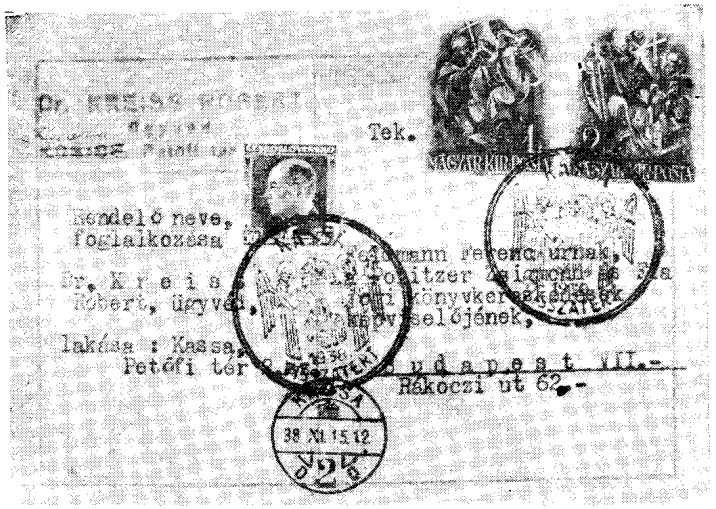
		helyi	távolsági
levelezőlap		50	50
levél	50 g-ig	60	100
	100 g-ig	110	160
	250 g-ig	200	250
	500 g-ig	250	300
	1000 g-ig	300	400

2. ábra: A csehszlovák díjszabásnak megfelelően 100 haleruval bérmentesített, Kassáról Budapestre küldött távolsági levél

nyomtatvány		*áruminta*	
50 g-ig	20	100 g-ig	40
150 g-ig	50		
250 g-ig	80	250 g-ig	80
500 g-ig	150	500 g-ig	150
1000 g-ig	200	1000 g-ig	200
2000 g-ig	300		

A rendelet nem tér ki az ajánlott és expresszküldeményekre. Az ajánlási és az expresszdíj a csehszlovák díjszabásban *egyaránt 200 haleru volt.* Esetenként találkozhatunk ilyen küldeményekkel is, amelyeket a posta rendesen kézbesített.

3. ábra: Szabályos (10 f-es) levelezőlap-bérmentesítés, 3 f értékű magyar és 7 f értékű 50 haleru-s csehszlovák bélyeggel

4. ábra: A csehszlovák bélyegek használati érvényességének megszűnte után feladott, portózott levelezőlap (a 8 fillér portó a hiányzó 4 fillér kétszerese)

A posta eltűrte a magyar és csehszlovák bélyegek vegyes használatát is, ekkor azonban a magyar díjszabást vette figyelembe. Az átszámítási kulcs:

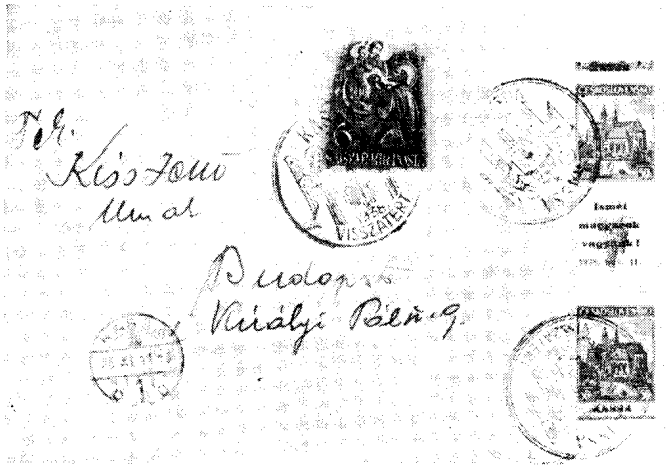
100 haleru = 14 fillér

Az *1. ábrán* egy Munkácson feladott, csehszlovák díjszabás szerint bérmentesített levelezőlap látható. Hasonlóan bérmentesített, Kassán feladott levél látható a *2. ábrán*. A *3. ábrán* egy vegyes bérmentesítésű levelezőlapot mutatok be. Az 50 haleru 7 fillérnek felel meg, a levelezőlap tehát a díjszabásnak megfelelően (10 f) szabályosan bérmentesített.

A Felvidékről bérmentetlenül vagy hiányosan bérmentesítve érkezett küldeményeket pótdíj nélkül, egyszeres díj ellenében kézbesítették az első időszakban. *Október 15-én* újabb rendeletben ismételten felszólítják a postahivatalokat, hogy a csehszlovák bélyegekkel bérmentesített küldeményeket nem kell megportózni. Megjegyzendőnek tartom, hogy október 15. előtt az ipolysági postahivatal a csehszlovák bélyegeket nem bélyegezte le, hanem a bélyeg mellé ütötte hk-bélyegzőjét.

A *csomagforgalom* már az első időszakban megindult az anyaország és a visszatért terület között. A forgalmat azonban 5 kg súlyig korlátozták, távolságra való tekintet nélkül, mindaddig, amíg a távolsági díjövszámokat meg nem állapították. A csomagdíj 1 kg súlyig 30 fillér, 5 kg-ig 40 fillér volt. Mivel a posta csehszlovák bélyeget nem árusított, a csomagszállítókon ezekkel nem találkozhatunk.

A csehszlovák postabélyegekkel való bérmentesítés kedvezményét a posta november 19-én kelt rendeletével megszüntette (P. R. T. 1938. 128.140/A 10. sz.). Ezután az ilyen bélyegekkel bérmentesített küldeményeket megportózták (ilyen levelezőlap látható a *4. ábrán).*

5. ábra

Postatörténetünknek e méltánytalanul elhanyagolt színfoltja annál inkább érdekes, mert a csehszlovák bélyegekkel való bérmentesítés kedvezménye 5—13 napig volt lehetséges (kivéve Ipolyság postahivatalát, ahol több mint egy hónapig). A helyesen bérmentesített, valóban futott küldemények általában ritkák. Időnként előfordulnak a nagyobb városokban alkalmi bélyegzővel bélyegzett darabok. Igazán ritkák és értékesek a kisebb helységek hk-bélyegzőivel, valamint a kisegítő bélyegzőkkel kezelt levelek és levelezőlapok. A postaforgalomban részt vett leveleken általában megtaláljuk az érkezési bélyegzőket. A levelezőlapoknál ezeket nem alkalmazták, ezért az előírásnak megfelelően bérmentesített lapokat általában futottnak tekinthetjük, amit a rájuk írt szöveg is megerősíthet.

A csehszlovák bélyegek közül az alábbiak voltak felhasználhatók bérmentesítésre (Zumstein katalógus számmal, ill. zárójelben a csehszlovák katalógus számával megadva):

248 (221), 249 (222), 250 (223), 251 (224), 252 (225), 300 (271), 302 (275), 303 (276), 304 (277), 305 (278), 306 (279), 307 (280), 308 (281), 309 (282), 310 (283), 311 (284), 314 (273), 324 (296), 325 (297), 331 (300), 332 (301), 333 (302), 334 (303), A 335 (A 304), 336 (305), 337 (306), 338 (307), 339 (308), 340 (309), 341 (310), 342 (311), 343 (312), 344 (313), 345 (314).

Annak felderítése, hogy melyik csehszlovák bélyeg használata gyakoribb vagy ritkább, szintén a további kutatások feladata.

A 345 (314) számú bélyeg ívközéprészes függőleges párját budapesti bélyegkereskedők spekulációs célból „Kassa — Ismét magyarok vagyunk! 1938. nov. 11. — Kassa" szöveggel nyomdai úton *Budapesten* felülnyomtatták. Hogy a jogi következményeket elkerüljék, a felülnyomat a bélyegek közeibe és az ívközéprészre került. A függőleges csíkokat borítékokra ragasztva, többnyire magyar bélyegekkel vegyesen a bevonulás napján, nov. 11-én a kassai főpostán lebélyegeztették. Az ilyen levelek csinálmányok, postatörténeti értékük nincs (*5. ábra*).

Végül meg kell jegyezni, hogy az 1940-es erdélyi, valamint az 1941-es délvidéki visszacsatoláskor a Magyar Kir. Posta hasonló kedvezményt nem adott. A posta a román, ill. jugoszláv bélyegekkel bérmentesített küldeményeket minden esetben megportózta. Az előforduló bélyegzett példányok szívességi bélyegzésűek.

FORRÁSOK

1. Magyar Kir. Kereskedelemügyi Miniszter Postai Rendeletek Tára 1938/41., 44., 47. és 48. számai
2. *Magyar Posta* 1938. XI. havi száma
3. *Bélyeggyűjtő* 1938—39. évi számai
4. Magyarország Történeti Kronológiája II. — 1982
5. Specializovany Katalog Ceskoslovenskych Postovnich Známek (1978)

FIGYELMÉBE AJÁNLJUK

Könyvismertetés

Horst HILLE: Briefgesichter — Ein kulturhistorisch-philatelistischer streifzug. URANIA-Verlag Leipzig, Jena, Berlin (Német Demokratikus Köztársaság) 1985. 176 oldal. Ára: 30 NDK márka (236 Ft).

Az Uránia Kiadó — amint az a könyv szignójából is kitűnik — az NDK népszerű-tudományos kiadója. A könyv címének szabad magyar fordítása: *Levélarcok — Kultúrtörténeti-filatéliai barangolás.*

A teljes terjedelmében színesen nyomott könyv 7 fejezetre tagolva mutatja be a filatelista szempontból is jól megválasztott leveleket. Az egyes fejezetek: 1. a (szokványos) hétköznapi-mai, 2. a hétköznapi-tegnapi, 3. a különleges, 4. a rövidéletű, 5. a tragikumot hordozó, 6. a gyűjtői és 7. a modern postai feldolgozáshoz igazodó *levelek különböző fajtáit* mutatják be ügyesen megfogalmazott és nem túl hosszú szövegekkel kísérve.

E könyv közérthető nyelvezetéből is fakadóan kiválóan alkalmas arra, hogy kedvet csináljon a hagyományos bélyeggyűjtés mellett a teljes filatéliai objektumok gyűjtéséhez. A mostanában egyre népszerűbbé váló gyűjtési ág oldaláról szemlélve akár a „Bevezetés a postatörténetbe" kiegészítő címet is használhatnánk.

A könyvben bemutatott küldemények túlnyomó része érthetően németországi eredetű, a nem németek javarészének is van azonban német vonatkozása. Magyar vonatkozás egyetlenegy található csupán, egy 1915-ben Lipcsében Gyöngyösre feladott, de onnan visszaküldött levél képe szerepel a cenzúrázott levelekre vonatkozó fejezetben.

Az ismert filatéliai szerző e könyvével méltán kelti fel a széles értelemben vett érdeklődést a gyűjtők és a ma még nem filatelisták körében egyaránt.

Hrabál László

FIGYELMÉBE AJÁNLJUK

Mégegyszer az inflációs időszakok küldeményeiről

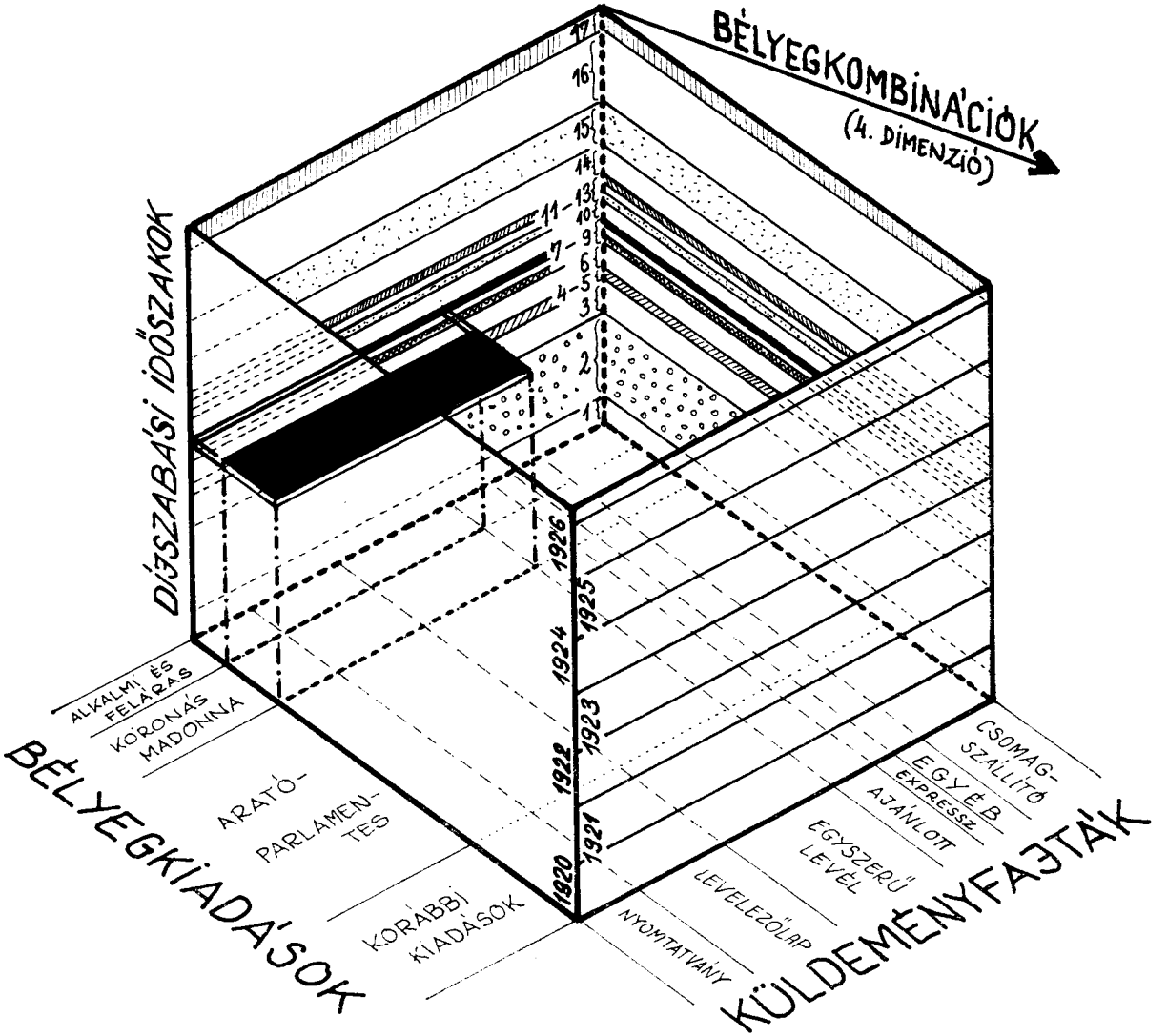
A „Magyar Philatelic Society of Great Britain" (Angliai Magyar Bélyeggyűjtő Egyesület) színvonalas folyóiratában az egyesület tagjainak érdekes versengése követhető nyomon: ki tud magasabb bérmentesítésű inflációs küldeményt bemutatni a húszas évek levélanyagából. A 15—20 000 koronás levelek már csemegének számítanak, különösen akkor, ha a 10 000 koronás Madonna-bélyeg is szerepel a küldeményen.

Kétségtelen, hogy ezek a levelek látványosak és ritkák, ám a korábbi időszakokban ezeknél még érdekesebb és jóval ritkább — bár kevésbé szembetűnő — bérmentesítések is lehetségesek. Ahhoz, hogy ezt egyértelműen elfogadhassuk, mélyebbre kell merülni az időszak tanulmányozásában. *A névérték alapján legnagyobbnak tekinthető bérmentesítés valójában csak abszolút értelemben a legnagyobb.* Ha a díjak nagyságát a mindenkori távolsági levéldíjhoz hasonlítjuk, érdekes következtetésekre juthatunk.

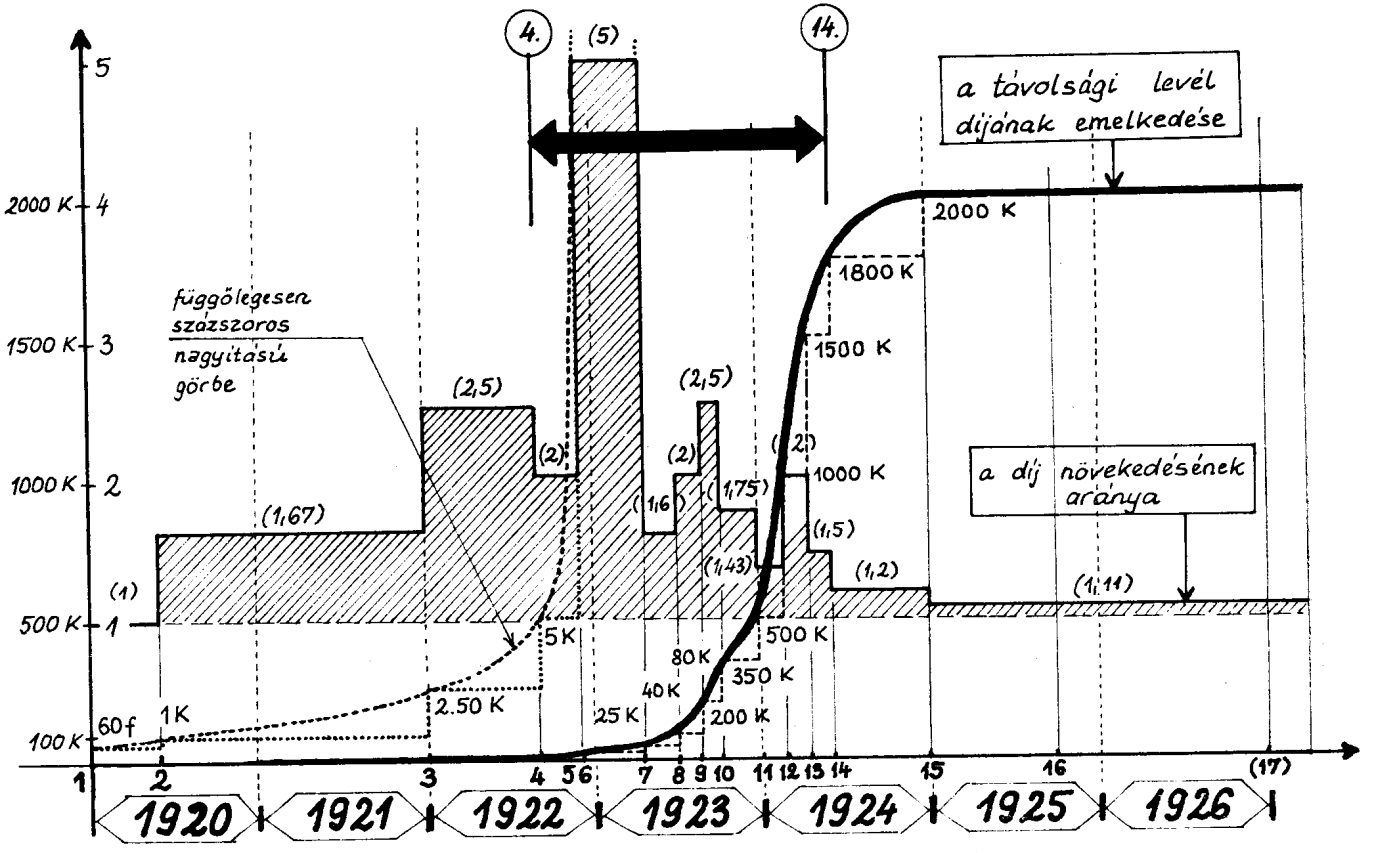
Az 1982/2-es Philatelicában közölt sávos táblázat, amely a *Koronás Madonna* bélyegek forgalmi idejét is szemlélteti, összeállítása után számomra is új összefüggéseket világított meg. Mégis, bármennyire szemléletesen láttatja a táblázat az egyes bélyegek érvényességi átfedését, az egyes díjszabási időszakokon belüli szerepükről nem mond eleget.

A bélyegek küldeményeken való gyűjtése kapcsán az ezzel komolyabban foglalkozó filatelistáknak a küldeményfajtákat és a díjszabásokat is pontosan kell ismerniük. Az *1. ábrán* látható rajz az első infláció ilyen összefüggéseire világít rá. A küldemények halmaza, összessége egy olyan hasábon belül található, amelynek vízszintes „koordinátái" a bélyegkiadások és a küldeményfajták, a függőleges tengelyen pedig az idő (a díjszabási időszakokkal) szerepel. Természetesen a hasábon belül a „testsűrűség" nem egyenletes. Ez az ábra jól mutatja, hogy a bélyegek küldeményen való gyűjtése a bélyegek gyűjtéséhez képest *bármely időszakban* hatványozottá teszi a gyűjtő lehetőségeit és a gyűjtött terület érdekességeit. Az *inflációs korszakok* sajátossága, hogy az időtényező belépésével (a díjszabások sűrű változásával) a csoportosítási szempontok — így a gyűjtés izgalmai — még egy dimenzióval szélesebbre tárulkoznak. Mivel a hasáb bármelyik oldalán megáll, nem vitatható, hogy a koordinátarendszer bármelyik iránya (eleme) mellérendelt viszonyban van a másik kettővel, azaz *a postatörténeti gyűjtés fogalma nem feltétlenül az időtengelyhez kötött:* egy adott időszakon belül vizsgált bérmentesítési változatok a postatörténeti kategóriának nem mondanak ellent (a halmaz tartalma amúgyis változatlan marad).

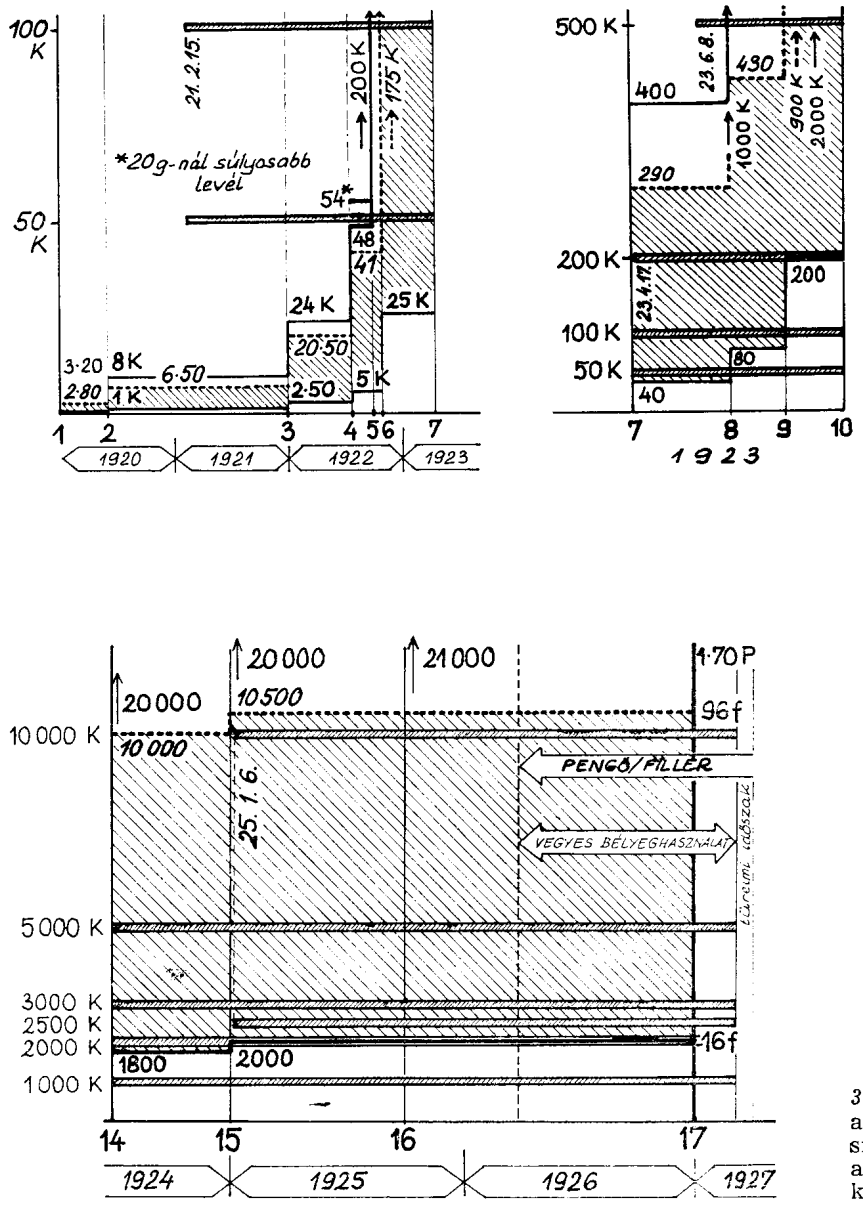
A gyűjtő szíve szerint azonban *mindig inkább a bélyeg oldaláról* közelít, és ez így helyes, hiszen a postatörténet felé való túlzott elhajlás akaratlanul is gyengíti a hagyományos gyűjtést, ami nem szerencsés a gyűjtés egésze szempontjából. Közelítsük mi is a kérdést a bélyegek oldaláról,

1. ábra: A bélyegek küldeményen való gyűjtésének modellezése az első infláció időszakában

2. ábra: A távolsági levél díjának változása az első infláció éveiben

3. ábra: A *Koronás Madonna* bélyegek érvényessége és az egyes díjszabási időszakokban betöltött bérmentesítési szerepük (a távolsági levél, a belföldi expressz-ajánlott levél, valamint a nem egyezményes külföldre küldött expressz-ajánlott levél díjával összevetve)

méghozzá a már említett *Koronás Madonna* kiadást vizsgálva (önkényesen kiragadott példa az *1. ábrán* feketített lapos hasáb, amely a 9. díjszabásban kisebb díjú küldeményeken felhasznált Madonna-bélyegeket reprezentálja).

Mielőtt azonban magával a kiadással foglalkoznánk, ismételten hangsúlyoznunk kell, hogy az első és a második infláció lefolyása — és így gyűjtői megközelítésük is — jelentősen eltérő: míg az utóbbi mindvégig meredeken gyorsul, addig az előbbire ez csak középső szakaszában jellemző. Jól érzékelteti ezt a *2. ábra,* amelyen a díjszabási időszakokat és a hozzájuk tartozó távolsági levéldíjakat rajzoltuk meg. A vastag görbe ez utóbbiak változását szemlélteti. Az ábrára rajzolt, bevonalkázott lépcsős grafikon pedig azt mutatja, hogy az egyes díjszabásokban a levéldíj hányszorosa az előzőnek. A grafikonból jól kitűnik az első infláció lényege, az, hogy *a valódi pénzromlás a 4. és a 14. díjszabási időszak* között ment végbe. Az igazi ritkaságokat tehát itt kell keresni. Hogy ilyenek vannak (vagy lehetnek), arról a *3. ábra* segítségével könnyen meggyőződhetünk. Az ábrán — a rész-időszakok eltérő volta miatt eltérő léptékben — a *Koronás Madonna* sorozat értékeinek érvényességét, valamint a díjszabásonkénti távolsági, belföldi expressz-ajánlott, továbbá a nem kedvezményes külföldi expressz-ajánlott levéldíjakat rajzoltuk meg.

Első pillanatra szembetűnik, hogy a címletek nagy része a forgalomba bocsátás pillanatában nem is alkalmas levélbérmentesítésre, olyan magas a névértéke. Így pl. az 50 és 100 koronás érték a 2. és 3. díjszabásban levélen gyakorlatilag nem fordulhat elő. Az 50 koronás levélen való felhasználására először a 4. díjszabásban kerülhetett sor, nem egyezményes külföldre küldött, 20 g feletti expressz-ajánlott küldeményen (díja 54 K). Egy ilyen levél *jóval ritkább, mint egy 10 000 koronással bérmentesített bármilyen levél.* De hasonló érdekességek figyelhetők meg a többi címletnél is: így pl. a 7. díjszabásban forgalomba kerülő 500 koronás bélyeg is csak az 50 koronásnál említett küldeményfajtán fordulhat elő ebben a díjszabási időszakban. Az ábra alapján az egyes címletek vonatkozásában nyomon követhető az a folyamat, amelynek során a kibocsátáskor még magasnak számító névérték a díjszabások egymásutánja alatt az emelkedő díjakhoz képest csekélyre csökken. Nem mondható el ez a 2500 és 10 000 koronás értékekről, amelyek megjelenésekor az inflációs folyamat valójában már lezárult. Persze szó sincs arról, hogy a 10 000 koronás címlettel bérmentesített küldemények közönségesnek számítanának, vagy akár e sorok írójának szemében kevésbé lennének vonzók. Mindösszse arról van szó — és elsősorban ennek tudatosítását célozza ez az összefoglalás —, hogy az első infláció számos olyan lappangó értéket rejteget, amit kellő ismeretek birtokában ritkaságként becsülhetünk, ezek hiányában viszont elsikkadnak a közönséges objektumok tömegében.

A Magyar Bélyegek Kézikönyve az egyes címletek küldeményen való értékelésénél a fenti szempontokat úgy érvényesíti, hogy a bélyegek pontértékét (ti. küldeményen) nem a bérmentesítés módja, ill. a küldeményfajta szerint, hanem *a díjszabási időszak szerint,* bélyegenként adja meg.

Megjegyzendőnek tartom, hogy míg az 1945/46-os inflációban egyes kiadások rövid időn belül — még érvényességük tartama alatt — bérmentesítésre gyakorlatilag alkalmatlanná váltak, addig a huszas évek bélyegeit még használhatóságuk végleges megszűnése előtt kivonták a forgalomból. Érdekes példa erre az 500 koronás Madonna-bélyeg: a 12. díjszabásban már érvényét vesztette, távolsági levélen egyes bérmentesítésként csak a 11. díjszabásban, mindössze egy hónapig fordulhatott elő. De vajon ki adna ma egy ilyen levélért egy 10 000 koronással bérmentesített másikat?

A teljességhez tartozik, hogy az első inflációban végig érvényesül az *Aratós, a Parlamentes* és a *Koronás Madonna* kiadások egysége: az alacsony díjak lerovására az *Aratós,* a közepesekre a *Parlamentes,* míg a magasakra a *Koronás Madonna* kiadások éppen forgalomban levő bélyegei voltak alkalmasak. Az 500 koronás Madonna-bélyeg forgalomból való kivonására azért került sor, mert szerepét átvette az 500 koronás *Parlamentes* bélyeg. A Madonna-bélyegekhez hasonlóan a másik két kiadás sorsa is rendkívül érdekes, de kétségtelen, hogy az előbbiek népszerűségét nem közelítik meg.

Mindezek talán érzékeltetik azt, hogy mennyi lehetőség áll azok előtt, akik vállalják a hagyományos gyűjtésen túlmutató, de *azzal végülis minden vonatkozásában összefüggő* postatörténeti kutatást, vagy olykor csak a közzétett ismeretanyagban való kellő elmélyedést.

V. G.

Index

1 *I. Gazda: Postal censorship in Hungary — Part I/B*
Censorship of military and POW shipments till end of WW I

As a continuation of the article in No 1985/1 the author shows the censor-marks on military shipments of the area in a system similar to the previous one, with suitable illustrations and interesting examples.

2 *F. Nagy: Field air mail post of WW I*

The article gives a short summary of the fields air mail post of WW I and enumerates the used — sometimes scare — cancellers too in a suitable grouping.

3 *I. Vas: Perforation varieties of our modern stamps*

The author makes known the perforation varieties of the stamps with Forint/fillér denomination with a detailed investigation of the connections and gives a look to their evaluation too.

4 *G. Visnyovszki: The role of self-evident factors and collector's intenions in valuing stamps on entires — Part II*

The author investigates the principal and practical connections of the system of symbols alredy published in No 1985/2 with many examples and illustrations and draws consequences with concern the whole philately.

5 *G. Voloncs: Use of Czechoslovakian stamps in Hungary*

It is not commonly known that Czechoslovakian stamps were accepted by the Hungarian post for a short period following the Hungarian marching in to Northern Hungary in 1938. The article summarizes the body of knowledge hereto.

Please note

Book review: Horst Hille: Briefgesichter (L. Hrabál)
Once again about the mail of the inflation periods (G. Visnyovszki)

Sommaire

1 *István Gazda: Censure postale en Hongrie — Partie 1/B*
La censure militaire de la poste militaire et des prisonniers de guerre jusqu'à la fin de la première guerre mondiale

Cet article est la continuation de celui paru dans le numéro 1/1985. L'auteur présente les signes utilisés par la censure militaire, pareillement à ceux précedemment mis en application, tout cela avec des illustrations et quelques exemples intéressants.

2 *Ferenc Nagy: La poste aérienne militaire au cours de la première guerre mondiale*

Cet article donne un aperçu succint des rapports de la poste aérienne au cours de la première guerre mondiale, en énumérant les groupes des estampilles utilisées — très rarement dans ces cas là.

3 *István Vas: Les changements dans la dentelure utilisée dans les nouvelles émissions de timbres*

L'auteur donne des précisions sur les différents changements se présentant dans la dentelure — avec celle normale — des émissions de timbres forint/fillér et donne un rapport sur leur estimation.

4 *Gábor Visnyovszki: Le rôle des éléments naturels et de l' intention du collectionneur dans l'évaluation des timbres sur les envois — II ème partie*

L'auteur s'est penché sur les rapports entre le principe et dans la pratique du système de symboles ayant fait l'objet de l'article publié dans le No. 2/1985. illustré de nombreuses illustrations et exemples, en tirant les conclusions au point de vue du collectionnement des timbres.

5 *Gábor Voloncs: Utilisation de timbres tchécoslovaques en Hongrie*

Peu sont ceux qui savent qu'après l'entrée en 1938 des troupes hongroises en Hongrie septentrionale, la Poste hongroise acceptait pendant une courte période le courrier affranchi avec des timbres tchécoslovaques. Cet article comble ce manque d'informations.

Nous attirons votre attention

Compte rendu: Horst Hille: Briefgesicher (László Hrabál)
Encore une fois sur les envois aux époques des inflations (Gábor Visnyovszki)

Inhaltsverzeichnis

1 *I. Gazda: Postzensur in Ungarn — I/B Teil*
Zensur der Militär- und Kriegsgefangenen Sendungen bis Ende des I. Weltkrieges

Als fortsetzung des Artikels in der No 1985/1 zeigt der Autor die Zensurzeichnen an militärischen Sendungen in einem den Vorhärigen ähnlichen System mit entsprechenden Illustrationen und interessanten Beispielen.

2 *F. Nagy: Feld-Luftpost des I. Weltkrieges*

Der Artikel fasst kurz die Luftpost Beziehungen der Feldpost des I. Weltkrieges zusammen und gibt eine Liste in entsprechender Aufteilung der — oft sehr seltener — Stempeln.

3 *I. Vas: Zähnungsvariationen unsere modernen Briefmarken*

Der Autor beschreibt die Zähnungsvarationen der Briefmarken der Forint/fillér Nennwerten und eneiner eingehenden Studie der Zusammenhänge und deutet auch die Bewertung an.

4 *G. Visnyovszki: Die Rolle der „spontanen-postalischen Elemente und der „Sammler-Absicht" bei der Bewertung der Marken auf Postsendungen — II. Teil*

Der Verfasser untersucht die prinzipiellen und praktischen Zusammenhänge des in No 1985/2 mitgeteilten Symbolsystems mit vielen Beispielen und Illustrationen und zieht manche Folgen — gültig für die ganze Philatelie — ab.

5 *G. Voloncs: Benützung tschechoslowakischer Briefmarken in Ungarn*

Wenige wissen, dass nach dem Einzug Ungarns nach Oberland in 1938 die ungarische Post für eine kurze Zeit tschechoslowakische Briefmarken zur Frankierung von Sendungen annahm. Der Artikel fasst die diesbezüglichen Kenntnisse zusammen.

Bitte beachten Sie

Buchbesprechung: Horst Hille: Briefgesichter (L. Hrabál).
Nochmals über die Sendungen der Inflationsperioden (G. Visnyovszki)

Содержание

1 *Иштван Газда: Почтовая цензура в Венгрии — 1/Б часть*
Цензура переписки военноспужащих и военнопленных до конца I мировой войны

Статья является продолжением опубликованной в 1 номере журнала за 1985 год и знакомит со знаками цензуры в системе предыдущей стати. Приводит соответствующую илюстрацию и знакомит с интересными примерами.

2 *Ференц Надь: Полевая авиапочта I мировой войны*

Короткая статья знакомит с полевой почтой I мировой войны и связами с авиапочтой. Перечисляет и классифицирует штампы, из них некоторые представляют редкость.

3 *Иштван Ваш: Разновидности зубьев марок последних лет*

Автор знакомит с разновидностями зубьев марок достоинством форинт/филэр. Подробно изучает, сравнивает и оценивает их.

4 *Габор Вишнёвски: Роль желания коллекционера в оценке марок на почтовых пересылках — 2 часть*

Автор изучает принципальную и практическую связь системы симболических знаков изложеных во 2 номере за 1985 год. Приводит много примеров и илюстраций поучительных для филателии.

5 *Габор Волонч: Использование Чехословацких марок в Венгрии*

Мало кто знает, что после присоединения к Венгрии части Чехословакии в 1938 году, Венгерская Почта на почтовых пересылках признавала и Чехословацкие почтовые марки. Статья суммирует имеющие в этой теме сведения.

Предлагаем Вашему вниманию
— Рецензирование книги Хорст Хиллэ
— Ещё раз о периодах инфляции

Szedte és nyomta az Alföldi Nyomda
A nyomdai megrendelés törzsszáma:
86.1296.66-21
Készült Debrecenben az 1986. évben

Ára: 40,— Ft

Philatelica

86/2

Philatelica 86/2

TARTALOM

Surányi László: Tizenöt év

Sipos Józsefné: Új adatok posta- és helytörténeti gyűjtemények összeállításához

Balzsay Ágoston: Felülnyomás magyar postai anyagon Székelyudvarhelyen 1944/45-ben

Voloncs Gábor: A „D" típuscsoporthoz tartozó bélyegzők késői használata

Visnyovszki Gábor: Bélyeggyűjtés, érték, érdek

A Philatelica 15 éve (Repertórium)

Figyelmébe ajánljuk

Idegen nyelvű tartalom

A MAGYAR BÉLYEGGYŰJTŐK ORSZÁGOS SZÖVETSÉGE
TUDOMÁNYOS KÖZLÖNYE
BUDAPEST VI., VÖRÖSMARTY U. 65.
FELELŐS SZERKESZTŐ: SURÁNYI LÁSZLÓ
SZERKESZTŐK: HRABÁL LÁSZLÓ ÉS VISNYOVSZKI GÁBOR
FELELŐS KIADÓ: KISS ERNŐ
XVI. ÉVFOLYAM

Tizenöt év

SURÁNYI LÁSZLÓ

Tudományos közlönyünk létrejöttének 15. születésnapját ünnepeljük. Megállapíthatjuk, hogy híven teljesíti azt a feladatát, amellyel a MABÉOSZ elnöksége a létrehozó határozattal megbízta. Nevezetesen: folytassa és egészítse ki azt a kutató tevékenységet, amelyet a Magyar Bélyegek Monográfiája évekkel előbb elkezdett.

A szerkesztők fő célja az volt, hogy a gyűjtést klasszikus módszerekkel népszerűsítsék és fejlesszék, ugyanakkor szorgalmazzák azoknak a fehér foltoknak a feltérképezését, amelyek feldolgozására nem kerülhetett sor a Monográfia köteteiben. Amikor a klasszikus (hagyományos) gyűjtői módszereket követve első éveinkben közreadta a lap a legújabb, de egynemű kutatási eredményeket, elkövette azt a hibát, hogy egymást követő számaiban csak szűk köröket érdeklő ívrekonstrukciós feldolgozásokat közölt. Ez a gyakorlat leszűkítette az olvasótábort.

Amikor 1981-ben számot adtunk tízéves tevékenységünkről, akkor a 19 számban 19 szerzőtől 49 tanulmányról tudtunk beszámolni. Meg kell jegyeznünk, hogy e tanulmányok kétharmad része az 1900 előtti kiadásokkal, illetve postatörténettel foglalkozott. Nagy eredményként ismerhetjük el ma is ezt a tevékenységet, mivel hazánkban nem volt és ma sincs más fórum, amely helyt adhatna hosszabb lélegzetű és tudományos apparátussal feldolgozott tanulmányoknak. Mégis figyelembe kellett vennünk azt, hogy a fentiek mellett sok egyéb gyűjtési területtel és módszerrel kell megismertetnünk a gyűjtőket, amelyekhez ma még könnyebben férhetnek hozzá, másrészt azoknak a helyes módszereknek alkalmazását, melyekkel megmenthetők az elhanyagolt vagy eddig fel sem ismert fontos filatéliai és postatörténeti objektumok.

A tartalmi arányokat az utóbbi 5 évben sikerült megfordítanunk az 1900 utáni és a legmodernebb postatörténet javára. Szinte a gyűjtés margórája kiszorult helyzetből eredményesen népszerűsítettünk olyan „új gyűjtési területeket" mint a díjjegyesek, a tábori posták és az úgynevezett megszállási helyi kiadások. Eredményeink ellenére nem tudtuk elég hatásfokkal népszerűsíteni a legtöbb kutatási lehetőséget kínáló és ma még elég nagy tömegben fellelhető levélborítékrajzú és a turulos bélyegkiadásainkat. E téren az irodalom közreadásán kívül sok tennivalója van az egész magyar gyűjtői társadalomnak, de elsősorban a körök tapasztalt vezetőinek.

Kezdeti lépéseket tettünk a bélyegnek, mint a postai forgalmat segítő eszköznek, a bérmentesítések gyűjtésének népszerűsítésére. Célunk annak bizonyítása, hogy a használatlan bélyegek, a tükörsima gumizás (ezek árainak és nem értékének) hajszolása mellett, ha nem fordítunk gondot a tényleges forga-

lomban előforduló és rendkívül változatos bérmentesítési érdekességek megbecsülésére, nagy értékeink mehetnek veszendőbe.

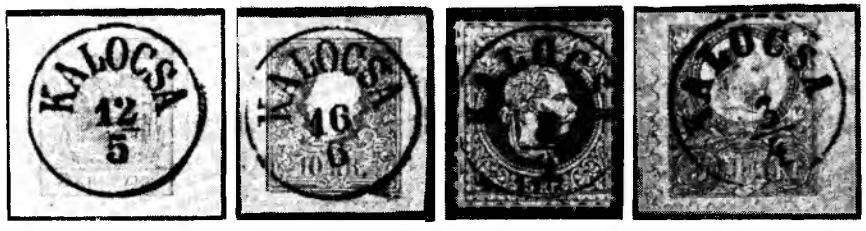
Az „új területek", a fehér foltok feltérképezésében és az eredmények közreadásánál talán a legnagyobb eredményt ott értük el, hogy az évente mindössze kétszer megjelenő közlönyünk köré tömöríteni tudtunk egy olyan magot, amelyre támaszkodva hozzáláthattunk a magyar bélyegek speciálkatalógusához, „A magyar bélyegek kézikönyve" megírásához és kiadatásához.

Az első 10 évvel szemben már 40 szerzőről számolhatunk be (köztük 7 külföldi). Közöltünk 102 tanulmányt mintegy 1200 oldalon. Ugyanakkor éppen ebben az utóbbi időben kellett búcsút vennünk olyan elismert és nagytekintélyű kutatóktól, mint Madarász Gyula, Pákozdi László és dr. Rend Ferenc. Elvesztésük, nagy tudásuk szinte pótolhatatlan. Mégis biztató, hogy mind több, a fiatalabb korosztályból kiemelkedő kutató filatelistát sikerült szerzőink között üdvözölnünk.

A Philatelica létrejöttének 15. évfordulója egybeesik a MABÉOSZ közgyűlésével. Közlönyünk szerkesztői, szerzői, amikor sikeres munkát kívánnak a közgyűlés minden küldöttének, támogatást kérnek a lap szélesebb körű megismertetéséhez. Bélyeggyűjtésünk csak akkor fejlődhet tovább, ha a tagság megismerkedik a gyűjtési témákat feldolgozó irodalommal. A Philatelica az ismeretterjesztésnek ezt a feladatát vállalja magára továbbra is.

KÉSZPÉNZÉRT VÁSÁROLOK LUXUS MINŐSÉGŰ KLASSZIKUS BÉLYEGET

minden változatban, a világ bármely országából!

LEVELEK, LEVÉLDARABOK
különösen érdekelnek

„KALOCSA" teljes bélyegzésért
50% felárat fizetek!

LACZA LÁSZLÓ bélyegkereskedő 1056 Budapest, Váci u. 63.

Új adatok posta- és helytörténeti gyűjtemények összeállításához

SIPOS JÓZSEFNÉ

A postatörténeti gyűjtemények feldolgozásánál, helytörténeti anyagoknál és bélyegzéseknél fontos adatok lehetnek a feldolgozott terület postahivatalainak működésével — nyitásával, zárásával, szüneteltetésével — kapcsolatos időpontok. Az első napi, vagy legkorábbi, valamint utolsó napi, vagy későbbi dátummal ismert küldemények gyakran ritkaságként számontartott filatéliai darabok.

Napjainkban a gyűjtő, ha postahivatalokkal kapcsolatos adatokat keres, leggyakrabban a postai rendeletek gyűjteményét, vagy a helységnévtárakat használja. A postahivatali kezelési bélyegzőkkel foglalkozó katalógusok szerzői is ezekre a forrásmunkákra támaszkodtak, segítségül vették a küldeményekről ismert adatokat, valamint a posta- és államigazgatási térképeket.

Dr. Edwin Müller osztrák filatelista kutató munkáiban az osztrák levéltárakban talált dokumentumokat is felhasználta. Bélyegzéskatalógusaiban az osztrák igazgatás területén felállított, valamint a katonai határőrvidéken életre hívott postahivatalok megnyitásának időpontjaként nagyrészben a dokumentumokból ismert tényleges időpontot közli. A magyar postaigazgatás területén 1867. május 1. után nyitott postahivataloknál a postai rendeletek megjelenése napját hozza, mint a postahivatal működésének kezdetét. (Pl. Moslavina E. Müller szerint 1867. XI. 30-án nyitott, postarendeletben 1868. I. 7-i számban közölték nyitását. Ugyanígy Cadjavica postahivatal esetében). A fenti adatok az osztrák postaigazgatás értesítése után kerültek a magyar postaigazgatás megfelelő rendeletébe.

A később megjelent, postahivatali bélyegzésekkel foglalkozó katalógusok és a Magyar Bélyegek Monográfiája VI. kötete is a fent említett forrásmunkákat használta, így legtöbbször, mint nyitó adat, ezekben is a postai rendelet megjelenésének dátuma szerepel.

1867 előtt, az osztrák postaigazgatás által kiadott rendelvény lapokban egy-egy postahivatal működésében beállott változást külön rendeletként adták közre. (1. ábra) Ugyanígy történt a kiegyezést követően kiadott magyar rendelet lapban, ahol az első hónapokban egy-egy rendelet értesített a postahivatalok létesítéséről, megszüntetéséről. Itt pontos dátummal találjuk meg a postahivatalok tényleges nyitását, zárását. (2. ábra).

Későbbiekben az újonnan létesült hivatalok adatait összegyűjtötték, majd táblázatba foglalva adták ki. Első időszakban a magyar és osztrák postaigazgatás területén felállítottakat egy közös táblázatban (3. ábra), majd külön a cs. kir. és külön a m. kir. címszó alatt (4. ábra).

A táblázatok alatt, a hivatalok „forgalomkörei" mellett, a megszűnt és az újranyitott postahivatalokat

Errichtung einer k. k. Posterpedition zu Ruszt in Ungarn.

Zahl 365-26.

In der königl. Freistadt Ruszt im Königreiche Ungarn, Oedenburger Comitat, trat am 1. Jänner d. J. eine k. k. Postexpedition in Wirksamkeit, welche sich mit dem Brief- und Fahrpostdienste zu befassen hat und mit dem Postamte Oedenburg durch eine tägliche Botenfahrpost die Verbindung erhält.

In den inländischen Meilenweiser ist Ruszt mit dem Tarfelde Nr. 495 und mit der Entfernung, wie für Neusiedl am See, aufzunehmen; in dem General-Verzeichnisse der deutsch-österreichischen Postanstalten ist dagegen diesem Orte das Tarquadrat Nr. 983 beizusetzen.

Den Bestellungsbezirk der neuen Postanstalt bilden die Orte:

Mörbisch (Medgyes), Oggau, Oszlip, Ruszt, St. Margarethen.

Wien, den 11. Februar 1867.

1. ábra

Magyar kir. postahivatal felállitása Csik-Szent-Márton községben Erdélyországban.

4413/1146. 1867.

Folyó évi julius 1-én Erdélyországi Csik-Szent-Márton községben fenállott volt postahivatal ujra léptetett életbe, mely levél és kocsiposta szolgálatot teljesit, összeköttetését az ottan átvonuló Brassó, Gyergyo-Sz.-Miklósi mállia (Malle) és kocsikiküldöncz, kocsi és postajáratok által nyeri.

Ezen uj postahivatal dijterülete és távolsága és kézbesitési kerület jegyzéke az 1863-iki rendelvényi lap 443 és a toldalék 505 megjelölve van.

Kelt Pesten 1867. augustus 2-én.

Errichtung des königl. ungar. Postamtes zu Csik-Szent-Márton in Siebenbürgen.

1867. 4412/1146.

Mit 1. Juli d. J. ist das zu Csik-Szent-Márton in Siebenbürgen bestandene Postamt wieder in Wirksamkeit gesetzt worden, welches sich mit dem Brief- und Fahrpostdienst befaßt, und seine Verbindung mittelst der dort durchpassirenden Malle und Bodenfahrten zwischen Kronstadt und Gyergyo-Sz.-Miklós erhält.

Die Nummer des Tarfeldes und Tarquadrates, dann der Entfernung und das Verzeichniß des Bestellungsbezirkes dieser Postanstalt in dem Verordnungsblatte vom J. 1863 Seite 443 und Anhang Seite 505 enthalten.

Pest, am 1. August 1867.

2. ábra

is közölték. (l. Postahivatalokat összefoglaló táblázat adatait)

Az Országos Levéltárban folytatott kutatások során számos olyan dokumentumot találtam, amely lehetővé tette egyes postahivatalok tényleges működésének meghatározását, ezen kívül találtam csekély postai forgalma miatt ismeretlen postahivatalt is.

Uj postaintézetek.

A következő helyeken uj postahivatalok léptek életbe.

Neue Postanstalten.

In den nachstehenden Orten sind neue Postanstalten in Wirksamkeit getreten.

A postahivatal neve / Name des Postamtes	Ország, megye vagy kerület / Land, Comitat oder Kreis	Belföldi dijterület Inl. Taxfel.	Külföldi dijnégyszög Ausl. Taxquadrat	Távolság mint / Entfernung wie für	Közlekedik Erhält die Verbindung mittelst: a postajárat neme / Gattung der Post	honnan / von	hova / nach
Ujkigyós	Békésmegye	750	1162	Csorvás	küldöncz	Ujkigyós	Csaba
Krompach	Szepesmegye	351	808	Gölnitz	„	Löcse	Rosnyó
Csökmö	Biharmegye	553	1078	Füzesgyarmat	„	Csökmö	Szeghalom
Tiszahegyes	Torontálm.	956	1298	Nagykikinda	„	Tiszahegyes	Nagykikinda
Krasic	Horvátország	899	1330	Netratic	„	Krasica	Jaska
Vivodina	„	899	1329	Netratic	„	Vivodina	Krasic
Pisarovina	„	900	1331	Stupnik	„	Pisarovina	Jaska
Ribnik	„	899	1329	Netratic	„	Möttling	Netratic
Olszan	Galicia	217	627	Dubiecko	küldöncz	Przemysl	Sanok
Dobrawitz	Csehország	32	516	Jungbunzlau	„	Lautschin	Jungbunzlau
Eberschwang	Felsöausztria	275	931	Ried	„	Eberschwang	Ried
Liebenau	„	282	840	Grossgerung	„	Waidersfeldn	Langschlag
Langschlag	Alsóausztria	282	840	Grossgerung	„	Grossgerung	Liebenau
Libschitz	Csehország	34	558	Rostok	„	Libschitz	Vaspálya u.o.
Kuttenthal	„	32	559	Jungbunzlau	„	Kuttenthal	„

3. ábra

A m. kir. postaterületen.

A postahivatal neve / Name des Postamtes	Ország, megye vagy kerület / Land, Comitat oder Kreis	Belföldi dijterület Inl. Taxfl.	Külföldi dijnégyszög. Ausl. Taxquadrat.	Távolság mint / Entfernung wie für	Közlekedik Erhält die Verbindung mittelst: a postajárat neme / Gattung der Post	honnan / von	hova / nach
Mali-Bukovec	Körös	705	4810	Kottori	küldöncz	Mali Bukovecz	Ludbreg
Budinscina	Varasd	697	4882	Zlatár	„	Budinscina	Novimarov
Cavle	Fiume	890	5253	Fiume	Cariol és lovasp.	Károlyvár	Fiume
Velika	Pozsega	926	5217	Pozsega	küldöncz	Velika	Pozsega
Keszthely (pályaudvar)	Somogy	703	4582	Kiskomárom	vasut	Buda	Pragerhof
Gyügy*)	Nógrád	336	3745	Terény	küldöncz-posta	Ipolyság	Ó-Zólyom
Merkopolj	Fiume	891	5255	Lokve	„	Merkopolj	Lokve
Duleo	Krassó	972	5185	Lugos	„	Duleo	Furlog
Udvard	Komárom	508	3809	Érsekujvár	vasut	Pest	Bécs
Podsused	Zágráb	897	5029	Zágráb	„	Steinbrück	Sissek
Molnári	Vas	504	4534	Rábahidvég	„	Bécs	N.-Kanizsa
Bokszeg	Arad	765	4606	Borosjenö	malle	Arad	Buttyin
Offenbánya	Alsó-Fehér	778	4691	Topanfalva	küldöncz	Offenbánya	Abr.-bánya
			A cs. kir. postaterületen.				
Karlstetten	Al.-Austr.	296	3661	Statzendorf	gyalogküldöncz	Karlstetten	St. Pölten
Arnsdorf	Csehorsz.	15	2644	Tetschen	„	Arnsdorf	Tetschen
Slabota	„	23	2843	Rakonitz	„	Slabetz	Rakonitz
Swoisitz	„	36	2849	Planian	„	Swoisitz	Kaurim
Krasiczyn	Gácsorsz.	217	2938	Olszany	„	Krasiczyn	Przemysl

4. ábra

Változási Kimutatások

A magyar postaigazgatóságok időszakonként összesítő kimutatásba foglalták a területükön működő postahivatalok létszámában, kezelésében, forgalmi körében beálló változásokat. Ebben a postahivatalok létesítését és arra vonatkozó pontos adatokat is megtaláljuk. Ezt a Földmívelés Ipar- és Kereskedelemügyi Minisztériumhoz terjesztették fel.

Az ábrán bemutatott részletben pl. láthatjuk, hogy UDVARI postahivatal 2236. sz. hivatalként, 5055/331. sz. rendelettel, 1867. VIII. 1-én kezdte meg tényleges működését, kinevezett postamester Holczer Mihály volt, havi 120 Ft fizetéssel. A „x 10" jelölés utal arra, hogy a rendelvénylap 10. számában tervezik a változások közlését (5. ábra).

Mint az előzményben már említettem az egy időszakban nyitott postahivatalok adatai havonta, vagy még később kerültek be a Postai Rendeletek Tárába (továbbiakban PRT). A megtalált változási kimutatásokból ismert adatokat összehasonlítva a később közölt rendeletekkel ez igazoltnak látszik.

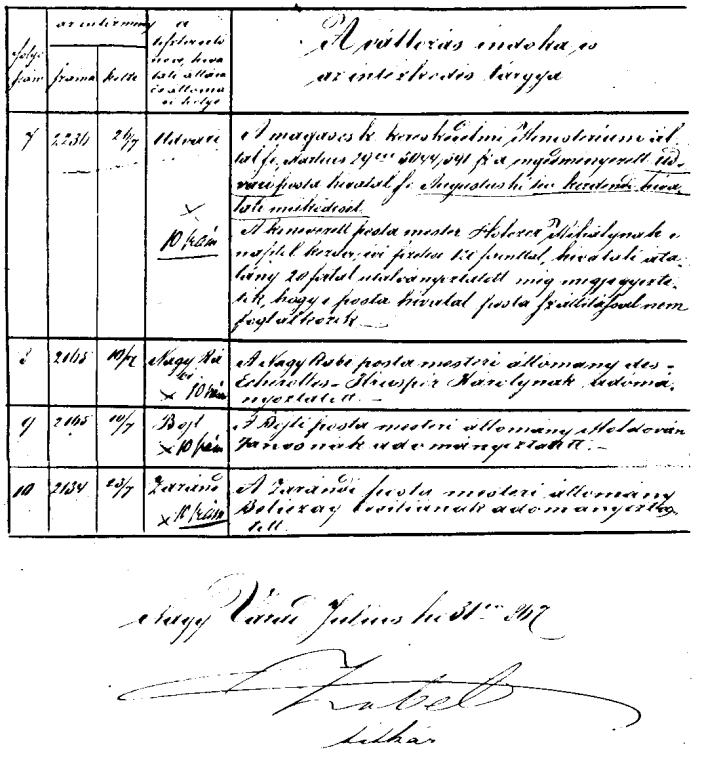
UDVARI, tényleges nyitás 1867. VIII. 1 -én, a rendelet megjelenése X. 30.

BÁCSFÖLDVÁR, tényleges nyitás IX. 20-án, a rendelet megjelenése X. 1-én

BARCS, tényleges nyitás VIII. 21-én, a rendelet megjelenése VIII. 31-én

NAGY-KÖVERES, tényleges nyitás VII. 22-én, a rendelet megjelenése X. 13-án

A PRT és a „Változási kimutatás" adatait pontosíthatjuk még a Földmívelés Ipar- és Kereskedelemügyi Minisztérium 1870 évi költségvetése és zárszámadása mellett talált, újonnan nyitott postahivatalokat összefoglaló 1867, 1868 és 1869. évi „Jegyzék"eivel.

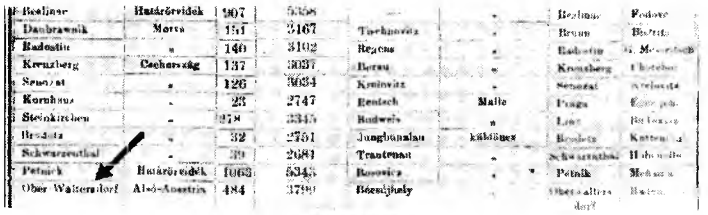

5. ábra

A helynevek írásmódjának, a jelölt megye államigazgatási hovatartozásának pontosításánál hasznosítható, hogy a jegyzékben szerepel a PRT-ben nem közölt postahivatal is:

Alvinczi p. u. (Alsófehér)
Gödöllő-udvari posta

Nem szerepelnek a „Jegyzék"-en a Horvát-Szlavón területek postahivatalai, valamint természetesen a Határőrvidéken felállítottak, amelyek később kerültek a magyar postaigazgatás irányítása alá. Az 1868. évi jegyzék adatait véve alapul, általánosan megálla-

6. ábra

pítható, hogy a jegyzéken jelölt megyei, illetve széki hovatartozás gyakran nem egyezik a PRT-ben közölt adatokkal.

Jegyzék	PRT
Grénicz (Szepes)	Gránicz (Gömör)
Tárnok (Pest)	Tárnok (Székesfehérvár)
Gesztély (Zemplén)	Gesztely (Abaúj)
Németságh (Arad)	Németságh (Temes)

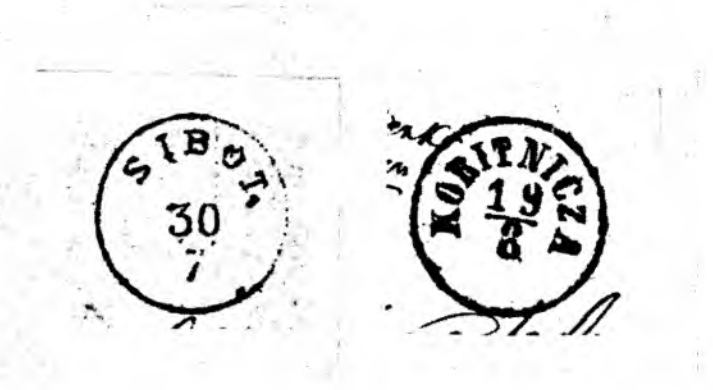
Vannak PRT-ben közölt, de a jegyzékre fel nem vettek:

Sellye (Somogy)
Less (Bihar)

Az 1867. és 1869. évi jegyzék adatai is összehasonlíthatók a PRT-ben közöltekkel (l. postahivatalokat összefoglaló jegyzék).

A PRT és a jegyzék adatainak ismeretében — a tényleges időpont hiánya ellenére — a két adat összevetésével tisztázni lehet az év végén nyitott hivatalok működését.

A PRT 1869. II. 14. számában közölt, de az 1868. évi jegyzéken szereplő postahivatalok természetesen már év végével kinyitottak (felsorolás a jegyzék sorszáma szerint).

7. ábra 7/a. ábra

92 Alsózsolca
101 Bikity
112 Bogáros
116 Csonoplya
116 Darány
128 Feled
132 Fericanci
157 Kápolnás
164 Konop
167 Kőröstarján
176 Madaras
183 Martonyos
222 Pápateszér
232 Rácz Militics
238 Rum
254 Szerbóka
276 Vadkert
286 Verbó

Óbéba és Stefanföld postahivatalok a PRT szerint 1867. XII. 28. számban, mint új hivatal szerepelnek, de az Országos Levéltárban talált 1868. évi jegyzéken vették fel a hivatalokat.

Ober Waltersdorf (Alsó-Ausztria) nincs a postahivatalok jegyzékén, a PRT táblázata igazolja, hogy az osztrák igazgatás hivatala (6. ábra).

Ilyen összehasonlításos alapon határozhatók meg az 1870. III. 7-i rendelettárban közölt postahivatalok, amelyek nagyrésze szintén 1869 végén nyitott.

Mindezek az adatok azt igazolják, hogy a postahivatalok tényleges vagy esetleges legközelebbi megnyitási időpontját sajnos még ma is csak több adat egyeztetésével lehet pontosítani.

Beutazási naplók

Az 1867-ben függetlenné vált Magyar Postaigazgatás felügyeletét ellátó Földmívelés Ipar- és Kereskedelmi Minisztérium postaigazgatókat bízott meg azzal a feladattal, hogy az 1864 óta nem ellenőrzött igazgatási kerületeket beutazzák és tapasztalataikról számoljanak be.

Az ellenőrzés eredményét „Beutazási napló"-ban foglalták össze, ezek között szereepel a hivatal működési rendje, esetleges szüneteltetés, a postahivatal jellege. Az ellenőrzött hivatalok között találtam a katalógusokban ismeretlen postahivatalt is. Például: Bükk (Sopron) postahivatal 1867. VII. 12. helyett csak VII. 21-én nyitott ki, mert a mérföldmutatókat nem kapta meg időben.

Csíkszentmárton (Csík) postahivatal a z/4413/1146. sz. ügyirat alapján kinyitott. Korábban már működő postahivatal volt, de a beutazási napló megadta a választ, 1864. IX. 14—1867. VII. 1. között ideiglenesen szünetelt.

Gyala (Torontál) postahivatal újranyitásáról is találtam iratot, 1867. VIII. 21-én nyitott, de az időszaki szüneteltetését nem említi a beutazási napló.

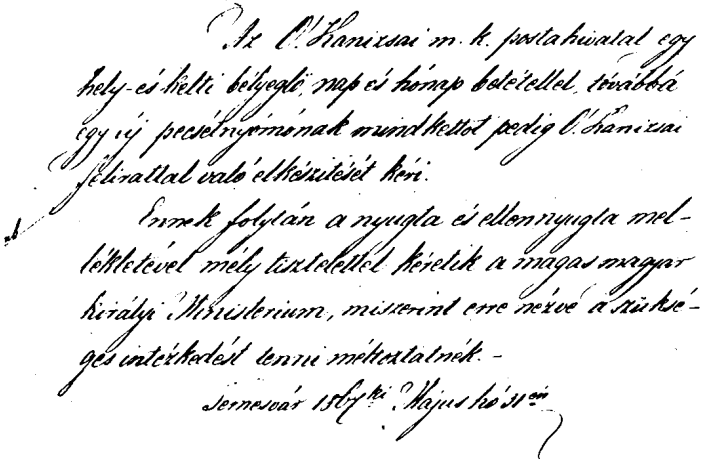
Sibót (Szászvárosszék) hivatal 1869. VII. 8-án megszűnt, Alkenyérhez csatolták (7. ábra).

Monostor (Temes) hivatal 1868. VI. 10-én ORCZIFALVA nevet vette fel.

Bányabük (Torda) postahivatalt a katalógusok nem ismerik (15. ábra).

Koritnyicza (Liptó) postahivatal területén állandó lakos nem volt, fürdőidényben heti négy alkalommal vitték el a postát, 1867. V. 15. és IX. 15. között (adat a beutazási naplóból, 7/a ábra).

Összefoglalva: a postahivatalok működésével kapcsolatos adatokat a postarendeletekből, a hivatali lis-

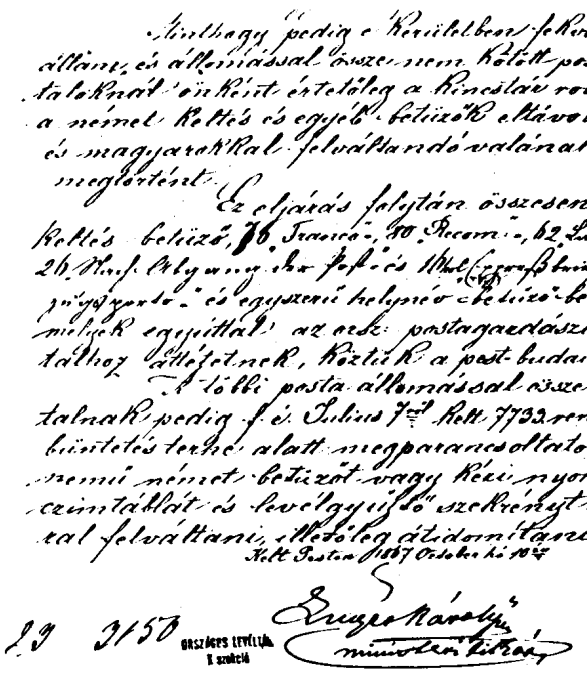
8. ábra

táról, a „Beutazási napló"-ból, valamint a korábbi kutatási eredményekből pontosítani lehet. Ebben segítettek még a postahivatali bélyegzők elkészítésével, számlázásával kapcsolatban megtalált dokumentumok is.

A postakezelési bélyegzőkkel kapcsolatban talált új adatok

A postakezelési bélyegzők használatba vételének meghatározásához az új postahivatalok kinyitásának ideje, valamint a gyűjtői kézben levő levelek és bélyegzett bélyegek adtak segítséget. Ez utóbbiaknál, ha évszámos bélyegzőt alkalmaztak; a leveleknél a levél keltezése is.

Az Országos Levéltár „Posta" jelzetű anyagában megtalált iratok, az új bélyegzők számlái segítségével a bélyegzők gyártásának időpontját meg lehetett határozni. Ó Kanizsa postahivatal 1867. V. 31-i levelében megrendel egy nap és hónap betéttel ellátott „hely- és kelti" bélyegzőt, valamint egy vésett pecsétnyomót, mindkettőt „Ó Kanizsa" felirattal. Megren-

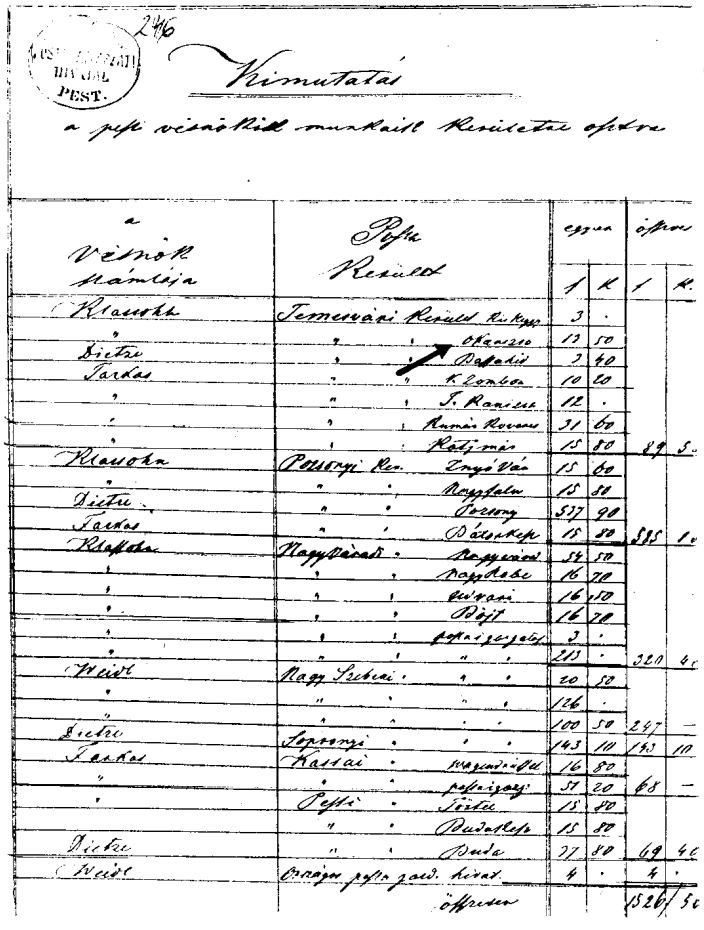
9. ábra

delése igazolja, hogy 1867-ben új, magyar feliratú bélyegzőt kapott. (8. ábra)

Luger Károly, miniszteri titkár, a Pesti Postaigazgatóság vezetője jelentésében beszámol az alábbiakról:

„Minthogy pedig a kerületben fekvő egyéb állam és állomással össze nem kötött postahivataloknál önként értetőleg a kincstár rovására a német-keltes és egyéb betűzők eltávolítandó és magyarokkal felváltandó valának, ez is megtörtént."

Levelében közli az átalakított bélyegzők darabszámát és féleségét, valamint azt, hogy „Július 7-ről kelt, 7733 rendelettel büntetés terhe alatt megparancsoltatott, minden nemű német betűzőt, vagy kézi nyomót, úgy címtáblát és levélgyűjtő szekrényt magyarral felváltani, illetőleg átidomítani." (9. ábra)

10. ábra

Az 5076/1331/1867. sz. ügyirat — 246. benyújtott — „Kimutatása" a pesti vésnökök által az egyes postaigazgatások részére készített munkákat részletezi. A jegyzéken levő adatok alapján megállapítható az, hogy hely- és kelet, vagy vésett pecsétnyomó átvéséről van-e szó. Látható az is, hogy az eddig általánosan ismert Klassohn cég mellett még három vés-

nök vett részt a bélyegzők átalakításában. A jegyzéken szerepel a korábban említett Ó Kanizsa postahivatal bélyegzője is, ami tehát 1867. augusztus 2-án elkészült (10. ábra).

A számlák adatait táblázatba foglaltam:

88	BARCS	1867	VIII. 30.	E	F
847	MEZŐPETERD	1867	VIII. 30.	E	F
1198	RAKASDIA	1867	VIII. 30.	—	F
556	IZSÉP	1867	VIII. 30.	—	F
585	KADARKÚT	1867	VIII. 30.	—	F
660	KALOCSA	1867	X. 2.	E	F
638	KIS KOMÁROM	1867	X. 2.	E	F
637	KISKÉR	1867	X. 2.	E	F
1187	NEUZINA	1867	X. 2.	D	F
96	BÁTORKESZ	1867	X. 2.	E	F
156	BOJT	1867	X. 2.	E	F
200	BUDAKESZ	1867	X. 2.	E	F
609	KATYMÁR	1867	X. 2.	D	F
635	KISHEGYES	1867	X. 2.	E	F
654	KIS ZOMBOR	1867	X. 2.	E	F
918	NAGYFALU	1867	X. 2.	D	F
941	NAGYKÖVÉRES	1867	X. 2.	E	F
956	NAGYRÁBÉ	1867	X. 2.	D	F
977	NAGYVÁRAD	1867	VI. 6.	—	F
1043	Ó KANIZSA	1867	VI. 2.	—	E
1169	POZSONY	1867	VI. 2.	—	E
1529	TÖRÖKKANIZSA	1867	VI. 6.	—	F
1311	TÖRTEL	1867	VI. 6.	—	F
1545	UDVARI	1867	VI. 6.	—	F
1692	ZNYOVÁRALJA	1867	VI. 6.	—	F
32/b	ALSÓKUBIN	1867	VI. 12.	—	F
129/b	BESZTERCEBÁNYA	1867	VI. 12.	—	F
668	KOMÁROM	1867	VIII. 30.	—	F
971	NAGYSZOMBAT	1867	VIII. 30.	—	F
1025	NYITRAZSÁMBOKRÉT		VIII. 30.	—	F
		1867	VIII. 30.	—	F
1024	NYITRA	1867	VIII. 30.	—	F
1266	SELMECBÁNYA	1867	VIII. 30.	E	F
1308	STOMFA	1867	VIII. 30.	—	F
1375	SZEMPCZ	1867	VIII. 30.	—	F
1534	TRENCSÉNY	1867	VIII. 30.	—	F
1537	TURÁNY	1867	VIII. 30.	E	F
1580	VÁG BESZTERCZE	1867	VIII. 30.	E	F
1705	ZSELÉZ	1867			

Az egyes számlák alapján kicserélt bélyegzőket vizsgálva megállapítható, hogy a VI. 2-án számlázottak még „E" típusban készültek. A VI. 6-i számlán hozott bélyegzők mind új hivatalok részére készültek, de már évszámos típusban. Ugyanígy a VIII. 30-án leszámlázottak. Ezek között Kis Zombor, Nagyvárad, Ó Kanizsa, Pozsony, Törökkanizsa postahivatalainak új évszámos bélyegző készült a régi „E" típus helyett.

11. ábra

A X. 2-án leszámlázott bélyegzők „E" típusról évszámosra, valamint „D" típusról évszámosra átalakítottak voltak.

A fentiek alapján következtethetünk, hogy az 1867. év végén már csak évszámos bélyegzők készültek.

Turány és Nyitra, valamint Nyitrazsámbokrét az 1867. X. 2-i számla alapján új bélyegzőt kapott. Ezt igazolja az is, hogy a hivatali ellenőrzés idején vésett pecsétnyomót használtak a hivatalok, hely- és keletbélyegzőjük valószínű átalakítás alatt volt (11. ábra).

Vésett pecsétnyomók

Dr. Müller 1867. évi bélyegzőkatalógusában „Turány" feliratú bélyegzőt nem ismer (6472 sz.), Zlatev katalógus használatát 1870-ben jelöli.

Müller katalógus és dr. Zlatev I. is 1867-ből ismer Nyitra feliratú bélyegzőt.

Nyitrazsámbokrét-et E. Müller 1686-tól, dr. Zlatev 1870-ből ismeri. A különböző időpontok arra utalnak,

12. ábra

hogy a szerzők az általuk bélyegen vagy küldeményen ismert legkorábbi időpontot jelölték. A megtalált számla az 1867. évi készítést igazolja, keresni kell tehát a legkorábbi felhasználást.

Beutazási naplóban talált bélyegzőlenyomatok

A postahivatalok 1867. évi ellenőrzésének befejezésekor, igazolásul a helyszínen használatban levő keletbélyegzőt ütötték be a naplóba. Ezek a lenyomatok is segítségemre voltak. Lehetőség nyílt:

a) a bélyegzők használati idejének meghatározására

b) ismeretlen bélyegzők megismerésére

c) átvésések idejének meghatározására

d) a bélyegző feliratának pontosítására.

A SELMECZBÁNYA/Hontm feliratú bélyegzőt VIII. 22. dátummal ütötték be a naplóba. A vésnöki számla X. 2-i. Ez az adat is támpont ahhoz, hogy mennyivel előbb készülhettek a bélyegzők.

GIRELSAU (Fenyőfalva) feliratú bélyegzőt a Müller és Zlatev katalógus (1867—68) nem ismeri. A naplóban még használták, ritka lehet küldeményen ebből az évből (12. ábra).

ALSÓ JÁRA postahivatal bélyegzőjén a szöveg kötőjel nélküli (13. ábra).

13—15. ábra

16—18. ábra

19—21. ábra

22—24. ábra

25. ábra

ALSÓ-KUBIN 67 feliratú bélyegzőt E. Müller 1868-tól ismer, a Zlatev katalógus pedig ALSÓKUBIN/ÁRVA felirattal hozza. (14. ábra.)

BÁNYABÜK postahivatal kézzel írt dátumos bélyegzőt alkalmazott. E. Müller és Zlatev katalógusa nem ismeri a postahivatalt (15. ábra).

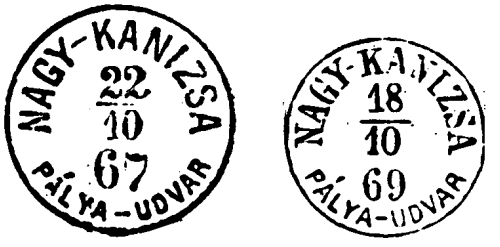
A naplóban „Nagyszeben-Kolozsvár málhaposta menettel, a postahivatalt megvizsgálván rendben találtam" megjegyzést írt a postai biztos.

BROSS (Szászváros) a kiegyezés után a német kiegészítő szöveggel ellátott — Bross in Siebenbürgen — helyett ismét a korábbi egykörös, díszes bélyegzőt vette használatba — az 1867. évi napló tanúsága szerint — amíg az új magyar feliratú bélyegzője elkészült. Biztos ritka 1867. évi bérmentesítésen (16. ábra).

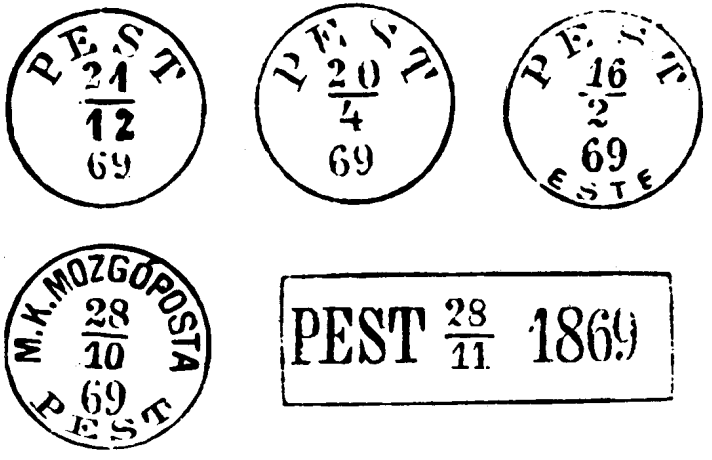
DILLN (Bélabánya) 1864. április 4-én nyitott. E. Müller az ábrán bemutatott naplóban használt bélyegzőjét katalógusa I. és II. kötetében nem szerepelteti. Nem találkozhatott postai forgalomban a lenyomattal. Zlatev katalógusa az új magyarnyelvű bélyegzőt 1871-ből ismeri. Dilln-t 1864-től vette fel. (17. ábra.)

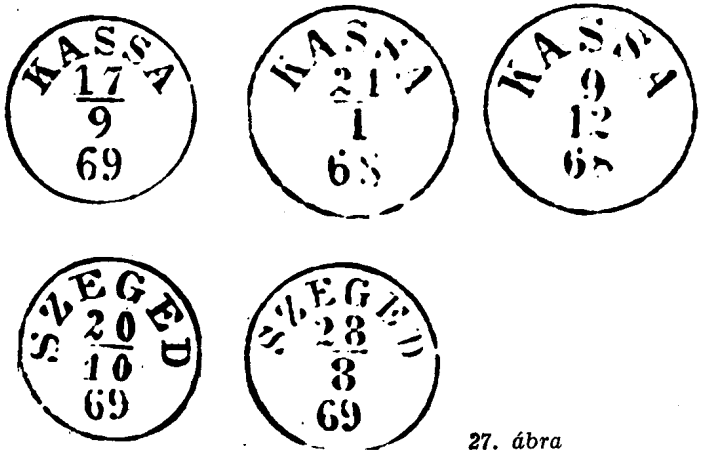
BESZTERCEBÁNYA/ZÓLYOM M. feliratú bélyegző helyett „BESZTERCZEBÁNYA 67"-tel készült el a VIII. 21-én alkalmazott, X. 2-án számlázott bélyegző. Müller ismerte a bélyegzőt (18. ábra).

HONIGBERG (Szászhermány) E. Müller katalógusában nincs felvéve, dr. Zlatev I. 1865-ből ismerte. Az új magyar feliratú „Hermány" bélyegző 1869-ben készült el. (19. ábra.)

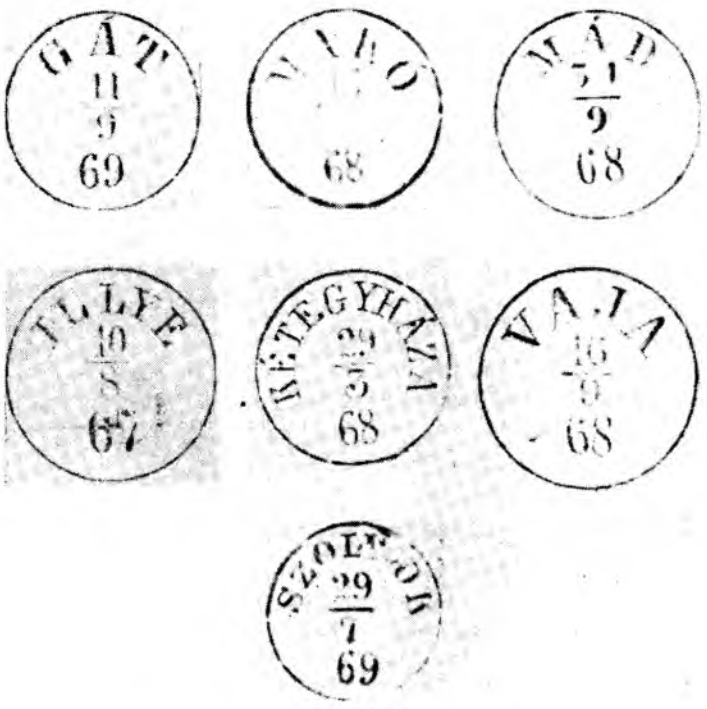

26. ábra

27. ábra

28. ábra

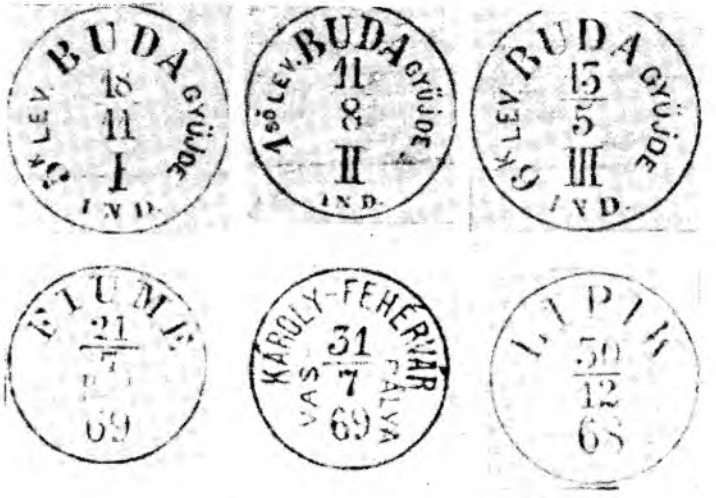

29. ábra

30/a. ábra

STEINBACH (Kőpatak) feliratú bélyegzővel E. Müller 1867-ből nem ismert bérmentesítést, a Zlatev katalógus 1867. évi használatát megkérdőjelezi. A napló adatai szerint pedig 1867-ben használatban volt. Bérmentesítésen igen ritka lehet (20. ábra).

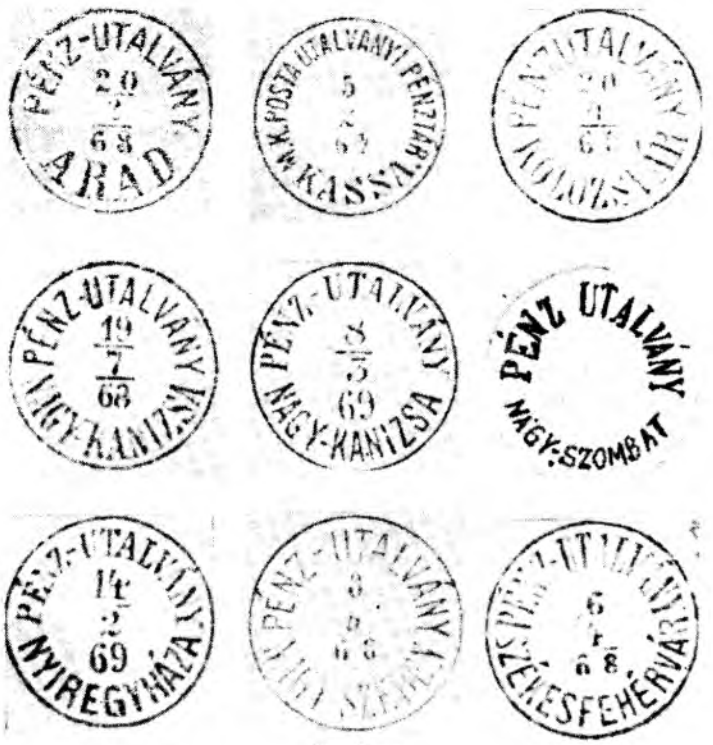

30. ábra

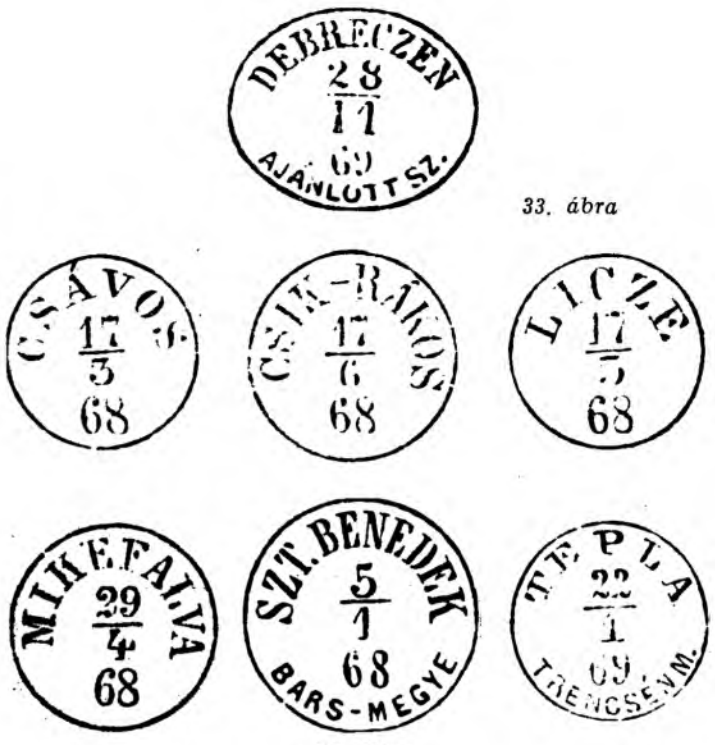

31. ábra

CSÁKTORNYA postahivatal, amíg az új magyarnyelvű bélyegzője elkészült, a korábbi magyar vonalbélyegzőjével együtt használta a németnyelvű bé-

32. ábra

33. ábra

34. ábra

lyegzőt a naplóban. Létezik-e vajon bérmentesítésen? (21. ábra.)

BERETHALOM német nyelvű bélyegzője helyesen BIRTHALM, a katalógusok BIRTHAELM-nek hozzák (22. ábra).

ALSÓ CSERNÁTON kötőjel nélkül ismert; a napló bélyegzőlenyomata igazolja (23. ábra).

CSIK-SZENT-MÁRTON felirattal a katalógusokban ismeretlen a hivatal bélyegzője (24. ábra).

KŐHALOM (Reps) megye nélküli évszámos bélyegzőjét már 1867. IX. 16-án használta a hivatal, a katalógusok 1868-ban jelölik alkalmazását. (25. ábra.)

NAGYKANIZSA pályaudvari postahivatal a „Beutazási napló" tanúsága szerint már 1867 végén megkapta évszámos bélyegzőjét. A Bélyegmúzeum rendelkezik egy „AZ ÖNÁLLÓ MAGYAR POSTA ELSŐ BÉLYEGZŐLENYOMATAI 1867—1869." c. gyűjteménnyel. A bélyegzőlenyomatok között található egy 1869-ben, kisebb méretben készült pályaudvari bélyegző is. A katalógusok csak egy „F" típust hoznak (26. ábra). Kérdés, használta-e a hivatal mindkét bélyegzőt?

A Magyar Bélyegek Monográfiája VI. kötetének szerzője, Kostyán Ákos az előszóban említi, hogy a

fent említett Bélyegmúzeum-i gyűjtemény mellett azonos, magánkézben levő próbanyomat gyűjteményeket a munkája során feldolgozta s ez nagy segítség volt számára.

A Monográfiában közölt adatokat egyeztettem a Bélyegmúzeum gyűjteményében levőkkel és arra az érdekes megállapításra jutottam, hogy a szerző nem minden esetben vette át az ott talált adatokat.*

A gyűjtemény és katalógusok adatait összehasonlítva számos eltérést lehett megállapítani; lehetőség nyílt:

— azonos helységek több méretben készült bélyegzőinek azonosítására (27. ábra)

— megye megjelöléssel katalogizált, de valójában enélkül készült bélyegzők (28. ábra) más megye megjelöléssel készült egyeztetésére (29. ábra)

— a bélyegzőfeliratok helyesírásának, elhelyezésének ellenőrzésére (30. ábra)

— a katalógusok által nem hozott bélyegzők előjegyzésére (31. ábra)

— utalványi pénztárak bélyegzőinek, kezelési bélyegzők azonosítására (32—33. ábra).

TRENCSÉN TEPLA, CSÁVOS, SZT. BENEDEK/BARS bélyegzők a Monográfiában (161. 92. és 159. oldal) azonos elnevezésben, típusban és használati évvel, LICZE és CSIK-RÁKOS más típusban és más használati évvel szerepel, MIKEFALVA pedig nem került felvételre. Ténylegesen e hivatalok csak későbbiekben nyitottak (l. Postahivatalok összefoglaló táblázata), csak a hely- és keletbélyegzőjük készült el 1868-ban. (34. ábra.)

* A szerkesztő megjegyzése:
Az annak idején „magánkézben levő gyűjtemény" már a Bélyegmúzeum birtokában van. Ez a gyűjtemény a Klassohn bélyegzőgyár korrektori példányaiból állt össze. Tartalmazza valamennyi hibásan elkészített lenyomatát, majd a kijavítottakét is. Tehát minden esetben az utóbbi lenyomat a tényleges adatközlő. Ebből a gyűjteményből származó lenyomatok kelet adatai *minden esetben a bélyegző elkészítésének és nem a használatba vételének adatait tartalmazzák.*

A megye nélküli (28. ábra) bélyegzőket megyével hozza, de más katalógusokkal szemben TÁRNOK Fejér megyével szerepel. (29. ábra.) Az utalványbélyegzők már 1868—69-ben elkészültek, valamennyi „F" típusban.

Gyakran a meglévő forrásmunkák adatait is újból kell vizsgálni. Legpontosabb forrás a tényleges anyag. Itt szeretném G. Ryan angliai filatelista segítségét megköszönni, aki gyűjteményével, az általa már gyűjtött adatokkal, a kérdéses időpontok, feliratok egyeztetésében segített.

Felhasználtam még a PRT 1867—1873. évi köteteit, az 1873, 1869. évi Helységnévtárakat, a korábban megjelent szakkatalógusok adatait, valamint a Bélyegmúzeum említett gyűjteményét. Magam gyűjteménnyel nem rendelkezem, így köszönettel veszem az itt közölt adatok igazolására, vagy cáfolására küldött, gyűjteményekben levő adatokat, amelyek csak a további pontosítást segítik.

KLASSZIKUS ÉS MODERN
BÉLYEGGYŰJTEMÉNYEKET,
RÉGI LEVELEKET, JOBB DARABOKAT

állandóan vásárolok

SZEKERES BENEDEK JÓZSEF
bélyegszaküzlet
1137 Budapest XIII., Katona József u. 2/e
Telefon: 129-350

Az 1867., 1868. és az 1869. években felállított postahivatalok jegyzéke

Sorszám és a postahivatal	Megye
1. Ajnácskő	Gömör
2. Apcz	Heves
3. Alsó Szopor	Szolnok
4. Bácsföldvár	Bács
5. Báránd	Bihar
6. Barcs	Somogy
7. Bátorkesz	Esztergom
8. Bőőd	Zemplén
9. Budakesz	Pest Pilis
10. Buzinka	Abaúj
11. Bük	Sopron
12. Bürkös	Felsőfehér
13. Cseszte	Pozson
14. Csík Szentmárton	Csíkszék
15. Dombrád	Szabolcs
16. Gattaja	Temes
17. Héthárs	Sáros
18. Hidegkút	Temes
19. Illye	Bihar
20. Izsép	Baranya
21. Kápolnok Monostor	Kővár
22. Katymár	Bács
23. Kenese	Veszprém
24. Kisalmás	Bereg
25. Kisfalud	Bereg
26. Kiskér	Bács
27. Kiskomárom	Zala
28. Kisterenne	Nógrád
29. Kocsolya	Tolna
30. Kölcse	Szatmár
31. Kunágota	Csanád
32. Mezőpeterd	Bihar
33. Mihályi	Sopron
34. Mindszent	Csongrád
35. Morvaszentjános	Pozson
36. Nadrág	Krassó
37. Nádújfalu	Heves
38. Nagybocskó	Mármaros
39. Nagyköveres	Temes
40. Nagylónya	Bereg
41. Nagyrábé	Bihar
42. Neuzina	Torontál
43. Palocsa	Sáros
44. Papfalva	Bihar
45. Péczel	Pest
46. Pencz	Nógrád
47. Perlak	Zala
48. Pletevnica	Požega
49. Pruszkau	Trencsén
50. Pest Terezváros	Pest
51. Pest Ferenczváros	Pest
52. Pest Józsefváros	Pest
53. Rakasdia	Krassó
54. Ravnagora	Fiume
55. Répczelak	Vas
56. Roman Bogsán	Krassó
57. Ruszt	Sopron
58. Salgótarján	Nógrád
59. Sibinj	Gradisca
60. Stoosz	Szepes
61. Sülelmed	Szolnok
62. Szentandrás	Temes
63. Szentelek	Vas
64. Szentjobb	Bihar
65. Szilasbalhás	Veszprém
66. Tarczal	Zemplén
67. Tarpa	Bereg
68. Tibold Darócz	Borsod
69. Tinnye	Pest
70. Törtel	Pest
71. Tusnád	Csíkszék
72. Udvari	Bihar
73. Újkécske	Pest
74. Vadkert	Pest
75. Valkány	Torontal
76. Váncsod	Bihar
77. Varsány	Veszprém
78. Vaskút	Bács
79. Veresmart	Ugocsa
80. Verpelét	Heves
81. Villány	Baranya
82. Wagendrüssel	Szepes
83. Zalaapáti	Zala
84. Zalaszentgrót	Zala
85. Zalaszentmihály	Zala
86. Zánka	Zala
87. Znióvárallya	Turócz

Sorszám és a postahivatal	Megye
1868	
88. Acsádszilvágy	Vas
89. Ákosfalva	Marosszék
90. Alvincz p.-udvar	Alsófehér
91. Algyő	Csongrád
92. Alsó Zsolcza	Borsod
93. Apátfalva	Borsod
94. Arad Szent Márton	Arad
95. Bajsa	Bács
96. Bázna (Felső Bajom)	Megyesszék
97. Bellus	Trencsén
98. Berzevicze	Sáros
99. Besenyő	Heves
100. Bilke	Mármaros
101. Bikity	Bács
102. Bodrog Keresztúr	Zemplén
103. Bojt	Bihar
104. Bogáros	Torontál
105. Branyicska	Hunyad
106. Bustyaháza	Mármaros
107. Butka	Zemplén
108. Buzita	Abaúj
109. Csaroda	Bereg
110. Csávos	Torontál
111. Csíkvár (Szabad Battyán)	Fehér
112. Csonoplya	Bács
113. Csökmő	Bihar
114. Czibakháza	Heves
115. Cziffer	Pozson
116. Darány	Somogy
117. Déda	Thorda
118. Dédes	Borsod
119. Denta	Temes
120. Devony	Bács
121. Diosgyőr	Borsod
122. Disznájo	Thorda
123. Dobrona	Zólyom
124. Dombegyháza	Csanád
125. Ecsed	Szatmár
126. Érd (Hamzsabég)	Fehér

Sorszám és a postahivatal	Megye
127. Ezeres	Krassó
128. Feled	Gömör
129. Felső Bátka	Gömör
130. Felső Szvidnik	Sáros
131. Felső Terény	Hont
132. Fericanci	Verőcze
133. Földes	Szabolcs
134. Gaád	Torontal
135. Gesztély	Zemplén
136. Gnezda	Szepes
137. Gödöllő udvari posta	Pest
138. Göncz	Abaúj
139. Grénicz	Szepes
140. Győrvár	Vas
141. Gyulavársánd	Arad
142. Hajós	Pest
143. Haraszti	Pest
144. Harkány	Baranya
145. Helpa	Gömör
146. Henczida	Bihar
147. Hévíz	Felsőfehér
148. Hibbe	Liptó
149. Homok	Szatmár
150. Jablonitz	Nyitra
151. Jákóhalma	Jászság
152. Jankovácz	Bács
153. Jászó	Abaúj
154. Jasztrabje	Trencsén
155. Isaszegh	Pest
156. Kadarkút	Somogy
157. Kápolnás	Krassó
158. Kemecse	Szabolcs
159. Kernyája	Bács
160. Kis Ősz	Torontál
161. Kis Oroszin	Torontál
162. Klopodia	Temes
163. Kolta	Komárom
164. Konop	Arad
165. Konyár	Bihar
166. Kőröstarcsa	Békés
167. Kőröstarján	Bihar
168. Kővárremete	Kővárvidék
169. Korompach	Szepes
170. Kurima	Sáros
171. Lality	Bács
172. Leibitz	Szepes

Sorszám és a postahivatal	Megye
173. Lelesz	Zemplén
174. Lippik	Požega
175. Máád	Zemplén
176. Madaras	Bács
177. Magyarczernya	Torontál
178. Magyar Ittebo	Torontál
179. Marmaros Petrova	Mármaros
180. Marmaros Hosszúmező	Mármaros
181. Maros Illye	Hunyad
182. Martinskaves	Zágráb
183. Martonyos	Bács
184. Megyasszó	Zemplén
185. Menhard	Szepes
186. Mező Laborcz	Zemplén
187. Monok	Zemplén
188. Mossótz	Thurocz
189. Murány	Gömör
190. Nágasd	Baranya
191. Nagy Almás	Kolos
192. Nagyfalu	Hont
193. Nagygaj	Temes
194. Nagygécz	Szatmár
195. Nagykálna	Bars
196. Nagy Kanizsa pályaudvar	Zala
197. Nagy Kereki	Bihar
198. Nagylévárd	Pozson
199. Nagy Lomnitz	Szepes
200. Nagymagyar	Pozson
201. Nagymajtény	Szathmár
202. Nagyősz	Torontál
203. Nagy Salló	Bars
204. Nagy Surány	Nyitra
205. Nagy Szalánez	Abaúj
206. Nagy Zorlencz	Krassó
207. Nákófalva	Torontál
208. Németi	Hont
209. Németság	Arad
210. Nyáradtő	Marosszék
211. Nyék	Sopron
212. Nyék	Fehér
213. Nyíracsád	Szabolcs
214. Obéba	Torontál
215. Obrovácz	Bács
216. Ohaj	Bars

Sorszám és a postahivatal	Megye
217. Omoravicza	Bács
218. Orczyfalva	Temes
219. Oroszvár	Mosony
220. Osgyán	Gömör
221. Ottlaka	Arad
222. Pápateszér	Veszprém
223. Parád	Heves
224. Pázmánd	Fehér
225. Pest fiók posta a dol. számára	Pest
226. Polgárdi	Fehér
227. Pilis Csaba	Pest
228. Poljana	Pozsega
229. Polomka	Gömör
230. Poltár	Nógrád
231. Puszta Poó	Heves
232. Rácz Militics	Bács
233. Radosócz	Nyitra
234. Rajetz	Trencsén
235. Rigyicza	Bács
236. Rimaszécs	Gömör
237. Robogány	Bihar
238. Rum	Vas
239. Sajtény	Csanád
240. Sásd	Baranya
241. Seprős	Arad
242. Szeverin	Zágráb
243. Sipet	Temes
244. Somogy Sellye	Somogy
245. Stefansföld	Torontál
246. Sükösd	Pest
247. Svedlér	Szepes
248. Szaján	Torontál
249. Szaploncza	Mármaros
250. Szárafalva (Saravolla)	Torontál
251. Szécsény	Torontál
252. Szentmihály telke	Kolos
253. Szepes Remete	Szepes
254. Szerbboka	Torontál
255. Szilvás	Borsod
256. Szin	Abaúj
257. Szinna	Zemplén
258. Szucsán	Thurocz
259. Tápio Bicske	Pest
260. Tardosked	Nyitra

Sorszám és a postahivatal	Megye
261. Tárnok	Pest
262. Tass	Pest
263. Tiszadada	Szabolcs
264. Tisza Eszlár	Szabolcs
265. Tiszahegyes	Torontál
266. Tiszanána	Heves
267. Tisza Roff	Heves
268. Tolcsva	Zemplén
269. Tótlipcse	Zólyom
270. Totmegyer	Nyitra
271. Trsztena	Árva
272. Tura	Pest
273. Turoluka	Nyitra
274. Újkígyós	Békés
275. Vadász	Arad
276. Vadkert	Nógrád
277. Vadna	Borsod
278. Vaja	Szabolcs
279. Vaiszka	Bács
280. Varadia	Temes
281. Vári	Beregh
282. Varsolcz	Kraszna
283. Vásárút	Pozson
284. Velkopolje	Bars
285. Veprovacz	Bács
286. Verbó	Nyitra
287. Vereskő	Gömör
288. Vernár	Gömör
289. Vinica	Varasd
290. Visegrád	Pest
291. Visk	Mármaros
292. Zajzon	Brassószék
293. Zala szent Iván	Zala
294. Zboró	Sáros
295. Zsidóvár	Krassó

1869

Sorszám és a postahivatal	Megye
1. Acsa	Pest-Pilis
2. Akasztó	Pest-Solt
3. Almás	Torna
4. Bánok szt. György	Zala
5. Baracska	Bács
6. Bártfa fürdő	Sáros
7. Batina	Baranya
8. Beczkó	Trencsén
9. Bocsár	Torontál
10. Borsa	Mármaros
11. Borkút	Mármaros
12. Bölcske	Tolna
13. Bőős	Pozson
14. Brezova	Nyitra
15. Buda császárfürdő	Pest-Pilis
16. Bukin	Bács
17. Csap	Ung
18. Csépa	Heves
19. Csoknya	Somogy
20. Csököly	Liptó
21. Csurgó	Somogy
22. Dantova	Bács
23. Darány	Somogy
24. Dettva	Zólyom
25. Dombó	Mármaros
26. Duna szt. György	Tolna
27. Dragonic	Zágráb
28. Feketehegy	Bács
29. Feketeváros	Sopron
30. Felső Lövő	Vas
31. Filipova	Bács
32. Folva	Bács
33. Fülöpszállás	Kiskunság
34. Füzesabony	Heves
35. Gát	Bereg
36. Gyönk	Tolna
37. Hámor	Abaúj
38. Hédervár	Mosony
39. Hímesháza	Baranya
40. Hosszúpereszteg	Vas
41. Jász Alsó szt. György	Jászság
42. Jász Fényszaru	Jászság
43. Károlyfehérvár vasp.	Alsó-Fehér
44. Karácsond	Heves
45. Kécsa	Torontál
46. Kapolcs	Zala
47. Keczel	Pest Solt
48. Kenderes	Heves
49. Keresztúr	Bács
50. Kis Unyom	Vas
51. Kokova	Gömör
52. Kölesd	Tolna
53. Kömlöd	Komárom
54. Köveskálla	Zala
55. Kövesliget	Mármaros
56. Lajta szt. Miklós	Sopron
57. Lakocsa	Somogy
58. Lenti	Zala
59. Libetbánya	Zólyom
60. Luki	Trencsén
61. Mácsa	Arad
62. Málcza	Zemplén
63. Melsicz	Trencsén
64. Merkopály	Fiume
65. Mező Nagy Csán	Thorda
66. Mezőkeresztes	Borsod
67. Moha	Fehér
68. Monostorszeg	Bács
69. Monyorókerék	Vas
70. Nagyberki	Somogy
71. Nagyborosnyó	Háromszék
72. Nagyjécsa	Torontál
73. Nagy Jóka	Pozsony
74. Nagykapornok	Zala
75. Nagyrippény	Nyitra
76. Nagy Sáros	Sáros
77. Német Prona	Nyitra
78. Novosello	Bács
79. Nyero dugosello	Torontál
80. Nyarlókékes	Doboka
81. Ostffy Asszonyfa	Vas
82. Ozalj	Zágráb
83. Pacsér	Bács
84. Páczin	Zemplén
85. Pápateszér	Veszprém
86. Plavna	Bács
87. Pinczehely	Tolna
88. Podgorac	Verőcze
89. Ráczalmás	Fehér
90. Ratkó	Gömör
91. Remetemező	Szathmár
92. Rákoskeresztúr	Pest
93. Retteg	Középszolnok
94. Romhány	Nógrád
95. Rovné	Trencsén

Sorszám és a postahivatal	Megye
96. Sándorháza	Torontál
97. Starifarkasic	Zágráb
98. Szalónak	Vas
99. Svata Jana pod Turnum	Zágráb
100. Szantova	Bács
101. Székesút	Temes
102. Szent János (Mosony)	Mosony
103. Szépfalu	Temes

Sorszám és a postahivatal	Megye
104. Szerb szt. Péter	Torontál
105. Tápió Györgye	Pest Solt
106. Tárnok	Zala
107. Tepla	Liptó
108. Tevel	Tolna
109. Tiszavárkony	Heves
110. Tisza szt. Miklós	Torontál
111. Torda	Bihar
112. Toti	Torontál

Sorszám és a postahivatal	Megye
113. Turia	Bács
114. Turzovka	Liptó
115. Vámosgyörk	Heves
116. Vásárhely	Zemplén
117. Verbócz	Nyitra
118. Vittencz	Nyitra
119. Zámoly	Fehér
120. Zvecovo	Verőcze
121. Zsigárd	Pozsony

FIGYELMÉBE AJÁNLJUK

Könyvismertetés

Die Ganzsachen der Ungarischen Volksrepublik. (a Magyar Népköztársaság díjjegyesei)

Kiadta a PHILATELISTENVERBAND im Kulturbund der DDR, Bezirkvorstand Halle, ARBEITSKREIS GANZSACHEN, Arbeitsmaterial 1984, 1—66, 73—96 oldal. Összeállította: Franz Stransky [Halle(S)], munkatársa Peter Girlich (Leipzig).

A füzetlen lapokból álló mű német nyelven tárgyalja a Magyar Királyi Posta, majd a Magyar Posta által kiadott díjjegyes nyomtatványokat 1869-től 1983 végéig. Az egyes kiadások felsorolása időrendbeli; számos ábra segíti az azonosíthatóságot.

A mű jó alapul szolgálhat ahhoz, hogy csak a német nyelvet ismerő gyűjtő magyar alapgyűjteményt építsen fel, melyre aztán ráépíthető egy részletesebb, specializált magyar gyűjtemény is. Az értékelés azonban nem a mi általunk ismert és használt arányoknak felel meg.

Hrabál László

FIGYELMÉBE AJÁNLJUK

Elmúlt számunkban közölt cikkünk kiegészítéseképpen a szerző, Voloncs Gábor egy díjjegyes levelezőlapot juttatott el hozzánk, utalva arra, hogy a csehszlovák bélyegek felhasználását engedélyező rendelet a díjjegyesekre is érvényes volt.

Felülnyomás magyar postai anyagon Székelyudvarhelyen 1944/45-ben

BALZSAY ÁGOSTON

Az utóbbi két évtizedben a hazai és külföldi filatelista szakírók igen sokat tettek annak érdekében, hogy — értesüléseik és a rendelkezésükre álló dokumentációk felhasználásával — ismertessék az Észak-Erdély-i Székelyudvarhelyen felülnyomott magyar postai értékcikkek történetét.

Ezt az ismeretanyagot, egy közelmúltban fellelt eredeti dokumentummal kiegészítve és az újabb kutatási eredmények hozzáadásával kívánjuk e tanulmányban bővíteni.

A felülnyomást követően elmúlt több mint negyven év alatt alkalmam nyílt néhány székelyudvarhelyi anyag megtekintésére: gyűjteményekben, cserére, eladásra kínálva, vagy kiállításon. Meglepő és elgondolkodtató tény, hogy az eredetileg 2—20 példányban felülnyomott igen ritka darabok mind gyakrabban „előfordulnak". Ezért feltétlenül szükséges a megtévesztően jól sikerült hamisítványok felismeréséhez az eredeti felülnyomás jellegzetességeinek és ívhelyeinek ismerete.

Az újabb kutatásaink során kialakított ívrekonstrukció, majd az ívtanulmány minden érdeklődőnek lehetőséget nyújt, hogy elkülöníthesse eredeti anyagától a hamisítványokat. Ez alapvető gyakorlati segítség, mivel a kiadás bélyegvizsgálata (prüfolása) az ívhely ismertetőjelek hiányában eddig nem lehetett megoldott.

*Előzmények**

A második világháború folyamán, Udvarhely megye területéről, már a szovjet és román alakulatok bevonulása előtt — 1944. október 12-ét megelőzően — a magyar posta értékcikkeit elszállították. Az ezt követően megjelent román postai szerveket pedig, visszarendelték. Ennek következtében — értékcikkek hiányában — még a működőképes posták is akadályozva voltak. Ezen a helyi hatóságok úgy kívántak segíteni, hogy előbb értékbélyegzőt, majd felülnyomott bélyegeket hoztak forgalomba.

Az előbbieket, az 1. sz. ábrán bemutatott — eddig ismeretlen — okmányszerűen hitelesített leírásból követhetjük nyomon. (1. sz. ábra).

Az értékbélyegzők mindössze 3—4 hétig voltak használatban, a felülnyomott bélyegek kiadása előtt. Bérmentesítésre és a felülnyomás nélküli bélyegek érvénytelenítésére alkalmazták.

Az értékbélyegzők részletesebb ismertetésével — mivel az a készpénzbérmentesítés tárgyköréhez tar-

*A szorosan vett történeti előzmény ebben a témában is egyezik a szerző „Helyi bélyegkiadás Besztercén 1944—45-ben" c. tanulmányában irottakkal (Philatelica 85/1. sz. 29. o.) Ezért ennek újbóli közlésétől eltekintünk.

A szerkesztő

A Székelyudvarhelyi /Odorheiu/
Felülnyomásos Bélyegsorozat.

Szilágyi Ignác megyefőnök és Benki István postai mb. vezető írásbeli meghatalmazása alapján Sipos Géza székelyudvarhelyi ref. kollégiumi tanár megbízást kapott 1944.december 19-én arra nézve,hogy -megfelelő ellenőrzés mellett- a székelyudvarhelyi dohánytőzsdékben maradt magyar bélyegkészletet összeszedje, s azokból megfelelő átnyomás mellett a posta által felhasználható bélyegeket állítson elő. A román posta eltávozása után ugyanis a vármegye bélyegkészlet nélkül maradt, mert a magyar posta teljesen elköltözött volt. Egy ideig a bélyeghiányon kaucsuk-bélyegzőkkel próbáltak segíteni, melyek felirata: "Északerdély - 1 P. /vagy: 2 P/ - Székelyudvarhely - Romania" volt. Rendes levélre és lapra 30 fillér, ajánlott levélre 1 P-s névértékű magyar bélyeget kellett ragasztani, -ezt ütötte felül a posta az 1 ill. 2 P-s bélyegzővel. De a bélyegzőkön nem volt keltezés, a leveleket legesvár nem továbbította, -így e bélyegzők mindössze 3-4 hétig voltak forgalomban. /Az ezzel ellátott, valóban postázott és célhozért levelek igen ritkák!/-

A dohánytőzsdék bélyegkészletét 20-asával, kis, lábbal hajtott nyomdagépen nyomták át,-így állott elő a felülnyomásos bélyegsorozat. Az átnyomás szövege:

Erdély
Transilvania
-.50 P. /illetve: 1.- P. és 2.- P./
Romania

Átnyomattak a következő bélyegek:

1.	400 drb.	-.50 P. / 1	Fillér	Árpád vezér
2.	620 "	-.50 P. / 3	"	Toldi Miklós
3.	1248 "	-.50 P. / 4	"	Hunyadi János
4.	900 "	1.- P. / 4	"	Hunyadi János
5.	98 "	1.- P. / 6	"	Zrínyi Miklós
6.	278 "	1.- P. / 10	"	Gróf Hadik András
7.	172o "	1.- P. / 18	"	Patrona Hungariae
8/a-	2o "	1.- P. / 18	"	" " /fordított!/
8.	16o "	1.- P. / 2o	"	Sacra Corona
9.	8oo "	1.- P. / 30	"	Szent [illegible]
10.	400 "	2.- P. / 30	"	" "
11.	189 "	2.- P. / 30	"	Szilágyi Erzsébet
12.	40 "	2.- P. / 4	"	Kossuth
13.	40 "	2.- P. / 40	"	Debreceni Nagytemplom
14.	20 "	2.- P. / 1.-	Pengő	Sacra Corona

A csonka számok a hibásan sikerültek megszámlisításából származtak. Csonka ivek kipótlására beragasztva átnyomásra kerültek még a következő értékek:

15.	6 drb	-.50 P. / 4	Fillér	Kossuth -/csak pecsételt van, mert levelezőlapokra ragasztva nyomatott át!/-
16.	10 "	-.50 P. / 5	Fillér	Kinizsi Pál
17.	2 "	1.- P. / 2	"	Szent László király
18.	2 "	1.- P. / 10	"	Sacra Corona /régi/.-

Készült ezeken kívül 2,580 drb. levelezőlap -.50 P. felülnyomással. A felülnyomás a 12.és 13.számnál szélesebb szedésű; a levelezőlapokat és a 15. számot egyenként,külön -még szélesebb- szedéssel nyomták.

A bélyegek mindenikét a székelyudvarhelyi posta bocsátotta forgalomba 1944. december 30-án. Udvarhely vármegye területén, valamint Északerdélyben /Marosvásárhely,Kolozsvár/ még 1945. áprilisének közepén is forgalomban voltak. A "délerdélyi" rész tudomásunk szerint nem továbbította az így portózott leveleket.

Székelyudvarhely-Odorheiu, 1945.: julius 30-án,

kollégiumi tanár. volt mb. postavezető.

1. ábra: Okmányszerűen hitelesített leírás a kiadásról

tozik — más alkalommal kívánunk foglalkozni. Előzetesen azonban tudnunk kell, hogy az eredeti értékbélyegzők lenyomata kékes-fekete színű volt.

A felülnyomás története

A vizsgált időszakban Udvarhely megye vezetői Kolozsvárott értekeztek, ahol szóbakerült a bélyegek hiánya is.

A helybeli trafikokban számottevő mennyiségű eladatlan bélyegkészlet és levelezőlap maradt és annak összegyűjtésére intézkedés történt. Még ebben az időszakban is fizetési eszköz volt a pengő, de annak értékromlása a postai díjszabás megváltoztatására kényszerítette a hatóságokat. A rendelkezésre álló értékcikkek alacsony névértéke csak rövid időre fedezhette volna a szükségletet.

Szilágyi Ignác megyefőnök és Benki István mb. postavezető, 1944. december 19-én írásbeli megbízást adott Sipos Géza helybeli ref. kollégiumi vallástanárnak, „hogy a székelyudvarhelyi trafikok magyar postabélyeg készletét beváltásra átvegye, s azokkal ismét elszámoljon", továbbá hogy a „bélyegek átvétele, azok felülnyomata és visszaszámolása rendőrhatósági ellenőrzés mellett kell, hogy megtörténjék."

A fenti idézetek az első legkorábbi írásos dokumentációból valók, amit 1944 december 31-i keltezéssel készített Sipos Géza a pénzügyi elszámoláshoz. (2. ábra.)

Kordokumentáltan bizonyított tehát, hogy az értékcikk begyűjtési akció, majd az új névértékre való felülnyomás és a bérmentesítésre történt felhasználás a helyi hivatalos szervek kezdeményezésére, azok jóváhagyásával lett végrehajtva, ennek következtében *helyi szükségkiadás* jött létre.

A megbízás értelmében Sipos G. és a rendőrhatóság részéről Orbán Imre detektív hat helybeli trafikból a táblázat szerinti postai értékcikkeket szedte össze. (2. ábra.)

TÁBLÁZAT A PÉLDÁNYSZÁMOKRÓL

Sor sz.	Trafikosok neve és címe Székelyudvarhelyen	Hadvezérek sorozatból / 1943 /										Ma.	Na.	Ko.	T.III	Lev.lap
		743 1 f	744 2 f	745 3 f	746 4 f	747 5 f	748 6 f	750 10 f	752 18 f	753 20 f	722 1 P	778 30 f	789 30 f	783 4 f	739 40 f	18 f
1	özv. Kovács Pálné Kossuth u.				1680				1140			1000				1143
2	Hollósy Sándor Orbán B.u.	50		50				90	120			150				400
3	Bánosné Sz. Emma Kossuth u.	375		587	100		98	110	250	70	20	30	200			307
4	Orbán Testvérek Batthyány tér				94			100	160					46	40	140
5	Varga Béla Bethlen u.	170			133				30			53				
6	Balási Ernő Kőkereszt tér		2		200	20			100	90						300
Begyűjtve összesen:		595	2	637	2207	20	98	300	1800	160	20	1233	200	46	40	2590
Selejt fny. előtt:		195		17	7			20	40			33				4
Felülnyomásra került:		400	2	620	2200	20	98	280	1760	160	20	1200	200	46	40	2586
Selejt fny. után:					52	10			20				11			6
Forgalomba került és katalogizálva db sz:		400	* 2	620	2148	10	* 98	** 278 + 2	1740	160	20	1200	189	*** 46	40	2580

Jegyzetek:

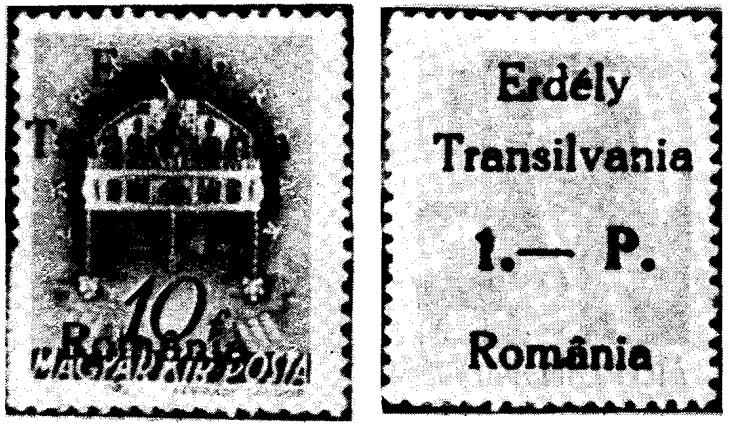
* A Hv. 6 fill. /748/ egyik 18 db-os csonkaivét 2 db Hv. 2 fill. /744/ bélyeg beragasztásával egészitették ki. / 3 sz.ábra /

** A Hv. 10 fill. /750/ 18 db-os csonkaivét, ismeretlen begyűjtési helyről származó 2 db 1941. Templom II/698/ 10 fill. bélyeg beragasztásával pótolták. / 4 sz.ábra /

*** A begyűjtött 1944. Kossuth I /783/ 4 fill.-ből 6 db-ot a levelező lapok nagybetűs szedésével nyomták felül. / 5 sz.ábra /

Rövidítések: Hv=1943. Hadvezérek, T.III.=1943. Templom III, Ko.=1944 Kossuth I, Ma.=1944.Szent Margit, Na.=1944.Nagyasszonyok, fny.= felülnyomás

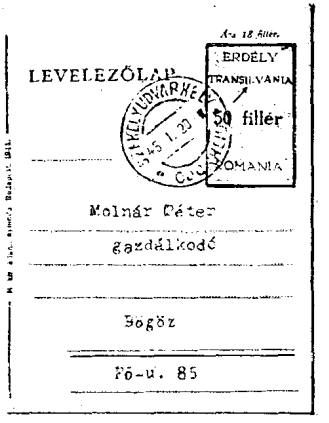
2. ábra: Táblázat a példányszámokról

3—4. ábra: Hiányos ívek kiegészítésére beragasztott bélyegek

5. ábra: Kossuth 4 filléres értéken a díjjegyesekkel azonos felülnyomás

6. ábra: Postán kezelt díjjegyes levelezőlapon az eredeti felülnyomás és ismertetőjele

Az alapbélyegek és levelezőlapok, valamint az új értékre felülnyomott anyag példányszám adatai abszolút pontosak, megegyeznek valamennyi eredeti dokumentáció vonatkozó számadataival.

A begyűjtött anyag teljes vagy csonka ívekben, egy része pedig töredékekben került felülnyomásra, a helybeli Minerva (volt Becsek) nyomdában.

A nyomdai előkészítés során a felülnyomásra alkalmatlan darabokat kiselejtezték.

A felülnyomásra alkalmasnak talált készletet a nyomda műszaki kapacitásának megfelelően 20 db-os (10×2) vízszintes nyomdaívekre tépték. Erről a műveletről bővebben az ívrekonstrukciónál tájékozódhatunk.

A hiányos íveket — két esetben más értékkel — az enyvezett oldalon beragasztással kipótolták. A darabszámuk a 2. sz. ábrán, a táblázaton részletesen megtalálhatók. (3—4 sz. ábra)

Az írásbeli megbízást a posta az elszámoltatáskor bevonta. A későbbiekben készült „Bizonylat a Székelyudvarhelyi felülnyomatos bélyegekről" leírásban utalást találunk arra, hogy a megbízás azt is tartalmazta, hogy a begyűjtött magyar bélyegekből „megfelelő felülnyomással" (Sipos) „a posta által felhasználható magasabb értékű bélyegeket állíttasson elő, melyek a felemelt új postai díjszabásnak feleljenek meg".[3]

Emlékeztetőül: ebben az időszakban (1944 december első felében) már ismert Marosvásárhelyen a román alapbélyegeken „ERDÉLY/TRANSILVANIA" felülnyomás. Feltethetően ezt a mintát követték, kiegészítve az alábbi szövegrészekkel:

Erdély
Transilvania
—. 50 P. (1.—P., 2.—P.)
România

A bélyegképre vízszintesen, három névértékfokozatban és sorrendben nyomták a szöveget.

Az értékcikkek felülnyomása amerikai gyártmányú lábhajtású tégelysajtóval, egy menetben, magasnyomással, fénylő fekete festékkel történt.

7—8. ábra: Hadvezér sorozat és méretazonos felülnyomás a Kossuth (783) és Templom sor (739) nagyalakú bélyegein

9. ábra: Eltolódott felülnyomás az összefüggés bélyegképein

Ugyanez a felülnyomás került 50 fillér értékszámmal, de egyenként és nagy betűkkel 6 db 1944. *Kossuth* (I) 4 filléres (783) bélyegre, melyeket előzőleg levelezőlap nagyságú kartonlapra ragasztottak, majd Székelyudvarhely hk. bélyegzővel — annak elkészülte után (1945. I. 31.) — kezeltek. Ezek csak használtan fordulnak elő. (5. sz. ábra)

Az első példányon a felülnyomás nem volt elég éles, újranyomták és azon kb. 1 mm-es duplanyomat keletkezett.

Ugyancsak ezzel a szöveggel, egyenként, nagybetűkkel nyomták felül a 18 filléres díjjegyes levelezőlapokat. A 6 bélyegen és a forgalomba került 2580 db levelezőlapon a valódiság kritériuma a „TRANSILVANIA" szóban az „L" betű vízszintes szárának jellegzetes törése. (6. sz. ábra)

Először az 1943. Hadvezérek sorozat kisebb alakú bélyegeit nyomták felül. A felülnyomás szövegénél a „Transilvania" utolsó „a" betűje és oldalirányban a térköz a „Transilvania" „T" betűjének talpáig mérve 5 mm. Ezt a térközt, a nagyalakú bélyegeknél — a szedés szövegének bontása nélkül — 18 mm-re széthúzták.

Begyűjtötték és felülnyomták ily módon az 1944. *Kossuth* (I) 4 filléres (783) és az 1943 Templomos sor (III) nagyalakú 40 filléres (739) címleteit is. (7., 8. sz. ábra)

Nyomási eltérések: szellemképek, gyűrődések, összetapadt példányok esetében, vagy a nyomólemezre felvitt egyenetlen — intenzív — festékezés miatt, szétfutó nyomatok is előfordulnak. Ismert eltolódott felülnyomás minden címletből, több bélyegen is. (9. sz. ábra)

Előkerült olyan példány, ahol a szövegnél a „România" szó lemaradt, vagy felülre került.

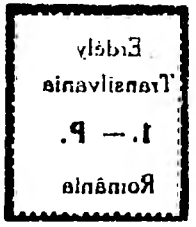
Ritkán, az olajos-zsíros nyomás miatt, a még nem száraz bélyegívre ráhelyezett új íven, hátoldali halvány nyomat is található.

Fordított felülnyomás az 1.—P./18 filléresen (752) ismert, mivel ebből a címletből egy teljes (20 db-os) bélyegívet tévedésből fordítva rakták be a nyomdagépbe. (10. sz. ábra)

A fordított felülnyomás mellett, még az egész ívre kiterjedően gépszínátnyomat is keletkezett. Az ívhelyre történt azonosítás mellett a valódiság ismérve minden eddigi esetben a gépszínátnyomat (11. sz. ábra). Ezek a bélyegek is forgalomba kerültek! Megjegyzem, hogy a felülnyomás valamennyi folyamatát, a selejtezést is — megbízásuk alapján — Sipos és Orbán ellenőrizte és végezte.

10. ábra: Fordított felülnyomás a Hadvezér sor 18 filléres (752) értékén

11. ábra: Gépszínátnyomat a fordított felülnyomású 18 fill. (752) értéken

12. ábra: Négyestömb alsó ívszegéllyel

Ívrekonstrukció és ívtanulmány

Az alapbélyegek többmilliós példányban készültek és kerültek forgalomba, amiből igen sok megmaradt.

Ezek felhasználásával — a már létező hamisítványokon felül — újabb változatok is készülhetnek.

A „Szalay-módszert" követve, nem a hamisítványok ismertetésére, hanem a valódi bélyegek ívhelyre azonosítására törekedtünk; „melynek segítségével minden bélyeg eredeti helye, ívében kimutatható, illetve segítségével ívrekonstrukció készíthető."[4]

13. ábra: Négyestömb jobboldali ívszegéllyel

Tudomásom szerint napjainkig összefüggő eredeti 20 db-os felülnyomott nyomdaív nem maradt meg. A gyűjteményemben levő 2—4—6 db-os összefüggéseket elemezve megállapítottam, hogy azokról már feltehetően a nyomdai előkészítés során az ívszegélyegeket — az alsók kivételével — letépték. Az íveket így lehetett egyformán, ütközésig a nyomólapra berakni. (12. sz. ábra)

A közelmúltban egy —.50./4 filléres (746) négyes tömb jobboldali ívszegéllyel került elő (13. sz. ábra). Ennek létezése azzal magyarázható hogy a jobb oldali ívszegélyt aláhajthatták és az a bélyegek enyvezett hátoldalához tapadhatott, amit nyomás közben nem vettek észre.

Ez a tömb csak a 9, 10. és 19, 20. ívhelyekre azonosítható, átfedéssel pedig, ellenkező állásban a többi összefüggésekkel, az egymás mellett levő ívhelyekhez kapcsolódva alakítják ki a teljes ívet.

A szerencsés véletlennek mondható előfordulás eredményeként sikerült a —.50 P./4 filléres (746) értékből egy 18 db-os csonka ívet, majd ugyanezen

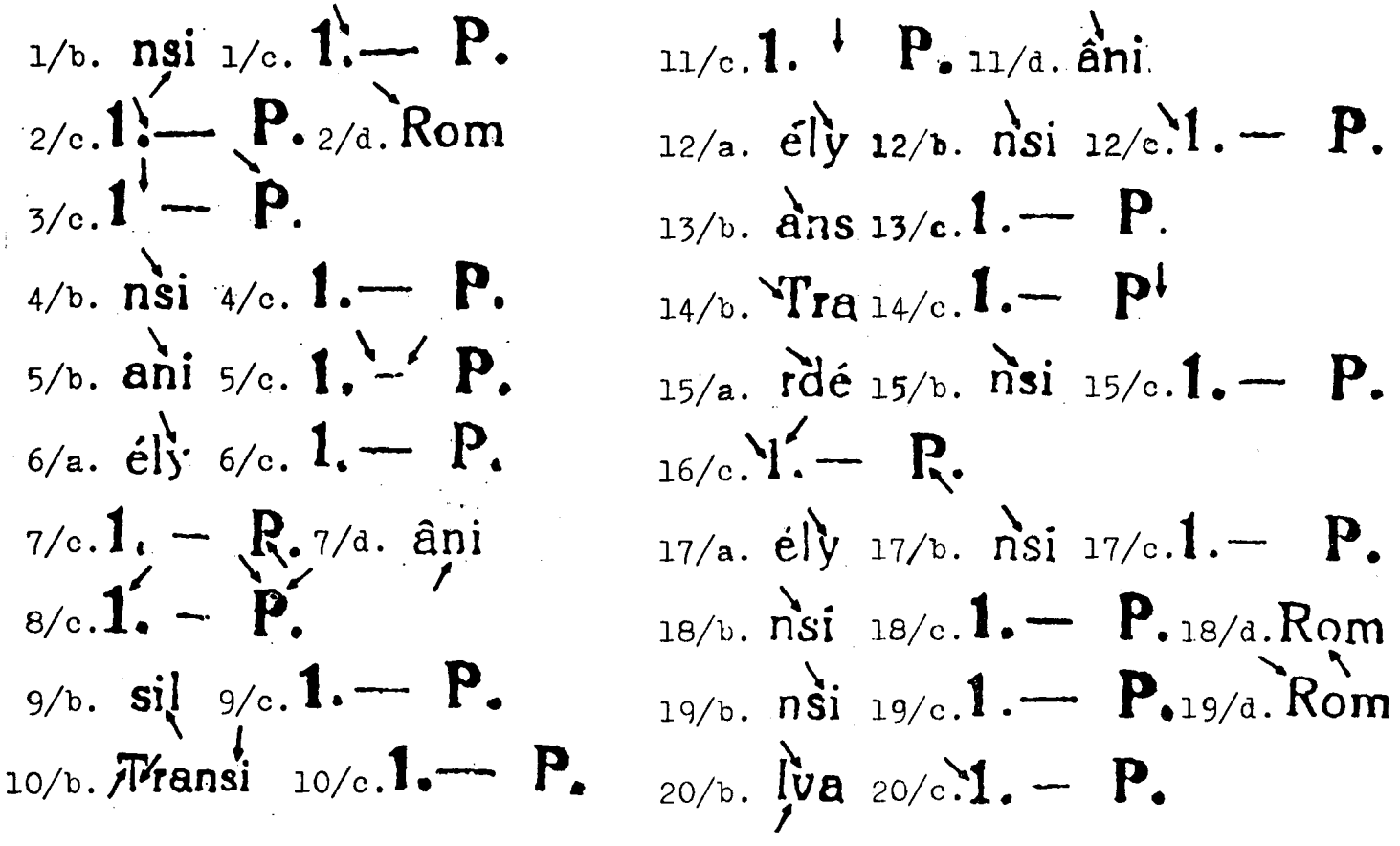

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
a	Erdély	Erdély	Erdély	Erdély	Erdély	Erdély	Erdély	Erdély	Erdély	Erdély
b	Transilvania	Transilvania	Transilvania	Transilvania	Transilvania	Transilvania	Transilvania	Transilvania	Transilvania	Transilvania
c	1.— P.	1.— P.	1 — P.	1.— P.	1. - P.	1.— P.	1. - P.	1. - P.	1.— P.	1.— P.
d	România	România	România	România	România	România	România	România	România	România
a	Erdély	Erdély	Erdély	Erdély	Erdély	Erdély	Erdély	Erdély	Erdély	Erdély
b	Transilvania	Transilvania	Transilvania	Transilvania	Transilvania	Transilvania	Transilvania	Transilvania	Transilvania	Transilvania
c	1. P.	1.— P.	1.— P.	1.— P	1.— P.	1.— P.	1.— P.	1.— P.	1.— P.	1. - P.
d	România	România	România	România	România	România	România	România	România	România
	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20

14. ábra: Összefüggésekből újraalakított teljes nyomdaív az 1.—P-s értékből és a felülnyomás szedésének összefüggő lenyomata

megoldással az 1.—P.-s (Hv. és Ma.) 2—4—6-os tömbök felhasználásával egy teljes 20 db-os ívet rekonstruálni. A 2.—P./30 Ma. filléres értékből, egy 8 db-os tömböt ívhelyre kialakítani, egyedi darabjaimat és a futottakat pedig ívhelyre azonosítani. Így bizonyítottá vált, hogy minden értékfokozatnál a *felülnyomás* szövegének *szedése változatlan.* Az új értékre való áttérésnél csak az értékeljző számokat cserélték — esetleg a kiesett pontokat, vagy a hosszú választóvonalakat pótolták —, a szedés többi része állva maradt (mutálás).

A nyomólemezen a betűk elhasználódása következtében kopások, törések és betűcsorbulások találhatók. Előfordult még a pontatlan szedés mellett, hogy egyforma értékjelző szám hiányában más típust használtak. Ezek mindegyike ívhelyére jellemző és jól felismerhető, más-más ismertetőjellel, vagy jelekkel rendelkezik. Ezek a változatok valamennyi eredeti Székelyudvarhelyen felülnyomott bélyegnél azonos ívhelyen, törvényszerűen mindig ugyanott ismétlődnek.

14/a ábra: Az ívhelyek ismertetőjelei (a 3. ívhelyen a —.50 P után félpont, az 1 P után nincs, a 2 P. után van pont; a 11. ívhelyen az 1 értékjelző szám és a P betű között nincs vonal, a többi értéknél van)

Bemutatom az összes tényezők figyelembevételével kimunkált ívrekonstrukciót, a felülnyomásról egy ívtanulmányt és az ismertetőjeleket (14. és 14/a ábra).

A vizsgálat példányánál minden esetben először az általános jellegzetességeket ellenőrizzük. Pl. a felülnyomásnak egységesen *fénylő fekete* színűnek kell lenni! Valamennyi ívhelyen a pengő érték rövidítése, a „P" betű alakja antikva, ez mindhárom értéknél jellegzetes és jól megkülönböztethető összehasonlítási alap. Ezután keressük meg az előfordulás helyét a betűk lenyomatai alapján, és ha azt megtaláljuk, akkor a bélyeg eredeti.

A kiadás forgalmazásának körülményei

A felülnyomás időpontjában eltérőek a megállapítások. Mást rögzítenek a katalógusok és mást a korabeli, eredeti okmányszerű leírások. Az ellentmondások tisztázásához szükséges a szakirodalomból kiemelt adatok ismertetése:

— Zumstein katalógus: 1947-ig a felülnyomás évét 1944-ben, majd napjainkig 1944. XII. 20-tól—1945. IV. 10-ig jelzi.

— Az 1946. évi Catalog Filatelic (Konrád Katalógus, Oradea) 1944. dec. 15-ét, a 47-es és 48-as katalógusokban pedig már 1944. december 30.—1945. április 10-ét rögzítenek.

— A hivatalos román „Catalogul Mercilor Postale Romanesti" ('74 Bukarest) 1944. december 30.—1945. április 10-ét közöl.

— A Filatéliai Szemlében (72/10. sz.-ban) Kovács Gy. 1944. december hónapra utal, majd ugyancsak a Fil. Szemlében (74/5. sz.-ban) Kolláti Gy. a teljes terjedelmében lehozott „Bizonylat"-ban, 1944. december 30-tól kb. 1944. május hó végéig (kifogytukig) a felhasználás időpontját megjegyzés nélkül fogadja el.[3]

A hiteles Sipos-féle összeállítás szerint „a bélyegek 1944. december 23-án kerültek forgalomba, a pecsétnyomó 1944. december 30-án este."[2]

A postahivatal, hogy az előírásoknak megfelelően kezelhesse a leveleket, egy „HOMORÓDFÜRDŐ" feliratú régi hk. bélyegzőt „SZÉKELYUDVARHELY/ ODORHEIU", kétnyelvűre átvésetett, mely az előbbi időpontban készült el és a bélyegek érvénytelenítésére használták. Okmányszerűen tehát — hk. bélyegző hiányában — csak a fent jelzett időponttól értékelhető és bizonyítható a forgalmazás kezdete.

Első napi bélyegzésnél: 1944. XII. 30-val kezelt —.50 P/3 filléren (2-es ívhelyű) és 1.—P/10 filléren (1941 *Templom II.*, 696 sz.) 14. ívhelyen felülnyomott bélyeget borítékkivágáson mutatunk be. (15. sz. ábra).

15. ábra: Elsőnapi bélyegzés borítékkivágáson

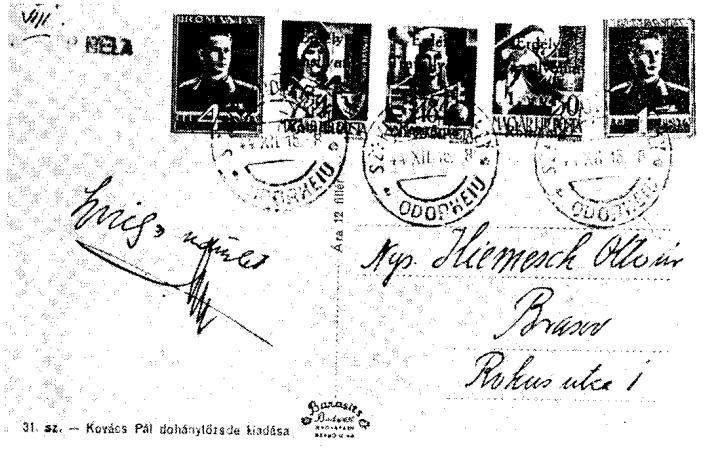
A forgalomból történt kivonás időpontjában sem egységesek a megállapítások. Egyelőre levelezési anyagon, értékelhető hk. bélyegzés későbbi keltezéssel, mint 1945. április 9-e, nem került elő.

A gyűjtőknél levő — eredetinek vélt — futott anyagon visszaállított szívességbélyegzések találhatók, mint pl.: 44. XII. 15. (16. sz. ábra)

A katalógusok eltérő adatai keltik a bizonytalanságot, ezért kell rögzíteni az első nap dátumát.

Az új értékre felülnyomott értékcikkek forgalmazásának megismerésére legalkalmasabb Sipos G. pénzügyi elszámolása.[2]

A trafikokból begyűjtött anyagért (1,400.20 P értékben) a régi névértéknek megfelelően, új értékre felülnyomott bélyegekkel és levelezőlapokkal (1,439.50 P értékben) a hat trafikost természetben kártalanították. A különbség (—.70 P) alapbélyegekben került visszaszámolásra.

16. ábra: Visszaállított hely-keletbélyegző lenyomat képeslapon

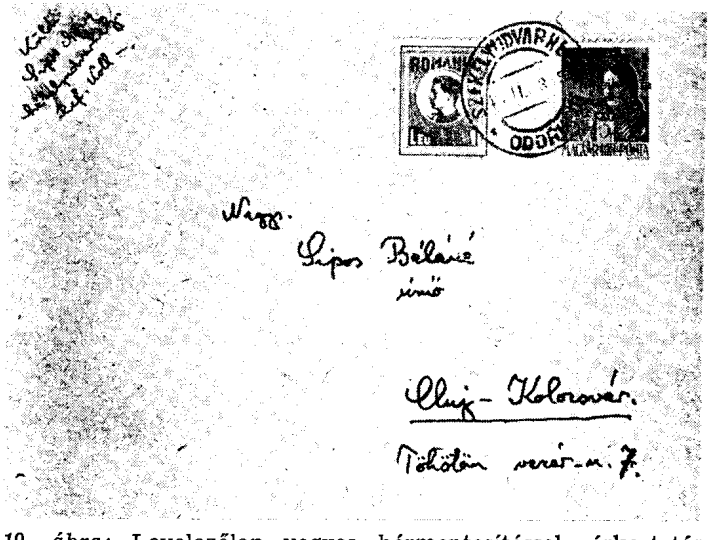
17. ábra: Alacsony példányszámban felülnyomott ritka darabok

A készkiadások, mint a nyomda költsége (a Minerva nyomdának 160.—P), a hk. bélyegző átalakítása, átvésése Knobloch nevű vésnöknek (75 P-t) készpénzben Sipos G. előlegezte. Ezt az összeget, valamint a fáradozásaiért a felülnyomott bélyegek (6500 P bélyeg és 1290 P levelezőlap, új névértéke összesen: 7790 P) új értékének 3,3%-át (214.50 P-t) Sipos G. felülnyomott bélyegekben kérte és kapta meg.

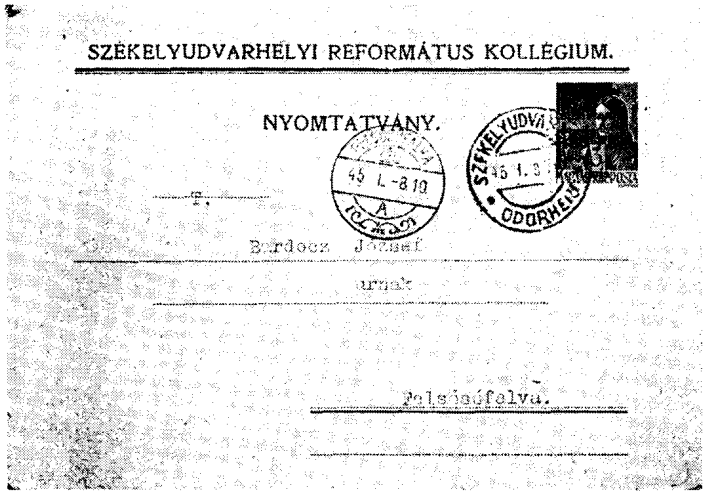
A posta emlékajándékként egy-egy különböző névértékű sorozatot térítésmentesen adott: Szilágyi Ignác megyefőnöknek (aki ennek ellenére 15.50 P-t, a névértékét, a postának befizette), Dobos Ferenc polgármesternek, Sámuel Mihálynak a MADOSZ elnökének, a rendőrkapitánynak, a rendőrségi ügyosztály, valamint a Minerva nyomda vezetőjének és végül Orbán Imre detektívnek.

Az ajándéksorok összege (101 P), a készkiadások (449.50 P) és a trafikosoknak visszaadott értékcikkek összegének (1 439.50 P) levonásával a postának 5800 P-nek megfelelő értékcikk került a birtokába.

Az új értékekre felülnyomott bélyegeket és levele-

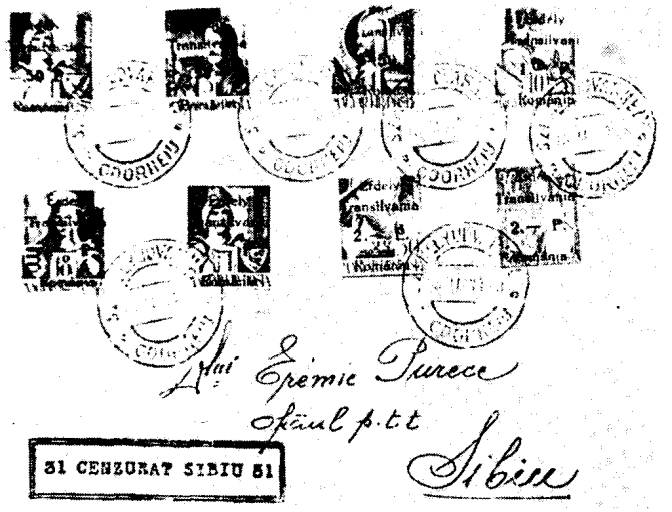

19. ábra: Levelezőlap vegyes bérmentesítéssel, érkeztetés nélkül

18. ábra: Két díjhelyes levelezőlap, indításkor és érkezéskor kezelve

20. ábra: Cenzúrázott boríték filatelista célra bérmentesítve

zőlapokat a helybeli postán, s ugyancsak a helybeli hat trafikban árusították, de erre lehetősége volt a megajándékozottaknak is.

A díjszabást a posta önállósága folytán — ami a címletek értékfokozataiból is látható — a változó általános árszínvonalhoz alakították.

Bérmentesítés: levelezőlapra —.50 P (mint a felülnyomott díjjegyeseknél), levélre 1 P és ajánlott levélre 2 P új értékre felülnyomott bélyeget kellett ragasztani. Az új bélyegeket román bélyeggel vegyes bérmentesítésként is elfogadták. A kevés példányszámban felülnyomott postai anyagból maradványkészlet — a két-három hónapot megért kiadásból — jelentős mennyiségben nem maradhatott meg. Állítólag az is megsemmsiült, de nem hivatalos úton.

A kiadás katalogizálása és filatéliai értékelése

A katalógusok 1—1 bélyegképen hozzák és 14 névértéken értékelik a sorozatot. Az okmányszerű ada-

tok szerint viszont a felülnyomást 15 különböző címletű alapbélyegre, de 18 névértékre alkalmazták.

A kiadásra kerülő „A magyar bélyegek kézikönyve" már helyesen 18 új névértékre változtatott bélyegű sorozatot ismertet.

Külön figyelmet érdemelnek az igen alacsony példányszámban felülnyomott ritka darabok, melyeket a 17. sz. ábrán mutatok be.

Az általános postai helyzet azonos volt a szakirodalomból már ismert egyéb területeken tapasztaltakkal.

Ez időben rendszeres postaforgalomról nem beszélhetünk. A levelek továbbítását, alkalomszerűen — ha akadozva is — de időnként biztosították. A helybeli szóhasználat szerint „sapka alatt, vagy zsebben" utazott a küldemény.

A bélyegeket a lakosság jogos igényeinek kielégítésére, bérmentesítésre használták, magán és hivatalos leveleken, helyben és Udvarhely megye területén.

Bemutatunk két levelezőlapot Székelyudvarhelyről — Felsősófalvára indítva, 45. I. 3-án és 45. I. 5-én. Mindkettő 45. I. 8-án lett érkeztetve (18. sz. ábra).

Egy levelezőlapot Székelyudvarhelyről Kolozsvárra címezve vegyesen bérmentesítettek. Indítva: 45. II. 3-án (érkezési bélyegzés nélkül). (19. sz. ábra)

A bemutatott küldemények általában filatelista levelek.

A szakirodalom szerint a cenzúra Dél-Erdély felé nem továbbította az így bérmentesített leveleket, de ez a Székelyudvarhelyről — Sibiu-ra (Nagyszeben) címzett levél mégis átcsúszott. (20. sz. ábra)

A további szempont, hogy megfelelő mennyiségű „futott anyaggal" lehessen még hitelesebben bizonyítani a bélyegek rendeltetésszerű felhasználását. Remélhetően ebben a gyűjtők tevőleges részvételére számíthatunk.

Tapasztalat szerint a használt egyedi darabok előfordulása a gyakoribb! De ne tévesszen meg senkit, ezek nagyobb része ívhelyre nem azonosítható, tehát más szedésből és a hivatalos kiadáshoz nem tartozó egyéb értékek felülnyomásával készült hamisítványok.

A téma gyűjtői és a magam nevében is hálás köszönetet mondok Sipos Géza filatelistának, aki a felülnyomás kivitelezésének szellemi irányítása mellett annak adminisztrációját is intézte. Ezzel a tevékenységével és a már korábbi írásaival hozzásegített bennünket, hogy a mai gyűjtőknek és az utánunk jövő korosztálynak átadhassuk a kiadás hiteles postatörténetét.

Külön köszönet mindazoknak, akikkel együttműködve sikerült a témát ilyen mélységben feldolgozni.

JEGYZET

1. Sipos—Benki: „A székelyudvarhelyi (Odorheiu) felülnyomásos bélyegsorozat". Székelyudvarhely, 1945. július 30. (Kézirat, eddig egy példányban ismert.)
2. Sipos—Benki: „A székelyudvarhelyi bélyegek elkészítésének története". Székelyudvarhely, 1944. dec. 31. (Kézirat, összeállítás a hatóságok részére, 5 gépelt oldalon, 5 példányban.)
3. Sipos—Benki: „Bizonylat a székelyudvarhelyi felülnyomatos bélyegekről." Székelyudvarhely, 1945. júli. 30. (Megjelent a Fil. Szemle Budapest, 1974/5. sz.)
4. Névi Pál: „Magyar Bélyegek Monográfiája" I. kötet, Budapest, 1965. 78. old.
5. Filatéliai Szemle, Budapest, több évfolyama.

A „D" típuscsoporthoz tartozó bélyegzők használata

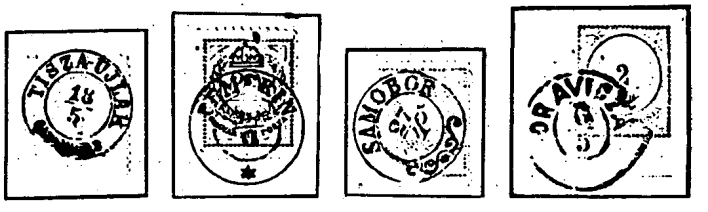
VOLONCS GÁBOR

A D típuscsoporthoz tartozó kétkörös, B2 rendszerű hely-kelet bélyegzők az osztrák postaigazgatás első és második hivatalos, központilag rendelt bélyegzői voltak. A pálmaleveles díszítésűek gyártási ideje 1840—57, a csillagdíszítésűeké 1840—50 közé tehető. Ehhez a típuscsoporthoz tartoznak még az eltérő díszítőelemes postamesteri bélyegzők.

A *Monográfia* II. kötetében feltüntetett időnél jóval későbbi kiadású bélyegeken is találhatunk D típusú bélyegzéseket. Ez késztetett arra, hogy a késői felhasználásra vonatkozó elérhető adatokat összegyűjtsem. Mivel a bélyegzők rendszerüknél fogva évszámot nem tartalmaznak és a levelek, levelezőlapok, egyéb objektumok, amelyekről a használati idő megállapítható volna, igen kevés számban fordulnak elő, ezért a különböző levélborítékrajzú bélyegkiadásokon levő előfordulásokat foglaltam táblázatba.

Egyes esetekben a Monográfiában feltüntetett évszámnál még tíz évvel később is előfordulnak D típusú bélyegzések. Ez talán azért lehetséges, mert a II. kötet megjelenésekor még nem volt ismert a Mentényi-féle gyűjtemény, amelynek előkerülése lehetővé tette a posta által használt bélyegzők 98%-os teljességgel való közreadását. Ennek birtokában a szerző bizonyára az F típusú bélyegzők gyártási évével zárta volna a D típusú bélyegzők használati idejét és nem használta volna az „U" (után) jelölést. Ez az elv azonban csak általában igaz és nem minden esetben helytálló. A hivatalok több mint a fele valóban az F típusú bélyegzők használatbavételekor lecserélte a D típusúakat. Jónéhány hivatal, valószínűleg a megnövekedett forgalom miatt, továbbra is párhuzamosan használta a régi és az új bélyegzőt. Pl.: Felsőbánya, Jászberény, Paks, Moór stb., holott a 70-es években már rendelkeztek az F típusú bélyegzőkkel is. Oravicza postahivatala kétféle, díszítmény nélküli kétkörös bélyegzőt is használt. A bemutatott annyiban tér el az általánostól, hogy betűtípusa groteszk és a belső gyűrű ellipszis alakú. Feltételezem, hogy ez szintén postamesteri bélyegző.

A levélborítékrajzú bélyegeken a D típusú bélyegzések előfordulása általában ritkának mondható. Leginkább találkozunk (gyakoriságuk sorrendjében) Moór, Paks és Felsőbánya bélyegzőivel. Ez utóbbit még az 1900-as években is használták érkezési bélyegzőként.

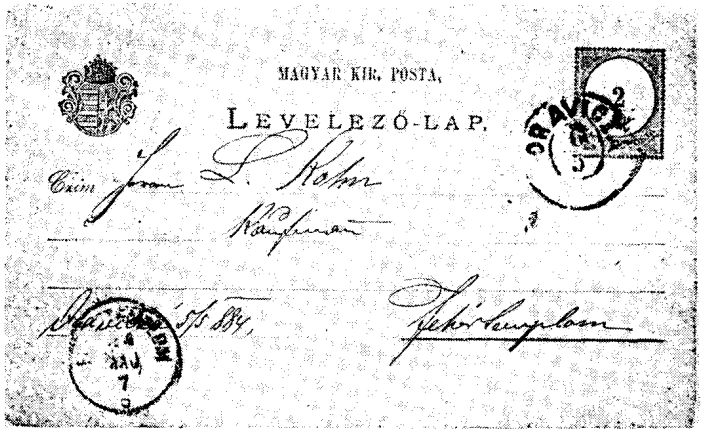

Helységnév	1874	1881	1888	1898	F típusu bélyegzőt is használt
Báttaszék	▬				1870–
Bizovac	▬	▬			
Csongrád	▬				
Detta	▬				1873–
Eörkény	▬				
Felső-Bánya	▬	▬	▬	▬	1869–
Gracac	▬	▬			
Huszt	▬				1869–
Jászberény	▬	▬			1873–
Jablonka	▬				
Kossova	▬				
Kula	▬				
Margitta	▬				
Militär-Kriz	▬	▬			
Moór	▬	▬			1877–
Nádudvar	▬				
Nagy Barod	▬				
Nagy Léta	▬	▬			
Nemes Vid	▬				1871–
Oravicza	▬	▬			1874–
Paks	▬	▬			1875–
Peterwardein	▬	▬			
Privigye	▬				1870–
Sárbogárd	▬				
Temerin	▬	▬			
Tisza Újlak	▬	▬			
Vámosfalva	▬	▬			
Warasdorf	▬	▬			
Zermanien	▬				

POSTAMESTERI BÉLYEGZŐK

Gradiska	▬	▬			
Keszthely	▬				1870–
Lucsivna	▬				
Nagy Becskerek	▬	▬			1871–
Samobor	▬	▬			
Soroksár	▬	▬			
Szathmár	▬	▬			1872–

Felhívom a gyűjtők figyelmét a D-típusú díszítményes bélyegzők használati idejének további meghatározására és a még hiányzó adatok összegyűjtésére, különös tekintettel azokra a helységekre, ahol párhuzamosan használták mindkét bélyegzőt. Valószínű a felbukkanása a felsoroltakon kívül más helységek, főként kisebb horvátországi postahivatalok D típusú bélyegzéseinek a levélborítékrajzú bélyegeken.

FIGYELMÉBE AJÁNLJUK

Könyvismertetés

A filatelista kutatómunka hasznos segédeszközei a rendszeresen kiadásra kerülő helységnévtárak, a régi kiadások — különösen a múlt századbeliek, amelyek többnyire német nyelvűek — azonban nehezen hozzáférhetők. A reprint (újnyomat) kiadásban 1984-ben megjelent

MAGYARORSZÁG GEOGRAPHIAI SZÓTÁRA
MELLYBEN MINDEN VÁROS, FALU ÉS PUSZTA
BETŰRENDBEN KÖRÜLMÉNYSEN LEÍRATIK
KIADTA FÉNYES ELEK
PESTEN 1851, NYOMATOTT KOZMA VAZULNÁL

címet viselő, 288+352 oldalas 2 kötet, melynek ára 220 Ft, mai fogalmazással szólva voltaképpen helységnévtárnak is nevezhető.

A műnek igen nagy előnye, hogy magyar nyelven nyújt bepillantást a múlt század közepének helyelnevezési, földrajzi, népességi, nemzetiségi, vallási, gazdasági, közlekedési, postai, helyesírási stb. közállapotára, ezért a kutatóknak nélkülözhetetlen forrásmunkául szolgálhat.

Hrabál László

Bélyeggyűjtés, érték, érdek

VISNYOVSZKI GÁBOR

Ez az írás nem szerkesztőbizottsági állásfoglalás, hanem a szerző egyéni véleményét summázó cikk, a *Filatéliai Szemle* „Öné a szó" rovatához hasonlóan, ahhoz kapcsolódva. Eredetileg oda is szántuk, de terjedelme és tárgyalásmódja miatt célszerűbbnek láttuk a Philatelicában való közzétételt.

Az utóbbi évek gazdasági gondjai és a minden vonatkozásában felgyorsult életritmus a bélyeggyűjtés problematikus kérdéseit is felszínre hozták, egyéni, szervezeti és nemzetközi vonatkozásban egyaránt. A Magyar Rádióban felvetett, de már korábban gazdasági hetilapjainkban is megfogalmazott kérdések elsősorban modern bélyegeink értékére, azok külföldi és belföldi piaci helyzetére irányultak, jelezve, hogy a téma már túlnőtt a MABÉOSZ keretein, ám egyúttal azt is, hogy a közvéleményben a bélyeggyűjtésről kialakult fogalom meglehetősen egysíkú. A Filatéliai Szemlében kibontakozott további vita során a hozzászólások ebből a közegből alig mozdultak ki. Elsősorban ez utóbbi késztetett arra, hogy — lapunk célkitűzéseitől kissé eltérően — elvi kérdésekkel foglalkozzam. Az is inspirált, hogy azok, akik életük alkonyán hozzásegítettek a magyar bélyegkincs szépségeinek megismeréséhez, már nem emelhetnek szót e vitában (gondolok itt Madarász Gyulára, Rend Ferencre, Pákozdi Lászlóra).

Tudomásul kell végre venni, hogy a bélyeggyűjtési tevékenység — ennek megfelelően a filatelisták tábora — nem uniformizálható, hanem sokrétű és szerteágazó. Megmutatkozik ez a Filatéliai Szemle tartalmában, a köri taggyűléseken, a szövetségi munkában, és érzékelhető volt a vitákban is. Nagyon fontos lenne végre tárgyilagos, tiszta képet kapni arról, hogy ma Magyarországon *kik, hányan és hogyan* (milyen fokon) gyűjtenek bélyeget, hiszen ennek alapján tűzheti ki céljait a bélyeggyűjtők szervezete, a Szövetség vezetősége.

A választ megadni nem könnyű, hiszen a MABÉOSZ területi rendszerben szervezett egyesület, amelynek kisebb szervezeti egységei, a körök elsősorban az újdonság biztosításáról gondoskodnak. Egységes szervezetről tehát elsősorban ebben a vonatkozásban beszélhetünk. Nem célom a MABÉOSZ és a Magyar Posta kapcsolatának elemzése, azt azonban végre be kell látni, hogy e kapcsolat régebben kedvező oldalai ma már a kibontakozás gátjaivá váltak. A *minden gyűjtőnek minden újdonság* biztosítása a gyűjtők közötti cserét, az értékek differenciálódását gyakorlatilag megszünteti, másrészt azáltal, hogy a MABÉOSZ a gyűjtők számára — érthetően — csak valamennyi újdonság azonos mennyiségben való igénylését teszi lehetővé, megszűnik a Posta felé minden visszajelzés lehetősége a kiadott bélyegek elfoga-

dásáról vagy elutasításáról (közgazdasági, nem formális relációban). Ennek következtében a külföldi piac szerepe megnő, és jelentőségénél nagyobb mértékben hat a bélyegkibocsátásra. Ez az alaphelyzet nem kedvező a bélyegek értéke szempontjából.

De lépjünk tovább, mielőtt elkövetnénk azt a hibát, hogy a magyar bélyeggyűjtést összetévesztjük az újdonságvásárlással.

A Filatéliai Szemlében megjelent vélemények jobbító szándékuk ellenére sok vitatható megállapítást tartalmaznak. Az 1986/5. számban pl. Harmath János megfogalmazza a gyűjtés célját, miszerint a gyűjtő vagy minél több bélyeg megszerzésére, vagy vagyonképzésre törekszik, de „A gyűjtés lehet ugyanakkor olyan örömöt okozó szenvedély, ahol a bélyeg témája csigázza fel a gyűjtő érdeklődését, ami aztán megismerési tevékenységre, búvárkodásra, önművelésre ösztönöz."

Ez a kategorizálás elég elnagyolt, és tendenciája tükrözi a bélyeggyűjtő utánpótlás helyzetének kettősségét. Az ifjúsági bélyeggyűjtők nevelésében a bélyeg elsődlegesen tantárgyi segédeszközként funkcionál. Ennek következtében bélyeggyűjtő utánpótlásunk szakmai ismeretei igen alacsony színvonalúak. A bélyeg közművelődési, pedagógiai szerepének túlhangsúlyozása (mondom ezt anélkül, hogy a bélyeg ilyen szerepét alábecsülném) nagyon sokszor éppen a szakmai ismeretek hiányának elkendőzésére szolgál.

A bélyeg valóban felhasználható a közművelődési célok megvalósítására, de ha ez fő feladatává válik és ennek megfelelően a filatéliai alapismeretek rovására általános műveltségi elemek lépnek előtérbe, akkor számolnunk kell az utánpótlás elsorvadásával. Mint MABÉOSZ alkalmazottnak, öt évvel ezelőtt módom volt a legkiválóbb ifjú gyűjtőkkel egy tesztet csinálnom, amely egyértelműen bizonyította modern bélyegeink alapvető ismereteinek hiányát. Példaként említhetem az ifjúsági vetélkedőkön a fogazatmérést, amely öncélú elemmé vált, hiszen a gyerekek mechanikusan végzik, anélkül, hogy értelméről, jelentőségéről fogalmuk lenne.

A bélyeggyűjtés kategóriáinak kialakulása évszázados múltban gyökerezik az egész világon. A gyűjtés fontos eleme az egyéni megközelítés, hogy a gyűjtő saját akarata, elképzelése szerint gyűjtsön, kiváljon, eltérőt, többet, érdekesebbet „alkosson" a gyűjtés folyamatában. Ugyanakkor a bélyeggyűjtő közösség nélkül sem képzelhető el, hiszen gyűjteménye érdekességét, értékét csak viszonyítva konstatálhatja. A hagyományos filatélia értékeinek alapja ennek megfelelően a bélyegek ritkasága, amely egy természetes folyamat eredményeként alakult ki abban az időszakban, amelyben a bélyeggyűjtésben a rendeltetésszerű használat dominált. Ezeket az értékeket a világ minden országában őrzik, ápolják, hiszen minden nemzet kultúrájához és nemzeti vagyonához hozzátartoznak (a kulturális és a financiális érték szétválasztása nélkül).

Mennyire tudjuk mi megőrizni hagyományainkat és értékeinket? A kép ezen a téren lehangoló. Filatéliai értékeink védelme többnyire arra redukálódik, hogy szemére vetjük a Magyar Filatélia Vállalatnak a külföldre való „elkótyavetyélést". Arra már kevesen gondolnak, hogy ez a felvetés akkor jogos, ha értékes és ritka darabok a belföldi piac megkerülésével kerülnek külföldre. De hol a belföldi piac? Komoly bélyegeink belföldi forgalma látszólag csak a MABÉOSZ árverésére redukálódik, évi két alkalommal. Való igaz, hogy a Magyar Filatélia Vállalat is többet tehetne a belföldi piac fellendítéséért (sajnos a júniusi Filatéliai Szemlében közölt helyreigazítás ellenére sem mondhatjuk, hogy komoly vagy akár közönségesebb régi magyar anyag közönség számára való értékesítési szándékáról értesülhettünk volna az utóbbi években), de erre kötelezni nem lehet.

A magyar bélyeg értékének védelme, deklarálása elsősorban a gyűjtők, és így a MABÉOSZ feladata volna. Ha átlapozzuk a Filatéliai Szemle évfolyamait, számos tudósítást olvashatunk külföldi nagy árveréseken elkelt ritkaságokról. De találunk-e utalást arra, hogy itt, Magyarországon gazdát cserélt egy Nagymánya vagy egy fordított Madonna? Nem. Ennek okai

összetettek, de a levonható tanulság egy: sokkal többet kell tennünk a még fennálló ellentmondások feloldására, mert csak így lehet eredménye még meglevő értékeink itthontartására, esetleg külföldön lévő érdekességek behozatalára irányuló elvárásainknak.

Amíg a gyűjtők zöme megütközik azon, hogy egy-egy alulárazott árverési darab — kemény csata után — 4—5-szörös áron jut új tulajdonosához, ahelyett, hogy elismerő tisztelettel adózna annak a gyűjtőnek, aki pénzét egy-egy értékes, egyedi darabra fordítja, igazán nem vethetjük az exportőrök szemére kiviteli tevékenységüket. Más kérdés, hogy elvi álláspontunk természetesen a jelenlegi üzletpolitikát vitatókétól nem esik távol.

Az ellentmondások között említhetném a komoly magyar anyagok sorsát, a nagy gyűjtői hagyatékokat. Egyrészt kívánatos volna ezek egybentartása (pl. a Bélyegmúzeum tulajdonában), ám ez a bélyeganyag gyűjtői forgalomból való kivonásával járna. A bélyegek sorsa az, hogy összegyűjtsék őket, majd ismét szétszóródjanak, és más gyűjtőknél, egy másik generációnál más formában újra gyűjteménnyé alakuljanak. Ez utóbbi jobban élteti a gyűjtést, mint az előbbi megoldás. A fenti ellentmondást úgy lehetne feloldani, hogy nem magukat a bélyegeket, objektumokat kell konzerválni, hanem minél több publikációban kell azokat közismertté — közkinccsé — tenni. Esetleg rendszeres nyilvántartásuk, feltérképezésük végleges megoldásáról is gondoskodni kellene (amit Madarász Gyula egyszemélyben látott el, haláláig), intézményesen. Ebben lenne szükséges a MABÉOSZ és a Bélyegmúzeum együttműködése, természetesen nem formálisan, hanem hatékonyan. A nagy gyűjtemények egyben tartása ma már egyre nehezebb, mert összértékük is mind nagyobb. Ilyen gyűjtemények esetenkénti árverezése sokat lendíthetne a belföldi gyűjtésen.

Tulajdonképpen az is elgondolkoztató, hogy pl. a Filatéliai Szemlében egyetlen riportot sem olvastam bélyegkereskedőkről, holott hetilapjainkban ilyen riport már nem is egy alkalommal megjelent. Az ő szerepükkel kapcsolatos félreértések és tévhitek eloszlatásában vagy tisztázásában egy-egy cikk sokat segíthetne. Végülis a belföldi piac — a bélyeg első száz évét tekintve — az ő közreműködésükkel funkcionál (igazolják ezt a Szemlében megjelent hirdetésarányok).

De térjünk vissza a gyűjteményekhez, értékükhöz, értékesítési lehetőségeikhez. Helytelen egyoldalúan bírálni akár a Magyar Posta, a Magyar Filatélia Vállalat vagy a kereskedők fel- vagy visszavásárlási készségét. A gond inkább az, hogy ha egy-egy idősebb gyűjtőtársunk eltávozik körünkből, az örökösök nem azon tanakodnak, hogy ki folytassa a bélyeggyűjtést, hanem azon, hogy hogy osszák el az érte kapható pénzt. A kínálat különösen a modern bélyegekre jellemző, mert olyanok is jelentkeznek eladási szándékkal, akik a bélyegek megvásárlását csak pénzbefektetésnek szánták. Ennek okairól felesleges polemizálni (legfeljebb annyit jegyezhetünk meg, hogy az 1968. évi küldöttközgyűlésen a postavezérigazgató sem a közművelődési szerepet, hanem az érték emelkedését hangsúlyozta). Minden érintett szervnek és minden gyűjtőnek arra kellene törekedni, hogy a kínálat csökkenjen, a kereslet, a felvevőképesség nőjön. A készletek mégiscsak végesek, és előbb-utóbb elfogy majd a felesleg. Ahhoz, hogy ez bekövetkezzen, tudatos és őszinte együttműködésre van szükség.

A világon kiadott bélyegek száma egyre nő, sokkal jobban, mint a potenciális felvevőképesség. A kínálat ennek megfelelően abszolút értelemben növekszik. De a bélyegek fogynak is, tönkremennek, megsemmisülnek. A kereslet differenciálódik, rövid és hosszú távú igények szerint. Az értékrendek törvényszerűen alakulnak: az irreális árak letisztulnak, a valódi értékek megbecsülése előbb-utóbb érvényesül. Ám a spontán értékalakulás mellett a gyűjtőtársadalom fellépése is szükséges az értékek alakulásának irányításában, a meglevő értékek védelmében, gondozásában. Itt van a legtöbb tennivalónk nekünk is.

A meglevő bélyeganyag leginkább a publikációk-

kal és a kiállításokkal népszerűsíthető. A kiállítások azonban lassan — verseny jellegüknél fogva — erre már nem lesznek alkalmasak. A kiállításnak kétféle célja lehet: gyűjteményeket mutatni *gyűjtőknek* vagy *még nem gyűjtőknek.* Az előbbiek a versenykiállítások, az utóbbiak a bemutatók. Mivel a gyűjtés egyre inkább szakosodik (versenyben maradni csak így lehet), a kiállítók egyre specializáltabb anyagokkal jelentkeznek, a kiállítás elszakad az általános gyűjtéstől (jellemző erre az, hogy gyakran a zsűritagok sem járatosak az egyes területeken). Ez viszont azzal jár, hogy az érdeklődés csökken, a kiállítások valójában érdektelenné válnak. Hozzájárul ehhez viszonylag sűrű voltuk is. Az ifjúsági kiállítások más jellegűek: indítékuk elsősorban kollektív, és a közösségből való kilépés után megszűnő ösztönzés miatt csak kisszámú gyűjtemény marad meg hosszabb távon. Ezek az anyagok nem annyira gyűjteményekre épülőek, hanem egy-egy témára irányulva állnak össze. Elgondolkodtató — akár az 1986. évi ifjúsági anyagokat nézve is —, hogy milyen nagy a szakadék a hagyományos gyűjtés lehetőségei és a tényleges utánpótlás között.

Ebben persze mi is ludasak vagyunk. A Szemle hasábjain is megjelennek olyan írások, amelyek azt sugallják, hogy a régi bélyegek megszerzése ma már — főleg anyagi okok miatt — szinte nem is lehetséges, alátámasztva ezt az állítást százezer Ft-os nagyságrendű katalógusadatokkal. Ez rendkívül félrevezető gondolatmenet, részben azért, mert a teljességre hivatkozik annak valóságos értelmezése nélkül. A teljességre való törekvés a gyűjtés éltető eleme, ami egyúttal önmaga ellen hat, hiszen minél teljesebb a gyűjtemény, annál kevesebb a lehetőség a bővítésre. Minél jobban leszűkítem a gyűjtés határait, annál kevesebb lehetőséget hagyok a gyűjtés örömeinek élvezésére. Vagyis a teljesség nem lehet cél, csak a *teljességre törekvés* — fogalmazhatnánk időszerűbben úgy, hogy törekvés a minél több, minél szebb bélyeg birtoklására, minél komolyabb és értékesebb gyűjtemény kialakítására.

A legjobb tehát annak, aki mindent gyűjt (és ez főleg a gyerekek szintjén ideális!). Magasabb szinten a szűkítés természetesen anyagi és ráfordítható idő szempontjából is szükséges. A teljesség amúgy is fiktív. Ha fiatal gyűjtőinket lebeszéljük arról, hogy gyűjteményükben ott legyen egy-egy szép bélyegzésű *Réznyomatos* 5 kr-os, vagy az egyszerűbb *Turulos* címletek, nagyon nagy hibát követünk el. Ezért kell vitába szállnom dr. Mocsáry Lászlóval, aki a „sokaságra" hivatkozik, azokra a gyűjtőkre, akik nem szeretnének mást, csak egy emberöltőt felölelő gyűjteményt megszerkeszteni. Ha ez így elfogadható lenne, akkor arra a következtetésre jutnánk, hogy az ember elkezd bélyeget gyűjteni, haláláig vásárolja az újdonságot, majd az örökösökre hagyja a gyűjteményt, akik azt nem tudják semmire sem használni, mivel a tömegek csak saját koruk bélyegeit gyűjtik. Mindez úgy hangzik, mintha a zenekultúrát a popzenére, az aktuális könnyű- és komolyzenére redukálnánk és elfelejtenénk Bachot, Vivaldit és Bartókot, vagy értésüket egy szűk rétegre hagynánk kiváltságként. Persze ilyen sántikáló hasonlat helyett azzal is érvelhetnénk, hogy ezer különféle régi magyar bélyeg ma néhányszáz Ft-ért könnyen hozzáférhető.

Én egyébként nem szeretem a „tudományos" és a „kutató" szavakat a bélyeggyűjtésben. Ezek elburjánzása ad lehetőséget arra, hogy az „eredményes szakírók" és a „tekintélyes tudományos kutatók" kifejezések — kissé ironikusan is — a gyűjtők tömegeivel való szembenállást jelképezhessék. Valójában ugyanannak a dolognak a fokozatairól van szó, és a szakíró kifejezés tulajdonképpen azt fedi, hogy olyan illetőről van szó, aki *ért a bélyegekhez* (az átlagos tudásszint felett) és tudását irodalmi szinten át is képes adni másoknak (továbbá írásaiban *többnyire a bélyegről* van szó).

Ha jól végiggondoljuk, akkor a modern bélyegek értékgondjaiban szerepet játszik annak a gyűjtői tevékenységnek a hiánya is, ami a megelőző évszázadban a filatelisták értékképző munkájaként jellemezhető. Ez a munka viszont nem nélkülözheti a hagyo-

mányos értékek ismeretét. Az a véleményem, hogy a hagyományos gyűjtési alapismeretek birtoklása nélkül semmiféle gyűjtői munka nem lehet eredményes. Való igaz, hogy az idők változnak, ám a tapasztalat azt mutatja, hogy elsősorban a klasszikus típusú elemek idő- és értékállóak, és az üzleti indíttatású elemek hullanak ki az idő rostáján — az egész világon. Helytelen lenne tehát olyan szemléletet tudatosítani, hogy a bélyeg külalakja vagy témája fontosabb, mint filatéliai hagyományokon alapuló értéke, hiszen ez esetben egy autót ábrázoló színes, dimenziós bélyeg megelőzné a ranglistán a *Kőnyomatos* 3 kr-ost. A motívumanyagok jó része is csak a hagyományos közegben maradhat hosszú távon is értékálló.

Az a differenciálódás, amely a kiállítási osztályokhoz igazodva a MABÉOSZ szakosztályi rendjének kialakításával létrejött, valójában nem természetes. A postatörténet, a díjjegyesek különválása az országgyűjtést (a hagyományos gyűjtést) gyengítette, pedig önállóvá válásuk épp azért történt, hogy ellensúlyozzák a témára koncentráló gyűjtéssel szemben a funkció fontosságát. Valójában csak együtt, azonos szemléletben szintetizálva életképesek, és hatásuk is csak így érvényesülhet, egységesen, hiszen a jelenlegi helyzetben a Szövetség sem rendelkezik szakmai vélemény formálására alkalmas egységes csúcsszervvel.

Felmerülhet a kérdés: van-e egyáltalán lehetőség ma a hagyományos gyűjtés korábbi elvek szerinti folytatására, amikor a bélyegeket irányelveiben maga a Magyar Posta választja szét bérmentesítési célokat szolgáló és kereskedelmi jellegű kiadásokra? Természetesen van. Egyrészt a kereskedelmi célú kiadások is a gyűjtők érdekeit szolgálják, csak harmonikusan kell illeszteni kiadási szempontjaikat ez utóbbihoz. Az az érzésem, hogy a gyűjtők berzenkedése az ajándékkiadványokkal szemben valójában nem más, mint annak az igényüknek a kifejezése, hogy *értékes gyűjteményi elemekhez* juthassanak, ami a normál kiadványoknál rövid távon nem várható. Ezt az elvárást igazolja, hogy a gyűjtők nagy része kitartóan keresi a legkisebb, legapróbb nyomási eltéréseket modern bélyegeinken. Ezt az igényt a *Magyar bélyegek kézikönyvében* — más katalógusok gyakorlatától eltérően, a lehetőségekhez képest figyelembe is vették a szerkesztők.

Elsősorban tehát a gyűjtői szemlélet megváltoztatásában kell előbbrelépnünk, megmutatva azokat az utakat, amiken járva modern kiadásaink csatlakoztathatók a hagyományokhoz. Ilyen lehetőség a kilósanyagokban is rejlik, ám a kötegelés során ezek elsikkadnak. Pedig számos értékképzési lehetőség megy veszendőbe: szép bélyegzések, ritka bérmentesítésformák.

Szükség van tehát a Posta és a gyűjtők együttműködésének fokozására, csak jobban oda kell figyelni az értékképzés félig tudatos, félig spontán lehetőségének biztosítására. A vízjeles papír ma már valóban nem teljesen időszerű igénye, vagy akár az *Emberi jogok* ív körüli vihar nem feltétlenül arra utal, hogy a gyűjtő valamiféle teljességre vágyik, sokkal inkább arra, hogy olyasmit találjon, ami eltérő, ritka és — nem utolsósorban — *értékes!* S ha erre lehetősége lesz, nem fog sietni gyűjteményétől minden áron megszabadulni.

Mindehhez a gyűjtői tudatformálás is szükséges, amiből nem hiányozhat az önkritika sem. Hiszen közel százéves ellentmondás az is, hogy mint gyűjtők, tiltakozunk a spekulatív kiadások ellen, ugyanakkor igényeljük a különlegességekhez való hozzájutást (ebben az ellentmondásban rejlik az ajándékkiadványok máig rendezetlen „státusza" is). Ez utóbbiért viszont keményen meg kell dolgozni, vállalni a gyűjtői tevékenység apróbb örömeit és nehézségeit is. És elsősorban szemléletünk megújítására van szükség, annak tudomásul vételére, hogy a bélyeggyűjtés kultúrája egységes, és alapismeretei nélkül bélyeget gyűjteni eredményesen nem lehet. Végül pedig meg kell értenünk, hogy a bélyeggyűjtők érdekvédelme azonos a bélyeg érdekének védelmével, s ebben maguk a gyűjtők tehetnek mindenkinél többet.

A Philatelica 15 éve

Tartalomjegyzék

Balzsay Ágoston: Helyi bélyegkiadás Besztercén 1944—45-ben 85/1.

Bánfalvi Tamás: Az első rányomott bélyegű 5 krajcáros postautalványon. 75/1.

— Az első magyar értékcikkpótló előttes-. 75/2.

— Az 1871. évi kőnyomásos levélborítékok díjjegyeinek típusai. 79/1.

Bér Andor: A bélyegelőtti levelek postajelzései és viteldíj rendszere. 71/2.

Dr. Czencz Sándor: Az 1956. évi soproni felülnyomás. 85/2.

Dr. Danis László: Az 1867-es kiadású durvaszakállú 5 kr-os bélyeg altípus változatai. 83/2.

Dr. Ember Győző: A magyarországi és az erdélyi postaigazgatás a XVI—XVII. században. 71/1.

Dr. Ettre László: A homokbálványosi portó provizórium. 80/1.

Fehér Endre: Hadgyakorlatok tábori postája. 80/1.

— Az első világháborús és 1919-es, valamint a második világháború alatti tábori postabélyegzők összefüggései. 84/1.

Dr. Flóderer István: Levél- és illetékbélyegek rendellenes felhasználása. 80/2.

Gazda István: Postai cenzúra Magyarországon. I. rész: Postai cenzúra az első világháború végéig. A) Polgári levelezés. 85/1

— Postai cenzúra Magyarországon. I/B rész: Katonai és hadifogoly levelezés cenzúrája az I. vh. végéig. 86/1.

Glatz István: A Korona-fillér korszak első postai csomagszállító díjszabása és bérmentesítései. 84/1.

Harkányi István: A levélboríték-rajzú krajcáros bélyegek bérmentesítései. 79/2.

— A levélboríték-rajzú bélyegek szabálytalan bérmentesítései. 81/1.

— Fogazatlan klasszikus bélyegeink ívszéles és sarokpéldányainak értékeléséről. 81/2.

— Levélboríték-rajzú krajcáros bélyegeink fogazatkülönlegességei. I. rész 83/1. II. rész 83/2.

Hrabál László: Tények és kérdőjelek a meghatalmazási bélyegeknél. 80/2.

— Újabb megállapítások az első világháború tábori postájával kapcsolatban. 84/2.

— A második világháború tábori postautalványai. 85/1.

Dr. Jánossy Lajos: Beköszöntő. 71/1.

Dr. Kamódy Miklós: A bélyeges bérmentesítés kezdete Magyarországon. 83/1.

Keszy-Harmath Loránd: Magyarország és a Zeppelin járatok. 82/2.

Király Tibor: A soproni tábori küldöncjárat. 82/2.

Dr. Lippai Pál: Jogi szempontból az 1867-es kiadásról. 83/2.

Lipták István: Ideiglenes postaszolgálat Békés vármegyében 1944—45-ben. 85/1.

Madarász Gyula: Ausztria és Magyarország 1867-es bélyegkiadásai, Magyarország első bélyegei. 73/2.

Dr. Nagy Ferenc: Az 1867-es kiadás 50 krajcárosa. 74/2.

— A balatoni magánposta-bélyegek története. 79/1.

Nagy Ferenc: Az első magyar interkontinentális légiposta. 83/1.

— Wien—Budapest—Wien első páros vontató repülés. 85/2.

— Első világháborús tábori légiposta. 86/1.

Néma Péter: A zilahi kisegítőbélyegekről. 84/2.

— A zilahi kisegítőbélyegek példányszámának számítógépes meghatározása. 85/1.

Orbán Ferenc: Az 1889-ben és 1898-ban készült, 25 bélyegképes elektrotyp anyalemeztömbök. 73/1; 74/1.

— Az 1890-ben készült, III. típusú 1 krajcáros 100 bélyegképes elektrotyp anyalemezének ismertetőjelei. 74/2.
— Az 1874. évi I. típusú 5 krajcáros. 75/1; 75/2.
— Adalékok az 1871. évi újságbélyeg kiadásához. 77/1.
— 1876. évi 20 krajcáros. 77/2.
— Az 1888-as I. típusú sztereotypia. 78/1.
— A kubini felezések. 80/1.
— Az Osztrák—Magyar Monarchia határátlépő postajáratai. 85/2.
Orbán F.—Petrovits T.: Új kutatási módszerek alkalmazása a színes számú levélboríték-rajzú bélyegeink anyalemez rekonstrukcióinál. 71/1; 71/2.
Dr. Palotás Zoltán: Tábori postánk megindulása 1914-ben. 81/1.
— Kárpátalja postabélyegzői 1939—1944. 81/2; 82/1; 82/2.
Pákozdi László: Ideiglenes postaszolgálat Magyarországon 1944—45-ben. 72/1; 72/2.
— Madarász Gyula: Bélyegkatalógus c. könyvének méltatása. 73/1.
— 100 éves a magyar levélboríték-rajzú bélyeg. 74/1.
— Az 1888-as II. típusú sztereotypia. 74/1.
— A magyar levélboríték-rajzú bélyeg centenáriuma. 75/1.
— Nyíregyházi szükségbélyegek, levelezőlapok 1944—45-ben. 78/1.
— Az abonyi felülnyomások 1945-ben. 78/2.
— Az 1871-es bérmentesítési szabályzat. 79/2.
— Készpénz-bérmentesítés 1945—1946-ban. 81/1.
Dr. Petrovits Tivadar: 1881—90. évi II. típusú 3 krajcáros. 72/1; 72/2.
— A II. típusú 5 krajcáros. (1875—1891). 73/2.
— Az I. típusú 10 krajcáros. 74/1.
— Az I. típusú 3 krajcáros. 76/1; 77/2.
— Az I. típusú 2 krajcáros. 78/2.
Schäffling, O. F: Magyar előértéktelenítések 1900—1914. 82/2.
Dr. Simády Béla: Az 1874—92. évi, 111 alapvonalú 2 krajcáros rányomott bélyeg. 73/1.
— Az 1874—1897. évi levélboríték-rajzú, 85 alapvonalú rányomott bélyegek. 76/1.
— Díjjegyes nyomtatványok, határőrvidéki provizórium. 81/1.
— Tábori posta Kárpátalján 1939. 82/1.
— Az 1871-es első nyomású 2 krajcáros rányomott bélyeg. 82/1.
Sípos Józsefné: Megnyílt a Bélyegmúzeum. 73/1.
— Térfi Béla kutatási eredményei. 79/1.
— Az 1867-es provizórium. 80/1.
— Az 1871. évi kőnyomatos 5 kr-os altípusai. 81/2.
Dr. Scholtz Tamás: Bélyegek állományvédelme. 73/2.
Solt Hugó: Hivatalos bélyegek használata. 81/2.
— Hasábos levelezőlapok. 82/2.
Surányi László: Az 1924. évi, Jótékonysági kiadás 300 koronás címletének ismertetőjelei. 76/1.
— Az 1924. évi Jótékonysági kiadás 500 koronás címletének ismertetőjelei. 78/1.
— Az 1924. évi Jótékonysági kiadás 1000 koronás címletének ismertetőjelei. 78/2.
— Hamisított bélyegzések klasszikus bélyegeken. 80/2.
— G. S. Ryan: „A magyar postahivatalok bélyegzései osztrák bélyegeken 1850—67." Méltatás. 80/2
— Tíz év. 81/1.
— Az 1919. szegedi bélyegkiadás. 82/1.
— Állásfoglalásunk az első magyar bélyegről. 82/1.
— A temesvári helyi kiadások. 83/1.
— Az első magyar bélyegkiadás. 83/2.
— Két leghíresebb hírlapilleték-bélyegünk. 84/2.
— Levelekre válaszolva. 85/2.
Szép Endre: Javaslat az új bélyegzőtípusok besorolására (1967—83). 84/1.
Vas István: Újabbkori bélyegeink fogazatváltozatai. 85/1.
Visnyovszki Gábor: A bérmentesítések gyűjtéséről. 79/2.
— Bérmentesítések értékelési szempontjai. — Példák az I. világháború utáni inflációs időszakból. 82/2.
— Kiegészítés a készpénz-bérmentesítés portóösszegjelző-bélyegzőihez. 84/2.
— Természetes elemek és gyűjtői szándék szerepe a küldeményen levő bélyegek értékelésében. I. rész: A magyar bélyegek kézikönyvének értékelési rendszere. 85/2; II. rész 86/1.
Voloncs Gábor: Csehszlovák bélyegek magyarországi használata. 86/1.
Dr. Wurth Rüdiger: A Dunagőzhajózási Társaság postaszolgálatai. 82/1.

Index

1 *L. Surányi: 15 years.*

15 years have gone since the first issue of Philatelica. The chief editor gives convincing evidence about the disclosing activity of the authors. It is regarded as a result, that besides elderly researchers one can find a number of younger ones too. The periodical pays special attention to the promotion of the treatment of more recent philatelic material by classical methods. The list of the studies during these 15 years is also communicated.

2 *Mrs. Zs. Sípos: New data for setting up posta- and local historical collections.*

The author shows — based on her researches made in the state archives — that the files to be found in the archives can help even in such research works as the fixing of the utilisation of postal cancellers. The study is grouped according to the type of files: I. Statements of postal changes; II. Reports of postal supervisors. On the basis of cuch files one can follow e.g. the earliest usage of the new postal cancellers with Hungarian text introduced in 1867.

3 *Á. Balzsay: Overprints on Hungarian postal material at Székelyudvarhely in 1944—45.*

The study shows and describes — based on the hitherto most authentic sources and on original documents — the history of the overprints of Székelyudvarhely and the usage of such stamps. The printing processes and sheet position marks are communicated, the basis of the cheet reconstruction as wel as the easier indentification of fakes are discussed.

4 *G. Voloncs: Late use of cancellers belonging to the „D" groptyps.*

It is shown with the help of an interesting and easily followable graphic-like table plus explanations thereto up to which years and on which issues were the said cancellers used.

5 *G. Visnyovszki: Collecting activity, value, interest.*

The author deals — starting from his earlier studies — with the collecting activity and trends of same, with lessons to be drawn from exhibitions and gives an analysis of the practical aspects of the concept „value", including the value of Hungarian stamps as wel as the keeping of the interests of collectors.

Pleas note

Additions to previous articles.

Sommaire

1 *László Surányi: 15 ans*

„Philatelica" fête son quinzième anniversaire. Le rédacteur responsable communique certaines données importantes et persuasives sur les domaines traités par les rédacteurs de cette Revue. Parmi les buts atteints il fait mention, qu'à côté des chercheurs âgès on peut aujourd'hui constater, qu'un grand nombre de jeunes consacrent leurs efforts à ces recherches. Cette Revue prête une grande attention à la popularisation des méthodes classiques à appliquer dans le traitement des timbres modernes. Il donne aussi un répertoire des sujets traités au cours de ces quinze années écoulées.

2 *Mme József Sípos: Nouvelles données sur l'assemblage des collections d'histoire postale et locale.*

L'auteur, sur base des recherches entreprises auprès des Archives nationales donne aperçu de tous les trésors que peuvent présenter les divers documents pui s'y trouvent accumules, pour les recherches effectuées sur l'utilisation du cachet postal. Ces recherches sont classées d'après le matériel sur lequel elles se sont basées: I. présentation des modifications postales, II. d'après les données du journal des inspections. (Dans cet écrit on peut suivre par exemple la trace des nouveaux cachets de texte hongrois de 1867 jusqu'à leur plus ancienne adoption.)

3 *Ágoston Balzsay: Surimpressions d'un matériel postal hongrois en 1944—45 à Székelyudvarhely.*

Cette étude présente et décrit en se rapportant aux sources les plus authentiques, avec l'appui de documents originalux, l'histoire des surimpressions de Székelyudvarhely et la prise en possession de ces timbres. Les émissions contrôllées sur base des méthodes classiques et en connaissance des procédés d'impression utilisés permettent de constater de façon sûre, les signes significatifs de la feuille, les bases pour la reconstruction de celle-ci, facilitant en même temps la reconnaissance des faux.

4 *Gábor Voloncs: L'utilisation postérieure des cachets du groupe type „D".*

L'auteur présente d'une façon intéressante sur un tableau en forme de diagramme et à côté d'un texte explicatif, la façon, en quelles années et dans quelles émissions on peut suivre la trace des cachets dont il est question.

5 *Gábor Visnyovszki: Collectionneur, valeur, intérêt.*

L'auteur sur base de ses précédentes études professionnelles s'occuppe du collectionnement, de ses tendances, des expériences acquises dans les expositions et de la notion dans la pratique de la valeur des timbres hongrois, faisant aussi une analyse de la défence des intérêts du collectioneur.

Nous attirons votre attention

Compléments aux articles précédemment parus.

Inhaltsverzeichnis

1 *L. Surányi: 15 Jahre*

Die Philatelica erscheit seit 15 Jahre. Der Chefredakteur teilt überzeugende Angaben über die grosse Forschungstätigkeit der Authoren mit. Es wird auch als Ergebnis anerkant, dass neben den älteren Forscher auch jüngere in schöner Anzahl zu finden sind. Die Zeitschrift legt grosse Aufmerksamkeit auch auf die Frage der Bearbeitung moderner Briefmarken mit klassischen Methoden. Das Repertorium zeigt während dieser Periode erschienen Studien vor.

2 *Frau Zs. Sípos: Neue Angaben zur Zusammenstellung von posthischtorischeen und localhistorischen Sammlungen.*

Die Authorin stellt ihre Forschungstätigkeit vor und sie erleutert, dass im Staatsarchiv zu findenden Dokumente auch solche Arbeit wie z.B. die Feststellung des Anwendungbeginns der Poststempel unterstützen können. Mit der Hilfe dieser Dokumente kann man z.B. den Zeitpunkt der bisher Frühesten Anwendung der 1867-er neue ungarsprachige Stempeln gut folgen.

3 *Á. Balzsay: Überdruck auf ungarischen postalischen Material in Székelyudvarhely im Jahre 1944—45.*

Die Studie macht — basierend auf die bisher meist authentischen Quellen, sowie Originaldokumente — die Geschichte der Székelyudvarhely-er Überdrücke, sowie die Verwendung dieser Briefmarken bekannt. Die Druckverfahren werden mit klassischen Methoden untersucht und die Bogenplatzkennzeichen werden ebenfals bekanntgegeben.

4 *G. Voloncs: Spätverbrauch der Stempel der Guppentype „D"*

Der Verfasser zeigt mit einer interesanten und leicht verfolgbaren graphischen Tabellen und mit Text, wie lange man die Verwendung der genanten Stempel und an welchen Ausgaben folgen kann.

5 *G. Visnyovszki: Sammeln, Wert, Interesse.*

Der Author beschäftigt sich — aus seinem früheren Studien ausgehend — mit dem Sammeln, dessen Richtlinien, mit Lehren der Ausstellungen und mit praktischen Fragen des Begriffes Wert; dabei auch den Wert der ung. Marken, sowie Interessenschutz der Sammler.

Bitte beachten Sie

Ergenzungen zu früheren Artikeln

Ára: 40,— Ft

Содержание

1 *Ласло Шурани: 15 лет*

Прошло 15 лет со дня выхода журнала Филателика. Ответственный редактор приводит убедительные факты плодотворной деятельности авторов. Считает важным фактом, что наряду с изыскателями старшего поколения трудится много молодёжи. Журнал обращает большое внимание популяризации классических методов в изучении новых марок. Приводит перечень опубликованных работ за 15 лет.

2 *Й. Шипош: Новые данные для составления почтовых и краеведческих коллекций*

Автор, на основании поисков, проведенных в государственном архиве, демонстрируют, что архивные материалы представляет большую ценность для таких тем изысканий как определение применения почтовых штампов. Свою работу классифицирует: I. установление почтовых изменений; II. Данные въездных журналов. По упомянутым документам возможно проследить например применение штампов на венгерском языке с 1867 года.

3 *Агоштон Балжаи: Надпечатки на венгерских почтовых материалах, Сэкэйудвархей 1944—45 годы*

Работа ссылаясь на авторитетные источники и по подлинным документам показует историю надпечаток и выпуск марок в Сэкэйудвархейе. Автор знакомит с изданием типографический метод которого проверен классическим методом. Знакомит с особенностями и реконструкцией аркушов и с опознанием фальшивок.

4 *Габор Волонч: Позднее применение штампов типа «Д»*

Интересной и демонстративной таблицей и пояснительным текстом автор показует, что упомянутые в заглавии штампы до каких годов и в каких изданиях можно проследить.

5 *Габор Вишнёвски: Коллекционирование, ценность, интерес*

Автор, исходя из своих прежных публикаций, занимается вопросами коллекционирования и его направлениями. Делает выводы по выставкам. Занимается гастыми вопросами определения ценности. Анализирует ценность венгерских марок и защиту интересов коллекционеров.

Предлагаем Вашему вниманию
Дополнение к попередним статьям

ISSN 0 324—4806
Eng. szám: III/SZI213/1986.

Szedte és nyomta az Alföldi Nyomda.
A nyomdai megrendelés törzsszáma:
1964.66-21
Készült Debrecenben az 1986. évben

Philatelica

87/1

Philatelica 87/1

TARTALOM

Köri vezető gyűjtőtársainkhoz 1

Balzsay Ágoston

Helyi kiadású okmánybélyegek

Beszterce–Naszódon 1945-ben (B. Á.) 2

DR. PALOTÁS ZOLTÁN: A katonai határőrvidék postahelyei és postabélyegzői 4

SONNEVEND GYÖRGY: Vasúti postaútvonalak Magyarországon az osztrák postaigazgatás idejében (1850–1867) 18

PETŐ ANDRÁS: Az 1921–1924. évi HIVATALOS bélyegek lemezhibái és ezek elhelyezkedése az íveken 27

Nagy magyar gyűjtemény árverése (SURÁNYI LÁSZLÓ) 30

Figyelmébe ajánljuk – Könyvismertetés (KÖZLEKEDÉSI ESZKÖZÖK TÖRTÉNETE) 37

Hozzászólás SIPOS JÓZSEFNÉ 86/2. számban közölt cikkéhez (DR. ZLATEV ISTVÁN) 38

Idegen nyelvű tartalom 39

A MAGYAR BÉLYEGGYŰJTŐK ORSZÁGOS SZÖVETSÉGE
TUDOMÁNYOS KÖZLÖNYE
BUDAPEST VI., VÖRÖSMARTY U. 65.
FELELŐS SZERKESZTŐ: SURÁNYI LÁSZLÓ
SZERKESZTŐK: HRABÁL LÁSZLÓ, DR. SIMÁDY BÉLA,
SIMON GY. FERENC ÉS VISNYOVSZKI GÁBOR
MŰSZAKI SZERKESZTŐ: TÖLGYESI BEÁTA
FELELŐS KIADÓ: KISS ERNŐ
XVII. ÉVFOLYAM
A KIADVÁNYT AZ EDITORG GM GONDOZTA

Köri vezető gyűjtőtársainkhoz

Szövetségünk 1986. X. 11-i közgyűlése úgy határozott, hogy a körök tagonként évi 10 forintot fizetnek be az irodalmi alap fejlesztésére a szövetség pénztárába, aminek fejében a legfontosabb szakmai-irodalmi kiadványokat kapják meg a körök.

Közismert a bélyeggyűjtés általános és hazai helyzete. A gyors technikai fejlődés házhoz visz új szórakozási, szabad időt kitöltő foglalatosságokat, amelyek mind a felnőttek, mind a fiatalok között a bélyeggyűjtés versenytársaként, sőt vetélytársaként jelentkeznek. Mégis, főként a divat szintjén hódítanak a video, a számítógép és a többi nagyszerű technikai eszköz. Ma ezek, rövid időn belül más, újabb és újabb műszaki csodák hódítanak majd, az egyszerű ember számára egyre követhetetlenebb áron.

A bélyeggyűjtés is hobbi. Voltak időszakok, amikor a szervezett gyűjtők száma meghaladta a negyedmilliót. Akik mindig, minden körülmények közt hűek maradtunk a bélyeggyűjtéshez, tudtuk, hogy ezek a számok nem reálisak. Mégis: arra kell törekednünk, hogy azokat, akik – bármilyen indíttatással – egyszer közénk álltak, meg is tartsuk. A megtartás eszköze, ha megszerettetjük a bélyeggyűjtést, megismertetjük szépségeit.

Aki megvásárolja az újdonságokat és gyönyörködve rakosgatja albumaiba, csak a kezdeti lépéseket tette meg. A gyűjtés ennél sokkal többet kínál, történelmi összefüggéseket tár fel, művelődéstörténeti, esztétikai ismereteket, a kutatás pedig izgalmas élményt ajánl. Aki ilyen szempontok szerint kezdi rendezni a bélyegeit, tudásban és szakértelemben válik gazdagabbá, és ezzel együtt sokszor gyűjteménye értéke is megsokszorozódik.

A bélyeggyűjtésnek hatalmas az irodalma. Nemzetközi összehasonlításban büszkék lehetünk irodalmi eredményeinkre. Könyveink, folyóirataink a legnagyobb elismerést vívják ki.

A szövetség nagy anyagi áldozatot hoz szakkönyvtára állandó bővítésével és a kiadványok előállításával. Mégis az a tapasztalat, hogy viszonylag kevesen használják az írásos útmutatásokat a gyűjtés legérdekesebb és leghasznosabb módszereihez. Ennek változását hivatott szolgálni közgyűlési határozatunk.

Évente kétszer jelenik meg a PHILATELICA, közzétéve a legrangosabb magyar kutatási eredményeket. Gyakran tapasztaltuk, hogy külföldön nagyobb az érdeklődés irántuk, mint itthon.

Ez évtől minden kör megkapja a PHILATELICÁ-t. Kérjük, olvassák, és adják tovább olvasásra egyes számait. Írják meg véleményüket, javaslataikat, igényeiket.

Az egyes tanulmányok írói, szakértői szívesen tartanak konzultációkat, vitákat szakmai témákból.

Meggyőződésünk, hogy a köri vezető gyűjtőtársakra kezdeményezésünk végrehajtásában mint a legelkötelezettebb segítőkre támaszkodhatunk.

BALZSAY ÁGOSTON
1914 –1987

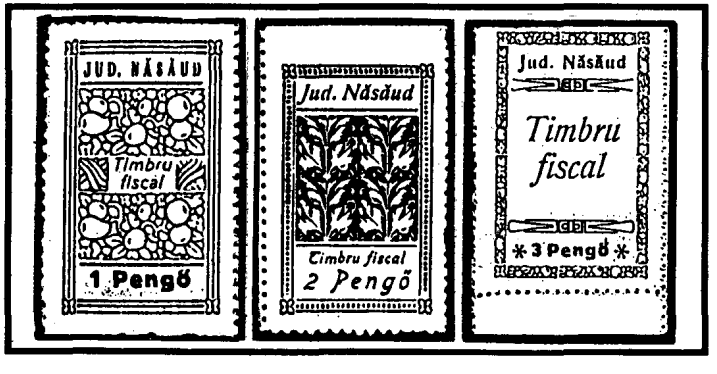
Ez év január 10-én együtt ünnepeltük A magyar bélyegek kézikönyve *megjelenését, amelyben az 1944–1945-ös helyi kiadások egyik szerzőjeként ő is megelégedetten nyugtázta eddigi kutatásainak eredményét. Mosolyogva, jókedvűen írta alá a szerzőtársak tiszteletpéldányait. Senki sem hitte, hogy két és fél hét múltán örökre el kell búcsúznia kedves bélyegeitől, nekünk pedig egy jóbarátunktól, szerzőtársunktól. 73 éves volt, de korát meghazudtoló aktivitással és frissességgel dolgozott azoknak a fehér foltoknak a megszüntetésén, amelyek a magyar filatéliának talán legkevésbé ismert és felderített területei voltak egészen az utóbbi évekig. Cikkei, a kézikönyv a későbbi nemzedékek számára is megőrzik az ő és segítői munkáját, gyűjtőbarátai pedig fiatalos alakját, gesztusait, a személyes emlékeket.*

A Philatelica utolsó írásával búcsúzik Balzsay Ágostontól.

Helyi kiadású okmánybélyegek Beszterce–Naszódon 1945-ben

A 85/1. számban, a „Helyi bélyegkiadás Besztercén 1944–45-ben" című tanulmányban utaltunk az ugyanott és azonos időben kiadott, öt értékből álló okmánybélyeg-sorozatra, amelyeket különféle illetékek és adók lerovására használtak. Az 1, 2, 3, 6 és 20 pengős értékekből álló sorozat bélyegképein román nyelvű „JUD. NASAUD" (Naszód megye) és „Timbru fiscal" (okmánybélyeg) felirat található. Az értékszám mellé az akkor még ott is forgalomban lévő pénznem, a „pengő" megjelölés került.

1. ábra

2. ábra

Az okmánybélyegeket 150x85 mm-re vágott, famentes, citromsárga árnyalatú, enyvezett papírra nyomták, fekete nyomdafestékkel, tízes kisívekben (egyes bélyegek láthatók az *1. ábrán,* egy teljes kisív a *2. ábrán).*

A 6 pengős érték marhalevélen is ismert, rányomottan (*3. ábra),* valamint törvénykezési illetékként felhasználva „Fizetési meghagyás"-on, az 1944-es nyíregyházi helyi kiadású bélyegekhez hasonló rózsaszínű papíron *(4. ábra,* az okmány hátoldala).

3. ábra

Prefectura Județului Năsăud **Comuna** .....

Nr. ...../194 ... Seria..... **A**

Jud. Năsăud
Timbru fiscal
* 6 Pengő *

Bilet de adeverirea proprietății și sănătății animalelor

Numele și pronumele proprietarului: .....

.....

Domiciliul (strada și Nr.) .....

Numărul și specia animalelor: .....

Numărul, data și locul de eliberare a vechiului bilet: .....

.....

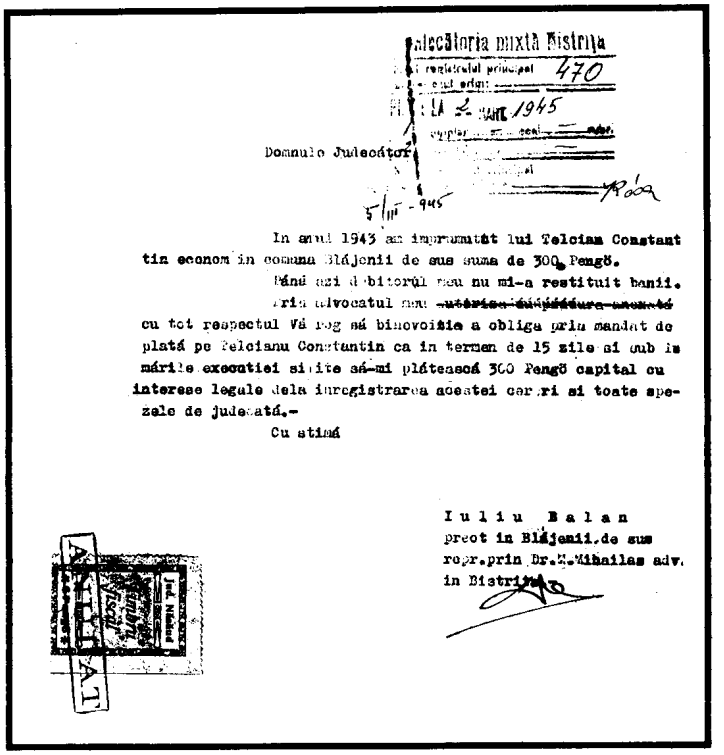
Locul de destinație: .....

Se adevereşte că animalele sunt sănătoase şi că în comuna de origine nu există nici o boală epizotică sau tansmisibilă la această specie.

Data .... 194 ...

Notar:

.....

4. ábra

A nyomda a 2 és 20 pengős értékekhez csak öt darab, azonos okmánybélyeg nyomásához elegendő klisével rendelkezett, amelyeket vízszintesen egymás mellé szedtek. A nyomásnál a kisíveket két fogással, először egyik, majd másik oldalukkal rakták be a nyomdagépbe. Így az íveken 5x2 sorban a vízszintes csík bélyegképei fordított állásba kerültek.

A 2 és 20 pengős okmánybélyegek felül vágottak, három másik oldalukon pedig gyenge minőségű sorfogazattal lettek ellátva. A többi értéknél előfordulnak különböző fogazási és vágási változatok. Valamennyi érték példányszámadatai eddig ismeretlenek, összefüggésben pedig igen ritkák.

Balzsay Ágoston

A katonai határőrvidék postahelyei és postabélyegzői

DR. PALOTÁS ZOLTÁN

Magyarország déli határőrvidékének története a középkorig nyúlik vissza. Az egykori ún. hűbéres tartományok (a macsói, ozorai, sói, jajcai stb. bánságok) nem utolsó sorban a terjeszkedő török hatalom elleni védekezést szolgálták. Ahogy a török észak felé nyomult, úgy került egyre északabbra a magyar határvédelem is. Buda eleste után a védelmet az ország belsejében a végvárak láncolata biztosította.

Az ozmán hatalomtól felszabadított területek határmenti részeit a Habsburg uralkodók nem csatolták vissza az egykori megyékhez, hanem katonai igazgatás alatt hagyták: széles területsávokon ezredekre, századokra tagolt ún. *határőrvidéket* (katonai végvidéket) szerveztek (a továbbiakban rövidítve HŐV).

A határőrvidék területi elhelyezkedése, kiterjedése a hódoltsági területek visszafoglalásának előrehaladtával többször változott. Így például ameddig a temesi bánság török fennhatóság alatt maradt (karlócai béke, 1699), addig a Maros északi és a Tisza nyugati partsávja határőrvidékké lett: a jórészt elpusztított Arad, Makó, Szeged, Szabadka, Zenta, Óbecse, sőt Zombor környékére is a Balkánról menekült harcias szerbeket telepítették (Csernovics Arzén ipeki pátriárka népének bevándorlása). Az udvar a bevándorolt szerbekből szervezte meg a török határ védelmét a „rebellis", „megbízhatatlan" magyarok helyett, akiknek az ősi földre való visszatelepedést sem engedték meg. Kevéssé ismert, hogy Bécs ezzel a telepített szerb határövezettel zárta el hermetikusan Rákóczi csapatait potenciális szövetségesüktől, Törökországtól. (A kurucok ezt a határsávot sohasem tudták elfoglalni.)

Ahogy később a török a Száva–Duna vonalra szorult vissza, a határőrvidék is lejjebb került: az Adriától a Kulpa, Száva és az Al-Duna északi partjai mentén húzódó, hol szélesebb, hol keskenyebb sávba helyeződött át, ott kezdték meg a „granicsár" ezredek szervezését az 1700-as évek elejétől kezdve. Ez a legkésőbbi határőrvidék – illetve ennek postája és postabélyegzői – lesz vizsgálatunk tárgya.

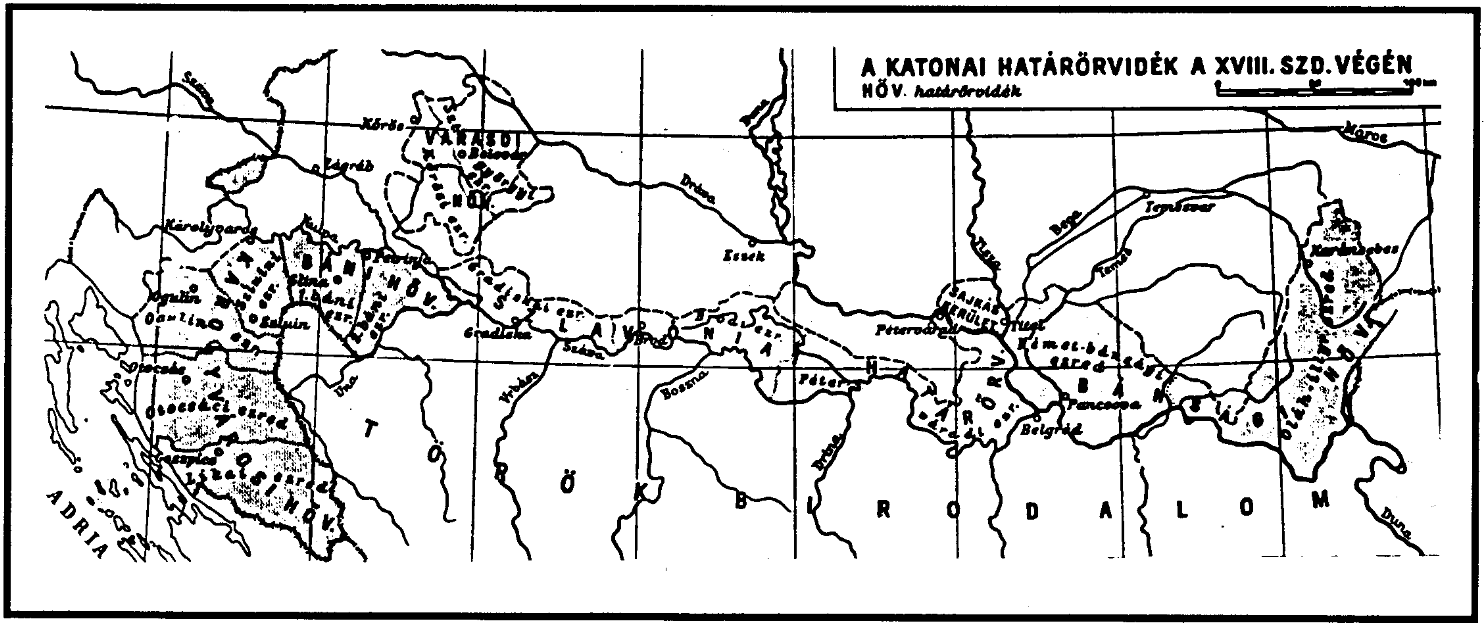
A HŐV területi elhelyezkedése *(1. ábra)* két figyelemre méltó geopolitikai jellegzetességet mutat:

- az *országhatár menti sáv,* amelynek nyilvánvaló rendeltetése a török elleni védelem;
- a *Magyarország felé kinyúló két terület:*

  Az egyik a Horvátország és Szlavónia határán elhelyezkedő nagyobb, kerekded terület, a *kőrösi és szentgyörgyi ezredek területe,* amely a fenti határmenti sávtól messze északra, azzal alig összefüggve feküdt, és nemcsak a Dráváig terjedt, hanem attól északra – hídfőt alkotva – három községet is magába foglalt. (Ez az ún. Répás-kerület, amely sokáig vitás terület volt Magyarország és Horvátország között. A régi HŐV-határ máig is országhatár.)

  A másik, Magyarország felé mutató kinyúlás az ún. *titeli sajkás kerület,* az Alsó-Tisza és a Duna háromszöge ugyancsak messze esett az akkori török határtól, a Bácskába nyúlt bele. Itt állomásozott a „Titler Tschaykisten-Bataillon", a folyamőrséghez hasonló funkciót ellátó zászlóalj (amelyet – német elnevezését átvéve – sokan csajkás kerületnek neveznek, de helyesen: „sajkás").

Tovább, kelet felé, Erdélyben, a Kárpátok belső íve mentén ugyancsak határőrvidéket létesített Bécs. A Székelyföldön a határőrség szervezése (két gyalog- és egy huszárezred) a lakosság éles ellenállásába ütközött, amelynek letörésére a kivezényelt osztrák katonaság fegyveres erőszakot alkalmazott. Ez

1. ábra A katonai határőrvidék áttekintő térképe (pontatlan, helyesen lásd a részletes térképvázlatokon)

volt a „madéfalvi veszedelem" (1764), nyomában a székelyek ezrei menekültek, majd vándoroltak ki Moldovába. Később, 1766-ban Erdély románlakta részein két „oláh" határőrezred került felállításra. Az erdélyi HŐV 1851-ig állt fenn.

Volt továbbá a HŐV-nek egy elszigetelt kis területe is Károlyvárostól (Karlovac) északra, a krajnai osztrák határ mentén. Ez volt az ún. „zsamberki uszkok kapitánysága", a szluini határőrezredhez tartozó egyik század területe. (Egyetlen postahivatala *Konstanjevac* volt.)

A HŐV népessége általában vegyes: nyugaton zömmel horvát és szerb, a közepén szerb és német (sváb), keleten pedig román volt. Ez a részben menekült, illetve telepített „granicsár" népesség „életfogytiglan" katonai szolgálatra és szolgáltatásokra volt kötelezve, amiért jelentős kedvezményeket, sőt kiváltságokat (adómentesség, helyi önkormányzat) kapott a bécsi központi kormánytól. Katonai közigazgatás alatt, a délszláv „zadruga" nagycsalád-rendszerben éltek és gazdálkodtak, kiszolgált határőrök vezetésével. A határőr-katonaság nem laktanyában állomásozott, hanem – jó pénzért – a lakosságnak kellett elszállásolnia és élelmeznie. A „granicsárok" rendkívül büszkék voltak kiváltságos helyzetükre és általában hűek voltak Bécshez. Nem nehéz levonni a következtetést, hogy a határőrvidéknek nemcsak törökellenes funkciója volt, hanem a magyar önállósági törekvések visszaszorításában is szerepet szántak neki a Habsburgok, így nem csodálható, ha a magyarokkal szemben népessége ellenséges érzülettel viseltetett. A későbbi polgárosításba, a megyerendszerbe való visszatérésbe – a HŐV megszüntetésébe – csak nehezen törődtek bele.

A HŐV jellege – legalábbis kezdetben – szerb nemzeti milícia volt. A Hóman–Szekfű: Magyarország története c. mű IV. kötetének 262. oldalán ezt olvashatjuk: „A katonai szol-

gálatot teljesítők ún. katonai hűbéreket kaptak: 16–18 hold földet, szabad erdőhasználatot, papjaiknak két, tanítóiknak egy szabad telket és mindennemű (jobbágyi) szolgálattól fel voltak mentve." Az akkori (nemesi) vármegyéknek semmi beleszólásuk nem volt az egykori területükön létesített HŐV ügyeibe.

A Monarchia számára a határőrvidék a XIX. századtól már inkább csak rendészeti-egészségügyi funkciót látott el („cordon sanitaire" szerep), ilyen értelemben volt védősáv a hanyatló török birodalom legforrongóbb, legzűrzavarosabb balkáni tartományaiból rendszeresen betörő martalócok, állandóan özönlő menekültáradat és az általuk behurcolt járványok ellen. A Monarchiának jelentős rendészeti feladatokat és anyagi megterhelést jelentett a török szomszédság. A török katonaság képtelen volt rendet tartani és a helyzet már az egész európai békét veszélyeztette, amikor a nagyhatalmak berlini kongresszusa felhatalmazta a Monarchiát Bosznia és Hercegovina megszállására (1878), ezáltal a török távol került határainktól és lehetővé vált a HŐV tehermentesítése, illetve fokozatos megszüntetése.

Ferenc József király és császár – főként a magyar kormány állandó és ismételt sürgetésére – már

1869-ben aláírta az első polgárosítás elvi („de jure") rendeletét, de a HŐV tényleges („de facto") megszüntetése később, három szakaszban, lassan történt meg:

1871-ben először a török határtól legmesszebbre eső Szentgyörgyi (St. Georgen) és Kőrösi (Kreuz) ezredeket oszlatták fel (ezek a Drávánál, a magyar határhoz közel helyezkedtek el), valamint 3 várost polgárosítottak; majd

1873-ban a szoros értelemben vett Magyarország területén, a Bácskában és a Bánságban lévő granicsár-ezredeket számolták fel, beleolvasztva területüket Bács-Bodrog, Torontál, Temes és Krassó-Szörény megyébe (1872. XXVII. t. c.); végül

1882-ben a Horvát-Szlavónországban szervezett ezredeket szüntették meg és területeiket a horvát megyékhez csatolták (1882. XL. t. c.)

Közbevetőleg: a HŐV egyes részeinek tényleges megszűnése időpontját nehéz pontosan megállapítani; talán nem is egészen pontosak a fenti dátumok. Itt az „in dubio mitius" elv alkalmazását szeretném javasolni, tehát „kétség esetén az enyhébbet": a Bánság esetében elfogadhatóbbnak látszik az 1873. év az 1872 helyett, mert részben csak ekkorra készültek el ill. kerültek használatba a „HŐV" alcímes postamesteri bélyegzők.

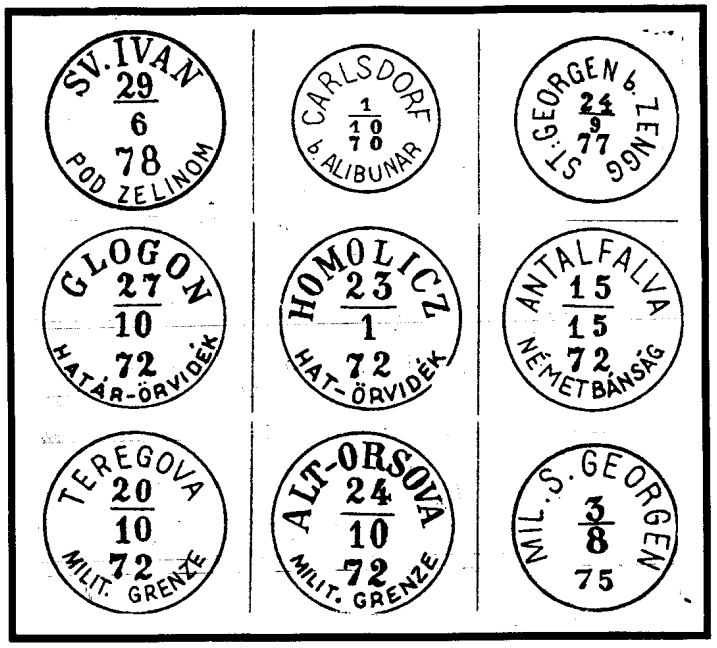
A HŐV a kiegyezéskor, illetve azt követően még csaknem egy évig cs. kir. katonai igazgatás – azaz közvetlenül a bécsi hadügyminisztérium – irányítása alatt állt, így postája is ki volt véve a magyar igazgatás hatásköréből. A magyar kormánynak azonban sikerült elérnie, hogy a HŐV-en közös, osztrák–magyar igazgatást vezessenek be: a HŐV részére külön postaigazgatóságot szerveztek Zimony székhellyel. A közös postaigazgatást kimondó rendelet a HŐV-en 104 helységben 105 postahivatalt sorol fel (Zimonyban két hivatal volt). Ez a helyzet 1868. április 1-től 1870. december 31-ig állt fenn. A Magyar Posta csak 1871. január 1-én vette át ezt a területet – de a HŐV nagy része még hosszú évekig fennmaradt!

Az ismert külföldi szakirodalom (különösen *Müller, Clement,* újabban *Khan* stb.) csak azokat a bélyegzőket, illetve postahelyeket tekinti (említi) a HŐV-hez tartozónak, amelyek az osztrák–magyar postaigazgatás végén megvoltak. Az említett szakírók a magyar postaigazgatás által forgalomba hozott bélyegzőkről, a megnyitott új postahelyekről nem tesznek említést, feltehetőleg abban a hiszemben, hogy ekkorra a katonai HŐV megszűnt. Ám *de facto* még sokáig létezett!

A HŐV fennállása alatt a Magyar Posta 21 új hivatalt szervezett, néhány rég megszűntet újra megnyitott és számos megváltoztatott bélyegzőt vett használatba, az eddigiek mellé, melyek nagy része továbbra is használatban maradt.

A HŐV 1870 utáni további de facto fennállását, mint történelmi tényt, illetőleg mint elvi álláspontot, el kell fogadnunk. Következésképpen nemcsak az 1867-es kiadású bélyegeken fordulhatnak elő HŐV-bélyegzések, hanem ide kell sorolnunk az 1871-es kőnyomatos és rézmetszetű, valamint az 1874-es levélrajzú bélyegek határőrvidéki – a de facto polgárosítás előtti – bélyegzéseit is. Ezek felismeréséhez azonban jól kell ismerni a HŐV bélyegzőit, illetve tudni kell, hogy azok a HŐV három leírt területe közül melyikhez tartoztak, hiszen ezeknél a polgárosítás különböző időben következett be.

Forrás: Pallas Lexikon VIII. 748. old., Révai Lexikon IX. 584. old.

2. ábra Néhány határőrvidéki bélyegzőtípus

Az 1871. január 1. után használatba vett HŐV-bélyegzők két fő csoportba oszthatók:

– **Új postahelyek,** ahol előzőleg még nem volt posta. Ide sorolhatók azok a postahelyek is, ahol ugyan valamikor volt, de hosszú ideig szünetelt a posta működése és ezeket a Magyar Posta még a HŐV fennállása alatt újból megindította.

– **Névváltoztatások** folytán módosított szövegű bélyegzők: helyenként a németet felváltó horvátosítás, magyarosítás, továbbá a kétnyelvű bélyegzők (horvát, magyar, német és olasz kombinációk).

A *magyarországi* (bánsági) HŐV „új" bélyegzői viszonylag későn, általában 1872-ben kerültek használatba, egyik-másik csaknem egyidőben a polgárosítással. Közöttük találjuk a kevés számú magyar nyelvű (és német) postamesteri bélyegzőt, alul „Határ-Őrvidék" stb. megjelöléssel. Ha ezek kelte a polgárosítás előtti: a legbecsesebb ritkaságok! Az új postahelyek száma 6, és két helyen a magyar igazgatás a postát újra megnyitotta.

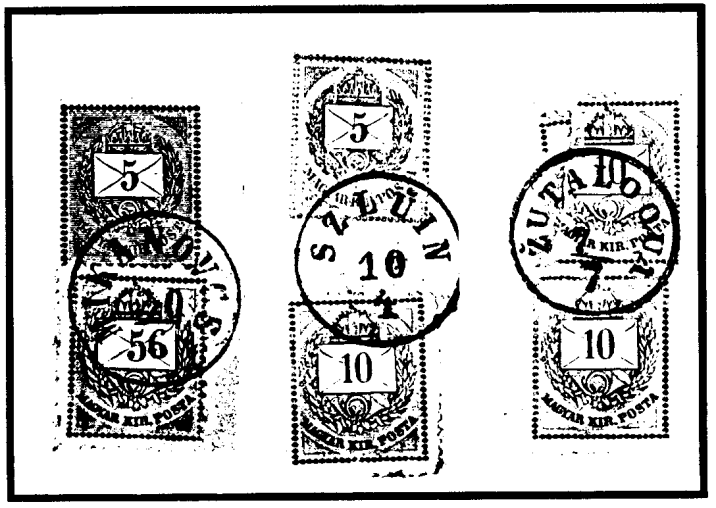
A *horvátországi* HŐV részére a Magyar Posta 15 új hivatalt létesített és egynek működését közel 50 éves szünet után újra megindította (Ostaria).

A HŐV postájának egyes korszakaira (osztrák, közös és magyar) más és más *bélyegzőtípusok* jellemzők: Az újabbak általában nem szorítják ki a régieket, hanem legtöbbször – legalábbis egy ideig – együtt vannak használatban.

A legrégibb bélyegzőtípus a **sorbélyegző:** eleinte gót, később latin betűkkel, különböző tipográfiai változatokban, egy- vagy többsorosak, dátummal vagy anélkül. Számos díszítéses sorbélyegző is akad. Ezek nagy része még a bélyeg előtti korból – tehát 1850 előttről – származik; számuk a HŐV területén meghaladja az 50-et.

Csaknem egyidőben kerültek használatba a **keretes, ovál** vagy **szögletes** bélyegzők, olykor pazar díszítéssel. Ovális bélyegzőkből 32 félét, a szögletes fajtákból 14-et számoltunk össze.

3. ábra Évszám nélküli egykörös bélyegzők

Nagy változást hozott az **egykörös,** évszám nélküli bélyegzők rendszeresítése az 1840-es évek körül. Ez a típus a leggyakoribb a HŐV-en, számuk meghaladja a 80-at. Az egykörösök alfaját képezik az alul díszítményes (palmettás), majd jóval később az évszámos bélyegzők is.

A **kétkörös** bélyegzők is a múlt század közepe táján bukkannak fel, számuk azonban jóval kevesebb – 12 körül – az egykörösökénél.

A vázolt bélyegzőtípusok az *osztrák* postaigazgatás idejéből származnak. Számos ilyen bélyegző a HŐV megszűnése után is több-kevesebb ideig (egyesek még évtizedekig is) használatban maradt. Ezeknek az ún. „továbbélő" bélyegzőknek a gyűjtése is érdekes és érdemes.

A HŐV *közös* postaigazgatásának ideje alatt (1868–70) rendszeresítették a legtöbb ún. *„gyűszű"*-bélyegzőt. Átmérőjük 17–20 mm; sokan ide számítják a 20–22 mm-eseket is. Igen kedveltek a gyűjtők között. Számuk megközelíti a 40-et.

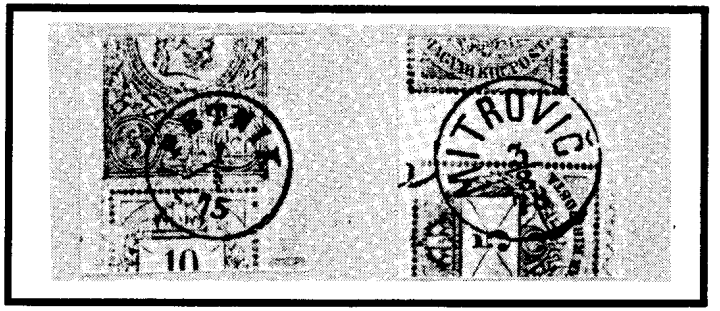
A *magyar* postaigazgatás idejében, 1871-től a legelterjedtebb bélyegzőtípus az egykörös-évszámos (az f típus), de akadtak mások, így egyedi rajzú postamesteri bélyegzők is. (Ezek közé tartoznak az említett, alul HŐV alcímmel ellátott bélyegzők.)

Függelékül több *táblázat*ot, illetve felsorolást közlünk:

- A HŐV területi megoszlásáról, népességéről, postahelyeiről 1868 és 1882 között;
- Az egyes igazgatási egységek (HŐ-ezredek) postahelyeiről, kiemelve az 1871 utániakat és a megszűnteket;
- Az egyes bélyegzőtípusok előfordulásáról 1870-ig;
- Az 1871 utáni „új" HŐV postabélyegzőkről.

Itt helyénvalónak látszik röviden kitérnem egy fontos rendszerezési-módszertani kérdésre, nevezetesen a bélyegzéskatalógusok által alkalmazott ABC-sorrend kérdésére.

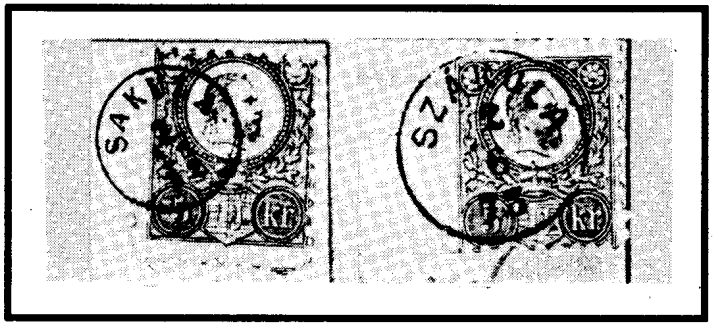
Egyes ilyen munkák a tárgyalt bélyegzők eredeti szövege szerinti ABC-sorrendet alkalmazzák. (Ezt „történeti módszer"-nek nevezhetjük.) Mások egy – rendszerint későbbi – „hivatalos" helységnév-rendszert (helységnévtárak ABC-sorrendjét) követik. De vannak olyan bélyegzéskatalógusok is, amelyek többé-kevésbé függetlenítik magukat a fenti két módszertől és szinte tetszőlegesen – pl. a ma használt vagy ismert elnevezés szerint – szedik ABC-sorrendbe az ismertetett postabélyegzőket. A legtöbb ilyen mű természetesen a bélyegző eredeti nevét is hozza (kénytelen hozni, mert hiszen anélkül nem lehetne a keresett, régi bélyegzőt megtalálni).

4. ábra Évszámos *gyűszűbélyegzők* (18 és 20 mm átmérővel)

A magam részéről – okulva a HŐV-bélyegzők kutatásának tapasztalatain – azok véleményéhez csatlakozom, akik a *történetiség elvi alapján* állva a bélyegzők **eredeti (lehetőleg első)** szövege szerinti ABC-sorrendet alkalmazzák. Kell hozni természetesen a későbbi (pl. magyarosított) nevet is. De szerintem ez még mindig nem elég: szükséges, hogy mai hivatalos nevét is feltüntessük, vagyis annak az államnak elnevezését, amelyhez a bemutatott postahely jelenleg tartozik.

5. ábra Azonos helység kétféle bélyegzőtípusa

Különösen indokolható ez az elvi álláspont a HŐV esetében, ahol az osztrák postaigazgatás kezdetben sokszor németes, ritkán magyaros írásmóddal, fonetikával – szinte archaizálva – nevezte a horvát–szerb helységeket a postabélyegzőkön. (Lehet, hogy akkor még a zsenge horvát helyesírás szabályai nem jutottak el Bécsig.) Amelyik helységnek viszont német neve (is) volt, ezt használták. Az osztrák időben magyar bélyegzővel csak elvétve találkozunk; olasszal csak két adriai település esetében. Románnal egyáltalában nem.

A HŐV esetében tehát mintegy adva van a zavar forrása: egyes katalógusok hol a németes, hol a (rendszerint későbbi) horvátosított (vagy magyarosított) helynevek szerinti ABC-sorrendet alkalmazzák, leginkább azonban minden logikának fittyet hányva, mindezeket összekeverve. Ami nemcsak *történelmietlen,* hanem *gyakorlatiatlan* is, mert komplikálja, megnehezíti az eredeti bélyegzők megtalálását.

A HŐV postatörténete még korántsem feltárt, kielégítően megkutatott terület. Valószínű, hogy a jelen tanulmányban leírtakhoz még kiegészítések, helyesbítések következnek majd. A kutatómunka több irányban is folyik (eddig eléggé elszigetelten). Az eredmények nyilván tökéletesebbek lesznek, ha a kutatók (és gyűjtők!) eredményeik közzététele előtt konzultálnak egymással.

A HŐV postabélyegzőinek gyűjtése leginkább Ausztriában volt elterjedve, de az érdeklődés már ott is erősen alábbhagyott. Nálunk – és érdekes módon Jugoszláviában is – alig méltatják figyelemre. Noha leginkább talán Horvátország előtörténetét érinti, mind az osztrák, mind a magyar postatörténet érdekes része.

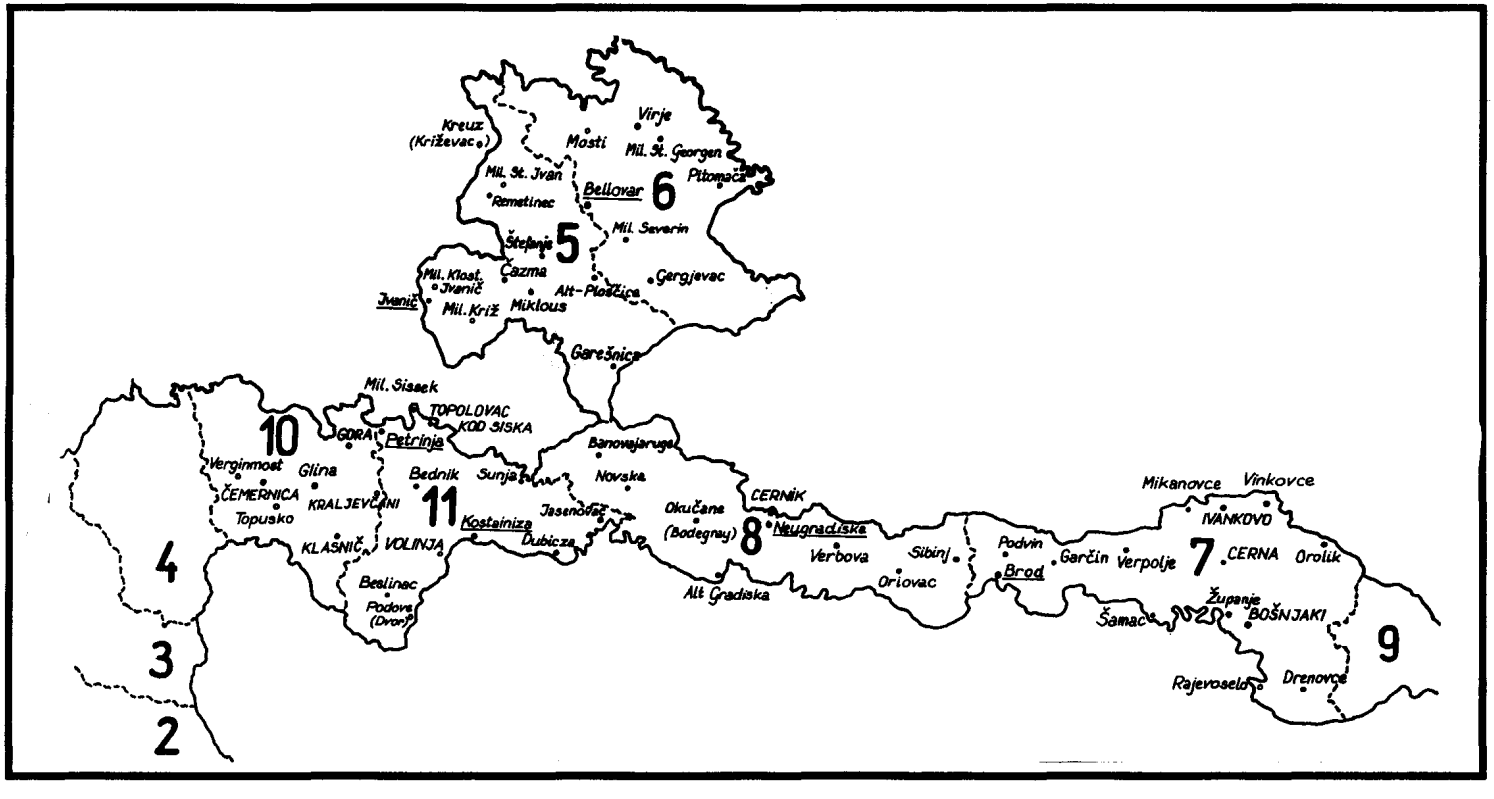

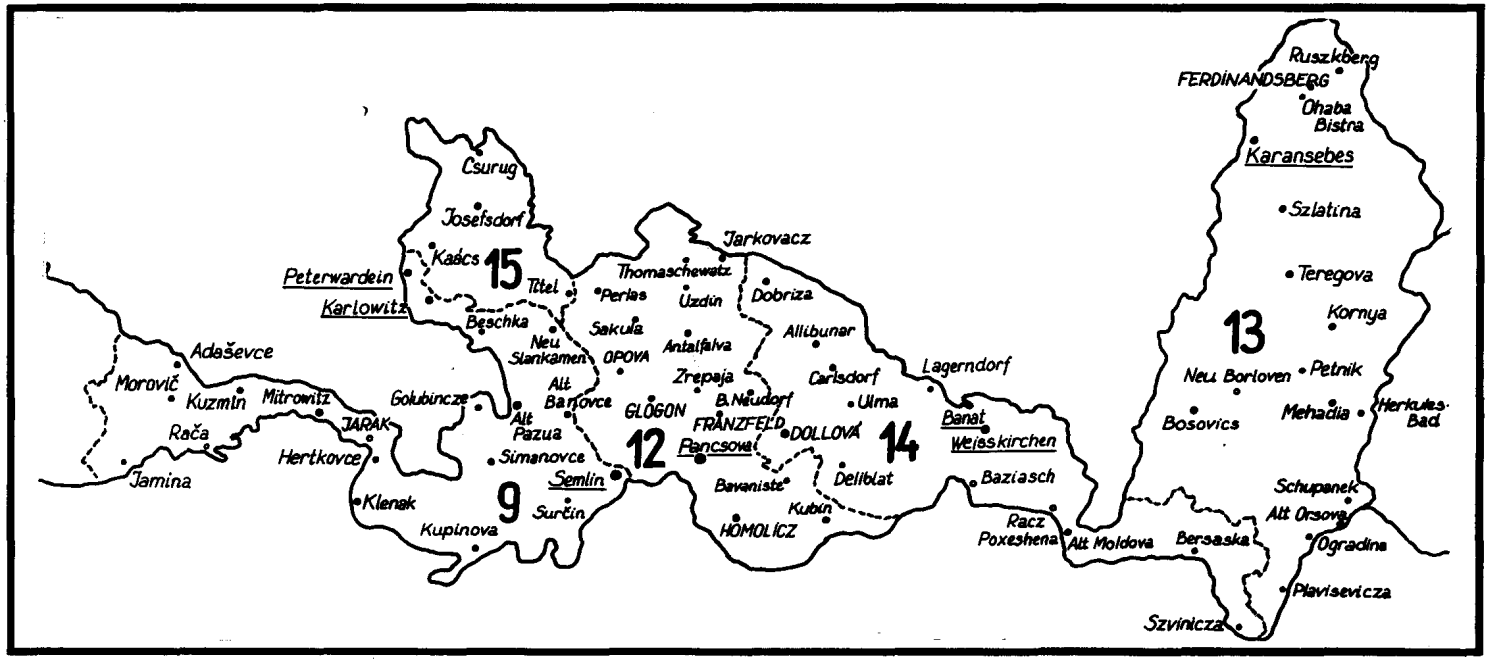
6. ábra A határőrvidék részletes térképvázlata a postahelyekkel I.

FORRÁSMUNKÁK

1. CLEMENT, A.: *Handbuch der Feld- und Militär-Post Österreich.* Graz,1964. I. köt. 83–102. l. (Rövid történeti áttekintés, részletes táblázatok: katonai szervezet, ezredek, századok, postabélyegzők.)
2. KHAN, Abdul G.: *Austro-Hungarian Administration in the Military Zone 1868–1870.* Croatian Philatelic Society USA, „The Trumpeter" 1978/4 (xerox). Elismeri a HÓV postájának magyar korszakát 1871. január 1-től.
3. REND, F.: *A magyar bélyegek monográfiája,* III. kötet. Az 1867-es kiegyezési postabélyegek kibocsátása c. (II.) fejezetben vázolja a HÓV történetét és dokumentumokat is idéz, pl. a HÓV postájának magyar kézbe adásáról szóló egyezmény 5. pontjában ez olvasható: „... 1871. jan. 1-től kezdődőleg a katonai HÓV különálló részét képezi a magyar postaigazgatás területének..." tehát a HÓV ezután még (soká) fennállt. (I. m. 20–27. l.)
4. SIPOS J-né: *Az 1867-es provizórium.* Philatelica 1980/1. (Közli a HÓV postahelyeinek táblázatos névsorát az 1868. ápr. 1-i helyzet szerint.)
5. – A nyelvi kérdés postatörténeti vonatkozásai. Filatéliai Szemle, 1986. 2. és 3. (Figyelemre méltó kérdésfelvetés, alaposabb kidolgozása hálás téma lenne.)

7. ábra A határőrvidék részletes térképvázlata a postahelyekkel II.

8. ábra A határőrvidék részletes térképvázlata a postahelyekkel III.

A határőrvidék területi megoszlása, postahelyei

Katonai-közigazgatási egység	Terület (osztrák n. mérf.)	Népesség 1869 (1000)	Városok	Községek	Postahivatalok sz. 1868	1870	1873	1882
1. Likkai ezred	45,3	84,1	1	105	10	11	11	12
2. Otocsáci ezred	48,3	76,8	1	87	8	11	11	12
3. Ogulini ezred	44,0	86,5	–	113	9	10	11	14
4. Szluini ezred	25,2	68,8	–	321	6	7	8	8
5. Kőrösi ezred	28,4	63,4	1	192	4	8	–	–
6. Szentgyörgyi ezred	36,2	93,1	1	177	6	6	–	–
7. Bródi ezred	34,3	82,5	1	98	9	9	10	12
8. Gradiskai ezred	29,1	61,6	1	141	8	8	8	9
9. Pétervárad ezred	54,0	102,8	3	61	9	18	18	19
10. Első báni ezred	24,1	70,0	–	126	3	3	6	7
11. Második báni ezred	24,3	66,1	2	148	7	9	9	11
12. Német-Báns. ezred	41,4	114,5	1	34	7	11	15	–
13. Román-Báns. ezred	102,0	98,3	1	99	10	12	14	–
14. Illir-Báns. ezred	30,6	94,8	1	58	6	10	11	–
15. Sajkás zászlóalj	15,8	34,4	–	14	2	3	4	–
HŐV összesen	583,0	1200,0	14	1764	104	136	136	104
Nagy-Magyarország	5600,4	15417						

A HŐV területe tehát Nagy-Magyarországénak 10,4%-a, a lakosságának 8,4%-a.

A határőrvidéki ezredek postahivatalai
(az 1868. évi elnevezés szerint)

A postahivatal neve mellett a működési időt és az ezerben megadott lakosszámot tüntettük fel. Külön kiemeltük a városokat. Az esetenkénti pontos adatok hiányát kérdőjellel jeleztük. Az 1871 után nyitott postahelyeket *nagybetűvel* írtuk. A + jelzés a hivatal megszűnésére utal.

1. LIKKAI EZRED (–1882)		nép. (1000)
Bruvno	1869–	1,3
Gospič (e. ság)	1790–	1,6
Gračac	1849–	1,9
Karlopago város	1790–	0,7
Mali-Hallan	1838–	–
Medak	1816–	1,4
Serb	1867–	1,0
St. Roch	1838–	2,1
Udbina	1861–	1,3
Unter-Lapac	1864–	1,5
Zermanien	1849–	0,4

2. OTOCSÁCI EZRED (–1882)		
Brlog Stacia	1870–	2,0
Bunič	1866–	1,7
Jablonac	1870–	0,9
Korenica	1862–	4,6
LEŠCE-OTOČAC	1879–	1,8
Otočac (e. ság)	1790–	2,7
Perušič	1790–	0,6
Petrovoselo	1862–	2,0
St. Georgen b. Zengg	1869–	0,6
Verhovine	1862–	2,3
Zavalje	1862–	0,7
Zengg város	1824–1871	3,0

3. OGULINI EZRED (–1882)		
Bründl	1861–	1,9
DREŽNIK KOD RAKOVICE	1875–	0,9
Generalskistol	1784–	0,3
Jezerana	1784–	0,6
Josephstahl	1784–	0,7
Modruš	1752– ? +	1,4
MUNJAVA/JOSEFSTAHL	1870–	0,5
Ogulin (e. ság)	1782–	2,5
Oštaria	1790–1825+	0,2
Plaški	1861–	1,4
Prosičenikamen	1863–	1,4
Rakovica	1863–	0,8
TOUNJ	1882–	1,5
ZDENAC	1873–	0,5
Žutaloqua	1784–	0,0

4. SZLUINI EZRED (–1882)		
Barilovič	1864–	0,4
Kostanjevac	1864–	0,3
KRNJAK	1873–	0,4
Primišlje	1871–	2,1
Szluin	1864–	2,0
Valisselo	1864–	0,7
Veljun	1864–	0,5
Voinič	1787–	0,4

5. VARASD-KŐRÖSI EZRED (1871)		
Alt-Ploščica	1869–	0,4
Čazma	1868–	0,5
Garešnica	1869–	1,2
Jvanič város	1863–	0,7
Miklouš	1849–1856+	0,6
Mil. Klost. Ivanič	1787–	0,7
Mil. Križ	1849–	0,5
Mil. St. Jvan	1847–	0,7
Štefanje	1868–	0,6
Remetinec	?–1848+	0,7

6. VARASD-SZENTGYÖRGYI EZRED (–1871)		
Bellovar város	1787–	2,2
Gergjevac	1863–	1,2
Mil. Severin	1866–	0,7
Pitomača	1849–	2,8
Mil. St. Georgen	1849–	5,4
Mosti	1787–1795+	0,8
Virje	1862–	5,9

7. BRÓDI EZRED (–1882)		
BOŠNJAKI	1874–	3,7
Brod város	1814–	2,4
CERNA	1873–	1,4
Drenovce	1870–	1,6
Garcsin	1787–	0,4
IVANKOVO	1880–	2,2
Mikanovce	1787–	1,1
Podvin	1787–1825+	0,5
Orolik	1787–	0,4
Rajevoselo	1861–	0,8
Šamac	1864–	0,4
Werpolje	1787–	1,1
Winkowze (e. ság)	1787–	3,1
Županje	1861–	2,4

8. GRADISKAI EZRED (–1882)

Alt Gradiska	1803, 1838–	0,2
CERNIK	1877–	1,7
Banovajaruga	1868–	0,3
Neugradiska (e. ság)	1787–	2,0
Novska	1787–	1,1
Okučane (Bodegray)	1849–	0,4
Oriowatz	1787–	0,2
Sibinj	1866–	0,9
Werbowa	1834–	0,6

9. PÉTERVÁRADI EZRED (–1882)

Adaševcze	1870–	1,8
Alt Banovce	1870–	1,7
Alt Pazua	1752–	5,8
Beschka	1749–	1,2
Golubincze	1787–1856+	3,4
Hertkovce	1865–	1,2
Jamina	1870–	1,2
JARAK	1875–	0,9
Karlowitz város	1763–	4,9
Klenak	1865–	0,7
Kupinova	1870–	1,2
Kuzmin	1870–	2,6
Mitrowitz (e. ság)	1787–	5,0
Morović	1870–	1,0
Neu Slankamen	1869–	2,3
Peterwardein város	1749–	4,2
Rača	1870–	0,6
Semlin város	1781–	10,0
Šimanovce	1865–	1,1
Surčin	1870–	2,5

10. ELSŐ BÁNI EZRED (–1882)

ČEMERNICA	1873–	1,1
Glina (e. ság)	1787–	1,5
GORA	1873–	0,6
KLASNIČ	1872–	1,6
KRALJEVČANI	1875–	0,3
Topusko	1838, 1858–	1,0
Verginmost	1787–	0,4

11. MÁSODIK BÁNI EZRED (–1882)

Bednik	1787–	0,3
Bešlinac	1869–	–
Dubicza	1787–	3,2
Jasenovac	1809–	2,4
Kostainiza város	1787–	2,1
Mil. Sissek	1870–	1,7
Petrinja (e. ság)	1787–	2,1
Podove/Dvor	1865–	0,5
Sunja	1867–	0,9
TOPOLOVAC KOD SISKA	1875–	0,6
VOLINJA	1882–	0,2

12. NÉMET BÁNSÁGI EZRED (–1873)

Antalfalva	1871–	3,2
Bavaniste	1868–	5,9
Banat-Neudorf	1787–	6,7
FRANCZFELD	1873–	3,7
GLOGON	1872–	2,8
HOMOLICZ	1872–	4,1
Jarkovacz	1864–	2,4
Kubin	1825–	4,4
OPOVA	1872–	3,7
Pancsova (e. ság)	1760–	13,7
Perlas	1851–	3,4
Sakula	1869–	2,6
Thomaschewatz	1869–	2,7
Uzdin	1853–	5,3
Zrepaja	1853–	4,4

13. ROMÁN BÁNSÁGI EZRED (–1873)

Alt Orsova	1804–	1,6
Bosovics	1863–	3,1
FERDINANDSBERG	1872–	1,0
Herkules-Bad	1853–	–
Karansebes (e. ság)	1753–	3,5
Kornya	1753–	1,5
Mehadia	1753–	2,0
Neu Borloven	1869–	0,5
Ogradina	1850–1852+	0,6
Ohaba Bistra	1862–	0,7
Petnik	1869–	1,1
Plavisevicza	1843– ? +	0,4
Ruszkberg	1851–	2,7
Schupanek	1804–1811+	0,6
Szlatina	1753–	1,7
Teregova	1753–	2,7

14. ILLIR BÁNSÁGI EZRED (–1873)

Allibunar	1760–	3,7
Alt Moldava	1868–	1,8
Banat Weisskirchen v.	1769–	7,5
Baziasch	1857–	1,0
Bersaska	1843–	1,2
Carlsdorf b. Alibunar	1870–	2,8
Deliblat	1870–	3,6
Dobriza	1870–	2,7
DOLLOVÁ	1872–	6,1
Lagerndorf	1769	1,7
Racz Poxeshena	1845–1852+	0,6
Szvinicza	1843–1852+	1,0
Ulma	1788–	2,8

15. TITELI SAJKÁS ZÁSZLÓALJ (–1873)

Csurug	1870–	4,3
Josefsdorf	1867–	6,7
Kaács	1851–53, 1873–	3,0
Titel (zlj. ság)	1858–	2,7

A határőrvidék postabélyegzői 1870 végéig típusok szerint

Sorbélyegző: Bellowar, Bellovar (2), Beshka, Bodegray, Brood/in/Slavon., Dubicza, Garcsin, Generalskistoll, Generalski stol, Glina, Gospich/Illyrie, Gospich, Gospic, Jasenowaz, Jezerana, Josephsthal (3), Carlobago, Kostaniza, Kostaniza, Mali Hallan, Medak, Mikanowcze, Sz. Ivan Mil. Gr., Mitrovicz, Neu-Gradiska, Novska, Oriowacz, Ottochaz, Ottocsaz, Ottocsac, Perussich, Peterwardein (2), von Petrinia, Petrinia/Illyrie, Petrinia/Illyrien, Petrinia, Semlin (4), v. Semlin, St. Roch, Werginmost, Werpolje, Winkowze (2), Zengg/in Milit., Žutaloqua.

Oválbélyegző: Allibunar, Alt-Orsova, Banat-Neudorf, Weis Kirchen/im Banat, Bellovar (2), Bellovar/Francirt, Bellovar/Recommandirt, Besska, Brood, Dubicza/Recommandirt, Glina (3), Gospich/Franco/und/Recommandirt, Caransebes, Kubin, Mehadia, Mitrowitz, Mitrowicz, Novska, Pancsova (3), Peterwardein, Semlin (3), Werbova, Winkovcze, Zengg/Recommandirt, Segna.

Szögletes bélyegző: Gospich, Carlobago, Carlobago/V. L. A., Carlobago/VLL.A, Carlovitz (2), Pancsova, Petrinia, Zengg/Franco, Zengg/... (dátum), Segna/V.L.N., Segna/V.N°, Zengg/V.L.A., Weisskirchen.

Egykörös bélyegző: Allibunár, Alt-Gradiska, Alt-Moldova, Alt Orsova, Alt-Pazua, Banat-Weisskirchen, Barilovic, Baziasch, Bednik, Bellovar, Beschka, Bosovics, Brood, Bründl, Bunic, Dubicza, Generalski-stol, Gergjevac, Gospic, Herkules-bad, Hertkovce, Jvanic, Jarkovac, Jasenovac, Josefsdorf, Karansebes, Karlobago, Karlo Pago, Karlovitz (2), Klenak, Korenica, Kornya, Kostainica, Kubin, Lagerndorf, Mehadia, Mikanovce, Mil:Klost. Ivanič, Militär–Severin, Novska, Ogulin (2), Ohaba Bistra, Okučane, Orolik, Otočac, Pancsova, Perlas, Perusic, Petrinia, Petrovoselo, Plaski, Podove, Prosičenikamen, Rajevoselo, Rakovica, Ruszkberg, Sakula, Samac, Serb, Sibinj, Simanovce, Sunja, Szluin, Teregova, Titel, Topusko, Udbina, Ulma, Unter–Lapac, Vališselo, Veljun, Verginmost, Verhovine, Virje, Voinic, Zavalje, Zrepaja, Zupanje, Žutaloqua.
Egykörös, évszámmal: Alt-Orsova, Banovajaruga, Glina.
Egykörös, alul díszítménnyel: Glina, Zengg

Kétkörös bélyegző: Banat Neudorf, Ban. Weisskirchen, Gračač, Militär–Kriz, Mil. St. Georg, Mil. St. Jvan, Neu-Gradiska, Pancsova, Peterwardein, Pitomača, Szlatina, Zermanien.

Gyűszűbélyegző: Adaševce, Alt-Banovce, Alt-Ploščica, Antalfalva, Bavanište, Bersaska, Beslinac, Brlog Stacia, Bruvno, Carlsdorf b. Alibunar, Čazma, Csurug, Deliblat, Dobricza, Drenovce, Garešnica, Jablonac, Jamina, Karlovitz, Kupinovo, Kuzmin, Mitrovič, Morovič, Neu Borloven, Neu Slankamen, Orsova, Petnik, Peterwardein, Primišlje, Rača, Sakula, Stefanje, St. Georgen b. Zengg, Surčin, Thomaschewatz, Vinkovce, Zengg, Zavalje.

FELHÍVJUK olvasóink figyelmét, hogy kiadványunk alábbi számai még megvásárolhatók:

1972/1 szám	10,–	1979/2 szám	24,–	1983/2 szám	30,–
1976/1 szám	18,–	1980/1 szám	24,–	1984/1 szám	30,–
1976/2 szám	nem jelent meg!	1980/2 szám	24,–	1984/2 szám	30,–
1977/1 szám	18,–	1981/1 szám	30,–	1985/1 szám	40,–
1977/2 szám	18,–	1981/2 szám	30,–	1985/2 szám	40,–
1978/1 szám	18,–	1982/1 szám	30,–	1986/1 szám	40,–
1978/2 szám	18,–	1982/2 szám	30,–	1986/2 szám	40,–
1979/1 szám	24,–	1983/1 szám	30,–		

A füzetek a székházban, a földszinti árusítóhelyen szerezhetők be.

A határőrvidék új postabélyegzői 1871–1882

A sorszám után zárójelben Müller 1867-es katalógusa szerinti sorszámot és helynevet tüntettük fel, továbbá a határőrezred számát az első táblázat szerint (1–15), a posta megnyitásának évét, valamint az 1871 előtt használt bélyegzők típusait, az alábbi rövidítések szerint: e = egykörös, eé = egykörös évszámmal, gy = gyűszű, k = kétkörös, o = ovál, s = sor, sz = szögletes bélyegző. Az 1871 utáni bélyegzőket nagybetűvel és albetűs sorszámmal jelöltük. A mm-ben megadott méretek átmérőt jelentenek.

Sorsz.	Szöveg, ezred, típus	Használat HŐV-i	Használat További	Forrás: Monográfia kötet, old.
1	(5039 Alt-Gradiska, 8, 1859, e)			
	1a Ó-STARA-GRADISKA	1878–82		VI. 140.
2	(5044 Alt-Orsova, 13, 1804, o, e, k)			
	2a ALT-ORSOVA/ MILIT. GRENZE	1872–73		VI. 67, 79.
	2b ORSOVA 18 mm, gy	1870–72	1873–86	VI. 140.
	2 c ORSOVA 23,5 mm	1872–73	1873–86	VI. 140.
3	(5051 Antalfalva, 12, 1871, gy)			
	3a ANTALFALVA/ NÉMETBÁNSÁG	1872–73	1873–84	VI. 67, 79.
4	(5085 Banat-Neudorf, 12, 1787, o, k)			
	4a BÁNÁT-ÚJFALU	1873	1873–88	VI. 82.
5	(5091 Banovajaruga, 8, 1868, eé)			
	5a BANOVAJARUGA	1876–82	1882–901	VI. 81.
6	(5096 Barilovic, 4, 1864, e)			
	6a BARILOVIČ	1878–82	1882–93	VI. 81.
7	(5128 Bersaska, 14, 1843, e)			
	7a BERSZASZKA	1873	1873–906	VI. 84.
8	BOŠNJAKI, 7, új ph	1874–82	1882–06	VI. 86.
9	(5181 Bosovics, 13, 1863, e)			
	9a BOZOVICS	1873	1873–97	VI. 87.
10	(5182 Brood, 7, 1814, o, s, s, s, e, s)			
	10a BROOD U SLAVONIJ/ BROOD-SLAV.	1871–73		VI. 87.
	10b BROOD/SZÁVA 3 változat	1873–82	1882–	VI. 87.
	10c BROOD/SZÁVA A	1881–82	1882–93	VI. 87.
11	(5221 Carlsdorf, 14, 1870, gy)			
	11a KARLSDORF	1873	1873–74	VI. 112.
12	CERNA 7, új ph	1873–82	1882–04	VI. 91.
13	ČEMERNICA, 10, új ph	1873–80		VI. 92.
14	DOLLOVÁ/HATÁRŐRVIDÉK, 14, új ph	1872–73	1873–82	VI. 67, 96.
15	DRCŽNIK/KOD RAKOVICE, 3, új ph (téves, helyesen DREŽNIK	1875–82	1882–13	VI. 96.
16	(5336 Dubicza, 11, 1787, s, e, o)			
	16a DUBICA	1879–82	1882–09	VI. 96.
17	FERDINANDSBERG, 13, új ph	1872–73	1873–80	VI. 101.
18	FRANCZFELD/ NÉMET BÁNSÁG, 12, új ph	1872–73	1873–79	VI. 67, 101.
19	(5440 Generalski-Stol, 3, 1784, s, e)			
	19a GENERALSKI STOL	1880–82	1882–04	VI. 103.
20	GLOGON/HATÁR-ŐRVIDÉK, 12, új ph	1872–73	1873–84	VI. 103.
21	GORA, 10, új ph	1873–82	1882–09	VI. 103.
22	(5455 Gospic, 1, 1790, s, d, d, s, s, e)			
	22a GOSPIĆ	1871–82		
23	(5522 Herkules-Bad, 13, 1838, 1840, 1853–)			
	23a HERKULES-FÜRDŐ	1872–73	1873–90	VI. 107.
24	HOMOLICZ/HAT-ŐRVIDÉK, 12, új ph	1872–73	1873–83	VI. 67, 108.
25	IVANKOVO, 7, új ph, 22 mm	1880–82		VI. 110.
26	JABLONAC, 2, új ph, két méret	1870–82	1882–84	VI. 110.
27	JARAK, 9, új ph	1875–82	1882–05	VI. 110.
28	(5391 Jezerana, 3, 1784, s)			
	28a JEZERANA	1873–82	1882–89	VI. 111.

Sorsz.	Szöveg, ezred, típus	Használat HŐV-i	Használat További	Forrás: Monográfia kötet, old.
29	(5395 Josephsthal, 3, 1784, s, s, s, s)			
	29a MUNJAVA/JOSEFSTHAL	1870–82	1882–89	VI. 75, 129.
30	KÁCS, Sajk. zlj. 1851–53?	1873	1873–74	VI. 113.
31	(5613 Karansebes, 13, 1753, o, e)			
	31a KARANSEBES, 23,5 mm	1873	1873–83	VI. 112.
32	(5616 Karlopago, 1, 1790, sz, s, e, sz, sz, e)			
	32a CARLOBAGO	1880–82	1882–85	VI. 91.
33	(5617 Karlovitz, 9, 1763, o, e, e, f)			
	33a KARLOVITZ, 23,5 mm	1882	1882–88	VI. 112.
34	KLASNIČ, 10, új ph	1872–4		VI. 117.
35	(5677 Klenak, 9, 1865, e)			
	35a KLENAK, 24,5 mm	1873–82	1882–84	VI. 117.
36	(5712 Kornya, 13, 1753–71, 1850, e)			
	36a KORNJA	1871–73	1873–87	VI. 118.
37	(5717 Kostainica, 10, 1787, s, s, s, e, s)			
	37a KOSTAJNICA antikva betűk	1873–82	1882–09	VI. 118.
38	KRALJEVČANI, 10, új ph	1875–82	1882–92	VI. 119.
39	KRNJAK, 4, új ph	1873–82	1882–86	VI. 120.
40	LEŠCE/OTOČAC, 2, új ph	1879–82	1882–98	VI. 122.
41	(5834 Medak, 1, 1816, s, e)			
	41a MEDAK	1882	1882–10	VI. 126.
42	(5865 Mikanovce, 7, 1787, s, e)			
	42a MIKANOVCE	1880–82	1882–93	VI. 127
43	(5871 Militär St. Georgen, 6, 1849, k)			
	43a MIL. S. GEORGEN (HŐV megszűn. után!)		1875–87	VI. 67, 127
44	(5876 Mitrowitz, 9, 1787, s, s, f)			
	44a MITROVICA	1870–82	1882–90	VI. 128.
	44b MITROVICZ/MITROVICA	1881–82	1882–08	VI. 128.
45	(5988 Neugradiska, 8, 1787, o, o, s, k, gy)			
	45a GRADISKA	1874–82	1882–87	VI. 54.
	45b UJ-NOVA-GRADISKA	1877–82	1882–89	VI. 166.
46	(5994 Neu-Slankamen, 9, 1869, gy)			
	46a UJ-NOVI-SLANKAMEN	1879–82	1882–86	VI. 166.
47	(6003 Novska, 8, 1757, o, s, o, e)			
	47a NOVSKA	1877–82	1882–96	VI. 139.
48	OGRADINA, 13, új ph	1873	1873–74	VI. 139.
49	(6040 Ogulin, 3, 1782–85, 1838, e)			
	49a OGULIN	1873–82	1882–93	VI. 139.
50	(6048 Okučane, előbb Bodegray, 8, 1850, s, e)			
	50a OKUČANE, 24 mm	1877–82	1882–91	VI. 139.
51	OPOVA/HATÁR-ŐRVIDÉK 12, új ph	1872–73	1873–84	VI. 139.
52	(6058 Oriowacz, 8, 1787, s)			
	52a ORIOVAC	1869–82	1882–99	VI. 139.
53	OŠTARIA, 3, 1790–1825? új ph	1874–82	1882–09	VI. 140.
54	(6071 Otočac, 2, 1790, s, s, e)			
	54a OTTOČAC	1876–82	1882–98	VI. 140.
55	(6083 Pancsova, 12, 1760, o, o, o, sz, k, e, gy)			
	55a PANCSOVA antikva b. 23 mm	1870–73	1873–83	VI. 141.
	55b PANCSOVA groteszk b. 23 mm	1873	1873–92	VI. 141.
56	(6109 Perlas, 12, 1851, e)			
	56a PERLASZ	1873		
57	(6123 Petrinja, 11, 1787, s, s, s, s, sz, e)			
	57a PETRINJA	1873–82	1882–92	VI. 143.
58	(6143 előbb Podove 11, 1856? 1865, e)			
	58a DVOR	1878–82	1882–12	VI. 97.
59	(6166 Primišlje, 4, 1871, gy)			
	59a PRIMIŠLJE	1871–82	1882–03	VI. 146.
60	(6189 Rajevoselo, 7, 1861, e)			
	60a RAJEVOSELO	1880–82	1882–95	VI. 147.
61	(6241 Sakula 13, 1869, gy)			
	61a SZÁKULA	1873	1873–88	VI. 153.
62	(6243 Samac, 7, 1864, e)			
	62a SAMAČ (hibás, helyesen ŠAMAC)	1880–82	1882–89	VI. 149.

Sorsz.	Szöveg, ezred, típus	Használat HŐV-i	Használat További	Forrás: Monográfia kötet, old.
63	(6266 Semlin, 9, 1781, s, s, s, s, o, o, o, s, e)			
	63a ZIMONY–ZEMUN	1874–82	1882–92	VI. 173.
	63b ZIMONY/ZEMUN 23,5 mm (2 típus)	1875–82	1882–99	VI. 173.
	63c ZIMONY/ZEMUN 26 mm	1882	1882–00	VI. 173.
64	(6317 St. Roch, 1, 1838, s)			
	64a SCT. ROK–SV. ROK	1876–82		VI. 75, 154.
	64b SVETI-ROK	1882	1882–92	VI. 5, 154.
65	(6464 Teregova, 13, 1753, e)			
	65a TEREGOVA/ MILIT. GRENZE	1870–73		VI. 67, 161.
	65b TEREGOVA 22,5 mm	1973	1873–86	VI. 161.
66	(6470 Thomaschewatz, 12, 1869, gy)			
	66a TAMÁSSEVACZ	1873	1873–03	VI. 162.
67	(6492 Titel, Sajk. zlj. 1838, e)			
	67a TITEL/BÁCS	1872–73	1873–88	VI. 163.
68	TOPOLOVEC KOD SISKA, 11, új ph	1875–82	1882–97	VI. 163.
69	(6506 Topusko, 10, 1838, 1858, e)			
	69a TOPUSKO	1873–82	1882–90	VI. 163.
70	TOUNJ, 3, új ph	1882	1882–89	VI. 164.
71	(6553 Unter-Lapac, 1, 1864, e)			
	71a DOLNJI-LAPAC	1875–82	1882–05	VI. 96.
72	VOLINJA, 10, új ph	1882	1882–91	VI. 171.
73	(6646 Werbowa, 8, 1834, s)			
	73a VERBOVA	1879–82	1882–10	VI. 169.
74	(6647 Werpolje, 7, 1787, s)			
	74a VERPOLJE	1871–82	1882–86	VI. 170.
75	(6651 Winkowze, 7, 1787, o, s, s, s, gy)			
	75a VINKOVCE 25 mm	1878–82	1882–95	VI. 170.
	75b VINKOVCE 24 mm	1881–82	1882–95	VI. 170.
76	ZDENAC, 3, új ph	1873–82	1882–10	VI. 172.
77	(6692 Zupanje, 7, 1861, e)			
	77a ŽUPANJE	1880–8?	1882–90	VI. 173.
78	(6694 Zutaloqua, 3, 1784, s, e)			
	78a ŽUTALOKVA	1882	1882–10	VI. 174.

Vasúti postaútvonalak Magyarországon az osztrák postaigazgatás idejében (1850–1867)

SONNEVEND GYÖRGY

Bevezetés

A Philatelica 85/2. számában jelent meg *Orbán Ferenc* tanulmánya a határátlépő postajáratokról, amelyben a szerző panaszolja, hogy az akkori postaútvonalakról aránylag kevés adat áll rendelkezésünkre.

Ebben a cikkben bemutatom az osztrák postaigazgatás idején épített vasútvonalakat, felállításuk sorrendjében, megemlítve azokat a régi postaútvonalakat, amelyeket a vasúti postai szállítás felváltott. A feldolgozás alapján a levelek gyűjtői elkülöníthetik a vasúton szállított leveleket.

Orbán Ferenc tanulmányában egy 1901-es vasúthálózatot ábrázoló térkép segíti a tájékozódást, e cikkben két korábbi térképvázlatot mutatunk be, az egyiken az 1850-ig, a másikon az 1867-ig létesült vasútvonalakkal. Ehhez elsődleges forrásként *Térfi Béla: Bélyegelőtti levelek és azok lebetűzései* c. könyvének térképmelléklete szolgált.

A postaútvonalak összefoglalásához két fontos forrásmunkát használtam: **Galgóczi Károly:** *Közlekedési Naptár az 1855. közönséges esztendőre* (Pest, Emich Gusztáv), illetve **Guzman Dénes:** *Magyarország s az ahhoz tartozó részeket behálózó Posta-Láncolatok* (Pest, Bartalis Imre, 1863.) c munkáit.

Galgóczi munkája először a Pestről kiinduló 12 fővonalat írja le, majd az ezeken keresztülvágó fő- és mellékvonalakat. Közli Magyarország gőzvontatású vasútvonalainak menetrendjét Bécs (Wien)–Pest–Szolnok, valamint Sopron és Bécsújhely (Wiener Neustadt) között, továbbá a Pozsonyból Szeredig járó lóvasút menetrendjét is.

Guzman 1863-ban kiadott *Postaláncolataiban* Galgóczi fő- és mellékvonalait rövidebb útszakaszokra bontotta fel és ezeket nevezte postaláncolatoknak. Figyelembe vette az útvonalak időközben bekövetkezett változásait is. Jegyzékének második része az akkori vasúthálózatot ismerteti az egyes állomások felsorolásával.

A vasutak útvonala legtöbbször nem követte a régi postajáratok útját. Ugyanazon kezdő- és végállomás esetén a vasút pályája gyakran más helységeket érintett, mint a régi postaútvonal.

A vasútvonalak felsorolása előtt tekintsük át röviden a pályaudvari bélyegzőket, valamint a vasúti postai szállítással bekövetkezett változásokat.

Pályaudvari bélyegzések

A pályaudvari bélyegzőket 1852-ben vezették be Magyarországon, eleinte B–H rövidítéssel, majd 1858-tól a „Bahnhof" felirat feltüntetésével, megkülönböztetve a pályaudvari hivatalt a városban működő postahivataltól.

Ilyen bélyegzőt alkalmaztak 1852-től 1856-ig a Pest és Pozsony, majd 1853-tól 1857-ig a Pest és Szeged közötti vasútvonal egyes állomásainál. Ezek a bélyegzések elég ritkák.

1857 után már csak a következő állomások használtak B–H, illetve Bahnhof feliratú bélyegzőt: Abony, Arad, Ofen (Buda), Debrecen, Gross Kikinda (Nagy Kikinda), Nyíregyháza, Pest, Pressburg (Pozsony), Sziszek, Temesvár, Tokaj, Agram (Zágráb), végül 1865-től Gross Kanizsa (Nagykanizsa).

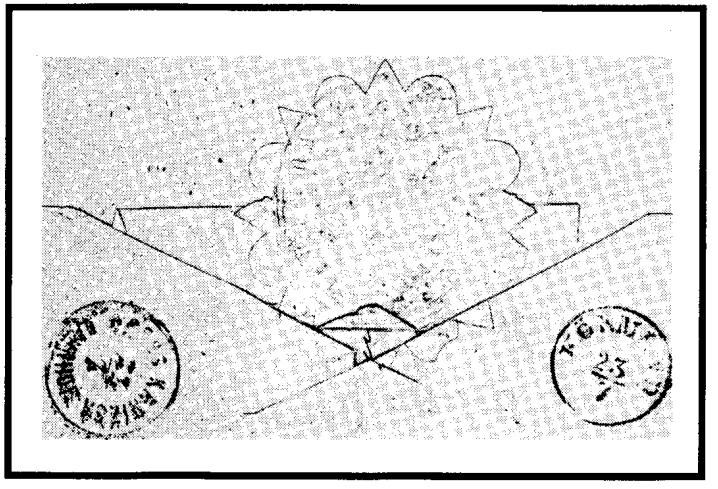
A vasúti postai szállítással beállt változások

A lófogatú kocsi átlagos teljesítménye napi száz kilométer körül mozgott. A vasúti postai szállítás bevezetése a szállítási időt megrövidítette. Ha a levelek feladási helye és a célállomás közötti távolság a 100 kilométert meghaladta, és az érkezési bélyegzés szerint a levél a feladás napján megérkezett rendeltetési helyére, akkor arra következtethetünk, hogy *a levelet vonattal szállították*. Azt is feltételezhetjük, hogy az egyes vasútvonalak megépítése után kisebb távolság esetén is vonattal szállították a leveleket.

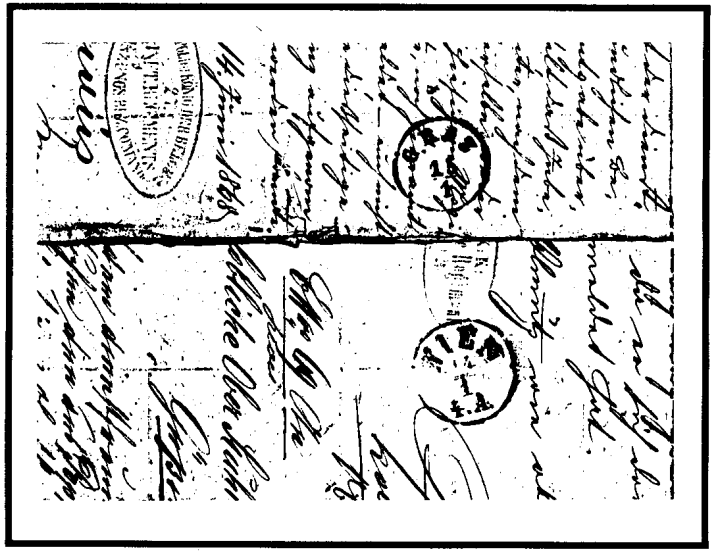
Új vasútvonal indítása után gyakran megváltoztatták a régi postajárat irányát. Ezt tanúsítja a következő három levél, amelyeket a Sopron és Nagykanizsa közötti vasútvonal megnyitása után adtak postára:

1. Az első levelet Grácból Körmendre küldték 1867-ben, de nem a korábban szokásos útvonalon, Fürstenfeld postahelyen át, hanem először vonattal Naykanizsára irányítva, ahol az állomás bélyegzőjével kezelve továbbították a levelet Körmendre, Nagykanizsától Szombathelyig ugyancsak vonattal. (A hátoldali bélyegzéseket mutatja az *1. ábra.)*

1. ábra

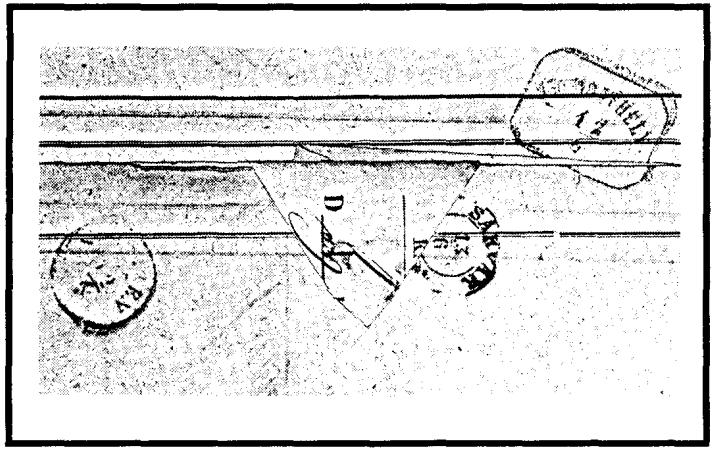
2. A második levelet Szombathelyről küldték Grácba, de ezt sem a korábban szokásos útvonalon, Körmenden és Fürstenfelden át, hanem először vonattal Bécsbe irányították, majd onnan szintén vonattal tovább Grácba. Bécsben a levelet átmenő bélyegzéssel látták el *(2. ábra)*.

2. ábra

3. A harmadik levelet 1866-ban Sopronból küldték Sárvárra, de nem a szokásos közvetlen fővonalon. A levelet először vonattal Szombathelyre irányították, majd onnan továbbították hagyományos módon Sárvárra *(3. ábra)*.

A bemutatott levelek alapján levonhatjuk azt a következtetést, hogy a vasúti közlekedés megindulása után átszervezték a postaútvonalakat és a közlekedési hálózat vasútcentrikussá vált. A vasút építése előtti időben a postaútvonalak aránylag

3. ábra

keveset változtak. A postahelyek személyzete a régi postaútvonalakon a levelek irányítását jól begyakorolhatta. A vasút térhódításával a postamestereknek figyelemmel kellett kísérni a vasúti menetrend változásait is, figyelmet fordítva arra, hogy a küldemények a vasúti menetrend szerinti *legrövidebb idő alatt érkezzenek rendeltetési helyükre.* A vasúti szállítás előnye elsősorban a *hosszabb útvonalaknál,* főleg a 200 kilométernél nagyobb távolságoknál érvényesült, ahogy ez az egyes vonalaknál említett példákból is látható.

Magyarország vasútvonalai 1850-ben

1850-ben a következő négy vonalon közlekedtek vonatok:

1. **Lóvasút** létesült 1840-ben Pozsony, Nagyszombat és Szered között, ám ez a lóvontatású vonat még nem vehette fel a versenyt a postakocsival.
2. **Az első, gőzmozdonnyal üzemelő** vasútvonal 1846. július 15-én nyílt meg *Pest és Vác* között, amelyet 1850. december 16-tól *Párkánynán át Pozsony és Bécs felé* meghosszabbítottak.
3. 1847. július 1-én átadták a *Pest és Szolnok,* majd
4. 1847. augusztus 20-án a *Sopron és Bécsújhely* (Wiener Neustadt) közötti vasútvonalat.

A mellékelt első térképen bemutatjuk az 1850. V. 31. után is használt fontosabb postaútvonalak hálózatát és a fenti vasútvonalakat.

A postaútvonalakat felváltó vasútvonalak 1850–1867 között

A második térképmellékleten az 1867-ig felállított vasútvonalakat mutatjuk be. A térképvázlatok összehasonlításával jól követhetők a változások.

1867-ben a postaszállító vasútvonalak az alábbiak voltak:

1. Pozsony–Nagyszombat
2. Pest–Pozsony–Marchegg–Wien (határátlépő)
3. Sopron–Bécsújhely (Wiener Neustadt) (határátlépő)
4. Pest–Szolnok–Debrecen–Miskolc–Kassa
5. Pest–Cegléd–Szeged–Temesvár–Baziás
6. Oravica–Stájerlak (Steierdorf)
7. Gőzhajótársulati kőszénbánya–Üszög–Mohács
8. Bécs–Bruck–Győr–Székesfehérvár (határátlépő)
9. Püspökladány–Nagyvárad
10. Szolnok–Arad
11. Pragerhof–Nagykanizsa–Buda (határátlépő)
12. Sziszek–Zágráb–Steinbrück (határátlépő)
13. Zágráb–Károlyváros (Karlstadt, Karlovac)
14. Sopron–Nagykanizsa
15. Pest–Hatvan

Guzman postaláncolatainak áttekintésekor megállapíthatjuk, hogy csak néhány olyan postaútvonal maradt, amelyen a *vasútvonalakkal párhuzamosan hagyományos postajáratok* is közlekedtek. Ezek a következők:

3. sz. járat Pest–Vác
32. sz. járat Temesvár–Versec
45. sz. járat Cegléd és Szeged
78. sz. járat Szeged–Horgos–Temesvár
188. sz. járat Pécs–Mohács között

A vasútvonalak időbeni kiépülése

Térképünkön a kiegyezéskori vasúthálózatot ábrázoltuk. A vasútvonalak azonban szakaszosan épültek ki, ezért a további vonalak részletes tárgyalása előtt összefoglaljuk az 1867-ig épített vasútvonalakat időrendi egymásutániságban:

1853. szeptember 3.	Cegléd–Félegyháza (5. vonal)
1854. március 4.	Félegyháza–Szeged (5. vonal)
1854. december 1.	Gőzhajótársulati kőszénbánya–Üszög (7. vonal)
1855. december 24.	Bruck–Győr (8. vonal)
1856. augusztus 10.	Győr–Újszőny (8. vonal)
1857. május 2.	Üszög–Mohács (7. vonal)
1857. november 15.	Szeged–Temesvár (5. vonal)
1857. november 23.	Szolnok–Debrecen (4. vonal)
1858. április 24.	Püspökladány–Nagyvárad (9. vonal)
1858. október 25.	Szolnok–Arad (10. vonal)
1859. május 24.	Debrecen–Miskolc (4. vonal)
1860. április 25.	Nagykanizsa–Pragerhof (11. vonal)
1860. június 1.	Újszőny–Székesfehérvár (8. vonal)
1860. augusztus 14.	Miskolc–Kassa (4. vonal)
1861. április 1.	Nagykanizsa–Buda (11. vonal)
1862. október 1.	Sziszek–Zágráb–Steinbrück (határátlépő) (12. vonal)
1865. június 1.	Zágráb–Károlyváros (Karlovac) (13. vonal)
1865. szeptember 21.	Sopron–Nagykanizsa (14. vonal)
1867. április 2.	Pest–Hatvan (15. vonal)

A vasútvonalakat építésük sorrendjében vizsgáljuk.

A PEST–SZEGED KÖZÖTTI VASÚTVONAL (5. vonal)

A régi postaútvonal
Soroksár, Ócsa, Örkény, Lajosmizse, Kecskemét, Kiskunfélegyháza, Péteri, Kistelek, Szatymaz
postahelyeken át vezetett Szegedre.

Az 1854. március 4-én megnyílt vasútvonal Ceglédnél ágazott el a Pest–szolnoki vonalról és Kecskeméttől kezdve követte a fent leírt régi postaútvonalat.

A Pest és Szeged közötti 190 km-es távolságot a vonat körülbelül 6–7 óra alatt tette meg.

A legtöbb esetben ilyen párhuzamos postaláncolat nincs, ebből arra következtethetünk, hogy ezeken az útvonalakon ekkor már átállt a posta a vasúti szállításra.

Az alábbiakban részletesebben megvizsgálunk egy-egy vasútvonalat, röviden ismertetve a régi postautakat, amelyek a vasút megépülésével módosultak, ill. megszűntek.

A PEST–POZSONY KÖZÖTTI VASÚTVONAL

A régi postaútvonal Térfi térképe szerint a következő nagyobb helyeken át haladt Pestről Pozsony felé:
Vác, Ipolyság, Léva, Nyitra és Nagyszombat.

Az 1850. december 16-án elkészült vasútvonal csak *Vácig* követte a régi postaútvonalat, majd
Nagymaros, Esztergom–Nána, Érsekújvár és Galánta
útvonalon át ért Pozsonyba és onnan Bécsbe.

A kisebb állomásokat nem soroljuk fel.

1863-tól a Pest–Pozsony–Bécs közötti vasútvonalon mozgóposta-hivatal is közlekedett.

Galgóczi *Közlekedési Naptárában* közölt 1855. évi vasúti menetrend szerint a Pest és Pozsony közötti 213 kilométeres út általában 6 óráig, a Pest és Bécs közötti 278 km-es út mintegy 9 óráig tartott.

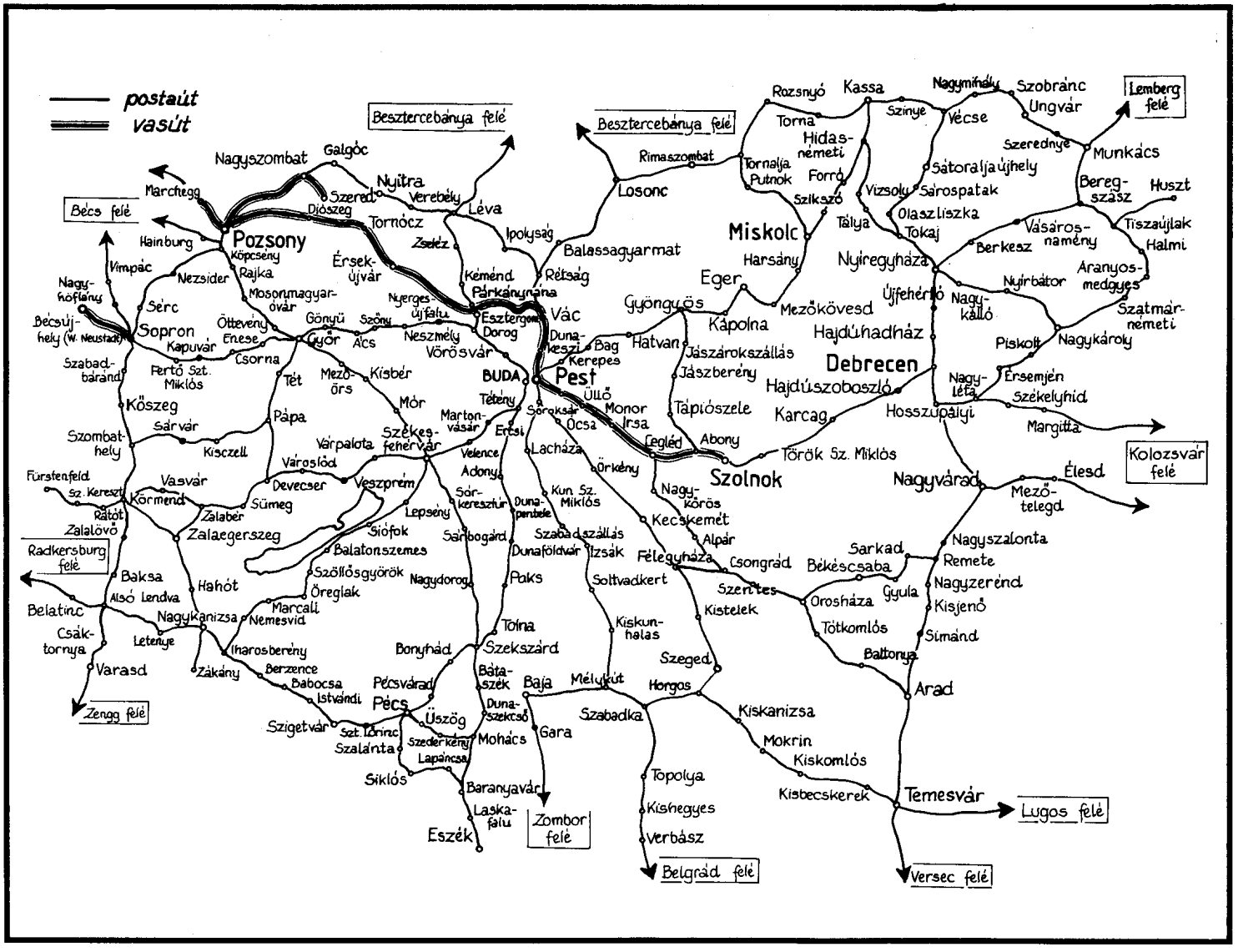
Amíg az 1850-es évek elején a Pozsonyból Pestre irányított levél csak a harmadik napon érkezett meg, addig később – a hatvanas években – az ilyen Pozsonyban feladott leveleken legtöbbször *aznapi* pesti érkezési bélyegzés látható. Az utóbbi leveleket vonattal továbbították.

A Bécsből Pestre küldött levelek *általában másnap* érkeztek meg, de ismerünk néhány levelet a XIX. század ötvenes, hatvanas éveiből, amelyeken a bécsi feladással azonos napi pesti érkezési bélyegzés látható.

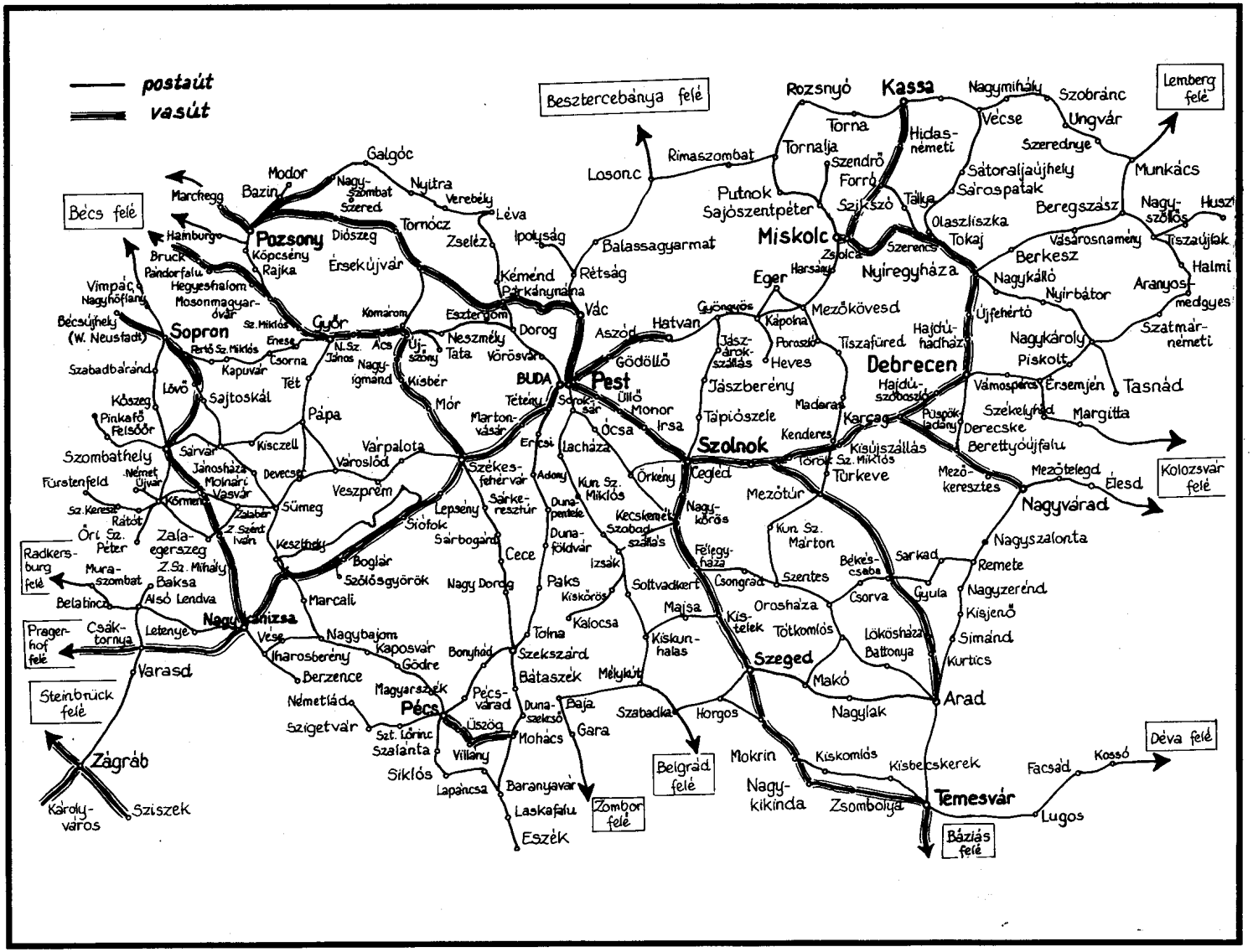
Ismerünk olyan Bécsből Szegedre küldött levelet, amelyen a bécsi feladás utáni nap szegedi érkezési bélyegzése látható. Minthogy a Bécs és Szeged közötti távolság 468 km volt, nem kétséges, hogy a levelet vonattal továbbították.

A BRUCK ÉS GYŐR KÖZÖTTI VASÚTVONAL (8. vonal)

A Bécset Budával összekötő (a fővárosokat második vonalként összekapcsoló) vasútvonal több szakaszban épült meg,

Térképvázlat az 1850. XII. 31. előtt épített vasútvonalakról
és az 1850. V. 31. előtt felállított és ezután is használt fontosabb postaútvonalakról

Térképvázlat az 1867-ig épült vasútvonalakról és az 1862-ig felállított fontosabb postaútvonalakról

a teljes összeköttetés – Tatán és Bicskén át – csak a kiegyezés után épült ki.

A Győrből Bécsbe vezető postaútvonal Térfi térképén *Öttevény, Mosonmagyaróvár, Rajka, Köpcsény és Hainburg* postahelyeken ment át.

A Bruck és Győr közötti vonalszakasz 1855. december 24-én nyílt meg. A vasút Győrtől *Mosonmagyaróvárig* követte a régi postaútvonalat, onnan nyugat felé tért el, majd *Hegyeshalom* után a Lajta menti *Bruck*ot érintve vezetett Bécsbe.

A GYŐR ÉS ÚJSZŐNY KÖZÖTTI VASÚTVONAL (8. vonal)

A régi postaút Győrből
Gönyü és Ács
postahelyeken ment át.

Az Újszőnyig kiépített szakaszt 1856. augusztus 10-én adták át a forgalomnak
Szent János, Ács és Újszőny állomásokkal.

Mivel a vasútvonal Gönyüt elkerülte, az itteni postahely Szent János állomásról kapott új postajáratot *(Guzman* 201. sz. postaláncolata).

A vasútvonal folytatása 1860-ban épült ki (lásd később).

GŐZHAJÓTÁRSULATI KŐSZÉNBÁNYA–ÜSZÖG–MOHÁCS (7. vonal)

1857. május 2-án indult meg a *Pécs, Üszög* és *Mohács* közötti helyi jelentőségű vasút, de ezzel nem foglalkozunk bővebben.

A SZEGED ÉS TEMESVÁR KÖZÖTTI VASÚTVONAL (5. vonal)

A régi postaútvonal Szegedről
Horgos, Kiskanizsa, Mokrin, Bánátkomlós, Csatád és Kisbecskerek
postahelyeken át vezetett Temesvárra.

Az 1857. november 15-én átadott vasútvonal csak *Mokrin*nál érintette a régi postaútvonalat és
Szőreg, Oroszlámos, Mokrin, Nagykikinda, Zsombolya, Gyertyámos, Szakálháza
állomásokon át ment Temesvárra.

Ezt a vonalat *Versec*en és *Fehértemplom*on át meghosszabbították *Báziás*ig, ill. *Oravicától Steierdorfig,* de ezzel már nem foglalkozunk részletesen.

A feladási és érkezési bélyegzések szerint a Pestről Temesvárra küldött levelek 1858-tól kezdve általában másnap megérkeztek. Tekintve a 303 km-es távolságot, nyilvánvalóan ezeket a leveleket is vasúton továbbították.

Főleg Temesvárról találhatunk gyakran és Nagykikindáról ritkábban B–H rövidítéssel állomási bélyegzést.

A SZOLNOK ÉS DEBRECEN KÖZÖTTI VASÚTVONAL (4. vonal)

A régi postaútvonal
Törökszentmiklós, Bánhalma, Karcag, Nádudvar és Hajdúszoboszló
postahelyeken át vezetett Debrecenbe.

A vasútvonal 1857. november 23-án nyílt meg, a postaútvonaltól csak kisebb mértékben tért el, amennyiben
Fegyvernek, Kisújszállás, Püspökladány és Kaba
is kapott vasútállomást.

Debrecenben 1859-től használtak B–H rövidítéssel pályaudvari bélyegzőt.

A PÜSPÖKLADÁNY ÉS NAGYVÁRAD KÖZÖTTI VASÚTVONAL (9. vonal)

Térfi térképe szerint a régi postaútvonal Pestről
Debrecen és Hosszúpályi
postahelyeken át ment Nagyváradra.

Az 1858. április 24-én megnyílt vasúti szárnyvonal
Püspökladány, Sáp, Berettyóújfalu és Biharkeresztes
állomásokon át vezetett Nagyváradra.

A SZOLNOK ÉS ARAD KÖZÖTTI VASÚTVONAL (10. vonal)

Amíg a régi postaútvonal Pestről
Soroksár, Örkény, Kecskemét, Kiskunfélegyháza, Csongrád, Szentes, Orosháza, Tótkomlós és Battonya
postahelyeken át jutott Aradra, addig az 1858. október 25-én átadott vasútvonal Szolnokról – más irányban

Mezőtúr, Gyoma, Mezőberény, Békéscsaba, Lökösháza és Kurtics
állomásokon át biztosított összeköttetést – 255 kilométeres vasúti pályán – Pest és Arad között.

Az aradi vasútállomás postahivatala 1859-től használt Bahnhof feliratos bélyegzőt.

Ismerünk olyan állomási bélyegzés nélküli levelet Békéscsabáról Pestre (1863-ból), és két másik levelet Aradról (1863, 1867), amelyeken aznapi érkezési bélyegzés látható. Ismert olyan Pozsonyban feladott levél, amely már másnap megérkezett Aradra – nyilvánvalóan vonaton szállították.

A DEBRECEN ÉS MISKOLC KÖZÖTTI VASÚTVONAL (4. vonal)

Térfi szerint a postaútvonal Debrecenből
Hajdúhadház, Újfehértó, Nyíregyháza és Tokaj
postahelyig haladt, majd utána északnyugati, ill. északi irányba fordulva
Tállya, Vizsoly, Hidasnémeti
útvonalon vezetett Kassára.

Az 1859. május 24-én megnyílt vasútvonal Tokajig követte a postaút vonalát, majd onnan nyugat felé tért el és
Szerencs, Tiszalúc és Zsolca
állomásokon át vezetett Miskolcra.

A térképen jól látható, hogy vasúttal csak nagy kerülővel lehetett Pestről Miskolcra (Debrecenen és Nyíregyházán át) utazni. Még 1867-ben is lófogatú kocsi járt a *Hatvan, Gyöngyös, Mezőkövesd és Miskolc* közötti úton.

Ismeretesek olyan levelek (1860-ból), amelyek Pesten feladva, Nyíregyházán át irányítva a harmadik napon érkeztek Munkácsra.

A NAGYKANIZSA ÉS PRAGERHOF KÖZÖTTI VASÚTVONAL (11. vonal)

A régi postaút Nagykanizsától nyugat felé
Letenye, Alsólendva, Bellatincz, Muraszombat és a stájerországi *Radkersburg*
postahelyeken át ment Grácba.

Az 1860. április 25-én megnyílt vasútvonal
Nagykanizsa, Kottori és Csáktornya
állomásokon át vezetett a stájerországi Pragerhofra.

AZ ÚJSZŐNY ÉS SZÉKESFEHÉRVÁR KÖZÖTTI VASÚTVONAL (8. vonal)

Térfi térképe szerint Győrt és Székesfehérvárt a
Mezőörs, Kisbér és Mór
postaútvonal kötötte össze.

Az 1860. június 1-én megnyílt vasútvonal *Kisbérnél* találkozott, s onnan követte a régi postaútvonalat.

A MISKOLC ÉS KASSA KÖZÖTTI VASÚTVONAL (4. vonal)

A régi postaút Miskolcról
Szikszó, Forró és Hidasnémeti
postahelyeken át vezetett Kassára.

Az 1860. augusztus 14-én megnyílt vasútvonal Miskolcról először *Zsolca* állomást érintve haladt Kassáig a régi postaút mentén.

A vonal átadása után felesleges lett a *Tokaj–Hidasnémeti* közötti régi postaútvonal. Ezt a vasúttal párhuzamos postaútvonallal együtt megszüntették. Guzman 1863-ban postalánc-olataiban már nem is sorolta fel.

A leveleket kutatva találunk olyan, 1860-ban Kassáról a 230 km-re lévő Debrecenbe küldött levelet, amelynek hátoldalán aznapi érkezési bélyegzés látható. Ismeretesek olyan, Kassáról Pestre küldött levelek is, amelyeken a feladási kelettel azonos pesti érkezési bélyegzés látható. Ez – tekintettel a 446 km-es távolságra – csak vasúti továbbítással volt lehetséges.

A NAGYKANIZSA ÉS BUDA KÖZÖTTI VASÚTVONAL (10. vonal)

A régi postaútvonal Budáról
Tétény, Martonvásár, Velence, Székesfehérvár, Lepsény, Siófok, Balatonszemes, Szöllősgyörök, Öreglak, Marcali, Nemesvid és Iharosberény
postahelyeken át vezetett Nagykanizsára.

Az 1861. április 1-én megnyitott vasútvonal Budától *Balatonszemesig* követte a régi postautat, onnan a Balaton partján

haladva *Balatonboglár* és *Komárváros* állomásokon át haladt Nagykanizsáig.

A vasúti szállítást igazolja az az 1866-ban *Varas*don feladott levél, amelyen aznapi pesti érkezési bélyegzés található, azaz a levél a Csáktornyától Budáig tartó 269 km-es utat egy napon belül tette meg.

A *Steinbrück–Zágráb–Sziszek* (1862. október 1.), valamint a *Zágráb–Károlyváros* (1865. június 1.) vonalakkal nem foglalkozunk bővebben.

A SOPRON ÉS NAGYKANIZSA KÖZÖTTI VASÚTVONAL (14. vonal)

A régi postaútvonal Térfi térképe szerint Sopronból *Szabadbáránd (Warasdorf), Kőszeg, Szombathely, Körmend, Zalaegerszeg és Hahót*
postahelyeken át ment Nagykanizsára.

A vasút új pályán haladt *Lövő* és *Rábamolnári* irányában, elkerülve *Kőszeget, Körmendet, Zalaegerszeget.* Az új vonal a nagyobb postahelyek közül csak *Szombathelyt* érintette.

Térképünkön a Sopron és Nagykanizsa közötti vasútvonalon Molnári, Zalaszentiván és Zalaszentmihály nevek nem postahelyet, hanem vasútállomást jelentenek. *Sipos Józsefné* tanulmányából *(Új adatok posta- és helytörténeti gyűjtemények összeállításához,* Philatelica 86/2., 15. és 17. old.) tudjuk, hogy Zalaszentivánon és Zalaszentmihályon a postahivatalt csak később, a magyar igazgatás idejében állították fel.

Erről a vonalról is ismertek Nagykanizsán feladott és még aznap Bécsbe érkezett levelek (a távolság 247 km).

A PEST ÉS HATVAN KÖZÖTTI VASÚTVONAL (15.)

Térfi térképe Pestről indulva a postaútvonalon
Kerepes, Bag és Hatvan
postahelyeket tünteti fel.

1867. április 2-án adták át a Salgótarjánba vezető vonal Hatvanig terjedő szakaszát, Kerepes helyett többek között *Gödöllő* és *Aszód kapott vasútállomást.*

Zárszó

A vasúthálózat a kiegyezés után rohamos fejlődésnek indult. Cikkünk csak az 1867-ig épült vonalakat tárgyalta, elsősorban a levelek szállításával összefüggő postatörténeti érdekességek miatt.

Szükségesnek tartom megemlíteni, hogy cikkem befejezése után még felhasználtam néhány adat ellenőrzésére *Csíkvári Jákó* – a *Figyelmébe ajánljuk* rovatban is ismertett – reprint sorozatban megjelent művét, *A Közlekedési Eszközök Története* c. könyvet.

Kedves kötelességemnek tartom, hogy végezetül köszönetet mondjak az Országos Széchenyi Könyvtár – és ezen belül a térképtár – dolgozóinak, akiktől sok segítséget kaptam a források kutatásánál.

Az 1921–24. évi HIVATALOS bélyegek lemezhibái és ezek elhelyezkedése az íveken

PETŐ ANDRÁS

A kiadás bélyegképe (az értékjelzést övező keret) az 1903-ban kibocsátott portóbélyegével azonos.

A Magyar Bélyegek Monográfiája a IV. kötet 375–376. oldalán foglalkozik a sorozat nyomási különlegességeivel, ezen belül a nyomólemez sérüléseinek következtében létrejött hibás nyomatú példányokkal. A rendszeresen visszatérő, főleg a bélyegek feliratain, illetve a keretvonalon mutatkozó lemezhibák azonban csak felsorolásszerűen találhatók meg a Monográfiában. *Jászai Emánuel A magyar bélyegek katalógusa* c. munkájában a 20 filléres *fordított* HIVATALOS *felirattal* és *fordított* 20-as *értékjelzéssel* nyomott hamis[1] bélyeg mellett csupán egy lemezhibát ismertet. *Bán Willy A magyar bélyegek adattárá*ban ugyanezeket közli, azzal a különbséggel, hogy amit közöl, abból már semmi sem helytálló[2].

Mivel jelentősebb mennyiségű ívanyagot volt módom áttanulmányozni, megkísérlem a legjellegzetesebb és visszatérő lemezhibákat rendszerezni.

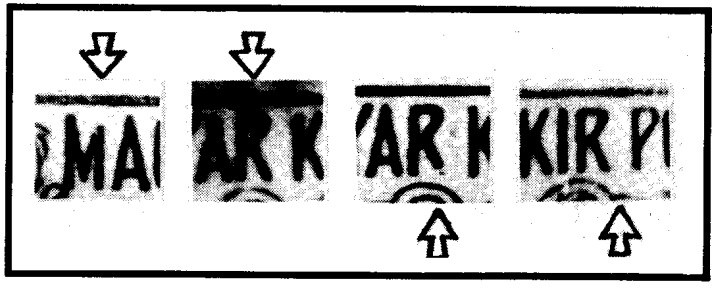
Megállapítható, hogy a nyomási rendellenességek a fekete értékszámú filléres címleteken az alábbiak szerint fordulnak elő (eddigi kutatásaim alapján):

A bélyegképen felül lévő felirat (MAGYAR KIR. POSTA) hibái

1. *A „MAGYAR" szó „M" betűje jobb oldalon felül hiányos (1. ábra)*
   - a 10, 60 és 350 filléres címletek minden ívének 37. bélyegén
2. *A „MAGYAR" szó „R" betűjében színes pont van (2. ábra)*
   - a 20 filléres címlet minden ívének 97. bélyegén
3. *A „MAGYAR" szó „R" betűjének jobb alsó szára rövidebb (3. ábra)*
   - a 10 filléres címlet egyes íveinek 25. bélyegén
   - a 60 filléres címlet minden ívének 92. bélyegén
   - a 250 filléres címlet 81. bélyegén
   - az 500 filléres címlet 3. bélyegén
4. *A „KIR" szó utáni pont*

a) hiányzik (4. ábra)
   - a 10 filléres címlet különböző ívein az 1., 4., 11., 27. és 45. bélyegeken

1–4. ábra

[1] A 20 filléres címlet a „HIVATALOS" felirat fordított nyomásával is előfordul (nagy ritkaság!). A bélyeget a tévnyomat ismerete nélkül hamisították úgy, hogy a „HIVATALOS" feliraton kívül *az értékszámot is fordítva* nyomták. *Jászai* és *Bán* is ezt a hamis tévnyomatot írta le.

[2] Bán az ívek 62. bélyegén lévő lemezhibát is rosszul ismertette. Az általa leírt hiba a „KIR" szócska „R" betűjének hibáját említi, holott a megjelölt bélyegen a „FILLÉR" értékjelzés „R" betűjének sérülése látható.

– a 20 filléres címlet különböző ívein a 27., 75. és 81. bélyegeken
– a 100 filléres címlet 27. és 75. bélyeghelyén
– a 250 filléres címlet 11., 17. és 48. bélyegein
– a 350 filléres címlet 40. és 91. bélyegein
– az 1000 filléres címlet 17. és 46. bélyegein

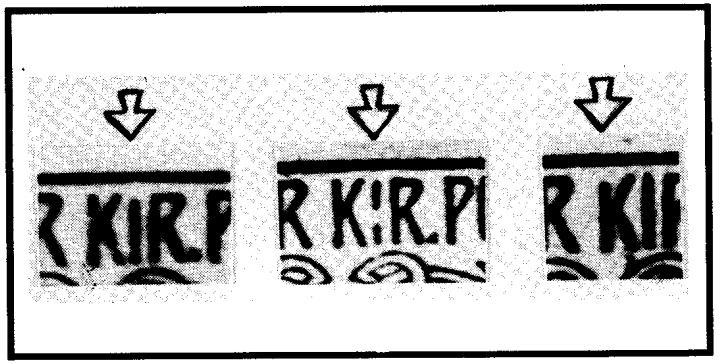
b) gyenge, alig látható
– a 10 filléres címlet különböző ívein az 1., 4., 24., 37., 40., 83., 88. és 91. bélyegeken
– a 20 filléres címlet egyes íveinek 81. bélyegén
– a 60 filléres címlet 24. és 40. bélyegein
– a 100 filléres címlet 81. bélyegén
– a 350 filléres címlet 4., 24. és 81. bélyegein
– az 1000 filléres címlet 80. bélyegén

5. A „KIR" szó „I" betűje felül rövidebb (5. ábra)
– a 10 filléres címlet egyes íveinek 51. bélyegén
– a 20 filléres címlet minden ívének 19. bélyegén

6. A „KIR" szó „I" betűje középen hiányos (6. ábra)
– a 60 filléres címlet 59. bélyegén (az általam látott íveken nem ismétlődő, de jellegéből adódóan valószínűleg visszatérő eltérés)

7. A „KIR" szó „K" betűjének bal felső szára rövidebb (7. ábra)
– a 60 és 350 filléres címletek egyes íveinek 41. bélyegén

5–7. ábra

A keret hibái

8. A keretvonal a „POSTA" szó „OS" betűi felett sérült (8. ábra)
– a 20 és 100 filléres címletek 25. bélyeghelyén

9. A keretvonal a „KIR" szó „R" betűje felett sérült (9. ábra)
– a 10, 60, 250 és 350 filléres címletek minden ívének 46. bélyegén (Ezen az ívhelyen a „MAGYAR" szó „G" betűje is hiányos az alsó ív és a vízszintes vonal találkozásánál.)

10. A keretvonal a „MAGYAR" szó „R" betűje felett sérült (10. ábra)
– a 10, 60, 250 és 350 filléres címletek minden ívének 36. bélyegén

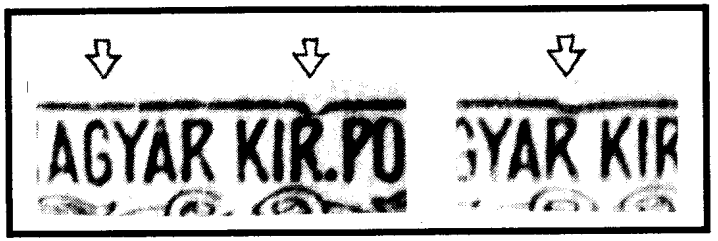
11. A keretvonal a jobb oldali saroknál (felül) lefelé hajlik (11. ábra)
– a 20 és 100 filléres címletek íveinek 24. bélyegén

12. A jobb oldali függőleges keretvonal a felső saroknál befelé hajlik (12. ábra)
– az 1000 filléres címlet 15. bélyegén

8. ábra

9–10. ábra

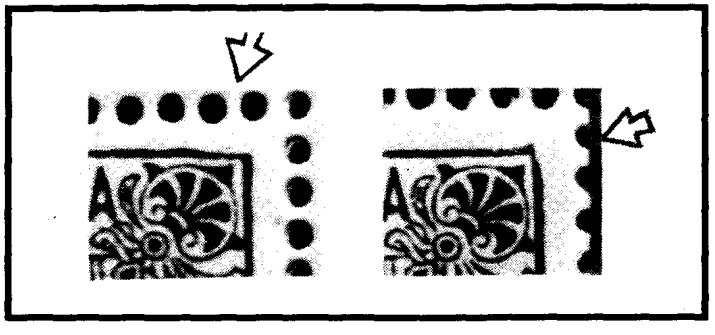
Az alsó felirat (FILLÉR) hibái

13. A „FILLÉR" értékjelzés „R" betűje hibás, „K" betűhöz hasonló (13. ábra)

– a 10, 20, 60, 100, 250, 350, 500 és 1000 filléres címletek első gyártású íveinek 62. bélyegén

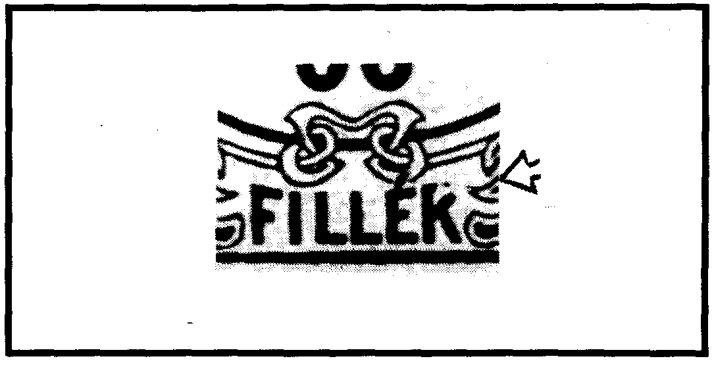
Ismeretes a 250 filléres címlet olyan példánya, amelyen a „FILLÉR" „I" betűje alul kissé rövidebb, az „L" és az „É" betűk alsó szárai hiányoznak *(14. ábra)*. Ismétlődően nem találkoztam vele. A 60 filléres bélyegek között is találtam olyan példányt, amelyen a „MAGYAR" szó „G" betűjének alsó íve (jobb oldalon) hiányos *(15. ábra)*. Ezek a sorszám nélkül ismertetett lemezhibák – noha ismétlődésükről nem volt módom meggyőződni – feltehetően visszatérőek. Ugyancsak ismétlődő hiba lehet a 20 filléres címlet egyik ívén, a 45. bélyegen látható eltömődés a „MAGYAR" felirat második „A" betűjének felső részében.

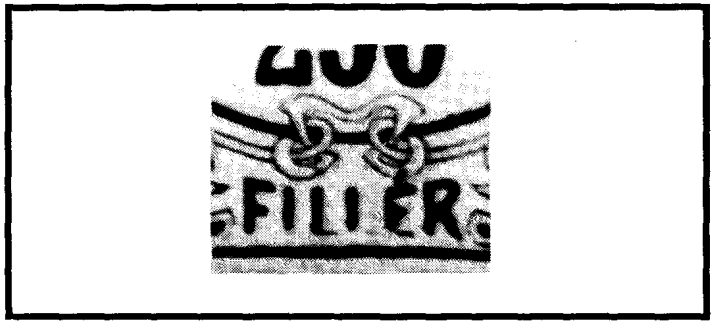
A fekete értékszámú 10, 60, 100, 250 és 350 filléres címleteken előforduló lemezhibák természetesen a *piros értékszámmal felülnyomott* bélyegeken is jelentkeznek.

11–12. ábra

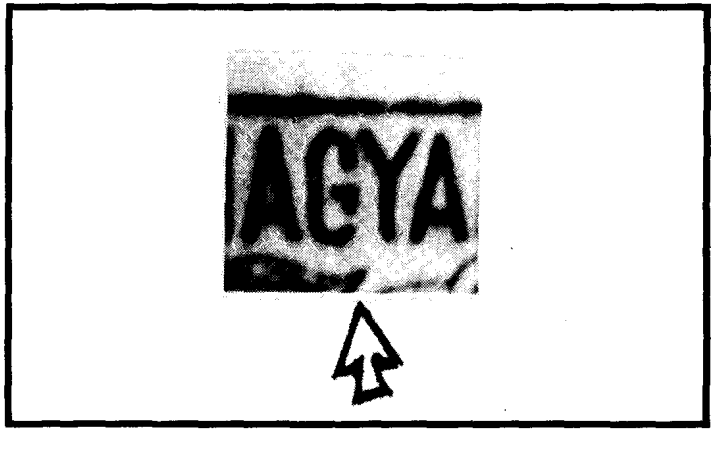
13. ábra

14. ábra

15. ábra

Nagy magyar gyűjtemény árverése

SURÁNYI LÁSZLÓ

A többszörösen aranyéremmel kitüntetett, nálunk is jól ismert izraeli Klein Jakab hagyatékát örökösei novemberben árvereztették el a svájci David Feldmann cégnél. Az árverésre a gyűjteményt 119 tételbe állították össze és ebből mindössze egyetlen tétel nem talált gazdára. Igaz, hogy az egy 1868. kiadású 2 kr-os hírlapilleték-bélyeg *hibás* 20-as tömbje volt. A kikiáltási árak felett magasra licitáltak a vevők. Érdekesség, hogy egyes tételekre – főleg gyűjteményrészekre – nem adtak kikiáltási árat, *nyílttá* tették az ajánlati lehetőséget. Ezek a tételek is magas áron keltek el. Az árverés bevétele 224 724 svájci frank volt. Ehhez az összeghez hozzászámolandó még 15%, amelyet szintén a vevőknek kellett megfizetniök. (Összesen: 258 559 CHF.)

Miután az árverés érdekesen dokumentálja a klasszikus magyar bélyegek jelenlegi világpiaci értékét, úgy gondoljuk, tájékoztatásként jó szolgálatot teszünk, ha leközöljük az árverés csaknem teljes listáját. Bizonyítani szeretnénk ezzel is, hogy a magyar bélyegek iránt töretlen az érdeklődés. Erre vall az is, hogy a múlt évi legrangosabb világkiállításokon (AMERIPEX, STOCKHOLMIA) feltűnően sok magyar gyűjtemény nyert nagy arany és arany díjat. Ugyanezt példázza, hogy az USA-ban az 1986. évi nemzeti nagydíjat magyar gyűjtő, éspedig Steven Arató 10 keretben kiállított levélboríték-rajzú tanulmánygyűjteménye nyerte el.

Rövidítések:

ajl	ajánlott	kr	krajcár
bérm	bérmentesítés	lev	levél
bg	bélyeg	lev db	levéldarab
bgz	bélyegzés	levlap	levelezőlap
címsz	címszalag	Mi:	Michel
díjj	díjjegyes	öf	összefüggő
függ	függőleges	p	pont
gp	géppapír	R:	Ryan
kőny	kőnyomatos	R!	Raritás
könyvny	könyvnyomás	rézny	réznyomat
klf	különféle	táv	távolsági
kp	kézi papír	típ	típus
Mü	Müller	v. bérm	vegyesbérmentesítés
szög	szögletes	vízsz	vízszintes
		vj	vízjel

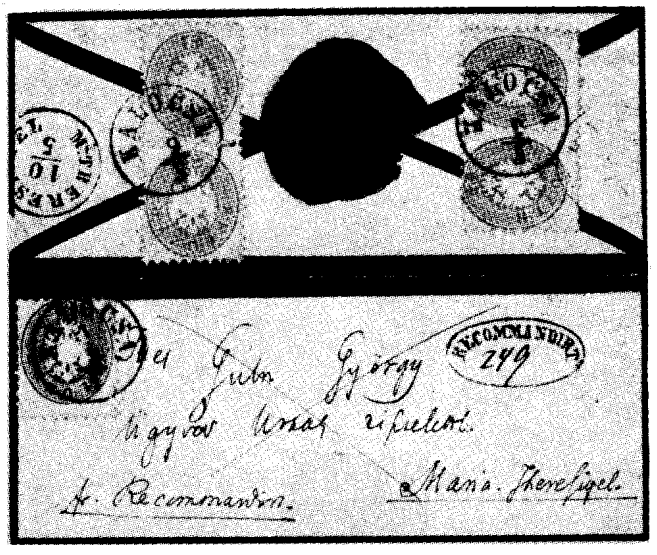
Előfutárok

NEUTRA, piros 1826	100,–	200,–
SZOLNOK negatív 1830	150,–	200,–
TYRNAU, piros, ovál 1820	50,–	80,–
COMORN, LEUTSCHAU, OEDENBURG		
7 db lev	50,–	85,–
11 db klb ovál bgz Mü 697 p	200,–	300,–
4 db klb ovál bgz Mü 144 p	50,–	100,–
6 db vonal bgz Mü 310 p	130,–	190,–

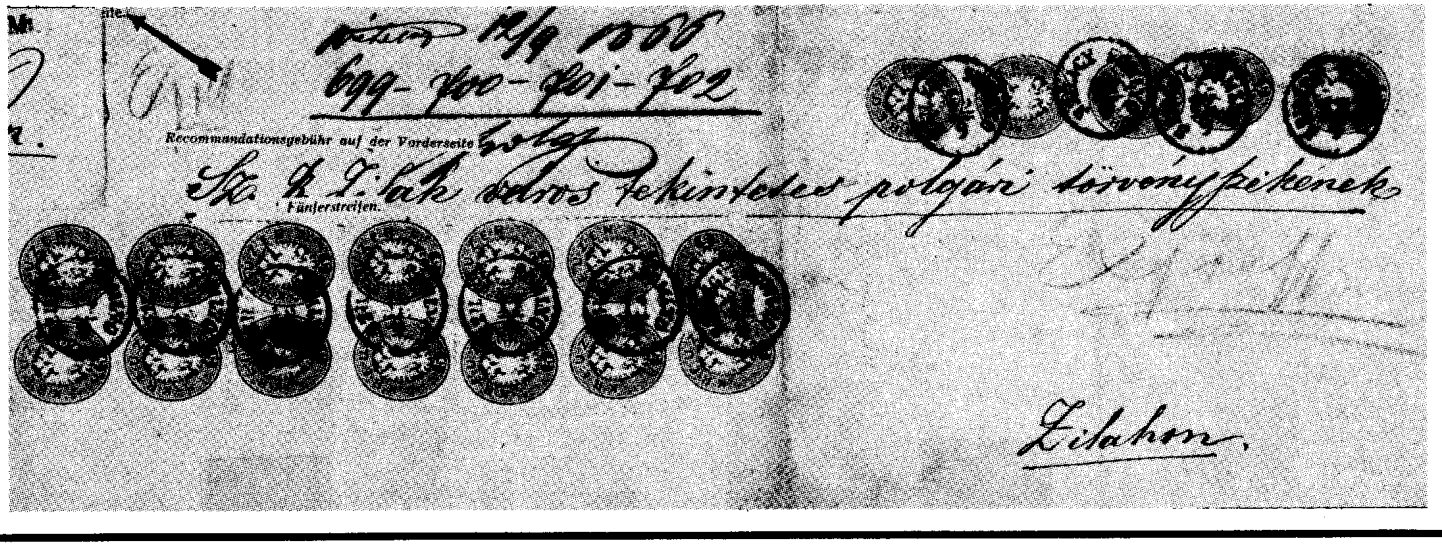
Osztrák posta Magyarországon

1850. 1 kr Ib. okkersárga kp 3-as vízsz csík KREMNITZ (23) 1 bgz lev	750,–	950,–
1850. 1 kr Ia. kp aranysárga 3-as függ csík OEDENBURG (3) 11 8 szög. bgz lev	260,–	380,–

Az árverés néhány kiemelkedő darabja

1850. 1 kr III. kp kádniumsárga nyomtatványon NAGY KÁROLY (2) 8 körbgz	150,–	320,–
1850. 1 kr aranysárga Ib nyomtatványon PESTH/2.8 bgz	240,–	300,–
1850. 2 kr szürkésfekete kp Ia. vj. helyi lev PESTH/19.11 körbgz	200,–	300,–
1850. 2 kr szürkésfekete kp Ib. helyi lev TEMESVÁR/27.9 széles ívszél	100,–	200,–
1850. 2 kr szürkésfekete kp Ia PESTH/2.9	100,–	150,–
1850. 2 kr fekete kp III. 3-as csík DIAKOVÁR/18.5	150,–	320,–
1851. o. 6 kék Merkur Ia. ovál TEMESVÁR címsz	150,–	220,–
1851. o. 6 kék Merkur IIIb. párban javított utánfestett újságon BISTRITZ IN SIEBENBÜRGEN/25.4	260,–	320,–
1851. o. 6 kr kék Merkur Ib. SÜMEG/4.6 lev db-on	100,–	180,–
1851. o. 6 kr kék Merkur II. 3-as csík DEBRECZIN szépen vágott	200,–	400,–
1854. 3 kr okmánybélyeggel bérm lev MISKOLCZ/5.1	500,–	850,–
1854. 3 kr okmánybélyeg levélen ZSOLNA/27.2 a bg törött	100,–	400,–
1858. 1 kr hirdetmény bg újságon	100,–	160,–
1858. 2 kr sárga II. 5 db táv lev Bécsbe COMORN/16.5 bgz	500,–	1500,–
1858. 2 kr sárga 2 db + 3 kr fekete Ib. MODOS/6.5 kissé foltos lev	500,–	750,–
1858. 2 kr sárga I. + 3 kr zöld I. ZELITZ/22.11 bgz	500,–	950,–
1858. 2 kr narancs VESZPRIM/15.1 bgz	260,–	550,–
1858. 2 kr sárga II. + 3 kr zöld ACS/15.6	260,–	400,–
1858. 2 kr sötétsárga I. MARM SZIGETH bgz nyomtatványon	200,–	340,–
1858. 2 kr sárga II. + 3 kr zöld DOBSCHAU/30.3 lev db	260,–	300,–
1858. 3 kr fekete Ib. 5 db bélyeggel II. oszt. bérm lev HADHÁZ/30.4	500,–	1100,–
1858. 3 kr zöld 5 db bélyeggel bérm lev IPOLYSÁG/26.4	500,–	1800,–
1858. 3 kr fekete I. + 5 kr II. helyi ajl lev PESTH ABENDS/9.3	260,–	500,–
1858. 3 kr PESTH ABENDS/28.7 lev	100,–	150,–
1858. 5 kr II. + 15 kr II. hátul kr II. VEROECE/9.4	100,–	360,–
1858. 5 kr II. 2x + 10 kr II. + hátul 10 kr II. PANCSOVA/18.5 bgz	100,–	550,–
1858. 15 kr II/2 db párba + 1 db PESTH ABENDS/15.2 hátul 1 db 10 kr II.	150,–	440,–
1861. 2 kr + 3 kr DEBRECZIN/29.7 bgz	75,–	170,–
1861. 2 kr 2 db túlsúlyos nyomtatványon LUBLO/20. JUN. (egyik bg hibás)	40,–	170,–
1861. 2 kr 4-es sáv + 1 db JOLSVA/16.4	150,–	380,–
1861. 3 kr 5 db bg-gel bérm lev AGRAM/16.4 I. EX bgz	260,–	1100,–
1861. 3 kr 5-ös sáv lev db BEREGSZÁSZ/27.10	150,–	360,–
1861. 3 kr 5 bg-es lev db BELA/25.10	150,–	300,–
1861. 5 kr díjjegyesből kivágottal bérm lev SZAMOSÚJVÁR/22.11 bgz	260,–	800,–
1861. 5 kr díjj boríték + 10 kr díjj-ből kivágottal bérm KABA/25.6 bgz	260,–	400,–
1861. 5 kr + 10 kr + 15 kr + hátul 5 kr DEBRECZEN/22.2 bgz ajl lev	150,–	380,–
1861. 10 kr díjj boríték + 5 kr 1858. II. TEMESVÁR B. H./19.2 + hátul 1858. 10 kr II. ajl	500,–	1200,–
1861. 10 kr díjj kivágva borítékon NEUTRA/23.10	260,–	900,–
1861. 10 kr díjj boríték + 5 kr PAPA/6.7	100,–	500,–
1861. 10 kr lev db 8-as blokk TEMESVÁR/6.3	260,–	400,–
1861. 10 kr 8 db + 1 db hátul SZÁSZ-RÉGEN/25.7	260,–	400,–
1861. 15 kr 5 db + 1858. 10 kr II. hátul MÁRM. SZIGETH/18.6 bgz lev	160,–	480,–
1863. 2 kr 2 összef pár + 1 db (5) SÁRKERESZTÚR/25.6	500,–	1200,–
1863. 2 db 2 kr Svájcba címzett nyomtatványon OEDENBURG/11.3.5. N.	200,–	800,–
1863. 2 kr + 1861. 3 kr (14-es fog) ABAÚJSZÁNTÓ/28.12 bgz lev	200,–	380,–
1863. 3 kr díjj-ből kivágottal bérm lev TEMESVÁR/23.4 bgz	1500,–	2600,–
1863. 3 kr 2 db + 3 db hátul, ajl lev NEUTRA/8.8 bgz	500,–	1500,–
1863. 5 kr + 1861. 5 kr lev db-on VARASDIN/26.2	260,–	380,–

1863. 10 kr 2 db tértivényen	50,–	80,–
1863. 3 kr helyi ajl lev hátul		
1864. 5 kr PESTH/18.? bgz	100,–	260,–
1864. 9 1/2 fog ajl levél ovál		
RECOMMANDIRT bgz előold-on 5 kr +		
hátoldalon 3 kr függ pár + 2 kr pár		
KALOCSA/9.5 bg	800,–	1600,–
1864. 5 kr provizórium (1867) BUCS/30.5 bgz lev	500,–	900,–
1864. 2 kr pár + 3-as csík + 5 kr (6 db)		
+ hátul DEBRECZIN RECOMAN/31.5 nyolcszög		
bgz ajl lev	260,–	800,–
1864. 2 db 2 kr + 1863. 3 kr párban BÁN/28.1	260,–	800,–
1864. 2 kr pár + 3 kr pár NEUTRA/27.2		
hátoldalon 1864. 2 kr + 3 kr	150,–	400,–
1864. 2 kr + 3 kr pár KECSKEMÉT/7.8 bgz lev	130,–	360,–
1864. 3 kr + 1863. 2 kr ALT-STUBNA/19.9 lev	150,–	750,–
1864. 5 kr 6-os csíkban (függ) + 6+5 függ tömb		
+ 2 db (= 19 db) nagy alakú		
express ajl táv lev Zilahra		
SZILÁGYSOMLYÓ/12.9 bgz	260,–	1200.–
1864. 5 kr 5-ös blokkban SCHAESSBURG/26.7		
ajl lev	130,–	200,–
1864. 5 kr 8-as blokkban, 4-es blokkban,		
15 kr 4-es blokkban. Használt bg-ek	260,–	400,–
1864. 15 kr + 1863. 15 kr + hátul		
1864. 10 kr ajl lev Bécsbe TEMESVÁR/15.3 bgz	100,–	440,–
1850/1864 51 darabból álló levélösszeállítás	500,–	2400,–
1853–59 hírlapilleték-bélyegek kiállítási lapon (5 db)	150,–	480,–
1858–63 hírlapbélyegek kiállítási lapon		
köztük az 1858. 1.05 kr II. címsz. (18 db)	nyílt	1800,–

Bélyegzések (OPM)

BAJA/21.JUN piros vonalbgz 1850.		
9 kr-on R: r 600	300,–	460,–
BELLOVÁR/17.9 egykörös kék bgz 1864.		
5 kr-on lev db R:200		
BESHKA/13.ÁPR vonalbgz 1850. 3 kr		
2 páron R: 90. 4X	60,–	260,–
D. FÖLDVÁR ovál, 1850. 6 kr lev db R:400	200,–	300,–
FERTŐ SZENT MIKLÓS/ÁPR:21 vonalbgz		
1850. 3 kr lev hátul 6 kr R:80. 2X	100,–	260,–
FÖLDVÁR/21 II. egykörös kék bgz 1864.		
5 kr lev R: R!	750,–	2200,–
GARA/28.7 egykörös díszítőel. bgz		
1850. 3 kr lev R: 150	100,–	150,–
GRAN négyszögl keretbgz 1850. 3 kr lev R: 800	600,–	950,–
HOLITSCH/11. FEBER vonalbgz lev R:150	100,–	150,–
JOSEPHSTAHL/19. JAN. vonalbgz 1850.		
3+6 kr lev R: 100 2X	130,–	280,–
MÉLYKÚT/21. JUN. vonalbgz 1850. 3 kr sarok		
pl András kereszt végződés, lev R: 100	160,–	500,–
N:BECSE ovál bgz 1850. 9 kr lev db R:400	200,–	300,–
Néma bgz (PESTH) malomkerék/1850.		
1 kr R: 500	500,–	700,–
POPRÁD ovál díszítőelemmel		
1850. 3 kr lev R: 900	600,–	950,–
RÁKOS PALOTA egykörös zöld bgz		
1863. 5 kr R: gR! lev	1000,–	1100,–
S. A. ÚJHELY/5.10 1850. 6 kr lev db,		
ovál bgz R:800	400,–	700,–
SEMLIN ovál bgz 2 x 2 összef 1850.		
9 kr lev db R: 150. 2x	75,–	190,–
STEINBACH/16.2 kétkörös dísz. elem		
1850. 3 kr lev db R: 400	200,–	320,–
SZOBRÁNCZ/18.10 Kétkörös dísz. elem 2 db		
1850. 3 kr-on R: 300	150,–	280,–
TYRNAU/22 MAR vonal bgz		
1850. 3 kr lev db R:150	60,–	90,–
ÜRMÉNY/26.4 egykörös bgz lev db R:300	150,–	240,–
VIZSOLY/7.11 kétkörös Dísz elem 1850.		
6 kr lev db R: 200	100,–	400,–
VUCINIC SELLO/27.12 kétkörös bgz		
1864. 5 kr 3 db lev db R: 200	100,–	160,–
WERSCHETZ ovál dísz elem 1850.		
9 kr lev db R: 400	150,–	180,–
WINKOWCZE ovál és sorbgz 1850. 3+6 kr		
lev db R:530	260,–	380,–
1850–1863-asokon bélyegzések 25 db levél,		
122 db lev db és 31 db bg,		
köztük kék, zöld és sárga bgz	nyílt	7000,–

1867. durva nyomáson magyar kiadás

2 kr lev TÖRÖK BECSE/10.1 egykörös bgz	150,–	240,–
2 kr 2 db nyomtatv. Amsterdamba TEMESVÁR/4.12	100,–	400,–
2 kr + 1864. 3 kr lev db MIL: KLOST: IVANIC/4.4 kék bgz	100,–	700,–
3 kr függ pár +3 db függ csík ajl lev TATA/28.7.69	400,–	1000,–
2 kr 3 db, 3 kr 3 db és 15 kr lev db-okon kiállítási lapra feldolgozva	nyílt	950,–
3 kr 5-ös csíkban lev db kék NAGYMAROS/11.6 bgz	150,–	420,–
5 kr + hátul 5-ös csík 2 kr ajl lev SZÉKESFEHÉRVÁR VÁROS/15.2.71	500,–	1500,–
5 kr díjj kivágás bg-ként KARÁNSEBES/19.8 lev	260,–	850,–
3 kr + 5 kr helyi ajl lev ARAD AJÁNLOTT bgz	100,–	200,–
10 kr + 15 FIUME/20.6. N. M. 69 bgz Angliába lev	100,–	320,–
25 kr túlsúlyos ajl lev PEST TERÉZVÁROS/5.6.69	500,–	800,–
25 kr túlsúlyos táv ajl lev MISKOLCZ/20.8.70	500,–	1300,–
50 kr 2 db kék pénzesutalvány bgz-sel NAGYKANIZSA, ...SVÁR (TEMESVÁR) leáztatott	260,–	650,–
28 db levél, köztük nyomtatványok, helyi és távolsági levelek	500,–	3600,–
Hírlapbélyegek, köztük 8-as csík, 6-os blokk, 7 db kiállítási lapra feldolgozva	nyílt	800,–

Bélyegzések

MOZGÓPOSTA No 3/TEMESVÁR–PEST kétkörös bgz 5 kr díjjegyesen Mü: 200	100,–	600,–
MOZGÓPOSTA No 8/BUDA–PRAGERHOF kétkörös bgz német–horvát nyelvű 2 kr díjj lev lapon Mü: 280	150,–	240,–
PARNDORF/30.7 egykörös bgz 5 kr lev db Mü: 680	750,–	1800,–
RÁKOS-PALOTA/23.12 egykörös zöld bgz 5 kr lev db Mü: 320	300,–	850,–
SAKULA/26.7.70 egykörös kék bgz Határőrvidék 2 kr német ny díjj lev lapon	200,–	550,–
Szerb-Horvát határőrvidék 5 db lev és 2 db levél Mü: 320	nyílt	550,–
6 db kék lev db + PROMONTOR és PEST BRIEFSAMMLUNG	nyílt	900,–
9 db nyugat-magyarországi bgz lev db + kék BOLDOGASSZONY és FEKETEVÁROS lev	300,–	1100,–
6 lev db Kárpát Ukrajnából + 1 lev Mü: 375	nyílt	700,–
6 lev db Horvát Szlavon, 1 db lev és 1 db lev lap Mü: 288	150,–	240,–
6 db határőrvidéki lev db + 2 boríték, köztük kék BROD A. D. KULPA	nyílt	1000,–
6 db magyar–német nyelvű lev db és levlap	–	300,–
6 db lev db + 1 boríték NYÍREGYHÁZA AJÁNLOTT 8 szögű bgz Mü: 440	200,–	320,–
9 db észak-magyarországi bgz lev db + 1 lev kék VERBÓ bgz	nyílt	750,–
9 db erdélyi lev db + 1 lev NAGYBÁNYA ovál bgz	180,–	320,–
70 db lev db és boríték 2–15 kr-osokon Mü: 3310	nyílt	3400,–

1871. Kőnyomatos

2–25 kr 11 db használatlan részben falcos, falznyomos és használt (5, 10, 15, 25 kr használatlan)	1500,–	2800,–
Vegyes bérmentesítésű lev 2 db 2 kr kő narancs + 2 db 1867. 3 kr TEMESVÁR/26.7 bgz	5000,–	15000,–
Falzos sor (–2–25)	1000,–	2400,–
V. bérm lev 5 kr III. típ + 1867. 3 kr	1500,–	9500,–
2 kr 6-os blokk eredeti gumival II–II–IV. típ	5000,–	8000,–
2 kr falcos pár IX–VIII. típ	500,–	800,–
3 kr I. típ helyi lev PEST/16.7.71 LIPÓTVÁROS	1000,–	1500,–
Elöl 5 kr III. típ, hátoldalon 5 db 2 kr ebből 2 függ. összef, I+IX. típ PÉCSFÜNKIRCHEN 17.7.71 bgz	2600,–	6000,–

1871. Réznyomatos

4-es blokk sorozat a 2 kr narancs + kanárisárga	5000,–	8000,–
2 kr kanárisárga nyomtatványon ORAVICZA/7.4 bgz	200,–	500,–

Tétel levélből, lev db-ból és használt bg-ből, benne 2+3 kr a lev előoldalán, hátul 2 db 2 kr + 2 db 3 kr ritka, 15 kr-os bérm	260,–	850,–
3 kr vegyesen 1874. 2 kr-sal ORCZNIK KOD RAKOVICE 20.5.75 kétnyelvű ajl bgz: PREPKORUCENO-RECOMANDIRT (2x5 kr ajl díj leválasztva)	300,–	550,–
5 kr kék ZAVALJE bgz Törökországban feladott és 20 pa + 1 Pi bérm levél pótlólagos bérmentesítéssel	600,–	1200,–
5 kr ZAVALJE 11.1 (1873) levél a törökországi BIHAC-ból felezett és negyedelt 2 Pi bg-gel	400,–	800,–
5 kr párban BROOD 5/7 (1872) ajl lev	260,–	480,–
6 db Svájcba címzett levél klb bérmentesítés	nyílt	650,–
10 kr kettős nyomat lev Brüsszelbe KOLOZSVÁR/2.4.74	260,–	400,–
25 kr lev db-on Párizsba PEST bgz (1872)	300,–	500,–
15 kr + 15 kr kőny. V. típ ajl v. bérm	1000,–	1600,–
2 kr + 3 kr kőny V. típ bérm lev	500,–	1200,–
5 kr pár + 5 kr kőnyom. IX. típ. V. bérm lev SZABADSZÁLLÁS	260,–	650,–
5 kr, a hátoldalon 10 kr rézny + 25 kr kőny. fakult VIII. típ az előoldalon ZAGREB–AGRAM 8.9	150,–	1700,–
Újnyomat sor eredeti gumival + 4-es blokk hírlap bg	750,–	1200,–
Újnyomat sor kartonból kivágott 4-es blokk 1 db hírlap bg-gel	500,–	750,–
137 db-os bélyegzés gyűjtemény használt bg, lev db és lev	1500,–	3600,–

1874/1899 borítékrajzú

Színes számjegy

1874. 5 kr 3-as csík RAJEVOSELO 15/12 (1877) kör alakú 2 nyelvű ajl bgz	400,–	750,–
100 db-ból álló gyűjtemény 1874–81	1200,–	3000,–

Fekete számjegy

100 db-ból álló gyűjtemény 1888. kiadás	500,–	1200,–
100 db-ból álló gyűjtemény 1898. kiadás fogazat, vízjel, típus gyűjt.	750,–	2200,–
173 darabos 1899. tanulmánygyűjtemény	300,–	750,–

Általános kiadások

1900. Turul kiadatlan tervei 27 db	150,–	240,–
412 db-os Turul 1900. speciál gyűjtemény	500,–	1300,–
168 db-os Turul 1904. speciál gyűjtemény	400,–	1300,–
210 db-os Turul 1906. speciál gyűjtemény	400,–	850,–
251 db-os Turul 1909/16. speciál gyűjtemény	150,–	440,–
1919 Tanácsköztársaság arcképes álló vj négyesbl	50,–	140,–
1938 VISSZATÉRT KOMÁROM 3 db, LOSONC 4 db levelezőlapon csehszlovák bélyegekkel bérm	150,–	220,–
1939–54 blokkok 15 db Michel: 2000 DM	150,–	220,–

Díjjegyesek

Német–horvát nyelvű tértivény 10 kr rézny-sal POZSEGA/6.9.1874.	260,–	650,–
15 db 2 kr (1869) lev lap	75,–	120,–
1871. 2 kr lev lap + 2x2 kr rézny túlbérm DEBRECZEN bgz Németországba	750,–	1100,–
1871. 2 kr lev lap + 10 kr rézny MISKOLCZ	500,–	800,–
1871. 2 kr lev lap + 2 kr rézny BUDAPEST/74. OCT. 7–8 LIPÓTVÁROS Svájcba	260,–	700,–
12 db használatlan és bgz 1871. 2 kr-os lev lap	50,–	80,–
1867-es borítékok: 2 db 3 kr helyi levél és 3 db 5 kr-os	100,–	220,–
1871. 3 db 5 kr-os boríték kőny. III. + V., IX. típ	500,–	750,–
1871. 15 kr könyvny. PEST/9.3.73 LIPÓTVÁROS	260,–	480,–
1871. könyvny. lev lapok: 3 kr 2 db, 10 kr 4 db 15 kr + 5 kr használt 11 db + 2 kr (összesen 19 db)	200,–	300,–
1871. 3 kr díjj boríték + 2 kr rézny narancssz. NYITRA/4.11.73.	150,–	650,–
1871. 5 kr könyvny. boríték + 10 kr kőny V. típ a hátoldalon GALÁNTHA/15.10	150,–	480,–
40 db pénzesutalvány 1868/1897. különböző típ köztük érdekes bérm-ek	260,–	700,–

Levél-távirat 1871. 15 kr rézny-sal bérm Prágába BESZTERCEBÁNY/6.5.74. ajl	500,–	1300,–
Tudakozvány 1871. 5 kr rézny-sal PÜSPÖKLADÁNY/14.2	100,–	160,–
1871–1917. 76 db tudakozvány, újság címsz, utalvány űrlapok stb.	260,–	750,–

Hírlap-, hírlapilleték-, portó- és távírdabélyegek

1868. hírlapilleték-bélyeg 2 kr rézvörös 9-es tömbben	750,–	1100,–
1868. hírlapilleték-bélyeg 1 kr-ból összeállítás különböző blokkokban (40-es, 6-os, 4-es) 17 db	1000,–	1600,–
1868. 2 kr hírl. il. bg 50-es és 4-es blokk	500,–	800,–
1881. hírl. ill. bg. 1 kr 100-as ív 3 db hibás	260,–	300,–
1871–1904. hírlapbélyegek 137 db specializált gyűjtemény	500,–	950,–
Okmánybélyegek 1905–1918. specializált gyűjtemény	260,–	400,–
1868. 1 kr hírl. ill. bg 100-as ívben	400,–	1200,–
1868. 2 kr 20-as blokk hibás	200,–	–

Helyi kiadások

Baranya 10 db-os összeállítás lev lapok és levelek bérm eredeti magyar bg-ekkel	260,–	900,–
4 db Fiume ajl lev, 2 db lev lap	150,–	340,–

Hotelposták

1896–1924 specializált gyűjtemény, benne használatlan tömbök, Bistra és Magura levelek (36 db)	2000,–	7500,–
1900–1924 Hohe Rinne gyűjtemény borítékok és lev lapok 37 db, Bistra 10 db, Magura 46 db, használatlan bg (essaik, újnyomatok)	2000,–	6000,–

Különböző tételek

1871–1921 használatlan bg-ek gyűjteménye	nyílt	1300,–
1871–1970 gyűjtemény 2 albumban használatlan több száz db és használt (Mi: 37 300 DM)	nyílt	1600,–
1871–72 kis gyűjtemény kő- és rézny Mi: 22 000	nyílt	1400,–
1900–05 600 bg és lev lap klb bérmentesítések sok érdekes specialitás	3000,–	7500,–

Klasszikus és modern bélyeggyűjteményeket, régi leveleket, jobb darabokat

állandóan vásárolok

Szekeres Benedek József

bélyegszaküzlet

1137 BUDAPEST XIII., Katona József u. 2/e.
Telefon: 129-350

Figyelmébe ajánljuk

KÖNYVISMERTETÉS

Az Állami Könyvterjesztő Vállalat reprint (újnyomat) sorozatában 1986 végén látott napvilágot a borítóján

A KÖZLEKEDÉSI ESZKÖZÖK TÖRTÉNETE,

belső címlapján

A KÖZLEKEDÉSI ESZKÖZÖK A VASUTAK, POSTÁK, TÁVÍRDÁK ÉS A GŐZHAJÓZÁS TÖRTÉNETE.

A MŰVELT KÖZÖNSÉG SZÁMÁRA
ÍRTA
CSÍKVÁRI JÁKÓ

BUDAPEST
FRANKLIN TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA
1883

címet viselő, 464 és 468 oldalas két kötet, melynek ára együttesen 360,– Ft.

Ezen kötetek magyar nyelven adnak részletes tájékoztatást a vasutak, posták, távírdák, valamint a hajózás történetéről és helyzetéről, az I. kötetben általában, a II. kötetben Európa, Ázsia, Afrika, Amerika és Ausztrália országainak a szerző által ismert viszonyairól.

A számos képpel, táblázattal és egyéb adattömeggel rendelkező könyv joggal nevezhető mintegy felerészben posta- és távírótörténeti munkának is, és így az ez irányú kutatómunkához hasznos és nélkülözhetetlen segítséget nyújt.

Hrabál László

SIPOS JÓZSEFNÉ 86/2. SZÁMBAN KÖZÖLT CIKKÉHEZ

A Philatelica 86/2. száma figyelemreméltó cikket közöl *Sipos Józsefné* tollából. Ehhez a cikkhez szeretnék néhány olyan megjegyzést fűzni, amely a gyűjtők áttekintőképességét és tájékozottságát bővítheti.

- A cikkben a szerző öt olyan – ez idáig ismeretlen – bélyegző lenyomatát közli, amelyek – valószínűsíthetően – csak egészen rövid ideig lehettek nyitva 1868-ban, mert a korabeli helységnévtárak szerint e helységekben 1867–1871 között postahivatal nem működött, és a későbbi néhány évből sem ismeretesek bélyegzések. Ezek a helységek: BÁNYABÜK, CSIK-RÁKOS, LICZE, MIKEFALVA, RESINÁR.

- Továbbra is nyitott kérdés jónéhány helység esetében a bélyegző használatának kezdete. A bélyegzők leszállításának és használatba vételének ideje olykor *jelentősen eltérő* lehet. Van néhány olyan bélyegző, amelynél Müller, Kostyán, valamint magam is későbbi megnyitási dátumot ismertünk, mint amit Siposné közöl. Ezeknél a bélyegzéseknél tehát továbbra is nyitott kérdés a pontos használatba vételi (nyitási) időpont, amit csak a további kutatások tisztázhatnak. Ezek a bélyegzések az alábbiak (a Zlatev-katalógus sorszámaival megadva):

  32/b, 36, 39, 84, 141, 152, 268, 324, 334, 388, 391, 413, 430, 592, 594, 599, 620, 644, 670, 686, 700, 704, 705, 782, 787, 791, 804, 814, 817, 819, 828, 840, 845, 1018, 1025/b, 1027, 1079, 1121, 1152, 1189, 1200, 1235, 1304, 1306, 1344, 1406, 1486, 1517, 1519, 1577, 1578, 1580/b, 1591, 1606 és 1624.

- Fel szeretném hívni a figyelmet arra is, hogy a nyitások felsorolásánál használt írásmód *nem azonos a bélyegzők szövegével.* Ez esetleg félreértést okozhat, ha valaki nem kellően informált. Vonatkozik ez elsősorban a megyejelzésekre, de a névváltozások következtében is adódhatnak eltérések. Így például *Perlak* 1857-től már működött, mint *Prelog,* az 1868-as nyitással ismertetett *Orczyfalva* pedig *Monostor* néven már 1850 előtt működött.

- Vannak olyan postahelyek is, amelyek a korábbi adataim szerint *már 1866-ban is* működtek, így itt is további kutatási lehetőségek vannak. Ezek:

  Kis-Almás, Kisfalud, Mihályi, Pleternica, Sibinj, Újkécske, Veresmart és Zalaszentmihály.

Rövidesen megjelenik a MABÉOSZ által kiadott Zlatev-katalógus pótlása, számos új adattal és korrekcióval. Ez a munka azonban soha sem lehet befejezett: az elméleti nyitási időpont és a filatéliai dokumentumok adatai nem mindig adnak egyértelmű megoldást, és gyakran nehezítik a végleges válaszadást egy-egy adattal kapcsolatban olyan mozzanatok is, mint például egy postahivatal ideiglenes bezárása stb. A hozzászólásokat és kiegészítéseket a továbbiakban is köszönettel veszem.

dr. Zlatev István

Index

To our club leaders

Due to the decision of the general meeting of MABÉOSZ the Philatelica will be dispatched to each club aswell by increasing the number of copies to be published. The present notice has the object to draw the club leaders attention to the importance of the propagation of philatelic knowledge and literature.

Ágoston Balzsay
Local revenues of Beszterce–Naszód in 1945. (Á. B.)

1 *Dr. Zoltán Palotás: Post offices and postal cancellations of the Military Border*

The specialist of the Austro–Hungarian MB territory mention the postal cancels until 1871 only as those of the MB. But the largest part of the MB territory remained – de facto – under military control until 1873 resp. 1882. The Hungarian Post used the former postal cancels and prepared some new ones and opened a few new post offices. Conseqently Hungarian stamps of the 1871 and 1874 issues with such cancels belong to the MB. The author gives a list of these cancels.

2 *György Sonnevend: Railway postal routes in Hungary during the Austrian postal administration (1850–1867)*

The article describes the setting up of railway lines and the impact of same on mail carriage. It discusses the improvement of mail carrying and the shortening of transport time by comparing the railway transport with that on the old postal routes. Comparative maps serve this aim too, on the basis of which the route of some shipments can be followed.

3 *András Pető: The plate errors of the 1921–24 official stamps*

The author deals with the plate deficencies and printing errors of the Hungarian "Official" stamps. Some photos illustrate their positions on the sheets.

4 *Auction of a large Hungarian collection (L. Surányi)*

A summary of the auction list and results of the late Mr. *J. Klein*'s great Hungarian collection is given based on the auction held by the Swiss Co. *Feldmann* in Nov. 1986, giving thereby a picture about the demand in Hungarian classical stamps on the world market.

Please note

Bookreview (History of transport means)

Comments to the article of Mrs. J. Sipos in issue 86/2 (dr. István Zlatev)

Sommaire

Aux dirigeants des Cercles Philatéliques

Sur décision de l'Assemblée Générale de la MABÉOSZ – et prenant en considération l'augmentation du tirade de la Revue "Philatelica" celle-ci parviendra à l'avenir à tous les cercles philatéliques.

Ágoston Balzsay
Sur les émissions locales de timbres de documents de Beszterce–Naszód in 1945. (Á. B.)

1 *Dr. Zoltán Palotás: Bureaux de poste et cachets postaux des régions frontalières*

La littérature de l'historie postale ne reconnait que les cachets émis jusque 1871, appartenant à la Zone de la frontière Militaire. Mais, en réalité, deux grands territoires sont restés – de facto – jusque 1873 resp. 1882 comme ZFM. Las Poste Hongroise (a laquelle cette zone appartenait depuis 1871) a laissé les cachets antérieurs en cours et a fourni plusieurs nouveaux cachets et même a ouvert quelques nouveaux offices de poste. Tous ces nouveaux cachets, figurant sur les timbres hongrois, d'émissions 1871 et 1874, appartiennent à la ZFM. L'auteur présente une liste de ces nouveaux cachets émis aprèa 1871.

2 *György Sonnevend: Trains postaux en Hongrie au temps de la direction postale autrichienne (1850–1867)*

Cet article s'étend sur la formation des lignes ferrovières et les transports du courrier postal. Prenant en considération le réseau existant à l'époque il tire les conclusions sur le développement atteint dans le transport du courrier postal et le raccourcissement dans le temps de transport. Tout cela est expliqué sur des cartes géographiques comparatives, à l'appui desquelles on peut suivre le trajet des différents courriers postaux.

3 *András Pető: Défuts officiels des timbres sur les planches et leur place sur celles-ci durant la période de 1921 à 1924*

L'auteur s'occupe dans ce cours article des timbres de taxe officiels possédant le même cadre et de leurs défauts sur les planches. Cet article est illustré par des dessing, présentant ceux-ci et leur place sur la planche.

4 *Vente aux enchères d'une importante collection hongroise (László Surányi)*

Donne un aperçu du matériel de la collection de timbres hongrois, propriété de J. Klein, mise en vente aux enchères en novembre 1986 par la maison suisse Feldmann et le prix atteint, donnant ainsi une image sur la demande et la valeur internationale des timbres classiques hongrois.

Nous vous recommandons

L'édition de "l'Histoire des Moyens de Communication"

Dr. István Zlatev: Opinion sur l'article de *Mme J. Sipos, paru dans notre numéro 86/2.*

Inhaltsverzeichnis

Zu unseren Sammelkreis Leitern

Auf Grund des Beschlusses der Generalversammlung der MABÉOSZ wird die Philatelica – deren Auflage erhöht wurde – jeden Sammelkreis zugesandt. Der Aufruf hat es das Ziel, daß die Leiter jedes Sammelkreises die Propagierung der Fachkenntnisse und der Fachbücher als eine wichtige Aufgabe betrachten sollen.

Ágoston Balzsay

Lokale Stempelmarken in Beszterce–Naszód in 1945. (Á. B.)

1 *Dr. Zoltán Palotás: Die Postorte und Poststempel der Militärgrenze*

Die Fachliteratur hält nur die Poststempeln bis 1871 (bis zur Ende der „gemeinsamen" Postverwaltung für poststempeln des MGG. In der Tat sind aber zwei ausgedehnte Zonen weiterhin bis 1873. bzw. 1882 – de facto – MGG geblieben. Die ungarische Post liess die bisherigen Stempel weiter im Gebrauch, dabei versah sie mehrere Orte mit neuen Stempeln, dabei errichtete sie auch einige neue Postämter. Alle diese neuen Stempeln auf den ungarischen Markenausgaben 1871 und 1874 zählen so zu den Poststempeln der MGG. Der Verfasser legt eine Liste diesen „neuen" MGG-Stempeln bei.

2 *György Sonnevend: Eisenbahn–Postwege in Ungarn während der österreichisen Postdirektion (1850–1867)*

Der Artikel beshreibt den Ausbau der Eisenbahnlinien sowie die Beziehungen dieser zu dem Brieftransport. Die Entwicklung des Brieftransportes sowie die Abkürzung der Transportzeit wird mit dem früheren Postwegwn vergleichend untersucht. Die Vergleichsmappen dienen den Zweck des Überblickes, des Weg der einzelnen Sendungen kann damit vervolgt werden.

3 *András Pető: Die Plattenfehler der Dienstmarken von 1921–24*

Der Verfasser beschreibt die Fehler und Beschädigungen der Druckplatten der ungarischen Dienstmarken von 1921–1924, zeigt deren Position auf den Bogen mit Photos.

4 *Auktion einer grossen Ungarnsammlung (L. Surányi)*

Die Zusammenfassung gibt die Angebots- und Resultat Liste der durch die schweizerische Fa. *Feldmann* im November 1986 versteigerte Ungarnsammlung des verstorbenen Herrn *J. Klein* bekannt und gibt damit gleichzeitig auch ein Bild über den Nachsuch ungarischer klassischer Briefmarken am Weltmarkt.

Bitte beachten sie

Buchbeschreibung (Die Geschichte der Verkehrsmittel)

Beitrag zum Artikel der Frau J. Sipos in der Nr. 86/2 (dr. István Zlatev)

Содержание

К руководителям кружков

По решению общего собрания Мабеос, в дальнейшем все кружки филателистов будут получать издаваемую большим тиражом Филателию. Целью призыва, является указать руководителям кружков на важность пропоганды знаний и литературы по специальности.

Балжаи Агоштон

Предлагаем вашему вниманию

Гербовые марки местного выпуска 1945 года в Бестерце—Насод (Б. А.)

1 *Др. Палоташ Золтан: Почтовые станции и штампы Приграничной Зоны*

В литературных источниках, почтовые штампы Приграничной Зоны зарегистрированы только до 1871 года (тоесть до конца «общего управления». Фактически же, значительные части Приграничной Зоны просуществовали еще до 1873, 1882 годов. В этих местностях венгерская почта, сохранив старые штампы, ввела в употребление новые. Эти штампы на венгерских марках 1871 и 1874 годов, можно счетать штампами Приграничной Зоны. Автор проводит новый перечень штампов Приграничной Зоны.

2 *Зонневенд Дьордь: Ж. д. почтовые линии Венгрии во времена австрийского почтового управления*

Статья рассматривает влияние сети железнодорожных линий на доставку писем. Сравнивая с ранними направлениями сети почтовых линий, анализирует развитие письменных перевозок и сокращение сроков их доставки. Для наглядности автор использует сравинтельные карты, которые дают возможность проследить путь отдельных посылок.

3 *Петё Андраш: 1921–1924 гг. Ошибки пластинок официальных марок и их расположение*

В краткой статье автор рассматривает изъяны печатных пластин «официальных» марок, изданных с рамками порто марок, знакомя с ошибками и иллюстрируя их при помощи фотографий.

4 *Аукцион большой венгерской коллекции (Шурани Ласло)*

Статья дает обобщенную информацию по материалам И. Клеина об исходных и окончательных ценах аукциона большой венгерской коллекции, проведенного в ноябре 1986 года швейцарской фирмой Фельдманн, и тем самым отражая спрос на классические венгерские марки на мировом рынке.

Предлагаем вашему вниманию
Знакомство с книгой (ИСТОРИЯ ТРАНСПОРТНЫХ СРЕДСТВ).

Замечания к статье Шипош Йожефне, напечатанной во 2-ом номере за 1986 год. (др. Златев Иштван).

Ára: 40,– Ft

Philatelica

87/2

Philatelica 87/2

TARTALOM

GAZDA ISTVÁN: Postai cenzúra Magyarországon – II. rész: Az I. világháború utáni időszak 1
GERHARD WESSELY (Ausztria): Az 1850-ben kiadott osztrák bélyegek gyakorisága leveleken 14
HARKÁNYI ISTVÁN 21
DR. PALOTÁS ZOLTÁN: Az 1938-ban visszacsatolt Felvidék pótbélyegzői 22
Figyelmébe ajánljuk
– *ORBÁN FERENC (DÁNIA): Fontoljuk meg és vessük latba* 35
– *Az 1789. évi postadíjszabás (HRABÁL LÁSZLÓ)* 36
– *Csomagdíjszabási táblázatok (1913)* 37
– *Újabban felfedezett ellenőrző számbélyegzők 1945–46-ból (LIPTÁK ISTVÁN)* 38
Idegen nyelvű tartalom 40

A MAGYAR BÉLYEGGYŰJTŐK ORSZÁGOS SZÖVETSÉGE
TUDOMÁNYOS KÖZLÖNYE
BUDAPEST VI., VÖRÖSMARTY U. 65.
FELELŐS SZERKESZTŐ: SURÁNYI LÁSZLÓ
SZERKESZTŐK: HRABÁL LÁSZLÓ, DR. SIMÁDY BÉLA,
SIMON GY. FERENC ÉS VISNYOVSZKI GÁBOR
MŰSZAKI SZERKESZTŐ: TÖLGYESI BEÁTA
FELELŐS KIADÓ: KISS ERNŐ
XVII. ÉVFOLYAM
A KIADVÁNYT AZ EDITORG GM GONDOZTA
87.3171 SZOLNOKI NYOMDA – FELELŐS VEZETŐ: GOMBKÖTŐ BÉLA

Postai cenzúra Magyarországon – II. rész
Az I. világháború utáni időszak

GAZDA ISTVÁN

Az I. világháború utáni cenzúra sokrétűbb, mint az I. világháborús. Az erre vonatkozó irodalom minimális, az irodalmi információk rendkívül hiányosak. Erre való tekintettel úgy véltem, hogy célszerű meglévő ismereteimet közreadni annak reményében, hogy az ahhoz érkező hozzászólások, kiegészítések számos eddig nem ismert adatot hoznak majd felszínre.

1. Történelmi háttér

Az I. világháború utáni cenzúrában bizonyos alapvető történelmi ismeretek nélkül nem lehet eligazodni. A szükséges történelmi háttér dióhéjban a következő:

Az I. világháborút a központi hatalmak, köztük az Osztrák–Magyar Monarchia, elvesztették. A Monarchia 1918 őszén fegyverszünetet kért, ennek aláírására 1918. november 3-án került sor Padovában. Még a fegyverszünet aláírását megelőzően, 1918. október 30-án Horvát–Szlavon ország (a továbbiakban röviden: Horvátország) kivált a Monarchiából.

Még a Monarchia formális fennállása alatt, Belgrádban megtörtént a fegyverszüneti megállapodás 1918. november 13-án, a magyarokkal is.

Ez ír elő magyar területen különböző demarkációs vonalakat, ill. megszállási övezeteket, amelyek azonban messzemenően eltértek a végül is megszállt területektől (azaz lényegesen korlátozottabbak voltak).

A Monarchia röviddel a belgrádi megállapodás után, 1918. november 16-án formálisan is megszűnt és Magyarország e napon Köztársasággá alakult. E Köztársaság 1919. március 21-én alakult át Tanácsköztársasággá, amelyet azután 1919. augusztus 1-jén az intervenciós csapatok katonai győzelmei következtében levertek.

Az országot a belgrádi fegyverszüneti egyezményt követően részlegesen megszállták a Felvidéken a cseh, a Délvidéken a szerb haderők. Fiumét olasz csapatok szállták meg. A románok Erdélyt kezdték el fokozatosan megszállni. A demarkációs vonalak időnként változtak és ezzel a megszállt területek nagysága folyamatosan nőtt.

A megszállók ellen a Tanácsköztársaság vette fel a harcot; a cseheket átmenetileg visszaszorították, majd az Antant felhívására kénytelenek voltak visszavonulni, a románoktól viszont vereséget szenvedtek a Tanácsköztársaság csapatai és ezt követően a román csapatok végül is Budapestet, sőt a Dunántúl egy kisebb részét is megszállták.

Az ötödik megszálló hatalom Franciaország volt, amelynek expedíciós hadserege előbb Arad térségében tartózkodott, és a szerb és román megszálló haderők szétválasztása is feladatát képezte. A szerb–román véleményeltérések elsősorban Bánát miatt merültek fel. Végül is Bánát e két megszálló hatalom között megosztásra került (így például a korábban szerbek megszállta Temesvár román megszállás alá került), a franciák pedig Szegedre tették át székhelyüket.

A franciák által megszállt Szegeden már a Tanácsköztársaság időszakában szerveződni kezdett az ellenforradalmi fehér hadsereg és kormány (sőt az utóbbi előbb Aradon alakult meg átmenetileg). A Tanácsköztársaság megszűnése után azonban nem vehették át rögtön a tényleges hatalmat az ország felett, csak később. Közben a szegedi kormánytól függetlenül Budapesten az Antant hatalmak által végül is el nem

ismert kormányok működtek igen korlátozott hatalommal. A fehér sereg előbb a Duna-Tisza közére, ill. a Dunántúlra vonult be, a románok csak 1919 novemberében ürítették ki Budapestet, ill. vonultak vissza a Tisza vonalára (november 14–16.), lehetővé téve a fehér hadsereg budapesti bevonulását (1919. november 16.). A tiszántúli területekről a románok pedig csak az ezt követő hónapokban vonultak ki, ekkor vehette át a fehér hadsereg az uralmat, javarészt 1920 elején.

A királyság formálisan az 1920. évi I. tc-vel állt vissza (1920 február). Horthy, a fehér hadsereg fővezére kormányzóvá választása pedig 1920. III. 1-jén történt meg. A fegyverszünet 1920. június 4-én vezetett el a trianoni békeszerződéshez. Ezzel kialakultak az I. világháború utáni új magyar határok, az azokon belüli területek megszállása – kivéve a szerbek által megszállt baranyai részekét – megszűnt, a határokon kívüli korábbi megszállt területek pedig külfölddé váltak. A baranyai szerb megszállás csak 1921. augusztus 21-én ért véget. Ugyancsak 1921-ben került csak sor az Ausztriának ítélt burgenlandi területek tényleges átadására.

2. Postatörténeti megfontolások

Az I. világháború utáni cenzúra pontos kezdetének meghatározása nehéz. Formálisan azt a padovai, ill. belgrádi fegyverszüneti megállapodásoktól is lehet számítani. Nyilvánvaló azonban, hogy a november elején netalán előforduló K.u.K. cenzúra még az I. világháború cenzúrájához tartozik.

Az I. világháború utáni cenzúra időszaka így 1918 novemberétől kb. 1923-ig tartott, egyes viszonylatokban (pl. szovjet) tovább is, és a Magyarországra irányuló levelezésben még 1924-ben is találhatók cenzúrázott küldemények. Így talán helyesebb az I. világháború utáni magyar postai cenzúra időszakát 1918 novemberétől 1924-ig terjedőnek tekinteni.

A teljes időszak vizsgálatát azonban többféleképpen is fel kell osztanunk (területileg, ill. időben is), éspedig:

a) A mindenkori magyar uralom alatti területek cenzúrája.
   Ennek időbeli felosztása a következő:
   - a Köztársaság időszaka (1918. november 16.–1919. március 20.)
   - a Tanácsköztársaság időszaka (1919. március 21.–augusztus 2.)
   - átmeneti időszak (1919. augusztus–november közepe)
   - Horthy időszak (1919. november – 1924).

b) Megszállt területek cenzúrája 1919 novemberétől 1920. június 4-ig (ill. Baranyában 1921 augusztusig)

Ez utóbbi cenzúra azonban nem időszakokra, hanem területileg osztandó tovább

- román
- francia
- szerb
- csehszlovák
- olasz megszállásra.

A megszállt területeken lényegileg magyar postaigazgatás működött, hosszú ideig még magyar bélyegeket, bélyegzőket, ragjegyeket, nyomtatványokat stb. használtak, így ezek postatörténeti szempontból a magyar postatörténethez tartoznak, de csak 1920. június 4-ig. E téren kivételt képez azonban Horvátország, amely már 1918 október végén kiszakadt a Monarchiából és csatlakozott Szerbiához, ill. az S.H.S.-nek nevezett királyság (Szerbia–Horvátország–Szlovénia) egyik alkotója lett. (Az S.H.S. csak sokkal később alakult át Jugoszláviává.) E terület tehát nem tekinthető megszállt területnek és így cenzúrája sem tartozik 1918 novemberétől a magyar postatörténethez.

Ugyancsak más megítélés alá esik *Fiume* is, amely csupán rövid ideig volt olasz megszállás alatt, mert 1919 elején az önálló Fiume városállammá alakult. Az önálló Fiume városállam cenzúrája sem tartozik már a magyar postatörténethez.

Végül időben kivételt képeznek azok a baranyai megszállt szerb területek, amelyek nem kerültek magyar uralom alá 1920. június 4-ig, csak később, 1921 augusztusában. Világos, hogy ezek megszállási cenzúrája 1920. június 4. után is a magyar postatörténethez tartozó.

A magyar postatörténethez tartozást illetően nyilván lehetne azon vitatkozni, hogy a megszállt területek egy részén nem volt a teljes megszállási időtartam alatt magyar postaigazgatás és elsősorban 1920-ban, a békeszerződés előtti időszakban egyre inkább a megszálló hatalmak vették át a posta tényleges igazgatását, legalábbis azokon a területeken, ame-

lyekre vonatkozóan biztosak voltak abban, hogy azokat a békeszerződés nekik ítéli. Ez azonban már olyan mértékű részletismereteket igényelne, amelyek az amúgy is bonyolult képet szinte követhetetlenné tennék. Éppen ezért az 1920. június 4-ig terjedő időszakot (a fentebb említett kivételekkel) egységesen megszállási időszaknak és így a magyar postatörténethez tartozónak tekintettem. Ez persze nem jelenti azt, hogy ugyanilyen joggal ne volnának a megszállt területeken alkalmazott cenzúrák egyben a megszálló országok postatörténetéhez is tartozóak.

3. Az anyag felosztása

A postai cenzúrát a fentieknek megfelelően tárgyalom, a mindenkori magyar uralom alatti területekre vonatkozóan a fenti időbeli felosztás szerint, a megszállt területekre vonatkozóan pedig a békekötésig és a fenti területi megosztás szerint és ugyancsak a fentebb már említett kivételekkel.

Minthogy a korábban megszállt területek a békeszerződés után közjogilag is a megszálló országok részévé váltak, így 1920. június 4. után e területekről származó cenzúrázott küldeményeket (a baranyai szerbek megszállta, a békeszerződésben Magyarországnak ítélt területek kivételével) külföldinek kell tekinteni. Ezek cenzúráját csak annyiban érintem, amennyiben a cenzúrázott küldemény történetesen Magyarországra küldetett.

Az anyag tárgyalása során kizárólag levélpostai küldeményekkel foglalkozom, egyebekkel, pl. táviratokkal nem.

A hadifogoly-levelezést a fentebbi tér- és időbeli felosztástól függetlenül, külön alfejezetben együttesen tárgyalom.

Előre kell még bocsátanom: az anyag tárgyalása egyes részleteket illetően biztosan nem egyenszilárdságú; remélem, hogy éppen ez fogja az olvasók információit elősegíteni.

4. Cenzúra a mindenkori magyar területeken

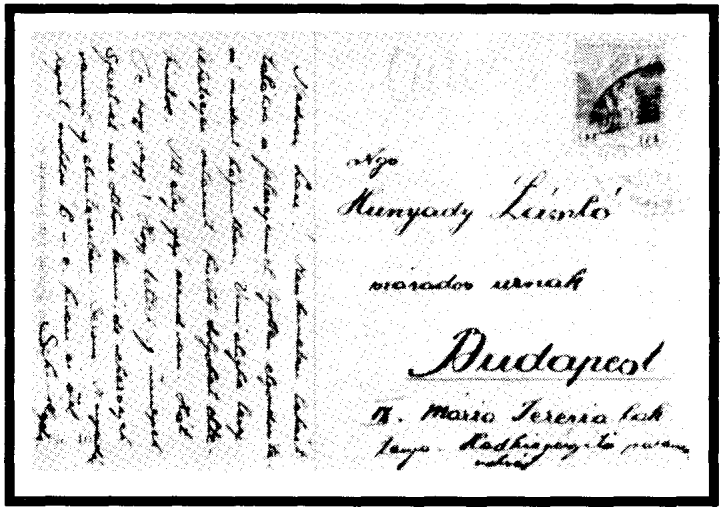
4.1. A Köztársaság időszaka (1918. november 16.–1919. március 20.)

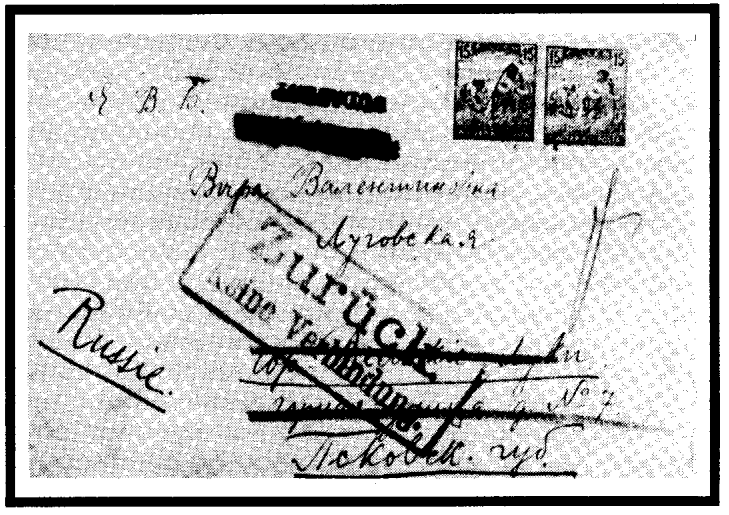
Nem lehet pontosan tudni, hogy mikor maradt abba a K.u.K. cenzúra, mindenesetre eddig még nem láttam 1918. novemberi K.u.K.-s cenzúrával ellátott levelet, levelezőlapot, de még tábori lapot sem (októberit igen). Valószínű, hogy az őszirózsás forradalmat követő katonai felfordulásban a legkevésbé talán a cenzúrával törődtek, ill. a tábori posta sem működött már megfelelően.

A K.u.K.-s cenzúra megszűnésére, ill. új cenzúra bevezetésére vonatkozó semmiféle hivatalos közleményt nem találtam. Mindenesetre úgy tűnik, hogy a Köztársaság időszakában rendszeres magyar levélcenzúra sem bel- sem külföldi viszonylatban nem volt. Az is igaz, hogy a külföldi levélforgalom csak néhány országgal állott fenn. Birtokomban van pl. egy Csehszlovákiából (cseh rész) írt, ill. egy Svájcba küldött levél ebből az időszakból, mindkettő cenzúramentes.

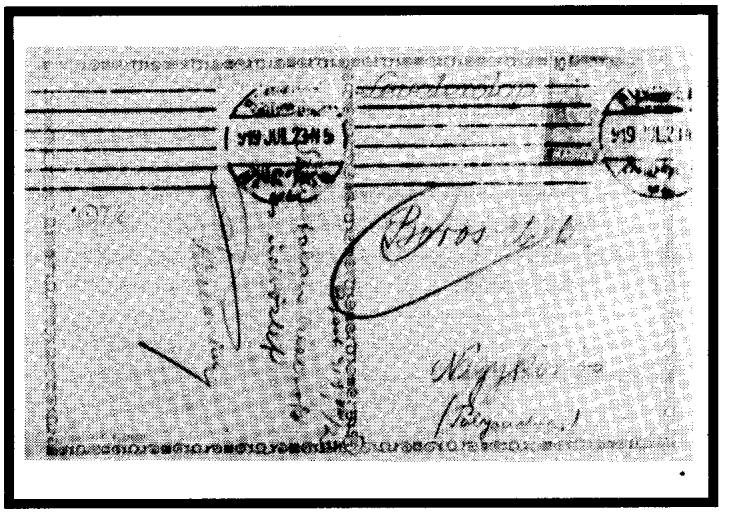
Előfordul azonban ezen időszakban is cenzúrázott küldemény. Az *1. ábrán* bemutatott darab belföldi, ezt Szásztelekről írták Budapestre 1919. január 7-én és azon kék ceruzás kézi cenzúrajelzés van. Ennek feltehetően az az oka, hogy a címzett katonatiszt a Mária Terézia laktanyában lakott és azt

1. ábra A Köztársaság időszakában írt, kézi cenzúrás levelezőlap

2. ábra A Köztársaság időszakában Oroszországba címzett cenzúrázott levél, kivésett cenzúrabélyegzővel

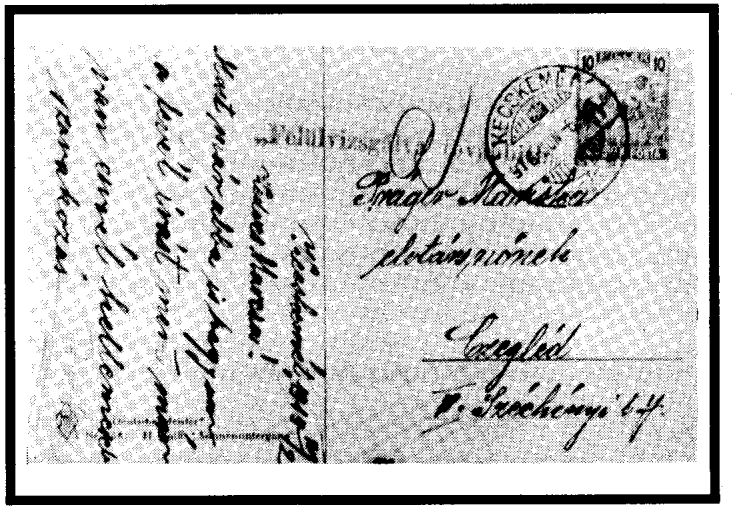

3. ábra A Tanácsköztársaság időszakából kézi cenzúrás levelezőlap

esetleg ott cenzúrázták, de lehet a feladásnál alkalmazott cenzúra is. A *2. ábrán* pedig egy 1918. november 20-án Oroszországba címzett levelet mutatok be. Ezt Budapesten cenzúrázták, méghozzá a K.u.K.-tól átvett régi cenzúrabélyegzővel, amelyből a német szöveget kivésték! Postaforgalom ez idő tájt Oroszországgal nem lévén, a levelet visszairányították a feladónak, mégpedig feltehetően az Oroszország nyugati részét ez idő tájt még megszállva tartó német katonai postaszervek.

Az ez idő tájt a megszállt területekről magyar területekre érkező küldemények általában cenzúrázottak, méghozzá a megszálló államok által alkalmazott cenzúrabélyegzőkkel vannak ellátva. (E cenzúrákat lásd a cikk második részében.)

4. ábra A Tanácsköztársaság időszakából cenzúrabélyegzős küldemény

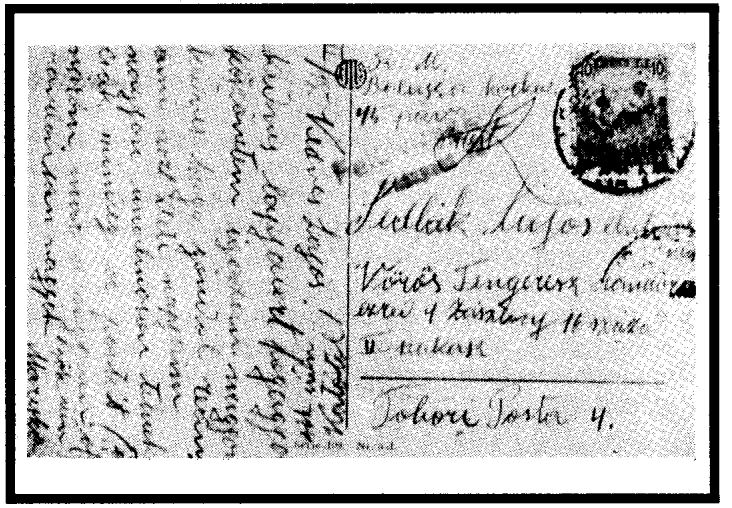
4.2. A Tanácsköztársaság időszaka (1919. március 21.– augusztus 2.)

A polgári levelezés cenzúrázására vonatkozó hivatalos közlemény ezen időszakra vonatkozóan nincsen. (A tábori posta újbóli bevezetésére azonban jelent meg rendelet, sőt

ennek cenzúrázására is, majd később, a Tanácsköztársaság megszűnése után a tábori posta ismételt megszüntetéséről is van rendelet. Bővebbet *Surányi László:* A Magyarországi Tanácsköztársaság bélyegkiadásának és a Vörös Hadsereg tábori postájának története p. 40–51.)

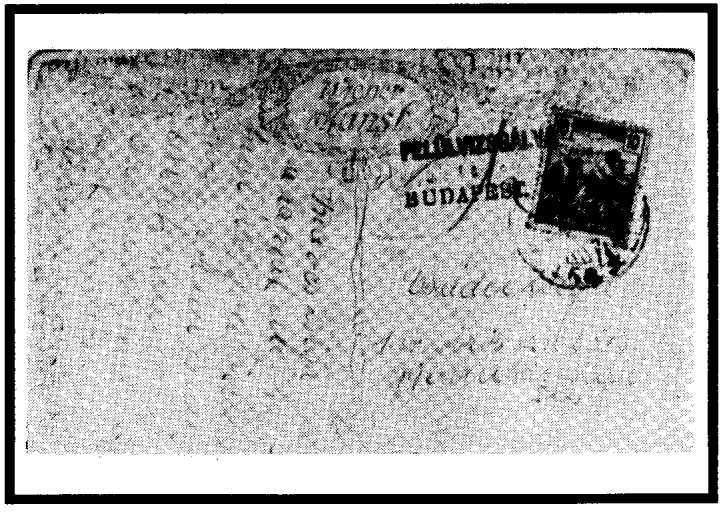
A polgári belföldi levelezés nagy része cenzúrázatlan. Találtam azonban 1919 júniusából a Duna–Tisza közéről cenzúrákat, éspedig nagykőrösi érkezési kézi cenzúrás küldeményt *(3. ábra),* továbbá egyetlen bélyegzőt is: „Felülvizsgálva, továbbítható" szöveggel a kecskemét–ceglédi viszonylatban *(4. ábra).* Nem tudni, hogy e bélyegzőt Kecskeméten, vagy Cegléden alkalmazták, minthogy azonban Cegléden az I. Hadtest parancsnoksága volt, feltehetően ott. E cenzúrák helyi intézkedésekre mutatnak, összefüggésben a román fronttal.

Külföldi küldemény e korszakból kevés van, amit láttam, azon magyar cenzúra nem volt. A megszállt területekről érkező küldemények természetesen ott cenzúrázottak (lásd a második részben).

6. ábra Tanácsköztársaság – tábori postára írt küldemény új cenzúrabélyegzővel

5. ábra Tanácsköztársaság – tábori postára írt küldemény kivésett K.u.K. cenzúrabélyegzővel

7. ábra Tanácsköztársaság – tábori postáról írt küldemény, csapatbélyegzővel és kézi cenzúrával

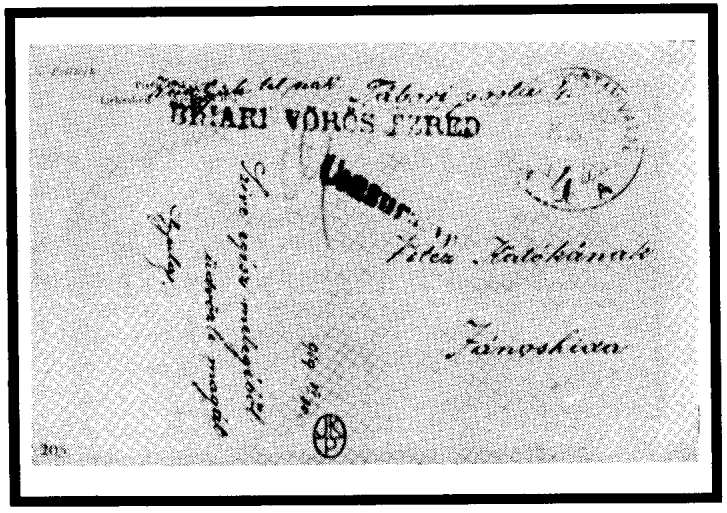

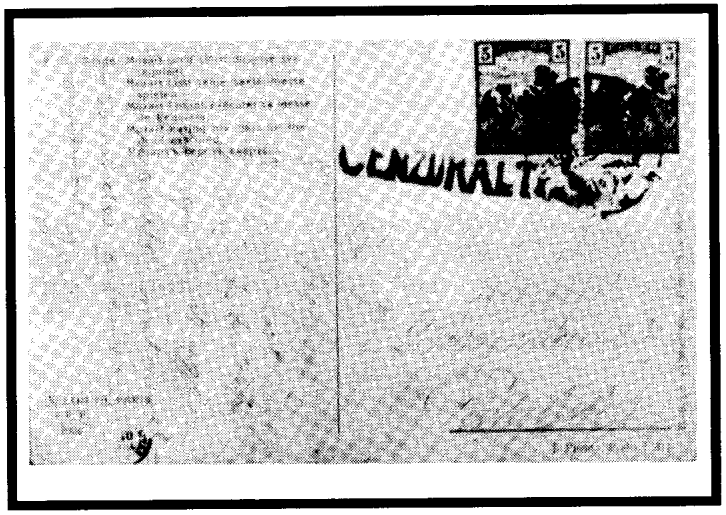
A *tábori postai levelezés* viszont általában cenzúrázott. Ez egyaránt vonatkozik a tábori postára írt, valamint az onnan származó küldeményekre is. A cenzúra az esetek nagy részében kézi, de pl. Budapesten bélyegzőt is használtak a tábori postára irányuló küldeményeken, éspedig előbb egy kivésett K.u.K. bélyegzőt *(5. ábra)*, majd egy újat *(6. ábra)*. Van ugyan tábori postáról írt cenzúrázatlan küldemény is, gyakoribb azonban a cenzúrázott. Általában csapatbélyegzőt és kézi cenzúrajelet használtak *(7. ábra)*, de van pl. kézi cenzúrajelzéssel párosított politikai megbízotti bélyegző is, a bihari vörös ezred pedig cenzúrabélyegzőt használt „Cenzúrázva" szöveggel *(8. ábra)*. Tudomásom szerint ez az egyetlen, tábori postán alkalmazott cenzúrabélyegző a Tanácsköztársaság időszakából.

4.3. Átmeneti időszak (1919. augusztus 2.–november közepe)

Ezen időszak cenzúrájára vonatkozóan sincsen hivatalos közlemény. Úgy tűnik, hogy a meglehetősen kicsire zsugorodott magyar területen a levelezés cenzúrázása teljesen helyi

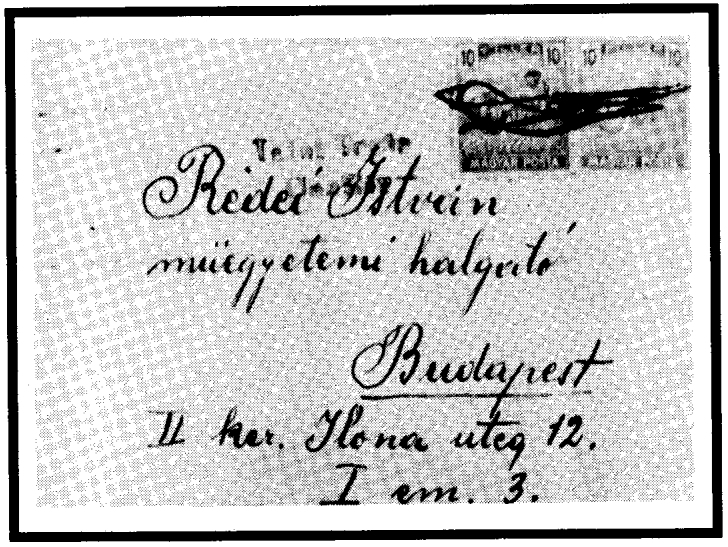
8. ábra Tanácsköztársaság – a „Bihari Vörös Ezred" cenzúrabélyegzője

9. ábra Cenzúrabélyegző Miskolcról, az átmeneti időből

10. ábra Tatai cenzúrabélyegző, feltehetően az átmeneti időből

jellegű volt. Ezek közül bemutatok egy miskolci cenzúrát *(9. ábra)* 1919 szeptemberéből (ez rendszeres volt és többféle változatban ismert, pl. „CENZURÁLT–S" szöveggel is), továbbá feltehetően ezen időszakból származó tatait *(10. ábra)*. Ez utóbbin postabélyegző sincsen, ezért kétséges az időpont (éppen úgy lehet november utáni is). A cenzúrabélyegző egyértelműen helyi készítésű, egyszerű kivitelű. Valószínű egyébként, hogy másutt is volt cenzúra ezen időszakban (pl. Jászapáti, Veszprém), illetve a Horthy-időszakba esőnek vélt bélyegzők közül némelyik még erre az időszakra eshetett. Egyébként az átmeneti időszakra vonatkozó ismeretek talán a leghiányosabbak.

4.4. Horthy-időszak (1919 november közepétől)

A cenzúrázásra vonatkozó hivatalos közlemény ezen időszakban sem jelent meg, ennek ellenére számos helyen cenzúráztak. Ez a cenzúra részben bélyegzőkkel történt, néha csak kézi jelzésű („C" vagy „Cz"), néha zárószalagos, vagy azzal kombinált. A zárószalagok szövege egyértelműen az I. világháborút megelőző cenzúrarendeletre, vagyis az 1912. évi 63. t.c.-re utaló, bár van ilyen utalás nélküli szövegű zárószalag, sőt szöveg nélküli is. A zárószalagok kivitele az I. világháborúsakétől eltérő, de Gyöngyös például átmenetileg régi K.u.K.-s zárószalagot használt.

Az alkalmazott bélyegzők sem szövegükben, sem kivitelükben nem egységesek, kifejezetten helyi készítésre utalnak. Általában 1–2 soros vonalbélyegzők, de van körbélyegző is (kicsi is, nagy is pl. Békéscsaba, Eger, Sopron, Győr). Keretes bélyegző is akad (pl. Miskolc), sőt írott szöveget utánzó is (Pécs).

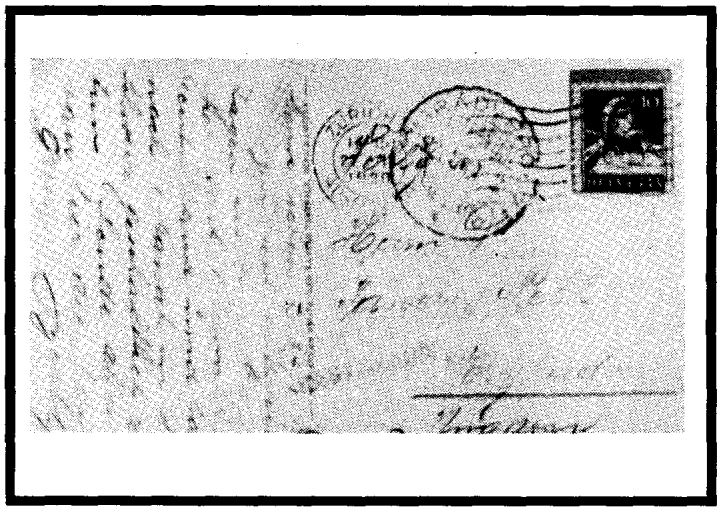
A bélyegzők szövege az idők folyamán változott, van ahol többfajta bélyegzőt is használtak. Az első időszakban inkább „Katonai cenzúra" szövegű, később „Postai cenzúra" (pl. Győr), „Ellenőrző Bizottság" (pl. Debrecen), vagy egyszerűen „Cenzúra" ill. „Ellenőrizve" szövegű, de előfordul „Továbbítható" (pl. Nyíregyháza), sőt „VÁMKEZELTETETT" (pl. Szombathely) szöveg is.

A *Táblázat*-ban megkíséreltem összeállítani mindazon helységeket, ahonnan származó cenzúrát láttam, ill. az irodalomban szerepel, vagy amelyről információt kaptam, megjelölvén egyben a cenzúrajelzésre vonatkozó adatokat is. Ahol zárószalagot, vagy ilyet is használtak, azt is megjelöltem. Bizonyára vannak még hiányosságok e táblázatban, de a hiányzó cenzúrahelyek száma legfeljebb néhány, a fel nem sorolt cenzúrabélyegzők száma azonban bizonyára több, hiszen – mint említettem – több helyen az idők során többféle bélyegzőt is használtak. E táblázat kiegészítését az olvasóktól köszönettel venném.

Arra is rá kell mutatnom, hogy a táblázatban felsorolt cenzúrajelzések egy része egyaránt előfordul bel- és külföldi levelezésen, vagyis az egyes cenzúrahelyek tevékenysége nem korlátozott csak a belföldi levelezésre. Erre jó példa az a nagymarosi cenzúra, amelyet svájci levelezőlapokon is alkalmaztak *(11. ábra)*.

A *Táblázat*-ban szereplő cenzúrák közül néhány jellemzőt a *12–18. ábrákon* mutatok be. Az eddig fellelt cenzúrahelyeket nézve kitűnik, hogy a levelezés cenzúrázását elsősorban a trianoni határokhoz közeli városokban, ill. nagyközségekben végezték. Valószínű, hogy e sávban még másutt is volt cenzúra, csak éppen nem került még ilyen objektum a

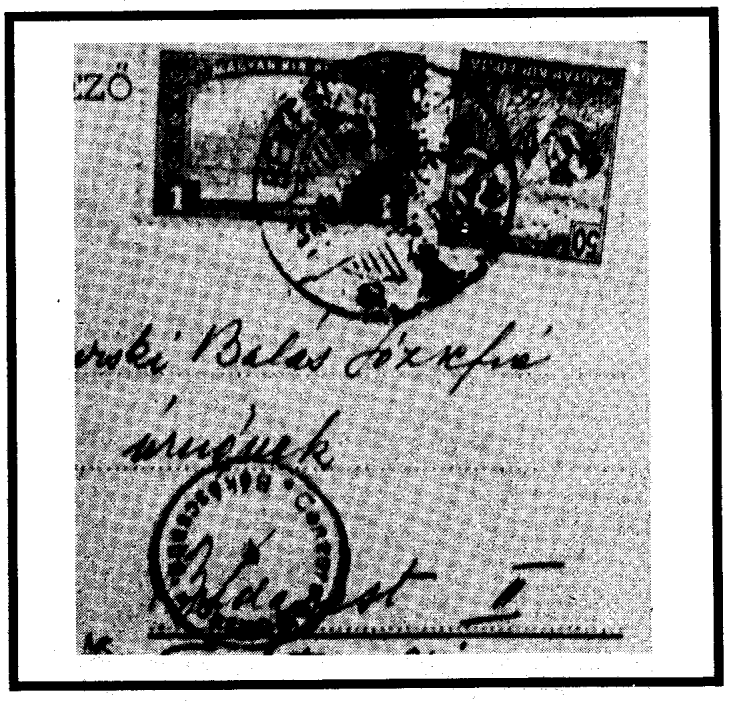
11. ábra Nagymarosi cenzúrabélyegző a korai Horthy-időszakból

12. ábra Egri cenzúrabélyegző a korai Horthy-időszakból

13. ábra Békéscsabai cenzúrabélyegző a korai Horthy-időszakból

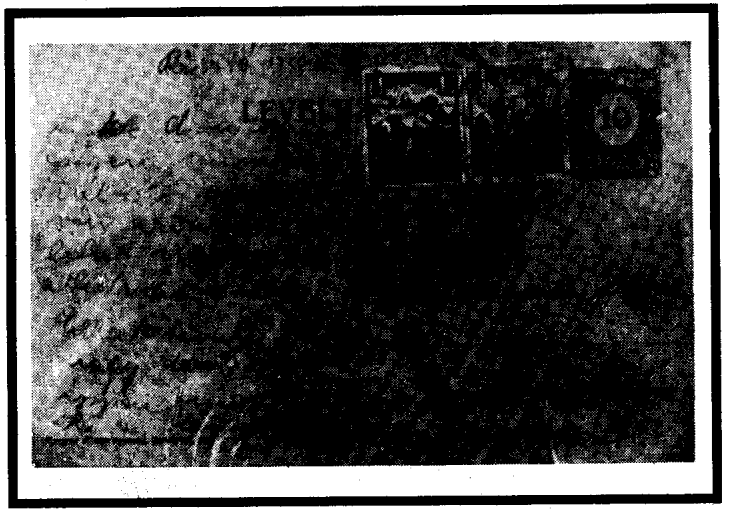
kezembe. Külföldi viszonylatban – ha a cenzúra nem helyi, hanem anonym – úgy az feltehetően budapesti.

Érdekes, hogy a zárószalagos cenzúráknál általában nincsen feltüntetve a cenzúrázás helye (kivétel Nagykanizsa). A Gyulán alkalmazott zárószalag alkalmazási helye több külde-

14. ábra Szendrői cenzúrabélyegző a korai Horthy-időszakból

15. ábra Pásztói cenzúrabélyegző a korai Horthy-időszakból

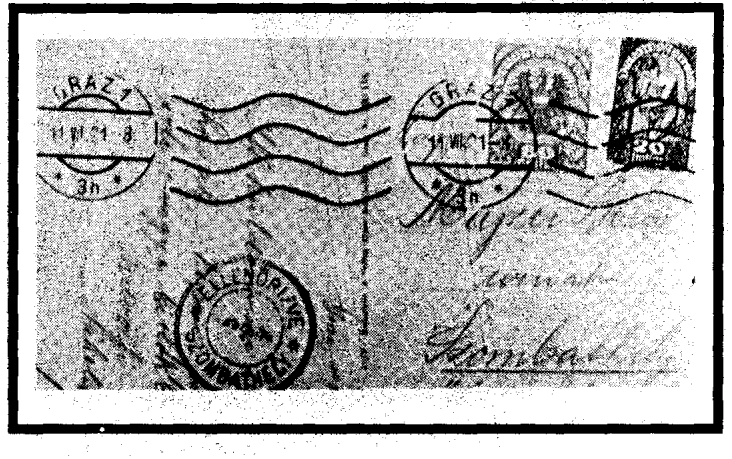

mény alapján biztonsággal azonosítható, a külföldi küldemények némelyikén alkalmazott zárószalagok alkalmazási helye azonban már nem. Feltételezhető, hogy ezek cenzúrázására Budapesten került sor, bár Budapest jelzésű cenzúrabélyegzőt eddig még nem találtam.

16. ábra Tolnai cenzúrabélyegző a korai Horthy-időszakból

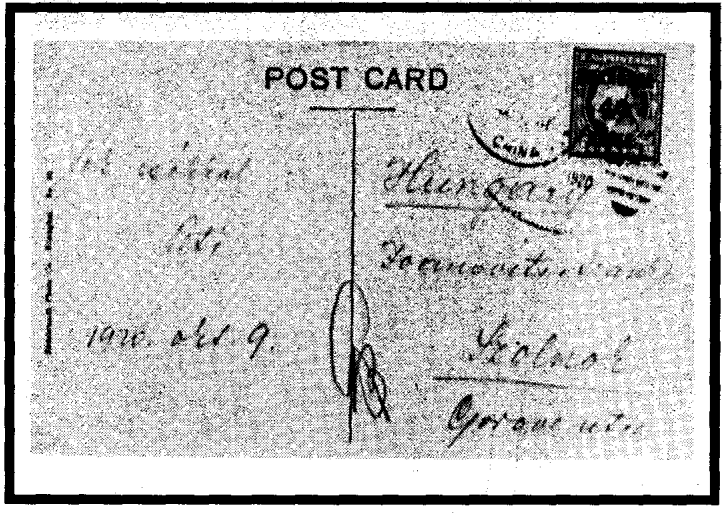
17. ábra Szombathelyi cenzúrabélyegző a korai Horthy-időszakból

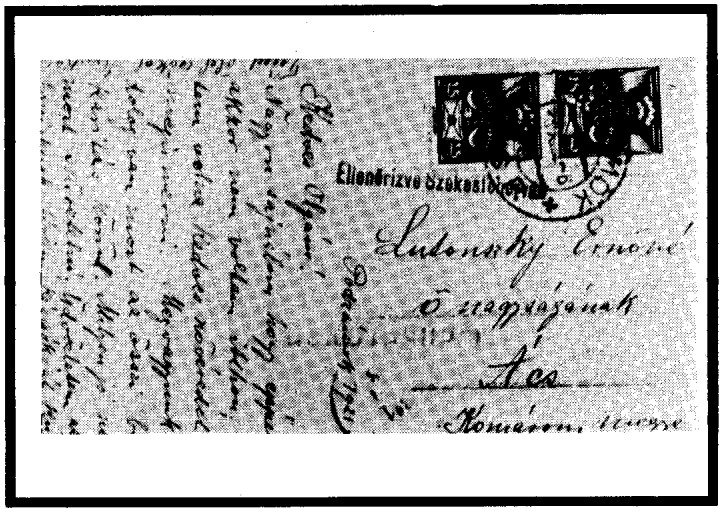

18. ábra Franciaországból 1923-ban írt, cenzúrázott levél

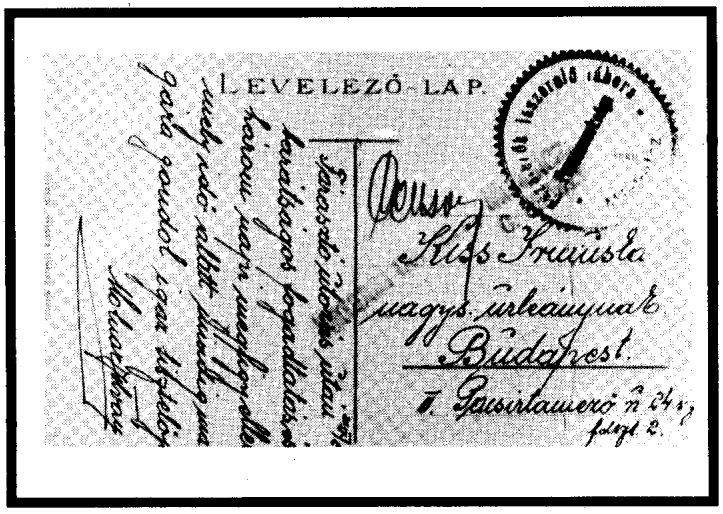
19. ábra Shanghajból Szolnokra írt, cenzúrázott levél

20. ábra Kettős (csehszlovák és magyar) cenzúra

21. ábra A miskolci „Hazatérők leszerelő tábora" cenzúrája 1921-ből

Vannak azonban más olyan külföldi küldemények is, amelyeknél a cenzúrázás helye bizonytalan. Így pl. a *19. ábrán* bemutatott, Szolnokra írt és Kínából jövő levelezőlap (a shanghaji USA postán keresztül adták fel) cenzúrája kézi, de nem állapítható meg, hogy e jelet Szolnokon, vagy Budapesten tették a küldeményre. Minthogy más szolnoki cenzúrás küldeményt nem láttam, lehet, hogy e cenzúra is budapesti.

A cenzúrázás helyére vonatkozólag egyébként az I. világháború időszakában alkalmazott elvek érvényesültek, vagyis, ha cenzúramentes övezetből a cenzúrázás övezetbe érkezett küldemény, úgy azt az érkezési helyen cenzúrázták (pl. a Budapestről, vagy külföldről jövő küldeményeket), ha viszont a cenzúrázás övezetben adták fel, úgy a cenzúra általában feladáskori.

A cenzúrázási időszakra vonatkozóan: annak kezdő időpontja 1919 vége, ill. 1920 eleje (pl. a Tiszántúlon), sőt Pécsett 1921. augusztus 21. után. Vége sem állapítható meg egyértelműen. 1923-as belföldi cenzúrázott küldeményt már nem láttam, feltehetően fokozatosan szűnt meg egyes helyeken már 1921-ben, másutt 1922-ben. A külföldi levelek egy részét azonban még 1924-ben is cenzúrázták. Erre mutat a *20. ábrán* bemutatott 1923-ban cenzúrázott francia levél.

Valószínű egyébként, hogy a külföldi levelezés cenzúrája sem egyszerre szűnt meg, hanem viszonylatonként más-más időpontban. Míg az említett francia levelet még 1923-ban is cenzúrázták, úgy tűnik, hogy az osztrák viszonylat cenzúrázása 1920–21-re korlátozódott, az olaszé 1920–22-re, az USA 1920-ra, a cseh viszonylaté szintén 1920–22-re, ugyanakkor a csehszlovákok még 1924-ben is cenzúráztak Magyarországra írt küldeményeket, bár ekkor már nem a régebbi „Cenzurovano" szöveggel, hanem „Uradné otvoreno" vagy „Uradné otvorene" bélyegzővel.

A csehszlovák relációban érdekes módon elsősorban a csehszlovákok cenzúráztak, de elvétve akad duplán cenzúrázott küldemény is, ilyen a *18. ábrán* bemutatott levelezőlap.

A relációnkénti helyzet pontos feltárására egyébként többszáz küldeményre vonatkozó adattal kellene rendelkezni, éppen ezért erre vonatkozólag is várom a hozzászólásokat, továbbá adatokat.

Tábori posta ezen időszakban már nem volt, de ismertek különböző különítményes bélyegzőkkel ellátott küldemények

(pl. a Bodrogközből, Szirákról). Nincsenek adatok az internálótáborok levelezésének cenzúrázásáról. A csóti fogolytábor levelezésén szerepel katonai bélyegző, ez azonban nem cenzúrabélyegző. Volt viszont Miskolcon egy különleges tábor, amely cenzúrabélyegzőt használt levelezésén. Ez a „Hazatérők leszerelő tábora". Ennek cenzúrája *(21. ábra)*: „Katonai cenzura Miskolcz" és az alatta levő sorban a sor végén „C.(név)". Ilyen küldemény 1921 szeptemberéből is ismert.

(Folytatjuk)

I. TÁBLÁZAT

Cenzúrahelyek, bélyegzők, szalagok magyar területen (1919 november – 1923)

Sorsz.	Cenzúrahely	Cenzúrajelzés (bélyegző v. szalag)	Bélyegző-típus	Megjegyzés
	I. Észak-ÉK-i országrész			
É 1.	Balassagyarmat	a) KATONAI CENZÚRA BALASSAGYARMAT	2 soros vonal	(i)
		b) CENZÚRA BALASSAGYARMAT	2 soros vonal	1. sor nagyméretű betűk (1920)
		c) CENZÚRABIZOTTSÁG	(?)	(i) barnás zárószalag
É 2.	Eger	CENZÚRA EGER címerrel	körb.	3 féle kivitelben, ebből egyik külső kör nélküli (1920)
É 3.	Gyöngyös	CENZÚRA GYÖNGYÖS kiscímerrel	körb.	(i) régi K.u.K.-s zárószalaggal együtt is
É 4.	Hidasnémeti	M.KIR. KATONAI CENZOR HIDASNÉMETI	2 soros vonal	1. sor nagyobb betű, 2. sor alatt vonal (1920)
É 5.	Miskolc, ill. Diósgyőr	a) KATONAI CENZÚRA MISKOLCZ	2 soros vonal	1. sor nagyméretű betű
		b) KATONAI CENZÚRA MISKOLCZ	2 soros keretben	(1920)
		c) CENZÚRA MISKOLCZ	2 soros keretben	a b) bélyegző KATONAI szava kivésésével (1921)
		d) ELLENŐRIZVE	1 soros keretben	1921
É 6.	Nagymaros	KATONAI CENSURA NAGYMAROS	2 soros vonal	a két sor betűtípusa eltérő (1920)
É 7.	Nagyoroszi	KATONAI CENSURA NAGYOROSZI	3 soros vonal	a 3. sor betűtípusa eltérő
É 8.	Pásztó	KATONAI CENZÚRA PÁSZTÓ	vonal	A két sor külön-külön bélyegezve, betűtípusok eltérőek (1920)
É 9.	Sárospatak	a) KATONAI CENZÚRA	1 soros	(1920. IX.) név híján kétséges, hogy S.-patak-e? (1920)
		b) KAT-CENZ S.-PATAK	2 soros keretes	
		c) KATONAI CENZÚRA S.-PATAK	3 soros vonalas	első két sor nagyobb betű
É 10.	Sátoraljaújhely	a) CENZÚRA	1 soros vonal	igen nagy betűk
		b) KATONAI CENZÚRA SÁTORALJAÚJHELY	2 soros vonal	változata: KAT. CENZ. S.A.U.
		c) M.KIR. S.A.Újhely kat.cens.	3 soros vonal	
		d) M.KIR. KATONAI CENZÚRA S.A.Újhely	3 soros vonal	(1920)
É 11.	Szécsény	kézi „Zensura"	–	(1920)
É 12.	Szendrő	KATONAI CENSURA SZENDRŐ	2 soros vonal	1. sor nagyobb betű (1920)
É 13.	Szerencs	a) Katonai Zenzura Szerencs	2 soros vonal	primitív kivitelű gumibélyegző (1920)

Sorsz.	Cenzúrahely	Cenzúrajelzés (bélyegző v. szalag)	Bélyegző-típus	Megjegyzés
		b) A M.Kir. Katonai Censura SZERENCS	3 soros vonal	primitív kivitelű gumibélyegző (1920)
		c) ELLENŐRIZVE SZERENCS	2 soros vonal	nagyméretű betűk (1921)
		d) azonos c)-vel	2 soros keretes	kisméretű betűk (1921)
II. ***Keleti-DK országrész***				
K 1.	Békéscsaba	a) ELLENŐRIZVE	1 soros vonal	(i)
		b) ELLENŐRIZVE BÉKÉSCSABA	2 soros vonal	(i), változata: a 2. sor kisbetűs
		c) M.KIR. KATONAI LEVÉLCENZÚRA közepén: címer alatta: BÉKÉSCSABA	kör-bélyegző (kétkörös)	nagyméretű (1921), Békéscsaba kisebb betűkkel Változat: MAGY. KIR.
		d) CENZÚRABIZOTTSÁG BÉKÉSCSABA	kör-bélyegző	kisméretű betű szöveg körben (1922)
K 2.	Biharkeresztes	CENZÚRÁZVA	1 soros vonal	(1921)
K 3.	Debrecen	a) ELLENŐRIZVE DEBRECZEN 1.	1 soros	(i)
		b) ELLENŐRZŐ BIZOTTSÁG DEBRECZEN 2.	2 soros vonal	a két sor eltérő betűkkel (1921)
K 4.	Gyula	Cenzúra által felbontva (szalag) + kézi cenzúrajel	–	zárószalag többféle kivitelben a) fehér, a két vízszintes o. fogazott b) lila, vágott
K 5.	Nyíregyháza	a) ELLENŐRZŐ BIZOTTSÁG NYÍREGYHÁZA	2 soros vonal	többféle méret és betű
		b) Továbbítható	1 soros vonal	(1921)
		c) CENZÚRÁZOTT	1 soros vonal	(1920)
K 6.	Szeged	a) kézi „C" v. „Cz"	–	(1920)
		b) CENZÚRÁZVA	1 soros vonal	(1920)
		c) ELLENŐRIZVE SZEGED	2 soros vonal	(i)
K 7.	Szentes (?)	Cenzúrázva	1 soros vonal	(i)
K 8.	Szolnok	kézi: „C"	–	külföldi levelezőlapon
III. ***Dunántúl***				
D 1.	Győr	a) KATONAI CENZÚRA GYŐR 2.	2 soros vonal	(i)
		b) POSTAI CENZÚRA GYŐR	2 soros vonal	a két sor betűtípusa eltérő (1920)
		c) KATONAI POSTAI CENZÚRA középen: Győr 2.	kör-bélyegző	nagybetűs szöveg körben, főleg repülő leveleken (1920)
D 2.	Kaposvár (?)	Czenzurázva	írott betűs 1 soros	bélyegző azonos Pécsivel, így bizonytalan Kaposvár cenzúrázott-e
D 3.	Magyaróvár	CENS. MOVÁR	1. soros vonal	
D 4.	Mohács	Ellenőriztetett-Mohács	1 soros vonal	(i)
D 5.	Nagykanizsa	a) KATONAI CENZÚRA N.KANIZSA	2 soros vonal	primitív kivitelű
		b) CENZÚRA NAGYKANIZSA	2 soros vonal	(i)
		c) ELLENŐRIZVE NAGYKANIZSA 1.	2 soros keretes	többféle kivitelben 1920–21
		d) Az 1912 63 t.c. alapján felbontva	–	*Zárószalag*, keretes; többnyire c) bélyegzővel együtt
D 6.	Pécs	Czenzurázva	írott betűs, 1 soros	ld. Kaposvár, Pécs csak 1921. aug. 21. után!
D 7.	Sopron	a) CENZURÁLVA	1 soros keretes	(i)

Sorsz.	Cenzúrahely	Cenzúrajelzés (bélyegző v. szalag)	Bélyegző-típus	Megjegyzés
		b) CENS. SOPRON	kör-bélyegző (kétkörös)	különféle kivitelben, középen minta v. vonalak, szavak között csillagos kivitel is van
		c) ELLENŐRIZVE SOPRON	kör-bélyegző (kétkörös)	többféle kivitel, középen minta (1920)
D 8.	Székesfehérvár	a) FELÜLVIZSGÁLVA	1 soros vonal	
		b) Ellenőrizve Székesfehérvár	1 soros vonal	
D 9.	Szentgotthárd	Cenzúrálva Szentgotthárd	1 soros vonalas	
D 10.	Szombathely	a) Cens. Szombathely	(?)	(i)
		b) Engedélyezzük	(?)	(i) kézi?
		c) CENZÚRÁLVA	1 soros vonalas	valószínűleg Szombathely
		d) VÁMKEZELTETETT	1 soros vonalas	külföldről jött lev.lapon
		e) Cenzúrázva Szombathely	1 soros vonalas	Cenzurálva szöveggel is
		f) ELLENŐRIZVE SZOMBATHELY	kör-bélyegző (kétkörös)	
		g) KATONAI ZENSURA SZOMBATHELY középső körön belül: római szám	kör-bélyegző 3 körös	római szám változó (1920)
D 11.	Tolna	a) ELLENŐRIZVE-TOLNA	1 soros vonal	igen kis méretű betűk (1921)
		b) mint a)	1 soros keretes	(i)
D 12.	Veszprém	Cens (?)	1 soros	Esetleg átmeneti időszakból
IV. *Budapest*				
		Az 1912 63 t.c. alapján felbontva Állítólag létezne „Felülvizsgálva" ill. „Cenzúrázva" szövegű bélyegző is (??), továbbá egy 4 soros ovális budapesti cenzúrabélyegző (???)	–	*zárószalag*, keret n. külföldi leveleken (i)

Megjegyzések: (i) = irodalmi adat, ill. információ
(?) = kétséges; vagy hiányos adat

Az 1850-ben kiadott osztrák bélyegek gyakorisága leveleken**

GERHARD WESSELY
(Ausztria)

Minden közreadott adat csupán becslés, viszont sok évtizedes megfigyeléseimen és tapasztalataimon alapulnak; nem igényelnek sem elkötelezettséget, sem igényt a teljességre vagy abszolút helyességre. Mégis azt hiszem, hogy kiindulópontot jelenthetnek mind a kezdő, mind a haladó gyűjtők számára. Egyes becslések talán vitathatók is, mégis az egymáshoz viszonyítások jó kiindulást jelenthetnek. Az összes adat kizárólag az 1850-es kibocsájtásokra vonatkozik.

A teljes állomány:

egyes darab (használt)	levéldarabon	levélen
6000000 db	1000000 db	340000 db

Teljesek (bélyeges levelek) minőség szerint:

- *rossz állapotú* (hibás bélyeg, elkent bélyegzés, piszkos levél) 50000 db (a katalógusérték kb. 5–20%-át érik)
- *átlagos példányok:* 150000 db (a katalógusérték kb. 50%-át érik)
- *jó állapotú:* 100000 db (a katalógusérték 80–100%-a)
- *Kabinet példány:* 35000 db (katalógusérték + 25%, drágább daraboknál mintegy + 100%, az olcsóbb daraboknál még ennél is több)
- *luxus példányok:* 5000 db (minden tekintetben a legmagasabb követelményeknek megfelelő).

A luxus példányoknál a leveleknek teljesnek és tisztának kell lenniök, tiszta és olvasható címzéssel, a levélpapírnak lehetőleg „aktafrissnek" és mentesnek az elöregedés bármilyen jelétől; a bélyegnek minden oldalon szélesen vágottnak, eredeti színűnek, az értéktelenítő bélyegzésnek pedig „ülnie" kell. Ezen példányoknak minden tekintetben ideális benyomást kell kiváltaniok. Ugyanígy kell megjelenni a levélben minden esetleges mellékbélyegzésnek is. Eltérés ezektől a szigorú követelményektől csak nagy ritkaságok esetében lehetséges, de itt is csak csekély engedménnyel, különben nem állítható ki az ilyen vitatott esetekben a „luxus" tanúsítvány. Minden tapasztaltabb gyűjtő tudja, hogy luxus példányok olcsóbb bélyegekkel csak nagyon ritkán fordulnak elő, így ezeknél (és a kabinet példányoknál is) a katalógus árak nem mérvadók.

***A szerkesztő megjegyzése:* Amikor köszönetet mondunk a tanulmány szerzőjének és a „Die Briefmarke" főszerkesztőjének, K. H. Wagner úrnak a cikk közlésének engedélyezéséért, fel kell hívnunk olvasóink figyelmét, hogy a szerző az egész Osztrák Birodalomra kiterjedően foglalkozik az adatok közlésével. Az 1850-es bélyegek kiadásának és felhasználásának idején a történelmi Magyarország területén is ezek voltak érvényben. Az MBM II. kötete foglalkozik e bélyegek leírásával. A 21. oldalon megjegyzi:

„Azt, hogy ebből mennyit használtak fel Magyarországon, nem tudjuk. Annál kevésbé lehet ezt ma már megállapítani, mert az 1858. december 31-e utáni maradékkészlet sorsáról is csak annyit tudunk, hogy 39 ládát töltött meg és azt 1859. év folyamán hivatalos ellenőrzés alatt elégették. Nem járhatunk messze az igazságtól, ha azt állítjuk, hogy e kiadás használt értékeinek kb. egyharmad részét használták fel magyarországi postahivatalokban."

A tanulmányban közölt adatokat tehát ennek megfelelően kell kezelni.

A „Die Briefmarke" cikkében nem közölt ábrákat. Így adódott a gondolat, hogy néhány érdekesebb küldeményt bemutassunk az olvasóknak. Ez egyúttal lehetőséget ad arra is, hogy megemlékezzünk *dr. Anton Jerger* gyűjtőtársunkról, aki ebben az esztendőben hunyt el. A klasszikus területek kiváló művelője volt, gyűjteményében számos világritkaság bizonyította e kiadások végtelen gazdagságát. Könyvei, a „Monographie der Frankaturen 1850–1867", az általános kötet, azt „ALLGEMEINE UND BESONDERE FRANKATUREN ÖSTERREICH, LOMBARDEI–VENEZIEN" és a vegyes bérmentesítéseket bemutató „MISCHFRANKATUREN ÖSTERREICH, LOMBARDEI–VENEZIEN" ezt a gazdagságot nagyszerűen foglalják össze. Amikor a fenti könyvek néhány érdekesebb ábráját bemutatjuk G. Wessely cikkének illusztrálására, tisztelettel és kegyelettel emlékezünk *dr. Anton Jergerre*, a kiemelkedő filatelistára, akivel egyébként egyes területeken voltak vitáink.

Egyes (egy bélyeges) bérmentesítések

1 kr	2 kr	3 kr	6 kr	9 kr
7000 db	5000 db	100000 db	70000 db	110000 db

Első napi	Felezés	Tokaji átütés	Homonna (lásd 11. és 12. ábra)
100 db	70 db	80 db	10 db

Többes vagy színes bérmentesítések

1 bélyeg,	2 bélyeg,	3 bélyeg,	4 bélyeg,	5 vagy több bélyeg
292000 db	32000 db	7000 db	1000 db	300 db

Egyes bérmentesítések
(címletenként, papírminőség, típus és lemez, valamint a legkorábbi felhasználási idő szerint)

1 kr – kézi papír

Típus/lemez	Ia/1	Ib/2	Ib/2 hátoldali	III/3
legkorábbi	1850. 06. 01.	1850. 06. 29.	nyomással	1852. 08. 19.
becsült állomány	250;	1200;	150;	1800

1 kr – géppapír

Ib/A	III/A	III/B
1855. 07. 02	1855. 07. 02.	1856. 04. 06.
600	RR	3000

2 kr – kézi papír

Ia/1	Ib/2	III/3
1850. 06. 01.	1851. 01. 29.	1853. 02. 24.
400	700	1300

2 kr – géppapír

III/A	III/B
1855. 06. 25.	1856. július
800	1800

3 kr – kézi papír

Ia/1	Ib/2	III/a/3,4	IIIa/5	III.a/5 finomabb első nyomás jellegű
1850. 06. 01.	1851. 05. 16.	1852. 03. 30. 1852. 10. 05.	1854. 07. 28.	1854. 07. 28.
5500	7000	20000	1500	RR

3 kr – géppapír

IIIa/A	IIIa/B	Ib/B gravúrtípus	IIIb/C	IIIc/D
1854. 12. 06.	1855. 03. 23.	1855. 04. 05.	1855. 07. 23.	1858. 06. 27.
2500	6500	1500	55000	500

6 kr – kézi papír

Ia/1	Ib/2	Ic/3	III/4	III/5
1850. 06. 01.	1851. 02. 27.	1851. 11. 21.	1852. 03. 20.	1854. 02. 11.
4000	6000	750	15000	2500

6 kr – géppapír

III/A	III/B
1855. 01. 02.	1855. 06. 22.
4750	37000

9 kr – kézi papír

I/1	I/1 „távoli 9"	IIb,c/3	IIa/2	IIIa/4
1850. 06. 01.	1850. 06. 01.	1851. 03. 04.	1851. 11. 07.	1852. 01. 31.
10000	25	8000	1500	3500

IIIa,b/5–8
1852. 07. 05 – 1853. 09.
30000

9 kr – géppapír

IIIb/A	IIIb/B	IIIa/B	IIIb/C–E	
1855. 03. 02.	1855. 05. 31.	1856. 01. 15.	1856. 04. 04.	–1857. 09. 18.
3000	15000	RR	40000	

A fenti áttekintés világosan megmutatja, hogy az úgynevezett „gyakori" „olcsó értékek", a 3,6 és 9 kr *egyes típusokban és különböző lemezekről egyáltalán nem olyan gyakoriak.* Vannak közöttük olyanok, amelyek ritkábbak, mint az „értékesebb címletek", pl. az 1 és 2 krajcárosok. Éppen ezért a típusok és a lemezek vizsgálata elengedhetetlenül fontos ezeknél a sok változatot adó klasszikus bélyegeknél.

Az állomány felbecsülését semmiféleképpen nem végezhetjük úgy, mint más normális esetekben. Pl. a 9 kr-os I. típus, mint egyes bérmentesítés, semmi esetre sem ritka. Ezt a bélyeget a speciálgyűjtők mégis mindig keresik, mert különbözőségeinek százairól igen széles körű irodalom létezik. Ennek megfelelően viszonylag nagy mennyiség van a speciál-

gyűjtőknél, akik ezekkel a 9 kr-osokkal foglalkoznak és gyakorlatilag lehetőleg minden darabot begyűjtenek tanulmánygyűjteményük részére, így ezt a bélyeget már alig lehet az ajánlatok között találni.

Összefüggő párok (vagy 2 db-os többes bérmentesítés)

1 kr	2 kr	3 kr	6 kr	9 kr	
				I. típ.	II + III típ.
700	200	10000	1500	500	4500

Ajánlási bérmentesítések (a 3 vagy 6 kr-os a hátoldalon)

2+3 kr	3+6 kr	6+6 kr	9+6 kr
200	1000	3000	15000

Nem csekély hányadát e címletcknek a levelek hátoldalára ragasztották és ezek a levelek felnyitásakor megsérültek. Ismeretlen az is, hogy az ajánlásra használt 3 kr vagy a hátoldali 6 kr milyen mennyiségben lett alkalmazva, mert az előoldalon együtt használt 3 és 6 kr igen gyakori.

Bélyegek Andráskereszt-résszel (legalább 1 mm mindkét keresztvégződésből)

1 kr	2 kr	3 kr	6 kr	9 kr
125	125	1000	750	1000

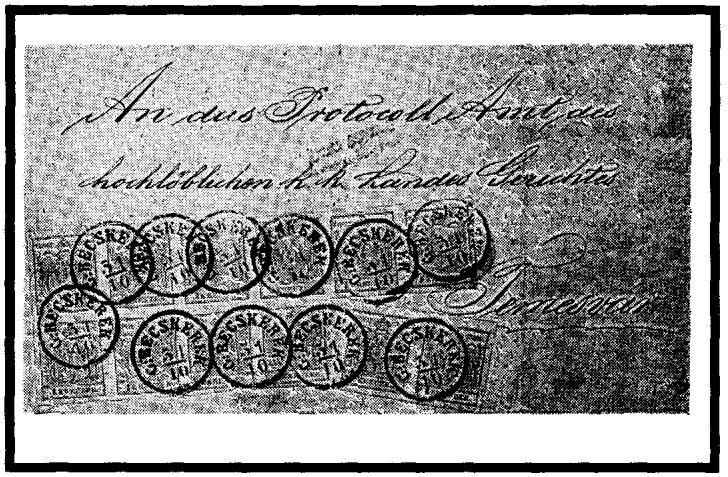
Színes bélyegzés (minden címletnél)

zöld	piros	piros (Wien, ajánlott Gp 1857/58)	kék
25	150	2500	1500

A bélyegzések színét korrekt módon kell megállapítani. A kevert színek (kékeszöld, feketéskék), főleg a „kékes" színek viszonylag gyakoriak, értékük alacsonyabb és a fenti számokban nem lettek figyelembe véve. A szép, tiszta, színes bélyegzések rendkívül megbecsültek, még jobban, mint a színes bérmentesítések. Így például az 1 krajcárossal (kézi papír) bérmentesített és piros bélyegzéssel ellátott levélből mindössze 2 db ismert!

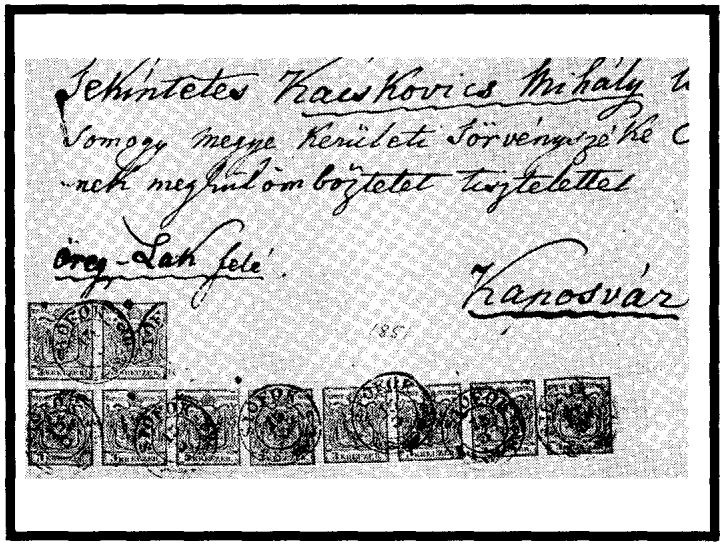
Hármas csíkok (vagy 3-as többesek)

1 kr	2 kr	3 kr	6 kr	9 kr
700	800	4000	500	1000

1. ábra Többes bérmentesítés 12 db 1 krajcáros bélyeggel (aszimmetrikus tízes tömb és egy pár), *G. BECSKEREK*

2. ábra Bérmentesítés aszimmetrikus tízes tömbbel (két oldalán ívszélekkel), *SIÓFOK*

Kétszínű bérmentesítések (mindkét bélyeg az előoldalon)

1+2 kr	3+6 kr	3 kr+6 kr (gravurt.)	3+9 kr	6+9 kr
1000	10000	350	500	2000

Minden más kombináció, így a többes-színes bérmentesítések lényegesen ritkábbak. *(1–3. ábra)*

Háromszínű bérmentesítések

1+2+3 kr	1+2+6 kr	3+6+9 kr	3+9 kr (előoldalon) +6 kr hátul
175	225	125	100

Minden más kombináció, így a többes-színes bérmentesítések lényegesen ritkábbak.

Négyszínű bérmentesítés: 20 *(4. ábra)*

Ötszínű bérmentesítés: csak egy levéldarab ismert *(5. ábra)*

Ívszél és sarokpéldányok:

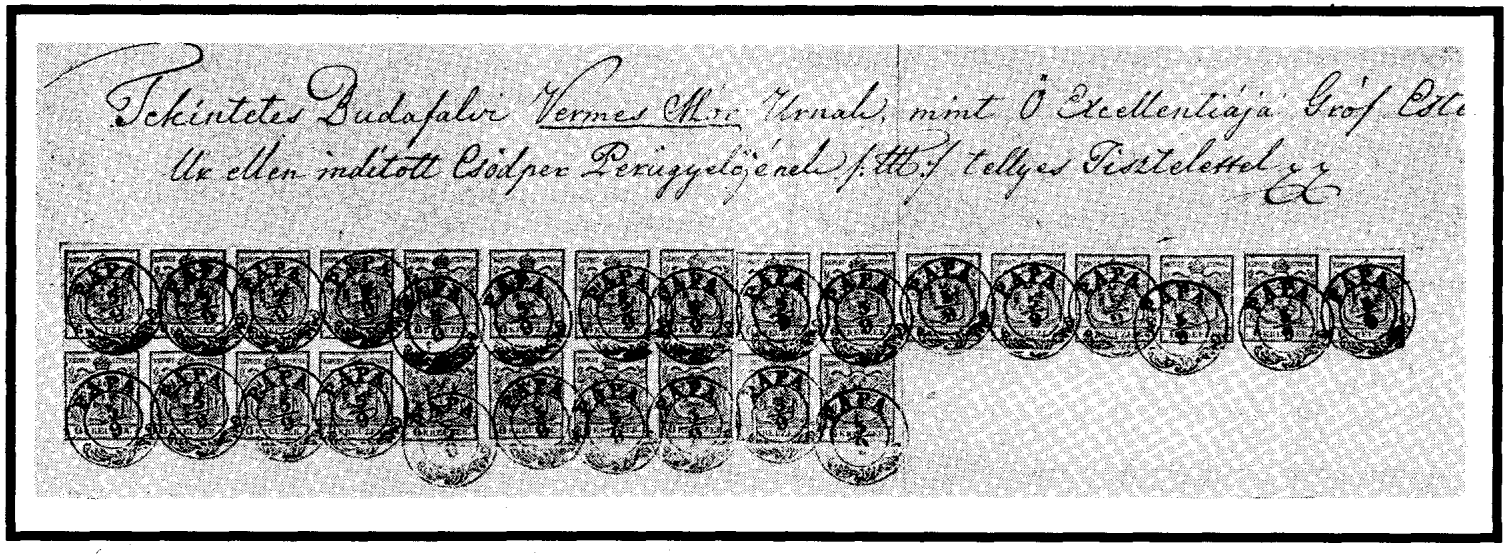
Ívszél min. 5 mm		Ívszél min. 15 mm	Sarokdarab min. 5:5 mm
1 kr	300	20	25
2 kr	250	15	20
3 kr	3000	100	350
6 kr	1500	75	250
9 kr	3000	100	350

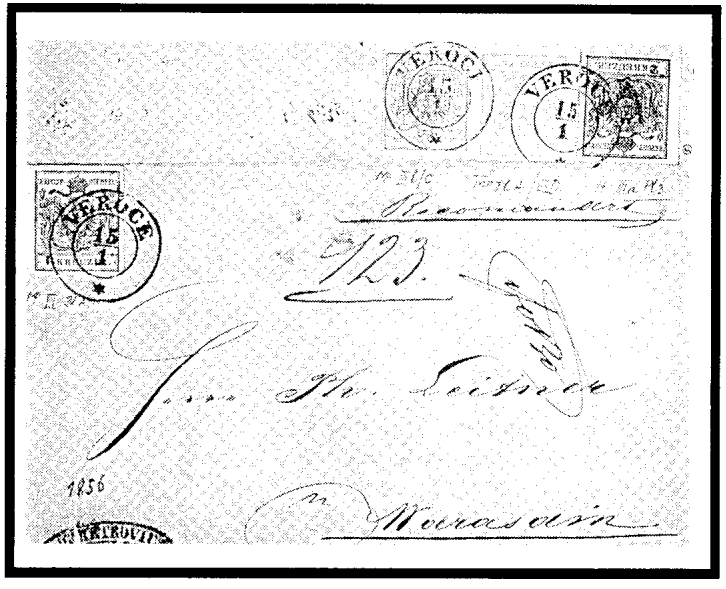
Kézírásos érvénytelenítések (előoldalon, kiegészítő bélyegzés nélkül)

csak vonással		csak dátummal	helynév és dátum
1 kr	50	25	10
2 kr	50	25	10
3 kr	500	150	25
6 kr	500	125	25
9 kr	750	150	25
6 kr	1500	–	–

(hátoldalon mint ajánlási díj)

3. ábra 26 db 6 krajcáros bélyeggel (16-os tömb, négyes tömb és hatos csík) bérmentesített levél, *PÁPA*

4. ábra Négyszínű bérmentesítés (1 + 2 + 3 krajcár és 6 krajcár ajánlás), *VERŐCE*

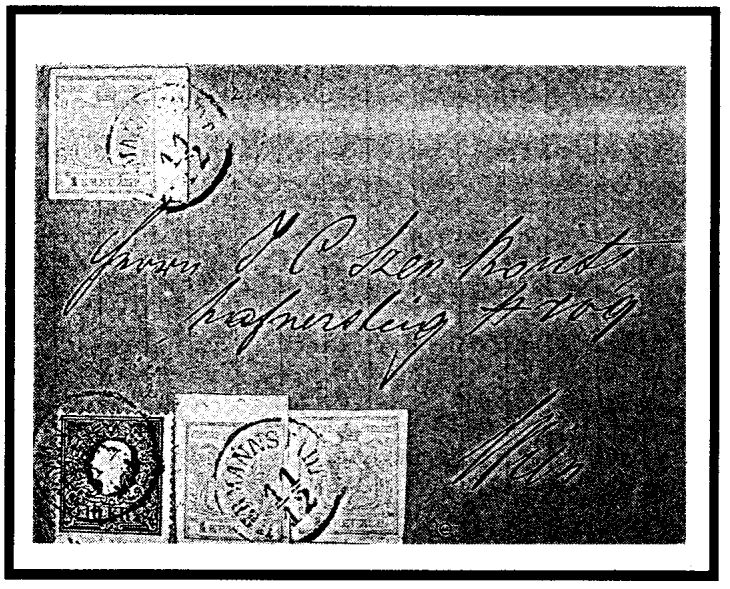
5. ábra Ötszínű bérmentesítés kivágáson, *BISTRITZ* in *SIEBENB.* (Beszterce, Erdélyben)

Vegyes bérmentesítés 1850 + 1858 (I. és II. kiadás) 1858. 11. 01. – 12. 31-ig

3 kr 1850 + 5 kr 1858	3 kr 1850 + 10 kr 1858	6 kr 1850 + 5 kr 1858
50	75	100

Más kombinációk, pl. többszörös vegyes bérmentesítések nagy ritkán előfordulhatnak, de számuk nem haladhatja meg az 50 darabot. *(6–7. ábra)*

6. ábra **1850–1858**-as vegyes bérmentesítés: 1858-as 10 kr és 3 db 1850-es 1 kr (9 krajcár a régi és 15 krajcár az új díjszabás szerint), *HERMANNSTADT* (Nagyszeben)

Kreuzer bélyegek soldival együtt alkalmazva

1 kr	2 kr	3 kr	6 kr	9 kr
10	25	1500	750	300

Majdnem mind I. típusú bélyeg. A III. típusúak, különösen géppapíron nagyon ritkák.

Centesimi bélyegek Ausztriában felhasználva

5 Centesimi	10 centesimi	15 centesimi	30 centesimi
10	50	250	125
45 centimése			
50			

Forgalmi bélyegek okmánybélyegként felhasználva

	kézírással érvénytelenítve	hatósági bélyegzővel
3 kr	125	15
3 + 3 kr	30	–
6 kr	75	10

Más címletek okmánybélyeggel alkalmazva nagy ritkaságok.

Okmánybélyegek forgalmi bélyegként felhasználva (1854. 11. 01-től)

Egyes bérmentesítések

1 kr (CM)	3 kr (CM)	6 kr (CM)	10 kr (CM)	15 kr (CM)
6	300	150	2	5

Felhasználásuk 1857 közepétől kifejezetten tilos volt, tehát előfordulásuk nagyon ritka.

Okmánybélyegek forgalmi bélyegként felhasználva – többes és színes bérmentesítések

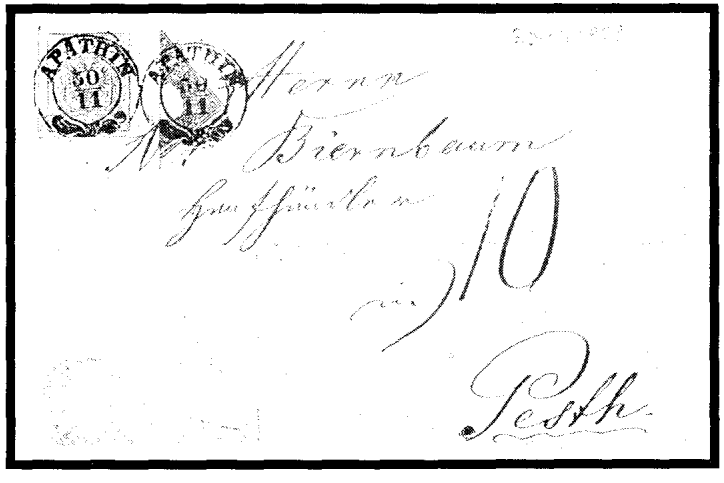
3 + 3 kr (CM)	3 + 3 + 3 kr (CM)	3 + 6 kr (CM)	3 + 15 kr (CM)
50	10	20	1

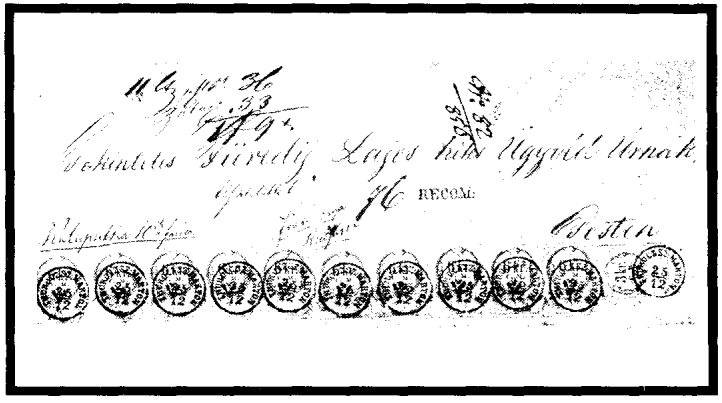
Unikumként ismert egy levél 11 db 6 krajcárossal és 1 db 3 krajcárossal bérmentesítve. *(8. ábra)*

Tértivény (Retourecepisse) 6 kr-ral bérmentesítve

érvénytelenítés tollvonásos kereszttel	1 bgz	2bgz	formanyomtatvány német–latin	német–magyar	német–horvát
30	500	2500	50	100	500

7. ábra **1850** + **1858**-as vegyes bérmentesítés: 1850-es 6 kr és 1858-as – felezett – 10 kr (barna–barna), *APATHIN*

8. ábra Okmánybélyegek postabélyegként felhasználva ajánlott levélen (11 db 6 krajcáros – egy a levél hátoldalán, ajánlási díjként – és 1 db 3 krajcáros), *THURÓCZ SZ:MÁRTON*

A tértivények díjtételeként 6 kr helyett 2 kr nagyon ritka, a 3 vagy 9 kr-os bélyeggel rendkívüli kivétel; 1850 júniustól értéktelenítésük előírásszerűen tollvonásos kereszttel történt. A német–horvát nyelvű formanyomtatványok kivétel nélkül Pozsegából származnak. Az egyebütt használtak nagyon ritkák.

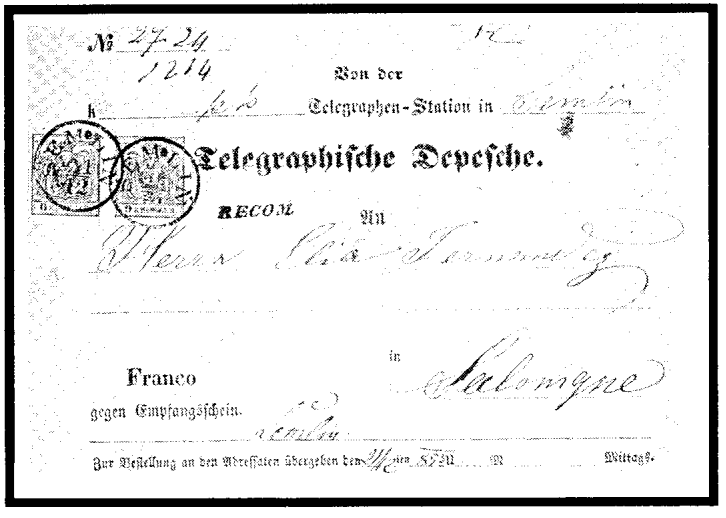
Tudakozványok (Quästions)

3 kr	6 kr	9 kr
75	100	125

A levélpostai tudakozványok ritkábbak, mint az egyéb postai küldeményeké. Az első bélyegkiadás idejéből származnak olyan tudakozványok is, amelyek nincsenek bélyeggel bérmentesítve, mert ezeket a postának díjmentesen kellett kezelnie, mert pl. a feladó a tértivevényt a meghatározott időben még nem kapta vissza. Ilyen példányok épp oly ritkák. Számuk kb. 50 db.

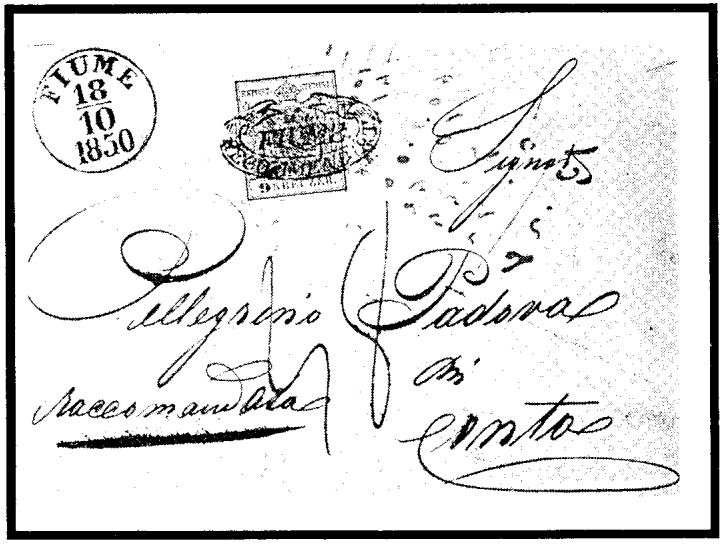
Távirati borítékok

6 + 9 kr előoldalon + 6 kr mint ajánlási díj a hátoldalon: 15
9 + 9 kr előoldalon + 6 kr mint ajánlási díj a hátoldalon: 15
Minden eddig ismert táviratboríték feladási bélyegzője SEM-

9. ábra Táviratboríték 9 + 6 krajcáros bélyegekkel (hátoldalon az ajánlás díja, további 6 kr), *SEMLIN*

10. ábra Díszes ajánlási bélyegző *(FIUME)*

LIN *(9. ábra)* és SALONIKI-be érkeztek (6+9+6), vagy JASSY-ba (9+9+6). Létezik néhány díjmentes boríték is, pl. *Telegraphenstation Bregenz* postai úton Dornbirnba. Annak idején pl. Dornbirnban még nem volt távíró, ezért az oda címzett táviratokat postai úton, express küldeményként szállították tovább. A továbbszállítás díját a távirat feladójának kellett készpénzben leróni. Érdekes dokumentuma egy ilyen küldeménynek egy Insbruckban 1854. október 20-án 15.30-kor felvett távirat, amelyet Dornbirnba címeztek. A táviratot a bregenzi posta 16.30-kor már felvette, illetve leírta és 16.40-kor továbbításra a kézbesítőnek átadta. Vasút a két város között még nem volt, mégis a postakocsi még aznap – a tanúsítvány szerint –, 20-án Dornbirnban kézbesítette.

Kiegészítő bélyegzések a bélyegek mellett

Ajánlási bélyegzések *(10. ábra)* (különböző formákban és színekben) 20000, Franco bélyegzés (különböző formákban és színekben) 500, ezek a belföldi postában igen ritkák.

Nach Abgang der Post (különböző formák és színek) 3000, *Wien Tax:* 150

FEHLENDES PORTO / ZUTAXE / SUMME:	100
(Ellenőrző bélyegző) *C* (Klf. nagyság és szín)	300
Bollo insufficiente (klf. formák és színek)	2000
Aus Österreich (klf. színek)	750
Stati Ereditari Austriaci:	1000

Természetesen előfordulnak még más postatörténetileg nagyon érdekes mellékbélyegzések is, bel- és külföldi változatok a legkülönbözőbb gyakorisággal.

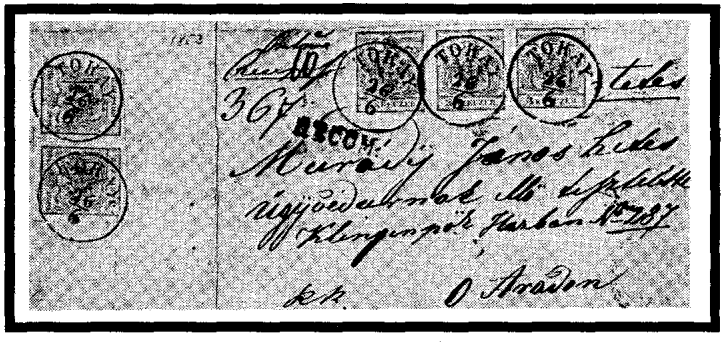
A dolgozatot teoretikusan a végtelenségig lehetne folytatni a különféle változatokkal és azok számának megbecsülésével. Ezt a módszert nem akarom követni, mert nem akarok visszaélni az olvasók és kutatók türelmével. Remélem viszont, hogy munkám felhívja a további kutatások lehetőségére a figyelmet.

Összeállításom arra is rá akar mutatni, hogy az általános katalógusértékeken belül még sok érdekes belső értéket találhat az érdeklődő, amelyek sok esetben nem ritkaságukkal, hanem kutatói értékükkel hívják fel magukra a figyelmet.

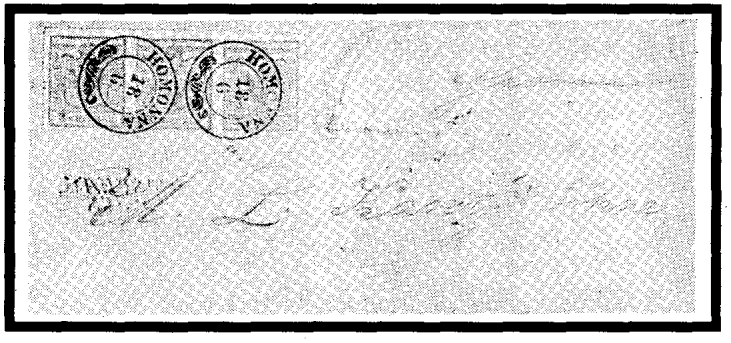
Ezek a faktorok tisztán megvilágítják, hogy az egyszerűnek tűnő információk megszerzéséhez évek szükségesek. Ezeknek a gondolatoknak a jegyében írtam meg jelen dolgozatom, amelynek első kísérleteit a Wr. Briefmarkenspiegel 1971. számaiban adtam közre. Úgy hiszem, hogy ezek az információk az elmélyülten gyűjtők számára nélkülözhetetlenek.

(Fordította *Surányi László)*

11. ábra 5 db, átütéssel szétválasztott 3 krajcáros (egy pár és egy hármas csík), ajánlott levélen, *TOKAY*

12. ábra Átütéssel leválasztott hármas csík 3 krajcáros 1852-ből *(HOMONNA)*

Krajcáros bélyegeink egyik legkiválóbb szakértője, *A magyar bélyegek kézikönyve* 3.3. fejezetének megalkotója, több *Philatelica* tanulmány szerzője váratlanul, hirtelen rátámadó súlyos betegségben elhunyt.

Nehéz elhinni, hogy ezután már hiába várjuk a Postatörténeti szakosztály összejöveteleire, nem emeli fel kezét az árveréseken egy-egy érdekes krajcáros különlegesség kikiáltásakor, és nem rendezi újra egyedülálló bérmentesítési gyűjteményét rangos nemzetközi kiállításokra.

Élete szorosan a bélyegekhez kötődött. A klasszikus magyar bélyegek, de különösen a levélboríték rajzú krajcáros kiadások minden különlegességét ismerte, és úttörő munkát végzett ez utóbbi kiadások bérmentesítéseinek rendszerbe foglalásával. Korai távozása ellenére filatéliai munkásságával végleg beírta nevét a magyar bélyeggyűjtés legkiemelkedőbb alakjainak sorába.

A halálos kór úgy ragadta ki sorainkból, hogy szinte búcsút sem vehettünk Tőle. Gondolatait már nem veti papírra, elképzeléseit nem követik nyomon újabb kiállítási anyagok. Az ittmaradottaknak azonban eddigi életműve is utat mutat arra, hogy az ő útján haladva hittel ápoljuk filatéliai nemzeti értékeinket – kicsiket és nagyokat –, amelyekért nincs okunk aggódni, mert mindig lesznek e kincsek szépségeinek és üzenetének befogadására és továbbvitelére alkalmas jövő nemzedékek, akik Rá is tisztelettel és kegyelettel fognak emlékezni a munkás elődök sorában.

HARKÁNYI ISTVÁN
1921. jan. 27–
1987. okt. 6.

Az 1938-ban visszacsatolt Felvidék pótbélyegzői

DR. PALOTÁS ZOLTÁN

Az 1938 és 1941 között visszacsatolt területek postabélyegzőinek ismertetésével 1981/2 és 1982/1 számunkban – Kárpátalja vonatkozásában – már foglalkoztunk. E tanulmányban a Felvidék postabélyegzőiről, pontosabban az ideiglenesen alkalmazott pótbélyegzőkről adunk részletes ismertetést.

Közismert, hogy a trianoni határ hosszú szakaszokon nem esett egybe a nyelvhatárral. Történelmi tragédia, hogy ezek korrekciója csak német segítséggel volt elérhető, a két bécsi (belvedere-i) döntéssel 1938-ban és 1940-ben.

Az etnikai viszonyok részletesebb tárgyalására, bemutatására nincs módunk*, a földrajzi vonatkozásokat azonban a bélyegzések bemutatásához kapcsolódva röviden összefoglaljuk. A határok megállapítását a természetes határ, a Duna és az Ipoly determinálta. A másik ilyen tényező – keleten – a vasúti összeköttetés volt. Az egyetlen vasútvonal, amely Kelet-Szlovákiát a csehszlovák törzsterülettel összekötötte, a *Kassa – Sátoraljaújhely gyártelep – Csap – Királyháza* vonal volt (ez biztosított közvetlen kapcsolatot Romániával is). Ez a vonal magyar nyelvterületen haladt, de természetszerűen ezt a sávot is elcsatolták.

Az 1938. november 2-i (első) bécsi döntés nem egy (ahogy a köztudatban szerepel), hanem két területsávot ítélt vissza Magyarországnak. A nyugati Rajka – Oroszvárral szemben – a Duna északi partján – *Szemet* és *Somorja* községeknél kezdődött és Kassától délkeletre a *Nagy-Milic* hegységnél végződött, illetőleg érte el a trianoni határt. A második – keleti – visszacsatolt sáv ettől pár km-re kezdődött és az ugocsai Feketeardót és Nevetlenfalut visszacsatolva, a mai Magyarország legkeletibb falujánál, Méhteleknél tért vissza a trianoni (román) határhoz. Az új – belvedere-i – határ tehát egy rövid szakaszon – a Nagy-Milicen – egybeesett a trianoni határral.

A bécsi döntés tulajdonképpen demarkációs (katonai megszállási) vonalat jelölt ki. 1939 tavaszán, kisebb módosításokkal kijelölték a „végleges" határt, amelyet Magyarország és az önálló Szlovákia egyaránt törvénybe iktatott és ratifikált. A visszacsatolt terület kiterjedése 12 103 km² volt.

A posta átvétele és a pótbélyegzők

A bécsi döntés értelmében a Csehszlovákia által kiürítendő területeken a közintézményeket (infrastruktúrát) eredeti, használható állapotban kellett hátrahagyni – így a postahivatalokat is. Ez a meghagyás azonban – minden bizonnyal – az ingatlanokra volt érvényes, a hivatalok berendezése, felszerelése sokhelyütt hiányzott. A magyar postának, amely az

*Meg kell jegyeznünk, hogy Volonc Gábornak a 86/1-es számban közölt cikkében említett adatok („... a bécsi döntés nyomán Csehszlovákiától 11 928 km² területet és 869 299 lakost etnográfiai alapon Magyarországnak ítéltek.") némi helyesbítésre és kiegészítésre szorulnak, amennyiben ez a szám – közelítően – csak a magyar nemzetiségű lakosokra vonatkozott. Visszakerült ezen kívül mintegy 130 000 szlovák és 30 000 egyéb lakos is, összesen tehát (kerekítve) 1 030 000 fő. A Felvidék magyar népessége volt a legnagyobb elcsatolt magyar tömb, amely közvetlenül összefüggött a magyar nyelvterülettel. Megjegyzendő, hogy az új határon túl maradt magyar nemzetiségű lakosok száma kb. 70 000 fő volt (a (3) forrás adatai szerint).

átadott településekre a honvédséggel együtt vonult be, jelentős személyi és anyagi felkészültséggel kellett funkcióját átvennie. A visszacsatolt településeken ez igen gyorsan – a honvédség bevonulása után egy-két órán belül, nagyrészt áthozott személyzettel – meg is történt.

Az új, végleges használatra szánt hely-kelet bélyegzők helyenként nem készültek el idejében, illetőleg a váratlan nagy forgalom miatt nem voltak elegendők, ezért *gumi pótbélyegzőket* kellett készíttetni és használatra kiosztani.

Az alábbiakban ezeket az ideiglenes használatú pótbélyegzőket ismertetjük (126 gumi és 3 acélbélyegző). A gumibélyegzők különböző cégeknél készültek, ezért a bennük lévő magyar címer esetenként kissé eltérő nagyságú. A bélyegzések színe általában fekete, ritkábban lila (ez utóbbiak lenyomata tisztább).

A gumi pótbélyegzőknek három fajtája ismert:

- *Körbélyegző a postahivatalok* számára: kettős körben magyar címerrel, felül MAGYAR KIR. POSTA felirattal, alul – két csillag között – arab sorszámmal. A bélyegzők átmérője általában 30 mm. 126 darab készült.

- *Körbélyegző a mozgóposták* részére: 28 mm átmérőjű kettős körben magyar címer lombkoszorúval, M. KIR. MOZGÓPOSTA felirattal, alul ugyancsak két csillag között római számmal. 9 darab készült.

- *Keretes bélyegző a jegyzékelőmenetek* részére: fekvő téglalap (40x20 mm) keretben kis magyar címer, M. KIR. POSTA / JEGYZÉKELŐMENET felirattal, alul mindkét sarokban egy-egy arab számmal (6 darab készült).

A gumi pótbélyegzők közül négyet a magyar posta két-két helységben használt, éspedig a 101. számút *Ipolyságon és Ipolypásztón,* a 126. számút *Komáromszemerén* és *Ipolyvisken,* a 167. számút *Tardoskedden* és *Szentmihályúron,* végül a 176. számút *Szentmihályfán* és *Uszoron.* (A használat különböző, egymást követő időszakokban történt.)

A gumibélyegzők mellett használatban volt három acél pótbélyegző is, a 26. és 27. számú *Ipolyságon,* a 36. számú pedig *Tótgyarmaton* (Balassagyarmat Ipolyon túli, északi része, később Balassagyarmat 2) használták.

A pótbélyegzők rövid ideig – általában 1–2 hétig, de sokszor csak pár napig – voltak forgalomban (egy bélyegző *két napig* és két bélyegző *három-három napig).* A tizenöt napnál tovább használt bélyegzők száma 20%-ot sem tesz ki.

A pótbélyegzőket használó postahelyek viszonylag kis lélekszámúak voltak. Mintegy harmaduk 1000 lakos alatti, valamivel több 2000 lakos alatti lélekszámú volt, 5000 lakosnál többet csak kilenc postahely számlált. Több olyan pótbélyegzős postahelyet ismerünk, ahol azelőtt csupán postaügynökség volt (kis népességű helységek).

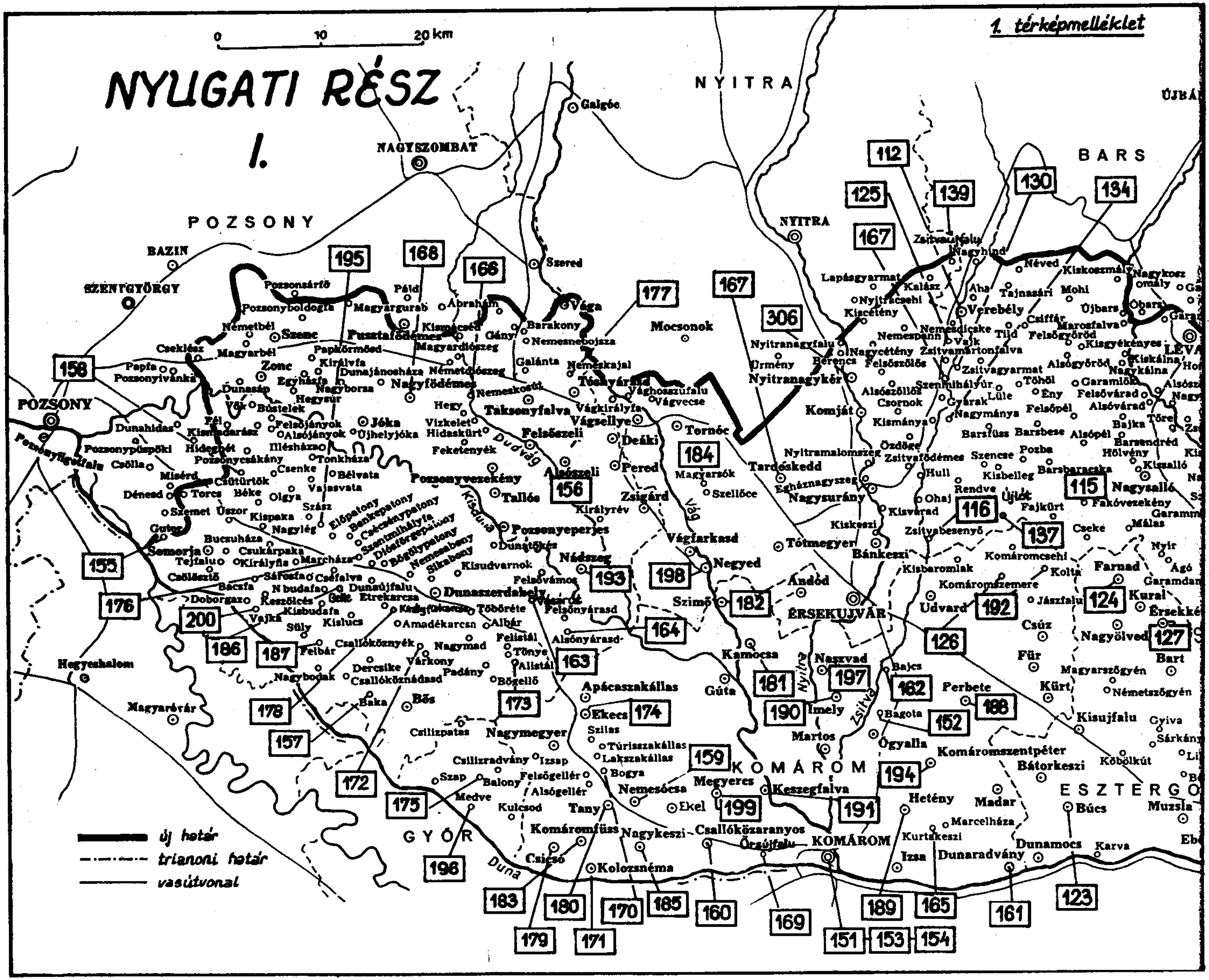
A pótbélyegzők *sorszámozása nem folyamatos,* sokszor találunk kihagyásokat. A sorszámozás és a területi elhelyezkedés sem mindig mutat szoros összefüggést.

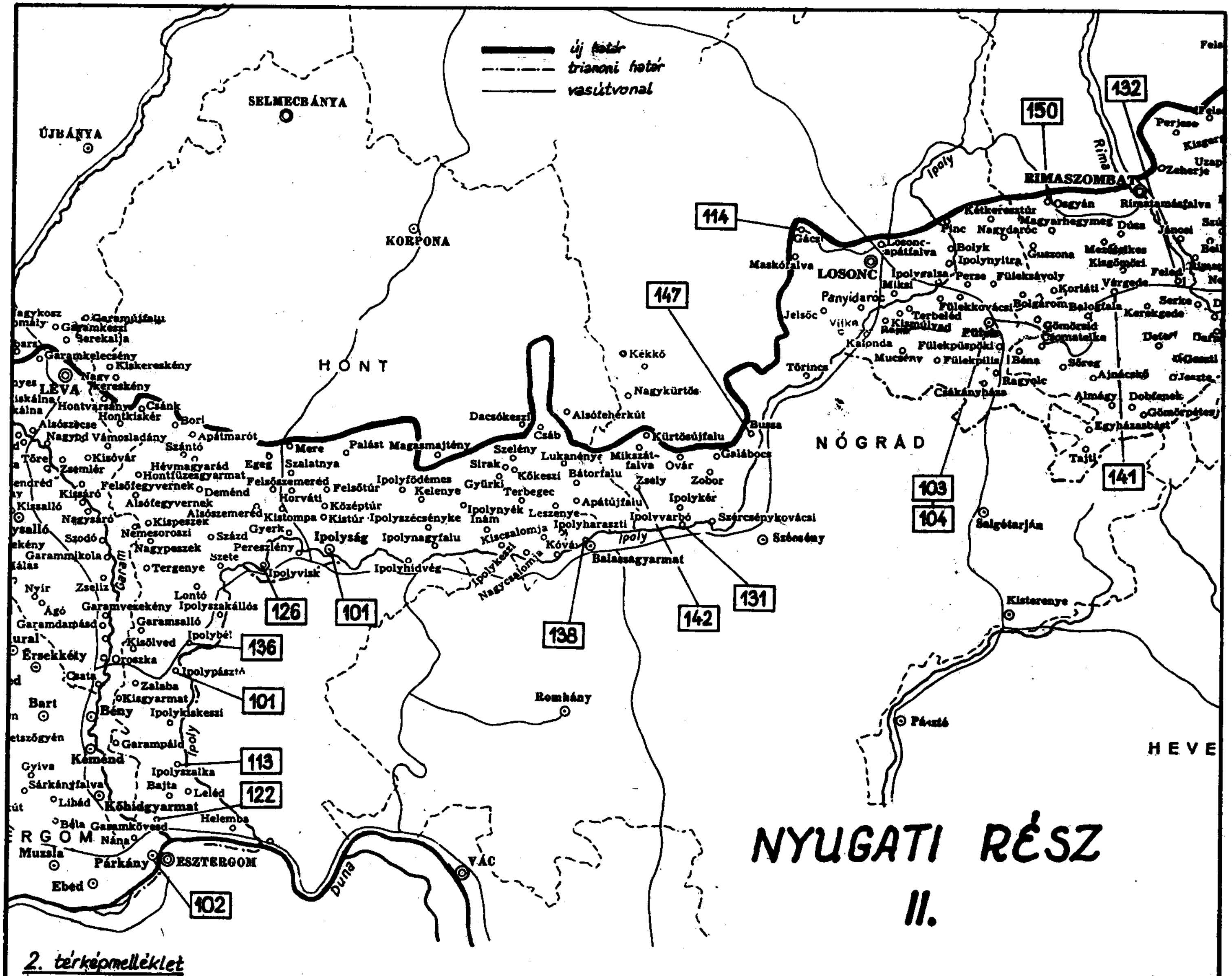
Kísérlet a bélyegzések értékelésére

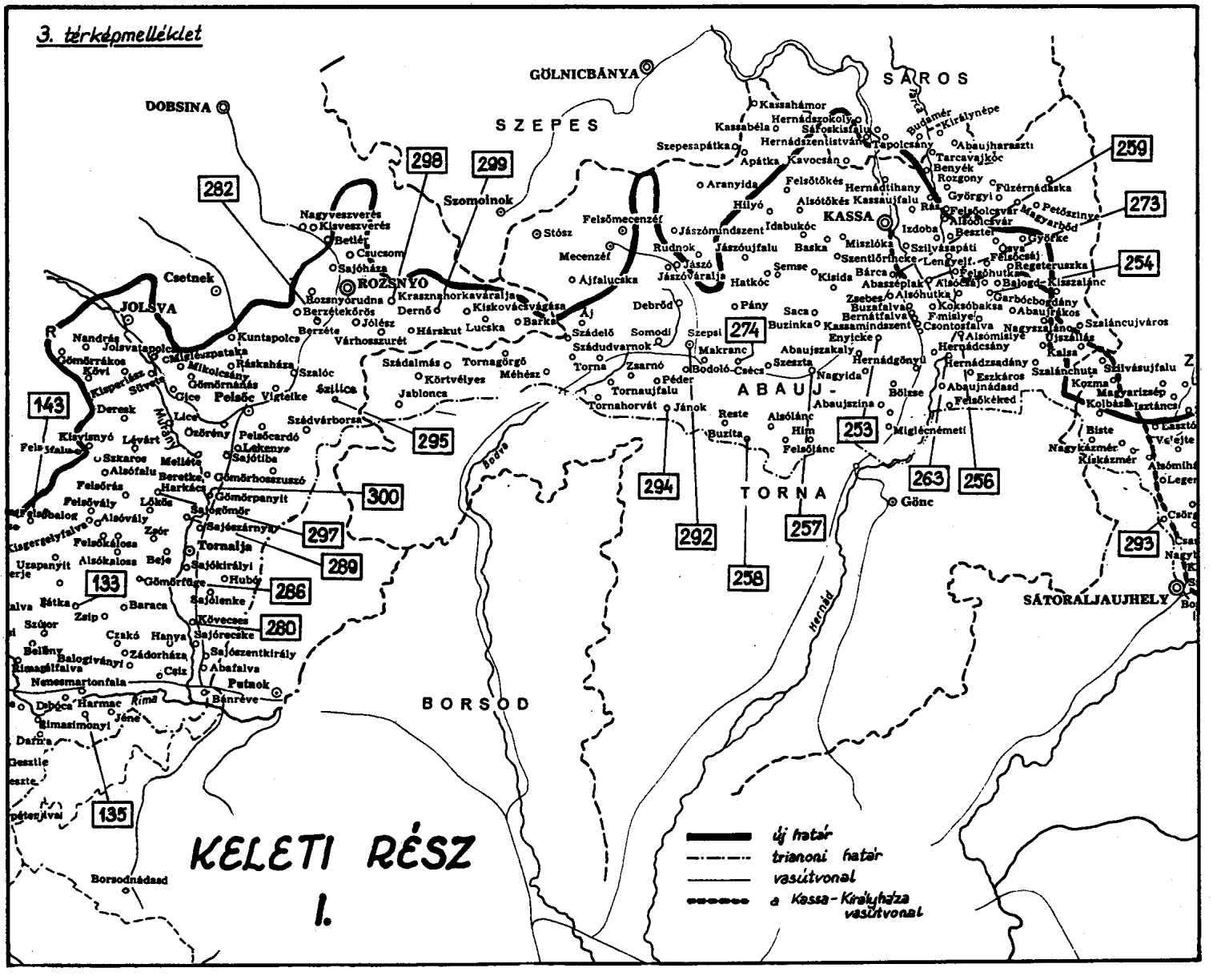
Érdekes feladat kísérletet tenni a pótbélyegzők értékelésére, ritkasági fokuk szerint.

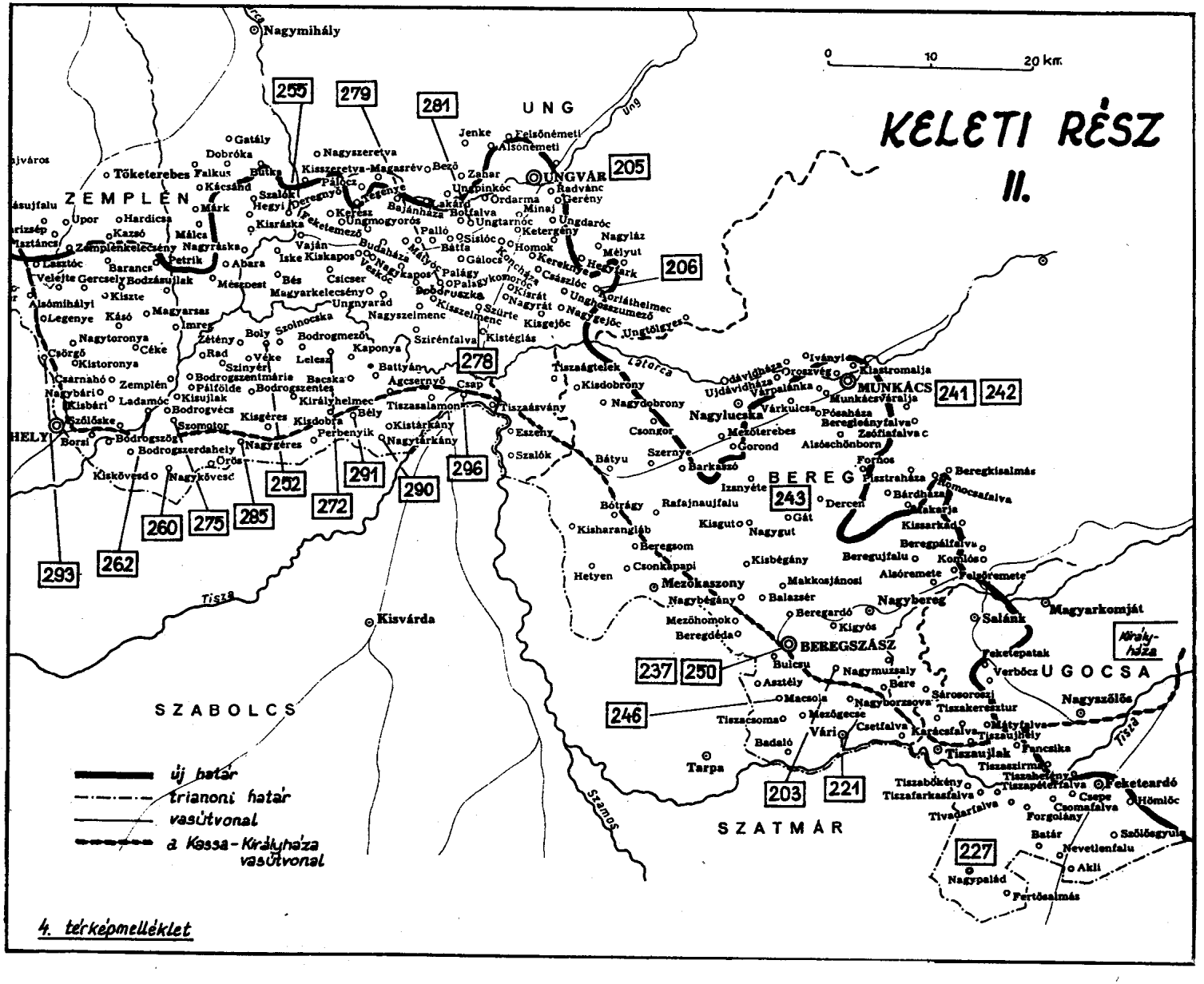
Úgy tartjuk, hogy minél rövidebb ideig volt használatban egy bélyegző, minél kisebb lélekszámú (= feltételezett forgalmú) helységben, annál ritkább az előfordulása. Ez általában elfogadott tapasztalat. Tudnunk kell azonban, hogy így csak képzelt – nem valós – értékeket kapunk, hiszen több más ismert és ismeretlen tényező is befolyásolhatja még a tényleges gyakoriságot. Így például nem tudjuk, hogy milyen a megmaradt bélyegzések aránya. A megnyugtató megoldás az lenne, ha a bélyegzésgyűjteményekből megfelelő mintavételeket készíthetnénk. Számos felvidéki pótbélyegzésből alig ismerünk egy-két példánynál többet – nem számítva az akkor „futószalagon" gyártott üres vagy bélyeges papírlapokat –, vagy éppen egyet sem! Nagy ritkaságok vannak tehát közöttük.

Az értékelés egyik lehetséges módja a 28. old. táblázata szerinti, ahol az értéket (pontértéket) a bélyegző használatának ideje és a postahely népessége alapján számíthatjuk ki.

1. térképmelléklet
0 10 20 km
NYUGATI RÉSZ
I.
POZSONY
NYITRA
BARS
KOMÁROM
GYŐR
ESZTERGOM
NAGYSZOMBAT
NYITRA
POZSONY
ÉRSEKUJVÁR
KOMÁROM
Duna
Vág
Nyitra
Zsitva
Kisduna
Dudvág
új határ
trianoni határ
vasútvonal

új határ
trianoni határ
vasútvonal
SELMECBÁNYA
ÚJBÁNYA
KORPONA
HONT
NÓGRÁD
HEVE
LÉVA
LOSONC
RIMASZOMBAT
Ipolyság
Balassagyarmat
Salgótarján
Szécsény
Kisterenye
Pásztó
Romhány
VÁC
ESZTERGOM
Párkány
Kéménd
Bény
Kőhidgyarmat
Duna
Ipoly
Garam
Rima
150
132
114
147
103
104
141
131
142
138
126
101
136
113
122
102
NYUGATI RÉSZ
II.
2. térképmelléklet

3. térképmelléklet
GÖLNICBÁNYA
DOBSINA
SZEPES
SÁROS
Kassahámor
Hernádszokoly
Sáfroskisfalu
Kassabéla
Hernádszentistvánd
Tapolcsány
Abaujharaszti
Szepesapátka
Apátka
Kavocsán
Tarcavajkóc
Benyék
Rozgony
Aranyida
Felsőtökés
Hernádtihany
Füzérnádaska
Hilyó
Alsótökés
Kassaujfalu
Györgyi
Petőszinye
Felsőolcsvár
Alsóolcsvár
Magyarbőd
KASSA
Izdoba
Beszter
Felsőcsáj
Stósz
Felsőmecenzéf
Jászómindszent
Idabukóc
Rudnok
Jászóujfalu
Baska
Miszlóka
Szilvásapáti
Szva
Györke
Mecenzéf
Szentlőrincke
Lemhely
Regeteruszka
Ajfalucska
Jászó
Jászóváralja
Semse
Hatkóc
Kisida
Bárca
Felsőhutka
Abaszéplak
Alsócsáj
Balogd-Kisszalánc
Csetnek
ROZSNYÓ
Krasznahorkaváralja
Rozsnyórudna
Berzétekőrös
Dernő
Kiskovácsvágása
Jólész
Barka
Aj
Debrőd
Pány
Saca
Zsebes
Alsóhutka
Garbócbogdány
JOLSVA
Berzéte
Várhosszurét
Hárskut
Lucska
Szádelő
Somodi
Szepsi
Buzinka
Buzafalva
Koksóbakta
Abaujrákos
Bernátfalva
Kassamindszent
F.misiye
Szaláncujváros
Csontosfalva
Nagyszaláncz
Nándrás
Jolsvatapolca
Kuntapolca
Szádudvarnok
Makranc
Abaujszakaly
Enyicke
Alsómisiye
Újszállás
Hernádcsány
Gömörrákos
Kövi
Miglészpataka
Ráskaháza
Szádalmás
Tornagörgő
Méhész
Torna
Zsarnó
Bodoló-Csécs
Szeszta
Nagyida
Hernádgönyü
Hernádzsadány
Szalánchuta
Szilvásujfalu
Kisperlesz
Mikolcsány
Szalóc
Körtvélyes
Péder
Eszkáros
Kozma
Gömörnádas
Gice
Pelsőc
Vigtetike
Szilica
Jablonca
Tornaujfalu
Tornahorvát
Jánok
Reste
Alsólánc
Him
Felsőjánc
Abaujszina
Bőlese
Felsőkéked
Abaujnádasd
Magyarizsép
Kolbásfalu
Isztáncs
Miglécnémeti
Biste
Nagykázmér
Kiskázmér
Deresk
Lice
Ozörény
Pelsőcardó
Lékenye
Sajótiba
Szádvárborsa
Kisvisnyó
Lávárt
Felsőfalu
Szkaros
Mellétе
Alsófalu
Beretke
Gömörhosszuszó
Felsőrás
Harkács
Gömörpanyit
Felsővály
Lőkös
Alsovály
Zgór
Felsőkalosa
Alsókalosa
Beje
Uzapanyit
Tornalja
Sajókirályi
Gömörfüge
Hubó
Sajólenke
Kövecses
Sajórecske
Sajószentkirály
Abafalva
Putnok
Bánréve
Nemesmartonfalia
Debőca
Harmac
Rima
Jéne
Rimasimonyi
Darnya
Borsodnádasd
Szúgor
Czakó
Hanva
Zádorháza
Csiz
Balogiványa
Rimaszállfalva
Bélény
Rátka
Baraca
Zsip
Sátoraljaujhely
Gönc
Hernád
Bodva
BORSOD
ABAUJ-
TORNA
143
133
135
298
299
282
295
300
297
289
286
280
294
292
258
257
253
263
256
259
273
254
274
293
KELETI RÉSZ
I.
új határ
trianoni határ
vasútvonal
a Kassa-Királyháza vasútvonal

KELETI RÉSZ
II.
0 10 20 km
ZEMPLÉN
UNG
SZABOLCS
SZATMÁR
BEREG
UGOCSA
UNGVÁR
MUNKÁCS
BEREGSZÁSZ
Nagymihály
Kisvárda
Tarpa
Tiszaújlak
Nagyszőlős
Magyarkomját
Nagyberegi
Salánk
Feketeardó
Királyháza
Tisza
Szamos
Ung
Latorca
új határ
trianoni határ
vasútvonal
a Kassa-Királyháza vasútvonal
4. térképmelléklet

A bélyegző használati ideje (nap)	Alapérték	A postahely népessége (fő)	Szorzó
1	300	400 alatt	15
2	250	400–600	12
3	200	601–800	10
4	175	801–1000	8
5	150	1001–1200	7
6	125	1201–1400	6
7	100	1401–1600	5
8	80	1601–2000	4
9	70	2001–3000	3
10	60	3001–5000	2
11–12	50	5001 felett	1
13–14	45		
15–16	40	Figyelem! Az alapértékek futott	
17–19	35	leveleken lévő bélyegzésekre ér-	
20–24	30	vényesek! Papírlapon lévő bélyeg-	
25 felett	25	zés jóval kevesebbet ér!	

Az elméleti pontértéket megkapjuk, ha a használati idő alapján számítható alapértéket a népességszám indexével megszorozzuk. Egy példa: *Ipolypásztó* 101. számú pótbélyegzője 36 napig volt használatban. A falu népessége 600 fő. Az alapérték 25, a népességszorzó 10, tehát a bélyegzés értéke 25 x 10 = 250 pont. A pontérték tájékoztató jellegű, hiszen a futott levelek sem egyformák, nem lehet egyértelműen elbírálni jó részüknél azt sem, hogy gyűjtői küldemények, vagy köznapi céllal adták azokat postára. A pontértéket akár forintértéknek is tekinthetnénk, bár a piaci árak az elméleti értéket nem követik: ma 25 forintért pótbélyegzős küldeményt már nem lehet kapni, ugyanakkor egy 3000 pontra adódó bélyegzés hasonló forintáron nehezen lenne értékesíthető. Ezért is szeretnénk ezzel a tanulmánnyal segítséget adni a kevésbé becses és az igen ritka pótbélyegzések szétválasztásához. Az is elgondolkodtató, hogy a hasonló külföldi objektumok értéke az itt megadottaknál – és a gyakorlatban érvényesülőknél – sokkal nagyobb.

A papírlapra készített szívességi bélyegzések értékelése sem feltétlenül egyszerű. Tekintetbe kell venni, hogy a pótbélyegzők esetében jóval kevesebb ilyen lenyomat készült, mint a „visszatért" bélyegzésekből. Ezek a küldeményen lévő bélyegzések pontértékének hányadával értékelhetők, esetenként eltérően. Szorzószámot, százalékot megadni nem lenne ésszerű, gyakoribb bélyegzéseknél ez az 50%-ot is elérheti, ritkábbaknál 20% alatt maradhat.

A Felvidék pótbélyegzőinek összesített táblázatos adatai[1]

A pótbélyegző száma	Postahely	Népesség (ezer)	Használati idő	Nap	Megye, járás	Pontérték
101	Ipolyság	5,8	10.13.–11.13.	32	H,Ip	25
101	Ipolypásztó	0,6	11.14.–12.19.	36	H,Vm	250
102	Párkány	4,5	11.06.–12.14	39	E,E	50
103,104	Fülek	4,3	11.09.–11.23.	15	N,Fü	80
112	Verebély	3,3	11.11.–11.17	7	B,Ve	200
113	Ipolyszalka	1,7	11.10.–11.26.	17	H,Sz	140
114	Gács	1,4	11.15.–11.26.	12	N,Gá	300
115	Fakóvezekény	1,1	11.18.–12.03.	16	B,Ve	280
116	Zsitvabesenyő	1,6	11.20.–11.22.	3	B,Ve	1000
122	Garamkövesd	1,5	11.06.–11.08.	3	H,Sz	1000
123	Bucs	1,6	11.07.–11.17.	11	E,E	250
124	Farnad	2,2	11.11.–11.12.	2	E,Pá	750
125	Vajk	0,8	11.29.–12.06.	8	Ny,Ér	800
126	Komáromszemere	3,0	11.20.–11.23.	4	K,U	525
126	Ipolyvisk	1,2	11.12.–11.14.	3	H,Ip	1400
127	Érsekkéty	1,3	11.12.–11.14.	3	E,Pá	1200
130	Zsitvagyarmat	0,6	11.12.–11.17.	6	B,Ve	1500
131	Ipolyvarbó	1,7	11.12.–11.25.	14	H,Sz	180
132	Feled	1,4	11.09.–11.24.	16	G,Rs	200
133	Bátka	1,7	11.11.–11.22.	12	G,Rs	200
134	Nagymánya	1,5	11.14.–11.19.	6	B,Ve	625
135	Rimasimonyi	0,6	11.11.–11.19.	9	G,Rs	840
136	Ipolybél	0,6	11.18.–12.06.	19	H,Vá	420
137	Újlót	2,2	11.17.–11.21.	5	B,Ve	105
138	Tótgyarmat	0,7	11.18.–12.07.	20	N,Ba	300
139	Zsitvaújfalu	1,3	11.16.–11.25.	10	B,Ve	360
141	Várgede	1,6	11.12.–11.18.	7	G,Rs	500

[1] A táblázatban feltüntetett közigazgatási beosztás – a postahelyek megyéhez, ill. járáshoz való tartozása – az 1918-as helyzetet tükrözi.

A pótbélyegző száma	Postahely	Népesség (ezer)	Használati idő	Nap	Megye, járás	Pontérték
142	Zsély	1,1	11.14.–11.26.	13	N,Ba	315
143	Felsőbalog	1,6	11.12.–11.27.	16	G,Rs	200
147	Bussa	1,0	11.14.–11.25.	12	N,Sz	400
150	Osgyán	1,7	11.12.–11.25.	14	G,Rs	180
151,153						
154	Komárom 1	21,2	11.07.–11.16.	10	K	60
152	Bagota	1,4	11.10.–11.20.	11	K,Ud	300
155	Gutor	0,8	11.27.–12.01.	5	P,So	1500
156	Alsószeli	2,5	11.12.–11.20.	9	P,Ga	210
157	Baka	0,9	11.12.–11.17.	6	P,Dsz	1000
158	Csütörtök	1,1	11.11.–11.20.	9	P,So	420
159	Nemesócsa	2,4	11.10.–11.14.	5	K,Cs	450
160	Csallóközaranyos	2,2	11.10.–11.22.	13	K,Cs	135
161	Dunaradvány	1,5	11.10.–11.20.	11	K,Ud	250
162	Bajcs	1,4	11.12.–11.20.	9	K,Ud	350
163	Vásárút	1,7	11.10.–11.20.	11	P,Dsz	200
164	Alsónyárasd	1,6	11.10.–11.20.	11	P,Dsz	250
165	Kurtakeszi	1,3	11.10.–11.20.	11	K,Ud	300
166	Nemeskosut	1,3	11.15.–11.19.	5	P,Ga	900
167	Tardoskedd	6,2	11.12.–11.15.	4	Ny,Ér	175
167	Szentmihályúr	0,7	11.20.–11.27.	8	Ny,Ér	800
168	Nagyfödémes	3,3	11.15.–11.20.	6	P,Ga	250
169	Őrsújfalu	1,6	11.11.–11.18.	8	K,Cs	400
170	Bogya	0,9	11.10.–11.22.	13	K,Cs	360
171	Kolozsnéma	0,9	11.11.–11.20.	10	K,Cs	560
172	Csallóköznyék	0,7	11.12.–11.23.	12	P,Dsz	500
173	Alistál	1,1	11.11.–11.19.	9	P,Dsz	490
174	Ekecs	2,1	11.12.–11.22.	11	K,Cs	150
175	Balony	0,7	11.11.–11.20.	10	Gy,Tó	600
176	Szentmihályfa	0,7	11.11.–11.19.	9	P,Dsz	700
177	Nemeskajal	1,6	11.14.–11.19.	6	P,Ga	625
178	Királyfiakkarcsa	0,9	11.11.–11.17.	7	P,Dsz	800
179	Csicsó	1,6	11.11.–11.20.	10	K,Cs	300
180	Tany	0,8	11.12.–11.23.	12	K,Cs	500
181	Kamocsa	1,7	11.14.–11.17.	4	K,Cs	700
182	Szimő	3,1	11.14.–11.28.	15	K,Cs	80
183	Komáromfüss	0,7	11.11.–11.22.	12	K,Cs	500
184	Magyarsók	2,0	11.14.–11.17.	4	Ny,Vs	700
185	Nagykeszi	1,1	11.11.–11.25.	15	K,Cs	280
186	Egyházgelle[2]					
187	Felbár	0,8	11.12.–11.19.	8	P,Dsz	800
188	Perbete	4,5	11.12.–11.22.	11	E,Pá	100
189	Hetény	1,9	11.12.–11.20.	9	K,Ud	280
190	Imely	1,8	11.13.–11.24.	12	K,Ud	200
191	Keszegfalva	2,7	11.13.–11.17.	5	K,Cs	450
192	Kolta	2,1	11.13.–11.21.	9	K,Ud	210
193	Nádszeg	2,9	11.17.–12.04.	18	P,Ga	105
194	Komáromszentpéter	3,0	11.12.–11.19.	8	K,Ud	240
195	Nagylég	0,8	11.12.–11.17.	6	P,So	1000
196	Medve	0,7	11.12.–11.22.	11	Gy,Tó	500
197	Naszvad	5,7	11.12.–11.18.	7	K,Ud	100
198	Negyed	4,6	11.13.–11.17.	5	Ny,Vs	300
199	Megyercs	1,7	11.17.–12.06.	20	K,Cs	120
200	Vajka	0,6	11.12.–11.20.	9	P,So	840
203	Nagymuzsaly	2,1	11.13.–11.17.	5	Be,Ti	450
205	Ungvár 1	26,7	11.11.–11.20.	10	U	60
206	Korláthelmec	0,9	11.19.–11.28.	10	U,Sz	480
221	Vári	2,6	11.08.–11.19.	12	B,Ti	150
227	Nagypalád	2,1	11.17.–12.01.	15	Sz,Szn	120
237,250	Beregszász	19,0	11.09.–12.06.	28	B	25
241,242	Munkács	26,0	11.10.–12.10.	31	B	25
243	Gát	2,0	11.16.–11.21.	6	B,Ti	500
246	Macsola	0,7	11.07.–11.20.	14	B,Ti	450
252	Boly	0,8	11.12.–11.17.	6	Z,Bk	1250
253	Enyicke	1,1	11.14.–11.18.	5	A,Ka	1050
254	Garbócbogdány	0,5	11.14.–11.18.	5	A,Fü	1800
255	Deregnyő	1,0	11.11.–11.21.	11	Z,Nm	400
256	Alsómislye	1,0	11.15.–11.17.	3	A,Fü	1600
257	Nagyida	2,1	11.16.–11.17.	2	A,Ka	750
258	Buzita	1,1	11.12.–11.17.	6	A,Cs	875
259	Bárca	1,7	11.14.–11.18.	5	A,Ka	600
260	Nagykövesd	1,1	11.09.–11.17.	9	Z,Bk	490
262	Ladamóc	0,8	11.13.–11.17.	5	Z,Sá	1500
263	Hernádcsány	1,8	11.12.–11.20.	9	A,Fü	280
272	Lelesz	1,9	11.12.–11.18.	7	Z,Bk	400
273	Abaszéplak	1,3	11.14.–11.17.	4	A,Ka	1050
274	Csécs	0,9	11.15.–11.19.	5	A,Cs	1200

[2] A 186. számú pótbélyegző (Egyházgelle) sem a posta hivatalos jegyzékében, sem Bán Béla cikkében nem szerepel, de jelen sorok írójának tulajdonában van egy ilyen példány, levéldarabon. Ennek a kis csallóközi falunak 1910-ben 235 lakosa volt. 1940-ben *Csallóközpósfa, Beketfa* és *Ógelle* községekkel egyesítették, *Gelle* néven. Egyházgellének 1880-tól volt postahivatala, 1919 és 1938 között is működött (kétnyelvű bélyegzővel). A póbélyegző küldeményen legalább 1000 pontra becsülhető.

A pót-bélyegző száma	Postahely	Népesség (ezer)	Használati idő	Nap	Megye, járás	Pont-érték
275	Szomotor	0,8	11.06.–11.25.	20	Z,Bk	300
278	Szürte	1,2	11.11.–11.21.	11	U,Nk	350
279	Dobóruszka	0,6	11.14.–11.18.	5	U,Nk	1800
280	Kövecses	0,3	11.15.–11.27.	13	G,To	675
281	Ungtarnóc	0,4	11.12.–11.18.	7	U,U	1500
282	Berzéte	1,6	11.10.–11.25.	16	G,Ro	200
285	Nagygéres	1,3	11.08.–11.17.	10	Z,Bk	360
286	Gömörfüge	0,4	11.13.–11.25.	13	G,To	540
289	Sajógömör	1,2	11.12.–11.26.	15	G,To	280
290	Nagytárkány	1,4	11.09.–11.30.	22	Z,Bk	180
291	Bély	1,1	11.08.–11.27.	20	Z,Bk	210
292	Szepsi	2,2	11.09.–11.25.	17	A,Cs	105
293	Csörgő	0,6	11.08.–11.27.	20	Z,Bk	360
294	Jánok	0,9	11.15.–11.25.	11	A,To	400
295	Szilice	1,0	11.16.–11.25.	10	G,Ro	420
296	Csap	3,6	11.10.–11.24.	15	U,Nk	80
297	Harkács	0,4	11.15.–11.26.	12	G,To	750
298	Krasznahorkaváralja	1,1	11.11.–11.26.	16	G,Ro	280
299	Dernő	0,6	11.11.–11.24.	14	G,Ro	540
300	Gömörpanyit	0,8	11.12.–11.25.	14	G,To	450
306	Nyitranagykér	1,7	11.18.–12.07.	20	Ny,Ér	120

Acél pótbélyegzők

26	Ipolyság	5,8	10.13.–11.18.	36	H,Ip	25
27	Ipolyság	5,8	10.13.–12.03.	51	H,Ip	25
36	Tótgyarmat (Balassagyarmat 2)	0,7	12.07.–12.15.	9	N,Ba	700

Mozgóposta-bélyegzők

I	Komárom–Somorja	11.15.–01.23.
II	Komárom–Cseklész	11.13.–
III	Érsekújvár–	11.15.–12.23.
IV	Érsekújvár–Léva	11.15.–12.23.
VII	Párkánynána–Léva	11.12.–
XVIII	Rozsnyó–Fülek 90	11.15.–
	Rozsnyó–Fülek 89	11.22.–01.18.
XIX	Párkánynána–Ipolyság 46	11.15.–

Jegyzékelőmenetelek bélyegzői

2	Komárom–Guta	11.12.–
3	Vágsellye–Negyed	11.15.–
10	Pelsőc–Jolsva	11.19.–
11	Pelsőc–Kuntapolca	
13	Ipolyság–Drégelypalánk	11.21.–
	Ipolyság–Egeg–Szalatnya	11.21.–
14	Beregszász–Tiszaújlak	11.24.–
	Tiszaújlak–Csap	11.24.–

Megjegyzés: Több 1938-as postahely (a felsoroltak közül) elnevezése község-összevonások stb. miatt később megváltozott:

138	Tótgyarmat = Balassagyarmat 2
139	Zsitvaújfalu 1939-ben visszakerült Szlovákiához
143	Felsőbalog Vámosbalogra változott
164	Kurtakeszi + Marcelháza = Marcalkeszi
172	Csallóköznyék + Várkony = Nyékvárkony
173	Tőnye + Alistál + Felistál = Tőnyeistál
186	Egyházgelle = Gelle
273	Abaszéplak + Széplakapáti = Széplakapáti

A közigazgatási hovatartozás jelölésénél használt rövidítések:

Megye	Járás
A = Abaúj-Torna m.	Cs = Csereháti járás
	Ka = Kassai járás
	To = Tornai járás
Ba = Bars m.	Ve = Verebélyi járás
Be = Bereg m.	Ti = Tiszaháti járás
E = Esztergom m.	Pá = Párkányi járás
	E = Esztergomi járás
Gö = Gömör és Kishont m.	Ri = Rimaszombati járás
	Ro = Rozsnyói járás
	To = Tornallyai járás
Gy = Győr m.	Tó = Tószigetcsilizközi járás
H = Hont m.	Ip = Ipolysági járás
	Sz = Szobi járás
	Vá = Vámosmikolai járás
K = Komárom m.	Cs = Csallóközi járás
	U = Udvardi járás
Nó = Nógrád m.	Ba = Balassagyarmati járás
	Gá = Gácsi járás
	Fü = Füleki járás
	Sz = Szécsényi járás
Ny = Nyitra m.	Ér = Érsekújvári járás
	Vá = Vágsellyei járás

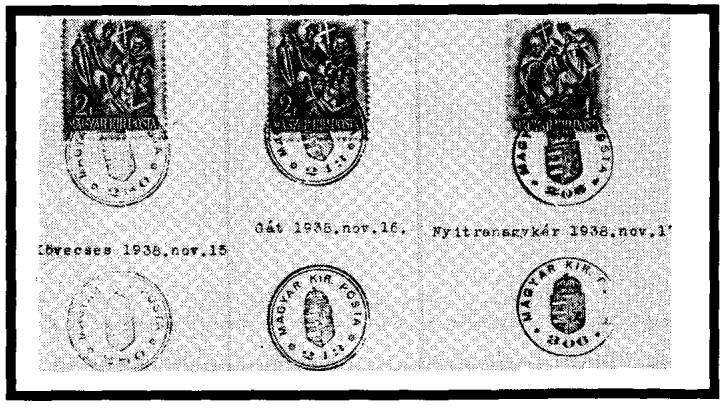
P = Pozsony m.
Sz = Szatmár m.
U = Ung m.
Z = Zemplén m.

Du = Dunaszerdahelyi járás
Ga = Galántai járás
So = Somorjai járás
Szn = Szatmárnémeti járás
Na = Nagykaposi járás
Sz = Szerednyei járás
Bo = Bodrogközi járás
Na = Nagymihályi járás
Sá = Sátoraljaújhelyi járás

FORRÁSOK

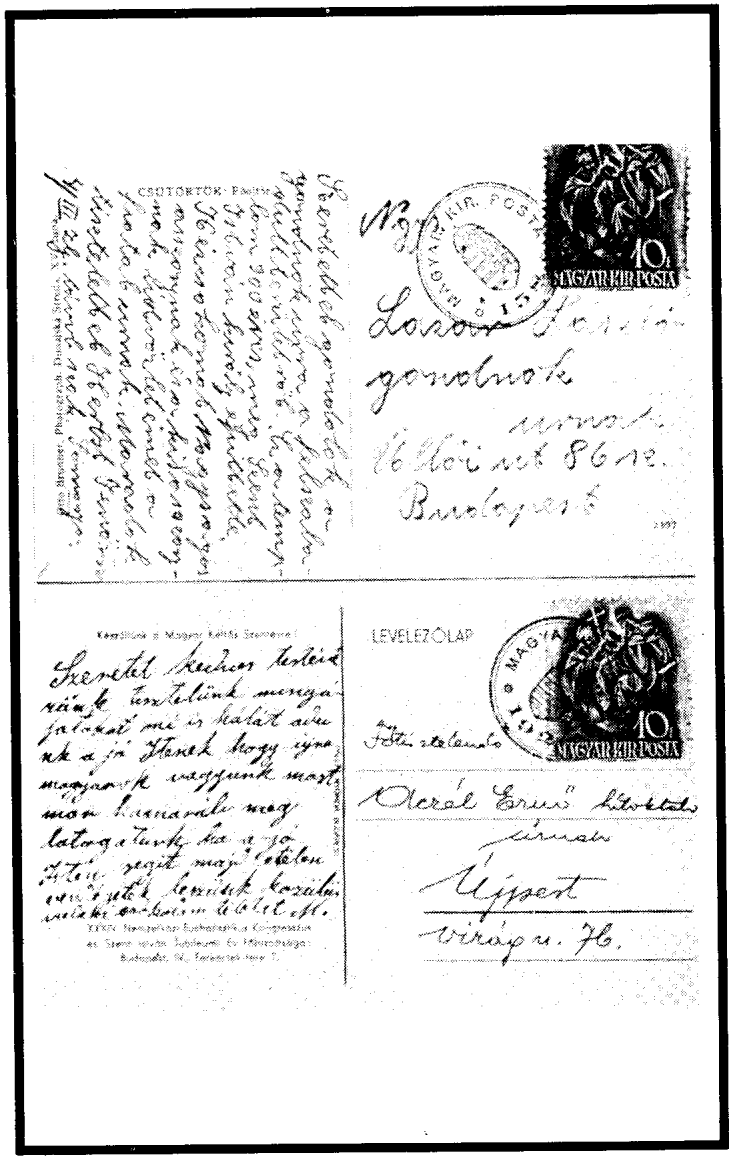
1. Dr. PALOTÁS Z.: Kárpátalja postabélyegzői 1939–1944. PHILATELICA, 1981/2. sz., 1982/1–2. sz.
2. VOLONCS G.: Csehszlovák bélyegek magyarországi használata PHILATELICA, 1986/1. sz.
3. CHÁSZÁR, E.: Decision in Vienna. The Czechoslovak–Hungarian Border Dispute of 1938. Danubian Press, 1978.
4. BÁN B.: A felvidéki postahivatalok pótbélyegzői. A BÉLYEGGYŰJTŐ, 1939/5. sz.
5. M. KIR. POSTA: Kimutatás a felszabadult területek postahivatalainál használt pót-keletbélyegzők adatairól. 134.794/1939 IV. 3. sz. körrendelethez.
6. M. KIR. KÖZP. STATISZTIKAI HIVATAL: Magyarország Helységnévtára 1944.

1. ábra Szívességi bélyegzések papírlapokon

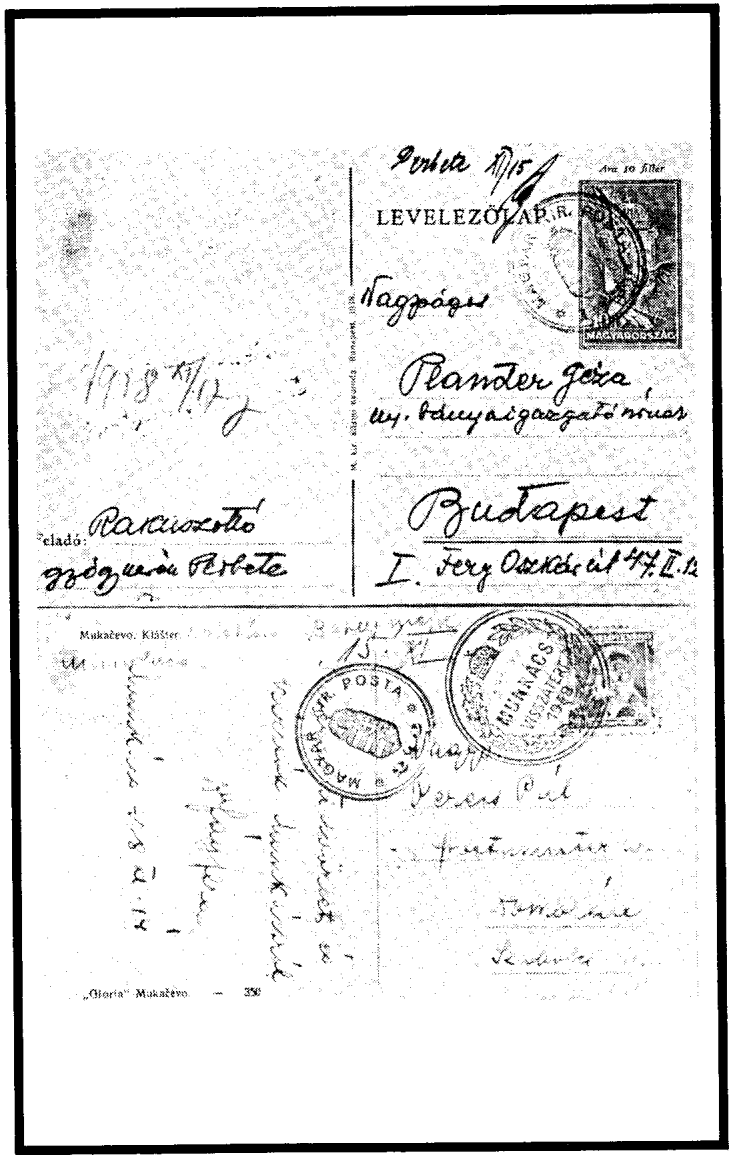

2. ábra 2 f-es díjú üdvözlő levelezőlapok *(Macsola, Szepsi)*

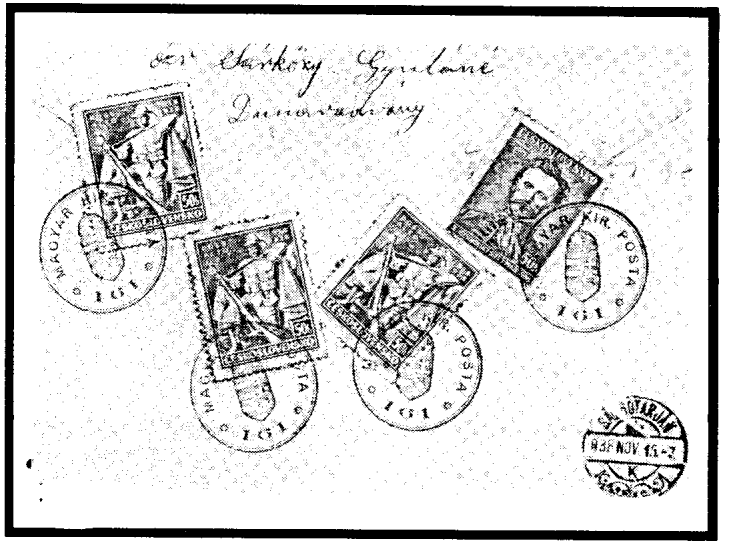
3. ábra 10 fillérrel bérmentesített levelezőlapok *(Csütörtök, Kolta)*

4. ábra Díjjegyes levelezőlap *(Perbete)* és csehszlovák – 50 h-s – bélyeggel bérmentesített levelezőlap *(Munkács)*

5. ábra Egyházgellén feladott, szabályos bérmentesítésű köznapi levél 2 db 10 f-es bélyeggel

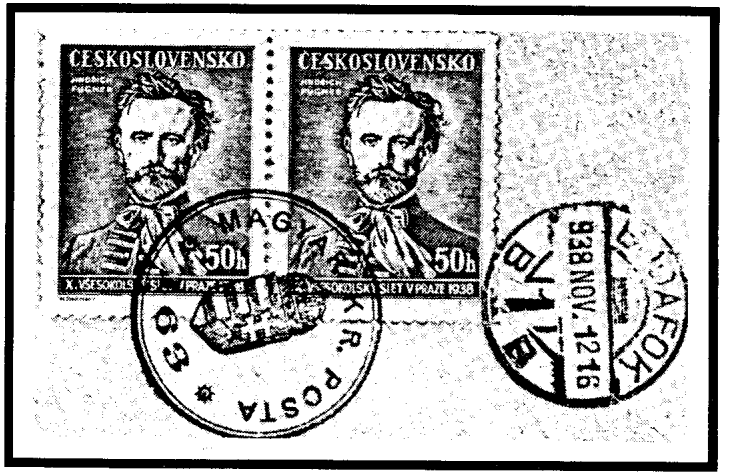

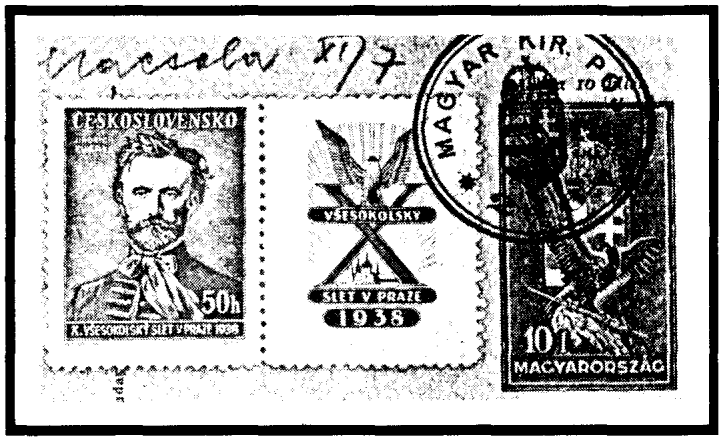
7. ábra Csehszlovák bélyegekkel bérmentesített távolsági levél *(Dunaradvány)*

6. ábra Medvén feladott, minden bizonnyal nem a túlsúly, hanem a 16 f-es bélyeg elégtelensége miatt 20 f-es bélyeggel bérmentesített (4 f-es címlet hiánya miatt túlbérmentesített) levél. A feladó bevonuló honvéd

8. ábra Szabályosan felhasznált csehszlovák bélyegek levélen, a 163-as sz. pótbélyegzővel kezelve

9. ábra Csehszlovák szelvényes bélyeg indokolatlan felragasztása díjjegyes (10 filléres) levelezőlapon

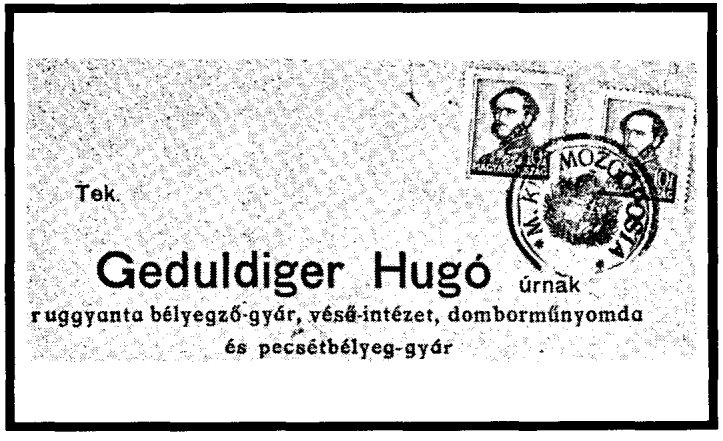

10. ábra Pótbélyegző használata szállítólevél-szelvényen

11. ábra Mozgóposta-bélyegzések

12. ábra Mozgópostán kezelt szabályos bérmentesítésű üzleti levél

Fontoljuk meg és vessük latba...

Orbán Ferenc (Dánia)

A Magyar bélyegek kézikönyve az 1850 és 1900 közötti időszakra kiadásonként tárgyalja a különféle viteldíjakat, részben a régóta használatban volt súlyegység alapján. A lat 17,5 grammal méri és az 1871-es kiadásnál nincs említés a kilogramm-rendszer bevezetéséről.

Szeretném röviden összefoglalni, hogy mi volt a tényleges helyzet az önálló magyar postaigazgatás első éveiben, utalva A. Cassinelli 1866 végén kiadott könyvére: „Die ausübende Staatspostdienst in Oesterreich".

1866. I. 1-ig az osztrák posta a bécsi fontot használta súlyegységként (560 g), ennek 1/32-ed része volt a lat (17,5 g). Az 1865. XI. 21-én kelt császári nyílt paranccsal új súlyrendszerre tértek át a postai kezelésben, ez volt a vámfont (500 g), ennek 1/30-ad része a vámlat (16,66 g), amit további tizedrészekre osztottak.

A nevezett időpontban az osztrák posta három különféle súlyegységet használt a *levélpostánál.*

1. *Bécsi font*
   a) Levélküldemények Görögországba és a Jóni-szigetekre 1867. IX. 13-ig, amikor is áttértek a vámfontbani mérésre;
   b) Az olasz államokba címzett és az azokon átszállítandó küldemények 1867. VI. 1-ig, amikor is áttértek a vámfontbani mérésre;
   c) Levélposta-küldemények Oroszországba.

2. *Vámfont*
   a) Levélposta-küldemények belföldi forgalomban;
   b) Ausztriából Törökország európai és ázsiai területén, a Dunafejedelemségekben, Szerbiában és Egyiptomban működő cs. k. postahivatalokhoz címzett és azoktól Ausztriába küldött levélpostai küldemények. Úgyszintén oly levélpostai küldemények, amelyek pl. Alexandrián át Kínába, Kelet-Indiába és Ausztráliába vagy ezen országokból Ausztriába küldettek;
   c) Levélpostai küldemények az Északnémet Postaegylet (1866-ban még Német–Osztrák Postaegylet), Bajorországba, Württembergbe és Bádenbe 1868. I. 1-ig;
   d) Levélpostai küldemények, amelyeket az Északnémet Postaegylet területén át idegen országokba, pl. Hollandiába, Belgiumba, Nagy-Britanniába, Dániába, Svédországba, Norvégiába és a tengerentúli országokba szállítottak;
   e) Levélpostai küldemények Svájcba.

3. *Kilogramm*
   a) Franciaországba címzett vagy azon át szállítandó levélpostai küldemények;
   b) Olaszországba, Máltára, Tuniszba és Tripoliszba címzett levélpostai küldemények Svájcon át szállítva, de csak az olasz és a tengeri szállítás viteldíjának a kiszámítására.

A *kocsiposta* az egyleti (1866-ban Német–Osztrák Postaegylet) kocsipostaküldeményeket 1 font súlyig vámlatokban mérte, azon felül bécsi fontban, amelyet a mérés után a vámfontra redukáltak. Pénzes levelek súlyát 1/20 vámlatnyi pon-

tossággal kellett mérni. 1/10 vámlatnál nagyobb méréshiba után 50 kr pénzbírság járt. A levelek súlyát fekete tintával a levél címoldalára írták egy törtszám alakjában: a számlálóba a bécsi, a nevezőbe a vámlatot.

A vámlat grammokban való átszámítása névleges érték alapján, kerekítve történt. A postaszerződésekben az elszámolás alapjául 1 vámlat 15 grammként, 2½ vámlat 40 grammként szerepel.

A magyar posta az osztrákkal egyidejűleg 1873. VII. 1-jén tért át a kilogrammrendszer használatára, mind a belföldi, mind a külföldi forgalomban, 9/10 vámlatot 15 grammnak számítva.

FIGYELMÉBE AJÁNLJUK

Az 1789. évi postadíjszabás

Hrabál László

A közelmúltban került birtokomba az ábrán kicsinyítve látható 1789. évi *magyar- és erdélyországi postadíjszabás.*

A gépi előállításra utaló, átlagosan 0,2 mm vastag, kissé érdes felületű papír mérete 227 x 358 mm. Feltehetően címert ábrázoló vízjelének csak egy része esik a papírra, amelynek többi részén egymásra merőleges vízjelvonalak találhatók.

A fekete festékkel nyomtatott szöveg 210 x 343 külméretű keretben van, és természetesen gótbetűs. A súlyegységek *fontban,* ill. ennek harmincketted részében, *latban* vannak feltüntetve, a pénznem pedig a 60 *krajcár*ra oszló *forint.*

A fejléc szövege egyértelműen jelzi, hogy ezen tarifarendelet 1789. november 1-től kezdődően volt érvényben a magyar- és erdélyországi örökös tartományokban lovas postával szállítandó levelek és csomagok feladásakor és átvételekor.

A tarifa kéthasábos, az első hasáb a külföldnek számító, a második a belföldnek számító címekre küldött küldemények díjait tartalmazza.

A *Philatelica* 71/2 számában „A bélyegelőtti levelek postajelzései és viteldíj rendszere" címmel megjelent, az 1850 előtti díjszabásokat ismertető cikk adatai a táblázattal nem mindenütt egyeznek.

Taxordnung

Welche für die Aufgabe und Abnahme der Briefe und Pakete bey der reitenden Post in den königlich hungarisch = und siebenbürgischen Erblanden, vom ersten November 1789. zu beobachten ist.

Erklärung	Erste Klasse. Ausländische Briefe. Aufgab oder Abgab.						Zweyte Klasse. Inländische Briefe. Aufgab und Abgab.					
	Loth.	fl.	kr.	Loth.	fl.	kr.	Loth.	fl.	kr.	Loth.	fl.	kr.
Einfacher Brief oder ein halb Loth	½	—	8	....	..	..	½	—	4	....	..	..
Doppelter Brief oder ein ganzes Loth	1	—	16	....	..	..	1	—	8	....	..	..
	1½	—	24	19	3	22	1½	—	10	19	1	11
	2	—	32	19½	3	26	2	—	12	19½	1	12
	2½	—	40	20	3	30	2½	—	14	20	1	13
	3	—	48	20½	3	32	3	—	16	20½	1	14
	3½	—	56	21	3	34	3½	—	18	21	1	15
	4	1	4	21½	3	36	4	—	20	21½	1	16
	4½	1	12	22	3	38	4½	—	22	22	1	17
	5	1	20	22½	3	40	5	—	24	22½	1	18
	5½	1	25	23	3	42	5½	—	26	23	1	19
	6	1	30	23½	3	44	6	—	28	23½	1	20
	6½	1	35	24	3	46	6½	—	30	24	1	21
	7	1	40	24½	3	48	7	—	32	24½	1	22
	7½	1	45	25	3	50	7½	—	34	25	1	23
	8	1	50	25½	3	52	8	—	36	25½	1	24
	8½	1	55	26	3	54	8½	—	38	26	1	25
	9	2	—	26½	3	56	9	—	40	26½	1	26
	9½	2	5	27	3	58	9½	—	42	27	1	27
	10	2	10	27½	4	—	10	—	44	27½	1	28
	10½	2	14	28	4	2	10½	—	46	28	1	29
	11	2	18	28½	4	4	11	—	48	28½	1	30
	11½	2	22	29	4	6	11½	—	50	29	1	31
	12	2	26	29½	4	8	12	—	52	29½	1	32
	12½	2	30	30	4	10	12½	—	54	30	1	33
	13	2	34	30½	4	12	13	—	56	30½	1	34
	13½	2	38	31	4	14	13½	—	58	31	1	35
	14	2	42	31½	4	16	14	1	—	31½	1	36
	14½	2	46				14½	1	2			
	15	2	50	Pfund			15	1	3	Pfund		
	15½	2	54	1	4	18	15½	1	4	1	1	37
	16	2	58	2	5	22	16	1	5	2	2	9
	16½	3	2	3	6	26	16½	1	6	3	2	41
	17	3	6	4	7	30	17	1	7	4	3	13
	17½	3	10	5	8	34	17½	1	8	5	3	45
	18	3	14				18	1	9			
	18½	3	18				18½	1	10			

Erste Klasse.

Alle Briefe, die in fremde Staaten, in das römische Reich, in die österreichische Niederlande, und wälsche Staaten, und in das Großherzogthum Toskana bestimmt sind, oder aus selben einlangen, haben das Briefporto nach der ersten Klasse zu zahlen.

Zweyte Klasse.

Briefe, welche aus den k. k. böhmischen, österreichischen, gallizischen, hungarischen, und siebenbürgischen Erblanden, aus Tyrol und den österreichischen Vorlanden kommen, oder in dieselbe gesendet werden, sind nach der zweyten Klasse zu behandeln.

Anmerkung.

Ein Pfund überwiegende Briefe und Pakete zahlen in der ersten Klasse für jedes Loth 2. kr. in der zweyten Klasse für jedes Loth 1 kr.

Die inländischen Briefe können bey der Aufgab gegen Bezahlung des Auf = und Abgabsporto frankiret werden.

(Az 1789. évi postadíjszabás)

FIGYELMÉBE AJÁNLJUK

A készpénz-bérmentesítésnél használt ellenőrző számbélyegzőkről még mindig sok mindent nem tudunk, pedig az 1945/46-os infláció ideje alatt részben a bélyeghiány miatt tömegesen alkalmazták azokat leveleken.

Kiállítási anyagomban 18 olyan számbélyegzőt találtam, amiről eddig a Magyar Bélyegek Monográfiája IV. kötet 52–53. oldala, illetve a Philatelica 1981/1 számában Pákozdi László cikke (Készpénz-bérmentesítés 1945–1946-ban) nem tesz említést.

Ezek az alábbiak:

582	Sárszentmihály	(1945. XI. 22.)
4268	Tömörkény	(1945. XII. 5.)
4339	Doboz	(1945. XII. 21.)
4486	Békésszentandrás	(1946. VII. 3.)
5006	Dunaföldvár	(1945. XI. 30.)
5249	Somogyhatvan	(1946. VII. 14.)
5284	Inke	(1945. IX. 16.)
5300	Kapolcs	(1945. III. 27.)
5428	Balhás	(1945. XI. 20.)
5485	Darány	(1946. I. 19.)
5603	Komlósd	(1946. VII. 16.)
5674	Ötvöskónyi	(1946. VII. 12.)
5754	Szakály	(1945. VII. 31.) (Pákozdinál ugyanez Godisa)
6106	Ete	(1946. VII. 11.)
6128	Tatabánya	(1946. IV. 5.)
6377	Mezőörs	(1946. VII. 1.)
6446	Nyárád	(1946. VI. 14.)
8348	Csorna	(1946. VII. 9.)

Ezeket általában készpénz-bérmentesítés esetén részben a *Kifizettetett* bélyegzővel együtt, de több esetben részben bélyeggel bérmentesített, részben készpénzzel történt bérmentesítés esetén alkalmazták.

Egy esetben a posta alkalmazottja egy bélyegzőlenyomat nagyságú kört rajzolt és tintával beleírta: *A bélyegző elveszett,* és mellé számbélyegzést tett. De használtak kisegítő készpénz-bérmentesítő bélyegzőkkel, vagy hk-bélyegzőkkel együtt is.

A felsorolásból még sok szám hiányzik. A gyűjtőtársakra vár, hogy a még meglévő teljes futott küldemények alapján ezeket pótoljuk, hogy összeálljon a megközelítően teljes kép az 1945/46-os évekről.

Lipták István

Az 1913. évi **csomagdíjszabások** két táblázatát „fac simile" közöljük a tárgyévi *Posta- és távíró évkönyv* alapján. Ezek a táblázatok elsősorban azért adhatnak segítséget a gyűjtőknek, mert egy hosszú időszakra jellemzőek (a *Turulos* kiadások teljes időszakára, az utolsó – 1916 októberével kezdődő – rövid szakasz kivételével), és **távolsági díjövek** szerint változó díjszabást tartalmaznak. A díjszabások alapján **a krajcáros időszak belföldi csomagdíjszabása** is rekonstruálható: a *korona-fillér* érték 2-vel való osztásával megkapjuk a *forint-krajcár* értéket (a díjövek azonosak voltak). Jól mutatja ezt az, hogy valamennyi díjtétel 6-tal osztható (a 3 krajcáros lépcsőnek megfelelően). A nemzetközi díjszabások gyakorlatilag 1913-ra érvényesek (a változások miatt a nemzetközi díjak táblázata mindig módosult), de tájékoztató jelleggel ez is jól használható, főleg külföldi magyar gyűjtőtársaink részére, ahol ez a fajta anyag gyakoribb.

Arra is felhívjuk a figyelmet, hogy a turulos időszak szállítólevél-bérmentesítéseiről *Glatz István* lapunkban már korábban részletes cikket publikált (84/1. szám).

V. G.

II. Csomagok és pénzeslevelek a belföldi osztrák, bosnyák*) és német forgalomban.

Súlyporto.

Osztrák-magyar-bosnyák egységes súlyportó
Pénzeslevelek és csomagok 5 kg. 60 fill.
Csomagok 5 kg.-tól 10 kg.-ig 160 „

Bosnyák súlyportó.*)
Csomagok 10 kg. felül minden kg. . . 10 fill.

Belföldi, osztrák és német súlyportó.

Súly	távolsági fokozat I.	II.	III.	IV.	V.	VI.
	kilométer 75	150	375	500	750	1125
	k. | f.	k. | f.	k. | f.	k. | f.	k. | f.	k. | f.
250 gr. pénzeslevelekért belföldön, Ausztriába és Németországba						
franko	— | 24	— | 48	— | 48	— | 48	— | 48	— | 48
porto	— | 36	— | 60	— | 60	— | 60	— | 60	— | 60
csomagokért belf. Ausztriába, Németországba						
5 kg. fko	— | 30	— | 60	— | 60	— | 60	— | 60	— | 60
porto	— | 42	— | 72	— | 72	— | 72	— | 72	— | 72
6 kg.	— | 36	— | 72	— | 84	— | 96	1 | 08	1 | 20
7 „	— | 42	— | 84	1 | 08	1 | 32	1 | 56	1 | 80
8 „	— | 48	— | 96	1 | 32	1 | 68	2 | 04	2 | 40
9 „	— | 54	1 | 08	1 | 56	2 | 04	2 | 52	3 | —
10 „	— | 60	1 | 20	1 | 80	2 | 40	3 | —	3 | 60
11 „	— | 66	1 | 32	2 | 04	2 | 76	3 | 48	4 | 20
12 „	— | 72	1 | 44	2 | 28	3 | 12	3 | 96	4 | 80
13 „	— | 78	1 | 56	2 | 52	3 | 48	4 | 44	5 | 40
14 „	— | 84	1 | 68	2 | 76	3 | 84	4 | 92	6 | —
15 „	— | 90	1 | 80	3 | —	4 | 20	5 | 40	6 | 60
16 „	— | 96	1 | 92	3 | 24	4 | 56	5 | 88	7 | 20
17 „	1 | 02	2 | 04	3 | 48	4 | 92	6 | 36	7 | 80
18 „	1 | 08	2 | 16	3 | 72	5 | 28	6 | 84	8 | 40
19 „	1 | 14	2 | 28	3 | 96	5 | 64	7 | 32	8 | —
20 „	1 | 20	2 | 40	4 | 20	6 | —	7 | 80	9 | 60
21 „	1 | 26	2 | 52	4 | 44	6 | 36	8 | 28	10 | 20
22 „	1 | 32	2 | 64	4 | 68	6 | 72	8 | 76	10 | 80
23 „	1 | 38	2 | 76	4 | 92	7 | 08	9 | 24	11 | 40
24 „	1 | 44	2 | 88	5 | 16	7 | 44	9 | 72	12 | —
25 „	1 | 50	3 | —	5 | 40	7 | 80	10 | 20	12 | 60
és így tovább 50 kg.-ig, érczpénzt tartalmazó küldeményekért 65 kg.-ig kg.-kint						
még	— | 06	— | 12	— | 24	— | 36	— | 48	— | 60

Értékportó

Érték k.-ig	Díj
Belföldön és Ausztriába 100 k.-ig	fill. —.06
Boszniába 300 K-ként közös értékdíj 10 fillér	
Belföldön, Ausztria- és Németországba 600 k.-ig	—.12
600 k.-án felül	
900	—.18
1200	—.24
1500	—.30
1800	—.36
2100	—.42
2400	—.48
2700	—.54
3000	—.60
3300	—.66
3600	—.72
3900	—.78
4200	—.84
4500	—.90
4800	—.96
5100	1.02
5400	1.08
5700	1.14
6000	1.20
6300	1.26
6600	1.32
6900	1.38
7200	1.44
7500	1.50
és így tovább 300 kor.-kint	
még	—.06

Terjedelmes küldeményekért fenti súlydíjak másfélszerese jár.

Az *express-küldeményekért*, melyek *frankokényszer* alá esnek, a rendes frankón kivül még darabonkint külön express-díj jár, mely csomagokért 50 fillér, pénzeslevelekért 30 fillér.

Az *utánvétellel terhelt* kocsipostai küldeményekért a szabályszerü súly-, esetleg értékportón kivül az utánvételi összeg közvetitéséért jutalék (provisio) jár, mely a belföldön Ausztriába és Boszniába 1000 kor.-ig 4 k.-kint, vagy ennek töredéke után 2 fill., de legalább 12 fill., Németországba 1000 kor.-ig 2 kor.-ként 2 fill., de legalább 12 fill.

* Boszniába: 10 kg.-ig az osztrák-magyar-bosnyák szállitásért egységes, 10 kg.-on felüli osztrák-magyar és külön bosnyák súlyportó jár.

IV. Nemzetközi postacsomagok.

Rendeltetési ország E — Express (nk. postacsomagokért 50 fill.)	Súly: Súlymaximum	súlydij: rendes	súlydij: terjedelmes	Érték: értékmaximum	Érték: biztosítási díj a 300 frank után	Utánvét: utánvételi maximum	Utánvét: jutalék a 20 kor. után	Vámnyilatkozat
	kg.	fillér		frank	fill	kor.	fil.	drb.
Amerikai Egyesült Államok: bármely helyre Fiumén át	1	100						
	2	160						
	3	250	—	—	—	—	—	2
	4	340						
	5	430						
New York, Brocklyn, Hoboken és Jersey-City városokba Fiumen át	1.360	130	185	korlátlan	40	1000	20	2
	1.360-3	215	308					
	3 - 5	295	413					
Belgium E.	5	150	225	korl.	15	1000	20	3
Bulgária, Kelet Rumélával	5	175	—	—	—	500	20	2
Dania E.	5	150	225	korl.	15	1000	20	3
Egyptom	5	150	225	10000	20	1000	20	3
Franczia ország:								
1. Anyaország Monacoval	5	150	225	10000	15	1000	20	2
2. Corsika	5	200	290	5000	30	1000	20	2
3. Algeria	5	200	—	5000	30	1000	20	3
Görögország:								
a) görög postahivatal	5	200	—	—	—	800	20	3
b) osztr.-Lloyd ügynökség	5	150	175	korl.	15	1000	20	3
Japán, Formoza, Sachalin:								
Olaszországon át	5	375	—	1000	25	—	—	2
Egyptomon át	5	425	—	3000	35	1000	20	2
Oroszországon át	5	575	—	3000	30	1000	20	7
Luxemburg E.	5	125	90	10000	15	1000	20	2
Malta	5	200	—	1000	25	—	—	2
Montenegró	5	100	150	korl	10	1000	20	2
N gybritannia és Irland E.	5	225	—	10000	25	—	—	2
Németalföld (Hollandia)	5	150	—	1000	15	1000	20	3
Norvégia via Hamburg	5	175	265	korl.	25	1000	20	2
Olaszország és San-Marino	5	125	—	1000	10	000	20	2
Oroszország	5	175	—	120.000	10	1000	20	3
Portugália, Madeira, Azorok	5	200	—	500	25	500	20	2
Rumánia	5	125	175	korl.	10	1000	20	2
Spanyolország	3	225	—	—	—	—	—	5
Svájcz	5	100	150	korl.	10	1000	2	2
Svédország	5	250	340	korl.	15	1000	20	2
Szerbia:								
Belgrád és Sabáczba	5	70	105	korl.	10	1000	2	*) 3
Szerbia egyéb helyeire	5	100	150	korl.	10	1000	2	*) 3
Törökország:								
I Osztrák postahivatalok:								
a) Konstantinápoly és Smyrna Triesten át	5	125	190	korlátlan	20	1000	20	2
b) Egyéb helyekre Triesten át	5	125	190		20	utánvételi 12 K-ként 2 kr. de legalább 12 f.		2
II. Osztrák Lloyd-ügynökségek Triesten át	5	150	175		15	1000	—	2
III. Török Ottomán postahiv.:								
a) Európai Törökország Szerbián át	5	175	—	500	15	500	20	3
b) Ázsiai Törökország Szerbián át	5	225	—	500	15	500	20	3
Tripolis:								
1. Olasz postahivatal:								
Benghazi	5	175	—	1000	25	1000	20	2
Tripolis	5	150						
II. Franczia postahiv. Tripolisban	5	250	—	500	20	500	20	3
Tunis	5	275	—	1000	30	1000	20	3

* 4 K.-ként 2 f., de legalább 12 f.

Index

1 *István Gazda: Postal censorship in Hungary (II.)*

The author continues his previous articles (see: 1985/1 and 1986/1) about censorship and discusses this time the post WW I period (1918–1924). The article gives first a historical background of the period and deals thereafter separately with the censorship of the Republic, of the Soviet-Republic, those of the various occupants and those used after Trianon.
A Table showing censor places and the marks used form an important addition to the article.

2 *Gerhard Wessely: The frequency of the 1850 Austrian issue on letters*

The author tries to ascertain the frequency of the occurance of each stamp of the 1850 Austrian set – which was used in Hungary too – on covers or cut-outs, considering also paperquality and type variations. The estimated figures help to evaluate their rarity and price.
When regarding the given figures one has also to take into consideration that Hungarian occurances are scarcer than the Austrian ones.

3 *Dr. Zoltán Palotás: The „reserve" postal cancellers in Upper-Hungary in 1938*

The postal service was re-established in the recovered territory of Upper-Hungary (= Southern Slovakia) immediately after the arrival of the Hungarian troops. New Hungarian cancellers brought were however not sufficient to settle the unusually increased postal service in more than 120 villages. The Hungarian post was forced to put in use its so called „reserve" cancellers (those showing numbers only instead of township names and date). There were 127 rubber and 3 steel cancellers used for a very short period (in many cases for a few days only). The author attempts to establish their value in points in accordance with their period of use and the population of the place where used. These are perhaps the scarcest cancellations of the Hungarian post.

Please note

- *Ferenc Orbán* (Danmark): Weights used in connection with postal rates in the second half of the previous century and the introduction of the kg-system.
- *László Hrabál:* Postal rates of the year 1789
- Parcel postal rates published in the *Postal and Telegraph Almanach* of 1913.
- *István Lipták:* Some additions to the question of the numerical cancellers used in 1945/46

Sommaire

1 *István Gazda: Censure postale en Hongrie (II.)*

L'auteur continue à faire connaitre les censures appliquées durant la période ayant suivi la première guerre mondiale (1918–1924) qui faisaient l'objet de l'article paru dans notre numéro 86/1. Après avoir fait connaitre les conditions historiques, il expose dans un autre chapitre, les censures en vigueur durant la République, la République des Conseils, les différentes occupations du pays et après le traité de Trianon. L'intérêt de cet article est augmenté par un tableau où figurent les lieux où étaient appliquées ces censures et les types des oblitérations utilisées.

2 *Gerhard Wessely: La fréquence des timbres autrichiens émis en 1850 sur les lettres*

L'auteur s'applique á différencier et á déterminer la fréquence de l'utilisation des séries de différentes valeurs des émissions de timbres autrichiens de 1850, utilisées également en Hongrie et ce sur base de la qualité des papiers utilisés et des types qui se présentent. Tout cela permet de faire une évaluation du nombre de timbres parus, des raretés, établissant ainsi la valeurs qu'ils représentent. Dans tout cela il faut aussi prendre en considération en ce qui concerne les chiffres indiqués, que ceux-ci étaient pour la Hongrie, de beaucoup plus petits que ceux pouvant être appliqués pour l'Autriche.

3 *Dr. Zoltán Palotás: Les cachets utilisés lors de la réannexion en 1938 de la Hongrie septentrionale.*

Les services postaux commencèrent à fonctionner immédiatement après la réoccupation des territoires de la Hongrie septentrionale par troupes hongroises. Mais dans plus de 120 localités les cachets postaux hongrois se révélèrent en nombre insuffisant par suite de l'augmentation des services. Le service des postes se trouva de ce fait dans l'obligation d'utiliser des cachets supplémentaires, dont 127 en caoutchouc et 3 autres en acier. Ceux-ci ne furent employés que durant une courte période, et même parfois durant quelques jours seulement. L'auteur tente d'établir les valeurs de ces cachets en points, d'après la durée de leur usage et le nombre des habitants de la localité. Il s'agit là des cachets se plaçant peut-être parmi les plus rares de la poste hongroise.

Nous attirons votre attention

Ferenc Orban, Danemark article sur le tarif postal appliqué au cours de la seconde moitié du siècle dernier, avec l'introduction du système des poids en kilogrammes.

László Hrabál – Communication sur le tarif postal en vigueur en 1789.

Tableau du tarif postal et télégraphique utilisé en 1913. (paquet postal)

István Lipták – Commplément sur le thème des cachets numérotés de contrôle des années 1945–1946.

Inhaltsverzeichnis

1 *István Gazda: Postalische Zensur in Ungarn (II.)*

Der Author setzt seine frühere Artikel (siehe 1985/1 und 1986/1) mit der Bekanntgabe der Nachkriegszensur (1918–1924) fort. Nach Zusammenfassung der historischen Ereignisse der Epoche, werden die Zensuren der Republik, der Räterepublik, die Besetzungszensuren sowie die in Ungarn nach Trianon verwendeten je Kapitel separat behandelt.
Einen wichtigen ergänzenden Teil des Artikels bildet eine die Zensurstellen und Zensurstempel zusammenfassende Tabelle.

2 *Gerhard Wessely: Die Häufigkeit der österreichischen Briefmarken des Jahres 1850 auf Brief*

Der Verfasser versucht auf Grund seiner Erfahrungen das Vorkommen der einzelnen Briefmarken der ersten österreichischen Serie von 1850 – die auch in Ungarn verwendet wurde – auf Brief bzw. Briefstücke abzuschätzen uzw. die Papier- und Typen Unterschiede ebenfalls beachtend. Die geschätzten Stückzahlen helfen auch deren Rarität bzw. die Wertbestimmung feststellen zu können. Bezüglich der numerischen Angaben des Artikels sollte auch die Tatsache in Betracht gezogen werden, dass das ungarische Vorkommen seltener ist als das österreichische.

3 *Dr. Zoltán Palotás: Die Ersatz-Stempeln von Ober-Ungarn in 1938.*

In dem von der CSR im Herbst 1938 zurückerworbenen Gebiet sog. Oberungarn (= Südslowakei) wurde der Postdienst sofort nach dem Einmarsch der ungarischen Truppen aufgenommen. In mehr als 120 Ortschaften erwiesen sich aber die mitgebrachten Poststempeln als ungenügend, das enorme Postaufkommen zu bewältigen. Die ungarische Post musste provisorische Nummer-Stempeln (127 aus Gummi und 3 aus Stahl) im Gebrauch nehmen. Diese Stempeln waren nur kurze Zeit – oft nur Paar Tage – im Gebrauch. Der Autor versucht den Punktwert dieser Stempeln nach Laufzeit und laut Einwohnerzahl der Gemeinden annähernd festzustellen: Es handelt sich um äusserst seltene Postdokumente.

Bitte beachten sie

- *Ferenc Orbán:* (Dänemark): Die bei den postalischen Tarifen der zweiten Hälfte des vorigen Jahrhunderts verwendeten Gewichtseinheiten und die Einführung des Kg-Systems.
- *László Hrabál:* Die Posttarife des Jahres 1789.
- Die im *Post- und Telegraphen Jahrbuch* des Jahres 1913 mitgeteilten Paket Tarifen.
- *István Lipták:* Ergänzung zur Frage der Nummerstempel der Jahre 1945/46

Содержание

1 *Иштван Газда: Почтовая цензура в Венгрии*

Автор продолжает свою статью опбликованную в номере ознакомлением цензуры в период после первой мировой войны, – 1918–1924 годов. После ознакомления с историческим обстоятельством в отдельной главе прорабатывает вопросы цензуры в Республике и Республике советов в условиях разных оккупаций после Трианонского мира.
Важной дополнительной частью статьи является таблица с указанием мест цензуры и штампов.

2 *Др. Золтан Палоташ: Дополнительные штампы в присоединенных в 1938 Восточных областях*

После ввода армии в Восточных областях Венгерская почта сразу начала свою работу. Однако чем в 120 и населенных пунктах почтовых штампов не хватало. Поэтому почта вынуждена была использовать 127 резиновых и 3 стальных дополнительных штампа. Их применяли недолго, некоторых всего несколько дней. Автор пытается дать грубую оценку дополнительных штампов, принимая во внимание время их применения и количество населения. Предполагают, что эти дополнительные штампы относятся к редчайшим венгерским штампам.

Предлагаем Вашему вниманию:

- *Ференц Орбан (Дания):* Очерк о весовых единицах и почтовых тарифах во второй половине прошлого столетия
- *Ласло Храбал:* О почтовых тарифах 1789 года
- Таблица тарифов посылок по данным *альманаха Почты и телеграфа* за 1913 год
- *Иштван Липтак:* Дополнение к теме контрольных штампов 1945–46 годов

3 *Герхард Вессели: Частота австрийских марок издания 1850 года на письмах*

Автор на основе практической оценки по типам разных достоинств и качеству бумани пытается различить частоту применения впервые в 1850 году изданных австрийских марок, которые применялись и в Венгрии Оценка количества дает помощь в определении их редкости. В приведенных цифровых данных необходимо учесть, что в Венгрии эти марки использовались реже чем в Австрии.

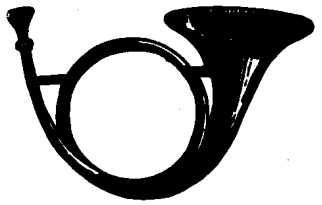
Ára: 40,– Ft

Philatelica

88/1

Philatelica 88/1

TARTALOM

DR. NAGY FERENC (BÉCS): Az 1848–1849-es szabadságharc postatörténeti dokumentumai 1

ORBÁN FERENC (DÁNIA): Díjnégyszögek, díjövek – Távolságok mérése a posta és a távirda szolgálatában 18

NAGY FERENC (BUDAPEST): Az 1918. évi „PERÜLŐ POSTA" előzményei és története – I. rész 36

DR. PALOTÁS ZOLTÁN: Kiegészítések a felvidéki pótbélyegzők 1987/2 számunkban közölt térképeihez 39

Idegen nyelvű tartalom 40

A MAGYAR BÉLYEGGYŰJTŐK ORSZÁGOS SZÖVETSÉGE TUDOMÁNYOS KÖZLÖNYE
BUDAPEST VI., VÖRÖSMARTY U. 65.
FELELŐS SZERKESZTŐ: SURÁNYI LÁSZLÓ
SZERKESZTŐK: HRABÁL LÁSZLÓ, DR. SIMÁDY BÉLA, SIMON GY. FERENC ÉS VISNYOVSZKI GÁBOR
MŰSZAKI SZERKESZTŐ: TÖLGYESI BEÁTA
FELELŐS KIADÓ: KISS ERNŐ
XVIII. ÉVFOLYAM
A KIADVÁNYT AZ EDITORG GM GONDOZTA
88.744 SZOLNOKI NYOMDA – FELELŐS VEZETŐ: GOMBKÖTŐ BÉLA
ISSN 0324–4806

Az 1848–1849-es szabadságharc postatörténeti dokumentumai (A forradalom 140. évfordulója tiszteletére)

DR. NAGY FERENC (BÉCS)

„Nemzeti kincseink akkor igazán kincsei a nemzetnek, ha a nemzet valóban tud róluk."

Dr. Makkai László a MABÉOSZ O. V. ülésén, 1987. szeptember

Történelmünk e fontos időszakáról számtalan mű jelent már meg. Annál érdekesebb, hogy tanulmányozásuk közben döbbenünk rá, mennyire hiányos postatörténeti feldolgozásuk.

Alfred Clement 1964-ben Grácban megjelent „Handbuch der Feld- und Militärpost in Österreich" (Az osztrák tábori és katonai posta kézikönyve) című munkájának első kötetében foglalkozik ugyan ezzel az időszakkal (Der Krieg in Ungarn – A háború Magyarországon – 137–142. old.), de magyar vonatkozású adatai csak néhány sorra szorítkoznak. *Bér Andor* egy kitűnő és alapos dolgozatban elemezte a rövid ideig független magyar posta tarifaszabályait a Philatelica 71/2 számában.

Mivel ezen időszak a bélyeg előtti levelek korába esik, a katalógusokban is elmarad megemlítésük. A felhasznált bélyegzők összegzését *Térfi Béla* végezte el 1943-ban megjelent „Bélyegelőtti levelek és azok lebetűzései" című könyvében.

E három mű ki is meríti a postatörténeti forrásokat.

Tanulmányom célja, hogy kiválasztott filatéliai dokumentumok alapján közelebb hozzam e történelmi korszakot bélyeggyűjtő közönségünkhöz.

A tanulmány megírását az tette lehetővé, hogy egy hihetetlen véletlen folytán rábukkantam Bécsben egy magánkézben levő levélgyűjteményre. A levelek fontosságára és érdekességére magam is csak megvételük után, tüzetesebb tanulmányozásuk közben jöttem rá. Minden levelet hivatalos vagy katonai szervek írtak és ezért az ismeretes „Ex offo" (Hivatalból) jelzéssel látták el, a portómentesség igazolására.

Az ilyen levelek a szabadságharc idejéből azért ritkák, mert később a császáriak vagy elkobozták azokat, vagy a címzettek semmisítették meg. Az elkobzott példányok egy része visszakerült Magyarországra, egy részük azonban a bécsi irattárakban szunnyadt. Magánkézben ilyen levelek alig létezhetnek. Az irattári anyaggal az a fő probléma, hogy legtöbb esetben csak a leveleket rakták le, a borítékokat megsemmisítették. Minket viszont éppen ezek érdekelnének.

A tanulmányommal kapcsolatos kutatásaim során bukkantam rá *Friedrich Walter* könyvére: *„Magyarische Rebellenbriefe 1848"* (Magyar lázadólevelek 1848). Érdekes módon Münchenben ezt a könyvet éppen abban az évben adták ki, mint a fent említett Clement művet (1964-ben).

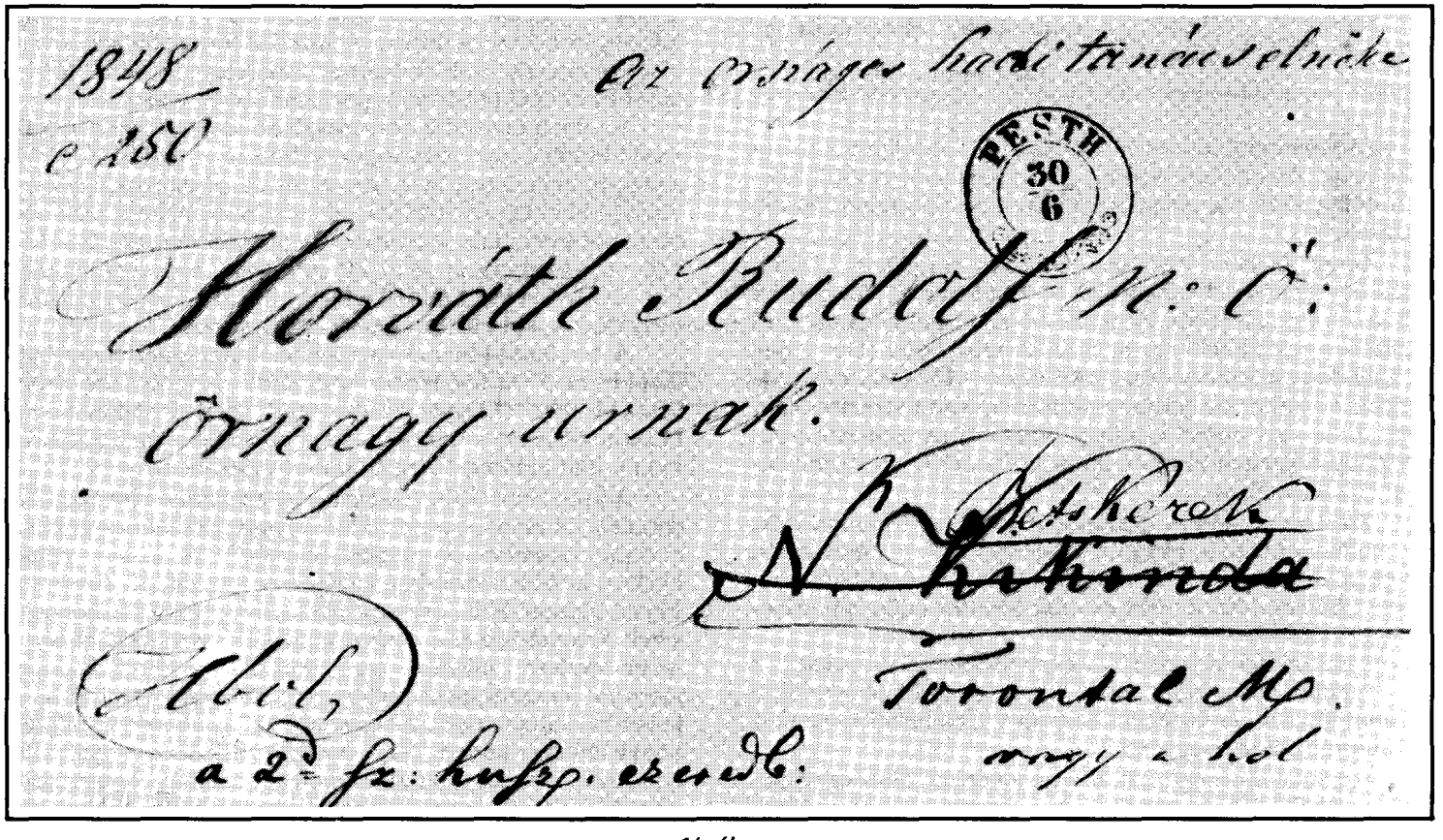
A könyvben 103 levelet ismertet a szerző a következő alcímmel: *„A lázadó magyar kormánynak, vezetőinek és követőiknek hivatalos és magánlevelezése"*. A könyv német nyelven közli a forradalom nagyjainak leveleit, pl. *Batthyány Lajos, Perczel Mór, Szemere, Csányi, Gorove, Andrássy* leveleit *Kossuth*-hoz és az ezekre adott néhány választ. A történelmi levelezést minden ábra nélkül közli a könyv. Izgatott, hogy hol lehetnek az eredeti levelek. A bécsi levéltárak egyikében rátaláltam a „Bach hagyaték"-ra, amelynek egy része a könyv anyagát képezi. Nagy csalódással kellett megállapítanom, hogy itt sem az eredeti leveleket találtam, hanem azok német fordítását. Sajnos az eredeti levelek és borítékjaik már fellelhetetlenek.

Az alábbiakban bemutatott dokumentumok közreadásának fontossága még jobban megerősödött bennem, mivel a fent említett könyv csak történelmileg érdekes, de postatörténetileg semmit sem ad. Ezt erősíti meg az is, hogy kérdéseimre sem az osztrák Honvédelmi Minisztérium történelmi osztálya, sem a Bécsi Egyetem e korral foglalkozó professzora nem tudott felvilágosítást adni.

A bemutatásra kerülő leveleket négy kategóriába soroltam:

1/ Postán szállított hivatalos levelek;
2/ Futárral szállított szabadságharcos-posta;
3/ Osztrák állami posta útján szállított magyar vonatkozású levelek;
4/ Osztrák táboriposta-levelek Magyarországra.

Mint filatelista kutató nem vállalkozhatom a szabadságharc ismertetésére, a dokumentumok viszont magukért beszélnek. Az én szerepem tehát csak a kísérő adatok hozzáadására szorítkozik.

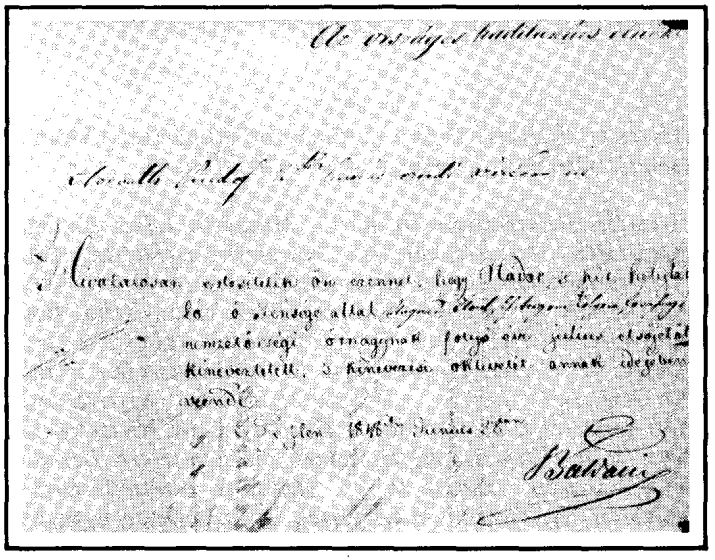
1/a ábra

Az önálló magyar hadügy kiépítésének postatörténeti dokumentumai

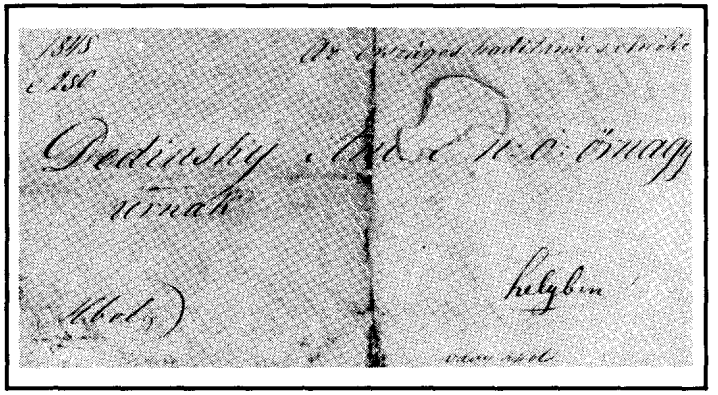
A március 15-i 12 pont közül az 5. a Nemzetőrség felállítását követelte. A 12.: „Katonáinkat ne vigyék külföldre, a külföldieket vigyék el tőlünk". A szervezés központi irányítója az Országos Nemzetőri Haditanács volt, gróf Batthyány Lajos miniszterelnök közvetlen felügyelete alatt.

Az első dokumentum *(1/a ábra)* Horváth Rudolf k.k. főszázados nemzetőri őrnaggyá való kinevezése. Hajtogatott levél Nagykikindára, „vagy ahol" kereső utasítással, amellyel még többször találkozunk, alul balra „Hbol" és „a 2. sz. huszár ezredb.". A levelet Nagybecskereken kézbesítették, amit a feladási kétkörös Pesth bélyegzővel egyező típusú érkezési bélyegző tanúsít.

A levél július 4-i kézhezvételekor a főszázados már őrnagy volt, amint az a levél tartalmából kiderül *(1/b ábra)*. *A kinevezést Baldacci Manó* ezredes írta alá, aki a hivatásos tisztek besorolásával és zászlóaljak szervezésével foglalkozott.

1/b ábra

2. ábra

(Horváth Rudolf elfogadta ugyan a kinevezést, de 1849. január elején jelentkezett Pesten az osztrákoknál, akik őrnagyként nyugdíjazták.)

A második dokumentum *(2. ábra): Dedinsky Antal* nemzetőr őrnagynak szóló levél. Szintén hivatalból (Hból) és *helyben* címzéssel. A feladó itt is az országos haditanács elnöke, ami pesti helyszínt jelez. A postai felvevő bélyegzés hiánya csak értékesebbé teszi a levelet, mivel ez annak bizonyítéka, hogy katonai futár kézbesítette. Dedinsky politikai nézeteltérései miatt 1849. ápr. 30-án nyugállományba vonult. Az aradi hadbíróság mégis rang- és nyugdíjvesztésre ítélte.

Az udvarral szembeni önállósági törekvés dokumentuma

A harmadik dokumentum: *Deák Ferenc* igazságügyi miniszter Bécsbe küldött levelének borítékja *(3. ábra)*. Feladási bélyegző: BUDA SEP. 7. Az „OFEN"-t felváltó magyar nyelvű bélyegző 1849-ben a császáriak bevonulása után eltűnik és 1850-től újra az OFEN bélyegzőt használják. A levél második érdekessége, hogy a külügyminiszternek szól, holott ilyen hivatalosan nem lehetett. *Eszterházy Pál* akkor „Őfelsége személye körüli miniszter" volt. Eszterházyt mai viszonyokra fordítva követnek vagy ügyvivőnek lehet tekinteni. A Bécsbe címzett levélen még a 8 lat postai súlymeghatározás is látható.

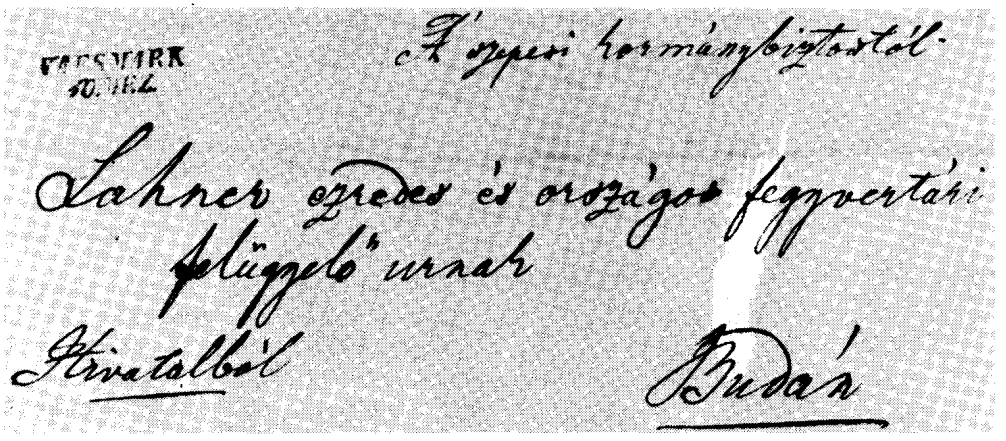
3. ábra

Belpolitikai dokumentumok

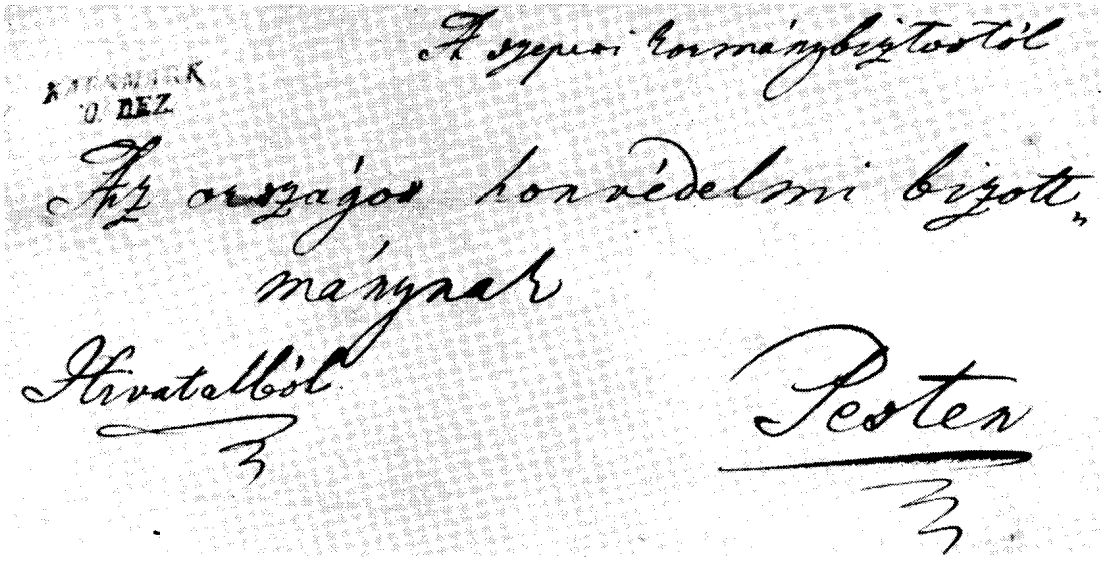
A negyedik dokumentum: *Lahner György* ezredes, mint a 33. gyalogezred egy zászlóaljának parancsnoka 48 nyarán részt vett a délvidéki harcokban, majd a levél *(4. ábra)* keltekor már fegyvertári felügyelő, 1849. II. 16-tól pedig a Honvédelmi Minisztérium tüzérségi és felfegyverzési osztályának vezetője tábornoki rangban. Egyike a tizenhárom aradi vértanúnak! Különös érzés egy filatelistának ilyen nagy történelmi személyhez címzett levelet kézben tartania, melyet egykor ő is olvasott!

Az ötödik dokumentum *(5. ábra)*: Az előzőhöz hasonlóan KÉSMÁRK-ról küldött levél, de nem Budára, hanem Pestre, „Az országos honvédelmi bizottmánynak" címmel. Az első felelős magyar „Minisztérium" (kormány) 48 őszén, Jellasics betörésekor lemondott és a kormányzati teendőket a Honvédelmi Bizottmány vette át, Kossuth elnökletével.

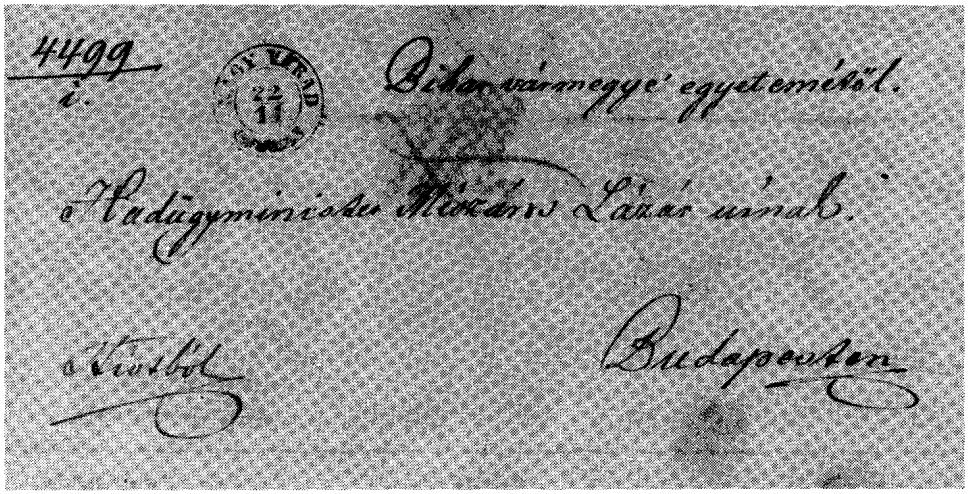
A hatodik dokumentum *(6. ábra)*: *Mészáros Lázár* hadügyminiszterhez címzett levél. Bihar vármegye egyeteme nem a mai értelmű felsőoktatási intézményt, hanem a megye lakosságát jelenti. A *Budapest* címzés annak bizonyítéka, hogy már a 40-es évek eleje óta voltak törekvések a két város egyesítésére, de ezt Bécs megakadályozta. A névhasználat itt még nem hivatalos, mert a „két testvér főváros" egyesítéséről szóló rendelet csak később, a *Közlöny* című hivatalos lap 1949. június 24-i számában jelent meg *Szemere Bertalan* belügyminiszter aláírásával. A császáriak bevonulásával e rendeletet hatályon kívül helyezték és az ismételt egyesítés véglegesen csak 1872-ben, mint a kiegyezés késői eredménye jöhetett létre.

A Fiumei kormánybiztostól.
Lakner ezredes és országos fegyvertári
felügyelő urnak
Hivatalból
Budán

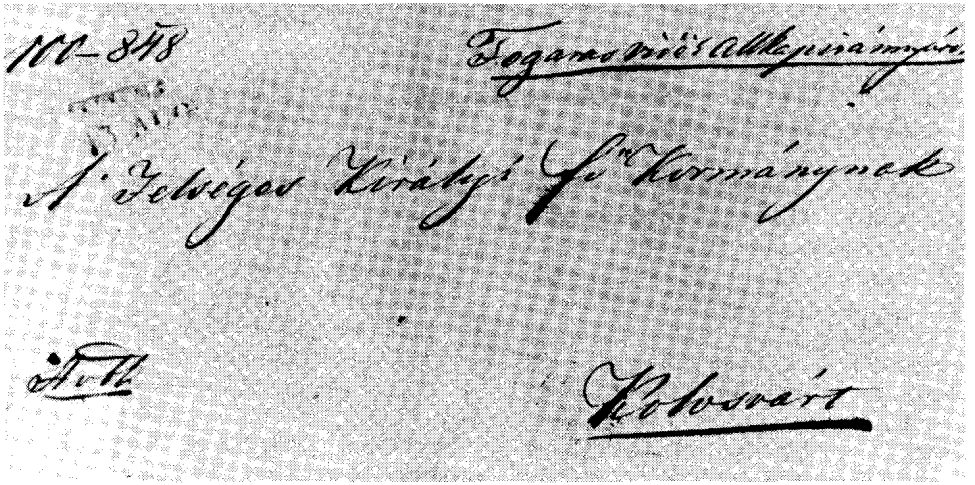
4. ábra

A Fiumei kormánybiztostól
Az országos honvédelmi bizottmánynak
Hivatalból
Pesten

5. ábra

6. ábra

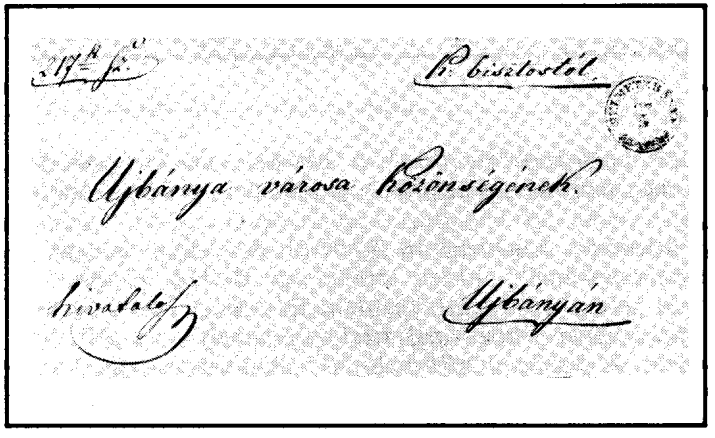
7. ábra

A Bihar szó alatti kezelési jel az ajánlás jele, amely eredetileg „Nota Bene" felirat volt, később NB-re rövidült, majd idővel a levélben is látható kacskaringós jelre módosult.

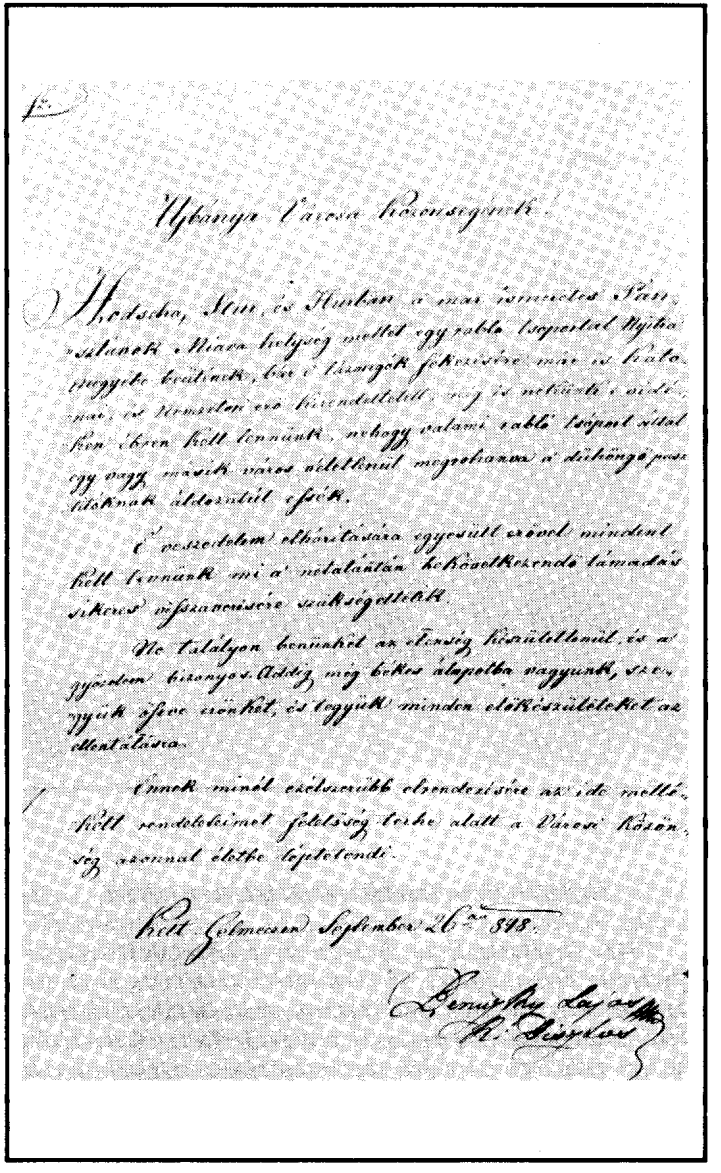
A hetedik dokumentum *(7. ábra)*: A gyűjtők által kedvelt és keresett kék színű negatív *Fogaras* bélyegzést láthatunk *A Felséges Királyi fő Kormánynak Kolosvárt* címzésű borítékon. A címzés nem azt jelenti, hogy a kormány Kolozsvárott székelt, hanem azt, hogy Erdélynek akkor még külön kormánya volt. Úgy tűnik, hogy az osztrákok a kolozsvári irattárat nem kobozták el. A bemutatott objektum azt bizonyítja, hogy ennek egyes darabjai később kereskedelmi forgalomba kerültek, mert ilyen címzésű levelekkel gyakran találkozunk.

A nyolcadik dokumentum *(8/a és 8/b ábra)*: Az „oszdd meg és uralkodj" politika bizonyítéka. A kormánybiztostól *Újbánya városa Közönségének* címzett és Selmecbányán feladott levél arra hívja fel a város lakóinak figyelmét, hogy „Hodscha, Stur és Hurban a már ismeretes Pánszlávok Miava helység mellett egy rabló tsoporttal Nyitra megyébe beütének..."

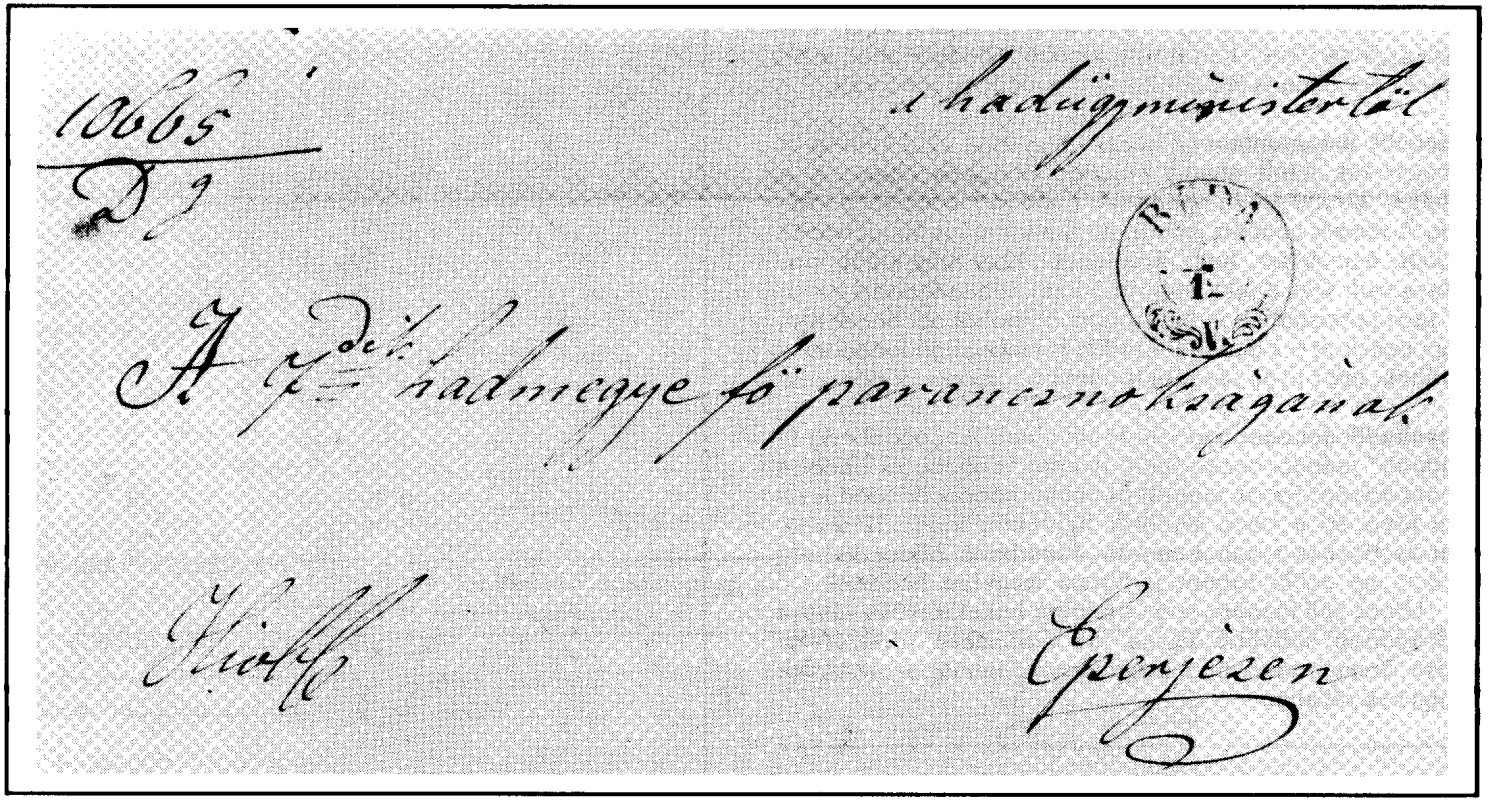
Hozzá kell fűznöm, hogy a szlovák felkelőket Miavánál a nemzetőrség szétverte ugyan, de Galíciában újraszervezkedve decemberben újra megjelennek, immár a császáriak seregének oldalán.

8/a ábra

8/b ábra

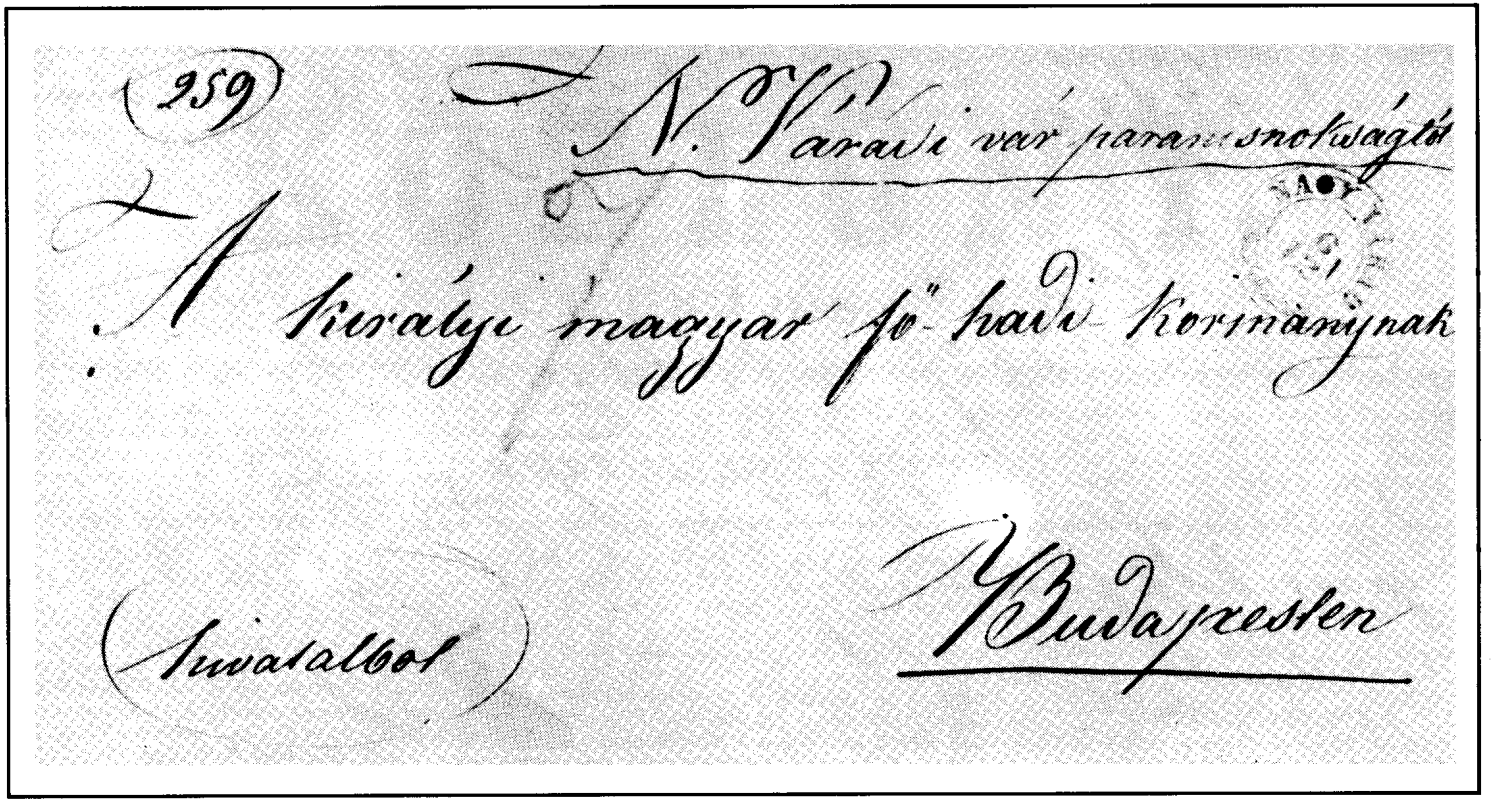

9. ábra

Az 1848–49-es hadműveletek dokumentumai

1848. december 2-án *V. Ferdinánd* lemondott trónjáról és helyette *Ferenc József*, 18 éves unokaöccse vette át az uralmat. Őt nem kötötték politikai ígéretek, az „áprilisi törvények" és a magyar alkotmányra tett eskü. Azonnal nekiláthatott egy általános támadás szervezéséhez a magyar forradalom ellen. A december közepén megindult élethalálharc első fázisa az ún. *Téli Hadjárat* volt. Windischgrätz tábornagy főserege, Jellasics tábornok csapatait is magába olvasztva mintegy 130000 főnyi haderővel támadta meg az országot különböző pontokon. A számban hasonló, de felszerelésben gyenge nemzetőrség nem tudta megakadályozni Buda elestét.

A kilencedik dokumentum *(9. ábra)*: A „7-ik hadmegye főparancsnokának" címzett levélen egy BUDA V. díszítményes kétkörös bélyegzést látunk. Ez a bélyegzés a *Festung Ofen* magyar változatának felel meg, amelyben a „V" várat jelent. Ugyanilyen bélyegzőt V nélkül az alsóvárosban is használtak. A Hadmegye egy hadkiegészítő körzetet jelentett, amelynek területén az egyes hadtesteket sorozás útján egészítették ki.

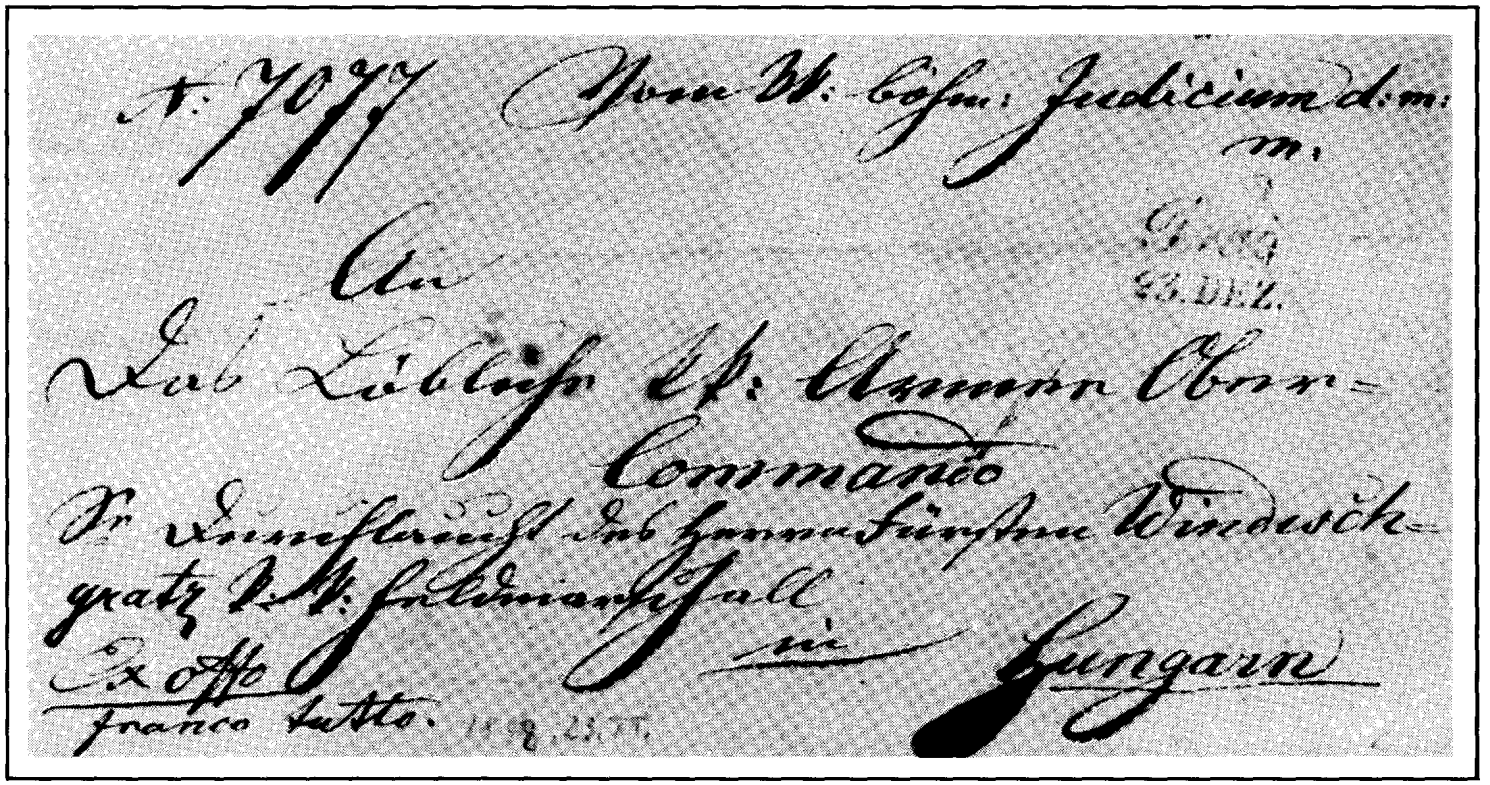

10. ábra

A tizedik dokumentum *(10. ábra)*: Levél december 6-ról a nagyváradi vár parancsnokától Budapestre. A Fő-hadi-kormány az Országos Honvédelmi Bizottmány volt, amely szept. 16-án alakult meg Kossuth Lajos elnökletével.

A tizenegyedik dokumentum *(11. ábra)*: Levél Prágából 1848. dec. 23-ról „An das löbliche kk. Armee Obercommando Sr. Durchlaucht des Herren Fürsten Windischgrätz kk. Feldmarschall in Ungarn" (Őfőméltósága a császári hadsereg tekintetes főparancsnokának herceg Windischgrätz császári tábornagy úrnak). A feladó nem tudhatta a címzett pontos helyét, ezért használta a legszélesebb körű meghatározást: „Magyarország". A kézírásos belső feljegyzésből kitűnik, hogy a levél 1849. jan. 4-én eljutott a címzetthez.

A tizenkettedik dokumentum *(12/a és 12/b ábra)*: Osztrák tábori posta levél Kremsierből, az akkor ott székelő Osztrák Birodalmi Gyűlés színhelyéről. A levelet január 23-án adták át az állami postának, amely azonban a szállítást a „K.K. OESTR. FELDPOSTAMT"-ra bízta. Ennek bélyegzését a levél hátoldalán láthatjuk 26. 1. kelettel. Miután Pest már január 5-én elesett, a levelet pontosan lehetett címezni.

11. ábra

Budapest feladása arra kényszerítette a kormányt, hogy székhelyét Debrecenbe tegye át. A *Közlöny* című hivatalos lap január 14-én már Debrecenben jelent meg. Első számában mindjárt a posta átszervezéséről intézkedett. Már a lap fejléce is erről beszél: „A kihordás iránt czélszerű intézkedés nem tétethetvén, a helybeli előfizetők a kiadóhivatalból hordatják a példányaikat" *(lásd a 11. oldalon)*.

Windischgrätz követte kelet felé a visszavonuló nemzetőri csapatokat, és Kál-Kápolnánál február 27-én összecsapott velük. E csata eredményeként mindkét fél várakozó pozícióba vonult, a magyarok a Tiszántúlra, a császáriak pedig a Tiszán innenre, *Jászberény–Tápiószele–Cegléd–Nagykőrös–Kecskemét* vonalra rendezkedvén be, respektálva a folyó veszélyes és számukra ismeretlen ingoványait. Ezzel viszont a debreceni katonai vezetőség lehetőséget kapott, hogy egy ellentámadás tervét kidolgozza és előkészítse.

Az ún. „Tavaszi Hadjárat" *Klapka György* tábornok tervei alapján április 2-án indult meg a császáriak ellen, és rövid idő alatt nagyszerű eredményekkel járt. Hatvannál, Tápióbicskénél, majd a híres isaszegi csatában – már Pest közelében – megverték az egyre inkább hazafelé menekülő Windischgrätz csapatait, akit magát április 12-én felmentették

Debreczen. 1. sz. Vasárnap, januar 14. 1849.

KÖZLÖNY,

hivatalos lap.

A' „Közlöny“ mai naptól kezdve hétfőt kivéve, naponkint jelenik meg. — A' körülmények változtával lapjaink tartalmában is változásnak kell történni; 's mi nem értenök hivatásunkat, ha ezentúl is csak hivatalos közlésekre és események száraz előadására szoritkoznánk. Mi tehát ezután elmélkedni is fogunk ügyeink fölött. — Ára lapjainknak helyben 7 frt, és postán négyszeri szét küldéssel hetenként 7 frt 12 kr pp., naponkinti szétküldéssel 8 frt pp. — Felvétetnek mindennemü hirdetések, mellyek hasábsoráért 5 p. kr. vétetik. — Előfizethetni minden álladalmi postahivataloknál és a' kiadó hivatalban Debreczenben. — A' kihordás iránt czélszerü intézkedés nem tétethetvén, a' helybeli előfizetök a' kiadó hivatalból hordatják el példányaikat. — Kaphatni egyes példányt 6 pengő krajczárjával.

HIVATALOS RÉSZ.

RENDELETEK.

I.

80 szám, R. P. K.

Mellyiéi fogva mindazon állodalmi hivatalnokok, kik Debreczenbe megérkezvén, főnökeik még eddigi meg nem jelenése miatt foglalkozástalanúl hivatalos állásukban nem müködhetnek, oda útasittatnak: hogy a' további intézkedés végett magukat a' rendőri hivatalban Farkas Lajos tanácsnoknál haladéktalanúl bejelentsék. Kelt Debreczenben 1849-ki január 12-kén.

Az országos honvédelmi bizottmány tagja,
Madarász László.

II.

22 sz. R. P. K.

Az országos honvédelmi bizottmánytól.

Az országos rendőrség és postaosztály tisztviselői nagyobb részben megérkeztek ugyan már Debreczenbe, mint az országos honvédelmi bizottmány mostani székhelyén; de hogy sikeres rendelkezések tétethessenek, ezennel oda útasittatnak a' magokat még Debreczenbe be nem jelentett rendőri és postaosztályi tisztviselők, hogy ezen rendeletnek közhirré tételétől 15 nap alatti múlhatlanúl Debreczenben megjelenjenek, és eddigi kimaradásuk okát kellőleg igazolják, ellenkező esetre mint letett esküjökhöz hütlenek fognak tekintetni. Debreczen, január 10-kén 1849.

Az orsz. honv. bizottmány tagja,
Madarász László.

III.

10. sz.

Az országos honvédelmi bizottmánytól az alvédelmi bizottmányi tagnak“ azonnal felbontatlanul egyenesen Debreczenbe küldessenek.

2) A' felső magyarországi postajárásokra nézve rendeltetik, hogy

a) minden hazai hivatalos levelek a' kormányhoz vagy a' ministerium bármelly ágazatához,

b) minden az ellenségtől az ellenséghez, vagy bárhonnan és bárhova küldendő hivatalos, vagy bármikép gyanus levelek is, vagy bármi proclamatiók, birdetmények 'sat, a' nyitrai postáról Lévának, Balassa-Gyarmatnak, Losoncznak, Rimaszombatnak Miskolcznak, úgy továbbá a' zolyomi levelek Rimaszombatnak, és innét szinteMiskolcznak, Miskolczról pedig mindég Onódnak lesznek Debreczenbe szállitandók.

3-or. Hogy a' dunántuli megyék minél szorosabb összeköttetésbe jöjjenek Debreczennel, Somogy, Sopron, Fehér, Tolna, Baranya, Vas, Zala, Győr és Mosony megyékből minden néven nevezendő levelek nem Pestnek, hanem Pécsen út Bátaszéknek küldendők, mi végett a' bátaszéki póstaállomás azonnal magát a' bajai postával összeköttetésbe teendi, és a' bajai vonalon Szeged felé fognak a' levelek Debreczenbe szállittatni.

4-er. Kaposvár és Pécs között egyedül a' levelek szállitására lovas póstaállomások fognak rögtön felállittatni.

5-ör. Az aradi póstahivatalnak meghagyatik, hogy Erdélyből szóló levelek, mellyek eddig Pestre küldettek, ezentúl ne Pestre, hanem egyenesen Debreczenbe küldessenek.

6-or. A' paksi posta Patajon át Izsákkal fog összeköttetni, és Kecskemét, Páka, Félegyház, Csongrád, Szentes érintésével jön Debreczennel biztos kapcsolatba, mi végett Paks, és Izsák között Patajon új levél póstaállomás fog rögtön felállittatni.

A. 13364.

S.

A' 37-ik gyalogezred 3-ik zászlóaljához kineveztetnek:

Főhadnagyokúl: Rippeli Rudolf, Zaborszky János alhadnagyok.

Alhadnagyokúl: Bögözy Miksa, Pálya Emil

A' 38-ik honvéd zászlóaljától:

2-dik osztályú alhadnagyokká: Werner Adolf örmester és Seyfried Károly hadirnok.

Mindezen kinevezések rang, és illetményekre nézve 1848-évi dec. 18-tól számitandók.

Mészáros Lázár,
hadügyminister.

A. 12668.

S.

A' 2-ik gyalog ezredhez kineveztetnek:

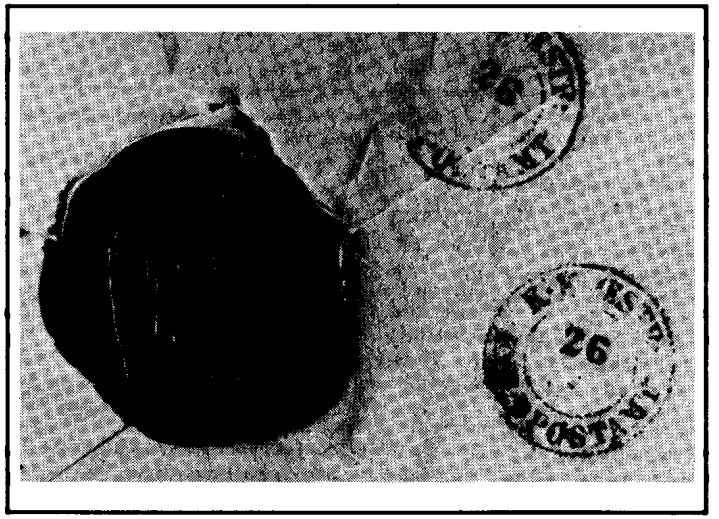
Századosokúl: Ramming August, Reisz Lőrincz, Oszvodits Antal, Hassinger Károly, Baumann Ferencz, Schober János, Hoffmann Henrik, Scharitzer József, Dossen Mátyás főhadnagyok.

Főhadnagyokúl: Mikessich Adolf, Bayerle János, Wrabely Armand, Rosschitz Victor, Kliegl Dénes, Borotzy János, Leég László, Spuller Ferencz, Nagy Lajos, Schomlay Sándor, Schümegh József, Thienel János, Wolf Lajos, Kreutter Ferencz, Max Vilmos, Martessik Tivadar, Borsitzky László, Krizsán János, Redl János, Simon Alajos, Szatzky József, Fritz Fridrik b. Glauer Oszkár, alhadnagyok.

Alhadnagyokúl: Kramar Károly, Máár Domonkos.

12/a ábra

12/b ábra

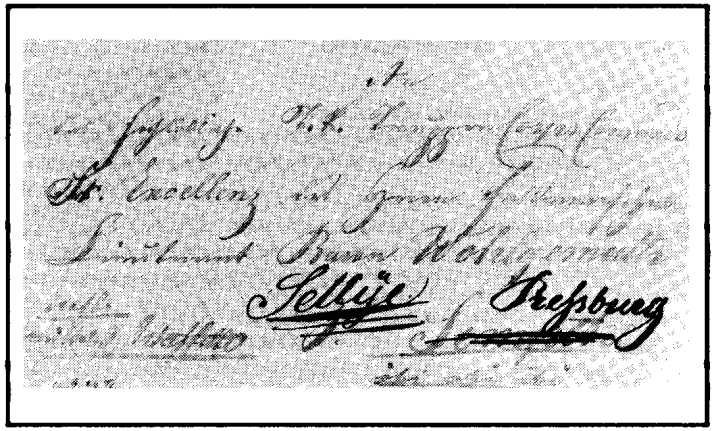
tisztsége alól. Utóda *Welden táborszernagy* lett, aki *Wohlgemuth altábornagy* segítségével részben Pozsony felől, részben Galíciából jövet Eperjesnél támadt a magyarokra.

A következő két dokumentum táboriposta-anyagunk gyöngyszemei. Nagy megindulással és tisztelettel tartottam kézben őket tanulmányozásukkor, érezve a mögöttük rejlő drámai lüktetést.

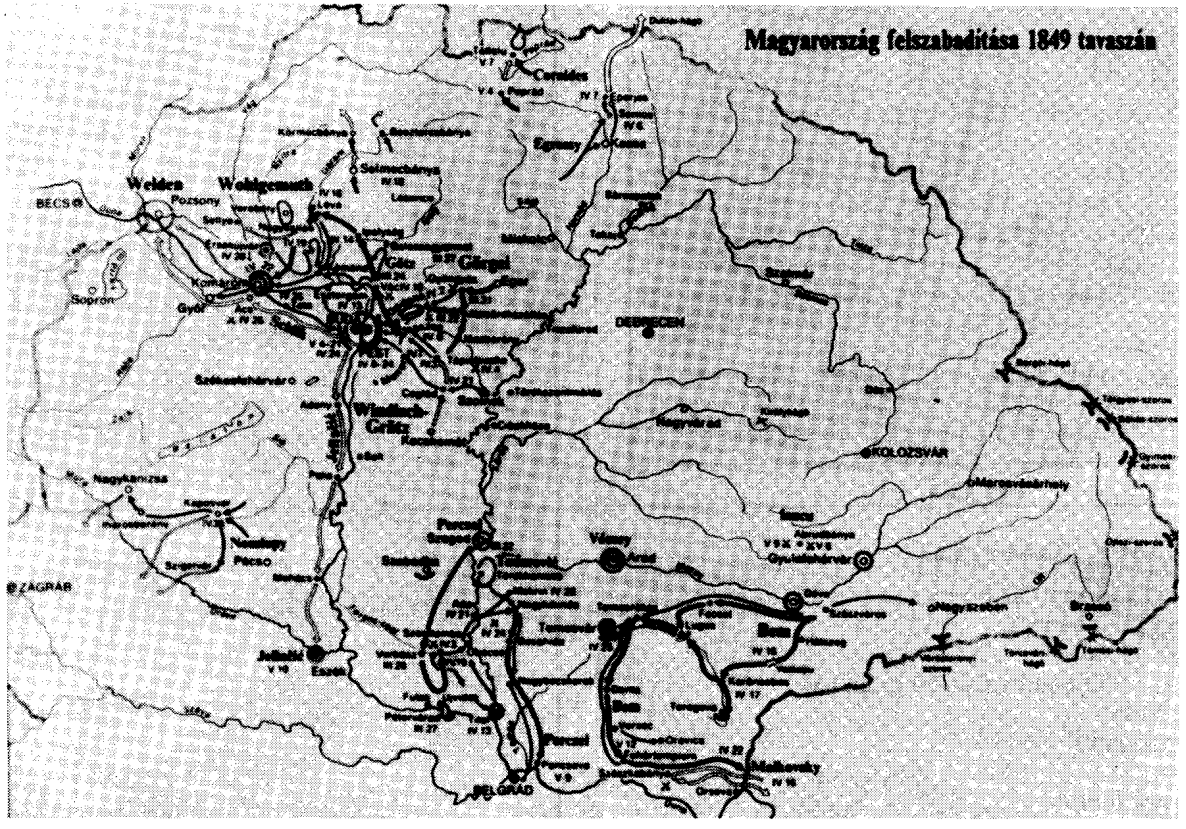
A tizenharmadik dokumentum *(13/a ábra)* a nagysallói csata emlékét idézi. Görgei csapata Klapka, Dessewffy és Damjanich részvételével döntő vereséget mért a frissensült Wohlgemuth táborszernagyra, 1849. ápr. 19-én. Az itt látható levelet a csata idején írták a táborszernagynak, „mittelst Estafette" tehát futár útján, eredetileg Sempthe ibi ubi ibi címzéssel, tehát „keresendő". Mivel ő maga már menekülőben volt Görgeiék elől, ezért a címet először a nyugatabbra fekvő Sellyére, majd még nyugatabbra Pressburg (Pozsony)-ra korrigálták. Serege visszavonulását a mellékelt térképen láthatjuk *(13/b ábra)*.

A tizennegyedik dokumentum *(14. ábra)* hátteréről a következőket olvashatjuk a krónikában:

„Április utolsó felében Észak-Magyarországon is kisebb harcok alakultak ki.

13/a ábra

13/b ábra

A Vogel altábornagy vezetésével Galíciában gyülekező császári hadtest április közepén lépte át a határt, hogy a császári főserég segítségére siessen. A hadtest egy-egy dandára Eperjesre, Lőcsére, illete a Vereckei-szoroson Munkács felé tartott."

A fentieket *Madarassy őrnagy* lovas futárral küldött levélben jelenti. A boríték címzése:

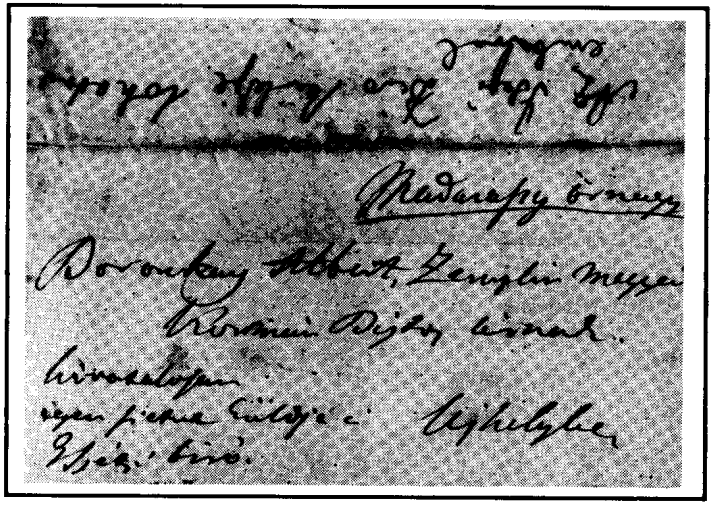
„Boronkay Albert Zemplin megyei Kormány Biztos úrnak. Ujhelyben.

Hivatalosan igen sietve küldje az Izsépi bíró."

A levél hátoldalán: „Az Izsépi bíró küldje lohatos emberrel."

Mind a címzésben, mind a levélben előforduló ékezethiányok, nyelvtani hibák annak következményei, hogy a tisztikar Ausztriában kapta kiképzését, így a magyar írásszabályokkal sokan hadilábon álltak.

A levél a drámai helyzetről ad jelentést *(14/b ábra)*.

14/a ábra

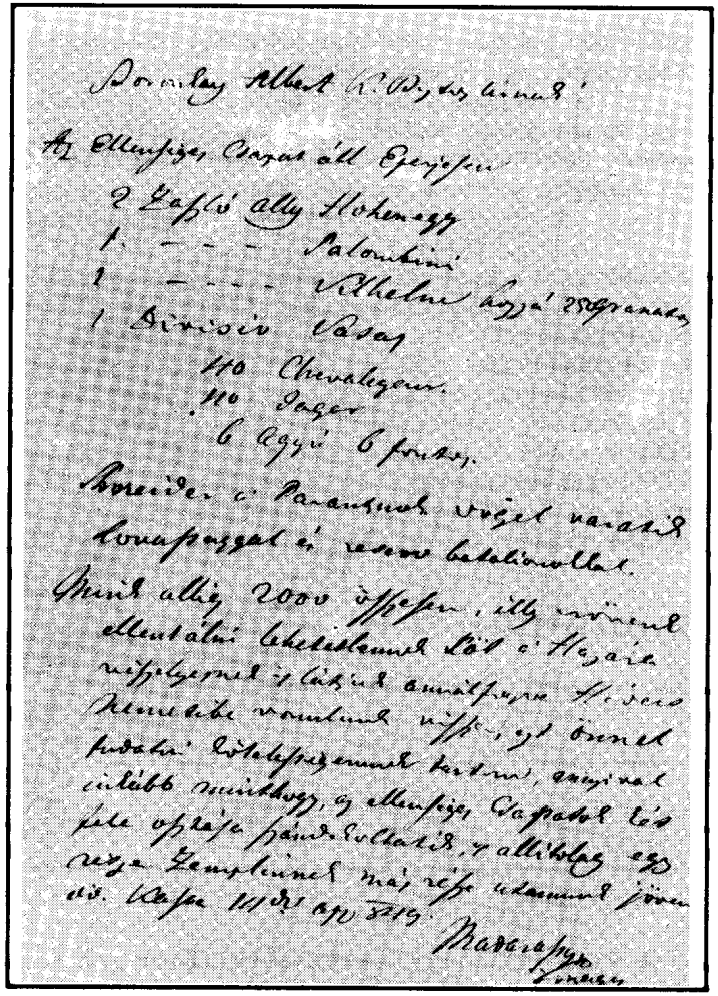
„Boronkay Albert K. Biztos Úrnak!

Az ellenséges csapat áll Eperjesen
2 Zászló ally Hohenegg
1 — — Palombini
1 — — Wilhelm hozzá 250 granatos
1 Divisio Vasas
40 Chevalegeur
40 Jager
6 Ágyu 6 fontos

Schreider (?) a Parancsnok. Vogel varatik lovassaggal és reserv batalionokkal.

Mink allig 2000 összesen, illy erőnek ellentálni lehetetlennek sőt a Hazára veszélyesnek is látszik annálfogva Hidas Németibe vonulunk vissza, ezt Önnel tudatni kötelességemnek tartom, annyival inkább minthogy, az ellenséges Csapatok kétfele osztása szándékoltatik, és allitolag egy része Zemplinnek más része utannunk jövendö. Kassa 14ik apr 849.

Madarassy
őrnagy"

14/b ábra

A levél a szabadságharc lovasfutár-postájának non plusz ultrája!

A győztes tavaszi hadjárat, melynek folyamán 1849. május 21-én Buda is felszabadult, nem jelenthette a forradalom

végleges győzelmét. Túl nagy volt a veszély egész Európa számára, hogy egy abszolutizmust csak így meg lehessen dönteni.

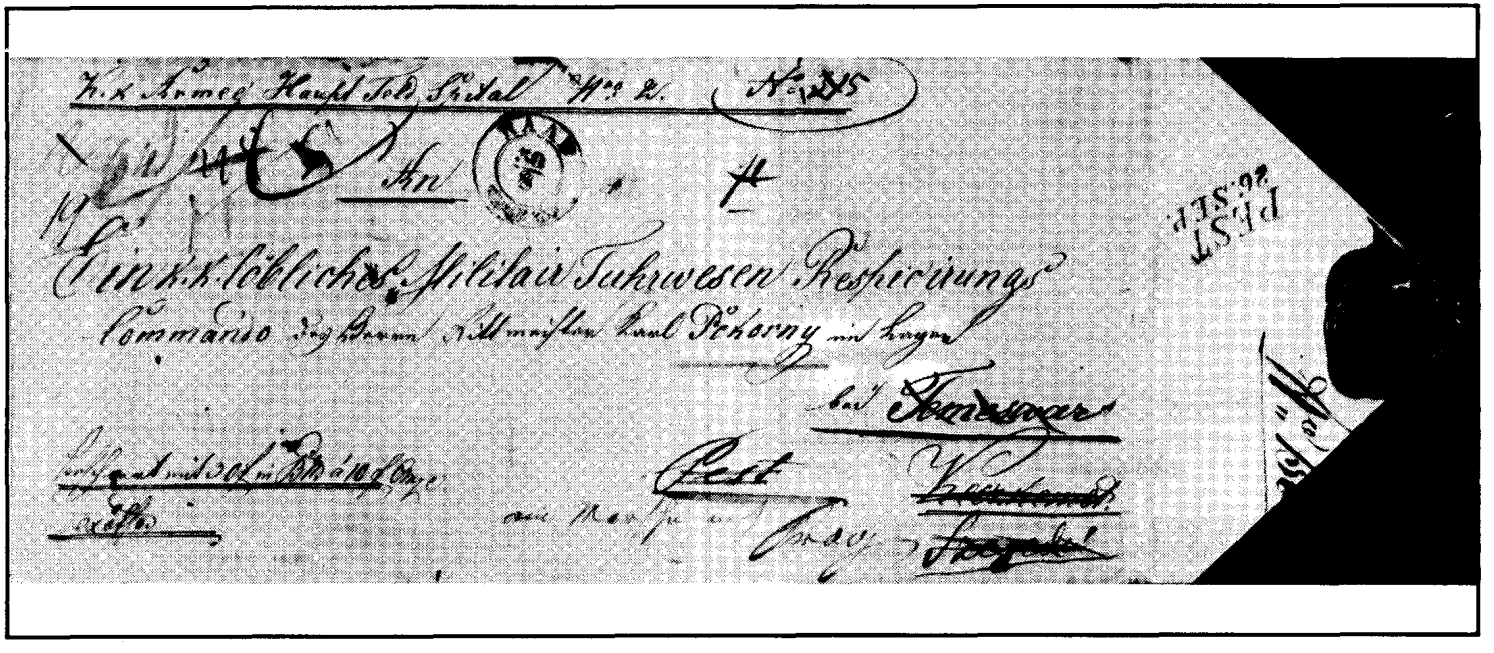
A francia és angol vezetésnek nem fűződött érdeke Ausztria széthullásához, így nagy örömmel vették a hírt, hogy a segítségre hívott cári orosz csapatok, Ferenc József császár és a cár május 21-i varsói találkozásának eredményeként hajlandók az osztrákokkal együtt Magyarországot megtámadni. Az osztrák csapatokat időközben átszervezték és toborzással megerősítették. Parancsnokuk *Haynau* lett, kinek neve mint a „bresciai hiéna" ment át a köztudatba. Az ő vezetésével indult meg a harmadik, a „Nyári Hadjárat".

A rosszul felszerelt, fáradt és a rossz hírektől demoralizált honvédség nem tudott megfelelő ellenállást kifejteni. Július első napjaiban a fővárost megint kiürítették és a kormány ezúttal dél felé, Szegedre költözött.

A tizenötödik dokumentum *(15. ábra)* Haynau serege hadikórházának előremozgását mutatja be, a harci események kísérőjeként.

A Győrben postán feladott levelet Kecskemétre címezték, de a címzett Rittmeister Pokorny a hadikórházzal már továbbvonult Szegedre, majd Temesvárra (ahol is az ottani posták bélyegzőiket a levél hátoldalára ütötték). A sikeres hadjárat után a kórházat Pesten keresztül Prágába vonták vissza, ez derül ki a kézírásos megjegyzésből, középen alul: „Am Marsche auf Prag" (menetben Prágába). A levél közel egy hónapig volt úton és szinte hihetetlen, hogy a posta ilyen viszonyok között egyáltalán működött.

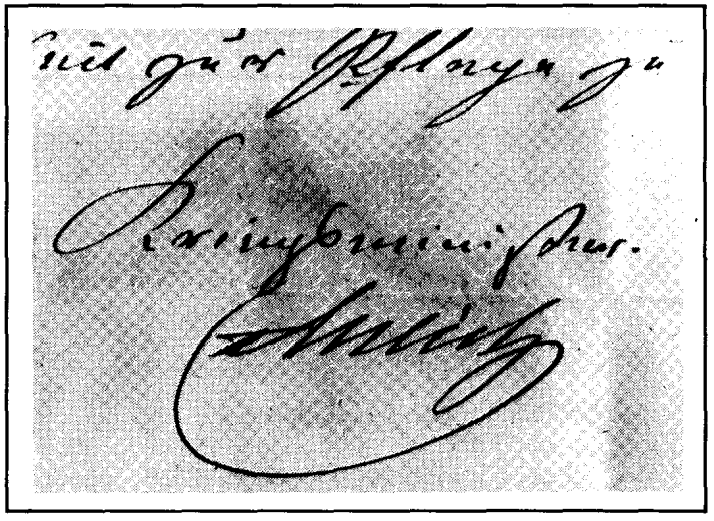
A tizenhatodik dokumentum: *Aulich Lajos* hadügyminiszter 1849. augusztus 1-jén, Makón írta Orosházára az ottani kórházparancsnoknak. E levélben a hadügyminiszter úgy intézkedik, hogy az orosházi kórházat ki kell üríteni, a járóbetege-

15. ábra

16/a ábra

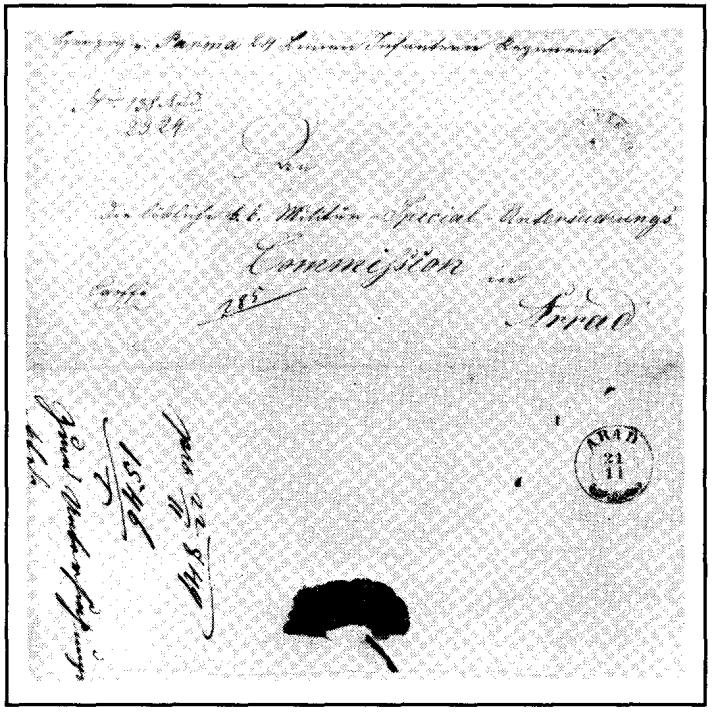
16/b ábra

ket az újaradi tábori kórházba kell összevonni, a súlyosabbakat pedig a helyi hatóságok gondozására kell bízni.

Először kerül szóba **Arad** neve. Fenti levél írója, *Aulich Lajos* egyike aradi vétanúinknak. A levél rendkívül értékes történelmi dokumentum *(16/a és 16/b ábra)*.

A délre történt összpontosítás sem tudta a véget megakadályozni. A világosi fegyverletétel megpecsételte szabadságharcunk sorsát. Görgei letette a fegyvereket a cári csapatok előtt, abban bízva, hogy a császári megtorlás így talán enyhébb lesz. Nem így történt. Az oroszok kiszolgáltatták a magyar tiszteket az osztrákoknak, akik Aradon egy vérbíróságot állítottak fel.

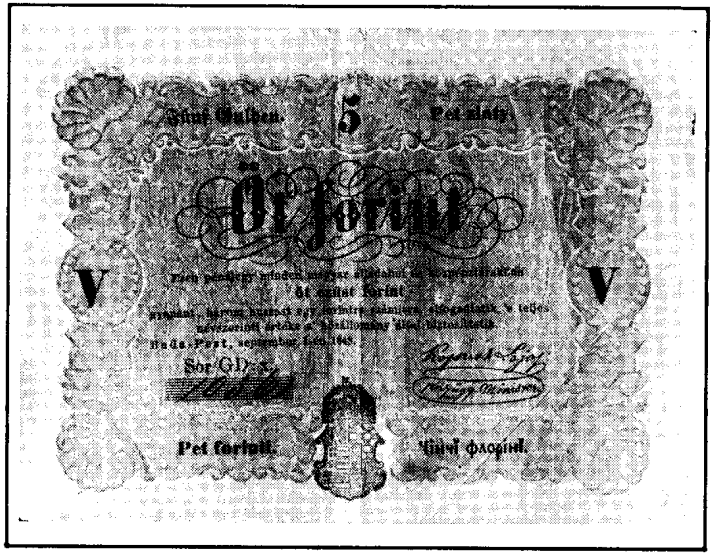
A tizenhetedik dokumentum ennek az aradi „kk. Militär-Special-Untersuchungs-Commission" (császári különleges katonai vizsgálóbizottság)-nak küldték Nagyváradról, 1849. novemberében. Ez a bemutatott levélanyagot szinte szimbolikusan zárja *(17. ábra)*. Ez a vizsgálóbizottság volt felelős az aradi szörnyűségekért.

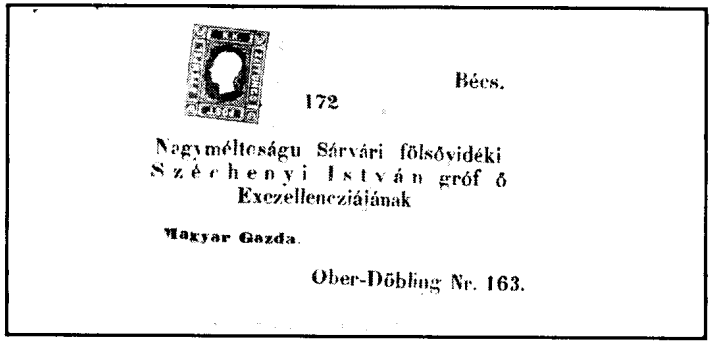
17. ábra

18. ábra

19. ábra

172

Bécs.

Nagyméltóságu Sárvári fölsővidéki
Széchenyi István gróf ő
Excellenczziájának

Magyar Gazda.

Ober-Döbling Nr. 163.

20. ábra

A levelek a postai dokumentumoknak csupán egy válogatását mutatják be. Helyhiány miatt lehetetlen egy folyóirat szűk keretein belül minden meglévő darabot bemutatni. Maradt még néhány levél, amelyeket fájó szívvel ki kellett hagynom. Mégsem tudom megállni, hogy szokásomhoz híven be ne mutassam a szabadságharc pénzeinek is egy-egy példányát, lenyűgöző érdekességük miatt *(18. és 19. ábra)*.

Külön tanulmány anyagát képezhetné a szabadságharcos emigráció levéldokumentumainak felkutatása és filatéliai feldolgozása. Bach hagytékában egy titkos jelentés pontosan analizálja (1850–51-ben) a külföldön élő magyarok hollétét és tevékenységét. Ez azonban inkább történelmi és nem postatörténeti anyag. E jövendő munka anyagát illusztrálom az itt bemutatott újságbélyeges címszalaggal, amelyet a bécsi Döbling-i elmegyógyintézetbe címeztek *gróf Széchenyi Istvánnak (20. ábra)*.

Emlékezzünk őseinkre...

Irodalom:

Magyarország hadtörténete. Zrínyi Kiadó Budapest, 1985.
Erdély története. Akadémiai Kiadó Budapest, 1986.
A dolgozatomban említett művek.
Külön köszönetet mondok *Török Sándor* bécsi történelemtudósnak, aki hatalmas adattárával volt segítségemre, valamint *Sipos Józsefné* muzeológus asszonynak, aki a könyvtári kutatómunkában adott sok segítséget.

Díjnégyszögek, díjövek. Távolságok mérése a posta és távirda szolgálatában

ORBÁN FERENC (DÁNIA)

Bevezető

„Két postaállomás vagy postaház közt a' távolság nem mindenütt egyenlő; mert mielőtt Posták létesültek volna, álláspontjaik, mint városok és faluk, már ott fekvének; 's ennélfogva az azok közti távolságok' kimérésekor különböző resultátumok származának."

Így bölcselkedik *Benczédy Zsigmond* 1840-ben megjelent postászati segédkönyvében (1). Valójában nagy igazság rejlik ebben, ezért e tanulmányom célja ismertetni a távolságmérés elveit a posta és a távirda szolgálatában.

Viteldíj-politikai szempontból a távolságok alapján megszabott szolgáltatás három különféle elven mérhető:

1. A megtett út hosszával arányosan. Ezen elv uralkodott a 18. század elejétől a 19. század közepéig.

2. Lépcsőzetesen, vagyis díjövekben (zónarendszer). A díjövrendszert különböző időpontokban vezették be a szolgálat egyes ágaiban.

3. Egységes viteldíj, tekintet nélkül a távolságra. A levélpostánál az egységes, vagyis a távolságtól független viteldíjrendszert hazánkban 1866. január 1-jén vezették be. A kocsipostaintézmény utódjánál, a csomagszállításnál a díjöveket 1946. január 14-én törölték el.

Viteldíj-politikai szempontból más tényezők is jelentős szerepet játszottak, így például a küldemény súlya és értéke; táviratoknál a szószám; telefon díjöveknél a beszélgetés időtartama, de mindezekre itt nem térek ki.

A postautak hosszának felmérése

Az utak hosszának a felmérésére a korai középkor óta az ún. hodométer nevű berendezést használták. Műszakilag többféle megoldás ismert (taxaméter), de valamennyi működési elve az, hogy egy kocsira szerelt számláló szerkezet mutatja a kocsi gördülő kereke által megtett út hosszát.

Csendes László (2) említi: „Így pl. tudunk arról, hogy a térképész a távolságmeghatározáshoz még a századfordulót követően is lovaskocsin tette meg a megmérendő távolságot, és a kerékre szerelt ‚koppantó' számlálása alapján állapította meg a megtett út hosszát."

A magyar postaigazgatás 1876. január 1-jén (3) az osztrák postaigazgatással egyetértve tért át a távolságmérésben a méterrendszerre.

Ez ideig osztrák–magyar viszonylatban az *osztrák mérföldet* használták az utak hosszának a mérésére. Egy osztrák mérföld hossza egyenlő volt 4000 bécsi öllel, vagyis 7585,936 méterrel. (Egy bécsi öl hossza 1,896 méter.)

E hosszúságmértéket a magyarok gyakran német mérföldnek is nevezték, ugyanis Magyarországon használatos volt a 8357 méter hosszúságú *magyar mérföld*. Az osztrák mérföld ismeretes postamérföld néven is.

A tulajdonképpeni német, másnéven földrajzi mérföld hossza az egyenlítői hosszúsági fok 1/15 részeként lett meghatározva, vagyis hossza 7420 méter.

A posta szempontjából az útvonalhosszak mértékegysége a *posta*, másnéven *stáció* vagy *állomás* volt. Ennek hossza megfelelt 8000 bécsi ölnek, vagyis két osztrák mérföldnek. 1876 után egy posta 15 kilométernek számított.

A bevezetőben említett Benczédy-könyv leszögezi, hogy az 1750-es években a rendszeres postakocsijáratok bevezetésekor csak a meglévő településeken volt postaállomás, lóváltás. A török uralom alól felszabadult, gyéren lakott országrészeken tulajdonképpeni utakról szó sem esett.

Egy 1875-ben kelt udvari rendelet javítani kívánván a postaszolgálaton az addigi *kettős* vagy *másfeles* távolságú postáknak új állomások, vagy csupán lóváltóhelyek közbeiktatásával *egyes* állomásokká való berendezését rendelte el. *(1. ábra)*

1835-ig az állomások egymás közti távolságát új felmérések alapján 1/4 postányi pontossággal szabták meg.

Az 1835. március 18-án kelt legfensőbb elhatározással a császár elrendelte a posta-távolságok 1/8 postányi, vagyis 1000 ölnyi pontossággal való meghatározását azon esetekben, ha ezt az útvonal változtatott vezetésével indokolva vagy valami terepakadály miatt kérelmezték. (4)

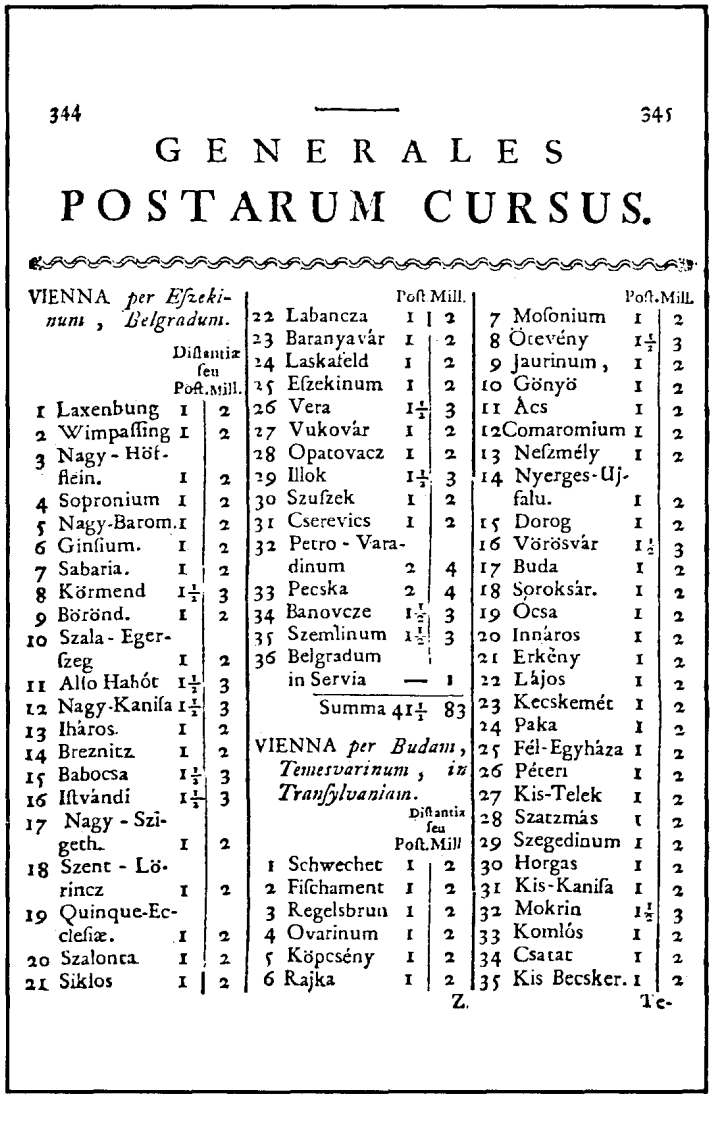
A rendelet meghatározta a *posta egységet* 8000 bécsi ölben és ennek 1/8 részét, vagyis 1000 bécsi ölt, mint legkisebb mértékegységet. Az 1000 ölön felüli maradékot számításon kívül hagyták, kivéve azon eseteket, amikor az útvonal nehézsége ezt indokolta, ill. amikor az útvonal ellenkező irányú szakasza szintén adott maradékot. Ily esetekben felkerekítették a távolságot 1000 ölre.

Az rendelet intézkedett azon postaszakaszokról is, amelyek hossza 8000 ölnél rövidebb volt. Ezek hossza csak azon esetekben volt megrövidíthető, ha ezt korábban nem engedélyezték, és ha az útszakasz terepviszonya, esetleg más természeti akadály a rövidítést indokolta.

Elrendelte, hogy az állomások egymásközti távolságát az illető helységek közepétől közepéig kell mérni. Elszigetelten, egyedülálló állomások esetében magától az állomástól kellett a távolságot mérni a szomszédos helység közepéig.

Benczédy említi, hogy Magyarországon elsőként a Mosony–Rajka útszakaszt szabták meg 1 1/8 postára, de ennek nem található nyoma a korabeli sematizmusokban. Szintén említi a Székesfehérvár–Moór útszakaszt, amelyet 1839-ben 1 5/8 postányira mértek fel. E távolság először az 1841-es sematizmusban szerepel.

A postatérképekre a két állomást összekötő vonalra különleges jelekkel rárajzolták az illető állomások közötti távol-

344 — 345

GENERALES

POSTARUM CURSUS.

VIENNA *per Eſzeki-num, Belgradum.*

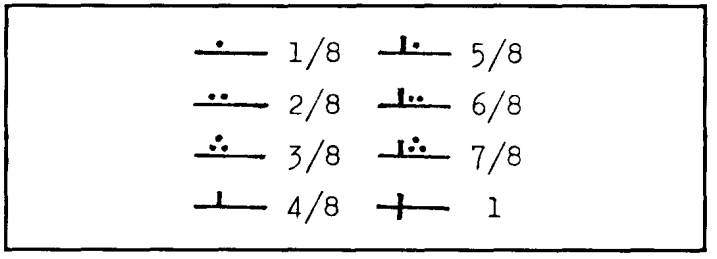
		Diſtantiæ ſeu Poſt.	Mill.
1	Laxenburg	1	2
2	Wimpaſſing	1	2
3	Nagy-Höf-flein.	1	2
4	Sopronium	1	2
5	Nagy-Barom.	1	2
6	Ginſium.	1	2
7	Sabaria.	1	2
8	Körmend	1 1/2	3
9	Böröndi.	1	2
10	Szala-Eger-ſzeg	1	2
11	Allo Habót	1 1/2	3
12	Nagy-Kaniſa	1 1/2	3
13	Iháros.	1	2
14	Breznitz.	1	2
15	Babocsa	1 1/2	3
16	Iſtvándi	1 1/2	3
17	Nagy-Szi-geth.	1	2
18	Szent-Lö-rincz	1	2
19	Quinque-Ec-cleſiæ.	1	2
20	Szalonta.	1	2
21	Siklos	1	2
22	Labancza	1	2
23	Baranyavár	1	2
24	Laskafeld	1	2
25	Eſzekinum	1	2
26	Vera	1 1/2	3
27	Vukovár	1	2
28	Opatovacz	1	2
29	Illok	1 1/2	3
30	Szuſzek	1	2
31	Cserevics	1	2
32	Petro-Vara-dinum	2	4
33	Pecska	2	4
34	Banovcze	1 1/2	3
35	Szemlinum	1 1/2	3
36	Belgradum in Servia	—	1
	Summa	41 1/2	83

VIENNA *per Budam, Temesvarinum, in Tranſylvaniam.*

		Diſtantiæ ſeu Poſt.	Mill.
1	Schwechet	1	2
2	Fiſchament	1	2
3	Regelsbrun	1	2
4	Ovarinum	1	2
5	Köpcsény	1	2
6	Rajka	1	2
7	Moſonium	1	2
8	Örevény	1 1/2	3
9	Jaurinum,	1	2
10	Gönyö	1	2
11	Ács	1	2
12	Comaromium	1	2
13	Neſzmély	1	2
14	Nyerges-Uj-falu.	1	2
15	Dorog	1	2
16	Vörösvár	1 1/2	3
17	Buda	1	2
18	Soroksár.	1	2
19	Ocsa	1	2
20	Innáros	1	2
21	Erkény	1	2
22	Lájos	1	2
23	Kecskemét	1	2
24	Paka	1	2
25	Fél-Egyháza	1	2
26	Péteri	1	2
27	Kis-Telek	1	2
28	Szatzmás	1	2
29	Szegedinum	1	2
30	Horgas	1	2
31	Kis-Kaniſa	1	2
32	Mokrin	1 1/2	3
33	Komlós	1	2
34	Csatat	1	2
35	Kis Becsker.	1	2

Z. Te-

1. ábra Az 1793-as naptár (Schematismus) egy oldala, amely mutatja a postajáratokat és az egyes állomások közötti távolságot postákban és mérföldekben

2. ábra Távolságok jelölése postákban

ságot *(2. ábra)*. Noha a levélpostánál 1866 után figyelmen kívül hagyták a távolságot, a kocsipostánál a távolság a viteldíjrendszer fontos tényezője maradt. Ezért a múlt század végi postatérképek még mindig mutatják – az ábrázolt jelekkel – a távolságokat postákban.

Mint érdekesség megjegyzendő, hogy a megtett útvonal hosszától és a küldemény súlyától egyenes arányban függő viteldíjrendszert először az 1699. január 1-jén életbe lépett brandenburgi postaszabályzat vezette be és mint látjuk, Magyarországon is ez a rendszer állt fenn 1842-ig.

Az első lépés a távolsági fokozatokban számított viteldíjra már 1810. október 1-jén megtörtént, sőt ezt 1817-ben tovább fejlesztették, de a viteldíjak mindig arányosak voltak a megtett út hosszával.

A távolságok mérése légvonalban. Az osztrák–magyar díjnégyszög-térkép

Ausztriában Nell báró (5) az 1830-as évek közepén rámutatott arra, hogy a vasúti postaszállítás bevezetésével az útvonalak hossza alapján való elszámolás értelmetlenné válik. Ezért javasolta, hogy az állomások egymás közti távolságának a mérésére vezessék be a távolságok légvonalban történő mérését.

1835-ben a legfelsőbb udvari postaigazgatás engedélyt kapott olyan új viteldíjrendszer kidolgozására, amelyben a helységek egyenes vonalban mért távolsága képezte a díjszabás alapját. Ehhez elkerülhetetlenül szükséges volt egy térkép kidolgozása, amelynek segítségével lehetséges volt közvetlenül mérni a helységek közötti távolságokat. (6) Úgyszintén szükség volt mérföldmutatók szerkesztésére, amelyekből minden hivatal közvetlenül ki tudta olvasni a többi hivatalokétól mért távolságát.

Az 1837. november 5-én kiadott postapátens és az ezzel kapcsolatos rendtartások előkészülete teljesen lekötötte a posta szakembereit, úgy hogy a tervezett viteldíjreform bevezetése elodázódott.

Az 1842. március 15-én kelt 11380–449. sz. udvari kamarai rendelettel végre 1842. augusztus 1-jén hatályba lépett az új viteldíjszabályzat.

A szabályzat 3. §-a így szól:

„A *távolságok*, amelyeken a posta hivatalok között vagy az országhatárig a küldemények szállítása folyik, a postahelységek földrajzi helyzete alapján *egyenes vonalban* mérföldekben lesznek kikeresendők és kiszámítandók.

Minden postahivatal el lesz látva egy hivatalosan kiállított *táblázattal*, amely az ilymódon kiszámított egyenesvonalú távolságokat ettől minden más belföldi hivatalig mutatja, amely táblázat a viteldíj kiszámítása alapjául szolgál..."

A 4. § pedig így:

„Küldemények oly helységekbe, ahol postahivatal nincs, a viteldíjszámítás a feladási hivatal és az illető helység kézbesítő hivatala közötti egyenesvonalú távolság alapján végzendő."

Ebből kitűnik, hogy az *utolsó posta* fogalom nem csupán irányítási, hanem viteldíj-megszabási szerepet is játszott.

A szabályzat 11. §-a bevezeti a *díjövrendszert*. Az I. díjöv 10 mérföldig terjedt, a II. minden ezen túl fekvő helység. Az I. díjövet 1843. március 1-jén kiterjesztették 20 mérföldre. A levélpostai díjövek határai az 1865. november 15-én történt eltörlésükig 10, 20 és 30 mérföld között váltakoztak.

A belföldi kocsiposta-forgalomban 1850. január 1-jén, 1850. november 1-jén, 1867. március 15-én, majd 1878. november 1-jén léptek életbe különböző távmértékű díjövrendszerek. Az utóbbira később még visszatérek.

Külföldi viszonylatban az egyenes vonalbeli távolságmérést először az Ausztria és Bajorország között 1842. augusztus 17-én kötött postaszerződésben találtam. A szerződés 1842. október 1-jén lépett hatályba (7).

A távolságokat két díjövben (mint Ausztriában), egyenes vonalban mérték, tekintet nélkül az országhatár vonalára. (Korábban meghatározott határátlépési hivatalokon át számították a távolságot a megtett útvonalon.)

Mint korábban már említettem, a távolságok légvonalban való méréséhez szükséges volt egy alaptérképre, amely fedte az osztrák birodalom területét. Az eredeti – valószínűleg nagyalakú – térképet a bécsi postajárati iroda kezelte. Erre rávezette az újonnan nyitott hivatalok földrajzi helyzetét. Az eredeti térképet nem sikerült fellelnem a bécsi irattárakban, csupán egy 1880 körül kiadott példányt *(3. ábra)*.

E térképen az akkori szokás szerint a keleti hosszúságok Ferrotól számíttattak. (8)

A térkép alapján megszerkesztettem a Magyarország területét fedő belföldi díjterület *díjnégyszög-hálózatát. (4.ábra)* Az 1880-as térkép alsó sarkába nyomtatott használati utasítás szerint a térkép alatti mércét (valószínűleg készült ilyen szilárd anyagból is) a feladó hivatal díjnégyszögének középpontjába illesztve azt addig kellett forgatni, amíg érintette a címzett hivatal díjnégyszögének középpontját. A két pont közötti távolság közvetlenül leolvasható volt a mércén mérföldekben, egyszersmind az illető díjöv száma.

Az 1878. november 1-jén életbe lépett kocsiposta csomagszállítási viteldíjszabályzat *hat díjövre* bontotta a tarifát (I. díjöv 0–10, II. 10–20, III. 20–50, IV. 50–100, V. 100–150 mérföldig, végül a VI. díjöv a 150 földrajzi mérföldön felüli távolságig). A díjnégyszögek számozásából kitűnik, hogy a térkép valójában régebbi időből ered, mert ezen már hiányoznak a Lombardiát és Velencét fedő számok. A *3. ábrán* berajzoltam a Budapestre érvényes díjöveket.

A díjnégyszög-térképek használatát a CS. és K. Kereskedelemügyi Minisztérium 1894. augusztus 1-jén kelt 2093. sz. rendeletével megtiltotta az osztrák posta területén (9). A megfelelő magyar rendeletet nem találtam. Ezt követően kizárólag a belföldi távolságmérési táblázatokat kellett felhasználni a távolságok kiszámítására.

Már az 1842-es viteldíjszabályzatnál szó volt arról, hogy minden hivatalt elláttak mérföldmutató táblázattal. Sajnos eddig ilyen táblázatot nem sikerült találnom az irattárakban.

Ezzel szemben találtam a bécsi postamúzeumban egy 1894-ben kiadott jegyzéket a Monarchia összes posta- és távirdahivataláról (10.) E jegyzékben az összes hivatal belföldi díjnégyszögszáma fel lett tüntetve.

Ugyancsak a bécsi postamúzeumban van egy 1873-ban kiadott táblázat, amely egy derékszögű koordinátarendszerben adja meg minden díjnégyszög középpontjának ordinátáját és abszcisszáját. A koordinátarendszer vízszintes tengelye átmegy az 1. sz. díjnégyszög közepén, a függőleges tengelye az 1014. sz. díjnégyszögön. A tengelyek párhuzamosak a térkép oldalaival és a 0-pont valahol Galíciában helyezkedik el. A táblázathoz tartozó négyzetszám- és négyzetgyöktáblázat és Pitagorasz tétele segítségével ki lehetett számítani két díjnégyszög középpontja közötti távolságot.

Egy példa: kiszámítandó a Budapest–Kolozsvár távolság.

Budapest, díjnégyszögsz. 523, I. tényező 76, II. tényező 53
Kolozsvár, díjnégyszögsz. 785, I. tényező 31, II. tényező 66

különbség: 45 13

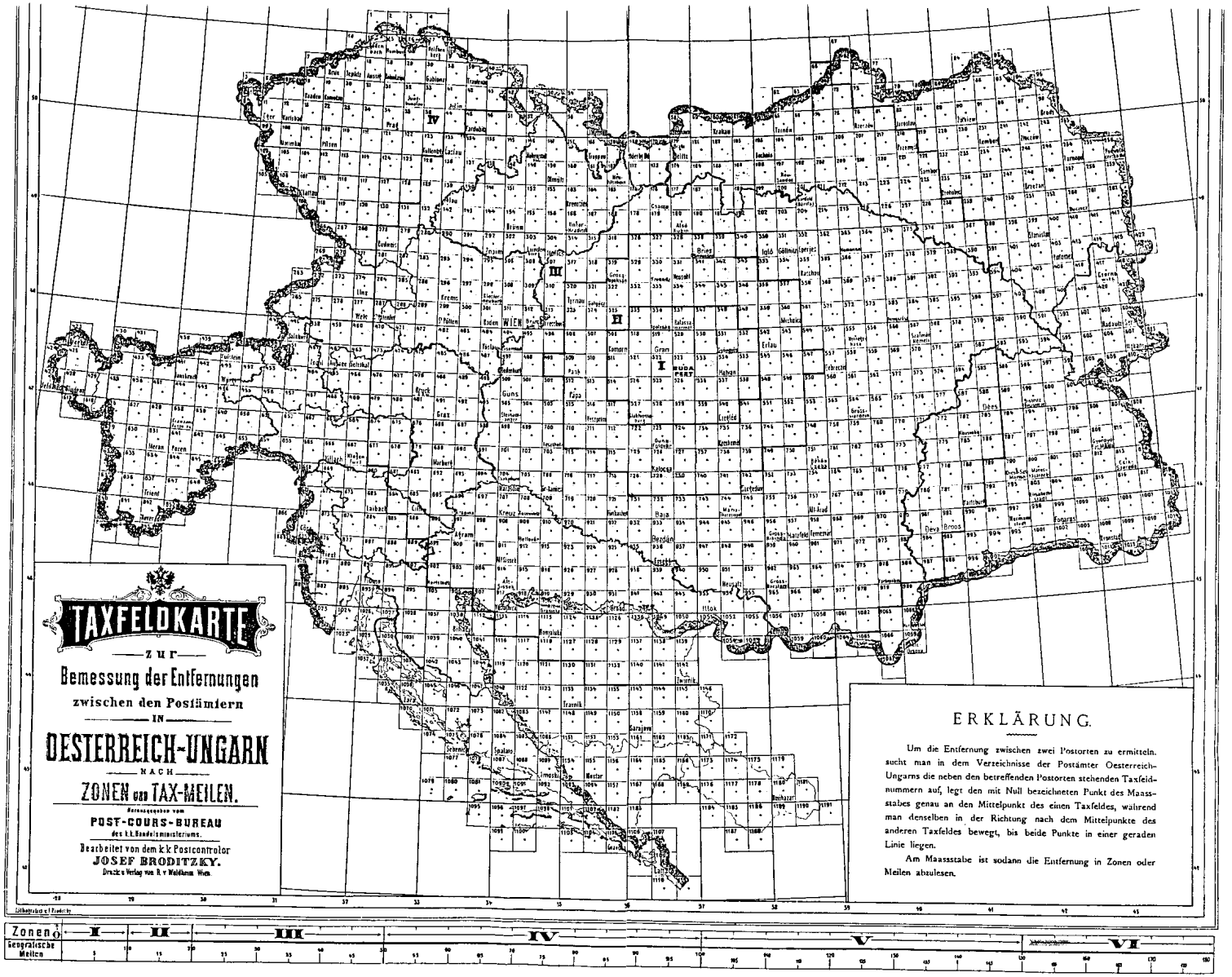
45x45 a négyzettáblázatból 2025
13x13 169

összesen: 2194

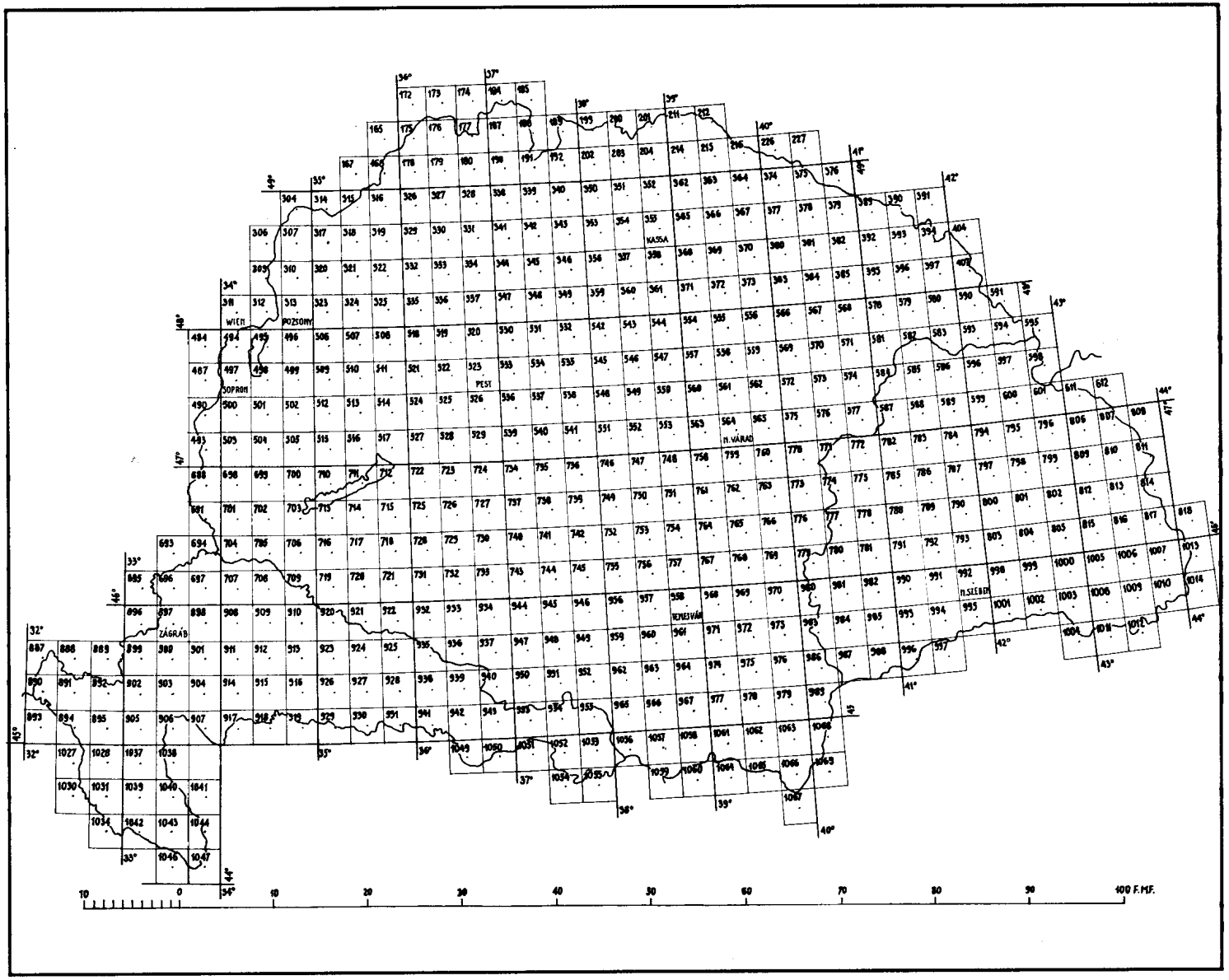
Mivel 2194 nincsen a táblázatban, vesszük az ehhez legközelebbi teljes négyzetszámot, ez 2209, amelynek gyöke 47. Tehát a Budapest–Kolozsvár közötti távolság 47 földrajzi mérföld.

Noha se magyar, se osztrák mérföldmutató táblázat eddig nem került elő, ismeretesek ezek részére a „Rendelvények a magyar postahivatalok számára" c. hivatalos lapban közölt pótlások. Ezek jegyzék alapjában közölték az új hivatalok díjnégyszögszámát. Tulajdonképpen egy ilyen jegyzékről kapott másolat keltette fel érdeklődésemet az itt közölt adatok összegyűjtésére és közzétételére *(5. ábra)*.

Magyar viszonylatban tovább kell kutatni a díjnégyszögek használatát, mert különös érdekességnek számít, hogy az 1909–15 évektől ismeretesek csomagszállító-leveleken olyan magyar ragjegyek, amelyeken mind az osztrák–magyar (belföldi) díjnégyszögszám, mind pedig a német díjnégyzetszám szerepel *(6. ábra)*.

3. ábra Osztrák-magyar díjnégyszög-térkép a belföldi távolságok mérésére

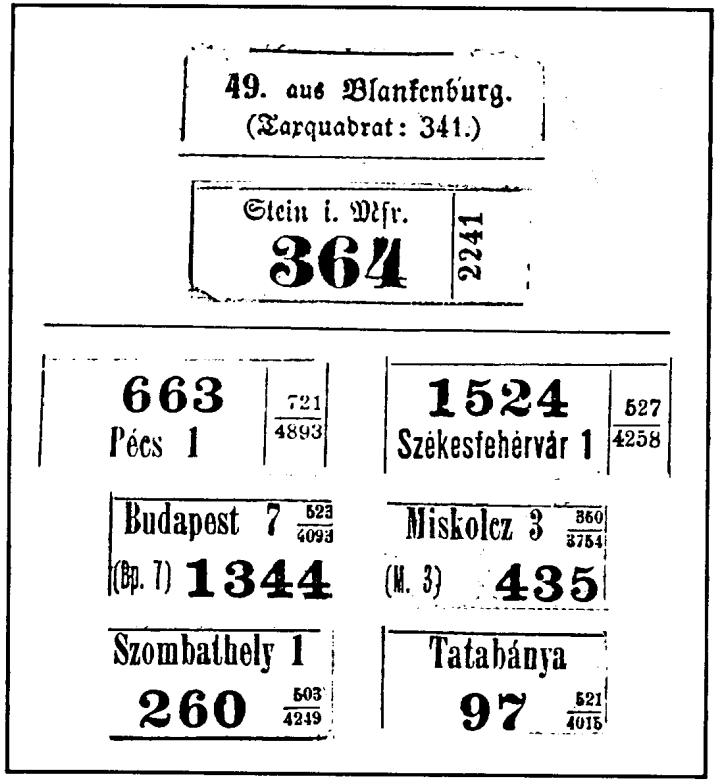

4. ábra Az osztrák-magyar díjnégyszög-térkép Magyarországot fedő részlete

A postahivatal neve Name des Postamtes	Ország, megye vagy kerület Land, Comitat oder Kreis	Belföldi dij terület Inl. Taxfl.	Külföldi dijnégyszög. Ausl. Taxquadrat.	Távolság mint Entfernung wie für	Közlekedik Erhält die Verbindung mittelst		
					a postajárat neme Gattung der Post	honnan von	hova nach
Kömlöd	Komárom	511	4014	Tata	„	Kömlöd	Tata

A postahivatal neve Name des Postamtes	Ország, megye vagy kerület Land, Comitat oder Kreis	Belföldi dij terület Inl. Taxfl.	Külföldi dijnégyszög. Ausl. Taxquadrat.	Távolság mint Entfernung wie für	Közlekedik Erhält die Verbindung mittelst		
					a postajárat neme Gattung der Post	honnan von	hova nach
Kömlöd	Komárom	511	4014	Tata	„	Kömlöd	Tata
Alkenyér	Szászvárosszék	990	4920	Sibot	vaspálya	Arad	Károly-fehérvár
Beczkó	Trencsén	315	3424	Ó-Tura	gyalogküldöncz	Beczkó	Vágujhely
Monostorszeg	Bácz	933	5045	Mohács	küldönczkocsi-posta	Monostor-szeg	Bezdán
*Rovne	Trencsén	175	3178	—	„	Rovne	Predmér
Nyarlókékes	Duboka	577	4198	Magyar-Égregy	„	Nyarló-kékes	Szamos-Ujvár
Mező-Nagy-Csán	Torda	786	4452	Kolos	„	Mező N. Csán	Gyéres
Ráczalmás	Fehérmegye	528	4344	Adony	gyalogposta	R.-Almás	D.-Pentele
Wolica	Gácsország	236	3076	Strÿ	Személyszállitó	Lemberg	Stanisló
Lipica dolna	„	248	3080	Brzezán	küldöncz	Bursztÿn	Brzezan
Jablonica	„	404	3515	Mikuliczÿn	Személyszállitó és levél	Kolomea	Marm.-Sziget
Leutasch	Tirol	434	2637	Seefeld	küldöncz	Leutasch	Seefeld
Gossensass	„	638	4306	Sterzing	„	Gossensass	Pályaudvar
Viehofen	Alsó-Austria	299	3662	St. Pölten	„	Viehofen	St. Pölten
Kronsdorf	Felső-Austria	287	3723	Enns	„	Kornsdorf	Ernsthofen pályaudvar
Neu-Borloven	Határőrvidék	1063	5342	Bosovitz	„	Bosovitz	Mehádia
Čestin	Csehország	123	2967	Zbraslawitz	„	Čestin	Kohljanovitz
Dimokur	„	36	2753	Podiebrad	Malle	Kolin	Jičin
Elbenitz	„	268	3344	Kalsching	küldöncz	Elbenitz	Nettolitz
Kosel	„	20	2672	Laun	„	Teplitz	Laun
Krinecz	„	33	2753	Liban	„	Krinec	Lautschin
Leskau	„	100	2897	Plan	„	Leskau	Černoschin
Moravan	„	134	2853	Chrudim	„	Hrochow-teinitz	Morawan pályaudvar
Rabenstein	„	13	2841	Manetin	„	Rabenstein	Manetin
Ronow	„	133	2909	Časlau	„	Ronov	Časlau
Wopořan	„	127	3158	Bernarditz	„	Tabor	Bernarditz
Zamrsk	„	135	2854	Hohenmauth	„	Zamrsk	pályaudv.
Bergstadtel-Ratibořitz	„	128	3097	Cheynow	„	Bergstadtel Ratibořitz	Tabor
Borohradek	„	46	2854	Adlerkosteletz	„	Borohradek	Zamrsk

5. ábra Az 1869-es évfolyamú „Rendelvények a magyar posta hivatalok számára" egyik oldala és részlete

6. ábra Fent német csomagragjegyek a kétféle egyleti díjnégyzet-hálózat számmal. Lent az osztrák-magyar és az egyleti díjnégyzetszámot viselő magyar ragjegyek három különböző típusa (Glatz István gyűjteménye)

Az egyleti díjnégyzet-térkép

A múlt század közepén Németország sok kis államból állott. Ezek postaszolgálatát részben a *Thurn és Taxis* postaszervezet, másrészt önálló állami postaszervek látták el.

Európa gazdasági fejlődése indokolta, hogy létesüljön egy egységes postaszervezet. Poroszország és Ausztria kezdeményezésére 1847-ben Drezdában összeültek a kis német államok a postaviszonyok megtárgyalására.

Az 1848-as politikai helyzet elodázta a szervezet megalapítását, ami csak 1850. április 6-án történt meg Berlinben a „Német–Osztrák Postaegylet" létrehozásával. Az új szervezet érdeklődést keltett a német államok között, többek csatlakozásával 1851. december 5-én Berlinben megújították a szerződést. Itt csupán a távolságmérésre vonatkozó adatokat közlöm.

A kocsipostai viteldíjak számításánál megegyeztek a szerződő felek abban, hogy 20 mérföldnyi távolságon belül a hivatalok közötti távolságot légvonalban kell mérni, mindazon esetben, ha ezen vonal nem metszi egy harmadik ország területét (amely nem volt szerződő fél). A 20 mérföldnél távolabb fekvő hivatalok között, valamint olyanok között, amelyek egyenes vonalú mérése harmadik ország területét metszette, az erre kijelölt határátlépő állomásokon át kellett mérni. Megjegyzendő ehhez, hogy akkor még nem létezett német díjnégyzet-hálózat (11).

Az 1855-ben Bécsben tartott konferencia után a Münchenben 1857. február 26-án kötött (hatályba lépett 1858. január 1-jén) postaszerződésben említik először a díjnégyzetet (11).

A pótszerződés értelmében a kocsiposta-forgalomban az indítási és érkezési hivatalok közötti távolságot *egyenes vonalban* kell mérni, tekintet nélkül a határvonalakra. 20 mérföldnyi távolságig a hivatalok közötti távolságot közvetlenül mérik (erre volt táblázat). Nagyobb távolságok mérése a 4x4 földrajzi mérföldes díjnégyzetek középpontjától középpontjáig eszközölendő. Minden ily négyzet területén fekvő hivatal távolsága a középpont távolságával számítandó. A négyzet oldalvonalain fekvő hivatalok az ettől keletre, délre, vagy délkeletre fekvő szomszédos négyzethez számítandók. Az egyleti területen átmenő, vagy onnan ki- és bemenő szállítmányok részére az illető államokkal kötött szerződésekben kijelölt határátlépési hivatalok voltak mérendők a távolságok számításában (11).

A szóbanforgó díjnégyzet-hálózat, amely az osztrák hálózattól eltérően egy derékszögű hálózat volt, szükségessé tette egy alaptérkép szerkesztését. E térkép 1858-ban a bécsi postajárati irodában készült el, amely ezt a jövőben azsúrozta (12). Az eredeti térkép valószínűleg elpusztult. A postajárati hivatal minden postahivatal részére kiadott egy táblázatot a 20 mérföldön belül fekvő hivatalokról, valamint egy távolsági mutatót, amelynek segítségével az egyleti díjnégyzet-térkép minden négyzetének közepéig a földrajzi mérföldekben mért távolság és a díjöv száma kiolvasható volt (13).

A díjnégyzet-térkép használati időszakában több változás történt a térkép által fedett területen, országrészek ideoda csatolása következtében. Mindez magyar szempontból nem érdekes.

Guzman említi 1862-ben, hogy „A díjtételek a feladó helynek a leadóhelyig levő 4 mérföldet magában foglaló arányzati tételekre (Progression Satz) osztott távolságok szerint szabályoztatnak". Továbbá említi a minden postahivatalnál létező „egyesületi mértföld mutatót" is (14).

Cassinelli (15) részletesebben foglalkozik a már fent említett előírásoknál a kocsiposta-intézménynél használatos távolságmérési szabályokkal.

Az 1866-os osztrák–porosz háborúban Ausztria vereséget szenvedett és ennek következményeként kénytelen volt kilépni a német közösségből. Poroszország vezetésével röviden tárgyalások kezdődtek az „Északnémet Szövetség" (Norddeutschen Bund) megalakítására. 22 állam részvételével 1867. április 16-án elfogadták a szövetségi alkotmányt, amely 1867. június 7-én lépett életbe (11).

A szövetség postaügyeinek vezetése, így a külfölddel kötendő postaszerződések joga a porosz koronára hárult. 1867. november 4-én 1868. január 1-jei hatállyal új postatörvényt alkottak, amely a kocsiposta számára behozott egy 17 díjöves viteldíjrendszert (11).

1867. november 23-án a korábbi, 1860. augusztus 18-án kötött szerződés felmondása után új szerződést kötöttek.

„Postaszerződés Ausztria–Magyarország egyrészről, az Északnémet-Szövetség, Bajorország, Württemberg és Báden

Nagyhercegség másrészről, tekintetbevéve a Berlinben kötött zárójegyzőkönyvet. 1867. november 23." Ez volt a szerződés címe.

6. cikkelye így szólt:

„Távolság mérték.

A forgalomban az egyes postaterületek közötti távolságok kizárólagosan a földrajzi mérföldek, az egyenlítői fok 15-öd részével méretnek.

A viteldíjak meghatározásának alapjául szolgáló távolságok meghatározására a teljes postaterület 2 mérföld oldalnyi díjnégyzetekre lesz felosztva. Az egyik négyzet diagonálisának a keresztező pontjától a másik négyzetéig képezi azon távolságot, amely a küldemények viteldíjmegszabására mértékadó az illető postaintézettől a többi négyzetekig. A négyzet oldalvonalain fekvő postahelységek a keletre, délre vagy délkeleti irányban határos négyzethez lesznek számítva."

A mérföldek törtrészeit nem veszik számításba.

A korábbi 4x4 mérföldes hálózat 2x2 mérföldre finomítása, valamint az osztrák–magyar postaterület (amely német részről külföldnek tekintetett) kiválása a négyzethálózat új számozását követelte. E számozás Kelet-Poroszországban kezdődött és nyugat-kelet irányban haladt a német területen a 2640-es négyzetig. Az osztrák–magyar postaterület számozása a 2644-es négyzettel kezdődött (11). *(7. ábra)*

Az 1867. május 1-jén önállóvá vált magyar posta nem volt külön képviselve Berlinben a novemberi tárgyalásokon, mert az Osztrák–Magyar Vámszövetség, amely ezt lehetővé tette volna, csak 1868. január 1-jén lépett életbe. A „Rendelvények a magyar postahivatalok számára" c. hivatalos közlöny 1868. március 20-án megjelent 7. számában közölte a 3799/997. sz. rendeletet: "A mérföldmutatók kiállítása az észak-német szövetséghez tartozó s délnémetországi államok postahelyei távolságának kiszámíthatása czéljából".

Tekintve, hogy az új egyesületi kocsiposta-tarifa és az ezzel kapcsolatos új díjnégyzetrendszer már 1868. április 1-jén életbe lépett, a postajárati iroda kénytelen volt kitöltetlen mérföldmutatókat szétküldeni a hivataloknak azzal a megbízással, hogy ezeket maguk a hivatalok töltsék ki. A kitöltetlen mérföldmutatókhoz mellékeltek egy távolsági jelzőt, „mely kulcsul szolgál a mérföldmutatóba iktatandó távolsági szám kipuhatolására".

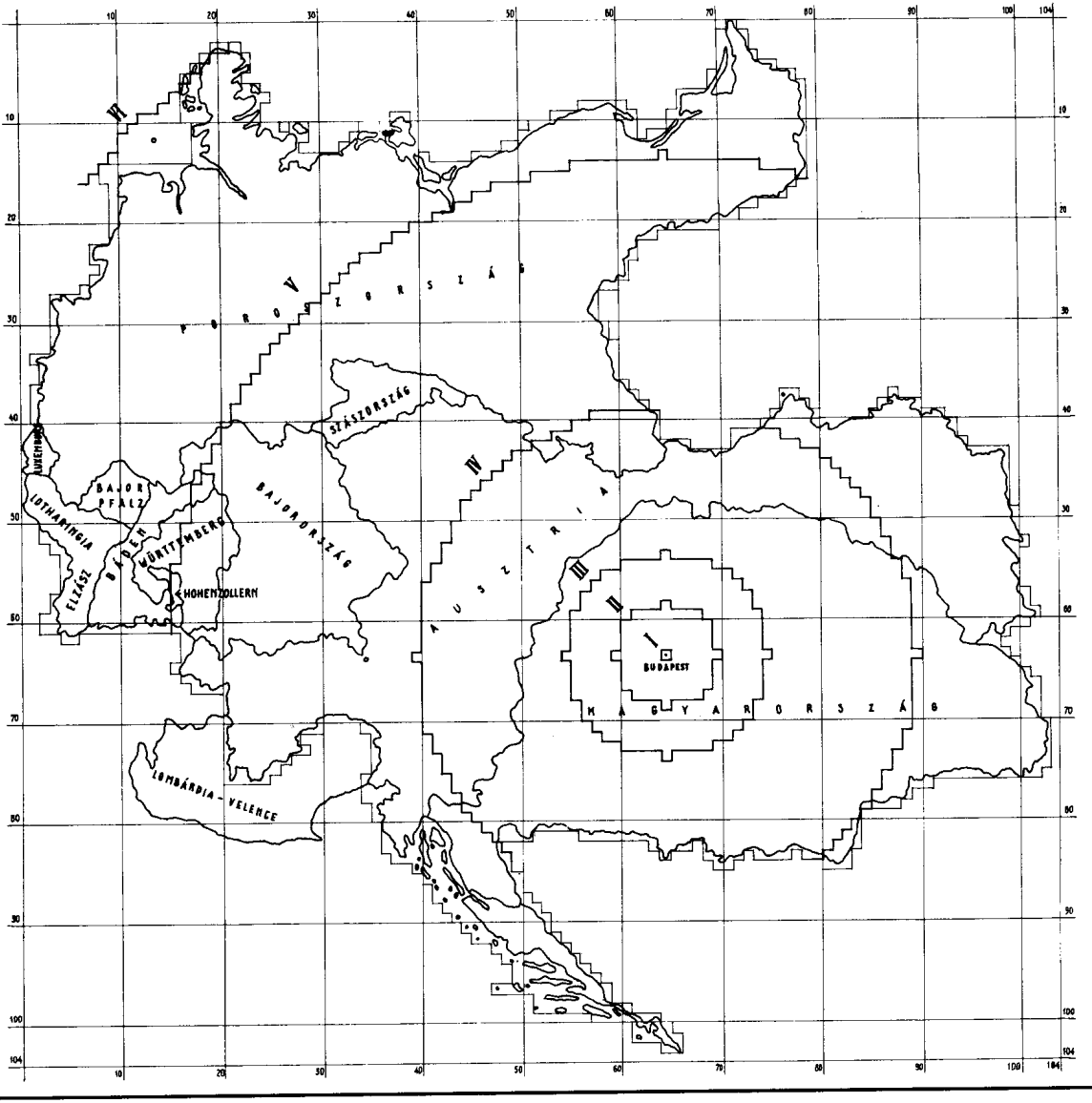
A továbbiakban a rendelet útmutatást ad a távolsági jelző használatára, sőt bemutat egy példát is. Ebből arra lehet következtetni, hogy a távolsági jelző megadta a díjnégyzetek koordinátáit és ezek alapján Pitagorasz tételével lehetséges volt a feladó hivataltól a fogadó hivatalig a távolság kiszámítása. Ez az Osztrák–Német Egylet, majd az Északnémet Egylet derékszögű rendszerében aránylag egyszerű művelet volt.

Ennek természetes előfeltétele volt a koordinátarendszer tengelyeinek és minden postahivatal ordinátájának és abszcisszájának megadása jegyzék alakjában.

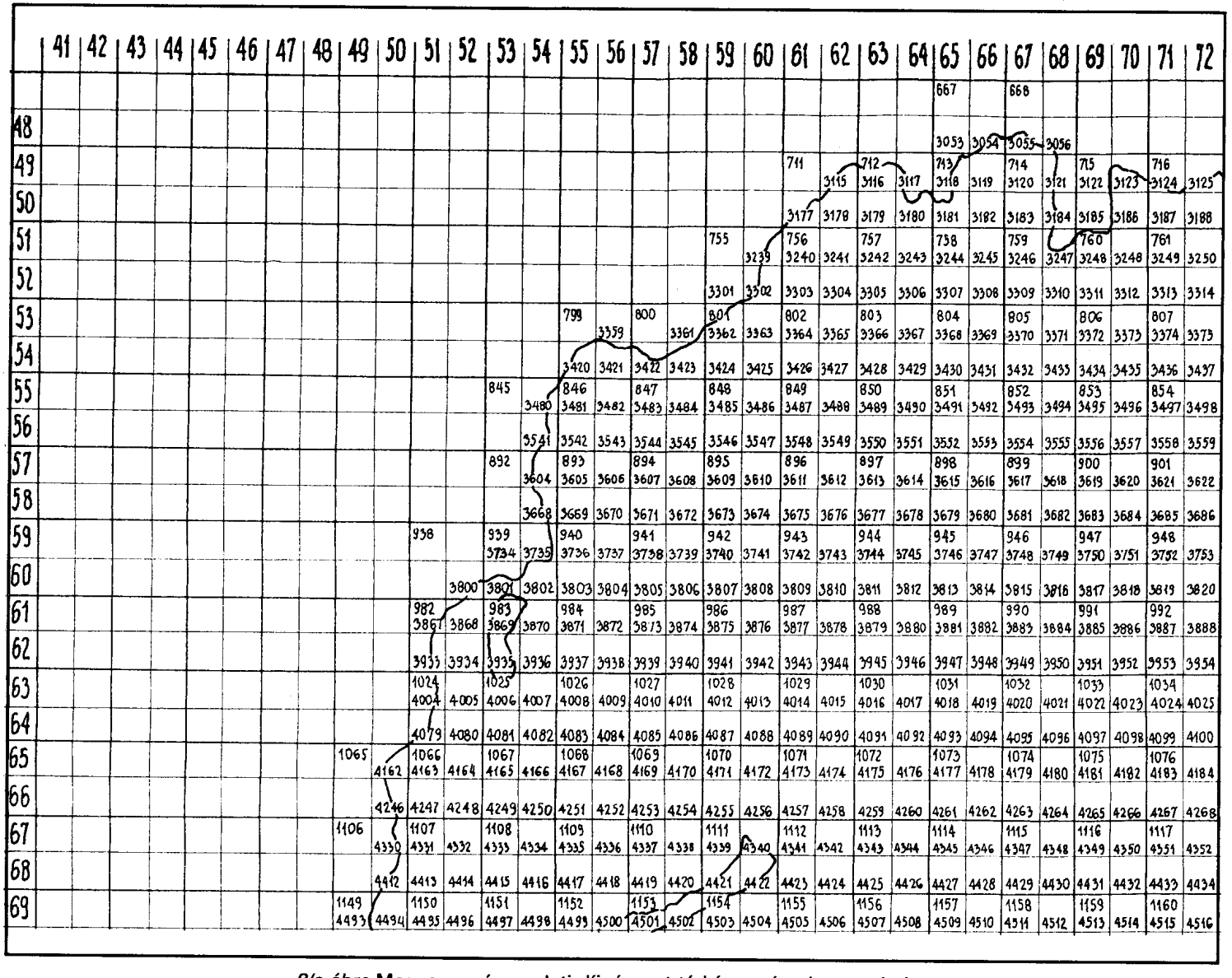
Münzberg (11) említi, hogy a kor posta- és távirda-kézikönyvei a hivatalok, kereskedők, szállítók részére tartalmaztak ily jegyzékeket. Könyvében bemutat egy részletet a „Verzeichnisses aller Postorte Deutschlands und Oesterreichs" (Németország és Ausztria összes postahelyeinek jegyzéke) c. kiadványból, amely kb. 11000 helység adatait tartalmazta.

Az egyleti térkép Magyarországot fedő részlege *(8/a–d ábra)* és az alanti rekonstruált táblázat jobban érthetővé teszi a távolságok kiszámítását.

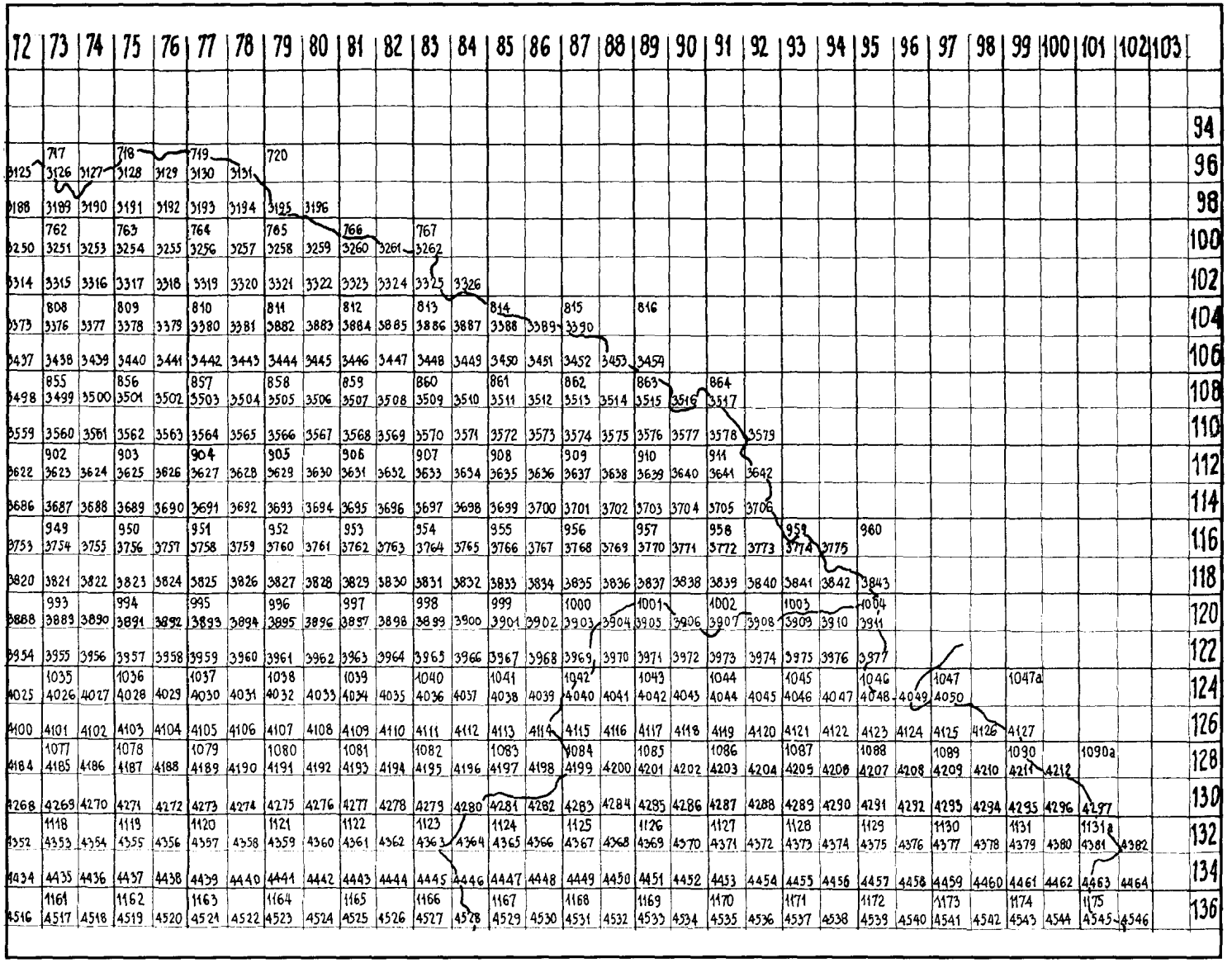
Postaintézet neve	Díjnégyzet-szám	Távolságmérték I.	Távolságmérték II.
Abaúj–Szántó	3625	112	56
Abony	4266	130	66
Abrudbánya	4766	142	34
Ács	3942	122	86
Ada	5051	150	64
Adony	4260	130	78
Agnethlen	4851	144	18
Agram	5029	150	108
Alba	4258	130	82
Al-Csill	4685	140	44
Alcsuth	4091	126	80
Allibunar	5336	160	54
Allios	4910	146	50
Almás (Bács)	4899	146	72
Álmosd	4032	124	48
Alpár	4432	134	66
Alsó-Csernáton	4858	144	4

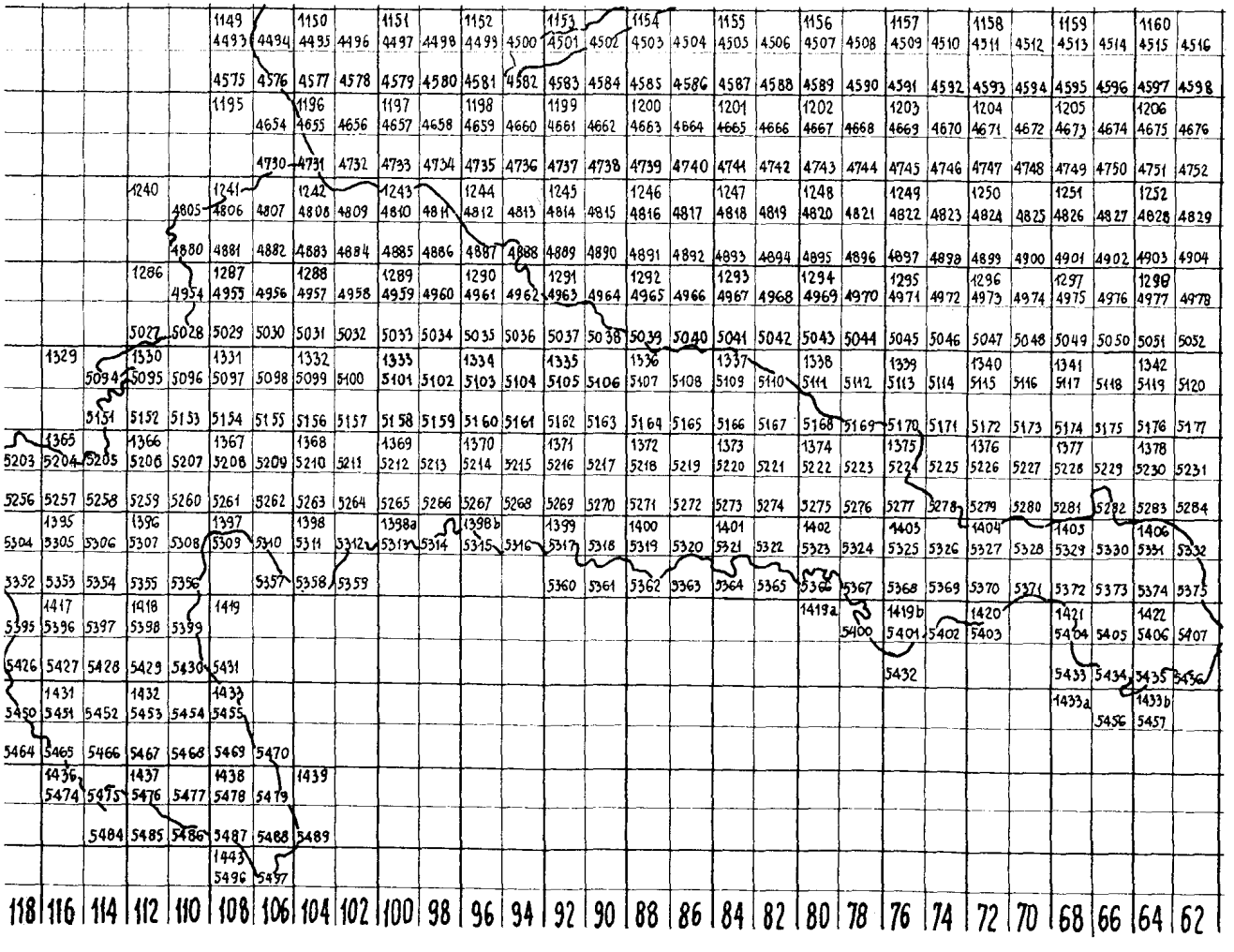
7. ábra Az egyleti díjövtérkép

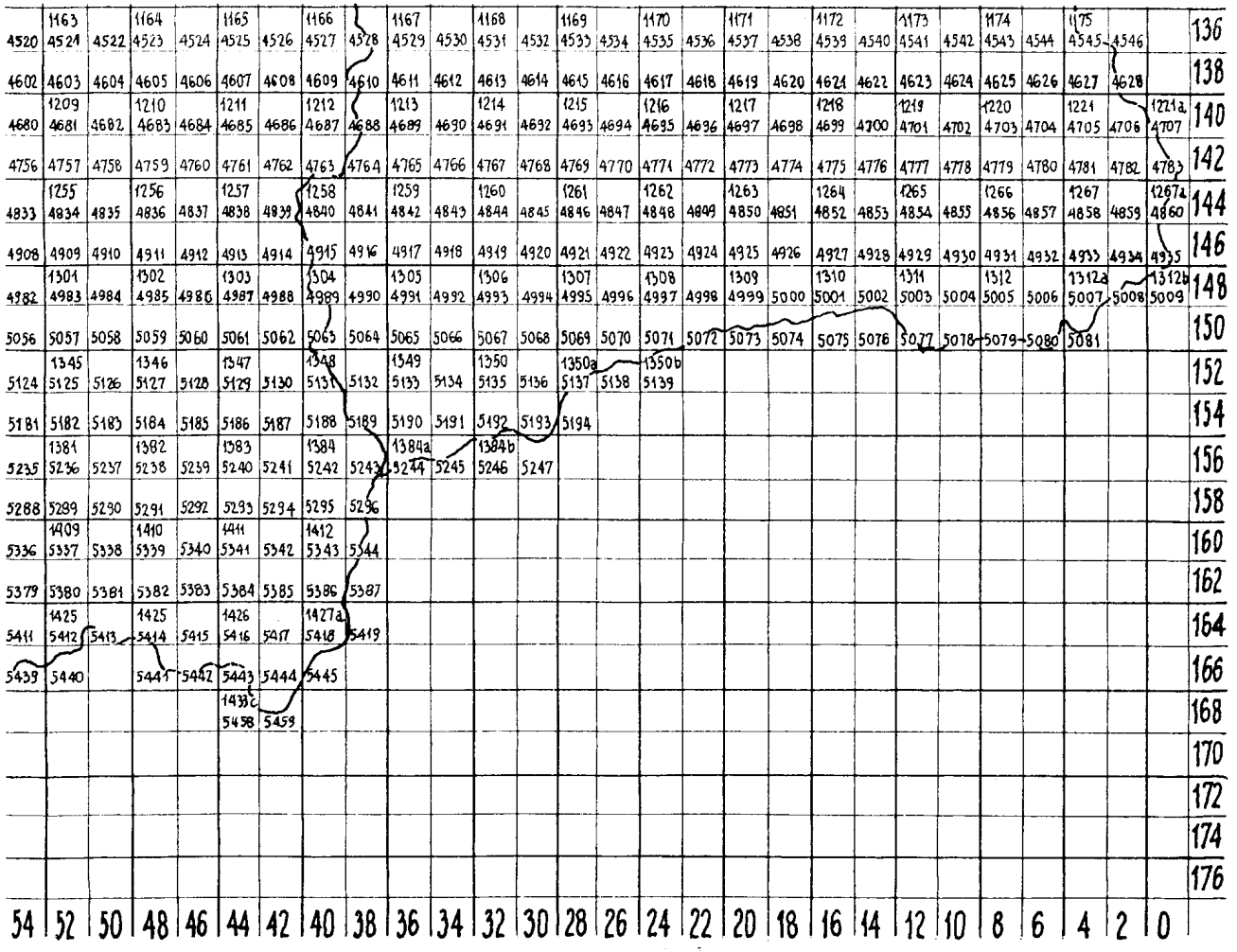
8/a ábra Magyarország egyleti díjnégyzet-térképe – északnyugati rész

8/b ábra Magyarország egyleti díjnégyzet-térképe – északkeleti rész

8/c ábra Magyarország egyleti díjnégyzet-térképe – délnyugati rész

8/d ábra Magyarország egyleti díjnégyzet-térképe – délkeleti rész

A táblázatban az I. rovat a díjnégyzetnek a vízszintes tengelytől mért távolságát adja mérföldekben, míg a II. rovat a függőlegestől mértet, jobbról balra menő irányban.

Ha megismételjük az osztrák–magyar térkép alapján végzett Budapest (díjnégyzet 4093) és Kolozsvár (díjnégyzet 4450) közötti távolság kiszámítását, eredményül 49 mérföldet kapunk a korábbi 47 helyett. A különbség abból ered, hogy a távolságokat nem pontosan a helységek között mértük, hanem az azokat képviselő díjnégyszögek, illetve díjnégyzetek közepétől közepéig.

1874. január 1-jén Németország áttért a kocsiposta-intézménynél egy hat díjöves viteldíjrendszerre. Ezt egyidejűleg bevezették Ausztriában és Magyarországon is, nálunk, mint az 1873. évi I. tc. 50. §-át (közös postaterület).

Ez idő tájt a postai kézikönyvek a német–osztrák–magyar postaterület térképére használatos koordinátarendszer 0-pontját már a térkép bal felső sarkába helyezték, onnan balra és lefelé számolták a sorokat és az oszlopokat. Vigyázat, itt a négyzetek (2x2 mf) számáról van szó és nem mérföldekről!

A német postaterületre kiadtak egy hivatalos névjegyzéket, amely az új rendszerben ABC-sorrendben és „balról", ill. „felülről" számítva adta meg a keresett helység helyét a térképen. Minden hivatal berajzolta a saját földrajzi helyzetéből kiindulva a díjöveket és így a térképből közvetlenül leolvashatták a díjöv számát, ennek megfelelően a viteldíjat is *(7. ábra)*.

Paulay az 1878-as kézikönyvében (17) a 249. §-ban foglalkozik a mérföldmutatók kiegészítésével.

„A belföldi mérföldmutatók egyszerűen a P.R.T. szerint töltendők ki. A német szövetség területét képező helyek közti távolság kiszámítására külön mérföldmutatók vannak, ezek kitöltése szintén a P.R.T. szerint, az ahhoz készített jelző segítségével történik. E jelző függélyes és vízszintes rovatvonalai által képző sarokösszegben van a keresett távolság mérföldszáma. A mérföldszámok a mérföldmutató fehér czímlapjának hátoldalán látható jegyzék szerint alakítandó fokozati tételek szerint beírandók. E szerint az 1043 díjnégyszög mérföldje 133 fokozati tétele 15." (?) (Megfejtés: Paulay könyvét a beregmegyei Bátyuban írta, onnan volt az 1043-as díjnégyzet 133 mérföldre!)

Magyarország és Németország között a német díjnégyzethálózat az 1916. október 1-jén életbe lépő új postaszerződéssel lezárult.

A távirda díjövrendszere és díjnégyszög-térképe

A távirda múlt századbeli fejlődéséről adatokkal szolgál a Monográfia (III. kötet 519–526. oldalak), ezért itt csak a viteldíjszabás elvi változásaira kívánok rámutatni.

Amikor az osztrák Cs. K. Kereskedelemügyi Minisztérium 1849. október 14-én engedélyezte az ez időpontban kiépített 10 állomás között a magántáviratok közvetítését, minden vonalra egy-egy külön tarifát szabtak meg. Bécs és Pozsony között egy 25 szavas nappali távirat közvetítési díja 5 forint volt, és ehhez további 24 krajcár kézbesítési díj járult.

1850. február 6-án az állomások egymás közti távolságától eltekintve bevezették a fix tarifarendszert, így egy 20 szavas tarifa bárhová 2 forint 29 krajcár egységdíjba került.

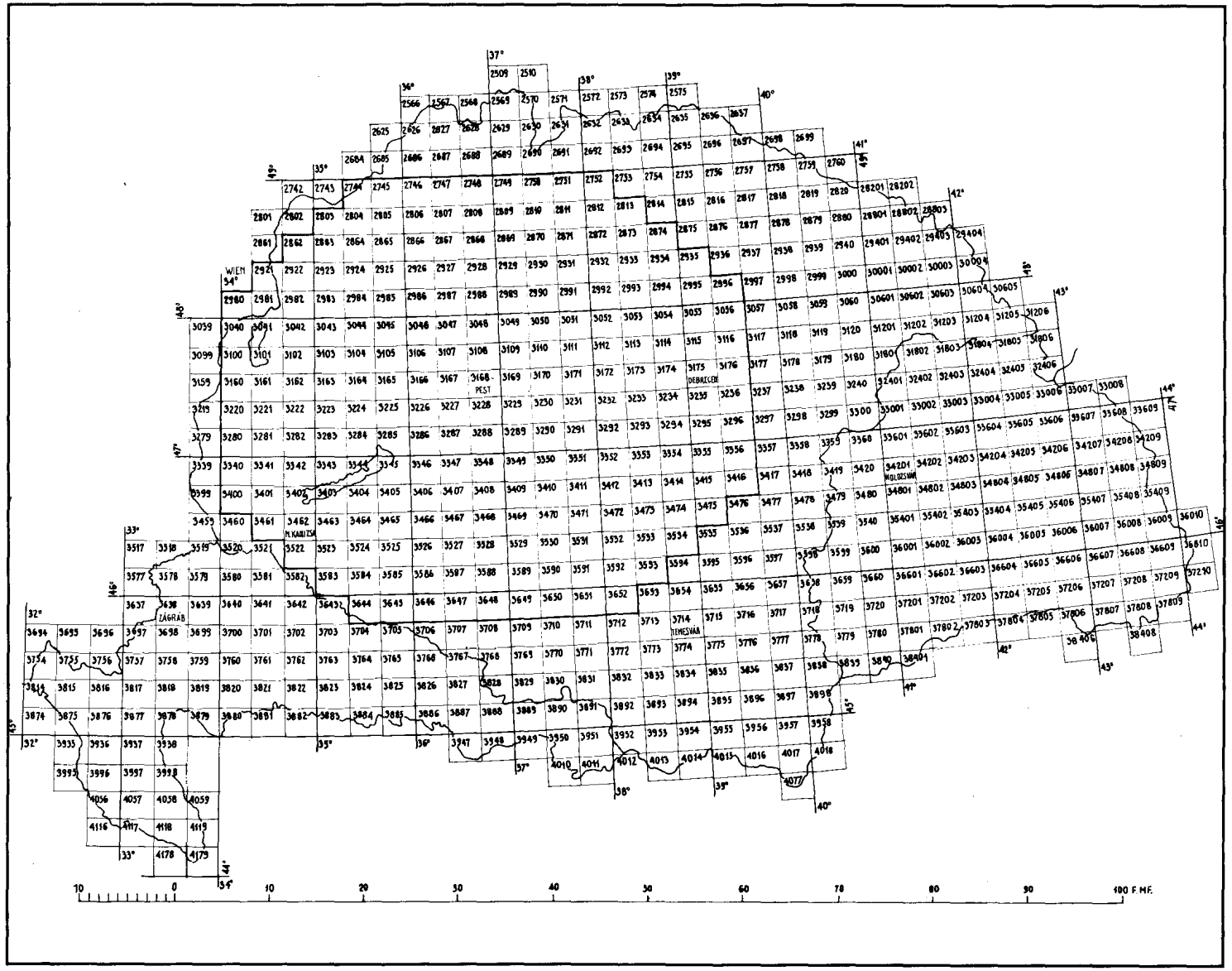
A Német–Osztrák Távirda Egylet megalakulása alkalmával 1850. október 1-jén új tarifarendszer lépett életbe. Eszerint egy 20 szavas távirat díja 10 mérföldig 1 forint, majd minden további 5 mérföldenként további 1 forint volt.

Kezdetben a távolságot a vonal hosszával számították, de később áttértek a légvonalbeli távolság mérésére egy erre a célra szerkesztett díjnégyszög-térkép alapján.

A nemzetközi távíró kapcsolatokat számos államszerződés szabályozta, s mint köztudomású, ilyeneket a kiegyezés után a magyar törvényhozás is törvénybe iktatott. Így került a magyar törvények közé az „1870. évi I. t.c. az Észak-Német Szövetség–, Bajorország–, Württemberg–, Báden–, és Hollandiával 1868. october 25-én kötött távirdai egyezményről." címmel (18).

A törvény 5. cikkének témába vágó szövege így hangzik:

„Az egyleti sürgönyzésért járó szállítási díjak meghatározása céljából, a magas szerződő felek összes távirdaterülete négyszögű térekre osztatik. E térek úgy képeztetnek, hogy minden szélességi fok 5, minden hosszúsági fok 3 egyenlő részre osztatik, s az osztási pontokon át dél- s párhuzamos körök vonatnak, mi által fokonkint 15–15 négyszög támad, melyek díjazási négyszögeknek (Taxquadrate) neveztetnek."

9. ábra Magyarország távirdai díjnégyszög-térképe

Szintén érdekes a 6. cikk, amely viteldíj szempontjából két zónára osztja fel az egyleti területet. E határvonal meghatározása így szól: „... valamint akkor is, ha a szállítás ezek (a díjnégyszögben levők. Sz.) és oly állomások közt történik, amelyek az állomás díjazási négyszögét körülfogó 8 legközelebbi négyszög-sorban (díjazási négyzet, Taxviereck-ben) feküsznek azon 40 négyszög kihagyásával, melyek ezen díjnégyzetbe beírt körön kívül esnek."

Mivel távirdai díjnégyszög-térkép ez ideig irattárakból nem került elő, magam szerkesztettem meg a *9. sz. ábrán* bemutatott térképet egyrészt a fent ismertetett rendszer, másrészt a „Postai Rendeletek Tára" 1871. évi 13. számának melléklete alapján. E melléklet közölte jegyzék alakjában mindazon helyeket az Osztrák–Magyar Monarchia határain belül, ahol állami távirdák működtek. Ugyancsak közölte a jegyzék az állomások díjnégyszögszámát.

A Magyarország területét fedő részlegből következtetni lehet a nem ismert eredeti térkép beosztására.

Vízszintes irányban a díjnégyszögek száma 60-as csoportokban ismétlődik. Ez megfelel 20 hosszúsági foknyi távolságnak, a Ferro-tól számított 21. és 41. fok közti térnek. Így nyugaton a hálózat fedte Hollandia területét.

1854-ben, a krími háború idején Ausztria meghosszabbította a már Lembergig kiépített vonalat Csernovicig, úgyszintén kiépítette a Temesvár–Nagyszeben–Brassó vonalat a határig, majd onnan tovább Bukarestig. 1854. szeptember 2-án nyitották meg a brassói hivatalt.

E két keleti irányú terjeszkedés szükségessé tette a díjnégyszög-hálózat bővítését. Ezt érdekes módon oldották meg: a keleti peremen a 60-nal osztható díjnégyszögszámok után még egy számjegyet fűztek; pl. a 3600 számtól keleti irányban a 36001, 36002 stb. díjnégyszögek sorakoztak.

Az eredeti térkép észak–déli irányban valószínűleg a 42. és 58. északi szélességi körök közti területet fedte.

Érdekes a zónahatár (díjöv) meghatározása: 8+1+8, vagyis 17 díjnégyszög oldalú díjazási „négyzet", amelynek minden sarkán 10–10 díjnégyszög le lett vágva. A kételkedő olvasó maga ellenőrizheti 8,5 cm távolságot körzőbe véve és centiméter beosztású négyzetes papírra egy negyedkört felrajzolva, hogy a nagy négyzet sarkában van 10 olyan 1x1 cm oldalú kis négyzet, amelyet a körvonal nem érint. Mivel a díjnégyszögek trapézalakúak voltak, az előző szerkesztés beírt kör helyett egy eltorzult ellipszist ad. Ebből következik, hogy az I. díjöv határa a feladó állomástól észak–dél irányban 25 mérföldre, kelet–nyugati irányban Magyarország területén kb. 28 mérföldre volt.

Befejezés

Remélem, hogy e tanulmány alapvető lehet továbbbi postatörténeti kutatásokhoz és hozzájárul a kocsipostai viteldíjak jobb megértéséhez.

Szeretnék mindazoknak köszönetet mondani segítségükért, akik a forrásanyag felkutatásában segítségemre voltak. Elsősorban *Dr. Christine Kainz*nak, a bécsi Postamúzeum vezetőjének, *Gary S. Ryan* úrnak a P.R.T.-ről készített másolatokért, hiszen ezek ismerete nélkül nem találtam volna rá a témára. Köszönet a bécsi *Technikai Múzeum*nak, az irattáraknak, a nemzeti könyvtárnak, a frankfurti postamúzeumnak, a müncheni filatéliai könyvtárnak.

Irodalomjegyzék:

(1) Benczédy 'Sigmond: Magyarország' és Erdély Nagy-Fejedelemség' Postaintézete. Kassa 1840.
(2) Csendes László: Térképhistória. Budapest–Dabas 1980.
(3) P.R.T. 1876. 2. sz. és VOB 1875. 385. o.
(4) Udvari Kamara 1835. április 6-án kelt 12631–507. sz. rendelete.
(5) Oesterreichische Post-Biographie VIII. Franz Freiherr Nell von Nellenburg. Wien 1915.
(6) Allgemeine Hofkammer 35.181/1535 és 51.079/2234-1835 sz. alatt.
(7) Dr. R. Wurth: Die Tax-Regelung der österreichischen-bayerischen Convention 1842. Sammlerdienst 19/1979. 1467. o.
(8) Franciaországban XIII. Lajos király 1634. július 1-jén hozott rendelete előírta, hogy a fő délkör – a 0-meridián – Ferro szigetén haladjon át. Ausztria ezt a rendeletet használta a múlt századbeli térképein. Ma a Greenwichen átmenő használatos. A Magyar Bélyeggyűjtők Háza a Ferro-tól számított 36^0 45' a Greenwichtől számított 19^0 5' keleti hosszúságon áll.

(9) Circular-Verordnunger der k. k. Post- und Telegraphen Direction für Böhmen. 1849. Nr. 13. Prag.
(10) Verzeichniss der Post- und Telegraphen-Aemter, ferner der Eisenbahn- und Dampschiff-Stacionen in Oesterreich-Ungarn und is Bosnien-Herzegowina. Verfasst in Post-Cours-Bureau des. k. k. Handels-ministeriums.
Geschlossen mit 31. Mai 1894.
(11) Werner Münzberg: Taxquadrat und Gebührenfeld 1857–1964. Offenbach am Main 1969.
(12) Postvereins Vermessungskarte.
(13) Tabelle zu Ermittelung der Porto-Progressions Sätze von und nach jedem Taxfelde der Postvereins-Vermessungskarte.
(14) Guzman Dénes: Magyar Posta-Zsebkönyv. Pest 1862. 152. o.
(15) Adalbert Cassinelli: Der ausübende Staats-Postdienst in Oesterreich. Bruck a.M. 1866. 206. és 251. o.
(16) Neumann: V. Recueil. 292. o.
(17) Paulay J. Zs. Postaügyi Rendtartás, Bátyu/Ungvár 1878.
(18) 1870. Törvények Gyűjteménye 2–12. o.

A Mabéosz Hagyományos, Postatörténeti és Díjjegyes Szakosztálya 1988. január 27-én tartott ülésén megtárgyalta és 1988. március 30-i ülésén véglegesített szöveggel elfogadta az alábbi állásfoglalást:

„Az 1867-es bélyegkiadás az első magyar bélyegkibocsátás"

Indoklás

A kiadás létrejöttének körülményeit és az ebből levonható következtetéseket a kutatók már publikálták, a legnevesebb európai bélyegkatalógusok is ennek megfelelően sorolják be ezeket a bélyegeket. Mindezek alapján indokolt, hogy a magyar bélyeggyűjtők szervezete hivatalosan is állást foglaljon ezen fontos kérdésben, mert ennek hiányában mind bel-, mind pedig külföldön hivatalos szervek és a gyűjtők körében bizonytalanság mutatkozik a kiadás jellegét illetően.

Az egyesített szakosztály ennek kapcsán rámutat, hogy abból a nem vitás tényből, hogy a Magyar Posta 1867. május 1-jén szuverénné vált, az következik, hogy területén egyedül és kizárólagosan volt jogosult bélyeget kibocsátani. Ennek pedig egyenes következménye az is, hogy az általa forgalomba bocsátott értékjegy magyar bélyegnek minősül. Nem változtat ezen a tényen az, hogy az osztrák postaigazgatás külön rendelettel saját területén ugyanilyen bélyegeket hozott forgalomba. Ez utóbbi bélyegek természetesen osztrák bélyegeknek minősülnek.

Az 1867-es bélyegkiadás tehát egymástól független osztrák, illetve magyar kiadásnak minősül és mindkét országnál katalogizálandó. Ennek megfelelően egyben ezen kiadásnak a magyar postaigazgatás által forgalomba hozott bélyegei minősülnek az első magyar bélyegeknek, a kiadás pedig az első magyar bélyegkibocsátásnak.

A Hagyományos, Postatörténeti és Díjjegyes Szakosztály részéről

Bér Andor *dr. Simády Béla* *Visnyovszki Gábor*
társelnökök

Az 1918. évi „REPÜLŐ POSTA" előzményei és története
I. rész

Az első magyar polgári légiposta 70. évfordulójára

NAGY FERENC (BUDAPEST)

Bevezető

Ha egy bélyeggyűjtő csak „katalógus-gyűjteményt" épít, a „REPÜLŐ POSTA" felirattal felülnyomott *Parlamentes* bélyegpár számára csak két albumhelyet jelez, azzal az elvárással, hogy a felülnyomat eredeti és a bélyegek minősége megfelelő legyen. Sajnos gyűjtőink jó része nem lépi túl ezt a küszöböt, pedig e két bélyeg valójában a magyar polgári légiposta megindulásának szimbóluma. Történetük, s nem utolsó sorban használatuk története a vérbeli filatelistákat nem hagyja közömbösen. *A Magyar Bélyegek Monográfiája* IV. kötetének 245–251. oldalain közölt adatokból megtudhatjuk, hogy a felülnyomott 70 ezer bélyegpárból küldeményeken az 1 K 50 filléres értéknek csak mintegy *tizedrészét*, a 4 K 50 filléres bélyegnek pedig *2%-nál is kevesebbet* kitevő mennyiségét használták fel. Ebből következik, hogy a bélyegek a gyűjteményekben leggyakrabban *használatlanul* fordulnak elő. A világon szerteszét szóródott postai küldemények becsült száma egy-két ezer lehet, ezekért a légipostát gyűjtők esetenként kemény csatározásokat folytatnak, így kínálati piacról nem beszélhetünk. A *használt* bélyegeket gyűjtők birtokában lehet ugyan csekély számú ténylegesen használt példány, amit eredeti légipostai küldeményről áztattak le, ám a „használt" példányok zöme nagy valószínűséggel szívességi bélyegzésű. (Ma már kevesebben áztatják le a bélyegeket a régebbi levelekről, mint a húszas években, de a légipostai leveleket már akkor is becsben tartották.)

A fentieket végiggondolva egyértelmű, hogy a használt bélyegek – különösen a 4 K 50 filléres – értékesebbek, mint a használatlanok. Sajnos az árjegyzékek ezt csak kevéssé tükrözték, és a levélen használt bélyegeket sem értékelték sokkal többre a használatlan példányoknál. Alapjában véve ennek nem is volt jelentősége, hiszen a piac nem hemzsegett az ilyen levelektől. Ez a szemlélet mégis – sok más értékünkhöz hasonlóan – devalválta a *valójában sokkal értékesebb* objektumokat. E sorok írója a magyar légipostai objektumok között is legkedvesebb területeként gyűjti az 1918. évi REPÜLŐ POSTA párral bérmentesített küldeményeket, és hosszú évtizedek gyűjtői munkája nyomán megtanulta azokat becsülni. Ennek a tanulmánynak az elsődleges célja, hogy a kedveltnek ugyan rendkívül kedvelt, de az utóbbi évtizedek szakirodalmában eléggé mostoha helyet elfoglaló légipostagyűjtés egyik legérdekesebb területére ráirányítsa a figyelmet, és átadja azokat a tapasztalatokat, amit a szerző gyűjtői munkája során szerzett és mások számára is hasznosíthatónak tart.

Mielőtt a kiadással és a bélyegek felhasználásával foglalkoznánk, szükséges megismerni az előzményeket, a légiposta megindulását megelőző események történetét.

Az első magyar polgári légiposta előzményei

Az első világháború hadszínterein a cári Oroszország és az Osztrák–Magyar Monarchia ellenségként állt egymással szemben. Az értelmetlen háború rengeteg szenvedést és megpróbáltatást zúdított az abban részt vevő népekre, döntést mégsem tudtak elérni a szembenálló hatalmak. A nagy októberi szocialista forradalom győzelme után a Bolsevik Párt – még áldozatok árán is – az azonnali békekötésre törekedett. A fiatal szovjet állam 1917. dec. 22-én *Breszt-Litovszk*ban bé-

ketárgyalásokat kezdett a központi hatalmakkal, amelynek eredményeként 1918. február 18-án aláírták a fegyverszünetet, majd március 3-án megkötötték a különbékét. A szerződés értelmében önálló állammá vált *Ukrajnát* a központi hatalmak megszállták, kikötve – a végső kimerülés előtt álló gazdasági erőforrások pótlására –, hogy mennyi gabonát, tejet, cukrot, vágóállatot, sőt nyersolajat kell szállítania (az antant hatalmak részére az Egyesült Államokból özönlött a hadianyag és az élelem).

1918. elején megindult a végső versenyfutás a győzelemért. Az Ukrajnát megszálló központi hatalmak főparancsnokságukat *Kievben* állították fel. Azonnal hozzáláttak a katonai közigazgatás megszervezéséhez és a háborús gazdálkodás szempontjából fontos – főleg mezőgazdasági – temékek begyűjtéséhez. A nagy távolság és a rendkívül elhasználódott gördülőanyag a gyors és folyamatos vasúti szállítást megnehezítette. A hadvezetés úgy döntött, hogy Odesszában nagy hajótér összevonásával megindítja a vízi szállítást.

Az események gyors változásai miatt – több fronton egyidejű harcok folytak a Vörös Hadsereg, valamint az intervenciós csapatok, a cári ellenforradalmárok és a megszállók által támogatott ukrán csapatok között – szükség volt az *állandó, megbízható és gyors összeköttetésre*. Ezt az úgynevezett *futár repülőgépek* biztosították, *Bécs* és *Kiev* között. Ezek a gépek eleinte csak katonai, diplomáciai és közigazgatási vonatkozású hivatalos postát szállítottak, de miután beváltották a hozzájuk fűzött reményeket, 1918. március 31-én, húsvét vasárnap reggel megindult *a naponta forduló rendszeres* légijárat *Bécs–Krakkó–Lemberg–Kiev* között, amely már polgári postai küldeményeket is szállított, egyelőre *Lemberg*ig.

A *menetrend* az alábbi volt:

	Oda		Vissza	
Indulás	Aspern	5 ó 30 p (reggel)	Lemberg	10 ó (de.)
Érkezés	Krakkó	9 ó	Krakkó	13 ó
Indulás	Krakkó	9 ó 30 p	Krakkó	13 ó 30 p
Érkezés	Lemberg	12 ó 30 p (délben)	Aspern	15 ó 30 p

A repülés időtartama Bécstől Krakkóig három és fél óra, ugyanennyi Krakkótól Lembergig. Vasúton – gyorsvonaton – a menetidő ugyanezeken a távolságokon kilenc óra, illetve további nyolc óra volt.

Az osztrák repülőposta-kiadás rövid története

Úgy gondolom, érdemes a magyar repülőpostát megelőző osztrák kiadás adatait és történetét dióhéjban összefoglalni. A forgalmi sorozat elkészült, de kiadásra nem került, *eltérő színű* értékeit, az ibolyaszínű 2 koronást, a sárga 3 koronást és a szürke 4 koronást „FLUGPOST" felülnyomattal, a 2 és 3 koronás bélyegeket új értékjelzéssel (1.50 K és 2.50 K) látták el. A repülőpostán küldött levelek díjszabása:

- *rendes (súly szerinti) küldeménydíj* (Leveleknél 20 g-ig 15 Heller, e felett további 20 g-onként 5 H, levelezőlapoknál 8 H (ha díjjegyesek), ill. 10 H. Szeptember 1-jétől a levelek alapdíja 15 H-ről 20 H-re emelkedett, és a levelezőlapok díja egységesen 10 H lett.);
- *közvetítési díj*: 1 korona, amelyet küldeményenként és „FLUGPOST" bélyeggel kellett leróni, végül
- *a repülővel való szállítás díja*, ami **szakaszonként** *(Bécs–Krakkó*, ill. *Krakkó–Lemberg* és viszont) és **20 g-onként** 1.50 K volt.

A fentiek szerint egy 20 g-nál nem nehezebb levélre Bécs–Krakkó között 15 H értékű postabélyeget és a 2.50 K-s „FLUGPOST" bélyeget, Bécs-Lemberg viszonylatban ez utóbbi helyett 4 K értékű „FLUGPOST" bélyeget kellett ragasztani. A súlyosabb leveleket megfelelő számú 1.50 K-s bélyeggel kellett kiegészíteni (ilyen esetben természetesen a normál alapdíj is nőtt).

A repülőpostán feladott küldeményeket a felvételkor a főpostahivatalok bélyegzésével látták el (Wien 1–Krakau/Kraków 1–Lemberg/Lwow 1). A repülőposta-bélyegzést a repülőtéren ütötték a küldeményekre, Bécsben csak németül, a másik két városban lengyelül is (Poczta Lotnicza). A bélyegzések részletes ismertetésére e cikk keretében nincs módunk. (A hivatalos küldeményeken használt bélyegzéseket lásd szerző 1986/1 számunkban megjelent cikkében. *A szerk.*)

Az egykori tudósítások szerint a bécsi főpostán egy új fülkét nyitottak, „Flugpost" feliratú táblával és a legközelebbi indítás idejével. A forgalom nagy volt, de tolongás, sorbanállás nem volt. Egy-egy igénylőnek *legfeljebb öt* sorozatot adtak ki (a bélyegeket így a feladó ragaszthatta a küldeményre, szemben a későbbi magyar gyakorlattal). Repülőposta-küldeményeket csak a három város főpostáján lehetett feladni. *Krakkóban* minden féltől csak egy-egy küldeményt fogadtak el. A feladásnál a levél vagy levelezőlap bal felső sarkában tüntették fel a felvételi sorszámot. A szabályok előírták, hogy ha a küldemény elvész, a feladó a bérmentesítési díjnak megfelelő költségtérítést kap. Ha pedig a szállítás időtartama két postahivatal között 12 óránál többet tenne ki, visszaszolgáltatják a repülőposta-bélyegeknek megfelelő költséget.

A Bécs–Budapest–Odessza repülőjárat előkészületei

A Monarchia és Ukrajna közötti légi kapcsolat továbbfejlesztésére több terv is volt. Az új déli szárnyat *Budapest–Arad–Kolozsvár–Sinaia–Bukarest–Odessza*, ill. *Budapest–Szabadka–Temesvár–Craiova–Bukarest–Odessza* állomásokkal tervezték. A légierők parancsnokságától *Bittera Miklós* hadnagy (aki az olasz fronton súlyos fejsérülést szenvedett és emiatt hátországi szolgálatra rendelték) kapta a parancsot, hogy az érintett városok közigazgatási vezetőivel tárgyalásokat folytasson repülőterek létesítéséről (a parancsot a Közlekedési Múzeum őrzi).

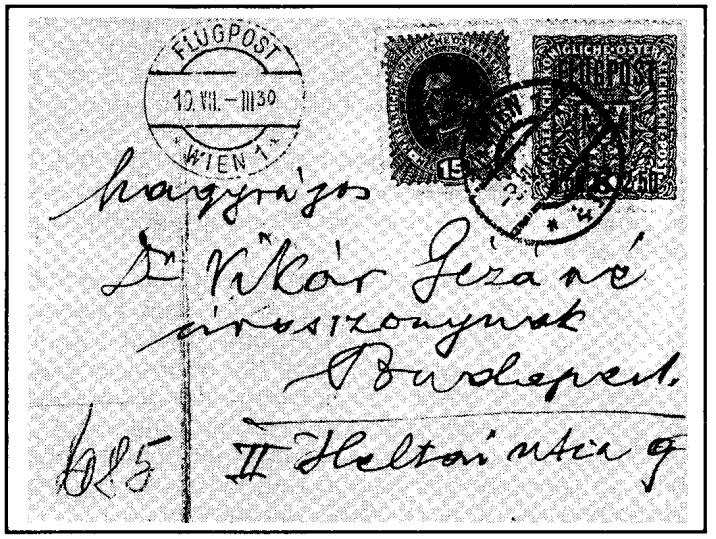
Amint tudjuk, a déli vonal kiépítésére már nem került sor, de első lépésként 1918. július 4-én megindult a légiforgalom a Monarchia két fővárosa, Bécs és Budapest között.

A Bécs–Krakkó–Lemberg–Kiev légi kapcsolat a Budapest–Bécs közötti járatok megszüntetése után is, egészen novemberig fennmaradt (a polgári repülőposta szállítását október elején szüntették be). A járaton március és november között 11 baleset (lezuhanás, kényszerleszállás) történt.

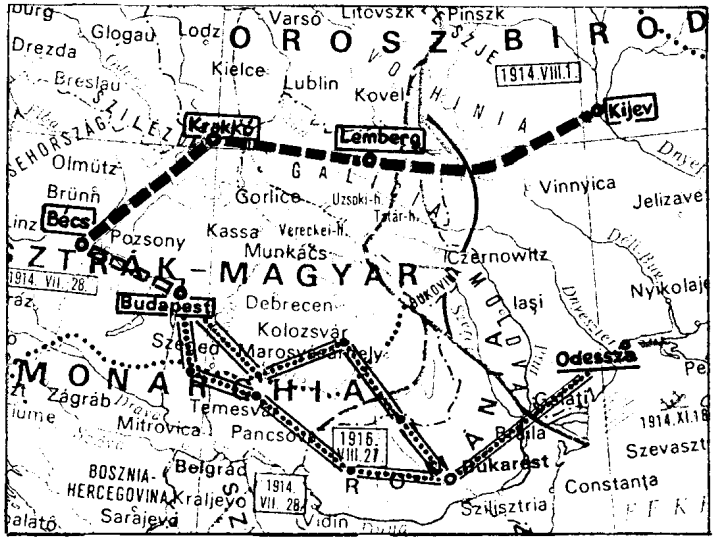
Az osztrák kiadás illusztrálására bemutatunk egy Budapestre küldött repülőposta-küldeményt *(1. ábra)*.

A légi útvonalakat a *2. ábrán* illusztráljuk.

(Folytatjuk)

1. ábra Bécsből Budapestre küldött levél a 2.50 K-s repülőposta-bélyeggel

2. ábra A repülőjáratok útvonalának vázlata

Kiegészítések a felvidéki pótbélyegzők 1987/2 számunkban közölt térképeihez

DR. PALOTÁS ZOLTÁN

Folyóiratunk előző számában megjelent tanulmányom végén a forrásjegyzékből kimaradt a térkép eredetére való hivatkozás: ezt annak idején (1938 novemberében) a PESTI HÍRLAP közölte. Nem tekinthető pontosnak, a lap akkor csak sebtében, vázlatosan tudta az olvasóközönséget tájékoztatni az új határról. Számunkra most nem az akkori demarkációs vonal pontos ismertetése volt a fontos, hanem azoknak a (kisebb) községeknek, postahelyeknek feltüntetése, ahol pótbélyegzőket használtak. Ezek a PESTI HÍRLAP térképén részletesen, általában pontosan rajta vannak.

A térképekhez a következő helyesbítéseket, ill. magyarázatot kell hozzáfűznünk:

Nyugatról kelet felé haladva, már Pozsony alatt találjuk az első hibát: *Gutor* és *Szemet* is Magyarországhoz került, *Torcs* ellenben Szlovákiánál maradt. A pozsonyi fővonalon fekvő *Cseklészt* 38-ban visszaítélték ugyan, de a 39-es határrendezés során Szlovákiához csatolták. *Magyargurab* nem került vissza. A Galántától északra fekvő *Barakony* és *Gány* 39-ben visszakerült Szlovákiához, cserébe *Vágáért*, amely 38-ban még a demarkációs vonalon kívül feküdt. A Nyitra völgyében a határ hibás: *Berencs*, *Nyitrafalu* és *Kiscétény* a döntésben nem kerültek vissza. A Zsitva völgyében a jelzett határ jó, de *Zsitvaújfalu* és *Nagyhind* felirata téves, fel van cserélve; 1939-ben Nagyhind magyar maradt, de Zsitvaújfalu visszakerült Szlovákiához. Ettől keletre *Néved* nem került vissza, valamint a Léva melletti *Garamkelecsény* sem. A Léva és Ipolyság között feleúton fekvő *Apátmarót*ot és *Szántót*, valamint az Ipolyságtól északra fekvő *Merét* és a Balassagyarmattól északkeletre fekvő *Kürtösújfalu*t sem csatolták vissza, *Mikszáthfalvát* (Szklabonya) pedig 1939-ben visszaadtuk.

A Losonctól nyugatra eső *Maskófalva* nem került vissza, sem a Jolsvától délnyugatra fekvő 3 falu: *Nandrás, Gömörrákos* és *Kövi*. Rozsnyó és Kassa között a jelzett határ helyes, de 1939-ben (cserébe) visszatért néhány kis hegyi falu: *Ájfalucska, Jászómindszent, Rudnok* és *Aranyida*.

Nagyobb hibák vannak a PESTI HÍRLAP térképén Kassától keletre: *Rás, Alsóolcsvár, Nagyszalánc, Kalsa* és *Szalánchuta* a döntés nyomán nem kerültek vissza. Itt érkeztünk el ahhoz a határszakaszhoz, ahol a bécsi döntés demarkációs vonala, illetőleg az 1939-ben ratifikált magyar–szlovák határ csaknem egybeesett a trianoni határral. Tovább, keletre is hibás a határjelölés: *Kolbása, Lasztóc, Velejte, Zemplénkelecsény, Barancs* és *Szalók* a döntésben nem kerültek vissza. Tovább haladva *Királyházát* kell említenünk, melyet tévesen, valóságos helyétől északra jelöltünk: Királyháza a vasúti elágazásnál fekszik, Nagyszőllőstől keletre.

Látható tehát, hogy a fenti helyesbítés tulajdonképpen háromféle határvonalat említ:

- a PESTI HÍRLAP térképén, néhol hibásan jelölt határt,
- a bécsi döntés valóságos, ideiglenes demarkációs vonalát és
- az 1939-ben ratifikált, „végleges" magyar–szlovák határt.

A fenti kiegészítéssel elejét kívántam venni a várható, kétségkívül jogos kritikának, amely tanulmányom térképeit illetheti. Mindez azonban – úgy vélem – mondanivalóm lényegét: a pótbélyegzők dolgát alig érinti.

INDEX

1 *Dr. Ferenc Nagy (Vienna): Postal historical documents of the freedom war of 1848–1849.*

The author publishes his study in honour of the 140th anniversary of the 1848 revolution. The letters originating from the period of the freedom war and being bound to same, are not only very interesting from the postal historical, but also from the historical point of view. The documents are grouped by the author according to their nature (home affaires, war affaires, operational, etc. documents) and he gives comments to each. The value of the study is enhanced by the fact that similar documents are scarcly to be seen, because they were either destroyed due to their political nature, or were kept secret. The study gives valuable information within a chapter of the Hungarian postal history still full with leakages.

2 *Ferenc Orbán (Denmark): Quadringles and zones for accounting of postal rates – Measuring of distances within the postal and telegraphic services*

The distances between the senders and the receivers places were an important factor for the determination of a great part of the postal rates. The zone-tariff has been used during long time at the Letter Post Service, however much longer time within the Coach Post Service and the Telegraphs. The author takes care of the issue comprehensively, starting from the base, following the development based on the international postal treaties. For a better understanding and surway help the illustrations of the quadringles etc. which are patrly contemporarly remedies or the authors works. The article is indispesible for the students of postal history.

3 *Ferenc Nagy (Budapest): Antecedents and history of the airmail (Repülő Posta) of 1918.– Part I.*

The article deals with one of the most interesting chapters of the Hungarian aerophilately, the antecedents and history of the issue of the first Hungarian airmail stamps. The author – who received recognitions with his 1918 material, containing about 50 airmail documents of the 1918 flight, at international exhibitions – gives a comprehensive picture about this issue on the basis of the documents in his posession, further based on the data of those documents he happens to know, surpassing in number many times those he posesses, gives an aid to the judgement of the authenticity of the airmail letters with this issue, to their evaluation and mentiones the specialities of the stamps, even their fakes. The first part of the study is published in this issue, the antecedents and circumstances of the issue.

Dr. Zoltán Palotás: Addition to the maps published in connection with the „reserve" postal cancellers in Upper-Hungary (in our issue No 1987/2).

The basis of the maps published in our previous issue in connection with the study for the „reserve" postal cancellers in Upper-Hungary in 1938, was a supplement of the newspaper entitled: *Pesti Hírlap* of those times. This was however not accurate, due to its quick compilation and its publicistic character. The present short addition summarizes certain corrections and explanations to said maps.

SOMMAIRE

1 *Dr. Ferenc Nagy (Vienne): Documents de l'histoire postale de la guerre de libération de 1848–1849*

L'auteur a publié cette étude à l'occasion du 140 e anniversaire de cette révolution. Les lettres datant de cette époque de la lutte pour la liberté représentent un grand intérêt non seulement au point de vue de l'histoire postale, mais sont aussi fort intéressantes du point de vue historique. L'auteur a groupé ces documents d'après leur caractère (politique intérieure, militaire, manoeuvres militaires etc.) en y faisant des remarques appropriées. La valeur de cette étude est d'autant plus importante que de tels documents n'ont presque jamais été publiés, étant donné d'un côté leur caractère politique ou bien ont été détruits, ou encore étaient tenus strictement secrets. En un mot l'étude dont il est question donne des informations de valeur et éclaire une période de l'histoire de la poste hongroise qui contenait de nombreux points inconnus jusqu'ici.

2 *Ferenc Orbán (Danemark): Carrés des valeurs-zone des valeurs – mesures des distances appliquées par les services de la poste et des télégrammes*

Les tarifs postaux dans leur majorité n'étaient pas indifférents en ce qui concernait la distance séparant le lieu d'expédition et celui de destination. La détermination du tarif d'après les zones a été appliquéedurant un certain temps également pour les lettres, et ce tarif a continué à être en vigueur encore durant une certaine période en ce qui concernait le service des paquets et des télégrammes. L'auteur a traité ce sujet partant de sa base pour continuer à suivre son développement au point de vue des accords

postaux internationaux. La compréhension et une vue d'ensemble sont mieux expliquées par les dessins représentant les „carrés des valeurs" qui en partie sont ceux originaux qui étaient disponibles à l'époque et utilisés dans le calcul des distances et complétés par le travail personnel de l'auteur. Cette étude représente des connaissances indispensables pour tous ceux s'occupant de l'histoire générale de la poste européenne.

3 *Ferenc Nagy (Budapest): Précédents et histoire de la Poste Aérienne de l'année 1918 – I partie*

Cet article s'occupe d'un des plus intéressants chapitres de l'aérophilatélie hongroise: l'émission du premier timbre de la poste aérienne hongroise par ce qui a précédé cette émission et de son histoire. L'auteur qui a pris part avec un grand succès à plusieurs expositions internationales, avec un matériel de plusieurs centaines d'objets de la poste de 1918, en se basant sur le matériel en sa possession, ainsi que sur les données du matériel très nombreux qu'il connait donne une idée générale de ces émissions, aidant leur évaluation, indiquant les particularités de ces timbres et même les falsifications qui s'y trouvent. Dans la première partie de cette étude nous indiquons les conditions et ce qui a précédé cette émission.

Dr. Zoltán Palotás: Compléments aux cartes de la Hongrie septentrionale parues dans notre N.2/1987 sur les oblitérations complémentaires.

Les Cartes figurant dans l'étude publiée dans notre précédent numéro et se rapportant à l'étude en rubrique ont été tirées d'une annexe du journal „Pesti Hírlap" (Journal de Pest) dont l'ébauche hâtée n'a pas été très exacte. L'auteur donne à cette occasion certaines rectifications de ces Cartes ainsi que quelques explications.

INHALTSVERZEICHNIS

1 *Dr. Ferenc Nagy (Wien): Die posthistorischen Dokumente des Freiheitskampfes 1848/49*

Zu Ehren des 140.–sten Jahrestages der Revolution veröffentlicht der Autor seine Studie. Die aus der Zeit des Freiheitskampfes stammenden, und damit eng verbundenen Briefe sind nicht nur posthistorisch, sondern auch geschichtlich sehr interessant. Die Dokumente werden vom Autor nach ihrer Art gruppiert (innenpolitische, verteidigungsorganisatorische, wehrgeschichtliche etc. Dokumente), und alle entsprechend kommentiert. Der Wert der Studie wird dadurch erhöht, dass ähnliche Dokumente bislang kaum vorgekommen sind, weil sie wegen ihres politischen Inhaltes entweder vernichtet wurden oder aber kaum zugänglich aufbewahrt werden. Die Studie liefert zu einem nur sehr lückenhaft erforschten Kapitel der ungarischen Postgeschichte wertvolle Informationen.

2 *Ferenc Orbán (Dänemark): Tarifquadrate, Tarifzonen-Entfernungsmessung im Dienste der Post und Telegraphie*

Bei dem grössten Teil der Posttarife war die Entfernung zwischen Aufgabe- und Bestimmungsort nicht gleichgültig. Die Tarifbemessung nach Tarifzonen wurde eine Zeit lang auch bei den Briefen angewendet, wesentlicht länger galt sie aber bei der Paketpost und Telegraphie. Der Autor bearbeitet das Thema umfassend, beginnend bei den Grundlagen und der Entwicklung folgend, im Spegel der internationalen Postverträge. Die Abbildungen, die die Tarifquadrate darstellen, sind einerseits zeitgenössische Hilfsmittel zur Entfernungsberechnung, andererseits eigene Arbeiten des Autors, und verhelfen zum Verständnis und zur Übersicht. Der Artikel ist unentbehrlich für Postgeschichtler.

3 *Ferenc Nagy sen. (Budapest): Die Vorgeschichte und Historie der Flugpost 1918. – I. Teil*

Der Artikel beschäftigt sich mit einem der interessantesten Kapitel der ungarischen Aerophilatelie, mit der Vorgeschichte und Historie der Ausgabe der ersten ungarischen Flugpostmarke. Der Autor, der mit seinem umfangreichen Material aus 1918 an zahlreichen internationalen Ausstellungen Anerkennung gefunden hat, gibt umfassendes Bild über diese Ausgabe. Auf Grund seines eigenen Materials, und darüber hinaus auch auf Grund der noch umfangreicheren, ihm bekannten Daten und Dokumente bietet er Hilfe zur Beurteilung der Echtheit der Poststücke, und deren Bewertung. Er berichtet über Spezialitäten, und auch über Fälschungen. In dieser Ausgabe bringen wir den ersten Teil der Studie, über die Vorgeschichte und Umstände der Verausgabung.

Dr. Zoltán Palotás: Ergänzungen zu den Landkarten bezüglich Notstempel in Oberungarn in unserer Ausgabe 1987/2

Zur Illustration der obgenannter Arbeit in unserer vorherigen Ausgabe diente als Grundlage für Kartenskizzen die Beilage der damaligen Tageszeitung „Pesti Hírlap", d.h. „Pester Nachrichtenblatt". Diese wurde aber hastig zusammengestellt und publizistischer Art, nicht genau. Der Autor fasst in seiner kurzen Ergänzung seiner bezüglichen Korrekturen und Erklärungen zusammen.

Ára: 40,– Ft

Philatelica

88/2

Philatelica 88/2

TARTALOM

NAGY FERENC: Az 1918. évi „REPÜLŐ POSTA" előzményei és története – II. rész 1
DR. PALOTÁS ZOLTÁN: Az 1940-ben visszacsatolt Erdélyrész pótbélyegzői 14
VOLONCS GÁBOR: Az 1945-ös nagyváradi helyi kiadású felülnyomott bélyegek 29
FIGYELMÉBE AJÁNLJUK
– *Expresszlevél kísérő irata (Dr. Borsay János)* 33
– *Könyvismertetés (Hrabál László)* 44
SOLT HUGÓ 44

A MAGYAR BÉLYEGGYŰJTŐK ORSZÁGOS SZÖVETSÉGE TUDOMÁNYOS KÖZLÖNYE
BUDAPEST VI., VÖRÖSMARTY U. 65.
FELELŐS SZERKESZTŐ: SURÁNYI LÁSZLÓ
SZERKESZTŐK: HRABÁL LÁSZLÓ, DR. SIMÁDY BÉLA, SIMON GY. FERENC ÉS VISNYOVSZKI GÁBOR
MŰSZAKI SZERKESZTŐ: TÖLGYESI BEÁTA
FELELŐS KIADÓ: KISS ERNŐ
XVIII. ÉVFOLYAM
A KIADVÁNYT AZ EDITORG GM GONDOZZA
88.2921 SZOLNOKI NYOMDA – FELELŐS VEZETŐ: GOMBKÖTŐ BÉLA
ISSN 0324–4806

Az 1918. évi „REPÜLŐ POSTA" előzményei és története
II. rész

Az első magyar polgári légiposta 70. évfordulójára

NAGY FERENC (BUDAPEST)

Az Osztrák–Magyar Monarchia és Ukrajna közötti légi kapcsolat, a tervbe vett Bécs–Odessza – úgynevezett *déli szárny* – járat kialakításának első lépése a Bécs–Budapest közötti szakasz létrehozása volt.

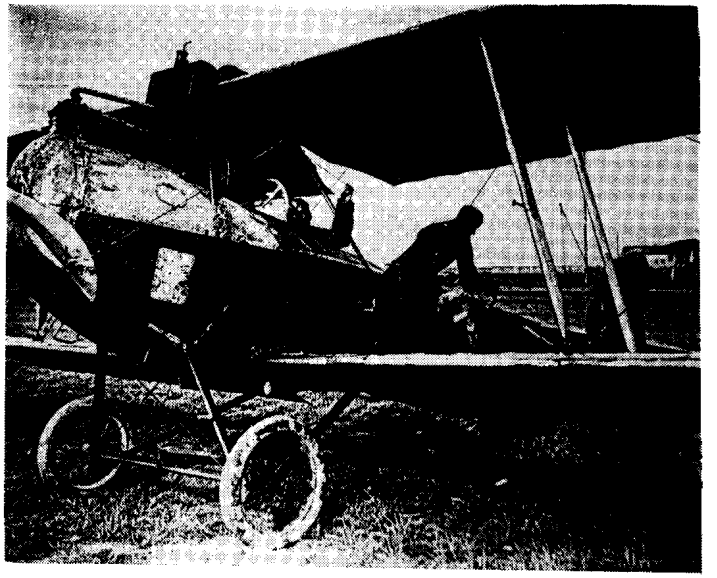
A Magyar Királyi Posta teljesen független repülőpostát akart létesíteni, saját kezelésében. A repülőgépek ekkor azonban még háborús eszközök voltak, s mint ilyenek, a hadügyminisztérium alá tartoztak. A polgári légiposta igazodott a katonai keretekhez, ami főleg *Szterényi József* kereskedelemügyi miniszter érdeme. A közös hadvezetés, valamint a Posta és a Kereskedelemügyi Minisztérium megegyezett abban, hogy a polgári légiposta-forgalom a háború végéig katonai kezelésben marad, a háború befejeztével pedig az intézmény – felszerelésével együtt – a posta keretei között működik tovább.

A Magyar Bélyegek Monográfiája IV. kötetében érdekes adalékok találhatók arról, hogy a légiposta és a légi személyszállítás megindítására magánkezdeményezések is voltak (245–246. old.). A bélyeggyűjtők kezdettől fogva óriási érdeklődést mutattak a repülőposta iránt, ezt a szaklapok korabeli cikkei is igazolják.

A *Philatelia* c. szaklap *(Doskar Ferenc* kiváló bélyegújságja) júliusi számában nyolc oldalt szentel az eseménynek. Kövessük nyomon mi is a járat megindulását.

A járat megindulása

A repülőgépek a Mátyásföldi Repülőtérről, a Magyar Általános Gépgyár (ma Ikarus Karosszéria- és Járműgyár) repülőteréről indultak útjukra. A július 4-én elsőként felszálló

1. ábra

gép *Brandenburg* típusú kétfedelű Ufág-hadigép volt *(1. ábra),* 180 lóerős motorral (készítője az albertfalvai repülőgépgyár). Korábban már négy éven át az olaszországi harctereken szolgált, sebessége szélcsendben 120 km/óra volt. A gépen két pilótaülés volt, a második ülés alatt helyezték el – jobbra és balra egyenletesen elosztva – a repülőpostai küldeményeket, amelyeknek összsúlya a 80 kg-ot nem haladhatta meg.

Az indulásra ünnepélyes külsőségek között került sor. A repülőtérre néhány perccel kilenc óra után ért ki az autó, amellyel *Földessy* főfelügyelő a postazsákot hozta (az autó a Főpostától a repülőtérig harminc perc alatt ért ki). A zsákot a két pilóta, *dr. Raft-Marwil Ágoston* kapitány és *Vargha Emil* főhadnagy vették át – mindketten többszörösen kitüntetett tisztek. Meg kell még jegyeznünk, hogy a repülőpostaszolgálathoz rajtuk kívül 50 katona és 20 civil postás volt beosztva.

A megnyitó ünnepségen a hadsereg részéről *Dáni Balázs* vezérőrnagy, a kereskedelemügyi minisztérium nevében *Szterényi József* miniszter, végül osztrák kollegája nevében *Hocheisel* bécsi postafőnök mondtak beszédet.

Dáni Balázs kitért a Bécs–Kijev repülőjárat létesítésére és a „második vonal" létrehozásának szándékára, megemlítve, hogy hamarosan sor kerül a *Budapest–Arad* vonalszakasz megnyitására is. A vezérőrnagy a hadvezetés nevében átadta a járatot a kereskedelmi miniszternek. *Szterényi József* megnyitó beszédében méltatta a hős hadirepülők tetteit és köszönetet mondott a hadügyminiszternek, hogy lehetővé tette a légipostajárat megindulását a monarchia két fővárosa között:

> „... Állami önállóságunk teljes kidomborítása és megóvása mellett, nemzeti jellegünk teljes érvényesítésével, a monarchia erősítésére kívánunk dolgozni minden téren, szolgálva ezzel is a mi saját államiságunknak legfontosabb érdekeit is. Ma a háború idején, természetszerűleg csak katonai igazgatás alatt állhat; hiszen a hadviselés érdekei nem engedhetik meg, hogy ma más, mint a hadsereg, légi járművel rendelkezzék. A jövő azonban a magánvállalkozásé.
>
> Ma még csak Béccsel köti össze Budapestet a magyar repülőposta, de el fog jönni hamar az idő, amikor nemzetközi közlekedési eszközzé válik a repülőgép, mind postai, mind tágabb értelemben vett forgalmi szempontból. Miután Magyarország helyzeténél fogva átmeneti területe lehet az európai légi közlekedésnek, az előrelátás kívánja meg városainktól, hogy idejekorán gondoskodjanak repülőgép-kikötőhelyekről, mint egyik alapvető feltételéről a repülőgép-forgalom megteremtésének..."

(A jövőbe látó miniszter prófétikus szavait érdemesnek tartottam szó szerint közölni, emlékezve ezzel is feledésbe merült kiváló elődeinkre.)

A miniszter közölte, hogy az első repülőposta hódoló üzenetet visz a királynak (IV. Károly), a hadvezetőségnek és az osztrák kormánynak. Beszédét így fejezte be:

> „Legyen ez az első repülő-postajárat jelzése annak a nagymérvű haladásnak, amelyre a béke beálltával szükségünk van, legyen úttörője a magyar közgazdasági élet új irányának. Ezzel útjára bocsátom a vitéz pilótákat és az Isten oltalmába ajánlom őket."

(Nem a miniszteren múlt, hogy az általa elképzelt jövő a vesztes háborút követő évtizedekben nem éppen az ő vágyai szerint alakult, s hogy a magyar repülés fejlődését a vesztes oldalt sújtó intézkedések jelentősen visszavetették.) Végül is *Hocheisel* bécsi postafőnök üdvözlő szavai után, 10 óra 20 perckor a repülőgép a Rákóczi induló hangjai mellett lassan a levegőbe emelkedett, és a nagyszámú közönség lelkes éljenzése közepette elindult Bécs felé, több más repülőgép kíséretében. Útja – amely Tata, Komárom, Győr és Királyhida fölött vezetett – összesen 2 óra 3 percig tartott. Ebben az is szerepet játszott, hogy útközben eső érte, emiatt Pozsony felé kellett kerülnie, ami valamelyes késést okozott.

Az asperni repülőtéren landoló repülőgépből a postazsákot azonnal átadták a bécsi főposta ott várakozó képviselőjének.

Ennyi röviden az első magyar polgári légiposta megindulásának története. Repüléstörténeti fontossága hosszabb méltatást érdemelne, amire egy filatéliai szaklap keretein belül nincs lehetőség. Érdemes megjegyezni, hogy a két főváros között postát szállító repülőgépek tulajdonképpen nemcsak az első osztrák, ill. az első magyar repülőpostát teremtették meg, hanem – tekintettel a perszonálunió két önálló államára (eltérő bélyegkibocsátásokkal) – az *első nemzetközi repülőpostának* is tekinthetők. A megítéléstől függetlenül az esemény jelentőségéről rövid bevezetőnk alapján is képet alkothatunk. Filatéliai vonatkozásairól a cikk első részében már szóltunk. A továbbiakban ezekről szeretnék részletesen is beszámolni az olvasóknak.

A „REPÜLŐ POSTA" bélyegek és a velük bérmentesített küldemények

2. ábra

Közismert, hogy a légi úton továbbítandó levelek bérmentesítésére a forgalomban levő 75 filléres és 2 koronás *Parlamentes* bélyegeket „REPÜLŐ POSTA" felirattal és 1 K 50 f, ill. 4 K 50 f értékjelzéssel felülnyomták. Összesen 70 000 bélyegpár készült. A felülnyomás jellemzőit itt nem részletezzük, az megtalálható a MBM IV. kötete 248. oldalának alsó felében. A bélyegeket a *2. ábrán* nagyítva mutatjuk be, mivel hamis felülnyomatok is léteznek, de mivel zömük igen kezdetleges, az eredetivel összehasonlítva hamis voltuk könnyen felismerhető (a hamisításokra a későbbiekben még kitérünk).

Noha a bélyegpár a magyar országgyűjtemények megbecsültebb darabjai közé tartozik, a kiadás igazi érdekességét a küldeményeken felhasznált példányok hordozzák.

A repülőposta által szállított küldemények és díjszabásuk

A repülőjáratok csak bérmentesített egyszerű és ajánlott leveleket és levelezőlapokat szállíthatnak, de jelentős számú távirat is került ezen az úton a császárvárosba. A küldemények díjszabását a IV. kötet is ismerteti, mégis célszerűnek tartom e cikk keretében is röviden összefoglalni a tarifákat. (A IV. kötet 246–247. oldalain a teljes rendelet megtalálható.)

A repülőpostán továbbított küldemény díja:

- a hasonló fajtájú és súlyú küldemény rendes postai díja (alapdíj);
- a repülőpostán való szállítás díja, ez *minden megkezdett 20 g után* külön 1 K 50 fillér; a Bécsen túl küldött küldemények esetén *minden további vonalszakaszra* 1 K 50 fillér;
  (Egy vonalszakasznak számított a *Bécs–Krakkó*, ill. a *Krakkó–Lemberg*, valamint a *Lemberg–Kijev* szakasz. A *Budapest–Kijev* útvonalon a Budapest–Bécs szakaszt nem vették figyelembe, így egy ilyen levélre 20 grammonként nem 6 K-t, hanem csak 4 K 50 fillért kellett repülőpostai díjként felragasztani.)
- közvetítési díj – súlyra való tekintet nélkül – a repülőjárathoz történő szállításért, *küldeményenként* 1 korona;
- expressz kézbesítési díj (60 fillér).

Az előzőek alapján kiszámítható, hogy egy Bécsbe küldött *levelezőlap* díja:

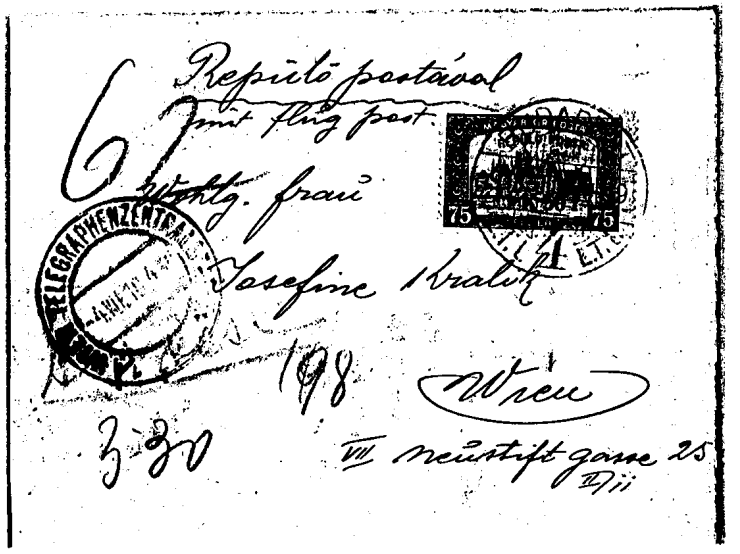
alapdíj		10 f
expresszdíj		60 f
közvetítési díj	1 K	
a repülőposta díja	1 K	50 f
Összesen	3 K	20 f, amiből

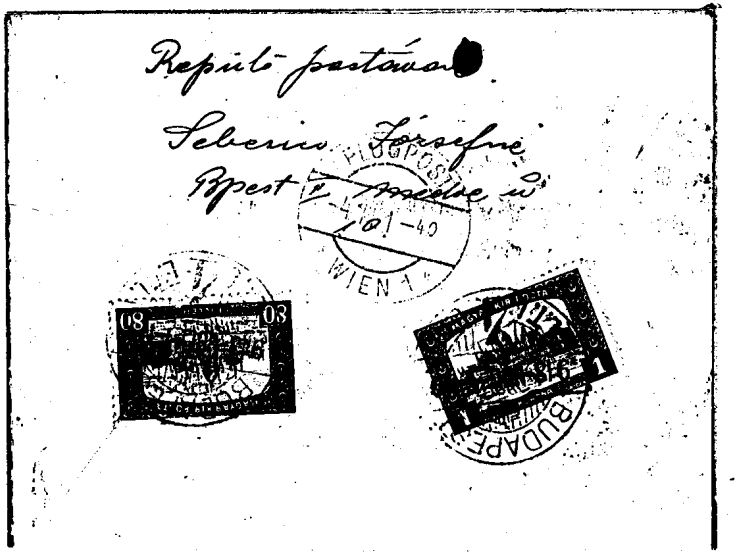
1 K 50 fillért „REPÜLŐ POSTA" bélyeggel, 1 K 70 fillért pedig rendes postabélyeggel kellett leróni (lásd *3. ábra). Levelek* esetében az alapdíj 10 f helyett 20 f, azaz egy egyszerű, 20 g-nál nem nehezebb levél díja 3 K 30 f volt *(4. ábra,* az előlapon az 1 K 50 f-es „REPÜLŐ POSTA" felülnyomatú bélyeg, a hátoldalon a további 1 K 80 f bérmentesítés *Parlamentes* bélyegekkel). Ha a küldeményt *ajánlottan* adták fel, az előző díjösszeghez további 25 fillért kellett számítani (vagyis az ajánlott levél díja 3 K 55 fillér, az ajánlott levelezőlap díja 3 K 45 fillér volt Bécsbe).

A fentiek ismeretében mindenfajta, repülőpostán feladott küldemény díja kiszámítható, ill. minden bérmentesítés ellenőrizhető.

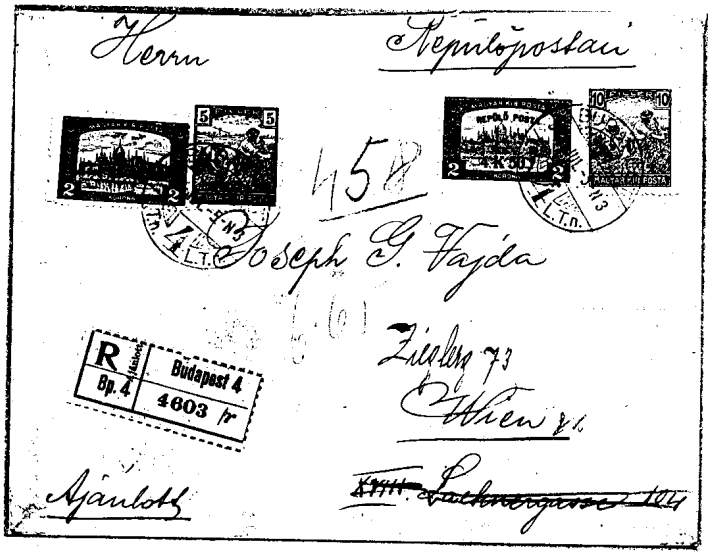
3. ábra

4. ábra

5. ábra

A könnyebb áttekinthetőség céljából mégegyszer összefoglaljuk a „REPÜLŐ POSTA" bélyegek felhasználását:

Budapest–Bécs	1 K 50 f
Budapest–Krakkó	3 K
Budapest–Lemberg	4 K 50 f
Budapest–Kijev	4 K 50 f, mindezen díjak

20 g-nál nem nehezebb küldemények esetén. Súlyosabb leveleknél ezek a díjak 20 grammonként többszöröződtek. A levelek *alapdíja* 20 gramm feletti leveleknél a további 20 g-oknak megfelelően ugyanannyiszor 5 fillérrel nőtt. Az *5. ábrán* látható levélen a repülőposta díjaként 4 K 50 filléres bélyeg látható, vagyis a levél 40 és 60 g közé esett. Ezt igazolja a 2 K 15 f-es kiegészítő bérmentesítés: közvetítési díj 1 K, expresszdíj 60 f, ajánlási díj 25 f, a maradék – alapdíjként lerótt – összeg 30 f, vagyis 20 f + 2x5 f, a 40 és 60 g közé eső levél alapdíja.

Krakkóba küldött, 20 g alatti levél látható a *6. ábrán*. A repülőposta díja 3 K, a normál bélyegekkel lerótt egyéb díjak összege 2 K 5 f, összesen 5 korona 5 fillér.

A *7. ábrán Kijevbe* küldött, 20 grammnál nem nehezebb levelet mutatunk be, 4 K 50 f-es „REPÜLŐ POSTA" bélyeggel és a többi viszonylatban már megismert, 20 g alatti ajánlott levelek egyéb díjait kiegyenlítő 2 korona 5 fillér bérmentesítéssel (a levél feladója *Térfi Béla*, a levelet Bécsben cenzúrázták).

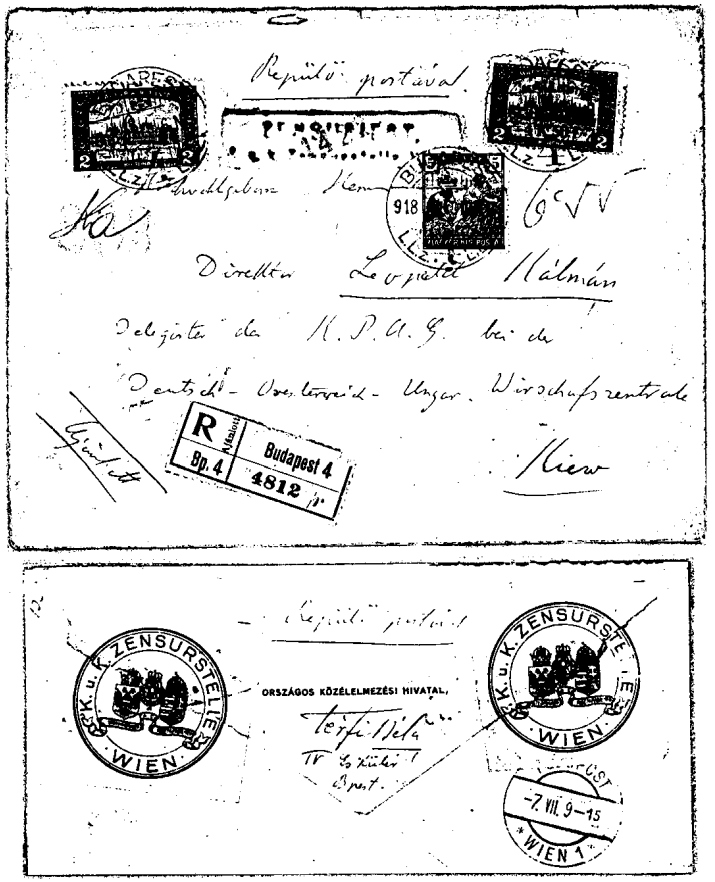
A „REPÜLŐ POSTA" bélyegeket a posta nem árusította, azokat *kizárólag* az arra kijelölt ablakoknál repülő postán feladott levelekre ragasztották fel, mégpedig a postai alkalmazottak. Szigorú utasításuk volt arra is, hogy a küldeményeket *nem szabad túlbérmentesíteni.* Ez a magyarázata annak, hogy a 4 K 50 f-es érték csak túlsúlyos, vagy Bécsen túlra küldött leveleken fordul elő, és nincsenek indokolatlanul felragasztott bélyegekkel túlbérmentesített levelek. Mivel a levelek nagy részének feladója bélyeggyűjtő volt, a gyűjtői lelemény alkalmazkodott a szigorú előírásokhoz. Az ötletes filatelisták megtömték újságpapírral a levelet, csakhogy rákerülhessen a kiadás mindkét címlete (szerzőnek hat darab Krakkóba küldött levele van, ezek közül *négy darabon* 6 K értékű repülőpostai díjat róttak le).

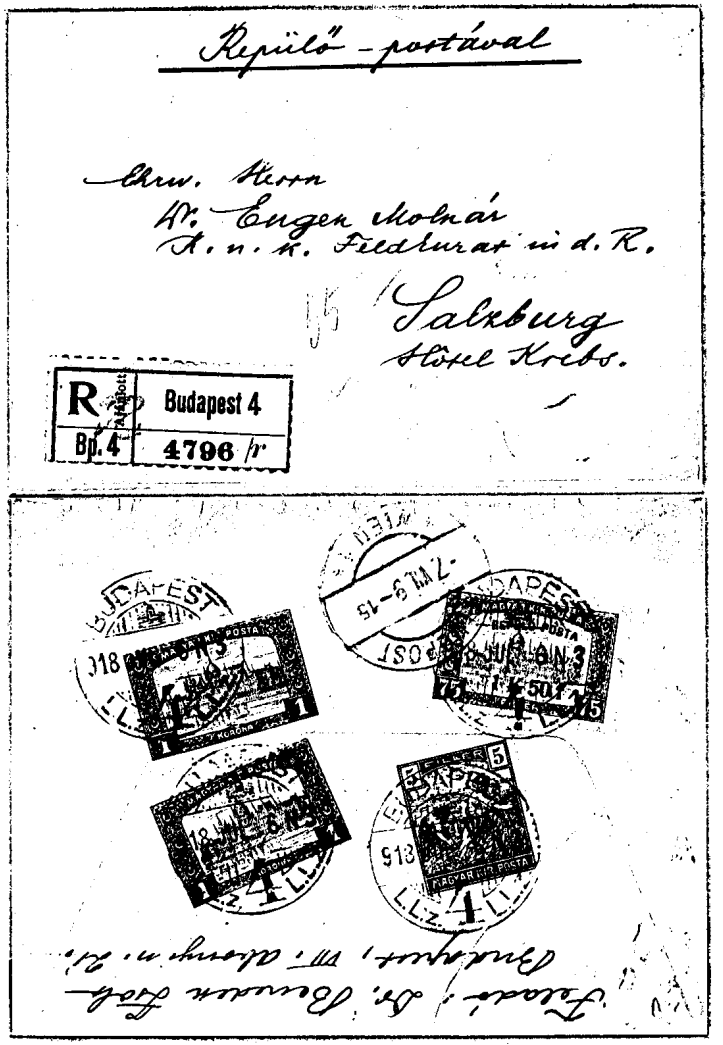
6. ábra

Annak ellenére, hogy a küldemények nagy része a *Budapest–Bécs–Krakkó–Lemberg–Kijev* viszonylatban is gyűjtői indíttatású, a szigorú előírások és azok pontos betartása következtében az analóg osztrák küldeményekhez képest *sokkal kevesebb* a felhasznált bélyegek – főleg a 4 K 50 f-es érték – száma. Nyugodtan kimondhatjuk, hogy éppen a fentiek miatt az első magyar repülőposta dokumentumai *sokkal ritkábbak,*

7. ábra

8. ábra

mint az osztrák kiadással bérmentesített küldemények, ennek következtében gyűjtésük is jóval nehezebb, ám érdekesebb és izgalmasabb.

9. ábra

A posta rendelete számos más részletkérdésre is kitér, így például olyan esetekre, amikor vegyes (légi-földi) szállítást igénylő rendeltetési helyre adja fel küldeményét a feladó. Felsorolja azon városokat is, *ahonnan és ahová* mód volt repülőpostával továbbított leveleket feladni. *Budapest*-nek a következő magyar városokkal volt (lett volna!) ilyen közvetlen kapcsolata: *Arad, Brassó, Debrecen, Eger, Gyöngyös, Kaposvár, Kecskemét, Lugos, Máramarossziget, Miskolc, Nagyszeben, Nagyvárad, Nyíregyháza, Pécs, Sátoraljaújhely, Szabadka, Szeged, Temesvár, Újvidék, Versecz, Zimony, Zombor (Zagreb* a rendeletben nem szerepel, de a szakirodalom szerint szintén ide sorolandó). *Az osztrák postaigazgatás területén* a Béccsel ilyen kapcsolatot tartó hivatalok *Brünn, Czernowitz, Graz, Innsbruck, Klagenfurt, Laibach, Linz, Prag, Salzburg, Triest, Troppau* és *Zara* városokban voltak.

Az ilyen levelek *igen ritkák*. A *8. ábrán Salzburg*ba címzett ajánlott levél látható, míg a *9. ábrán* bemutatott levél rendeltetési városa *Prága*. Mindkét levelet vasúton továbbították Bécsbe érkeztüket követően a címzettekhez.

A küldemények időbeni és úticél szerinti megoszlása

A Budapest–Bécs közötti repülőjárat július 4-től 23-ig szállított postai küldeményeket, azaz még *három hétig sem*. A húsz nap alatt szállított küldemények mennyiségét és a küldemények jellegét pontosan ismerjük, és bár azt a Monográfia is közli, jónak látjuk itt is közreadni:

A járat napja	Egyszerű	Ajánlott	Egyszerű	Ajánlott	Egyszerű	Ajánlott
	küldemény darabszám					
	Bécsbe		Krakkóba		Lembergbe	
július 4.	520	–	–	–	–	–
5.	651	431	–	–	–	–
6.	109	169	–	1	–	5
7.	68	61	–	–	–	–
8.	428	206	–	2	–	2
9.	461	249	–	1	1	4
10.	436	191	306	4	–	5
11.	181	125	70	–	44	–
12.	118	124	–	–	26	3
13.	36	97	–	–	–	–
14.	95	34	1	–	–	–
15.	120	100	1	–	73	1
16.	36	59	4	1	–	1
17.	306	95	–	10	13	2
18.	37	60	–	–	–	1
19.	43	217	–	–	–	3
20.	88	65	–	1	–	2
21.	11	–	–	–	–	–
22.	12	66	1	–	–	6
23.	39	103	–	–	–	–
Összesen	3795	2452	383	20	157	35
	6247		403		192	

A táblázatból kitűnik, hogy *Krakkóba és Lembergbe* lényegesen kevesebb küldeményt szállítottak, mint Bécsbe. *Kijevbe* küldött levelek nagy ritkaságnak számítanak (szerző az itt bemutatotton kívül mindössze egy levélről tud).

Szomorú eseménye a húsznapos repülőpostának az a *két*

szerencsétlenség, amely a 13-i és a 21-i postát szállító gépet érte, s amelynek négy halálos áldozata volt, valamennyien a legkiválóbb hadirepülők sorából.

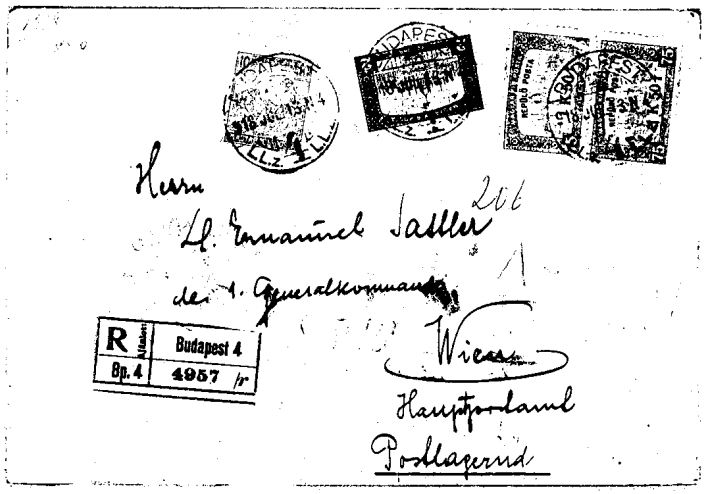
A táblázat jól mutatja, hogy az egyes napok küldeményforgalma között jelentős eltérés van. Az első két napon nagyszámú küldeményt adtak fel, míg 21-én például csak 11-et. Az *első nap* forgalmára jellemző, hogy az azt megelőző nap délutánján mintegy félezer levelet vettek fel. A Főpostán az ajánlott levelek feladási termében egy szűk kis rekeszt rögtönöztek, felette REPÜLŐ POSTA felirattal, alatta tintával írt kiegészítéssel: „A küldeményeket sem visszavonni, sem visszatartani nem lehet." Délután 5 órától egész este szakadatlanul folyt a levélfelvétel. *Ajánlott leveleket* 3-án nem is fogadtak el, a vény kiadása a torlódást csak fokozta volna. Az indulás napján, *július 4-én* reggel fél nyolckor nyitották ki a postahivatalt. Azok a levelek, amelyeket negyed kilencig feladtak, még bejutottak az első zárlatba.

Az egyes napok küldeményei között tehát értékkülönbség van attól függően, hogy az adott napon milyen mennyiségű küldeményt szállítottak. Az ezt a kiadást kedvelő gyűjtők szívesen látnák gyűjteményükben mind a húsz nap keletbélyegzését. Ha meggondoljuk, hogy 21-én összesen 11 db küldeményt vitt a szerencsétlenül járt gép, be kell látnunk, hogy ezt megvalósítani csaknem lehetetlen, de legalábbis nagyon nehéz.

A piacon lévő (helyesebben esetenként előbukkanó) küldemények értékeltéréseit ennél is jobban befolyásolja azok úticélja. Már említettem, hogy a *nem Bécsbe* küldött levelek jóval ritkábbak, keresettebbek és így értékesebbek is. Nagyon ritkák az egyéb helységekbe címzett küldemények (mint a 8. és 9. ábrán látható levelek), ilyen helyekről feladottakat pedig szerző nem is ismer, jónéhány kiállítás és árverési katalógus alapos áttanulmányozása után sem. Az is természetes, hogy az úticéltól függetlenül értékesebbek (mert eleve ritkábbak is) a súlyosabb, így több 1 K 50 f-es bélyeggel, esetleg a ritkább 4 K 50 f-es bélyeggel bérmentesített levelek.

Megemlítem még, hogy mint e kiadás gyűjtője a gyűjteménybe sorolhatónak tartom az ezen idő alatt *Bécsből Budapestre* küldött leveleket is. Ezek száma elég kevés, csak olykor bukkan fel belőlük egy-egy darab. Nagy kiállítások anyagában is hiába kerestem ezeket, nem volt szerencsém velük találkozni. E leveleket az osztrákok nem becsülik túl sokra, a magyarok pedig alig ismerik. Így értékük sincs, pedig ezek is ritkaságok a javából.

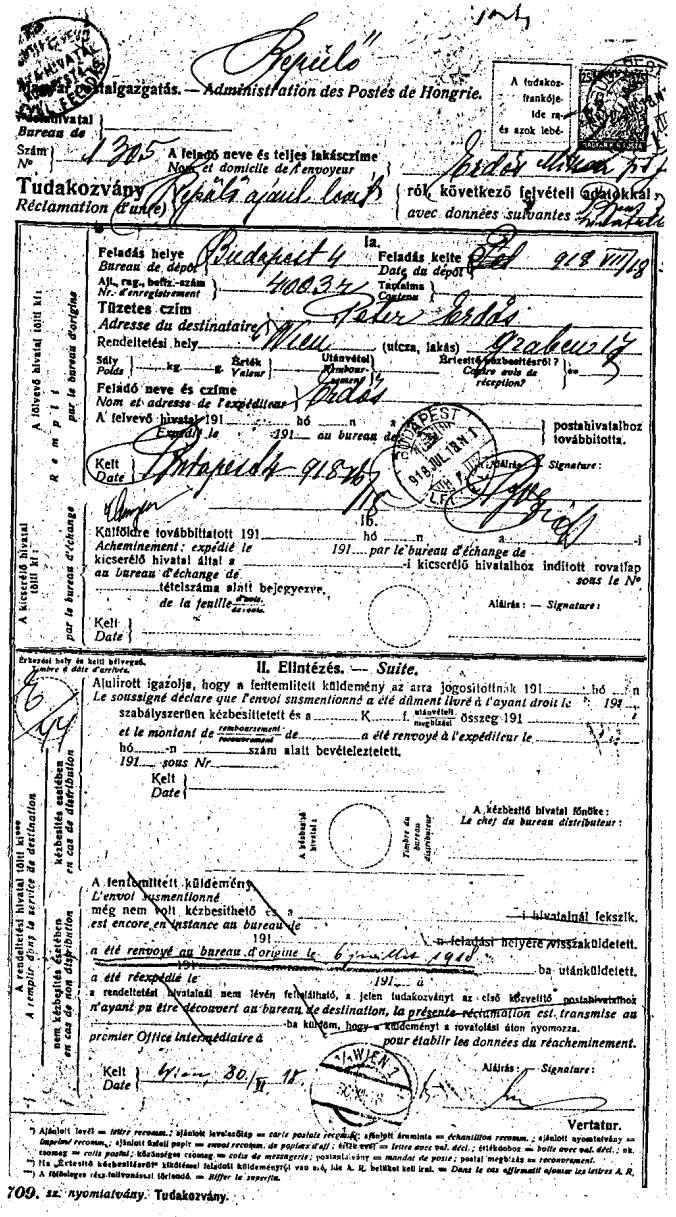
A küldeményekhez kapcsolódó *postai nyomtatványok* ugyancsak kivételesen ritkák. A *10. ábrán* egy súlyosabb (2 db 1 K 50 f-es „REPÜLŐ POSTA" bélyeggel bérmentesített), a 13-án lezuhant gép postazsákjából származó levél látható, a *11. ábrán* pedig a levél *feladóvevénye.* Még ennél is

10. ábra

11. ábra

Repülő"

Magyar postaigazgatás. — Administration des Postes de Hongrie.

Tudakozvány
Réclamation (d'une)

Repülő ajánlott levél

Budapest 4

Feladás helye
Bureau de dépôt

Ajánlási rag., bélyz.-szám
Nr. d'enregistrement

Tűzetes cím
Adresse du destinataire

Rendeltetési hely

Feladó neve és címe
Nom et adresse de l'expéditeur

Kelt
Date

Aláírás: — Signature:

II. Elintézés. — Suite.

Alulírott igazolja, hogy a fenntemlített küldemény az arra jogosítottnak 191 hó n
Le soussigné déclare que l'envoi susmentionné a été dûment livré à l'ayant droit le 191

szabályszerűen kézbesítetett és a K f. utánvételi összeg 191
et le montant de remboursement de a été renvoyé à l'expéditeur le

hó n szám alatt bevételeztetett.
191 sous Nr

Kelt
Date

A kézbesítő hivatal főnöke:
Le chef du bureau distributeur:

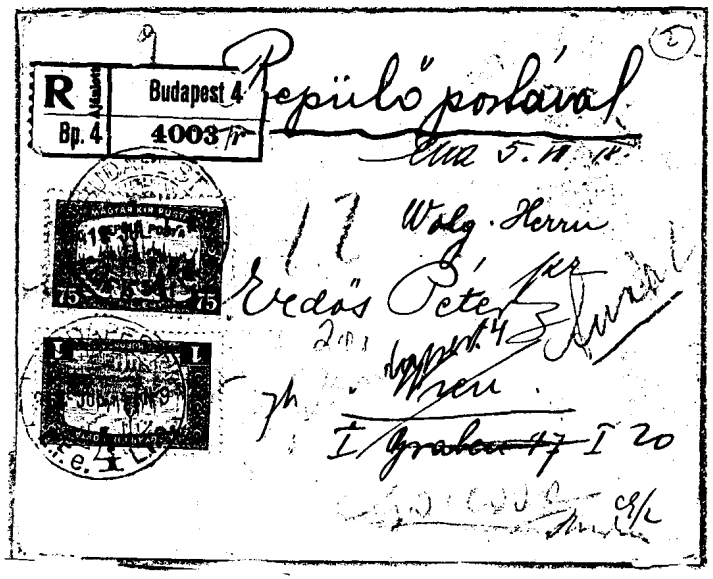
A fenntemlített küldemény
L'envoi susmentionné
még nem volt kézbesíthető és a i hivatalnál fekszik.
est encore en instance au bureau le
191
a feladási helyére visszaküldetett.
a été renvoyé au bureau d'origine le 6 juillet 1918
191 ba utánküldetett.
a été réexpédié le
191 á
a rendeltetési hivatalnál nem lévén felderíthető, a jelen tudakozványt az első kézbesítő postahivatalhoz
n'ayant pu être découvert au bureau de destination, la présente réclamation est transmise au
ba küldöm, hogy a küldeményt a rovatolási áton nyomozza.
premier Office intermédiaire à pour établir les données du réacheminement.

Kelt
Date
Aláírás: — Signature:

Vertatur.

709. sz. nyomtatvány. Tudakozvány.

12/a ábra

12/b ábra

ritkább talán az a *tudakozvány,* amit egy július 4-én feladott ajánlott levél után érdeklődve adtak fel július 18-án *(12/a ábra),* felül középen „Repülő" megjegyzéssel. A visszairányított levelet a *12/b ábra* mutatja be.

A küldemények kezelése

A repülőposta kezelési előírásai a küldemények címoldalának beosztását is szabályozták. A címoldal felső részén vagy középen a „Repülő posta" feliratnak kellett szerepelnie. Ez alá került a címzett neve, címe. A küldemények mindegyikén fel kellett tüntetni a feladó nevét és címét is. A feladott levelekre, levelezőlapokra azok felvételekor a felvevő hivatalnok rávezette azok folyószámát (sorszámát), továbbá a lerótt bérmentesítést feltüntető háromjegyű számot.

A kezelésnél használt bélyegzések

A küldeményeket kizárólag a 4-es postán (Főposta) lehetett feladni. A felvételnél az első napon **LTl** albetűs bélyegzőt használtak, a második napon, július 5-én **LTn** albetűs bélyegzőt, míg a további napokon végig az **LLz** jelzésű bélyegző volt használatban.

Július 16-án vezették be a REPÜLŐ POSTA IND. szövegű bélyegzőt, amit csak a „REPÜLŐ POSTA" felülnyomatú bélyegek érvénytelenítésére használtak. A többi bélyeget a fent már említett LLz kezelési bélyegzővel bélyegezték le. Ugyanakkor – ettől kezdve – a Bécsből érkező repülőpostai küldeményekre REPÜLŐ POSTA ÉRK. bélyegzőt ütöttek.

A bélyegzők ismerete azért fontos, mert hozzásegíti a gyűjtőt a küldemények eredeti vagy hamis voltának elbírálásához. Olykor előfordulnak kivételek is, így például ismeretes július 16-ról olyan küldemény, amelyen *minden bélyeget* REPÜLŐ POSTA IND. bélyegzéssel láttak el. Ez minden bizonnyal az új bélyegző bevezetésével függ össze, amit később a megszokás már kiküszöböl.

Tulajdonképpen azt mondhatjuk, hogy minden olyan bélyeg vagy küldemény, amelyen a fentiektől eltérő bélyegzések találhatók, gyanús, sőt azt is megkockáztathatjuk, hogy hamis. Egyetlen olyan kivétel van fenti megállapításom alól, ez az első napon felvett küldeményeken előforduló **LFe** albetűs bélyegzés. Hosszú ideig hamisításra gyanakodtak a szakemberek is, minthogy ilyen bélyegzésű küldeményekkel egyébként nem találkoztak. Nemzetközi vonatkozásban én 1971-ben találkoztam ilyen levéllel a budapesti nemzetközi kiállításon, *Berecz Viktor* (USA) kiállított anyagában. Az 1974-es Aerofila kiállításon már két ilyen küldeményt láthattunk (érdemes megjegyezni, hogy az 1971-es FIP kiállításon 21 db 1918-as repült levél szerepelt, az 1974-es szakkiállításon viszont már 54 db). *Kostyán Ákos,* a bélyegzések kiváló ismerője és a nagytudású légiposta gyűjtő *Gyuth Nándor* is értetlenül figyelték ezt a jelenséget, nem tudván elfogadható magyarázatot adni az eltérő bélyegzésre, jóllehet a szóban forgó levelek mindenkor a valódiság ismérveit hordozták. A megoldást a *dr. Weinert Viktor* által szerkesztett *Donaupost* c. szakfolyóirat 1918. évi számaiban találjuk meg. Ezekből kiderül,

13. ábra

hogy a Weinert által küldött leveleken *mindenkor* LFe ellenőrzőbetűs bélyegzés szerepel. Feltételezhető, hogy Weinertnek egy budapesti megbízottja a 4-es postán nagyobb mennyiségű (több tucat) repülőposta-küldeményt adott fel, de *nem az ablaknál,* hanem egy ismerős postai alkalmazott közreműködésével. Weinert később ezeket a küldeményeket a *Donaupost*ban eladásra hirdette, a bemutatott példák mindegyikén LFe ellenőrzőbetűs bélyegzés van (valódiságukhoz nem férhet kétség). Ilyen levelezőlapot mutatott be a *3. ábra,* és ilyen bélyegzés látható a *12. ábrán* is. Az LTl bélyegzést a *4. ábra* illusztrálja. A REPÜLŐ POSTA IND. bélyegzést egy július 17-én repült levelezőlapon mutatjuk be *(13. ábra),* hasonló, de ajánlott levelezőlap látható a Monográfia IV. kötetének 249. oldalán, a 125. ábrán.

Ajánlási ragjegyek

A küldemények eredetiségének elbírálásában az ajánlási ragjegyek is segíthetnek. Hosszú évek óta folyó adatgyűjtésem során feljegyeztem az általam látott levelek ragjegyeinek számait. Ezt az alábbiakban közreadom, semmi esetre sem a teljesség igényével, hanem mintegy a tovább folytatandó közös kutatás segédeszközeként. Az mindenesetre látható, hogy

minden ragjegy száma *négyjegyű és 4-es számmal kezdődik.* Használatuk sorrendjében azonban semmiféle rendszer nem fedezhető fel.

Az általam ismert ragjegysorszámok:

július 4.: 4003, 4019/r, 4243
5.: 4248, 4520, 4602, 4603
6.: 4771/r, 4796/r, 4812/r, 4855
7.: 4988/r
8.: 4098
9.: 4251/r, 4284/r
10.: 4450/r, 4452, 4495, 4539/r
11.: 4585/r
12.: 4472/r
13.: 4957/r
14.: ?
15.: 4084, 4087
16.: ?
17.: 4213, 4235/r
18.: 4278/r
19.: 4453/r, 4465/r
20.: 4579/r
21.: ?
22.: ?
23.: 4680

A ragjegyszámok alapján azt mondhatjuk ki, hogy a nem négyjegyű és a nem 4-es számmal kezdődő sorszámú ragjegyek hamisításra utalnak.

Amire vigyázni kell: bélyeg- és levélhamisítványok

A felülnyomott bélyegek és a ritka levelek nem kerülték el a hamisítók megkülönböztetett figyelmét. Tulajdonképpen háromféle hamisításról beszélhetünk:

- hamis felülnyomat előállítása az alapbélyegeken;
- levélhamisítvány előállítása eredeti bélyegek felhasználásával;
- levélhamisítvány a hamis felülnyomatú bélyegek felhasználásával.

Az első változat magában foglalja a *felülnyomat különlegességeire* irányuló hamisításokat is. Ezekkel részletesen e cikk keretében nem tudunk foglalkozni, talán a Bélyegmúzeum birtokában lévő *teljes eredeti ív* alapján egyszer megtörténik a felülnyomás jellemzőinek tanulmányszerű feldolgozása, amely ezen problémákra is választ ad. Ismeretes ugyanis az 1 K 50 f-es érték *fordított felülnyomattal* is (lásd *A magyar bélyegek kézikönyve* színes mellékletében), amelynek valódiságát egyes kortárs szakírók vitatják, számosan mások pedig elfogadják, s úgy tartják, hogy valóban forgalomba került egy ív valódi fordított felülnyomat. A vita ma sem tekinthető lezártnak. Ezen vitától függetlenül – az eredeti ív bélyegein kívül – készültek „valóságosan" (egyértelműen) hamis fordított felülnyomatok, ilyen például a *14. ábrán* látható bélyeg, amelyet LTn betűjelzésű szívességi bélyegzéssel igyekeztek „szalonképessé" tenni. A *15. ábrán* bemutatott hamisítványnál

14. ábra

15. ábra

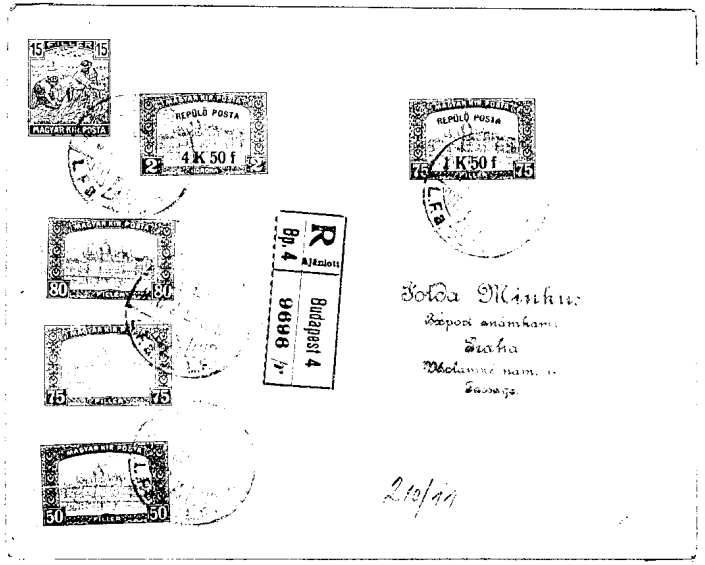
főleg a felirat betűi mutatják jól annak hamis voltát. A hamis felülnyomatok nagy része felismerhető kezdetleges betűiről, a betűk szabálytalan elrendezéséről *(16. ábra).*

A levélhamisítványok felismerése a korábban elmondottak alapján gyakorlatilag nem okozhat fejtörést. A *17. ábrán* látható levél például annak ellenére, hogy tarifálisan elfogadható, a bélyegző ellenőrzőbetűi és a ragjegy révén lelepleződik. Nincsenek rajta az előírásos kézi jelzések sem, arról nem is beszélve, hogy érkezési bélyegző sincs a hátoldalán (ez persze az ábrán nem látszik).

16. ábra

17. ábra

Megemlítem még, hogy ismerek egy *kettős felülnyomattal* ellátott 4 K 50 f-es bélyeget is *(18. ábra)*, amelyről a szakirodalom nem tesz említést. Igazán sem valódiságáról, sem hamis voltáról nem vagyok meggyőződve. A felülnyomat méretei nem utalnak hamisítványra, a betűformák azonban alapos szemrevételezés után kételyt ébresztenek. Ez is egyike a megfejtésre váró kérdőjeleknek... Talán a fejlődés egyszer lehetővé teszi, hogy korszerű eszközökkel egyértelműen elhatárolhatók lesznek a valódi és a hamis bélyegek (Bélyegmúzeum, Mabéosz). A valódi leveleken lévő bélyegek mindenesetre mindig autentikus támpontot nyújtanak a bélyegek részletes vizsgálatához.

18. ábra

A bélyegek értékelése

A bélyegek és az azokkal bérmentesített levelek értékeléséről az első részben már felvetettem néhány gondolatot. Az immár hetven éves kiadás kellő megbecsülése a mai napig várat magára. Valószínű, hogy a kibocsátott bélyegmennyiségnek ma már csak 1–2%-a található meg fennmaradt küldeményen, azaz a fennmaradt levelek száma úgy *ezer körül* mozoghat. Ha összevetjük egy ilyen levél árjegyzéki árát a kb. 15–20-szor gyakoribb Zeppelin-levelekével, kétségbe kell vonnunk az értékelés reális voltát. Ennek oka persze össze-

A REPÜLŐ POSTA bélyegek értékelése a katalógusokban

Katalógus (kiadási év, pénznem)	1 K 50 f a) karmin felülny. b) téglavörös fny.		4 K 50 f		Együtt	
	bélyeg	levélen	bélyeg	levélen	bélyegpár	levélen
	(ha van külön használt értékelés, zárójelben)					
Donaupost Katalog (1921, német márka = 10 korona)	10	35	15	250	25	
Magyarország bélyegei (1924, cseh korona – dr. Weinert)	2.50	30	7.50	150	10	
Erdődi–Kner–Madarász–Markstein (1925, pengő)	1.20	2.50	1.50	8	2.70	15
Jászai katalógus (1927, pengő)	4	10	6	20	10	
	160* (ford. fny.)					
Székely katalógus (1945. pengő)	175(100)	250	100(75)	450	275	
	20 ezer (ford. fny.)					
Magyar bélyegek katalógusa (... árjegyzéke) Magyar Filatélia Vállalat (A)						
1952	–	–	–	–		
1958	a) 45	60	15	100	60	
	b) 50	80				
	800 (ford. fny.)					
1961	a) 50	60	25	100	75	
	b) 50	80				
1972	a) 90	100	60	130	150	
	b) 90	110				
1979	a) 180	200	120	300	300	
	b) 180	220				
1988	380	2500	320	2500	700	

*A fordított felülnyomatú bélyegeken *Hauser Károly* bélyegkereskedő szavatossági bélyegzőjével.

függ az értékelési előzményekkel is. Érdekességként – Visnyovszki Gábor barátom javaslatára – összeállítottam egy kis táblázatot a bélyegek és a levelek *korábbi értékeléseiből.* Azt hiszem, a részletes kommentár helyett elég arra utalnom, hogy az ötvenes és a hetvenes évek közötti értékelés enyhénszólva abszurd. Ma már az Árjegyzék is reálisabb, és *A magyar bélyegek kézikönyvé*ben is árnyaltabb, sokszempontú az értékelés. A küldeményekből kínálat alig van, a komolyabb árverési katalógusok közül talán minden tizedikben lehet elvétve egy-egy repült levelet találni. Indokolt tehát a birtokunkban lévő objektumokat megfelelően megbecsülni.

Zárszó

A járat – az ismert körülmények miatt – rövid életű volt, s a tervezett vonalhosszabbításra a világháború elvesztése után már nem kerülhetett sor. A magyar légiposta ezt követő nehéz sorsa külön tanulmányt érdemelne. Ez azonban már kívül esik cikkem tárgykörén.

Meg kell még említenem, hogy ezt a cikket régóta szerettem volna megírni. Eredetileg *Gyuth Nándorral* együtt terveztük e kiadás történetének megszerkesztését, de az ő időközben bekövetkezett súlyos betegsége miatt erre már nem kerülhetett sor. Jegyzeteit munkámban felhasználtam, és soraimmal az ő emlékének is tisztelettel adózom. Köszönet illeti *Sipos Józsefnét,* a Magyar Posta Bélyegmúzeuma muzeológusát a sok értékes felvilágosításért és önzetlen segítségért, továbbá *Visnyovszki Gábort,* akinek állandó ösztönzése folytán e cikk végül is nyomdába került. Utoljára pedig szeretném megköszönni – előre is – *minden filatelistának,* akinek a birtokában általam nem említett adatok vannak, vagy ilyenek létezéséről tudomása van, hogy azokat számomra hozzáférhetővé teszi, akár személyes közlés révén, akár a *Philatelica* vagy a *Filatéliai Szemle* nyilvánosságának felhasználásával, hogy a gyűjtőknél szétszórva megbújó adatok, tudnivalók *valóban közkinccsé* válhassanak. Remélem, hogy a tanulmányban közöltek mindazok számára hasznos információkat adnak, akik ezt a kiadást is szeretnék jobban megismerni.

Az 1940-ben visszacsatolt Erdélyrész pótbélyegzői*

DR. PALOTÁS ZOLTÁN

A közhasználatúvá vált *Erdély* fogalom tulajdonképpen kiterjesztett jelentésű, rövidített megjelölése a történelmi Magyarországtól 1920-ban Romániához csatolt területnek: nemcsak a szoros értelemben vett Erdélyt foglalja magában, hanem egy széles kelet-magyarországi sávot is. Az *Erdély* elnevezést én is ilyen értelemben használom.

Erdélynek 1940-ben, a második bécsi döntéssel visszacsatolt északi része három részre osztható:

1. Az egykori *Kelet-Magyarország*ból *Bihar, Ugocsa* és *Máramaros,* valamint *Szatmár* megyék egy része és *Szilágy* teljesen,
2. A szoros értelemben vett *Erdély, a Székelyföld nélkül: Kolozs* megye nagy része, *Szolnok–Doboka* és *Beszterce–Naszód* teljesen,
3. A *Székelyföld: Csík* teljesen, *Maros–Torda, Udvarhely* és *Háromszék* megyék közelítően.

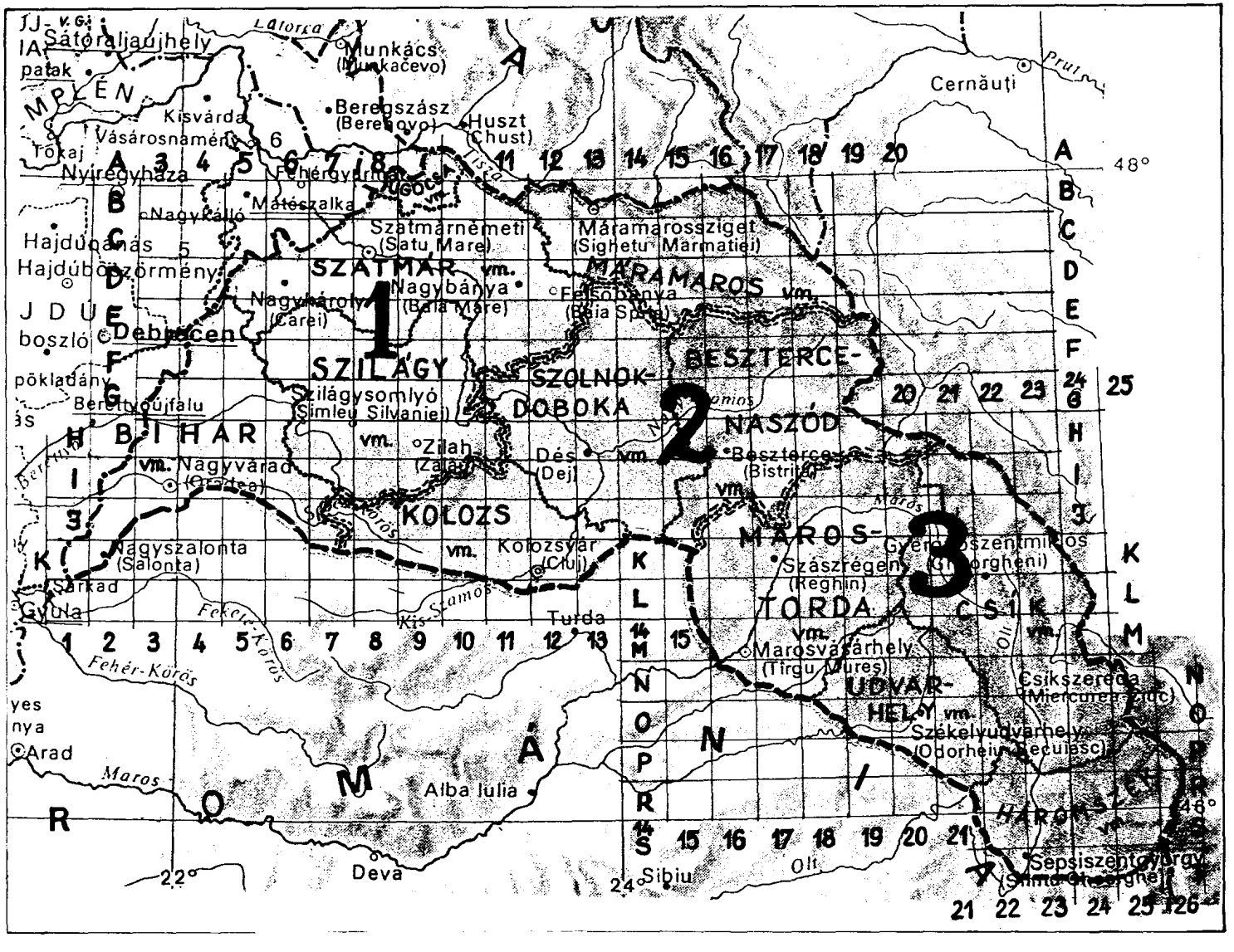
Tanulmányom az 1940-ben visszatért Erdélyrész egy alig ismert postatörténeti sajátosságával, az ott rövid ideig használt *pótbélyegzőkkel* foglalkozik, szerves folytatásaként a többi, akkoriban visszacsatolt terület postatörténetéről írott munkának.

A postatörténeti fejlődés megrajzolásához és jobb megértéséhez hasznos – ha nem nélkülözhetetlen – a földrajzi alapok, a háttér (terület, népesség, településszerkezet, közlekedési hálózat, postaigazgatás stb.) legalább vázlatos ismerete. Az elmúlt közel ötven év alatt az elcsatolt területekre vonatkozó ismereteink igen hiányosak vagy „félreinformáltak" voltak. Újabban sorra jelennek meg a fenti hiányokat pótolni hivatott színvonalas történeti kiadványok. Ezek mozaikkockáiból összeállíthatjuk azt a háttérrajzot, amelyre témánk áttekintéséhez szükség van.

Földrajzi alapok

Kiindulásul néhány – emlékezésre méltó – adat: Trianonban 103 000 km² területet csatoltak Romániához (nagyobb területet, mint a mai Magyarország, amely 93 000 km²). Ebből 1940-ben 43 000 km²-t, mintegy 42%-nyi részt kaptunk vissza. Az elszakított terület össznépessége 5,3 millió volt, ebből 1,7 millió volt magyar (1910. évi adatok). 1940-ben visszatért 2,6 millió lakos, ebből magyar 1,4 millió (1941. évi adatok). Érdekes ezeket az adatokat *országrészenként* is vizsgálni:

* A *kisegítő* ill. *pótbélyegzők* fogalmi meghatározását *Kostyán Ákos* adta meg A Magyar Bélyegek Monográfiája I. kötetében. Szerinte a *kisegítő bélyegző gyűjtőfogalom,* beletartozik minden postai jelzés (érvénytelenítés), a tollvonástól, a kézírástól kezdve a különböző bélyegzésekig, amelyekkel a valami miatt hiányzó állandó bélyegzőket *ideiglenesen* helyettesítik. Ezek lehetnek csak *helybélyegzők* (pl. főnöki ovális bélyegzők, vagy belkezelési sorbélyegzők stb.), keltezés nélkül; lehetnek csak *keletbélyegzők,* helynév nélkül (pl. az acél számbélyegzők); de lehetnek sem a helyet, sem a keltezést nem mutató bélyegzők (pl. a gumi számbélyegzők). A kisegítő bélyegzők sorában a *pótbélyegzők* kritériuma az, hogy *helynév nélküliek,* és más-más postahivatalokban is használhatók (egymás után). Ilyenek az acél és gumi számbélyegzők. Az előbbieket általában sok évig használták, hol itt, hol ott, a hk-bélyegzők pótlására (általában kiegészítő helynévvel). A gumi számbélyegzők ezzel szemben igen hamar tönkrementek.

Munkács
(Munkačevo)
Beregszász
(Berehovo)
Huszt
(Chust)
Cernăuți
Prut
Latorca
Tisza
Kisvárda
Vásárosnamény
Tokaj
Nyíregyháza
Fehérgyarmat
Mátészalka
Nagykálló
Hajdúnánás
Hajdúböszörmény
Debrecen
Szatmárnémeti
(Satu Mare)
Máramarossziget
(Sighetu Marmației)
SZATMÁR vm.
MARAMAROS vm.
Nagybánya
(Baia Mare)
Felsőbánya
(Baia Sprie)
Nagykároly
(Carei)
1
SZILÁGY
SZOLNOK-
DOBOKA
2
BESZTERCE-
NASZÓD
Beszterce
(Bistrița)
Szilágysomlyó
(Șimleu Silvaniei)
Zilah
(Zalău)
Dés
(Dej)
BIHAR
Nagyvárad
(Oradea)
KOLOZS
Kolozsvár
(Cluj)
3
MAROS-
TORDA
Marosvásárhely
(Târgu Mureș)
Szászrégen
(Reghin)
Gyergyószentmiklós
(Gheorgheni)
CSIK
Csíkszereda
(Miercurea-Ciuc)
UDVARHELY vm.
Székelyudvarhely
(Odorheiu Secuiesc)
HARGITA
Sepsiszentgyörgy
(Sfîntu Gheorghe)
Nagyszalonta
(Salonta)
Sarkad
Gyula
Fekete-Körös
Fehér-Körös
Kis-Szamos
Maros
Aranyos
Olt
Arad
Alba Iulia
Deva
Sibiu
48°
46°
22°
24°

(lásd térkép)

	1. Kelet-magyaro.	2. Erdély (Székelyf. nélkül)	3. Székely-föld	Összesen
		Terület (1000 km²)		
1920-ban elcsatolva	45,5	41,4	16,4	103,0
1940-ben visszacsatolva	15,3	12,5	15,3	43,1
		Népesség (1000 fő)		
1920-ban elcsatolva	2579	2040	637	5257
1940-ben visszacsatolva	1186	658	733	2577

	Nemzetiségek				
	magyar	román	német	egyéb	össz.
			(%-ban)		
1920-ban elcsatolt teljes területen	31,6	53,8	10,8	3,8	100,0
1920-ban elcsatolt, csak a szoros értelemben vett Erdély a Székelyfölddel	34,8	55,0	8,7	1,5	100,0
1941-ben visszacsatolt területeken (1+2+3)	52,1	41,5	1,8	4,6	100,0
ezen belül					
Kelet-Magyarország (1)	48,8	42,8	0,8	7,6	100,0
a szoros értelemben vett Erdély (Székelyföld nélkül) (2)	32,7	59,9	3,3	3,1	100,0
Székelyföld (3)	80,2	16,7	1,7	1,4	100,0
			(1000 fő)		
1941-ben visszacsatolt területeken (1+2+3)	1380,5	1029,5	34,7	122,6	2577,3
ezen belül					
Kelet-Magyarország (1)	578,1	507,8	9,2	90,2	1185,8
a szoros értelemben vett Erdély (Székelyföld nélkül) (2)	215,1	398,8	22,7	21,5	658,1
Székelyföld (3)	587,3	122,9	12,8	10,4	733,4

Az 1920-ban elcsatolt terület adatait az 1910. évi népszámlálás, az 1940-ben visszacsatolt terület adatait az 1941. évi magyar népszámlálás alapján közöltük.

A határváltozások és a megyerendezés miatt egyes adatok (pl. Székelyföld) csak fenntartással hasonlíthatók össze.

Ezek a globális számok önmagukban is sokat mondanak ugyan, mégsem magyarázzák meg az erdélyi probléma lényegét, bonyolultságát. *Az igazi probléma a magyar népesség sajátos területi elhelyezkedésében,* földrajzi megoszlásában rejlik. Természetesen nem feladatunk ehelyütt a rendkívül bonyolult néprajzi helyzet részletezése, csupán vázoljuk az erdélyi magyarság területi megoszlásának lényegét – ami úgyszólván teljesen hiányzik a mai magyar köztudatból.

A kiindulás az 1910. évi nemzetiségi helyzetkép. Ennek lényege, hogy *az erdélyi magyarság nagy részei a román lakossággal vegyesen éltek.* Három jellemző etnikai övezetről beszélhetünk:

- Közel *400 000 fő* – az erdélyi magyarság alig 1/4 része – lakott a „nagy magyar nyelvterülettel" összefüggően, *a mai határok mentén,* Aradtól Ugocsáig; Nagyváradtól délnyugatra románokkal vegyesen, északkeletre jelentős magyar többséggel. Ez az a *20–50 km széles területsáv,* amelyet a románok – lakosságcserével – 1940-ben hajlandók lettek volna visszaadni, illetőleg ez volt az 1946–47-es párizsi béketárgyalásokon az utolsó területi követelésünk Romániával szemben. (1), (5), (7)
- Mintegy *félmilliónyi volt a székelység* akkor még eléggé zárt tömbje, ami az erdélyi magyarságnak 30%-át tette ki. (A székelységet nevezi a magyarságtudomány „kis magyar nyelvterület"-nek.)
- A „nagy" és a „kis" magyar nyelvterületet egy 150–180 km-es vegyes népességű zóna választja el, ahol több mint *800 000 magyar* élt, nagyobb és kisebb nyelvszigeteken, szórványokban, a román lakossággal vegyesen, nagyobbrészt kisebbségben. Ez tette ki az erdélyi magyarságnak közel a felét, a Szilágyságtól Kolozsváron át a Mezőségig.

Ismétlem, ez volt a helyzet *1910-ben.* Nem szabad szem elől téveszteni, hogy ezek az adatok már 1940-ig is a románság javára szükségszerűen *változtak,* azóta pedig még inkább, *nemcsak számszerűen és arányaikban, hanem térben is:* rendkívül erős az *urbanizálódás,* a falusi népesség városokba özönlése. Az erdélyi (jórészt magyar) városokba százezerszámra telepítettek óromániai és besszarábiai románokat. (5)

A visszacsatolt terület nagyrészt *aprófalvas településű.* Figyelemre méltó az alábbi idézet: „1910-ben a Királyhágón túli terület (a szoros értelemben vett Erdély) 2321 községéből mindössze 195-ben éltek 2000-nél többen, míg 1517 településen 1000-nél kevesebben. Kies völgyekben, aprócska patakok mentén összeszoruló, vagy éppen szórtan elterülő, 70–80, legfeljebb 100–150 háztartásból, családból, vagy lakóközösségekből szerveződött falvakban; a határ jelentősebb részének közbirtokossági vagy faluközösségi használata mellett, az intenzív gazdálkodást lehetetlenítő körülmények között." (8) (Más szóval, a bulldózeres „területrendezés" nem nyerne intenzív gazdálkodásra alkalmas termőterületeket!) Erdélyhez sok hasonló volt a kelet-magyarországi részek településsűrűsége is, azzal a különbséggel, hogy a magashegyi zónákban – különösen a Kárpátok ívében – nagyobb lélekszámú településeket találunk és ezek egymástól távolabb fekszenek, tehát a községsűrűség kisebb.

Ismeretes, hogy a településsűrűség és a postahelyek száma között szoros az összefüggés.

A második bécsi döntés

A második Belvedere-i (bécsi) döntés 1940. augusztus 30-án visszacsatolta az erdélyi magyarságnak mintegy 2/3 részét, a románságnak több mint 1/3-át és a németségnek mintegy 10%-át. Felmerül a kérdés: lehetett volna-e 1940-ben „igazságosabb" határt megvonni, azaz több magyart és kevesebb románt visszacsatolni?

A *történelmileg tárgyilagos* válaszadáshoz nemcsak a terület nemzetiségi és gazdaságföldrajzi viszonyait kell ismerni, hanem az *akkor* adott politikai helyzetet is. Idézzük ehhez *Nemeskürty István* „Édes Erdély" c. könyvét: „1940. június 26-án a szovjet kormány felszólította a Román Királyságot: ürítse ki Besszarábiát és Bukovina egy részét, és a területet adja át a Szovjetuniónak. Románia eleget tett a szovjet kormány felszólításának; 1940. június 28-án a szovjet csapatok bevonultak Észak-Románia fent nevezett területeire.

Ekkor, 1940 nyarán Románia nagy pártfogója, Franciaország, melynek 1919-ben megszerzett területeit köszönhette, katonailag megsemmisült. Egy héttel a Romániához intézett szovjet jegyzék átadása előtt, 1940. június 21-én Compiègneben aláírták a német–francia fegyverszüneti szerződést. Franciaország nagy része német katonai megszállás alá került.

Románia ebben a helyzetben attól tartott: további területeiről is le kell majd mondania. Augusztus kilencedikén a magyar kormány nyújtott át jegyzéket Romániának Erdélyre vonatkozó magyar területi igények ügyében, augusztus 21-én pedig Bulgária lépett fel hasonló követelésekkel Dobrudzsát illetően. A magyar és román kormány között Turnu Severinben tárgyalások kezdődtek, ezek eredménytelenül zárultak. A román kormány tartott tőle, hogy kiszolgáltatott helyzetében a magyar csapatok fegyverrel szerzik vissza *egész Erdélyt.* Ezért Gigurtu miniszterelnök és Manoilescu külügyminiszter, egy július negyedike óta kormányon lévő nacionalista, antiszemita, németbarát kormány, azzal a kéréssel fordult Hitler Adolf német kancellárhoz: legyen döntőbíró Magyarország és Románia területi vitájában. Bármilyen döntést is hoz a Német Birodalom: Románia e döntésnek feltétel nélkül aláveti magát. Ezzel a rendkívül ügyes fogással Románia kikapcsolta Magyarországot mint tárgyaló felet.

1940. augusztus 30-án egy Bécsben hozott német–olasz hatalmi döntés arról értesített: Magyarországnak ítélik Észak-Erdélyt.

... Ez az úgynevezett bécsi döntés jelentős magyar sikernek látszott. Hiszen végül is, ha Hitler ajándékaként is, de legalább Észak-Erdély visszakerült az anyaországhoz."

Németország számára fontos volt, hogy mindkét országot megtartsa szövetségében éspedig békében, hogy biztosítsa felvonulási útvonalait és a két állam gazdasági potenciálját, főképpen a román olajat. 1940 őszén máris megkezdődött a német „tancsapatok" átvonulása Magyarországon, illetve bevonulásuk Romániába, nemcsak az olajmezőkre, hanem a szovjet demarkációs vonalakra is.

A második bécsi döntésben tehát – a vázolt külpolitikai konstelláció miatt – erősen Magyarország javára billent a mérleg. Teljesítették a magyar kormány két fő követelését: a Székelyföld visszacsatolását és a keleti Kárpát-határt. Ez szükségképpen nagy vegyes, sőt túlnyomóan románlakta területek idecsatolásával járt. Ugyanakkor igen jelentős – több mint félmilliós nagyságrendű – magyar kisebbség maradt Dél-Erdélyben, Romániában. (5), (7)

Az új „határ" *katonai demarkációs vonal* maradt, a határ kijelölése – mint Szlovákiával – sohasem történt meg. Sőt, ez a szigorúan őrzött demarkációs vonal szinte *kínai fallá nőtt:* a két ország között hamarosan csaknem minden polgári (magán) forgalom megszűnt; román részről a postai forgalmat annyira leszűkítették, hogy pl. csak egyszerű nyílt levelezőlapokat engedtek be, leveleket nem.(9)

Összefoglalva: a bécsi döntés nyomán a két ország között olyan példátlan, *rendkívüli helyzet* állt elő, amely szinte hadiállapothoz (fegyverszünethez) volt hasonlítható. Ennek szinte szükségszerű velejárói voltak a tömeges kiutasítások, letartóztatások, internálások, kém- és kémelhárítási akciók, részünkről sokszor retorzióképpen, hogy a „viszonosság elve" érvényesüljön, „tekintélyünk csorbát ne szenvedjen". Ennek az állapotnak bőven akadnak postai dokumentumai is, pl. cenzúrázott és internáló tábori lapok stb.

Mindkét ország elkövette azt a hibát, hogy az erdélyi vegyes népességű területeket *mint egynyelvűt próbálta igazgatni:* még csak kísérletek sem történtek pl. kétnyelvű helységnevek használatára. Ez a rögeszmés gyakorlat, a merev, egynyelvű igazgatás sokhelyütt államrezonként ma is uralkodó elv. Így például a néhány évig „Magyar Autonóm Tartomány" nevet viselő Székelyföld magyarnyelvűségének az akkori postai objektumokon stb. semmi nyoma nem volt (sem magyar nyelvű, sem kétnyelvű).

A magyar posta megszervezése 1940-ben

A postaforgalom megindítása Erdélyben is – mint 1938-ban a Felvidéken – a honvédség bevonulásával együtt történt. Ám az előkészítő szervezés korábban, már a bécsi döntés napján megkezdődött. „A postai és távközlési szolgálat megszervezésére 1940. augusztus 30-án külön postai szerv... a Postavezérigazgatóság ún. „keleti szervezési osztálya" (röviden SZEVOSZ) jött létre, és ez már másnap felállította a felvonuló két hadsereggel együttműködő két szervező postaigazgatóság (röviden SZERVIG) kereteit." Az 1. hadsereg törzséhez az I. SZERVIG került, Marosvásárhely majdani székhellyel, a 2. hadsereghez pedig a II. SZERVIG, Kolozsvár székhellyel (10). A később felvonult 3. hadsereghez a II/5 „biztosi csoport" került, mint a II. SZERVIG kirendeltsége.

A posta beindítása és működtetése a visszacsatolt erdélyi területen hallatlan nehézségek között, ill. óriási erőfeszítések árán volt csak megoldható. Nemcsak a földrajzi viszonyok voltak mostohák (pl. a Székelyföld vasúti elszigeteltsége), nemcsak az infrastruktúra és a postai felszereltség volt gyenge, de a kivonuló románok még ebből is minden mozgathatót elvittek és sok nem mozgathatót tönkretettek. (10), (11)

Mindazonáltal a posta szinte órák alatt beindult: a hivatalok a forgalmat a távíró, távolsági távbeszélő- és pénzforgalom kivételével haladéktalanul biztosították. Csomagot azonban csak 5 kg súlyig lehetett feladni. (10)

A posta szervezése gyorsan haladt előre, és szeptember 24-ével a hivatalok átvétele és megnyitása általában befejezést nyert. „Ezután már csak alkalomszerűen nyitnak meg hivatalokat, főleg olyan magyar nemzetiségű községekben, ahol a románok a korábbi magyar hivatalokat megszüntették" (10). Az egész területen megindult a mozgópostai szolgálat. Október negyedikén megszűnt minden postai vagy távközlési korlátozás (ezen a napon már 435 hivatal működött). Megindult a légiposta is: október 7-től a Budapest–Marosvásárhely légijárat postát is szállított.

„Október közepével a külső szervezés befejezettnek tekinthető. Ezen a téren már csak a *postaügynökségek* megnyitása van még hátra." (10)

A pótbélyegzők Erdélyben

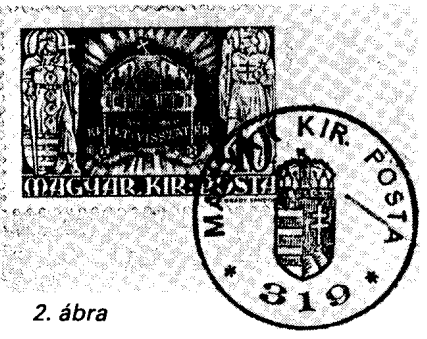
A postaforgalom beindításához behozott új hk-bélyegzők nem bizonyultak elégségesnek. Minden előrelátó igyekezet ellenére ismét nagy számban volt szükség – kisegítésképpen – *pótbélyegzők* alkalmazására, éspedig nemcsak a kisebb falvakban. Az Erdélyben használt pótbélyegzők – a Felvidékhez hasonlóan – kétfélék voltak: *gumi* és *acél* számbélyegzők.

A *gumi pótbélyegzők* két célra készültek:

– A *postahivatalok* számára körbélyegzők: kettős körben magyar címer, felül MAGYAR KIR. POSTA felirat, alul két csillag között *arab sorszám (1. ábra).* Át-

1. ábra

2. ábra

mérőjük általában 30 mm. Ritkábban egykörös változat is előfordul *(2. ábra)*.

- A *mozgóposták* számára szintén körbélyegzők, címerrel és a járat végállomásainak nevével, valamint a járat arab számával *(3. ábra)*, ill. M. KIR. MOZGÓPOSTA felirattal és a járatot jelző római számmal *(4. ábra)*. Ez utóbbiak mérete kisebb, általában 28 mm. Ismertek keret nélkül is, kivágott számmal *(5. ábra)*.

3. ábra

A gumi számbélyegzők lenyomatainak színe általában lila vagy fekete, de előfordulnak piros és zöld színű bélyegzések is. Az *acél pótbélyegzők* is hasonlóak a Felvidéken (és azelőtt) használt pótbélyegzőkhöz, illetőleg azokkal azonosak *(6. ábra)*. Az egykorú szakirodalomból *Guttmann Sándor* összeállításában ismerjük az Erdélyben használt pótbélyegzőket. Ez az összeállítás a Magyar Alkalmi Bélyegzések Katalógusában jelent meg (Légrádi Dezső szerkesztésében). A posta hivatalos kiadványaiban nem találtunk hasonló tartalmú jegyzéket.

Guttmann összeállításában 137 gumi és 350 acél pótbélyegzőt sorol fel, a mozgóposták részére pedig 36 gumi és 22 acél pótbélyegzőt, valamint 4 réz pecsétnyomó (negatív) bélyegzőt. Ez összesen 549 pótbélyegző!

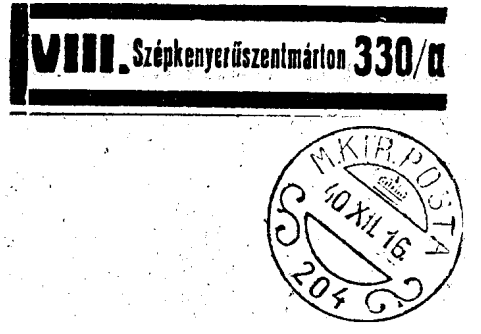
4. ábra

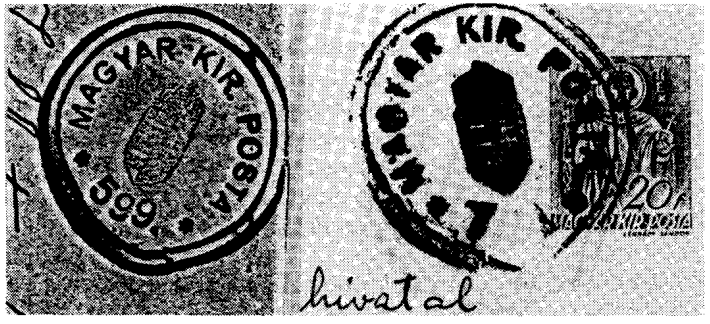
5. ábra

Ha összevetjük egyfelől a felvidéki és kárpátaljai, másfelől az erdélyi pótbélyegzőkről fennmaradt információinkat, megállapíthatjuk, hogy az utóbbiak jóval hézagosabbak. Az erdélyi pótbélyegzők esetében *nincsenek adataink használati idejük tartamára* vonatkozóan. A felvidéki (kárpátaljai) pótbélyegzők csak néhány napig, vagy hétig voltak forgalomban. Feltételezhetjük, hogy az erdélyieknél is ez volt a helyzet.

Az elégtelen adatok miatt aligha vállalkozhat valaki az erdélyi pótbélyegzők pontértékelésére (az egzaktabban közelíthető felvidéki pótbélyegzők értékelési kísérletét is vitatják egyesek, nem eléggé megalapozottnak ítélve azt). Kétségtelen tény, hogy *a gumi számbélyegzők ritkábbak,* tehát értékesebbek (ugyanazon postahely esetében is), és hogy általában erős az összefüggés a postahelyek népességszáma és a pótbé-

6. ábra

7. ábra Deformálódott gumibélyegzők lenyomatai

lyegző előfordulása között. Ugyanakkor nyilvánvaló az is, hogy a kis népességű üdülő- és fürdőhelyek pótbélyegzői gyakrabban fordulnak elő, tehát kevésbé értékesek.

Tekintettel a pótbélyegzők nagy számára és jelentős részük igen ritka előfordulására, *nem tekinthetjük lezártnak* ezek jegyzékét, illetve megnyugtatóan tisztázottnak alkalmazásuk helyét (helyeit). Felderítésre vár – ha egyáltalán van valahol erre adat – használatuk időtartamának kérdése is. Gyűjtőtársaink ilyen észrevételeit, információikat, a további kutatásokban való együttműködést szívesen vesszük.

Az alábbiakban közöljük a pótbélyegzők felsorolását, feltüntetve a postahelyek magyar és román nevét, megyei hovatartozását (1941), a közölt térképen található szűkebb helyüket (a bélyegzők nagy száma miatt a felvidékihez hasonló feldolgozás itt nem jöhet szóba), népességszámát, nemzetiségi jellegét, esetenként a bélyegzés színére utaló megjegyzést. A több helységben használt bélyegzőknél jelezzük a második használatba vétel kezdetét (előfordul olyan pótbélyegző is, amelyet több helyen is használtak, számos postahelynek pedig több [különböző számú] pótbélyegzése is volt).

Az alkalmazott rövidítések:

Megyék: B = Bihar (1. országrész, Kelet-Magyarország)
BN = Beszterce–Naszód (2., a szoros é. v. Erdély)
C = Csík (3., Székelyföld)
H = Háromszék (3., Székelyföld)
K = Kolozs (2., a sz. é. v. Erdély)
M = Máramaros (1., Kelet-Magyarország)
MT = Maros–Torda (3., Székelyföld)
SD = Szolnok–Doboka (2., a sz. é. v. Erdély)
SR = Szatmár (1., Kelet-Magyarország)
SY = Szilágy (1., Kelet-Magyarország)
U = Udvarhely (3., Székelyföld)
UG = Ugocsa (1., Kelet-Magyarország)

Nemzetiségek: m = magyar n = német r = román
s = szlovák c = cigány j = jiddis
mr = magyar többség, román kisebbség
rm = román többség, magyar kisebbség

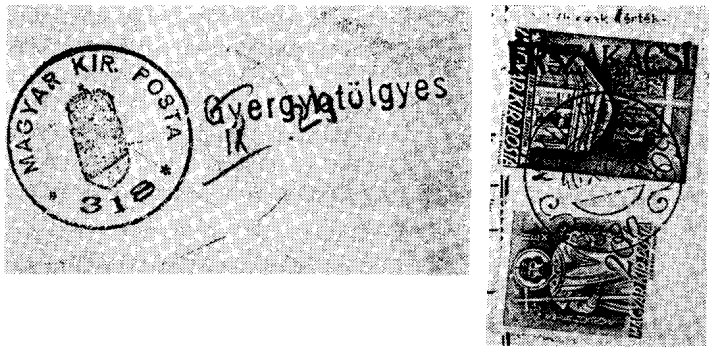
Bélyegzések színei:
f = fekete l= lila k= kék p= piros z= zöld

A) Gumi pótbélyegzők

Szám	A postahely neve (magyar 1940, román 1933)		Megye és térképi hely (1941)		Népesség (1000 fő), nemzetiség		Egyéb
315	Gyimesfelsőlok	Lunca-de-sus	C	M 23	5,4	m	2 típ.
316	Tusnádfürdő	Tuşnad	C	P 23	2,5	m	
317	Borszék	Borsec	C	J 21	2,2	m	
318	Gyergyótölgyes	Tulgheş	C	J 22	4,5	mr	
319	Major	Maierul	BN	F 17	4,1	r	
320	Szászszentgyörgy	Sângeorzul-Nou	BN	J 15	1,3	nr	
321	Bátos	Batoş	MT	J 17	1,5	nr	
322	Mezőörményes	Urmeniş	MT	K 15	1,8	rm	
323	Mezőszentmihály	Sânmihaiul-de-Câmpie	BT	J 15	1,5	rm	
324	Nagynyulas	Milaş	MT	K 16	1,9	r	
325	Szálva	Salva	BN	G 15	2,4	r	
326	Sajómagyaros	Şieu-Magheruş	BN	I 15	1,0	rn	
328	Margitta	Marghita	B	G 5	6,6	m	
329	Mezőcsávás	Ceuaşul-de-Câmpie	MT	L 16	1,3	mr	
330	Farkaslaka	Lupeni	U	N 20	1,4	m	f, l
501	Székelyvaja	Oaia	MT	N 17	1,0	m	f, l, z
502	Vargyas	Vârghiş	U	P 21	2,1	m	
503	Dálnok	Dalnic	H	S 23	1,5	m	

504	Előpatak	Vălcele	H	T 22	0,7	rm	
505	Tancs	Tonciu	MT	K 16	0,9	mc	
506	Gidófalva	Ghidfălau	H	S 23	0,9	m	2 típ.
507	Imecsfalva	Imeni	H	S 24	0,4	m	f, k
508	Kézdiszentlélek	Sânzieni	H	R 24	3,3	m	
509	Kovászna 1.	Covasna	H	T 24	6,3	mr	lila
510	Teke	Teaca	MT	J 16	2,9	mnr	
511	Köpec	Chepeț	H	R 21	1,4	m	
513	Maksa	Moacșa	H	S 23	0,9	m	
514	Málnás	Malnaș	H	R 23	1,0	m	
515	Nagyajta	Aita Mare	H	S 21	1,4	m	
518	Nagybacon	Bățanii Mari	H	R 22	2,3	m	l
519	Nagyborosnyó	Boroșneul Mare	H	T 24	1,7	m	
520	Sepsibodok	Bodoc	H	S 23	1,1	m	
521	Sepsibükszád	Bicsad	H	R 23	2,4	m	l
523	Ditró	Ditrău	C	K 21	7,5	m	p, f
524	Sósmező	Poiana-Sărată	H	P 26	2,3	m	
525	Árpástó	Braniștea	SD	H 14	1,3	mr	
526	Szódemeter	Săuca	SY	F 6	0,9	rm	l
527	Uzon	Ozun	H	T 23	2,2	m	
528	Zabola	Zăbala	H	S 24	2,8	mr	
529	Alsócsernáton	Cernatul-de-Jos	H	S 24	2,3	m	
530	Zágon	Zagon	H	T 24	4,2	mr	
531	Szentkatolna	Catalina	H	S 24	1,2	m	
532	Olasztelek	Tălișoara	U	R 21	0,8	m	
533	Kovászna 2	Covasna	H	T 24	6,3	mr	
534	Lemhény	Lemnia	H	R 25	2,8	m	l, f
535	Homoródszentmárton	Martiniș	U	P 20	0,9	m	
536	Lövéte	Lueta	U	O 21	3,8	m	
537	Korond	Corund	U	N 19	4,5	m	
538	Parajd	Praid	U	M 19	2,9	m	
539	Székelykeresztúr	Cristur	U	O 19	4,6	m	
540	Okland	Ocland	U	P 21	1,1	m	
541	Mezőterem	Tîream	SR	E 6	2,1	mr	
542	Vetés	Vetiș	SR	C 7	2,1	mr	
544	Okland	Ocland	U	P 21	1,1	m	
546	Érendréd	Andrid	SR	E 5	2,2	rm	
547	Fehérszék	Fersig	SR	E 10	0,7	r	
549	Apanagyfalu	Nușeni	SD	I 15	1,1	rm	
551	Szentmáté	Mateiu	SD	J 15	0,9	mr	
552	Magyardécse	Cireșoaia	SD	H 14	1,8	m	
553	Remetemező	Pomi	SR	D 10	1,6	rm	
554	Nagyesküllő	Aşchileșul-Mare	K	J 11	1,3	r	
558	Ombód	Ambud	SR	C 8	1,3	m	
560	Farkasaszó	Farcașa	SR	E 10	1,3	r	
562	Nagynyíres	Mireșul-Mare	SR	E 10	1,5	r	2 típ.
563	Kajántó	Chinteni	K	K 11	1,4	rm	
564	Tartolc	Târșolț	SR	B 10	2,1	r	
565	Ördöngősfüzes	Fizeșul-Gherlei	SD	I 13	1,6	r	l, f
569	Nagytarna	Târna-Mare	UA	A 9	0,4	r,	rutén
570	Szamoskrassó	Cărășeu	SR	D 9	1,4	mr	l
571	Kapnikbánya	Cavnic	SR	D 13	2,4	rm	
572	Borsaújfalu	Vultureni	K	J 11	1,2	r	
574	Nyírsid	Mirșid	SY	H 9	0,7	rm	
575	Vajdakamarás	Vaida-Cămăraș	K	K 13	1,4	mr	
576	Szatmárzsadány	Sătmărel	SR	D 7	1,4	rm	l
577	Hagymáslápos	Lapușel	SR	E 11	1,3	rm	
578	Kökényesd	Porumbești	UA	B 8	1,4	m	
579	Lázári	Lazuri	SR	C 8	1,8	m	
580	Kettősmező	Chechiș	SY	H 10	1,6	r	
581	Portelek	Portița	SR	E 6	0,6	r	
581	Iriny	Irina	SR	E 6	0,8	m	IX. 29.-
582	Kismajtény	Moftinul-Mic	SR	D 6	1,8	rm	
584	Paptamási	Tamașeu	B	H 3	1,1	m	l, f
585	Nagypeleske	Peleșul	SR	B 8	1,1	m	
586	Kolozsvár 4	Cluj	K	K 12	111,0	mr	
587	Érvasad	Vașad	B	E 5	2,4	rm	
588	Tataros	Brusturi	B	H 5	2,1	rm	
589	Szatmárnémeti 3	Satu-Mare	SR	C 8	52,0	m	
590	Oláhlapos	Târgul-Lapușului	SD	E 14	3,2	r	
592	Nagyilonda	Ileanda	SD	G 12	1,3	rmk	
593	Nagysikárló	Cicârlau	SR	D 11	1,6	r	
595	Csomaköz	Ciumești	SR	D 5	2,2	rm	
597	Szalacs	Sălacea	B	F 5	3,6	m	
599	Koltó	Coltău	SR	E 11	1,1	m	2 típ.
703	Kézdivásárhely	Târgul-Săcuesc	H	R 24	6,6	m	l
705	Gagy	Goagiu	U	O 19	0,8	m	
706	Kibéd	Chibed	MT	M 18	2,8	m	
707	Nagyteremi	Tirimia	MT	N 16	1,3	rm	l
708	Nyárádremete	Eremitul	MT	L 18	2,5	m	
709	Felsősófalva	Ocna-de-Sus	U	M 19	2,1	m	
710	Marosvásárhely 2	Târgu-Mureș	MT	M 16	44,9	mr	
711	Bögöz	Mugeni	U	O 20	1,3	m	
712	Etéd	Atid	U	N 19	1,6	m	
713	Farkaslaka	Lupeni	U	N 20	1,4	m	
715	Vámfalu	Vama	SR	C 11	2,6	rm	
716	Kobátfalva	Cobătești	U	O 19	0,5	m	
717	Sóvárad	Sărăteni	MT	M 19	1,8	m	
718	Nagygalambfalva	Porumbenii-Mari	U	O 19	1,5	m	l

719	Szentegyházasfalu	Vlăhița	U	O 21	3,5	m	l, f
720	Zetelaka	Zetea	U	N 20	5,3	m	
721	Homoródalmás	Merești	U	P 21	2,7	m	
722	Papolc	Păpăulti	H	T 24	1,6	mr	
723	Siménfalva	Simonești	U	O 19	1,1	m	
724	Rétv	Reci	H	T 23	1,0	m	
725	Ákosfalva	Acățari	MT	N 17	1,1	m	
730	Gvergyócsomafalva	Ciumani	C	L 21	4,9	m	
732	Gvergyóújfalu	Suseni	C	L 21	4,1	m	
733	Nagykend	Chendul-Mare	MT	N 17	1,0	m	
736	Galócás	Gălăuțas	C	J 20	1,7	r	
737	Balavásár	Bălăușeri	MT	N 17	1,1	m	
738	Gvergyóholló	Corbu	C	J 22	1,7	rm	zöld
745	Bélbor	Bilbor	C	I 21	2,1	rm	
756	Esztény	Stoiana	SD	I 12	0,5	rm	
766	Kőrösfő	Crișeni	K	K 9	1,1	m	2 típ.
771	Kisbács	Baciu	K	K 11	1,6	mr	
777	Szamosborhid	Valea Vinului	SR	D 9	1,3	r	
783	Homoródaróc	Draușeni	U	P 20	1,1	nm	
784	Bélafalva	Belani	H	R 24	1,0	m	
785	Esztelnek	Estelnic	H	R 25	1,3	m	2 típ.
786	Nyújtód	Lunga	H	R 25	1,2	m	
787	Kisborosnyó	Boroșneul-Mic	H	T 24	0,6	m	
788	Kökös	Chichiș	H	T 23	1,3	m	
789	Mezőbergenye	Berghia	MT	M 16	1,2	mr	
790	Farkaslaka	Lupeni	U	N 20	1,4	m	
791	Gyergyóholló	Corbu	C	I 22	1,7	rm	

8. ábra Helyneves kiegészítésű (szabályos) gumi és acél pótbélyegző-használat

B) Acél pótbélyegzők

Szám	A postahely neve (magyar 1940, román 1933)		Megye és térképi hely (1941)		Népesség (1000 fő), nemzetiség		Egyéb
5	Borgóbeszterce	Bistrita-Bârgăului	BN	H 17	3,6	r	
6	Borgóprund	Prundul-Bârgăului	BN	H 17	3,3	r	
17	Jád	Iad	BN	H 16	1,7	nr	
18	Kisilva	Ilva-Mică	BN	G 17	2,7	rm	
19	Kosna	Coșna	BN	F 19	0,9	rm	
20	Szászlekence	Lechința	BN	I 15	2,5	nr	
21	Magyarnemegye	Nimigea-de-Jos	BN	G 15	1,7	mr	
22	Nagyilva	Ilva-Mare	BN	G 18	5,2	r	
24	Alsóvalkó	Vălcăul-de-Jos	SY	I 7	1,2	rm	
32	Nagysajó	Șieu	BN	I 17	1,5	rn	
33	Oláhszentgyörgy	Sângeorz-Băi	BN	G 17	4,2	r	
34	Óradna	Rodna	BN	F 18	4,4	rm	
35	Petres	Petriș	BN	I 17	1,1	nr	
35	Kerlés	Chiraleș	SD	I 15	1,1	rn	XII. 15.–
36	Romoly	Romuli	BN	E 16	1,9	rj	
36	Radnalajosfalva	Cârlibaba-Noua	BN	E 19	0,3	r	XII. 14.–
37	Szentjózsef	Poiana-Ilvei	BN	G 17	1,1	r	
38	Szeretfalva	Sărățel	BN	I 16	0,4	r	
39	Telcs	Telciu	BN	F 15	4,8	r	
40	Deményháza	Dămieni	MT	L 18	0,6	m	
41	Déda	Deda	MT	J 18	3,0	rm	
42	Disznajó	Porcești	MT	J 17	1,6	mr	
43	Erdőszentgyörgy	Sângeorgiul-de-Pădure	MT	N 18	3,5	m	
109	Gernyeszeg	Gornești	MT	L 17	1,5	mr	
109	Mikóújfalu	Micfalău	H	R 23	2,0	m	I. 14.–
110	Székelyhíd	Săcueni	B	G 4	5,9	m	
111	Gödemesterháza	Stânceni	MT	J 19	2,0	rm	
112	Mezőtelegd 1	Tileagd	B	I 4	3,4	mr	
113	Görgényszentimre	Gurghiu	MT	K 18	1,5	mr	
114	Magyaró	Aluniș	MT	J 18	3,0	mr	
115	Élesd	Aleșd	B	I 5	2,4	m	
116	Makfalva	Ghindari	MT	M 18	1,9	m	
117	Maroshévíz	Toplița	MT	J 20	9,1	rm	
118	Dédabisztra	Deda-Bistra	MT	J 18	0,7	rm	
119	Marosvécs	Brâncovenești	MT	K 17	1,3	mr	
120	Szalárdtelep	?	MT	J 19	0,2	m	
121	Nagyvárad 2	Oradea-Mare	B	I 3	92,9	mr	

122	Nagyvárad 1	Oradea-Mare	B	I 3	92,9	mr		
123	Gyapjú	Gepiu	B	J 2	1,7	rm		
124	Váralmás	Almaşu	K	J 9	1,9	rm		
125	Szalárd	Sălard	B	H 4	3,0	m		
126	Kissebes	Poeni	K	J 8	1,0	rm		
127	Hídalmás	Hida	K	I 10	2,0	rm		
128	Sztána	Stana	K	K 9	0,5	mr		
129	Barátka	Brătca	B	J 6	1,8	rm		
130	Magyarzsombor	Zimboru	K	I 10	1,3	rm		
131	Értarcsa	Tarcea	B	F 4	1,3	m		
132	Bors	Borş	B	I 3	1,0	m		
133	Érköbölkút	Cubulcut	B	G 4	1,4	m		
134	Kágya	Cadea	B	G 4	1,3	m		
135	Pelbárthida	Parhida	B	H 3	1,1	rm		
136	Körösfeketetó	Negreni	K	J 7	2,5	r		
137	Köröskisjenő	Ineu	B	I 4	2,3	rm		
138	Biharpüspöki 2	Episcopia Bihor	B	I 3	3,9	m	IX. 18.–	
138	Biharpüspöki 1	Episcopia Bihor	B	I 3	3,9	m	X. 21.–	
139	Gálospetri	Galoş-Petreu	B	F 5	1,6	m		
140	Asszonyvására	Târguşor	B	F 4	1,0	m		
141	Aranyosmeggyes	Medieşul-Aurişc	SR	C 9	4,4	rm		
142	Sárköz	Livada	SR	C 9	0,8	m		
143	Szamosdob	Doba	SR	D 7	1,6	rm		
144	Halmi	Halmeu	UA	B 9	4,1	m		
145	Felsőbánya	Baia-Sprie	SR	D 12	4,3	mr		
146	Szatmárudvari	Odoreu	SR	C 8	2,0	mr		
147	Szinérváralja	Seini	SR	D 10	5,6	rm		
148	Királydaróc	Craidorolţ	SR	E 7	2,8	mr		
150	Nagysomkút	Şomcuta-Mare	SR	E 11	3,2	mr		
151	Érszentkirály	Eriu-Sâncraiu	SY	E 7	1,2	mr		
152	Avasújfalu	Certeze	SR	B 11	2,9	rm		
153	Túrsebes	Turulung	UA	B 9	4,0	mr		
154	Nagymajtény	Moftinul-Mare	SR	D 7	1,4	m		
155	Miszmogyorós	Tauţii-Măgheruş	SR	D 11	2,3	rm		
156	Erdőszáda	Ardusat	SR	D 10	1,8	rm		
157	Mikola	Micula	SR	B 8	2,3	mr		
158	Batiz	Botiz	SR	C 8	3,2	m		
159	Apa	Apa	SR	C 9	2,6	rm		
160	Szatmárhegy	?	SR	D 8	2,8	m		
160	Biharszentandrás	Sântandrei	B	I 3	1,9	rm	I. 11.–	
161	Avasfelsőfalu	Negreşti	SR	C 11	4,8	rm		
162	Erdőd	Ardud	SR	D 8	4,9	mr		
163	Bikszádfürdő	Bicsad	SR	B 10	0,3	rm		
164	Szaniszló	Sanislău	SR	D 5	4,9	mr		
165	Szatmárnémeti 1	Satu-Mare	SR	C 8	52,0	mrj		
166	Szatmárnémeti 1	Satu-Mare	SR	C 8	52,0	mrj		
167	Nagykároly	Carei	SR	D 6	15,9	m		
168	Szatmárnémeti 1	Satu-Mare	SR	C 8	52,0	mrj		
169	Szatmárnémeti 2	Satu-Mare	SR	C 8	52,0	mrj		
170	Nagykároly	Carei	SR	D 6	15,9	m		
171	Csanálos	Urziceni	SR	D 6	2,0	m		
172	Turc	Turţ	UA	B 10	4,1	r		
173	Alsófernezely	Ferneziu	SR	D 12	3,2	mr		
174	Vámfalu	Vama	SR	C 11	2,6	rm		
175	Kőváshosszúfalu	Satulung	SR	E 11	1,1	rm		
176	Érkörtvélyes	Curtuiuşeni	B	E 4	2,7	m		
177	Borválaszút	Crucişor	SR	D 10	0,7	r		
178	Alsóhomoród	Homorodul-de-Jos	SR	D 9	0,9	nr		
179	Avasújváros	Oraşul-Nou	SR	C 10	2,5	mr		
180	Piskolt	Pişcolt	B	E 5	3,6	mr		
181	Kolozsvár 5	Cluj	K	K 12	111,0	mr		
182	Gyalu	Gilău	K	K 10	3,4	rm		
184	Kolozsvár 2	Cluj	K	K 12	111,0	mr		
185	Kolozsvár 3	Cluj	K	K 12	111,0	mr		
186	?							
187	Magyargorbó	Gârbău	K	K 10	0,7	r		
188	Kolozsvár 6	Cluj	K	K 12	111,0	mr		
189	Magyarnádas	Nădăşelu	K	K 11	0,6	rm		
190	Szászfenes	Floreşti	K	K 11	3,6	rm		
190	Alsótótfalu	Sârbi	B	H 4	1,6	rm	XI. 9-től	
191	Galgó	Gâlgău	SD	G 12	1,0	rm		
192	Bethlen	Beclean	SD	H 14	3,4	mrj		
193	Alparét	Olpret	SD	H 12	1,4	r		
194	Nagyilonda	Ileanda	SD	G 12	1,3	rm		
195	Kackó	Câtcău	SD	H 12	1,7	r		
196	Bálványosváralja	Unguraş	SD	I 14	1,9	m		
197	Somkerék	Şintereag	SD	H 15	1,1	mr		
198	Felőr	Uriu	SD	H 14	1,3	mr		
199	Kékes	Chiochiş	SD	J 14	1,0	rm		
200	Retteg	Reteag	SD	H 14	2,8	mr		
201	Kolozsvár 1	Cluj	K	K 12	111,0	mr		
202	Kolozsvár 2	Cluj	K	K 12	111,0	mr		
203	Apahida	Apahida	K	K 12	2,1	rc		
204	Kolozs	Cojocna	K	K 13	3,5	mr		
204	Szépkenyerűszentmárton	Sânmărtin	SD	I 14	0,8	mr	XI. 5-től	

205	Szamosújvár	Gherla	SD	I 13	6,3	mr		
206	Dés	Dej	SD	H 13	19,2	mr		
208	Alsózsuk	Jucul-de-Sus	K	K 12	1,4	rm		
209	Dés	Dej	SD	H 13	19,2	mr		
210	Kendilóna	Luna-de-Jos	K	J 12	1,1	rm		
210	Doboka	Dobâca	K	J 12	1,8	r	X. 9-től	
211	Kápolnokmonostor	Copalnic-Mănăştur	SR	E 12	1,1	rm		
212	Árpástó	Braniştea	SD	H 14	1,3	mr		
213	Désakna	Ocna-Dejului	SD	I 13	5,1	rm	Dés-hez!	
214	Magyarlápos	Lăpuş	SD	F 13	2,4	mr		
215	Magyarkapus	Căpuşul-Mare	K	K 10	1,0	m		
216	Bonchida	Bonţida	K	J 13	2,2	rm		
217	Szék	Sic	SD	J 13	4,4	mr		
218	Nagyiklód	Iclod	SD	J 13	1,6	rm		
219	Válaszút	Răscruci	K	J 12	1,7	rm		
220	Kohóvölgy	Strâmbu Baiaţului	SD	E 13	0,6	m		
221	Kárásztelek	Carastelec	SY	G 7	2,1	m		
222	Somlyóújlak	Uilacul-Şimleului	SY	G 7	0,8	m		
223	Szilágyzovány	Zăuan	SY	H 7	1,4	m		
224	Ipp	Ip	SY	H 6	1,5	mr		
225	Szilágyillésfalva	Băseşti	SY	F 9	1,1	r		
226	Szilágycseh	Cehul Silvaniei	SY	F 9	3,5	m		
226	Gencs	Ghenci	SR	D 6	1,5	m	XI. 20-tól	
227	Szilágycseh	Cehul Silvaniei	SY	F 9	3,5	m		
227	Érkeserű	Cheşereu	B	F 4	1,7	m		
228	Náprád	Năpradea	SY	G 10	1,5	r		
229	Karika	Creaca	SY	H 10	0,7	r		
230	Kémer	Camăr	SY	G 7	3,3	m		
231	Hadad	Hodod	SY	F 9	2,1	mn		
232	Bogdánd	Bogdand	SY	F 8	1,2	m		
233	Szurduk	Surduc	SY	G 10	1,3	rm		
234	Létka	Letca	SD	G 11	0,9	r		
235	Csákigorbó	Gârbou	SY	H 11	1,4	rm		
236	Vármező	Buciumii	SY	I 9	2,1	r		
237	Szilágyszeg	Sălăţig	SY	G 9	0,5	r		
238	Diósad	Dioşod	SY	G 9	2,1	m		
239	Ördögkút	Tresnea	SY	I 9	1,2	r		
240	Alsóegregy	Unguraş (Agrij)	SY	I 9	1,0	r		
241	Berettyószéplak	Suplacul-de-Barceău	B	G 6	2,9	mr		
242	Selymesilosva	Ilişua	SY	G 8	1,0	m		
243	Bályok	Balc	B	G 6	1,2	m		
244	Érábrány	Abram	B	G 5	0,9	mr		
245	Szilágypér	Pir	SY	F 5	2,3	mr		
246	Micske	Mişca	B	G 5	1,6	m		
246	Mezőfény	Foeni	SR	D 5	2,0	m		
247	Papfalva	Popeşti	B	H 6	1,0	rm		
248	Poklostelek	Poclușa-de-Barcău	B	G 4	0,7	m		
249	Magyarcsaholy	Cehal	SY	F 6	1,3	m		
250	Tóti	Tăuteu	B	H 5	1,8	m		
251	Cséhtelek	Ciutelec	B	H 5	0,9	rm		
252	Felsőderna	Derna	B	H 5	0,8	mr		
253	Halmosd	Halmăşd	SY	H 6	2,1	rs		
254	Gyümölcsénes	Plopiş	SY	H 7	1,7	rs		
255	Nagygoroszló	Someş-Guruslău	SY	G 10	0,9	r		
256	Lecsmér	Leşmir	SY	G 6	0,6	mr		
257	Érkörös	Chereuşa	SY	F 6	0,7	mr		
258	Szilágygörcsön	Gârceiu	SY	G 9	1,2	m		
259	Szilágyfőkeresztúr	Cristur-Crişeni	SY	G 9	0,7	m		
260	Szilágyszentkirály	Sâncraiul-Silvaniei	SY	G 9	0,3	m		
261	Aknasugatag	Ocna-Şugatag	M	C 13	1,6	m		
262	Alsóvisó	Vişeul-de-Jos	M	D 15	4,7	rj		
262	Szilágysámson	Şamşud	SY	G 8	1,4	m	XI. 20-tól	
263	Bárdfalva	Berbeşti	M	C 13	2,5	rj		
264	Borsa	Borşa	M	D 17	12,3	rj		
265	Dragomérfalva	Dragomireşti	M	D 15	3,3	rj		
266	Felsőróna	Rona-de-Sus	M	B 14	3,4	r		
267	Havasmező	Poienile-de-sub-Munte	M	C 16	8,5	rj		
268	Hosszúmező	Câmpulung-la-Tisa	M	B 12	3,1	m		
269	Izakonyha	Cuhea	M	D 15	2,3	rj		
270	Leordina	Leordina	M	C 15	2,5	r		
271	Szigetkamara	Camera-la-Sighet	M	B 13	5,1	m		
272	Szurdok	Surduc	M	C 14	3,7	r		
273	Felsővisó	Vişeul-de-Sus	M	D 16	15,9	rjm		
274	Barcánfalva	Bârsana	M	C 14	4,0	r		
275	Mezőmadaras	Mădăraşul-de-Câmpie	MT	M 16	2,0	mr		
276	Földra	Feldra	BN	G 17	3,7	r		
278	Alsóbölkény	Beica-de-Jos	MT	L 17	1,0	mc		
279	Nagybocskó 2	Bocicoiul-Mare	M	B 14	7,4	ru		
280	Izaszacsal	Săcel	M	D 16	3,9	rj		
281	Máramarossziget 2	Sighetul-Marmatiei	M	B 13	25,9	mjr		
282	Máramarossziget 1	Sighetul-Marmatiei	M	B 13	25,9	mjr		
284	Majszin	Moisei	M	D 16	5,6	rj		
285	Petrova	Petrova	M	C 15	4,7	rj		
286	Rónaszék	Coştiui	M	B 14	1,0	m		
287	Szaplonca	Săpânţa	M	B 12	3,9	rj		
288	Visóoroszi	Ruscova	M	C 15	3,6	ru		

289	Visóvölgy p. u.	Valea Vişaului	M	B 14	1,1	rm		
290	Rozália	Rozavlea	M	D 15	3,5	rj		
291	Jádvölgy	Valea Iadului	B	K 7	0,8	rm		
292	Köröstarján	Tărian	B	I 2	2,3	mr		
293	Ottomány	Otomani	B	F 5	1,1	m		
293	Mezősámsond	Şincai	MT	L 15	1,7	mr	XI. 26-tól	
294	Félixfürdő	Băile Felix	B	I 3	0,4	mr		
295	Rév	Vad	B	I 6	3,1	rm		
296	Egeres	Aghireşu	K	J 10	2,0	rm		
297	Nagybáród	Borod	B	J 7	4,1	sr		
298	Kalotaszentkirály	Sâncraiu-Bucea	K	K 8	1,1	mr		
299	Királyhágó	Bucea	K	J 7	0,9	rm		
300	Szentjobb	Sâniob	B	G 4	1,9	m		
301	Csucsa	Ciucea	K	J 8	1,8	rm		
302	Cséffa	Cefa	B	J 2	1,6	rm		
303	Váradles	Leş	B	J 3	1,8	mr		
304	Nagyvárad 4	Oradea-Mare	B	I 3	92,9	mr		
305	Ismeretlen							
306	Biharpüspöki	Episcopia-Bihor	B	I 3	3,9	m		
307	Marosszentkirály	Sâncraiul-de-Mures	MT	M 16	1,8	mr		
308	Bihar	Bihor	B	H 3	3,1	m		
309	Váradszöllős	Seleuş	B	I 3	1,8	m		
310	Biharfélegyháza	Roşiori	B	G 3	1,8	m		
311	Paptamási	Tămăşeu	B	H 3	1,1	m		
312	Mezőtelegd 2	Tileagd	B	I 4	3,4	mr		
313	Szilágysomlyó	Şimleul-Silvaniei	SY	H 7	9,0	mr		
314	Érselénd	Şilindru	B	F 4	1,6	m		
315	Nagyvárad 6	Oradea-Mare	B	I 3	92,9	mr		
316	Zilah	Zălău	SY	H 9	8,5	m		
317	Nagyderzsida	Bobota	SY	F 7	1,7	rm		
318	Érmihályfalva	Valea-lui-Mihai	B	E 4	9,1	m		
319	Alsószopor	Supurul-de-Jos	SY	F 7	1,8	rm		
320	Nagyvárad 5	Oradea-Mare	B	I 3	92,9	mr		
321	Érsemjén	Şimian	B	F 4	2,9	m		
322	Vedresábrány	Abrămuţ	B	G 5	0,6	mr		
323	Érszőllős	Paţal	SY	F 6	1,4	m		
324	Fugyivásárhely	Oşorheiu	B	I 4	2,4	mr		
324	Szilágybagos	Boghiş	SY	H 7	1,7	m	XI. 19-tól	
325	Ákos	Acâş	SY	E 7	1,9	mr		
326	Tasnád	Tăşnad	SY	F 6	5,5	mr		
327	Ismeretlen							
328	Margitta	Marghita	B	G 5	6,6	m		
329	Zsibó	Jibeu	SY	G 10	3,3	mr		
329	Kolozsgyula	Giula	K	J 12	1,0	r		
330	Varsolc	Vârsolţ	SY	H 8	1,3	mr		
331	Mezőpanit	Pănet	MT	M 16	2,0	m		
332	Mezőrücs	Râciu	MT	L 15	2,1	mr		
333	Nyárádmagyaros	Măgherani	MT	M 18	1,4	m		
334	Nyárádszereda	Miercurea-Nirajului	MT	M 17	2,8	m		
335	Nyárádtő	Ungheni	MT	N 16	1,2	rm		
336	Palotailva	Lunca-Bradului	MT	J 19	1,9	mr		
336	Kisbacon	Bătanii-Mici	H	R 22	0,7	m	XII. 17-től	
337	Ratosnya	Răştoliţa	MT	J 18	0,8	rm		
337	Marosfő	(Tomeşti)	C	L 22	0,5	m	XI. 21-től	
338	Sáromberke	Dumbăvioara	MT	L 17	1,1	m		
338	Bala	Băla	MT	L 16	1,6	r	XII. 15-től	
339	Szováta	Sovata	MT	M 19	4,1	m		
340	Marosvásárhely	Târgu-Mureş	MT	M 16	44,9	mr		
341	Csíkrákos	Racul	C	N 22	1,5	m		
341	Kézdimárkosfalva	Mărcuşa	H	S 24	0,9	m	XII. 27-től	
342	Gyergyóremete	Remetea	C	K 21	6,9	m		
342	Kézdimártonfalva	Martineni	H	S 24	0,9	m	XII. 12-től	
343	Csíkszentgyörgy	Ciucsângiorgiu	H	O 23	2,4	m		
344	Csíkszentimre	Sântimbru	C	O 23	2,0	m		
344	Szabéd	Săbed	MT	L 16	1,0	m	XII. 24-től	
345	Csíkszentkirály	Sâncrăieni	C	O 23	2,0	m		
346	Csíkszentmárton	Sânmărtin	C	O 23	1,5	m		
347	Csíkszentmihály	Mihăileni	C	N 23	3,1	mr		
347	Meggyesfalva	Mureşeni	MT	M 16	1,4	mr	1941. I. 12-től	
348	Csíkszentsimon	Sânsimion	C	O 23	2,0	m		
349	Marosvásárhely	Târgu-Mureş	MT	M 16	44,9	mr		
350	Várdotfalva	Şumuleu	C	N 23	1,4	m	Csíksomlyóhoz!	
351	Gyergyóbékás	Bicazul-Ardelean	C	K 23	9,6	rm		
352	Tekerőpatak	Valea-Strâmbă	C	L 21	3,1	mr		
353	Gyergyóhódos	Hodiş (?)	C	K 21	1,5	mr		
354	Barátos	Brateş	H	T 24	0,8	m		
355	Gelence	Ghelinţa	H	S 25	3,6	m		
361	Gyimesközéplok	Lunca-de-Jos	C	M 24	5,4	m		
362	Karcfalva	Cârţa	C	M 22	1,4	m		

362	Magyarhermány	Heculian	U	P 22	1,2	m	XII. 10-tól
363	Kászonaltiz	Plăeşii-de-Jos	C	P 24	0,9	m	
363	Ozsdola	Ojdula	H	S 25	2,8	m	XII. 18-tól
364	Kászonújfalu	Casinul Nou	C	P 24	1,7	m	
365	Kozmás	Cozmeni	C	P 23	1,4	m	
366	Gyergyóremete	Remetea	C	K 21	6,9	m	
367	Madéfalva	Siculeni	C	N 22	2,4	m	
368	Szárhegy	Lăzarea	C	K 21	5,0	rm	
369	Gyergyófalu	Joseni	C	L 21	7,0	m	
370	Tusnád	Tuşnad	C	P 23	2,5	m	
371	Gyimes p. u.	Ghimeş	C	M 23	6,7	mr	
371	Kézdialmás	Mereni	H	R 25	1,4	m	1941. I. 13-tól
372	Vasláb	Voşlăbeni	C	L 22	1,6	rm	
373	Csíkmadaras	Mădăraş	C	N 22	2,4	m	
374	Marosvásárhely	Târgu-Mureş	MT	M 16	44,9	mr	lila
375	Sepsikőröspatak	Valea Crişului	H	S 22	1,3	m	
376	Illyefalva	Ilieni	H	K 22	1,5	m	
377	Barót	Baraolt	H	R 22	2,9	m	
378	Bereck	Breţcu	H	R 25	3,4	mr	
379	Kézdiszentkereszt	Poian	H	R 24	1,8	m	
380	Bikfalva	Bicfalău	H	T 23	0,8	m	
381	Kraszna	Crasna	SY	H 8	4,5	m	
382	Szilágyballa	Borla	SY	G 8	1,3	m	
383	Sarmaság	Şărmăşag	SY	G 8	2,6	m	
383	Középlak	Cuzăplac	K	J 9	1,0	r	XI. 23-tól
385	Sülelmed	Ulmeni	SY	F 10	1,2	rm	
385	Semesnye	Şimişna	SD	H 12	1,8	r	XI. 27-től
387	Szilágyperecsen	Periceiu	SY	H 8	3,0	mr	
388	Albis	Albiş	B	F 5	1,3	m	
389	Szamosudvarhely	Someş-Odorheiu	SY	G 10	1,7	r	
390	Érszakácsi	Săcăşeni	SY	F 7	1,8	mr	
391	Tasnádszántó	Santău	SY	E 6	2,7	rm	
391	Kendilóna	Luna-de-Jos	K	J 12	1,1	rm	X. 31-től
392	Szilágysomlyó	Şimleul-Silvaniei	SY	H 7	9,0	mr	
393	Monospetri	Petreu	B	G 5	1,3	mr	
394	Szilágysomlyó	Şimleul-Silvaniei	SY	H 7	9,0	mr	
395	Váradles	Leş	B	J 3	1,8	mr	
396	Szilágynagyfalu	Nuşfalău	SY	H 7	3,2	m	
397	Égerhát	Ariniş	SY	E 10	0,9	rm	
398	Krasznabéltek	Beltiug	SR	E 8	2,6	mn	
399	Pecsétszeg	Chiueşti	SD	G 13	2,3	r	
401	Hagymádfalva	Spinuş	B	H 4	1,0	rm	
402	Egeresi gipszgy.	Aghireş	K	J 10	0,1	m	
403	Mezőszakadát	Săcădate	B	I 4	1,6	r	
404	Hegyközcsatár	Cetaria	B	H 3	1,5	m	
405	Éradony	Adoni	B	F 4	1,0	m	
406	Hegyközkovácsi	Regele-Ferdinand	B	H 3	0,9	m	
407	Csizér	Cizer	SY	I 8	1,6	r	
408	Feketeerdő*	Cizap	B	H 6	1,7	rm	
409	Alsótótfalu	Sârbi	B	H 4	1,6	rm	
410	Csokaly	Ciocaia	B	G 4	1,3	m	
411	Cécke	Ţeţchea	B	I 5	0,8	mr	
412	Körösszeg	Cheresig	B	I 2	1,7	r	
413	Ispánmező	Spermezeu	SD	G 14	2,1	r	
414	Szamosfalva	Someşeni	K	K 12	4,0	mr	
415	Cege	Ţaga	SD	J 14	0,6	rm	
416	Börvely	Berveni	SR	C 6	3,3	m	
417	Magyarderzse	Dârja	K	I 11	1,0	rm	
418	Kolozsborsa	Borşa	K	J 12	3,1	rm	
419	Buza	Buza	SD	J 14	2,4	rm	
420	Páncélcseh	Panticeu	K	I 11	1,6	rm	

*Középeshez tartozik (üveggyár)

9. ábra Többes bérmentesítésű (10x2 fillér) levél Homoród-szentpál gumibélyegzővel érvénytelenítve

C) Kisegítő mozgóposta-bélyegzések

1. Gumibélyegző kiinduló- és végállomással és a vonal számával:

Budapest–Kolozsvár 301 (lila).
Kolozsvár–Budapest 301 (lila).
Budapest–Kolozsvár 301A (fekete és lila).
Kolozsvár–Budapest 301B (fekete), (lila).
Kolozsvár–Püspökladány 301 (fekete).
Kolozsvár–Püspökladány 302 (lila) 2 típusban.
Püspökladány–Kolozsvár 302 (lila).
Budapest–Debrecen–Királyháza 305 (fekete és lila).
Királyháza–Debrecen–Budapest 305 (lila).
Nagyvárad–Békéscsaba 311 (fekete).
Békéscsaba–Nagyvárad 312 (fekete).
Marosvásárhely–Sepsiszentgyörgy 318A (fekete).
Marosvásárhely–Sepsiszentgyörgy 318B (fekete).

2. Keret nélküli gumibélyegző »M. Kir. Mozgóposta« felírással (zárójelben, melyik vonal használta).

Szám nélkül, lila színben, »Szé-Szé 360« felírással (Székelykeresztúr–Székelyudvarhely 360.)
Szám nélkül, fekete színben (Marosvásárhely–Sepsiszentgyörgy 348).
XXII. (Gyergyószentmiklós–Marosvásárhely).

3. Gumibélyegző (felvidéki típus) »M. Kir. Mozgóposta« felírással.

Szám kivágva: (Sepsiszentgyörgy–Bereck 357).
Szám kiv. (Sepsiszentgyörgy–Bereck), 2 típusban, (a csillagok közötti távköz az egyiknél hosszabb, mint a másiknál.)
Szám kivágva (Nyárádtő–Uzon 349) kis alakú.
Szám kivágva (Óradna–Bethlen 342).
Szám kivágva (Marosvásárhely–Sepsiszentgyörgy 348).
I. (Óradna–Bethlen 342 mp.)
II. (Marosvásárhely–Kolozsnagyida 344).
III. (Kolozsvár–Nagybánya 318).
VI. (ismeretlen vonalon. Gidofalvi feladás).
IX. (Nyárádtő–Uzon 350).
X. a mellette lévő szám kiesett, állítólag XVII. volt. (Gyimesbükk–Csíkszereda 354).
XI. Kolozsvár–Nagybánya 318 és 319 lilás színben.
XIX. (Marosvásárhely–Sepsiszentgyörgy 348).
XX. (Marosvásárhely–Kolozsnagyida 344).
XXI. (ismeretlen vonalon) lila szín.
XXII. ismeretlen vonalon (Gyergyószentmiklós?)
XXIII. (Sepsiszentgyörgy–Bereck 357) 2 típusban.

4. Réz pecsétnyomó festékes lenyomat.

Sepsiszentgyörgy–Bereck–Sepsiszentgyörgy.
Szatmárnémeti–Bikszád–Szatmárnémeti.
Szatmárnémeti–Nagybánya–Szatmárnémeti.
Gilvács–Nagysomkút–Gilvács.

5. Kisegítő acélbélyegzés »M. Kir. Mozgóposta« felírással.

27 M. (Szeged–Békéscsaba) N. albetűvel.
27 T. (Békéscsaba–Szeged) N. albetűvel.
28 M. (Szeged–Nagyvárad) N. albetűvel.
28 T. (Nagyvárad–Szeged) N. albetűvel.
155 M. (Debrecen–Nagyvárad) G. albetűvel.
155 T. (Nagyvárad–Debrecen) G. albetűvel.
301 M. (Budapest–Kolozsvár) F. albetűvel.
301 T. (Kolozsvár–Budapest) F. albetűvel.
302 M. (Püspökladány–Kolozsvár) D. F. V. albetűvel.
302 T. (Kolozsvár–Püspökladány) D. F. U. albetűvel.
304 M. (Budapest–Kolozsvár) X. albetűvel.
304 T. (Kolozsvár–Budapest) X. albetűvel.
305 M. (Királyháza–Nagykároly–Debrecen) F. G. albetűvel.
305 T. (Debrecen–Nagykároly–Királyháza) F. G. albetűvel.
306 M. (Királyháza–Nagykároly–Debrecen) E. F. G. H. albetűvel.
306 T. (Debrecen–Nagykároly–Királyháza) E. F. G. H. albetűvel.
307 M. (Debrecen–Nagykároly–Királyháza) A. H. albetűvel.
307 T. (Királyháza–Nagykároly–Debrecen) A. H. albetűvel.

6. Kisegítő gumibélyegző mint mozgóposta-bélyegzés.

522 Nagyvárad–Kötegyán 312 mp.
584 Érmihályfalva–Nagyvárad 309 mp.
782 fekete színben Marosvásárhely–Kolozsnagyida 344 mp.
782 lila színben Marosvásárhely–Parajd 346 mp.

7. Kisegítő acélbélyegző mint mozgóposta-bélyegzés.

121 Sarmaság–Székelyhíd és vissza 314 mp.
169 Szatmárnémeti–Nagybánya és vissza 330 mp.
170 Zilah–Nagykároly és vissza 317 mp.
183 Kolozsvár–Nagybánya és vissza 318 mp.
184 Kolozsvár–Nagybánya és vissza 319 mp.
206 Kolozsvár–Beszterce és vissza 337 mp.
283 Máramarossziget–Borsa és vissza 336 mp.
335 Uzon–Nyárádtő és vissza 349 mp.
374 (fekete) Marosvásárhely–Kolozsnagyida és vissza 344 mp.
374 (lila) Marosvásárhely–Parajd és vissza 346 mp.

A meghosszabbodott mozgóposta-vonalakon használt bélyegzések:

Nagykároly–Mátészalka 240 mp., az »Ágerdőmajor–Mátészalka 240 mp« bélyegzőt,

Mátészalka–Nagykároly 240 mp., a »Mátészalka–Ágerdőmajor 240 mp« bélyegzőt,

Debrecen–Nagyvárad 156 mp., a »Debrecen–Nagykerecki 156 mp« bélyegzőt,

Nagyvárad–Debrecen 156 mp., a »Nagykerecki–Debrecen 156 mp« bélyegzőt használta kisegítő bélyegző gyanánt.

* * *

Az ember szíve elszorul, amikor ezeket a rég nem hallott – vagy csak az iskolából, történelmi olvasmányainkból felködlő – neveket olvassa: *Barót* (Szabó Dávid), *Bethlen, Dálnok* (Dózsa), *Diósad* (Ady névadója), *Farkaslaka* (Tamási sírja), *Koltó* (Petőfi esküvője), *Kökös* (Gábor Áron halála), *Kőrösfő* (népviselet), *Marosvécs* (Erdélyi Helikon), *Misztótfalu* (Kis Miklós), *Nagybacon* (Benedek Elek), *Nagymajtény* (1711), *Szék* (Teleki), a sok *-Szentkirály* (Csík-, Ér-, Kalota-, Maros-, Sepsi-, Szamos-, Szilágy-Szentkirály), *Szentjobb*(!), *Sződemeter* (Kölcsey szülőhelye), *Sztána* (Kós Károly), *Vajdakamarás* (Kemény, Sütő), *Zágon* (Mikes), *Zsibó* (Wesselényi) stb.

Hogy élvezi az ember a csodálatos, ízes, régi magyar helységneveket: *Asszonyvására, Bálványosváralja, Farkasaszó, Kökényesd, Nagygalambfalva, Ördöngősfüzes, Szépkenyerűszentmárton, Tekerőpatak* stb. Vajon van-e párjuk a „nagy magyar nyelvterületen"?

Bár írásunk csak a pótbélyegzőket tárgyalja, talán kedvet ébreszt – fiatalabb gyűjtőinkre is gondolva – valamennyi erdélyi bélyegzés gyűjtéséhez, és talán kiállításainkon is találkozhatunk majd ilyen feldolgozásokkal.

Ne felejtsük el Erdélyt, postatörténetében sem!

* * *

IRODALMI FORRÁSOK

(1) JANCSÓ BENEDEK EMLÉKKÖNYV (Szerkesztette Asztalos Miklós). Budapest, 1931 (A határmenti magyarságról, 380. oldal)

(2) FOGARASI Zoltán: A népesség anyanyelvi, nemzetiségi és vallási megoszlása törvényhatóságonként 1941-ben. *Különlenyomat* a Magyar Statisztikai Szemle 1944. évi 1–3. számából (4. oldal)

(3) MAGYARORSZÁG HELYSÉGNÉVTÁRA 1944. M. kir. Központi Statisztikai Hivatal, 1944 (a települések adatai az 1941. évi népszámlálás szerint)

(4) A DUNATÁJ. Történelmi, gazdasági és földrajzi adatok a Dunatáj államainak életéből (Szerk. Radisics Elemér) – I. kötet. Budapest, 1946 (nemzetiségi statisztika, 326. oldal)

(5) KÖPECZI Béla: Kitekintés – Erdély útja Romániában I. (Erdély története III. kötet, 1752–59. oldal; nemzetiségi arányok változása: 1770. oldal)

(6) SZÁSZ Zoltán: Gazdaság és társadalom a kapitalista átalakulás korában (Erdély története III. kötet, 1575. old.)

(7) KOROM Mihály: A második bécsi döntéstől a fegyverszünetig (Tanulmányok Erdély történetéből. Debrecen, 1988 – 171. oldal)

(8) TAKÁCS Péter: Az erdélyi társadalom jellemzői a XIX. században (Tanulmányok Erdély történetéből. Debrecen, 1988 – 137. old.)

(9) PRT (Postai Rendeletek Tára) 1941. VIII. 8. 39. sz. 243. 311/4. sz. rendelet: Korlátozás a Romániával való postaforgalomban (román oldalról való korlátozás)

(10) PÁLFI Sándor: A keleti és erdélyi postaszervezés naplójából. Magyar Posta, 1941. 1. szám, 1–8. oldal

(11) MAGOS Gy.: Postás élmények és tapasztalatok Erdélyben. Magyar Posta, 1941. 2. és 3. szám, 5–64., ill. 116–121. oldal

(12) GUTTMANN Sándor: Erdélyi kisegítő bélyegzők. Bélyeggyűjtők zsebkönyvtára II. 1941, 15–21. oldal

(13) KOSTYÁN Ákos: A kisegítő és pótbélyegzők fogalmához. A Magyar Bélyegek Monográfiája, I. kötet (477–483. oldal)

(14) NEMESKÜRTY István: Édes Erdély. Budapest, 1988. Szabad Tér Kiadó (57–59. oldal)

(15) BOTLIK József: Erdély tíz tételben (1918–1940). Budapest, 1988. A szerző kiadása

Az 1945-ös nagyváradi helyi kiadású felülnyomott bélyegek

VOLONCS GÁBOR

1944. október 9-én a 2. Ukrán Front parancsnoksága általános hadműveletet indított a Nagyvárad–Debrecen térség megszerzéséért. Október 12-én éjfélre, utcai harcok árán elfoglalták Nagyváradot.[1] Október 23-ra gyakorlatilag felszabadították az egész nagyváradi postaigazgatóság területét.

A tényleges hatalmat a felszabadított területen a Szövetséges Ellenőrző Bizottság, ezen belül a szovjet csapatok gyakorolták. 1944. október 25-én Észak-Erdélyben és a Székelyföldön bevezették az ideiglenes szovjet katonai közigazgatást, melyet végleg 1945. március 13-án szüntettek meg és helyét III. 9.–IV. 9. között a román közigazgatási hatóságok vették át.

A nagyváradi postaigazgatóságot (Nagyvárad 1 – Oradea 1) feltehetően március 24-én, az igazgatósághoz tartozó hivatalokat fokozatosan április 9-ig vették át a román postaszervek.

Postatörténeti szempontból az 1945. január 25. és április 9. közötti időszakot vizsgáljuk, elsősorban a nagyváradi postaigazgatóság által kiadott felülnyomott postabélyegek és azok használatának tükrében.

A nagyváradi I. kiadás

A miniszteri ideiglenes hatáskörrel létesített Bihar megyei Pénzügyi Bizottság 1. sz. rendelete alapján az Állami Nagyváradi Postaigazgatóság elrendelte a rendelkezésére álló magyar postabélyegek egy részének felülnyomását magasabb névértékre. A postaigazgatóság vezetője 145/1945. I. 25-én kelt megbízólevelében két személyt rendelt ki a Grafika Nyomdai Intézetbe[2] a bélyegek felülnyomásának ellenőrzésére, melyben feladatul jelöli meg a nyomdai munkák ellenőrzését, nehogy visszaélések történjenek. A postaellenőröknek január 25-én reggel 8 órakor kellett jelentkezniük a Nagyvárad 1. postahivatal főpénztári helyiségében a beosztásra vonatkozó további intézkedések végett.[3]

A postabélyegek magasabb névértékre való felülnyomását indokolta a pengő fokozott elértéktelenedése, valamint az, hogy az igazgatóság területén maradt postai alkalmazottak közel három hónapja nem kapták meg illetményüket.

Magasabb névértékkel nyomták felül az 1943-ban kiadott *Hadvezérek* sorozat 1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 10, 12, 18, 20, 30, 50, 80 filléres és 1 pengős értékeit, valamint a 30 filléres *Szt. Margit,* a *Nagyasszonyok* sorozat 20, 24, 30, 50 és 80 filléres, a *Barnaportó II.* bélyegek közül a 2, 3, 4, 6, 8, 10, 12 és 30 filléres értékek 100 bélyegképes íveit.

A felülnyomás munkálatait a nagyváradi Grafika Nyomdai Intézetben végezték. A kivitelezésre két nap állt rendelkezésre. A korlátozott lehetőségek, valamint az idő rövidsége miatt a felülnyomásra a magasnyomást választották.

1 A P. R. T. 1944. október 19. 241. 269/1. sz. rendeletében elrendeli a kolozsvári és nagyváradi postaigazgatóságok Pécsre való telepítését. Ezt a rendeletét hatálytalanítja október 31-én (P. R. T. 243. 293/1), mivel az intézkedés a gyors hadszíntérváltozás miatt már aktualitását vesztette.

2 A Grafika Nyomdai Intézet neve korábban Sonnenfeld Nyomda volt. Nevét a zsidótörvények hatására változtatták meg. A Sonnenfeld nyomdában készültek korábban 1919-ben a debreceni és a nagyváradi felülnyomott bélyegek.

3 Feltehetően ekkor vették át a felülnyomásra kerülő bélyegíveket (a szerző megjegyzése).

A nyomólemez készítése

A kiadásról korábban publikált szakcikkek írói a felülnyomás nyomóeszközének készítését betűk, illetve számok szedéséből feltételezték. Avval magyarázták az egyes ívhelyeken levő eltérő betű, illetve számok létezését, hogy a nyomdának nem volt elegendő azonos típusú készlete és ezért szükségből kerültek a nyomóeszközbe.

Teljes ívek, illetve nagyobb összefüggések nyomdatechnikai szempontból való tanulmányozása az ilyen irányú feltételezéseket teljes mértékben cáfolja. Vizsgálataim során arra a véleményre jutottam, hogy a nyomólemezt tömöntéssel, a legegyszerűbb és leggyorsabb másolási eljárással készítették. Az egyképes szedésről (1945 – pengő, illetve fillér) 5 db másolatot készítettek, melyet összeforrasztottak és erről a vízszintes ötös csíkról készítettek másolatokat, majd ezekből állították össze a 100-as nyomólemezt. A különböző értékszámokat is ezzel a módszerrel másolták. Az ötös csíkok másolásának tényét mutatja az is, hogy a függőleges oszlopok mind a tíz felülnyomásában azonos hibákat tudunk elkülöníteni, és ezek oszlopismertetőként használhatók. Az oszlopismertető jelek ismétlődnek az ív két-két oszlopában. Ezek az ívhelyre azonosításkor segítségünkre lehetnek.

A pengős értékek oszlopismertető jelei

Jellemzők	Oszlop				
	I., VI.	II., VII.	III., VIII.	IV., IX.	V., X.
A pengő szó g betűjének talpvastagsága a középrészen mérve mm-ben	0,4	0,1-0,15	0,1 (szakadozott, néha hiányzik)	0,2	0,3
A pengő szó p betűjének talpa	ép	bal oldali rövid hegyben végződik	hiányzik (töredékesen látható: 13., 63. ívhely)	ép (bal oldali hiányos: 14., 34., 94. ívh.)	ép
A pengő szó n betűjében a jobb oldali szár külső oldalán a talp felett ék alakú kiugrás	–	–	–	van	–

A III. típusú 76., 77., 78., 79. és 80. ívhelyen levő bélyegek *pengő* szava más betűtípussal készült. Öt ívhely kivételével az oszlopismertető jelek a pengős ívek 95 bélyegére vonatkoznak.

A pengős értékek felülnyomásához egy nyomólemez készült (1945 – pengő) és ebben cserélgették az értékjelző számokat. Az 51 ív **60 filléres** érték felülnyomásához a pengő szót fillérre cserélték, de megtartották a pengős értékeknél használt 1945-ös évszámot.

A 76–80. ívhelyeken az eltérő betűtípusú pengő szó, valamint a 91–100. ívhelyeken (az ív utolsó vízszintes sora) más típusú, kisebb számok nyomólemezbe való helyezése szándékosságot tükröz. Az alkalmazott nyomólemez-készítési eljárás nem indokolta a véletlenszerűséget. A változatok készítése valószínűleg bevételek növelése céljából történt. Az is ismert, hogy a fordított felülnyomatok külön kívánságra készültek megadott mennyiségben. A nyomdába kiküldött két postai ellenőr közül az egyik, Kiss Lajos, bélyeggyűjtő volt, de a kiadás üzleti vonatkozásait tükrözi az a tény is, hogy készültek az akkor használt postai tarifáknak nem megfelelő, magasabb címletű értékek, valamint felülnyomott portóbélyegek, melyeknek tényleges postai használata ez idáig ismeretlen.

Ívhelyismertető jelek

A felülnyomásra a nyomdának kevés idő állt rendelkezésére. A nyomólemez előállítása során az öntésből eredő apró hibákat, hiányosságokat nem javították ki (ez fennáll az értékszámoknál is), így az egyes ívhelyekre jellemző lemezhibák keletkeztek. Ezek a nyomólemezhibák az oszlopmeghatározás ismeretében lehetőséget nyújtanak az egyes ívhelyek pontos meghatározására.

Az ívhelyismertetőket ívnegyedenként, huszonöt képes ábrákon foglaljuk össze, szöveges magyarázattal *(1–4. ábra)*.

A 60 filléres értékek ívhelyismertetőivel jelen tanulmány nem foglalkozik. Az alacsony példányszám miatt nem állt rendelkezésre nagyobb mennyiségű összefüggés, amelyek segítségével rekonstruálni lehetne a nyomdaívet. A filléres nyomólemeznél a pengős nyomólemez 1945-ös évszámát használ-

ták, ezek azonos ívhelyen találhatók. Az ívhelymeghatározáshoz az évszámokban levő lemezhibák így segítséget nyújtanak, a biztos meghatározáshoz azonban a fillér szó hibáinak ismerete is szükséges.

A felülnyomás

A felülnyomást tégelysajtóval végezték. A százas, ívszéles, fogazott bélyegíveket egyenként, kézzel helyezték a nyomdagépbe. Ez azt eredményezte, hogy aránylag gyakori az előfordulása a decentrált felülnyomatoknak. Találkozhatunk szélsőségekkel is. Függőleges vagy vízszintes irányban az eltolódás olyan mérvű lehet, hogy a két szomszédos ívhely felülnyomatának fele-fele került egy bélyegképre, valamint az ív első, illetve utolsó vízszintes 10 bélyegéről lemaradt az évszám vagy a pengő (fillér) szó.

Ismertek a pengős értékeknél olyan példányok, melyeknél az értékszám jóval halványabb, vagy alig látható, míg az évszám és a pengő szó normálisan festékezett nyomatot ad. Ez nyomdatechnikai elégtelenségtől ered. A nyomólemezbe helyezett értékszámokat aláegyengették, hogy azonos magasságba kerüljenek a többi nyomófelülettel. Amennyiben ezt nem végzik el alaposan, úgy az egyes részletek elégtelen nyomatot adnak. Ilyen halvány értékszámnyomatot találunk mindhárom 5 pengős érték bélyegeinél (25. ívhely), valamint az 1 P/4 filléres érték egyes íveinek néhány ívhelyén, melyek a nagyobb példányszám nyomásának utolsó periódusából származhatnak az egyengetés meglazulásának eredményeként.

A felülnyomás két érték kivételével *matt fekete* festékkel készült. Ez általában egyöntetűnek mondható, de előfordulnak halvány (száraz) és túlfestékezett nyomatok is. Külön meg kell említeni a 2 P/10 fillér és a 5 P/24 fillér értékeket. Feltehetően az alapbélyegek színe miatt ezeknél általában túlfestékezett nyomatokkal találkozunk. Ezért e két érték ívhelyre azonosítása sok esetben nehéz, az apróbb hibák a túl sok festéktől bezáródtak és alig észlelhetők.

Piros színnel nyomták felül a hadvezérek 18 filléres értékét. Ezt a bélyeg sötétszürke alapszíne indokolta. Itt jellemző az úgynevezett „szaftos", túlhígított festékes nyomat. Ezeknek a bélyegeknek az ívhelyre való azonosításához megfelelő gyakorlat szükséges.

A kiadás legkeresettebb darabja az 1 pengős „arany" felülnyomású *Szent Margit* bélyeg. Egy kicsit részletesebben azért foglalkozom ezzel a bélyeggel, mert ritkaságánál fogva itt találkozhatunk a legtöbb hamisítvánnyal.

Az arany felülnyomású bélyegek jellemzője:

1. az alapbélyeg nyomata a fogazatokhoz viszonyítva centráltnak mondható;
2. a felülnyomat anyaga réz, nyomokban cinkkel ötvözve;
3. a felülnyomat fémesen csillogó, egységes felületet mutat, de előfordulnak részben oxidálódott felülnyomatok is;
4. a felülnyomat a bélyegképen a függőleges képzeletbeli tengelytől kissé balra, a vízszintes tengelytől egy kissé lefelé helyezkedik el.

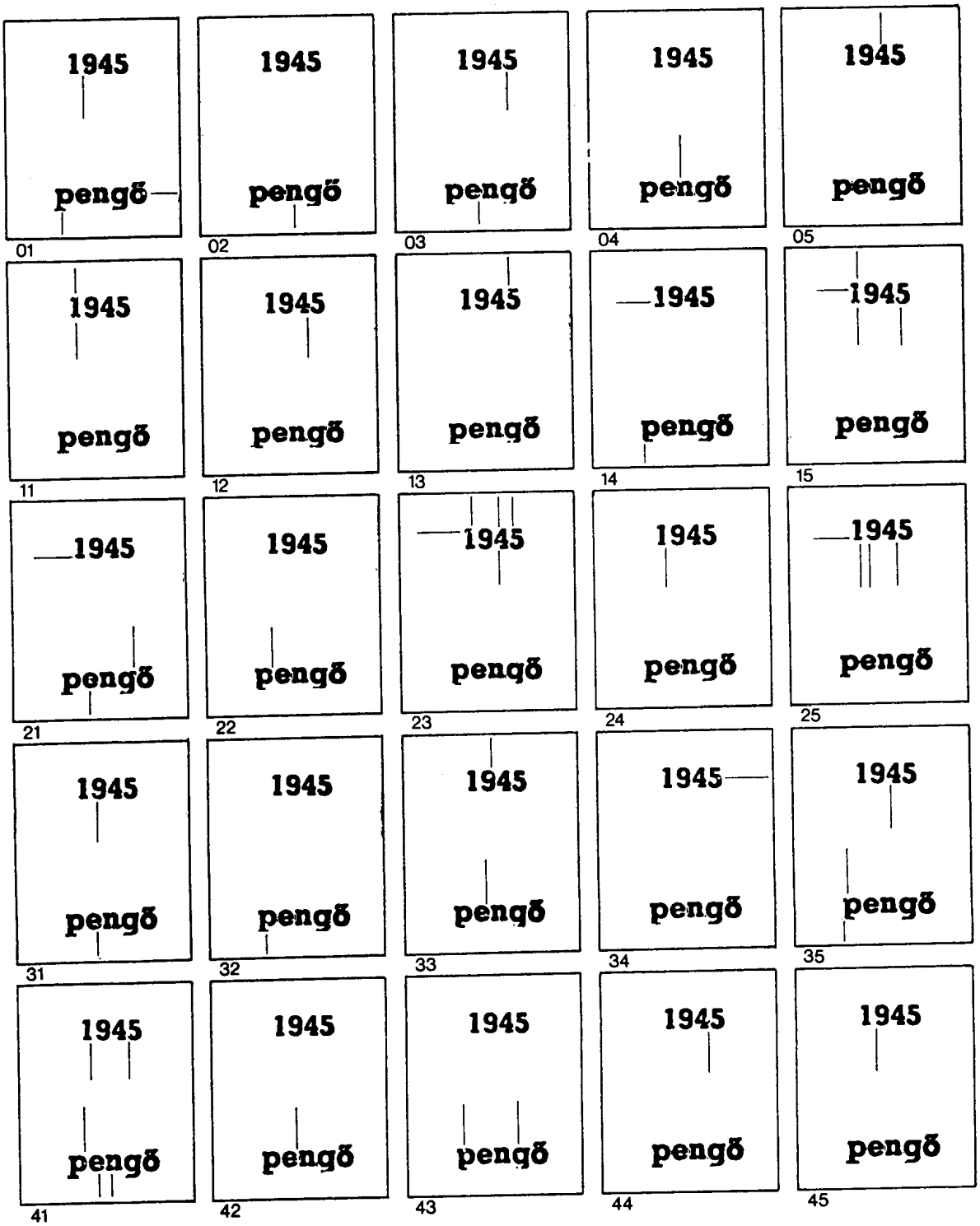
A felülnyomott bélyegek típusai

A felülnyomásnak három típusát különböztethetjük meg, a kétféle nagyságú értékszám és a két különböző betűtípusú pengő szó alapján *(5. ábra)* **I. típusú** a pengős értékek 85, a filléres értékek 90, **II. típusú** a pengős és filléres értékek 10, **III. típusú** a pengős értékek 5 százaléka.

I. típus A pengős értékeknél az 1–75. és a 81–90. ívhelyen, a két 60 filléres címletnél az 1–90. ívhelyen találhatók.

II. típus Jellemzője, a más típusú, kisebb méretű szám. Mind a filléres, mind a pengős értékeknél megtalálható a 91–100. ívhelyen (az ív utolsó vízszintes 10 bélyegén).

III. típus A pengő szót vékonyabb betűvel nyomták. Csak a pengős értékek 76–80. ívhelyén fordul elő.

1. ábra Az első ívnegyed jellemzői

1. Nagyobb hiány az **ő** betű jobb felső részében. A **p** betű szárának jobb oldalán kitörés közvetlenül a betű feje alatt. A 9-es szárvége letörött.
2. Az **n** betű bal belső talpa sarkosan hiányzik. Az **e** betű mindkét oldalán függőleges vékony vonal.
3. Az 5-ös alsó végződésénél ék alakú kitörés. Hiány az **e** betű végződésénél, belül.
4. Az **n** betű szárának felső részén ék alakú kitörés.
5. Kis hiányosság a 4-es szám átfogójának belső részén.

11. Kitörés az 1-es szám tetejéből és aljából.
12. Hiány a 4-es jobb oldalán a talp és az összekötő között.
13. Az 5-ös szám felső szárában ék alakú hiány.
14. Az 1-es szám bal oldala a talp felett elkeskenyedik. A **p** betű bal talpa átlósan lemetszve.
15. Töredezett 1-es. Az 5-ös alsó ívében belül törés.

21. Hiány az **e** betű átfogójában. A **g** betű jobb felső kiugrójánál ék alakú hiány. Az 1-es szám bal talpa átlósan lemetszve.
22. Kitörés a p betű ívéből jobb oldalon.
23. Hiányok az 1-es szám fejében. Hiány a 4-es átfogójának belső részén, valamint a vízszintes befogóban. Kitörés az 5-ös felső szárából.
24. Az 1-es szám jobb oldali talpa hiányzik.
25. Hiányok a szárban az 1-es talpa felett mindkét oldalon. A 9-es hegyesen végződik. A 4-es jobb oldali talpa hiányzik.

31. Hiány a 9-es alsó ívének belső részén. Ék alakú hiány az **e** betű végződésénél, belül.
32. A **p** betű alsó ívének a szárral való találkozásánál nagyobb hiány.
33. A 9-es szám belső ívében, jobb oldalon hiány. Az **e** betű összekötőjéből ék alakú hiány.
34. Foltszerű hiány az 5-ös számban, jobb oldalon.
35. A 4-es szám átfogójának belső, alsó részén kis kitörés. A **p** betű tetején kis horpadás, bal oldali talpa erősen hiányos.

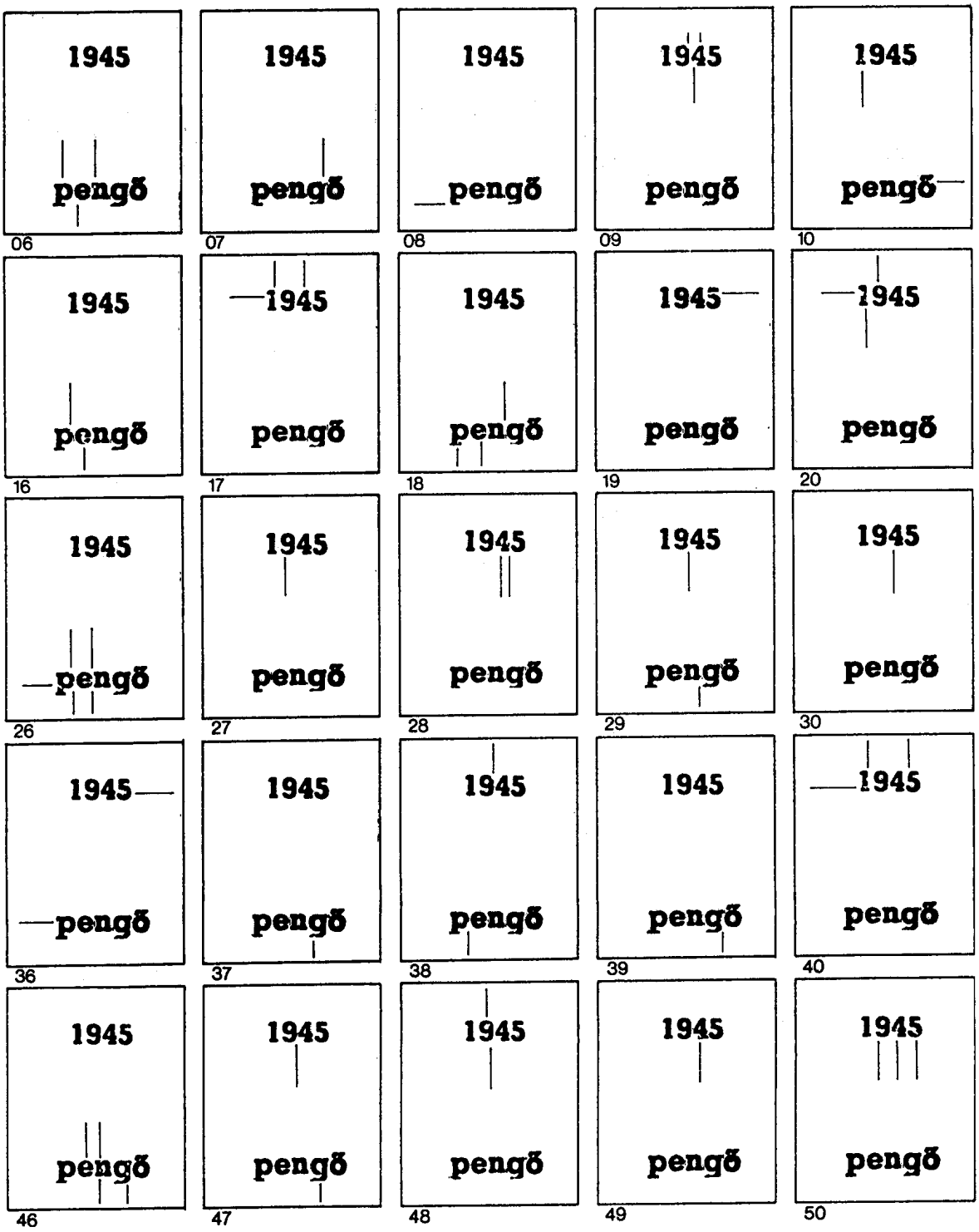
41. Az 1-es szárának jobb oldala a talp felé fokozatosan keskenyedik. Az 5-ös szám vége törött. A **p** betű ívében hiány. Az **e** betű végződésében és az **n** betű bal oldali szárában kitörés.
42. Hiány az e betű felső részén, jobb oldalon.
43. Hiány a **p** betűben. A **g** betű belső ívében kis beszakadás.
44. Jellegzetes törés a 4-es szám jobb oldali kiugró részénél.
45. A 9-es alsó szárvégződése átlósan lemetszve.

Figyelmébe ajánljuk

EXPRESSZLEVÉL KÍSÉRŐ IRATA (1873)

E számunkban minden cikk témája a XX. századhoz kötődik, ezért talán nem érdektelen egy érdekes objektum bemutatása 1873-ból. A képeken látható *kísérő irat* egy *Kétegyházán* feladott ajánlott expresszlevél tartozéka. A levelet és a kísérő okmányt *Aradon* érkeztették. Ilyen jellegű nyomtatvány A Magyar Bélyegek Monográfiája III. kötetének 327. oldalán látható, a *214. ábrán,* ez azonban *német–horvát* nyelvű kísérő irat, két kőnyomatos 25 krajcáros bélyeggel (50 krajcár volt a küldöncdíj), szemben a most bemutatott okmányon lévő réznyomatos 15 kr-os bélyeggel, ami az expressz kézbesítés díja. Látható, hogy a kétnyelvű kísérő irat egy-egy oldalán lévő szöveg a magyar nyelvű okmány két oldalára került. (Az ábrákat lásd a 35. oldalon)

(Dr. Borsay János közlése)

2. ábra A második ívnegyed jellemzői

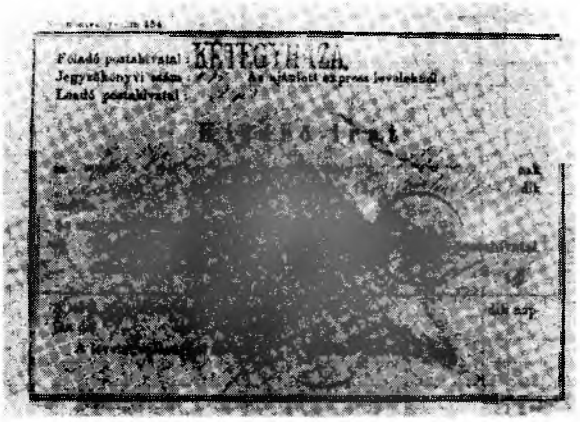
6. Hiány az **n** betű jobb szárának felső részén. Beszakadás a **p** betű fejében. Ék alakú hiány az **e** betű bal alsó ívében.
7. Kitörés a **g** betű felső részén.
8. A **p** betű bal oldali talpa átlósan lemetszve.
9. A 4-es szám szárának belső oldala töredezett. Kis hiány a 9-es felső részén. Hiány a 4-es átfogójában (többnyire látható).
10. Töredezés az 1-es szám talpában és fölötte. Kitörés az **ő** betű jobb ékezete alatt a betűből.

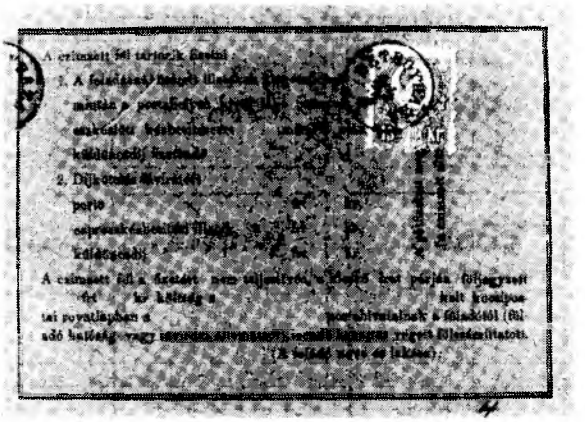
16. Erősen töredezett **e** betű. A **p** betű felső részén kitörés.
17. Az 1-es felső szárában mindkét oldalon hiány. A 4-es szárának belső oldalán kis horpadás.
18. A **p** betű jobb talpában kis beszakadás, a bal oldali talp alig vagy egyáltalán nem látszik. A **e** betű átfogójában két apró beszakadás.
19. Erős hiány az 5-ös függőleges szárában, többnyire teljesen hiányzik.
20. Töredezett 1-es. Kisebb kiszakadás a 9-es fejének belső ívében.

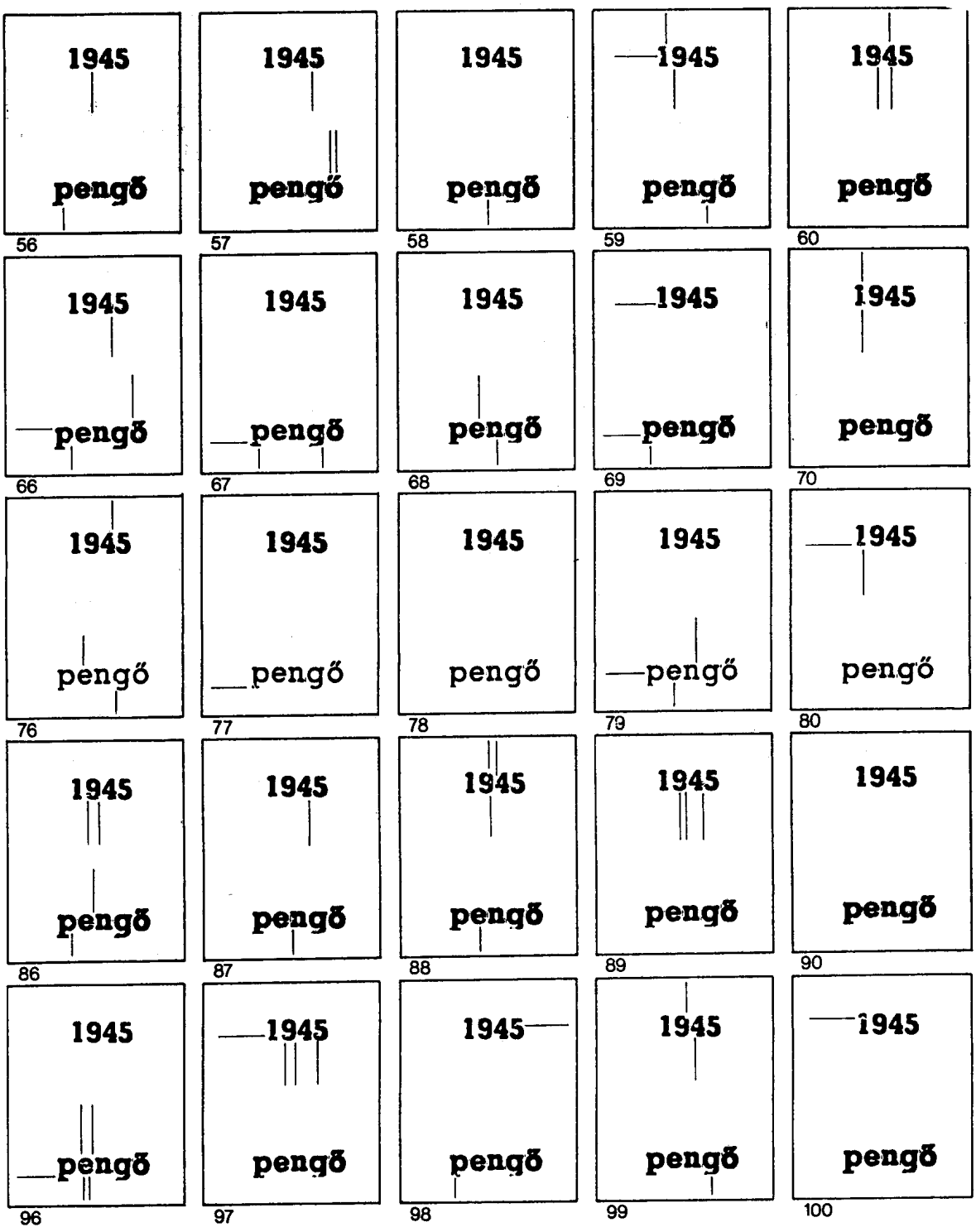
26. Kitörések a **p** betű fejében és a szárból. Két hiány az **e** betűben.
27. A 9-es szám hegyesen végződik.
28. Hiány a 4-es szám átfogójának belső részén, valamint az átfogó jobb oldali kiugró részéből felül.
29. Az **n** betű jobb oldali talpa átlósan lemetszve. Kis horpadás a 9-es függőleges szárának jobb oldalán.
30. Enyhe ívelés a 4-es szám belső felén baloldalt.

36. Kis beszakadás az 5-ös szám belső ívében. A **p** betű felső kiugró része kampószerű.
37. A **g** betű kampószerűen végződik.
38. Kis behorpadás a **p** betű fejében jobb oldalon. Kis beszakadás a 9-es tetején.
39. A **g** betű jobb oldali szárában két kis kitörés.
40. Az 1-es talpa felett és a szár jobb oldalán hiány. Az 5-ös szám zászlójának bal sarka hiányzik.

46. Hiányok az **n** betűben. Ék alakú hiány az **e** betű belső ívében. Két folt alakú hiány a **g** betű szárában.
47. Enyhe kidomborodás a 9-es szám szárának jobb oldalán. Átszakadás a **g** betű fej és szár csatlakozásánál alul.
48. A 9-es szám fejének belső ívében fent kis vízszintes beszakadás. A szám szárának alsó ívében kis ék alakú hiány.
49. Hiány a 4-es szám bal oldali talpában.
50. Beszakadás az 5-ös szám alsó ívében belül. Apróbb hiányok a 4-es szám vízszintes befogójában. A 9-es szám végződése kampószerű.

3. ábra A harmadik ívnegyed jellemzői

51. Hiányok a 9-es számban. kitörések a **p** betű fejében és jobb oldali talpában. Hiány az **e** betű alsó ívében belül, valamint a **g** betű szárában.
52. A 9-es végződésében beszakadás. A **p** betű bal talpának nagyrésze hiányzik.
53. A **p** betű bal talpa hiányzik. Vékony függőleges vonalkák az **e-n-g-ő** betűk között.
54. A 4-es jobb oldali talpa vékonyabb.
55. Az 1-es szárának jobb felső részén kis hiány. Kitörés a 4-es függőleges szárában, bal oldalon.

61. A 9-es csúcsosan végződik. Az **e** betű tetejéből kitörés.
62. A 9-es végződésének jobb sarka hiányzik. Az **n** betű bal oldali szárában mindkét oldalon kitörés.
63. Az **e** betű fejének jobb oldalán enyhe kiugrás. Az **ő** betű jobb oldali ívében kis horpadás.
64. Az 5-ös szám tetején horpadás. Az **n** betű jobb szárán, a talp fölött íves hiány.
65. Az 1-es szám jobb oldali talpa kitörött. A 9-es fejében jobb oldalon ék alakú kitörés.

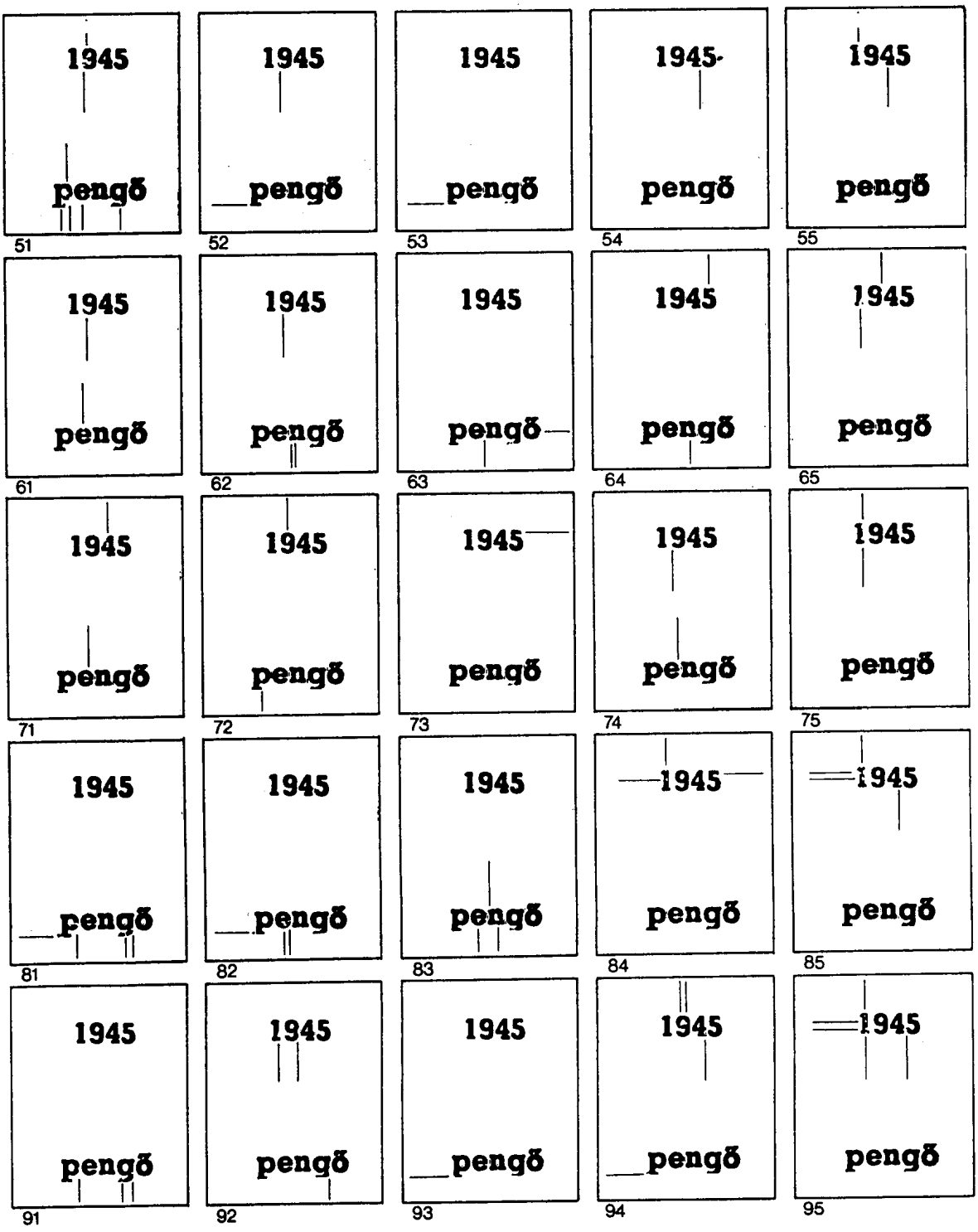
71. Kitörések a 4-es átfogójában. Az **e** betű befogójában, belül kis hiány.
72. Ék alakú hiány a 9-es belső körívének alsó részén. Kis hiány a **p** betű belső körívének alsó részén.
73. Az 5-ös zászlójának felső sarka letörött.
74. –
75. Hiányok az 1-es jobb oldali szárában.

81. Hiány a **p** betű fejében és bal oldali talpában. Két hiány a **g** betű szárában.
82. A p betű bal oldali talpa megszakad. Hiány az **e** betű szárában és ennek végén.
83. Kis hiány az **e** betű alsó ívében belül. Az **n** betű felső kiugró része átlósan lemetszett, valamint a jobb oldali szár a talp felett hiányos.
84. Hiány az 1-es szárában és kis beszakadás a tetején. Ívelt kitörés az 5-ös zászlójának alsó részén.
85. Erősen hiányos 1-es szám. A 4-es szám jobb oldali talpában hiány.

91. Kitörés a **p** betű fejében, jobb oldalon. Ék alakú beszakadás a **g** betű szárának jobb oldalán, valamint kis hiány a betű végződésénél belül.
92. Ék alakú hiány az 1-es jobb talpa fölött a szárban. Horpadás a 9-es jobb oldalán középtájt. Íves hiány a **g** betű szárának jobb oldalán.
93. A **p** betű jobb oldali talpa átlósan letörött. Függőleges vonalka az **e** és **n** betű között.
94. A 9-es fejének belső ívében két kis kitörés. A 4-es jobb talpában íves kitörés. A **p** betű bal talpa rövid, hegyben végződik.
95. Hiányok az 1-es szám szárában, kitörés alul a talpban. Az 5-ös végződésének bal oldalán kis beszakadás.

8. ábra Fordított felülnyomatú, normál állású 60/6 filléres bélyeg

4. ábra A negyedik ívnegyed jellemzői

56. Hiány a 9-es szárának bal oldalán. A **p** betű jobb oldali talpa hiányzik.
57. Az 5-ös végződésében kis beszakadás. Két horpadás a **ő** betű felső külső ívében az ékezetek alatt.
58. Ék alakú hiány az **n** betű bal oldali talpa felett a szárban.
59. Az 1-es szárának jobb felső részén íves, a szár bal oldalán középtájon ék alakú hiány. A 9-es hegyben végződik. Kitörés a **g** betű talpában alul.
60. Hiány a 9-es szárában, a 4-es bal oldali talpában, valamint fölötte az összekötőben.

66. A 4-es kiugró része felül hiányos. A **p** betű felső kiugró része átlósan lemetszve, valamint a fej alsó külső részében íves hiány. Az **ő** betű bal felső ívéből ék alakú kitörés.
67. Hiány a **p** betű talpa felett a szárban mindkét oldalon. Foltszerű hiány a **g** betű szárában.
68. Enyhe horpadás az **e** betű átfogójának belső felén. Ék alakú beszakadás az **n** betű jobb oldali szárának belső felén.
69. Hiány az 1-es bal oldali talpa felett a szárban. A **p** betű szárának jobb oldala ferdén kötődik a talpba, valamint a szár bal oldalán ék alakú beszakadás.
70. Hiány az 1-es jobb oldali talpában. A szár jobb oldalán kis beszakadás.

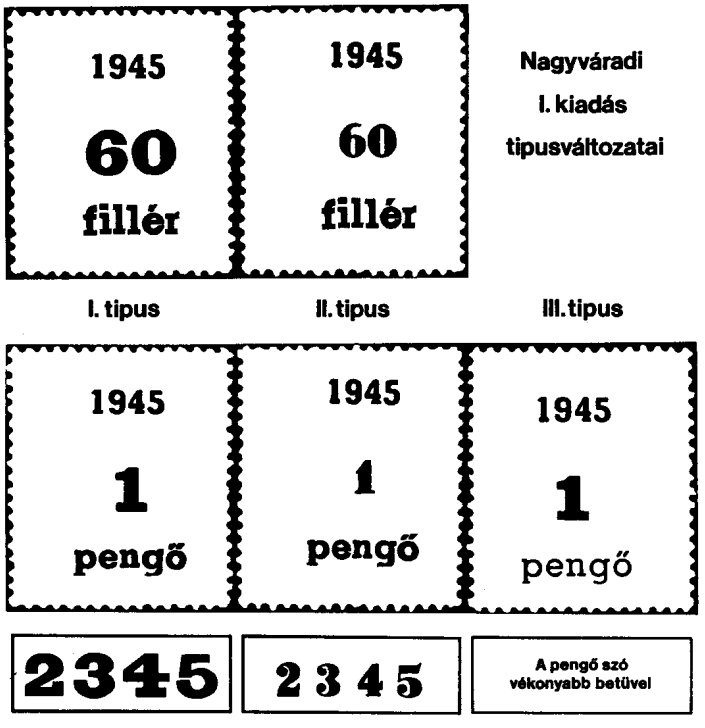
76. Hiány a 4-es szárában, jobb oldalon felül. Íves hiány az **e** betű tetején. Kitörés a **g** betű fejében, bal oldalon alul.
77. A **p** betű bal oldali talpa megszakad.
78. –
79. Kis ék alakú hiány a **p** betű körívének belső felén, baloldalt. Hiány az **e** betű átfogójában alul. Az **n** betű jobb oldali szárában az ívnél mindkét oldalon kis kitörés.
80. Hiány az 1-es bal oldali talpában, valamint a jobb oldali talp felett a szárban.

86. Hiány a 9-es alsó külső ívénél, valamint kitörés a szám végződésénél. Ék alakú apró kitörés a **p** betű belső ívében jobb oldalon. Az **e** betű fejéből jobb oldalon hiány.
87. A 4-es szám szárának jobb oldalából ék alakú hiány. Kitörés az **n** betű bal oldali szárából.
88. Hiány a 9-es tetején és a szám szárában. Apró ék alakú hiány a 4-es bal oldalán. Hiány az **e** betű alsó belső ívéből.
89. Két apró beszakadás a 9-es fejében, alul, valamint a szár jobb oldalán. A 4-es átfogójának végén vízszintes beszakadás.
90. –

96. Ék alakú hiány a **p** betű szárának jobb oldalán. Töredezett **e** betű.
97. Hiány az 1-es jobb oldali talpa felett a szárban. Hiány a 9-es és az 5-ös végződésénél.
98. Kitörés az 5-ös szárának jobb oldalán. A **p** betű bal oldali talpa hiányzik, ék alakú beszakadás a szárban alul.
99. Ék alakú hiány a 9-es tetején. A 4-es belső átfogójában beszakadás. Ék alakú hiány a **g** betű talpának belső felén.
100. Háromszög alakú hiány az 1-es szám feje és szára között.

9. ábra Függőleges irányban elcsúszott fordított felülnyomat a 60/6 filléres és az 1 P/1 filléres bélyegeken

5. ábra A felülnyomat típusai

6. ábra 12-es tömb a három típus kombinációjával (75–78., 85–88. és 95–98. ívhely)

A típusok összefüggései

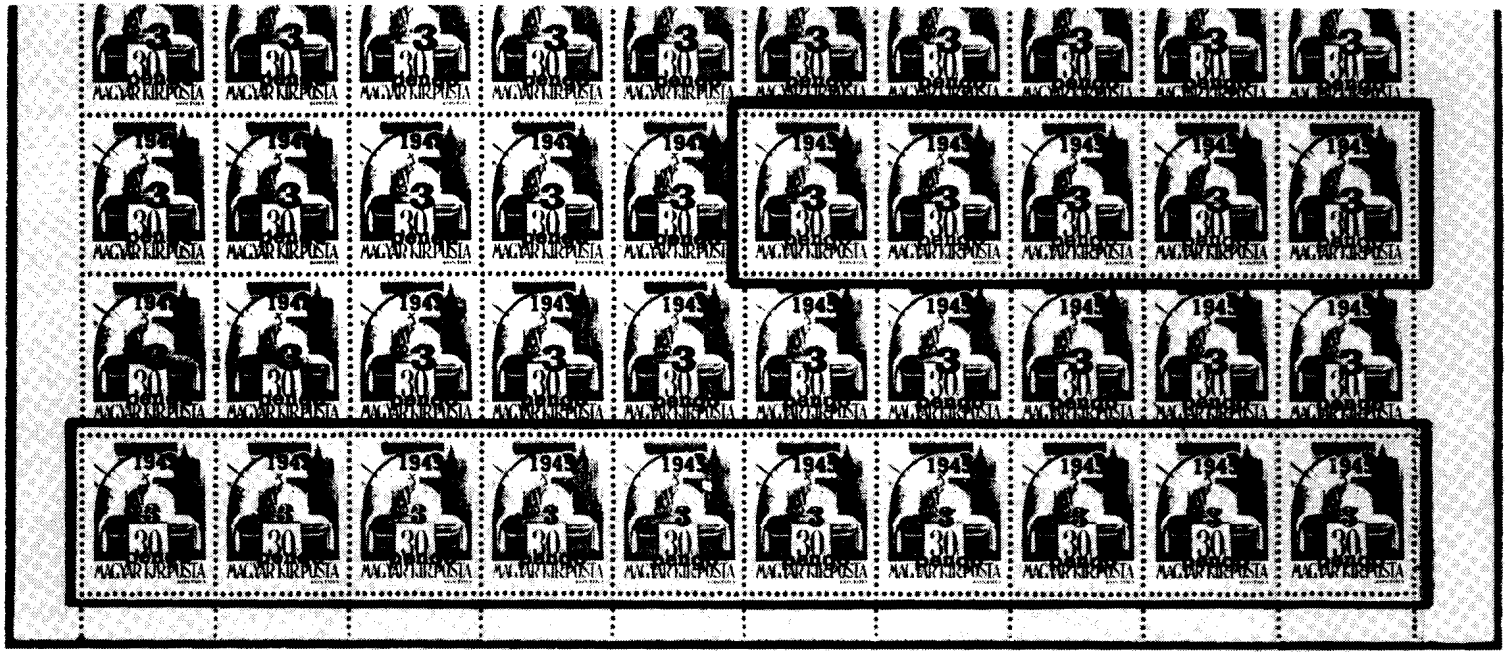
A különböző típusú bélyegek ívben való elhelyezkedése folytán a pengős értékeknél az alábbi kombinációk lehetségesek összefüggésekben:

I+II típusú bélyegek függőleges párban
I+III típusú bélyegek függőleges, illetve vízszintes párban
I+III+I típusú bélyegek függőleges csíkban
III+I+II típusú bélyegek függőleges csíkban

Nagyobb tömbökben és összefüggésekben más variációk is létezhetnek (lásd a *6. és 7. ábrát).* A fordított felülnyomatok esetében ugyanígy fennáll ez a lehetőség. A filléres értékeknél csak az I+II típus függőleges összefüggése lehetséges, a rendes és fordított felülnyomatoknál egyaránt.

Fordított felülnyomású bélyegek

A hadvezér bélyegek 60/6 fillér, 60/8 fillér, 1 P/1 fillér, 1 P/4 fillér, 1 P/5 fillér értékeiből két-két ívet, az 1 P/18 fillér értéknél 7 ívet, az 1 P/30 fillér (Szent Margit) bélyeg egy ívét a postaigazgatóság kívánságára fordított felülnyomással látták el. Ezek a bevételek növelése céljából készültek.

7. ábra A 3 P/30 filléres nyomdai ívének alsó három sora, amelyen jól látható a három típus íven való elhelyezkedése (a 76–80. ívhelyen a III., a 91–100. ívhelyen a II. típus keretezéssel kiemelve)

Az Állami Nagyváradi Postaigazgatóság 1945. II. 26-án kelt, hivatalosnak tekinthető átiratában[4] közli az általa felülnyomatott és forgalomba hozott bélyegek példányszámát, köztük a 7 érték fordított felülnyomását is. A felsorolás nem említi a 2 P/2 fill. portóbélyeget fordított felülnyomással. Ezek létezéséről a nagyváradi bélyegkereskedő Konrád Ferenc is ír 1946-ban megjelent bélyegkatalógusában,[5] amelyben ő is a hivatalossal azonos példányszámokat tüntet fel. A fordított felülnyomású portóbélyegekről az 1974-ben megjelent román bélyegkatalógusban[6] is olvashatunk, a példányszám megjelölése nélkül.

A 6 db fordított 2 P/2 filléres keletkezésének történetét *Rátai Gábor* ismerteti 1982-ben megjelent cikkében.[7] Létrejöttét azzal magyarázza, hogy az alapbélyeg ívrészlete (6 bélyeg) hozzáragadt az alatta lévő ívhez, ezért a sérült bélyegeket kitépték és a helyére fordított állásban beillesztettek egy 6-os tömböt.

---

4 Un raport i Direcţiei poştale Oradea asupra surşarjârii timbrelor ungureşti Filatelie, Bucureşti é. n. p. 1–3.
Korábban a Filatelia c. szaklapban Weisz Andrei közzéteszi a nagyváradi postaigazgatóság 1945. I. 28-án kelt rendeletét a kiadásról. A felsorolásból hiányzik az LP/3 filléres címlet, valamint 7 érték fordított felülnyomását csak megemlíti, a címletek és a példányszám megjelölése nélkül.
La Oradea s'au surşarjal timbrele ungureşti.
Filatelia, Bucureşti é. n. II/3 p. 5–6.

5 România Catalog Filatelia – Catalogul mârcilor româneşti F. Konrad, Oradea 1946, p. 41–42.

6 Catalogul mârcilor postale româneşti Bucureşti 1974 p. 505–506.

7 Romanian Philatelic Studies N. Y. USA Vol. 6, No. 4. 1982. p. 1–4.
G. Rátai: The Oradea I. Issue of 1945.

A FELÜLNYOMOTT BÉLYEGEK PÉLDÁNYSZÁMAI TÍPUSONKÉNT

A magyar bélyegek kézikönyvének sorszáma	A felülnyomott értékek	Az alapbélyegek MBÁ kat. száma	Darabszám			Ívek száma
			I. típus	II. típus	III. típus	
	1943. Hadvezérek					
1	60 fillér/6 fillér	748	1.890	210	–	21
2	60 fillér/8 fillér	749	2.340	260	–	26
3	1 pengő/1 fillér	743	7.650	900	450	90
4	1 pengő/2 fillér	744	255	30	15	3
5	1 pengő/3 fillér	745	255	30	15	3
6	1 pengő/4 fillér	746	14.960	1.760	880	176
7	1 pengő/5 fillér	747	4.080	480	240	48
8	1 pengő/18 fillér	752 fny. piros	23.460	2.760	1.380	276
10	2 pengő/10 fillér	750	8.925	1.050	525	105
11	3 pengő/20 fillér	753	4.930	580	290	58
13	3 pengő/30 fillér	755	10.285	1.210	605	121
16	3 pengő/80 fillér	757	1.785	210	105	21
18	4 pengő/50 fillér	756	1.105	130	65	13
20	5 pengő/12 fillér	751	2.380	280	140	28
22	5 pengő/1 pengő	758	1.700	200	100	20
	Fordított felülnyomás:					
	60 fillér/6 fillér	748	180	20	–	2
	60 fillér/8 fillér	749	180	20	–	2
	1 pengő/1 fillér	743	170	20	10	2
	1 pengő/4 fillér	746	170	20	10	2
	1 pengő/5 fillér	747	170	20	10	2
	1 pengő/18 fillér	752	595	70	35	7
	1944. Szt. Margit					
9	1 pengő/30 fillér	778	1.615	190	95	19
9a	1 pengő/30 fillér	778 fny. arany	85	10	5	1
14	3 pengő/30 fillér	778	4.505	530	265	53
	Fordított felülnyomás:					
	1 pengő/30 fillér	778	85	10	5	1
	1944. Nagyasszonyok					
12	3 pengő/20 fillér	787	935	110	55	11
15	3 pengő/30 fillér	789	1.700	200	100	20
17	3 pengő/80 fillér	792	1.020	120	60	12
19	4 pengő/50 fillér	790	255	30	15	3
21	5 pengő/24 fillér	788	255	30	15	3
	1941. Barnaportó (II.)					
23	2 pengő/2 fillér	149	680	80	40	8
24	2 pengő/3 fillér	150	255	30	15	3
25	4 pengő/4 fillér	151	680	80	40	8
26	4 pengő/6 fillér	152	170	20	10	2
27	4 pengő/8 fillér	153	85	10	5	1
28	4 pengő/10 fillér	154	170	20	10	2
29	4 pengő/12 fillér	155	85	10	5	1
30	4 pengő/30 fillér	160	85	10	5	1

A fordított felülnyomású bélyegek közül az ívnek a nyomdagépbe való elégtelen behelyezése folytán a 60/6 filléres és a 1 P/1 filléres érték egy-egy ívén a felülnyomás függőleges irányba eltolódott. A bélyegképen a fillér szó az évszám fölé került. Ezáltal az ív első, illetve utolsó vízszintes soráról lemaradt a fillér szó *(8. és 9. ábra, 37. és 39. oldal)*.

A nyomda a felülnyomással január 27-én készült el. Az íveket azonnal átszállították a nagyváradi postaigazgatóság épületébe. Előzetes illetményként minden postatisztviselőnek kiosztottak 5 darab 22 értékből álló sorozatot. Aki kívánta, az 5 sorozat átvétele után névértéken vásárolhatott egy sorozat felülnyomott portóbélyeget. Az alkalmazottaknak lehetőségük volt továbbá az összes változatot tartalmazó (fordított felülnyomatok, arany felülnyomású 1 P/30 filléres), 37 bélyegből álló sorozat megvásárlására, 450 pengőért.

A kiadás bélyegeit a gyűjtők és érdeklődők részére a Nagyvárad 1. sz. postahivatal (József Attila u. 12–14.) január 28-án kezdte árusítani (a 22 darabból álló sorozatot 486.30 pengőért). Öt sorozat megvásárlása esetén (28 pengőért) névértéken még egy portósorozatot is adtak.

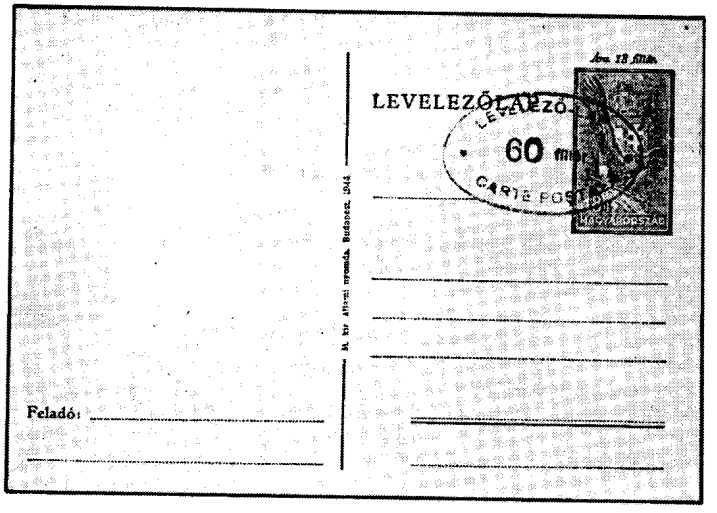
Hamisítványok

A kiadásból többféle jól sikerült hamisítvány ismert. Leginkább a kis példányszámú és a II. és III. típusú bélyegeket hamisították.

A hamisítványok között találhatók eredeti betűkkel, illetve számokkal felülnyomott példányok, melyeket a szétszedett nyomólemez elemeivel készítettek. Az ilyen darabokra jellemző, hogy egyazon bélyegen az 1945 és a pengő szó más-más ívhely jellemzőit viseli, valamint az értékszámokat utólag kézzel nyomták a bélyegre (mozgó számok).

Az egyéb hamisítványok ívhelyre nem azonosíthatók, valamint festékük fekete színe jelentősen eltér az eredetitől (mélyfekete, fényes fekete stb.)

Az 1 P/30 filléres arany felülnyomású bélyeg hamisítványaira jellemző a matt (oxidált) arany és a vörös vagy fekete színű alányomás.

10. ábra Felülbélyegzett 18 filléres díjjegyes levelezőlap

Díjjegyesek

A nagyváradi postaigazgatóság az 1944-es gyártású általános forgalmi díjjegyes levelezőlapok 12 és 18 filléres *(10. ábra)* címleteit (Simády 158., 159.) felülbélyegezte 60 fillér névértékre. A felülbélyegzésre egy ellipszis alakú LEVELEZŐ-LAP * 60 fillér * CARTE POSTALE feliratú gumibélyegzőt használt lila párnafesték színében. A felülbélyegzett levelezőlapok hivatalos példányszáma nem ismert. A gyűjtői tulajdonban levő példányok többsége használatlan.

* * *

A felülnyomott bélyegek nagy részét felvásárolták a gyűjtők és a gyorsan romló pengő értékét megőrizni kívánók. A megmaradt maradványkészletet az igazgatóság a küldemények bérmentesítésére kiadta a három nagyváradi hivatalnak, valamint az igazgatóság területén már működő hivataloknak.

Egy későbbi cikk témája lehet az időszak postaforgalma, a bérmentesítési díjak, az üzemelő hivatalok és azok bélyegzői.

SOLT HUGÓ

Az Abaúj megyei Kishuta községben született, 1901. január 12-én. A Scholtz család hagyományait folytatva (édesapja erdész volt) a Késmárkon szerzett jeles érettségi után a Soproni Bányamérnöki és Erdőmérnöki Főiskolán tanult és érdemelt ki diplomát. Hivatását szinte haláláig gyakorolta, az 1986-ban megkapott gyémántdiploma átvételéig nyugdíjasként is dolgozott. A természet és az azt barátjává tevő ember szolgálatában gazdag, változatos életpályát futott be. Jelentős szerepe volt a negyvenes évek elején a kárpátaljai erdei vasutak tervezésében és építésében.

Bélyeggyűjtőként elsősorban az inflációs kiadások terén járt élen, de jól ismerte a vele egyidős huszadik század valamennyi magyar bélyegét és ezek különlegességeit. A Hungáriában, majd a II. kerületi Körben szolgálta a magyar bélyeggyűjtést. Alapító tagja volt a Tudományos Munkaközösségnek – egy időben alelnöke is – és idős kora ellenére is szorgalmasan látogatta a postatörténeti szakosztály összejöveteleit. Írásaival – több ízben a Philatelicában is – és sikeres kiállítási anyagaival egyaránt példát mutatott az inflációs kiadások és a Hivatalos bélyegek feldolgozásához, érdekességeik közkinccsé tételével. Gyűjteményének 120 kiállítási lapja ma már a Bélyegmúzeum tulajdona.

Életútja 1988. július 25-én ért véget a János Kórházban. Filatéliai életünk egyik szorgos, hűséges építőmunkását vesztettük el benne. Fájdalommal búcsúzunk tőle, de teljes életpályáját tekintve megnyugvással, munkáját folytatva, emlékét szeretettel őrizve.

Figyelmébe ajánljuk

KÖNYVISMERTETÉS

ERDÉLY ÉS A RÉSZEK TÉRKÉPE ÉS HELYSÉGNÉVTÁRA

A kiadvány *Lipszky János* műve (1806) alapján készült és a következő részeket tartalmazza:

Átnézeti térkép	2 oldalon
Korabeli térkép és jelmagyarázat	43 oldalon
Címerek	9 oldalon
Helynévmutató	190 oldalon
Kiegészítés, magyarázatok, történelmi áttekintés, irodalomjegyzék stb.	35 oldalon.

Szerkesztette *Herner János,* megjelent 1987-ben Szegeden, a PENNA Kisszövetkezet gondozásában (Franklin Nyomda). A könyv ára 330,– Ft.

A mű tanulmányozása jelentős segítséget nyújt a Kárpát-medence keleti részén elterülő *Erdély és a Részek (Partium)* megismeréséhez földrajzi, történelmi, helynévírási stb. vonatkozásban.

A térkép érdekessége, hogy azok lapjain stilizált postakürttel jelölték azokat a helységeket, amelyekben akkor postaállomás működött.

Hrabál László

INDEX

1 *Ferenc Nagy sen. (Budapest): Antecedents and history of the airmail (Repülő Posta) of 1918 – Part II.*

The article deals with one of the most interesting chapters of the Hungarian aerophilately, the antecedents and history of the issue of the first Hungarian airmail stamps. The author – who received recognitions with his 1918 material, containing about 50 airmail documents of the 1918 flight, at international exhibitions – gives a comprehensive picture about this issue on the basis of the documents in his posession, further based on the data of those documents he happens to know, surpassing in number many times those he posesses, gives an aid to the judgement of the authencity of the airmail letters with this issue, to their evaluation and mentiones the specialities of the stamps, even their fakes.

2 *Dr. Zoltán Palotás: The supplementary postage cancels in 1940*

This article deals with the so called "supplementary" (substitute) cancels of the late Royal Hungarian Post, used in the territories of North-Transylvania reattached from Rumania to Hungary according to the second Vienna-award of 1940. The postal use of these rubber – and steel – numeral cancels (without locality names) was very short, a few weeks only; consequently they are scarce. The author gives also the main statistical data for this territory. The place of the localities on the map is illustrated by a quadratic network.

3 *Gábor Voloncs: Local overprints of Nagyvárad in 1945.*

The author makes known – after a summary of the historical situation – the circumstances of the origin of the issue and discribes the printing procedure in detail. He gives a new approach against some earlier theories, the production of sheets of 100, verified by the distinguishing marks of the sheet positions. The latter are shown in detail (per sheet quarters, with Figures and description). The types of overprints as well as their position in the sheet are also described, like the inverted overprints. Fakes and stationery postcards are also mentioned.

HUGO SOLT †

Please note
- Book review
- Accompanying documents of special delivery (express) letters (1873).

SOMMAIRE

1 *Ferenc Nagy (Budapest): Précédents et histoire de la Poste Aérienne de l'année 1918 – 2ème partie.*

Cet article s'occupe d'un des plus intéressants chapitres de l'aérophilatélie hongroise: l'émission du premier timbre de la poste aérienne hongroise, par ce qui a précédé cette émission et de son histoire. L'auteur qui a pris part avec un grand succès à plusieurs expositions internationales, avec un matériel de plusieurs centaines d'objets de la poste de 1918, en se basant sur le matériel en sa possession, ainsi que sur les données du matériel très nombreux qu'il connait, donne une idée générale de ces émissions, aidant leur évaluation, indiquant les particularités de ces timbres et même les falsifications qui s'y trouvent.

2 *Dr. Zoltán Palotás: Les cachets supplémentaires de Hongrie en 1940.*

L'article décrit les cachets dits "supplémentaires" de l'ancienne Poste Royale Hongroise, utilisés dans les territoires rattachés de Roumanie à la Hongrie en 1940, selon le 2ème arbitrage de Vienne (Transylvanie du Nord). Ces cachets étaient de coutchouc et d'acier portant un numéro (au lieu du nom de la localité). Leur utilisation postale a été de très courte durée (quelques jours ou semaines) et par conséquent ils sont très rares. La localité où ils furent utilisés sont indiqués sur la carte par un réseau de carrés.

3 *Gábor Voloncs: Surimpression des timbres de l'émission locale de 1945 de Nagyvárad.*

L'auteur donne un court aperçu de la situation historique de l'époque, fait connaitre ensuite les circonstances ayant donné naissance à cette émission, puis expose le procédé typographique utilisé. Il donne par la suite un nouveau point de vue d'approximation, opposé à la théorie d'alors sur la méthode d'impression utilisée dans l'exécution de la planche de 100, confirmant ainsi les signes distinctifs de celle-ci. Il présente également en détail ces signes distinctifs par des dessins sur quarts de feuille, puis fait connaitre les types de surimpression, leur place sur la feuille, les timbres avec surimpressions renversées. Enfin aborde la question des faux et des cartes postales avec valeur imprimée.

HUGO SOLT †

Nous vous recommandons:
- Compte rendu sur les livres
- Document accompagnant les envois express (1873).

Ára: 40,– Ft

INHALTSVERZEICHNIS

1 *Ferenc Nagy sen. (Budapest): Die Vorgeschichte und Historie der Flugpost 1918. – II. Teil*

Der Artikel beschäftigt sich mit einem der interessantesten Kapitel der ungarischen Aerophilatelie, mit der Vorgeschichte und Historie der ersten ungarischen Flugpostmarke. Der Autor, der mit seinem unfangreichem Material aus 1918 an zahlreichen internationalen Ausstellungen Anerkennung gefunden hat, gibt umfassendes Bild über diese Ausgabe. Auf Grund seines eigenen Materials, und darüber hinaus, auch auf Grund der noch unfangreicheren, ihm bekannten Daten und Dokumente bietet er Hilfe zur Beurteilung der Echtheit der Poststücke, und deren Bewertung, Er berichtet über Spezialitäten, und auch über Fälschungen.

2 *Dr. Zoltán Palotás: Ersatzstempeln von 1940 in Ungarn.*

Der Artikel beschreibt die sog. Ersatz-Stempeln der ehem. Kgl. Ungar. Post, welche in den von Rumänien an Ungarn infolge des 2. Wiener Schiedsspruches v. J. 1940, zurückgegliederten Gebieten, im Gebrauch waren. Der postalische Gebrauch war sehr Kurzfristig: einige Tage bzw. Wochen, demzufolge sind diese Gummi- und Stahl-Nummerstempeln (ohne Ortsangabe) sehr selten. Der Platz der Ortschaften an der Karte wird mit einem Quadratnetzsystem vorgeführt.

3 *Gábor Voloncs: Die örtliche Überdrucks-Ausgabe von Nagyvárad von 1945.*

Der Autor beschreibt nach einer kurzen Zusammenfassung der historischen Lage die Umstände der Entstehung der Ausgabe, und danach das Druckverfahren selbst im Detail. Er gibt im Gegensatz zu manchen früheren Theorien eine neue Annäherung, die Fertigung einer 100-er Druckplatte, begründet mit den Bogenplatz Erkennungszeichen. Die letzteren werden auch ausführlich vorgeführt (pro Bogenviertel, mit Zeichnungen und Beschreibung). Die Typen der Überdrücke, sowie deren Positionen in den Bögen werden ebenfalls bekanntgegeben, sowie die Umgekehrten Überdrücke. Auch auf Fälschungen und auf Ganzsachen-Postkarten wird hingewiesen.

HUGO SOLT †

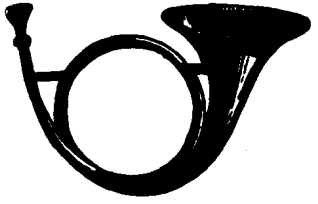
Bitte beachten Sie
- Buchbeschreibung
- Begleitdokumente der Express Sendungen (1873).

Philatelica

89/1

Philatelica 89/1

TARTALOM

MERVYN BENFORD (Nagybritannia): A „filléres" díjjegyes levelezőlapok 1900–1911. évi kiadásai 1
25 éves a „Magyar Philatelic Society of Great Britain" 9
MARCEL DE JONG (Hollandia): Az 1919. évi Tanácsköztársasági (Arcképes) kiadás 45 filléres ívrekonstrukciója 11
FRITZ H. STURZEIS (Ausztria): Magyarország és Ausztria postai kapcsolata 1945-ben 24
Nagyvárad 1945 – Hozzászólás Voloncs Gábor 88/2 számban megjelent cikkéhez (Derecskei Attila) – A szerző válasza 34
Modern bélyegzéshamisítványok (Cornides Sándor) 37
Figyelmébe ajánljuk:
– *Könyvismertetés (Hrabál László)* 8
– *Érdekes portós küldemények a múlt századból* 10
– *1956 végének postaforgalma* 33

A MAGYAR BÉLYEGGYŰJTŐK ORSZÁGOS SZÖVETSÉGE TUDOMÁNYOS KÖZLÖNYE
BUDAPEST VI., VÖRÖSMARTY U. 65.
FELELŐS SZERKESZTŐ: SURÁNYI LÁSZLÓ
SZERKESZTŐK: HRABÁL LÁSZLÓ, DR. SIMÁDY BÉLA, SIMON GY. FERENC ÉS VISNYOVSZKI GÁBOR
MŰSZAKI SZERKESZTŐ: TÖLGYESI BEÁTA
FELELŐS KIADÓ: HALÁSZ TAMÁS
XIX. ÉVFOLYAM
A KIADVÁNYT A „GENERAL PRESS" KIADVÁNYSZERVEZÉSI GMK GONDOZZA
ISSN 0324–4806
89.1831 VERSEGHY NYOMDA, SZOLNOK – FELELŐS VEZETŐ: GOMBKÖTŐ BÉLA

A „Filléres" díjjegyes levelezőlapok 1900–1911. évi kiadásai

MERVYN BENFORD (NAGYBRITANNIA)
Fordította: Gróf László

A magyar postabélyegek és díjjegyes nyomtatványok a 19. század utolsó negyedében nagyrészt egyforma, az úgynevezett levélborítékrajzzal készültek, és ezek különféle változatai kerültek forgalomba. A jelen század első negyede új bélyegképet eredményezett a díjjegyeseken.

Néhány évvel a századforduló előtt ugyanis változás történt a pénzrendszerben, a régi krajcárt a fillér váltotta fel; *1 krajcár 2 fillérrel volt* egyenértékű. A magyar posta az átállást az 1900-as évre tervezte, de még így is 1900. szeptember végéig mindkét értéknem érvényben maradt. Maga a belföldi díjszabás lényegében nem változott, *a levelezőlap díja* a pénzrendszer változása miatt *2 krajcár helyett 4 fillér,* míg a nemzetközi forgalmú levelezőlap díja 5 krajcár helyett 10 fillér lett. A Magyarországgal határos országokba már hosszú idő óta kedvezményes díjszabás volt érvényben, amely szerint ezekbe az országokba a küldeményeket a belföldi tarifa szerint továbbították. Az új díjszabásban kedvezményesen küldhető levelezőlapok díját *5 fillérben* állapították meg.

A *vegyes bérmentesítések* mindig érdekes (és értékes) dokumentumok, itt ezekből mutatok be kettőt. Mindkettőt 1900 januárjában, az új kiadás kezdeti időszakában adták postára. Az egyiket Lugosból ajánlva küldték Német-Bogsánba, ennek a díja 4 fillér levelezőlapdíj, valamint 25 fillér ajánlási díj volt. A régi, 2 kr címletű díjjegyes levelezőlapot 2 db 5 kr-os (4 fillér + 20 fillér) és 1 db 5 filléres *Turulos* bélyeggel ellátva adták fel *(1. ábra).*

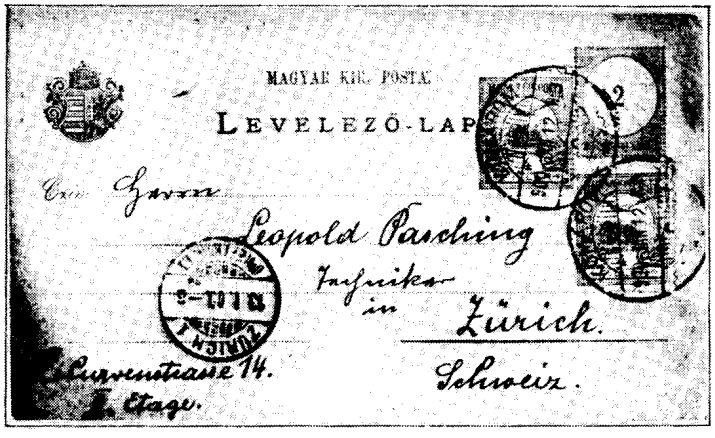
A másik levelezőlapot Komáromból küldték Zürichbe, ennek díja 10 fillér volt az új díjszabás szerint. A feladó 2 db 4 filléres Turulos bélyeget ragasztott a 2 krajcáros levelezőlapra, nyilván 2 fillérbe számítva a 2 krajcáros díjjegyest, ami valójában 2 fillérnyi túlbérmentesítést okozott, tükrözve a kezdeti időszak nehézségeit *(2. ábra).*

1. ábra

Az 1900-tól 1923-ig forgalomba hozott (és még a későbbi kiadások forgalmi ideje alatt is érvényben maradt) díjjegyesek bélyegképe a magyar koronát ábrázolja ovális gyöngykoszorúban, alatta az értékjelzéssel, az egész díszes keretbe foglalva. Felül „Magyar Kir. Posta", alul pedig a „Fillér" megnevezés kapott helyet.

A *Turulos* bélyegek hosszú forgalmi ideje alatt kibocsátott díjjegyesek kitűnő témául szolgálnak a filatéliakutató

2. ábra

számára, ami érdekes eredményekkel gyümölcsözi az arra fordított időt és fáradságot, és fejleszti tovább *dr. Simády Béla* eddigi kutatási eredményeit. Katalógusa, amely immár második (bővített) kiadásban és két pótlásban is megjelent, nemzetközi viszonylatban is nagy fontosságú. Kiváló munkája nem csak a magyar bélyegek gyűjtőinek, hanem a szomszédos országok filatelistáinak is nagy segítséget nyújt. Magyarország 20. századi, kínokkal meggyötört történelme több drámai területi változást is hozott, amelyeket a magyar postatörténet is oly gazdagon illusztrál. A díjjegyesek varázsa éppen a bélyegkép és a nyomtatvány együttes voltában van. Simádyt felfedezni a többi katalógus (Higgins & Cage, Ascher és Kropf) után olyan, mint oázist lelni a sivatagban. Külön erénye, hogy még a modern korszakot is feldolgozza.

Tanulmányomat éppen ezért dr. Simády rendszerével kezdem:

Levelezőlapok

(Simády-katalógus, 1983, V. fejezet, 86–87. oldal)

21 1900 4 f olajbarna, homokszínű papír
22 1900 4 f olajbarna, homokszínű papír, magyar–horvát
22a 1900 4 f olajbarna, homokszínű papír, m–h kétsoros
22b 1901 4 f olajbarna, homokszínű papír, m–h négysoros
23 1900 5 f zöld, rózsaszínű papír (kedvezményes külf.)
24 1902 5 f olajbarna, homokszínű papír (belföld)
25 1902 5 f olajbarna, homokszínű papír, m–h négysoros
26 1900 10 f vörös, szürkészöld papír (külföld)
30 1911 10 f mint a 26. sorszámú, a díjjegy értékszáma 3 mm magas (az előző kiadásé 3,5 mm)

(A 27–29 sorszám alatti levelezőlapokat azért hagytam ki, mert azok ritka előfordulása a behatóbb tanulmányozást nem teszi lehetővé.)

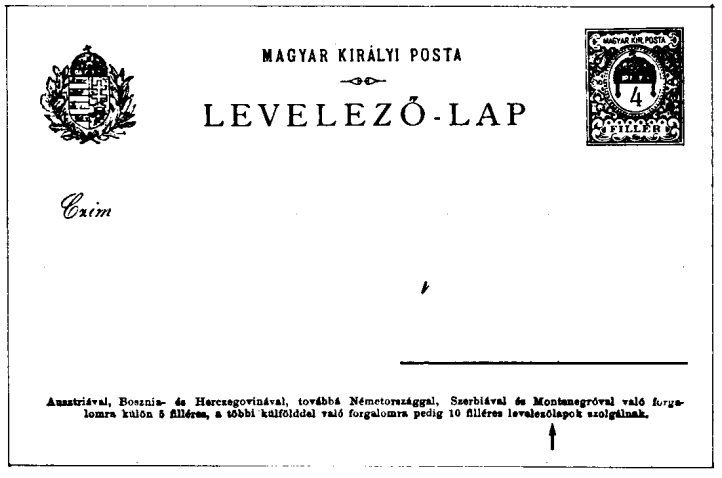
Válaszos levelezőlapok

(Simády-katalógus, 1983, VI. fejezet, 134. oldal)

6 1900 4+4 fillér hasonló a 21. sorszámú levelezőlaphoz
7 1900 4+4 fillér hasonló a 22a sorszámú levelezőlaphoz
8 1902 5+5 fillér hasonló a 24. sorszámú levelezőlaphoz
9 1902 5+5 fillér hasonló a 25. sorszámú levelezőlaphoz

A felsorolás után *dr. Simády* megemlíti, hogy a 21. sorszámú lap lábjegyzetében eleinte „levelező-lapok", később „levelezőlapok" szöveg van (3. és 4. ábra). A kötőjel nélküli „levelezőlapok" későbbi forgalomba hozatalát látszik bizonyítani az a tény is, hogy az az 1902-ben megjelent levelezőlapokon is ebben a formában szerepel. Mégis gondot okoz a magyar–horvát nyelvű levelezőlapok hova sorolása (22a és 22b), amelyek közül mind az 1900-as, mind az 1901-es kiadás kötőjeles formában jelent meg. *Simády dr.* szerint csak a 21. sorszámú, magyar szövegű lap jelent meg az említett szó mindkét változatával, amely való és így igaz. Viszont akkor miért jelent meg az 1901-es négysoros második kiadású magyar–horvát nyelvű lapon kötőjellel, mint „levelező-lapok"?

Ezek után a nyomdafesték használatát kell vizsgálat tárgyává tennünk. *Dr. Simády* ezt mint *olajbarna* színt említi, de alapos vizsgálat alapján arra lehet következtetni, hogy színváltozatok esetén nem az olajbarna szín változatairól van szó, hanem az *olajzöld* és a *barna* festék külön használatáról. Ez különösen a gyenge nyomású lapoknál érzékelhető. A fes-

3. ábra

Szerbiával és Montenegróval való
10 filléres levelező-lapok szolgálnak.

4. ábra

Szerbiával és Montenegróval való
10 filléres levelezőlapok szolgálnak.

tékszínek használatából azok nyomási időrendjére is lehet következtetni. A gyűjteményemben lévő barna nyomású futott levelezőlapokat jóformán kivétel nélkül 1900-ban adták postára, míg az olajzöld színűeket csak 1901-től kezdődően. A kétnyelvű levelezőlapok színváltozatai is ezen feltevést bizonyítják: a 22a sorszámú kétsoros feliratú lapok *csak barna,* míg az 1901-től nyomás alá került négysoros feliratúak (22b) *mind olajzöld* színű nyomásúak. Ugyancsak említésre méltó, hogy az eddig vizsgált *4 fillér + 4 fillér* címletű válaszos levelezőlapok *mind barna* színűek, ami azzal magyarázható, hogy ezek lassúbb felhasználása miatt utánnyomásra nem volt szükség.

További bizonyítékot ehhez a feltevéshez az 1902-től nyomás alá került 5 filléres, a belföldi forgalomra szánt levelezőlapok szolgáltatják, amelyeknek mindkét változata (magyar és magyar–horvát nyelvű) az 1908/1909-es évekig *csak olajzöld* nyomású; ez időpont után *ismét a barna* szín fordul elő túlnyomó többségben.

Visszatekintve most a lapok alján levő lábjegyzethez, és elfogadva azt a feltevést, hogy a 4 filléres levelezőlapok kezdetben barna színű nyomással készültek, nyilvánvaló, hogy a barna nyomásúak mind *kötőjeles,* mind pedig *kötőjel nélküli* változatban készültek; míg az olajzöld színűek csak kötőjeles „levelező-lapok" szöveggel fordulnak elő mind a 21., mind pedig a 22b sorszámú lapok esetén. A 22a sorszámú, kétsoros feliratú magyar–horvát nyelvű, barna színnyomású levelezőlap ugyancsak kötőjeles változatban létezik. Hacsak nem két nyomda működéséről, vagy pedig teljesen rendszertelen kiadásról van szó, akkor a dr. Simády szerint később kiadott levelezőlapok valószínűleg elsőként jelentek meg, majd megváltoztak, azután pedig ismét kötőjel nélkül kerültek forgalomba. Ennek másik magyarázata az első két esztendő kivitelezési előírásainak rendszertelen és vaktában tett végrehajtásában keresendő.

Véleményem szerint a nyomdafesték használatában a változás az 1901-es négysoros levelezőlap (22b) nyomásakor történt; ezután már természetesen ugyanazt az olajzöld színt használták a többi levelezőlap nyomásához is, amikor a kötőjeles lábjegyzeti szöveg már javában használatban volt. Az eredetileg kötőjel nélküli szöveg a 21. sorszámú lapnál a 22a

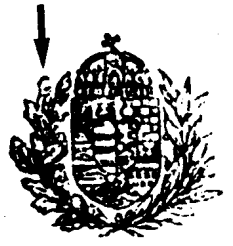
sorszámú nyomásakor megváltozott, de mivel nem történt nagy nyelvhelyességi eltérés, azt változatlanul hagyták, és csak 1902-es 5 filléres nyomásakor változtatták vissza a kötőjel nélküli szövegre.

Egy másik érdekes változat a 4 filléres levelezőlap felső sarkában lévő *címerrajzban* fordul elő.

A díjjegyesek gyűjtése éppen azért olyan érdekes, mert a bélyegrajzon kívül az egész nyomtatvány maga is a kutatás tárgyát képezi. Éppen úgy, mint a díjjegy, a nyomtatvány egésze is aprólékos tanulmányozást igényel tervezési, nyomdatechnikai és egyéb gyártástechnikai folyamat szempontjából; ezek már csak méretüknél fogva is több változatra adnak lehetőséget. Némely vélemény szerint az apróbb eltérések nem érdemelnek említést sem: ha a címvonal pontsorból vagy szaggatott vonalakból áll, ha a bélyegkép azonos, úgy azt nem szükséges külön katalógusszámmal ellátni, és gyűjteni. Az ilyen elképzelés teljesen önkényes, ilyen alapon a színváltozatok létezését is vitatni lehetne, a felhasznált papír minőségében előforduló kisebb eltérések, annak esetleges foszforos bevonata mint változat ennek alapján szóba se jöhetne. Magam nem tartozom ezen véleményt vallók közé, és szerintem a nagyobb eltérések mellett a kisebb változatok is nagy jelentőségűek lehetnek. A lábjegyzetnek *dr. Simády* két változatát adta meg, én pedig két színváltozatot állapítottam meg.

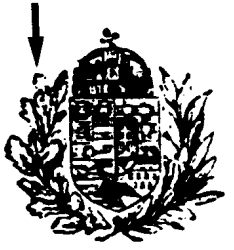
Ezek után irányult figyelmem a *címerrajzra.* A magyar–horvát nyelvű levelezőlapokon a középcímer látható. A címert tölgy- és babérág övezi, a címer fölött pedig a Szent korona foglal helyet.

A magyar–horvát nyelvű levelezőlapokon kétféle lombkoszorút észleltem. Az egyiken a bal oldali tölgyág felső levele merőleges, alakja pedig kissé szögletes *(5. ábra).* A másikon ez a levél inkább kerekded és az óramutató 11-es állása felé hajlott *(6. ábra).* Mind a kétsoros kétnyelvű levelezőlap (22a), mind a kétnyelvű válaszos levelezőlap (7.) csak barna színben ismeretes; a 22a sorszámú előfordul hajlott levéltípussal is, ami az 1901-ben kiadott 22b sorszámú és az azt követő levelezőlapok jellemzője. Tehát a tölgylevél elhajlása a 22a sorszámú lap nyomása alatt történhetett meg, amely lap eddigi ismereteink szerint mindig a kötőjeles „levelező-lap" szedéssel jelent meg, mutatva ezzel egy korábbi változást.

Czim
Naslov

5. ábra

Czim
Naslov

6. ábra

A 4 filléres levelezőlapok meglehetősen ritkán fordulnak elő, hiszen azok csak két évig voltak forgalomban. Az előbbiekben vázolt észrevételeimet természetesen csak a rendelkezésemre álló levelezőlapok vizsgálatára tudtam alapozni, így mások tapasztalata ugyancsak segítene a megállapítások megerősítésében. Ez különösen a 22a sorszámú levelezőlapokra, és a 7. sorszámú válaszos levelezőlapokra vonatkozik.

A magyar–horvát nyelvű levelezőlapok és az összes válaszos levelezőlap ritka előfordulását a Simády-katalógus figyelembe veszi, de véleményem szerint a tett különbség nem tükrözi híven azok ritkasági fokát. A használtak sokkal ritkábban fordulnak elő, mint a használatlanok, ez különösen a kétnyelvű válaszos levelezőlapokra vonatkozik, amelyek csak elvétve találhatók. Az itt bemutatott lapot *(7. ábra)* 1902-ben adták postára, de még az 1900-as 4 filléres készletből való, ami akkor még kapható volt a postahivatalokban. Olyan gyér volt ezeknek a lapoknak a felhasználása, hogy a négysoros változat kiadására már nem is került sor. A bemutatott lap *Bern*be címezve, a külföldi díjszabás szerint 10 fillérbe került, a különbséget 1 db 4 filléres és 2 db 1 filléres *Turulos* bélyeggel egészítették ki. Ezen a lapon a tölgylevél merőleges, kissé szögletes változata látható.

7. ábra

A válaszos levelezőlapokat nem érintette a lábjegyzet szedésváltozata, mivel azokon más, a válaszos levelezőlapok használatára vonatkozó ismertetés kapott helyet.

Az 5 filléres belföldi levelezőlapok (24., 25.) és válaszos levelezőlapok (8., 9.) tanulmányozása

A nyomás színe

Ismét barna és olajzöld, de ebben az esetben várhatóan az olajzöld szín a kezdeti időszakban fordul elő a 4 filléres lapok forgalmi idejénél sokkal hosszabb felhasználási időszak alatt. Itt is megtalálható az időrendi elválasztó vonal: tapasztalatom szerint 1908 után már nem fordul elő az olajzöld szín, és 1909 előtt nincs barna színnyomású lap. Válaszos levelezőlapot barna nyomással csak nagyritkán lehet találni. Ezekből az eredeti olajzöldkészlet sokkal tovább tartott a gyér felhasználás miatt; ez a megállapítás különösen a kétnyelvű lapokra vonatkozik.

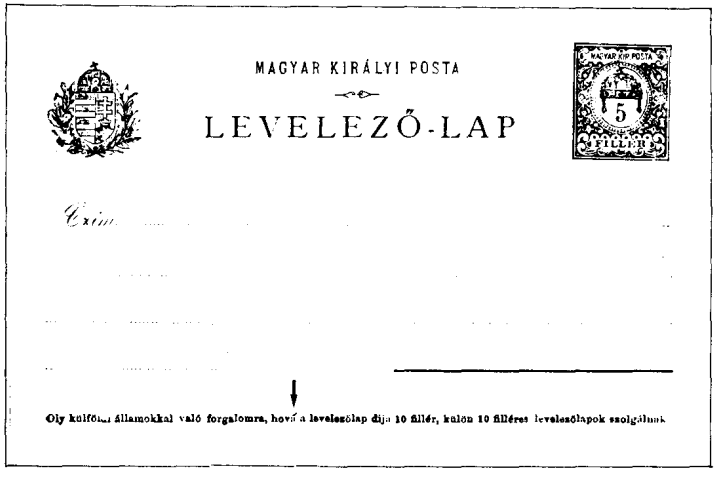
Lábjegyzetek

A levelezőlapok és a válaszos levelezőlapok alján szereplő szövegben a „hova" szó „a" betűje ékezet nélkül kellene, hogy szerepeljen. A nyomdafesték teóriával egyezően a „hova" szó „á" betűs előfordulása csak az olajzöld színnyomású lapokon fordul elő az 1902–1905 közötti időszakból, míg a javított, ékezet nélküli variáns már 1902-ben és 1903-ban is létezett. Ezek szerint a hibát hamar észrevették és ki is javították, de már csak a téves nyomat forgalomba kerülése után. Az ékezetes változatot barna színnyomásban nem találtam. Válaszos levelezőlapokon ugyancsak nem található az ékezetes változat, ami arra enged következtetni, hogy a hibát még ezek nyomása előtt felfedezték. Az ékezetes változat megtalálható a magyar és a magyar–horvát nyelvű lapokon egyaránt; ezek ritkasági foka megfelel az 1:5 aránynak; barna színnyomás esetén ez az arány 1:10 körüli. A lapokon előforduló „hova" szó ékezetes és ékezet nélküli változatát a *8.* és a *9. ábra* mutatja.

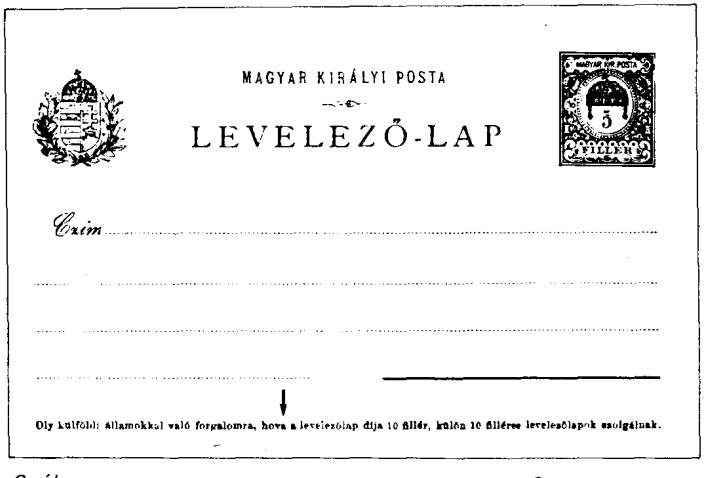
A lapok feliratai (a 24. sorszámú levelezőlap és a 8. sorszámú válaszos levelezőlap):

A magyar nyelvű levelezőlapok és válaszos levelezőlapok felirata „MAGYAR KIRÁLYI POSTA" szövegű. Ezek hossza 38 mm vagy pedig 40,5 mm. Az 1900-ban kiadott 4 filléres levelezőlapok és a válaszos levelezőlapok mindkét lapja a rövidebb hosszúságú nyomást kapta. Kezdetben az 5 filléres lapokat is ezzel a 38 mm hosszú felirattal nyomták. Gyűjteményemben 1902 után használt rövid feliratú lap nincs; az első 40,5 mm hosszú feliratú 1902 februárjából való, amelyen a „hova" szó ékezetes változata van. Ezek szerint a felirat újraszedése a lapok nyomásának a kezdeti időszakában történt, még mielőtt a „hova" szó ékezetét javították volna (ez, mint azt korábban már kimutattam, viszonylag korán, még a válaszos levelezőlapok nyomása megkezdése előtt történt). Éppen ezért a 38 mm-es változat előfordulása elég ritka, gyűjteményem 26 lapja közül mindössze kettő 38 mm-es, természetesen mindkettő olajzöld színnyomású.

A válaszos levelezőlapok kérdése még érdekesebb. Gyűjteményem nyolc darabja közül csak egy származik a ké-

8. ábra

9. ábra

sőbbi, barna nyomásúakból, a másik két olajzöld nyomású közül pedig öt lap készült 38 mm-es felirattal. Mivel a „hova" szó ékezetjavítása még a válaszos levelezőlapok nyomása előtt történt, ezért a változtatás (a hosszabb, 40,5 mm-es feliratra) már csak azok első nyomása után történhetett meg. Minderre 1902 elején kerülhetett sor, és mivel itt is a kezdetben nyomott 38 mm-es készlet tartott tovább a kis felhasználás miatt, így ezek maradtak fenn többségében.

A kiadás további érdekessége: a gyűjteményemben található három 40,5 mm-es feliratú válaszos levelezőlap válaszlapján a felirat 38 mm hosszú! Tehát csak a tőlap feliratát szedték újra! Ezzel ellentétben minden 38 mm-es feliratú válaszos levelezőlap válaszlapja is 38 mm-es feliratú, mint ahogyan az a 4 filléres kiadáson is volt.

Ezen kívül még két tőlap nélküli válasz-lap van a gyűjteményemben. Ezek egyike barna, a másik olajzöld nyomású, mindkettőn 38 mm hosszú a felirat. Mivel a rövid felirat még „barna időszakra" is átnyúlt, ezek szerint a válasz-lapok feliratát nem változtatták.

A címer koronája

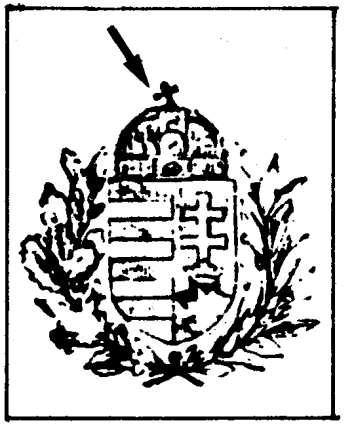
Az 5 filléres magyar nyelvű levelezőlapok következő változata a korona keresztjén található. Az első változatnál a kereszt alsó gömbje nem látható, és a keresztnek a korona felé dőlő keresztága szemmel láthatóan hosszabb, mint a jobb oldali ág *(„alacsony kereszt", 10. ábra)*. A második változatnál a kereszt szimmetrikus, alsó gömbje pedig jól látható *(„magas kereszt", 11. ábra)*. Bár a két változat közötti méretkülönbség mindössze 0,5 mm, az mégis jól látható szabad szemmel.

A két változat időrendje meghatározásához a legjobb támpontot az adja, hogy az 5 filléres kedvezményes külföldi levelezőlapok egyikén sincs „magas kereszt". Ezek a lapok már 1902-ben fölöslegessé váltak, mert az új 5 filléres belföldi levelezőlapok is megfeleltek a célnak, mivel a külföldi díjszabás változatlan maradt. Gyűjteményemben nincsen olyan lap ebből a kiadásból, amelyet 1902 után adtak volna postára; de

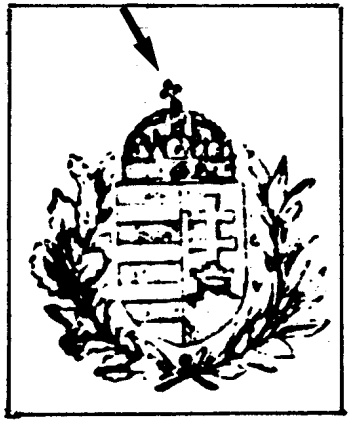
az a tény, hogy ezek még az év áprilisában is forgalomban voltak, arra enged következtetni, hogy akkor még ezek a rózsaszínű lapok kaphatók voltak.

A 10 filléres nemzetközi forgalmú levelezőlapok a periódus végéig (1922. december 31-ig) forgalomban voltak, ezeken a kereszt mindkét változata előfordul. A „magas kereszt" van túlnyomó többségben, amelyek közül egy *1903-ban feladott* gyűjteményem legkorábbi darabja; míg az „alacsony kereszt" legkésőbb előforduló példánya *1902 augusztusából* való (ezekről tudjuk, hogy az első 4 filléres lap mintájára készültek).

A már korábban említett, 1902 februárjában feladott levelezőlap, amelynek felirata 40,5 mm hosszú, és a „hova" szó ékezet nélkül szerepel rajta, már ugyancsak „magas keresztű", és így arra lehetne gondolni, hogy a három változtatást („hová" – „hova"; 38 mm – 40,5 mm; „alacsony kereszt" – „magas kereszt") egyszerre végezték el. De nem így történt! Míg azon a februári lapon is a korai és a későbbi változatok együttese látható; egy másik használatlan lapon viszont olajzöld nyomás, alacsony kereszt és a későbbi 40,5 mm-es felirat, valamint a még kijavítatlan „hová" változat szerepel. Ez arra enged következtetni, hogy a feliratot változtatták meg először. Gyűjteményem minden barna színnel nyomott darabján már a magas kereszt van, míg az olajzöld lapokon az első magas keresztű példány 1902-ből ered. Minden olyan levelezőlapon, amelyen a rövid 38 mm-es felirat van, a kereszt alacsony változata látható, és a „hová" szó még ékezetes.

10. ábra

11. ábra

Mindez azt látszik igazolni, hogy a tanulmányomban leírt változások gyors egymásutánban, még az 1902-es kiadás első heteiben történtek.

Egy további kisebb változat:

A magyar nyelvű levelezőlapok (24. sorszámú) lábjegyzetének utolsó szava („szolgálnak") után általában pont van; néha azonban ez vagy teljesen hiányzik, vagy pedig egészen a „k" betűhöz van tapadva. Ez, ellentétben az előző változatokkal, mind az olajzöld, mind pedig a barna színnyomású lapokon előfordul.

Nemzetközi forgalmú levelezőlapok
(23. és 26. sorszám):

A kedvezményes levelezőlap (zöld, rózsaszínű papír) semmi különös jellemzővel nem vonja magára a figyelmet, ha csak azzal nem, hogy használata látszólag már 1902-ben fölöslegessé vált, amikor a belföldi forgalomra szánt 5 filléres levelezőlap is felhasználható lett. Annak ellenére, hogy ezen lapok forgalmi időszaka csak 1922. december 31-én ért véget a többi addig kiadott díjjegyesekkel együtt (kivéve a 4 filléreseket, amelyek érvényessége már 1902. január 10-én megszűnt); gyűjteményemben 1902 után használt példány ezekből nincs. A kedvezményes levelezőlapok legszebb példányai a teljes külföldi díjtételre kiegészített és feladott küldemények.

A 10 filléres levelezőlapok papírjának a színét elég nehéz pontosan meghatározni, mivel azok fény hatására megváltozhatnak. Színük zöldeskék és zöldesszürke között változik. Létezik azonban egy teljesen más, sötétebb kékeszöld

papírra nyomott levelezőlap is, amelyből gyűjteményemben mindössze két példány van, a többi 18 halványabb színűvel szemben.

A 30. sorszámú levelezőlap kisebb méretű, 3 mm magas értékszáma miatt kapott külön katalógusrangot. A papír színe csaknem szürke, talán egy leheletnyi zöldeskékkel. Ezeket természetesen mind magas kereszttel nyomták. A többi eddig tárgyalt levelezőlaphoz hasonlóan a gyári vízjel ezekben is csak ritkán fordul elő, és ezért a vízjeles példányok értéke sokkal magasabb.

FIGYELMÉBE AJÁNLJUK

Könyvismertetés

Cserbák András
KALENDÁRIUM-TÍPUSOK A NÉPRAJZI MÚZEUM GYŰJTEMÉNYÉBEN
MÚZSÁK Közművelődési Kiadó, Budapest, 1988
262 oldal, ára 65 Ft.

A könyv tulajdonképpen egy múzeum naptártörténeti gyűjteményéről szóló összefoglaló tanulmány, melynek második része – mellékletként – az 1849 évi TRATTNER és KÁROLYI-féle Nemzeti Kalendárium egy olyan példányának hasonmása, melyben az eredeti kéziratos bejegyzéseket meghagyták.

Ezen melléklet tartalmaz számos, postatörténetileg is használható adatot. Ilyen például az „Első magyar felelős Minisztérium" személyi állományának és beosztásainak teljes felsorolása, melyből megtudhatjuk, hogy a „Földmívelés, ipar és kereskedési ministerium" keretében van a „IV. Postai osztály".

Tartalmazza a „Fő Póstákközönséges Járása" címszó alatt a postaútvonalakat a státiók egymástól való távolságával együtt és a „Posta-vitelbér (levél-taxa)", mai szóhasználattal postadíjszabási adatokat, továbbá a „Magyarországban Fő Pósta hivatalok vagynak:" címszó után a postaérkezéseket és -indulásokat is.

Ezenkívül számos egyéb, a kor politikai, gazdasági és földrajzi adatába is betekintést nyerhetünk.

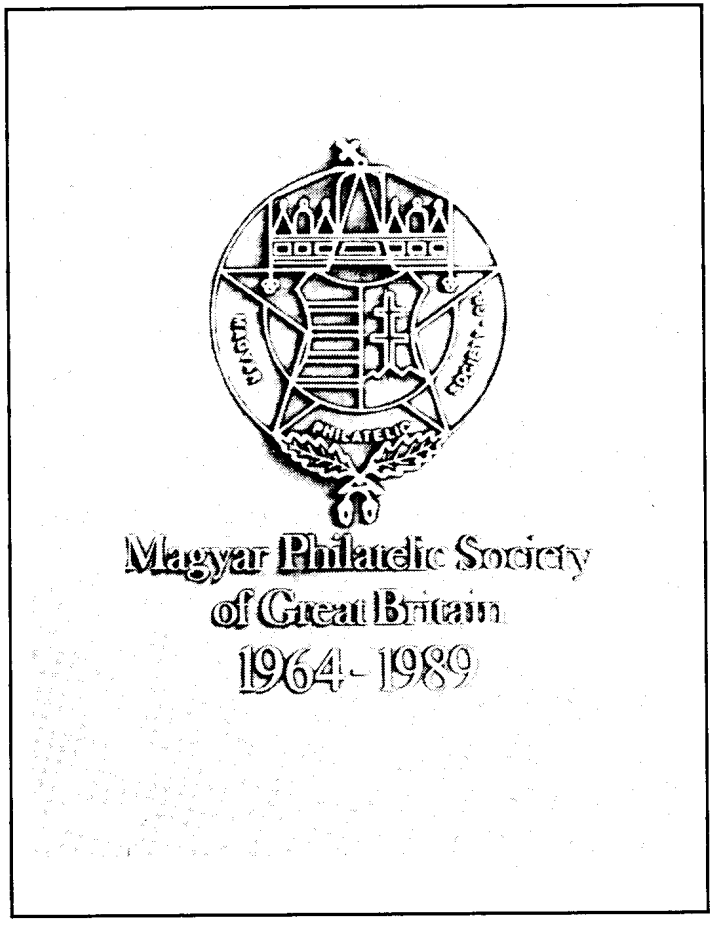
Hrabál László

25 éves a „Magyar Philatelic Society of Great Britain"

A *Philatelica* tisztelettel és szeretettel köszönti a Nagy-Britanniában működő magyar egyesület jubileumát. Noha kereteink nem teszik lehetővé, hogy részletesen beszámoljunk a klub történetéről, és megfelelően méltassuk azokat a barátainkat, akik a magyar bélyegek angliai népszerűsítéséért olyan sokat tettek és tesznek, szeretnénk néhány szóval csatlakozni ehhez az ünnephez.

E számunk első cikkének szerzője, *Mervyn Benford,* valamint *Gróf László* jóvoltából közölhetjük a jubileumi boríték emblémáját. Benford úr – aki e számunk első cikkének szerzője – ott szerepel az 1867-es kiadással kapcsolatos „Állásfoglalás" aláírói között. Az egyesület saját folyóiratában a legaktuálisabb magyar vonatkozású érdekességeket közli. A tagok egy részének kiállítási anyagait is láthattuk már Budapesten, így *Gróf László* sárvári bélyegzésgyűjteményét, *Elaine Arundel* asszony nagy ritkaságokat tartalmazó II. inflációs anyagát. *R. Gordon Frost* úr több válogatását. Az egyesület tagja *Gary S. Ryan* is, aki egyben az egyesület védnöke, akinek nagy magyar gyűjteményét az egész világon ismerik és csodálják, s akinek kétkötetes 1867-es könyve a Frankfurti IPHLA '89 irodalmi világkiállítás nagydíját kapta.

Az idén októberben rendezendő londoni STAMPEX kiállításon a klub 1200 kiállítási lappal ünnepli fennállásának negyedszázados évfordulóját. A kiállításhoz és a további sikerekben gazdag működéshez kívánunk sok szerencsét és a magyar bélyegek szeretetének további megtartását.

A 25 éves évfordulóra készített alkalmi boríték rajza

FIGYELMÉBE AJÁNLJUK

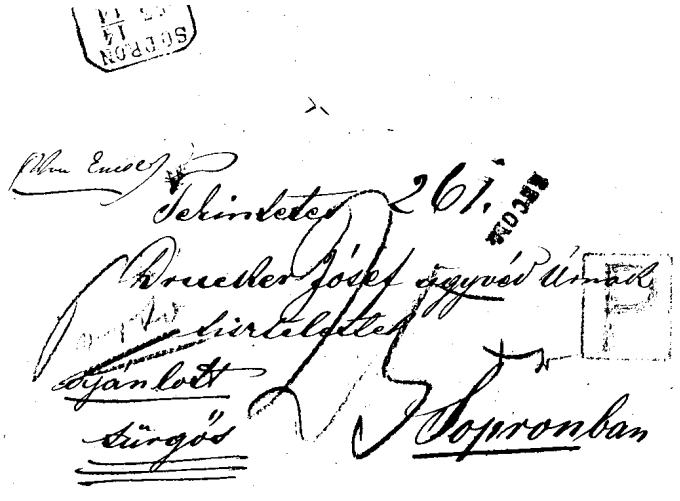
Érdekes portós küldemények a múlt századból

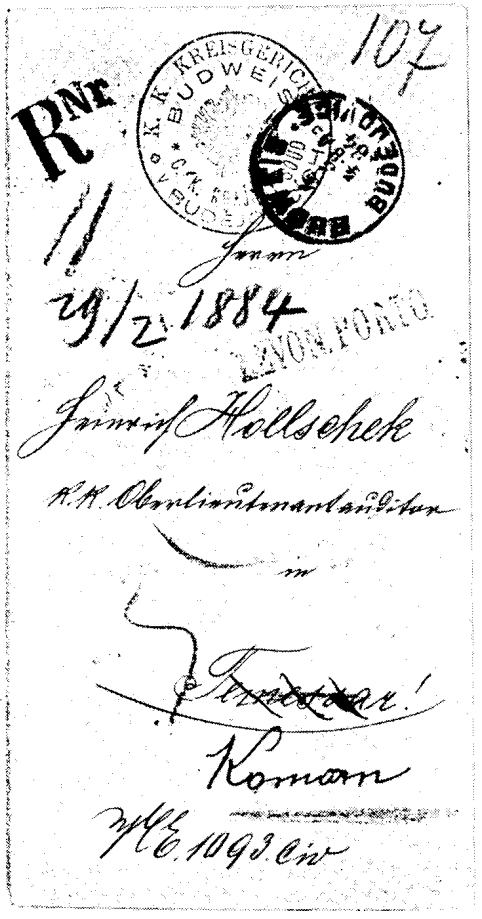
Rovatunk jellegének megfelelően tömörségre törekszünk: az itt bemutatott két portós küldemény részletes leírásától eltekintünk (bár a 25 kr-ral portózott ajánlott-sürgős levél Eneséről Sopronba nem kis fejtörést okozott, a megfejtéshez Orbán Ferenc tapasztalata és ismeretanyaga adta meg a kulcsot). Kérdésünk az olvasókhoz az, hogy az előbb említett küldeményen látható szögletes keretben lévő P betűs bélyegzőt ismeri-e valaki?

A másik portóbélyegzés egy hivatalos levél továbbküldésénél használt „LEVON. PORTO" bélyegzés, amellyel még ezen kívül e sorok írója nem találkozott. Valószínű, hogy a portószámadás vezetésénél elkülönítették a készpénzben beszedett és a díjátalányos – közületi – portózást, és a LEVON. rövidítés a levonó ívre utal. A teljesértékű megfejtés igénye nélkül itt is azt kérdezzük, ismernek-e olvasóink hasonló bélyegzést más portós küldeményeken?

Észrevételeiket is – a további közlés reményében – előre is köszönik a szerkesztők.

V. G.

LEVON. PORTO.

Az 1919. évi Tanácsköztársasági (Arcképes) kiadás 45 filléres értékének ívrekonstrukciója

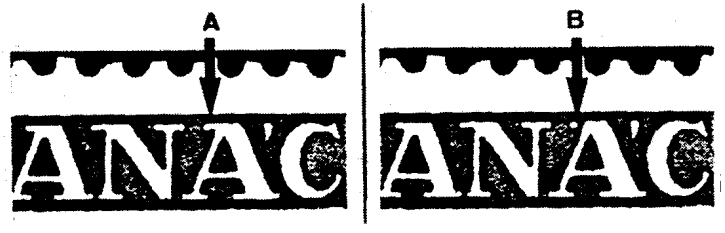
MARCEL DE JONG (HOLLANDIA)

A Magyar Bélyegek Monográfiája IV. kötetében Surányi László dolgozta fel a bélyegkiadás ívrekonstrukcióját. A 45 filléres címletnél annak idején még sok fehér folt maradt. Ezért is adunk örömmel helyt de Jong úr dolgozatának.

A szerk.

A 45 filléres bélyeget – amely Petőfi Sándort ábrázolja – Fekete Oszkár tervezte.

Az ív elrendezése megegyezik a 20 és 60 filléres bélyegekével. A 45 filléres ív sajátossága, hogy *két különböző* előfordulási módja van az Á betű szárának a TANÁCS szóban: a folytonos felső szár az *A csoportba,* a megszakadt (különálló pontot formáló) felső szár a *B csoportba* sorolható bélyegek jellemzője (lásd az *1. ábrát).*

1. ábra

Az „*A csoportba* az alábbi típusú bélyegek tartoznak:
I, II, III, VII, IX;

a „*B" csoportba* a
IV, V, VI, VIII és X típusúak.

A típusok az íven a *2. ábrán* bemutatott módon helyezkednek el (a római számok a típust, az arab számok az ívhelyet jelölik).

2. ábra

1 A I	2 A II	3 A III	4 B IV	5 B V	6 I	7 II	8 III	9 IV	10 V
11 B VI	12 A VII	13 B VIII	14 A IX	15 B X	VI	VII	VIII	IX	20 X
A I	A II	A III	B IV	B V	I	II	III	IV	30 V
B VI	A VII	B VIII	A IX	B X	VI	VII	VIII	IX	40 X
I	II	III	IV	V	I	II	III	IV	50 V
VI	VII	VIII	IX	X	VI	VII	VIII	IX	60 X
I	II	III	IV	V	I	II	III	IV	70 V
VI	VII	VIII	IX	X	VI	VII	VIII	IX	80 X
I	II	III	IV	V	I	II	III	IV	90 V
91 VI	92 VII	93 VIII	94 IX	95 X	96 VI	97 VII	98 VIII	99 IX	100 X

A tíz típus főbb jellemzői:

„A" csoport

I i Fehér folt a MAGYAR szó második A betűje szélesebbik szárától jobbra
ii Zöld vonalka az alulról 16. alapvonalnál, a bajusztól balra

II i Fehér pont a TANÁCS T betűje alatt
ii Fehér vonalka a TANÁCS Á betűjének bal oldali talpa alatt
iii A jobb oldali (elölnézetből) bajusz alatti legfelső vonalka megszakad
iv Fehér foltocska a KÖZTÁRSASÁG első S betűje alatt

III i Kis narancssárga pont a MAGYAR második A betűjében
ii A költő jobb szeme alatti vonalka (a G betű magasságában) megszakad
iii A fül feletti hajtincs mellett lévő első íves vonalka megszakad

VII i Fehér pont a FILLÉR két L betűje között, alul
ii Hosszabb fehér vonalka az orrnál
iii Háromszög alakú fehér folt a felülről negyedik alapvonalon a TANÁCS C betűje alatt
iv A halántéknál lévő második vonalka megszakad

IX i A homlok közepén lévő vonalka megszakad

„B" csoport

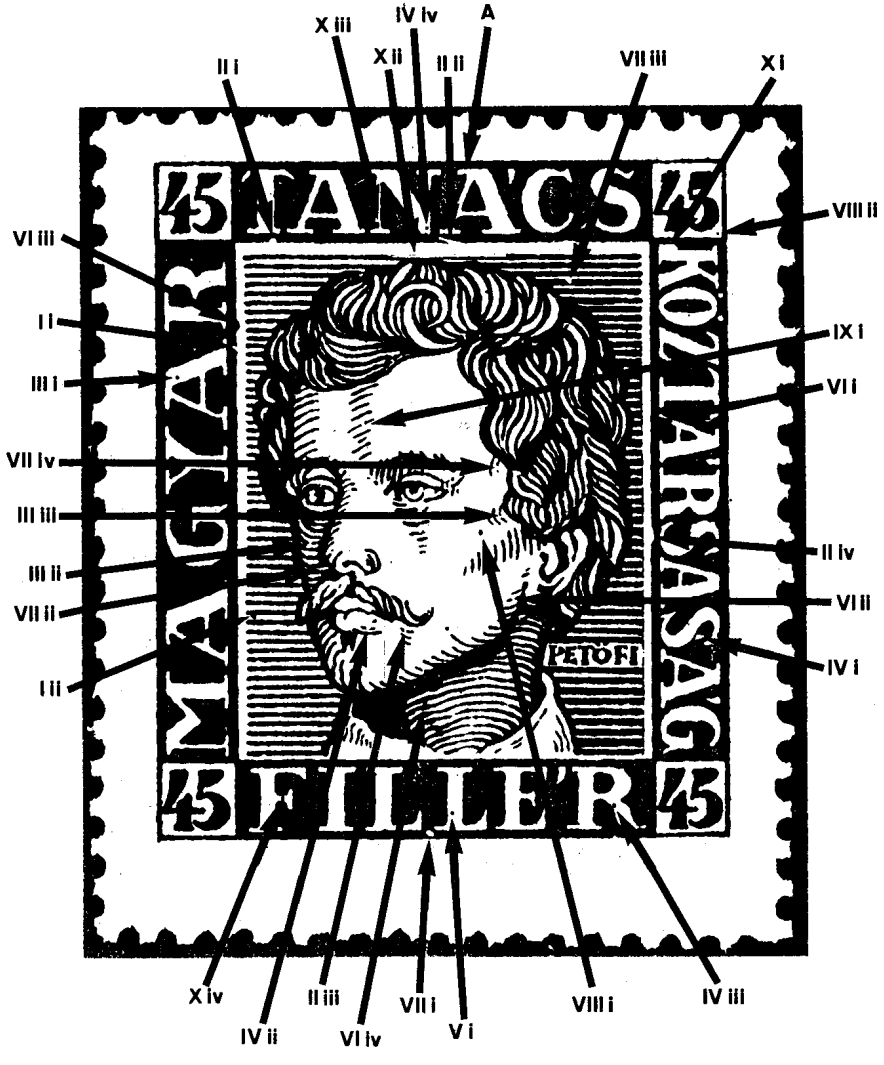
IV i Fehér pont a KÖZTÁRSASÁG második S betűjében
ii Az alsó ajakon lévő vonalka megszakad
iii Narancssárga pont a FILLÉR R betűjében
iv Kis narancssárga folt a TANÁCS N betűjének jobb alsó részében

V i Narancssárga pont a FILLÉR második L betűjében (a II, IV, VI, VII és VIII típusnál kevésbé észlelhető)

VI i Narancssárga vonalka a KÖZTÁRSASÁG első Á betűjének vékonyabbik szárában
ii Az állvonalkázás a bal fülcimpánál megszakad
iii Narancssárga pont a MAGYAR R betűjének talpa alatt
iv Zöld vonalka két nyakvonal között, a bajuszvég alatt

VIII i Zöld pont az arcon, a szem és a fül között
ii Narancssárga pont a jobb felső értékszámmező jobb alsó sarkában

X i Fehér kitüremkedés a K betű bal alsó végénél
ii Az első alapvonal a TANÁCS NÁ betűi alatt hiányos
iii Félkör alakú sárga foltocska a TANÁCS N betűjének vékonyabbik szárán, alul
iv Narancssárga pont a FILLÉR F betűjében

X iii
IV iv
A
II i
X ii
II ii
VII iii
X i
VIII ii
VI iii
II
IX i
III i
VII i
VII iv
III iii
II iv
III ii
VI ii
VII ii
IV i
I ii
45 MAGYAR 45
45 KÖZTÁRSASÁG 45
PETŐFI
45 FILLÉR 45
X iv
II iii
VIII i
VI iv
V i
VIII i
IV iii
IV ii

Az egyes típusok ívhelyek szerinti jellemzői

I. típus

1 a Zöld pont a homlokon, a bal szem fölött
b A második alapvonal a jobb végénél megszakad (a TANÁCS S betűje alatt)
c Sárga pont a KÖZTÁRSASÁG Ö betűje és a háttérvonalkázás között
d Megvastagodott alapvonal (felülről az ötödik) a MAGYAR R betűjétől jobbra (nem mindig látszik)
e Sárga pont a bélyegképen kívül, a GY betűnél (nem minden esetben észlelhető)
6 a Fehér pont a MAGYAR R betűjében
b Zöld pont a kereten, az F és I betű fölött
c Kis fehér pontocska a KÖZTÁRSASÁG A betűjénél
21 a Sárga folt a bélyegképen kívül, a MAGYAR G betűjénél
26 a Fehér pontocska a bal felső értékszámtábla bal oldala alatt (nem mindig látszik)
41 a Felülről az 5. alapvonal a TANÁCS CS betűje alatt törött (megszakad)
b Fehér pont a MAGYAR M betűjének vastag száránál
46 a Sárga pont a kereten kívül, a FILLÉR első L betűje alatt
b Kis fehér pont a MAGYAR Y és A betűje között, felül
61 a Sárga pontocska csaknem a keret szélénél, a MAGYAR R betűje és a számtábla között
b Fehér pont a FILLÉR R betűje szárának végénél
c Fehér pont a FILLÉR két L betűje között
d Fehér folt a TANÁCS S betűjében
66 a Fehér vonalka a TANÁCS N betűje alatt
b Fehér vonal a nyakon, az állcsúcs alatt (egyes esetekben alig vehető ki)
c Sárga pont a bélyegképen kívül, a bal felső értéktáblánál
81 a Zöld folt a nyakon, a FILLÉR második L betűje fölött
b Sárga pont a TANÁCS N betűje alatt, olykor kissé elmozdulva
86 a Fehér pont a FILLÉR F betűjének felső szára alatt
b Sárga pont a kereten kívül, a bal felső értékszámnál
c Fehér vonal a bal alsó értéktábla jobb oldalától a MAGYA betűkön keresztül

II. típus

2 a Kis fehér folt a TANÁCS Á betűjének bal szára alatt
b Fehér pont a hajban a C és Z betűk metszésvonalában
7 a Zöld vonalka a TANÁCS A és N betűi között
b Zöld pont a TANÁCS Á betűjének ékezete mellett (nem mindig észlelhető)
c Sárga pontocska a MAGYAR R betűjétől jobbra
d Sárga pont az alapvonalak között, a TANÁCS A betűje alatt
22 a Sárga pont és fehér kitüremkedés a TANÁCS T betűjének alsó végénél
b Zöld vonalka a TANÁCS A betűje balra nyúló felső részében
c Zöld foltocska a kereten kívül, a TANÁCS Á betűje fölött, a kereten kívül (nem mindig látszik)
d Sárga pont a MAGYAR második A betűjétől jobbra
27 a Fehér pont a PETŐFI T betűjének alsó részén
42 a Zöld pont a KÖZTÁRSASÁG első Á betűjének ékezetével egy magasságban lévő alapvonalak között
b Zöld pont a KÖZTÁRSASÁG G betűjénél levő alapvonalak között (lásd az alsó kis ábrán)
47 a Fehér vonalka a MAGYAR Y betűjének vastag száránál
62 a A bal alsó számtábla alsó sarkánál a keretvonal megszakad
67 a Nagy fehér folt a KÖZTÁRSASÁG G betűje mellett
82 a Nagyobb zöld folt a PETŐFI felirat I betűjénél
b Zöld foltocska az áll két vonalkája között
87 NINCS JELLEMZŐ ÍVHELYISMERTETŐ JEGY

III. típus

3 a Kis zöld vonalka a MAGYAR M betűjétől jobbra
8 a Két zöld pont a kereten kívül, a bal alsó számtábla alatt
23 a Fehér pont az alsó alapvonalon, az R betű fölött
b Fehér, kör alakú folt az orr végénél, a bajusz fölött
28 a Kis fehér pont a KÖZTÁRSASÁG Z és T betűje között
b Fehér pontocska a FILLÉR L és É betűi között (esetenként alig vehető ki)
43 a Fehér pont a FILLÉR második L betűje fölött
b Zöld pont a homlok vonalkái között
c Kis fehér kitüremkedés a TANÁCS T betűjének oldalán
d Kis fehér pont a TANÁCS első A betűjének bal talpa fölött
48 a Nagyobb zöld pont a jobb galléron, az első L betű fölött
b Zöld pont az áll vonalkázásán, a bajusz és a PETŐFI felirat között
c Sárga pont a KÖZTÁRSASÁG T betűjében
63 a Nagyobb, a TANÁCS Á és C betűi alul összekötő fehér folt
b Zöld foltocska a kereten kívül, a bal felső számtáblánál
c Zöld vonalka az ötös szám jobb oldalán, a bal felső számtáblában
d Kis fehér foltocska a KÖZTÁRSASÁG G betűje alatt
68 a Zöld pont a MAGYAR G betűjétől jobbra
b A PETŐFI felirat feletti harmadik alapvonal az I betű fölött törött
83 a Fehér folt az alapvonalkázásban a MAGYAR Y és A betűi között, a hajtincsek mellett
b Fehér vonalka a 4-es számjegy vízszintes szárában a bal felső számtáblában
88 a Sárga pont a kereten kívül, a MAGYAR szó AR betűitől balra
b Sárga pont a gallér és a nyak találkozásánál, a FILLÉR második L betűje fölött

IV. típus

4 a A legfelső alapvonal jobb oldali vége hiányzik
9 a A bal szem jobb oldalán vonaltörés
b Kis zöld pont a MAGYAR R betűjének felső vége és az alapvonalkázás között
c Kis zöld pont a TANÁCS A betűjének talpánál
d Kis zöld pont a FILLÉR második L betűjének alsó szárvége fölött
24 a Fehér félkör alakú folt a bal felső értéktábla jobb oldalán
29 a Zöld vonalka a nyak vonalkázásában (a PETŐFI alatti alapvonal magasságában)
44 a Fehér pont a fül melletti alapvonalak között
b Zöld pont a KÖZTÁRSASÁG első S betűjénél
c Zöld pont a FILLÉR első L betűjében, felül
49 a Nagyobb zöld folt a keret és az első alapvonal között, a FILLÉR R betűje fölött jobbra
64 a Zöld folt a TANÁCS S betűje alatti 3. alapvonalon
b Zöld pont a FILLÉR É betűje fölött a nyakon, a gallér mellett
c Zöld folt a MAGYAR MA betűi és az alapvonalkázás között
69 a Zöld folt az alapvonalak között, a KÖZTÁRSASÁG AS betűitől balra
b Zöld pont az alapvonalkázáson a jobb szem és a G betű között
c Zöld pont a bajusz végénél, az F betű fölött
d Zöld folt a MAGYAR AR betűi közé eső alapvonalak között
84 a Fehér foltocska a MAGYAR R betűjének bal talpánál
b Fehér folt a FILLÉR második L betűjének talpánál
89 a Vonaltörés a legfelső alapvonal jobb oldali részén
b Zöld pont a FILLÉR R betűje fölött

V. típus

5 a Fehér folt a KÖZTÁRSASÁG Z betűje melletti alapvonalak között
b Fehér foltocska a PETŐFI I betűje alatti ötödik alapvonalon
10 a A legfelső alapvonal az A betű alatt megszakad
b Sárga, félkör alakú pont az É betű fölött
c Két kis zöld pontocska a jobb szem fölötti első vonalkánál
d Kis zöld pont alulról a 9. alapvonalon, az F fölött
e Zöld pont a KÖZTÁRSASÁG első S betűjében
f Sárga pontocska a kereten kívül, a PETŐFI felirat tetejének vonalában
g Sárga folt a KÖZTÁRSASÁG második Á betűjében
h Sárga pont a kereten kívül, a jobb alsó saroknál
i Sárga pont a MAGYAR szó G betűjében
25 a Zöld folt a KÖZTÁRSASÁG R betűjének ferde szárától balra eső alapvonalon
30 a Sárga vonalka a KÖZTÁRSASÁG R betűjében
b Zöld folt a KÖZTÁRSASÁG A betűjében, a talpnál
c Sárga pont a kereten kívül, az R betű szára alatt (nem minden esetben vehető ki tisztán)
45 a Nagyobb zöld folt a MAGYAR G betűjénél, az alapvonalakon
b Nagy sárga folt a MAGYAR R betűjében
50 a Sárga pont a FILLÉR R betűjének bal talpa alatt
b Sárga pont a KÖZTÁRSASÁG második S betűjétől balra
c Sárga pont a KÖZTÁRSASÁG második S betűjében
d Sárga folt a KÖZTÁRSASÁG második Á betűjében
e Sárga pont a kereten kívül a jobb alsó számtáblánál
f Sárga pontocska a jobb alsó értékszám négyese fölött
g Sárga pont a kereten kívül a TANÁCS CS betűi fölött
65 a Zöld folt az állon, a bajusz végénél (gyakran csak pont)
b Két zöld pont a felső alapvonal fölött, az A betű bal szára alatt
70 a Sárga pont a MAGYAR R betűjében
b Zöld foltocska a bajuszvégi alapvonalak között (sokszor a vastag alapvonalak miatt alig látható)
c Zöld folt alulról a második alapvonal bal szélén
d Sárga foltocska a FILLÉR második L betűje talpában
85 a Zöld pont a második alapvonalon az F betű fölött
b Zöld folt a PETŐFI feletti alapvonalak szélénél
c Fehér folt a KÖZTÁRSASÁG ÁG betűitől balra
d Hiányzó vonalrész a fülrajznál
90 a Fehér, hosszabb vonalka a FILLÉR L és É betűi között

VI. típus

11 a Törött alapvonal a nyakon
b Sárga pont a kereten kívül, a MAGYAR R betűjénél (nem mindig látszik)
c Sárga pont az állvonalban (esetenként alig látszik)
d Kis zöld pont a bal szemtől jobbra (kisebb, mint 76 b)
16 a Fehér pont a FILLÉR FI betűi fölött
b Zöld pont a MAGYAR G betűjének szára és az alapvonalak között
31 a Zöld pont a nyaknál, az állcsúcs alatti alapvonalakon
b Zöld pont a legfelső alapvonalon, az Á jobb talpa alatt
36 a Fehér folt a MAGYAR M betűjének széles talpánál
51 a Fehér pont a MAGYAR második A betűje vékony szárán
56 a Az 5. alapvonal jobb széle hiányzik a KÖ betűk között
71 a Fehér folt a TANÁCS A betűjének jobb felső szélén
76 a Fehér pont a nyak alapvonalán, a bajuszvég alatt
b Zöld pont a bal szemtől jobbra (nagyobb, mint 11 d)
91 a Átlós vékony fehér vonal a TANÁCS T betűjének szárán és az A betű talpán át (nem mindig látható jól)
b A bal alsó értéktábla kerete alul megszakad
96 a Fehér kitüremkedés a KÖZTÁRSASÁG első Á betűje talpánál
b Két kis fehér pont a bal felső értéktábla alatt, a feliratmezőben
c Vékony vonalka a MAGYAR második A betűje és az alapvonalkázás között

VII. típus

12 A bal szem feletti pont hiányzik
- a Zöld pont a legfelső alapvonal jobb szélén
- b Sárga pont a TANÁCS NA betűi alatt
- c Fehér pont a KÖZTÁRSASÁG Ö betűjétől balra
- d Fehér pont a KÖZTÁRSASÁG Ö betűjében

17 A bal szem feletti pont hiányzik
- a Sárga folt a TANÁCS N betűjében (jobb oldalon, alul)
- b Nagyobb zöld folt a FILLÉR F betűje fölött, a 3. és 4. (alulról) alapvonal között
- c Zöld pont a FILLÉR R betűjétől jobbra
- d Fehér folt a hajban az A–ZT betűk vonalában

32 a Nagyobb zöld foltok az 1. és 2. alapvonalon (felülről), a TANÁCS A betűje alatt
- b Átlós fehér vessző a FILLÉR F betűjének jobb oldalán

37 a Közel függőleges vonal a bélyegképen át (leginkább a homlokon és az állon vehető ki)

52 a Sárga pont a kereten kívül a TANÁCS S betűje fölött
- b Sárga pont a kereten kívül alul, az LÉ betűpár alatt

57 a Élénk zöld folt a FILLÉR É betűje fölött a galléron
- b Zöld pont a fül és a szem között

72 a Sárga pont a kereten kívül, a TANÁCS NÁ betűi fölött
- b Sárga foltocska a bal szemhéjon
- c Sárga pont a kereten kívül, alul, az ÉR betűk alatt
- d Zöld folt a PETŐFI T betűjén

77 a A bal alsó alapvonal középen megszakad
- b Zöld pont a KÖZTÁRSASÁG SÁ betűi között

92 a Sárga folt a TANÁCS N betűjének bal szára alatt
- b Sárga pont KÖZTÁRSASÁG első Á betűjétől balra
- c Fehér nyúlvány a KÖZTÁRSASÁG első Á betűjének szélesebbik talpánál
- d A jobb alsó számtábla-keret a 4-es alatt megszakad
- e Vékony vonalka a bélyegképen kívül a MAGYAR második A betűjétől balra

97 a Sárga pont a bal felső számtábla keretvonalán

VIII. típus

13 a Élénk zöld pont a bal szem fölött
18 a Nagy zöld folt a galléron az É ékezete fölött
b Zöld folt a nyakon, a bajuszvég alatt
c Zöld pont az orr mellett jobbra
d Zöld foltocska a MAGYAR Y-jának felső talpvégénél lévő két alapvonal szélén
e Zöld pont a jobb szem fölött
f Zöld pont a TANÁCS T betűjétől balra
g Zöld pont a TANÁCS A betűjének szárai között, alul
h Zöld vonalka a KÖZTÁRSASÁG G betűjében
33 a Sárga folt a MAGYAR M betűjének felső talpán
b Fehér pont a FILLÉR F betűjétől balra, felül
38 a Sárga pont a KÖZTÁRSASÁG T betűjétől jobbra
53 a Fehér folt a hajban a KÖZTÁRSASÁG első Á betűjénél
b Zöld pont a homlokon, a hajtincsek ívében
58 a Zöld pont az arcon, a bajusz magasságában (gyakran kettős)
b Sárga pont a TANÁCS N betűjében (olykor alig látható)
73 a Zöld háromszög alakú pont és folt a bal szem alatt
78 a Zöld pont a fültől balra
b Nagyobb zöld folt a PETŐFI szó FI betűi fölött
c Zöld pont a FILLÉR R betűje fölött, a keret szélén
d Fehér folt a KÖZTÁRSASÁG második S betűjében
93 a Nagy zöld folt a hajban, a TANÁCS C betűje alatt
b Zöld folt a hajban, a TANÁCS Á betűje alatt
c Vékony vízszintes fehér vonalka a hajban a KÖZTÁRSASÁG első Á betűjének magasságában
98 a Fehér folt a FILLÉR második L betűje fölött
b Sárga pont a KÖZTÁRSASÁG R betűjében

IX. típus

14 a Fehér pont a TANÁCS T betűjénél, alul balra
b Kis fehér folt az alulról ötödik alapvonalon a PETŐFI Ő betűje alatt
19 a Nagyobb zöld pont az állon (a bajusz meghosszabbításában)
b Zöld pont az állon, a bal szem alatt
c Zöld pont a FILLÉR F és I betűi között
d Zöld folt az orral egy magasságban lévő bal oldali alapvonalon
e Hiányos alapvonal a MAGYAR második A betűjénél
f Hiányzó alapvonal-vég a hatodik alapvonalnál (jobb oldalon felül)
g Fehér pontocska a jobb alsó számtábla bal oldalán
h Zöld pont az arc vonalkáinál, a fül mellett
34 a Fehér folt a MAGYAR Y-jában
39 a Sárga folt a FILLÉR R betűjében, jobb oldalon felül
54 a Zöld folt a KÖZTÁRSASÁG Z betűjében (nem mindig vehető ki)
b Sárga pont a kereten kívül (2 mm-re) a KÖZTÁRSASÁG G betűjénél (elfogazott bélyegeknél nem mindig látszik)
59 a Fehér pont az 5. és 6. alapvonal (alulról) szélénél a PETŐFI I betűje alatt
b Sárga pont a kereten kívül, a KÖZTÁRSASÁG K betűjénél (nem minden esetben látszik)
74 a A hatodik alapvonal a PETŐFI T betűje alatt megszakad
79 a Zöld pont jobb oldalon felül, az ötödik alapvonal szélén
b Zöld pont a KÖZTÁRSASÁG A betűjének vastagabbik talpánál
94 a Fehér, hegyes folt a FILLÉR második L betűjénél felül jobbra
b Zöld pont a bal felső negyedik alapvonalon
99 a Fehér pont a MAGYAR R betűjének ívénél

X. típus

15 a A bal alsó nyolcadik alapvonal a szem alatt megszakad
b Hosszabb vékony fehér vonal a MAGYAR G betűjénél
c Sárga pont a MAGYAR G betűjében
20 a Fehér pont a FILLÉR R betűjétől jobbra
b Zöld folt a MAGYAR második A betűjétől jobbra
c Kis fehér pont a TANÁCS N betűje alatt
d Sárga pont a kereten kívül a jobb felső számtáblánál
35 a Félkör formájú fehér pont a jobb felső ötödik alapvonal szélénél
40 a Zöld pont a PETŐFI feletti két alapvonal között, a T betű fölött
55 a Nagy sárga folt a bal alsó számtábla keretvonalán, alul
b Élénk zöld folt az orrvég melletti bal alapvonalon
c Fehér folt a hajban a TANÁCS AN betűi alatt
d Sárga folt a MAGYAR második A betűjének vastagabbik talpánál
e Nagy sárga pont a KÖZTÁRSASÁG Z betűjének talpán
f Sárga pont-vonalkák a KÖZTÁRSASÁG T betűjének szárában
g Nagy sárga pont a KÖZTÁRSASÁG második A betűjének vastagabbik szárában
h Sárga pont a KÖZTÁRSASÁG G betűjétől balra
i Sárga pont a FILLÉR É betűje fölött
60 a Sárga pont a KÖZTÁRSASÁG Z betűjének felső vonalában
b Sárga pont a KÖZTÁRSASÁG első Á betűjében
c Nagy sárga pont a KÖZTÁRSASÁG második Á betűje mellett balra
d Sárga pont a kereten kívül a második Á betűnél
e Fehér pont a KÖZTÁRSASÁG G betűjénél, alul
f Fehér pont a FILLÉR R betűje alatt
75 a Fehér folt az ajak alatti vonalkán, az I betű fölött
80 a Fehér folt a KÖZTÁRSASÁG Z és T betűi között
b Sárga pont a MAGYAR második A betűjében
95 a Fehér pont a KÖZTÁRSASÁG T betűjének szára mellett
b Sárga pont a KÖZTÁRSASÁG második S betűjében
100 a Fehér folt a jobb alsó számtábla ötösének zászlóján és a függőleges keretvonalon

Magyarország és Ausztria postai kapcsolata 1945-ben

FRITZ H. STURZEIS (BÉCS)

Magyarország és Ausztria között a kapcsolatok régóta szorosak és intenzívek. Vonatkozik ez a postai kapcsolatokra is, sőt a szívélyes emberi kapcsolatokra is. A sok évszázados kötődések a jövőre is kihatnak, ahogy ezt a Bécs–Budapest világkiállítás terve is igazolja.

A közös történelem egyik igen nehéz és tragikus időszaka az 1945-ös esztendő. Ez az Ausztriában hosszú ideig „forró kása" már régen történelemmé vált, az időszakot számos publikáció dolgozta fel és világította meg, többek között az „Österreich II" TV-adón sugárzott többrészes sorozat. Publikációimmal postatörténeti szempontból én voltam az első, aki ennek az időszaknak a kérdéseihez annak minden vonatkozásában hozzámerészkedett. Ezek a térben is szétszórt munkák már meghozták gyümölcsüket, ezek nyomán számosan – köztük sok ifjúsági gyűjtő is – állítottak össze érdekes filatéliai anyagokat.

Az 1945-ös esztendő postatörténeti viszonyainak áttekintéséhez fel kell vázolnunk – legalább főbb vonásaiban – ezen időszak katonai és politikai viszonyait.

Románia – a „Nagynémet Birodalom" addigi szövetségese – 1944. augusztus 23-án fordított katonai frontjain és hadat üzent Németországnak. Ez a megkísérelt ellenintézkedések mellett is a délkeleti front gyors összeomlásához vezetett, és így augusztus 31-én Bukarest felszabadult.

A román átállás következtében a szovjet erők közelharc nélkül átkelhettek a Kárpátokon és előretörtek Magyarország felé. Erdély keleti része szeptemberben már a szovjet csapatok ellenőrzése alatt állt. Bevonulásukat szervezetlen visszavonulás és számos menekülttragédia előzte meg. Sok magyar órák alatt hagyta el ősi otthonát, és nagyon sokan menekülés következtében szinte mindenüket elvesztették. Számos gyermek és idős ember nem élte túl a viszontagságokat. Az otthon maradt, nem román nemzetiségű lakosság szabad prédává vált (a felszabadító csapatok után beözönlő Maniu-gárdisták – amíg a szovjetek ki nem űzték őket – mészárolták a magyar lakosságot). A munkaképes férfiakat és nőket kényszermunka-táborokba zsúfolták, nem ritkán deportálták.

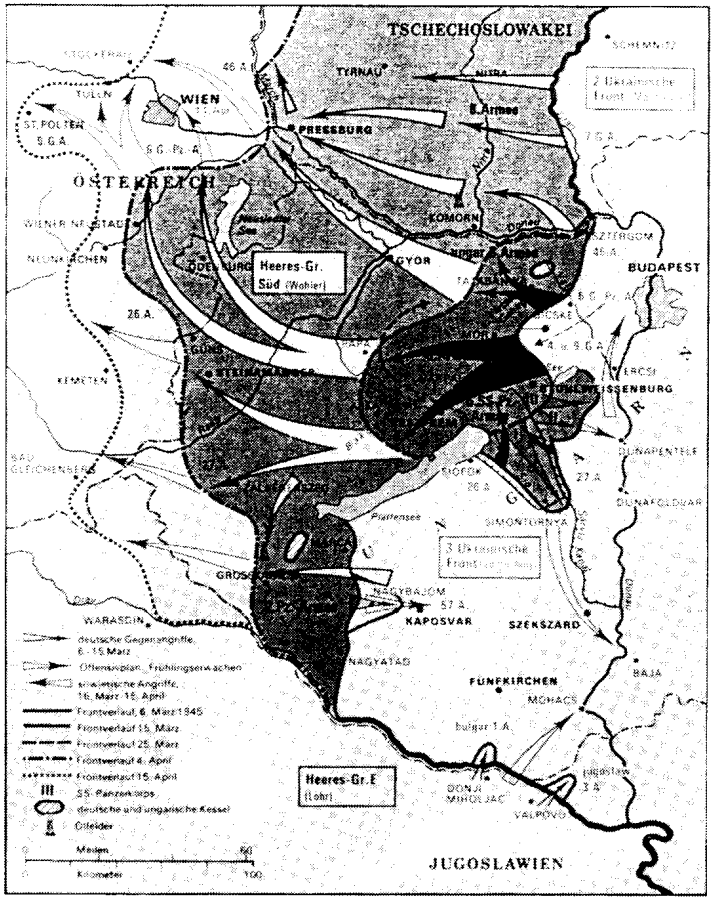
A szovjet csapatok erős offenzívája következtében októberben felszabadult Románia és Bulgária, valamint Magyarország tiszántúli területe, a következő hónapokban pedig Magyarország nagy része.

1944. december 24-én körülzárt Budapest a város február 11-i feladásáig értelmetlen csatatérré vált, ötvenezer halottal, akiket olykor az élve maradtak irigyelhettek. Német és németbarát magyar alakulatok felmentési próbálkozásai megfeneklettek. A fasizmus katonai összeroppanását már nem lehetett feltartóztatni.

Különböző ellenálló csoportok mind Magyarországon, mind Ausztriában már korábban is működtek, és terveket dolgoztak ki az összeomlás, vagy felszabadítás időszakára. Magyarországon a Bajcsy-Zsilinszky Endre által vezetett fegyveres ellenállási csoport vezetőit letartóztatták és kivégezték. Ausztriában, a XVII. Védelmi Körzetben (Kelet-Ausztria) működő legismertebb – Szokol és Biedermann által vezetett – fegyveres ellenálló csoportok megkísérelték Bécs harc nélküli átadását.

A szovjet csapatok 1945. március 29-én lépték át az osztrák határt és április közepén szabadították fel a teljesen szétbombázott Bécs városát.

Ennek ellenére Ausztria április–májusban csak egy – a keleti részt magába foglaló – torzó volt, mivel a nagyobb rész, a volt *Ostmark* még a Német Birodalom része volt.

1. ábra Az 1945. március–áprilisi harcok hadszínterei

A totális háború a legvadabbul Ausztria nyugati részében dühöngött. Ennek következménye a mindennapi élet megbénulása volt. A postai berendezések is jórészt elpusztultak, sok postahivatal romokban hevert, vagy a felszabadítók foglalták le és csak az osztrákok bátorságának és ujjáépítő akaratának volt köszönhető, hogy viszonylag rövid idő alatt – ha korlátozottan is – megindult a postaforgalom.

A Hochwolfersdorfban székelő szovjet főparancsnokság április 2-án lépett érintkezésbe először az osztrák Ellenállási szövetséggel, majd április 4-én *dr. Karl Rennerrel,* az Első Köztársaság első kancellárjával. Ausztria az emberek szívében az „Anschluss" után sem szűnt meg létezni. Politikailag a szövetségesek 1943-as deklarációja („Deklaration über Österreich") garantálta létezését, újjászületésének pillanata azonban Renner függetlenségi nyilatkozata és proklamációja volt a szétrombolt bécsi parlament épületében, április végén.

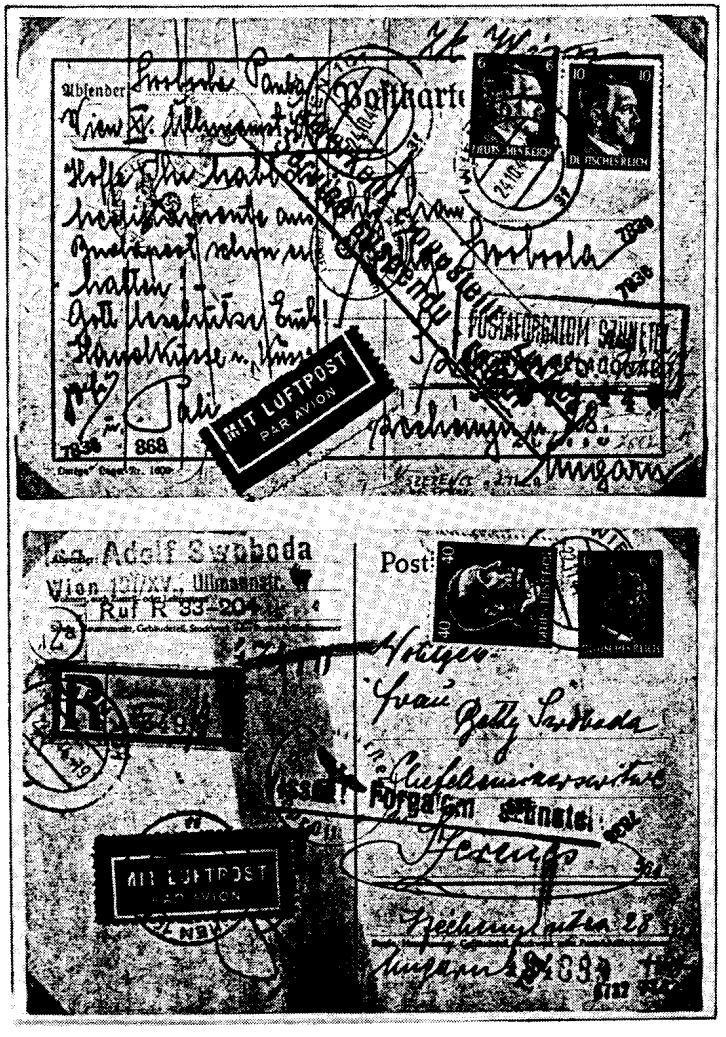
A szenvedésektől próbára tett lakosság példa nélküli igyekezettel megkísérelte a nagy nehézségek ellenére is az ellátást biztosítani. A szövetségesek segítsége ellenére a háború után éhinség volt Bécsben. Ez és a felszabadítók túlkapásai megmutatkoztak az 1945. novemberi választásokon is (Néppárt 85, szocialisták 76, kommunisták 4 mandátum).

Annak ellenére, hogy a szövetségesek a Moszkvai Deklarációban megígérték, hogy Ausztria szabad ország lesz, ez a gyakorlatban másként alakult. Elsősorban a politikai tevékenység volt igen erősen behatárolt, és az egyes emberek szabadsága is sok tekintetben ellenőrzött és korlátozott volt. A nyugati szövetségesek egymással sem voltak egy véleményen, nem beszélve a keletiről – ez mind az osztrákok hátán csattant. Tíz hosszú és nehéz évbe tellett, míg a régen áhított szabadság 1955-ben az Államszerződéssel létrejött, és Ausztriát felvették az ENSZ-be.

Visszatérve 1945-re: a kapituláció előtt a szovjetek Ausztria déli részének csak egy részét szabadították fel, és az angolok is csak május 9. után vonultak be Karinthiába. Ez a szövetségesek bizonyos „versenyfutását" eredményezte, így a *Tito-partizánoknak* csakhamar fel kellett adniuk azokat a délkarinthiai elfoglalt területeket, amelyeket Jugoszláviához akartak csatolni.

A nyugati szövetségi állam, *Voralberg* felszabadítását a *franciák* április 29-én kezdték meg, ugyanezen a napon az *amerikaiak Tirolét* és *Felső-Ausztriáét* (május 4-én szabadították fel Salzburgot).

A nyugati zónában postatörténeti szempontból ebben az időszakban *teljes zárlat* volt. A civil lakosság számára a posta-

2. ábra 1944 végén légipostával Bécs pályaudvari postahivatalánál Szerencsre küldött egyszerű és ajánlott levelezőlap, cenzúrabélyegzésekkel, visszakézbesítve (Magyarország ezen része már felszabadult)

forgalomra csak a cenzúrahelyek létrehozása után nyílt lehetőség

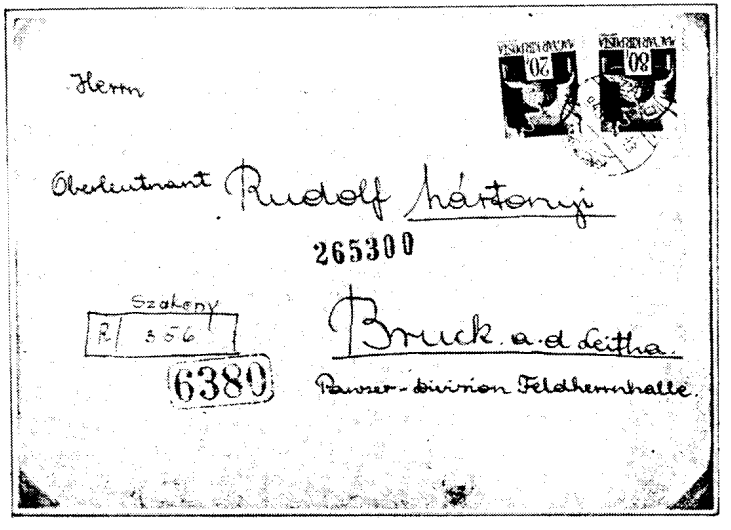
az amerikai zónában	július 4-től,
a brit zónában	július 16-tól,
a francia zónában	július 30-tól.

A szovjet zónában csak helyi fennakadások voltak, a felszabadítók nem akadályozták a posta működését. Ennek köszönhetően ezen a területen indult meg leghamarabb a postaforgalom. Steiermark (Stájerország) központjában sohasem szünetelt a postaforgalom, és a nyugati alsó-ausztriai területrészeken is nyitva tartottak a postahivatalok. Ennek ellenére a kézbesítés csak regionálisan volt keresztülvihető.

Bécsben a helyi postai felvétel 1945. május 2-tól kezdődött – a legtöbb postahivatalban –, május végétől pedig vidéki viszonylatban is lehetséges volt.

Míg a szovjet zónában először *felülnyomott német birodalmi bélyegek,* majd július 3-tól az *Ostzonen-Wappenmarken*

3. ábra Szakonyból 1945. január 13-án Bruckba, páncélos osztag főhadnagyának küldött ajánlott levél (kézírásos ajánlási ragjegypótlással)

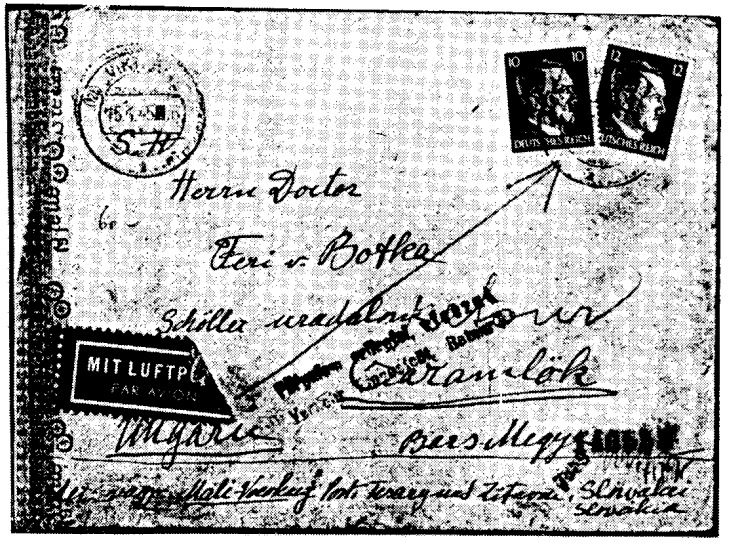
(a keleti zóna címeres bélyegei) kerültek forgalomba pfennig–márka értékekkel, addig az amerikaiak saját Schilling–Groschen értékű bélyegeiket hozták forgalomba. Más bérmentesítések a keleti zónában érvénytelenek voltak.

Külfölddel 1945-ben a postaforgalom csak Csehszlovákiával volt lehetséges, egyéb külfölddel elméletileg nem.

A háború befejezése előtt Magyarország és az Ostmark (Ausztria) között az alábbi postaforgalom volt:

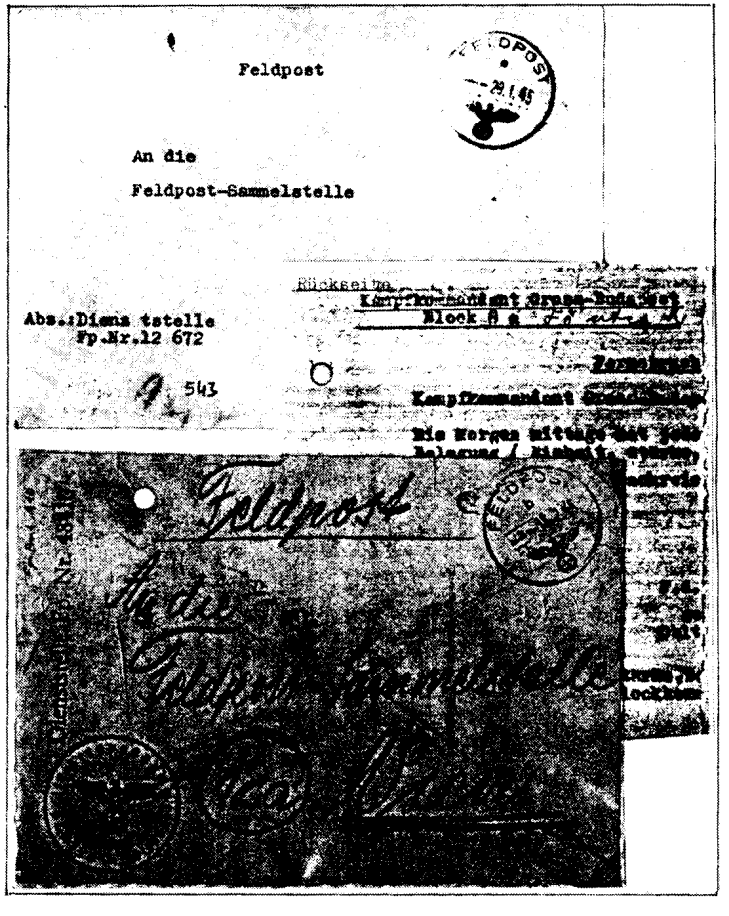
1. Németek és magyarok civil postája;
2/a: magyar tábori posta;
2/b: A magyar területen állomásozó német alakulatok tábori postája, beleértve az IMRDD (Aknamentesítő és Dunaszállítmányozási) és egyéb dunahajózási társaságok – többek között a Magyar Folyam- és Tengerhajózási Részvénytársaság (MFTRt) – postája;
3. Hivatalos, futár- és diplomataposta.

Meg kell jegyeznünk, hogy míg az *Ostmark* (Ausztria) 1945 májusáig a XVII és XVIII védelmi körzetekre volt fel-

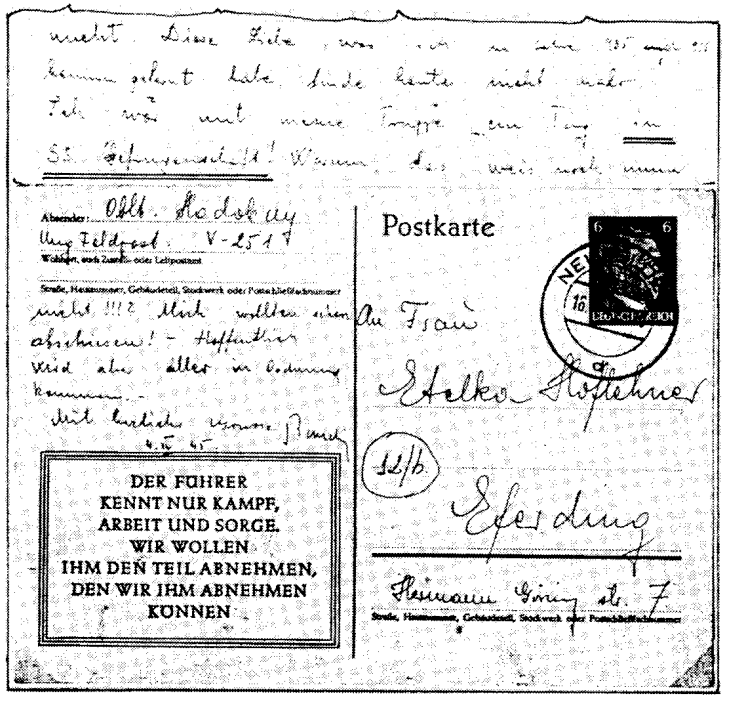
4. ábra Viktringben feladott légiposta-levél, a cenzúra által felbontva és visszakézbesítve (kétnyelvű bélyegzéssel). A Garamlökre, ill. Mali–Vezekényre címzett levél kézbesítése már nem volt lehetséges

5. ábra Német tábori postai levél Magyarországról, továbbító cédulával a bécsi tábori postai gyűjtőhelyre irányítva (1945. I–II. hó)

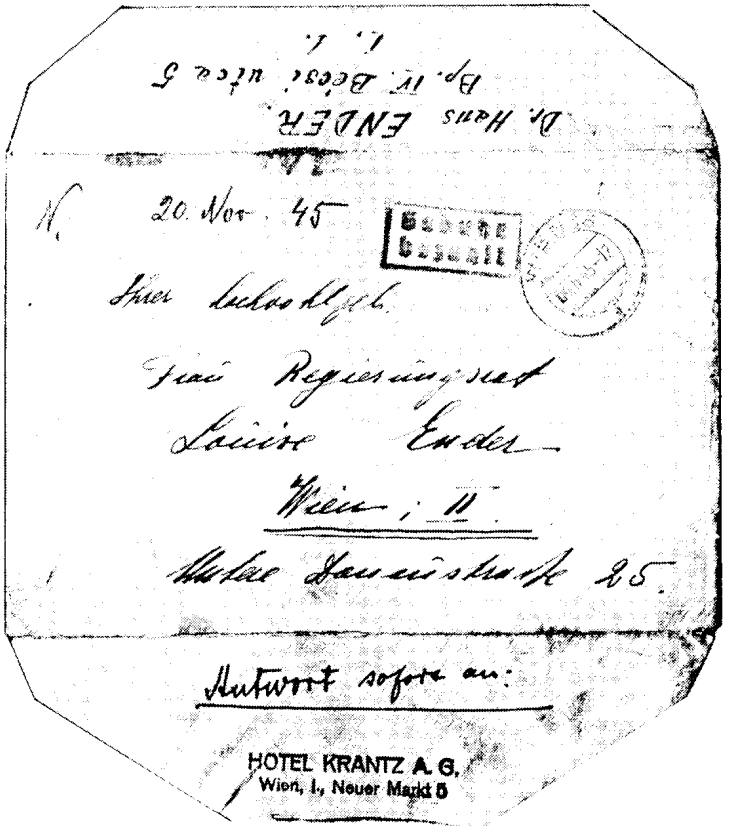

osztva, addig a postai felosztás a 12a és 12b irányítószám körzetekre oszlott. *Nem forgalmi bélyegek* – emlékkiadások – alig kerültek ebben az időben kiadásra: csak a 6+14 pfenniges Oldenburg–Stadtrecht kiadás (Michel 907) január 6-án, a távolsági díjnak megfelelően pedig a 12+8 pfenniges Volkssturm-kiadás 1945 februárjában.

Civil posta Nyugat-Magyarország kis részével oda-vissza 1945 utolsó napjaiból igen ritka. *Német tábori posta* a Győr–Balaton frontról a horvát határig folyamatosan fellelhető, a keskeny Észak-Magyarország–Szlovákia területről azonban csak 1945 január elejétől létezhet. A Budai várból ezideig semmit sem sikerült találnom. Igen ritkák a *magyar tábori*

6. ábra SS-hadifogságba esett magyar tiszt (V–251-es tábori postaszám) Neufeldenből írt híradása propaganda-levelezőlapon 1945 áprilisából

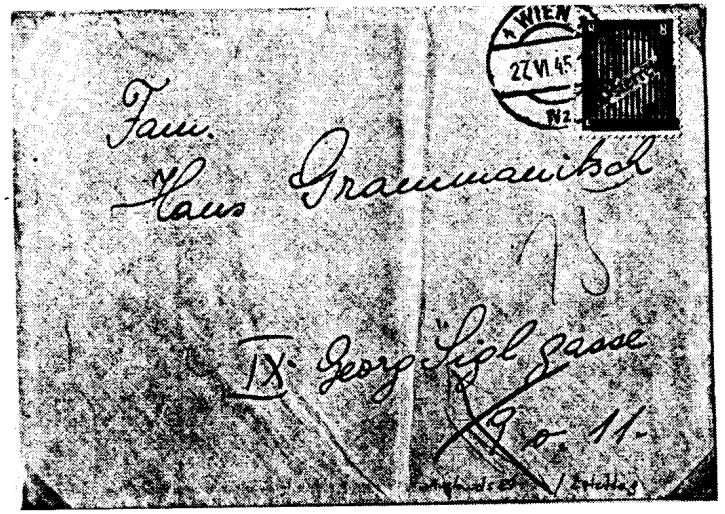

7. ábra Igen korai csempészett levél Budapestről, „Gebühr bezahlt" bécsi bélyegzéssel 1945. június 4-én továbbítva – válaszlehetőséggel

postai küldemények is, mivel a hozzátartozók nagyrészt a szovjetek által felszabadított területen laktak.

A civil (polgári) posta a *bécsi cenzúra* alá tartozott. Tábori postát csak kivételes esetben cenzúráztak (ezeket a küldő alakulata cenzúrázta).

A *dunai flotta* az utolsó időszakban főleg a folyamatos visszavonulást segítette, sebesültek és lőszer szállítására, va-

8. ábra Csempészlevél Budapest VII. kerületből – valószínűleg dunai hajóval – a bécsi Főpostán helyi bérmentesítéssel (III. Bécsi Kisegítő kiadás) feladva 54. VI. 27-én

lamint aknamentesítésre vették igénybe. A hajók többségét – így például a *Berettyót* – a szövetségesek elsüllyesztették, vagy később elkobozták azokat. Sok hajó a háború vége felé a feltételezetten amerikai megszállás alá kerülő régióba húzódott, ebből adódóan a legtöbb postai küldemény Linz körzetéből származik. A hajósok postája az összeomlás előtti időszakból igen ritka, mivel csak kivételes esetekben volt rá lehetőség. A küldemények gyakran fedőjelzéssel, vagy más egységek tábori postaszámával kerültek továbbításra.

Diplomatapostát és *hivatalos államközi postát* futárok szállítottak, ezért ilyenek alig fordulnak elő.

A délnyugat-magyarországi muraszombati területrészről – amely 1945 tavaszán Jugoszláviához került – szintén nem ismerek postatörténeti dokumentumokat.

Postaforgalom Magyarország és Ausztria között a háború befejezése után

4/a: Csempészposta futárral – mindkét irányban
4/b: Civil posta Magyarország–Ausztria között
5. Magyar tábori posta Ausztriában
6. Hivatalos, futár- és diplomataposta
7. Hadifogoly-, menekült- (áttelepítettek), deportált- és vöröskereszt-posta

A háború megszakította a levelező felek közötti érintkezést, ezért mindenki azon igyekezett, hogy azt helyreállítsa. Ezért előzi meg a *csempészposta* a hivatalos postaforgalom megindulását. Az osztrákok számára a külföldi levelezés *Magyarország felé csak a szövetségesek bécsi cenzúrájának 1946. január 2. utáni* létrehozását követően vált lehetségessé. Magyarországon a civil lakosság Ausztriába 1945. november 20. után adhatott postára leveleket. Ezeken ugyan a cenzúra nyomai nem lelhetők fel, de ezeknek a küldeményeknek is meg kellett várniuk a bécsi cenzúra létesítését, vagyis csak 1946 januárja után lettek kézbesítve.

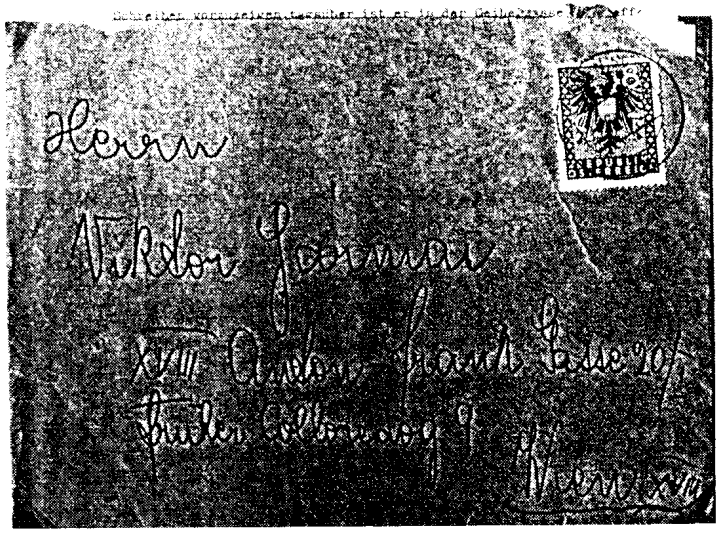
Kivételképpen egy sor postai küldeményt találtam, melyek Linz körzetéből magyar hajós legénységtől származnak, és amelyeken a cenzúra jelei nem láthatók. Hogy futárpostáról van-e szó, amely a cenzúrát megkerülte, eleddig nem volt bizonyítható.

A *magyar csapatok* tábori postája – 1945. április 11. és május 13. között megszállási feladatokat vettek át a szovjet csapatoktól Burgenland déli részén Kirchfidisch és Deutsch Ehrensdorf között, továbbá Alsó-Ausztriában Edlitz/Winzendorf körzetében – nem ismert. *(Magyarországon igen. – A szerk.)*

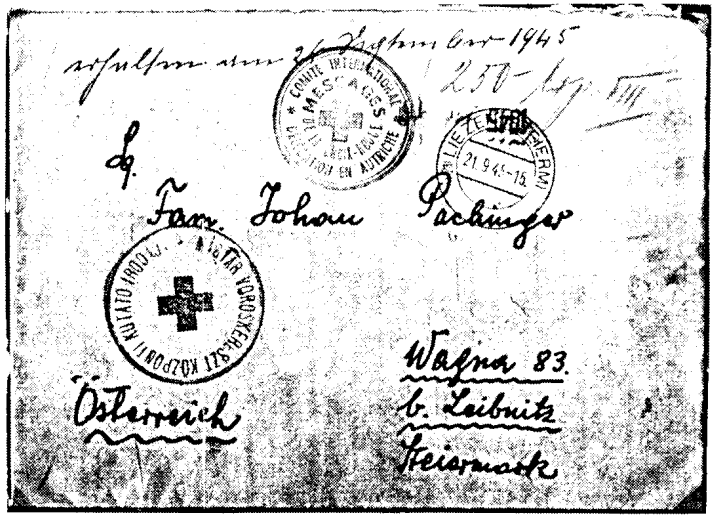
A *diplomatapostát* a háború előttihez hasonlóan továbbították.

A *hadifogolyposta* sok fajtája ismert: csempészposta szovjet partizántáborokból, szórványosan hivatalos osztrák táborokból – gyakran a Vöröskereszten keresztül.

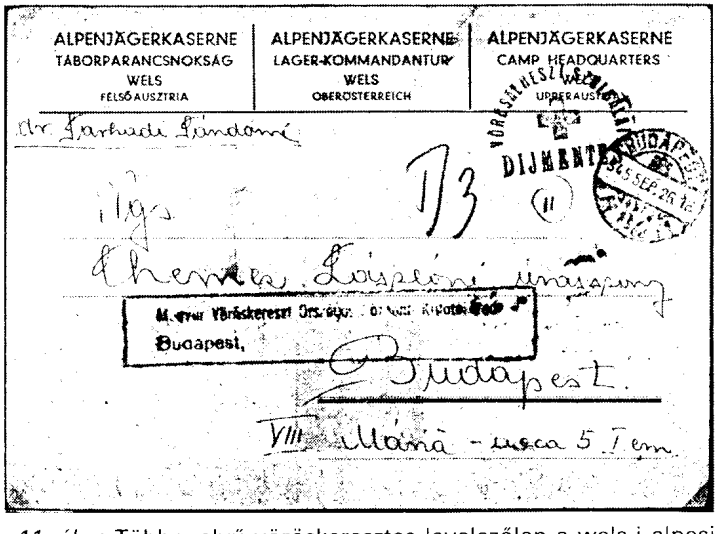
A legtöbb tábor a háborúvég helyzetének megfelelően a déli Felső-Ausztriában volt. A hadifoglyok széles körén kívül sok olyan menekült akadt, akik kapcsolatot kerestek hozzá-

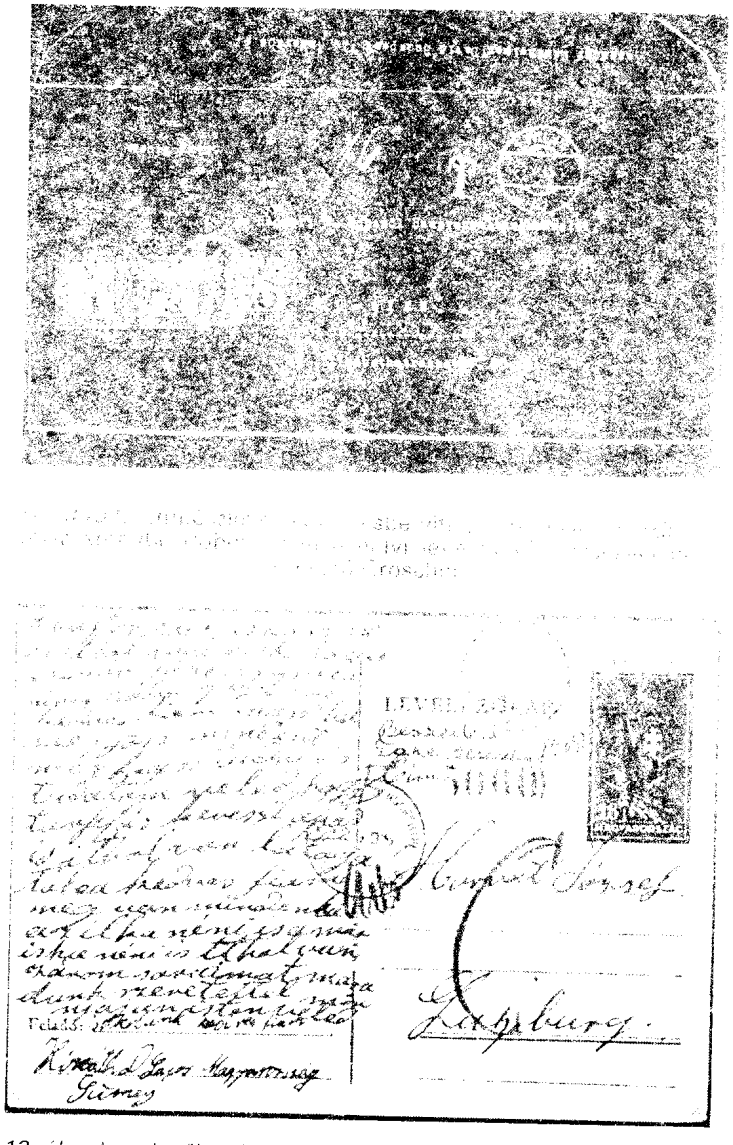
9. ábra Futárral küldött levél Budapestről, Bécs 56-os hivatalában feladva (1945. augusztus)

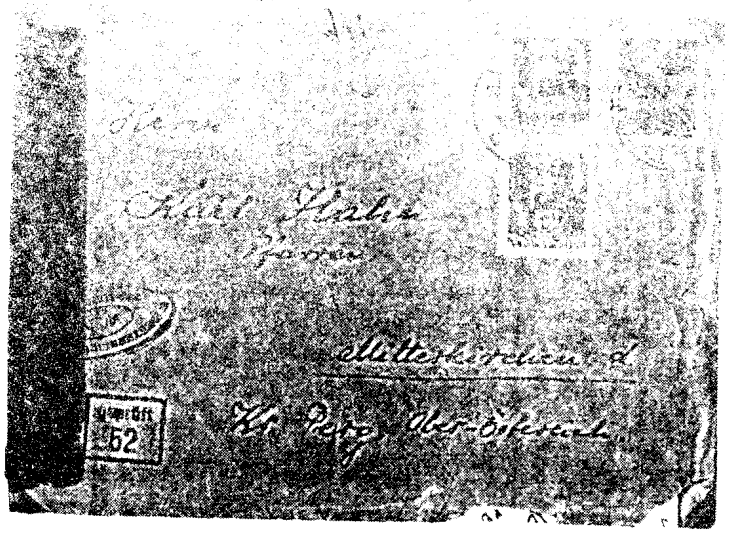
10. ábra Vöröskeresztes levél Budapestről az ausztriai delegációnak, Liezenben Wagnára feladva

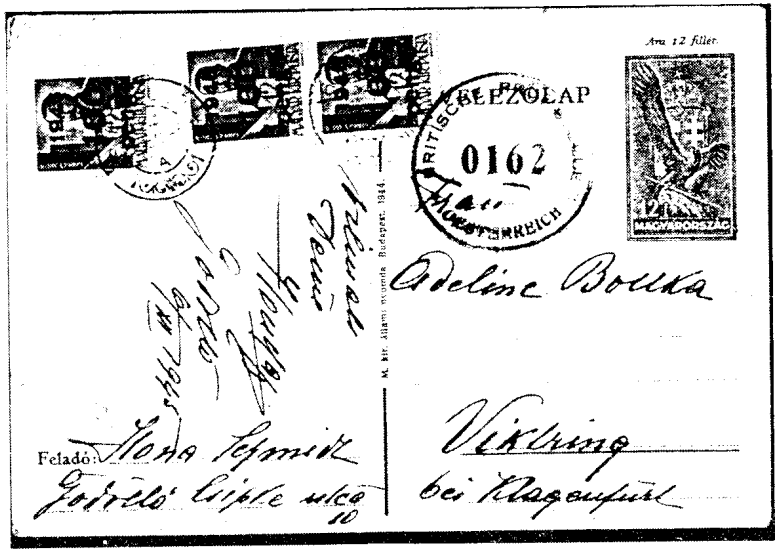
11. ábra Többnyelvű vöröskeresztes levelezőlap a wels-i alpesi vadász laktanyából 1945. május 30-án feladva. Budapestre szeptember 26-án érkezett

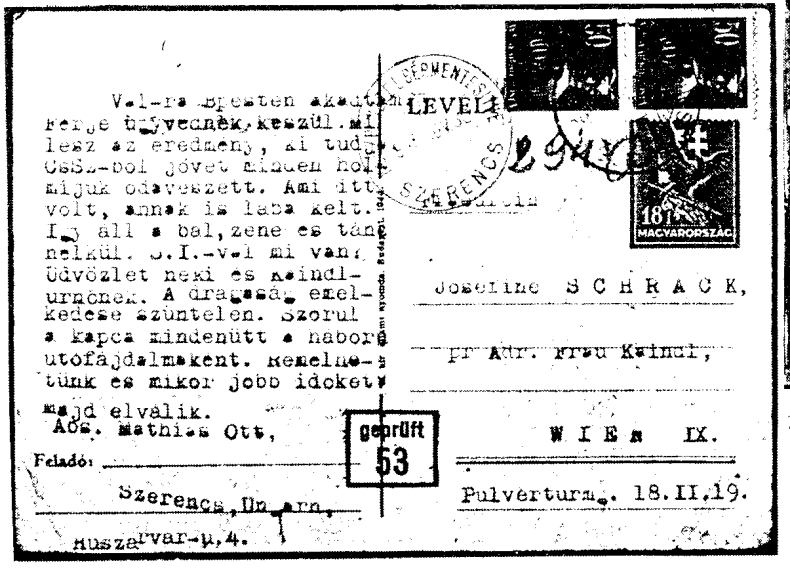

13. ábra Levelezőlap Sümegről (1945. nov. 19.) amerikai cenzúrabélyegzéssel (Linzből)

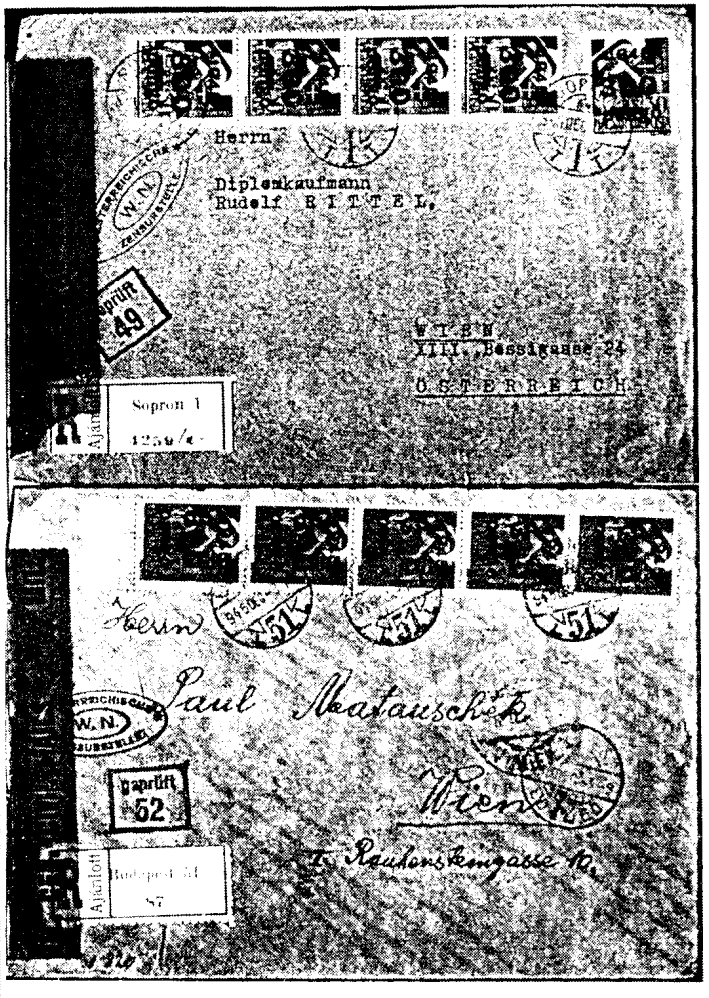

14. ábra Magánlevél Szegedről a szovjetek által elfoglalt osztrák területre. A tartalom minden történelemkönyvnél hitelesebben beszél...

15. ábra Cenzúrázott levelezőlapok 1945 végéről Viktringbe és Bécsbe

16. ábra Ajánlott levelek Bécsbe 1945 végétől, amerikai cenzúraszalaggal

tartozóikkal. Egy részük arra törekedett, hogy mihamarabb visszakerüljön hazájába, más részük politikai vagy világnézeti okokból Ausztriában szándékozott maradni, vagy kivándorolni.

Az ún. DPs-esektől (Displanced Persons) származó posta igen ritka, mivel nem akarták hozzátartozóikat bajba sodorni.

A fentieket jól tükröző dokumentumokból válogattam ki néhány példányt mondanivalóm illusztrálására.

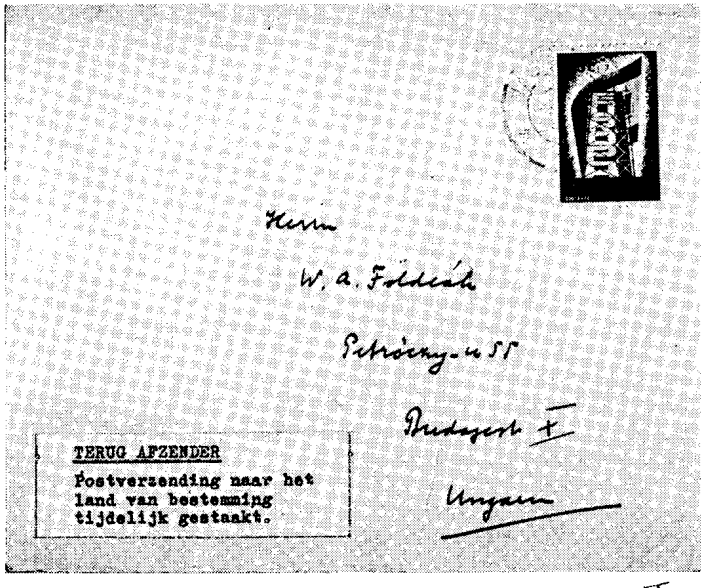
Ezerkilenszáznegyvenöt ... egy esztendő, sok érdekes, szenvedésekkel terhelt és számos felderítetlen részlettel. A szerző minden erre az időszakra vonatkozó információt ezért köszönettel vesz (F. H. Sturzeis, Beckmanngasse 32/15, 1140 Wien).

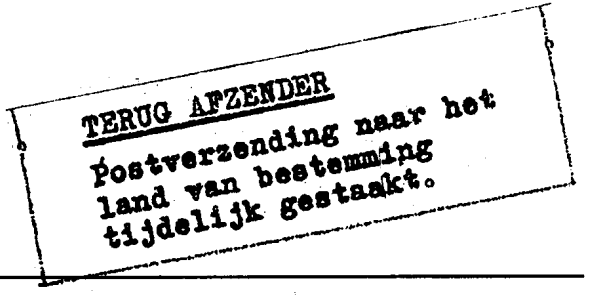
FIGYELMÉBE AJÁNLJUK

1956 végének postaforgalma

A modern filatéliai kutatásban 1956 csak a Sopronban felülnyomott bélyegek révén kap fokozottabb figyelmet. Rovatunkban most egy 1956 novemberében Budapestre küldött holland borítékot mutatunk be, amelyet a holland posta az alábbi szöveggel küldött vissza a feladónak: „A posta továbbítása nevezett országba bizonyos ideig akadályozva van." Célunk, hogy ráirányítsuk a figyelmet azokra a postatörténeti kutatási lehetőségekre, amelyeket ezek a hetek, hónapok kínálnak külföld-belföld, belföld-külföld, belföld-belföld vonatkozásokban. Várjuk olvasóink észrevételeit és közléseit egy-egy érdekesebb küldemény sorsáról.

V. G.

Nagyvárad 1945

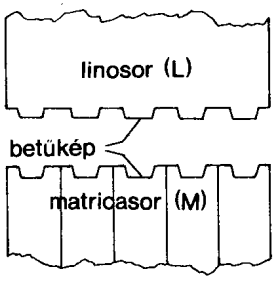
HOZZÁSZÓLÁS A PHILATELICA 88/2 SZÁMÁBAN MEGJELENT ÍRÁSHOZ

A Philatelica 88/2 számában Voloncs Gábor hosszabb írást publikált a mind inkább előtérbe kerülő helyi bélyegkiadások egyikéről, az 1945-ös nagyváradi első kiadásról. A bevezetőben vázolt történelmi előzmények viszonylag röviden szerepelnek, de az újabb adatok, hozzáférhetővé váló forrásmunkák segítségével bárki érdeklődésének megfelelő mélységben tanulmányozhatja azokat. E hozzászólás keretén belül ezért erről nem kívánok bővebben írni. Ami azonban a bélyegek készítési módját illeti, abban az írás „nyomdatechnikai szempontból való tanulmányozás"-ra hivatkozva téves megállapításokat tartalmaz. A cikk ilyen vonatkozású következtetései cáfolhatók, és a nyomdatechnikában nem járatos kutató vizsgálódási eredményének látszik. Az ilyen jellegű bélyegkiadások jobb megismeréséhez hozzátartozik a nyomóeszközök készítési módjának rekonstruálása. Ehhez elengedhetetlenek alapvető nyomdatechnikai ismeretek, amelyeket azonban a szerző figyelmen kívül hagyott. Hozzászólásomban ilyen ismeretek magyarázatával adom közre azokat a kutatási eredményeket, amelyekre e bélyegek vizsgálatakor az utóbbi években jutottam.

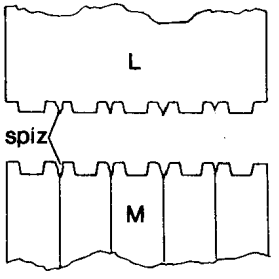
Magasnyomóforma készítése többféle módszerrel lehetséges. A nagyváradi I. kiadás esetében a felülnyomáshoz szövegszedésre volt szükség. Ez az akkori viszonyok közt három módszerrel volt előállítható: kézi, monó- vagy linószedéssel. Kézi szedés esetén a szöveget különálló betűkből kézzel állítják össze. (Mindhárom eljáráshoz hasonló összetételű betűfém-ötvözetet használnak, de az egyes alkotó fémek százalékos megoszlása erősen eltér. Ennek a következménye, hogy a különböző szedések eltérő módon viselkednek. A linószedés például sokkal gyorsabban kopik.) A *kézi szedéshez* használt betűk kopásállóbbak, keményebbek, tartósabbak. Készítési technikájuk olyan, hogy az új betűk betűképe igen szép, tiszta. A *monószedés* gépi szedés. Ekkor olyan szedőgéppel történik a szedés, amelyben egy ún. matricakeret van. E matricakeret 11,9 mm magasságú, 6,08 mm négyzet alapú bronz anyagú matricákat tartalmaz, 225, 255, vagy 272 darabot, mérettől függően. A szövegelőállítás menete a következő: a szedő a gép billentyűzetén (tasztaturáján) leüti a megfelelő betűt. Ekkor egy bonyolult szerkezet a matricakeretet a megfelelő állásba tolja, és a gép kiönti a betűt. Ez a folyamat a szedés alatt többször ismétlődve egy különálló betűkből álló szedést eredményez. A gép minden betűt közvetlenül az öntés után megszabadít a felesleges sorjáktól. Az ilyen szedésről készített nyomat is szép, tiszta. Számunkra jelen esetben a harmadik szedési mód az érdekes. Ekkor ugyancsak szedőgépet használunk. A linószedőgép azonban matricákat szed sorba, majd a teljes sort egy menetben önti ki *(1. ábra)*. Vagyis az ilyen szedés nem különálló betűkből, hanem sorokból áll. A linószedéshez olyan ötvözetet használnak, amelynek jók a folyási tulajdonságai (hogy öntéskor ne szilárduljon meg túl hamar), alacsony az olvadáspontja. Éppen ezek miatt a linószedés kopásállósága rosszabb.

A linószedésnek van néhány, számunkra is igen fontos ismérve. A legfeltűnőbb az ún. „spiz" (a német *Spiess* szóból). A szedett szöveg – esetünkben a „pengő" szó – egyes betűi között számos helyen kis függőleges vonalkák, pontok látszanak. Ennek oka az, hogy a sokszor használt, rézből készült linómatricák széle az állandó mechanikai és hőhatás következtében kopik, töredezik. Mivel a matricák szélei közti rés egy idő után olyan mélységűvé válik, hogy oda öntéskor a betűfém befolyva nyomóelemmagasságú lesz *(2. ábra)*, nyomtatáskor befestékeződik és kinyomódik, a papíron nyomot hagy. Tehát csakúgy, mint a betűk, nyomóelemként viselkedik *(3. ábra)*. Ez pedig kizárólag a linószedésre jellemző.

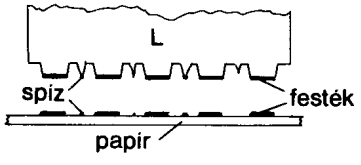
Linószedésnél a maximális kiszedhető sorhosszúság az akkori gépeken 28 ciceró, azaz kb. 127 mm volt. Ez nem tette lehetővé ötnél több bélyegképnyi szedés egyszerre történő elkészítését. Többszöri öntéssel viszont megoldható a szükséges számú sor előállítása. Erről a matricasorról korlátlan számú linósor önthető. Ha azonban a matricák közt hibás is van, akkor a hiba minden sorban azonos helyen ismétlődni fog. A IV. és IX. oszlopban előforduló hibának ez az oka (kiszögelés az „n" jobb szárán a talp fölött). Vagyis az eddigiek alapján egyértelmű, hogy a „pengő" linószedéssel készült. Ugyanígy az évszám is, amelynek érdekessége az „1" és „9" szám távolsága, ami ugyancsak a linószedésre utal. Az évszámoknál a spiz hiányának a magyarázata az, hogy a számok matricáit mindig kevesebbet használják szövegszedésnél, ezért azok kevésbé kopnak. Ennél a bélyegkiadásoknál a nyomóforma tömöntéssel való előállítása értelmetlen, hisz nincs olyan nyomdász, aki tömöntvény-sorokat készít (1945 – pengő, ill. 1945 – fillér), hogy azokat azután szétfűrészelje vagy megfúrja, hogy az értékszámokat behelyezhesse. Az is nyilvánvaló, hogy

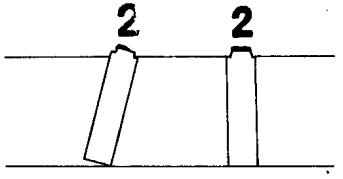
1. ábra: Jó matricasor és arról öntött linósor metszete

2. ábra: Kopott matricasor és arról öntött spízes linósor metszete

3. ábra: Spízes linósor és azzal készült nyomat metszete

4. ábra: Megdőlt, illetve egyenesen álló betű (szám) metszete, fölötte a róla készült nyomat képe

Megjegyzés: Az ábrák a könnyebb érthetőség kedvéért leegyszerűsítettek, csak a lényeget szemléltetik. Bonyolultabb teljesebb képek más nyomdaipari könyvekben megtalálhatók.

az értékszámoknak sincs semmi közük a tömöntéshez. Az ugyanis nem fordulhat elő, hogy egy-egy betű, szám a tömöntött nyomóformánál megdőljön és az egyik széle erősebben, a másik gyengébben nyomódjon ki *(4. ábra)*. Az sem történhet meg, hogy egyes értékszámok erősebben nyomódjanak a papírba. Ilyen például a 2 pengős szedés 11., 52., 61., 95. és 90. ívhelye. Tehát a számok sem tömöntéssel készültek, hanem azokat külön rakták a szedésbe. A tömöntés eljárás gyorsasága sem elfogadható érv, hiszen ha már van – és amint láttuk, a szóbanforgó nyomdában volt – linószedőgép, akkor az a gyorsabb, minthogy tömöntéshez a másolókartont legalább 24 órán át még áztatni is kell. A linószedés pedig egyszerűbb, mert nem kell minden egyes névértékhez külön új tömöntvényeket készíteni, hanem csupán mutációra van szükség, azaz a szedésben csak néhány betűt (itt az értékszámokat) kell kicserélni. Ez pedig összehasonlíthatatlanul egyszerűbb és gyorsabb, mint tömöntéssel bajlódni.

A „p" és „g" betűk talpának oszlopon belüli azonos hiánya sem a tömöntésnek az ismérve, hanem annak, hogy a kész linósorokat a nyomóforma összeállításakor a bélyegképek távolságainak beállítása céljából gyalulták. Az ilyen nagy betűfokozatú (betűnagyságú) soroknál igen gyakori, hogy a lelógó betűkbe belevágnak. Ugyancsak a tömöntés ellen szól, hogy az említett írásban foglaltakkal ellentétben az egyes oszlopokon belül a betűtalpvastagságok nem egyeznek meg mindenhol. Erre a legszebb példa a 44. ívhely, ahol is a „p" talpa az oszlopon belüli 0,1 – 0,15 mm-rel szemben 0,35 mm vastag. Ilyen jelentős különbség tömöntvények közt nem keletkezhet. Azonban minden sor első „p" és utolsó „g" betűjének talpához vonalzót illesztve nyilvánvalóvá válik a soronkénti gyalulás ténye. A fent említett ívhely eltérésére pedig csak egy magyarázat kínálkozik: egy valószínűleg hibás öntésű (ez nem ritka hiba linószedésnél) „pengő" szót kicseréltek. Ez a linószedésnél, ahogy az az eddigiekből is jól látható, igen egyszerű művelet. A méretellenőrzések is ezt támasztják alá.

Ismét csak a tömöntés ellen szól az a tény, hogy annak anyaga olyan ötvözet, amely rendkívül könnyen folyik, így a megfelelő minőségben gyakorlatilag forraszthatatlan. Valamint még egy tény: ilyen pontossággal (0,05 mm tűrés) ilyen feltételezett mennyiségű (60 darab) tömöntvény nem állítható össze.

További tévedés, hogy a „nyomólemezbe helyezett értékszámokat aláegyengették". Egyengetést nem a betűk alá tesznek, hanem a nyomólap borítása alá, és az ilyen egyengetésnek nem szokása a meglazulás.

Az ívhelyismertető jelekről írottak sajnos ugyancsak számos hibát tartalmaznak, nem létező hibák szerepelnek, vagy éppen létezők nem lettek feltüntetve. Ezt bárki, akinek akár csak egy nagyobb tömbje van, könnyen ellenőrizheti.

A típusok keletkezése nyilvánvalóan bélyeggyűjtői érdekeket szolgált. Mint az eddigiekből tudjuk, a nyomóeszközök készítési menete lehetővé tette a korlátlan számú évszám- és pénzmegjelölés előállítását. A világos (vékony) betűkből szedett „pengő" szó létrejötte tehát nem magyarázható betűhiánnyal. Az értékszám típusok azonban – lévén szó egyes betűkről – magyarázhatók lennének ezzel. De vajon az összes értékszámból csupán 90 darab azonos típusú lett volna a nyomdában? Ez teljesen valószínűtlen, vagyis biztos, hogy ez a típus is filatelista kezek műve.

Összefoglalásként megállapítható:

- a nyomóeszközök előállítási módja szedés, mégpedig kézi és linószedés kombinációja;
- a bélyegképen belüli erősebb-halványabb nyomás oka nem az

egyengetés elégtelensége, hanem a rosszul kizárt magasnyomóforma sajátossága, betűdőlés következménye;
- sem az oszlop-, sem az ívhelyismertető jelek leírása nem elég alapos, több hibát tartalmaz, pontatlan;
- a „p" és „g" betűk talpának sérülése nem a tömöntésre utal, hanem a sorok gyalulását bizonyítja.

A fentiekkel kívántam hozzájárulni e nehéz terület nyitott kérdéseinek megválaszolásához. Kérem a tisztelt gyűjtőtársakat, hogy további kutatások elősegítése érdekében észrevételeiket, adataikat szíveskedjenek elküldeni címemre (Bp. 1146 Thököly út 61.).

Végezetül köszönetet mondok Naszályi Gábornak (KMF Nyomdaipari Tanszék) a segítségéért, amellyel hozzájárult a fenti cikk megírásához.

Derecskei Attila
nyomdaipari üzemmérnök

A cikk szerzőjének válasza

Derecskei Attila nyomdaipari üzemmérnök, Naszályi Gábor szakmai segítségével fémjelzett hozzászólását az 1945-ös nagyváradi helyi kiadású felülnyomott bélyegek c. tanulmányomhoz a Philatelica szerkesztői véleményezésre eljuttatták hozzám.

A felülnyomás nyomóeszközének előállítására vonatkozó megállapításukat – hogy azt nem tömöntéssel, hanem linószedéssel készítették – a cikk szakmai leírása alapján el kell fogadnom, annál is inkább, mivel magam nem lévén nyomdai szakember, vizsgálódásaim eredményét elsősorban mint filatelista írtam le. Örömmel veszem a szakszerű helyreigazítást és azt, hogy nyomdaipari szakemberek is bekapcsolódnak és segítséget nyújtanak egy filatelistákat érdeklő probléma végleges megoldásába.

Tanulmányom lényegi része filatelista szempontból maga a felülnyomott bélyegív. Itt megoldottnak tekinthető a másolt ötös csíkok összerakása folytán létrejött páros oszlopismertetők léte, melyen lényegileg nem változtat az, hogy a nyomóeszközök másolását milyen eljárással készítették. Az oszlop és ívhelyismertető jelek általam történt ismertetése nagyobb mennyiségű ív és ívrészlet (azonos és különböző címletű) összehasonlító tanulmányozásának az eredménye. Az ismertetésnél nem tértem ki teljes részletességgel az egyes ívhelyeken előforduló apró hibákra, hiányokra, csak a legszembetűnőbb, többnyire észlelhető jellegzetességeket rögzítettem. Ennek fő oka az, hogy a helyi és az ún. megszállási kiadások felülnyomott bélyegeit megjelenésük óta, sőt napjainkban is lelkiismeretlen nyerészkedők hamisítják. Derecskei Attila, mint írja a területtel hosszabb ideje foglalkozik, tudnia kell, hogy egy teljes részletekbe menő ismertetés a gyűjtők szempontjából milyen veszélyekkel járna.

Néhány gondolatot szeretnék még hozzátenni azoknak, akik megpróbálkoznak a gyűjteményükben levő pengős értékek azonosításával. Mindenekelőtt egy 8–10-szeres nagyítóval és több azonos, vagy különböző pengős címletű bélyeggel kell rendelkezniük. Ez utóbbi azért lényeges, mert először a felülnyomással kell megismerkedni azok összehasonlítása folytán. Így bizonyos tapasztalatokra tehetünk szert, főként az oszlopismertető jelek megtalálásában. Itt nélkülözhetetlen a mérőnagyító (Messlupe). Sajnos a két leggyakrabban előforduló 1 P/18 f és a 2 P/10 f, valamint a ritka 5 P/24 f esetében (de ide sorolható a 2 P/2 f-es pótbélyeg is), mint a korábbiakban említettem, túlfestékezettségük miatt az azonosítás nehéz és nagy gyakorlatot kíván (néhány esetben teljesen sikertelen). Itt még hozzá kell tennem, hogy a fenti címleteknél a túlfestékezettség akár tized milliméterekkel is megnövelheti a betűk és számok méreteit. Ezt ebben az esetben figyelembe kell venni az oszlopismertetők megállapításánál is.

A nagyváradi I. kiadás történetével valóban röviden foglalkoztam. Ennek oka az, hogy konkrét dokumentumokat csak kis számban publikáltak. Ezek forráshelyeit a jegyzetekben közlöm. Örömmel vennék a gyűjtők, ha eddig ismeretlen adatok, dokumentumok a továbbiakban is napvilágra kerülnének e lap hasábjain. Ezért kérjük, hogy aki hozzá tud járulni ismereteink bővítéséhez, legyen segítségünkre.

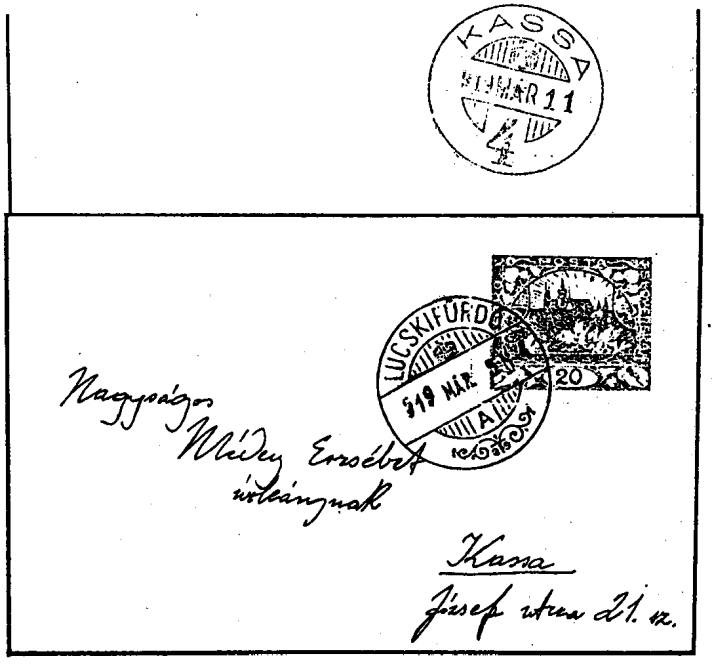
Voloncs Gábor

A SZERK. MEGJEGYZÉSE:

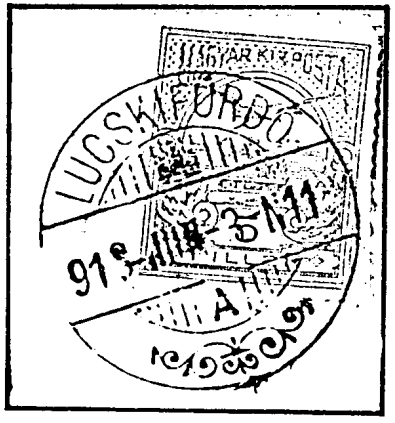
Itt ragadjuk meg az alkalmat, hogy olvasóinktól elnézést kérjünk a 88/2 szám 36–39. oldalán lévő felcserélt ábrákért, ill. ábraszövegekért (a 36. oldalon lévő ábrához a 39. oldalon lévő szöveg tartozik, a 38. oldal ábrájához pedig a 37. oldalon közölt magyarázat).

Modern bélyegzéshamisítványok

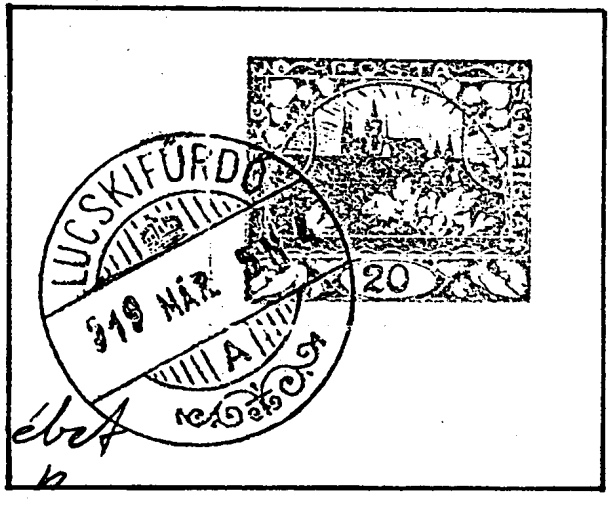
A levelek gyűjtésének elterjedésével – amint az várható volt – a bélyeghamisítók kiterjesztették működésüket erre a területre is. Klasszikus leveleket ugyan már egy évszázada hamisítanak, de a modern levél új terület számukra. Először az 1945–46-os inflációs levélhamisítványok jelentek meg a piacon. Miután erre már felfigyelt a gyűjtőtársadalom, elkezdtek a külföldi levelekkel is kísérletezni. Néhány hónapja tűntek fel a szlovák és csehszlovák levelek. Legújabb szerzeményeimből szeretnék két ilyen darabot bemutatni. Az egyik egy kisméretű levélboríték, levéllel. Lucskifürdőn adták fel, 20 filléres Hradzsin bélyeggel bérmentesítve, LUCSKIFÜRDŐ bélyegzéssel. (A helyes bérmentesítésre már ügyelnek a hamisítók.) A levélen hátul betűjel nélküli *Kassa 4* érkezési bélyegzés van. Mindkét bélyegzés hamis. Az eltéréseket az alábbi táblázat mutatja:

Eredeti bélyegző	*Hamis bélyegző*
átmérő: 29 mm	átmérő: 28.5 mm
betűmagasság: 3.3 mm	betűmagasság: 3.0 mm
Lucskifürdő betűi közötti rajzbeli eltérések	
L betű alsó talpa: 1.0 mm C betű két vége közötti távolság: 1 mm S betű átkötő ívelése arányos K betű alsó és felső ferde szára az egyenestől távolabb kapcsolódik F betű felső vízszintes szára: 1.5 mm	L betű alsó talpa: 1.4 mm C betű közötti távolság: 1.7 mm S betű átkötő ívelése nyújtott K betű alsó és felső ferde szára az egyenesbe közvetlenül kapcsolódik F betű felső vízszintes szára: 1.3 mm
A korona keresztjének dőlésszöge: 72° A korona és a harántpánt vonala közötti távolság: 0.4 mm	A korona keresztjének dőlésszöge: 45° A korona és a harántpánt vonala közötti távolság: 0.2 mm
A harántpánt közötti év, hó, nap, napszak párhuzamos a vonalakkal. Szám és betűméret: 3.4 mm A MÁR. szó betűméretei: M:3.4 mm ÁR: 2.7 mm A harántpánt alsó vonala az A betű fölött 4 mm hosszan megszakad.	A harántpánt közötti év, hó, nap, napszak egyhén ferde. Szám és betűméret: 2.8 mm A MÁR. szó betűméretei azonosak: 2.8 mm A harántpánt alsó vonala ép

Ezenkívül még egyéb apró eltérések tapasztalhatók a két bélyegző között, így az alsó díszítményben, a belső köríveknek a harántpánthoz való viszonyában, a vonalkázás méreteiben stb.

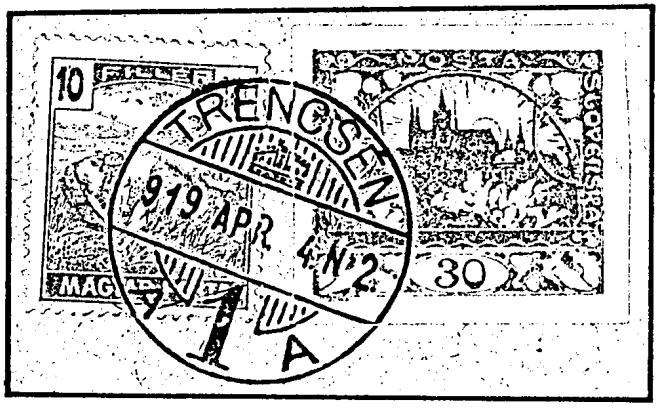
A levélhamisítvány hátoldalán látható érkezési bélyegző (Kassa 4. sz. hivatalának J típusú, B1 rendszerű, koronás vonalkázott kétpántos körbélyegzője) szintén hamisítvány. A bélyegző színe szürke, feltehetően tus vizes hígításával készíthették a festéket. Ugyanígy a hamis *Lucskifürdő* bélyegzés színe sem hasonlít a korabeli postai bélyegzőfestékek színéhez.

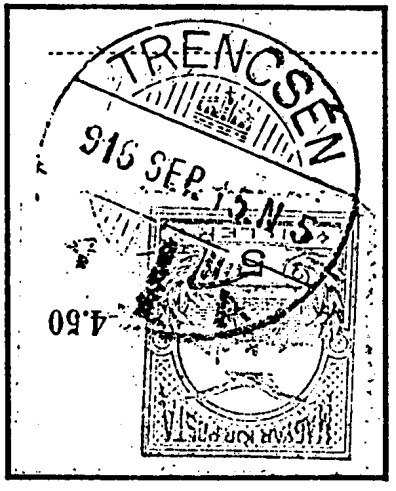
Eredeti bélyegző	*Hamis bélyegző*
átmérő: 29.5 mm	átmérő: 29.0 mm
KASSA betűi közötti rajzbeli eltérések	
a K betű függőleges szára a betű többi részének arányában nem derékszögű, jobbra ferdül	a K betű függőleges szára derékszögű
a második S betű felső ívelése megtörik, részben egyenes	a második S betű arányosan ívelt
a korona keresztjének dőlésszöge: 37°	a korona keresztjének dőlésszöge: 45°
év, hó, napjelzés magassága: 4.0 mm	év, hó, napjelzés magassága: 3.5 mm
a hivatal számát jelölő 4-es vízszintes talpa 4.00 mm, mindkét végén hegyesen végződik	a hivatal számát jelölő 4-es vízszintes talpa 3.3 mm, mindkét végén egyenesen végződik

A másik hamisítvány egy kivágáson 10 filléres Magyar Posta 30 filléres Hradzsinnal, *Trencsén 1 A* bélyegzéssel. Ez a bélyegzés is hamis. Az összehasonlításnál itt is több eltérést találunk; ezeket is táblázatosan foglaljuk össze:

Eredeti bélyegző	*Hamis bélyegző*
bélyegző átm.: 29.00 mm	bályegző átm.: 27.5 mm
betűméret: 3.2 mm	betűméret: 3.0 mm (T betű: 2.6 mm)
Trencsén betűi közötti rajzbeli eltérések	
R betű felső hurka: normális S betű arányai: egységesek A betűk és a felső körív közötti távolság: egységesen 1.0 mm	R betű felső hurka: kesk. S betű aránya: a felső hurokrész kisebb A betűk és a felső körív közötti távolság: változó, 0.2–0.8 mm
A korona keresztjének dőlésszöge: 72° A korona alsó záróvonala közötti díszítés: apró vonalkák	A korona keresztjének dőlésszöge: 45° A korona alsó záróvonala közötti díszítés: rendezetlen pontok
A hivatal számát jelölő 1-es vízszintes talpa: 5.2 mm	A hivatal számát jelölő 1-es szám vízszintes talpa: 4.0 mm

Ha összehasonlítjuk a hamis és valódi bélyegzéseket, csak első ránézésre hasonlóak. Az alapos vizsgálat azonban leleplezi a hamisítványt. Nem kell más hozzá, mint néhány támpéldány és *Voloncs Gábor* szakértelme, aki a táblázatokat összeállította. Ezek a hamisítványok nem tökéletességük miatt veszélyesek, hanem relatív olcsó voltuk miatt. Első ránézésre nem gondol az ember hamisítványra. Úgy látszik, hozzá kell szoknunk, hogy minden, ami bélyegzése miatt érdekes, vagy akár egy kicsit is értékesebb, az egyben gyanús is. Ezt a három bélyegzőt valószínűleg több alkalommal is használták a hamisítók, ajánlatos lenne, ha a gyűjtők átnéznék anyagukat. Nem zárható ki, hogy mást is becsaptak már.

Cornides Sándor

INDEX

1 *Mervyn Benford (Great Britain): The "fillér" postal stationery postcards (1900–1911). (Tranlation by: László Gróf)*

The author – a collector and an expert of Hungarian postal stationery – shows on the postal cards after the turn of the century, how it is possible, in addition to the stamp on such stationery, considering further characteristics to investigate, to methodize (based on the colour of the paper, alterations in the inscripts, the cross of the crown, etc.) the stationeries and to ascertain their occurance, further the time of manufacturing and the period of use of the various variations. The study could serve as a model for similart research works.
The "Magyar Philatelic Society" of Great Britain is 25 years old. – Congratulations.

2 *Marcel de Jong (Netherlands): The sheet reconstruction of the 45 fillér value of the 1919 Soviet Republic pictorial issue.*

László Surányi wrote up the sheet reconstruction in Vol. IV of the Magyar Bélyegek Monográfiája. There remained however relatively a lot of blank areas while writing up the 45 fillér value. The author of our article brought to fullness the sheet reconstruction in a classical way, this is communicated in the present article. The position of the 10 types of the stamps are summarized in a separate figure and the characteristics of each type are shown in an enlarged picture, with the relevant text. It is easy to identify the types of the stamps with the help of the present study.

3 *Fritz H. Sturzeis (Austria): Postal relations between Hungary and Austria in 1945.*

The author – well-informed on the end of WW II. and the period following it and author of several studies – deals in his article with the postal relations between Austria and Hungary at the end of WW II and the period following it. He summarizes the most important substance of knowledge in the historical introductory part serving a comprehension in lack of which the postal history of this period is not clear and can not be investigated. The article points out – besides giving a lot of information – the unsolved problems too. The postal historical corellations are to be understood even better by several illustrations. The reader gets a glance into a very interesting period of Austrian postal history on course of this subject matter.
Nagyvárad 1945 – Contribution to the article of *Gábor Voloncs* in No 1988/2 (by *Attila Derecskei)*
– The authors reply
Modern faked cancellations (by *Sándor Cornides)*
Please note
- Interesting postage due shipments from the last century
- Postal service of the end of 1956
- Book review (by *László Hrabál)*

SOMMAIRE

1 *Mervyn Benford: Grande-Bretagne: Émissions de cartes postales des "fillérs" avec valeur imprimées des années 1900–1911 (traduction de László Gróf)*

L'auteur, collectionneur et expert connu des entiers postaux hongrois présente sur base des cartes postales avec valeur imprimée de la période ayant suivi le tournant du siècle, les possibilités d'examen et de classement de ce matériel, non seulement sur l'image du timbre mais également sur les autres caractéristiques qui se présentent (couleur du papier, variétés des inscriptions, croix de la couronne etc) permettant ainsi de préciser la date de leur fabrication et de la mise en circulation.
L'étude peut servir comme exemple dans tous les travaux de recherche de cette catégorie.
La Société philatélique hongroise d'Grande-Bretagne fête son 25ème anniversaire – congratulations.

2 *Marcel de Jong (Hollande): Reconstruction de la feuille du timbre d'une valeur de 45 fillérs (avec effigie) de 1919 de la République des Conseils.*

Dans le IVe tome de la Monographie des Timbres Hongrois Monsieur László Surányi a procédé à la reconstruction de la feuille de l'émission de ces timbres. A l'époque, lors du travail de préparation des recherches sur la vignette de 45 fillérs on se heurtait à beaucoup d'inconnus. L'auteur de cet article a procédé au niveau classique à la reconstruction de la feuille, ce qui est décrit dans ce numéro. La place occupée par dix types de ces timbres sur la feuille est présentée sur un dessin séparé, tandis que ies caractéristiques de chacun des types figurent sur le dessin du timbre agrandi, avec le texte explicatif correspondant. Ainsi à l'aide de cette étude il est très facile de procéder à l'identification du type du timbre.

INHALTSVERZEICHNIS

3 *Fritz H. Sturzeis (Autriche): Relations postales en 1945 entre l'Autriche et la Hongrie.*

L'auteur – parfait connaisseur de l'époque de la fin de la deuxième guerre mondiale et de celle l'ayant suivie – ayant écrit de nombreuses études sur ce thème, s'occupe dans son article des opérations postales entre l'Autriche et la Hongrie vers la fin de la guerre et dans les mois qui l'ont suivie. Dans le préambule historique servant à sa compréhension, il résume les connaissances les plus essentielles, sans lesquelles les éléments de l'histoire postale de L'époque ne pourraient être compréhensibles et examinés. L'article, en plus des nombreuses informations éclaircit les domaines à ce jour inexplorés. Les relations de l'histoire postale deviennent plus compréhensibles encore, grâce à de nombreuses illustrations fort intéressantes. Avec l'étude de ce thème, le lecteur a un aperçu sur une époque intéressante de l'histoire postale autrichienne.
Nagyvárad 1945 – Opinion sur l'article de *Gábor Voloncs* paru dans le numéro 1988/2 *(Attila Derecskei)*
– Réponse de l'auteur
Falsifications des obliterations modernes (Sándor Cornides)
Nous attirons votre attention:
– Envois taxés intéressants du siècle passé
– Trafic postal vers la fin de 1956
– Bibliographie *(László Hrabál)*

1 *Mervyn Benford (Grossbritanien): Die „fillér" Postkarten der Jahre 1900–1911 (Übersetzung von László Gróf)*

Der Author – ein anerkannter Sammler und Sachverständiger der ungarischen Ganzsachen – zeigt an Hand der Postkarten nach der Jahrhundertwende, wie mann die Ganzsachen über das Markenbild hinaus auf Grund anderer Kennzeichen der Herstellung untersuchen, systematisieren kann (Papierfarbe, Änderung der Aufschrift, das Kreuz der Krone, usw.) und ihre Häufigkeit, sowie die Herstellung und den Verkehrszeitpunkt der einzelnen Varianten präzisieren kann. Die Studie kann als Muster für ähnliche Forschungsarbeiten dienen.
Die „Magyar Philatelic Society of Great Britain" ist 25 Jahr alt. – Begrüssungsworte.

2 *Marcel de Jong (Holland): Die Bogenrekonstruktion des 45 fillér Wertes der Räterrepublik Serie mit Porträt.*

In dem Band IV der Magyar Bélyegek Monográfiája hat László Surányi die Bogenrekonstruktion dieser Ausgabe ausgearbeitet. Bei der Bearbeitung des 45 fillér Wertes blieben jedoch relativ viele weise Fläcke. Der Author des Artikels hat die Entfaltung der Bogenrekonstruktion auf Klassischem Stand vollendet, dies wird bekanntgegeben. Die Anordnung im Bogen der 10 Typen der Marken wird in einer separaten Figur zusammengefasst und jedes Kennzeichen der einzelnen Typen ist im vergrösserten Markenbild zu sehen, mit dem entsprechenden Erläuterungstext. Mit Hilfe der Studie ist die Identifizierung der Markentypen recht leicht.

3 *Fritz H. Sturzeis (Österreich): Die Postverbindung zwischen Ungarn und Österreich im Jahre 1945.*

Der Author – Kenner des Endes des zweiten Weltkrieges, bzw. der dies folgenden Epoche und Verfasser von mehrfachen Studien – beschäftigt sich mit der Postverbindung zwischen Österreich und Ungarn am Ende des zweiten Weltkrieges und in den dies folgenden Monaten. Die das Verständnis bezweckende historische Einleitung fasst die wichtigsten Kenntnisse zusammen, ohne die die Posthistorie der Epoche unverständlich und ununtersuchbar ist. Der Artikel weisst nebst der Mitteilung von vielen Informationen auch noch auf die anaufgeklärten Gebiete hin. Die posthistorischen Zusammenhänge werden an Hand von vielen interessanten Illustrationen noch verständlicher gemacht. An Hand des Themas bekommt der Leser einen Einblick in eine recht interessante Epoche der österreichischen Postgeschichte.
Nagyvárad 1945: – Beitrag zum Artikel von *Gábor Voloncs* in der Nr. 1988/2 (von *Attila Derecskei)*
– Antwort des Authors
Moderne Stempelfälschungen (von *Sándor Cornides)*
Bitte beachten Sie
– Interessante Sendungen mit Porto aus dem vorigen Jahrhundert
– Der Postverkehr am Ende von 1956
– Buchbesprechung (von *László Hrabál).*

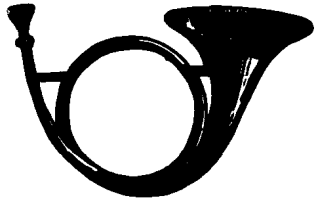
Ára: 40,– Ft

Philatelica

89/2

Philatelica 89/2

TARTALOM

ORBÁN FERENC (Dánia): A térti levelek kezelési szabályai 1
Megalakult a Magyar Filatéliai Tudományos Társaság 4
FLASCH DEZSŐ: A debreceni zónabélyegek első tervezetei 7
TOMÁŠ MOROVICS (Csehszlovákia): Megjegyzések az 1918. évi kiadású „REPÜLŐ POSTA" bélyegek témaköréhez 14
GAZDA ISTVÁN: Postai cenzúra Magyarországon – II. rész – Az első világháború utáni időszak (folytatás) – Megszállási cenzúrák 26
Könyvismertetés:
– *A magyarországi bélyegelőtti bérmentesítések és postai bélyegzések kézikönyve (Surányi L.)* 12
– *A csehszlovák bélyegek kézikönyve (J. Tekel)* 13
Figyelmébe ajánljuk
Orbán F.: A kubini felezések – Újabb adatok 23
T. Morovics: A 75 filléres parlamentes bélyegek két típusa 24
Kézikönyv-korrekció (Meghatalmazás) 37
Dr. Makkai László 37

A MAGYAR BÉLYEGGYŰJTŐK ORSZÁGOS SZÖVETSÉGE TUDOMÁNYOS KÖZLÖNYE
BUDAPEST VI., VÖRÖSMARTY U. 65.
FELELŐS SZERKESZTŐ: SURÁNYI LÁSZLÓ
SZERKESZTŐK: HRABÁL LÁSZLÓ, DR. SIMÁDY BÉLA, SIMON GY. FERENC ÉS VISNYOVSZKI GÁBOR
MŰSZAKI SZERKESZTŐ: TÖLGYESI BEÁTA
FELELŐS KIADÓ: HALÁSZ TAMÁS
XIX. ÉVFOLYAM
A KIADVÁNYT A GENERAL PRESS KIADVÁNYSZERVEZÉSI GMK GONDOZTA
89.3280 VERSEGHY NYOMDA, SZOLNOK – FELELŐS VEZETŐ: GOMBKÖTŐ BÉLA
ISSN 0324–4806

A térti levelek kezelési szabályai

ORBÁN FERENC, DÁNIA

Térti levél alatt a múlt században mindennemű kézbesíthetetlen levélpostai küldeményt értettek.

A korabeli magyar postaszabályzati könyvek (1, 2, 3) nem tárgyalták a témát oly kimerítően, mint az osztrák kiadványok (4), ezért főleg egy ilyen alapján kívánom összefoglalni e küldemények kezelési szabályait.

1) Oly küldeményt, amely a cím hiányossága, a címzett elhalálozása, avagy a címzettnek az átvétel megtagadása miatt kézbesíthetetlen volt, *azonnal* vissza kellett küldeni a feladási hivatalnak. A boríték hátoldalán fel kellett jegyezni a visszaküldés okát, pl. „ismeretlen", „meghalt", „átvételt megtagadta".

2) Oly küldeményt, amely kézbesítése a címzett időleges távolléte alatt (tartózkodási helye ismeretlen lévén) kézbesíthetetlen lett, a kézbesítő hivatalnak *négy heti várakozás után* kellett visszaküldenie a feladó hivatalnak, a boríték hátoldalán „elutazott meg nem adott helyre" jelöléssel.

3) A „poste restante" küldeményt, ha kiváltására érdeklődő nem jelentkezett, *három hónap elteltével* vissza kellett küldeni a feladó hivatalnak a boríték hátoldalán „nem érdeklődtek" megjegyzéssel.

A visszaküldés előtt a kézbesítő hivatal ráütötte kezelőbélyegzőjét a küldemény hátoldalára.

A térti leveleken az eredeti címzést át kellett húzni és föléje írni a „vissza" szót és az eredeti feladási helyet.

Az eredeti feladó hivatal a visszaérkezett térti levelekről jegyzéket készített, amelybe a címzett nevén és a feladási hivatal nevén kívül bejegyezték, hogy a küldemény bérmentes vagy bérmentetlen volt-e.

A jegyzéket minden hónap végén lezárták. Oly küldeményeket, amelyeken a feladóját a borítékon lévő pecsétről felismerték, nyomban visszakézbesítették az illetőnek, akitől a bérmentetlen küldemény viteldíját szintén beszedték. A visszaküldés díjmentes volt.

1. ábra

2. ábra

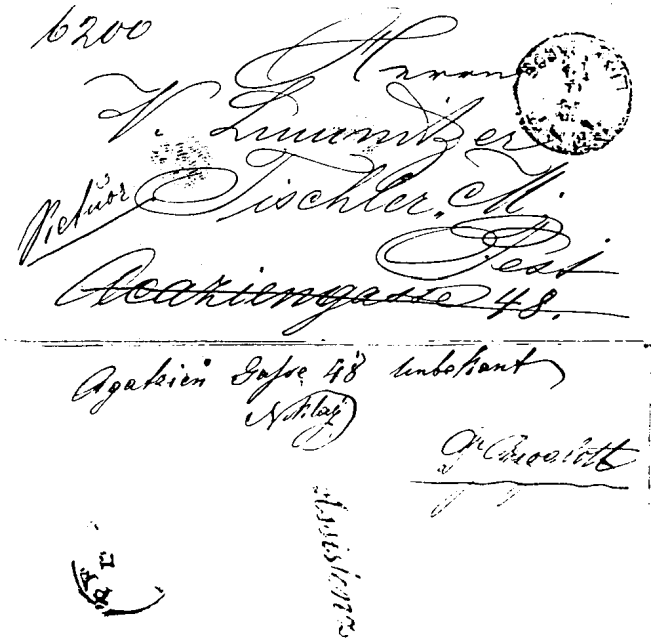

3. ábra

A térti levelek két hónapon át a hivatalnál maradtak, és az ezekről készült jegyzéket kifüggesztették a hivatal postaládája mellé. Két hónap eltelte után a hivatal egy levélcsomagban felküldte a térti küldeményeket az illetékes postaigazgatóságnak, és egyúttal elszámolták az esetleges viteldíj-különbözeteket.

Minden hivatal köteles volt a térti küldemények sértetlen állapotát ellenőrizni. E szabály alól kizárólag tévedésből fel-

4. ábra 1137. sz. térti levél. Feladva 1870.04.10. Pest/Terézváros–Pest(10)–Szegszárd(11)–Pécs(11)–Tamási(12)–Simontornya(15)–Székesfehérvár/Város(17)–Enying(18)–Szilas Balhás(20)–Enying(21)–Pest(22). A cím Oszeria pr. Fünfkirchen téves volt, mert ily nevű helység nem létezett. A helyes név valószínűleg Oszró, amely a Baranya megyei Monoskor községhez tartozott. A boríték címoldalán az eredeti cím áthúzva, irányítás Szilas–Balhásra szintén áthúzva, majd végül: „Vissza Pestre". Itt az Assistenz bélyegző és a kezelő J. Adler aláírása.

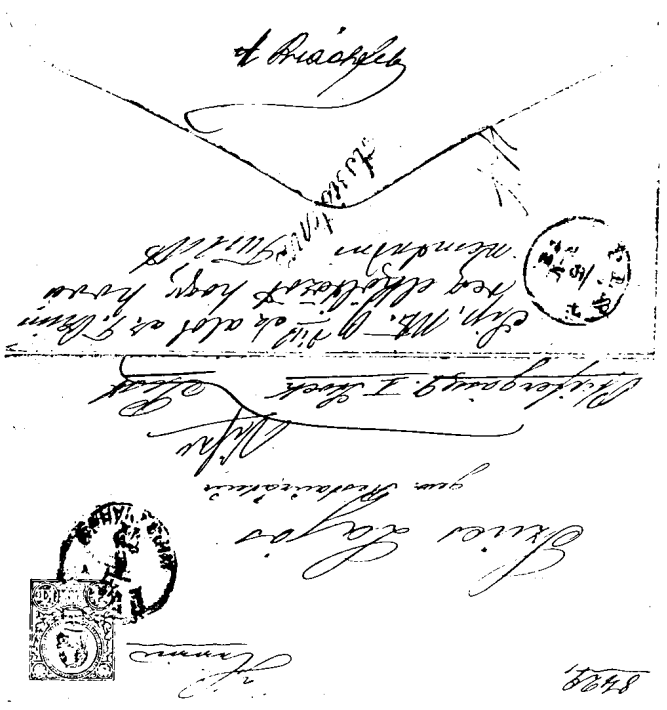

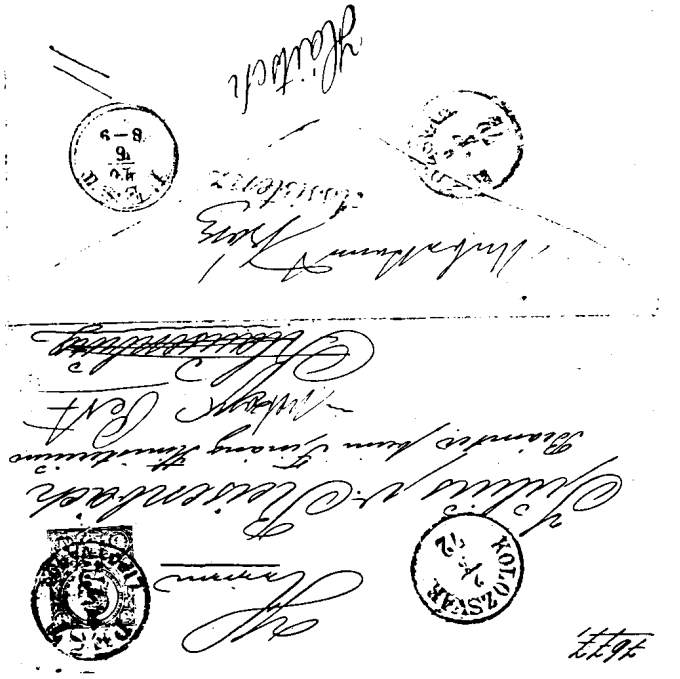
5. ábra 6200. sz. helyi térti levél. Feladva Pest/Lipótváros 1872.04.14. egy Akácfa-utcában (Acaziengasse) lakó asztalos mesternek. A boríték hátoldalán szabályszerű jegyzet: „Agatzien Gasse 48 Unbekant. N. Niklaÿ" (Akácfa-utca 48-ban ismeretlen) majd az Assistenz bélyegző és a kezelő Dr. Friglott aláírása. A címoldalon az utcanév áthúzva, felette „Retour".

nyitott küldemények voltak kivételek és olyanok, amelyekben külföldről jött tiltott sorsjegyeket sejtettek. A felbontást azonnal jelenteni kellett az igazgatóságnak, mert ennek elmulasztása 5 forint bírságot vont maga után.

A mozgópostánál feladott kézbesíthetetlen küldeményeket azon hivatalnak kellett visszaküldeni, amelyhez a felvevő vasútállomás tartozott és ezeket annak, mint magánál a hivatalnál felvett térti leveleket kellett kezelnie.

6. ábra 7677. sz. térti levél. Feladva Pest/Lipótváros 1872.05.01. Kolozsvárra. A boríték hátoldalán jegyzet: „Unbekannt, Szász" (ismeretlen). A Kolozsvár cím áthúzva, föléje írva „retour Pest". Visszaérkezett 1872.06.10-én, ott az Assistenz bélyegző és a kezelő Háitsch aláírása.

7. ábra 8429. sz. helyi térti levél. Feladva Pest/Lipótváros 1872.06.02. A címzett egy korábbani vendéglős a Pfeifergasse 9. I. Stock (Síp-utca 9, I. em.) alatt. A boríték hátoldalán ez áll: „Sip Utza 9*dik* Sz. alól az T. Czimzett elköltözött hogy hová nem tudni. Takáts." alatta az Assistenz bélyegző és a kezelő A. Brachfeld aláírása.

A postaigazgatóságok a naptári év végével a hozzájuk beadott térti küldeményeket felbontották. A felbontáskor tilos volt a levelek elolvasása. Magát a felbontást egy bizottság végezte az igazgató vagy ennek helyettesének felügyelete alatt és a munkáról jegyzőkönyvet vezettek. A küldeményekben talált pénzt, okiratokat vagy más értéktárgyakat a levélből a tulajdonosra utaló adatokkal felvették a jegyzőkönyvbe, amelyet közzétettek a hivatalos lapban. A jelentkezőnek a költségmegtérítés fizetése ellenében kiadták a talált tárgyat. Három hónap elmúltával a ki nem váltott tárgyak a posta tulajdonává váltak, ha bárki ez idő eltelte után is kellőleg bizonyítani tudta tulajdonjogát, kiadták a tárgyat tulajdonosának.

Mindazon küldeményeket, amelyek értéket nem tartalmaztak, papírzúzdában vagy égetéssel megsemmisítették.

A címnyomozó hivatal elődje

100 év távlatából nézve a feladók könnyelműségének tűnik (ma is), hogy nevüket és címüket nem írták rá a boríték hátoldalára. De még csodálatosabbnak tűnik a kézbesítő hivatalok személyzetének hely- és személyismerete. Többnyire csupán a név alapján megtalálták a fővárosban a címzettet.

A *Monográfia I.* 652–53. oldalán rövid ismertetés található a kézbesíthetetlen küldemények kezeléséről, illetve a címnyomozó hivatalok bélyegzőiről.

Az ott bemutatott bélyegzők mind a 20. századból erednek. Valószínűleg az osztrák igazgatástól vették át az „Assistenz" szövegű bélyegzőt *(1. ábra)*, amit esetleg „segédhivatal" szóval lehetne fordítani és szerintem ezt a pesti hivatal használta a térti leveleken. A Budapest Nyomozó Postahivatalt 1891-ben állították fel, mint a Rovatoló Postahivatal egyik osztályát *(2. ábra)*. 1895-ben nyílt meg az önálló Nyomozó Postahivatal *(3. ábra)*. (Gál M. gy.)

A *4–7. ábrákon* négy térti levélen található feljegyzéseket mutatok be, köszönettel (G. S. Ryan és J. Off gy.) tulajdonosaiknak a rendelkezésemre bocsátásért.

Irodalom:

1) Guzman: Magyar Posta Zsebkönyv, 1862
2) Reményffy: Magyar Postarendszer, 1875
3) Paulay: Postaügyi Rendtartás, 1878
4) Casinelli: Der ausübende Staats–Postdienst in Oesterreich, 1866.

MEGALAKULT

A MAGYAR FILATÉLIAI TUDOMÁNYOS TÁRSASÁG

Ez év szeptember 14-én Budapesten megalakult a *Magyar Filatéliai Tudományos Társaság*, egyelőre csak belföldi tagok részvételével, összesen 31 fővel. A Társaság elnöke *Dr. Láng István*, a Magyar Tudományos Akadémia főtitkára lett. Az alapítás egyik kezdeményezőjét, *Dr. Makkai Lászlót* – aki betegsége miatt tisztséget nem vállalhatott – az alakuló ülés *tiszteletbeli elnökké* választotta. A Társaság titkára *Dr. Somogyi Tamás* lett.

Az alakuló ülés elfogadta a Társaság Alapszabályát, amely megfogalmazza a Társaság céljait és működési rendjét. A *Mafitt* feladatának tekinti a magyar postatörténet kutatását, valamint a magyar filatélia elméleti alapjainak mindenkori megfogalmazását, tisztázását, nemzetközi összehasonlító vizsgálatát, értékes hagyományainak ápolását és publikálását. A Társaság a Magyar Tudományos Akadémia, a Magyar Posta, a Mabéosz, vagy más állami és társadalmi szervek felkérésére, illetve saját elhatározásából véleményt nyilvánít és javaslatokat dolgoz ki az illetékességébe tartozó tudományágak és azok gyakorlati vetületeinek kérdéseiben.

Az alapító tagok az első ülésen megválasztották a *Mafitt* vezetőségi tagjait, akik az elfogadott program alapján kidolgozzák annak részleteit, a székfoglaló előadások rendjét és időpontjait. Megkezdik a kapcsolatok felvételét a külföldi kutatókkal és szervezetekkel.

Az új tagokat – két tag írásbeli javaslata alapján – a Közgyűlés választja meg.

A Társaság működéséhez szükséges anyagi eszközöket a tagdíjakból, valamint adományokból, alapítványokból fedezi. Ehhez járulnak a rendezvényeken és a kiadványokból befolyt összegek is.

A székfoglaló előadások november–december hónapban megkezdődtek.

Tájékoztatásul közöljük a Társaság Alapszabályának teljes szövegét.

A MAGYAR FILATÉLIAI TUDOMÁNYOS TÁRSASÁG ALAPSZABÁLYA

I.

Általános rész

1.

A Magyar Filatéliai Tudományos Társaság (Mafitt) a magyar filatelisták önálló, tudományos szervezete.
Tagjai kutatási eredményeikkel művelik a posta- és filatéliatörténet tudományát. A Társaság segíti e tudományok kutatásának irányítását és összehangolását.

2.

A Mafitt székhelye: Budapest V., Roosevelt tér 9. Postacíme: 1581 Budapest 146. Postafiók 68.

3.

A Mafitt feladatának tekinti a magyar postatörténet kutatását, valamint a magyar filatélia elméleti alapjainak mindenkori megfogalmazását, tisztázását, nemzetközi összehasonlító vizsgálatát, értékes hagyományainak ápolását és publikálását.

4.

A Társaság
- a posta- és filatéliatörténet minden területén figyelemmel kíséri és elősegíti a kutatások gyűjtői célokkal való összehangolását, a tudomány és a gyakorlat kapcsolatának fejlesztését, eredményeinek tudományos és népszerű publikálását szorgalmazza;
- feladatának tekinti a tudományos kutatás demokratizmusának és a nemzetközi tudományos kapcsolatoknak tervszerű ápolását;
- a Magyar Tudományos Akadémia, a Magyar Posta, a Mabéosz, vagy más állami és társadalmi szervek felkérésére, illetve saját elhatározásából véleményt nyilvánít és javaslatokat dolgoz ki az illetékességébe tartozó tudományágak és azok gyakorlati vetületeinek kérdéseiben.

II.

A Mafitt tagsága

(1) A Mafitt tagjaivá hazai és külföldi filatelista kutatók választhatók meg.
(2) Hazai tagnak az a magyar állampolgárságú filatelista kutató választható meg, aki szaktudományát magas szinten műveli és kutatási eredményeit előadásokban, szakdolgozatait hazai vagy külföldi szaklapokban vagy filatéliai kiadványokban közreadta, kiérdemelve a szakmai közvélemény megbecsülését.
(3) Külföldi taggá az a nem magyar állampolgár választható meg, aki a tudomány területét nemzetközileg kimagasló szinten műveli, és magyar vonatkozású kutatásaiért megkülönböztetett megbecsülésre tarthat igényt.
(4) A tagok jelöléséhez két tag írásbeli ajánlata szükséges. A javaslatokat az elnökség terjeszti a közgyűlés elé. A közgyűlés a felvételekről titkos szavazással, szótöbbséggel dönt.
(5) Akit a közgyűlés a Mafitt tagjává megválasztott, köteles az azt követő egy éven belül székfoglaló előadást tartani. Ennek alkalmából az elnökség igazoló oklevelet ad ki.
(6) A hazai tagnak a Mafitt közgyűlésén és minden olyan testületi ülésen, amelynek tagja, szavazati joga van. A külföldi tagok a közgyűléseken tanácskozási joggal vehetnek részt.
(7) Az ellen a tag ellen, aki a Mafitt tagságával összeférhetetlen magatartást tanúsít, az elnök fegyelmi eljárást rendelhet el. A fegyelmi eljárást külön szabályzat rögzíti.
(8) A tagság megszűnik a tag halálával, a tagságról való lemondással, valamint kizárás esetén.

III.

A Mafitt szervezete és vezetősége

(1) a) a közgyűlés
b) az elnökség.

IV.

A közgyűlés

(1) A Mafitt legfőbb testülete a közgyűlés.
(2) A hazai tagok részvétele a közgyűlésen tagságukból folyó

kötelesség. A külföldi tagok a közgyűlésen tanácskozási joggal vehetnek részt.

(3) Közgyűlést évente egyszer kell tartani. Összehívásáról – az elnökség határozata alapján – az elnök gondoskodik. A közgyűlést úgy kell előkészíteni, hogy a tagok az időpontról és a tárgysorozatról a közgyűlés előtt 15 nappal tudomást szerezzenek. A közgyűlésen jegyzőkönyvet kell vezetni, amelynek hitelesítésére a közgyűlés két tagot jelöl ki.

(4) Az elnökség a közgyűlést bármikor összehívhatja. Ha a tagok egyharmada írásban kéri, az elnökség köteles rendkívüli közgyűlést összehívni.

(5) A közgyűlés hatáskörébe tartozik:
   a) a Mafitt tevékenységére vonatkozó irányelvek meghatározása;
   b) a tudományszervező és propagandatevékenységről szóló beszámolók megvitatása;
   c) a Mafitt alapszabályának megállapítása, illetve módosítása;
   d) ötévenként – szükség esetén korábban – az elnök és az elnökség többi tagjának megválasztása, illetve felmentése vagy visszahívása;
   e) az új hazai és külföldi tagok megválasztása;
   f) a naptári évre szóló költségvetés elfogadása;
   g) a tagsági díj meghatározása;
   h) az esetleges fegyelmi határozatok elleni fellebbezések megtárgyalása;
   i) határozathozatal a beterjesztett javaslatokra;
   j) az elnökség éves beszámolójának megvitatása és elfogadása.

V. Az elnökség

(1) Az elnökség tagjai:
   a) az elnök, b) az alelnökök (két alelnök),
   c) a titkár, d) a pénztáros,
   e) az ellenőr, f) az elnökség további tagjai (3 fő)

(2) Az elnökség feladatai:
   a) a tudományos eredmények tudatosítása érdekében ülésszakokat, kiállításokat szervez;
   b) tudományos művek, értesítők kibocsátásáról rendszeresen gondoskodik;
   c) kitűzi a tudományos kutatások főbb irányait;
   d) kidolgozza a nemzetközi tudományos kapcsolatok elveit és előmozdítja azok megvalósítását;
   e) évente beszámol a közgyűlésnek.

VI. A szavazások menete, a testületek határozatképessége

(1) A testületek akkor határozatképesek, ha a hazai tagoknak több mint fele jelen van. Határozatképtelenség esetén 15 napon belül új ülést kell összehívni, amely a jelenlévők számától függetlenül határozatképes. A jelenlévő, szavazásra jogosult tagok egyszerű szótöbbséggel hozzák határozataikat. Kivétel az alapszabály megváltoztatása, amelyhez kétharmados szótöbbség szükséges.

(2) A tagság bármely kérdésben kérheti a titkos szavazás elrendelését. Ehhez a közgyűlés szótöbbsége szükséges. Minden esetben titkos szavazást kell elrendelni személyi kérdések eldöntésénél.

VII. A Társaság anyagi eszközei

A Társaság működéséhez szükséges anyagi eszközöket részben a közgyűlés által meghatározott tagdíjakból, részben állami, vállalati, társadalmi és magánadományokból, alapítványokból fedezi. Az eszközök gyarapításához hozzájárulnak a Társaság rendezvényein és kiadványaiból befolyt összegek is.

VIII. A Mafitt megszűnése

A Társaság megszűnik, ha megszűnését a közgyűlés határozatilag kimondja, vagy ha a tagsága 10 fő alá csökken. A Társaság vagyonáról a feloszlató közgyűlés dönt.

IX.

A Társaság szakmai-tudományos felügyeletét a Magyar Tudományos Akadémia Tudomány- és Technikatörténeti Komplex Bizottsága látja el.

A fenti alapszabályt a Mafitt 1989. szeptember 14-i alakuló ülése jóváhagyta.

Budapest, 1989. szeptember 14. LÁNG ISTVÁN elnök

A debreceni zónabélyegek első tervezetei

FLASCH DEZSŐ

Történelmi előzmények

A királyi román hadsereg megszálló parancsnokságának 1919. okt. 16-án kelt „4899. sz. Határozata" a Tisza és a demarkációs vonal közé eső magyar területet megszállási zónává nyilvánította. A megszállási zónaterület[1] közigazgatási ügyeinek irányítására és intézésére a „megszállott területek főparancsnoksága" elnöklete a zónában levő magyar állami intézmények feletti ellenőrzést is átvette. A „Határozat" 3. pontja rendelkezett a postai ügyekről. Többek között: a nagyváradi posta és távírda igazgatósághoz tartozó debreceni postát leválasztotta és egyúttal önálló posta és távírda igazgatósági hatáskörrel ruházta fel. E minőségben megbízta a zónaterület postai ügyeinek intézésével, valamint az igazgatása alá került postahivataloknak irányításával.

A leírtakban körvonalazottak után a román megszálló katonai főparancsnokság politikai osztályának 1919. okt. 20-án kelt 1. sz. rendeletével „felső közigazgatási tanácsot" létesített. A fentieket véglegesítette a katonailag megszállt területek parancsnokságának 1919. nov. 12-én keltezett „6928. sz. rendelete". Egyik pontjának utasításában a zóna (debreceni) postaigazgatója mellé delegálták – katonai ellenőrző kiküldöttként – *Constantin Boboiceanu* őrnagyot. A rendelet egyben intézkedett a magyar postabélyegek oly jellegű román nyelvű felülnyomásáról, hogy szövegében utaljon a román katonai megszállásra.

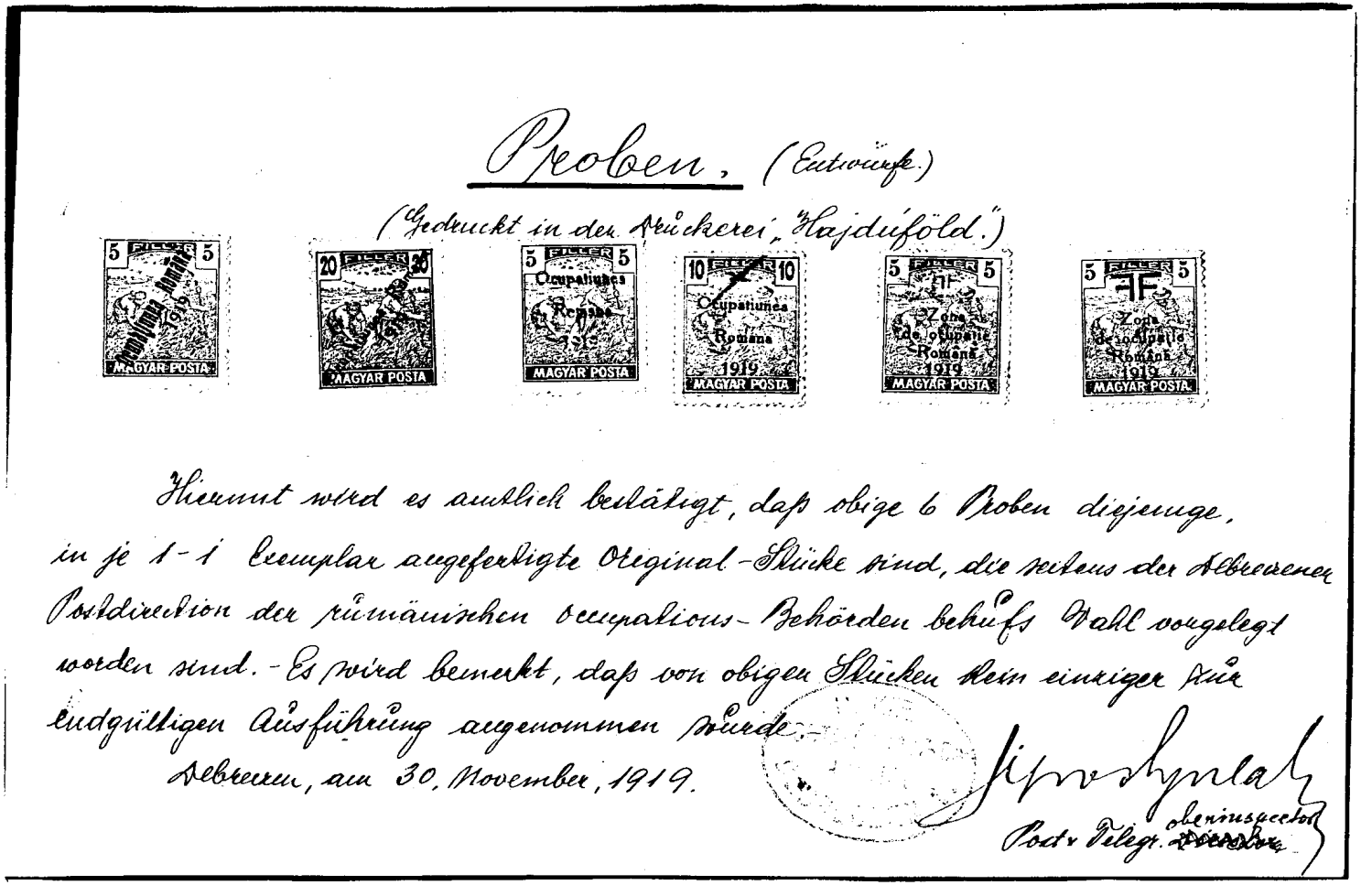
A debreceni postaigazgatóság vezetősége, élén *Sipos Gyula* posta főfelügyelővel, a románok által a debreceni posta és távírda igazgatóság élére kinevezett első igazgatóval, nyomban nekifogott a felülnyomás tervezeteinek elkészítéséhez. A kész tervezeteket jóváhagyás végett minden alkalommal felterjesztették a román katonai parancsnoksághoz, ahol azonban egyiket sem fogadták el. *Bíró Marcel* a felülnyomási tervezeteket ismertető soraiban kihangsúlyozza, hogy a felterjesztett (majd elutasított) tervezeteket a román katonai parancsnokság nem szolgáltatta vissza, illetve *nyomuk veszett.* Bíró Marcel – még felterjesztésük előtt – nyilván megtekinthette és megvizsgálhatta a tervezeteket, mert munkáiban közeli pontossággal megadja méreteiket.

A tervezetek előkerülése

E mindenképpen postatörténeti unikumnak tekinthető, muzeális értékkel bíró tervezetek azonban – szerencsére – elkerülték a megsemmisülést és 65 évi lappangásuk után (1983-ban) előkerültek. Átértékelő leírásunkban képi ábráikat is bemutatjuk, melyre publikációban most kerül először sor.

A – túlzás nélkül – szenzációs leletnek tekinthető tervezeteket bélyegragasztóval egy 11x12 cm-es nagyságú iskolai füzetlapra erősítették és föléjük, valamint alájuk kézírással – a képen is látható – német nyelvű szöveget írták:

[1]A megszállási zónába tartoztak: Hajdú, Szabolcs, Békés és Csanád megye teljes területe, valamint: Jász-Nagykun-Szolnok és Csongrád megyéknek a Tisza bal partjára eső része.

1. ábra

Proben (Entwurfe)
(Gedruckt in den Druckerei „Hajduföld")

Hierunt wird es amtlich bestätigt, dass obige 6 Proben diejenige, in je 1–1 Exemplar angefertige Original-Stücke sind, die seitens der Debreczener Postdirection der rumänischen occupations-behörden behufs Wahl vongelegt worden sind. – Es wird bemerkt, dass von obigen Stücken kein einziger zur endgültigen Ausführung angenommen wurde. –

Debreczen, am 30. November, 1919.
(Sipos Gyula)
Post/Telegr. oberinspector"[2]

A szöveget karmin színű ovális alakú hivatali pecséttel hitelesítették, melynek tengelyei: 35x21 mm-esek. Három osztatú (nagybetűs) felirata: „M. KIR./ POSTA- ÉS TÁVIR-DAHIVATAL/ DEBRECZEN 1.". Az aláírás alá eredetileg a „Direktor" szót írták, melyet *Sipos Gyula* hullámvonalas áthúzással megsemmisített és az „oberinspector" (főfelügyelő) rangjelző szót írta az áthúzás fölé.[2] *(1. ábra)*

A hat tervezet elkészítése és bírálata 1919. nov. 12–20. közti napokra esik, ugyanis 1919. nov. 12-iki keltezéssel jelent meg a 6928. sz. „Commandatul Zonei de Ocupatie militara" szövegkezdetű rendelet, melynek A/1. pontja a következőket írja: „Az egész posta és távirda szolgálat a megszállt területen a debreceni posta és távirda igazgatóság hatósága és vezetése alá rendeltetik, melynek igazgatója Sipos Gyula ur debreceni posta és távirda igazgató és Boboiceanu őrnagy ur, mint katonai kiküldött..."; A/2. pontjában – többi között – ez áll: „Az egész Zonában levő postabélyegek folyó hó 20-ig... "Zona de occupatie romana 1919" felírással láttandók el"; A/4. pontjából a következők a lényegesek: „A felülnyomás nélküli bélyegek nov. 21-től érvénytelenek.".

A hat tervezetet nem egyszerre, az ábrán látható összesített formában, hanem három alkalommal terjesztették fel. De ismeretlen megóvójuk ebben a feldolgozásban megmentette a megsemmisüléstől. A bélyegeket megőrző személy kiléte ma még ismeretlen.

I. és II.
Ocupatiune Romana
1919.

III. és III/a.
Ocupatiunea
Romana
1919.

IV. és V.
Zona
de ocupatie
Romana
1919.

2. ábra

[2]*Sipos* a főfelügyelő – előző, a magyar államtól kapott rangot jelző – szót írta az áthúzás fölé. Mindez amellett bizonyít, hogy Sipos az illetékes magyar hivatalos és postai szervek beleegyezése nélkül – a román katonai parancsnokságtól nyerte el igazgatói kinevezését s tisztségét a körülmények kényszerítő hatására vállalta el.

A tervezetek felterjesztésének módja

Bíró Marcel második Monográfiájából egyértelműen kitűnik, hogy a kivitelezésre szánt tervezeteket kettesével készítették el, tehát az első, majd második kettő után a harmadik két tervezetet nyújtották be. A felülnyomási tervezetek mind a *Hajdúföld* nevű debreceni napilap nyomdájában készültek közönséges nyomdai szedéssel. A tervezetek pontos szövegét, illetve méretét *Bíró Marcel* már első vagy kisebb Monográfiájában megadta. *(2. ábra)*. Későbbi, második Mo-

3. ábra

A) Tabella.

Tervezetek.

(Az alanti sorrend a tervezetek előterjesztési sorrendjével azonos. Nyomatott a „Hajdúföld" nyomdájában.)

1. 5 fillér, arató, M. P. ⬭ fekete
felülnyomás: Ocupatiunea Romana (21 mm. hosszu, 2½ mm. magas)
1919 (5 „ „ 2 „ „)
45° szögben keresztül a bélyegen.

2. 20 fillér arató, M. P. ⬭ kék
felülnyomás: Ocupatiunea Romana (27 mm. hosszu, 1½ mm. magas)
1919 (5 „ „ 2 „ „)
45° szögben keresztül a bélyegen.

3. 5 fillér arató, M. P. ⬭ kék
Ocupatiunea (14·5 mm. hosszu, 1½ mm. magas)
felülnyomás: Romana (9 „ „ 1½ „ „)
1919 (5 „ „ 2 „ „)
vizszintesen.

4. 10 fillér arató, M. P. ⬭ kék
mint a 3. alatt.

5. 5 fillér arató, M. P. ⬭ kék
(4 mm. hosszu, 2 mm. magas, ½ mm. vastag)
Zona (6 „ „ 1 „ „)
felülnyomás: de ocupatie (14 „ „ 1 „ „)
Romana (9 „ „ 1 „ „)
1919 (5 „ „ 2 „ „)
vizszintesen.

6. 5 fillér arató, M. P. ⬭ kék
(8 mm. hosszu, 4 mm. magas, 1 mm. vastag)
Zona (6 „ „ 1 „ „)
felülnyomás: de ocupatie (14 „ „ 1 „ „)
Romana (9 „ „ 1 „ „)
1919 (5 „ „ 2 „ „)
vizszintesen.

Mindegyik fajtából egy-egy darab létezik.

nográfiájában sem közölhette azonban az eredeti tervezetek képes ábráját, mivel a tervezetek benyújtásuk után nem kerültek vissza, illetve véglegesen nyomuk veszett. Ezért helyettesítésükre más típusú betűkkel és számokkal imitálta az eredeti tervezeteket. *(3. ábra)*. Így pl. az elsőként benyújtott két tervezet közös és azonos szövegét is 45°-os dőlésszögben ábrázolja.

A tervezetek leírása

A szakirodalomban *Bíró Marcel*en kívül más nem foglalkozott a debreceni kiadások első felülnyomási tervezeteivel, így az általa közölt adatok váltak általánosan ismertté. Éppen ezért a tervezetek jellemző ismérveinek leírásánál nemcsak jelzem az eddig ismeretlen, most először kimutatható pontos és új adatokat, hanem zárójelben közlöm *Bíró Marcel* – eddig valósnak hitt – adatait is.

I. Az először felterjesztésre került két tervezetnek azonos szövege a következő: „Ocupatiunea Romana 1919". (Bírónál Ocupatiune az első szó (a szóvégi a betű hiánya esetleg nyomdai felületesség oka is lehet, mert a többi tervezet szövege már pontos).

1. sz.: Magyar Posta aratós 5 filléresen közönséges újságnyomó betűkkel, fekete színnel 62,5°-os szögben nyomott szöveg *(4. ábra)*. (Bíró 45°-osnak írja. Noha a szöveg olvasata a bélyegen a bal alsó sarok–jobb felső sarok irányban halad, 45°-os dőlése csak négyzet alakú bélyeg esetében lenne lehetséges.)

A kétszavas szövegnek 21 mm a maximális hossza (a két szó közti táv: 2 mm), betűinek magassága: 2,5 mm (Bírónál: 2 mm). Mivel Bíró mellőzi, így pótolom, a kiemelkedő magasabb és hosszabb „p, t" és az „O, R" betűk 3 mm magasak, az évszám hossza: 5,5 mm (Bírónál: 5 mm), a számok magassága: 2 mm.

Bíró Marcel a felterjesztés után már többé nem látta a tervezeteket, ezért nem lehetett tudomása az általam itt először említett – a *4. ábrán* nyíllal jelzett – javításokról. Nevezetesen: az „Ocupatiunea" szó t-betűjéből tintába mártott tollheggyel a román ábécében használatos *cedille* (e: szedíj) kialakítására, míg a „Romana" szó a-a betűiből – ugyancsak a román ortográfiának megfelelő *accent circumflex* (asszan cirkumflex) kialakítására törekedtek. A helyesbítés nyilván a román katonai bizottság inspirálására történt.

4. ábra

5. ábra

2. sz.: Magyar Posta aratós 20 filléresen 51,5°-os dőlésszögben kék színnel nyomott szöveg *(5. ábra)*. (Bíró ezt is 45°-osnak jelzi.) Maximális szöveghossz: 27 mm (ebből 2,5 mm a két szó közti táv). A betűk magassága: 1,5 mm (az „O, R" és „p" betűk 2 mm magasak). Az évszám hossza és a számok magassága megegyezik az első tervezet hasonló elemeinek már közölt méretével (5,5 és 2 mm; Bírónál: 5 és 2 mm).

A 2. sz. tervezeten a t és a betű korrekciós átalakítása hiányzik, ami azt is jelentheti, hogy az 1. sz. tervezet nyerte el (ideiglenesen) a román katonai bizottság tetszését.

II. A másodikként felterjesztett két tervezetnek szintén azonos a szövege, de formai megkomponálásuk három vízszintes sorra tagolódik: „Ocupatiunea Romana 1919".

3. sz.: Magyar Posta aratós 5 filléresen kék színű felülnyomással *(6. ábra)*. Az első sort képező szó hossza: 15 mm (Bírónál: 14,5 mm), betűinek magassága: 1,5 mm (az „O, p és t" betűk 2 mm magasak). A második sort alkotó szó hossza: 9,5 mm (Bírónál: 9 mm), betűinek magassága: 1,5 mm (az „R" betű: 2 mm magas). A harmadik sort képező évszámnak 5,5 mm a hosszúsága (Bírónál: 5 mm), míg a számok 2 mm magasak.

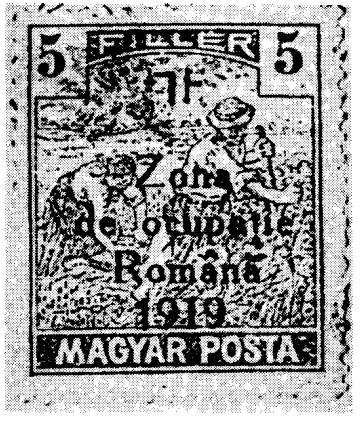
E 3. sz. tervezet szövegének betűi teltebbek, vastagabb típusúak, mint a következő 4. számmal jelzetté (Bíró – tévesen – fordítva: a 4. sz. tervezet betűit írja vastagabbaknak).

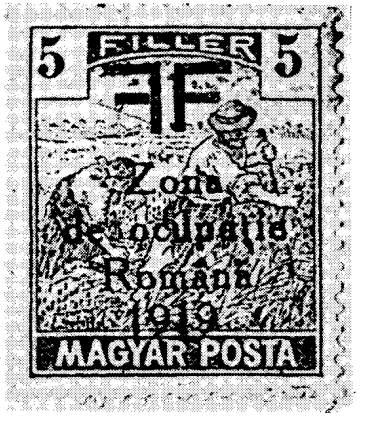
6. ábra

7. ábra

8. ábra

9. ábra

4. sz.: Magyar Posta aratós 10 filléresen kék színű felülnyomással *(7. ábra)*. Első sor hossza: 14,5 mm, betűk magassága: 1,5 mm. A második sort alkotó szónak 9 mm a hossza, betűinek 1,25 mm a magassága. Évszám hossza: 5,5 mm (Bírónál: 5 mm), számok magassága: 2 mm.

Ezen a tervezeten – tintaceruzával – X alakú (negligálásra utaló) jelzés látható. Véleményem szerint ez azt jelenti, hogy a 4-ik számú tervezetet (akkor) elvetették.

III. A harmadikként elkészített és benyújtott két tervezeten tüntetik fel először – nyilván a román katonai bizottság sugalmazására és kívánságára – román királyság monogramját. Ezt egészíti ki az új „Zona de ocupatie Romana 1919" szövegváltozat. A két tervezet szövegét – a monogrammal együtt – azonosan: öt vízszintes sorra tagolva rendezték el.

5. sz.: Magyar Posta aratós 5 filléresen kék színű felülnyomással *(8. ábra)*.

A monogram ismert formáját tulajdonképpen két egymásnak háttal elhelyezkedő F betűvel oldották meg. Együttes hosszúságuk 2 mm, a betűvastagság: 0,5 mm. Második sor (szó) hossza: 6 mm, betűinek magassága: 1 mm (ebből a „Z" 2 mm-es). A harmadik sor (két szó) hossza: 14 mm (a szóköz 1,5–1,75 mm), betűinek magassága: 1 mm. A negyedik sor (szó) hossza: 9 mm, betűmagassága: 1 mm. Az ötödik sor (évszám) hossza: 5,5 mm (Bírónál: 5 mm), számmagasság: 2 mm.

6. sz.: Magyar Posta aratós 5 filléresen kék színű felülnyomás *(9. ábra)*.

A monogramot ennél a tervezetnél is két egymásnak háttal álló F betűvel oldották meg. A két F betű együttes hosszúsága 8,5 mm (Bírónál: 8 mm), magasságuk: 4,5 mm (Bírónál: 4 mm), betűvastagság: 0,8 mm (Bírónál: 1 mm). A második sort képző szónak 6 mm a hossza, betűinek magassága: 1 mm (ebből a szókezdő „Z" 2 mm magas). A harmadik sort képező két szó hossza: 14,5 mm (Bírónál: 14 mm), a szóköz távolsága 1,8 mm, betűinek magassága 1 mm (benne a „p" betű 2 mm, a „t" betű 1,5 mm magas). A negyedik sor hossza: 9,5 mm (Bírónál: 9 mm), a betűk magassága: 1 mm (benne az „R" 2 mm), az ötödik sort képező évszám 5,5 mm hosszú (Bírónál: 5 mm), a számok magassága 2 mm.

Bíró Marcel tanulmányában nem említi, hogy az 5. és 6. sz. tervezeteknél – szintén tintával – a t betűt cedille-jé, az a betűket accent circumflex-szé alakították át. Ezen kívül a 4. sz. és az 5. sz. tervezeteken valakinek nyomdafestékes ujjától foltok kerültek a bélyegekre.

A tervezetek hátlapjai is piszkosak (nyomás alatt került rájuk a szürkésfekete „munkapiszok"). Az 5. sz. tervezet hátlapján a szedéshez használt kék színtől származó festékfolt látható.

A tervezetek hátoldala

A bélyegek hátlapjai más – ismét csak megfejtésre váró újdonsággal szolgálnak: mind a 6 példány hátlapján két vizsgálójelzés látható. A háti oldal jobb alsó sarkában „E. Tausig – Budapest" egykori bélyegkereskedő szignója látható. A tervezetek hátoldalának alsó bal sarkában szintén lila színű „V. S." monogramot nyomtak. E vizsgálójelzőt használó személy vagy szakértő kiléte – egyelőre – ismeretlen.

A két jelzés közül a V. S. jelzés a nemzetközi szabályoknak megfelelően helyezkedik el a bélyeg hátlapján. A 6 tervezet először, 1919. november 30-án még legalábbis, *Sipos Gyula* birtokában volt. Tőle (hivatalosan vagy másként) került az ismeretlen V. S.-hez. Tausig jelzésének elhelyezése a nemzetközi szabványtól eltér, nyilván csak V. S.-t követően lehetett a tervezetek újabb tulajdonosa. Nem kizárt, hogy a tervezeteket a V. S. jelzésű tulajdonos a román katonai bizottság egyik tagjától szerezhette meg, vagy éppen annak egyik (filatélista?) tagja volt.

Bíró Marcel második Monográfiájának közlése 1942-ben fejeződött be. A tervezetek sorsát, hollétét, ekkor is ismeretlennek nyilvánította. Bíró jó kapcsolatban állt Sipos Gyulával, így utóbbi – ha tudott volna hollétükről – ezt Bíró tudomására hozta volna. A második bécsi döntés Észak-Erdélyt visszajuttatta Magyarországnak. Tehát nem kizárt a lehetősége annak, hogy Bíró Marcel tanulmánysorozatának 1942. évi befejezése után kerülhetett (ismeretlen) észak-erdélyi tulajdonosától az anyaországba, illetve addig az ismeretlen erdélyi tulajdonosánál lappangott.

Jegyzetek (források)

1. A katonailag megszállott terület parancsnoksága 1919. okt. 16-i Határozata. Debreczeni Független Újság, 1919. okt. 18., 1. old.
2. A katonailag megszállott terület parancsnoksága 6928. számú, 1919. november hó 12-i Rendelete. Debreczeni Független Újság, 1919. nov. 14., 1–4. old.
3. *Bíró Marcel:* A debreczeni román megszálló parancsnokság által „Zona de ocupatie Romana 1919" felülnyomással ellátott rendes, állami postabélyegek és külön kibocsátású szükségbélyeg-sorozatok monográfiája. 1920. Méliusz Kiadó, Debrecen. 4. és 6. old.
4. *Bíró Marcel:* A debreczeni „Zona" bélyegek monográfiája. Bélyeggyűjtő, 1939. évf. 11–12. sz. és 1940–1942. évf., 3–6. old.

KÖNYVISMERTETÉS

A magyarországi bélyegelőtti bérmentesítések és postai bélyegzések kézikönyve

A kézikönyvek megjelenése mindig nagy lendületet hoz az érintett témakörökben. A magyar postatörténettel foglalkozók régóta nélkülöznek egy olyan művet, amely összefoglalóan foglalkozna a bélyegelőtti korszak postai küldeményeinek ismertetésével, értékelésével. Az 1943-ban megjelent *Térfi* katalógus *(Térfi Béla:* Magyar postai lebetűzések – LEHE, 1943) és az angol, illetve német nyelvű *Müller* katalógus amellett, hogy hozzáférhetetlenek, feldolgozási rendszerükben és értékelési módszerükben már elavultak.

*A magyar bélyegek kézikönyvé*nek megjelenése után a most megjelent „A magyarországi bélyegelőtti bérmentesítések és postai bélyegzések kézikönyve" szinte új területként tárja fel és könnyíti meg az érdeklődőknek e szép és érdekes gyűjtői lehetőségeket.

A szerzői munkaközösség (Bér Andor, Makkai László, Makkai Lászlóné és Surányi László) nagy gondot fordított arra, hogy a kézikönyv a kezdőket is bevezesse e gyűjtési ághoz tartozó objektumaik rejtelmeibe. A bevezető szöveges rész megismertet a magyar postatörténet levélbélyeg előtti korszakával, majd ismerteti a levélküldemények változatait, azok bérmentesítési formáit, a postamesteri kezelési jeleket és ezek értékelési relációit. Természetesen a könyv legnagyobb részét a postamesteri bélyegzők betűrendbe foglalt katalógusa foglalja el.

Az eddig ismert katalógusok csak a bélyegzések értékelésére tértek ki. A szóban forgó objektumoknak az értékét viszont nemcsak a bélyegzések ritkasági foka adja meg, hanem az is, hogy a küldemények a bélyegzéseken kívül milyen egyéb postamesteri kezelési jelzéseket viselnek. Így például, ha egy nem nagyon ritka bélyegzés mel-

lett a külön futárral küldött levélen ennek „cito, citius, citissime" jelzését is megtaláljuk, akkor a bélyegzésnél is érdekesebb postatörténeti ritkasággal állunk szemben, amit természetesen külön kell értékelnünk. A kézikönyv tehát megtanít az eddigi értékelési rendszereken túl e postatörténeti dokumentumoknak mint *teljes küldeményeknek* az értékelésére. A könyv értékeli a fél- vagy teljes portó (krajcárban kifejezett) – adott esetben az ajánlás – jelét, a levél súlyát, az útirány meghatározását, az érkezési bélyegzéseket, és minden olyan különleges jelölést, amely a küldemény kézbesíthetetlenségére, visszaküldésére, portójára stb. utalnak.

A mű nagy előnye a „Térfi"-vel szemben, hogy az egész történelmi Magyarország postahelyeit – az államon belüli hovatartozástól függetlenül – ABC-rendben közli. A szerzők nagy eredménynek tartják, hogy G. S. Ryan hozzájárulásával átvehették a neves angliai filatelista által eddigi műveiben kialakított szerkesztési, katalogizálási és értékelési módszereket. A kézikönyvet így mintegy a Ryan-könyvek első kötetének tekinthetjük (Abstempelungen der ungarischen Postämter auf österreichischen Marken; Abstempelungen der ungarischen Postämter auf der ersten Aufgabe von Ungarn).

A katalógus rész a postahely és bélyegzője bemutatása mellett ismerteti a hivatal nyitásának és a bélyegző(k) használatának idejét. Az értékeléshez segítséget nyújtanak azok az adatok is, amelyek a postahely forgalmára támpontot adhatnak (megyeszékhely vagy járási székhely, ipari góc, kórház, laktanya, uradalom stb.). Ezek mellett közli a népesség nagyságát, a mellékelt térképen a postahely helyének koordinátáit és a helyiség mai állami hovatartozását.

Nagy előnye a kézikönyvnek háromnyelvűsége (magyar, angol, német), így az idegen nyelvű gyűjtők tájékozódását is megkönnyíti.

További nagy előnye a Térfi és Müller katalógusokkal szemben az új kézikönyvnek, hogy a legújabb kutatások eredményeként – nemzetközi együttműködő segítséget is igénybe véve – mintegy 40%-kal több bélyegzést ismertet. Nem lebecsülendő még az a különbség sem, amely a kötet árában jut kifejezésre. Egy reprint Müller közel négyezer forint, míg az új kézikönyv ára csak hatszáz forint lesz.

A kézikönyv megrendelhető a Mabéosz központjában vagy a területi irodáknál.

Surányi László

A csehszlovák postabélyegek kézikönyve

Alois Dušek és szerzőtársai *„Specializovaná příručka pro sběratele československých postovních známek"* (szakkatalógus – kézikönyv – a csehszlovák postabélyegek gyűjtői részére) – című munkája a NADAS kiadó gondozásában jelent meg (Prága, 1988). A könyvet a Csehszlovák Bélyeggyűjtők Szövetsége adta ki. Az 546 oldalas nagyalakú könyv ára 135 csehszlovák korona.

A könyv néhány héttel a tavalyi *Prága 88* bélyeg-világkiállítás előtt került forgalomba, mintegy a *Prága 78* kiállítás idejére megjelentetett katalógus korszerűsítéseként, folytatásaként.

Az új kiadvány tartalmazza azokat a szükséges információkat, amelyek az 1918–1939 és az 1945–1985 közötti csehszlovák postai értékcikkek (bélyegek, díjjegyesek) specializált gyűjtéséhez szükségesek. A postabélyegek pontrendszerben történő értékelése három rovatot tartalmaz: a használatlan, illetve a használt bélyegre, és a levélen felhasznált bélyegre vonatkozó pontértékeket. A pontozás nem különbözteti meg a levélen vagy szállítólevélen, ill. más okmányon való használatot (a Surányi–Visnyovszki szerkesztőpáros hasonló magyar kézikönyve ilyen tekintetben többet ad). Előnye a kiadványnak, hogy önálló fejezetben foglalkozik a díjjegyesekkel (a csehszlovák posta díjjegyes kiadványaival). Természetesen itt két értékelőoszlop van: az egyik a használatlan, a másik a használt díjjegyesre értendő. Ez utóbbi nem veszi tekintetbe az esetleges kiegészítő bélyeget.

A katalógus nélkülözhetetlen a csehszlovák bélyegek és díjjegyesek szakszerű gyűjtéséhez. A kiadvány értékéről tanúskodik a Prága 88 kiállításon elnyert vermeil (aranyozott ezüst) érem és az azóta szerzett további elismerések. A mű hiányosságai a gyorsan sokasodó és még nem kellően feldolgozott új ismeretanyagból erednek, amelyeket a kéziratba a szerzők nem tudták beépíteni.

A magyar gyűjtők számára nagy jelentőséggel bír az a fejezet, amely a korábbi osztrák, illetve magyar postaigazgatás értékcikkeinek használatát ismerteti. A csehszlovák postaigazgatás ezeket ideiglenesen átvette és az új csehszlovák értékcikkek előállításáig használatukat engedélyezte. Bélyegek tekintetében ez az időszak 1918. október 28. és december 18. között értelmezendő, a díjjegyesek ennél tovább, 1919. október 4-ig maradtak felhasználhatók. Ez a terület rendkívül érdekes, és sok lehetőséget ad a két ország gyűjtőinek a közös, egymást segítő kutatásokra is.

Meg kell még jegyezni, hogy a könyv végén a postai díjakról is tájékoztatást kap a gyűjtő, és külön fejezet foglalkozik az aerofilatéliával, az első repülések ismertetésével.

Ing. Jozef Tekel
Thälmannova 14 831 03 Bratislava

Megjegyzések az 1918. évi kiadású REPÜLŐ POSTA bélyegek témaköréhez

TOMÁŠ MOROVICS (CSEHSZLOVÁKIA)

Bevezető

A maga módján minden felülnyomott bélyegkiadás problematikus. Ez érvényes a „Repülő posta" felülnyomású bélyegekre is. Máig sem sikerült még e kiadás minden problémáját véglegesen megoldani és a gyűjtők számára úgy összefoglalni, hogy minden vitás kérdés megfelelően tisztázott legyen. Talán ezért is találkozhatunk bélyegkiállításokon e bélyegek hamisítványaival még kiemelkedő gyűjtők gyűjteményeiben is. Ez indított arra, hogy néhány olyan problémát tárgyaljak, amelyekről az a véleményem, hogy a további kutatások során fokozott figyelmet kell rájuk fordítani.

A bélyegek felülnyomata és fogazása

A felülnyomat ismerete a „repülő posta" bélyegeknél elsőrendű fontosságú. Ez a kérdés a mai napig sem kellően tisztázott. Azt sem tudjuk pontosan, hogy hogyan készültek a nyomólemezek. Az irodalomban e téma tanulmányi feldolgozása hiányzik, elmondhatjuk tehát, hogy a felülnyomás tipológiáját ez ideig nem ismerjük kellően. Miért beszélek tipológiáról? Az első pillantásra a felülnyomat azonosnak tűnik valamennyi bélyegen, ám alaposabb vizsgálat esetén a felülnyomat egyes betűi helyzetében kisebb eltérések fedezhetők fel (a „KÖZTÁRSASÁG" felülnyomatú bélyegekhez hasonlóan). A jövő szempontjából tehát elengedhetetlen, hogy a megőrzött nyomdaívanyagot részletesebben vizsgáljuk és az eredményt a szaksajtóban közzétegyük. Ez elsősorban a magyar gyűjtőkre vár (illetve a Bélyegmúzeumra – a szerk.).

Ami a hamisítványokat illeti, ezek regisztrálása és azonosítása is szükséges lenne. Találkoztam olyan esettel, amikor a gyűjtő két hamis felülnyomatú bélyeget hasonlított össze és arra a következtetésre jutott, hogy az egyik közülük valódi!

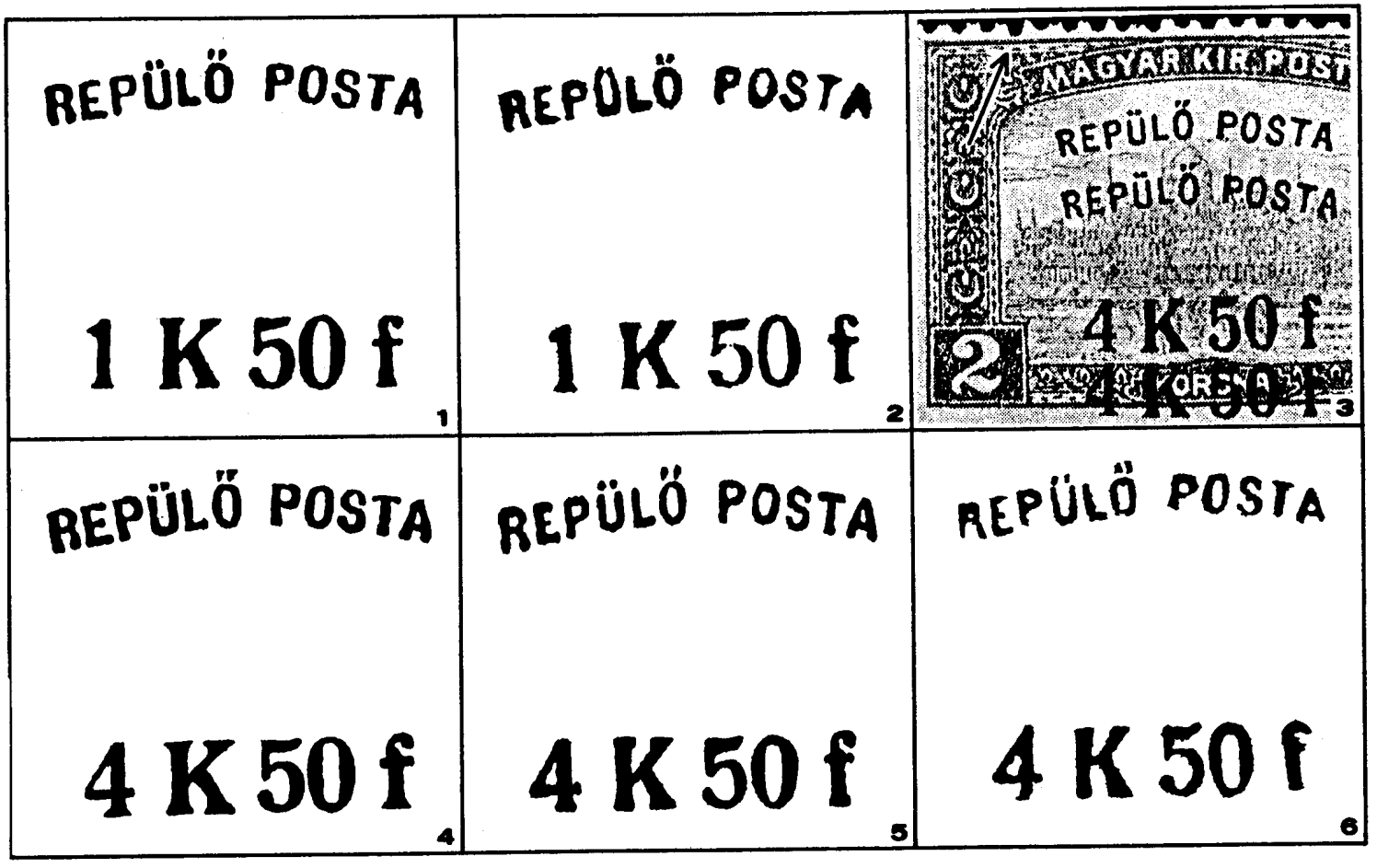
A fenti megfontolásból adom közre azon hamisított felülnyomatok képeit, amelyeket ez ideig megismertem. Az *1. ábrán* az 1 K 50 f-es érték valódi felülnyomata látható, míg a *2. ábrán* egy hamisítvány, amelyen az egyes betűknél és számjegyeknél egész sor eltérést lehet észrevenni. A hamis felülnyomat színe téglavörös. A 4 K 50 f-es érték eredeti felülnyomata a *4. ábrán* látható, míg az *5. ábrán* egy hamis felülnyomat. A *6. ábrán* egy másik hamisítványt mutatok be, amelyre primitív kivitelezése jellemző, egész sor tökéletlenséget találunk rajta.

A felülnyomat színe sötétkék.

A *3. ábrán* látható a 4 K 50 f-es érték kettős felülnyomata, amelyről *Nagy Ferenc* a következőképpen ír a Philatelica 89/1 számában(1): „...ismerek egy kettős felülnyomattal ellátott 4 K 50 f-es bélyeget is, amelyről a szakirodalom nem tesz említést. Igazán sem valódiságáról, sem hamis voltáról nem vagyok meggyőződve.

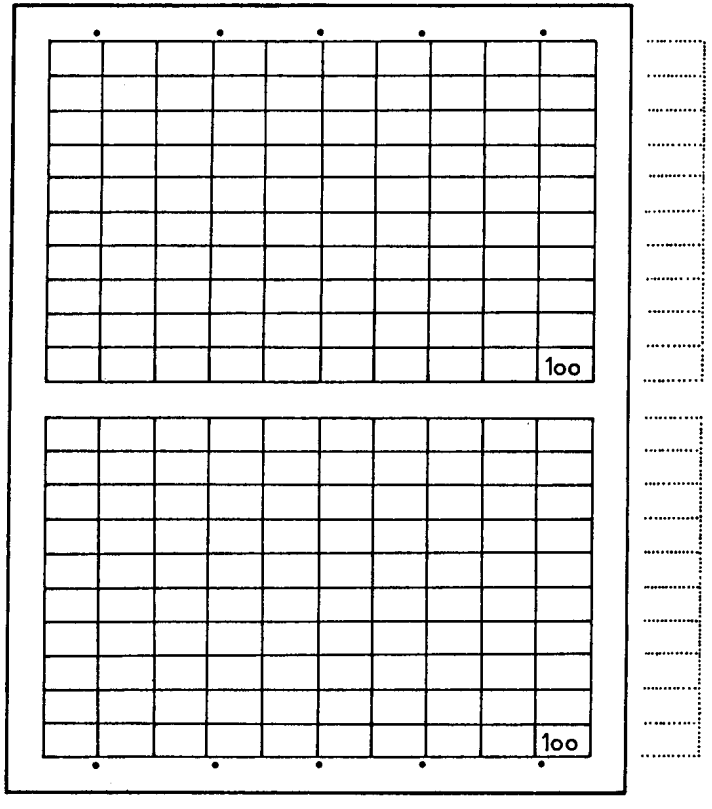
A felülnyomat méretei nem utalnak hamisítványra, a betűformák azonban alapos szemrevételezés után kételyt ébresztenek."

Ha figyelmesebben megnézzük a *3. ábrát,* észrevehetjük, hogy a felső sorban a fogazat lyukai egyenetlenek. Magától értetődő, hogy a foglyukak képe olyan fogazótűktől származik, amelyek a fogazógép tartójában ebben az állásban voltak

1–6. ábra

rögzítve. A 7. *ábrán* a *Parlamentes* bélyegek nyomóformája látható a fogazás bejelölésével. A fogazás az ún. „fekvő fésű"-vel készült, jobbról balfelé haladva. Amennyiben lehetőség van ezen érték ívanyagának tanulmányozására, a fogazótűk elhajlásának ismeretében megállapítható, hogy ezek a bélyegek az ív melyik vízszintes sorából származnak. Ha már kialakult a tipológia, akkor a típusok megoszlása a nyomólemezen és a megfelelő harmadlagos lemezhibák bizonyára megbízhatóan megállapíthatók lesznek, egyúttal az is, hogy eredeti bélyegről vagy hamisítványról van-e szó.

7. ábra

8. ábra

9. ábra

Ebben az összefüggésben kell említést tenni az 1 K 50 f-es érték fordított felülnyomatáról is. Ennél ugyanis szintén nem eldöntött, hogy eredeti bélyegről, vagy hamisítványról beszélhetünk-e. Ennek ellenére már kimutatták a fordított felülnyomat néhány nyilvánvaló hamisítványát. Ha netalán bizonyítást nyerne, hogy a fordított felülnyomatok hamisítványok, az a különös helyzet áll elő, hogy az előbbi esetekben a gyűjtők kárára hamisítottak egy hamisítványt.

A felülnyomatok tipológiai területén tehát mindmáig nem látunk tisztán. Jó támpontot ad addig is a fogazatlan bélyegekkel való összehasonlítás *(8. ábra)*, amelyeket – ismereteim szerint – nem hamisítottak, hiszen a felülnyomat nélküli fogazatlan bélyegek beszerzése nehéz lett volna (ha egyáltalán fellelhetők ilyenek).

A *9. ábrán* eltolódott felülnyomatra mutatunk példát. Ezzel a kisebb előállítási hibával a szélső értékeknél lehet találkozni. Természetesen eredeti bélyegekről van szó. A *10. ábra* a foglyukak eltolódását mutatja a vízszintes sorban, amely a fogazófésű két ütése következtében állt elő. Ez a „fekvő fésű" tipikus jegyeinek egyike.

10. ábra

Bélyegzések

A bélyegzésekről igen alaposan tájékoztat például *dr. Bisek* cikksorozata (4). Úgy gondolom, nem árt az ügynek, ha röviden említést teszek erről a területről is.

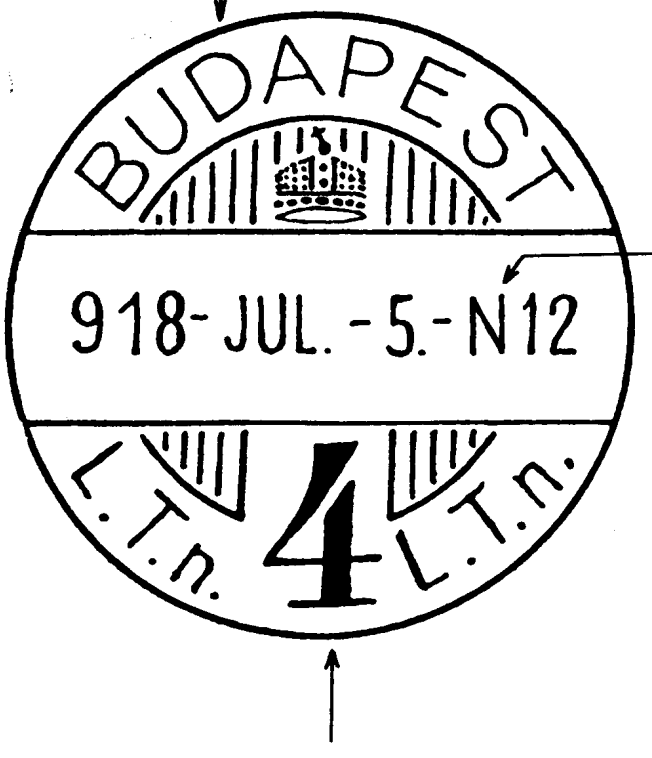
A budapesti Főposta (Budapest 4) a légi küldemények lebélyegzésére LTl (július 4.), LTn (júl. 5.) és LLz (július 6–23.) betűjelű bélyegzőket használt. Július 16-tól ezen felül használatba vette a „REPÜLŐ POSTA – IND." szövegű bélyegzőt is, de ezzel a bélyegzéssel kizárólag a küldeményekre ragasztott repülő-bélyegeket látták el, a többi forgalmi bélyeget az LLz jelű bélyegzővel kezelték. Itt is van azonban kivétel, így az a július 16-án – a bélyegző alkalmazásának első napján – feladott levél, amelyen valamennyi bélyeget ezzel a bélyegzővel érvénytelenítettek. Az említett küldemény *A magyar bélyegek kézikönyve* (5) 215. oldalán is látható.

A fentieken kívül ismert még egy LFe betűs, július 4-ről. *Nagy Ferenc* említi (1), hogy ilyen bélyegzéssel ez ideig csak két légi küldeményt volt lehetősége látni. E bélyegző használatának kérdése ma még mindig nem teljesen tisztázott. *Dr. Bisek* (4) feltételezi, hogy az első napon a légi küldemények kezelésében másik felvevőablak is besegített, s ez használta ezt a bélyegzőt. Ezzel szemben Nagy F. azt állítja, hogy e kérdés tisztázását Dr. Weinert (a *Donaupost* szerkesztője) személyével összefüggésben kell keresni. Feltételezhető ugyanis, hogy Weinertnek kereskedelmi partnere volt Budapesten, aki nagyobb mennyiségű levelezőlapot adott fel, amelyeket azonban nem a felvevő ablaknál kezeltek, hanem egy ismerős postatisztviselő segítségével. Weinert ezt egyébként maga is megerősíti, amikor cikkében (6) leírja, hogy olvasói számára beszerzett 50 levelezőlapot az első járatból, amelyeket Melanie Siebert asszony címére adtak fel. A cikkben egyebek mellett Weinert visszautasítja azt a korabeli sajtó által publikált komolytalan hírt, amely szerint ezekből a levelezőlapokból 600 db-ot adtak postára és azok túl voltak bérmentesítve. Ezen állítások egyike sem igaz. Ez a cikk alapjában megfelel dr. Bisek adatainak. Tehát minden LFe bélyegzésű küldemény Siebert asszony címére feladott levelezőlap kellene legyen. Nagy F. azonban felmutat egy ezzel a bélyegzővel kezelt ajánlott levelet is, de más címzettel, ami alátámasztani látszik dr. Bisek feltételezését. Igen nagy valószínűséggel a sorrendben a harmadik ajánlott levélről van szó, amelyeket ezzel a járattal továbbítottak. Ez egy nagyon különleges, ritka küldemény. Jóllehet az LFe bélyegzésről jelenleg nem tudunk mindent, mégis azt lehet mondani, hogy olyan filatelista motivációjú küldemények lebélyegzésénél használták, amelyeket (nézetem szerint) még a légi küldemények hivatalos felvételének megkezdése előtt adtak fel. Az említett ajánlott levél ragjegye 4003/r jelzésű. A többi ajánlott küldeményen is ilyen ragjegyek vannak, tehát valószínűleg ugyanattól a postaablaktól származnak. Az eltérő bélyegzés a műszakváltással is összefügghet, hiszen a bélyegzőket – amikor azok nem voltak használatban – a „kasszában" őrizték. Az LFe jelzésű bélyegzővel kezelt küldeményeket valószínűleg július 3-án délelőtt adták fel, mivel délután 17 órától kezdték hivatalosan a küldemények felvételét. (A bélyegzőket már július 3-án átállították a július 4-i dátumra.) Szerintem a 17 óra után feladott küldeményeken van az LTl jelű bélyegzés. A teljes igazságot talán sosem fogjuk megismerni, dacára a számos kutatói munkának, amit a gyűjtők e bélyegző titkának felderítésére fordítottak. Olyan kérdés ez, ami már több mint 70 éves, s az elsőnapi bizonylatok száma nagyon kevés.

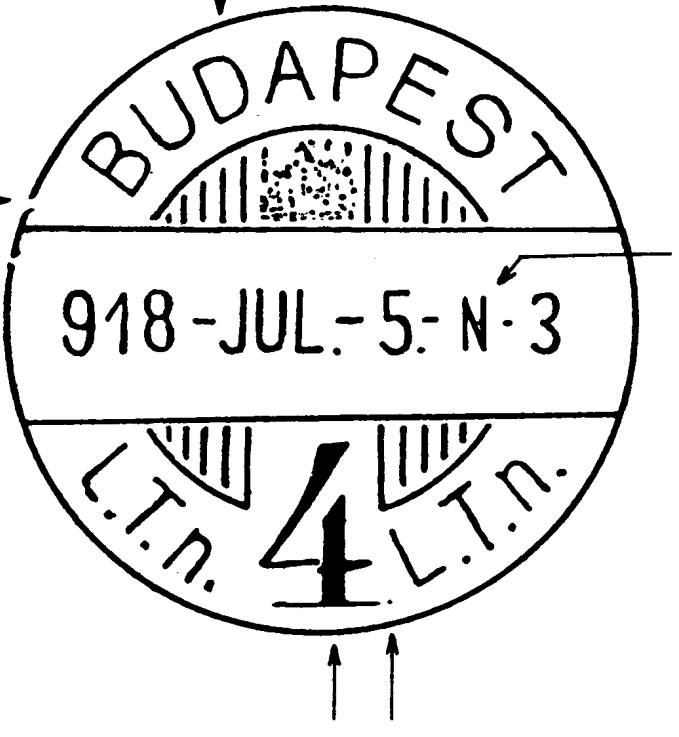
Ami a július 6–23. között feladott küldeményeket illeti, ezeken csak az LLz jelű bélyegzést találjuk, tekintet nélkül a „műszakváltásra". Július 16-tól használták a „REPÜLŐ POSTA – IND." bélyegzőt, csak a felülnyomott bélyegeken.

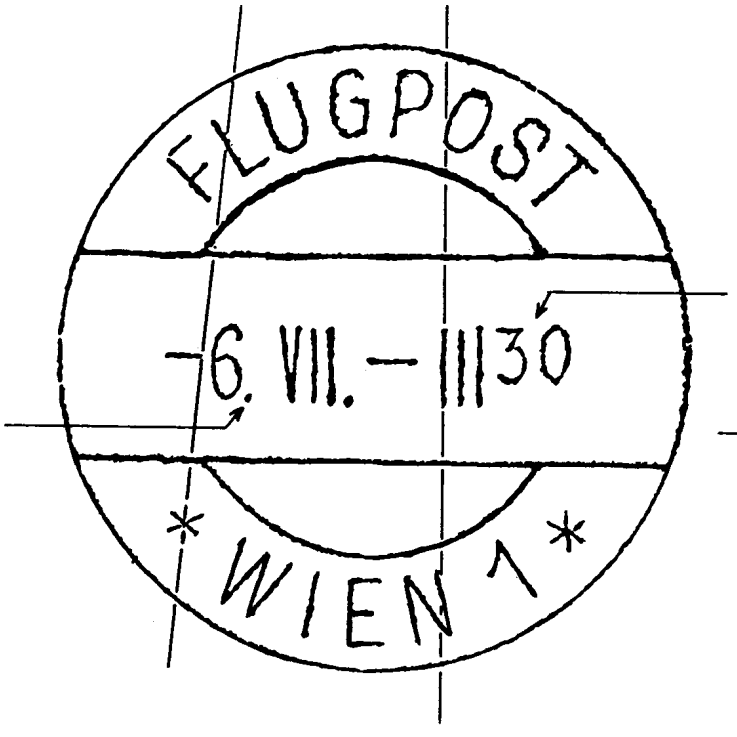
Szólni érdemes az LFa megkülönböztető betűjelű bélyegzőről is. Nagy F. bemutat egy olyan levelet, amelyen valódi bélyegek vannak, de utólag bélyegezték le ezzel a bélyegzővel. Ez esetben részleges hamisítványról – levélhamisítványról – van szó. A csehszlovákiai gyűjtő számára érdekes az, hogy ezen a levélen *prágai cím* olvasható, s nem kizárt, hogy hasonló küldemények nagyobb számban fordulnak elő ott is. A bélyegzések hamisítását tekintve is van még tennivaló. Az LTn feladási bélyegző hamisításáról már írtam korábbi csehszlovákiai publikációimban. A teljesség kedvéért itt közlöm ezen bélyegzések ábráit is. A *11. ábrán* látható a valódi bélyegzés. Felhívom a figyelmet a D és N betűk jellegzetességeire, valamint a 4-es számra. A *12. ábrán* bemutatott hamis bélyegző eltérései itt a leglényegesebbek (ezeket nyilakkal jelöltem). Eltérés látható a koronánál is, amelynek rajza a hamisítványon nem tiszta. Mint a később bemutatandó bécsi ér-

11. ábra

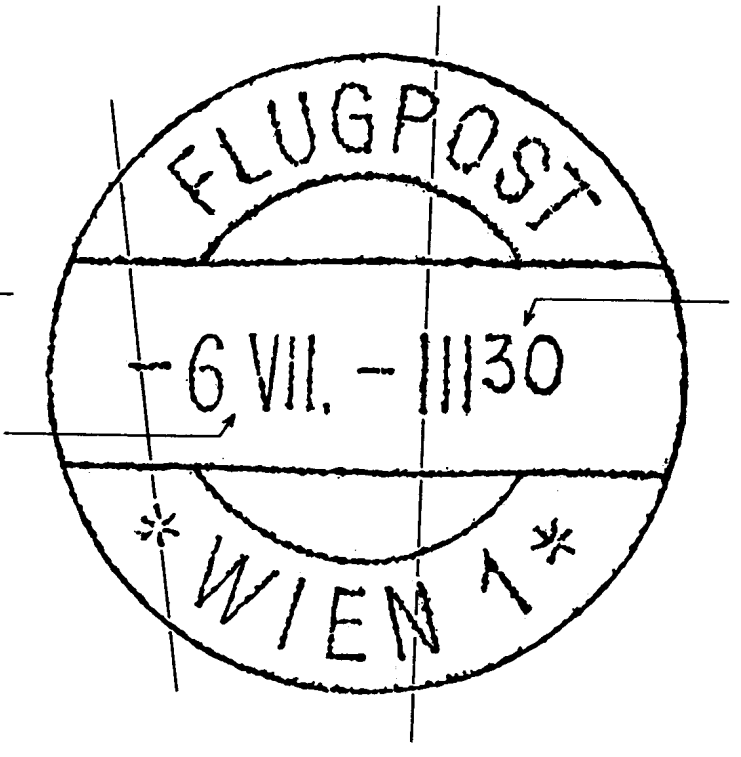

12. ábra

13. ábra

14. ábra

kezési bélyegző hamisítványánál, itt is megkülönböztető jegy a szilárdan beállított – rögzített – adat a keltezés hídjában. Az LTn jelű bélyegzéshamisítványokat eddig kék és fekete színben láttam. Ismertek azonban az érkezési bélyegzések hamisítványai is. A szakírók ezekre általában felhívják a figyelmet, de bemutatásuk nem mindig szerencsés. *Zampach* cikke (7) bemutatja a WIEN 1 bélyegzés hamisítványát július 7-i kelettel, továbbá a KRAKOW bélyegzést július 12-i kelettel. Sajnos a reprodukciók igen kicsik, ez megnehezíti az összehasonlítást. A *14. ábrán* bemutatok egy újabb „leletet" (az eredeti bélyegzés a *13. ábrán* látható), a FLUGPOST WIEN bélyegzés július 6-i dátumot mutató hamisítványát. Az eredeti bélyegzésen a bal oldali csillagocska tengelye az L betű közepéből indul, a III számjegy bal oldali harántvonalának tengelye átmetszi az O betű bal szélét. A bélyegzőfesték színe ibolya-fekete. A hamisítványnál a bal oldali csillagocska tengelye meghosszabbítva elhalad a Flugpost felirat mellett, a III számjegy bal oldali harántvonalának tengelye pedig a P betű jobb oldali részét érinti. A hamis bélyegzés színe világos ibolya. Természetesen a betűk rajzában egész sor egyéb eltérés is észlelhető, hasonlóan a számjegyekében is. Különösen a 30-as szám mutat jelentős eltérést.

Az ajánlási ragjegyek

Mivel a küldemények valódiságának megítélésénél segítségünkre lehetnek az ajánlási ragjegyek is, megérdemlik a fokozott figyelmet. Nagy Ferenc cikkében (1) a ragjegyek több éves tanulmányozása alapján összeállította ezen ragjegyek számozási táblázatát *(15. ábra)*. Érthetően csak azokat az anyagokat tudta ide besorolni, amelyekkel találkozott. Ezzel ajtót nyitott más gyűjtőknek is. Azzal a következtetésével, hogy a bemutatott áttekintésből nem lehet semmiféle összefüggést levonni, nem teljesen értek egyet. Az összefoglaló táblázatban kétféle ragjegy szerepel: a csupán számjegyes és a számjegy/r betűs. Ez azt jelentené, hogy kétféle ragjegyet használtak, amelyeket felváltva szakítottak ki a különböző ragjegy-ívekből. Ez nem valószínű, sőt az is megfigyelhető, hogy az első, a kimutatásban szereplő ragjegyszám a 4003-as, ugyanakkor a cikk *12/b ábráján* 4003/r ragjegy látható. Én magam ez ideig nem láttam olyan küldeményt, amelyen az R-ragjegy r betű nélküli lett volna. Arra a következtetésre jutottam, hogy minden ragjegy r betűs, de a kimutatás összeállításánál a források csak a számjegyre szorítkoztak.

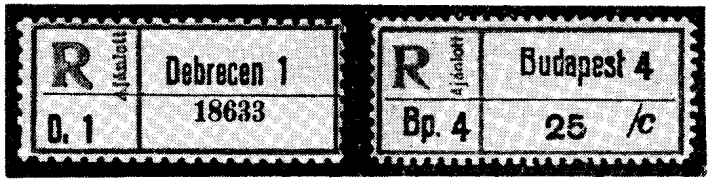
15. ábra

4.: 4003, 4019/r, 4243	1000
5.: 4220/r, 4248, 4520, 4602, 4603	
6.: 4771/r, 4796/r, 4812/r, 4855	
7.: 4988/r	
8.: 4098	1000
9.: 4251/r, 4284/r	
10.: 4450/r, 4452, 4495, 4539/r	
11.: 4585/r	
12.: 4472/r	
13.: 4917/r, 4957/r	
14.: ?	
15.: 4084, 4087	680
16.: ?	
17.: 4213, 4235/r	
18.: 4278/r	
19.: 4453/r, 4465/r	
20.: 4579/r	
21.: ?	
22.: ?	
23.: 4680	

13

A táblázatban első látásra valóban nem lehet mélyebb összefüggéseket találni. Fordítsuk figyelmünket azonban a ragjegyek előállítására. Azokat nem állami, hanem magánnyomda készítette, természetesen a postaigazgatóság megrendelése alapján. Első menetben piros színnel a keretet nyomták, valamint az R betűt és az „Ajánlott" szót, majd ezt követően nyomták a ragjegy alsó részébe a számjegyet. A megrendeléstől függően pótlólag nyomtatták rá a ragjegyekre a postahivatal jelzését. A nyomdai ív 200 (4x50) ragjegyet tartalmazott. A ragjegyek sorszámai 1-től 1000-ig, a nagyobb hivatalok esetében 20000-ig nőttek *(16. ábra)*. A ragjegyek eléggé eltérnek a betűtípusokban, betűnagyságban, színben, fogazásban. A nagyobb postahivatalokban a különböző felvevőhelyek (ablakok) megkülönböztetését úgy lehetett végrehajtani, hogy az egyik ablaknál régebbi szállítmányból használták fel a ragjegyeket, a másiknál az újabból. A másik megkülönböztetési mód a betűjelzések alkalmazása volt *(17. ábra)*. Tipikus alkalmazási helye ennek a budapesti 4-es hivatal, a Főposta.

16. ábra *17. ábra*

Valószínű, hogy a négyjegyű számok mellett alkalmazott dőlt törtvonal és r betű a „repülő" jelentést hordozza. Az így jelölt ragjegyeket a készlet kimerüléséig használták, a repülő posta megszűnése után is [lásd Flóderer István munkáját (8)]. Abban az esetben, amikor a négyjegyű szám első számjegye változatlan, és csupán három számjegy változik, ezres számvariáns érhető el, ezután ismét nulláról kell kezdeni a számozást. Vessünk egy pillantást a ragjegyszámok táblázatára. A számok július 7-ig növekvőek, majd július 8. után ismét visszaesnek. Ebből arra következtethetünk, hogy az első ezer ragjegy július 7. és 8. között fogyott el, és újabb ezres ragjegy használatát kellett elkezdeni. A második ezer darab ragjegy július 13. és 15. között fogyott el, ettől kezdve már a harmadik ezres készletből használták a ragjegyeket, amely azonban már nem fogyott ki a repülő posta üzemelésének befejezéséig. Az utolsó számjegy, amit Nagy F. a táblázatba felvett, a 4680-as. Ez azt jelenti, hogy *legkevesebb 2680 ajánlott küldeményt továbbítottak* (1000+1000+680). A feladott küldemények kimutatásában (1, 9) az áll, hogy az ajánlott küldemények száma 2507 db volt. Nem tudom, hogy ez a szám pontos-e, minthogy például az első napon (július 4-én) a kimutatásban egyetlen ajánlott levél sem szerepel, ezzel szemben a ragjegyek táblázatában erről a napról is ismertek ajánlott levelek. Az ajánlott küldemények száma tehát korrekcióra szorul, mert a ragjegyszámok alapján legalább 2680-at vettek fel.

A ragjegyek táblázatát két adattal egészítettem ki, éspedig a július 5-i 4220/r és a július 13-i 4917/r jelzésűvel.

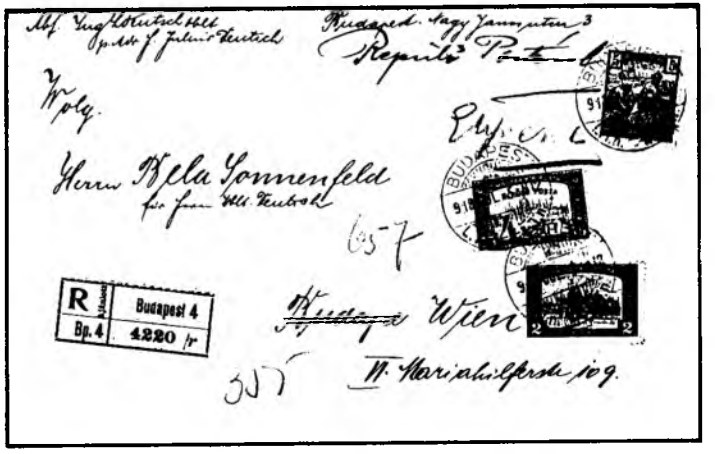
A felsorolásban két olyan ragjegyszám található, amely nem illik az elméletembe. Egyik a július 4-i 4243-as ragjegy, ugyanis nem tartom valószínűnek, hogy már az első napon több mint 200 ajánlott küldeményt vettek volna fel, amelyek nem szerepelnek a küldemények táblázataiban (1, 9). Ha létezne ilyen ragszámú küldemény, akkor nem illene a listába az én 4220/r ragjegyem. Nem „ül" továbbá a július 12-i 4472/r jelű ragjegy sem. Elméletem szerint azon a napon a ragjegyszámoknak a 4586 és 4916 közötti számmezőben kellene mozogniuk. Érdemes lenne ezért figyelmet fordítani ezekre a küldeményekre (4243, 4472), hogy magyarázatot keressünk a jelenségre. Ettől eltekintve Nagy Ferenc táblázata jelentősen hozzájárul a kutatási eredményekhez és a jövőben törekednünk kell annak minél teljesebbé tételére.

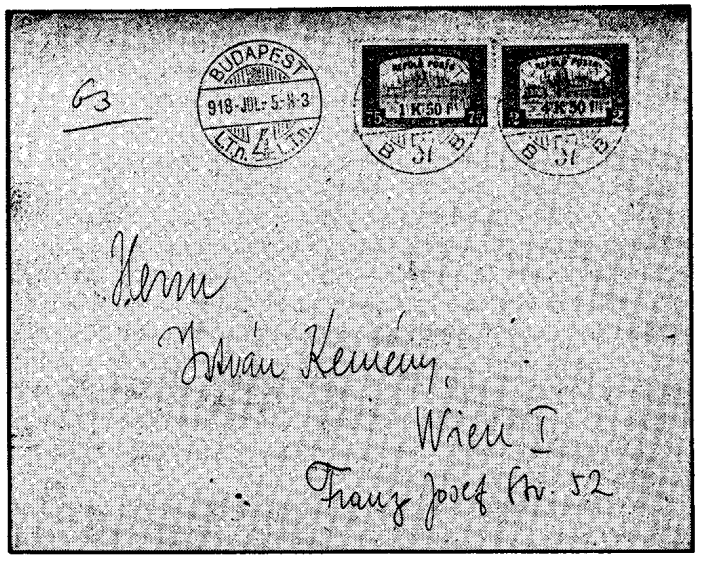
A küldemények

Minthogy a teljes küldemények a legattraktívabb anyagok, amit ez a kiadás képviselni tud, röviden megismétlem a legfontosabb jegyeket, amelyeket a valódi küldeményeknek viselniük kell. A díjszabásokat (1) és (4) jól összefoglalják. A díjakat minden esetben ennek megfelelően, REPÜLŐ POSTA felülnyomatú és forgalmi bélyegekkel kellett leróni. A küldeményen fel kellett tüntetni a címzett mellett a feladót is, és a küldeményre rá kellett írni a „Repülő posta" szöveget is. A bélyegek érvénytelenítése a korábban ismertetett bélyegzőkkel történt, ami pontosan azonosítható. Minden küldeményen találunk ráírt számokat, ezek a díjösszeget és a küldemény sorszámát jelzik. A *18. ábrán* a 355 a díjösszeg (fillérben), a 657 pedig a küldemény sorszáma. Az érkezési bélyegzés a küldemények hátoldalán található. Az ajánlási ragjegyek szerepét részletesen tárgyaltuk.

A fentiek ismeretében az olyan primitív hamisítványokat, mint például a *19. ábrán* bemutatott levelet, igen könnyen lehet azonosítani (túlbérmentesített, bélyegzése Budapest 57, az LTn bélyegzőt a bélyegek mellé nyomták, *de ez is hamis;* hiányzik róla a feladó, a „Repülő posta" felirat és

18. ábra

19. ábra

nincs rajta a szállítási díj összege sem, az érkezési bélyegzés – hátul – pedig ugyancsak hamis). Vannak azonban sokkal tökéletesebb „termékek", amelyeken már nem ilyen egyértelműek a hamisítványra utaló jelek. Ezért kell ennek a rendkívül érdekes kiadásnak valamennyi aspektusával megismerkedni, hogy minden esetben egyértelműen megkülönböztethessük az értékest az értéktelentől.

Zárszó

E kiadás még számos megoldatlan kérdést vet fel. Megválaszolásukra egyesíteni kell e szakterület érdekeltjeit – a lehető legnagyobb számban –, egyesíteni kell az erőket, hogy eltüntethessük a fehér foltokat. Erőfeszítéseinket a közeljövőben az alábbi feladatokra kell összpontosítani:

- a meglévő ívanyag tanulmányozására, a tipológia kialakítására;
- valamennyi felülnyomat- és bélyegzéshamisítvány nyilvántartására;
- az ajánlási ragjegyek jegyzékének kiegészítésére;
- a tanulmányi munka eredményeinek közlésére a szaksajtóban.

Kérem az olvasókat, hogy adataik közlésével, kutatómunkájukkal kapcsolódjanak be ebbe a tevékenységbe, hiszen kis mértékű segítség is hasznos hozzájárulás mindannyiunk látókörének bővüléséhez e rendkívül érdekes kiadást illetően.
(Fordította: Dr. Sóky Dezső)

Tomáš Morovics
U. Stadionu 957
664 34 KURIM
CSSR

Felhasznált irodalom:

(1) *Nagy Ferenc:* Az 1918. évi „Repülő posta" előzményei és története – II. rész (Philatelica 88/2)
(2) *Morovics T.:* Uherské známky s přetiskem Köztársaság (Filatelie 89/1, 17–19. old.)
(A „Köztársaság" felülnyomású magyar bélyegek)
(3) *Morovics T.:* Padělek uherské letecké známky (Filatelie 88/19, 587–588. old.)
(Magyar repülő bélyeg hamisítvány)
(4) *Dr. Bisek J.:* Uherska letecká pošta 1918 (filatelie 79/2, 42–44. és Filatelie 79/3, 78–79.)
(Az 1918. évi magyar repülő posta)
(5) *Surányi L.–Visnyovszki G.:* A magyar bélyegek kézikönyve (Gondolat, 1986, 214–215.)
(6) *Dr. Weinert V.:* Die ungarische Flugpost (Donau-Post 18/8, 253–259.)
(7) *Zampach S.:* Padělky razítek Flugpost Wien 1 (Filatelie 81/17, 532–533.)
(A Flugpost Wien 1 bélyegzőinek hamisítványai)
(8) *Dr. Flóderer I.:* Magyarország ajánlási ragjegyei 1890–1977 (Budapest, Mabéosz kiadás, 1981)
(9) *Kostyán Á.:* Az 1918. évi Repülő posta sorozat (A Magyar Bélyegek Monográfiája IV. 245–251.)

FIGYELMÉBE AJÁNLJUK

A kubini felezések – Újabb adatok

A Philatelica 80/2-es számában megjelent tanulmányomban ismertettem az 1873-ban és 1874-ben Kubinban készült, felezett 2 krajcárossal végzett szükség-bérmentesítést.

A cikkben levezettem, hogy feltehetően hány felezés készülhetett, de sajnos a 15. oldalon nyomdahiba következtében lemaradtak az eredetileg összefüggő felezett bélyegekre utaló jelölések. Ezeket az alábbiakban pótolom néhány további kiegészítéssel.

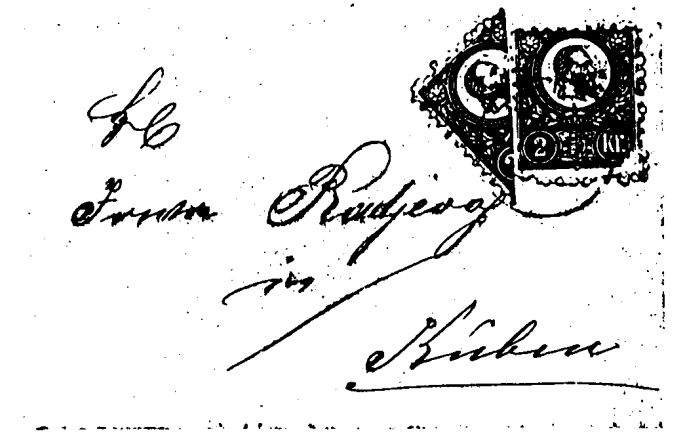
Korábbi feltevésem a hiányzó levelek címzettjeiről helyesnek bizonyult. Öt évvel ezelőtt előkerült a 27. sz. levél *(1. ábra)*, a közelmúltban pedig a 28. sz. levél *(2. ábra)*. Az előző, amelyen a teljes 2 krajcáros mellett egy ollóval felezett bélyeg van, 1874. szept. 5-i bélyegzésű, az utóbbi, amelyen a bélyeg felezése tépéssel történt, 1873. szept. 30-i bélyegzésű.

Ezek alapján a fent említett táblázat helyett az alábbiakban közlöm az eddig talált és eredetileg összefüggő teljes bélyegek felezésével végzett bérmentesítéseket. Zárójelben közlöm a vágottaknál az illetőnek egy évvel korábban írt (címzett) levél számát:

Tépéssel felezettek	*Vágással felezettek*
5+20	2(?)+10(28)
12+26	9(3)+13(?)
21+24	1(?)
4+28	27(11)
3	
8	
11	

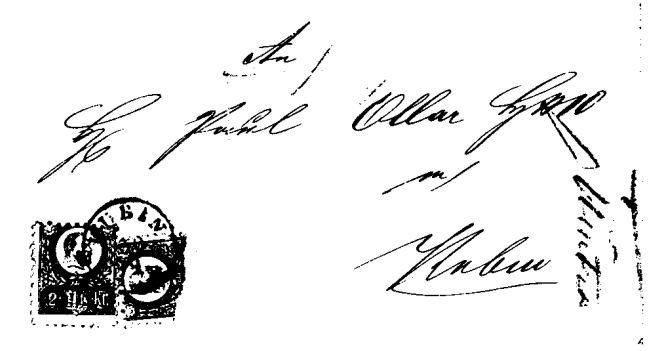
A táblázatból kitűnik, hogy a 2., 13. és 1. sz. levelek címzettjeinek 1873-ban küldött levelek még hiányoznak, és ugyancsak hiányzik két vágással felezett levél, amelyeknek címzettjei a tépéssel felezettek között keresendők.

Különös érdekességre tart számot az ugyancsak most előkerült 29. sz. levél *(3. ábra)*, mert ezt a levelet az ügyvéd egy más ügyben három nappal a tépéssel felezettek után adta postára. Ezt a levelet már szabályosan 3 krajcáros bélyeggel bérmentesítették, mert akkorra már megérkezett a hivatalhoz a postaigazgatóságtól az októberi bélyegellátmány.

1. ábra A 27. sz. levél vágással felezett bélyeggel, 5/9 keltezéssel

2. ábra A 28. sz. levél tépéssel felezett bélyeggel, 30/9 keltezéssel

Néhány további kiigazítás:

A 17. sz. levél szövegében a címzett nem Josa, hanem Katha. Véleményem szerint a 7. sz. levél is neki lett írva a Kozáry ügyben.

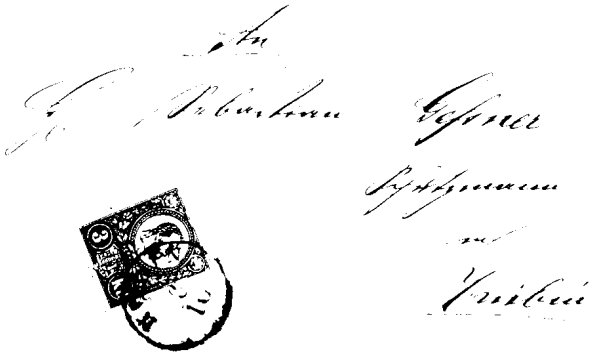
Kérem az eredeti tanulmányban a következő téves adatokat helyesbíteni:

– a 12. oldalon a vámlat súlya 17,5 grammról 16,6 grammra javítandó;

– a 13. oldalon az 1. hasáb 2. bekezdésében a „valódi" szó „vádlói"-ra javítandó.

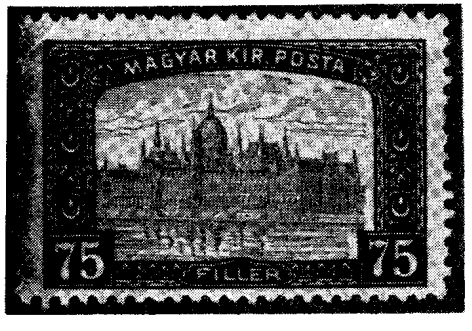
Végül megköszönöm G. S. Ryan és J. G. Clive uraknak a bemutatott levelek ábráinak rendelkezésemre bocsátásáért.

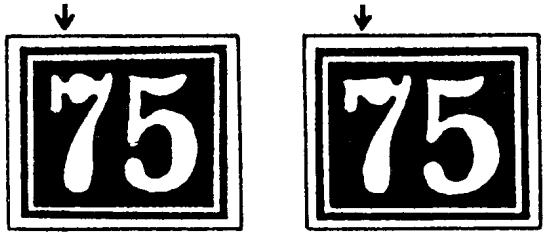
Orbán Ferenc (Dánia)

3. ábra A 29. sz. levél címoldala

A 75 filléres Parlamentes bélyeg két típusa

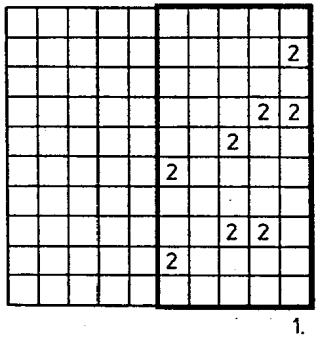

1. típus *2. típus*

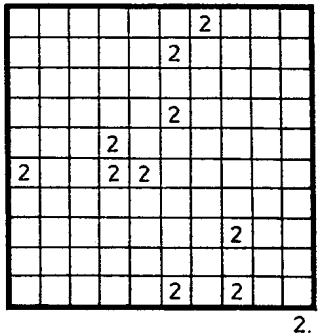
A Parlament épületét ábrázoló magyar bélyegek első ízben 1916-ban jelentek meg és az Aratós bélyegekkel együtt gazdag gyűjtési és tanulmányi anyagot nyújtanak. Ennek ellenére a gyűjtők mélyebb érdeklődésén kívül állnak. Ezt a helyzetet igazolja az a tény is, hogy ezeket a bélyegeket nem dolgozta fel részletesen a nemrég megjelent Magyar bélyegek kézikönyve, sem a Magyar Bélyegek Monográfiájának megfelelő kötete.

Az 1916. évi kibocsátás legérdekesebb bélyege a kék színű *75 filléres* bélyeg. Ennek tanulmányozása során észrevettem, hogy ennek két típusa van, amelyek a bal oldali felső értékmezőben lévő 7-es számjegy alakjában különböznek. Az első típus bélyegeinél a 7-es számjegy felső része szabályosan kiképzett, míg a másik típus bélyegeinél ez vízszintesen lemetszett. Az első típus előfordulási gyakorisága a másikhoz képest körülbelül 9 az 1-hez, ami arra a tényre mutat rá, hogy e bélyegek gyártásánál nagy valószínűség szerint tízmezős matricát használtak, amely a galvanikus úton történő reprodukcióhoz szolgált. A matrica egyik mezőjében keletkezett az a tipikus hiba, amely a másik típus jellemzőjévé vált.

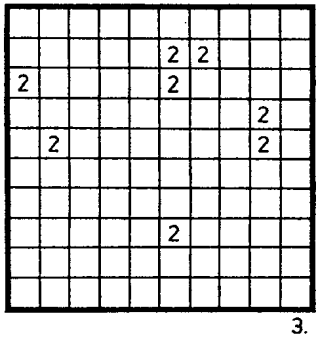
Ebből a matricából állították azután elő a tízdarabos galvánlemezt, amelyet később kisebb egységekre osztottak, sőt egyedi képdúcokra (klisékre) bontottak, s ezekből állították elő a nyomólemezt.

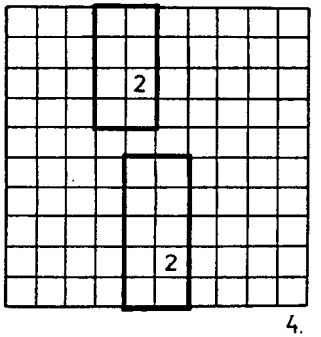
1.

2.

3.

4.

Ez ad magyarázatot arra, hogy miért nem fordulnak szabályosan elő a 2. típus bélyegei a nyomólemez összeállításában, miért helyezkednek el rendszertelenül a különböző bélyegmezőkben. A Parlament-bélyegeket olyan nyomóformával nyomták, amely két, egyenként százdarabos nyomólemezből állt, amelyek egymás alatt helyezkedtek el. Logikus következtetés, hogy több nyomólemezt kellett használni. Ez ideig nekem négy nyomólemezt sikerült részben rekonstruálni. (Itt a nyomólemezek összeállítását – NyLÖ – kell megfelelő kifejezésként használnunk, mert nem beszélhetünk kompakt nyomólemezekről.) A 2. típusú bélyegek előfordulási gyakorisága az egyes nyomólemez-összeállításokban (NyLÖ) a következő:

1. NyLÖ – a jobb féloldal ismert, a 2. típus a következő bélyegmezőkben fordul elő: 20, 39, 40, 48, 56, 78, 79, 86.
2. NyLÖ – az egész összeállítás ismert, a 2. típus a következő bélyegmezőkben fordul elő: 7, 16, 36, 44, 51, 64, 55, 78, 96, 98.
3. NyLÖ – az egész összeállítás ismert, a 2. típus a következő bélyegmezőkben fordul elő: 16, 17, 21, 26, 39, 42, 49, 76.
4. NyLÖ – csak két kisebb tömb ismert, a 2. típus a következő bélyegmezőkben fordul elő: 25, 86.

A típusok összefüggő párjai viszonylag gyakran fordulnak elő, küldeményeken azonban ritkák. Még ritkábban lehet találkozni sávokkal, ahol egymás mellett a 2. típus két bélyege van. Ezt a tanulmányt jelenleg még nem lehet lezárni, be kell fejezni az 1. és a 4. NyLÖ rekonstrukcióját. Feltételezem azonban, hogy a felhasznált nyomólemez-összeállítások (NyLÖ) több, mint négy. Erre mutatnak a feltárt lemezhibák és lemezjavítások is.

(Fordította: Dr. Sóky Dezső)

Tomáš Morovics (Csehszlovákia)

KLASSZIKUS
ÉS MODERN
BÉLYEGGYŰJTEMÉNYEKET,
RÉGI LEVELEKET, JOBB DARABOKAT

állandóan vásárolok

SZEKERES BENEDEK JÓZSEF
bélyegszaküzlet

1137 BUDAPEST XIII., Katona József u. 2/e.
Telefon: 1129-350

Postai cenzúra Magyarországon – II. rész
Az I. világháború utáni időszak (folytatás)

Megszállási cenzúrák

GAZDA ISTVÁN

5. *Cenzúra a megszállt területeken*
(1918. nov.–1920. jún. 4.)

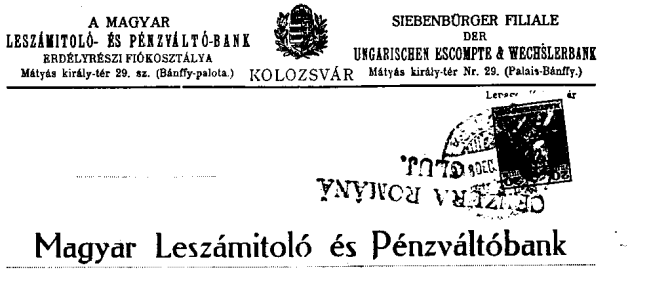
A megszállási zónákat, területeket, demarkációs vonalakat, ill. azok változásait vázlatosan a *22. ábra* mutatja be. Ez az ábra nem azt a célt szolgálja, hogy abból a megszállás terjedelme, előrehaladása, időpontjai pontosan megállapíthatók legyenek, csupán általános áttekintést céloz.

5.1 *Román megszállási cenzúrák*

A román megszállás 1918 decemberétől több fokozatban zajlott le. Néhány etap a *22. ábrá*ból is kitűnik. A megszállást követően a posta többnyire működött, bár néha teljes postazsákokat is megsemmisítettek. A levelezést a megszállók – úgy tűnik – a lehető legsürgősebben mindjárt cenzúrázták is. Erre mutat az a levél, amelyet a Kolozsvár megszállása utáni 8. napon adtak postára *(23. ábra)* és már a „CENZURA ROMANA CLUJ" bélyegzővel cenzúrázták.

A román cenzúra alapvetően két részre osztható, az *ideiglenesen megszállt* magyar területek és az *elcsatolt* területek cenzúrájára. Ez utóbbi egyébként nem ért automatikusan véget 1920. jún. 4-én, egy ideig még változatlanul folytatódott, de az már nem tartozik a magyar postatörténethez. Az ideiglenesen megszállt területek román cenzúrája (pl. Debrecen) viszont már 1920. jún. 4-e előtt érthetően megszűnt az egyes területek kiürítése függvényében.

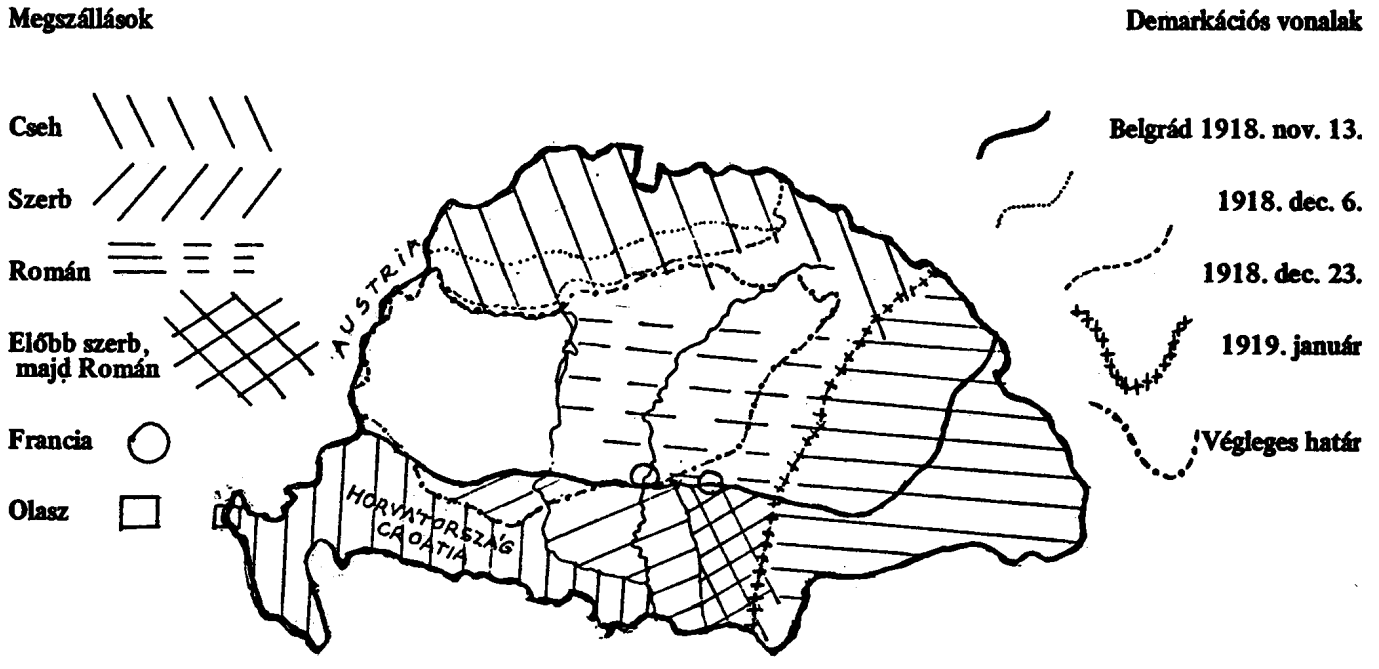
Bár kivételesen előfordul cenzúra nélküli küldemény is, úgy tűnik, hogy a Magyarországtól elcsatolt területeken, elsősorban az összes erdélyi megyeszékhelyen, de néhány nagyobb, nem megyeszékhelyi városban is, több Arad környéki kisebb helységben és néha más kisebb helyeken alkalmaztak cenzúrát. A cenzúrabélyegzőket általában feladáskor tették a

23. ábra: Kolozsvári cenzúra a román megszállás utáni 8. napon

küldeményre, kivéve a külföldről jött küldeményeket, ahol – érthetően – érkezésiek.

A bélyegzők nagy része helységneves, kis részük katonai és a megszálló csapatokra utaló. Ez utóbbiak nagy része körbélyegző, bár van vonalbélyegző is (így pl. a többhelyütt is előforduló R 30-as számú bélyegző – lásd II. TÁBLÁZAT). A cenzúrabélyegzők – egy kivétellel *(24. ábra)* – román nyelvűek. Szövegük, kivitelük igen változatos, helyi készítésre utal. Egy-egy helységben többféle cenzúrabélyegző is előfordul, ezek szövege néha eltérő. A szövegük általában: „Cenzurat" és helységnév és néha külön vonal a dátumnak. Van azonban „Cenzura Romana", ill. „Biroul cenzurei", „Cenzurat Oficial" stb. szövegű is. Többnyire vonalbélyegzők, néha keretben, de akad körbélyegző is.

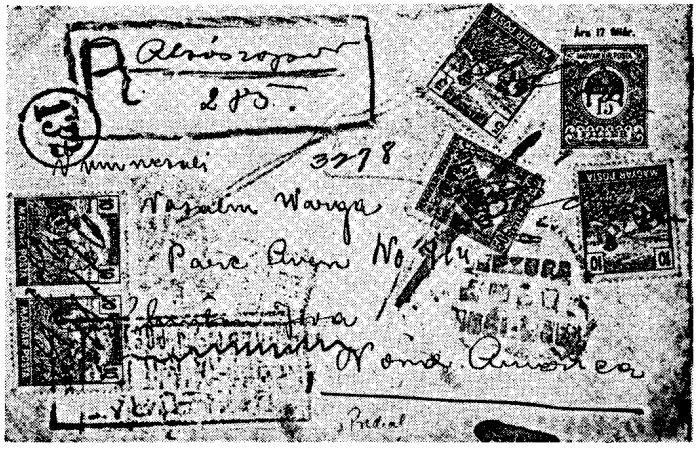

22. ábra: Demarkációs vonalak ill. megszállási területek térképe

A külföldre (nem Magyarországra) menő levelezést – feltehetően – néha többszörösen is cenzúrázták. Ez utóbbira utal a már említett *24. ábrán* bemutatott levél, amelyen magyar és román nyelvű cenzúrabélyegző is van (a magyar: „Dés zsibói járás cenzúrája", a román: keretes, bukaresti). E levél – amelyet Alsószoporon adtak fel az USA-ba 1919. IX. 16-án – különös érdekessége a bélyegző helyetti kézi érvénytelenítés (magyarul) és a rajzolt ragjegy.

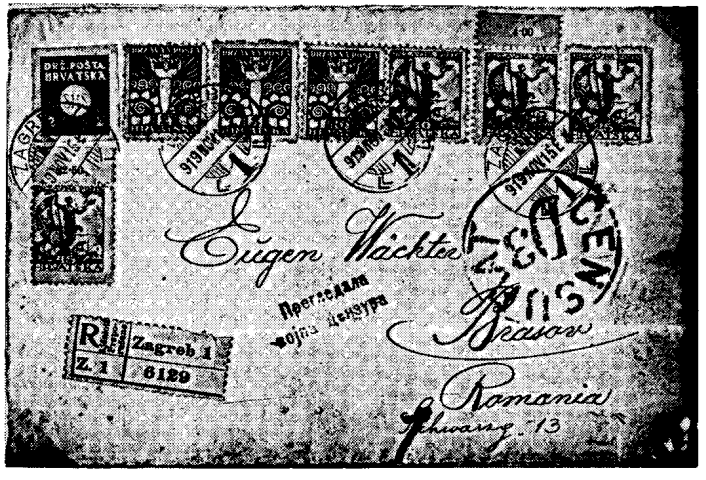
A külföldről a megszállt területre érkező leveleken azonban nem találtam kettős román cenzúrát. Igen érdekes viszont az a Zágrábból 1919. januárban Brassóba címzett levél *(25. ábra)*, amelyen szerbhorvát cenzúra is van, meg román cenzúra is (nagy körbélyegző), és amely csak hónapok múlva érkezett meg Brassóba, minthogy 1919 januárjában a forgalom még szünetelt. Ausztriából, ill. Bajorországból a megszállt román területekre írt leveleken ugyanakkor csak a szokásos helyi cenzúra található (pl. Cluj vagy Brasov). Ismert végül egy jellegzetes negatív „CENSURA MILITARA BUCURESTI" szövegű és CM írott monogramos cenzúrabélyegző, amely több olyan küldeményen megtalálható, amit külföldről írtak a román megszállta Magyarországnak végül is magyarnak maradt területeire (ld. pl. *42. ábra)*.

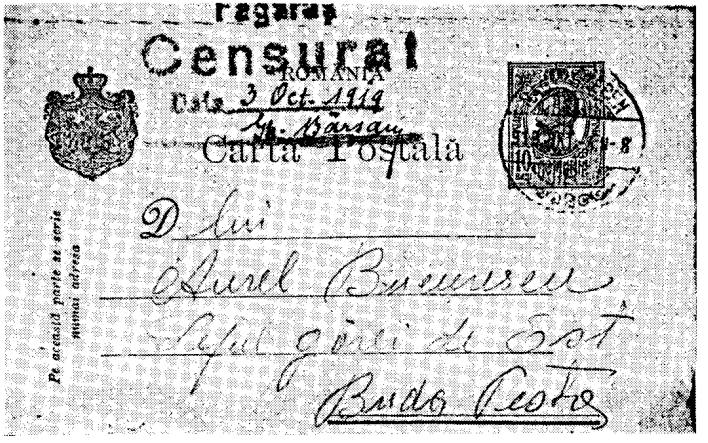
A II. TÁBLÁZAT-ban a Románia által megszállt és 1920. jún. 4-e után elcsatolt területeken az ezen időpontig alkalmazott cenzúrákra vonatkozó adatokat gyűjtöttem össze. Feltűnő, hogy néhány helységben igen sokféle bélyegzőt alkalmaztak. Az adatok részben saját gyűjteményem alapján, részben a *Telegut–Thielk* féle 1987-ben megjelent katalógus alapján (ld. irodalomjegyzék), kis részben pedig egyéb információk alapján állítottam össze. A listában egyébként –

24. ábra: Az egyetlen magyar nyelvű cenzúra a megszállás időszakából: „Dés, Zsibói Járás" (ovális bélyegző a bélyegek alatt, a keretes bélyegző a bal alsó bal sarokban bukaresti cenzúra). Figyelemreméltó a kézírásos bélyegző és ajánlási ragjegy

25. ábra: Zágrábból Brassóba küldött levél, szerbhorvát és román cenzúrával (utóbbi nagyméretű, körben)

26. ábra: Jellegzetes román megszállási cenzúra: Fogaras

Nagyenyed kivételével – valamennyi erdélyi megyeszékhely szerepel, de lehet, hogy Nagyenyedet éppen akkor Gyulafehérvár pótolta megyeszékhelyként. Nyilván még ez a jegyzék is kiegészítésre szorul, elsősorban a kisebb helyeken alkalmazott cenzúrákra vonatkozóan.

A III. TÁBLÁZAT az ideiglenes román megszállás alatti román cenzúrákra vonatkozó adatokat mutatja be (vagyis a románná nem lett területen alkalmazott cenzúrákat). E lista meglehetősen szűkösnek tűnik, valószínű azonban, hogy több helyütt nem alkalmaztak helységneves külön bélyegzőt, hanem valamilyen alakulat cenzúrabélyegzőjét. Így például több helyütt előfordul az R 30-as jelű „Vadászezred" katonai bélyegző, elsősorban Békés megyében. Ennek ellenére valószínű, hogy még e lista is bővülhet.

Meg kell egyébként jegyeznem, hogy cenzúra zárószalagot román megszállási cenzúránál eddig nem találtam és ilyenre a *Telegut–Thielk* katalógus sem utal.

Néhány jellegzetes román megszállási cenzúrát a *26–29. ábrákon* mutatok be.

II. TÁBLÁZAT

Román cenzúra a békekötés után elcsatolt magyar területeken
(csak 1920. június 4-ig)

Sorszám	Cenzúrahely magyar neve	Cenzúrahely román neve	Hányf. bélyegző ismert	Megjegyzés
R 1.	Abrudbánya	Abrud	1	T–T
R 2.	Alvincz	Vintul de Jos	1	
R 3.	Arad	Arad	4	
R 4.	Balázsfalva	Blaj	3	
R 5.	Beszterce	Bistrita	4	
R 6.	Brassó	Brasov	6	
R 7.	Buziásfürdő	Buzias-Bai	1	T–T
R 8.	Csikszereda	ma: Miercurea Ciuc	1	bélyegzőben: Csikszereda
R 9.	Dés	Dej	5	
R 10.	Déva	Deva	5	
R 11.	Dicsőszentmárton	ma: Dumbraveni	2	T–T bélyegzőben: Dicio-San-Martin
R 12.	Fogaras	Fagaras	3	
R 13.	Gyulafehérvár	Alba Julia	2	
R 14.	Hunyadvár	Huneodara	1	
R 15.	Kolozsvár	Cluj	8	
R 16.	Kürtös	Curtici	1	T–T
R 17.	Lugos	Lugoj	8	
R 18.	Máriaradna	Radna	1	T–T
R 19.	Medgyes	Medias	1	T–T
R 20.	Módos	ma Jugoszlávia: Jasa Tomic	1	T–T bélyegzőben: Modos
R 21.	Máramarossziget	Maramures Siget	1	(i)
R 22.	Marosújvár	Marosuoara	1	(i)
R 23.	Marosvásárhely	Targu Mures	4+1 kat.	bélyegzőkben részben: Targul Mures
R 24.	Nagykároly	Carei Mare	1	Kérdéses, lehet, hogy csak 1921-es
R 25.	Nagyvárad	Oradea Mare	3	
R 26.	Nagyszalonta	Salonta	1	T–T: kérdéses: lehet, hogy csak 1921-es
R 27.	Nagyszentmiklós	Sanmiclausul Mare	1	T–T
R 28.	Nagyszeben	Sibiu	3+1 kat.	1 további bélyegző 1920 jún. után
R 29.	Pankota	Pincota	3	T–T; bélyegzőben: Pancota
R 30.	Sárkány (Brassó vidéke)		1 kat.	Bélyegző: Divizia I. Vanatori (CENSURAT) No.....
R 31.	Segesvár	Sighisoara	2+1 kat.	
R 32.	Sepsiszentgyörgy	St. Gheorghe	2	
R 33.	Szatmárnémeti	Satu Mare	3	
R 34.	Székelyudvarhely	Odorheiu	3	
R 35.	Szentandrás	Sinandrei	1	T–T; Bélyegzőben: Sentandras
R 36.	Temesvár	Timisoara	1	
R 37.	Torda	Turda	3	
R 38.	Újszentanna	Sintana	1	T–T; Bélyegzőben: Santana
R 39.	Zilah	Zalau	1	T–T

Megjegyzés:
A bélyegzőfajtáknál: kat = katonai cenzúrabélyegző
A megjegyzés rovatban: T–T = a Telegut–Thielk féle katalógus
(i) = más irodalmi adat, vagy információ.
Ahol a bélyegzőben lévő helységnév eltér a helység mai nevétől, a megjegyzés rovatban ezt külön feltüntettük.

III. TÁBLÁZAT

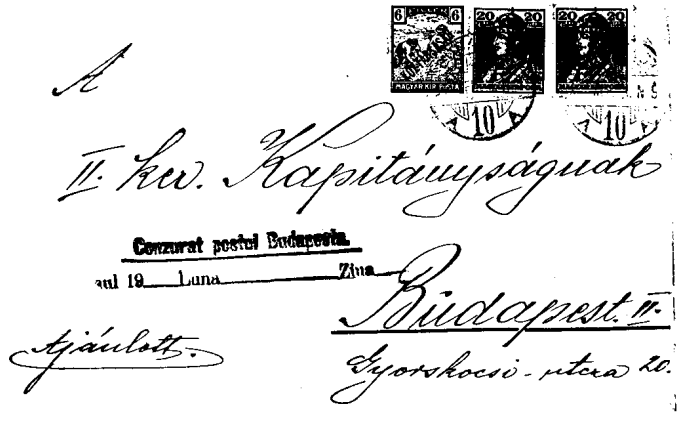
Román megszállási cenzúrák a békekötés után magyarnak maradt területeken (1919–20.)

Sorszám	Cenzúrahely magyar neve	Cenzúra-bélyegzőben szereplő név	Hányf. bélyegző ismert	Megjegyzés
RM 1.	Budapest	Budapesta	2	
RM 2.	Debrecen	Debretin	5	
RM 3.	Hatvan	Hatvan	1	T–T
RM 4.	Hódmező-vásárhely	HM VASARHELY	1	
RM 5.	Kalocsa		1 kat.	
RM 6.	Mezőhegyes	Marul Rosu	3	T–T
RM 7.	Nyíregyháza	Nyiregyhaza	1	T–T

Megjegyzés:
A bélyegzőfajtáknál: kat = katonai cenzúrabélyegző
A megjegyzés rovatban: T–T = a Telegut–Thielk féle katalógus
Egyéb: – Békés megyében többfelé használták az R 30-as katonai cenzúrabélyegzőt
– Több küldeményen előfordul az írott betűs CM monogramos, CENSURA MILITARA BUCURESTI szövegű, jellegzetes negatív cenzúrabélyegző is, elsősorban külföldről jött leveleken.

←*27. ábra:* Jellegzetes román megszállási cenzúra: Torda

28. ábra: Budapesti román megszállási cenzúra

29. ábra: **Kevésbé ismert román megszállási cenzúra Debrecenből, 1920. március**

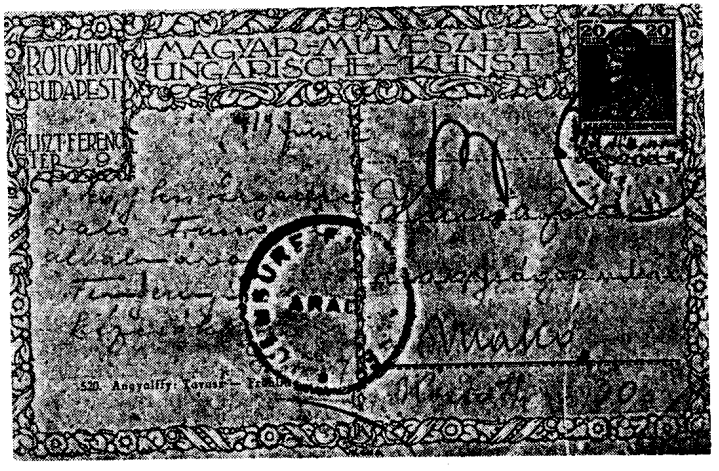
5.2 *Francia megszállási cenzúra*

A francia megszálló csapatok előbb Aradon helyezkedtek el, majd Szegeden. Ennek ellenére csak a „Censure Francaise, középen: Arad" körbélyegzőt láttam eddig. Ezt alkalmazták pl. Aradra érkezett postán *(30. ábra)*, amelyen román feladási és francia érkezési cenzúra is van, de pl. egy Szeged és Makó közötti levelezőlapon is *(31. ábra)*, 1919 júniusából. Ismert egyébként Aradról Temesvárra küldött levél francia–szerb kettős cenzúrával is. Verseczről Aradra ment levélen pedig a *Telegut–Thielk* katalógus említ egy „CENSURE FRANCAIS/Ligeti" szövegű 2 soros cenzúrabélyegzőt.

5.3 *Szerb megszállási cenzúra*

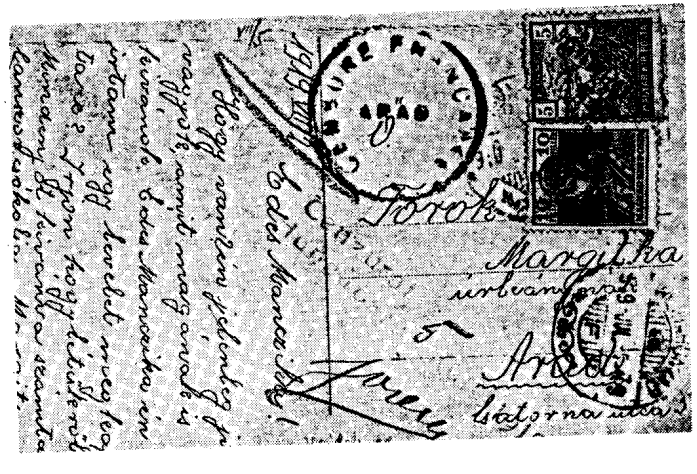
A románhoz hasonlóan igen kiterjedt, szinte minden nagyobb megszállt helységben volt. Általában feladási cenzúrabélyegző, bár vannak kivételek.

A bélyegzők többfélék: van a *cenzúra helyére utaló* cenzúrabélyegző, van csupán *általános szövegű* és van *cenzor-*

31. ábra: Francia megszállási cenzúra Szegedről Makóra írt levelezőlapon (a cenzúrabélyegzőben azonban Arad szerepel)

30. ábra: Román és francia megszállási cenzúra Vajdahunyadról Aradra írt levelezőlapon

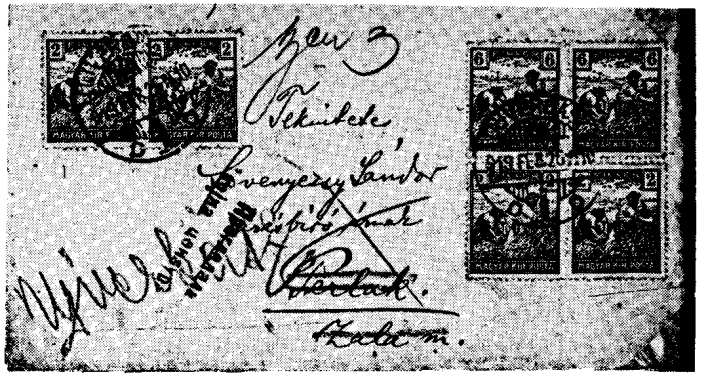
számot feltüntető bélyegző is (Cenzor+szám), amelyet néha külön, egyetlen cenzúrabélyegzőként, néha más cenzúrabélyegzővel együtt használtak. Ez a rendszerezést nehezíti. A cenzúrabélyegzők mind szerbhorvát nyelvűek és 1–2 kivétellel cirill betűsek (ilyen kivétel pl. egy késői pécsi latin betűs – ld. 36. ábra –). Ismert egy szerb nyelvű cenzúra zárószalag is *(32. ábra)*.

A IV. TÁBLÁZAT a szerb megszállás alatti és Magyarországtól elcsatolt területeken alkalmazott szerb cenzúrák adatait tünteti fel. Ehhez megjegyzendő, hogy néhány helység végül is nem Jugoszláviához, hanem Romániához lett csatolva. Az V. TÁBLÁZAT az ideiglenes szerb megszállás cenzúrája adatait ismerteti. Ehhez megjegyzendő, hogy e cenzúra nem 1920. jún. 4-ig, hanem 1921 augusztusáig tartott. Nyilván mindkét táblázat idővel még szintén bővülhet.

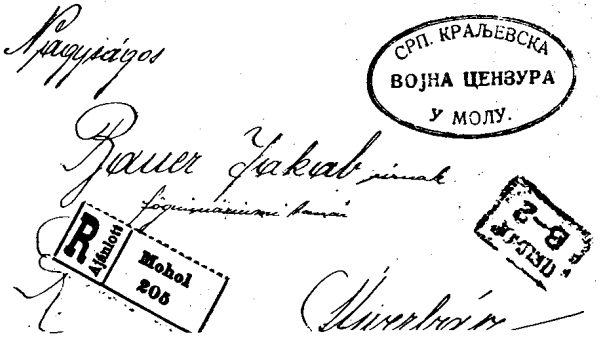
A *33–36. ábrákon* néhány jellegzetes szerb cenzúrát mutatok be.

32. ábra: Újvidéki szerb megszállási cenzúra 1918 novemberéből és szerb nyelvű cenzúra zárószalag

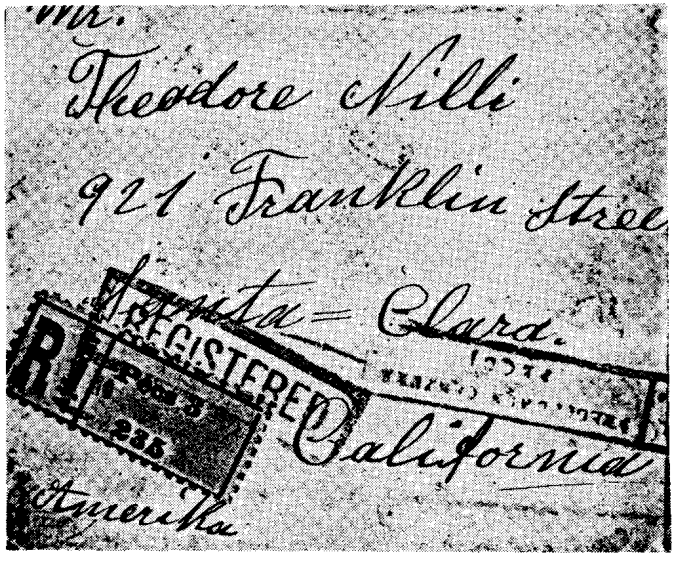

33. ábra: Újverbászon alkalmazott szerb megszállási cenzúra

34. ábra: Moholi szerb megszállási cenzúra

35. ábra: A Pécsett alkalmazott szerb megszállási cenzúrák egyike, amely nem cirill, hanem latin betűs (keretes, fejtetőn álló)

IV. TÁBLÁZAT

Szerb cenzúra a békekötés után elcsatolt magyar területeken (csak 1920. június 4-ig)

Sorszám	Cenzúrahely magyar neve	Cenzúrahely román neve	Hányf. bélyegző ismert	Megjegyzés
Sz 1.	Felsőkobol	Kač	1	
Sz 2.	Mohol	Mol	1	
Sz 3.	Nagybecskerek	Veliki Beckerek	1	Mai neve: Zrenjanin
Sz 4.	Nagykikinda	Velika Kikinda	1	
Sz 5.	Nagyszentmiklós	Vel. SentMiklos	1	Ma: román terület
Sz 6.	Ó-becse	Becej	c. szám	név nélküli
Sz 7.	Pancsova	Pancevo	1	
Sz 8.	Pélmonostor	Beli Manastir	1	név nélküli
Sz 9.	Szabadka	Subotica	2	nevesített és név nélküli
Sz 10.	Temesvár	Temisvar	1	Ma: román ter.
Sz 11.	Titel	Titel	1	
Sz 12.	Törökbecse	Tursko Becejske	2	Mai neve: Novi Becej
Sz 13.	Újverbász	Vrbas	2	c. számmal kombinált vagy csak szám
Sz 14.	Újvidék	Novi Sad	2	nevesített, vagy csak cenzorszám Zárószalag ism.
Sz 15.	Versecz	Vrsac	1	
Sz 16.	Zenta	Senta	1	kézi c. is ismert
Sz 17.	Zombor	Sombor	1	
Sz 18.	Zsombolya	–	1	Általános cenzúrabélyegző Ma: román ter.

Megjegyzés:
Bélyegzőfajtáknál: c. szám = cenzorszám
kézi c. = Kézírásos cenzúrajelzés
Megjegyzés rovatban: több helység csupán átmenetileg volt szerb megszállás alatt, később román megszállás alá került és Románia része lett.

36. ábra: Temesvári szerb megszállási cenzúra Svájcba írt levélen (Temesvár később román megszállás alá került)

V. TÁBLÁZAT

Szerb megszállási cenzúrák a békekötés után magyarnak maradt területeken (1919–20.)*

Sorszám	Cenzúrahely magyar neve	Cenzúra-bélyegzőben szereplő név	Hányf. bélyegző ismert	Megjegyzés
SzM 1.	Baja	Baja	?	(i)
SzM 2.	Barcs	Barč	1	
SzM 3.	Bácsalmás	Bacalmas	1	
SzM 4.	Bátaszék	Batasek	1	(latin betűs)
SzM 5.	Mohács	–	kézi c.	helyi levlapon
SzM 6.	Pécs*	Pecuj	2+A./	az egyik bélyegző latin betűs k.féle zárószalag is ismert
SzM 7.	Szőreg	Sirig	1	
Szm 8.	Villány	–	2	helynév nélkül

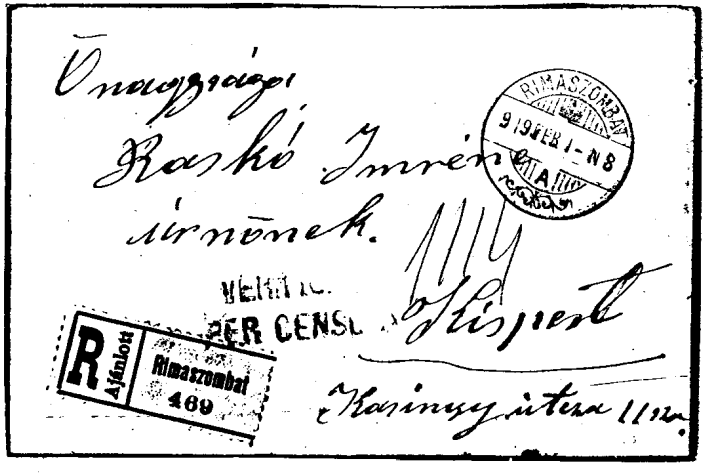
Megjegyzések:
(i) = irodalmi adat vagy információ
Bélyegzőfajta rovatban: kézi c. = kézírásos cenzúrajelzés
A./ = magyar területre menő levelezésen átmenő cenzúrák (pl. újvidéki), a postabélyegző pl. belgrádi tranzitbélyegző
* = Baranyában ill. Pécsett a megszállás 1921 aug.-ig tartott.

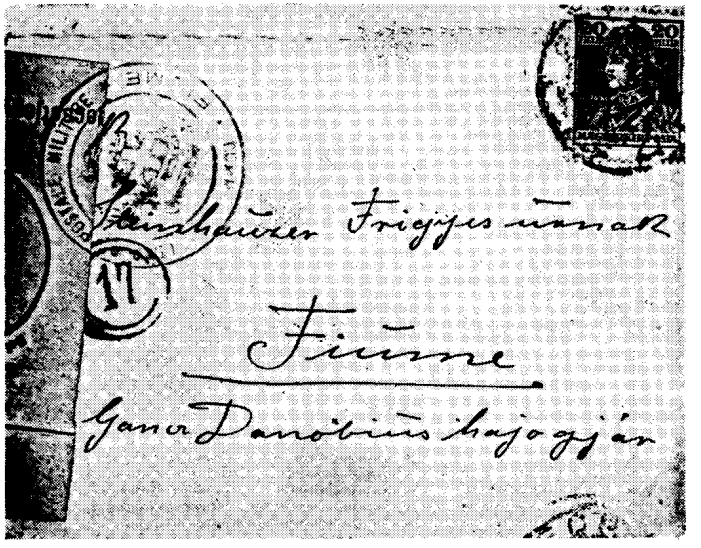
5.4 *Cseh megszállás cenzúrája*

A cseh megszállási cenzúrák viszonylag egyszerűbbek, mint az előzőek, mert nem tüntetik fel a cenzúrázás helyét, csupán a „Cenzurované" v. „Cenzurovano" szóból állnak. Tipikus példája a jelen cikk előző részének (Philatelica 87/2 szám) *20. ábráján* bemutatott cenzúrabélyegző. Helymegjelölés hiányában a cseh megszállási cenzúrákról táblázatot nem lehetett összeállítani, valószínű egyébként, hogy e cenzúrázást néhány központi helyen végezték. A bélyegzők betűi, méretei, színe ugyan mutatnak némi eltérést, de ez nem elegendő a rendszerezésre.

A cseh megszállási cenzúrák között van azonban egy különlegesség, nevezetesen egy *olasz szövegű* cenzúrabélyegző is, amelyet Szlovákiában alkalmaztak 1919 első felében. Az itteni csehszlovák megszálló csapatok parancsnoka ugyanis *Piccione Luigi* olasz tábornok volt, aki nyilván komoly olasz stábot hozott magával. Ezek használhatták e cenzúrabélyegzőt. Szövege: „Verificato per censura". Egy- és kétsoros változata is ismert. Kombinálták a K.u.K. időkből származó zá-

37. ábra: Rimaszombaton alkalmazott olasz nyelvű cenzúra (1919)

38. ábra: Fiumei olasz megszállási cenzúra

rószalaggal is *(37. ábra)*. A bemutatott levél feladási bélyegzője egyébként Rimaszombat, ami akkor éppen a demarkációs vonalon volt.

5.5 *Olasz megszállási terület*

Tényleges olasz megszállás nem Szlovákiában, hanem *Fiumében* volt. Ez a megszállási cenzúra az önálló Fiume városállam megalakulásáig olasz megszállási cenzúra (lásd *38. ábra)*. Használtak azonban ugyanitt Magyarországra írt levelezőlapokon „C"+szám összetételű cenzúrabélyegzőt is, így 1919 januárjában.

6. *Hadifogoly-levelezés*

Az adott időszak hadifogoly-levelezése sokkal szűkösebb, mint az I. világháború alatti időszaké, hiszen a háború végével a hadifoglyok kezdtek hazatérni.

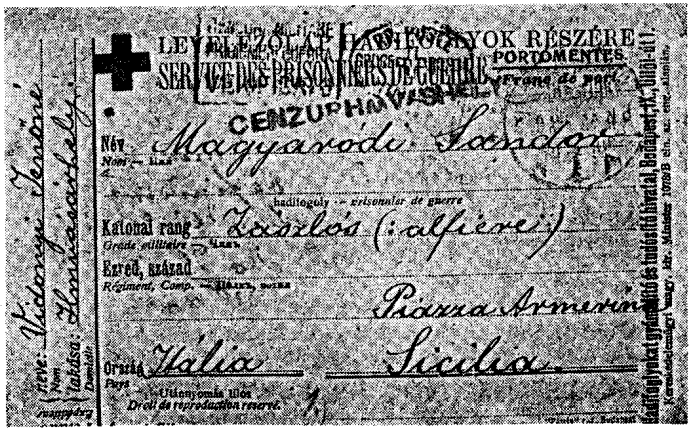
A hadifogoly-levelezést a Köztársaság idején itthon feltehetően már nem cenzúrázták, de a Tanácsköztársaság ide-

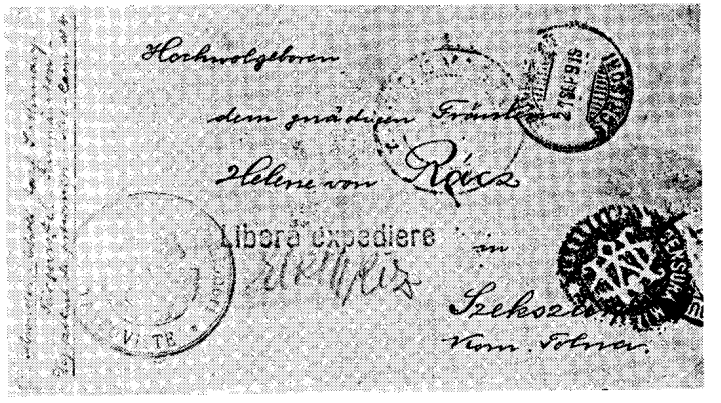
jéből van rá példa. Erre mutat egy olaszországi hadifogolytáborba írt vöröskeresztes lap *(39. ábra)*. A cenzúrázás helye: Hódmezővásárhely. Nem tudni azonban, hogy e cenzúrázás csak kivételes-e, vagy ezen időszakban általánosabb volt. Egy Vladivosztokban feladott és kb. a Tanácsköztársaság idején érkezett hadifogolylapot pl. itthon nem cenzúráztak, csak vladivosztoki cenzúrája van.

Valószínűleg nem cenzúrázták e lapokat a Horthy-időszakban sem. Olaszországi hadifogolytáborokba írt lapokon csak olasz cenzúra van, az onnan jöttökön semmilyen. A hazatérő hadifogolytábor miskolci cenzúráját már e cikk első részében (Philatelica 87/2) említettem *(21. ábra)*.

A megszállt területeken viszont a hadifogoly-levelezést is cenzúrázták. Az ugyancsak Vladivosztokból Nagyszőllősre címzett hadifogolylapon pl. cseh cenzúra van. A románok is cenzúrázták a hadifogolylapokat. Erre több példa adódik. Így pl. a *40. ábrán* látható lapot a *Targoviste*-i román hadifogolytáborban lévő magyar hadifogoly írta Szekszárdra. Ezen a tábor cenzúráján túlmenően a már említett jellegzetes román negatív cenzúrabélyegző szerepel.

39. ábra: 1919 áprilisában Hódmezővásárhelyről olasz hadifogolytáborba írt és Hódmezővásárhelyt cenzúrázott vöröskeresztes lap

40. ábra: Román hadifogságból (Targoviste) Szekszárdra írt levelezőlap román cenzúrákkal

Legérdekesebb azonban a *41–42. ábrákon* bemutatott levélpár. Az első levelet 1918. okt. 6-án, vagyis még az I. világháború alatt írták Túrkevéről egy kínai hadifogolytáborba. Ezen csak kínai táborbélyegző van. A válaszlevél Hágán keresztül érkezett Túrkevére. Ezen a kínai hadifogoly-bélyegző mellett a jellegzetes negatív román cenzúrabélyegző is megtalálható, minthogy a levél Túrkeve román megszállása alatt érkezhetett meg.

A hadifogoly-levelezés további vizsgálata is célszerűnek tűnik.

7. *Általános megjegyzések*

E korszak cenzúrabélyegzőire, de postabélyegzőire is jellemző, hogy gyakran nehezen olvashatók, halványak. Oka nyilván gondatlanság, gyakorlatlan személyzet, rossz (hadi) papír, ill festékanyagok, nem gondosan készült, vagy elkopott, részben csak ideiglenes jellegű, helyi készítésű bélyegzők. Akadnak persze szép példányok is, de a küldemények egy része elé nem lehet a legmagasabb minőségi követelményeket állítani.

A bélyegzők színének különösebb jelentősége nincsen. Többnyire feketék, de gyakori a kék, lila is, sőt néha vörös színű. Ugyanaz a bélyegző néha már több színben is megtalálható.

41. ábra: Túrkevéről 1918 októberében kínai hadifogságban lévő magyar hadifogolyhoz írt levél (hátoldalán kínai cenzúrák)

42. ábra: Válasz az előbbi levélre a kínai táborból Hollandián keresztül (a bal felső negatív bélyegző román cenzúra, minthogy Túrkeve a levél érkezésekor román megszállás alatt volt)

A levelezésen felhasznált bélyegek változatosak. A mindenkori magyar postaigazgatás területén sem konzekvens azonban az időszaknak megfelelő bélyegek használata (pl. a Köztársaság, Tanácsköztársaság felülnyomatúaké, ill. a Magyar Posta, M. Kir. Posta feliratúaké), a megszállt területeken pedig azt használták fel, ami éppen volt. Érthető, hogy a magyar bélyegek itt 1919-ben kezdtek elfogyni és így egyre inkább a helyi felülnyomások, ill. kiadványok, vagy a megszálló ország bélyegeinek használata, esetleg készpénzes bérmentesítés kerültek előtérbe. Vannak vegyes bérmentesítésű küldemények is. A csehek pedig meglehetősen korán ki is vonták a magyar bélyegeket a forgalomból.

Érdekes továbbá, hogy a debreceni helyi kiadás javarészt filatéliai jellegű felhasználású, úgyszintén az 1. baranyai kiadás is, de ez már nem mondható el a 2. baranyai kiadásról, ill. a temesváriról. Az ún. *kolozsvári* (ill. *nagyváradi)* román felülnyomás használata általában nem filatéliai jellegű, a francia megszállási bélyegeké viszont egyértemúen az.

A bélyegzők, ragjegyek, postai nyomtatványok hosszú ideig magyarok maradtak a megszállt területeken, helyenként még a békekötést követő időszak egy részében is.

8. *Összefoglalás*

A Köztársaság időszakában a hazai cenzúra inkább kivételes jellegű, a Tanácsköztársaság alatt, annak második felében, helyi jelleggel egyes területeken általánosabb, a tábori postáé pedig általános. Az átmeneti időszak cenzúrái helyi jellegűek, a Horthy-időszak első éveiben a határmenti helységekben általános, külföldi vonatkozásban viszonylatfüggő is. A magyar cenzúra 1923–4-ben látszik véglegesen megszűnni.

A postatörténet körébe is tartozó megszállási cenzúra általános, valamennyi megszállt területen alkalmazták.

Felhasznált irodalom, adatok

(1) *Volter:* Die Postzensur II. kötete
(2) *Telegut–Thielk:* Postzensur in Rumänien 1913–1950. A szerző kiadása 1987
(3) *Holländer* gyűjtőtárs hagyatékát képező kézírásos katalógus
(4) Egyes hazai gyűjtők anyagai, információi.

E helyütt köszönöm meg mindazoknak, akik anyaggal, információval segítettek és remélem, hogy a cikkhez való hozzászólások segítenek majd az ismeretek kiegészítésében.

DR. MAKKAI LÁSZLÓ
1914–1989

Lapzártánk utolsó perceiben ismét lesújtó gyászhírnek kell helyet adnunk: Dr. Makkai László akadémikus, az egyetemes magyar kultúra és tudomány – ezen belül a filatélia – kiemelkedő alakja december elsején, hosszas betegség után elhunyt. E szűk keretben érdemi méltatására aligha vállalkozhatunk, legfeljebb rövid búcsúszóként összefoglalt filatelista életműve felidézésére van módunk. Noha szellemének szikráit százfelé szórta, mindig jutott ideje a bélyegre. A legrégibb postatörténeti emlékektől napjainkig mindenben otthon volt, és nem fukarkodott tudása közkinccsé tételével. A Magyar Bélyegek Monográfiájában újra- és újraolvashatjuk a gyűjtőszenvedélytől átitatott tudós ragyogó megfogalmazásait az általa írott részekben, és éppen ebben a számunkban adunk hírt a bélyeg előtti filatéliánkkal foglalkozó könyv megjelenéséről, amelynek létrehozásában oroszlánrészt vállalt. Kezdeményezője volt a Magyar Filatéliai Tudományos Társaságnak, amely még halála előtt tiszteletbeli elnökké választotta. Mint kiállító, sok ritka és érdekes összeállítást alkotott és ezek sikerrel járták be a világot. A Mabéosz Országos Vezetőségének tagjaként a mozgalomért is sokat tett.

Emlékét megőrizzük.

FIGYELMÉBE AJÁNLJUK

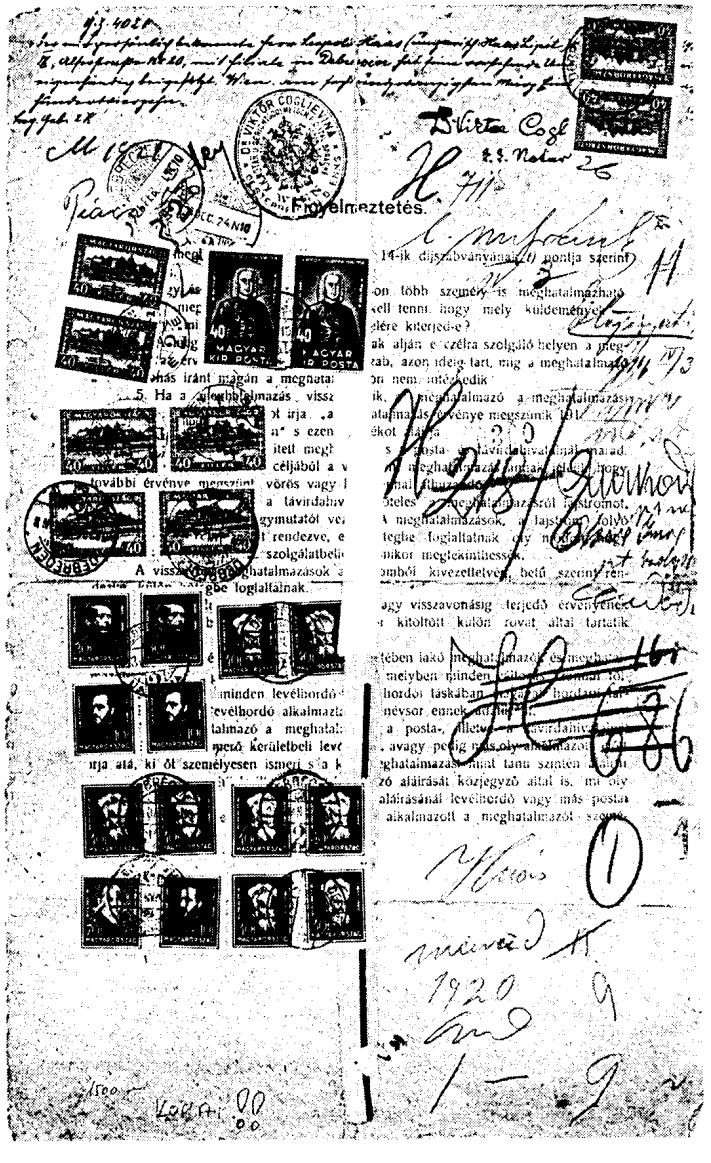
Kézikönyv-korrekció
(Meghatalmazás)

A magyar bélyegek kézikönyve 478. oldalán a bevezető szövegben az áll, hogy a postai meghatalmazás 1920-tól díjköteles szolgáltatás volt, és 1927-től a díjat a meghatalmazási nyomtatványra ragasztott postabélyegekkel rótták le.

Az itt bemutatott meghatalmazás két oldala igazolja, hogy a kézikönyv adatai túlhaladottak. A 692. sz. nyomtatvány 1912-ben készült, és esetünkben 1914-ben került sor a meghatalmazásra. A meghatalmazás utolsó érvényesítése 1939-ben történt meg. Sajnos épp a ragasztott bélyegektől nem látszik a rendelkezés, de a tények alapján nyomon követhető, hogy 1917-től postabélyeg szolgált a díj leróvására. A pontos oknyomozással most nem untatjuk az olvasót, ám a hibaigazítást és az érdekes postatörténeti dokumentum bemutatását fontosnak tartottuk.

(Az ábrákat lásd a 38. oldalon.)

Meghatalmazás.
ezennel felhatalmazom, hogy a címemre érkező*) urnőt
helyettem átvehesse és az ezen küldeményekre vonatkozó postai kézbesítő okmá-
nyokat helyettem jogérvényesen aláírja.
Ez a meghatalmazás határidőm után is hatályos **)
Kelt Wien, 1914 évi 26. VIII hó 22. n.
Két tanu aláírása:
A meghatalmazó aláírása:
A meghatalmazott(ak) aláírása:
Meddig érvényes? Visszavonásig
*) Alatt felsorolandók azon küldemények
meny* stb.), melyekre a meghatalmazás kiterjed.
**) Ha a meghatalmazó nem kívánja, hogy a meghatalmazás halála után is hatályos legyen, ezen bekezdés
törlendő.
4692. sz. nyomtatvány. Meghatalmazás.
1912. i. nagy. 20 r., II. 20 r., III. 3 ív, 1 ívre 2 drb. 1. sz. p. — Endrényi Imre Szeged.

Figyelmeztetés.
14-ik díjszabványnak (a) pontja szerint)
5. Ha a
MAGYAR KIR. POSTA

INDEX

1 *Ferenc Orbán (Denmark): The handling rules for undeliverable (dead) letters.*

The famous postal historican summarizes the handling rules for undeliverable (dead) letters. He gives the arts of such letters known, further the practice of handling, keeping and sending back, as well as the methods of searching the address. He shows the usual cancellations and illustrates his study by showing some nice returned letters.

2 *Dezső Flasch: The first draft of the Zone-stamps of Debrecen*

The author, a known researcher of the local issues of this period, gives a review about the pre-history of the Rumanian occupation stamps issue of 1919, showing the first proposed overprint draft, which was regarded as lost. Besides the description of the story of this draft found after 65 years, it shows the drafts and describes the overprints in detail.

3 *Tomáš Morovics (CSSR): Remarks to the stamps of the Repülő posta issue of 1918*

The study researches the issue first of all from the printing technics side, thereby turning attention to some important problems. It discusses the typologie of the overprints in detail, a further precision of the criteria of genuinity, thereby drawing attention to the specialities of the issue. The author carries on the thoughts of Mr. Ferenc Nagy and tries to draw further conclusions out of these, concerning the cancellations, the registrations labels, as well as the same time thoughts for the further clarifications of the uncertainities of the issue.

4 *István Gazda: Postal censorship in Hungary – II. part: The post WW–I period – Continuation: Occupation censorship*

The author continues his series (85/1, 86/1, 87/2) now with the post–WW I Czech, French, Italian, Rumanian and Serbian censorships up to the peace treaty, 4 July 1920., thereby differentiating in the two latter cases between censorship on territories which became Rumanian and Serbian and those which remained Hungarian. Occupation lasted until August 1921 in Baranya, the author covers these censorships too. The article is illustrated – according to the possibilities – by showing several cancellations.

Please note

Book rewiew:
- Pre-stamp frankings and cancellations of Hungary (handbook)
- Special catalogue of Czechoslowakei (Ing. J. Tekel)

Correction of the „Kézikönyv" (authorization)

The 2 types of the 75 fillér Parliament stamps (T. Morovics)

The bisectings of Kubin – New data

A Hungarian Philatelic Scientific Society has been founded

SOMMAIRE

1 *Ferenc Orbán (Danemark): Réglementations concernant les lettres en retour (n'ayant pu être remises)*

Cet écrivain spécialisé dans tout ce qui se rapporte à l'histoire postale s'occupe tout spécialement dans cet article des réglements s'appliquant aux envois postaux en souffrance.
Il fait connaitre les différents types de lettres, leur maniement, leur garde, la pratique de leur retour et les méthodes utilisées dans les enquêtes les concernant. Il présente les cachets utilisés et le tout est illustré par quelques beaux exemples de lettres en souffrance et retournés.

2 *Dezsö Flasch: Les premiers projets des timbres du secteur de Debrecen*

L'auteur, chercheur de renom sur ce qui se rapporte à cette époque et aux émissions locales, fait connaitre l'histoire postale durant l'occupation roumaine de 1919 présentant les premiers projets des surimpressions, qu'on tenait à ce jour comme perdus, et retrouvés après 65 ans. Il donne un apercu du travail effectué pour retrouver ces projets après le long temps écoulé et illustre son article par la présentation de ces projets et les surimpressions envisagées.

3 *Tomáš Morovics (Tchécoslovaquie): Remarques sur les timbres de la POSTE AÉRIENNE, émissions de l'année 1918*

Cette étude fait lieu spécialement de cette émission au point de vue de la technique utilisée dans son impression, attirant l'attention sur certains problèmes qui s'étaient présentés. Elle s'occupe en détail de ce qui a trait à la typologie de la surimpression, aux critères de leur authenticité, aux possibilités qui s'y rapportent, prêtant une attention toutespéciale aux particularités de cette émission.

L'auteur continue ainsi les conceptions de l'étude de Ferenc Nagy (89/1) tachant de tirer de nouvelles conclusions partant de ces données et utilisant pour cela aussi bien les oblitérations que les étiquettes de recommandation pour tirer au clair les points restés encore obscurs sur cette émission.

4 *István Gazda: Censure postale en Hongrie II partie. Période ayant succédé la première guerre mondiale II (suite): Censures de l'occupation*

L'auteur continuant la série de ces articles (85/1, 86/1, 87/2) fait maintenant un exposé des censures tchécoslovaques, francaises, italiennes, roumaines et serbes, mises en application durant la période ayant suivi la première guerre mondiale jusqu'au 4 juillet 1920, date de la signature du traité de paix, tout en distinguant les censures des deux pays désignés en dernier lieu: la Roumanie et la Serbie appliquées sur les territoires devenant leur propriété et sur ceux restant partie integrante de la Hongrie. L'occupation de Baranya de prit fin qu'en août 1921.
L'auteur traite également de la question des censures de ces cas spéciaux. Dans la mesure du posbile l'article a été illustré par nombre de figures.

Nous attirons votre intention:
Bibliographie:
- Manuel des affranchissements préphilatéliques et des oblitérations postales en Hongrie.
- Catalogue spécial tchécoslovaque 1988 (Ing. Jozef Tekel)

Correction de „Kézikönyv" (procuration)
Type du timbre á de Parlament 75 fillér (T. Morovics)
La division des timbres de Kubin (F. Orbán)
La Société Scientifique de la Philatélie Hongroise vient d'être fondée

INHALTSVERZEICHNIS

1 *Ferenc Orbán (Dänemark): Die Behandlungsregeln der Rückbriefe*

Der berühmte posthistoriker fasst die Regel zusammen, welche sich auf die unzustellbaren Postsendungen beziehen. Er gibt die Art dieser Briefe bekannt, die Praxis der Behandlung, Aufbewahrung und der Rücksendung, sowie die Methoden des Adressensuches. Er zeigt die üblichen stempel und illustriert seinen Artikel mit manchen schönen zurückgesandten Briefen.

2 *Dezső Flasch: Die ersten Vorschläge der Zone-Marken von Debrecen*

Der Verfasser, der ein gut bekannter Forscher der örtlichen Ausgaben dieser Epoche ist, gibt die Vorgeschichte der Briefmarken der 1919-er rumänischen Besetzung, die als zuerts zugeleiteten Überdrucksentwürfe, welche als verschwunden geglaubt waren, bekannt. Neben der Beschreibung der nach 65 Jahren zum Vorschein gekommenen Entwürfe, zeigt er die Illustration der Überdrücke, nebst deren ausführlichen Beschreibung.

3 *Tomáš Morovics (CSSR): Bemerkungen zum Thema der „Repülő posta"-Marken des Jahres 1918*

Die Studie prüft die Ausgabe insbes. von der drucktechnischen Seite, sie lenkt die Aufmerksamkeit auf manche wichtigen Problemen. Sie beschäftigt sich ausführlich mit der Typologie des Aufdruckes, mit der Möglichkeit der weiteren Prezisierung der auftauchenden Echtheitskriterien, spezielle Aufmerksamkeit lenkend auf die Besonderheiten der Ausgabe. Der Vervasser lenkt die gedanken von Herrn Ferenc Nagy weitere Folgen zu ziehen sowolh in Bezug auf die Abstempelungen, als auch bezüglich der Rekovignetten, ferner bezüglich der Beschriftung der Sendungen, dabei Hilfe und Gedanken gebend zur weiteren Präzisierung noch ungeklärten Fragen der Ausgabe.

4 *István Gazda: Die Postzensur in Ungarn II. Teil: Die Nachkriegsperiode nach dem ersten Weltkrieg – Fortsetzung: Besetzungszensuren*

Der Author setzt seine Serie (siehe 85/1, 86/2, 87/2), jetzt gibt er die in der Nachkriegsperiode des ersten Weltkrieges bis zum Friedensvertrag, 4. Juli 1920 verwendeten tschechoslowakischen, französischen, italienischen, rumänischen und serbischen Zensuren bekannt, dabei unterscheidend bei den letzteren zwei Zensuren, zwischen denen welche an Territorien verwendet wurden die später rumänisch bzw. serbisch wurden und zwischen jenen die ungarisch blieben. Da die Besetzung in Baranya bloss im August 1921 zu Ende kam, geht der Author auch auf diese Zensuren ein. Der Artikel wird – nach Möglichkeit – mit dem Vorlegen von vielen Stempeln illustriert.

Bitte beachten Sie
Buchbesprechung:
- Frankaturen und abstempelungen von der ungarischen Vorphilatelie (Handbuch)
- Speziakatalog von Tschechoslowakei (Ing. J. Tekel)

Korrektion des „Kézikönyv" (Bevollmächtigung)
Die zwei Typen der 75 fillér Parlament-Marken (T. Morovics)
Die Halbierungen von Kubin – Ergänzungen (F. Orbán)
Eine Ungarische Philatelische Wissenschaftliche Gesellschaft wurde gegründet.

Ára: 40,– Ft

Philatelica

90/1

Philatelica 90/1

TARTALOM

DR. PALOTÁS ZOLTÁN: Az 1941-ben visszatért Délvidék pótbélyegzői *1*
GAZDA ISTVÁN: Postai cenzúra Magyarországon – III. rész: A második világháború alatti cenzúrák *21*
DR. TITSCH ENDRE: Szigetvári provizórium és kőnyomatos összefüggések külföldi aukciókon *35*
FIGYELMÉBE AJÁNLJUK
– *Huys–Berlingin árverés, 1990. június (Visnyovszki G.)* *18*
– *A Magyar Posta első postautalványa (Orbán Ferenc)* *38*
– *Milyen is a Roosevelt kisív – Máté István levele Csurgóról* *40*
Idegen nyelvű tartalom ..... *fedél*

A MAGYAR BÉLYEGGYŰJTŐK ORSZÁGOS SZÖVETSÉGE TUDOMÁNYOS KÖZLÖNYE
BUDAPEST VI., VÖRÖSMARTY U. 65.
FELELŐS SZERKESZTŐ: SURÁNYI LÁSZLÓ
SZERKESZTŐK: HRABÁL LÁSZLÓ, DR. SIMÁDY BÉLA, SIMON GY. FERENC ÉS VISNYOVSZKI GÁBOR
MŰSZAKI SZERKESZTŐ: TÖLGYESI BEÁTA
FELELŐS KIADÓ: HALÁSZ TAMÁS
XX. ÉVFOLYAM
A KIADVÁNYT A GENERAL PRESS KIADVÁNYSZERVEZÉSI GMK GONDOZTA
90.2226 VERSEGHY NYOMDA, SZOLNOK – FELELŐS VEZETŐ: GOMBKÖTŐ BÉLA
ISSN 0324–4806

Az 1941-ben visszatért Délvidék pótbélyegzői

DR. PALOTÁS ZOLTÁN

Az elmúlt években a Philatelica rendre ismertette az 1938–1940 között visszatért területek rövid postatörténetét, elsősorban az akkor és ott használt kisegítő bélyegzők bemutatásával. Adósok vagyunk még az 1941-ben visszacsatolt két délvidéki terület postatörténetével, amit ebben a számunkban ismertetünk, a pótbélyegzők hasonló rendszerű felsorolásával.

Tanulmányomban igyekszem a postatörténet mellett bővebben foglalkozni a Délvidék földrajzi, gazdasági, etnikai alapjaival, történelmi hátterével, egyrészt azért, mert ezek szorosan összefüggnek az előbbivel, másrészt ismeretük közel fél évszázados elhallgatások következtében – olvasótól függően – hiányos vagy nem kellően objektív.

Déli határunk előzményeiből

A történelmi visszatekintés során idézzük fel, milyen körülmények befolyásolták a jugoszláv–magyar határ létrejöttét Trianonban.

Az 1918. november 13-i belgrádi konvenció a történelmi magyar államterület déli mintegy 1/3 részének ellenséges megszállását hagyta jóvá. A megszállási övezetet az ún. *demarkációs vonal* határolta. Ez a következő volt: a Dráva vonala Barcsig, onnét egy közel egyenes vonal Baja és Szeged fölött, majd a Maros és a Nagy-Szamos vonala a Kárpátokig. Kijelölését két fontos tényező indokolta: az egyik *a nyugat–keleti vasúti összeköttetés,* a másik *a pécsi szén.* Mindkettő akkor életbevágóan fontos volt nemcsak a szerbeknek, hanem a Szövetségeseknek is.

Az említett vasúti összeköttetés a következő volt: Barcs–Szigetvár–Pécs–Bátaszék–Baja–Szabadka–Szeged. Míg Barcs és Szabadka között voltak a vasútvonalnak variánsai, a megszállt területen délebbre, Horvátországban, addig a Szabadka–Szeged vasútvonal volt *akkor az egyetlen kész, használható vasúti összeköttetés* nemcsak a Bácska és a Bánság között, hanem a későbbi Jugoszlávia és Románia között (akkor Szegedtől délre a Tiszán nem vezetett át más vasútvonal, de Belgrádtól keletre, az Al-Dunán sem). Akkoriban még francia intervenciós csapatok harcoltak az odesszai hídfőben – később a Dnyeszter mentén – és a románokat is segíteni kellett, mind Szovjetoroszország, mind a magyarok ellen. Ez volt akkor az utánpótlás egyetlen lehetséges vonala, mert a keletre vezető kontinentális fővonal – Budapesten át – nem volt a Szövetségesek számára használható.

A Szerb-Horvát-Szlovén Királyság a békekonferencián és azt követően is nagy erőfeszítéseket tett *Pécs és Baja,* de legalább *Mohács* megtartásáért. 1921 augusztusában – röviddel a nagyhatalmak által előírt kiürítés előtt – a szerbek Pécsett kikiáltották az ún. „Baranya–Bajai Magyar–Szerb Köztársaság"-ot, amely azután mint autonóm terület az SHS királysághoz csatlakozott volna. Ez azonban már nem változtatott a nagyhatalmak döntésén, a megszállóknak ki kellett vonulniuk.

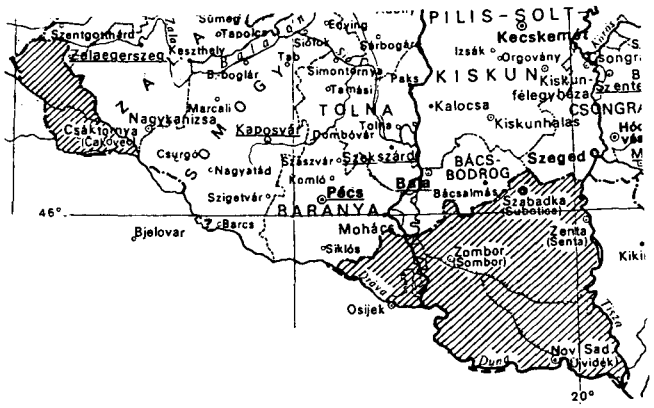
Minthogy a már említett egyetlen vasúti összeköttetés Magyarországon át vezetett (Szeged a francia megszállás után Magyarországnál maradt), a szerbeknek gondoskodniuk kellett egy új Tisza-hídról, amely ezt az összeköttetést az SHS területén hozza létre. Az új Tisza-híd végül is Zenta és Csóka között megépült, ezzel létrejött a régóta nélkülözött fővonal

Szabadka és Temesvár között, amely Magyarországot délről megkerülve a két kisantant-államot összekötötte. A híd elkészültével a szerbeknek vissza kellett vonulniuk a trianoni határra (1921 augusztusában).

A térképről is látható, hogy a vázolt, közel három évig fennállt demarkációs vonal és különösen a szabadkai csomópont a bácskai szakaszon mennyire befolyásolta – szinte meghatározta – a trianoni határt, amely épp itt vág bele legmélyebben a magyar nyelvterületbe (ez közelítően a Ferenc-csatornáig terjed).

A megszállók az általuk birtokolt területeket véglegesen a magukénak tekintették. Erre utalnak a használatba vett *postabélyegzők,* felül cirill, alul latin betűs (szerbhorvát nyelvű) helységmegjelöléssel, ilyen például *Baja, Bački Aljmaš/Bácsalmás.* Néhány megszállt helységben S.H.S. bélyegeket használtak, például *Mélykúton* (ilyen levél a szerző birtokában is van). A megszálló hatóságok sokhelyütt használtak cirill betűs (ritkábban latin betűs) *cenzúrabélyegzőket,* kivétel nélkül szerbhorvát nyelvűeket. A régi magyar postabélyegzők használata 1922-ig fokozatosan szűnt meg.

Itt jegyzem meg, hogy a *Baranya* helyi kiadásoknak csak annyiban volt közük a megszálláshoz, hogy az elvágta a pécsi postaigazgatóságot Budapesttől, és pénz híján a postai alkalmazottakat a kiadás bevételéből fizették, de semmi köze sem volt a „Baranyai Magyar–Szerb Köztársaság"-hoz, amit több mint két évvel később próbáltak kikiáltani.

1. ábra A visszatért Délvidék két része az 1986-os középiskolai történelmi atlasz alapján

A Délvidék részei

A trianoni békeszerződés a történelmi Magyarország következő részét csatolta a későbbi Jugoszláviához:

1. Horvátország (Hrvatska), hazánk autonóm társországa volt, 1918 őszén kimondta elszakadását és az új Szerb–Horvát–Szlovén Államhoz (a későbbi Jugoszláviához) való csatlakozását. Népessége 1910-ben csak 62%-ban volt horvát, 25%-ban szerb volt. A magyar szórványok csak 4%-ot tettek ki.

2. Muraköz (Medjimurje), a Dráva és a Mura közötti kis terület, amely történelmileg csaknem végig Magyarországhoz (Zala megyéhez) tartozott, és csak egészen rövid időszakokban Horvátországhoz. Népessége nagyrészt horvát, ma Horvátország része.

3. Vendvidék (Prjekomurje) a Murától észak felé, Szentgotthárd irányába felnyúló, ugyancsak kicsiny terület, zömmel vend (a szlovének egyik ága) lakossággal. A történelem folyamán Vas és Zala megye része volt. Ma Szlovéniához tartozik.

4. Délbaranya (az ún. „baranyai háromszög"), az alsó Dráva és a Duna összefolyásánál, vegyes (1910-ben még relatív magyar többségű) népességgel. Ma Horvátország része (Baranja).

5. Bácska, pontosabban az egykori Bács-Bodrog megye nagyobbik, déli része, a Csongrád megyéből idecsatolt Horgossal. Ez is magyar relatív többségű terület volt, kevert lakossággal. Ma a Szerb Népköztársasághoz tartozó Vajdaság (Vojvodina) autonóm tartomány nyugati része.

6. Bánság (németesen *Bánát)* nyugati része, nagyjából Torontál megye és Temes megye déli része. (A Bánság keleti,

nagyobbik része, Észak-Temes és Krassó–Szörény Romániához került.) Ebben az elcsatolt nyugati részben a magyarság a népességnek csak mintegy 1/6 részét képviselte. Ma az autonóm Vojvodina keleti része.

A törökök kiűzése után a Temesközt nem csatolták vissza Magyarországhoz, hanem „Temesi Bánság" néven – később, a Bácskával együtt mint „Szerb Vajdaságot" – az osztrák koronatartományok (Kronländer) közé sorolták és az ún. „Katonai Határőrvidék"-kel együtt, közvetlenül Bécsből katonai igazgatás alatt tartották. Erre alapozták a szerbek a Bánságra (sokáig az egész Bánságra) vonatkozó igényüket.

Erdély mellett a Vajdaság (és a Határőrvidék) volt az az országrész, amely történelmileg tartósan el volt választva Magyarországtól. A különbség a kettő között, hogy Erdély magyar jellege (kormányzatban) megmaradt, a Bánságé, illetve a Határőrvidéké ellenben nem.

Az 1941-ben visszafoglalt déli területrészek főbb adatai:

Terület	Kiterjedés (km²)	Népesség (1000 fő) 1910	1941	
1. Vendvidék	830	79	82	
2. Muraköz	550	90	103	
3. Délbaranya	1136	51	51	
4. Bácska	8784	702	776	
Visszatért összesen	11300	922	1013	
A vissza nem csatolt Bánság	9250	589	650	(becslés)
A szoros értelemben vett Magyarországtól a későbbi Jugoszláviához csatolva 1920-ban	20550	1511	1663	

Nemzetiségi viszonyok

A visszatért délvidéki területek lakosságának etnikai megoszlása az 1941. évi magyar népszámlálás adatai szerint a következő volt:

Etnikumok	Anyanyelv szerint (1000 fő)	Nemzetiség szerint (1000 fő)	Nemzetiség / Anyanyelv % (index)
1. Magyarok	401,5	565,1	141
2. Németek	177,0	170,4	96
3. Szerbek	159,1	155,5	98
4. Bunyevác + sokác	62,5	54,0	86
5. Horvát	106,2	9,7	9
6. Vend (szlovén)	65,5	18,3	28
7. Szlovák	32,8	30,2	92
8. Rutén	13,9	13,3	95
9. Cigány	6,7	6,6	90
10. Egyéb	4,8	17,5	365
Összesen	1030,0	1030,0	

A népszámlálás fenti adatai nagy különbségeket mutatnak a népesség *anyanyelvi* és *nemzetiségi* megoszlása között. A magyarázat a népszámlálási statisztika akkor új módszerében keresendő. Ennek megértéséhez utalnunk kell az akkori háborús viszonyokra, amikor is nemzetiségeink nagy részének törzs-etnikumát és annak államhatalmát a német hadigépezet legázolta. Ezeknek létérdekük volt, hogy legalábbis „jó arcot" mutassanak a magyar államhatalom felé. Mégis alig lehet leplezni annak nyilvánvaló voltát, hogy ez a „nemzetiségi" bevallás sokszor nem volt őszinte, sőt az is valószínű, hogy részünkről is voltak manipulációk például a muraközi horvátok esetében. De a népszámlálási adatok *nemzetiség* szerinti kategóriájának nem volt különösebb jelentősége, mert általában az anyanyelvet tekintették irányadónak.

Ez az 1941. évi népszámlálás a Délvidéken 39%-os magyar *anyanyelvű* népességet mutatott ki. Ugyanakkor a szerbek, horvátok, sokácok és bunyevácok – akik hasonló nyelven be-

szélnek – 31,8%-ot, a venddel együtt 38,1%-ot tettek ki, és ha még a további két szláv népcsoportot, a szlovákot és a rutént is hozzászámítjuk, a szlávok 41,7%-kal valamelyest túlsúlyban is voltak a magyarság felett.

De – érdekes módon – nem is annyira a szláv népességi arány volt akkor domináns, mint inkább a németségé. 1941-ben ugyanis még jelentős volt a Bácskában a németek (svábok) aránya: mintegy 1/6 rész. Ennek kapcsán itt ki kell térnünk egy rendkívül érdekes, eddig teljességgel ismeretlen történelmi epizódra, akkor súlyos veszélyforrásra.

Köztudott, hogy a németek a legkülönfélébb módokon igyekeztek nyomást gyakorolni az akkori (Teleki-) kormányra, amely a „fegyveres semlegesség" politikáját folytatta. Csak a legutóbbi időben derült fény arra, hogy volt a németeknek egy bennünket mindennél jobban fenyegető ütőkártyájuk, éspedig az az állítólag Göringtől származó terv, amely egy ún. „dunai német ütközőállamot" akart létrehozni. Ez magában foglalta volna nemcsak az egész történelmi Bánságot, Bácskával, hanem hozzávette volna az akkor közel 1/3 részben német lakosságú Baranyát és Tolnát is, Péccsel (több, mint 3,5 millió lakos).

A német diplomácia „kiszivárogtatta" ezt a tervet és azzal fenyegette meg a magyar kormányt (elsősorban Telekit, a miniszterelnököt), hogy ha nem teljesíti a német katonai követeléseket – a bevonuláson túl közös akció stb. – akkor kikiáltják ezt az új államot és az ottani németség, kisebbségi volta ellenére, mint „Herrenvolk" átveszi a terület vezetését, majd csatlakozik Reich-hez. Teleki átlátta ennek a tervnek óriási veszélyét, valószínűleg ez is hozzájárult tragédiájához (bővebben lásd *Rónai: Térképezett történelem* 287–290. oldal). Elég egyetlen pillantást vetni a térképre, nyomban feltűnik e terület kulcsfontosságú geopolitikai és gazdasági jelentősége a Duna-medencében.

Láthattuk, hogy a délvidéki területek nemzetiségi viszonyai számunkra sokkal kedvezőtlenebbek voltak, mint a Felvidéken, és még Észak-Erdélynél is hátrányosabbak, mert itt két erős nemzetiséggel kellett számolni, a délszlávokkal és a németekkel.

A katonai akció

Valószínű, hogy Jugoszlávia 1941 tavaszán bekövetkezett, páratlan gyors veresége és szétesése nélkül a magyar kormány elejtette volna a Jugoszlávia elleni területi (revíziós) követeléseket, illetve ezek sokkal mérsékeltebbek lettek volna (az 1940 végén kötött „örök barátsági" szerződésben nincs szó területi követelésekről!).

Nyilvánvaló, hogy a magyar kormány a jugoszláv puccs után, 1941. április elején a beavatkozást illetően komoly választ előtt állt. Az alternatívák – elvileg – a következők voltak:

- bevonulunk, harccal, a németekkel együtt;
- bevonulunk, de harc nélkül, a német–jugoszláv hadjárat után, megszállóként;
- nem vonulunk be, hanem a trianoni határokon maradunk.

Az első változat felé hajlott a vezérkar és a kormány egy része. A harmadik változat teljes irrealitás volt, mert az igazság az, hogy akkor az adott helyzetben nem akadt volna magyar kormány – de még párt sem –, amelyik ne használt volna fel minden alkalmat és lehetőséget a Trianonban elvesztett területek – vagy legalább a határmenti magyarság – visszaszerzésére. Ezt jól tudta Teleki is, ugyanakkor mindenkinél jobban érzékelte az ebből származó veszélyeket is. A magyar közvélemény valószínűleg nem tudta, hogy a Teleki-kormány Jugoszlávia német megtámadása előtt jegyzéket kapott a brit kormánytól, amely figyelmeztetett, hogy

- ha a magyar kormány a honvédséget a német támadás keretében beveti Jugoszlávia ellen, tehát közvetlenül részt vállal a támadásból, ez a brit kormány részére „casus bellit" (háborús okot) jelent;
- ha a magyar hadsereg a németek nélkül száll meg egyes jugoszláv területeket, a brit kormány megszakíthatja a diplomáciai viszonyt Magyarországgal.

Emlékeztetünk arra, hogy akkor, 1941 áprilisában egyedül a brit birodalom volt Németország harcoló ellenfele. De már

mögötte állt a „semleges" USA, amely akkor már korlátlanul szállított fegyvert és utánpótlást a briteknek, és nyolc hónap múlva, Pearl Harbour után maga is belépett a háborúba. A brit jegyzéket nagyon is komolyan kellett venni. Telekinek mindenképpen valamelyik rosszat kellett választania, akár bevonulunk a Délvidékre, akár nem.

Tudjuk, hogy Teleki lelkiismerete a harmadik rosszat választotta: április 2-án éjjel öngyilkosságot követett el.

Tény, hogy ha nem vonulunk be a Délvidékre, akkor azt is a németek szállták volna meg. Az akkori helyzetben törvényszerűen következett be a magyar honvédség bevonulása. Az is tény, hogy a honvédség végül nem vett részt Jugoszlávia villámháborús leverésében, és csak hat nappal később indította el egységeit, amikor a jugoszláv reguláris hadsereg gyakorlatilag már nem létezett. A brit kormány is tolerálta a magyar kompromisszumot, nem üzent hadat, sőt a diplomáciai kapcsolatokat sem szakította meg. Az is kétségtelen volt egyúttal, hogy a magyar csapatok – a németek szekeréhez kötötten – a szláv lakosok szemében megszállóként és ellenségként érkeztek.

A Délvidék integrálódása

A háború nélküli bevonulás bizonyos fokig megtévesztette a közvéleményt, de magát a vezetést is. A területek birtokba vétele itt már nem úgy történt, mint a Felvidéken vagy Észak-Erdélyben: nem egy döntőbíróság által megszabott, „nemzetközi jogilag" rendezett, a felek által előzetesen elfogadott, békés feltételek között, hanem katonai erővel, az országot legázoló németekkel egy kalap alatt. Mégis olyan felfogás alakult ki, hogy majd itt is lehetséges lesz a hagyományos magyar polgári közigazgatás bevezetése, mert hamar helyreáll a normális, békés élet. A szerbek fanatikus harci ellenállására – amelyet Szerbia mint utánpótlási bázis is biztosított – nem számítottak, és bár a polgári közigazgatást formailag 1941 augusztusában bevezették, a magyar közbiztonsági és katonai erőknek – úgyszólván 1944 őszéig – folyvást új stratégiákat kellett kidolgozniuk a partizánok leküzdésére. Különösen Dél-Bácska szerb többségű településein sokszor voltak lövöldözések, robbantások, gyújtogatások, és ezeket az akciókat a szerb lakosság is támogatta. Ez és a karhatalmi erők elleni merényletek váltották ki az újvidéki és zsablyai „razziát" (partizánvadász-akciót). Tudvalevő, hogy az előbbi tragikus vérengzéssé fajult. De még ezek a kegyetlen, elrettentő represszió sem tudtak véget vetni a szerbek haláltmegvető fanatizmusának.

Mégis, a délvidéki területek nagyobb részén az élet hamarosan normális mederbe terelődött. Az életviszonyok és az emberi szabadságjogok összehasonlíthatatlanul kedvezőbbek voltak, mint a németek által elfoglalt területeken. A Délvidék nagy része normálisan integrálódott a magyar hazába.

Ki kell térnünk a Bácska gazdaságának rövid áttekintésére is. Ez a terület a Kárpát-medence éléstára volt, mezőgazdaságilag rendkívül értékes terület. A történelmi Magyarország legjobb termőföldjei, legnagyobb terméshozamai itt voltak. A németek azonban kikötötték, hogy „a háború tartamára" az országrész egész termékfölöslegét nekik és az olaszoknak kell szállítanunk.

A Vendvidék és a Muraköz állattenyésztéséről volt nevezetes. A Bácska településhálózata meglehetősen ritka volt, sok volt a népes község, a mezőváros (tízezer körüli lakossal). Postahelyhálózata ebből következően ritkább volt, mint másutt. A nyugati Délvidéken fordított volt a helyzet: a Muraköz is, a Vendvidék is aprófalvas terület volt, sűrű postahelyhálózattal (viszonylagosan ritkábban fellelhető bélyegzésekkel).

Röviden szólni kell *Muraközről* és a *Bánságról,* a két vitatott délvidéki területről is. Az előbbi rövid bizonytalankodás után Magyarországnál maradt, a másik – német megszállás alatt – Szerbia része maradt, hiába ígérték nekünk.

A Muraközt először a németek szállták meg – négy határmenti községet nyomban elcsatoltak –, majd a területet átadták a magyar honvédségnek, hogy a terület hovatartozásáról Horvátországgal kell tárgyalni. Addig is – átmeneti megoldásként – megmaradt a horvát közigazgatás. A tárgyalások során cserébe *Muraközért* (amelynek horvát etnikai jellegét elismertük) kisebb határkiigazítást javasoltunk a Dráva északi partja mentén. Gyékényesnél három község (az ún. gólai hídfő) idecsatolását kértük, népességcserével, hogy itt is a Dráva sodorvonala képezze a határt, továbbá *szabadkikötőt* kívántunk az Adrián, Sušak-ban (Fiume jugoszláv részén), bele-

értve a szabad áthaladás jogát két vasútvonalon, magyar szerelvényekkel és személyzettel. A tárgyalások eredménytelenek maradtak. Végül is bevezették a magyar közigazgatást, majd 1941 végén a Muraközt Magyarországhoz csatolták.

A *Bánság* Magyarországhoz csatolását a németek több ízben is „ünnepélyesen" megígérték, azután húzták-halogatták, végül a románok (és nyilván a bánsági svábok) tiltakozására egyszerűen levették a napirendről. A Bánság Szerbia része maradt, és a németek annak egyik megyéjeként – a helyi németek által – igazgatták.

A magyar posta sokáig készült a Bánság postahivatalainak átvételére és a közigazgatás is természetesen készen állott a bevonulásra. A posta elkészítette hat bánsági város „visszatért" bélyegzőjét (Fehértemplom, Nagybecskerek, Nagykikinda, Pancsova, Törökbecse és Versec – 2. ábra). Ezek használatbavételére azonban sohasem került sor: a jugoszláv Bánság mindvégig Szerbia része maradt.

A magyar posta a Délvidéken

A postának az események nem várt felgyorsulása miatt nem maradt elég ideje a hk-bélyegzők elkészítésére. Számos településen – a Felvidékhez és Észak-Erdélyhez hasonlóan – itt is pótbélyegzőket kellett alkalmaznia (mintegy két tucat *gumi* és közel kétszáz *acél* pótbélyegzőt), közülük néhányat több helyiségben, ill. többet egymásután egy postahelyen.

A Délvidék végleges használatra szánt hk-bélyegzőit Kostyán a Monográfia VI. kötetében felsorolja, a pótbélyegzők viszont csak a Magyar Bélyegújság c. folyóiratban – több folytatásban – kerültek közlésre. (Hasonlóan a Délvidéken használt tábori postai bélyegzők is.) A gyűjtés valószínűleg nem volt teljes és pontos, jegyzékünket ezzel a fenntartással kell kezelni.

A Délvidék pótbélyegzőit az alábbiakban táblázatosan is megadjuk, feltüntetve a postahelyek magyar és jugoszláv nevét és egyéb adatait, így népességét és nemzetiségi jellegét. A *3. és 4. ábrán* bemutatott térképeken feltüntettük a helységekhez tartozó pótbélyegzők számait. A pótbélyegzők alakja, mérete hasonló az előző periódusokban használt megfelelő bélyegzőkéhez. Használatuk időtartamára vonatkozó adatokat rendszerezve nem találtunk. Kérjük olvasóinkat és gyűjtőtársainkat, hogy az itt felmerülő hiányok megszüntetésében nyújtsanak segítséget.

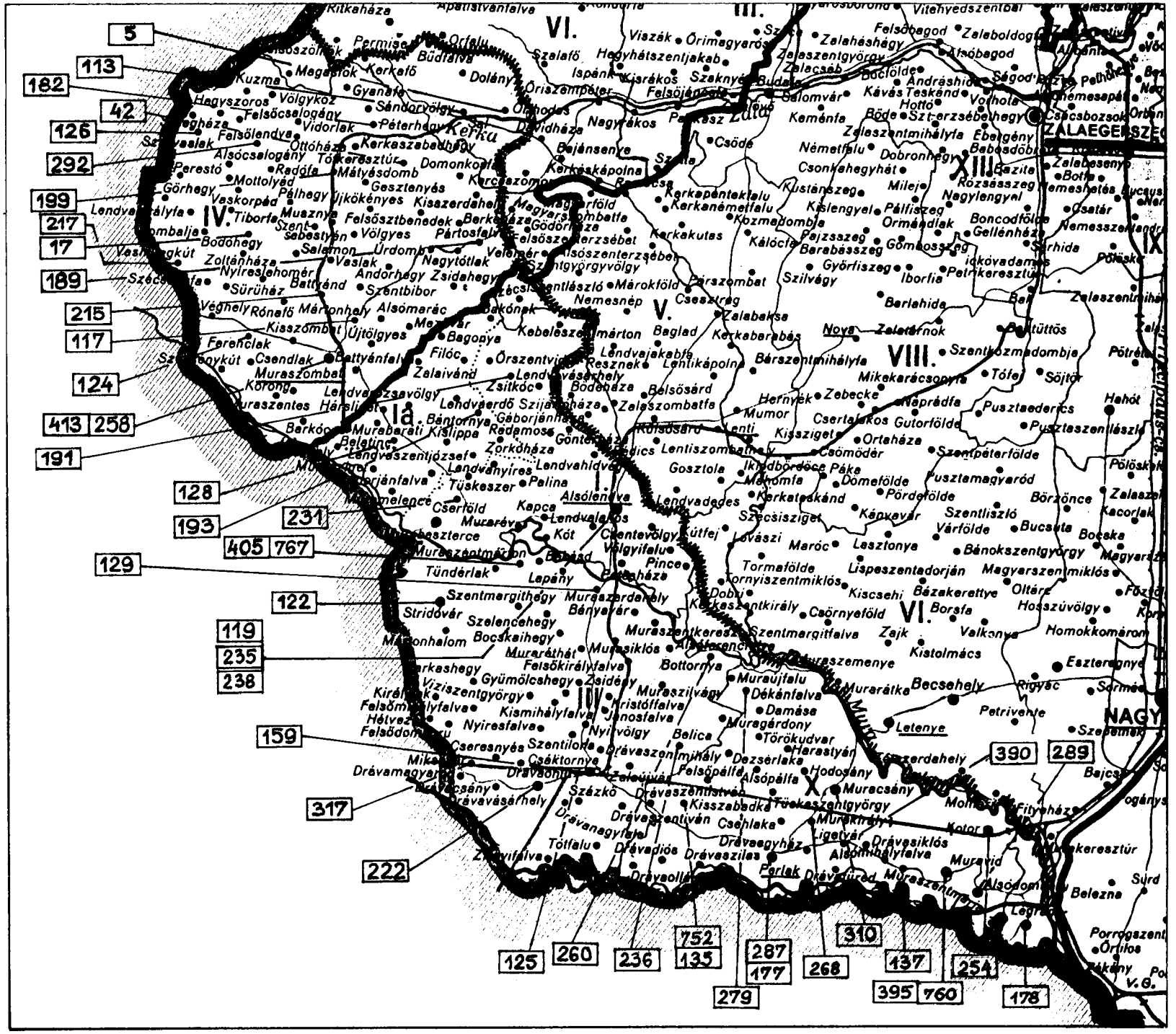
A magyar posta Délvidéken használt bélyegzői magyar nyelvűek voltak, kivétel a postamesteri szükségbélyegzők között található, ahol kétnyelvűek is előfordulnak.

A Délvidék pótbélyegzőinek összesített táblázatos adatai

A) Gumi számbélyegzők

A pótbélyegző száma	A postahely neve (magyar 1941., szerbhorvát 1933)		Népesség 1941. (ezer)	Megye 1941.	Nemzetiségek 1941.	Megj.
317	Albertfalu	Grabovac	1,3	Baranya	n, m	(lila)
713	Liliomos	Lalić	2,5	Bács-B.	szl, sze	
714	Veprőd	Veprovac		Bács-B.		
731	Dernye	Deronje	3,2	Bács-B.	sze, n	
734	Bácsújfalu	Selenča	3,5	Bács-B.	szl, m	
735	Boldogasszonyfalva	Gospodjinci	3,8	Bács-B.	sze	(lila)
743	Felsőkabol	Gorni Kovilj	3,3	Bács-B.	sze	
744	Dunagálos	Gložan	2,7	Bács-B.	szl	
751	Tiszakálmánfalva	Budisava	2,0	Bács-B.	m, n	
752	Kisszabadka	Mala Subotica	2,0	Zala	h	
755	Káty	Kač	4,4	Bács-B.	sze, n	
757	Bácskertes	Kupusina	3,2	Bács-B.	m	
760	Muravid	Donji Vidovec	2,1	Zala	h	
764	Tündéres	Vilovo	1,4	Bács-B.	sze	
765	Ófutak	Stari Futog	6,0	Bács-B.	m, sze, n	
767	Muraszentmárton	Sv. Martin na Muri	3,1	Zala	h	
776	Palona	Plavna	2,4	Bács-B.	bs, n, m	(lila)
778	Dunagárdony	Gardinovci	1,9	Bács-B.	sze, m	
779	Sajkáslak	Lok	1,9	Bács-B.	sze, m	

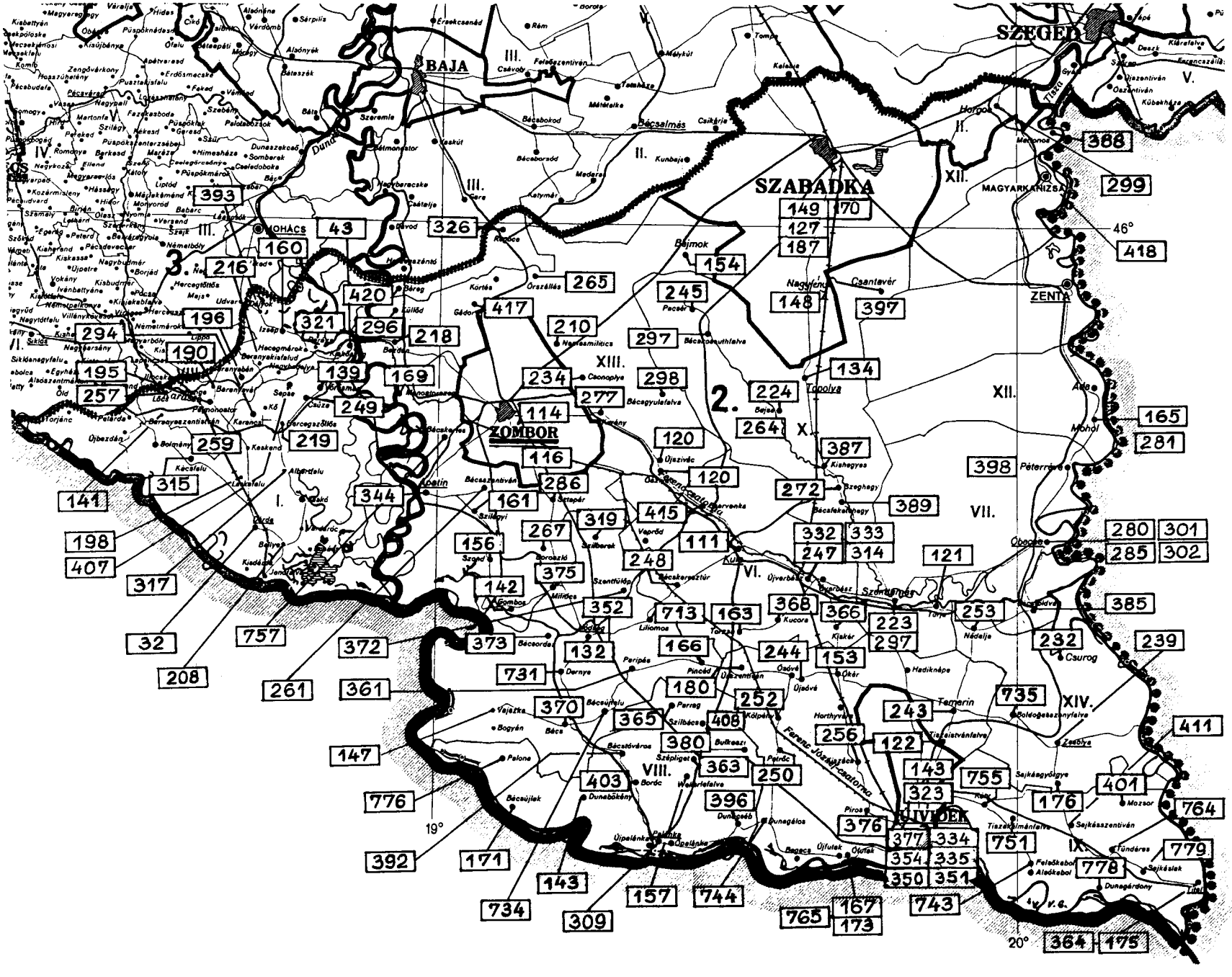
Rövidítések: m: magyar, n: német, sze: szerb, szl: szlovák, bs: bunyevác–sokác, h: horvát, v: vend, ru: rutén

5
113
182
42
126
292
199
217
17
189
215
117
124
413
258
191
128
193
231
405
767
129
122
119
235
238
159
317
222
125
260
236
752
135
279
287
177
268
310
137
395
760
254
178
289
390
VI.
III.
IV.
V.
VIII.
XIII.
X.
Ia
Kerka
Zala
ZALAEGERSZEG
NAGY

2. ábra

B) Acél számbélyegzők

A pót-bélyegző száma	A postahely neve (magyar 1941., szerbhorvát 1933)		Népesség 1941. (ezer)	Megye 1941.	Nemzeti-ségek 1941.	Megj.
5	Őrihódos	Hodoš	0,6	Vas	m	
17	Bodóhegy	Bodonci	0,6	Vas	v	
32	Dárda	Darda	4,0	Baranya	szl,n,m,bs	
40	Főherceglak (1910: Ivándárdához)	?	1,1	Baranya		
42	Tótkeresztúr	Križevci	0,8	Vas	v	
43	Kiskőszeg	Batina	2,3	Baranya	m, bs, n	
111	Kula	Kula	11,5	Bács-B.	m, sze, n	
112	Istenvelünk pü.	?	0,5	Bács-B.	m	új telep
113	Sal	Salovci	0,8	Vas	v	
114	Zombor	Sombor	32,1	Bács-B.	m, sze, bs, n	
115	Tavankút (1910: Szabadkánál)	?	0,2	Bács-B.	sokác, m	
116	Zombor	Sombor	32,1	Bács-B.	m, sze, bs, n	
117	Mártonhely	Martijanci	0,5	Vas	v	
119	Alsólendva	Lendava	2,7	Zala	m, v	
120	Ó- és Újszivác	Sivac	11,5	Bács-B.	sze, n, m	
121	Turja	Turija	4,3	Bács-B.	sze	
122	Tiszaistvánfalva	Bački Jarak	2,0	Bács-B.	n	
122	Stridóvár	Štrigova	6,7	Zala	h	később
124	Ferenclak	Rankovci	0,8	Vas	v	
125	Murasiklós	Vratišinec	1,1	Zala	h	
126	Szarvaslak	Rogačovci	1,6	Vas	v	
127	Szabadka	Subotica	102,7	Bács-B.	m, bs, sze, n	
128	Belatinc	Beltinci	1,5	Zala	v, m	
129	Muraszerdahely	M. Središće	1,5	Zala	h, m	
132	Hódság	Odžaci	5,8	Bács-B.	n, m	
134	Topolya	Bačka Topola	14,1	Bács-B.	m	
135	Kisszabadka	Mala Subotica	2,0	Zala	h	
137	Muraszentmária	Sv. Marija	2,1	Zala	h	
139	Vörösmart	Zmajevac	2,3	Baranya	m	
141	Baranya-szentistván	Petlovac	1,3	Baranya	n, m	
142	Gombos	Bogojevo	2,9	Bács-B.	m	
143	Újvidék 1	Novi Sad	61,7	Bács-B.	m,sze,szl,n,h	
143	Dunabökény	Bukin	3,6	Bács-B.	n	később
147	Vajszka	Vajska	3,4	Bács-B.	m, n	
148	Nagyfény	?	2,7	Bács-B.		puszta
149	Szabadka	Subotica	102,7	Bács-B.	m, bs, sze, n	
150	Máriamajor	?				puszta
153	Ókér	Pasićevo	4,7	Bács-B.	n, sze, m	
154	Bajmok	Bajmok		Bács-B.		
156	Szond	Sonta	6,3	Bács-B.	bs, n, m	
157	Wekerlefalva	N. Gajdobra	1,0	Baranya	bs, m	
159	Csáktornya	Čakovec	6,8	Zala	h, m	
160	Izsép	Topolje	1,0	Baranya	bs, m	
161	Szilágyi	Svilojevo	1,7	Bács-B.	m	
163	Torzsa	Torža	3,9	Bács-B.	n, m	
164	Adorján pü.	?	1,5	Bács-B.	m	Magyarkanizsához
165	Mohol	Mol	13,2	Bács-B.	m, sze	
166	Pincéd	Pivnice	5,3	Bács-B.	szl, sze	
167	Ófutak	Stari Futog	6,0	Bács-B.	m, sze, n	
169	Monostorszeg	Bački Monostor	5,1	Bács-B.	bs, n, m	
170	Szabadka	Subotica	102,7	Bács-B.	m, bs, sze, n	
171	Bácsújlak	B. Novo Selo	2,0	Bács-B.	n	
173	Ófutak	Stari Futog	6,0	Bács-B.	m, sze, n	
175	Titel	Titel	11,9	Bács-B.	sze, m, n	
176	Sajkásgyörgye	Djurdjevo	5,0	Bács-B.	sze, ru	
177	Perlak	Prelog	4,4	Zala	h, m	
178	Légrád	Legrad	2,6	Zala	m, h	
179	Szabadka	Subotica	102,7	Bács-B.	m, bs, sze, n	
180	Úrszentiván	Despot Sv. Ivan	2,8	Bács-B.	sze, n	
187	Szabadka	Subotica	102,7	Bács-B.	m, bs, sze, h	
189	Párotosfalva	Prosenjakovci	0,7	Vas	m	
190	Baranyavár	Branjin Vrh	3,1	Baranya	m, bs, n, sze	
191	Lendvavásárhely	Dobrovnik	1,3	Zala	m	
193	Bántornya	Turnišće	1,4	Zala	v	
195	Pélmonostor	Beli Monast.	3,5	Baranya	m, sze	
196	Baranyabán	Popovac	2,5	Baranya	n, sze	
198	Laskafalu	Čeminac	1,6	Baranya	m	
199	Mátyásdomb	Mačkovci	0,2	Vas	v	
208	Bellye	Bilje	1,1	Baranya	m, n	
210	Nemesmilitics	Svetozar Miletić	4,1	Bács-B.	m, bs	
215	Battyánd	Puconci	0,9	Vas	v	
216	Baranyakisfalud	Braninja	1,3	Baranya	n, sze	
217	Vashidegkút	Caukova		Vas		
218	Bezdán	Bezdan	6,3	Bács-B.	m, n	
219	Hercegszőllős	Kneževi Vinograd	3,3	Baranya	m, szl	
222	Drávavásárhely	Nedelica	3,9	Zala	h	
223	Szenttamás	Srbobran	14,0	Bács-B.	m, sze	
224	Bajsa	Bajša	5,0	Bács-B.	m, sze	
230	Bagonya	?				

SZEGED
BAJA
SZABADKA
ZOMBOR
MAGYARKANIZSA
ZENTA
TOPOLYA
CSURog
TEMERIN
Ferenc József-csatorna
Duna
Tisza
Bácsalmás
Bácsbokod
Bácsborsód
Bácsfeketehegy
Bácsszentiván
Bácsújfalu
Bácsújlak
Bácsvasas
Bajmok
Csantavér
Csávoly
Csikéria
Dunabökény
Dunagálos
Dunaszekcső
Felsőszentiván
Gara
Hajós
Kalocsa
Kunbaja
Madaras
Mélykút
Mohács
Nemesmilitics
Nyugotszenivan
Óbecse
Ókér
Óság
Óújvidék
Palánka
Petrőc
Piros
Rém
Sárpilis
Szeremle
Tompa
Újvidék
Vaskút
Vörösmart
Zombor

3. ábra

231	Cserföld	Črenšovci	1,7	Zala	v
232	Csurog	Čurug	10,8	Bács-B.	sze, m
234	Csonoplya	Čonoplja	4,8	Bács-B.	n, m
235	Alsólendva	Lendava	2,7	Zala	m, v
236	Belica	Belica	2,2	Zala	h
237	Laskó	Lug	1,6	Baranya	m
238	Alsólendva	Lendava	2,7	Zala	m, v
239	Zsablya	Žabalj	8,5	Bács-B.	sze, m
242	Tornyos	?	2,3	Bács-B.	m
				Zentához tart.	
243	Temerin	Temerin	11,0	Bács-B.	n
244	Újsóvé	Nove Šove	2,1	Bács-B.	n
245	Pacsér	Pačir	5,3	Bács-B.	m, sze
247	Újverbász cukorgyár	Novi Vrbas	0,6	Bács-B.	n, m
248	Bácskeresztúr	Ruski Krstur	5,6	Bács-B.	ru
249	Csuza	Čuza	1,2	Baranya	m
250	Petrőc	Petrovac	7,6	Bács-B.	szl
252	Kölpény	Kulpin	3,1	Bács-B.	szl, sze
253	Nádalja	Nadalj	2,9	Bács-B.	sze, m
254	Kotor	Kotoriba	3,6	Zala	m, h
256	Kiszács	Kisač	5,0	Bács-B.	szl
257	Lőcs	Luč	1,0	Baranya	bs, n
258	Muraszombat	Murska Sobota	4,4	Vas	v, m
259	Bolmány	Bolman	2,3	Baranya	sze, n, m
260	Bottornya	Podturen	2,3	Zala	h
261	Bácsszentiván	Priglevica Sveti Ivan	6,0	Bács-B.	n
264	Andrásháza pü.	?	0,6	Bács-B.	m, sze
				Bajsához tart.	
265	Őrszállás	Stanišić	7,6	Bács-B.	n, m
267	Doroszló	Doroslovo	2,9	Bács-B.	m
268	Murakirály	Donji Kraljevac	1,6	Zala	h
270?	Bács	Bač	4,0	Bács-B.	n, m, bs 370 is!
272	Szeghegy	Sekić	4,5	Bács-B.	n, m
274	Palicsfürdő	Palić	1,8	Bács-B.	n, m
277	Kerény	Krnjaja	6,0	Bács-B.	n
279	Dékánfalva	Dekanovce	1,1	Zala	h
280	Óbecse	Stari Bečej	21,2	Bács-B.	m, sze
281	Istenföldje	?	0,6	Bács-B.	m
				Moholhoz tart.	
285	Óbecse	Stari Bečej	21,2	Bács-B.	m, sze
286	Sztapár	Stapar	5,5	Bács-B.	sze
287	Perlak	Prelog	4,4	Zala	h, m
289	Alsódomború	Donja Dubrava	3,2	Zala	h, m
290	Bácskossuthfalva	Stara Moravica	7,3	Bács-B.	m
292	Felsőlendva	Gornja Lendava	1,1	Vas	v
293	Küllőd	Kolut	2,3	Bács-B.	n
294	Karancs	Karanac	1,5	Baranya	n, m, sze
296	Küllőd	Kolut	2,3	Bács-B.	n
297	Szenttamás	Srbobran	14,0	Bács-B.	m, sze
298	Bácsgyulafalva	Telečka	2,9	Bács-B.	m
299	Horgos	Horgoš	10,2	Csongrád	m
301	Óbecse	Stari Bečej	21,2	Bács-B.	m, sze
302	Óbecse	Stari Bečej			
303	Horgos-Királyhalom	?	1,5	Csongrád	m
309	Palánka	Bačka Palanka	5,4	Bács-B.	n, m
310	Muracsány	Goričan	4,1	Zala	h
311	Istensegíts	?	1,4	Bács-B.	m
				Kulához tart.	
314	Újverbász	Novi Vrbas	9,3	Bács-B.	n, m
315	Kácsfalu	Jagodnjak	2,7	Baranya	n, sze, m
317	Miksavár	Malinec	0,6	Zala	h
319	Szilberek	Bački Brestovac	5,0	Bács-B.	n, sze
321	Darázs	Draž	1,6	Bács-B.	bs, m
323	Újvidék 2	Novi Sad	61,7	Bács-B.	m,sze,szl, n, h
332	Újverbász	Novi Vrbas	9,3	Bács-B.	n, m
333	Újverbász				
334	Újvidék 1	Novi Sad	61,7	Bács-B.	m,sze,szl, n, h
335	Újvidék 1				
344	Apatin	Apatin	13,2	Bács-B.	n, m
350	Újvidék 1				
351	Újvidék 3				
352	Hódság	Odzači	5,8	Bács-B.	n, m
354	Újvidék 4				
361	Paripás	Parabuć	3,9	Bács-B.	n, sze
363	Szépliget	Gajdobra	3,0	Bács-B.	n
364	Titel	Titel	11,9	Bács-B.	sze, m, n
365	Parrag	Parage	1,6	Bács-B.	sze
366	Kiskér	Pribićevićevo	3,6	Bács-B.	n
368	Kucora	Kucura	4,1	Bács-B.	ru, n, m
370	Bács	Bač	4,0	Bács-B.	n, m, bs
372	Szentfülöp	Filipovo	4,6	Bács-B.	n
373	Bácsordas	Karavukovo	4,4	Bács-B.	n
375	Militics	Srpski Miletič	3,7	Bács-B.	n

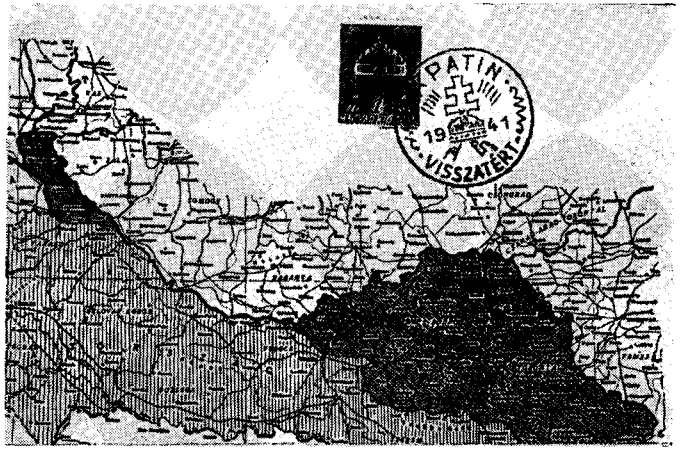
376	Piros	Rumenka	2,0	Bács-B.	sze, m
377	Újvidék 5	Novi Sad			
380	Bulkeszi	Buljkes	2,7	Bács-B.	n
385	Bácsföldvár	Bačko Gradište	6,6	Bács-B.	m, sz
387	Kishegyes	Mali Idjoš	6,6	Bács-B.	m
388	Martonos	Martonos	6,5	Bács-B.	m, sze
389	Bácsfeketehegy	Feketič	5,2	Bács-B.	m, n
390	Ligetvár	Draškovec	1,4	Zala	h
392	Bácstóváros	Tovariševo	4,2	Bács-B.	sze, n, m
393	Dályok	Duboševica	1,4	Baranya	bs, m
395	Muravid	Donji Vidovec	2,1	Zala	h
396	Dunacséb	Čib	2,5	Bács-B.	n, szl
397	Csantavér	Čantavir	11,8	Bács-B.	m
398	Péterréve	Bačko Petrovo Selo	10,7	Bács-B.	m, sze
401	Mozsor	Mošorin	3,8	Bács-B.	sze, m
403	Boróc	Obrovac	3,0	Bács-B.	n, sze
405	Muraszentmárton	Sveti Martin na Muri	3,1	Zala	h
407	Sepse	Kotlina	1,0	Baranya	m
408	Szilbács	Silbaš	3,7	Bács-B.	sze, szl
409	Oromhegyes	?	1,8	Bács-B. Magyarkanizsánál	m
411	Sajkásszentiván	Šajkaški Sveti Ivan	3,0	Bács-B.	sze, n
413	Muraszombat	Murska Sobota	4,4	Vas	v, m
415	Cservenka	Červenka	8,4	Bács-B.	n, m
417	Gádor	Gakovo	2,5	Bács-B.	n
418	Magyarkanizsa	Stara Kanjiža	19,3	Bács-B.	m
419	Péterhegy	Gornji Petrovci	0,8	Vas	v
420	Béreg	Breg	2,2	Bács-B.	bs, n

A rövidítéseket a gumi pótbélyegzők táblázata után adtuk meg.

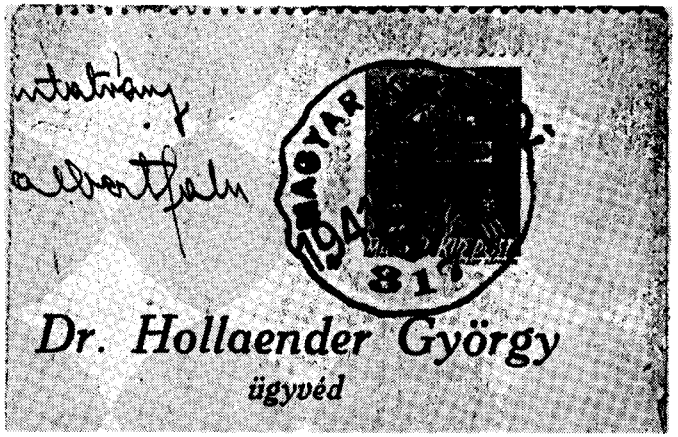
A korabeli irodalom említi a 158, 228, (lila, fekete), 338 és 353 pótbélyegzőket is, a használati hely megjelölése nélkül. Kérdéses a 270-es Bács, a 293-as Küllőd. *Littvay László* gyűjteményében viszont előfordul a szakirodalom által nem említett 402-es bélyegzés Csáktornyáról.

4. ábra A bánsági városok elkészített „visszatért" bélyegzői

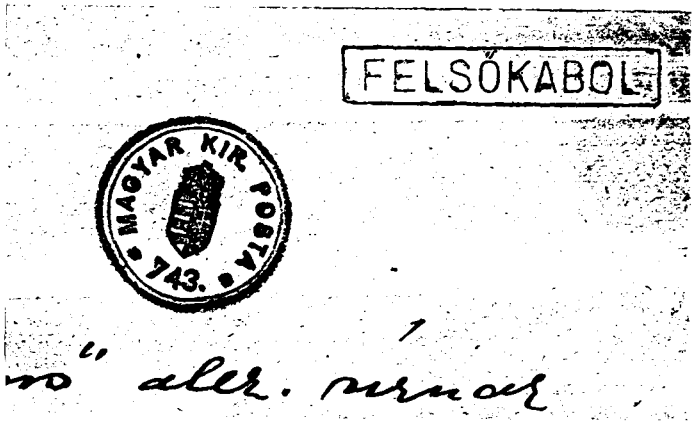

5. ábra Apatini „visszatért" bélyegzés
a visszacsatolt területek térképét mutató levelezőlappal

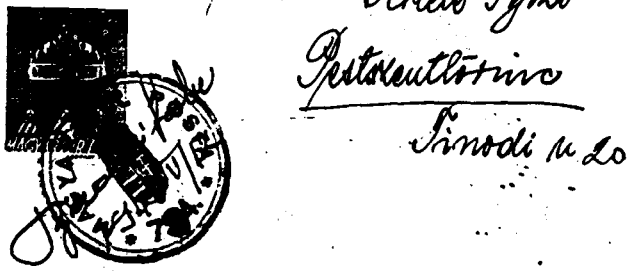

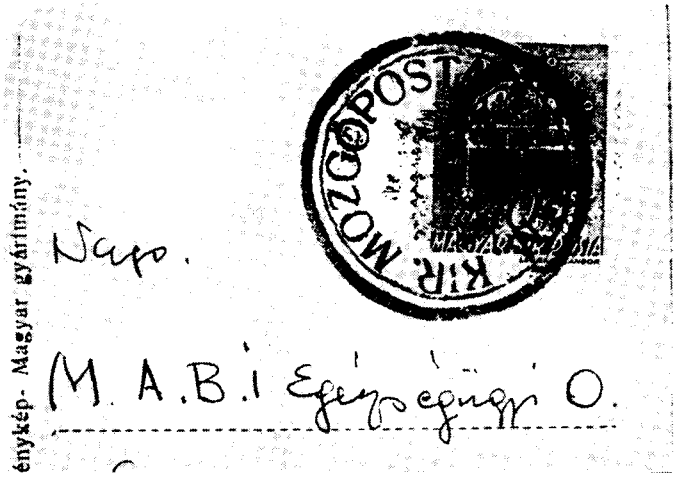
7. ábra A 317-es kisegítő számbélyegző lenyomata
keletbélyegzéses kiegészítéssel
(Albertfalu – Grabovac), lila színben

6. ábra Kisegítő gumi számbélyegzés helynévbélyegzéssel

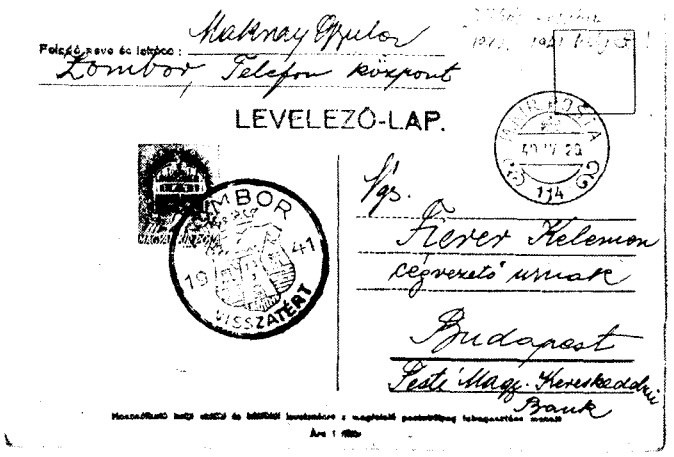

8. ábra Bácsújfalu gumi számbélyegzőjének megörökítése
megcímzett papírlapon

9. ábra Mozgóposta-bélyegzés levelezőlapon
(Szabadkán feladva) – XX., fekete színben

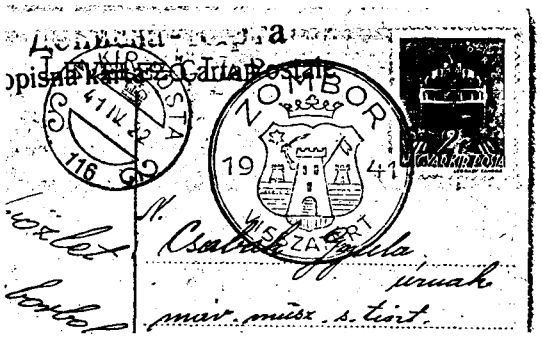

11. ábra Pótkeletbélyegzős és „visszatért" bélyegzős levelezőlap
Zomborból Budapestre küldve (hibás évszámállítással)

10. ábra Kostyán Ákosnak „címzett" gyűjtőlap *Bácsordas*
acél pótkeletbélyegzésével
és a megfelelő karavukovói bélyegzőfajták lenyomatával

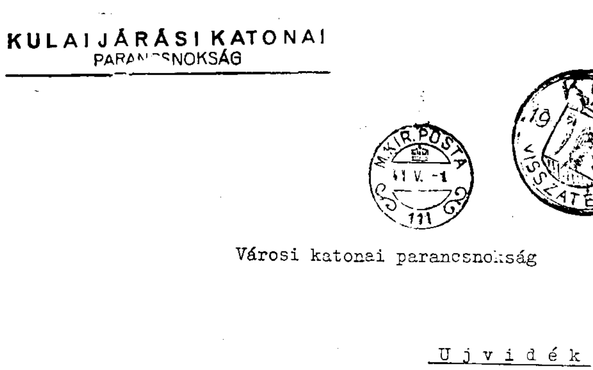
12. ábra Zombor másik, 116-os számú
acél kisegítő-bélyegzőjének használata levelezőlapon,
ugyancsak a „visszatért" bélyegzéssel, IV. 22-i kezeléssel
(a 114-es számút IV. 20-án használták)

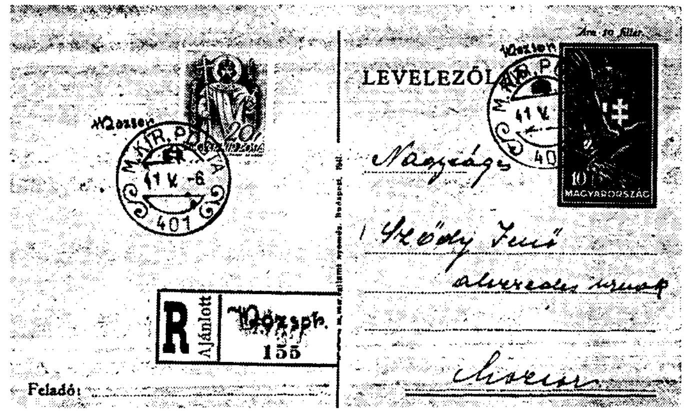

13. ábra Újverbász bélyegzései IV. 24-én feladott (?) lapon

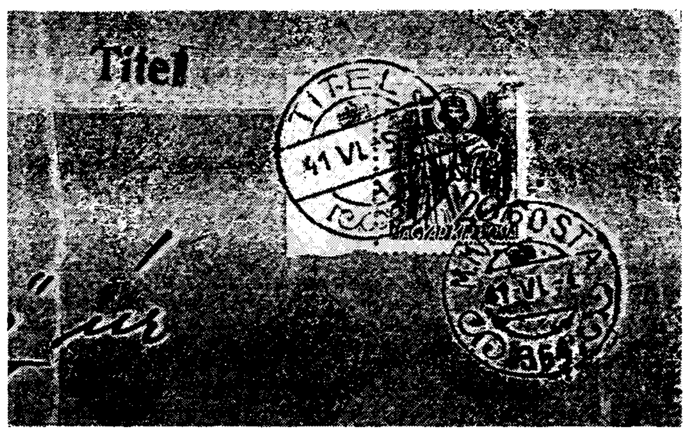
14. ábra Kula bélyegzései katonai parancsnoksági levélen

15. ábra Gyűjtői „ajánlott" levelezőlap feladófeltüntetés és közlemény nélkül (Mozsor)

16. ábra Titel pótkeletbélyegzője (VI. 4.) és hely-keletbélyegzője (VI. 5.) köznapi, Budapestre küldött levélen

17. ábra Bács 370-es számú kisegítő bélyegzése szállítólevélen

Mozgóposta-pótbélyegzők

A mozgóposta-pótbélyegzőket annakidején ugyancsak a Magyar Bélyegújság ismertette (Kostyán Ákos, Makláry István és Guttman Sándor közlési alapján).

Ezek szerint háromféle mozgóposta-pótbélyegző volt használatban:

a) gumibélyegző

b) acél pótbélyegző

c) „postai acélbélyegző, mint mozgópostabélyegző ".

a) Gumi mozgóposta-pótbélyegzők

VIII. Szabadka – Zombor – Cservenka (404. sz. mozgóposta)
X. Szabadka – Bácskossuthfalva – Cservenka (406. sz.) (lila, fekete)
XII. Szeged – Szabadka – Újvidék
XIII. Szeged – Szabadka (lila)
XVI. Kula – Palánka
XV. Újvidék – Óbecse (lila és fekete)
XVI. Újvidék – Titel (lila és fekete)
XVII. Zombor – Hódság – Újvidék (lila és fekete)
XVIII. Bácsordas – Palánka
XX. Szabadka – Zombor – Kula (fekete és sötétkék)
XXI. ismeretlen (Apatinon át közlekedett) – „felvidéki típus"
XXIII. Szabadka – Zombor – Cservenka
XXIV. ismeretlen vonalon használták
XXVI. ismeretlen vonalon használták
XXIX. ismeretlen vonalon használták (lila)

b) Acél pótbélyegzők

18 (DM és TD albetű?)
180 (M–O és T–C albetű?)

c) Postai acélbélyegzők mint mozgóposta-bélyegzők

145 Szabadka –Horgos – Szeged
284 Szabadka – Újvidék
328 Újvidéken át (?)

A korabeli szaklapok egyéb különleges, „rendhagyó" szükségbélyegzőkről is beszámolnak, ezek nagy része ún. postamesteri bélyegző. Főbb csoportjaik:

a) Helységnév felirat tintával vagy ceruzával (kézírással)

Stridóvár	122
Dunabökény	143
Sajkásgyörgye	176
Perlak	177
Pélmonostor	195
Baranyabán	196

Kölpény	252
Nádalja	253
Murakirály	268
Horgos	299
Regőce	326
Kishegyes	387
Dályok	393
Kisszabadka	752
Palona	776
Dunagárdony	778
Sajkáslak	779 (f, k)
Albertfalu	317 (gumi)

b) Hivatalfőnöki oválbélyegző

Mohol	165
Bezdán	218
Temerin	213
Csantavér	397
Bácsföldvár	385

c) Egysoros gumibélyegző (csak helységnév)

Főherceglak	40 kék
Ferenclak	124 f, p
Szond	156 fekete
Monostorszeg	168 fekete
Pélmonostor	195
Andrásháza	264
Szenttamás	297 lila
Bácsgyulafalva	298 lila
Titel	364 lila
Bács	370 lila
Muraszentmárton	405 lila
Felsőkabol	743 fekete
Muraszentmárton	767 fekete

d) Helységnév és keltezés egysoros gumibélyegzővel

Albertfalu	317

e) Ellenőrzőszám-bélyegző

Istenvelünk	8393	Andrásháza	3892
Dunabökény	8148	Bácsgyulafalva	8115
Adorján	8101	Muravid	8361
Bottornya	8341	Szilbács	8268

f) Postamesteri „hazatérés"-bélyegző
„Dékánfalva visszatért" 279 egysoros lila gumibélyegző

g) Kétnyelvű (magyar–szerb) bélyegzők
Istenföldje – Ponisano, Tiszaistvánfalva – Bački Jarak, Vörösmart – Zmajevac, Wekerlefalva – Nova Jadobra, Baranyakisfalud – Branjina, Újsóvé – Stare Šove, Küllőd – Kolut, Bácsordas 1 és 2 – Karavukovo, Bácstóváros – Tovariševo, Dunacséb – Čib, Szilbács – Silbas, Dernye – Deronje, Tündéres – Vilovo.

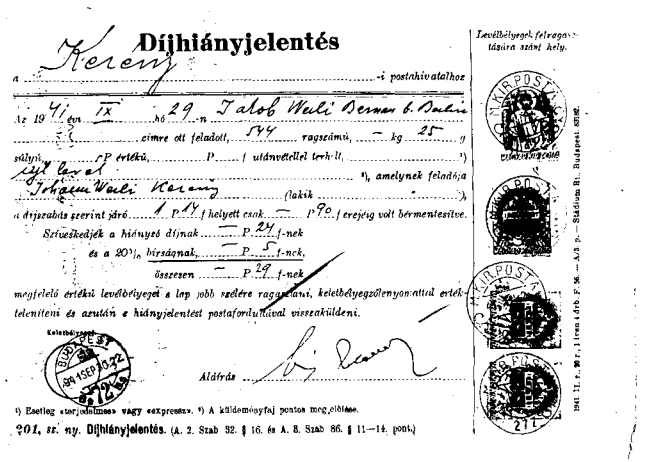
18. ábra A Szabadkára küldött szállítólevél hátoldala a 170-es számú pótkeletbélyegző lenyomatával

Ismeretes néhány régi elrejtett, előkerült hk-bélyegző használata is, így például *Tündéres* a 764-es pótbélyegzőn kívül használta a háború előtti, korona nélküli vonalkázott betétszámos bélyegzőjét is (Magyar Bélyegújság, 1941., 80. oldal).

Érdemes – a tárgyilagos elemzés kedvéért – megfigyelni, hogy a névmagyarosítások hogyan változtatták meg a korábbi szláv helységneveket, amelyek a krajcáros és turulos bélyegzéseken szerepeltek: így lett például Tovarišová-ból Tóváros, és figyelmes vizsgálódással sok hasonlót találhatunk. Az is figyelemreméltó, hogy a bukovinai székelyek mennyire ragaszkodtak régi falvaik nevéhez.

Íme egy újabb lehetőség tehát a regionális és a történeti filatélia műveléséhez: a Délvidék bélyegzőinek és pótbélyegzői nek gyűjtése. Biztos vagyok benne, hogy a pótbélyegzők tanulmányozása e területen a korábbi bélyegzésekre is nagyobb ajtórést nyit, és ezzel is segíti az olvasó látókörének és ismeretanyagának szélesítését. S ha valaki keresgélés közben egy itt ismertetett pótbélyegző lenyomatára akad, nézze meg alaposan, mert nagy ritkaság is lehet. Ezek a bélyegzések jórészt – kivéve a filatelista szándékkal készültek többségét – elkallódtak, egy-egy köznapi előfordulás ma már postatörténeti és történelmi érték is.

Díjhiányjelentés

19. ábra Díjhiányjelentés a kerényi postahivatalnak címezve, a bélyegekkel lerótt 29 filléres hiány háromszínű pótlásán a 277-es sz. kisegítő acélbélyegző lenyomatával

KLASSZIKUS ÉS MODERN BÉLYEGGYŰJTEMÉNYEKET, RÉGI LEVELEKET, JOBB DARABOKAT

állandóan vásárolok

SZEKERES BENEDEK JÓZSEF
bélyegszaküzlet
1137 Budapest XIII., Katona József u. 2/e. Telefon: 1129-350

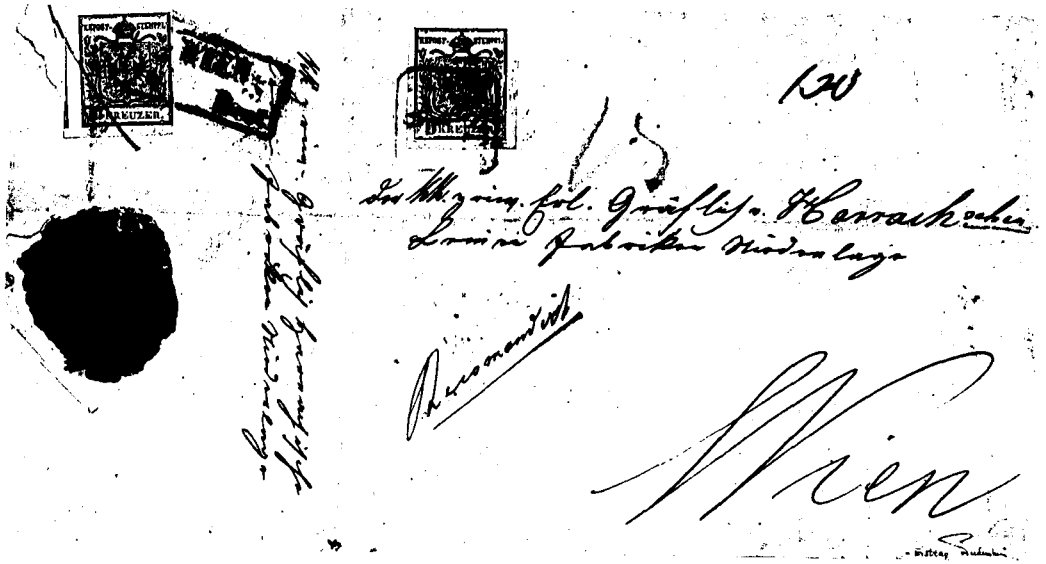
Figyelmébe ajánljuk

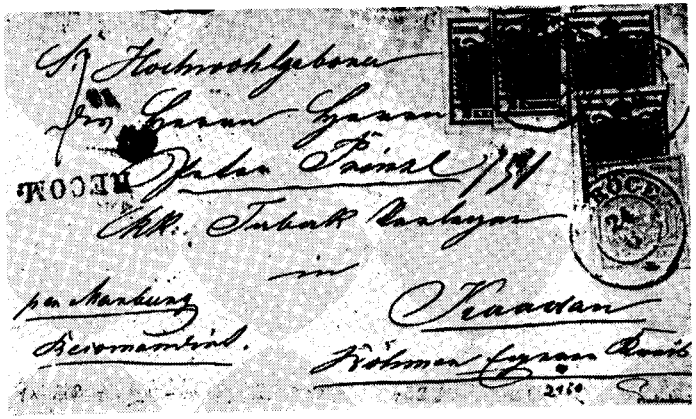
HUYS–BERLINGIN ÁRVERÉS

E számunkban másutt is említjük a *Huys–Berlingin* cég június elején Zürichben tartott árverését. Az Orbán Ferenc kommentálásával bemutatott első postautalványon túl ezen az árverésen számos más, magyar vonatkozású érdekességet kiáltottak ki, amiről érdemesnek tartjuk a *Philatelica* olvasóit tájékoztatni.

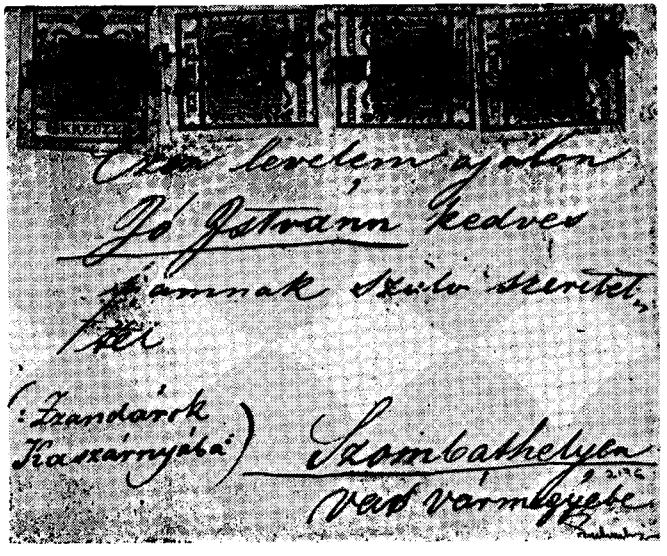
A gyakorlatnak megfelelően az osztrák postaigazgatás Magyarországon felhasznált bélyegeit a katalógus az osztrák résznél mutatta be. Talán mondanunk sem kell, hogy a kiemelt, legszebb darabok nagy része magyarországi eredetű. Így az *1. ábrán* látható első napi (1850. június 1.) ajánlott levél, amelyet Pestről küldtek Bécsbe. A levél kikiáltási áron kelt el, 50 ezer svájci frankért. Kétségkívül ez volt az árverés egyik sztárja. Ennek egy tizedéért kiáltottak ki egy hármas csík 2 krajcárossal bérmentesített tértivevényt, amelyre még további 500 frankot vertek (5500 frankért vásárolták meg). A *2. ábrán* bemutatott *4x2 kr + 1 kr* bérmentesítésű ajánlott levél VERŐCE bélyegzéssel a 4500 frankos kikiáltási árral szemben ötezer frankért került új tulajdonosához. Kikiáltási áron vették meg a *3. ábrán* látható HERCZEG–SZÖLLŐS sorbélyegzős *6 + 3x1 krajcár* bér-

1. ábra

2. ábra

3. ábra

4. ábra

mentesítésű levelet, háromezer frankért. E levél bemutatását címzése miatt is érdemesnek tartottuk: „Ezen levelem ajálon Jó Istvánn kedves fiamnak szülő szeretettel, Szombathelyen, Vas Vármegyébe (Zsandárok Kaszárnyába)".

A sok érdekes tételt még végignézni sem kevés. A magyar érdeklődő számára talán legérdekesebb darab egy kivágás, hetes sávhoz hasonlóan felragasztott 1867-es 25 krajcárosokkal (2 pár és három egyes darab), amelyhez hasonlót magas bérmentesítést A Magyar Bélyegek Monográfiája sem említ, és *Gary Ryan* kétkötetes művében sem találunk hasonló frankatúrát, illetve többes felhasználást *(4. ábra)*. A PEST bélyegzésű kivágás az *osztrák* tételek sorában került kikiáltásra. Valószínűleg borsos ára miatt nem talált vevőre (9000 frank), mert bármennyire is unikum, mégiscsak egy kivágás, a frankatúra értelmezésére vonatkozó egyéb támpontok néikül.

5. ábra

Érdekes, hogy a színes mellékletben bemutatott fenti objektummal együtt látható *ötös csík* 3 krajcáros levéldarab, NAGY-MAROS bélyegzéssel az előbbivel szemben a *magyar* tételek között szerepelt. Az ezer frank kikiáltási ár itt is magasnak bizonyult.

Nem akadt vevő egy számunkra ugyancsak érdekes, bár a 67-es 25 krajcárosokhoz nem mérhető kivágásra *(5. ábra)*, 8 db *Réznyomatos* 25 krajcáros bélyeggel (hármas csík és ötös csík). Kikiáltási ára 3000 frank volt. Bélyegzése PEST/LIPÓTVÁROS.

A kikiáltott darabok között itt is feltűntek BROOD bélyegzésű levéldarabok, magas bérmentesítéssel, így hármassáv *Kőnyomatos* 25 kr-os aszimmetrikus hatos tömb *Réznyomatos* 25 kr-os. Egy vízszintes ötös csík 15 krajcáros, BUDAPEST/LIPÓTVÁROS bélyegzéssel 3100 frankért kelt el.

Összefoglalónkban csupán *egy* árverési cég *egy* árveréséről számoltunk be, dióhéjban. Jó lenne, ha a filatéliai sajtó egyéb orgánumai és a Bélyegmúzeum is több figyelmet fordíthatnának ezekre a külföldön felbukkanó ritkaságokra. Szeretnénk hinni, hogy egyszer a magyarországi gyűjtők vagy szervek is ott lesznek az ajánlattevők között, és hogy ennek legálissá tétele már nem sokáig várat magára. Hiszen Európába készülünk visszatérni, és a batyuban a filatélia is benne van.

Visnyovszki Gábor

KÉSZPÉNZÉRT VÁSÁROLOK LUXUS MINŐSÉGŰ KLASSZIKUS BÉLYEGET

minden változatban, a világ bármely országából!

LEVELEK, LEVÉLDARABOK különösen érdekelnek!

„KALOCSA" teljes bélyegzésért 50% felárat fizetek!

LACZA LÁSZLÓ bélyegkereskedő 1056 Budapest, Váci u. 63.

Postai cenzúra Magyarországon – III. rész

A II. világháború alatti cenzúrák

GAZDA ISTVÁN

A II. világháborús postai cenzúra Magyarországon egyfelől lényegesen összetettebb, mint a korábbi időszakoké, másfelől lényegesen egyszerűbb. Ezen kettősség lényege abban rejlik, hogy egyrészt a polgári küldeményeken a cenzúrázás helyét nem tüntették fel, így sok szempontból leegyszerűsödik annak vizsgálata, másrészt viszont a nem polgári cenzúra lényegesen sokrétűbb, mint a korábbi időszakokban, ennek következtében meglehetősen összetett, amint ezt a későbbiekben látni fogjuk. Ezért előbb a polgári levelezés cenzúráját fogjuk tárgyalni, majd a nem polgáriét, ezen belül a tábori posta, a különféle internáltak és a hadifogoly-levelezés cenzúráját.

A rend kedvéért megjegyzendő, hogy a most tárgyalt időszak 1939-től 1944/45-ig terjed, azaz a II. világháború során már felszabadult területek postai cenzúráját nem soroljuk ide, hanem külön, a jelen cikksorozat IV. részében fogjuk tárgyalni.

A) A polgári levelezés cenzúrája

1. Rendeleti háttér

Míg az I. világháború utáni időszak postai cenzúrája még mindig az I. világháborút megelőző 1912. évi LXIII. tc.-en alapult, addig a II. világháborús postai cenzúra alapja már egy új törvény, éspedig az 1939. évi, a honvédelemről szóló II. tc. Ennek 152 §-a szerint: „A minisztérium megteheti mindazokat az intézkedéseket, amelyek szükségesek avégből, hogy postai, távirdai és távbeszélő-forgalom és érintkezés, valamint a rádió az állam érdekeinek megóvása céljából ellenőrzés alá vétessék."

Ez a törvény szolgált azután jóval később alapul a tényleges postai cenzúra elrendeléséhez. Érdekes módon ezek a későbbi rendelkezések előbb a *külföldi forgalmat* érintették, és csak évekkel később rendelkeztek a *belföldi forgalom* cenzúrázásáról is.

1940. jún. 4-én – a Teleki-kormány idején – született meg a M. Kir. Minisztérium 1940. évi 3960 (M.E.) sz. rendelete a *külföldi forgalomban* váltott levelezés, *külföldi* távíró- és távbeszélő-forgalom ellenőrzéséről. E rövid rendelet csupán annyit tartalmazott, hogy a honvédelemről szóló fentebb idézett 1939. II. tc. 152 §-a alapján a m. kir. miniszter a külföldi forgalomban váltott levelezés, a külföldi távíró- és távbeszélő-forgalom ellenőrzését elrendeli. E rendelet 1940. jún. 6-án lépett életbe.

E rendelettel gyakorlatilag egyidejűleg jelent meg a M. Kir. Kereskedelmi és Közlekedésügyi Minisztérium 224.749 sz. rendelete, amely a fentebb említett 3960 (M.E.) sz. rendelet alapján a honvédelmi miniszterrel egyetértésben adatott ki. E rendelet 1. §-a a külföldi levelezéssel foglalkozik, és elrendeli, hogy:

a) külföldre szóló levélre a feladó köteles nevét és pontos lakcímét ráírni;
b) külföldre szóló postautalványokon és csomagszállítókon tilos közleményt közölni;
c) külföldre feladott értéklevelekbe és csomagokba írásbeli közleményt tilos elhelyezni.

A rendelet 2. §-a a külföldre szóló magántáviratokkal foglalkozott, és ezekkel kapcsolatosan egyrészt előírta a feladó

feltüntetésének kötelezettségét, de egyben azt is, hogy azt a feladó csak személyazonossága igazolása esetén adhatja fel (kivéve, ha a postán személyesen ismerik); eltiltotta továbbá az akkoriban divatos kereskedelmi code-ok használatát, ha annak megjelölése, hogy milyen code-ot alkalmaztak, nincsen megjelölve. (A korábban divatos kereskedelmi code-ok, pl. a Bentley-féle code-rejtjelezés révén igen rövidítve fejeztek ki hosszabb, a kereskedelmi életben szokásos mondatokat, így a táviratozás költségeit csökkentették. Ma ezek a telex elterjedése révén azonban már javarészt érdektelenek.)

A rendelet 3. §-a a külföldi távbeszéléssel kapcsolatosan tartalmazott oly előírást, hogy mind a hívott, mind a hívó nevét közölni kell, és csak érthető nyelven szabad a beszélgetést lefolytatni, továbbá, hogy a kapcsolás meg is tagadható.

A külföldi levelezés cenzúrázása ezen említett rendeletek alapján vette kezdetét, anélkül azonban, hogy magára a cenzúrázás mikéntjére a rendeletek kitértek volna.

A *belföldi polgári levelezés* cenzúrázását a M. Kir. Minisztérium 1944. évi 3120 (M.E.) sz. rendelete írta elő 1944. szept. 12-i hatállyal. Ezen a Lakatos-kormány idején napvilágot látott rendelet végrehajtásaként jelent meg a M. Kir. Kereskedelmi és Közlekedésügyi miniszter 1944. évi 217.600 (K.K.M.) sz. rendelete. Ennek 1. §-a a levelezéssel kapcsolatosan a következőket rendelte el:

- a küldeményekre a feladó köteles nevét és címét ráírni;
- postautalványokra csak rendeltetési feljegyzések írhatók rá;
- olyan képeslapok, amelyeken helység, fontos tereptárgy, üzem képe, térkép stb. van, a forgalomból kizárásra kerülnek;
- értéklevélben, csomagban, írásbeli közlemény küldése tilos;
- a nem hatósági levelek maximális terjedelme fél ív; olvashatóan kell írni, nem lehet keresztben írni; borítékként csak világos színű és bélés nélküli használható;
- csak latin, gót és cirill betűkkel lehet írni (titkosírás tilos); a küldemények nyelve csak magyar, német, román, szlovák, rutén, szerb és horvát lehet;
- elő nem hívott filmet, vagy fényképészeti lemezt tilos küldeni.

A rendelet 2. §-a a távíró-, 3. §-a pedig a távbeszélő-forgalom korlátozására vonatkozik.

Ez a rendelet sem tér ki tehát a cenzúrázás mikéntjére, maga a cenzúrázás azonban ennek alapján vette kezdetét.

2. *A cenzúrázás tényleges módja*

a) Külföldi forgalom

Minthogy a külföldi forgalom cenzúrázása lényegesen korábban vette kezdetét, mint a belföldié, indokolt, hogy sorrendben ezt tárgyaljuk először.

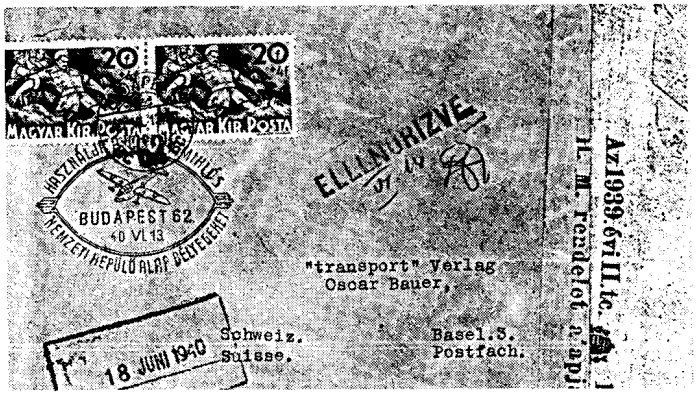
A rendelkezésre álló tényleges dokumentumok alapján a következő állapítható meg:

Annak ellenére, hogy a cenzúrázás kezdő időpontja a rendeletek szerint 1940. jún. 6-a, az ezt követő időszakból is ismertek *cenzúrázatlan* küldemények. Feltűnő, hogy pl. mennyi cenzúrázatlan küldemény található a magyar–USA viszonylatban. Úgy tűnik, hogy e viszonylatban a cenzúra csak a magyar hadbalépés, vagyis 1941. jún. 27-e után vált általánossá, holott más semleges országok irányában már 1940 júniusát követően is általánosan cenzúráztak.

Találhatók azután más viszonylatokban is cenzúrázatlan küldemények, így pl. horvát–magyar viszonylatban (1941), a magyar–bolgár viszonylatban (1942), de más államokkal is előfordul. Ezek oka feltehetően egyszerű hanyagság. (A szándékosan nem cenzúrázott levelekre még visszatérünk.)

Az egyik legkorábbi cenzúrázás 1940. jún. 13-ról származik *(1. ábra)*. A Budapestről Baselbe (Svájc) menő levélen az „ELLENŐRIZVE" bélyegző szerepel, kézzel írott dátummal (VI. 14., a levél postabélyegzője: VI. 13.) és a cenzor kézjegyével. A felbontott levelet egy *zárószalag*gal zárták le, melynek szövege: „Az 1939. évi II. tc. 152. §-án alapuló HM-rendelet alapján felbontva."

Ezen zárószalag-szöveggel kapcsolatban megemlítendő azonban, hogy a Magyarországi Rendeletek Tárában erre vonatkozó HM-rendelet nem található, a vonatkozó kereskedelem- és közlekedésügyi miniszériumi rendelet kiadása történt meg a honvédelmi miniszterrel egyetértésben. Ebből következik, hogy vagy helytelen a zárószalag szövege, vagy pedig

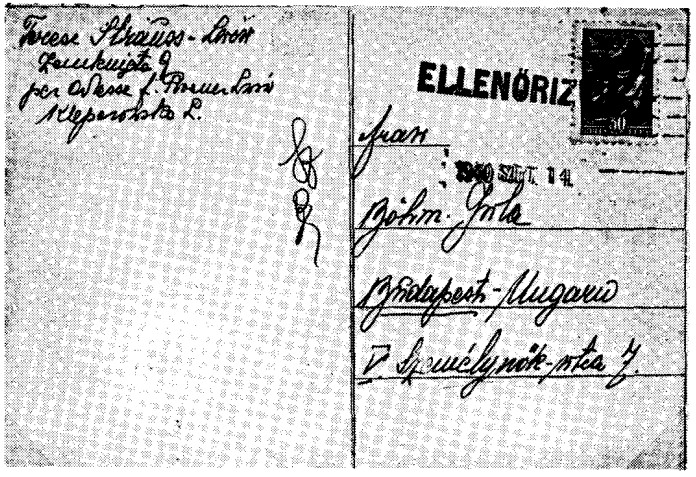
1. ábra ELLENŐRIZVE bélyegző és kézírásos dátum, valamint zárószalag korai Svájcba menő levélen

valamilyen nyilvánosságra nem hozott HM-rendelet intézkedett a cenzúrázás mikéntjéről.

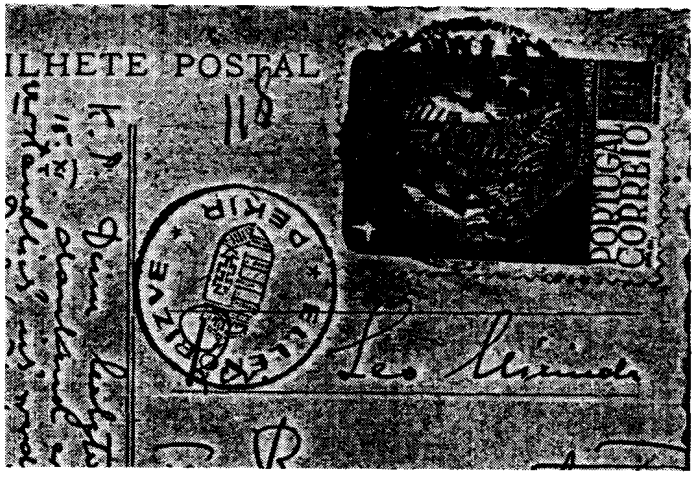
Szintén korai cenzúrázásnak tekinthető egy Romániába küldött levelezőlap 1940. június végén. Ezen csupán az „ELLENŐRIZVE" bélyegző szerepel, de se dátum, se szignó nincsen rajta. Ezzel szemben egy 1940 szeptemberében az akkor Szovjetunióhoz tartozó Lwow-ból (a Monarchia idejében: Lemberg) írt levelezőlapon az „ELLENŐRIZVE" bélyegző mellett a dátumot már bélyegzővel tüntették fel és azon két szignó is van *(2. ábra)*.

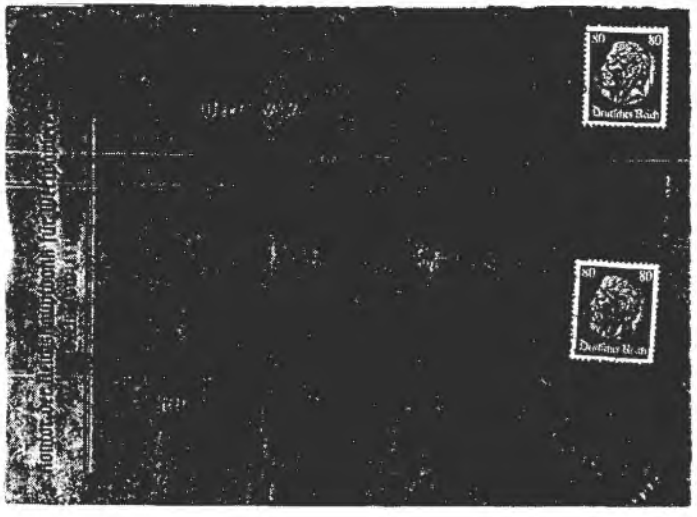
Ezen egyszerű bélyegzőt valamikor az 1941. év folyamán váltotta fel az „ELLENŐRIZVE PEKIR" szövegű és középen a magyar címert tartalmazó *körbélyegző*. (A PEKIR szó feltehetően a Posta vagy Postai(?) Ellenőrző Kirendeltség rövidítése). Ennek egyik éles lenyomatát mutatja be egy Portugáliából írt levelezőlapon a *3. ábra* (1941. november).

2. ábra ELLENŐRIZVE bélyegző és dátumbélyegző a Szovjetunióból érkezett levelezőlapon

3. ábra PEKIR bélyegző Portugáliába menő levelezőlapon

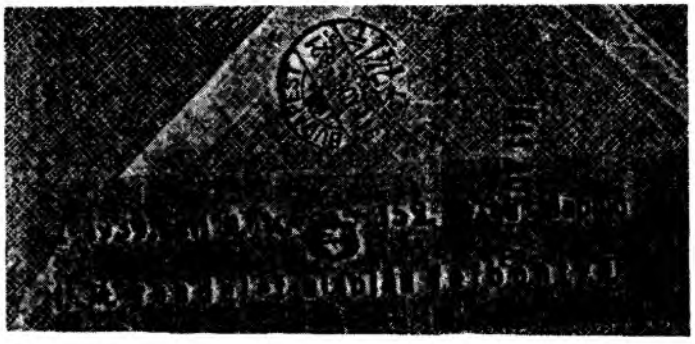
4. ábra PEKIR bélyegző Németországból jött értéklevélen
(Az Ag-jelzés bécsi német tranzitcenzúra)

E PEKIR bélyegzőnek ismert azonban egy ritkább, keretes alakja is, többnyire értéklevélen *(4. ábra)*.

A zárószalagok szövege változatlan maradt, kivitele azonban az idők folyamán változott. Így ismert egy ideiglenesnek tűnő, viszonylag primitív kivitele 1941-ből, majd ezt követően alakult ki az a többsoros, nagycímeres kivitel, amelyik mát nem változott *(5. és 6. ábrák)*.

Érdemes arra is figyelni, hogy kb. 1941-től a hazai cenzúra általában hiányzik oly esetekben, ha a szóbanforgó küldemény a tengelyhatalmak valamelyikébe ment, vagy onnan jött, különösen, ha azon német cenzúra volt. Ilyen megoldások nemcsak a tengelyhatalmakba magukba irányuló, vagy onnan érkező küldeményeket érintették, de az azokkal szövetséges vagy az általuk megszállt viszonylatokat is. Ezekre vonatkozó példák a *7–9. ábrákon* láthatók.

Érdekes módon előfordul azonban ilyen cenzúrázatlanság nem szövetséges államok bejövő levelezése esetén, ha a szóbanforgó küldemény külföldön lett cenzúrázva. Ilyen pl. egy Ciprusról küldött levél 1940 novemberében *(10. ábra)*.

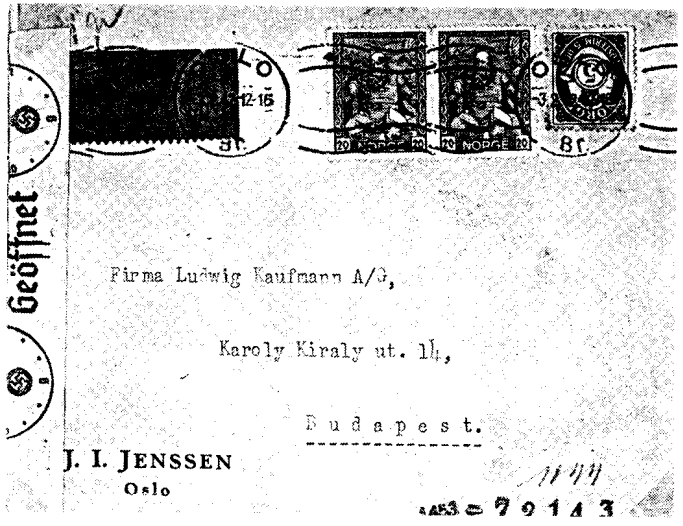
5. ábra Primitív kivitelű zárószalag Argentínából érkezett levélen

6. ábra Nagycímeres kivitelű zárószalag Svájcba menő levélen

7. ábra A Protektorátusba címzett levelezőlap
csak német cenzúrával

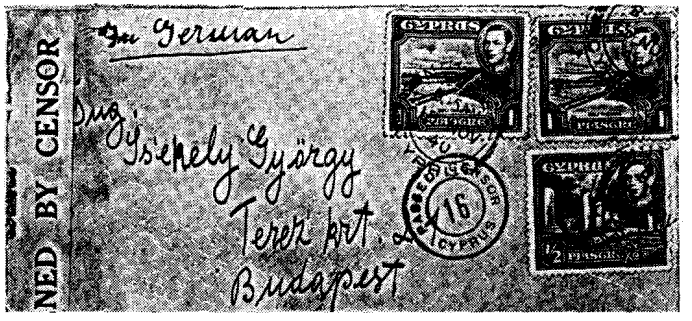

8. ábra Norvégiából érkezett levél csak német cenzúrával

9. ábra Hollandiából érkezett levelezőlap csak német cenzúrával

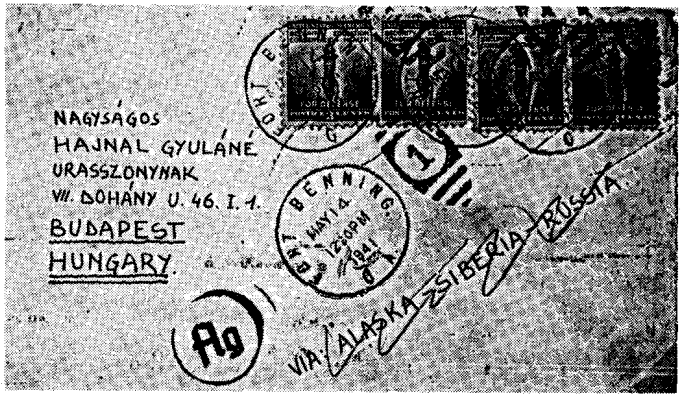

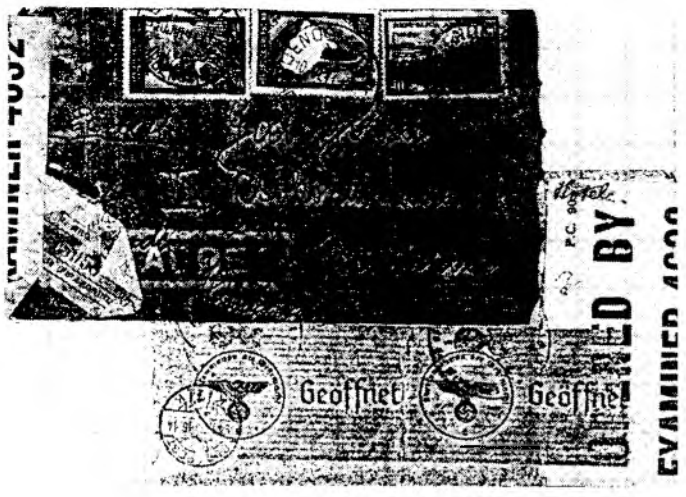

10. ábra Ciprusból érkezett levél csak brit cenzúrával

1940–41-ben előfordul olyan küldemény is, amelyen sem a feladó (nem szövetséges) országának cenzúrája, sem magyar cenzúra nem szerepel, szerepel azonban valamilyen közbenső ország cenzúrája (tranzitcenzúra). Ilyenre példák elsősorban tengerentúli viszonylatban találhatók, pl. bécsi német cenzúra (gót Ag betűk) az USA–magyar viszonylatban, illetve brit cenzúra ugyanezen és más tengerentúli viszonylatban. *(11. ábra, „Ag")*

11. ábra Az USA-ból érkezett levél csak bécsi (Ag) tranzit német cenzúrával

12. ábra Argentínából érkezett levél brit és német cenzúrákkal

Előfordul kettős tranzitcenzúra is, pl. 1941 júliusából az argentin–magyar viszonylatban *(12. ábra)*. A cenzúrázó felek: brit és német cenzúrák. (Ezzel kapcsolatban megjegyzendő, hogy azért említünk brit és nem angol cenzúrát, mert maga a cenzúrázás nem Angliában történt, hanem valamely brit felségterületen, pl. az argentin viszonylatban esetleg a Karib szigetek valamelyikén.)

Jócskán akadnak kétszeresen cenzúrázott küldemények is, még baráti viszonylatban is. Ilyen például a már *4. ábrán* bemutatott küldemény német és magyar cenzúrával, de található hasonló a magyar–olasz, magyar– szlovák, magyar–román stb. viszonylatban, sőt amíg pl. egyes angol gyarmatokkal a levelezés lehetséges volt, ilyen relációkban is (például ausztrál–magyar).

Még érdekesebbek a hármas cenzúrák. Ilyenek azonban már csak 1943 után találhatók. Ez esetben az egyik cenzúra a feladó országának, a másik a címzett országának, míg a harmadik egy átmenő országnak a cenzúrája (pl. finn–német–magyar, olasz–német–magyar, spanyol–német–magyar). Ezek közül a *13. ábrán* azt a Triest-ben feladott 1944. szeptemberi levelezőlapot mutatjuk be, amelyen az ún. salói köztársaság bélyegei találhatók és olasz, német, valamint magyar cenzúrák, továbbá egy olyan festékcsík, amely a titkos írást volt hivatva kiszűrni (ez utóbbi tulajdonképpen a negyedik cenzúra).

A cenzúra egy bizonyos fajtája az is, hogy valamikor 1943-tól kezdve tilos volt olyan képeslapokat külföldre küldeni, amelyek egy helység, vagy más objektum fényképét mutatták. Ezekre a „TILOS! VISSZA!" bélyegző került az „ELLENŐRIZVE–PEKIR" körbélyegző mellé és a címzetthez visszaküldésre kerültek, mint pl. az a Galya Nagyszállót ábrázoló képeslap, amelyet Törökországba kívántak küldeni 1943 májusában *(14. ábra)*.

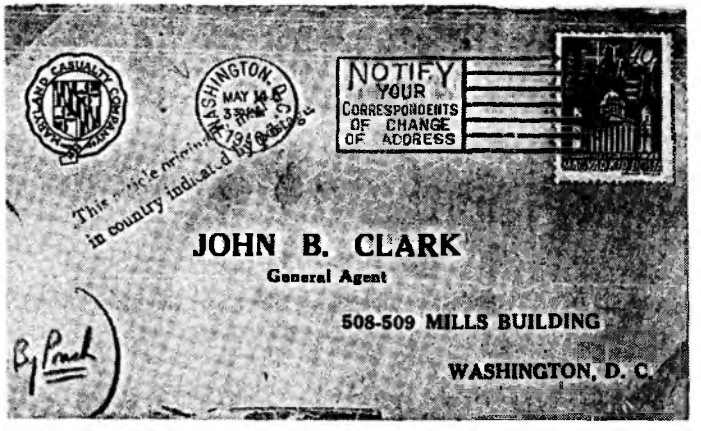
A külföldi viszonylatban a cenzúra némely esetben mellőzésre került, így például akkor, ha a feladó diplomata volt. A németek által megszállt Dániából 1943-ban (december) küldött levél *(15. ábra)* azért nem került cenzúrázásra, mert azt az ottani argentin követség egyik tisztviselője adta fel. A levé-

13. ábra A Salo-i Köztársaságból, Triestből érkezett levelezőlap olasz, német és magyar cenzúrákkal, valamint titkosírást kereső csíkkal

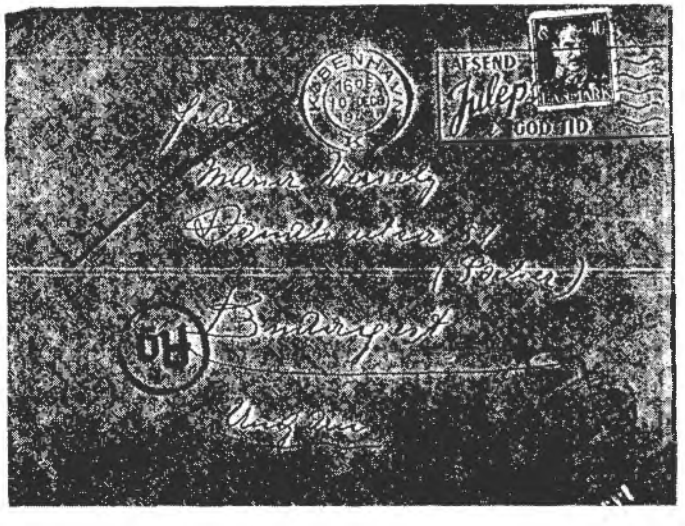

14. ábra Törökországba címzett levelezőlap „TILOS VISSZA!" jelzéssel, minthogy a Galyai Nagyszállót ábrázolta a túloldali kép

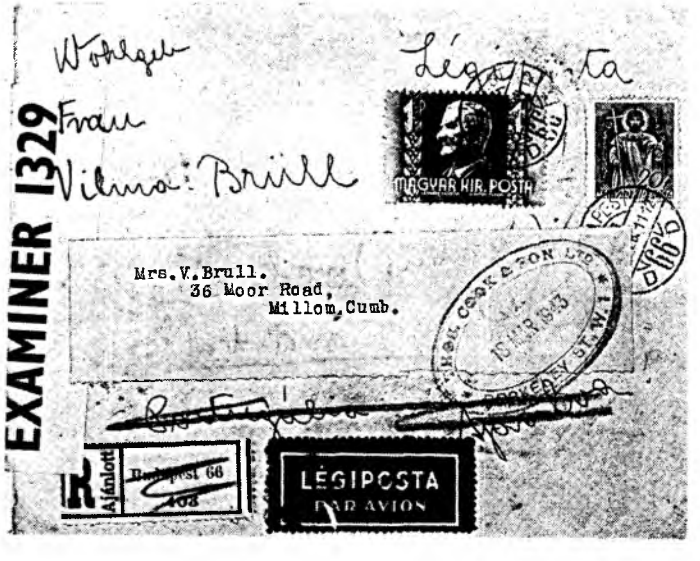

16. ábra Budapesti USA konzulátusbeli dolgozó diplomáciai úton továbbított levele, amelyet szabályosan bélyeggel láttak el, de azt csak Washingtonban bélyegezték le

15. ábra Dániából érkezett levél, a jobboldali alsó sarokban „Köv" bélyegzővel, minthogy ottani argentin konzulátusbeli dolgozó küldte.
Levélen csak bécsi (Ag) tranzitcenzúra

17. ábra Lisszabonba a postafiók 506-ba címzett és ott angliai címmel és a Thomas Cook iroda bélyegzőjével ellátott levél. Magyar és brit cenzúrák

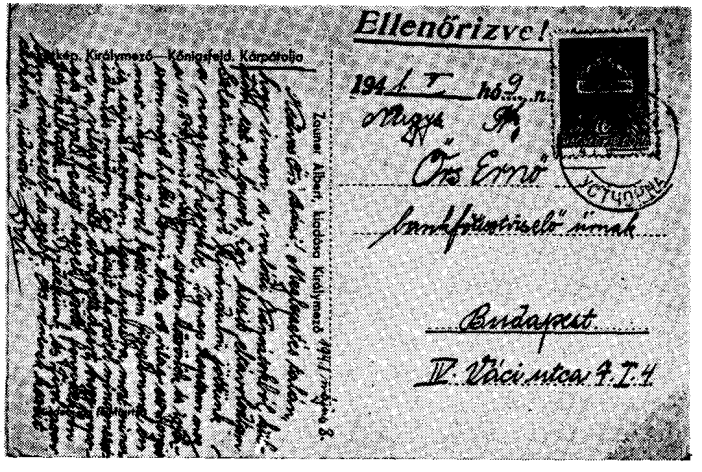

csupán a bécsi német tranzit „Ag" cenzúrajel van, de azt Dániában sem cenzúrázták, továbbá a jobb alsó sarokban található egy magyar „KÖV" körbélyegző (igen halvány), ami nyilván a „Követség" szó rövidítése.

Nem hagyhatjuk figyelmen kívül külföldi viszonylatban a *cenzúra megkerülésére* vonatkozó megoldásokat sem. A *16. ábrán* bemutatott levelet 1940-ben adták fel (igaz, hogy májusban, még a cenzúrarendelet előtt), de azt, noha magánlevél volt, diplomáciai futárpostával továbbították (lásd a bal alsó sarokban a „by Pouch" piros jelzést). A vonatkozó USA-szabályok szerint azonban – magánlevélről lévén szó – e levél nem élvezett portómentességet, azon a szabályos 40 f-es bérmentesítés van, de a bélyeget a futárposta megérkezése után Washingtonban bélyegezték le. A bal oldali bélyegző utal is arra, hogy a küldeményt eredetileg abban az országban adták fel, amelyre a bélyeg utal. Ez a megoldás a cenzúra elrendelését követően még inkább előtérbe került a diplomáciai viszony ill. a postaszolgálat fennállása alatt.

Ide tartozik az is, hogy voltak olyan megoldások, amelyekkel a postaforgalom *a hadviselő országokban lévő családtagokkal* fenntartható volt, *noha a rendes postaforgalom szünetelt.* Ilyen volt például a lisszaboni 506-os postafiók, amelyet a Thomas Cook angol utazási iroda bérelt. Az ide címzett küldeményeket az iroda átcímezte és továbbította Angliába *(17. ábra)*. Természetesen e küldemények többszörösen cenzúrázottak. Egy másik lehetőség az ún. „Vöröskeresztes családlevelezés" volt a Nemzetközi Vöröskereszten keresztül. Ezek azonban személyi és családi vonatkozású max. 25 szavas közleményekre voltak korlátozva. Ezek is többszörösen cenzúrázottak.

18. ábra Cenzúra Kárpátalján 1941-ben

b) Belföldi forgalom

Mint már említettük, a belföldi levelezés cenzúrázásának elrendelésére csak 1944 szeptemberében került sor. Ennek ellenére előfordulnak cenzúrázott belföldi küldemények jóval ezen időpont előtt is.

1941 elején Kárpátalja egyes részein a polgári levelezést eddig nem tisztázott okokból cenzúrázták. Ilyen levelezőlapot mutat be a *18. ábra.* Ezt Kőrösmezőről Budapestre írták 1941. május 8-án és egyértelműen polgári küldemény. A küldeményen feltűnő az *„ELLENŐRIZVE!"* bélyegző és a dátumbélyegző.

Megjegyzendő, hogy ilyen cenzúrákkal igen óvatosan kell eljárnunk, mert ez idő tájt Kárpátalján munkaszolgálatos egységek is voltak, és azok levelezését is ellenőrizték (cenzúrázták). Ez utóbbi azonban nem polgári küldemények cenzúrázása volt. A látszatra való cenzúrázási hasonlóság miatt csak feladó ill. címzett személye, továbbá a küldemény tartalma igazíthat el minket abban, hogy egy kifejezetten polgári küldemény cenzúrázásáról van-e szó, vagy a munkaszolgálatos levelezés szokásos cenzúrájáról.

Található cenzúra polgári levelezésen későbbi időszakból is, de még a rendelet előttről. Így a szerző birtokában van egy Fűzfőgyártelepről 1944 júniusában Újvidékre írt levelezőlap egy „Cenzúrázva" bélyegzővel és a cenzor aláírásával. A lapot szerbül írták. Nem tudni azonban, hogy ennek cenzúrázása a délvidéki címzésnek, a szerb írásnak, vagy a Fűzfőgyártelepi feladásnak köszönhető, vagy esetleg annak, hogy valamilyen különleges szerb nemzetiségű munkásszázad dolgozott Fűzfőn.

A cenzúrázás elrendelése után, vagyis 1944 szeptembere után igen sok a cenzúrázatlan belföldi küldemény. Cenzúrázott küldemények inkább csak a még nyilas uralom alatt levő Dunántúlon fordulnak elő *(19. ábra)*.

B) Nem polgári levelezés cenzúrája

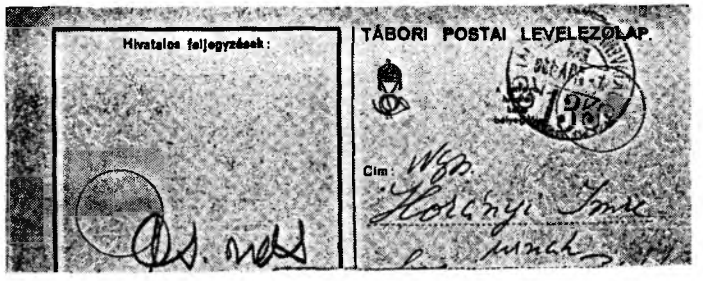
Ezen összefoglaló címszó alatt sorrendben a következőket fogjuk tárgyalni:
- tábori posta cenzúrája
- munkaszolgálatos levelezés cenzúrája
- polgári internáltak levelezésének cenzúrája
- internált harcosok levelezésének cenzúrája
- hadifogoly-levelezés cenzúrája

1) A tábori posta cenzúrája

A tábori posta cenzúrázására vonatkozóan külön rendeletet az MRT-ben nem találtam, ez a cenzúrázás a már említett 1939. éve II. tc. alapján, belső rendelkezések szerint történt. Kétségtelen azonban, hogy azt már meglehetősen korán elkezdték.

19. ábra Kisbérről mosoni címre küldött cenzúrázott levelezőlap 1945 januárjában

20. ábra Kárpátaljai megszálláskor kézi cenzúra tábori postai levelezőlapon

A felvidéki bevonulás időszakából 1938. még nem ismert ilyen cenzúra, de a kárpátaljai megszállás során a megszálló csapatok tagjai már tábori postán leveleztek és ennek során már található cenzúrázás, habár az nem általános. Ilyet mutat be a *20. ábra*, amelyen egy a 13. sz. tábori postáról írt kézi-cenzúrázott tábori lap látható.

Ez a gyakorlat folytatódott az erdélyi bevonulás során, ahol azonban már többnyire – bár nem kizárólagosan – cenzúrabélyegzők szerepelnek, éspedig az „Ellenőrizve" szó, akár külön bélyegző formájában, akár csapatbélyegzőbe beépítve *(lásd 21. ábra)*.

21. ábra Erdélyi megszálláskor cenzúrabélyegző tábori postai levelezőlapon

A délvidéki megszállás tábori postai levelezésén is vegyesen fordul elő kézi cenzúra és cenzúrabélyegző *(22. ábra)*. Ez az ellenőrzési mód azután megmaradt az orosz front tábori postájánál is, azzal a különbséggel, hogy ekkor már döntően cenzúrabélyegzők fordulnak elő. Ezek rendkívül változatosak, a tábori postát gyűjtők előtt azonban eléggé közismertek, így bemutatásuktól most eltekintünk.

Meg kell azonban említenünk, hogy ebben az időszakban a tábori postára menő, ill. onnan jövő küldemények között nemcsak levelezőlapok találhatók – bár ez volt a túlnyomó többség – hanem levelek is. Ezek is természetesen cenzúrázva voltak. A tábori postára irányulókat felbontás után zárószalaggal le is zárták és e lezáráson egy vörös „Ellenőrizve Honvédség" feliratú, középen címeres körbélyegzőt alkalmaztak *(23. ábra)*. Maga a zárószalag megegyezik a polgári levelezés lezárására is szolgáló zárószalaggal.

1944-ben már az is előfordult, hogy tábori postai levelezésen nemcsak magyar, hanem német cenzúra is található. Ilyet mutat be a *24. ábra*.

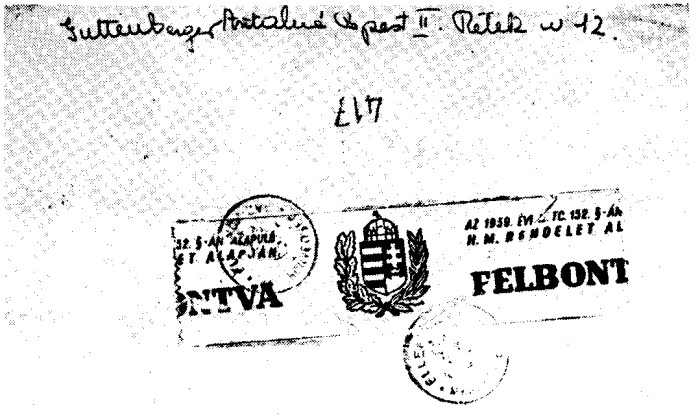
2) *Munkaszolgálatos levelezés cenzúrája*

A munkaszolgálatos levelezés 1940-ben még tábori postai levelezőlapon folyt, ezek természetesen cenzúrázottak és

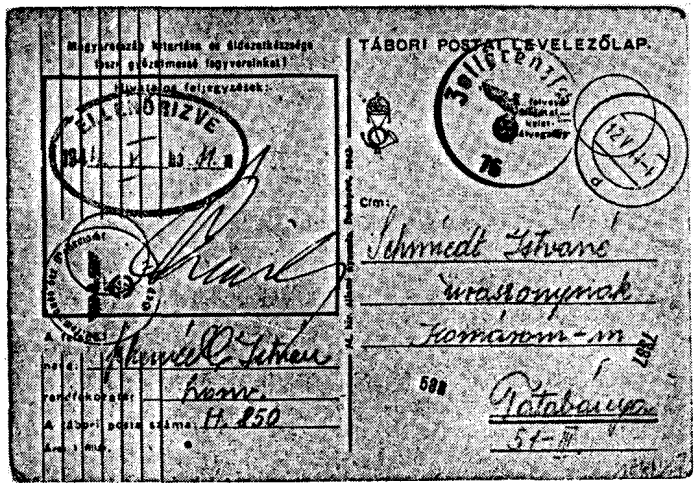
22. ábra Délvidéki megszállás során alkalmazott cenzúra képes levelezőlapon, amely tábori postán lett továbbítva

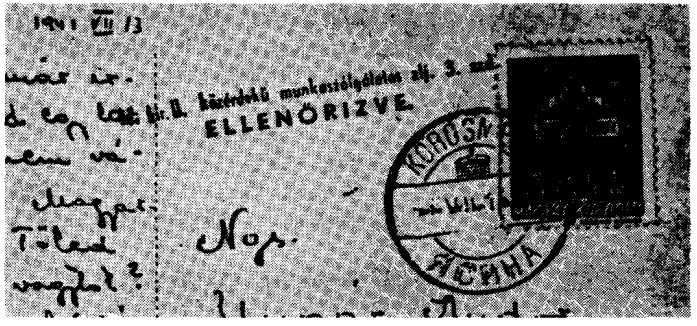

23. ábra Honvédségi cenzúrabélyegző szokásos zárószalagon

24. ábra Német cenzúra magyar tábori postai levelezőlapon 1944 májusában

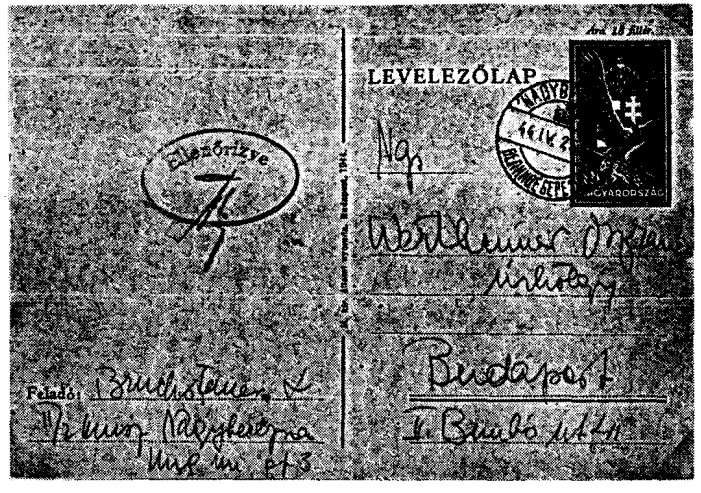
25. ábra Munkaszolgálatos cenzúrabélyegző 1941-ből

csak a csapatbélyegzőből, és/vagy feladó csapatteste megjelöléséből tűnik ki, hogy munkásszázados egyén írta *(25. ábra)*.

1941-től kezdve ez a kedvezmény már nem járt a munkaszolgálatosoknak, és ezt követően valamennyi levelezés bérmentesített. Ezek között találhatók díjjegyes levelezőlapok, ill. bélyeggel bérmentesített levelezőlapok, sőt néha képeslapok is. Az ellenőrizve bélyegző mellett ilyenkor néha találhatók a munkaszolgálatra utaló bélyegzők is, általában azonban nem. A belföldi polgári levelezés cenzúrájától ezeket a küldeményeket csak a feladó „kmsz" (közérdekű munkaszolgálat) feljegyzéseiből lehet megkülönböztetni *(26. ábra)*. A munkaszolgálatosokhoz írt levelezőlapoknál pedig a címzés irányadó. Természetesen ez az összetéveszthetőségi veszély elsősorban a belföldi polgári levelezés cenzúrázásának elrendelése előtti cenzúrákra vonatkozik, pl. 1941-ben Kárpátalján.

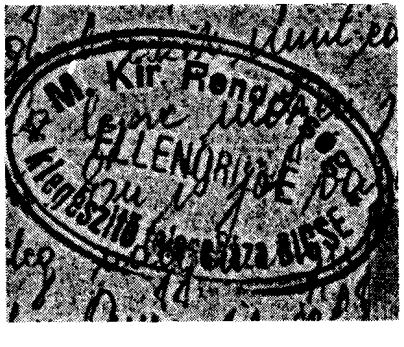
3) *Polgári internáltak levelezésének cenzúrája*

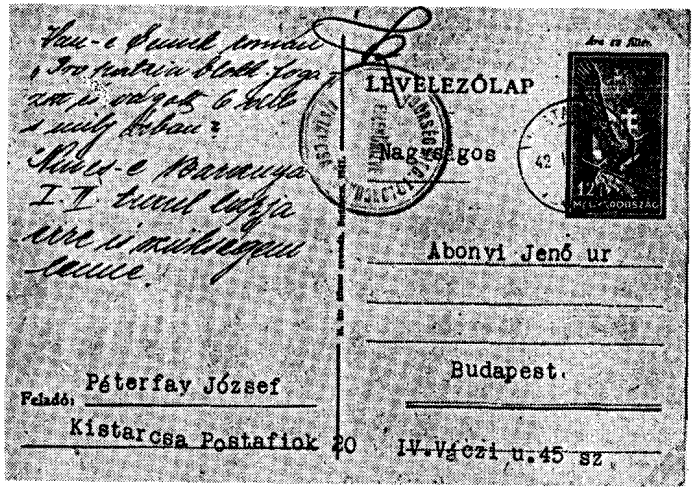
1942-ben több internálótábort állítottak fel egyrészt politikailag megbízhatatlanok, másrészt magyar állampolgárságukat igazolni nem tudók (elsősorban zsidók) részére. Ilyen internálótáborok voltak többek között Bácstopolyán, Csörgőn, Garanyban, Kistarcsán, Nagykanizsán és Ricsén. Az innen származó levelezés (elsősorban levelezőlapok) mindig bérmentesített és cenzúrázott (ld. pl. Ricse *27. ábra,* Kistarcsa *28. ábra)*. A bélyegzőkben ezek a rendőrség kiegészítő toloncházainak vannak minősítve.

26. ábra Csak a „kmsz" feladójelzésből felismerhető munkaszolgálatos levelezőlap 1944-ből

27. ábra Ricsei internálótábor cenzúrabélyegzője

28. ábra Kistarcsai internálótábor cenzúrabélyegzője

4) *Internált harcosok levelezésének cenzúrája*

A fenti címszó alatt gyakorlatilag a menekült és internált lengyel katonák levelezése cenzúrázásával foglalkozom. Tekintettel arra, hogy a Filatélia Szemle 1988. III., IV., V., VI. számaiban a fenti témakörben cikksorozat jelent meg, ehelyütt magáról a menekülésről, a táborokról, a levelezési rendelkezésekről csak rövid összefoglalót adunk és utalunk a Szemle említett számaira.

A lengyel katonák 1939. szeptember végétől kezdve menekültek több tízezres számban Magyarországra, ugyancsak tízezres nagyságrendű polgári menekülttel együtt. A katonákat lefegyverzés után internálták katonai táborokba. Ezek száma 141 volt. A sok tízezer katonai menekült azonban 1940 közepére mintegy 6400-ra fogyott, mert többségük Jugoszlávia felé elhagyta a magyar határt, tulajdonképpen illegálisan, de magyar segítséggel (eleinte egy részük legálisan is). Ezzel párhuzamosan a táborok száma is lecsökkent 35-re. A német megszállás, 1944. márc. 19 után az internáltak száma tovább csökkent, mert sokan elhagyták a tábort és bujkáltak. Az év vége felé – a táborok számának csökkenése mellett – a még megmaradt lengyeleket a németek deportálták.

A lengyel polgári menekültek részben menekülttáborokban kerültek elhelyezésre, ezek száma 114 volt, részben családokhoz kerültek, vagy egyébként külföldiekként éltek.

A katonai táborok levelezését rendeletek szabályozták, (ld. a Filatéliai Szemle 1988. IV. számát (12. oldal), e levelezést cenzúrázták. A polgári menekültek levelezésének cenzúrázása a belföldi magyar polgárok levelezése cenzúrázásának megfelelően történt, ezért ezzel a továbbiakban nem foglalkozunk.

A katonai internáltakat portómentesség illette meg, ezért levelezésük döntően bélyegmentes, ha a szabályokat betartva a táborok parancsnokságán keresztül leveleztek. Ha a levelezésük történetesen a táboron kívül került postára, úgy arra, ha e tényt fel nem fedezték, ugyancsak a magyar polgári levelezés cenzúrázása volt érvényes, ha pedig felfedezték, úgy a levelezést a táborhoz juttatták el.

E katonai táborok levelezése az egyes időszakoknak megfelelően változó. Az első időszakban, vagyis kb. 1940 közepéig döntően külföldi levelezés, bár akadnak belföldi levelek is. A második szakaszban, vagyis ezen időponttól a német megszállásig részben már belföldi és a külföldi levelezés 1941 őszétől gyakorlatilag a General Gouvernment-ra (Lengyel Főkormányzóságra) ill. a svájci Vöröskeresztre korlátozódik, míg az első szakaszban a külföldi levelezés sokkal szélesebb körű, abban az USA-ba címzett küldemény is jócskán található. A harmadik szakasz levelezéséről igen kevés információ van, maga a levelezés is meglehetősen csekély lehetett.

A levelezés cenzúrázását a táborban végezték. A táborok általában rendelkeztek magyar, magyar–német, vagy háromnyelvű magyar–német–francia cenzúrabélyegzőkkel, de akad kézi cenzúrázás is, sőt olyan bélyegzők is vannak, ahol az ellenőrzés ténye táborbélyegzővel együtt került alkalmazásra (egybefüggő bélyegzőkkel).

A cenzúrázás során ritkán előfordul belföldi viszonylatban a külföldi polgári levelezés cenzúrázása során említett „ELLENŐRIZVE PEKIR" körbélyegző is. Az internáltak külföldi levelezésén a tábor bélyegzője, ill. a tábori cenzúrázás mellett többnyire alkalmazták a külföldi polgári levelezésnél használatos cenzúrázást *is* (második cenzúrázásként), vagyis leveleknél a zárószalagot és a már említett Pekir körbélyegzőt, levelezőlapoknál csak az utóbbit.

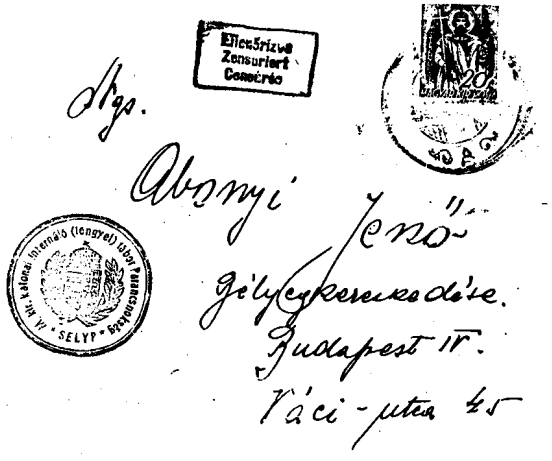
A táborokba érkező levelezésen, ha az külföldről jött, pl. a lengyel kormányzóságból, van magyar cenzúra is, sőt adott esetben táborbélyegző. – A belföldről jött levelezésen a tábor csak akkor alkalmazott cenzúrát, ha azon még nem volt cenzúrajelzés. Sajnos ilyen dokumentumok alig vannak, csak külföldről jötteket, ill. táborok közöttit ismer a szerző. Ez utóbbiakon csak a feladó tábora cenzúrázott, a címzetté már nem.

Néhány jellegzetes cenzúrabélyegzőt a *29–32. ábrákon* mutatunk be.

Megjegyzendő, hogy később nemcsak lengyel, hanem más nemzetiségű internált harcosok is voltak (így például szökött francia és belga hadifoglyok) katonai internálótáborokban. Ezek levelezésére feltehetően ugyanezen cenzúrázás volt érvényes, de ilyen dokumentumot a szerző eddig nem látott.

5) *Hadifogoly-levelezés cenzúrája*

A tárgyalt időszakban hadifogoly-levelezés gyakorlatilag alig fordult elő. Az orosz fronton fogságba esettek csak a tárgyalt időszak után levelezhettek.

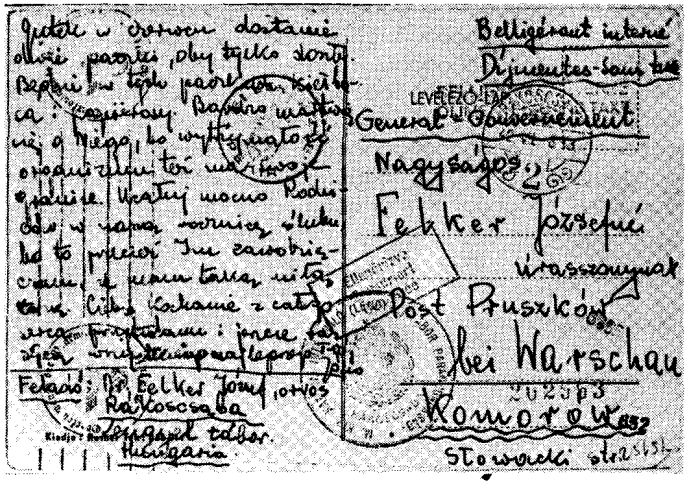

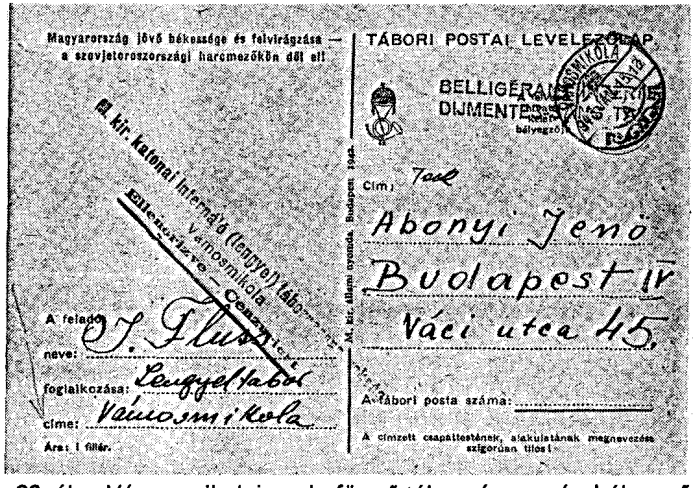
30. ábra Selypi lengyel katonai internálótábor tábor- és cenzúrabélyegzője

29. ábra Ipolypásztói lengyel katonai internálótábor cenzúrabélyegzője

31. ábra Rákoscsabai lengyel katonai internálótábor tábor- és cenzúrabélyegzője, valamint PEKIR és német cenzúrák a Lengyel Főkormányzóságba címzett levelezőlapon

32. ábra Vámosmikolai egybefüggő tábor- és cenzúrabélyegző lengyel katonai internálótáborban

Külföldi viszonylatból jövő „hadifogoly"-levél azonban előfordul. Így a szerző birtokában van egy Ausztráliából érkezett levél, amelyet egy ottani hadifogolytáborban lévő hadifogoly írt német nyelven Budapestre még 1940-ben. Ez 1941-ben érkezett (januárban), de azon csak ausztrál hadifogoly- bélyegzés és ottani cenzúra van.

Ugyancsak előfordulnak olyan hadifogoly-értesítések, amelyeket az angol vagy amerikai hadifogságba esett magyar katonák adtak fel hadifogságba esésükkor, még a tárgyalt időszak alatt, de csak jóval később érkeztek meg. Ezeken is csak ottani (pl. amerikai) katonai cenzúra van, magyar cenzúra nincs.

* * *

A fentiekben a II. világháborús cenzúrát a szerző saját kutatásai alapján állította össze. Nyilván több helyen még hiányosak az ismeretei, ezért kérjük a gyűjtőket, hogy észrevételeiket, kiegészítéseiket juttassák el a szerkesztőséghez, hogy az adott időszak cenzúrája minél pontosabban megismerhető és feldolgozható legyen.

Tájékoztatjuk olvasóinkat,
hogy a **Bélyegmúzeumban**
(VII. Hársfa utca–Dob utca sarok)
már nyitás előtt is beszerezhetők
a portán
a múzeumi kiadványok:

BÉLYEGMÚZEUMI ÉVKÖNYV II. 100 Ft

BÉLYEGMÚZEUMI SZEMLE
1988/1–2 30 Ft

BÉLYEGMÚZEUMI SZEMLE
1989/1–2 30 Ft

MAGYAR POSTABÉLYEGEK
A GYŐRI
XANTUS JÁNOS MÚZEUMBAN 20 Ft

SZENT ISTVÁN
A BÉLYEGMÚZEUMBAN 50 Ft

BÉLYEG A BÉLYEGEN
(debreceni kiállítás) 20 Ft

Szigetvári provizórium – kőnyomatos összefüggések külföldi aukciókon

Dr. TITSCH ENDRE

Ha megkérdeznénk a magyar gyűjtők többségét, mit tudnak a szigetvári provizóriumról, valószínűleg csak igen bizonytalan válaszokat kapnánk. Ez természetes, hiszen a szakirodalom (Monográfia III. 65. oldal) mindössze öt sort szentel ennek a kétségkívül igen ritka magyar különlegességnek.

Tartozom annak beismerésével, hogy magam is a többséghez tartozom, mivel a nevezett provizóriumnak csupán létezését regisztráltam, anélkül, hogy komolyabban foglalkoztam volna vele. Ez is természetes, hiszen mindaddig, amíg egy ritkaság nem kerül kézbe, minden vele kapcsolatos tudás szükségképpen elméleti és elvont marad.

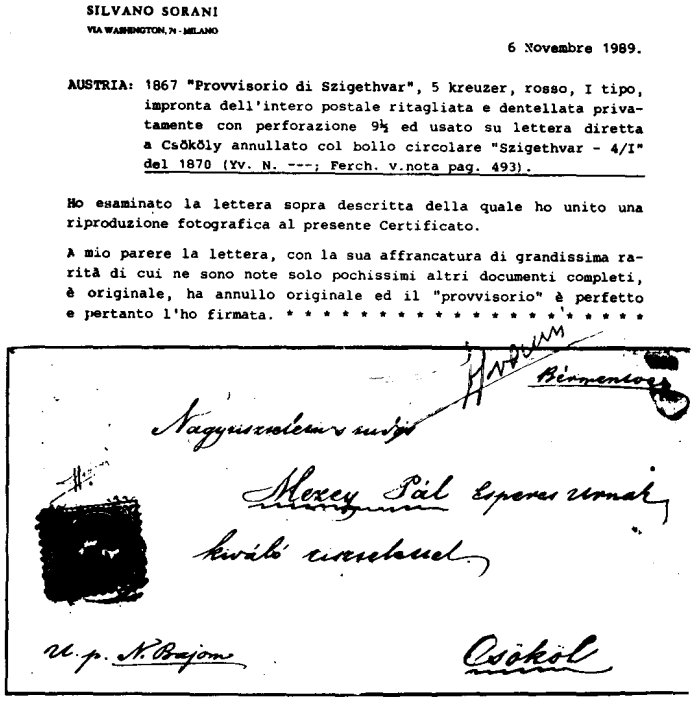
Hogy most mégis indokoltnak tartom e ritkaság közelebbi ismertetését, annak oka az, hogy *Julius Clive* úr – a Londonban élő magyar származású kereskedő – rendelkezésemre bocsátotta az általa árverésen vásárolt, *Silvano Sorani* és *Dr. Ulrich Ferchenbauer* által attesztált szigetvári provizórium levelének fotókópiáját.

A levelet – amelyet az *1. ábrán,* Sorani attesztjével együtt mutatjuk be – Szigetvárról küldték *Csökölre, Mezei Pál* esperesnek. A feladási bélyegzés 1870. IV. 1. A levél hátoldalán két átmenő bélyegzés található: Kaposvár 6/1 és Nagy-Bayom 7/1, továbbá az ugyancsak 7/1/70-es érkezési bélyegzés.

A levélen a felragasztott, kifogazott díjjegy megbarnult, ami a ragasztásra használt anyag – feltehetően enyv – hatására vezethető vissza.

A borítékkivágások bélyegként történő felhasználását a postai rendeletek tiltották: ennek megkerülésére a szigetvári postamester 9 1/2-es vonalfogazást alkalmazott.

Mindjárt itt felmerül a kérdés, amelyre nem tudunk válaszolni: hol és hogyan jutott a postamester 9 1/2-es fogazógép-

SILVANO SORANI
VIA WASHINGTON, N - MILANO

6 Novembre 1989.

AUSTRIA: 1867 "Provvisorio di Szigethvar", 5 kreuzer, rosso, I tipo, impronta dell'intero postale ritagliata e dentellata privatamente con perforazione 9½ ed usato su lettera diretta a Csökőly annullato col bollo circolare "Szigethvar - 4/I" del 1870 (Yv. N. ---; Ferch. v.nota pag. 493).

Ho esaminato la lettera sopra descritta della quale ho unito una riproduzione fotografica al presente Certificato.

A mio parere la lettera, con la sua affrancatura di grandissima rarità di cui ne sono note solo pochissimi altri documenti completi, è originale, ha annullo originale ed il "provvisorio" è perfetto e pertanto l'ho firmata. *

Nagyuramlelkes uram

Mezey Pál Esperes uramnak

kivált tiszteletel

u. p. N. Bajom

Csökölt

1. ábra

hez? Ez a provizórium ugyanis nem hasonlítható a tokaji átütéshez, melyet valószínűleg egy tésztaszaggató felhasználásával eszközöltek. Jelen esetben szabályos 9 1/2-es vonalfogazással van dolgunk.

Csak találgatni tudjuk, mi késztette a postamestert arra, hogy a borítékokat ily módon használja fel, hiszen azok 1871. VII. 31-ig amúgyis forgalomban voltak. Ugyanakkor arról sem szabad megfeledkeznünk, hogy 5 krajcár a kérdéses időben nem lebecsülendő vásárlóerőt képviselt és 100, vagy 1000 darab boríték ily módon való felhasználása már 5, illetőleg 50 forint bevételt jelentett. *Sipos Józsefnének* az 1867-es bélyegkiadásról írt művéből tudjuk, hogy a postatisztek évi fizetése 400–1400 forint között mozgott, állomás és rangfokozat szerint. Ugyanezen alapvető jelentőségű tanulmányból tudjuk, hogy az 5 krajcáros borítékból 21900 darab 100-as csomagot, vagyis 2 millió darabnál többet használtak fel az 1867-es esztendőtől kezdődően.

Valószínűleg mindenkiben felmerül a kérdés, hogy vajon hány ilyen provizórium kerülhetett forgalomba, illetve milyen mennyiség ismert belőlük? E kérdésre határozott választ adatok hiányában nem tudunk adni, csak valószínűségszámításra, gyűjtőtársaink emlékezetére, illetőleg az árveréseken felbukkant példányokra vagyunk utalva.

Ferchenbauer szerint – akinek kezén az effajta levelek szükségszerűen keresztülmennek – „nur einige wenige Briefe bekannt", azaz csak kisszámú levél ismert, ami 3–5 darab levél létezését tételezi fel. A másik neves osztrák szakértő, *Fritz Puschmann* 2 levélről és 20–30 kivágásról, ill. leáztatott példányról tud. Véleményét alátámasztotta a magyar filatelisták doyenjének, *Kun Györgynek* közlése, aki ugyancsak *mindössze 2 levélről* tud.

Visnyovszki Gábornak a Philatelicában megjelent tanulmányai alapján – a fennmaradt mennyiségből következtetve a ténylegesen felhasznált mennyiségre – úgy gondolom nem járok messze az igazságtól, ha minimum 500, maximum 2000 darabra tesszük a kifogazott szigetvári provizóriumok mennyiségét, hiszen a XIX. század második felében a levelek fennmaradási aránya 0,5–3 ezrelékre tehető. A fennmaradt két levélből kiindulva a tényleges felhasználási nagyságrend ezer körül lehet.

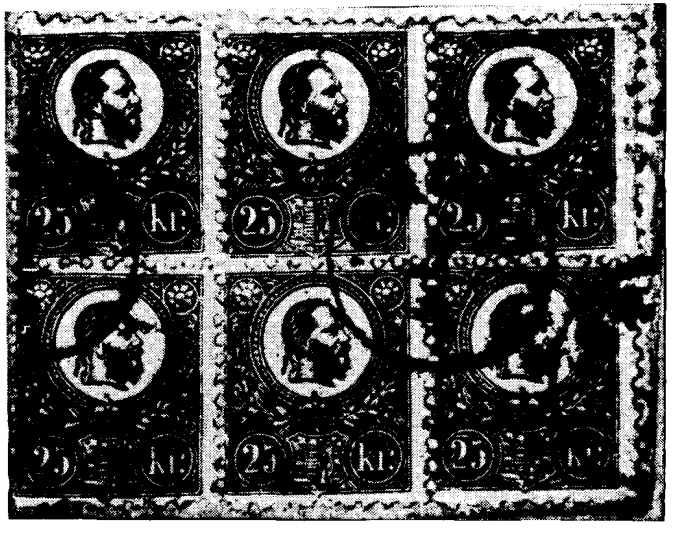
Az 1989/90-es év magyar vonatkozású másik szenzációja a *Kőnyomatos* kiadás felhasználva alig megmaradt 25 krajcáros értékének összefüggő tömbökben, kivágásokon való előbukkanása volt, például a 147. *Fehr* aukción 1989 áprilisában, ahol egy *hatos tömb* került árverésre. A vevő ugyancsak *Julius Clive* úr volt, aki ezen kívül még egy négyes tömb, egy négyes csík és két összefüggő pár birtokosa is lett. Valamennyi kivágáson *Brood* bélyegzés található (az Osztrák–Magyar Monarchia balkáni kapuja). Valamennyi darab megmenekült a leáztatástól.

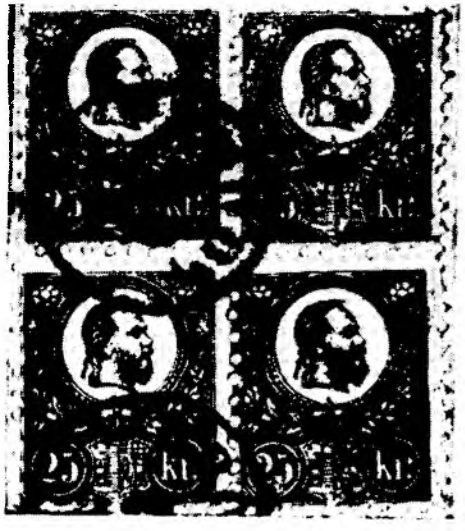
A Monográfia szerint 25 krajcárosból ez ideig a legnagyobb létező összefüggés egy négyes tömb volt, mivel ez egyetlen ismert hatos tömb – a Turoczi-gyűjteményben – a második világháború során elpusztult.

Újabb hírek szerint egy *tízes tömb* is előkerült, erről azonban nincsenek bővebb információim.

Az előkerült összefüggő példányok érdekességét egyrészt az adja, hogy – az összefüggések mértékén és ritkaságán túl –

2. ábra

3. ábra

nem utalványon használták őket, amit bélyegzésük is bizonyít, másrészt az, hogy mindegyikük kivágáson maradt meg, és minthogy „megúszták" az áztatással való találkozást, a bélyegek színe eredeti pompájában érvényesül. Ismeretes, hogy a 25 krajcáros pénzesutalványról származó összefüggései viszonylag nem olyan ritkák, hiszen azért ezeket nagy mennyiségben használták. Egyéb küldeményen való felhasználásuk azonban minden képzeletet felülmúló ritkaság.

A darabok vizsgálatát *Orbán Ferenc* végezte, megállapítva az összefüggésben lévő bélyegek típusjellemzőit is. A hatos tömbnél ez az alábbi: felső sor VII–VI-X, alsó sor II–III–IV. A négyes tömbben lévő típusok: VII–VI–X–IX, a négyes csíkban IV–III–II–I, míg a párok típusa IX–VIII.

A bélyegek ívben való elhelyezkedését elemezve azok csak részben felelnek meg *Madarász Gyula* eddigi kutatási eredményeinek. A *Madarász-féle* bélyegkatalógus szerint a hatos tömb típusösszefüggése az ív 4–6., illetve 14–16. helyére illik, azonban éppen fordított módon, mert a katalógus szerint a 4–6. ívhelyen II–I–V, a 14–16. ívhelyen pedig VII–VI–X típusú bélyegek vannak. Madarász munkássága iránt érzett minden feltétlen tiszteletem és megbecsülésem mellett javaslom, hogy a konkrét darab alapján korrigáljuk a lelkiismeretes, de mégiscsak következtetés útján kidolgozott ívösszetételt.

Még rejtélyesebb a négyes tömb bélyegeinek elhelyezkedési problémája. Ismeretes, hogy a 25 krajcáros X. típusa csak *hétszer* fordul elő az íven, és emiatt a ritkább típusok közé sorolható. Nos, az eddigi elhelyezések alapján nincs olyan ívösszetétel, ahol a X. típus felett VII. típust találnánk. Persze ne felejtsük el, hogy milyen fantasztikus fejtorna egy

4. ábra

C E R T I F I C A T E N O.:1989/46

I have examined the Hungarian stamps (copy of which is shown hereunder) and I am of the opinion that the stamps and the cancellations are genuine.
Hungary 1871 litho 25 kr (Zumstein No.6) Block of four cancelled BROOD.
The type Nos. are: VII–VI
X–IX
I have signed the piece on the reverse.

Ferenc Orbán

5. ábra

ilyen hipotetikus ív kikövetkeztetése. Hadd utaljak itt a Monográfia III. kötete 208. oldalán olvasható Madarász-megállapításra, mely szerint „a vízszintes sorrend minduntalan megszakadt és sokféleképpen alakult. Ennek következtében a függőleges oszlopokban is különféle szabálytalanságok keletkeztek, amire legjobb példa, hogy két típus szabályos váltakozásán, vagy szabálytalan típusváltozásokon kívül még típusismétlődés is előfordult azokban... Ily módon a bélyegíven a típuskapcsolódásoknak mind vízszintesen, mind függőlegesen igen nagy változatossága jött létre." Ez megerősíti azt, hogy a 25 krajcáros ívrekonstrukciója vonatkozásában még további hosszadalmas kutatásra van szükség, amíg a feltételezhetően végleges megoldást megtaláljuk.

Ezúton is szeretnék végül köszönetet mondani *Julius Clive* úrnak, aki a reprodukciók megküldésével lehetővé tette, hogy ezen újabb összefüggéseket a magyar filatelistákkal megismertethessem, továbbá információival értékes támpontokat adott jelen cikkem megírásához.

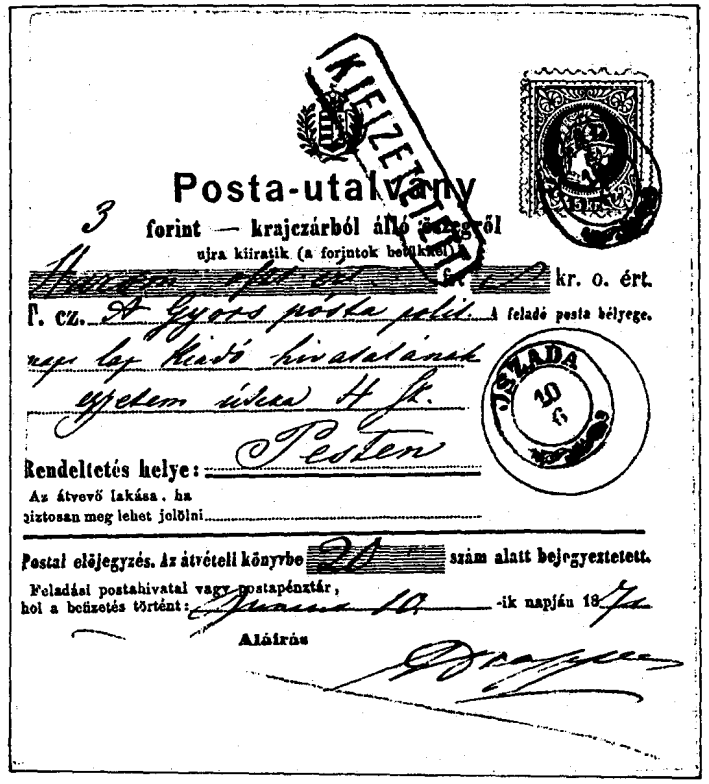
A hatos tömböt a *2. ábrán*, a négyes tömböt a *3. ábrán*, mutatjuk be, míg az ez utóbbihoz tartozó bizonylat szövegét a *4. ábrán*, ismertetjük, végül az *5. ábrán*, a vízszintesen összefüggő bélyegeket láthatja a tisztelt olvasó.

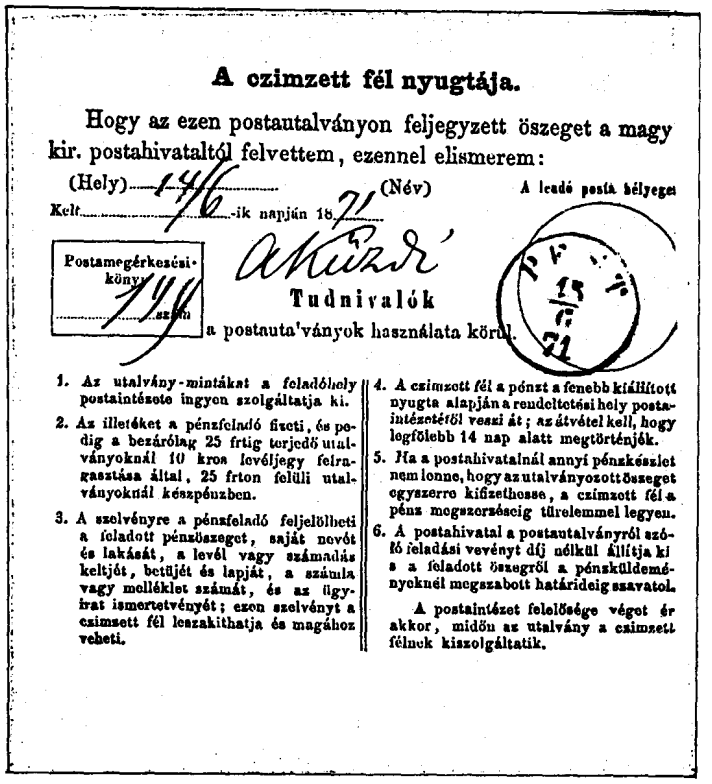
Figyelmébe ajánljuk

A MAGYAR POSTA ELSŐ POSTAUTALVÁNYA

A Philatelica 75/2 számában Bánfalvy Tamás „Az első magyar értékcikkpótló előttes" című tanulmányában részletesen ismertette a Magyar Posta díjjegy nélküli postautalványait. A szerző megállapította, hogy az első magyar postautalvány 1868 áprilisában jelent meg.

Az 1867. január 21-én kelt császári rendelet a belföldi kocsiposta-díjak mérsékléséről bevezette a pénzutalványok használatát. 1867. március 15-től kezdve minden postahivatalnál lehetőség volt 25 forintig terjedő összeget feladni 10 krajcár bérmentesítés mellett. Ez a felső határ változatlan maradt 1867. december 31-ig, ezt követően január elsejétől már 50 forintot lehetett utalványozni.

Mivel az utalványok hátoldalán a „Tudnivalók" szövegében a Bánfalvy-féle tanulmányban mindenütt 50 Ft volt jelezve felső határként, várható volt, hogy idővel felbukkan egy utalvány a 25 forintos felső határral.

Megjelenése után 123 évvel végre előkerült egy ilyen nyomtatvány a *Huys–Berlingin AG* 1990. június 1–2-án Zürichben tartott árverésen. Az utalvány jelenlegi tulajdonosa G. S. Ryan úr, akinek szíves engedelmével bemutatom a szóban forgó nyomtatvány mindkét oldalát. A papír színe sárga (barnás), a szelvényt levágta a címzett kiadóhivatal.

Az utalvány érdekessége, hogy a későbbi utalványokhoz képest a szöveg elrendezése kissé eltér. Nincs előnyomtatva a postaigazgatóságra utaló szöveg. Hasonló elrendezésű az első osztrák postautalvány (Ferchenbauer-katalógus 1981., 562. oldal), amelyből 6 db ismert Magyarországon felhasználva.

További érdekesség a címer alakja és a felhasználás későbbi időpontja, amikoris mát több hónapja használatban volt az 1871-es kiadású díjjegyes postautalvány.

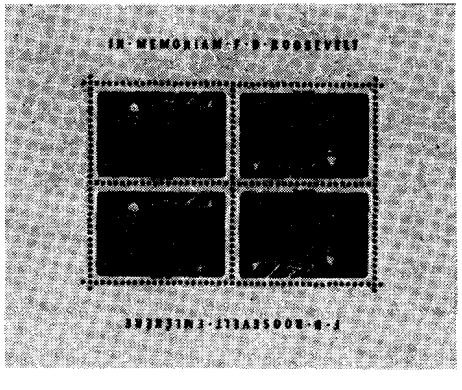
A hiányzó szelvény szövegelrendezése azonos lehetett az osztrákokéval, vagyis erre magántermészetű közlés feírása tiltva volt, csupán korábbi levelezés keltezésére, számlaszámára és iratszámára lehetett utalni a csácsári rendeletet életbe léptető miniszteri rendelet értelmében (1431–150 sz. 1867. január 31. Verordnungsblatt No. 5).

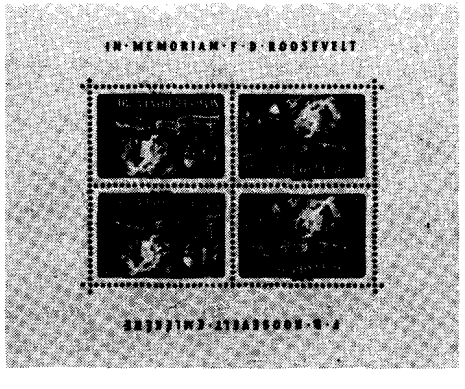
Orbán Ferenc Silkeborg (Dánia)

Figyelmébe ajánljuk

MILYEN IS A ROOSEVELT KISÍV
(Máté István levele Csurgóról)

Érdekes hiányosságra hívta fel figyelmünket *Máté István* csurgói gyűjtőtársunk. A szakirodalom – úgy látszik – mindig hagy hézagokat, még ott is, ahol azt már nem is gondolnánk. Ismeretes, hogy az 1947. évi kiadású *Roosevelt*-sorozat bélyegei ún. kisívekben (helyesen négy azonos bélyeget tartalmazó blokkokban) is kibocsátásra kerültek (az eredeti 25-ös ívek mellett), azonban ezeket csak külföldön hozták forgalomba (kereskedelmi forgalomba). A négy-négy bélyeget tartalmazó blokkok *egyenes* és *fordított* állásban is ismertek. *A Magyar Bélyegek Monográfiája* V. kötetének 271. oldalán be is mutatja a 8 + 8 filléres címlet kétféle változatát. Igen ám, de *a fordított bélyegképek helyzete más* a normál és más a légipostacímleteknél! Ez utóbbiaknál a bal oldali bélyegek az állók és a jobb oldaliak a fordítottak, míg az előbbieknél a bal oldaliak a fordítottak és a jobb oldaliak az állók. A fentiek figyelembevételével nem tekinthető pontos meghatározásnak a Monográfia 270. oldalán a fordított állású blokkokra vonatkozó szöveg: „b) A bal oldali bélyegképek *fordított állásúak* a jobb oldalihoz viszonyítva, az alsó magyar nyelvű *felirat fordított állású)* a felső angol nyelvű felirathoz viszonyítva (290. ábra)." Valójában – önmagában – nem dönthető el, hogy melyik felirat a *felső* és melyik az *alsó* (az egyenes állású blokkoknál az angol felirat van felül). A légipostacímletek (10 + 10, 20 + 20, 30 + 50, és 70 + 70 f) ábrájának mellőzése a gyűjtőben könnyen azt a gondolatot ébresztheti, hogy esetleg *többféle állás* is lehetséges. Nyomozásunk szerint azonban csak a fenti két állás létezik, úgy, ahogy azt leírtuk. Nyilvánvalóan szándékosan így készültek a nyomóformák, megkülönböztetve a normál és a légi „kisíveket". Hogy ebben mi volt a logika, és miért éppen így fordították egymáshoz képest a bélyegeket, arra valószínűleg már nem kapunk választ.

A *Philatelica* azonban fontosnak tartja, hogy elsődleges feladatának megfelelően – a Monográfia folytatása, illetve kiegészítése – felhívja a figyelmet erre a sajátos különbözőségre.

INDEX

1 *Dr. Zoltán Palotás: The auxiliary cancellers of ther returned southern territories in 1941*

The authors completes with this article his studies published in the Philatelica about the use of auxiliary cancellers used in the territories returned to Hungary between 1938 to 1941. This article enlights naturally besides the marcophilatelical aspects also the historical, geographical, economygeographical, ethnical interconnections. The author gives, as usual, a lot of illustrations to his article. The lucidity of the article is secured by maps which show also the numbers of the auxiliary cancellers.

2 *István Gazda: Postal censorship in Hungary – Part III.: Censorship during WW II*

The present article, fitting into the line of the previous publications, acquaints with the censorship of WW II. with the help of reach illustrations. It orders the ways of censoring related to civil censorship with the help of an edictal background, both in external and domestic relation. It shows in a summarizing way the field postal censorship, the censorship of the postal service of forced labourcamp workers, finally that of the internees. He touches at the end of the study the cases of censorship used with the mail of POW-s.

3 *Dr. Endre Titsch: The provisional of Szigetvár and litho multiples at foreign auctions*

The author informs us in his short, but the more interesting article about the Hungarian rarities, which have emerged at foreign auctions and brings in this connection some unsolved problems to the fore. The looks for an explanation of the origin, practice, the way of execution of the private perforation of Szigetvár, further draws some conclusions on the basis of the type characteristics of the 25 kr. litho multiples about the researc and the unsolved questions of same.

Please note

The Huys–Berlingen auction June 1990 (G. Visnyovszki)
The first postal money order of the Hungarian Post (F. Orbán)
What is the Roosevelt small sheet like – I. Máté's letter from Csurgó

SOMMAIRE

1 *Dr. Zoltán Palotás: Les auxiliaires du Sud de la Hongrie rattaché en 1941*

Avec cet article, l'auteur rend complètes les études qui traitent les auxiliaires utilisés sur les territoires rattachés à la Hongrie, publiées dans la Philatelica entre 1938–41. Cet article dépasse bien sûr le simple exposé marcologique, car en présentant le contexte historique, géographique, économique, ethnique, il met en lumière les rapports aussi. Fidèle à ses habitudes, l'auteur joint beaucoup d'illustrations à son récit. La clarté est assurée par les cartes sur lesquelles on a indiqué aussi les numéros des timbres.

2 *István Gazda: La censure postale en Hongrie – 3e partie: Les censures pendant la 2e guerre mondiale*

Intercalé dans la série des publications précédentes, cet article expose les censures de la 2e guerre mondiale avec une riche illustration. Sur la base du contexte législatif, il classe les méthodes effectives de la censure des relations publiques étrangère et nationales, D'une manières récapitulative, il présente ls censure de la poste militaire, la censure du service du travail et les méthodes de censure de la correspondance des intenés. Enfin il traite brièvement les cas de censure pratiquée dans la correspondance des prisonniers militaires.

3 *Dr. Endre Titsch: Le provisoire de Szigetvár et les corrélations lithographques aux ventes publiques étrangères*

Dans ce court mais très intéressant article, l'auteur nous informe des raretées hongroises qui apparaîssent aux ventes publiques étrangères, et à ce propos il soulève quelque question irrésolues. Ainsi il cherche une explication sur les origines

de la dentelure privée de Szigetvár ou plus précisément sur sa pratique, sur sa façon de mise en réalisation, et sur la base des caractéristiques des timbres lithographiques de 25 centimes corrélatifs, il tire des conclusions de la recherche et des questions encore non éclaircies.

A votre attention

Vente publique „Huys–Berlingin" juin 1990 (G. Visnyovszki)
Le premier mandat-poste de la Poste Hongroise (F. Orbán)
Comment est ls petite feuille Roosevelt? – la lettre de István Máté de Csurgó

INHALTSVERZEICHNIS

1 *Dr. Zoltán Palotás: Die Aushilfsstempel der in 1941 zurückgekehrten Südterritorien*

Der Autor vervollständigt nun mit seinem Artikel seine in der Philatelica erschienene Studie bezüglich der Aushilfsstempeln die in den zu Ungarn zurückgekehrten Territorien zwischen 1938–1941 gebraucht gewesen sind. Auch dieser Artikel legt über die reine markophilische Bearbeitung hinausgehend gleichzeitig den historischen, geographischen, wirtschaftsgeographischen, etnischen Hintergrund bekanntgebend die Zusammenhänge klar. Der Verfasser gibt laut seinen Gepflogenheiten auch ein reiches Abbildungsmaterial zu seiner Studie. Die Überblicklichkeit ist hier ebenfalls mit der Beilage von Mappen gesichert, welche auch die Nummern der Aushilfsstempel zeigen.

2 *István Gazda: Postalische Zensur in Ungarn – III. Teil: Zensuren während des zweiten Weltkrieges*

Dieser Artikel, sich in die Reihe der früheren Mitteilungen anpassend, gibt die Zensuren des zweiten Weltkrieges bekannt, mit reichlichen Illustrationsmaterial. Der Autor systematisiert die tatsächlichen Zensurweisen auf Grund des Verordnungshintergrundes in beider, ausländischer- und inländischer Beziehung bezüglich der Zivilkorrespondence. Er zeigr zusammen fassend die Zensur der Feldpost, die der Korrespondenz des milit. Arbeitsdienstes, schliesslich die der Internierten-korrespondenz. Am Ende berührt er die bei den Kriegsgefangenenbriefen verwendete Zensurfälle.

3 *Dr. Endre Titsch: Das Szigetvárer Provisorium sowie Steindruck-Zusammenhänge auf ausländischen Auktionen*

Der Autor informiert uns in seinem kurzen, jedoch desto interessanterem Schreiben über die an ausländischen Auktionen aufgetauchten ungarischen Raritäten, und wirft in diesem Zusammenhang manche ungelösten Fragen auf, so sucht er eine Antwort auf den Ursprung, der Ausübung, Ausführung der Szigetvárer Privatzähnung, ferner zieht er eine Folge an Hand von Typenkennzeichen der zusammenhängenden 25 kreuzer Stein drücke über die bis jetzigen Forschungen der letzteren und über die noch ungeklärten Fragen.

Bitte beachten Sie

Die Auktion Huys-Berlingin, Juni. 1990. (G. Visnyovszki)
Die erste Postanweisung der Ungarischen Post (F. Orbán)
Wie schaut eigentlich der Roosevelt-Kleinbogen aus? – Brief des Herrn István Máté – aus Csurgó.

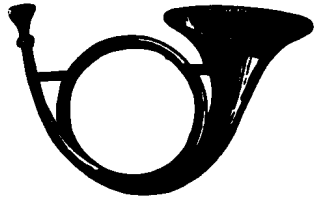
Ára: 40,– Ft

Philatelica

90/2
91/1

Philatelica 90/2 91/1

TARTALOM

A Philatelica húsz éve – Vissza- és előretekintés 1
Tartalom 2
VISNYOVSZKI GÁBOR: Az 1871. évi Kőnyomatos és Réznyomatos kiadások 120. évfordulójára 6
A 75 éves GARY S. RYAN köszöntése 9
TOMÁS MOROVICS: Az 1850-es kiadás példányszámai 10
ORBÁN FERENC: Postai díjak 1850 és 1899 között 14
A szerzőről 21
SURÁNYI LÁSZLÓ: Az első magyar okmány- és illetékbélyegek kiadásának története 22
+ Dr. Flóderer István 28
+ Dr. Czencz Sándor 28
DEÁK LÁSZLÓ: Táviratfeladási lapok az első világháborúban 29
TOMÁS MOROVICS: A „KÖZTÁRSASÁG" felülnyomásról 45
Légiposta-anziksz – szemelvények és adalékok 49
Az 1990-es „FERCHENBAUER" (Surányi László) 52
VISNYOVSZKI GÁBOR: Bélyeges objektumok csoportosításának elvei és gyakorlata 55
Egy pontatlan hamisítvány – az 1944. évi gettó-levelezőlap (Surányi László) 61
Mafitt-hírek – Előadások, kommentárok 63
CSERNI GYÖRGY: Bélyeg előtti levelek hamisítványai 63
Figyelmébe ajánljuk
Ki látott hasonlót? – Érdekes elfogazás (Voloncs Gábor) 54
Könyvismertetés (Hrabál László) 67
Idegen nyelvű tartalom 68

A Philatelica húsz éve
Vissza- és előretekintés

A magyar filatéliai irodalom 1971 és 1990 között 38 Philatelicával gyarapodott (1976-ban csak egy szám, a 76/1-es jelent meg). Ezzel a kettős számmal kerekedik ki ez a szám gyakorlatilag 39-re, elvileg 40-re.

Az eltelt idő a kiadványt is változtatta: külleme ugyan tetszetős, de a papír minősége már nem a „régi", és a tartalom is módosult, az utóbbi években általánosabb, sokoldalúbb lett.

A Philatelica megítélése természetesen nem a készítők, hanem az olvasók dolga. Mégis, ha végigtekintünk a szerzők névsorán, megállapíthatjuk, hogy sokoldalú írógárda sokféle szakterületen tette le névjegyét és gyarapította a magyar filatéliai irodalmi kultúrát (a tartalomjegyzéket hagyományainknak megfelelően szerzők szerint adjuk meg, nem számonkénti felsorolásban). A szerkesztőbizottság is mindvégig arra törekedett, hogy a lap minden publikálni akaró filatelista számára nyitva álljon.

A kiadvány sorsa ennek ellenére már évek óta bizonytalan. Hallani olyan véleményeket, hogy a Philatelica csak a „vájtfülűeké", az átlaggyűjtőt nem érdekli. Erre utal az eladott és megmaradt példányszámok aránya – kérdés, hogy ez kit és mit minősít. Ha csak minden huszadik szervezett gyűjtő megvenné a kiadványt, külföldre már nem is jutna. Ettől azonban messze vagyunk.

A jövő bizonytalan. Szó esik arról is elég gyakran, hogy a Filatéliai Szemle és a Philatelica kerüljön valamilyen módon összevonásra. A szerkesztőbizottság is keresi a módokat, hogy a színvonalból nem engedve minél érdekesebb és kedveltebb kiadványt hozzon létre, minél kisebb költségráfordítással. Lehetséges, hogy formát váltunk, egy álló, jobban kihasználható alakot választva.

Örömmel vennénk, ha a Philatelica olvasói, barátai véleményükkel segítenének bennünket a további útkeresésben. Sajnos a hazai visszhangok lényegesen halkabbak, mint a külföldről érkezők. Tudjuk, ennek sok oka van, többek között az időhiány, a túl nagy megjelenési időköz két szám között, sőt az is lehetséges, hogy éppen a közelség fogja vissza a megnyilvánulást, ami a közlő és az olvasó között van, és a hallgatás ennek megfelelően természetes. Mégis azt kérjük, hogy mindazok, akiket érint vagy érdekel a magyar bélyeggyűjtés és a Philatelica jövője, nyilvánítsanak véleményt, hogy érezhessük: nem az öncélúság körén mozgunk, hanem fogékony, igényes olvasók várják kiadványunkat (amit egyébként szeretnénk frissíteni, személyesebbé tenni, például s szerzők bemutatásával közelebb hozni a nevek mögötti embereket, a gondolatcsere hullámhosszán összekötni távoli filatelistákat). Az egykori nagy kalapban együtt lévő dolgok lassan szétválnak, a saját helyükre kerülnek. A közeljövő hamarosan eldönti, kell-e a Philatelica a magyar bélyeggyűjtésnek. Jó lenne tudnunk, kikre számíthatunk, és ugyanakkor kik számítanak ránk.

Ha lesz Philatelica – bármilyen formában –, mindenkinek, minden témának, amely a magyar filatelia közkincseit gyarapítja, nyitva áll majd. Erre kötelez az elmúlt húsz esztendő. Ha pedig nem lesz, az eddig megjelent kiadványok miatt nem lesz okunk szégyenkezni.

A húsz év tartalomjegyzékét abban a reményben adjuk újra közre, hogy azt átolvasva mindenki talál ismételt átnézésre ösztönző témákat.

A szerkesztők

TARTALOM*

(a 90/2–90/1 szám nélkül)

Balzsay Ágoston
Helyi bélyegkiadás Besztercén 1944–45-ben **85/1**
Felülnyomás magyar postai anyagon Székelyudvarhelyen 1944/45-ben **86/2**
Helyi kiadású okmánybélyegek Beszterce-Naszódon 1945-ben **87/1**

Bánfalvi Tamás
Az első rányomott bélyegű 5 krajcáros postautalványon **75/1**
Az első magyar értékcikkpótló előttes **75/2**
Az 1871. évi kőnyomásos levélborítékok díjjegyeinek típusai (10 kr) **79/1**

Benford, Mervyn (Anglia)
A „filléres" díjjegyes levelezőlapok 1900–1911. évi kiadásai **89/1**

Bér Andor
A bélyegelőtti levelek postajelzései és viteldíj rendszere **71/2**

Dr. Borsay János
Expresszlevél kísérő irata **88/2**

Cornides Sándor
Modern bélyegzéshamisítványok **89/1**

Dr. Czencz Sándor
Az 1956. évi soproni felülnyomás **85/2**

Dr. Danis László
Az 1967-es kiadású durvaszakállú 5 kr-os bélyeg altípus változatai **83/2**

Derecskei Attila
Hozzászólás Voloncs Gábor 88/2 számban megjelent cikkéhez (a szerző válaszával) **89/1**

Dr. Ember Győző
A magyarországi és az erdélyi postaigazgatás a XVI–XVII. században **71/1**

Dr. Ettre László (USA)
A homokbálványosi portó provizórium **80/1**

Fehér Endre
Hadgyakorlatok tábori postája **80/1**
Az első világháborús és 1919-es, valamint a második világháború alatti tábori postabélyegzők összefüggései **84/1**

Flasch Dezső
A debreceni zónabélyegek első tervezetei **89/2**

Dr. Flóderer István
Levél- és illetékbélyegek rendellenes felhasználása **80/2**

Gazda István
Postai cenzúra Magyarországon
I. rész: Postai cenzúra az első világháború végéig
A) Polgári levelezés **85/1**
B) Katonai és hadifogoly levelezés cenzúrája az I. vh. végéig **86/1**
II. rész: Az I. világháború utáni időszak I. **87/2**
II. rész – Megszállási cenzúrák **89/2**
III. rész: A második világháború alatti cenzúrák **90/1**

Glatz István
A korona-fillér korszak első postai csomagszállító díjszabása és bérmentesítései **79/2**

Harkányi István
A levélboríték-rajzú krajcáros bélyegek bérmentesítései **79/2**
A levélboríték-rajzú bélyegek szabálytalan bérmentesítései **81/1**
Fogazatlan klasszikus bélyegeink ívszéles és sarokpéldányainak értékeléséről **81/2**
Levélboríték-rajzú krajcáros bélyegeink fogazatkülönlegességei I. rész **83/1**
II. rész **83/2**

Hrabál László
Tények és kérdőjelek a meghatalmazási bélyegeknél **80/2**
Újabb megállapítások az első világháború tábori postájával kapcsolatban **84/2**
A második világháború tábori postautalványai **85/1**
Az 1879. évi postadíjszabás **87/2**

* 1976-ban csak egy füzet jelent meg.

Könyvismertetések 86/1, 88/2, 89/1

Dr. Jánossy Lajos
Beköszöntő 71/1

de Jong, Marcel (Hollandia)
Az 1919. évi Tanácsköztársasági (Arcképek) kiadás 45 filléres ívrekonstrukciója 89/1

Dr. Kamody Miklós
A bélyeges bérmentesítés kezdete Magyarországon 83/1

Keszy-Harmath Lóránd
Magyarország és a Zeppelin járatok 82/2

Király Tibor
A soproni tábori küldöncjárat 82/2

Dr. Lippai Pál
Jogi szempontból az 1867-es kiadásról 83/2

Lipták István
Ideiglenes postaszolgálat Békés vármegyében 1944–45-ben 85/1
Újabban felfedezett ellenőrző számbélyegzők 1945–46-ból 87/2

Madarász Gyula
Ausztria és Magyarország 1867-es bélyegkiadásai. Magyarország első bélyegei 73/2

Máté István
Milyen is a Roosevelt kisív 90/1

Morovics, Tomás (Cs-Sz K)
Megjegyzések az 1918. évi kiadású „REPÜLŐ POSTA" bélyegek témaköréhez 89/2
A 75 filléres Parlamentes bélyegek két típusa 89/2

Nagy Ferenc (Budapest)
Az első magyar interkontinentális légiposta 83/1
Wien–Budapest–Wien első páros vontató repülés 85/2
Első világháborús tábori légiposta 86/1
Az 1918. évi „REPÜLŐ POSTA" előzményei és története I–II. 88/1, 2

Dr. Nagy Ferenc (Bécs)
Az 1867-es kiadás 50 krajcárosa 74/2
Magyar posta Romániában, 1867–1869-ben 77/1
A balatoni magánposta-bélyegek története 79/1
Az 1848–1849-es szabadságharc postatörténeti dokumentumai 88/1

Néma Péter (Svájc)
A zilahi kisegítőbélyegekről 84/2
A zilahi kisegítőbélyegek példányszámának számítógépes meghatározása 85/1

Orbán Ferenc (Dánia)
Az 1889-ben és 1895-ben készült, 25 bélyegképes elektrotyp anyalemeztömbök 73/1, 74/1
Az 1890-ben készült, III. típusú 1 krajcáros 100 bélyegképes elektrotyp anyalemezének ismertetőjelei 74/2
Az 1874. évi I. típusú 5 krajcáros 75/1, 75/2
Adalékok az 1871. évi újságbélyeg kiadásához 77/1
Az 1876. évi 20 krajcáros 77/2
Az 1888-as I. típusú sztereotípia 78/1
A kubini felezések 80/1
Az Osztrák-Magyar Monarchia határátlépő postajáratai 85/2
Fontoljuk meg és vessük latba... 87/2
Díjnégyszögek, díjövek – Távolságok mérése a posta és a távirda szolgálatában (pótlás: 91/1) 88/1
A térti levelek kezelési szabályai 89/2
A kubini felezések – újabb adatok 89/2
A Magyar Posta első postautalványa 90/1

Orbán F.–Petrovits T.
Új kutatási módszerek alkalmazása a színes számú levélboríték-rajzú bélyegeink anyalemez-rekonstrukcióinál 71/1, 71/2

Dr. Palotás Zoltán
Tábori postánk megindulása 1914-ben 81/1
Kárpátalja postabélyegzői 1938–1944 81/2, 82/1, 82/2
A katonai határőrvidék postahelyei és posta-bélyegzői 87/1
Az 1938-ban visszacsatolt Felvidék pótbélyegzői 87/2
Kiegészítések a 87/2 számban közölt térképhez 88/1
Az 1940-ben visszacsatolt Erdélyrész pótbélyegzői 88/2
Az 1941-ben visszatért Délvidék pótbélyegzői 90/1

Pákozdi László *(a Philatelica szerkesztője 1981-ben bekövetkezett elhunytáig)*
Ideiglenes postaszolgálat Magyarországon 1944–45-ben **72/1, 72/2**
Madarász Gyula: Bélyegkatalógus c. könyve **73/1**
100 éves a magyar levélboríték-rajzú bélyeg **74/1**
Az 1888-as II. típusú sztereotypia **74/1**
A magyar levélboríték-rajzú bélyeg centenáriuma **75/1**
Nyíregyházi szükségbélyegek, levelezőlapok 1944–45-ben **78/1**
Az abonyi felülnyomások 1845-ben **78/2**
Az 1817-es bérmentesítési szabályzat **79/2**
Készpénz-bérmentesítés 1945–1946-ban **81/1**

Pető András
Az 1921–1924. évi HIVATALOS bélyegek lemezhibái és ezek elhelyezkedése az íveken **87/1**

Dr. Petrovits Tivadar
(lásd még Orbán F.–Petrovits T.)
Az 1881–90. évi II. típusú 3 krajcáros **72/1, 72/2**
A II. típusú 5 krajcáros (1875–1891) **73/2**
Az I. típusú 10 krajcáros **74/1**
Az I. típusú 3 krajcáros **76/1, 77/2**
Az I. típusú 2 krajcáros **78/2**

Schäffling, Otto F. és Wilhelm S. (NSZK)
Magyar előértéktelenítések 1900–1914 **82/2**

Dr. Scholtz Tamás *(1979-ig a Philatelica szerkesztője)*
Bélyegek állományvédelme **73/2**

Dr. Simády Béla
Az 1874–92. évi, 111 alapvonalú 2 krajcáros rányomott bélyegek **76/1**
Díjjegyes nyomtatványok, határőrvidéki provizórium **81/1**
Tábori posta Kárpátalján 1939 **82/1**
Az 1871-es első nyomású 2 krajcáros rányomott bélyeg **82/1**
Hasábos levelezőlapok (hozzászólás) **83/2**

Sipos Józsefné
Megnyílt a Bélyegmúzeum **73/1**
Térfi Béla kutatási eredményei **79/1**
Az 1867-es provizórium **80/1**
Az 1871. évi kőnyomatos 5 kr-os altípusai **81/2**
Új adatok a posta- és helytörténeti gyűjtemények összeállításához **86/2**

Solt Hugó
Hivatalos bélyegek használata **81/2**
Hasábos levelezőlapok **82/2**

Sonnevend György
Vasúti postaútvonalak Magyarországon az osztrák postaigazgatás idejében (1850–1867) **87/1**

Sturzeis, Fritz H. (Ausztria)
Magyarország és Ausztria postai kapcsolata 1945-ben **89/1**

Surányi László
Az 1924. évi Jótékonysági kiadás ismertetőjelei
300 koronás címlet **76/1**
500 koronás címlet **78/1**
1000 koronás címlet **78/1**
Hamisított bélyegzések klasszikus bélyegeken **80/2**
G. S. Ryan „A magyar postahivatalok bélyegzései osztrák bélyegeken 1850–1867" c. művének méltatása **80/2**
Tíz év **81/1**
Az 1919. évi szegedi bélyegkiadás **82/1**
Állásfoglalásunk az első magyar bélyegről **82/1**
A temesvári helyi kiadások **83/1**
CORINFILA árverések **81/2, 83/1**
Az első magyar bélyegkiadás **83/2**
Két leghíresebb hírlapilleték-bélyegünk **84/2**
Levelekre válaszolva **85/2**
Tizenöt év **86/2**
Köri vezető gyűjtőtársainkhoz **87/1**
Nagy magyar gyűjtemény árverése **87/1**
Könyvismertetés **89/2**

Szép Endre
Javaslat az új bélyegzőtípusok besorolására (1967–83) **84/1**

Tekel, Jozef (Cs-Sz K)
Könyvismertetés **89/2**

Dr. Titsch Endre
Szigetvári provizórium és kőnyomatos összefüggések külföldi aukciókon 90/1
Vas István
Újabbkori bélyegeink fogazatváltozatai 85/1
Visnyovszki Gábor
A bérmentesítések gyűjtéséről 79/2
Bérmentesítések értékelési szempontjai – Példák az I. világháború utáni inflációs időszakból 82/2
Kiegészítés a készpénz-bérmentesítés portóösszeg-jelző bélyegzőihez 84/2
A természetes elemek és a gyűjtői szándék szerepe a küldeményen lévő bélyegek értékelésében
I. rész: A magyar bélyegek kézikönyvének értékelési rendszere 85/2
II. rész: 86/1
Mégegyszer az inflációs időszakok küldeményeiről 86/1
Bélyeggyűjtés, érték, érdek 86/2
Érdekes portós küldemények a múlt századból 89/1
1956 végének postaforgalma 89/1
Kézikönyv-korrekció (Meghatalmazás) 89/2
Huys–Berlingin árverés, 1990. július 90/1
Voloncs Gábor
Csehszlovák bélyegek magyarországi használata 86/1
A „D" típuscsoporthoz tartozó bélyegzők késői használata 86/2
Az 1945-ös nagyváradi helyi kiadású felülnyomott bélyegek 88/2
A szerző válasza 89/1
Wessely, Gerhard (Ausztria)
Az 1850-ben kiadott osztrák bélyegek gyakorisága leveleken 87/2
Dr. Wurth, Rüdiger (Ausztria)
A Dunagőzhajózási Társaság postaszolgálatai 82/1
Dr. Zlatev István
Hozzászólás *Sipos Józsefné* 86/2 számban közölt cikkéhez 87/1

EGYÉB KÖZLEMÉNYEK

Állásfoglalás Ausztria és Magyarország 1867-es bélyegkiadásáról és német nyelvű fordítása 83/2
Csomagdíjszabási táblázatok (1913) 87/2
25 éves a „Magyar Philatelic Society of Great Britain" 89/1
Megalakult a Magyar Filatéliai Tudományos Társaság 89/2

MEGEMLÉKEZÉSEK ELHUNYT SZERZŐTÁRSAKRÓL ÉS FILATELISTÁKRÓL

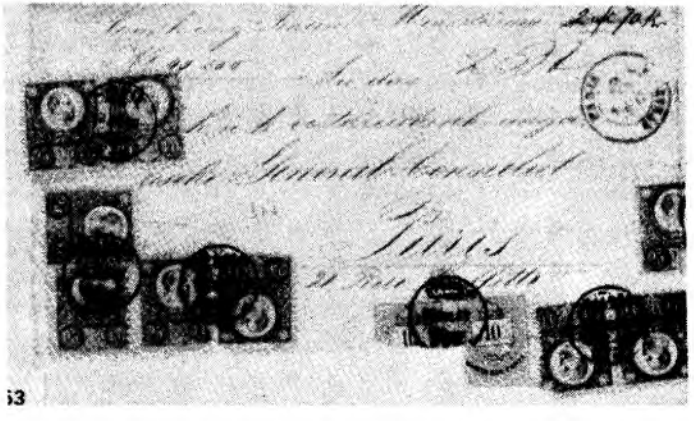
Madarász Gyula 81/1
Pákozdi László 81/1
Dr. Rend Ferenc 83/1
Fehér Endre 85/2
Balzsai Ágoston 87/1
Harkányi István 87/2
Solt Hugó 88/2
Dr. Makkai László 89/2

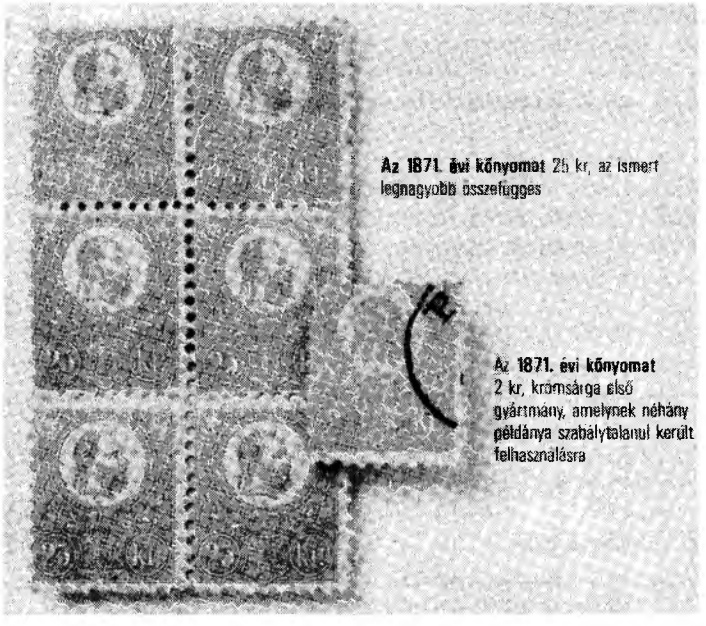
Az 1871. évi Kőnyomatos és Réznyomatos kiadások 120. évfordulójára

VISNYOVSZKI GÁBOR

Az 1871-es magyar bélyegkiadások idén 120 esztendősek. Nem olyan ünnepélyes évforduló ez, mint a Black Penny jubileuma 1990-ben, de nekünk mégis nagyon fontos. Utoljára 1971-ben nyílt alkalom megemlékezni talán legbecsesebb bélyegeinkről, ekkor volt utoljára jelentős nemzetközi bélyegkiállítás – világkiállítás – Magyarországon. Azóta – a 67–71-es vitától eltekintve – nem volt aktualitása az ünneplésnek. Persze a figyelmes szemlélő az ünnepek között is felfedezhette a meglátnivalót, így az „első kétkrajcáros" bélyegek elismerését és katalogizálását, újabb példányainak előbukkanását, a Kőnyomatos 5 krajcáros ívhelyismertetők kitűnő összeállítását *(Sipos Józsefné* tanulmánya, 81/2 szám), eddig nem ismert kuriózumok előkerülését nemzetközi árveréseken (9 darab

1. ábra

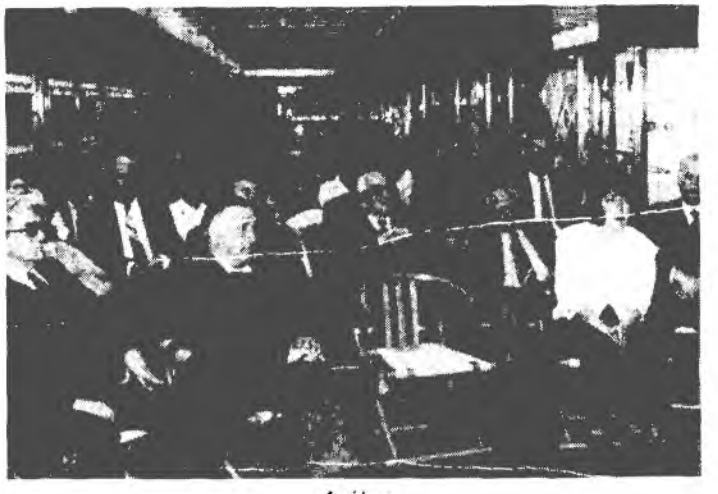
2. ábra

Réznyomatos 25 krajcáros levélen – *1. ábra* –, Kőnyomatos 25 krajcáros ötös és hatos sávok, négyes, hatos és tízes tömbök kivágásokon stb.). Örvendetes az is, hogy a tavaly újra megnyitott Bélyegmúzeum gondosan válogatott anyaga minden látogatónak átfogó képet tud adni e bélyegek szépségéről, érdekességeiről, ritkaságairól (a Múzeum ízléses, színes

ismertetőjéből adjuk közre a Kőnyomatos 25 kr-os használatlan hatos tömbjének, az első kétkrajcárosnak, továbbá egy négyszínű bérmentesítésnek a képét, sajnos csak fekete-fehérben – *2. és 3. ábra).* A Bélyegmúzeum volt a helyszíne a Postai és Távközlési Múzeumi Alapítvány által rendezett ünnepségnek is, amelyen számos érdeklődő vett részt (a *4. ábra* a vendégeknek csak a felét mutatja). A rendezőket dicséri, hogy a kiadásokat korrekt módon definiálták, első hazai gyártású bélyegeinkként. Az ünnepségen *Jakab Györgyné, Csegezi Tamásné, dr. Molnár László, Surányi László, dr. Zlatev István* és *Simon Gy. Ferenc* referátumai hangzottak el. Szó esett a bélyegek tervezéséről, gyártásáról, a 67-es és 71-es kiadások viszonyáról, a bélyegek megítélésének utóéletéről (ez utóbbi az 1991. júliusi Filatéliai Szemle 12–13. oldalán olvasható). A hozzászólások között a legérdekesebb *Voloncs Gáboré* volt, aki bemutatta az első magyar okmánybélyegek próbanyomatait (a magyar okmánybélyegekről e számunkban külön cikket is közlünk).

3. ábra

4. ábra

A hosszúra nyúlt ünnepségen már nem maradt idő a bélyegek tényleges utóéletének elemzésére, annak a kérdésnek a megválaszolására, vagy legalábbis felvetésére, hogy hogy is állunk ma ezen bélyegek *gyűjtésével.* Nem maradt idő arra sem, hogy jelentőségükhöz méltóan emlékezzünk meg azokról a gyűjtőkről, akiknek munkája lehetővé tette a mostani – és későbbi – gyűjtőgenerációk számára e kiadások megismerését, áttekintését. Rédey Miklós füzetei megérdemelnének egy hasonmás kiadást, Madarász Gyula kiváló monográfiája (A Magyar Bélyegek Monográfiája III. kötetében) pedig azt, hogy sokkal többen, sokkal többször forgassák.

A 67 kontra 71-es vitában gyakran hallatszik olyan véle-

mény, hogy a 67-es magyarként való elismerése visszaveti a Kőnyomatosok iránti érdeklődést, megtépázza azok nimbuszát. Ez a gondolatmenet logikusnak tűnhet, ám egyrészt ilyen argumentum nem játszhat szerepet egy tényekre épülő vitában, másrészt ez az aggodalom nem indokolt. Az első *csak magyar* bélyegek a Kőnyomatosok, vagyis egy olyan különleges helyzetről beszélhetünk, ahol ezek a bélyegek nem másodikak, hanem másféleképpen elsők, nem csorbítva a 67-es bélyegek magyar voltát. A szembeállítás mesterkélt. Sokkal nagyobb kárt okozott e téren az elmúlt negyvenegynéhány esztendő, amelynek első szakaszában, az ötvenes években a klasszikus bélyegek gyűjtését mintegy reakciósnak minősítve, a piacot és az értéket teljesen kiiktatva, a belföldi klasszikus bélyegforgalmat gyakorlatilag elsorvasztva megrendítő ütést mért a politika a magyar filatéliára. A rendszer egyrészt elvárta a filatelistáktól a nemzetközi helytállást, ugyanakkor kíméletlenül lesújtott már egy húsz forintos adásvételre is, illegalitásba kényszerítve a piacot, és megfélemlítve a legjobb szándékú gyűjtőket is. Persze ez nemcsak a bélyeggel volt így. Ebben a közegben szinte csodának számít Madarász Gyula szívós szervezőmunkája, amely – nem könnyű körülmények között – e kiadások nemzetközi megbecsülésének fenntartását és növelését szolgálta.

Ma a gyűjtés feltételei lényegesen jobbak – lennének, ha az anyagok nagy része nem áramlott volna nyugatra, továbbá ha ezek visszaáramlását nem gátolnák egyrészt a gazdasági gondok, másrészt a nehézkes pénzügyi és vámeljárások. Tény, hogy a klasszikus magyar bélyegek értékét a hazai kutatáson alapuló külföldi érdeklődés tartotta európai színvonalon. Mindaddig nem várható javulás, amíg Magyarországon a klasszikus bélyegeknek nem lesz olyan becsülete és gyűjtésüknek nem lesznek olyan feltételei (egyenértékűség), hogy kevésbé hozzáértőknek is érdemes és biztonságos legyen értékes magyar bélyegekbe pénzt fektetni. Ehhez az szükséges,

5. ábra

hogy biztosítva legyen a bélyegek szabad piaca nemcsak kifelé, hanem befelé is, természetesen a mindenkori konvertálhatóság mellett. Amíg ez nem következik be, addig – egészen elenyésző kivételtől eltekintve – csak a külföldön élő magyar gyűjtők fognak siker reményében versenybe szállni a világkiállításokon magyar anyagaikkal. Tetézi mindezt az a szomorú tény, hogy ifjúságunkat sem tanítottuk meg klasszikus értékeink megbecsülésére. Nem kívánható egy fiatal gyűjtőtől, hogy sokezer forintot költsön diákként bélyegre, de egy szép Réznyomatos 5 krajcárost egy hamburger áráért megkaphat(na). Néhány éve, a veszprémi országos ifjúsági kiállításon egyetlen múlt századi bélyeget sem láttam kiállítva!

A Philatelica hasábjain talán kevésbé megszokott felvetéseket nem a pesszimizmus mondatja velem, hanem a remény, hogy valakiben mégis visszacseng ezeknek a gondolatoknak a tanulsága. A magyar klasszikus bélyegeket nem féltem, azokra rá fognak találni a következő generációk erre fogékony gyűjtői. De talán segítségünkkel, odafigyelésünkkel korábbi és hatékonyabb lehet ez a találkozás.

A jubileumból, az ünnepből indultunk ki. Zárszóként hadd mutassam be azt a nemrégen kezembe került levelezőlapot, amelyen *Kalle Vaarnas,* az 1871-es kiadás nemrég elhunyt kiváló finn gyűjtője és szakértője adja tudtára cseretársainak, hogy számára az 1871-es kiadás az első és legfontosabb. Ez a már csaknem harminc éves levelezőlap *(5. ábra)* szolgáljon egyúttal tiszteletadásunk jelképéül is finn barátunk és gyűjtőtársunk emléke előtt, valamint annak bizonyítékául, hogy a klasszikus magyar bélyegek varázsa térben sem ismer határokat.

A 75 éves Gary S. Ryan köszöntése

Ez év, 1991. június 6-án töltötte be 75. évét a magyar bélyeggyűjtés Angliában élő nagy alakja és nemzetközi szaktekintélye, számos nemzetközi egyesület és bizottság tagja, az angliai „Magyar Philatelic Society" védnöke, sok-sok kiállítási érem – köztük magyar anyagokkal kiérdemelt nagy arany medáliák – birtokosa. Madarász Gyula nagy tisztelőjeként folytatta a harcot külföldön az 1867-es kiadás magyar voltának nemzetközi elismeréséért – eredménnyel. A klasszikus, magyar bélyegzésű osztrák kiadásokat minden neves árverési cég az ő munkája alapján értékeli. 1988-ban újabb műve jelent meg: az 1867-es magyar kiadást összefoglaló „Die Abstempelungen der ungarischen Postämter auf der ersten Ausgabe von Ungarn, 1867–1871", amit Orbán Ferenc közreműködésével, elsősorban saját gyűjteményének bázisán alkotott meg (a Royal Philatelic Society kiadásában), és amivel a közelmúltban a frankfurti nemzetközi filatéliai irodalmi kiállításon *nagydíjat* nyert.

Születésnapján a magyar filatelisták nevében szeretettel köszöntjük, és kívánjuk, hogy alkotókedve és ereje teljében folytassa munkáját, hiszen nyomdában van az általa felkarolt magyar okmánybélyeg-katalógus, és tudomásunk szerint most dolgozik a klasszikus magyar bélyegek vegyes bérmentesítését bemutató könyvén is.

Rendhagyó módon a születésnapi ajándékot nem az ünnepelt kapja. Gary S. Ryan ugyanis kétkötetes könyvéből 200 példányt a magyar gyűjtői szervezeteknek és könyvtáraknak ajándékozott (a szétosztásra a Mabéoszt kérve fel). Így ezek a csodálatos, a hazai átlagos gyűjtői pénztárcák számára hozzáférhetetlen könyvek minden magyar gyűjtő részére elérhető közelségbe kerülnek. Úgy véljük, a Philatelica hasábjain valamennyi magyar gyűjtő nevében nyújtjuk át gratulációnkat, hosszú életet, jó egészséget, további sikereket kívánva Gary S. Ryan-nek, egyben remélve, hogy 1992-ben személyesen is találkozhatunk vele újra Magyarországon.

Az 1850-es kiadás példányszámai

TOMÁS MOROVICS (Kurim)

Ebben az évben van 140. évfordulója a Magyarországon is használt első postabélyegek kiadásának, a népszerű 1850. évi emissziónak. Ezek a bélyegek megjelenésük óta számos gyűjtő rendszeres tanulmányozásának a tárgyai. A legkiválóbbak ismereteiket szakfolyóiratokban, vagy önálló publikációkban adták közre. Ezzel összefüggésben nem lehet nem megemlékezni ezen szakág úttörőiről: Hanus Kropfról Prágából, akinek a neve további kiválóságokéival kapcsolódott össze, mint Müller, Diena, Ladurner és még sok más kutató nevével.

Ők e kiadás rendszertanát soha nem látott részletekbe menően dolgozták fel és ezzel megalapozták a valóban szakszerű filatéliát. Az e területről összegyűjtött nagytömegű ismeret dacára sem lehet ma még elmondani, hogy már minden tisztázott. Erről tanúskodnak azok a terjedelmes tanulmányok, amelyek a közelmúltban láttak napvilágot.

E kiadás tanulmányozása során engem az a tény ragadott meg, hogy a példányszámokat a különböző forrásmunkák eltérően tüntetik fel. Elkezdtem tehát e jelenség okait vizsgálni. E törekvésem eredményeit ezennel nyújtom át a gyűjtői közvéleménynek.

Elsősorban azt szükséges feltárni, hogy a hivatalos dokumentumokat, amelyek megadhatnák az egyes címletek mennyiségét, nem őrizték meg. A tényleges példányszámra vonatkozó egyedüli forrásként Kropf 1908. évi monográfiáját tekintik (1). Ezen kívül azonban e kiadásról ismert a kiváló magyar publicista, Jászai Emánuel nagyon érdekes tanulmánya is, amely a (2) alatt látott napvilágot. Kropffal megegyezően ezeket is autentikus adatoknak kell tekinteni, mert a hivatalos jegyzékekből származnak. Ennek ellenére az adatok eltérőek. Tekintsük át előbb az (1) alatt feltüntetett adatokat. (Lásd a táblázatokat!) Mint V. Weiss a (3) alatt helyesen jegyzi meg, hogy a Kropf által feltüntetett adatok közül egyetlen egy sem osztható 60-nal (vagyis a nyomdai ív bélyegeinek számával), ezzel szemben 64-gyel oszthatók. Ez azt jelenti tehát, hogy ezek a számok az átadott nyomdai ívek példányszámaiból származnak, amelyek számát tévesen 64-gyel szorozták meg 60 helyett. (A nyomólemez 60 bélyegmezőt és 4 András-keresztet tartalmazott.) Weiss tehát Kropf adatait helyesbítette oly módon, hogy a példányszámokat visszaosztotta 64-gyel (ily módon visszajutott a nyomdai ívek számához), majd ezeket megszorozta hatvannal (ily módon kapta meg a bélyegek tényleges példányszámait). Weiss cikkében megjegyzi, hogy erre a tényre, mármint Kropf adatainak helytelenségére már 1925-ben felhívta a figyelmet. Nem tudom azonban, hogy ezt milyen formában tette meg és a figyelemfelhívást kinek címezte. Amennyiben ezt a felismerését valahol publikálta, lehetségesnek látszik, hogy E. Müller az ő eredményét vette be monográfiájába, amely 1927-ben jelent meg (4).

Nem fontos azonban az, hogy Müller tudott-e Weiss felismeréséről, vagy sem, a lényeg, hogy Müller monográfiájában a példányszámokat már javított formában közli, bár némelyik címlet esetében kerekítetten. A (4) alatti monográfiában szereplő adatokat később átvették az e területtel foglalkozó más munkák is, s bekerültek a magyar monográfiába (5) is.

Térjünk most át Jászai tanulmányára. Ő hasonló adatokat közöl, mint Kropf, természetesen azzal az eltéréssel, hogy e példányszámokat a Monarchia osztrák részének postahivatalaira vonatkozókként adja meg. A továbbiakban ezeket ki-

●	KROPF	JÁSZAI	WEISS	MÜLLER	MOROVICS	●
1	15.740.000	15.740.000	14.756.250	14.760.000	14.756.160	ÖSTERREICH
2	14.320.000	14.320.000	13.425.000	13.425.000	13.415.760	
3	114.440.000	114.440.000	107.287.500	107.250.000	107.306.220	
6	75.680.000	75.680.000	70.950.000	70.950.000	70.950.000	
9	75.440.000	85.440.000	70.725.000	70.725.000	80.109.300	
1		6.910.000			6.478.200	MAGYARORSZÁG
2		4.120.000			3.862.560	
3		58.840.000			55.162.440	
6		40.110.000			37.582.500	
9		49.620.000			46.509.300	
1		22.650.000			21.234.360	Σ
2		18.440.000			17.278.320	
3		173.280.000			162.468.660	
6		115.790.000			108.532.500	
9		135.060.000			126.618.600	

egészíti a Monarchia magyar részén lévő postahivatalok számára kiutalt bélyegek példányszámával, s ezt követően közli ezek összegzését, vagyis ezen emisszió teljes példányszámait. Ez persze alapvető különbség Kropffal szemben. Magától értetődő tehát, hogy az irodalomban eddig szerepeltetett példányszámok csak azon bélyegek példányszámai, amelyeket a Monarchia osztrák részén lévő postahivatalok részére adtak ki, vagyis a teljes példányszámoknak csak részmennyiségeit alkotják.

Hasonlóképpen, mint Kropfnál látjuk, Jászainál is ugyanazokkal a „nem redukált" adatokkal találkozunk. Ismét olyan számadatokról van szó, amelyek nem oszthatók 60-nal, hanem csak 64-gyel. Mivel ezeket az adatokat mindkét szerző ebben az állapotban közli, úgy vélekedem, hogy ezeket az adatokat mindketten a nyomda dolgozói egyikétől így kapták meg (tehát valaki a nyomdában abbeli törekvésében, hogy megkapja a bélyegek példányszámát, a nyomdai íveket megszorozta 64-gyel). Nem hiszem ugyanis, hogy olyan szakemberek, mint Kropf és Jászai egyazon szarvashibát követték volna el. Ha most összehasonlítjuk az „Ausztria részére" történő nyomás adatait a két szerzőnél, azt látjuk, hogy azok csak a 3 kr értéknél térnek el, illetőleg csak e tétel első számjegyében. Kropfnál erre vonatkozón semmit sem lehet megállapítani, mivel ő cikkében csak az 5 számot közli. Ezzel szemben Jászai az egyes nyomási példányszámokat egyes évenként is. (Az első emissziót 1850–1858 között nyomták.) Nála tehát végig lehet vinni a szükséges ellenőrzést. Ennek alapján azt állapíthattam meg, hogy Jászai adatai tűnnek helyesnek, s úgy vélem, hogy Kropfnál valószínűleg az érintett oldal (a 26. oldal) szedésénél keletkezhetett a hiba, s ezt a hibát a korrek-

	1850			1851		
1 kr.	375.000	187.560	562.560	506.220	112.500	618.720
2 kr.	468.780	234.420	703.200	309.420	75.060	384.480
3 kr.	4.687.500	2.343.780	7.031.280	5.737.500	3.440.580	9.178.080
6 kr.	3.281.220	1.687.500	4.968.720	4.659.360	1.040.640	5.700.000
9 kr.	3.281.220	1.687.500	4.968.720	4.706.160	1.800.000	6.506.160
	1852			**1853**		
1 kr.	778.080	487.440	1.265.520	1.218.720	600.000	1.818.720
2 kr.	665.580	290.580	956.160	1.068.780	403.140	1.471.920
3 kr.	6.412.500	3.956.220	10.368.720	9.684.360	5.550.000	15.234.360
6 kr.	5.315.640	2.463.720	7.779.360	6.487.500	3.637.500	10.125.000
9 kr.	6.215.640	2.025.000	8.240.640	8.793.720	3.412.440	12.206.160
	1854			**1855**		
1 kr.	1.518.780	787.500	2.306.280	2.784.360	1.031.280	3.815.640
2 kr.	1.903.140	496.860	2.400.000	2.615.640	600.000	3.215.640
3 kr.	11.259.360	6.890.640	18.150.000	13.406.220	8.690.580	22.096.800
6 kr.	7.800.000	4.734.360	12.534.360	8.718.720	6.965.640	15.684.360
9 kr.	9.928.140	5.587.500	15.515.640	10.406.220	7.321.860	17.728.080
	1856			**1857**		
1 kr.	1.996.860	1.378.140	3.375.000	3.675.000	1.031.280	4.706.280
2 kr.	1.931.280	675.000	2.606.280	3.140.640	562.500	3.703.140
3 kr.	20.915.640	9.468.780	30.384.420	20.484.360	7.950.000	28.434.360
6 kr.	13.565.640	7.631.280	21.196.920	13.978.140	6.600.000	20.578.140
9 kr.	17.803.140	9.646.860	27.450.000	10.931.280	8.165.640	19.096.920
	1858			**1850-58**		
1 kr.	1.903.140	862.500	2.765.640	14.756.160	6.478.200	21.234.360
2 kr.	1.312.500	525.000	1.837.500	13.415.760	3.862.560	17.278.320
3 kr.	14.718.780	6.871.860	21.590.640	107.306.220	55.162.440	162.468.660
6 kr.	7.143.780	2.821.860	9.965.640	70.950.000	37.582.500	108.532.500
9 kr.	8.043.780	6.862.500	14.906.280	80.109.300	46.509.300	126.618.600

A helyesbített adatok összefoglaló táblázata

túra során is elnézték. Tekintettel arra, hogy ez a monográfia csaknem 500 nagyformátumú oldalt tartalmaz, ez az elnézés egyáltalán nem tekinthető szokatlannak.

Kropf adatai ezután átszámítással átkerültek E. Müller monográfiájába és onnan más munkákba is, amelyekben ezekkel találkozunk ma is. Fel lehet tenni a kérdést, hogy miért tekintették Kropf adatait összpéldányszámokként. Még 1950-ben is – mint a (3) alatt láthatjuk – ezeket az adatokat tekintették ezen információk egyedüli forrásaként. Ez arról tanúskodik, hogy Jászai cikke nem jutott el a szélesebb gyűjtői közvélemény tudatába. Logikusan adódott tehát az, hogy Kropf az összpéldányszámot közli, ha más adatok nem ismertek. Alá kell természetesen itt húzni azt, hogy Kropf a többi emissziónál is kizárólagosan azon példányszámokat közli, amelyeket az egyes bélyegekből a Monarchia osztrák részében lévő postahivatalok részére utaltak ki. Ha Kropf ezen adatokba belefoglalta volna a Monarchia magyar részén forgalomba került bélyegek példányszámait is, figyelmet kellett volna fordítania az 1867. évi kiadás és a továbbiak magyar részére is, amelyek már tisztán magyar bélyegek. Ezt azonban Kropf nem tette meg. Már monográfiája címéből is meg lehet tudni, hogy benne osztrák bélyegekről (és díjjegyesekről) lesz szó. Ennek meg is felelnek az illető példányszámok. Én magam meg vagyok győződve arról, hogy Kropf ismerte a Monarchia magyar részében levő postahivatalok részére kiutalt bélyegek példányszámait is, vagyis a tényleges teljes nyomás adatait is. Közzé azonban csak az Ausztriával kapcsolatos adatokat tette.

Én magam Jászai részletesebb adataiból indultam ki. Legelőször kijavítottam a 36 kr-os érték összegezési hibáját. Vesd össze a (2) alatti eredeti adattal! Ezt követően minden adatot átszámítottam, s így jutottam azokhoz a nyomási adatokhoz, amelyek a két táblázat margóján vannak feltüntetve. Ezeket az adatokat nem törekedtem semmiféle módon lekerekíteni. Az egyes nyomások pontos megállapítása tulajdonképpen már lehetetlen, mivel a nyomdából Jászai is egyes adatokat már kerekítetten kapott meg. Úgy gondolom azonban, hogy néhány ezres eltérés nem lehet alapvető ott, ahol az irodalomban eddig szereplő adatok a valóságtól milliós nagyságrendben térnek el.

Fordította: *Dr. Soóky Dezső*

IRODALOM:

(1) Hans Kropf: Die Postwertzeichen des Kaisertumes Österreich und der österreichisch – ungarischen Monarrchie, Prága, 1908
(2) Jászai J. Emánuel: Die Auflagenzahlen der von der Wiener Staatsdruckerei von 1850 bis 1871 gelieferten Briefmarken für Oesterreich und Ungarn, Die Postmarke 1926/21
(3) V. Weiss – Vydání 1850 Československá filatelie 1950/10
(4) Ing. Edwin Müller – Die Postmarken von Oesterreich, Wien, 1927
(5) A magyar bélyegek monográfiája – II. kötet, Budapest, 1966

Postai díjak 1850 és 1899 között (1850. jún. 1–1899. dec. 31.)

ORBÁN FERENC (DÁNIA)

Merész vállalkozás egy külföldön élő filatelistának e téma feldolgozása, mert sokal könnyebb Magyarországon, az ott őrzött rendeletgyűjtemények alapján egy ilyen áttekintést elkészíteni.

Minthogy a Kézikönyv és a Philatelica szerkesztői kifejezett felkérése azt is takarja, hogy erre a feladatra Magyarországon nem akadt vállalkozó, megkíséreltem összeállítani a levélposta és a kocsiposta 1850–1899 közötti viteldíjait a könyvtáramban levő irodalom alapján.

Ez irodalomban itt-ott eltérőek az adatok a díjszabások bevezetését, esetenként a díjszabások mértékét illetően. Ezeket igyekszem a hivatalos forrásokra támaszkodva egyértelműen meghatározni.

A magyar bélyegek kézikönyve az 1900 és 1985 közötti viteldíj-változásokat áttekinthető táblázatokban tartalmazza. Ez a megoldás a múlt századi adatok vonatkozásában csaknem lehetetlen, főleg a súly-, pénz- és távolság-egységek lényeges változásai miatt.

Ahol lehetséges volt, ott ez esetben is táblázatos megoldást alkalmaztam.

Az alkalmazott súly-, pénz- és távolság-egységeket az alábbiakban – a könnyebb áttekinthetőség miatt – külön is összefoglaltam:

Súlyegység:
1865. 12. 31-ig
1 bécsi font (560 g) = 32 lat (17,5 g)
1866. 01. 01-től
1 vámfont (500 g) = 30 vámlat (16,6 g)
1873. 07. 01-től
1 kilogramm = 1000 gramm

Pénzegység:
1858. 10. 31-ig
1 forint C. M. (Convertion Münze) =
= 60 krajcár
1858. 11. 01-től
1 forint Ö. W. (Österreichische Währung)
= 100 krajcár
(6 régi krajcár = 10 új krajcár)

Távolság egysége:
1850. 06. 01-től
1 osztrák mérföld (7,589 km)
1868. 04. 01-től
1 földrajzi mérföld (7,420 km)
1876. 01. 01-től
1 kilométer (P. R. T. 1876. 3–10. oldal)

A *levélpostánál* a viteldíjak bélyeggel való lerovását az 1849. 09. 25-én kiadott rendelettel 1850. 06. 01-én vezették be.

A *kocsipostánál* a viteldíjak *bélyeges* lerovását az 1888. 05. 11-én kelt rendelettel 1888. 06. 01-én vezették be a *10 forintnál alacsonyabb* összegű viteldíjakra. Ez a határ 1890. 03. 01-től *20 forintra* módosult.

Belföld alatt értendő szoros értelemben 1867. 04. 31-ig az osztrák császárság területe, 1867. 05. 01. után pedig az Osztrák-Magyar Monarchia területe és a tengerjáró hajók.

Helyi forgalom alatt a postahivatal kézbesítő körzete értendő. Buda, Pest és Óbuda területe az egyesítés előtt is egy kézbesítési körzetnek számított.

LEVÉLPOSTAI DÍJSZABÁS

Levelek

A levelek díjszabásait az *1. és 2. táblázatban* foglaltuk össze.

1. táblázat

A díjszabás kezdete	Súlyfokozat	Helyi levél	Távolsági levél /mérföldek szerint/		
			10-ig	10-20	20 felett
1850.06.01.	latonként /legfeljebb 16 lat/	2 kr	3 kr	6 kr	9 kr
1858.11.01.	latonként /legfeljebb 16 lat/	3 kr	5 kr	10 kr	15 kr
1866.01.01.	vámlatonként /legfeljebb 15 vámlat/	3 kr	5 kr		

1868.01.01.-ig a súlyfokozat kizárólagos, attól kezdve bezárólagos.

2. táblázat

A díjszabás kezdete	Helyi levél				Távolsági levél			
	15 g	20 g	250 g	500 g	15 g	20 g	250 g	500 g
1873.07.01.	3 kr		6 kr		5 kr		10 kr	
1883.01.01.		3 kr	↓			5 kr	↓	
1892.07.01.*		↓	↓	9 kr		↓	↓	15 kr

*Csak magyar postaterületen /max. nagyság 30x30x10 cm/

Levelezőlapok

1869. 10. 01-től belföldre bárhová 2 krajcár
1880. 08. 01.: Válaszos levelezőlapok (2+2 kr)
1884. 10. 15.: Portómentes levelezőlapok, 10 db 2 kr
1885. 01. 01.: Magáncégek által előállított levelezőlapok engedélyezése
1899. 01. 01.: Nagyalakú levelezőlapok 30x20 cm , illetve 35x15 cm alatt a levéldíjszabás, e felett a csomagdíjszabás alá estek.

Nyomtatványok:

A belföldi nyomtatványok díjait a *3. és 4. táblázatban* adtuk meg.

3. táblázat

A díjszabás kezdete	Súlyfokozat	Viteldíj
1850.06.01.	latonként /max. 16 lat/	1 kr
1858.11.01.	latonként /max. 16 lat/	2 kr
1866.01.01.	2 1/2 vámlatonként /max. 15 vl./	2 kr

1868.01.01.-ig a súlyfokozat kizárólagos, ezt követően bezárólagos.

4. táblázat

A díjszabás kezdete	Súlyfokozat szerinti viteldíjak							
	3	6	9	12	15 vámlat			
1872.07.01.	2 kr	4 kr	6 kr	8 kr	10 kr			
	10 g	50 g	100 g	150 g	200 g	250 g	500 g	1000 g
1873.07.01.		2 kr	4 kr	6 kr	8 kr	10 kr	15 kr	
1875.07.01.		↓				5 kr	10 kr	15 kr
1889.11.22.	1 kr*	↓				↓	↓	↓
1893.03.01.	↓	↓		3 kr		↓	↓	↓

* Csak magyar postaterületre érvényes

Áruminták

1850. 06. 01.: Két latonként az egyszeres levél díja. Csatolható egy egyszeres levél, amelynek súlya az árumintával együtt mérendő. A legnagyobb küldhető súly 16 lat.
1858. 11. 01.: latonként mint a levéldíj.
1866. 01. 01.: 2 és fél vámlatonként 2 krajcár (a legnagyobb súly 15 vámlat). A kísérő levél tiltva.

1873. 07. 01.: 250 grammig egységesen 5 kr
1875. 07. 01.: 250 grammig egységesen 5 kr, nyomtatvány hozzáfűzése megengedve.
1888-tól bevezették a kétsúlyfokú tarifát 50, illetve 250 grammig.
1892-ben a súlyhatárt 350 grammra emelték.

Különféle postai szolgáltatások díjai

Az ajánlási díjakat, a tértivevény, tudakozvány díját, a kézbesítési díjakat és a postán maradó küldemények díjait az *5. táblázatban* foglaltuk össze.

5. táblázat

A díjszabás kezdete	Ajánlási díj		Tértivevény		Tudakozvány	Kézbesítési díj	Poste restante /postán maradó/
	helyi	távolsági	helyi	távolsági			
1850.06.01.	3 kr	6 kr	egyszeres levéldíj		egyszeres levéldíj	1/2 kr	1 kr
1850.07.01.	↓	↓	6 kr		↓	↓	↓
1858.11.01.	5 kr	10 kr	10 kr		↓	1 kr	2 kr
1862.08.01.	↓	↓	5 kr	10 kr	↓	↓	↓
1866.01.01.	↓	↓	↓	↓	5 kr	↓	↓
1873.07.01.	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
1875.01.27.	↓	↓	↓	↓	10 kr	↓	↓

1884-től a törvényszéki végzéseket ajánlási díj nélkül is ajánlottan kellett kezelni a portómentességi záradékkal, 1890.07.18.-tól a végzéseket bélyeggel kellett bérmentesíteni.

1892.05.24. után a tértivevényt az érkezési hely hivatala állította ki és ennek a díját a levélen kellett bélyeggel leróni.

1888.08.01-jén a postamesteri hivataloknál a kézbesítési díjat törölték, e helyett a postamesterek kézbesítési átalányt kaptak. Újságok házhoz kézbesítése a kincstári és postamesteri hivataloknál példányonként 1 kr.

Expressz kézbesítési díj

A levelek expessz kézbesítését 1859. 10. 01-jén vezették be. A kézbesítési díj nappal 15 kr
éjjel 30 kr
(Nappalnak számított
10. 01–04. 30. között a 07–22 óra közötti, ill.
05. 01–09. 30. között a 05–23 óra közötti időszak.)
a postahivatal helyiségében. *Külterületi* kézbesítés 15 kr alapdíj és *50 kr küldöncpénz megkezdett mérföldenként.* A fenti díjakból helyi kézbesítés esetén 12, ill. 25 kr a küldöncöt illette, külterületi kézbesítés esetén pedig a teljes díj neki járt.

Az expressz levelek *ajánlási kényszer* alá estek. *Hivatalos* küldemények után csupán a küldöncöt illető díjat kellett fizetni.

1868. 05. 01-jén az éjszakai kézbesítési díjat 15 krajcárra mérsékelték, és a külterületre megszüntették a 15 kr-os alapdíjat. Eltörölték az ajánlási kényszert is, de továbbra is volt lehetőség a levelet ajánlással feladni.

Expressz kézbesítés helyi forgalomban nem volt.

Az expressz kézbesítés díját (15 kr) bélyegben a címoldalra kellett ragasztani, míg az ajánlási díjat a levél pecsétoldalára (hátoldalára).

Táviratok kézbesítési díja

Ez megegyezett az expressz kézbesítési díjjal, hozzávéve a távíróhivataltól a kézbesítő postahivatalig fizetendő díjat. 1888-tól a távirda hivatala székhelyére címzett táviratokat ingyenesen kézbesítették.

Portózási szabályok

1850. 06. 01. Az elégtelenül vagy bérmentesítés nélkül feladott leveleket továbbították, de a címzettől beszedték a hiányzó bérmentesítési díjat, továbbá egy – súlyfokozatonként növekvő és az egyszeres levéltől 3 krajcárral számítandó – feldíjat (portót). Nem kellően bérmentesített *nyomtatványok és áruminták elvesztették a viteldíjkedvezményt*, és mint nem kellően bérmentesített *leveleket* kezelték azokat.

Díjmentes hivataloktól és személyektől a díjfizetési kötelezettségtől fel nem mentett címzettnek szóló levelek után a levéldíjat a feldíj nélkül szedték be.

A címzett *elköltözése miatt továbbküldött* levelek után csak a teljes távolságnak megfelelő *különbözetet* kellett kifizetnie a címzettnek.

1858. 11. 01-jétől a portózási szabályok változatlanok, de az egyszeres levél díja természetesen 5 kr-ra számítandó.

1867. 10. 01-jétől kezdve a helyi levelekért 3 kr portó (feldíj) fizetendő, a távolsági levelekért 5 kr portó, valamint a teljesen vagy részben hiányzó viteldíj. Ha egy helyi levelet a címzett elköltözése miatt távolsági levélként kézbesítettek, a címzettnek csupán a különbözetet kellett fizetnie. A kedvezményes küldeményekre szóló korábbi szabályok érvényben maradtak.

Újságok és időszakos lapok viteldíjai

1851. 01. 01. Egy újság díja súlyra való tekintet nélkül 0,6 kr.

1858. 11. 01. Egy újság díja súlyra való tekintet nélkül 1,05 kr.

1868. 01. 01. Naponként vagy hetente többször megjelenő hírlapok példányonként 1 kr.

Hetenként egyszer vagy havonként többször megjelenő hírlapok 5 vámlatonként 1 kr.

Havonta egyszer megjelenő folyóiratok másfél vámlatonként 1 kr.

Ha a folyóirat évenként 12 számnál kevesebb alkalommal jelent meg, akkor azt nyomtatványként kellett bérmentesíteni.

1874. Hetenként egyszer, de havonta legalább kétszer megjelenő hírlapok 250 grammig 1 kr.

Ezen felül 100 grammonként 1 kr.

Negyedévenként legalább egyszer megjelenő folyóiratok 100 grammonként 1 kr.

Pénzutalványozás

A kincstári hivatalok közötti pénzutalványozást *1850 01. 01*-jén vezették be. Maximum 50 forintos utalványt lehetett küldeni. A viteldíj a papírpénzre érvényes kocsipostai viteldíjjal volt azonos, levonva belőle az egyszerű levél díját. A kétrészes blanketta nyugta-szelvényét a címzettnek a feladó levélben küldte el, míg a postahivatal a címzett postahivatalának az utalvány-részt továbbította. A kifizetésre a két rész egyeztetése után került sor. Bizonyos hivatalok között 1000, illetve 5000 Ft értékű utalványt is lehetett váltani.

1867. 03. 15-től *minden postahivataltól* lehetett pénzt utalványozni, *legfeljebb 25 forintot.* A viteldíjat 10 kr értékű bélyeggel kellett leróni.

Bizonyos hivatalok között lehetséges volt 1000, illetve 5000 forintot is küldeni. Ezen nagyobb összegek díja a papírpénzre érvényes kocsipostai értékdíjszabáson felül a súlyportó szerint változott:

25–50 Ft után 5 mérföldig	10 kr
5–50 mérföld között	15 kr
50 mérföldön túl	20 kr

volt.

50 forintnál nagyobb összeg esetén a kocsiposta minimális viteldíját kellett számítani. (Lásd a kocsipostai díjszabásnál.)

1868. 01. 01-jén a minden hivataltól küldhető összeget felemelték 50 forintra. A viteldíj változatlanul 10 kr maradt. Bizonyos hivatalok között továbbra is megmaradt az 1000, ill. 5000 forintos utalványok küldésének lehetősége.

1870. 05. 01-jén a hivataloktól küldhető összeget felemelték 100 forintra. A pénzutalványra ettől kezdve 1879-ig a forgalmi levéljegy 5 krajcárosának képét is rányomtatták. 1879-ben a díjjegyes utalványokat megszüntették. A bevezetett új utalványok ára darabonként 1/2 krajcár volt.

Az 1870. 05. 01-jétől érvényes utalványdíjakat a *6. táblázat* tartalmazza.

6. táblázat

A díjszabás kezdete	Az utalványozott összeg forintban											
	5	10	50	100	150	300	500	1000	2000	3000	4000	5000
	Az utalvány díja krajcárban											
1870.05.01.		5	10	15			30	60	90	120	150	180
1878.11.01.	5		↓		20	30	50	100	150	200	250	300
1892.06.01.		5	↓		↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓

Pénzutalványozás a távirda útján

1868.05. 20-án vezették be a távirda útján történő pénzutalványozást, különleges viteldíj mellett. Távirati úton legfeljebb 50 forint volt küldhető.

1870.05. 01-jén ezt az összeget 500 forintra emelték. A díjakat és az 1879. évi változásokat a *7. táblázat* tartalmazza.

A postahivataltól a továbbító távirda hivatalig való továbbítás díja 10 kr.

A továbbítás díja 200–500 Ft-os utalványok esetében a fenti díj kétszerese.

Postai kézbesítés a hivatal körzetében 15 kr, külterületre mérföldenként 50 kr.

7. táblázat

A díjszabás kezdete	Az utalványozott összeg						
	5	10	50	100	150	300	500
	Az utalvány díja krajcárban						
1870.05.01.		5	10	15			30
1879	5		↓		20	30	50

KOCSIPOSTAI DÍJSZABÁS

Az 1850.12.26-án kelt császári pátens 1851. 02. 01-jétől Magyarország területére is kiterjesztette az 1837. évi osztrák postatörvényt, azzal az eltéréssel, hogy a személyszállításra az már nem terjedt ki, így továbbra is szabad ipar maradt. Noha postatörténeti szempontból a személyek szállítása is érdekes téma, itt most csak a tárgyak szállításával foglalkozom.

Az 1850. 01. 01-jén életbe léptetett kocsipostai viteldíjtarifa három tényezőből tevődött össze:

1. *Alapdíj:* 10 krajcár, mindenfajta kocsipostai küldeményre, tekintet nélkül a tartalomra, értékre, súlyra és távolságra.

2. *Érték nélküli* vagy 50 Ft-nál kisebb értékű küldeményekért *csak a súly alapján* számított díjat kellett fizetni. Ennél értékesebb küldeményekért a súlydíjon felül *értékdíjat is* kellett fizetni.

3. *Az érték és a súly alapján* számított viteldíj
minden 100 Ft vagy ennek része és
minden font vagy ennek része után
5 mérföldig egységesen 1 krajcár.
5 mérföld és 50 mérföld között
5 mérföldenként további 1 kr,
50 mérföld és 100 mérföld között
10 mérföldenként további 1 kr,
100 mérföldön túl
20 mérföldenként tövábbi 1 kr,

A tartalom (értékpapír, arany, ezüst, iromány stb.) szerinti tarifális szabályok az alábbiak voltak: kötelezvény, váltó és hasonló iratokért csak az érték alapján számított viteldíj, arany és ezüst küldeményekért 50 Ft értékig csak a fél, azon felül a teljes súly- és értékdíj volt fizetendő.

1858. 11. 01-jén a viteldíjakat osztrák értékű forintban határozták meg, így az alapdíj 15 kr-ra emelkedett. Az érték 100 forintonkénti és a súly 1 fontonkénti díja 1 krajcárról 2 újkrajcárra emelkedett, ami jelentős viteldíjemelést jelentett.

1867. 03. 15-én az 1867. 01. 21-én kelt császári rendelet alapján leszállították a viteldíjakat.

A *súly* alapján számított díj *vámfontonként 1 1/2 kr* lett. 50 mérföldig 5 mérföldenként, 50 és 100 mérföld között 10 mérföldenként, 100 mérföld felett 20 mérföldenként számítva.

Ugyancsak a súly alapján számítva vezették be a *minimális viteldíjat* is, amely 5 mérföldig 10 kr, 5 és 20 mérföld között 15 kr, 20 és 35 mérföld között 20 kr, 35 és 50 mérföld között 25 kr, 50 mérföldön túl 30 kr volt.

Az 5 vámlat alatti és 50 forintnál alacsonyabb értékű küldeményekre *még kedvezményesebb* viteldíjat vezettek be, ami 5 mérföldig 10 kr, 5 és 50 mérföld között 15 kr, 50 mérföldön túl 20 kr volt.

Helyi forgalomban az 5 vámfont alatti küldeményekért a súly alapján számított viteldíj helyett csak 10 krajcárt kellett fizetni.

Az érték alapján számított viteldíj:

minden 150 Ft vagy ennek része után helybe		2 kr
	5 mérföldig	3 kr
	5 és 15 mérföld között	5 kr
	15 és 50 mérföld között	10 kr
	50 mérföldön túl	15 kr

Az 1500 forintnál értékesebb küldemény esetében az 1500 Ft feletti összeg után csak az értékdíj felét kellett fizetni.

A 100 Ft-nál kisebb értékű küldemények kedvezményes díja 20 mérföldig 3 kr, 20 és 80 mérföld között 5 kr, 80 mérföldön túl 10 kr volt.

A díjszabásnál a krajcár tört részei törlendők voltak.

A kocsipostai küldeményekhez egy egyszerű levelet (1 vámlat súlyig) zártan mellékelni lehetett, ám ha a levél súlyosabb volt, akkor ki kellett fizetni a levélpostai díjat.

Visszaküldött küldeményekért a teljes viteldíjat kellett fizetnie a feladónak.

1878. 11. 01-jén új kocsiposta tarifát vezettek be. A távolsági zónák rendszerét Poroszországban 1874. 01. 01-jén vezették be, és ezt az osztrák és a magyar postaigazgatás is átvette.

Ezen új tarifa szerint minden kocsipostai küldeményért egy súlydíj fizetendő, ehhez járul az értéknyilvánításos küldeményeknél az érték alapján kiszabott értékdíj. A súlydíjakat a *8. táblázat* tartalmazza.

8. táblázat

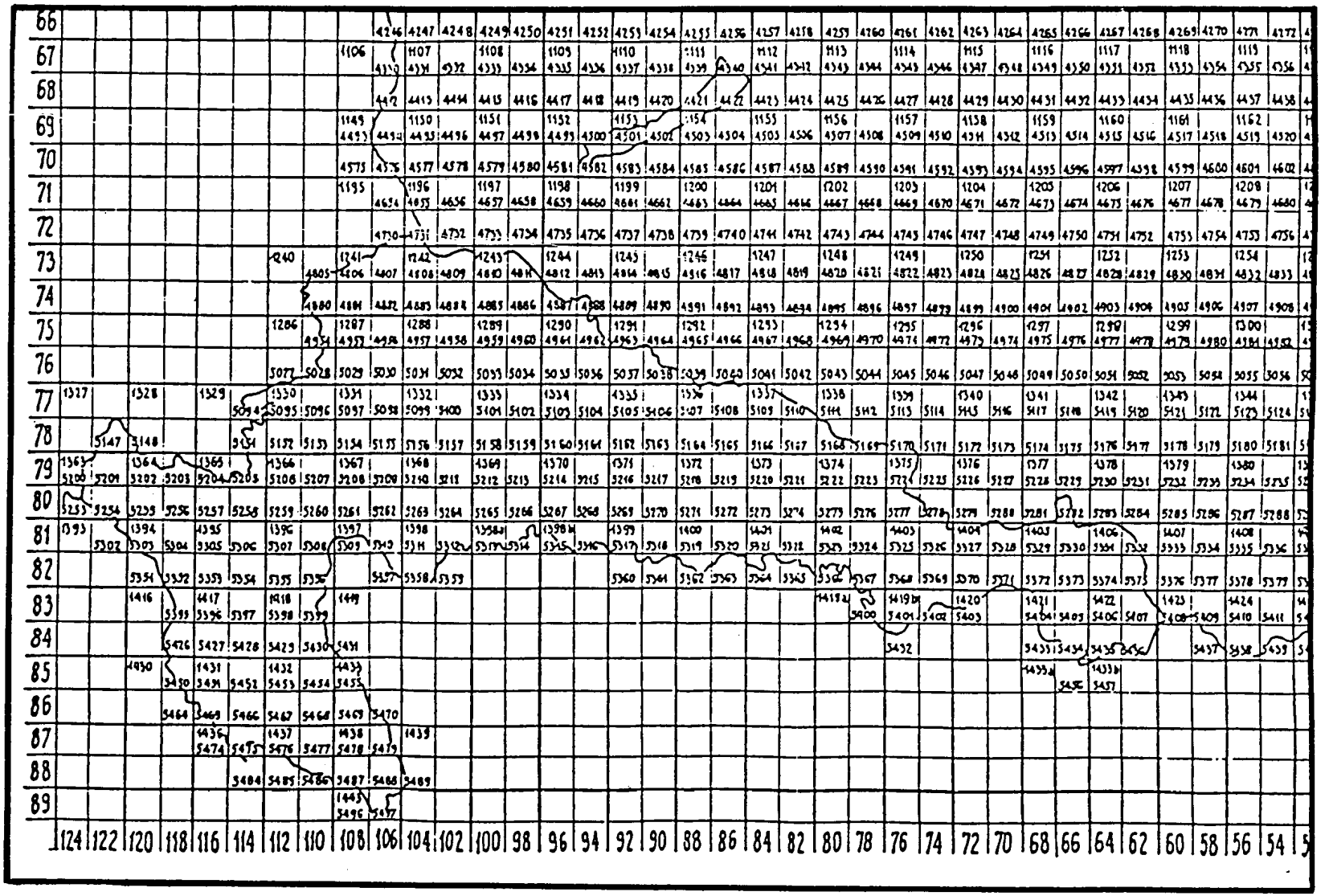
Súly	Viteldíj	
	I. zóna /10 mérföldig/	II. zóna /10-150 mérföld között/
500 g-ig	12 kr	24 kr
500-5000 g között	15 kr	30 kr

5000 grammon felüli küldemények esetén a fentiek alapján kiszámított díjakhoz az alábbi pótdíjat kellett számítani:

I. zóna	10 mérföldig	3 kr
II. zóna	20 mérföldig	6 kr
III. zóna	20–50 mérföldig	12 kr
IV. zóna	50–100 mérföld	18 kr
V. zóna	100–150 mérföld	24 kr
VI. zóna	150 mérföldön túl	3 kr

Terjedelmes csomagokért a fenti díjak 50%-át kellett fizetni további pótdíjként.

Értéknyilvánított levelek díja 250 g-ig az I. zónába 12 kr, minden más zónába 24 kr.

Magyarország délnyugati díjnégyszög-térképe (helyesbítés a 88/1. számhoz)

Értékviteldíj a *pénzeslevelek* esetében – távolságra való tekintet nélkül – 50 Ft-ig 3 kr, 50 Ft-on felül minden megkezdett 150 Ft után 3 kr, minimálisan 6 kr.

Helyi küldemények 2500 g alatt: súlydíj 12 kr, értékdíj 150 forintonként 3kr.

Bérmentetlenül feladott csomagok pótdíja 5000 grammig 6 kr.

1886. 04. 01-jén a *felső súlyhatár* a helyi kocsipostai küldeményekre a kincstári hivataloknál 50 kg, a postamesteri hivataloknál 30 kg volt. A helyi súlydíjat az I. zóna alapján számították, az értékdíjat mint fent.

A távolsági viteldíj számításakor a *Philatelica* 88/1. számában ismertetett díjnégyszögrendszert használták. Mivel az említett cikk 30. és 31. oldalon közölt térképszelvényei csonkán kerültek a lapba, ennek kiigazításaként most összevontan közöljük a helyesbített ábrát.

A kocsipostai küldeményekhez mellékelni kellett egy *szállítólevelet.* 1863. 01. 01-jén elrendelték azek *5 kr pénzügyi illetékkel való megterhelését, amit okmánybélyeg felragasztásával* kellett leróni. Az okmánybélyeget a felvevő postahivatal hk-bélyegzőjével értéktelenítette. 1876-ban vezették be a rányomott illetékbélyeges szállítóleveleket.

1860. 01. 01-jén bevezették a csomagok *utánvételes* szállítását. Az utánvétel összege kezdetben 50 Ft, 1863-tól 100 Ft lehetett (legfeljebb).

Utánvételi jutalékként a posta 3 Ft-ig 5 krajcárt, 3–10 Ft-ig minden forint vagy annak része után mésfél krajcárt, ezen felül forintonként 1 krajcárt szedett be.

1871. 12. 15-én bevezették a díjjegyes utánvételi lapokat, amelyekkel kisebb összegeket be lehetett szedni a posta útján.

A kocsipostai viteldíjakat készpénzben szedték be, egyedül az utánvételi (1882-től *megbízási)* díjakat kellett postabélyegekben leróni (10 forintig 6 kr, ezen felül 5 forintonként 2 kr). 1888.06. 01. után a bevezetőben említett szabály volt érvényes.

IRODALOM

Effenberger, Eduard: Geschichte der österreichischen Post. Wien, 1913

Guzman Dénes: Magyar Posta-Zsebkönyv, Pest, 1862

Reményfy Rezső: A Magyar Posta-Rendszer, Nagyvárad, 1875

Paulay J. Zsigmond: Postaügyi Rendtartás, Kassa, 1880

Dr. Hennyey Vilmos: A Magyar Posta Története, Budapest, 1926

A magyar bélyegek monográfiája I–III. kötet

Surányi–Visnyovszki: A magyar bélyegek kézikönyve, Budapest, 1986

A SZERZŐRŐL

Orbán Ferenc Budapesten született 1924-ben. Ma Silkeborgban (Dánia) él, nyugdíjas építészmérnökként. Az egyik legelismertebb magyar kutató filatelista, nyolc évig működött az AIEP szervezetében. Számos filatelista egyesület tagja, világkiállításokon négyszer kapott aranyérmet 1976 és 1982 között. 1974-ben kapott Mabéosz-aranygyűrűt, amit megelőzött két aranyjelvény 1967-ben és 71-ben. A magyar gyűjtők elsősorban írásaiból ismerik, de számos barátja is van Magyarországon, akiknek híres postatörténeti könyvtárából és hatalmas tudásából ötvözött adatait mindig szívesen rendelkezésre bocsátja. Mostanában már keveset utazik, Mafitt-székfoglalóját Surányi László olvasta fel az Akadémián.

A húszéves Philatelica és az olvasók nevében szeretettel köszöntjük *Orbán Ferenc*et és legjobb kívánságainkat küldjük neki Silkeborgba.

Az első magyar okmány- és illetékbélyegek kiadásának története

SURÁNYI LÁSZLÓ

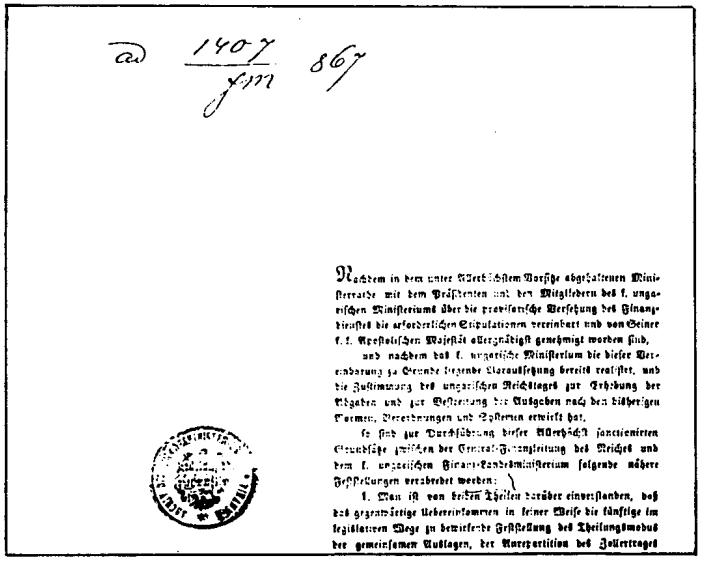
Az 1848–1849-es magyar függetlenségi és szabadságharc leverése után Magyarország elvesztette állami önállóságát és az Osztrák Birodalom tartományává degradálódott. Az egész birodalmat – így Magyarországot is – Bécsből irányították. Magyarországon császári helytartó működött. Az adók és vámok kivetésének joga Bécsé volt, és ezek bevételei is a bécsi kincstárba folytak be.

Az Osztrák Birodalom területén az okmány- és illetékbélyegeket 1854-ben vezették be. A Magyarország területén felhasznált ilyen bélyegeket a magyar okmány- és illetékbélyegek előfutárainak tekintjük és ezeknek feltétlenül helyük van a magyar gyűjteményekben.

1867-ben az Osztrák–Magyar Monarchiát létrehozó kiegyezés visszaadta Magyarország függetlenségét. A különböző részegyezmények vagy ideiglenes megállapodások „csomagjából" állt össze a kiegyezési törvény, amelyet a Monarchia mindkét részének országgyűlése ratifikált.

Számunkra, akik az okmány- és illetékbélyegekkel foglalkozunk, ilyen szempontból a legfontosabb az 1867. március 8-án, illetve március 14-én mindkét fél által aláírt és jóváhagyott IDEIGLENES PÉNZÜGYI EGYEZMÉNY. Az egyezmény 7. pontja lehetőséget biztosított a magyar pénzügyigazgatásnak önálló okmány- és illetékbélyegek kiadására és azt is biztosította, hogy ennek megtörténtéig a bécsi pénzügyminisztérium ellátja Magyarországot a szükségleteknek megfelelő okmány- és illetékbélyegekkel.

A fenti tényekre vonatkozó megállapodásnak – amely 22 pontból állt – csak a legfontosabb, idevonatkozó részletét idézzük eredeti német nyelven, továbbá annak magyar fordítását.

1. ábra

Az egyezmény preambulumát az *1. ábrán* mutatjuk be.

A preambulum magyar fordítása:

„Miután a legmagasabb elnöklet alatt megtartott miniszertanács az ideiglenes pénzügyi szolgálat ellátásáról a magyar kir. kormány elnökének és tagjainak részvételével a szükséges megállapodásokban megegyeztek és ezeket a cs. k. apostoli Őfelsége a legkegyelmesebben jóváhagyta,

és miután a kir. magyar kormány, amely kész ezeknek az alapvető követelményeknek realizálására és arra, hogy a magyar országgyűlés hozzájárulásával érvényesíti az adókat és viseli a kiadásokat az eddigi normák, rendeletek és módszerek alkalmazásával,

így ezeknek a legmagasabban működő alapelveknek megvalósítására a Birodalmi Fő-Pénzügyi Vezetés a kir. magyar Pénzügyminisztériummal az alábbi közelebbi megállapodásokban egyeztek meg."

2. ábra

die Verrechnung der ungarischen Finanzverwaltung übergehen.

7. In solange von der ungarischen Finanzverwaltung nicht neue Stempelmarken gesetzlich eingeführt sind, wird das Wiener Finanzministerium das ungarische Finanzministerium mit den erforderlichen Stempelmarken versehen. Die ungarischen Aemter werden dieselben in der bisherigen Weise in die strenge Verrechnung nehmen und der ungarische Finanzminister wird solche Einrichtungen treffen, damit bei Uebergang zu anderen Stempelzeichen jeder Mißbrauch mit dem unverwendet verbleibenden Materiale hintangehalten werde.

A 7. pont német szövege a *2. ábrán* látható.

A 7. pont magyar fordítása:

„Ameddig a magyar pénzügyigazgatás új illetékbélyegeket törvényesen nem tud bevezetni, a bécsi pénzügyminisztérium a magyar pénzügyminisztériumot a szükséges illetékbélyegekkel ellátja. A magyar hivatalok az eddigi módon szigorú elszámolást vezetnek és a magyar pénzügyminisztérium olyan intézkedéseket hoz, amelyekkel az áttérést más illetékjegyekre, a visszaélések elkerülése érdekében a felhasználatlan, visszamaradt anyagot lefoglalja."

Az egyezmény kelte és aláírói a *3. ábrán* láthatók.

3. ábra

Wien, am 8. März 1867.

Von Seite des k. k. Finanzministeriums:

Eduard von Fakenbacher m. p.

Vorstehende Stipulationen wurden in dem heute abgehaltenen Ministerrathe ihrem vollen Inhalte nach genehmigt.

Wien, am 8. März 1867.

Becke m. p.

Von Seite des k. ung. Finanz-Landesministeriums:

Gustav von Gränzenstein m. p.

Vorliegende Stipulationen wurden in dem am gestrigen Tage abgehaltenen Rathe des k. ungarischen Ministeriums ihrem vollen Inhalte nach genehmigt.

Ofen, am 14. März 1867.

Tonyay m. p.

A magyar fordítás:

„A cs. k. Pénzügyminisztérium részéről:	A magy. kir. Országos-Pénzügyminisztérium részéről:
Eduard von Fackenbacher s. k.	Gustav von Granzenstein s. k.
Az alábbi megállapodásokat a ma megtartott minisztertanács teljes tartalmával jóváhagyta.	Az alábbi megállapodásokat a kir. magyar minisztertanács a tegnap megtartott ülésén teljes tartalmával jóváhagyta.
Bécs, 1867. március 8.	Buda, 1867. március 14.
Becke s. k.	Lónyay s. k."

A fenti egyezmény értelmében a kiegyezés utáni kezdeti időben a magyar pénzügyigazgatás továbbra is az osztrák kiadású illeték- és okmánybélyegeket használta. Dokumentumaink vannak arra, hogy a magyar kormány már 1867. március 14-én, tehát mindjárt a jóváhagyás napján azzal a kéréssel fordult a bécsi cs. k. pénzügyminiszterhez, hogy vállalja el a levél- és okmánybélyegek előállítását Magyarország számára.

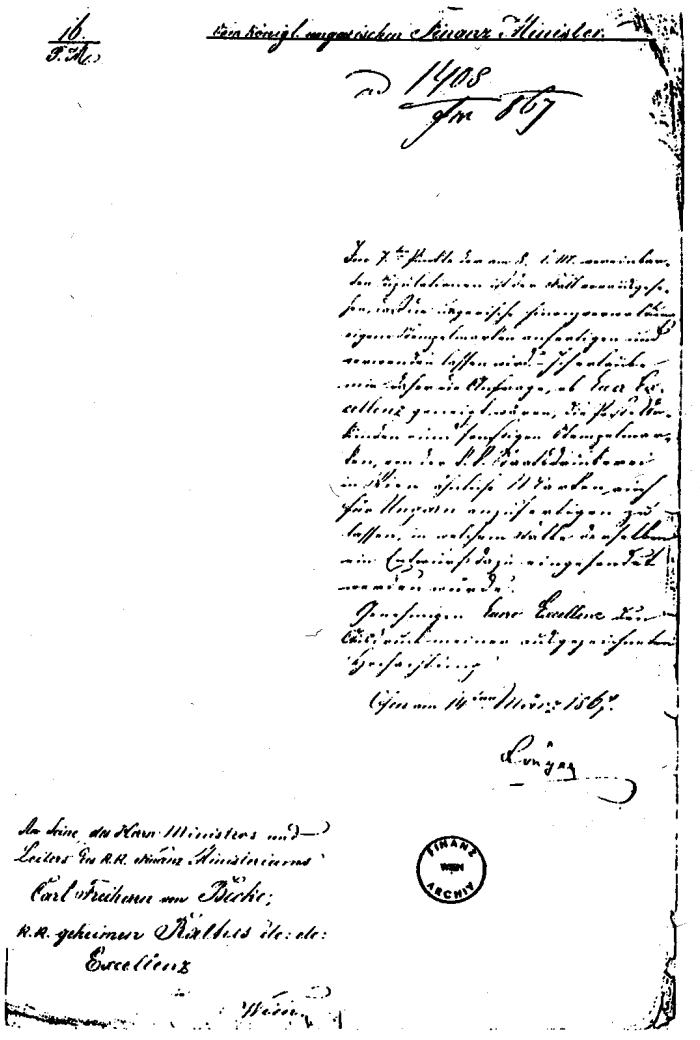
A dokumentumot a *4. ábrán* mutatjuk be. A dokumentum szó szerinti fordítása:

„A kir. magyar pénzügyminisztertől

Báró Carl von Becke kegyelmes miniszter úrnak, a cs. k. Pénzügyminisztérium vezetőjének, cs. k. titkos tanácsosnak stb., stb.

Bécs

Folyó hó 8-án megkötött egyezmény 7. pontja szerint előreláthatóan a magyar pénzügyigazgatás saját okmánybélyegeket fog készíttetni és felhasználni. Ezért bátorkodom érdeklődni, hogy Öexcellenciája egyetértene azzal, hogy a cs. k. bécsi Állami Nyomda postai, illeték- és egyéb okmánybélye-

4. ábra

gekhez hasonló bélyegeket Magyarország számára is készítsen. Ebben az esetben megfelelő tervet küldenénk.

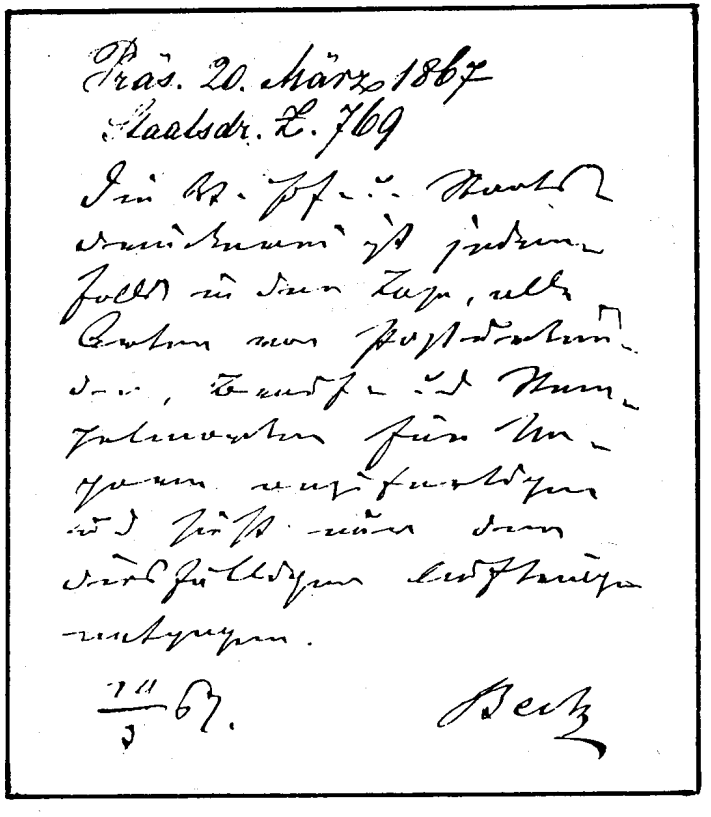
Fogadja excellenciás uram nagyra becsülésem kifejezését.

Buda, 1867. március 14.

Lónyay"

A levél vétele után Becke osztrák pénzügyminiszter a bécsi Állami Nyomdához fordult felvilágosításért, hogy vállalnák-e a magyarok részére a fenti levélben foglalt bélyegek előállítását. A pozitív válaszról Becke március 24-én kelt feljegyzése tanúskodik.

5. ábra

Az eredeti német szöveg az *5. ábrán* látható. A feljegyzés magyar fordítása:

„A cs. k. Udvari és Állami Nyomda mindenképpen képes bármiféle posta-, levél- és okmánybélyegeket előállítani Magyarország számára és ez ügyben rendelkezésre áll."

Március 26-án Becke megküldte válaszlevelét Lónyay magyar pénzügyminiszternek.

Az eredeti német szöveget a *6. ábra* mutatja. A levél fordítása:

„Válaszolva folyó hó 14-én kelt 3 16/PM levelére tisztelettel tudatom őexcellenciájával, hogy az itteni Udvari és Állami Nyomdában nem ütközik akadályba Magyarország számára saját posta- és okmánybélyegek előállítása. Engedtessék mégis megjegyeznem, hogy nekem a postai ügyekre nincs befolyásom és ezért ez ügyben a méltóságos kereskedelmi minisztériumhoz fordulok.

1867. március 26.

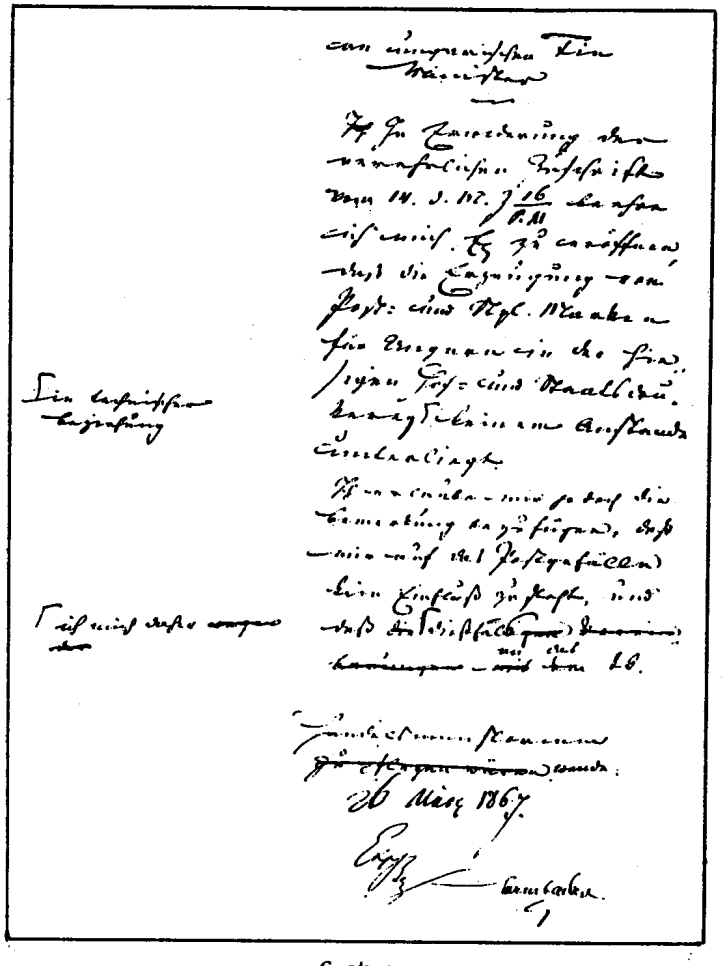
Carl von Becke"

A továbbiakban már ismertek előttünk, hogy az okmány- és illetékbélyegek előállítását a bécsi nyomda elvállalta, de a postabélyegek nyomását az 1867. április 13-án aláírt Ideiglenes Postaegyezmény 15. paragrafusa másképpen szabályozta.*

A bécsi Udvari és Állami Nyomda elvállalta a bélyegek előállítását és a megrendelt mennyiséget 1868. június elején le is szállította.

* Sipos Józsefné: A magyar posta függetlenné válásának története, és az 1867. évi első magyar Bélyegkiadás. Mabéosz, 1983.

Gary S. Ryan: Abstempelungen der ungarischen Postamter auf der ersten Ausgabe von Ungarn. Royal Philatelic Society, London, 1988.

6. ábra

A Budapesti Közlöny 1868. évfolyamának 130. számában a következő közlemény jelent meg:

„A magyar bélyegjegyek elkészülvén, azokkal folyó évi június 20-áig a magyar kir. adóhivatalok ellátatni fognak, ennélfogva ezen határnaptól kezdve magyar bélyegjegyek bocsátatnak forgalomba.

Budán, 1868. évi június 4-én. Lónyay Menyhért s. k.
magyar kir. pénzügyminiszter"

Az első magyar okmány- és más illetékbélyegek is Bécsben készültek. Érthető, hogy ezek papírja, vízjele is az osztrák előállítás ismérveit hordják magukon. Vízjelük a „STEMPEL-MARKEN" ívvízjel. Betűi 23 mm magasak *(7. ábra)*.

A krajcáros értékekre csak ritkán kerültek teljes betűk, még a nagyobb formátumú forintosokon is ritkák, ez utóbbiakon mégis gyakrabban fordulnak elő teljes vízjelbetűk.

Az első 28 értékből álló sorozat talán a teljes magyar bélyegkiadás legszebb alkotása. A különleges levélmintázatú alapnyomás, ténylegesen falevélről készült „natúrnyomat" a bélyegre magasnyomással került, a bélyegkép középrészét viszont a plasztikussá tevő réznyomás alkotja.

Néhány jellemző példa a *8. ábrán* látható.

Ugyancsak 1868-ban jelentek meg a fenti vízjellel a naptár- és hirdetménybélyegek, továbbá a hírlapilletékbélyegek. Ez utóbbiak vízjele szintén ívvízjel, "ZEITUNGS-MARKEN" felirattal.

1869-ben már a magyar Állami Nyomda készítette az okmány- és illetékbélyegeket, de még ezek nagy részét is a maradék osztrák papírra nyomták, így vízjelük megegyezik a Bécsben nyomottakéval. A bélyegképek és azok előállítási módja továbbra is változatlan maradt. Az osztrák papír elfogytával vettek használatba vízjel nélküli, különböző vastagságú magyar papírokat.

Az első olyan bélyegek, amelyek már magyar vízjeles papírra készültek, 1873. augusztus 14-én kerültek kiadásra.

A krajcáros értékek a teljes ívet betöltő vízjelkép rombuszos hálózat alapon „MAGYAR KIRÁLYI / BÉLYEGJEGYEK / kr." *(9. ábra)*.

A Forintos értékek „MAGYAR KIRÁLYI / BÉLYEGJEGYEK / F." szövegű vízjelet kapták (10. ábra).

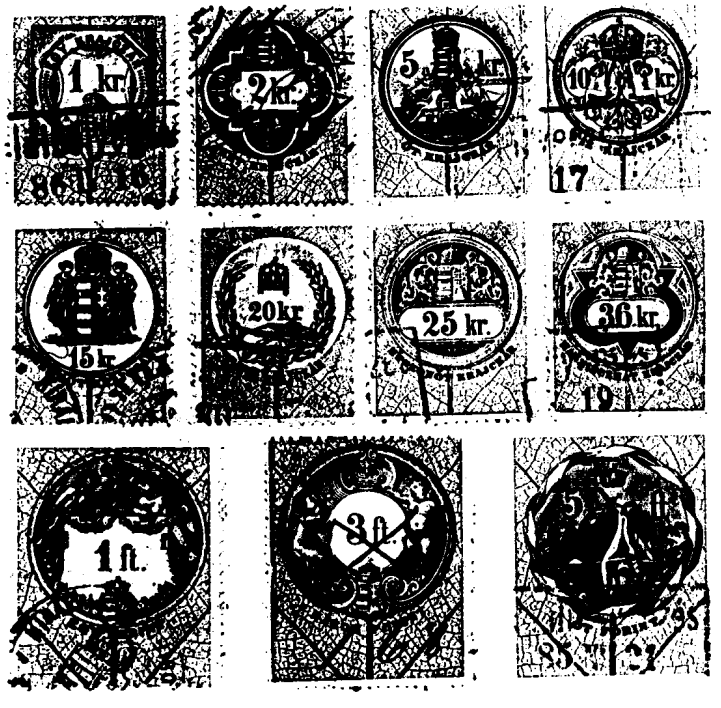
Érdekességként bemutatunk egy 1870-es, 2 krajcáros levélbélyeget helyettesítő okmánybélyeget, nyomtatványon *(11. ábra)*.

7. ábra

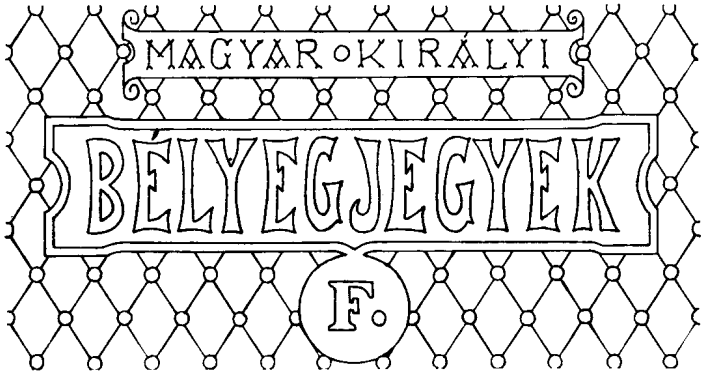
STEMPEL-MARKEN.

9. ábra

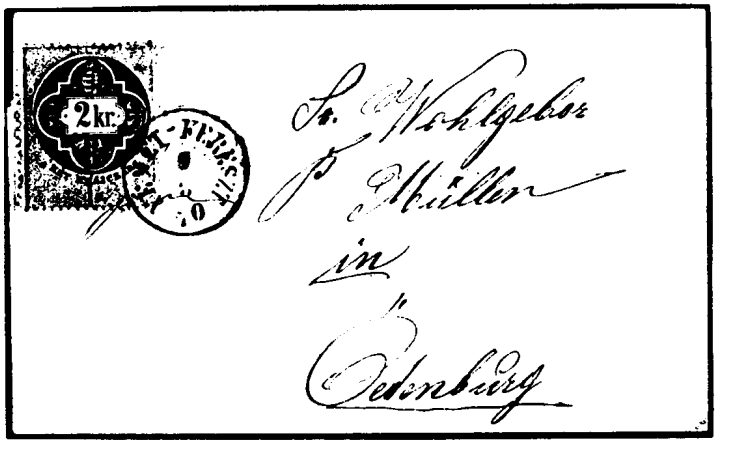

←8. ábra

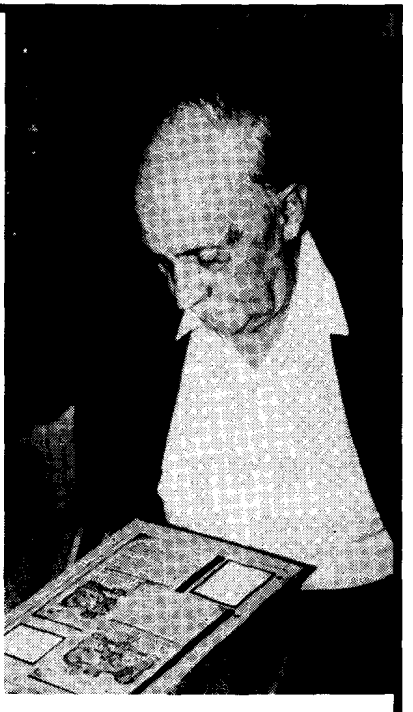
10. ábra

11. ábra

KÖSZÖNETET MONDOK SIPOS ZSUZSANNA ASZSZONYNAK A RENDELKEZÉSEMRE BOCSÁTOTT IRATTÁRI KUTATÁSI EREDMÉNYEIÉRT.

DR. FLÓDERER ISTVÁN
1907–1991

Bár nagyon régóta dédelgetett álmát, a magyar okmánybélyeg-katalógus megjelenését nem érhette meg, a készülő mű nyomdai előkészületeit még figyelemmel kísérhette. „Pista bácsi", aki gyógyszerész doktorként számos szakmai sikert ért el (kandidátus, MTA szaktitkár, orvostudományi és gyógyszerészeti főosztályvezető), nekünk mégis bélyeggyűjtőként marad meg emlékezetünkben. Ehhez hívjuk segítségül a mellékelt képet, amelyen kedves szignettáival örökítette meg a fényképész. A bélyeggyűjtést jóval korábban kezdte, ötéves korában. Gimnazista korában már tízezres világgyűjteménye volt. A húszas években nagy érdeklődéssel fordult az okmánybélyegek felé, és dr. Hollaender György nyomdokain haladva, a Kaptay-katalógust kiegészítve elkészítette azok korszerű katalógusát. Ajánlási ragjegy-gyűjteménye is egyedülálló volt. Sajnos hatalmas tudásának csak töredékét tudta átvenni néhány tisztelője és követője. Reméljük, hogy hamarosan megjelenő katalógusa az őt megillető helyre teszi majd a magyar filatélia nagy alakjai között.
A Philatelica szakíróját is gyászolja és búcsúztatja.

DR. CZENCZ SÁNDOR
1916–1991

Dr. Czencz Sándor neve összefonódott az 1956-os soproni kiadással: ott volt létrejötténél is és részese, sőt alakítója is volt utóéletének – többek között a Philatelicában (a 85/2 számban) közölt tanulmányával. Kézjegye ott található a ritkább bélyegek hátoldalán, becsességét mi sem tükrözi jobban, hogy már hamisították is azt. Idős kora és betegsége ellenére fiatalos hévvel vetette bele magát az 56-os felülnyomás eredeti és hamis példányainak összehasonlító vizsgálatába. Szakértelmét sokan igénybe vették. A halál betegsége ellenére is hirtelen tört rá, kiragadva őt szerettei és legkedvesebb bélyegei közül. Emlékét barátai, a magyar filatelisták és az 1956-os soproni felülnyomás bélyegei megőrzik, szerte a nagyvilágban.

Táviratfeladási lapok az I. világháborúban

DEÁK LÁSZLÓ

Az 1909-es hivatalos postai adatok szerint a vezetékes távíróhálózat hossza 142 091 km volt.

A táviratokat az irányító alkalmazottak a megfelelő vonalakra irányították. Az irányítás úgy történt, hogy a tisztviselő a távirat felső részére feljegyezte a táviratvezeték számát, ill. egyes esetekben a táviratokat nem számmal, hanem betűvel látta el. Leggyakrabban a Bécsbe irányítandó táviratok esetében, amikor is "W" betűt használt *(1. ábra)*. Az első világháborúban a Highes-féle távírót, ill. nemzetközi viszonylatban 1916-tól a Siemens-féle gyorstávírót alkalmazták. Ez utóbbi teljesítménye 12–18 000 szó volt óránként.

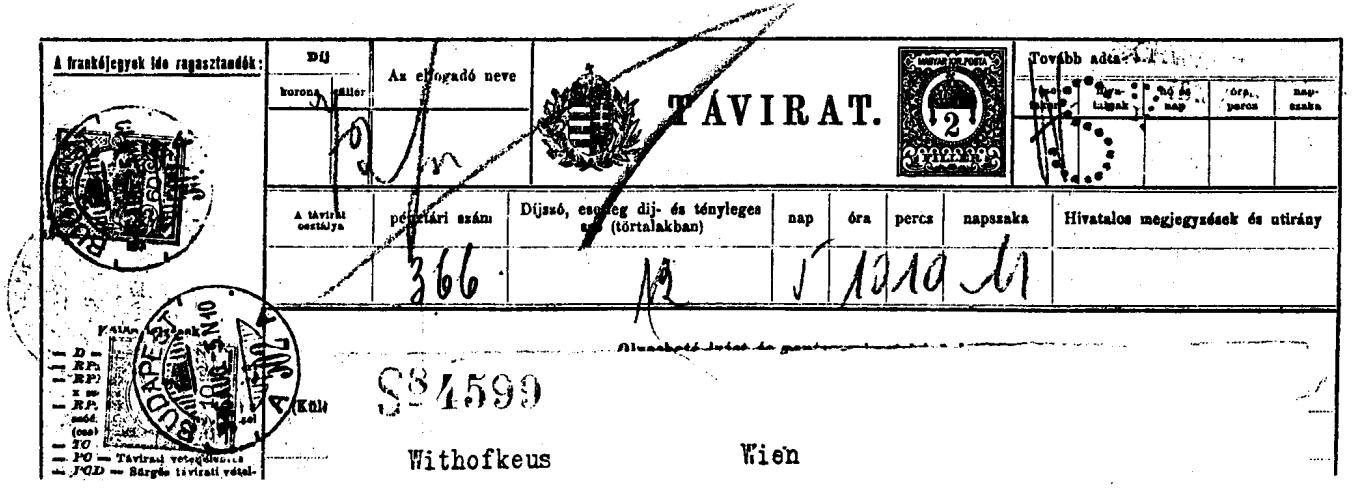
A legfontosabb táviratvezetékek számai az alábbiak voltak:

"W"	Wien	18.	Krakau
"Sk"	Skodra	19.	Lemberg
"St"	Struj	20.	Bucarest (német)
4.	Brünn	30.	Bucarest (osztrák)
5.	Prága	30./II.	Bucarest**
6.	Berlin	M.31.	Sofia (német)
12.	Konstantinápoly*	M.35.	Sofia (osztrák)
17.	Breslau	M.57.	Sofia (polgári)

* Egész Török-Ázsia területe

** Turnuseverin – Crajova

1. ábra

36.	Belgrád, Szerbia	241.	Nagyvárad
42.	Laibach, Istria	242.	Brassó (német)
43.	Graz	243.	Arad
56.	Baden	247.	Temesvár
87.	Sarajevo	248.	Temesvár (érkező)
204.	Zólyom	M.254.	Velez
206.	Losoncz	M.255.	Üsküb
221.	Beregszász	257.	Nagybecskerek
222.	Sátoraljaújhely	258.	Nagykikinda–Pancsova
223.	Munkács	M.259.	Nisch
225.	Felsővisó	265.	Újvidék
228.	Nyíregyháza	266.	Zimony
229.	Debrecen	278.	Eszék
231.	Kolozsvár	281.	Zsolna
232.	Marosvásárhely (polgári)	284.	Pozsony
234.	Nagyszeben (német)	285.	Nyitra
236.	Kézdivásárhely	286.	Trencsén
240.	Máramarossziget	290.	Zágráb
		281.	Fiume

A Siemens-féle gyorstávírót az alábbi viszonylatokban alkalmazták: Wien, Prága (5), Berlin (6), Bucarest (30), Sofia (57) és Konstantinápoly (M 12). [Az írásmód a fennmaradt kezelési segédábra *(2. ábra)* szerinti.]

Siemens-féle gyorstávíróval a távíróhivatal 1916-ban 1 db-bal, 1917-ben 5 db-bal rendelkezett. A Siemens-féle gyorstávíróval feladott táviratok ismertetőjele S^x ... lyukasztó sorszám, valamint S^{3-8}-ig perforált jelzés (lásd *1. ábra*).

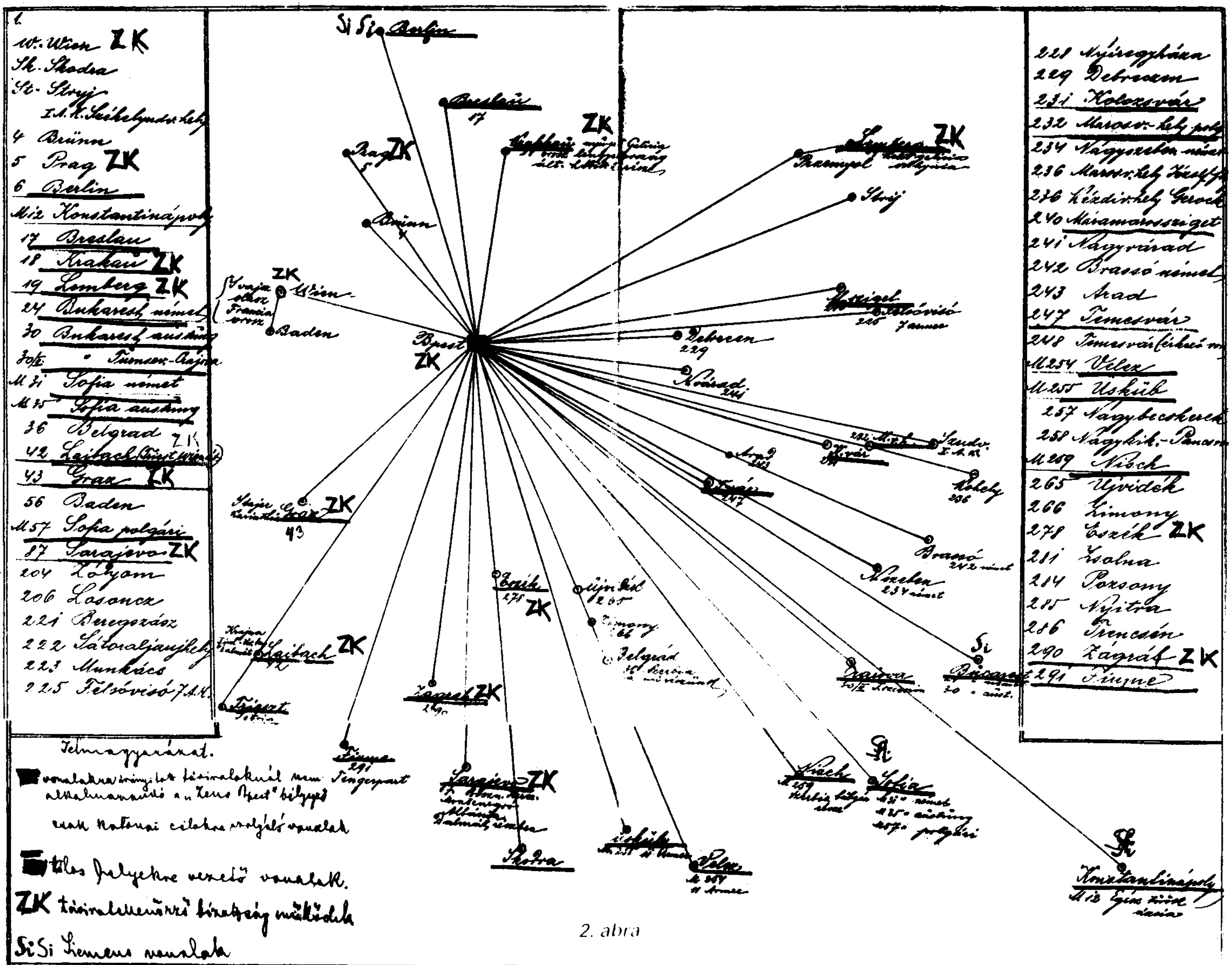
A táviratokat az ún. táviratfeladási lappal lehetett feladni. Ezek díjjegy nélküliek, ill. díjjegyesek voltak. Díjjegyes nyomtatvány volt 1906-tól az egyszerű, ill. a sürgős táviratfeladási lap. Díjjegy nélküliek voltak az állami táviratok, amelyeknek fejrészén 1882-től 1914-ig Magyar-Horvát-Szlavonország együttes címere volt látható. 1882-től az állami táviratokat nyomdai jelzéssel látták el, amely az évszámmal együtt a távirat jobb oldalán helyezkedett el. A későbbiek folyamán az ívelt koszorús magyar címert tüntették fel. Az egyszerű és sürgős táviratokon a nyomdajelzés mellett az évszám csak 1910-től szerepelt, korábban ezeken (1906-tól) az ívelt koszorús címerrajz volt látható. Állami táviratokon az ívelt koszorús címerrajzot tudomásom szerint csak 1908 után alkalmazták.

A táviratokat külön jelzéssel látták el, amelyek tulajdonképpen postai szolgáltatásokat jelentettek.

Ezek az alábbiak:

"D"	= Sürgős
"RPx"	= Válaszdíj fizetve x szóért
"RPDx"	= Sürgős válasz fizetve x szóért
"RPxRXP"	= Válasz fizetve x szóért, fizetett küldönccel
"TC"	= Összeolvasandó
"PC"	= Távirati vételjelentés
"PCD"	= Sürgős távirati vételjelentés
"PCP"	= Vételjelentés postán
"FS"	= Utána küldendő
"PR"	= Postán ajánlva
"XP"	= Küldönc fizetve
"XPT"	= Küldönc fizetve távirati értesítéssel (csak külföldre)
"XPP"	= Küldönc fizetve postai értesítéssel (csak külföldre)
"XPx"	= Fizetett x összegű küldöncdíjjal (csak külföldre)
"MP"	= Saját kezéhez
"TR"	= Távirdán átveendő
"GP"	= Postán átveendő
"GPR"	= Postán átveendő ajánlva
"TMx"	= x címmel
"CTA"	= Minden cím közlendő
"LT"	= Táviratfelvétel
"LCO"	= Felvevő ország valamely nyelvén
"LCD"	= A rendelkezési ország valamely nyelvén
"LCF"	= Francia nyelven
"Postával"	= (Poste)

Expressz küldönccel, címzett költségére (csak külföldre)
Nyitottan
Nappal
Éjjel
Telefon = Címzettnek telefonon bemondandó

W. Wien ZK
Sk. Skodra
St. Stryj
4 Brünn
5 Prag ZK
6 Berlin
M12 Konstantinápoly
17 Breslau
18 Krakau ZK
19 Lemberg ZK
24 Bukarest német
31 Sofia német
36 Belgrad
43 Graz ZK
56 Baden
M57 Sofia polgári
87 Sarajevo ZK
204 Zólyom
206 Losoncz
221 Beregszász
222 Sátoraljaújhely
223 Munkács
225 Felsővisó
229 Debreczen
231 Kolozsvár
241 Nagyvárad
242 Brassó német
243 Arad
247 Temesvár
M254 Veles
M255 Üsküb
257 Nagybecskerek
M259 Nisch
265 Újvidék
266 Zimony
278 Eszék ZK
281 Zsolna
284 Pozsony
285 Nyitra
286 Trencsén
290 Zágráb ZK
291 Fiume
Bpest ZK
Si Si Siemens vonalak

2. ábra

A táviratfeladási lapok az alábbiak voltak:

1. Egyszerű táviratfeladási lap: díjjegyes, külön jelzés a távirat közepén, 2 fillér *(3. ábra)*

1. a) Egyszerű táviratfeladási lap: díjjegyes, külön jelzés a távirat bal oldalán, 2 fillér *(4. ábra)*

1. b) Füzetelt egyszerű táviratfeladási lap: díjjegyes, külön jelzés a távirat bal oldalán, 2 fillér (mint előző, de bal oldalán perforált)

2. Sürgős táviratfeladási lap: díjjegyes, külön jelzés a távirat bal oldalán, 2 fillér *(5. ábra)*

3. Hitelezett, füzetelt táviratfeladási lap, bal oldalán fogazva, 10 fillér *(6. ábra)*

4. Állami táviratfeladási lap: rózsaszínű, 10 féle külön jelzéssel, a távirat közepén Magyar-Horvát-Szlavonország címerével (1900-as nyomdai jelzés), 2 fillér *(7. ábra)*

4. a) Állami táviratfeladási lap: rózsaszínű, 20 féle külön jelzéssel a távirat közepén, Magyar-Horvát-Szlavonország címerével (1907-es nyomdai jelzés), 2 fillér

4. b) Állami táviratfeladási lap: külön jelzés a távirat bal oldalán. A távirat közepén ívelt koszorús magyar címer, 2 fillér *(8. ábra)*

5. Állami táviratfeladási lap: fehér alapon vörös színű, átlós irányú keresztnyomás, 2 fillér *(9. ábra)*

6. Válasz távirati utalvány: kék színű, átlós irányú keresztnyomás, 1 Korona, külön jelzés nélkül *(10. ábra)*

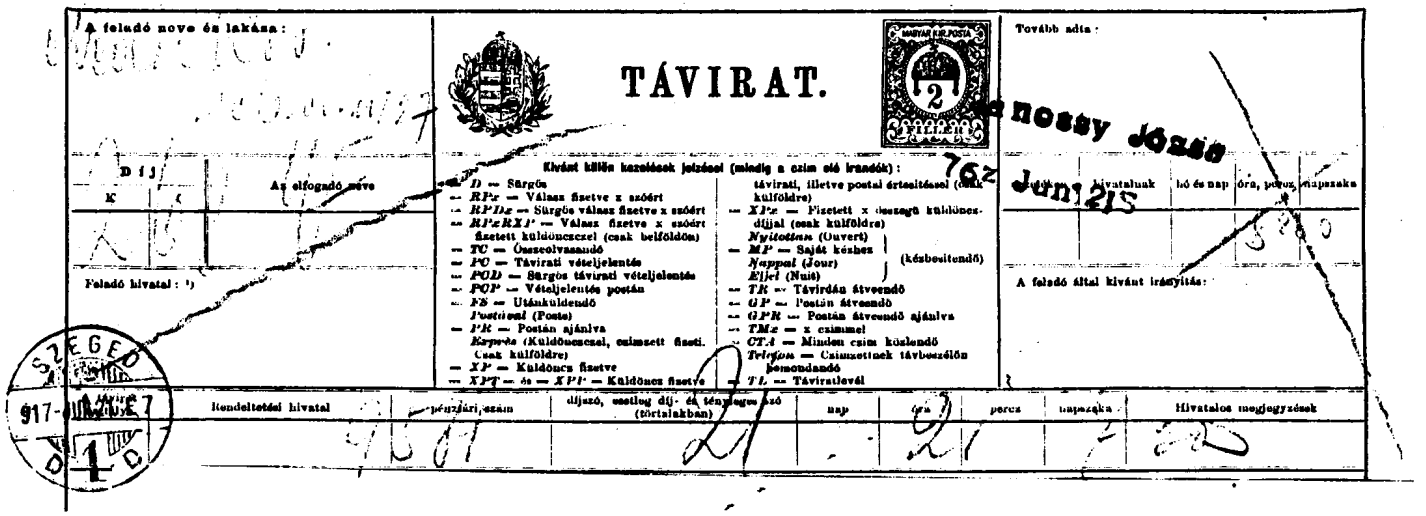
7. Átmenő távirat külön jelzés nélkül *(11. ábra)*

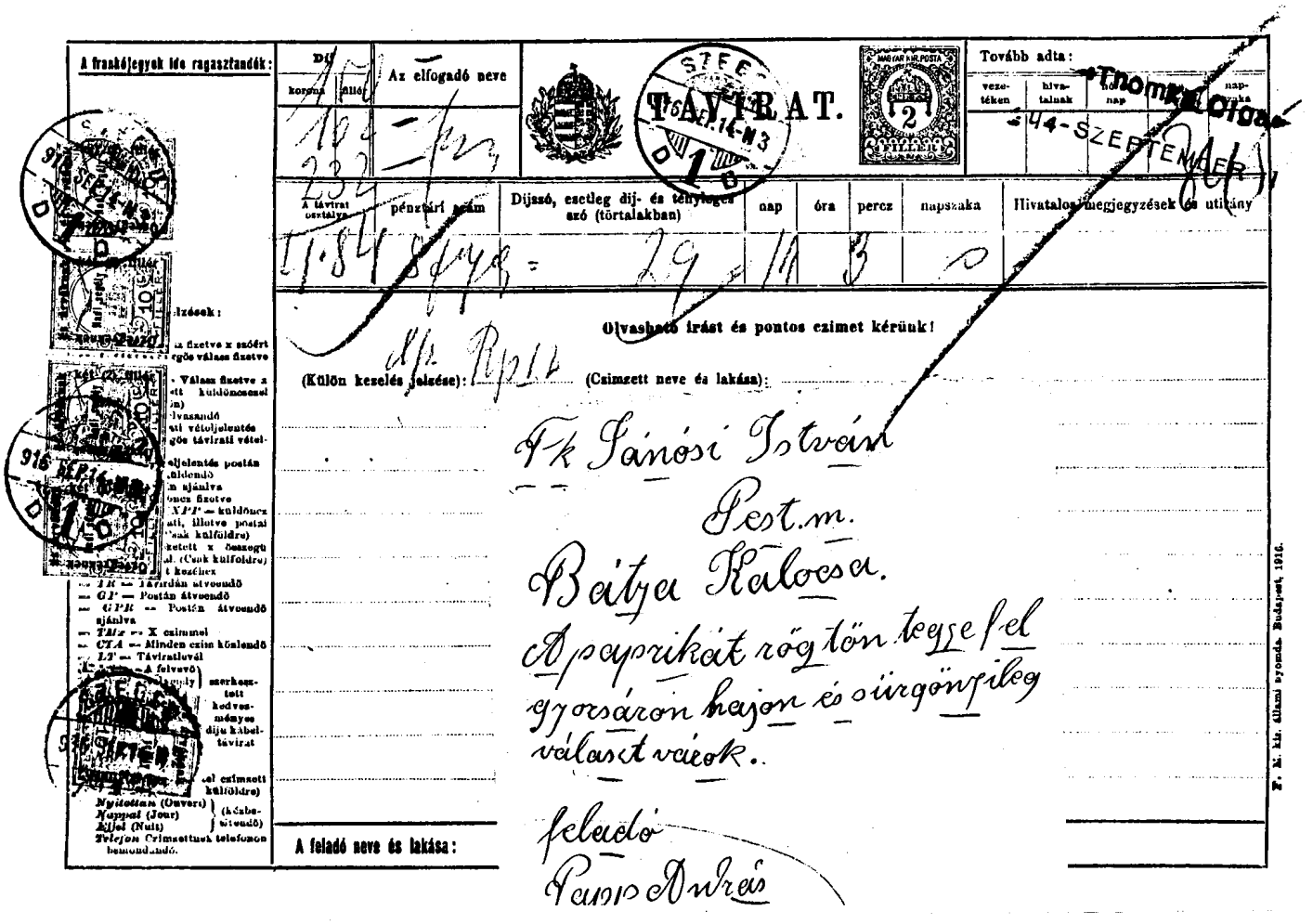
8. Szolgálati távirat külön jelzés nélkül *(12. ábra)*

A táviratokat a lehető legrövidebb időn belül kellett továbbítani. Amennyiben a továbbításkor fennakadás történt, akkor a táviratokra „TORLÓDÁS" bélyegzőt nyomtak. A táviratok továbbítására, ill sorolására az 1913. január 5-én kelt 13/eln. 1913. számú bizalmas körrendelet intézkedett az alábbiak szerint:

1. A politikai hatóságok „M. T."-vel megjelölt katonai, állami táviratai
2. Az „SD"-vel jelölt katonai táviratok

3. ábra

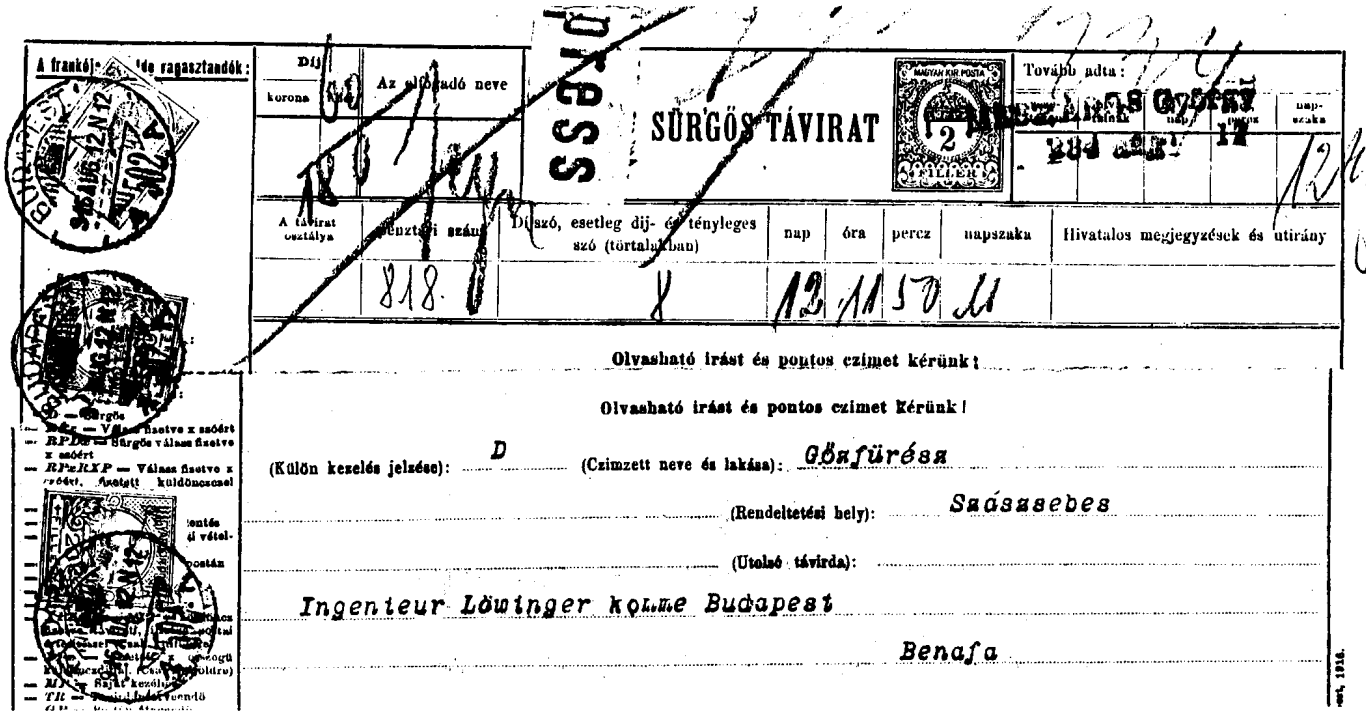

4. ábra

3. Egyéb katonai állami táviratok
4. Az „SU"-val jelzett udvari táviratok
5. Az egyéb állami táviratok („S"), közöttük az „SB"-vel jelöltek, stb.
   Az a., D. (sürgős), P. (magán) táviratokra vonatkozó adatok azután 6., 7. és 8. sorszámmal látandók el.

Az első háborús intézkedés az volt, hogy mozgósítás esetén a táviratokra a feladó nevét és címét fel kellett tüntetni. Belföldön, továbbá Ausztriába és Bosznia-Herczegovinába a tilos területek kivételével lehetett a szabályoknak megfelelő táviratot feladni. Az első világháború alatt az 1900, 1901 és az

5. ábra

1916-os távirda-díjszabások voltak érvényben. A távirdai bérmentesítések bélyeggel és készpénzzel történtek.

A mozgósítás, ill. a háború idejére a 16 282/1909. számú m. kir. kereskedelmi miniszteri bizalmas utasítással létrehozták a *táviratellenőrző bizottságot,* amelynek feladata volt a táviratok ellenőrzése, továbbítás, ill. kézbesítés előtt, valamint a táviratok utólagos felülvizsgálata. A háború kitörésével létrejöttek az ún. „tilos terület"-ek. Ezek az alábbiak voltak:

Fiume város és területe,
Lika-Krbava és Modrus-Fiume vármegyék,
Bukovina, Dalmácia, Galícia, Karinthia, Krajna,
Istria és az osztrák tengermellék,
Tirol és Voralbergnek a Brenner hágótól délre eső területe,
Erdély és a délkeleti vármegyék egyes járásai, valamint Máramaros vármegye.

A tilos terület a hadihelyzettel változott.

A központi távirdahivatal köteles volt az ellenőrzése alá eső táviratokat az ellenőrző bizottságnak bemutatni továbbítás, ill. kézbesítés előtt. Minden külföldre menő és onnan jövő, ill. átmenő táviratot valamelyik cs. és kir. táviratellenőrző bizottságnak be kellett mutatni. Táviratellenőrző bizottság az alábbi helyeken működött: *Budapest, Prága, Wien, Graz, Laibach, Zágráb, Sarajevo, Eszék, Lemberg és Krakkó.*

Lapszám: 44 44 9/14

SZEGED 916 SEP. 14-11

TÁVIRAT

Dr. Rossy József

62 Szep. -1 1 M

Díj korona	Díj fillér	Az elfogadó neve
2	48	

A távirat osztálya	pénztári szám	Díjszó, esetleg díj- és tényleges szó (törtalakban)	nap	óra	perc	napszaka	Hivatalos megjegyzések és utirány
	5504	26	14	11	30	m.	

Kivánt külön kezelések jelzései:

- *D* — Sürgös
- *RP* — Válasz fizetve x szóért
- *RPD* — Sürgös válasz fizetve x szóért
- *RP&XP* — Válasz fizetve x szóért, fizetett küldönccsel (csak belföldön)
- *TO* — Összolvasandó
- *PO* — Távirati vételjelentés
- *PCD* — Sürgös távirati vételjelentés
- *PCP* — Vételjelentés postán
- *PS* — Utánkuldendő
- *PR* — Postán ajánlva
- *XP* — Küldönccz fizetve
- *XPT* — és — *XPP* — küldönccz fizetve távirati, illetve postai értesitéssel. (Csak külföldre)
- *XPa* — Fizetett x összegü küldönmdijas. (Csak külföldre)
- *MP* — Saját kezüleg
- *TE* — Távirdán átvesendő
- *GP* — Postán átvesendő
- *GPE* — Postán átvesendő ajánlva
- *T.M.x* — X számmal
- *CTA* — Minden czim kiirandó
- *LT* — Táviratlevél
- *LCO* — A felvevő ország valamely nyelvén
- *LCD* — A rendeltetési ország valamely nyelvén
- *LCF* — Francia nyelven

(kiállitott helyzetményes díjú kábeltávirat)

Postával (Poste) *Expres* küldönccsel czimzett költségére. (Csak külföldre)

Nyitottan (Ouvert) *Nappal* (Jour) *Éjjel* (Nuit) (kézbesitendő)

Telefon Czimzettnek telefonon bemondandó.

Olvasható irást és pontos czimet kérünk!

(Külön kezelés jelzése): ..... (Czimzett neve és lakása): Theodor Rix

Zollergasse 29 (Rendeltetési hely): Wien

(Utolsó távirda): .....

Doppelgarngurte wird in gewünschten Breiten nicht erzeugt Garngurte zehzig Milimeter breit 86 Heller per Meter lieferbar ab November senden Muster

Hanfspinnerei

A feladó neve és bélyegzője:

SZEGEDI KENDERFONÓ-GYÁR RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

M. M. kir. állami nyomda. Budapest, 1914. — 3890.

6. ábra

Nyomtatványszám 451. Állami távirat. Sürgetett Állami Távirat.

Feladó hivatal: ... Ministerium ... érdekében

D / K — Az elfogadó neve:

ÁLLAMI TÁVIRAT.

(NP) = Válasz fizetve
(XP) = Küldöncz fizetve
(XPT) = Küldöncz fizetve táviratban
(XPP) = Küldöncz fizetve postán
(PC) = Vételjelentés fizetve táviratban
(PP) = Vételjelentés fizetve postán
(R) = Ajánlottan továbbítandó távirat
(M) = Többszörös távirat
(N) = Utánfizetendő távirat
(KP) = Saját kezéhez
E rövidítések a czím elébe irandók.

SZEGED 1915 DEC. 14

Tovább adta:

vezetéken	hivatalnak	hó és nap	óra, percz	napszaka
11	11			

A feladó által kívánt irányítás:

Rendeltetési hivatal	pénztári szám	osztály	szó	jegy	díjszó	hó és nap	óra	percz	napszaka	hivatalos megjegyzések
1	5909		11	11	11	3	10			

Kraxner László
Csongrádról

270 pap. Pest sárgyomda-részv. társ.

7. ábra

A feladó hatóság (hivatal közeg) mely ministerium alá tartozik? Honvédelmi

Mely ministerium érdekében táviratozik? Belügy

Kívánt külön kezelések jelzésével:
= D = Sürgös
= RPs = Válasz fizetve x szóért
= RPDx = Sürgös válasz fizetve x szóért
= R ill. RXP = ... szóért, fizetet (csak belföldön)
= TC = Összeol...
= PC = Távirat
= Sürgö...

Díj. korona fillér — Az elfogadó neve

ÁLLAMI TÁVIRAT.[1]

Tovább adta:

vezetéken	hivatalnak	hó és nap	óra percz	napszaka

A távirat osztálya	Pénztári szám	Díjszó, esetleg díj- és tényleges szó (törtalakban)	nap	óra	percz	napszaka	hivatalos megjegyzések és utirány
3	4659	5 11/20	12	9	15		

Sürgetve

ap = 10

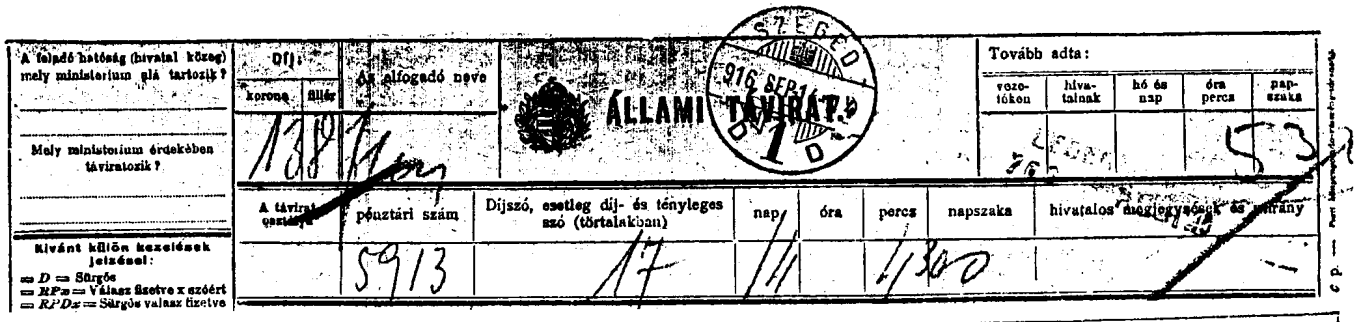
K.u.k. [illegible] Ko 46 Kommandó II Ersatz.

Püspökladány.

Kérem Gombos [illegible] 29 éves 1915/130 számu katona részére a szegedi honvéd kerületi parancsnokság által engedélyezett szabadság levelét hivatalom czimére megküldeni. Ha a parancsnokság értesitése még

8. ábra

9. ábra

A feladó hatóság (hivatal közeg) mely ministerium alá tartozik?

Mely ministerium érdekében táviratozik?

Kívánt külön kezelések jelzésével:
= D = Sürgős
= RPx = Válasz fizetve x szóért
= RPDx = Sürgős válasz fizetve

Díj: korona | fillér

Az elfogadó neve

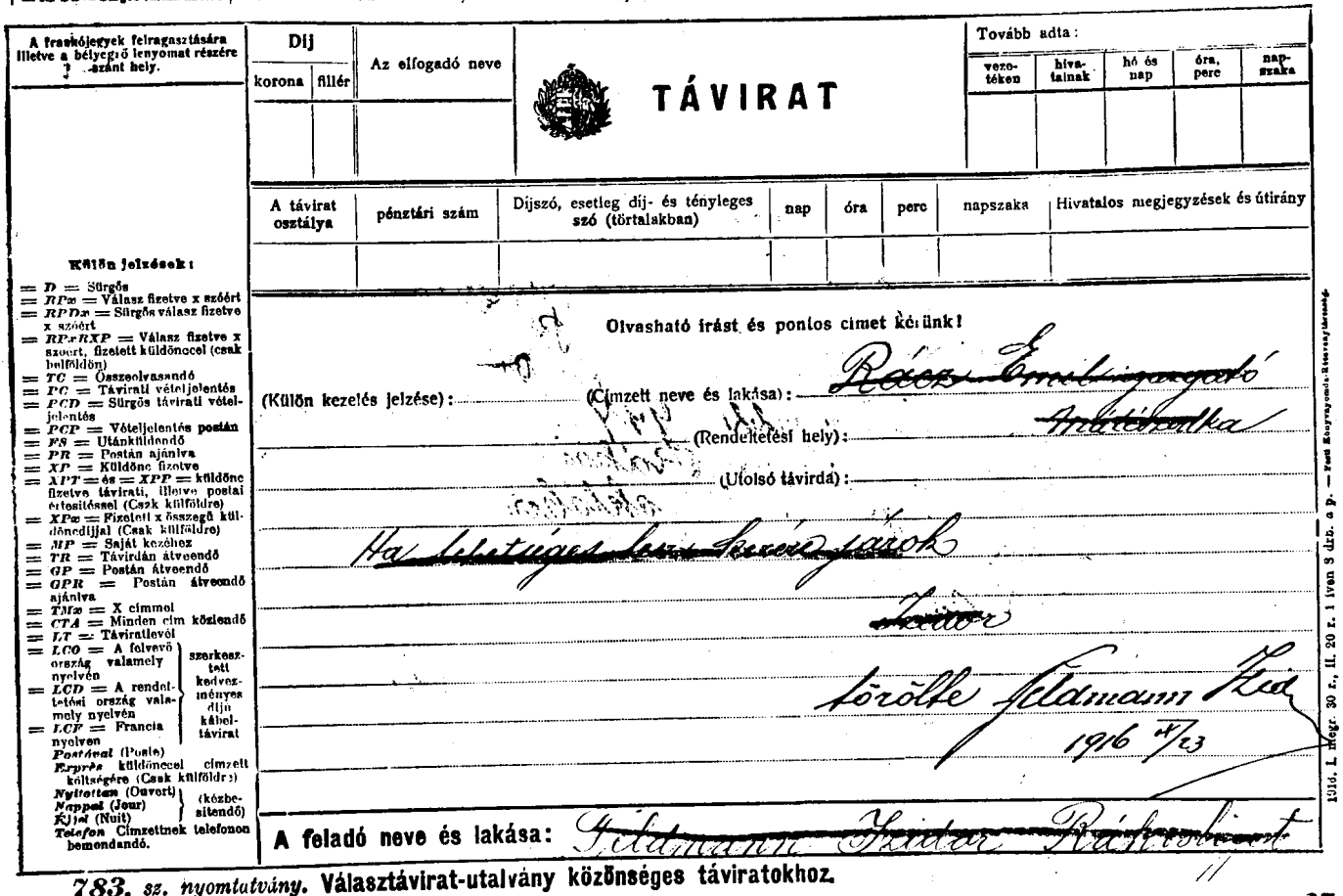
ÁLLAMI TÁVIRAT

SZEGED 916 SZEPT. 1 D

Tovább adta: vezetéken | hivatalnak | hó és nap | óra perce | napszaka

A távirat osztálya	pénztári szám	Díjszó, esetleg díj- és tényleges szó (törtalakban)	nap	óra	perc	napszaka	hivatalos megjegyzések és útirány
	5913	17	11		1300		

10. ábra

A frankójegyek felragasztására illetve a bélyegző lenyomat részére szánt hely.

Díj: korona | fillér

Az elfogadó neve

TÁVIRAT

Tovább adta: vezetéken | hivatalnak | hó és nap | óra, perce | napszaka

A távirat osztálya	pénztári szám	Díjszó, esetleg díj- és tényleges szó (törtalakban)	nap	óra	perc	napszaka	Hivatalos megjegyzések és útirány

Külön jelzések:
= D = Sürgős
= RPx = Válasz fizetve x szóért
= RPDx = Sürgős válasz fizetve x szóért
= RPxRXP = Válasz fizetve x szóért, fizetett küldönccel (csak belföldön)
= TC = Összeolvasandó
= PC = Táviratvételjelentés
= PCD = Sürgős távirati vételjelentés
= PCP = Vételjelentés postán
= PS = Utánküldendő
= PR = Postán ajánlva
= XP = Küldönc fizetve
= XPT = és = XPP = küldönc fizetve távirati, illetve postai értesítéssel (Csak külföldre)
= XPx = Fizetett x összegű küldönddijjal (Csak külföldre)
= MP = Saját kezéhez
= TR = Távirdán átveendő
= GP = Postán átveendő
= GPR = Postán átveendő ajánlva
= TMx = X címmel
= CTA = Minden cím közlendő
= LT = Táviratlevél
= LCO = A felvevő ország valamely nyelvén
= LCD = A rendeltetési ország valamely nyelvén
= LCF = Francia nyelven
szerkesztett kedvezményes díjú kábeltávirat
Postával (Poste)
Exprès küldönccel címzett költségére (Csak külföldre)
Nyitottan (Ouvert)
Nappal (Jour)
Éjjel (Nuit)
(közbesitendő)
Telefon Címzettnek telefonon bemondandó.

Olvasható irást és pontos címet kérünk!

(Külön kezelés jelzése):

(Címzett neve és lakása): Rácz Emil[illegible]

(Rendeltetési hely): Szabadka

(Utolsó távirda):

Ha lehetséges [illegible]

[illegible]

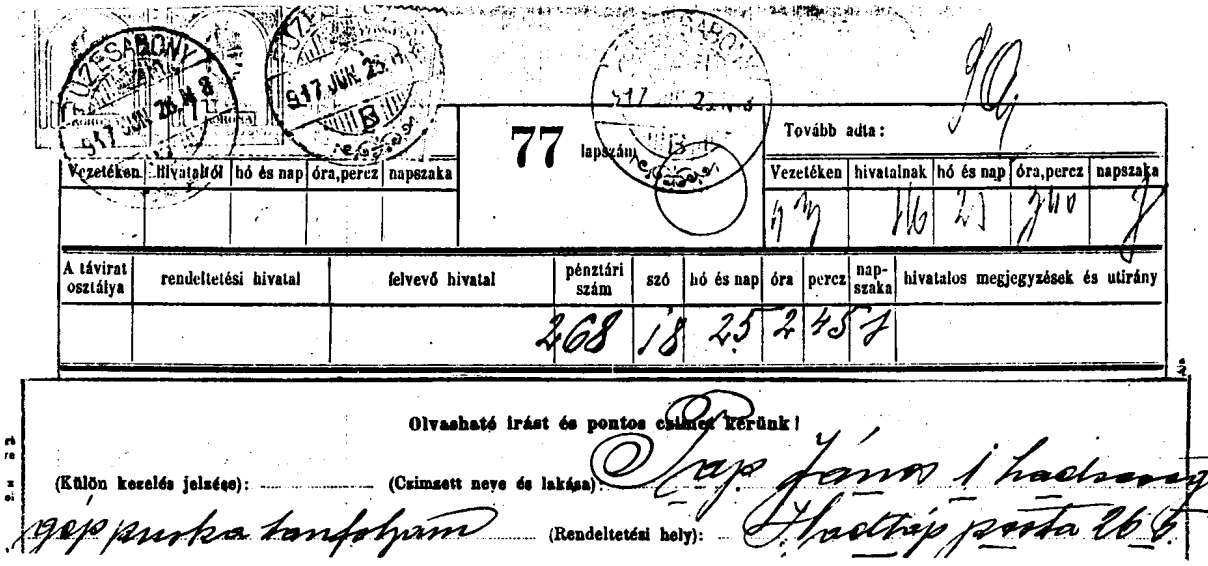
törölte Feldmann Kelt

1916 9/23

A feladó neve és lakása: Feldmann Sándor Rákóczi út

1910. L. Magy. 30 r., II. 20 r. 1 ívan 3 drb. a p. — Pest Könyvnyomda-Részvénytársaság

783. sz. nyomtatvány. Választávirat-utalvány közönséges táviratokhoz.

77 lapszám

Vezetéken	hivatalától	hó és nap	óra, perez	napszaka

Tovább adta:

Vezetéken	hivatalnak	hó és nap	óra, perez	napszaka

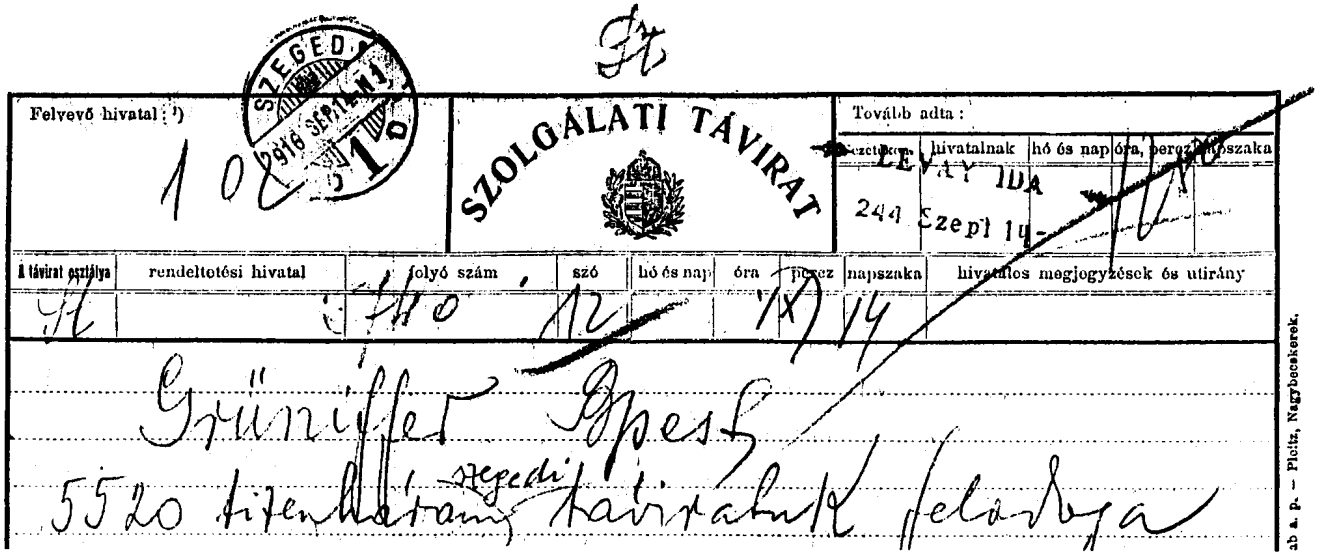
A távirat osztálya	rendeltetési hivatal	felvevő hivatal	pénztári szám	szó	hó és nap	óra	perez	napszaka	hivatalos megjegyzések és utirány
			268	18	25	2	45		

Olvasható irást és pontos címet kérünk!

(Külön kezelés jelzése): ..... (Címzett neve és lakása): Gép Jánosi Hadnagy

Gép puska tanfolyam ..... (Rendeltetési hely): Hadtáp posta 266.

11. ábra

Felvevő hivatal: [1]

SZOLGÁLATI TÁVIRAT

Tovább adta:

Vezetéken	hivatalnak	hó és nap	óra, perez	napszaka
	LEVÁY IDA			
	244 Szepl 14-			

A távirat osztálya	rendeltetési hivatal	folyó szám	szó	hó és nap	óra	perez	napszaka	hivatalos megjegyzések és utirány
		440	12		10	14		

Grünfeld Pest

5520 tizenhétam szegedi táviratuk felelnya

ab a. p. – Pleitz, Nagybecskerek.

12. ábra

MÁSOLAT

TÁVIRAT.

Lapszám: 75

Vezeték száma:

18076.

Postaig.

Budapest.

Felvette: Béky.

BUDAPEST 42.

hivataltól	hó és nap	óra, perc	napszaka
	X/19	6 s	

Továbbította:

vezetéken	hó és nap	óra, perc	napszaka

A távirat osztálya	felvevő hivatal	pénzügyi szám	szó	hó és nap	óra	perc	napszaka	hivatalos megjegyzések
	Budapest 2	1585	34	19	2	15	s	

Megengedem, hogy a budapesti Hungária műtrágya,kénsav és vegyi ipar r.t. /fürdő u. 8./ óradnai kirendeltségének vezetőjével Brichter Sámuellel és viszont cenzurált magán táviratokat váltsanak. Érdekeltet értesítse.

Vezérigazgatóság.

13. ábra

INHIBIERT DEPONIERT Vrnm. Abschrift

Block Nr. 1
Blatt Nr. 29

Gattung: **Transittelegramm.**

Aufgenommen auf Leitung Nr. P. Li 2
Aufgenommen auf Platz Nr.
am 15/8 1917 um Uhr M. Mitt.
von durch E.K. m.p

4271 von Budapest 78

Nr. 2939 Taxworte 7 (W Ci) am 14/VIII 5 Uhr 6 M. 8 Mitt.

Wegangabe

Dienstliche Angaben:

Stern Lublin Poczatkowska 22 =
41403 44752 87552 ++ 22 41403 44752 87552

für d.p. Abschrift. Ranich

K. u. k. Telegramm-Zensurkommission in Wien
Nr. 1565
T-2-K.

K.u.K. Zensur Kommission Budapest.

Zur gef. Kenntnisnahme, dass obiges auf heute Zahlungsgrund bestimmtes Tel. hier inhibiert wurde. Es spricht der Zensur Budapest einige Wahrscheinlichkeit dafür

Befördert an am 19 um Uhr Min. Mitt. auf Leitung Nr. durch

D. S. Nr. 767. (X. 1908.)

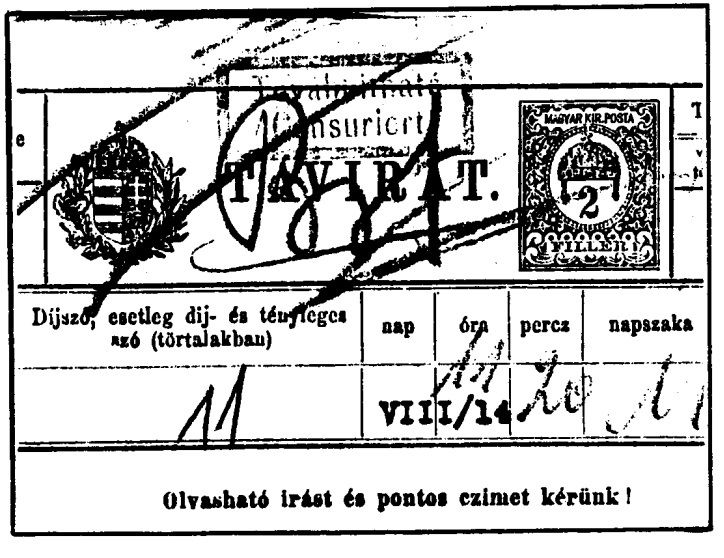
15/8 17 Vvecsorfine

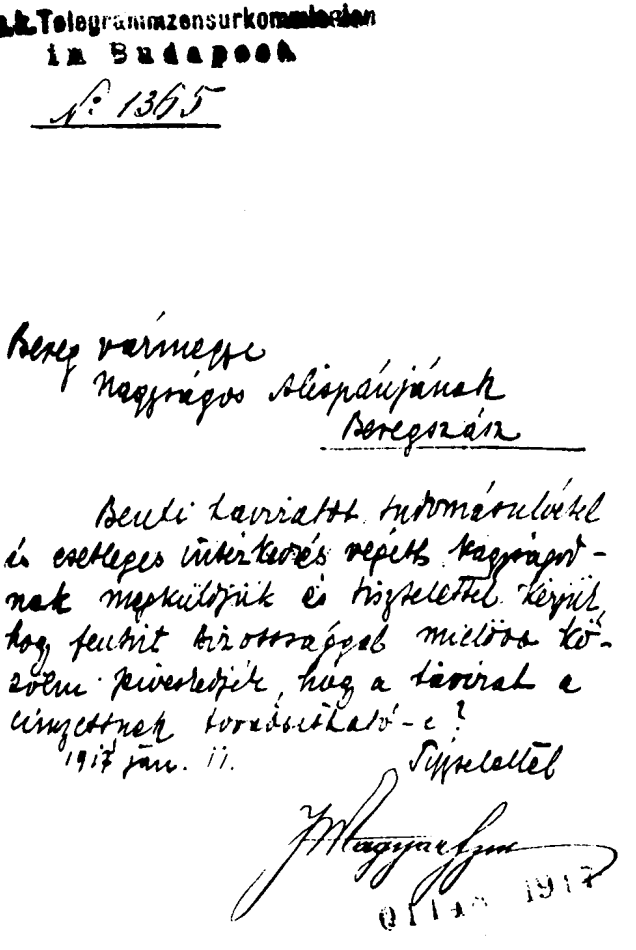
15. ábra

Tilos területre csak a táviratellenőrző bizottság által engedélyezett táviratokat lehetett továbbítani. Az engedélyezett magántáviratokról a vezérigazgatóság értesítette a postaigazgatóságot, valamint az ellenőrző bizottságot *(13. ábra)*.

A táviratok ellenőrzésekor a bizottsági tag (censor) a távirat jobb oldalának felső részén feljegyzi csoportjának számát római számmal és nevének kezdőbetűjét, hogy – bármi legyen is a távirat további sorsa – mindenkor megállapítható legyen, hogy azt melyik censor kapta kézhez. A táviratok érdemi censurálása alkalmával meg kellett győződni a feladó és a címzett kilétéről és arról is, hogy nincsenek-e azok indexen. A távirat tartalmának ellenőrzése után engedélyezi annak továbbítását vagy visszatartását. Az engedélyezett táviratokat „Zens.", „Zens. Bpest" és „Továbbítható-Censuriert" bélyegzővel látták el *(14. ábra)*. A táviratellenőrző bizottság által nem engedélyezett táviratokon a „Feltartóztatva-Inhibiert" bélyegzőt alkalmazták. Titkos szövegű és szöveg nélküli magántáviratokat nem lehetett továbbítani *(15. ábra)*. A visszatartott táviratokról a táviratellenőrző bizottság másolatot

14. ábra

16/a ábra

készített és arról az illetékes hatóságot értesítette. A másolatot a bizottsági tag minden esetben „Átmenőtávirat"-űrlapon készítette el *(16/a és 16/b ábra)*.

A gyanús táviratokat kézbesítés előtt átadták a rendőrségnek és azokat csak a címzett feddhetetlenségéről meggyőződve kézbesítették. Erről jelentést kellett készíteni *(17. ábra)*.

Censori tevékenységet folytatott a csendőrség és a rendőrség is, mind feladásnál, mind a kézbesítésnél, amikor a feladó és a címzett feddhetetlenségét vizsgálta *(18. ábra)*.

16/b ábra

K.u.k. Telegrammzensurkommission
in Budapest

Mávlat Ereőén egyéb összeállítás

Felvette: Vezetéken hivatalból hó és nap óra, percz napszaka	Lapszám: 68	Átmenő távirat. BUDAPEST 42.	Irányítás:	Tovább adta: Vezetéken hivatalnak hó és nap óra, percz napszaka

Átvá. int. osztálya	rendeltetési hivatal	felvevő hivatal	pénztári szám	szó	hó és nap	óra	percz	napszaka	hivatalos megjegyzések és utirány

Wien 34+2 1888, 33, 10, 7,...
Zeno Wien = oder Zensur in Bpest ermuntert vorlegen
Jassay Barabás (Kossuth)
Anmeldet Spiritus an a Schwanenfeld, Inser Kapetzetter Tarnow und zugleich Bahnmagazin zugehören damit Requisitionsvorbeigen drahtet Wittner Hotel Roman Wien 66 Kroppuhr geschickt Bankommune mit Casja erledigen = Wittner =

TELEGRAMMZENSURKOMMISSION

Imavlat Eiteréül,
Barabás

767. sz. nyomtatvány. Átmenő távirat.

Budapesti m. kir. államrendőrség

131 szám

őrszoba

Jelentés

191 7 év február hó 9. n

Tisztelettel jelentem, miszerint a cs. és kir. táviratellenőrző bizottság megkeresésére a csatolt távirat szövegére vonatkozólag eljártam és megállapitottam, hogy a táviratot Lothár Stark cég /Berlin, Friedrich-Strasse 12./ adta fel Bolgár Samu és társai cég /Erzsébet-körut 9./ cimére, melyben a táviratban angol cimmel jelzett filmek elküldését jelzi. Az angol cimnek magyar forditása Bolgár Samu szerint következő hiswife: / mein armes Weib / egy szegény asszony; bellee lightning: a ábolond szálloda; majestig bebi: kis király; manwithin: utolsó pohár; wivesriches: gazdag ember felesége; holofast: a betörők; janglemyboy: háboru és béke.-

Bolgár Samu e lefolytatott nyomozás szerint politikai szempontból kifogás alá nem esik, és igy a táviratot neki kézbesitettem.-

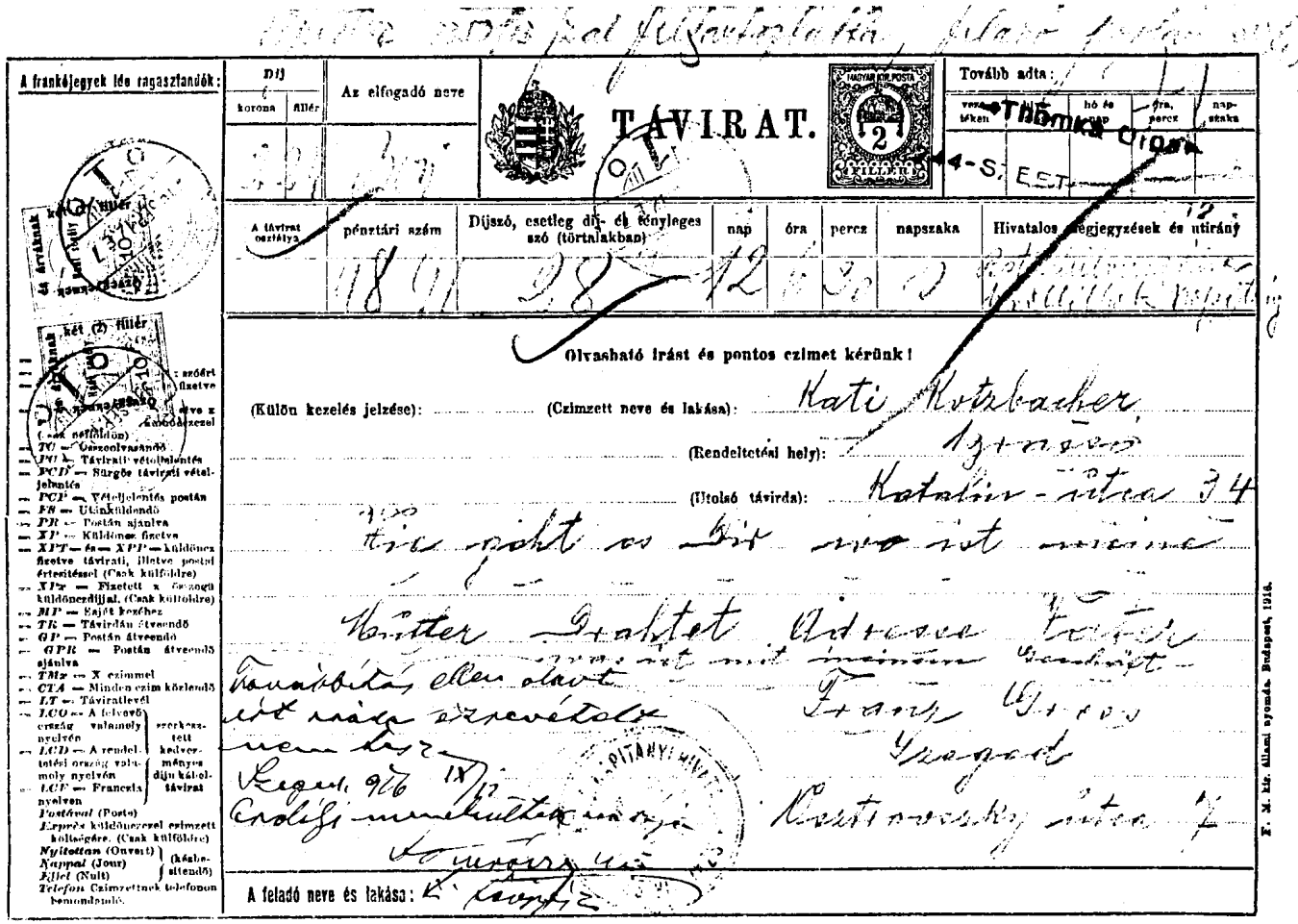
Kmft.

Látta:

csoportvezető.

detektiv.

17. ábra

A frankójegyek ide ragasztandók:
Díj
korona
fillér
Az elfogadó neve
TÁVIRAT.
MAGYAR KIR. POSTA
2
FILLÉR
Tovább adta:
vevő órán
hó és nap
óra, perc
napszaka
1-S. EST
A távirat osztálya
pénztári szám
Díjszó, esetleg díj- és tényleges szó (törtalakban)
nap
óra
perc
napszaka
Hivatalos megjegyzések és utirány
Olvasható irást és pontos czimet kérünk!
(Külön kezelés jelzése):
(Czimzett neve és lakása):
(Rendeltetési hely):
(Utolsó távirda):
A feladó neve és lakása:
két (2) fillér
TC — Gazdálkodási
TV — Gazdálkodási
PVI — Táviratvételjelentés
PCIF — Sürgős táviratvételjelentés
PCI — Vételjelentés postán
FH — Utánküldendő
PR — Postán sürgős
XP — Küldőnek fizetve
XPT — és — XPP — Küldőnek fizetve távirati, illetve postai értesítéssel (Csak külföldre)
XPz — Fizetett x szavas küldőnyugtával. (Csak külföldre)
BP — Saját kezéhez
TK — Távirdán átvesendő
GP — Postán átvesendő
GPR — Postán átvesendő sürgősen
TMx — X czimmel
CTA — Minden czim kézbesítendő
LT — Táviratlevél
LCO — A felsőbb országos valamely nyelvén
LCD — A rendeltetési ország valamely nyelvén
LCF — Francia nyelven
szerkesztett kedvezményes díjú külföldi táviratok
Postával (Poste)
Expressz küldönczczel czímzett helységbe. (Csak külföldre)
Nyitottan (Ouvert)
Kappal (Jour)
Éjjel (Nuit)
(később átvendő)
Telefon Czímzettnek telefonon kézbesítendő.
F. M. Kir. Állami nyomda. Budapest, 1916.

18. ábra

A „KÖZTÁRSASÁG" felülnyomásról

TOMÁŠ MOROVICS (Kurim)

A BÉLYEGEK KIADÁSA

A „KÖZTÁRSASÁG" felülnyomású bélyegeket szakaszosan bocsátották forgalomba. 1918. november 23-án a *Károly-Zita* sorozat 6 értéke (Z. 231–236, MBÁ 264–269) és az 50 filléres *Feketeszámú zöldportó* (Z. 45, MBÁ 58) jelent meg. 1918. december 15-én az *Arató-parlamentes* kiadás 13 felülnyomott értékét bocsátották forgalomba (Z. 218–230, MBÁ 248–260). A *Pirosszámú zöldportó* sorozat 6 felülnyomott címlete 1919 februárjában került forgalomba (Z. 46–51, MBÁ 59–64). A kibocsátás utolsó értékeként a 2 f-es *Sürgős* bélyeg jelent meg (Z. 237, MBÁ 270). Az ugyancsak felülnyomott *Hadisegély III* bélyegek (Z. 238–240, MBÁ 261–263) forgalomba kerülésének pontos időpontja nem ismert.

A bélyegek a bélyegkép alakja és a felülnyomásra szolgáló nyomólemezek alapján *három csoportba* sorolhatók *(1. ábra)*

„A" típusú felülnyomat, 15° hajlásszöggel
Parlamentes bélyegek
„B" típusú felülnyomat, 45° hajlásszöggel
Károly-Zita, Aratós, Hadisegély III bélyegek
és a *Sürgős* bélyeg
„C" típusú felülnyomat, 45° hajlásszöggel: Portóbélyegek

1. ábra

A FELÜLNYOMÁSHOZ HASZNÁLT NYOMÓLEMEZEK GYÁRTÁSA

A felülnyomást groteszk verzál induló szedésből *könyvnyomással* végezték. A betűnagyság *10 pontos* (garmond). Az eredeti szedést sokszorosítani kellett, amit kétféle módszerrel lehetett megoldani: galván másolattal, vagy a sztereotipek kiöntésével. Mindkét módszer azonos eredményt ad, így a bélyegeken megjelenő felülnyomatból nem lehet következtetni arra, hogy melyik eljárással készült. Ezt csak a használt matricák megléte, vagy a nyomás előkészítési szakaszából származó próbanyomatok alapján lehetne tisztázni. Abból a tényből kiindulva, hogy a sztereotipek készítése a könnyebb és gyorsabb módszer, az alábbiakban ezt írom le.

„A" típusú felülnyomat

Ennél a felülnyomat tíz, egymás mellé helyezett kézi szedését helyezték *egymás alá*. A kéziszedésekből tíz szedésnyomattal papírmatricát, ebből tíz mezős sztereotipeket készítettek, ez utóbbiakból állították össze a nyomólemezt. Mivel tíz kézi szedés készült, a felülnyomat betűinek elhelyezkedésében vannak különbségek, ezek magától értetődően átnyomódtak a matricára és megjelentek a kész sztereotipeken is. A fentieknek megfelelően *tíz önálló típus* különböztethető meg, amelyek a nyomólemez soraiban ismétlődnek *(2. ábra)*.

„B" típusú felülnyomat

Az „A" típushoz hasonlóan itt is 10 db kiinduló szedést használtak, ezeket azonban *egymás mellé* helyezték. A tíz bélyegmezős sztereotipek ennél a nyomólemeznél vízszintesek.

1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
6	6	6	6	6	6	6	6	6	6
7	7	7	7	7	7	7	7	7	7
8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
9	9	9	9	9	9	9	9	9	9
10	10	10	10	10	10	10	10	10	10

2. ábra

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

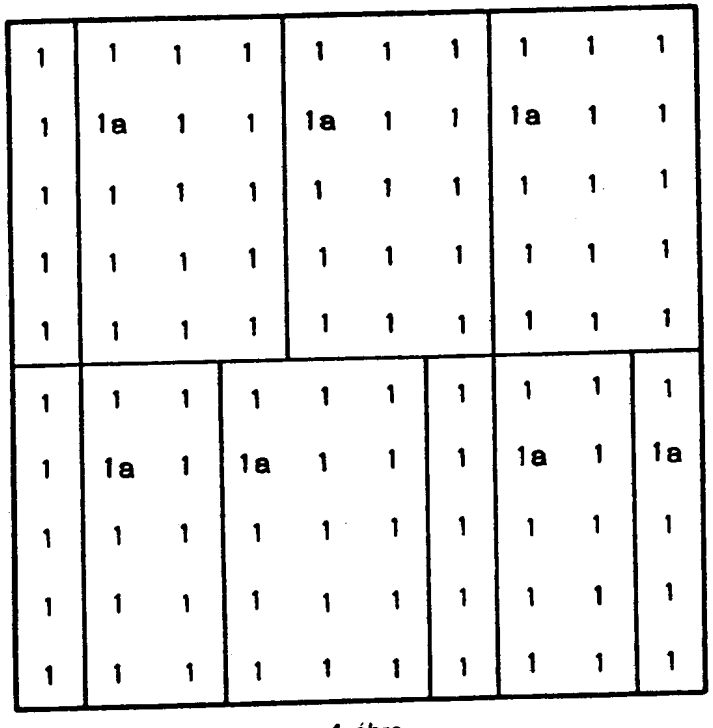
3. ábra

Természetszerűen itt is tíz elkülönülő típust lehet megkülönböztetni *(3. ábra)*.

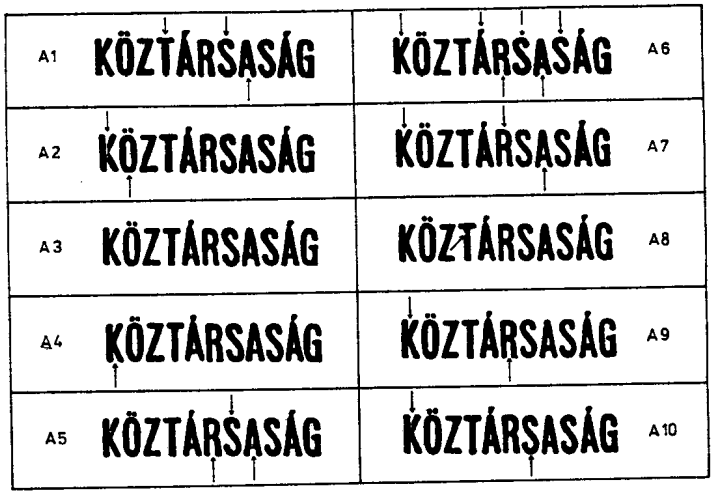
„C" típusú felülnyomat

Ennél a nyomólemeznél *csak egyetlen* kiinduló kézi szedést használtak, ebből készítették el az egymezős matricát, amelyből azután 15 sztereotipet öntöttek ki. Ezeket hármasával öt sorba rendezték el és így készítették el a *15 bélyegképes második matricát.* Ebből a második matricából készült a szükséges mennyiségű sztereotip, amelyből a nyomólemezt összeállították.

Minthogy kiindulásként egyetlen kézi szedést használtak, ezért valamennyi felülnyomat azonos típusú. Csupán egyetlen matricamező mutat tipikus hibát, a *T betű* sérülését. Az ebből a mezőből származó felülnyomatokat ezért *1a altípusként* különböztettem meg *(4. ábra)*. Mivel a nyomólemez vízszintesen és függőlegesen is 10–10 bélyegképre készült, a három oszlopos sztereotipeket az összeállítás során kisebb egységekre is kellett bontani. A csatolt ábra egy ilyen változatot mutat be (mivel több nyomólemez készült, feltételezhetjük, hogy ezeken az *1a altípus* elhelyezkedése különböző). Lehetséges, hogy az *1a altípus* a matrica hosszabb időn át való használata következtében keletkezett, és a gyártás kezdetén készített sztereotipeken nem fordul elő.

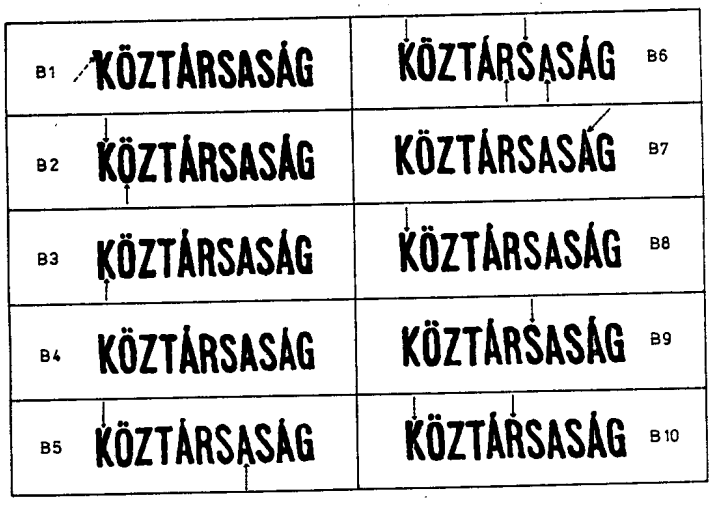

4. ábra

5. ábra

6. ábra

Jellemző lemezhibák

A felülnyomatokban előforduló eltérések elsősorban a betűk eltolódásában fedezhetők fel. Ezek azonban igen kis mértékűek, különálló bélyeg azonosítása ezek alapján nem könnyű *(5. és 6. ábrák)*. Az ábrákon a felső nyíl felfelé tolódott betűt, az alsó nyíl lefelé tolódott betűt jelez. A jellemzőbb, ismétlődő lemezhibákat ferde nyíllal szemléltetem. Ezek a következők:

A8: kis rovátka a T betűben

B7: az utolsó Á betű csúcsban végződik

C1: ugyancsak rovátka a T betűben

7. ábra

A B1 típusnál jelölt hiba, a kiszélesedett K betű nem matricahiba. Az eltérés a nyomóhenger nyomása következtében jött létre, valójában a nyomólemez elhasználódásának következményeként. Ennek megfelelően csak a bélyegek egy részénél, a későbbi nyomatoknál jelentkezik (ezért szaggatott nyilat használtam a jelölésnél).

A C1 és a C1a típusok között a rovátkás T betűben van eltérés, ezt a *7. ábrán* mutatom be.

Hamisítványok

A bélyegek nyomása során sok gyártási tökéletlenség – egyúttal filatéliai érdekesség – is keletkezett. A gyűjtők körében a legnagyobb érdeklődés a fordított felülnyomatok iránt mutatkozik. Ezeket hamisították is, leggyakrabban a B típusú felülnyomatoknál, továbbá a C típusú 40 és 50 filléres portóbélyegeknél. Egy könnyen felismerhető Parlamentes hamisítványt mutatok be a *8. ábrán:* ennél a felülnyomat hajlásszöge jelentősen eltér (15° helyett 25°), a betűk kontúrjai nem élesek, a festék színe szürke, szemben az eredeti feketével.

Az összehasonlíthatóság kedvéért bemutatom az eredeti felülnyomású bélyeget is a *9. ábrán.*

A meglévő ívek, ívtöredékek alapján a fentiekről mindenki meggyőződhet.

E kiadás bélyegeinek vizsgálatánál – ha nem is jöhet szóba ívrekonstrukció – a gyártási folyamat megismeréséhez, és a hamisítványok felismeréséhez viszont hasznos tapasztalatokat szerezhet az erre időt szánó gyűjtő.

(Fordította: Dr. Soóky Dezső)

8. ábra

9. ábra

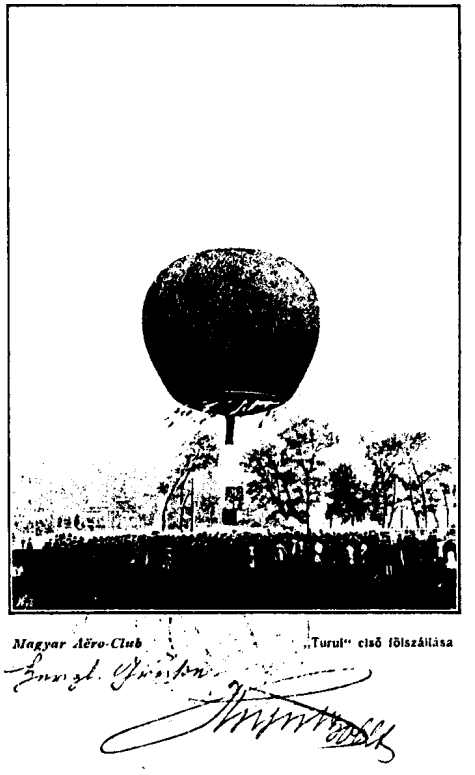
LÉGIPOSTA-ANZIKSZ

A Philatelica mindig örömmel adott helyet korábbi számainak hasábjain a légiposta témájú tanulmányoknak. Ez esetben viszont mozaikszerűen szeretnénk ugyanebben a témakörben néhány rövidebb lélegzetű érdekességet, amúgy „figyelmébe ajánljuk" módra. Szeretnénk, ha olvasóink sok hasonló érdekességgel keresnék meg szerkesztőinket, mert a Philatelica egyik fő feladata éppen a „Több szem többet lát" közmondás gyakorlati megvalósítása, természetesen filatéliai néznivalókra vonatkoztatva.

Örömmel tapasztaljuk, hogy a magyar filatéliai szakirodalom mozgásba lendült. A magyar bélyegek kézikönyvének épp ez volt a célja: megpezsdíteni az általános érdeklődést, ami magával hozza a specializált, kisebb példányszámú kiadványok megjelenését. Ilyen kiadvány dr. Simády Béla „Kárpátalja postatörténete" című műve, amely kis példányszámban, minden fontos tudnivalót tartalmazva azok számára készült, akik azt kézikönyvként forgatják.

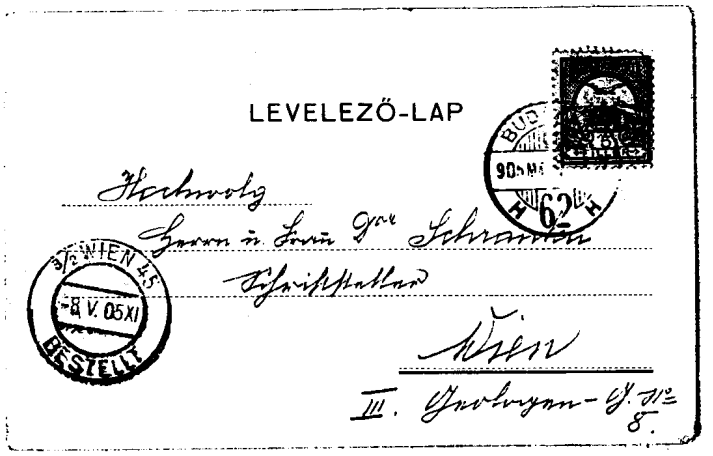
Minthogy légipostáról van szó, nem a magyar filatéliai irodalom helyzetéről, visszakanyarodunk a lényegre. A közeljövőben légiposta katalógus megjelenése is esedékes: *Alföldi László* és *Tálas István* régóta dolgoznak azon a magyar légipostai katalóguson, amelynek első része – 1930-ig – kéziratban már elkészült, és várhatóan még idén megjelenik. A katalógus a legkorábbi ballonrepülésektől kezdve dolgozza fel a magyar aviatikát és annak postai vonatkozásait, igen szemléletesen, egyik oldalon a számítógéppel decimális rendszerben feldolgozott katalógus-részt, másik oldalon a küldemény, bélyegzés stb. képét bemutatva.

Tálas István jóvoltából néhány érdekes ábrát mutathatunk a légiposta iránt érdeklődő olvasóinknak. Az *1. ábrán* a Turul-ballon felszállását mutató levelezőlap látható, amely egyúttal bizonyítéka annak, hogy – egy közelmúltban megjelent félreérthető közléssel ellentétben – a *Magyar Aero-Club* nem 1910-ben alakult, hiszen 1905-ben már levelezőlapot bocsátott ki (a lap hátoldalát a dátummal a *2. ábrán* mutatjuk be).

1. ábra

A *3. és 4. ábrán* a talányos 1918. július 4-i „Repülő Posta" feladási bélyegzőjének L.F.e. változatai láthatók. Az ismert *Melanie Siebert* címzésű lap mellett – amelynek feladója *Blau Mira,* de a feladás nagy tételben *dr. Weinert*-nek tulajdonítható – egy másik, hasonlóan kezelt és negyediki keltezésű bécsi érkezési bélyegzéssel is ellátott levél kérdőjelezi meg ezt a feltevést, hogy a lapokat egyben, ismeretségi alapon vette fel a posta, „kéz alatt". A kérdés változatlanul nyitott, hogy milyen körülmények között került sor ennek a bélyegzőnek a használatára.

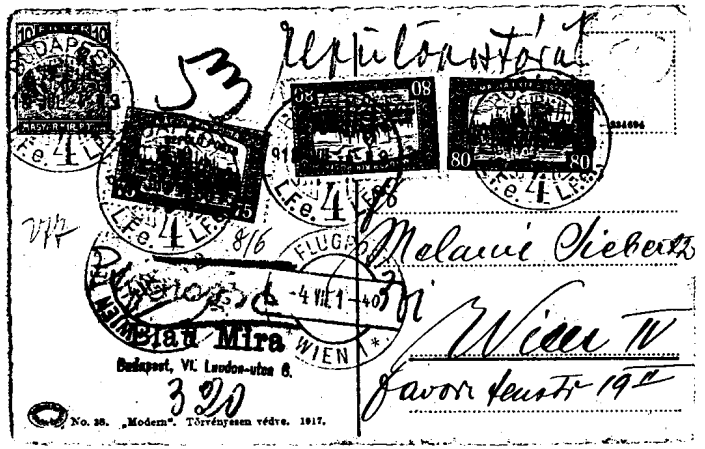
2. ábra

4. ábra

A kevésbé felderített 1920. évi LÉGI POSTA bélyegek használatának egy érdekes dokumentuma látható az *5. ábrán.* A levelet Debrecenben adták fel, Budapestre címezve, „Légipostával" jelzéssel. A boríték bal oldalán debreceni bélyegzés jelzi a november 8-i feladást, míg a LÉGI POSTA felülnyomású bélyegeket légipostai bélyegzővel érvényteleníteték, az előírásnak megfelelően. Kérdés, vajon volt-e repülőjárat Debrecenből Budapestre, ha igen, jó lenne erről to-

3. ábra

5. ábra

további részleteket megtudni. Ha nem, akkor hogyan magyarázható a bemutatott boríték?

A további mozaikdarabok már csak közvetve érintik a légiposta területét, de azért érdekesek. Ismert – Hrabál László a Filatéliai Szemlében már beszámolt róla, és a MBK is jelzi –, hogy a negyvenes évek második felében a csomagok feladásánál használták – a szállítólevelek feladóvevényére ragasztva – az egyetlen magyar kényszerfelárat nyugtázó 10 és 20 filléres bélyegecskéket, a Nemzeti Repülő Alap támogatására (a húsz filléres zöld bélyeget mutatja a *6. ábra)*. Az öt kg-nál nehezebb csomagokon gyakran előfordul a húsz filléres bélyeg helyett a két db piros 10 filléres felragasztása. Ezek a feladóvevényre ragasztott bélyegek időnként fel-felbukkannak. Visnyovszki Gábor azonban olyan feladóvevényeket is talált, ahol nem ezeket a bélyegeket használták, hanem a M.SR.E feliratú, régebbi típusú repülőgépet ábrázoló, 10 és 20 fillér értékjelzésű kisebb bélyegeket. A 10 filléres színe nem piros, hanem fekete, míg a húszfilléres címlet halványzöld. A feltehetően a Magyar Sportrepülő Egylet (vagy Egyesület) bélyegein „A MAGYAR AVIATIKÁNAK" felirat utal a kibocsátás céljára. A bélyegeket a *7. ábrán* mutatjuk be, egyúttal elnézést kérve azoktól, akik elvárták volna a mélyebbre ásást és kutatást a publikálás előtt – hangsúlyozzuk: figyelemfelhívó mozaikdarabkákról van szó.

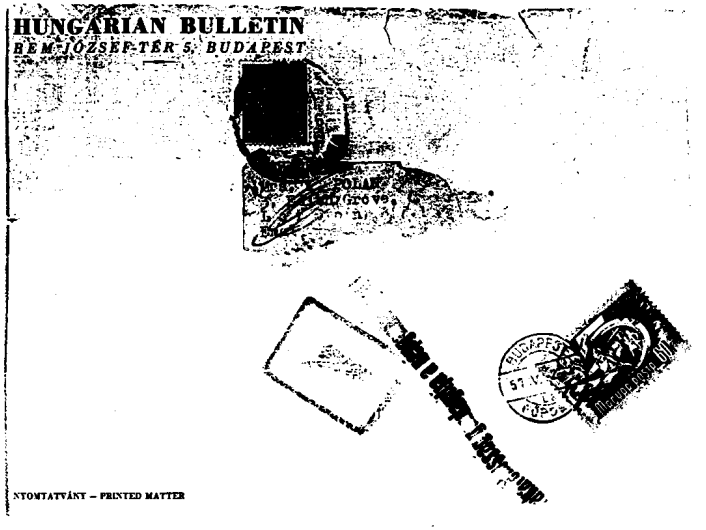

6. ábra

7. ábra

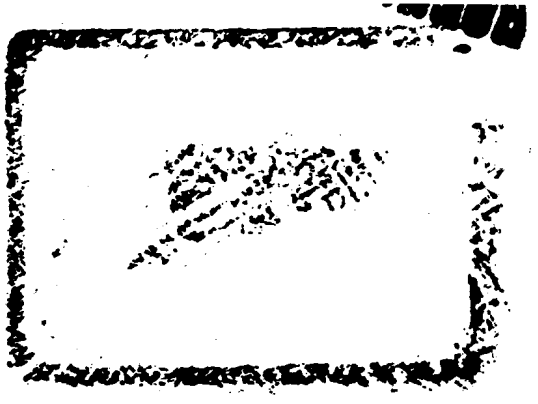
8. ábra

Az utolsó *kavics* e mozaiktöredéken ugyancsak feltételezésen alapszik. A *8. ábrán* egy megviselt, de annál érdekesebb nyomtatványfedél fotóját mutatjuk be, amelyben a Hungarian Bulletint postázták Londonba, 1951. IV. 2-i indító bélyegzéssel. A borítón 51. április 9-én lebélyegzett 2 1/2 pennys angol bélyeg látszik a lenyúzott cím fölött – feltehetően a visszaküldött nyomtatványt bérmentesítették. A borítódarabon egy „Takarékosság gazdagítja a népgazdaságot!" bélyegzés is látható, kérdés, hogy ez a kiküldéskor, vagy a visszaérkezéskor került-e a küldeményre (más a logikája mindkettőnek!).

A legérdekesebb azonban a küldeményen látható szögletes bélyegzőlenyomat, amely *eredetét* tekintve valamelyik húszas évekbeli légipostai irányítóbélyegző kivésett maradványa *(9. ábra),* rendeltetését tekintve pedig valószínűleg – egybevágva a Cornides Sándor által a bélyegzésre vonatkozó információval – cenzúrázási célokat szolgált. Kérdés: mikor, hol és hogyan fordul elő ez a légipostai eredetű bélyegzés, tud-e valaki hasonlóról?

Kíváncsian várjuk olvasóink véleményét.

9. ábra

AZ 1990-ES „FERCHENBAUER"

A Magyar bélyegek kézikönyvének megjelenése előtt jóformán csak egyetlen autentikus katalógus, a „Ferchenbauer" állt a magyar gyűjtők rendelkezésére, ha az Osztrák Posta Magyarországon bélyegek kutatásához kerestek támpontot. Kézikönyvünk megjelenése óta is – természetesen – nagy várakozással tekintünk e kiváló katalógus újabb kiadásai elé. Várakozásunk nem volt hiábavaló: az 1990-es esztendő harmadik negyedében megjelent katalógus a megszokottakon túl néhány újdonsággal is meglepett bennünket.

A kézikönyv az 1850-es kiadást még alaposabban dolgozza fel, mint az előző, 1981-ben kiadott könyv. Ezt mutatja, hogy a korábbi három oldallal szemben 25 oldalon dolgozza fel a kiadás jellemző lemezhibáit, nagy részüket fényképpel is illusztrálva. Az áremelkedések mértéke esetenként majdnem 100%, általában 15–30%. Egyes áraknál csökkenés is tapasztalható. Az ármozgásokat az jellemzi, hogy a ritkább dolgok árai meredekebben emelkednek, a gyakoribbaké kevésbé, ill. esetenként vissza is estek.

Ugyanez érvényes az 1858-as kiadásra, ugyanakkor a későbbi kiadásoknál árcsökkenés már nem tapasztalható. Az 1850–1858-as vegyes bérmentesítések általában 50%-kal emelkedtek, míg az 58-as kiadás felezései 30–100%-kal.

Számunkra – magyar gyűjtők és kutatók számára – a legkellemesebb meglepetés az 1867. évi kiadás történeti leírásában beállt változás. A korábbi katalógus szövegezésével szemben dr. Ulrich Ferchenbauer most külső kutatói segítséget is igénybe vett és ezért – a nevek említésével – külön is köszönetet mond (275. oldal).

Az ügy jelentőségére való tekintettel közöljük a vonatkozó szöveg magyar nyelvű fordítását.

Az 1867. évi forgalmi bélyegek kiadása

Kiadásra került 1867. június 1-jén a 2, 3, 5, 10 és 15 kr-os érték Magyarországon és Erdélyben, a Monarchia egyéb területein csak az előző kiadásoknak felhasználása után. A 25 és 50 kr-os kiegészítő értékeket 1867. szeptember 1-jén adták ki.

Bérmentesítésre érvényesek voltak 1871. július 31-ig a Birodalom magyar felén, az osztrák felén pedig 1884. október 31-ig. A Magyarországgal megkötött 1867. évi politikai kiegyezés létrehozta az államügyek szétválasztását, az „Osztrák–Magyar Monarchiát". Ennek következtében konzekvensen szétvált a postaügy is. 1867. május 1-jétől hivatalba lépett a messzemenően önálló magyar postaigazgatás, amelynek hatáskörébe tartozott Magyarország, továbbá Erdély, a Temesi Bánság és Szerb-Vajdaság. 1868. április 1-jétől bekövetkezett Horvát–Szlavónia betagolódása és végül 1871. január 1-jével a Határőrvidék is, amely ezideig az osztrák, illetve az osztrák–magyar közös postaigazgatás alá volt rendelve.

A postaügyek szétválasztásával egyidejűleg megállapodás jött létre bélyegek kiadására is. A kiadás arra volt hivatott, hogy mindkét postaigazgatás igényét kielégítse. A bélyegek kiadását gyorsan kellett megvalósítani, mert a bélyegek eladása a hivatalba lépő magyar postaigazgatásnak bevételeket tett lehetővé. Az előállítással az Osztrák Állami Nyomdát bízták meg, amely a bélyegeket 1867. június 1-jéig tényleg leszállította az előállítási költségek és provízió leszámlázása ellenében. Így keletkezett az „1867-es közös kiadás", amelyet minden postaterület és igazgatás részére terveztek, de a fenti elveknek konzekvens alkalmazásával a *felhasználást szétválasztva* vették figyelembe. Néha még a HATÁRŐRVIDÉK státusát figyelembe kellett venni: 1868. április 1-jétől 1870. december 31-ig az osztrák–magyar közös, majd 1871. január 1-jétől egyedül a magyar postaigazgatáshoz tartozott.

„Köszönöm Wolfgang König mérnök úrnak (Salzburg) és G. S. Ryannak (London) támogatását, amelyet az 1867-es forgalmi bélyegek kiadása fejezetének újrafogalmazásához adott."

Azt gondoljuk, hogy a fentiekhez szükségtelen kommentárt fűznünk. Örvendetes, hogy az elismert osztrák szakember megfogadta e terület autentikus kutatóinak tanácsát, szemben a Magyar Posta bizottságával, amely talán el sem olvasta a helyes fogalmazásra vonatkozó javaslatokat.

A Ferchhenbauer katalógus (vagy kézikönyv, hiszen a címe „Handbuch und Spezialkatalog" – talán a választás nehézsége miatt hívjuk valamennyien csak úgy, hogy „Ferchenbauer") az osztrák–magyar közös kiadások területén is nagy segítséget ad a magyar gyűjtőknek (Bosznia-Hercegovina és az 1918-ig megjelent katonai postabélyegek). Ezek is lényegesen bővültek és finomítódtak a korábbihoz képest.

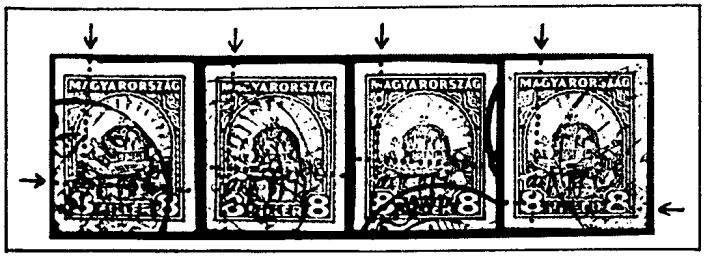
Fel kell még hívnunk a figyelmet a könyv elejére beiktatott 45 oldalas díjszabás összefoglalóra, amely részletesen tárgyalja és példákkal is bemutatja az UPU megalakulása előtti külföldi díjszabásokat – ez a magyar gyűjtők számára is nagy segítséget adhat, hiszen ezek a díjak lényegében azonosak.

Surányi László

Figyelmébe ajánljuk

KI LÁTOTT HASONLÓT? – ÉRDEKES ELFOGAZÁS

Gyakori, hogy a legközönségesebb bélyegek tartogatják a gyűjtőknek a legizgalmasabb érdekességeket. A mellékelt ábrán négy *Pengő-fillér (II)* kiadású 8 filléres bélyeget mutatok be, amelyek leáztatva kerültek birtokomba. A bélyegek ugyanabból az elfogazott ívből valók, és *Sárospatakon* használták fel őket 1929 decemberében, úgy ahogy jó ötven évvel korábban a jelentősen decentrált 71-es bélyegeket: a bélyegkép mentén ollóval vágták szét az egyes példányokat.

Vajon mi lett a többi 96 bélyeg sorsa? Kallódik-e valakinél ezekből még néhány további példány? Egyáltalán, milyen küldeményen használhatták ezeket a bélyegeket? Felhasználták-e a teljes ívet, vagy csak egy töredékét? Hol árusították ezeket a bélyegeket, a Sárospataki postán, vagy a feladó máshonnan vitte magával őket? Ablaknál adta fel, vagy levélszekrénybe dobta?

Megannyi, talán soha meg nem válaszolható kérdés. Talán épp ez a szép, izgalmas és érdekes a gyűjtésben – sok más mellett –, hogy mindig jelentkeznek megoldásra váró kérdések, felbukkannak újabb és újabb eddig ismeretlen vagy már feledésbe merült érdekességek. A magyar filatélia ilyen vonatkozásban végtelenül gazdag. Ám ahhoz, hogy ebből részesülhessünk, együttműködésre, adatcserére, és nem utolsósorban az irodalom állandó tanulmányozására van szükség. Meg kell vallanom, ez utóbbi most nem segített az elfogazott 8 filléresek kérdésében. Talán az olvasók...?

Voloncs Gábor

Küldemények csoportosításának elvei és néhány gyakorlati kérdés

VISNYOVSZKI GÁBOR

A futott küldemények, postai objektumok gyűjtése ma már a bélyeggyűjtés elválaszthatatlan része. Ám amíg a bélyegek rendszerezésének, csoportosításának gyakorlata már szinte évszázados – a motívumgyűjteményeké is már több évtizedes –, a teljes küldemények hasonló kérdéseiben a kezdeti lépéseknél tartanak a filatelisták. A teljesek gyűjtése a bélyeggyűjtésből nő ki, annak szerves részeként. A gyűjtés első fokozata is a bélyeggel függ össze: a gyűjtő célja az, hogy küldeményen birtokolja a bélyeget, illetve minél több bélyeget szerezzen meg eredeti postai anyagon. A gyűjtői tevékenység tehát a bélyegek megszerzésével analóg, csakhogy a küldeményen megszerezhető bélyeg és az eredeti használt vagy használatlan bélyeg között igen nagy a különbség. A bélyegek futott anyagokon lényegesen ritkábbak, és fellelhetőségük sokkal esetlegesebb, mint a bélyegeké. A rendszeres gyűjtés természetesen általában csak később alakul ki. Kezdetben a gyűjtőnek van egy doboza, amelyben a leveleket, lapokat stb. tárolja.

Időnként átböngészi, megállapítva, miből van több, mi hiányzik.

Ha egy kicsit is fogékony a filatélia iránt, és ideje és lehetőségei szerint állandóan gyarapítja készletét, hamarosan felfedezi a küldemények érdekességeit, sokféleségét, előbb-utóbb rákényszerülve arra, hogy anyagait csoportosítsa, majd valamilyen irányban szakosodjon. Ehhez persze már elég sok objektum szükséges.

A küldemények csoportosítása, minősítése több kritérium alapján történhet. Az alábbiakban ehhez szeretnénk néhány szempontot felsorolni.

A besorolást eldöntő főbb szempontok:

A) *A felhasznált bélyeg* – ez a leggyakoribb megközelítési mód, tekintet nélkül arra, hogy a bélyeg felhasználása hogyan történt.

B) *A küldeményfajta* – nagy vonalakban csoportosítva, pl. levelezőlap, díjjegyes, levél, ajánlott levél, csomagszállító stb.

Már ebből a szétválasztásból is látható, hogy egy postai objektumot más-más helyre sorolhatunk e két alapszempont szerint is, holott itt szakosodásról még szót sem ejtettünk. Ugyanakkor már körvonalazódnak a gyűjtés szűkítésének lehetőségei: pl. egy kiadás bélyegei, egy időszak bélyegei, egy időszak díjjegyesei, vagy ajánlott levelei stb. A szűkítésnél tehát óhatatlanul belép az *időfaktor* – ezt tekinthetjük akár önálló elemnek (C pontként), akár csak elválaszthatatlan velejárónak minden postai küldeménynél (a használatlan bélyegeknél az idő nem játszik szerepet, a használtaknál is csak részben). Az első esethez sorolhatjuk például az elsőnapi és utolsónapos, a korai és késői felhasználásokat, de fő elemmé válhat az idő például a Tanácsköztársaság 133 napjáról minden egyéb szemponttól eltekintő küldemény-gyűjtemény esetén is. Az idő nagyon lényeges szerepet kap a második esetben is, amikor nem dominál a felhasználás időpontja, egyszerűen csak létezik (inflációs időszakok, vegyes bérmentesítések), és nem hagyható figyelmen kívül. Azt is megjegyzem, hogy nagyon tanulságos a küldemények időrendbe rakása: nagyon sok érdekes szempontra irányíthatja rá ez a gyűjtő figyelmét, amit egyébként nem venne észre.

De lépjünk tovább, hiszen még nagyon nagyok a kupacok, amelyeket további szempontok szerint minősíteni szeretnénk. Ezek a további szempontok:

1. *A bérmentesítési díj nagysága*

Különösen fontos szerepet kap ez a szempont azoknál a küldeményfajtáknál, ahol lépcsős díjszabást alkalmaznak (értéklevelek, csomagszállítók, postautalványok stb.), mert ez a tényező sokkal hangsúlyosabb lehet a besorolásnál és az értékelésnél, mint a többi.

2. *A bérmentesítés módja, a felhasznált bélyegek*

Bár logikailag ez az előző pont után következik, általában meghatározóbb, mert a teljes küldemények értékelésénél majdnem mindig ez az elsődleges szempont: a bélyeg felhasználásának mikéntje (egyes, többes, színes, vegyes, összefüggő, lépcsős stb.).

Mielőtt továbblépnénk, egy egyszerű példával szeretném a kétféle kritérium jelentőségét érzékeltetni. Vegyünk egy szállítólevél-példát. Egy 10 pengős Nagy Madonna bélyeg szállítólevélen önmagában is ritkaság, és magas díjnak is minősül. Egy 1 pengős bélyeg önmagában közönséges, ám például 15 darab egy szállítólevélen már igen figyelemreméltó – ekkor mindenképpen az 1. pontban jelzett *díjnagyság* a meghatározó.

Most foglalkozzunk újra az *időtényezővel.* Logikus, hogy ezt is külön pontban – külön szempontként – szerepeltessük:

3. *A küldemény postára adásának időpontja* (a címzetthez érkezés időpontja, az eltelt idő), *az akkor érvényes díjszabás jellege* (rövid, hosszú, eleje, vége).

Ez egy igen összetett szempont, amiről köteteket lehetne írni és rengeteg példát lehetne ezzel kapcsolatban bemutatni. Az inflációs időszakok gyűjtésénél a gyűjtők és a kiállítók is általában *ezt részesítik előnyben* – legalábbis eddig – a többi szempont mellőzésével (az 1945/46-os időszakot bemutató kiállítási anyagok zömmel erre épülnek, alig találkozni kiadások vagy küldeményfajták szerinti megközelítéssel).

További szempontok:

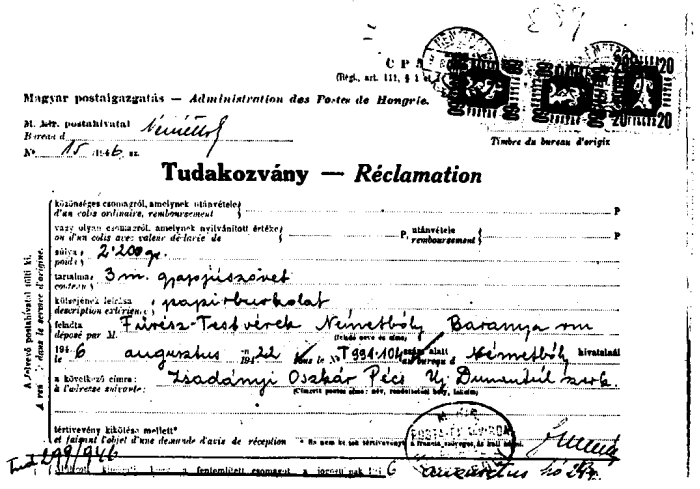
4. *A küldemény postai kezelése* (ennek jegyei, a továbbítás módja, útvonala, különleges vagy rendkívüli kezelések, pl. cenzúrázás, sérülés miatti átcsomagolás stb.).

5. *A küldemény állapota és egyéb sajátosságai* (például különleges boríték, különleges méret vagy alak stb.).

Mindezek együtt természetesen csak ritkán jelentkeznek olyan módon, hogy valamennyi szempontnak egyformán jelentősége legyen. A futott küldemények helyes megítéléséhez azonban valamennyi szempont hozzátartozik. Éppen ezért olyan gazdag a teljes objektumok világa, mert nagyon sokfélék.

Néhány szemléltető példa talán világosabbá teszi a fentiek átlátását. Ezek bemutatása előtt azonban arra is szeretném felhívni a figyelmet, hogy az értékelési és besorolási szempontok egyúttal a gyűjtés specializálódásához is támpontokat adnak: lehet gyűjteni például visszakézbesített leveleket, céges borítékokat, kis alakú leveleket, és lehet gyűjtési szempont akár az is, hogy valaki egyszerűen csak a luxus minőséget részesíti elsőbbségben, bármilyen küldeményt besorolva gyűjteményébe, ha az különlegesen szép. Mindez persze túllép a FIP szabályzatokon, de a gyűjtés és annak tárgya mindig is sokkal gazdagabb volt annál, hogysem merev korlátok közé lehessen szorítani. A megkötöttségek a versenykiállításokra vonatkoznak, abba, hogy a gyűjteményét valaki otthon hogy csoportosítja, senkinek nincs beleszólása.

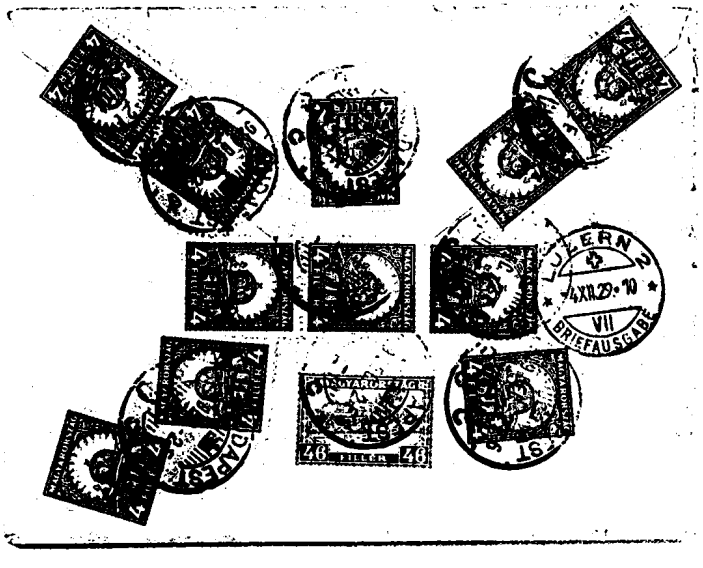
Nézzünk tehát néhány egyszerű példát. Az *1. ábrán* egy *tudakozvány* látható, Forint-filléres bélyegekkel, 1946-ból. Besorolásánál elsősorban a ritka *küldeményfajta* játszhat szerepet. A *2. ábrán* egy nem egyezményes külföldre küldött ajánlott levél hátoldalát mutatom be, a teljes 90 filléres – egyébként igen gyakori – bérmentesítéssel. Ami miatt az objektum elsősorban érdekes, az a *bélyegek kombinációja:* 46 fillér + 11 x 4 fillér, egy kétszínű, 12 bélyeges, igen dekoratív bérmentesítési mód. A *3. ábrán* látható levél a legközönségesebbek közé tartozik, mind küldeményfajtaként, mind bérmentesítésként. Különlegessége a *kétszeri, levélszekrény útján* való utánküldés (a második címzés ceruzás, az ábrán alig látszik). A kétféle „LEVÉLSZEKRÉNYBŐL" bélyegzés egy küldeményen nem mindennapos. Hasonlóan az előbbihez, a to-

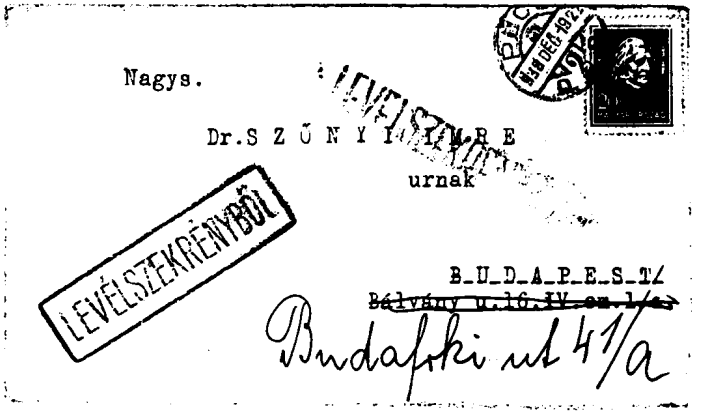

Magyar postaigazgatás — *Administration des Postes de Hongrie.*

Tudakozvány — *Réclamation*

1. ábra

2. ábra

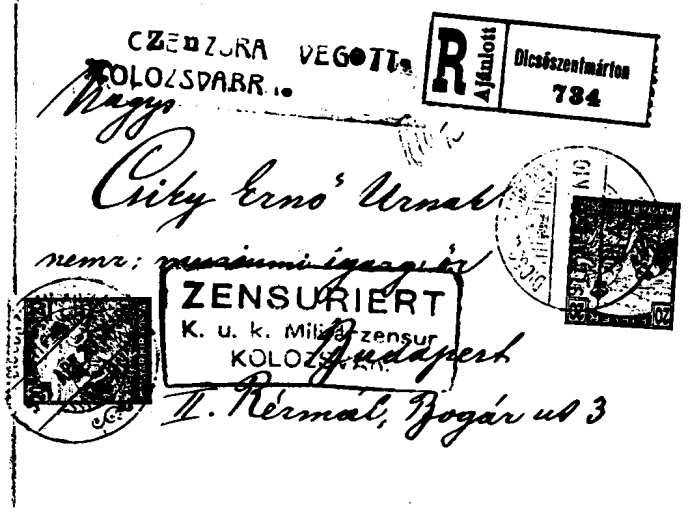

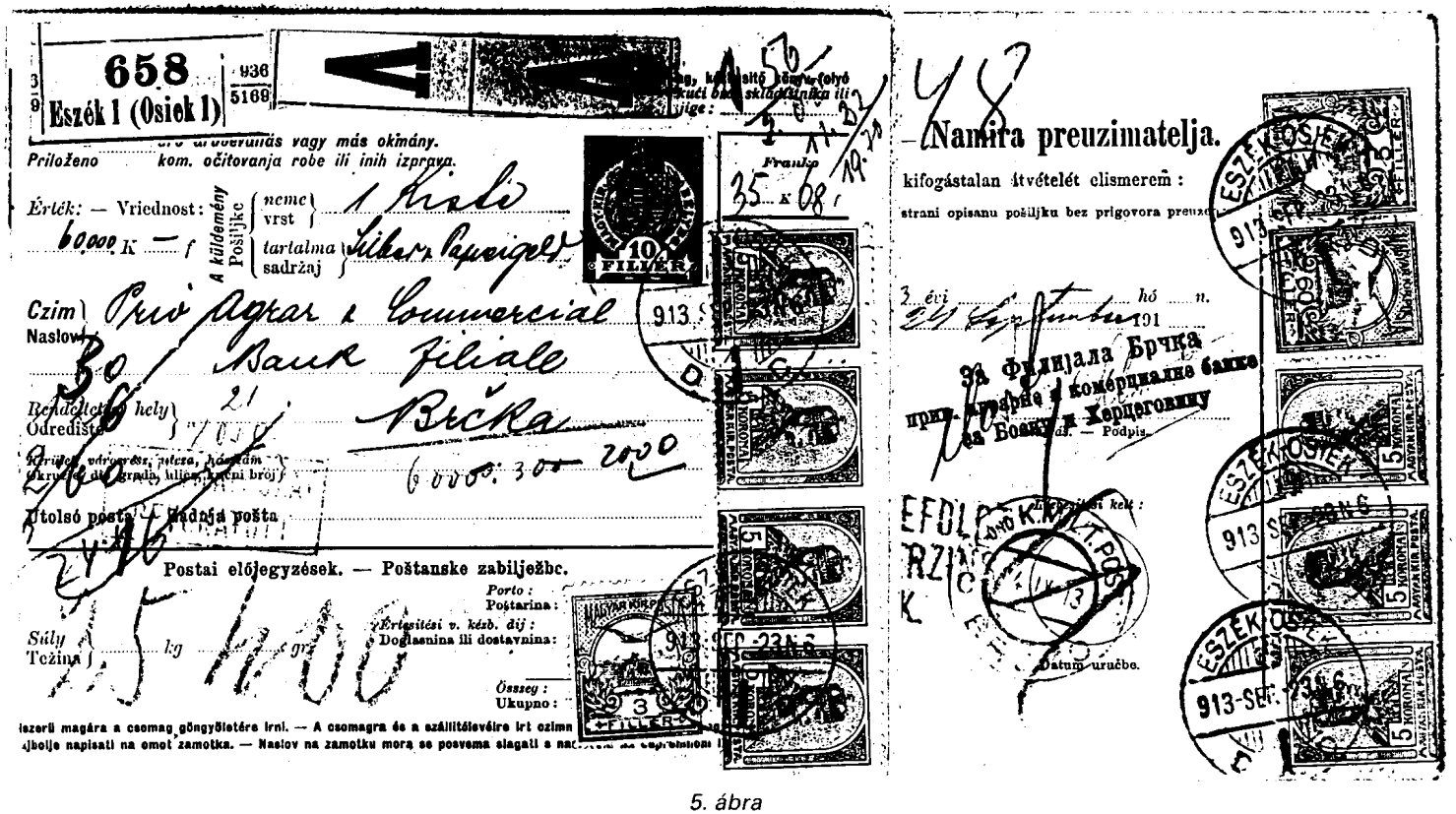

3. ábra

vábbítási mód miatt irányul a figyelmünk a *4. ábrán* bemutatott 2x20 filléres Aratós bérmentesítésű ajánlott levélre, hiszen két *cenzúrabélyegzés* is szerepel rajta – ez egyúttal gyűjtői besorolását is meghatározza.

4. ábra

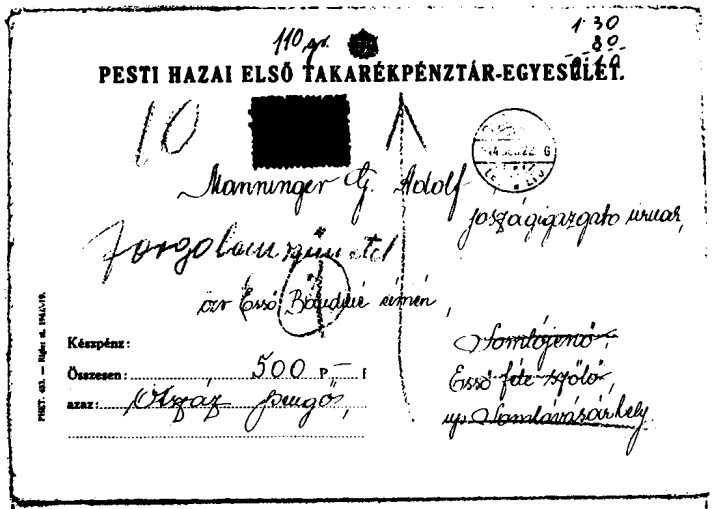

5. ábra

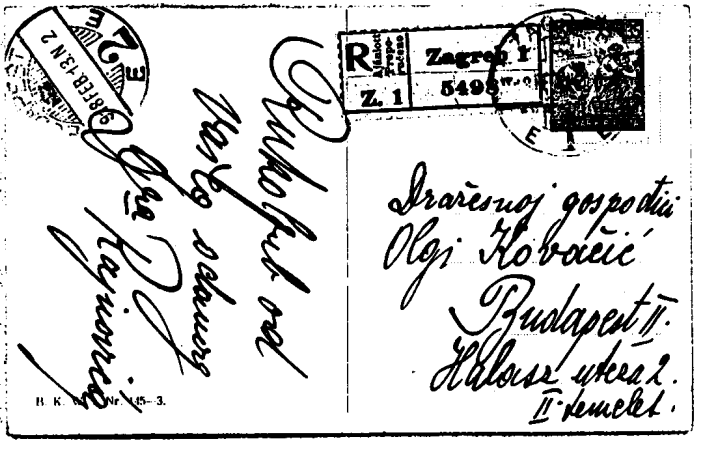
Az *5. ábrán* egy ritka szállítólevél-bérmentesítés látható (előoldal és részletes hátoldal), négyes és hármas csíkban felragasztott 1904-es 5 koronás bélyegekkel (60 000 korona értékbiztosítással feladott ezüst- és papírpénz, 25 kg 400 gramm súlyú csomagban), amely a szállítólevelekhez is besorolható különlegesen magas bérmentesítésként, ugyanakkor mint bélyeghasználat is igen ritka, hiszen az 1904-es 5 koronás rendkívül ritkán bukkan fel küldeményen – ennek megfelelően egy Turulos gyűjteményben is előkelő helyre kerülhet.

Igen érdekes darab az ugyancsak elő- és hátlapjával bemutatott *értéklevél* 1944 decemberéből *(6. ábra),* amely az értéklevelekhez kívánkozik, de a Hadvezérek 2 pengős értékével lerótt bérmentesítése révén akár ennek a viszonylag ritka bélyegnek a használatát tarthatnánk érdekesebbnek. Valójában ezeknél *sokkal fontosabb* a feladás időpontja és helye: Budapest, 1944. december 22. A levél már nem jutott ki a körülzárt Budapestről, „forgalom szünetel" jelzéssel került vissza a 70-es hivatalba. Ez a levél már jó példa arra, hogy hányféle helyre sorolható ugyanaz a küldemény.

Egy egyértelmű darab látható a *7. ábrán:* egy képeslap, ajánlva, 35 filléres Aratós egyes bérmentesítéssel. Az ítélet egyértelmű: viszonylag a *bélyeghasználat* a legritkább, tehát a

6. ábra

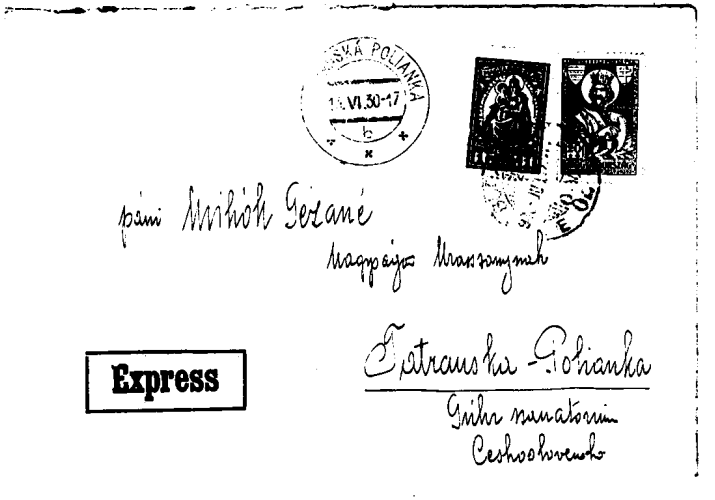

7. ábra

levelezőlap mint Aratós 35 filléres *egyes bérmentesítés* kerülhet a gyűjteménybe. Megjegyzem, a levelezőlapoknál a besorolás gyakran okozhat fejtörést, ha mind az írott, mind a ké-

8. ábra

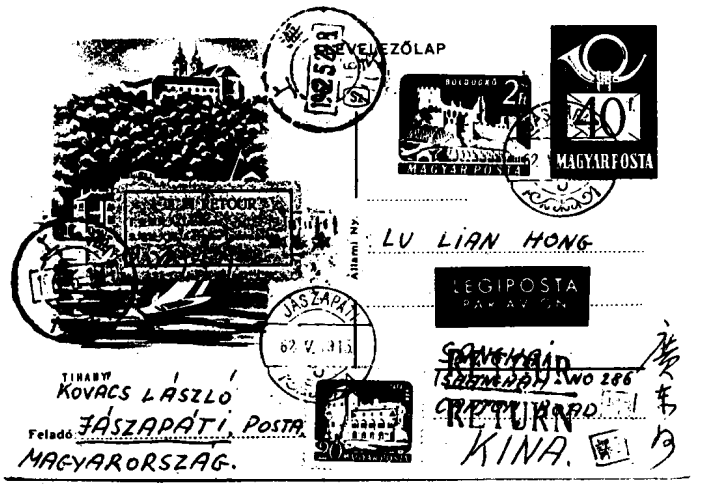

pes oldal érdekes. Ezeket ajánlatos minden esetben mindkét felükre kiterjedően vizsgálni.

Egyértelműen a *bélyeghasználat* dönti el a *8. ábrán* látható levél besorolását is: a 20 filléres *Szent Imre* bélyeg használata elég ritka. Noha a Csehszlovákiába küldött expressz-levél sem túl gyakori, a 8 filléres túlbérmentesítés miatt ez kevésbé érdekes.

A *9. ábra* egy olyan levelet mutat, amely mint küldeményfajta is érdekes (második súlyfokozatú, 10 krajcár díjú távolsági levél), ám még érdekesebb a bérmentesítés 8+2 krajcáros kombinációja.

Ehhez járul, hogy a 8 krajcáros a viszonylag ritkább 1898-as kiadású, a 2 krajcáros pedig 1899-es. Mindez persze nagy fejtörést nem okoz: a levél a krajcáros bérmentesítések közé, az 1898-as kiadáshoz kerülhet.

10. ábra

9. ábra

Utolsóként egy „nehéz dió" következik, egy 40 filléres „TIHANY" díjjegyes, amely használtan bizony nem gyakori. De nem gyakori a Kínába légipostával küldött kiegészített díjjegyes sem. Külön érdekesség a visszaküldés és az erre utaló ragjegy. A lap tehát többféle szempontból is érdekes: nyilván a tulajdonostól függ, hogy melyik szempont szerint sorolja be a küldeményt gyűjteményébe.

E néhány egyszerű példa csak vázlatos illusztráció ehhez a kérdéskörhöz. A fenti gondolatok azonban remélhetőleg segítséget adnak a küldemények elbírálásában, és talán kedvet is csinálnak ahhoz, hogy a bélyegek mellett a küldeményekkel is foglalkozzunk, ami filatéliai látókörünket rohamosan bővítheti.

Minthogy a küldeményeknek – a fentiekből is láthatóan – számos paraméterük van, rendszerezésük nagyon könnyen elvégezhető számítógépes feldolgozással, ahol mindig az éppen kívánt paraméter szerint hívható le az információ.

EGY PONTATLAN HAMISÍTVÁNY AZ 1944. ÉVI GETTÓLEVELEZŐLAP

A híres és korrektségéről ismert svájci, Feldman árverező cég a múlt év szeptemberi árverésén egy nagy ritkaságnak tűnő „futott" budapesti gettólevelezőlapot bocsátott árverésre. A lapot az adatok szerint 1944. IX. 11-én adták fel Gyergyószentmiklóson. Feladója Klein Sándor, a 78. sz. munkaszolgálatos század beosztottja. Címzettje Klein Teréz, Budapest Dob u. (sajnos a címzés többi részét letakarja a katalógusban közölt másik objektum fotója). Tény, hogy Gyergyószentmiklóson volt munkaszolgálatos század, de ezt a lapot több okból se adhatták ott fel.

Általában a budapesti gettólapok sokáig megfejthetetlen rejtélyt jelentettek a gyűjtőknek. A kutatások témája nem a gettólapok megjelenését vonták kétségbe, hanem azoknak használatba vételét. Éveken keresztül a Filatéliai Szemle is közölte a kutatók véleményeit, állásfoglalásait. (Bíró László 1964. I. sz., Hübsch Alfréd 1964. V. sz., Kadocsa Gyula 1966. XII. sz., Surányi László 1984. XI. sz.) Egyetlen futott lap vált ismertté. Ezzel a lappal szemben magam követtem el azt a hibát, hogy szívességbélyegzésűnek, csinálmánynak minősítettem. Erre az adta az okot, hogy ezeket a lapokat közvetlenül a felszabadulás után – a nagy értékcikkhiány miatt – a budapesti 4-es hivatalban árusították. Tehát a késői – 1945. április után használatba vett gettólapok nem tekinthetők gettópostának.

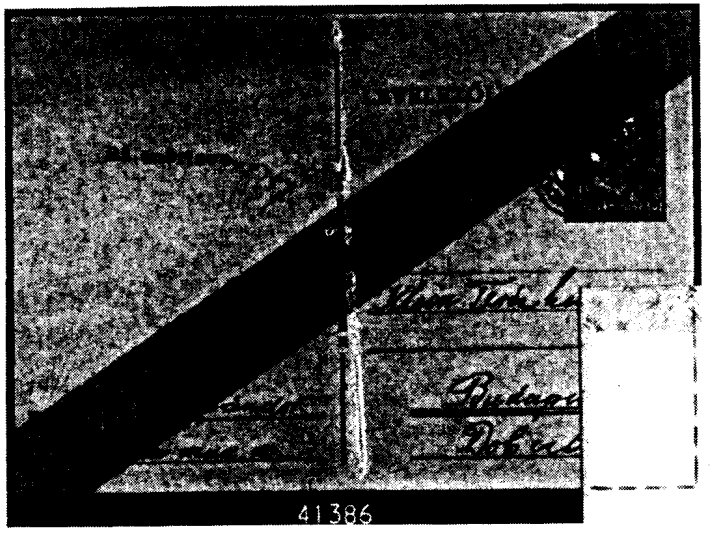
Mégis az 1984-es hibás következtetésem közlése vezetett az egyetlen ismert és valódi lap rejtélyének megoldásához. Ennek történetét a Filatéliai Szemle 1985. II. számában írtam meg. E helyen ezt nem akarom megismételni.

A most árverésre bocsátottnak súlyos hibái vannak:

- a feladási postabélyegző kelte 1944. IX. 11.;
- a lapok kinyomtatásuk után csak a pesti gettóba lettek kiadva, munkaszolgálatos táborokba nem kerülhettek.

A fentieket a következő tények bizonyítják:

A budapesti gettó felállítására 1944. november 29-én jelent meg a belügyminiszteri rendelet. A gettóban felállítandó postával viszont már a korábbi napokban foglalkoztak. Erre vall

41386 ✉ HUNGARY: 1944 Labour camp in Gyergyoszentmiklos, special 18f postcard with yellow ovpt strip for Jewish Camps, from a Jewish inmate to his relatives in Budapest, showing camp censor mkg, very rare, ex. Rampacher, with his cert.

a postavezérigazgatóság intézkedése a gettólapok megrendelésére. A megrendelőlevél szószerinti szövege:

„M.kir. postavezérigazgatóság
246.026/1944/IV. 3. szám Tárgy: sárga sávval ellátott levelezőlapok megrendelése

A m.kir. állami nyomda Igazgatóságának,
Budapest 1.
Postafiók 1.

A rövid úton folytatott tárgyalásokkal kapcsolatban felkérem az Igazgatóságot, szíveskedjék a 12 és 18 filléres levelezőlapok egy részét a levelezőlapok címoldalának alsó sarkából kiinduló, átló alakban elhelyezett, 2 cm széles sárga sávval ellátni.

Az így előállított levelezőlapokból első készletül 50 000 – 50 000 drb-t szíveskedjék sürgősen az értékcikkraktárba szállítani. A további mennyiséget az értékcikkraktár rendeli meg.

Budapest, 1944. évi nov. hó 24-én.

A postavezérigazgatóság megbízásából:

Dr. Hantal s. k.
postafőigazgató"

Az iratra ráírták még a következő megjegyzést:

„Leszállítva 1944 novemberében
12 f-es 49.859 darab,
18 f-es 49.804 darab

olvashatatlan aláírás"

A fenti hivatalos megrendelés dátuma és a kész lapoknak a leszállítása tehát lehetetlenné tette a két hónappal korábbi felhasználást. Ha feltételezzük a bélyegző keleténél a IX. hónap téves beforgatását a XI. helyett, ezt is megcáfolja a feladási nap kelte: 11.!! Ez már nem lehet tévedés. A lapokat november 24-én rendelték meg, a leszállítás tehát csak később történhetett. Felmerülhet annak a feltevése, hogy talán korábban is készítettek ilyen lapokat. Erre rácáfol a fenti megrendelésnek az a szövegrésze, amely így szól: „Az így előállított levelezőlapokból *első készletül...*"

A fentiek magukért beszélnek: *a háború után kiárusított lapot használták fel a hamisítás céljára.*

Az árverési katalógus még megjegyzi, hogy az objektum nagyon ritka és valódiságát Rampacher bizonyítvánnyal igazolja. Hogy mit ért Rampacher Pál bizonyítványa, ahhoz jobb ha nem fűzök kommentárt. A tárgyalt levelezőlapnak oly szűk a szakértői köre, hogy nem lehet azon csodálkozni, hogy a különben általam is nagyra becsült Feldman cég a legjobb akarattal bocsátotta árverésre.

Surányi László

MAFITT-HÍREK
ELŐADÁSOK, KOMMENTÁROK

A Magyar Filatéliai Tudományos Társaság gazdag programmal zárta a tavaszi idényt. Az előadásokat itt nem soroljuk fel, azokat a Filatéliai Szemle rendszeresen kommentálta, és remélhetőleg hamarosan megjelenik e székfoglaló előadások összefoglaló kötete is.

Két olyan előadásról mindenképpen szólni kívánunk, amelyek valamilyen módon eltértek a többitől. Az egyik ilyen előadás *dr. Nagy Ferenc,* bécsi tagtársunk székfoglalója volt, címe: *Magyar gazdasági érdekeltségek Ó-Romániában 1867–1869.* Az előadás témája az 1867-es romániai magyar postahivatalok működése és annak gazdasági háttere volt. Illusztrációként dr. Nagy Ferenc egyedülálló gyűjteményének darabjai szolgáltak. Ezek a dokumentumok a hat romániai magyar postahivatalból származó érdekesebbnél érdekesebb küldemények. (Terveztük, hogy néhányat ezek közül csupán illusztrációként kiragadva itt is megmutatunk, de úgy véljük, ez az anyag megérdemli, hogy teljességében és összefüggéseiben mutassuk be egy későbbi alkalommal.) Az előadás rendkívüliségét azonban nemcsak a tartalom adta – ez gyakori a Mafitt más székfoglalóin is –, hanem az előadás *körülményei* is. Az október 26-án esedékes előadássorozatot ugyanis megtorpedózta a taxissztrájk. *Dr. Kamody Miklós,* aki a másik előadást tartotta volna, már a délelőtt folyamán lemondta az előadást telefonon, mert kilátástalan volt a feljutása az Akadémiára Miskolcról. Az Akadémián érdeklődőket elküldték, hogy elmarad az előadás. A meghirdetett kezdési időpontban, délután három órakor hét Mafitt tag ült csüggedten az Akadémia elnöki tanácstermében. És háromkor „beesett" dr. Nagy Ferenc és megtartotta diavetítéses előadását! Mint kiderült, 12 órán át állt a kocsija az Erzsébet-hídon, előző nap éjféltől 26-án déli tizenkettőig. Ezután tudott csak visszafordulni Budára, és épphogy eljutni az előadásra, ahol a hét Mafitt tag és a közreműködők feszült figyelemmel halgatták végig a kiváló székfoglalót, amelyen nem hagytak nyomot az előző éjszaka történései. Ám már ekkor elhatározás született, hogy az előadást „békés" körülmények között újra meg kell tartani – erre 1991. szeptember 14-én került sor.

dr. Nagy Ferenc

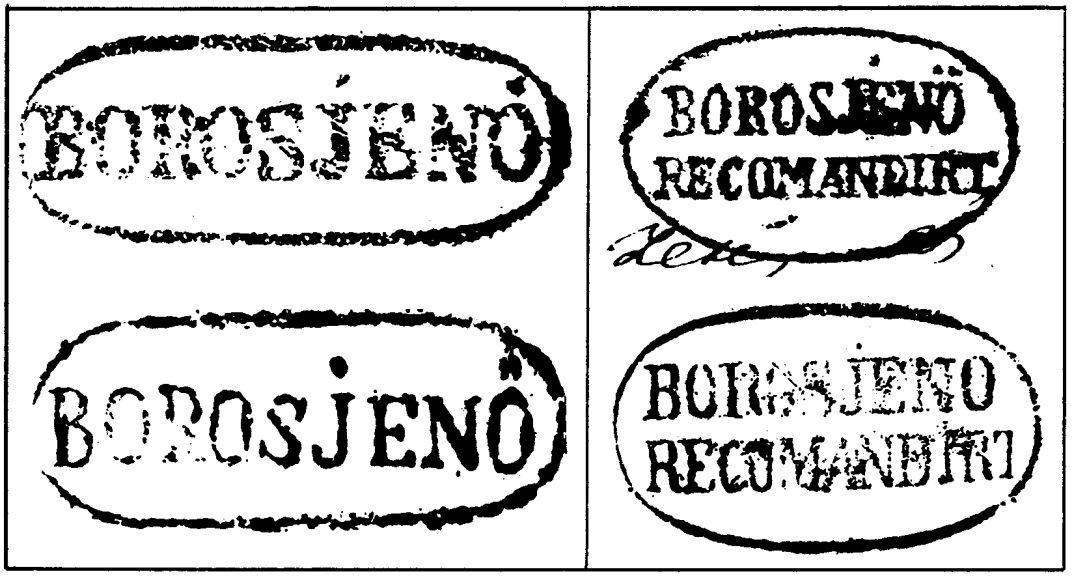
A másik előadás, amely feltétlenül figyelmet érdemel, a június 12-én megtartott egyik előadás volt, amelyet a Mafitt egyik romániai tagja, *Cserni György* tartott, Aradról. Székfoglalója a magyar bélyeg előtti hamisítványokról szólt, amelyeket évek óta tanulmányozott, és a hamisítványok ismérveit részletes elemző munkával határozta meg. Az alábbiakban előadását kivonatosan – beiktatott összevonásokkal – a *Philatelica* olvasóival is ismertetjük.

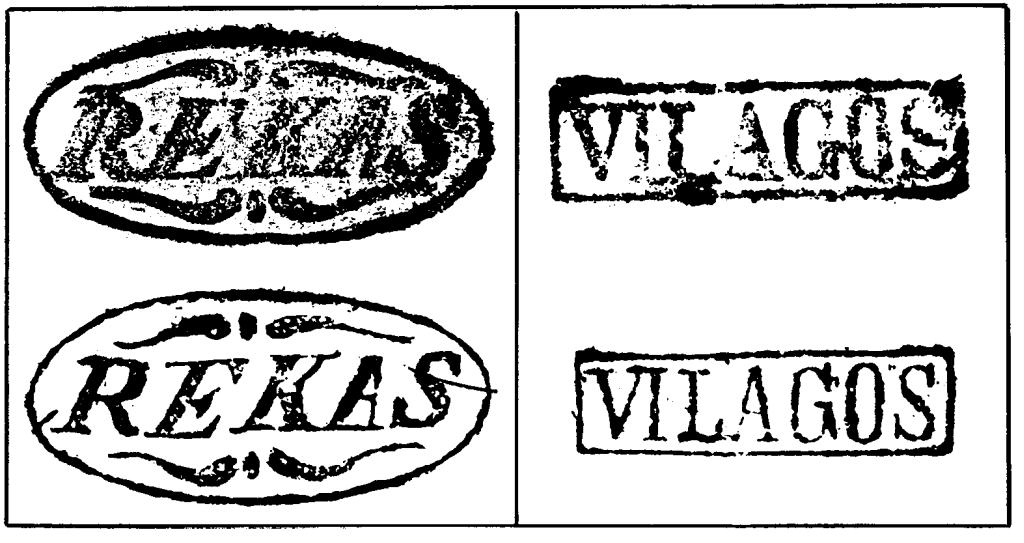
Cserni György (Arad):

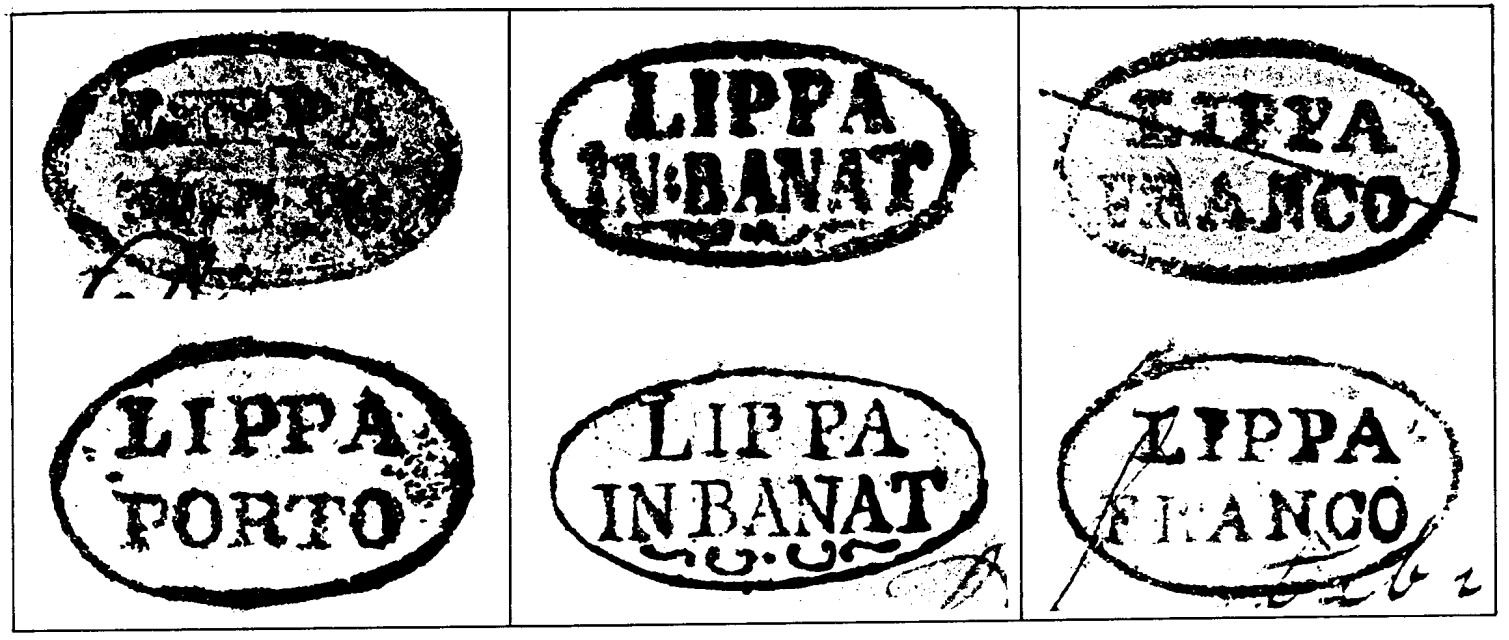
MAGYAR BÉLYEG ELŐTTI LEVELEK HAMISÍTVÁNYAI

Az előadó méltatta a magyar bélyeg előtti levelek gyűjtésének fejlődését, kifejtve, hogy ezek a küldemények lényegében felzárkóztak a világszerte kedvelt magyar klasszikusok mellé. Döntő mozzanat volt *Térfi Béla* úttörő kézikönyve. A népszerűsítésben szerepe volt *Bér Andor* aranyérmes sikereinek is, és újabb lendületet adott a gyűjtésnek a *Bér–Makkai–Surányi* kézikönyv.

Mint Arad megye postatörténetének gyűjtője, Cserni György is nagy érdeklődéssel fordult a bélyeg előtti levelek felé, igyekezve elsajátítani azokat az ismereteket, amelyek ezen a területen szükségesek és fontosak.

BOROSJENÖ
BOROSJENÖ
RECOMANDIRT
BOROSJENÖ
BOROSJENO
RECOMANDIRT

REKAS
VILAGOS
REKAS
VILAGOS

A nyolcvanas évek első felében magyarországi cserekapcsolata révén – hiányjegyzékének megküldése után – több, évek óta hiába keresett bélyegzésre tett szert. Feltűnt azonban, hogy a levelekben nem minden szabályos, egyes jelek hiányoztak azokról, mások tévesen voltak feltüntetve. Az a gyanú merült fel benne, hogy a levelek *újabb keletű hamisítványok*. Széles körű kutatómunkát indított hasonló jegyeket mutató bélyeg előtti levelek felderítésére, ezek bélyegzéseit összehasonlította levéltári eredeti anyagokéval. A bélyegzések egyforma méretűre nagyított fotói alapján kétségtelenül igazoltnak vehető, hogy hamisításról van szó (a bélyegzések képeit mellékelten bemutatjuk; a felső bélyegzések eredetiek, az alsók a hamisítottak).

Megerősítette ezt az a grafológiai szakvélemény, amit ügyészségi bűnügyi szakemberek adtak, arra a következtetésre jutva, hogy „az írások újkeletűek, jellegzetességük a habozás, remegés, a folyamatosság nem természetes megszakítása". A viaszpecsétek sem tűntek eredetinek.

A továbbiakban Cserni György hangsúlyozta, hogy nagyon jó hamisítványokról van szó, feltehetően a hamisító állandóan tökéletesítette ismereteit és technikáját egyaránt. Minden hamis levél egyedi alkotás, figyelmes és minden részletre kiterjedő vizsgálat szükséges felismerésükhöz. De éppen ezért fontos azoknak a jegyeknek az összefoglalása, amelynek alapján a hamisítványok felismerhetők és azonosíthatók.

A hamisítványok jellemzői

1. A hamisító korabeli papírost használt, valószínűleg levéltári eredetűeket. A hamisítás többféle módon történhetett:
   - *bélyegzés nélküli hivatalos* levelekre (a hivatalos utalások eltávolításával);
   - *nem postán továbbított* levelekre;

- olyan levél lapjára, amelynek csak *egyik oldalán* volt írás;
- rövid leveleknek *üresen maradt* lapfelületeire.

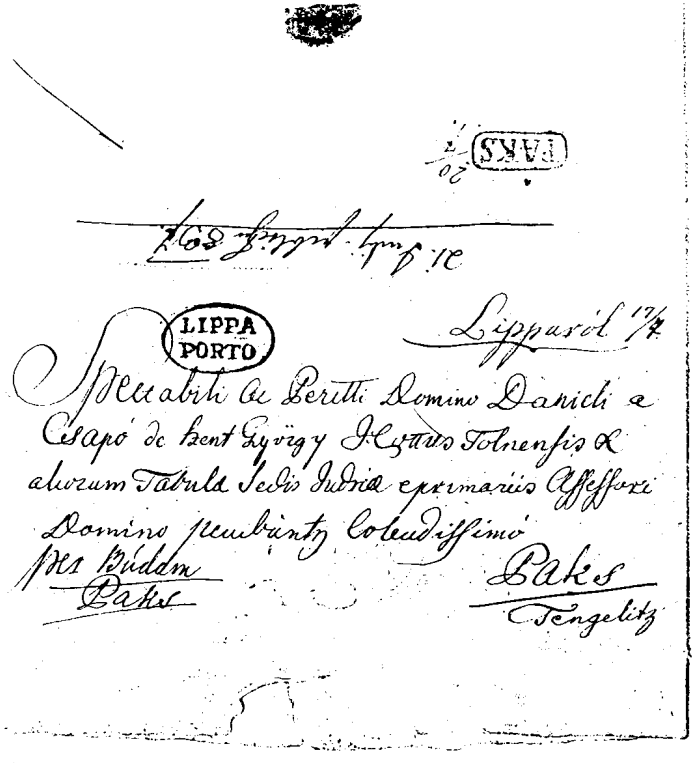
2. A zavaró adatokat a levélről el kellett távolítani, ennek következtében előfordult hogy a levél furcsa, nem természetes alakú, de ez az ügyes hajtogatás révén csak akkor tűnik fel, ha a levelet kibontják.
3. Az eredeti eltüntetett keltezést a hamisító a legtöbb esetben pótolta, valahol a levél belső részén, vagy a bélyegzés mellett, esetenként a hátoldalon, eltérő színű tintával, „érkezett" vagy „jött" kiegészítéssel.
4. A hamisító feltehetően azzal akarta alátámasztani a bélyegzés eredetiségét, hogy ráírta a címoldalra a feladási helységnevet, vagy a levéltovábbítás útvonalát, esetleg mind a kettőt. Ez gyakran szerepel eltérő színű tintával, azzal, amelyet a díj feltüntetésére használtak, ami arra utalna, hogy ezekben az esetekben a postatisztviselő jegyezte fel az útvonal helyiségneveit (valójában ezt legtöbbször maga a feladó írta a levélre).
5. Előfordul, hogy a postadíj nem felel meg a postaútra kiszabott tarifának, vagy ellentmondóak a jelzések, és a frankós levélen esetleg portódíj van, vagy fordítva. Olyan nem hivatalos levelek is előbukkantak, ahol hiányzott a postadíj vagy az ajánlási díj.
6. A hamisító az újracímzéshez és az egyéb jelzésekhez általában *lilásbarna,* vagy *elmosódott szürke* színű tintát használt, az utóbbit többnyire érkezési dátumnál, vagy a postadíj, ill. a postaútvonal feltüntetésénél.
7. Nem döntő kritérium, de a megfigyelésekből adódik, hogy a levelek előlapja általában tiszta, nincs rajtuk a levéltári levelek áthajtogatásból adódó jellegzetes törése.
8. A levélzáró viaszpecsétek zöme csak töredéke az ép pecsétlenyomatnak, többnyire csak viaszmázolás, azzal a nyilvánvaló szándékkal, hogy a pecsétnyomó rajza ne legyen felismerhető. Az is valószínű azonban, hogy a hamisítások későbbi szakaszában a hamisító eredeti pecsétnyomókat is használt, amire abból lehet következtetni, hogy a teljes viaszpecsétes levél pecsétcímere nem szerepel a feladási hely szóba jöhető családi címerei között.

A levélnyitásnál keletkező háromszögletű vágás, vagy a felszakítás során kiszakított rész többnyire a hamisító figyelmi körén kívül maradt, így a pecsét alatt nem lelhető fel a felnyitáskor visszamaradó papírdarabka. Olyan levél is felbukkant, ahol a kivágást a levélre hamisította, ellenben a viaszpecsét alatti papírmaradék pótlását elmulasztotta.

9. A hamisított bélyegzők minden bizonnyal gumiból készültek. A betűk jellege, a bélyegzők mintái észrevehetően eltérnek az eredetitől. Az előadó által megvizsgált 25 db hamisított bélyegzés vonalai vékonyabbak és élesebbek az eredetinél, ahogy ez a bemutatott példákon is jól látható.
   A hamisító leleményessége oly messzire ment, hogy nem létező bélyegzéseket is alkotott. Cserni György 1983 nyarán kapott gyűjteménye részére egy 1785-ben feladott levelet ismeretlen SIMÁND bélyegzéssel. Simánd Arad megyei község. Arad első postabélyegzője Müller és Térfi katalógusaiban 1786-ból ismeretes. Nehezen hihető, hogy Simánd községnek hamarabb lett volna bélyegzője, mint a megyeszékhelynek. Mindemellett Márki Sándor „Arad vármegye története" és Gecsei Lajos – Lipták István: Postatörténeti emlékek Békés vármegyéből c. munkái is igazolják, hogy Simándon a posta működése 1785 és 1788 között szünetelt.
   Nagy a valószínűsége, hogy más fantombélyegzések is léteznek.
10. A hamisítások időszakában meglepően sok olyan bélyeg előtti levél került filatéliai forgalomba, ahol bélyegzés helyett rajzolt feladási hely szerepel. Így például SZILAY (Zilah), SZAKÁL, HATVAN, POST. SÜMEG stb. Ezek a Filatéliai Szemle 1983 novemberi számában bemutatásra kerültek. Ha feltételezzük, hogy a rárajzolás egy bélyegzés nélküli, eredeti – hivatalos – levélre történt, ami nagyon valószínű, akkor valóban csak a modern technika segítségével állapítható meg, hogy ez a különlegesség hamisítvány-e.

Az előadó ezeket az ismérveket diavetítéssel is bemutatta, és részletesen elemezte a hamisítás következményeit. Az előadást követően élénk vita alakult ki. A Mafitt négytagú bi-

zottságot hozott létre, amely a tényfeltáró munkát tovább folytatja, részben az ismérveket, részben a hamisítványok eredetét illetően. Egy teljes hamisítványt ábrán is bemutatunk.

A Mafitt a Philatelica által is kéri, hogy akinek az elmondottak alapján azonosíthatóan kétes bélyeg előtti levél van a gyűjteményében, keresse meg a bizottságot (Bér Andor vagy Voloncs Gábor címére írt levélben, a Mabéosz címére küldve).

Figyelmébe ajánljuk

KÖNYVISMERTETÉS

A könyv címe a borítólapon:
MAGYAR NEVE
Határon túli magyar helységnévszótár

A könyv címe a borítón belül:
MAGYAR NEVE?
Határokon túli helységnév-szótár

Összeállította és a bevezetést írta SEBŐK LÁSZLÓ
Arany Lapok Kiadó 1990
272 oldal, ára 168 Forint.

Történelmi tény, hogy a Magyar Királyságból az első világháborút lezáró békeszerződések alapján 6 ország kapott különböző nagyságú területeket, ezek: Ausztria, Csehszlovákia, Lengyelország, Románia, az akkor Szerb–Horvát–Szlovén Királyságnak (SHS) nevezett Jugoszlávia, valamint Olaszország. Ugyanezen területek a második világháború után Ausztria, Csehszlovákia, Lengyelország, Szovjetunió, Románia és Jugoszlávia területéhez tartoznak.

A könyv tartalmazza a mai országhatároknak megfelelő utódállamokhoz tartozó, egykor a Magyar Királyság részét képező helységek magyar, illetve Ausztriánál német, Csehszlovákiánál szlovák, Romániánál román, Jugoszláviánál szerbhorvát, Lengyelországnál lengyel, a Szovjetuniónál orosz, illetve ukrán elnevezéseit (az utóbbiakat cirill betűs változatban is), valamint ugyanezek fordítottjait is.

A történeti, beleértve a postatörténeti kutatás számára fontos helységazonosítást a mű rendkívüli módon megkönnyíti, hiszen ilyenirányú, 1945 után kiadott összefoglaló mű eddig nem volt ismert.

Hrabál László

INDEX

Twenty years of *Philatelica*
An appreciation
Contents

1 *Gábor Visnyovszki: The 120th anniversary of the Litho and Engraved issue of 1871*
Deals with a short commemoration about the judgement of these issues today, about the celebration in the Stamp Museum, about the valuation of these stamps, and about the influance of the past 45 years.

Felicitations to Gary S. Ryan on his 75th birthday

2 *Tomás Morovics: The number of copies of the 1850 issue*
The author analyses the conflicting data to be found in the literature and corrects the ideas we have in respect of this issue. In his comparison he uses the data of *Kropf* (on which most of the latest studies are based) with the similar ones of *Jászai,* differing from the previous ones, and tells also his estimated number of copies.

3 *Ferenc Orbán: Inland postal tariffs between 1850–1899*
This article helps to correct essentially that lack of The Handbook of Hungarian Stamps, according to which this handbook contains the tariffs only dispersed and then also incomplete. This rewiew follows the system of tables used with the post-1900 tariffs, completes these with a lot of explanations. It discusses separately the tariff and rules of the coach postal service.

4 *László Surányi: The history of the issue of the first tax- and revenue stamps of Hungary*
The author discusses the introduction of Hungarian revenue stamps, linked to the postal history of the 1867 years Compromise. He lists the events prior to the fabrication, thereafter some important elements of the production of the revenue stamps.

† Dr. István Flóderer

† Dr. Sándor Czencz

5 *László Deák: Telegraph forms in the first World War*
This article deals with a lesser known field: the telegraphs, and their use in the period of the First World War. It gives notice about the types of stationeries, the forwarding methods, censorship of tlelgraphs in connection with the war. He renders this followable and easily surveyable with the help a rich illustration material.

6 *Tomás Morovics: The "KÖZTÁRSASÁG" overprints*
The short article shows the printing technic relations of the 1918 year overprints.

Air mail – selection and data for air mail collectors

Review and analysis of the Ferchenbauer-catalog of 1990 (László Surányi)

7 *Gábor Visnyovszki: Principles and practice of collecting covers and posfal stationery*
This short article deals with the grouping, classification questions of entires and postal stationery. He offers some practical advice about the main aspects of selection.

The forgery of the 1944 years' Ghetto postal stationery (László Surányi)

News of the Hungarian Philatelic Scientific Society (HPSS) – lectures, comments

György Cserni: Forgeries of pre-adhesive letters
We wish to draw attention of the collectors of this field with the summary of this lecture held in the HPSS to the revision and control of their material.

Please note

Have you seen a similar one? – An interesting misperforation (Gábor Voloncs)
Book review (László Hrabál)

SOMMAIRE

Les vingt ans de la "Philatelica" –
Le passé et l'avenir
Sommaire

1 *Gábor Visnyovszki: Au 120e anniversaire des émissions "Lithographiées" et "Gravées" de 1871*
Le bref article commémoratif s'occupe de l'appréciation actuelle des émissions, de la fête qui a été célébrée au Musée du Timbre, de l'estimation des timbres, de l'influence des derniers 45 ans.

Compliments à Gary S. Ryan âgé de 75 ans

2 *Tamás Morovics: Les tirages des émissions de 1850*
L'auteur analyse les différences des données dans la littérature et corrige les données actuelles se rapportant au tirage. Il compare les données de Kropf (qui servent généralement de base aux communications postérieures) avec celles de Jászai, en indiquant les chiffres exacts du tirage.

3 *Ferenc Orbán: Tarifs internes de la poste entre 1850–1899*
Cet article de la Philatelica contribue à la correction du manque se présentant dans le Manuel des timbres hongrois, vu que les tarifs d'avant 1900 y sont dispersés et incomplets. Ce travail suit le système tabulaire de l'exposé des tarifs d'après 1900, mais il les complète avec nombre d'explications. L'article traite séparément les réglements et les tarifs des voitures postales.

4 *László Surányi: L'histoire de l'émission des premiers timbres de quittance hongrois*

Se rapportant à l'histoire postale du compromis de 1867, l'auteur entreprend de présenter la production des timbres de quittance hongrois, d'exposer les conventions préalables et les éléments les plus importants de la production des timbres.

† Dr. István Flóderer

† Dr. Sándor Czencz

5 *László Deák: Les formulaires de télégramme pendant la 1ère guerre mondiale*

L'article traite le domaine peu connu des télégrammes, plus concrètement leur utilisation pendant la 1ère guerre mondiale. Il expose les différents types de formulaires, les modes de l'envoi, la censure des télégrammes en relation avec la guerre. Une riche matière illustrative contribue à la meilleure compréhension de l'article.

6 *Tamás Morovics: La surimpression de la "RÉPUBLIQUE"*

Le bref article traite les aspects typographiques de la surimpression de 1918.

Lettres par avion – Un choix documenté des lettres par avion pour les collectionneurs

L'exposition et l'analyse du catalogue Ferchenbauer de 1990 (László Surányi)

7 *Gábor Visnyovszki: Les principes et la pratique du regroupement des objets timbrés*

Le bref article s'occupe des questions du regroupement des formulaires postales, des envois complets, exposant les principaux points de vue de la classification et donne quelques conseils pratiques aux collectionneurs.

Une fausse carte postale de ghetto de 1944 (László Surányi)

Les nouvelles de l'Académie Philatélique Hongroise (Mafitt) – conférences, commentaires

György Cserni: Les faux exemplaires des lettres d'avant-timbre

Avec un bref résumé de la conférence donnée à la Mafitt, nous voudrions avertier les collectionneurs de ce domaine qu'ils contrôlent et révisent leurs collections.

A votre attention

Qui a vu quelque chose de semblable? – Une dentelure intéressante (Gábor Voloncs)

Présentation des livres (László Hrabál)

INHALTSVERZEICHNIS

Zwanzig Jahre der Zeitschrift *Philatelica*
Rück- und Vorausschau
Inhalt

1 *Gábor Visnyovszki: Zur 120-ster Jahreswende der Stein- und Kupferdruck-Ausgaben des Jahres 1871*
Der kurze Nachruf befasst sich mit der heutigen Beurteilung der Ausgabe, der Feierlichkeiten im Briefmarkenmuseum, der Bewertung der Briefmarken, sowie mit dem Einfluss der letzten 45 Jahren.

Begrüssung von Gary S. Ryan zu seinem 75-sten Geburtstag

2 *Tomás Morovics:*
Die Auflage der 1850-er Ausgabe
Der Author analysierte die in der Literatur befindlichen verschiedenen Angaben und an Hand dieser Analyse korrigiert er die bisherigen Angaben über dieser Ausgabe. In seiner Arbeit vergleicht er die Angaben von *Kropf* mit diejenigen von *Jászai,* welche abweichende Ausgaben enthält und teilt gleichzeitig die von ihm als richtig angenommene Auflage mit.

3 *Ferenc Orbán: Inländische Posttarifen zwischen 1850–1899*
Im wesentlichen hilft diese Philatelica-Artikel diejenigen Mängel des "Handbuches der ungarischen Briefmarken" korrigieren, welche die vor 1900 gültigen Posttarife – unvollständig und an verschiedenen Orten zerstreut – behandelt. In der Abhandlung wird der tabellarischen Ordnung gefolgt, mit welcher die nach 1900 gültigen Posttarife dargestellt sind, jedoch mit weiterreichenden Erklärungen ergänzt. Gesondert werden in der Artikel die Vorschriften und Tarife der "Kutschenpost" behandelt.

4 *László Surányi: Die Geschichte der Ausgabe der ersten ungarischen Stempel- und Gebührenmarken*
Der Author hat versucht, anschliessend an die Postgeschichte des Ausgleiches von 1867 die Herstellung der Stempelmarken vorzustellen; er hat dabei die Fabrikation vorangehende Vereinbarungen, sowie einige wesentliche Elemente der Stempelmarke-Herstellung bekannt gemacht.

† Dr. István Flóderer

† Dr. Sándor Czencz

5 *László Deák: Telegrammaufgabeblätter im ersten Weltkrieg*
Der Artikel befasst sich mit einem weniger bekanntem Gebiet: die Telegramme, und auch hier deren Gebrauch zur Zeit des ersten Weltkrieges. Er gibt die Formulararten, die Beförderungsarten, die mit den Telegrammen zusammenhängende Kriegszensur bekannt. Alldies wird durch ein reichliches Illustrationsmaterial noch nachvollziehbarer und überlickbarer gemacht.

6 *Tomás Morovics:*
Über die "KÖZTÁRSASÁG" Aufdrücke
Der kurze Artikel führt die drucktechnischen Beziehungen der 1918-er Aufdrücke an.

Luftpost-Ansicht – Auszüge und Angaben für Luftpostsammler

Die Bekanntgabe und Besprechung des 1990-er Ferchenbauer Kataloges (László Surányi)

7 *Gábor Visnyovszki: Die Prinzipien und Praxis der Gruppierung von Objekten mit Briefmarken*
Der kurze Artikel befasst sich mit der Gruppierung und Anordnung von ganzen postalischen Sendungen, Ganz-

sachen, aufführend die wichtigsten Gruppierungsgesichtspunkte und manche Ratschläge gebend denen, die diese ernst sammeln.

Die Fälschung der 1944-er Ghetto-Postkarte
(László Surányi)

Die Nachrichten der Ungarischen Philatelischen Wissenschaftlichen Gesellschaft (UPWG) – Vorführungen, Kommentare

György Cserni: Die Fälschungen der vorphilatelischen Briefe

Wir möchten die Aufmerksamkeit der Sammler dieses Gebietes mit der kurzen Zusammenfassung des in der UPWG gehaltenen Vortrages auf die Durchsicht und Kontrolle ihres Materials lenken.

Bitte beachten Sie

Wer hat ähnliches gesehen? – Eine interessante Verzähnung (Gábor Voloncs)

Buchbesprechung (László Hrabál)

A MAGYAR BÉLYEGGYŰJTŐK ORSZÁGOS SZÖVETSÉGE TUDOMÁNYOS KÖZLÖNYE
BUDAPEST VI., VÖRÖSMARTY U. 65.
FELELŐS SZERKESZTŐ: SURÁNYI LÁSZLÓ
SZERKESZTŐK: HRABÁL LÁSZLÓ, DR. SIMÁDY BÉLA, VISNYOVSZKI GÁBOR
MŰSZAKI SZERKESZTŐ: TÖLGYESI BEÁTA
FELELŐS KIADÓ: HALÁSZ TAMÁS FŐTITKÁR
XX–XXI. ÉVFOLYAM
A KIADVÁNYT A GENERAL PRESS KIADVÁNYSZERVEZÉSI GMK GONDOZTA
91.1874 VERSEGHY NYOMDA, SZOLNOK – FELELŐS VEZETŐ: GOMBKÖTŐ BÉLA. ISSN 0324–4806